BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
13 R
5

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
55
14 G
9

12
16
d
7

HIERONYMI CARdani Mediolanenſis, Bononienſiſ'que ciuis, Medicinam ſupra ordinariam in florétiſsima Acadèmia Bononienſi publicè profitentis, in Septem Aphoriſmorum Hippocratis particulas Commentaria, ad PIVM Medicem Pont. Max. Mediolanenſem, eius nominis Quartum.

EIVSDEM,

De Venenorum differentijs, uiribus, & aduerſus ea remediorum præſidijs: ac præſertim de Peſtis generibus omnibus, præſeruatione & cura, Libri III.

Item, de Prouidentia temporum liber.

HIPPOCRATES LECTORI.

Graiorum culpa euerſus cùm ſim ante meorum,
Inſuber ex obitu me mihi reſtituit.
Quem pro tot meritis, dij faxint, ut uice uerſa
Alterius gentis reſtituat pietas.

BIBLIOTECA NAZ ROMA VITTORIO EMANUELE

Cum Cæſ. Maieſt. gratia & priuilegio.

BASILEAE, PER HENRICHVM
Petri, 1564.

HIERONYMI CARDANI AD PIUM QUARTUM PONTIFICEM MAXIMUM PRAEFAtio in Commentaria ſua in ſeptem Particulas Aphoriſmorum Hippocratis.

CVM aliàs ſemper, tũ hac ultima ætate mea magis eo deſiderio flagraui PIE PONTIFEX MAXIME, ut laborib. meis aut mortalium genus adiuuarem, aut eos, qui præcipuè id egiſſent, laudarem, extollerem, atque illuſtrarem. Oblata mihi uidebatur occaſio utriuſq; efficiẽdi ampliſsima. nam Hippocratis medicorum abſq; cõtrouerſia principis Aphoriſmorũ librum, in quo diuina illa oracula, & aurea dicta continebantur, in Ticinenſi explicare Academia contigit. Et ſimul utriq; muneri ex hoc per Commentaria ſatisfacturus eram, cum nihil ad ſalutẽ hominum accommodatius, neque ullius mortalis in medica arte gloria amplior eſſet. Etenim, quamuis multos intelligerem ſupereſſe expoſitores, ita tamen uacua relicta eſt mihi huius interpretationis prouincia, ut uix ab ullo adiutus dici poſsim. Et, ſi modò in aliquo ſum adiutus, certè laboris plus impendi, dum tam pauca autore digna ab illis accepi, quàm, ſi meo marte omnia inueniſſem. Nam de Galeno nõ eſt, quod dicam: ille enim, cum præſtantiſsimus eſſet, certè hac in parte tenuis admodum eſt: nec Commentaria ſcripſit, ſed potius Annotationes: quod ſperaret tot ueterum expoſitiones, quæ tunc in omnium manibus erant (dico Herophili, Bacchij, Zeuſis, Heraclidis, Marini, atq; plurium aliorum) manſuras eſſe. At nunc periêre magno damno mortalium: ut uideantur Galeni expoſitiones, quę ſuo tempore claræ meritò habebãtur, noſtra ætate imperfectę. Nec prætermittam, quòd mihi magis uidentur accuſare Galenum, qui uolunt omnia ab eo eſſe dicta: quàm ego, qui multa, & maximè neceſſaria deeſſe putem. Nam, cum ſuorũ librorum, qui fuêre ſexcenti quinquaginta nouem, ſuperſint ſolùm ducenti ſexagintaſex, ut in Paralipomenis diximus: ſi in his omnia continerentur, & maximè neceſſaria, oportuit, ut in reliquis illis omnibus, quæ exciderunt, parum, aut nihil, & certè nihil omnino neceſſarium contineretur. Quapropter & nugatorem, & nullius precij uirum illum faciunt, dum laudare uelle uidentur. Quid poſtmodùm de poſteriorib. expoſitoribus dicam? qui, quantò plures ſunt (ſunt autem ſupra quindecim; adeò multi in umbra de brauio ſperare auſi) tanto maiorem ſine fructu exigunt laborem. omnes enim (ut breuiter dicã) ab Hippocratis mente longius abſunt. quod facile cuique patebit, qui noſtra ſine liuore leget. Verùm, dum hæc agerem, ſuperue-

nit infelix ille caſus, quo & patriam, & profitendi munus, & ſtudia literarum deſerere coactus ſum. Permanſuruſq; perpetuò uidebar in hac tanta calamitate, atque miſeria tanta cum iactura non ſolùm artis medicæ, ſed quorũcunq; laborum meorum, niſi tu uerè PIE PONT. MAX. atq; diue nutu tuo me mortalium generi, cœpto operi, atq; mihi ipſi reſtituiſſes. Namq; effectum eſt, ut autoritate Caroli Bonromei Cardinalis illuſtriſsimi, nepotiſq; tui, tanto'que patruo digni (ne quid maius addere poſsim) Petrus Donatus Cæſius Narnienſis epiſcopus, eiuſq; prolegatus, uir egregia admodũ uirtute, & in ciuitatum adminiſtratione ſapientia ſingulari effecerit, ut florentiſsima hac in Academia dignitatem cum ſumma tranquillitate ſim cõſecutus. Nempe Senatus hic illuſtris uirtute, dignitate, euehendiſq; bonis literis admirandus non ſolùm ſponte ad munus profitendi nos elegit: ſed ne benignitate uideretur inferior, ciuitate nos, atq; immunitate donauit. Quid referam Ioannis Moroni, Cardinalis illuſtriſsimi, ad concilium legati, uiri optimi & ſapientiſsimi, in te cultum? qui, ubi uolũtatem tuam uidit, omnibus modis ſubleuare, ornareq; me concupiuit: niſi tuum primum beneficium, cui & ille ſuppetias ferebat, anteuertiſſet? Quid ea in cauſa non egit Franciſcus Alciatus, qui tibi à libellis eſt, uir & oratoria facundia, & legum peritia admirabilis, ut iam antiquis conferri poſsit: tum in cæteris uirtutibus eo ſplendore, ut quemcunq; ordinem ornare poſsit? ut iam pro me me ipſo laborare, & anxius eſſe magis uideretur. Quem conſtat, ut tibi, nepotiq; tuo gratificaretur, tum animi ſingulari candore omnia hęc peregiſſe: quando quidem beneficium à me nullum unquam accepiſſet. Ita, ut, quantum quorundã improbitati bonæ literæ, totumq; mortalium genus infenſa eſſe debuerunt, tantũ tibi, atq; etiam ſenatui Bononienſi gratiam debere fateantur. Namq, cum Medicina non ſolùm uitã producere doceat, ſed, quam habemus, ſeruare incolumem, nihil maius in humanis eſſe conſpicuum eſt ea arte. Non regibus regna ſuauia, non ducibus fortitudo glorioſa eſſe poteſt, non erudito iucunda ſapientia, ſi corpore non rectè ualeat. Quin etiã non ſolùm corporis, ſed & animi uitia ſanare docet, amentiã, furorẽ, timorem ſuperfluum, curas, atq; triſticiam. Ob id ille rectè humano generi conſuluerit, & maximo illud cõmodo afficiet, qui probè eam docuerit, atq; exercuerit. quod, quomodo melius facere poſsit, quàm, ſi ipſius Hippocratis Aphoriſmos intelligat, atq; ſequatur? Vt contrà magno damno ſunt, qui ſpretis illius legibus per auia deuia quacunq; rapiuntur; auariciæ, atq; ambitionis ſtimulis incitati, quaſi liberi, graſſantur in homines. Vnde illud uulgatum, Solis medicis licet impunè occidere. Quibus ſi ea lex, quæ antiquis in uſu quondã fuerat, quam etiam ſuadet Hippocrates, propoſita eſſet, ut non niſi pro ſanatis præmia reciperent, quæ omnibus alijs artibus communis eſt:

nis eſt (ſolis medicis id conceſſum, ut pro euerſo, & prodito negocio pecuniæ numerentur) quot laruæ ſponte diſcederent, quæ nūc non, niſi fallendo, maledicendoq́, gloriam quærunt? Quantus ardor adueniat ſtudijs; quantus bonis literis acceſſus fiat; quanta gloria arti; quantum decus medicis ipſis: quàm beati futuri ſint mortales: nullus medicus in difficili, ancipitiq́ morbo quærat ſociū ignauum, aut imperitum, adulatoremue, cum quo ſciat nil poſſe lucrari. Quàm fortunati ad hoc uſq́ tempus fuimus, qui ſeueriores Iuriſconſultos in ſe ipſos, quàm in nos, experti ſumus. Iuriſconſultus, ſi dolo perdit clientem, corpore luit pœnas: ſi per ignorantiā, ære: ſi clientem defendit, armatus multis ſtudijs, multis autoritatibus accedit: & permittunt uulgus medicorum ignauum, ſordidum, rarò maioribus nobilē, ſine ſcientia, ſine ſtudijs literarum, ſine peritia bonarum artium: & non ſolùm imperitos ſententiæ ueterū, ſed etiam cōtemptores, debacchari in nobiles ęquę, atq́ plebeios. Mater luget filium errore medici amiſſum; frater fratrem; uxor honeſta coniugem. Sed hoc regum eſſet munus, proſpicere tanto dedecori. Ad te igitur PIE Pater Beatiſsime (qui uitæ innocentia, quam tibi Altiſsimus conceſsit, ſupremam dignitatem retines: qui reges Chriſtianos in amicitia contines: populum ad concordiam tam pio animo, tam ſapienti conſilio, tanto diſpendio redigere conaris: qui religionis decorem conciliare ſtudes, qui patriā, qui ſubditas urbes ueterum more ædificijs, collegia ſapientum bonis inſtitutis, immunitatibus, prēmijsq́ amplificaſti. Teſtis eſt ipſa Roma, inter cæteras urbes plus ornamenti, ſecuritatis, pulchritudinis, maieſtatisq́ue ſub te uno, & tam breui temporis ſpacio adepta, quàm multis antea ſeculis) ad te inquam, tuosq́ ſanctiſsimos pedes prouoluta Medicina cum omnibus liberalibus artibus, atque ſcientijs orat, ut illi faueas, earum cultores tuearis, erigas, euehasq́. Et, quā exhibuiſti, quaſi ſigno ex arce dato, protegendi ſpem, confirmes nimium caſibus antea aduerſis labefactatam, atq́ debilitatam: ut omnes concordiſsimè (quod Deus opt. max. q́ faxit) & animi tranquillitate, & corporis ſalubritate per te unum parta omnib. cum ſtudioſis laudes PII Quarti Medices, Pontificis Maximi, canere poſsimus. Vale. Nonis Quintilibus feliciſsimi tui Pontificatus anno quarto; Bononiæ.

LOCORVM ALIQVOT PARTIM AVTOGRAPHI NEGLIgentius deſcripti, partim operarum inter excudendum incuria deprauatorum, emendatior lectio.

Pag. 1. verſ. 9 ſunt neceſſarie 15.
31 & ſis 22. 25 unumqnéq; noſtrum
31. 37 reſpcctu 33. 12 ſanidis: ſed &
cùm deſideret. Optimum & 32 ſi
peracutus, mulſa. In augmēto ſi 39.
49 Sed & ex 40. 50 temporis, circuituum,
42. 32 deeſt aliquid poſt
congruent. 47 51 ſuppuretum quod
48. 26 tuſſes durabant 49. 31 iacentē
phlegmoni 50. 29 contineat 53.
41 ſuper renum, 56. 35 ed 45, uel
quinqnageſ. 60. 21 Ei ideo 61. 1
indicatio 63. 37 plurimus 66. 52
indicinm 67. 42 ettractio 71. 24
tnm quie 74. 18 hebet & 29 poterunt
79. 26 uerſionis Leon. 80. 4
ſit à cont. 81. 13 ſubſtentia 87. 21
multum tamen 89. 44 tum copiæ
98. 2 antè: ſit autem 100. 30 præperata
103. 3 inſpiſſari 116. 29 ieiunū
& 49 nam aliter 121. 42 non ſetis exerc.
125. 26 non aſſumenti 126. 27
quàm minus quàm conueniat 130.
33 ut dicit 131. 11 dominari declarat.
Quæcunq; igitur non domantur à natura
138. 45 in quinto, reperuntur
magne 143. 31 è colore & 33 in colora
& 38 neceſſe non eſt & 44 & nigris
147. 50 experiantur 148. 39 aere
& 43 cauliſlor & 46 ſuanitate 152.
45 temem 153. 20 intumerit 155.
48 Famem 157. 30 quæ ſerins 164
37 extennant 167. 40 ſine 168. 1 carnoſa
uehementer & 2 principia, uix
& 30 malum. hinc 170. 43 mente conſtere,
oſtendit aut robur 171. 18 tamē
ſunt 172. 10 maloi, etiem minus malum
& 31 regionem, aerem 174. 11
ambigui 177. 40 utrumq; 180. 47
cecochymi 181. 3 comperatio, 182
5 quiſpiam 186. 13 Nam & talis mentem
mouet. 188. 44 & quatnor 193.
32 ſi poſsit & 51 miteſcant hæc 194.
25 pleriſq;, referre, 197. 51 aſſueſcere
199. 23 generele 201. 5 modo & 49
exiccantur 207. 20 intereſt) & 25
naturalis. Etiē 209. 7 diuiditur 214.
26 ueri ſimilis 215. 2 autumnus autumnalis
& 22 nt eſt 216. 22 cauſe
quam & 25 in effectu 217. 39 eengnia
222. 25 teles 225. 39 magnit
laboribus 226. 37 pluuijs, frig. 230.
43 naturæ hum. 231. 13 corollarium
235. 52 Iam dominante 237. 10 diſcrimine
238. 3 enumeret e39. 36 utens
240. 28 cogemus 245. 44 in una
252. 37 prana ſit 254. 13 προικαὶ
262. 50 mortiferi 264. 33 urinæ ſtillicidie
265. 7 cum dominatur & 20
præparant & 25 alui profluuia 268.
32 quod ſaniſsimum eſt, 269. 7 euri,
270. 18 qnandem & 24 quē dum e71.
2 uolunt & 3 nnm id 273. 49 homonymiem,
Fuch. 274. 48 ſanguinem,

niſi 276. 16 quartanas 278. 15 nomuit,
pòſt 280. 24 nere 282. 42 quia
284. 9 fracturis 288. 34 dulce, minimè
cal. 289. 21 lapidis, quinque alijem
& 37 lapidis) & 44 autē, 293.
44 tenues (ſic enim intelligit tenues)
non 294. 11 finieriut puerulis, eut
& 23 explicande utiliter, om. & 37
Aphoriſmis, 299. 21 propria, crebri
anbel. 302. 1 repletionē purgando,
& 2 cepnt, ntendo & 31 per ſe nimis
3e uigilijs, 304. 8 ſiue motus 308.
8 improbam & ſine & modo, 49
ne inficiari 309. 28 tum conſp. 316.
2 & iam emendato 320. 2 tecum 324.
17 in marg. Cap. 42 338. 35 purget
tam 346. 24 ſit, in nentriculo neceſ.
356. 5 humore dominante 362. 5 crude
eſſe, 10 in utilem partē net. calor
agit, in nox. proprius 37. cōmiſta
multæ ult. uomitus, deiectio, 364.
14 quod ab imbecil. 372. 37 at tamē,
39 eſſe, 373. 21 contenta ſunt. 378.
42 expectas, 384. 41 tnmor 389. 11
connumeret, 394. 7 calore, manet
398. 48 quemuis 399. 2 colorem 6
color 407. 37 ea perperam 408. 28
pertinent 419. 39 ſed negatio 421.
9 ſucceſſu 423. 32 in utraq; 425. 29
indicatiua 431. 1 tanquam 438. 12
ſit 15 præoccnpauit 36 tamen quæ
439. 22 hypochondrium 440. 24 uolo
autem 442. 51 ſint. 443. 7 uult
fruſtra, 444. 51 iudicant 451. 46 in
renibus 452. 9 nam is 453. 23 crenulas
454. 20 poſsit 456. 12 ceus
ſui perte 458. 47 πορὶν 459. 23 dele &
460. 24 ſedulo 461. 49 immunda
ſiue ſicce, 464. 7 imbecillitatem
14 nacto, 467. 36 ſcilicet an
37 dele) 469. 5 fauet homini 471.
12 tantum, ſalſum eſt quod 480. 10
diſtentione 8 enimaduertat, iu 42
letalis ſit? 482. 32 malum 484. 48
graue 487. 22 perſequamur 500.
23 conſeqnentem reliqua, non 489.
19 calor 490. 3 quaſi nolit, 30. 37
tamen eb initio 492. 33 nt in alijs
493. 44 poſſumus 494. 11 indicio 503.
42 conſtet 504. 9 endiuiæ 508. 49
quætum 511. 33 quodq; tum 513. 4
perſequeris 517. 26 tenuior, ſuperiora
eo 519. 44 tantum nomine 521.
32 docet 522. 46 affuſe 524. 35 quod
connulſ. 526. 20 melo 529. 1 comitielis
4. morietur fœtus 32 acutis cū
34 fermè ſemper 537. 10 obuerſabitur
21 egitur 25 leniter depurgetur
538. 23 aromatū 39 ſibi contig. 541.
12 cum 542. 21 lucramur ex 543. 36
indicinm 544. 11 poſsit 547. 39 uentrem
550. 9 ſeptē, 48 indicat 557.
19 feruni fuiſſe 48 dexter, 558. 13 uideāt
omues 21 tantnm e3 nariū 567.

43 uolūt nimis anxiē, 568. 30 ſi quis
42 ſenſim abort. 569. 7 ſed dolor aut
570. 35 eit 45 fiet citra morbū, 571. 4
magis etiē 41 iſtic 573. 5 oſculis 574.
15 cum nrigine 576. 4 prauitas 579.
17 eædem 580. 20 uibratione 583.
4 hypochondria 594. 11 hoc intel.
595. 4 imponentium, dieo 596. 10 ſecedunt
11 corpus 27 inferior 41
Habent 597. 15 indicinm 600. 33
pungant 'ue 601. 2 dolores 42 alij
45 renales 51 negabentur 602. 51
definiuntur, renum non 603. 42 immittuntur
605. 23 prætermiſiſſet prima
dol. genera, 606. 23 glendem
46 muſculi? 613. 14 trahere licet
615. 6 ipſius 34 exouerando partem
prop. lib ac temperatiorē relinquunt
43 quam 616. 36 deſ. temen 51 tam
freq. 619. 38 leucophlegmatia 621.
15 aſtrictam 622. 28 locum, & 623.
31 autem 624. 13 ſi opus 24 ſubrubicundi
32 aſpritudine 628. 3 uſtione
15 non tam 630. 27 conciderint
631. 2 interpretari ex Celſo, 636. 46
in ueſice ſupp. 638. 32 graciliteten
639. 47 ſupra umbil. 640. 1 dolorē
641. 23 ec rat. 644. 45 innenibus
645. 14 gerulornm 51 ſimiles 646.
42 cerebro 647. 1 extenditur 652.
25 caleſactus 52 intaſtinis 653. 9
unum, alterum 654. 29 uina potentie
655. 1 inferet 19 caluiciē 656.
22 nemo requiret 46 Vlyſſem 657.
41 omnibus eiuſ. 658. 16 aut fomen.
50 ſomnnm 662. 16 diſtantiam ergo
19 exugere 25 uir eſt 664. 42 quoniam
breuibus 665. 41 atq; eadem
666. 23 animadnertit 27 defluuium
667. 5 uel non 12 ? 47 Quod 668.
13 radices 670. 4 iudicij 15 decernit
30 tamen 44 alij modi, de 672.
50 humeri 673. 37 ſi modò edmittamus
41 inncta 675. 30 roſaceum
680. 36 liberetur 40 cū dupl. 681.
7 quòd uſtio 48 habetus 682. 43
diſtentioni, 684. 22 tabem 686.
20 qnem 687. 4 quamuis 32 dolor
ed furculem 688. 50 quod eiuſmodi
689. 12 pateat 690. 20 maior
neceſſ. 42 calceribus 691. 6 perimant
69. 31 reddende 40 repletur
pituita 41 ſi totus 695. 49 ulceribns
697. 12. uel praua 700. 30 Ad
ſecnndam 702. 29 Hæc atſi 32 bonum
703. 41 reddet 704. 17 ſiene
29 inflammatione 38 non poſsit 705.
28 ſuppuratæ 707. 9 fallit unquam
(demon. 25 finiuntur 711. 33 Patitur
714. 19 palpebram 21 perreptet
716. 47 febribus 722. 31 uere 36 quibus
ſi 724. 41 mains eſt 725. 4 è medico
726. 11 diſſentiunt 17 qnorū
uix 731. 12 cum in 734. 34 niſi ob
737.

737.3 tum med. 738.27 & ipſam 31 uideatur 741.20 intelligere 744. 41 pron. ſitus 45 accidat 746.11 iudicatiua 14 iudicatione 747.48 deiectiones 748 20 ualde 47 qualem ponit in 755.7 ſæuiſsimus 40 fecum 756 2 tuberculo 757 2 At hie 758.27 tranſmitti 762.42 turbatur:turbatur autem 43 de capite 763 14 oceuparint 31 Quum igitur 764 1 hæc cum cō. 37 propoſitum præſens, 765.12 ſuperiore uentre 767.27 dicas 769.15 finit 30 ulcuſculis 772.14 uertuntur 773.36 dum facit ſæpius, 47 illis 774.23 firmus 35 ſi dicas 775.40 præſcindens 776. 31 malefieo, 778.10 ipſæ 51 tum in 781.20 melius aſt 45 eſtq; 782.50 quæ fluunt 785.36 ut non 787.32 flatuoſo 789.8 ſi ſint 790.6 ſimul totum,ad 42 & eam 796.22 quæ in inf. 798.14 ſunt 52 fugit 801. 9 feminei 803.18 inde 29 ſufficiat 804.14 euadit magis 37 naturalis 805.11 aliæ molles 19 omnes, 40 ſolum ui 807.15 amurcam 811.46 ſi nullo 45 oſcitanter 812.1 quamlibet rationem, quamuis non tutam a tentandam eſſe 37 quòd ſi 813. 21 quæ per 33 uerùm præterea 814. 12 cerebri 49 deſcriptio 815.3 tranſgrediuntur) ſanus fit 816 contumaciter hærent 18 uiſui 817 11 cnnatenio 819.32 à cal. 820.42 nō aff. 825.41 humidum innatum 828. 38 quam 829.15 iudicium 40 Hic 830.7 hie 831.38 L v. 833.43 minus, 44 plus, 835.2 præcauere 4 ad marg. Pag.7 10 offerebantur 840. 20 mouendi 841.14 fine? 843.35 entecedunt 46 manare 844.40 explicaqimus 47 indicatorijs 49 iudicatoria 846.31 ui coacta 847. 23 uarix, 850.35 & 36 lethale 853. 43 definiri ſolet 854.36 operantur 856.10 Vnum 857.5 quæ uetuſtate 851.41 cognouerit diſt. 42 aut excog. 859.42 eum prin. 860.5 ut conſcium ſcal. 8 habere 19 ſunt, inq. 20 mundo Deo 52 egit 862. 46 erant 863.25 medicamento 49 ſaliuam 865.51 aliam tamen 866. 18 ui ipſa 868.21 conſueſcunt 44 eadem 50 ſalutam, 872.14 ab aere 25 incaleſcere 875.1 liq. aliquo 879. 8 uentriculi,una 881.48 iudicio 887. 15 ut etiam 888.13 accenduntur 890. 51 item aph. 893.29 conſilio 894. 23 mundum corp. 895.37 crabronum 39 efferata 50 offendant tantum, 897.4 quæ dicta 26 bydrophoui 899.47 ſuper, iuuenem 900.19 eſt, etiam 902.1 tam minut. 908.9 Ferè autem 41 ſugeret 909.25 uinū 911.28 amitā 912.12 ſpumæ 23 plumbum 35 quod ſine 916.31 eſt pernicioſ. 35 uitrum 39 uitrum 918. 12 tabida 25 niſi exp. 34 appellabant 920.20 eſſe debet 922.47 & uitrum 925.12 temporanea 43 tenuis 45 internas 52 contraria, ſubſtantia ſubſtantiæ 926.49 principatum 928.13 temporanea 930. 30 candidioremq; 32 quem ueteſ. eſt diu affectū 936.8 tū ſapore 20 pepones 937.20 quarū 938 32 efficit 939.50 ricinorum & lathyr. & tithy. 51 ricinorū 940.25 cornua 942.40 denunciant 943.8 ſomni 949.20 uitrum. Sed uitrū 31 uitro 950.23 ſed hos 951.4 Ictuum, morſus, uulnerum uenen. 13 coloris 24 putredine 50 paucis, 947.11 potentiæ 19 uitrum (quanquam uitrum natura, ſed figura non 953.10 in ruta 52 ſerpentum unum 955.12 labiorum uuln. 26 bdellio 956.30 quanqua 958.26 penis nonar. 29 uulua 959. 43 à uitro 960.31 ſociatam glad. 961.6 nictationes ad. 965.8 uana. conſt. 972.39 timant 974.30 antithoræ 975.48 præſtantius 977.22 bulboſæ 23 anagallis 41 ſingulorum, 978.2 ſcordei 24 extollit 25 quo ille 46 cæteroa 979.22 uigilet 981.4 quæ ſubſt. 982. 22 gentiana 983.13 comate 20 cicutam, nā aur. in una die interficit 985. 19 deſtilletur 986.25 ſphragis 30 tum amar. 987.39 dixi 990.30 illud 992.7 hac in 994.33 ſecūdam 997.14 ſolent ferrum, 999.19 aliorum in 1002.27 habes 1003.6 ſi non, neceſſariò ſiderabitur 23 expectatus 1006.2 ſuſpendatur 7 granetus 13 ſatyrion 1007.35 quæcunq; 1008.6 ſcordij 1010.29 galiopſia 1011.3 fuerit 12 in uino 1012.18 uitri 1017.40 euocare 1018.18 fecit 28 utraq; 32 nūquam 1019.15 dele non 1020.17 uiridium card. 1021.22 Exterius. ſi qua 26 radice 39 alias 50 emplaſtro Paul. 1022.36 Gallica, 1023.2 candente 32 fuerit 52 Celſo, 1025.6 dele un- 1028.6 zedoaria 1030.42 tribus 44 conſtitutiones 1032.2 uelut ſi 21 decoctum 28 condito 33 conditum 1033.50 tunc eſt 1036.40 igne, colligatur quod 1037. 18 locum inunga 1043.14 dele enim 40 mulieribus dyſent. 1044.4 prædicet 1045.4 lenis, per hyemem ſal. 15 plurimoſq́ua 18 interierunt *ἴτεα*. 1050.1 læditur 1052.19 fluie 1056. 12 aſcendat 1059.50 defecata 1064. 40 naturam 1065.9 præſertim 1067. 6 ſepulchrorum 11 diuturnam 40 putredo 1072.17 naturæ.

Hæc loca ſi diligens Lector ita emendauerit calamo, Opus habebit ad unguem elimatum.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI IN Hippocratis Aphoriſmos Lib. VII.

LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

1

LIBROS hos ita ordinaui, ut ſeptem libri in ſeptem libros, hoc nomine conſcriptos ab Hippocrate, explicandos inſtituerentur. Aphoriſmus enim ab ἀφορίζω, quod eſt ſeligo, dictus eſt. Nihilominus ex ſententia Galeni infrà ad Aphoriſticam doctrinam pertinet: ut quæcunq; ſunt neceſſaria ad negocium, breuiſſimè circumſcribantur. Et alibi etiam, ut quæ dicuntur, compendioſius complectatur. Et rurſus Aphoriſmis uſu euenit, ut in paucis uerbis uis magna contineatur. Non tamē ſemper Aphoriſticus ſermo breuis neceſſariò eſt: ut infrà uidebitur. Atq; ita quod aliàs excogitaueramus, fermè abſoluemus: ſcilicet ut uniuerſos Hippocratis libros exponeremus. quod certè fuiſſet operoſum, & longum. Cauebimus ergo diligenter, præterquam in 10. 11. & 12, ne quicquam non à uero & principe Hippocrate dictum interſeramus. Is fuit, qui ab 81. ad 100 uſq; Olympiadem floruit, medicus Perdiccæ Macedonū regis: mortuusq; in Lariſſa Theſſaliæ, cum eſſet Cous: & nunc uſq;, ut audio, domus eius in ciuitate eiuſdem inſulæ, quæ in Arcipelago poſita eſt, ſolet aduenis oſtendi. Fuit ex deſcendentibus Aeſculapij, decimus octauus ab illo: & ideo uigeſimus à Ioue, & nonus à Chryſamide rege: natione Dorienſis, ex familia Hebridum: alij uocarunt familiam Aſclepiadarum. fuitq; illi auus, alius Hippocrates, filius Gnoſidici, & nepos Nebri: qui cum uir illuſtris fuiſſet, qui ab eo deſcenderunt, Nebrides ſunt dicti: unde hoc nomen Hippocratis, ab abauo familiæ impoſitum eſt. Patre natus eſt Heraclide, matre autem Praxithea Phanaretis filia. Nobilis utroq; parente: nam ex gente Heraclida, quæ ab Hercule ita dicta eſt, maternum genus originem ſumpſit. In Rhetorica Gorgiam Leontinum audiuit, in Philoſophia Democritum: in cuius gratiam Doricè ſcripſit Aphoriſmos, cum Cous inſula ad Ioniorum principatū pertineat, cuius urbs principalis Aſtyphalea olim, nunc Longoū nominatur. In medicina patrem habuit magiſtrū, Herodicumq; Selybrianum, tunc famoſum in ea arte. Filiam autem collocauit auo Ariſtotelis, dum eſſet in Macedonia: ex quibus natus eſt Nicomachus, Ariſtotelis pater. Habuit etiam duos filios, ſcilicet Theſſalum, uirum grauiſſimum, qui apud Archelaum Macedoniæ regē maximo in honore fuit, & Draconem. Hi tamen ambo à Comicis, ut inſani, irrideri ſoliti erant. Et ambo etiam filios habuerunt nomine Hippocratis: unde qui Theſſali filius fuit, librum de morbis, Dioſcoridis authoritate, ſcripſiſſe creditur, teſte Galeno. Hos ergo filios, & alium nomine Polybium, diſcipulos egregios habuit Hippocrates: & qui multa ſcripſerunt, medicíq; præſtantes fuere. Vocatur autem Hippocrates ex Aſclepiadarum familia, per ſynæreſim, quaſi ab Aeſculapio originem ducente. Cteſiam Cnidum affinem habuit. Huius igitur uiri Aphoriſmos interpretaturus ſum, quos ante Galenum plurimi expoſuerunt: inter quos Pelops Galeni præceptor: Lycus Hippocratis accuſator: Ruffus Traiani ætate, cuius adhuc quædam monumenta extant: Attalus, Donnus: Quintus, qui parum ante Galeni tempora floruit: Soranus Epheſius Galeno coæqualis. His antiquiores exiſtimo Bacchium, Herophilum, Heraclidē, Zeuſim, Marinum: ut præter Galenum duodecim ſint. Pòſt uerò ſolum Philotheum è Græcis. circunfertur etiā Theophilus quidam. Noſtræ ætatis uiri ante linguæ Latinæ reſtaurationē, Iacobus, & Vgo, & Ser moneta: pòſt & noſtro æuo Braſauolus, Fuchſiusq;. Quòd ſi Galenus nō adeò in aliorum expoſitionibus redarguendis implicitus fuiſſet, nulla noſtra opera indigeremus. Verùm cum omnium opiniones uitare uellet, perſæpe Hippocratem immeritò redarguere coactus eſt. Pleriſque in locis magis neceſſaria omiſit: multis in locis, quàm ſit opus, prolixior eſt: ut nulla in parte, quamuis & in hac dignus ſit qui legatur, ſeipſo inferior euaſerit. Quāobrē ego ab expoſitione Commentariorum Galeni, & ab omnium inſectatione abſtinebo. Qui hæc curabunt, illorum, quorum meminimus, ſcripta perlegant. Nos interim, ut quæ maximus ſcripſit Hippocrates, diligentius exponantur, curabimus.

2

In 1. Com. huius.
Li. 4. Aph. 47.
Lib. 4. de Vic. in acut. c. 19.
Li. 5. Aph. 64.
1. in 6. Epid. 29.

APHORISMVS I.

Vita breuis, ars uerò longa, occaſio præceps, experimentum periculoſum, iudicium difficile. Oportet autem non ſolum ſeipſum præſtare opportuna facientem, ſed & ægrum, & aſsidentes, & externa.

COMMENTARIVS.

¶ In primo ſtatim ingreſſu Galenus labitur, dum dubitat, an hic ſit unus Aphoriſmus, an plures. hoc enim eſt ipſum Hippocratem accuſare, qui duo diuerſa in unum compegerit. Eſt igitur unus Aphoriſmus docens neceſſariam eſſe compoſitionem Aphoriſmorũ in arte medica. Et conſtat hoc modo ratio. Curatio ægri perficitur ex medico præcipiente opportuna, & ut talia adhibeantur. Sed ut adhibeantur, oportet ut ſit cauſa efficiens, & ſunt aſtantes: & materia, id eſt æger qui conſentiat: & forma, & ſunt res externæ, quæ adhibentur. Igitur ad conſequendum finem & ſanitatem, ultra officium medici quod eſt loco artis, neceſſaria ſunt illa tria. Verùm cum illa ad opus ipſum ſint neceſſaria, non ad artem, non eſt neceſſariũ ut doceantur hic: uerùm ut medicus in arte ſit inſtructus, neceſſarium eſt ut poßit præcipere quæ cõueniunt. ſed non poterit præcipere et ſcire quæ conueniunt, niſi ſit inſtructus Aphoriſtica doctrina: igitur doctrina Aphoriſtica in arte medica neceſſaria eſt. Ergo neceſſarium eſt uolenti tradere medicam artem, ut poßit commodè exerceri: neceſſarium eſt cõponere Aphoriſmos, ac conſcribere.

Probat autem ſyllogiſmo diuiſorio aſſumptum pulcherrimè, in prima parte Aphoriſmi: ſcilicet quòd medicus non poßit aptè præcipere neceſſaria circa infirmum, niſi inſtructus Aphoriſtica doctrina, hoc modo: Quia uel ſine doctrina, uel cũ doctrina. Et ſi cum doctrina, uel cum doctrina uberiore & prolixa, uel Aphoriſtica. Et ſi cum doctrina prolixa, uel antea adepta, uel ſtatim cum aduocatur ad ægrum: quod nos uocamus, ſtudere caſum, & morbi naturam, ac auxilia. Sunt igitur quatuor modi: uel ut abſque doctrina præcipiat, uel ut ex ſtudio ſtatim facto, uel ut ex doctrina iam habita per artem prolixius traditam, uel ex doctrina prius habita, ſed per aphoriſmos. Verùm primis tribus modis medicus non poterit opportuna præcipere: igitur relinquitur quartus, ſcilicet ut per Aphoriſmos ars tota tradatur. Oſtendit autem ſingula membra non ſatisfacere, dicens: Si ſine doctrina, uel per experimentum, & hoc eſt periculoſum, uelle experiri abſq; alia ratione, & maximè in re ſpectante ad uitam hominis. uel cum ratione naturali, & quodam indicio: & hoc iudicium eſt difficile, ſine ulla doctrina. Si uerò uelles per ſtudium repentinum diſcere cognoſcere morbum & curam, occaſio morbi, et præſertim acuti, eſt præceps: id eſt, quia dum ſtudebis, tranſibit principium morbi, in quo ſolent maiora auxilia adhiberi. Et alludit ad illud ſecundi libri: Inchoantibus morbis, ſi quid uidetur mouendum, moue: Aph.29. Aph.24. cum uerò conſiſtunt ac uigent, melius eſt quietem habere. Et infrà in hoc eodem libro: In acutis morbis rarò, & in principijs, medicamentis uti. Et forſan non ſolùm principium tranſibit morbi, ſed morietur æger. Ergo doctrina quæ ex extemporaneo ſtudio fit, non ſatisfaciet. Sed neq; ſi quis uelit per ſtudium longum integram artem prius adipiſci: quia dicit, ars ipſa lõga eſt, & uita natura breuis, ut uel non poßit adipiſci totam: uel quando erit iam ſenex, nec poterit fructum doctrinæ in exercitatione præſtare. Cum igitur ita ſit, oportebit medicam artem per Aphoriſmos traditam diſcere, ut ea poßimus commodè & tempeſtiuè uti.

Ex quo conijcere licet, ante Hippocratem etiam ab alijs medicam artem fuiſſe diffuſe conſcriptam: quem modum tradendi non multùm probat Hippocrates. Collige ſecundò doctrinam hanc Aphoriſticam magis eſſe neceſſariam in acutis morbis, quàm diuturnis: ideo totũ primum librum curæ acutorum morborum dedicauit. Rurſus facile eſt ex præcedentibus intelligere, quòd mens Hippocratis fuit, ut tota ars hoc modo traderetur. Ex quo ego argumentum ſumpſi, ut undequaq; colligerem Aphoriſmos in arte ab Hippocrate conſcriptos, quos in alios ſeptem libros congeſtos his adijcerem. Medici autem noſtri temporis, maximè in hac urbe, parum forſan indigebunt hac doctrina, quandoquidẽ properant ante eam ad exercitationẽ: imò etiam ea quam adepti ſunt in Academijs poſtpoſita, animum ad alia conuertunt. Ipſe uerò Hippocrates ſe declarat ſentire, medicum ex artis operibus, non ex alijs nugis dijudicandũ, dum dixit, Oportet autem non ſolùm, & reliqua: intelligens, quod ſi quis etiam adeptus fuiſſet Aphoriſticam doctrinam, tamen ægros poſſe mori etiam ex ſalubribus morbis. ideo dicit: Oportet ut quæ mandantur à medico, exequantur.

Quæ

Quæ igitur erunt officia ægri aſtãtium, & quæ nam externa? Præſtitiſſet Galenum hæc declaraſſe, quàm tot opiniones abſurdas recitare & confutare: cum in neutro horum ſit utilitas. Igitur & hoc, & medici officium quale ſit, declarare oportet. Forſan enim quibuſdam uidebitur, quòd alia etiam ad medicum pertineant, quàm ut præcipiat quæ ad ægri ſalutem pertinent: quod multis ex titulis librorum Hippocratis colligi poſſe uidetur. uelut in libro de Medico, & de Ornatu, & in Præceptis, & de medici uulnerarij officio. Sed manifeſtum eſt talia non eſſe neceſſaria medico, niſi ut poßit conſequi fidem & obedientiam ægri & aſtãtium, quæ iam ipſe præſupponit: quamobrem illa erunt utilia, non tamen neceſſaria, ubi præſtantia medici & fortuna ac fama illũ aduuant. Nihil tamen prætermiſſum eſt hic ab Hippocrate, ut dixi. Liquet ergo, quod Hippocrates nos hortatur etiam ad illa, dum dixit, quod oportet ut æger & aſtantes pareant medico, adſintq́; neceſſaria.

Alia cauſa eſt, quoniam Hippocrates loquitur in illis libris tam de uulnerario medico, & qui manu operatur, quàm etiam de eo qui ſolum præcipit. Ob id in lege dixit, artem & diſciplinam à pueritia perdiſcendam: quod hoc tempore in uulnerarijs eſt in uſu. Et quòd longo tempore indiget, quod & uerum eſt. Aegri officium eſt, ut pareat medico: & ut pareat, dicebat Galenus, oportet ut medicus illi non augeat ſpem, ne peccet ſub fiducia: & ne uidens aliter ſuccedere res, fidem in medico amittat. Si tamen æger timidus ſit, augebit ſpem hoc modo: Sanaberis profectò, ſi omnia quæ præcepero, ad unguẽ obſeruabis. Aeger igitur nec timere, nec deſperare debet de ſalute, & mandatis medici parère. Aſtantium eſt, ut ſint periti in arte. ideo dicebat in libro de Ornatu: Oportet ut eligatur unus è diſcipulis, qui ſit exercitatus diu, & profecerit, ut ſciat occaſionem, & patienter ægro ſeruiat, & ſciat recitare quæ contigerint circa ægrum. Vnde etiã Primo de diebus creticis ait: Oportet ut aſtantes ſint prudentes, periti, patientes, & diligentes. Dicebat autem quarto in ſextum Epidemiorum Galenus, ubi plura ſuper hac materia loquitur: Si interrogauerint te amici de exitu morbi ſalubris, dices, quòd ſanabitur, ſi in manibus tuis perſeuerauerit, fueritq́; obediens, & nihil ſiniſtri exterius aduenerit.

In 6. Epid. par. 2. com. 43.

Iuxta finẽ.

Cap. 11.

Com. 19.

Quid uerò ſit Occaſio hic, intelligere diligenter oportet. Eſt autem duplex, temporis & quantitatis propriè: ut ab Hippocrate docetur libro de Locis in homine. Sed Galenus rectè Primo ad Glauconem, de ſola temporis breuitate Hippocratem hic locutum eſſe cenſet. Plura ſuo loco dicam.

Cap. 1 Lib. 13. Aphor. 1.

Hæc igitur diffuſius à nobis, quia ab Hippocrate obſcurius ſunt dicta. Erant enim hæc non ex arte, ſed præter artem. Reliqua erunt faciliora. quanquam & hæc, ſi quis mentem adhibeat, non ſint difficilia. Prætermittam autem in poſterum expoſitionem Aphoriſmorum, qui Hippocratis non ſunt. ſi quis eam uolet habere, ab alijs requirat expoſitoribus. Porrò cum hic liber eſſet totus de morborũ acutorum cura, non obiter habet conſcriptos Aphoriſmos, ſed recta ſerie, & magno ordine. Quod etiam in alijs libris ſequentibus præſtitiſſet, ſi de uno tantùm morbi genere in eis loquutus fuiſſet.

APHORISMVS II.

IN perturbationibus uentris, & uomitibus, qui ſponte fiunt, ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & facilè ferunt: Sic & uaſorum uacuatio, ſi talis fiat, qualis fieri debet, confert, & facilè ferunt: ſin minus, contrà. Habere autem rationem oportet & regionis, & temporis, & ætatis, & morborum, in quibus conuenit, aut non.

COMMENTARIVS.

¶ Hic Aphoriſmus explicatur à Galeno in libello quodam, cui titulus eſt contra Iulianum: & nobilis eſt; quia Hippocrates propoſitũ ſuum docet, et præter id nobis duo inſinuat: Primum, quòd omnes Aphoriſmos ratione conſcripſerit: neq; enim huic, & ſequẽti eam tantũ adiecisset, ſi illis ſolis conueniret: ſed tamen in alijs non appoſuit breuitatis cauſa. Secundum, quòd ratio hæc concludit generaliter: Natura hanc operationem faciens, rectè agit: igitur etiam medicus eadem faciens. Vtemur autem in explicando præcepto Galeni: Ego, inquit, in explicando Hippocratem utar ea interpretatione, quæ cum ſucceſſu rerum, quæ in ægris apparere ſolent, conſentiat. Eſt ergo Hippocratis ſententia hæc: In perturbationibus uentris, quas nos fluxus repentinos ſolemus appellare, & uomitibus, quæ abſque alio auxilio externo eueniunt, ſi qualia oportet purgari purgentur, confert, & non remanent nec læſi nec debilitati multum: igitur ſi talis fiat à medico euacuatio noxiorũ humorũ, conferet, nec lædet. Per Qualia oportet

5. par. in Epid. com. 6.

igitur intelligit, quæ lædunt, quomodocunq; noceant, ſeu qualitate ſeu quãtitate, ſeu quouis alio modo, ſi alius inueniri poßit: Et, licet loquatur generaliter de humore peccante ſeu in qualitate, ſeu in quantitate: non tamen loquitur de quantitate euacuationis, ſed in ſequenti Aphoriſmo. Purgationes plerunq; adhibentur humoribus qualitate ſola, aut qualitate, & quantitate peccantibus: Sectio uenæ plerunq; peccantibus ſola quantitate, ſcilicet ſanguini: hic Hippocrates loquitur de utraq;: non tamen loquitur de quantitate humoris purgandi per medicamentum, & ſanguinis educendi per uenæ ſectionem: ideo diſtingues hos duos ſermones, humorem quantitate peccantem, & quantitatem humoris euacuandi: de primo modo eſt hic ſermo, non de ſecũdo,

Aduertendum, quòd purgatio intelligitur eductio humoris alterius à ſanguine: euacuatio autem generalis eſt, & ſectionem uenæ, atq; purgationem ſub ſe continet. Neq; uerò ex hac regula oppoſitam concludes, ſcilicet, quòd, ubi natura faciendo aliquid perperam agat, medicus, ſi faciat, etiam male aget. nam in diarrhæis multitudo colorum mala, ſi ſponte humores prodierint:
4. Aph. 21. cum medicamento uerò non ita. Et in principijs
4. Aph. 10. morborum natura nihil excernit utiliter: medicus tamen facere poteſt, ut ſuis locis uidebitur. Nec, ſi natura non reponit luxata, medicus propter hoc reponere negliget.

Voluit præterea nos aliam regulam intelligere huic contrariam: ſcilicet, quòd ſiue per naturam ſiue per artem, quæ non lædunt, excernantur loco eorum, quæ lædunt, ægrum non benè ferre, aut non iuuari, aut utrunque contingere. nam propoſitioni, quæ ex duabus conſtat per copulam, tres ſunt contrariæ: uelut ei, quod eſt, conferre, & benè ferre, contrariæ ſunt, non conferre, uel non benè ferre, uel utrunq;.

Quòd uerò adiecit, Habere autem oportet, oſtendit quandoq; contingere, ut qualia oportet purgari, purgentur: nec tamen conferat ratione regionis, tẽporis, ætatis, & morborum. Aetatis, gratia exempli, in infante abundante ſanguine, non tamen ſecabimus uenam: & decrepita ætate uir non ſuſtinebit medicamentum. Et, cum dicet inferius, Quo ad tempus, quòd ſub cane, & ante canem moleſtæ ſunt medicationes: & tamen præſupponit, quod euacuentur, qualia oportet: aliter abſurdus eſſet Aphoriſmus. Per hæc quatuor principalia etiam intelligit reliqua ſimilia: ut uictũ, & naturæ proprietatem,
Aph. 22. huius libri. ac talia. Ex quo apparet ipſum non ſibi contradicere, cum inferius dicet non conuenire purgationem, niſi cõcocta materia: Licet enim humor noxius euacuetur, plus tamen euacuatur eo tempore de innoxio, cuius ratione læduntur. Similiter, cum dixit, quòd, qui prauo utuntur cibo, purgati exſoluuntur: hoc autem non eſt benè ferre: 2. Aph. 34.
nam ratione uirtutis hoc contingit, quæ, cum debilis fuerit, ab omnibus etiam utilibus lædi ſolet, ut Galenus teſtatur. Et ſimiliter, cum dicet in 10. Ar. cur cap. 4.
quarto libro infrà, quòd nigrá eiecta perniciem Aph. 21. 22.
afferunt, quæ tamen conſtat eſſe noxia: id con- 23 & 24.
tingit ratione ſigni, non cauſæ: nam talia cum ſint pars materiæ quæ relinquitur, indicant morbum à tali materia factum eſſe inſuperabilem: nõ, quòd talis expulſio noceat. Ideò, ſi quando concocta tota euacuetur, quod rarò accidit, æger euadit. Cum uerò dicet, quòd educta aqua, 6. Aph. 27.
aut purè toto in abſceſſu, æger perit: loquitur de quantitate: quamobrem non ſemper, cum quale oportet educi, educitur, confert, & benè fert: ſed natum eſt conferre ita, ut ſub debita quantitate educatur. Et ſimiliter in febre, quæ eſt cum 11. Ar. cur. cap. 3.
ſyncopi ex humoribus crudis, licet conueniret purgatio, & uenæ ſectio; tamen purgatio non educit; uenæ ſectio ob uirtutis imbecillitatẽ prohibetur. Et infrà etiam; materia, quæ educitur 5. Aphor. 4.
per uomitum, aut per purgationem, cum fuerit æruginı ſimilis, mala ſymptomata affert. ideo intelligendum eſt, ut conferat, & benè ferat poſt diem unum, & poſt ſomnum. Et poteſt intelligi per, qualia oportet, ut ſint noxia concocta & euicta: tunc enim ſemper confert.

Hippocrates ergo innuit ſex propoſitiones communes tam artis, quàm naturæ, operibus: quarum quatuor primæ ſemper ueræ; ſequentes cum ſuis conditionibus; aliter non.

Si, qualia oportet purgari, purgentur, confert.

Si non confert, non, qualia oportet purgari, purgantur.

Si confert, et benè ferunt, qualia oportet purgari, purgantur.

Si non, qualia oportet purgari, purgentur, non confert, nec benè ferunt.

Si, qualia oportet purgari, purgentur, confert, & benè ferunt.

Si non confert, aut non benè ferunt, non, qualia oportet purgari, purgantur.

Dices autem, aliquando non purgari, qualia oportet, & tamen benè ferre: ut in initijs morborum cum ſiliqua Inda. ſed hæc non eſt purgatio, quæ fiat à medicamento ſeligente, ſed leniente tantum: aliter impoßibile eſt non pur-

gatio

gatis humoribus peccantibus, ſed innoxijs, bene ferri medicamentum. Si igitur purgaueris humorem peccantem, & cum conditionibus ſuis, conferet, & bene feret. Et, ſi abſq; conditionibus debitis, non purgando tamen alium humorem, conferet, ſed non bene feret. Si autem humorem non peccantem ualido medicamento, nec conferet, nec bene feret. Propterea quatuor illæ conditiones, quas proponit Hippocrates, non ut conferant euacuationes, ſed ut tantum bene ferantur, intelligendum eſt. Diuerſis etiam modis conferre, & bene ferre · quoad tempus intelligendum eſt. nam bene ferre &, dum purgantur, &, dum poſt purgationem quieuerunt, dormiueruntq;, contingit: conferre autem non ſtatim, ſed poſt aliquod tempus. Patet igitur quædam eſſe, quæ conferunt ualde, ſed difficulter feruntur: alia, quæ facilè feruntur, cum tamen noceant.

APHORISMVS III.

HAbitus athletarum qui ad ſummum bonitatis attingunt, periculoſi, ſi in extremo conſtiterint. neque enim poſſunt in eodem permanere, neq; quieſcere. Cum uerò non quieſcant, neq; poſsint proficere in melius, reliquum eſt igitur ut decidant in deterius. His de cauſis bonū habitum ſtatim ſoluere expedit, ut corpus rurſus nutriri incipiat. Neq; compreſsiones ad extremum ducendæ: (periculoſum enim) ſed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit. Sic & euacuationes quę ad extremū deducunt, periculoſæ: & rurſus, refectiones cū extremæ fuerint, pericuoſæ.

COMMENTARIVS.

¶ Cum dixerit qualis eſſe debeat euacuatio, humorū ſcilicet noxiorū, ſeu qualitate ſeu quantitate noxij ſint: oſtendit modò quanta eſſe debeat. Non quidem ut libram aut ſelibram, ſed eo modo quo determinari potuit. Commune illud Hippocraticum præceptum eſt in libro de Veteri medicina: Modum, neq; pondus neq; numerum aliquem, ad quem referas, cognoſces: certam uerò & exactam metā non reperies aliam, quàm corporis ſenſum. Qui enim rectè interpretari obſcurius dicta ab aliquo authore uoluerint, triplici hac uia ordineq; hoc uno procedere debent. Primum eſt, ut illius uerba per alia eiuſdem uerba ad eum ſenſum pertinentia declarent. Secundum, ut ſi non poſſunt, uerba illius his quæ uidentur in rebus accommodent. Tertium eſt, ut ſi res ipſas uidere non liceat, demonſtratione firma utantur. Confutare autem opiniones ſingulas, ut ad unam perueniamus, res eſt operoſa & prolixa plus quàm utilis. Similiter alium ſequi interpretem, res non digna eſt niſi Iuriſconſultis, quibus permiſſum eſt ſine ratione pro ſuffragiorum multitudine decernere. Coniectura quoq; uti, hominis eſt qui plus de ſe polliceatur quàm præſtet, aut nimis cupidi gloriæ. Nam ſi non licet una ex tribus propoſitis uijs ſententiam authoris aſſequi, nimis cupidi eſt uelle illum exponere qui noluerit intelligi. at ſi liceat, tu tamen coniectura aut alterius authoritate contentus ſis, dupliciter peccas: & dimittendo quod præſtare debes, & utendo his quibus uti non licet. Quanquam Aphoriſmorum Hippocratis proprium ſit, ut clari ſint. nam ab obſcuris & dubijs abſtinendum cenſeo. Vitioſus enim ſermo & falſus totam euertit expoſitionem, dum falſa ueris immiſcet, ac dubia certis: ut melius ſit centum Aphoriſmos, et omnes ueros inſerere, quàm ducentos, in quibus unus falſus tanquam uerus interſit. Nam falſos ſermones addere, & ut falſos explicare, ſi à Galeno factum non eſſet, dicere auderē puerile eſſe. At longè deterius eſt, falſos ut ueros inſerere. Illud enim eſt nimis ſeruientis hominum calumnijs, ac iudicijs abſurdis: hoc autem, fidem à ueris mendacio abrogantis. Itaque hæc præfari oportuit hic, ne ab initio nimis Lectorem tædio afficeremus: inculcantes multa quæ non niſi longis circuitibus connecti poterant. Vt etiam quæ noua uidentur oſtendā, pluribus in locis exempla adijciam, quæ nō ſolùm docebunt, ſed etiam delectabunt audientes. Scio enim in expoſitione præcedentis Aphoriſmi quoſdam non ſatis probaturos eam diuiſionem, doctrinamq; eius quod eſt conferre, ac bene ferre. Sed ſi quæ contigerunt Duci uelitum Zapantæ quis uidiſſet, facilè intellexiſſet, fieri poſſe ut aliquid plurimū conferat, quod tamen æger ferre uix poterit: & contrà aliqua commodiſsimè perferri, quæ tamen nocebunt. Exemplum autem primi habetur in his, in quibus uel lapis excinditur, uel membrum corruptum amputatur. Sed in purgationibus dicam quid illi quem nuper commemoraui euenerit. Fuit hic natione Græcus, ætatis annorum ſexaginta fermè, ſed longis laboribus perfractus: laborabatq; membrorum tre-

more maximo, & magis ſiniſtræ quàm dextræ partis, magisq; manus quàm cruris. Sub profun diſsima autem hyeme cum adhibuiſſemus medicamentum ex colocynthida, primùm quidem nihil eduxit: à prandio autem tantum, uerùm cum uomitu, nauſea & torminibus: ut me præter horam ſolitam aduocauerit, exiſtimans ſe moriturum. Verùm cum purgaſſet, dormiuiſſetque, moleſtia illa planè ſolutus eſt. Intra autem ſex dies, cum aliud medicamentum propinare uellem, cœpit enixius petere ut iterum colocynthidam darē: at ego minimè auſus ſum ob ſubiecti nobilitatem. Itaq; alia medicamenta non uexarunt, uerùm non contulerunt: adeò ut ipſe ſummis precibus exoraret, ut ad illud primum reuerterer. quod ego nolui facere: quòd dum in illa moleſtia eſſet, de medicamento fuiſſet conqueſtus. Conſtat itaq; multum intereſſe inter conferre, & bene ferre. Quòd ſi medicamentum conferat, & non bene ferat, indicium eſt, uel materiam non eſſe concoctam, uel uires eſſe imbecilles, uel medicamentum non rectè confectum. Si autem bene ferat, nec conferat, indicium eſt uel uires eſſe ualidiſsimas, uel morbum letalem, uel medicamentum nihil ſelegiſſe.

Hactenus de talibus: nūc ad Aphoriſmi expoſitionem deuenio. Proponit Hippocrates hāc ſententiam: In omni euacuatione metienda, meta quantitatis eſt ſumenda à uiribus, donec perferre queant: ſeu euacuatio ſit per uenæ ſectionem, ſeu per purgationem. Deinde ſubiungit aliud à contrario: Sicut euacuationes extremæ ſunt periculoſæ, ita etiam refectiones quæ iam euacuatis adhiberi ſolent, cum confertim fiunt, periculoſæ exiſtunt.

Sumit autem exemplum ab athletis unum, docens parerga interim: ſed tamen quod ad propoſitum, maximè conuenit & eſt, quòd repletiones maximæ, tametſi ſint ex ſolo ſanguine, periculoſæ ſunt. Conſtituit igitur quatuor propoſitiones ſimiles, quarum duæ cōſiſtunt in habitu, duæ in operatione:

Repletio ſumma qualiſcunq; periculoſa.
Vacuitas ſumma periculoſa.
Euacuatio ſumma periculoſa.
Refectio ſumma periculoſa.

In habitu repletio & uacuitas ſumma periculoſæ, non dixit malæ. In operatione euacuatio & refectio ſumma, rurſus periculoſæ, non dixit malæ. quia quandoq; natura perfert ob robur, quandoque ſeipſam exonerat aut confirmat. Sunt & aliæ duæ propoſitiones, quarum una non cōtingit ut natura ſe reficiat: ideò neq; uera nec falſa, alia ut ſe exoneret, quæ & ipſa uera eſt. Cum enim ſponte hoc facit, & ad ſummum peruenerit, periculoſa eſt. Oſtēdit autē hoc de athletis: hos enim, non alios intelligit: ut nec ruſticos, nec nautas: nam hi tametſi inter eos qui exercentur ſint connumerandi, non tamen optimum habitum habere poſſunt, quoniam neq; in ocio degunt poſt exercitationem, ſed quaſi in cōtinuo opere ſunt: nec aliūtur bonis cibis. non tamen uſus eſt athletarum nomine, quoniam hoc nondum erat in uſu: res ipſa tamen, id eſt, ipſi athletæ cū in Olympijs exercerentur, & iam (ut in Procœmio dixi) 80. efflueret Olympias Hippocratis ætate, cogniti erant. Hi erant homines corporis robore & magnitudine ſelecti, qui quotidie paucis horis, uel ſaltem ſtatis diebus exercebantur in palæſtra, diſco iaciendo, alijsq; ſimilibus, certabantq; & potando & edendo: ut referant Milonem Crotoniatem, taurum quadrimum, ei ob uictoriam in ludis dono datum, pugno occidiſſe, deinde etiam comediſſe. conſuetum etian minas 20 panis, & totidem carnis, id eſt libras fermè 27: & uini choas tres, id eſt libras 30, in cœna abſumere. Aſſumit ergo habitum athleticum, qui à uulgo pro inculpato haberetur: ut oſtenderet, etiam ex optimis humoribus ſummam plenitudinem eſſe periculoſam. Addit etiam hic demonſtrationem, quòd talis habitus periculoſus ſit: quia non poteſt ſtare, quoniam quotidie nutriuntur & augentur: nec augeri, cum uenæ ſint ad ſummum repletæ, ut ſupponitur: igitur neceſſarium eſt relabi.

Tria igitur in hoc Aphoriſmo Hippocrates demonſtrat. Primùm, quatuor propoſitiones dictas per rationem à contrario deductam: habitū athleticum, etiam optimum, non eſſe bonum, ſed periculoſum. Et quod habitus bonus in ſummo non poteſt conſiſtere, nec in melius proficere. et eſt demonſtrandi genus. Dixit igitur hoc de athletis, ne quis exiſtimaret ob qualitatem habitum illum eſſe malum, non ob quantitatem. homines enim illi erant rubicūdi, robuſti, pingues, ſani. neq; tamen cum hoc, maximo periculo uacabant. Quod uerò periculū eſſet, declarat Galenus in libello de Bono corporis habitu, dicens, imminere illis periculum ſuffocationis, quod tamen rarò contingit: aut rupturæ uenæ, quod ſæpius euenit.

Animaduertendum, quòd licet repletiones & uacuitates, euacuationes & refectiones, ſint

omnes

omnes periculoſæ: periculoſiores ſunt, quæ ſunt cum motu: id eſt euacuationes & refectiones, his quæ ſunt habitus, id eſt repletionibus & uacuitatibus. Item repletio & refectio maius periculum adducunt quo ad mortem, euacuationibus & uacuitatibus: ſed hæ difficilius reſtaurantur. Quod uerò dixit τὰς συμπτώσιας, id eſt, compreſſiones ſeu extenuationes, & τὰς κενώσιας, euacuationes: manifeſtum eſt, per primum nomen intellexiſſe uacuitatem quæ fit per inediam & exercitium, & per ſecundum omnem repentinam euacuationem. Quòd ſi quis contentioſus eſſe uelit, & per τὰς συμπτώσιας euacuationem quæ fit per uenæ ſectionem, per αἱ κενώσιες purgationes, nihilominus ſenſus ipſe manebit.

Solum hoc dubiũ relinquitur, quomodo cum ſumma repletione, quæ in athletis eſt, fames naturalis, quæ in illis maxima eſſe ſolet, fieri poſ-
2. de ſympt. ſit? Et primò ſciendum, quòd ut habetur à Gale-
cauſis. c. 7. no, fames fit aere digerente ea quæ in membris continentur: inde membra à uenis ſugunt, & uenæ à uentriculo. inde uentriculus appetit naturali facultate, quam animalis comitatur. Sed ex hoc non habetur quomodo fames fiat. membra enim ex ſanguine ueteri etiam nutriuntur, ſed ſpiritus ſolum ex nouo generantur. Cum igitur in athletis multa fiat reſolutio ſpirituũ, ideo magnam incurrunt famem. Et ideò eſurientibus primùm accenditur Ephemera, quæ parum durat. pòſt tabeſcunt, & fiunt debiliſſimi. Quod autem ſpiritus ex nouo cibo & ſanguine generentur, uidetur manifeſtè in his qui uiribus deſtituũtur? qui refecti maximè uino, & uitellis ouorum, ſtatim reſtaurantur & exhilarantur. Vn-
cap. ult. de in ſyncope, primo ad Glauconem, ſemper cibus, maximè uinum exhibetur. quod ſi aliter reſtaurari poſſent, non conueniret.

Quod uerò dixerit periculoſas euacuationes extremas, aut purgationes, aut uacuitates, iuxta unumquodq; genus intelligendum eſt. uacuitas enim in tabem deducere ſolet: immodica purgatio in ſyncopem, aut animi defectum: ſan-
cap. 10. guinis euacuatio, ut nono Artis curatiuæ habetur, tum in ſubitam mortem, tum in malum corporis habitum, unde hydrops, deducere ſolet.

APHORISMVS IIII.

VIctus tenuis & exquiſitus, in morbis quidem lõgis ſemper: in acutis uerò, in quibus non conuenit, periculoſus. Et rurſus, qui ad extremum deuenit tenuitatis, grauis eſt. nam & repletiones quæ ad extremum deueniunt, graues ſunt.

COMMENTARIVS.

¶ Poſtquam de qualitate quantitateq; euacuandorum locutus eſt, quæ fieri poteſt tum uenæ ſectione, tum purgatione: ſuperſunt duo auxilia, ſcilicet ratio uictus, & mutatio intemperiei. Nunc igitur rationem uictus aggreditur, diſtinguẽs morbos in acutos, qui ad quadrageſimum diem terminantur, dicente ipſo in Prognoſticis: In omni morbo acuto, qui cum febre Li. 1. t. c. 25.
ſit, & ad quadrageſimum diem iudicetur, & diuturnos qui ultra eum terminum extendũtur. Non etiam loquitur de quantitate uictus, ſed de ſola qualitate. Non enim putat confundendas intentiones uictus, nec quantitatem qualitati præponendam, quæ & minus poſſit, & in tractatione de euacuatione qualitati poſtpoſita ſit. Conſtituit igitur uictum quendam mediocrem: & eſt is qui neq; uirtutem ac uires ægri debilitat aut minuit, neq; auget: & eſt aſſumptio ptiſanæ, ſub quantitate & numero ſolitis in ſanitate. Huius igitur comparatione fiunt duo extrema: ſcilicet plenus uictus, qui fit per carnes & oua: & tenuis, qui fit per ptiſanæ cremorem, aut hy-
dromel. Patet igitur, quod etſi homo aſſume- Vide 1. De
ret quartam partem uitelli oui, utitur uictu ple- uictu in Acut. com.
no: & ſi libras quatuor ptiſanæ colatæ, utetur 18.
uictu tenui. non tamen rectè forſan faciet, quia quantitate exuperabit. Circa quod ſciendum eſt, quòd qualitas plurimum nocet, puta caro & oua, in comparatione ad quantitatem: quia uentriculus eadem facilitate concoquit mediocrem & conſuetam quantitatem: imò aliquanto facilius quàm exiguam, ſi ſit ex eodem genere cibi. & hoc, quia cogitur in utroq; amplecti & quantitatem paruam, quandoq; deterius, imò plerunq; complectitur. Si igitur laboranti morbo acuto dederis modicum carnis uel oui, nocebit, ratione difficultatis coctionis, quam ex ſubſtantia conſequitur. nec etiam facilius concoquetur ob paucitatem: & etiam quia nutrimentũ id pingue eſt,
fomentum febri ſubminiſtrabit. Si uerò in debi 8. Artis
ta quantitate fuerit, nocebit trifariam: & ob cur. c. 2. &
difficultatem concoquendi, & multitudinem ali 3. De fac.
menti, illiuſq; pinguedinem. Quæ enim pinguia naturalibus c. 4.
ſunt, difficilius concoquuntur quàm aquea: ſicut uidemus in coctionibus quas uocant deſtillationes, in quibus primùm aqua ab excremento terreo ſeparatur, pòſt pars pinguior. Igitur ſemper cibus plenior trifariam offendit laborantes morbis acutis cum febre: & quia in ſeparatione ne-

gocium naturæ exhibent: & quia quod ſeparatur, multum eſt, & facilè inflammatur à febre: & quia pingue eſt. Coctio autẽ in lebete declarat, olera & huiuſmodi facilius carne concoqui.

Diuiditur etiam tenuis uictus, quia pleno in morbis haud opus eſt, in tres ordines: tenuem ſimpliciter, & eſt cremor ptiſanæ: exquiſitè tenuem, ſeu tenuiſsimum, & eſt aqua mellis: & tenuiſsimum in extremo, quod cum extremo minimæ quantitatis conuenit, & eſt ut nihil prorſus detur. Hippocrates igitur de talibus loquens, reprehendit eos qui in diuturnis morbis, id eſt qui ultra quadrageſimum extenduntur, utuntur uictu tenuiſsimo, & hi interficiũt prorſus ægros: & eos etiam qui in acutis, in quibus non conuenit, ideſt, qui à quartodecimo ad quadrageſimũ, terminum ſiui finis habent. Diſcrimen, quòd in diuturnis ſemper: in acutis, in quibus non conuenit, non adeò, ſed tamen periculoſus, non dixit grauis: quoniam ſi tulerint, grauis non erit morbi moleſtia diminuta. Deinde ſubiungit, quod ſicut tenuis uictus exquiſitè periculoſus eſt, ita qui ad extremum tenuitatis deuenit, quod eſt nihil dare, grauis eſt ſemper in diuturnis et acutis, qui ultra quartumdecimum diem extenduntur.

Forſan cuipiam ſuſpecta erit hæc expoſitio, dicentibus, Quiſnam tam amens medicus eſſe poterit, qui audeat ultra quadraginta dies, uel etiam ad eum terminum, uel propè, ægrum ſine cibo tenere? Verùm hoc noſtro tempore forſan mirum erit, antiquo non: cum potius eſſet mirũ, quot ægros inedia abſumerent. Neq; ſolùm per totum morbũ aut periculoſa aut grauis hæc inedia eſt: ſed ſi uel in diuturno morbo per duos aut tres ſolùm dies utatur quomodolibet, uel in acuti ea parte quæ acuta non eſt. Quamuis enim acutus morbus ab initio ſui uſq; ad quadrageſimum diem extendi poſsit: tamen ſolum quatuordecim dies morbi acumen occupabit. Senſus igitur Hippocratis eſt: in diuturnis morbis, intellige tamen qui cum febre ſint, & in acutorum ea parte quæ acuta non eſt, ſi quis utatur uictu exquiſitè tenui, periculum ſubibit: ſi uerò tenuiſsimo, proculdubio lædetur. Nam & repletiones cum ad extremum deuenerint, quocunq; morbi tempore fiant, graues ſunt, læduntq;. Vides igitur planam & ſibi concordem expoſitionem, ac grauem Hippocratis: niſi quòd quis obijcere poſſet, Auicennam pluribus in morbis diuturnis uti uictu tenuiſsimo, uel ualde tenui ſaltem, & primò curando reſolutionem: & Sis contentus mulſa uſq; ad quartumdecimum, ſi uirtus fert. Et in aſcite uult, ut in initio utamur uictu tenuiſsimo. Et in febre quæ ex pituita fit, & in quartana, uſq; ad tres hebdomadas, ſcilicet uiginti dies, quos pro initio totius morbi præfinit. Verùm in his febribus non tenuiſsimum uictum, ſed mediocrem adhibet. Vt enim opponitur pleniori, in quo datur caro & oua, ab eo in his morbis tenuis uictus appellatur, qui eſt mediocris. Vult uerò ut tenui, id eſt attenuante utamur: quoniam materia utriuſq; febris craſſa eſt. Trifariã enim tenue uocant, propria improbitate ſeducti medici noſtri temporis, tenuem uictum perperam. alii uerò ſeducti ab Auicennæ interpretibus, ſcilicet tenuem in pauca quantitate. Hippocrates nunquam, ſed paucum uocat tenuem: ut ptiſanã, & panem lotum, & alicam, in comparatione ad oua & carnes. hoc nunquam Hippocrates: ſed paulo pleniorem, mediocrem ptiſanam, ut dixi, appellat. Rurſus tenuem, qui extenuat: ut cum ſale Iamblicho uel Theriaco, ut Paulus. hunc Galenus non tenuem, ſed attenuantem uocat. Lib.3.c.48. Ita peſsimi iſti nebulones confundunt, ut ſepiæ aquam, ne ipſæ uideant, uel etiam qui adſunt. Ita in aſcite, attenuante uictu, non tenui debemus uti: in reſolutione, cum non adſit, licet uti ea ratione uictus. nondum tamen conſtat, an apud Hippocratem.

a 3. cap. 4.
14.3.t.4. c.
13. in princ.
t.4. t.2. cap.
53 & 64.

APHORISMVS V.

IN tenui uictu ægri delinquunt: quo fit, ut magis lædantur. Quicunque enim error committitur, maior in hoc fit, quàm in paulo pleniore uictu. Propterea etiam ſanis periculoſus exiſtit ualde tenuis conſtitutus & exquiſitus uictus, quoniam errores grauius ferunt. Ob hæc igitur tenuis uictus atque admodum exquiſitus, eo qui ſit paulo plenior, magis periculoſus.

COMMENTARIVS.

¶ Intendit Hippocrates probare præcedentem concluſionem alio modo, ſcilicet quòd uictus tenuis & exquiſitus ſit periculoſus. & addit, admodum tenuis: & etiam generaliter eum antea comparando ad morbos ſolùm in quibus non conuenit. Proponit autem quatuor propoſitiones, quarum ſecundã probat per tertiam, & quartam per ſecundam. Et intendit probare hanc concluſionem per hoc medium, quòd uictus tenuis comparatione ægrotantis eſt deterior paulo pleniore. Et ideò uult hanc propoſitionem eſſe & ut principaliter intentam, & ut medium ad

alium

aliam demonſtrãdam. Ergo facit duas rationes. Prima eſt: In ſanis periculoſius eſt declinare ad extremè tenuem uictũ, quàm pleniſsimum: igitur in ægris ſemper pari ratione periculoſius eſt declinare ad tenuem, quàm ad pleniorem. Ex quo patet, quod loquitur de uictu tenui in qualitate, non in quantitate. nam ſi de quantitate loqueretur, periculoſior eſſet pleniſsimus in ſanis, quia poſſet ſtrangulare. Ex quo ceſſant argumenta de immodica repletione, quæ proueniunt ex malo intellectu tenuis & pleni. Sequela autem duplici indiget demonſtratione, & ab extremis ad totam latitudinem habita pari ratione, & hoc per ſe patet: & à ſanis ad ægros, quia ſani deberent propter uires robuſtiores melius poſſe perferre inediam quàm ægri: & tamen grauius ferunt, quàm pleniorem uictum. Patet, quia ſi dederis ſano oua, carnes, uinum, parum offenditur, cum tamen ſit extremè plenus uictus in quali: ſin autem ſolum melicratum, grauiter lædetur. Lib.3.c.48 Sed cur uel non addidit (magis) ante Delinquuntur: aut, ut lædantur ſimpliciter, & non ut magis lædantur? Docet ergo nos, quòd cũ comparatiuè loquatur, ſic infert primam propoſitionem: In tenui uictu, cõparatione ægrorum, ægri ſemper læduntur, quia delinquunt & errant: in paulo pleniore uictu, non ſemper delinquunt: ergo in tenui uictu ægri cõparatione magis lædũtur, quàm in pleniore, dato quòd pari receſſu recedant à mediocri uictu. Ideo in quarto Aphoriſmo legitur λεπταὶ, id eſt tenues: hic λεπτῇσι, quaſi tenuioribus, ſcilicet quàm deceat. Inde ſex differentiæ colliguntur huius primæ partis Aphoriſmi, à præcedente. Prima, quòd ibi intelligit ſimpliciter tenue, hic comparatione ad morbum. Secũda, quòd circũſcribit in morbis in quibus non conuenit, hic generaliter in omnibus morbis. Tertia, ibi comparat ſimpliciter tenuem ad plenum, hic ad paulo pleniorem: ut ſit æqualis receſſus. Quarta, ibi exquiſitè tenuem, hic tenuem abſolutè. Quinta, ibi periculoſum aut grauem, hic errorem & iacturam ægri damnat. Sexta, ibi ſumit argumentum à contrario, hic à ſanorum comparatione: quæ, ut dixi, conſtat à maiori bifariam, et ratione, quia ſani melius poſſent perferre inediam. & quia uictus ſanorum cum ſit plenior, ægrorum tenuior, difficilius ferent ægri receſſum ad tenuiorem uictum. Paulo Cap.5. autem plenior uictus à Galeno declaratur, qui fit per panem lotum, de quo in primo de Alimentis. nam qui fit per alicam, à Galeno in præcedenti commento inter pleniores numeratur. Panis autem lotus fit, lauando aqua calida. inde ſiccatur: & tũc leuior eſt reliquo pane, & in aqua ſupernatat. Proximus eſt ei qui ab Oribaſio bis Lib.1.c.9. coctus appellatur. Eijciebantur in lotione craſſiores omnes partes, & quæ feculentum aliquid continebant.

Ex hoc patet, quod licet dicat in ſecundo de Tex. 37. & 48. Ratione uictus in morbis acutis, quòd maiores ſint noxæ plenioris uictus quàm tenuioris (quod non contradicit his quæ hic dicuntur: quia ibi in prima autoritate loquitur de quantitate, hic de qualitate) porro copia, ut dixi, etiam in ſanis paucitate periculoſior eſt: in ſecunda uerò, de ſæuiente ui morbi & cibo exhibito in uigore illius, aut ſæuientibus ſymptomatibus. Ob hæc igitur, hæc eſt ſecunda ratio, in qua ex hac propoſitione demonſtrata uictus tenuior in comparatione ad ægrum, magis lædit pleniore: igitur exquiſitè tenuis, & admodum, eo qui paulo plenior ſit, eſt magis periculoſus. Diuerſitas autem aſſumptæ propoſitionis à demonſtranda, eſt in tribus: nam in demonſtrata ſeu aſſumpta, admodum & exquiſitè non adduntur. tertiò, quia in priore loquitur de errore, hic de periculo. Ratio tamen patet ex hoc, quòd ſi comparatiuè uictus tenuis noxius eſt, ergo exquiſitè admodum tenuis ſimpliciter erit periculoſus: quia uix fieri poteſt, ne talis non ſit tenuis in comparatione ad ægrum.

Damna uerò ieiunij & inediæ, in Libro de Veteri medicina his uerbis edocuit: Si quis, inquit, aſſuetus prandere, ita ut ei hoc conferat, abſtinuerit, impotentia, uehemens tremor, animi deliquium: poſtea oculi pallidi, urina craſſa & calida, os amarum, & uiſcera ipſis pendere uidebuntur, uertigo, iracundia, triſticia. Eadem t.com.24. fermè ſecũdo de Victu in acutis: ubi docet bilioſis grauiorem etiam eſſe inediam: ibi quoque damna copioſi cibi inſoliti docet, quæ ad grauitatem fermè pertinent.

Quæret forſan in morbis aliquis, quid cibus perperam datus faciat? Reſpondet Galenus 11. Ar. cur. quod à natura expellitur, & quic- Cap.15. quid eſt prioris alimenti ſecum trahit. Si uerò non expellatur, nec concoquatur in uentriculo, nec iecore, febres accendit. Verùm dices, ſi natura concoqueret, non'ne augeretur uirtus, atq; ita æger euaderet? nam iugiter euacuando & nutriendo, quilibet euadere poſſe deberet. Gale- Com.44. nus enim in primo de Victu in acutis, duos proponit ægros: debilem, cum magno morbo, quem nutrire conuenit: & robuſtum, cum morbo eodem, quem

dem, quem (dicit) ſi non nutries, rectè ages: ſi contrarium in utroq; egeris, uterq; peribit. Conſtat etiam multos ſic curari, præcipuè ſenes, cum morbo diuturno nutriendo atq; purgando. Propterea dico, quòd ſi uentriculus aut iecur multum laborent, & maximè abſceſſu, tenuiſſimè ſunt nutriendi: magis autem in morbis Cap.5. & 17. lienis, pulmonis & febribus: ut 12. Artis curatiuæ habetur. Propterea dico, quod in morbis acutis coctionis celeritas neceſſaria eſt: aliter pereunt, reſtauratio non fit, quia calor febris impedit. in mitibus tamen, ubi materia multa eſt, aut craſſa, calor febrilis parum impedit: ideo tales nutriuntur, nec offenduntur niſi cum cibus talis fuerit ut non poſſit bene concoqui. Cauſa ergo mortis in ægris eſt, quia cibus ipſe qui datur, non nutrit, quia non concoquitur. In fluxibus uerò, & alijs euacuationibus, cũ cibus concoqui poteſt, utpotè quia febris non adſit, diutius uiuunt, ſi cibus rectè adminiſtretur. In acutis igitur ſpes eſt in uirtute, in diuturnis in recta cibi adminiſtratione plerunq;.

APHORISMVS VI.

EXtremis morbis extrema exquiſitè remedia optima ſunt.

COMMENTARIVS.

¶ *Hic non eſt Aphoriſmus perfectus, ſed cum ſequenti coniungi deberet. Galenus hoc uidit, non tamen fecit, quare nec nos numerũ perturbabimus. Cum ergo Hippocrates tractaſſet de qualitate uictus in morbis diuturnis & acutis, ea parte qua minimè acuti ſunt, in hoc & ſequenti Aphoriſmo de altero extremo & medio ſermonem habet. Alterum extremum eſt morborum ualde acutorum, quos Peracutos uocant: medium autem eſt acutorum ſimpliciter, qui, ut dixi, ad quartumdecimum diem finiuntur. habita enim regula uictus diuturniorum morborum & acutorum, qui decidentiæ uocantur, & peracutorum, habebimus mediorum mediam inter illos. Non laboro autem de peracutis, ſeu ad tertium ſeu quartum, quintum, aut etiam uſq; ad ſeptimum diem terminentur. tales ſunt plerunque anginæ, & diſtētiones, ac morbus attonitus ſeu apoplexia, atq; hi generaliter. Acuti ſimpliciter* t. cap. 8. *quinq;, primo de Victu in acutis: morbus lateralis, peripneumonia, phrenitis, lethargus, et febris ardens. Sunt præterea peracuti omnes acuti, cum maximi ſunt: ſicut cum minimi, diuturni, & maximè ſi materia craſſa uel lenta fuerit. natura enim media acutorum in utrũq; extremum conuerti nata eſt, ut acuti ſimpliciter, modò peracuti, modò acuti ex decidentia fiant, excedentes quartumdecimum diem, terminum proprium acutorum. Peracuti autem ac diuturni in acutos conuerti nequeunt: quoniam ea ratione peracuti tandem in diuturnos, & diuturni in peracutos conuerti poſſent. Licet ergo ex peripneumonia & phrenitide mori in tribus diebus, & erit peracutus morbus: & in uiginti aut triginta diebus mori ſanariue, eritq; acutus conuerſus in diuturnum: & in nona, duodecima, quartadecima, eritq; ſimpliciter acutus, ſeruansq; naturã ſuam. At ex hydrope uel tabe non licebit intra quartumdecimum diem ſola ui morbi interire, nec ex angina aut attonito morbo ultra ſeptimum diem, qui terminus eſt extremorum ſeu peracutorum uel acutiſſimorum morborum: ita enim eos appellare ſolet Hippocrates loco commemorato.*

Quanquam uerò & acutos & acutiſſimos t. cap. 16. *propriè appellet hic, & primo de Victu in acutis, & alibi morbos qui cum febre ſunt indifferenter. omitto enim quod peracutorũ, ut inquit Galenus ſecũdo de Diebus decretorijs, quidam* Cap. 12. *ſimpliciter tales ſint, qui ad quartum diem haud perueniunt, uel eum non excedunt: alij non exactè, qui ultra quartum progrediuntur: peracutos* κάτοξυ, *acutiſſimos* ὀξυτάτους *uocat: nihilominus hic & dum loquitur de diuturnis & acutis ac peracutis, omnes morbos complectitur, etiamſi ſine febre ſint. Licet primò ac principaliter de morbis, qui cum febre ſunt. Dixi hoc propter diſtentionem & attonitum morbum, qui plerunq; etiam inuadere hominem abſque febre ſolent.*

Sunt & morbi acuti ex conſtitutione peſti- t. cap. 9. *lenti, ut habetur ab Hippocrate loco ſupradicto. Proprium eſt enim acutorum morborum, poſſe intra quartumdecimum diem occidere: & acutiſſimorum, intra ſeptimum, tametſi non occidant. nõ enim ut ſint acuti, et multo minus peracuti, ſufficit ut intra quartumdecimum uel ſeptimum iudicentur, ſed ut poſſint interficere. aliter Ephemeras & Tertianas exquiſitas inter acutiſſimos morbos numeraremus. De his igitur Hippocrates non loquitur, tanquam morbis ſecuriſſimis, hic. alibi uerò, dum de acceſſionibus ſermonem habet. Verùm peracutos & acutiſſimos hic ſeu cum febre, ſeu ſine intelligit, eos qui tales natura ſunt: aut qui licet non tales natura ſint, tales tamen euaſerint, ſeu ob materiæ multitudinem, ſeu prauitatem, ſeu tenuitatem, aut ſymptoma coniunctum, aut ob uirtutis imbecillitatem, aut propinquitatem abſceſſus membro principali,*

principali. Solum eos excludens morbos qui acuti ſunt, aut peracuti, ob conſtitutionẽ: quos Epidemios uocant. Nam in his & de his Hippocratis uerba non ſunt intelligenda: uerùm ſeorſum, quomodo agẽdum ſit, Hippocrates in Epidemijs 3. in 3. t. & com. 58. *nos docuit. Si igitur lateralis morbus, qui intra ſeptimum diem iudicandus ſit, offeratur, cum natura morbi letalis & acuta iam planè ſit, eum inter extremos morbos, de quibus hic ſermo habetur, connumerabimus.*

Hippocratis igitur ſententia hic eſt: Cum auxilia debeant æqualia eſſe morbis, ſi morbi extremi ſeu acutiſſimi ſint, extremis & maximis præſidijs opus erit. atq; ita generaliter, tam de medicamentis ac uenæ ſectione, tũ intemperiem mutantibus, membri præciſione, quàm etiam de ratione uictus intelligendum eſt. Dicebat Gale- Cap.15. *nus quinto Artis curatiuæ, Eraſiſtratios reprehendens, qui nolebant in ſanguinis ſputo ſecare uenam, hunc recitans Aphoriſmum: Vbi periculum eſt in mora, ab æqualibus remedijs inchoandum eſt: Si autem in mora non ſit periculum, ut in comitiali & reſolutione, à leuioribus auxilijs incipiendum. Cum ergo in extremis morbis periculum in mora ſit, ab extremis etiam auxilijs eſt inchoandum. Aequalitatem uerò auxiliorũ & morbi dicebat Galenus in libro Ar-* Cap.89. *tis Medicæ: Auxilia debent eſſe æqualia morbo. Et dabat exemplum in numeris: Si ſit intẽperies calida, ut decem, debemus adhibere medicamenta frigida, ut decem. Et ſi membrum ſit in profundo corporis, ut iecur, lien, pulmo, renes: oportet tanto frigidus efficere medicamentum, ut cum ad locum peruenerit, æquale ſit ipſi intemperiei membri in ordine ſeu numero. Igitur conſtat, qualiter generalis eſt propoſitio: Extremis morbis extrema conuenire auxilia. Intelligitur autem de extremis auxilijs genere, magnitudine & numero: & de extremis morbis magnitudine & periculo imminenti. Ideo ſubiungit:*

APHORISMVS VII.

VBi igitur morbus peracutus eſt, ſtatim & extremos habet labores, & extremè tenuiſsimo uictu utendum eſt. Vbi uerò non, ſed pleniorem uictum contingit adhibere: tantum cibi indulgendum eſt, quãto morbus extremis eſt mollior.

COMMENTARIVS.

¶ *Vtitur exquiſitiſſimo ſyllogiſmo: Extremis morbis extrema exquiſitè remedia optima ſunt: Peracutus morbus eſt extremus, etiam ab initio: Igitur in peracuto morbo ab initio conuenit extremè tenuiſſimus uictus, qui inter propria auxilia acutorum & peracutorum morborum numeratur. Conſtat enim uictum tenuiſſimum congruere acutiſſimo morbo, ſicut tenuem acuto, mediocrem diuturno. Hic ſolum ſupereſt ut doceamus, morbum peracutum eſſe ab initio extremum: qui nam enim aliter eſſe poteſt, cum intra ſeptimam diem occidere poſſit? ut ſuperius oſtenſum eſt. Morbus ergo peracutus eſt ob id talis, quoniam extremos habet labores: & ſtatim, quia ſtatim peracutus eſt. aliter ſi non ſtatim haberet extremos labores, non ſtatim eſſet peracutus. Sicut nuper contigit Io. Iacobo Tægio, qui primùm doloribus quibuſdam ſub ſiniſtro hypochõdrio uexatus eſt: & tunc neq; erãt extremi labores, nec morbus peracutus, tamen tertia die cœpit tota nocte æſtuare, & moleſtiã maximam pati. unde ego, cum à doloribus uideretur eſſe liber, pronunciaui, ſuccedenti mane laboraturum phrenitide: atq; ita fuit. Et in exacerbationibus morbus erat peracutus: intermedio tempore ſolùm acutus. Et ratio ipſa corrupta erat, cognitio integra: & agnoſcebat unumquenq; numerum. Conſtat ergo, per labores intelligi debere uno nomine (ut à Galeno exponitur hic Aphoriſmus octauo Methodi) omnia* Cap.3. *quæ nos offendũt: calor, dolor, moleſtia, uigilia, conuulſio, acceſſio, animi deliquium, mẽtis perturbatio, caſus uirtutis, ſitis, uomitus, difficultas ſpirandi, horror, rigor. Horum autem quædam ſunt naturalia penitus, ſola magnitudine aucta: ut ſitis, calor, uigilia. alia morbum conſequentia, ut acceſſio, uomitus, dolor. alia omnino præter naturam, quæ peſſima ſunt: uelut ſtridor dentiũ, conuulſio, caſus uirtutis. Horum etiam quædam ſunt ſolùm ſigna, uelut ſtridor dentium: alia uerò noxia, ut conuulſio & ſyncopis.*

Quod uerò ſubiungit (ubi uerò non) *declarat de intermedijs morbis, qui duo ſunt: acutus, & mixtus ex acuto peracutoq;. Vt in uniuerſum quinque ſint genera morborum apud Hippocratem: peracutus, qui extremos habet labores, & continuos, atq; hic ſimpliciter talis eſt: acutus, qui intra quartumdecimum finitur, & extremos habet labores, ſed ſolùm in fine: mixtus, qui ex peracuto acutoq; conſtat, finiturq; ante quartumdecimum & ipſe, uel in ea die: diuturnus, qui ultra 40 diem extenditur: & acutus decidens, qui intra eundem terminum finem habet. Vt uerò in hoc non poſſunt eſſe pluſquã quatuordecim dies perpetui incrementi,*

ita in

ita in acutis non plures eſſe poſſint ſeptem diebus extremi laboris. Quomodo enim uir maximè robuſtus & iuuenis, uitam cum morte commutabit, quin extremos labores patiatur? Et quomodo quis extremos labores patietur, qui ultra ſeptem dies poſſit perferre? ita ut morbus perpetuò augeatur, quod ex natura acuti morbi eſt. Hæc uolui adieciſſe propter pleroſq; medicos, qui hoc genus morbi mixtum nõ norunt, decipiunturq; maximè: Et eo magis, quòd frequens eſt hoc morbi genus, & ſimpliciter peracutis longè familiarius. Accidit autem in his, ut medici pronuncient melius ſe habere, & æger ſequenti die perit. Sicut contigit cuidam, quem iam paucis antea diebus uidi, pronunciauiq; moriturum, & morbum peſtilentem eſſe. erat autem in nona. Sequẽti die medicus ſuus dixit, melius ſe habere: remiſſi enim erant extremi labores: undecima autem mortuus eſt. Hæc autem maximè eueniunt in morbis peſtilẽtibus: ut etiã potes uidere, ſi alia occaſio nõ detur, apud Hippocratẽ.

Verùm dicet quiſpiam, quomodo in acutis mors contingit, ſi extremos non habet labores? Et ſi habet, quomodo dabitur mixtus? Dico, quòd acutus ſimpliciter non habet extremos labores, niſi poſtquam fuerit conclamatus: occidit autem ob imbecillitatem uirium, aut quia peſtilens, aliter non. Cum tamen morbus uires ſuperauerit, tunc efficit extremos labores. Ideò hæc intelligenda ſunt ante iudiciũ, non eo peracto: quia tunc cum ad mortem tendunt, ſunt extra conſiderationem medici. Et de his dixit benè Galenus, quòd morituri ſunt ſolis prognoſticis relinquendi. Ex quo patet, Hippocratem uoluiſſe, in remiſſionibus morborum ſemper nutriendum ægrum pro qualitate remiſſionis: ita ut in interpolatis ſeu intermittẽtibus, carne atq; ouis uti liceat. nam tunc homo fermè ſanus eſt.

In ſequenti commẽto, id eſt 8. Aphor.

Deducamus igitur, ut dici ſolet, rem ſub manibus. Aegrotet quiſpiam tribus primis diebus febre lenta, inde repentè corripiatur angina in quarto die, perduretq; uſq; ad ſextam. ſoluatur autem morbus, & ex ſexta ad undecimam perducatur cum febre quæ in dies augeatur: inde per ſex alios dies rurſus cadat in peracutũ morbum, uelut neruorum diſtentionem. Iubet igitur Hippocrates, ut primis tribus diebus utatur ptiſana, ſequentibus quatuor diebus nihil prorſus aſſumet: inde colata ptiſana utetur, à ſeptima ſcilicet die ad undecimã. demũ ſumet mellis aquã: neq; enim propter morbos tam uarios, ſufferre poterit inediam abſolutam: ſed tenuiſſimo uictu utetur, iuxta primum ſignificatum. Hippocrates enim mulſam tenuiſſimum uictum appellat, quia inter uictus, quod minus nutriat, nihil dari poteſt: & tenuiſſimum etiã uictum uocat, ut omnino à cibo abſtineat. Velut ſi quis dicat, in nocte minimam eſſe lucem, & in tenebris etiam minimam eſſe lucem, utrumq; uerum erit, ſub uario tamen ſenſu. nam in nocte minima eſt lux, inter ea quæ lucem habent: in tenebris autẽ minima lux per metaphoram, quia nulla omnino lux. Ergo quanquam ſuperius uictum tenuem trifariam diuiſerimus, hic omnem uictum iuxta Hippocratis ſententiam hoc modo planè diſtinguemus: Pleniſſimus, qui ſanis & exercitatis debetur, & fit per carnes ſuillas, & oua cum pane & uino: Plenus, qui ciuilibus, hominibus ſanis, quiq; moderato utuntur exercitio, qui fit per auium carnes, uinum tenue, & panem: Paulo plenior mediocri, qui fit per chondrum, panem lotum, ptiſanã quoq;, ſed cum iure carnium coctã: Mediocris, qui fit per ptiſanam. hoc utentur laborantes acutis morbis, quandocunq; ita laborauerint, ſeu totus morbus talis ſit, ſeu ſit pars morbi peracuti, ſeu diuturni: ſicut paulo plenior in mitibus morbis. Tenuis exquiſitè, qui fit per ptiſanæ ſuccum, qui acutis iuxta ſtatum debetur, non per totum morbum. Tenuiſſimus duplex: aut per mulſam, & in alio ſignificato cum nihil damus, & uterq; peracutis morbis debetur: ſed hic cũ ualidis uiribus, & cũ febre: ille cũ imbecillioribus, aut abſq; febre: ſed alia cauſa.

Com. 4.

Vt uerò ſcias quĩ nã ſint morbi, quibus hæc quinq; ultima genera uictus debentur, iure meritò omnes morbos oportet ſcire diſtinguere in illa quinq; genera: ſcilicet mitem, decidentem, acutum, mixtum, & peracutum. Fiunt morbi peracuti ſeptem cauſis: multitudine, prauitate materiæ, membri præſtantia, magnitudine affectus, dolore, impedimento, & uirium imbecillitate. hæc enim facere poteſt ut acutus in peracutum tranſeat, quia ſubſtantia non differunt, ſed ſola magnitudine: non tamen ut ex miti acutus fiat. Ex his ſeptem cauſis, ſeu uerius ſex, cum magnitudo eis adiũgitur, morbus fit peracutus. aut ſi magnitudo adiungi non poſſit: uelut in materiæ multitudine, ſi duæ cauſæ inſimul conuenerint. Dolor enim aurium, & colicus, fit magnitudine peracutus: tertio Prognoſticorum. Similiter materiæ multitudine, ut tertio Epidemiorum. Aut prauitate eiuſdẽ, ut paulo pòſt eodem libro. Impedimento, ut cum mulier utero gerit: uelut quinto libro uidebis. Cum ergo uideris bilem

t. & com. 13.

Com. 3. ſec. 16.

Com.3. ſec. 76. Com.30. Com. 46.

bilem flauam aut nigrã in febre, indica morbum acutum eſſe. Dicebat enim Galenus ſecundo Prognoſticorum, Proprium eſt bilis flauæ & nigræ, acutas accendere febres. Quomodo autem generentur hæ materiæ in corpore, declarabat ubi diximus ſuprà, in Commentarijs Epidemiorum: ubi de materiæ prauitate loquitur, dicens, quòd gignitur in nobis, nobis non ſentientibus, materia uirulenta: ut uenenum ex cane rabido, in corpore noſtro latens. Eſt etiam animaduertendum, omnes morbos tam mites quàm acutos aut peracutos, diuidi in duo genera. Quidam enim totum poßident corpus, ut febres, & malus habitus: quidam in certa parte ſolum ſunt conſtituti, ut angina & morbus lateralis.

In uniuerſum igitur, morborum acutorum proprium eſt, uehementer in ſpacio horarũ 24 augeri: peracutorum autem, habere extremos labores: mitium, habere labores leues, aut carere magna parte illorum, & incrementa quæ fiunt per unam diem eſſe parua. Neq; fieri poteſt ut extremi ſint labores, & incrementa parua: aut ut incrementa ſint magna, & labores parui: ſed ubi labores in extremo conſtiterint, licet tunc incrementa conſiſtant, præfuere tamen.

Quæcunq; uerò dicta ſunt hic de acutis & peracutis morbis, de initio & augmento & ſtatu intelligenda ſunt: non autem de declinatione, in qua incrementa deſinunt, & labores miteſcunt.

APHORISMVS VIII.

CVm morbus in ſuo uigore cõſtiterit, tunc uictu tenuiſsimo utendum eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Hic Aphoriſmus ſe habet ad ſequentem, uelut ſextus ad præcedentem. Cum autem Hippocrates in primo Aphoriſmo prooemium ſcripſiſſet, in ſecundo uerò de qualitate euacuandi humoris, in tertio de quantitate, in quatuor ſequentibus de ratione uictus per genera morborum: in hoc & duobus ſequentibus, de ratione uictus ſeu qualitate loquitur, iuxta morborum tempora. Sunt autem morborum tempora quatuor, de generalibus loquor, iuxta Galenum & Hippocratem. Sed Hippocrates ſolùm, ut antea dixi, tria conſiderat: initium, augmentum, & ſtatum ſeu uigorem. nam declinationis, ut parum periculoſæ in ſalubribus, & ut extra ſcopum morborum mortalium, rationem nõ habet.

Cap.3. Vt autem cognoſcamus hæc quatuor tempora, quæ Galenus eo libro docuit qui de Totius morbi temporibus inſcribitur: ſciendum eſt, cum nullum ſignum coctionis apparet in proprijs excrementis, uelut febricitanti in urina, laterali morbo laboranti in ſputo: tunc eſſe initium. cum uerò coctionis imperfectæ, incrementum: cum autẽ perfectæ, nec tamẽ materia expulſa fuerit, uigoris: expulſa autẽ, aut reſoluta, declinationis. Sed, ut dixi, huius partis nulla eſt conſideratio.

Ergo Hippocrates temporum uictum conſtituere uolens, à manifeſtis initium ſumit. Eſt autem hoc manifeſtum, ſcilicet in uigore morbi tenuißimo uictu utendum eſſe. Quod præceptum bifariam intelligi poteſt. & ut ſimpliciter tenuißimo utamur, quod uerum eſt in acutis: & comparatiuè etiam, in omnibus morbis: id cum carnifices medici hoc tempore euertant, demonſtrare decet. neq; enim pudore contemptæ authoritatis Hippocratis hi detinentur: qui, quàm magna pars ſint eorum qui artem exercent, tum ex operibus illorum, tum ex ſucceſſu condiſces. Quamobrem Galenum uenia dignum non iudico, in re tanti momenti tam ieiunè ſcribentem: ni forſan id ei contigerit quod Romanis ferunt, ut nullam legem de parricidio ferrent, quòd exiſtimarent neminem tam impium futurum, ut tam graue ſcelus admitteret. Sed ſiue hoc, ſiue illud, profectò decuit in tã ſalubri conſilio uerba plura facere: ut quos pudor non terret, metus cohibeat, ne deprehenſi in manifeſto homicidio, uel affinibus uel prudenti alicui principi pœnas dent. Paria enim ſunt, ſeu hominem iugules, ſeu uenenum exhibeas, ſeu manifeſta ratione conficias.

Dices forſan: Cur id agunt, cum nulli uſui eis ſit mors hominis, ſed inſaniæ & dedecori? Verùm ea ratione ſolum, ut mulierculis ſatisfaciant, & earum gratiam captent. Perſuaſum enim illis eſt, morbos ex uiriũ imbecillitate progigni: atq; ideo ſi uires cibo foueamus, præſtitiſſe quod potuimus. Et ſi moriatur æger, non medici culpa, ſed morbi ui interijſſe. Quod cum aliquando, licet rarißimè, ſucceſſerit, ſcilicet ut cibo ſint leuati: præſtabit id docere, cur & quãdo: ſed prius Hippocratis mentem explicemus. In uigore morbi tenuißimo uictu, in comparatione ad reliqua duo tempora, utendum cenſet: in acutis uerò ſimpliciter, ſeu acuti ſeu peracuti ſint. In decidentibus quoq;, ita ut omnino abſtineamus à cibo, uel mulſam tantum demus. Id autem cur neceſſarium ſit, oſtendamus. In uigore morbi minimum tẽporis ſupereſt, quippè cum uigorem declinatio excipiat. Sed ubi morbus fu-

turus eſt breuiſsimus, ibi uictu tenuiſsimo utendum eſt, cum minimè periculum lapſus uirium immineat: igitur in uigore morbi uictu tenuiſsimo utendum eſt. Secunda ratio eſt, quoniam tunc maximè ſymptomata urgent, ut dolores, uigiliæ & calor: quæ omnia coctiones impediũt. ſic ergo æger non iuuatur, cum cibus ipſe haud concoquatur. Tertia, quia natura in prima parte uigoris coctiones perficit, in ſecunda ſeparat noxium humorem ab innoxio, inde expellit. ſi ergo cibum dederis, & coctionem perfici non permiſeris, impedies criſim. Si autem ſeparationem impedias, aut criſis non fiet, aut cum noxio humore utilis expelletur: quod uires maximè debilitabit. aut ſi ſolùm prohibueris expulſionem, mortem aut morbi longitudinem afferes. Cum igitur cibus in uigore non ſit neceſſarius, ob temporis breuitatem: nec utilis, quia non concoquitur, prohibeatq́; coctionem, ſeparationem & expulſionem: manifeſtum eſt, in uigore eſſe uictu tenuiſsimo utendum. Loquitur autem de ſummo uigore, quo ad ſymptomata. Pendet autem ex præcedenti Aphoriſmo: quia ſi in peracutis uictu tenuiſsimo utendum eſt, uigor morbi eſt peracutus. Sunt tamen caſus quidam, qui prohibent: ſcilicet cum pars materiæ iam eiecta fue-
t. c. 23. *rit, ut in morbo laterali, Primo de uictu in acutis. nam tunc ſtatus concoctionis materiæ & ſymptomatum non conueniunt: uerùm reiecta magna parte abſceſſus, & reliqua cõcocta, cum*
Com. 19. *tunc mitior ſit morbus (ut Galenus cenſet ſecunda Aphoriſmorum) poſſumus cibum copioſiorem exhibere: id eſt, ptiſanã hordeaceam. Et hoc nõ ſolùm quia materia diminuta eſt, ſed quoniam indigemus facultate animali, ad expellendum quod concoctũ eſt. Igitur in abſceſsibus pectoris & pulmonis in ſtatu cogimur, ſi ſympto-*
t. c. 48. *mata mitiora facta fuerint, nutrire. Secundò, ſi inedia ſuperflua præceſſerit: ut ab Hippocrate habetur in ſecundo de Victu in acutis. Sed tunc*
t. c. 40. *moderatè ualde, ut ibidem habetur. Neq; periculoſior error, ſeu dederis ubi non oportet, propter ſuffocationem: aut non dederis ubi oportet, propter ſputi retentionem ob uirium imbecillitatem factam, quàm in morbis qui pendent ex abſceſſu pectoris aut pulmonis. Tertiò, in morbis qui ex acuta bile fiunt, maximè cum os uentriculi imbecille & magni ſenſus fuerit. Quartò, cum potu puro utimur. nam uinum quandoq; in ſtatu confert, ut tertianæ: ſed hæc acuta nõ eſt. confert & in continuis, ſi abſceſſus non impediat, aut mentis perturbatio, uel dolor capitis grauis. In hecticis quoq;, ephemeris ac fluxibus, manifeſtum eſt Aphoriſmum intelligi non debere.*

APHORISMVS IX.

CONiectari autem oportet, an æger cum uictu ſufficiat perdurare, donec morbus cõſiſtat: & nunquid prius ille deficiat, nec poſsit cum uictu perdurare? uel morbus antea deficiat, atq; hebeteſcat.

COMMENTARIVS.

¶ *Cum loquatur de morbis ſalubribus, manifeſtum tribus modis contingere poſſe, ut cum uictu tenuiſsimo ab initio & per augmentũ & ſtatum procedente, æger ſe habeat, uel ut uirtus & morbus ad uigorem ſummum perueniant: & tunc utendum eſt tenuiſsimo uictu, non ſolùm in morbi uigore, ſed in principio & incremento. Vel quod utendo tali uictu æger antea deſſiciat: & tunc cogimur in initio magis nutrire, & ſenſim auferendo in incremento peruenire ad ſummum uigorem cum uictu tenuiſsimo. Vel ante ſummum uigorem morbus deficiet, & hebetabitur. Et tunc licebit alterum duorum facere: uel nutrire in initio & incremento, in ſtatu autem tenuiſsimo uictu uti: uel in ipſo ſtatu coctionis nutrire, cum non ſit ſummus uigor quo ad ſymptomata, ſed ſolùm quo ad coctionem. Dicit ergo: Coniectari oportere medicum, ut poſsit inſtituere uictum ab initio, & in incremento. non poteſt autem id certò præſciri: unde coniectura opus eſt. Hinc manauit adagium illud, quod Medicus eſt artifex coniecturalis, ſi ita licet dicere: uerius, quòd cognitio medici coniecturalis eſt. Oportet ergo medicum hoc præſcire, & quid uenturum ſit ex his tribus. Nam ſi poſsit uſq; ad ſtatum perdurare uirtus cũ uictu tenuiſſimo, nec morbus minuatur: perſeuerandum eſt in uictu tenuiſsimo. Sin autem morbus manebit, uirtus ſit defectura, nutriendus eſt in initio & augmento: quia dicebat Hippocrates in ſecundo de Victu in acutis, Malum ualde eſſe, cogi nu-* t. c. 40.
trire in ſummo morbi uigore: longè autem deterius, ſi antea non nutritus fuerit. nam uirtus dupliciter grauatur, & quia impeditur ab opere, ut dixi in priore Aphoriſmo: & quia inſolito cibo ſuffocatur ob inediam præcedentem, & loquitur de morbo laterali.

Circa quod notãdum, quòd (ut dixi anteà) generalis propoſitio eſt, quod dum morbus acutus eſt in ſummo uigore ſymptomatum, tunc uictu tenuiſsimo utendum eſt. In mitibus uerò tenuiſsimo,

nuiſſimo, non abſolutè, ſi ſit ualde prolixus: ſed tenuiſſimo, in comparatione ad uictum aliorum temporum morbi. Secunda propoſitio quoque generalis eſt in acutis, in ſummo uigore, quo ad coctionem materiæ, pro aliqua parte uictus tenuiſſimus neceſſarius eſt. Eſtq; illa pars, in qua hoc eſt neceſſarium, pars ſtatus, in qua adhuc tota materia retinetur. Nam cum neceſſe ſit materiam quæ utiliter expellitur, eſſe concoctam, & concoctio non abſoluitur niſi in ſtatu, neceſſe eſt etiam materiam retineri in prima parte ſta-
3. de Criſi *tus. Quod etſi in fine augmenti expellatur,*
cap.6. *iuxta Galeni ſententiam, hoc eſt, quod hic proponit* Hippocrates *dum dixit, quòd morbus deficiat atq; hebeteſcat. Voluit enim nos intelligere, morbum deficere non ex toto, ſed mitiorem reddi. Quomodo igitur in quolibet morbo hæc quatuor tempora reperientur, de ſalubribus loquor,* Principium, *augmentum, ſtatus & de-*
Cap.4. *clinatio, ut uidetur* Galenus *ſentire in libello de* Totius morbi *temporibus? Neque enim ſufficit quod in quibuſdam ſtatus ſit breuiſſimus: nam tum ſic eſt. at non eſt, cum morbus in augmento per iudicium declinationem ingreditur, aut per ſanguinis miſſionem, aut inediam, quod hic oſtendit* Hippocrates*? Propterea dico, ſummum uigorem tria ſignificare: aut extremos labores, & ad hos non omnis morbus peruenit: aut coctionem materiæ, & ad hanc non omnis morbus etiam ſalubris peruenit, quia materia uel abſumitur, uel purgatur, uel euacuatur ante abſolutam coctionem: aut ad ſummum comparatiuè, id eſt deterius tempus morbi, quod plerunq; idem eſt cum uero ſtatu: aliquando autem non, uelut, ut dixi, cum materia ante coctionem euacuatur natura uel arte, manifeſtè uel per reſolutionem: & ad hoc morbi tempus ſic intellectum, omnis morbus peruenit neceſſariò. neceſſarium enim eſt in unoquoq; genere, ut* Ariſtoteles *inquit, eſſe maximum minimumq;.*

Medicus igitur coniectari debet de duobus, de magnitudine uirtutis & morbi: & ex hac coniectura trium unum aſſequi. quæ ut uera ſint ſemper eſt neceſſarium, ſcilicet ut uel uirtutis et morbi magnitudo ad ſtatum uſq; permaneat, & tunc tenuiſſimo uictu per totũ morbum eſt utendum: uel ut uirtus prius deficiat, & tunc prius eſt nutriendum, tum quia nutritio ante ſtatum eſt utilior quàm in ſtatu, tum quia in ſtatu non prodeſſet iã ægro debilitato. uel uires ſufficiũt, ſed morbus miteſcit: & tunc licebit nutrire uel in ſtatus parte ultima, uel ante ſtatum. Ex quibus colligitur quartũ, quod ſi tam morbus quàm uirtus defecerit, ante ſtatum nutriri debet.

Quòd igitur minui poſſit morbus ante ſtatũ concoctionis totius materiæ, habemus ab Hippocrate *in primo de* Victu *in acutis, dicẽte: quòd* 1.c.25.
incipiẽte ſputo copioſiore, debemus dare cibum aſſiduè uſq; ad iudicationem. Conſtat igitur, minui poſſe perpetuò morbum etiam ante ſtatum, uel ob ſectionem uenæ, uel ob medicamentum, uel ob inediam, uel ob criſim: quæ tamen optima non erit, ſi fuerit in fine augmenti. Et quòd morbus in hoc caſu ad uerum ſtatum non perueniet. Hippocrates *autem uult, ut per uiam inediæ hoc non fiat, quia nimis æger debilitatur, periculoq; exponitur, & reuerſioni morbi. Sed ut hoc firmum ſit, ut ſcilicet morbus ad ſuum uigorem perueniat nutriendo ante ſtatum, & ita in ſtatu utatur uictu tenuiſſimo. Qui uerò uenam ſecando morbum minuunt, atq; materiam, ſtatum morbi non prohibent, ſed ob materiæ paucitatẽ is morbus mitis erit. Vult igitur* Hippocrates, *hoc in caſu nutriendum magis in augmento & ſtatu, quàm in principio: ut habetur in primo de* Victu *in acutis. Fieri enim poteſt ut principium ſit morbi acuti, ſeu etiam peracuti, & augmentum ac ſtatus morbi mitis. ideo dicit, An morbus antea deficiat atq; hebeteſcat. quod ſæpius contingit ex ſectione uenæ, rarius multo ex purgatione, dum materia turget. Iubet igitur leuari dolorem ſecta uena, aut purgatione in laterali morbo* Hippocrates, *antequam demus priſanam: ſed nõdum tamen morbus eſt diminutus, ſed ſolum prohibitum augmentum. In febribus uerò, licet mor-* 1. Regiminis acutorum.33.
bum minuere aut tollere per uenæ ſectionem, ut in ſanguinea febre. Sed quando tota febris auferetur, eo modo acuta nondum erit, ſed abſq; putredine, ſimiliſq; Ephimeræ.

Verùm ſic conſtat, quomodo morbi ſymptomata minui poſſint ſublata portione materiæ, uel per ſectionem uenæ, uel purgationem, uel per criſim, licet imperfectam ante morbi uigorem: ſed quomodo abſq; euacuatione ulla manifeſta? quod tamen contingere uidemus. Reſpondeo, ſubtiliore parte reſoluta per inediã, uel per urinas aut ſudores, id contingere. nonnunquam etiam nihil prorſus euacuato, ſed tranſlato in cauitatem aliquam id fieri: nonnũquam materia quæ loco arcto continebatur, ad latiorẽ depulſa, uel longius repoſita à membro principali, uel ex mobili facta quieta. his tot modis ſymptomatum ſæuitia ante morbi ſtatum etiam abſq; euacuatione manifeſta ſedatur. Quòd ſi ita ſedetur, ut morbus

mitis dici poßit, licebit uberius nutrire ſuccedenti tempore: aliter non. Erit igitur hic modus declinationis ſæuitiæ morbi ante ueram declinationem, quem nos Hippocrates iubet obſeruare.

Contingit uerò & contrarium, ut materia manifeſtè euacuata & diminuta, morbus ſæuiat magis: uel propter coctiones, uel quia traducta ſit ad locum nobiliorem aut anguſtiorem, uel magis ſenſibilem: uel propter ſymptomata criſis: uel afflictis uiribus, ut cum cruda purgantur. Et tunc conſtat manifeſtè, Hippocratem uelle nos tenuiſsimo uictu uti.

3. Pra. c. 11. *Circa hoc non præteribo, quod dicebat Haliabbas de uictu ægrorum, comparans illos iter agentibus, dicẽs: oportet ut tantum habeant pecuniarum, & eo modo diſtribuant eas, ut ſufficiat ad totum iter peragendum. ita etiam oportet ut æger eo uictu utatur, ut ad uigorem morbi peruenire poßit.*

Com. 6. *Hunc Aphoriſmum Galenus explicabat ſecundo Prognoſticorum, dicens: Si uirtus in morbis ualidior fuerit morbo, æger ſeruabitur: ſin autem morbus ſuperet uires, tunc ſola prædictione utêris. Vt autem dignoſcas an uirtus ſit ualidior morbo, & an ſuffectura ſit abſq; cibo, diſces uitalem ex pulſibus, animalem ex leuitate motuum, & naturalem ex ſignis coctionis & cruditatis. In morbis igitur ex materia pendentibus, principalis uirtus, dicebat Galenus, eſt uirtus naturalis, pòſt uitalis, inde animalis.*

4. De Preſ. ex pul. c. 12. *Sed ubi ſit abſceſſus in pectoris partibus, animalis & naturalis ex æquo dignæ ſunt conſideratione. Dicebat enim ipſe: Naturalis uirtus eſt quæ concoquit, ſeparat & expellit: ideò per totum morbum, & in criſi plus illa quàm alijs indigemus.*

1. de Victu in acutis, com. 44. *Cibi autem dandi uitalis facultatis reſpectu. Naturalis autem facultatis imbecillitas ex inappetẽtia propriè dignoſcitur, inquit Galenus tertio Epidemiorum.*

Sec. 3. com. 72. *Vt uerò dignoſcas uitalem ex pulſibus, conſidera robur ex magnitudine cum reſiſtentia. nam pulſum qui uidetur imbecillis, ſi uis dignoſcere an uerè talis ſit, aut ex oppreßione morbi, conſidera an reſiſtat. robuſtus enim licet leuiter feriat, compreſſus tamen multum reſiſtit. Secundò, ſi ſit æqualis, eſt robuſtus, imbecillis enim inæqualis eſt. Tertiò, robuſtus eſt, ſi quandoq; uehementer ferit: debilis, ſemper manet oppreſſus. Si ergo modò eleuatur, modò non, ſignificat oppreßionem uirtutis uitalis, non reſolutionem. Vltimò, qui diuerſus eſt in dextro latere ac ſiniſtro, indicat oppreſſionem materiæ, & ex parte qua pulſus uidetur debilis, non autem reſolutionẽ. Hoc dixi, quia rarò uirtus uitalis eſt ualida, & naturalis debilis, aut contrario modo: imò diu una non poteſt eſſe robuſta cum alterius imbecillitate.*

Victus autẽ ratio conſtituẽda eſt iuxta uerã uirtutis imbecillitatẽ, quæ eſt per reſolutionem, non autẽ oppreßionẽ. Ita poterimus cõſtituere ex his cõiecturis uictũ, per omnia morbi tempora.

APHORISMVS X.

Quibus igitur ſtatim morbus cõſiſtit, ijs etiã ſtatim tenuis uictus adhibẽdus eſt. Quibus uerò poſterius debet conſiſtere, ijs & in ipſo conſiſtendi tempore, & parũ ante illud, cibus ſubtrahendus. prius uerò uberius uictus adhibendus eſt, ut æger ſufficiat.

COMMENTARIVS.

¶ *Hic Aphoriſmus declarat diſtinctè, quod propoſuerat in antecedenti. Hoc eſt, ut ſciamus ordinare uictum per tria tempora. Et regula eſt: In acutis in ſtatu utêris uictu tenuiſsimo. ſed ſi ſtatus ualde proximus ſit initio morbi, ut in angina: & ſynocho, ſeu febre ſanguinea, cuius initiũ non durat quãdoq; ultra tres aut quatuor horas, ut dicebat Galenus: tunc ab initio inſtituemus uictum tenuiſsimum. Sin autem ſtatus à principio longius diſtet, cibus eo magis nutriens adhibendus eſt, quanto magis morbus longior eſt: ita tamen, ut in acutis ptiſanam, in decidentibus chondrum non excedas, nec ad oua aut carnes tranſeas. Manifeſtum eſt autem, quod ſenſim extenuando ad ſtatum accedere debemus.* 3. de criſ. cap. 4.

Sed animaduertere oportet unũ præceptum Hippocratis, in primo de Victu in acutis: Quod ſi æger cibum acceperit, ægrotaueritq;, tamdiu à cibo eſt temperandum, quandiu cibus concoctus fuerit. Pòſt autem ſenſim cibo imminuto nutriendus: ſed hæc ad quantitatem, de qua hic ſermo non eſt, pertinent. Qui autem ſint morbi in quibus uigor ſtatim accedat, declarat Hippocrates primo de Morbis: Angina, uua, pleuritis, peripneumonia, phrenitis, & febris ardens. t. c. 42. Pag. 2.

In peſtilentibus autem febribus, forſan quis quæret, an hæc omnino ſeruanda ſint: quòd uideatur Hippocrates dicere, peßimum fuiſſe ſignum cibi faſtidium. Vbi in tertio Epidemiorum Galenus hæc habet: Faſtidium cibi etiam omnes cœpit, qui in peſte hac diuturna, quæ modò uiguit, laborauerunt. Quare factum eſt ut multi morerentur. Fortiores autem, qui uim ſibi ipſis inferentes, oblatum cibum aſſumpſerunt, 2. in 1. Epi. Tex. 34. Et 3. in 3. Tex. 66. & 58.

omnes

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

omnes fermè ſuperſtites fuere. Plurimi uerò mori, quàm comedere, potius uoluerunt. Manifeſtum eſt autem, id uitium uentriculi cauſa accidiſſe. Videtur ergo non tam fuiſſe faſtidium cibi mortis ſignum, quàm cauſa: poſtquam qui ſumpſerunt euaſerint, etiam ſi faſtidiſſent: qui non ſumpſerunt, perierint. Veriſimile quoq; eſt, cibos etiam in uigore ſumpſiſſe, poſtquã & faſtidium eo tempore maximè, quo & reliqua ſymptomata, 1.4.Trac. 4.c.4. *uiguiſſe conſentaneum eſt. Auicenna quoq; conſulit, ut cibum demus, quocunq; tempore illum faſtidit. Sed & cum deſiderat, optimum eſſe reor, qui ex columborũ iure aut carne conficitur. nam in arcanis Aegyptiorum eſt, eos qui columbis aſſiduè utuntur, peſtiferis morbis haud corripi. Cum uerò his febribus etiam alij morbi ſoleant copulari, cibus quidem in uigore dandus erit: uerũ moderatus, ſed tamen qui plenius alat.*

In morbis uerò qui acceſſiones habent peracutas, uelut ſpirandi difficultas (quanquam de hoc ſeorſum ſim locutus) in ipſis acceſſionibus mulſa utendum eſt, aut nihil dandum. Semper enim in his quæ paruo interuallo diſtant, experimento fidendum eſt. Per interualla autem nutriendum contraria ratione. Si enim materia tenuis fuerit, alica & carnibus ſolidis, aut colliquatis: ſi autem craſſa, auiculis, oleribus, ac attenuantibus cibis.

Ergo ratio uictus hæc erit in acutis & peracutis morbis. In ipſo uigore morbi à cibo eſt abſtinendum. In initio, ſi morbus acutus eſt, ptiſana utemur: ſi peracutus, mulſa: in augmento, ſi acutus, ptiſana colata, aut mulſa: ſi peracutus, mulſa, ſed magis diluta quàm in principio. Si autem phrenitide aut peſtilenti febre æger laboret, cibum dabis cum potueris, cum non liceat quando uelis. Verùm in peſtilenti pleniorem, in phrenitico mediocrem. In initio quoq; caueas ne cibum des, antequam tota cruditas ſedata fuerit. In laterali morbo non, antequam dolor ſectione uenæ aut purgatione leuatus fuerit. Vbi expuere cœperit, & facilius reſpirare, licebit tota ptiſana uti: quoniam uigor ſymptomatum deſijt. In diuturnis morbis auium carnibus, ſi ſine febre: ouorum uitellis, ſi cum febre fuerint, utèris ab initio: ſuccedente tempore alica, & pane loto: inde ad ptiſanam, & illius cremorem tranſibis. Et ſi breuis ſit uigor, ad mulſam & inediam. In acutis decidentibus alica, uel pane loto, inde ptiſanæ cremore, ac demum mulſa aut inedia utèris: ut ſemper uerſus uigorem attenuando procedas. In diuturnis, quorum acceſſiones peracutæ ſunt, per interualla contrarijs natura cibis utèris: in ipſa acceſſione abſtinebis.

Quòd uerò, In ſtatu (dixerit) ſtatim tenuis uictus adhibendus: Hippocrates genus aſſumpſit pro ſpecie. nam ſub tenui etiam tenuiſſimus, & exquiſitè tenuis uictus continetur: ut omnibus morborum generibus ſatisfaceret.

APHORISMVS XI.

IN acceſsionibus abſtinere oportet: nam cibum dare noxium eſt. Et quibus per circuitum fiunt acceſsiones, abſtinere oportet.

COMMENTARIVS.

¶ *Poſtquam de qualitate cibi locutus eſt iuxta genera morborum, & tempora: hic de acceſſionibus ipſis quæ morbis eueniunt, ſermonem habet. Tria enim ſunt præter naturam, quorum ratione cibus prohibetur aut conceditur: morbi genus, tempus, & acceſſio. Cum igitur de duobus prioribus locutus ſit, ad hoc tertium deſcendit. Poſtea uerò de rebus naturalibus loquetur, quæ ſunt: Aetas, & anni tempus principaliter. Poſtmodum de cibi natura loquetur, & deinde de quantitate, atq; hæc ad 19 Aphoriſmum uſq;. Poſt quos, quibus in morbis, & quando purgatio, & quomodo, uſq; in finem primi Libri edocebit: ut, uelut iam dixi, nullus liber apud Ariſtotelem uel Galenum tanto ordine cõſcriptus ſit. Vt igitur ad expoſitionem redeam: Acceſſiones* 3. de Diebus Decret.c.8. *dicuntur quaſi ſtimuli, incitantes naturam ad pugnam, ut Galenus refert. Et ideò dicit, Criſis fit in diebus acceſſionum. Et ſi per impares dies acceſſiones inuadant, fit criſis in impari: & ſi diebus paribus, in pari. Et ob id iuxta Hippocratem morbi letales magis ſunt, quibus acceſſiones paribus diebus inuadunt. nam criſes eorum in dies haud criticos incidunt.*

Habent autẽ acceſſiones, quas Græci παροξυσμοὺς *uocant, tempora propria quinq;, ut Galenus refert in Libello de Morborum temporibus:* Cap.3. *initium, cũ frigent extrema: inæqualitas, cum intus calet, exterius adhuc friget: augmentum, cum calor exterius diffunditur. ſtatus, cum eſt diffuſus: declinatio, cum pedes & manus incaluerint, præcordia uerò refrigerantur, calore mitiore facto. Atq; horum, uelut & temporum generalium, ſunt partes tres in ſingulis: principium ſcilicet, medium, finis. Sed uerè non ſunt (cum Galeni uenia) niſi quatuor hæc tempora. Cum enim friget homo intus & extra, nondum febre detinetur. Si quidem febris calor eſt, non frigus. Quia tamen huic diſpoſitioni febris*

coniunƈta eſt, & quæ in febre percipiuntur, etiã de hoc tempore frigoris intelliguntur: ideò er- Cap.4. ror hic Galeni reprehenſione dignus non eſt, cum etiam conferat, nedum noceat artis operibus. Magis ad rem facit, quod intermittentes febres, ut ibidem dicitur, ſex habent tempora. nam poſt declinationem ſequitur intermiſsio, in qua homo à febre liber eſt: ut in tertianis & quartanis manifeſtè apparet.

Eadem ſunt tempora (loquendo de quinque prioribus) in continuarum acceſsionibus, in qui- Cap.6. bus frigus nullum apparet. ſed, ut ibidem dicebat, loco frigoris in intermittentibus, cum in continuis nullum frigus appareat, ſola apparet contractio pulſus: eas igitur acceſsiones ad intermittentium diſcrimen uocabimus exacerbationes. In tertianis autem, quæ continuantur, fit typus & compreſsio pulſus: ſed non deſinunt febres.

Eſt aliud genus acceſsionum quod nomine Annotationum (ut uerbo tranſlatitio utar) incompreſſarum ſignificatur. Eſt autem Anno- Com.1. tatio, ut uidere licet apud Galenum 2. Aphoriſmorum, acceſsionis initium. Incompreſſa autem, in qua pulſus non comprimitur, ut in initijs febrium & acceſsionum ſolet: ut colligitur pri- Cap.9. mo de Differentijs febrium. Vel igitur initium acceſsionis eſt cum frigore, ut in intermittentibus: uel abſq; compreſsione pulſus, ut in continuis, quæ proportionem ſeruant: uel abſq; ſenſibili pulſus compreſsione, in quibus cum calor & magnitudo frequentiaq; pulſus ſuccedat, pro hecticis habentur. Sic ergo erunt quatuor febrium genera, tribus differentijs diſtincta: continuitate, typo, & pulſus contractione. Vt uerò omnium febrium annotationes dignoſcas, dicebat Cap.7. Galenus 3. de Præſagio ex pulſibus, ſigno nunquam aberrante, eſt contractionis in pulſibus celeritas. Hanc etiam annotationem aliqui Inſultum appellauerunt.

Conſtat autem, periodum et acceſsionem æqualia eſſe in continuis, cum ambo contineant quinque tempora. at in intermittentibus, periodus Græcè, ſeu Latinè circuitus, tempus intermiſsionis ultra acceſsionem continet. ideo maius eſt tempus circuitus, quàm acceſsionis.

Dicit ergo Hippocrates, in acceſsionibus abſtinendum à cibo: intelligitq; hic per acceſſiones principium, inæqualitatem, augumentum & ſtatum: non autem declinationem, multo minus intermiſsionem, quæ acceſsionis non eſt pars. Et ne crederemus de prima acceſsione dictum, declarat de omnibus debere intelligi, etiam ſi mille eſſent. Ideò ſubiungit, Et quibus per circuitum fiunt acceſsiones in ipſa acceſsione: id eſt, in primis eius quatuor temporibus abſtinere oportet. Ratio clara eſt: quia in acceſsione uel calor ſuffocatur, ut in inſultu: uel fit pugna, ut in ſtatu acceſsionis: uel quippiam miſtum ex pugna & coctione, ut in augmento & inæqualitate.

Contingit tamen cibum eſſe neceſſarium in 10.Ar. cur. cap.3. initio acceſsionis: ut docebat Galenus de illo iuuene, qui in ſyncopen deueniebat, quoties non nutriretur. Sed hoc pendebat ex naturali diſpoſitione. Vnde caſus ille nihil aliud docet, quàm hanc intentionem prohibendi cibum, poſſe ſuperari à naturali diſpoſitione. Igitur cum calida ſiccaq; temperies tum naturalis tum acquiſita fuerit, & eo magis ſi ſqualida: humorq; ac uapor mordax abundauerit, & maximè æſtatis tempore, & in febres inciderint ex ſole, inedia, ira, laboribusq;: dicit Galenus, tales ob ſiccitatem 10.Ar. cur. cap.5. in initijs etiam acceſsionum humido indigent nutrimento: aliter in concuſsionem magnam, aut conuulſionem, aut ſyncopen incidunt. Vnde tales uel in ipſa inuaſione, uel parum antè cibandi ſunt.

Alia etiam dubitatio exoritur, cum dictum ſit, quaſdam febres in initio compreſsionem pulſus non habere: cum tamen hoc ſit ſignum minimè fallax, & quod nunquam deeſt in initio acceſsionis. Sed animaduertendum, Galenum uelle ſemper in putridis fieri compreſsionem: ſed non adeò manifeſtam, ut ſi quis cibum non det, poſsit eam deprehendere: cibo tamen dato, in ipſa annotatione dignoſcitur. Difficultates autem quæ oriuntur in hoc præcepto, ſunt hæ. Prima, ſi antequam acceſsionis ſtatus finiatur, alia ſuperueniat, quid agendum? nam ex Aphoriſmi ſententia, cibus dari non poterit. Secunda, ſi antequam declinatio prioris acceſſionis finiatur, alia ſuperueniat, quando cibus dandus erit? an in declinatione, an in augmento, ut quidam uolunt. Tertia: ponamus quod intermiſsio ſit minor tempore concoctionis cibi, quando dandus erit cibus? an in intermiſsione, an in declinatione prioris acceſsionis? Reſpondeo igitur ad primam, quòd hic morbus erit peracutus, & ita nullus erit dandus cibus. nam acceſsio detracta declinatione, labor dici meretur: & ideò extremos habebit labores talis morbus. In ſecundo caſu uult Hippocrates 1.c.40. primo de Victo in acutis, ut cibum demus cum calor ad pedes deſcenderit. hoc enim eſt certum

declinatio-

declinationis ſignum. Si autem hæc declinatio fuerit adeò breuis, ut antequam cibus concoqui poſsit, acceſsio ſuperueniat, nullus erit dandus cibus: & ideò ſi morbus cum hoc longus fuerit, aut uirtus imbecillis, tam in hoc quàm in primo caſu neceſſe eſt ægrum perire, cum abſque cibo uirtus debilitata mortem afferat, cum cibo morbus ſuperauctus occidat. Quòd ſi perueniat ad intermiſsionem longam (nam periodi quotidianarum, ſunt horarum 24. tertianarum, horarum 48. quartanarum, horarum 72, ut in libro de

Cap. 2.

Proprijs morbi temporibus: nam ſic liber de morborum ſeu Acceſsionum temporibus, quod & melius eſt, inſcribi debet) ultra 72 horas periodum deſcribi rectè aut utiliter, Galenus negat fieri poſſe, in libro aduerſus eos qui de Typis ſcripſerunt.

Cap. 2.

Vbi etiam dicit, fieri non poſſe ut acceſsio duret quinq; horis, & declinatio duabus tantum.

Cap. 1.

nam, inquit, talis febris erit mitiſsima: igitur intermiſsionem, aut declinationem ſaltem longam habebit. Hoc autem de ſimplicibus febribus intelligendum eſt. nam de duabus tertianis Galenus, aut pluribus, non ſolùm hoc concedit, ſed exemplum affert. Verùm duæ tertianæ, uel plures, aut quartanæ inter ſe non conficiunt periodum. Differt periodus à typo: quia periodus tempus circuitus ſignificat, puta (ut dixi) quotidianæ horarum 24, tertianæ 48. Sed typus ſignificat ordinem ipſum: utpote quod ſit quotidianus, tertianus, quartanus. Et typorum alij perſiſtunt: & horum quidam ſunt

Cap. 2 & 3.

primi, alij ſecundi. alij mouentur: & horum quidam ſimplices, alij compoſiti, ut in libro de Typis. Qui ergo perſiſtunt, primi uocantur, cum tempus acceſsionis eſt breue, intermiſsionis longum: ut in tertianis & quartanis puris. Typi autem qui perſiſtunt, longi ſunt, quorum acceſſiones ſunt longæ, intermiſsiones breues: ut in quibuſdam tertianis nothis, & ſemitertianis, & quotidianis. Dicuntur autem perſiſtere, qui complent numerum horarum ſui circuitus: id eſt quotidiana, cum reuertitur poſt 24 horas: tertiana, poſt 48: quartana, poſt 72. Oportet autem ut uerè perſiſtant, non ſolùm acceſsiones, ſed etiam declinationes inter ſe diſtare dierum integrorum ſpacio. aliter ſi acceſsiones diſtent ſpacio integro, intermiſsiones aut declinationes non: aut declinationes ſpacio integro diſtent, acceſsiones non: erunt medij, & mixti ex his qui perſiſtunt, & his qui mouentur. Eorum autem qui mouentur, alij anticipant, alij poſtponunt. Sunt & typi compoſiti: ſed hi ex ſimplicibus dignoſcuntur. Vt ergo reuertar ad propoſitum: Galenus ſecundo in ſextum Epidemiorum,

Com. 14.

docet quatuor genera tertianarum: Exquiſitam, cuius tota acceſsio cum declinatione eſt minor horis duodecim, uel ſaltem non excedit: & hoc tempus tertianæ exquiſitæ uocatur, ſcilicet horæ 12. Inde à 12 ad 24 horam eſt Tertiana, meretur, hoc nomen abſq; additione ulla. conſiſtit enim intra duo tempora. Cum uerò acceſsio perdurauerit à 24 horis ſuprà, infra tamen 36, ita ut conſiſtat intra tria tempora, & intermiſsionem habeat horarum ſaltem 12, uocatur tertiana Extenſa. ultra autem 36 horas ſi perduret, (dicit) rarò euenit ut non ſit continua, & ex acutarum genere. Si tamen accidat, nos uocabimus tertianam Enormem. In his igitur omnibus quæritur ratio uictus: quæ facilis eſt, niſi ubi acceſsio 36 horas exceſſerit. nam in alijs abſoluta acceſsione æger cibandus eſt. At in ea quæ tranſit horas 36, ſi multum exceſſerit, rationem habebit febrium compoſitarum: ut in duplici aut triplici tertiana. Vbi ergo intermiſsio cum declinatione horas ſaltem octo habuerit, in initio declinationis æger cibandus eſt. Et ſi intermiſsio ſola tantum habuerit ſpacij, cibum dabimus in intermiſsione, totam prætereuntes declinationem. Melius enim eſt ut cibus concoquatur, dum omnino febre caruerit æger, quàm cum ſolum eſt in illius declinatione. Sed ubi neque declinatio nec intermiſsio tam breues fuerint, ut tempus concoctionis æquent: Galenus cenſet,

11. Ar. Cur. cap. 21.

ſi phlegmone adſit in uentriculo, uel iecinore, uitandum eſſe maximè acceſsionis initium. Sed ſi uentriculus afficiatur, ſyncopes: ſi iecur, alia defectio uexare ſolet. Quare cogimur ante febris initium cibum dare, cum phlegmones non affuerit, ſed ſola imbecillitas. Similiter ſi aliæ partes imbecillitate laborent, ut cor, pulmo, pectus, abſque tamen phlegmone, dabis cibum, ſed minus: ſi cum phlegmone, non dabis. Si uerò nec phlegmon, nec imbecillitas adſit, ex æquo uitare oportet initium, & ſtatum acceſsionis. Vt autem dignoſcas hoc in caſu, quando magis cibandus ſit in initio, uel parum antè; & quando in ſtatu: conſidera, ſi ſiccitas urget, calor non, ſed ſqualidus eſt; tunc in ſtatu, non in principio dabis cibũ.

Vbi ſupra.

ſi autem calor citra ſqualorem urit in ſtatu, cibum ne dederis. Similiter de initio facies. nam, ſi parua fiat caloris reuocatio, parua extremorum refrigeratio, poteris & da-

re, & abſtinere à cibo: utrinq; enim paruum periculum erroris imminet. Sin autem extrema multum refrigerantur abſq; phlegmone, cibum dabis: aliter multum offendetur. Si phlegmone adſit, nullo modo dabis.

Ex hoc patet, errare medicos noſtra ætate, qui in augmento febrium & acceſsionum cibum dant. nam ſi ſtatus eſt deterior, in initio cibum dare oportet: ſi initium, in ſtatu. Augmentum ſolum admittit cibũ, cum ſtatus & initium æquè mala ſunt: ſed tunc nihilo melius eſt alterutro illorum. itaq; in augmento nunquam cibus conuenit, niſi cum morbi naturã faſſus fueris te ignorare. Vt enim augmentum altero eorum neceſſariò deterius eſt, id eſt principio uel ſtatu, quod cunq; horum optimum fuerit: ita etiam altero eorum neceſſario eſt melius, quodcunque illorum deterius fuerit.

Cauſa acceſsionum tam in continuis quàm intermittentibus, eſt motus portionis materiæ quæ concoquitur ante aliã, uelut & in phlegmonibus. Quædam enim paulatim ſuppurantur, & paulatim expuuntur, ut in morbo laterali: & hi ſunt faciliores. Quædam ſimul ex toto ſuppurantur, & cum tales non ferant ut paulatim expellantur, rumpuntur: ut in Empyemate. & hi ſunt difficiliores. Ita in febribus, in quibuſdam portio materiæ quotidie uel alternis diebus ad expulſionem paratur, & ideò etiam coquitur: & tales habent exacerbationes ſeu acceſsiones quotidie, aut alternis diebus, aut etiã ſingulis quatuor diebus: & hæ ſunt mitiores. Aliæ dicuntur continentes, & hæ ſunt magis acutæ & deteriores. Colligitur hoc magna ex parte ſecunda de Differentijs Febrium. Cap.ult.

Vltimò aduertendum, quod ſi æger ante declinationem acceſsionis nutriatur, ſequuntur multa incõmoda, quæ ſcribuntur quarto de Victu in acutis: t.c.39. ſcilicet calor circa uentrẽ ob præfocationem, tenſio hypocundriorum, faſtidium, nauſea, inquietudo, dolor, & quandoq; deliriũ.

APHORISMVS XII.

Acceſsiones uerò & conſtitutiones morbi indicabunt & anni tempora, & circuituum ſucceſſiua incremẽta, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue per maiora interualla fiant. Sed ex his quæ mox apparent, indicia ſumuntur: quemadmodum in morbo laterali, ſi circa initia ſtatim ſputũ appareat, morbum breuiat: ſi uerò poſtea appareat, producit. Et urinæ, & alui excrementa, & ſudores, quæcunq; apparuerint, uel bonam morborũ iudicationem, uel malam, uel breues aut longos morbos fore oſtendunt.

COMMENTARIVS.

¶ Poſtquam Hippocrates docuit uictum per morborum genera, per tempora totius morbi, & per tempora acceſsionum: hoc uno in Aphoriſmo docet cognoſcere morborum longitudinem, tempora & acceſsiones. nullibi enim antea hoc docuit, niſi de peracutis, quos in ſeptimo Aphoriſmo ex hoc cognoſcere docuit, quòd extremos labores haberent. Vnde patet, quanto ordine ipſe hanc doctrinam tradat: quia generalis eſt. Propriam uerò in ſequentibus libris, difficile erat admodum ſub ſermonibus Aphoriſticis continuare ordinatè. Itaq; ut ad rem redeam, hæc tria in unũ iunxit: quia fermè ſe conſequuntur. quanto enim morbus breuior eſt, eo propior eſt uigori in æquali tempore: quanto longior, remotior. In morbo enim qui finem uigoris habiturus eſt in tertia die, ſecunda dies augumenti medium continet: in morbo qui in quartamdecimam extenditur, eadem ſecunda dies mediũ initij continebit: animaduertendo quod uigor ſymptomatum uix tertium diem unquam excedit, coctionis autem longior eſt: maximè cum materia ſenſim expellitur, tam in phlegmonibus quàm in ipſis febribus continuis, ardentibus tamen, quæ abſq; phlegmone ſunt. In quibuſdam uerò continentibus cum initium ſit breuiſsimum, & augmentum non longum, contingit ut morbus ſtatim ad uigorem properet. Acceſsionum uerò cognitio non adeò annexa eſt prioribus, ut illæ inter ſe: ueruntamen nec prorſus ſeiuncta. nam et uehementium phlegmonum aut febrium tertianæ uehementes, & ideò cum breui declinatione & longa acceſsione inuadunt. Habes igitur continuitatis rationem.

Per conſtitutiones igitur intelligit morbi tẽpora, id eſt, in quibus morbus eſt conſtitutus: id eſt, ſi ſit in principio uel augmẽto, uel uigore. nam de declinatione, ut dixi, non intelligit, quæ extra periculum ſit, ſi ſit generalis. ſin autem acceſsionis, liberè in ea cibum afferre liceat. Tam ergo conſtitutiones ac morbi tempora, quàm illius longitudinẽ & acceſsiones, declarant quinque: Natura morbi, temporis circuitum, & ſigna coctionis, primum propria atq; communia. nam alia ſub pathognomicis ſignis continentur.

Fingamus

Fingamus igitur, ut ad primum deueniam, quòd aliquis laboret exquiſita tertiana: de qua, 4.Aph.59. authore Galeno, dixit Hippocrates, quòd in ſeptem circuitibus (quod tempus longiſsimum eſt) terminatur. Nam ipſa tribus ſignis dignoſcitur: 2. de criſi cap.3. quod 12 horas tota acceſsio (cum ipſa declinatione intellige) non excedat: quod cum rigore incipiat: quod ſemper ſoluatur ſudore, uomitu uel uentris purgatione, aut omnibus his. Eadem quo ad cauſam, cum ex materia fiat biliosa, pura, & per totum corpus ſparſa & mobili. Quo ad ſigna & cauſam, tempus æſtiuum, gratia exempli: locum ſeu regionem calidam: ætatem, puta iuuenilem, & temperaturam bilioſam. Cum ergo ex his exquiſitam tertianam cognouero, ſciam quòd intra ſeptem acceſsiones finietur. Quod ſi cum hoc ab initio etiam in urinis ſigna concoctionis apparuerint, erit ſimpliciſsima, quæ intra tres aut quatuor acceſsiones finietur. unde ſciam tunc, ſecundam acceſsionem non ſub initio, ſed augmento: & quartam non ſub augmento, ſed uigore morbi collocandam. cognoſcam etiam acceſsionem non ſuperaturam horas duodecim: imò declinatio poſt octauam incipiet, cum tutò cibum exhibere licebit. Sciam igitur omnia. Iuxta quod dicebat Galenus Primo ad Glauconem: Cap.8. Intermittentium ſecuriſsima & breuiſsima eſt tertiana exquiſita: longa quartana, ſed ſecura: quotidiana quoq; longa, & non ſine periculo: notha quoq; tertiana à Galeno uiſa eſt, quæ ab autumno ad uer perdurauit. Circa quod notandum, febres ex humore calido eſſe eo breuiores, quo purior eſt humor. Ex frigido autem, contrario modo. Rurſus continuas ſequi rationem intermittentium ſuarum, quo ad dierũ numerum, licet ſint periculoſiores: uelut ardens tertianæ, & quartana continua quartanæ. Sed dices, 4.Aph.59. multo longior eſt intermittens. Reſpondeo ex Galeno, dies in intermittentibus ſemper numerandi ſunt iuxta numerũ acceſsionũ. Puta quartana in 28 die, dicetur eſſe in decima: quia talis eſt acceſsio, ab initio morbi numerando. Et ſi eſſent duæ quartanæ, nihilominus una eſſet in decima, alia in nona: gratia exẽpli, in 26 die, & 28: quia quælibet ad ſuam ſimplicem refertur. Bonum autem erit, ut quæ ibi dixi, uideas.

25. Ab anni tempore, dixit ipſe in ſecunda: Aeſtiuæ quartanæ breues ſunt, autumnales longæ, & maximè quæ ad hyemem tendunt. Vbi Galenus explicat in Commento, iuxta eandem proportionem intelligendum eſſe in alijs morbis. gratia exempli: Tertianæ terminus, ut dictum eſt, eſt ſeptem acceſsionum in autumno & uere ac hyeme: æſtate autem erit quinq; tantum, ubi fuerit exquiſita. anni enim tempus producit mutando morbi materiam, & non ſponte: ſed breuem morbum reddit utroq; modo. ſcilicet materiam morbi mutando, & etiam illam tenuiorem reddendo. Difficile enim erit per hyemem uidere exquiſitam tertianam, ſicut quotidianam per æſtatem. Tempus igitur dupliciter declarat nobis conſtitutionem morbi, & acceſſiones: Et ut ſignum materiæ peccantis, & ut cauſa. Febrem enim quam uideris cum rigore inuadentem in æſtate, tertianam iudicabis exquiſitam, & quæ ad quintam acceſsionem non perueniet, aut ſaltem non excedet. Tertianam quidem, & exquiſitam, quia æſtas eſt ſignum talis generis morbi, & talis materiæ. Quod autem non ſit exceſſura quintam acceſsionem, æſtas non ſolùm ſignificat, ſed etiam facit. Non ſolùm autem per tempus Hippocrates ſignificat æſtatem aut hyemem, ſed & caniculæ & aliorum ſiderum ortum & occaſum, & æquinoctia & ſolſtitia, & naturam præſentis æſtatis: quæ ſi mitis ſit, morbos ſimpliciter acutos, aut etiam decidentes faciet: ſin feruentiſsima, peracutos. Nec ſolum morbos temporis naturæ congruentes, uelut tertia Aphoriſmorum: Aeſtate au- t.22. tem nonnulli horum, & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ febres plurimæ. conſtat autem tum ex natura, tum ex modo loquendi, tertianam maximè congruere æſtati: ſed eos qui tunc maximè uigent, licet congruant, deest aliquid. Vnde Raſis, cum enumeraſſet ſigna tertianæ, inquit: Quòd ſi cum prædictis, aut pluribus ex eis con- 10. ad Alman.c.4. tingat tertianam illo tempore pluribus euenire, abſq; dubitatione ſciendum eſt, illam eſſe tertianam: ac ſi uidiſſet eam una die infeſtaſſe, & alia quieuiſſe. Et ideò hoc plurimum confert, ut non ſolùm morbus ſit congruens tempori ratione naturæ, ſed ut etiam euentu: & ut tempus ſit maximè tale, ut æſtas calida & ſicca, autumnus inæqualis ualde, hyems frigida & humida, uer apud nos uentoſum & temperatum. Similiter per tempus anni morbos graſſantes, etiamſi tempori non congruant, intelligere oportet, iuxta illud tertij Epidemiorum: Ante uer unà cum fri- Comm.3. ſec.9. & 10. goribus conſecutis, ſacri ignes multi hos cum occaſione affecerunt, illos non: qui maligni cum eſſent, multos interemerunt. Et rurſus: Febres ardentes, phrenitici. Conſtat uerò hos non eſſe morbos hyemi congruentes, ut in tertio libro edocebit Hippocrates. Cum enim dixit

num dixit Ante uer, extremam hyemis partem,
Aphor.23. quam φυταλίαν Græci uocant, intellexiſſe conſtat, cum Februario apud nos Fauonij ſpirāt, uiteſq́; putantur, arboreſq́; inſeruntur. Non ſo-
1.Epid.conſtit.1.2.& 3. & 6.Epidē. tabula 2. lūm ergo tempus præſens obſeruari debere docet Hippocrates, ſed præcedentia, & decurſum totum anni, ut ita dicam: quemadmodum in primo & tertio Epidemiorum docuit, & in tertia Aphoriſmorum. Ad quid enim illa ſcripſiſſe conueniebat, ſi non huic uſui futura eſſent, ut ſcilicet morbos quales futuri eſſent, ab initio intelligeremus? Licebit autem unum pro exemplo adducere, miraculo proximum, quod ad morbi longitudinem attinet, iudicandam ex morborum paßim
Com.2.Sectio.18. graſſantium more. inquit enim primo Epidemiorum: Iudicabantur his pleriſq; morbi ſtato ordine admodū, ac intermittebant ſeptendecim dies. Quem locum, quod ſupra rationem uideretur quæ ab homine deprehēdi poſſet, Galenus præterijt, tanquam ab Hippocrate non dictum.

Itaq; colligendo quæ dicta ſunt, & tempus anni præſens, & naturam eius, & præcedentia etiam naturam propriam, & morbos graſſantes
2.in 1.Epid. Sect 7. tunc conſiderare oportet: & iuxta Galeni ſententiam, illa omnia cōparare hominis ægrotantis naturæ, ætati, conſuetudini ac uictus rationi, atq; ex his morbi & acceßionum conſiſtentias ac tempora coniectari, non ut ex certo ſigno: (ridiculus enim eſſet medicus, qui omnes tertiana laborantes pronunciaret, quòd morbus hic graſſaretur, congrueretq́; ætati, regioni, naturæ ac conſuetudini illius:) ſed totam ſyndromen, id eſt concurſum conſiderare debet.

Solùm reſtat pro hac parte intelligenda, ut uideamus de medijs temporibus, ſcilicet autūno & uere, an morbos producant, an abbreuient. Videtur enim dum de quartana loquitur Hippocrates, autumnum inter tempora numerare quæ
Aphor.9 morbos producunt. At tertia Aphoriſmorum inquit: Autumno morbi acutiſſimi: eos autem conſtat eſſe breuiſſimos. Reſpondeo, autumnum morbis omnibus detrimentum afferre. id fit, cum acuti fiunt acutiſſimi atq; letales. Propterea ſubiunxit Hippocrates: Atq; letales maxima ex parte. Longos uerò producit, ut quartanas & quotidianas. Acutos etiam, ſi ſanātur, perſæpe in decidētes permutat. Itaq; in acutis ſtatū proximiorē, in diuturnis tardiorē quàm in uere expectabis. Ver aūt morbos ſuæ naturæ relinquit, quod ad lōgitudinē attinet: ſed ſalubriores efficit omnib. alijs anni tēporibus. Atq; hæc eſt ratio temporū.

Et circuituū ſucceſsiua incremēta.

Hæc fiunt aut quotidie: ut in quotidiana, duplici tertiana, & triplici quartana (nam licet nō ſint hæc incremēta ſucceßiua, ſed ſolū in quotidiana, differentiam tamē agnoſcere oportet) ſeu alternis diebus: ut in tertiana exquiſita, & notha, & hemitritæo, & febre ardente, quæ proportionem ſeruat. Seu per maiora interualla, ut in 4.Aphoriſ.59.
quartana & quintana, ut infrà uidebis: in omnibus oportet cognoſcere ex ſucceßiuis incrementis morbi tempus generale, & ex morbi tempore generali acceßionum longitudinem. quandoq; enim unum, quandoq; alterum notius eſt in his quæ ex ſenſu pendent. Galenus ergo primo de Cap.3.
Criſi pulchrè docebat, cognoſcere augmentum morbi ex acceßionibus, quæ ſymptomata habēt grauiora, & anticipant pluſquàm natura morbi requirat, & ſunt diuturniores: & declinatio breuis, ac nec ſatis facilis, ſed grauior. Tempus igitur hoc augmēti erit, licet anticipatio ſola nō eſt ſignum augmenti: ſicut neq; quòd poſtponat, declinationis. In omni febrium genere enim tū tertianarum, quartanarū, quotidianarumq́; ſunt febres quæ ab initio uſq; in finem anticipant: aliæ quæ poſtponunt. nec tamen ab initio uſq; in finē ſunt in augmento illæ, nec hæ in declinatione. Oportet igitur ut febris nō ſit ex genere illarum quæ anticipāt ſemper: & tūc ſi anticipauerint, eſt certum ſignum augmenti. Quòd ſi magis ac magis anticipet, tunc in quacunq; febre iſtud eſt indicium augmenti: ſicut ſi poſtponat magis ac magis, declinationis. Exemplo opus forſan eſt, ut rem facilius intelligas. Nunc quendam Græcum culcitrarū artificem inuaſit febris prima die, hora 20. & durauit uſq; ad ſtatū horis decē, declinationem habuit horarum trium, & ſymptomata non fuerunt ualde magna: ſudauit etiam paululum. Tertia die, erat enim ex tertianarum notharum genere, inuaſit eum hora decimaoctaua, durauitq; uehementia uſq; ad quintam horam ſequentis diei: inde declinauit tribus horis fermè, fueruntq; ſymptomata prioris acceßionis ſymptomatibus ſimilia fermè, aliquanto tamē grauiora, ſudauitq; parū. Quinta die febris quæ expectabatur hora decimaſexta ex ratione anticipationis, inuaſit hora decimaquarta cū rigore magno, fuerūtq; ſitis, uomitus, bilis, æſtus, dolor capitis, maiora: ac uigor peruenit uſq; ad quartam horā ſequentis diei, cum declinatione moleſta horarū fermè duarū cum dimidio: ſudauitq; multū. Hoc itaq; fuit initium incrementi totius morbi, cum duæ aliæ acceßiones ad initium pertinuerint. Septima die expectabatur acceßio hora octaua

uel ſepti-

uel ſeptima, ſed ſuperuenit hora nona: anticipauit enim & plus quàm in alia, non tamen pro ratione exceſſus: quia hæc acceſſio pars erat augmenti, & in ea erat ſtatus. de natura autẽ ſtatus eſt ut non anticipet, ſi febris nõ ſit ex his quæ anticipant: aut æqualiter anticipet, ſi ſit ex his quæ anticipant. Fuit igitur rigor fermè horarum triũ, cõputata inæqualitate & uomitus, æſtus, ſitis, delirium, dolor capitis, iactatio, præfocatio. peruenitq; ad finem ſtatus hora prima noctis, fuitq; ſequens declinatio horarum quatuor: non tamen multũ moleſta. Hac igitur in acceſſione fuit ſtatus, qui in talibus febribus uel portione unius acceſſionis, uel ad ſummum una tota atq; integra acceſſione. Sudauit autem plurimum ac diu, & calidiſſimo ſudore. Nona die inuaſit eum febris hora ſexta, rigor fuit paruus, anticipauit igitur ſimpliciter horis tribus: comparatione aũt præcedentis anticipationis, horis duabus minus, ſymptomata fuerunt remiſſiora, durauit acceſſionis robur uſq; ad horam ſextamdecimam: inclinatio facilis, uſq; ad uigeſimãprimam ſudauit, ſed nõ multũ. Vndecima die ſuperuenit febris hora quarta cũ dimidia. durauit leuis uſq; ad undecimã, inclinatio uſq; ad quintamdecimam: modicũ ſudauit, molliter tulit. Decimatertia aduenit febris fermè hora eadem, aut paulo antè, durauit ad nonã uſq;, inclinatio uſq; ad undecimã. perfuſus eſt rore quodam, nihil graue, finita eſt. Hæc formula eſt febrium quæ anticipant.

Vt uerò hæc propoſitis applicemus, Galenus optimè dicit, quòd incrementa magna ſignificãt morbum eſſe breuem, & uigorẽ appropinquare. Breuiſſimi igitur hi morbi fiunt, & periculoſiſſimi: ſi uerò incremẽta ſint parua, morbum longũ ſignificat. Anticipatio breuitatẽ morbi, ſi ſit morbo propria, ſignificat: ſi tempori morbi cõgruat, ſignificat augmentum: ſi morbus acceſſiones habeat eadem hora, ſignificat longitudinẽ, ut ipſe
h. 30. *teſtatur. Si autem ratione temporis, morbi ſtatũ ſignificat, & ex conſequenti breuitatem eius. Si poſtponat morbus, longus eſt, nõ tamen adeò ac ſi horam eandem ſeruet: ſi autem ratione temporis, uelut quia prius anticipauerit, declinationem ſignificat. Si rigor qui prius fuerat minuatur, & febris anticipet, cõſidera ſigna coctionis: quæ ſi adſint, uel uideas reliqua ſymptomata minui, morbus eſt in declinatione. Si adſint ſigna cruditatis, aut ſymptomata augeantur, ſignũ eſt quòd intermittens in continuam uertitur.*

Sed ex his quæ mox apparẽt, hoc eſt quartũ indicium cognoſcendi tẽpora morborum & acceſſionum, quòd conſiſtit in ſignis ſuperuenientibus. ita enim interpretor ἐπιφαινόμενα. quoniam ſuperapparẽtia Latinè dici nõ poteſt. Igitur ſigna quædã morbis ſunt propria, quæ pathognomica uocantur: quædã aſſidentia, quæ morbi ſpecies declarant ſeu diſtinguunt: alia indicatoria, alia quæ coctionẽ aut cruditatem oſtẽdunt, alia rurſus quæ mortem aut ſalutem pollicentur. omniumq; horũ in hoc Commento Galenus meminit. Cap. 13. *Idem libro de Cõſtitutione artis Medicæ, declarat quæ ſint pathognomica: illa ſcilicet quæ morbo neceſſariò coniuncta ſunt: uelut laterali, febris, dolor, tuſſis, ſpirãdi difficultas, pulſus ſerrinus. hæc ſyndromẽ conſtituunt: ſunt enim tanquam partes proprij ſigni quarto modo. nam ex morbo laterali ſuper unũquodq; inferre licet: ex omnibus his ſuper morbum lateralem, non tamẽ ex uno uel duobus aut quatuor tantùm. Omitto miracula & mõſtra, quæ uelut in alijs rebus naturalibus, ita in medicina contingunt. Pathognomica igitur ſigna ſimul pro ſigno uno proprio accipies: ſeorſum autẽ pro proprijs, quæ omni & ſemper, nõ tamen ſoli conueniunt. Aſſidentia ſpecies morborum diſtinguunt: uelut ſi ſpuat cruentum aut tenue, aut omnino non ſpuat: aut dolor aſcendat ad claviculã, uel deſcendat ad hypochõdrium, uel talis ſit ut ſuper latus idem non poſſit decũbere: aut poſſit, ſuper aduerſo autem poſſit. De his tamẽ non cõſiderat hic Hippocrates, ſed ſolũ ut ſunt ſigna coctionis. Dicit ergo, quòd ſputum ſi circa initia ſtatim appareat, morbum breuiat: ſi poſtea, producit. Sunt enim in ægris, ut habetur primo Artis curatiuæ, quatuor præter* Cap. 8. *naturam: morbus, cauſa, ſymptoma, & ſignum. uerùm ipſe non ita diſtinguit. Certum eſt autem ita eſſe: quoniã tametſi ſymptoma cum ſigno plerunq; idem ſit, tamen quandoq; etiam inter ſe differunt, ratione autem ſemper. ut enim accidunt, ſymptomata: ut ſignificant, ſigna ſunt. Ergo ut de ſputo ſermonẽ habeamus, dicebat Galenus:* 1. de Criſi cap. 5. *Sputum ab expuitione differt. quod enim cõcoctum eſt, neq; permiſtum bili aut ſanguini, neq; ſpumoſum, ſputum uocatur. Expuitio autem duplex: alia, in qua nil prorſus ex materia morbi educitur, ſed (gratia exempli) ſola pituita: alia, in qua educitur aliquid, ſed non cõcoctum. Et hæc rurſus etiam duplex eſt: aut ſolũ quod educitur crudum eſt, aut etiam prauum. Et prauum rurſus duplex: aliud ſimpliciter prauum, uelut flauum: aut etiam malignũ, uelut uiride uel nigrum. Sex igitur erunt differentiæ, ratione eorum quæ reijciuntur in morbo laterali. aut enim nihil prorſus*

reijcitur,

reijcitur, aut pituita ſola: aut aliquid crudum ſim
pliciter, aut crudũ & prauum, ſed non malignũ:
aut crudũ prauum & malignum, aut concoctũ.
Duo primi modi pares ſunt, & extremam mor
bi cruditatem nunciant, atq; ideo longitudinem.
Tertius lõgitudinem, ſed non tantam. Quartus
longitudinem & mortem, niſi uires ualde robu-
ſtæ fuerint. Quintus mortem certam, ſed cũ ui-
ribus robuſtis aliquanto tardiorem. Sextus ſalu
tem, & eo celeriorem, quo uirtus robuſtior fue
Comm. 2. *rit. Inquit enim Hippocrates primo Epidemiorũ:*
Sect. 45. *Coctio celeritatem ſecuritatemq; iudicij porten*
dit. Ob hæc igitur hic ſubiũgit: Bonã morborum
indicationem, uel malam, uel breues aut longos
fore morbos declarant.

Verùm dicet aliquis, Quomodo per initia &
ſtatim poteſt apparere ſputũ? cũ ſputũ ſit res cõ-
cocta: & initij morbi propriũ ſit, nõ apparere ſi-
gna cõcoctionis. Ideo dico, quòd Hippocrates nõ
de initio morbi, prout eſt tẽpus, loquitur, cũ iam,
ut diximus, hoc ſit quod quæritur. Igitur non
præſupponitur cognitum, ſed de principio iuxta
uulgi ſenſum, id eſt, in prima uel ſecũda die. Neq;
etiã tũc poteſt apparere ſputũ concoctũ. nã con
coctio in phlegmone nõ ſit, niſi in quarta die, ex-
actis 72 horis, cũ celerrimè ſit, ut experiẽtia ui-
demus: tardius aũt quantũlibet, citius autẽ nun-
quã. Vnde cũ ſit opus mẽbrorum ſibi aſsimilan-
Com. ult. *tium, ut colligitur à Galeno 1. Prognoſticorũ:*
certũ eſt mẽbra non trãſmutare ſanguinẽ in ſub
ſtantiã ſibi ſimilẽ, niſi in quatuor diebus. & tunc
unio ſit cũ mẽbris, & adhæret. Fit aũt prima cõ-
coctio in uẽtriculo in quatuor horis, ut in uitellis
ouorũ uidemus: & hoc eſt initiũ. perfectio uerò,
3. 3. tract. *ut uult Auicenna, eſt à 12 hora ad 22. interim*
1. cap. 8. *quod in uẽtriculo concoctũ eſt, cõcoquitur in ie*
core, adeò ut cibus iuxta centeſimã horã unia-
tur ipſi membro, & fiat illi ſimilis in colore &
qualitate ſubſtãtiæ. Perfectio aũt ſimilitudinis in
ſubſtãtia tota eſt ualde uaria, pro ratione mem-
brorũ. nam in carne fit celerrimè, nõ tamen ante
aliquot dies: medulla uerò antequã in oſſa cõuer
3. de Nat. na *tatur, ut dicebat Galenus, numeroſa cõuerſione*
tur. c. 15. *indiget, & lõga mutatione. Cũ igitur dixit, ſpu-*
tũ eſſe quod concoctũ eſt: intelligit, quòd ueſti-
gia cõcoctionis habet. nã hoc prima die appare-
re poteſt, ſi materia tenuis, & maiori ex parte
utilis fuerit, & non multa, & uires robuſtæ. &
tunc, quia tempora ſibi proportione reſpondent,
media coctio in ſecunda die fiet, & in quarta e-
rit iam ſuppuratum: quod eſt in abſceſſu, & ex-
puetur. atq; ita erit morbus breuis, ac tutus. De-
ſcribam autem exemplum ex Hippocrate 3. E-
pidemiorum, quod maximè eſt ad propoſitum, et
multa dubia in ſe continet: recitaturq; à Galeno Comm. 3.
hic in Commento. Sed ego perfectum Commen Sect. 79.
tarium faciens, nolo ut quiſpiam aut in itinere,
aut occupatus, alio libro opus habeat.

HIPPOCRATIS VERBA.

Abderæ Anaxion, qui ad Thra-
cias portas ægrotabat, in febrẽ acu-
tã incidit. dextri lateris aſsiduus eum
dolor eruciabat. tuſsim habebat ari-
dã, neq; primis diebus expuit: ſitibũ-
dus erat, & inſomnis: urinę boni co-
loris, multæ & tenues. Sexto die de-
lirabat, fotibus nihil remittebatur.
Septimo magis laborabat, quippe fe-
bris augebatur, nec ſunt imminuti
dolores. ſimulq; tuſſes infeſtabãt, dif
ficulter etiam ſpirabat. Octauo cubi
tum ſecui, multũ (ut debebat) efflue-
bat: leniores ibi euaſerunt dolores,
ſed tuſſes aridæ permanebãt. Vnde-
cimo febres fuerũt mitiores, aliquã-
tum circa caput ſudauit, etiamnum
tuſſes durabant: & quæ à pulmone
exibant, liquidiora erant. Decimo
& ſeptimo cœpit pauca & concocta
expuere: leuatus eſt. ſitibundus erat,
& à pulmone parum bonæ purga-
tiones. Vigeſimo ſudauit, febre libe-
ratus eſt. à iudicio rectius habuit. ui-
geſimoſeptimo rediji febris, tuſsijt,
multa excreauit concocta, in urina
multa ſubſidebant alba, deſijt ſitire,
dormiuit. Trigeſimoquarto toto ſu-
dauit corpore, ceſſauit febris, in to-
tum iudicatus eſt. Hæc ille.

Abdera urbs Thraciæ erat, iuxta Neſum flu
uium: cuius hiſtoriam ſex ægrorum deſcripſit è
ſexdecim, quos ibi recitat. Ignobilem hunc fuiſ-
ſe conſtat. nam nobilibus familia adijci ſolebat,
alijs ars: ut apud Xenophontem & Platonem, Si
mon corianus: uel pater, ut Eudemus Ariſtarchi:
uel locus habitationis. Igitur Galenus in hoc
Commento, habitabat: ſed Hippocrates κατε-
κειτο, iacebat. Sed modus loquendi eſt, uelut ſi di
camus, æger ille ardente febri laborauit: id eſt,
qui laborauit ardente febre, non quòd antea eſ-
ſet æger. Febris acuta, quæ ſolet abſceſſus inte-
riores comitari: cumq; ſolum dependet ex mate-
ria putreſcente intra abſceſſum, neque eſt ephi-
mera, ut

55. mera, ut colligitur 4. Aphoriſm. talis enim ſequi-
tur bubonas exteriores. neq; putrida continua,
cum materia ſit extra uenas. In interioribus er-
go abſceſſibus duæ febres fieri ſolent. Altera in-
termittens natura, ſed per cõtinuitatem, et ſubin
greſſus acceſsionum ſimilis continuæ. Et ideo 1.
t.46. de Victu in acutis, loquẽs de morbo laterali, me-
minit frigoris pedum. non enim caret typo talis
febris, ſed propter cordis propinquitatem habet
acceſsiones ſuperingredientes & coniunctas, et
ita poteſt eſſe acuta. Alia febris cõtinua quæ nõ
eſt omnino neceſſaria, fit ex ſanguine circum
abſceſſum in uenis putreſcente: & hæc ceſſat
quandoq; ex ſectione uenæ. quia ut habetur 2.
Com.10. de Victu in acutis, in ſectione uenæ extrahitur
ſanguis, qui eſt iuxta abſceſſum. hic enim tũ pro-
pter motum interceptum, tum propter calorem
humoris in abſceſſu putreſcentis, putreſcit: unde
fit febris continua. Si igitur humor qui eſt in ab-
ſceſſu, fuerit abundans, febris intermittens fiet
ualida. Sin autem paruus abſceſſus, materia au-
tem circa illum multa, latebit febris intermittens
ſub continua febre, nec typus dignoſcetur. Cum
ergo uideris febrem continuam cum typo, & do
lorem in aliqua parte corporis, iudica abſceſſum
ibi eſſe, ſi dolor fixus fuerit. In uniuerſum, bubo-
nas exteriores comitatur ephimera: abſceſſus
internos, intermittens: & eo magis manifeſta,
quo materia fuerit frigida, pauca, & à corde re-
mota, abſq; alia continua febre. materiam circũ-
iacentem, phlegmonẽ: & maximè cordi propin-
quam, continua acuta, ut in morbo laterali plerũ
que, fermè autem ſemper utraq; dignoſcitur.
Apparet autem, quòd tuſsis & dolor & febris
ſimul inuaſerunt: aliter non eſſent ſigna patho-
gnomica. Sitis autem, & uigilia, & ariditas tuſ-
ſis, ſunt ſigna cruditatis morbi. Sicut & urinæ
tenues, febris initij, licet coloratæ. Dixit dolorẽ
fuiſſe in dextro latere, propter duo: ut intellige-
remus, cum ſecuit uenam, fuiſſe ex eodem late-
...3. tract. re: et etiam quia Auicenna inquit, Lateralis mor
...cap.1. bus dextri lateris minus periculoſus eſt, ſed lon-
gior: ſiniſtri breuior, ſed magis letalis. Quòd au
tem dixit ſitibundus, magnam ſitim declarat, &
firmam, quæ potu non ſedatur.

Quòd fotibus non remittatur dolor, magni-
tudinem abſceſſus declarat. Et ea fomenta ſunt
Com.1.& trium generum, ut 2. de Victu in acutis colligi-
2.5.& 6. tur: humidum, ex aqua in materia acuta: mor-
dens, in lenta, ut ex eruo & ordeo in aceto de-
coctis: & ſiccum, in tenui materia, ut ex milio
& ſale torrefactis in ueſica applicantur. Deli-
rium illud fuit paruum, 2. de Difficultate ſpiran-
di: aliter ſpiratio fuiſſet magna & rara.

Circa urinas duo adnotanda ſunt. unum, Comm.2. Sect.6.
quod dicebat Galenus 3. Epidemiorum, Vrina
in morbis extra uenas, & in morbo laterali, ni-
hil ſignificat ad ſalutem, etiamſi bona ſit: ad
mortem autem magnum momentum affert, ſi
mala ſit. Quod ad uenarum autem morbum at-
tinet, dicebat 1. Epidemiorum: Vrinæ tenues & Comm.3.
coloratæ morbum ſalubrem, ſed tamen longum, Sect.27.
qualis hic fuit, declarant. Multitudo autem ea-
rum docet, quòd materia non eſt omnino cruda:
ut 4. Aphoriſmorum. & abundantiam humidi, 69.
cum acuitate caloris, in febribus.

Septimò magis laborabat, quia cuncta ſym-
ptomata grauiora facta ſunt: febris, dolor, tuſ-
ſis, ſpirandi difficultas: quæ cum ſemper adſit
morbo laterali, dicebat Galenus 2 de Spiran- Cap.8.
di difficultate, exiſtimandum tamen eſt, fuiſſe
maiorem quàm pro morbi ratione: ſiquidem
conſueta & morbis propria prætermittere con-
ſueuit Hippocrates. Augmentum igitur ex hac
die inchoauit, quod quoad febrem, uſque ad
undecimum manſit: ratione autem morbi late-
ralis duplex fuit: quo ad concoctionem mate-
riæ uſque ad uigeſimumſeptimum, quo ad ſym-
ptomata uſque ad uigeſimum. Cum enim mor-
bus ſit compoſitus, nihil mirum ſi plures aug-
menti & ſtatus differentias contineant.

Octauò autem cum uenam ſecuerit (fuit er-
go in initio augmenti) ex eodem latere intellige,
ut 4. de Victu in acutis. Multum ut debebat
effluxit. dicebat Galenus 2. de Victu in acutis, Sec.73.
Quomodo effluat ſanguis. nam ſi bilioſus fue- Com.10.
rit, primùm rubeus, inde niger, ex loco abſceſſui
proximo effluit. Sed quia ſanguis uix poteſt tan-
tum aduri ut ſit niger, effluit liuidus. Si uerò ſan-
guis in corpore ſit pituitoſus, primùm flauus e-
xit, inde ex locis circumiacentibus abſceſſum
ruber. Cum uerò peruenerit ad mutationem co-
loris, tantum debes educere ut uirtus ferre poſſe
uideatur, antea uerò non debes ſiſtere. Cum
ergo dixit, Multum ut debebat effluebat: intelle-
xit, ex ſanguine qui iam colorem mutauerat. Ex
quo debes id animaduertere, quòd ſi ſectio uenæ
fiat in initio morbi, debet fieri pauca, & ſæpius
repeti, ad diuertendum: ſin autem in augmento,
copioſa, nec debet repeti. Nã prima ſectio diuer-
tit, hæc aũt educit materiam proximam abſceſ-
ſui. Eſt etiam animaduertendum, quod Hippocra
tes hoc exemplum adiecit, ut Galenus docet in
Commento huius exempli tertio Epidemiorum,

ut ſignificaret ſectionem uenæ non prohiberi numero dierum, ſed ſi morbus iam ad ſtatum peruenerit. nam antiqui etiam ipſi, Hippocratis ætate, uerebantur ſanguinem ultra quartam diem detrahere.

Dolores ex hac ſectione ceſſarunt: id eſt, imminuti ſunt. nam dolent partes ſanæ, non ægræ: & quæ proximæ ſunt abſceſſui, non abſceſſus. Igitur ſublato ſanguine partes illæ deſierũt comprimi, & ita dolor leuatus eſt. tuſſes tamen aridæ permanebant, quia materia cõcoqui nondum poterat. Galenus primo Epidemiorũ: Quatuor ſunt genera tuſsis ſiccæ. (Com.1.ſec. 12.) Primum, cum pulmo ſola mala intemperie laborat, citra omnem materiam. Secundum, cum eſt ſola aſperitas in arteria aſpera. atq; in his duobus caſibus nec quicquam expuitur, nec appetit æger expuere: ſed in ſecunda eſt punctio, in prima non. Tertium eſt, cum craſsi ac lenti humores hærent pulmoni: & tunc homo appetit expuere, ſed non poteſt: & ſi expuit, illud eſt modicum & craſſum. Quartum, cum tenues & aquoſi humores tuſſim excitant: & tunc licet ſit tuſsis ſicca, tamen aliquid ſemper exit cum tuſsi, ſed paucum & aqueum. In his duobus caſibus licet homo non expuat, multum tamen appetit expuere. Ceſſarunt igitur quædam ſymptomata, quædam non. Et ita ex auxilio poteſt prohiberi ſtatus ſymptomatum, ſaltem aliquorum.

Vndecimo febres fuerunt mitiores. manifeſtum eſt quod tunc morbus deſijt eſſe acutus, & ita metam ſuam non exceſsit. non deſijt antea: quia licet materia circa locum detracta fuerit, tamen quia cõcoctio uigebat, febris augebatur. & ideò cum ratione detractionis ſanguinis eſſet imminuta, ratione concoctionis aucta ſtetit febris uſq; ad undecimam. tunc uerò incæpit augmentum morbi lateralis, quoad materiam, quia cœpit expuere liquida. nam principium coctionis fit in initio augmenti morbi, primo de criſi. (Cap.8.) Sudor autem ille fuit indicatiuus.

(Lib.2.c.18.) Nam, ut habetur à Paulo, in febribus pars materiæ tenuis, etiam ante coctionem expurgatur per urinas & ſudores, & uomitus, tum per aluum. Cum igitur has partes natura prius expellere tentet ante coctionem, ubi expulerit, indicat quid factura ſit, cũ totam materiam concoxerit, niſi caſu uel ab imperito medico prohibeatur. atq; hæc eſt ratio indicationis. Sudauit ergo in 11. non criſis ratione, ſed ut tale iudicium quod in 34 ſucceſsit, expectaretur.

Decimo & ſeptimo cœpit pauca & concocta expuere: tunc enim fuit finis augmẽti. quod declarant uerba ſubſequentia, Et à pulmone parum bonæ purgationes. Propterea Galenus legit primo de Criſi, Parum coctum ſeu imperfectè. (Cap.18.) Vt ut legeris, benè ſe habet ſententia. nam in morbo laterali ſemper tempus augmenti conuenit cum tempore ſtatus: quia finis augmenti eſt idem cum principio ſtatus, ob partium materiæ diuerſitatem: & ita ſtatus finis cum declinatione. Dum enim pars tenuis in abſceſſu ſuppuratur, mediocris tendit ad ſuppurationem, & craſſa nondum incipit: atq; ita miſcentur tempora. Quod non contingit in febribus ſimplicibus: quia materia eſt magis ſparſa. Leuatus eſt, quia febres iam quieuerant, & materia tenuis eiecta erat. Inter undecimum & decimumſeptimum enim febris quieuerat. Et ita à decimoſeptimo ad uigeſimum cuncta manſerunt, ut in decimoſeptimo: initium enim mutationis declarat. Sitibundus tamen remanſit. hoc enim proprium ſignum eſt morbi non ſoluti, ſed inducias dantis. (De iudicatione P. 4.) Raro enim inuenies conualeſcentes ſitibundos, id eſt, aſsiduè ſitientes, qui non recidant in morbum: cuius cauſam ſuo loco exponemus.

Vigeſimo ſudauit. fuit ſtatus morbi pẽdentis ex materia, quæ circa abſceſſum putruerat. Et licet ibi tantum eſſet, uaporibus tamen ſparſis ſudauit toto corpore. Et hic fuit finis febris, & materiæ eam faciẽtis: cuius initium fuit à prima die, augmentum in ſeptima, ſtatus in 17. Rectius ſe habuit à iudicio, cum febri liberatus ſit.

Vigeſimoſeptimo fuit initium ſtatus morbi lateralis, quod ad materiã attinet: ideò & in urina multa alba ſubſidebant, partim materia abſceſſus ad illa loca tranſeunte, partim uenis quod in ipſis eſt concoquentibus. Et ſputum concoctum apparuit: ideò deſijt ſitire, quoniam natura minus laborabat. Dormiuit: ſignum & cauſa bona. Trigeſimo quarto ſudauit, ſcilicet liberatus à materia quæ in abſceſſu ipſo continebatur. Febris igitur hæc, ut dixi, fuit febris abſceſſus, media inter putridam & ephimeram. licet tamen ſtatus hic 27 die cœperit, non tamen fuit longus, ſed cõpoſitus ex pluribus partibus, iuxta partes materiæ: ideò à 27 ad 34 ſemper fuit augmentum, ſtatus & declinatio. (Vide 5. Aphor.8.) Et ita in alijs morbis, quorum materia ſenſim expellitur.

¶ Reuertor ad Aphoriſmi expoſitionem. inquit enim, Et urinæ. Hoc eſt quintum, à quo ſumitur indicium longitudinis aut breuitatis morbi, ad inſtituendum uictum ſalutis aut mortis, ad curam ſuſcipiendam. Neque plura generaliter

medicus

medicus poteſt conſiderare, quàm uel ſalutis aut mortis ſigna, ut ſciat an debeat de cura ſe intromittere, ut dicunt: aut poſtquam ſuſceperit, an æger ſeruãdus diuturno morbo, an breui, an breuiſsimo, an mediocri laboret, ut uictus rationem inſtituere ſciat. Neq; enim alio indiget, uel etiam ſpecie morbi exquiſita ad ſalutem, ſi contentus generali ratione medendi, ut opus naturæ relinquat, uictum ſolum inſtituere uelit: aut concocta purgare, quemadmodum iubet Hippocrates. *Sumitur igitur indicium hoc ab his ſignis coctionis & cruditatis, quæ ſunt generalia omni morbo: ſicut præcedens, quod de ſputo fuit, à proprijs uniuſcuiuſq;.*

Cap. 2. *Quòd aũt non poſsint eſſe pluſquam tria ſigna generalia, declaratur ex* Galeno *octauo Artis curatiuæ. Tria enim quibus conſtamus ſunt: membra, humores, & ſpiritus. quod etiam ab* Hippocrate *dictum eſt in* Sexto Epidemiorum. *Tria igitur ſunt ad reparandum neceſſaria: cibus, potus & aer. Tria igitur fient rurſus excrementa: feces cibi, urinæ potus, halitus ſpiritus. Hic halitus cum ab externo aeris frigore cogitur, ſudorem facit. ob id ſudor fit magis nobis refrigeratis, quàm in ſummo ardore ſolis, aut exercitationis, aut febris. Feces igitur ſignificant ſuper diſpoſitionem uentriculi & inteſtinorum propriè: id eſt, ut humoribus non commiſcentur. Vt uerò habent immiſtum uel ſanguinem uel humidum aqueum, ſignificant ſupra iecoris etiam cauitatem & uenas meſaræi. Sed ut humores etiam admiſtos continent, poſſunt ſignificare ſupra totum iecur non ſolùm, ſed etiam ſupra totum corpus. Vt uerò pituitam permiſtam habent, & mucum ſupra inteſtina propriè, uentriculum & cerebrum. Quibus enim multa fluxio fit pituitæ à cerebro in partes inferiores, his plerunq; in excrementis pituitoſa, & humores crudi mucciq; ipſi apparent. Vrinæ uerò coctiones in gibba iecoris, & in uenis, tum ſupra renũ ueſicæ ac ureterarum uitia. Sed et alibi res hæc exquiſitius docebitur. Sudores uerò ſupra coctiones quæ fiũt in uenis non ſolùm, ſed etiã arterijs, & ipſis membris etiã. ideò plurimum poſſunt.* In fine ult. cap. *Animaduertẽdum autẽ,* Galenum Quinto de Locis *docere, quomodo ex ſudoris qualitate dignoſcatur morbus, & maximè regius: & rurſus quomodo ſudor colligi debeat in ſtrigili. colorem enim uariat, ut urina.*

APHORISMVS XIII.

SEnes facillimè ieiunium ferunt: Secundo loco, qui ætatem conſiſtentem habent. Minus adoleſcentes. Omnium minimè pueri, præſertim qui inter ipſos ſunt uiuidiores.

COMMENTARIVS.

¶ *Cum docuiſſet quæ præter naturam indicant rationem uictus, ut ſunt morbi ſymptomata, tempora morborum, & acceſsiones: tranſit ad ea quæ naturalia ſunt, uelut ætates, temperaturæ, anni tempora, conſuetudines. Primò ab ætatibus, tanquam magis proprijs, quarumq; notum ſit diſcrimen tam in re quàm in tolerantia ieiunij, exorditur: in quatuorq; ætates totum humanæ uitæ curſum diuidit. Nec ſibi contradicit, qui hanc metam multis modis partitur, prout occaſio exigit: ut neque ſi quis figuram multis modis diuiſerit. Vnde & Iuriſconſulti iudicem probant ordinariè, ſupra 18 annum: ut in l. Quidam conſulebant,* Vlpianus *recitat.* Digeſt. de Re iudicata, Tit. 1. *Alio modo pro excuſationibus, ut in l.* ἀφίσται ἐπιτροπῆς, Modeſtinus *ab anno ſexageſimo.* Dig. li. 27. Tit. 1. *Et rurſus pro condendis teſtamentis, alia lex præfinit quartumdecimum annum in maſculis perfectum, duodecimum in fœminis, tanquam hæ prudentiores ſint ætate prima: unde etiam coniugium celerius, atque eodem anno in his firmum eſt.*

Dig. lib. 28. l. qua ætate. Tit. 1. *Tot ergo genera diuiſionũ in ætatibus, quot cauſæ diuidendi.* Hippocrates *igitur hac in cauſa hominis uitam in quatuor ætates diſtinguit: Senium, conſiſtentẽ, adoleſcentiam ac pueritiã.*

Licet autem ſic facere, maximè ubi ordinatim res procedit, ut hic. nam conſtitutis modò uniuſcuiuſq; terminis, ſi libeat ætates in plures diſſecare, ſemper ratio eadẽ ſeruabitur. Velut ſi puericiam diuidamus in infantiam uſq; ad ſeptem annos, & florem qui eſt à ſeptimo ad quartumdecimum: qui in infantia erunt, minus cõmodè etiam ferent ieiuniũ, quàm qui in flore ſunt. Et ſimiliter adoleſcentiã in eã quam uocant efflorеſcentiam, ſcilicet uſq; ad 18 annum: & uerã adoleſcentiam uſq; ad 25: & iuuentutem ad 30 uſq;: palàm erit, in iuuentute facilius toleraturos ieiunium, quàm in uera adoleſcentia: & in hac rurſus, quàm in uocata efflorеſcentia. Vt ſit tandem una ratio: Quo magis ortui propinqui ſunt homines, eo difficilius ieiunium ferunt: quo remotiores, facilius. Manifeſtũ eſt autẽ, quòd hoc ad eundem hominem referri debet. nam Hippocrates *ſecernit ſingulas indicationes, ut ueriores ſint, & facilius explicentur. fieri enim poteſt, ut conſiſtens mu-*

lier ſeue uiro facilius ieiunium ferat, & pituitoſus adoleſcens uiro bilioſo.

Diuiſit autem in quatuor ætates, ut ſenſile diſcrimen declararet. quamuis enim in ſenectute diſcrimen ſit ferendi ieiunium: non tamen adeò magnum eſt, ut ſi in fine facilè ferat, difficillimè ferat in initio, ſed nõ tam facile. Neq; infans, qui animo linquitur ob ieiunium, facilè tulerit in pueritia: ſed etiamſi diutius ferat, delinquet animo. in adoleſcentia uerò ſatis commodè feret. Nec ſunt cauilloſè cõmittenda initia, ſubſequentia finibus præcedentibus, ut adoleſcentiæ initiũ fini pueritiæ: exiguum enim erit diſcrimen tolerantiæ, uelut & tẽporis: ſed ſemper initia initijs, media medijs, fines finibus. Quo fit, ut inter ætates non continuas, maximum diſcrimen appareat, non ſolùm in hoc, ſed etiam alijs, ut uulgo homines dicantur tẽperaturã & mores mutaſſe.

His igitur quæ neceſſaria eſſe duxi perceptis, primum quidem conſtituenda erit ætatũ magnitudo: ut uerò cõſtituatur, ratio diſcriminis quærenda eſt. aut enim homo nondum abſolutus eſt, idq; contingit uſq; ad 14 annum, ut etiam leges uolunt, uocaturq; puer: in fœminis, ad 12 tãtum. ſoláq; hæc ætas in controuerſiam non uocatur, ut neq; adoleſcentiæ initium. Eſt autem adoleſcẽtia, tempus totum quo homo creſcit, dum iam eſt (ut dixi) abſolutus: conſiſtens ætas, dũ nec creſcit, nec decreſcit: ſenectus, dum decreſcit. Cum uerò corpus neceſſe ſit ſub uno ex his quatuor modis conſtitui, palàm eſt, iuxta hanc rationem, nec poſſe eſſe plures ætates in homine, nec Hippocratem ullam quaſi intermediam omiſiſſe. Quamobrem tam iniuſtè à Galeno in hoc accuſatur in Commẽto, ut manifeſtum ſit, Galenum non aſſecutũ uerè Hippocratis mẽtem. Nam hac ratione conſtituta, non poterit humana uita in plures ætates diuidi. At iuxta hanc diuiſionẽ uerius uariatur ratio ferendi ieiunium, quæ eſt eadem cum caloris magnitudine, & tenuitate ſubſtantiæ illius. quanto enim calor copioſior & tenuior eſt, eo difficilius ferunt ieiunium: quod ſeipſum abſumat, & ipſe accendatur & ferueat. Quomodo autem intelligendum ſit hoc incrementum, an penes uires animi, an corporis, an molem eius? At de animi uiribus hic loqui, abſurdum tam eſt, quàm etiam extra propoſitum. Vel igitur de corporis mole, uel de uiribus eius eſt intelligendum. At nemini hæc ratio perſpecta eſſe poterit bene, niſi ei qui naturam caloris & humidi naturalis, quæ unum ſunt re, intellexerit. Ergo calor hic ab initio maximus eſt, non multitudine (ſic enim non augeretur) ſed pro ratione corporis. in infantibus enim tota moles fermè humidum & calidum naturale eſt. Cum uerò augetur multitudine, non proportione (hoc autem toto tẽpore infantiæ & pueritiæ fit, tum adoleſcentiæ) Hippocrates non ſpectat diſcrimen iuxta hoc quod eſt eſſe perfectum in operationibus, uel non eſſe: quid enim ad illum hoc attinet? Sed quia, ut dicebat Galenus undecimo [Cap.14.] *Artis curatiuæ, in pueris tanta fit reſolutio inſenſibilis per poros, ut non indigeant, quamuis febrientes, uenæ ſectione. Puella ergo ad annum uſq; 12, maſculus uſq; ad 14, nihil reſecant pro uenere & cõceptione: quia corpus eo toto quod aſſumit, indiget: ergo neq; ſectione uenæ. Tales igitur ieiunium difficillimè ferunt. Adoleſcentes ſequũtur, in quibus augetur calor abſolutè, non tamen ita ut corpus eo indigeat toto. Ergo etiam minus indigent alimento, & facilius ieiunũ ferre poſſunt. Conſiſtentibus calor nõ augetur ſimpliciter, nec minuitur: nec etiã proportione, quoniam magnitudo eadem eſt, & corpus ſenſibiliter non mutatur, uerè tamen proportione minuitur. Senibus tam ſimpliciter, quàm proportione corporis minuitur. Igitur ſunt quatuor ætates, in quibus omnibus, iuxta proportionem ad corpus, calor & humidũ innata minuuntur: ſimpliciter autem in pueris augetur, & toto indigent: in adoleſcentibus augetur, ſed non toto indigent: in conſiſtentibus non augetur, non tamen minuitur: in ſenibus autẽ minuitur. Quibus intellectis, haud arduũ erit adoleſcẽtiã præfinire uſq; ad perfectũ corporis incrementũ, quod à 25 anno uſq; ad 30 extẽditur. Conſiſtẽdi ætas à fine adoleſcẽtiæ ad 65, uel quinquageſimum: reliquũ totum ſenectuti mancipatur. Aetates omnes hæ quo magis producuntur, eo ſunt longiores: ut ſenectus, conſiſtentia: cõſiſtentia, adoleſcẽtia: adoleſcẽtia, pueritia. niſi quod, cũ pueritia in quodam defectu conſiſtat, in debilibus natura lõgior eſt: pueritia, impotentia uenereorum, non incrementi magnitudine, ipſa adoleſcentia. Vnde tales non ante 14 annum deſinunt eſſe pueri, 25 tamen adoleſcere deſinunt. atq; his 45 ſenectus incipit.* [uel 50]

Rectè inquam Galenus ſexto de Tuenda ſanitate inquit: [Cap.ij.] *Aetates non ſunt, ut quidã faciunt, numero annorũ determinandæ. Quod ita intelligendũ eſt, ut non certũ annum definiamus: non tamen ut pueritiã in ſeptimo anno, uel adoleſcentiam in quinquageſimo eſſe dicamus. Plerunque ergo, ut metã aliquam habeas ætatũ, pueritia ad 14, adoleſcentia ad 30, conſiſtentia ad 50, ſenectus uſq;*

ctus uſque ad mortem ab eo anno extenditur.

Humanæ autem uitæ ſpaciũ multis modis ab t.14.& 15. *Hippocrate diuiſum eſt, ut dixi, in ætates. Primò quidem, ut ad incrementum corporis cõparatur. & ita in duas tantùm, uelut in ſequenti Aphoriſmo, & ſecundo de Humana natura, dum dixit: Quod creſcit, calidum eſt, cumq; adoleſcit: cum autem marceſcere incipit, & præcipitare,* t.19.cap.9. *frigidum. Secunda diuiſio eſt in tres ætates. Hippocrates in Quarto de Victo in acutis: & eam declarat Galenus libro de Sectione uenæ. Et eſt in puerilem, quæ nunquam admittit uenæ ſectionem: & florentem, quæ ſemper: & in ſenũ, quæ quandoq; admittit, quãdoq; nõ, & ægrè etiã admittit. Tertia eſt in quatuor ætates, & eſt* Lib.5.Aph. 24. *in præſenti loco ab Hippocrate inducta. Quarta diuiſio eſt in ſex, & habebitur infrà. Iuxta ergo diuerſas rationes, diuerſa diuiſio conuenit. Senes igitur cum neq; creſcant corpore, ſed ſtent: nec calore, ſed minuantur, calorq; craſſus ſit, & terrea ſubſtantia. facillimè ieiunium ferunt. contrà difficillimè pueri, quibus calor maximus, & ſubſtantia tenuis, & humidũ totũ ad incrementũ neceſſariũ, & ipſum incrementũ maximum. Quatuor enim, ut dictũ eſt, ſunt differẽtiæ, quarũ una eſt ſemper alijs iũcta: ſcilicet facilis & difficilis reſolutio, magnitudini & paruitati caloris: reliquæ tres quatuor conſtituunt ætates. Caloris conſtantia facit differre omnes ætates à declinante, ſeu ſenum: incrementum caloris facit differre adoleſcentiam & puerilem à reliquis. Neceßitas totius caloris ad corporis incrementum, facit differre puerilem ab adoleſcentia, & omnibus alijs.*

Sed cum dicat, facilè ſenes ieiuniũ perferre, quæritur quomodo intelligatur: an quia famem non incurrant? an incurrant, non tamẽ afficiantur? Si famem incurrunt magis, etiã magis affici neceſſe eſt corpora debilia & ſicciora. Inquit Li. 7. Aph. 53. *enim Hippocrates: Famem humidis corporibus adhibere conuenit. Verùm qualiter intelligendũ ſit, ſuo loco docebitur. Nunc ſatis ſit ut intelligamus, minus affici ieiunio ſenũ corpora: quia etiã minus famem incurrunt. Vbi autẽ famem incurrant, certũ eſt magis, non ſolùm æqualiter lædi. nã uidimus plures ſanos ſenes ex ieiunio in morbum attonitũ aut reſolutionem incidiſſe: iuuenes autem, & pueros, ſolum in lipothomiam. Vtrum uerò ante famem lædantur, credendum eſt quòd non: quoniam adhuc ſanguis adeſt nutritioni ſufficiens, & pituita. Læduntur tamen quidam etiam imbecillitate quadam propria. Quare hæc, ut reliqua, de corporibus temperatis ſunt intelligenda. nam bilioſus ſenex deterius afficitur ieiunio quàm iuuenis, uel puer quicunq;: & præcipuè, ſi imbecille os uentriculi habeat, ſitq; (ut Galenus inquit) picrocholus. Senes ergo in inedia diutius ſuperuiuunt iuuenibus, & iuuenes pueris, etiam in ſanitate, nedum in morbo. quod quia pulchrè à Poeta, licet materna lingua, deſcriptum eſt, Dante ſcilicet, ideò carmina ſubijcere libuit.* Inferni cap. 33.

Poſcia che fummo al quarto di uenuti
Gaddo mi ſi gitto diſteſo a piedi
Dicendo, padre mio che non m'aiuti.
Quiui mori: e come tu mi uedi
Vidio caſcar li tre ad uno ad uno
Tra'l quinto di e'l ſexto: ond'i mi diedi
Gia cieco a brancolar ſoura ciaſcuno:
Et tre di li chiamai, po che fur morti
Poſcia piu chel dolor pote il digiuno.

Nondum hiſtoriam Latinam aut Græcam huic negocio magis conuenientem inueni, ſeu quod Piſani barbaros omnes hac in re ſuperauerint. Conſtat Gaddum triennem puerum fuiſſe, qui inter tertium & quartum diem fame perijt: reliqui, quanto adultiores, uitam diutius protraxere. Pater octo diebus, quoniam ſenex erat, ſuperuixit. Exemplum ſanè inauditæ crudelitatis.

Vt uerò ſciamus ad quem finem Hippocrates hũc ſcripſerit Aphoriſmum, intelligendũ eſt, in cibi meta quinq; eſſe obſeruanda: qualitatem, ſubſtantiam, quantitatẽ, numerũ, ac tempus. longum ſit ſi uelim repetere, ubi de unaquaq; parte loquatur: ſatis eſt hic de numero loqui, ut pote ſi quis duobus aut tribus diebus perferre ieiunium poßit, an ſingulis diebus ſemel aut bis cibandus, aut etiam ſæpius in acutis morbis. nam, ut aliàs dixi, de his principalis eſt hic inſtitutio, quæ nihilominus ad aliorum regimen traduci poteſt. Quo cognito, liquet non de quantitate, ſed in ſequenti Aphoriſmo eum loqui. Si igitur ſenex mereatur ieiunium quatuor dierum, eum qui in ætate conſtituta erit, ſemel ſingulis duobus diebus nutriemus, adoleſcentem ſemel in die, puerum bis in die: atq; eadem ratione. quantitatem autem in ſequenti Aphoriſmo intelliges. Quòd etſi ſenex lædatur ex tanta inedia, minus tamen cæteris lædetur: & incumbente graui periculo uitæ, læſio illa non erit conſideratione digna. Quod uerò nos angit, eſt quæſtio de ſenibus extremis, quos nutriendos frequentius exiſtimant, Galeni authoritate Quinto de Cap. 4. *Tuenda ſanitate. Ter enim, cum eſſent decrepiti, ca-*

piti, cibum ſumebant. Sed quòd id neceſſarium foret, declaratur. nam neq; raró, & parum: ſic enim uirtus defeciſſet, præſertim munia obeuntibus: nam alter Grammaticus, alter Medicus fuerat: neq; multum cibum ſumere poterant, ut in ſequenti Aphoriſmo, ſeu ſæpe, ſeu raró: calor enim ſuffocatur. Relinquitur igitur, ut ſenes ultimi ſæpe & parum cibum ſumere debeant. Iniuſtè ergo Galenus ſugillat Hippocratem hic in Commento, dicens, Non eſſe intelligendum de ultimis ſenibus, ſed ſolùm de primis. nam cum de ægris loquatur Hippocrates, quamuis raró et parum cibentur, eam noxam uirium contemnit Hippocrates in tanto periculo acuti morbi, præſertim quod (ut uidebimus) in ſenibus hi ſunt periculoſiores. Et cum neque muniis tunc ſubiaceant, & tempus (ut dixi) admodum breue ſit, certum eſt famem illis longè ſerius aduenire, & eos multo minus ab inedia affici. Dum etiã ſunt ſani, uerũ eſt ſenes hos melius tolerare inediam ſingulis uicibus: ſed poſtmodum pauco cibo & bene nutriente alendi ſunt. Quòd ſi dicas, Frequentem & longam inediam ægrius hi ſaltem ferent, quàm primi ſenes: neque hoc uerum eſt. ſed bene non poterunt poſtea ita commodè nutriri. nam ſi parum dederis, nõ reſtaurabuntur: ſi multum, ſuffocabitur calor. ergo non bene tolerabunt nutritionem, ſed inediam facilius ferent. Aliud uerò eſt longè, non tam commodè nutriri: aliud, non ferre inediam. Iniuſtè ergo reprehenditur Hippocrates bis à Galeno in hoc Aphoriſmo, cũ (ſalua authoritate tanti uiri) fruſtra quaſi errantem exponat. Liquet ergo, quod Hippocrates nullam omnino prætermiſſit ætatem: & quod quæ in hoc Aphoriſmo dicit, omnibus ſenibus conueniunt: Et ſi ægri ſint ultimi ſenes, acutoq; laborent morbo, modò ſint temperie non admodum bilioſa, diutius abſq; cibo primis ſenibus detinendi ſunt. Nec dum ualent, ſunt ſæpius nutriendi, quia ieiunium non facilè ferant: ſed quia parum cibi coguntur aſſumere, ideo frequenter. Non ergo parum cibi dandum, quia frequenter nutriendi: ſed frequenter nutriendi ob id, quia parum cibi ſingulis uicibus
1.4.Trac. 2.cap.8. dare cogimur. Atque hoc eſt quod dixit Princeps, Cum fuerit uirtus debilis, melius eſt cibum ſpargere, quia facilius concoquitur. Non eſt ergo ſpargendus, & ſæpius dandus, ob uirtutis debilitatem: ſed quia ob uirtutis debilitatem parum dandum eſt cibi, ideò ſæpius dandus eſt cibus.

Præſertim qui inter ipſos ſunt uividiores.) Hæc eſt quinta pars Aphoriſmi, in qua agit de indicatione, ut dixi, numeri dandi cibum. Circa quam ſcire oportet, quod res quæ conſiderantur à medico, ſunt trium generum, ut ſæpe dixi: naturales, non naturales, præter naturam. Naturales ſunt ſex: Elementa, temperaturæ, humores, membra, uirtutes, & operationes. Verùm ad quatuor reducuntur, elementa ad temperaturas: non enim medicus conſiderat elementa niſi propter temperaturas, nec operationes niſi ob uirtutes. erunt igitur quatuor: temperatura, humores, membra, & uirtutes. Non naturales autem ſunt ſex: Aer, cibus & potus, inanitio repletio, motus & quies, ſomnus & uigilia, & animi affectus. Præternaturales tres: morbus, ſymptoma, & cauſa morbi. Ex his quæ ſunt non naturales, nullam præbent indicationem, quia tales poſſunt permutari: ſed quæ poſſunt permutari ad libitum, non præſtant indicationem, ſed indicatio eſt permutatio. Et ideo à rebus non naturalibus indicatio nulla ſumitur, niſi ab aere. Cauſam narrabat Galenus nono Artis curatiuæ: alias cauſas per- Cap.14. mutare licet, aerem non licet. Igitur à nulla re non naturali licet ſumere indicationem, niſi à ſolo aere. Relinquuntur igitur octo tantum, à quibus poßit ſumi indicatio: quatuor naturales, tres præter naturam, & aer. Et licet cauſa morbi ſublata, auferatur tam morbus quàm ſymptoma: non tamen eodem modo, ſed manent indicationes ſingulorum quæ ſub genere rei præternaturalis continentur. hæc autem alibi declarabuntur. Aer uerò cum ſit res quam uitare non poſſumus, reducetur ad res naturales. Igitur prima genera eorum à quibus ſumetur indicatio, erunt iam tantum duo: res naturales, & res præter naturam. At res præter naturam continẽt cauſam & morbum & ſymptoma: res naturales cõtinebunt quinq;, tẽperaturam, aerẽ, humores, membra, & uires. Iam uerò hæc duorum ſunt generum. quædã per ſe indicãt, & ſunt uires: quædam non per ſe, & ſunt reliqua quatuor. Sunt igitur rurſus tria genera, quæ indicant quædam per ſe, ut maneant, & ſunt uires: quædam non per ſe, & ſunt illa quatuor: ſed humores ad temperaturam reduci poſſunt, & de membris eſt conſideratio generalis. Primùm igitur & per ſe uirtus conſideranda, deinde temperatura & aer in ordine ad uirtutẽ, tertium res præter naturam, ut remoueatur. Sed res præter naturam in tria diuiduntur, ut uiſum eſt: in morbi naturam, & illius tempora, & acceßiones.

Vniuerſa

Apho. ſeq. & lib. 2. Aphor. 5. *Vniuerſa igitur à quibus ſumitur indicatio, erunt quinq;: morbi natura, tẽpus, acceſsio, uires, & accedentia: quæ, ut dixi, ſunt duo, aer & temperatura. At ſub tẽperatura continentur ætas & cõſuetudo, de quibus aget infrà. nam cibi, potus, naturam efficiunt aduenticiam, ut 3. de Cauſis pulſ.* Cap. 2. *Igitur erunt tria hæc: ætas, conſuetudo, & temperatura. Sub aere continetur tẽpus anni, & locus: ſed ipſe hæc duo miſcuit, tanquã cuiq; ut ſoli ſcriberet, utpote ſolis Græcis. Fit igitur ut ſint præcipuè decem, à quibus ſumatur indicatio: cauſa morbi, morbus, tempus morbi, ſymptoma, acceſsio, tempus anni, temperatura, conſuetudo, ætas, & uires. Cum igitur de morbo & tempore morbi, & acceſsionibus et ſymptomatibus, ac uiribus, tanquam principalioribus methodum tradiderit: reliquum eſt, ut de omnibus alijs quæ relinquuntur, dicat Hippocrates: & primò de duobus principalioribus, temperatura & ætate. At de ætate iam dixit, reſtat igitur ut de temperatura agat.*

Vt ergo ad rem deueniam, uiuidiores minus perferre poſſunt famem. atq; hoc in tribus conſiſtit: quia celerius famem incurrunt, & maiorem etiã, & magis ex tolerantia læduntur. hæc enim omnia, ut de duobus etiam diximus, in his in unũ concurrunt. indicatio uerò eſt de numero cibationis, non de quantitate. Per uiuidiores, alacriores, προθυμοτέρους. hi ſunt natura calidioris cordis, ut in Arte medica Galenus docet. Cap. 29. *In his calor abſumit uehementius, & corporis ſubſtantia tenuior eſt. Nec ſolum in pueris hoc, uerùm in alijs etiam ætatibus, & multo magis eſt obſeruãdum. Qui enim ſenes tali natura præditi ſunt, ut materia biliosa ad os uentriculi confluat, ijs uitæ magnum periculum eſt, ob famis tolerãtiam.*

Cap. 6. *Narrabat Galenus 5. de Locis, de quodam Grãmatico iuuene, qui cum famem patiebatur, comitiali morbo corripiebatur. Sed iam, ut dici ſolet, ſub digitos reducamus: fingamusq; quatuor eiuſdem temperaturæ ægros, ſed diuerſæ penitus ætatis, infantem, adoleſcentulum, uirũ & ſeniorem, laborare eodem genere morbi acuti, et pro qualitate ætatis æqualiter grauis, ita ut morbus ſalubris ſit, & finem habiturus in quinta die: ſit uerò cruditas in ſingulis tanta, quæ per diem unum, etiãſi morbus non adeſſet ullus, à cibo nos per unam diem prohibeat. Senem igitur per integram inediam uſq; ad quintam, & iudicium exactum ſeruabimus: uirum, ſub finem ſecundæ diei cibabimus, nec poſtea, niſi exacta quarta: adoleſcentulũ eodem modo, & ſub initio quartæ diei iterũ: infantem primùm ſub initio ſecundæ diei, & ita in initio ſingulorum ſequẽtium dierũ: ſic'q; omnes ſeruabũtur, qui peruerſo ordine omnes interirent. Rurſus eodẽ modo, ſed mitiore morbo laborent omnes, ita ut ſeni cibus ſub initio ſecundæ diei & quartæ exhiberi poſsit: uiro quidẽ dabimus in initio ſecundæ & tertiæ & quartæ diei, ut ter cibũm aſſumat, & ſub uigore morbi diutius abſtineat: adoleſcentulo aũt in ſecundo diei initio primùm, pòſt ante initium tertiæ diei duab. horis, et ante initiũ quartæ diei horis quatuor, et ante initiũ quintæ diei horis octo: atq; ita quater cibũ accipiet. Infanti aũt ſub initio ſecũdæ diei, et in medio: atq; ita uſq; ad quintam, in cuius initio tantũ cibum accipiet, atq; ita ſepties.*

Sanorum autem ratio non eadem erit. aliud nanq; eſt ferre poſſe, & cõuenire, ut etiam in ultimis ſenibus diximus. Nanq; infanti, ut ab illo incipiam, conuerſo ordine quo in ægris fecimus, ter in die cibum dare conuenit, ut elici poteſt ex Galeni dictis 1. de Tuen. ſanit. adoleſcenti bis, & Cap. 10. *uiro ac ſeni: ſed ultimo ſeni, dixit ter conuenire, ex Galeno 5. de Tuenda ſanitate: ſicut bis cæteris, 6. eiuſdem.* Cap. 7. *Diſcrimen autẽ inter hos, ſequenti Aphoriſmo docebo.*

Neq; uerò obſtat, quòd ſenes habeant frigidum uentriculum, uenas anguſtas cum pauco ſanguine. nam qui tales ſunt, natura inæqualitatem quandam ſortiti, et celerius famem incurrunt, ut in Arte medica Galenus docuit: et magis à ieiunio læduntur, ut 2 de Temperamen. habetur. Cap. 63. Cap. 4. *At ſenibus hæc ſimpliciter adſunt, non in comparatione partium inuicẽ. neq; enim ſolum uenæ ſtrictæ ſunt, & ſanguis paucus, & uentriculus frigidus: ſed corpus uniuerſum frigidum, arteriæ anguſtæ, & bilis pauca.*

APHORISMVS XIIII.

QVi creſcunt, plurimum habẽt calidi innati. plurimo igitur egent alimento: alioqui corpus abſumitur. Senibus uerò parum calidi innati ineſt, paucis propterea fomitibus egent: quia à multis extinguuntur. Hanc etiã ob cauſam febres ſenibus non ſimiliter acutæ fiunt: frigidum enim eorum corpus.

COMMENTARIVS.

Qui negãt hos Aphoriſmos eſſe continuos, uenia digni non ſunt: quandoquidem ita ſibi inuicem coniungantur, ut unius orationis uicem gerant. Quod quidẽ cum clarè in ſingulis uideatur Aphoriſmis, in hoc tamẽ euidẽtius manifeſtũ fit.

Etenim cū Hippocrates in ſuperiore Aphoriſmo docuiſſet numerum dandi cibum per ætates, in hoc multitudinem eius declarat. Nec mirū quòd in duas hic tantū diſtinguat ætates, in ſuperiore in quatuor. nā numerus certis limitib. cōtinetur, & inter eos pauci termini ſunt. ideo & præfinita ratio numeri cibādi, & differētiæ ætatū præſcribi poteſt: at in multitudine cū ſit quātitas continua, quæ in infinitū diuiditur, nec multiplex diuiſio ætatū, nec certa cibi mēſura poteſt conſtitui. Hic tamen Aphoriſmus rationē præcedentis adeò edocet, ut quaſi cōmentarius illius uideatur. Cum enim dixiſſet in præcedēti, pueros difficillimè ferre ieiunium: inquit hic, quia qui creſcūt, plurimum habent innati caloris, plurimo igitur indigent nutrimento. aliter, ſi tu non dederis, corpus abſumitur. ſenibus uerò cū paruus ſit calor, ideo pauciore alimento egent: à multis enim cibis calor extinguitur. Manifeſtū eſt igitur, quòd quanto calor maior fuerit, tanto plus de cibo dandum eſt: & quanto minor calor, tāto minus. Sed quia maius, & minus triſariā intelliguntur, aut ſimpliciter, aut in cōparatione ad corpus, aut pro uice: dico quòd ſimpliciter non eſt uerū, nec ſic intelligitur ab Hippocrate: quia calor ſenilis, intelligēdo de primo ſenio, maior eſt calore infantis nuper nati, propter corporis magnitudinē. Cum enim calor à tēpore natiuitatis uſq; ad tēpus quo cōſiſtit ætas, ſemper augeatur: manifeſtū eſt, eo tēpore illum eſſe maiorem quàm in tempore natiuitatis, & multo maiorem. quare in uiridi ſenecta maior eſt calor quàm in infantia. Simpliciter ergo plus debetur de cibo, ei qui in fine eſt adoleſcentiæ, quàm ulli alij. Deinde & conſiſtentibus, & pueris, æqualis: & ita infantibus & ultimis ſenibus æqualis propemodum. At in comparatione ad corpus, plurimis infantibus, & ita ſemper minus ac minus procedendo per ætates, uſque ad extremum uitæ: quia ſemper calor fit minor in comparatione ad corpus. nam pueri, & maximè infantes, ſunt toti pleni à capite uſq; ad pedes calore & humido naturali: adoleſcētes minus, uiri minus. in ſenibus uerò calor non ſolū decreſcit in cōparatione ad corpus, ſed ſimpliciter. Quo uerò ad cibum, ſingula uice: quia, ut uiſum eſt in præcedenti Aphoriſmo, ſæpius alendi ſunt infantes, minus debent accipere pro uice, ita tamen, quòd in circuitu 24 horarum cibus infantis ſit maior cibo ſenis, & fermè æqualis cibo adulti & uiri: ita tamen, quòd cibus infantis in plures partes & minores ſit diſtributus.

Per hoc ergo quod dixit, Quòd qui creſcūt, plurimum habent caloris innati: duo intelligit. unum, quòd ab initio natiuitatis uſq; ad tempus cōſiſtendi cibus debet perpetuò augeri, loquēdo de augmento ſimpliciter. alterum, quod à principio natiuitatis uſq; in finē uitæ cibus debet diminui, in comparatione ad corpus. Ex quibus ſequitur, quòd difficultas illa de caloris magnitudine, in comparatione ad pueros & iuuenes, in qua tantum laborat Galenus in libro contra Lycum, eſt nullius utilitatis. Sufficiat nobis dicere, quod ipſemet docet 1. de Facultatibus naturalibus, [Cap.7.] corpora eòuſq; creſcere, donec ad ætatis uigorem peruenerint. Eouſq; creſcunt (dico in longitudine & latitudine) manifeſtè uſq; ad 21 annum: deinde à 21 ad 30 manifeſtè in latitudine, occultè in longitudine: deinde à 30 uſq; ad 40 in bene cōſtitutis occultè in latitudine, & nō in lōgitudine. & hoc eſt tempus conſiſtendi: quia corpus nō poteſt diu manere ſine incremento & decremento. ultra ergo corpus decreſcit, diminutio tamen nunquā eſt manifeſta in corpore, quia partes ſolidæ ob terream ſubſtantiā parū magnitudine diminuuntur: ſed ſi pōdere examinarentur, detracta carne appareret diminutio. In pueris ergo, ut uno uerbo abſoluā, calor innatus pro portione corporis eſt maximus in quantitate. Ex quo ſequitur unū pulchrum in operatione, quod etiā expertus ego ſum: ſcilicet quòd pueri cum ægrotant, ſi eorum extrema frigeſcant conſtanter, & maximè pedes, proculdubio moriuntur. Et ratio eſt, quia maximè remouentur à propria temperie. dixit tamen de conſtante frigiditate: & non ſolùm moriuntur, ſed proximi ſunt morti. Sed de differentia caloris in qualitate inter iuuenem et puerum, reſpondeo, quòd ſunt ſimiles, & fermè æquales. nam exacta æqualitas ad Medicum nō pertinet, tum quia differentiam non facit in medendo: tū etiam, quia medicus eſt artifex ſenſitiuus, qui nō cognoſcit exactā æqualitatem: nullus enim ſenſus, neq; uiſus, qui adeò ſubtilis eſt, cognoſcit exactam æqualitatem: multo minus, nec ratione ulla, quandoquidem initium demōſtrationis conſtaret in ſenſu: & ratio illa Auicēnæ, [1.1. Doct.3. cap.3.] quòd nihil aduenit puero uſq; ad iuuentutē, propter quod calor debeat augeri uel minui, manifeſtū eſt quòd concludit de æqualitate ſenſili, & non exquiſita: & ſimiliter Galenus 2 de Temperamentis, [Cap.2.] idem concludit. Sunt enim dicta bonorū authorum intelligēda, ut uera ſunt, & ad uerū ſenſum retrahēda, et nō quærēda occaſio illos dānandi, quod eſt primum uitium: aut pertinaciter inhærendo malè intellectis autoritatibus, ueritatem

oppugna-

oppugnare. in quibus uitijs uerſantur fermè omnes authores nunc: ut uideantur ſapientiores, nimis anxiè oppugnãt ueteres: uel pro illis ſtantes, obnixius pugnant contra ueritatem.

Ad rem reuertor. Calor innatus ab initio natiuitatis uſq; ad uirilem ætatem remanet æqualis in gradu qualitatis ſuæ, iuxta ſenſum: ſed in infantibus eſt humidiſsimus & aqueus, in uiris ſicciſſimus & igneus. Ideo pueri qui in febribus ſiccũ calorem ualde habent, ſunt ualde periculoſi: quia multum à proprio temperamento receſſerunt. in pueris autẽ adultis & adoleſcentulis eſt aereus & moderatus, & ideo ſunt tum formoſiſsimi, et ad tactum ſuaues, & ſpiritus eorum bene olet: et ſunt læti, iucũdi, prompti, memores & ingenioſi, quia ſunt in extremo temperantiæ ſui caloris cũ humido et ſicco. Et hoc eſt quod uoluit Galenus hic, & 2 de Temperamentis, ut ſuperius diximus: & in libro contra Lycum, & alibi, ubicunque loquitur de hoc. nam eſt ſibi concors ſemper.

Quid autem ſit calor innatus, à quo planum eſt fieri hanc reſolutionẽ, multi dubitarunt: quoniam Galenus quandoq; capit partem pro toto: Cap.9. & 5. de Simplicibus medicamentis, ubi innuere uidetur quòd calor influens ſit innatus. uerùm ſi quis eam authoritatem diligenter conſideret, cũ ſubijciat hæc uerba: Tum in ſpacij inanibus non paruam ipſius ſpiritus innati ſubſtantiam, imò potius uelut materiam quandã leuiculam, mutationem expoſcentem ad innati ſpiritus generationem, nihilo tamen ſecius ad naturalia opera conducentem. ex eo loco ueritas ipſa eluceſcet: ut ſit ipſe calor naturalis aggregatum ex influẽte qui eſt in ſanguine ſpiritu, & eo qui eſt in membris. & generaliter calor innatus eſt, quicunq; calor ſtat cum ſanitate: ut excludamus eum qui ſit ab aere, à febre, à laboribus: includamus uerò eum qui eſt acquiſitus ex diuturna conſuetudine. Licet Cap.6. Galenus 3. de Cauſis pulſuum, uideatur excludere acquiſitam temperiem: quod iure fieri non poteſt, cum conſiſtat non in noua caloris ſubſtantia, ſed in qualitate noua, ſubſtantia autem innata. Ideo, tametſi Galenus rectè dixerit, melius tamen eſt per calorem naturalem intelligere totum humidum corporis, quod per ſe calidum eſt, ſiue in membris, ſiue in uenis aut arterijs contineatur, cum qualitate conſtante, qualiſcũq; ſit, ſeu naturalis ex toto, ſeu acquiſita per longum uſum, ſeu etiam eſſet à febre hectica, dũmodo eſſet fixa: nam penes hũc totum calorem, & multum conſumit, aut parum: & ut magnus eſt, aut paruus, Hippocrates iubet cõſtitui uictus rationẽ. Dictum eſt enim quòd per ea uerba, Qui inter ipſos ſunt uiuidiores, etiam temperaturam includit. & ſic ſermo eſt clarus: Hunc calorem Galenus quarto de Cauſis pulſuum docebat eſſe in corde, & tranſmitti in cætera membra, & maximè in lætitia, & ſimiliter in uerecundia, in ira etiam: & nõ ſolùm per ſpiritum & ſanguinem, ſed ipſam membrorũ unitatem, ut apparet in arterijs quæ mouẽtur per uim à corde acquiſitam. Eſt tamen ſciendum, quòd (ut habetur in Arte medica) quodlibet mẽbrum per ſe habet quendam calorem innatum, et uim qua nutritur & uiuit, etiã ſecluſo corde: ſed eã uitã diu retinere nõ poteſt illo extincto, 5. de Locis. Cap.9. Cap.2. Ita ut calor naturalis in mẽbris ſit cõpoſitus ex tribus calorib. calore proprio, calore trãſmiſſo à corde per uenas et arterias, et calore ſubſtãtiæ cordis. et ideo à toto hoc cõpoſito fit reſolutio in corpore. Cum aũt dixerit innatũ calorẽ Hippocrates, declarabat Galenus 1. de Natura huma. Com.11. quia nõ ſolũ tẽpore Hippocratis, ſed etiã Eraſiſtrati (qui fuit abnepos Hippocratis, et nepos Ariſtotelis) multi exiſtimarũt, et etiã ipſe Eraſiſtratus, calorẽ noſtrũ eſſe acquiſitũ, et non innatũ: ſed re tamẽ iſtæ opiniones parũ differũt, licet Galenus reuocet ſuo more, quantũ poteſt, ſuos præceſſores in errorẽ. dicitur enim innatus, quia à natiuitate, et perpetuus. dicitur acquiſitus, quia à cœlo habetur, ut ab Ariſtotele 2. de Gener. animal. Cap.3. ſicut dicimus etiam Mundum ſponte eſſe, quia perpetuum: & pendere à Deo, cuius eſt imago.

Alioquin corpus abſumitur.) Quo modo abſumatur corpus, et à quo, et quid ſit, nũc docendũ eſt. Dicebat Galenus in lib. de Marcore: Nõ abſumitur corpus à calore naturali, uelut ligna à flãma. Cap.3. hoc enim uerius diceretur de calore febrili: ſed, ut dictũ eſt 1. de Tuenda ſanitate, Cap.2. bifariã contingit. primùm quidẽ, cũ neceſſe eſſet membra humida ſiccari, ut proprio officio fungi poſſent, neceſſe fuit ut calor ſiccãs adderetur, qui et igneus eſt. Aliam cauſam addidit fluorẽ materiæ, quæ diſsipatur, cuius loco aliã reparari neceſſe eſt, quæ cibo et potu reſtauratur. Verùm locus ille non ſatis cõſtat, cum hanc reſolutionem propriam animalibus faciat, quæ tamen communis eſt etiam ſtirpibus. Senſus ergo uerus eſt, quòd omne quod uiuit, ſiccatur et abſumitur, licet utrunq; euidentius ſit in animalibus quàm in plantis. Siccitas eſt ineuitabilis, & fit ab aere ambiente, ſicut docebat Auicenna prima primi: Doc.3. c.3. cuius rei iudicium eſt, quòd etiam lapides

et terra

& terra ſiccantur: in animalibus uerò & plantis hæc ſiccitas fit à calore cœleſti, etiam præter aerem, & magis in animalibus quàm in plantis propter motum: & propterea animalia ſunt breuioris uitæ quàm plantæ, & plantæ minus durant quàm metalla aut lapides. Et ſi quis obijciat, quòd illud quod mutat, eſt extra id quod Com.24. mutatur, uelut 4. Cœli dicebat Auerrois: Reſpondeo, quòd calor innatus cũ ſit cum motu, eſt extra membra. Sed reſolutio fit tota à calore innato, & in animalibus ſanguineis uehemens & celer, & ob id reſtaurατione indiget corpus. Cap 5. Quomodo autem abſumatur, dicebat Galenus in libro de Marcore, ſi tu diſſeces corpus animalis mortui ex fame, inuenies membra externa magis ſiccata et macilenta, & etiam interna, ſed nõ tantum. Iecur autem & cor pinguia: cor quidem propter robur attrahendi, iecur autem propter ſanguinis multitudinem. Dico, iſta ſunt uera: uerius etiam eſt, quòd in fame nihil eſt quod celerius abſumatur uentriculo. & hoc propter tres cauſas. Prima, quia uentriculus tunica interiore nutritur ex cibo, qui in dies abſumitur, ut Cap.13. habetur 3. de Facultatibus naturalibus. Secunda, quia habet ſenſum famis ſolus, à quo ſi cibo fruſtretur, uehementer abſumitur. Tertia, quia cogitur indies concoquere cibum toti corpori, & eſt tenuis ſubſtantiæ & exanguis, & ideo multũ læditur. Ex quo ſequitur, quòd qui habent uentriculum debilem, & uirtutẽ appetendi ualidam, ſi minus cibi aſſumãt quàm debeant, uehementiſſimè læduntur. hæc igitur incommoda ſequuntur eos, in quib. magnus eſt calor naturalis. etenim quanto maior eſt calor naturalis iuxta corporis proportionem, eo magis corpora augentur: quare bifariam omnia talia corpora læduntur.

Vtrum uerò calor ille naturalis poßit augeri iuxta corporis proportionem? Dico quòd non: aliter eſſet retroceſſus in ætatibus. Licet Cap.2. Galenus uideatur 2. de Tuenda ſanitate, id ſentire, dũ inquit: Ex exercitatione calor innatus augetur, cuius incremento attractio, & concoctio & nutritio meliores euadunt, ſolidaq; molliuntur, aperiũturq; meatus, humidumq; attenuatur, ex quo totum corpus perfunditur. Quæ ſententia etiam Cap.2. habetur in lib. de Renum affectib. Atq; hæc omnia uera ſunt. at non tamen ita intelligendus eſt Galenus, ut credamus ipſum uerè augeri, ſed Cap.8. potius conſeruari. nam ſe ipſum declarauit 1. de Tuenda ſanitate, cum dixit: Moderatæ exercitationes tum animi tum corporis innatum calorem cõſeruant, propterea Aeſculapius optimè cantilenas inſtituiſſe fertur. Conſeruatur etiam propriè motu pulſus: natura enim id inſtituit, ob idq; factus eſt, ut 4. de Differentijs pulſuum habetur. Cap.2.

attractio

Cum igitur dicimus calorem innatum augeri, non ſimpliciter intelligendũ eſt, ſed bifariam: aut iuxta corporis proportionem, & hoc nunquã cõtingit: aut quo ad opus, & hoc cõtingit ſæpe. Sed quo ad opus, etiam bifariam: uel opus tantùm, uel etiam ſubſtantiam ſimpliciter, & horum utrũq; euenit. Quo ad ſubſtantiam igitur, calor naturalis augetur primũ ex cibis & potib. generaliter, dum ætas admittit, ut in hoc Aphoriſmo. Item ab exercitatione, ut ſuperius dictum eſt: tertio à ſomno, ut in ſequenti Aphoriſmo. Quo uerò ad opus tantùm, augetur generaliter ab ira et uerecũdia, ut habetur 2. de Tuenda ſanitate. Verùm, inquit, in uerecundia uerè augetur, in ira aũt non, ſed ſolus feruor. Secundò, augetur medicamentis Cap.9. calidis, 3. de Temperamentis. & dabat exẽplum, Cap.1. uelut de lignis ſiccis appoſitis iuxta paruũ ignẽ, quæ illum reficiunt. Tertiò, ob contractionem caloris ob frigus, & ideo pati moderatum frigus tẽpore hyemis circa extremitates in corpore bene temperato, nec tamen tam diuturnùm ut frigus calorẽ uincat, eſt adeò ſalutare, ut nihil melius. Debet autem adhiberi mora & magnitudo frigoris unicuiq; iuxta propriam qualitatem temperamẽti, ætatis, roboris, bonitatis ſanguinis, cõſuetudinis, denſitatis texturæ: & ſit frigus omnino ſiccum, non humidum. Et ideo dicebat Galenus 3. de Temperamentis, quòd calor naturalis Cap.4. contractus ad uiſcera bifariã augetur, tum propria ſubſtantia, quæ ualidior eſt facta ob unionẽ partium & denſitatem, & quia confirmatur cõcoctio. Augetur quoq; tollentibus ea quæ opprimunt, & ſic expulſione excrementorum. Eſt etiam alius modus ſingularis augendi calorem naturalem in uno mẽbro ſingulari, & uerè poteſt augeri in uno mẽbro: quia maior eſt calor in corde quàm in quocũq; alio membro. itaq; in illo mẽbro augetur per appoſitionem emplaſtri, ut 5. Cap.6. de Simplicib. medicament. & ita per uerberationem cum picatione, ut 14. Methodi. Cap.16. Scire autem conuenit, quòd omnia quæ calorem naturalem augere poſſunt quo ad opus ubi deficiat, uelut in conualeſcentibus, in nimio labore extenuatis, aut fame aut uigilia, aut uenere aut immodica effuſione ſanguinis, in his uerè poſſunt augere calorem quo ad ſubſtantiã, non ſolum quo ad opus: ſed non dicitur uerè augmentum, ſed potius reſtauratio.

In uniuerſum igitur calor naturalis quadrifariam po-

riam poteſt augeri, uerè quidẽ & ſimpliciter tribus modis, quarto autem quo ad opus tantum, ut dictum eſt. Ex his tribus modis primus fit ſimpliciter, non in proportione ad corpus, & eſt incrementum proueniens ratione ætatis in pueris & adoleſcentibus uſq; ad tempus cõſiſtendi: reliqui duo modi ſunt augmenti ſubſtantiæ caloris uerè ſimpliciter, & in proportione ad corpus: ſed uel ſunt in membro ſingulari uelut in uentriculo, uel in corpore non ſe habente ſecundum naturam, ſed caſu aliquo extenuato.

Hic aliquis poſſet dubitare, cur in ſenibus nõ fiat incrementũ caloris naturalis? & ad hoc re-
Doc. 3. c. 3.
ſpondet Auicenna prima primi, quòd iam concoctio facta eſt debilior: et ideo quòd reſtauratur, eſt frigidius quàm quòd conſumitur: ergo calor non poteſt augeri. Et hæc eſt propria per ſe cauſa, cur non detur retroceſſus in ætatibus. Cauſa uerò huius, ſcilicet cur neceſſe ſit ut corpus perueniat ad hanc frigiditatem & imbecillitatem, propria & per ſe eſt, quia calor ſemper minuitur in proportione ad corpus: ergo neceſſe eſt, ut ſicut ab initio fuit maior quam pro portione, ut fiat quandoq; æqualis, & quandoq; minor: ergo tunc non concoquet nutrimentum æquè perfectum pro ſui reſtauratione. Cauſa uerò cur ſemper minuatur in proportione ad corpus, ab initio uſq; ad finem, propria & per ſe eſt, quia calor ille remouetur à ſuo principio: & etiam quia pars terrea remanet, & ſemper augetur, aliter membra non haberent ſoliditatem ſuam, & ita non eſſent idonea operationibus, ſed eſſent ſicut elementum fluidum. Et hanc cauſam tetigit Galenus in
Cap. 4.
lib. de Marcore, & 2. de Temperament.
Cap. 2. iuxta princip.
Scire tamen decet, quòd membra ſeminis generatiua aliquando generant ſemen bonum, etiamſi homo ſeneſcat: quoniam cum ſint mollia & humida, & non (ut dicunt) organica, non ſiccantur; ſed ſemen bonum producunt. Ideo contingit aliquos generari à ſenibus, & eſſe robuſtos, quoniam membra generationis ſunt bene tẽperata. Alij autem cum ſint iuuenes, generant imbecilles, quoniam membra generationis ſunt debilia. adoleſcentes autẽ ſemper debiles generant, quoniam membra generationis cum ſint ualde humida, in his ſunt humidiſſima, & ideo nullarum uirium. Cur autem aliqui una ætate creſcant multum, alia non, & tamen quando creſcunt ſunt adultiores, & ideo iuxta rationes aſſignatas deberent minus creſcere, quia calor naturalis eſt minor in comparatione ad corpus: cauſa eſt, quoniam calor naturalis quanto maior eſt in comparatione ad corpus, incrementum etiam eſt maius: ſed oportet ut non ſuffocetur à ſuperfluo humido, nec impediatur. in his ergo alterũ horum neceſſariò contingit. Ideo qui tardè creſcunt, ſunt diuturnioris uitæ. Ponamus ergo, ſicut mihi contigit, quòd aliquis creſcat parum uſq; ad 15. annũ, eo anno & ſequenti plurimũ creſcat, deinde rurſus parum: Dico, hic erit humidæ & frigidæ tẽperaturæ, uel impeditus, & propter hoc ante illud tempus non creuit: & parui caloris naturalis, unde citò finitur incrementum. Et ſi cum hoc tardè pubeſcat, erit temperatus in qualitatibus. Ideo fieri poteſt ut aliquis habens calorem naturalem ualidum, ſit malæ temperaturæ. Et etiam contrario modo.

Sed quid ſequitur incõmodi ad hanc conſumptionem corporis, factam propter famem & paucitatem alimenti? Reſpondeo. Galenus 10. Artis
Cap. 11.
curatiuæ dicit, quòd in febribus et alijs cauſis cõſumẽtibus, primùm abſumitur pinguedo, inde caro, inde ſolida. & dabat exemplũ de ſuibus aſſatis. Dico ego, quòd ſi conſumptio non proceſſerit niſi ad pinguedinem, corpus nihil patietur, niſi malum habitum: ſi uerò ad carnes, iam fiet imbecillius ad coctiones. ſed ſi ad ſolidorum ſubſtantiam iam perueniet, ad ſenij tabem. & ideo non ſolum erit obnoxius cauſis externis, ut in primo caſu: & etiam prauè concoquet, ut in ſecũdo: ſed omnino tabeſcet, & erit imbecillium uirium, & breuioris uitæ. Damna uerò quæ ſequũtur extinctionem caloris, factam ex aſſumptione cibi copioſioris in ſenibus, ſiunt cruditates, ſcirrhi, et plerũq; aqua intercus. His tamẽ facilius ſuccurritur ab initio, quàm incommodis inediæ. Et maximè, quia inedia perſæpe febrem parit ex inflammatione caloris naturalis: quãuis Galenus hanc ſolam cauſam prætermiſerit, ut uel quæ rarò accidat, uel quæ cibo aſſumpto ceſſet. Adnumerare tamen inediam uidetur inter concauſas. Suffocatio tamen caloris naturalis mortem repentinam afferre poteſt. Quia uerò dictum eſt, pueros habere maiorem quantitatem caloris naturalis in comparatione ad corpus, & perfectiorem illius ſubſtantiam: perfectio tamen operationum non pueris, ſed iuuenibus debetur. Dico quòd hoc contingit ob inſtrumentorum ſoliditatem in uiris. Et licet uiri plures cibos concoquant, & faciliter humidos ut pueri, & ſiccos melius, ut dicebat Galenus 3. de Symptomatum cauſis: optimè
Cap. 3.
tamen pueri concoquunt, apponunt, agglutinãt, ac in ſui ſimilitudinem conuertunt: reliquas operationes naturales, attrahendi ſcilicet, & multo

magis

magis expellendi & retinendi, debiliores habẽt iuuenibus. In animalibus autem nulla eſt comparatio: in uitali quoq; facultate ſunt inferiores. Atque hæc de uiribus ætatum creſcentium dicta ſunt. Senes enim concoctricem ac nutritiuam habent debiliores, ut facilè in Leucophlegmatiam decidant: tũ reliquas oẽs operationes, ſed minus.

Hanc etiam ob cauſam febres ſenibus non ſimiliter acutæ fiunt. frigidum enim eorum corpus docet, quòd rarò acutæ febres, & non adeò uehementes fiunt in ſenibus. Cap 2. *Auerroes 7. Collectaneorum docet cauſam: Quia, inquit, febris fit naturali calore in igneum tranſmutato: ſed calor ſenilis paruus eſt in mole, & remiſſus in qualitate: ergo non facilè poterit ex eo acuta febris accendi. Oſtendit autem hoc quod Hippocrates dicit, ſenilem calorẽ non ſolùm quãtitate, ſed qualitate eſſe exiguum. Nam ratione multitudinis nõ facilè incurrerent in febres neq; acutas, neq; alias, cum (ut uidebitur in ſequenti Aphoriſmo) calor naturalis conſeruet corpora noſtra, non corrumpat. Febris ergo acuta adueniẽs ſeni, cum facta ſit neceſſariò ob magnam mutationem caloris, periculoſa eſt: tamẽ quia ſenile corpus à proprio temperamẽto longius diſceſſit, tum quia cauſa quæ illud accedit, ualidior eſt: tum etiam quòd uires ſint imbecilliores.* Lib. 2 Apho. 39. *De hoc autem aliàs dicemus.*

APHORISMVS XV.

Ventres hyeme & uere naturâ calidiſsimi ſunt, & ſomni longiſsimi: quare per ea tempora alimẽta copioſiora ſunt exhibẽda. Etenim tunc calor innatus copioſior eſt, unde & pluribus egent alimentis. Indicio ſunt ætates & athletæ.

COMMENTARIVS.

Peractis indicationibus ab ætate & temperatura naturali, agit hic de indicatione à tempore anni ſumpta, & temperatura acquiſita. Et eſt ratio manifeſta & euidens, hoc modo: ubi calor naturalis eſt maior, ibi maiorem cibi copiam offerre oportet: ſed in hyeme & uere calor eſt maior, & opus etiam eius ualidius. ergo eo tempore maiorem cibi copiam offerre oportet. Maiorem propoſitionem aſſumptam ex duobus euidẽtibus exemplis oſtendit: ab ætatibus, de quibus in duobus antecedentibus dictũ eſt: & athletis, qui plurimo uti cibo cogebantur.

Qui autem eſſent athletæ, ex ſuperioribus Apho. 3. *habere potes. Stultum enim eſt, cum liceat uerſo folio id conſequi exactè, uelle iterum fruſtra repetere. Oſtendit igitur experimentum, eos qui calore magno præditi ſunt, ſeu innato, ut pueri, ſeu acquiſito, ut athletæ, copia cibi indigere.*

Quid ſit hyems & uer, infrà etiam docebimus. 3. lib. Aphoriſ. 11. *nunc uerò quid per uentres intelligat, diligẽtius eſt perſcrutandum. Neq; enim, ut aliàs dixi, de ætatum diuiſione cõtradictio dicetur, ſi quis modò uẽtrem uno ſub ſignificato intelligat, aliàs ſub alio. Nãq; ſolum ſufficit ut intelligamus, quid uerè per uentres calidiores Hippocrates inſinuauerit: an ſcilicet cauitates omnes magnas ſeu uacuas, ſeu plenas. Αἱ κοιλίαι, inquit in libro περὶ* Pag. 4. *ἀνατομῆς: κοιλίη δὲ ἥπατι παρακειμένη κατὰ τὸ εὐώνυμον μέρος, ἐστὶ μὲν δὲ νευρώδης, ἀπὸ δὲ κοιλίης πέφυκεν ἔντερον. Quod eſt: Venter autem iecori adiacet ſecũdum ſiniſtram partem totus, eſt autem neruoſus, à uentre autem oritur inteſtinum. Vt appareat liquidò, per κοιλίαν uentriculum intellexiſſe. Sed in libro περὶ* Pag. 4. *ὀστέων φύσιος, appellare uidetur uentrẽ pro omnibus partibus neruoſis, ut uentriculo & inteſtinis. inquit enim: Εἰσὶ δὲ καὶ ἀπὸ τῆς κοιλίης φλέβες ἀνὰ τὸ σῶμα πολλαί τε καὶ παντοῖαι. Quod eſt: Sunt autem & à uentre uenæ ad totum corpus multæ & omnigenæ. ut de uentriculo ſolùm intelligi uix poſſit. Et in libro περὶ τόπων τῶν κατὰ ἄνθρωπον: Ἐς δὲ τὴν κοιλίην καὶ τὰ ἐσθιόμενα καὶ τὰ πινόμενα χωρέουσιν, ἐκ δὲ τῆς κοιλίης ἶνες ἐς τὴν κύστιν.*

In uentrem autem procedunt quæ comeduntur ac bibũtur: ex uentre autem fibræ in ueſicã. Non ſatis conſtat, an hic liber, & de Natura oſſium, ſint germani Hippocratis. Videtur tamen ubiq; & iecur & pectus ac talia membra excludere: ut per uentres, uentriculum tantùm, aut ipſum cum inteſtinis intelligat. Clarius tamen lib. Pag. 14. *eodem de Locis in homine. Aluũ aũt ſubducunt quæcunq; lubrica ſunt, & incidunt, & in calidis attenuantur. Manifeſtum eſt, illum per uentrem aluum intelligere: & 5. Epidem. Cum ſine cibo* Pag. 2. *eſſet uenter, uehementer ſugebat & dolebat. In 6. autem hæc habet: In doloribus proximum uentrem purgare, & ſanguinis uentrem reſcindere.* Com. 6. Sect. 5. *Simili exemplo in adulterina parte lib. de Victus ratione in acutis ſcilicet, Commen. 4. inquit: Cũ* Sect. 58. *uenter glandi non obedierit. & rurſus: Si uẽter* Sect. 110. *liquidus ſit, biliſq; excernatur. & infrà: Qui uentrem inferiorem calidum habent, ſubeuntq; acres deiectiones & inæquales, hi à colliquatione id patiuntur. Galenus ibi quærit, quid per* Sect. 112. *uentrem inferiorem intellexerit author: nam & uentriculum*

uentriculum, & omnia inteſtina gracilia & craſſa ſolum, hoc nomine inferioris intelligi poſſe affirmat. Videtur igitur conſtanter Hippocratis ſententia ad uentriculum referri poſſe. Nam & uerè id, cum multa ſint membra quæ non ſint calidiora eo tempore, ut ueſica, cerebrum & pulmo. Sed cum uerè conſtet, illum iam de uentriculo intellexiſſe, de reliquis autem neque ipſe clarè ſe expoſuerit, nec Galenus ſatis diligenter perquiſiuerit: uidendum eſt iuxta rationem quæ ex ſenſibus deducitur, quænam membra hyeme calidiora ſint, & quæ frigidiora.

Lib. de Vſu reſp. cap. 5. & 13. de Vſu par. cap. 10.

Dico igitur, membra quæ reſpirant, ut ſunt pulmo & cerebrum, eadem ratione qua omnia externa, eſſe frigidiora. Cor autem quia carneo ſepto pulmonis defenditur, calidius eſt hyeme quàm æſtate. Veſica quoque cum ſit exanguis, frigidior eſt, & ideo in illius reſolutionem incidunt homines magis hyeme quàm æſtate: & ita uterus, cum eſt abſque fœtu. Vterus autem prægnantis calidior eſt hyeme, quia concluſus. Epar & lien, & renes, hyeme ſunt calidiora. ut ſit regula generalis: Omnia membra ſolida intus, & omnia caua quæ non reſpirant, & ſunt prope cor, calidiora ſunt hyeme quàm æſtate. Quæ autem caua ſunt & exanguia, ſi reſpirent, aut ſint à corde remotiora, frigidiora ſunt hyeme quàm æſtate.

Non eſt autem hæc caliditas qualitate maior, ſed ſolum quantitate. Vnde hyeme plus de pituita generatur, æſtate de bile. Perfectior enim concoctio fit in hyeme quàm æſtate: & tamen pituita hyeme, bilis æſtate generatur. Non enim perfectio concoctionis ad qualitatem, ſed ad ſubſtantiam refertur. Plus etenim de calore innato eſt in pituita, quàm in bile, quæ ob calorem æſtiuum abundat, ſeu in uentriculo, ſeu in ie

Cap. 12. core. Galenus etenim docuit 5. de Tuenda ſanitate, qualitatem caloris ad cōcoctionem minimè conferre: imò qui eam habent intenſam, his naturales operationes tanto eſſe imbecilliores. De ſo

Lib. 2. Apho. 3. mno aūt, & quomodo fiat, ſuo loco dicetur. Hic ſufficit docere, quot ſint horæ illius, his qui ſanitatem tueri uelint. Satis erit uno uerbo illius ho

Cap. 5. ras determinare. Ex Galeno 6. de Tuenda ſanitate, nouem ſatis ſunt. Si tamen quis plus impendat, maximè ſenex, non errabit. Et licet etiam uſque ad tertiam diei partem dormire, ut Hippo

2. Prog. 11. crates conſulit: etſi homo non dormiat, quieſcere. Videtur autem Galenus in hoc damnandus, atque apertè: quoniam niſi eum reprehendamus, uerecundia aut timore calumniæ deterriti, plurimos aberrare faciemus in his quæ ad ſanitatem & uitæ longitudinem pertinent. Vnde etiam ſeipſum peremit, deceptus falſis duobus ſuppoſitis. Nec ulla in parte magis lapſus eſt, aut maiore cum iactura. Exiſtimat Galenus, cibos 5. de Tuen. ſan. cap. 8.
humidos qualitate ad uitæ diuturnitatem multum conferre: ſomnum uerò minimè, niſi in ſenibus. Vnde & ſe uigilaſſe gloriatur in iuuenta. Inde in inſolubiles nodos contrarietatis incidit: ut qui mel ſenibus maximè laudet, & ſiccum eſſe referat. eſt autem utrunque uerum. Nec cibis humidis qualitate ſenes indigent, ſed ſubſtantia & humida & tenui, & non facilè corruptioni obnoxia, & ſicca, & naturæ amica: quæ omnia in probato melle ſunt.

Quid igitur humidus qualitate cibus commune habet cum ſene? imò prorſus malus. Similiter & de aſſumendis his quæ aluum leniunt ante cibum, grauiter errauit. ſed hæc alibi explicabuntur. Vt ergo ad propoſitum reuertar, immodicè calida ſenibus plurimum obſunt, & humida qualitate, & quæ corpus purgant, & uigiliæ. hæc enim ſubſtantiam humidi, non qualitatem conſumunt. Quæ autem qualitatem humidam conſumunt, ſeni conueniunt: ut piſtacia, pineæ, ac mel. Itaque garriant qui uelint, nunquam Galenum non grauiter in hoc peccaſſe tueri poterunt. Ego uerò in his quæ ad ſalutem humani generis non pertinent, Galenum etiam errantem tuebor. Quid enim aut damnare iuuit, aut tueri nocuit, egregium uirum, cum error ille humanæ ſaluti nihil nocuerit? At cum ſomnum negligat, nec putet eum qui recta alioquin uictus ratione utitur lædi, nec uitam abbreuiare, non patiar quenquam decipi. Vigilia enim & fames ſiccant corpora: ſed fames humidis corporibus (ut infrà uidebitur) conuenit, uigilia nemini. Eò autem res hæc peruenerat ob hunc errorem, ut quid conueniret ſeni, nemo ſciret. Nam humidi cibi hydropem generant, & pituitam, & deſtillationes, ac grauedines: ſicci autem uitam abbreuiant. Nos ergo, abſtinendum à cibis uehementer calidis ac frigidis, tum ſeroſis, conſulimus, atque etiam qualitate ualde humidis. Conuenient uinum, & carnes ſicciores, dummodo concoqui poßint, & ita aſſata: olera & fructus horæi nequaquam, ſeroſa enim ſunt. Et quæ difficilis rurſus ſunt coctionis, uitanda ſunt, quia confici nequeunt. Quintò à cibis ſubſtantia ſiccis, id eſt, quæ humidi pinguis parum habent:

uelut radices omnes. His nempe circumſcribitur ratio uictus ſenum.

Quando uerò ſæpius dandus ſit cibus, in Pag. 1. & 3. *tertij de Diæta libri initio traditur: Hyeme, & ueris initio, ſemel in die: æſtate bis, & autumno. Sed neque autumni mentionem facit: ſed in eius initio, cum adhuc dies longiores ſint, & natura temporis æſtati coniuncta non admittat copiam cibi, et uires languidæ ſint, bis in die dandum cibum, Author inſinuat.*

Sed multa in huiuſce Aphoriſmo nos fatigant. Primùm, quòd infrà ſenes æſtate melius ſe habere docet: quomodo igitur credendum eſt, hyeme in illis meliores celebrari coctiones? 3. Aph. 18. *Auget difficultatem hanc Galenus in Commento hic, qui ad animalia frigidiora (cuiuſmodi ſunt ſerpentes & bufones, qui tota hyeme abſque cibo congelati latent, ut etiam alpini atque auellanei mures) extendi non uult Hippocratis ſententiam. Quòd ſi ad homines etiam tenuis habitus atq; caloris hoc refert, non erit generale dictum Hippocratis: ſin transferre non uult, præter propoſitum omnino hoc exemplum adduxiſſe uidetur, quòd ad doctrinam nihil confert, & ambiguitatem in Authoris ſententia non paruam affert. Demum i*Pag. 2. *pſe Hippocrates in libro de Humana natura affirmat, in hyeme pituitam generari, atque id generaliter. Quomodo ergo coctiones meliores fient, cum loco ſanguinis crudus humor abundet? Sed Hippocratis dictum generale eſt, quandoquidem & ratio illius talis ſit. Calorenim naturalis nec æſtate nec hyeme uariatur, ſed unus eſt, niſi ob temperaturam ab initio maior ſit in me qui ſanguineus ſum, quàm fuerit in Ariſtotele qui melancholicus. aut ob ætatem: turpiter enim quis contendat, in ſene tantum eſſe caloris, quantum in adoleſcente. aut propter morbum quempiam grauem, ubi non eſſet uia ad mortem niſi calor exhauriretur. aut propter ſimile morbo ſymptoma, ut maximam purgationem, aut immoderatam ſanguinis effuſionem, aut ſeminis, in ſpurcitia. Aliter calorem augeri aut minui per ſingula anni tempora, credere ac exiſtimare ipſum perpetuò fluctuare, alienum cum ſit à ſenſu & ratione, multo magis etiam eſt ab Hippocratis grauitate. Eadem enim ratione cenſendum erit, maiorem eſſe noctu quàm interdiu: atque ad quamcunque occaſionem permutari. Si igitur hyeme manifeſtè extrema & externæ partes refrigerantur, & calor intus refugit, ut etiam in terra docet Hippocrates in libro de Natura fœtus, per comparationem ad plantas: ſequitur per Geometricam regulam conſtanter, calorem hyeme maiorem eſſe intus, & in uentribus atq; concauitatibus, quàm in æſtate. Neque ergo ſenes aut debiles excipere debemus: ſed ſolùm illos in quibus os uentriculi, quod ſtomachum uocant, non concluditur. in huiuſmodi hominibus deterior hyeme quàm alijs temporibus coctio celebratur. nam cum par ſit, naturaliter ſe habentibus os illud claudi, dum coctio celebratur: ſi non claudatur ad amuſſim, ingrediens aer frigidiſſimus non ſolùm coctionem uitiat, ſed uentriculi calorem extinguit, & ipſius ſubſtantiam non parum lædit. Itaque huiuſmodi hominibus conducit in cella caldaria, quamuis alioqui parum utili, habitare. At in cæteris omnibus, & decrepitis extremis melius, celebrari coctiones omnes, ſed ſecundam præcipuè, neceſſe eſt: quòd iecur calore innato magis abundet, & ab aeris iniuria ſit remotius. Quorſum ergo Galenus animalium illorum hiſtoriam ad confuſionem & dubitationem, abſque fructu ullo in medium attulit? Cæterùm ſenes melius ſe habere uidentur æſtate, quoniam utilitas coctionis non eſt ſenſilis, & membra externa mouentur facilius, nec torpent, conſeruanturq; ſpiritus in eis ab externo calore. Vnum præterea eſt quod omnibus moleſtam facit hyemem, & querimoniam adducit: quoniam uapor ille noxius intrò truditur. quo fit, ut & laſſitudines & alyces & febres magis moleſtæ ſint eo tempore, quàm reliquis anni partibus. Nihilo ſecius, ut dixi, quia calor qualitate minor eſt, humores in omnibus, præſertim immodicè ſe cibis ac potibus replentibus, pituitoſi generantur. Et qui falſo nomine pituitæ excrementa appellantur, ut ſaliua, mucusq;: quoniam cerebrum magis ob reſpirationem & patentes tot aditus, & quia detectum caput ferre ſolemus, uapores in mucum, ut aer frigidus in pluuiam, uertit. Vnde ſalubre conſilium eſt, præſertim aliqua ratione refrigerato cerebro, hyeme caput tectum habere, minusq; frigoribus ſe exponere. Cæterùm in coctionibus etiam decrepiti melius ualẽt, atque ideo etiam reſtaurantur. Tametſi enim hyeme minor fiat reſolutio ob aeris ambientis frigiditatem quàm æſtate, nihilominus copioſiore cibo nutriri expedit: quia, modo concoqui poſſit, Hippocrates nutrire abundanter iubet. Inquit enim in libro de Ratione uictus acutorum:*

Pag. 7. & de inceps per longũ proceſſum.

3. de Facul. natural. ab initio ad caput 4.

acutorum: Victus ratio ægris ſanitatem affert, ſanis ſecuritatem, his qui ſe exercent robur & bonum corporis habitũ. Itaq; ſi quis ſenex recta ratione uictus uſus hyeme, non reſtauratur, & pinguior redditur, parum de illo in poſterum bene ſperandum eſt. Non igitur ob reſolutionem cibi copia adhibetur, ſed quia concoqui poteſt. hoc enim ſemper utiliter, adeò ut etiam in ſumma repletione laborantibus athletis fit, illud uerò neceſſariò. at illud non ſemper utiliter, ut neque hyeme neceſſariò, abundè nutrire cogimur. nam hoc tempus & inediam, ob paruam reſolutionẽ, & cibi multitudinem, ob uentres calidos, & ſomnos longos, commodè fert: ſicut æſtas & paucitatem & multitudinẽ æquè grauiter. Propterea ergo & ab ætate tanquam re naturali, & athletarum exemplo tãquam habitu acquiſito, id probat: in his enim calor magnus, cibos multi alimenti, & multitudinem illorum conficit. Non tamen addit, ut in priorib. aliter corpus abſumi ob cauſam dictam: ſed, ut dixi, corpus ad ſuccedentia tempora ſubtracto alimento macilentius & imbecillius reddetur.

Cæterùm illud decebat forſan potius quærere Galenum, an hæc mutatio temporum utilis ſit? cum uideatur Hippocrates hyemis utilitatem collaudare: an melius eſſet, habitare ubi nullæ uel modicæ eſſent temporum anni differentiæ? ut neq; calor æſtatis immodicus ſit, nec hyemis Pag.6. frigus uehemens. Et certè in libro de Aere aquis & locis, laudat hyemem quæ nec admodum gelida ſit, nec omnino clemens, ſed mediocriter frigida. Videtur tamen paulo pòſt aliud ſentire de Pag.8. regionibus, cum ſcripſerit De temporibus. inquit enim: Dico quidem Aſiam ab Europa plurimùm differre non ſolum in natura omnium quæ ex terra naſcuntur, ſed etiam hominum. Longè enim pulchriora & maiora omnia naſcuntur in Aſia. eſtq́; regio ipſa, hac noſtra multo manſuetior. ſunt etiam hominum mores benigniores & cultiores. Cauſa uerò horum eſt, temporum anni temperata miſtura. Siquidem in medio ſolis exortu ad auroram ſita eſt, à frigiditate atq; caliditate pariter remotior. Incrementum autem & benignitatem inde proficiſci, omnibus in confeſſo eſt, cum nihil ſit præcellens & cogens uiolenter, ſed per omnia æqualitas uigeat. quanquam nõ habeant ubique omnia per omnem Aſiam ſecundum eundem modum. Quæcunque enim regio in illius medio tam calidi ac frigidi ſita eſt, ea omnium fertiliſſima exiſtit, & arboribus refertiſſima, & maximè ſerena, aquiſq; utitur & cœleſtibus. & ex terra promanantibus. neq; enim à calore combuſta eſt ualde, neq; à ſqualore & aquarum inopia exſiccatur, neque à frigore oblæditur. Inde non multo poſt ſubijcit: Vbi enim tempora magnas mutationes faciunt, & frequentiſſimas, illic & regio agreſtis, & maximè inæqualis exiſtit: inueniasq; montes plurimos & denſos, itemq́; campos & prata. Experimentum etiam docet, in locis temperatis homines diutius uiuere, & rarius ægrotare, nec ſæuis adeò morbis. quocirca de natura ipſa dubitandum non eſt. Quod in dubio ergo meritò eſſe poteſt, eſt, an arte hanc inæqualitatem fugere expediat? ſcilicet, an hyeme in caldarijs cubiculis habitare conueniens ſit, ut Germani fermè omnes, & Sarmatæ, & quicunque borealem incolunt regionem? Si enim uitæ non officiunt caldaria, certum eſt, commodam eſſe ualde hanc habitationem. Videntur ergo caldaria primùm hanc hyemis utilitatem ab Hippocrate propoſitam auferre: deinde corpora eneruare, & calorem ipſum innatum minuere: præterea abſumere humidum illud uitale, cum aer ignea ui præditus in cordis ac cerebri penetralia aſsiduè feratur & permeet: ille idem aer tam diu intra caldaria retentus, uitiatusq́; multis modis humores corporis putrefacere poteſt. Difficileq́; eſt menſuram ac mediocritatem ſeruare in huiuſmodi rebus: quæ niſi ſeruetur, morbos uarios & graues & damna uitæ afferre ſolet. Demum ex calido aere in tam grande frigus ſe conferre quotidie ac ſæpius, haud tutum eſt. Sed de ſalubritate haud dubium eſt, quòd non ſit. Quinimo audio plures in Germania in ipſis caldarijs morte repentina obire: ad fluxiones enim huiuſmodi habitationes obnoxiæ maximè ſunt. Sed forſan id uitio uictus accidit. ideo non id quæro: ſed, ſi neceſſe ſit ex hoc uitam hominum fieri breuiorem? Hoc quidem ſic determinabitur, ubi nullibi illus ex his qui caldaria habitant, prope centeſimum annum perueniat. Quod & ſi pauci perueniant, non peruenire multos, alij cauſæ, ut intemperantiæ, tribuendum erit. Etenim ſi fieri poſſit commodè, malim in illis habitare. In Italia ſæpius cœptum, toties deſitum: & in Anglia, & Scotia etiam, huiuſmodi cubicula non habent: quamuis frigidior ſit ibi aer, quàm in Germania. Hæc igitur tam utilia, neceſſariaq́;, ab alijs intacta fuere, cum circa toties reuolutos lapides omnes uerſentur. Senibus itaque perſuaſerim, ſi non uelint in caldaria profunda hyeme ſe intrudere, ut domos ligneas è larice, tapetibus ueſtitas, & exiguas, &

ſine rima, habitent. Etenim euidens periculum imminet omnibus his, ac debilibus, ac extenuatis quauis cauſa, ſæuiente hyeme, ni plurimum exerceantur, aut huiuſmodi in cellis uitam agant, ne congelatis ſpiritibus & innato calore, repentè attonito morbo correpti intereant.

APHORISMVS XVI.

Victus humidus febricitantibus omnibus confert, maximè uerò pueris, & alijs qui tali uictu uti conſueuerunt.

COMMENTARIVS.

Legitur bifariam, Αἱ ὑγραὶ πᾶσαι δίαιται: id eſt, Victus omnis humidus. & eſt in Aldino codice cum Galeni Commentarijs: ſicque Cap.4. *uerterunt Gaza & Galenus lib. de Optima ſecta: & ita primo de Tuenda ſanitate, & octauo* Cap.8. *Artis curatiuæ legit. Aliter, Αἱ ὑγραὶ δίαιται πᾶσι: id eſt, Victus humidus omnibus. atque* Cap.ult. *ita iacet in Aldino codice Hippocratis, abſque* Cap.13. *commento: & Galenus primo ad Glauconem ſic citat, tum Philotheus legit, authórque antiquæ uerſionis Leonicenus, Braſauolus, ac Fuchſius uerterunt. Cumque hic ſenſus artificioſus ſit, ut dictio Omnis ad febricitantes, non uictus humidos referatur, illum amplectemur.*

Ergo cum hucuſque locutus ſit Hippocrates de qualitate nutrientium multum, parumúe, hic incipit loqui de qualitate propria illorum. Et quia ſermo eſt inſtitutus de acutis morbis, qui cum febre fiunt, ut habetur in libro de Ratione uictus in acutis: regulam dat generalem, quòd humidus uictus talibus conuenit. Et continet tres propoſitiones. Primam per ſe intentam, ſcilicet: Victus humidus febricitantibus omnibus confert. Et conuertitur in generalem omnibus cauſis præter naturam, quòd contraria debent adhiberi, ut contraria uis naturali retundatur. Secunda, quòd pueris maximè conuenit: hic recipiuntur ſimilia naturalibus, ætati, temperaturæ: quoniam ſimilibus, præterquam aere, cuncta gaudent. facilius enim ſubiguntur, & ſubacta melius nutriunt, utpote ſimilia & familiaria. Tertia amplectitur res non naturales, nec naturæ contrarias. & ſunt, conſuetudo: ita diceremus de habitu. Ex quo patet, quòd de uero humido cibo, non autem liquido aut ſorbitione loquitur Hippocrates. Nam clarum eſt, quòd demonſtratio eius in hoc conſtat, quòd quæ contra naturam ſunt, ſunt amolienda, & talis amolitio fit à contrario: & quæ ſunt ſecundum naturam, confirmanda ſunt, & talis confirmatio fit à ſimili: igitur per humidum intelligit tale qualitate, non autem liquidum. nam liquidum non eſt contrarium ſicco, neque etiam uerè duro.

Hippocrates autem primo libro de Dieta Pag.9. *declarat, quòd ſemper in intemperiebus uictu debemus uti contrario, etiamſi ſecundum naturam fuerint: in ætatibus autem, ſimili. Id accidit, quia omnis intemperies, quantumuis ab utero contracta, præternaturalis eſt, & inutilis: quæ autem conſequitur ætatem, eſt naturalis & utilis. ideo una eſt fouenda, alia abolenda.*

Quæ tamen ad ciborum ſubſtantiam liquidam aut duram pertinent, ob egregiam utilitatem, ex libro de Veteri medicina hic ſub- Pag.3. *nectere decreui. Inquit enim Hippocrates: Cibi duriores multa aqua & coctione ſubiguntur. Cum autem quidam cibos ſiccos ferant, alij ſorbitiones tantum, alij ne has quidem, ſed potus tantum adhibere oportet. Vbi enim cibi non conueniunt, corpus tabefaciunt, & morbo præbent alimentum. Quibus ergo ſorbitiones tantum debentur, ſi cibo ſicco aut pane aut maza utantur, magis offenduntur, quàm ſi decuplum eorum ex ſorbitionibus ſumpſerint. Inde liquidò apparet, non ſolùm oportere edulia eſſe cocta in ſanis, ſed exactè cocta, multo magis etiam in ægris.*

Verùm non leuis emergit difficultas, quoniam cum cibus varietur uel ob morbum, uel morbi cauſam, uel uires (nam ſymptomata non uariant, niſi uel ut impediunt uires, & ſic prohibent, ut dolor: uel ut euertunt, & ſic expoſtulant cibum, ut ſyncopis: unde in ſyncope ex dolore anceps eſſet iudicium: & ſi cauſa morbi & morbus conueniant, ut in tertiana) non eſt dubium de qualitate uictus: ſed ſi ſint contraria, ut in amphimerina, neceſſe erit ut ſi cibus debet aduerſari morbo, ut conueniat cum cauſa. hoc autem abſurdum. inquit enim Hippocrates: Curatio fit per contraria De Flatib. *cauſæ morbi.* Pag.2. *Quomodo ergo omnibus febricitantibus conferet uictus humidus, ut in amphimerina? Niſi eſſet, quòd calor febrilis, cum ſit ſiccus, & ea qualitate aduerſetur calori naturali*

naturali qui in humido planè repoſitus eſt, ut Pag. 3. *libro de Carnibus probatur: propterea neceſſe eſt, ſi debeat concoqui cibus, ut calor non ſit uitiatus. Et ſi ſit, addet etiam in cauſam. Propterea dictum Aphoriſmi huius intelligitur de morbis uniuerſalibus, cuiuſmodi eſt febris: dictum autem libri de Flatibus, de morbis alijs proprijs. Quòd ſi per humidum uictum exponamus ſorbitiones, ceſſaret omnis dubitatio. Sed cum præter cætera uideamus Hippocratem, per uictum humidum & ſiccum declarare carnes ſuillas, aut catulorum: planum eſt, de qualitate, non ſubſtantia intelligere. Præterea cum dicat, & his qui tali uictu uti conſueuerunt: planum eſt, homines ſorbitionibus in ſanitate non ſolere uti ſolis. Sin autem intelligit ex parte, omnes comprehendiſſet. Quamobrem planum, in humido & ſicco morbum magis debere attendi, quàm cauſam.*

Sed de conſuetudine, quantum interſit eam obſeruare, dicebat Hippocrates in libro de Ra- Pag. 6. *tione uictus in acutis: Conſuetudo facit ut cibi mali melius nutriant, quàm boni & inſueti. Qui ergo aſſueti ſunt cibis humidis, uix poſſunt concoquere ſiccos, tum quia humidi facilius tranſmutantur, tum quia conſueti. Sed uideo quid* Pag. 3. *dicturi ſitis. Hippocrates in libro de Alimento,* » *dicit ænigma: Alimentum humidum facilius* » *tranſmutatur, quàm ſiccum. Alimentum ſiccum* » *facilius tranſmutatur, quàm humidum. Reſpondeo, quòd Hippocrates uult, quòd humida facilius tranſmutentur ſiccis. ideo præponit hoc* » *pro regula generali. Et etiam ſubiungit: Ali-* » *mentum quod ægrè mutatur, ægrè conſumitur:* » *quod facilè apponitur, facilè conſumitur. Voluit tamen nos intelligere, ſiccis corporibus & conſuetis ſiccum alimentum aliquando facilius ſubigi. ideo ſubiecit generali regulæ ſpecialem: ſcili-* » *cet, Siccum alimentum facilius tranſmutatur,* » *quàm humidum. Sed dicetis, per humidum uidetur intelligere liquidum, quia dicit, Humido alimento citò reſtaurantur uires, ſolido autem tardius. Reſpondeo, quòd ὑγρὸς apud Græcos ſignificat duo, liquidum & humidum. Hippocrates autem diſtinxit hæc duo ſignificata per contraria ſua, opponens liquido ſolidum, humido ſiccum. Ideo Cornarius loco humidi, cũ dixit, Qui-* » *cunq; ueloci appoſitione opus habent, his liqui-* » *dum alimentum (ſcribere debuit, non humidum)* » *ad reficiendas uires optimũ eſt. Voluit ergo Hippocrates regulam tranſmutandi facilius in liquido & ſolido eſſe generalem, in humido autem & ſicco non.*

APHORISMVS XVII.

ET quibus ſemel, aut bis, & quibus plura uel pauciora, & particulatim oporteat afferre, conſiderandum. Condonandum autem aliquid tempori, ætati & conſuetudini.

COMMENTARIVS.

¶ *Cum declaraſſet qualitatẽ uictus generalem, inde ſpecialiter in præcedenti Aphoriſmo, & quantitatem generaliter in numero & copia in tertiodecimo & quartodecimo: ſupererat ut doceret, quantitatem propriam utroque modo, ſcilicet copiam & numerum. ideo dicit: Et quibus ſemel, aut bis, plura'ne an pauciora afferre* " *oporteat, conſiderandum. Ex quibus? non ſanè* " *ex tempore anni, aut ætate, aut temperatura, uel conſuetudine. propterea omiſſo temperamento, dicit condonandum eſſe aliquid huiuſmodi conditionibus, non ſumendam principalem indicationem. Nam cum in duobus illis Aphoriſmis uiſus eſſet comprobare indicationem ſumptam ab illis quatuor: hic docet nos, illud intelligi debere in ſanis, non ægris. ſed in ægris principalem indicationem eſſe ſumendam à morbo, cauſisq; eius, & uiribus: iſta autem quæ ad ætatem & reliqua pertinent, non eſſe principalia, ſed nec omnino omittenda. Prætermiſit temperaturam, ob breuitatem: ſatis etiam fuiſſet, duo tantum commemoraſſe.*

Cur uerò dixit, Semel aut bis, & non ter? docuit Hippocrates in libro de Ratione uictus in acutis, dicens: Pag. 2. *Oportet in ægris ſeruare conſuetudinem, ut ſemel aut bis in die cibum exhibeamus. Quinetiam dicit: Et aſſuetis ſumere cibum ſemel in die, dabimus cibum ſeu ptiſanam bis in die, ſed in minori quantitate. Et ita Hippocrates cenſet ſpargendum cibum, & non in cõſuetis, ut facilius concoquatur. Quòd etſi alibi Galenus aliter ſentire uideatur, afferam tamen paradoxum egregium, & fide dignum. Sunt enim Paradoxorum quatuor genera. Vnum, quod ex toto abſurdum eſt, ſitque exercitationis & oſtentandi ingenij tantùm cauſa. ut cum dicimus, Quòd melius eſt eſſe ſenem orbum, quàm iuuenem cum filijs optimè educatis: aut omnino amentem & rudem, quàm ſapientem & eruditum. Secundum, quod habet aliquas ueritatis notas, ſed tamen eſt planè falſum. ut quòd*

ſit, melius eſſe ægrum quàm ſanum: Hieroni ſanè morbus profuit ad uirtutem & eruditionem, innumeris alijs morbi ſolum attulerunt impedimenta. Tertium genus eſt eorum Paradoxorum, quæ probabilia ſunt, ſed uulgus unam partem omnino deſpicit. ut, quòd melior ſit paupertas opibus: ad uirtutem enim, incolumitatem, eruditionem, mundiciem in cibis, & animi tranquillitatem, melior ſanè eſt paupertas diuitijs: diuitiæ autem, quod ad reliqua commoda attinet, meliores ſunt. Vltimum genus Paradoxorum eſt, cum quædam falſo recepta ſunt ab hominum conſenſu. uelut quòd Sol ſit longè minor terra: qui enim dixerit Solem eſſe maiorem, paradoxum dicere uidebitur, cum tamen meram dicat ueritatem. In huiuſmodi ergo genere eſt, quod ab omnibus receptum ſit pro conſtanti, credendum eſſe magis expoſitoribus de opinione authoris qui exponitur, quàm authori de opinione expoſitoris. exiſtimant enim pleriq; magis credendum Galeno exponenti Hippocratem, & Auicennæ de Galeni opinione, quàm Galeno de Auicennæ opinione, & Hippocrati de Galeni opinione. Et tamen ſecus eſt. nam Galenus coniectura tantùm potuit aſſequi quid uoluerit Hippocrates: homo fuit, & multis modis decipi potuit. At Galenum, quid ſenſerit, quandoquidem certiſſimus id uoluiſſe quod Hippocrates uoluit, ubi conſtiterit quid uoluerit Hippocrates, iam planè etiam ſciemus quid Galenus uoluerit. Ergo ad propoſitum redeundo, cum mens Hippocratis ſit, ut bis in die detur cibus, etiam aſſuetis in ſanitate cibum tantum ſemel aſſumere: quamuis dicat, in primo de Victu in acutis, Hippocratem eſſe ex his qui ægros potius fame excrucient, quàm cibis repleant: quamuis immoderatam cibi abſtinentiam præ ſe ferat, nec uſquam uideatur uelle ut ægri ſæpius ſanis cibentur: nihilominus cenſendum eſt, ut bis uelit, ſicut Hippocrates, ni quid impediat, cibum eſſe ægris dandum.

Com. 8. in fine.

Cæterùm quòd dicat in eodem libro Hippocrates, Quibuſdam ſuo tempore (quod etiam noſtro in uſu eſt apud pleroſque fabros, & maximè æſtatis tempore) conſuetum fuiſſe accipere cibum ter in die, tum quater: non cogit nos ut ægris toties cibum exhibeamus. quandoquidem ut extendit cibationem unicam ad geminatam, ita non uult ut ſecundam excedat: neque enim tempus coctioni materiæ morbi dabitur. Vixque fieri poteſt, ne ab acceſſionibus aut exacerbationibus impediatur. Quòd ſi morbus acceſſionibus exacerbationibusque caruerit, cum ſit acutus, erunt febres illius continentes: atque ideo oportebit omnino à cibo abſtinere. non ergo plus quàm bis, in acutis, cibum dare conueniet.

Pag. 5.

Iuxta ergo indicationem à rebus naturalibus ſumptam, Galenus in Commento docet, duo eſſe conſideranda: ſcilicet uires, & humores. Vires de copia cibi indicant, non de numero: nam quid attinet ad uirium robur, quòd ſemel aut decies cibus detur, cum id ſpectet ad plenitudinem? Humores indicant de frequentia & raritate, ut corpus repleatur aut non. nam de multitudine non poſſunt decernere, cum id ſpectet ad uires. nam ſi dixero, Vbi humores fuerint pauci, dabis multum cibi, nihil dixero. oportebit enim ut uires concoquere poſſint. Exiſtimat autem Galenus, nihil referre quod ad hoc attinet, ſeu humores pauci ſint, ſeu multi & mali. nam nihilo ſecius corpus non alitur, & uires facilè concidunt. Iuxta hoc igitur ponit quatuor regulas. Prima, ſi uires ualidæ fuerint, & humores pauci boni, ſæpe ob indigentiam, & multum ob uirium robur dandum eſt de cibo. Secunda, ſi uires fuerint imbecilles, & humores boni multi, raró & parum. Tertia, ſi humores pauci fuerint, & uires languidæ, ſæpe & parum. Quarta, ſi uires ualidæ fuerint, & humores multi boni, raró rurſus, & pauca. excuſat ſe, quia iuxta rationem conueniebant multa & raró, ſicut in temporibus, ut in hyeme. Sed dicit, ob plethoricam diſpoſitionem ita cogitur. Sed cauſa huius eſt error Galeni, de quo infrà.

Iuxta hanc diſtinctionem datur regula, In anni temporibus, ſupponendo quòd in hyeme ſunt uires ualidæ, & mediocritas humorum propter autumnum præcedentem: ergo multa & raró danda ſunt. in uere imbecillior fit coctio, & humores magis abundant, ob hyemem præcedentem, in qua facta eſt parua reſolutio, & copioſa reſtauratio: ergo pauca, & raró. in æſtate autem, ob reſolutionem uirium & humorum, pauca & ſæpe. in autumno, multa & ſæpe. Hæc autem melius conueniunt quàm priora, ob cauſam quam ſubiungemus.

De rebus autem præter naturam, regula in quan-

in quantitate, quam ponit Galenus undecimo Cap. 11. *Methodi, conſtat in hoc, ut poßit ea quantitas probè confici, antequam acceßio uel exacerbatio ſuperueniat: & eſt ſumpta ab Hippocrate, ut dixi, in libro de Veteri medicina. Idem dico de Numero, ut non incidamus in acceßiones.*

Sed quod ad ætates attinet, dicebat Aui- 1.4.t.2.c.8. *cenna, & rectè, quod duæ ætates extremæ non ferunt immodicam inediam. prima ob materiam maximè tenuem, & calorem ualidum: extrema ob imbecillitatem, ut aliâs dixi, quia non poſſunt reſtaurari. Ex temperaturis picrocholos, qui ex inedia maximè offenduntur, adeò ut animo linquantur. Excipiemus etiam eos qui habent paruas uenas, & rarum corporis habitum, & præcipuè ſi plurimum ſudoribus obnoxij ſunt: tales ab inedia maximè offenduntur, & minus à copioſiore cibatione. Et idem in pueris.*

Sed quod ad conſuetudinem attinet, dice- Pag. 5. *bat Hippocrates in libro de Ratione uictus in acutis: Si quis cibum accipiat, non conſuetus accipere, utpote ſi prandeat uel cœnet, tria incommoda ſequuntur: grauitas, & pigritia atque debilitas, eructatio acida, & perſæpe liquida egeſtio. At contrà, ſi prandium prandere aſſueti omiſerint, debilitas corporis conſequitur, & uentriculi oſculum dolet, & uiſcera ſuſpenſa illis uidentur, & calidam urinam ac cum uirore pallidam mingunt, & alui excrementa ſiccantur: & quibus iam os amareſcit, oculi caui fiunt, tempora palpitant, & extremæ partes refrigerantur, & cœnare non poſſunt: & ſi cœnauerint, ægrius in lecto decumbunt, quàm ſi etiam pranſi eſſent. inde ſubiungit, Tot & tanta ſequuntur incommoda ex dimidiæ diei unius mutatione. Quaſi dicat, qualia ſequentur ex longa mutatione? Itaque conſulit, ut ſi cogamur conſuetudinem mutare, ſenſim id faciamus. Apparet etiam, mutationem ad mediam & rariorem cibi aſſumptionem, multo plura mala adducere, quàm ad copioſiorem & frequentiorem cibationem, deterioremq; eſſe, nec tam paratu facilia habere remedia.*

Cæterùm, ut dixi, Galeni expoſitio illa de uiribus & humoribus, tota abſurda eſt: quod ex multis conijcere poſſumus. & tamen niſi magnum ægris detrimentum allatura foret, omitterem hanc declarationem, ne inſectatio uideretur. Primùm igitur, ipſe in ſcribendo anceps deprehenditur: & cum diuiſionem propoſuiſſet illam, deſerere cogitur, ut ſuperius docui. Deinde præcepta illa nec cum principijs proprijs, nec cum Hippocrate, nec cum experimento concordant. Cauſa etiam erroris deprehenditur, & eſt per ſe manifeſta. Nam cum Hippocrates loquatur de calore naturali, Galenus loquitur de uiribus. Et uires à calore multum differunt: & quæcunque dicit Galenus de uiribus, uera ſunt, & Hippocratis ſententiæ conueniunt, ſi ad calorem naturalem referantur, cum de uiribus ſint manifeſtè falſa. Nam quoties hoc repetit, quod dixit primo de Ratione uictus in acutis, uitalis ſcilicet fa- Com. 44. *cultatis imbecillitatem eſſe unicum id à quo cibi neceßitas indicatur, cætera omnia auertere nos à cibo? Quoties illud dixit, omnem ſpem eſſe in uiribus, quia tum à cibo abſtinere debemus? Et Hippocrates in libro de Ratione uictus in acutis inquit: Nam detractione uti ſæpenumero expedit, cum uires ſuffecerint,* Pag. 7. in *donec morbus cōcoquatur.* initio. *Sic conſulit, ut etiam præter neceßitatem, modò uires ſufficiant, tenuiore uictu utamur, cum nullum aliud nobis periculum immineat, niſi à uiribus. Non ſic in copioſiore cibo, ubi multa ſunt pericula. Hippocrates etiam ubiq; loquitur de naturali calore, quem dicit, ni cibus detur, corpus abſumere. hoc à uiribus non eſt timendum. Dices: Video omnia clara, modò doceas quòd & quomodo calor à uiribus differat. Dico igitur, calorem naturalem eſſe tanquam partem, uires autem tanquam totum. Vires enim conſtant ex temperamento totius corporis, & denſitate ſolidorum, & multitudine ſanguinis & ſpiritus. Et primum hoc, uulgus hanc admiratur differentiam, cum uident aliquem iuuenem boni habitus in tribus aut quatuor diebus interire. nam etſi calorem haberet iuuenis ille robuſtum, tamen uiribus fuerat imbecillibus. Ipſe quoq; Galenus in libro de Bono corporis habitu, negat athletas eſſe, quod ad morbos attinet, ferendos, ualidis uiribus: quos haud dubium eſt maximo naturali calore abundare, ut etiam Hippocrates prima Aphoriſmo*- Aphor. 8. *rum teſtatur: ſed nec ruſticos, primo de Alimentis,* Cap. 2. *& infantes etiam non ualidis uiribus eſſe dixit. quod etiam experimentum docet, cum ueſperi ſani ſint, manè perſæpe mortui. At hos quis negare poteſt abundare plurimo naturali calore? Contrà uidebis ſenes imbecilli calore,* 3. De cauſis pul. c. 5.

diuturnum & ualidum morbum commodè perferentes. Ipſe quoque Galenus tum in libro de Optima corporis habitudine, tum aliâs innumeris in locis fatetur, uires in temperamento optimo, quod Eucraſiam uocat, conſiſtere. Addo ego, ut dixi, denſitatem ſolidorum, quæ & manifeſtè in obeundis laboribus & ferendis incommodis robur uirium declarat, & ut principalior pars habenda eſt: inde temperamentum bonum, ultimò innati caloris abundantia. Loco igitur uirium, calorem innatum ſubſtituere oportet. omniaq; conſentient: niſi quod ubi magnus fuerit, & copia bonorum humorum, dabimus multa, & rarò, ob reſolutionem. Sed ſi adoleſcens ualidis uiribus, & multo innato calore præditus ægrotet, quid agendum? Vires ualidæ mediam ſummam admittunt: urgente morbo, calor naturalis abundans exigit cibum: non ſolùm quia concoquere poteſt illius copiam, ſed quia, ut uidetur, corpus abſumit. Dabimus certè non multum tum, ſi morbus urgeat: deteriorq; erit illius conditio, quàm exanguis, ſed robuſti: peſſima uerò, ubi calor naturalis ualidus fuerit cum uiribus imbecillibus: ut contrà optima, cum calor naturalis exiguus fuerit, & uires ualidæ. Sed hæc etiam aliâs à me dicta ſunt. Verùm ſi quis Galenum tueri conetur, ut ſolent pluris hominem facientes, quàm iacturam quæ ex immenſa confuſione ſequitur, dicendo ſermonem eius de ſanis, non ægris eſſe: meminerit, quomodo conueniat expoſitio illa Aphoriſmo: & quibus ſemel aut bis? inde etiam condonandum aliquid conſuetudini: cum in ſanis non aliquid, ſed fermè totum conſuetudini condonet Hippocrates, libro de Ratione uictus in acutis. Pag.5.

tamen

APHORISMVS XVIII.

AEſtate & autumno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè: ſecundum locum uer habet.

COMMENTARIVS.

¶ Niſi quis de ægris Hippocratem loqui dicat, ſuperfluus erit hic Aphoriſmus. Quid enim differt, dicere, Hyeme & uere multa danda ſunt ob caloris ad uentres reditum: &, Si tu dederis cibi copiam æſtate & autumno, difficillimè eam ferent? Sed cum dixiſſet in præcedenti Aphoriſmo, condonandum eſſe aliquid tempori, docet quomodo. nam æſtate & autumno parum cibi dandum eſt: quoniam dum ualemus, parum cibi ſolemus aſſumere: & ſi plurimum aſſumamus, ægrè ferimus. Duabus igitur ex cauſis æſtate & autumno parum cibi ægris dabimus: & quòd calor naturalis exiguus ſit apud uentres: & quòd ex longa conſuetudine, dum eſſent ſani, parum aſſumerent cibi. Neque ergo ad uires reſpicit Hippocrates, ſed potius ad calorem naturalem, duplici ex cauſa. nam cum (ut dixit in libro de Alimento) alimentum tripliciter dicatur, quod proximum eſt ut alat, ut ſanguis: & quod per ſimilitudinem alimentum dicitur, quia tale fieri poteſt: & quod uerè ſolum eſt alimentum, quod perfectè à calore naturali euictum eſt, hocq; ſolum eſt utile: igitur etiam quod uires ſint imbecilles, ſi calor naturalis etiam imbecillis ſit, nihil proderit, ſed perimes ægrum plurimum cibi dando. igitur Hippocrates parum uires curat, ſed calorē naturalem. tum etiam quod calor naturalis, niſi multa dederis, corpus abſumit, ut ſuperius uiſum eſt. Hanc iacturam, ut periculoſam ualde & quaſi inemendabilem, refugit Hippocrates quantum poteſt: ſicut contemnit exhibere cibū, etiamſi uires ualidæ fuerint, cum calor naturalis magnus fuerit. Vbi enim concoquere ſimul et morbi materiam & cibum ſufficiat, quam noxam afferre poterit? neque enim periculum eſt ut coctio uitioſi humoris differatur, cum ſufficiat ad utriuſq; coctionem, ſcilicet humoris & cibi: nec ut quicquam addat in morbi materiam, cum cibus perfectè coctus in ſpiritus & bonum ſanguinem uertatur. Pag.1. Aphor.41.

Sed cum cibum prohibeat Hippocrates in æſtate, Galenus tamen primo de Victu in acutis, numerat æſtatem inter eas conditiones, quæ de dando cibo indicant. Videamus ergo, an Galenus aliquo pacto defendi poſsit? Et certè illum reconciliare Hippocrati arduum eſt. Reliquum eſt, ut tueatur eum aliquis dicens, æſtate & in regione calida magis reſolui humores ac uires, ob id magis eſſe neceſſarium alimentum. Sed, ut dixi, Hippocrates reſpondebit, minus poſſe concoqui, ideò minus indigere. Quòd uerò uires reſoluantur à calore, Hippocrates iubebit frigido aere intemperiem curari, tum frigidis potibus. Itaq; Hippocrates in æſtate non nutriet, in hyeme nutriet: Galenus contrà. Com.44.

Simili difficultate laborat illud dictū tertio de Cauſis pulſuū: Vere robur uirium maximum, æſtate imbecilliſsimum, hyeme medium ſtatum obtinet. Et in Pulſuum introductorio: Pulſus uere ſunt uehementiſsimi, quomodo ergo calor naturalis in hyeme poteſt optimè concoquere: cū ibidem Galenus dicat, pulſus hyeme eſſe lāguidos? Reſpondeo: quòd ut dixi, poſſunt in hoc recōciliari diſtinguendo calorem naturalem à uiribus. Cap. 6. in fine. Cap.9.

hyeme

hyeme ergo facultas naturalis erit ualidiſſima, uitalis autem languida, quia in corde conſiſtit: uere utraq; erit ualida, æſtate utraque languida. Nec mirum. quod enim uni adimitur, alteri adijcitur: ſicut etiam dictum eſt de partibus exterioribus, ac uentribus. Sed dices: Vires ergo non habebunt indicationem cibi aſſumendi, iuxta Hippocratem? Dico, uires languidæ indicant de neceſſitate dandi cibum: calor autem naturalis ualidus de ſecuritate, ut poteſt concoquere: & de neceſſitate, ſed nõ tanta ſcilicet, ne corpus abſumatur. ſed uires ualidæ, nec de neceſſitate, quia hæc conuenit imbecillibus: nec de minore neceſſitate, aut ſecuritate, quoniam illa conuenit caloris innati robori.

Circa uictus rationem iuxta anni tempora, Pag.1. dicebat Polybius in libro de Salubri diæta: Vere debemus minuere cibum, & augere potum: & æſtate ſimiliter, ueris comparatione: autumno rurſus cibum augere, & potum minuere: Pag.1.& ſequẽtibus. idemq́; magis in hyeme. Idem fermè in tertio de Diæta, iubens ut uere magis nutrientibus utamur, ad hoc ut corpus reddatur robuſtius, & melioris habitus, ad ferendam ſuperuenientem æſtatem.

Secunda cauſa, qua ſcripſerit hunc Aphoriſmum, quæ à Galeno & ipſa in Commento affertur, etiam in lib. tertio de Diæta ſcripta eſt: ſcilicet quòd, tametſi cibus copioſior conueniat uere quàm æſtate, uere tamen ſolum ſemel in die comedere expedit, æſtate autem prandere, ſed modicè. Dicit ibi: Parua quantitas ſumenda eſt in æſtate, repletióq; fugienda. Hocq́; eſt, ac ſi dicat: quodcunq; dandũ eſt æſtate, tametſi parum, partiri conuenit in duas cibationes potius, quàm totum ſimul dare. Vt hic Aphoriſmus per tempora anni, quæ ſunt unum è tribus quæ in præcedenti Aphoriſmo obſeruanda docet, ut condonemus eis aliquid, præter rationem etiam uirium morbi cum ſuis coniũctis, & caloris innati, quæ ſunt tria à quibus principalis ſumitur indicatio, copiæ & numeri cibationis, exemplum afferat: pro ætate, conſuetudine, & ſimiliter temperatura tam copiæ dandæ, cibi ſcilicet parum, & numeri, ſcilicet ſæpius illud parũ partiendo in æſtate, contrarióq; modo hyeme.

APHORISMVS XIX.

Is qui per circultus acceſsiones habent, nihil dare oportet, neq; cogere, ſed ſubtrahere adiectioni ante iudicationes.

COMMENTARIVS.

¶ Et hic ſimiliter Aphoriſmus cum ſuperiore illo coincidere uidetur, cuius initium eſt: In acceſſionibus abſtinere oportet: nam cibum dare noxium eſt. Repetitur in libro de Humoribus, his uerbis: In exacerbationibus quæ circuitu redeunt, cibi non ſunt offerendi, neq; cogere oportet, ſed auferre ex appoſitis ante iudicationes. Ex quo manifeſtum eſt (quod in omnibus intellectum uolo) hunc Aphoriſmum ex libro illo decerptum, uel ibi ab alio quopiam in margine adiectum. Plurima etiam præter id hic dubitatione digna ſunt, uelut id, Neq; cogere: nam maius eſt cogere, quàm dare. Si ergo non dandus eſt cibus, cur adiecit fruſtra, Neq; cogẽdus? Præterea cur dicit, Subtrahere adiectioni ante iudicationes? neq; enim meminit adiectionis, nec iudicationum, ſed acceſſionum. Galenus in Commento, per iudicationes exponit criſim, aut morbi ſtatum, aut acceſſiones: ſed uult potius de his eſſe intelligendũ. Sed quid attinebat ad Hippocratem, parere homonymiam, in tam graui cauſa, abſq; neceſſitate? Exponamus igitur primùm ſingula nomina, & primùm iudicationem, quæ eſt morbi exſolutio: Libro de Præceptionibus. Et in libro de Affectionibus inquit: Iudicatio eſt, cum morbi augeſcunt, aut minuuntur, aut in alium morbũ tranſeunt, aut deſinunt. Hoc poteſt demonſtrari ratione. nam mutatio omnis uel perfecta uel imperfecta, uel in aliud, dicitur iudicatio. Et ita ſunt tria genera, quorum unumquodq; diuiditur in bonam & malam. Galenus primo de Diebus criticis aliter diuiſit, ſed non ea ratione qua Hippocrates. nulla enim methodo conſtat illa diuiſio Galeni in bonam & malam, perfectam & imperfectam iudicationem, fidam & infidam, obſcuram & manifeſtam, ſecuram & periculoſam, iudicatam & non iudicatam, in die critica & non critica. Quis non uidet, eſſe hanc diuiſionem nominis in ſignificata?

De adiectione uerò, quæ fit ante iudicationes, duo præcipuè uidentur conſideranda. Primum illud, quod ſuprà dixit: Prius uerò uberius agendum, ut æger poſſit ſufficere. Quod enim dixit, Vberius, intellexit, plus dare, quàm pro ratione ſit: tantoq́; plus, quantum eſt id, quod ſubtrahere antea cogimur. Velut, qui iter facturi ſunt per deſerta loca, potu, & cibo ſe magis implent, quàm deceat. Vel illud obſeruandum, quod inquit libro de Victu in acutis: Si cui à cibo nuper ſumpto,

& aluo

Margin notes (right column): 11. — Pag.21. (beside "re noxium eſt. Repetitur in libro de Humoribus") — Pag.4. (beside "Libro de Præceptionibus") — Pag.3. (beside "Iudicatio eſt, cum morbi augeſcunt") — Cap.11. (beside "primo de Diebus criticis") — Apho.10. (beside "Prius uerò uberius agendum") — Pag.4. (beside "libro de Victu in acutis")

„ & aluo nondum euacuata, febris ſuperuenerit,
„ ſeu cum dolore, ſeu ſine, inhibenda eſt ſorbitionis
„ exhibitio, donec exiſtimaris cibum ad infernam
„ inteſtini partem ſucceßiſſe. Tempus porrò exhi-
„ bendæ ſorbitionis hoc maximè obſeruare ab ini-
„ tio & per omnem morbum oportet. Quum qui-
„ dem pedes frigidi fuerint, inhibere oportet ſorbi
„ tionis exhibitionem: maximè uerò & à potu ab-
„ ſtinendum eſt. ubi uerò calor ad pedes uſq; de-
„ ſcenderit, tunc exhibere conuenit. Hoc igitur
„ modo adiectioni ſubtrahere oportet, non quidem
„ ut ſub indicatione in interuallis totum ſubtraha-
„ mus cibum, ſed quod ſolum adiectum eſt.

De acceßione multa, ut dixi, ſuperius diximus. De circuitibus autem uidetur, quaſi in acceßionibus, quæ circuitus nõ obſeruant, id agendum non ſit. Sed Hippocrates docet, uictum non poſſe inſtitui in illis, non negligi debere occaſionem. Sermo igitur Aphoriſmi eſt de morbis intermittentibus, uelut tertianis & quartanis: non autẽ de ipſis acceßionibus, de quibus antea peregerat in ſuperioribus. nam in ſuperioribus egerat de acceßionibus intermittentium, & ſtatu uniuerſali continuarum: reliquũ ergo erat, ut doceret de interuallis & ſtatu intermittentiũ. Docet ergo nihil dandũ eſſe, ut neq; in cõtinuis. Propterea totus Aphoriſmus ſimul integrè legi
„ debet: Iis qui per circuitus acceßiones habent,
„ nihil dare oportet, nec cogere ante iudicationes,
„ ſed ſubtrahere adiectioni.
Verùm repugnat dictio illa Cogere. Dico, intereſt dicere, His qui per circuitus acceßiones habent, cibus dandus non eſt, ſcilicet in acceßione, nec cogendi ſunt accipere interualli tẽpore: &, In acceßione non eſt dandus cibus. Vult ergo, abſtinendum à cibo in his quibus per circuitus redeunt febres. Quod ſi cibum poſtulent, dandus eſt hora remißionis: ut ſecundo de Morbis, de cura tertia-
Pa.12. & 13. næ & quartanæ. At in libro de Affectionibus, in cura earundem, dat cibum in initio illarum.
Pag.5. & 6. Dico, dat in tertiana ſolum, uelut etiam Galenus
Cap.3. decimo Artis curatiuæ. In interuallo autẽ, ſi non appetant, dicit, Non ſunt cogendi: ſcilicet quia tunc indicium eſt redundantiæ humorũ. Vt ſenſus clarus ſit: His ægris, quibus febres per circuitum redeunt, in acceßione non eſt dandus cibus: in interuallo dandus eſt, idq; Adiectio uocatur. ſed cogendi non ſunt ad illam adiectionem: uerùm ſi illam expetant, ſubtrahere eam oportet etiam interualli tempore, cum morbus ipſe fuerit prope iudicationem. Ex quo liquet, Galenum non intellexiſſe hunc Aphoriſmum: neque enim differentiam adiecit inter ipſum, & undecimum iam expoſitum: ut non ſolùm nugacem in tanta breuitate, ſed etiam immemorem prorſus reddat Hippocratem. Verùm dices: In libro de Humoribus loquitur de exacerbationibus, non de acceßionibus, neq; ægris? Dico, Hippocratem de illis etiam loqui, ex quo magis differt à ſu-
periore Aphoriſmo: de quo habet exemplum, ut Pag. 13.
dixi, in ſecundo de Morbis.

APHORISMVS XX.

QVæ iudicantur, & nuper iudicata ſunt, neq; mouere neque nouare aliquid, ſiue medicamentis, ſiue aliter irritando, ſed ſinere.

COMMENTARIVS.

¶ Continuatur præcedẽtibus hic Aphoriſmus à Galeno optimè. Cum enim docuiſſet Hippocrates, qualis humor & quantus purgandus eſſet: docet hic, quando non purgandum: in ſequenti autem, quomodo purgandum: in uigeſimo ſecundo, quando: in uigeſimotertio, quantum: in uigeſimoquarto, quãdo ſic, & quando nõ, ſeu in quibus ſic aut non: in ultimo huius particulæ, quid ſequatur ex omnibus his. Ita res hæc redigitur ad ſeptem capita: Quis humor ſit euacuandus, & hoc habetur in ſecundo: quãdo non purgandũ, in præſenti Aphoriſmo: quomodo, in ſequenti: quando, in uigeſimoſecundo: quantum, in uigeſimotertio: in quibus ſic aut non, in uigeſimoquarto: quid ſequatur ex horum recta ratione, in ultimo. Refertur ad literam hic Aphoriſ-
mus libro de Humoribus, ubi pro Integrè legi- Pag.2.
tur ἀρτίως: quamuis Galenus dicat quod ἀπαρτὶ. ſed hoc finxit Galenus, quia ἀπαρτὶ ſignificat perfectè & cumulatè. Verùm ἀρτίως integrè & nuper ſignificat. Galenus probat tribus rationibus, quod ſignificet integrè, et non nuper. Verùm prima, ut dixi, ſumitur ex ἀπαρτὶ, quod ſcribitur in libro de Humoribus: cum non ſit uerum aſſumptum, nihil concludit. Secunda, quia Nuper non conuenit cum Indicantur, ſed poſſet referri ad indicata, ut rectè ſic legatur: Quæ indicantur, & indicata ſunt nuper. Tertia uerò euidentior uidetur: Quia, inquit, abſurdum eſt quod poſt tempus liceat mouere, non autem ſtatim ubi indicata ſunt. Sed credo ego quod ἀρτίως ſignificet nuper, & non integrè: ſicut etiam antiqui exponebant. nam ἄρτιος per ο paruum, ſignificat æquale, integrum: ſed cum ω longo, ſignificat ſolum nuper, uel paulo antè, uel modò. & ita Galenus corrumpit

corrumpit literam Hippocratis, ſatis quidem impudenter, ut antiquis contradicat. Quid mirum? operto capite omnes expoſitores illum ſequuntur: Philotheus, Braſauolus, Fuchſius. Sed ratio repugnat. Si enim iudicata ſunt integrè, quid attinet mouere quæ non iam in corpore ægri ſunt, ſed extra illud? Ratio etiam clara eſt ex aduerſo. Si enim indicantur, non ſunt mouenda, ne uel naturam irritemus nimium, uel auertamus ab opere. Sin autem iudicata ſunt nuper, nec moueri potuerunt, cum rebellia naturæ ſtatim ſi coneris expellere, nec mouere poteris propter contumaciam: nec ſine magno ægri detrimento id aggredieris, cum ſit debilis. Accedit, quòd ſcire non poſſumus quæ integrè iudicantur, niſi poſtquam iudicata ſunt: ſed nec tum agere quicquam debemus ſufficiebat igitur dicere, Iudicata integrè non debemus mouere: & omittere, quæ iudicantur.

Imperfectæ autem iudicationis & actionis
Sec. 3. medici exempla protulit Hippocrates ſecundo
„ Epidemiorum, his uerbis: Primum itaque lienis
„ eleuationes, ſi non ad articulos finierint, ſan-
„ guinis è naribus eruptio fit: aut præcordij dextri
„ intentio, ſi non penetrauerint urinæ. hæc enim
„ eſt interceptio utrorumq;, & recidiuæ horum
„ meritò fiunt. Abſceſſus igitur horũ facere opor-
„ tet, ſi non fiant: eos uerò qui iam fiunt, declina-
„ re: eos autẽ excipere, ſi prodierint iam, & qua-
„ lia oportet, et qua parte oportet. Liquet ergo, hic Hippocratem loqui de bona iudicatione, cum materia extruditur extra corpus. circa morituros enim nil agendum. Si autem imperfecta ſit iudicatio, ut in tumore lienis, declinare in melius: aut ſi bona, excipere, uelut cum ad articulos materia deſcendit. Sic cucurbitulas & emplaſtra ſuper loca quæ excipiunt, imponemus.

Duplex autem eſt imperfecta iudicatio: uel ratione quantitatis materiæ, cum non tota expellitur, & de hac non intelligit Hippocrates: uel ratione motus, cum fit per abſceſſum aut deriuationem, de qua hic intelligitur.

Sunt autem quidam morbi, quorum natura eſt ut non patiantur totam materiam à natura euinci, & maximè cum materia cruda fuerit, ut
Sec. 2. primo Epidemiorum: & in genere, quicunq; permutantur: ut morbus lateralis, angina, alba pituita, dyſenteria. Hippocrates uerò inter illos
Pag. 2. qui purgari non debent, maximè ſurſum, libello de Veratri uſu connumerat pallidos, & febre confractos. Intelligit ergo huiuſmodi ægros, quibus iudicatio iam aduenit. Idem in libro de Medicamentis purgantibus: Cum corpus ex febre adhuc incaleſcit, medicamenta purgantia ne dato: carnes enim illa ad ſe trahunt, atq; ita medicamentum nihil operabitur, & febris augebitur: & color corporis corrumpetur, ut euadant in ſpeciem morbi regij.

Galenus autem hic exponens ἄρτιος, non ἀρτίως, ponit perfectæ iudicationis ſex conditiones: quòd ſit per euacuationem, non abſceſſum, (adde tu, Nec tranſmutationem) materiæ peccantis, non alienæ: concoctæ, per loca conuenientia, cum facili tolerantia, in die iudicatoria.

Quod uerò dixerit, Nouare neq; aliter irritando: intelligit de prouocantibus urinam aut ſudorem, ut à Galeno primo Prognoſticorum, Com. 4. 2. Aph. 11.
de eo qui ægrum in balneo occidit, cum exiſtimaret ſe iuuare naturam expellentem. idem de fluxu ſanguinis nariũ, de uomitu etiã. Eſt autem quaſi oppoſitus illi Aphoriſmo: Quæ relinquuntur in morbis, reuerſiones facere cõſueuerunt.

APHORISMVS XXI.

QVæ ducere oportet, quò maximè natura uergit per loca conferentia, eò ducere conuenit.

COMMENTARIVS.

Et hic Aphoriſmus unus ex his eſt, qui habe- Pag. 2.
tur in libro de Humoribus. Senſus igitur eſt, quòd ubi tres conditiones affuerint, ſcilicet quòd materia ſit euacuanda, quodq; iam pergat ſeu à natura inclinetur, & quòd inclinatio illa ſit ad loca conuenientia, eò tunc educenda erit. Hic autem locus poteſt dupliciter interpretari: uel de materia quæ iam excerni incœpit, uel quæ ſolum eſt in motu. Si de materia quæ iam excerni pro parte cœpit, uidebitur poſſe continuari præcedenti Aphoriſmo, ſic dicendo: Quæ indicantur “
& indicata ſunt nuper, neq; mouere, neq; noua- “
re aliquid, ſiue medicamentis ſiue aliter irritan- “
do, ſed ſinere. Quæ uerò ducere oportet, quo- “
niam relicta ſunt, quò maximè natura uergit per “
loca conferentia, eò ducere conuenit. Eorum “
uerò quæ non ſunt adhuc educta, ſed ſolùm ſunt in motu, pulcherrimum exemplum habetur in libro de Ratione uictus in Acutis, his uerbis: At Pag. 5.
ſiquidem dolor ad clauiculam de ſe ſignificatio- “
nem præbeat, aut grauitas ad brachium, aut cir- “
ca mammam, aut ſupra ſeptum tranſuerſum, ue- “
nam ſecare prodeſt in cubiti flexura internam, “
& non cũctari copioſum ſanguinem detrahere, “
donec multo rubicundior fluxerit, aut pro puro “
& rubicundo liuidus, utrunq; enim contingit. “

Si uerò

» Si uerò ſub ſepto tranſuerſo fuerit dolor, ad cla-
» uiculam autem de ſe ſignificationẽ nõ præbeat,
» aluum mollire oportet aut ueratro aut peplio: ita
» ut ueratro quidem daucũ, aut ſeſeli, aut aniſum,
» aut cuminum, aut aliud quid ex odoratis ammi-
» ſceas: peplio uerò ſilphij ſuccum. Sed & hæc in-
» ter ſe ſi miſceantur, conſimilis modi exiſtunt.
» Ducit autem ueratrum nigrum melius, & ad iu-
» dicationem commodius, quàm peplium. Peplium
» uerò flatus magis erumpere facit, ambo autem
» hæc dolorem ſedant. Sedãt & alia multa aluum
» ſubducentia medicamenta: uerùm hæc inter ea
» quæ ego noui, optima ſunt. Hæc Hippocrates, innuẽs duo genera morbi lateralis: unum, in quo materia fertur ad ſuperiorem partem, ut doloris ſenſum deducat ad clauiculam, uel brachium, uel mammam, & tunc ſectione uenæ opus eſt: aliud ex oppoſito, in quo dolor eſt ſub ſepto tranſuerſo in coſtis mendoſis: & tunc purgare oportet ex hoc Aphoriſmo, per ea ſcilicet loca quæ naturæ motui aſſimilantur, & ſunt conuenientia, id eſt per aluum. Vnde liquet, Galenum multum ibi aberrare, qui contradicat Hippocrati, reddenti rationẽ præcepti ſui. Dicit enim: Talia flatus diſcutiunt, & dolorem ſedant: ergo eſt, ac ſi diceret, cauſas abſceſſus atq; abſceſſum minuũt. Subijciemus autem & aliam cauſam ex libro de Iudicationibus, in expoſitionẽ ſequentis Aphoriſmi: declarabimusq; ibi, in abſceſſibus huiuſmodi purgationẽ ſæpe multis modis eſſe utilem. De Galeni autem errore in illo loco, & rationibus atq; experimentis non eſt ut dicam: quandoquidem dicturus ſim ibidem. Per idem dictum Pag.10. interpretabimur Hippocratem, in eodem libro: Fluxiones à capite ad uentrem ueratro curato. Pag.10. intelligit de albo, & per uomitum, ut in libro De locis in Homine docet. Fallit in oculorum fluxio Pag.6. nibus, ubi uomitum uitandum docet. Sic ergo diſtinguemus, in indicationibus & morborum initijs debemus ſequi motum naturæ, per loca conuenientia deducendo materiam. non eſt autem locus conueniens, primùm ſi meatu careat, & uia. Secundò, ſi locus remotus ſit. iſtæ duæ conditiones ponuntur ab Hippocrate libro de Pag.9. Locis in homine. Tertiò, ne ſuper membrum principale aut nobile, ex quo expurgari non facilè queat. Quartò, ne ſuper membrum læſum. Pag.4. Ob id dixit Hippocrates primo de Morbis mulierum: Ex fluxione infeſtatæ, fluxionem tranſire ad os aut nares bonum. intelligit non de ſanguine, ſed pituita. Sanguis enim qualiſcunq; fue-Pag.9. rit, ſupra malum, inquit ille idem. Rurſus in libro de Locis in homine, monet nos, quod fluxiones ad uentrem per gulam medicamentis aluum purgantibus curare oportet. Et in libro de Pag.18. Victu in acutis: Si ex febribus dolores ad pedes deſcenderint, inde ad caput & collum repant, ſi quidem ſanguine narium non ſoluatur morbus, uenter uerò murmuret, & excrementa alui bilioſa fuerint, aluum ſcamonio ſubducito. Quin- Pag.19. tam autem conditionem rectè purgandi per loca conuenientia, ſtatim ſubijcit dicens: Sectio uenæ, quacunq; parte fuerit lateris dolor, ex eadem parte facienda eſt. Hoc eſt quod κατ' ἴξιν appellari dicit Galenus, ſecundo ad Glauconem. Verùm dices: Hippocrates ſexto Epidemiorum Cap.2. ait, Diſſimilia ſi uergant ſurſum eleuata infernè ſoluere, & contraria per eadem: non igitur mo- Sec.2. tu conuenienti naturæ motui. Et rurſus in libro Pag.4. de oſſibus: Danda eſt igitur opera ut quàm longiſſimè à locis ubi dolores fieri ſolent, ac ſanguis colligi, uenas ſecemus. Non ergo ex propinquo. Itaque quæ diximus, de purganda in morbis materia dicta ſint. At ſi generalem doctrinam facere uoluerimus, obſeruatis omnibus conditionibus præter ſecundam, quam ſolum omittemus, cum pleno corpore auertere abſceſſum uoluerimus: in reliquis ſolum obſeruandum, ut in reuulſione locum materiæ non doloris, ſed dolori contrarium, ſi fluxio ſit ex aduerſa parte, conſideremus. Atq; ita Aphoriſmus generaliter uerus erit, & conuenientis loci in omnibus eadem ratio: ſcilicet ex eadem parte qua eſt materia, licet nonnunquam ex aduerſa dolori. In longitudine quidem frequenter, à dextro autem in ſiniſtrum, & econtra rarò. Propè uerò & à contraria, cum materia non multa fuerit, & in contrarium ſecundum longitudinem illam declinare uolumus.

Quòd uerò educere oporteat ex eodem la- Sec.2. tere, quoniam naturæ hoc opus ſit, declarat Hippocrates ſexto Epidemiorum: è directo & laterum & præcordiorum intentiones, & ſplenis eleuationes, & è naribus eruptiones, & aures è directo. Et clariſſimè primo Prædictionum: Sanguinis eruptiones ex cõtrario malæ ſunt: ut Pag.5. ſi ſplene magno ex dextra nare fluat, & circa præcordia, eodẽ modo res ſe habet. Verùm cum ſudore, hoc peius eſt. Et tertio Epidemiorum: In Aegro 3. ægro qui habitabat in Dealcis horto, ſanguis ex ſiniſtra nare fluxit, & ſplen eleuatus, & crus ſiniſtrum indoluit: quia tamen tempus dextrum doluerat, morbus ad quadrageſimum diem productus eſt.

Quæ

Quæ uerò ducere conueniat, ſeptem defi- niuntur caſibus: quorum tres cum febre ſunt, quatuor ſine ea. Cum febre quidem, in fine morbi concocta materia, ut in ſequenti Aphoriſmo, ne longius progrediar: & in initio, turgēte materia: Medicari in ualde acutis, ſi materia turget, eadem die: & in imperfectis iudicijs. Quæ relinquuntur in morbis poſt iudicationes, reuerſiones facere conſueuerunt. talia ergo non ſtatim, ut in præcedente Aphoriſmo, ſed denuò præparata atq; concocta educere expedit. Sine febre, aut ratione periculi morbi grauis imminētis: uel etiā ſolius redundantiæ, cū tamen periculū etiā immi-
6. Aph. 45. net, ſed incerti generis morbi, iuxta illud: Quibuſcunq; uenæ ſectio uel purgatio cū medicamēto conuenit, hos uere purgare uel uenā incidere oportet. Secundus, ubi propter dolorē. iuxta illud: Supra ſeptū tranſuerſum dolores purgatione
Aph. 18. indigere per ſuperiora ſignificāt. Quicūq; uerò inferiora moleſtant, per inferiora. Et rurſus ſex-
Sec. 1. to Epidemiorum, ibi: In renē dolor grauis, cum cibo impleantur. inde ſubijcit: Veratro purgare iuuenes, poplitem ſecare. Tertius, cum materiæ redundantis, ac poſtulantis expulſionem, ſigna
4. Aph. apparent. iuxta illud: Si quis febrem non habens abſtineat à cibo, & cordis morſum & tenebricoſum uertiginē patitur, & oris amaritudinem, purgatione indigere per ſuperiora ſignificatur. Quartus in fluxionibus eſt, de quibus iam diximus. Atq; hic eſt ſenſus, amplificato Aphoriſmo, & ad generale præceptum redacto.

APHORISMVS XXII.

Concocta medicari atq; mouere, non cruda, neque in principijs, modò non turgeant: plurima uerò non turgent.

COMMENTARIVS.

¶ Rationē huius dicti declarabat Hippocra-
Pag. 16. tes in libro de Ratione uictus. Sed nos diffuſius ſic: In principijs morborum non eſſe materias concoctas palàm eſt. Cur ergo ſubiecit, Non cruda, & neque in principijs? an ergo aliud eſt cruda & incocta dicere, uelut & primo Epide-
Sec. 2. miorum: Cruda uerò, & incocta? Vt uideatur diſtinguere Hippocrates inter crudum & incoctum. Hoc ergo in libro de Veteri medicina ſic
Pag. 6. uſque ad 9. primùm aggreditur dicens: Quæcunq; concoquuntur, mitiora & meliora euadunt: euadunt autem talia, quia ad mediocritatem reducuntur. omne autem quod reducitur ad mediocritatem, à contrario reducitur, ut frigidum à calido. Propterea inquit: Multipliciter, & per omnes modos contingit concoqui & permutari humores, atq; craſſeſcere ac attenuari. Et parum antè ſit aut concoctio ex permiſtione temperaturáq; mutua, & quaſi coctura. Permiſtionem hanc docet eſſe calidi cum frigido, & frigidi cum calido. Et dat exemplum de fluxionibus, dicens: Fluxiones in fauces, ex quibus anginæ, raucedines, eryſipelata & peripneumoniæ fiunt, ab initio tenues, acres & ſalſæ ſunt: poſtquā maturuerint, fiunt craſſæ, & ſine acrimonia: tuncq; dolores & febres ac moleſtia deſinunt. Hæc igitur eſt concoctio humorum peccantium. Aliam propoſuerat antea ciborum rationem, dicens: Cōcoqui non eſt caleſcere uel refrigerari, humectari uel exſiccari, ſed euinci quod euictum & concoctum eſt. quod poteſt euinci, poteſt concoqui. Euincuntur autem facilè, quæcunque nihil retinent immoderatum, ut calorem aut frigus. tales autem coctiones, ſuperius fieri à calore naturali declarauit. Coctionis igitur author, calor natu- Aph. 24. 25.
ralis: forma eſt, euictum eſſe mitiorem & meliorem, & in arbitrio naturæ: modus, tēperamentum quod ex permiſtione contingit: ſpecies duæ, una ciborum & potuum, alia humorum noxiorum. Proprium eſt autem eorum quæ concoquuntur, dulceſcere: quod etiam dixit in libro de Aere & aquis. Iuuatur autem coctio, cum con- Pag. 6.
cluſa manent quæ coquuntur. Vnde ſexto Epi- Sec. 2.
demiorum: Quæcunq; concoqui oportet, concluſa eſſe conuenit: contraria uerò, ſiccare & aperire.

Huic autem cocto duo opponuntur: Incoctum per ſe, quod non coctum eſt, aut ſaltem non perfectè: et crudum. Vnde ſeptima Aphoriſmorum:
Quibuſcunq; cruda dejciuntur, his ex atra bile 68. Sed nō eſt in [illegible] ni textu.
fiunt: ſi plura, copioſiore: ſi pauciora, pauciore. Liquet hic cruda dici à coctione peruerſa. Bilioſa quoq; cruda appellauit Hippocrates libro de
Ratione uictus in acutis teſte Galeno. Sed non Pag. 8.
uidetur mihi uoluiſſe id Hippocrates, ut ibi docebimus: quanquam faueat noſtræ opinioni. Nihil tamen refert, cum incoctio, & cruditas omni humori aduenire poſsint. Forſan ueritus eſt Hippocrates, quæ aliquatenus cocta ſunt, cruda appellare maluitq; incocta dicere, id eſt non perfectè cocta. Sed Galenus exponens dictum primi Epidemiorum nullam animaduertit differentiam: cum tamen Hippocrates hic dicat, concocta, & non cruda: ibi, ὠμὰ δὲ, καὶ ἄπεπτα. Per cruda ergo. minimè elaborata intelligit, incocta, quæ coctionis perfectionem non potuerunt aſſequi; ſeu, quia perfectè concoqui non potuerunt,

tuerunt, ſeu quoniam antea coctio aliquo modo peruerſa ſit: quod indicatur ex illis uerbis ſubſequentibus in primo Epidemiorum: Et ad malos abſceſſus conuerſa. Sic ergo eſt, ac, ſi diceret; non debes mouere, niſi concocta: & ita concocta, ut non ſint ulla ex parte cruda, id eſt imperfectè cocta.

Cur uerò dixit, Neq; in principijs? Quoniam, cum multis perſuaſum eſſet in morbis non eſſe purgandum, niſi materia cocta eſſet, exiſtimabant tamen in principijs hoc licere. propterea paulopòſt ſubiecit: In acutis affectionibus rarò, & in principijs, medicamentis purgantibus uti: & hoc cum præmeditatione faciendum. Et in ſecunda particula: Cum morbi inchoant, ſi quid uidetur mouendum, moue: cum uerò conſiſtunt ac uigent, melius eſt quietem habere. Explodit ergo duos errores Hippocrates. unum eorum, qui purgant materiam ſemicoctam medicamento, quod uocant immoratiuum: alium illorum, qui in principio purgant, reducens omnem purgationis rationem ad duos ſcopos: cōcoctionem materiæ in fine morbi, & materiam turgentem in principio.

Aphor. 24.

Aphor. 29.

Medicari autem uerbum, φαρμακεύειν, accipit pro uti purgante medicamento. unde non idem eſt, cum utitur eo pro nomine, ut in de Victus ratione λύειν φαρμακεύειν, ſoluere medicamento. Medicamentum dicitur &, quod uomitu purgat, ut quarta Aphoriſmorū, ἄνω φαρμακίης δέεσθαι σημαίνει. Ita dicitur de emplaſtris, φάρμακα μαλθακώδεα. Sed nunc nobis ſufficiat Galeni authoritas in Commento, ut non prohibeamur in morborum initio à uomitorijs auxilijs.

Pag. 9. 17.

Sed cur adiecit, Et mouere? Non obiter, ut intelligeremus neq; urinas, neq; ſudores prouocandos, quoniā mouēt humores: in uomitu autem, & clyſteri non fit motus humorū, ſed euacuantur, ac ſi in ore contenta eſſent. ob id in libro de Medicamentis concedit clyſterem Hippocrates in quacunq; hora febris. Galenus tamen in intermittentium acceſſionibus non ueretur uomitum ciere: clyſterem tamen adhibere non audet, niſi intermiſſionis tempore. Declarat autem, per motum quid intelligat, in Aphoriſmo ſuperius adducto: „ Cum morbi inchoant, ſi quid uidetur mouendum, moue: cum uerò conſiſtunt ac uigent, melius eſt quietem habere. Hic patet illum loqui etiam de uenæ ſectione, & his, quæ humores omnino mouent, ut clyſteria ualida, uomitus laborioſi, cucurbitulæ, frictiões uehemētes. Præcipit ergo, ut nō moueamus. Ratio hoc oſtendit; non ſunt purgandi medicamento, ergo multo minus mouendi humores: quia iactura par eſt, ut calefacere corpus, uires debilitare: utilitas autem non eſt par, quoniam materia non educitur.

Lib. Quos & quando.

Modò nō turgeāt. Quid ſit turgere, nō uidetur Galenus intellexiſſe, aut noluiſſe intelligere. Et clarum eſt, quòd per turgere intelligit, moueri cum impetu. & tunc uel mouetur ad loca excretionis, uel non: & in utroque caſu tunc oportet aliquid agere. nam ſi excernit, iuuanda eſt ut perficiatur opus: quandoquidem periculum eſt ne non præparata materia, non perficiat quod incœpit. Si uerò non excernit, iuuanda eſt eo magis, ne in locum decūbat aliquem, & abſceſſum faciat, ex quo æger ad extremum deducatur. Quòd autem per materiam turgentem præcipuè intellexerit Hippocrates materiam inchoantem abſceſſum, patet libro de Ratione uictus in acutis. Vbi Hippocrates docet, ſanguinē mittendum, aut purgandum. de quo miratur Galenus: quia quod præ oculis erat, non animaduertit, ſcilicet omnem materiam facientem abſceſſum, calidam eſſe turgentem: atq; ideò tunc conuenire purgationem, quando reliqua conſentiant. exceptio enim de materia turgente, non eſt generalis. Cum enim purgare licet ab initio, materiam turgentē eſſe neceſſe eſt: ſed cum materia turget, non ſemper purgandus eſt æger, niſi motus naturæ conſentiat, & fuerit proprietas. Eſt & authoritas Hippocratis ſecundo Epidemiorū: Scopo ex mucoſis, bilioſis, & faucium inflammatione, malo uictu uſo, aluus ſuppreſſa eſt, & febris acuta facta, & lingua florida, & uigil ſine ſomno. Pectinis intentio magna, æqualiter paulatim ad infernam partē in dextris: Spiritus ſubdenſus, præcordia dolebat: & cum reuerteretur, ſine tuſſi uerò, ſubcraſſa excreabat: Peplus illi data à præcordio quidem depulit, tranſiuit autem nihil. Hunc iudicatum, quamuis difficulter, undecima die ait. Dicit ergo à medicamento & glandibus, quamuis nihil deſcenderit, tumefactum ſplenem: ideò non mirum eſt, ſi ſeruatus ſit. Sexto quoq; eiuſdem, cum ait, In renem dolor grauis, iuuenes ueratro purgare. Sed & hic Galenus interpretatur, per inferna, quòd per ſuperiora & uomitum intelligi potuit. Sed id eſt pro nobis. Verùm & poſt, cum inquit: Diſſimilia ſi ſurſum uergant, eleuata infernè ſoluere. Multa etiam habētur alia exempla in quarto & quinto libro, uelut de Eupolemo in Oeniades quamuis (ut ibi teſtatur Hippocrates) obne-

Pag. 5.

Sec.

Sec. 1. & 2. in initio.

gligentiam perierit. Tum etiam in ſeptimo, & in libris de Morbis & Affectionibus, quæ longum eſſet recenſere. Vt conſtanter concludamus, materiam turgentem eſſe eam quæ cum impetu mouetur: atq; omnem quæ abſceſſum calidum inchoat huiuſmodi eſſe, nec tamen, ut dixi, purgationem ubiq; conuenire. ſed ſi ſanguinea ſit, melius educitur uenæ ſectione: atq; eo magis ſi tendat ad locum purgationi non ſatis aptum, ut ad iecur.

Pag. 2. Inquit uerò, **Plurima non turgere.** idem dixit in libro de Humoribus, ubi exſcribitur Aphoriſmus. Id uerò dignoſcitur ex his quæ in libro primo de Morbis ſcripta ſunt. (Pag. Penultima.) pauciores enim ſunt cum abſceſſu, quàm ſine. Et ibi docet, quod peripneumonia fit ex morbo laterali, & febre ardente: tunc non ſumus in propoſito, quoniam non ſumus in principio. ideò de huiuſmodi (In fine.) tranſmutatione aliàs dicendum. In libro ergo de Iudicationibus inquit: Quibus dolores fiunt repentè, præcordium eleuatum eſt ſupernè: etſi circa ſpuriam coſtam graues dolores fiunt, his ſolutio fit per uenæ ſectionem, & inferiorem purgationem. non enim corripit febris uehemens locis impotentibus. Hic parum diſsidet ab his quæ dixit in libro de Victu in acutis, & in expoſitione ſuperioris Aphoriſmi. Sed redditur quinta cauſa, cur liceat dare medicamentum. Repentini ergo dolores raró in febribus accidunt, qui indi- (Pag. 5.) care ſolent materiam turgentem. Hoc idem libro de Affectionibus, dum curat repentinos dolores medicamento per inferna purgante, ſed tum citra febrem: quos dicit fieri uel à pituita ad cor tendente, id eſt ad os uentriculi, & à bile. (Sec. 6. in princ.) Propterea etiam ſexto Epidemiorum ſcripſit: In doloribus proximum uentrem purgato, & ſanguinis uentrem ſecato. Quòd ſi rarius cõtingit hoc ſine febre, quanto magis in febribus? Nam in febribus tria ſunt, ob quæ non adeò materia tranſit de loco ad locum: Flatus defectus, cum abſumatur à febre, & humorũ diminutio ab eadem: & quia partes non trudunt, ſed laxantur.

Turgente ergo materia conuenit purgatio, maximè ob quinq; cauſas. prima eſt, ut cum ſit in motu, facilior fiat expulſio, minuaturq; materia abſceſſus, & ideò facilior fiat indicatio. Secunda, ut flatus diſcutiatur, qui ægrum moleſtia afficit, & dolorem auget: adeò ut Hippocrates in libro de Flatibus, cauſas omnium morborum, tum maximè abſceſſuum, flatus eſſe dicat. Tria enim magna mala facit: dolores auget, dilatat locum ut pateat aditus materiæ, & materiam mouet, urget & impellit, intruditq; in loca arcta. Ob id Hippocrates iubet, purgantibus medicamentis odorata admiſceri: ut flatus diſcutiatur. Tertia eſt, ut dolor loci minuatur auerſo impetu materiæ ad locum. Et has tres cauſas docuit Hippocrates, ut dixi, in libro de Ratione uictus in acutis. Aliam docuit in libro de Iudicatione: (Pag. 5.) & eſt, quod cum abſceſſus fit in loco ignobiliore, ut ſub ſepto trãſuerſo, minorem facit febrem: ergo purgatio ſecurior erit. Quinta, ut ſequamur motum ipſum naturæ, iuxta Aphoriſmum præcedentem. (Pag. 5.)

Si uerò quis materiam quieſcentem expurgare conetur, tria maxima damna inferet: quæ omnia Galenus prætermiſit, nec ſcio cur. In (24.) alio autem Aphoriſmo, qui paulopóſt exponetur, cauſam unam affert, nec neceſſariam, nec ualidam, ſcilicet caliditatem medicamenti expurgantis: cum tamen liceat, ut hodie faciunt noſtri ſeplaſiarij, multo Syrupo ex uiolis magnam ſcamonij quantitatem miſcere, aut ex roſis aut enduia, & tunc egregiè purgabit, & quantum eſt in ſe refrigerabit. neq; deerant huiuſmodi frigida tempore Hippocratis, & multo minus Galeni. Solani enim ſuccum, & cucumeres, & cucurbitas, uehementer refrigerare, & aluum ſubducere, docuit Hippocrates in ſecundo de Diæta, quem palàm eſt illius eſſe. (Pag. 8. & 9.) Quis ergo prohibuit, ne horum cuipiam ſcamonij non paruam quantitatem immiſceret, atq; ſic ægrotantes ab initio uel procedente morbo purgaret, ac refrigeraret ſimul? Ergo incommoda intempeſtiuæ purgationis ineuitabilia ſunt, humorem peccantem non expurgari prorſus: quod Hippo- (Pag 14.) crates libro de Victus ratione in acutis docuit, licet in abſceſsibus, & quod materia tranſlata ex loco ſuo concoqui nequit, demum quod protruſa obſtructiones inuictas creat, & nonnunquam abſceſſus, ob hæc tanta mala purgare non oportet.

Sed quomodo concoctam materiam dignoſcemus? Tribus in locis perficitur coctio: in uentre, uenis, & corpore toto: ideò ex totidem excrementis, urina, alui egeſtione, & pure, ſiue laboret laterali morbo, ſeu alio abſceſſu intus uel extrà. Vocat autem Hippocrates optimum pus, egeſtionem & urinam concoctam: quamuis optimum ad alia extendatur. Vnde uomitus (Pag. 5.) optimus, inquit in Prognoſticis, eſt ex pituita & bile quàm maximè permiſtus, & non ualde craſſus, neque multus. Vtitur tamen commodiſſimi nomine, non optimi: ſed quod ad hoc, in

Pag.4. *idem tendunt. Optima igitur egeſtio, ut ibidem habetur (quam, ut dixi, concoctam dicere poſſumus) mollis & cohærens, quam inſpiſſari oportet morbo ad iudicationem tendente: ſit autem ſubfulua, & non grauiter olens. In libro* In initio. *autem de Iudicatione hæc corrupta ſunt, nec perfecta, cuius cauſam ibidem aſcribemus. Vrina quoq; optima eſt, cum fuerit ſubſidentia alba, leuis, & æqualis. per totum tempus, donec morbus fuerit iudicatus. In quo differt etiam à concocta ſolum, quæ tempus non ſibi determinat, ut optima. In duobus ergo concoctum ab optimo differt (quanquam uno pro alio Hippocrates utatur) & quòd optimum dicitur de omnibus quæ ſignificare poſſunt, ſudoribus inquam, uomitibus, ſanguine, facie, decubitu: concoctum, ſolum de tribus excrementis trium coctionum. Et quod optimum plura exigit quàm cõcoctum: ut multitudinem, tempus, facilitatem, & reliqua. Secũdum, ſignum eſt à remiſsione febris &* Pag.6. *ſymptomatum, ut in libro de Veteri medicina. Et* 1.Aph. 47. *inſinuatur nobis in Aphoriſmo illo: Dum pus cõficitur, dolores ac febres fiunt, magis quàm iam confecto. Et idem teſtatus eſt Galenus in ſecun-* Com.29. *da Aphoriſmorum. His duobus ſignis concoctio definitur.*

Turgens autem materia tribus ſignis, dolore & murmure & inquiete ſignificatur. De mur- Pag.11. *mure diximus ex libro de Victu in acutis, in præcedẽti Aphoriſmo: Et rurſus in Coacis prædictionibus: Tumores in præcordijs recentes, doloreſq; ab ipſis, ſi non cum inflammatione fuerint, ſoluit murmur in præcordio (ipſo) obortum: & præcipuè ſi pertranſierit per urinas, aut alui egeſtiones. Sed & huius murmu-* 73. *ris meminit quarta Aphoriſmorum. Verùm murmur flatus potius indicium eſt: & ob id cauſæ motus materiæ, dolor & inquies propriè motus ipſius.*

Huic ſententiæ tamen plures repugnarunt, Trac.3. *quorum dux eſt Raſis in trigeſimo cõtinentium:* Cap.2. *& cauſam præbuit Galenus, qui rationem ſatis frigidam attulit: unde illa expugnata, quæ facile poteſt expugnari, Raſis exiſtimauit obtinuiſſe contra Hippocratem. Eum ſecuti ſunt multi, & Auicenna in tãto flagitio uoluit ſedere in duabus ſellis: nec auſus eſt ſtare pro Hippocrate, ueritate & utilitate humani generis. Galenus tamen Hippocratem ſecutus eſt. Medici noſtri temporis in utroq; præcepto aberrarunt. Nam & in non turgente materia purgant: & in turgente aluum ſolum lenientes, aut leuiter etiam purgantes, occidunt ægros. Cauſa quòd medici tam ſæpe aberrent ab hoc ſcopo, eſt, quòd dum ſunt iuuenes, uerentur, ſi non purgent, ne pro imperitis habeantur. Quibus ſe ducem exhibuit maleficus & imperitus quidam, in perniciem humani generis natus, qui etiam multa ſtultè de hoc ſcripſit, quæ perlegentibus hanc expoſitionem ſtatim, quòd extra propoſitum adducta omnino ſint, intelliguntur, nec rationes illas pondus ullum habere. Plures tamen medici ſequentes conſuetudinem à iuuentute contractam, in errore perſeuerant: adeò ut etiam ſe ſuoſq;, ſi caſus ſe offerat, ut frequenter accidiſſe uidi, perimant. Plurimum ergo debemus huic Aphoriſmo, quandoquidem uel cum ipſo adhuc adeò malè audiant medici, ut dicere ſoleant, medicos plures occidere quàm ſanare. Quod ſi hic obex non eſſet, haud dubito, quemadmodum Romani fecerunt, urbes eiecturas eſſe medicos publico decreto. Sed ad meliora tranſeamus.*

Inquit Galenus quinto de Tuenda ſanitate: Cap.15. *Tria ſunt genera ſubducentium aluum: medicamenta, ut ſcamonium & aloes: cibi, ut pruna, ceraſa, caules: & cibi medicamenti uim habentes, ut caricæ, cnicum, mercurialis. Quæritur ergo, an huiuſmodi liceat uti, ſcilicet cibis puris, & uim purgandi habentibus: in quo genere etiam ſunt cucurbitæ, ut dixi, & cucumeres? Galenus in tertiodecimo artis curatiuæ, in phle-* Cap. 15. *gmone cauæ iecoris partis admittit mercurialem, urticam, cnicum, polypodium, epithymum, & etiam ellebori corticem: quo fit, ut in turgente materia, cũ adhuc influit, tametſi principium iam prætererint, huiuſmodi admittere conueniat, quando ſpes fuerit reuocare quod adijcitur: aliter autem ſi materia quieuerit, non ſunt danda. quæ autem reuellunt, nec ſupra læſam partem ducunt, ſemper conueniunt: ut dum fiunt quæcunq; purgant uehementer. Ita ergo trium quæ aluum deijciunt, uſus erit: ciborum in ſanis: medicamentorum turgente materia: factis abſceſsibus ciborum uim medicamenti habentium, cum cibis ipſis, materiã quieſcente, lenientium. Vnde etiam caſsiæ nigræ uſus, ſolum phlegmonas iam patientibus utilis erit.*

APHORISMVS XXIII.

DEiectiones non multitudine ſunt æſtimandæ: ſed, ſi talia deijciuntur, qualia conueniunt, & ægri facilè tolerant. Atque, ubi uſq; ad animi defectionem expedit du-

cere, faciendum, ſi æger poſsit tolerare.

COMMENTARIVS.

Verba illa; Atque, ubi uſq; ad animi defectionem, *declarant Hippocratem loqui non de ſpontanea euacuatione, ſed à medico facta. Quod etiam docet continuatio ad præcedentem, tum ſubſequentem Aphoriſmum. Galenus hac in parte uituperandus non eſt, quòd dubitauerit. melius enim eſt in ambiguis dubitare, quam errare. Hoc autem ſic clarum eſt; in initio huius particulæ Hippocratē hæc duo coniunxiſſe ſimul: Si qualia oportet, purgentur, confert, & benè ferunt? Cum uerò dixit; Sic & uaſorum inanitio; non de humore ſolùm, ſed de operatione ipſa locutus eſt. Ideóq; hic, cum neutro modo loquatur, utrunq; aſſumit dicens: ſed, ſi talia deijciuntur, & ægri facilè tolerant: ſupple, tunc rectè agitur. Sunt ergo tria: Si qualia oportet purgari, purgentur, & ægri benè ferunt, tunc rectè agitur à medico? non autem ſufficit medico, quòd qualia oportet purgari, purgentur: nam oportet, ut per uiam debitam, & ſub debita quantitate, & conſtantibus uiribus, & reliquis purgatio fiat: Si uerò, qualia oportet purgari, purgentur omnibus ſeruatis conditionibus, tunc confert, & benè ferunt: & ita intelligendus eſt ultimus Aphoriſmus huius particulæ. Ergo per, Qualia, uel intelligimus conditionem ſolam humoris: & tunc, ſi natura id agat, confert, & benè ferunt: ſi medicus, non ſufficit. Secunda, ſi, qualia oportet purgari, purgentur à medico, & confert, & benè fert æger, rectè medicus agit. Tertiò, ſi per, qualia oportet purgari, purgentur, intelligamus humorem peccantem concoctum, per loca conuenientia, in morbis, in quibus conuenit, & ſub debita quantitate, tunc confert, & benè ferunt ægri. nec erit ſuperfluus iuxta hoc ultimus Aphoriſmus: nec quicquam, quamuis repetitum uideatur, repetitum erit, nec hic de naturæ euacuatione, ſed ſolius medici loquetur Hippocrates. Secundi igitur Aphoriſmi pars prima eſt de naturæ operatione: ſecunda medici. Sed animaduerte, quòd multùm differt dicere, Si talis fiat; & ſi, qualia oportet purgari: hoc enim ad ſolam materiam refertur: primum ad medici opus, quod longè plura comprehendit. Sed præſentis Aphoriſmi tota ſententia eſt de medici operatione, ut etiam ultimi: ſed in hoc iungit partes, quia per, Qualia, intelligit humorem peccantem: in ultimo autem, humorem, & qui & quomodo oportet, euacuari debet. Nec alio argumento indigeo ad hoc demonſtrandum, quàm ipſa ſerie uerborum ipſius Hippocratis, qui aliter utitur hoc nomine, Qualium, & talis. Qualium, enim eſt relatiuum primum, & plurale, Talis, relatiuum ſecundum & ſingulare. Sententia igitur primæ partis Aphoriſmi eſt, quòd duo ſunt conſideranda in euacuatione: quòd, qualis materia debet euacuari, euacuetur, & quòd ægri facilè ferant: non dixit, quòd conferat: nam, ſi, qualia oportet euacuari, euacuentur, neceſſariò confert: non tamen ſequitur, ut facilè ferant, uel ob multitudinem, uel locum, uel uires, uel alia incommoda. Vt autem, qualia debeant euacuari, cognoſcas, docet præcipuè in quarta particula, cum dixit: In medicationibus talia educere è corpore, qualia & ſponte prodeuntia, utile. quæ uerò contrario modo prodeunt, cohibere oportet. Sed & ex alijs ſignis, ut infrà. Sed dicetis: Non'ne oportet conſiderare quantitatem, ſaltem, quando nimis exigua fuerit? Reſpondeo, quòd Hippocrates non dicit; Quantitate ſunt æſtimandæ, ſed multitudine. iam enim præſuponit eſſe multam deiectionem.*

Aphor. [margin] · Aphor. 2ſ [margin]

Atque ubi uſque ad animi defectionem ducere expedit, faciēdum, ſi æger poſsit tolerare. *Præclarè feciſſet Galenus, ſi hunc ſaltem locum declaraſſet: ſcilicet ubi expedit, quomodo omittenda ſit, ſi æger poſſit tolerare. Deinde cum Hippocrates de euacuatione per aluum loquatur, ipſe exponit de ſectione uenæ. Par enim erat, etiam ſi uerum fuiſſet quod diceret, uel ut redargueret Hippocratem, uel ut illi quæ dixit applicaret: quorum neutrum cum faciat, meritò Galenus hac in parte damnandus uidetur. Sed ut breuiter uera fatear, Hippocrates nec de ſectione uenæ loquitur hic, nec de ſyncope, ut uelle uidetur Galenus: ſed uulgari illo animi deliquio, quòd ſuperpurgati ægri ſine magno periculo incurrere ſolent. Occurrit enim tacitæ cuidam dubitationi, quia dixerat, ſi æger poſſit ferre. Quomodo enim ſi ad uirium defectum æger deducatur, ferre potuiſſe dici debebit? propterea ſubiunxit, ubi æger poſſit perferre, ne uerearis animi deliquium, quod Græcè uocatur λειποθυμία ſeu λειποψυχία. Vtitur autem Hippocrates hic primo nomine. At ſyncopi correpti uocantur ab eo ſecunda Aphoriſmorum ἐκλυόμενοι, ab ἐκλύω, quod eſt diſſoluo, diſſipo, deſtruo. Quid ergo eſt, ut Galenus ſimplicem animi*

Aphor. 41 [margin]

defectum

defectum cum hac tanta iactura uirium confundat? & ſenſum Hippocratis extra propoſitum nulla ratione traducat? De hac exſolutione uirium intellexit in Coacis prædictionibus, cum dixit: Liquida alui egeſtio ſeu ſenſim ſeu ſimul, ſi contingat, mala eſt: altera enim uigilias, altera exſolutionem facit. Hic tamen non uult, ut medicus tanto periculo ſe exponat. Pag.27.

Pag.2. Adducitur hic Aphoriſmus in libro de Humoribus, atq; ibi, ut uiſum eſt diffuſè exponitur.

Vt uerò ea, quæ Galenus hic ſcribit, proſequar, quæ nollem illum ſcripſiſſe, proponit tres caſus, & omnes falſos: ſed primus ferri poteſt; cæteri ne initiato quidem medicinæ digni ſunt. Primus eſt, ardentiſſimarum febrium. hic, ſi intelligit ardentiſſimam febrem, id eſt, à flaua bile factam, aberrat toto, ut aiunt, cœlo: hoc enim eſſet ſcelerata manu hominem interficere. ſin autem de ea, quæ fit à ſanguine, adhuc generale præceptum non eſt uel ipſo teſte nono Artis curatiuæ, ubi de duobus ægris narrat, quibus ſecta uena ab alijs medicis exſoluti nunquam amplius reuixerunt. Sed legere ἰσχυροτάτοις πυρετοῖς, ut antiqua uerſio legit, id eſt uehementiſſimis febribus, melius eſt, quàm θερμοτάτοις. In ſecundo caſu phlegmonis uel ipſo teſte multo minus conuenit ſectio huiuſmodi uenæ, cum dicat tantum eſſe relinquendum ſanguinis & uirium, ut abſceſſus concoqui poſſit. Sed deceptus eſt Galenus ex dicto illo, quarto de Victu in acutis, ubi ſic mittit ſanguinem Hippocrates: In tertio caſu, in dolore coli, uel renum lapidis, ſi ad exſolutionem ſanguinem mittat, feretrum iubeat afferri medicus, & carnificem ſe miſſum teſtetur. Quare credo intelligendum de doloribus à cauſa calida ortis cum ſuſpicione futuri abſceſſus. Nec excuſant uerba illa, Adhibita diſtinctione. Nam in dolore coli ſæpe purgatio talis eâdem die occidit. Sed, utut ſit, melius eſt, ut expoſitione hac Aphoriſmorum à Galeno facta relicta ad illius libros de Arte curandi te conferas. hic enim aut toties aberrat: aut, ſi nolis hoc uerbum admittere, tot præbet aberrandi cauſas, ut omnino latronis ſit propter paucula uerba ſeu ab illo malè ſcripta, ſeu poſterius temporum uitio corrupta, ſeu à nobis perperàm intellecta tot inſontium uitam in manifeſtum periculum uocare.

Cap.10.

t.Com.74.

APHORISMVS XXIIII.

IN acutis affectionibus raró, & in principijs medicinis purgantibus uti. Et hoc cum præmeditatione faciendum.

COMMENTARIVS.

¶ Dictio πάθεσιν, non habet latinam reſpondentem: ſed in animi affectibus, dicimus eius loco perturbationem. Paſſio latinum non eſt, affectio uel morbus conueniunt. Eſt autem Aphoriſmi ſenſus: Vt purgemus medicamento, quatuor conditiones neceſſariæ ſunt, ſeu ſunt obſeruandæ: quòd affectio acuta ſit, in principio, raró etiam id conuenit, & cum præmeditatione faciendum. Cur ſolùm in acutis? Quoniam conuenit ſolum turgente materia, ut uiſum eſt: ſed omnis materia turgens facit morbum acutum: igitur conuenit ſolùm in acutis. Ab inferiore enim ad ſuperius argumentum concludit. Sola terra mobilis non eſt, ergo ſolum elementum mobile non eſt.

Proponitur hic Aphoriſmus, quoniam in uigeſimoſecundo dixerat: Neque in principijs, modò non turgeant. ideo ſubijcit: In acutis enim in principio licet purgare, ſed raró, & cum præmeditatione. Ex quo habetur, quod in proceſſu morbi nunquam, niſi in fine, cum materia concocta fuerit: in principijs autem, ſolùm in acutis, & hoc raró, & cum præmeditatione: raró quidem, quia raró contingit materiam turgere.

Sed dices: Cur ergo interponitur præcedens Aphoriſmus? Dico, quòd ille continuatur primæ partis Aphoriſmi illius: Concocta medicari. Reſpondet tacitæ obiectioni: Multa tamen fit deiectio materiæ ante coctionem, ideò uidetur utilis huiuſmodi purgatio. Reſpondet: Non, quia deiectiones non multitudine ſunt æſtimandæ: ſed ſi talia deijciantur, qualia conuenit, & ægri facilè ferunt. Quaſi dicat, etiam quod multa purgatione deieceris, nec qualia oportet purgabis, ſed alienum humorem, nec facilè ferunt, ideò non iuuabis illos.

Sed cur dixit, Raró eſſe purgandum in acutis? Quoniam ſex ſunt caſus, in quibus etiam quod materia turgeat, medicari non eſt tutum: non dico quod omnino prohibeat. Primus habetur in quarta Aphoriſmorum: Vtero gerentes ſunt medicandæ, ſi materia turget à quarto menſe uſq; ad ſeptimum, ſed has minus: iuniora autem & ſeniora uereri oportet. Non prohibet ex toto, ſed admonet. Secundus eſt in extenuatione partium uentris quæ ſunt infra umbilicum, ſecunda Aphoriſmorum: In quo-

1. Aphor.

his mor-

,, uis morbo partes ad umbilicum & imum uentrem attinentes, craſſitudinemq́ habere melius eſt: multum uerò extenuari, & contabeſcere, prauum. Sed hoc quoq; ad inferiores purgationes periculoſum. Tertius eſt ratione temporis, Aphor.5. quarta Aphoriſmorum: Sub cane, et ante canem, moleſtæ ſunt medicationes. Quartus eſt: Cum corpus eſt aſtrictum. ideo ſecunda Aphoriſmorum ait: Corpora cum quiſpiam purgare uo- Aphor.9. luerit, oportet fluida facere. Quod etiam quaſi Galenus in Commento obſeruat. dicit enim, quòd tria ſunt neceſſaria ad purgationem rectè faciendam: ut aluus aſſueuerit lenientibus medicamentis ſubduci: ut humores qui ſunt in meatibus, ſint præparati: & ut obſtructiones atque oſcula uenarum ſint aperta. Sed hic non meminit aſtrictionis alui. Dicit ergo ſe uſu edoctum, neceſſariam eſſe hanc præparationem humorum, & apertionem uenarum: ſic ut hæc exceptio tres contineat partes. Quintus eſt in Pag.4. eo qui nuper ſumpſit cibum, libro de Victus ratione in acutis: ubi iubet exhibendum clyſtere, non dandum medicamentum. Sextus autem caſus eſt, ubi inflammatio ſit in uiſceribus, in iua & in uentriculo aut inteſtinis, quia duceremus ſuper membrum læſum. Galenus autem in præſenti Commento dicit de omnibus uiſcerum inflammationibus: quod falſum eſt, ut ſuperius docui. Omnes tamen hi caſus, præter ultimum, docent periculum eſſe in purgatione, non expreſſè inhibent. Eſt etiam caſus de infante, quem non adduco, quia uix poterimus in illo deprehendere materiam turgentem.

In principijs. Cauſas diximus. Quid ſi prætereat principium? Dico, Non erit purgandum. Ideo malè facit Galenus, qui contra mentem Hippocratis conſulit, differendam quandoq; purgationem uſq; ad ſecũdam diem, ut humores præparentur, & ora uenarum aperiantur: maius enim erit longè damnum ex incremento febris, & decubitu materiæ, quàm uſus ex illa præparatione, niſi in pauciſſimis caſibus. Si ergo occaſio principij elabatur, tunc uel æger morietur, uel omnis ſpes reponenda erit in concoctione abſceſſus, & puris reiectione. Ex quo Pag.1. patet, cur dixerit Hippocrates libro Prognoſticorum hæc uerba: ›› Sanos equidem facere omnes ægrotos impoſſibile eſt. hoc enim præſtantius eſſet, quàm cognoſcere in poſterum euentura. Quandoquidem uerò homines moriuntur, alij priuſquam medicum uocent, præ uiolentia morbi: alij uerò accito etiam medico, repentè uita decedunt: quidam ubi unam uixerint diem, quidam tempore paulo longiòre, antequam medicus per artem aduerſus ſingulos morbos repugnet. “ Innuit manifeſtè, cum dixit quòd moriuntur antequam medicus aduerſus morbos poſſit parare & adhibere præſidia, quòd omnes morbi ſanabiles ſunt, in quibus tempeſtiuè bonus medicus adhibetur: ni modò ſint tam præcipites, ut dieculam aut parũ plus temporis poſt medici aduentum uitæ relinquant. Quadrifariam ergo pereunt ægri ex acutis morbis: uel quia medicus non tempeſtiuè adhibetur: uel quia medicus errat in ratione uictus: uel in purgatione aut euacuatione intempeſtiua, ſcilicet nimis ſerò turgentium humorum, aut nimis celeriter quietorum: aut quia morbus eſt in compoſitione lethalis, ut in uulnere cordis & cerebri. Ergo cum ita ſit, ſi bonus medicus tempeſtiuè adhibeatur, nulli morientur ægri, niſi ex uulneribus, aut contuſionibus huiuſmodi inſanabilibus, uel repentè, uel in quibus uires deficiunt ætatis uitio, aut peſtiferæ febris, aut lethalis ueneni. atque ita omnes citra artis infamiam. Et hoc dixi fermè mihi contigiſſe, ut uix ex trecentis languentibus, ad quos ab initio fuerim uocatus, unus interierit: imò nec forſan ex quadringentis, toto tempore quo in urbe mea artem exercui: fuereq; anni propemodum decem & octo. quod ex publica fide mortuorum, quibus nomen medici in urbe noſtra aſcribi ſolet, deprehendi adhuc poteſt. Atque etiam ex his qui perierunt, uix unus aut alter ab initio morbi me uocauit: ſed plerique ex tabe, hydropeue confecti ſunt.

Cur uerò adiecerit, id cum præmeditatione faciendum: poteſt referri ad electionem morborum, & ad modum operandi, ut cum id agimus, rectè penſitemus. Atq; id mihi magis arridet, quoniam iam rarò & in principijs faciendum dixit: ergo faciendum. Non ergo amplius reſtat, ut meditemur an faciendum. Et cum dixit rarò: neq; relinquitur ut meditemur in quibus. non enim eſſet artificioſum dictum, rarò nos docere id licere, niſi præſupponeret in quibus iam liceret nos ſcire. Ergo uult ut purgationem adhibeamus, meditantes quid, qua hora, qualiter & quomodo dandum ſit.

Huiuſmodi morborũ ut effigiẽ quãdã perſcribã, ex lib. de Internis affectionib. quẽ Galenus Pag.18.

 Hippocratis

Hippocratis eſſe affirmat, hoc exẽplum aſſumpſi. Cum lien bilem ad ſe traxerit, febris acuta illum inuadit, quæ progrediente morbo remittitur, præterquam in ipſa lienis regione, ubi calor perpetuò uiget, & dolor acutus per interualla uentris illum affligit. Huic ergo ueratrum, quum ſic habuerit, id eſt ſtatim deorſum purgans bi-
Pag.5. bendum dato, & gnidiococco ſubpurgato. At
Pag.9. dices, in pulmonis eryſipelate non purgat, niſi poſt ſeptimam diem, peplo & meconide: & in renũ lapide ſtatim purgat corpus ſcamonio: ergo præter materiam turgentem licebit purgare omnia, quæ ſunt omnino præter naturam, ut uermes, aquam, lapides atq; uenenum. In pulmonis autem morbo non purgamus propter febris uehementiam, & quia (ut dixi) materia non eſt prope locum tranſitus. Sed remiſſa febre & eryſipelate, purgamus ob materiam quæ morbo coniungitur, non autem morbi materiam.

APHORISMVS XXV.

SI qualia oportet purgari, purgentur, confert, & facilè ferunt: ſi contrà, difficulter.

COMMENTARIVS.

¶ Hunc Aphoriſmum, qui noſtram non uiderunt interpretationem, intelligere non poſſunt. ideo neq; hic Aphoriſmus dictus eſt in ſecundo ab Hippocrate, neq; in uigeſimotertio: ſed cum explicauiſſet, quòd in purgationibus à natura factus, ſi qualia oportet purgari, purgentur, confert, & facilè ferunt; & hoc in ſecundo Aphoriſmo: & rurſus, quòd ſi euacuatio uaſorum fiat talis qualis fieri debet, id eſt, cum omnibus conditionibus rectè euacuandi, quòd confert, & benè ferunt, & hoc in eodem: tertio, quòd, ſi à medico talia euacuentur, qualia oportet, & ægri benè ferant, quòd euacuatio illa rectè facta eſt, & hoc in uigeſimotertio: hic concludit, quòd ſi euacuatio fiat eorum, quæ euacuari debent, cum omnibus conditionibus, quæ ſunt quinq;; id eſt, in morbis, in quibus conuenit; ſub quantitate, qua debet; ſub tempore, id eſt, concocta materia; per locum conuenientem, & ut ſit materia peccans, quòd tunc conferet ægris, & benè ferent. Sed dices; hoc concordat cum dictis in ſecundo Aphoriſmo, & in ſecunda parte. Reſpondeo, quòd hoc eſt aliud: ibi enim docetur, quòd, ſi talis fiat, qualis fieri debet; nunc hic loco Qualium, ſubijce illas quinq; conditiones, & uidebis diſcrimen: nam illa fuit ratio generalis benè euacuandi: hic autem colligit dicta quatuor proximè præcedentium Aphoriſmorum, & breuitatis cauſa per, Qualia, omnes illas conditiones complexus eſt.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, IN SECUNDUM HIPPOCRATIS APHORIſMORUM LIBRUM,

PROOEMIVM.

CVm in ſuperiore libro, ut uidimus, Hippocrates ordinatè ad amuſsim curam morborũ inſtituerit, uenæ ſectione, purgatione, uictus ratione: non eadem diligentia ordinem in hoc ſecundo libro ſeruauit, adeò ut uix ordinem aliquem tenere uiſus ſit. Et quamuis Benedictus Buſtamanens Paz Hiſpanus, qui medicinã Salamanticæ profitetur, nixus ſit & huius libri ſeriem ad ordinem quẽdam redigere, ut et omnes alios: non tamen talis ordo ab Hippocrate ſeruatus dici poteſt, ut quemadmodum primum, ita & ſecundum continuo ſermone ſcriptum dicere poſſimus. Verùm illud Hippocratis eiuſdem in libris
Pag.1. de Arte, atq; primo de Victu dicendum erit: Autores qui aliquid etiam non rectè ſcripſerint, potius laudandi ſunt, quòd conati ſint inuenire, quàm uituperandi, quòd inuenire non potuerint: cum uoluiſſe inuenire, bonæ mẽtis argumentum ſit: non potuiſſe autem, malignitatis fortunæ. Itaq; cum in hoc ſecundo de cauſis morborum non generalibus agat, tum etiam auxilijs quibuſdam magis proprijs, ac de ſignis ipſorum morborum, tum etiam conualeſcentium, conſideratione ſatis fuerit totũ ipſum librũ in hæc quatuor capita redegiſſe. quæ uerò cõtinuo ſermone iungi poterunt, particulatim ſuis locis iũgentur.

Cæterùm quòd ad diligentiam attinet, nos quantam potuimus in interpretatione horum librorum adhibuimus, nacti materiam & hominem dignum, in quem tot labores inſumerentur: tum maximè, quòd illius fortuna, quanquam cla

rior

rior noſtra extiterit in re medica, nihilominus & ipſe ingratè et iniuſtè multa ac magna perpeſſus eſt, adeò ut cum feliciſſimus eſſet duobus filijs Theſſalo & Dracone, filiaq; quam Polybio & ipſi medico locauit in uxorẽ, amicisq; præcipuis Democrito & Philopœmone Abderitis, Dionyſioq; Alicarnaſſeo & Damageto Rhodio, tũ Perdicæ Macedoniæ Theſſalorumq; regibus, & apud Athenienſes ſummos conſecutus honores, coronã ſtatuæ aureorũ mille, initiatus myſterijs Cereris ac Proſerpinæ (quod uix Romanis Imperatoribus concedebatur) uictum in Pritaneo conſecutus, & ut illius gratia impuberes omnes Coorum filij uſq; ad pubertatẽ Athenis inſtitui poſſent: ipſe quoq; Theſſalus, filius natu maior, cum claſſem triennio Athenienſium, quæ cum Alcibiade in Siciliã nauigarat, ſponte & paternis ſumptibus ſecutus eſſet, curando milites aurea corona ab Athenieñſibus donatus eſſet: cùm etiam ipſos Athenienſes præcipuè, tum totam Græciam ab imminente peſte, quæ ab Illyrico ortum ſumpſerat, & in Græcos iam graſſabatur liberaſſet: cum dona ipſorũ Illyricorum regum immenſa, cum Regis regum Artaxerxis longè maiora, etiam periculum uitæ ſubiens ob Græcorũ libertatem, aſpernatus eſſet: cum Machaon & Podalirius Aeſculapij filij, Hippocratisq; maiores, Græcorũ exercitũ ad Troiam milites curantes ſecuti eſſent, è quibus Machaon in expeditione perijt: cum eiuſdem Hippocratis abauus Nebris, monitu Delphici oraculi ſeipſum & filium Chryſum & Calydonium obtuliſſet pro Græcorũ ſalute contra Criſos, cauſaq; fuiſſet ut illorum urbs expugnaretur, primum liberato exercitu circumſidẽte à peſte qua laborabat: infecto etiam canali aquæ, qui per ſubterranea urbem ingrediebatur, ueneno: demum Chryſo ipſo in muros ciuitatis primò aſcendente, unde etiam cum ex his deiectus eſſet extincto: cum etiam Coi ipſi ne cum rege Perſarum coirent extrema paſſi eſſent, euerſaq; funditus eorum urbs: tandem tamẽ coactus eſt Hippocrates ipſe in ſenectute, euerſa urbe fortunis omnibus ſpoliatus, cum filijs atq; deſcendentibus ad aram Theſſalorum confugere, illosq; exorare ut ſuppetias ferrent periclitanti ab Athenienſibus patriæ: qui urbem euerterant, alios occiderant, alios in ſeruitutem duxerant: hæcq; gratia, hi ſucceſſus tot beneficiorum in gentẽ ſuam, ſcilicet Græcorũ. Vnde rectè Theſſalus illius filius quaſi diuinãs, in oratione quam ante excidium patriæ apud Athenienſes habuit, inquit: Mala res eſt poteſtas, ô uiri Athenienſes. rarò enim homines, ea ut decet, rectè uti norunt. Sæpè etenim uni urbi parcitur ob unum hominem. Vnde ipſe Hippocrates Abderitis ſcribens inquit: Beatæ reſpublicæ quæ norunt, ſapientes uiros ac probos eſſe ſua munimenta, non muros aut turres. Verùm tantum abſuit ut hæc apud Athenienſes profuerint, ut etiam Hippocratem, quem tot donis ornarant, ob legationem apud Theſſalos habitam, impellente ſophiſta Antiphonte, tanquam hoſtem damnarent, ac ornamentis omnibus ſpoliarent. Sed & quantum obfuerit illi inuidia, ipſe teſtis eſt in Epiſtola ad Democritum, dicens: Plus exiſtimo uituperationis, quàm laudis apud homines me ex arte ob inuidiam conſecutum. Ille idem ibidem teſtatur, ſe ſæpius opinionem mutaſſe, nec ad finem artis perueniſſe. Quocirca minus mirari ſubit, ſi nec mihi aut filio meo pepercerunt, cum nec gloria nec potentia Hippocratem æquauerim: cuius tamen exitus adeò præter ſpem miſerabilis fuit, cum tamen eſſet nobiliſsimus, & multorum regum amicitia fretus. adeò uidentur ob improbitatem noſtram omnia, & dij etiam ipſi odiſſe homines: ut ipſum Aeſculapium, quòd nimis hominibus benefaceret, Iupiter ipſe (ut Hippocrates ex Democrito in Epiſtola ad Damagetum narrat) fulmine percuſſerit. Quid ergo eſt ut demirer, cum adeò benefecerim, tanta pati? Solatur tamen communis, ut dixi, hominum conditio, atq; eorum qui humano generi prodeſſe nituntur. neq; parem gratiam Galeno, ut Hippocrati, nec gloriam nec ſtudium, ut neque calamitates ipſas pares fuiſſe exiſtimo. Sed iam ad propoſitum redeamus.

APHORISMVS I.

IN quo morbo ſomnus laborem facit, mortale: ſi uerò ſomnus iuuat, non mortale.

COMMENTARIVS.

¶ Ab hoc primo Aphoriſmo uſq; ad quintũ proponit ſigna bona et mala in morbis, incipitq; à ſomno: uerùm ſtatim occurrunt quædam difficillima. nam in coniunctis oppoſitis, ut in Dialecticis docuimus, cum ex utroque oppoſitorum oppoſita ſequuntur ſingula ſingulis referendo, neceſſe eſt, ut rurſus affirmando, negandoq; ex oppoſitis ea, de quibus dicuntur, ſequantur: ueluti in præſenti oratione, Si ſomnus laborem facit, lethale eſt:

(Somnus laborem faciens,	Somnus iuuans,
Lethale:	Non lethale.)

ſi iuuat, non eſt lethale: ſequitur confeſtim, cũ lethale, & non lethale medio careãt, ut, ſi morbus lethalis ſit, ſomnũ oportere, ut laborem faciat: & ſi non ſit lethalis, ut iuuet: Et, ſi non ſit lethalis, ut non faciat laborem: &, ſi ſit lethalis, ut non iuuet: Et, ſi non ſit lethalis, ut non faciat laborem. Et enim ſi ſomnus laborem faciens oſtendit morbum eſſe lethalem, & iuuans non lethalem: igitur cum ex oppoſito eius quod ſequitur, ſequatur oppoſitum eius quod ſupponitur: ſequitur quòd ſi lethalis eſt, nõ iuuat, & ſi lethalis non eſt, non facit laborem. At, quia lethale, & non lethale medio carent, ideo nõ iuuare, & laborẽ facere, idem erunt. quod eſt abſurdum. quandoq; enim æger neq; iuuatur, neq; læditur à ſomno: morbus ergo is nec lethalis erit, nec non lethalis? Dicimus, quòd, ſi ea, de quibus dicuntur, ſint ſine medio, neceſſe eſt etiam illa, quæ dicuntur, eſſe ſine medio: ſed non contrà. at Hippocrates proponit ea, quæ dicuntur, eſſe ſine medio. Ergo, ubi non iuuet, nec noceat, quamuis neceſſe ſit, ut ſit lethalis, aut non lethalis morbus, nullam tamẽ ex ſe præſtabit indicationem, quoniam ſub utrouis ſemper continebitur.

Alia dubitatio eſt, quoniam in ſomno quædam ſemper ſe habent grauius, ut reſpiratio, & delyrium: quicunq; enim loquuntur per ſomnum, delyrant, quãdo nec ſanis integra ſit mens: item reſpiratio grauior, & decubitus plerunq;: quædam uerò melius, ut quies, concoctio. quod nam igitur erit ſignum ex his certum? ideo, cum dixit (ſacit) intelligere debemus, à ſomno, non in ſomno. In libro enim de Medici uulnerarij offi-
Pag. 1. cio inquit: Aut ſimilia, aut diſſimilia, quæ comparari debent: natura ſimilia eſſe debent, ut crus cruri, non crus brachio: ergo nec ſomnus uigiliæ, ſed uigilia, quæ ſomnum anteceſſit, uigiliæ, quæ ſomnum ſequitur: tum uerò etiam uigilia, quæ breuem ſomnum ſequitur, uigiliæ, quæ longum. Comparare autem uigiliam, quæ ſequitur ſomnum præcedentis noctis, uigiliæ ſequenti ſomnum externæ noctis, quamuis utile ſit in dijudicando, non tamen eſt his ad propoſitum. neq; conducit, quæcunq; utilia ſunt, ubiq; adduxiſſe, quod Galeno familiare eſt: ideo ſequi debemus illius bene, non male, acta. Tertia dubitatio eſt, quia in omnibus acceſſionum principijs ſomnus laborem, & damnum affert; quomodo ergo dijudicabimus hoc? Reſpondeo, quòd Hippocrates hic loquitur de morbis acutis, in quibus potius adſunt exacerbationes, quàm acceſſiones, Intellexit hoc ſexto Epidemiorum, cum di-
xit: Quæ in ſomnis exacerbantur, & quibus Sec.7.
extremæ partes perfrigerantur, & mens turbatur, & alia quæ circa ſomnum fiunt eiuſmodi, & quibus contraria.

Quarta eſt, quoniam in incrementis morborum ſomni labores afferunt, & tamen id non uetat quin ægri ſeruentur. Verùm ut hæc intelligamus, uideamus quid per laborem intelligat
Hippocrates. πόνος Græcè labor eſt, duoq; 46.
præcipuè ſignificat, dolorem & fatigationem, ut ſecunda Aphoriſmorum, dum inquit: Δύο πόνων ἅμα γινομένων id eſt: Duorum dolo-
rum qui ſimul. Et rurſus, ὅταν ἄρχηται πο- 48.
νεῖν, id eſt: In motu cum fatigari cœperit: Galenus uerò connumerat ſebres, dolores, fluxiones, inflammationes, delyria, ſopores. Sed ratio docet ad duo reduci debere, aut morbi & ſymptomatum incrementum. & hæc enim doloris nomine ſignificantur: aut ad uirium lapſum & oppreſſionem, & hoc à fatigatione. dolorem enim & fatigationem communi ſignificatione interpretatur Hippocrates. Quod uerò citat Galenus ex morbis uulgaribus ſumptum, Fuchſius dicit eſſe in tertio libro. ego id non inueni in illo, quamuis ter propè accedat.

Sed ut ad rem redeam, dicebat Hippocrates Sec.4.
ſexto Epidemiorum: Somnus calefacit interio-
ra, & refrigerat exteriora, uigilia contrà. Et Pag.11.
ſecũdo de Diæta: Somni ieiunorum attenuant & frigefaciunt, ſi non longi fuerint, præſens humidum euacuantes: qui uerò magis calefaciunt, carnes colliquant, & corpus diffundentes exſoluunt ac debiles reddunt. à cibo uerò ſumpto calefacientes humectant, alimentumq; in cor-
pus diffundunt. Et in tertio rurſus: Somni, dum Pag.5.
corpus repletur, longi ac dulces contingunt: cum uerò non amplius repletur corpus, ſed fit ſecretio, tunc perturbant. Ex his non difficile eſt uenari omnium horum cauſam. nam in morbis, cum nõ aſſumatur cibus, aut ualde exiguus, non poſſunt contingere ſomni dulces & iucundi: ſed, ſi natura concoquit, & perficit, quod tentauerat, melius ſe habet neceſſariò homo à ſomno, quàm antea; ſi non laborem ſentit patiens. non ergo in acutis ſomni labores in incremento afferre poſſunt, ſi morbus lethalis non ſit, quin magis iuuet ex alia parte materia benigniore reddita: propterea Hippocrates adduxit iſta duo ſimul, lethale, & non lethale, non fruſtra, nam aliter unum ex alio intelligeretur: ſed ut uno Aphoriſmo, qui generaliſſimus eſt, in omnibus morborum temporibus cognoſceremus.

morituros

moriturosſ, & ſuperuicturos. Si enim labores ſi-
ne iuuamento apparuerint, morientur ægri: ſi iu-
uamentum ſine labore, ſanabuntur: ſi utrunque,
conſiderare oportet, quid uincat, & iuxta illud
ferre iudicium. Ita doctrina redditur generalis,
nec exceptione temporum opus eſt, & omnibus
conuenit, & dilucida eſt: quæ iuxta Galeni ex-
poſitionem obſcura, & contracta, mutilataq́; red-
debatur: quoniam nimis alijs incumbebat Hip-
pocrate derelicto. Nos uerò nihil ſupponimus, ni-
ſi ut æger rectè regatur, ne cibus negocium il-
li faceſſat.

APHORISMVS II.

VBi ſomnus delyrium ſedat, bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Non quia hoc ſit exemplum eorum quæ la-
boris nomine ſignificauit, hunc Aphoriſmum
ſubiecit (quid enim abſurdius, exēplis huiuſmo-
di in tanta breuitate uti) ſed ut intelligeremus
etiam de his quæ ſub labore non comprehendun-
67. tur, quale delyrium eſt, intelligi Aphoriſmū. Si-
" cut & illud quarta Aphoriſmorum: In febribus
" ex ſomnis timores, aut conuulſiones, malum.
quamuis conuulſio ſub dolore comprehendi poſ-
ſit, eſt tamen conuulſio dolore aliquid maius. ſo-
let autem Hippocrates huiuſmodi facere men-
tionem.

Delyrij autem genera ponit Hippocrates in
primo Epidemiorum ſeptē: Phrenitim, inſaniam,
delyrium propriè, mentis motionem, ſtuporem,
melancholiam, & furorem. Phrenitim uocat,
cum aſſiduè delyrant: cum per interualla, dely-
rium: furorem, cum inſaniunt cum ira: inſaniam
autem, cum non rectè cogitant: melancholiam,
cum fruſtrà timent: ſtuporem, cum ſunt obli-
uioſi: ſed mente moti, cum leuiter & quaſi occul-
tè delyrāt. Duo tamen genera Hippocrates ſex-
53. ta Aphoriſmorum maximè conſiderauit, cum di-
" xit: Deſipientiæ, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores:
" quæ uerò cum ſtudio, periculoſiores. An uerò ſi-
gnum laudabilius erit, prauam deſipientiam, an
leuem ſedari? quæſitum hoc de omnibus eſſe po-
teſt. Et certè maius malum ſedari, roboris uirium
maius eſt argumentum: minus autem, certioris
ſecuritatis. Et quanquam delyrium propriè, ut di-
xi, dicatur de uigilantibus: tamen ſi multū etiam
per ſomnum abundet, malum eſt. Et in illud Hip-
Pag. 6. pocratis deuenimus in Coacis prædictionibus;
" quod uerißimum eſt: Somni profundi, non tur-
" bulenti, firmam indicationem ſignificant: turbu-
" lenti uerò, cum dolore corporis incōſtantes ſunt.

Sed ut ad rem redeam, periculoſum eſt omne de-
lyrium: ſed quod fit cum riſu, ſanguinis abundan-
tiam ſignificat: quod cum ſtudio, melancholiæ:
quod cum furore, à flaua bile: quod cum ſtudio
fit, & ira etiam, aut oculis peruerſis, aut dētium
ſtridore, plerunq́; affert mortem, quoniam peßi-
mum eſt. Et ideo dicebat Hippocrates in Coacis
prædictionibus: Mentis emotiones modicè fero- "
ces, & ferinum & conuulſionem ſignificant. "
Fiunt enim ab atra bile, quæ exuſta eſt.

Sed cadit dubitatio: quia in Philini uxore, "
primo Epidemiorum, ſomnus delyrium ſedauit in — Languens quartus.
undecima. dicit enim, quòd omnium facta eſt me-
mor, & tamen mortua eſt in uigeſima. Galenus
tranſit, ut ſolet, rem ſicco pede. Verùm refugiēt
quidam ad illa uerba: Sed ſtatim in delyrium re-
cidit: illa non excuſant. nam uidebatur à ſomno
euicta cauſa delyrij. Ideo hoc de delyrio intelligi
debet, ratione morbi delyrium facientis, ſcilicet
febris: ideo cum ibi eſſet ſignum abſceſſus inte-
riorum, mortua eſt. Quod ergo in primo gene-
raliter dixit, generaliter etiam de omnibus mor-
bis eſt interpretandum: at hoc de delyrio, non
eſt interpretandum in abſceßibus. fieri enim po-
teſt, ut in morbo laterali, in abſceſſu iecoris, ut
delyriū ex ſomno ſedetur, & tamen æger moria-
tur: non tamen robuſtior ſibi uidebitur, & cor-
pus melius mouebit. Ob id dixit, malum aut bo-
num ſignum, quia pertinet ad facultatem anima-
lem: labor autem ad naturalem, quæ ſola poteſt
morbos euincere. Huiuſmodi exemplum habe- — Pag. 9. Qui iuxta Medoſadæ.
tur quarto Epidemiorum, qui mēte motus à ſom-
no, tamē nō inſanijt, iudicatus eſt quartadecima.

APHORISMVS III.

SOmnus atq; uigilia, utraq; ſi modum exceſſerint, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Poteſt de ſigno & cauſa interpretari hic
Aphoriſmus: ſed antecedentia & conſequentia
docent, quòd de ſigno. nam ſomnus lōgior ſigni-
ficat frigiditatem, & humores ac uapores abun-
dantes: quæ omnia in acuta febre ſunt abſona.
uigilia uerò, calorē, uel immodicā ſiccitatē. Con-
ſiderantur autem in ſomno, qualitas, quantitas,
tempus & ſuperuenientia. Qualitas eſt, quia
quidam eſt leuis, quidam profundus: & quidam
quaſi ſopor, & quidam purus. Leuis eſt, cum fa-
cilè expergiſcitur: profundus, cum difficulter,
ſed experrectus magnā facit mutationem in re-
ſpiratione: in ſopore autē difficulter expergiſcū-
tur, et fit parua mutatio in reſpiratione: aut ſi fit,
nō eſt naturalis. Serapio in capite de Mādragora
dicit,

dicit, quòd generat talem ſomnum per tres horas, ut homini poßit præſcindi membrum abſque ſenſu. Quid ergo uoluit Hippocrates in hoc Aphoriſmo? Nil aliud niſi ut intelligeremus, non ſolùm ex rebus non naturalibus, ſed etiam naturalibus, cum qualitate aut quantitate à debita menſura aut ſtatu uariauerint, ſumenda eſſe indicia exitus morborum: Plurimum tamen differt hic & præcedens Aphoriſmus à primo. hic enim ſolum de bono & malo agit, in primo autem de lethali ac non lethali. Ideo patet continuitas huius Aphoriſmi cum præcedente: cum in illo ſomnus ad rem naturæ contrariam comparetur, hic ad proprias conditiones.

Pag. 4. Hippocrates cum definiret hãc metam ſomni, libro de Ratione uictus in acutis quatuor ponit ordines: Primum, ut quis dormiat nocte, uigilet in die. Secundus, ut dormiat die uſq; ad tertiam diei partem, ſcilicet noctis etiam parte ultima. Tertius, ut reliqua parte diei. Non dormire autem nec die nec noctu, peßimum eſt, inquit. Sub indicatione tamen, uigilia aliquando non eſt adeò malum ſignum. Vnde Prædictionum pri-
Pag. 6. mo: Vigilijs infeſtati derepentè cum inquieta iactatione ſanguinem fundunt. Sunt ergo uigiliæ nonnunquam indicationis, maximè per ſanguinem narium, ſignum.

Sed cum, ut dixi, illud magis poßit intelligi de qualitate & quantitate, quæritur meritò, de quo Hippocrates intellexerit? & Reſpondeo, quòd de quantitate, quia qualitas ad uigiliam extendi non poteſt. Differt ſopor in tribus à uero ſomno: profunditate, longitudine, & quod præternaturalis ſit. de hoc igitur adhuc uerior eſt
Pag. 7. Aphoriſmus. Ipſe idem in libro de Coacis prædictionibus uult, quòd omnis ſopor ſit malus. Prædicit autem ſopor, in acutis potißimè, phrenitidem uel delyrium, uel conuulſionem, aut parotidas: ſoluitur autem turbatione uentris nonnunquam, uel indicatione. In capitis autem ul-
Pag. 4. neribus ſopor lethale ſignum eſt, ut Hippocrates in libro de Capitis uulneribus teſtatur.

APHORISMVS IIII.

NOn ſatietas, non ſames, neque aliud quicquam quod naturæ modum exceſſerit, bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Hic rurſus labitur Galenus, exiſtimans nugacem eſſe Hippocratem, ubi maximè breuitati ſtuduit. neq; enim animaduertit ordinẽ Hippocratis, qui in primo Aphoriſmo poſuit ſigna ſalutis & mortis, duobus ſequentibus mala & bona: hic uerò memini ſigni non boni, quod eſt remißius et minus uerendum, quàm malũ ſignum. Quocirca perſpicuum eſt, nimis oſcitanter explicuiſſe hos Aphoriſmos Galenũ. Hippocrates
Aphor. 33. infrà inquit: In omni morbo mente conſtare, & " bene ſe habere ad ea quæ offeruntur, bonum: " contrarium uerò, malum. " Galenus ibi rectè meminit huius, quod bona & mala ſigna non ſunt ſalutis aut mortis ſigna: ſed euinci poſſunt à contrarijs. Appetere autem cibos, eſt incolumitatis iecoris & uentriculi ac cordis ſignum. Ego non odi Galenum, quinimò ubi aliquid abſurdum in eius dictis inuentum fuerit, malim non eſſe: credo ergo (cordis) eſſe adiectum aliquo modo. nec ignoro multa in cõtrarium pro Galeno poſſe adduci: ſed nos doctrinam contentioſam facere non decreuimus, ſed claram. illud enim certum eſt, appetitum cibi & potus, rectum ſcilicet in quantitate, qualitate & tempore, argumẽtum eſſe bonæ diſpoſitionis iecoris, uentriculi, & intermediarum uenarum. Appello rectum appetitum in qualitate, cum homo cibos appetit ſibi utiles aut cõſuetos: in tempore, hora ſolita, ſi ſit ſanus, uel remißionis morbi, & maximè hora frigidiore diei, cum eſt æger: in quantitate, ut neq; plus neq; minus, neq; frequentius neq; rarius cibum requirat, quàm ei ſit opportunum. Recitat Hippocrates quinto Epidemiorum, in Oeniade Pag. 2.
ciuitate quendam cum ieiunus eſſet, ſuctum uehemẽtem ſentire ſolitum, ac dolorem: & quamuis purgatus fuerit medicamentis ualidis, non potuit ſanari: ſanatus eſt autem ſectione uenæ, donec exanguis fieret ex utraq; manu. Erãt autem egeſtiones prauæ & exuſtæ: quocirca bilem utranq; in uenis abundaſſe intelligitur.

Neq; aliud quicquã quod modũ naturę exceſſerit, bonũ. Habẽtur hæc li- Pag. 3.
bro de Alimentis, & dat exẽplum inter reliqua de quiete & iactatione: & habẽtur exempla à Galeno in libro Artis medicæ. ſed redeo ad Hip- Cap. 82.
pocratis uerba ibi, quæ ualde ſunt ad præſens propoſitũ. Et ex his et alijs naturalibus, & quæcũq; alia huiuſmodi ad detrimentum & utilitatẽ procedunt. Labores totius & partis & magnitudinis ſigna, alterius ad maius, alterius ad minus: & ab utriſq; ad maius, & ab utriſq; ad minus. Voluit Hippocrates, quòd ſigna ſumerentur uel à rebus non naturalibus, uel naturalibus. Et à rebus naturalibus dupliciter, ſeu eſſent permutatæ qualitate aut quantitate. Et quantitate, ad maius aut minus. Et ad maius ab utriſq;, toto ſcilicet, ac partibus: aut ad minus, ab utriſq; etiam. uelut,

ſi augea-

ſi augeatur fames & quies: aut utrunq; minuatur, aut unum augeatur, alterũ minuatur. Et maius in omnibus exceſſus qualitatis ſignũ eſt, eam actionem parientis: minus autem, defectus.

APHORISMVS V.

SPontaneæ laſsitudines morbos prænunciant.

COMMENTARIVS.

¶ Continua *ſit narratio cũ præcedentibus: dum tranſit* Hippocrates *à ſignis ma'is naturalibus, ad ea quæ ſunt præter naturam: ut intelligamus, in huiuſmodi non eſſe neceſſariam peruerſionem qualitatis aut quantitatis. quandoquidem ſint toto genere iam peruerſa, & ab ipſa natura aliena: nondum tamen ſunt morbi propriè, ſed initia & uiæ ad morbos. tres autem eſſe laſsitu-* Cap.5. *dinis ſpecies, declarauit* Galenus 3. de Tuenda *ſanitate. atq; omnes ſi citra cauſam manifeſtam contingant, morbos declarant, uocanturq; tunc ſpontaneæ: ſed etiam ex laboribus periculoſæ ſunt, non tamen adeò: ideo de illis locutus non eſt* Hippocrates, *non quòd etiam illæ non minentur morbos, ſed quoniam non neceſſariò. Vt uerò deteriores ſunt, eo magis morbos minantur, & certius, & maiores: ut quæ abſceſſus, quæ ulceris ſenſum præbet.*

Eſt etiam laſsitudo, quæ cõſequitur morbos, 13. *de qua* Hippocrates *ait in* 4. Aphoriſmorum: „ *Laſsitudinem habentibus in febribus ad articu-* „ *los, & circa maxillas potiſsimè abſceſſus fiunt. Quare nõ ibi loquitur de ſpontanea laſsitudine, quæ morbos prænunciat, cum iam febricitans morbo detineatur: nec de alia quæ fit à laboribus, ſed conſequente febrès. ſequitur enim ad illas colliquato humido, & ſupra modum calefactis muſculis eadem diſpoſitio, ſicut ex labore, ſcilicet laſsitudo.*

Sunt laſsitudinis, quæ ab exercitatione fit, In fine. *tria genera, teſte* Hippocra. 2. de Diæta. *Prima, quæ aduenit non exercitatis: ſecunda, quæ exercitatis ultra modum, conſuetis tamen exercitijs: tertia, quæ aduenit exercitatis ex inſuetis exercitijs. harum omnium proponit curam ibi. Porrò in prima & ultima colliquantur, ait, carnium humidiòres partes, & calefiunt & accẽduntur, ſequiturq; febris calida: at in ſecundo genere carnes ſiccantur, ſequunturq; horrores: & hæc eſt ſimilis ei quam* Galenus *ulceroſam appellat. Ergo hæc eadem de ſpõtanea dici poterunt. Verùm* Pag.5. *de ſpontanea loquitur propriè in libro de Locis in homine, ubi docet; quòd cum ex frigore bilis defluxerit ex capite tum ad carnes, tum ad pectus: quoniam muſculi nituntur depellere moleſtiam illam, nec queũt, idem eis accidit quod delaſſatis. Nam uidemus, ſi quis contendat abigere quod non poteſt, aut brachium rectum detinere, in momẽto fatigari, ac ſi homo duabus horis contudiſſet in mortario puluerem. Fatigatio ergo à nixu fit: nixus oſtendit cauſam moleſtia afficientem, quæ ibi manens concalefactaq;, febres & abſceſſus gignit: ob id laſsitudo ſpontanea prænuncia eſt morborum.*

Porrò laſsitudines ſolui ex ſanguinis mictu, declarauit 2 Prædictionum. *Vbi aduertendum,* Pag.4. *quòd mictus ſanguinis laſsitudini ſuccedens, & eam ſoluens, non malus eſt: præſertim ſi ſine febre & dolore aduenerit. Ergo de laſsitudinis exemplo, quòd etiam ex laboribus coorta pariat morbos lethales: exemplum habetis ab Hippocrate libro* 3. Epidemiorum, *de adoleſcente* Sect.2.languente 8. *habitante in* Mendacium *foro: hic enim in ſeptima die obijt.*

APHORISMVS VI.

QVicunq; dolentes aliqua parte corporis, plurimum dolorem non ſentiunt, his mẽs ægrotat.

COMMENTARIVS.

¶ *Poſtquã docuit, dolorẽ citra cauſam manifeſtam oſtendere futurum morbum: hic quaſi ex conuerſo declarat, non ſentientes dolorem plurimum alicuius partis, magno morbo laborare. Famoſus eſt hic Aphoriſmus, et apud Auicẽ-* t.4.cap. 9. *nam prima tertij, & apud Celſum libro* 2. *reci-* Cap.7. *tatus. Auicenna in febribus illum interpretatur: Celſus uerò & Galenus de cauſa doloris, nõ de dolore, ut* 6. Epidemiorum. *In cranone antiqui* Sect.1. *dolores frigidi, recentes uerò calidi. Durũ enim uiſum eſt illis, quod & alijs uideri poteſt, dolorẽ eſſe, & non ſentiri. Itaque tales cauſas eſſe dicimus, eryſipelas & uulnus atq; abſceſſum, etiam conuulſionem, ut Galenus. Ergo ut huiuſmodi* Pag.5. *doctrinæ aliquid referam, exemplum ponam illud in Coacis prædictionibus: In anginis omnia pernicioſa ſunt, quæ non manifeſtum dolorem faciunt. Et dolores etiam qui ſedantur, citra manifeſtam cauſam pernicioſi ſunt. Vnde liquet, bifariam hominem dolorem nõ ſentire poſſe, cum debeat: uel quia ab initio cauſam doloris contraxerit, uel quia etiam dolorem, ſed pòſt abſceſſerit. Palàm eſt ergo, hoc, Nõ ſentire dolorẽ, nulli eſſe auxilio, ſed malum malo addit: ſiquidem e-*

tiam deſipientiam. Verùm ſi quis ob dolorem alium unum non ſentiat, quemadmodum infrà, non eſt admiratione dignum: duobus doloribus ſimul nõ eundem locum infeſtantibus, maior mi- Aphor.46. Pag.2. norem obſcurat. Porrò, ut habetur in 1. Prædictionum, dolores quidam magis propriè mentis emotionem ſignificant, ut circa umbilicum palpitantes, & in cruribus ac ſura: uerùm nõ ulla magis ex parte quàm capitis. At cõtingit dubitatio, cum in podagricis dolor nonnunquam ceſſet, nulla cauſa manifeſta, ſed ſola euicta particula. dolor enim in mutatione cõſtat, ubi euicta ſit pars, etiam mente conſtante dolor ceſſare poteſt. At non ſic eſt, quandoquidẽ eo in habitu Hippocrates eſſe uelit hominem, ut niſi mens percuſſa eſſet, doleret.

APHORISMVS VII.

QVæ lõgo tempore extenuantur corpora, lẽtè reficere oportet: quæ uerò breui, breuiter.

COMMENTARIVS.

¶ Poſtquam locutus eſt in ſex Aphoriſmis prioribus, de ſignis, & maximè præcedentibus futuros morbos: in his ſex loquitur de his quæ pertinent ad neutrorum corporum curam, id eſt, quid circa illa agere debeamus. Et dat regulam, quæ poteſt amplificari, ut ſit generalis. Reditus ad naturalem ſtatum debet eſſe ſimilis receſſui: ſi lentus, lentus: ſi celer, celer. Galenus aſſignat cauſam, quia in longis morbis ſolida conſumuntur: igitur ſi copioſus exhibeatur cibus, non ſuſtinebunt. in breuibus autem, ſolùm ſpiritus & humores non ſolida: ideo cibus poterit concoqui. Hic ſeruata autoritate tanti uiri, multi ſequuntur Cap.5. errores. Primus eſt, quod ipſemet fatetur 12. Artis curatiuæ, membra ſolida abſumi in febribus colliquantibus: igitur tunc non licebit breui reſtaurare. Secundus, quia nõ in omni longo morbo ſolida extenuantur, ut patet in quartana, & alijs minus pernicioſis morbis, ut in deſtillationibus: & tamen illam conſumptionem non debemus reſtaurare ſubitò. peſſimè enim cedet, nec reſtaurabitur, & plurimùm lædetur. Tertius eſt, quia dantur cibi & alimẽta leuis coctionis, quæ poterunt à ſolidis debilitatis confici: ut oua. Quartus, quia in hoc Galenus præſupponit imparem conſumptionem, & Hippocrates parem. Quàm enim abſurdum eſt dicere, quòd celerius reficere oportet paruam extenuationem, quàm magnam: cum hoc ſit neceſſarium, etiamſi nolimus. neque eſſet ex dictis Hippocratis, teſte Galeno ipſo, qui uult, quòd nil dicat niſi reconditum, eo minus in Aphoriſmis. Hoc autem eſt per ſe clarum. Hæc tamen expoſitio pleriſque quippiam uidetur eſſe, & artificioſa. Ratio ergo deducenda eſt ex conſuetudine, quæ non ſolùm tenet in ſimilibus, ſed etiam in contrarijs. Cum reſolutio fit ſenſim, neceſſe eſt ut membra minuantur ſenſim: igitur aſſueta ſunt leui motui: quare læduntur à copioſa, & confertim facta reſtauratione. Cum uerò reſolutio eſt facta confertim, læduntur, niſi celeriter reſtaurentur. nam iuxta Galeni dictum ſequeretur etiã quintus error, ſcilicet quòd poſſemus quæ breui extenuantur corpora, & lentè & breui reficere ad arbitrium noſtrum: quod Hippocrates ipſe non admittit. Vel dicas ſic: Quæ lentè extenuantur, exiguum habent appetitum reſtaurationis: quæ citò, magnum. ergo hæc celeriter, illa ſenſim ſunt reſtauranda. Et ita Aphoriſmi ſententia redditur generalis, & ſine exceptione.

Hanc obſeruationem à contrario, declarabat nobis Hippocrates à natura fieri in parientibus, libro de Natura fœtus. Volens enim oſtendere, Pag.4. puerperij tempus in maſculis finiri in triginta diebus, in fœminis autem in quadraginta duobus, ſic probat: Puer mouetur in triginta duobus, & fœmina in quadraginta duobus: igitur puer perficitur in totidem diebus, & fœmina in totidẽ. Sed quanto magis fœtus eſt maior, tanto magis trahit de ſanguine: quãto minor, minus. hoc enim principium eſt naturale, ſicut primũ ſumptum ex experimẽto: ergo quãto magis proceſſerint dies fœtus, tanto plus trahitur de ſanguine: ergo tanto minus ſupereſt. & in principio, cum minimum trahatur de ſanguine, plurimum ſupererit: igitur in purgatione à principio puerperij purgabitur magna quantitas ſanguinis, & perſeuerabit in maſculo ad dies triginta, in fœmina ad quadraginta duos, perpetuò minuendo. Vides igitur rationem claram Hippocratis, quòd incrementa debent eſſe per tot dies, & ſub eadem quantitate, ſub qua & per quot dies diminutio fit, & econtra.

Huiuſmodi exemplum habetur libro de Lo- Pag.9. cis in homine: ubi tabificos curare docet, præcipiens ne ſe ingurgitent cibis multis. Contraria ratione in acutis ſtatim tranſit ad exhibitionem ciborum in ueſperi, ubi in manè ſorbitionem dederit: de Ratione uictus Pag.3. in acutis.

APHO-

APHORISMVS VIII.

SI quis à morbo cibum aſſumens, non corroboratur, pluri alimento corpus uti ſignificatur: ſi uerò nō aſſumenti hoc accidat, ſignum eſt quòd corpus indiget euacuatione.

COMMENTARIVS.

¶ *Satis manifeſta eſt continuatio cum præcedēti Aphoriſmo. Cum enim iam dixiſſet, quòd quæ longo tempore extenuata ſunt corpora, lentè reficere oporteat: quæ breui, breuiter. dicet aliquis: Sic egi in utriſq; nec reſtaurantur. Et maximè in extenuatis lōgo tempore, dicit, Caue ne plus quàm oporteat cibi dederis. Quòd ſi non, tunc corpus indiget euacuatione. Proponit ergo tres caſus, in quibus corpus non reſtauratur. Primùm, ubi non dederis quantum oportet: propterea dicit, Cibum aſſumens. Secundùm, cum damus plus quàm oportet. Tertiùm, cum corpus euacuatione indiget. Et ideo innuit, quòd non ſolum ex nimia refectione in conualeſcentibus ægri læduntur, ſed etiam quòd mirum uideri poſſet, minus reſtaurantur quàm à mediocri cibo.*

Galenus uidetur interpretari partem illam: Si uerò non aſſumenti hoc accidat. id eſt, quòd nō aſſumat quantum debet, & propter hoc non nutriatur, ita ut praui humores ſint cauſa, quòd nō accipiat quantum debet cibi, nō cauſa quòd non nutriatur. Et certè ſermo Græcus hoc docet, quoniā ſcribit, ἢν ἐκ νόσου τροφὴν λαμβάνων. inde ſubijcit, μὴ λαμβάνοντας. ut ſit ergo ſenſus: Vbi quis ex morbo non corroboratur, ſi cibum aſſumat quātum oportet, id accidit, quoniā plus aſſumit quàm debet: ſi uerò non corroboratur, quia non aſſumit quantum debet, ſignum eſt quòd corpus indiget euacuatione. Aliud quòd Galenus dicit, eſt, quòd uellet ſequi nonū Aphoriſmum, inde octauum: ſed meo iudicio melius ſic " iacet, ut ſtatim poſt illa uerba, Signum eſt quòd " corpus indiget euacuatione: ſubijciamus, Corpora cum quiſpiam purgare uoluerit. inde ſubijciat, Non pura corpora quanto magis nutries, id eſt, niſi purgaueris, lædes, etiam quod uelis ipſum nutrire. At ſi hunc Aphoriſmum præpoſueris alteri, non poterit poſtmodum octauus cōuenire ſeptimo, intercedente nono. Sed hoc parum refert, ſufficiat ſolùm admonuiſſe cōtinuitatis amborū.

Pag.5. *Hic Aphoriſmus ſcribitur in Coacis prædictio" nibus his uerbis: Qui ex morbis longis ſe refo" cillantes bene cibū accipiunt, & nihil proficiūt, " hi malignè in recidiuam incidunt. Hic præſupponit morbum eſſe longum, & non repurgari corpus medicamento. Sed in Aphoriſmo, ut uterim parum aſſumant cibi, & purgentur. In Coacis etiam prædictionibus uult, quòd accipant plusquā oportet: & in hoc caſu dum perſeuerant, in morbum recidunt.*

Vnum aūt eſt animaduertēdum, cuius Galenus nos minimè admonet, ſcilicet Hippocratem referre reſtaurationem ad robur, non ad carnes & pinguedinē, ſciens quòd qui uires recipit, tria neceſſariò recipit: ſubſtantiam ſolidorum, ſi qua deperijt, eorum temperamentum, & calorem naturalem. Ergo ſub uno hoc omnia comprehendi, Pag.12. *oſtēdit in lib. de Affectionibus: Corporis robur adaugent, quæ multā & craſſam carnē gignūt.*

Quòd uerò dicat, pluri alimento corpus uti, cum non corrobatur, habetis autoritatem in libro de Veteri medicina, ubi inquit: Copioſior ci- Pag 3. *bus quàm conueniat ægro exhibitus, morbum* " *auget, & corpus tabefacit. Cauſa autem redditur in lib. de Locis in homine. dicit enim: Quòd* Pag.14. *ſi corpus ſuperat cibos ingeſtos, floret: ideſt corroboratur, fit bene coloratum, & ſucculentius: ſed ſi uincatur atq; ſuccumbat, ipſi quidē cibi per aluum ſecedunt, & alia mala faciunt, corpus uerò gracile efficitur. Vnde deterius eſt, copioſius nutriri quàm minus conueniat, cū morbi ex hoc generentur, & non minus color, habitus & uires corrumpantur & exinaniantur: quomodo autem reficiendi ſint ægri, docet Hippocrates in libro de Affectionibus.* Pag 11.

APHORISMVS IX.

COrpora cū quiſpiam purgare uoluerit, oportet fluida facere.

COMMENTARIVS.

¶ *Si quidem ſuperius hoc maxima ex parte eſt explicatum, quòd tribus modis dicitur præparari corpus ad medicamenta: aluum ſæpius ſubducendo, oſcula uenarum aperiendo, & materiā quæ impedire poteſt præparando, ſcilicet ut lenta diſſecemus, & craſſa attenuemus. Porrò dantur & alia præcepta in 4. Aphoriſmorum: humectare cibo & quiete antè, in ipſa aūt purgatione* Apho.13. 14 15. *mouere. Sed ad propoſitū maximè quinto in ſextum de Morbis uulgaribus: Veratrum epotum, ſi* Sect.29. *purgare uis, lauare, aut cibū ſumere oportet. Sic enim ad purgationem fundendo ac liquando humores præparabimus. Balneum autem & parū ante, & quandoq; ubi ueratrū acceperit, ſtatim adhibere conuenit: quod etiam in uenæ ſectione utile eſſe poteſt, non tamen pòſt: quoniam inter*

uenæ ſectionē, & ſanguinis exitum, tempus nullum poteſt intercedere: inter ſumptionem autem ueratri & purgationē plerunq; multū temporis intercedit. In uniuerſum ergo ſex erunt omnes præparationes, ſed tres ante ſolùm conueniunt, quæ antea dictæ ſunt: una poſt motus ſcilicet, duæ & antè & pòſt, colliquatio et humectatio.

Sed & admonere oportet, quibus non conueniant purgationes tum ex morbo, tum ex natura patientis, tum temporis. Temporis quidem, Aphor. 5. *quod aliàs dictum eſt, ſub cane, & ante canem: quarta Aphoriſmorum. quòd tempus uariatur perpetuò apud nos ſub cane, à decima Iulij ad decimam Augusti: antè autem, ab æſtiuo ſolſtitio ad decimam Iulij. in perpetuum ab Heliaco canis maioris ortu ſideris diebus triginta antè poſtue: uiginti autem in mitiore cœlo, & humidiore anno.* Ex natura hominum, *at in libro* Pag. 1. *de Veratro:* Nigri humidiore carne, *ſubſicci, balbi & bleſi,* ψελλὰς καὶ τραυλὰς. *Humidiores uitat carnes, & modicè ſiccas, ne nimium colliquentur. Affectuum uerò præter naturam obſeruatione ſæuientem febrem, abſceſſum calidum uiſcerum, ſuppuratos & imbecilles. Pòſt enumerat ibi nouem alia genera malè affectorum corporum, quibus ueratrum minimè tutum eſt. ſed purgationem per ſupernas partes ſecuriorem eſſe uult ea, quæ fit per inferiora. Cauſa eſt breuitas uiæ, & caloris in loco magnitudo, & uentriculi robur. Ex diſpoſitionibus autem purgationem prohibentibus, hæ quæ morbi dicuntur potiores ſunt: inde naturales, pòſt aeris ſtatus, inde affectiones præter naturam, neutram quaſi diſpoſitionem efficientes. atque hæc obiter: ſuo enim loco docebuntur. Vnum ſat eſt, decem & ſeptem eſſe quæ ibi enumerat purgationi per ſuperiora incommoda, uelut flatum, lienis duritiem, & reliqua.*

Quæ uerò ſubſeq ſoleāt imparatā purgationē, ſex ſunt: non purgari, uomere, dolere, uertiginem pati, cibi faſtidium, & animo linqui. Dubium non eſt, quin huiuſmodi ſequantur ad acria medicamenta: ut tithymalorum ſpecies ſeptem, lathyris & peplos, ac peplion, cuius ſemen uehementer urit linguam, folia lac emittunt.

APHORISMVS X.

NOn pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lædes.

COMMENTARIVS.

¶ *Falſò citari ſolet, tanquā impura corpora ſi nutriātur, lædātur: ut epicraſis omnis tollatur, & quæ ſuper Aphoriſmo, Aeſtate & autumno cibos difficillimè ferunt, enarrauimus: cū relatus hic Aphoriſmus ad octauum, intelligi debeat ſolùm in non appetētibus cibū. ut ſenſus ſit: Si quis ex morbo cibum aſſumens nō corroboratur, ſignum eſt quod pluri cibo æger utitur: ſi uerò nō appetat cibum, ſignum eſt quòd corpus euacuatione indiget. nam non pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lædes. Vbi enim à morbo quis conualuerit, ſolent reliquiæ humorū remanere in corpore, iuxta illud: Quæ relinquūtur in morbis, reuerſiones facere conſueuerunt. parum infrà: At ea ſi fuerint iuxta uentriculum, corrumpetur ciborum appetentia & concoctio ſimul: nec tunc epicraſin, id eſt miſtionē bonorū cum malis faciemus, ſed læſionē. at ſi per corpus ſparſi fuerint, concoctio bona celebrabitur & appetet, modò nō nimis comedat, fietq; epicraſis.*

Porrò non pura corpora trifariam dicimus, quæ humorib. redundant malis, ſed nec ſecretis, nec ad putredinē paratis. de quibus loquitur in libro de Inſomnijs. Alia in quibus iam ſecreti ſunt, Pag. 2. & 3. Aphor. 15. *ſed nondum ad putredinem parati, ut infrà: ubi fauces ægrotant, aut tubercula naſcuntur in corpore, egeſtiones inſpicere oportet. nam ſi blioſæ fuerint, corpus unà ægrotat: ſi uerò ſanis ſimiles, tutū eſt corpus nutrire. Tertia, cum iam ad putredinē ſunt parati, de qua dicemus paulopòſt.* Hic cū loquatur de conualeſcentibus, palàm eſt Aphor. 12. *de tertio genere intelligere.*

Hippocrates in libro de Salubri diæta propo- Pag. 3. 4. *nit tres caſus impurorū corporū, et ſigna & curam. Primus eſt, cū humores crudi abundāt iuxta uentriculū: ſignū eructatio et tumor præcordiorū. Secundus, cū bilis: ſignū eſt ſitis. Tertius, cum humores in uiſceribus: ſignū eſt dolor in eis.* Pag. 8. *in omnib. cibi abſtinētiā imperat. In tertio quoq; de Diæta meminit eorū qui deijciūt liquida et putrida, quos curat detractione cibi, & exiccatione, dando carnes aſſatas uolucriū, & leporinas elixas, ferinasq; omnis generis: tum exercendo corpus. ut non malè conſuluerit, qui morbū Indicum ſolis perdicibus aſſatis curauit. Nō pura enim corpora ſiccāda omnino ſunt, & modicè refrigeranda, ut putredo inhibeatur.*

Quomodo autem humor malus in corpore redundans morbos & mortē pariat, docet Hippocrates non minus ſubtiliter quàm uerè, quarto de Morbis, dicens: Humores praui intus corrū- Pag. 124. *puntur ac depaſcūtur proxima quæq; ex bonis, atq; extenduntur, donec omne uitæ alimentum putridus calor abſumat, atque ita deficit uita.*

APHO-

APHORISMVS XI.

FAcilius eſt impleri potu, quàm cibo.

COMMENTARIVS.

Pag.4. ¶ *Narrabat Hippocrates in libro de Alimen-* Pag.2. *to, et de Flatibus clarius, corpus noſtrũ ex tribus nutriri: ſpiritu, potu & cibo. Cibo quidem ſolida nutriri, potu humores, ſpiritu autem calorem naturalem. quod etiam libro de Natura fœtus docuit. Ex his ergo dicit, facilius eſſe impleri potu quàm cibo. Cum autẽ impleri duo habeat ſignificata, & ſimplex quod eſt ut corpus repleatur abſq; nutritione: hoc dictum ſanè ſub eo ſenſu, grauitate prorſus indignũ eſt. Alter uerò ſenſus, ſub quo uerba illa ab Hippocrate plata ſunt, eſt, ut homo pingueſcat, et carnibus ac ſuccis ſeu humoribus repleatur. quod & uerum eſt. Inquit ergo Hippocrates in libro de Alimento: Quibus opus eſt ueloci reſtauratione, humidum alimentũ cõuenit: quibus adhuc ueſlociori, odores. Ex quo patet, apud Hippocratem odores nutrire. Quod ſic demõſtratur. nam ex aëre ſpiritus nutriuntur* Cap.5. *libro, ut dixi, de Flatibus. & Galenus in libro de Vſu reſpirationis: Sed odor eſt corpulentior aere, igitur bonus odor magis nutriet.*

Galenus hac in parte non uidetur omnino intellexiſſe Hippocratem: nam dictionem illam ϖοτῶ, interpretatur, ut apud nos, pro potu. Et ita poſtmodum, ut tueatur Hippocratem, refugit ad uina nigra, excipiens alba, & multo magis ipſam aquam: cum tamen non animaduertat, etiam uina nigra ualde parum nutrire. nã Pag.10. *libro de Ratione uictus in acutis, inquit Hippocrates: Mel duplo magis nutrit quàm uinum, & mulſa magis nutrit quàm uinum album, aquoſum. at mulſa fermè nihil nutrit, mel etiam ual-* cap.39. *de parum: ut tertio de Alimentis Galenus ipſe fatetur. Quare non eſt ut hic intelligamus Hippocratem de potibus, ubi multa eſſent falſa, & pauca admodum uera. Dicendum eſt ergo, quòd Hippocrates hic loquitur de liquido cibo & ſiccò in eodem genere cõparatis, ſcilicet carne colliquata, puta pulli, & non colliquata, maza & ptiſana, pane diluto & cocto, & pane ſicco, non comparando cibos & potus factos è diuerſa materia inuicem. Quòd ſi quis obijciat, carnes colliquatas, & panem coctum appella-* Pag.2. *ri ab Hippocrate in libro de Veteri medicina ῥοφήματα, diſtinguiq; à πόματα, quæ ſunt potiones: Reſpondeo, quòd ibi proponit tria genera ciborum, imò quatuor: Siccum, ut panem: denſum, ut mazam: ſorbitionem, ut ptiſanam: & potum, ut uinum. hic uerò duo ſub uno comprehendit, potum & ſorbitionem ſub potu: & ſub cibo, ſiccum & mollem. Apparet etiam quanta utilitas habeatur ex noſtra expoſitione, cum ægrum reficere expedierit: Galeni autem, nulla.*

APHORISMVS XII.

QVæ relinquuntur in morbis poſt iudicationes, reuerſiones facere conſueuerunt.

COMMENTARIVS.

¶ *Non ſemper quæ ſic relinquuntur, faciunt reciduas, ſed facere conſueuerunt: uel ſi quis pleniore utatur cibo, ubi appetat: uel ſi non appetat, & non purgetur: uel etiam ſi appetat, & utatur recta uictus ratione, ſed quod relictum multum ſit prauum in comparatione ad uires. Quòd ſi uel expurgetur ante reuerſionem, uel à natura ſuperetur, bono utente regimine ægro, effugiet reuerſionem. Tribus igitur modis contingit ad reuerſionem morbi deuenire, relictis reliquijs illius in indicatione, duobus autem effugere: ob id rectè dictum eſt, Reuerſiones facere conſueuerunt. quaſi diceret, Plerunque id contingit. Et maximè, quod rarò accidit, ut ægri recta uictus ratione utantur, dum conualeſcunt.*

Signa autem futuræ reuerſionis recitantur Pag.4. *ab Hippocrate, in libro de Iudicationibus: & ponit quinque caſus. Primus, ubi à febris diſceſſu uigiliæ uehementer infeſtant, aut ſomni turbulenti, aut laſſitudo totius corporis. qui dicit textus ῥώμη, quod eſt robur: ſed uult dicere, deficiat. Secundus eſt, ubi febris ſine ſigno indicatorio abſcedat: nec in die indicatoria. Tertius eſt, ubi febris relinquat, & tamen urinæ crudæ ſint. Quartus, cum urinæ fuerint mali coloris, rubræ ſcilicet, aut fuluæ, uel ſedimentum habentes rubicundum. Quintus, cum morbus deſinit ad parotidas, & illæ non ſuppuratæ abſcedunt. Et idem eſt dicendum de alijs tumoribus, & poſſunt reduci ad ordinem hoc modo, ut uel ex operationibus præſentibus ſumantur: & ſunt præcipuè uigilia, uel ſomnus turbulentus, imbecillitas uirium: ſub qua comprehenditur cibi faſtidium, & laſſitudo. Vel à præſentibus ſignis: & ſunt, non abſcedere cum excreatione aliqua, nec in die indicatoria. Vel à præteritis ſignis: & eſt, præfuiſſe urinas ſolum crudas. Vel à ſuccedentibus: & eſt, ſubſequi urinas malas, rubras, tenues, cum rubro ue*

 ſedimento.

ſedimento. Vel à propria ratione, cum febris
defecerit aliquo cum ſigno, quod poſtmodum
permutatur, ut diſceſſus parotidarum.
Ex proprijs ſignis recidiuarum, inquit Hip-
Pag.26. pocrates in Coacis prædictionibus: Vrina denſi
» tatem habens, diuulſam in febribus, recidiuã aut
» ſudorem ſignificat. Intelligit per denſitatem, den
ſum ſedimentum: id ergo diuulſum ſi ſit febris, re
ditum ſignificat, niſi ſudores ſequantur. Denſum
enim difficile ſoluitur, diuulſum naturæ uim non
demonſtrari declarat. Quæcunq; igitur nõ de-
mõſtrantur à natura, nõ nutriũt: quare temporis
proceſſu putreſcere eſt neceſſarium, febremq;
generare. Aliud ſignum ibidem habetur, ſi in ini
tio morbi urina turbida ſit, & cum ſudore. Hoc
tamen intellige, ſi æger euadat. Hippocrates nar
Pag.6. rat in quarto Epidemiorum, reuerſiones factas
poſt longum tempus his, quibus urinæ ſuppreſſæ
fuerant ante iudicationem.
Quæ uerò reuerſiones faciunt, ſunt tria po-
tiſsimè: materia relicta, de qua in præſenti textu:
temporis conſtitutio, uelut in primo Epidemio-
Sec.2. ante finem. rum, & de Humoribus. probatq; uno uerbo di-
cens: Tempora faciunt morbos, ergo multo faci
lius recidiuas. facilius enim eſt ægrum iterum in
morbum recidere, quàm ſanum ægrotare: at tem
porum conſtitutionem ſeu naturalem, ut habe-
Pag.4. tur in tertia Aphoriſmorum: ſeu præter naturã,
ut primo & tertio Epidemiorum, conſtat facere
morbos, igitur etiam recidiuas: Et ratio uictus
non recta.
Sec.6. Porrò quod inquit in ſexto Epidemiorum: In
» recidiuis mutationes proſunt, oportet igitur ad
» ea permutare quæ conueniunt, antequam malè
afficiantur: intelligit de morbis, qui uel natura
uel temporis ſtatu reuertuntur. Velut ſyderatio-
nis ſeu attoniti morbi, de quo ſecundo de Mor-
Pag.8.13. bis, & Febris ardentis ſecundũ genus: Arteriæ
Pag.3.6. exulceratio, de internis Affectionibus, ruptio pe
ctoris & dorſi. Sed & podagra & reliqui mor
bi ex craſsis lentisq; humoribus facilè reuertun-
tur. Verùm qđ mirũ eſt magis, morbi quidã poſt
duos annos reuertũtur, ut uoluulus: ſic enim te-
Pag.25. ſtatur Hippocrates libro de Internis affectioni-
bus. Et quod maius eſt, aliqui poſt ſeptem, aliqui
poſt quatuordecim annos, ut in ſecundo libro de
Pag.4. Morbis: alibi uerò teſtatur etiam de nono anno.
Admiranda ſatis.
An uerò morbi qui commutantur, dici poſsint
Pag.2. recidiuas facere, ut in primo de Morbis ex phre
nitide in Peripneumoniam & febrem ardentẽ:
ex peripneumonia & pleuritide in ſuppuratio-
nem: atq; ex tineſmo in dyſenteriã, ex dyſenteria
in læuitatẽ inteſtinorũ, ex hac rurſus in aquam
intercutẽ. Et reſpondeo, quod quamuis hæc mu-
tatio habeat commune cum recidiua, quòd dete-
rius habeat hominem primigenio morbo. cuius
cauſam docet Hippocrates libro de Affectioni- Pag.7.
bus, dicens: Aduenit ſecundus morbus iam præ
debilitato ægro: ſed neq; obſtat morbi uarietas,
ſed coniunctio. nã recidiua præſupponit, ut prior
morbus deſinat: hic autem morbus prior nõ de-
ſinit, ideo recidiua dici non poteſt: ſi deſineret,
diceretur.
De cõtinuatione Aphoriſmi cum octauo A-
phoriſmo, clara eſt ratio adducta à Galeno: ſed
nos uideamus quid dixerit Auicenna de conuale 2. 4. t. 1.
ſcentibus, in quibus accidit caſus appetitus cibi cap.100.
ob debilitatẽ iecoris aut uentriculi, & in his co- 101.102.
gimur dare cibum: ſed non ſumus in caſu, quia ni
hil præſupponitur relictũ in iudicatione. Hippo-
crates aũt præſupponit relictũ & hic & in ſupe
riore Aphoriſmo, de quo diximus nuper. Ideo nõ
debemus occidere ægros, ut non uideamur Aui-
cennæ rationem habere: aut ut uideamur Hippo
cratis habere, aut Galeni. hoc enim deterius fa-
ctum eſt latronum facto. illi enim notis parciunt,
& iugulant homines ut accipiant pecunias: hi
uerò iugulant pecunijs acceptis, ſalutis cauſa. Di
cit ergo Auicenna, q; perſæpè recidiuæ fiunt ad
morbos contrarios primis morbis: ut ex ardente
febre in reſolutionem, ſyderationem, & coli do-
lorem frigidũ. Et reddit rationẽ huius caſus: ſcili
cet curam nimis declinantẽ ad morbi contrariũ,
in quantitate ſcilicet, & qualitate. Et non ſolùm
uult quandoq; eſſe neceſſariam euacuationẽ, ſed
etiam ſectionẽ uenæ: & hoc in duobus caſibus.
uel propter ſuperuenientẽ febrem ad refrigeran
dũ corpus, uel quia cinis materiæ morbi fuit reli-
ctus in ſanguine, ut illum expurges, bonum rege
nerãdo. Et ſumpſit à Raſi in trigeſimoquarto Cõ Trac.1.c.2.
tinentis: & ibi etiã docuit, quòd in caſu appetitus
conualeſcentiũ perſæpè exhibita quæ cõfirmant
uentriculum, febrẽ redire cogũt. Et hoc accidit,
cum caſus ille fuerit propter malos humores cir
ca uentriculũ. Et in hoc plurimùm peccant medi
ci noſtri temporis, dantes offas ex triaſſantha-
lis, cum rariſsimè conueniant. aliter non dixiſſet
Hippocrates, eum appetitus caſum ſignũ eſſe, q;
corpus euacuatione indiget. In uniuerſum, cum
morbus ſine cauſa citò reuertitur uirib. iam de-
bilibus, genus hoc recidiuæ lethale eſt, inquit
Auicenna. Cap.95.
Cauſæ uerò cur materia relinquatur in indi-
catione,

ca tione, poſſunt eſſe uel propter impedimentum fortuitũ, uel propter materiæ inæqualitatem, uel propter malã coctionem & imperfectã, uel propter uiriũ imbecillitatẽ. Et ſumũtur ab Hippocrate fermè omnes in prima particula iã explicata.

Sec.3. Scribitur etiã hic Aphoriſmus ſecundo Epidemiorum, Sec. 2.& 3. & in ſexto euiſdẽ, ubi in ſecũda autoritate ait: Quibus intus relinquũtur certiſſimæ & uelociſſimæ recidiuæ. In textu Galeni legitur: Quibus intus aliquid relinquitur. Reſpondeo, de his morbis ibi loqui qui maligni ſunt, & per ulcera ac tubercula. Pag.6. Scribitur & quarto Epidemiorum, adiectis his: Et in ipſis morbis, quæ excernuntur, ſputum præmaturũ, alui ſeceſſus, intemperies & ſimilia. Siquidem ait, talia ſunt ex his quæ relinquuntur, ut non ſolùm de toto humore, ſed parte & intemperie intelligatur.

APHORISMVS XIII.

QVibuſcunque iudicatio fit, his nox grauis ante acceſsionem: quæ uerò ſubſequitur, magna ex parte leuior exiſtit.

COMMENTARIVS.

¶ Quomodo alij præcedentes Aphoriſmi ſe inuicẽ ſubſequantur, iam dictũ eſt: hunc uerò planè antecedenti connecti, palàm etiam eſt. nã cum ſermo eſſet de iudicatione inſtitutus, illam etiam præcognoſcere docet ex proprio quodã ſibi affectu: qui eſt, quòd nox ante acceſſionẽ eſt difficilis. 22.Com. nam ut habetur quarta Aphoriſmorũ: In ſalubri iudicio neceſſe eſt præcedere coctionem, ſeparationem, cõſequi uerò expulſionem: ergo tot motus, præcipuè ſecundum, par eſt præcedere aliqua moleſta ſymptomata: cuiuſmodi ſunt quæ Cap.14. ſcribuntur à Galeno, primo de Criſi, collecta ex Hippocrate in primo Epidemiorum, & fine libri Prognoſticorum. Reducuntur aũt ad duodecim genera: Animæ perturbationẽ, delyriũ, uertiginem, & anxietatem ſenſuum, oculi tenebricoſi, & flammã uidentes ac lachrymãtes, & tinnitus, & capitis dolores, temporũ grauitatẽ, colli quoq; & uenarũ quæ in eo ſunt tenſionem, pectoris & membrorũ ſpiritus reſpirationẽ difficilẽ, præcordiorũ cõtractionẽ & diſtentionẽ ſine duritie: uentriculi faſtidium, nauſeam, dolorẽ: oris autem ſitim, labij inferioris tremorem: faciei ruborem & inflationem: totius uigiliæ & ſomni turbulenti, et iactatio corporis & extremitatũ, æſtusq;, ut nonnunquã exurgere cogantur: cordis quoq; palpitationem, quam ille prætermittit, ut etiam retentionem fecum & aliorum excrementorum, Pag.8. Hippocrates autem in Prognoſticis confidit in duobus, præſertim morbi natura & incrementis. nam ſi magna fuerint & morborũ & ſymptomatum, propè eſſe uigorem eſt expectandum. Nec ex ſuperioribus ſignis credas omnia omnibus conuenire: ſed quæ ad caput pertinent, ſanguinis fluxũ è naribus præcedere ſolẽt. Quæ ad cor, eundem uel ſudorẽ uel uomitũ: quæ uerò ad præcordia, & uentris murmur, fluxum uomitum'ue. Iactatio et inquies ac ſitis fermè cõmunia ſunt ſigna: quæ circa uentriculũ, uomitus. Sic igitur diſtinguere oportet ea quæ imminentẽ iudicationẽ docent: uelut quæ præſentem, ipſa euacuationũ genera, ſanguis, urina, dolor abſceſſus. Sunt prætereà ſigna quæ diſtinguunt bona iudicia à malis. Quid aũt iudiciũ ſit, ſuperius docuimus, & in Cõmento Galenus declarat. In uniuerſum critica ſigna, alia quidem imminentẽ criſim ſignificant, alia præſentem: alia qua uia futura ſit, alia an bona uel mala.

Neceſſe eſt igitur in nocte antecedente futurũ iudicium, aliquod horum ſignorum adeſſe: quod cum adfuerit, ut reliqua omnia, facilius ac magis ſentitur quàm de die: ob id noctem in hoc prætulit diei, tametſi dies propior eſſet iudicio, quod proxima nocte eſſet expectandum.

Sed cur dixit ante acceſſionem, non indicationem? Sexto Epidemiorum aliter ſcribitur hoc: Sec.2. Quæcunq; tertianæ naturam habent, his nox difficilis ante exacerbationem: quæ uerò ſequitur, tolerabilior, ut in pluribus. Solent iudicia fieri in exacerbationibus ob cauſas ab initio enarratas: unde terribiliora ſigna apparent in ſeruandis, quàm morituris. nihilominus paulo pòſt ſeruandi melius ſe habent, morituri autem à iudicio nihil alleuantur. Porrò de loco illo Hippocratis ſatis dictũ eſt in Contradictionibus, et alibi etiã. Ego tamen per acceſſionẽ hic intelligo incrementum morbi, quòd ex iudicio neceſſariò aduenit.

Quæ uerò ſubſequitur leuior, ut in pluribus. Non ſimpliciter docet, quod Galenus dicit in Commẽto, ſcilicet ut adiecerit in pluribus ob morituros. nam ſi leuior ad difficilẽ referatur, perſæpè etiam in morituris hoc continget. Sed intellexit, quod ut præcedens eſt grauior ſolito: ita ſubſequens non ſolùm præcedente, ſed etiam ſolito. Primum quidẽ expulſa materia noxia, ſecũdum fatigatis uiribus, quæ quietem poſtulant. Verùm dubitare expedit non parũ, ſi indicatur ſoluiturq; morbus, non'ne neceſſariò leuior erit futura nox ſequẽs? Ob id in talib. expediebat Galenum immorari, quæ magnã habẽt difficultatẽ. ubi uerò de acceſſionib. et cõſtitutionib. loquitur,

3.Epid.5. in ordine. tam copioſum eſſe, ut magnam partem tertij Epidemiorum adducat. Mihi ſanè uidetur appoſitus caſus languentis Cherionis. conſtat enim hunc (Hippocratis teſtimonio) ter iudicatum, tandẽ euaſiſſe: ſeptima ſiquidẽ, decimaſeptima, & quadrageſima. Septimã præceſſit nox moleſta cum delyrio: octaua dixit febrem intermiſiſſe & reſipuiſſe, mollior igitur illa nox fuit. Verum in decimaoctaua à iudicio decimæſeptimæ diei, dixit illum recaluiſſe ac ſitiſſe, & mente motum fuiſſe: quæ omnia docent ipſum non ſolùm melius habuiſſe, quàm cum in iudicio ſuperriguit, ſed etiam quàm in quartadecima ac decimaſexta. Animaduertere uerò oportet, quòd cum dicat, motum mente eſſe in decimaoctaua die, & iam dixerit non motũ fuiſſe mente in recidiua: quòd per recidiuam intelligit tempus à nona die ad decimam ſeptimam, in quo facta fuit prima recidiua. Verba igitur illa, Leuior ut in pluribꝰ, dicta ſunt, referendo ad ſtatum morbi generalem, nõ ad præcedentem noctem, cum Hippocrates de ſanabilibus morbis ac ſanandis ægris ſolum ſermonẽ inſtituerit: & ob eos qui non perfectè à morbo liberantur, ut fuit Charion, & multi alij. Contingit autem etiam in ſanandis præter hæc fieri ſuccedentem noctẽ ſolito grauiorem, uel ob errorẽ, uel ob ſiderum cõſtitutionem, uel ob morbũ aliũ ſuccedentem, uel etiam ob uirium imbecillitatẽ.

Sed Hippocrates, meo iudicio, hic & indicationibus et acceſſionibus communem ſermonem texuit: quoniam in omni acceſſione intermittentis febris fit indicatio, ut infrà uidebitur. Si iuxta 4.Aph.63. Galenum, in ſuo de Morbi temporibus libello, quælibet acceſſio ſex habet tempora: cum ad interuallum deuenit, & peruenit ad ſtatum & declinationem, inde etiam finitur: igitur ad indicationem deuenit, præſertim cum uideamus omnes huiuſmodi febres uel in ſudores uel urinas profluentes deſinere. Ergo doctrina hæc Hippocratis generalis eſt in omnibus indicationibus. quod etiam experimentum docet. In quartanis tamen & quotidianis talia minus urgere ſolent: quæ ſi urgeant, & maximè cum homo non prorſus liberatur à febre, nec ſequitur excretio ulla, febris malignitatem talia decernunt, aut animi moleſtiam, aut materiam turgentem, aut abſceſſum cerebri, uel iuxta ſeptum tranſuerſum latitantẽ. Ergo id ut in pluribus ab eo dictum eſt, uel quia non ſoluitur plenè morbus in continuis, uel ob duplices tertianas et quartanas, atq; eiuſmodi in quibus nox ſequens priorem acceſſionem, cum præcedat ſequentem, euadit deterior.

APHORISMVS XIIII.

IN profluuijs alui mutationes excrementorum iuuãt, ſi non ad mala mutatio fiat.

COMMENTARIVS.

¶ Sic poteſt Aphoriſmus continuari, quoniã indicationem in febribus & alijs morbis, in quibus nihil excerni ſolet, fieri docuit: hic etiam in fluxibus fieri docet, cum natura cauſam morbi expellit. Sunt autem uentris fluxus ſpecies tres, de quibus agit Celſus, nomine, loco & re differentes. Lib.4.cap. 15.16.19. Primum genus uocatur Tormina apud illum, noſtri uocant difficultatem inteſtinorum, Græci dyſenteriam. Secũdum, leuitas inteſtinorum, Græci lyenteriam appellant. Tertium, fluxus uentris, Græcis dicitur diarrhæa. Primum eſt affectus inteſtinorum, et extruditur ſanguis: ſecundum uentriculi, & exit chilus: tertium alterius partis uel totius, & extruditur humor. Hic de fluxu uentris intelligit.

Iuuant. Si enim cauſa morbi expellitur, neceſſe eſt illos iuuari. Scribitur hic Aphoriſmus ſub alijs uerbis, ſecundo de Morbis uulgaribus, Sec.2.in prin. his uerbis: Mutationes proſunt, ſi non ad praua mutentur: uelut his qui à medicamentis uomunt ״ febrium gratia. Feces in meraciora deſinentes pu ״ trefactionem ſignificant, uelut Dexippo. Exemplum habetur quarto Epidemiorum, de Theſtoris famula, & eo qui iuxta Medoſadæ ædes habitabat, alioq; qui ſeruati ſunt. Pag.2 & 9.

Ergo quæ ſint praua, iam docuit hic, meraca ſcilicet. & in libro Prognoſticorum enumerat Pag.3. quinq;: ramẽtoſa, billioſa, cruenta, praſina, nigra. Proponit autem quatuor ordines. in primo ſunt aquoſa ualde, alba, pallida, uiridia, uehementer ruſa, ſpumoſa. In Galeni textu non legitur Viridia. In ſecundo ordine, & eſt deterior priore, eſt paucum, candidũ, glutinoſum: uel ſubuiride ac leue. Tertius eſt peſſimus: nigrum, liuidum, æruginoſum, pingue, fœtidum. in Galeni textu non eſt Aeruginoſum. In quarto, qui peſſimus eſt, ſed non adeò citò perimit, eſt uarium: ſic uertit Cornarius ποικίλα: et melius quàm uerſicolorẽ, quod & animaduertit Gadaldinus in Margine. parum enim conuenit cum ſequentibus uerbis, Ramentoſa, bilioſa, & reliqua. Varium appellat, quia uariare ſolent.

Verùm dices: id de malo, an intelligitur ſimpliciter, an comparatiuè? Reſpõdeo, quod ſolùm ſimpliciter, quia ita Galenus exponit in Cõmento, & ratio ipſa docet: aliter enim ſecuriores eſſent liuidæ ex nigris, q̃ ſubuiridis ex permiſta.

Quæ

Quæ autem egeſtiones non ſint malæ, & quod non mutari malum ſit, docet ſecundo Epi-
Sec.3.in prin. *demiorum. Alui turbatæ ex tenuibus, aquoſis,*
non bilioſis, ſpumoſis multis, quæ aliquando de-
poſita etiam ſubſidentiam habebant, ex quibus
ſanè etiam id quod ſub dio exponebatur noctu, ſi-
mile erat. Aequales ſpecie ſemper alui ſeceſſus,
malum. Quòd ſi mali ſunt alui ſeceſſus perſeue-
rantes ſimiles, quoniam cauſæ magnitudinem ſi-
gnificant: & etiam quia eodem modo afficien-
do inteſtina magis lædunt, mutatio bona erit, &
bonum etiam ſignum.

APHORISMVS XV.

VBi fauces ægrotant, aut tubercula naſcuntur in corpore, excretiones inſpicere oportet. nam ſi bilioſæ fuerint, corpus unà ægrotat: ſi uerò ſanis ſimiles, tutum eſt corpus nutrire.

COMMENTARIVS.

¶ *Quia dixit, à indicatione ſi non corrobo-*
ratur corpus, uti uel plurimo cibo, uel indigere
euacuatione: hic modò docet, ſi uideatur malè re
ſtaurari, & ita continuatur octauo Aphoriſmo
ad unguem. habet enim duas partes illi reſpõden-
tes, ſi quis bene animaduertat. Hippocrates libro
Pag.3. *de Glandulis, docet ſeptem eſſe fluxiones à capi*
te: è quibus una eſt ad fauces, cum ſtrangulantur
Pag.1.& 3. *in morbis acutis, ut habetur in 1. Prædictionum.*
& de hac nõ eſt ſermo, ut neq; de Angina. eſt e-
nim illa faucium inflammatio, ut paulo inferius.
abſurdum enim eſſet dicere, tutum eſſe tales nu-
trire. Sed neq; de illis exulcerationibus, & gene
raliter ullis morbis qui cum febre ſunt. plerunq;
Pag.11. *enim ſunt periculoſi, ut in Coacis prædictionib.*
& ſimiliter ulcera proſerpentia circa fauces, &
maximè acuta & praua in infantibus ſunt pericu
loſa, ut in lib. de Dentitione. Proprium eſt autẽ
Pag.2. *doloris fauciũ, ut habetur in lib. de Coacis præ-*
dictionib. ſi ualidus ſit, tumores circa aures et cõ
uulſiones gignere. Sed loquitur eo modo, quo in
lib. de Affectionib. Fauces à pituita inflamman-
tur, curandæ autem ſunt gargarizatione. Quo-
modo autem hic morbus fiat, docebat Hippocra
Pag.5. *tes in lib. de Flatib. dicens: Cum fauces exulcerã*
tur & exaſperantur ac inflammãtur, trahunt ca
lefactæ humorẽ de capite: illud uerò rurſus à to-
tu corpore. Hoc uerò, ut dixi, cõtingit, quoniam
glandulæ illæ quæ à lateribus ſunt, implentur.
Senſus igitur totus eſt, ac ſi diceret: Vbi fauces
ægrotant, aut tubercula in corpore naſcuntur,
inſpicienda ſunt excrementa: nam ſi bilioſa
ſint, corpus unà ægrotat: quare nutrire non de-
bemus. non pura enim corpora quanto magis
nutries, tanto magis lædes: ſin autem erunt ſimi-
lia ſanis, tutum eſt corpus nutrire.

Aut tubercula, φύματα dicuntur à Galeno Par.1.co.15.
ſexto Epidemiorum, quæ parum prominent ex-
tra cutim, & ſunt acuta, non genita à cauſa ex-
terna. In ſeptima Aphoriſmorum docuit, intus é- Aphor.8.
tiam poſſe generari: propriè autem fiunt in pul-
mone, & frequenter: hic loquitur de exteriori-
bus ſolùm. Probat illa Hippocrates ſexto Epide- Sec.1.
miorum, in ſeptem conditionibus: ſcilicet quòd
ſint extuberantia, acuta, faſtigiata, deorſum
uergentia, non dura, non bifida, æqualiter ma-
tureſcentia. Ergo ſi materia propellitur à natu-
ra expurgante corpus, bene res ſe habet, ſiue
fauces laborent, ſiue tubercula in corpore exo-
riantur: ſin autem ex humorum redundantia,
purgatione indigẽt. hoc eſt quod dixit Aegrota-
re. Porrò hiſtoriam Ariſtei ſororij ſecundo E- Sec.3.
pidemiorum, in tibia tuberculis ex labore obor-
tis, uidere licet. Verùm hic laborauit febre: un-
de tunc non dubium erat illum ægrotare: ſed ſu-
dore, & ſanguinis fluxu è naribus ſanatus eſt.
fiunt ergo & ob laborum uiolentiam.

Nam ſi χολώδεες, *id eſt bilioſæ fuerint.*
Vult intelligere quamcunque uitiatam formam,
quod intelligitur à contrario: quia dicit, Si uerò
ſimiles ſanis. per bilioſas ergo, ſeu felleas, quaſ-
cunq; à ſanis alienas intelligit.

APHORISMVS XVI.

Vbi fames, laborandum non eſt.

COMMENTARIVS.

¶ *Hucuſq; continuitatis ratio clara fuit. nunc*
hic Aphoriſmus ita præcedentibus iungitur, Aphor.10.
quia ſuperius dictum eſt, Non pura corpora
quanto magis nutries, tanto magis lædes. Vbi
uerò corpora nutrire non poſſumus, quia non
expedit, ſed famem adhibere conuenit, id eſt
inopiam cibi. quod probat Galenus in Commen-
to, ex autoritate ſecundi Epidemiorum, & eſt Sec.4.
ex repetitis in ſexto, ut pleraque alia: ſicut quæ
in quinto repetuntur, magna ex parte in ſeptimo:
unde emendatio noſtra. Et dicimus famem e-
tiam cibi abſtinentiam qualemcunque, modò
ſit magna. Et probat Galenus ex Prognoſti- Pag.2.
cis, & ſeptima Aphoriſmorum: & hoc mo- 52.
do intelligitur.

Conſtruitur ſic ratio: Vires non ſunt e-
xoluendæ duabus uehementibus cauſis ſimul,

ſed fames

ſed fames & labor uehementer exoluunt uires
ſingillatim: ergo nõ ſunt ſimul adhibenda. Fames
Pag.4. enim, ut inquit Hippocrates lib. de Veteri medi-
cina, magnam habet uim ſanandi, debilitandi &
occidendi. De laboribus autem dicebat in 1. de
Pag 2. Diæta, cibi & labores contrarij ſunt. cibi enim
reſtaurant corpus, labores autem abſumũt. Ideo
Sect.3. dixit 6. Epidem. Cibus modicus, nõ delaſſari, nõ
ſitireq́. Exemplum de pluribus rebus uires abſu-
Pag.21. mentibus habetur 7. Epidemiorum, in Thyni fi-
lio laborante febre, alui profluuio, & longa ine-
dia, qui mortuus eſt.

Galenus autem amplificat ſententiam Hippo
cratis, & bene iuxta demonſtrationem cui inni-
titur: Nullum exhauriens uires, conuenit cum a-
lio: & ſi de naturalibus, quãto magis de his quæ
præter naturam aut contra naturam ſunt? Secun
dum naturam eſt ſenectus, imbecilitas innata, fa
mes, ſudor, & caliditas aeris: præter naturam la
bores, uenus nimia, odores mali, uigilia, triſticia
& timor. eſt enim timor, triſticia ſpei permiſta.
Contra naturam morbi cauſæ, ſymptomata, ma-
ximè dolor & euacuatio. Ergo duo ex his iungi
non debent, multo minus tria.

Sed hic explodenda eſt dubitatio non leuis, ſi
ubi fames adhibetur, non conuenit euacuatio ma
7. gna, in morbis acutis fames adhibetur, 1. Aphoriſ
morum: & ideo non cõueniret ſectio uenæ, nec
Pag.14. purgatio, contra Hippocratem in libro de Ratio
10. ne uictus in acutis, & 4. Aphoriſmorum. Reſpõ
deo: Hippocratem hoc non dixiſſe. ſanis enim nõ
conueniunt auxilia contra naturam: in ægris co
gimur, maximè in principio, cum nondum uires
exſolutæ ſunt. Periculum etiã maius eſt in labo-
re, quàm uenæ ſectione, uel purgatione, propter
inflammationem, & ſpirituum conſumptionem,
quæ in laboribus maior fit.

APHORISMVS XVII.

VBi alimentum pręter naturam plus ingeſtum eſt, hoc morbũ facit: oſtendit autem ſanatio.

COMMENTARIVS.

¶ Τροφὴ, alimentum apud Latinos ſignifi-
cat. Galenus continuat hunc Aphoriſmum ei:
4. Non ſatietas, non fames, neque aliud quicquam
» quod modum naturæ exceſſerit, bonum. Sed ni-
mis procul expetitur huiuſmodi continuatio: &
etiam quia ibi de ſigno, non cauſa loquitur. Intel
ligamus ergo, quòd cum locutus ſit de fame in
præcedenti, quòd cauendum eſt à labore: hic do-
cet quòd ſatietas eſt deterior, quia per ſe & prõ-
ptè lædit, etiam non adiecta alia cauſa. Ex quo
patet, quòd non ualet hæc ratio: Ex aſſumptione
copioſioris cibi homo plus læditur in una die,
& etiam plus longè, quàm ex inedia unius diei:
ergo ex inedia decem dierum minus lædetur,
quàm ex copioſa aſſumptione cibi totidem die-
rum. nam ex inedia morietur, ex cibo autẽ non.

Alimentum quid ſit, ſuperius ſæpe docui.
Verùm præter naturam trifariam hic à Galeno
exponitur: uel ſupra uires, nam repletio duplex
ſecundum uaſa, ut cum uentriculus nimio plus
extenditur: uel contra naturam, ut ſi quis fun-
gis utatur crudis, ut ſeptimo Epidemiorum, de Pag.20.
filia Pauſaniæ, quæ fungum crudum edit, &
patiebatur anxietatem, ſtrangulationem & do-
lorem uentris: nec liberata eſt, niſi cum euomiſ-
ſet fungum, mulſa epota & balneo adhibito, in
quo etiam ſudauit. Vel ſupra hominis naturam,
ut de Biante pugile, quinto Epidemiorum: qui Pag.10.
adeò erat uorax, ut ederet carnes porcinas cru
das, placentas dulciarias ex melle, polentam,
pepones, cucumeres, bibebatq́; lac & uinum
odoratum uſque ad ebrietatem. Aegrotauit igi-
tur cholera morbo, qui familiaris eſt immodi-
cè ſe ingurgitantibus. Hunc igitur patet, om-
nibus modis huius Aphoriſmi alimentum præter
naturam ſumpſiſſe.

Rationem autem Aphoriſmi Galenus præ-
termiſit, ſaltem claram: uolo autem docere illam,
& Aphoriſmum uerum eſſe demonſtrare: oſten-
dereq́; ſimul, cur dixerit Præter naturam: &
cur adiecerit ea uerba, de quibus dubitat Gale-
nus, ſcilicet, Oſtendit autem ſanatio. Cibus, in-
quit Hippocrates in libro de Locis in homine, ſi Pag.24.
uincit naturam, efficit morbum. Appellat ergo ci
bum præter naturam ſeu alimentum, cum ſupe-
rat naturam: ſed ſi ſuperat naturam, morbum fa-
cit, quia morbus fit ſuperata natura, ut ibi dicit.
Si ergo dixeris, Non efficit morbum: dicet Hip-
pocrates, ergo non eſt præter naturam. Igitur ſo
lum ſecũda aut tertia expoſitio eſt bona. Oſten-
do modò quòd efficiat morbum, quia efficit cru-
ditatem. Cuius habetis exemplum 7. Epidem. in Pag.22.
Epicharmi filio, qui ex labore & potu eam con-
traxit. Vnde non dixit de potu, quia facilius di-
ſtribuitur uel euomitur: neceſſariò ergo cibus
præter naturã hoc modo ingeſtus facit morbũ.

Oſtendit autem ſanatio, ſic intellectis priori
bus uerbis, ſiue ſanetur uomitu naturali, ſeu à me
dico, ſeu ſeceſſu ſponte ſeu à medico ſeu cholera
ſeu purgatione materiæ febrem facientis, ſiue
alio modo, cum in omnibus fiat euacuatio.

Clarum eſt, quòd morbus factus fuit ex repletione præter naturam. Inde ſumptæ ſunt duæ illæ regulæ generales, poſitæ ab Hippocrate in libro de Victu in acutis: Cum cibus fuerit in uentriculo, morbo inchoante, fac ut reijciat per uomitum: ſi non, per aluum. Hippocrates exhibet clyſterem aut glandem, nonnunquam etiam medicamentum, ut tertio de Diæta. Quòd ſi dicas, Prius iniungit ſomnum? Reſpondeo, quòd præſupponit, ut non ſit tunc præter naturam.

Pag.5. *Hippocrates in 3. de Diæta docet, multos modos repletionis factæ ab immodica ciborum repletione, qui omnes ad nouem capita reducuntur. aut uomitu cruditas expellitur, uel ſeceſſu, tuncque bifida conſurgit diuiſio. aut enim corrumpitur, aut non. ſi uerò retineiur, aut remanet cruditas, aut fit acida, aut corrupta. aut concoquitur in uentriculo, & carnes non trahunt: tuncq; aut grauat ſolùm, aut corrumpitur. & ſi corrumpitur, aut efficit totum corpus, aut partem, uel generat febrem.*

APHORISMVS XVIII.

EOrum quæ ἀθρόως & uelociter nutriunt, ueloces quoque fiunt excretiones.

COMMENTARIVS.

¶ *Id eſt, Ea quæ non ſenſim, neque paulatim totum, quo nutrire poſſunt: ſed ſimulatque unà nutrimentum uelociter exhibent, ueloces quoque eorum quæ reſtant, fiunt excretiones. Demonſtratur aũt ſic: Natura non emutit, niſi coacta, antequam expreſſerit totum quod adeſt & continetur nutrimentum: neque contrà, ubi totum expreſſerit, quod reſiduum eſt retinet. aberraret enim. Sed quæ totum quod habent nutrimentum, celeriter atque unà totum exhibent, celeriter etiam excrementum ſeparant: & ubi ſeparatum eſt illud, expellitur. igitur quæ celeriter nutriunt, ac totum quicquid continent, ſimul ſeparari patiuntur, eorum reſidua etiam celeriter expelluntur. Verbum ergo ἀθρόως, Latinè aut per unà ac ſimul, aut clarius per negantem orationem, utpote, non ſenſim, neque paulatim, exprimi debet.*

Galeno tamen uiſum eſt, hanc orationem nõ eſſe ueram ac neceſſariam, tacitusq; ſugillat, ut ſæpè ſolet in hoc opere, Hippocratem, dicens: Multa excernuntur celerrimè ob adiectam ſalſam quandam qualitatẽ, quæ tamen tardè & ſenſim nutriunt: alia uerò quæ celeriter nutriunt, ob lentam ſubſtantiam tardè expelluntur. Ob id, dicit, intelligi dictum Hippocratis ſic debet, ut ſint pura nutrimenta, ab omni aliena qualitate, ſeu naturali, ſeu ex præparatione acquiſita, pura uel expurgata. & inſinuat, quòd ſi, gratia exempli, coxeris oſtrea parum, citò deijcientur, quamuis ſerò concoquantur, & paulatim, ob nitroſam (ſic enim uocant, ego ſalſam dicam: quamuis paululum inter ſalſum & nitroſum, ſal & nitrum interſit, quod nitrum amarũ ſit, ſal minimè) qualitatem. Ideo dicit Galenus: Si oſtrea diu coxeris, abieceriſq; ius illud, facilè intelliges ſerò oſtrea concoqui: quòd duræ ſint carnis, & paulatim nutriant. Idemq; in caulibus continget: nam diu cocti, & abiecto iure, tardius deſcendũt è uẽtriculo, tardiusq; concoquuntur, quàm ſi ſolùm paululum ferueant: non quòd uerè celerius concoquantur, imò non exactè cocta nunquam ferme concoquuntur in uentriculo: ſed ideo concocta uidentur, quia deſcendunt. Vnde nata eſt illa opinio, quædam eſſe quæ quanto magis coquuntur, tanto difficilioris concoctionis euadant, alia uerò dureſcant etiam.

Rectè igitur feciſſet Galenus, primùm, ſi aduerſus tantum utrum uel unum exemplum attuliſſet, eorum ſcilicet quæ & citò concoquuntur, & tardè exeunt: & quæ tardè cõcoquuntur, celeriter tamen exeunt. Deinde cum quæ concocta ſunt in uentriculo, in inteſtinis etiã maneant, trahente iecore per meſaræi uenas ſucco, an de deſcenſu cibi ex uentriculo in inteſtina, uel ipſa deiectione ex inteſtinis intelligat Hippocrates? Aut ſaltem docuiſſet rationẽ, quare harum una alteram neceſſariò cõſequatur. Et rurſus, quare ſit quòd aliqua quanto magis coquuntur ſeu aſſata ſeu elixa, tanto magis dureſcunt? ut oua, iecur, & chamæ fluuiales.

Forſan dices, Ipſemet Hippocrates uelocis ſeceſſus alias cauſas attulit in lib. de Affectionib. Pag. ul. *dicens: Cibi qui plurimum caleſcunt, citò ſiccantur & dureſcunt, atque ob id tardè deſcendunt: qui uerò celeriter deſcendunt, ſuccoſi ſunt, & natura calidi. Et rurſus in libro de Locis in homi*ne Pag.15. *: Cibi qui aluum ſubducunt, ſunt qui incidunt, & qui attenuantur in calido, ſalſi et lubrici. Siſtunt autem, qui aſtringunt, & qui à calore coguntur, quiq; flatum pariunt, ſicci atq; friabiles. Sed hic loquatur de deijcientibus aluum cibis, habentibus naturam medicamenti, ut cnico & mercuriali. Ad id de cibo, qui plurimum caleſcit, ut qui tenuis ſit ſubſtantiæ, & ſiccus. Reſpondeo, quòd oportet ut tandiu morentur in uentriculo, ut poſſint ſiccari. & ſi celeriter,*

& non

& non ſenſim nutriunt, ſucceſſerunt: ideo ibi tradidit regulam omnibus intellectu faciliorem, hic uerò magis reconditi ſenſus.

Cæterùm dices: Caro ceruina erit pro exẽplo, quæ tardè concoquitur, & celeriter è uentriculo deſcendit, 2. libro Auicẽnæ teſte? Reſpõ- t.2.c.145. deo, quòd Hippocrates in 2. de Diæta non id di- Pag.6. cit, imò uult quòd tardius ſecedat carne apri: exiſtimo quòd Auicenna hoc dixerit ob amaritudinem, quia ceruus felle caret: ſed & equi, aſi- 4. de Part. ni, muli & damæ, ut Ariſtoteles docet: & tamẽ Ani.cap. 2. caro eorum non facilè deſcendit è uentriculo. Lib. 37. t.1. uel forſan propter ea uerba Raſis: Qui ederit c.172. carnes cerui, oportet ut illa ſedeat in uentriculo, ſi concoqui debet. Sed Raſis intelligit, quòd oportet ut deſcendat et adhæreat imo uentriculi, nec ſumatur in fine cibi, ſed in initio: nõ autem quòd ſedeat, id eſt, quòd non celeriter deſcendat ex ipſo uentriculo.

Cõſtitui ergo una regula uidetur hoc modo, Quæ celeriter nec ſenſim nutriunt, ea celeriter ſecedunt, citoq́; reparãt uires, ſed ad robur non multum conducunt: quæ ſenſim & tardè cõcoquũtur, plurimumq́; nutriunt, ea tardè ſecedunt, & robur corpori addũt: ſed ſi parum nutriant, nec robur addent corpori. ea regula ex libro de Pag.12.13. Affectionibus, tum hic etiam colligitur.

His intellectis, inter ea quæ celeriter & ſimul nutriunt, uinum qualecunq; primas obtinet partes: ſed inter uina Galenus ex duabus differentijs, una ſumpta à colore, altera à ſubſtantia, nouem proponit ordines. Ponit enim à ſubſtantia craſſum, tenue & mediocre, idq́; bene ſe habet. Sed in colore album & nigrum, ac κιῤῥὸν, hoc quidem rubrũ, alij ſubrubrum, alij flauum: ſed difficile eſt diuinare, cum res à ſenſu diſcrepat. Dicamus ergo clarè, diſtinguentes colores non uini in quinq;, ut decet: nec ubi neceſſe eſt, propter duo uerba pariamus confuſionem, ut Galenus, qui in non neceſſarijs adeò poſtmodum eſt uerboſus, ut etiam in iſto Commentario. Erunt ergo nigra, alba, & proximum albo colore flauũ, nigro rubrum, in medio omniũ ſubrubrum. Flaua calidiſſima ſunt, & nigris ſubſtantia proxima, ut ſubrubra albis: rubra uerò, commutata uice, media inter flaua & ſubrubra.

Nigra ergo craſſa maximè alunt, & tardiſſimè inter uina ſecedunt: tenuia uerò alba & flaua, celerrimè ſecedunt: alba quidem ob tenuitatem & paucitatem alimenti, flaua autẽ non tam celeriter: ſed tamen celeriter, ob caliditatem: uerùm hæc albis plus nutriunt, & cæteris omnibus, præterquã nigris. Ex hoc genere ſunt Mon baſium ſeu maluaſia uocata, Creticum uinum, ut naciola, uernaciola: & amabile ſeu uinũ Chium, & Tribianum Florentiæ, & huiuſmodi innumera, guſtu auſtera, odore iucundo & acri. Subrubra autem, quæ nos Cæſiola uocamus, proxima plerunq; ſunt albis, tamen guſtus ea diſtinguit. nam & ex albis quædam ſunt calidiſſima, maximè quæ è nigra uua fieri conſueuerunt ſine acinis, deſiderio alborum uinorum non ſuppeditante materia illorũ. Quapropter operæpreciũ feciſſet Galenus, meminiſſe ſaporum & odorum potius quàm colorum: aut ſi pigebat tam longam texere hiſtoriam, omnino ab hac enarratione uinorum prorſus abſtinere debuit. Ergo cum in reprehenſione nulla ſit utilitas, ne nos magis illo erremus, ſolum ea dicamus quæ in rem faciunt: primùm diſtinguentes, quod Galenus adeò, cum ſcitu eſſet neceſſarium prætermiſit, ſcilicet an per excretiones Hippocrates intellexerit ſolùm alui excretiones, διαχωρήσιες dicit, à διαχώρησις, quæ eſt alui deiectio. Galenus tamen generaliter uidetur interpretari. Hoc autẽ multum refert, an de urinis etiam ſcilicet & ſudoribus intelligat: mihi uidetur quòd de alui ſolum deiectionibus, quia præter id quod uerbum id ſignificat, etiam cũ loquatur de nutritione quæ ad primam pertinet coctionem, uidetur Hippocrates de alui excrementis ſolum intelligere: quare tota illa tractatio fermè de uinis ſuperflua eſt. Sed tamen, poſtquã cœpimus, proſequamur: uinũ dulce ſeu nigrum ſeu album, ſed tenue magis, & nouum maximè, iuxta Hippocratem 2. de Diæta, Pag.7. aluum ſubducit. Odorata, tenuia, urinas prolicunt, ut etiam alba tenuia: auſtera aluum & urinas etiam ſiſtunt. Subrubra, eatenus albis proxima. Flaua ſubſtantia nigris proximiora, ut autem albis. Rubra in medio eorum, ut dixi, facultate, imò omnium, ſicut coloris ratione flaua, in medio conſiſtunt.

Sed de alimentis non eſt auſus proferre, quænam ſint quæ celeriter & ex ſe tota alunt, niſi miſeram illam ptiſanam: imò nec illam, ſed illius ſuccum, qui magis ad potũ quàm cibum attinet, in medium adducendo: tum petroſos piſces, Cauſam huius eſſe reor, quòd non hæc ſatis cum Galeni principijs concordarent. Nouam enim & re alienam, uerbotenus autem ſimilem & conſentientem Hippocrati doctrinam inſtituens ille, quod etiam Auicennam uirum callidum non latuit, coactus eſt tacitè Hippocratem erroris arguere. Nam Hippocratis uerba ſunt in libro de Pag.penul. Affe-

Aſſectionibus: ὡς μὲν τὸ ξύμπαν εἰρῆσθαι ἰχθύες κοῦφον ἔδεσμα. Et paulò poſt: αὐτοὶ δὲ ἐφ' ἑωυτῶν διαφέρουσιν ὧδε. quod eſt: Vt in uniuerſum dictũ ſit, Piſces leue ſunt edulium, ipſi tamen inter ſe differunt. Itaque omnes piſces generaliter leuis ſunt alimenti, ſi ad carnes conſerantur. Non negat Hippocrates, quin petroſi non inter eos facilius concoquantur, & melioris etiam ſint alimenti: ſed nec hi ſolùm, ſed & marini his qui in aquis dulcibus degunt, & inter marinos littorales. ſunt enim minus undis agitati. Enumerat autem Hippocrates inter marinos, petroſos, utpote inſularis Icomo, in ſecundo de Dieta: turdum, phucam, elephetum &
Pag.6. cobionem. Galenus uidetur omnes amplexatus tertio de Alimentis, enumerans turdum, phucam, iuliam, percam, ſcarum, merulam: ſcarum autem præponit omnibus ſuauitate, inde merulam & turdum, reliquos tres in ordine ultimo reponit: gobionem excludit, quamuis non improbet illius alimentum, neque ut prauum, neque concoctu difficilem. Sed quis ſit elephitis, haud docuit. Verùm Hippocrates inter cibos leues, etiam poſt petroſos, laudat rhombos, ſquatinas atque torpedines.

De cibis autem alijs non meminit niſi comparando Hippocrates, olus oleri, carnem carni. uerùm Galenus totum prætermiſit, ut liquet: id eſt finem, cuius ratione Aphoriſmum ſcripſit. hic eſt, ut doceret: ſuo more, qui cibi eſſent faci-
Aphor. 11. lioris coctionis, & qui non. dixerat enim, quòd facilius erat impleri potu quàm cibo. ibi docuerat qualitatem: hic ab effectu docet, quis cibus ſit facilioris coctionis. Vnde patet continuatio Aphoriſmi & finis, quem adeò perperam omittit Galenus, ut faciat Hippocratem ſtupidum. Quæ enim hæc eſt doctrina, Quæ celeriter cõcoquuntur, & ſimul etiam celeriter excernuntur? Quĩ enim ſcire poſſum, quid celeriter concoquatur, aut tardè? Sed uoluit, quod putat Galenus, pro principio eſſe, id eſſe quòd cognoſcere docet: ut ſciamus quomodo reficere oporteat ægros, ſcilicet uelociter & ſimul nutrientibus. nam quæ in horum aliquo deficiunt, ſi tardè, ægros ad ultimam debilitatem perducunt: ſi ſenſim, ad laborem uentriculi, longamq; defatigationem. Quare patet, ipſum etiam de cibo tantùm, non potu loqui. ſed hoc propter uinum, cui maximè Galenus fauet, omittamus.

Inter ea quæ ſenſim alunt, connumerat Galenus in Commento, uerticellos, ſeu mauis σπονδύλους, gammaros, Græci καμμάρους; ſquillas & locuſtas. σπόνδυλος apud Græcos ſignificat & ſerpentem, & herbam, & lapides inuentos in capite cæſtrei piſcis, & thynni piſcis ſupremam dorſi partem, & turbinatum genus oſtracei corticis, quod frequenter inuenitur inter chamas Genua allatas. à forma enim fuſi fermè hæc omnia ſub nomine uno tam diuerſa natura deducta ſunt. Rondelletius putat eſſe oſtreorum duriſſimorum genus, quod lapidibus coniunctum eſt, nec uulgare: ut non exiſtimem tam celeri curſu Galenum tranſeuntem in huiuſmodi impegiſſe, quæ cum σπονδύλου nomine ſimilitudinem nullam habent. Gammari caudati ſunt, quos nos cancros appellamus. ſunt tamen qui aſtacos fluuiales uocent: tam poſſumus gammaros uocare quàm aſtacos, cum, Athe Lib.7.cap.
næo teſte, ſint gammari è ſquillarum, id eſt cru- 24.
ſtatorum longam habentium caudã, genere. Antiqui fluuiatiles gammaros in uſu non habuerũt: quod, ut experimentum docet, & inter cementa ſaxaq́; imò in ipſis lapidibus & ſepulchris inueniuntur. De omnibus his qui pro piſcibus habentur, nec tamen piſces ſunt, ut polypi, cancri, oſtrea, Hippocrates locutus eſt ſecundo de Diæ- Pag.6.
ta, diſtinguens in quinq; genera. Primum uocatur mollium, quia ſola cute integuntur, polypi, ſepiæ, ſepiolæ, loligines. Secundum oſtracorum, oſtrea, pholades, margaritarum conchilia, purpuræ, buccinæ, pinæ. Tertium eorum quæ concha integuntur, tellinæ, chamæ, pectines. Quartum, quæ cruſta, aſtaci, ſquillæ, locuſtæ, erinacei, urſi, cancri, paguri. Quintum cartilagineorum: ut raia, torpedo, rana marina, ſquatina, paſtinaca, galeus, canicula, uulpes, zygena, lamia, Hippocrates adnumerat etiam urticam. Quæ igitur mollia ſunt, quoniam cute ſola teguntur, ideo duriſſimam carnem ſortita ſunt: fluctibus enim aliter obtunderentur, & cuiuſq; minimi piſcis iniuriæ expoſiti eſſent: ob id duriſſima ſunt carne, & difficillimæ coctionis. Quæcunq; uerò cruſta integuntur, eo duriora ſunt, quo cruſta eſt craſſior, atq; magis lapidoſa. nam carnem multa terra participare neceſſe eſt, ſi tam dura ex ea teſta generari debet. Ergo oſtrea duriſſima erunt, inde conchæ, poſt cruſtacea, ultimò uerò cartilaginea. Ergo quæ mollia ſunt, adeò concoctu difficilia ſunt, ut oculos grauent, inquit Hippocrates. Sunt &, qui cartilaginea uelint longo uſu oculos hebetare: at ego non tam cartilaginea, quàm reliqua etiam genera enumerata hoc facere poſſe crediderim, imò magis quam hæc. Cõueniunt enim omnia in

hoc, ut ait Hippocrates, quòd caro difficulter concoquitur, & tardè deijcitur, licet cruſtacea & cartilaginea propter ſucci abundantiam, &, ut dixi, quòd mollius habeant tegmen, aluum potius molliant, quàm aſtringant, commodéq; ſecedant. Itaq; ab alimento craſſo, aut forſan à ſalſedine nimia (utrunq; enim horum oculis maximè nocet, qui tenuis ſpiritus copia indigent) lædi oculos, & uiſum obfuſcari, non abs re eſt. Vt uerò carnes horum tardè ſecedũt ita (inquit) ſuccus eorum, uſculéq; mouent aluum: ſed eodem ordine, ſcilicet omnium minimè mollium, maximè autem cartilagineorum. Inter chamas, quæ ab hiatu dictæ ſunt, & tellinas, hoc intereſt, quod tellinæ in ambitu ſerratæ ſunt, & ob id non hiant, ut chamæ: quæ ſeu ſtriatæ, ſeu non hiant, quia in ambitu ſunt læues.

Eadem ergo regula utemur etiam in piſcibus marinis atq; fluuialibus: qui enim duro carent integumento, ut anguilla & tinca, difficillimè concoquuntur, & tardè ſecedunt: qui ſquamma dura, ut lucij, etiam tardè ſecedunt & concoquuntur: percæ autẽ & truttæ, ſalmones, thymi ac carpiones, & quos uocant aloſas; facilè concoquuntur, & celeriter deſcendunt è uentriculo, ni magnitudo piſcis grauiorem & duriorem effecerit. eademq; in marinis generalis ratio, ab Hippocrate deducta, obſeruanda erit.

Cochlearum etiam meminit Galenus, tanquam tardè nutrientium, & ſecedentium: quarum tamen uſus ad hecticos, & in iecoris imbecillitate, tum ad uẽtriculi dolores eſt præcipuus. De iecore Galenus id affirmat: de uentriculi dolore dicit Scribonius Largus, ſed ipſe cõmendat Africanas: ego in meipſo noſtris uſus ſum. Duo earũ prima genera ſine cortice, in quarum capite ſolent lapides inueniri: Horridæ uiſu, quas non edimus (Tunetani in Africa tamen comedere, ut audiui, conſueuerunt) & teſta obtectæ, quarum ſunt quinq; genera: terreſtre, quo in cibis utimur: marinas etiam edimus, durior eſt earum caro quàm chamarum. fluuiales, quæ non eduntur (ſunt enim abominandæ) ſylueſtres paruæ albæ, ſemper arboribus aut dumetis, aut etiam herbarum caulibus adhærẽtes, Seſilon uocant hoc genus, quod ſubuertit uentriculum, & uomitum excitat. Apud Gallos tamen, & Ferrarienſes, in maiore ſunt precio cæteris, quod ſapidiores ſint alijs, nec ea incommoda ex earum eſu experiatur. Ego edi ſine noxa nuper, molliores ſunt reliquis. Quintũ genus eſt ſolitariarum, quæ in Africa inueniuntur, quarum tanta eſt magnitudo, ut teſta nonnunquam decem libras liquoris capiat. Olim uiuaria habebantur. Experimento edocti ſunt, in olla pertuſa undique, ut aere refrigerari poßint, ſapa & farina ſubiecta pingueſcere, unde etiam molliores redduntur.

Coqui debent hæ, & dura quæque magnis ignibus, & circumquaque poſitis, in olla operculo obducta aqua ex dimidio plena cum cineribus quercus, radice ari, cortice peponum, & ſinapi. inde ubi detractæ fuerint teſtæ, cum oleo, ſale, aceto & ſaluia, ac porro cinamomóq;. Carnes autem, & pulli duriores linteo multiplici ſub fimo calido uehementer, ſi duabus horis contineantur, inde extractæ, aqua frigida copioſa ſtatim ſuperfundantur, celeriter coquuntur. Gammari noſtri tabidis multùm proſunt. Ranæ antiquis in uſu non fuere: facilius longè concoquuntur cancris, & limacibus multo magis: parum tamen nutriunt & humectant, atq; refrigerant. ſaginantur, adeóq; impinguantur illarum iecora, ut inter delicias ſuauitate, inter mira magnitudine numerentur.

Verùm quia etiam braßicæ meminit, noſcere oportet illius tria prima genera eſſe: ſatiuum, agreſte, marinum. Sed ſatiuæ tres ſunt differentiæ. una, à forma: alia, à parte uel cultura: tertia, ab inuentoribus. Forma fiunt quatuor ſpecies: criſpa, leuis, capitata, quam uocamus Gambuſium, quæ longè ſuauitate & alimenti bonitate alijs præſtat. eſt'que harum omnium maxima ubiq; copia. Et crambe uiliſsima, caule minore, cæteris folio tenuiore, flore luteo, de qua Horatius:

Occidit miſeros crambe repetita magiſtros.

Ab aliquibus hæc eadem uocata eſt coramble, ut apud Columellam:

Nunc ueniat quamuis oculis inimica coramble.

A' partibus autem nobiliſsima fuit olim cyma. cauliculus uerè germinans, adeò guſtu iucundus, ut Druſus Cæſar non ſine cyma in bellicas iret expeditiones. Tanta fuit gloria uulgaris herbæ: noſtra autem ætate adhuc magis inſignis cauliflos uocatus, candido capite ac turbinato, ſed inæquali, & pluribus in locis cauo, prominentibus uelut undiq; clauis botris'ue, ut ſpecie ipſe non ſit inferior ſuauitate. Manditur & coctum & crudum cum ſale, pipere, oleo atque aceto. Sed ab inuentoribus aut locis ſex habemus: Tricianam: Cumanam ſeßili folio, capite patulam: Aricinam, excelſam folio numeroſo & tenuiore: Pompeianam, caule ab radice tenui, ſed omnium proceriore, folijs anguſtioribus &

bus & rarioribus, ſed admodum teneris, ut hæc ſit propria laus : Sabellicam ad admirationem uſque criſpam, dulciſsimamq́; guſtu: Lacuturranam capite grandi, non tamen adeò ut Tricianam, ſed hæc maximo labore colitur : Halmyridiam, quæ trans mare auehebatur. Poſſunt innumeræ aliæ earum ſpecies fingi, quandoquidem hoc oleris genus tam latè pateat, ut nullum aliud, ad arboremq́; accedat. Braſsica quædam eſt anguſto folio, quam uocant Soldanellam, lacteo ſucco, quæ plurimùm purgat, & maximè aquam.

Oua quoq; dura ſerò concoqui, palàm eſt: at de mollibus affirmant, celeriter nutrire, maximè lutea. At Hippocrates ait generaliter : Oua uolucrum robuſtum quid habent, alunt atque inflant: ut perſpicuum ſit, neq; celeriter concoqui, nec unà, ſed ſenſim: quod etiam ex in: empeſtiuis uomitibus deprehenditur.

2. De diæta. Pag. 7.

APHORISMVS XIX.

ACutorum morborum non omnino ſunt certæ pronunciationes, aut ſalutis aut mortis.

COMMENTARIVS.

¶ Galenus illud non omnino ad certam non ſolùm rationem pronunciandi, ſed etiam ad generalem morborum acutorum interpretationem refert: Ita ut quaſi dicat Hippocrates, non omnium morborum acutorum poteſt eſſe certa pronunciatio ſalutis aut mortis. Verùm hic ſenſus admodum Hippocrate indignus eſſet, quia nihil doceret: ſed ſolùm confunderet animum lectoris, ideo abſit ut Hippocrati rem tam inartificioſam tribuamus. Præterea quid uetuit, ne pro ὀ πάμπαν ſcriberet ὀ πάντων, id eſt nõ omnium? Oſtendit etiam id euentus. nam ſi per acutorum morborum, finem eorum intelligit, etiam bauli hoc dijudicare norunt: ſin principium, experimentum docet, tam in ueris ægrotantibus quàm ſcriptis ab Hippocrate, quod ille hic dicit uerum eſſe. Ratio quoq; duplex id docet. nam et mobilis eſt materia morborum acutorum, & facilè tranſmutatur : & neq; in principijs cõcocta eſſe poteſt, nec cruditas deſperationem affert. Idemq́; de augmento, cum in his tẽporibus concoctio nõ adſit. Et quãuis ſub cõditione prædicere liceat, ut ſi ſeptimã non tranſierit, antequã iudicetur peribit : abſurda tamẽ prædictio eſt, qua multi ſtolidi gloriantur. produnt enim ſe hoc neſcire, an intra eam diem morbus iudicandus ſit.

Pag. 8. Verùm illud obijcies ex Prognoſticis. Qui porrò morbi in breuiſsimo tempore iudicabuntur, faciliores cognitu ſunt: maximæ enim differentiæ in ipſis ab initio fiunt. Cum ergo maior exceſſus facilius exiguo dignoſcatur, ergo & finis qualis futurus ſit. Verùm dico quòd ratione huius eſſet facilior cognitu : ſed motus plus impedit certum iudicium, quàm exceſſus adiuuet.

Porrò duobus modis diſtingui atq; amplificari debet hæc ſententia. Primus eſt, ut ad peſtilẽtes morbos referatur, in quibus præcipuè hoc uerum eſt, ut non ſit ſecuritas ulla ex remiſsione morbi, nec deſperatio ex incremento. habet enim morbus peſtilens præter motum repentinum, etiam qualitatem obſcuram, qua facilè interficit. & ut obſcura qualitas citò ad perniciem deducit, ita etiam ſine certa ratione deficit, & homo ſanatur. Secundus eſt, quòd facilius morbus quem ſanabilem exiſtimas, mortalis euadere poteſt, quàm mortalis ſanabilis: quoniam hoc ſolum naturæ ui contingere poteſt : illud uerò etiam præter id, medici & ægri atq; aliorum errore. Verùm relinquitur difficultas de abſceſsibus, in quibus iam materia decumbit in eodem loco: quare in his ſaltem deberet eſſe certa ratio prædicendi, iuxta magnitudinem, locum, materiæ naturam & coctionem? Reſpondeo, quòd in illis etiam ob neceſsitatẽ eiectionis, & tranſmutationem ad uilius membrũ contingit errare.

Quod maximè quærendum fuit in hoc caſu, erat, quò uſq; hic Aphoriſmus extendatur. nam in fine ſtatus & iudicatione peracta, non eſt uerus, cum etiam idiotæ morituros agnoſcant: in initio uerus eſt in omnibus, in incremento etiam: uerùm in ingreſſu ſtatus, poſtquam illum Hippocrates non excluſit, etiã uerũ eſſe arbitrabimur.

APHORISMVS XX.

QVibus iuuenibus aluus adhuc humecta eſt, his ſeneſcẽtibus exiccatur : quibus uerò iuuenibus aluus adhuc ſicca eſt, his ſeneſcentibus humectatur.

COMMENTARIVS.

¶ Si quis præcedentem Aphoriſmum præcedentibus connectere uelit, ita illum iunget, ut in primo dictum ſit mortale aliquid eſſe aut non, & in ſecundo bonum ſignum, atq; ita deinceps: in præcedenti autem Aphoriſmo admonet nos, quòd illud mortale aut non mortale ita debet intelligi, ut non exiſtimemus in acutis omnino moriturum aut non moriturũ, ſed non eſſe certam hanc pronũciationẽ. At de hoc Aphoriſmo quis eum præcedentibus cõtinuabit, cum de mutatione temperaturæ agat? certè nõ niſi decimoocta-

uo, in quo dixit, quòd eorum quæ ἀθρόως & uelociter nutriunt, ueloces fiunt etiam excretiones: intellige, ubi corpus moderatè ſe habeat. nam ſi aluus humecta ſit, multo citius prodibũt, etiam ſi non ἀθρόως nec uelociter nutriant. In quibuſdam uerò non prodeunt talia, nec excretiones tempeſtiuè fiunt.

Sed ad rem potius accedamus, & illum alteri connectamus, infrà deſcripto ſub his uerbis: Aphor. 53.
» Quicunq; aluos humidas habent, ſi quidem iuue
» nes fuerint, melius degunt his qui ſiccas habent:
» ad ſenectam uerò deterius commutant. nam ſe-
» neſcentibus magna ex parte exiccantur. Hic ſanè uidetur ex duplici continuatione tum ad præcedentia, tum ad ſequentia, cur hunc ſcripſerit Aphoriſmum: & rurſus docuit, quid melius ſit, an aluum habere humidam, an ſiccã: & quod ad præſentem attinet Aphoriſmum, non debere intelligi ſemper, ſed ut ibi magna ex parte, id eſt ut in pluribus. ἀπαλλάσσουσι enim. ἀπαλλάττεσθαι tam degere, quàm commutare, poteſt ſignificare. Senſus autem magis ſic conuenit. Sed quia Hippocrates homonymiam committere uidetur, difficultas hæc eò relegetur. nunc ſatis ſit intelligere, cur hunc ſcripſerit Aphoriſmum, & quomodo ſit intelligendus.

4. Aph. 83. Cauſa lenitatis alui, ut habetur infrà, ibi: Mictio noctu plurima paruã ſignificat deiectionẽ: Si naturalis ſit, contingit ex pauca attractione iecoris, ut ſiccitatis ex magna. ſed magna attractio aut parua in ætatibus & naturalis fiunt, uel ob robur facultatis, uel calorem aut ſiccitatem, aut neceſſitatem alimenti. Alius modus eſt ratione uentriculi. nam is uel ob frigiditatem, ut non poſſit concoquere: uel ob humidam qualitatem, uel ob defluxum bilis, ut non poſſit cibus debito tempore contineri, aluum humidã reddit. Videndum eſt igitur, ſtante mutatione ſolùm conſueta, Pag. 10. de qua agit in primo de Diæta dicens, Ex pueritia ad adoleſcentiam mutatio fit ex humido ad ſiccum, manente calore: ex adoleſcentia ad conſiſtentiam corpus exiccatur & refrigeratur, ex hac ætate corpus humectatur manifeſtè, & etiã refrigeratur, ut in ſenio corpora ſint frigida ualde, ſicca uerò in ſolidis, atq; exterius & in conceptaculis ſuperfluo redundent humido. His propoſitis, uideamus cur hæc uiciſſitudo contingat. Et clarum eſt, quòd niſi quis reducat hanc mutationem totam ad unum principium, nihil agit. Quid enim eſt quod generalem faciat orationem, niſi ratio una in omnibus. & eſt quod in iuuentute, quoniam corpus exiccatur, ſi fuerit antea humidius: & aluos humidas habent, niſi quid obſtiterit. igitur dum ſiccantur, aluus etiam exiccatur: & hoc eſt per ſe manifeſtum. Sed ſi ſiccas habent aluos, cum temperies humida ſit, oportet ut ſiccitas ea contingat ob caliditatem, uel ob ſiccitatem. ſi ob caliditatẽ, refrigerantur, & aluus humida euadit: ſi ob ſiccitatem, quam neceſſe eſt eſſe immodicam, ſuperueniẽte ſenio, tranſmutantur in humidam præter naturam, ob nimiam ſiccitatem, atq; ita ob frigiditatem aluus humectatur. Ex hoc colligite, quod iuuenes bene diſpoſiti debent habere humidas aluos, non ſiccas. Et ratio id demonſtrat, quia infantes habent ualde humidas: igitur in tranſitu recto per ætates, iuuenes debent habere humidiores ſenibus.

APHORISMVS XXI.

FAmem uini potio ſoluit.

COMMENTARIVS.

¶ Θώρηξις à Galeno exponitur, in libro de Linguis Hippocratis, uinolẽtia uel ebrietas. Hippocrates enim in libro de Humana natura, cum Pag. 2. dixiſſet quod morbi cõmunes tam accidunt maſculis quàm fœminis, ſubijcit, θωρησσομένων καὶ ὑδροποτεόντων: id eſt, uini potoribus, & aquæ. Explicatius Phauorinus, θώρηξιν ἀκρατοποσίαν exponit, id eſt uini meracioris uſum. Quid eſt ergo quòd hunc Aphoriſmum ſubtexuerit, illi ſcilicet: Quæ longo tempore ex Aphor. 17. tenuantur corpora, lentè reficere oportet: quæ « uerò breui, breuiter? Et ei: Facilius eſt impleri potu, quàm cibo. Scire tamen decet, quòd, ut habetur in Commento, quatuor ſunt genera famis: Aphor. 11. Naturalis, cum ſtatis horis homo appetit cibum moderatè: & uehemens, poſt longam inediam: aut nimiam reſolutionem, ex laboribus maximè, uel defectum bonorum alimentorum: & fames canina quæ fit ob atrum humorem uentriculum erodentem, cuius proponitur exemplum & cura in quinto Epidemiorum: & βούλιμος, quæ fit Pag. 2. cum membra deficiunt, & membra naturalia tamen affecta ſunt malè, & corruptis humoribus referta. De hac non loquitur Hippocrates, cum ſit lethalis, & ipſe de ſanandis ſermonem inſtituit. Quòd autem uini potio omnem famem mitiget præter experimentum, eſt ratio. aut enim illa fames fit à frigiditate, & uinum cum calefaciat, famem ſedat: aut à nimia reſolutione, & uinum nutrit celerrimè, igitur famem tollet: aut ob humorem atrum, & uinum illum æquat, ergo omnibus confert. Præterea fames ſedatur nutritione & repletione uentriculi, & hæc

duo

duo præſtat uinum. Sed nunquid hoc ſolùm uult, ſcilicet curam famis per hoc abſurdum, ut ita dicam, auxilium? An nobis potius etiam illud ſignificat, uni potum etiam hoc habere incommodi, ſcilicet ut famem tollat. Illud non omittendũ duco, quod ait Hippocrates libro de Ve- Pag. 9. teri medicina, uinum meracum corpora quoquo modo debiliora reddere. Vidẽtur autem habere una diuerſas facultates, prout in ſecundo libro de Diæta ſcribitur.

APHORISMVS XXII.

QVicunque morbi ex repletione fiunt, euacuatio ſanat: & quicunque ex euacuatione, repletio. Et aliorum contrarietas.

COMMENTARIVS.

¶ Hippocrates in libro de Locis in homine in- Pag. 13. quit: Vtriuſq; medicamẽtum ſunt contraria contrario. Verbi gratia: Cum in tumuerit pallidus, exoluitur ſanè, ſi quod medicamentum attenuãs adhibitum fuerit: at hic tumenti attenuans opitulatur. Rurſus autem, quod aliquando utilitatem cepit, nunc hic opitulanti opitulatur, quum ſanè præ gracilitate decolor & pallidus factus fuerit. Si quis enim pituitoſum & tumefaciens medicamentum exhibuerit, pallor ſedatur. In ſuper uerò & dolor fit & propter caliditatem, & propter frigiditatem, & propter ualdè exuperans & imminutum. Et in perfrigeratis natura quidem extra corpus ad cutem, propter calefaciens ualde, dolor fit: in calidis uerò natura, propter frigidum: & in ſiccis natura, ſi humectentur: & in humidis, ſi reſiccentur. In ſingulis enim, quorum natura permutatur ac corrumpitur, dolores fiunt. Sananturq; dolores contrarijs, idq; etiam unicuique morbo proprium eſt. nam in calidis natura, propter frigiditatem ægrotantibus dolores calefiunt. Et reliqua iuxta hanc rationem fiunt. Alius porrò modus hic eſt: Per ſimilia morbus fit, & per ſimilia ſoluitur, uelut urinæ ſtillicidium idem facit, ſi non fit: & ſi fit, ſedat. Et tuſſis eodem modo, uelut & urinæ ſtillicidium, ab eiſdem fit & ſedatur. Alius rurſus modus hic eſt. febris quæ propter tumefactionem ex pituita fit, aliquando quidem ab iiſdem fit & ſedatur, aliquando à contrarijs. Et dat pulchrum exemplum, à uomitu huiuſmodi: Si quis uomenti aquam multam dare uelit, eleuentur ea, propter quæ uomit unà cum uomitu. Et ſic quidem per uomitum uomitus ſedatur. Rurſus autem, propterea ſedatur, quòd inferne depulit id quod intus uomitum ciebat: atque ita ex ambobus contrarijs (ſcilicet uomitum & aluum cientibus) homo ſanatur à uomitu eodem. Hippocrates ergo hic tres modos tangit expoſitionis huius orationis, Contraria contrarijs curantur. Vnum, qui pertinet ad morbum ipſum, & eſt ac ſi quis dicat: Depellitur calor corpore refrigerato, & pallor corpore rubro reddito. & ſic propoſitio eſt generalis ſine dubio, ſed non artificioſa. Secundus modus eſt, ut ad cauſam referatur, ſcilicet ut curatio fiat à contrario cauſæ: & tunc dicit, Non ſemper eſt uera per accidens, licet per ſe uera ſit. nam etſi morbus fiat à calore, ſublato calore ceſſat morbus: non tamen calor ſemper depellitur à contrario, ſed quandoque à contrario, ut cum aqua frigida depellimus calorem febris: quandoque à ſimili, ut cum balneo depellimus inſolationem: quandoque licet utroque modo, ut cum materiam uomitus curamus educendo, id poſſumus uomitu per ſimile, & ſubducentibus aluum, per contrarium educere. Oportet ergo in cauſis diſtinguere. nam de morbo; ut dixi, clarum eſt, & Hippocrates hic in textu & de Natura hu- Pag. 4. mana de cauſa exponit dicens: Quoſcunq; morbos repletio facit, euacuatio ſanat: & quicunque ex euacuatione fiunt morbi, repletio. Quicunque uerò à labore fiunt, quies ſanat: & quos ocium parit, labor ſanat. Et in ſumma, medicum oportet ſcire, ſe opponere inſtantibus contrarium agendo morbis, naturis, temporibus, ætatibus: & diſtendentia ſoluere, & ſoluta diſtendere. Intelligit proculdubio, in malè affectis noxijsq; temporibus, ætatibus, naturis, non autem rectè & iuxta debitam rationem ſe habentibus. Infrà uerò, in Nothis: Pag. 7. Curationem morborum ita inſtituere oportet, ut cauſæ morbi nos opponamus. Et in libro de Pag. 2. Flatibus: Si quis cauſas corporis affectu probè cognouerit, facilè ea afferet quæ corpori conducunt: nimirum contraria corporibus, morborum natura perſpecta. Eſt enim maximè ſecundum naturam ipſa medicina. Quare ſtatim, ubi fames moleſtiam affert, morbus fit. quicquid enim hominem moleſtia afficit, ac triſticiam affert, morbus uocatur. Quod ergo eſt famis remedium? quod famem ſedat, id autem facit cibus: cibo ergo famem medicari conuenit. ſic ſitis potus, & repletionis euacuatio, & euacuationis repletio: & labori quies ſuccurrit, & quieti labor: & ut generaliter di-

„ cam, contraria contrariorum ſunt medelæ. Nullibi autẽ clarius quàm in ſecundo Epidemiorum: „ Verùm ad cauſam deuenire oportet, et ad cauſæ [Sec.4. in fine.] principium. Hæc igitur ſic determinare oportet, quòd curam ex contrarijs cauſæ accipere ſemper eſt neceſſarium. non ſemper tamen cauſa ſuo contrario expellitur: uel quoniã non expellitur ab eo ex ratione applicationis, uelut aqua frigida exterius applicata calorem adauget: uel quoniam per accidens depellitur à ſimili, ut calor à calore balnei, bilis à rhabarbaro eam purgante. Tertius, cum modus eſt ſimilis morbo, & tunc uidetur morbi cauſa à ſimili propulſari: uelut, ſi uomitu cauſa uomitus eijciatur.

Contrarij nomen quandoque impropriè ſumitur pro oppoſito. oppoſitum autem ſic dicitur, de his quæ ſecundum naturam ſe expellunt, & uocantur contraria: & ſecũdum relationem, & ſecundum habitũ & priuationem, & ſecundum negantem & affirmantẽ. Sic enim diſtinxit Ari- [Capit. De oppoſitis.] ſtoteles in libro de Decem uocibus. Nos autem ita diſtinguemus contraria ex ſententia Hippocratis: Contraria dicuntur, quæ ſimul eſſe non poſſunt. Et tunc uel ſolum hoc habent ex mente, & dicuntur affirmantes & negantes orationes: uel ex re, ſed abſq; principio deſtruendi ſe mutuò, ſuntq; contraria iuxta habitum & priuationem: uel cum principio deſtruendi ſe, non tamen ipſa ſe deſtruunt, ut album & nigrum, leue & aſperum: uel ſe mutuo deſtruunt, & hæc propriè ſunt contraria, ut calidum & frigidũ, quæ ſe mutuò corrumpunt. Cum igitur Hippocrates locutus eſt de contrarijs generaliter, intelligit primum modum: cum autem ſpecialiter, tam tertium quàm etiam quartum.

Illud ſolum quærendum eſt, quomodo aliquid poßit tolli, & non à cõtrario propriè? Et reſpondeo, quòd refrigeratio, quæ fit in balneo tepido, non fit à balneo infra balnei teporem, ſed uſq; ad eam: uerùm quod refrigerat, ultra eſt naturalis temperies, uel aer externus: balneũ autẽ aperiendo meatus efficit, ut aer externus ingredi poßit. Ergo omnis morbus curatur à contrario cauſæ ſuæ per ſe, licet aliter uideatur cõtingere. Melius eſt ergo forſan ut dicamus, Hippocratẽ hoc ſolũ uoluiſſe, quòd curatio fiat tollẽdo morbi cauſam, & hoc uocaſſe cõtrarietatẽ. Continuabimus aũt hunc Aphoriſmũ præcedẽti, ut ita legatur: Tamẽ uini potio ſoluit. quicũq; ergo morbi ex repletione fiunt, euacuatio ſanat: & quicũq; ex euacuatione, repletio. Et aliorum contrarietas: quoniam non ſolo cibo fames ſedatur, ſed quouis nutriẽte.

APHORISMVS XXIII.

ACuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur.

COMMENTARIVS.

¶ Si præſentẽ Aphoriſmum ſuperioribus continuare uolueris, ut ſit totus ſermo connexus, qualem par eſt, ut ſæpius dixi eſſe, eum connectemus illi, Acutorum morborum. ut ſit ſenſus: 19. Quanquam acutorum morborum non ſit certa pronunciatio ſalutis aut mortis: hoc tamen certò licet prædicere, quòd intra quartumdecimum diem quilibet morbus acutus iudicatur.

Vt uerò ad expoſitionem ueniamus, Galenus multum in ea laborat, propter morbos, qui non perpetuò augentur: & etiam, quia Hippocrates dixit, acutos morbos finiri in quadraginta diebus, ut in Prognoſticis: & aliquando in ſexaginta, [Pag.2.] ut in libello de Diebus iudicatorijs. itaq; excogitarunt [In ultimis uerbis.] quidam numerum dierum iudicantium uſq; ad quadrageſimum. Sed hoc improbat Galenus, dicens non conuenire: ſunt enim tantum duodecim. Sed cur laborandum in re clara, cùm ſenſus ſit apertus? Verè acuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur, quoniam tales morbi adaugentur perpetuò magnis incrementis: tantum uerò incrementum natura humana ultra quatuordecim dies non fert: ergo omnes acuti morbi intra quartũdecimũ diem finiuntur. Qui uerò non ſic finiuntur, non etiam perpetuò augentur, quare nec legitimi acuti debent appellari. Qui ergo maximis incrementis augentur, ad quadraginta: qui magnis, ſexaginta acuti extenduntur. Sed melius fuiſſet Galeno illud quærere, quare Hippocrates non dixerit, Finiuntur: ſed, Iudicantur? Dupliciter huic dubitationi occurrere poſſumus: uel quòd neceſſe ſit, ubi tam apertis incremẽtis augetur morbus, ut etiam iudicetur. nam motus materiæ ad hoc cogit: uel quod iudicari intelligatur, cum febris deſinit etiam ſine ulla excretione, ut primo Epidemiorum: [In Clazomenio decimo languente.] Vigeſima à febre liber iudicatus eſt, non ſudauit, tubercula iam in decimaſeptima obortа ſunt. Ergo iudicari dixit, febrem ceſſare: & tamen nec in hoc morbus fuit acutus, cum quartumdecimum diem exceſſerit.

Ex hoc intelligite, cum morbus acutus intra quartumdecimum diem non iudicatur, errorem aliquem in uictu uel medicamento aut alia ratione admiſſum eſſe. Liquet enim, omnes ægros, qui ab Hippocrate in Epidemijs narrantur, intra eum terminum eſſe iudicatos, ſi acuto morbo laborarunt: morbos autem acutos omnes iudicari,

etiam

etiam ſi abſceſſus cauſa ſit, in primo de Morbis Pag. 2. his uerbis declarauit: At uerò febris ardẽs, phrenitis, peripneumonia, angina, pleuritis, uua, citò decernunt.

APHORISMVS XXIIII.

SEptenorum quartus eſt index. Alterius ſeptimanę octauus principium. Eſt autem & undecimus conſideratione dignus: ipſe enim eſt quartus ſecundæ ſeptimanæ. Rurſus uerò & decimusſeptimus conſiderabitur: ipſe ſiquidem quartus eſt à quartodecimo, ſeptimus uerò ab undecimo.

COMMENTARIVS.

¶ Iſtum Aphoriſmum nemo intelliget, niſi Pag 3. qui mentem Hippocratis intellexerit. inquit ille „ in libro de Septimeſtri partu: Conceptus & abortus & partus fiunt, in quibus morbi & ſanitas: ſcilicet ſecundum dies, ſecundum menſes, ſecundum dierum quadragenarias, & ſecundum annum. inde probat, quòd cum hæc ſic diſtribuantur, unum alterius ſit particeps: & cum ſit particeps indicatio ſeptenarij, & quadragenariæ, oportet ut tandiu retineatur prima ratio, quandiu non uitietur ſecunda. Cum ergo quadragenaria ſit obſeruanda, oportet ut etiam dimidium obſeruetur, id eſt uigeſima. ſed ſi uigeſima ſit obſeruanda, non uiolata ſeptenarij ratione, quàm ſerius fieri poteſt, oportet ut in prima & ſecunda hebdomada dies integri numerentur: in tertia autem, ut finis ſecundæ ſit initium tertiæ. & hoc eſt primum quod proponitur.

Secundum eſt, quòd quilibet terminus indicatorius finitur intra ſuam hebdomadam. ideo cum dies indicatiua ſit in medio, erit trigeſimus primus dies indicatiuus trigeſimæ quartæ: non decimusſeptimus, cuius numerus eſt dimidiũ trigintaquatuor. Et ita uno curſu declarat indicatiuos dies, qui ſunt medij ſuarum hebdomadarum.

Tertium eſt, quod docuit per hoc, dies tam indicatorios, quàm indicatiuos, qui ſunt ultra uigeſimam, ſic ut uigeſimus quartus ſit indicatiuus loco quarti, & uigeſimus ſeptimus indicatorius loco ſeptimi: atq; ita de alijs ſequentibus, uſq; ad quadrageſimum. Sed ultra non eſt morbus acutus, ſed ſolum procedemus per uigeſimas: ut ſexageſima, octuageſima, centeſima, & centeſimauigeſima. In harum medio erunt indicatiui & indicatorij debiles, ut quinquageſimus, ſeptuageſimus, atque deinceps.

Continuatio clara eſt. nam in præcedenti dixit, quòd acuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur. oſtendit ergo etiam ante illum, quando poßint iudicari, utpote in ſeptimo: Et quomodo poſt illum uſq; ad quadrageſimum, docens uno curſu medios eſſe horum indicatorios, & etiam uim ineſſe his diebus iudicandi mediam, non tantam quanta ineſt principalibus. Et reddit unam rationem, quare acuti morbi ad quartumdecimum extendantur. eò uſque enim numerantur integris ſeptimanis.

Hippocrates in Prognoſticis inquit: Primus terminus febrium eſt quartus dies: ſecũdus, ſeptimus: tertius, undecimus: quartus, eſt quartusdecimus: quintus, decimusſeptimus: ſextus, eſt uigeſimus. non poſſunt autẽ (inquit) hi dies per integros numerari. redditq; cauſam, dicens: Neq; enim annus neq; menſes integris diebus conficiuntur. Et hæc fuit opinio Hippocratis de cauſa numeri dierum. Aliã aßignat Galenus in tertio de Cap. 9. Diebus iudicatorijs: & conſiſtit in hoc, quod reuolutio lunæ fit in diebus uiginti ſeptem & octo horis: & reditus ad coniunctionem ſolis, in diebus uiginti ſex, & horis decem: quos circuitus cum coniũxerimus, fient dies quinquagintatres, & horæ decemocto, cuius ſpacij dimidium eſt dierum uigintiſex, & horarum uiginti et unius: ut ſit dimidium menſis, dies tredecim, horæ undecim, & ita cadit criſis in quartamdecimam diem. Addatur rurſus dimidium his, & fient dies uiginti, horæq; quatuor. Sed nec ſic redit res ad dies uiginti, ſed tranſgreditur. Et præter id contrahit menſem dierũ uigintinouem ad uigintiſex, ea ſola ratione quòd luna latitet ſub ſole tribus diebus. Neq; ratio Fortunij Affaitati de menſibus profectionis ſolis, qui ſunt tertiadecima pars totius anni, & ſunt dierum uigintiocto cum duabus horis, ſatisfacit: cum dies uigeſimus primus, non uigeſimus, iudicatorius euadat. Propterea Hippocratis rationi manum dabimus.

Sed obijciet quis, quòd Hippocrates ſæpius in quinto & ſeptimo Epidemiorum narrat, iudicatos fuiſſe in alijs diebus: ut in quinto de uxore Pag. 2. 10. Gorgiæ, quæ iudicata eſt in quadrageſima prima die: & de Polycrate, in quintadecima. & in ſeptimo de Pythodoro, in quinquageſimaprima: & de Eratolai filio, in ſeptuageſimaprima. Et Pag. 1. 2. Hermoptolemus perijt in quintadecima: & Ful- Pag. 7. 16. loni in Syro, cui remiſit febris in die decimaoctaua. Et ratio in omnibus eſt, quod computat primam diem, ſicut & mos eſt plebeijs. appellant enim quintumdecimum diem, qui uerè eſt quartusdecimus.

APHORISMVS XXV.

AEſtiuæ quartanæ magna ex parte breues, autumnales longæ: & màximæ, quæ ad hyemem tendunt.

COMMENTARIVS.

¶ *Continuatio per ſe clara eſt. poſtquam enim locutus eſt de acutis morbis, hic loquitur de longis. Et uult ſuo more ex uno exemplo à maiori, ut dicunt, oſtendere rationem generalem: & eſt, Quartanæ æſtiuæ breues ſunt plerunq;, quanto magis alij morbi, qui non ſunt naturâ longi. Ratio triplex eſt, quoniam calor æſtatis diſſoluit humores, & ita facilius concoquuntur: ſecunda, quia tranſpirat magis corpus, & difflatur: tertia, Veriſimile eſt genitum eſſe morbum ex humore eo tempore genito. ſed in æſta-* Pag. 5. *te generatur bilis, ut in libro de Natura humana. igitur ueriſimile eſt, atram bilem eſſe, ex qua fit quartana, factam ex flaua bile, & non quartanam factam ex melancholia ſimplici uel exuſta: & ita erit breuis.*

Pro quo ſciendum, quòd quartana ex triplici humore fit: melancholia ſimplici, aduſta, & bili flaua aduſta. Et quæ fit ex bili flaua, breuiſſima eſt: longiſſima, quæ ex melancholia ſimplici, ſed mitiſſima: peſſima, ex melancholia ex- Sec. 6. *uſta, ſed non adeò longa. Dicebat Hippocrates* ,, *ſexto Epidemiorum: Poſt pilorum defluuium quartana febris non ultra annum. id eſt, Cum decidunt pili, pituita ſalſa abundat, ſuperueniens quartana caſui pilorum, genita eſt ex humore liquidiore ac tenuiore, ideo non ultra annum extenditur. Eſt autem cõmunis hic terminus quar-* Trac. 2. Cap. 61. *tanarum, ut habetur à Principe prima quarti. dicit: Si non cõtingat error, aliter perdurat quandoq; uſq; ad duodecim annos. Vtilitas breuitatis eſt: quoniam ut ibi Auicenna dicit, longa terminatur ad hydropem. Hanc breuitatem definit* Pag. 5. *Hippocrates libro de Natura humana, dicens: Morbi qui æſtate fiunt, hyeme finiuntur: qui autumno, uere: qui hyeme, per æſtatem: qui uere, autumno. aliter ad annum perueniunt. Intelligit de morbis, qui ui temporis accidunt. ideò ſi contingunt ob calorem, deſinunt ſuperueniente frigore. Itaq; erunt breues morbi, qui finientur in ipſo autumno.*

Pag. 6. *Sed eſt difficultas, quia in Coacis prædictio-* ,, *nibus inquit: Hybernæ febres quartanæ leuiter in acutos morbos tranſeunt. Si enim longæ ſunt, quomodo tranſeunt in morbos acutos? Reſpondeo, quòd intelligit ſuccedente æſtate. non enim ſoluuntur à calore, ſed corrumpitur earum materia. Quòd autem dixit Leuiter, intelligit, facili ex cauſa. Eſt autem præceptum generale, quòd morbi omnes æſtiui, in hyeme incipientes, periculoſi ſiunt in æſtate: & econtrà. Sed dubitatur,* Aphor. 34. *quia infrà inquit: In morbis minus periclitantur ægrotantes, quorum morbus congruit tempori: ſed quartana conuenit autumno. Tertia enim Aphoriſmorum, inter morbos autũni quartana nu-* Aphor. 22. *meratur. Si ergo eſſet lõgior, magis periclitarentur, quia periculũ quartanæ, ut Princeps dixit, eſt in longitudine. Rurſus calor naturalis eſt, qui concoquit, ſeparat & excernit: & ille eſt imbecillior æſtate, ualidus in hyeme, prima Aphoriſmorum, ut uiſum eſt: igitur morbi hyemales deberent eſſe breues? Reſpondemus, quòd calor* 15. *aeris plus facit ad colliquationem, quàm naturalis ad concoctionẽ. Dictum uerò ſecunda Aphoriſmorum intelligitur pari morbo, dato in magnitudine & longitudine.*

Hæc quidem clara ſunt: uerùm illa uerba, & ,, *maximè quæ ad hyemem tendunt, ſunt obſcu-* ,, *ra. Galenus ita interpretatur, quaſi hyemalis quartana eſſet longiſſima. Donatus de Mutis in expoſitione pauculorum Aphoriſmorum dicit, quòd dictum hoc referri debet ſolùm ad morbos autumnales, non hyemales. aliter enim dixiſſet Hippocrates, ſcilicet Hyemales aũt longiſſimæ. Præterea quartana non numeratur ab Hippocrate inter morbos hyemales, ſed autumnales. Tertio dicit, Quartana eſt longiſſima, cum plurima atra bilis generatur. Sunt enim cauſæ longitudinis morbi, multitudo materiæ, craſſities, lentor, & frigus aeris: ſed plurima atra bilis generatur in autumno, ut ſuprà uiſum eſt: ergo quartana autũnalis eſt lõgior quàm hyemalis. Dicit etiam obſeruaſſe, quod maximum eſt, quartanas hyemales uere finiri.*

APHORISMVS XXVI.

FEbrẽ cõuulſioni melius eſt ſuperuenire, quàm febri conuulſionẽ.

COMMENTARIVS.

¶ *Intelligere hic de quartanis cõtinuato ſermone quiſq; iudicabit, qui dictũ illud, A quartanis capti nõ admodũ cõuulſionib. capiũtur: ſi uerò capiãtur, et quartana ſuperuenerit, liberãtur. Cum ergo maximè utile ſit cõuulſioni quartana* 5. Aph. 67. *capi, etiã omni alia febre capi conducit. unde qui uolet huius exquiſitã expoſitionẽ, illud cõſideret dictum Hippocratis: Qui à conuulſione aut di-* 4. Aph. 57. *ſtentione neruorum tenetur, febre ſuperueniente liberatur. Si ergo conuulſionem tollit ſu-*

perueniens febris, & ægrum occidit conuulſio febri ſuperueniens: manifeſtum eſt quod pro 37. ponitur. Cauſa uerò huius declaratur ſexta Aphoriſmorum, cum dicitur: „ Conuulſio fit ex repletione & inanitione: ita uerò & ſingultus. „ Nam conuulſio ſuccedens febri, ob ſiccitatem plerunque aduenit, maximè ſi diuturnæ ſucceſſerit: itaque perimit cum ſiccitas curam non admittat, præſertim adhuc ſæuiente febre. At febris conuulſioni ſuccedens ex repletione fieri ſolet, atq; ob id ſoluere morbi cauſam. Quæ uerò à repletione fit, tam conuulſio quàm diſtentio, ab ea quæ à ſiccitate dignoſcitur, quod quæ à repletione ſtatim fit, à ſiccitate plerunq; ſenſim.

Sed nunquid omnes cauſas conuulſionis ibi enumerauerit, ſuo loco dicetur. Illud magis eſt ad propoſitum, quod cum dicat in libro de Iudi- Vlt. uerbis. catione: Si à febre detentum conuulſio corripuerit, ſedatur febris eadē die, aut poſtridie, aut Pag. 14. & in Progn. Pag. 10. tertia die. Id quomodo intelligendum ſit, docet in Coacis prædictionibus dicens: Seniores ſeptem annis in febre non corripiuntur conuulſione: ſin minus, pernicioſum eſt. id uerò certo experimento uerum eſſe deprehenditur. Puerulis enim febricitantibus conuulſio ſæpè ſuperuenit, quæ febrem ſoluit: ſed maiore periculo, quàm priore. At adultis rarò ob febrem conuulſio ſuperuenit: & ſi ſuperuenerit, pernicioſum eſt. Terminum autem hunc definit ſeptimus annus. Ob hoc ſanè dixit Hippocrates: Melius eſt non ſimpliciter hoc bonum, illud malū: quia & conuulſio, ut dixi, ſuperuenire poteſt febri ob ſiccitatem, & tūc perimit: & ob materiā trāſlatam, & tunc licet febris diſcedat, deterior tamen relinquitur diſpoſitio. eſt enim criſis mala. ob hoc dixit, Melius. nam neq; ſemper febris ſuperueniens conuulſioni bona eſt, cum fieri poſsit ut ob dolores ſuperueniat: oſtendemus autem conuulſionem multum à diſtentione differre, diſtentionem uerò uix unquam fieri ab inanitione.

APHORISMVS XXVII.

HIs quæ non ex ratione leuant, non oportet fidere: neq; multum formidare mala, quæ præter rationem eueniunt. Plurima enim talia ſtabilia non ſunt, neque multum durare & permanere conſueuere.

COMMENTARIVS.

¶ Dictio Quæ, referri poteſt ad ſigna & auxilia. κουφίζω autem, quod eſt alleuo, potius ad auxilia uidetur transferri: ego tamen magis credo Galeno, ut qui proprietatem Græcæ linguæ, in qua natus eſt, tenuit, ut pro ſigno, tum propter antecedentia intelligatur. ut ſit ſenſus: His quæ præter rationem uidentur alleuaſſe, ſignis non eſt fidendum. Quod & confirmant ſequentia uerba: Huius exemplum locupletiſsimum habetis de Hermocrate, cum inquit: „ Circa undecimam omnia uiſa ſunt alleuata eſſe: ſopor cœpit. Et rurſus: Decimaquarta à febre liber non ſudauit: dormiuit: intelligebat omnia. Et iterum uigeſima die indicatus eſt, à febre liber, non ſudauit. Et tamen paulo pòſt, id eſt uigeſimaſeptima die perijt. „ 3. Epid. Secun. 1. ægro 2. huiuſmodi ſigna in utranq; partem Galenus tum hic tum alibi ſolet infida appellare. Quare ratione autem continuetur præcedentibus, clarum eſt. nam cum locutus ſit de ſignis, & in poſterum dicturus ſit, ea ſigna quæ inutilia ſunt reijcit.

Animaduertendum eſt, quòd in bonis dicit abſolutè non eſſe fidendum, in malis autem non hoc ſimpliciter profert: quoniam nec ſic ſunt negligenda. quandoquidem latitare aliquid poteſt, cuius meritò mortem afferant. Similiter dixit: Plurima enim talia ſtabilia non ſunt. quaſi dicat: Si ſtabilia ſint, & diu permaneant, non ſunt paruifacienda. Sed an hoc intelligat etiam de bonis ſignis, an ſolum de malis, ſcilicet quòd non debeant nobis fidem facere, propterea quòd ſtabilia eſſe non ſoleant, ne fruſtra culpemus Hippocratem, de utriſq; dicta illa exiſtimemus.

Cæterùm hic Aphoriſmus non ſolùm ad prædictionem, ſed etiam curationem pertinebit. monet enim nos, ne mutata ratione uictus, propter ſignum parum conſtans, ægrum perdamus.

Verùm conducet hic forſan declarare, an Pag. 2. quod dixit in Coacis prædictionibus: Qui morbi in malis ſignis leuantur, & qui in bonis non remittunt, difficiles ſunt: de his intelligatur ſignis, quæ nuper diximus? ibi autem plurima talia commemorat, ut ſit hic pro exemplo locus ille. Et reſpondeo, quòd ſic: nam alleuant illa, & non ſecundum rationem, cum ſint mala ſigna: illa non remittunt, cum ſint bona, non tamen ab his dicit timendum eſt.

APHORISMVS XXVIII.

FEbricitantium non omnino leuiter, permanere corpus, & nihil minui: uel etiam pluſquam ratio poſtulat contabeſcere, malum. Hoc enim morbi longitudinem, hoc uerò imbecillitatem ſignificat.

COM.

COMMENTARIVS.

¶ Poſtquam nos docuit, non debere infidis ſignis in utramuis partem fidere, ſolidum & maximè fidum ſignum, admirabileq́; docet. Eſt autem Aphoriſmorum nobiliſsimus, ob quatuor cauſas: difficultatẽ ſummam, ſenſus dignitatem, exponentium cæcitatem, qui nihil in eo declarando ſani commemorant: demum quòd Galenus quinquies in hoc Aphoriſmo perperàm accuſat Hippocratem. Additur ratio utrique dicto, Febricitãtes non omnino leuiter, ſi non minuantur, ſignũ eſt longitudinis morbi: ſi nimium, ſignificat uirium imbecillitatem: igitur utrunque eſt malum. Vt uerò uideamus quomodo ex uno morbi longitudo, ex altero imbecillitas uirium indicetur, uidendum eſt prius ad quam partem referatur, non omnino leuiter: & uult Galenus, quod tam ad pluſquam ratio poſtulat contabeſcere, quàm ad nihil minui. nam ad nihil minui iuſtè refertur, quoniã ſi leuiſsimè quis ægrotet, maximè in hyeme, non eſt mirum ſi corpus non minuatur: ad id uerò pluſquam ratio poſtulat, quoniam ſi leuiſsima ſit febris, etiam quòd plus iuſto contabeſcat, accidet alia cauſa, ut periculoſum minimè ſit. Sed & per Non omnino leuiter, poteſt intelligi mediocriter & magna: ſed in magna febre etiam eſt abſurdum, pluſquam ratio poſtulat, contabeſcere, ſcilicet habita ratione temporis, morbi, ætatis, temperaturæ, qualitatis uictus, auxiliorum & fortuitorum. Ratio autem talis eſt: Si non exoluitur corporis moles, ſignum eſt humores eſſe craſſos, & corporis habitum denſum. igitur cum ab his morbi longitudo proueniat, clarum eſt quòd dicitur: Si nimis iuſto exoluitur, ſignum eſt tenuitatis humorum & raritatis ſubſtantiæ corporis, quamobrem difflata magna quantitate humorum, neceſſariò corpus redditur imbecille. & ita patet ueritas Aphoriſmi.

Primò accuſatur Hippocrates in eo, quod uidetur innuere colliquationem maiorem in non omnino leuibus morbis eſſe malam: imò dicit Galenus, etiam in leuiſsimis. Reſpondeo quòd non, quia ſi contingat in leuiſsimo morbo, non eſt mala, propter duas cauſas. primùm, quia non arguit prauitatem morbi, & etiam quia non affert periculum mortis. hoc autem eſt quod Hippocrates malum uocat. propriè enim mali ſignificato in Medicina utitur.

Secundò accuſatur, quòd uerba illa (Pluſquã ratio poſtulat) non attribuat tã his (Permanere corpus) quàm etiã illi (contabeſcere) ut uelit ſic legi: Febricitantiũ non omnino leuiter permanere corpus pluſquam ratio poſtulat, uel contabeſcere, malum. Hic nolim damnare Galenũ, quia credo in textu defuiſſe (Nihil minui) nam ſi adfuiſſent, cum illa ſupplerent uices eorum (Pluſquam ratio poſtulat) non erat in quo accuſaret adeò abſurdè Hippocratem.

Tertia accuſatio eſt in uerbo συντήκεσθαι, à συντήκω, quod ſignificat colliqueſco, abſumo, tabeſco: ſed in ſignificatione paſsiua. Dicit non id, ſed extenuari ſignificauit. Sed quid prohibuit Hippocratem, ne uerbo ἰσχναίνω uſus ſit, ſi hoc uoluit, nec ut Galenus ait, συντήκω abuteretur? an forſan ἰσχναίνω antiquum non fuit? aut aliud quo extenuari ſignificaretur? Sed extenuari dicimus carnẽ & pinguedinẽ: colliqueſcere uerò, cum ultrà tabeſcunt. nam extenuari plus iuſto, non adeò malum eſt.

Quartò accuſatur, quòd non adiecerit aut declarauerit quid ſit hoc (Pluſquam ratio poſtulat) eumq́; excuſat dicens, ob breuitatẽ omiſiſſe. Demiror quónam pacto uoluerit Hippocratem hoc præfinire, quod ad ſenſum attinet. nam ſi de genere rei loquitur, magnitudinem & conſuetudinem in omnibus perpendi iubet.

Vltimò ait, Hippocratem exiſtimaſſe omnem conſumptionem plus iuſto fieri ob uiriũ imbecillitatem: ſed dicit, non ita eſt. fit enim quandoq́; ob humorum tenuitatem, & habitus raritatem. Itaque illum arguit, quòd hanc cauſam omiſerit. Sed demiror de Galeno, qui non memor ſit huiuſmodi habitus ſemper, dum febre laborãt, cum imbecillibus uiribus coniunxiſſe. Quamobrem, etiam ſi ab initio hic habitus potuiſſet eſſe cum robore uirium: ubi iam corpus conſumptum eſt, eſt cum earum imbecillitate. 11. Artis Cur. ca. 6.

Quæ ergo extenuent corpus, ſunt: agitatio, unde in libro de Ratione uictus in acutis, iubetur ut ægri decumbant, nec ſe iactent. Quæcunque etiam calida & ſicca magis reſoluunt non ſolùm corpus, ſed & uires, ut regio, aer, cibus: calida uerò, & humida, & mollia, magis reſoluuntur. Pag. 17.

Huc meritò referri debent Hippocratis uerba in libro Prognoſticorum: Naſus acutus, oculi caui, tempora collapſa, aures frigidæ & contractæ, & earum extremitates conuerſæ, & cutis circa frontem dura, circumtenſa & arida, et totius faciei color pallidus aut niger, uel etiam liuidus aut plumbeus. Hic patet nō de ſola extenuatione loqui Hippocratẽ, ſed aliquid plus inſinuaſſe. Hæc autem areſactio in facie ob id deterius eſt ſignũ, quàm in reliquis corporis partib. Pag. 1.

quòd

*quòd facies, ut in ſexto Epidemiorum ait, bona
in magnis morbis bonum ſit ſignum: & in par-
uis mala, malum. Non enim tam facile expugna-
tur faciei decor. carnoſior enim eſt facies, defi-*
Pag. 3. *cientibus neruis, ut in libro de Locis in homine:
ut conſtet, non de imbecillitate ſecus locutum
eſſe Hippocratem, quàm de morbi longitudine,
ſcilicet ut ſignum eſt, non autem cauſa.*

APHORISMVS XXIX.

CVm morbi inchoant, ſi quid ui
detur mouendum, moue: cum
uerò conſiſtunt ac uigent, melius eſt
quietem habere.

COMMENTARIVS.

¶ *Poſtquã Hippocrates locutus eſt de ſignis
generalibus, hic loquitur de proprijs, admonens
nos de natura temporum morborum. & eſt, ac
ſi diceret: Extrema morborum ſunt leuia, media
autem ualida. & hoc demonſtratur ex ipſa na-
tura morbi. nam ſi ex initio creſcit & augetur,
& declinatio eſt morbi remiſſio, ergo initia &
fines morborum ſunt mitiora: Vigor autem ua-
lidior eſt, & ſæuior. Propterea rectè & meri-
tò hic Aphoriſmus cum ſequenti coniungitur.
Sed in hoc admonet nos unius maximi præce-
pti & generalis, tum ſpecialis: ſpeciale quidem
eſt, quod inchoantibus morbis debemus, ſi ex-
pedit, mouere: quoniam in uigore quieſcere opor
tet. Præceptum autem generale eſt, cum natura
mouet, tu quieſce: cum eſt quieta, tunc tempus
eſt mouendi. Mouere intelligimus tribus modis.
Euacuare, & hoc dupliciter, uenæ ſectione &
purgatione: Deriuare ſeu tranſponere, & Auer-
„ tere. Conſentit, quod dicit quarta Aphoriſmo-
„ rum: Medicari in ualde acutis, ſi materia turget,
„ eadem die. tardare enim in talibus, malum eſt.*
Aphor. 24. *Et in prima: In acutis paſſionibus rarò, & in
principijs medicinis purgãtibus uti: & hoc cum
præmeditatione faciendum. Et de uenæ ſectio-*
Pag. 16. *ne, in libro de Ratione uictus in acutis. Ratio ho
rum omnium eſt, quod neque purgatione, neque
uenæ ſectione quicquam educitur peccantis hu-
moris. neq; enim ullus æger moreretur: ſed ue-
næ ſectio prohibet putredinem peruagari.*

*Superſunt duo dubia: Cur non liceat ergo
mittere ſanguinem in morbi declinatione? & an
in incremento? Ergo omnis euacuatio (ut ibi do-
cebat Hippocrates) fit ob magnitudinem mor-
bi, aut præſentis, aut futuri: in declinatione neu-
trum adeſt: igitur euacuatio non illi debetur: in
principio debetur, ob futuri morbi in ſtatu ma-
gnitudinem. Purgatio autem in declinatione
debetur ob eandem cauſam, non tamen ſectio
uenæ: quoniam iam quod potuit corrumpi ſan-
guinis, corruptum eſt. In incremento autem de-
betur, ſi morbus nondum magnus eſt, & tamen
futurus eſt: minus tamen quàm in principio, cum
minor eſt. Liquet autem medicos noſtri tempo-
ris maximè mouere, cum maximè morbus ſæuit,
quare cum minimè, mouere debent. Cauſa autem
quare non debes mouere in uigore, eſt duplex.
Prima, quoniam tunc maximè febris ſæuit, &
uires ſunt imbecilles. ideo dixit in libro de Pur-
gantibus medicamentis, Non ſunt in febribus* Pag. 2.
*uehementibus danda medicamenta, niſi cum fe-
bris remiſerit. Secunda, quia poſſes impedire
naturæ motum eo tempore. ſed hanc cauſam
non conſiderat nunc Hippocrates. Iſta ſententia* Pag. 13.
ſcribitur in libro de Locis in homine: Morbos à “
principio curare oportet: Et ſi quidem à fluxio- “
nibus fiunt, primùm fluxiones ſedare: ſi uerò ab “
àlia cauſa, principium morbi ſedare ac curare. “
Sed obijcies ex Septimo Epidemiorum: Ventres Pag. 14.
ſubpurgandi ſunt in morbis, ubi purganda ma- “
tura fuerint: inferni quidem, ubi conſediſſe uide- “
ris: ſignum habes, ſi non anxij fuerint, nec ca- “
pite grauati, & cùm calores mitiſſimi: & cum “
poſt exacerbationes ceſſarint, supernè uerò in “
ipſis exacerbationibus. tunc enim & hi eleuan- “
tur, quum anxij & grauati ſupernis partibus “
*fuerint. Propterea uerò in principijs purgan-
dum non eſt, quoniam his temporibus ſua ſpon-
te expurgantur. Et hoc idem de purgatione per
ſuperiora dixit in libro de Veratri uſu. Eratolai
quoq; filio purgatio in ſtatu ex copioſo lacte aſi-
nino multum contulit, ſeptimo Epidemiorum,* P[illegible]
*adeò quòd ſanatus eſt Mneſianacti: etiam uera-
trum datum fuit, & uena ſecta, ſæuiente mor-
bo: & cleocho ueratrum bis in incremento
& ſtatu, ibidem: & uterque ſanatus eſt. A-
lijs etiam in locis, in ſtatu per inferna ueratrò
utiliter purgat. Ideo fieri poteſt, ut ſtatus prio-* Pag. 12.
*ris morbi ſit initium abſceſſus in cerebro, uel
pulmone, uel ſub latere: & tunc purgare licet,
& uenam ſecare, ut hoc non te lateat. Sed
his in locis per ſuperiora purgauit. Quod ue-
rò dicit Hippocrates, de ueratri purgantis per
ſuperiora exhibitione, intelligit, ubi duo ad-
ſint: repletio uentriculi, & motus ad uomi-
tum, uel ſaltem facilitas. hoc enim non in-
telligit per mouere, ut neque per clyſterem
feces educere, melius autem iſta fiunt ſtatus
tempore,*

tempore, quia materia magis obedit: quamobrem in initio non adeò iuuat, quoniam materia non educitur: in ſtatu autem Hippocrates magis ueretur noxam ne trahatur ad uenas, quàm quòd intempeſtiuè educatur.

APHORISMVS XXX.

Circa initia, & fines omnia imbecilliora: cum uerò conſiſtunt, ualidiora.

COMMENTARIVS.

¶ Reddit rationem præcedentis dicti: Natura non debet grauari duobus uehementibus caſibus: ſed motus eſt res ualida, & dum conſiſtunt morbi, natura grauatur ab eſſentia illorum, tum etiam perſæpe ſymptomatum: igitur non debemus eo tempore mouere. Vnde patet, quòd loquitur de motu graui, non autẽ quocunq;, ut dixi antea. Vnde non de clyſteri, nec leui uomitu aut frictione. Et etiam quòd hæc regula conuenit omnibus uehementibus motibus conduplicatis, utpote quod non debemus eadem die ſanguinem multum mittere, & purgare uehementer, nec bis purgare, nec copioſum ſanguinem mittere ex duabus diuerſis partibus.

Vtrum uerò in uigore cauſa morbi ſit ualidior? Galenus in ſanabili hoc negat, at Hippocrates dicit Omnia, id eſt morbi, ſymptomata, cauſæ. Hoc eſt quod Galenus non animaduertit, quod in uigore materia perfectè concoquitur. non autem eſt perfectè concocta: hoc enim pertinet ad declinationem. eſt tamen mitior illa materia in ſanandis. Sed aliud eſt dicere morbũ, aut cauſam, aut ſymptoma eſſe mitiora, aliud minora. Dolor enim uentriculi aut iecoris incipiente abſceſſu, minor eſt colica ex fecibus orta non lethali: nec tamen eſt mitior morbus, ſed ſæuior. Ergo & cauſa & morbus, & omnia quæ ſunt præter naturam, maiora ſunt ſemper in ſtatu, ut rectè dixit Hippocrates.

Virium autem (quanquam hæc ſit parerga) ea quæ in cerebro eſt, & ab ipſo diffunditur, prima redditur debilior: & magis manifeſtè quæ mouet, quàm quæ cognoſcit aut ſentit: uitalis autem, parum aut nihil uariat: naturalis, ſi ad proportionem conferatur, perpetuò fit ualidior. eius enim robur ex excrementis cognoſcitur, urinis, egeſtionibus, ſputis, pure, quæ in dies fiunt meliora. Simpliciter autem plus illa debilitatur, quàm ulla aliarum. nam ægri ubi conualuerint, nullam maiorem noxam ſentiunt, quàm quod cibos uix concoquunt, & maximè in uentriculo, quia membrum eſt exangue. Cor enim & iecur cum ſint carnoſa, uehementer & calida & ſanguinea, & principia, uix læduntur. Et ſi lædantur, non eſt leue periculum ob id, etiam ex minima noxa. Itaq; ſolent conſulere medici, ut à morbis uentriculus tum intus tum extrà muniatur. Galenus ſuo more admonet ſimpliciter de Animali, quam uocat, facultate, occaſionem potius errandi præbens, quàm docens. nec hoc dixi, ut illum arguam: ſed ut legentes admonerem, ne in hac tanta inſolita breuitate rei tam neceſſariæ ſcitu periclitarentur. Com. 19. Aphor.

Sed quid dicemus de morbis qui minuuntur, de quibus Hippocrates in primo de Morbis, uelut eſt genus ſanguineæ febris? huiuſmodi enim ſtatim poſt initium minui incipit. Sed ſenſus Hippocratis eſt de morbo, qui unus conſiſtit. qui enim ab initio minui incipiunt, non ſunt iidem morbi: ſed pars parti ſuccreſcit. uelut in flumine, cuius aquæ portio effluit, alia ſubingrediente. Pag. 3.

APHORISMVS XXXI.

Eius qui ex ęgritudine bene cibatur, nihil proficere corpus malũ.

COMMENTARIVS.

¶ Quòd Galenus hunc Aphoriſmum uelit octauo adiici, leue crimen obiicit Hippocrati: ſed quod ex eo ſequitur, multum obeſt opinioni de Hippocrate. nam cum ibi dixiſſet: Si quis à morbo cibum aſſumens non corroboratur, ſignum eſt quod corpus pluri alimento utitur: hic uerò repetens, & ſui oblitus dicat, eſſe malum, hoc non conuenit. multum enim differunt error & ſignum malum. Sed diſcrimen eſt, quoniam hic præſupponit, quòd bene cibetur. quare non poteſt cauſa eſſe, quòd non reſtauretur cibi nimia copia, neq; paucitas. Ergo ſi non reſtauratur corpus, hoc eſt malum ſignum. Non autem hoc intendit Hippocrates, ſed ſequentis Aphoriſmi concluſionem. Vnde hoc maius eſt & deterius, nihil proficere quàm non corroborari. non corroborari enim, neceſſariò nõ eſt malum: ſed nihil proficere nec uiribus, nec carne, nec colore, quæ tria in morbis deperire ſolent, hoc malum eſt. Eſt ergo ſenſus hic: Si quis conualeſcens rectè cibetur, nec quicquam proficiat, malum. Quale autem malum, nunc ſubiicit: ſcilicet, quod poſtmodum eò deueniunt, ut non appetãt. Proponit autem Galenus duas cauſas non proficiendi: humorum prauitatem, & hoc rectè, & ad Hippocratis mentem, ut ex ſequentibus uerbis patet: & imbecillitatem uirium. Hoc non animaduertit falſum eſſe. imbecillitas enim tanta, quæ cum recta cibatione non proficit, quis

non

non uidet, ad ſanitatem eam non ſpectare, ſed eſſe mortis futuræ certam cauſam? Cauſa ergo mali eſt, corruptio in humoribus, ut primo de
Pag. 4. Diætæ: Quodcunq; maius eſt atq; potentius, trahit ad ſe quod eſt imbecillius: ideo ſi humores corrupti ſunt, adeò augentur, ut poſtmodum ci-
Pag. 8. bum efficiant iniucundum, ut quarto de Morbis. ubi etiam docet, quòd ob id fiunt corpora magis gracilia, quia ob prauos humores cibi non uincuntur, ideo plus ſecedit quàm ingeratur. Ergo tam octauo Aphoriſmo, quàm ei qui dicit,
10. Non pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lædes, iungi poteſt. Sed utcunq; ſit, propter ſequentem potius ſcriptus eſſe uidetur.

APHORISMVS XXXII.

OMnes ferè qui malè ſe habent, circa initia bene cibati, nec quicquam proficientes, circa finem rurſus cibum non appetunt. Qui uerò circa initia cibum ualde non appetunt, poſtea bene appetentes, hi melius euadunt.

COMMENTARIVS.

¶ *Ergo uult oſtendere, quædam eſſe ab initio deteriora, quæ in melius melioribus finiant: & rurſus quòd deterior ſit leuis affectio ingraueſcens, graui in melius tendente. Docet tertiò quorſum tendat appetitus bonus, cum corpus non proficit: ſcilicet ut poſtmodum non appetat. Cauſam explicat Galenus in Cõmẽto, & rectè, ſed oblitus alterius cauſæ perperam adductæ. Quia ergo non pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lædes, aucta impuritate, & humorum corruptione, tandem eò uentum erit, ut quod malum aderat, ſcilicet non nutriri, maneat: quod uerò boni erat, ſcilicet appetere, pereat. Huius autem duo egregia inter reliqua Hippocrates appoſuit exempla, Cleanactidem pri-*
Sextus æger. *mo Epidemiorum: qui cũ circa trigeſimam diem bene appeteret, uix octuageſima iudicatus eſt. aderant enim cum ea appetẽtia, ſigna tamen prauorum humorum in urinis, & reliquis. Et in ter-*
Sec. 3. ægro primo. *tio eiuſdem de Pario, qui circa quadrageſimam diem abhorruit cibũ: & quia malis uſus eſt cum hoc cibis, itaq; centeſimauigeſima die mortuus eſt. Vt intelligamus, non appetere cibum, malum eſſe ſignum: ut appetere ſemper, bonum: non tamen tãtum prodeſſe ſigni bonitatem, ob id quòd cauſa ſit mali effectus, ſcilicet nutriendi copioſius ægrum quam expediat: nec tantum obeſſe ſignum malum non appetendi, quantum prodeſt uſus abſtinentiæ ex deiecta appetentia conſequens. Cum uerò & non appetere & aſſumere, & præſertim malos cibos, ſimul iunguntur, tunc hoc peſſimum eſt. Per id autem intelligimus, non ſolùm non proficere malum eſſe ſignum, ſed etiam perſeuerare alia mala ſigna in urina, in egeſtionibus & uigilia, & cauſam eſſe ut copioſe nutriendo res cedat in deterius. Sed hoc non adeò malum eſt, ut eſt non proficere: quandoquidem proficere in melius, peculiaris ſit utilitas bene appetentis, & cibum recta ratione ſumentis.*

Qui uerò circa initia. *Docet, quòd etſi tales non appetãt, quia mali humores prope uentriculum ſint, tamen pauci, aliter non potuiſſet ſubiungere (poſtea bene appetentes) conſumptis his humoribus ſenſim hi melius euadunt. Ex quo collige quartã regulam, Quòd melius eſt habere paucos humores noxios in loco præſtantiore, quàm multos in remotiore: ut plus faciat multitudo, quàm locus. Nam qui habet plures humores, procul à uentriculo in deterius labetur: qui paucos, iuxta uentriculum in melius proficiet. ſed hoc forſan non eſt per ſe, ſed quia impediendo aſſumptionem cibi, conſumuntur à calore naturali. Verba illa ἀσιτέοντες ἰσχυρῶς, declarant ambiguitatem ex uerſione, Valde non appetũt: quod maius eſt, quàm nõ ualde appetũt.*

APHORISMVS XXXIII.

IN quouis morbo mente conſtare, & bene ſe habere, ad ea quę offeruntur bonum: contrarium uerò, malum.

COMMENTARIVS.

¶ *Continuationẽ huius Aphoriſmi cum præcedenti, manifeſtam eſſe liquet. nam cum in præcedenti prætuliſſet inappetentiam ipſi appetentiæ, facilè quis coniectari potuiſſet, inappetentiã, ut ita dicam, eſſe bonam, & appetentiam malam. Dicit ergo, quòd appetere cibos per ſe ſemper eſt bonum, & contrarium malum: ut intelligamus quod dixerat in præcedenti Aphoriſmo, contingere ſolùm ratione ſubſequentium, non autem ſigni. Ergo demonſtratio huius eſt, mente conſtare) oſtendit autem robur facultatis principalis in cerebro, aut cerebrum non affici multum, bene appetere ſanitatem uentriculi & iecoris. ab his enim duobus membris fit appetentia, aut ſaltem robur facultatis. ſed non lædi uentriculum, iecur nec cerebrum: aut ſi lædantur, ob robur non uinci, bonum eſt ſignum. igitur patet Hippocratis ſententia. Quæ eodem modo amplificari poteſt de leuitate corporis: ac pulſu, ut omnes facultates ſimul comprehendas.*

Eorum qui utroq; bono ſigno caruerunt, neminem ſanatum prodidit Hippocrates. nam in pri- 2. Lãguẽs. ma conſtitutione tertij Epidemiorum, Hermocrates, qui & delirauit, & cibum faſtidiebat, mortuus eſt in uigeſimaſeptima. Et Euryanactis 6. Lãguẽs. filia in decimaſeptima: in tertia uerò peſtilenti conſtitutione Parius, in centeſimauigeſima: & puerpera in Thaſo, octuageſima. In quibuſdam 1. Languẽs. unum adfuit, aliud non: uelut Pythodoro, ſepti- Pag. 1. mo Epidemiorum, qui cibos & ſorbitiones aſſumebat, nihilominus per ſomnũ (dicit) delyrabat, & excitatus uix ipſe ſui ipſius (inquit) erat. Sanatus tamen eſt: quoniam, ut dixi, nec à ſomno delyrabat: nec delyrium dici poteſt, quod per Pag. 2. ſomnum contingit. ſed & ibidem Eratolai filius conualuit, quamuis leuiter delyraret, quia cibum appetebat: delyrium autem potius obliuio dici debuit. Sanati tum ſunt ſerò: hic ſeptuage- Pag. 3. ſimaprima die, ille autem quinquageſimaprima. Cydis autem filius, tametſi cibos appeteret, quia tamen uehementer delyrauit, paulo poſt ui- Pag. 5. geſimam diem mortuus eſt. Aliud exemplum ponitur in Hermoptolemi uxore, quæ uehementer appetebat, delyrabat autem grauiter, quæ & ipſa mortua eſt: quoniam non bene ſe ad ea quæ offerebantur habebat, ſed furioſè illa deuorabat.

Ergo his intellectis, ſi duo hæc ſigna non pariter procedant, ita diſtinguendũ eſt. Delyrium non adeò res perpetua eſt, ut appetentia uel faſtidium: ubi autem ſit continuum ut illa deterius eſt ſignum, quàm inappetentia, & plus poteſt quàm appetentia. occidit enim continuum delyrium in febre. Præterea delyrium in acutis, uel mentis conſtantia, plus poſſunt quàm appetentia uel faſtidium. plerinq; enim in acutis ad ſtatum uſq;, propter materiam quæ circa, os uentriculi eſt, uel ob calorem, cibum faſtidiunt, & tamen ſanantur. In diuturnis autem morbis plus ſignificant appetentia & faſtidium, quàm mentis conſtantia uel delyrium. Delyrium etiam per ſe maius eſt quàm faſtidium cibi, quod etiam ſanis multis eſt familiare. Appetentia quoq; & inappetentia non eodem modo ſe habent, ut delyrium & conſtantia mentis. nam etſi delyrare deterius ſit quàm cibum faſtidire, non tamen non delyrare melius eſt quàm appetere. hoc enim melius eſt, quàm mente conſtare. Nec eodem modo in ætatibus. delyrium enim in iuuenibus & ſenibus longè magis deterius eſt faſtidio: in pueris multo deterius eſt faſtidium cibi, quàm mentis motio.

Demum bene appetere, aliud longè eſt, quàm uehementer. Primum eſt, cum conſuetos cibos appetunt, & oblatos moderatè recipiunt. Secundum, cum non appetũt quidem, ſed oblatis utuntur tamen. Tertium eſt, cum appetunt, ſed preſentes reſpuunt. Quartum, quod peſſimum eſt, cum non appetũt, et oblatos deguſtare non poſſunt. Hoc autem deterius eſt, quàm ſi nauſeam commoueant. hoc enim uentriculi ſolum uitium eſt, illud plerunq; iecoris. Non appetere autem conſuetos cibos, & malos etiam minus malum eſt, quàm prorſus non appetere.

APHORISMVS XXXIIII.

IN morbis minus periclitãtur, quorum naturæ aut ætati, aut habitui aut tempori magis congruit morbus, quàm quibus ſecundum nihil iſtorum congruit.

COMMENTARIVS.

¶ Ratio huius dicti eſt, morbi minus pernicioſi ſunt, quorum cauſæ minores ſunt. nam, ut uidimus ſuprà, cura fit per cauſæ ablationem: ſed Aphor. 22. morbi conſimiles naturæ uel ætati uel alijs à minori cauſa fiunt, quoniam facilis eſt generatio cuiuſq; in ſimilibus, libro de Natura humanæ: Pag. 5. igitur morbi geniti in ſimilibus minus periculoſi ſunt, quàm geniti in non ſimilibus. Amplificatur autem ad alias extendendo cauſas, quæ poſſunt efficere morborum cauſas, aut repugnare illarum generationi: ut regionẽ, artem, uictus rationem, ac huiuſmodi. Secũdò, quòd morbi geniti in contrarijs principijs ſuis cauſis ſunt longè alijs deteriores. Tertiò, quod non ſolùm hi morbi ſunt periculoſiores ad mortem, ſed ſerius & maiore cum difficultate ſanantur, & maioribus indigent auxilijs. Si quem delectat uidere amplificationem huius Aphoriſmi, legat illum in ſecundo Prorrhetici, In acutis bilioſis albicantes, cum Galeni expoſitione. Com. 18.

Continuatio ad præcedentia eſt, quoniam cum docuiſſet ſigna ſumpta ab operationibus naturalibus in præcedenti: hic docet ſigna ſumpta à comparatione morbi ad res naturales. Illud autem accidit Galeno in huius Aphoriſmi explicatione, quod ego in fabula de Ebulo narram in ſecundo fabularum. Ferunt enim eam eſſe naturam Fab. 28. ebuli, ut ſi decocto ſtipitum & radicũ illius crura lauentur dolentia, leuet dolorem lotio illa: ſin autem ſana, dolorem inferat. ſic Galenus his in libris paſſim ſugillat uel tacitè uel apertè Hippocratem, credo quòd ab alijs defenderetur: in hoc

autem

autem Aphoriſmo illum non ſemel tuetur, quia à cæteris per calumniam accuſetur. Præclarè igitur toto hoc uolumine feciſſet Galenus, ſi morē hunc huius cōmenti, potius quàm aliorum ſequi maluiſſet. Sed homines ſumus, qui quidem & lucrum & ambitionem & gloriam amamus, etiam nimio pluſquam deceat: laborem ut mortalibus inimicum, auidè refugimus. Sed ad rem.

Supra Aphor. 22. *Primum argumentū fuit hoc, Contraria cōtrarijs curantur. ſed in morbis, factis in contrarijs naturæ diſpoſitionibus, aut temporis, habemus naturā aut tempus pro auxilio: uelut in tertiana hyemali, hyemis frigus: & in quartana æſtiua, calorē æſtatis, ut ſuperius uiſum eſt. Reſpōdet Galenus duobus modis. Primum, quòd licet naturalis diſpoſitio aduerſetur cauſæ, tamē cauſa eſt maior: ut pote cauſa tertianam faciens, maior eſt hyeme quàm æſtate. Et ideo licet hyems adiuuet ad tollendum cauſam, quia tamen cauſa eſt iam, & tollere cauſam in actione conſiſtit, ideo deterior eſt tertiana hyemalis æſtiua. Quod etiam ſecundo modo reſpondendo confirmat, ſcilicet quòd experientia deprehenſum ſit, ardentes febres in hyeme periculoſiores eſſe, quàm in æſtate. Addit aliud, quod etſi uerum ſit, inter tot tamen cauſas quæ aſsignari poſſunt, ſoli tempori conuenit: ſcilicet quòd mutato tempore, tales ſecuriores ſunt: et ratione ſigni, quòd à leuiore cauſa morbus factus ſit: & cauſæ, quoniam mutato in cōtrarium tempore facilius curetur. Sed hoc eſt omnino extra Hippocratis conſiderationem. nam tertiana facta in æſtate, non tranſit ad hyemē. ſed finitur in æſtate: & ſi non finiatur in æſtate, finietur in autumno, nō in hyeme. Et ut breuiter dicam, mens Hippocratis eſt, quoniam morbus in contraria diſpoſitione imprimitur à uehementiore cauſa, & etiam difficiliorem efficit morbum, utpote ex contrarijs miſtum, ut tertiana in hyeme: adeſt enim utrunque contrarium ſimul, à quibus maximè natura affligitur. Ideo ad primum hoc Dioclis argumentum ex libro de ſeptimanis dico, quod morbi multi periculoſiores, citius tamen ſanantur. nec eſt quod oſtendam hoc, cum tritum ſit: ut febris ardens ſplenis tumore. Hoc ergo uoluit Hippocrates ſolùm, quòd morbi in ſtatu conſimili ſint minus periculoſi, quia natura minore incommodo perfert.*

Secundum illius argumentum erat, quòd grauedines & raucedines in ualde ſenibus non maturantur: & tamen morbi illi congruunt Infra Aph. 40. *ætati ſenili. Reſpondet Galenus, quòd idem non eſt difficilius ſanari & occidere: & quòd dixit in ualde ſenibus, non ſimpliciter ſenibus. Sed clarum eſt, quòd ſi non maturantur, quòd ſunt periculoſiores, & quòd ſunt morbi ualde ſenum. Ideo non maturantur in ſenibus, ob naturæ ſimilitudinem: ſed quoniam ætas ipſa eſt ad omnes morbos imbecillis. nam & ab acutis maius incurrunt periculum, ut etiam Galenus teſtatur prima Aphoriſmorum.* Com. 14.

Tertium eſt, quod Hippocrates primo Epidemiorum inquit: Multis qui ambigui erant, tunc tabes confirmata eſt: quibuſdam uerò primùm cœpit. & his natura ad tabem uergebat. moriebantur autem multi, & plurimi ex his. Si igitur plurimi moriebantur ex tabe, quorum natura erat tabifica, uerum non eſt generaliter dictum Hippocratis. Ad hoc reſpondet Galenus, per naturam debere intelligi temperaturam, iuxta illud: Naturarum hæ quidem ad æſtatem, hæ uerò ad hyemem benè maleùe ſe habent, non de compoſitione. Sed fallitur, quia in ſexto eiuſdem dicit, quòd natura parati ad tabem, facilius in eam incidunt, & facilius ſanantur. Sec. 1. 3. Aphor. 2. Sec. 7. uide ſolutionē 3. Aphor.

At dices: Quid de quartana, quæ morbus eſt autumnalis, ut ſuperius uiſum eſt, eſt tamen longior: & quo longior, eo periculoſior? Dico, quòd hoc eſt generali ratione omnium morborum, non autem ſpeciali. & ideo quartana autumni minus longa eſt comparatione quartanæ æſtiuæ, quàm tertiana autumnalis notha, in comparatione alterius conſimilis æſtiuæ. Eadem ratione dicemus, quòd tubercula in immundo corpore periculoſiora ſunt quàm in puro, ut ſuperius uiſum eſt: non quia tubercula, Aphor. 19. *ſed quia ſinguli morbi. Eodem modo dicemus de febre, de conuulſione ex ſiccitate, quamuis nerui natura ſicci ſint. omnes enim morbi ſicci difficiliores.*

APHORISMVS XXXV.

IN quouis morbo partes ad umbilicum & imum uentrem attinentes, craſsitudinem habere melius eſt: multū uerò extenuari & colliqueſcere, prauum. Sed & hoc quoq; ad inferiores purgationes periculoſum.

COMMENTARIVS.

¶ Cum dicit, In quouis morbo, ut hic: & in ſuperiore, In quouis morbo mente conſtare: non ſolùm ad ægrotantes omnes, ſed etiam ſanos

nos extenditur Aphoriſmi edictum: Neq; enim uniuerſis ægrotantibus quicquam commune eſſe poteſt, quod etiam ſanis non ſit, præter operationum offenſam: Si igitur ita eſt, non ſolùm ægrotantibus, ſed & ſanis conueniet, & utile etiam erit eas partes habere craßiores. Continuatur autem ex qualitate rerum naturalium generaliter conſiderata: cum antea res naturales ad ſingulos morbos comparaſſet.

Inquit ergo, quòd in quibuſuis morbis partes uentris melius eſt, ut ſint craſſæ, quàm tenues: hoc explicatur ex parte in Prognoſticis: Præcordium optimum eſt, quod doloris eſt expers, æquale, & molle. Quod enim extenuatur, neq; molle eſt, ſed aſperum, & tenſum, & plerunque etiam inæquale. Galenus pulchrè diuidit uentrem in tria, ſcilicet hypochondrium, id eſt partem, quæ ſubiacet χόνδρον id eſt, enſiformi cartilagini, et partes ad umbilicũ, & ἦτρον. Quòd, ſi in quinque, forſan diſtinctè magis præcordia, quæ à lateribus hypochondrij (quanquam etiam eo nomine ſignificentur) & illas à lateribus umbilici, & imi uentris: ſic enim diſtinctè poterimus unamquanq; partem nominare, ut in Anatomia docuimus: Exponit ergo Galenus de cauſa, non de ſigno. Extenuatæ enim partes illæ & coctionem debilem edunt; atq; hoc de naturæ opere; & purgationibus ineptæ ſunt: at de his dicemus: Verùm Hippocrates de ſignis ſolùm loquitur; nam de cauſa nos admonet, quotieſcunq; egreditur ſemitam, atq; ordinem, ut hic (ſed & hoc quoq;, &c.) Ergo, ſi de ſignis loquitur, docendum eſt, quomodo id ſit intelligendum: Extenuari ergo partes ad umbilicum, & imum uentrem contingit uehementius ob ardentium febrium perſeuerantiam: partes enim epigaſtrij obductæ pinguedine, ſi debẽt extenuari, neceſſe eſt calorem feruidum ibi ſubeſſe, ac diu manere, ex quo hectica ut plurimùm conſequi ſolet. itemq; cum is calor uehementior ſit circa cor, uerendum eſt, ne uel hecticam gignat, uel conſumptis ſpiritibus hominem perimat: Melius itaq; Galeno fuiſſet id quærere, quod experimẽto deprehenditur, quodq; Hippocrates animaduertit; ob idq; prætermiſit hypochondrij conſumptionem, quæ rarò accidit in ægris, ſicut inferiorum partium uentris frequenter: cur id accidat, cum calor non minus uehementer infeſtet hypochondria, quàm ὀμφαλὸν καὶ ἦτρον? Et mihi ſanè uidetur, quòd cum ab umbilico infra ſolida quædam moles ex inteſtinis ſubijciatur, in quibus, etſi aliquid inane ſit, tamen totum ſpacium completur: pars uerò epigaſtrij carnoſior quàm in hypochondrio, calor febrilis tamen ibi magis ſæuit, humoresq; in meſaræo ſparſi fouent illum; ideò è regione illa maxima fit colliquatio. at hypochondrio toti ſubeſt uentriculus, qui uacuus inane ſpacium multum relinquit, plenus autem frigidior eſt, atq; humidior: unde hypochondrium ſupercalefacere nullo tempore, neq; exiccare poteſt. imum uerò & pars ſuperior minus naturaliter pinguis, ſed neruoſa quaſi, ut in quam deſinant initia muſculorum, aut fines inchoent: unde adeò extenuari nequeunt, ut infrà poſitæ partes: ſiquidem umbilici è regione uentriculi imum finitur: Et, ne generaliter dicã, non abſumuntur, niſi humores; humores autem in meſaræo; meſaræum autem non altius protenditur: unde non adeò colliqueſcere partes ſuperiores poſſunt, ut inferiores. Scire autem oportet humores, qui ibi continentur, magno auxilio naturæ eſſe: Eſt enim locus ille, quaſi penu naturæ.

Sed & hoc proponit, ut dictum eſt, partẽ ad curationem pertinẽtem; ſcilicet periculoſum eſſe in huiuſmodi extenuatione purgare per inferna: de ſuperiore non dicit: quid enim attinet unum alteri? Sed benè cauere oporteret, ubi ſuperior pars eſſet colliquata, ne ad uomitum cogeremus:

Sed neq; Galenus explicat, cur periculoſum ſit extenuato inferiore uentre purgare: ſed idem per idem fermè exponit, quòd oporteat ſcilicet ea membra eſſe robuſta: Ergo medicamentum, cum ad inteſtina humores duxerit, ſi non calore externi hypogaſtrij craßi foueantur, illi reſident diutius, & dolores mouent, & erodunt, & intemperiem gignunt: non, quòd robur muſculis ſit neceſſarium; quod minimum hoc in caſu ſufficit: Vnde etiam uſus edocuit, ut fatigante medicamento ægrum ob dolores, quòd inuiti quaſi prodeant humores, ſolet ea pars calidis linteis utiliter foueri.

APHORISMVS XXXVI.

QVi ſalubritatem corporis habent, per medicamenta euacuati, citò exoluuntur: & qui prauo utuntur cibo.

COMMENTARIVS.

¶ Qui putant Hippocratem non continuaſſe hos Aphoriſmos, conſiderent ſolùm longè petitam hanc continuationem huius Aphoriſmi ad præcedentem. nam cum in illo locutus eſſet, ordinem ſeruãs de ſignis, hic de curatione, in præ-

cedenti

cedenti attexuit ſecundam partem primæ, unum conficiens Aphoriſmum, atq; hunc ipſum illi ſecundæ parti. Vt ſit ſenſus: Extenuatio uentris inferioris obnoxia eſt purgationibus. ſed & qui ſano ſunt corpore, & qui prauis utuntur cibis, ſi per medicamenta euacuentur, citò exoluuntur. ideo ſupple, in his omnibus medicamenta quantum fieri poteſt ſunt deuitanda. Demonſtratio oſtendit ſenſum Aphoriſmi talem: Qui ſani ſunt repugnante medicamento citò exoluuntur, & qui prauo utuntur cibo. ſed enim in utriſque diſſoluuntur uires: his quidem ob humorum prauitatem, qui ex prauo gignuntur cibo: illis autem ob pugnam, non quia colliquet carnes ſanas. Huiuſmodi exempla dat Hippocrates quin-
Pag. 7. to Epidemiorum, dicens: Antander cum eſſet alioqui ſanus, niſi quòd ueſica doleret, catapotio aſſumpto, primùm purgatus eſt multum & celeriter, deinde cum à meridie uehementi dolore circa uentrem teneretur, nox inſomnis, ſtrangulatio, iactatio, deſperatio, cum nihil amplius demitteret aluus, & uomeret interim: demum poſtridie ſoluta aluo, & multo etiam ſanguine effuſo, perijt. Sic ibidem narrat de multis alijs, inter quos Euboceus cum purgatus eſſet, deorſum ex pharmaco tribus continuis diebus, obijt: Symmachi autem filius ob id perijt, quòd per ſex dies non purgabatur: adoleſcens uerò qui ex Eubocea uenerat, mortuus eſt ex uomitorio medicamento, quia debile fuit, & non purgatus eſt: ſerua autem, quoniam parum per ſuperna, multum per inferna. Vnctor autem ille ſe-
Pag. 5. ptimo Epidemiorum, cum bibiſſet medicamentum, perperàm per ſuperna & inferna purgatus eſt, & ex purgatione ſucceſſit febris, tuſſis, ſpirandi difficultas, à quibus uix euaſit. Vt in uniuerſum ſic exhibita medicamenta, quadrifariàm occidant: aut nimium purgando, aut per partem, per quam purgare non debent, aut per utramque, aut non purgando, unde dolores & febris commouentur.

APHORISMVS XXXVII.

QVi bene ſe habent corpore, difficulter ferũt medicatiões.

COMMENTARIVS.

Cum declaraſſet ſtatum corporis, hic declarat habitum, ſcilicet eorum qui bonis abundant humoribus. Vt enim mali humores nimium fluunt, ita difficulter boni, natura eos amplectente. Vnde tormina & dolores & febris ſubſequuntur. Vt enim habetur in libro de Humana natura, Medicamenta purgantia primò trahunt proprium humorem, inde miſtum: ſed cum nullus adeſt humor ſecretus, quia omnes boni ſunt, trahit miſtum, & per uim, & ita lædit. Vel ſi humorem pro humore alium purges, inquit in libro de Affectionibus. Et præter cætera caput calefaciunt omnia medicamenta purgantia, ut inquit in libro de Locis in homine. Vbi ſuadet, ut præter reliqua id obſeruemus in dandis medicamentis, ut ualida ſolùm robuſtis exhibeamus. Vt uerò generaliter colligam ſententiam trium præcedentium Aphoriſmorum, uidetur Hippocrates ambo extrema refugere duarum contrarietatum: Euchymiæ, cacochymiæ, ſanorum, & morbo nimis conſumptorum in dandis medicamentis purgantibus per inferna. Pag. 3. Pag. 10. Pag. 9.10.

APHORISMVS XXXVIII.

PArum deterior cibus aut potus, ſuauior autem melioribus quidem, ſed minus ſuauibus eſt præferendus.

COMMENTARIVS.

¶ Cum locutus eſſet de auxilijs per medicamenta exhibendis, quoniam de conditionibus non ſubſtantia inſtrumentorum medicinalium, loquitur etiam hic de cibo & potu exhibendo, non ratione morbi, aut eſſentiæ cibi, ſed adiectæ qualitatis. Habet hic textus originem ex Sec. 4.
ſexto Epidemiorum, dum ſic ſcribit: Aegrotantibus gratificationes, uelut eſt purè præparare potus & cibos, & ea quæ uidet: molliter ea quæ contingit. Aliæ gratificationes quæ non magnoperè lædunt, aut facilè reparari poſſunt: uelut frigida, ſi ea opus eſt. Aliæ gratificationes ſunt, introitus, ſermones, habitus, ueſtitus, ægrotanti tonſura, ungues, odores. Exponens ibi Galenus, & in ſequenti Commento ait: Duplex utilitas habetur ex gratificatione ægri in his rebus quæ ſunt citra illius iacturam: una, quod melius in cibis concoquunt, in potibus ſitis ſedatur: ex odoribus ſomnus conciliatur: ex balneo quies uirtusq; reſtauratur, ſeu uires. Ex altera quæ eſt amor ægri ad medicum, & obſeruantia, fit ut illi in omnibus pareat. Vnde plures à parentibus uel filijs uel amicis cibum acceperunt, quem alioquin auerſabantur. Et ideo dicit, Ego dedi quandoque aquam frigidam per unam diem, antequam expediret, ut mihi ægros obnoxios redderem. Et aliqui per quindecim dies perpetuos Pergami à potu abſtinuerunt, per-

ſuaſi quòd Aeſculapius id imperaſſet: qui nullius
alterius præcepto in tam dura abſtinentia pare-
re uoluiſſent . Eadem ſententia habetur in li-
Pag.12. bro de Affectionibus: Cibos, potus, aut obſonia
quæcunque ægri concupiſcunt , ſi non dam-
num conſequatur , exhibeto.

Qui nam autem ſint hi cibi parum deterio-
res, intelligemus ab Hippocrate eodem loco di-
cēte: Omnes alij cibi (optimi ſunt, panis, maza,
carnes, piſces, uinum) cæteri parum iuuant aut
lædunt. Dicat aliquis , cucumeres crudi nonne
ſunt mali? Dico , intelligit tres conditiones in
eis. Prima eſt, quòd cum in ſingulis cibis facul-
tas contineatur generandorum quatuor humo-
rum, & alij alio indigeant humore magis, eo fit,
ut cibi ijdem alijs boni ſint, alijs mali. quarto de
Pag.2. Morbis. Et hæc ſententia etiam habetur à Ga-
Cap.10. leno in libro de Cibis boni & mali ſucci. Hoc
adieci, quoniam plerique negant , & facto ipſo
contrarium huius præcepti ſequuntur , dantes
oua & carnes ægris, quos cibos bonos ſimpli-
citer appellant : licet Hippocrates oua ex hoc
numero excluſerit , cum tamen in febribus lon-
gè magis expedirent piſces. Eodem modo ſi con-
Pag. 7. ſuetudo obſtet, dicit Hippocrates in libro de Ra
tione uictus in acutis, facilius feruntur mali ci-
bi conſueti, quàm boni inſueti. Et ita unum ex
his fit ſimilitudine generali , aliud contingit ob
ſpecialem conſuetudinem, tertium ob propriam
cuiuſque naturam, uelut œnophobi & tyropho-
bi. Ob hæc non potuit aſſignare certam ratio-
nem ciborum bonorum & malorum , quoniam
mali non ſunt mali omnibus . Secunda conditio
eſt, quòd ſint cocti & ſubacti multa aqua &
Pag.3. coctura, ut habetur in libro de Veteri medicina.
Dicit: Cibi omnes ualidiſſimi tam ſanos quàm
ægros offendunt . Qui autem ualidiſſimi cibi
Pag.6. ſint, infrà declarabat dicens: Quicunque excel-
„ lentes habent qualitates. Nam cocti multum ab
„ huiuſmodi liberantur. neque enim piper neque
„ acetum, multa aqua, & diu cocta, eos ſapores re
tinent. Declaratur autem tertia conditio in ter-
1.Lāguens. tio Epidemiorum, cum dixit in Pario ægro: Edu-
3.conſtit. lijs quoque multis & uitioſis utebatur. Sed &
quantitatem inſinuauit, & cibi proprietatem, in-
13.Lāguēs. ferius in Apollonio dicens : Lacte uſus eſt mul-
3.conſtit. to, cocto & crudo, caprino & ouillo, & uictu
malo. Itaque appellat uictum malum, lac in hoc
caſu , tum ob multitudinem, tum ob morbum.
febre enim & tumore præcordij dextri la-
borabat.

Suauior trifariàm dicitur : natura, ut iecora
gallinarum, præcipuè inter omnia edulia , quæ
etiam reſtaurant appetitum cibi : & inter reli-
qua dicit Auicenna, quòd iecur raptili auis repa- 13.3. Tra.5.
rat appetitum in dracone. Et ſecundus modus cap. ult.
eſt ob proprietatem : ſicut ego, qui edo libenter
cammaros, ſeu aſtacos : quia mater, dum me in
utero haberet , uehementer eo cibo delectaba-
tur. Tertius eſt, ratione præparationis. Huiuſ-
modi exemplum propoſuit nobis Hippocrates in
libro de Internis affectionibus, dicens : In cura Pag.20.
morbi regij ex flaua bile dabis gallinarum pul-
lum, percoctum cum cæpa, caſeo , coriandro,
ſeſamo , ſale & uua paſſa alba. Seſamum hic
mali odoris eſt : forſan genus erat odoratum,
apud Hippocratem.

Amplificatur etiam hæc regula, cum exten-
datur ad medicamenta : ut in libro de Ratione Pag.5.
uictus in morbis acutis , ubi tam ueratro quàm
peplio admiſcet odorata. quod etiam alijs in lo-
cis ſæpius obſeruat, ne uentriculus ſubuertatur.

APHORISMVS XXXIX.

SEnes iuuenibus magna ex parte ægrotant minus : qui uerò ipſis morbi accidunt longi , maxima ex parte comitantur ad mortem.

COMMENTARIVS.

¶ Non ob continentiam uitæ, alioqui magis
ægrotaturi, ac ſæpius, ſenes , ut Galenus uult,
minus ægrotant iuuenibus. quæ enim regula ab-
ſurda Hippocratis , maximè ſuppreſſa poſtmo-
dum cauſa? Sed quoniam temperamento ſunt
frigido & ſicco . calida autem & humida cor-
pora ſunt, quæ abſceſſibus ac febribus ſunt ob-
noxia, quæ maximè morbi frequentes ſunt : ob
id iuuenes, etiam ſi ſe cuſtodiant, æſtate præſer-
tim, magis ægrotant ſenibus , & frequentius.
Et pariter, ſi utrique incontinenter uiuant , ea-
dem ratione. Diſtinguit tamen Hippocrates, æ-
grotare, id eſt acutis morbis corripi, ab eo quod
eſt morbis ſubijci : propterea non ſcripſit ſe-
nes iuuenibus morbis minus ſubijciuntur (fal-
ſum enim forſan fuiſſet hoc modo dictum) ſed,
Senes iuuenibus magna ex parte ægrotant mi-
nus. Cur autem dixerit , magna ex parte, li-
quet: quoniam ſenes cacochymi, iuuenibus pa-
ri habitu frequentius ægrotabunt : hic calo-
re naturali, & excretionibus ſolùm prohiben-
tibus , illic ſola temperie . neque enim uériſi-
mile eſt, eo dicto magna ex parte diſparem fe-
ciſſe collationem , ut ſenes mali habitus con-
ferret

ferret iuuenibus bene conſtitutis: ſed ueriſimile eſt, eoſdem ad ſeipſos, ut eſſet artificioſa comparati[o]ne contuliſſe. Plures autem bono quàm malo ſolent uti regimine. nam etſi in uictu peccent, laboribus tamen, excretionibus, ſomniorum longitudine & profunditate, purgationibus annuis, cibis pauci alimenti, prohibentur à repletione: & ideo à cacochymia. neque enim cacochymia ſine repletione eſt, aut uerè poteſt appellari: quare etiam tales in ſenectute minus ægrotant, præſertim eo tempore, quo plurimi ægrotare ſolent, ſcilicet in fine æſtatis, & uſque ad medium autumni: quanquam finis autumni perniciosiores afferre ſoleat morbos, reliquis eius partibus. Cæterùm & hic Aphoriſmus non de principalibus morborum cauſis agit, ut nec tres proximè antecedentes: ſed de his, quæ non
In quarta accuſatione. ſunt naturæ contrariæ. Hanc uerò in ſententiam, inquit Cicero in libro de Senectute, adoleſcentes facilius in morbos incurrunt, grauius
Lib.2.cap.1.in princ. ægrotant, difficilius curantur. Et Celſus: Longis morbis ſenectus, acutis adoleſcentia magis patet. Sed nemini maior fides in hoc, quàm Hippocrati ipſi. In primo enim de Morbis hæc ha-
Pag.11. bet: Et qui quidem iuniores patiuntur eas affe-
,, ctiones, quæ à laboribus fieri dictæ ſunt,
,, hi & ampliores & uehementiores ipſas patiun-
,, tur, & magis quàm alij dolent, & ſtatim in
,, ipſis manifeſtæ fiunt, ut ſanguinem aut ſpuant,
,, aut uomant. Sed & quædam quæ eueniunt
,, ipſis, fallunt ipſos præ bona corporis habitu-
,, dine. Seniores autem quidem raro patiuntur:
,, & ſi patiantur, debiles ipſas perpetiuntur, ut-
,, pote ipſi debiliores cum ſint: & remittunt ma-
,, gis ipſis, & affectionum maiorem curam ge-
,, runt. Fiunt igitur ab initio omnino minus ſe-
,, niori quàm iuniori: & ubi factæ fuerint ſenio-
,, ri, debiliores fiunt, iuniori uehementiores. Et
,, iuniori quidem, utpote qui habet corporis ui-
,, gorem & ſiccitatem, & carnem denſam ac
,, robuſtam, & ad ipſa oſſa aſſidentem, cute
,, circum ipſam circumtenta: quum aliquid am-
,, plius laborarit, ſolito magis & derepentè con-
,, uulſiones uehementes fiunt, & ruptiones mul-
,, tæ ac omnigenæ uenarum ac carnium. Et ho-
,, rum aliqua ſtatim manifeſta fiunt, aliqua po-
,, ſteriori tempore comparent. At ſenioribus ui-
,, gor fortis non ineſt, & carnes circum oſſa
,, diffluunt, & cutis circum carnes: & ipſa
,, caro rara eſt, ac debilis, ut neque tale quid
,, pati poſſit ſimiliter ſenior, uelut iunior. Et
ſi quid patiatur, leuiter patitur, & ſtatim ma- “
nifeſtum redditur. Atque in tantum quidem “
in affectionum principio, iuniores ſenioribus “
difficilius liberantur. “

Sed objiciet quiſquam ex libro primo de Diæ Pag. 11. quiſpiam
ta: Saniſſimi ex ætatibus pueri, inde adoleſcen- “
tes: morboſiſſimi autem ſenes, & his proxi- “
mi. Loquitur de longis morbis. Morboſos enim dicimus, non qui quandoque ægrotant, ſed qui quibuſdam implicantur affectionibus, à quibus nunquam ferè ſunt immunes. Hoc modo ſi intelligamus morboſos, fatemur, ſenes eſſe morboſiores iuuenibus: ſin quòd nouis morbis corripi ſoleant, nihil minus. Sed & ibi de frigida & humida temperatura loqui ſe teſtatur. ſubjicitq; paulo pòſt: In calida & ſicca ſaniſſimi ſunt ſenes, morboſiſſimi autem iuuenes.

Quando uerò ſenectus incipiat, ex præſentis Aphoriſmi ultima parte collata cum auto- Pag.10.
ritate in libro primo de Diæta habetur, cũ dixit: “
Qui à quadrageſimo anno morbo aliquo cor- “
repti fuerint, nunquam fermè euadunt. igitur “
cum hoc dicat de ſenibus, ſenium eo anno in- “
cipere exiſtimat. Rurſus in ſexta Aphoriſmo- “
rum: Renum & ueſicæ uitia in ſenioribus dif- Aphor.6.
ficulter ſanantur. confert cum dicto ſexto Epi- “
demiorum: Renum affectiones ſupra quinqua- Sec.7.
geſimum annum ſanatas non uidi. Igitur cum ſenes quadrageſimo, ſeniores quinquageſimo anno definiat, patet conuenire. Per iuuenes autem an intelligat etiam infantes, haud dubium eſt, tum quia uniuerſam ætatem humanam in duo diuidenti hoc neceſſe eſt, tum quia infantes ſunt omnibus alijs morboſiores.

Si quis igitur uelit colligere cauſas, cur ſenes ægrotent rarius quàm iuuenes, quatuor ſunt. Prima, quòd ipſi habent calorem imbecillem, & ideo nõ poſſunt pati magnam febrem uel phlegmonem. nam febris in calore, phlegmon in multitudine ſanguinis, fundamentum recipiunt. Secunda, quòd ſenes à debilibus cauſis offenduntur, ideo non perpetiuntur morbos, ſed ſtatim ſe ſubtrahunt. Iuuenes autem, dum reſiſtunt, uehementius à morbis corripiuntur, & maioribus: & hæ duæ cauſæ adducuntur ab Hippocrate. Tertia eſt, quòd ſunt minus obnoxij putredini ob frigiditatẽ & ſiccitatẽ: & eſt noſtra. Quarta, quòd utuntur meliore uictus ratione. Quòd uerò dixit (minus) intelligi poteſt rarius, et à leuioribus morbis, et utroq; modo: quod uerbi ſignificatũ demonſtrat, & experientia docet.

Qui uerò ipſis morbi accidunt longi, ma-

xima ex parte comitantur ad mortem. nam morbi longi fiunt ob craſſos, lentos & frigidos hu- Com.19. mores: Secunda Aphoriſmorum Galenus. Sed in quarta dicit, propter craſsitiem, multitudi- Com.44. nem uel frigiditatem: quaſi poſsit humor eſſe craſſus, calidus aut frigidus tenuis. adeò etiam parum ſibi conſtat, dum hic multitudinem, ibi lentorem dicit. At ego didici ex Hippocrate pri- Pag.2. mo de Morbis, dum longos enumerat morbos, undecim fieri ex nouem cauſis: multitudine humorum, frigiditate, anguſtia meatuum, intemperie fixa in membro, uitiata compoſitione, ubi manus admoueri non poteſt, loco tranſitus excrementorum fluxione aut ulcere laborante, fluxione ad locum decliuem rectà, & natura morbi circularis. Quæ omnia cum uires & calorem robuſtum expoſcant: atque hæc in ſenibus ambo ſint imbecillia, liquet omnes huiuſmodi morbos uix unquam in ſenibus ſanari. Continuatio eſt ex naturalibus cauſis, ad eas quæ ſunt præter naturam comparatis.

APHORISMVS XL.

Raucedines & grauedines in ualde ſenibus coctionem non admittunt.

COMMENTARIVS.

¶ Docet quæ non curantur, & eſt quaſi partis ſecundæ præcedentis Aphoriſmi exemplum. Eſt autem raucedo ſeu raucitas, apud Lib.4.cap. 2.Sec.4. Celſum Βράγχος, morbus, ut Plinius ait, in quo uox ut tubæ rauca fit. Grauedo autem, κόρυζα: dicit Celſus, per κόρυζαν Hippocratem intellexiſſe omne deſtillationis genus. Recitat Braſauolus, cum Leonicenus annum agens nonageſimumſextum, raucedine laboraret, Albertus Sauonarola medicus, Phratrij Hieronymi frater, dixit: Grauedines & raucedines in ualde ſenibus non maturantur. Reſpondet igitur Leonicenus, Aphoriſmum eum non eſſe ſcriptum de medicis: habuitq; hac in cauſa proſperam fortunam. iure enim caporum optimo, mombaſioq; conualuit. In uniuerſum duo hæc animaduertere decet: Primùm, uoluiſſe docere Hippocratem, quid intelligeret per morbos longos, ſcilicet qui nullis circuitibus determinantur. nam quotidiana & quartana, cum non poſsint rectè ſe cuſtodienti tranſire centumuiginti dies, ubi non lethales ſint, non comitabuntur ſenes ad mortem, ſed antea finientur. Secundum eſt, quod cum in præcedenti loquutus ſit de ſenibus, hic exemplum affert in ualde ſenibus. Galenus plures morbos affert in Commento, qui nunquam ſanantur in ſenibus, quorum magna pars etiam in iuuenibus eſt inſanabilis: ſed non affert cauſam, cur hic non dixerit in ſenibus, ſed ualde ſenibus. Vult ergo nos intelligere, ætatem tantum poſſe, ut etiam faciles morbos alioqui reddat inſanabiles. Atq; utinam non tam multa Galenus adduxiſſet, ſed potius explicaſſet cur tam raro exemplo uſus ſit. Cum uideamus etiam ualde ſenes interquieſcere ab his morbis, etſi non prorſus liberentur. Ideo non dicit, non curari, ſed non peruenire ad coctionem. Meminerit ergo eorum quæ dixit in ſexto Epidemiorum: Morbi connutriti in ſenecta & per concoctionem & ſolutionem & raSec.5. refactionem, deſinunt. non ergo miraculo ſanatus eſt Leonicenus, neque Albertus adduxit Aphoriſmum ad propoſitum: nec Galenus nec alij expoſitores mentem Hippocratis declararunt, ſed maximum errorem admiſere. multi enim decrepiti æſtatis beneficio, mutatione regionis, cum uictus ratione ſalubri, citra concoctionem ſanantur. Sic ergo & ex difficultate ſpirandi & dolore coli & ſplenis perſæpe liberantur. De podagra autem, ac renum doloribus & gibbo, cum habeant peculiarem cauſam, ſuo loco dicetur.

APHORISMVS XLI.

Qui frequenter & uehementer abſq; cauſa manifeſta exoluũtur, derepentè moriuntur.

COMMENTARIVS.

¶ Galenus rectè admonet, quòd neceſſariæ ſunt tres illæ cauſæ, frequenter, uehementer, abſque cauſa manifeſta: ſed non ſunt neceſſariæ, ut uerus ſit, ſed ut ſit ſemper uerus Aphoriſmus. Melius ergo feciſſet, ſi docuiſſet, quid hoc repentè mori. neque enim uidemus ſine morbo repentè homines mori, niſi ſyderatione correptos. Propterea exiſtimandum eſt hos eſſe partim ex his, partim ex illis qui cum leui morbo ſubitò intereunt. quapropter etiam patet ratio continuitatis ad ſequentem Aphoriſmum: ad præcedentia autem, quod in his locutus ſit de Prognoſticis uehementis morbi, qui mortem affert, ſicut in præcedenti qui non facilè curatur. Per hoc aũt quod dixit, Vehementer: intellige ſyncopim, non lipothomiã, & quæ non facilè ſoluatur. At uerò huiuſmodi caſus noſtra ætate et in noſtris regioni-

bus rari

bus rari ſunt, frequentiores forſan apud Hippo-
cratem. Siderationes autem quotidie uidemus,
& magis Florentiæ. ſed hæ non uidentur repe-
tere: aut ſi repetunt, reſolutionem tamen relin-
quere ſolent. Hic tamen affectus frequentior
eſt in mulieribus. unde Hippocrates ſecundo de
Pag.32. Morbis mulierum: Si cor ſtrangulatur ex ute-
ro, ſpiritus & anhelatio intercipitur. Hoc pla-
nè morbo laborabat dulciſſima mater mea. Nec
dicitur hæc cauſa manifeſta. per eam enim ſo-
lum intendit externam, ut uenæ ſectionem, uel
inediam. iuuat etiam hoc ad curationem, conſi-
derantibus nobis quòd huiuſmodi homines ab
his quæ cor cõfirmant, liberari poſſunt à pericu
lo: ſi etiam ab his quæ illud minãtur, liberentur.

APHORISMVS XLII.

SOluere apoplexiam uehemen-
tem, impoſsibile: debilem uerò,
non facile.

COMMENTARIVS.

¶ Declarat nobis duo, per quæ in primo de-
bemus à curatione prorſus abſtinere, ipſo eo-
Pag.2. dem dicente in libro de Arte: Medici munus eſt,
eis qui à morbo uicti ſunt, manus non admoue-
re: alterum, ut ſciamus & prædicere, & nos
1.Aphor.6. ſubducere, ſi poſſumus: ſed ſi curare oporteat, ut
memineris, quòd extremis morbis extrema ex-
quiſitè remedia optima ſunt. Demonſtratio hu-
ius eſt: Apoplexia ualida fit ex obſtructione ua-
lida cerebri, & eſt cum priuatione reſpiratio-
nis: ſed talis repletio fit à maxima cauſa, ergo
indiget longo tempore, ut ſaltem deriuetur: ſed
priuatio motus pectoris, non admittit uitam, niſi
momentaneam: ergo talis morbus eſt inſanabilis,
& ſtatim perimit. Quòd ſi dicas, ſuffocationem
factam à frigido humore, non ſtatim perimere,
reſpirante corpore per cutem: Reſpõdebit Hip-
pocrates, quod humor erit tanto craſſior, ergo
nihilominus eo longiore tempore indigebit ut de-
riuetur. nam de purgatione nulla prorſus ſpes
eſt. Quòd ſi iterum obijcias, quòd poteſt à ſan-
guine fieri, atque ſic ſtatim ſolui: dico, quòd tum
ob calorem quàm celerrimè perimet. Ratio au-
tem continuationis haud obſcura eſt. cum enim
in præcedenti Aphoriſmo egiſſet de una ſpecie
exolutionis uehementi, hic agit de ea quæ toto
genere uehemens eſt.

Sed aduertendum, multas eſſe diſpoſitiones:
uelut ſyncopim, carum, & uteri ſuffocationem,
ſimiles ſyderationi, uelut & in ſexta Aphoriſ-
49. morum: Quicunq; ſani dolore capitis repentè
capiuntur: de caro, non apoplexia loquitur.
Ἀπόπληκτον enim idem uocat, quod ſydera-
tum, ut ſecundo de Morbis. Sed difficultas eſt Pag.3.
in hoc uerbo ἰσχυρὴν, id eſt quæ ſit uehemens.
nam Hippocrates omnem reſolutionem uocat ſy
derationem. unde in Coacis prædictionibus in-
quit: ἀποπληκτικοὶ γίνονται τὰ δεξιὰ, Pag.13.
ἢ τὰ ἀριστερὰ: id eſt, fiunt ſyderati dextra uel “
ſiniſtra. Ergo uehementem ſyderationem uo- “
cat, ſolùm interceptam ſpirationem. Vnde pri- Pag.2.
mo Prædictionum: Vocis interceptiones cum “
exolutione peſſimæ. In his autem ſpiritus, ueluti “
qui ſtrangulantur, promptus, malus eſt. Nam “
& talis mentem mouet? Declarat cauſam in ſe- “
cundo: Qui morbi ſacri à capite initium ſumũt, Pag.6.
deterrimi ſunt: uerùm curam aggredi in iuueni- “
bus, ſi laboris amantes fuerint, dummodò quis “
ſtupore attonito ſyderatus non fuerit. Vnde li-
quet, Hippocratem hanc commutationem, quod
& uera eſt, arbitrari lethalem. Vult ergo & ex
atro humore, de quo ſexta Aphoriſmorum, & Aphor.54.
perculſo cerebro difficillimum eſſe morbum: in-
ſanabilem autem, ſi uehemens ſit. Et dolor capi-
tis uehemens ſi perſeueret, ut ſuprà dictum eſt, 1.3. Trac.5. cap.13.
dicebat Auicenna, & uertigo in ſenibus, præ-
nunciant ſyderationem.

APHORISMVS XLIII.

QVi ſtrangulãtur ac diſſoluun-
tur, nondũ uerò mortui ſunt,
non referuntur, quibus ſpuma circa
os fuerit.

COMMENTARIVS.

¶ Poſtquam docuit quòd ſyderatio uehe-
mens non ſanatur, declarat quæ nam ſit hæc ſy-
deratio uehemens. & dicit, quòd in ſtrangula-
tis ac diſſolutis, ſi ſpuma in ore apparuerit non
reſtituuntur: quaſi dicat, quòd hæc eſt ſyderatio
uehemens. Demonſtratio conſtat (ut etiam Ga
lenus rectè exponendo declarat) in hoc, quòd ta
lis ſpuma fit ex calefacto corde uehementer, &
impulſu magno pulmonis, tum etiam reſolutione
ſpiritus: ſed corde calefacto iam, & non pro-
deunte ſpiritu, cum magna refrigeratione indi-
geat, neceſſe eſt ſuffocari. Et ſimiliter cum ſpu-
ma eò prodeat, quò ſpiritus prodire non poteſt,
palàm eſt maximum factum eſſe conatũ, & pul-
mones eſſe reſolutos. hæ tamen duæ rationes
ultimæ parum ſunt ad mentem Hippocratis.

Quomodo autem fiat ſpuma, declarat Hip-
pocrates libro de Flatibus, dicens, quòd in Sacro Pag.6.
morbo, cum nihil ſentiant, nec uideant, aer ta-
men tranſiens per uenas iugulares, tenuiſſimam
ſanguinis

ſanguinis partem educit ſecum, quam ob multitudinem humidi & permiſtionem ualidam dealbat, atque ita fit ſpuma. Et in libro de Morbo ſacro: Spuma fit in pulmone, quoniam prohibito ſpiritu ne ingrediatur, feruet pulmo, & ſpumeſcit uelut moriens. ſuffocatur enim epate & ſepto tranſuerſo ſurſum attractis. Inde orta non leuis dubitatio, quoniam & in uteri affectibus nos ſæpius, & in morbo comitiali fermè ſemper apparet ſpuma. uiſa eſt etiam nonnunquam in laqueo ſtrangulatis, ut aiunt, qui tamen reuixerunt. Galenus conatur diſſoluere hanc difficultatem, dicens non eſſe hoc generale, ſed plerunque. Contingere enim, ut nonnunquam reuiuiſcant. Sed quid ad eos qui Comitiali morbo laborant? nam hi plerunque reuiuiſcunt, & tamen cum ſpuma ſtrangulantur. Ideo intellectus Galeni non oritur ex re uiſa, ut debuit. Dicit Hippocrates: Cum ſpuma circa os fuerit, non reuiuiſcunt: non, cum in ore. Vidimus enim nos, quòd cum ſpuma circumambiebat os, eregione autem nulla erat, omnes moriebantur. nam non ex pituita tunc talis facta eſt ſpuma, ſed prius calefacto corde ac pulmonibus, ſpiritus uitalis eductus eſt: demum refrigerato ſpiritu è regione oris nulla fit ſpuma: quæ autem circumſtat, manet. atque ſic generalis eſt Aphoriſmus.

Pag. 5. & 6.

APHORISMVS XLIIII.

QVi natura admodum craſsi ſunt, citius moriuntur quàm graciles.

COMMENTARIVS.

¶ Continuat ſermonem quem inchoauerat de rebus naturalibus, his quæ præter naturam ſunt comparatis. Exordiendum eſt autem ab inuentione nominum, ut ad demonſtrationem perueniamus. Inquit ille ſecundo Epidemiorum: Sec. 2.
„ Quorum uenæ amplæ, uentres & oſſa ampla,
„ hi ſunt qui tenues ſunt: pingues uerò his contraria habent. Ergo craſsiſsimi omnia hæc habent anguſtiſsima: quo fit, ut nec ſpiritu multo abundare poßint, nec liberè perſpirare corpus queat, facillimeq; in obſtructiones incidant: ob has tres cauſas citius moriuntur gracilibus. Galenus cenſet comparationem eſſe generalem: ſed Hippocrates uult, uerum eſſe tantùm in admodum craſsis. nam qui paululum à temperamento recedunt, robuſtiores ſunt paulo macilentioribus. Id rectè dictum non de habitu acquiſito debere intelligi. nam uenæ latæ in his nihilo minus ſunt. Huiuſmodi ſententia etiam in pueris uera eſt: Quicunque dentientes habitiores manent, & altiore ſomno utuntur, periculum eſt ne conuulſione corripiantur, inquit Hippocrates: adeò ut de habitu acquiſito etiam in hoc caſu poßit intelligi.

Lib. de Dētiti one. „

APHORISMVS XLV.

QVicunq; iuniores morbo Comitiali laborant, mutatione maximè ætatis & locorũ & uictuum liberantur.

COMMENTARIVS.

¶ Turpiſsimè, præter utriuſq; Aldini Græci codicis fidem Leonicenus, & qui emendarunt poſtremò hos libros, addiderunt (temporum) quod ex malo intellectu ſenſus Hippocratis accidit. quomodo enim ex mutatione temporum tam magnus morbus ſoluetur? multos enim ſic liberari neceſſe eſſet. νεοισιν, iuniores interpretati ſumus, quòd νέων hic pueros ſignificet: quod ex conſenſu duorum locorum rectè comprobat Fuchſius. Primus eſt quinta Aphoriſmorum: Quicunque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt: quibuſcunque autem uigeſimoquinto, commoriuntur. Secundus eſt Galeni ſexto Epidemiorum, qui Sec. 2. tex. 5. hunc locum ſic citat: Puerorum morbi comitiales unà cum pubertate mutationes habent. & aliâs, Vbi in Aldino codice legitur ὑπολάμφιες, ſed qui eſt cum commento, habet ἐκλάμψιες, id eſt, Effulgeſcentiæ. Cum ergo locutus fuiſſet Aphor. 42 de ſyderatione, hic loquitur de comitiali morbo, ei proximo ac ſimili. de illo quidem pronunciauit, quod curari uix poterat, de hoc autem ſubiungit tres modos, quibus curari poßit. Vt intelligeremus per hunc Aphoriſmum, omnium magnorum morborum curationem, uelut calculi, difficultatis ſpirãdi, atq; uertiginis, & doloris capitis, qui certis circuitibus redire ſolet.

ſuprà.

Galenus tertio de Locis, ponit duas ſimilitu- Cap. 7. dines inter comitialem morbum & conuulſionem, & quatuor differentias. prima ſimilitudo eſt, quod qui comitiali morbo laborant, conuelluntur utrinque, antè ſcilicet & retrò. Secunda, quòd fiunt ambo hi affectus ex repletione humoris craßi. Porrò diſcrimina ſunt, quod in comitiali ſenſus perit, in conuulſione ſtat. perit autem dupliciter: aut totus in ualido, aut pars in leui comitiali. Secundum quod comitialis acceßio breuis eſt, conuulſio quandoq;

per multos

per multos dies durat. Tertium, comitialis ſit
ſemper à repletione: ſed conuulſio quandoque,
imò perſæpè ſit etiam ex inanitione, ut ſuprà
6. Aph. 37. docuimus. ſed melius infrà. Quartum, quòd
comitialis eſt propriè & magis in cerebro,
conuulſio magis in neruis: & ita comitialis eſt
acutior morbus, conuulſio difficilior. Aſsimila-
tur autem ſyderationi in repletione uentriculo-
rum cerebri, & in amiſsione ſenſus: ſed differũt
in tribus. quia in ſyderatione totus ſenſus perit,
in comitiali tantum pars. ſyderatio eſt priuatio
motus, comitialis motus corruptus. Tertia diffe
rentia eſt noſtra, & eſt cum Auicenna & Auer
5. Coll. 41. roe, quòd apoplexia ſit ex materia, comitialis
ex flatu. Galenus credit quod ex materia: ſed
non eſt uerum. Primùm, quia non adeò breues
haberet acceſsiones. Secundò, quia ab acceſsione
non perfectè liberarentur. quò enim detrudi de-
beret illa materia? Tertiò, quia plures comitiales
morbi tranſirent uel uitio regiminis, uel ob hye-
mem, in ſyderationẽ: cum tamen uideamus mul-
tos laborare uiginti annis comitiali morbo, nec
tamen corripi ſyderatione. Quartò, quia uide-
mus expreſsè, & Galenus ipſemet fatetur, aſcen
dere flatum in his qui eum morbum ex conſenſu
patiuntur: ergo ſi fieret ex materia, eſſet mul-
Pag. 5. & 6. to deterior. Præterea Hippocrates libro de
Sacro morbo docet, quòd hic morbus ſit pro-
hibito ſpiritu, ne progrediatur in cerebrum, à
pituita in uenis contenta: & ita non uult pitui-
tam in cerebro contineri. Et ſi dicas, quod ibi
Pag. 14. Hippocrates, & in libro de Victu in acutis,
uult quòd ex comitiali fiat ſemiſyderatio ſeu
paraplexia: dico, quòd hoc facit pro nobis. nam
eadem materia ſi ad cerebri uentriculos per-
ueniat, facit paraplexiam, ergo antea in co-
mitiali ibi non erat.

Dicitur autem comitialis ſacer, ἐπίληψις,
id eſt detentio, morbus magnus, lunaris, Her-
culeus: qui uerò etiam infantilem appellant, aber
rant re: oſtendemus enim, quod infantilis pro-
priè eſt conuulſio, non autem comitialis.

Sed uidetur contradictio, quia Hippocrates
Sec. 8. in dixit fieri hunc morbum à pituita. Sed ſexto Epi-
fine. demiorum inquit: Atrebilarij fiunt comitiales,
& comitiales atrebilarij. Reſpondeo, quòd co-
mitialis morbus ſit ex pituita: per pituitam ibi
intelligit humorem crudum. Veritas etiam eſt,
quod ita experimento apparet. quare natura
atrebilarij utrique affectui ſunt obnoxij atræ
bili ob naturæ familiaritatem, comitiali ob crudi
tates. ut uiſum eſt in Ludouico Boſsio Iuriſ-
conſulto, filio Conſtãtini, & ipſius Iuriſcõſulti.

Cur uerò plerunque ſpuma ſoluatur, cauſa
eſt: quia flatus ille repulſus à cerebro magna ui
& ſputo obuians, aut pituitæ, in uia ſpumam
generat, ut diximus ſuprà. Ex his patet cur re- Aphor. 43.
ctè dixerit Auicenna prima tertij: Comitialis Trac. 5. ca.
morbus eſt ſternutatio ualida, & ſternutatio 8. coll. 2.
eſt comitialis leuis: habent enim ambo ortum
ex flatu in uentriculis cerebri.

Quòd ad ætates attinet, trifariam curan-
tur: tum ratione circuitus, tum ratione muta-
tionis habitus, uel ob uenerea. Vnde tertia A-
phoriſmorum: Plurimæ uerò affectiones pue- 28.
rulis iudicantur, partim in quadraginta die-
bus, partim in ſeptem menſibus, partim in
ſeptem annis, partim ad pubertatem acceden-
tibus. Quæ uerò permanſerint affectiones
pueris, nec exolutæ fuerint, circa puberta-
tem, aut femellis circa menſium eruptiones,
diuturnæ fieri ſolent. Conſiderat tria Hippo-
crates: circuitum temporis, mutationem tem-
peraturæ, & effectum, qui ex venereis ac ex-
pulſione redundantiæ excrementorum proue-
nit. Sic & illud ſecundo de Morbis: Morbi Pag. 4.
quidam poſt ſeptem annos, alij poſt quatuor-
decim. Refert Suetonius, Caligulam impera-
torem beneficio ætatis à comitiali conualuiſſe,
ſed imbecillem factum.

De Regione dicebat ſexto Epidemiorum: Sec 5.
In morbis longis terras mutare commodum
eſt. Similis ſententia, & ualde congruens, ha- Pag. 2.
betur primo de Diæta: Oportet laborum uim
prænoſcere, tum naturalium, tum qui per uim
fiunt, & qui ex ipſis carnes in augmentum
præparant, & qui in defectum: & non ſo-
lùm hæc, ſed etiam menſuram & proportio-
nem laborum ad multitudinem ciborum, & ho-
minis naturam, & corporum ſtaturas & æ-
tates, & ad tempora anni, & ad mutatio-
nes uentorum, & ad ſitus regionum in qui-
bus degunt, & ad anni conſtitutionem ac
ſtatum. Sed & aſtrorum ortus & occaſus
cognoſcere oportet, quo mutationes & ex-
ceſſus ciborum ac potuum & uentorum, & to-
tius mundi, ex quibus ſanè morbi hominibus
oriuntur, obſeruare ſciat. Quam ſententiam
breuiter admodum confirmauit in tertio eiuſ-
dem operis libro dicens: Hominum naturæ & Pag. 2.
ætates & regiones, & uentorum mutationes
tum temporum & anni conſtitutionum, uariam
uitæ rationem exigunt. Et breuiter in libro
de Aere, aquis & regionibus, hoc expoſuit, Pag. ult.
dicens:

Pag. ult. dicens: Temporũ uarietates potiſsimæ ſunt, quæ
naturam ipſam permutant: deinde etiam regio, in
qua quis nutritur: poſtremum autem, aquæ.

De uictus ratione præcipuè memorabilis eſt
Cap. 1. illa ſententia Galeni, libro de Attenuante uictu:
» Vidi arthritidas, in quibus oſſa erant denudata,
» difficultates ſpirãdi inueteratas, lienis, & quod
maius eſt, iecoris tumores duros, tum comitiales
incipientes, ſola uictus attenuantis ratione obſer
uata curatos. Sed nunquid ſufficiat uictus ratio-
nem & regionem mutaſſe, niſi in contrarium
prorſus hæc fiant: ut in uictum calidum, ſiccum,
tenuem, laboresq́; plurimos, aerẽ autem liberum,
calidum, ſiccum, tenuem. Vnde non refert quàm
longius abeas, ſed quam ad partem te conferas.
plerunq; tamen longius abeundum eſt, quòd hu-
iuſmodi mutationes non leuem cœli uarietatem
ac differentiam expoſcant. In eodem genere ſunt
thermarum aquæ, & potus ille adeò nunc cele-
bratus, decocti ex ligno Indico, ſub ratione ui-
ctus mutata continebitur. Sunt & auxilia quæ-
Capit. De dam ſingularia, quale illud undecimo de Simpli-
oſsibus. cibus medicamentis: Noui hominem, qui oſſa hu
mana tenuiter trita in potu dabat neſcientibus,
multosq́; tum comitiali morbo tum arthritide la-
Cap. 23. borãtes ſanauit. Et illud Cornelij Celſi libro ter-
tio: Quidam toto ſanguine gladiatoris nuper iu-
gulati epoto, à comitiali morbo liberati ſunt. Sed
de his plura, dum librum de Sacro morbo expo-
nemus. Nunc illud uidendum, an prorſus comi-
tiales morbi, qui poſt uigeſimũquintum annum
ſuperueniunt, ſint inſanabiles? hoc uerò ad quin-
tum librum pertinet. ſuo enim loco tractanda eſt
quæſtio, ne opus infinitum reddatur: hic ſuffi-
ciat monuiſſe, et eos curari poſſe comitiales, mu
tata regione & ratione uictus, alijsq́; præſidijs,
quos in adulta ætate morbus ex errore, nõ ſpon-
te inuaſit.

APHORISMVS XLVI.

DVobus doloribus ſimul non eundem locum infeſtantibus, uehementior alterum obſcurat.

COMMENTARIVS.

¶ Poſtquam cõparauit res præter naturam
ad naturales, nunc incipit res etiam præternatu-
rales inter ſe conferre, declarans unum parado-
xum, ſcilicet quòd contingit aliquando dolorem
dolore leuari: hoc autem, cum fuerint diuerſis in
locis, & unus altero uehementior. Hic mihi ſa-
nè latior eſt uia philoſophandi. primũ, quòd con-
tingit idem, ut dolor corporis moleſtiam animi
leuet: ut ego in luctu cædebam crura ac tibias,
multumq́; contulit. Et pueri qui domo abſtracti
mœrent, relictis fratribus & parentibus, cæſi
moderatè leuant curam animi, nec ita tabeſcunt.
Et dolor animi in diuerſo genere, uelut timor pro
priæ uitæ, amiſsionem rei tollit: ut his contingit,
qui in tempeſtate excutiunt ſponte merces. Vn-
de auxilium in mœroribus, ex alio genere dolo-
ris aut corporis aut animi ſumere licet. nam in
eodem auget, quemadmodum recitat Liuius de Decade 5.
Fuluio Flacco pontifice, cui cum filiorum unus in lib. 2.
Illyrio obijſſet, alter ad mortem abſq; ſpe labo-
raret, laqueo ſe ſuſpendit. Vt uideatur animus
noſter & ipſe ſpacijs quibuſdam diuidi, non ſui
ſubſtantia, ſed diſiunctione eorum quæ cogitat
atq; imaginatur. Hoc eſt quod ego etiam inter
podagræ laudes recenſui, quòd hominem ab om-
nibus animi & corporis doloribus alijs leuet. Le
gitur autem (Simul non eundem) & (Simul
eundem) abſq; aduerbio (Non) Sic legit Leo-
nicenus & Braſauolus. Sed Græcus codex
uterq;, & Galenus & ratio reluctatur.

Vtrum uerò homo eadem in parte duobus
doloribus ſimul affligi poſsit, Galenus negat tam
abſolutè, quod probari debuit. nam mihi ſecus ui
detur, licet homo non diſtinguat illos niſi ratio-
ne. Etenim ſi quis dolens ſecetur, percipit & fla
grantiam ex uulnere, & dolorem. nihilominus
miſcentur dolores, fiuntq́; dolores compoſiti,
quos ob id nominare non norunt patientes. Si
enim grauans dolor & acutus ſimul miſceantur,
fit imago incerti, ſed moleſti doloris. Indicio eſt
primùm dolor, qui ictibus quaſi feriatur per in-
terualla intenditur, cum nemo ſit qui hos duos
eſſe non aduertat: & ſimiliter flagrantia dolori
miſta, ut cum cucurbitulæ incidendo cutim ſu-
per locum uerberatum imponuntur, ut in miſeris
remigibus fieri ſolet. Quod uerò dolor dolori
proximus illum augeat, haud dubium eſt: ſed cur
ſic, procul autem leuet, diſquirendum eſt, ſimul
& ſi minor maiorẽ leuat, an non. & cur ſit, quòd
nemo ſit qui non à pluribus doloribus deterius
ſe habeat, quàm ab uno. Corporis enim partes
proximæ tametſi ſint, ita diuerſæ ſunt, ac ſi plu-
rimùm diſtent, maximè ſi non eiuſdem naturæ
ſint, uelut caro & oſſa: anima uerò tam una in
capite et pedibus imis, quàm in oculo & palpe-
bris. Ergo Galenus rectè fecisſet, ſi hoc decla-
raſſet: an quòd non ſentitur à proprio ſenſu, neq;
à communi? itaque diſtracta mente alio dolore,
minor ſentiri non poteſt. Quamobrem non ſo-
lùm minores à maioribus obſcurari reor, ſed &
magnos dolores à minoribus. Nihilominus qui

pluribus

pluribus detinẽtur doloribus, eo miſeriores ſunt, quòd maiore ceſſante ab alijs occupantur. Ergo ex hoc licebit dolorem dolore auocare ad partes Sec.3 in fine. ignobiliores. Quòd & ſenſit Hippocrates ſexto Epidemiorum, cum dixit: Alterius loci morbos loca excipientia, aut ob dolorem, aut ob grauitatem, aut propter aliud quiddã liberant: aut quòd alijs ſunt communicationes. neq; enim ſenſum diſtrahendo ſolùm affectionem leniunt, ſed etiam cauſam doloris auertendo uerè minuunt. Et ideo in doloribus acutiſsimis nobilium partium excitare conuenit, ſi poſsit etiam auferre.

APHORISMVS XLVII.

DVm pus conficitur, dolores ac febres fiunt magis, quàm iam confecto.

COMMENTARIVS.

¶ Declarat unam cauſam doloris, tum etiã febris, quoniã hoc in caſu coniungi pariter neceſſe eſt: atq; ita præſenti Aphoriſmo, in quo de doloris ſedatione loquutus eſt, iungitur.

Cauſas abſceſſuum enumerat Hippocrates Pag. 5. libro de Humoribus quarto: Febres, tuſſes, colliquationes & frigus. Dolorem prætermiſit, quoniam per ſe hoc non poteſt, niſi adſit colliquatio: ut in coli dolore tortis, atq; huiuſmodi. Quod uerò dixit (magis quàm iam confecto) declarauit Pag.8. quarto Epidemiorũ: Maturi in morbis abſceſſus an iudicent, ſignum eſt, ſi dum feruida ſunt mala, non febricitarint: & dum moleſta ſunt, facilè tu Pag.14. lerint. Et rurſus ſeptimo eiuſdem: Concoctionis ſigna ſunt, ſi non anxij fuerint, nec capite grauati, & quum calores mitiſsimi, & quum poſt exacerbationes ceſſarint: ſuperni uerò, in ipſis exacerbationibus. Quoniam uerò in febribus materia non continetur in loco in quo fiat ulcus, propterea dum materia concoquitur, fiunt & augentur febres, non autem dolores. Ex quo illud conuincitur, quod intendit Hippocrates alibi, omnem morbum eſſe ulcus. nam ſi omnis morbus eſt dolor quidam, aut cum dolore. eſt enim mole Pag.1. ſtia quædam, ut ipſe ait in libro de Flatibus. ſed omnis dolor fit continui ſolutione: quia in febrib. dum concoquitur materia, non fit dolor, tametſi calor augeatur multùm: igitur omnis dolor fit ex continui ſolutione. Voluit ergo nos admonere de duobus maximis incõmodis, quæ coctiones comitari ſolent. Sed an in peruerſa coctione dolores augebuntur, & febres magis quàm antea? Vi Com.29. detur Galenus ſuprà uoluiſſe, quod ſolum in ſanabili morbo miteſcãt, hæc in ſtatu. Sed diſtinguen Cap.6. dum eſt ex his quæ dixit, primo de Differentijs febrium. cum enim docuiſſet actionem unam eſſe, quæ à naturali calore fit, & uocatur coctio: aliam quæ à præternaturali, quæ eſt corruptio: ſed hæc ſolùm in inanimatis inuenitur, quoniam calor naturalis qualiſcunq; ſit materia ſemper agit: tertia, quæ fit ab utroq;, in qua ſuperante noſtro calore coctio etiam uocatur: ſed à priore diſſimilis, cum non ſit cibi, ſed noxij humoris: ſuperante autem præternaturali peruerſio (eſt enim corruptio) ſed ut coctio à coctione, ita corruptio à corruptione differt. Hæc autem bifariam, ut ibi dicit, contingit. uel naturalis caloris imbecillioris cauſa, & tunc dolores & febres remitti uidentur: ægro tamen ad perniciem tendente: uel ob materiæ prauitatẽ, et tunc cõtinuè augentur.

APHORISMVS XLVIII.

IN omni corporis motu, ubi laborare cœperit, quies ſtatim laſsitudinem mitigat.

COMMENTARIVS.

¶ Demiror ualde Galenũ, qui tam de Hippocrate, ubi illo opus eſt, magnificè ſentit: nec uult illum uulgata ſermone nota quadẽ medicis ſolis, ſed tamen pleriſq; referre hic uelle, ut nota etiam ruſticis dixiſſe credat, nec ſatis etiam uera. neq; enim fatigati, ſi quieſcant, protinus dolore omni et laſsitudine carent. Cæterùm quod ad continuitatem attinet, clara eſt. cauſam enim doloris de quo in duobus antecedentibus egit, tollendam ad uerè curandum dolorem docet. atque ita auxilium præſtans eſſe oſtendit, ut ſtatim medeatur et mitiget, non auferat, ut quidam uerterunt. Senſus igitur eſt ex duobus, ut laboret iam, & ſit initiũ laboris. quia fieri poteſt trifariam aliter: ut non laboret, & quieſcẽdo nõ miteſcet labor: ut proceſſerit in labore, & quamuis quieſcat, non tamẽ ceſſabit laſsitudo: ut ſi malè affectum corpus, & tunc non ceſſabit eodem modo. Dictum eſt quid laſsitudo, ſuprà. Senſus eſt ergo: morbi & diſpo Aphor.5. ſitiones, quæ fiunt in initijs, ſublata cauſa ſtatim mitigantur: ſed ſi proceſſerint, tranſeunt in morbos iam factos, aut ſi corpus non ſecundũ naturam ſe habuerit. Quid ergo lucrabor ex hoc Aphoriſmo? unum ſatis notũ: nõ eſſe in labore perſeuerandum, ubi quis laſsitudinem ſentiat: aliud non uulgare, ubi quis ab initio laſsitudinis quieſcat, & non mitigetur laſsitudo eſſe immundum corpus paratũ ad morbos, ideoq; purgatione indigere. Ideo inquit in Præceptionibus: Vehemen In fine. tis laboris ſtudium deuitandum eſt. Propterea in tertio de Dieta nos admonet trium. Primùm, ut Pag. 1.

laſsitudinē omni tempore deuitemus: ſecundū, ut deambulationibus in manè corpus exerceamus. Ideo mementote, non ut ſtolidi, ſi equo caretis, non quantum poſsitis procedere: ſed quòd id reuerti coactis eſſe dimidium tantum uiæ, aliter in laſsitudinem incidetis. Tertium, hyeme & frigido tempore magis ac diutius exercendum: ſed tamen ceſſandum non modò antequam laſsitudinē ſentiamus, ſed antequam corpus incaleſcat. Vtile enim eſt frigus, & probat hoc exemplo arborū, quæ melius fructificant ex hyemis tolerantia. tria ergo ſunt quæ uitanda ſunt: laſsitudo præparans ad morbos, exercitium graue exhauriens uires, & in hyeme calefaciens corpus, exſoluens Sec.3. *robur. Sed dicetis, In ſexto Epidemiorum inquit:* » *In exercitationibus ſudor fluens guttatim, qui e-* » *xit uelut ex canalibus, aut depreſsio ex elatione. Vbi Galenus non habet quid dicat, quia non inuenit ab alijs. Eſt igitur præceptum corporibus morbificis, quibus conuenit ut non hyeme ad præſeruationē ſic expurgari laboribus, quoniam tum maximè optimè concoquunt, & ſe tutos à plenitudine reddunt. Talis enim exercitatio, ut in libro de Cibis boni & mali ſucci, & primo de Alimentis docet, ſi cum longo ſomno coniuncta ſit, & cibos craſsi c[illegible]nti [illegible] prauitatem alimenti mutare in bonum poteſt: imò, ut dixi, in quarto de Tuenda bona ualitudine, ſuccum exquiſitiſsimum ex pane & oleribus elicit. Et ſimiliter, ſi anhelitus ex elatione deprimatur & ſubſidet: tunc erit quieſcendum, fatigata natura. Duo enim hæc ſigna proponit fatigatæ naturæ. unum, à copioſa excretione, quod melius eſt, quoniam ad id etiam ſequitur utilitas: alterum, ex operationis læſione. Ex quo non probo in ſanis tantam exercitationem, ut quæ uitam neceſſariò breuiet: nec quòd proponit A-* Cap.6. *uerroes ſexto Collectaneorum in morboſis corporibus, ut quotidie ſe exerceant ad initium uſque ſudoris, & eleuationis anhelitus. nam corpus nimis accendetur, nec expurgabitur: ſed melius eſt per circuitus, uelut ſumpto medicamento, certis quibuſdam diebus longo ſudore corpus exercere: alijs diebus ſolùm tantum ut incaleſcat, ſine ſpiritus mutatione & ſudore. Sola autem contentio ſpiritus multum facit ad* Pag.13. *ſudores, ut ſecundo de Diæta. Atque illud obſeruandum, ut æſtate in arena & loco frigido corpus exerceatur: hyeme peruncto corpore oleo, in loco tepidiore.*

APHORISMVS XLIX.

QVi cõſueti ſolitos labores ferre, etſi fuerint imbecilles uel ſenes, non conſuetis robuſtis atq; iuuenibus facilius ferunt.

COMMENTARIVS.

¶ *Dixerat in præcedenti Aphoriſmo, laborē deuitandum. hic docet, non ex æquo laborem hunc ſeu laſsitudinem aduenire omnibus, ſed celerius inſuetis. Lego autem (uel ſenes) potius quàm (& ſenes) nam difficile eſt ſenem ac debilem melius poſſe quicquam ferre ualido iuuene. Tranſire conſuetudinem in naturam, docuit Hippocrates libro de Aere, aquis & locis,* Pag.12. *dicens, quòd macrocephali, id eſt longa habentes capita, fiunt conſuetudine obſtetricum, inde natura gignuntur tales ab huiuſmodi. non igitur aliter fieri poteſt, quàm quòd natura tales ex conſuetudine redditi ſint. Mihi uidetur præter cætera uoluiſſe Hippocrates nos docere, idem in omnibus fieri poſſe robuſtis, magnis, ingenioſis, pulchris, probis, atque huiuſmodi: tum etiam in animalibus alijs. Galenus cauſam huius eſſe exiſtimat robur, quod adijcitur membro ex labore: atque ea cauſa eſt, ſed non tota: uerùm morbus omnis in hoc conſtat, quod moleſtiam affert, ut Hippocrates in libro de Flati-* Pag.2. *bus. At moleſtiam afferunt inſueta: quia naturæ contraria, nec familiara. Vnum pulchrum, dicebat Seneca, non omittendum, & quòd ego uerum eſſe ſum expertus: tantum poſſe conſuetudinem, ut ſi mala tantum nos afficerent poſt, uelut ab initio, nemo durare poſſet in calamitatibus ac tormentis. Vt igitur membrum labori aſſuetum eſt, primo in externis partibus calli obducuntur, per quos homo parum aut nihil patitur: dureſcit præterea cutis, & inde etiam membrum ſolidum redditur: natura aſſueſcit tranſmittere illuc ſanguinem & ſpiritus, & temperies conformis fit laborem paſſuro: demum anima ipſa, quod non paruum eſt, æquo affectu fert, nec adeò turbatur ac terretur.*

Non omiſerim errorem maximum Braſauo- Hoc non uidetur ad hunc locū pertinere. *li, qui adeò ſtupidum fuiſſe Oribaſium credit, ut ea illi tribuat, quæ nulli ſano homini quantumuis ſtupido tribui deberent: cum conſtet ex ipſius operibus etiam Galeno fuiſſe præſtantiorem. quod etſi modò circumferantur commentaria nomini illius falſo aſcripta, inepti uiri eſt, cum alioqui Braſauolus eruditus ſit, & uir egregius, tametſi nunc mortuus ſit, falſorum ſcriptorum cauſa*

cauſa tam celebri uiro adeò turpem inurere calumniam. Verùm nimius amor Græcæ literaturæ eum fefellit.

APHORISMVS L.

QVę ex longo tempore cõſueta ſunt, etſi deteriora ſunt, inſuetis minus moleſtare ſolent. oportet igitur ad inſueta permutari.

COMMENTARIVS.

¶ *Cum in præcedenti Aphoriſmo cõparaſſet conſuetudinem ad homines, id eſt eos qui conſueti ſunt, & qui inſueti: hic facit comparationẽ rerum, dicens, homines perferre conſueta longo tempore, tametſi deteriora melius, quia minus nos moleſtare ſoleant inſuetis. Inde tranſit ex Dialectica ſua ad oppoſitum. Verùm circa primam*
Pag.6.&8. *partem Hippocrates libro de Ratione uictus in acutis, plurima. primum diſſerit circa conſuetudinem naturalem ciborum & potuum, adeò ut uelit cibos prauos meliores eſſe conſuetos inſuetis bonis. inde pòſt tranſit ad res præter naturam, adeóq; magnifacit conſuetudinem, ut uelit eum qui uulnus acceperit in tibia, deinde quieuerit per quinq; uel ſex dies, inde cœperit antequam conualuerit obambulare, deterius afficiatur, quàm ſi ab initio cœpiſſet obambulare. Ex quo patet, hic loqui de conſuetudine biſariam. Vna, qua moleſta melius ferantur, & mala in bonum commutentur, & hæc oportet ut ſit diuturna. Alia uerò, quæ eſt neceſſaria in quacunque mutatione, & in illa ſufficit ut homo paucis diebus aut uicibus ei rei aſſueuerit. Et ideo admirantur de ea ſequela Hippocratis, illum non intelligentes. inquit enim: Inſueta etiam quòd ſint optima, moleſtare ſolent: ergo tranſeundum eſt ad illa quandoque, etiam ſi conſuetus fueris malis. quia malis conſuetudinibus aliqui detinentur, uult ne tamen adeò illis inhæreant, ut ad bonorum uſum redire non poßint. Ideo non intelligunt Aphoriſmum, qui eò tendit, ut doceat non conſueta minus moleſtia nos afficere, ſed inſueta magis officere. ad ea igitur ſi bona ſint tranſeundum, ne uel in malis perſeuerando lædamur: uel ubi ad bona redire uoluerimus, nobis non liceat. Id maximè manifeſtum fit in his qui non ouis aut ferculis utuntur. dum enim ægrotant, multum impediuntur. Accedunt caſus rerum humanarum, propter quos cogimur nonnunquam & mala ſubire, aut quod frequentius eſt, mediocria: & ideo bonum eſt illis etiam aſſueſcere, ut ferri poßint, non ut in eis perſeueremus. Stultum uerò eſt credere, illum uelle ut tentemus dormire ſuper terram ſub dio hyemis tempore, certam iacturam ſubeundo, nec tamen propter id uitemus incertam. Ideo ſexto Epidemiorum: Conſuetudo autem ex qua-* Sec.8.
libus ſani degimus, uictus modis, tegumentis, " laboribus, ſomnis, rebus uenereis, mentis affe- " ctionibus. Vbi clarè enumerat ſex res non naturales. Et in Coacis prædictionib. hæc habet: Pag.2.
Præter conſuetudinem quid facere, uelut eſt, " proponere ſibi aliquid, aut expectare aliquid pri- " us non conſuetum, aut contrarium, malum eſt, " & mentis emotioni proximum. Et in libro etiam " de Inſomnijs: Quæcunque homo ex conſuetis Pag.5. *ac familiaribus ſe uidere exiſtimat, ea animæ concupiſcentiam ſignificant. Quæcunque uerò perterrefactus fugit, ſanguinem ſiſti ac coerceri.*

Rationem autem Galenus primæ partis pulchram adducit, tam in cibis & potibus, quàm aere. nam de cibis cum ex his fiat habitus, acquiraturq; ſimilis illis natura, cum longo tempore perſeuerauerit: fiet etiam habitus ille ſimilis nutrimento futuro, quare faciliter concoquentur. Non enim eſt concoctio, niſi aßimilatio: & quæ aßimilata ſunt, iam magna ex parte facillimè tranſmutantur. ideo familiaria melius concoquuntur, eáq; cauſa panis optimum præbet alimentum.

In aere etiam frigidus denſat cutim, & ita à frigore minus offenditur: calidus autem aperit poros & meatus. unde melius difflatur calor, minusq; æſtuat homo.

APHORISMVS LI.

PLurimùm atq; repentè euacuare uel replere, calefacere uel refrigerare, ſiue quouis alio modo corpus mouere periculoſum: quoniam omne nimium, eſt naturę inimicum: ſed quod paulatim fit, tutum eſt tum aliàs, tum cum ab altero ad alterum tranſitus fit.

COMMENTARIVS.

¶ *Cum docuiſſet conſuetudinẽ eſſe ſeruandam, & utilem in rebus naturalibus: hic docet, etiam in his quæ ſunt præter naturam obſeruandum, ut ſenſim à naturali ſtatu atque conſuetudine recedamus. Ideo ſi purgandum ſit, aut replendum corpus, aut calefaciendum uel refrigerandum, id neque multùm neque confertim agendum eſt. Eſt autem ſenſus Aphoriſmi huiuſmodi: Multum ac repentè euacuare, ſeu quouis alio modo mutare corpus, eſt periculoſum. Et*

reddit rationem, quoniam omne nimium eſt naturæ inimicum: eſt autem nimium, cum ſit magna mutatio, & repentè. Vt enim oſtenſum eſt Cap. 1. à Philoſopho, ſeptimo Phyſicorum, iuxta cõparationem duorum quorumlibet, ſcilicet ſpacij emenſi, & temporis in quo pertranſiuit, & proportionis mouentis ad motum habetur tertium. Veluti mouetur longo tempore, et à magna proportione, ergo multum ſpacij emenſum eſt mobile. Et ita hic dico, ſit magna mutatio & celer, igitur à potentia ac ui multa. at multam uim natura robuſta ægrè fert, alia non omnino fert: igitur talis mutatio eſt periculoſa in debilibus, et in robuſtis iacturam affert, adeò ut cum comparatio dicti ſit ad imbecilles, ſit periculoſa hæc mutatione interficiat: demonſtratio autem probat, quòd ſemper iacturam afferat. Et ita Hippocrates ſolita breuitate demonſtrat primã partem per ſecundam, & in ſecunda præter id addit præcipuum documentum: Vt biſariàm debeamus refugere hanc mutationem. Itaque eſt, ac ſi diceret: Omnis mutatio magna & repentina lædit hominem uehementer. & hoc eſt generale, & deducit ex hac unam ſpecialem, quæ eſt, Ergo etiam in debilibus omnis talis mutatio eſt periculoſa: igitur tum ob unum, tum ob aliud eſt fugienda.

Secunda pars eſt, in qua nos admonet, quòd ſenſim procedere oportet in talibus magnis mutationibus. Et conſtruitur ſyllogiſmus ſic: Multum euacuare, malum eſt, & periculoſum: igitur ſenſim oportet. à deſtructione conſequentis ad deſtructionem antecedentis. Neq; enim conuenit obijcere ægros periculis, & illos lædere. Sed quia ſic dicendo, nihil nouum dixiſſet: propterea nos admonet, hanc repentinam mutationem fugiendam eſſe, cum ex uno contrario in aliud tranſire uolumus. quaſi innuat: Quod ſi reſtaurandus ſit aliquis macilentus, gratia exempli, ab initio lentè & ſenſim reſtaurãdus eſt, inde magis & uberius, ubi iam reſtaurari cœperit. Idem dico de euacuatione. Et ideo elicitur pulcherrima ratio in omni curatione. Vnde ex hoc trahitur illa regula Auicennæ adeò celebrata, cum ſua demonſtratione ſcilicet: In principio à leuioribus eſt inchoandum.

Hunc Aphoriſmum non extendam ad opus naturæ, quia nimis amplam tractationem præter propoſitum facere oporteret, cum Hippocrates omnino traducat ad medici opus. Illud ſolùm animaduertere decet illis uerbis (cum ab altero ad alterum tranſitus ſit) hunc Aphoriſmum præcedenti coniunxiſſe. Porrò de mutationibus non ſolùm repentinis, ſed omnibus, quòd cauendæ ſint, ſcripſit ſexto Epidemiorum. Sec. 3. de repentinis autem agit libro de Ratione uictus in Pag. 6. & 7. acutis, dicens: Quod ſecurius eſt ad ſanitatem, in ſimilibus perſiſterè, quàm repentè etiam in melius commutare. Et infrà docet (cum hic duo tantùm) tria maximè eſſe in mutationibus uitanda: ne uehementiſſimas, ne repentinas, nec etiam intempeſtiuas illas faciamus. Inde proponit unam pulcherrimam regulam huiuſmodi, Pag. 9. Quamuis omnis repentina mutatio difficilis ſit, tamen ad labores deterior quàm ad uaſorum uacuationem. Vnde patet, Hippocratem ponere triplicem ordinem etiam in his repentinis ad naturalia, ut quietem quæ facillimè fertur: ad præter naturam, ut ad euacuationem: quæ difficilius, ad contra naturam: quæ difficillimè, ut labores. Sed cur dictum eſt in ſexto Epidemio Sec. 6. rum, In recidiuis mutationes proſunt: oportet autem tranſmutare ad ea quæ conueniunt, antequam malè afficiantur. Cum enim recidiuæ fiãt ob malã intemperiem, & imbecillitatẽ eam ſubſequentem, iuuat mutare aerem ſcilicet, & uictus rationem ad ea quæ conueniunt, antequam malè afficiantur: ideo celeriter, præoccupando reditum morbi. Liquet ergo, quòd propriè loquitur de his qui ſæpe recidunt: ut Cherion, de quo affert exemplum, qui bis in recidiuam incidit, ut habetur in tertio Epidemiorum. Sec. 2. ægro quinto. Cum ergo in talibus repentè mutare conducat, non tamen multum mutare operæprecium eſt. Denique illud conſiderandum ex Septimo eiuſdem: Pag. 7. Mutatio per qualia, ex qualibus, ad qualia ſe habet, tot ſunt animaduertenda.

APHORISMVS LII.

OMnia ſecundum rationem facienti, & non euenienti ſecundum rationem, non eſt trãſeundum ad aliud, ſtante eo quod à principio uiſum eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Continuatur hic Aphoriſmus præcedenti, cum de curationis modo generali, ut in eodem, hic agat: uerùm non intellectum fuiſſe ab aliquo, id planè teſtatur, quod nihil habeant quo illius expoſitionẽ illuſtrẽt. In ſexto Epidemiorum Sec. 2. hæc habet Hippocrates: Per adiectionem contraria adhibere, & interquieſcere. Vbi Galenus ſuo more exponit. Verùm ſententia eſt: Vt cum uolueris cognoſcere morbos, contrarijs auxilijs

xilijs

xilijs adhibitis & interquieſcẽdo, intelliges qualis ſit: quia à ſimili augebitur, à contrario miteſcet. Hoc igitur cum uideamus, nullum certius eſt experimentum. Ne ergo nimis etiam huic modò tribueremus curãdi ac cognoſcendi, præcipit ut hæc regula adhibeatur: quòd ſi maneat ratio eadem qualis uiſa eſt antè, quòd non debeas permutare genus medelæ (nam ponamus quòd morbus ſit frigidus) & adhibuerimus medicamenta calida, fiet, ut ſi permaneant ſigna frigiditatis, ut non decipiamur. nam ſi calidus fuiſſet, & ſi non curatus eſſet morbus, ſaltem ſigna morbi frigidi deficerent, tum quia erant falſa ſigna, tum quia corpus ex medicamentis incaluit. ergo non ſtaret ratio, quæ ab initio uiſa eſt. Non ergo manendum in eis propter primam rationem morbi, neque popter ſecundam per ſe: quia qui deceptus eſt in prima, potuit decipi in ſecunda: ſed quoniam illa prima ratio dum manet, ſignum eſt, nos non eſſe deceptos in intellectu morbi. Non ergo ratio cognitionis morbi, ſed perſeuerantia cum illis auxilijs, indicat non eſſe mutandam curam. Adducit ad hoc propoſitum (Cap. 1. Sec. 10.) *ex ſecundo de Medicamentis ſecundum locos Fuchſius autoritatẽ Galeni, dicentis: Curandi rationem conſiſtere in cognitione affectuum, qui cum inuenti fuerint certa ſcientia, propria auxilia expoſcunt: quæ tametſi ab initio nihil proficere uideantur affectibus contumacibus, ob id quod materia ſeu flatuoſus ſpiritus meatibus interclusus impediat medicamenti opus, non tamen mutanda ſunt, dicente Hippocrate, & adducit hunc Aphoriſmum. Dico, huius impedimenti etiam plures aliæ poſſunt eſſe cauſæ: qualitas ambientis, curæ, proprietas hominis, & multa alia. principaliter tamen, ut ait Galenus in Commento, propter naturam uehementer crudam. Sed dicetis, ergo præciditur uia mutandi curationem per tempora morbi? Reſpondeo, quòd illa mutatio non eſt in genere auxiliorum, ſed magnitudine ſolùm.*

APHORISMVS LIII.

QVicunque aluos humidas habent, ſi quidem iuuenes fuerint, melius degunt ijs qui ſiccas habent: ad ſenectam uerò deterius degunt. nam ſeneſcentibus magna ex parte exiccatur.

COMMENTARIVS.

(Aphor. 20.) *¶ Superius uiſum eſt, hunc Aphoriſmũ illi cõnecti, & ad uitandam homonymiam melius legi, Degunt, in ſecunda periodo, quàm Cõmutãt: quoniam in prima oportet ut legatur Degunt. commutant enim, ad propoſitum non eſſet. Sed & continuatio eſt ad ſequentem Aphoriſmum clara. nam in utroque agit de comparatione ætatum inuicem, iuuentutis & ſenectutis: ad præcedentem uerò, quoniam quædam aliter ſe habent quàm prima ſpecie uideantur. in priore enim Aphoriſmo non ſuccedentibus rebus ex uoto, uidebatur mutanda ratio medendi, quæ mutanda non eſt. ita hæc iuuentus cum aluo liquida melior uidetur, quàm cum dura, cum tamen non ſit ita. Eſt ergo, ac ſi dixiſſet: Ne mireris quòd non mutanda ſit ratio medendi, tametſi uideatur iurè debere mutari. nam & multa alia uidentur quæ non ſunt: quemadmodum de iuuenibus, quorum aluus eſt mollis.*

Senſus ergo elicitur ex hoc, quòd humida aluus melior ſit, ſemper ſicca: ſed quoniam commutanda eſt ratio à iuuẽtute in ſenectutem, melius eſt ut ſit ſicca in iuuenta, & humida in ſenecta, quàm contrario modo. Primum declaratur in libro de Aere & aquis: Fieri non poteſt, inquit, (Pag. 3.) *ut morbi acuti generentur, ubi alui liquidæ ſunt: at eſſe ſecurum ab acutis morbis, qui maximè perimunt. Et pòſt ſubijcit, quòd aluus* (Pag. 7.) *humida multùm prodeſt ad ſecuritatem lapidis, ne in ueſica generetur. Hoc eſt melius degere, & utile ac commodum generaliter, cuicunque ætati. Connumerat etiam libro de Coacis prædictionibus Hippocrates,* (Pag. 7.) *aluum ſuppreſſam aut inter ſigna aut cauſas conuulſionis. Aluus etiam ſicca mala eſt febrientibus omnibus, & uulneratis, ut habetur in primo de Morbis. At ſecundum* (Pag. 4.) *de Senibus ex hoc conſtat, quòd hi ſi ſiccas aluos habeant, retentis multis humidis excrementis quibus abundant, frigidis'que, facile à ſyderatione, à podagra, à malo habitu, à fluxionibus, hydrope, dolore coli, multisq; alijs morbis propè inſanabilibus corripiuntur. Vnde etiam ex hoc Aphoriſmo docemur, aluum humidam ſemper ſeruare, non medicamentis tamen.*

Scripſit Auenzoar, eum qui mollem aluum ſeruet, nullis corripi morbis. (Epiſtola ad Regem.)

APHORISMVS LIIII.

MAgnitudo corporis iuuentæ quidem neq; indecens, neque illiberalis, ſenectæ uerò inutilis & deterior paruitate.

COMMENTARIVS.

¶ Quantis tenebris obfuſcarit Galenus hos Aphoriſmos, uel ex hoc uidere licet tam exili argumento: ubi cum Hippocrates de uera loquatur corporis magnitudine, ſcilicet altitudine & craſſitudine, quantumuis rectè moderatis: refugit Galenus ad corpus informe, longum, ſed minimè craſſum: ob id ſolùm, ut reor, quòd ipſe talis eſſet, ſcilicet magnus & craſſus, capite grandi, ceruice robuſta, crinibus criſpis & duris, colore fuſco, oculis magnis, uegetis, robuſtis, laborum patiens, admodum acer, ambitioſus, literarum & ueritatis ſummus amator. adeò ut ob hæc prolis & uxoris curam neglexerit, uini meraci potor, breuis ſomni. Sed ad rem redeo. Quid primùm abſurdius, quàm dicere, proceram exilitatem neque indecentem neque illiberalem iuuentæ, cum ſit ridicula etiam parentibus & fratribus, uix que non contempta in principibus? Deinde quis docuit Galenum, hos, non illos uerè magnos in ſenecta incuruari, cùm oppoſitum oſtendat experimentum? Et ratio etiam ſubſcribat. maiore enim pondere prægrauantur, & cùm ſint etiam humidiores, magis curuantur macilentis. nam & ligna uiridia ab igne magis flectuntur ſiccis.

Melius ergo fuiſſet quærere, cur cùm anima ſit immortalis, tamen tam paruo ponderi ſuccumbat in ſenectute? Si dicas id cõtingere, quia plus eſt neceſſarium de calore: habet etiam corpus maius, maiorem uentriculum, iecur & cor: quo fit, ut ex paruitate principij accidere uideatur.

Sunt & qui negent hunc Aphoriſmum medicum eſſe, calumnianturque Hippocratem. Vbi enim in tanto uolumine quicquam non medicum inuenient ab Hippocrate dictum? Melius eſt ergo, ut intellecto hoc quòd medicinalis ſit Aphoriſmus, id quæramus, quomodo ſenectæ inutilis ſit, & deterior paruitate. Languida enim corpora ſi parum nutrias, ſi multum mittas ſanguinis, ſi copioſè purges, ſtatim exoluuntur: & ſerò, ſi modò ſanentur, admodum reſtituuntur: ſin autem à præſidijs ualidis ceſſes, ui moribi pereunt. at contrà parui corpore, omnia ualida auxilia facilè ſuſtinent, utpote robuſtiora: & inediam præcipuè, non ſolùm propter robuſtiores uires, ſed etiam ob id quòd corpus paruum communiter minore cibo contentum eſt, & facilius ac celerius conualeſcunt ex morbis. Præterea magnos huiuſmodi uiros, & à laboribus & negocijs utiliter, tempeſtiuè, ac prius quàm paruos amouebis, ut qui ferre talia diutius non queant ob naturæ imbecillitatem. An uerò hæc omnia tum ad curationem, tum præſeruationem ſint utilia, conſiderandum relinquo.

Illud præterea, quòd tanquam compertum, quod maximè dubium eſt, omiſerunt, quærere oportuit: An ſcilicet, ubi magnitudo obeſt ſenectuti, paruitas utilis ſit, & melior mediocritate? in talibus uerſari Galenum & cæteros expoſitores oportuit, & non in inutilibus nugis. Plurimùm enim conferre hoc ad medicinam ipſam perſpicuum eſt: imò etiam eſſe neceſſarium: ut ſcilicet, paruis corporibus an mediocribus maior fames ſit iniungenda, plus de ſanguine mittendum, plus fricanda, exquiſitius purganda. At tantum abeſt ut iſta quærerent, ut etiam quæſtionis titulum ignorauerint. Et mihi uidetur hoc uoluiſſe Hippocratem hic modò, ut proportione partium paria ſint, ſcilicet mediocre & paruum, uel utrunque bene compoſitum, uel utrunque malè: experientia ſcilicet hoc docente, quod parua corpora omnia facilius & melius ferunt in ſenecta quàm magna, & celerius reſtaurantur. & quoniam etiam articulos habent melius conſtrictos, citius ambulant. Et pinguia pinguibus, & macilenta macilentis conferendo. Hippocrates libro de Aere & aquis & locis, cum docuiſſet Aſianos eſſe proceræ ſtaturæ, & formoſos, & ſatis bonorum morum: aufert tamen ab illis uirilitatem & fortitudinem, & laborum patientiam. Idem etiam de Phaſidis fluuij accolis, quos ingentis proceritatis & excellentis corpulentiæ eſſe tradit: minimè tamen robuſtos, aut ad perferendum labores idoneos eſſe ait.

Pag. 9. & 11.

FINIS LIBRI SECVNDI.

HIERONYMI CARDANI MEDICI, IN TERTIAM SECTIONEM Aphoriſmorùm Hippocratis, Commentarius tertius.

APHORISMVS I.

MVTATIONES temporum potiſsimùm pariunt morbos. Et in quibuſdã temporibus magnæ mutationes aut frigoris aut caloris, & alia pro ratione eodem modo.

COMMENTARIVS.

Pag. 11. QVadruplicem temporum mutationem obſeruat Hippocrates. Vnam atque primam ordinariam, & cuique regioni propriam atque familiarem: de qua ipſe dicebat in libro de Aere & aquis ac locis, quòd ubi hæc mutatio magna ſit, ſcilicet ut æſtas ſit ualde calida, & hyems ualde frigida, ibi homines ſunt robuſtiores: quia calor naturalis repercuſſus intro ob illas mutationes robuſtior euadit, & functiones omnes naturales efficit meliores. Similiter & affectus animi ex huiuſmodi mutationibus percelluntur, quare homines fiunt promptiores, magis utiles & fortiores, atque ad omnia munia, maximè bellica, magis parati. Et hanc ob cauſam magis dicit, Europei ſunt Aſianis præſtantiores: illi autem habent horum loco corpora maiora, formoſiora, & animos manſuetiores. De huiuſmodi mutatione loquitur in hac particula Aphoriſmo nono, & à uigeſimo ad uigeſimumtertium, ubi enumerat morbos temporibus familiares. Secunda mutatio eſt ex comparatione unius temporis ad aliud ſuccedens: quia quanto maius fit diſcrimen inter unum & aliud tempus, eo magis ſæuiunt morbi. Et de hoc proponit quatuor exempla, ab undecimo ſcilicet ad quartumdecimum Aphoriſmum: in quibus ſemper obſeruat tria hæc. primum, quòd proponit hyemem uel æſtatem, inde tempus medium ſuccedens. Secundum, quòd conſtituit ſemper conſtitutionem ſecundi temporis eregionè contrariam conſtitutioni primi. Tertium, quòd proponit morbos qui eueniunt non in primo nec ſecundo tempore, ſed in tertio: utpote ſi propoſuit de conſtitutione hyemis & ueris, proponit de morbis æſtatis. Tertia mutatio eſt ex exortu ſiderum & occaſu, de qua in libro de Aere & aquis ac locis inquit: Periculoſiſsima ſunt Pag. 9. etiam ambo ſolſtitia, maximè uerò æſtiuum: periculoſum etiam æquinoctium utrunque, magis uerò autumnale. oportet autem & aſtrorum exortus cõſiderare, præcipuè Canis, deinde Arcturi & Pleiadum occaſum. Morbi enim in his maximè diebus iudicantur: aliq; perimunt, alij uerò deſinunt, aut in aliam ſpeciẽ aliumq; ſtatum tranſmutantur. De hac egit in ſextodecimo & decimoſeptimo, licet cauſam non expoſuerit. Quarta, eſt fortuita mutatio, de qua loquitur à quinto ad octauum Aphoriſmum. nam quintuſdecimus Aphoriſmus omnibus mutationibus communis eſt, ſicut & hic primus: ſed primus eſt generalis, quintuſdecimus autem eſt ſpecialis. Sunt ergo duo genera mutationis. naturale, & eſt primus & tertius modus: & fortuitum, ſecundus & quartus.

Continuatur præcedenti particulæ in ultimis Aphoriſmis, ubi docuit conſueta perferri faciliter: hic autem docet mutationes temporum ob id generare morbos: unde etiam quinquageſimus primus ad hoc maximè facit. nam ſi repentè & multum quouis modo corpus mouere eſt periculoſum, & naturæ inimicum, igitur cum temporum mutationes id agant, ſequitur ut temporum mutationes generent morbos, & ſint periculoſæ, & occidant etiam imbecilles. Statuit ergo fundamentum totius huius particulæ in Aphoriſmo ſuperius explicato. Sic igitur hic argumentatur ex primo & tertio genere mutationis ad duo reliqua: Mutatio naturalis temporum parit morbos, quia uidemus quod morbi æſtiui ſunt diſsimiles morbis hyemis, & autumnales uernis, quod declarat inferius. Sed mutationes reliquæ ſunt maiores: prima, quia Aphor. 9. primam includunt, & etiam ultra addunt propriam uim, quæ perſæpe eſt maior prima igitur mutationes omnes quorumlibet generum, temporis potiſsimum, morbos pariunt.

Cur autem dixerit mutationes, clarum eſt. nam non una eſt, ſed quatuor, caloris ad frigus,

& contrà humidi ad ſiccum: & contrà, imbrium & ſerenitatis. Tranquillæ ad uentoſam, & contrà: atque hæc triplex, ſcilicet, auſtrina ad borealem, & contrà, & utriuſq; cum tranquilla: ita fient duodecim mutationes ſimplices, ex quibus fient compoſitæ geminæ, cum ſint tantùm quatuor ſimplices: quoniam mutatio ex tranquilla in Aquiloniam uel auſtrinam, non poſſunt eſſe ſimul cum ea quæ eſt inter auſtrinam & borealem, nec etiam inter ſe: tamen cum ſint tres, fient quadraginta octo. Et triplices octuaginta, & quadruplices eadem ratione quadraginta octo: ut ſint omnes quæ eſſe poſſunt, centum octuaginta octo. Cum ergo ex his non commeraſſet, niſi duas atque ſimplices, comprehendit paucis illis uerbis (Et alia pro ratione eodem modo) reliquas omnes alias. Porrò qd permutatiões intelligat, an ipſum permutari, an ipſum permutatū eſſe (plurimū enim inter hæc intereſt) nam, ſi de utroq; intelligit, totus annus ſub alterutro horū fermè cõtinebitur: ſin ipſum permutatū eſſe, non erit mutatio cauſa morborum, ſed calor, uel frigus: ſin ipſa mutatio, ipſa primùm non ſentitur, cum ſenſim fiat, & maximè naturalis ~~etiam~~ etiam experimentum docet non in ipſa mutatione fieri morbos, imò nec in ipſa mutata ambientis aëris qualitate. Hunc ſcrupulum nullus eſt auſus diſſoluere: qui certè duriſſimus eſſet ad mandendum, niſi ducem

Abn. ad 14. Aphoriſ. haberemus Hippocratem, qui & in Epidemijs, maximè primo, & tertio, & hic infrà, ~~eum~~ doceat nos per mutationem, non ipſum mutationis actum, ſed mutatum eſſe, utpote calefactum, uel refrigeratum. neque in hoc tempore etiam morbos fieri, ſed hanc eſſe cauſam morborum: ipſos uerò morbos fieri paulopòſt, ut etiam experientia oſtendit. Vnde patet, quantùm cæcutiant expoſitores etiam in luciduſſimis & maximè neceſſarijs rebus: meque primum detexiſſe, quæ tam longo tempore, quamuis ſub manibus, latuerunt.

Hæc igitur omnia iam per ſe clara ſunt, niſi obſtaret Galenus, qui uult, Hippocratem non intelligere de naturali temporum mutatione, propter illud uerbum μάλιστα: quoniam dicit, mutationes temporum naturales non magis pariunt, quàm ſoluant morbos, ſed ſolùm illæ quæ multùm excedunt. Ergo non poſſumus dicere, quòd potiſſimum pariunt morbos. Deinde uellet legere literam alio modo quàm probat, ſed corrumpit ſenſum Hippocratis. unde patet, ipſum non intellexiſſe Hippocratem. Dico ergo, quòd Hippocrates intelligit, ut dixi, de mutatione temporum naturali, tanquam aſſumpto manifeſto. Per potiſſimum, intelligit frequenter & maximè, ut alij uerterunt etiam, atque id ueriſſimum. Vnde enim etiam in æſtate maximè ſecundum naturam, tot tertianæ, in hyeme tot deſtillationes, in uere atræ biles, morbi praui in autumno, niſi ex ipſa temporis natura? Et quæ dialectica eſt hæc, Morbi à temporibus ſoluuntur, ergo non potiſſimum fiunt? Morbi à uenenis ſoluuntur, ut elephantiaſis à uiperarum carne, ergo uenena non ſunt uenena? Sed oportuit adijcere, quòd ſi adiectum fuiſſet, uerum non fuiſſet: tot morbi à temporibus fiunt, quot ſoluuntur, aut non minus. horum neutrum eſt. nam multi fiunt morbi, & pauci ſoluuntur in temporum mutationibus, & fiunt per ſe, & ſoluuntur per accidens. Quicunque enim uel nimis imbecilles uiribus, uel temperamento ſimillimi ſunt tempori, uel malo utuntur uictu, ægrotant.

Nunc uerò colligamus, ipſam rem exponentes, quod nunquam ab alijs cognoſci potuit: & omnes adducunt Hippocratem, & quid dixerit intelligere neglexerunt. Dicamus ergo, quòd tempora anni, ut habetur infrà, ſic à Galeno diſtinguuntur: Aequinoctium uernum, ueris initium ſtatuit: ortus Pleiadum, æſtatis: Canis exortus, illius medium: Arcturi ortus, initium autumni: Pleiadum occaſus, hyemis. Clarius hæc diſtinxit in primo Epidemiorum: Ver incipit ſub æquinoctio, aeſtas ſub ortu Pleiadum: & quia uer nobis incipit decima die Martij, & iuxta Galenum nec per duos integros menſes extenditur, fiet, ut circa quintam Maij inchoet æſtas, & poſt duos menſes fiat eius medium exoriente canicula, iuxta decimam Iulij: & quia æſtas eſt fermè quatuor menſium, ad Arcturi ortū terminata, qui fit (ut ille refert) 4. duodecim diebus ante autumnale ſolſtitium, fiet autumni initium, calendis fermè Septembris? Et quoniam occaſus Pleiadum contingit diebus circiter quinquaginta poſt autumni æquinoctium, erit occaſus Pleiadum, qui & initium hyemis, circiter calendas Nouembris: tuncque prima pars hyemis, quæ extenditur ad brumam ſeu ſolſtitium hyemale: id eſt, iuxta duodecimam diem Decembris, cum incipit media hyems, & extenditur uſque ad φυταλίαν, quæ incipit à Fauonij flatu iuxta decimam diem Februarij, cum uiolæ purpureæ pullulare incipiunt, ſeu florere. Atque ita annus diuiditur in ſeptem partes, quemadmodum & Hippocrates

Com. 14.

Com. 1. Sec. 1. poſt procemiū.

crates

crates dicit, diuiſit in libro de Septimanis. Et uer eſt dierum circiter quinquaginta quinque, & eſt indiuiſum. Aeſtas autem dierum centum & quindecim, & diuiditur in duas partes: Autumnus dierum ſexaginta, & remanet indiuiſus: Et hyems dierum pluſquam centum & triginta, et diuiditur in tres partes. Sed quia hæc diuiſio non congruit his temporibus, cum permutata ſint tempora, non ſolùm ortus & occaſus ſiderum, ſed etiam æquinoctiorum & ſolſtitiorum, & etiam (ut rectè Galenus ait) hæc ratio non conuenit omnibus regionibus, ſed ſolùm his quæ ſunt in eodem parallelo. Et quoniam confuſa eſt, nec declarat mentem Hippocratis, & etiam malè intellecta á Galeno, & peius recitata: ideo exponam rationem diuiſionis temporũ, iuxta ſenſum ipſarum rerum, & experimentum, & ea per quæ planè intelligi poterunt dicta Hippocratis in hoc libro, & in Epidemijs, & in libro de Aere, aquis & locis. Et ſi te nõn mouet mea autoritas, quam uolo ut hoc in caſu nullam eſſe putes, moueat te ipſa rerum experientia & ſucceſſus. per hæc enim præuidebis, qui, quales & quando futuri ſint morbi: quæ adeò ignorantur á medicis noſtri temporis, ut cum uideatur illis omnia in contrarium euenire, eorum quæ Hippocrates dixerit, quod ſic Hippocratem intelligentibus euenire eſt neceſſarium, illius doctrinam tanquam inanem et ridiculam contemnant, & etiam irrideant.

Eſt ergo huiuſmodi ratio, quatuor tempora anni ſemper à cardinibus cœli, dum ſol eſt in eis, inchoant: Ver à uernali æquinoctio, Aeſtas ab æſtiuo ſolſtitio, Autumnus ab autumnali æquinoctio, Hyems á bruma ſeu hyemali ſolſtitio, quandocunque inciderint, ſerò autem mutantur. Nunc enim Ver á VI idus Martij: Aeſtas, pridie idus Iunij: Autumnus, idibus Septembris: Bruma, pridie idus Decembris, uel circa. euariat enim per unam diem antè poſt'ue: ſed hoc nihil refert, quando non adeò ſubtiliter res tractanda ſit, ut de morbis ipſis præfinire certam diem uelimus, ualeamus'ue, nec hoc iubet aut docet Hippocrates. Inde conſiderandum, quod, ut demonſtrauimus in libris de Subtilitate, omnia elementa natura frigidiſſima ſunt, unde fit ut motus hi ad caliditatem & frigiditatem non ſint æquales, ſed recedente quidem ſole, ut in autumno & hyeme poſt quindecim dies ad ſummum uigoris perueniant. ergo autumnus ad ſummum inæqualitatis perueniet circiter quarto calendas Octobris, & hyems circiter quinto aut ſexto calendas Ianuarij. At in calore triginta fermè dies expectare oportet, ita ut ſumma æqualitas conſiſtat circa idus Aprilis. unde Poeta:

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus.—

Circa has idus enim ſol in Taurum ingreditur. Maximus uerò æſtus fit circa idus Iulij, atque id eſt initium æſtatis: id eſt, uigoris illius. Hippocrates ergo mutationem temporis non ab ipſo temporis principio, quod latet fermè, nec à mutatione ipſa, quæ ſenſim fit, nec eſſet ratio cur magis una die quàm alia mutari tempora diceremus: ſed ab ipſo temporis ſtatu, cum tale maximè eſt, accipit. Nec definit unam diem, ſed cum (ut dixi) calor minus apud nos frigore uigeat, cum elementa diſceſſum ſolis adiuuent, & frigus: regreſſui autem eius reſiſtant, caloremq; impediant: ideo calor tardè accedit, & breui tempore manet: frigus autem celeriter aduenit, & diu manet. Quamobrem in hyeme & uere, uiginti dies proximos: in æſtate & autumno, cum ſol recedat iam à nobis, ſolùm decem dies proximos, aſſumere temporis pro ſtatu oportet. Ita ergo fiet, ut uer ad finem Aprilis & Maij calendas extendatur, hyems uerò ad quintumdecimum calendas Februarij, æſtas ad octauum calendas Sextiles ſeu Auguſti: autumnus, ad nonas Octobris. In his ergo temporibus uiget cauſa morborum, utpote à priore ſtatu temporis maximè diſſidentibus. atque tunc duplices morbi oriuntur: proprij tempori, et qui fiunt ex oppoſita tranſmutatione: utpote in ipſo uere, pro exemplo, morbi uerni uigent ab idibus Aprilis ad calendas Maij: qui uerò fiunt ex commutatione contrariæ hyemis, ad uer apparebũt poſt calendas Maij, imò multo poſt, ſcilicet ab æſtiuo ſolſtitio. Et primi quidem initium ſuum non ultra ſeptem dies ab idibus Aprilis differre poterunt: alij autem ſtatim à ſolſtitio inchoabunt, nec differunt ultra ſeptem dies: eorum uerò incrementum perueniet uſque ad uigoris finem ipſius æſtatis, id eſt ad octauum calendas Auguſti. Nihilominus euariant hæc tempora, & poſtponunt uel anticipant: ratione quidem imbrium poſtponunt, uentorum etiam anticipare poſſunt. Sed euentus morborum ſunt expectandi iuxta rationes eaſdem ad uigorem temporis ſenſilem, & qui tunc habetur, non qui eſſe deberet. Ideo cautè prædicendum, ſi non pluat, uel uenti naturam temporis mutauerint: & tunc non ſolùm tempus morborum, ſed & natura eorum mutatur, ut in 5. 6. 7. 16. & 17 Aphoriſmo.

APHO-

APHORISMVS II.

NAturarũ hæ quidem ad æſtatẽ: hæ uerò ad hyemem, bene male'ue ſe habent.

COMMENTARIVS.

¶ Omittit Galenus cõtinuationẽ, ex qua pendet tota interpretatio Aphoriſmi. nam cum docuiſſet mutationes temporum potiſsimùm párere morbos, poterat uideri ex hoc omnes æſtate, atque hyeme maximè, quoniam hæc tempora etiam maximè ſunt intemperata, debere ægrotare. dicit ergo non, ſed quoties mutatio ad conueniens naturæ fuerit, ſcilicet frigidorum ad æſtatem, calidorum ad hyemem: quæ uerò ad ſimilia ſtatim ægrotant, calidæ & ſiccæ ad æſtatem, frigidæ & humidæ ad hyemem: medijs uerò temporibus leuiter, malè ſe habent. Et ſimiliter temperaturæ mediæ extremis tèmporibus. Sed nunquid per naturas ſolùm temperaturas intelligit, ut Galenus exponit: an primum etiam illud intelligendum eſt, etiam de iecore tantùm, & corde uel cerebro? Cerebrum enim frigidum hyeme manifeſtè læditur, non ita calidum iuuatur: & iecur calidum æſtate læditur, hyeme non adeò iuuatur. Et denſa textura bene ſe habent hyeme, rara æſtate. Et quæ tenues habẽt humores, melius ſe habent hyeme quàm æſtate. Amplificatur

Pag. 4. in libro de Humoribus: Ad ætates, regiones, uictus rationem & morborum cõſtitutiones. quæ omnia proſequitur in ſequenti Aphoriſmo, qui unus eſt cum præſenti, ideo etiam ille continuatione non indiget. Ex hoc etiam naturam perdiſcere licet. qui enim melius ſe habẽt æſtate quàm hyeme, frigidi ſunt, & humidi temperamenti, et rarioris texturæ.

APHORISMVS III.

MOrbi quoq; alij ad alia bene uel malè ſe habent: & quædã ætates ad tempora, & loca, & uictus genera.

COMMENTARIVS.

¶ Quòd ut dixi de reliquis quatuor, quæ ad naturã comparantur, hic inter ſe modò cõparantur, & ad morbos. Exponendum eſt igitur quid uelit per Alia: an intelligat naturas. & certè cũ comparentur ſex: Naturæ, morbi, ætates, regiones. anni tempora & uictus, hac una ratione quæ eſt bene uel malè ſe habere, liquet, quòd per alia intelligit & naturas, & anni tempora: et ita fient quindecim comparationes, computata illa quæ poſita eſt in præſenti Aphoriſmo. Fuchſius in duabus quæſtionibus mirum in modum ſe contorquet: in prima, an cum dicimus morbos ad tẽpora anni bene ſe habere, ſit intelligendum quòd difficiliores ſint, & ita τῷ ἢ κακῶς πεφύκασι interpretatur, magis aut minus procliues ſunt. Qui ſenſus cum ſit uiolenter excerptus ex his uerbis, eſt etiam præter Hippocratis mentem, qui omnia ad ægrotantem, non ad affectus ipſos refert. Præterea quæſtio eſt de nomine: quomodo enim cunque ſtatuas, modò ſcias quæ morbos reddunt difficiliores ſeu deteriores, in his ægrum malè ſe habere, & in quibus tempora obſunt morbis. ſi id dici rectè poteſt: melius ſe habere ægros, id mihi ſatis eſt. Vt tandẽ ſenſus clarus ſit, morbi quibuſdam in ætatibus & temporibus & locis, ac uictus generibus, deterius uel mitius homines afficiunt. Secunda quæſtio eſt difficilior, Nec illius humeris apta, confuſa, falſa, inordinata. Et breuiter dico, quod ſimilia conueniunt nutrimenta generali ratione in omnibus: quia nutritio fit ex ſimilibus. eſt enim aſsimilatio, ergo quæ ſunt ſimilia, facilius aſsimilantur & nutriunt. Et ideo hæc regula eſt generaliſsima ratione primæ intentionis, & eſt nutritio: at ratione intemperiei cõtrariæ, utpote frigidæ et ſiccæ, quæ aduerſatur uitæ, eſt neceſſarium uti contrarijs. Quòd autem timeatur nimius lapſus, nõ eſt cauſa in calida & humida intemperie, ut utamur cõtrarijs, ſed ſimilibus non admodum in qualitate à temperamento recedentibus. Sed in imbecillibus, et maximè ſenibus, uariat hic modus. nam ſi robuſti ſint, uti debent calidis & humidis ad tardandam ſenectutem: ſed ſi ſint imbecilles, talia alimenta non nutriunt bene, quia non poſſunt tranſmutari, & replent hominem excrementis, & ita duplici malo afficiũt hominem: ergo neceſſe eſt his uti ſimili alimento. Et hæc eſt tota ratio breuiter explicata. Aer ergo, quia non indiget ea tranſmutatione, & quia aſsiduè attrahitur maxima quantitas tum ad cor, tum ad cerebrum, ſi ſit ſimilis, omnino lædet hominem: & in morbos, & ad mortem traducet, niſi in temperie æquali. Ergo in inæquali ſemper debet eſſe contrarius. Eadem ratio quæ eſt de aere, eſt de medicamentis: quoniam contraria eſſe debent temperaturæ, ut eam retrahant ad temperiem, uel ſaltem non fieri ſinant deteriorem. Similiter in cibis, qui duræ concoctionis ſunt, oportet ut ſint ſimiles: facilis autem, diſsimiles. nam difficilis coctionis, &

contra-

contrarij nunquam perfectè concoquuntur. Et hoc eſt, quòd idem homo cibum unum difficilis coctionis facile ſuperabit, ab alio autem maximè lædetur. Et in hoc non ſolū oportet conſiderare temperiem totius, ſed etiam uentriculi, imò forſan magis, & conſuetudinem. Ideò demiror de Galeno, qui contrarios cibos laudat in omni intemperie, & etiam quod præter rationem uituperat Hippocratem: ſed hoc non eſt mirum, neque nouum. Quòd enim reprehendit, eſt bene dictum, quia Hippocrates per alia intelligit ætates & uictus genera: ſed ſi legatur ut uult Galenus, nō comparabit morbos ad ætates: igitur non rectè, quoniam deficiet unum ex illis quindecim membris connumerandis.

Quòd ſi obijcias, Hippocratem uelle ut quis Pag. 2. *utatur uictu contrario, in libro de Salubri diætas, & primo de Diæta: Reſpondeo, quòd ibi* Pag. 11. *loquitur de ratione uictus tutiore, non utiliore. nam cum ſcribat uulgaribus, illi tutius reguntur cōtrarijs quàm ſimilibus. Sed ne uidear hanc partem abſq; ratione & Hippocratis ſententia tueri, audi c illum in libro de Alimento:* Pag. 3. *Pulmo alimentum ſibi contrarium trahit, reliqua uerò omnia idem. Ideſt, pulmo gaudet contrario corpori alimento, ſi frigidum ſit corpus, aere calido: ſi calidum, frigido: ſed reliqua omnia gaudent ſimili, trahūt ergo: ſimile igitur ſimilibus ueſci conuenit. Idem libro de Natura pueri:* Pag. 3. *Simile tranſit ad ſimile. Et primo de Diæta:* Pag. 4. *Concors concordi adhæret: diſcordia autem rebellant, diſſident ac pugnant.* Cap. ult. *Hoc idem, ne dubitare poſſis, Galenus ipſe ſecundo de Elementis confirmat, Hippocratis autoritate.*

APHORISMVS IIII.

IN temporibus, quādo eadem die modò calor, modò frigus fit, autūnales morbos expectare oportet.

COMMENTARIVS.

Galenus certè uno uerbo ſe explicat, dicens, q̃ nō nomē, ſed temperatura eſt cauſa morborū: cum ergo temperatura huiuſmodi tēporis ſit autumno ſimilis, meritò in huiuſmodi tempore autumnales morbos expectare oportet. Sed infrà tamē, cum dicat, Aphor. 9. *Autumno morbi acutiſſimi atq; lethales maxima ex parte: cum aſſignet quatuor cauſas huius, non uidentur competere his temporibus, qui ſic euariant, niſi una. Nam nec malus uſus fructuum, nec caloris innati reſolutio, nec conſuetudo digerendi malos halitus per cutem: quia ſi hoc in uere contingat, hyemi nihil horum conuenit. Cum ergo infrà autumnales morbos refert,* Com. 22. *excipere oportet eos qui ſimul ſunt æſtiui. Inquit enim: autumno uerò & multi æſtiui morbi fiunt. Ergo nec de omnibus illis, ſed hos ſub illis contineri dicit. Conſequuntur enim formam illorum, qui propriè ex mutatione à calore in frigus, & contra proueniunt, non aliorum. tales ſunt propriè febres erraticæ, anginæ, anhelationes, urinæ ſtillicidia, & difficultates inteſtinorum & ilei, & morbi comitiales. Intelligit autem, quòd tale tempus diu perſeueret, & pluribus diebus continuis hoc contigerit.*

Et extenditur ad alias ſimilitudines partium anni, & ad regiones: uelut Romæ hæc ſæuitia morborum abundat maximè, quia aeris qualitas etiam uere autumnalis eſt.

Sunt etiam qui uelint per autumnales morbos Aphor. 8. *intelligere inconſtantes & mali iudicij, ut infrà. Sed hoc cum ſit ualde remotum à uerbis Hippocratis, non audeo affirmare. Nam ipſe in libro de Humoribus hæc habet:* Pag. 4. *Si uerò ſimiliter huiuſmodi quoq; fuerint morbi, & ad talem modum tracti, ueluti eſt morbus regius autumnalis. frigora enim ex caloribus, & calor ex frigore. proſequitur autē idem in alijs temporibus. Inde ſubiungit: Quum uerò æſtas fiat ueriſimilis, ſudores in febribus, & febres faciles. Et paulo pòſt: Et autumnus, ſi non in tempore ac derepentè hybernarit, non aſſiduè tales morbos facit, eo quòd non in tempore incœpit, ſed inæqualiter fit. Proponit ergo duo genera temporum. primo, cum conſiſtunt ſecundum naturam, & tunc pariunt morbos ſecundum naturam maximè: & cum tranſeunt in alienam qualitatem, & tunc magis uigent morbi ſecundum naturā qualitatis alienæ acquiſitæ, quam temporis proprij. et hoc eſt quod hic uoluit. Sed illud reſtat, quare mutatio, quanto breuior, tanto deterior, ut quæ in anni temporibus, quàm in diuerſis annis: & in diebus diuerſis, quàm anni temporibus: & in horis paucis eiuſdem diei, quàm in diuerſis diebus? Cauſa non alia eſt, quam quæ dicta fuit ſuperius in præcedenti ſectione.* Aphor. 51. *nam quæ fit & ad horas & momenta, cum ſit celerrima, multū agitat naturam, nec ſinit occaſionē habere reſiſtendi, unde fluxiones & inſaniæ. nam libro de Aere & aquis dicit:* Pag. 15. *Temporū frequentes mutationes mentem percellunt. hoc contingit ex magno impetu humorum ad caput tendentium, inde etiam morbos turgente ex materia fieri conuenit. Vnde cū tot ſcire neceſſarium eſſet, demiror cur Galenus tam ſicco pede hanc expoſitionem tranſegerit.*

Mani-

Manifeſtum uerò eſt, dari & tertiam mutationem ad ſimile, ut autumnus autumnalis: & tunc erit maximè lethalis, id eſt abundans pluri mis morbis, & lethalibus, & celerrimè mortem inferentibus.

APHORISMVS V.

AVſtri auditum hebetantes, caliginoſi: caput grauantes, pigri, diſſoluentes: quando huiuſcemodi tempeſtas præualuerit, talia in morbis patiuntur. At ſi aquilonia fuerit, tuſſes, fauces, alui duræ, difficultates urinæ, horrores, coſtarum & pectoris dolores. quando hæc tempeſtas præualuerit, talia in morbis expectare oportet.

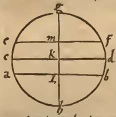
COMMENTARIVS.

¶ Poſt abſolutã generalem de mutatione & actione temporum narrationem, ad ſpecialia deuenit, & incipit à cõſtitutione quæ oritur ab ortu ſiderũ, aut fortuita. nam flatus uentorũ quorundam etiam inſequitur certa tempora, [ut] eſt Fauonius, qui & Zephyrus, ſpirat fermè nonis Februarij: aut ſub quartum Idus, & tunc terra quaſi iam inchoato uere purpureas edit uiolas: & Eteſiæ, id eſt Aquilones, ut à Plinio habetur, qui octo diebus ante exortum caniculæ incipiũt ab æſtiuo ortu, uocanturq́; Prodromi, & perſeuerant poſt eundem ortum diebus circiter quadraginta duobus, ut in uniuerſum quinquaginta diebus ſpirent: nec nocte unquam, nec manè, ſed à tertia ſolum diei hora incipiẽtes fermè tota die flant. In Italia haud perpetui & cõſtantes, quaſi unicum præſidiũ aduerſus tantos æſtus. At Boreæ & Auſtri flatus apud nos fortuiti ſunt. Martio tamen menſe prope uernum Aequinoctium, cum omnes uenti pugnant, Aquilonares maximè apud nos uigent: quod ea parte fauces montium adſint uerſus Germaniam.

Lib. 2. cap. 47. & 18. cap. 34.

Enumerat ergo undecim morborum genera, quinq; pro Auſtris, & ſex pro Borealibus: quorum cauſæ à Galeno rectè explicantur. atq; utinam tam bene ubiq;. excuſaſſet enim nos à præſenti labore. Cauſa ergo cur Auſtri hebetent omnes ſenſus, ac motus grauantes & diſſoluentes uires, eſt, quòd calefaciunt, humectant, & uaporibus caput replent, ex quo origo omnium ſenſuũ ac motuũ. Sed dices, cur Auſtri humidi ſunt? de caliditate enim perſpicuum eſt, ob regionis ſitum, quæ ad meridiem iacet. Dicunt, quòd humidi ſunt, quoniam mare tranſeunt. Hæc ratio falſa eſt: nam uapores maris magis ſiccarent, quàm humectarent forſan. & etiam quia habitantibus in Aegypto hi uenti humidi ſunt, et magis quàm Boreas, & tamen ibi tranſeunt per arenas. Dico ergo, quòd omnes uenti debiles ſecum uehunt uapores terræ, ideo omnes humectant. ideo Auſtri cum procul ueniant, humectant: at Boreales cum ſint ualidi, quia propè adueniunt, ſolum aërem deducunt, & non uapores. ideo non adeò humectant. Et quia frigidi ſunt, & magno impetu feruntur, conſtringunt poros, & partim congelando, partim exprimendo ſiccant corpora. Et hæc fuit cauſa, cur Hippocrates, more ſuo cõſulens breuitati, aſſumpſit pro exemplo duo extrema: calidiſſimum humidiſſimum, tardiſſimum & frigidiſſimum, uiolentiſſimum et ſicciſſimum, per quos de medijs coniecturam facere liceret. Propter hoc dicebat Hippocrates ſecundo de Diæta: Venti omnes frigidi ſunt, et humidi: quoniam natura aeris talis eſt. Ex quo liquet, quòd ipſe concors eſt cum noſtra opinione, qui cenſemus omnia elementa eſſe frigidiſſima, aerem aũt et aquam etiã humidiſſima. quamuis cauſa, Quã Hippocrates aſſignat, ſit alia: ſcilicet quòd ſpirẽt à niue, glacie, fluminibus, terra perfrigerata. Sed ſatis eſt, quod in effectu & prima cauſa, ſcilicet uentorum natura & aeris frigiditate ſumus cõcordes, nam de cauſis alijs remotioribus, nondũ inuctis principijs ueris philoſophiæ, nõ potuit Hippocrates illa docere. Magis mirandum eſt, quòd cum habuerit falſa principia, potuerit ueritatem de rebus cognoſcere.

Pag. 2.

Sit igitur circulus finitoris in noſtra regione a b d, & manifeſtum nos eſſe in k centro: ſint igitur k h & k g ſexaginta, eruntq́; ex deſideratis in Apologia de Subtilitate, ortus hyemalis, diſtãs partibus uiginti ſex, et minutis quinq;: ſitq́; k l & tantundem k m pro ortu hyemali, k autem uernalis ortus: & ducantur a l b & e m f. erunt igitur ortus hyemalis e, æſtiuus a: occaſus æſtiuus b, hyemalis f: & uernalis ortus c, occaſus d. habebis igitur octo uentos principales antiquis notos: Auſtrum ex g, Boream ex h, & reliquos ut dixi. Cum uerò c & d ſint magis auſtrales quadraginta quatuor partib. nobis erunt, c a partes ſexagintaocto, & tota a e fermè nonaginta quatuor. non tamen uoluimus exquiſitè hæc inueſtigare.

Reſponſio ad 8o obiectionem.

gare ſatis eſt, q. ortus æſtiuus eſt ualde borealis. Hoc autem iuuat multũ ad ædificationes ædium.

Sed redeo ad expoſitionem textus. Aquilonia conſtitutio refrigerat, & exprimit ac denſat corpora. & ideo facit fluxiones, ex quibus tuſſes & fauces: ſed ex frigore horrores, alui duræ fiunt, bile quaſi gelu concreta, nec inteſtina pungente, ſiccatis etiam fecibus, & ui inteſtinorum torpente ob frigus ipſum. Vrinæ uerò difficultates cur fiant, ex ſubſequentibus intel-

Aph. ult. huius Par. liges. nam & bile ad locum illum tranſeunte relictis inteſtinis, & ueſica parum ſe comprimente, fit hæc difficultas. Coſtarum & pectoris dolores cur fiant, Galenus docere prætermiſit: quoniam hoc non ſe ſtatim offerebat ſcribenti. Certè demiror eos qui illi tantũ tribuunt, non animaduertere quod in hac expoſitione, ubi quid difficile incidit, ſtatim dilabitur. Si enim ob id coſtæ & pectus dolent, quòd ſint membra exanguia, cur non magis genua & cubiti? at hoc experimento compertum eſt, dolere pectus & coſtas multis mortalibus in hac conſtitutione, non genua uel cubitos. Cauſa ergo eſt, quòd pectus maximè calet uicinitate cordis & pulmonis & iecoris: & quia conſtat maxima ex parte oſſibus & cartilaginibus, & ideo ualde exangue eſt, ideo facilè & multum perfrigeratur: ſed mutatio celer à naturali ſtatu doloris propria cauſa eſt, maximè cum ibi ſint membra prædita multo ſenſu, ut in pectore neruorum multitudo. igitur ab his conſtitutionibus ea pars dolore afficitur, non ita aliæ. nam uenter & muſculi ac ſuræ, quia carnoſæ, non facilè perfrigerantur. cubiti, genua ac oſſa tibiarum perfrigerantur quidem uehementer, ſed non dolẽt: quia natura ſemper frigent, & etiam minus prædita ſunt neruis. frons uerò & caput, ob conſuetudinem non adeò ut pectus afficiuntur, tametſi exanguia ſint, & etiam calida ob cerebrum.

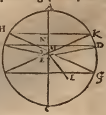
Pag. 4. Hic Aphoriſmus in libro de Humoribus habet, præter ea quæ hic referuntur de Auſtrina conſtitutione, ulcera fluida & putrida, maximè circa os & pudenda.

Hæc igitur eſt uis conſtitutionis, cum uenti per multos dies iidem aliqua in regione perſeuerauerint. Vapores enim in ualidis uentis ob motum uelocem diſſoluuntur, & ita aer purgatur: in remiſſis autem aer repletur. Quid ſi leuis aura à Septentrionibus ſpirauerit? hoc eſt difficile: ſed ubi accidat, nec aerem purgabit, nec replebit. In hac fermè ſententia eſt Hippocrates libro de Diæta ſecundo, dicens: Auſter frigidus eſt & Pag. 2. humidus natura in propinquis locis, uelut et Boreas: quia ibi uehemens eſt, & per loca humida progreditur. at cum ad nos peruenit, naturam mutat ex longinquo itinere, calefacitq; & reſiccat. per uiam enim calidam procedens, exuritur à ſole, atque ſiccatur. Boreas autem naturam ſuam retinet, & ideo refrigerat & humectat. Sed uidetur in hoc contradicere his quæ hic dicta ſunt, quoniam diximus totum oppoſitum: Auſtrum humectare, Boream exiccare. Nam Boreas natura quidem humidus eſt, ſed ob motum uehementum exiccat: ſicut uidemus in ulceribus, quæ poſita in aqua currente mirum in modum ſiccantur, quanto magis à celeriore uenti Boreæ, impetuq; adeò acri. Sed Auſter etſi ſiccus natura ſit, ob uapores tamen, quos ſecum uehit, & lentitudinem, humectat. Deinde proſequitur naturam aliorum uentorum ibidem, dicens: Venti uel procedunt à mari, & ſic ſunt ſicciores: uel à niuibus, glacie, fluminibus, ſtagnis, & ſic ſunt frigidi & humidi: tumq; ſalubres, niſi immodicè frigidi ſint, aut calidi etiam. Reliqui frigidi & humidi, recreant animam, ſi puri ſint ſua frigiditate: & corpus nõ exiccant, ſed humectant. Venti autem à terra prodeuntes, immodicè ſiccant, ſcilicet ob uapores & motum: ideo non ſolùm homines, ſed etiam animalia & plantas lædunt: qui uerò ex montibus prodeunt ad urbes, non ſolùm ſiccant, ſed etiam turbant ſpiritum, & morboſa corpora reddunt. Manifeſtè autem duorum horum principalium uentorum Auſtri & Boreæ originem ſub polis eſſe docuit: unde etiam naturam uenatur aliorum ex regionibus unde ueniunt, quaq; tranſeunt. In libro autem de Sacro morbo ait, Sacer Pag. 8. morbus maximè fit ex uentorum mutationibus: at inter hos potentiſſimi ſunt Aquilo & Auſter, atque maximè contrarij loco & uiribus. nam Aquilo purgat aerem, pellucidumq; reddit: humidum, & quod turbatum eſt ex illo, tum etiam è corporibus ipſis hominum propellens, ob idq; etiam omnium ſaluberrimus. Talesq; ſunt omnes è mari & aquis (ſupple mobilibus) proficiſcentes. Auſter uerò calefacit & humectat omnia, atque obtenebrat etiam ſolem & lunam & ſidera: ideo etiam ſi hic non ſentiatur, ex inſpectu ſiderum, quoniam (ut declaraui in libris de Subtilitate) uenti è ſuperiori parte aeris in inferiorem deſcendere ſolent, quod iam ſuperius ſpirare cœperit, cognoſci poterit, cum ſereno ſcilicet cœlo uix aſtra uidentur. nec ſo-

lium, inquit, aerem & humana corpora turbat Auſter, ſed & omnia ſata, flumina & puteos, & mare & fontes, calidáq; ex frigidis, humida ex ſiccis, turbida ex claris reddens. Quinetiam dicit, omnia uaſa quæ in terra ſunt humore aliquo plena, illum ſentiunt: innuens, quòd experimentum docet, uina ab illo corrumpi, & omnia reddi deteriora. Ideo dicit, Etiam cerebro maximè noxius, ipſum humectando, & eius uenas laxando: ut contrà aquilonius conſtringit, purgat & corroborat. Placet autem declarare uer-
Pag.2. ba Hippocratis obſcura, ſed uerißima in libro de Aere & aquis ac locis: ſunt autem hæc primum:

» Quæcunque ciuitas ad uentos ſita eſt
» calidos (puto autem eos qui inter brumalem ſo-
» lis exortum, itidemq; occaſum perflant) huic
» hi uenti ſunt peculiares: à Septentrionalibus au-
» tem non perflatur ea ciuitas. Aquæ uerò eius
» multæ & ſubſalſæ ſunt: æſtate calidæ, hyeme
» frigidæ, ideo mutationes recipiunt corpora ho-
» minum, & potißimè uentriculi eorum. Et de-
» clarat genera poſtmodum morborum longo
» proceſſu, per naturam temporum, & conſtitu-
» tionem eorum naturas & ætates. inde ſubijcit:
» Quæcunque autem ciuitas ex oppoſito ad uen-
» tos frigidos ſita eſt inter ortum & occaſum æſtiuum.

Inde declarat, quæ illi ſuccedant, prout in Commentarijs exponetur. Non ergo intelligit Hippocrates, quòd ciuitas reſpiciat inter ortum æſtiuum & occaſum, ut intelligatur eſſe inter illa duo loca: eſſet enim ad Boream poſita. neque inter ortum hyemalem & occaſum: eſſet enim planè ad meridiem. Sed uult dicere, Seu ſit poſita ad ortum hyemalem, ſeu occaſum hyemalem, ſeu inter hæc duo, quomodolibet (inquit) erit expoſita uentis calidis. Et ita in alijs, frigidis. Quæ autem inter ortum æſtiuum & hyemalem, aut occaſum æſtiuum & hyemalem, erit expoſita uentis temperatis. Et ita manifeſtum eſt, quòd erunt tres ſtatus ſeu ſitus ciuitatum: calidi, & inſalubres: frigidi, & ſalubres: & temperati, non prorſus ſalubres, nec morboſi. Proponatur ergo pro illis facilè cognoſcendis circulus orizon a b c d, cuius cẽtrum e. & obſeruetur fixo e l ſtylo ad perpendiculum in plano die Solſtitij æſtiui, in ortu

ſolis umbra e f, & in occaſu e g, ducendo lineas retrorſum ab umbra: & ita in ortu & occaſu ſolis, dum eſt in æquinoctio uernali, autumnaliue, e b & e d: & ita in die ſolſtitij hyemalis in ortu & occaſu e h & e k. & diuiſis arcubus f g, & h k per æqualia, ductáq; a e c per puncta media a & c, fiet ex demonſtratis in libris de Rerum uarietate, a e c linea meridiei, & Auſter flabit ex a, Boreas ex b. qui autem uenient ex h a k, erunt calidi: & ex h erit ex ortu hyemali, ex k ex occaſu hyemali: & ex f c g frigidi, ex f ex ortu æſtiuo, ex g ex occaſu æſtiuo. Ex h f temperati orientales, ex k g temperati occidentales.

Dicit ergo Hippocrates ibidem: Orienta- Pag.4. les clari ſunt, & ſalubres: occidentales autem turbulenti, & morboſi, & aßimilantur autumno, quia calorem & frigus eadem die inducant: ſicut quæ ad orientem, ueri. ſunt enim temperatiores regiones. Vt autem hoc intelligatur, quod pulcherrimum eſt, elaborandum eſt. nam Adrianus Alemanus Sorcenſis non ex- Lib.1.text. 25. poſuit, alioqui clarus: eſt enim perdifficilis hæc ratio. Sed exemplo utamur. Sit urbs m detecta ab Oriente, hoc autem dupliciter: natura, ſecundum Hippocratem, ut quòd montes circundent eam ab alijs partibus: & arte, ſecundum Vitruuium, ut portæ urbis & uiæ omnes ſint ad orientem. Cum ergo ſol agat uentos, moueaturque ex b, procedatque ad n, refrigerabit igitur m perpetuò uentis, & calefaciet acceſſu ſuo: ſed ab n m d, quia tecta eſt, incaleſcet quidem, ſed non niſi per dimidium diei. Ergo ponatur, quòd dies ſit ſexdecim horarum propter dimidium diei & noctem, erit temperata ſexdecim horis, & calida octo tantum: ergo erit ſimilis ueris ultimæ parti. Sed ſi eſſet conuerſa ad d, totis octo primis horis incaleſceret, quia non perflatur à parte orientis: nec poſtremis octo horis, quia uenti præcedunt ſolem, non contra illum ueniunt: ergo erit ſimilis æſtiuæ conſtitutioni. Ideo dicit: Eo quòd multum temporis inter matutinum & ueſpertinum intercedit. Erit etiam ſimilis autumno, quia cum mane exoriente non perfletur ab orientalibus uẽtis, perflatur à Borealibus, qui tamẽ non perſeuerant: ueſperi uerò à nullis niſi auſtralibus, quare percoquuntur. Ergo magna fit mutatio in his regionibus, & fiunt ſimiles autumnali conſtitutioni. Hoc autem quod dixit & repetit, Aer matutinum tempus plurimum occupat: intelligit, quòd uenti magis ante meridiem,

quàm

quàm pòſt ſpirant. Tertia cauſa eſt, quòd aer matutinus eſt roſidus, ut qui à nocte & rore, ſed occidentalis, ab aquis iam calefactis: quare cum unus nocte, alter die ſuſcitetur, unus aerem temperat, alter corrumpit. Illa uerba, ὅτι πολὺ τὸ μέσον γίγνεται, ſi quis ſic interpretetur, Eo quòd multum differentiæ intercedat, non temporis ſcilicet inter matutinum & ueſpertinum tempus in caliditate & frigore, clariſsimus erit ſenſus.

Definiendo ergo uentorum genera ſecundum mentem Hippocratis, licet ob breuitatem uerba non ſint adeò clara, fient ſeptem ordines. Primus eſt optimus, Boreas à polo ad ortum æſtiuum. Secundus, ab ortu æſtiuo ad ortum æquinoctialem, ualde bonus. Tertius, à polo boreali ad occaſum æſtiuum, humidus & aquoſus ualde. Quartus, ab ortu æquinoctiali ad ortum hybernum calidus, non bonus. Quintus, ab occaſu æſtiuo ad occaſum æquinoctialem, malus. Sextus, ab occaſu æquinoctiali ad occaſum hyemalem, ualde malus. Septimus, à polo auſtrali ad ortum & occaſum hyemalem, peſſimus: quanquam qui ad occaſum reſpicit, etiam deterior ſit eo qui ad ortum. Quod ſi libeat aliqua annectere, uide etiam infra, dum de Auſtrina & ſqualida loquemur conſtitutione.

APHORISMVS VI.

QVando æſtas fit ueri ſimilis, ſudores multos in febribus expectare oportet.

COMMENTARIVS.

Pag.4. ¶ *In libro de Humoribus, Hippocrates hæc addit: Febres faciles, & non peracutæ, neque linguis obaridis fiunt. Cauſam dicti huius explicat in Commento Galenus: quia ſudor & quæcunque alia, fiunt, cum ambæ cauſæ, ſcilicet materia & efficiens, adfuerint. Sudoris efficiens, calor: materia, humidum. æſtas cum calida ſit propria natura, & humida, quia ueri ſimilis, ideo generabit ſudores plurimos. Alia ratio: æſtas cum fuerit ueri ſimilis, non erit immoderatè calida: quamobrem non difflabit humidum, quod eſt in corpore, per uapores, ſed per ſudorem educet. Simile accidit currentibus. nam plus ſudant longè, poſtquam reſederint, quàm dum currunt. Tertium, quod in penitioribus latet Hippocratis ſenſibus, eſt, quòd tempora duplicem habent uim: unam, potentia ad generandos morbos, atq; ut ita dicam ſubſtantiam morborum: aliam, ad formam morborum, quæ ex actu pendet. Vnde febres generantur ardentes & tertianæ ex natura æſtatis, & per ſudorem terminantur ex natura ueris. atque hoc erutum ex naturæ intimis uiſceribus generale eſt, quòd naturæ morborum ſequuntur temporum propriam eſſentiam: ſed formæ & exitus & qualitates uim continentis aeris. inquit ob id Hippocrates in ſecundo Epidemiorum: Pluuiæ minutæ in æſtate, febres ſudorificas effecerunt.* Sec.4.

APHORISMVS VII.

IN ſiccitatibus febres acutæ fiunt: & ſi annus magna ex parte talis fuerit, qualem fecerit conſtitutionem, tales magna ex parte morbos expectare oportet.

COMMENTARIVS.

¶ *Suo more, ex una propoſita re manifeſta, ad generaliſsima tranſit. Et non ſolùm ex prima parte ſecundam demõſtrat, ſed ex ſecunda primam, ſcilicet quòd in ſiccitatibus longis ac diu uigentibus febres acutæ generantur. Vnde illud: ἐν τοῖσιν αὐχμοῖσι, ſqualoribus interpretantur. Eſt enim ſqualor, ſumma quædam ac diuturna ſiccitas. Ergo generaliter morbi tales fient, quales perſeuerantes conſtitutiones producere natæ ſunt: non tamen omnes, ſed magna ex parte. Scribitur hæc ſecunda pars in libro de Humoribus: Si annus diutius talis fue-* Pag.9. *rit, qualem fecerit conſtitutionem, tales etiam morbi diutius erunt. Et ſi maximè ualidæ fuerint, maximi quoque morbi & communiſsimi ac longiſsimi fient. Hæc igitur eſt amplificatio huius ſententiæ. Nec ſolùm de ſimplicibus conſtitutionibus eſt intelligendus Aphoriſmus, ſed qualibuſcunque. Huiuſmodi rarum & celebratiſsimum exemplum habetur in tertio Epidemiorum:* Conſt.3. *unde ibi aduertendum, quòd prior pars anni, ſcilicet uer & æſtas, fuerunt auſtrinæ & pluuiæ, ſine uentis tamen. Verba illa (cum ſqualores fuiſſent ſuperioribus temporibus ad annum) Galenus non explicat, ſed intelligenda ſunt etiam de hyeme, quæ uer illud præceſsit: ut iam duas continuas enarrationes ſubtexuerit, tertiam autumni aggreditur, inde hyemis: duas ad brumam, & poſt ueris ſextam: inde mediæ æſtatis ſeptimam, ad ortum Canis uſq; poſt canicularium dierum, inde autumni: ut iam ſint nouem, quæ duos fermè annos comprehendunt. Inde proponit morbos ultimæ partis hyemis, ſed conſtitutionem prioris partis edocet, ut ſint decem conſtitutiones, & anni duo, & aliquid*

ultrà, cū peſtis illa inaudita ſæuire cœpit. Aliud
Sec.2. *exemplum eſt in ſecundo Epidemiorum, ubi ex*
pluuijs aſsiduis tempore æſtatis morbos in Cra-
none ortos enarrat. Seu ergo conſtitutio tota
ſimplex perſeueret, ſeu euariet, morbi perſeue-
rant uniuſmodi. quod etiam in regionibus quæ
uni tantum expoſitæ ſunt uento, eſt intelligen-
dum. Nec idem eſt dicere, In ſiccitatibus febres
Aphor. 15. *acutæ fiunt, & multi fiunt morbi. nam infrà*
docebit, ſiccitates imbribus eſſe ſalubriores. nec
idem eſt dicere, In ſqualoribus abundare febres
acutas, aut fieri: & in ſiccitatibus ſimiliter id
contingere. Multa enim meliora cum augentur,
naturam mutant: & his quæ natura deteriora
ſunt, peiora euadunt.

Cauſa, cur ſiccitates ſint cauſæ acutarum
Pag. 2. *febrium, eſt: quoniam, ut dicitur in libro de Hu-*
moribus, ſicca ſunt plerunque etiam calida, &
immenſa ſiccitas calorem exacuit: ideo febres
fiunt acutæ, quoniam materia attenuatur. Illud
operepræcium erit referre, cur id accidat, quod
Sec. 4. *dixit Hippocrates ſexto Epidemiorum: Terra*
ſiccitatibus ſqualida, uolucrium genus abundat.
Alius textus habet: Bene ſe habet. Cur ſicci ho-
2 *mines in ſicco temperamento aeris deterius de-*
gunt, aues autem cum ſint ſicci temperamenti
melius? Reſpondeo, quòd in animalibus quæ ra-
tione carent, natura uoluit ut omnibus ſimilibus
gauderent: quia animal omne, homine excepto,
certo tempore oritur, & eo tempore optimè de-
git, quia ex eiſdem orimur & nutrimur. Homo
autem, quocunque anni tempore cum oriatur,
contrario aere gaudet. Accedunt autem præter
id auibus & multa alia commoda in uictu: quo-
niam ab imbribus & humido aere multum læ-
duntur, quæ non ſunt aquaticæ.

APHORISMVS VIII.

IN conſtantibus temporibus cum
tempeſtiuè tempeſtiua reddun-
tur, morbi conſtantes & boni iudi-
cij fiunt: in incōſtantibus autem, in-
conſtantes, & mali iudicij.

COMMENTARIVS.

Pag.4. ¶ *Hippocrates libro de Humoribus: Si tem-*
pora tempeſtiuè & ordinatè ſe habuerint, fient
morbi iudicatu faciles. Duo ſunt quæ proponit
hic, ſcilicet ut tempeſtiuè tempeſtiua reddan-
tur: id eſt, ut tempus propriam naturam reti-
neat, nec in aliam degeneret. & ob id, quoad
Aphor. 6. *hoc, eſt quaſi contrarius ei qui dicit: Cum æſtas*
fuerit ueri ſimilis, nam tum æſtas non retinet
ſuam naturam. aliud, ut non permutetur in ua-
rias formas: ſed conſtet uer in temperamento,
æſtas in calore & ſiccitate. Naturam horum
temporum à duobus, pluuijs & qualitatibus, ſu-
mit Hippocrates in libro de Aere, aquis & lo- Pag.7.
cis, dicens quòd hyems debet eſſe frigida, ſed
non immoderatè: & uer, æſtas & autumnus,
pluuioſa ſuo tempore, tunc annus erit ſecun-
dum naturam. Vt uideantur fieri quatuor con-
iugationes, cum tempora anni ſunt conſtantia
& tempeſtiua: cum tempeſtiua, ſed non con-
ſtantia: cum non tempeſtiua, ſed conſtantia: cum
neque tempeſtiua, nec conſtantia. quorum om-
nium cauſas refert Hippocrates in ortus & oc-
caſus ſiderum ibidem, cum rectè proceſſerint,
intelligit quòd per erraticas temporum uices non
confundantur. Vnde notandum, quòd de mundo
accidit idem quod de hominibus, ut conſuetudo
omnia meliora efficiat. tametſi enim caniculæ
ortus in æſtatem incidat, quo nil minus expedi-
ret, cum calidum calido iunctum exurat cor-
pora: quia tamen ſingulis annis hoc contingit,
melius ſe habent omnia ſi annus habeat æſta-
tem calidiſsimam & ſiccam uſque ad metam
naturalem, quàm ſi æſtas eſſet temperata & mi-
tis. Indicio eſt, mundum conſuetudine teneri, ut
mortales ipſos: quòd annus in Italia (qualis in
Aegypto) optimus, ſterilis erit. Cum ergo fue-
rint tempeſtiua tempora, & conſtantia, morbi
planè conſtabunt, & boni erunt iudicij: & ſi
neutrum aderit, neutrum continget. duo ergo
ex quatuor membris explicauit Hippocrates,
reliqua duo ergo membra docere oportet. Ga-
lenus ſiquidem confundit conſtantem cum tem-
peſtiuo, & unum facit, ut conſtantia tempora
uocet, cum tempeſtiuè tempeſtiua redduntur:
utrouis modo intellexeris, nil refert, modò ſcias
eſſe tempeſtiua tempora, cum (ut dixi) qua-
litates & imbres ſuo ordine adueniunt, atque
etiam perſeuerant non ſimpliciter, ſed quantum
perſeuerare debent. Si igitur aduenerint, nec
perſeuerarint, morbi erunt conſtantes, & non
adeò mali iudicij, quoniam ſuo tempore euene-
runt, quæ euenire oportebat, non tamen pror-
ſus erunt boni iudicij. At ſi conſtant, ſed non
tempeſtiuè redierint, tunc erunt quidam boni
aut mali iudicij ſecundum ſimilitudinem tempo-
ris, ad quod facta eſt mutatio. Si ergo ad ueris
ſimilitudinem, erunt boni iudicij: ſi autumni,
mali. ſemper autem erunt mali iudicij, id eſt fal-
lacis, non autem ad mortem tendentis. Quo-
modo enim uerum eſſet quod dixit ſupra: Cum
æſtas

æſtas fuerit ueri ſimilis, ſudores in febribus expectare oportet: ſi ſemper eſſent morbi mali iudicij ſub hoc ſenſu, id eſt ad interitum ſpectantis? Vnde patet, Galenum perperàm ualde Hippocratem exponere de malo iudicio, id eſt ad mortem tendente. Quin etiam, *ut melius intelligatur Hippocratis ſententia, adducam ex ſecundo Epidemiorum claram ſententiam: In quietis ac conſtantibus temporibus & annis tempeſtiuè tẽpeſtiua præbentibus, boni ſtatus & iudicatu facillimi morbi fiunt: in inconſtantibus uerò inconſtantes, & qui difficilè iudicantur. Cum ſanè in Perintho defecerit aut abundauerit aliquid, ut aut uenti ſint, aut non uenti, aut aquæ, aut ſiccitates, aut ardores, aut frigora. Liquet ergo, cum proponat conſtantem annum, id eſt, cuius partes ſuum locum retinent: & conſtantia tempora, cum perſeuerant in ſuis debitis qualitatibus caloris, frigoris, pluuiarum, ſiccitatis, & uentorum ac tranquillitatis, fieri morbos, qui conſtant, & iudicium habent facile. aliter autem difficile, non tamen pernicioſum. Vocat morbos conſtãtes, ſpecie & numero & forma: Specie quidem, qui non tranſeunt de uno in alium, ut angina in peripneumoniam: Forma, cum non habent niſi ſua propria ſigna (uelut per contrarium, primo Epidemiorum: Plurimis febres acutæ, cum ſudore parum inſuper rigebant) & talia quæ non ſunt propria acutarum. Et in tertio: Erat autem modus febrium ardentium, ab initio ſoporoſi, horridi, non ſiticuloſi. uide quàm bene conueniant hæc cum ardente febre. Numero, ut ibidem: Diu ſoporoſi, & rurſus inſomnes. Secundum hos omnes modos fiunt morbi inconſtantes, in his temporibus. Similiter qui difficile iudicantur, multis modis hoc contingit. uel ex forma iudicij, cum in abſceſſus uel alios morbos tranſeunt: uel cum ſerò iudicantur: uel cum magnis [illegible]laboribus & ſæuis ſymptomatibus: uel cum nõ perfectè: & uix, uel cum morbus redit: ultimò, cum ad mortem tendunt.*

Sec.1.

Conſt. 3.

Conſt. 3.

Sed hic dubitatione dignum eſt de autumno, qui ſi ſit æqualis, pauciores, & minus lethales morbos affert, ex regula ſuprà data, & ex hac. Videtur ſaltem magis incõſtantes efficere, etſi non magis lethales. Rurſus tempora ſecundum rationem ſuam plurimos morbos generant, etſi non lethales: quomodo uis immutentur deteriores ex præſenti Aphoriſmo? Quis igitur erit annus, in quo pauciſſimi ſint morbi, & ſalubris? nullus ſanè, ut patet. Sed experimentum docet, aliquos eſſe annos ſalubres, in quibus uix ægri uideantur. Hic doctrinam Hippocratis in libro de Aere & aquis & locis attendere oportet. Pag. 8. *Quòd ſi borealis ſit autumnus, ac ſiccus, & neque ſub Cane neque ſub Arcturo pluuiæ præceſſerint, confert pituitoſis natura: & maximè qui natura ſunt humida, & mulieribus. Bilioſis autem hoc tempus infeſtiſſimum exiſtit: ualde enim exiccantur.* Subijcit, ergo qui nam morbi eis eueniant: docetq́; quòd per hyemem humidi optimè degunt. *Qui igitur regionem humidiſſimam incolunt (ut Mediolanenſes) melius ſe habebunt eo anno, uel cũ boreas aſsiduè flat.* Quæ à 10. ad 24. Aphor. *etiam infrà dicuntur, ad duo referri debent: ſcilicet, quòd ſi modò morbi appareant, hi ſunt qui ibi ſcribuntur. abundant autem, cum annus aliqua in parte uel ſecundum naturam exuperauerit in temporibus, uel non omnino naturam ſuam ad unguem ſeruauerit, uel homines in recta uictus ratione deliquerint aliquo modo.* Ad aliam uerò dubitationem dicendum, *autumno mitius ſe habente, minus ſæuire morbos: conſtantes tamen minus eſſe, quàm etiam naturales. nam hoc concordat & cum ſexto Aphoriſmo, & cum præſenti. neque ergo neceſſarium eſt morbos non conſtantes conſtãtibus eſſe periculoſiores, aut pernicioſiores ex dubitatione prima: nec annum minus morboſum mitiores habere morbos. nam, ut apparet ex ſecunda dubitatione, qui Mediolani (ut priore utar exemplo) ægrotabunt, ſæuioribus morbis uexabuntur, quàm in anno minus ei ciuitati ſalubri. Diſpoſitio autem uentorum Borealium uidetur communis omnibus locis, & nec periculoſiores facere eos morbos qui adueniunt, quemadmodum conſtitutio loco opportuna. Sed & loci, in quibus intempeſtiuè adueniunt tempora, nec conſtant eorum naturæ, ſed pluuijs, frigoribus aut caloribus aut uentis permutantur, ſæpius morbis ſubijciuntur inconſtantibus, & difficulter (ut in temporibus) ſed non adeò ob conſuetudinem longè à recto tramite iudicantur.*

APHORISMVS IX.

AVtumno morbi acutiſsimi, atque exitialiſsimi maxima ex parte: uer uerò ſaluberrimum, & minimè exitiale.

COMMENTARIVS.

¶ *Cum dixiſſet in præcedenti Aphoriſmo, in inconſtantibus temporibus inconſtantes morbos fieri, & mali iudicij: & ſuprà, Quando eadem die modò calor modò frigus fit, autumnales morbos fore expectandos: hic declarat in gene*re, qua- Apho. 4.

re, quales ſint ſcilicet acutiſſimi, & lethales maxima ex parte: uer uerò eſſe ſaluberrimum, & minimè exitiale. Galenus (ut ſuperius dixi) autumni cauſas quatuor refert: atq; inter illas inæqualitatem præcipuam, quare morbos huiuſmodi faciat: ſed non refert, cur autumnus adeò inæqualis ſit. Similiter de uere refert cauſam, quod ſit ſaluberrimum, & minimè exitiale in temperamentum ipſum. In quo bifariam errat, & quòd uer ſit temperatum, & quòd ob temperamentum ſit cauſa ſalubritatis. Non demiror, quod Cap.2. Auicenna in nono de Animalibus, tanta mala de Galeno dixerit, & alibi longè maiora etiam, cum dixit ipſum exiſtimaſſe ſe philoſophũ, atq; auſum adnumerare ſe inter philoſophos, cũ nec eam ſcientiã ulla ex parte deguſtauerit: ac longè plura, quæ mihi tũ uidebantur mirabilia. ſed cum nũc reſpicio, qualiter omnia cõfuderit principia rerũ naturaliũ, non quidem tã ignorantia, quàm incuria, & ſtudio contradicendi antiquis, certè exiſtimo, quãtum utilitatis præbuit curatiuæ methodo, tantum damni attuliſſe diſciplinis.

Primùm ergo uideamus, cur autũnus ſit inæqualior uere, & quomodo. nã de tota inæqualitate ab initio ad finem, ubi nõ maior ſit differentia inter initium & finẽ autũni, quàm inter initium & finem ueris, cum uer ponatur à Galeno aliquãto breuius autumno ſequeretur, quòd minor eſſet inæqualitas dierũ ſingulorum in autumno quàm uere. Sed cũ diſcrimen illud dierũ non accedat ad decẽ dies, & differentia autumni à uere ſit magna inter principiũ & finem, eo quòd uer procedit à frigore ad calorẽ, autumnus contrà: ſequitur ex demonſtratis in expoſitione primi Aphoriſmi huius particulæ, maiorem eſſe uarietatem inter dies ſingulos autumni, quàm ueris. Secunda cauſa eſt, quod cum noctes autumni creſcant, ueris autem minuantur: & nox augeat frigus, & dies calorem: & iam frigus ſit promptius ut augeatur calore, ut maior fiat mutatio inter calorem meridiei ad frigus mediæ noctis, & etiam crepuſculi ueſpertini in autũno, quàm inter frigus mediæ noctis ueris, & calorem meridiei atq; matutinum. igitur maior etiam inæqualitas. Tertia cauſa eſt, quòd cum aer autumni ſit tenuior, quia ſuccedit æſtati, aere ueris qui ſuccedit hyemi, ut iuxta regulam Aphoriſmi maior mutatio fiat à media nocte ad mediam 16. Quintæ particulæ. diem, & à media die ad mediam noctem in autumno quàm in uere: & ita etiam in partibus reliquis diei, eo quòd à media die ad mediam noctem tam in uere quàm autumno ſunt duodecim horæ, & ſimiliter à media nocte ad mediam diem ſemper ſunt duodecim horæ. Quarta cauſa ex eadem tenuitate aeris pendet: ut ſi autumno flent uenti, aut imbres decidant, plus immutetur aer quàm uere, et ita ex alijs cauſis. Quinta eſt ex ratione cœli. nam uere ſol eſt iuxta Apogeum in fine eius, in autumno uerò fermè prope Perigeum. igitur maior eſt calor autumni quàm ueris, pari ratione. ſed ſi maior eſt calor, ibi etiam fit maior mutatio: cum ſemper in magnitudine maiore, maiores & euidentiores diuerſitates appareant. & ita maior eſt inæqualitas in autumno quàm uere. Vltima eſt, quòd inæqualitas autumni eſt à calore ad frigus: ueris autem, à frigore ad calorem. ſed quæ eſt à calore ad frigus, eſt longè pernicioſior quàm à frigore ad calorem: ut à Galeno habetur tertio de Tuenda ſanitate. igitur inæqualitas autumni habetur pro maiore, quàm ueris. Hucuſq; non enarrauit Galenus, quia de hoc non eſt locutus. Cap.10.

At cum uoluit afferre cauſam, cur uer ſit ſaluberrimum, dixit: Quia temperatum, ut primo de Temperamentis. hoc uerò eſt abſurdiſſi- Cap.14. mum. Primùm, quia finis eſt longè calidior initio: igitur uel initium eſt frigidum, uel finis calidus. Stultum eſt autẽ dicere uer temperatum, propter duos aut tres dies, qui in eo tales eſſe poſſent: cum plures ſint etiam in autumno perſæpè. Deinde quæro, an intelligatur de meridie? & ſic nox erit ualde frigida: uel de crepuſculis, & ſic meridies erit calidus, & nox rurſus frigida: & ita ſtultum erit dicere, uer eſſe temperatum, hoc modo, propter unam uel duas horas, quæ huiuſmodi in die inueniantur. nam & æſtate hora matutina eſt temperata etiam, & ita quomodocunque aſſumantur partes temperatæ ueris, ſeu in diebus reſpectu totius temporis, ſeu in horis reſpectu diei, non poteſt dici uer temperatum. Deinde in noſtra regione initium ueris eſt ualde frigidum. Rhodi roſæ eo tempore apparent, in Aegypto etiam maturantur plerique fructus. quinetiam in Italia tantum eſt diſcrimen inter uer Neapolis & Mediolani, quantum inter uer & æſtatem hic fermè. & uer in Scotia eſt hyems, & in pluribus partibus Germaniæ. quomodo ergo uer dicetur temperatum, quod alicubi eſt calidius noſtra æſtate, alicubi frigidius noſtra hyeme? Ideo refugiunt defenſores iſti Galeni, cum ipſo, ad id, quòd uer eſt temperatum in temperata regione, qualis (dicunt) fuit Hippocratis & Galeni. At ſi ita eſt, & uer eſt ſaluberrimum, & minimè

minime exitiale, quia temperatũ ſecundum Galenũ. Igitur uer eſt ſaluberrimũ, & minimè exitiale, ſolum in regione Hippocratis & Galeni? At huius primò experimur contrarium. nam uer non minus eſt ſalubre in Italia, Gallia & Hiſpania, quàm in Coo, & Rhodo, & Pergamo. Deinde quæ doctrina fuiſſet Hippocratis, dicere, Ver eſt ſaluberrimum ſolùm in regione noſtra? pari ratione dicere oporteret, quod ea quæ ſcripta ſunt de præceptis medicinæ ad nos non pertinerent. Demũ ratione ipſa demõſtratur, uer eſſe calidum & humidum. humidum planè, quia hyeme terra & aer humidiſſima ſunt, & neque superuenit calor ullus, ſecundum Galenum, qui diſſolueret hoc humidum, & conſumeret. ergo uer eſt humidiſſimum. Demonſtro modò quod ſit calidum, & quomodo. nam uer ſit, cum ſol eſt in æquinoctio uernali, & tunc æqualiter diſtat ab utroque ſolſtitio, ſcilicet æſtiuo & hyemali. ergo tempus uernum ab initio eſt medium inter ſummum calorem ipſius æſtatis, & frigus maximum hyemis in ea regione: ſed poſt æquinoctium ſol cum perpetuò ad nos accedat, aer incaleſcit continuè. igitur uer eſt calidum ſub hoc ſenſu, id eſt declinans à medio inter ſummum frigus, & ſummum calorem illius regionis, uerſus calorem: humidiſſimum autem ſimpliciter, non comparatiuè. Ex quibus ſequuntur duo manifeſta corrolaria. Primum, quòd uer in regione frigida, eſt frigidum: & in calida, calidum. & hoc etiam eſt manifeſtum experimento. Nam cum ſit medium inter calorem ſummum æſtatis, & frigus ſummum hyemis, ſi regio ſit qualis Scotia, aut Germania, erit uer frigidum adeò, ut ſit ſimile noſtræ hyemi: & ſi ſit uer in Aegypto, erit calidius noſtra æſtate. Dicitur tamen ad calidam declinare, quia initium eius medium (ut dixi) inter æſtatem & hyemẽ ſit, & perpetuò ab initio ad finem incaleſcat. Sole ſemper ad nos accedẽte, dicetur uer declinare ad calidum: id eſt, ſimile magis eſſe æſtati illius regionis, quàm hyemi. Secundum corrolarium, ueris initium eſt longè humidius quàm calidum ubique locorum, niſi regio ipſa ſit (ut Lybia) ſicciſſima: finis uerò quandoq; pariter humidus & calidus, ut in noſtris regionibus: & humidior etiã quàm calidus, in Germania & Scotia: in aliquibus autem calidior quàm humidus, ut Rhodi, & Alexandriæ etiam magis. Et ita patet, Commẽtum hoc de temperamento ueris eſſe merum ſomnium: quandoquidem potius debeat dici calidum & humidum, quàm temperatum. Sed nec ſimpliciter calidum (ut dixi) ut antiqui exiſtimabant, & in hoc decepti ſunt: ſed calidum, id eſt declinans à medio ſtatu æſtatis & hyemis, uerſus calorem. Nec eſt ut torqueatis, quòd uiſus ſim ponere uigorem caloris & frigoris in ſolſtitijs, cum ſuperius aliter docuerim. nã hic accepi ſolſtitia pro ſummis uigoribus, breuitatis cauſa: non quòd oblitus ſim ueritatis.

Cauſa ergo cur uer ſit ſaluberrimũ, & minimè exitiale, non eſt tẽperamentũ, ut dixi: quoniam uer non eſt tẽperatũ. ſed calidum & humidum: & etiamſi eſſet, non eſſet niſi in regione tẽperata. at hoc de ueris ſalubritate eſt generaliter uerũ, à torrida zona uſq; ad Septentrionẽ: & licet in Germaniæ partibus aliquibus uer ſit frigidũ, & æſtas tẽperata, ut apud Lapones & Biarmios: in Aethiopia autẽ citra cancri tropicũ uer ſit calidũ, & hyems tẽperata: nihilominus & apud Lapones & Biarmios uer, non æſtas: & apud Aethiopas uer, nõ hyems, eſt ſaluberrimũ. Cauſa igitur ſalubritatis ueris eſt triplex. Primum, eſt tẽperamẽtum calidũ & humidũ ita conforme hominibus, ſicut æſtas auibus, & hyems piſcibus. & non ſolùm uer eſt ſaluberrimũ hominibus, ſed etiã quadrupedibus plerisq;. Sicut ergo uer eſt ſaluberrimũ quadrupedibus, æſtas auibus & inſectis, hyems piſcibus: ita cõtrarijs in tẽporibus animalia hæc pereũt, homines ſcilicet et quadrupedia etiã autumno, aues & quæ ex putredine generantur omnia hyeme. cum enim frigida ſint, et plurimo calore aeris ad uitam indigeant, hyeme pereũt: ſic uerſa uice piſces æſtate ob ſiccitatem, ideo maximè in æſtate ſqualida. Sic ergo apparet, cur dixerit Hippocrates uer eſſe ſaluberrimum, et autumnum lethalem maximè.

Secũda cauſa eſt, quia in uerè cũ nõ exuperẽt qualitates prauæ, ſcilicet nec frigus hyemis, nec ſiccitas æſtatis (ut dictũ eſt) et mutatio ſit ex frigore ad calorẽ, quæ lõgè tutior eſt quã ex calore ad frigus. at in autũno ſunt oppoſita, mutatio ex calore ad frigus, iã declarata in primo Aphoriſmo: et exuperant in eo ſiccitas et frigiditas, quæ ſunt qualitates contrariæ naturæ humanæ: imò omniũ animaliũ in genere ſaltẽ. igitur uer ut erit ſaluberrimum, ita autumnus exitialis.

Dubitabit autem aliquis, quomodo poſſit demonſtrari, in autumno uigere latentem ſiccitatem, licet non exiguam, & frigus etiam? Et dico, quòd aer æſtiuus eſt ſiccus, proculdubio ob longum æſtum. & ſimiliter terra: & in autumno non fuit cauſa, quæ illum aerem potuerit humectare, quoniam adhuc calor in meridie ui-

get: igitur autumnus eſt ſiccus. Sequitur autem ex hoc, quòd ſi ab initio autumni multi decidant imbres, erit minus ſiccus, & ideo longè minus exitialis. De frigiditate dicam, ſicut in uere de caliditate. in æquinoctio enim autumnali eſt medius ſtatus inter maximam æſtatem & maximam hyemem, & perpetuò Sol recedit à nobis, igitur autumnus erit frigidus ſub eo ſenſu, ſub quo diximus uer eſſe calidum. id eſt, quod tendit ad frigidum, in comparatione ad medium ſtatum hyemis & æſtatis illius regionis: tamen eſt ſemper ſimpliciter ſiccus, ut uer humidum. Ex quo ſequitur aliud corrolarium, quòd ſcilicet autumni initium eſt magis ſiccum quàm frigidum, & finis magis frigidus quàm ſiccus: intelligendo eodem modo quo diximus, uer eſſe magis humidum quàm calidum ab initio, & reliqua iuxta regionum comparationem.

Tertia cauſa eſt, quòd in uere ſol accedit ad nos, qui eſt autor uitæ & generationis & con- t.c.26. *ſeruationis omnium (ut ſecũdo Phyſicorum, &* Cap.10. *in libro de Generatione & interitu) & autumno diſcedit à nobis: ideo ſiccantur folia arborum, & marceſcunt omnia, ſicut uere germinant ac florent. Quæ ſi quis conſideret, uidebit cauſam aliunde petendam, quàm ex temperamento, etiamſi illud adeſſet. neque enim tanta eſt differentia inter temperamentum ueris & autumni in qualitatibus manifeſtis, ut uno tempore omnia rideant, pullulent, læta ſint, induant arbores folia, floresq́; alio autem omnia triſtia & decidua, exareſcantq́; folia plantarum, antequam frigus ſentire potuerint. Quinimo multa ſunt quæ ante calorem ueris florent, ut uiolæ purpureæ: & hoc, quia ſentiunt accedentem ſolem. Quòd ſi quis dicat: Si calor ſolis eſt adeò uitæ amicus, cur æſtas tot habet morbos, quæ calida eſt, & in ea ſolem habemus propinquiſſimũ? Dico, quòd calor ille eſt alterius naturæ, ſcilicet factus ex refractione ac colliſione radiorum, ſicut in ſpeculis cauis: & ideo igneus, & cauſa interitus. ſed purus, quantumuis ſol uigeat, ut in montibus ſub æquinoctio poſitis, ſaluberrimus eſt. Eſt & aliud conſideratione dignum, quòd tunc, ſcilicet uere & autũno, ſol celerrimè mouetur: ad nos quidem accedendo uere, & à nobis recedendo autumno: adeò ut fermè per quincuncem unius partis in meridiano ſingulis diebus uere appropinquetur, autumno autem diſcedat à nobis. Quæ cauſa eſt, ut reor, ut maximè fiant mutationes occultæ, licet non in aere adeò manifeſtæ his temporibus, magisq́; quàm æſtate & hyeme. hoc autem propriè paulò antè etiã, poſt utrunq; æquinoctium contingit. Ideo rectè dixit Hippocrates, Aſtrologiam medico eſſe maximè neceſſariam, libro de Aere* Pag.1.& 9. *& aquis: & in primo de Diæta. Ergo cum dixit, acutiſſimos morbos autumno fieri: de his locutus eſt, qui natura tales ſunt: cum uerò exitia-* Pag.1. *liſſimi, licet etiam principaliter de acutis intelligendum ſit, poteſt etiam ad omnes alios extendi. ob cauſas enim dictas, & calore naturali exhauſto, & temporis natura noſtræ inimica, & mutationibus repentinis à calore in frigus, percellitur animæ facultas adeò, ut qui uel ætate uel longo morbo, uel laboribus uel triſticia exhauſti ſunt, aut prauo uſi per æſtatem ſunt regimine, occumbant. Vtrum uerò expediat permutare ueſtes, ut Romæ ſolent in huiuſmodi conſtitutione, ut ueſperi & manè grauioribus utamur, certum eſt prodeſſe: ſed & ſupra modum cauere diligenter, ne exerceamur ſic, ut corpus incaleſcat.*

APHORISMVS X.

AVtumnus tabidis malus.

COMMENTARIVS.

¶ Vt in ſexto Aphoriſmo de humida qualitate aeris, in comparatione ad tempora: in ſeptimo de ſicca ſimpliciter locutus eſt, ut duobus Aphoriſmis quatuor coniugationes comprehenderet: ſic in præcedenti de autumni natura locutus eſt ſimpliciter, hic uerò in comparatione ad tabidos, ut per hos morbos quoſcunque longos intelligeremus. ibi ergo ad ſanos de acutis, hic ad ægros de longis comparando ſermonem facit, ut ſint quatuor & hic coniugationes. Autumnus enim acutos in ſanis exitiales reddit, longos etiam exitiales efficit: ſuperueniens autem ægrotantibus acuto morbo deteriorem facit, non tamen lethalem, ut nec longo. Verbum φθίνυσι *ſignificat propriè phthoen, conſumptionem, quæ ex ulcere pulmonis fit. Accepit hoc pro exemplo ut manifeſtiſſimo, quoniam talia eſſe debent exempla. conſpicuum enim eſt in his, quòd autumnus omnibus longis morbis malus ſit: quoniã phthoe laborantes plerunq; perimit. Ergo, inquit, eadẽ erit ratio de omnibus cõſumptis longo morbo, licet non in omnibus adeò conſpicua. Vnde et medico ad prædicendum, & ægro ad præcauendum, præceptũ hoc nõ parum utile eſſe poteſt. Vnde primũ clara eſt ratio interpretandi. Cum enim uellet hic docere, autũnum omnibus fermè morbis longis eſſe noxium: oportet eam rationem inuenire, qua autumnus maximè*

ximè generaliter huiuſmodi morbis aduerſetur: utpote uel ulceribus, uel conſumptioni, uel pulmoni. hæc enim tria habet phthoe. Pulmoni quidem & ulceribus ratione frigiditatis autumnus aduerſatur, tum uerò quòd eo tempore mala fiat coctio ob natiui caloris imbecillitatem: eam uerò inæqualitatem temporis omnia corpora debilia ægrè ſuſtinent, ideo etiam conſumpta.

Quot autem tabis ſint genera, dicebat Hip-
Pag.17. pocrates ſecundo de Morbis. Eſt unum genus, quod eſt diuturnum, & uocatur à Serapione Phtiſis ſenilis, in qua non eſt ulcus in pulmone, ſed eijciuntur purulenta, inquit Hippocrates: & eſt quòd pituita craſſa corrumpitur in pulmone. & durat hic morbus ſeptem annis, nonnunquam nouem. ab initio tamen purgato cum elleboro corpore, & adhibita diligenti cura ſanatur. aliter, dicit, occidit. Secundum genus eſt ex feruenti pulmonis ulcere, quod uel ſtatim perimit copioſo ſanguinis & puris ſputo, uel etiam non multo pòſt tempore, quod tamen etiam ab initio curatur. Curat autem duobus remedijs, quibus utitur ad curationem primi generis, ſcilicet ueratro purgando, & lenticulæ cremore. φάκια & φάκιον Hippocrates habet, id eſt legumen. φάκην Gaza lenticulam, ſimilem lenti, quæ φάκος uocatur. Duo enim genera affert Aegyptus. πτίσκαν φάκιον, lentis coctæ cremorem. nam & cocta lens lenticula uocatur. Tertium præſidium eſt ex potu lactis aſinini. Circa quod ſciendum, quòd ulcera omnia indigent exiccatione, ut etiam in tertio Methodi: ſed hæc duplex ab humidis, quia cura ulcerum eſt exiccatio, & ab humore prauo influente, qui conſolidationem impedit ratione malæ qualitatis. Prima fit lacte aſinino, & eſt tertium præſidium: ſecunda elleboro, quod etiam educit à profundo, & procul ſcilicet à pulmonibus. Lenticulæ autem cremor exiccat ulcera ſine morſu: & forſan Hippocrates in ea aliquid utilitatis etiam ſpecialiter experimento deprehendit. Tertium genus fit ex defluxu ſeminis, & uocatur dorſalis tabes, quia in dorſo iuxta ſpinam ſentiuntur uelut decurrentes formicæ: & fit à cerebro. etenim ſentiuntur ſonitus in auribus, & capitis grauitas & anhelatio in motibus celeribus, & poſt uehementes febres ſuccedentes lipyriæ hominem perimunt. Cæterùm hoc genus cum febre coniunctum non eſt, primum autem per interualla (dicit) nonnunquam debili quodam calóre corripitur: at ſecundum genus perpetuam febriculam coniunctam habet, & poma maxillarum rubra, & ſputum omnino ſanioſum & malè olens.

Cæterùm ad dignoſcendum hoc ſputum ſa-
nioſum, idem dabat documentum, in Coacis Pag.19.
prædictionibus dicens: Sputum ſi oleat, ſuper carbones: ſi deſcendat, in aqua marina, poſita in uaſe æneo: ſi tabeſcenti defluant capilli, ſuperueniet fluxus uentris, & inde ex illo mors. & ita patet modus, quo ſecunda ſpecies tabis perimere ſolet: & eſt ualde frequens, ut omnes fermè ſic moriantur. Dicit ergo, tabes pernicioſiſſimæ ſunt, quæ accidunt ex ruptura uenarum craſſarum, id eſt magnarum, & à defluxu ex capite. & habet utrunque notiſſimam rationem: & ſubiungit, quòd fiunt maximè à decimooctauo anno ad trigeſimumquintum, &
huius cauſam inferius exponam. Notum uerò Apho.29.
eſt & illud, quod fit ex ſuppuratione in laterali morbo, cum in quadraginta diebus non re-
purgantur. quinta Aphoriſmorum. 15.

Cum ergo præter ea quæ Galenus & alij docent, Hippocrates uelit etiam exquiſitiſſimum genus tabis ſanari poſſe, quod citra experimentum non ſemel factum dixiſſet: uidendum eſt quod'nam ſit illud in ſpecie, quod ſanari poſſit.
Proponit ergo in ſecundo de Prædictionibus Pag.5.
ſeptem ſigná, quæ ſignificant ægrum ſanari poſſe. Primum à ſputo, ut facilè per tuſſim educatur, ſit album & æquale, & ab inflammatione alienum. Secundum, ut quæ è capite defluunt, per nares educantur: ſcilicet ut non fatigetur etiam educẽdo quæ è capite defluunt, nec etiam ex illa fluxione morbus augeatur. Tertium, ut non adſit febris, ſcilicet putrida. nam ſe exponit dicens, Vt cœnare poſſit. nam qui empyemate correpti ſunt, febrem habent moleſtam hora ueſpertina, adeò ut à cœna rectè conſidendo abſtinere cogantur. Quartum, ut ſint ſine ſiti. nam hectica, qua laborant, ſi ſola fuerit, ſitim non inducit. Si ergo ſiti uacant, uacant & febre putrida, & mala fluxione, & ſuperflua exiccatione. Quintum, ut minimè ſit extenuatus. Cauſam habuiſtis in ſecundo libro. eſt enim malum ſignum, & curationem impedit. Sextum, ut aluus deijciat: ne fortè nimis exuſta ſit, ſed dura tamen: quod indicat uim contentricem ac cõcoctricem eſſe incolumem: & pro ratione, inquit, aſſumptorum, ut corpus nutriri nec abſumi indicet. Septimum, ut pectus ſit quadratum, hirſutum, carnoſum, non magnis oſſibus: quod indicat, naturam membri patientis eſſe ualidam.

oportet

oportet autem, quod curari debet membrum,
robuſtum eſſe: hæc ſunt ſigna ſanabilis morbi.
Quæ autem ſpecialiter ſanationem prohibent,
ſunt: Si mulier aut uirgo ex ſuppreſſione men-
ſium in tabem deuenerit, aut ſi (ut dixi) ex de-
flexu humorum in hunc morbum deflexerit,
aut ex repetitis ſuppurationibus. rarò enim hu-
iuſmodi euadunt, dicit: ſed autumno plerique, ut
etiam alij longis morbis laborantes, moriuntur.
Ex quo etiam patet ſenſus Aphoriſmi.

Sec.7. Scribitur & ſexto Epidemiorum ſub his uer
,, bis: Tabeſcentibus autumnus malus. malum &
,, uer, cum ficus folia cornicum pedibus ſimilia
ſunt. Intelligit de illa ueris parte, in qua fit ma-
gna mutatio ob flatum uentorum. Sed in noſtra
regione cum ſit frigidior illa Hippocratis, ſub
æquinoctio fit ea mutatio: ſed ficus nondum
pullulare incipiunt, ideo oportet attendere mu-
tationem uentorum apud nos.

Pag.8. Addit in libro de Locis in homine Hippocra-
tes modum, quo fit tabes ex defluxione, dicens:
,, Si pulmo humidus fuerit, fit ex copioſa deflu-
,, xione ſuppuratio: ſi autem ſiccus, tabes. Tabis
autem dorſalis, id eſt cum fluxio in dorſum in-
cubuerit, duo ſigna: dolorem lumborum, &
quod caput in anteriori parte uacuum eſſe uide-
tur. Non ſolùm autem tabes autumno magis
affligit, ſed eſt etiam morbus autumnalis, ut in-
Aphor. 22. frà uidebitur.

Sunt etiam tabes quædam propriorum mem-
brorum: uelut renalis, quæ fieri ſolet ex ulcere
Pag.10. malè curato in renibus ipſis, ut in libro de In-
ternis affectionibus: & coxendicis, ut apud
Pag.5. eundem in Coacis prædictionibus. Quibus ex
intermittentibus ſæpius fiunt recidiuæ, his in
coxendicum leuem tabem deriuantur. De hu-
Pag. 4. iuſmodi tabe loquitur in libro de Glandulis, di-
cens: Pituita ſi per ſpinalem medullam deflu-
xerit in coxendicem, tabeſcatq́; ex eo coxen-
dix, morbus fit longus, ſed inſanabilis, ex quo
defloreſcit totus uigor hominis, & moritur tan-
dem. huic dolent ſcapulæ, & crura, ac pedes. Si
uerò pituita defluat ad pulmones (inquit) ex
capite in pulmones, fit pus, & erodit pulmones,
& fit tabes: ſi uerò in uentriculum, & ibi non
quieſcat, fit leuitas inteſtinorum: ſed ſi in inte-
ſtinis moretur, fit uoluulus diuturnus.

Porrò de curatione ſuppuratorum, diligen-
ter per chirurgiam agit Hippocrates ſecundo de
Pag.16. Morbis: adijcitq́; cauſam, cur tabificis adueniat
fluxus uentris, ex quo pereunt, & caſus capil-
dominante lorum. nam inquit: Iam demonſtrante putredi-
ne circa cor aſcendunt uapores ſalſuginoſi, ex
quibus capillorum radix uitiatur, caduntq́; ca-
pilli: materia uerò illa ſalſa defluens ad uentri-
culum & inteſtina, commouet ea, & non ſinit
conquieſcere cibos, & ideo incocti eijciuntur.
Vexatq́; tabes magis iuuenculas mulieres, quàm
anus. Sed notãdum, quòd (ut etiam habetur ſex-
to Epidemiorum: Tabeſcentes ſtatim uritò) an- Sec.7.
tiquo tempore curabant aliquos, deploratos a-
lioqui, hoc præſidio, quo hodie caremus.

Sed hic dubitatur, quoniã Hippocrates hoc in
loco dicit, quòd tabifici naturâ facilius incur-
runt tabem, & facilius ſanantur, iuxta illud, In 2.Aph.34.
morbis minus periclitantur ægrotãtes. ubi Ga-
lenus uitans illud primi Epidemiorum, Et maxi- Conſt.1.
mè moriebantur hi, quorum natura ad tabem
uergebat: dicit, quòd dictum illud Aphoriſmi in-
telligitur de temperatura, non compoſitione
membrorum. Sed dico quòd eſt generale: quia
ſanantur, quicunque leuioribus ex cauſis inci-
dunt in morbos facilius: proni autem natura fa-
cilius decidunt, igitur facilius ſanantur. Sed in
primo Epidemiorum cauſa erat eadem, quia con
ſtitutio temporis, quo in caſu nõ ſolùm qui com-
poſitione aſſimilantur, ſed etiam temperatura,
& celerius corripiuntur morbo populari, ſed
etiam facilius moriuntur. Ergo Galenus non
rectè exponit Hippocratem, nec difficultatem
ſoluit. Nam ex præcepto Galeni minus fugere
deberent biloſi in conſtitutione populari arden-
tium febrium, utpote qui minus eſſent pericli-
tandi ſeu morituri: cum tamen totum contra-
rium ſit. nam & facilius morbo eo corripien-
tur, & facilius morientur: & plures ex his
qui ſanabuntur, tardius & minus integrè ſa-
nabuntur. Ex quo uides, quanta mala pariat
malè tradita doctrina.

APHORISMVS XI.

DE temporibus, ſi quidẽ hyems ſicca & aquilonia fuerit, uer autem pluuioſum & auſtrale, neceſſe eſt æſtate febres acutas fieri, & lippitudines, & inteſtinorum difficultates: præcipuè uerò mulieribus & pueris, qui natura ſunt humidiores.

COMMENTARIVS.

¶ Amplectitur contrarias temporum naturas in hoc & ſequentibus duobus Aphoriſmis,

propter

propter duo. primùm, ut intelligeremus, quod erat obſcurius, ſcilicet miſtionem cōtrariorum: ſecundò, ut ex euidentioribus doctrinam conficeret. maiores autem ſunt effectus contrariarum diſpoſitionum temporum, propter mutationem, ut declarauimus in contrarijs temporibus, quàm in eadem qualitate perſeuerantibus. Obſeruat autem in omnibus, præterquam in quartodecimo, ubi agit de ſimilibus. ut intelligeremus diſcrimen roboris mutationis & ſimilitudinis, & etiam effectus, quatuor. Primùm, quod accipit tempus primum, quod excedentem habet qualitatem, ut æſtatem uel hyemem: & poſt tempus æquale proximè illi ſuccedens, ut uer poſt hyemem, autumnum poſt æſtatem. Secundum, quod effectum proponit in tempore primo contrario: ut ſi accepit æſtatem pro primo tempore, proponit de morbis futuris ſequenti hyeme. Tertium, quod accipit duplicem contrarietatem à natura pluuioſi & ſereni, & à conſtitutione uentorum: uelùt auſtrali, aut boreali. Quartum, quod facit conſtitutionem temporis ſimilem aeri: ut ſi accipit conſtitutionem aquiloniam, accipit & ſiccum aerem, & ſerenum: & ſi auſtralem, humidum & pluuioſum. & hoc fecit ad confuſionem nimiam uitandam. Res enim per ſe obſcuræ, ſi obſcuriores etiam tradendo reddantur, à nemine poſtmodum intelligi poſſunt.

Hippocrates in libro de Aere, aquis & locis, hunc Aphoriſmum ad uerbum deſcribit atq; declarat, ut piaculum fuerit aliter eum interpretari: Si quidem hyems ſicca et aquilonia fue- [Pag. 7 in fine.]
» rit, uer autem pluuioſum & auſtrale, neceſſe
» eſt æſtate febres fieri, & lippitudines. Cum e-
» nim æſtas derepentè accedat, dum terra adhuc
» humida eſt à uernis imbribus & auſtris, neceſ-
» ſe eſt æſtum duplicatum eſſe, & à terra irrigua
» ac calida, & à ſole urente, cum uentres in ho-
» minibus nondum conſtricti ſint, neq; cerebrum
» reſiccatum. non enim fieri poteſt, cum uer ta-
» le exiſtat, ut corpus & caro non humore fluida
» fiant, adeò ut febres acutiſſimæ in omnes irruāt,
» maximè autem in pituitoſos. At dyſenterias par
» eſt fieri & mulieribus & uiris humidioribus.
» Et ſi circa Canis exortum accedat aqua ac tem-
» peſtas, & Eteſiæ ſpirauerint, ſpes eſt ceſſatio-
» nis, & ut autumnus ſalubris fiat: ſin minus,
» periculum eſt ne & pueri & mulieres morian-
» tur, minimè uerò ſenes. Et ne qui ſuperſtites eua-
» dunt, in quartanas deſinant, & ex quartanis in
hydropes.

His uiſis, diſcrimen Aphoriſmi & loci adducti adnotemus, quod quidem exiguum eſt, cum tres morbos in utroq; enumerat: febres acutas, lippitudines et inteſtinorum difficultates. Sed in libro de Aere & aquis, ſcripſit pro (Acutas) acutiſſimas, ut etiam Galenus legit in ſuo Commento. Aliud diſcrimen eſt, quòd dicit febres huiuſmodi fieri pituitoſis. ex quo diſſoluitur utraq; differentia. quaſi dicat: Febres et lippitudines fiunt omnibus, ſed pituitoſis acutiſſimæ. Tertium diſcrimen eſt, quòd in Aphoriſmo legitur, Pueris humidioribus: in libro de Aere et aquis, uiris humidioribus: ſed cum raròuiri ſint adeò humidi, appoſuit pueros, ut compendioſior fiat ſermo: ſcilicet intelligentibus nobis, quòd quando uiri & ſenes adeò fuerint humidi in exceſſu ut pueri humidi, tunc tales & ipſi corripientur huiuſmodi morbis. & ita fiet regula generalis in tranſitu ab * ad ætatem. Quartum diſcrimen, quod eſt maioris ponderis, eſt, quòd in Aphoriſmo ea uerba (præcipuè uerò mulieribus, &c.) uidentur referri debere ad lippitudines, febres et difficultates inteſtinorum: ſed in libro de Aere et aquis, uidentur referri ſolùm ad inteſtinorū difficultates. Verùm ad omnes morbos referendum eſt, quia dicit (maximè autem in pituitoſos) loco generalis dicti. Et etiam quia in Aphoriſmo dicit, neceſſe eſſe talia accidere, ſcilicet generaliter. igitur præcipuè aliquibus. et cum non explicet niſi humidiores: ergo illud uerbum Humidiores, cum annexis, debet applicari omnibus morbis recitatis.

Cur uerò dixerit (neceſſe eſt) Galenus diſputat dicens, ratione hoc eſſe deprehenſum: quia experimenta uel ſex aut ſeptem, quæ uix homini in tota uita obſeruare, non ſufficiunt ad conſtruendam generalem regulam. Verùm non ob hoc dixerim Hippocratem hoc dixiſſe: ſed quia ipſemet ſe declarat, rationem ſequutum. Credo ergo illud uerbum adiectum, quod et rationem ſequutus ſit, et propria experimenta, et longas etiam prædeceſſorum ſuorum obſeruationes habuerit, quas cum ueriſſimas inuenerit, auſus ſit addere illud uerbum Neceſſe eſt.

His uiſis, reddamus rationem quatuor propoſitorum, à Galeno etiam deſcriptam, ſed obſcurè ſatis: cum nullus expoſitorum poſt ipſum uideatur aſſecutus, nec omnino perfecit, ſed diminutā reſcripſit ex aliquo ueterum Commētario. nam nullibi tam acutus uidetur fuiſſe. Sed qualiſcunq; ſit, illi tribuatur, quamuis implicita: ipſius autem contextus rationem addere, ſuperuacuum

eſt, cum

eſt, cum ex libro de Aere & aquis ac locis Hippocrates eam diffuſè docuerit, & cur hi tres morbi præcipuè ſæuiant: unum ſolum addendo, Proble. 8. ex prima Problematum, uideri lippitudines febrium quaſi prænuncias, quòd ab eâdem cauſa, ſcilicet æſtu, proueniant.

Ergo primùm accipit æſtatem aut hyemem pro primo tempore, ut dum morbos in contrario tempore gigni docere uult, uehementem habeat qualitatem in illo, uelut pro æſtate, cum uult morbos ex calore gigni, hyemem aſſumit, ut interpoſito uere in æſtatem deſinat. Et aſſumpta æſtate, interpoſito autumno in hyemem, ut ex uno tempore in aliud mutans, uel maximum calorem uel maximum frigus cauſam ipſorum morborum habeat. Subijcit autem ſecũdum tempus, ut in tertium deueniat: ut uer hyemi, ut ad æſtatem. Nam non poterat primum enumerare hic morbos hyemis, cum hoc infrà facturus eſſet Aphor. 23. (neq; enim exiſtimes, uelle hic, quamuis præ- Aphor. 13. tereat, nullos morbos contingere: ſed tales, quales paulo pòſt docebimus) neque ueris, quod cum hyemi contrarium ſit, temperat aerem. ſi enim ſimile fuiſſet, potuiſſet morbos gignere: neceſſarium igitur fuit ut enarraret morbos tertij temporis, primo ſcilicet & ſecundo præterito. Tertij cauſa (quam Galenus omnino non intellexit) eſt, quod in omnibus accipit duas contrarietates: unam in actiuis, aliam in paſſiuis. Nam paſſionem Cicero uitauit, & paſſiuum etiam neglexere plures: hoc tamen Chariſius Soſipater, antiquiſſimus Grammaticus, cum omni illorum ſchola recipit: utrunque uerò Priſcianus, Grammaticæ artis princeps, & ἀνάλυκτος, ut in poſterum cum Ciceronianis diſceptare non cogar: ſed utens & eſſentiam induxit Quintilianus. prius recepta (ut cum Horatio)

ut ens

Et noua fictaq; nuper habebunt uerba fidem, ſi
Græco fonte cadant, parcè detorta. —
uel: — Si uolet uſus,
Quem penes arbitrium eſt. —

Vt ſi hyems ſicca, imò αὐχμηρὸς, id eſt ſqualida (ut aliàs dixi) & Aquilonia, id eſt frigida: uer uerò ἔπομβρον, id eſt aſſiduè pluuioſum, ut utranque paſſiuam qualitatem in extremo concipiat: & Auſtrale, id eſt calidum, quod ipſe declarauit illis uerbis, Et à terra irrigua & calida.

Ordinatur ergo ratio ſic: Hippocrates uolens oſtendere morbos, qui accidunt ex mutationibus temporum, duobus temporibus contiguis indigunt. & quia mutatio fit inter contraria, contrarijs conſtitutionibus temporum indigunt: & quia contrariæ conſtitutiones temporum ſibi inuicem ſuccedentium naturales æquant aerem, & ideo non gignunt morbos, indigunt tertio tempore. Et quia in eo exigitur qualitas efficax, oportuit ut primum etiam eam haberet.

APHORISMVS XII.

SI uerò hyems auſtralis & pluuioſa fuerit, uer autẽ ſiccum & aquilonium, mulieres quibus partus ad uer ineſt, ex quacunque occaſione abortiunt: quæ uerò parient, imbecilles & morbidos infantes pariunt: quare uel ſtatim intereunt, uel tenues & ualetudinarij uiuunt. Cæteris autẽ mortalibus difficultates inteſtinorũ, & lippitudines ſiccę fiunt: ſenioribus uerò deſtillationes, quæ citò interiment.

COMMENTARIVS.

¶ Stultum eſt diſputare, & tempus terere in inutilibus: utpote, cur quidam imperitus adiecerit Serena: cum palàm ſit, ad confuſionem omnium id pertinere. Ita enim aggredi expoſitiones oportet, ut in manifeſtis lectorem non cogamus fruſtra nugis noſtris operam dare: ut quidam interpres Dioſcoridis, in quo plura uerba, nullæ fermè ſententiæ. Nec in contentionem reuocare decet, non ſolùm quæ nullum fructum afferunt, ſed nec quæ exiguum, in tanta uitæ humanæ breuitate, in tot impedimentis, in tam magna multitudine rerum nobiliorum & utiliſſimarum. Quare operæprecium magis fuerit docere, quomodo Hippocrates ex conſtitutionibus ambabus fermè naturalibus, ſcilicet hyeme frigida & ſicca (quamuis hyems ſicca propriè non ſit, ſed potius ſerena) & uere calido & humido, quale eſſe debet, ad contrariam naturæ temporis in utraque qualitate conditionem tranſierit, ſcilicet hyemem auſtralem, id eſt calidam, quantum eſſe poteſt, & pluuioſam: uer autem ſiccum & aquiloniũ ſeu αὐχμηρὸν, quod magis eſt quàm ſiccum & frigidum: ut nos admoneret, non eſſe eandem prorſus rationem in mutationibus quæ ſunt cõtra naturã, ei quæ eſt ſecundum naturã. Sed uideamus primùm, quomodo ipſemet ſeipſum interpretetur in libro de Aere & aquas: Pag. 8. Si uerò hyems auſtralis & pluuioſa & tranquilla fuerit, uer autẽ ſiccum & aquilonium

,, aquilonium ac tempeſtuoſum: primum quidẽ mu-
,, lieres, quibus partus ad uer ineſt, ex quacunque
,, cauſa abortiunt: quæ uerò parient, imbecilles &
,, morbidos infantes pariunt. quare uel ſtatim in-
,, tereunt, uel tenues & ualetudinarij uiuunt. Atq;
,, hæc quidem mulieribus. Cæteris autem morta-
,, libus difficultates inteſtinorum, & lippitudines
,, ſiccæ fiunt: & aliquibus defluxiones à capite in
,, pulmonem. Pituitoſis igitur difficultates inteſti-
,, norum fieri ueriſimile eſt, & mulieribus pituita
,, de cerebro defluente, propter naturam humidio-
,, rem: biliosis autem lippitudines ſiccas, propter
,, carnis caliditatem ac ſiccitatẽ. Valde autem ſeni-
,, bus defluxiones, propter raritatem ac eliquatio-
,, nem uenarum, adeò ut aliqui quidẽ derepentè pe-
,, reant: aliq uerò ſemiſyderati, aut dextra aut ſini-
,, ſtra parte fiãt. Cum enim hyems ſit auſtralis &
,, pluuioſa ac tepens, ut corpus nõ aſtringatur, ne-
,, que uenæ, uere accedente boreali ac ſicco & fri-
,, gido, cerebrum poſtquam ipſum diſſolui ac pur-
,, gari contigit à grauedine ac raucedine, tunc ſi-
,, mul cum uere ſtabilitur ac conſtringitur: quare
,, derepentè æſtate accedente, & ardore ac muta-
,, tione adueniente, hi morbi incidunt: & inteſti-
,, norum læuitates, & aqua intercus ferè reliquis
,, morbis deſinentibus ſuperueniunt, cum nõ queãt
,, facilè uentriculi à cõcepto humido exiccari. Hic
primùm additur, In conſtitutione tranquilla &
tempeſtuoſa. atq; hoc fuit quod quidam in Apho-
riſmo legunt, εὔδιος fruſtra: inde deterius (ut
dixi) uerbum illud quod tranquillum ſignificat,
hic quippe cum tempeſtuoſo opponatur ab Hip-
pocrate, ſerenum uerterunt, & ex nullo duos er-
rores finxerunt. nam oportuit, ſi εὔδιος adde-
retur, addi etiã δυσχείμερος. At uerò hic utrun-
que conueniebat, ſubtiliter & minutim omnes
cauſas diſquirenti: in Aphoriſmo neutrum, bre-
uiſsimè omnia complectenti, nec niſi neceſſaria.
Apparet igitur, ſciolum quempiam, exiſtimantẽ
corrigere Aphoriſmum, eam dictionem fruſtra
interieciſſe. Verùm dices, quomodo poterit eſſe
tranquilla & aquilonia? Reſpondet bene Gale-
Com.1. post Proœmium. nus tertio in tertium Epidemiorum, aerem τὸ ſe-
cus atq; maris aquam perpetuò moueri, atq; hæc
in ſummo: aer uerò in ſublimiore parte. quod pro-
bat ex motu nubium, quæ uelociter mouentur,
tametſi infrà & apud nos nullus uentus ſentia-
tur. Et hoc eſt quod nos declarauimus in pri-
Cap.1. mo de Rerum uarietate, ubi docuimus uentos fer-
mè ſemper ex ſuperiore parte in inferiorem fer-
ri: quod etiam probè norunt nautæ. cum enim ui-
dent nubes altius diſcurrere, ſtatim parãt ſe ad-
uerſus uentum illum: et ſi uident illas bifariàm a-
gitari, ſubitò expectant certam tempeſtatem: &
ſi poſſunt, in tutiorem locum ſe recipiunt. Si er-
go uentus aquilonius in ſuperiore parte tantùm
uigeat, aeris dicetur tranquilla conſtitutio, & ta-
mẽ erit Aquilonaris. Sed dices, Alia emergit du-
bitatio: quia dicit Auſtralis, & cum aſsiduis plu-
uijs, ut ſuprà expoſuimus: & tamen primo Epide- Sec.1.tex.
miorum dicit, Hyems auſtrina tota ſqualida. Et 4.8.
rurſus: Cum eſſet tota hæc conſtitutio auſtri-
na & ſqualida. Et per contrariũ in ſecunda con-
ſtitutione eiuſdem, cum eſſet totus annus humi-
dus & aquilonius. Propterea dico, quòd Aquilo Sec.2.text.
& Auſter ex diuerſis partibus flant, ut dixi: 5.
qui à polo Boreas, ſerenitatem & ſiccitatem pa-
rit: qui ab Occidente æſtiuo, imbres multos, in
Hippocratis regione. Auſter qui à polo flat,
humectat aerem, & imbres adducit: qui ab o-
riente, etiam hyemali: ſed qui ab occidente, e-
xiccat.

Primùm quidem.) Adiecit hæc uerba
in libro de Aere & aquis, ut intelligeremus hoc
principaliter agere. & uerè. corpora enim præ-
gnantium cum ſint imbecilliora, citius & ma-
gis afficiuntur reliquis corporibus. Dixit etiam
Primùm: quia tales uere, & non expectata æ-
ſtate patiuntur. Et hoc eſt quod dixit Galenus,
exponens præcedentem Aphoriſmum ſuper uer- Sec.1.
bis illis Hippocratis ſecundo Epidemiorum: Car- "
bunculi in Cranone æſtiui, pluebat in ardoribus "
aqua larga: contingebat hoc per totum, & ma- "
ximè ab auſtro, quando mutatio eſt magna, & "
ad qualitates quæ plurimum faciunt ad corru- "
ptionem: ut in Cranone ad calidum & humi-
dum. dicet enim infrà: Morbi in pluuiarum mul- Aphor.16.
titudine, putredines. At ibi fuit cum maximis ca-
loribus pluuiarum multitudo: uel ſi corpora ſint
imbecillia, ut hic in ipſa ſtatim conſtitutione, non
expectata in aliud tempus mutatione, morbi
fiunt, & maximè cum conſtitutio fuerit præ-
ter naturam temporis. Tria ergo ſunt, quæ
non ſinunt expectari conſtitutionem tertij
temporis: magna mutatio ad qualitates, quæ
ſunt cauſæ putredinis: peregrina & aliena
temporum conſtitutio ab ipſis temporibus, &
imbecillitas ac præparatio paſſurorum corpo-
rum. Cauſam huius cum Hippocrates non
expreſſerit, Galenus aliam ſubiunxit non ſuf-
ficientem, ratus Hippocratem eam prætermi-
ſiſſe. Galeni cauſa ingenioſi inuenti eſt, ſed ſa-
nè ridicula, ſcilicet quòd infantes in utero re-
pentinũ frigus ſentientes, alij quidem debiliores

abortu intereunt. non enim ſufficiunt perferre illud frigus, quod laxa corpora humida & mollia matrum admittunt. alij dum naſcuntur, repentino frigore aeris percußi moriuntur: uel ſi uiuunt, tenues & ualitudinarij uiuunt. Pudet me quod Galenus has nugas ſcripſerit. Primum Hipocrates non ſupponit illud frigus repentè aduenire, ſed per totum uer manere atque augeri. deinde uidetur exiſtimare, quòd caliditas illa hyemis ſit res magna, cum ſit ſolùm tepor quidam, & clemens (ut ille uocare ſolet) hyems: multominus ueris frigus comparandum eſt frigori hyemis.

Cur ergo mulieres non abortiunt infantes in hyeme? cur qui naſcuntur media hyeme, non ſolùm non pereunt, ſed robuſtiores ſunt his qui alijs temporib. naſcuntur? Malè ageretur in Germania, & apud Sarmatas, ſi infantes naſcendo perirēt ob frigus aeris. at tantum abeſt ut frigus Cap.10. *aeris perferre non poßint, ut etiam quod ipſemet Galenus teſtatus eſt in primo de Sanitate tuenda (ſed non meminit) fluuio mergant nuper natos infantulos. Deinde quem calorem maiorem ſentiet infans ex hyeme tepida, qui uix diſcrimen æſtatis & brumæ ſentit: & quomodo calidus aer uel frigidus ad illum penetrabit? malè ageretur, ſi hyeme frigeret infans in utero. at fefellit illum, quod nō animaduertit Hippocratem ſcripſiſſe cauſam huius. Indicio etiā eſt, quòd cauſam difficultatis inteſtinorum & deſtillationis, & lippitudinis ſiccæ, uerba Hippocratis adducens, ſcripſit, abortuum prætermiſit. Ergo generalis omnium cauſa ab Hippocrate traditur hoc modo: Cum hyems fuerit auſtralis, pluuioſa & tepens, corpus totum, & præſertim cerebrum, repletur multo humore pituitoſo (ſcilicet etiam ſalſo, ut bene exponit Galenus) uenæq; laxantur: inde repentino ſuperueniente frigore, generantur grauedines & raucedines, materiáque ad oculos calida deriuatur, quæ foras non exit, conſtrictis omnibus meatibus à frigore (hoc enim rectè etiam à Galeno explicatur) fiúntque lippitudines ſiccæ, id eſt, in quibus lachrymæ non profluunt (communiter enim in lippitudinibus alijs effluere ſolent) & difficultates inteſtinorum, & deſtillationes quæ in ſenioribus etiam citò interimunt, & in prægnantibus eijciunt fœtum: etſi modò ferant uſque ad partum, naſcuntur adeò imbecilles ut uix uiuant: aut ſi ſuperuixerint, languidi erunt, & admodum infirmi, ob naturam illam acrem & crudam à cerebro maxima ex parte expreſſam. Quis tam mihi iniquus erit iudex, qui fabulam illam Galeni de frigore, huic adeò manifeſtæ & ſenſili, atque ab Hipocrate cauſæ ſumptæ præponat? Præſertim cum* Pag.11. *dicat Hippocrates in libro de Sterilibus: Si qua prægnans decem menſes perficere non poteſt, ſed corrumpit, & hoc ſæpè patitur ex huius utero, tum ex toto corpore aquam purgato. Et primo de Morbis mulierum, cum do-* Pag.11. *cuiſſet madidos & humidos uteros non concipere, inquit: Sunt autem mulieres, quæ facilè in uentre concipiunt, geſtare tamen non poſſunt, ſed fœtus corrumpunt tertio aut quarto menſe, nulla alia cauſa manifeſta: ſed id contigit ob eam, quæ relata eſt. Et infrà paulo: Si uteri pleni ſint, membranæ minus cohærent fœtui, atque ita abortiunt. Quis unquam de calore aut frigore hæc audiuit, niſi hæc talia ſint, ut matrem ipſam corrumpant?*

Huius Aphoriſmi exemplum affert ſecundo Epidemiorum: In Perinthum circa ſolſtitium Sec.3. *ferè æſtiuum uenimus: facta eſt autem hyems clementi cœlo auſtrina, uer & æſtas ualde ſine aquis uſque ad Pleiadum occaſum. nam ſi etiam quid aquæ cecidiſſet, id erat uelut minutæ roris guttæ. Et Eteſiæ non ualde ſpirarunt: & qui ſpirarunt, diuulſè id fecerunt. Aeſtate febres ardentes populariter graſſatæ ſunt multæ. Sed quia non adijcit, quod uer fuerit Aquilonium ſeu frigidum, ideo loco fluxionum contigere febres. Manifeſtum eſt autem, quòd cum ſint tria principalia (ut ſæpe dictum eſt) ſcilicet tranquillitas & uenti, imbres & ſerenitas, calor & frigus, quòd in Aphoriſmo (ut exponitur in libro de Aere & aquis) omnes tres mutationes complexus eſt. Voluit autem intelligi per id quod uentos omiſit in præſenti Aphoriſmo, plus referre qualitatum actiuarum & paßiuarum mutationem, quàm uentorum: nam ſecundo Epidemiorum etſi meminiſſet mutationis ex humido in ſiccum, nihil tamen tale ſecutum eſt: illud uerò exemplum nihilominus hîc ualde accommodatum eſt, cum ſi quid in hac mutatione defecerit, intelligere uoluerimus, quid ſequatur. Sequutæ enim ſunt febres ardentes, & quales ibi deſcribuntur, non ſanè ualdè mortiferæ: & maximè quibus puſtulæ quædam rubræ miliaceæ in cute ſubortæ ſunt. Ex his mulierem nullam mortuam fuiſſe, cui hæ eruperint, animaduertit.*

Sciēdū eſt etiā, Galenū exiſtimare omnes hos quatuor morbos uere fieri: cum tamē Hippocra-

tes

tes æſtate omnes præter abortum uelit ſuccedere, ſcilicet lippitudines ſiccæ, difficultates inteſtinorum, fluxiones tam quæ citò interimunt, quàm communes.

Duos tamen adijcit morbos, quos uult ſolum in æſtate fieri: ſcilicet læuitatem inteſtinorum, & aquam intercutem. nam reliquos uult etiam in ipſo uere incipere poſſe: tamen in æſtate magis ſæuire, & fieri magis populares. Sed cur in Aphoriſmo omiſit æſtatis mentionem? certè ſi non in alio aberraſſet Galenus, uenia dignus fuiſſet. Cauſa fuit, ut intelligeremus uere quidē, etiam non ſuperueniente æſtate hæc contingere. meminerat autem ſe declaraſſe in libro de Aere & aquis, quòd rationem docuerat in omnib. generalem, quòd tales morbi ſi etiam incipiant in ipſa conſtitutione, uberius in tempore ſuccedente graſſantur, adeò ut abundante humore perueniant homines ad leuitatem inteſtinorum: ſeu, ut
Aphor. 54. 41. in ſeptima Aphoriſmorum, ex Cornario, à leuitate inteſtinorum, dyſenteria: et Sexta eiuſdem, à dyſenteria aqua intercus: ſeu quod diſſoluta multa pituita hoc etiam per ſe contingat, utroq; modo uerum eſſe poteſt.

Sed cur dixit, Deſtillationes in ſenioribus, quæ citò interimunt? Galenus minus explicuit, quàm ipſe Hippocrates, eum doceat ſe loqui de morbo attonito apertè, cum ſubiungat: Aliqui uerò ſemiſyderati aut dextra aut ſiniſtra parte fiant. Nam ſi materia illa in ualde ſenibus, cum im-
Pag. 11. becilles ſint, & uacuas habeant uenas (primo de Morbis, quod etiam in textu ſuprà ex libro de Aere & aquis retulimus) deferatur per uenas iugulares ad cor, loco grauedinis uel raucedinis, repentè moriūtur apoplectici: ſin per neruos reſoluti, altera ex parte ſyderantur. Liquet autem, quod hic Aphoriſmus contrarios ſtatus ad unguem duorum temporum cum præcedenti facit. non ſolùm autem licet, ſed neceſſarium eſt ſic facere, cum non ex contrarijs contraria ſequuntur, ut hic. nam non ſolùm contraria omnia, ſed quædam etiam prorſus eadem, ut dyſenteriæ: quædam ex parte, ut lippitudines humidæ et ſiccæ, in una fluxiones, in altera acutæ febres producuntur. Abortus autem, nihil habent quod eis reſpondeat.

APHORISMVS XIII.

SI uerò æſtas ſicca fuerit & aquilonia, autumnus uerò pluuioſus & auſtralis, dolores capitis ad hyemem fiunt, & tuſſes, raucedines atque grauedines: quibuſdam autem, & tabes.

COMMENTARIVS.

¶ Tres facit coniugationes Hippocrates libro de Aere, aquis & locis, incipientes ab æſtate, utpote quæ morbos magis pernicioſos adducant: unde etiā quatuor illæ conſtitutiones, quas pro exemplo ponit in primo Epidemiorum, aut eiuſmodi ſunt, aut magis ad has quàm ad duas prius recitatas accedunt. Omittit autem Hippocrates primā harum trium hic, quæ talis eſt, ut melius præſentem ex collatione intelligamus. Si autem æſtas pluuioſa ſit, & auſtro multum perfletur, ſimilisq; ſequatur autumnus, neceſſe eſt hyemem morbidam eſſe: & his qui pituita abundāt, & quadrageſimum annum exceſſerunt, febres ardentes fieri ueriſimile eſt. qui uerò bile abundant, coſtarum & pulmonis inflammationes. Hæc de ſimili. de diſsimili uerò, de qua in præſenti Aphoriſmo eſt ſermo, hæc refert: Si uerò æſtas ſicca fuerit, & aquilonia, autūnus uerò pluuioſus & auſtralis, dolores capitis ad hyemem fiunt (& cerebri corruptiones) & tuſſes, raucedines atq; grauedines, quibuſdam autem & tabes. Nec plus habet ibi, quàm in Aphoriſmo, unde explicatio ex ſuperioribus ſumenda erit: ſolùm id additur de cerebri corruptionibus, quam ſimul cum reliquis quinque affectionibus declarabimus. Cur æſtatis non aſcribat morbos, palàm eſt: quoniam unius temporis morbos deſcribere propoſitum non eſt: & etiam, quia temperata erit huiuſmodi conſtitutio, ac maximè ſine morbis. Sed & autumnus temperatus erit: & ſi modò aliquantiſper calidus & humidus, cum natura ſit frigidus & ſiccus, nō pariet multos neque magnos morbos: ſed ſuperueniente hyeme, à frigore copia humoris pituitoſi, ac etiam feroſi conſtricta in cerebro, pariet omnia quæ dicta ſunt: et in præparatis etiam ad tabem, ex acri deſtillatione phthoen dictam.

Porrò alterius conſtitutionis cauſas aſcribere, non ad præſentem, ut liquet, ſed ſequentē pertinet Aphoriſmum. melius igitur fuerit hic, ut in ſequēti Aphoriſmo, tum hoc quod propoſuimus, tum expoſitionem, tum etiam ut de ortibus ſiderum ſermonem abſoluam: atque quæ Galenus ibi nugatur, partim refellam: partim doceam, quod ille pollicitus neſciebat, ut hic de cauſis mutationum temporum hiſtoriam perficiam. Mutantur tempora ſex ex cauſis potiſsimùm, calidaq; fit uel frigida conſtitutio temporis, ſerena

uel pluuioſa, turbulenta uel tranquilla. Primum ex ſolis motu in ſignifero, cuius cum ſint quatuor puncta principalia, ſi in duo media diuidatur, fient quatuor diuiſiones: quarum duæ ſunt ab æquinoctio ad æquinoctium, in quarum Boreali manifeſtè calor uiget: in Auſtrali autem manifeſtè frigus, ut hic acceſſus ad puncta, ad qualitates manifeſtas pertineat, calorē ſcilicet & frigus: reliquæ duæ à tropico ad tropicum, occultas faciunt mutationes. quod ſol à bruma ad æſtiuum ſolſtitium germinare faciat, et uitam augeat occulta ui: in tota alia medietate contrahit ſe, & uitam debilitat. Cum uerò actio ſolis duplex ſit, occulta et manifeſta: hinc fit, ut uer utranq; cauſam complectatur, generationis & uitæ, calorem ſcilicet & acceſſum: autumnus uerò utranq; oppoſitam. nam & ſol recedit, & abeſt ultra æquinoctialem. Hiems uerò, quæ à bruma incipit, & ſub Aequinoctio finitur, occultè qdē ſole ad nos accedēte, ſaluti & uitæ et generationi utilis eſt: apertè autem aduerſatur, propter ſolis abſentiam ſeu frigus. ita æſtas contraria ratione, licet calore uitæ amica uideatur, occultè tamen uitæ inſidiatur. Vnde plantæ hyeme trāslatæ uiuunt, aut etiam inſitæ æſtate pereunt: æſtate tamen fructificant, hyeme etiam fronde carent. Atque hæc ſumūtur à Ptolemæo, primo de Iudicijs aſtrorum.

Cap. 9. Illud adijcere licet, q; cum Apogeon ſolis noſtra ætate ſit in ſecundæ partis cancri fine, ideo cum tunc uigeat æſtas, erunt æſtates temperatæ: hyems quoque, cum ſol ſub bruma ſit in Perigeo: Antiſcijs uerò noſtris, omnibusq; qui ſub eodem circulo æquinoctio parallelo habitant, contrà eſt. nam hyemes habent frigidiſſimas, cū tunc eis ſol in apogeo ſit: & æſtates feruentiſſimas, quia ſit in perigeo tunc. cum uerò æſtas apud nos, ut dixi, ſæuiat ad 11. calendas Augusti, id eſt, cum ſol diſtat à ſolſtitio partibus quadraginta, hinc fiet ut poſt ter mille et octingentos annos incipiat regio noſtra æſtates pati calidiores, hyemes uerò frigidiores. augebitur autē hoc malum, donec peruenerit Apogeon ad libram octo millibus abhinc ac octingentis annis: tum uerò ob inæqualitatem multis inundationibus & æſtibus ac conflagrationibus concuſſa hæc medietas borealis ſenſim deſolabitur, perſeuerabitq; atque augebitur hoc malum nouem annorum millibus. At interim occultè lædetur conſtitutio uitalis omnium rerum: apertè autem uigebit atq; floreſcet, ut in æſtate ſolet, partes tamen ad polos minus affligentur.

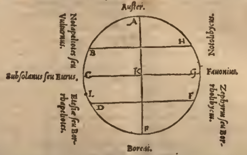
Secundum eſt ex motu lunæ: hæc mirificas habet mutationes, quas niſi ſingillatim explicauero, intelligere nō licebit. Ergo à coitu ad quadrantem ſeptem diebus & dimidio frigefacit & humectat: idem facit ab initio Capricorni ad Arietis initium, imitata ſolem. à ſolis primo quadrato ad oppoſitionem Ver refert, & ab Arietis initio ad Cancri initiū: pariter poſt quindecim dies à coitu, & ſtatim ab oppoſitione cum ſole, & à Cancri initio ad Libram calefacit et ſiccat. At in ultimo quadrante, & à Libra ad Capricornum, ſiccat atque refrigerat. Ponamus igitur, quòd dum Sol eſt in initio Leonis, Luna ſit in Arietis initio, erit æſtas æſtuoſa ratione habitus et luminis Lunæ, & ſigni uernalis: cuius cauſa non multum ſiccabit, licet ſit in quadrante æſtiuo. quare Lunæ effectus cum neceſſariò cōtrarij ſint, ſemper ratione luminis & loci: ideo fit ut uix unquā potuerit conſtitui ratio manifeſta mutationis tēporum ex Luna. Si enim Sol accedat ad nos, & ipſa prope nos parum calefacit ob luminis paruitatem: ſi Sol prope ſolſtitium ſit, et ipſa prope oppoſitionē, erit ultra æquinoctij circulum, ut multum calefacere non poſſit. Hoc ideo factum puto, ne nimis frequentibus & celerrimis mutationibus morbi deſæuirent, & perniciem mortalibus afferrēt. Cum uerò Luna poſt ſolſtitium ſtatim coierit cum Sole, & ad Arietem peruenerit, congeminatur calor, fitq; longa æſtas non æſtuoſa, quoniam plus auget calorem Solis in Leonem ingreſſus, quàm Lunæ quæ antea in eo fuerat potentia.

Tertium eſt, ex erraticis alijs: quarum duæ Venus & Mercurius cum ſemper propè Solem ſint, eodem fermè in quadrante ſunt ſigniferi: quare illorum ratio parum euariat à Solis ratione, niſi quod cum in Leone ſimul fuerint, caliditatem augent, & feruidiorem faciunt æſtatem: cum in Scorpione, inæqualitatem. & ratione atque experimento compertum eſt, peſtiferos facere Autumnos. quod ſi Mars ibi adſit, erit maius malum, & æſtuoſius ualde Autumnus: & ſi Saturnus Martis loco, idem erit quod ad morbos attinet: ſed erit frigidus, nubiloſus: utroque autem modo maximè inæqualis. Porro fiunt quatuor congreſſus earum, ſeu per coniunctionem quæ omnium eſt ualidiſſima, ſeu per oppoſitiones, Saturni quidem cum ſole, refrigeratúrque aer ualde, & cum luna obnubilatur ac denſatur: cum autem Mercurius coit cum Ioue, aut (ut dixi) opponitur, fiūt uenti. Et ſi Mars cum Venere, fiunt imbres & tempeſtates, eóque magis, ſi ſol uel luna acceſſerint:

& ſi

& ſi hæc contingant, cum oriuntur, aut occidunt. Et ortus Saturni atque occaſus refrigerat, Martis autem calefacit, Iouis aerem temperat atque ſerenat. Eſt tertia uis non contemnenda in ſingulis. Nam Iupiter dum accedit, temperat occultè, fouetq; hominum & omnium uiuentium uitam. Eademq; in quadrantibus peragit fermè quæ ſol: niſi quod loco caloris temperat, & ſerenitatem cum leuibus uentis adducit, aut aufert, ut in Sole dictum eſt. Saturnus ab Ariete ad libram temperat æſtatē, hyemes acerbas facit. Et uterque Saturnus & Iupiter prope tropicum hyemalem, antequam eum ſuperauerint, niues magnas mittere ſolēt. at Saturnus à Libra ad Arietem, et ſimiliter Mars, parum mutant temporis ſtatum. Mars tamen ab Ariete ad Libram tepidas facit hyemes, feruidas æſtates, maximè in Leone. Acceſſus Saturni et Martis quomodocunq; fiat, ſeu per longitudinē ſeu per latitudinē, hominū & animalium atque plantarum corpora debilitat, & à temperie euertit: receſſus, utilis eſt.

Quartum, ut dixi, eſt ex ortu ſiderum magnorum, atq; occaſu: præſertim (ut dixi) in Canicula & Arcturo ortum, in Pleiadibus Hippocrates ortum & occaſum conſiderat. Luna quoque illis congrediens his temporibus, auget eorum effectus. ſed, ut dixi, hæc ad ſequentem transferenda ſunt Aphoriſmum. Quintum uerò eſt pluuiarum abundantia uel defectus, de quibus infrà ſuo loco dicemus. Sextum eſt uentorum flatus, Aphor.16
de quibus nunc quæ Hippocrates tradidit in ſuis regionibus, in noſtra & omnib. alijs docere pro-

poſitū eſt. Sumatur noſter orizon a b c d e f g h. cuius in centro k, ut dixi, nos ſemper eſſe neceſſe eſt. et ducta ab Auſtro ad Boream a k e, cum æquinoctij circulum ſecet orizon, ſemper per æqualia ſint ſectiones c & g. nam ſunt circuli magni. Et ideo cum k etiam ſit centrum æquinoctij ex demonſtratis in geometricis elementis, erit c k g ad perpendiculum diuidens a k e. quare ortus æquinoctij & occaſus, quaſi inter Meridiem & Boream, nobis & omnibus in quacunq; plaga habitantibus. Ergo ortus & occaſus æſtiui erūt Boream uerſus d & f, ut dictum eſt: & hyemales b et h, quæ omnia puncta ueris nominibus uentorum præfiniuimus: quamuis aliàs, dum ſcriberemus cōmentaria in Ptolemæum, paulùlum ab hac nominum deſcriptione (quod nondum Dialecticam inueniſſem) uariauerim circa Zephyrum, & quorundam aliorum nomina uentorum: quæ corrigi debent iuxta hanc deſcriptionem, ſeruata mathematica ratione, quæ ibi habetur inconcuſſa. & proponatur ut nobis, quod dicit uernaculus Poeta,

Zephyro ſpira, el bel tempo rimena.

Quòd uētus ille ſub ueſpera ſpirans ſerenat cœlum, iuxta illud etiam:

Zephyro ſpir'el ciel ſi raſſerena.

Et moderatè refrigerat. Subſolanus, nubes Lib. de Aere & aquis Pag. 4.
adducit. & qui inter c d poſitus eſt ab Oriente: cum tamen ſuperius dictum ſit ex Hippocratis ſententia, Zephyrum eſſe nimboſum: & qui ad orientem ſpectant, ſiccos. Ptolemæus in primo libro ponit ſubſolanum ſiccum, ſed Fauonium humidum: ſed ueritas debet conſentire experimento & rationi. Subſolanus humidus eſt, & cali- Tex.cō.39.
dus, & aſſimilatur ueri: Fauonius autem autumno, frigidus & ſiccus: Auſter æſtati et meridiei, ſed ob debilitatem fit calidus & humidus, cum natura ſit calidus & ſiccus: & Boreas frigidus & humidus, ſed ob impetum fit ſiccus. aſſimilatur enim hyemi & nocti. Aliter Subſolanus habitantibus ſub Diaboriſthene, tranſit per parallelum quartumdecimum, ideoq; per terras gelidas, & minimè calidas: & ſi ueniat à loco calido ex c, peruenit in k regionem frigidam, & eſt per pontum Euxinum, ſed procul, & ſinum Adriaticum: ideo eſt lenis & humidus: & pluuias

adducit, non tamen magnas, quoniam eſt prope mare. Sed Eteſiæ cum ſint ualidiores, & ferantur ex Oriente æſtiuo, magis refrigerant, & parum humectãt. Boreas autem, ut dixi, quia propè eſt, ualidiſſimus, & gelidos uentos facit. Zephyrus autem ex parallelo, per Thylen ad nos uenit, per mare Anglicum & Galliam, ideo refrigerat & exiccat. At qui aduenit ex Occidente uernali ſeu autumnali, cum tranſeat per mare mediterraneum, & non uehementer irruat ob diſtantiam, humectat, & imbres ex mari adducit. tranſit enim per Atlantem Africæ tempeſtuoſum. Per idem Vulturnus aquoſior eſt Notolibyco, quia longius aduenit, & uterque calefacit. Tranſit autem Vulturnus per maria Sudum & Mediterraneum, linea ex b in k minus inclinata, quàm ex h in k: quo fit ut minus excalefaciat, et magis humectet. at quæ ex h in k, præceps eſt, & ad Auſtri naturam magis tendit. Porrò Græciam Vulturnus ſuperat, & ideo etiam Græcus dictus eſt: ſed & Cæcias inter Eurum & Eteſias poſitus, per Græciam tranſit, uterq; orientalis & humidus, ſed Cæcias frigidior eſt. Omnis autem uentus præter Auſtrum, & qui ualde propinquus illi eſt, refrigerat, eo quòd cum propè nos eſt, per frigidas regiones tranſit: & eo magis, quo ualidior, & in hyeme flat: uel uere, cum nondum terra calefacta eſt. Venti quoq; omnes contrarij imbriferi ſunt. cogunt enim nubes, & ideo tempeſtates & procellas adducunt. Iuxta illud ergo in unaquaque regione conſiderabimus, quòd uenti cõtrarij tempeſtates adducunt, modò ſint aut ambo ualidi, aut ambo remiſſi: ſed tunc longas faciunt pluuias. Secũda aũt regula: Venti ualidi frigidi ſunt uehementer, atque ideo etiam humidi natura, ſed ſerenitatis autores: remiſſi autem naturam retinent locorum, per quæ tranſeunt. Tertia eſt, Vt uentos omnes ciuitates ab æquinoctijs ortibus & occaſib. temperatos quaſi habeant, & humidos generaliter, quoniam procul flant. Qui uerò ab æſtiuis ortibus & occaſibus, frigidi ob propinquitatem: occidentalibus orientales humidi, occidentales ſicci, ob propinquitatem: orientalibus autem orientales ſicci, occidentales humidi. Ideo Ptolemæus cum eſſet longè orientalior nobis, ſcilicet partibus quadraginta propè, orientalem uentum ſiccum pronunciauit, occidentalem autem humidum. Quinta autem & ultima regula eſt: Venti naturam ſapiunt locorum, per quæ tranſeunt. Si per terras ſiccas & aridas, calidi ſunt ac ſicci: ſi per terras humidas, frigidas, lacus, ſtagna, niues, frigidi ſunt & humidi: ſi per maria, ſicci: ſed ſi leues, pluuioſi. uapores enim deferunt, & cogunt, nec auehere poſſunt. ob id à pluuia & imbribus pluuia, & imbres perſepè madefacta terra adueniunt. Venti enim omnes tunc humidi ſunt, & pluuioſi.

Eſt etiam aliud cõſiderandum circa cauſam æſtatis, ſcilicet quomodo poſt ſolſtitium magis creſcat calor, cũ ſol recedat à nobis. Cauſa eſt, quia noſtra regio adeò eſt frigida, ut ab æquinoctio uſq; ad ſolſtitium totus labor ſit, quaſi in calefaciendo aerem & terram, & præcipuè quòd noctes adhuc ſunt longæ. augetur tamẽ calor et plus ab æquinoctio ad ſolſtitiũ, quàm à ſolſtitio ad uigorem æſtatis. Sed quia illud quod augetur, ultra ſolſtitium magis ſentitur, quia aduerſatur naturæ noſtræ: ideo uidetur magis augeri poſt ſolſtitium, quàm ante. augetur ergo calor poſt ſolſtitium minus, quàm ante ſolſtitium. Demonſtro modò, quod recedente ſole debeat augeri. Proponatur ergo punctus l, in quo dum ſol eſt in noſtra regione, ſi ibi perpetuò eſſet, nec uariaretur niſi uiciſſitudine diei & noctis, temperatus eſſet aer. Tunc ex l in d procedendo augetur calor, hoc eſt uſq; ad æſtiuum ſolſtitium: ſed recedendo par fit calor in punctis medijs receſſus l & d, ſicut acceſſus, qui ſuperadditus iam calori acquiſito auget æſtũ: igitur calor æſtatis augetur, donec ſol redierit ex ſolſtitio in l. Pũctus autẽ l, eſt locus in quo declinatio iam parua eſt: id eſt, finis Cancri, ſeu initium Geminorũ. nam declinatio à ſolſtitio eſt partium trium, & paulo plus quadrãte: ibi etiam in ſingulos dies declinatio ſolis augetur quinta parte unius gradus (ut uocant) et ita dimidio maximi incrementi, propius autem minus. Cum ergo diſtantia à ſolſtitio praua ſit, & etiam ex hoc diſcrimen maioris diei, tunc à minima nocte fermè idẽ permaneat, cum minus ſextante uarietur, & receſſus ſolis à nobis, cum ſit minor dimidio maximi receſſus, et ideò minus refrigeretur aer ex receſſu quàm ex propinquitate incaleſcat: ſequitur generaliter æſtatis calorem tribus his concurrentibus cauſis augeri per triginta dies à ſolſtitio, & tunc incipere ſummum æſtatis uigorem. Menſe quoq; ante ſolſtitium generaliter aerem eſſe temperatum, ita ut calor diei cum refrigeratione noctis temperatum quiddam, & ita de alijs partibus diei correſpondentibus partibus noctis. Et hæc ratio cũ ea quæ ſuperius eſt adducta, ad unguem concordat: & hoc in regionibus borealibus. Rhodus enim, & quæ propiores ſunt æquinoctio, tanto

citius

citus ad ſuum perueniunt temperamentũ, quantum eſt differentia diei ad noctẽ: & quia cum ſol eſt ſub æquinoctio, diſtant ſolũ triginta ſex partibus ab æquinoctij circulo, & tunc dies iã ſunt æquales noctibus, ſequitur ut uer incipiat ſtatim fermè poſt æquinoctium. Accedendo igitur exiſtimandum eſt, ſuppoſita æqualitate diei & noctis, uiginti quatuor partes diſtantiæ facere temperatum tempus. Et tantundẽ diſtant ultimæ declinationes utrinq; ab æquinoctiali, & tantundem fermè diſtat etiam ſol à nobis quarto nonas Aprilis, cum uer eſt, & aer temperatus nobis, id eſt maximè cõueniens naturæ humanæ: uerè aũt, quantum decet, calidus & humidus. Manifeſtum eſt ergo ex hoc, quòd quanto ulterius procedit æſtas, eo caloris incrementa ſunt fermè inſenſilia: licet propter ardores iam urgentes magna uideantur.

APHORISMVS XIIII.

SI uerò aquilonius & ſiccus, ijs qui naturam habent humidiorẽ, & mulieribus conferet: reliquis autẽ erunt lippitudines ſiccæ, & febres acutæ, & diuturnæ: nonnullis uerò & atræ biles.

COMMENTARIVS.

Pag. 8. ¶ Sic legitur hæc pars in libro de Aere aquis & locis, atq; etiam ab Hippocrate exponitur, ut
» coniuncta primæ parti præcedentis Aphoriſmi:
» Siquidem æſtas ſicca fuerit, & aquilonia, au-
» tumnus etiam aquilonius & ſiccus: & neq; ſub
» Cane neq; ſub Arcturo pluuioſus cõfert pituito-
» ſis natura, & maximè his qui humidi ſunt, &
» mulieribus: bilioſis autem infeſtiſſima hæc conſti
» tutio exiſtit. Valde enim exiccantur, acciduntq;
» eis lippitudines aridæ, & febres acutæ ac diu-
» turnæ, & aliquibus bilis atra. Siquidem quod li-
» quidiſſimum ac aquoſiſſimum in bile eſt, conſu-
» mitur, denſiſſimum uerò & acerrimum relinqui-
» tur. quod idem accidit ſecundum eandem ratio-
» nem, & circa ſanguinem: unde hi morbi his ac-
» cidunt. Pituitoſis autem hæc omnia commoda
» ſunt. exiccantur enim, & in hyemem perducun-

tur minimè humecti, ſed reſiccati. Palàm eſt, quod in hoc loco cũ coniungatur eis uerbis præcedenti in Commentario recitatis, Si uerò æſtas ſicca fuerit & aquilonia, illud præſupponere, quod etiam in Cõtextu docet. legi etiam debet, Et diuturnæ, non grauedines. litera enim Græca corrupta erat ex πυρετοὶ ὀξέες χρονικοὶ, pro κόρυζαι. ſic Hippocrates in libro de Aere aquis ac locis, ſic Celſus libro ſecundo legit. Cap. 6. Cap. 1. Ariſtoteles prima Problematũ utrunq; prætermittit. Galenus ſuo more legit in utroq; textu, Grauedines ſeu κόρυζαι, et utriuſq; omittit expoſitionem: grauis & accuratus certè expoſitor, dignuſq; pro quo quidam tantum digladientur. Dixi ſæpius, nec accuſare benedicta, nec omittenda utilia: ſed non illi fauendum ea in parte, in qua uolũtate, non neceſſitate aut difficultate labitur. Sed & in hac ſententia eſt Fuchſius, qui ubi poteſt, ſolitus eſt carpere Braſauolũ: cuius eſt hoc ex Hippocrate inuentũ. Deinde quod maius eſt, ſi ſic legatur, ratione caret. Sunt qui legant, χρονικαὶ πολυχρόνιοι.

Explicatio Aphoriſmi perbreuis eſt: Si æſtas & autumnus fuerint ſicci & aquilonij, id eſt frigidi his qui humidiori ſunt temperie, uel ratione ſexus, ut mulieribus: commodus erit humido, ſuperfluo, ſiccato. Bilioſis aũt hæc conſtitutio erit infeſtiſſima. nã qđ liquidiſſimũ eſt, atq; aquoſum, à quo tẽperari ſolet, bilis abſumitur: quod in cerebro eſt relictũ ad oculos, ſi extrudatur, facit lippitudines ſiccas. intellige tamẽ alteri⁹ generis ab his quæ in ſuperiore deſcriptæ ſunt Aphoriſmo, ſcilicet deteriores, utpote à bile flaua ualde reſiccata. quòd ſi nõ extrudatur humor, fient atræ biles: ſi uerò ſint humores in toto corpore, fient febres acutæ. Quòd ſi reſiccetur ſanguis, ut inqt, fient relicta melãcholia, febres ualde diuturnæ.

Per hæc eadẽ explicemus, quæ in præcedẽti Aphoriſmo explicare promiſimus: Si tam æſtas q̃ autumnus fuerint auſtrales et pluuioſæ, in hyeme ſubſequẽti cõtracto multo humore corrupto fient febres ardentes ex ſalſa pituita, in his qui pituita abundauerint: quib. uerò bilis ſuperabũdat, coſtarũ et pulmonis inflãmationes. hic enim humor corrupto ſanguini copulatus, facile penetrat in huiuſmodi loca, cum calor nõ adeò urget. Ideo adiunxit, In utroq;: ſed tamẽ magis ꝓpter hoc, in his q quadrageſimũ annũ exceſſerint. Siqdẽ infrà dictur⁹ eſt, ultra hãc ætatẽ (id eſt, quadrageſimi anni) morbi laterales, et pulmonis inflãmationes. Omnia igitur hæc bellè congruũt inuicẽ. Aphor. 30.

Reliquum eſt, ut quæ Galenus pollicitus eſt, quæ tamen præſtare ſe nõ poſſe (tanquã poſſet) intelligebat, exponam. (Primũ igitur incipere) docet inchoandum eſſe à ſimplicibus temporum intemperiebus. Hoc eſt hic extra propoſitum: dicetur autem ſuo loco. Deinde uult tranſire ad duas & tres & quatuor conſtitutiones temporum, atque in hoc numero qui annum complet, terminari. hoc etiam malè. nam ut ſuperius docui ex Hippocrate in tertio Epidemorũ, Cons. 4.

in conſtitutione peſtilenti ipſe amplectitur undecim penè tempora.& duos annos, igitur nõ oportet hunc finem ſtatuere, nec temporis in anno, nec quatuor conſtuutionum: ſed methodum tradere, qua omnibus ſatisfaciamus, ſeu ſint paucio res quatuor, ſeu plures. Igitur qui exempla Hippocratis intellexerit de duabus conſtitutionibus, ſeu morbi in eis cõtineantur, ſeu transferantur in tertiam, de omnibus intelliget. Sed nec uult Hippocrates, ut dixi, ut à medijs temporibus incipiamus, ſed ab extremis, ſcilicet æſtate uel hyeme: quod cum fecerimus, uel erunt ſimiles, uel contrariæ. Vtrarumq; autem harum dedit exemplũ: tria in contrarijs tanquam difficilioribus, & unum in ſimilibus ut faciliore. Si uerò fuerint partim contrariæ, partim ſimiles, ex utriſque extremis facere licebit coniecturam. Cum uerò differentiæ ſint tres, ut dixi, in qualitatibus actiuis et paßiuis, et uentis (nam ſerenitas ad ſiccitatẽ pertinet, ut humida qualitas ad imbres & uentos, niſi dum flant) parũ referre putet, niſi quatenus calefaciunt, refrigerant, exiccant aut humectãt. manifeſtum eſt redigi hæc omnia in ſexdecim coniugationes tantum, nec plures: cum Galenus non auſus ſit de illis agere, exiſtimans forſan eſſe penè infinitas. nam cum æſtatis conſtitutio ſit neceſſariò calida & humida, uel ſicca uel frigida, & humida uel ſicca: autumnus uerò ſequens, ſi ei ad unguem eſſe debet cõtrarius, etiam quadrifariàm uariabitur. ſi ſimilis, quadrifariã rurſum. erunt igitur omnes modi octo, totidem hyemis cum uere. Igitur modi principales erunt ſexdecim, quorum cum certiſsima ratione quinque attulerit exempla, quibus ſexdecim modi illi cognoſcuntur, palàm eſt non potuiſſe nec plura ab Hippocrate exponi ſine loquacitatis ſuſpicione.

Quorum cauſa præſentem Tabulam ſubtexuimus.

1	XI.	*Hyems Frig. Sic.*	*Ver Cal. & Hum.*
	XII.	*Hyems Cal. Hum.*	*Ver Frig. & Sic.*
2	XI.	*Hyems Frig. Sic.*	*Ver Cal. & Hum.*
	XIII.	*Aeſtas Frig. Sic.*	*Autumnus Cal. & Hum.*
3	XIII.	*Aeſtas Frig. Sic.*	*Autumnus Cal. Hum.*
	XIIII.	*Aeſtas Frig. Sic.*	*Autumnus Frig. Sic.*
4	XIIII.	*Aeſtas Frig. Sic.*	*Autumnus Frig. Sic.*
	Additus,	*Aeſtas Cal. Hum.*	*Autumnus Cal. Hum.*
5	XII.	*Hyems Cal. Hum.*	*Ver Frig. & Sic.*
	XIII.	*Aeſtas Frig. Sic.*	*Autumnus Cal. Hum.*

In his cum commune ſit, duo tempora, & ſibi inuicem ſuccedentia accipi, quorum primũ habet qualitates uehementes, ſecundum remiſſas: non fit uarietas, niſi quoad qualitates. quarũ una ſemper eſt actiua, alia paßiua, uel in temporibus, uel in commutatione tantũ. Sunt igitur quatuor, in quo ſingulæ conſtitutiones conueniunt: tempora duo ſuccedentia. Primum, cum exceſſu: ſecundum, propè temperatum, & qualitates actiua & paßiua: tria uerò diſcrimina uel temporũ uel qualitatum, uel quod commutentur aut maneant. Si ergo tempora ſint eadem, & non commutentur qualitates, ſolum ſint diuerſæ, fit quarta coniugatio. Si tempora ſint eadem, & commutentur, neceſſe eſt qualitates eſſe diuerſas: aliter eſſet eadem conſtitutio. fit ergo prima coniugatio. Si tempora ſint eadem, qualitates eædem, neceſſe ut ſi ſint diuerſæ conſtitutiones, ut una commutet, alia non. igitur fit tertia coniugatĩo. manifeſtum eſt ergo, quòd in eiſdem temporibus non poſſunt eſſe plures quàm tres hæ coniugationes. Si autem tempora diuerſa ſint, uel commutant, & qualitates ſunt eædem, & fit ſecunda coniugatio: uel qualitates ſint contrariæ, & fit quinta coniugatio. Quod ſi uelles ut manerent, et qualitates eſſent eædẽ aut diuerſæ, oportuiſſet

tuiſſet

tuiſſet addere ſextũ exemplum hyemis & ueris ſimiliũ: & tunc cũ addito, & 14. fuiſſent factæ duæ cõiugationes, atq; expletus numerus omniũ coniugationũ, quæ in hoc caſu excogitari poterant. Sed non fuit neceſſe, quia hæ cõiugationes fuiſſent cõpoſitæ ex 14 Aphoriſmo, & ſecunda & quinta cõiugatione. Cum enim in eiſdem temporibus manentibus expoſuiſſet duo exempla in quartodecimo, & addito Aphoriſmo, diuerſorũ aũt temporũ & eiuſdẽ qualitatis in ſecunda cõiugatione, et diuerſarum in quinta, patet propoſitũ.

Quòd uerò polliceatur ſe expoſiturum librũ de Aere & aquis, nemo exiſtimet id perfectum eſſe ab eo: neq; enim auſus eſt illum explicare, cum ei uideretur difficillimus. nam cum plures alios libros minoris momenti expoſuiſſet, hunc pulcherrimum, & adeò in ore omnium, ſi auſus eſſet, inter primos expoſuiſſet. At non expoſuiſſe optimè animaduertit Braſauolus, uir maximi iudicij inter noſtri temporis ſcriptores: tametſi in hoc uno de Oribaſij expoſitione iudicio cæcutierit. Sed quod non expoſuerit (ut ille ait) Galenus eum librum, ex multis conijcitur. non adnumeratur ab eo nec in libris De libris proprijs, nec de ordine propriorum librorum, nec citatur ab illo ullibi, ut ſolet in alijs facere. nec Oribaſius cum in eum ſermonem incidiſſet, nec Aetius, nec Raſis, nec Auicenna, qui plures illius libros, qui nunc non extant, uiderunt, ullibi mentionem illius fecere: ut conſtet, illum rei difficultate deterritum non auſum exponere.

Quod uerò paulo antea.) Proponit tria genera habitationum. temperatam per ſe: dicitq; eam eſſe, quæ eſt ſub zona contenta inter parallelas, inter Coum & Gnidum. Coos inſula diſtat ab occidẽte partibus 57, ab æquinoctiali partibus 36, minutis 26. & Gnidus Veneri dicata ciuitas, aliàs Cnidus, in Peloponeſo Doris, iuxta Halicarnaſſum, ab occidente partibus 50. ab æquinoctiali 37 diſtans. Rhodo paulo borealior, quibus Pergamus eſt borealior, ſcilicet partibus 39. minutis 45 diſtat, ab occidente partibus 57. minutis 26. Sed Rhodos & Coos inſulæ ſunt, Pergamus & Gnidus in continenti. Itaque Pergamus extra temperatam regionem eſt. Quædam regiones ſunt prorſus intemperatæ, ut Aegyptus & Libya propter calorem, Thracia & Pontus ob frigus. Tertium genus eſt regionum, quæ per accidens ſunt temperatæ, ut quæ in littore maris ſunt. In calida enim, ut Libya & Aegypto, tẽperantur perpetuo flatu uentorum frigidorum, in Ponto & Thracia ob loci humilitatem calidiora redduntur. hoc dixit, ut Pergamum temperatã eſſe oſtenderet hoc ſecundo genere temperamenti, licet non primo. eſt enim in littore maris. Dicit ergo hæc quæ hic ſcripta ſunt, ſolum intelligi debere in temperata regione. Nolo nunc ob prolixitatem hic de temperamento regionum agere. Satis ſit regiones & ciuitates ſitu reddi, & cœlo, temperatiores.

Ordo autem temporum.) Locus eſt, ut quæ de ortu & occaſu ſcripta ſunt ab Hippocrate, nunc aperiã. Ortus ſiderum & occaſus triplex eſt: Coſmicus, Chronicus, & Heliacus. Coſmicus, ſiue, ut ita dicam, mundanus eſt, cum ſingulis diebus aſtra omnia & ſol emergunt ſupra orizontẽ, ut uideri poſſint, et uocatur ortus: cum uerò mergũtur ſub occidente, dicũtur occidere, uideri enim nõ poſſunt. hunc modũ cum ſit diurnus, & nõ poſſit eſſe cauſa morborũ, aut mutatiõis aeris, ob breuitatẽ Hippocrates nõ curauit. Secundus, eſt ortus & occaſus Chronicus, ſeu potius Nycterinus, id eſt nocturnus. cũ aſtrũ enim ſtatim poſt occaſum ſolis exoritur in orientis parte, quaſi cõtra ſolem, dicitur Chronico ortu oriri: Et ſi ante ortũ ſolis ex occidẽtis parte occidit, Chronicè occidere dicitur, ut ſemp aduerſo ſole aſtra oriãtur & occidãt Chronicè. Tertius, eſt Heliacus. Solari enim ratione oriũtur aſtra, cũ ante ortũ ſolis ex eadẽ parte oriẽtis aſtrũ ſub crepuſculo matutino exoritur: occidit uerò, cum poſt occaſum ſolis ſtatim aſtrũ ſolitũ uideri in occidẽte, nõ amplius uidetur. bifariã enim occidere tũc dici poteſt: et ꝙ poſt ſolẽ occidat aſtrũ, & quòd propter ſolẽ paulo poſt abſcõdatur, deſinatq; uideri (ut ſemp accidit) præterq̃ in luna, Mercurio et Venere, quæ nõ ſemper cũ ueſpertino in crepuſculo apparẽt, poſt abſcõduntur. Hippocrates hunc occaſum, q duplici ratione poſſet dici & Heliacus & Chronicus, & ortũ Chronicũ negligit, ut q ambo fiãt ueſperi, & in crepuſculo ueſpertino: ſolũ curat ortũ Heliacũ et occaſum Chronicũ aſtrorũ: quoniã uterq; cõtingit in crepuſculo matutino. Sed ortus Heliacus fit ex parte orientis, occaſus autẽ Chronicus ex parte occidentis. Proponatur ergo Orizõ alicuius regionis a b c d, ecliptica d e f. circuli ei parelleli a m et b c h, ut tota plaga cœli cũ ſignifero et inſignibus, quotquot aſtris uidentur, in ea contineatur. Palàm igitur eſt, ꝙ aſtrũ m orietur in a, et occidet in r quotidie: et aſtrũ l ortũ iam eſt in f, & occidet in d: & aſtrũ o orietur in b, et occidet in c, & aſtrũ n orietur inter f & a. Cũ ergo neceſſario ſol ſemp ſit in circulo d e f, ponatur ſub terra

prope

prope f, ſic ut iam illuceſcere incipiat: omnia aſtra quæ erunt in c, d, r, uel propè, ut uſque ad

s, t, u, chronicè occidere dicentur. quæ ſi nõ multum ab ecliptica diſtent, erunt fermè oppoſita ſoli. Cum ergo Pleiadum ſolum occaſum conſideret, hæ uerò non multum abſint ab ecliptica, & ipſæ ſint in uigeſima tertia parte Tauri: manifeſtum eſt, q. incipient occidere octauo Idus ſeu die ſexta Nouembris. atque hic occaſus fermè per quindecim dies extenditur. cum enim ipſæ fermè ſint immobiles, & ſol moueatur ex p uerſus d, ſemper intẽpeſtiuius occidẽt, donec occident ante crepuſculum, & tunc iam non dicuntur occidere. creduntur autem tunc multum poſſe hæc aſtra in huiuſmodi occaſu, adeò ut faciat initium primæ partis hyemis, finiatq; autumnum. Sed ex parte orientis, cum aſtra ſub ſole ſunt, nullam habent uim, teſte Ptolemæo. Cum ergo recedit, do nec uideri poſsit aſtrum quod antè eſt, tunc oriri dicitur heliacè, ſeu ortu matutino. Hic ortus diuerſus eſt trifariàm, ex natura aſtri. nam Saturnus uideri poteſt in 11 parte ante ſolem, Iupiter in 10, Mars in 12, Venus in 6, Mercurius in 10. omneſq; cum ſunt in Libra, omnes etiam planetæ ratione contraria in Piſcibus uel Ariete non uidentur, niſi poſt 20 partes diſtantiæ: quod contingit ex obliquitate aſcenſionis, et natura ac magnitudine ſtellæ. Solum in Venere hoc fallit. per uigintiquatuor enim minuta diſtantiæ à Sole in Piſcibus uideri poteſt, & in Ariete, et in Aquario paulo plus dimidia parte: cum tamen obliquè aſcendant. quod accidit maximè ex eo, quòd tum eſt in Perigeo fermè eccentrici, & parui circuli: cum ſit ſoli iuncta, & ob ſolis ſplendorem. Sola luna oritur ueſpertino heliacè, occiditq; chronicè eodem tempore: ut ortus heliacus ſit idem cum occaſu chronico, cum ueſperi primò à coitu in occidente ſub crepuſculo uideri incipit. Tertia cauſa eſt aſtri latitudo, ut in Sirio ſeu Canicula, qui cum ad meridiẽ 40. partibus fermè declinet, exoritur multo ſeriꝰ quàm oriri deberet. Ex natura enim ſplendoris & ſitu in longitudine oriri deberet in diſtantia 15. partium à ſole, & ita oriri circa nonas Iulij. At uerò cum diſtet 40 partibus ſemper à ſole, aut paulo minus, & ſit ſidus ſplendidiſsimum totius cœli, non ſolùm ob magnitudinem, ſed claritatem luminis, ac copiam: cum talia ſidera (ut etiam luna) 25 partes diſtantiæ, & etiã minus exigant à ſole ut uideantur: liquet, modò ante ſolem oriatur, poſſe uideri, nec aliam in longitudine exigere diſtantiam. oritur ergo cũ decima parte Leonis. Ergo dies caniculares incipiunt 11. calendas Auguſti. prope id quod etiam Plinij tempore, ſcilicet 15. calendas Auguſti, cum prima Leonis parte. Arcturus autẽ oritur 13. calendas Octobris, cum tertia parte Libræ, qua inchoat autumnum. Ideo ratio Hippocratis propter ſtellarum motum nunc euariat. Autumnus enim decem diebus ante Aequinoctium certa ratione inchoare debet. Hos autẽ quatuor ortus & occaſus, ſcilicet in Cane & Arcturo ortum, in Pleiadibus ortum & occaſum, obſeruat Hippocrates. in ſua enim regione Arcturi ortus imbres multos demittebat. Sed uideamus quomodo ſol impediat aſtra uideri. Certè cũ eſt prope ſidus, & cum prope orizontem. experientia enim oſtendit, quòd quanto aurora magis illuceſcit, tanto magis abſconduntur aſtra. propinquitas autem ad aſtrum nõ impedit, niſi quatenus pars illa clarior eſt. Vnde aſtrum quandoque propius ſoli uidebitur, cum ſol magis ab orizonte ea in parte diſteterit, et procul magis abſcondetur, cum duæ lineæ, quæ à ſole ad orizontem & ad aſtrum unà fuerint. Sit ergo ſol in p, linea p q eſt ad orizontem breuiſsima. itaq; aſtrũ in l melius uidebitur quàm in k, licet k magis diſtet à ſole quàm l. Iuxta hoc ſi placeat de ſtellis, quæ non plus quindecim partibus ab ecliptica diſcedunt, rationem ortus colligere, ex arcu k l & l p colliges, ut Monteregius docet arcum k p, iuxta Monteregiũ in Tabulis primi mobilis. Sed & conſiderare oportet arcum p q, & inclinationem (ut dixi) lineæ p k à linea p q, & tempus quo apparent aſtra. nam ſi ſit æſtiuum, melius uidentur ob ſubtilitatem aeris, & etiam regionem, & hominum qui uidẽt qualitatem, adeò ut ſit coniecturalis. Regio alta facit ut aſtra melius uideantur: et ſi aer ſit tenuior, & qualitas temporis etiam uariat. Vnum non eſt prætermittendum, plus prodeſſe diſtantiam ſolis ab orizonte, quàm ab aſtro: quandoquidem aſtrum

Lib. 3. de Iudicijs Tex. 40.

Lib. 12. Cap. 47.

quanto

quanto magis aſcendit ſub crepuſculo, eo ſemper minus uideatur. unde tum illius diſtantia à ſole parum prodeſt. Hæc ſunt, quæ uelle uidebatur docere Galenus: cogita modò, ſi uel tantas difficultates imaginari potuiſſet. credebat enim rem hanc eſſe facilem. Ideo longè melius feciſſet, pedem (ut dici ſolet) extra medicinam non efferre: quem cum quidam ſequi conati ſunt, ridiculos ſe uel tritiatis artium præbuere.

Reliquum eſt ut doceamus modò, qua hora maximus calor & frigus uigeant quocunque tempore anni, & quæ habeant incrementa ac decrementa quibuſuis horis diei. Deſumpta autem eſt ratio ab his quæ in præcedenti docuimus Aphoriſmo de temporum natura: ſed illa eſt ſimplicior. Sit ergo orizon a b c d. & eius centrum e, et circulus per initiũ Cancri f g b c, cuius centrũ k, ſectio cum orizonte b e, eritq́; portio b f c maior medietate. ducatur igitur k e per centra, & ſuper k ad perpendiculum m k n & b c. quæ cadet infra illam: quoniam b f c portio maior eſt

ſemicirculo. Secet ergo e k in h, & ducatur circulus per initium Capricorni o q a d, cuius centrum ſit s. puncta interſectionis orizontis a & d. erit ergo arcus a o d ſuper orizontem minor medietate circuli ex ratione ſphæræ. & ducatur a d ſecans o h in p. Diuidantur ergo k h b et k h c per æqualia lineis h g & h l: itemq́; anguli o p a, & o p d per æqualia, lineis p g et p r. erunt ergo ex demõſtratis in ſphæra arcus f b & f c, item o a, et o d ſemidiurni ſuorum temporum, ſcilicet æſtatis et hyemis. Et ex demõſtratis in Geometricis arcus f g & f l maiores medietate arcuum ſemidiurnorum. quia lineæ h f & h l maiores ſunt lineis h l & h c: & k f, & h g maiores h g, & h b. & per eadem arcus o q & o r minores arcus ſemidiurni medietate, ideoq́; circulus q a & r d. nam lineæ p d & p r maiores ſunt lineis p r & p o: & ita p a & p q maiores p q & p o. & anguli, ut dictum eſt, contenti ab illis lineis, æquales ſecundum comparationem. Quia ergo homo reſpectu circuli f b c eſt in h, & circuli a q o r d in p, & circuli a b c d in e, erit ut ſol tempore æſtatis augeat calorem uſq; ad l, ſi oriens ſit b. obtinet enim ibi mediam altitudinẽ, & ſub æquinoctio uſq; ad dimidium arcus ſemidiurni poſtmeridiani, & in hyeme uſq; ad r, poſito quod ſol oriatur æſtate in b, & hyeme in a. Conſtituatur ergo regio, cuius maxima dies ſit ſexdecim horarum, & minima horarum octo: igitur ſub æſtiuo ſolſtitio erit meridies hora ſextadecima, tempore æquinoctij decimaoctaua: brumæ, uigeſima. calor igitur maximus erit in æſtate, hora uigeſima cum dimidia, quia arcus f l eſt maior quatuor horis: tempore autem æquinoctij hora uigeſimaprima, tempore brumæ hora uigeſimaprima cum dimidia: qa o r eſt minor r d. nam ſi eſſent æquales, eſſet caloris uigor hora uigeſimaſecunda ad unguem: at hyeme anticipat, ut dixi, quantum poſtponit æſtate.

Frigus autem cum maximè ducat originẽ ab ortu et occaſu ſolis, ſicut calor à meridie augetur poſt occaſum ſolis, donec deſinat crepuſculũ in tempore æquinoctiorum: ſed accedendo ad mediam noctem minuitur propter ſolis ad angulũ aſcenſum, ita ut media nocte minimum ſit, uerũ ſtatim augetur à media nocte uſq; crepuſculum matutinũ, quod eſt frigori, ut meridies calori, augeturq́; ad ortum ſolis uſq;. Sed in æſtate frigus non augetur niſi ad mediã horam ante finem crepuſculi ueſpertini, & in matutino uſq; ad dimidium horæ ante ortum ſolis. Qui ortus ſolis eſt uelut punctum medium arcus ſemidiurni poſt meridiem: in bruma uerò augetur frigus media etiam hora poſt crepuſculum ueſpertinũ, & manè hora media poſt ortum ſolis. In æſtate ergo erit maximus calor diei, hora uigeſima cum dimidia: maximus calor nocturnus hora quarta, maximũ frigus ueſpertinũ hora media, matutinũ ſeptima cum dimidia. Bruma frigus diurnum horá ſextadecima cum dimidia: calor maximus uigeſima prima cum dimidia: frigus nocturnũ maximum hora una & media, minimum octaua.

APHORISMVS XV.

EX anni autem cõſtitutionibus, quod in totum dixerim, ſiccitates imbribus ſunt ſalubriores, & minus mortiferæ.

COMMENTARIVS.

Cauſam cur imbres plures morbos generẽt, Galenus docere nititur: cur ſint mortiferi magis, non docet, ſed ſuo more accuſat Hippocratem peruerſi ordinis: nec uidet ſequentẽ Aphoriſmum

rismum

riſmum eſſe demonſtrationẽ præſentis: ita multipliciter peccat. Igitur uolens hoc demõſtrare in ſequenti Aphoriſmo, morbos omnes qui ab imbribus & ſiccitatibus fiunt, enumerat: quod Galenum animaduertere decuit. Quod ad ordinẽ attinet, Hippocrates propoſuit, quæ ſunt per ſe manifeſta, cum abundant hi morbi in temporũ mutationibus: ideo tũ licet animaduertere, quod imbres plures pariunt morbos, & magis mortiferos ſiccitatibus. Doctrina etiam generalis cum ex ſenſibus ortum habet, à proprijs ad generalia procedit: utq; ſæpius dixi, hic eſt modus Hippocratis. Sed quod ad textum attinet, Galenus præſupponit euacuationem excrementorum fuliginoſorum & ſeroſorum quadrifariàm: ſponte per cutim, balneo, medicamento, exercitatione. Balneum ſolùm quæ extima ſunt purgat, medicamentum nocet plura euacuando quàm oporteat.

3.1.D.2.c.1. *Sed Auicenna dicit, quòd etiã perturbando corpus, ut ſuprà prauitate propria medicamenti: uel*

2.Aph. 36. 37. *quia ueneno ſum, uel quia nimis exiccat aut excalefacit. Exercitatione: ſed hic non docuit cauſam, cur non adeò in pluuia ut in ſiccitate ſatiſfaciat. Dico, non poteſt ſatisfacere adeò bene, cũ tempus eſt humidum & aquoſum, ſicut quando eſt ſiccum: ideo tranſmitti poteſt hic lapſus. Alia cauſa principalis, cur pluuiæ ſint magis morboſæ, eſt qualitas humida, obnoxia putredini. At cum illud prætermittat (Minus mortiferæ) cum*

Aphor.7. *ſuperius dixerit, In ſiccitatibus febres acutæ fiunt: excuſatione dignus non eſt. Si quis contendat illum tueri, quod antea dixerit Solum morbos acutos fieri, nõ tamẽ plures: fateor hac in parte Galenum ſatisfeciſſe: ſed non in illis uerbis, Minus mortiferæ. Acutæ enim febres toto genere ſunt magis mortiferæ cæteris morbis, ut in li-*

Pag.2. *bro de Morbis acutis. Nullus expoſitorum auſus eſt hunc locum declarare. Solutio colligitur ibidem ex differẽtia inter morbos acutos, & febres acutas. Morbi acuti (inquit) ſunt, uelut phrenitides, morbi laterales, peripneumoniæ & febris ardẽs, & hi magna ex parte lethales ſunt: & quoniam abſceſſibus maxima ex parte copulantur aut conſtant, ideo in imbribus & ex imbribus maximè fiunt, non ſiccitatibus: ſiccitates autem pariunt febres acutas. at hæ non ſunt ma-*

Conſti.1. *gna ex parte mortiferæ, ut habetur primo Epidemiorum, ubi dicit, quòd ex ardentibus febribus*

Sec.3. *nulli moriebantur: & ſecundo eiuſdẽ, ubi oſtendit paucos ex huiuſmodi acutis febribus mortuos eſſe. Quod ſi febres ardentes non ſunt ualde lethales, multo minus acutæ. Dicit autem in Aphoriſmo, acutas, nõ ardentes: ardentes autem ſunt acutarum grauior ſpecies.*

Sed cur non dixit ſolum (Minus mortiferæ) Reſpondeo, quòd per ſalubriores uoluit nos intelligere in ſiccitatibus morbos gigni plerunq; breuiores: in pluuioſis autem temporibus, & longi, plurimi & breues: in ſiccitatibus, breues etiam ſunt, minus mortiferi. Poteſt autem ſimpliciter etiam illud ſalubriores referri generaliter, quòd rariores fiant morbi, non ſeparando genera inuicem.

Hippocrates in libro de Humoribus inquit: Pag.4 & 5.
Ad ſqualores ſequũtur febres, itemq; ad pluuias. Cæterùm ſiccitates & auſtrinæ ſunt, & aquilonares. Conſiderare autem oportet pluuias, ſi continuæ ſint, aut alternis diebus, aut per alios circuitus, et ſi magnæ uel paruæ fuerint. Ex primis aquis, ubi poſt multam ſiccitatem aduenerint, de aqua intercutem prædicere licet. Porrò de his atq; alijs, ſcilicet nubibus & temporibus, huiuſmodi dicemus ſuo loco: illud ſolùm quod obſcurius eſt docebo, ſcilicet pluuias efficere aerem humidiorem, qui poſt longas ſiccitates auidius hauſtus in toto corpore uelut in potantibus aquã multam, generare aquam intercutem.

APHORISMVS XVI.

MOrbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiũt febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, & attoniti, & anginæ: in ſiccitatibus autẽ, tabitudines, lippitudines, articulorum morbi, urinæ, ſtillicidia, & inteſtinorum diffi cultates.

COMMENTARIVS.

¶ Hunc Aphoriſmũ nec Galenus, nec qui eũ ſecuti ſunt, perfectè intellexerunt. enumerat de lõgis morbis, ut doceat mortales magis eſſe eos qui fiunt per imbres, quàm qui per ſiccitates. ex ſiccitatibus enim ſola tabes, & inteſtinorũ diffi cultates perimunt, & ſerò: eorum autem qui fiunt per imbres, lethales ſunt omnes, & citò etiã quidam, præter comitiales. Liquet ergo, quòd hic Aphoriſmus præcedentem demonſtrat. ſed non omnino manifeſtũ eſt, quòd φθινάδες phthoen ſignificet. nam tria ſignificat apud Græcos, φθίσιν, ἀτροφίαν, καὶ καχεξίαν. ut tabes apud Latinos, phthiſin, malum habitũ, & hecticã. Exiſtimandum eſt, potius atrophiam ſignificari, quæ & calida & ſicca temperie hectica eſt, frigida et ſicca ſenij: hectica ſimplici ſiccitate atrophia nominatur. Sed cur non nominauit, ut antè, fe- Aphor.7.
bres

bres acutas hic, cum ſolas eas gigni eo in loco di-
xerit, nullius alterius morbi facta mentione? hoc
certè uerè eſt perquirere mentem Hippocratis.
Manifeſtum eſt, Hippocratem ſuperius loqui de
morbis, qui fiunt in ipſa conſtitutione: hic uerò,
qui fiunt poſt ipſam conſtitutionem confirmatã.
Siccitas cum demonſtratur, facit febres acutas:
cum autẽ perſeuerauerit, tabitudines, ut ita dicã,
& eiuſmodi morbos gignit. Indicio eſt, quòd, ut
dixi, hi duo Aphoriſmi præſentes quatuor ſupe-
rioribus coniunguntur. Siccitas enim ubi diu
prædominetur, nimis abſumpto humido humo-
rum, non amplius gignit febres acutas. Et ſi ob-
ijcias uerba illa: Et ſi annus magna ex parte talis
fuerit? Reſpondeo, loqui de conſtitutione domi-
nante, quæ ſæpius repetitur, non tamen ex toto
confirmata eſt. Duplici enim modo qualitates
morbos procreant, uel ut permutantes aerem,
atq; ita ſuprà ſiccitatis uim abundè declarauit:
uel ut aerem & corpora præparat, & ſic de illa
in præſenti Aphoriſmo agit. Porrò de cauſa mor
borum ex imbribus, non eſt dubitandum. Per
diuturnos enim imbres multi craßi, frigidi ac len
ti generantur humores, ex quibus fiunt febres
longæ, alui profluuia, putredines, morbi comi-
tiales, attonitique. Solum reſtat ut dubitemus,
quomodo ex his humoribus fiant anginæ, &
quid per putredines intelligat, cum non ſit ueri-
ſimile nec de febribus nec de abſceßibus illum lo
qui. Quòd etſi Galenus multa perperàm addu-
cat, & quater reprehendat iniuſtè Hippocra-
tem, licet in tabitudine eum defendat, ſcilicet in
articulorum morbis, urinæ ſtillicidijs, inteſti-
norum difficultatibus: defeſſus tamen tot illius
contradictionibus & impudenti accuſatione, ut
in fine Cõmenti etiam Dioclem & Mneſitheũ
damnet præter Hippocratem, ad ipſam merã ex-
poſitionem Aphoriſmi tranſire decreui.

Anginas fieri ex deſcenſu pituitæ multæ ad
fauces, certum eſt: ut etiam docetur tertio de
Pag. 4. Morbis, ubi curat eam ſuffumigio ſulphuris &
bituminis, & purgatione per elaterium: uoca-
Pag. 3. túrque paracynanche. Et in Secundo: Angina
„ fit, cum pituita in capite commota, aceruatim
„ deorſum fluxerit: & in maxillis & circa col-
„ lum conſtiterit. Et licet hanc cynanchen uocet,
„ alia tamen eſt ab ea quæ fit ex phlegmone, cum
Pag. 8. acuta febre. de qua loquitur infrà his uerbis:
„ Febris corripit, & rigor & dolor capitis, & ma
xillæ intumeſcunt. unde paulo pòſt ſubijcit: Si
„ uerò tumor ipſi oboriatur, & ad pectus deſcen-
„ dat, rubeatq; & ardeat, amplior ſalutis ſpes eſt.

Has duas ſpecies adeò bene diſtinxit in libro de
Victu in acutis, his uerbis, ut nil melius: Angi- Pag. 14.
na fit, cum fluxio multa & glutinoſa ex capite „
tempore hyberno aut uerno ad uenas iugulares „
influxerit: & hæ fluxionem ampliorem propter „
amplitudinem attraxerint. Quum autem frigi- „
da & glutinoſa ſit, ſpiritus tranſitus obturabit, „
tum etiam ſanguinis, ipſumq; congelans immo- „
bilem reddit, quum natura frigida ſit, & obtu- „
randi uim habeat: & propterea ſuffocantur lin-
gua liueſcente. Alterius autem inflammatæ pau-
lo pòſt his uerbis: Quum uerò fluxio æſtiuo uel „
autumnali tempore calida & nitroſa ex capite „
deſcenderit, ex temporis natura calida & acris „
facta: talis ubi eſt, mordet et ulcerat, ſpiritumq; im „
plet, & erecta ceruicis ſpiratio accedit, & ſic- „
citas multa, & quæ uidentur gracilia apparent: „
& poſteriores colli tendines diſtenduntur, & „
uelut in tetano contenti apparent, et uox abru- „
pta, et ſpiritus paruus, et illius retractio denſa „
atque uiolenta. his arteria ulceratur, et pulmo ar „
det, cum non poßint extrinſecus ſpiritum indu- „
cere. Et ſi non ſponte hæc affectio extra ad „
colli partes deferatur, grauior eſt, et ineuitabili- „
or: et propter tempus, et quòd à calidis et acribus „
humoribus fiat.

Per putredines intelligit depaſcentes omnes
morbos, ut in quarto de Morbis. Vnde in ſecun- Pag. 12.
do Prædictionum: At uerò nomæ lethalißimæ Pag. 7.
ſunt, quarum putredines profundißimæ, ni- „
gerrimæ ac ſiccißimæ ſunt. Prauæ etiam „
ſunt ac periculoſæ, quæ nigram ſaniem remit- „
tunt: albæ uerò ac muccoſæ putredines ut mi- „
nus occidunt, ita magis reuertuntur, & diutur „
niores ſunt. Palàm igitur eſt, de huiuſmodi gene-
ribus ulcerum loqui.

Sequitur ut de ſtillicidio urinæ dicam, quod
humores acres ſua ſponte inducere nati ſunt.
nam quod acriores humores fiant ex ſiccitate,
nulla alia qualitate adiecta, nemini dubium eſſe
poteſt. hi humores, ubi confertim ad ueſicam
irruentes, ſi non putruerint, quendam affectum
generant (quem ego ſæpius quàm uolui, tamen
ſemper ſine noxa expertus ſum) ſimilem teneſ-
mo inter ani morbos, quamuis deſit acritudo.
Vnde conantur mingere, guttasq; etiam expri-
munt: manifeſtum eſt autem, hunc affectum ad
στραγγουρίαν, ut dicemus, non δυσουρίαν per- Aphor. 32.
tinere. Similiter ex eo acri humore, qui inteſti-
na ueſica teneriora erodere aptus eſt, fit inteſti-
norum difficultas. Vnde peſsimè atque iniuſtiſ-
ſimè accuſat Hippocratem, qua in cauſa etiam à

Braſauolo ipſe Galenus meritò damnatur.

Sed quod eſt ultimum, atq; Galeno paradoxum eſt, quod addit de articulorum doloribus: perabſurdum enim uidetur hos fieri ex ſiccitate, qui ex humoribus craßis & frigidis fieri ſolent, cum tamē eadem ſit cauſa quæ in febribus, 5. Aph. 63. inquit Hippocrates: Quibus febres longæ, his tubercula aut dolores ad articulos fiunt. Cum ad caliditatem longitudo febris nihil faciat (minus enim calidæ ſolent etiam eſſe longæ febres: & ſint quantumuis calidæ, longitudo calorem non auget) palàm, eſt ob ſiccitatem in articulis dolores fieri: ſeu ſiccato humido, per quod facilè circumuertitur iunctura, ſeu aliquo tenuiore influente humore. Senſus igitur Aphoriſmi eſt: In longis febribus ſi materia abundauerit, fient tubercula: ſi defecerit, articuli laborabunt. Cuius Pag. 4. cauſam docuit in libro de Flatib. dicens: Amplius etiam & articuli ante febres exoluuntur. calefacti enim nerui diducuntur. Itaq; cum ex ſiccitate poſtmodum iuſto plus contrahuntur, dolent, & non mediocriter. Eſt autem conuerſa ratio quaſi aquæ intercutis, in priore Aphoriſmo explicatæ. A' longa enim & non intermittente ſiccitate tenduntur omnes neruoſæ partes, & ſimul ſiccantur ac franguntur, quaſi propriam amittentes temperiem.

APHORISMVS XVII.

Quotidianæ autem cōſtitutiones aquiloniæ quidem corpora denſant, & bene firma & bene mobilia, bene colorata, & melius audiētia faciunt, & aluos exiccant, oculos mordent: & ſi pectus dolor prius aliquis obſederit, dolorē augent. Auſtrinæ diſſoluunt corpora, & humectant, auditū obtundunt, capita aggrauant, & uertigines oculorum faciunt: atq; corporibus difficilem motum præſtant, & aluos humectant.

COMMENTARIVS.

Opere precium fuerat magis hunc Aphoriſmum quinto illi comparare (Auſtri, auditum hebetantes, caliginoſi, caput grauantes) & uidere in quónam inter ſe differant. Videtur primum ibi noxarum ſolùm meminiſſe, hic uerò & commodorum. ſed hoc paruum eſt, & Hippocrate indignum: tum præſertim, quòd neq; hic incommodorum omnium meminerit, tuſſis, faucium horroris: ſi quidem ac δυσηκοΐαι. Mirum eſt autē, tam obliuioſum eſſe, fuiſſeq; Galenum, ut etiam Hippocratem oblitum eſſe huiuſmodi Aphoriſmi fateri cogamur? abſit. Cum ergo ibi planè de Ventis ipſis locutus ſit, dicens (Auſtri:) uerum ſtatim ſubijcit, Cum huiuſmodi tempeſtas præualuerit: & rurſus, Si uerò Aquilonia fuerit: at hic etiam, auſtrinæ: igitur utrinq; de conſtitutionibus agit. Verū Galenus, & cum eo Philotheus, Aphoriſmorum expoſitor, ſolo nomine Græco inſignis, illius tamen plerunq; imitator compendioſus, affirmant hic de uentis ipſis Hippocratem agere, illic aūt de pluriū dierū diuturna conſtitutiōe. Quod forſan uerum eſſe ob id credere decet, quòd hic morbos, ut dixi, multos prætermittat, quos illic connumerauit. Etenim uentus, ut res repentina, mutare ualetudnem & habitum poteſt, morbos autem efficere non poteſt. Indicio etiam ſunt uerba ipſius Aphoriſmi Græca: αἱ δὲ καθημέριαι καταστάσιες. Sed tamen cur in boreali uento plura hic adduntur, quæ ibi prætermittuntur, non itidem autem in auſtrali? Forſan ob id, quòd uentus auſtralis ab auſtrali conſtitutione parum differt, cum uentus is lenis ſit: at Boreas cum ad nos magno cum impetu ueniat, ipſa mutatione maius diſcrimen affert.

Cauſam huius docebat Hippocrates in libro de Sacro morbo his uerbis: Cum igitur etiam his Pag. 8 quæ adeò magna ſunt, ac potētia, in tantū dominetur (ſcilicet Auſter) & corpus ſentire cogat, ut ex horū uentorū actionibus trāſmutetur, neceſſe eſt ab auſtris quidē ſolui atq; humectari cerebrū, et uenas laxiores reddi: ab aquilonijs uerò flatibus, quod ſanißimū eſt, in cerebro cōpingi: quod uerò morboſißimū ac humidißimū eſt, excerni, et forinſecus circumuallare, atq; ſic defluxus in horū uentorū mutationibus ſuccedere. generaliter itaq; hæc. Propriè uerò hæc in tria capita diſtinguit Galenus, operationes naturales et animales, miſtumq; quoddam: uelut inquit, Bene colorata ad naturales pertinet operationes, bene mobilia ad animales, bene firma ad utrunque. Sed tamen quod ad colorem attinet, pudet me in robur facultatis concoctricis hoc reducere: ut iecur unius diei, imò ne integræ quidem ſpacio ita robuſtum & temperatū euadat, ut facies benè coloretur. Sed hoc contingit ob calorem intus reductum cum ſanguine, deinde quadam ui ad faciem expreſſum.

Quòd igitur ad omnia ſigna attinet, eadē ratio quæ in quinto, eadem quoq; in regionibus & ciuitatibus & cubiculis obſeruanda. nam & uentorum & conſtitutionum & regionū, in quibus huiuſmodi uigent, tum urbium & domorum, pro

ratione idem erit iudicium. Solum ergo uidentur explicanda quatuor illa quæ in ſuperiore Aphoriſmo poſita non ſunt, ſcilicet denſare corpora bene mobilia, & firma reddere, & audientia melius. non enim hoc, ut quidam putant, pro exemplo aliorum ſenſuum, ſed ſingulariter eſt intelligendũ. Obducitur enim auri, omiſſa cartilagine & cute, quæ exterius annexa omnibus in cõſpicuo eſt, membrana quædam, quam tympanũ uocant, trãſuerſim deducta: & ſub ea foramen eſt, quod in cauitatem in oſſe temporis exculptã fertur. in ea autem cauitate tria ſunt oſſa, quorum duo mallei ſuper incudem iacentis, ſatis aptè effigiem præbent. habet enim incus duos pedes, ut ita dicam, & ſuperficiem non æqualem, ſuperius planam dentis molaris, duas tantum radices habentis in ſpeciem: malleo uerò manubrium, & in fine acies quædam, retrò reſpiciens prominet,

Veſal.1. Anatomiæ cap.8.& poſteriores.

ex qua parte infrà uergit mallei tubulus: hic in membranæ quaſi initio nerui quinti paris rami, malleum ambientes, ipſe neruus radicibus illius ſubiacet: unde etiam foramen cæcum, & tertiũ oſsiculum. quare cum ab Aquilone membrana tendatur, os illud in quo cauitas oſsiculaq; et neruus ſiccentur, reſonant primùm in aere inter oſsicula, osq; temporis contento uoces, ac demum in neruum ſpecies transfunditur, ac in cerebrũ deducitur, ut tandem audiatur. Liquet autem, nõ eſſe huiuſmodi ſtructuram in alijs ſenſibus, unde nec generaliter dictum de illis.

Sec.3.

Denſat corpora frigidum, ut etiam ſexto Epidemiorum, & duriora reddit: ſed id præcipuè, ſi

Pag.2.

poſt calidam adhibeatur, libro de Humidorũ uſu. Vnde ortum illud problema, cur calida citius congeletur quàm frigida? Vbiq; ob id gentiũ frigidiſsimum uinum & aquam bibere licet, effoſſo altius puteo, etiam ſub laticibus, inde immiſſa feruenti aqua in ferreo uaſe puro. De firmitate di-

Pag.12. 21 & 25.

cebat Hippocrates libro de Affectionibus: Robuſta efficiunt corpora, quæ carnem denſam & multam generant. denſitas igitur ad firmitatem facit. Porrò de frigoris uiribus loquitur in quinta

Pag. 10 & 11.

Aphoriſmorũ, & in ſecundo de Dieta. Sed illud non prætermittendum, frigida hæc non ſolùm conſiderãda ut exterius nos afficiunt, ſed etiam ut intus aer ipſe hauritur: nec ſolùm ut frigidus eſt, ſed etiam ut ſiccus: Boreas enim talis eſt. Cur uerò mobilia? & illud nõ difficile eſt, humido corpus grauante abſumpto. quæ enim leuia ſunt, uehementius & facilius agitantur atq; aguntur.

Καὶ ἰλίγγους ἐμπίπτουσι, ἐν δὲ τοῖσι ὀφθαλμοῖς, id eſt, Et uertigines in oculis fiunt. ſic enim uertit Theodorus Gaza, cui uni plus credendum eſt in hac cauſa, quàm uniuerſis interpretibus Latinis: ut qui Græcus natus ſit, et exquiſitiſsimam ſcripſerit Græcam grammaticã, ut rationem dicendi nemo melius callere potuerit: omitto modò, quod opus illud omnibus intactum de Animalibus Ariſtotelis, quod nemo aggredi aut tentare auſus eſt, Latinum fecerit adeò egregiè, ut nullus poſt quicquam mutare tentarit. Sed rei ipſius natura hoc demonſtrat, quippe quid eſt dicere, oculis difficilem motum præſtat. Solum cognoui tres, quibus oculorum motus eſſent conſpicui: Filius meus natu maior, anagnoſta meus, puer duodecim annorum: Benedictus Cataneus Papienſis: & uxor Pauli pharmacopolæ Illyrij, amici mei. in alijs quem motum oculorum uides notatu dignum, ut ei qui mouet, difficilis uideri poſsit? itáne præſtigiatricem quandã ſcientiã Hippocrati tribuemus, qui eam adeò curioſè ſemper explodit, tum maximè in libro de Morbo ſacro? Tandẽ pudeat hos, qui relictis rebus ipſis uerba ſectantur puerilia. Ob id autem adiecit Oculorum, quia alia eſt uertigo cerebri, quàm dium eo uerbo explodere uult, ut cuius materia ſit eadem quæ comitialis & ſyderationis, Galenus è directo pugnans, de illa potiſsimũ intelligi exiſtimat. at Hippocrates de hac oculari, quæ nõ ex ea materia fit, ſed ſolis uaporibus fit. Neq; enim unius diei conſtitutio materiam congregare poteſt, comitiali aut ſyderationi aptam. At Galenus putat de huiuſmodi intelligi, non animaduertens inter conſtitutionem longam auſtrinã, & unius diei uentum auſtrinum, multum intereſſe. nam cõſtitutiones auſtrinæ diuturnæ, comitiales & ſyderationem mouent: boreales his morbis aduerſantur. at ſi ad unius diei flatũ reſpicias, nunquam uidi ex Auſtri flatu quenquam ſyderatum, ex boreali plures, inter quos Patricij generis amicus noſter Ludouicus Madius, atq; id iure. Cum enim uehementes ſint, pituita redundante in cerebrum coaceruata, antequam abſumatur, exprimit in cerebri uentriculos perſæpe, & interficit.

APHORISMVS XVIII.

PEr tempora anni, uere quidem & prima æſtate pueri, & qui hos ſequuntur ætate, optimè degunt, & ſani ſunt maximè: æſtate uerò & autumno, uſque ad aliquid ſenes: reliquum & hyeme, qui mediam ætatẽ habent.

COMMENTARIVS.

¶ Qui uolunt uer temperatũ eſſe, uellem ut id mihi dicerent, non id omnibus in ætatibus prætulerit cæteris tẽporibus? Sed omitto hæc, quandoquidem confundunt omnia, qui exponũt hunc Aphoriſmum. Tria igitur conſiderat Hippocrates, & ex his quartum unum quoddam efficitur. Quod ad uitæ longitudinem attinet, & corporis ſalubritatem, uer omnib. ex æquo prodeſt, ut calidum & humidum. Quod ad robur, quicunq; caloris naturalis copiam habent, hyeme melius degũt, quòd coactus calor omnia munia melius perficiat: quòd uerò ad temperandam naturam, omnes melius degunt in contraria temporis qualitate. Ergo pueri & adoleſcentes uere & prima æſtate. ut enim pueri uere, ita adoleſcentes prima æſtate, id eſt ad æquinoctium uſque, optimè degũt, tum generali ratione, tum ſimilitudine, quia calidi ſunt, & humidi. Vtraque autem harum qualitatum fouet naturalem calorem & uitam. Hoc eodem tempore etiam calor naturalis in uiſceribus latet, ut prima Aphoriſmorum. Ex tribus ergo cauſis omnes concurrunt. Optimè degere, eſt robuſtos eſſe ſine querela. iidem etiam (dicit) ſani ſunt maximè. Vnum ad habitum & uires, aliud ad ſanitatẽ pertinet. Senes non fruuntur hyeme priuilegio reditus caloris, adeò ut æſtate omnibus partibus melius affectis temperati uideantur. unde colliquatis humoribus crudis, à multis morbis interim interquieſcunt, & robuſtiores ſibi uidentur. Idem etiam in principio autumni, ut dixi: quia ante æquinoctium olim ab Arcturi ortu incipiebat. ea autem pars calida erat, & humida propter pluuias. Qui media ætate ſũt, contracto intus calore, & etiam temperato eo qui eſt in corde, omnia aduerſa contemnunt. Eſt ergo temperamentum humanum ſimpliciter, & qui ad hominem, & caloris naturalis uigor. Hoc idem ergo in temperaturis, in regionibus & cubiculis, ac ueſtibus: ſed & regiones ad anni tempora. In Germania æſtas, in Aethiopia hyems erit ſaluberrima: Rhodi autem uer. Porrò habitum bonũ de-
Pag.3. clarat in Parangelijs conſiſtere in calore, ſpiritu, concoctione humorum, uniuerſaq; uictus ratione atq; ſtructura. Pendet autem hic Aphoriſmus ex tertio huius particulæ, & ſcribitur li-
Pag. 4. bro de Humoribus, ut dictum eſt: ſed non explicitè. Per uerba autem illa, Et qui hos ſequuntur ætate: eos intelligit, qui uſq; ad incrementi finem
p. Cõrad. peruenunt: id eſt uſq; ad annũ uigeſimumquin-
Cont. 20. tum, ut aliàs docebimus,

APHORISMVS XIX.

MOrbi omnes quidem in omnibus temporibus fiũt: quidam uerò magis in quibuſdam ipſorum & fiunt, & excitantur.

COMMENTARIVS.

¶ Morbos proprios unumquodq; tempus decernit, & præcipuè ſecundum temperiem: duas tamẽ cauſas Galenus affert in Cõmentario ſuo, cur omnes morbi omnibus temporibus fiant. Vnam prorſus naturalem, ſcilicet temperaturã, & ætatum diuerſitatem: alteram fortuitam, rationẽ uictus. Vnde factum eſt, ut Patauij aliquando ſoli Hebræi ægrotarent certo morbi genere: aliquando ſoli non ægrotarent, cum morbus popularis graſſaretur in ciues. Baſileæ, cum magna pars ciuium ex peſtilenti morbo uno anno extincta eſſet, aduenarum unus uel alter tantùm ex eo morbo abſumptus eſt. Si igitur ex temporis ratione peculiares morbi regnare deberent, ob alias duas cauſas omnes promiſcuè, ſequitur ut facta miſtione partim omnes regnare debeant: ſed peculiariter & magis, quædam certa genera. Sed quis credat hanc doctrinam, ei quæ de miſtione temporum tradita eſt, ſuccedere debere, cum hæc ſimplicior uideatur? Sed audi: ualidiores eſſe conſtitutiones compoſitas, de quibus dictum eſt, nemini dubium eſſe poteſt, cum ex his morbi populares oriantur, qui paucos intactos relinquunt: et tamen longè pauciora genera morborum comprehendunt, cum ſimplices longè plura: igitur cum à notioribus inchoandum eſſet, rectè fecit Hippocrates, hos poſt illos collocans: non antè, ut uoluiſſet Galenus.

Cæterùm uideamus, poſtquam hic Aphoriſmus generalis eſt, quot modis tempora morbos efficiant. id enim eſt uerè ſcire, ſcilicet cauſas intelligere, & quomodo illorum ſint cauſæ, ut Ariſtoteles ait. Ergo primùm tempora morbos producunt uel ratione loci ſolis, uel motus eius, uel comparatione ad præterita: uelut æſtas ratione loci ſolis mouet febres ardentes & tertianas, quoniam calida & ſicca generat bilem flauam multam, & eam etiam accendit. Ratione motus autem, uer generat puſtulas & lepras & impetigines, natura tranſmittente ab intus ad extra. quod enim conceptum eſt, tunc protruditur, ut etiam in arboribus quæ germinant, & herbis quæ à terra erumpunt. Ratione temporis præcedentis, ut uer generat atram bilem & furorem ob humores genitos in autumno antè, qui nõ potuerunt digeri per hyemem ob ſubſequẽs frigus,

& grauedines & raucedines et tuſſes ob pituitam præcedentis hyemis. Et in autumno ſtillicidia urinæ, et difficultates inteſtinorum ob bilem flauam in æſtate genitam, & melancholiæ & furores ob ſolis ſitum. Talis enim humor generatur, & aqua intercus ob imbecillitatem caloris naturalis, quæ aduenit ob receſſum ſolis à nobis. Sic omnes hi morbi ad has tres cauſas reducuntur. quorum etiam cauſa ſubijcit, & in æſtate uernos plurimos, & in autumno itidem æſtiuos plurimos fieri. Porrò de prima cauſa generationis morborum, ſcilicet qualitate temporis, egit [Pag.4.] *longa tractatione in libro de Humana natura: de* [Aphor.1.] *cauſa autem ex ſolis motu, dictum eſt ſuprà. De generatione humoris dicit in ſequenti Aphoriſmo.*

APHORISMVS XX.

VEre etenim furores, & atræ biles, & morbi comitiales, & profluuia ſanguinis, & anginæ, & grauedines, & raucedines, & tuſſes, & lepræ, & impetigines, & uitiligines, & puſtulæ ulceroſæ plurimæ, & tubercula, & articulorum morbi.

COMMENTARIVS.

¶ Enumerat quatuordecim morborum genera, è quibus comitiales, tuſſes, grauedines, raucedines, tubercula quid ſint, iam declaratum eſt. Similiter docuimus, quonā pacto omnes hi morbi ad hæc tria principia reducantur: ſingulos reducere decet, tamē breuiter. Nam ad materiam in hyeme genitā grauedines, raucedines & tuſſes: ad genitam in autumno lepræ, impetigines, uitiligines, puſtulæ ulceroſæ, furores & atræ biles. omnes enim hi ex materia excuſta fiunt: ad alterutrius comitiales & anginæ, ad utriuſq; articulorum morbi. Ad hæc omnia facit motus ſolis, ſicut etiam ad tubercula & profluuia ſanguinis motus ſolis & locus. Sanguis enim & materia miſta ex bile, et pituita in hominibus morboſis loco ſanguinis generantur, ex quibus fiunt tubercula.

Reliquum eſt igitur, ut ſeptem morborū principaliorum eſſentiam atq; cauſas etiam explice-
23. *mus. Hippocrates ſexta Aphoriſmorum: Si timor & triſticia longo tēpore perſeueret, tale eſt melancholicū. Quod etiam ad fugiendam homonymiam, Fuchſius uertit atrā bilem. ſigna ergo huiuſmodi morbi, ſunt timor & triſticia. Cuiuſmodi autem ſit, declaratur in Epiſtola ſenatus & populi Abderitarū ab Hippocratē, cuius tota ſumma eſt, quod alienā ſentiret à communi hominū conſenſu, diceret, ageret, præſertim uerò etiam in his quæ uel dictu impoßibilia, uel factu damnoſa eſſent: ut quòd uolucrum uoces attētus exploraret: hoc enim non poteſt ſciri, quid ille uelit. quodq; diceret infinitos eſſe Democritos, cum unus tantum eſſet: & quòd noctu ſurgeret, hoc enim damnoſum. His enim quinq; ſignis præſertim melancholia dignoſcitur: de qua cum multi loquantur, pauci norunt propria ſigna. Eſt autem morbus non lethalis, ut dignoſcitur ex uerbis illis in ſeptimo Epidemiorum: Timocharis ſeruus* [Pag. 19.] *cum ex atrabiliarijs eſſe exiſtimaretur à tot ac talibus uiris, mortuus eſt ſimiliter circa eoſdem dies. Quaſi dicat: Si fuiſſet, non tam breui ſpacio perijſſet. Retulerat enim antè, Canonis ſeruam ex dolore capitis cum clamore etiam inſanientem, in quadraginta diebus mortuam eſſe. Differt autem furor ab atra bile, ſexto de Mor-* [Sec.3 ult. textu.] *bis uulgaribus: Similiter & bilioſum & ſanguineum corpus atrabiliarium fit, ſi non habet euacuationes. Sanguineum enim in melancholiam, bilioſum in furorem tranſit. Arabes melancholiam ſuo nomine uocant, furorem autem maniā. Hi differunt à præcedentibus, quod minantur, uerberant, & ſe præcipites agunt: quod alij nō faciunt. Si tamen in ſola cogitatione maneant errores hi, nec loquantur aut agant, nondum ſunt melancholici. Profluuia ſanguinis quatuor ſunt generū. Aliqua non extrà erumpunt. unde illud primo de Morbis: Si ſanguis ex uulnere aut ue-* [Pag.2.] *na eruperit in ſuperiorem uentrē, neceſſe eſt ſuppurari. Secundus modus, cum foras erumpit naturaliter, ſed in maiore quantitate: ut ex hæmorrhoidibus aut menſibus. uel aliena qualitate, ut primo de Morbis mulierum, cum ſanguis ex u-* [Pag.22.] *tero conturbatus, & nonnunquam ter in menſe eruperit. Tertius eſt, cum non naturaliter, ſed ſponte erumpit, ut è naribus. de quibus dicebat Hippocrates: Quibus ſanguis multus fluit ex na-* [6.Epidem. Sec.6.] *ribus, qui quidem decolores mero modo ſunt, his parum prodeſt: quibus uerò colores rubicundi, non ſimiliter. Eſt autem ſanguis calidißimus natura, & bile calidior: primo de Morbis. Nec* [Pag.2.] *meretur ſanguis appellari iuſtè, niſi cum rubicundus ac ſyncerus fluxerit. ſecundo eiuſdem. Hoc dictum ſit pro intellectu dictorum Hippo-* [Pag.2.] *cratis, cum dicit fluxiſſe ſanguinem niſi atrum, aut aliū addiderit, palàm eſt debere intelligi ſyncerum ac rubicūdum. Quartus modus eſt, cum nec naturaliter nec ſponte ſanguis fluit, ſed uelut in uulnere et in ſectione uenæ. De uulneribus*

Sec.5. Hippocrates ſexto de Morbis uulgaribus, in-
quit: In uulneribus ſanguis concurrit, curandum
eſt igitur ut uacuum repleatur. quomodo intelli-
Pag.16. gendum, ibi explicabitur. Et ſeptimo eiuſdẽ: Vul
nera ſanguinem fundentia, exudantia, maligna.
Pag.13. Sed in Coacis prædictionibus ſcribitur, Rigen-
tia loco exudantia: & ſubijcit, Sic affecti lo-
Conſt.3. quentes latenter moriuntur. Vnum non præter-
mittam, nimis neceſſarium circa hoc quod dici-
Pag.9. tur primo Epidemiorum, ſcilicet quòd ſanguinis
larga eruptio è naribus, in febribus ardentibus
multos ſeruauit, modica uerò occidit. De anginis
faciebat Hippocrates tres ordines in Prognoſti-
cis: Pernicioſiſsima, & quæ citò interimit, non ul
tra quartam ſe extendens, ſæpe etiam ipſa die. cu
ius ſunt tria ſigna præcipua: recta ſpiratio, dolor
uehemens, & nullum ruborem nec tumorem in
faucibus aut ceruice apparere: Pernicioſa ualde,
cum tumor & rubor in faucibus apparet: Et ſim
pliciter pernicioſa, cum non ſolùm fauces, ſed &
ceruix rubent. Talium enim & pleriq; moriun-
tur, cum abſq; decretorio ſigno euanuerint. De
Pag.ult. lepris, impetiginibus & uitiliginibus, hæc ha-
bentur ſecundo Prædictionum: Impetigines &
lepræ & uitiligines albæ, quibus quidem iuue-
nibus aut pueris aliquid horum factum eſt, aut
paulatim conſpectum, in multo tempore auge-
ſcit: de his non oportet exiſtimare eam papula-
rum eruptionem eſſe ex abſceſſu, ſed eſſe mor-
bum. Quibus uerò horum aliquid repentè ma-
gnum contigerit, hoc ſanè eſt ex abſceſſu. Nam
uitiligines albæ ex letaliſsimis morbus fiunt, ue-
4.Aph.74. 6.Apho.9. lut & tabidus morbus: lepræ autem, & impeti-
gines, ex morbis ab atra bile factis. Liquet igi-
tur, non de huiuſmodi ſermonem eſſe, ſed de his
quæ paulatim iam factæ augentur. De reliquis
duobus dicemus in ſequentibus.

Aphor.9. Quòd uerò dixerit, Ver ſaluberrimum eſt:
quia ipſum generat ſolum ſanguinem, qui ſola po
teſt peccare quantitate.

APHORISMVS XXI.

AEſtate autem nonnulli horum,
& febres continuæ & arden-
tes, & tertianæ febres plurimę, & uo
mitus, alui profluuia, lippitudines, &
auriũ dolores, oris ulcerationes, &
genitalium putredines, & ſudamina.

COMMENTARIVS.

¶ Nõ ubiq; cõiunctiones Latina lingua recipit
cõgruè, ubi Græca. Duas enim nonnunquã, ſi-
mul, & duas negantes pro una recipit. Prima au
tem uerba non indigent interpretatione. primũ,
morbi quicunque ex materia genita in uere, æ-
ſtate rurſum fieri ſolent, ſi non antea facti ſint:
ut profluuia ſanguinis, et tubercula. Et qui etiam
ex præcedentis temporis materia nondum facti
fuerint, ob qualitatis defectum, ut articulorum
morbi. indigent enim plerunq; maiore aeris cali
ditate. Enumerat autem decem morbos, ei tempo
ri peculiares, è quibus febrium tres ſpecies pri-
mæ: uomitus, alui profluuia, & lippitudines, ma
nifeſtè pendent ex materia, quæ in æſtate gigni
ſolet, ſcilicet bile flaua.

Sed & oris ulcera, et genitalium putredines,
& ſudamina ob æſtum: at de quartana ex Cel- Lib.2. ca.
ſo, quamuis Galenus octauo de Placitis Hippo-
cratis & Platonis eam addiderit, dicerem ex- Cap.6.
pungendam. Sed omnino quartanas plures exu-
ſta bile in æſtatis fine fieri uidemus. Difficultas
eſt de aurium doloribus. quod enim commiſci-
tur Galenus de capitis repletione: Si caput æſta
te repletur, nullo tempore anni immune erit. Di-
co ergo ſolutionem huiuſmodi longè aliam eſſe:
Auris meatus ſiccus eſt, & ſtrictus, ut colligi-
tur libro de Carnibus: ideò nõ facile recipit ex- Pag.5.
crementa, niſi tenuiſsima. craſsiſsima enim deſe-
runtur ad palatum & nares, mediocria ad ocu-
los. ideo dicebat libro de Affectionibus, quòd pi- Pag.2.
tuita ad illas etiam intus defluere ſolet: intellige
attenuata, quæ per ulteriorem attenuationem a-
quæ calidæ digeritur, unde etiam in febribus au
res bile replentur, ut in Aphoriſmo. Ideò cum æ-
ſtate abundent tenuiſsimi humores in ea, maximè 4.Par.18.
aurium dolores & phlegmones etiam excitãtur:
lippitudines eodem modo ſiccas oboriri diximus.

Reliquũ eſt, ut de octo enumeratis alijs mor-
bis agamus. Sudamina inquam, ſunt puſtulæ te-
nues, rubræ, quæ per totum corpus oriri ſolent,
aquea materia ſudoris in illis contenta, quas uul-
gus Ferſam appellat Mediolani: uix inter mor-
bos dignæ adnumerari, niſi Hippocrates ad mul
titudinem & frequentiam reſpexiſſet: hoc ipſo
forſan, ut in talibus facere conſueuimus, nomi-
nis additione contentus. uocantur enim ἱδρῶα
Græcè. Genitalium putredines. Galenus tertiũ
Epidemiorum citat: & rectè, non ita ſecundum.
inquit enim: Erat ex his omnium grauiſsimum, Conſt.3.
ubi circa pubem & pudenda ulcera & ſacer i-
gnis ac ſuppurationes accidiſſent. Cauſa autem
colligitur libro de Natura fœtus: quoniam locus Pag.6. Et
ille calidus eſt. ad eum enim confluunt uenæ mul lib. de Ge-
tæ, & propter calorem genitalium, & humidus nitura, in prin.
etiam: & ibi fit concuſsio multa, & raritas cu-
tis, unde etiam pilorum copia, & ortus celer, &

ſalſus

ſalſus humor, unde fit illa titillatio. Colligitur e-
tiam ibi ſudor, ob ſitum concauum, & membrũ
prominens. Vnde nullibi plures cauſæ putredi-
nis concurrunt. Oris ulcera quæ nam ſint, dice-
Aphor.24. mus infrà. Febrium continuarum & ardentium
diſcrimen eſt, (cum tamen & continuæ febres
pro genere ſumptæ, ardentes ſub ſe contineant)
Pag.4. quod ardens eſt, ut habetur libro de Affectioni-
bus, uehemens, & uehemens ſitis, & lingua aſpe
ra ac nigra, & color ſubbilioſus, & ſputa bilio-
ſa, & intus ardet, & exteriora frigent. In libro
Pag.13. autem de Ratione uictus in acutis, addit laſsitudi
nem & uigilias, & aluum liquidam, demittentẽ
excremẽta glorioſa ac pallida: ponitq; aliud genus,
in quo extremitates frigent, ita ut in prima auto
ritate de harum communi genere locutus ſit. De
Sec.1. hac dicebat ſecundo Epidemiorum: Febres ar-
dentes in æſtiuis magnis temporibus fiunt, & in
alijs temporibus: reſiccantur autem magis æſta-
te. Qui autem continuarum & ardentium na-
turam & diſcrimen ſcire deſiderat, conſideret
Conſt.1. præcipuè uerba illa Epidemiorum primo: Febres
Conſt.2. Sec.3. horridæ, continuæ, acutæ. & illa rurſus: Fe-
bres continuæ, & quibuſdam paucis ipſorum ar
4. Aph.58. dentes. Et in tertio: Erat autem conſtitutio fe-
brium ardentiũ. Hæc autem inferius apertè ex-
plicabuntur. nunc ſatis fuerit adiecisſe ex libro
Pag.4. de Coacis prædictionibus: Febres continuæ per
tertiam diem augeſcentes periculoſæ. Quibus
4. Aphor. 27. & 28. febris aliquando intermittit, periculo uacãt. De
uomitu in prima ſectione diximus, & etiam di-
cemus ſuis locis: tum de alui profluuijs, quod ma-
ximè à flaua bile fiant.

APHORISMVS XXII.

AVtumno uerò & multi æſtiui
morbi fiunt, & febres quarta-
næ & erraticæ, & lienes, aquæ inter
cutem, & tabes, & ſtillicidia urinę, &
difficultates inteſtinorum, & lęuita-
tes inteſtinorum, & coxẽdicum do-
lores, & anginæ, & anhelationes, &
ilei, & morbi comitiales, & furores,
& melancholiæ.

COMMENTARIVS.

¶ Quartanam non cõmemoraſſe inter æſti-
uos morbos, hic locus declarat. Connumerat er
go quindecim morborum genera, quòd autum-
nus morborum ſit feraciſsimus. Facilior autem
eſt explicatio hæc, cum materia non extendatur
ad tria tempora, ut in æſtate: imò uix ad duo. nã
difficultates inteſtinorum, & ſtillicidia urinæ
& anginæ, uix materiam habent quandoq; æſta
ti communem: poſſunt tamen & autumno om-
nino proprij eſſe. Porrò de erraticis febribus, lie
ne, aqua intercute, coxendicũ doloribus & ileis,
dicemus nunc. nam de cæteris dictum eſt in hac
particula antè, uel pòſt dicetur. Febris erroneæ
meminit primo Epidemiorũ in Cleanactide: cu- Lang.6
ius etiã exacerbationes fuere erroneo modo, &
urinæ fuerunt partim tenues, partim cum multa
ſubſidẽtia rubra: ſed nõ ab initio, liberatus eſt aũt
octuageſima die. Hæ facilè in quartanam dege-
nerant. unde in Coacis prædictionibus: Vrinæ Pag.26.
nigræ in febribus erroneis quartanam indicant.
Palã tamen eſt eas à bile fieri tum flaua, & non-
nunquam æruginoſa, ut in Cleanactide: Bilem
flauam, inquit, multam uomuit, pòſt æruginoſam.
Conſentaneum autem eſt, fieri talem materiam
diuerſam, cum flauam bilem æſtatis autumnus
partim cogat. Lienes, ſupple duri ac tumidi, ut in
libro de Affectionibus. Proponit autem tres diui Pag.6.
ſiones. Quidam lienoſi fiunt à bile, qui deterius
ſe habent: quidam à pituita, qui mitius. Quidam
curantur, quidam nunquam: & horum quidam
in hydropem etiam tranſeunt. Eorum qui curan
tur, quidam per purgationes, quidam per diure-
tica, quidam per ſola emollientia, quidam ſola ra
tione uictus, quidam per uſtionem. In libro autẽ
de Internis affectionibus connumerat quinq; ge Pag.6.
nera tumorum lienis, qui fiunt à totidem humo-
ribus: bile flaua, nigra, ſanguine, pituita, crudita-
tibus. Conſtat autem illis uerbis, libro de Homi- Pag.2.
nis ſtructura (Liẽ aũt ex ſanguinis fece alitur, un
de melancholicũ ſanguinẽ fieri certũ eſt) cognitã
exactè Hippocrati lienis naturã. Aqua uerò in-
tercus, cũ quindecim maximè cauſis efficiatur a-
pud Hippocratem (lienis tumoribus non curatis,
ut dictum eſt: ſuppreſſa purgatione conſueta ſan
guinis, febribus acutis, alba pituita, & iecoris
duricie, ex aqua intercute uteri, ex potu aquæ,
ex laterum mollicie, ex ueſicis in iecore, ex pro-
fluuio ſanguinis, ex longis morbis non purgatis,
ex diuturna dyſenteria, ex uitio circa renes &
emulgentes, ex ſpirandi difficultate) plurimæq;
harum autumno ſint familiares, patet propoſitũ.
Aliter reducitur in duas hic numerus: uitiũ con-
coctionis in iecore, et impedimentũ expurgatio
nis aquæ, in autumno facilè ambæ occurrũt. Co-
xendicum dolores à quatuor cauſis fiũt, libro de
Internis affectionibus: Bile, pituita, ſanguine, & Pag.29.
ſolis calore. Et in libro de Glãdulis: Generaliter Pag.4.
fluxione, & maximè capitis p ſpinã. Libro de Lo Pag.6.
cis in homine. & ideo cũ autũnus & eruditatib. Pag.14.
et fluxionib. aptus ſit, in eo tales dolores apparẽt.

Pag.14. Vide in ſecundo Prædictionum plura. Ilei autem uocantur uolnuli Latinè, ut Galenus in Cõmento: & ſunt dolores uehementiſſimi, ex fecum retentione, plerunq; ex inteſtini inflamatione. De Pag.25. eo in libro de Internis affectionibus, ſed hæc om Aphor.24. nia inferius in ſexta & ſeptima particula doce- Aphor. 10. buntur: nunc admonuiſſe ſatis ſit earum quas ſuperius retulimus cauſarum, quibus autumnus ad unumquemq; morbum peſſimum paratus eſt, ſcilicet receſſum ſolis, qualitates naturæ maximè contrarias, repentinam mutationem, exhauſta calore natiuo ob æſtatem corpora: quibus ſi praua uictus ratio acceſſerit, coronidem abſolueris.

APHORISMVS XXIII.

HYeme uerò morbi laterales, & pulmonis inflammationes, grauedines atq; raucedines, tuſſes, dolores pectoris & laterum atq; lumborum, capitis dolores, uertigines & apoplexiæ.

COMMENTARIVS.

¶ Quòd hyems non generet morbos ex autumnali materia, quæ melancholia eſt: nec ob frigiditatem, quæ morbis aduerſatur: nec ob humidam qualitatem, à qua temperatur: neq; ob caloris contractionem, qua omnia rectè adminiſtrantur, planum eſt. Infeſtãtur ergo ſolum membra, quæ frigori ſunt obnoxia: inde laterales morbi, peripneumoniæ, capitis dolores, ac huiuſmodi. Pulmo enim & pectus frigori, ob multitudinem aeris quem attrahunt, obnoxia ſunt: cerebrum uerò & ob hæc, & quia frigidiſſimũ natura eſt. Pag.2. Vnde libro de Carnibus: Cerebrũ ſedes eſt atq; metropolis frigidi ac glutinoſi humoris. Et in li- Pag.3. 18. bro de Glandulis addit aliam cauſam, quòd album ſit, & friabile, ut glandula: glandulamq; ma- Aphor. 10. gnam appellat. Quocirca in quinta Aphoriſmorum ait: Frigidum cerebro inimicũ. At ergo cur frigidum dolores excitet pectoris & laterum, ſuperius edocuimus. Ex decem igitur morbis, quos enumerat, nullum ſupereſſe puto, cuius cauſam non docuerimus, præterquam lumborum doloris. Sic ille uertit ὀσφύος: ſed non propriè. Lumbi enim ſunt caro: ὀσφὺς, pars ea uertebrarum quinq;, quæ proximè poſt coſtas ſpurias deſcendunt uſq; ad os ſacrum, cuius finis extenditur ad coccygem: & in ſacro oſſe eſt latitudo maior, & in eo figuntur oſſa clauium, ſeu annectuntur. continet enim plerunq; oſſa ſex, coccyx autem quatuor, ut à Veſalio in primo libro habetur. Cap.18. & 6. Cæterùm ut ad ὀσφυὸς oſſa redeam, illa ſunt, quæ in inani parte uentris reſident, nec coſtis nec ancharum innixa oſſibus. Ea hyeme dolere Cap.18. & 60. ſolent, ob cauſas fermè eaſdem, quas de coſtis & pectore aſſignauimus. Locus etiam ille quem cingere ſolemus, in febribus continuis atque intermittentibus dolore uexari ſolet. Primusq; eſt qui fatigatur, ſi quis ſe incuruet, ob id quòd non, ut uertebræ aliæ, oſſib. utrinq; munitus ſit. Hæc igitur de Aphoriſmo dicta ſint.

Id uerò adijcere nõ pigebit, differentiam eſſe inter morbos autumnales & æſtiuos (exempli gratia) & autumnales ex æſtiua factos materia: ita & æſtiuos uernaleſq;, ac ex uerno tempore materia genitos. nam omnes morbi communem non ſolùm materiam habent, ſed etiam qualitatem unam, aut ambas: ut in prima autumni parte calor & ſiccitas, aut ſiccitas tantum. Sed ſi qualitates permutentur, morbi non dicuntur eſſe communes. à frigore enim & ſiccitate autumni, bilis flaua aliter truditur & uitiatur, quàm à calore æſtiuo. Indicio eſt enim, quod cũ furores & atræ biles autumni morbi uere fiant, quia materiæ ſolius agitatæ morbi ſint, non tamen autumnales morbi uere fieri iuſtè dicuntur: quoniam non ab eadem qualitate, uel qualitatibus. Manifeſtior autem eſt differentia effectus, qui prouenit permutata una qualitate tãtum inter contigua tempora, in æſtate cum uere & autumno, quàm aliorum: ideò meminit ſolùm de morbis præcedentis temporis in æſtate comparata ad uer, & autumno ad æſtatem comparato. Vtrum ergo uer hyemales morbos pariat? Videtur quòd non: tum quia Hippocrates non meminit eorum, tum quia ueris morbi fiunt potius à uehementi mutatione, quæ in hyeme non adeſt: quàm ab humida qualitate, quæ communis eſt hyemi.

APHORISMVS XXIIII.

IN ætatibus autem talia contingũt paruis & nuper natis puerulis oris ulcera (quæ aphthæ uocantur) uomitus, tuſſes, uigiliæ, pauores, umbilici inflammationes, aurium humidæ ſordes.

COMMENTARIVS.

¶ In his ſequentib. Aphoriſmis octo, ſcilicet præſenti connumerato, cum ætates numeret ſeptem, cõtinuato ſermone, niſi quod in uigeſimooctauo loquitur de iudicatione morborum puerilium: neceſſe non eſt ut de continuatione, quæ per ſe clara eſt, aliquid dicam. Neq; enim uidetur, ut

tur, ut

tur, ut antè dixi, liber magis ordinatus ab Hippocrate, hac ſeptima Aphoriſmorum ſectione: & in ea nil ordinatius, quàm hæc pars quæ hic incipit, & uſque ad finem extenditur, ut ſit omnino ſermo continuus de ætatum morbis ac ſymptomatibus, illas ut ſe habent connumerando. Sed & cum præcedentibus pulchrè cōiungitur: ſiquidem in illis de morbis egit, qui ex temporibus anni contingunt, quæ ſunt res nō naturales communes: ætates autem ſunt res naturales, ſed & ipſæ communes. Non ſolùm uerò ætates morbos ſibi decernunt peculiares, ut in hos magis quàm in illos ſint procliuiores: ſed quod magis mirum eſt, extremæ etiam ætates magis ſecuræ ſunt, & quaſi prorſus à quibuſdam morbis, prout in ſingulis docebimus. Sed iam ad Hippocratis ſententiam explicandam ueniamus.

Proponit ſeptem morbos nuper natis familiares. Non per nuper natos ſanè eadem die intelligit ſolùm, ſed etiam uſque ad ſeptimum menſem: quod demōſtrabitur in ſequenti Aphoriſmo. Cauſam horum Galenus non exponit, ſed nos breuiter eam docebimus. Eſt autem duplex: Vna quidem ſecundum naturam, alia ſi quid præterea ſuperueniat. Quæ eſt ſecundum naturam, quintu-
Pag. 1. *plex eſt, ut docet Hippocrates libro de Octimeſtri partu. Prima, eſt labor (dicit) in ortu, ex quo tumidus & inflatus naſcitur infans: et niſi tumor ille ſubſidat intra tertium diem, aut paulo ſerius, morbi ex illo fiunt, ut inquit Hippocrates. Secunda, eſt reſpiratio noui aeris, & illius circumambientis refrigeratio. Tertia, eſt abſciſsio umbilici. Quarta, nutrimentum diuerſum, cum in utero ex ſanguine, extrà lacte nutriatur. Quinta eſt ſtratum, quod in utero molliſsimum eſt, inter humores, & tenues membranas: extrà conſtrictus, & faſcijs aſperioribus uinctus, & in cubili duro, etiam ſi plumeum ſit, reclinatus. Alia cauſa, quæ non ſemper adeſt, eſt uitium lactis, uel ſi non lactetur à matre, & excretio uitioſi ſucci in uentre matris coaceruati. Quibus intellectis, facile eſt uniuſcuiuſq; cauſam aſsignare. Oris ulcera propter lactis acrem qualitatem, non aſſueto infante nutriri in uentre matris per os, ſed per uenas & arterias umbilici, quæ & ſenſu carent, et craſsiores ſunt oris interiore cute. ob id maximè cauere debēt nutrices, ne ſalſis aut acutis aut ſeroſis alimentis utantur: et præterea purgari debent caſsia nigra, & tamarindis, et ſyrupo uiolaceo. Sunt autem aphthæ, ulcera non profunda oris & linguæ, & palati & faucium, alba, quæ prohibent ne infans ſtringere poſsit os, & ſugere lac. ideo in hoc caſu ſolent adhiberi cinis radicum bugloſſæ, et per infundibulum ex membrana hœdina lac immitti: & ſic plures ſeruantur, alioquin morituri. Vomitus, quoniam ſeu lac ſeroſum ſit, ſeu coaguletur in uentriculo, ſeu auidius ſugatur, ſeu ſit horribile, ſeu uentriculus ipſe ſit refrigeratus ob nouitatem, cum nō ſit aſſuetus excipere, nec contingere, nec concoquere cibum, irritatur facilè ad uomitum. Dicebat Hippocrates in libello de Dentitione: Qui multum lactis reuomunt, his aluus ſupprimitur. Tuſſes, ob aeris nouam reſpirationem, tum etiam caput ab eo affectum, proueniunt: et maximè ſi aer frigidus ſit. Vigiliæ contingunt multifariàm: uel ob malam coctionem, uel ob læſionem cerebri ab aere, uel ob ſtratum durum, ut dixi: uel ob ſordes, quas in utero non ſentiunt, circa corpus, à quibus mordentur, refrigerantur: uel ob dolores in uentre, ex excrementi ueteris ſeparatione: uel ob dolores umbilici, maximè cum præter naturam læſus etiam fuerit: uel ob morbum aliquem ex numeratis, uel alijs. Circa pauores Galenus dixit, non ſolùm in infantibus, ſed adultis obſeruaſſe pauores contingere, quando multi & uitioſi humores mordent uentriculum, præcipuè illius os. tunc enim, dicit, terribilia ſomnia incidere ſolent. Videtur autem Hippocrates de huiuſmodi pauoribus intelligere, quanquam etiam in uigilia fruſtra terreri tales ſoleant: unde tum ob cauſam, tum ob rem ipſam facilè huiuſmodi pueri conuulſionibus capiuntur. Vmbilici inflammationes accidūt propter uinculum & inciſionem generaliter: ſpecialiter, cum aliquid erratum circa id fuerit, aut ob flatum. Nam & is cauſa eſt inflammationis, & inflationis citra inflammationem, quod frequentius accidit. Aurium ὑγρότητες. aeris enim frigiditate compreſſum cerebrum, undique exprimit aquoſum excrementum, quod etiam ob eandem frigiditatem generatur copioſius, per omnia loca: ſed aurium meminit, qui reliqui exitus pro naturalibus habentur, ut nares & os.*

Cæterùm quod ad aphthas pertinet, Hippocrates libro de Dentitione ait: Vlcera tonſillarum periculoſa ſunt: ſi tamen febris adſit, tutiora: ſin autem cum febre & tuſsi, periculum eſt ne in ulcera recurrentia uertantur. Si quid araneoſum apparet, adhuc deteriora ſunt, & præſertim ſi deglutire nō poſſunt, aut multā bilē reuomāt, uel per aluū deijciant. Si pituita per os defluat, bonum. æſtate etiā facta deteriora ſunt quàm alijs

temporibus,

temporibus, ſi fiant circa uuulã, uocẽ, ſi diu permaneant, uitiare ſolent. Vlcera, quæ in tonſillis diu manent ſine incremento, nõ ſunt periculoſa ante ſextã diem. Vlcera grauiora & acuta, circa fauces proſerpentia, ſpirandi difficultatẽ ſæpè pariũt. Tuſſes aũt ſi in ſugendo inſtent, uuulã maiorẽ eſſe indicãt. Si dentientes infeſtent, ſerius dentes prodeunt. De umbilici affectu dicebat Pag.13. *ſeptimo Epidemiorũ: Hegeſipolis filiolus quatuor ferè menſibus dolorem circa umbilicum corrodentem habebat. Vnde nõ ſolùm puerulis, ſed & maioribus incidit. nam non potuiſſet percipere qualitatẽ doloris, & narrare, ſi fuiſſet infans. obijt tamen. Quomodo autẽ pueri purgandi ſint,* Sec.3. *docebat Hippocrates ſexto Epidemiorũ, dicens: Mulier, capra, elacterium uel cucumerem ſyluestrem comedentes, pueris purgatio. Docet, nutricem eſſe purgandam, non autem infantem.*

APHORISMVS XXV.

IN progreſſu uerò, cum iam dentire incipiunt gingiuarum prurigines, febres, cõuulſiones, alui profluuia, & maximè cum caninos edunt dentes: & ijs præſertim pueris, qui craſsiſsimi ſunt, & aluos duras habent.

COMMENTARIVS.

Lib.1.c.9. Lib 4. c.9. Pag. 4 & 5. ¶ *Quanquam dentes celerius & tardius diuerſis puerulis oriri ſoleant, nihilominus plerunque, ut Paulus & Aetius docent, ſeptimo menſe naſcuntur. Hippocrates tamẽ cenſuit, etiã in uentre matris lactẽtes procreari, libro de Carnibus: ubi primum ortum non definit, ſed caſum primũ dentium, & abſolutionem omnium in ſeptimum reijcit annum: dentes uerò ultimos, quos ſapientiæ uocat, ad uigeſimumoctauum. Sed ſi cadant ante ſeptimum annum, ſignum eſt morbido ex alimento fuiſſe procreatos. Cæterùm conſtituti temporis nulla eſt meta in maioribus. anno enim quadrageſimotertio cœpit oriri mihi dens ultimus, ſuperior octauus, ſcilicet dextræ mandibulæ, qui uix quinquageſimoſeptimo, cum proximi cadere iam cœpiſſent, abſolutus eſt. Ergo cũ acuti pullulare cœperint, pruriginem primum in gingiuis efficiunt, pòſt ſtimulo non ceſſante dolorẽ: ex quo febres & conuulſiones, aluiq; profluuia generantur. Quomodo ergo dolor non adeò magnus febres & reliqua mala poßit efficere, diligenter eſt conſiderandũ. Eſt ei proprium, ut continuus ſit: quoniã inflammata particula ab initio nihilo ſecius perpetuò urgetur naſcentis denticuli acie, unde maior dolor excitatur: itaq; uigilias adeſſe neceſſe eſt, cum cauſa permaneat, uelut ſi quis à ſpiculo perforetur, nec quieſcat ſpiculum, ſed magis intus prematur. Iam ergo habemus uigilias fermè perpetuas, & dolores qui non quieſcunt, niſi tantiſper, quantum obdormiſcunt. obdormiſcunt autem parum. Dolores autẽ, præſertim acuti, & non ceſſantes, inflammationes excitant, libro de Veteri medicina:* Pag.ult. *& in libro de tractatis:* Pag.21. *Inflammationes autem, cõuulſiones & febres, quas etiam uigiliæ excitãt. Sed & profluuia alui, nõ ſolùm eo quòd cibus nõ concoquatur (non enim humores, ſed ſolus cibus deijceretur) nec ſi à cibo abſtinerent, deijcerent. Sed & uerbum ipſum διαῤῥοιαι, id declarat. Fiunt igitur profluuia ob naturæ conatum, cupientis quod noxium eſt expellere.*

Cur uerò comitiali morbo laborent, magis cum canini naſcuntur dentes, & craßi, et qui duras habent aluos, dicebat Hippocrates libello de Dentitione: Quibus in dẽtitione aluus plus ſubducit, minus conuelluntur, quàm quibus parum. Et ſi febris acuta in dentitione accedat, minus cõuelluntur: qui uerò dentientes habitiores manent, & altiore ſomno utuntur, magis obnoxij ſunt ad conuulſiones. Qui hyeme dentiunt, melius liberãtur. neq; tamen omnes qui cõuelluntur, moriũtur: ſed plurimi euadunt. Raró ergo acutis febribus & conuulſionib. corripiuntur. Hic clarum eſt, non comitialem eſſe morbũ illum infantium, ſed conuulſionem. Ergo qui craßi pluribus abundant humoribus & ſanguine, unde propter dolorẽ & uigilias materia uberior ad caput rapitur: & ſimiliter, ſi dura ſit aluus. nam nõ diuertuntur humores ad inferna, & caput etiã magis incaleſcit. De caninis aũt dentibus, bene feciſſet Galenus, ſi, quemadmodum duriciẽ alui, et craſſiorem habitum retulit ad conuulſiones, tanquã qui tales eſſent, magis ſint conuulſionibus obnoxij: hoc idem dixiſſet de caninis dentibus, an ad omnia illa, an ad cõuulſiones tantũ ſit referẽdũ. Cauſa ergo eſt, q, cæteri q inter ipſos includuntur, ſunt tenuiores: qui uerò à lateribus, molares appellãtur, pluribus aciebus diuidunt gingiuam, atq; ideo minus afferunt doloris. Soli canini tereti corpore prodeunt ſimul unà cum acie, ideo cõuulſiones magis mouent. Etenim ſi uerba illa (& ijs præſertim pueris) uſq; in finem ad conuulſionem ſunt referenda: quanto magis antecedentia (maximè cum caninos edunt dentes) ad id ſolùm de conuulſione referenda erunt. Eſt autem conuulſio ob id familiariſsima huic ætati, quæ à ſeptimo uel parum ante incipit menſe,

ſe, &

ſe, & ad ſeptimum extenditur annum, ut habe-
Pag.ult. tur in Prognoſticis. Et rurſus: Cõuulſio & diffi
Pag.3. cultas ſpirandi frequenter accidunt pueris, in-
quit libro de Aere aquis & locis: quoniam eorũ
caput eſt imbecille, & multo humore plenum. fa
Pag.14. cilius tamen euadũt quàm uiri, ut in Coacis prae
dictionibus: etiam ſi febri iuncta ſit.

APHORISMVS XXVI.

CVm uerò magis iam adoleuerint tonſillæ & uertebræ, quæ in occipitio ſunt, luxationes ad interiora, crebri anhelitus, calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, uerrucę, ſatyrię, ſtrumę, & alia tubercula, ſed pręcipuè antedicta.

COMMENTARIVS.

¶ Aetatem deſcribit, quæ à ſeptimo anno inchoat, & ad quartumdecimum extenditur, enumerans morbos octo ei familiares. Habent Græci duo nomina, παρίσθμια et ἀντιάδες, quæ & glandulas & locum ſignificant. ἀντιάς ſiquidem glandulam, quæ à latere altero eſt oris: παρίσθμια glandulas prope anguſtiam oris inter fauces, cui penè ſuperſtat pendula uuula, & morbos in eiſdem locis ortos, quomodo hic intelligit Hippocrates. Per tonſillas ergo intellige & glandularum & loci medij tumores duros, ac etiam inflammationes: quamuis glandularum non meminerit propriè, quæ ut pars ſunt, ut dixi, ἀντιάδες nominantur. Similiter & luxationes uertebrarum, quæ in ceruice ſunt ad interiora, & difficultas ſpirandi, et calculi, ſcilicet ueſicæ. rarò enim in his renũ calculi generantur. & ego tantum ſemel uidi in puero de Gorlis filio mercatoris pannorũ. Et lũbrici rotũdi & aſcarides. Longi ſunt & rotũdi, & in inteſtinis tenuibus ſolent generari priores colore rubro plerunq;, qui ad uentriculum ſæpè aſcendunt, et per os eijciuntur: etiam non rarò quandoq;, quod mirum eſt, per nares. Et tunc eſt ſignũ lethale: quoniam ſi homo ſenſu ualet, uix poteſt eam ferre moleſtiam, quin manibus eos ex ore educat. generantur etiam hi in uentriculo ipſo: & cõmune eſt, ut aliàs in Phyſicis demõſtrauimus, omnibus non ſolùm animalibus, ſed rebus, ſimile generare. Commune eſt etiam omnibus uermium generibus, nihil ꝓpriè generare, ſed uelut halinitro proximam naturã ad generationem præparare: ob id cum omnes uermes generent, id eſt generationis aliorum cauſa ſint, & nulli proprie generẽt, non uideo cur diſtingui inter ſe hac ratione debeant. Sunt aũt palmi longitudine, et uariarũ formarum, nonnunquam etiam mirabiles, temporibusq; peſtis maximè frequentes. At eſt genus aliud latum & candidum, quod parum mouetur, unde nomen ſumpſit. non enim facilè mouentur ut rotundi, quoniã forma reluctatur. Ex his uidi longos 23. cubitus, aliàs etiã 28. quidã ſunt ſeminibus cucurbitæ ſimiles, alij etiã minores ac rotundiores. de his paruis, nõ de longiſſimis illis qui in pueris nõ generantur, intelligit Hippocrates: quoniam materiã lentam ualde requirũt. In uniuerſum, uelle expoſitionẽ ultra id quod utile eſt, extendere, et ad uſum uenit, curioſi hominis eſt: ob id ergo ſatis ſit, ſub aſcaridibus omnes nõ rotundos contineri, ut in hæc duo genera uermiũ omnium multitudo diuidatur, quorũ fœcunda omnium eſt ætas, præterquam illorũ adeò longorum. Etiam licet alibi, ut oſtendemus, plura deſcribãtur genera: hic tamen ſub duobus illis tanquam contraria ratione in duo generaliſſima diſtinctis continentur. Verrucæ ſunt tubercula dura in cute rotunda, ſenſus expertia: aſpera, quæ maximè abundant in manibus, durantq; per annos. Quædam ſponte abſcedunt, quædam non niſi acri medicamento uel igne: quædã ſuperſtitione. Vocantur uulgo porri, propter aſperitatẽ, quæ capillamenta: et rotunditatẽ, quæ capita porrorũ imitantur. Satyriæ, Græcè σατυριασμοί. Galenus libro de Linguis Hippocratis, σατυρισμοὶ ſcripſit, abſq; α. ſed forſan eo in libello, Error eſt, inquit, circa aures prolixi tumores « durarũ concretionũ carnis in ſeipſam cõuolutæ. « Quidam aũt pudendorũ intenſiones intellexerunt. Malim ego cum Galeno errare, quàm ſolus rectè dicere, ubi demonſtrationẽ afferre nõ poſſum. at in pueris etſi hæc erectio aſſidua fiat, quod ego uidi in aliquibus, quibus nunquã remittebatur: non tamẽ erat ſatyriaſmus, nec morbus. nemo enim ex hoc cõqueſtus eſt, nec incõmodũ ullum ſenſit, ſed erat priapiſmus. Erunt ergo tumores illi poſt aures, duri, carnei, oblongi. Quòd ſi dicas Galenum nõ habuiſſe hoc uerbũ in textu, quia nõ exponit: nihilo ſecius octauo de Pla-
citis Hippocratis & Platonis, referens hunc A- Cap.6.
phoriſmum, addit: quod forſan hic defecit. Strumæ, ſunt tumores in adenoſis partibus, ſed duræ & annexæ carni: & plures efficiuntur longè numero, quàm ſint naturales glandulæ. ſcrophulas uocat uulgus, quod ſcrophis ſoleat ſimile quid, ſed non omnino tale, accidere. Aliquando in collo numeratæ ſunt ſupra triginta: adueniunt & in mammis, maximè mulierum, & per totũ corpus in quibus ſcaturiunt: uixq; liberantur,

niſi

niſi cum omni ſuo nidulo eruantur. Formant enim ſibi inuolucrum: cuius ſi uel minima pars ſuperſit, redeunt, perficiturq; inuolucrum. fœcundus morbus, ubi cœperit, generantur & tubercula omnia cuiuſq; generis, ſed præcipuè hæc.

Quærenda eſt igitur cauſa omnium horum, quam prætermiſit Galenus. Conantur referre in plenitudinem: ſed quæ pleniora ſunt corpora, quàm infantium, & uſque ad ſeptem annos? nec tamen his, ſed alijs morbis ſubijciuntur: & nec minus tunc ſunt uoraces, imò uoraciſſimi, cum in hac ætate ſoleant eſſe modeſtiores, utpote ſubiecti magiſtris. Pudeat ergo nomen expoſitoris ſuſcipere, cum non ſit hoc exponere, ſed uerba commutare. Neq; exiſtimandum eſt, obiter Hippocratē hos morbos collegiſſe, quod multi putant: fuiſſet enim res infinitæ curioſitatis, ac incredibilis diligentiæ. ſed conſtituta ratione ætatis, qua & ab antecedenti et à ſubſequenti differt, primùm ratione inueniſſe, qui'nam morbi cō gruerent magis, qui non: inde obſeruaſſe ex his iam numero definitis, qui etiam experimento correſponderent, & qui fallerent: inde ex illis artem conſtituiſſe, hos reliquiſſe. ita & facilè fuit tunc, paucis definitis morbis, obſeruare euentū non in infinitis. & artificioſam reddidit inuentionem, quæ ratione ſimul & experimento conſtat. atq; hic modus omnibus inuentoribus præclaris familiaris fuit: nec eſt alius præterea ullus. Ergo ut ad rem redeamus, uidendum eſt, in quo ætas hæc à ſeptennio ad quartumdecimū à contiguis diſſideat, & in quibus conueniat. Id autem facilè inueniemus, ſi id conſideremus, quod cum utraq; hæc ætas contiguarum conuenit: cum ergo conueniat, qua parte conuenit, cum una extremarum eadem diſſidet ab utriſq;. Veluti nominemus primam, ab ortu ad ſeptimum annum, infantiā: à quartodecimo ad uigeſimum quintū, gratia exempli, adoleſcentiam: à ſeptimo anno ad quartumdecimum, pueritiam: conſtat pueritiam cum infantia, ob uicinitatem & continuitatem conuenire, et ſimiliter eadem ratione cum adoleſcentia: ea autem ratione qua cōuenit cum infantia, diſſidebit ab adoleſcentia: ea aūt ratione qua cum adoleſcentia conuenit, diſſidebit ab infantia. igitur iunctis utriſq; cōditionibus, fiet coniugatio, qua ab utraq; circumpoſitarū ætatū pueritia differet. Quæramus igitur primùm, in quo præcipuè pueritia cum infantia ipſa conueniat. & hoc docet Hippocrates, dicens: Puer à natiuitate uſq; ad pubertatē plenas habet, & tenues uenas, ſeu anguſtas, & nihil ob id poteſt ſe- Lib. de Genitura, Pag.2.

cernere: cum uerò pubeſcit, amplificātur uenæ, & fit agitatio & conquaſſatio, & tunc ſecernit ſemen: & ſi puella ſit, menſes ac ſemen ſimul. igitur puer cum ſit medius inter infantiam & adoleſcentiam, plenas & anguſtas habebit uenas: quia infantiæ adhæret, & conquaſſabitur in eo humor, atq; agitabitur ob uicinitatem adoleſcentiæ: nec ſecernet, quatenus infans adhuc, nec humores in eo quieſcēt, nec expers erit flatus, quatenus adoleſcens: ſed excitabitur in eo, ut uidemus in pueris natura ſalacibus, præſertim erectio uirgæ, & uoluntas quædam coeundi: quam ſi explere conentur, primùm nihil exire uidetur, exit tamen ſpiritus quidam. deinde ſi conſueſcāt ſæpius idem agere, exit etiam quiddam tenue & aquoſum ſeminis loco. Nam uirgam tendi à fla- Pag.6. tu, declarat ipſe in libro de Oſſibus: & argumen- Pag.1. tum eius etiam eſt ſpuma in ſemine, ut in libro de Genitura. quare huius ætatis proprium eſt ſemen generare, ſed non effundere. ob anguſtiam uenarum. Quòd ſi quis dicat: Vis'ne ut in octauo anno incipiat hæc agitatio? Reſpondeo, quòd ſic, licet non perficiatur. Et B. Hieronymus refert, nutricem redditam prægnantem à ſuo alumno, qui nouem eſſet annorum.

His igitur conſtitutis, uideamus rationem ſingulorum. Tonſillæ fiunt calore iam ualido, copioſum humorem fruſtra agitante, unde & reliqua tubercula: ſed circa os maximè, quia adhuc molles ſunt partes illæ, & caput plenum abundanti humido: unde etiam ſtrumæ, colliquato humido à ferueſcente calore. Accidit enim in hac ætate, quod etiam in uino. Vinum enim ubi expreſſum eſt, humidiſſimum, & dulce, minimè calidum, et comparatur infantiæ. cum uerò paululum quieuerit, incaleſcit & feruet atque intumeſcit, ſed nondum effunditur: & tunc eſt dulce, calidum & humidum, & aſſimilatur pueritiæ. cum uerò iam feruet & effunditur, fit calidius, minus humidum, minus dulce & inæquale, & tunc aſſimilatur adoleſcentiæ. cum uerò efferbuerit & repurgatum fuerit, ceſſat immodicus ille calor, dulcedo, turbulentia, & defecatur, eſtq; optimū & robuſtiſſimum, aſſimilaturq; iuuentuti. Demum tempore euaneſcit pars calidior, tenuior & humidior, fitq; amarum quaſi et acidum: eſt'que tunc ſimile uiro ſeni iam. Ergo puer hic cum totus ferueat, totus plenus ſit, & nihil iam excernatur, & tuberculis & tonſillis et ſatyriæ ob calorem, et cerebri abundans humidū, et ſtrumis et uerrucis ſubijcietur. Solùm reſtat difficultas, cur uerrucis et ſtrumis magis obnoxius ſit, quæ

quæ ab humore fiũt, aut lento & craſſo, ut ſtrumæ: aut craſſo & terreo, ut uerrucæ? Reſpon- Pag. 2. *deo,* Hippocrates *in libro de* Glandulis *reddit rationem, dicens: Si fluxio è cerebro fuerit multa, acris & lenta, ad aures tendit, atq; ita fient ſatyriæ, de quibus diximus: ſi autem multa, pituitoſa & lenta, ſtrumæ: peſsimus, inquit, morbus in collo. Conueniunt ergo hæ fluxiones in multitudine & lentore: diſsident, quia in ſtrumis eſt pituitoſa: in ſatyrijs autem, acris. Ergo cauſa huius eſt caloris magnitudo, quæ reddit fluxionem multam & lentam, reſoluendo quod eſt tenuiſsi-* Pag. 7. *mum. Ita in libro de* Aere & aquis & locis *dicit: Si pueri habeant calidum uentrem, & aſtrictam aluum, ueſica erit feruens, & aduret quod intus eſt, diuq; ob caliditatem continebit urinam: atq; eo modo retenta parte craſsiore paulatim generabitur lapis: cuius indicio eſt urina aquea, ut lactis ſerum, & tentio uirgæ, alioqui ætati illi non conueniẽs. Atq; hæc ſigna fientis (ut cum* Chariſio *loquar) lapidis, quinq; alia, iam facti. quarto* Pag. 16. *de* Morbis*: Difficultas meiendi, urina ſubcruenta, dolor cum mingere uult, pruritus in præputio, & arena, uel etiam lapilli parui.* Braſauolus *inquit, expertum certiſsimum ſignum, cum meiunt, etiam aliquid egerunt, aut ſaltem uoluntate egerendi tenentur. Nos quoq; illud probamus, quod uel ſedentes repentè, uel ſedendo concuſſo uehementer altero pede dolorem ſentiunt iuxta anum, in imo uirgæ. Nihil tam certum eſt, quàm cathetera: ſed moleſta res eſt, ut in pluribus, & rari ſunt boni artifices. adde quod lucri cauſa (niſi tu ipſe ſenſeris: ſentitur autem, & maximè tangendo. nec enim fidendum eſt, etiam ſi ſtrepitum ſentias illis tangentibus colliſa, cum interiore ferro cathetera ſonum repræſentant lapidis (ſæpè affirmant lapides adeſſe, cum non adſint, inciduntq; miſeros, atque etiam occidunt. Deprehenſiq; ſunt in urbe noſtra: & quamuis uincti & conuicti, dimiſsi tamẽ.* Hippocrates *ob id pueris conſulit dandum uinum exiguum, aqua multa dilutum, ad prohibendum lapidis generationem. hoc enim, dicit, melius eſt quàm lac. De uerrucis autem fiunt calore ſegregante, quod terreum eſt. dixi enim, illis tria hæc adeſſe, ſanguinem impuriſsimum, humorum copiam cum uenarum anguſtia, & calorem efferueſcentem. Sunt autem uerrucæ, ut omnes morbi fermè qui exterius per cutim uagantur, contactu contagioſæ: uelut ſcabies, lepra, impetigo: adeò ut ex linteo, in quo detergi manus ablutæ ſolent communi, homines ea uitia contrahant.*

De lumbricis autem omnis generis, dicẽdum eſt. Hippocrates *quarto de* Morbis *uult, lumbri-* Pag. 14. *cos rotundos alios gignere, quia non ſunt in perpetuo augmento: uermes autem iſti qui ſemper creſcunt, abſumunt alimentum, ideo non relinquitur materia pro alijs: ſed ſi frangantur, pars decidit, aut partes, uocantq; huiuſmodi uermes cucurbitinos: quod uerò in uentre manet, rurſus augetur. Et tales uermes ſunt lati, & generantur (ut ipſe exiſtimat) in utero matris, quoniam tunc fœtus non expurgatur à fece. Cum uerò natus eſt, expurgatur: igitur uermes huiuſmodi tunc non poſſunt generari. Et ſententia* Hippocratis *eſt, quòd uermium prima ſemina ex utero contrahantur. Cur ergo generentur in hac ætate magis, nam rarò infante ſolum lac ſugente: quia pars ſeroſa lactis prohibet eorum generationem. & etiam quia in generatione oportet eſſe duo: unum ut agens, aliud ut materia: ſed qui ſugunt lac, non habent niſi unam partem. ideo rarò generant uermes, tametſi aliquando contingere poſsit. Ergo lactatio cum cibo mala eſt, & obnoxia generationi calculi et uermium. Sed poſt lactationem uermes generantur, non tamen adeò frequenter, ut poſt ſeptimum annum: quia fiunt uermes ex calido & humido, ut reliquæ generationes animalium ſimilium: ſed corpora infantium ſunt iuſto humidiora, & minus calida: ergo non poſſunt generare uermes. Augent etiam hoc ex motibus uehemẽtibus poſt cibum, quibus corrumpuntur coctiones, & præparant ad horum generationem. Generantur autem & in uteris mulierum, & in capite & alijs locis, ut ſuis locis exponendo* Hippocratem *uiſum eſt: & in ueſica. Ego ſæpius quàm exiguos & albos genui, & per urinam emiſi. Sed de difficultate ſpirandi, cauſa eſt defluxio, quæ, ut dixi, magna fit in huiuſmodi ætate ob calorem & humidum & impuritatem. Dicebat* Hippocrates *in libro de* Pag. 4. & 5. Locis in homine*: Fluxiones fiunt ob calorem colliquantem humores ob frigus exprimens, & ob repletionem: in talibus pueris adeſt repletio & calor. Dicit: Facilis autem fit ad pectus, ob rectum gutturis ſitum, atque etiam quod detectum ſit. Ego aliquot uidi pueros ſic affectos, qui in pubertate ſanati ſunt. Luxationes ad interiora contingunt ob phlegmones, & phlegmones ob fluxiones. Fluxionum cauſas iam aperuimus. Exponitur ſecundo* Epidemiorum *his uer-* Sec. 2. *bis: Erant autem anginoſorum affectiones hæ: "colli uerticula intro uergebant, quibuſdam am- "plius, quibuſdam propè. & collum forinſecus "*

,, *conſpicuam cauitatem intrò habebat, & hac*
,, *parte ad contactum dolebat. Erat autem & cui-*
,, *dam infra os dentis appellatum, quod non ſimi-*
,, *liter acutum eſt: quibuſdam uerò etiam ualde*
,, *rotundum, maiore circumferentia. Si non cum*
,, *dente appellato, fauces non inflammatæ, uerùm*
,, *iacentes. Partes ſub maxilla tumidæ, non in-*
,, *flammatis ſimiles. Subijcit autem, quod mirum uidetur, quòd omnes quos nouit, ex hoc morbo ſeruati ſunt. Verùm dilatus eſt morbus in quadrageſimum diem, quibuſdam etiam longius: & quòd ex eis multi ſunt ſyderati altera parte, ſeu*
Pag. 19. & 20. *reſoluti. Hippocrates in libro de Articulis proponit duos modos luxationis uertebrarum: extra, unde fit gibbus: & intra, unde repandus: & utranque difficillimam, & uix ſanabilem. Verùm dicit, Quandoque ſpinæ capita, & ſunt fines appendicum, luxantur citra uertebræ luxationem: & hoc non eſt ualde periculoſum. Colligitur, quòd luxatio in interiora facilior eſt ex ſitu uertebrarum, quàm in exteriora: & hoc uidemus in acutis morbis, perueniunt ad ſtrangulationem, non ad gibboſitatem: quoniam uincula quæ intus procedunt, decurtata ex inflammatione, appendicem cum uertebra intrò trahunt: foris nunquã ex hac cauſa: quoniã non ſunt oſſa, neque membra, quibus firmiter alligari poſſint.*

Cæterùm quia ſequens Aphoriſmus aliter eſt interpretandus, quàm Galenus exponat, ob id ſubijcere oportet, quę nam morbi nõ eueniant his tribus primis ætatibus. Sunt autem hi, ut
Pag. 22. *ſcribitur in Coacis prædictionibus: peripneumonia, pleuritis, podagra, nephritis, uarix, fluxus ſanguineus, carcinoma non congenitum, uitiligo non natiua, defluxus medullæ ſpinalis, hæmorrhoides, neque uoluulus. hos unde cim morbos, inquit, non fieri ante pubertatem, exponens pro pubertatis initio quartumdecimum annum. Diuidit enim ætates in quatuor: ante pubertatem uſque ad quartumdecimum annum: pubertatem cum iuuentute & conſiſtentia, à quartodecimo ad quadrageſimumſecundum annum, per ſeptenarios ſcilicet: inde, in ſenectutem à quadrageſimoſecundo ad ſexageſimumter tium: ultra autem exiſtimat ætatem eſſe decrepitam. Quanquam ego uiderim heri Andream Signorinum Papienſem hortulanum, qui octuageſimum quintum exceſſit annum, caretq; dentibus omnibus, & à ſolis exortu ſine tædio ad occaſum uſque hortum colit, nec ſuum: dicitq; non fatigari ſe, niſi ex itinere: graue illi nũc eſſe motum de loco ad locum. habetq; filium decennem, qui ei ſatis ſimilis eſt: gloriaturq; etiam ad Venerem ſe eſſe ſatis potentem. ex quo patet, non olim fuiſſe uitam hominum aut robuſtiorem, aut diuturniorem. Cæterùm cum multa ſupereſſent dicenda de morbis, qui ætati ante pubertatem non eueniũt, quoniam plura ſunt quàm quæ hic tranſigi breuiter poſſint, ne quæ alibi dicta ſunt, uidear transferre, atq; ſic augere in immenſum Commentaria, ad illius loci expoſitionem te remitto.*

APHORISMVS XXVII.

Grandioribus autẽ, & iam accedentibus ad pubertatẽ, plurima ex his, & febres diuturnæ magis: & ex naribus profluuia ſanguinis.

COMMENTARIVS.

¶ *Turpiſſimè lapſus eſt Galenus, ſi unquam aliàs in exponendo Hippocratem, hic de ætate, quæ eſt circiter duodecimum ac tertiũdecimum annum, quæ eſt ſub pubertate: hoc ſolo argumento, quod dixerit* πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσι, *id eſt, ad pubertatem accedentibus. quaſi non loquatur de puberibus. Sed cur eadem ratione in præcedenti illa uerba* πρεσβυτέροισι δὲ γινομένοισι, *non eſt interpretatus, Semoribus autem factis? cum loquatur de pueris. Poterant uerba illa ſequentis Aphoriſmi illum docere, Hippocratem loqui de puberibus, cum ſubijciat:* τὰ δὲ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσιν, ὅσα δὲ ἂν διαμείνῃ τοῖσι παιδίοισι, καὶ μὴ ἀπολυθῇ περὶ τὸ ἡβάσκειν. *id eſt, Quædam uerò ad pubertatem accedentibus: quæ uerò permanſerint, nec in pubertate finierint. Vtitur enim eodem dicendi modo, & tamen expoſuit ſe intellexiſſe non de accedentibus ad pubertatem, ſed de ipſis puberibus. Deinde quæ ineptia fuiſſet Hippocratis, diuidere ætatem tam breuem adeò minutim, ac ſi eſſet Geometricus angulus? Deinde ubi repoſuit adoleſcentiã tam longam & inſignem ætatem, cum ſe transferat ſtatim ad iuuenes? Vnde poſtmodum Galenus in* Com. 29. *ſequentibus admiratur de Hippocrate, cum deberet de ſeipſo admirari, qui tam ſtupidus hac in parte fuerit. Demum demonſtratio Hippocratis, ſuper qua Aphoriſmus præſens fundatus eſt, hoc docet. Senſus igitur clarus eſt, quia multi ex adoleſcentibus Venere non utuntur, dictis his plurima ex dictis accedunt. nam in eis perſeuerat plenitudo, impuritas & calor. Vnde contraria ra-*

ria ratione, qui in pueritia morbillos & uariolas paſſi ſunt, non ſolùm ſatis tuti ſunt ab huiuſmodi morbis in hac ætate, ſed etiam in præcedenti: quia ratio periculi magna ex parte ceſſat. Lib. de Sacro morbo, pag. 5. *Et ſimiliter qui cruſtas multas ab infantia paſſi ſunt in capite, & ulcera, & etiam in reliquo corpore, & defluxum multæ pituitæ per os: & quicunque etiam in uentre caput & cerebrum expurgarunt, ritè his quinque in caſibus tuti ſunt ab huiuſmodi incommodis enarratis in quatuor his ætatibus, quæ ſunt ad uigeſimumquintum annum, exceptis duobus illis morbis, qui ſunt adoleſcentiæ proprij.*

Qui ergo ad pubertatem perueniunt, ſi non Venere utantur, quia plurimum ſanguinis generatur, & incrementum non eſt adeò magnum, & etiam propter motus uehementes redundante & calefacto magis ſanguine, ad effluxiones ſanguinis perueniunt: ſed ſi Venere utantur, multo magis. Nam ſanguine ferueſcente & dilatatis uaſorum oſculis fiunt hæmorrhagiæ celebres, adeò ut nonnulli ad metum mortis deueniant. De febribus longis Galenus non habuit quid diceret. primùm, per longas exponit acutas expoſitione Anglicana, ut dici ſolet: & neque poſtmodum habet, quo uel ſaltem illud tueri poſſit. nec illum mouit experimentum, cum hoc ſæpius uideamus. Cauſa ergo eſt, quòd ex Venere multum turbatur corpus, & debilitantur non aſſueti, & etiam quia incremento ſatisfacere coguntur. Cum ergo multi humores corrumpantur, & uires ratione ætatis ualidæ in radice & ratione Veneris imbecilles, ideo ſurgentibus uiribus ſæpius ac ſæpius cadentibus febres euadunt neceſſariò diuturnæ. Dicitur pubertas à pilorum in pube ortu. Cur autem pili in pube generentur, & eodem tempore fermè, quo menſes in puellis, ſemen in maſculis apparet, Pag. 5. *docebat Hippocrates in libro de Natura fœtus, dicens: Ad pilorum generationem neceſſarium eſt humidum & dilatatio cutis. probat hoc, quia dicit: Pili non naſcuntur in cicatricibus, quia cutis eſt aſtricta: ſed in pueris, quia uenæ ſunt anguſtæ & tenues (ſic enim intelligit Tenues) non prodit ſemen, nec in puellis menſes. locus autem pubis eſt remotus à fonte caloris, & ei ſubeſt os: ergo frigidus. non emittet igitur pilos, donec incaluerit fluentibus menſibus aut ſemine, ut dilatetur cutis: igitur eo tempore apparebunt pili. Sed in mento ſerius, quia longius eſt à corde, & non adeò incaleſcit in Venere: humidũ tamen dicit, ei ſubminiſtratur à capite abundans, ideo uirilitatis tempore emittitur barba.*

APHORISMVS XXVIII.

PLurimę autem affectiones puerulis iudicantur. nonnullæ quidem in quadraginta diebus, nonnullæ in ſeptem menſibus: nonnullæ uerò in annis ſeptem, quædam uerò iam ad pubem accedentibus. Quæ uerò permanſerint, nec in pubertate finierint, puerulis, aut fœminis cũ menſtrua erumpunt, conſeneſcere conſueuerunt.

COMMENTARIVS.

¶ *Sectantem leuia nerui deficiunt, animiq; inquit Horatius. Maximum ſtudium Galeno fuit in hac expoſitione, ut uideretur diligens etiam in minimis quibuſcunq;, & ut antiquos reprehenderet: quorum neutrum conuenit. Authores, inquit Hippocrates in primo de Diæta, ſi malè* Pag. 1. *ſcripſerunt, non ſunt reprehendendi, ſed ſufficit utilitatem rei explicare. innuit iacturam temporis, cum tam multa eſſent hic explicanda utiliter, omnibus omiſſis Galenus ſe accingit ad coarguendum Hippocratem, quod non adiecerit (diuturnæ) deinde etiam illos qui Hippocratem defendebant. Primum quidem cum dixit, iudicari in quadraginta diebus, aut pluribus menſibus uel annis: declarabat, ſe intelligere de diuturnis. Cur ergo in tanta breuitate illud adijcere debuit, quod iam per ſe erat manifeſtũ? Cum etiam dixit πάθεα, intellexit longos morbos:* 2. Aph. 19. *cum uerò morbos νοσήματα, ſicut ibi τῶν ὀξέων νοσημάτων: & ibi, τὰ ὀξέα τῶν νοσημάτων.* 2. Aph. 23. *πάθος enim affectio eſt lõga apud Hippocratem & antiquos. Quod uero obijcit de illis duobus Aphoriſmis, uictus tenuis atq; exquiſitus, & in acutis affectionibus: nihil obſtat, cum πάθος etiam de acutis dici poſſit, quoties nota illius adijcitur. Sic & homo de homine intelligitur: & ſi addatur, Pictus, etiã de picto intelligemus. Et urbs de Roma, & urbs Papiæ de Papia: & Rex noſter & Rex Gallorũ de eo rege etiam intelligitur. Sed uideo, me dũ reprehendo uitium, in uitium ipſum quod uitupero, labi.*

Ergo cum Hippocrates tot morbos recenſuiſſet, in huiuſmodi ætatibus accidere docuiſſet, duo uoluit nos ſcire: Vnum, quòd omnes hi fermè morbi tum finiuntur: alterum, quòd huiuſmodi ætates recipiunt mutationem maximam ad pubertatem, poſtquam non eſt ſperanda mutatio ex beneficio ætatis. Ideo dixit: Harum af-

ſectionum quædam mutantur in quadraginta diebus, quædam in ſeptẽ menſibus: aliæ in ſeptem annis, aliæ ſub pubertate: id eſt à quartodecimo ad uigeſimumquintum, ubi pubertas finitur, & iuuentus incipit. quod intelligitur ex Aphoriſmo

5.Aphor.7. *illo: Quibuſcunq; morbi comitiales fiunt ante*
» *pubertatem, mutationem accipiunt: quibus au-*
» *tem uigeſimoquinto (anno) cõmoriuntur. Præfinit pubertatis terminum ad uigeſimumquintum annum: ideo etiam ut ſenſus ſenſui cohæreat, ante pubertatem debet intelligi ante finẽ pubertatis. atque ſic non malicioſè interpretandus eſt Hippocrates, ſed iuxta illius profunditatem ſermonis, noſtramq; & mortalium utilitatem. Verum illud magis ad rem facit, quòd forſan etiam & acutos morbos comprehẽdere poſſet, ut dies illi & menſes & anni non à morbi initio, ſed à natiuitate ipſa numerarentur: uelut, ſi quis infans trigeſima die laboret, aphtis non quidem ſeptuageſima die, id eſt quadrageſima die à die initij morbi, ſed quadrageſima die à natiuitate finiatur. Adducit me in hanc ſententiam multiplex ratio, quia cum de pubertate loquatur, illa eſt præfixa à natiuitate: igitur ueriſimile eſt eodem modo locutum fuiſſe de alijs terminis. præterea morbos, qui accipiant mutationem in ſeptimo menſe & in ſeptimo anno, uidemus quotidie: qui autem curentur poſt ſeptimum annum uel poſt ſeptimum menſem, nunquam uidi. Ipſe etiam Hippocrates in Epidemijs nunquam extendit rationem dierũ indicatoriorum ultra centeſimum & uigeſimum diem, qui ſunt quatuor menſes. Parumq; abeſt opinio hæc à Celſi interpretatione, niſi quòd ille non de fine morborum, ſed potius de initio et origine intelligit: quod etſi uerum eſſe poßit, non tamen cũ uerbis Hippocratis præſentibus cõgruit. Videmus etiam in pubertate ſemen & menſes in puellis profluere ſeptimo anno, dentes renouari ſeptimo mẽſe, primùm naſci quadrageſimo die, primùm hominem ſe oſtendere: tunc enim primùm uigilans ridet, ut*

Pag.ult. *in libro de Septimeſtri partu docet. Illud idẽ per-*
Pag.5. *ſuadet, quòd Hippocrates in libro de Natura humana cum dixiſſet, morbos ſanari oppoſitis temporibus: ſubijcit, aliter annuos fieri, tum etiam quod nullibi de hoc meminit. Nam quod dicit in ſecundo de Morbis, pertinet ad reditum, non ad indicationes. Præterea quàm abſurdum eſſet dicere, quòd multi morbi quadrageſimo die ſeu affectiones indicantur, cum id perſpicuum ſit ac generale. propterea non de tempore ab initio morbi, ſed ætatis intelligendum eſt.*

Cauſa uerò uidetur eſſe in annis & menſibus una, numeri planetarum abſolutio: quæ in menſibus cum ſint dierum uigintiocto ac horarum duarum, fiẽt dies 196. horæ quatuordecim: quare abſoluentur in ſex menſibus cõmunibus, diebusq; decemſeptem: ideo in ſeptimo menſe contingit huiuſmodi mutatio. Nam abſoluto regimine uniuſcuiuſq; planetæ, res redit ad eũdem qui præfuit à natiuitate. ſi ſol, ſolem: ſi luna, lunam. In annis autem ſubtilior eſt ratio. nam luna poſt dies 354. perfectis duodecim circuitibus cum ſole redit ad eundem cum illo habitum, & quod mirum eſt ad eũdem penè locum: quoniam differentia reditus & menſis lunaris eſt dierum duorum, horarum quinq;. erunt igitur in duodecim menſibus lunaribus reditus lunæ duodecim, & inſuper dies 26. & horæ 12. quare penè tredecim circuitus lunæ. Et hæc fuit cauſa quòd Iudæi & Græci adeò obſeruarunt annum lunarem, qui conſtat ex duodecim coniunctionibus ſolis & lunæ, & 13. circuitibus lunæ. Septem igitur anni tales, ſunt minores annis ſeptem ſolaribus, diebus 74. ergo octauus annus, cũ res redit ad eundem planetã, incipit in ſeptimi anni menſe decimo, die eius mẽſis 16. & ita quintusdecimus in quartodecimo menſe octauo, die ſecunda eiuſdem. Annus ergo medicus eſt, cũ ante diem natalem luna redit ad eundẽ locum, in quo fuit hora natiuitatis, & ad eandẽ diſtantiam cum ſole. In octo autem annis ſol & luna fermè ad unguem locis ſuis reſtituuntur: ſed poſt quadraginta fermè horas à tempore initij circuitus. Ergo cũ pro ſingulis circuitibus addiderimus quadraginta horas, fiet initium quale hora natiuitatis. Quod an ſit conſideratione dignũ, nõ eſt præſentis tractationis. Sed id tamen ſcire decet, nullũ eſſe exquiſitiorem reditũ, quàm qui fit ſingulis decẽnouem annis tranſactis. tunc enim eadem die ſol & luna ad propria loca redeunt. Sed de quadraginta diebus, qui adeò celebrãtur ab Hippocrate, nulla ex aſtris alia cauſa reddi poteſt, niſi quòd ſunt tertia pars tertiæ partis totius anni: et ita ſol progreditur ad locum, quẽ reſpicit amico aſpectu: quoniã trigona radiatio eſt ſimiliũ. tũ ergo primã partẽ peragrauit integrã totius circuli, & imparẽ. Sic et uigeſimaſeptima pars, quæ in quatuordecim diebus peragratur, ad ſoluendos morbos idonea erit. talia igitur quæſiuiſſe præſtitit.

APHORISMVS XXIX.

IVueniб. aũt ſanguinis ſpuitiões, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alij: ſed precipuè antedicti.

COM-

COMMENTARIVS.

¶ Cur hic dixit (& alij) ſed non in præce- Pag. 23. dentibus? Quoniam, ut dicebat in Coacis prædictionibus, ætas à quartodecimo anno ad quadrageſimumſecundum, omnium morborum eſt ferax: at extremæ, ut dixi, non ita. Quia ergo in iuuentute ſolēt generari omnes morbi, & calculi ueſicæ cum pueris, & renum cum ſenibus, & huiuſmodi: propterea de his quatuor præſertim, tanquam ſæpius euenientibus, meminit. Intelligit ergo hanc ætatem ab anno uigeſimoquinto ad quadrageſimumſecūdum. nam ex ſequenti hoc intelligere licet, & his quæ dicta ſunt in Coacis prædictionibus, & quinta A- Aph. 7. phoriſmorum. Noluit autem definire certis annis hic ætates, quoniam pro regionibus & habitu uariātur. Voluit tamen intelligi nullibi, nec in aliquo iuuentutis initium proferri ultra annum uigeſimumquintum. Vnde quæ hic dicuntur, etiam in his qui decimumoctauum exceſſerunt, etiam ueritatem habebunt, ſi tales ſint Germani, aut ex familijs quæ non multum ſeneſcant.

Galenus hic quater Hippocratem accuſat: deinde queruntur quidam quòd ego iuſtè damnem Galenum, qui iniuſtè & turpiter damnat Hippocratem, adeò ut ſubiungat, aliter debuiſſe ſcribere Aphoriſmum: ſed & hoc perſpicuum eſt apud illum, & de prima accuſatione dictum Com. 27. eſt in præcedentibus Aphoriſmis. Ergo rationem dictorum Hippocratis reddamus. ſic enim quid uelit docebimus, & illum à calumnia Galeni uindicabimus. Ergo in iuuenibus ſtat ſumma uis concoquendi, & calor maximus, & ceſſat incrementum: igitur iuuenes plurimum habent de ſanguine calidiſſimo, cum plurimum generetur, nec abſumatur: & ſanguine calidiſſi- Li. de Corde, in fine. mo, ob bilim miſtam, & maximè circa pulmones: quia nutriuntur ex dextro cordis uētriculo, et ſanguine bilioſiſſimo, igitur paratiſſimi ad ſan- 4. De uſu Par. cap. 15. & 15. eiuſdē cap. 6. guinis ſputum. Rurſus, cum habeant plurimum de bile flaua & ſanguine, à quibus omnes morbi, acuti generantur & ſint calidiſſimi: igitur maximè corripientur morbis acutis, & non ſolis tertianis & ardentibus febribus, ut Galenus ait. Rurſus de tabe, non intelligit tabem quæ ſequitur ſanguinis ſputum, ut Galenus dicit. nam Hippocrates nō ſolet quæ notiſſima ſunt ſubijcere, ſed abdita. at quis non norat, ſanguinis ſputa plerunque tabes conſequi? Sed cum calida ſit ac ſicca maximè temperies iuuenum, & curarum capax, omnia habet per quæ facilè ex quouis morbo in tabem, id eſt hecticam tranſeant, atque hæc ita ſe habere, etiam experimentum docet. De comitialibus tanquam recondita magis cauſa ſi dubitaſſet, ignoſci poterat. Dixerat enim Hippocrates in lib. de Sacro morbo: Poſt- Pag. 7. quam uerò uiginti anni præterierint, non amplius hic morbus corripit. Sed cum iterum dicat: Quòd ſi corripiantur, poſt uigeſimumquintum annum non ſanari: manifeſtè intelligit eſſe morbum, qui ei ætati non repugnet. Qui ergo ex conſenſu oris uentriculi, ex Veneris uſu aduenit, frequens eſt: et ex febribus in hos morbos & conuulſionem plus alijs ætatibus incidunt, & moriuntur. Quare dictum illud in libro de Sacro morbo, de eo comitiali qui proprius eſt cerebro, nec perimit, eſt intelligendum. Liquet autem ex hoc, quòd comitialis per conſenſum ſæpè pernicioſior eſt eo qui per eſſentiam.

APHORISMVS XXX.

VLtra hanc ætatem crebri anhelitus, morbi laterales, pulmonis inflāmationes, lethargi, phrenitides, ardores, diuturna profluuia, choleræ, difficultates inteſtinorum, lęuitates inteſtinorū, hęmorrhoides.

COMMENTARIVS.

¶ Proponit undecim morbos grauiſſimos, qui maximè homines corripiunt ab anno trigeſimoquinto ad ſexageſimumtertium: noluit tamen, ut dixi, has ætates diſtinguere per annos, quia finis unius eſt alterius initium. Et quidam morbi paulò antecedunt, quidam tardant. Propterea in Coacis prædictionibus quod dixit, Pag. 23. Aetas quæ eſt à quartodecimo anno ad quadraſimumſecundum, eſt omnium morborum ferax. Declaratum eſt ab Hippocrate in præcedenti Aphoriſmo per illa uerba (Et alij.) Verùm dubium eſt, quòd dicat in Coacis prædictionibus, à quadrageſimo ſecundo anno ad ſexageſimumtertium non fieri hæmorrhoides, niſi præfuerint: cum hic dicat oppoſitum. Nam de alijs morbis quos ibi fieri hac ætate negat, & ſunt ſtrumæ, nephritis, lapis in ueſica, fluxus ſanguineus, & defluxio ſpinalis medullæ, nulla eſt cum dictis contradictio. Alia eſt difficultas, quia ſexta Aphoriſmorum inquit: Apo- Aphor. 51. plexiæ fiunt maximè à quadrageſimo anno ad ſexageſimum: hic uerò prætermittitur, & inter morbos ultimi ſenij numeratur. Hoc uolui dixiſſe, quoniam Hippocrates has ætates hic ultra quartumdecimum annum per annos & differentias temporum certas nō diſtinguit: quia non tantum eſt diſcrimen inter illas ut inter primas,

& etiam, quia poſteriores cum prolixiores ſint, terminos etiam habent latiores. De hæmorrhoidibus autem cum inclinante ætate ſanguis minuatur, non eſt ueriſimile, præſertim quod uenas peculiares expoſtulant, aut ſaltem magnitudinem earum: quòd eo tempore primum naſci debeant, niſi cauſam ante nactæ fuerint ut temperaturæ ex calida & ſicca mutationem, ſuppreſsionem conſuetæ euacuationis, aut aliud huiuſmodi. ideo ibi adiecit, Nec alium fluxum ſanguineum.

Vt uerò quæ dicit, ritè poſsimus interpretari, ſciendum eſt, non ex alio quærendam nominum ſignificationem, quàm ex ipſomet Hippocrate. Tum uerò conſiderãdum, cum longa hæc ſit ætas, tribus ſeptenarijs ſcilicet conflata, nihil mirum eſt pluribus morbis ſubiacere quàm aliæ: quoſdamq; magis eſſe proprios initio, quoſdam fini, quos diſtinguere neglexit Hippocrates ob breuitatem: nempe phrenitis initio magis eſt propria, crebri anhelitus fini. Præterea morbi hi partim ex humoribus qui tum generantur accidunt, tum partim ex his qui iam præcedenti ætate geniti fuerant: ſicut antea de autumno dictum eſt. Propria autem huic ætati ſunt, minui calorem naturalem, ſed non adeò manifeſtè, ut homo rationem uictus mutet: generari loco ſanguinis humores crudos, partim humidos, partim ſiccos. His uiſis, ſingula diſcutiamus. Febres ardentes & phrenitides fiunt in initio, maximè huius ætatis, uſq; ad medium: quia, bilis deterior & acutior fit, & uires imbecilliores. Crebri anhelitus & lethargi ex pituita, & in fine huius ætatis magis. In libro de Hominis ſtructura dicit: Cum cerebrum frigidis humoribus repletum fuerit, lethargus efficitur. In ſecundo de Morbis ita diſtinxit: Tuſsis oboritur, & ſaliuam multam ſpuit, & liquidam, & nugatur: & ubi nugari deſierit, dormit, & excrementa malè olentia emittit. Et in Coacis prædictionibus: Lethargici tremulis ſunt manibus, ſomnolenti, diſcolores, tumidi, pulſibus tardis, & partes ſub oculis eleuatas habent, & ſudores: inſuper accedunt alui bilioſæ, intemperatæ & ſubtumidæ. Si uerò obaridas habuerint, urinæ & egeſtiones alui ipſis non aduertentibus exeunt. Vrina autem uelut iumentorum eſt: potum non expetunt, neq; aliud quicquam. Poſtquam uerò reſipuerint, collum doloroſum habent, & ſonitibus aures infeſtantur. Lienteriæ fiunt uentriculo labefactato, & ob id maximè iuxta finem ætatis. at difficultates inteſtinorum & diarrhœæ ex hoc, & de-

Pag. 2. Pag. 13. Pag. 20.

fluxu humorum corruptorum, qui in his abundant. Choleræ autem eadem ratione, cum bilis & ſuprà & infrà ſimul eijcitur. Sic enim definitur quinto Epidemiorum. Eſt & cholera ſicca, de qua in libro de Ratione uictus in acutis, cum iidem motus manent, ſed nihil excernunt. Qui morbus fit à caſeo, dicit, & bubulis carnibus, & ſilphij ſucco. Morbi uerò laterales, & pulmonis inflammationes fiunt, quod pectus ſenibus ſit imbecille, quoniã pulmo ob aſsiduum motum & raram ſubſtantiam: & quia à capite ob ſitus rectitudinem excrementa maximè ſuſcipit, cum tota cauitate debilitatur. Et ob caloris etiam multitudinem ac perpetuam refrigerationem, facillimè corripitur abſceſsibus. Quòd ſi natura ab initio huius ætatis ſecernat purum ſanguinem, & prauum expellat per hæmorrhoidas, optimè illi conſultum erit. namque nulli reliquorum morborum obnoxius erit: ut ſexto Epidemiorum. Adueniunt autem magis Meridionalibus uentis regionibus expoſitis, & ubi aquæ prauæ ſunt, ut in libro de Aere & aquis & locis refert Hippocrates. Cæterùm ridicula eſt excuſatio Galeni, cùm uult nos remittere ad ſuas quas uocat demonſtrationes: fucum facere uolens ueritati, cùm ex ipſa re nos docuerit, quali nam ratione demonſtrandi uſus ſit.

Pag. 10. Pag. 22. Sec. 5. Pag. 9.

APHORISMVS XXXI.

SEnibus ſpirandi difficultas, deſtillationes cum tuſsi, urinę ſtillicidia, urinę difficultates, articulorum dolores, renum affectiones, uertigines, apoplexię, mali habitus, pruritus totius corporis, uigiliæ, alui, oculorum & narium ὑγρότητες, uiſus obtuſus, glaucedines, auditus graues.

COMMENTARIVS.

Decem & ſeptem ſeu quindecim morborum genera enumerat, quibus ſubijciuntur qui ultimam ætatem agunt. Sed cùm dixerit in priore ἄσθματα, in hoc dicit δύσπνοιαι. ἆσθμα, παρὰ τὸ ἄω lædo, καὶ τὸ πνέω ſpiro: at δύσπνοιαι autem, difficultates ſpirandi. Atq; inter hæc hoc intereſt, quod ἆσθμα eſt qualiſcunque ſpiritus læſio, tametſi ſpirans non ſentiat offenſionem, uelut qui anhelat quaſi à curſu: at δύσπνοια, cùm ſit difficultas ſpirandi, ſen-

„ di, ſentitur à patiente neceſſariò, modò ſenſus „ non abſit. Fateor hæc diſcrimina confundi, Lib.4.c.4. ſed cùm hic in præcedenti unum alteri comparauerit, diſtinguere neceſſe eſt unũ ab altero. Aliter Celſus: Leuis difficultas ſpirãdi δύσπνοια, „ grauis, cum iam non ſine ſono fit, ἆσθμα: cum „ uerò erectus ſtare cogitur, ὀρθόπνοια appellatur. Horum primum diu trahi poteſt, duo ſequentia acuta eſſe conſueuerunt. Commune eſt illis ſibilus, quoniam aer per anguſtum permeat. Com. 4. Galenus ſecundo in tertium de Morbis uulgaribus, comparat ἆσθμα orthopnææ, quaſi uelit eſſe grauiorem affectum: nihilominus dicit eſſe reſpirationem ſimilem his qui curſu nuper agitati ſunt. ea eſt magna, uelox ac crebra. Quod Aphor.44. magis me mouet, eſt quod ſexta Aphoriſmorum uult, quod gibbi fiant ex aſthmate: at ſi ſic eſt, oportet aſthma eſſe grauiorem affectum, ex quo moueri queant dorſi uertebræ. Videtur ergo ex his aſthma eſſe magnum anhelitum ſub hoc ſenſu, cum multum pectus attollitur, non crebrum propriè: δύσπνοιαν autem, difficultatem reſpirationis. Aetas enim primi ſenij cum adhuc calor maior eſt, & uires ualidiores, magis poteſt extendere pectus: nec eſt tantus morbus, licet ad ſenſum maior uideatur. hæc uerò grauior eſt, licet non uideatur: quia pectus Pag.4.& 5. minus attollitur. De tuſsi declarat Hippocrates in libro de Flatibus, quatuor: originem, naturam, cauſam cur difficulter amoueatur, & detrimenta. Origo quidem eius eſt, quòd caput flatu impletum primum aggrauatur, deinde circumuoluitur: & eſt, cum dicunt uideri ſibi caput eſſe cucurbitam. hoc enim eſt ſignum flatus in capite: deinde repletis uenis extruditur quod tenuiſsimum eſt in eis, uel ad oculos, uel aures, uel nares, uel ad pectus. Tunc ſi ad pectus, occurrit illi ſpiritus, & lædens pulmones cum ſpiritu eijcitur, eſtq; natura tuſsis. at tum ex deſcenſu, ſed magis ex tuſsi fauces (dicit) exaſperantur, exulcerantur & inflammantur, trahuntq; humorem ob id è capite, & caput è toto corpore. atque ita fit reditus cauſæ ex morbo ipſo, propter quem difficillimè ſoluitur. Cum uerò pituita acris ſit, & calefacta motu atque faucium inflammatione, facilè penetrat carnes, & uenas erodit: inde effunditur ſanguis, qui putreſcens cum nec ſurſum poſsit prodire, quia liquidum: nec infrà ob ſeptum tranſuerſum, tabe laborantem perimit. His quatuor modis ratio præſeruandi ſe docetur. nam uitare oportet aerem uehementer calidum, frigidum, uentos, capitis repletionem purgando, uictu parum nutriente, nec petente caput, utendo, diuertendo. Vbi autem fluere cœperit, fauces munire oportet ad nares, & per corpus diuertere balneis crurum. Muniuntur autem tragacantho & ſucco glycyrhizæ, diacodione detento in ore. Conuenit & commanducatum pauer, cogens humorem ne defluat. Quòd ſi iam inciderit arteriam & pulmones dulcibus & frigidis, uenam ſecare. Sed hoc periculum rarò in ſenibus adeſt. Eſt & tuſsis ſicca, de qua tertio de Morbis unum recenſetur genus. hæc Pag.9. in huiuſmodi ſenibus interficit, niſi ſit à ſola mala intemperie frigida. Vertigines & tuſſes etiam, citra aliud incommodũm, inducunt apoplexiam in ſenibus. De hoc habetur ſexto Epi- Sect.2. demiorum: Duriſsimæ & uiolentiſsimæ tuſſes ad leuem ſiderationem, & reſolutionem perducebant. Per Apoplexiam hic etiam intelligite reſolutionem, ex regula illa generali medica: Quæcunque cauſa parere poteſt maiorem morbum, parit etiam longè facilius minorem, qui eſt ex eodem genere. Vnde Hippocrates: Li. de Aere & aqu. pagina. Valde ſenibus defluxiones, propter raritatem & eliquationem uenarum: ex quibus aliqui repentè pereunt, aliqui altera parte ſyderantur. Meminiſſe autem oportet eius quod di- Aphor. 55. xit ſexta Aphoriſmorum: „ Apoplexiæ fiunt „ maximè à quadrageſimo ad ſexageſimum annum. cauſa ibidem explicabitur: nam hæc narratio per ſe longa eſt. Abundante humore crudo uigilijs ut etiam in textu, & imbecilli facto cerebro, ac refrigerato, nil mirum eſt apoplexias fieri: uertigines autem ob uentriculi prauam coctionem, ut ait Galenus. ſed nihil potentius uigilijs: cum cerebrum ſiccatur, debilitatur, & ſpiritus concitantur. Dicebat Hippocrates ſecundo Pra- Pag. dictionum: Senibus uertigines cum dolore capitis maximè fiunt. cauſam eſſe reor. præter illam Galeni, uaporem acrem, qui etiam delatus ad cutim generat pruritum. Vnde illud ſecundo de Morbis: Vertigo fit delato Pag. ad faciem ſanguine. humor enim ille ſalſus petit cutim maximè, & facit pruritum: caput, & facit uertiginem, & uigilias: ueſicam, & generat ſtillicidia, & difficultates urinæ. Vigiliarum igitur duæ cauſæ ſunt: Vna, uapores ſalſi: altera, ætatis temperies, ſcilicet ſiccitas. Porrò, ut rectè inquit Hippocrates in libro de Flatibus: Pituita acribus humoribus miſta quòcunq; in inſuetos locos defluxerit, eos exulceras.

Pag.17. cerat. Et quarto de Morbis: Pituita deſcendens in uentriculum, non eum exulcerat: quoniam prædurus eſt, adeò ut Lybiæ populi, cum ex corijs ferarum faciant ueſtes, ex uentriculis earum faciunt utriculos pro potu: ſed ſi in mollia membra deſcendat, ut pulmones, ea exulcerat. Quod uerò praua coctio omnium malorum cauſa ſit, quæ in ſenibus ob caloris innati paruita- 1.Aph.14. tem, de qua antè egit Hippocrates, neceſſariò contingit, nemini obſcurum eſt. Abundant uerò multis humidis ſuccis, quoniam natura frigidi ſunt & humidi: & humidum illud præter- Pag.11. naturale eſt. quod colligitur ex Hippocrate primo de Diæta: qui cum conſtituiſſet pueros humidos, iuuenes ſiccos, rurſus ſenes humidos ſtatuit. Inde fiunt & mali habitus, & alui & oculorum & narium redundantiæ ſucci humidioris. & plorant ſine fletu, tum maximè, quòd caro quæ eſt in fontibus, abſumitur. Ex aluo ſi humor ille aqueus non extrudatur, dolent, & ſæpius in uentris profluuium incidunt. Eiuſdem pituitæ redundantia fiunt glaucedines, & uiſus obtuſi, & auditus graues: articulorum etiam dolores, & renum affectiones: omnia hæc ex frigidis & crudis humoribus generātur. στραγγουρίαι uerò & δυσουρίαι inter ſe differunt. στραγγουρία, ſeu urinæ ſtillicidium, fit multipli- Pag.9. ces ob cauſas, ut in libro de Affectionibus: ut ex inflammatione recti inteſtini. unde libro de Pag.3. ulceribus: Vrinæ ſtillicidium ex inflammatione inteſtini recti incidit. Veſica enim ab illo calefacta pituitam trahit: à pituita autem fit urinæ Li.9.c.19. ſtillicidium. Aetius conatus eſt unam ab altera ſic diſtinguere: Dyſuria dicitur, cum meiere æger cupit, & cum ui urinæ excernuntur: ſtranguria autem appellatur, cum paulatim, & guttatim urinæ deſtillant, & aſſiduam ad mingendum irritationem faciunt. Quantas Galenus tenebras ubique offudit, ut nec ab ipſo nec à poſteris multa eruere liceat. I modò, & dic quid dyſuria ſit, quid ſtranguria? quinimò, quod im- Cap.45. pudentius eſt, Paulus in tertio libro curam utriuſque, tanquam idem ſint, eandem ponit, cum tamen quaſi è diuerſo pugnent: & unaquæque, ut dixit Hippocrates, plures ſub ſe contineat ſpecies. Ipſe nihiloſecius Galenus in Com.44. ſeptima Aphoriſmorum ſuo more, dum rem declarat, inuoluit dicens: Quòd στραγγουρία ſignificet urinæ tardè & obliquè, ac quaſi expreſſæ (quod ille ſtillatim uertit) exeuntis emiſſionem, nomen ipſum oſtendit. Mingendi uerò difficultas poteſt, & quæ cum dolore fit, mictio dici: poteſt & quæ cum difficultate aliqua, adeò ut uix ueſica operetur. Vrinæ ſtillicidium ipſius acrimonia facit, & retinendi impotentia, quæ ob intemperaturam fit, præſertim frigidam. Vrinæ uerò difficultatem, ſi quidem cum dolore fuerit, inflammatio abſceſſus, & inæqualis intemperatura, & ſpiritus flatuoſus: ſin motus quidam difficilis, & potentiæ imbecillitas, uel tumor contra naturam. Debuit ſanè declarare quid eſſet hoc στράγγα: ſed abſit tantum facinus. Rei ueritas eſt, quòd urina uel ſupprimitur, & uocatur ἰσχουρία: uel non emittitur liberè, & uocatur στραγγουρία: uel emittitur cum dolore, & uocatur δυσουρία: hoc enim eſt difficile emitti. unde etiam δυσεντερία, quoniam cum dolore fit, uocata difficultas inteſtinorum. Ergo impedimentum hoc meiendi contingit, ſeu guttatim emittatur, ſeu non: στραγγουρία, ſeu tenuiter, ſeu inæqualiter. dolor uerò ad eam nihil attinet, ſicut nec impedimentum ad δυσουρίαν. Verùm, quia plerunque accidit, ut cum urina guttatim effluit, dolor etiam adſit, & cum dolor qui propriè uocatur urigo (eſt enim dolor quidam diuerſus ab alijs natura) rarò adſit ſine aliquo mingendi impedimento, ideo δυσουρίαν cum στραγγουρία adeò confuderunt, ut nunc penè incertum ſit, quomodo utranque diſtinguere liceat. Difficultas ergo urinæ ſemper eſt cum dolore, & ſtillicidium (ſi ita uolumus appellare) cum impedimento: cum uerò utrunque adeſt, quod plerunque contingit, miſta eſt affectio ex ſtillicidio & difficultate. Indicatur & id ex uerbis Hippocratis quinta Aphoriſmorum: Vtero aut recto inteſtino inflammato urinæ ſtillicidium ſuperuenit, ut etiam ſuperius diximus. Aphor.56. quod ſi per δυσουρίαν impedimentum urinæ intelligere poſſemus, cum id potius quàm urina guttatim ſtillans ſuperuenire ſoleat, non στραγγουρίαν, ſed δυσουρίαν potius dicere debuit. Ita Galenus, dum nimis properat, ſcribendo omnia confundit: non negarim aliquando unum pro alio, ſed errore poſitum. Hæc inquam propoſui, neſcius quam ſim pro meritis habiturus gratiam. Sed iam ad textus expoſitionem redeamus. In his accidunt ſtillicidia propter imbecillitatem, præoccupante natura emiſſionem urinæ, antequam ueſica plena ſit, & ob id guttatim defluat: unde plures ex ſenibus eò deueniunt, ut non poſſint urinam continere, ſed & lectos & caligas conſpurcēt. Laxatur enim muſculus,

collum

collum ueſicæ continens. Quòd ſi ueſica refrigeretur, muſculus autem non lædatur, fit aliud στραγγουρίας genus: quia cum difficultate emittitur. At δυσουρίαι fiunt ob id, quòd urina lentè permeans, & guttatim erodit membrum uirile. quod longè tenerius eſt ueſica: & plurimo ſalſo humore ad ueſicam delato, uel ob pituitam retenta urina, ac corrupta eroditur ipſa ueſica, & præſertim collum eius, fitque dolor in meiendo.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, IN QVARTAM Sectionem Aphoriſmorum Hippocratis,

PROOEMIVM.

Saepe illud dubitatum eſt, cur tam pauci homines ueri amantes ſint, etiam in his rebus quas ſcire ac noſſe perquàm utile eſſet. Videmus medicum: is ſit peritus an imperitus, ſtudioſè non quærimus, & tamen nos noſtraq; chariſſima pignora quaſi cæcutientes illi committimus. Plurimum certè poteſt inueteratus error. Cum enim perſpiciamus in omni artiũ genere, quæ ad homines ſpectant, dico militia, iuriſprudentia, ciuili conuerſatione, aulicorum diſciplina, eoſdem eſſe ſapientes, & qui tales habeantur, & qui maximè callidi ſunt atq; doloſi, fraudulentiq; ipſæq; leges, ut omittã cætera, & decipere & fruſtrari iura ipſa doceant: falſò creditũ eſt (quòd humanæ hæ diſciplinæ obtinere uideãtur principatum, quibus Reges, Duces belli, Magiſtratus, Senatus, Prætoresq; creantur, aut omnino conſtant) eandem in diuinis hominibus & naturæ opificibus rationem obſeruari debere. Hoc tantillo argumento ab exemplo ſumpto, omnia bona uera euertuntur: nec unquam ijdem ſunt ueri opifices, & eruditi in precio. Sic querebatur Hippocrates in Epiſtolis, Galenus autem non ſemel, imperitiſſimos & longè ab artis noticia poſitos ſibi præponi. Diuiſus autẽ bifariam eſt hic error. nam in his diſciplinis, in quibus nihil poteſt caſus, ut Geometria & Arithmetica, cum cogantur fateri eruditos eſſe eruditos, ob certamen, eos qui eruditi ſunt lacerant: alijs calumnijs crimina, ſtultitiam, aliaq; fœda, & ſi nihil aliud poſſint, ſimplicitatem appingentes. At in his in quibus fortuna & caſus aliquid poſſunt, ut in Medicis, architectis, nauiumq; gubernatoribus, eò proceſſit improborum perfida audacia, ut ſibi artem adiudicent: ab illis qui eas norunt, detrahant. Hæc eſt cauſa tam funeſti atq; intolerandi erroris, imò non erroris, ſed confuſæ fallaciæ impoſtorum, quam queſti ſunt omnes celebres uiri. Sed Hippocrates ultra querelam non proceſſit, credo rei indignitate motus, hanc hominum ſtulticiam tam rudem contemnens. Cæteri, ex quorum numero eſt Galenus, cum ſua admirabili Dialectica morbo huic mederi non potuit, quia cauſam non inuenit. Cauſa autem ea eſt, quæ dicta eſt. Quomodo igitur huic tanto dedecori ipſorum præſtantium artificum, tantæ iacturæ humani generis atque bonarum diſciplinarum, tam acerbæ improbitati atque iniuriæ huiuſmodi impoſtorum occurremus? Certè id primùm ſcire decet, eos qui humana calliditate adeò ualent, nec literis nec opere ipſo præſtare poſſe. nam quòd ſcire, & ſcire operari idem ſint, aliàs ſæpe docuimus. fallimur autem & in hoc, quòd eos qui nugari didicerunt, quosq; falſò ob humanam calliditatem eruditos putamus uidemus opere ipſo aberrare, & eſſe inexpertos. Itaque ex hoc uno errore, quòd ignorantes artis eruditos exiſtimemus, duo alij peſſimi exoriuntur errores. Vnus, quòd eruditos imperitos eſſe credamus: & quòd aliud eſſe exiſtimemus ſcire, & ſcire operari: quæ tamen in his qui uerè ſciunt artes, nunquam in perpetuũ, uel in uno disiunguntur. Quis enim eſt tam amens, aut quomodo fieri poteſt ut quis norit, aquam & oxymel conuenire febricitantibus tertiana notha, & quando, & quantum, & quomodo norit, etiam qualiter oxymel componatur, quæ ſint qualitates bonæ aquæ, mellis, aceti, inde pro aqua & oxymelli ue dare uelit uinum ptiſanamue? Ergo qui opere aberrãt, imperiti ſunt aut omnino, aut non rectè totam artem callent. Itaque fieri non poteſt, ut dixi, ut qui callidi admodum ſunt, artes ipſas, nec exercitationem artis teneant, multis de cauſis. Prima, quòd artes ſimplex & ſtabile ingenium

genium exigunt: at contrà illa calliditas, uafrum & inconſtans. deinde, quòd tantum confidunt huic ſuæ calliditati, tum etiam uiolentiæ ſi inſidiæ non ualeant, ut negligant præcepta artis haurire. Et rurſus cum ars longa ſit, & quæ ad artem longiora, ut Philoſophia naturalis, Dialectica, Mathematica, Grammatica, ſupernaturalis Philoſophia, ipſa quoque Medicina ſatis uerboſè à Galeno tractata: at calliditas illa humana & pſeudopolitiæ peritia totum hominem, totam uitam uideatur exigere, cum tot ſalutationibus, ceremonijs, ut non pluribus ſacerdotes in ſacrificijs, nec etiam Hebræi utantur tot cauillationibus, conſilijs, dolis, fraudibus, conſpirationibus: deniq; his quæ ad hæc conſequuntur conuiuijs, nuptiarum tractationibus, gratia potentiorum, aulico plagiario, & ſexcentis alijs huiuſmodi nequitijs: fieri non poteſt quin ſtudia artis deſerantur, atq; adeò ut quidam etiam libris ipſis carerēt. Et quanquā occurrere his, non hic ſpectaret, ſed potius ad Commentaria in primos Hippocratis libros, ubi de huiuſmodi argumento diffuſè agitur etiam ab ipſo Hippocrate: breuiter tamen malui docere hic, quomodo his ſceleratiſsimis homuncionibus reſiſtamus: ut nec qui noſtra legent, utilitate iniuſtè fraudentur, ſcilicet opibus & autoritate inter ſui ſimiles, nec cogantur ob illorum iniurias & oppreſſiones deſerere optima ſtudia: atq; ita etiam inanis ſit labor, pereatq; gloria ſcribentium ac docentium, quæ ſunt inutilia humano generi. Demum, ut fidei noſtræ ſatisfaciamus: ſcilicet ut his omnibus proſimus, qui nobis non nocuerunt. hi ſunt omnes poſteri, et hac ætate qui ex fide mecum egerunt, nec ſe de miſera nece filij intromiſerunt, nec facti illius ullam cepere uoluptatem: quinimò miſerati noſtram cōmunem fortunā, et execrati Cardianorum mores & conſuetudinē, quam & Demoſthenes inter prodigia & monſtra ſui ſeculi recenſuit, acriterq; inſectatus eſt, dolorem pro uoluptate præ ſe tulerunt. Ea igitur erat occaſio, quòd, ut dixi, ad acquirendā artem multum temporis, ob Galeni prolixitatem conſumere neceſſe eſſet: nūc Hippocratis Commentarijs ſeu totis plenè, ſeu his tantummodo ſuper Aphoriſmos, breuiter uniuerſam artem paruo temporis ſpacio perdiſcere licebit. Quicquid uerò in Dialectica aſſequenda etiam temporis impendere neceſſariū antè erat, nunc noſtra Dialectica, quæ decē folijs continetur, duorū menſium in ſpacium contrahi poteſt. Quod ad cæteras artes attinet, quæ neceſſaria erant Medico, ex Philoſophia nos paucis reſtrinximus. Quæſtiones illæ de principijs primis nec abſolutæ, nec ſatis firmæ, neſcio cui bono ſint, aut auxilio ad medicinam perdiſcendā. utiliores enim eſſent diſputationes Ricardi Suiſſet Angli, quòd de rebus magis ſint, quàm elenchi illi circa ea, quæ qualia ſint nondum conſtat. Porrò ſapientiam illā improbā, & fine & modo nos ſanctè caſteq; in pauciora præcepta reſtrinximus in libris de Vtilitate ex aduerſis capiēda. Nam illam uulgatam, qua iſti adeò & gloriantur & ſæuiunt, quis demiretur quinq; tantū præceptis contineri? Ea ſunt: blādiciæ in cognitos: inflatio in leues: uis & minæ in acriter reſiſtentes, nec cedentes his nugis: fallax prædictio: & conſpiratio inter participes. Horum omnium una radix tamē eſt, Dei contēptus: neq; enim ſine eo quiſquā ullum horū aggredi, præcipuè uim, minas & conſpirationē, poteſt. At noſtra ſi ſequaris in his libris præcepta, paulo maiore diligentia atq; labore cuncta hæc aſſequêris, haud læſa pietate: quod maximū munus eſſe reor. Sed, ut dixi, paruo cōſtaret diſciplina illa tota, ſi condiſci & exerceri ſalua pietate poſſet. Admiratur Plinius in Cicerone eloquentiæ uim ſupra conditionē humanæ naturæ, his fermè uerbis: Te dicēte, legē Agrariā, id eſt alimenta ſua, abdicauerunt tribus. Te ſuadente, Roſcio theatralis autori legis ignouerunt, notatasq; ſe diſcrimine ſedis æquo animo tulerūt. Te orante, proſcriptorū liberos honores petere puduit. Sed aufer C. Plini inflationē, uidebis leue artificium, & quàm paruum fuerit armare plebem contra ſua cōmoda. Difficile eſt agnoſcere proprium adulatorē, adeò ut Plutarchus integro uno libro de hoc ſcripto ſolum docuerit, poſſe id fieri, nō ipſe forſan hoc præſtare cōfiſus. At in populo quis tam acutè perſpicit, ut adulatores effugere poſſit, qui ſingulos laudant ſub alterius ſpecie? & dū alios laudant, intelligis teipſum magis ab eis laudari. O' quàm pernicioſa aſſentatio, quàm perditiſsimi illi rhetores, Demoſthenes præcipuè & Cicero, captantes eos populos ad omnia facinora impulerunt: neque hoc contenti, inanis gloriæ cupiditate in ſuam perniciem armarunt: deinde etiam euerterunt. Demoſthenis ambitio enim Athenas Alexādro, Ciceronis Romam Auguſto ſubdiderunt. nec puduit gloriari, decepiſſe hos populos: coactiq; ſunt fateri, ſuam patriam perdidiſſe: ne non inficiari quis uelit, quod dicimus. Cæterùm quàm leuis ſit hæc res, inflare homines, ex eo perdiſcere licet, quòd Cicero, qui populum Romanum

num toties inflauit, coegitq́; ut phanaticos ſuam perdere libertatem, in priuatis negocijs nullus fuit. Si mihi non credis, exemplar uitæ ſuæ Epiſtolas ad Atticum lege: uidebis quàm leuis, ſtultus, ambitioſus, perfractus, inconſtansq́; fuerit, & quolibet fabro uulgari conſilio & prudentia inferior. Vnde nil mirum, ſe ſuosq́; euertiſſe. Quid eſt hoc mirum, cum tanta raperet, tot dona ex fori labore acciperet, amicorum hæreditatibus locupletaretur, adeò ut referat ex Diodoro H centies, id eſt ducenta quinquaginta millia aureorum (ſed mendum eſſe, haud dubium eſt: legi debet H. C. id eſt, ſextertia centum, quod eſt aureorum bis mille & quingenti) ſemper tamen ære alieno opprimebatur. nec potior alia cauſa interitus fuit tam ipſi quàm fratri, fratrisq́; filio, quàm pecuniarum inopia, ut Plutarchus refert. quamuis toto triennio Qu. Frater Aſiam proprætor ita expilarit, ut redeunte illo, magis Cicero ei, ne repetundarum accuſaretur, timeret, quàm ſibi qui in exilio erat. Omitto ſcelera reliqua illius, & inauditã crudelitatem, & ſtultictã: quæ Cicero quantum poterat, reprimere conabatur. Itaque, ut ad rem redeam, parua res eſt Deum non timenti, falſis blanditijs notos, & in ipſo confidentes, alios inflatione, impotentiores ui ac metu, tamẽ conſpirationibus aliorum improborum euertere, & ſibi uiam ad principatum ſui ordinis ſternere. Poſtquam ergo hoc facile eſt, perdiſcere autem medicinæ artem, ut ab Hippocrate atque nobis tradita eſt, labor perbreuis, utrique ſatisfacere negocio poterimus: non tam ſibi uindicando quod iniuſtum eſt, quàm retinendo quod nobis debetur. Si igitur peritus in dignoſcendo, & cautus in prædicendo, & promptus & elegans in operando (quæ quatuor ſunt præcipuæ medici dotes) fueris: non abs re erit, garrulos iſtos factis coarguere, concutere experimentis, perterrere periculis, ſubblandiri omnibus, quoſdam alios ex amicis ægri atque coniunctis inflare, conſpirare cum tonſoribus & pharmacopolis, ſed probis. Nam ſi illi ſibi licere uolunt aduerſus ueritatem, iuſticiam, commodaq́; ægrorum & Reipublicæ tam ciuitatis quàm literariæ: quare nobis non licere debet ad repellendum iniuriam, ad tuendam ueritatem, gloriamq́; rei literariæ ſuſtinendam, & utilitatem eorum qui ueſtræ fidei ſe ſuaq́; chara pignora commiſerunt? Præſertim cùm hi cum malis conſpirarint, bonos euertant: tu contrà malis reſiſtas, & cum bonis conſpires. Nec difficile eſt ſuperiorem euadere arte fallendi parem, bonis uerò præceptis diſciplinæ adeò longè lateq́; ſuperiorem. nam hos euertit euentus rerum, detinet conſcientia ſui, terret iuſticia, uindictaq́; deorũ, adeò ut uel ſic cõcidant. Memini cũ Mediolani eſſem nec inſtructus his præceptis, nec ambitionis cupidus, ſed ſola medendi exercitatione clarus & fœlix, quot diſſiparim aliorum, nec imperitorum prorſus conſpirationes, ut palàm eſſet, me magis timeri quàm contemni: necdum tum armatus Hippocratis doctrina, quam non niſi condita Dialectica conſequi potui. Quid ergo times, ne non ſuperior euadas? modò caueas præcipitem iram, & importunam iactantiam, aut quædam huiuſmodi uitia, quæ nobis præproperam gloriam & autoritatem quærentibus falſò, tanquam utilia, & maximè iuuenibus abbiandiuntur. Vnum enim ex præcipuis impedimentis ad retardandam autoritatem & gloriam, quam quærimus ex arte, eſt, nimia cupiditas properandi, qua præcipites ferimur non minus per dedecora noſtra, quàm per iniurias aliorum. Sed quoniam hac in cauſa longius progreſſus ſum, in poſterum à procemijs abſtinebo: ne imitando, quos damno, inſectari uidear. Vnum rogo, ut quemadmodum in medicina precatus ſum, ut Galenum inſpicerent: deinde de his quæ diximus, atque illum accuſamus, indicarent: ita etiam in hac Ciceronis accuſatione, prius legant illius uitam, facta rimentur, exitus inſpiciant: inuenient tantum profudiſſe proprijs animi perturbationibus, quantum acceperit beneficio naturæ, quod certè immenſum fuit: nec poſſe quenquam duabus in rebus præclarum eſſe. Ei dicendi ampliſſima facultas data eſt, & immoderata. quanquam Tacitus illum non leuiter perſtringat, dicens: Lentus eſt in principijs, longus in narrationibus, ocioſus circa exceſſus, tardè commouetur, raró incaleſcit, pauci ſenſus optimi, & cum quodam lumine terminatur: nihil ex tempore referre poſſis, & uelut in rudi ædificio firmus ſanè paries & duraturus, ſed non ſatis expolitus & ſplendens. non tamen bello Cæſar, integritate Cato, cõſilio & prudentia Atticus, ſcientia Ariſtoteles fuit. Diuiſa hæc ſunt munera, diuiſi & homines. Hæc igitur adijcere uolui, magis ueritus inuidiæ in Galenum ſuſpicionem, quòd medicus medicum arguat, et qui de iiſdem conſcripſerimus: quàm iram et furorem Grammaticorum, quos læſa Ciceronis maieſtate, ſcio in me impetum facturos.

cturos. Sed tamen hic ſuſpicio omnis inuidiæ aberit. neq; enim ſuſpicari quis poteſt, me adeò excordem eſſe, ut ſcribendi genere, eloquentia facundiaq; cum Cicerone ipſo contendere uelim. at ſi rectè ſapient, nec cum Galeno, & multo minus. Quæ enim cauſa eſſe debet, ut in iam tãdiu ſepultos manes inuidia ferri uelim? ſola rei ueritas, & utilitas mortalium, me ad hoc impulit: qui ſeducti uitijs hominum, & autoritate nominis, laudant iuſtè & meritò bona in illis, uitia autem imitantur. Vide quod inuidiæ genus? ubi omnes Hippocratis libros diligenter intellexeris, etiam iubeo, non conſulo ſolùm, ut ſex Galeni libros de Locis affectis, & decem ac ſeptem de Vſu partium, quatuordecim Methodi medendi, quinq; primos & tres ultimos de Simplicibus medicamentis, decem de Compoſitis ſecundum locos, & ſeptem Secundum genera, qui in uniuerſum ſunt ſexagintaduo, euoluas. A' reliquis eius libris ſi abſtinueris, non ſolùm id temporis lucri feceris, quod eſſes impenſurus: ſed minus perplexus hærebis in his quæ ab Hippocrate clarè tradita ſunt. Non defuit Galeno ingenium, facundia, methodus, exercitatio: ſed quædam, ut reor, nimis iuuenis, quædam minus diligenter, alia alijs impedimentis occupatus, negligenter ſatis ſcripſit. Sunt & extra contemptum Dioſcoridis & Oribaſij, qui ſuperſunt, & Auicennæ libri: tum Veſalij Anatomia. Sed redeo unde ſum digreſſus. Dices forſan: Hæc quæ dicis facilia factu, non tamen erunt prompta, ut uolumus, populo perſuadere, ut cõtra commoda ſua agat: res ardua eſt. falleris. Parua'ne & exigua, cũ Quirites ſe uocari audiebãt, quaſi à Romulo progeniti, cum eſſent deſcendentes latronum & Amphamiotarũ, tum Volonum & Proſpolitarum aut pecuariorum nobiliſſimi, ex paſtoribus, bubulcis, ſubulciſq;: cum identidem illud inculcabant, En Romanos rerum dominos gentemq; togatam: cum tot bella, tot uictorias, tot triumphos, æquam, imò maiorem cum dijs ipſis poteſtatem decernẽdi ius ſummum, ut quos beatos eſſe uellent, ſtatim ſuffragijs ſuis efficerent: quoſq; miſeros, etiam repentè damnatos exilijs, uinculis, morteq; multabant. Demum hæc omnia pro nihilo habebantur, & templorum ornatus, & magnificentiſſima urbis ſpecies, & populi frequentia, & magiſtratuum potẽtia, & Senatus autoritas, cum geſta illa maiorum referebant: & Decios ſe deuouentes, & Manlij in filium ſæuam & ſtultam animaduerſionem, & Bruti in Reges odia, ſecurimq; arma tam in duos filios, & Fabricij pauperis ſuperba reſponſa, & referentem ſigna Camillum, & Porſenæ ac Virginij Scæuolæq; miracula, Attilij Reguli conſtantem fidem, Horatij Coclitis robur & fortitudinem, Martij ſe in uoraginem præcipitantis audaciam, Scipionum uictorias, innumeraq; alia ſeu ficta ſeu uera: inde fidem, patientiam, innocentiam, religionem erga deos, & uiciſſim illorum anxiam de populi Romani ſalute curam. Quò non flexerit callidus orator iſtis exemplis, non minus ſtultam quàm imperitam plebem? Sed quorſum hæc tanta dicis? Vt intelligant ſtudioſi, opus eſſe præclaris aliquibus ingenijs, atq; eruditis, ut honos bonis literis reſtituatur: neque enim ab imperitis, qui huic cauſæ aduerſantur, hoc ſperãdum eſt: nec à mei ſimilibus, qui omnem hanc gloriam omneq; nomen prorſus contemnimus: nec ab his qui quamuis ſint abundè eruditi, artibus tamen his humanæ uafriciei natura ſimplices, et uſu inexercitati, & ſtudijs abhorrentes, deſtituti ſunt. Sed primùm abundè in arte doctus, inde etiam natura, uſu, ſtudio, diſciplina ſubdolæ huius ſeplaſiariæ uſq; ad aras inſtructi. Quòd ſi quintum genus illud technæ times, quo prædictionem conantur eludere. cum enim dicis, Laborat phthiſi: dicũt, Non: ſed tamen periculum eſt, ne ſi morbus perſeueret, in phthiſim delabatur. Laborat cauſonide: Non, reſpondent: ſed bene in periculo eſt, ne in cauſonidem deueniat: ita improbi illi, ſine ſcientia, ſine ſtudio laboribus tuis fruuntur: quin etiam prudentiores uideri uolunt, quaſi tu fallaris in morbo: & illi, cum tu quæ ſunt, non agnoſcas, illi etiã antequam ſint præuideãt: demum ſi fortè fortuna euadat, obijciunt tibi publicè quòd deceptus ſis: ſi pereat, ipſos præuidiſſe ac prædixiſſe putent. Malè ſit his nebulonibus: multiq; fures et latrones, qui laqueo perierunt, ea nece minus digni ſunt his ipſis ſycophantis. Sed tamen (quanquam durum ſit, et maximè ſi mediocriter ſint eruditi) reſiſtere debemus. Itaque cum tam malignè agunt, et tu clàm ſis, inſidijs reſiſtas, perpenſa igitur re integrè, et futuro fine, dicas illos non rectè agere, qui morbum pro morbo curent. Et quamuis à te admoniti periculum imminere fateantur, nihil tamen prodeſſe hoc ægro, cum iam occaſio ſalutis dilabatur. præterito enim principio, nullam amplius ſpem ſalutis ſupereſſe. Tum aſtantes rogabunt, ut occurras: tu ſi ſperes aliquo modo euadere poſſe, clàm affer auxilium aliquod lene, quod ei conducat, non ex ratione ſuorum: præfatus differri

poſſe

poſſe, per hoc, ut principium non elabatur, nec occaſio prætereat. Ita uerſa rerum uice, ſi moriatur, culpa eorū mortuus uideri poterit: ſi euadat, tua ſolertia & prouidentia.

APHORISMVS I.

VTero gerentes ſunt medicandę, ſi materia turget, quarto mēſe, & uſq; ad ſeptimū: ſed hæ minus. Iuniora autem, & ſeniora uereri oportet.

COMMENTARIVS.

¶ Cum tradidiſſet in prima ſectione curam generaliſſimam morborum: in ſecunda uerò generaliter multa, nihil ſpeciatim, ſed quæ uel ad ſigna generaliter, aut ad rationem uictus uel cō-
24.19.25. ualeſcentes nihil proprium (nam ſi excipias ſe-
40.42.43. ptem Aphoriſmos, non eſt qui dubitare poſſit de
45. hoc) at neq; in his quicquam particulatim. Aeſtiuas quartanas enim dum cōmemorat, de morbis omnibus dictum intelligi uult. Sed & in illo, Vbi fauces ægrotant, nil proprium exponit: neq; enim morbum nominat, & curam etiam ſolum generalem: in eo uerò cuius eſt initium, In profluuijs alui mutationes, nec de cura quicquam, nec de quo genere profluuij loquatur docet. A' quadrageſimo quoq; ad quadrageſimumtertium, tametſi quædam ſpecialiter de morbis dicere uideatur, nihil quod ad curam (niſi ad curam ſpectare dicas, quòd curari non poſſe doceat) quadrageſimus quintus tametſi curam doceat ſolus alicuius morbi, non tamen niſi generaliſſimè. In tertia uerò egit de his quæ ad conſtitutiones etiam generales pertinent ætatis, temporum & huiuſmodi: in præſenti incipit tradere curationē ſpeciatim morborum atq; diſpoſitionum, tum ſigna magis propria: quod ut demonſtrē nō expedit, ne quod in alijs maximè uitium reprehendere ſoleo, quòd in manifeſtis infinita faciant commentaria, ut aliquid dicere & multa ſcire uideantur, difficilium locorum omnino poſthabita non ſolū interpretatione, ſed etiam mentione. Sileant ergo, & ſuam fateantur poſthac non ſolùm inſcitiam, ſed ignauiam, qui negant has particulas ulla ratione eſſe diuiſas, poſtquam uniuſcuiuſq; Aphoriſmi ad hunc uſq;, & ipſarum etiam inter ſe particularum & ordinem & continuationem expoſuimus. Nec eſt quod crimini dent, intermiſta in hac & ſubſequentibus multa generalia, cum id neceſſarium ſit doctrinam tradenti, à generalibus ad propria: neq; uitium ſit, ſed eſſet ſi inter generalia quicquā membratim doceretur: quod ita uitauit Hippocrates, ut ne ſuſpicionis quidem umbram præſtiterit.

Duo igitur cōtraria maximè proponit Hippocrates: unum ſecundum naturam, alterum contra: quæ adinuicem comparando, ubi contrariæ ſint indicationes, media inuenire docet. Quæ utero gerūt, ab omni auxilio medico maximè abhorrēt: purgatione ſiquidem, in hoc Aphoriſmo: ſectione uerò uenæ in illo, Mulier utero gerens ſanguine miſſo ex uena abortit, & eo magis, ſi fœtus ſit maior. Vbi etiam de inedia uehementi à Galeno ſermo idē confirmatur. Verùm in ſanguinis miſſione ex uena nulla exceptio uel morbi ratione, uel cauſæ fit: in purgatione autem excipit materiam turgentem, quòd minus uereatur purgationem, quàm uenæ ſectionem; non, quòd magis morbi qualitatem formidet. nam in uenæ ſectione nullam morbi, aut cauſæ mentionem fecit. Quocirca melius feciſſet non hic ſermonem habere de uenæ ſectione, cùm Hippocrates unā prorſus admittat, alteram non. Sed, quoniā propoſitum eſt Galenum tueri, quantùm poſſumus, dicamus comparādo purgationem ſectioni uenæ in purgatione uinculum cum matre firmum reſpicere; in uenæ ſectione abundantiā alimenti. Dicemus ergo purgandas prægnantes, cū maximè fœtus hæret matri, à quarto ſcilicet mēſe ad ſeptimum; &, quæ non facilè abortiunt; & medicamento non concutiente; &, ſi fœtus ſit altior. Ex materia turgente triplex eſt indicatio: periculi ſcilicet magnitudo; materiæ caliditas; & facilitas purgandi ob motum. In uenæ ſectione, quòd fœtus ſit paruus, mulier ſanguinea, uenæ ſectioni aſſueta, atq; refectio copioſa cibi. Quod uerò dixit de materia turgente, eadem ratione de ea quæ eſt iuxta aluum, intelligendum eſt: ut in uentriculo, meſaræo, inteſtinis etiā magis. Quid uerò ſit materia turgens, ſuprà docuimus, & in- 1.Apho.22.
frà proprius eſt locus. at per medicamenta intel- Aphor. 10.
ligit elleborum utrunq;, & illo ſeſamoidem tutius, ac peplium ac peplum: quæ quantum differant, in libro quarto de Ratione uictus in acutis In fine.
edocebimus. Illud ſolū reſtat indiſcuſſum, quod addidit his uerbis, Et uſq; ad ſeptimum. Hoc, Sed has minus, Braſauolus exiſtimat dictum, quia in ſeptimo menſe uitales aliquādo pariuntur: atq; hic terminus, ut colligitur libro de Septimeſtri Pag.3.
partu, incipit à centeſima octuageſimatertia die, & finitur in ducenteſima: à ducenteſima autem ad ducenteſimamdecimam nō ſunt uitales. Verùm nimis ſubtilis eſt hæc interpretatio, cum uelit Hippocrates, magis uitandum ſeptimum menſem,

ſem,

ſem, quia fœtus cum magnus ſit, maius eſt periculum in abortu. Fuchſius autem, cum uena dictum ſit ob ueritatem, totam confundit ſententiam, excludens ſeptimum menſem à purgationis munere. non enim dixiſſet Hippocrates, Sed has minus: uerùm ut de alijs menſibus uereri oportet. Clariſſima igitur eſt illius ſententia, ſi non inuertatur, atq; huiuſmodi: Vtero gerentes, ſi materia turgeat, à quarto menſe uſq; ad ſeptimum ſunt medicandæ, ſed in ſeptimo minus quàm antè: primis autem tribus menſibus ac duobus ultimis, ſcilicet octauo & nono, non niſi maximo cũ periculo medicamẽta dare poſſumus, ſcilicet quæ per inferna aut ſuperna purgent. Ita ut ſemper medicari liceat à quarto ad ſextum menſem ſatis tutò, in ſeptimo non adeò tutò: à ſeptimo ultrà, et ante quartum, maximo cum periculo.

Sed occurret aliquis dicens: Vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto lethale eſt, quinta
30. Aphoriſmorum: quòmodo ergo curabuntur periturae iam purgatione? Reſpondeo: Deterior eſt morbus acutus quietus in prægnante, quàm ex turgente materia: quoniam, cum deſtituatur auxilio ſectionis uenæ, & ineditæ, & longior ſit etiã, & purgari non poſſit, niſi concocta materia, ideo letalis efficitur: qui uerò ex materia turgente fit, ſecurior eſt: quia breuior, & quia purgationem admittit. Quidam autem plus ſapere ſe, quàm Hippocratẽ, exiſtimãtes multa extra propoſitum nugantur: cum hæc ſit ueritas.

Vtrum uerò ante quartum menſem, uel poſt ſeptimum purgare liceat, in dubium reuocant fruſtra, quod conceſſum eſt ab Hippocrate, ſed non ſine magno metu, cum norit, quantũ periculi immineat. Cum uerò non liceret regulam generalem tradere, admonuit nos incumbentis periculi: ideoq; utilitatem, neceſſitatem, & noxam penſitanda eſſe. Et noxæ quidem medicamentorum purgantium ſuperius declaratæ ſunt, ſed eas repetere non pigebit. Prima eſt, quòd agitant totũ corpus, & uomitum mouent, ex quibus in abortum facilè deuenire poſſet ægra. Tertium, quòd commouent dolores. Quartum, quòd accẽdunt febres, quia omnia talia excalefaciũt: ſunt etiam pleraq; uenenoſa, & abominanda, & amara; ſed has ultimas noxas uitare licet, & debemus. Vnde ceſſat contentio de aloe, & rhabarbaro. ſtultè enim aliquis talia propinabit, quæ fœtum interficere poſſunt. At uerò ex aduerſo ſunt, ſi quis ſantala, & nucem myriſticam, & garyophylos, ac mentam, tum chæreſolium, ac huiuſmodi odorata, non admodum calida, neq; amara, & aſtringentia miſceat cum ſaccharo, tutum reddet medicamentum: idq; magis, ſi ſcammonio etiam emendato cõſtet, ut in compoſitione uocata Diaphœnicõ, id eſt ex palmulis, cum iã fuerit fermẽtata. Nec ad caſſiam nigram, neq; ad manna confugiendum erit. Linquamus hæc & Meſuæ, & Actuario dicentibus hæc, quibus ualidiora exhiberi tutò non poſſunt, ut pueris, & prægnantib. commoda eſſe. nam talia fuci ſunt, ut, quod natura curat, nos curaſſe uideamur. Vix enim cõtinget ſemel in centum ægris, nec niſi ſub fine morbi, ut per talia medicamenta quicquam de materia peccante expurgetur. Quòd ſi quid eſſe utile ex his poteſt, erunt potius tamarindi omnis praui ſaporis expertes, qui purgant bilem, & etiam tenuem pituitam, ac aſtringũt corriguntq; detrimenta aliorum medicamentorum, maximè calidorum, cum impenſè refrigerent: & myrobalani, citrini chebuliq;, & emblici ac nigri, ut magis opportunum fuerit, & quibus iucundus eſt odori roſæ, roſaceus ſyrupus ſeu ſerapium malis multo rore plenum. quod etiam pituitam craſſam expurgare poteſt, maximè ſale gemmeo addito. hæc omnia grata ſunt odore, ſapore, frigida, aſtringentia, naturæ amica, non immodicè expurgantia: nec urinam proritantia, quod maximè malum abortus excitat, & familiare eſt expurgantibus medicamentis. Licet igitur ſemper ſi morbus ualidus ſit, & periculum uideatur ne materia in membrum principale decumbat, & uires ualidæ fuerint: nõ tamen ſine maximo metu fiet, his temporibus ſcilicet ante quartum menſem & poſt ſeptimum; minusq; dare ex medicamento: minimè tum conuenit, ſi emendatum fuerit. Nam periculum eſt in opere, nõ in ipſo medicamento. Sed ſi fœtus maior fuerit, ſolũ magis nutriemus.

An uerò ſemper debeamus purgare, cum materia turget, & menſis fuerit à quarto ad ſeptimum uſq;, & maximè quintus, & ſextus, nõ (ut dicunt) quartus. Vbi enim eſt initium, ibi etiam eſt incrementum. Si igitur initium ſecurioris purgationis à quarto menſe incipit, in quinto erit adhuc ſecurius, & maxima ſecuritas, cum minimè ſolent abortire mulieres, ſcilicet ſexti ſub mẽſis initio. unde etiam in hoc falluntur expoſitores, & medici ipſi artem exercentes. pernicioſo nimium errore, cum (ut dixi) & minus quarto menſe purgandæ ſint prægnãtes, quàm ſexto, & leuioribus medicamentis. dubium non ſolùm Hippocrates, ſed omnes expoſitores reliquerũt. Reſpondeo ergo, quòd ſi morbus primùm letalis ſit, non eſſe purgandas. Secundò, ſi affulgeat

ſpes

ſpes ſalutis, ob id, quòd dixit Hippocrates ſecun- Pag. 3. do, & ſexto Epidemiorum: Prægnantibus ſi ni- Pag. 7. hil præter naturam accidat, uitales fiunt partus. » Itaq; cum morbi, & medicamenta res ſint cõtra » naturam, adeò, ut etiam ab infantibus medicamen- 3. 1. De regimine infantum. ta arceantur, ut Princeps docet; ſi adhibeantur, fœtus aut abortiuntur, aut remanent inualidi, ut poſt ortum breui intereant, uel imbecillitatem quandam perpetuò retineant. Quia tamen damnaui imbecillia medicamenta, & hic agitur de uita humana, ne quis perperàm intelligat dicta noſtra, explicabo tibi meam ſententiam: & eſt, ut uteris clyſteribus, ſi aluus aſtricta, lenientibus. licet &, ſi in uentriculo, & propè ſint crudi humores, & minimè lenti, tenues, uel etiam craſſi, leuibus medicamentis purgare: ſed nõ ita, ut credas materiam morbi huiuſmodi auxilijs euacuari poſſe. Verùm, ut ad rem redeam, in quinto Epi- Pag. 4. demiorum narrat de uxore Antimachi, cui, cum eſſet prægnans ſecundi menſis, datum fuit catapotium ualidius, quàm conueniebat, è genere purgantium per inferius, & non eduxit, ſed per ſuperiora tantùm bilem combuſtã propter febrem, & abſtinentiam cibi. pluribus enim diebus faſtidiũ cibi paſſa erat. & mortua eſt eadẽ die (dicit) quæ forſan potuiſſet ſeruari, ſi aquam bibiſſet loco catapotij, & euomuiſſet. Igitur etiã leuia medicamenta per ſuperna purgantia conueniunt; nõ elleborus, aut ſeſamoides. Ex quo conſtituemus aliam regulam: Quòd, ſi materia ſit in uentriculo, leuibus medicamentis uomitum prouocantibus eſt expellenda. Rurſus in octauo menſe periculoſiſsimum eſt purgare, quoniam facilè abortiũt: & ſi abortiãt, plerunq; mater moritur tum ob fœtus magnitudinem, tum menſis proprietatem. Septimo Epidemiorum datur exemplum uxoris Olympiadæ, quæ octimeſtris erat: &, cum ex caſu abortiſſet, mortua eſt. Inter menſes ergo curandi peſsimus eſt octauus: inter priores autem minimè periculoſus eſt tertius de abortu: ſed de uita primus medius inter utroſq;, & quo ad utranq; cõditionem ſecundus. Difficultas eſt de nono, nam cum ſit menſis partui opportunus, uidetur eſſe ſecuriſsimus. Reſpondeo: In ea parte qua poſſet parere uitalem, eſt ſecuriſsimus: ſed ſi non pariat uitalem, periculoſiſsimus eſt propter fœtus magnitudinem. Ideo etiam cauendum eſt à medicamentis ualidis omnino. nam ſi fœtus intereat, perit etiam ſæpe mater. Sic ergo ordinabimus hos menſes:

Pro abortu ſecuriſsimi.	Pro uita matris ſi abortiat.	Generaliter pro utroq;.
1 Quintus, & Sexti initium.	1 Primus.	Quartus.
2 Quartus, & Sexti finis.	2 Secundus.	Quintus.
3 Septimus.	3 Tertius.	Sextus.
4 Tertius.	4 Quartus.	Primus.
5 Secundus.	5 Quintus.	Secundus.
6 Primus.	6 Sextus.	Tertius.
7 Nonus & octauus.	7 Septimus.	Septimus.
8 Decimus.	8 Nonus.	Decimus.
	9 Decimus.	Nonus.
	10 Octauus.	Octauus.

Habetur autem tertius ordo ex primis duobus, iunctis ſimul numeris, ubi minor euaſerit, erit ſecurior. Lang. 13. In primo aũt Epidemiorum: Quamuis laboraret periculoſiſsimo morbo, non purgauit eam, quæ in littore habitàbat: ſed trimeſtris ſolùm erat, & materia non turgebat, imò decubuit ſtatim ad locum non periculoſum.

Aphor. 29. Hic etiam Aphoriſmus ſcribitur in quinta particula, ſed eo loco eſt prorſus ſuperfluus.

APHORISMVS II.

IN medicationibus talia educere è corpore, qualia & ſponte prodeũtia utilia: quæ uerò contrario modo prodeunt, cohibere oportet.

COMMENTARIVS.

¶ Poſtquam docuit purgare in præcedenti utero gerentes: hic docet in morbis, in quib. aliquid excernitur de materia peccãte. Videtur autem Galenus ſuo ſolito more & accuſare ſtatim Hippocratem ab initio, & uelle Aphoriſmũ extendere ad omnem euacuationem, ac ſimul ipſum ſecundo primæ particulæ aſsimilare. Verùm non animaduertit, quòd non ſolùm hic ſpecialis eſt, ille generalis: ſed, quòd hic loquitur de proprio quodam genere morbi, nõ de omnibus. Ita, ut hic Aphoriſmus bifariàm ſit ſpecialis illius cõparatione. ille enim de omni morborum genere, & omni euacuatione loquitur: hic peculiariter, & ſolùm de purgatione, & de morbis ſolis, in quibus iam aliquid ſponte excernitur. Doleo, quòd Galenum accuſare toties cogar, ſed magis, quòd in longum extendere ſermonem. Neq; enim uidit,

quòd hic Aphoriſmus priori optimè cõtinuatur. Cum enim dixiſſet expedire turgente materia purgare etiam in utero gerentibus, adiectiq́ tempus, quo id facere licet: addit nunc, quòd, ſi præter id, quòd turgeat, etiã aliquid excernatur, tum maximè expedire purgationem cognoſcentibus nobis non ſolùm materiam purgandam, & adiuuante natura motũ medicamenti, ſed iam inchoante. Quis non uidet luce clarius, Galenum non intelligere Hippocratẽ, niſi ex cortice: nec aliud maius teſtimonium, quàm, quod illum accuſet, cũ minimè ueniat accuſandus: nam neq; bis repetiit idem; nec hic Aphoriſmus ſic intellectus ſub illo continetur; nec poteſt amplificari. Exiſtimauit, quòd Hippocrates ſolùm qualitatem materiæ & illius ſimilitudinem, non motum iam inchoatum, &, quod maius eſt, turgentem illum impetum animaduerteret. Vide ambitioſam inſectationem bene meriti Hippocratis apertam (non tamen quicquã hic plus docet de purgatiõe, quàm, quod de omnibus euacuationib. ipſe iam dixit) Quid turpius, quid fœdius? Deinde iraſcuntur mihi, quòd Galenum iuſtè damnem, ut iniuſtè ab illo accuſatum Hippocratẽ tuear. Quæ igitur adduntur ab illo Aſiatica dicendi luxuria, tametſi uera eſſent, extra propoſitũ ſunt: neq; enim omnia omnibus in locis referre expedit: hoc enim eſt infinitam, & nugacem facere diſciplinã: Illud ſolùm ad rem, quod connectit hunc Aphoriſmum ſequenti; ſed ibi eum exponendi locus erit: neque enim illum, cur rurſus aſcriptus ſit, cum bis in primo libro ſcribatur, cum tot uerbis, ac ſua continuatione docere potuit. Quòd, etſi adhuc dubitas de his tantùm, quæ iam prodeunt; non, quæ, ſi prodirent, utilia eſſent, Hippocratem ſermonem facere, uerba ultima conſidera (Quæ uerò contrario modo prodeũt, cohibere oportet) ubi nulla eſſet connexio. Sed & Itali omnes uertendo aberrant pro χρήσιμα, id eſt utilia, χρήσιμον utile interpretantes: nam ſic ſecunda pars Aphoriſmi primæ nõ conuenit. Senſus igitur eſt: Cum turgente materia aliquid utiliter excernitur, totum purgare conuenit: ſin autem alium humorẽ euacuauerit natura, tunc illum cohibere oportet. Malè autem fecit Fuchſius, cum emendaſſet cum Cornario id χρήσιμον rectè, totam peruertere Hippocratis ſententiam: ut legeret, Qualia etiam, ſi ſponte prodirent: pro, ſponte prodeuntia: Omitto quòd autoritas omnium refragetur. Dicam ego Hippocrati: Qui ſciã ego, quæ, ſi prodirent, profutura eſſent? Clarus igitur ſenſus eſt uerborum Hippocratis: Si materia turget, et aliquid iam prodeat utiliter, adiuua naturã: ſin aũt inutiliter, cohibe. Tu modò cogita tecum, an hic ſit ſenſus Hippocratis genuinus: et, quid huic ſententiæ affine habeat uel ſecundus Aphoriſmus primi libri, uel tam longa Galeni expoſitio, uel aliorum autorum. Inde etiam ſoluitur facilè quæſtio illa uulgaris de ſymptomatica purgatione, an adiuuãda ſit. Dicit Hippocrates: Si utiliter excernantur, iuuãda: ſi ſecus, cohibenda. At dices: Hoc nõ Hippocrates dicit, ſed utilia, non utiliter. Si ergo immodica ſit euacuatio noxiorum, ut aliquando accidit, adeò ut natura exſoluatur, debeo'ne purgare? Dico quòd non: quia per illud uerbum ἰόντα prodeuntia, intelligit parua ſub quantitate exeuntia: nam, ſi uoluiſſet intelligere de magna quantitate, dixiſſet ἐξιόντα: hoc enim commune eſt etiam purgationi copioſæ.

Cæterùm dices, Non'ne hic Aphoriſmus ſaltem ad alias euacuationes traduci et ampliari poterat? Dico quòd nõ, nulla enim eſt euacuatio ſecura ratione loci præter purgationẽ per aluum: neq; etiam cõuenit, ſi fluat ſanguis per nares, mittere ſanguinem ex brachio, nam ſanguinẽ non noxiũ educeres; neq; ex naribus: periculoſa enim eſſet eiuſmodi attractio. Vides igitur Hippocrati nihil potuiſſe addi. Verùm dices, in famula Oneſidemi quinto Epidemiorũ, cum prodirent Pag.4 ſupra, & infra, quæ nõ conueniebant, ſuper purgata tamen non cohibita: & neq; mortua eſt ob id, dicit Hippocrates. Reſpondeo: Erant contrariæ indicationes; uincebantq́ illa quæ de purgatione indicabant, uelut bilis; ſed tamen ſine utilitate. Dicemus autem ſuo loco.

APHORISMVS III.

SI qualia oportet purgari, purgentur, confert, & leuiter ferunt: contraria uerò grauiter.

COMMENTARIVS.

¶ Sic cõſtituitur ratio. Si qualia oportet purgari, purgentur, confert, et leuiter ferunt: cõtraria uerò grauiter. Sed ſi medicus ea purget, quæ natura dũ purgat, iuuatur æger, qualia oportet purgari purgat. igitur ſi medicus talia purget, qualia ſpontè prodeuntia utilia ſunt, conferet, & leuiter æger feret: et ſi ſupprimat, quæ dum exeũt, malè afficiũt, iuuabit. igitur in medicationib. talia educere, & reliqua, ut in præcedẽti Aphoriſmo. Ex quo patet demõſtratio præcedẽtis Aphoriſmi, et cõtinuatio ſine repetitione, nõ igitur eximẽdus.

APHORISMVS IIII.

MEdicari æſtate ſuperiores magis, hyeme uerò inferiores.

COM-

COMMENTARIVS.

¶ *Cum docuiſſet rationem purgandi morborum quorundam habita conſideratione, hic comparat ad tempus anni diuerſos purgandi modos: unde etiam connectitur generali ratione ſecundo. nam, ut docui, tertius pars eſt ſecundi; ſed & ſpeciali; nam dictum eſt in illo, quòd in medicationibus expedit talia educere è corpore, qualia ſponte prodeuntia utilia: at æſtate ſolent magis corpora per ſupernam partem, ſcilicet per uomitum, & hyeme per infernam, id eſt, aluum expurgari. igitur & hoc facere debet medicus. At dices: Igitur ad priorem opinionem redis, ut non ſolùm, quod iam fit utiliter, ſed ſolet fieri utiliter, ſit reſpiciendum? Reſpondeo, Quòd non: ſed ibi præcipit purgandum; hic uerò nõ: ſed ſi expedit, modũ eligere docet. Itaq; eſt, ac ſi diceret: Cũ medicari oportet, æſtate magis per uomitũ, hyeme per aluũ id facere expedit. At ibi, cũ materia utiliter excernitur, nec ſufficienter, expurganda eſt: ſi inutiliter, cohibenda. Ideo clara eſt differẽtia. Cur autem æſtate magis per ſuperiorem uentrẽ, & per uomitũ, Galenus rationẽ adducit in Commẽto.* Pag. 5. *Hippocrates enim in libro de Humana natura inquit: Per æſtatem bilis augetur; hyeme uerò pituita ob frigus, ac noctiũ longitudinẽ. Sed et uiciſſim, inquit, minuuntur pituita in æſtate, bilis flaua in hyeme. At bilis ob leuitatem ſurſum facilè fertur, & ſponte eò tendit: contrà pituita infrà. igitur ratione humoris euacuandi res ita ſe habet. Quamuis nõ ſemper iſtud uerum ſit de humoribus, ſed plerunq;. Addit & aliam cauſam Galenus propriè ſumptam à natura temporis. ambiens enim aer calidus materias ſurſum facilius propellit, ut frigidus deorſum. Et licet hi duo ſenſus ueri ſint, nihilominus potius de purgatione uentriculi in æſtate qualicunq;, & uentris ac inteſtinorũ hyeme loquitur, quàm de modo purgandi, de quo inferius aget.* Aphor. 17. *Plurimũ enim intereſt dicere, φαρμακεύειν τὰς ἄνω, et ἄνω φαρμακεύειν, omittẽdo articulũ, τὰς, qui pronominis uicẽ gerit. Quod uerò grauius eſt, quòd dicat in libro de Salubri uictu:* Pag. 2. *Sex hybernis menſibus uomendum eſt. hoc enim tempus pituitoſius eſt æſtiuo, & morbi circa caput fiũt, & eam regionem, quæ eſt ſupra ſeptũ tranſuerſum. Quum uerò æſtas, & calor fuerit, infuſis utendum eſt. Hora enim hæc æſtuoſa eſt, & corpus bilioſius, & lumbi ac genua grauãtur, & calores oboriũtur, & in uentre tormina fiunt. Quapropter corpus perfrigerare oportet, & quæ in ſublime eleuantur, infernè ſubducere ex iſtis locis. Hic ſe conTorquet mirũ in modum Galenus, & qui eum ſequuti ſunt; adeò, ut dicant æſtate totũ corpus purgandum eſſe per uomitũ, ut hic docet; at peculiariter uentriculũ, & inteſtina per inferiora: hyeme aũt uentriculum à pituita per uomitũ; totum corpus aũt per aluũ medicamento. Quæ uerba non ſibi inuicẽ cohærent: imò, ſi bilis ſit æſtate in uẽtriculo, magis uomitu educẽda erit. Quòd ſi dicas hic non loqui de modo purgandi, ſed de loco, obſtat illud;* Aphor. 6. *Graciles, et facile uomẽtes purgare ſuperius cauentes hyemem.* Aphor. 7. *tum etiam: Vomentes uerò difficulter, & mediocriter benè carnoſos per inferiora cauentes æſtatem. Ergo & hunc nodũ ſoluere oportet, ut reliqua difficilia. Hippocrates in comparatione purgandi per aluũ, uel uomitũ principaliter quatuor obſeruat: locũ, humorem euacuandum, tempus anni, & habitũ. Locus præponi debet omnibus. Si materia ſit in uentriculo, per uomitũ ſemper eſt educenda, niſi omnino quàm multa prohibeãt: quoniã, ſi p inferna nitaris, multa ſubſequentur detrimenta: cum labore enim id fiet, & uenæ rapient malos ſuccos, & tardè prodibunt. Cum ergo hyeme ſoleant uentriculi ob frigiditatem aeris repleri pituita, licet humor ille alioqui indigeret purgatione per inferna, ratione loci per ſuperiora purgãdus eſt: æſtate aũt, licet bilis abundet, quia imbecillior eſt uentriculus, non debet uomitu fatigari; ideo aluum clyſteribus ſubducere oportet. In ægris uerò ſequi oportet naturam humoris, ſi locus affectus peculiaris non obſtet. Nam, ſi hyeme materia in uentriculo bilioſa ſit, uomitu tamen educenda erit: ſin aliter, poſtulat per aluum educi, quòd grauis ſit: & etiam, quoniã uentriculi cura maxima habenda ſit, ut etiam primo ad Glauconem.* Cap. 14. in prin. *Si uerò bilis redundet, per ſuperiora, quòd adeò facilè expellatur, ut uentriculus minimè afficiatur. Hic ergo de ægris, ibi de ſanis loquitur: hic cõſiderat naturã, quæ temporis qualitati aſſimilatur: ibi locũ, qui magis tẽpore afficitur. Sed nunquid præter locum, & humorẽ aliquã indicationẽ peculiarẽ habet tempus? Dico ſic: æſtas enim duos facit humores tenues, qui facilè etiamſi pituita ſit, aut crudus humor, per ſuperiora educuntur. At eſt alia cauſa potior, ſcilicet motus facilior ad uomendũ ob muſculos calidiores eo tempore: quoniã, cum ſit motus uiolentus, indiget maximè inſtrumentorum robore. At frigidũ inimicum neruis: calidum uerò amicũ, inquit Hippocrates,* 5. Aph. 18. *& utile. Sic & uentriculus ipſe, cum exanguis ſit, uehementer læſus per uomitũ, ac diſtentus æſtiuo ab aere refocillatur, ab hyemali*

deſtruitur. Quapropter has noxas Hippocrates hic in ægris maximè conſiderat: ideo etiam uomituros, & eos, qui uomuerunt, calido loco collocare expedit. aliquibus enim ob frigiditatem ſingultus pernicioſi ſucceſſere: alij diſrupti ſunt ſtillis ſanguinis promanantibus.

APHORISMVS V.

SVb Cane, & ante Canem, difficiles ſunt medicationes.

COMMENTARIVS.

¶ Cum declaraſſet cõditionem ſumptã ab æſtate, nunc declarat ab ea parte æſtatis, quæ maximè ardet, ſub cane ſcilicet, ab ortu illius ante ſolem, de quo dictum eſt ſuperius in Tertia particula, (Apho.2.14.) & pòſt per quadraginta dies, & ante canem per decem dies, ut ſint dies quinquaginta, ſcilicet à quinto idus Iulij ad pridie calendas Septẽbris, dicens moleſtas eſſe medicationes, ſcilicet per ſuperiora uel inferiora. Cum uerò medicina ſit inuenta experimẽto: aucta ratione, abſoluta denuò experimento, ideo in noſtris regionib. manifeſtũ eſt, nobis id animaduertẽtibus, hos quinquaginta dies, quod regio ſit frigidiõr, ortũ habere à uigeſima Iunij, & finiri ad decimã Auguſti, tametſi certus non poſsit aſsignari terminus. Nam nec quinquaginta dies ubiq; habet canicula, nec ubique ſolũ hos. Quid ergo meli⁹ quàm Hippocratẽ ſapiẽter loquentẽ ſapiẽter interpretari? Quoties circa caniculæ ortũ, ſeu antè ſeu pòſt calor ardẽs & ſqualor urget intelligere medicationes moleſtas futuras? Quæ uerò nugatur Braſauolus circa aſtrorũ ortũ et occaſum, quãto plura, tãto magis riſum mouent. Quandoq; cõtigit mihi mirari, homines alioqui doctos & prudẽtes adeò inſanire, ut ea ſcribãt quæ in publicũ proditura ſint, nec niſi maximo cum rubore, niſi omnes artis auctores pereãt. Ob hæc mecũ dicere ſolitus ſum, omnes homines nimia ambitione & φιλαυτίᾳ ſtultos fieri. Quis cogebat, quis impellebat hunc uirum tãta in hoc dicere loco, in ea arte quã facile quiſq; norit, cum nec à limine, ut dici ſolet, ſalutaſſet? cum liceret multa ad propoſitum ex arte adducere, in qua grauis certè & eruditus auctor eſt. Non hæc ſubieci, quòd hominẽ oderim: imò apud nullum maior eſt quàm apud me, qui illius eruditionẽ, labores ac iudiciũ omnib. qui noſtra ætate ſcripſerint, mea ſentẽtia præſerã: ſed ut intelligãt legentes, quàm facilè ſit perire. Nã et ſecundum admittit errorẽ, uolens non ad Antarcticum polũ hæc accidere, cum magis æſtiuo tempore quibuſdã eorũ oriatur. eſt enim ultra æquinoctij circulũ, & alijs atq; alijs diuerſo tempore oritur. Tertius error eſt, quòd putat hanc ſtellã nõ niſi augẽdo ſolis calorẽ hæc facere: quod falſum eſt. nanq; etiãſi non multũ aer caleat, multi tamen quandoq; morbi & pernicioſi eo tẽpore cõtingunt. Non'ne Hippocrates prohibet æquinoctij temporib. purgationes, cum tamen ſint tẽpora temperata? ut in libro de Aere, aquis & locis habetur. (Pag.9.) Non'ne docuimus tres eſſe operationes aſtrorũ: lucẽ, ex qua calor & frigus: motum & influxum, qui licet per primas qualitates operetur, aliud tamẽ ab illis eſt? (Partic.3. Cóm. 9.15. & 2. Cont. contrad. 3.) Multa tamen recitat ex Plinio ad propoſitum, ex libro decimooctauo: Sẽtiũt caniculã maria et terræ, multæq; feræ, ut ſuis locis diximus. (Cap.28.) Neq; eſt ei minor ueneratio, quàm deſcriptis in deos ſtellis: accẽditq; ſolẽ, & magnã æſtus obtinet cauſam. Et ſecundo libro: (Cap.42) Cuius ſideris effectus ampliſsimi in terra ſentiuntur, feruẽt maria exoriente eo, fluctuant in cellis uina, mouentur ſtagna. orygem appellat Aegyptus ferã, quam in exortu eius cõtrà ſtare ac cõtueri, & uelut adorare, cũ ſternuerit. Canes quidẽ eo toto ſpacio in rabiẽ agi, haud dubiũ eſt. Et infrà: Aquilones biduo pòſt flant quadraginta diebus, quos eteſias uocant, & octo antè qui prodromi: hos moliri uapor ſolis geminatus ardore ſideris. (Cap.47.) Et nono etiam libro: Fluuiatiliũ ſilurus exortu caniculæ ſideratur, & aliàs fulgore ſopitur. (Cap.16.) Hoc & in mari accidere Cyprino putant. Et alioquin totũ mare ſentit exortũ eius ſideris: quod maximè in Boſphoro apparet. algæ enim & piſces ſuperferuntur, ab imò uerſa omnia. Et quartodecimo libro: Vina in apothecis canis ortu mutantur quædã, deinde reſtituuntur. (Cap.18.) Hæc ut uolupiatẽ afferrẽt ex illo intermiſta. Meminit & morborũ euenientiũ ex Canis exortu, in quinto Epidemiorũ, & in ſeptimo eiuſdẽ. (In fine. In prin. & iuxta finẽ.) Sed his omiſsis, quæramus duo. Primũ, quæ nam ſit ſtella hæc. duæ enim ſunt in cœlo figuræ, Canis maioris una, & conſtat decem octo ſtellis: quarum quæ in ore eſt fulgẽtiſsima, Regina ſtellarũ dici poteſt, ob magnitudinẽ, pulchritudinẽ, candorẽ & ſplendorẽ: micat autẽ uehementer, ut, ſi uera ſint quæ Ariſtoteles prodit, altiſsimo cœlo reconditã eſſe neceſſe ſit. Hæc pulcherrima ſtellarũ à Ptolemæo in Magna cõpoſitione appellatur, (Lib.8.) & Canis nomine cõfigurationis dicitur: quã etiã caniculã quidã, ut ſtellã à cõfiguratione diſtinguerẽt, appellarũt. ſed uerè canicula eſt Procyon, id eſt ſtella et ipſa primæ magnitudinis, ſed nõ adeò fulgida et magna uelut Canis. et ipſa Canis minoris cõfigurationis, alterius ſcilicet: quã neſcio quo modo Canẽ dixerint, cum ſolis duab.

ſtellis

ſtellis conſtet. Atq; id rectè à Fuchſio dictũ, ſed antea à nobis, & ante nos ab omnib. Aſtrologis. Laudo tamen diligentiam, & carmina illa Ciceronis ab eo citata non extra propoſitum.

Nanq; pedes ſubter rutilo cum lumine claret
Feruidus ille Canis, ſtellarum luce refulgens.
Hunc tegit obſcurus ſubter præcordia ueſper,
Ver toto ſpirans rabido de corpore flammam
Aeſtiferos ualidis erumpit flatibus ignes,
Totus ab ore micans iacitur mortalibus ardor.

Cæterùm & illud bene, quòd ob id medicationes difficiles ſint his temporibus, à Fuchſio dictum eſt: & quod natura ſit imbecillis reddita à calore, & corpus ſiccatum & calefactũ, & humores extrà ferantur: unde ſudores multi eo tẽpore, medicamentũ intro eos trahit, calefacit & ſiccat corpora, et naturã quæ noſtrum regit corpus debilitat. Ideo non cauendum ab ea admonet, niſi cum uel uires fuerint imbecillæ, uel cum ſine illa eſſe poſſimus.

APHORISMVS VI.

GRaciles, & facilè uomẽtes purgare ſuperius cauẽtes hyemẽ.

COMMENTARIVS.

¶ Tres conditiones ſuperius purgandi docet: eaſq; hic, ut quarto Aphoriſmo iungi poſſent, exponit. Ibi, cur hyemem cauere doceat, declarauimus: æſtas optima eſt, ſed licet etiã medijs purgare tẽporibus. Sed, cùm in omnib. operationib. optima ſit facilitas, tũ maximè exigitur in his, quæ laborioſæ ſunt, uelut uomitu. Ideo dixit, Facilè uomẽtes. Cur aũt graciles? Quoniã plerunq; bilioſi ſint, exponunt omnes cum Galeno. Et, quãuis dicat Celſus, quòd uomitus nocet exilibus, et imbecillẽ habentib. uentriculũ: exponũt Celſum de melancholicis, nõ autem bilioſis. Sed uerè uidemus obæſos lædi uomitu, non autem ita omnes graciles: ob id gracilium cõditio generalis eſt. nõ, ut omnibus cõueniat, ſed non alijs. Duplex enim eſt generale, uelut & proprium; quod omni, ut Grãmaticæ eſſe ſcientiã: et, quod nulli, ut in anima eſſe ſcientiã. non enim omne, quod eſt in anima, eſt ſcientia: ſed, quod non eſt in anima, nõ eſt ſcientia. Videamus ergo, cur pinguiores non ſint prõpti ad uomitũ, etſi faciliter uomãt: periculũ enim eſt in illis de fractura uenarũ: omentũ etiam pingue & ponderoſa uentriculi ſubſtãtia ſurſum trahitur: præterea eorum humores lenti ſunt, & craſſi. Itaq; in pinguib. & obæſis nihil eſt, quod ſuadeat uomitum.

Porrò, quibus in caſibus conueniat uomitus, partim declarabo ex ſecũdo de Diæta. inqt enim: Pag. 11. Vomitus attenuãt propter cibi euacuationẽ, non autem ſiccant, ſi quis poſtridie rectè curet, ſed humectant, propter repletionem ex colliquatione carnis à labore factam. Si uerò quis ſinat hãc conſumi poſtridie, calore alimentum conſumente, & uictum ſenſim adhibeat, ſiccant. Ventrem autem compactum uomitus ſoluit, et egerentem plus quàm oportet ſiſtit: illum quidem humectãs, hunc autem ſiccans. Quum igitur aluum quis ſiſtere uolet, audè deuoratum cibum euomere oportet, priuſquam humeſcat, & infrà detrahatur: & magis acerbis atq; auſteris edulijs uti. Vbi uerò ſoluere aluum quis uelit, plurimo tempore cibis immorari cõfert, & acribus ac ſalſis et pinguibus ac dulcibus tum cibis tum potionibus uti. Iam ergo utilitatem habes, quam præbet in ſanis. At in ægris, inquit libro de Locis in homine: Vomitus, inquit, uomitũ ſedat, dum cauſam illius euacuat, & fluxionibus à capite conducit. Pag. 12. Et infrà: Si quis homini uomenti aquam multam dare uelit ad bibendum, eluentur ea propter quæ uomit, unà cum uomitu: & ſic quidem per uomitũ uomitus ſedatur. Pag. 14. Ex indicijs autem malè adminiſtrati uomitus eſt ſingultus ſuccedens, & oculorum rubor, ut habetur ſeptima Aphoriſmorũ. Pag. 21. Adminiſtrabatur autem antiquo tempore ſeſamoide, ut habetur libro de Ratione uictus in acutis: & dabatur cum aceto mulſo. Libro De ueratri uſu. Differt ab oxymellite, quia ſine aqua fit, & abſq; igne, ut colligitur ab Hippocrate. Pag. 1. Plurimùm autem iuuat in duobus caſibus, uel in morbis diuturnis membrorum inferiorum: licet Hippocrates tantum exemplum det de coxendicum inueterato dolore, in Coacis prædictionibus. Pag. 3. Sic enim in podagra, arthritide, ſi ſpumoſa educantur, quoniam fit purgatio & reuulſio ſimul, et uentriculi uenæ, quod plurimũ cõducit, exinaniuntur: uel ſi materia ibi in uẽtriculo præparata ſit. Ordo aũt ſic ſe habet. Primũ, ſi cibus non utilis: ſecundum, ſi cruditas: tertium, ſi bilis flaua: quartum, ſi pituita nõ hærens: quintum, ſi bilis aſſata, non nigra: ſextum, ſi flaua bilis in atram conuerſa: ultimò, ſi melancholia. ea enim propter pondus ægrè educitur: educitur tamen & in quartanis. Eſt & genus acidi humoris crudi, quod facilè educitur, & magna cum utilitate, in quibuſdam hominibus. nam in eo effunditur à ſplene, maior tamen pars ex cruditate ob ſplenem eructãtem generatur. Sed in repletione uẽtriculi ex cibis adeò neceſſarius eſt, ut Hippocrates conſulat quandoq; ter repetendũ. 3. De diæt. Pag. 5. Secundũ auxiliũ pro uomitu Hippocratis

ualde

ualde bonum & ſecuriſſimum, habetur libro de
Pag.17. *Internis affectionibus: conſtat melle, aqua, aceto, ſale, in olla tepefactis, inde origano orientali, (cum Italico ne tentaueris) quod eſt gingiberi ſapore ſimile: inde penna in os iniecta, inquit, uomitũ prouocato. ſed prius pannis multis intega-*
3. De diæta *tur. Eſt etiam Hippocratis præceptum obſeruan-*
Pag.4. *dum, ut à uomitu os uino auſtero colluatur, & fauces, ne uenæ ob laborem quicquã attrahant. Erat autem res adeò conſueta uomitus ſuo tem-*
Pag.3. *pore, ut in libro de ſalubri Diæta referat, homines quoſdam ſolitos uomere bis in menſe.*

APHORISMVS VII.

VOmentes uerò difficulter, & mediocriter benè carnoſos per inferiora cauentes æſtatem.

COMMENTARIVS.

¶ Quòd hic Aphoriſmus ſit deductus ex ratione contraria priori, ſatis perſpicuum eſt. At non intellectam eſſe rationẽ illius à Galeno, neq; alio qui illum ſecutus ſit, ſatis perſpicuũ eſt. nam & cauſam huius repetitionis prætermittunt: & cur etiam ex hoc non ſequatur maximum inconueniens, non animaduertunt; ſcilicet nunquã æſtate purgãdum eſſe per inferna quenquam. nam, ſi hos, qui maximè purgationi parati ſunt, & qui aliter purgari non poſſunt, quippe uomentes difficulter, non uult æſtate per inferna purgari. quos nam alios permittit ſic purgari? Ergo primum id ſciendũ, graciles purgandos eſſe per ſuperna, quoniam per inferna læduntur, & ægrè purgantur ob muſculorum uentris tenuitatem, ut
Aphor.35. *etiam in ſecundo libro uiſum eſt. Atq; hæc cauſa, & ea, quam adduximus, potiores multò ſunt, quàm dicta à Galeno, quòd bilioſi ſint graciles, & ob id ſuperius purgandi: hoc igitur ut doceret, oportere eſſe mediocriter carnoſos non ſolùm naturaliter, ſed etiam ita relictos à morbo, nos in præſenti Aphoriſmo admonuit. Cæterùm, qui nam poſſint æſtate purgari, nullos habita temporis ratione, ſed ob morbum hos ipſos quos hic cõmumerat ſolos, ſi neceſſitas urgeat. at cum nihil ab Hippocrate uel ipſo Galeno teſte uulgatum dicatur, hic uerò in tanta breuitate multominus, exiſtimare oportet, illum hic uoluiſſe aliquid non pertritum docere. id ſiquidem ergo erit, ut præcipiat purgandum per ſuperna in priore, per inferna in præſenti: ſed cauenda tempora aduerſa. At ſi de ſanis loquatur, abſolutus & clarus ſermo erit. ut ſit ſermo dignus Hippocrate hic: Graciles & facilè uomentes, quoties opportunum fuerit, uomitu purgabis, modò hyems non obſtet: ſcilicet æſtate, autumno, et uere. benè carnoſos autem, & difficulter uomentes per inferna, modò non ſit æſtas, ſed hyems, uel uer, aut autumnus. Si autem morbus exigat & urgeat, ſic euacuabis quocunq; tempore.*

APHORISMVS VIII.

TAbidos uerò, cauentes ad ſuperiora purgationes.

COMMENTARIVS.

¶ Cum docuiſſet graciles per ſuperiora eſſe purgandos, uidebatur etiam tabidos idem facere debere, quoniam hi graciles maximè eſſe conſueuerunt: monet igitur nos, ne hos graciles intelligamus tabidos, ſed illos excipiamus. Nam per graciles intelligi debere docuimus circa inferiora & uentrem: tabidi autem ſuperioribus partibus magis gracileſcunt. Hic quid Hippocrates per φθινώδεας ſignificare uoluerit, Galenus non intellexit, ſed cæcutiendo diuinauit, morbũ ſcilicet phthoem & paratos interpretando: quòd ſi ad ſequentem contuliſſet, haud dubiè ſenſum percepiſſet. Quamuis enim ad corporis conſtitutionem tabidam neceſſariò ſequatur, ſi uerum ſit in ea, multo magis etiam in iam tabidis id ueri: nõ tamen contrà. Itaq; multum hoc refert, an intelligat de conſtitutione, an de morbo. Siquidem de morbo, ſub gracilibus etiam tabidi, id eſt ad tabem inclinati continebuntur: purgariq; per ſuperiora debebunt. ſin autem corporis conſtitutionem, ſecus. Ego, ut uera dicam, credo potius de conſtitutione loqui. nam & in ſequente Aphoriſmo melancholicos uocat, qui multo humore nigro abundant, non eo morbo laborantes. μελαγχολικοὺς enim appellat, inſaniã uerò μανίαν, ut in Epiſtolis, & Prædictionum primo, De atra bile Pag. Com.18. *μανικά, id eſt inſaniam: ἐκ μανίας, ex inſania. Tum etiam quòd primo Epidemiorum Galenus per φθινώδεας, ex mente Hippocratis, eos qui ſunt anguſto thorace atq; reſtricto, ut à tergo ad inſtar alarum promineant, operta ſcoptula, & quibus caput facilè impletur, ac deſtillat humorem in pulmones & thoracem, uel etiam ad fauces. Verùm magis dico, ſi cum his humor ille acris ſit, aut ſalſus, aut fœtidus, & ſi collum tenue ſit, & faciei color liuidus aut fuſcus citreus ue cum maxillis rubentibus, ac quaſi lucidis: & anima triſtis, & quæ minimis ex cauſis afficiatur & iraſcatur: tum uerò corpus uniuerſum aridũ, & non ſolũ pinguedine, ſed carne deſtitutũ. Vult ergo Hippocrates nõ obæſos, nec*

nec contabefactos nimis aut anguſto pectore ad uomitũ eſſe ducendos: ſed mediocriter graciles, pectore tamen lato. Præponit ergo primùm compoſitionem, & temperaturam, ut in ſequenti Aphoriſmo: inde facilitatem ac tolerãtiam, aut difficultatem poſt habitũ corporis gracilem, uel obeſum: demum tempus anni, ut hæc omnia ſint quatuor.

Animaduertendũ eſt etiam tabidorum formam pro cõſtitutionibus uariari, quod Hippocrates nos docuit tertio Epidemiorum, dicens: Forma tabidorum erat leuis, ſubalbida, lentis colorẽ referens, ſubrubra, raua, pituita alba referti, ſcapulas alarum modo eminentes habentes. & mulieres ſic. neq; enim omnes tabidi, tales ſunt. Eſt etiam tabes dorſalis, de qua in ſecundo de Morbis: at de ea non eſt intelligendũ, cum ſtatim medicamentũ ſurſum purgans exhiberi iubeat. Vnde etiam clarius habemus, illum de conſtitutione corporis potius quàm morbo intelligere.

Con. 3. Pag. 4.

Pag. 17.

APHORISMVS IX.

MElancholicos autem plenius per inferiora eadẽ ratione cõtraria apponentes.

COMMENTARIVS.

¶ Cum locutus eſſet de conſtitutione tabida, quæ ad compoſitionem potius pertinet: hic ſubiecit de melancholica, quæ magis ad temperamentum. neq; hunc Aphoriſmũ intellexerũt, nec uerba illius cõnectere potuerũt. Verùm explet iam quintã conditionem in eligendo modũ purgandi obſeruandã, poſtquã illũ ſuperiori cõtinuauit. In utroq; enim de cõſtitutione corporis locutus eſt. At quinta cõditio pertinet ad humorem; hunc ex conſtitutione melancholica deducit, ut priori, uelut dixi, ſermoni cõnecteretur. Docet nos duo, ſcilicet humorem non ſolùm, uelut reliqua, quæ in præcedenti cõmentario cõnumerauimus, partẽ, per quam euacuandus ſit, nobis præſcribere, ſed etiã medicamẽti robur. Vt enim bilis flaua debili, ita melancholia potenti medicamẽto educenda eſt. Propterea ſubiecit illa uerba; Contraria eadem ratione apponẽtes: nõ ut compararet ad dicta: neq; enim locutus eſt antè de ulla euacuatiõe humoris ſpecialiter: nec decebat longius referre Aphoriſmũ; cum in præcedenti locutus ſit de tabidis, Eſſet hic ſermo, quaſi tabidi melancholicis aduerſarentur. Sed in hac quinta obſeruatione, ne cogeretur, ut de tempore anni, corporis cõſtitutione, habituq; plures facere Aphoriſmos, ſubiecit illa uerba nos admonens, ut intelligeremus flauã bilem per ſuperna, & leui medicamẽto expurgandã: ſimiliter & tenuem pituitam, uelut bilem flauã: craſſam aũt, uelut melancholiã. ita & aqueum humorẽ ſemper, ſi in uentriculo redundet, per ſuperna, et uomitũ, & leui medicamento purgabimus. Loquitur autem de uera melancholia naturali, uel exuſta. nam fit tertia ex cruditate, ut apud Aetium, quæ non magis commodè quàm uomitu excernitur. Lib. 1. ca. 9. & alibi.

Circa ualidorum medicamentorum exhibitionem uidetur etiã occaſio ex aquis ſtantibus, ut in libro de Aere aquis & locis: ubi docet Hippocrates, quòd qui bibunt huiuſmodi aquas, non purgantur, niſi à ualidis medicamentis: ideo tales aquæ efficiũt habitum melancholicũ. Eſt etiam alia cauſa neceſſaria intellectu ad Aphoriſmũ, et à Galeno prætermiſſa, atq; alijs, quòd ſcilicet huiuſmodi homines habent omnia uiſcera frigida: et ideo non ſolùm humorem melancholicũ excernunt difficulter, ſed etiã ipſas fæces, niſi adeò frigida intemperies inualuerit, ut leuitatem patiantur inteſtinorum, & tunc ad aſcitem conuertuntur, & metam ſanorum corporum excedũt. Sed dices: Medicamenta ualida non ſunt niſi ualidis corporibus, & in ualidis morbis exhibenda. libro de locis in Homine. Et aſſignat cauſam utriuſq;, & ſunt quatuor membra diuiſionis. Si enim ualidis in morbis debilia medicamenta dederis, morbus non tranſmouetur. quamobrem, inquit, augetur: imò dicit, nec partiendo idem efficies: cõtra illos qui nunc exercent medicinã. nã à nulla parte morbus propulſabitur, quare morbus augebitur. Reliqua membra diuiſionis, ut manifeſta, reliquit: uelut, quòd natura imbecillis à ualido medicamento euertitur: morbus imbecillis in oppoſitum tranſmutatur. id tamẽ antea ex parte declarauerat, dicens: Medicamenta debilia debilibus, ualida ualidis ſunt exhibenda. Poſtea uerò comparat morbum cum natura his uerbis: Si quis in morbis quid permutaturus eſt, ualido quidem ægroto, debili autem morbo, tum quidem confidenter fortiore quàm morbus ſit, medicamento utendum eſt. nam etiã ſi quid de ſano abducat unà cum debili & ægroto, nullum detrimentum eſt. Si uerò morbum ualidiorẽ, ægrotũ aũt debilẽ acceperis, debilibus pharmacis ipſum curabis, quæ morbũ ſuperent & abducãt, ægrũ uerò ipſum nihilo debiliorẽ reddant. Porrò quinto Epidemiorum dedit exemplum de Euboeo adoleſcente, qui ob medicamentũ imbecille, quod nõ mouit, mortuus eſt: & de duob. alijs, q ex ſuperflua purgatiõe etiã periere. Præcipue aũt docet

Pag. 4.

Pag. 15.

Pag. 11.

Pag. 12.

Pag. 8.

duo

duo detrimenta medicamentorũ: calefacere caput, & febres accendere, libro de Locis in Homine. Pag.10.

APHORISMVS X.

Medicari in ualde acutis, ſi materia turget eadem die. tardare enim in talibus, malum eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Ex ualde acutorum morborum natura, et turgente materia, elicit regulam ipſa die medicandi. Acutos morbos, dixit in ſecundo libro, quatuordecim in diebus finiri. (Aphor. 23.) at in libro de Carnibus: Acutiſsimi morbi aut ſeptenario numero dierum, aut eorum dimidio iudicantur. Diximus & ſuprà de his. (Pag.7.) Ergo Hippocrates noxam & utilitatem conſiderat. Si quidem noxa eſt, quòd medicamentũ excalefacit, quòd cũ labore educit, cum materia nõ ſit præparata. Ex quo patet, Galenum prima Aphoriſmorum nouã & perniciosam doctrinam inuehere, (Com.24.) dum uult humores præparare, cum periculũ ſit in mora, ne decumbat in aliquod membrum principale. Secundum, ne penitus ingrediatur, nec reuelli poſſit. Tertia utilitas, quam ex celeritate conſequimur, eſt, ut motu illo naturali adiuuemur. ſæpe enim contingit, ut materia mobilis breui in uno loco qeſcat. Quarta, quòd uires ſtatim ab initio ſunt ualidiſſimæ. (2. Aph.29.) Conſtruitur & alia ratio ſic: Cum morbi inchoant, ſi quid uidetur mouendum, moue. cum uerò initium morbi ualde acuti pertranſeat, perſæpe in ipſa prima die: igitur ſi mouẽdum eſt, eadem die ſtatim mouere oportet: mouendũ eſt autem, turgente materia. Id uerò primùm de uomitu, deinde purgante medicamento intelligendum eſt, (Pag.9.) ut quinto Epidemiorum: Surſum in exacerbationibus ipſis purgare oportet. tunc enim etiam ſua ſponte eleuantur, quum anxij & capite grauati fuerint. (Pag.4.) Et ſuprà de Antimachi uxore: Videbatur ſuperunctura fuiſſe, ſi aquam bibere potuiſſet, ac ſtatim uomere antequam deglutiſſet.

Porrò ex huiuſmodi Aphoriſmo hæc excipiuntur. Primùm, quòd oportet medicamentum eſſe uelocis purgationis. tria autem ille præpoſuit principalia: ad bilem flauam, ſcamonium: ad nigram, elleborum: ad pituitam, colocynthidem: oporteq; illa cum odoratis miſcere, quæ iuuant medicamenti opus, humorem attenuant & diſſecant, ac noxam quæ ex purgatione accidit, emendant. Secundum, quod ubi prima die nõ contigerit poſſe purgare, debemus conſiderare ſuper omnia, an materia iam decubuerit, an adhuc ſit in motu: & ſi eſt in motu, debemus adhuc purgare, tanquam eſſemus in prima die: propterea dixit, Tardare enim in talibus, malum. non dicit, mortiferũ, aut prohibet nos ab inſtituto. Quòd ſi iam decumbere cœperit, uel ad membrum principale, uel principali proximum, ut pectus, pulmones, ueſicam: tanto ualidiore medicamento uti decet augendo quantitatem, quanto longius à uentriculo deſederit humor: & quanto loco periculoſiore & maiore quantitate, & quanto diutius iam reſederit. At ſi loco non periculoſo, ut in adenes, quod optimum eſt, aut in articulos, iubet nos Hippocrates à medicamento abſtinere, libro de Affectionibus. ibi enim de eo et de regio morbo ſermonem habet. (Pag.10.) Manifeſtũ eſt autem, quod prima die prorſus abſtinere à cibo debent. medicamentis enim ualidis purgandos ieiunare pridie iubet Hippocrates. Quomodo autem digno ſcantur morbi acutiſſimi, ſi cum febre fuerint, docuit quarto Epidemiorum dicens: In acutiſſimis febribus pulſus maxim atq; denſiſſimi. (Pag.5.) An uerò etiam intelligendum ſit de morbis qui ſine febre ſunt, uelut ſideratione ac doloribus huiuſmodi? Reſpondeo: Dolores hos, ſi mobiles ſint, & à flatu, non conuenire. Quidam enim imperitus medicus ſic peremit ægram ipſa die, cum nec flatuĩ nec medicamento exitus relictus eſſet. At ſi ex humore qualiſcunque morbus ſit, modò ſpes ſit poſſe purgare: quanto magis facere debemus, cũ nihil obſtet eorum quæ in febre timemus incommodorum, præcipuè calefactionis & imbecillitatis uirium? At de morbo attonito cum iam inuaſit, neq; ſpes eſt poſſe educere, neq; materia illa fluctuat, nec turget: ſed quàm primùm ut uiſum eſt, ſuperius decumbit in cerebrum, uel cor aut uenas iugulares, uel cordi proximas: ideo clyſterijs potius ac ſectione uenæ, (Pag.3. Aphor.13.) ſi ſpes aliqua ſuperſit, opus eſt, quàm medicamento deorſum purgante. nam uomitu haud dubiè magis iuuarẽtur: ſed palam eſt, tales omnino uomere non poſſe. Et qui ex eis ſemiattoniti uomere potuerunt, omnes plenè ſeruati ſunt.

APHORISMVS XI.

Qvibus tormina & circa umbilicum dolores, & lumborũ fatigatio, quæ neq; medicamento, neque aliter ſoluuntur, in aquam inter cutem ſiccam firmantur.

COMMENTARIVS.

¶ In Coacis prædict. loco περὶ τὸν, qđ eſt circa, ſcribitur ὑπὲρ, qđ eſt ſuprà, & ueri⁹. nã hic (Pag.11.)

morbus

morbus uitio uentriculi, ut animaduerti ſæ-
piùs, uelut aſcites iecoris, oriri ſolet. Quòd
Pag.12. ibi ſcribatur ſolùm, Neque medicamento: i-
dem eſt ac hic, Neque medicamento neque a-
liter: quoniam medicamentum purgans, ibi medi-
camentum quodcunq; intelligit. Eò etiam tendit
Pag. 20. quod ſcribitur: In hydropico ſicco ſia ſignifica-
,, tionem præmittente tormina circa tenue inteſti-
Pag.19. num incidentia mala ſunt. Et antea: In hydropi-
,, cis ſiccis urinæ ſtillicidia mala. Quòd uerò πό-
νοι pro dolorib. interpretari debeant, haud ab-
ſurdum: tum quod nullam poßit hoc uerbum ali-
am interpretationem ueriſimilem hic habere
(quanquã per ſe labores potius ſignificet) tum
quod frequens experimentum his qui artem diu
exercuerint, palam atteſtetur. Cum uerò uen-
tris tunica exterior ſex partibus conſtituatur:
epidermide, cuticula ue, & cute, pòſt pinguedi-
ne, inde carnoſa membrana, quam ſiphac Ara-
bes uocant: inde muſculis, pòſt peritoneo Græ-
cè, Latinè abdomine, Arabicè mirac: quandoque
inter cutem & membranam carnoſam, quando-
que peritoneõ, quandoq; inter utranq; membra-
nam aqua colligitur: hincq; morbum uocãt Græ-
ci hydropem, nos aquam intercutem. Sed nobis
propriè hæc eſt aqua intercus, non autem com-
munis ut hydrops: ſed defectu nominis etiam e-
am aquam quæ in concauo & inani, quod inter
peritoneon & omentũ iacet, Arabes uocant ʒir
12. Tertij. bum, ut apud Haſcen ſeu Principem habetur: uo
Cap. 1. camus etiam aquam intercutem, quoniam hy-
drops Græcè dicitur. At hydrops Græcè non
eam ambiguitatem parit, quamuis de pluribus
morbis dicatur, quam aqua intercus apud Lati-
nos. Neq; enim aſcites eſt aqua ſub cute, ſed ſub
peritoneo. Et plurimum differunt aqua intercus
uera, quæ extra peritoneum eſt, & ſecura ſui na
tura, & ſimilior œdemati, niſi quòd ſi ſcindatur,
aqua citrei coloris profluit: in œdemate nihil, aut
alba pituita & glutinoſa. & hoc hydropis genus
ob id leucophlegmatiam Græci uocant: & aſci
tem, quæ multa cum aqua eſt inter peritoneum
& omentum, & ad inteſtina penetrat, & uiſce-
ra urit, & morbus eſt penè inſanabilis. Porrò
tunica illa carnoſa, ut & pinguedo, penè commu
nis eſt toti corpori, & quibuſdam in locis craßi-
or, & ualde conſpicua, uelut collo, fronte & fa-
Lib. 1. cap. ciei partibus, ut à Veſalio habetur. Ergo cum cu
5.6.& 24. tis impletur ea aqua, etiam ad crura penetrare ſo
let. & ut dicebat Hippocrates quarto de Mor-
Pag. ult. bis: Cum materia penetrare poteſt ad inferiora,
implentur crura: cum ad ſuperiora, facies & pe-
ctus: aliter in uẽtre tota colligitur. Aer ergo col-
lectus inter peritoneũ & omentũ, cum non poſ-
ſit penetrare, ſæpe efficit ut in tympanite (hoc
enim nomen à ſimilitudine obtinuit, ut ait Gale
nus) ut corpus totum reliquum ſanum uideatur,
nec tumeſcãt crura aut pedes uel facies, ut in a-
ſcite, quæ ſui grauitate & qualitate magis humi-
da penetrat ad has & illas partes, & etiam pu-
trefacta coctionem iecoris plus uitiat, & habi-
tum corrumpit. Qui etiam ſint lumbi, ſuperius Par. 3. A-
docuimus: quos dicit ἄλγημα inuadere, id eſt phor. 23.
ægrotare, ut in expoſitione de linguis Hippocra
tis Galenus docet. nõ dicit dolere, ſed eſt fatiga-
tio quædam, et morbus. Turpe enim fuiſſet idem
ſignificare, tam propè poſitis diuerſis uerbis, cũ
potuiſſet per πόνος aut ἀλγήματα tantũ utriq;
ſatisfacere. Quis enim apud nos ita loquatur, pes
dolet, et manus laborat: ut intelligamus idem per
laborare & dolere? et non potius tunc dicat, Pes
& manus dolent? hoc enim uix pædagogo pue-
rulos docente dignum eſſet. Quid & tormina,
dicemus inferius. Ergo reliquũ eſt ut uideamus, Aphor. 20.
cur hunc Aphoriſmum inter tam multos qui de
purgatione loquuntur, Hippocrates poſuerit? ut
ex ordinis ratione ſententiã, uel ex ſententia or-
dinem intelligamus. Deinde cur hoc ex antedi-
ctis eueniat, & num aliqua arte poßint ſeruari.
Palàm eſt enim huiuſmodi morbum eſſe inſana-
bilem, qui ſic fiat: quandoquidem antequam fiat,
non poßit prohiberi, cum factus erit, quomodo
curabitur? Videtur autẽ, ut antea cauſam docui,
maximè hic morbus fieri uitio uentriculi, cũ ta-
befactus, ac refrigeratus iecori calido oppoſitus
fuerit: ob id & in hoc caſu uiſus eſt à me ſæpius,
& poſt febres acutas omnino pernicioſus, dum
uentriculum frigidis potionibus, & medicamen-
tis purgantibus, & maximè iecur calefacien-
do conſumunt: uelut cum illa ſua hiera ſimpli-
ci Galeni, & aquis deſtillatis ex plumbo. Ter-
tium genus, quod uidi, ex ſuppreßione menſium
accidere ſolet: cui ſi quis occurrat, citò ſanari
poſſunt. Vidi etiam quaſdam fluxu uẽtris multis
annis iam confirmato affectu ſanatas: quarum
unicum præſidium eſt aſſidua exercitatio, et bre
uis peregrinatio, ſed frequens. Quòd ſi per medi
camenta urinam ducentia, quod optimum eſt cu
rationis genus, euacuetur tota aqua, inde exura
tur pars affecta ſiue iecur ſiue lien ſiue renes,
aut imum uentriculi, Hippocratis more, ut ſuo lo
co diximus: ſpes eſt ſanatos iri infirmos, niſi at-
tritus ſit ipſe uentriculus ſeu tabe, ſeu uillorũ ra-
ritate. Semper enim cum illo flatu in imo uen-

tris

*tris aliquid aquæ reſidet. Perſæpe uerò ita iun-
guntur, ut ſub quo genere ſit hydrops, diſcerne-
re queas. Atq; hæc propè eſt inſanabilis, ut quæ
cum aqua uix ulla eſt, facilius ſanatur. non enim
poteſt flatus ille ſeruari ſemper; niſi & recluſa
ſint undiq; loca, & fomes adſit. Propterea mul-
ti inflationem uentriculi diutius ferunt, & ſimi-
liter dolores inteſtinorũ ex flatu: quia his infrà, il
lis ſuprà flatus exitus patet. Cùm ergo hæc con
tigerint, nec medicamento ſoluuntur, materiam
non eſſe in cauſa oſtendunt: cum autem nec fo-
mentis nec unctionibus, nec theriaca ac ſimili-
bus, ſignum eſt intemperiem confirmatam eſſe.
Genito igitur ſæpe flatu ob dolores, hoc enim
ſignum, & ſucceſſu debilitatis membris iam in
morbum deueniet, qui ſibi mutuam opem affe-
Pag.3. ret: de quo in libro de Ratione uictus in acutis
agit, ob idq; in hydropem ſiccam tranſit: tum
Pag.4.5.6. maximè, quòd (ut rectè dicebat in libro de Flati-
bus) morbi fermè omnes à flatibus fiunt. Collo-
cauit autem hunc Aphoriſmum hic, ut intellige-
remus, eos qui ſic purgantur, lædi: ut ſit unus eo-
rum, qui nos admoneat, abſtinendum eſſe à pur-
gatione per inferiora, ſicut ſequens per ſuperio-
ra. Propterea inquit:*

APHORISMVS XII.

QVorum alui inteſtinorum leuitate laborant, hyberno tempore ſuprà purgari, malum.

COMMENTARIVS.

*¶ Conuenit & hic cum præcedentibus, ubi
de purgatione per tempora anni loquitur. Fit aut
leuitas inteſtinorum & uentriculi uitio, quia in-
coctum chylum illa retinere nolunt, & proprio
etiam eorum. uterq; modus & ex intemperie &
ex humore acri & mordaci, & ex frigida &
craſſa pituita, & ex ulcere fit: ut ſint octo mo-
di. In ſingulis id accidit, ut cibus incoctus deijcia
tur. Tametſi enim inteſtina parum trahant, &
uentriculus ſit incolumis, nihilo ſeciùs ex conſen
ſu non perficitur coctio. nam ut liquet ex diſſe-
ctione, tunica una eſt. Ergo quamuis, ut ſuperius
Pag.14. dictum eſt ex libro de Locis in homine, præſta-
ret, ubi materia in uentriculo contenta in cauſa
Pag.11. eſſet, uomitu illam educi, ut etiam ſecũdo de Diæ
ta: de ſpontaneo etiam clarum eſt primo de
Pag.4. Morbis, & ſexta Aphoriſmorum: nihilominus
15. dicit, ſi hoc fiat hyberno tempore, malum erit.
Quanto deterius, ſi ex alia è ſex quæ ſuperſunt
dictis contingat? Diximus autem ſuprà cauſam
huius, cur adeò reformidet uomitum in hyeme.
Com.4. Certùm eſt, de euacuatione ab arte facienda hic
loqui. ſed de ſpontanea non eſt locus ut diſſera-
mus, ſed in ſexto libro. At uerò leuitatem inteſti
norum Arabes lienteriam uocare ſolent. Quòd
ſi dum morbo laborant, id malum eſt: quãto de-
terius in paratis ſolum? Itaq; & ſi hyeme uomi-
tum, æſtate purgationẽ per inferna deuitet, lon-
gè tamen magis uomitum hyeme quàm purga-
tionem æſtate refugit: unde & de hoc plures ſcri
pſit Aphoriſmos. Porrò de inteſtinorum læuitate Lib.6.
quæ ſuperſunt, in aliud tempus reijcimus. Aphor.1.*

APHORISMVS XIII.

ADelleboros qui non facilè ſuprà purgantur, eorum corpora ante purgationem pluri cibo atque quiete humectanda ſunt.

COMMENTARIVS.

*¶ Quatuor perpetuos Aphoriſmos de ellebo-
ro ſcribit Hippocrates, hunc ſcilicet, & tres ſe-
quentes. in hoc autem loquitur de albo: nam ni-
grum propriè per inferiora purgare ſolet, quan-
quam & ipſum uomitum cieat. Intelligitur autem
de omnibus quæ uomitu purgare poſſunt, uelut
nuce uomica, & daphnoide ſeu laureola, ut uul-
gus uocat, & alijs huiuſmodi. Vocatur autem el
leborus à Græcis, ueratrum à Latinis. De mo-
do exhibendi ſcripſiſſe referunt Philonidem Si-
culum Ennenſem. Sed nobis ſufficit Galeni for-
mam præſcripſiſſe, ex libro cuius titulus eſt,
Quos purgare conueniat. In raphani radices, oli
uæ ligno aut arundine perforatas drachmã aut
ſexquidrachmam radicum ellebori intrudes: has
in oxymelite per horas 24 infundes, inde radi-
cibus abiectis oxymel ipſum dabis. Conſtat au-
tem hoc medicamentum optimum eſſe, cum ra-
phani radices diſſecent ſtrenuè lentos ac craſ-
ſos humores, attenuentq; ſimul et oxymel, uimq;
medicamenti ueneficam retundant. Tria autem
neceſſaria ſunt corpus purganti: medicamenti,
humoris, et corporis præparatio. Atq; hæc adeò
generalia ac certa, ut nunquam ſint prætermit-
tenda. Hic ergo de corporis præparatione agit, 1.Apho.11.
cum de humore aliàs egerit.*

*Sunt autem quatuor Aphoriſmi continui de
elleboro: atq; in hoc primo de albo ſolo loquitur,
tum in ſequẽtibus. nã ellebori nomine albũ intel-
ligitur. Docet igitur hic corpus præparare ad
purgationem nõ naturalem, ſcilicet uomitum. Sed
tamen quæ hac ratione naturalis dici poſſit, qua-
tenus cuilibet mẽbro hoc naturale ineſt, ut ex-
pellat quod ei noxium eſt. Iubet igitur nos cor-
pus ipſum præparare: uerùm præparatio hæc ab
inſtrumẽto, ſcilicet uẽtriculo, ſumẽda partim eſt:*

partim à totius corporis diſpoſitione. Ab inſtru- a Aph. 49. *mento ſiquidem aliàs nos docuit, cum dixit: Qui conſueti ſolitos labores ferre. Itaque cum uomi-* 5 Aphor. 1. *tus ex helleboro uiolentus ſit, ut ſuo loco uidebitur, oportet paulatim illi aſſueſcere cum leuibus medicamentis quæ uomitũ prouocant, qualia ſunt ius pingue cum oleo. hoc enim eſt innocentiſſimum. Poſt anethum decoctum & radix peponis arida cum aqua mulſa, uel betonicæ radix & agaricus: Elacterium uerò, & ſuccus ebuli, aut ſambuci helleboro adnumerari poſſũt. Sed hæc mutari ſolent, quamuis ualde generalia ſint, iuxta regiones & ſecula: at ratio propria manet. Ea autem eſt, quod pinguia leniter mouent uomitum, quia ſupernatant & fluctuãt: ideóq; titillant, & os uentriculi irritant. Quæ uerò uehementer irritant, ſunt, quæ uim purgandi habent, ſed omni aſtrictione uacant, & naturæ inimica ſunt: ut helleborus albus, laureola, elacterium, nux uomica. Et forſan quòd inimicitia quadam naturæ id efficiunt: nam uenena omnia uomitum prouocant. In uniuerſum, cum talia ſint immodicè ſicca & calida (nam helleborus in tertio genere calidorum eſt) & prætereà uiolenta corporis præparatione indigent, tum per aſſuetudinem uomendi cum facilibus, tum cum his quæ humectant: qualia ſunt pinguia & iura, maximè caſtratorum, & quiete. & cum dixit, Pluri cibo: non qualitatem, ſed quantitatem, ut ſæpè dixi, nos intelligere uoluit. Et hæc de purgandis. nam qui non ſint per uomitum purgandi, antea docuit. In quibus autem talis purgatio conueniat, nunc explicandum, ſi cætera conueniant in omni articulorum morbo, & renum, & ubi materia frigida in uentriculo ſit. Præſupponit etiam generalem corporis præparationem, ſcilicet ut uiæ ſint apertæ. Scribitur alibi hic Aphoriſmus ab Hippocrate. Præparanda autem ſunt corpora, tum quia uehemens eſt purgatio, tum quia medicamentum uiolentum eſt, tum quia purgandi modus præter naturam eſt.*

APHORISMVS XIIII.

CVm biberit quis helleborum, ad motiones quidem corporum ducere magis: ad ſomnos uerò, atq; quietem, minus. Indicat autem nauigatio, turbari motione corpus.

COMMENTARIVS.

¶ *Quamuis, ut dixi, de ſolo albo helleboro ſit ſermo, tamen transferri poteſt etiam ad nigrũ: nec de præparatione corporis ante ſumptum helleborum, ut in priore, ſed poſt, ſermonem habet: extenditurq;, quod exemplo docuit de helleboro, ad omnia medicamenta quæ per aluum purgant, aut etiam per uomitum. Vtitur autem hellebori exemplo, quod per uomitum & aluum ducat, licet diuerſis generibus. nigri enim proprium eſt, aluum ſubducere: ut albi, per uomitum, Dioſcoride autore. eſtq; medicamentum potens. Nec exiſtimes, ut Galenus & reliqui,* Lib. 4. cap. *qui Hippocratem faciunt nugacem, docere illum* 145 & 146. *quónam pacto opus medicamenti augendum ſit. hoc enim & quomodo ſiſtere oporteat, in ſequenti edocebit. Alienum enim eſt ab Hippocratis grauitate, non ſolùm bis de eadem re uerba facere, in tam breui præſertim interuallo: ſed etiam in altero de purgatione augenda, ſcilicet in præſenti, in reliquo de cohibenda ſermonem habere. Quin potius hic dicemus, Hippocratem loqui de commoda purgatione, ac facili, & quomodo celer & minus moleſta fiat: in ſequenti autem, de augenda producendáq;, ac cohibenda. Neq; nobis, ut aliàs diximus, uitio uertatur, quòd Galenum iuſtè reprehendamus, ut Hippocratem iniuſtè accuſatum tueamur.*

Iubemur itaq; helleboro aſſumpto corpus mouere: ſed quali motu, exemplo declarauit (non enim omni:) deambulatio enim fatigat, & quandoq; impedit: ſed qualis eſt nauigatio, ſic ut corpus moueatur, non ut ſe moueat, uelut geſtatione & cunis. etenim cum equo haud tutum uidetur. Somnus igitur incommodam purgationem reddit: media eſt uigilia, quæ cum quiete fit. Somnus enim omnem cohibet euacuationẽ præter ſudorem, teſte Galeno: helleborus autem, teſte Dioſcoride, omnes humores purgat, tam albus quàm niger, ſed niger propriè nigram bilem: purgatq; peculiariter cerebrum, & ſenſus eo modo acuit. Cui ſimilis eſt agaricus, ſed aliquanto mitior, etiam ſi helleborus niger corrigatur. Propterea omnibus medicamentis purgantibus hæc duo longè præſtant. Cum uerò ut commodam faciant euacuationem, æger & ante ſumptum medicamentum, & poſt ſit præparandus, idem de medicamento cenſet Hippocrates. Vtriuſq; pondus eſt drachma: ſed agaricus uſq; ad duas drachmas utiliter datur. Veratrum in aqua madeſcit: inde abiecto ligno, cortex radicis in umbra ſiccatus tunditur, & cum paſſo datur. utrunq; horum, ſcilicet nigrũ (nam de eo nunc eſt ſermo) & agaricus, ſanguinem purgare ab omni fece poteſt: & morbis grauiſſimis, elephantiaſi, lepræ, ſpirandi difficultati,

comitialibus, hydropicis, morbo regio laborantibus auxiliatur. Cumq́; nigri ueratri tres ſint ſpecies, ſolùm id probatur, quod florem mittit purpureum, & in montibus naſcitur: ſicut ex agarico candidum admodum ac leue, quodq́; ſolo tactu in puluerem tenuiſſimum ſoluitur, abſq; lignis: dulce primo guſtu, inde amarum. Non ſtatim autem motio adhibenda eſt, ſed poſtquam in uentriculo ſedem fixerit: aliter nihil plus aſſequeris, quàm ut medicamentum, non humor euomatur. Si igitur ab aſſumpto medicamento dormiat etiam uſque ad ſecundam horam, non ultrà, haud lædes. Quo uerò medicamentum leuius eſt, ac imbecillius, eo motus commodiorem purgationem reddit. Quare poſt rhabarbarum, quod medicamentum tertio loco eſt, & undequaque innoxium, licet bilem nigram purgare non poſsit, motus magis eſt neceſſarius. Et quamuis ita ſit quies, tamen & ſomnus prolixus minus nocet. Rhabarbarum autem in bilioſis febribus, frigidis & humidis medicamentis miſtum, utilius eſt agarico, & multo ſecurius ueratro nigro. nam album in talibus febribus nefas eſt. Omnibus his commodè flos nymphea, ſi quid aliud, admiſcetur, refrigerat, humectat, cordi prodeſt. Quarto loco colutea eſt, quam ſenam uocant, ſed uentriculo inimica: purgat ſine noxa utramq; bilem. Multo autem magis ad uomitum neceſſarius eſt motus, quàm ad purgationem.

APHORISMVS XV.

Cum uolueris magis ducere helleborum, moue corpus: cum uerò ſiſtere, ſomnum facito, & non mouèto.

COMMENTARIVS.

¶ Si quis prorſus non cæcutiat, intelliget Hippocratem, ex ſolo loquendi modo, hic demõſtrare quid agere debeas, dum alterutro opus eſt: in præcedenti autem generali præcepto utitur. Inquit enim in præcedenti: Cum biberit quis helleborum, ad motiones quidem corporum ducere magis, ſupple expedit. non dicit, Si uis ut purget, ſed generaliter ſeu parũ ſeu multum purgare uolueris, modò commodè. In hoc uerò, dum uis augere purgationem, motum iniunge: cum uerò inhibere, quietem ac ſomnum. Hæc adeò clara ſunt, ut pluribus uerbis opus non ſit. Hoc ſolum diluamus oportet, quod meritò quis poſsit obijcere: ſcilicet, quòd ſi commoda debet eſſe euacuatio, mouere corpus oportebit: igitur & magna erit. nulla igitur exigua commoda. uerùm facilè ſoluitur. Motus commodam & facilem facit euacuationem. ſi tamen breuis ſit, erit quidem commoda, ſed pauca. Ita ſi quieuerit, poſtquam euacuatum fuerit corpus, non incommoda erit euacuatio: ſed non amplius euacuabis. Si autem ab initio dormierit, erit parua & difficilis euacuatio. Atq; ita clara eſt Hippocratis ſententia. Somnus & quies opportuno tempore prohibent euacuationem: importuno autem difficilem, & paucam reddunt. Loquitur autem non ſolùm de omni ueratro, ſed etiam ualido medicamento. declaratum enim eſt à Galeno, omnia ta- 1. Aph. 22. lia facultate calida eſſe, & ſicca. Galenus uerò de ſolo albo interpretatur, quòd hellebori nomine, ſine adiectione, exiſtimet ſolum album intelligi ab Hippocrate.

Cenſet igitur, ita adiuuandam uel comprimendam medicamenti uim. Sed uidentur ſeptem eſſe quæ hoc faciũt, atq; hæc ſunt: Primum eſt, aſtrorum diſpoſitio. nam ſi luna fuerit in ruminantibus ſignis, quæ ſunt Aries, Taurus, & Capricornus, medicina facilè euometur, aut nauſeam magnam mouebit. Et ſi uomitoria ſit, per uomitum melius educet. Si in ſignis fixis, maximè Tauro & Leone, uel Saturno & Ioui iuncta aut oppoſita, uel in radijs trigonis eorum, uel quadratis, uel cum Planetis ſtantibus, maximè ſiccioribus, ut ſunt Saturnus, Mars, & Mercurius occidentalis, parum aut nihil educet: contrà applicata uelocibus, & maximè humidis, ut ſunt Iupiter & Venus, ac ſtellæ ex earum natura, ac in ſignis mobilibus, quæ ſunt Aries, Cancer, Libra & Capricornus, augebitur opus medicinæ purgantis. Et ſimiliter Planetæ aſcendentes ad abſidem, & retrocedentes, ſi luna eis applicet, aut in angulis ſint, uomitum prouocant, nauſeamq́; excitant. Secundũ eſt ex conſtitutionibus aeris: nam ſiccæ omnes opus medicamenti minuunt. Calor quoq; maximus, dum humores auocat exterius, & frigus magnum congelando opus medicamenti ſiſtunt & minuunt. & ob id etiã uentus, quia ſiccat, multũ impedit medicinarum purgantium opus. Primam cauſam Hippocrates, ut extra artem, omiſsit. Secundã attigit ſuperius. Tertium, eſt præparatio corporis, de qua hic & in ſecundo libro egit. Aph. 5. Quartũ, eſt diſpoſitio humoris, de qua in primo actum eſt. nam & coctionem & præparationem humor, qui ſic educen- Aphor. 9. dus eſt, exigit. Quintum, eſt natura humoris. Aphor. 22. & 24. atram enim bilem & melancholiam non niſi maximo labore, aut in parua quantitate educere licebit. Atq; de hoc dixit, deiectiones non multi- 1. Aph. 23.

tudine

tudine eſſe æſtimandas. Sextum, eſt corporum proprietas. nam ruſtici & incolæ montium non facilè purgantur, niſi à ualidiſſimis medicamentis: ciuiles homines, & in humidis locis habitantes, facilius ſoluuntur. Septimum, eſt medicamenti electio, aut iuxta genus, uelut helleborus candido aut uario flore nihil fermè operatur: aut ſi ſit natus in umbra, & locis humidis, & regione frigida. unde helleborus natus apud nos, ut robore plerunque uacat, ita etiam noxa. Sed & modus colligendi, & ſi ſit antiqua radix, aut nimis noua, aut exeſa uetuſtate, poſtquam collecta fuerit, aut carie, aut in pauca quantitate, nemini dubium eſt quòd inualidis erit uiribus. Contrà, quæ calorem augent & attenuant, iuncta medicamentis, illorum opus iuuant, & noxã minuunt: qualia ſunt aromata. Hippocrates horum meminit partim, partim nota eſſe exiſtimauit. De corporum autẽ natura in libro de Aere & aquis actum eſt, licet non propriè ad hunc finem.

Finem facerem, niſi occurreret dubitatio non leuis. nam ex dictis nullus ueratri aut agarici uſus uidetur. Cum enim omnes purgent humores, & fermè æqualiter & rarò peccent omnes humores: igitur cogetur, qui dederit ueratrum, euacuare cruda, & ſimiliter agaricum. Dico quòd medicamentum moderatũ trahit humorem concoctum primò, aut proprium. & dum trahit humorem concoctum, abſq; moleſtia trahit: cum uerò traxerit cum moleſtia, melius eſt ut non trahat: tuncq; docet Hippocrates, ſiſtere ſomno & quiete. Sunt etiam alia quæ uim medicamenti ſiſtunt, non minus quàm ſomnus & quies: quæ Hippocrates prætermiſit, quia non erant generalia auxilia. In Aphoriſmis autem docet ſolùm generalia auxilia. Propterea è re eſſe exiſtimo, ut etiam propria ſubiungam. Hippocrates ipſe iubet dari uinum fuluum, & ſubſtantia tenue tum ante tum poſt balneum, hominemq; in balneum

Lib.3.c.117. demitti. quod & Aetius expertum ſe teſtatur. Vehementes uerò purgationes etiam iuribus pinguibus cohibebimus, & abſinthij decocto, ubi uomitus adſit, tum cucurbitulis & frictionibus.

Non prætermittam generalem quãdam omnium medicamentorum præparationem. In mel purum, ac (ut dici ſolet) uirgineum, conijcito medicamẽtum in puluerem redactum, & per ſexaginta dies miſceto in umbra: demum mel reijciet medicamentum totũ, ut ne ueſtigium remaneat. auferto quod ſpumã referet ſingulis diebus donec planè purum reddatur. hoc uim & præparatam retinet, & ſubſtãtia caret medicamẽti, & gratũ guſtui eſt, ac facile. Poteris, ſi libet, et odorata & guſtui iucunda alia immiſcere, ſeu cum miſcentur, ſeu pòſt: mel enim omne leue reijcit.

APHORISMVS XVI.

CArnes ſanas habentibus helleborus periculoſus. Facit enim conuulſionem.

COMMENTARIVS.

¶Non per Iouẽ helleborus periculoſus, propter uehementiam purgationis. nam ſcamonium non parum plus purgat quàm ueratrum, neq; tamen conuulſiones facit. neq; etiã ſolùm quia uomitu purget, cum oleũ, anethum, & multa huiuſmodi quæ uomitu purgant, fermè innoxia ſint. Sed ſi hæc quatuor iungantur, patebit cauſa, cur helleborus periculoſus ſit. Sanũ corpus, cui omne medicamẽtum difficile, affirmauit antea eſſe: medicamentum uehementer purgans, & per uomitum: et quòd qualitatẽ prauam habeat. Accidit 2. Aph. 37. enim medicamentis, quod & equis. quidã enim cum parũ itineris agant, multũ concutiunt, quos tortores appellare ſolemus. Atq; his ſimilis eſt helleborus, præcipuè albus, cum ad ſcamonium comparatur, maximè emẽdatũ ac præparatum. hoc enim cum uehementius ſoluat, minus tamen conturbat: atq; id tribus de cauſis. Primùm, quia ſcamonium per aluũ, helleborus uomitu purgat: ſcamonium bilẽ flauam, helleborus cũ omnes humores & atram bilem, & maximè purgat, cuius exitus fermè ſemper moleſtus eſt: tũ uerò maximè, ſi ſanũ, quod hic præſupponitur, corpus ſit. Deniq; helleborus ſiccat admodum corpora, & concutit. Vnde ſcamoniũ conuulſionem non mouet, niſi eam quæ ex ſuperflua purgatione quandoq; contingit: quæ etiã non letalis eſt, ſed ſolùm 5. Aph. 4. mala, ut infrà docet Hippocrates.

Non ſolùm autem conuulſionem mouet helleborus, ſed, ut author eſt Hippocrates, etiam ſtrangulat. propterea ſeſamoidem adiungi iubet, quòd hanc noxã minuit. Quærẽdum eſt autem, poſtquam ita eſt, quomodo id faciat? neq; enim ob ſolum uomendi impetum hoc accidit, quoniam neq; in choleris neq; in ſeſamoide id cõtingit, cũ tamen uomitum egregiè prouocet. Quinimò, ut Hippocrates author eſt, nõ ſolùm non præfocat, ſed helleboro miſtũ noxã præfocationis aufert. Epiſtola de hellebori exhibitione. Cõuulſionis ergo ſpecies eſt hæc præfocatio, cũ nerui gulæ et arteriæ aſperæ ſurſum ac deorſum tracti ad imaginẽ crumenæ, quæ loris conſtringitur, fauces cõprimunt, adeò ut hominem præfocare uideãtur. Eſt autẽ ſeſamoides, herba ui helleboro ſimilis, ac qualis agaricus, ſcilicet longè mi

uor: forma autem plurimũ differt ab belleboro.

Vtrum uerò periculoſus ſit helleborus ob cõ-
uulſionem, quæ periculoſa ſit: an quia periculum
ſit ne in conuulſionem incidat, dubiũ forſan eſſe
Aphor. 1. *poſſet, niſi* Hippocrates *quinto libro hoc deter-*
minaſſet. cum enim dixit, conuulſionem ex hel-
leboro letalẽ eſſe, docuit, non quando faciat con-
uulſionem, helleborum eſſe periculoſum (idem
enim eſſet letale & periculoſum) ſed ob id hel-
leborum eſſe periculoſum, quia conuulſionẽ per-
ſæpe faciat: quæ, ut dixi, cum euenerit, letalis eſt:
Verba *igitur illa (conuulſionem enim facit) ita*
interpretanda ſunt. perſæpè enim conuulſionem
mouet, aut natura ſua conuulſionem excitat. ita
ut Periculoſum *referamus ad id quod poßit exci*
tare conuulſionem: non quia excitet conuulſio-
nem, aut excitata conuulſione periculoſus ſit.
Nec *forſan quis admiretur aut negligat hanc*
tantam ſubtilitatem in uerbis Hippocratis, *quæ*
ad rem plurimum facit, nec indigna ſit authore:
ſi quidem Hippocrates *author fuit tetragoniſmi*
rudi illo ſeculo, & tamen adeò eleganti ratione,
ut poſteriorum nullus æquare, nedum ſuperare
potuerit.

Cur uerò dixit, non ut alibi, corpora ſana,
ſed carnes ſanas? Et quomodo talibus helleborũ
quis ex arte dabit, cum ſit adeò uehemens medi-
camentum, cauſa uerò exhibendi nulla? Ambo-
bus una reſponſio ſatisfaciet. Albus *helleborus*
ſolebat antiquo tempore exhiberi multis affecti-
bus, qui tamen cum ſanitate corporis quadam ac
temperie conſtabãt. Libet autẽ uerba Hippocra-
tis in libro de Veratri *uſu aſcijcere. ea ſunt:* Pur-
gatio ſurſum eis commoda eſt, qui abſq; febre la-
borant cibi faſtidio, uentriculi punctione, uertigi
ne, oris amaritate, & in uniuerſum doloribus ſu
pra infrà ue ſeptum tranſuerſum: ſeu etiã in lum-
bis ſint, & genuum grauitas adſit, uel menſium
ſuppreßio: & ſimiliter, ubi morbus ex defluxio-
ne è cerebro oriatur. Conſtat *igitur in his om-*
nibus & carnes, id eſt humores in uenis conten
tos bene ſe habere poſſe, & tamen helleboro
indigere.

APHORISMVS XVII.

SI quis febrem non habens abſti-
neat à cibo, & cordis morſum &
tenebricoſam uertiginem patitur, &
oris ſentit amaritudinem, purgatio-
ne indigere per ſuperiora ſignificat.

COMMENTARIVS.

¶ *Continuatio haud obſcura eſt. Ex quinq;*
conditionibus purgationem per ſuperiora op-
portunam ac neceſſariam docet. Opportunam
dico, facilem atque utilem: neceſſariam au-
tem, quam niſi magno cum detrimento uita-
re non poſſamus. Hæc *enim tria in omnibus*
ſpectanda ſunt. ſed neceßitas primum obtinet
locum: ſecundo utilitas, tertio facilitas. Quan- Pag. 19.
doque ita ſibi opponuntur, ut dicebat Hippocra
tes in libro de Articulis, *quod oportet operatio-*
nem & ægrum relinquere. Cum *enim neceßitas*
cogit, & damnum quod ſequitur mortem affert,
relinquendus eſt æger. Et *loquebatur de luxa-*
tione uertebrarum. Igitur *conditiones ſunt hæ:*
Quòd *abſtineat à cibo, id eſt adeò abominetur*
cibum, ut abſtinere cogatur ab eo: Cordis *mor-*
ſum, oris ſcilicet uentriculi, quod ueteres cor no-
minare ſolebant, ob propinquitatem & conſen-
ſum ſæuitiamq; ſymptomatum: & Oris *amaritu-*
dinem, & uertiginem tenebricoſam, & ut ſine
febre ſit. omnia hæc cum ſimul conſenſerint,
purgatione illum per ſuperiora indigere ſignifi-
cant. Hæc *ſunt, ac ſi diceret,* Bilis *in uentriculo*
grauiter infeſtat, igitur per uomitum reijcienda.
quoniam enim grauiter infeſtat, auferenda eſt:
quoniam bilis leuis eſt humor, & quoniam in
uẽtriculo, commodè per uomitum eſt eijcienda.
Has *tres conditiones probat ex quinque ſignis:*
quod à cibo abſtinere cogatur, & amaritudi- Sec. 5.
nem oris ſentiat: hæc enim bilem in uentriculo
ſequuntur. nanque ſexto Epidemiorum *dicebat:*
Lingua *concolor attingentibus ipſam humori-*
bus. Quapropter *per hanc humores cognoſci-*
mus. Si *ſalſæ carnes, guſtanti redundantiæ ſi-*
gnum. Ex *colore & ſapore abundantiam humo*
rum dignoſcere licet. At *uerò & ἀποσιτίη,*
& oris amaritudo ex febre fiunt, etiam quòd
humor bilioſus non ſit in uentriculo. nam calor
præter naturam adurẽdo humores qui ſunt iux-
ta linguam, generat amaritudinem, & odium ci-
borum parit: ideo additur, Febrem non habens.
Cordis *uerò morſus & tenebricoſa uertigo duo*
ſignificant, & cauſam noxæ, ſcilicet bilem, ſex-
tum par neruorum à cerebro deſcendentium in-
feſtantem, & magnitudinẽ illius, cum cerebrum
afficiatur, & cor affici uideatur. Palàm *eſt au-*
tem, Hippocratis *tempore per καρδιωγμὸν ſi-*
gnificari uentriculi affectum. quandoquidem, ut
omnes atteſtantur, καρδία etiam os uentricu-
li, ut etiam cor indicet. Quod Galenus, Aetius,
&, ut Braſauolus *refert,* Gregorius Nyſſenus
teſtatur.

Hic *par erat hos expoſitores docuiſſe, an*
hyemem

hyemem excipere oporteret. Ignoſcẽdũ eſt illis:
non enim id poterunt facere, quoniam opportu-
norum principiorum ſcientia carebant. Velut
quod uomitus in hyeme magnam parit offenſam:
atque ideo ſi non ſit iactura, hæc intollerabilis,
illum cauere oportet. Dixit autem tenebrico-
ſam uertiginem, quia alia fit à capitis imbecillita-
te, cui nec uomitus eſt neceſſarius, nec condu-
cit: & ea maximè fit in ſenibus, ut ſuperius oſten
Par.3.Aph. dimus. Alia, de qua ſecundo de Morbis, uertigo
31. fit, cum ad faciem aceruatur ſanguis. Alia, quæ
Pag.2. habetur cum febre, ut libro de Ratione uictus in
Pag.16. acutis, cum dixit, Quibus in febribus uertigi-
nes ab initio fiunt, & capitis pulſus, & urinæ
tenues. Liquet quòd hi etiam ab hoc Aphoriſmo
ſunt excipiendi, quoniam deeſt id febrem non
habens, cum febre laborent. ita ergo nihil fru-
ſtra adiectum eſt, aut defecit in Aphoriſmo.

APHORISMVS XVIII.

SVpra ſeptum tranſuerſum dolo-
res, purgatione indigere per ſu-
periora ſignificant: quicunque uerò
inferiora moleſtant, per inferiora.

COMMENTARIVS.

¶ In hoc Aphoriſmo nihil ſani ſapiunt, ut nec
in plerìſque alijs, delyrumq́; faciunt Hippo-
cratem, ubi maximè dignus laude eſt. Etenim
quis coniectari poßit, nedum perſuaderi illum
noluiſſe in morbo laterali aut ſimili morbo uomi-
tu utendum, re abſona & incommoda? Sed ſer-
mo hic ex diſſectione pendet, & modo loquen-
di. Definit ergo generaliter materiam purgan-
dam uomitu, ab ea quæ per ſeceſſum. Expen-
dendumq́; primò uerbum illud, ὀδυνήματα,
quod non propriè dolores ſed moleſtias ſignifi-
cat, quemadmodum æſtus, anxietates, dolores
quidam incerti ac faſtidia: ſunt autem λύπη.
Ergo quoties hæc ſine febre contingunt, ex
materia fiunt in uentriculo contenta. materia
enim in uentriculo aut inteſtinis contenta, fe-
bres non ſolet, niſi caſu aut ephemeras excita-
re. Quod licet coniectari ex illo adoleſcente,
Aphor.1. quinta Aphoriſmorum in Commento primo de-
ſcripto: qui cum æruginoſam materiam in uen-
triculo contineret, non febricitabat, multo
minus in inteſtinis. Quòd ſi fluxus ſibi febres
iungant, non ex materia illa quæ in inteſtinis
eſt, & effluit, ſed ex ea quæ præparata eſt, &
quæ per uenas mouetur, febris fit. Talis igi-
tur materia uel per aluum ducenda, ſi in inte-
ſtinis fuerit, quoniam ſuperius magna cum dif-
ficultate, & nunquam tota reduci poteſt: uel
per uomitum, ſi in uentriculo. uix enim ad in-
teſtina tota exprimi poterit, & magno cum
nixu. Horum autem locorum indicium eſt ſe-
ptum tranſuerſum. Nam ut habetur à Veſalio
libro quinto: ſed libet recitare illius uerba: Sta- Cap.3.
tim enim ac ſtomachus ſeptum (tranſuerſum) “
in ſiniſtra neruoſæ ipſius partis ſede penetrat, “
continuum cum uẽtriculo corpus efficitur, quod “
in ſiniſtro latere amplam ſepti ſedem contin- “
gens totam regionem inter iecur & lienem ua- “
cuam complectitur: in dextro autem latere uen “
triculus nuſquam ſeptum attingit. Conſtat igi-
tur, uentriculi os quod ſtomachus Græcè
dicitur, conterminum ipſi ſepto eſſe: atque etiam Lib. 5. figu
ab illo docetur idem, os multis neruis, uenis at- ra 14 & 15.
que arterijs quæ inferius tendunt, eſſe muni-
tum. Cum ergo ſine febre moleſtia hæc ſit,
non poteſt abſceſſum in partibus pectoris ſigni-
ficare. Et cum ſit ſuperiorum partium mole-
ſtia, non eſt dolor neque tußis nec aſthma: iſta
enim habent proprium nomen, ſed eſt affectus
quidam ex conſenſu: quare cum ex dictis, ſi
ſupra ſeptum tranſuerſum ſit, in uentriculo ne-
ceſſariò ſit, quoniam per uenas & arterias &
neruos parti ſuperiori communicatur: igitur pur
gatione per ſuperiora indigebit. licet ergo af-
fectus ſit in uentriculo, ſentitur in ſuperiore
parte tantùm ob naturam loci.

Ne uerò iſta uideantur uoluntaria & qua-
ſi conficta in ſexta Aphoriſmorum, cum uoluit 5.
nos conſiderare dolores, non dixit, Supra ſe-
ptum tranſuerſum: ſed, ſi in latere uel pecto-
re fiant. Conſtat ergo huiuſmodi moleſtiam
quæ ex uentriculo procedit, curandam eua-
cuatione per uomitum, non per ſeceſſum: quæ
uerò in partibus inferioribus, per aluum. Li-
quet etiam ſi per hyemem hæc contingant, non
omnino generale eſſe præceptum, ſed ſeorſum
eſſe ſuam indicationem accipiendam.

APHORISMVS XIX.

QVi in medicamentis purgati
non ſitiunt, non quieſcunt,
priuſquam ſitiant.

COMMENTARIVS.

¶ Duplicem ſenſum habere poteſt, Non
quieſcunt, ſeu οὐ παύοντα, quod quieſcere
non debeant: quoniam ſcribitur ſuprà, Quum Aphor. 15.
uolueris ueratrum magis ducere, corpus moue: “
cum uerò ſiſtendum cenſueris, ſomnum con- “
ciliato & non moueto. aut quod non quieſcit “

ipſa purgatio. atque ſic erit prognoſticus Aphoriſmus, ut prior docens operari, & (ut dicunt) ad praxim pertinens. Adducitur à Braſauolo auctoritas ex libro de Veratri uſu pro ſecundo ſenſu, ubi Hippocrates inquit: Quicunque in medicamentorum potionibus non ſitiunt, dum purgantur, non ceſſant purgari priuſquam ſitiant. Hic ſenſus etſi uerus ſit, poteſt & alius etiam eſſe uerus. Sed omittamus hæc; & quæramus potius, quomodo fiat ſitis in medicamentis: deinde, ſi cum non aduenit ſitis, non quieſcunt, an, cum aduenerit, quieſcant? Rurſus, an, ſi non ſitiunt, neque purgantur, purgatio expectanda ſit. Demum, quomodo hic Aphoriſmus ſuperiori de ueratro coniungi poſſit. nam de continuatione ad præcedentem Aphoriſmum perſpicua nimis eſt ratio, quoniam ſermo perpetuus de purgatione agitur.

" *Igitur, cum dixit; Qui in medicamentis* " *non ſitiunt: id innuit, quòd ſitire deberent generali ratione. Cur autem, Galenus ſatis benè quatuor explicat cauſas. Prima, quia uentriculus calidus ſit natura, uel tum primùm incaleſcat: intelligit, quòd ex motu ipſo, & nixu quodam incaleſcit, & exiccatur, etiãſi talis natura non ſit. multi autem uẽtriculi calidi, ac ſicci natura ſunt. Secunda cauſa eſt ex natura medicamenti acri, calida, & ſicca. Tertia ex natura humoris, qui eiuſmodi ſit, ſcilicet acris, calidus, aut ſiccus. Hæ cauſæ facilè apparent ex concurſu neceſſariorum ad purgationẽ; ſcilicet uentriculi, medicamenti, & humoris. Quarta eſt ex ſuperflua euacuatione; nam educto humido illo, quod Roridum appellant, neceſſariò ſitis ſubſequitur. Nunc uerò ſingulas examinemus. Calida, & ſicca temperatura uentriculi maximè per ſe ſitibundos* Cap. 60. *facit, ut Galenus in Arte medica docebat. Por-* 44. *rò ad hoc ſpectat etiam tertia cauſa: purgatur enim humor ad uentriculum attractus; unde ex attractione uehemente incaleſcit uentriculus. laborat enim unumquodq; mẽbrum in operatione, quæ ſupra uires ſuas eſt: non ſolùm ambulando crura, continẽdo manus, ſed intentè aſpiciendo oculi. unde uiſum eſt multis hac ratione, quòd uiſio actio quædam eſſet, quoniam diutius ſpectando oculus fatigatur. At auris non ita. incaleſcunt autem omnia, quæ fatigantur, manifeſto experimento: quamobrem in attractione humoris par eſt ſitim fieri. Secunda quoque cauſa ad hoc manifeſtè facit: nam humor ad uentriculum trahitur priuſquam ad inteſtina perueniat. indicio eſt primùm uomitus, qui ſubſequitur medicamenta, quæ purgant, quamuis non ſint ἐμετικὰ: deinde, quòd ab ipſis emeticis educitur materia per uomitum; igitur tranſit per uẽtriculum. Demum, quòd poſt purgationem remanent ſitis, horridi ſaporis, & odoris ueſtigia quædam ſatis aliena à natura medicamenti: igitur neceſſe eſt operationem hanc fieri deducta materia ad uentriculum per meſaræi uenas. Secunda igitur cauſa, quæ ad attractionem humoris pertinet, dupliciter ſitim excitat; & fatigatione uentriculi attrahentis, & exprimentis, & tranſitu humoris acris ſuper membra guſtui coniuncta, ſcilicet os uentriculi, quod linguæ tunica iungitur. demum purgatio ipſa exuberans. Omnis enim euacuatio immodica ſitim facit, ſeu ex medicamento, ſeu ſponte: non quoniam materia nocens expellatur, ſed, quòd, ut dicebatur ſexta Aphoriſ-* 26.Aphor. *morum ſuper illa ſententia Hippocratis,* " *Quicunque ſuppurati; cum praua materia copioſè ef-* " *fuſa multũ utilis etiã humoris excernitur: difficile enim eſt puros humores in corpore inuenire.*

An uerò aduenìente ſiti quieſcat purgatio? Dico, quòd non; quoniam ſitis fit à calore, et ſiccitate medicamenti: facta ergo impreſſione calida, & ſicca aliquando purgatio augetur, & inualeſcit. Sed ſi medicamentum ſit humidum, non calidum, ut pruna, tamarindi, roſæ, uiolæ, myrabolani citrini, manna, & huiuſmodi: tunc aduentus ſitis ſignificat inſtare operationis finem. tranſitus enim humoris biliosi, cum breuis ſit, non adeò excitat ſitim, ut caliditas medicamenti; quia medicamentum diutius moratur in uentriculo: at humores, ubi eò peruenerint, ſtatim emittuntur per aluum, aut per os. Quæ igitur maxima eſt ſitis, eſt, quæ fit à ui medicamenti: quæ autem penè inextinguibilis, eſt à ſuperflua purgatione: quæ uero à uentriculi operatione, breuis eſt, & non magna: quæ ab humore illac tranſeunte, breuis ſemper eſt, licet ſit ualida: ſed etiam cum abominatione iungitur.

Si uerò non ſitiunt, fieri poteſt, ſi non purgati iam ſint, ut non purgentur amplius: & poteſt etiam eſſe, ut purgentur. Indicia igitur à tempore ſumi debent: at hoc debile eſt. uidi enim poſt duodecim horas, & unam diem ſequi purgationem egregiam, quamuis ab initio nihil purgaſſet, à conturbatione, à pulſus negociatione; & quoniam medicamentum adhuc retinetur. quamdiu enim retinetur, ſpes eſt purgationem fieri poſſe: ubi prodierit medicamentum uel ſuprà, uel infrà, & non purgauerit poſt

per duas

per duas horas, non eſt ſpes, niſi turbatio maneat: ideo eſt ſecuriſsimum indicium.

" Quòd uerò dixerit antea; Cum uolueris ducere helleborum, moue corpus: hic, Si traducatur ad operationem, eſt, ac ſi dicat; Cum medicamentum non inducit ſitim, bonum eſt mouere corpus, ne aut omnino non purget; aut parùm, nec perfectè purget. Medicamenta enim, quæ non purgant, ſi non eijciantur, quandoque interficiunt: ut de adoleſcente Eubœo quin-

Pag. 7. to Epidemiorum. Liquet autem, quòd, quamuis hic ſenſus ſit uerus, non tamen eſt intentus ab Hippocrate. Quæ autem hic appellat medicamenta, ſunt, de quibus dixit libro de Locis in

Pag. 15. Homine, Et quæcunque in calidis attenuantur. nam ſunt tria alia: incidentia, ut cnicum: lubrica, ut caſsia nigra, & olea multa: & ſalſuginoſa, ut iura piſcium multorum marinorum, & maximè, quæ teſta integuntur, tertio de Ali-

Cap. 33. mentis, & braſsicæ. Quod, ſi quis obijciat ex Meſue dari etiam medicamenta exprimentia, ut myrabolanos. Reſpondeo: Quòd, ſi loquamur de materia, quæ ſit in uia, dicet Hippocrates, quod iſtud eſt per accidens, ut dicunt. & hoc

Cap. 22. docebat Galenus ſecundo de Alimentis. Porrò de purgationibus, ſi libet aliqua inſpicere, Hippocratem iuxta finem libri de Coacis prædictionibus conſule.

Illud quoque non omittendum, ualidam ſitim fieri, cum medicamentum trahit humorem alium: tum, quia multùm ſucci boni educitur, cum non ſit ſeparatus: tum, quia magno conatu fit: Dicebat enim Hippocrates libro de

Pag. 3. Natura humana: Medicamentum poſtquam proprium purgauerit humorem, ſi ualidum ſit, purgat etiam alienum.

APHORISMVS XX.

NOn febricitantibus ſi tormina acciderint, & genuum grauitas, & lumborum dolor, purgare per inferius oportere ſignificatur.

COMMENTARIVS.

37. ¶ Hic Aphoriſmus fermè ſuperiori opponitur, in quo dicitur: Si quis febrem non habens. habet enim commune ſuppoſitum, febre ſcilicet carere: & contraria, ueluti genuum grauitatem, ei quæ eſt, tenebricoſam pati uertiginem. nam duo proponit, & locum humoris cum deriuatione, & naturam humoris, ſcilicet prægrauantis, unde ſignificatio purgandi per inferio-

Aphor. 9. ra deducitur, ſicut ſuprà de Melancholico humore. At adijcitur lumborum dolor. Hippocrates libro de Coacis prædictionibus: In dolore Pag. 12.

præcordiorum ſubmurmuranti lumborum dolor ſuper accedens in febribus, uentres ut plurimum humectat, ſi non flatus eruperit, aut urinæ copia prodierit. hæc enim abundantiam humorum in meſaræo contentorum ſignificant. Cum enim per ſe hic dolor purgatione à natura per aluum ſolui ſoleat, indicat etiam arte ſic tollendum. At ſi dicas, Hoc ſignum ſi ſufficiens eſt, quorſum addere illud de genibus? Reſpondeo, quòd Hippocrates habet hoc ſignum pro neutro, quod ad euacuationem per inferiora pertinet. inquit enim paulo pòſt: Quibus ex lum- Pag. 19

borum dolore recurſus ad caput, & manus torpidæ, & oris uentriculi dolores, & aurium ſonitus, his ſanguis largè profluet. ſed & alui deorſum erumpunt, & mens ut plurimum turbata eſt. Et rurſus: In lumbis dolentibus, oris uentriculi dolores inſuper accedentes, ſigna ſanguinis fluxionis ſunt, etiam prægreſſæ. In uniuerſum, cum truncus cauæ uenæ maximus ſpinæ dorſi ea parte illi ſubijciatur, & pars illa, ut aliàs dixi, minimè munita ſit uinculis oſsium, cum ibi affuerit plenitudo, dolor facilè magis ibi ſentitur in parte fatigata: uelut pondus aliquod plus à debiliore homine ac membro, quàm robuſtiore. Sed cum hoc ſignificet uenam illam magnam humore redũdare: neceſſe eſt magnum periculum imminere uel podagræ, huiuſmodi materia ad inferiora reptante, ut in ſecundo Prædi- Pag. ult.

ctionum nos admonet: Licet (dicit) minus malum ſit, quàm ſi ad ſuperiora uergat. Et ob id hic docet purgationem faciendam per inferiora. At ſi ſuperius tendat, morbos prauos gignit, niſi ſanguinis fluxione è naribus præoccupetur æger. At ſi omnino erumpere non poſsit, uel quouis minimo ſigno, ut in Coacis prædictionibus docetur, ad conuulſionem terminatur, atq; ideo ad mortẽ: & ob id dolor ille lumborum minimè contemnendus eſt. Ego uerò id animaduerti, hæmorrhoidarum aduentum liberare homines ab huiuſmodi periculis, ob loci in quo redundantia eſt, propinquitatem, tum etiam facilitatem purgationis. ex uenis enim ad uenas defertur humor. At dolere iam genua, ac grauari, ſignificat materiam illam iam non ſolum trudi inferius, ſed etiam extra uenas, aut ſaltem ex magnis uenis ad paruas: unde ſic facilè, aut ſaltem facilius medicamento obedit. Tot igitur & tanta concurrunt ad intellectum iſtius loci: quæ prætermittentes expoſitores, non iam Hippocratem exponunt, ſed corticem uerborum illius.

Sicut & illud animaduertere decet, quòd dixit κάτω φαρμακίης δεῖσαι: id eſt, non ut antea, Aphor. 6. cum dixit ſimpliciter, ἄνω φαρμακεύειν, & in ſequentibus tribus, ut intelligeremus eam eſſe electionem purgandi, non præceptum: hic uerò dicit, purgari oportere per inferius, ſcilicet indicans & quod purgandum ſit, ne materia decumbat in articulos: aut ſurſum retrocedat, quæ duo pericula in huiuſmodi diſpoſitione imminēt, Aphor. 4. ut ſecundo Prædictionū adducto ſcilicet iam loco diximus: & quòd per inferiora purgare oportet. Itaque & in illo, Medicari æſtate ſuperiores, perperàm additur (Oportet) à Fuchſio, quaſi Hippocrates aliquid abſolutè conſulat, cum ſenſus ſit: Si oporteat medicari ſuperiore parte in æſtate, medeberis. Quòd uerò dicitur tormina Lib. 2. c. 6. ſeu ςρόφοι inteſtinorum, ſunt dolores, ut Celſus docet. Sed propriè qui uelut fuſi nendo, aut dum implexum aliquid contorquetur cruciant, ut ſint dolores cum inuolutione & contorſione.

APHORISMVS XXI.

DEiectiones nigræ, qualis eſt ſanguis ſponte uenientes ſiue cū febre, ſiue ſine febre peſsimæ. Et quanto colores magis praui fuerint, plures peius. Cum medicamento uerò melius, & quanto colores plures, non praui.

COMMENTARIVS.

¶ Non de atra bile illi ſermo eſt iuxta Galenum: & etiam quoniam de illa in ſequenti Aphoriſmo tractans, non nigram, qualis eſt ſanguis, eam uocat, ſed atram bilem nominat. Quocirca dubium eſt primùm, quid hic per deiectionem nigram intelligat, Qualis eſt ſanguis? quòd ſi ita legatur, Deiectiones qualis eſt ſanguis niger ſponte uenientes: ſenſus idem manebit, & clarior erit ſententia. Agit autem in hoc & ſequentibus quatuor Aphoriſmis de nigris deiectionibus.

Præſtat ergo primùm nigrarum deiectio- Com. 23. num genera diſtinguere. Galenus infrà quatuor conditiones atræ bilis ponit præter nigredinem: quòd ſplendeat, quòd liquida ſit, non autem concreta, quòd acris & mordax, adeò ut ab illa muſcæ & uermes refugiant, quòd uelut acetum acerrimum ſuper terram fuſa ferueat. Nigra uerò bilis ſimilis eſt ſanguini nigro, ſed relicta non concreſcit ut ſanguis: nec ſplendet, aut acris eſt uel feruet, ut atra bilis. Idem in Sexto libro duo genera atræ bilis facit, uelut & in Com. 53. libro de Atra bile. Alterum quod ex flaua bile fit, quod eſt tenuius & acrius: reliquum quod ex ſanguinis fece, quod tanto mitius eſt priore, quanto craſſius.

In uniuerſum infrà uidetur Hippocrates de- Apho. 23. claraſſe nigras deiectiones, ut ſanguis & atram bilem, uel idem eſſe, uel idem poſſe, quādo utraq; peſſima ſit. Quamobrem laborandum exactius non eſt, niſi ut quod concretum atq; nigrum eſt, ſciamus eſſe ſanguinem aut aliud: ſanguis uerò cum per inferna deijcitur, quid ſignificet, alijs 4 Aph. 25. 6. Apho. 11. locis declarabitur.

Quòd uerò, Sponte uenientes adiecerit, medicamenti uim primò excludit: deinde etiam ἰόντα, quod eſt, uenientes temporis ſpatium per quod perſeuerent, indicat. Nam repentè ſi ſemel effluant, uel abſque morbo, uel iam finiente cum uigore uirtutis, ſigna ſunt eo modo exonerantis ſe naturæ.

Cur autem dixit, Cum febre ſeu ſine, niſi ut intelligamus prauitatem maximam? ſed tamen conſtat cum febre hæc omnia eſſe deteriora, ut etiam quæcunq; alia fermè mala, quæ febrem non per ſe & neceſſariò comitantur. nam talium quædam minus ſunt mala cum febre, uelut horror, ſudor, ſitis ualida: quædam ex æquo quaſi, uelut dolor capitis, & laſsitudo. Verùm excretiones omnes & uitia facultatum fermè omnia in febricitantibus ſunt deteriora. Ergo ſi de nigris his quæ ſanguini ſimiles ſunt, ſcilicet ſolutæ & liquidæ hoc intelligit, idem etiam de atra bile intelligere oportet: ut ſit ſenſus, Deiectiones liquidæ nigræ ſeu ſplendeant ſeu non, letales ſunt, ſeu cum febre ſeu abſq; febre perſeuerent. Verùm ſplendentes, & cum febre, deteriores ſunt reliquis: concretæ uerò nigræ à fecibus tinctis fiunt, quæ uel tinguntur à cibis, ut in primo Prorrheticorum, & tunc nihil ſignificant: Com. 12. aut ſponte, & tunc ſignum eſt non bonum, cum nigredo exquiſita fuerit. Excretio enim liquida uires tum iecoris, tum uentriculi imbecilles declarat: concreta ualidas: hic quod excernitur, minus eſt, duplici igitur de cauſa: multo minus mala eſt, quàm quæ ſanguini aſsimilatur. Vidimus & concretam nigram in Auguſtino Fornario: qui cū cōualuiſſet, dū reficeretur corpus, ab aqua intercute obijt. Nō enim tales excretiones abſq; uitio iecoris atq; inſigni fiunt. Quomodo uerò dixit Peſsimas, cum ſtatim ſubiungat, Quæ conſtant ex magis prauis coloribus, deteriores eſſe?

eſſe? nam peßimo peius nihil eſſe poſſe uidetur. Lib.2. Sec. 21. Hippocrates in Prognoſticis, pro peßimis coloribus nigram & liuidam exponit. Galenus ibi inquit: Vtraque ab atra bile fit: ſed nigra ſyncera, liuida cum modicè permiſta eſt. Tertium locum obtinebit, quæ æruginimeræ ſimilis eſt. Omnes hæ, ſed nigra maximè, cum Com.18. ſyncera fuerit, ut tertio in primum de Morbis uulgaribus, letalis eſt. Peßima igitur hæc eſt, quia celeriter & omnino interficiat. Quæ au- t.23. tem ex malis coloribus conſtat, ut ſecundo Prognoſticorum, exitialis eſt non minus, ſed tamen longius procedit morbus. Quomodo ergo peior, ſi ſerius moriturum pronunciat? an ſerius mori, ut apud Philoſophos, ſic apud medicos deterius? ridiculum. Quid igitur? Serius obire mortem, qui uaria excrementa emittunt, his qui ſyncera & peßima, conſtat, quòd eo minus peßimi humoris habeant. Qui enim nigram bilem emittit ſolam, totus illa abundat: at qui ex nigra, liuida & æruginoſa tertiã partem, tantùm ex nigra habeat neceſſe eſt, quare & ut multo ſerius moriatur oportet. Eſt tamen hæc non minus letalis quàm prima, dicebat loco adducto Hippocrates: quoniam hæc humorum uarietas certius indicat de morte quàm ſyncera. quia plures cauſas prauas adeſſe ſignificat. Et etiam quia tollit omnem ſpem, ne ſit ſanguis corruptus, aut excretio iudicatoria, aut lienis ſe exonerantis indicium: quæ omnia ceſſant, cum plures mali colores, ac ualde praui fuerint. Propterea malè interpretantur, qui de coloribus multis malis dictum Hippocratis in Prognoſticis exponunt: ut albo, uiridi, croceo, rubro, ferrugineo. nam tales morbum quidem longum decernunt, ob cauſam dictam, quia natura plures humores non niſi longo tempore poteſt ſuperare: ſed ſi uires ſint robuſtæ, ſalubrem.

Cur autem nigra hæc deiectio letalis ſit, & quomodo differat ab ea quæ à ſplene, nunc dicendum eſt. Altius ſermo Hippocratis reſidet, dum dixit, Qualis eſt ſanguis: admonens nos, ne ſanguineam deiectionem ullo modo pro hac accipiamus. nam & à liene imbecilli, & obſtructione uenæ aperta, & rupto abſceſſu, & hæmorrhoidibus nigra excretio fit, & diluta: ſed omnis hæc ſanguinea cum ſit, nihil ualde malum: etſi quandoque malum ſignificat. oportet igitur humorem hunc, nigram bilem, aut aſſatam, aut omnino ſaltem ſecretam eſſe. Atque iudicio meo Hippocrates duo genera atræ bilis attigiſſe uidetur, quandoquidem fex ſanguinis, ſi citra exuſtionem eijciatur, & ipſa ſanguinea ſit, & nõ cum magno periculo. nec uidetur alius quartus humor niger poſſe aßignari. Sed utcunque ſit, conſtat non oportere has nigras deiectiones, de quibus hic loquitur Hippocrates, neque eſſe ſanguinem, nec ſanguinis fecem, nec ſanguinem corruptum. nam hoc perſæpe uidimus, & maximè in Petro Maria Locarno: qui cum maximam talis excrementi quantitatem, ac ſupra libras uiginti eiecisset, nec ſemel, ſemper tamen euaſit. quamuis poſtmodum ex magna ſanguinis eiectione debilitato iecore, in aquam intercutem inciderit. Quærere autem cur hoc ſit, ad Hippocratem non pertinuit. frequenti enim experientia hoc didiciſſe certum eſt. Nos autem ex manifeſtißimis id inueniemus. nam Galenus cauſam huius dicere non auſus eſt, & tamen aliquid dixit, ut infrà: Oribaſius autem Com.24. multa, & quæ non ſufficiunt. Rei autem ſeries ſic ſe habet. Omnis humor qui eijcitur, uno ex tribus modis eijcitur: uel ui muſculorum & fibrarum, quas uillos uocant, cum in cauitatibus continetur, ſic feces, aqua in aſcite, cibus è uentriculo ſeu ad inteſtina ſeu per uomitum: aut ui propria, atque ita oportet rem quæ eijcitur, calorem & humidum naturale continere, atque potentia tale exiſtere. Cũ enim potentia actum præcedat, oportet quòd uim recipere debet, potentiam in ſe habere prius. Vnde ſi cinis in uenis ſit, expelli non poterit, niſi cum alia re quæ particeps ſit caloris naturalis expellatur. Actiones enim quæ in corpore non compoſitionis ratione proueniunt, conſenſu partium fiunt, quæ omnes uita participant. Tertium genus eſt eorum, quæ ob id expelluntur, quia attrahuntur ab alijs membris, cuiuſmodi à renibus pars ſanguinis aquea, & à liene nigra, bilioſa à felle. At nullo modo atra bilis, nec fex illa ſecreta expelli poſſunt à natura. Generantur enim hæc, cum ad extremam exuſtionem humor à natura peruenerit, nihilq; penitùs in ſe utilis continens: ut nec cinis, quod uri poßit. Quod igitur eſt cinis ignis comparatione, id atra bilis & humor ille niger, quem hic breuitatis cauſa atræ bilis nomine, ob exiguum ab ea diſcrimen, intelligi uolo, corporis humani & caloris eius comparatione eſt. Vtque diuerſarum rerum cineres ſubſtantia & colore diuerſi ſunt, ita etiam cinis hic humani corporis. Neq; humor talis ulterius exuri poteſt. Vnde abſurdum uideri debet, æruginoſam bilem ex atra ullo pacto fieri poſſe. Vt enim cinis eſt ultimus terminus caloris

ignei,

ignei, ita ater humor eorum quæ in humano corpore uri poſſunt. Qua de cauſa humor ater nihil utile in ſe, nihil naturæ familiare continet: ſed ut amaritas in ſaporibus priuatio ſola quædam eſt utilis, ita cinis inter alimenta ignis, atra bilis inter ea quæ ſunt in humano corpore. Talem autem humorem generari in aliqua corporis cauitate, ut uentriculo, utero, ueſica, prorſus eſt impoßibile: & multo minus in inteſtinis, quoniam ſuperaſſari materia in cauitate ulla, cum calore indigeat maximo, non poteſt. Si quis enim edat mora, & euomat, aut ſæpiæ atramentum aut defrutum euomet, certè nigra: ſed ridiculè dicemus hunc atram bilem euomuiſſe, ſed cruda. Solùm autem in iecore ob caloris magnitudinem, & uenarum anguſtiam, ut quæ capillis ſimiles ſint, & in liene ob eaſdem cauſas, & humorem iam nigrum, & in cordis ſinibus ob incendium magnum, fit hæc generatio aut diſcretio nigri humoris. Et ex ea quidem, quæ in liene generatur, fiunt quartanæ, quoniam limus ille ſanguinis facilè putreſcit: ex ea quæ in iecore, elephantiaſis, carcinoma, febresq́; continuæ ac peſtilentes, ob calorem iecoris, & ſanguinis corruptionem: ex ea quæ in corde mentis perturbatio & furor, ob ſanguinis leuitatem: quo fit, ut & ob id & ob immenſum calorem cerebrum petat, nec putreſcit ob id: quamobrem tales morbi abſque febre accidere ſolent. Cum igitur humor hic in cauitatibus non generetur, protrudi foras non poteſt uillis aut muſculis: cum uerò omnino alienus ſit à calore naturali, naturali potẽtia extrudi non poteſt. nam in eo caloris naturalis actio, quẽadmodum (ut dictum eſt) in cinere ignis, finem accepit. Videmus enim in igne, quòd ligna et humidum, quod in eis eſt, & fumum agitat, & eijcit cinerem, non attingit, ſed relinquit: ita & de nigro humore, ſeu ſit exuſtus, ſeu penitus ſeparatus: multo minus membrum ullum illum trahit, cum naturæ cuiuſque ſit inimiciſsimum. Talis igitur humor naturæ opere nunquam expellitur, multo minus concoquitur: quia oportet in eo quod concoquitur, partem eſſe calori & naturæ noſtræ familiarem: quæ cum nulla ſit, non poteſt

6.Aph. 21. *concoqui. Cum autem in inſanientibus uarices aut hæmorrhoides innaſcuntur, ſoluitur ob hoc morbus: quia ſignum eſt, materiam illam iam tractari à natura, & ideo non exquiſitè exuſtam, nec ab utili ſecretam: ſed immiſtam ſanguini, & ob caloris & humidi naturalis participem trahi à membris, aut ſaltem expelli. Cum igitur humor tam inutilis è corpore prodierit, conſtetq́; non naturæ actione propelli, manifeſtum eſt ipſum tanquam rebellem & inobedientem ui propria, ut uenena & uermes, moueri. Superata igitur natura, & tali humore demonſtrante (nam ex ſe nõ mouetur, niſi multus fuerit) mortem ſequi par eſt. Habes igitur cauſam ueram dicti primi Hippocratis.*

Ex quo habes ſecundum. nam ſi à medicamento trahatur & exeat, non iam ſponte mouetur, ſed ui medicamenti: ſignumq́; eſt, adhuc utili talem humorem eſſe miſtum. Quare duplex ſignum bonum eſt, & quod mitior ſit humor natura, quare hoc melius eſt. Non quidem dixit ſimpliciter bonum, ſed melius: id eſt aliquando minus malum, quàm quod peßimum ſit: aliquando & bonum, id eſt utiliter excretum: nunquam tamen ſimpliciter bonum ut ſignum eſſe poteſt, cum adeſſe talem humorem quomodolibet, ſemper malum ſignum ſit. eſt enim naturæ prorſus inimicus, etiamſi immiſtus ſit. habes ergo Hippocratis ſententiæ partem aliam. Nam cum dixit, Et quanto colores plures non praui, minus malum eſſe intellexit. neque enim ut ſignum, excretio uaria, bona unquam eſſe poteſt: ſed ut cauſa bonum eſſe nil uetat, quando noxium abſque iactura extruditur.

Dices, Cur ergo natura hunc humorem tam prauum generat? qui neque retentus nec reiectus noxa letali caret. Reſpondeo: Et naturaliter, & à cauſis non naturalibus, & præter naturam generatur. Galenus enim in Arte medica docet, quòd in temperie calida & ſicca iecoris per ætatem conſiſtentem generatur atra bilis. Cap. 41. *Quod tamen uerius intelligo, ſi cor cum iecore calidum ſit, & ſiccum: & præterea aliqua accedat cauſa præter naturam, aut ex ratione uictus, aut alia. Rarò enim ex ſola naturali intemperie ad generationem tam praui humoris peruenitur, niſi aliqua alia cauſa superueniat, ueluti ex aere & exercitatione, aut alijs. Quamobrem dictum Galeni, licet per accidens ſit uerius quàm per ſe: nihilominus hoc per accidens tam certum eſt, ut per ſe etiam dici poßit. Medicus enim quæ frequẽter cõtingunt, tametſi non per ſe ſint, tãquam per ſe ſint habet: & quæ per ſe frequenter tamẽ impediuntur uelut per accidens, hæc tamẽ cauſa media eſt. Faciũt & atrã bilem cibi ex leguminibus, ſaliti, antiqui, & omnes cibi uehementer acres, ut porri, allia, cæpæ, & quæ aromata uocantur: & ex uinis nigra & craſſa, & potentia. nam imbecillia non nigram*

gram

gram bilem, ſed nigrum potius ſuccum generant.

Quæ autem putrida ſunt, aut ſemiputrida, talia propriè atrã bilem generant. Atq; hæc in tertio genere ſunt. ſicut quæ calida ſunt ſimpliciter, in primo cauſæ genere, id eſt debiliore quàm etiam naturalis temperies conſtitui debent. Velut & ira & triſticia & uigiliæ, labores quoque Cap.4. uehementes, quarto de Tuenda ſanitate æſtate bilem flauam, autumno atram generare ſolent. uerùm ſi cum hoc diuturni fuerint, ſemper atram bilem generant: atque hæc cauſa ſatis potens eſt. Sed maximæ & potentiſſimæ generationis atræ bilis cauſæ ſunt, aer & febres ardentes: autumnus quidem in primo genere conſtitui debet, peſtilens autem in quarto, uelut & ardentes febres: febres autem peſtilentes in extremo potentiſſimarum cauſarum collocari debent. De autumno ſiquidem dicebat Galenus Sec.1. in primum de Vulgaribus morbis, commentario primo: Atra bilis fit autumno ſuperaſſato ſanguine, & flaua bile per æſtatem. Quomodo autem ex ſanguine generetur, idem docuit tertio Com.27. Prognoſticorum, cum dixit: Quod atra bilis fit uel ex flaua bile, uel ex ſanguine craſſiore, qui eſt ueluti fex: & hæc eſt mitior, niſi à calore externo irritetur, etſi diu in corpore moram contraxerit. Quomodo autem ex febre, decla- Com.10. rabat, & quo ordine, in Primum Prorrheitici dicens: Per febres uehementes flaua bilis exuritur, quæ primùm in æruginoſum humorem, inde ad atram bilem tranſit. Idem dicebat quar- Cap. 7. to de Locis. inquit enim: Sed ea quam craſſæ fæci ſimilem eſſe dixi, in terram effuſa non inducit bullas, niſi ex ardente febre ipſam aſſari uehementer contingat, neque ulla acida etiam qualitate participat. Quòd etiam ex peſtilenti aere morboq; fiat atra bilis, in hoc Commẽto docet: nec tamen in initio aut incremento, ſed morbo iam conſiſtente. Hæc quidem qui Galeno nimium addicti ſunt, ita prætereunt, ut poſtmodum in inextricabiles nodos incidant. In principio ergo rariſſimè, quia calor febrilis nondum inualuit: & ſi contingat, ut in ſequenti Aphoriſmo, perniciosa eſt: in incremento uerò ſemper, cum in ſtatu apparuerit. neq; enim cum fit, eijcitur, ſed cum facta eſt. Status etiam tempus in acutis maximè breuiſſimum, ut non tunc uerisimile ſit atram bilem generari maiore ex parte. Fieri tamen potuit, ut rarò ante ſtatum eijceretur: quod etiam uix credo, præſertim in morituris. Vtcunque ſit, conſtat quinque ordines eſſe in generatione atræ bilis cauſarum ratione. Primus, ut à leuiſſimis exordiar, fit à triſticia, uigilia, leguminibus, piſcibus & carnibus ſalſis, & acres & amari omnes, & uina nigra, & ira, & tempus anni calidum, & exercitatio uehemens. In ſecundo ordine eſt temperies calida & ſicca ualde, uel plura ex his quæ ſunt in primo ordine ſimul cor... rrentia, uel aſſiduitas eorum. In tertio ſunt, ſuppreſſio hæmorrhoidarum in calida temperie, cibi putridi, copia uini nigri potentis, labores quoque uehementes & diuturni. In quarto, aer peſtilẽs, uel febris ardens. In quinto ordine febris peſtilens, & uenenum mortiferum. Ita fit, ut in peſtilenti febre intra quatuor horas ſuperaſſetur humor, & more ebibiti letaliſſimi ueneni confeſtim occidat: cum prius bene ſe habere exiſtimaretur, & ipſe æger conſideret: quod toties contigit in illa peſte anni M.D.XXIIII. ut non expediat referre.

Fit autem hæc atra bilis uel ex pingui humido, quod inſtar adipis & olei eſt in noſtro corpore: & hoc genus eſt tenue, lucidũ, & maximè nigrum. nam & ex oleo ſeminis lini ſolo typographi atramentum illud nigerrimũ conficiunt. Hocq; genus in peſtilentibus febribus maximè abundat, eſtq; letaliſſimum, & celerrimè abſoluitur, ut quod ex materia tenuiſſima fiat: ſolentq; id præcedere liquidæ excretiones, pingues, & ualde fœtidæ. Secundum fit ex ſanguinis fece, quod nigrum eſt, craſſumq;, nec multum ſplendet: atque id generare ſolet carcinomata. Ob id hoc genus morbi in mulieribus magis abundat quàm in uiris, & diuturnum eſt inſanabile propter craſſitiem, uelut quod in peſtilentibus febribus generatur, ut facillimè & ſubitò accidit: ita ſi quis primos impetus euaſerit, facillimè etiam reſoluitur. Medium eſt, quod & à cibis & exercitationibus, & per æſtatem, & in ardentibus ex bile flaua gignitur, dum in æruginem primùm, inde in atram bilem tranſit quod erodens eſt, & uehemens. atque huius minima portio carcinomatibus incluſa torquet, alioquin paruum dolorem ac tolerabilem ſenſuros. Verùm ſcio quid obijcere aliquis poſſit, dicens: Non igitur ſeruabitur aliquis ex hoc humore laborans, totúsque in corpore manebit perpetuò, poſtquam illius eiectio ſemper tam periculoſa eſt? Animum igitur animaduerte diligenter. Atra bilis rarò in corporibus, niſi per febres ardentes, aut peſtilentem conſtitutionem, aut in morboſis corporibus abſoluitur. antequam enim abſoluatur,

natura

natura multis modis, maximè per hæmorrhoidas, tum puſtulas eijcit, aut medicamento expurgatur. nec retinetur præter hos tres modos: aut abſoluitur, niſi natura alijs morbis, aut ualidis obſtructionibus, aut animi curis fuerit impedita: alioquin cum hunc humorem in corpore ſenſerit, protinus antequam abſoluatur, antequam morbum excitet, ad expellēdum inſurgit. Quo fit, ut qui diu obſtructiones paſsi ſunt, aut cui diuturnæ hæmorrhoides ſunt ſuppreſſæ, aut cuius animus grauioribus obſtrictus eſt, aut morbus aliquis infeſtus, uelut lapis in ueſica, ardor urinæ, Gallica lues, ſeu Indica, cum ægrotant, maximo in periculo uerſentur. Raro autem febres generat hic humor, ob immodicam ſiccitatem: quam ob cauſam etiam raro qui melancholia & furore & elephantiaſi & carcinomatibus detinentur, febre laborant, atque ob multo pauciores affligit. Superuenit tamen febrientibus iam, & plerunq; occidit. Quandoq; etiam ex illo febres accenduntur, maximè letales. In uniuerſum ueneni uim habet, & illi omnino ſimilis eſt. Quamobrem etiam peſtilentes febres raro per uera iudicia liberantur, ſed ægri ſanantur abſceſsibus. tam prauus enim humor quocunq; uergat, præterquam ad abſceſſus, lancinat & occidit. In abſceſsibus uero nondum abſolutus inuenitur, ſed cum ſanguine, & ob id concoquitur ac ſuppuratur.

Vapores quoq; qui ab eo reſoluuntur in febribus, delyria, timores, terrores, triſtitiam, mortuorumq; uiſiones ac dæmonum efficiunt. Purgatur tamen & ipſe in morborum ſtatu, cum fuerit paucus, non abſolutus, & bene immiſtus cæteris humoribus. è medicamentis autem nihil habet par ueratro nigro. è mollibus autem ac blandientibus auxilijs, cognitisq; Galeno, lactis aqua probatur, & epithymum, ab ipſo: ſemper autem per inferiora purganda eſt atra bilis. Ego uero unciā epithymi exhibere cum lactis aqua ſoleo. Probatur & ſena herba, & ſiliqua Inda, quam caſsiam fiſtulam uocamus, & origanum, tum lapis Armenus diligenter lotus. Purgatur etiam, qui ex eo tenuis eſt, ſudore: ob id ſudor in ardentibus febribus ſaluberrimus, quod is humor citra magnam noxam expellatur.

Lib. Quos & quando purgare cō ueniat.

Memineris etiam, tum in his, tum alijs letalibus excretionibus: quod ſi in conſtitutione appareant uulgarium morborum, non adeo firmiter mortem ſignificant: prout ſuo loco docebimus.

APHORISMVS XXII.

MOrbis quibuslibet incipiētibus, ſi atra bilis uel ſuprà uel infrà exierit, letale.

COMMENTARIVS.

¶ Nemo dubitat adhuc letaliorem eſſe, ſi ſuprà prodeat, utpote magis naturæ aduerſum, quàm ſi infrà. ſolet autem per ſuperiora excerni & ſanguis concretus: cuiuſmodi [illegible] Felicis mater, quæ prope centeſimum annum acceſsit. Aliam quoq; uidi, quæ hoc modo ad extremam ſenectam peruenit. Ne igitur hūc humorem cum illo coloris ſimilitudine confuderis. Solet & ſanguis liquidus ſic emitti, de quo parum infrà Hippocrates loquitur. Aphor. 25. Solent et bilioſi humores, amariq;, & pituita abſq; ſapore, uel dulcis uel acida, raro ſalſa, excerni uomitu. Quandoque uero cibi ipſi qui ex ſubſtantia, tum etiam quia proprium ſaporem retinent, dignoſcuntur. Euomitur & ſæpiſsimè aqua quædam ſubſtantia, ſapore acido & ſubamaro, quæ neq; exactè melancholia eſt. hanc enim, ut dixi, prius Galenus acidam eſſe negat: neq; pituita, cum non conſiſtat, ſed crudus humor melancholiæ aut atræ bili immiſtus. Neq; enim Galeno omnino credendum eſt, neganti melancholiam eſſe acidam. Expediebat enim hoc probare, poſtquam contra experimentum eſt. Ratio quoque id ſuadet, cum bilis tenuioris, & quæ caliditatem multam habet, ſapor ſit amarus: imò & atra bilis, & acida cum ſit, ſubamara eſt: ſanguis autem dulcis, ut in his qui ſanguinem ex uulnere aut rupto uaſe expuunt, quotidie licet ſcire. pituita inſipida, aut pro qualitate immiſti humoris ſapore imbuta: atra bilis & melācholicus humor, cum alijs non imbuantur, nec aliorum ſapores habeant, acidum ſuſceperunt: ſed melancholicus humor minorem, & puriorem: atra bilis uehementem, & amarori immiſtum. Itaq; conſtat humorem illum aquēum, qui euomi ſolet, à pluribus crudum debere dici humorem, feci atri ſanguinis immiſtum. Porrò terrea omnia, acida etiam ſunt.

Cur igitur morbus, in cuius initio non crudus humor, qui citra periculum, ſed atra bilis, aut (ut dixi) humor ille niger, qualis eſt ſanguis, euomitur, mortalis ſit, haud obſcurum eſt. cum enim in motibus naturæ præparatio, uel etiam concoctio, tum ſeparatio ante expulſionem ſint neceſſaria: hæc autem in principio eſſe non potuerunt: conſtat, hunc eſſe motum proprium materiæ, non naturæ. Atque ita uictam naturam ſuccumbere iam, & præſertim tam

prauo

prauo humori. Apparet igitur Aphoriſmũ ad omnes extẽdi uomitus ſpecies, imò etiam purgationes ſpontaneas, quæ in principio morborũ adueniunt, maximè cũ humores ualde praui fuerint, ut liuidi uel æruginoſi. Verùm caue ne cibi corrupti ſint. generaliter autem in initio morborum, præterquam tertianæ aut alterius febris intermittentis uomitus malus: et quanto deterioris humoris, deterior. Excipere autem oportet primũ, ſi initium morbi ſit, & initium acceſſionis. Secundò, ſi cum uomitu illo morbus ſoluatur. non enim tunc erit inchoante morbo, ſed pura naturæ exoneratio. Tertiò, ſi iam uomitus ille ante morbũ inchoauerit. Quartò, ſi ab externa cauſa. Quid ſi inchoante morbo ſuperueniant hæmorrhoides, aut fluxus ſanguinis narium, aut menſes, aut abſceſſus inguinum, aut carbunculi? Cum hæc omnia citra externam cauſam aduenerint, morboq́;, & præſertim febri ſucceſſerint, non illis febris, diuturnum morbum: & ſi uirtus imbecillis fuerit, lethalem pronunciant. nam talia ex materiæ prauitate aut multitudine, aut utroque proueniunt. Quouis autem horum modorum prouenerint, difficultatem morbi ſignificant. Porrò febrem talibus ſuperuenire, nihil abſurdum, cum ex pathognomicis, ſignis, maximè abſceſſuum & carbunculorum ſit. Deterius igitur multo fuerit, ſi tales abſceſſus interni febribus ſuccedant.

Verùm iurè forſan dubitabis, cum dixerim atram bilem et nigrum illum humorem pernicioſum eſſe: quoniam cum exit purus, motu proprio exit, atque ita naturam iam ſuperauit. Hic uerò quoniam ante ſeparationẽ, ideo letalis eſt. Conſtat ſanè idem eſſe, negare Hippocratem, & ueritatem. nam Hippocrates experimentis innititur. is ergo ſecundo Prognoſticorum inquit: Vo-
t.c.38. mitus ſyncerus deterior eſt. Et paulo pòſt: Spu-
t.c.46. tum ſyncerum, flauum, periculoſum eſt. Quod in multis obſeruaui, præſertim conſultore coniugis Principis Iſtonij, quem ob id moriturum ex laterali morbo prædixi. humor enim ſyncerus omnis malus, præter pituitam, etiam crudus, ſed non admodum: reliqui ordine ſuo. Syncera ergo, mala, Hippocratis iudicio. Quomodo ergo natura ſecernit humorem noxium, ut expellat? Syncerum ergo omne malum. nam ut dicebat ibi Galenus priore loco, utrumq; craſſum bilis ob calorem nimium, pituita ob frigus. frigus enim cogit, calor reſoluit quod tenue eſt. Atq;, ut dixi, alia cauſa etiam manet, ſcilicet caloris aut frigoris immoderantia. At magis præcipua eſt motus materiæ, non à natura (nam natura prius concoquit, & concoctum ſecernit) ſyncera autem omnia cruda. Cur ſi ſyncera ſecreta ſunt, & ſecreta cocta? Accipere primum oportet quod ſenſu conſtat: ſiquidem ſyncera cruda eſſe, tum ex ſubſtantia, tum ex tempore, cum plerunq; et ſub initijs morborum, & in incrementis expellantur. Quæ igitur cocta ſunt, non ſunt ſyncera, ſed neq; ſpeciem unius humoris ſeruant: ſed cum humor noxius cum utili concoquatur, inutilem partem naturalis calor agit, in noxium, proprius ſcilicet naturali contrarius: ab utroq; operatio reſultat, quæ uocatur concoctio noxij humoris. Cum igitur humor qui concoctus eſt ſecernitur, utriuſq; ſubſtantiæ & immutatæ indicia manẽt. Nam ſi in unum coacti fuerint, ut in pure, una quidem ſubſtantia, ſed non humoris, uerùm puris apparebit: quæ etiam ſanguini aut pituitæ permiſta, ſi ex pectore ducatur, apparebit. Si in urina, & ſubſtantia urinæ & cõtenta nõ ſub humoris ſpecie, multiplicabuntur. Si in excrementis, ſubſtantia aut uaria, aut quæ planè permiſta ac concocta uidebitur. In ſanguine quoq; partes diuerſæ uidebuntur. In uomitibus quoq; idẽ contingit, cum quæ uomuntur, permiſta ſint. Hæc igitur ſeparatio non ab humorib. alijs alterius generis fit, dum ſecernitur, quemadmodũ in ſynceris excrementis, ſed à parte humoris eiuſdem generis, quæ uitio caret: totum autem inutile, quod ex diuerſis cõſtat generibus, neceſſariò ſi natura dominari debet, eijcitur. Fingamus flauam bilem febrem excitaſſe cõtinuam, tempore concoctionis, pars ea quæ peccat, ab alia tota flaua bile, quæ uitio caret, ſecernitur & expellitur. Fingamus aũt quòd per aluum excernatur: apparebunt eo tempore, cum fuerit cõcocta, excremẽta flaua quidem, ſed lenta, æqualia, cõmiſta, multæ pituitæ: cuius cauſa concocta fuit colore ſubuiridi, nõ planè flauo: quia dum cõcoquitur præternaturalis calor, ut in æruginoſam deducat, nititur: atq; ita egeſtio illa unius coloris erit, ſed nõ exquiſiti, nec uaria. ſic enim non eſſet bene commiſta, ſed color ille uarius dici poteſt. Apparebũt & quandoq; uariorum excrementorum plures colores, propter peccãtis materiæ inæqualitatẽ.

At ſi ab initio porracea bilis euomatur, poſt olerum comeſtionem multã, aut flaua poſt mellis & leguminum, nec febris ſubſequatur, non eſt metuendum: quod ſi humores non in iecore, ſed in uentriculo geniti ſint, ob imbecillitatẽ coctionis. Sin autem morbus ſubſequatur, metuendum. omnis autem uomitus, deiectio, ſputumq; humo-

ris (non dico puris) ſincerum (ſed et hoc præſtat eſſe pituitæ permiſtum) malum eſt in principio: ſed longè deterius in incremento, et peius in ſtatu, quia uictoriam humoris, ac libertatem decernit: quæ tanto deterior eſt, quanto temporis ad concoquendum minus relinquit: tum quia interim naturã nihil præfeciſſe, ſed morbi uim potius indiciũ ſit. Cum igitur in uigore morbi nullum ſit, peſſimum eſt. Spectare autem decet in omnibus, an uirtus ferat, & robuſtior fiat. contingit enim nos non bene aduertentes in æſtimatione ſinceri et crudi temporumq́; morbi dignotione perſæpe falli: quare ad uirtutem diligenter aduertas.

Non ſunt audiendi, qui Aphoriſmum tanquã de cauſa loquatur mortis, interpretantur: tanquam ſcilicet atra bilis exeũdo exulceret, interficiat. nam id non ſolùm contra Galeni mentẽ, ſed etiam ueritatem eſt. Non enim quæ exit, cum tunica uice plerunq; ſolùm exeat, interficit. non etſi gladius eſſet, diſcinderetq́; ſemel uentriculũ, ſanari poſſet, nedum atræ bilis uomitus, cuius noxa uix ſentitur: ſed ſignum eſt, talem ſuccum in corpore abundare. Nec is humor ſolùm mortem ſignificat, ſi ſincerus euomatur ut cæteri, ſed etiamſi cum alijs permiſtus, quanquam non adeò celerem mortem portendat. Quòd ſi quis obijciat, de perſeuerante uomitu Hippocratem loqui. Primùm id Hippocrates nec apertè nec tacitè, ut Apho.24. *in præcedenti Aphoriſmo expreßit, ſed in ſubſequentibus potius de hoc uerba faciet.*

Animaduertendum hoc nunc eſſe rarum, nec à me in xxx annis, niſi ſemel uiſum, in Alexandro bibliopola, qui & quarto die mortuus eſt. Hippocratis autem tempore frequens hoc fuit. nam aliter non ſcripſiſſet: perpetuis enim inniti ſolet experimentis Hippocrates. Braſauolus tamen quendam ſanaſſe robuſtum equitem, & extrema paſſum, & non niſi poſt ſex menſes. Quẽ certè credo non mentiri: circa cognitionem autè humoris decipi poſſe, non negauerim.

Quòd uero miſcendo praua cum bonis natura cõcoquat, Hippocrates declarat in libro de Iuxta finẽ. *Veteri medicina his uerbis: Et quos quidem acuta atque acris ac æruginoſa bilis affligit, quales mox rabies & morſus uiſcerum ac pectoris, & deſperatio. Non ſedantur autem hæc, priuſquã expurgetur & proſternatur, & alijs permiſceatur. Concoqui autem ac permutari, attenuari ac craſſeſcere in humorum ſpeciem permultos & uarios modos cõtingit. Liquet ergo prius permutandam, inde permiſcendã, demũ euacuandam.*

APHORISMVS XXIII.

QVibuſcunq; ex morbis acutis aut diuturnis, uel ex uulneribus, ſiue quouis alio modo extenuatis, nigra bilis, ſiue uti ſanguis niger ſubter exierit, poſtridie moriuntur.

COMMENTARIVS.

¶ Quod ſuprà letalius ſit quàm infrà, ſæpius diximus. Hippocrates tamen æqualia ſtatuit, dũ dixit: Poſtridie moriuntur. quoniam tanto ualidior eſt qui euomit, quanto deterius afficitur. Vomitus enim fit à maiore nixu, & muſculis epigaſtrij ſeceſſus, uel etiam ſolo ani muſculo reſoluto, quod à imbecillitate ſola prouenire poteſt. Vnde exonerando uentrem multi mortui ſunt, uelut de Arrio hæretico ferunt: uomẽdo nullus, tametſi ſuffocari contingat. Ob id igitur æquali temporis ſpacio pereunt, qui talia uomũt & deijciunt. hi quidem, quia imbecilliores: illi, quia tãto deterius uomendo afficiuntur. Manifeſtum eſt autem, quod (ut dixi) parem aut eandem facit atram bilem cum humore ſanguini ſimili.

Dubium tamẽ eſt, etſi ad medicum pertinere non uideatur, omnia tamen ſcire, quæ ad artem reduci poſſunt, expedit, quonam pacto multi ab obitu nigra et alia euomũt, imò ſæpius quàm per aluũ deijciãt, ſi uomitus ualidiorib. uiribus indiget? Primũ quidẽ mortuos euomere quicquã omnino tam abſurdũ eſt, quàm etiã comedere, loqui & ambulare. Omnia enim hæc ui muſculorũ neceſſariò fiunt: per os tamẽ reijciũtur quædã quæ ſponte defluunt, ut in his q proni dormiunt. Diſrupti etiã abſceſſus erumpũt, qui teſte Auenzoar in morte diſrumpuntur, quia magna fit mutatio. Dixerim etiã quoniã cõſtrictis circumiacentibus partib. frangũtur. Multis cibus copioſè ingeſtus, & in uentriculo retentus, ubi continens uirtus ſublata eſt, nec uẽtriculus amplius cõſtringitur iuxta os, ſpõte quod cõtinetur, effluit: præſertim ſubſidẽte pectore, et mẽbris naturalibus, ut iecore, deſcẽdentibus, alijs cõtractis, ut ſepto trãſuerſo. Feces uerò cum ſæpius ſoleãt euacuari, & plerunq; ſicciores ſint, non tã facile in mortuis dilabũtur. Si tamẽ liquidæ fuerint, effluunt, ut in bobus claua ictis.

Extenuatos ad extremũ uiriũ lapſu, & carniũ cõſumptione intelligit, nõ ſimpliciter debiles aut macilẽtos. Ex quo apparet quod dixi, ſcilicet Hippocratis ætate frequentẽ fuiſſe horũ humorum eiectionẽ, tum per ſuperna tum per inferna. atramq́; bilẽ eſſe aut idẽ, aut ualde ſimilem, eiuſdemq́; penitùs poteſtatis, cuius eſt niger humor,

qualis

qualis eſt ſanguis. Duos quoq; præcedentes, & hunc & eum qui ſequitur Aphoriſmum, de utroque intelligi debere, ſcilicet nigro humore, qualis eſt ſanguis, & atra bile: uideriq; Hippocratē uoluiſſe in his quatuor continuis Aphoriſmis declarare, quod ex quinque modis, quibus tales humores eijci poſſunt, quatuor omnino ſint letales: quintũ, uelut cuius regula generalis aſsignari non poſsit, prætermiſiſſe. Sunt autem hi modi: aut enim hic humor ab initio eijcitur, perſeueransq; cauſa eſt morbi, ut in ſequenti Aphoriſmo: aut ab initio quidem eijcitur, ſed neque perſeuerat, nec reiectus ob id morbum facit, quia reijcitur, ut in præcedenti: aut in fine morbi extenuato corpore, ut in præſenti: aut nec in initio nec in fine, ſed generaliter per morbi decurſum perſeuerans, ut in uigeſimoprimo. atq; in omnib. caſibus letalis eſt. in 21, propter multitudinem: in 22, quia ſignificat morbũ fieri ex eodē materiæ genere: in præſenti, ob motũ materiæ nõ à natura factum, ſed ſponte: in ſequenti, ob morbi prauitatem, quæ ab exitu materiæ, non ab illius ſubſtantia pendet, ne cũ 22 Aphoriſmo cõfundatur. Quòd ſi in fine morbi uiribus cõſtantibus eijciatur, hic quintus erit modus, cuius regula generalis aſsignari non poteſt.

Apparet autem, cum talis humor in mortuis prodeat, tum etiam alijs perſæpè, non eſſe inuentum noſtrum de materia quæ ſponte mouetur, ut dici ſolet, chimericum. Adiuuat & hoc in uiuentibus calor ille naturæ cõtrarius, qui moriente homine cum naturali, licet quandoq; ſerius paulo extinguitur. Cur igitur, ſi à mortuis reijcitur, quia ſponte exit, in morbo debilitatis atq; extenuatis reijci ſponte non poterit?

Alios modos quibus corpora extenuantur, intelligit, uelut naturalem quandam tabem, in copioſo defluxu ſanguinis à puerperio, quamuis hic ſit morbus in diu flagellatis aut uerberatis, in fame, ut ſolet cõtingere tempore penuriæ, cum homines ſolis oleribus ueſcentes extenuantur. In extenuatione tria ſunt neceſſaria: cõſumptio carnium uſq; ad membra ſolida, receſſus coloris illius floridi, et uirtutis caſus. nam ſi uirtus maneat, non uerè, ſed ſola ſpecie erunt extenuati. impoſſibile enim eſt ſolida colliquari, & uirtutem manere robuſtam: quandoquidem quomodocunq; cõtingat hoc, neceſſe ſit antea floridum ſanguinē, & omnem adipem, & carnes abſumi. at floridũ colorem et uirtutem excidere abſq; extenuatione contingit, quoniam minora abſq; maioribus, non contrario modo eſſe poſſunt. Fieri etiam poteſt, ut uiſo tali humore æger poſtridie nondum extenuatus moriatur. Et præſertim in morbis peſtilentibus, et ſi humor ille copioſus ſit, qui reijcitur: aut ſi uirtus fuerit imbecillis, & in decrepitis. Sed Hippocrates huius non meminit, quia generaliter non ſunt uera. Vidiſſe hoc in Priſciano, nobili uiro, affirmat Braſauolus. Sed Hippocrates nobis ex propinquitate & diſtãtia ad extenuationem iudicium faciendum relinquat. Sicut è diuerſo genere, ſed tamen ſimili, in extenuatis ſi liuida aut æruginoſa appareant, paulo ſerius moriuntur.

Tres igitur in uniuerſum praui humores, atra bilis, ſub qua (ut dixi) niger humor, qui apud Galenum ſecunda ſpecies eſt atræ bilis, comprehenditur. nam ſi is non eſſet niger hic humor, ſed ſola fex ſanguinis, neq; admodũ pernicioſus eſſet, ut Hippocrates uult: nec Galenus rei ſpecies cõnumeraſſet in libro de Atra bile, alijsq; in locis. Conſtat enim uerè non tres eſſe peſsimos humores, ſed tantùm duos. Quod ſi niger humor Hippocratis nõ eſt ſpecies atræ bilis Galeni, neceſſe eſt & Hippocratem præterijſſe atrã bilē, quæ ex melancholia fiat: & Galenum, quod apertius eſt, nigrum humorē Hippocratis. Hæc igitur atra bilis, qui eſt humor niger, purus, ſiue omnino dilutus, et minus ſplendidus: ſeu ſplendidus admodum, non tamen dilutus, ſed ut cinis aqua concretus, aut ut melius dicam, terra illa nigra ſplendida, qua pictores utuntur, aqua diluta eſt humor ille peſsimus. Secundus eſt bilis æruginoſa, quæ qualitate ab atra bile deficit. neq; enim adeò exuſta eſt. Tertius eſt humor liuidus, qui quãtitate deficit ab atra bile, cum fiat ex modica atra bile, alteri humori miſta. Conſtat ſanè atram bilem his ambabus eſſe deteriorem: horum uerò duorum humorum quis ſit deterior, non adhuc cõſtat. Sed Hippocratis iudicio liuidus deterior eſt quàm etiam æruginoſus. Secundo enim Prognoſticorum inquit: Si uerò uomitio fuerit porracea t. 9. & 41. *"aut liuida aut nigra, tranſiens à minus malis ad peſsimam. ſi quis ordinem hunc cum antecedentium ordine conferat, nigræ proximiorem liuidam conſtituit. Et paulò poſt: Ocyſsimam uerò abolitionem ſignificat uomitus materiæ liuidæ, ſi graue olet. Et ut in uniuerſum dicam, liuida extinctionem caloris naturalis indicat, ideo deterius ſignum: uiridis autem deterior cauſa, unde plus affligit: atra bilis utroq; modo peſsima eſt. Liuidam tamen præfert tanquã deteriorem atræ bili: non quia ita ſit, ſed quia circa liuidam falli non ita contingit, ut circa nigram. nam nigra quan-*

doq; ex ſanguine ſanguinis' ue fece conſtat, quæ
nõ mala perſæpe eſt. atræ bilis ergo exitus licet
ſit deterior quàm liuidi humoris, biſariam tamen
minus certum affert exitium, quàm liuidi humo-
ris: aut quia decipimur in cognitione, uel ſi per
uiam criſis fiat. Quamobrem nõ ſemper liuidus
humor fit permiſtione atræ bilis, ut Galenus cen
ſet: ſed ut plurimùm cum natura concoquendo
deficit, & calor non naturalis exurit tamen. Ob
id liuidus color imbecillitatem caloris naturalis
ſemper refert: atra bilis non, ſed maiorem caloris
uim præternaturalis & materiæ prauitatem. Vn
de neq; deiectio aut uomitus liuidus detrimenta
afferunt, quæ nigra aut æruginoſa: ſed ſolùm ſi-
gnum natiui caloris extincti ſunt. Porrò ærugi-
noſi uomitus ab initio exemplum habes tertio
t.75. in tertium de Morbis uulgaribus, ubi Hippocra-
tes phrenitici mentionem faciens, inquit, quòd
prima die ἰώδεα πολλά, id eſt multa uirulenta.
Cornarius æruginoſa uertit, & bene meo iudi-
cio, ſed tamen uirulenta aliquid magis ſignificãt,
quàm æruginoſa, ſcilicet colorem ultra uiridem
quendam ſubobſcurum, & forſan liuidum. Is igi
tur, ut recitat Hippocrates, breui mortuus eſt,
tertia ſcilicet die: Cornarius quarta exponit. At
t.23. Cleonactides, tertio in primum de Morbis uulga
ribus, cum uigeſimaquarta uomuiſſet uirulenta
ſeu æruginoſa, in octogeſima ſeruatus eſt, ac libe
ratus. Tanto enim mitior eſt morbus, quanto in
uomitu aut deiectione praua tempus uigori pro-
ximius eſt. Serius autem liberatus eſt, quoniam
uigeſimaquarta ſub incrementi initio fuit. Nigri
autem uomitus exemplum habes tertio in tertiũ
t.29 Epidemiorum, ubi cum æger pauca bilioſa & ni
gra in octaua uomuiſſet, in undecima obijt. Epi-
cratis autem uxor, cum circa uigeſimam ſimilia
t.Com.22. uomuiſſet, ſeruata eſt, in octogeſima iudicata:
quoniam prope ſtatum id contigit. nam uigeſima
ſeptima ſubſidentia in urina erãt, & morbus de-
t.Com.20. cubuit ad abſceſſus. Herophon autem, cum in
quinta nigra & pauca deieciſſet, in decimaſepti-
ma iudicatus eſt: quoniam non erant bilioſa, ne-
que uti ſanguis, ſed nigra ſimpliciter. Verùm nul-
lus tã admirabilis hiſtoria, quàm tertij ægri pri-
t.Com. 18. mo in tertium Epidemiorum deſcripti. ſiquidem
„ inquit: Deiectiones nigræ, tenues, ſpumoſæ,
„ quæ in retrimentis ſubſidebant, liuida erant. atq;
„ hæc ſecunda die. Pòſt ſubijcit: Quarto uomuit
„ bilioſa, flaua, pauca, poſtea æruginoſa. Et rurſus
„ quinto: Deiectiones plures nigræ, ſpumoſæ, in
„ his nigra ſubſidebant, ſexto die retrimenta ni-
„ gra, pinguia, ſpumoſa, tenacia, fœtida: octauo
etiam retrimenta nigra, pauca, compacta. Quin-
todecimo etiam aluus ſubiecta balano nigra red
didit ſtercora, & in decimo ſeptimo etiam ſpon-
te nigra deiecit. in quadrageſimo tamen cum his
omnibus perfectè iudicatus eſt, quanquam per
totum morbum nigra apparuiſſent. Quatuor ui-
dentur hunc ægrum præter ſpem ſeruaſſe, quo-
rum tria Galenus adducit: abſceſſus in lienem, 1. in 3. Epid. com. 19. 22. 23.
ſigna fallacia, & uirtutis robur: quartum eſt,
quòd nigra dixit, nõ autem nigram bilẽ. ærugini
autẽ addidit, quia neceſſariò æruginoſa ſunt bi-
lioſa. Hæc omnia adieciſſe uolui, ut intelligeres
hos colores minus malum afferre in augumento
quàm in initio, uel diſſolutis uiribus, uel ſi diu
perſeuerauerint.

Liquet etiam cur in Prognoſticis dixerit, li-
uidas, fœtidas, omnium celerrimam mortẽ præ-
dicere. nam in liuidis caloris naturalis debilitas
oſtenditur, in fœtidis præternaturalis abundan-
tia & uehementia. Quid igitur ad mortem pro-
perare magis faciet, quàm caloris natiui imbecil-
litas, & ignei ſeu præternaturalis magnitudo?
Deinde atris caloris non naturalis abundantia. ſi
adſit fœtor, tamen nullus magnus adeſſe poteſt,
quoniam ſunt uelut cinis in his quæ igni compa-
rantur, cinis autem minimè fœtet. Sin autem locũ
obtineant fecis ſanguineæ, neq; ſic fœtent: cali-
dæ enim non ſunt. Obijcies quòd Hippocrates
dixerit tertio Epidemiorũ: Vomuit multa nigra Com. 2. Sec. 9.
graueolentia duodecima die. ubi etiam recitat qđ
ſubſequenti uomuit nigra uirulenta. Sed uarie-
tas lectionum nunc non me torquet. Græca ſi-
mili modo ſe habẽt: ἤμεσε πολλὰ μέλανα δυ-
σώδεα, uomuit multa nigra graueolentia. hæc
quidem mortem quartodecimo die prætulerunt:
non tamen fœtida dixit, ſed graueolentia: quo-
niam uomitus nõ ſoleant olere malè: hæc autem
grauiter olebant. nõ tamẽ fœtida erãt, ut in deie-
ctionibus. Sed dices: Melidiæ pauca, ualde bilio- 1. Ep. com. 3. Tex. 31.
ſa, mordacia, nigra, graueolentia deijciebantur,
quæ etiam ſeruata eſt. Dico, non erant mera.

Reliquũ eſt tandẽ, ut doceamus an in alijs ca
ſibus nigra eandẽ uim obtineãt, uelut urinis, ſpu
tis, ſudoribus, tuberculis & abſceſsibus? Sed u-
rinarũ tractationẽ ſuo loco reſeruamus: ſudores
nigros neq; uidiſſe, neq; audiſſe, nec legiſſe uſquã
memini. De tuberculis dicebat Hippocrates pri
mo Epidemiorũ: Critoni in Thaſo puſtulæ nigræ Com. 3. t. 26.
cum febre acuta & delirio, pes ad talum cum
tumore ſubrubro et cõtentione: deiectiones mul
tæ, meræ, bilioſæ. obijt aũt in ſecunda die. Gale-
nus in Cõmento inquit, hòc fuiſſe ſignũ maligni-

tatis materiæ, quòd puſtulæ nigræ fuerint. Vidi ego puerum ætatis annorum circiter octo, filiū ſacerdotis, cui puſtula nigra apparuerat in mento, & gingiuæ putruerant, & cum fœtore oris tam magno, ut nemo appropinquare illi poſſet, mortuusq; eſt in ſexta: uenter ab initio intumuerat, urinæ albæ, nō planè claræ. Erat in uilla ad ſecundum miliare à Saccenſi oppido. Solent autem iſtæ nigræ deiectiones, tum puſtulæ & abſceſſus, tum ſputa ac uomitus, taliaq; ruri & in ruſticis potius quàm in urbibus apparere, propter laborum & exercitiorum & æſtus immoderantiam, tum ciborum prauorum uſum, inſolationem in aqua. Tempore uerò Hippocratis parum differebant mores ciuium, & uita à moribus, & uita nunc noſtrorum ruſticorum. Referebat medicus quidam mihi anno M. D. XL. uidiſſe in uilla quadam innumeros ægros, qui nigra ueluti ſanguis deijciebant, dolebantq; præcordio dextro: neq; uel unum ex octoginta fermè ſeruatum. Ex quo apparet, talia gigni, indeq; deijci, ob ſubſtantiæ iecoris corruptionem.

Sputa uerò nigra, praua admodum ſunt, &
t.48. cæteris coloribus deteriora: ſecundo Prognoſti-
t.45. corum. Sed illud animaduertendum diligenter, quòd cum omne ſputum quanto tardius aduenit, eo peius ſit, ut ibi docet Hippocrates, ſeu flauum ſeu alterius coloris: ob id in ſputis nigrum deterius eſt in ſucceſſu morbi, quàm iuxta initium. cuius contrarium de deiectionibus, abſceſſibus, uomitibus, tuberculis, urinis eſt dicendum. nam hæc ut ſeriùs apparent, modò conſtante uirtute, eo minus timēda. Excretiones enim omnes, præter ſputum, ut dictum eſt, à ſola naturali facultate fieri poſſunt, quanquam in uomendo & deijciendo exigua uirtute animali adiuuemur. at ſputa non fiunt abſq; magno animalis uirtutis robore aut nixu: propterea ſputa nigra quanto ſerius apparent, eo ſunt letaliora, contra ordinem aliorum ſignorum.

Illud non prætereā, quod anſam errandi plu-
Com.47. ribus dedit, cum Galenus ſecundo Prognoſticorum inquit, nigra ſputa poſſe à frigiditate fieri, et ab utraq; atra bile. nam liuidum à frigido fieri poteſt, nigrum autem nunquam. De fuſco forſan dubium eſt. nam etſi ſubgrundijs, ubi ſol non lucet, terra nigra uideatur, quia aqua plurima ac diuturna maduit, in humano corpore tanta frigiditas eſſe non poteſt, ut quicquam nigrum appareat. Fuſcum non negarim, nec tamen audeo affirmare. Nigrum igitur ſemper ab immoderato calore, liuidum à frigore, ſi tota ſubſtantia tale ſit: aut ſi ſecundum ſuperficiem tantum à pauca atra bile, fuſcum plerunq; à calore. Sed illud nos decipit, quod ſicut cinis ab immoderato calore fit, nec tamen calidus, ſed frigidus eſt, ita humor niger. Liuidus autem utroq; modo frigidus eſt. Itaq; ut cum uenia dicam, ita me ſuperi ſeruent, ut uellem potius Galenū tueri quàm accuſare, quædam maxima ac difficillima ſatis inconſideratè protulit.

APHORISMVS XXIIII.

Difficultas inteſtinorum ſi ab atra bile incœperit, letalis eſt.

COMMENTARIVS.

Vlcera ani difficillima ſunt ad ſanandum, 4. Artis cu.
quod humidus ille locus ſit admodum, nec quie- Cap.5.
ſcere ob ſitum medicamenta ſuper eis poſſint. Sanatio autem ulcerum ex ſiccatione prouenit, adeò ut huiuſcemodi ulceribus Arcis cuſtos noſtræ, & Aloyſius Siculus, & Lopes, uiri nobiliſſimi, tum alij multi perierint. Multo magis inſanabilia ſunt inteſtinorum ulcera, cum eis medicamenta adhiberi cōmodè non poſſint, reliquaq; quæ in ani ulceribus diximus obſtent. Prorſus ergo inſanabilia erunt, quæ ab atra bile fiunt, ſimillima carcinomatibus, ob cauſæ facientis contumaciam & prauitatem. Sed hæc in inteſtinorū difficultatibus, in quibus & ulcera ſunt, & ſanguis apparet.

Verum ſi diarrhœa tantùm ſit, nec adhuc exulcerata ſint inteſtina, quærendum eſt, utrū neceſſarium ſit ſubſequi ulcera, & ſanguinis exitum. Ego in nobili adoleſcente diarrhœam à materia nigra incipientem uidi, perſeuerantemq; ultra quadraginta dies: nec tamē ad inteſtinorum difficultatem tranſijt, ſed ſanatus eſt, et adhuc uiuit. Neque reor quod ulcera illa carcinomatibus ſint comparanda, in quibus materia intus eſt: ſed ob uelox incrementum adiecta ſanationis difficultate tales pereunt. Pereunt & quicunq; ulcus paruum & profundum contraxerint, quia mala materia intus ſeruatur. Sanantur hi potius, quib. ulcera lata fiunt: ea enim minus profunda ſunt.

Omnes uerò fluxus uidentur medici in tria genera diuiſiſſe: lienteriam ſeu inteſtinorum leuitatem, cum cibus nondum coctus exit per aluum: dyſenteriam ſeu difficultatem inteſtinorū,
& diarrhœam, cum humores infrà effluunt, ut Com.2.
habetur primo Epidemiorum. Sec.36.

Atq; hæc ſunt mala effluentis nigri humoris. Si autem retineatur, facit furores, melancholiā, comitialem, carcinomata: exedit corpus, habitū corrumpit, facitq; elephantiaſim.

*Difficultatis inteſtinorum cauſæ ſunt, uene-
na acria, & humores humorum, plerunq; flaua
bilis, pòſt nigra, inde uiridis, poſt pituita ſalſa aut*
Secūdo in *ſeroſus humor. Omnium leuiſsima eſt, quæ à fla-*
1.Epi.c.7.1. *ua bile. Raro ab alijs bilis generibus fit, niſi in pe
ſtilentibus conſtitutionibus: tum quia ſubſtantia
inteſtinorum dura eſt, tum quia acribus humo-
ribus aſſueta: tum quia lento humore interior ſu
perficies ueſtitur: tum quòd maximum eſt, quia
protinus ut acris humor inhæſerit, excutitur.
Quo fit, ut facile colicā dyſenteria conſequatur,
non ſolùm ob dolorem attractus humoribus a-
cribus ad locum, ſed impedita facultate expul-
trice, quæ in inteſtinis alioquin ualida eſſe ſolet.*
Com.40. *Eſt & aliud dyſenteriæ ſignificatum, quarto de
Articulis, cum apertis uenis inteſtinorum citra
eroſionem ſanguis profluit, iecoris imbecillis ui-
tio. atq; in hoc iecur, non inteſtina curanda ue-
niunt: ſed & hoc genus magis letale eſt, quam
quod ex eroſione fit. Commune utriq; eſt, tormi
na pati, antequam deijciāt ſanguinem, & pingue
quippiam deijcere. Diſcrimen doloris magnitu-
dine, & humorum acrium permiſtione, qui in
epatica deſunt. Cum uerò ad curam & prædi-
ctionem multùm proſit ſcire, cum ulcus adeſt, u-*
Cap.2. *bi ſit, Galenus ſexto de Locis docet. Nam quæ in
gracilibus inteſtinis per eroſionem fiunt, tribus
de cauſis celerius perimunt, quàm in craſsis. Do-
lor enim maior, & ſubſtantia tenuior & perfo-
rata maiorem noxam afferunt. Ex harum in re-
cto inteſtino exulceratione tineſmi fieri ſolent,*
Com.1. *ſecundo Epidemiorum. Contingit & dyſente-*
Sec.36. *riam ſequi lienteriam, cum lienteria ex acribus
humorib. in uentriculo contentis facta fuerit, ut*
Com.1. *ſexta Aphoriſmorū. Item ex potu aquæ, quæ per
canales plūbeos fluūt, dicit Galenus ob limū. qui*
Cap.2. Sec.9. *in ea cōtinetur, ſeptimo de Cōpoſitione ſecūdum
locos. Mihi uidetur qđ potius ob plumbū id eue-
niat: quoniā uis ſulphurea erodit, et natura plū-
bi debilia reddit inteſtina, unde humores acres
influunt: & aqua ob frigiditatē grauis, tū plumbi
ſubſtantiā lentū humorē, quo inteſtina circūue-
ſtiūtur, educit, unde nudata facilè exulcerantur.*

APHORISMVS XXV.

SAnguis quidem ſuprà qualiſcunque fuerit, malus: infrà autem nigra deiecta, bonum eſt.

COMMENTARIVS.

¶ *Memorem te eſſe, præſupponit Hippocrates: nam quæcunq; nigra deijciuntur, modò non ſint nec atra bilis, nec uti ſanguis, bona ſunt, id eſt utilia: nō tamen bona ſigni ratione, cū melius eſſet naturā omnino inculpatā habere. At dices: Quomodo cōiunxit nigra hic ſanguini? Hoc eſt quod nō animaduertūt expoſitores. oppoſitionē enim proponit duorū cōtrariorum: rei naturalis præternaturaliter emiſſæ, & hoc eſt malum, ut ſanguis ſuprà emiſſus: et rei præternaturalis naturaliter emiſſæ: nigra enim præter naturā ſunt, cum nihil nigrū exquiſitè naturale ſit: infrà autē deijcere ſecundū naturā eſt, hoc igitur bonū. cōiungitur uerò præcedēti, qaibi ambo emittūtur. ſimul & naturale & præternaturale omnino, et in ultimo, quod dicit, letale eſſe. Vnde præternaturalia ſecundum accidens, ut nigra cruda ſi eijciantur, hominem leuant: at quæ ad ſubſtantiam attinent, quia cocta eſſe nōpoſſunt, ut malè olentia et atra bilis, mala ſunt. Si tamē cōſtantibus uiribus eijciātur, iuuāt, ut mala: nocēt, ut eximiè mala, in eijciendo. quare patet concordia Aphoriſmi.*

31. *At dices, ſexta Aphoriſmorum: Mulieri ſanguinem uomenti menſtruis erumpentibus fit ſolutio. Et illud etiam magis in ſeptima:* Aphor. 36. *" Quicunq; euomūt ſanguinem, ſi ſine febre quidem, ſalutare: ſi uerò cum febre, malum. Curare autem acer bis & refrigerātibus. Galenus ſubterfugit memoriam huius Aphoriſmi. Fuchſius autem illum totum peruertit, comparatiuè legendo: ut liqueat uerè dictum à Chriſto, Si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadunt. Non curabo illorum errores, ſed ut ſententiæ concordentur, ut ſenſus qui aliter elici non poteſt habeatur. Omittamus ergo illorum errores, quorum non eſt numerus: & quos, cum aliter diſsimulare non poſſunt, obliuione tegunt. Illud autem ſolùm ex Galeno defendi poteſt, omiſſa illa inuerſione lectionis, Nigra deiecta melius eſt, pro bonum: quæ expoſitio Anglicana eſt, quod ait poſſe de ſanguine hæmorrhoidarum hic intelligi. at ſum, etiam ſi niger non ſit, ſed flauus uel crudus & albus, utilis perſæpe eſſe experientia deprehenditur, ut adiectione nigri non indigeret. Dicamus ergo, ſenſum Hippocratis eſſe ſimplicem & clarum: ſanguis niger bonus eſt, ſi deijciatur: at deiectiones, qualis eſt ſanguis niger, peſsimæ ſunt. deiectiones etiam nigræ, nō qualis eſt ſanguis, nec ut atra bilis, bonæ etiam ſunt: ut uterq; ſenſus ſit uerus. De ſanguine uerò, qui per ſuperiora, id eſt per os eijcitur, ut rectè exponit Galenus, ſi quidem per tuſsim malus. Dicente eodem, à ſanguinis ſputo, ſaniei ſputum, à ſanie autem tabes, à ta*bes [7.Aph.15. & 16.] *be mors ſequitur: ſi uerò per uomitum aut cum febre, & tunc nulla eſt contradictio, malū enim palàm eſt. Sola difficultas eſt de ſanguinis uomi-*

tu atra

tu *extra febrem*. Clarum eſt autem, quod in illis Aphoriſmis loquitur de ſanguine exeũte per circuitum. eſt enim tuta ſatis expurgatio, & paulo magis periculoſa ea quæ fit per ſanguinem nariũ. ut enim uidimus, à magnis morbis nos tutos reddit: adeò ut uiderim matrem Florij in Saccenſi oppido, iam annis abhinc triginta ſex, quæ huiuſmodi uomitu nonageſimum ſextum, ut aiebant, annum exceſſit: alias quoq; plures fœminas, uiros paucos, omnes tuti euaſere. At ſi unica tantũ ſit euacuatio, non poterit fieri recluſis uaſis ob redundantiam, ſed uel concuſſione uel eroſione uel medicamento pernicioſo, uel ob nimium dolorẽ, uel ruptura uenæ: quicquid in cauſa ſit, malũ eſt, & periculoſum. Propterea uerbum illud, Euomunt, cum præſens tempus ſignificet, circuitum manifeſtè innuit. Velut dicimus, Dilapidant, id eſt quotidie ad dilapidandum redeunt. Occupat enim præſens omnia tria tempora: propriũ, præteritum & futurum: præteritum autem & futurum, ſuo ſolo continentur ſunt.

APHORISMVS XXVI.

A Difficultate inteſtinorũ habito ſi ueluti carunculæ exeant, letale eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Letale dicitur apud Hippocratem, quod plerunq; mortem affert, & natura ſua, non neceſſariò, nec ſemper. Quòd ſi huiuſmodi ſigno uel imbecillitas uirium, uel materiæ prauitas magna, uel ut portio integra inteſtini exeat, adiungatur, omnino æger morietur. Nihil tamen certius cùm in alijs morbis, tũ in hoc ipſo præcipuè, imbecillitate uirium. Cur uerò dixerit, ὁκαῖαι ἂν σάρκες, quod melius uertit Fuchſius, ueluti carnes, patet quoniã tota ſubſtantia inteſtini iam exeſa, partes meſaræi abſumuntur. Vnde nec ſic intellexerunt Aphoriſmum. Si enim de exteriore tunica inteſtini loqueretur, nec adeò letalis eſſet, nec carni ſimillima. Apparet autem ex Veſalio, colon meſaræo, & rectum inteſtinum muſculis inſidere. At cur non dixit, Caro: ſed, Veluti caro exit? Quoniam extra inteſtina ſunt & caro & corpus glandoſum, cui colon inſidet & pinguedo, quæ cõcreta eſt: quæ ſingula ſi exeãt, neceſſe eſt perforatũ eſſe totũ inteſtinũ & lata plaga: & tamen cum non ſint carnes omnes, ſed carnib. quodãmodo ſimilia, dixit, Veluti carnes.

Lib. 5. cap. 19. & Figura 13.

APHORISMVS XXVII.

Q Vibus in febrib. ſanguinis fluxerit multitudo, quacunq; ex parte, cũ reficiũr, alui his humectãr.

COMMENTARIVS.

¶ Vndecunq; fluat his ſanguis, ueritatẽ habet, ſeu ex hæmorrhoidibus, ſeu è naribus, ſeu plaga: quãdo una eſt ratio dicti huius, ſi quidẽ dum renutriuntur non poſſe ob imbecillitatem caloris nec cõcoqui cibos, nec diſtribui, neq; agglutinari: unde prægrauantes naturã ab illa expelli per ſeceſſum ſolent. Quoniã nõ ſolùm tenuis redundat humor, ſed etiã craſſus, ut non per ſolas urinas excerni poſſit. Hoc uerò magis continget, ſi plurimo & craſſo & minimè aſtringente utantur cibo. nam in quibuſdã qui acrem retinent calorem, dum ſolidior pars retinetur, urinarũ profluit multitudo. Dictum igitur Hippocratis, cum generaliter uerũ ſit, par erat Galenũ exponere, cur id dixerit accidere in febribus, non ſine illa? Fuchſius reſpondet ſatis bene ex Galeno, tertio de Criſi, quòd febres ardẽtes plerunq; nariũ ſanguinis fluxu finiantur. Ob id cauſam cauſæ adiecisse uidetur. At hoc tamen nõ ſatisfacit, tametſi inuento laudandus ſit. nam quid attinet quod generale eſt, ſpeciale facere? ſi enim omnis ſanguinis fluxio etiã ſine febre, naturam euertendo, & calorẽ naturalẽ minuẽdo hoc facere poteſt, quorſum adijcitur in febribus? Dicã ergo hoc ſolũ tũc cõtingere, quod experientia docet. Verùm cauſa eſt, quòd corpus febre ſiccatũ duplici modo imbecille redditur: & etiã, quoniã plus neceſſariò effunditur ſanguinis quàm neceſſe ſit, & à febrili calore irritato, unde maior imbecillitas neceſſariò ſuccedit. Sæpè enim cõtingit, ut excretio quæ ſine febre fit, ob multitudinẽ ſanguinis cõtingat, haud multũ tamen debilitatis uiribus. Scribitur aũt in primo de Iudicijs, ualde diſſimili ſenſu: Quibus ſanguinis eruptiones plures, his temporis progreſſu alui malè afficiuntur, ſi non urinæ cõcoctæ fuerint. Clarũ eſt diſcrimen huius & illius. nam generaliorẽ cauſam generalior etiã effectus cõſequi debet, ideo illò te remitto.

APHORISMVS XXVIII.

Q Vibus bilioſæ deiectiones, ſuperueniente ſurditate ceſſant: & quibus ſurditas, ſuperuenientibus bilioſis deiectionibus ceſſat.

COMMENTARIVS.

¶ Liquet hunc Aphoriſmum, uelut & præcedentem, & alium ante hunc, continuam cum eo in quo dicitur (Sanguis quidem qualiſcunq; ſuprà fuerit, malum) & cum alijs habere tractationem. nam de euacuationibus, quæ per infernas aut ſupernas partes fiunt, agitur in omnibus. Scribitur in libro de Iudicationibus ſic: Quibus Pag. 4.

„ in febribus aures obſurduerunt, his non ſoluta „ febre inſanire neceſſe eſt. Soluit autem ſanguis ex naribus erumpẽs, aut aluus billioſa demittens, aut dyſenteria aut dolor coxarum uel genuum accedens. Quandoquidem igitur nulla ſit inter hæc contradictio: non enim uult Hippocrates quod uel ex ſurditate egeſtio biliosa ſuccedat, aut ex bilioſa egeſtione ſurditas: ſed ſi euenerit ex unoquoq; illorum, alterum tollitur. Si enim dum bilioſa ſunt excrementa, ſurditas aduenit, neceſſe eſt materiã retineri, quæ apta eſt ad ſurditatem faciendã. Et ſi ſurditati eiuſmodi ſuperueniat egeſtio, euacuatio fit eorum quæ ſurditatem pepererant. Sic quatuor illa parem habent rationem cum deiectionibus bilioſis, ſed nõ ex æquo, ſurditatem tamen ſoluunt. dicemus autem ſuo loco. Eodem modo ſi quis dicat generaliter: Surdi- Pag. 8. tas aluum ſiſtit, ut Hippocrates in Coacis prædi- Pag. 13. ctionibus. Et rurſus: Poſt ſanguinis eruptiones, „ & nigrorũ egeſtiones in acutis morbis ſurditas „ ſuperueniens, malum. Sanguinis egeſtio his perni „ cioſa: ſurditas autem ſoluit. Soluunt enim quæ „ ad ſuperiora, inferiora, atque econtrà. Sic in 5. ſecundo Epidemiorũ: Dolorem in locis infernis ſurditas ſoluit. quod etiã ſcribitur in libro de Iu- Pag. 4. dicationibus. Cæterùm illud potius uidendũ, cur ſic ſurditas ſoluatur, non urina potius: quanquã non repugnante Hippocrate, quidam etiam per urinam liberentur. Reſpõdeo, leuẽ oportere eſſe materiã, quæ eò deferatur, & lentam: talis eſt bilis flaua, & pituitæ cõmiſta. neq; enim aſcendere poteſt facilè, niſi leuis: nec obſtruere meatus, niſi lenta. Cum uerò dicat, Superueniente: intelligit, paulo pòſt ſuccedente. Quare nõ indigemus ea particula, quam Galenus adijcit. Sed generale dictum eſt, etiamſi ſine febre hæc accidant, modò paulo pòſt ſuccedãt ſibi inuicem, aut ſurditas deiectionibus, aut deiectio ſurditati. Surditates aũt inſanabiles ex craſsis humoribus fiunt. Atq; ideo ſenſim, & plerunq; præeunte tinnitu aut ſibilo. Huiuſmodi, quanquam hic parerga, docet Pag. 15. ſanare Hippocrates ſeptimo Epidemiorum, exemplo filij Parmeniſci.

Illud non prætereundũ, cuius Braſauolus meminit, hos affectus ſurditatis ac bilioſarum deiectionũ ſæpius in eodem morbo recurrere, ut etiã ter ac quater: quod & ego obſeruaui.

APHORISMVS XXIX.

QVibus in febribus ſexto die rigores fiunt, difficile iudicium ſequitur.

COMMENTARIVS.

¶ Cum duo uocabula Græci habeant, ῥῖγος & φρίκη, per quæ ſignificantur ſenſus acris, triſtis, quaſi diſcurrens, maximè circa dorſum: uerum ῥῖγος eſt ualidus, & φρίκη imbecillis. Latini uerò habent tantum horrorem, per quem utrunq; poterat ſignificari: maluerunt per horrorem ſolum φρίκην, id eſt leuem punctionem intelligere: per rigorem aũt grauem, & cum concuſsione. cum tamen apud Celſum uox ea, ſcilicet rigor non id ſignificet, ſed diſtentionem in utranq; partem, qua homines rigent, ac immobiles permanẽt. Bonum fuit admonere lectores, quòd inuentum eſt Braſauoli, & bene etiam explicatum à Fuchſio. Sed his omiſsis, quid primum per difficile iudicium intelligat, deinde cur in ſexto. neq; enim audiendi ſunt, qui dicunt de intermittentibus non intelligendum, quòd ſingulis diebus rigores eis aduenıant. nã etſi in continuis ut quibuſdam compoſitis contingit, idem eueniat, non fit difficilè iudicium magis quàm in alijs, cum loquendi modus id apertè inſinuet: quod intelligit nouè ſuperuenire. Poteſt autem exemplum haberi multis locis ex Epidemijs: uelut in primo Epidemiorum Philini uxor, cum ſuperriguiſſet octaua Lang. 4. die, mortua eſt in uigeſima. At Epicratis uxor, Lang. 5. cum ſuperriguiſſet quartadecima (qui dies eſt iudicatorius) liberata eſt in quadrageſima. Quidam uerò ipſa die, ut Cleanactis in octogeſima: Lang. 6. Dromeade uerò uxor, cum ſexta ſuperriguiſſet, Lang. 11. quanquam & antea in tertia, eadem die perijt. Melidiæ autem uxori non rigor, ſed horror ſex- Lang. 14. ta die incidit cum magno labore, ideo in undecima liberata eſt, quoniam reliqua omnia erant mitiora: nec rigor fuit, ſed (ut dixi) horror. rigor enim à potentiore cauſa fit, & uiribus etiam imbecillioribus, licet non ſit is qui fit ab imbecillibus uiribus cum magno motu. Sic & Hermocrati Lang. 2. tertio Epidemiorũ, cum morbus regius ſexta die Pag. 2. aduenıſſet, perijt in uigeſimaſeptima. Sic Eurya- Lang. 6. nactis filia, cum iudicata eſſet in ſexta, & eru- Pag. 3. piſſet etiam aliquid ſuppuratum circa ſedem, nihilominus perijt decimaſeptima die. Virgini uerò Lang. 7. quæ in Abderis habitabat, horror cœpit ſexta Pag. 10. die, ſed pluribus diebus cum perſeuerauerit, ægrè liberata eſt in uigeſimaſeptima: uirgo uerò quæ in Lariſſa, licet uideretur primùm paſſa horrorem in ſexta, quotidie admonuit eam paſſam, ideo euadere facilius potuit. & quanquã ſudauerit, tũ et liberata ſit. Refert Hippocrates cauſam Lang. 12. in mẽſes, q primũ ei eruperũt. In uniuerſum, mu- Pag. 12. tationes quæ ſecundum naturã fiunt, bonæ ſunt:

natura

natura enim principium eſt conſeruationis, quæ & alimenti & nutritionis: at quæ fiunt ſtimulante nimis morbo, aut morbi cauſa in febribus, bonæ eſſe non poſſunt: quæ uerò ex utraq;, ancipites. At natura mouet adiuta motu ſiderum, & motu materiæ, qui fit per acceſſiones, & concocta illa. In ſexta autem die nec motu ſiderum iuuatur. ad ſummum enim luna peragrauit partes octuagintaquatuor, quocirca cum tam parũ deſit ad quadrantem, neceſſe eſt ut tam paruo ſpacio, cum nõ poſſit expectare, ut magna cauſa urgeatur, ac etiã ſuperetur. Vnde & uicta & cauſa potente, & deſtituta cœleſti auxilio, non niſi malè cedere poteſt. Sed nec ab acceſſione, cum ſoleant diebus imparibus procedere, iuuari poteſt: neq; coctione. nam ſolet & illa imparibus dieb. aut indicatiuis aut iudicatorijs abſolui. & ſi iam abſoluta fuit, ſtatim ſi poteſt natura emittit. opera enim naturæ ne uel momento differũtur, ubi congruè fieri poſſint, modò nõ impediantur. Iam ergo habes cauſam, cur ſexta dies adeò mala ſit. Verũ quod dixit indicationes difficiles, libro
Pag. 3. de Affectionibus inquit: Iudicari in morbis, eſt cum morbi augeſcunt, aut marceſcunt, aut in alium morbum tranſeunt, aut deſinunt. Et in pri-
Sec. 2. mo Epidemiorum: Cruda & incocta, & in ma-
Conſt. 2. los abſceſſus conuerſa, aut iudicationem non fu-
Pag. 3. turam, aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidiuas. Itaq; ex ijs manifeſtum erit, difficiles fieri iudicationes, quoties morbi nõ deſinunt primùm: et ſi deſinant etiam, uel ſine iudicatione, uel ſerò, uel cum doloribus, aut ſi poſtmodum reuertantur.

APHORISMVS XXX.

QVibuſcunque acceſsiones fiunt, quacunq; hora febris dimiſerit, ſi eadem cras occupauerit, iudicium habent difficile.

COMMENTARIVS.

¶ Hunc Aphoriſmum de difficili iudicio loqui, uelut & præcedentem, & eum illum qui ante ipſum eſt, & rurſus tres ſequẽtes, palàm eſt. Sed
32. in tribus ſequentibus, & in eo, Quibus bilioſæ deiectiones: loquitur de difficilibus iudicationibus, eas per exempla abſceſſuum & ſurditatis declarans: in hoc & antecedente generaliter. Conſtat ergo, quod cum Aphoriſmus ille, Quibus bilioſæ deiectiones: continuetur cum prioribus altera parte, ſcilicet cum de expurgationibus locutus ſit, quæ à natura in morbis fieri ſolent: atque illi prioribus rurſus, ubi de purgatione ab arte, à primo uſque ad tres ſuccedentes miro ordine continuatos eſſe hos omnes Aphoriſmos. Sed & in duobus illos ſequentibus pa- 34. 35.
làm eſt de iudicatione difficili loqui, quæ ad mortem tendit, ſicut antea de ſalutaribus. Demum diſtinguit generaliter ratione à diebus ſumpta, & exemplo iudicij à ſudore bonas iudicationes à malis, ut ſuo loco uidebitur. nam malæ iudica- 36.
tiones omnes ſunt difficiles: at non omnes difficiles, malæ ſunt. Hæc uolui longius tracta ſubiungere, non ſolùm ob continuationẽ, quam pauculis in Aphoriſmis prætermiſeram: ſed ut intelligant lectores, quod neq; uoluntariè quicquam à nobis adiectum eſt, & quali arte opus ſit Hippocratem interpretanti.

Igitur de difficili iudicio ſatis dictũ eſt in præcedenti Aphoriſmo, ſolùm illa uerba obſcura uidentur (Si eadem cras occupauerit) ſolentq; interpretari bifariã. Primùm, cum Galeno ut acceſſiones eadem hora ſingulis diebus adueniant, quomodocunq; pòſt finiantur: & has febres longas eſſe experimento frequenti dicit Galenus ſe animaduertiſſe. Quod uerum eſt, & à nobis cõprobatũ: nihilominus hoc idem eſt, ac ſi quis exponendo Homeri Iliadem, adducat libros de Naturali auditu Ariſtotelis, qui uera continent, & pulchra, ſed quid ad rem? Qui uerò dicunt ſecundo, ſecundo ſenſum eſſe ut deſinente prima alia occupet, rationem non habent quam afferant ullam: cum hic caſus imaginarius quaſi, ſit adeò rarus. Itaque conſtat, ut plerosq; alios, non eſſe intellectum. Deinde aliud eſt, morbum eſſe diuturnum: aliud, difficile fore iudiciũ. Hoc quidẽ licet illud contineat, non decebat tamen Hippocratem ſpeciem per genus ipſum ſignificare. Senſus ergo clarus eſt cum in febribus cõtinuis: hoc enim indicauit, cum dixit, Si eadem cras occupauerit, quaſi finem & initium in eodem ſtatuat momento, aduentus ſuccedentis fuerit, dum febris omnino remitti uidetur, iudicium erit difficile. Hoc quidem certum iam eſt: quoniam cum intermiſſionem expectas & quietem, tum primũ à febris inſultu apprehenditur. unde id periculoſiſſimũ eſt. Quomodo autem id fiat, ſi declarauero, dilucidior fiet ſermo.

Cum materia in uenis fuerit, computrueritq;, ex illius putredine, ut in libro Artis medicæ noſtræ docui, alia ſuccenditur. Sed exacerbationem, nec acceſſionem facere poteſt, quoniã quieſcit materia: ubi uerò cõſumpta tota fuerit, natura illam aliam aggreditur. non ſecus ac uir robuſtus, qui plurimos habet inimicos in inſidijs: unde hoc

de hoc oſtendit robur uirium & materiæ multitudinem, ex quibus ſequitur iudicium difficile. Nos uerò ſæpius hoc obſeruauimus, & claram euidentemq; habet rationem. Verùm cum & illud quod Galenus dicit, etiã uerũ ſit, nõ ſolũ dum ſingulis diebus, ſed etiam cum alternis diebus & quartanis circuitibus febris redit: operæpreciũ fuerit, non ut rem intentam ab Hippocrate, ſed ut appendicem examinari. Galenus ergo rationem huius refert in ſtabilitatem cauſæ, ut fixa ſit. Quod probabile primo intuitu uideretur, niſi et febres quæ anticipant æqualiter, & quæ poſtponunt, cum idem tempus exigant, eundem effectũ facere oporteret: quod experimentum non confirmat. quæ enim poſtponunt, communiter finiuntur breui: & quæ anticipant, magno ſpacio. Vt primus ordo in breuitate ſit earum quæ inæqualiter et multum poſtponunt: pòſt, quæ æqualiter multum poſtponunt: inde, quæ multũ & inæqualiter anticipant: deinde quæ æqualiter, ſed multum anticipant: deinde quæ parum poſtponunt, deinde quæ parum anticipant, longiſſima, quæ (ut dixi) eadẽ hora reuertitur. Quòd ſi quis hunc ordinem conſideret, inueniet huiuſmodi febres ex ſolis ſtatu oriri: ille enim eadem hora & fermè momento eodem eundem ſigniferi locum obtinet: quapropter materia quæ mouetur, cum tam certo ordini ſubijciatur, ſolis exitum ex ſignis atque reditus ad loca aſpectus expectat, ideóq; rarò ante quadrageſimam acceſsionem finitur: in tertianis uerò longior, ac magis in quartanis.

APHORISMVS XXXI.

LAſsitudinẽ habentibus in febribus, in articulos & circa maxillas potiſsimum abſceſſus fiunt.

COMMENTARIVS.

Pag. 3. ¶ Scribitur hic Aphoriſmus in libro de Hu-
» moribus ſic: In febribus ad articulos et circa ma-
» xillas maximè abſceſſus fiunt, prope ſanè dolo-
» res uniuſcuiuſq;, ad ſupernam partem magis, &
» in totum. Si uerò lentus fuerit morbus, & deor-
» ſum tendens, infernè etiam abſceſſus fiunt. Ma-
» ximè autem pedes calidi infernè ſignificant, fri-
» gidi ſupernè.

Neſcio quomodo Braſauolus interpretatur Hippocratẽ de longis febribus, cum generaliter loquatur, imò ibi generalius quàm hic. Senſus ergo talis eſt, ſi licet Hippocratẽ per Hippocratem exponere: In febribus ſæpe fiunt abſceſſus, uel articulis, uel ad maxillas, iuxta locũ doloris ſeu laſsitudinis. nam ſi dolor in toto fuerit, id eſt in omni corporis parte, ad articulos magis decumbunt: ſin autem ad ſupernam partẽ, magis ad maxillas. In lentis autem febribus magis ad infernas, quoniam materia craſſa eſt, & ſimiliter ſi dolor deſcendat. Tertium ſignum ſumitur à pedum caliditate: nam eò materia tendit, ac ibi concoquitur, aut ſaltem uapores, ideo abſceſſum in infernis partibus ſignificat: ſin autem frigidi, contrà. ut ſint tria ſigna, cum abſceſſus fiunt, in ſuprema parte, in inferna, & in toto. Pro ſuperna parte maximè obnoxia ſunt loca circa maxillas, id eſt adenes, non, ut quidam dicunt, maxillæ ipſæ: nanq; periculoſiſsimum eſſet, ſi propriè in earum iuncturas fierẽt: alibi uerò abſurdũ eſt, nec experimento congruit. Patet igitur, materiã quæ febrẽ facit, quandoq; in ambitu totius eſſe, & quandoq; etiam in partibus circumiacentibus cerebrum, nonnunquam in ipſo cerebro contineri. Galenus quoq; hunc ordinem ſecutus uidetur, dicens: In febribus generaliter fiunt tales abſceſſus, quòd febris liquefacit humores, & impellit tum uapores (accidit enim uelut in pluuia, ut ex humore fiat uapor, & ex uapore rurſus humor) qui ob latitudinem iuncturarum & adenum imbecillitatem facilè recipiuntur, atq; colliguntur in eis, fiuntq; abſceſſus: frequentius uerò, ſi laſsitudo adſit. nam illa & locorum horum plenitudinem, & imbecillitatem partium ſignificat. Quòd ſi etiam laſsitudo hæc ſpontanea ſit, magis fiunt abſceſſus: ipſe uerò ſibi contradicit in quatuor uerbis. nam labore contractam laſsitudinem uult eſſe magis cauſam abſceſſuum, ob caliditatem & imbecillitatem locorum: ſpontaneã uerò, ut ſignificantem plenitudinem. Sed labor non indicat, quia antequam ſemicocta fuerit materia (tunc enim ſolet ad iuncturas detrudi calor ex labore acquiſitus) ceſſare ſolet. In uniuerſum, ex labore ſi fiat laſsitudo, magis à morbi initio decumbunt humores in articulos: ſi uerò à multitudine, magis in febrium fine. Quartum igitur ordinem proponit, cum febri ac ſpontaneæ laſsitudini plenitudo maxima coniuncta fuerit. Vix enim tales ægri abſceſſus hos effugere poſſunt.

Hic uerò Fuchſius, dum paruum emendat errorem, uertendo γνάθους buccas, non maxillas (de quo non eſt contentio) impingit in magnum. nã παρὰ τὰς γνάθους, id eſt circa buccas, uertit, In buccis: quaſi nunquam febricitantes uiderit, & etiam præter ſenſum literæ. Quis enim non uidet, illum omnia ex Braſauoli opere tranſcripſiſſe, nec alium quenquam expoſitorem illi adiunxiſſe: ſed ſolum feciſſe compendium Braſauoli,

ſauoli, adiecto ſuo iudicio? Sed hæc mittamus. uolui ſolùm adijcere, quoniã hæc expoſitio falſum redderet dictum Hippocratis, quia potiſſimũ adijcit illi in eo morbo: qui ſi ſic intelligatur, uix in
Pag.2. mille febrientibus uni continget. Dicebat Hip-
» pocrates in libro de Glandulis: Collũ ab utraq;
» parte hinc atq; hinc glandulas habet, & uocan-
» tur glandulæ hæ tonſillæ: in hunc uſum atq; uti-
» litatem, caput ſuprà in ſuperiore parte poſitũ, eſt
» rotundum & cauum, quod humidũ ex toto cor-
» pore colligit. nam corpus ipſum uapores omnis
» generis in illud mittit, quos caput rurſus infrà
» demittit. non enim morari ac manere ibi poteſt,
» quod ibi collectum eſt, non habens ſedem firmã
» quò conſiſtat, niſi ſanè caput ægrotet. tunc enim
» non demittit, ſed iſthic retinet. At poſtquam at-
» tractionem remiſerit, in glãdulas fluxio uergit,
» & nihil moleſtat, donec pauca & moderata fue
» rit, & ipſæ glandulæ ualidæ ac robuſtæ. Si enim
» multa & acris influxerit, manſeritq; acris &
» glutinoſa, inflammatur & intumeſcit, & collũ
» diſtenditur, & ad aurem progreditur. Et ſi qui-
» dem ad utranq; partem progreſſa fuerit, utraque
» auris ægrotabit: ſin ad alteram, una tantũ. Si au-
» tem pituitoſa & multa ac lenta fluxio fuerit, etiã
» ſic inflammatur: eaq; inflammatio quum ſtabilis
» humor exiſtat, ſtrumas peſſimum colli morbum
» generat. Hinc manifeſtus fit ſenſus totius Aphoriſmi, & quare dixerit, Non in buccis ſeu mandibulis, ſed circa buccas aut mandibulas. parotides enim & ſtrumæ & tonſillæ apparent in febribus, non in mandibulis ſeu buccis. Hæc ſunt quæ uerbis, rationibus atq; experimentis conſentiunt, ut de his non ſit dubitandum. Nunc uerò
Aphor.63. quæ de articulis dicat, uideamus. Quibus febres
» longæ ſunt, his aut tubercula, aut ad articulos do
» lores fiunt. ſeptima Aphoriſmorum in Hippocra-
» tis uolumine: licet apud Galenum ibi nõ legatur,
» Humores concoctu cõtumaces cauſam horum, ut etiam prius, eſſe oportet. Scribitur autem ſex
Par.2. to Epidemiorum: Venæ temporum non conſiden
Pag.1. tes, & non ſplendida uiriditas, ſi ſpiritus intus
» relinquatur, aut tuſſis ſicca, non ferina, ut in arti
» culos decumbat expectare oportet: è directo di-
» ſtentionum ſecundum uentrem utplurimùm. Galenus ibi ut ſæpe in uerbis Hippocratis cæcutit, cum clara ſit ſententia: cum pulſant uenæ temporum ſignificatur. eſt ergo ac ſi dixiſſet in febribus: Et non ſplendida uiriditas, quæ humorẽ crudum ſignificat tam in uultu quàm urinis. nam ſplendida bilem exuſtam peccare docet, & ſpiritus intus relinquatur, quod ſignum eſt abundantiæ illius: uel tuſſis ſicca, quoniam in humida tuſſi humor extruderetur, ſignificat decubitum materiæ in articulos, utplurimùm qua diſtentus parte fuerit uenter, id eſt ea parte qua humores peccantes abundant. Vnde palàm eſt, quatuor præcipuè ex ſignis decubitũ materiæ colligi, ac locum decubitûs. Primùm à febre, quia per illam humor colliquetur, & ex colliquatione fluit: ex cruditate, aliter cõcoctus eijceretur per urinas: ex multitudine, aliter quamuis crudus poſſet etiam concoqui, ſi ualidæ eſſent uires: demum ex loco. nã ut ibi paulo pòſt dicebat, Omnes iudicationes ſecundum rationem ad eandem partẽ fiũt, quoniam nimis operoſum eſt ad aliam tranſmittere. Hæc igitur ſi ad præſentem Aphoriſmum transferantur, illius ſententiã aperient. Nam febris cauſa eſt colliquationis, & exinde fluxionis: laſſitudo, multitudinis ac cruditatis. de parte autem hîc nõ agitur. Igitur hic Aphoriſmus concors eſt cum dicto in Epidemijs.

Cur autem humor colliquatus confluat facilè in articulos, colligitur in libro de Articulis, dicens: Articulorum cõpago bifariam fit laxa: aut Pag.3.
ob uinculi humidum abundans, unde facilè luxatur: aut ob paucitatem carnium, unde bobus circa finem hyemis, quia tunc ſunt macilenti, excidunt facilè oſſa. Cum ergo in diuturnis febribus loca illa extenuentur, facilè in fine febrium, & magis macilentis quàm carnoſis concauitates illæ humoribus implentur. Adiuuat ad hoc natura etiam articuli exanguis, quæ facilè excipit humores influentes. Duabus igitur cauſis natura materiam ad articulos ducit, quæ ex natura articulorum ipſorum ambæ ſumuntur: atq; una uarietatẽ ſuſcipit, ſcilicet cauitas: alia non, ſiquidem exanguis natura. quatuor aliæ ex natura humoris, quòd ſit crudus, colliquatus, pituitoſus & multus.

APHORISMVS XXXII.

QVibuſcunq; reſurgentibus ex morbis, ſi quid laborauerit, hic fiunt abſceſſus.

COMMENTARIVS.

¶ Laborare, dolere eſt. Scribitur magis di-
ſtinctè in libro de Humoribus his uerbis: Qui- Pag.3.
bus ex morbis ſe erigentibus, ſtatim in manibus aut pedibus dolores fiunt, in his abſceſſus contingunt. Sed etſi quid doluerit antea quàm ægrotet, ad eas partes firmatur. Quemadmodum etiam tuſſientibus & anginoſis in Perintho. faciunt enim tuſſes abſceſſus, quemadmodum etiam febres. Tria genera dolorũ cõſiderat

Hippo-

Hippocrates: præſentium, ut in antecedente Aphoriſmo: & ſubſequentium, ut in præſenti: & præcedentiũ, ut in ſequenti. Quam differentiam Galenus & alij expoſitores animaduerterunt. Atq; ex utroq; laboris genere fieri abſceſſum docet, priore tanquam ſigno ſumpto à cauſa generaliter efficiente, in hoc autem à materia ſeu loco, ut ſit unus prorſus Aphoriſmus hoc modo:
›› Laſsitudinẽ habentibus in febribus, in articulos
›› & circa maxillas potiſsimum abſceſſus fiũt. Vt autem ſcias quo loco, is erit, ubi dum reſurgunt ex morbis, dolores ſentiũtur. Sed & illud rectè, quamuis obſcurè ſatis utrunq;, et implicatis uerbis dictum, quòd dolor duplici modo abſceſſum oſtendit: & ut ſignum, et ut cauſa. Vt cauſa quidem: nam materiam ad ſe trahit tum calefaciendo locum, tum natura nitente temperare illum. nanq; uidemus, poſtquam plurimus humor ad locum influxerit, intumueritq;, particula dolorem qui ſecus deberet ob tumorem ipſum augeri, minui. temperat enim calor naturalis aduenienſ dolorem: atq; eo exemplo mitigare ſolemus dolores, admotis tepidis fomentis. Vt ſignum autem, quoniam præſentem cauſam oſtendit ſui, quæ alia eſſe non poteſt, ſi quis uulnus aut contuſionẽ non acceperit, quàm humor influens atq; influxus: ſignificat igitur bifariam cauſam abſceſſus, ſcilicet materiam præſentem, & illius motum ad locum. Sic etiam bifariam cauſa eſt, & materiã, ut dixi, trahendo, & locum reddendo debiliorẽ. Ea uerò Galeni diſtinctio ad idem tẽdit, dum dolorem à labore diſtinguit: ſed ut clarum eſt, confuſionẽ ſic tradita potius addit, quàm iuuet: præcipuè cum Hippocrates πονεῖν uerbo utatur,
Aphor. 6. quo in ſecunda particula cum dixit, ὁκόσοι πο-
›› νέοντές τι τοῦ σώματος, id eſt, Quicunq; parte aliqua corporis dolent: ut palàm ſit, dolorẽ intelligere. at dolor, ut dixi, & cauſa eſt fluxionis, & debilitatis loci atq; caloris. Plurima enim ex dolore etiam ante fluxionẽ, & abſq; humore incaleſcunt: & ſignũ præſentis materiæ & motus ad eum locũ. Quòd uerò dixerit in libro de Hu-
›› moribus, Quemadmodum tuſsientibus & anginoſis: ad ſequentẽ id totum pertinet Aphoriſmũ. nõ pigebit tamen hic ob cõtinuitatem illũ exponere. His uerbis ergo docet, dolorẽ non ſolũ cauſam eſſe, ſed quemcunq; etiã alium laborẽ: ut tuſſim, quæ nõ eſt dolor, tamen excitat abſceſſus ob agitationẽ: & anginã, quæ et ſi plerunq; cum dolore fiat, nihilo ſecius potius in ea cõſiderauit ſuffocationẽ quàm dolorẽ. nã & ſuffocatio abſceſſus nõ ſolũ fauciũ et circumiacentiũ partiũ comitatur: ſed etſi nõ adſint, excitare ſolet. Proponit aũt exemplũ de Perintho. Qui uult hiſtoriã noſcere, legat ſexto Epidemiorum, ibi: In Perintho. Par. 7. Pag. 3.

APHORISMVS XXXIII.

SEd etſi ante morbũ aliqua parte laborauerit, hic morbus firmatᷣ.

COMMENTARIVS.

¶ Iam in præcedẽti Aphoriſmo, ſi animaduertis, dixi, Hippocratem loqui de dolore qui accidit conualeſcentibus: in antecedente illum, de eo qui ægrotantibus: in præſenti autem, de illo qui ante morbum ipſum. Ratio autem eadem uidetur fermè, tum à cauſa, tum à ſigno ſumpta. Dictum eſt autem in præcedẽti Aphoriſmo, quòd hic ipſe in libro de Humorib. deſcribitur per ea uerba: Sed ‹‹
etſi quid doluerit antea quàm ægrotet, ad eas par ‹‹
tes firmatur: & quomodo id acciderit in Perin- ‹‹
tho. Cauſa ergo eſt dolor, & ut locus debilior reddatur, & ut in eum cõfluant materiæ: & ſignum materiæ præſentis et inclinationis ad eam. Quocirca animaduertere decet, ſi in membro ſit uitæ neceſſariò, uel nimis prope membrũ principale, uel in loco ubi perducat ad morbũ inſanabilem: ſi abſceſſus contingat, uelut in ano. fiũt enim ulcera eiuſmodi, ut parum lucrifaciat qui ſuperuixerit: quanquã aliqui igne plenè curentur, aut exquiſitiſsimis medicamentis auertenda eſt materia: aliter euacuato toto corpore ſinere, ut præſertim ſi in articulis contingat, aut adenoſis partibus quæ ſub mento, aut etiam poſt aures. Conſules tamen in his expoſitiones Coacarum prædictionum, & primi Prædictionum: atq; in- Par. 23. Pag. 6. & 7.
terim ipſum Hippocratem in eiſdem locis. Nunc ſat dixiſſe ſit, hunc & duos præcedentes Aphoriſmos fallere, ſi multa craſſa urina effluat, ut infrà docebit. Et eius exemplum proponitur ſexto Aphor. 47.
Epidemiorum, de Archigenis familiari: & cita- Par. 4.
tur à Fuchſio.

APHORISMVS XXXIIII.

SI à febre habito, ubi tumor in faucibus non ſit, ſtrangulatio repentè ſuperuenerit, letalis eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Quatuor propoſitis unum, quod ad prædictionem attinet, concludit: Proponuntur, quòd à febre detẽtus ſit, nec adſit tumor in faucibus, & ſuperuenerit ſtrangulatio, & repentina: hoc ait eſſe letale. Vtrum uerò, ſi adhuc perſeuerante febre? non ita ſanè, quoniam ex febris uehementia id contingere poteſt. Attamen alia ratione letalis eſt morbus, quoniam angina omnis,

quæ

quæ ſine tumore eſt, cum acuta febre letalis eſt.

Pag. 9. Dicebat Hippocrates in Prognoſticis: Anginæ horrendiſſimæ ſunt, & citiſſimè occidunt, quæ neq; in faucibus quicquam conſpicuum faciunt, neq; in ceruice: uerùm plurimum dolorem exhibent, & erecta ceruice ſpirationem inducunt: hæ enim eodem die ſuffocant. ſecundo item, tertio ac quarto. Quæ uerò alioqui ſimiliter dolorem exhibent; attolluntur autem, & in faucibus rubores faciunt, pernicioſæ quidem ualde ſunt, uerùm prioribus diuturniores. Planum eſt hic Hippocratem doloris non meminiſſe; quamobrem de angina ei nullo modo ſermo eſt. Placet tamen proponere quatuor genera anginæ, quæ Galenus nominat: Cynanchen, cum tunica, & muſculi gutturis inflammantur, quæ deterrima eſt ex quatuor: Synanchen, cum fauces ipſæ inflammantur: Iuxta cynanchen, quando extra guttur: iuxta ſynanchen, quando iuxta fauces. Igitur, ut ad propoſitum redeam, de ea præfocatione agit, quæ ſubitò accidit. An uerò de illa, quam Galenus citat ex primo Prædictionum:

Pag. 4. In faucibus gracilibus dolores ſtrangulatorij, habent quid conuulſorium, tum aliàs, tum à capite oborti. Sed & hic doloris meminit; propterea ſe excuſat Galenus, quòd prætermiſerit, quoniam etiam citra dolorem fieri ſtrangulatio hæc poteſt. Videtur autem Galenus hoc ipſum ſupponere, quòd ſtrangulatio hæc non poſſit repentè fieri, niſi per materiam defluentem ad guttur ipſum. nullus enim locus tam anguſtus eſt, ut repentè poſſit concludi, niſi ille: & nec ille, niſi à materia. Ideo malè exiſtimat de angina intelligi debere. Sed præter dolorem, de quo dictum eſt, qui in angina conſequi ſolet, quis ſtupor fuiſſet Hippocratis dicere, letalem per ſe morbum conualeſcenti iam aduenientē eſſe letalem? Quāobrem hic loquitur de ſymptomate per ſe haud letali, niſi hoc modo superueniat, ſcilicet iam à febre habito. Id ergo intelligemus, ſi ſimilitudinem huius Aphoriſmi cum ſequenti intellexerimus; propterea illum prius declarabimus.

APHORISMVS XXXV.

SI à febre habito collum peruertitur, & uix poteſt deuorare, ſine ullo tumore, letale eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Liquet hunc Aphoriſmum perſimilem eſſe præcedenti. In his qui iam conualeſcunt, contingit & ſtrangulari repentè: & hi ualde breui moriuntur, utpote in una uel duobus diebus. neque enim perfectè, ut quidam putant, ſtrangulantur. Similiter & qui deglutire non poſſunt, intereūt, ſed paulò ſerius. neq; enim iſti ex toto ab initio ſic impediūtur, ut nihil deglutire omnino poſſint, ſed tandem omnes intereunt. Nec memini uidiſſe quenquam liberatum, niſi unum quem ego ſanaui, dum eſſem iuuenis, cuius memini in libro de Curis admirandis: cui iam de more uelut expiranti, accenſæ erant candelæ. Ex hac diſpoſitione multo plures corripi uidi quàm priore: atq; ideo etiam plures perire. Fiunt ergo ambæ diſpoſitiones ex lacertorum inflammatione, nonnunquam exiccatione, & ideo attracto collo uel gula ſtringitur, & fit impedimentum deglutiendi potum, & magis cibum: uel guttur, & fit ſuffocatio. Præcedunt hæc ſigna incipientis diſpoſitionis. in priore, cum bibunt, uidetur potus demitti in arundineū tubum; & reſonat deſcendendo, nec appetunt cibum (iam enim terrentur, ob difficultatem occultam deuorandi) in poſteriore autē ualde malè ſe habent: & in quibuſdam copia magna urinarum præcedit. At dices, Quomodo à ſiccitate repentè fieri poſſunt eiuſmodi? Deinde cur in hac peruertitur collum, non in priore? Tertiò, cur non dolent, cum eſt ab inflammatione? Reſpondeo, non dolere, cum ſit à ſiccitate: in alijs uerò, ſi non ſint ſui compotes, non agnoſcunt dolorem: & ſi ſint, adeò timent mortem præſentem, ut non recordentur de dolore, imò cogitant ſolùm de reſpiratione. ut ego uidi in Henrico cerdone, cum eſſem iuuenis: qui cum doleret & ſtrangularetur, doloris non meminerat. Et ſcias quòd tales non ſunt conualeſcentes, niſi ex mēdoſa morbi declinatione. Quomodo uerò poſſit repentè à ſiccitate fieri, iſtud à paucis eſt intellectum: lacertus extenditur quantum poteſt ob neceſſitatem, & operationis nobilitatem, & tunc ſentiunt quandam leuem moleſtiam: deinde paululum ſiccatus cum ſit res breuis, paulo magis contractus, & uiribus debilitatis fit breuior, quantum eſt dorſum gladij, & tunc ſentiunt ſtrangulationem repentè. Quædam enim actiones pendentes à duabus cauſis: quarum una operatur ſenſim, alia repentè, & maximè cum mutuò ſe adiuuant cauſæ, ſubitò effectum producunt. Cur autem peruertatur in hoc collū, in illo nō, cauſa pendet ex diſſectione. Cum enim guttur à quinque muſculorum paribus ducatur (ut Gabriel Fallopius docet) aliquo affecto, & maximè quinto, cuius munus iuxta illum eſt, qui ligulam dilatat, eo inflammato nulla obliquitas in collo accidere poteſt, cum ſit res tenuis: at gulæ uinculis inflam-

matis altera ex parte, cum uincula illa dorſo annectantur, neceſſe eſt ea trahere collum in alteram partem. Quæ uerò referuntur ab Hippocrate ſecundo Epidemiorum, & citantur à Galeno in Commento, ſic ſe habent: Colli uerticula intrò uergebant quibuſdam amplius, quibuſdam propè, & collum forienſecus conſpicuam cauitatem intrò habebat, & hac parte ad tactum dolebat. Erat autem & cuidam infrà os dentis appellatum, quod nõ ſimiliter acutum eſt: quibuſdam uerò etiam ualde rotundum, maiore circumferentia. Si non cum dente appellato fauces non inflammatæ, uerùm iacentes: partes ſub maxilla tumidæ non inflammatis ſimiles: neq; glandulæ ubi intumuerunt, ſed magis ſecundum naturam. Horum igitur quære expoſitionem, ſi libet, à nobis eodem in loco, ſi nondum perfectè hæc aſſecutus es.

Sec. 2. Pag. 3.

APHORISMVS XXXVI.

SVdores febricitanti ſi incœperint, boni & tertio & quinto & ſeptimo die, ac nono & undecimo, & quartodecimo, & decimoſeptimo, & uigeſimo, & uigeſimoſeptimo, & trigeſimoquarto. Hi enim ſudores iudicant morbos. Qui uerò non ita fiunt, laborem ſignificant, & morbi longitudinem, & recidiuam.

COMMENTARIVS.

¶ Haud obſcurum eſt, Hippocratem uelle potius dinumerare dies indicatorios, quàm explicare uim ipſam ſudoris. Quod ergo de ſudoribus dicit, de omnibus intelligendum eſt euacuationibus. De ſudoribus tamen euidentius eſt, propter tres cauſas: tum quia euacuant totũ corpus fermè æqualiter, & ſingulas eius partes: tum quòd non indigent peculiari aliqua uia, uelut urinæ & alui egeſtiones ac uomitus. Sæpè enim accidit ut natura tentet excernere per aluũ, & illa dura ſit: aut per urinas, & uiæ obſtruantur, & unde ſalus ſperabatur, mors eueniat. Non ſic in ſudoribus: indigent enim ſola cutis apertione: quæ & ſi non adſit, modico calore cubiculi habetur. Tertia cauſa etſi nõ admodũ propria ſit, quòd ſudor morborũ acutorũ, qui his diebus terminantur, criſis ſit. Exemplum igitur more ſapientum in rebus ſimpliciſſimis dedit, ut de reliquis excretionibus intelligeremus. Reuocanda eſt igitur in memoriã ſententia in ſecunda Particula propoſita, quæ ad unguẽ cũ præſenti concordat. nã eoſdem numerat criticos dies. Quòd uerò hic dixerit Boni, non ſimpliciter ſecuros dixit, ſed quantũ in illis eſt, bonos eſſe & ſalutares pronunciauit. bonus eſt potus ſitientibus: in magna tamen ſiti, quibus bibere licuit quantũ uoluere, mortẽ attulit. Sic & calor frigori, gelidis tamen ignis mẽbra corrũpit: utiliorq; eſt frigida quàm tepida. Hic igitur tria quærere oportet. Primũ, cur in libro de Iudicijs appoſuerit uigeſimũ primum, et trigeſimũprimũ loco uigeſimi & trigeſimiquarti, & hoc in ſudoribus? Et in libro de Diebus indicatorijs quartam adiecit, et loco uigeſimæ uigeſimã primam. Secundũ eſt, unde ratio horum dierũ ſumatur? Tertiũ, cur cũ ſint boni dies, tamen aliquando perimant? Neq; enim talia quæ quotidie uidentur, hi uiri clariſſimi declarauere, nec propriã rationẽ reddidere. Durum enim uidetur, quomodo natura ad rectum finem tendente, & iuxta rationẽ operante, homo poſſit perire: & maximè, quòd operatio illa uidetur ſalutaris. Quæ enim Galenus de his narrat, non ſatisfaciunt: non docent rem, animã plenã dubitationibus relinquũt. Sicut & illud quod de ſudoribus Hippocrates egerit, quoniam ſudores ſunt euacuationes propriæ acutis: cũ id proprium ſit, quòd uel omnino id palàm falſum eſt. his non eſſent aliæ euacuationes, uel non alijs: at uidemus quartanas poſt annũ etiam ſudoribus terminari. Cleanactis, primo Epidemiorũ octogeſima, per ſolum ſudorem liberata eſt. Et qui in Dealcis horto habitabat, quadrageſima die, ut tertio Epidemiorũ habetur. Cauſa ergo diuerſitatis in iudicando, eſt locus materiæ, non morbi longitudo uel breuitas. namſi in ambitu ſit totius, & nullum habeat peculiarẽ locũ, ſed prope cutim ſit uel tenuis, per ſudorem expellitur: ſin craſſa & intus, per aluum. ſin autem in meſaræo, per uomitum: & etiam ſi in cauo epatis, & biliosa, uel in ueſica fellis. neque enim poteſt propter leuitatẽ per aluum excerni. Quòd ſi ſit in uenis magnis, per fluxum ſanguinis narium: ſi uerò paruis, per urinas, at ſi collecta uno iam in loco, & contumax, per abſceſſum aut tranſmutationẽ: unde parotides materiam in capite eſſe denunciant. Quæ autem in pectore, & concoquuntur per ſcreatum: quæ in cerebro ipſo, per nares. Præter locum & naturam materiæ eſt, anni tempus humidum ac calidum, quod ſudores prolicit.

Pag. 2. Pag. 4. Sec. 3. Laguente 6. Sec. 1. Laguente 3.

Verùm ut ad id unde digreſſus ſum redeam, illud maximè conueniebat Galenum in tam prolixis diſputationibus quærere, cur ſit quòd dies non iudicatorij nunquam bene iudicant, iudicatorij non ſemper bene. nam ex hoc quæſito ſolo plus doctrinæ haberi poſſet, quàm ex illis ſex

libris

libris de Criſi,in quibus cum multa præclara dicat,nihil dicit de diebus iſtis ſanum,aut uiro uel mediocriter exercitato dignum. Oportet autem ſupponere, quæ ab Hippocrate ſunt enarrata de his.Primùm,ut cū iſti dies ſint ab illo experientia Conſt. 3. Liguēs 11. comprobati (nam in Thaſo mulier tertio Epidemiorum,è ſexdecim illis in tertia die liberata eſt: Liguēs 7. & Meto primo Epidemiorum in quinta ſeruatus eſt) mortui autem ſunt eadem die Eraſinus, qui illū ſequitur:& Philiſtes, qui eſt ex his qui in tertio deſcribuntur.At in ſeptima tres mortuos con Liguēs 4. 2. Conſt. numeraſ adoleſcentē in tertio Epidemiorū,et mulierem apud Pantimedē,& aliam ex abortu: qui ſunt omnes ex prioribus ægris in eo libro adnu 8.10.11.Lāguentes. meratis.Mirum quòd neq; in primo nec in tertio ullius fecerit mentionē, qui in ea die ſeruatus ſit inter eos quos ordine deſcribit.Nonam aūt diem prætermiſſit. Cauſam utriuſq; ibi exponēdo diximus. Porrò quod undecimus ſit celebris, ex primo Epidemiorum habetur,ubi tres dinumerat ea die iudicatos,quorū duo mortui ſunt, ſcilicet undecimus & duodecimus: ultimus uerò Melidias ſeruatus eſt. Quartidecimi meminit, dum de muliere agit, quæ in litore habitabat, & ſeruata eſt Liguēs 13. Conſtit. 2. Liguēs 12. in eodem primo. Et in tertio, eadē die quæ in Mēdacium foro habitabat, perijt. In decimaſeptima ſeruatus eſt Herophon:mortua eſt quæ in Cizico habitabat, & eſt quartusdecimus lāguens ex 1.Epi.Languens 3. ſexdecim, qui in tertio Epidemiorū in fine ſcribūtur.In uigeſima tres poſuit,quorū Chærion tantum ſeruatus eſt,qui quintus eſt languens eorum qui in initio tertij Epidemiorum connumerantur: Euryanactis autem filia quæ illum ſequitur, & Philini uxor quæ in primo libro deſcribitur,pe Lang.4. riere. In uigeſimaquarta Nicodemus ſeruatus eſt, adoleſcens autem mortuus: qui ambo ſunt Conſtit. 3. Lang. 10. & 16. tertij Epidemiorum. At in uigeſimaſeptima Hermocrates, qui ſecundo ſcribitur, perijt. Virgo autem in Abderis, quæ inter ultimos languentes numeratur, ſeruata eſt. Sic & in trigeſimaquar Languentes 8. & 13. ta duo numerantur. Anaxion qui ſanatus eſt,& Apollonius qui obijt, ambo ex tertio libro, & inter ultimò deſcriptos languentes. In diebus autem non indicatorijs nemo ſeruatus eſt, niſi per magnam ſanguinis effuſionem, maximè uerò in ſexta: atque hi quidem miniſtrorum malorum uicem referunt, qui damnare poſſunt, liberare non poſſunt. Videamus ergo,cur in his diebus mors contingere poſſit.

Conſtituta ratione dierum qui ad pugnam idonei ſunt, ſeu ex aſtris,ſeu alia quauis ratione, ne infinitam faciamus tractationem, ſciendum eſt, naturam perpetuò à morbo & cauſa morbi ad pugnam propter moleſtiam irritari. Si igitur adeò potens ſit morbus & cauſa, ut naturæ inducias dare non queat, pugnatur & die non indicatorio,& materia non concocta: ideo niſi ex nimio ſenſu naturæ hæc pugna anticipauerit, homo neceſſariò perit. Fit autem hic ſenſus nimis acer uel ob teneritudinem temperaturæ, uel materiæ motum aut acredinem. Sin autem tam potentes ſint uires, ut prorſus morbo & materiæ morbi dominentur, fit pugna concocta materia, & in die indicatorio uno ex dictis, & æger neceſſariò euadit. Quòd ſi adeò urgeat, ut concoctionem anteuertat, non tamen quin electionem diei iudicatoriæ naturæ permittat: tunc fit pugna anceps, & quandoque homo perit, quandoque commutatur morbus, & ſeruatur, aut ægrè tunc ſeruatur. Cum autem materia concocta fuerit, in poteſtate naturæ eſt, quare fit criſis in die iudicatoria ſemper, niſi ex intempeſtiua cibatione, aut alia cauſa præuertatur, aut differatur.

Hoc cognito, uideamus de ratione horum dierum, quæ (ut aliàs dixi) ex ultimo termino febrium, & eſt centeſimus uigeſimus dies accipienda, hoc tempore ſol peragrat tertiam partem totius circuli. Et ſi dicas, quòd eſſent dies centumuiginti unus cum dodrante: Reſpondeo, quòd ille exceſſus cauſa eſt, ut uigeſimusprimus dies quandoq; pro uigeſimo ad pugnam à natura eligatur ac præferatur. Atq; ſic patet concordia inter dicta Hippocratis. Galenus uerò nimis refugit uigeſimumprimum, cum non animaduertat cæteros dies, ſcilicet ſeptimum & quartumdecimum communicare cum uigeſimoprimo, & non uigeſimo: nec ſequitur, quem maximè ſequi ſe putat, Hippocratem. nam ille etiam uigeſimūprimū obſeruauit non ſolùm in his, ſed etiam ubi exempla eorum connumerat. Vt de Dealcidis uxore, quæ ea die mortua eſt, tertio Epidemiorum. Conſt.3. Lang.15. Solùm ergo Hippocrates ad hos numeros deduxit ob numerandi facilitatē, & naturæ anticipationem. In omnibus enim natura uidetur in his inferioribus anticipare cœleſtes motus, quod & in æquinoctijs & plenilunijs ac nouilunijs palàm uidemus, adeò ut negare non poſſimus.

Habes igitur totam rationem deductam ex loco ſolis. nam ut centeſimusuigeſimus dies eſt tertia pars totius anni, ita quadrageſimus centeſimæuigeſimæ, & uigeſimus dimidium quadraginta, & quatuordecim tertia pars, & ſeptem dimidium quatuordecim. Quæ omnia cum igno-

rauerit Galenus, longè petitis auxilijs à luna hanc doctrinam dierum criticorum totam confudit, nec ſibi nec Hippocrati concors. Conſtat ergo, Hippocratem à circuitu ſolis hanc rationem deducere: unde fit, ut circa uigeſimum coactus ſit nuare propter exceſſum quadraginta duarum horarum ſupra uiginti dies. nam cum diuiduntur per ſex, exeunt dies uiginti, & horæ ſeptem. Si ergo materia ſit tenuis, & in æſtate, fit criſis in uigeſima, in alijs in uigeſimaprima.

D.	D.	H.
CXX.	CXX.	
XL.	XL.	
XX.	XX.	
XIIII.	XIII.	VIII.
VII.	VI.	XVI.
IIII.	III.	VIII.
XVII.	XVI.	XVI.
XXIIII.	XXIII.	VIII.
XXVII.	XXVI.	XVI.
XI.	X.	
XXX.	XXX.	
XXXIIII.	XXXIII.	VIII.

Sed de quartadecima non eſt dubitatio. quo modocunq; enim tertia pars quadraginta, aut quadraginta unius in quartumdecimum diem incidit. atque ita de ſeptima, & quarta, & undecima, & uigeſimaquarta. Propoſuimus autem ad facilitatem, in Tabula, numeros dierum & horarum: in qua conſtant omnia, præter undecima dies, quæ uidetur ſolùm habere decem dies: ſed hoc contingit, quòd cum neceſſe ſit abſolui tempus propoſitum abiectis horis, ideo abſolutis decem diebus, fit undecima per terminorum connumerationem. Exemplum: Aegrotauerit aliquis die Dominico iam proximè præterito, cum connumeraueris decem dies integros, incidet in diem Mercurij, non Martis: & hic eſt undecimus à die Dominica præterita.

Languëtes 4. 5 & 6. Reſtat ut uideamus, quare non numerauerit quartam: quam, ut dixi, alio in loco connumerat. Et tertio Epidemiorum, continua ſerie in ultimis languentibus ſexdecim, connumerat tres perpetuos ægros: Phreniticum Caluum in Lariſſa, & Periclem, qui omnes in quarta iudicati ſunt: & duo primi periere, tertius autem ſeruatus eſt. Galenus adducit rationem, quoniam in acutis fiunt exacerbationes per dies impares, iudicia autem fiunt in exacerbationibus: igitur iudicia non fient in quarta. Quid ſi exacerbentur per dies pares, ut in exemplis illis, maximè Periclis? Dico ergo, quòd nec hic ſatisfacit Galenus menti Hippocratis, qui uult tractare ſolùm de diebus Decretorijs bonis, nõ autem omnibus ſimpliciter: ſunt autem boni, ut ſint uerè decretorij: & ita quartus non eſt decretorius, ſed indicatiuus. aut impar, dicente illo primo Epidemiorum: Morbi qui diebus Conſt.2. paribus exacerbantur, difficiliores ſunt. Et pòſt Pag.2. enumerat dies indicatorios, ab exacerbationibus paribus ſumptos: ut ſit Hippocratis reſponſio, non noſtra. Conſtituatur igitur ſic Sec.3.circa ratio in ſecunda figura: Hippocrates hic enu- finem. merat bonos dies iudicatorios: ſed quartus eſt malus: igitur non eſt ex hoc numero. Eſt autem malus, quia dicit Hippocrates ibi: Febres, iudicantur in diebus, in quibus exacerbantur: ſed quæ exacerbantur in quarta die, malæ ſunt: igitur quæ iudicantur in quarta die, malè iudicantur. At dices: Quomodo ergo Pericles ſeruatus eſt? Reſpondeo: Sicut dixi, quòd etiam in ſeptima multi moriuntur, quantum ad genus iudicationis perire debuit: quia tamen & multus ſanguis fluxit, & urinæ concoctæ ſatis fuere, ac craſſæ, & uires robuſtæ, euaſit. Diſcrimen igitur ſolutionis noſtræ à Galeni & aliorum ſolutione eſt, quòd nos animaduertimus illud boni: non enim enumerat iudicatorios omnes, ſed ſolùm bonos. Dicebat in hanc ſententiam in libro Prognoſticorum: Sudores optimi ſunt in omnibus acutis Pag.2. morbis, qui in diebus iudicatorijs fiunt, & febrem perfectè ſubmouent. Ex quo planum eſt, quòd hoc eſt ſignum per ſe bonum, ut diebus iudicatorijs fiant, & maximè ualidioribus. ob quæ non connumerauit nec uigeſimumquartum, nec trigeſimum, nec trigeſimumſeptimum.

Cum uerò dixit, Qui uerò non ita fiunt (intelligit iudicatorio modo) labores ſignificant, ſcilicet pericula & moleſtias. & hoc eſt peſſimum è tribus his, quoniam includitur mors: aut longitudinem morbi, hoc eſt mediocre: aut recidiuas, & hoc eſt minimum ex omnibus malis. Atque hic eſt quaſi modus loquendi primo Epidemiorum, cum inquit: Cruda & incocta, Sec.2. & in malos abſceſſus conuerſa, dolores, aut Pag.3. morbi diuturnitatem, aut recidiuas. Sed ibi alia addit: Quia cruditas deterior eſt ſudorẽ in die non iudicatoria.

APHORISMVS XXXVII.

SVdores frigidi, cum acuta quidem febre mortem: cum mitiori autem, morbi longitudinem ſignificant.

COM-

In ſudoribus præcipuè conſideranda ſunt nouem: Dies, de qua dictum eſt: concoctio materiæ, uel cruditas: odor, color, ſapor, frigidus ſit an calidus: quantitas unde proueniat, & alleuiatio. Hic igitur de qualitate ſudoris agit: quæ res multis ſimplex uidetur, at mihi difficillima. Certè uidi Hiſpanum, qui cum in tertiana ſudaret frigidiſsimo corpore, tamen intra quatuor dies à me curatus eſt: & parum abfuit, ne gloriam, quam multis laboribus magnaq́ diligentia cum egente conſecutus eram, hoc Aphoriſmo ſauciarem, præſertim quod eſſet nobilis, & in magiſtratu. abſtinui tamen à prædictione, quod uideretur robuſtarum uirium, nec lædi ab eo ſudore. Primùm igitur uidendum eſt, ne ex loco & tempore decipiaris. nam ſi æger frigido fuerit in loco, paulo pòſt ſudor omnis frigidus tibi uidebitur. Conſiderandum eſt igitur, an ſi calidum ſit corpus, ſudor autem frigidus: aut frigidum corpus, ſudor autem calidus, quod nam horum uelit Hippocrates. Abſurdum enim eſt, dubitare de corpore & ſudore frigido an intelligat: uel de corpore & ſudore calido. nam palàm eſt de hoc non intelligere, de illo autem omnino. Mihi autem uidetur, quòd ſi corpus calidum ſit, ſudor autem frigidus, ut uerbis hoc conueniat: at nihil certius ad mortem, quàm ſi calidus ſudor è frigido corpore emanet: quis enim dubitare poteſt, quin hæc ſit naturalis caloris extinctio? itaque uni uerba Hippocratis ſubſcribunt, non reluctante ratione: alterum ratio manifeſta docet. Pag. 3. *Scribitur hic Aphoriſmus ex uerbo in libro de Iudicationibus, nec quid habet iunctum, quod ad rem faciat.* Pag. 2. *Sed & in Prognoſticis habet hæc: Peſsimi ſudores ſunt frigidi, & circa caput ac faciem oborientes, & circa ceruicem. hi enim cum acuta quidem febre mortem prædicunt: cum mitiore uerò, morbi longitudinem. Et qui per totum corpus fiunt, ſimiliter his qui circa caput, ſignificant. at uerò milio ſimiles, & circa collum euenientes, mali ſunt. Qui uerò cum guttis fiunt, & euaporant, boni ſunt. Conſiderare ob id ſudores decet in ſumma: quoniam quidam fiunt ob corporum exolutionem, aliqui uerò propter inflammationis uigorem. Iam ex his duo lucramur recondita. Primum, quòd dictum hoc de ſudoribus uerum non eſt, niſi fiant in facie & capite, tum etiam circa collum, uel per totum corpus. ſi enim crura uel brachia, & minus pedes aut manus ſudore frigido madeſcant, non eſt plurimum timendum. Secundum, quòd ſudores huiuſmodi quidam fiunt ob reſolutionem innati caloris, quidam ob inflammationis uim: hic uerò primùm occurrit illud, an etiam ſudores frigidi fiant ex inflammatione conſtantibus uiribus, cum calida ſit tota inflammatio. Deinde, quomodo reſolutis uiribus & naturali calore, manet ſudor frigidus, cum nihilominus cauſa calida ſit. Et ego uidi quoſdam, qui tribus aut quatuor pòſt horis obiere, ſudaſſe calido ſudore, & cum guttis magnis, ſed non euaporabant: in quibus uериſimile fuit calorē naturalem eo ſudore diſſolutum, poſtquam tam celeriter, ac (ut ita dicam) continuato curſu peribant. Certè calorem naturalem diſſolui contingit etiam per ſudores, citra magnum mortis periculum, in uehemētibus laboribus, & coacta Venere: nec tamen tuti ſunt hi omnino à periculo. nam ſi interim, antequam reſtaurentur, aliquid accederet quod uires euerteret, interirent: ut, magnus metus, alia Venus repetita, lęticia, febricula, aer peſtilens. ob id non tutum eſt huic periculo ſe exponere. Non ergo moriuntur ob reſolutionem calidi innati in febribus: ſed quoniam uel cauſa urget, ut calor immenſus circa cor, aut febris peſtilens: aut quoties hic ſudor & hæc reſolutio ob iam factam malam in corde intemperiem generatur. Cæterùm ut ad rem redeam, illud inquirere oportet, quomodo ex reſolutione uirium calidus ſudor emanare poſsit? Iam ergo ſudor frigidus tribus ex cauſis in acuta febre contingere poteſt: uel cum inflammatio in profundo corporis fuerit, iuxta quod alibi dicitur infrà: In febribus non intermittentibus ſi partes exteriores frigent, interiores urantur, & ſitim habeat, letale eſt.* Aphor. 42. *Quid ergo mirum eſt, ſi frigidis partibus exterioribus ſudor diffluat frigidus? Alius modus eſt, cum ex multitudine humorum calor ſuffocatus, tenuiorem partem diſſoluit, ueruntamen non poteſt illam calefacere: ut niui & glaciei, quæ uerno tempore à ſole diſſoluitur: aqua tamen liquefacta uehementer frigida eſt. Atque in hoc non adeò frigidam cutim eſſe, eſt neceſſarium. Tertius modus eſt, cum ex prauitate materiæ calor naturalis, naturaleq́ humidum diſſoluitur: idq́ bifariam, uel prius reſolutis ſpiritibus, & calore febrili, ſola praua intemperie manente, præſertim aſtrictis meatibus cutis, tuncq́ ſudor manat frigidus. at ſi calor febrilis adhuc manet ualidus, aut cutis rara eſt, & tempus calidum, aut ſpiritus non extinguuntur, niſi ob diſſolutionem ſubiecti humidi, tunc deſtillat ſudor ca-*

lidus: qui tamen ſi ex primo genere ſit letaliſsimus, ut apertè liquet. Manifeſtum eſt igitur, quot modis letalis ſudor fiat, & quando calidus, quandoq; frigidus.

At illud nondum declaratum, cur in toto corpore uel ſuperioribus partibus? quanquam hoc aliunde petendum eſſet. Nam ſi toto corpore talis emanet, neceſſe ut etiam ex ſuperioribus partibus: ergo ſi ſuperiorum partium rationem reddamus, ſatisfactum fuerit utrique. Conſtat ergo, in ſuperiore parte eſſe cor & cerebrum, & arterias magnas, & ſanguinem ferventiorem ac tenuiorem ad illas ferri: ſi ergo ibi refrigerentur partes, neceſſe eſt cauſam frigidi ſudoris eſſe potentiſsimam. nam in ſene exangui non eſſet mirum refrigerari partes pedum, uel etiam in abundè bilioſo, & tamen facilè ſeruari. propterea declaratur hoc in partibus illis.

Similiter aliquis dicet, ac facilè dubitabit, Quomodo calore naturali reſoluto, & etiã præternaturali, contingant ſudores? Dicimus calidos ſic non poſſe contingere, frigidos autem multis de cauſis, quarum aliquæ à Galeno referuntur. Prima, quæ dicta eſt, quoniam calor poterit diſſoluere, non tamen calefacere. Secunda, quia reſoluitur pars tenuior ab exili illo calore: non fons morbi, nec quantitas magna pro ratione. rarò copioſus fluit ſudor frigidus, ut calidus. Tertia, quoniam calor ille magis colliquat ob tenuitatem & ſiccitatem, quam ob magnitudinem: ut de calore fulminis, qui diſſoluit metalla, licet ſint paucæ tantùm ſcintillæ. Ideo prope mortem contingũt ſæpe iſti ſudores, cum antea non apparuiſſent, & tamen humidum eſt minus, & etiam uterque calor eſt minor, dico tam febrilis quàm naturalis. Quòd uerò adijcitur, in mitiore ſignificare morbi longitudinem, cum hic ſudor in miti febre non poſsit ſignificare nec inflammationem in uiſceribus, quam neceſſariò conſequeretur acuta ualde febris: nec uirium reſolutionem, cum illa ſequatur morbum, non cauſam morbi, niſi quatenus alium morbum progignit, ut multitudo materiæ obſtructionem uel frigiditatem: & iam morbus ſupponatur mitis: igitur frigiditas ſudoris non poteſt prouenire à reſolutione uirium. Cum ergo nec à prima nec à ſecunda cauſa poſsit prouenire ſudor frigidus, & ſint tantum tres, reliquum eſt ut à tertia neceſſariò fiat: hæc autem eſt multitudo materiæ, igitur ab hac procedet. Cum ergo materia ſit multa, & non multum tenuis (ſic enim uel non excitaret ſudorem frigidum, aut febrem uehementem accenderet) & uires ſuffecturæ ſint diu propter morbum mitem, ut diximus, ſequitur neceſſariò quod ab Hippocrate ultimò proponitur, morbum futurum diuturnum. Ex quo patet, commenta de humoribus frigidis abundantibus, eſſe extra propoſitum: cum etſi id accidere poſsit, rariſsimè tamen contingat, in corpore abundante humoribus frigidis accendi febrem acutam. Et ſi contingeret (omnia enim contingere poſſunt, quæ non repugnãt) nihil abſurdi ſequeretur. Sudorem autem frigidum æſtimare oportet, non qui ægro frigidus uidetur, ſed aſtantibus, & dum fluit. nam copioſus ualde ubi fluxerit, ſtatim refrigeratur: eſt enim ſubſtantia aquea, & præſertim in continente frigidiore. Dicemus & reliqua inferius, ne nimis hic extendam hanc expoſitionem.

Coment. Aphor. 42.

APHORISMVS XXXVIII.

QVa parte corporis ſudor eſt, ibi ſignificat morbum.

COMMENTARIVS.

¶ Dixi in ſudore illa nouẽ conſiderari oportere, è quibus hoc etiam unum eſt, ſcilicet locus. Hic Galenus ſuo more, dum pro morbo cauſam explicat, abſurdum facit Hippocratem. Etenim in abſceſsibus iecoris & pleuræ membranæ ſæpe dum moriuntur, ſudat facies & caput: non tamen ibi materia morbi reſidet. Poſſemus ſubterfugere, quòd loquatur de morbis tantum ſanabilibus: ſed non conuenit ut generale præceptum contrahamus, tametſi uerè hi Aphoriſmi de ſanandis ſolùm ſcribantur: niſi malum aut letale adijciat, ut in præcedenti. Porrò quod ad continuationem attinet, cum ſuprà docuerimus

Aphor. 30.

illorum continuitatem uſque ad illum Sudores febricitanti, hic & in præcedenti perpetuo ſermone de ſudoribus agit.

Aphor. 36.

In ſuccedentibus autem duobus de loco & lõgitudine morbi: duos poſtmodum ſequentes coniungit de ſudore tractantes, ut in uniuerſum ſint quinque Aphoriſmi de ſudore tractantes.

Aphor. 30. 40.

In hoc igitur dicemus, quòd ſudor neceſſariò fit colliquata materia: ac rurſus refrigerata, ut à Galeno colligitur primo de Tuenda ſanitate, & in octauo Artis curandi, ubi docet per balnea curare diarias: & ubi balneorum uim indicat, quòd calefacta corpora refrigerent, educendo per ſudorem halitus illos fumoſos.

Aph. 41. 42.
Cap. 11. in fine.
Cap. 4.

quãobrem contingit ut homines ab exercitatione & in umbra magis ſudent, quàm dum exercitantur & in ſole. Eam uerò ſententiam ſumpſit Galenus ex libro de Flatibus, cum dicit Hippocrates: Liquefit ſanguinis ipſius quicquid

Pag. 4.

ignea uis attigit, fitq; inde ſpiritus, qui cum ad meatus corporis irruerit, fiunt inde ſudores. Si quidem ſpiritus compactus in aquam transmutatur, meatusq; tranſit, atq; extrà prorumpit: eodem fermè modo quo à feruentibus aquis uapor eleuatus, ſi obſtaculum habeat, ad quod impingere oportet, pinguefit ac condenſatur, guttæq; deſtillant ab his corporibus, quibus uapor ipſe fuerit impactus. Hæc apertè ſatis: quæ uerò in primo de Morbis, ſunt obſcuriora, ſed tamen ad
Pag. 12. idem tendunt, & magis faciunt ad præſentis loci interpretationem. Sunt autem hæc. Sudor fit hac de cauſa: Quicunque morbi in indicatorijs diebus iudicantur, & febribus ignis dimittit, in his de pituita & bile, quod tenuiſsimum eſt eliquatur & ſecernitur, & partim extra corpus ſecedit, partim intus: & iſthic in corpore relinquitur, partim præ caliditate attenuatur, & uapor fit, & cum ſpiritu extra procedit. Atque hæc quidem huiuſmodi ſunt, & ab his ſudor generatur. Hic ergo de ſudore morboſo agit, proprieq; huic loco tractatio conuenit, & ex ipſo loco rationem Aphoriſmi deſumere expedit. Si ex uentriculo uapor deferatur in cerebrum, ibi, non in uentriculo morbum excitat: prodit autem ex loco in quem fertur. morbus igitur fit eo in loco, unde uapor foras exit. Nam ſi ibi exit, ſeu ibidem generetur, ſeu alibi, neceſſe eſt ut eodem in loco noceat homini, partiq; illi. neq; enim fieri poteſt, ut ex loco illo in quo nocuit, ad alium tranſmittatur, atque ibi prodeat. Cauſa ergo erroris Galeni eſt, quòd non animaduer-
Pag. 2. tit ſententiam Hippocratis in libro de Flatibus huiuſmodi: Mortalibus uitæ, & morborum ægrotis, ſolus ſpiritus auctor eſt. Si igitur ſudor ex ſpiritu fit, ut demonſtratum eſt, uel ipſo Galeno, nedum Hippocrate auctore: neceſſe eſt perpetuam eſſe hãc orationẽ, Vbi ſudor, ibi morbus. at ſi de ſede intellexeris, dupliciter aberrabis: & quod nõ erit Hippocratis dictũ uerũ, et quod morbi materiã alio loco, quàm ſit, eſſe exiſtimabis.

APHORISMVS XXXIX.

ET qua parte corporis calor aut frigus, ibi morbus.

COMMENTARIVS.

¶ Et ex ſudoribus & ex primis qualitatibus docet locum morbi, id eſt ſedem affectam dignoſcere. indicio eſt cõiungi præcedenti, quod dixit, Et. Cum enim prior Aphoriſmus per materiam iungatur, illum præcedenti, ſcilicet quia in utroq; tractat de ſudore, præſenti per formam annectitur, quia tractat de loco patiente in morbis dignoſcendo. Proponitur autem in libro de Iudicationibus, nec quicquam additur. Eſt enim caliditas, ut inquit in ſepto Epidemiorum, acrimoniæ ſignum: frigiditas autem, extinctionis caloris naturalis. cum ergo exuperauerint, morbum adeſſe ſignificabunt. Sunt etiam calor & frigus morbi ipſi, & ab eis ſigna ſumuntur ſecundum eſſentiam, iuxta Galenum in libro de Differentijs morborum, tum in Arte medica.

Pag. 3 — Par. 6. — Cap. 4. & Cap. 8.

APHORISMVS XL.

ET ubi in toto corpore mutationes. Et ſi corpus refrigeretur, uel rurſus calefiat, uel color alter ex altero fiat, morbi longitudinem ſignificat.

COMMENTARIVS.

¶ Aliter legitur in libro de Iudicijs, hoc modo: Et ubi in toto corpore mutationes repentinæ fiunt, adeò ut repentinas eſſe uelit, hic uerò intelligitur. nam repentinas mutationes pariunt omnes febres intermittentes, nec tamen omnes intermittentes febres longæ ſunt. Braſauolus tamen expungit particulam Repentinæ. Græcus codex meus Aldinus tamen habet, μεταβολαὶ ὀξέαι γίνονται. Vnde neſcio cur omittatur: nam dicit, Mutationes repentinæ fiunt. Hic apparet Fuchſium ſatis obiter trãſegiſſe hanc expoſitionem. nam ſi codicẽ conſuluiſſet Græcum, habebat quo iuſtius Braſauolũ damnaret, quàm alibi uſquã. Sed omittamus hæc, cauſamq; potius dicti Hippocratis quæramus. Ergo talis mutatio tam in qualitatibus primis, quàm ſecundis aut tertijs, quales ſunt colores, cum repentinæ fuerint, non ordinatæ (nam ordinatæ fermè in omnibus febribus ſunt, ſcilicet ex acceſsionibus aut exacerbationibus pendentes) ſignificant uarios humores peccantes. & uarij humores non ſimul miſti, longius tempus ad coctiones poſtulant: igitur tales mutationes oſtendunt morbi longitudinem. Quomodo uerò colores mutentur, docebat Hippocrates in libro de Oſsibus: Laxatis enim uenis ex corde fiunt rubicundi colores, ac lucidi: aſtrictis, inquit, uirides cum pallore, & liuidi. Ergo hæc magis pugnam uariam ac luctum naturæ ſignificant, quàm humorum uarietatem. Atque ita eſt. nam & ob eam cauſam, ubi pugna eſt inter pares, conſentaneum eſt magis quam ob aliam cauſam, quamuis morbum fieri diuturnum. Sed dices: Cur Hippocrates in Coacis prædictionibus inquit, Color qui ſæpe in calore tranſmutatur, utilis eſt? Reſpondeo, Materia quæ facilè permutatur, facilè etiã euincitur.

Par. 3. — In fine. — Pag. 5.

citur. Ideo ſic intelligere oportet Hippocratem, cum ſæpè refrigeratur & caleſcit & mutat colorem corpus eadem die, manentiq; hæc, morbi longitudinem ſignificant. fiunt enim, ut dixi, iſtiuſmodi ex pertinaci pugna uirium cum cauſa morbi. Sed ſi leui ex cauſa color mutatur, fit ex aſcenſu uaporum à materia tenui: & ſignificat breuitatem morbi, non ſine periculo. Contingit autem hoc maximè in uariolis, morbillis, ephemeris, & huiuſmodi. Quod uerò dicit, In toto corpore: intelligitur etiam indifferenter modò una in parte, modò in alia. nam ſic in toto corpore duplex habet ſignificatum.

APHORISMVS XLI.

SVdor multus ex ſomno factus abſq; cauſa manifeſta, corpus uti pluri cibo ſignificat: ſi uerò non accipienti cibum hoc accidat, ſcire oportet quod euacuatione corpus indiget.

COMMENTARIVS.

Pag. 3.

¶ *Scribitur in libro de Iudicatione: Sudor multus intemperatè oboriens, ſano morbum ſignificat: æſtate minorẽ, hyeme maiorem. Cum enim multus fuerit, & abſq; cauſa externa, uelut balneo, exercitatione, nec poßit eſſe ex ſola raritate meatuum & cutis, nec imbecillitate uirium, neq; continuare poſſet (nam cum dixit, Ex ſomno factus: intelligit, ut repetat) neceſſe eſt ut ſit ex plenitudine aquoſi humoris. nam pluribus qui corpus habent plenum humoribus, non prodit hic ſudor, ob illorum craßitiem. Cum ergo plenitudo hæc uel contingere poßit ex additione quotidiana, & tunc fiet ob nimium cibum ſeu potum (τροφὴ enim utrunq; ſignificat, quia ſignificat alimentum) uiſum eſt autem ſuperius, quòd facilius eſt impleri potu quàm cibo: quare oportebit illum ſubtrahere. Sed ſi non accipiat hunc cibum, repletio iam facta eſt. Et cum ex ſeroſo, ut dixi, humore ſanguini admiſto ſit, oportet euacuare corpus. facit enim retentum hoc excrementum aut febres, uelut dicebat Galenus ſecundo de Alimentis, aut hydropem aquoſam, aut urinæ fluxum: aut ſi retineatur, ex hoc obſtructis urinæ meatibus ſupra ueſicam, moriuntur.*

Par. 2. Aphor. 11.

Cap. 1. & 6. ſimul collatis.

Mihi autem contigit, ut ab initio octaui anni, dum in fine ſeptimi ad mortem laboraſſem, ut multitudo ſudoris per totum corpus ſingulis noctibus poſt ſomnum flueret. Et perſeuerauit ad annum uſque trigeſimum quartum: & tunc tranſmutata eſt copia hæc ſudoris in copiam urinæ, citra noxam, aut habitus deprauationem, cum iam ſint anni uiginti ſex. Et cauſa huius mutationis fuit exercitatio aßidua, cum iam in patria mea, quæ urbs magna eſt ualde, munus medendi profiterer. Quomodo autem multus dici poßit hoc modo in curandis morbis, maximè Indica lue, ſic excogitaui: interulas mundas ſiccasq; permutando, ac pondere examinando ſcies, quantum ſudore accreuerint. plerunque bene plena ſudore uncias duodecim æquare ſolet, adeò ut nonnunquam ex quatuor interulis ſingulis diebus colligerem in curando Indicam luem, ſupra quadraginta uncias ſudoris. Huic numero debes ſemper addere tertiam partem, quæ dum reliquum defluit, extruditur. Altera etiam uice, licet non tantùm, ſudare cogebam, ut cum eo qui nocte defluebat ad centum uncias, ſingulis diebus ſudoris æger remitteret. terminus autem eſt, quantum bene & commodè ferre poteſt: nec uigilias patitur, nec appetentia cibi minuitur, nec febris accenditur, nec uertigo eum inuadit. Quæ quatuor mala indicant, ſi unum eorum adſit, nimiam & importunam eſſe eam euacuationem. Similiter & de colore, illum ex ſiccis interulis deprehendes: ſed caue ne calce dealbentur. Eſt autem ſudor, ſi naturalis ſit, ut Galenus teſtatur, ſimilis colori urinæ. Eſt enim modicè pallidus, ut etiã decimo de Simplicibus medicamentis habetur.

14. Methodi cap. 1.

Cap. proprio.

Quomodo uerò tantus ſudor ex me profluere potuerit, indicabat hoc tertiam quandam cauſam? Non, ſed eandem: ſcilicet me, licet non ſumerem ſimpliciter pluſquam liceret alimenti, plus tamen comparatione habita ad naturalem iecoris temperiem, quæ ægra erat. Liquet ergo, quod his medicamentum non congruit: ſed ſi collectus iam ſit ſeroſus humor, qualis eſt braßica marina, quæ aquam ducit: per urinam autem prolicere multitudinem urinarum repentè, haud tutum eſt. Cur autem, Ex ſomno, adiecerit, palàm eſt, quoniam ille propriè ſecundum naturam eijcitur: non ex imbecillitate, uel labore, uel aeris calore, ſed tanquam excrementum con coctionis ſecundæ aut tertiæ.

APHORISMVS XLII.

SVdor multus, calidus uel frigidus, ſuperfluens: frigidus magis, calidus minus, ſignificat morbum.

COMMENTARIVS.

¶ *Demiror Galeni hic expoſitionẽ, cũ uelit calidum ſudorẽ ſignificare calidorum humorum multitudinẽ: frigidum aũt, frigidorum. nam frigi-*

di &

di & calidi ſudoris cauſas ſuprà retulimus. ſed
Aphor. 37. & ex primo de Morbis, quæ deſunt non pi-
Pag. 32. gebit adijcere. inquit enim: Quare quandoque calidus ſit ſudor, quandoque frigidus, hæc eſt cauſa. Calidus nanque de percalefacto malo & excuſto & attenuato & debili, & non ualde multo ſecernitur. & neceſſe eſt calidiorē ipſum ex corpore excerni. Frigidus autem de ampliore malo ſecernitur, & de eo quod reliquum eſt, & adhuc ualidum, et nondum putrefactum, neque attenuatum, neque exuſtum: & frigidior ac craſſior, ac graueolens magis prodit. Manifeſtum autem hoc ex hac re ſit. Qui frigidum ſudorem exudant, è longis morbis plerunque ægrotant, inualeſcente malo eo quod in corpore relinquitur: qui uerò calidum ſudorem excludunt, citius à morbis liberantur. Sententia igitur Hippocratis eſt manifeſta, ſudor frigidus ſignificat ſemper paruum dominium caloris ſupra materiam morbi, ſeu id contingat ob materiæ frigiditatem, quod rariſſimè contingit. nanque euiſmodi febres non ſunt ſudorificæ, ut amphimerina & continua quartana, niſi poſt coctiones, & tunc iam materia eſt ſuperata: uel ob multitudinem materiæ peccantis, quæ non poteſt uinci à calore nec febris nec naturali: & ideo ſi morbus acutus ſit, materia calida erit: & cum adeò uincatur natura, ut ſudores prodeant frigidi, igitur hoc eſt maximè letale. Quòd ſi non ſit acutus, non eſt adeò mirum, & ideo ſignificat tantum morbi longitudinem. At ſi calidus ſit, tunc multitudini humorum dominatur calor. Si igitur naturalis, ſalutis eſt ſignum: ſi autem preternaturalis, mortis. uterque modus ſignificat longitudinem, quia multam materiam indicat, licet certum ſit quòd à calore uincatur. propterea frigidi & periculoſiorem ſemper, & plerunque longiorem mor-
Par. 1. bum ſignificant. Ob id ſcriptum eſt ſexto Epidemiorum: In Cranone antiqui dolores frigidi, recentes uerò calidi. Clarum eſt autem ex his, quàm parum accuratè Galenus hos expoſuerit Aphoriſmos, cum ex clariſſima re obſcuriſſimam fecerit: & ad frigiditatem materiæ, & ad materiam non morbo coniunctam ſe transferendo, quod ei primum errorem admittenti fuit neceſſarium. Quòd uerò dixit, Superfluens: melius (indicio meo) à Fuchſio uertitur, Aſſiduè fluens, ἀεὶ ῥέον, quaſi ſemper fluens: quod per morbi decurſum fieri ſolet, intelligit magis ſignificare morbum, id eſt (ut dixi) periculo-
Aphor. 37. ſiorem & pertinaciorem. Sed uidetur Hippocrates ſermonem generalem cōtrahere fruſtra, & maximè quia dictum ſuperius eſt: Sudores frigidi cum acuta quidem febre. & ideo uideretur hic, quòd ſi ſudor non eſſet multus, nec aſſiduè flueret: quod etiamſi frigidus eſſet, poſſet non eſſe deterior calido. Reſpondeo, quod intentio Hippocratis ſeu ſenſus eſt talis: Multitudo ſudoris aſſiduè fluentis, id eſt per multos dies, magnum ſemper ſignificat morbum. nam ſignificat materiæ multitudinem, cum non poſſit eſſe decretorius, cum per multos dies fluat. Si tamen frigidus ſit, maiorem etiam morbum indicabit, quàm ſi calidus ſit. Timuit enim, quoniam dixerat ſignificare morbum magnum, ne non diſtingueremus maiorem à magno. At dices: Meritò non dicit hoc Hippocrates, quod uterq; ſignificet magnum morbum. Dico, quòd ſiluit tanquam manifeſtum. Vel ex hoc intelligitur, quòd ſcriptum eſt ſecundo Epidemiorum: Sec. 1.
Signa decretoria, quæ non decernunt, mortem aut difficilem indicationem ſignificant.

APHORISMVS XLIII.

Febres quæcunq; non intermittentes, tertia die maiores fiūt, magis periculoſæ: quocunq; autem modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificatur.

COMMENTARIVS.

¶ Cum declaraſſet ſigna prognoſtica à ſudore ſumpta, tranſit ad ſignum ſumptum à natura morbi. Omnis enim morbus aut intermittit, aut continuus eſt. Dicit ergo, Febres omnes quæ intermittunt, periculo mortis uacant: at earum quæ non intermittunt, maius eſt periculum, licet non ſit neceſſe ut ſint letales. Dubium autem eſt, an uelit omnes intermittentes periculo uacare, an ſolas tertianas. nam ſi omnes intermittentes intelligat, & quotidianæ, & duplices tertianæ, & tres ac quatuor quartanæ, ſub periculo uacantibus contexebuntur: ſi non, non uacabunt à periculo. Præterea ſolet adduci oppoſitio de quartana, cum ſcirrho lienis: quæ mortalis plerunq; eſt, maximè in ſenibus. ſed hoc eſt ratione alterius morbi, illi iuncti, non ſolius febris. Eſſet & tertius ſenſus, abſurdus omnino, ut Intermittere referatur ad Maiores fieri, uel ſolum Declinare: qui repugnat omnino his quæ uidentur. Melius autem eſt, ex primis duobus, propter emphaſim orationis, in ſecundo ſenſu intelligere. Atq; hæc eſt cauſa, febres quæ tertia die exacerbantur, bilioſæ ſunt: atque ex humore bilioſæ ſunt, ſi intermittant,

neceſſe

neceſſe eſt ut materia tota ſingulis acceſſionibus extrudatur. Quare neq; admodũ lenta erit, neq; admodum craſſa: ſic enim nõ poſſet tota expelli. Itaq; cum talis ſit, non poterit eſſe admodum diuturna: ſed febris quæ diuturna non eſt, & intermittit aliquod, cum relinquat tempus reſtaurationi, quippe cum liber calor naturalis prorſus perfectè poſſit concoquere & aſſimilare: ſecun-

Cap.8. poſt mediũ, ubi de caſu agit & bubone. do de Facultatibus naturalibus. At ſi morbus breuis ſit, & ex natura febris & corpus poſſit reſtaurari, non poterit homo mori: quare patet demonſtratio ſecundæ partis. Et ſi obijcias ex

Cap.8. primo ad Glauconem, de Adoleſcente, cuius tertiana poſt æquinoctium autumnale incœperat, & ante occaſum Pleiadum, & liberatus eſt ſub æquinoctio uerno, ut fuerit longiſſima: Reſpondeo, quòd illa tertiana, ut ibi teſtatur, non fuit intermittens, ſed continua.

Quas uerò uocet tertianas non intermittentes, Fuchſius quidem uidetur confundere continentem cum continua proportionem habente, de qua hic ſermo principaliter eſt. Galenus in-

Cap. 2. quam ſecundo de Differentijs febrium inquit: Continuarum, quæ ex flaua bile proueniunt, febrium duplex eſt ſpecies. Altera earum quæ Synochæ appellantur, quarum uniuerſum tempus in una acceſſione cõſumitur, quæ à principio uſq; ad finẽ pertingit: altera, quæ idem cũ genere nomen ſortitur. & cõtinua appellatur, quæ in pluribus proprijs ac particulatim factis acceſſionibus cõtinetur. Inde paulo pòſt habito ſermone de prima ſpecie, ſcilicet ſynocha (quaſi conti-
» nuò feruens) inquit: Continuarum autem duæ
» ſunt primæ differentiæ. nõnullæ enim ſunt, quæ
» ſingulis tertijs diebus inualeſcũt: aliæ uerò, quæ
» intermedio die alteram faciunt acceſſionẽ, hæq;
» nullum propriè obtinent peculiare nomen. Cum
» quæ tertio die inualeſcant, ego tritæophyes qua-
» ſi tertianæ naturã referentes, appellare cõſueue-
» rim. Quæ uerò media die acceſſionẽ facit, nõ uo
» co hemitritæũ: nec tamen ueto, quin ſi quis ita ue
» lit, nominare poſſit: modò tamen ut nullã febriũ
» ſpeciem, ut nunc ego facio, prætermittant. De-
» mum ſubijcit: Hæ igitur ex billioſo genere magis:
» quæ uerò ſingulo die acceſſionem faciunt, ex pi-
» tuitoſo. Eſt & tertia ſpecies febrium continua-
» rum, quæ perrarò tamen eueniunt, quæ cum
» continuæ ſint, acceſſiones habent quartanarum
» inſtar. Et ſicut duplex fit aliquando, nonnun-
» quam triplex: ita & huiuſmodi quartanarum
» genus duplex triplex ue. Inde etiam pòſt docet, quòd ſanguineæ febres, cum ſanguis putreſcit de generante ſanguine uel in flauã bilem uel atram, Cap. 9.
fiunt putridarum duo genera. Meminit & huius ſecundo de Morbis Hippocrates, in ſecunda ſpe- Pag.13.
cie febris bilioſæ: & in libro de Ratione uictus Pag.13.
in acutis, licet periodum non appoſuerit. Proponit & exempla huiuſmodi languentium continua febre, quæ alternis diebus exacerbabantur. Ignoſcendum illi eſſet, ſi res hæc rara foret: nunc pro continente una, uiginti liceat uidere huiuſmodi febres. neſcio qua ratione tam longè, rei quæ quotidie præ oculis habetur, exemplum petierit, niſi quòd adactus uerbis ſolis ſenſa auctorum non percipit, expersq; exercitationis ſit. Sed ſi quæras, an etiam de hemitritæo intelligatur: Reſpondeo, poſſe etiam intelligi, & uerum eſſe quod dicitur ab Hippocrate. quare dictum generaliter erit intelligendum de omnibus continuis, quæ tertio die inualeſcunt, ſeu per exacerbationem. & de his propriè & primò intelligit, & uocantur continuæ proportionem ſeruantes à uulgo medicorum, ſeu per nouas acceſſiones, dicunturque à Galeno hemitritæi.

APHORISMVS XLIIII.

QVibus febres longæ, his tubercula uel labores in articulis fiunt.

COMMENTARIVS.

¶ Poteſt continuari præcedenti. Cum enim finem propoſuiſſet acutarum, hic proponit longarum, uel cum illo laſſitudinem habentibus in febribus. ut ſit ſenſus: Seu præcedat laſſitudo in febribus, ſeu febris longa ſit, tubercula contingent, uel in articulis labores. Differunt tamen tubercula ab abſceſſibus, & abſceſſus etiam à laboribus: propterea præcedenti melius cohæret. Habet Græca lingua φῦμα, id eſt tuberculum: πόνος, labor: & ἀπόστασις, abſceſſus: re autem differunt, quoniam abſceſſus generalior eſt tuberculo. nam propriè de exterioribus tuberculũ dicitur, quãuis etiam in pulmone tubercula oborta dicamus. Sunt etiam tubercula minora, quàm generaliter abſceſſus: labores autem, moleſtiæ quæcunque dici poſſunt. Et eſt, cum materia ſpargitur in concauis articulorũ partibus, fit labor: cum colligitur, abſceſſus: uterq; cũ dolore. Cum uerò in carnoſa parte, & eminet, dicitur tuberculum, à ſimilitudine tuberis, quod in terra naſcitur: & exinde dicimus extuberata, quaſi in ſimilitudinẽ tuberis prominere. à φύομαι, quod eſt naſcor,

dicitur

dicitur φῦμα. Eſt & alia dubitatio, an tubercula ad articulos referri debeant, ut ſic legatur: Quibus febres longæ, in articulis tubercula aut labores fiunt. Hoc autem palàm eſt, non debere ſic legi: quoniam, ut dixi, tubercula in adenibus aut carne, non articulis fieri ſolent. Valde mirabile eſt autem, quod cum alij expoſitores ſoleant etiam errantem excuſare auctorem, Galenus non errantem accuſat ſuo more Hippocratem, dicens: Non eſſe hoc generale, ſed ut plurimum contingere: cum neque ſpeciale ſit, nec generale, ſed coniunctum ſequenti. Vt ſic debeat legi: Quibus febres longæ, ſi pluribus utãtur cibis, tubercula uel in articulis labores fiunt. At dices: Cur non ſic ſcripſit, ſed primùm tanquam abſolutè, Quibus febres longæ, his tubercula? Reſpondeo: Vt magis nos redderet attentos non ex ui morbi fieri, ſed errore ægri uel ſuorum: propterea ſubijcitur,

APHORISMVS XLV.

QVibus tubercula uel in articulis dolores poſt diuturnas febres fiunt, ij pluribus utuntur cibis.

COMMENTARIVS.

¶ ἐκ πυρετῶν μακρῶν, adeſt in Aldino codice, cum Galeni expoſitione: in alio autem non adeſt μακρῶν. ut trifariã legatur, uel ſimpliciter, ut Gadaldinus legit, neſcio ex quo codice: uel poſt febres, uel poſt diuturnas febres, quod etiã eſt iuxta Galeni mentem. Poteſt autem hic
Pa.2.Aph. 10. Aphoriſmus iungi illi, Non pura corpora quanto magis nutries, tanto magis lædes, alijsq́ duobus
6.15 ei proximis. Ex tuberculis aũt incolumiora ſunt, ac minus uerẽda, quæ extrà extuberant, & acuta ſunt faſtigiata, & æqualiter matureſcunt: non dura neq́ bifida, ſed deorſum uergentia, ſexto
Sec.2. Epidemiorum. Naſcuntur autẽ à pituita & ſanguine, cũ uulnere aut caſu collecta fuerint, libro
Pag.10. de Affectionibus. Alibi uerò repetitur Aphoriſmus. Cauſa autẽ huius eſt, quoniam cum morbus longus ſit, & ſanabilis, nõ cogitur natura eò detrudere materias, niſi ob malũ regimen: ſecus in acutis, cum materia eò ſponte obrepat.

APHORISMVS XLVI.

SI rigor incidat febre nõ deficiente, ægro iam debili, letale eſt.

COMMENTARIVS.

Com. 29. ¶ Suprà uidimus, quid hoc nomine Rigor ſignificetur: nunc uidendum eſt quomodo fiat, nec ſimpliciter, ſed apud Hippocratem ipſum. In
Pag.12. primo igitur de Morbis inquit: Rigor quidem in morbis fit, & ab externis cauſis, uentis, aqua, ſerenitate ſub dio degentibus, & alijs huiuſmodi. Fit & ab ingeſtis cibis & potibus: maximè uerò & uehementior fit, quum bilis & pituita ſanguini permiſta fuerint, aut altera ex his, aut utraq́. magis autem, ſi pituita ſola permiſta fuerit. Eſt enim pituita natura frigidiſſima, calidiſſimus autem ſanguis: frigidior etiam eſt aliquanto bilis ſanguine. Quũ igitur hi humores ambo, aut alter ſolùm permiſti cum ſanguine fuerint, ipſum congelant, non tamẽ omnino. Neq́ enim uiuere poſſet homo, ſi ſanguis frigidior ac denſior ſeipſo multis modis fieret. Frigeſcente igitur ſanguine, neceſſe eſt totum reliquum corpus perfrigerari: & ubi huiuſmodi quid factũ fuerit, Rigor appellatur. Et ſi quidem uehementior fiat rigor, fit etiam uehementior tremor. Nam dum contrahuntur uenæ ſanguine & coacto & congelato, corpus etiã contrahunt, & tremere faciũt: ſi uerò minus aliquanto coactio fiat ſanguinis, hoc rigor appellatur. Horror autem, eſt debiliſſimus rigor. Quòd autem poſt rigorem neceſſariò febris corripiat ſeu maior ſeu minor, ſic habet. Hic uides ignauiam omnium expoſitorum, à Galeno uſque ad hæc tempora: cum fieri non poſſit, ut Aphoriſmus iſte ullo modo abſque illis uerbis intelligatur. Si enim per rigorem intelligamus uehementem illum motum, qui à Galeno deſcribitur, quomodo poterit æger eſſe debilis? ualidi enim motus à ualida facultate fiũt, & motus ſecundum locum nõ poteſt fieri à cauſa morbi. Placet autem quod dicit Galenus, atque animaduertit, ſi rigor incidat, id eſt perſeueret. nam infrà ſcribitur: A' febre ardente habito, rigore Aphor.58. ſuperueniente, ſolutio. Eſt igitur ac ſi diceret: Si rigor perſeueret in febre, ut qui ſit motus quidam à congelatione ſanguinis factus nec febris deficiat, id eſt, nec tollatur nec aboleatur, letale eſt. Quod ſic demonſtratur (ſed malè à Galeno, quia aſſumit falſum, ut dixi, ſcilicet agitationem uehementem aut ualidam: nos autem loco agitationis contractionem ac refrigerationem ſubijciamus. Si rigor aſſiduè, ſcilicet quotidie, aut etiam ſæpius febrientem inuadat, nec febris minuatur, aut aliquid excernat æger, ſicq́ letalis erit morbus trifariàm: & propter motum illum contractionis ſanguinis ad cor, ac refrigerationem eius: & propter excretionem ipſam, quæ uires debilitat, tum ratione motus ipſius & conatus naturæ, ſicut in teneſmone uidemus: tum ratione eius quod educitur, ut ſexta Aphoriſmorum uidere potes: Et demũ, quia 27. Com. ſigna decretoria, quæ non decernunt, oſtendunt

iur uim

uirium imbecillitatem. Quòd ſi nihil ex rigore excernatur, dupliciter erit malum: tum quia refrigerabitur ſanguis, ut dixi, & contrahetur ad interiora: tum ſigni ratione, quia cum natura tentet, extrudere non poteſt. Accedit quod proponitur ab Hippocrate, ſcilicet febrem ſequi rigorem. eſt enim initium alterius febris. Sic uides quanta manca ſint in hac expoſitione Galeni, & aliorum eum ſequentium: tam fruſtraq; rigorem Galeni expectan: uidere in morituris, quàm Iudæi ſuum ſeruatorem.

APHORISMVS XLVII.

EXcreationes in febribus nõ intermittentibus liuidæ, cruentæ, fœtidæ & bilioſæ, omnes malæ. Et ſi bene exeunt, ſiue per alui excretionem, ſiue per urinas, bonæ: ſi uerò non aliquid eorum quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum.

COMMENTARIVS.

¶ *Tria in præſenti Aphoriſmo docet, ad prædictionem opportuna. Signum, ab eo quod excernitur à facilitate & à iuuamento, & ideo eſt memorabilis inter reliquos: et coniungitur priori, quoniam ibi docuit de actione, quòd inutilis ſit fermè ſemper: hic autem de excretione. Verùm prior ei continuatur. Febres quæcunq; non intermittentes. interpoſuit autem illos duos, propter id quod diximus in Aphoriſmo illum proximè ſequente, Tum magis decuit: quia, ut dixi, duo præcedentes hunc quem nuper expoſuimus, ſunt unus, non duo Aphoriſmi. Proponit autem quatuor genera, à quibus ſumenda ſit ratio eorum quæ excernuntur: color, & proponit liuidum pro exemplo: ſubſtantia cruenta: odor, ut ſit fœtidus: & permiſtio, ut ſit bilioſa. Vnde patet Hippocratẽ genera, non ſpecies, nec ea p[illegible] perám enumeraſſe. Hic uero impudentem errorem Galenus admittit, legens coniunctim ſecundam partem cum prima. ac ſi dicat, Excreationes liuidæ, cruentæ, &c. tametſi malæ ſint, ſi tamen bene exeant, bonæ. Quis hoc audiat ſana mente, cum tales omnes etiam ſic prodeuntes, aut ſaltem aliquæ, ſcilicet fœtidæ & liuidæ, letales ſint: Atq; ſic experientia ſemper didicimus. Præterea fuiſſet dictũ ſpeciale, cum Hippocrates generalem efficiat doctrinam, hoc modo: Quæ excernuntur, an bona ſint, trifariàm expendes ex illorum natura: mala enim ſemper mala, ſiue ſint mala à colore ſeu ſubſtantia, ſeu odore, ſeu miſtione. Ex modo quo educuntur: nam quæ facilè educuntur, ea ratione ſemper bona ſunt, contrà mala: & ex ſucceſſu, ſi ex his iuuatur æger, aut detrimentum recipit. Eodem modo exemplum de ſputo ad urinas & excrementa amplificando traducit, quod generaliter in prima & tertia parte intelligendum eſt: ueluti ſi dicamus, Excretiones alui fœtidæ, cruentæ, bilioſæ, puræ ſeu ſynceræ, liuidæ, malæ. Et ita etiam in tertia parte eam amplificationem declarat. Præterea animaduertendum eſt, in prima parte ſic ſcripſiſſe Hippocratem, ut tam ſingillatim quàm ſimul poſſet intelligi. neq; ob id poſuit duos colores aut duas ſubſtantias, ne exiſtimaremus ſingillatim intelligendum. Vt ſententia Aphoriſmi hæc ſit: Excreationes in febribus intermittentibus qualitercunq; malæ fuerint ſeu colore, ſeu odore, ſeu ſubſtantia, ſeu permiſtione, ſeu etiam aliæ excretiones, malum ſignificant. Eædem excretiones ſi facilè educantur, ea ratione bonæ ſunt omnes. Et ſi iuuant, rurſus bonæ: ſi non iuuant autem, malæ.*

Conſideranda ſunt hic alia quædam, quare dederit exemplum de excreationibus peculiare, nec dixerit euacuationes quæcunq;. Quis dubitat quòd non intellexerit etiam, cum peculiaris particula afficitur, ut in excreatione pectus, & partes in eo contentæ. nam euacuatio, quæ fit ex pectore, ad particulam unam attinet: urina autem & egeſtio ad totum corpus pertinet, & ſuper febris materiam ſignificant. Aliud quod in excreationibus, non poterat dicere niſi malum: quoniam bonæ excreationes in febre non ſunt bonum ſignum, ſicut nec urina in morbo laterali, ſed impertinentia. Specialia enim ſigna in morbis uniuerſalibus, & uniuerſalia in morbis ſpecialibus, non ſignificant bonum, neque ſalutem: ſed ſi mala ſint, ſignificare poſſunt mortem. Tertium eſt, quod quæ excernuntur, ſi non iuuant, malum ſignificant, dicit Hippocrates: non obiter, ſed profunda illa mente nos docens, quod non eſt neceſſarium ut noceant, ad hoc ut ſint mala, ſed ſufficit ut non iuuent: quoniam interim & natura fatigatur, & non excernitur quod excerni debet, aberrante natura. Ex his patet, Galenum fruſtra in Commenti initio accuſare Hippocratem, unde ſummam laudem merebatur: ipſum uerò uix quartam partem ſententiæ illius intellexiſſe. Sed cauſa fuit nimia conſcribendi celeritas, & confidentia in propria auctoritate, quæ perſæpè facit aberrare claros uiros, & ut decipiantur in ſucceſſibus rerum.

Porrò ut breuiter trãſigam modò per exemplum quæ dicta ſunt de excreatione, deducendo in

do in ſpecies adducam ea quæ in Prognoſticis Pag.5. ſcripta ſunt: Sputum in omnibus doloribus, qui circa coſtas fiunt, & pulmonem, citò & facilè expui conuenit (hoc ad modum pertinet.) Et flauum ſputo ualde miſtum apparere (hoc peculiare eſt morbo pectoris, quia bonum, & ideo huc non pertinet.) Si enim lõgè poſtea poſt principium doloris expuerit quod flauum eſt, aut fuluum, aut quod multam tuſſim inducit, & non ualde permiſtum eſt, deterius eſt (hoc partim ad primam partem, partim ad ſecundam Aphoriſmi pertinet.) Nam et flauum meracum periculoſum eſt, & album ac tenax, rotundumq́; inutile eſt (hoc ad colorem & ſubſtantiam attinet.) Malum quoq; eſt, & quod uiride eſt ualde, & quod pallidum uel ſpumoſum (hæc à colore rurſus & ſubſtantia, non enim per ſpumoſum ſaliuæ admiſtum intelligit: hoc enim ſalutis ſignum.) Si uerò ita fuerit meracum, ut etiam nigrum appareat, hoc ipſum deterius eſt quàm illa (& illud ad colorem.) Porrò quod addit, Omnia ſputa mala ſunt, quæ dolorem non ſedant: quæ uerò ſedant, omnium optima ſunt: ad tertiam partem Aphoriſmi pertinet illud, docens per hanc repetitionem contrariorum, præter ſolitum ſignum id eſſe conſtantiſſimum.

Verùm cur dixit, In febribus non intermittentibus: non ut credamus loqui de abſceſſu pectoris ſolùm, aut partium eius, ut quidã credunt. dixiſſet enim: Sed de qualicunq; materia ibidem collecta, ſeu abſceſſum faciente, ſeu non: ne fortè ex grauedine, quæ febrem continuam aſſociare non ſolet, decipiamur. In his enim quandoq; & difficilis ſcreatio, & fœtida, & mali coloris ac ſubſtantiæ, & quæ non iuuat niſi ſub fine, contingit citra ullum uitæ periculum.

APHORISMVS XLVIII.

IN febribus nõ intermittẽtibus, ſi partes exteriores frigidæ, interiores urũtur, & ſitim habeat, letale eſt.

COMMENTARIVS.

Scribitur hic Aphoriſmus alio modo, ſed non eſt omnino idem, ſeptima Aphoriſmorum: In acutis morbis frigiditas extremarũ partium, malum. loco intermittentium acutæ ponuntur: at cum ad non intermittentes, ſeu continuas ponantur tres conditiones, in acutis tantùm una, frigiditas extremitatum: manifeſtũ eſt, ſi ſermo congruus eſſe debet, oportere, ut frigiditas extremitatũ in acutis febribus tantũ ſit, quantum in alijs continuis febribus, ſi interiora urãtur, & ſitim habeat: at cũ hæc adfuerint, febris continua acuta erit: igitur utroq; modo in febre acuta, & non acuta hæc tria adeſſe ſupponuntur. Verùm non eſt hoc neceſſarium forſan. quia hic dicit, Letale: ibi Solum malum. Et in Prognoſticis: Caput Pag.5. & manus & pedes ſi frigida ſunt, malum eſt: ubi & uẽter & latera calida ſint. hoc idem eſt, quod in ſeptima Aphoriſmorũ dicitur. Sed multum intereſt, dicere partes exteriores & extremas. ideo exteriores ſignificant mortẽ, quia ubique calor retrocedit intus: non tamen in his, quibus extrema refrigerantur, quoniam ſenibus, et maximè longis hoc accidit, & tamen nonnunquam ſeruantur. Ex paucitate enim caloris naturalis, calor ad medium retrahitur, non ob ſolam uim inflãmationis. Hic ergo Aphoriſmus de morte eſt, illæ auctoritates de periculo: hic de omnibus partibus exterioribus, illæ de extremitatibus ſolis: hic de continuis omnibus, illæ de acutis ſolùm. hic ſupponit quod partes interiores urantur, & quod ſitim habeat: in illis neutrum. Verùm cum hæc adfuerint, ut iam dixi, plerunq; aut ſemper morbus acutus erit: ut prorſus ſint ſimiles, nullo modo eædem ſententiæ.

μὴ διαλείπουσι, ex ſermonis ratione uidetur omnes continuas, non ſolùm ſimpliciter continuas complecti. nam quæ coagmentatis acceſſionibus non dimittunt hominẽ, ſub hoc nomine, μὴ διαλείπουσι, dicuntur: tum ratione differentiæ nominis. Cõtinuæ enim appellantur ab Hippocrate ξυνεχέας. aliud ergo ſynochæ, aliud non intermittẽtes. Vnde apparet Galenum non rectè ſynochas definiſſe ſeruata ſcilicet uſus proprietate Hippocratis: qui (ut dictum eſt) ſub his etiam puras continuas, quas proportionẽ habere diximus, comprehendit. Itaq; & in his, & in alijs quæ plurium coniunctione unam febrem efficiunt, uerum eſt quod in Aphoriſmo dicitur.

Dubitat autem Galenus, cur addiderit, Non intermittentes, cum in nulla intermittẽtium hæc accidant. namq; dicit, Solum in pernicioſo cauſone & lipyrijs hæc iſta cõtingere uidentur: quaſi uelit lipyrias toto genere eſſe letales. Lipyria enim, ut ipſemet refert ſecũdo Prognoſticorum, Com.4. febris eſt acuta, quæ internas inflãmationes uiſcerum ſubſequi ſolet: Aetius uerò magis pro- Lib.5. cap. 80. priè eas diſtinguit. Cum enim eryſipelas eſt in uentriculo, lipyria dicitur: cum in iecore, typhodes: cum in pulmone, crymodes, ut etiã Fuchſius recitat. Sed lipyria Principis eſt huiuſmodi, 1.4. Trac. 2. cap. 50. quod ad ſymptomata attinet, nec tamen fit ab abſceſſu interiore: ſed eſt duplex. Vna à pituita, in hac non uruntur interiora: alia à bile craſſa,

pauca, profunda difficultas eſt in nomine. Miratur Galenus, quare adiecerit, Non intermittentes, cum hoc includatur: quaſi eſſet immemor, in omnibus tertianis in initio acceſsionis, & nonnunquam per plures horas interiora uri, exteriora frigere uehementer, & ſitire clamoſa ſiti, adeò ut querantur admodum tum de medicis: nec tamen febres illæ letales ſunt, imò à uitæ periculo uacant, ſi quæ aliæ. Ideo dixit, Non intermittentibus: ut intelligeremus, materiam non contineri in ulla cauitate, præcipuè in uentriculo, ubi hæc facere poteſt. Propterea melius fuiſſet quærere, quare cum dixiſſet, Interiora uruntur: adiecerit, Et ſitim habeat? uidetur hoc enim ex præcedenti ſequi. Ob id reſpondeo, Hippocratem uoluiſſe excludere febres, quæ fiunt ex materia biliosa tenui in profundo ſita. nam in his non fit ſitis, cum ſitis fiat à terreo, ut etiam ſalſus ſapor. Indicat igitur hæc ſignorum coniunctio, quam Galenus & alij medici uocant συνδρομὴν ſignorum, phlegmonem in uiſceribus, & ualde magnum & acrem.

De Medico Cap. 8.

APHORISMVS XLIX.

IN febre non intermittente, ſi labrum, uel palpebra, uel ſuperciliũ, uel oculus, uel naſus peruertatur, uel non uideat, uel non audiat, iam debili corpore, quicquid horum euenerit, iam mors proxima eſt.

COMMENTARIVS.

¶ *Et in hoc & ſequente continuat ſermonem de febribus non intermittentibus, quem etiam in tribus præcedentibus proſequutus eſt, ut fruſtra aliam cõtinuitatis rationem quærere ſit. Hæc ſententia habetur libro Prognoſticorum his uerbis: Si retorta, aut contracta, aut liuida, aut pallida palpebra, aut labium aut naſus cum aliquo ex alijs ſignis, morti proximus eſt. hic uerò explicat, de imbecillitate uirium propriè. Nam ſi hæc accidant cum febre intermittente, ex genere reſolutionis eſſe poterunt: hæc autem parum ſolet uires proſternere. Si igitur cum febre non intermittente huiuſmodi accidant, conuulſoria ſunt. At ſi uires imbecilles, tum ex natura febris, quam prauam eſſe neceſſe eſt, quæ & uires proſternat, & cõuellat partes anteriores, atque ideo neruos ex cerebro orientes, tum quia conuulſio adueniens imbecillibus uiribus breui occidit, neceſſe eſt utriſque cauſis ſignisq; iunctis mortem proximam eſſe. Atque hæc de primis quatuor ſignis. At ſi non audiat, nec uideat, hoc ad ſummam imbecillitatem facultatis animæ, quæ in cerebro eſt, pertinet: quæ non niſi ſublata iam febre hominem ſuperuiuere ſinit. priora autem ſigna quandoque cum robore uirium, ad decretorium ſignificandum pertinẽt. Vnde illud de Indicationibus: Quibus in febribus coxarum dolor, & oculorum diſtortio, aut cæcitas, aut teſtium tumores, aut mammarum eleuatio, febrem ardentem ſoluit: aut etiam ſanguinis ex naribus fluxus. Nam & illud in Coacis prædictionibus: Labium contractum alui biliosæ eruptionem ſignificat. Surditas quoque, ut ſuperius uiſum eſt, bilioſarum egeſtionum retentionem nullo malo ſigno conſequitur.*

Pag. 2. Pag. 4. Pag. 10. Aphor. 28.

APHORISMVS L.

VBi in febre non intermittente difficultas ſpirandi, & delirium acciderit, letale.

COMMENTARIVS.

¶ *Cum in præcedenti ſigna connumeraſſet à facultate cerebri ſumpta, hic etiam de eiſdem agit: ſed ſeorſum in illo, in hoc ſimul duo ſigna complectens. Eſt autem quæſitu dignum illud, & à qua facultate ſpiratio fiat, & unde ſumpſerit Hippocrates ſigna imbecillium uirium? hoc quidem uſq; nunc dilatum eſt, quod ad præcedentem pertinebat Aphoriſmum, quia ſine priore dubio diſſolui planè uix poterat. Ergo motum omnem tribuit Hippocrates cerebro medio ſpiritus, libro de Sacro morbo: igitur etiam pectori. Et quod per neruos docet in Mochlico his uerbis: Oſſa corpori ſtabilitatem & rectitudinem ac ſpeciem exhibent, nerui flexionem ac diſtentionem & contractionem. hoc idem in quarto Epidemiorum docet, & in libris de Fracturis atque articulis, dum illos cauere docet, & præciſorum damna refert. Neruos quoq; à cerebro oriri affirmat ſecundo Epidemiorum. At ibidem & in Mochlico ſeu de Oſsibus, eiſdemq; locis uolens hæc definire, docet quòd ad ſeptum tranſuerſum nerui è cerebro ueniant. par enim illud neruorum maximorum, quod ſextum eſt cerebri, quodq; ad uentriculum, ſeptum, iecur, pulmones, cor, renesq; uenit: Hippocrates tũ etiam aliud dignouit, & quòd motus eſſet à neruis, & nerui à cerebro orirentur. Similiter & ſingulare illud, quòd læſa conuulſaq; ſpinali medulla, omnia quæ inferius ſunt membra læduntur. Iuuat autem uerba adducere ipſius Hippocratis, ne quid additum uel diminutum uideatur, ex ſecundo libro Prædictionum: Medulla ſpinæ ſi ægrotarit, ſiue ex lapſu, ſiue ex alia quauis*

Pag. 5. ibi, Qui uero ad uenas. Pag. 5. In fine. Par. 4. Pag. 9.

causa,

,, cauſa, ſiue ſua ſponte, homo & cruribus impo-
,, tens fit, ut neq; ſi tangatur percipiat: & uentre
,, ac ueſica, ut circa prima tempora neq; ſtercus
,, neq; urinam egerat, niſi ad neceſsitatem. Quum
,, autem uetuſtior factus fuerit morbus, non ur-
,, gente homine, & ſtercus prodit, & urina. Itaq;
conſtat pectus ipſum moueri à ſepto tranſuerſo,
tum etiam à neruis, à medulla ſpinali exorienti-
bus. quod etiam apparet ex his quæ in libro de
Pag.22. Articulis, & in libro de Morbis ſcripſit. nimis
Pag.2. longum eſſet deſcribere ſingula. Quod uerò ne-
ceſſarium cognitu eſt, motus neceſsitatem longè
aliam eſſe quàm facultatem ipſam. Siquidem in
Pag. 2. libro de Corde inquit: Cum enim conſideraſſet
,, figuram ſolidam futuram ipſius uiſceris propter
,, ſanguinis effuſi collectionem ac concretionem,
,, deinde attractorium ipſum totum uidiſſet: folles
,, ipſi appoſuit, quemadmodum & fabri ferrarij
,, fornacibus ſolent, quo per ipſos ſpiritum appre-
,, henderet. Cuius rei ſignum eſt hoc, quod uideas
cor ex toto uentilari, aures autem illius priuatim
tum inflari, tum conſidere ac contrahi. Neceſ-
ſitas igitur motus pectoris eſt à corde, facultas
autem à cerebro: quocirca Hippocrates uſus
eſt hoc ſigno à reſpiratione ſumpto, in digno-
ſcendo an facultates illæ uitalis atque animalis
afficiantur. Dico autem reſpirationem utranq;
amplecti facultatem animalem, & rationis &
motricem. Vnde cum de motrice dictum ſit, de
ratione illud clarum eſt etiam, cum dixerit in
Pag. 2. Prognoſticis: Spiritus denſus dolorem aut in-
,, flammationem ſignificat in locis qui ſunt ſupra
,, ſeptum tranſuerſum (hoc ad motricem uim ce-
,, rebri & neruorum pertinet.) Qui uerò magnus
,, expiratur & per multum temporis interuallum,
,, delirium indicat. (hoc igitur ad rationem.) Si
,, uerò frigidus è naſo & ore expiretur (ſupple in
,, acutis) ualde iam pernicioſus eſt. (hic propo-
,, nit cauſam illius eſſe cor.) Bonam autem ſpira-
,, tionem ualde magnam uim ad ſalutem habere in
,, omnibus acutis morbis exiſtimare conuenit, qui
,, cum febribus ſunt, & in quadraginta diebus fi-
niuntur. Nam ſi uel læſa facultate motrice uel ra
tionali ualde in cerebro, uel uitali in corde, ne-
ceſſe eſt ſpirationem non eſſe bonam: igitur ſi
bona ſit, è diuerſo neceſſe eſt omnes has facul-
tates illæſas eſſe omnino, aut parum. hoc eſt
quod tantum tribuit Hippocrates ſpirationi bo-
næ atque malæ, in prædicendo de morbis. Era-
ſiſtratus autem, abnepos ex Ariſtotelis filia,
Hippocratis, pulſus rationem inuenit ſatis perfe
ctè: ſed eam Archigenes, Agatinus ac Philoti-
mus mirum in modum exornarunt: in quo nihil
habet facultas animalis imperij, ſed ſola uitalis.
At Hippocrati ſufficit, ut dixi, reſpiratio: illud
nos admonens, quod quæ in ea ad qualitatem
ſpiritus frigidi aut calidi, aut multi aut pauci uel
denſi, omnia quidem ad uitalem pertinent facul-
tatem: quæ uerò ad raritatem & ordinem, ad ra
tionalem: quæ autem ad frequentiam cum par-
uitate coniunctam, & ad labores, ut cum omo-
platæ mouentur, cum pinnæ narium, cum totum
pectus mouetur, laborãtq; lacerti inferiores, ad
imbecillitatem facultatis motricis.

Hippocrates igitur ſigna debilis corporis ac
ualidi cum quærit, ut in præcedenti Aphoriſmo,
à ſolo motu corporis, & capitis præcipuè, acci-
pit. Vnde Aphoriſmus ille non de imbecillitate
uirium, ſed corporis loquitur: quæ in illo caſu
ſufficit ad mortem ſignificandam. Eſt igitur im-
becillitas corporis eadem, quæ uirtutis motricis,
ſeu animalis. At cum de imbecillitate uirium lo-
quitur, omnes tres facultates conſiderat: atq; in
uitali reſpirationem, ut dixi, etſi totum corpus
perfrigeretur, nec recaleſcat: palàm enim eſt ca
lorem omnem noſtri corporis à corde proficiſci.
nam qui à iecore prodit, non tantus eſt, ut exte-
rius ſentiri queat. Atque hic duobus ſignis uita-
lem explorat. Animalem rurſus à ſpiratione, ut
dixi, & quod relinquitur à conſtantia rationis,
motibus corporis & ſenſibus, ut ſint quatuor
iam, & cum ſignis uitalis ſex. At naturalem fa-
cultatem nil aliud uult eſſe quàm calorem natu-
ralem, cuius cum ſint quinq; facultates ſeruiẽtes,
& tres principales, ſcilicet nutrire, augere, ge-
nerare: ſeruientes autem, appetere, attrahere,
retinere, concoquere & expellere: omnes con-
ſiderat operationes has. Sed principaliter eam
quæ concoquit, pòſt eam quæ appetit, inde quæ
expellit. nam quæ attrahit, non eſt neceſſaria,
niſi ratione operis, & rarò uitiatur: eſt igitur
principalis ratione operis. ſi enim non trahat,
non poteſt concoqui, & hac ratione eſt conſi-
deratione digna, ſed rarò eò deuenitur, quia
hoc fit per uillos, & uilli ſunt communes om-
nibus operationibus, ut etiam Fallopius credit:
& ſi non ita ſit, parum refert hoc ad rem. Quæ
uerò continet, facilè redit, facilè aboletur, ut in
una die bis ac ter abeat & redeat in eodem mem
bro uelut uentriculo. Igitur concoctricem ma-
ximè conſiderat, & eam ab excrementis pri-
mùm materiæ morbi, ut in urinis & alui excre-
mentis, pro morbis uniuerſalibus, ut ſunt febres:
& pro morbis earum partium, ut excremento-

rum alui, pro uentriculo, iecore, meſaræo, eiusq́; uenis, ſplene & inteſtinis: in urinis pro iecoris gibba, uenis omnibus quæ ſunt ultra iecur, renes atq; ueſicam: in ſputis, pro his quæ in partibus ſunt pectoris, affectibus. Secundũ ſignum ſumit ab appetendi facultate, ut etiam in Aphoriſ-
33. mo illo ſecundæ Particulæ: In quouis morbo ,, mente conſtare, ac bene ſe habere ad illa quæ ,, offeruntur, bonum: contrariũ uerò, malum. Vbi geminatio illa ab Hippocrate facta (ut dixi) ſemper uehemẽtiam ſigni indicat. Et eſt ac ſi diceret, Valde bonum & ualde malũ. Ideo dici poteſt meritò quadruplicatio. nam ſi dixiſſet ſolũ Bonum, non intelligeretur de contrario, quod eſſet malũ. Et ſimiliter ſi dixiſſet, ualde bonum: duplicaſſet uim ſignificati. Modus hic loquendi ſignificat, & quod hoc ualde bonum ſit, & contrarium ualde malum. Et in morbis pernicioſis ac peſtilentibus maximè idẽ obſeruat, ut in tertio Epidemiorum, libet autem uerba nimis congruentia propoſito adducere. inquit enim ibi: Magnum autem ma- ,, lum & hos & alios comitabatur, cibi faſtidium, ,, uelut præſcriptum eſt. nam neq; potum cum cibo ,, libenter ſumebant, ſed ualde ſine ſiti degebant. Itaq; auerſari cibos in morbis per ſe, ob humores prauos contingere poteſt, atq; ſic malum eſt: ſed tamen non ualde, cum pleriſq; id contingat. at ſi ſine ſiti ſint, hoc eſt deterrimum, cum indicet appetẽdi facultatem prorſus extinctam. Et humor enim & febris ſitim augere ſolent. Abhorrere ergo cibos, & ualde ſitire, non poteſt eſſe indicium extinctionis facultatis appetendi, quandoquidem una ſit radix appetẽdi cibum & potum. ſi igitur potum appetunt purgato corpore, ſpes eſt poſſe appetere cibum: at extincta ſitis, oſtendit facultatem eſſe ſublatam. Eſt autem id, cum nec appetunt cibum nec potum, nec oblatos recipere uolunt: & ſi cogantur, potum tandem aſſumunt: cibum autem adeò faſtidiunt, ut omnino auerſentur. Quòd ſi oblatos aſſumunt, delectanturq́; ex aſſumptione aliquorum ciborum, quos ſibi deligunt, quamuis antea non appetant, indicium eſt hoc ſolum impedimenti facultatis, non autem abolitæ ſeu defectæ. Hæc autem in pueris & infantibus, quæ ad cruditatem & appetendi defectum pertinent, peſſima ſunt: minus mala in ſenibus, quia pueri & infantes melius, imò optimè concoquere & appetere ſolent.

Pag. 8. parùm ante ægros ultimos.

14. Prima Aphoriſmorum, & in Prognoſticis, cum dixit, Aquoſæ autem urinæ in pueris peſſimæ ,, ſunt. Sic & excerni aliqua ſub coctionis fine, ,, & uim expultricem ualidam eſſe, bonum: in totum conquieſcere, uel nimis fatigari, malum eſt, præſertim in iuuenibus, in quibus hæc facultas ſolet eſſe robuſtiſsima. Hæc igitur ſunt tria ſigna, quæ ſumuntur à naturali facultate ab Hippocrate, quæ cum alijs ſex iuncta ſunt nouem. Quo demiror ualde de Galeno, qui has facultates ſeruientes ſtatuat tantum quatuor, cum ſint quinq;, & omittat ſecundam in ordine nobilitatis, cum uideat tanti æſtimari ab Hippocrate. Quòd ſi quis dicat uolẽs illũ tueri, quòd eadẽ ſit cum attractice: nihil minus. uidemus enim quoſdam, qui optimè appetunt, & glutire non poſſunt, ſicut ipſemet Galenus in Methodo narrat, de eo qui poſt multam ſitim ac magnam, conſertim hauſit quantitatem aquæ frigidæ multam. alij rurſus bibere poſſunt, & glutire, ſed auerſantur cibos omnes ac potus. Adeò uerò eſt manifeſta diſtinctio inter unam & aliam, ut non ſit dubitandum. Et ſi dicat, quod non ſit facultas, quia nõ habet opus. Imò habet, & eſt ipſum appetere. Et ſi dicat, quod non ſit operatio, ſed ſenſus, fateor quod eſt ſenſus: & uitium illius eſt ſymptoma, & cauſa eius morbus, ſicut etiam uitium in concoctione uel retentione. Et ſi dicat, quòd illæ facultates ſunt communes toti corpori, hæc ſoli uentriculo: & ideo deſcripſit facultates ſolum communes toti corpori, & hæ ſunt tantum quatuor: Dico quòd hæc facultas, licet ſit euidentior in uentriculo, eſt etiam in toto corpore: nec minus communis aut neceſſaria, quàm attrahendi uel retinendi. Et hoc ipſemet fatetur primo de Symptomatum cauſis. Ex quo ſæpe adducor in opinionem, quod hic uir non tantus eſſet, quantum illum exiſtimauit poſteritas, & quod integras paginas ex alijs auctoribus tranſcripſerit in ſuos libros ſine aliqua examinatione, ſine aliquo iudicio. imò nec ipſe id fecerit, ſed per anagnoſtas fieri curauerit. quod palàm eſt feciſſe in libris illis de Dogmate Hippocratis & Platonis, in libris de Pulſibus, in Anatomia: in quibus ſanè longè plura corrupit, quàm utiliter addiderit. Nanq; quomodo potuiſſet eum latere hæc facultas, ſi Hippocratis dicta toties, ſi rationem ipſam penſitaſſet? Hæc non dixi, illius inuidens gloriæ: ſed ut quorundam pertinaciæ obſtem, qui malunt res ipſas periclitari, quàm unius auctoris, quem ſæpe etiam non intelligunt, paucula uerba, forſitan etiam uitio uetuſtatis, uel alia cauſa deprauata. Nam quod etiam de ui diſcernente ac ſeparante adducit ab Auerroe, ut ſic eſſent ſex, non probo: & fuit ambitio potius quædam

Pag. 5.

Lib. 7. c. 8.

Cap. 7.

dam Auerrois, quàm utile inuentum. eſt enim quæſtio de ſolo nomine. nam trahendo ſolùm quod utile eſt, ſeparatur utile ab inutili, & ita concoquendo ſemper fit maior ſeparatio. nam naturalis calor partem utilem concoquit, inutilem autem præternaturalis: ideo quanto diutius in coctione proceditur, tanto partes illæ ſubſtantia fiunt diſſimiliores. quæ autem diſſimilia ſunt, ſponte ſeparantur: ſicut quæ ſimilia, in unum coguntur, ut non ſit opus hac uirtute diſcernente, cuius neq; ſigna languentis neq; cauſæ neq; cura apponuntur ab Hippocrate. at uirtutis iſtius appetendi ubiq; ſunt manifeſta opera, ſigna cauſæq;, ſi uitietur & cura non ſolùm ab Hippocrate, ſed etiam ab ipſo Galeno, cæteriſq; omnibus medicis.

Nunc ergo his uiſis, ſententiam Aphoriſmi, quæ iam perſpicua erit, breuiter exponamus. neq; enim quæ diximus, declarando operam inutilem præſtitiſſe opinamur. Dicit igitur, δύσπνοια cum habeat duo ſignificata, generale & proprium: generale eſt, cum aliqua ſpirandi non naturalis differentia ſupponitur, quæ eſt [Par. 2.] multiplex, ut habetur ſexto Epidemiorum: Spiritus parui, denſi, magni rari, parui rari, magni denſi: extrà magni, intus parui: intus magni, extrà parui: alius extendens, alius urgens: dupla intro reuocatio, uelut ſuper inſpirantibus calidus, frigidus. [3. de Diff. ſpirandi, capite 3.] Et ſunt decem. Galenus uerò, ut ſolet, multis uerbis non rem expedit. Dictum eſt autem de his ſuo loco. Dupla reuocatio eſt, ut in flentibus. bis enim aut ſæpius intrò reuocant ſpiritum: qui uerò extrà magni ſunt, intus parui, ſunt morientium. magna enim extenſione pectoris paruum hauriũt ſpiritum. At quæ propriè difficultas ſpirandi dicitur, adhuc duo habet ſignificata: proprium, & eſt cùm quis uidetur non poſſe trahere ſpiritum: generalior eſt, quæ δύσπνοια & ἄσθμα, id eſt anhelitus creber (qualis his qui cum labore montem celeriter aſcenderunt. coguntur enim anhelare multùm, etſi non patiantur in reſpirãdo difficultatẽ) & ὀρθόπνοια, cum quis non poteſt niſi recta ceruice ſpirare. atq; hæc ſimiliter duplex eſt: alia è genere crebræ ſpirationis, alia impeditæ. Differunt crebra & impedita, quòd in crebra homo non timet ita ſtatim mori: ſed in impedita uidetur ſibi mors impendere, quia non in operatione, ſed in defectu ſentit noxam: in aſthmate autẽ, in operatione. Videndũ eſt igitur de qua difficultate ſpirandi intelligat Hippocrates. & palàm eſt quòd non de illa intelligit, quæ ſolùm ab ægro dignoſcitur, cũ iam delirare ipſum præſupponat, ſed ea quæ à medico. At cum dixit, in febre non intermittente, & in delyrio: uult difficultatem ſpirandi uel in cauſa eſſe delyrij, ut in abſceſſu ſepti tranſuerſi: uel ſaltem iunctam, & uocatur Birſen ab Arabibus: aut delyrium difficultatis ſpirandi ob obliuionẽ, cum ſit motus uoluntarius, ut in omnibus cerebri abſceſſibus: quare res ad abſceſſus cerebri et ſepti tranſuerſi deducitur. Et tertiò, cum in peſtilentibus febribus plerunq; poſt longas uigilias iam adeò uitiatũ eſt cerebrum uel membra ſpiritus, & maximè pulmo, ut æger ſuffocari uideatur. Liquet aũt, quòd hæc omnia letalia ſunt. hoc autẽ ultimũ non ſolùm letale eſt, ſed etiã letaliſſimum. Sufficeret autem ſpirandi difficultas, ſi non ex deſtillatione prouenire poſſet: quare delyrium addidit.

APHORISMVS LI.

IN febribus abſceſſus qui ad primas iudicationes non ſoluuntur, longitudinem morbi ſignificant.

COMMENTARIVS.

¶ Cum ſcripſiſſet ſigna letalia, adortus ſigna mala, ut longitudinis, magnitudinis, ac taliũ: & ſigna etiã bona, ut ſalutis: aut quod in melius mutari debeat morbus, et perſeuerat uſq; in finẽ: neq; enim eſt ullus Aphoriſmus uel de morbo letali, uel de curatione, ſed ſolùm de ſignis bonis aut malis, aut pathognomicis. Quare non eſt ut laborem de continuatione in ſingulis, quamuis etiam ſinguli propriam habeant ad præcedentem continuationem: ſed ut etiam aliquid lectori relinquam, omiſſurus ſum eas, tum præſertim, ne nimis extendam hæc Cõmentaria: & quod in Galeno & Braſauolo damno, id etiã uitiũ ego alios accuſando ſubeam. Ergo ut ad rem redeam, hunc Aphoriſmũ Galenus cum dixit adeò eſſe facilẽ, ut interpretatione nõ indigeat, & nec Hippocrate dignus uideatur: clarum eſt omnino nõ intellexiſſe. Ideo iſti adeò Galeno addicti conſiderẽt, quàm frequẽter, & in minimis cæcutiat: et quod deterius eſt, Hippocratẽ perperàm accuſet. Sententia igitur ardua eſt, ſenſuſq; illius eſt: Cũ in febribus abſceſſus fiunt in prima iudicatione, nec ſoluunt, ſignificant longitudinem morbi. Poteſt enim habere tria ſignificata. Primum, ut superueniens abſceſſus primæ iudicationi non ſoluat febrem. Secundum, ut ſit abſceſſus cum febre iam, & diſrumpatur, nec ſoluat febrem: & hoc eſt minus ueriſimile. Tertium, ut liberetur ab aſceſſu: & hoc etiã ualde minus ueriſimile. Rationes non adduco, ob longitudinem nimiam uitandam:

quo magis demiror, quomodo cum tot interpretationibus Galenus potuerit dicere, eſſe per ſe clarum, quod eſt obſcuriſſimum. Ratio igitur eſt, ſi in febre ſuperueniat abſceſſus, qui non iudicet ad primam iudicationem, cum dies indicatorij fi-
Sec. 3. ante ægros. ant proceſſu temporis rariores, ut in primo Epidemiorũ habetur, dum ſic connumerat illos: Eſt
» autem primus indicatorius ex circuitibus diebus
» paribus indicãtibus, quartus dies, deinde ſextuſ-
» decimus, decimuſquartus, decimuſoctauus, uige-
» ſimus, uigeſimuſquartus, uigeſimus octauus, tri-
» geſimus, trigeſimuſquartus, quadrageſimus, ſexa
» geſimus, octuageſimus & centeſimuſuigeſimus.
36. Et ſuprà etiã in Aphoriſmo. Alia cauſa eſt, quod cum fiunt indicationes per abſceſſus, ſignum eſt contumaciæ materiæ, ut ipſe Galenus teſtatur
Cap. 2. 3. ſecundo de Criſi. Si ergo non finitur febris, non tota materia in abſceſſum detrudi potuit: relicta eſt ergo pars contumacior. ſi igitur materia quæ in abſceſſu eſt', non poterat aliter euinci, quanto minus illa quæ non potuit ob contumaciam eò detrudi: atque ita morbus erit longiſſimus. Huiuſmodi exempla plura habes in primo
In fine. Prædictionum.

APHORISMVS LII.

QVicunq; in febribus uel alijs morbis ex uoluntate illachrymant, nihil abſurdum: qui uerò non ex uoluntate, abſurdius.

COMMENTARIVS.

¶ Hic rurſus Galenus uult emendare Hippocratem, quòd dixerit abſurdius comparatiuè, ſine poſitiuo: deinde corrigit excuſando, nõ fuiſſe errorem Hippocratis, ſed librarij mendum, & ita uult ut legatur Abſurdũ. Quæ lectio et emendatio & modus loquendi eſt abſurdus & inuſitatus: ſed debet legi, ut iacet. comparatiuũ enim poſitiuo ſuccedẽs auget: ſed negatio poſitiui eſt minus quàm poſitiuum, & ſignificat leuem affectionem. ut, Ille non eſt eruditus, alter eſt eruditior: id eſt, Non eruditus, ſed aliquanto magis eruditus, quàm ſi nihil prorſus ſciret. Erubeſco uices Galeni, qui cum de Grammatica libros conſcripſerit, grammaticiq; inſignis filius fuerit, in his friuolis adeò hallucinetur. Quid hoc eſt aliud, q̃ ut uoluerit declarare lachrymas eſſe ſignum, uel neutrum & indifferens, cum ſunt cum cauſa & ſine cauſa, etiam non multum malum. Habet & aliud comparatiuum ſine poſitiuo, quo à poſitiuo differt, ut poſſit ſignificare & comprehendere ſuperlatiuum, adeò ut multis ſine cauſa lachrymæ profluentes exiguum malum ſignificẽt: quibuſdam etiam mortem præſentem. Vxori enim meæ Luciæ Bandarenæ, cum ex fluxu obierit ſeu diarrhœa, fluxere ubertim lachrymæ per tres horas ante obitum. In quarto Epidemiorum ſcribitur ſic: Qui quidem uolentes Pag. 9.
lachrymantur, non malum eſt: quibus autem inuitis lachrymæ profluunt, malum. Et rurſus in Par. 2.
ſexto: Lachrymæ in acutis malè habentibus, «
ultroneæ bonæ: inuoluntariæ uerò defluentes, «
malæ. Hic uoluntarias bonas eſſe dicit, quia ſignum ſunt metus & cognitionis, & cerebrum purgant, indicantq; non ualde eſſe exſiccatum: at in hoc Aphoriſmo & quarto Epidemiorum, ſufficit ei non malas dixiſſe: quia hæc quæ ſignificantur ac præſtantur, parua ſunt. At dices: In libro Prognoſticorum uult, quòd in- Pag. 2.
uoluntariæ lachrymæ ſint etiam exitiales. Dico quòd in acutis ibi loquitur, hic generaliter. propterea dixit Abſurdius, ut poſſet extendi uſque ad letale. Ita tamen intelligendum eſt, ut non ſit ante iudicium in ardente febre. nam tunc ſi nullum ſit prauum ſignum decretorij, & per fluxum ſanguinis narium indicia ſunt: ut primo Epidemiorum habetur. Porrò cur Pag. 7. ſeu conſt. 3. pagina 3.
lachrymæ inuoluntariæ profluant, nec illud ab imbecillitate continentis facultatis, bene dictum, ſi quidem ibi eas eſſe oporteret iam prius. Verùm cum celebrum non ſit uериſimile eſſe humidum, indicium eſt ardentis uaporis ad illud tranſmiſſi, & colliquantis cerebri humidum: cum uerò facta eſt lachryma, uix contineri poteſt. ut apparet in pueris uerberatis, flere erubeſcentibus. nam & in illis præ dolore calidus uapor è corde aſcendit, qui in humido cerebro facilè excutit lachrymas: ita ex corde & ad lachrymas, & ad Venerem, & ad impetum iræ, & pudoris & timoris principium & ſubſtantia emanat.

APHORISMVS LIII.

QVibus in febribus circa dentes quidam lentores naſcuntur, his uehementes fiunt febres.

COMMENTARIVS.

¶ Scribitur & hic Aphoriſmus poſt præcedentem, quarto Epidemiorum, ut hic. ſed à Galeno redditur cauſa, non tamen clara. Si enim hoc Pag. 9
eſt propter caloris uehementiã, cur nõ omnes febres uehemẽtes hoc faciũt? neq; diſtinxit, an futuras tales præiudicaret: non igitur ob caliditatẽ hoc ſignum apparet, cum nondum caliditas tan-

ta in

ea in illo fuerit, aut iam præteritas: atq; ita erit ſignum, ut aliàs dixi, ἀναμνηστικόν. Itaq; hoc ſignum & ob uehementiam caloris febrilis &, materiæ lentorem eximium, & redundantibus uaporibus ad ſuperiora, ut cum ſoleant afficere linguam, maius eſt, etiam ſi dentes attigerint. itaque & præteritarum & futurarum exacerbationum huiuſmodi ſignum uehementiæ eſt, ſed diuerſa ratione. In his autem receſſu temporis dentes ſicci fieri ſolent. Sed & quod addidit in quarto Epidemiorum: Et hiare fixis oculis, malum. Quaſi indicet, dentes, quod uerum eſt, contrahere eum lentorem ob hiatum. qui enim aperto ore dormiunt, hos contrahunt: febres autem ualidæ cogunt hiare ob uehementem calorem, quia efflatur. ita triplici cauſa fient hi lentores: & calore febrili ualido, & uaporibus feruentibus per os delatis, & ab aere exteriore hiante ore.

APHORISMVS LIIII.

QVibus plurimum ſiccæ tuſſes leuiter iritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum ſiti infeſtantur.

COMMENTARIVS.

Par.2. ¶ Hic Aphoriſmus recitatur ſexto Epidemiorum, hoc modo: Tuſſes ſiccæ parùm iritantes à febre ardente, non pro ratione ſiticuloſæ: neq; linguæ torrefactæ, non feritate, ſed ſpiritu. In hoc loco docet id plus, quod neq; linguæ ſiccæ fiunt, ea enim ratione qua humectantur ut non ſitiant, etiam non torrentur linguæ. Sed cur dixit, Leuiter iritantes? quia ualidæ tuſſes poſſunt accendere febres, & concalefacere pectus ob uehementem motum. Sed cur adijcit, Non feritate, ſed ſpiritu? Quia, ut bene ibi Galenus exponit (qui utinam hos Aphoriſmos tam appoſitè declaraſſet, ut Epidemia, nos excuſaſſet ab hoc labore) quoniam ſunt quædam tuſſes ſiccæ malignæ ſeu ferinæ, quæ ſitim non extinguunt, ut in tabidis & eryſipelate pulmonis: ſiue ex empyemate, ſiue ex aliquo ulcere ſeu praua deſtillatione: ſed oportet ut ſit tuſsis, quæ ſolùm à ſpiritu excitatur, non ſit autē ferina. Vt autem ſciamus eam dignoſcere, ſubijcit: "Conſtat id inde. cum enim loquuntur aut hiant, tunc tuſsiunt: cum uerò non, minimè. hoc autem in febribus ex laſsitudinibus obortis maximè contingit." Declarat quæ ſint tuſſes à ſpiritu excitatæ, & dicit: Illæ ſunt, quæ cum quis loquitur aut ore hiat, excitantur: aliter, ſi homo clauſum teneat os, non infeſtant. Et dicit quòd tales febres plerunque è laſsitudinibus ſunt excitatæ, quod Galenus experientia deprehendiſſe affirmat. Cauſa uerò huius eſt, quod ex tali tuſsi trahitur aliquid pituitæ ad locum, ex quo humectatur lingua & os uentriculi. Sed hæc reſponſio Galeni eſt ualde languida. nam primùm, cur ex modico potu id non magis fit? Deinde cur accipit Hippocrates tuſsim ſiccam, non humidam potius? Demùm cur adiecit: Hoc autem in febribus ex laſsitudinibus obortis maximè? Propterea dico, quòd hoc eſt ex natura febris, & attractione etiam aeris frigidi frequenti, quæ fit ex tuſsi. Tales enim febres obortæ ex laſsitudinibus, iunctæ ſunt cuidam leui deſtillationi, quæ uenas ingrediens, magna ex parte cohibet tuſsim. Cæterùm hoc dictum eſt ab Hippocrate, quoniam meminerat ſcripſiſſe ſe in libro de Ratione uictus in acutis, Pag.15. quòd febris ardens primi generis uehementem habet ſitim: non ita ſecundi generis, cum qua plerunque tuſsicula illa aſſociari ſolet. Memineris autem, quòd in ſexto Epidemiorum ſcribitur: Par.7. Quòd tales febres plerunque ad articulos decumbunt, ſi cum leui tuſsi iunctæ ſint.

APHORISMVS LV.

EX bubonibus febres omnes malæ, præter diarias.

COMMENTARIVS.

¶ Hac in parte Fuchſius adeò appoſitè exponit, ut nihil melius: utinam ſemper ſic, & nos ab hoc labore, & ſeipſum uindicaſſet. Sed rara apud illum auis, & melior tamen rara quàm nulla. Ex ſexto igitur Epidemiorum hic Par.2. Aphoriſmus declaratur, dum Hippocrates hæc dicit: "Abſceſſus, uelut glandularum tumores, ſignum quidem ſunt earum partium, quæ germina habent: ſed & aliarum, maximè uerò circa uiſcera." maligni autem hi ſunt. Sed & ſuo more addidit, quæ ab Hippocrate non dicuntur: credo ut quis dicere poſsit ſecurè, nihil in tota Aphoriſmorum expoſitione ſani dixiſſe. nam ſi nihil addidiſſet, hoc dici non poterat uerè. In ſumma, demonſtratio eſt hæc, & non qualem proponit Galenus. Externi bubones non poſſunt ob diſtantiam à corde febres producere alias, quàm diarias. Ergo ſi producunt, non ſunt puri abſceſſus externi, ſed germina internorum: at interni abſceſſus ſi in uiſceribus ſint, letales ſunt: ſi non, ſunt profundi, & periculum eſt ne antequam matureſcant, penetrent intus, & occidant.

cidant. Sicut periјt frater egregiј Iuriſconſulti, amici noſtri, Angeli Crucei, ex medicorum imperitia, & inſcitia interpretationis huius Apho-Par.3. riſmi. Nam ut iubet Albucaſis, debent tales abſceſſus ſcindi ante maturitatem: quia cum febris eſſet continua, erat profundus, dicit Albucaſis: Si abſceſſus ſit profundus, & excideris ante maturitatem, non poterit intus penetrare: & licet ſanatio ſit difficilior, maior tamen eſt utilitas iacturæ. Quòd ſi abſceſſus ſit externus omnino, nec profundus, & febris ad eum putrida, erit peſtilens, aut ex lue Indica, ideo malignus.

Quod docet Galenus loqui Hippocratem de ſuccedenti febre, aut ſimul aduenіente, uerum eſt, neceſſariumq́ſcitu. Atq; utinam tam etiam admonuiſſet de hoc, quòd febres iſtiuſmodi diariæ dicuntur, non ob hoc quòd una tantùm die durent (hoc enim raró accidit) ſed durant pluribus diebus una alteri ſuccedente. Verùm à natura febris, cuius proprium eſt habere urinas coctas, pulſum æqualem, ſine rigore ac tremore, uehementiq́ agitatione ulla incipere, ſine dolore capitis ac ſiti ualida, & ſine oris amaritudine: finiri cum rorida humectatione, laſſitudine carere. Calor quoq; ſuauis eſt, & contractio pulſus non celer neq; crebritas, adeſt ſola magnitudo, & diſtentionis celeritas, aſcenditq́ continuè ad ſuum ſtatum ſine anfractibus ac re-Cap.7. ciprocationibus, ut ex Galeno primo de Diffe-Cap.5. rentiјs febrium habetur. Docet autem differentiam febris Ephemeræ ex bubonibus à febre putrida. nam in utraque putredo eſt origo febris: ſed in Ephemera ſolus calor ad cor peruenit, non uapor, in putrida autem etiam uapor.

APHORISMVS LVI.

FEbricitanti ſudor ſuperueniens, febre non deficiente, malũ. prorogatur enim morbus, & multam ſignificat humidam ſubſtantiam.

COMMENTARIVS.

¶ Dictum eſt in ſuperioribus generaliter, quòd ſigna decretoria quæ non decernunt, mortem aut difficilem indicationem ſignificant, ex Par.1. ſecundo Epidemiorum. Et ſuprà, ſudor multus, ,, calidus aut frigidus: frigidus magis, calidus mi-Aphor. 41. nus ſignificat morbum. Sed liberemus prius Hippocratem à Galeni accuſationeq́, qui cum dicat oportuiſſe ſequi illum Aphoriſmum, non adducit differentiã inter hunc & illũ. nam hic loquitur de ſudore in comparatione ad morbum, ibi autem ut diſtinctionem multi frigidi à multo calido declaret. At hic, cum, ut dictum eſt, intendat docere, ſigna quæ mediocria ſunt, aut bona aut pathognomica: ibi uerò cum egiſſet de ſudore frigido, qui ut plurimùm pernicioſus eſt: manifeſtum eſt nec hunc Aphoriſmum illum ſequi potuiſſe, nec Galenum ordinem procedendi Hippocratis animaduertiſſe. Videamus igitur in quo hic Aphoriſmus differat ab illo ſuprà adducto, quantum ad eam partem in qua loquitur de ſudore calido. Et clarum eſt, quod ibi loquitur ſolùm de ſubſtantia ſudoris copioſa, hic uerò de natura temporis in quo ſuperuenit. Et conſtruitur ratio ſic (aliter enim plenè illius interpretationem docere non liceret:) Sudor qui non ſoluit morbum, non eſt criticus: & decretoria quæ non decernunt, mortem aut difficilem oſtendunt indicationem: igitur ſudor qui aduenit non deficiente febre, aut mortem, aut difficilem oſtendit indicationem. At cum loquatur in morbis ſanabilibus, ſignificabit ſolùm morbi difficilem indicationem, non mortem. Non præſupponit ergo, eſſe multum, quia primò id dictum eſt ſuperius in alio Aphoriſmo: & quia ſignificaret magnum morbum. hoc autem non præſupponit, & ita patet qualiter à ſuperiore Aphoriſmo differat.

Relinquũtur modò tres dubitationes. Prima, cur ſpecialiter repetat, quod generaliter alibi ſcriptum eſt. Secunda eſt de ſudore indicatiuo: tertia, quare addiderit, illud ſignificare multam humidam ſubſtantiam. Dico ergo ad primam, quòd propter duo id addit: quia tametſi omnia ſigna decretoria cum non decernunt, difficilem oſtendant indicationem, illud tamen magis in ſudore contingit. quod ſi particulatim effluat, malus ſit: ſi per totum corpus, debilitat ægrum. Nam in ſudore duo ſunt neceſſaria, quod generetur & emittatur: in aliјs, utpote uomitu, ſeceſſu, ſanguine narium, ut emittatur ſolùm. Præterea ob id quod addiderit ſignificare multã ſubſtantiam, quod non conuenit aliјs purgationibus. Quòd hoc non ſit commenticium, apparet. nam alia ſigna decretoria, quæ non decernunt per ſe, non ſignificant niſi morbi longitudinem, hoc autem illam etiam abundantiam humidæ materiæ: & ideo dicit malum, cum in aliјs ſolùm difficilẽ indicationem. Quare uerò ſignificetur copia multæ materiæ humidæ, eſt cauſa: quia quæ expelluntur, aut concocta ſunt, & hoc non (nam febris deficeret) uel ob conſuetudinem naturalem, ut urina & egeſtio: id non contingit de ſudore, cum ſit res præter naturam, aut quia irritat acuitate: nec hoc in ſudore, cum ſit

in uenis

in uenis, & uictus à natura: ergo relinquitur, ut expellatur ob multitudinem. Et quia fit ex ſubſtantia tenui, ideo ſignificat abundantiam humidæ materiæ, id eſt liquidæ non potẽtia. nam plerunque biloſa erit. Ad reliquam dubitationem reſpondeo, quòd illa doctrina Galeni de ſignis indicatiuis, poſita tertio de Criſi, quã adeò Cap. 3. & 4. in princ. extollit, non eſt ad mentem Hippocratis: qui cum numerauerit quadraginta duos ægros in 8. Languẽs tertio Epidem. ex ul. primo & tertio Epidemiorum, ne unum quidem inuenies, cui fuerit criſis per ſudorem indicata, & pòſt morbus finitus per ſudorem. nam Anaxion etſi ſudauit in uigeſima, & liberatus eſt in trigeſimaquarta per eundem, non fuit tamen prior ſudor indicatiuus ſecundi, ſed criſis imperfecta, ex qua ceſſauit etiam febris prorſus. 10. Lãguẽs, ibidem. Et ſimiliter Nicodemus, etſi ſudauit in uigeſima, & liberatus eſt in uigeſimaquarta per eundem: non tamen prior fuit indicatiuus, ſed criticus imperfectus. ſubijcit enim Hippocrates: Viſus eſt ſibi liber à febre eſſe. Et etiam eſſet contra Hippocratem hic, quia non ſignificaſſet morbi longitudinem, cum ſit ſanatus quatuor Vide 7. cõtrad. 2. poſt dies. Ideo doctrina illa Galeni de indicata criſi, quod ad euacuationis ſimilitudinem tota falſa. Imò ex omnibus illis ægris, qui ibi numerantur, omnes fermè alio modo iudicati ſunt, quàm fuerit ſignum in die indicatiua. Vt ſi in die indicatiua fluxit ſanguis è naribus, liberatus eſt languens per fluxum alui: & ſi in die indicatiua fluxit aluus, liberatus eſt per ſudorem, & ita de alijs. ſed pleriſque nihil effluxit in die indicatiua. Memento etiam quod in morituris hic Aphoriſmus de longitudine morbi ueritatem non habet, nec loquitur de his Hippocrates. nam ſi morituri ſint, abundantia multæ humidæ materiæ, quã dicit ſignificare, facit ut citò pereant. 1. Lang. Sic primo Epidemiorum non ſolùm Philiſcus, qui frigidum ſudauit in ſexta ſudorem, ipſa die 2. Lang. mortuus eſt: & Silenus, qui in ſexta & octaua, & ipſe frigidum ſudauit ſudorem, in unde- 8. Lang. cima mortuus eſt: ſed etiam Eraſinus, qui calido ſudore ſudauit, in quinta tamen obijt.

APHORISMVS LVII.

QVi à conuulſione aut diſtentione neruorum tenetur, febre ſuperueniente, liberatur.

COMMENTARIVS.

¶ Quomodo intelligenda ſint uerba conuulſionis atque diſtentionis, & in quo differant apud Hippocratem, & quantum in eis Galenus interpretando deliquerit, in ſexto libro docebimus. Superius quoq; declarauimus, febrem conuulſioni melius eſſe ut ſuperueniat, quàm conuulſionem febri, & cur. Aphor. 37. In libro de Decretorio hic idem Aphoriſmus deſcribitur, & cum 2. Aph. 26. In fine. conuerſo, ſcilicet quod conuulſio adueniens febri, illam ſoluit intra tertium diem. Sed hoc non tam generale eſt: ſed intelligitur ſolùm de febre, quæ nuper hominem inuaſerit: hic uerò Aphoriſmus generalis eſt. etenim ſi febris conuulſioni aut diſtentioni ſuperuenit, & ſignum eſt protruſam eſſe materiam extra cerebrum in conuulſione, & extra neruos in diſtentione, & ob febrem incaleſcunt hæc eadem membra, & materia cruda cõcoquitur, & eius pars tenuior digeritur: quamobrem tot modis neceſſarium eſt conuulſionem illam ſeu diſtentionem finiri. Apparet autem, quòd cum uterque morbus per ſe letalis ſit ualde, & ualde acutus, cum excitet febrem, mutationem facere in melius. neque enim minores morbos excitare ſolent, qui maximi ſunt, præcipuè contrarios, niſi natura duce. Quæ uerò Galenus dubitat de diſtentione, an ſub conuulſione contineatur, & Braſauolus ac Fuchſius, & inaniter, diſtorquentur: omnia proueniunt ex ignoratione eorum quæ à nobis dicta ſunt in Aphoriſmo illo ſextæ Particulæ: quæ repetere non decet, ne bis eadem dicamus, præſertim hic.

APHORISMVS LVIII.

A febre ardente habito, rigore ſuperueniente, fit ſolutio.

COMMENTARIVS.

¶ Rigor, eſt perfrictio dolorifica, cum quadam totius corporis agitatione atque concuſſione. hæc, inquam, de Rigore morboſo, libro Cap. 6. de Rigore habet Galenus. quòd ſi magnus ſit, non ſolùm concutitur homo, ſed etiam uibratio fit. Et in ſecundo de Symptomatum cauſis in- Cap. 2. quit: Qualis motus palpitatio eſt, paucus, tardus, rarus: talis eſt rigor, numeroſus, celer, & creber: ſed non omnino præter naturam totus eſt rigor, uerùm ut tremor, imò ſi uera fateri uolumus, eſt motus expultricis facultatis totus. Nam principium, ex quo oritur cauſa, eſt præter naturam. Dij boni quæ uerba, tanto uiro indigna? quamuis imperitis magna, qui quod non intelligunt, magis admirantur, forſan uidebuntur. Quomodo expultrix facultas lacertos mouet? non'ne hoc opus animalis? At alibi dicit: Subſequuntur excretiones, uomitus, ſudores. Pulchra Dialectica: Sudores & uomi-

tus

tus ſunt excretiones, quæ ſequuntur rigorem: ergo rigor fit ab ea ui quæ eas mouet excretiones. An uigintiquatuor ſcripſit libros de Demonſtratione, ut ſic argumentaretur? Indignor ſanè, cum lego librum de Rigore, ubi dum quæro unde fiat rigor? mihi obijcit Attaleum, Praxagoram, Aſclepiadem, Philotimum, Eraſiſtratum, quos perſequitur. Non illud ego quæro, ſiue delyrarint, ſiue rectè dixerint: requiro quid ſit rigor? quomodoúe fiat? An timuiſti ne haberes quod ſcriberes, ſi non nugas illorum & argumenta, quibus illas confutares adijceres? Nimis eſt rerum explicandarum, adeò ut timeam, ne ſi his quæ mihi in mentem ueniunt, non aliàs dictis uelim ſatisfacere, ex quacunq; re liber ingens conſurgat. Quid plura? tandem unde fieret rigor, non auſus eſt docere, quippe qui non poſſet. nolebat enim tremorem uehementis rigoris partem eſſe: quoniam tremorem dixerat iam non fieri, niſi ob imbecillitatem uirium: rigor autem fit etiam ualidiſſimis cum uiribus. Sed ſi tantum horrebat fateri tremorem (quod tamen falſum 6.Aph. 25. *eſſe docebimus) fieri à ualidis etiam uiribus, quid prohibebat, ne tremorem non eſſe rigoris partem negaret, ſed tamen à rigore oriri? At dicetis: In idem tu uitium incidis, reprehendendo Galenum. Non: nam ego id ago, ne ſeducti lectores autoritate uiri, quod nunc uitium maximè regnat, ueritatem inquirere negligant. Neq; enim ego, quot errores admiſerit Auicenna, quibus in rebus Paulus defecerit, quæ Aetius abſurda dixerit, quæ Raſis, Celſus, aut ſi quid peccauerint Manardus, Braſauola, Fuchſius, proſequor: ſed potius, ſi quid bene ab illis inuentum eſt, ut eorum, his noſtris lucubrationibus aſcribo. Satis gnarus, ſi Galeni autoritas homines non ſegnes ad inquiſitionem ueritatis reddiderit, omnia quæ dixerimus lecturos, & an uera ſint conſideraturos: ego autẽ nil plus poſtulo quam audiri et legi. legi etiam Galeni ſcripta, deinde ſeu ad rationem ſeu ad mentem Hippocratis, ſeu ad experimentum examen reducatur (quæ tria ſunt, quibus Ariſtoteles dixit poſſe confirmari opinionẽ) iudicium non refugio. At dicent: Ariſtoteles opiniones antiquorum refellit, Galenus illum ſecutus eſt. Si ideo exemplo egit, ſatis pulchrè Ariſtotelem intellexit. nam Ariſtoteles ſolùm de principijs maximarum rerum hoc egit, non in ſpecialibus ſingulorum tractationibus. Veluti quot Mundi? an unum & immobile? quot principia? quid anima? At cum de ſenſu, & de memoria, de terra, aqua, de equis, de oſſibus tractat, uix unum uerbum tangit, perſæpe nullum. At ut primum erat maximè neceſſarium & decens, ita hoc fuiſſet turpe atq; ridiculum. Opiniones enim de rerum principijs abditæ & multæ, & quod maius eſt, probabiles omnes, adeò ut & nunc, quanquam ab Ariſtotele iugulatæ, & amiſſi libri, nihilominus reuiuiſcant. Sed iam ad propoſitum redeamus. Vnde fiat rigor, Galenus non niſi obſcurè dixit, ſcilicet fieri caloris naturalis impetuoſa latione. Sed quid hoc melius erat, ut dixiſſet, quod fit in febriente, quod in initio febris, atque huiuſmodi: quæ etiam geruli dicere ſciunt. Quæro ego, quomodo ex his fiat? non enim muſculi ſic mouentur. Sed neq; uerum eſt, ab impetuoſa latione fieri hunc motum. nam nec cum expanditur calor, nec cum ſudor eijcitur, cum tamen tunc maximo impetu calor ſe foras exerat. Inquit: Tremor unius partis eſt rigor totius. Ne hoc quidem ſemper uerum eſt: uidi enim etiam tremulos toto corpore. At dicit: Rigor eſt cum frigore, & totius corporis: tremor ſine frigore, & partibus etiam aliquando conuenit. attamen & præ frigore quidam tremunt. Sed uocet illum rigorem, quãdo hoc ſatis ſit, quod tremor conueniat partibus, rigor nunquã, ad diſtinguendum. Hoc quæro ego, cur rigeant à frigore & in febribus, ſic ut concutiantur atq; uibrentur? Nam & illud quod rigor ſemper cũ frigore ſit, forſan non omnino uerũ. Tandem cõcludit, quod rigor fit accedente calore ad externa, ac quaſi erũpente è carceribus, inde reſiliente, ac rurſus denuò extra cũ uapore & ad mẽbra ſenſilia, ut fiat dolorifica illa affectio, & inæqualis perfractio. Verba certè tanto indigna, ut dixi, non philoſopho, ſed medico. Sed timuit, ne ſi uera fateretur, ipſis ſuis præceptis comprehenderetur. nam uapor ille, quod dicere nunquam uoluit, pungit ipſos muſculos, atq; neruulos uexat, cogitq; illos ſe contrahere inuitos, ut in his qui acu punguntur, concutereq; corpus. Sed omittamus Galenum. Nunc Hippocrates quarto de Morbis inquit:* Pag.13. *Aquoſus humor craſſo commiſtus, dum uolutatur circa oſſa & neruos, rigorem creat. incaleſcens enim craſſus humor, tenui affligẽti miſcetur. Porrò uideamus quid dicat in primo de Morbis:* Pag.12. *« Frigeſcente ſanguine, neceſſe eſt & reliquum totum corpus perfrigerari. Et ubi huiuſmodi quid factum fuerit, rigor appellatur. Et ſiquidem uehemens fiat rigor, uehementior etiam fiet tremor. nam dum contrahuntur uenæ, ſanguine coacto & congelato, corpus etiã contrahunt, & tremere faciunt. Si uerò minus ali-*

quanto

quanto ſanguinis coactio fiat, hic rigor appella-
tur. Horror aũt dicitur, debiliſſimus rigor. Hunc
Com. 18. librum ipſe Galenus tertio de Articulis, & in ini
tio primi libri de Natura humana, Hippocrati tri
buit: cum palàm fateatur Hippocrates, tremorẽ
rigoris uehementis eſſe partẽ & affectionẽ. Iam
ergo ad Aphoriſmi expoſitionẽ ueniamus: Rigo
res fiunt, inquit Galenus, flaua bile ſparſa ſuper
membra ſenſus: unde bile eiecta è uenis, ſoluitur
febris. Atq; id uerũ eſt: ſed quippiam amplius uo-
lunt Hippocrates, criſim ſcilicet ſignificari. Nam
6. Lang. Cleanactidi, primo Epidemiorum, rigor ſuperue-
niens octuageſima die ſudore cũ multo, ſoluit fe-
brem erroneam, non ardentẽ. Grauida quoq; illa
Lang. 13. trium menſium, & ipſa in primo Epidemiorum,
ſoluta eſt à febre uehementi per criſim in quar-
tadecima, licet rigor apparuerit in undecima:
nec tamen tunc ſolutus eſt morbus, ſed, ut dixi,
Pag. 4. triduo pòſt. Et rurſus in quarto: Qui in ſutrina
decumbebat, iudicatus eſt in ſeptima cũ rigore.
Pag. 7. Quæ etiam in Bullagore, nõ iudicata eſt ante ri-
gorem. Sed nec rigor ſolùm, ſed horror ſignũ eſt,
ſed non adeò certũ, iudicationis, ut in Nicodemo
in Abderis: qui cũ horruiſſet in uigeſima, ſolutus
eſt à febre in uigeſimaquarta per ſudorem, ut ter
Cõſt. 3. 10. tio Epidemiorũ. Et uirgo in Lariſſa, quæ cum in-
& 12. Lang. horruiſſet in ſexta, iudicata eſt eadem die per
ſudorem, ex ardente febre libera facta. Hoc eſt
quod dixit in libro de Iudicatione: In febre ar-
dente ſi inſuper aduenias rigor, exudare ſolet:
In febre ardente, rigore ſuperueniente fit ſolu-
tio. Hæc enim una eſt cauſa generalis in rigore
& horrore, quod cum fiant ex biliosa & acuta
materia ſparſa ſuper membra ſenſus ac motus,
ſignificant iudicationem futurã, ex qua ſoluitur
febris ardens: nõ quòd ſoluatur ex pauca illa ma-
teria, quæ fecit rigorem, ut credit Galenus, ſed
quoniam ſignum eſt iudicationis. Eſt aũt ſignum
iudicationis, quoniã cum in uenis antea contine-
retur, & iam incipiat expelli: igitur iam ſeparata
eſt tota, quia non expellitur ante ſeparationem:
& ideo concocta, quia non ſeparatur ante con-
coctionem: quare cum ſit cõcocta & ſeparata,
& iam incipiat expelli, igitur ſubſequetur cri-
ſis, per quam deſinet febris ardens. Et hic eſt
modus familiaris demonſtrandi Hippocratis, &
ſua Dialectica. Cum uerò repetierit rigor, & fe-
bris eſt ardens, ſeparatio facta non eſt, & ideo
exitiale eſt: ut in muliere, quæ decumbebat in
12. Languẽte, ex primis. Mendacium foro, tertio Epidemiorum, quæ bis
in undecima riguit, & ſemel in tertiadecima, &
mortua eſt die ſequenti. Vnde etiam illud: In ocu
lorum diſtortione cũ febre & laſſitudine rigor
pernicioſus. primo Prædictionum. Rigor enim Pag. 35
hic fit ex læſione neruorum, non ſecretione. Si
ergo eſſet, quia ſpargeretur humor faciens mor
bum extra uenas, eſſet ſemper & ſtatim & ſi-
ne alia indicatione, ſalutis & cauſa & ſignum
certum: at non eſt: non eſt igitur euacuatio hu-
moris, facientis morbum extra uenas, ſed indi-
cium futuræ euacuationis.

APHORISMVS LIX.

TErtiana exquiſita ſeptenis cir-
cuitibus, quod lõgiſsimum eſt,
iudicatur.

COMMENTARIVS.

¶ Tria nos uoluit ſcire ex hoc Aphoriſmo
Hippocrates: Primùm, dies intermittentium pe-
nes circuitum debere numerari, ſeu acceſſiones.
Sicut enim continuarum, quæ à flaua bile pura
pendent, ultimus terminus eſt ſeptimus dies, ita
& intermittentium. Quam ſententiam etiam in Pag. 8.
Prognoſticis ſecutus eſt, dum dixit: Fit autem "
& quartanarum febriũ conſtitutio ex eiuſmodi "
ordine. Secũdum eſt, quòd febres quæcunq; poſ- "
ſunt citra ſuũ ultimum terminum finiri, ut tertia
na, in quatuor aut quinq; acceſſionibus, non autẽ
octo, nonẽ, niſi error in cura acciderit. Tertium,
quòd ſicut humores habent in febribus ſuos cir
cuitus, ita etiam habent in numero eorũdem ter-
minum: ut tertiana, ſi ex pura bile ſit, redit de
tertio in tertium diem, & terminatur in ſeptem
circuitibus. Quotidiana, ſi ex pura fiat pituita,
redit ſingulo die, & terminatur ſexaginta die-
bus. Quartana autem, ſi ex pura fiat melancho-
lia, redit ſingulo quarto die, & finitur in centum
uiginti circuitibus. Et ideo rectè dixit Princeps Trac. 2.
Prima quarti, quòd durat per annum. ductis Cap. 62.
enim centum uiginti circuitibus per tria, & eſt
numerus dierũ circuitus, ſcilicet qui continet ac-
ceſſionem, & interuallũ fiunt dies trecenti &
ſexaginta, qui penè annum implent. Eſt enim
annus dierum trecentorum ſexaginta quinque,
cum quadrante non integro: ut in Supplemen-
to Ephemeridum docuimus. Eſt etiam tertium,
quod conſequitur ad hæc: & eſt, quòd acceſ-
ſio tertianæ puræ durat per horas duodecim,
quotidianæ autem decemocto, & quartanæ
uigintiqua-
tuor, cuius
cauſa tabel-
lam à late-
re deſcripſi.

	Tert.	Quot.	Quar.
Acceſ. hor.	12.	18.	24.
Period. die.	7.	60.	120.
Circ. altern.		Quotid.	Quart.

Nec eſt ut exigas alium ſenſum,

tanquam
tamq; etiam de tertianis, quæ in eo termino
non finiuntur, loquatur Hippocrates. quantum-
cunque enim uera eſſent, de his non agit Hippo-
crates hic: nec omnia uera omni loco conueniũt.
Porrò exquiſitæ tertianæ ſigna ſunt, ut habe-
Cap.3. tur ſecundo de Differentijs febrium, & primo
Cap.5. ad Glauconem: Rigor, qualis ſi ab acubus pun-
geretur, citra ſenſum frigoris uehementem, pul-
ſus minimè inæqualis inter putridas, maior ta-
men ac celerior, maximè iuxta ſtatum: calor
acris ualde. Sitis, amaritudo oris, uomitus bilis,
dolor capitis, hoc quartum ſignum in pleriſque,
non omnibus: acceſſio non ultra duodecim ho-
ras, ſæpe minor: ſudor in fine: pura tranquillitas
magis quàm in alijs omnibus putridis, urinæ te-
nues, & magis coloratæ. Nonum eſt ex circun
ſtantibus iuuentus, bilioſa temperatura, æſtas
& calida, & multarum tertianarum euentus,
& cauſæ bilem augentes, quæ præceſſerunt.
Non tamen ille omnia connumerat, quod uix
unquam facit. Cauſam ergo quod in his circui-
tibus finiatur, aliam Galenus, aliam alij: nulli
quicquam ad propoſitum ſanè, ſed ut aliquid di-
cere uiderentur. Nam Galenus ait, quoniã con-
tinua ex bile exquiſita eodẽ numero acceſſionũ
finitur. Ridiculum, ignotum per ignotius. nec eſt
cauſa hæc, ſed exemplũ. Recentiores, quoniam
eſt tenuis. Sit ſanè, hoc poteſt eſſe cauſa manife-
ſta breuitatis acceſſionũ, nõ totius circuitus mor
bi. Propterea, ô amice, arduum eſt docere quæ
neſcias. Dico ergo, quod materia tota cuiuſuis
morbi, qui ſanari poſſit, & rectè curetur in om-
nibus, eſt tota præparata ab initio (& in hoc
Cap.ult. aberrat Galenus ſecũdo de Differentijs febriũ,
qui ſcribit, ſingulis diebus uniuſcuiuſq; febris ma
teriam generari exẽplo abſceſſuum: ſed non eſt
locus hic demonſtrandi tantã abſurditatem, cum
præter cætera, ſi quis non comederet, neceſſe
eſſet febres omnes finiri ſtatim.) cũ ergo bilis ſic
præparata ſit, non poteſt propter continuitatem
putredinis, quæ fit, & tenuitatẽ ſubſtantiæ dif-
ferri ſucceſſio plusquàm per dies illos: aliter opor
teret eam eſſe craſſam. nã unius acceſſionis ma-
teria ab alia præcedẽtis accẽditur: quare neceſſe
eſt ut uel tranſmutetur, uel expellatur, uel ſuccen
datur in eo tempore, cum actio naturalis caloris
nunquam ceſſet. Et ideo omnes intermittentes
uerè ſunt continuæ. Calor enim ſemper putridus
aut factus eſt, aut ſuccẽditur. Ideo hoc bene di-
xit Galenus, in omnibus his quandam ſordiciem
relinqui in pulſibus interualli tempore: ſed hæc
eſt minima, ut dixi, in tertianis exquiſitis.

APHORISMVS LX.

QVibus in febribus aures ob-
ſurduerunt, ſanguis ex nari-
bus fluens, aut aluus turbata, ſoluit
morbum.

COMMENTARIVS.

¶ Viſum eſt Galeno, quòd ſuperior Apho- 28.
riſmus, cuius eſt initium, Quibus bilioſæ deie-
ctiones: ſit pars huius. nam ibi proponit, quòd
ſurditas ſoluitur deiectionibus bilioſis: hic iiſdẽ,
tum ſanguine è naribus fluente. quod ſi ita eſt,
uidetur Hippocrates fuiſſe immemor eorũ quæ
antè ſcripſerat. ſed non eſt ita, ibi enim recur-
ſum docet ſcilicet, quòd bilioſis deiectionibus
ceſſantibus, ſurditas aduenit: aduenientibus illis,
ſoluitur. Et ita oſtendit uiciſſitudinem cauſarum:
propterea neq; addit, In febribus, ut hic. At ue-
rò hic docet modos quibus ſurditas, quæ cum fe-
bre aduenit, ſoluatur. Nam cum ſurditas ex ob-
ſtructione & frigiditate adueniat, ut in ſenibus
& crapulæ deditis: febris uerò morbus ſit cali-
dus & ſiccus: ſurditas quæ ex ea prouenit, fit à
cauſa cum febre coniuncta, non à febre. Igitur
cum cauſæ febrium continuarum plerunq; ſint
bilis aut ſanguis, ut Galenus docet ſecundo de
Differẽtijs febrium: par eſt, ut uel turbata aluo, Cap.2.
& bile eiecta, aut ſanguinis effluxione per na-
res, morbus ſoluatur. Sed obijcies, quia in De- Pag.4.
cretorio plures adducit cauſas dicens: Quibus "
in febribus aures obſurduerunt, his non ſoluta "
febre inſanire neceſſe eſt. ſoluit autem ſanguis ex "
naribus erumpens, aut aluus bilioſa egerens, aut "
dyſenteria accedens, aut genuum dolor. Dice- "
mus itaq; per aluum turbatam & dyſenteriam
& diarrhœam comprehendi. At coxarum do-
lor imperfectam indicationem facit: non igno-
rantibus nobis, quod quæcũq; ex optima indica
tione ſoluuntur, etiam per huiuſmodi poſſint. at
non contrà. Manifeſtum erat, ſi ſurditas per
ſanguinis è naribus fluxum, aut alui turbationem
ſolui poterat, poſſe etiam per decubitum ad in-
fernas partes ſeu in contrariam finiri. quod ergo
ille locus explicatum habet, hic ob breuitatem
implicitè docuit.

APHORISMVS LXI.

FEbricitantem niſi diebus impa-
ribus febris reliquerit, ſolet re-
cidiuare.

COMMENTARIVS.

¶ Scribitur hic Aphoriſmus & in ſecundo
Epidemiorum, & maiore cum emphaſi hoc mo- Pag.5.
do: Si non die impari febris dimittat, recidiuare "
neceſſe

neceſſe eſt. Ob id neſcio cur Galenus audeat ne
gare illum eſſe Hippocratis. Durum hoc illi ui-
Pag.9. ſum eſt, quoniã in Pronogſticis hæc habet: Qui
,, bus febres ceſſant ſine ſignis ſolutionis, neque in
diebus indicatorijs, his expectandum eſt eas re-
Pag.8. uerſuras eſſe: cum antea iam declaraſſet inter iu
dicatorios plures pares numerari, inter quos de-
cimumquartum, uigeſimum & trigeſimumquar
tum, quadrageſimum, ſexageſimum. eadem ſen-
Pag.5. tentia repetitur in Coacis prædictionibus, et cla
Pag.3. rius ibidem, ſed antè: Quibuſcunq; deſinunt fe-
,, bres non in dieb. indicatorijs, his recidiuæ fiunt.
Atq; ſic mallet Galenus legi Aphoriſmũ, ut pro
Imparibus, Indicatorijs ſubſtitueretur. Addunt
exempla ex ipſo Hippocrate ægrorũ, qui in quar
ta, in quartadecima, uigeſima, uigeſimaquarta, et
36. alijs diebus paribus, de quibus etiam ſuprà par-
tim egimus, perfectè ſunt iudicati, & experimen
ta quæ quotidie uidentur. Propterea quibuſdam
applauſit Philothei expoſitio, quòd cum hic lo-
quatur de acutis ualde, qui intra ſeptimam diem
finiuntur, & neq; ſeptimus neq; quintus aut ter-
tius, quos ſuprà laudauit, pares ſint, conſtat im-
pares omnes dies ad ſeptimum uſq; criticos eſſe.
igitur quod de imparibus dixit, de criticis dictũ
eſſe quiſq; credat. Sed neque hic, neq; in Coacis
prædictionibus acutorum meminit: nedum ut de
ualde acutis, qui ſoli intra ſeptimam diem termi-
nari ſolent, uerbum habuit. Præterea nec id ue-
Lang.6. ex ultimis Tertij Epi. rũ erit ſemper, cum, ut diximus, Pericles in quar
ta ſit liberatus: ſubiecitq; Hippocrates, Nec re-
uerſus eſt morbus. Reſpondeo ergo, quòd Hippo
crates hic loquitur de febribus, quæ relinquunt
abſque iudicatione. cui enim dubium eſſe poteſt,
quin, ſi uoluiſſet ſcribere de iudicatione, Quæ
paribus in diebus iudicantur, ſolent recidiuare.
Vel dicas, quod cum docuerit iudicationes fieri
in acceſſionum diebus, & acceſſiones pares ſunt
letalium morborum, ut uiſum eſt, oportet iudi-
cationes in paribus diebus nõ eſſe bonas: ſed ſpe
ctare ad reuerſionem. Et ſi obijcias de quartade
cima et uigeſima, quòd Hippocrates uult hos dies
eſſe impares ratione acceſſionum: ita quòd quar
tuſdecimus dies eſt tertiadecima acceſſio, & ui-
geſimus decimanona. Sed uſq; ad ſeptimam diem
acceſſionis, & diei idem eſt numerus. Et hæc eſt
cauſa quod dies indicatorij uſq; ad quartumdeci-
mum diem numerantur per integras ſeptenarias,
& pòſt non: quoniam in ſecunda ſeptenaria ſunt
ſex acceſſiones tantũ, & ſeptem dies: & in ter-
tia ſeptenaria ſex acceſſiones, et ſex dies. Et hæc
fuit ratio Hippocratis profundiſſima.

APHORISMVS LXII.

QVibus in febribus morbus regius ante ſeptimum diem accidit, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Regius morbus, ſeu auriginoſus, uel icterus, uel arquatus à Latinis, duplex eſt: flauus ſeu niger, cum totum corpus eo colore inficitur. Atq; primus à fellis ueſica flauaq; bile, ſecundus à liene & nigra bile fit. Manifeſtum eſt autem, quòd ut diximus in libro de Gemmis & coloribus, uel horum miſtione, uel flaua aliquantulum exuſta, uel nigra non exquiſitè exuſta medij multi colores generantur, medij uiridis, cæruleus, amethyſtinus, alijq; illis proximi. Verùm ut flauus frequentiſſimus eſt, & rarus niger: ita medij colores exquiſiti, rariſſimi propter raritatem miſtionis ubiq;: at medij inæquales, frequentiores ipſo nigro. Cauſa raritatis nigri, eſt paucitas illius humoris in cõparationem ad flauam bilem: magnitudo uiſceris, ſcilicet lienis, & uiarum quæ à iecore ad illum tendunt, & earum quæ à liene in uentriculum. Fit uterq; morbus una ex tribus cauſis: uel quoniam nimis iuſto plus generatur de huiuſmodi humore: uel quia genitus non ſeparatur: uel quia ſeparatus non poteſt emitti, ideo retinetur in ſanguine ipſo, & tranſmittitur ad cutim quaſi membrũ debilius, illamq; inficit. Primumq; ac magis oculos, & maximè interiores angulos, quòd ad eam partem uenæ ſatis magnæ et in exteriore parte ueniant: inde quòd pars illa candida ſit ac nitens, in qua maximè quiſq; color deprehẽditur: iiſdem fermè rationibus ungues, inde totus uultus, & circa oculos, magis prope naſum & in fronte, ubi cutis tenuior eſt, unde etiã in pectore: minimè autem in malis ipſis, quoniam uenæ magis eminent, & nulla caro ſubiecta impedit ſanguinem. Sed malè agitur, cum malæ etiam aurigine detinentur. Cauſæ igitur quòd copioſior bilis generetur, duæ ſunt: internæ et externæ. Internæ duæ ſunt, inflammatio pro abſceſſu calido: tuncq; eſt pernicioſiſſimum ſignũ, quia cauſa pernicioſa eſt per ſe abſceſſus iecoris: & inflammatio pro intemperie calida & ſicca, & fit morbus tunc quaſi familiaris aliquãdo. Et huiuſmodi uiri ſunt crudeles, iracũdi, perfidi. Et plerunq; coniungitur eis diſpoſitio flatuoſa, & ſunt acres & impigri. Et color tyrannorum plerunq; talis eſt. nam ipſi etſi natura non ſint tales; tales euadunt ob cogitationes. nam cogitatio excurit humores, & humores excuſti ferinas generãt cogitationes. Et ſunt ſimiles leonibus ac ſerpenti

bus. Externæ tres ſunt, uenenatorum ictus, ut echidnarum, et ſunt uiperæ toto genere exitiales. Et mirũ eſt, quod perſæpe in ictu oculi, icti ab his cõtrahunt talem colorem, adeò celeriter ſanguis immutatur. Et ideo etiam quòd euadant, integrè non ſanantur. Alij uerò ex potu ueneni mortiferi: ſed in his non totum corpus æqualiter afficitur, ſed diuerſis maculis inficitur, luteis pleriſq; ſed & nigris & cæruleis ac fuſcis, maximè in dorſo: quod etiam contingit in peſtilentibus febribus. Cumq; alicui poſt cibum morſus in uentriculo ſentitur, & aluus uel uomitus mouetur, & color intra ſex horas fit auriginoſus, et (ut dixi) maculoſus, ſcias quod ebibit uenenum letiferum. Et ſi ſtatim hoc accidat, & frigent extrema, morietur omnino. Si uerò appareat color poſtquam incaluerit, iam habet rationem iudicij, & ſupereſt ſpes ſalutis, ſi bene regatur. Et hæc eſt ſecunda cauſa. Tertia eſt, ex potu malarum Pag.11. aquarum, ut Hippocrates de phaſianis ait libro de Aere, aquis ac locis: & cibi corrupti, & ſatietas, et uigiliæ ac curæ. Corrũpitur enim habitus biſariam: & ad calidum & ſiccum, & fiunt arquati: & ad frigidum & humidum, & fiunt cacechici. et eſt deterior corruptio: et peſſima eſt, cum utroq; modo afficiuntur, et eſt habitus mortuorum. habent enim fermè omnes colorem illũ flauum, & carnem tumidam, & corpus inflatũ, maximè uentrem. Sunt ergo quinq; modi. Cum uerò non ſeparatur bilis à ſanguine, contingit tribus modis: uel quia non coquitur, & ideo nõ ſeparatur & tranſmittitur celeriter ad cutim, ut natura ſe exoneret. uel quia ueſica fellis eſt nimis imbecillis, & non trahit: uel quia eſt nimis plena, aut parua. Si uerò ſeparetur, & non tranſmittatur, cõtingit duobus modis: uel ut nõ trãſmittatur ex iecore ad ueſicã fellis, uel ut ex ueſica fellis non tranſmittatur ad inteſtina. Et uterq; horum modorũ eſt duplex, ut à duplici cauſa, uel ab obſtructione, uel à duricie locorum, maximè iecoris: ut ſint quatuor modi, & in uniuerſum duodecim, quorum magnam partem Gale- Cap.7. nus quinto de Locis deſcribit.

His uiſis, afferamus demõſtrationẽ dicti Hippocratis, ut illũ planè intelligamus. Morbus regius aut fit per criſim, aut per inflammationẽ: in febribus, per criſim bonam ante ſeptimã diem fieri nõ poteſt, nec ex inflammatione unquam. hoc enim per ſe notũ eſt: igitur ante ſeptimam ſemper malus erit. Quòd ante ſeptimã diem non poſſit eſſe per bonam criſim, patet, quia eſt tranſmutatio: & uiſum eſt in omni tranſmutatione materiã eſſe contumacem, tertio de Criſi. Cap.3. Sunt enim abſceſſus et decubitus propria morbis lõgis ac difficilibus: ſed materia huiuſmodi intra ſeptimum diem concoqui nõ poteſt: igitur talia fiunt ex oppreſſione naturæ: & ideo mala ſunt, ſi ante ſeptimum diem fiant.

Ex his patet ſolutio primæ obiectionis. Hippocrates enim quarto de Victu in acutis inquit: Pag.20. "In febre biliosa ante ſeptimum diem cum rigore morbus regius accedens, febrẽ ſoluit: uerùm ſine rigore ſi accedat extra temporis occaſiones, exitialis eſt." Ibi Galenus negat eſſe hoc uerum: ſed quomodo, nõ intelligo. nam Hippocrates ibi intelligit ardentes febres, quibus rigor ſuperueniens, ut antea dictum eſt, ſoluit morbum: & cum Aphor. 52. ſubſequatur arquatus, ſignum eſt materiam morbi ea acceſſione depulſam ad cutim. Igitur duplici modo cauſa eſt ſolutionis febris, & duplex eſt ſignum in idem coincidens. Quòd ſi dicas, ergo non malũ, ut hic in Aphoriſmo. Reſpondeo, quod ex dictis apparet conciliatio. nam hoc modo eſt malum, quia ſignificat materiam eſſe multam aut acrem, quæ naturã irritauit: in comparatione tamen ad præcedentem febrem eſt bonum, quia febris materia ad cutim protruſa eſt, & febris ceſſauit. In Aphoriſmo igitur hoc loquitur de ſigno: at in libro de Victu in acutis, de effectu.

Auerroes quoq; Quarto ſuorũ collectaneo- Cap.43. rum ſugillat Hippocratẽ, ſed certè modeſtiſſimè, dicens: quòd in ſua regione ſæpe euenit icterus in quinta die, & ceſſat febris. & quod hæc eſt ſententia etiã medicorũ Perſarũ, & maioris Indiæ, & Entalis. Et quod illud Hippocratis eſt uerum in regione ſua, quæ eſt frigidior: ſed quod nõ eſt abſurdum, ut id quod accidit in ſeptima, in regione temperata cõtingat, eodẽ modo in quinta in regiõe calida. Et Braſauolus dicit uidiſſe morbos regios, qui finiebãt febrem ante ſeptimã diẽ: ſed quòd nõ erant uerè regij morbi. Dico ut prius, quòd Hippocrates nõ dicit hoc, ſed ſolũ quod eſt malũ: quia melius fuiſſet expectari coctionẽ. non tamen negat quin febris poſſit hoc modo finiri, aut alleuiari. Sed dices: Quid ergo lucrabor ex hoc dicto ab Hippocrate ſic interpretato, ut tu interpretaris? Multum equidẽ. nam ſi febris non minuitur, erit in maximo uitæ diſcrimine: ſin etiam minuatur & abſcedat, diu manebit cum illo malo habitu morbi regij. Ex quo ſi non omnino diligenter ſe cuſtodiat, in tabem uel hydropem trãſire poſſet, quia materia eſt cõtumax ac cruda. Quòd ſi poſt coctiones adueniſſet, ab utroq; periculo eſſemus immunes.

Plinius

Lib.16. cap.12. Plinius quoque carpit Hippocratem dicens, multos uiſos eſſe, quibus morbus hic ante ſeptimum aduenit diem, & tamen ſanati ſunt. Cui, ut Auerroi, reſpondendum eſt. non enim hoc negat Hippocrates. Et ſi negare uoluiſſet, dixiſſet letale, aut ſaltem ualde malum. dixit malum, quia malum ex ſe eſt ſignum hoc, licet per accidens ſolui poßit febris. Ob hæc igitur ſcripſit Hippocrates in libro de Iudicijs: Pag.4. In febribus ardentibus ſi » accedat morbus regius, & ſingultus quinto die, » letale eſt. Hic enim cum admittatur error à natura in maiore morbo, ſcilicet febre ardente, & conſequatur prauum ſymptoma, ſignificatur læſio maxima iecoris, & inflammatio, & mors.

Pag.20. Ipſe uerò in libro de Internis affectiomb. meminit quatuor generum morbi regij. Primũ, quod fit ex pura bile flaua tempore æſtatis, maximè in quo caput præcipuè affligitur, & urina tingitur, & fiunt quaſi eſcaræ ſub capillis, ſeu ſquammæ: & fit cum febre, rigore, dolore capitis: & ieiunus magis torquetur, & color eſt ut corticis mali punici. flauus, uireſcẽs. Et interficit in quatuordecim diebus. Secundum fit à melancholia cruda plerunq; in hyeme, & fit ex ebrietate & frigore, & corpus eſt ſubdurum ac liuidum, febris cum rigore illum detinet, pruritum patitur, & uenarum tumorẽ: letalis eſt non minus præcedenti, ſed ſerius occidit. Tertius eſt popularis, qui fit à repletione: & fit cũ febre lenta & exigua. paruoq; rigore, colos cutis ut in primo, ſed pallidior, dolor adeſt capitis, minus letalis eſt: prioribus longe, imò ſatis facilè ſanatur. Quartũ fit à pituita planè: plerunq; hyemis tempore, omnia pituita abundant, eſtq; omnium mitißimum. Hic Hippocrates de primo ac ſecũdo genere intelligit: ſed non ut per ſe oboriuntur. Dicemus etiam de his paulo pòſt. Aphor.64.

APHORISMVS LXIII.

QVibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres ſoluuntur.

COMMENTARIVS.

Pag.4. ¶ In Decretorio inquit: Quibus febribus ri» gor accedit, febris ſoluitur. nec poſſumus dicere quòd intelligat de ardente, paulo antea. ſcripſe» rat enim, A` febre ardente habito rigore ſuper» ueniente fit ſolutio. Hoc igitur idem intelligit ibi, quod hic: & nõ de frigore, ut Braſauolus tranſtulit, repugnante litera Græca. Quid autem ſit Aphor.46. rigor, & quomodo fiat, ſuperius uiſum eſt. Galenus & pleriq; expoſitores hic toto cœlo aberrant. Vnde torquentur & circa quotidianas & circa hemitritæos & duplices tertianas extenſas, & generaliter omnes febres quæ non peruenire ſinunt hominẽ ad interuallum. Et caligãt in clarißima luce, parumq; abeſt ut ſuo more non damnent Hippocratem. Afferamus demõſtrationem, & facilè omnia diſcutiẽtur. Quibuſcunq; febricitantibus rigores quotidie fiunt, ijs quotidie materia extra uenas detruditur: ſed materia detruſa extra uenas, cum nõ habeat cum qua iuncta ſit, neceſſariò abſumitur: ea abſumpta finitur illa febris. non enim poteſt accidens eſſe ſine ſuo ſubiecto. igitur ubi rigor fiet quotidie, quotidie ſoluitur illa febris, non omnis febris: utpote in hemitritæo remanebit ſua continua, in duplici tertiana quæ præoccupauit tempus.

Sed dubitaret aliquis, in extenſa tertiana, etſi ſoluatur febris, nõ tamen quotidie, ſed altera die. quædam enim uſq; ad tertiam producuntur. Reſpondeo, quòd Hippocrates obuiam it huic dubitationi, dicẽdo Rigores. hi enim, ut declaratũ eſt, cum ſint motus ualidi, non fiunt niſi ex materia leui, igitur in una die finitur acceßio. Quartana enim quæ longißimam habet acceßionem, parũ habet rigoris, & potius frigus, & tamen fermè ſemper finitur in una die.

Iterum dices: Quædam continuæ ab initio incipiunt cum rigore, ut de Philini uxore primo Epidemiorum. perſeuerauit enim febris eadem Lang.4. uſq; ad uigeſimam diem, in qua mortua eſt. Huic obuiam it Hippocrates, dicens Quotidie: quod enim quotidie contingit, non contingit ſemel tantum. ideo clara eſt reſponſio.

At dices: Quid ſuperlucror ex hac doctrina? Reſpondeo, duo docet nos Hippocrates. primũ, quod quamuis uideantur permanere illæ febres, tum quæ aduenit cum rigore. finitur. Secundum, quod ubi affuerit febris cũ rigore, et non finitur, neceſſe eſt unam continuam eſſe coniunctam. nã tametſi duæ eſſent tertianæ, aliquantulũ intermitterent: & forſan etiam tres. Eſt autem è genere præcedentis, ſi quis bene animaduertat. in illo non malum ſimpliciter, ſed malum ut eo modo fit pronunciauit: ita in hoc non febre uacare ægrum dixit, ſed febrem illam finiri.

Ex his concidit conuerſio Fuchſij, per ῥίγεα frigora interpretantis. Sic enim uerus non eſſet Aphoriſmus, ut quotidie febres ſoluerentur. Admonet tamen Galenus, & bene, quod in omnib. febribus, tametſi febres ipſæ ſoluantur, remanet tamen quædam diſpoſitio in ægro, qua non poteſt dici perfectè ſanus, in pulſibus, urinis, coctionibus, appetentia, ſomnis, uiribus.

APHORISMVS LXIIII.

QVibus in febrib. ſeptimo uel nono, uel undecimo, uel quartodecimo morbus regius ſuperuenerit, bonũ, niſi dextrũ hypochondriũ obduruerit: ſi uerò nõ, non bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Haud ſui immemor Galenus, ſtatim ad accuſandum Hippocratem deſcendit de interpoſito præcedenti Aphoriſmo: nos aũt neceßitatẽ huius facti oſtendimus. nam hunc clarũ erat illi eſſe cõiunctum, ut cõtinuatio huius perire nõ poſſet. At niſi interpoſuiſſet præcedẽtem, nemo poterat intelligere cur appoſitus eſſet. Declaraui enim, ꝙ in eo docet Hippocrates bonum non ſimpliciter, ſed in eo quòd aduenit rigor quotidie: ſicut nec in illo malũ ſimpliciter, ſed in eo quòd ante ſeptimum diẽ fit. Melius utiq; feciſſet, ſi modò ea ultima uerba, Si uerò nõ, nõ bonũ, in textu, quod ſuſpicor non habuiſſe, declaraſſet. Senſus igitur unus erit: Si in febribus morbus regius ſuperueniat dieb. enumeratis, bonũ erit, niſi dextrũ hypochondriũ obduruerit. Sed ſi alijs diebus nõ hæc enumeratis aduenerit, quãuis hypochondriũ non obdureſcat, nõ erit bonũ. Quia, ut diximus, decubitus omnis per ſe malus eſt: cum ergo fiat natura nõ dominãte, malũ prædicit. Vnde tertio de

Com. 5. in fine. Morbis uulgaribus, ſegmento primo, omnes abſceſſus (nõ ſolùm æruginoſum) factos ante coctionẽ malos eſſe, poſt coctionẽ aũt bonos. Igitur ſeu ante ſeptimũ quacunq; die, ſeu poſt ſeptimũ in die nõ iudicatoria, ſemper fit ante coctionem: igitur malũ. Oportet igitur in duabus propoſitionib. hoc fundari. quarũ prima eſt, quod ſtatim facta coctiõe natura mouet: aliter quid prohiberet, ne facta coctione in undecima expelleretur humor in duodecima, uel tertiadecima? Et ita eſſet bonũ, & nõ in illis diebus. Secũda eſt, qđ coctio nõ perficitur niſi in diebus criticis enumeratis: aliter poſſet cõcoqui in duodecima, & expelli & ſanari, & non eſſet uerus Aphoriſmus.

Multa hic prætermittit Galenus, quæ eſſent utiliora accuſatione Hippocratis. Primùm, quid uoluerit dicere per illud, Non bonũ. Sed forſan, ut dixi, nõ habuit in textu: uult ergo dicere non bonũ, quoniã uix ſanantur, & ægrè: perſæpe etiam in hydropẽ deueniunt. quidã tandẽ moriuntur, ut Hermocrates, qui fuit factus auriginoſus in ſexta die, & mortuus eſt in uigeſimaſeptima. Aliud eſt, qđ ex errore poteſt differri hæc trãſmutatio: & hoc modo adhuc bona nõ eſt, nõ tamen adeò mala ut ſi fiat à natura. Hippocratis tamen omnes regulæ intelliguntur, in his qui bene reguntur & in uictu & in medicamentis. Dubitabit etiã aliquis, ſi ultra quartumdecimũ morbi huius trãſmutatio differatur, an erit bona. Dico quod Hippocrates uult, quod ſit in die critica, aut indicatiua ſaltẽ: licet undecima poſſet laudari magis, ut dies impar quàm indicatiua. Nihilo minus declarat ſe uelle ſequi regulã de ſudore datã ſuperius, (Aphor. 63.) niſi quod morbus regius nõ eſt bonus ante ſeptimũ, quamuis in die impari: ſudor aũt, modò ſit in impari, eſt bonus etiã ante ſeptimum. Similiter quæret aliquis, an deterior ſit ante ſeptimũ, an poſt ſeptimũ, nõ in diebus enumeratis? Reſpondeo, quòd deterior eſt ante ſeptimũ: quia dicit malum, hic aũt nõ bonũ. Rurſus dubiũ eſt, an in morbo regio ſplenis, & nigro, cuius meminit ſecundo de Morbis, (Pag. 12.) ſoleat dextrum hypochondriũ inflari? Dicit ibi Hippocrates, ꝙ ſplen: & ideo nõ intelligitur hic Aphoriſmus de eo genere morbi regij, ſed cõmuni, de quo tertio de Morbis. (Pag. 4.) Et dicit, ꝙ refert colorẽ malicorij, q eſt pallidus cum uirore. Quòd autem morbus regius niger fiat à ſplene, dicebat Hippocrates ſecundo de Morbis uulgaribus (Nolo aũt omnia referre, quãuis hic non omnino neceſſaria.) Quibus id quod mediũ (Partic. 2. in fine.) eſt inter abdomen & cutẽ, inflatur, & nõ ſedatur, color eſt uelut qui multũ pallidus eſt, & ex candicante pallet: quoniã omne huiuſmodi ab hepate eſt, & ex hoc ſunt hepatici in his morbi: Et morbi regij ab hepate ad ſubalbidum colorẽ uergunt, & qui ex aqua intercutem, & ex pituita alba laborant. qui uerò à ſplene ſunt tum hydropes tum morbi regij, nigriores ſunt. Experientia etiam hoc confirmat, quod lien prius dureſcit in his: et ſi modò epar, etiã fit pòſt. Porrò ut ad rem reuertar, hic Aphoriſmus cum alio magis clarè ſcribitur libro de Coacis prædictionibus, (Pag. 4.) ut ſit ſenſus clarior: Morbus regius ante ſeptimũ diem accedens, malũ: ſeptimo uerò ac nono & undecimo & decimoquarto, iudicatorius eſt, ſi nõ præcordia induret: ſin min', ambigua res eſt. Quaſi dicat: Si præcordia induret, tũc res eſt ambigua: quia ratione diei bonũ eſt, ratione tamẽ illius duriciei eſt periculoſum. ideo ex hoc lucramur, qđ huiuſmodi duricies nõ ſunt omnino pernicioſæ, ut quidam exiſtimant. Non eſt autẽ hoc idem, quod inferius dicet: Morbo regio laborantibus, ſi fiat (6. Aph. 40.) epar durum, malum. Hic enim dicimus, quòd duricies ſimul cũ morbo regio adueniat: in Aphoriſmo illo, quod duricies adueniat poſt morbum regium. hoc enim longe deterius eſt, propterea locum illum conſules.

Scien-

Pag.8. Sciendũ quòd ut habetur in Coacis prædictio-
nibus, licet in febrib. morb. regius quãdoq; ut hic
ſalutaris ſit, ſi tamẽ febres ſint cũ delyrio, ſemper
morb. regius eſt malus. Et illud quoq; nõ præter-
Conſt.3. mittendũ, qđ dicitur primo Epidemiorũ: Si mor-
Pag.1. bus regius adueniat ſexta die (intelligendum eſt
etiã eo magis in alijs diebus nõ iudicatorijs) &
fluat copioſus ſanguis è naribus, aut fluat aluus,
aut multitudo urinæ erumpat, liberantur & eua
dunt: & eo magis, ſi hæc omnia. Sed ſi nihil ho-
rum, ſolent perire.

APHORISMVS LXV.

IN febribus circa uentriculũ & for
tis æſtus, & cordis morſus malũ.

COMMENTARIVS.

¶ Hic Aphoriſmus uix poteſt bene explicari
ob ſermonis homonymiã. nã duo ſunt uerba, κοι-
λίαν & καρδιωγμός. quorũ primũ ſignificat
propriè uentrẽ, ſed nõ pro uẽtriculo accipitur: ſe-
cundũ aũt oris uẽtriculi morſum, et cordis palpi-
tationẽ, hocq; propriè. Et de his ambobus ut par
eſt, admonemur à Galeno in Cõmento. Verùm
ego, quãquã uerterim ut reliq, magis tamẽ in p-
prio ſignificato legẽdũ puto hoc modo: In febri-
bus circa uentrẽ uehemẽs æſtus & cordis palpi
tatio, malũ. Vehemens enim æſtus uẽtris ſignifi-
cat feruorẽ ebulliẽtis bilis, ut etiã morſus acris: at
cordis palpitatio uel ob humorẽ prauũ, ut in peſti
lenti febre: aut malã intẽperiẽ, ut in fine ardentiũ
febriũ: aut imbecillitatẽ magnã uitalis facultatis,
quodcunq; horũ peſſimũ eſt. Ergo feruor ille ſi-
gnificat ardẽtes febres, qa in his bilis eſt in ieco-
re & uentre, ut Galenus teſtatur ſecũdo in pri
Com.10. mũ de Morbis uulgarib. Palpitatio uerò maligni
tatẽ, aut cordis imbecillitatẽ. Cum uerò poſſunt
hæc ſigna ſimul & ſingillatim intelligi, ſingilla-
tim intelligẽda ſunt. ſic enim frequẽter uidentur.

APHORISMVS LXVI.

IN acutis febribus cõuulſiones, &
circa uiſcera dolores uehemen-
tes, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Eadẽ difficultas quæ in priore. nã ſingillatim
poſſunt intelligi: rarò enim cõiuncta hæc uidẽ-
tur. doctrina aũt Hippocratis, eſt de his quæ fre-
quẽter apparẽt. Sed cur cõiunxit ergo illa? Bre-
uitatis cauſa, dicet quiſpiã. Abſit, ſolũ hac cauſa:
ſed cũ iũgit, uel ſimul uult intelligẽda, uel habere
uult parẽ fermè uim. hoc enim malũ latius exten
ditur. At cum dico, Cõuulſiones, in febrib. acutis
periculoſiſſimũ dico caſum, ita ergo de uehemen
tib. circa uiſcera dolorib. eſt intelligendũ, Cũ er-
go dixerit Malũ, nõ letale: palàm eſt, q. nõ intelli-
git de cõuulſione, quæ fit à ſiccitate, à qua forſan
nemo euadit. Turpe enim eſſet Hippocrati, tan-
quã nos derideret, dicere malũ de eo quod leta-
liſſimũ eſt, & præſentẽ affert mortẽ. Itaq; Gale
nus nõ eſt omnino aſſecut⁹ illius ſententiã. Quin In fine.
potius dicamus, ut in Decretorio. Si à febre detẽ- „
tũ cõuulſio corripuerit, ſoluitur febris eadẽ die, „
uel poſtridie, uel 3. die. Sed qa trãſmutatur in mor „
bũ deteriorẽ, ideo cõmutatio iſta mala eſt. Cum
uerò dixit de dolorib. idẽ: fiũt enim ex mordaci-
bus humoribus. Vnde in Coacis prædictionibus: Pag.12.
Duricies circa uentrẽ cũ dolore in febriẽtibus, cũ „
horrore cibũ auerſantibus, ſi aluo inſup parũ hu „
mectata purgationẽ non faciãt, ad ſuppurationẽ
peruenięt. at hic de tumore nihil agitur. Propte-
rea nõ de abſceſſu, ſed humorib. eſt intelligendũ:
melius ergo eſſet ut illud adderemus ex 6. parti- Aphor.7.
cula, quod tales dolores minimè ſublimes ſunt. di
cemus aũt ſuo loco. nã ſublimes, ait, ibi uehemẽ-
tes nõ ſunt. Manifeſtũ eſt igitur, quod neq; de ab
ſceſſib. hic agit, neq; de cõuulſione, quæ in febriũ
acutarũ fine accidit: ſed ea quæ febriũ initia ſe-
quitur, qualis in infantiũ febrib. frequẽs cõtinge-
re ſolet, à qua tamẽ plures liberãtur: ideo malũ di
xit, non letale. nec tamen putes ſpeciale eſſe di-
ctum. Sed conuulſiones cõplectitur, quæ ſunt à
ſiccitate: & dolores, qui ſunt ab inflammatione.

APHORISMVS LXVII.

IN febribus ex ſomnis timores uel
conuulſiones, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Et hic pariter nõ animaduertit cur hoc dixe
rit, cũ in 2. Aphoriſmorũ generaliter pronũcia- Aphor.1.
uerit: In quo morbo ſomnus laborẽ facit, letale. „
hic uerò cũ multo deteriora laborib. ſcribat, nẽ-
pe timores et cõuulſiones, quæ p ſe ſunt pniicioſæ,
& eo magis in febribus: hic adijciẽs etiã à ſom-
no, poſtmodũ ſubiũgit, Malũ: cũ debuerit adiun-
gere, Letaliſſimũ. Has quæſtiones par erat Ga-
lenũ attigiſſe, ſed abſit ut duri quicquã arrodere
uelit. Intacta enim erãt hæc à priorib. expoſito-
ribus, intacta etiã ab illo. Sed uideamus quæ ſu-
prà diximus, ibi: In quo morbo ſomnus etiã ſta-
tus tempore, & declinationis laborẽ facit, letale
eſt: hic uerò generaliter quouis tẽpore ſomno ſuc
cedat timor aut cõuulſio, malũ. Sed ſi in ſtatu uel
declinatione, erit letale non ſolũ. ſed letaliſſimum.
Vides igitur quomodo apertè differãt hi duo A-
phoriſmi. Timores ergo, melancholiæ dominium
ſignificãt: etſi cum perturbatione ſint atræ bilis.
Oſtenſum eſt aũt à nobis in Arte medẽdi parua,

neminē poſſe ex febre interire, niſi humores ad naturā alterius horũ ſint tranſmutati. At cõuulſiones nõ ob cauſam, ſed morbũ occidunt. Apparet aũt, Galenũ & omnes expoſitores aberrare toto cœlo: quandoquidē maximè excipiũt, quod præcipuè intēdit Hippocrates, ſcilicet tēpora initij et incremēti. Nã q Galenũ & hos tueri uult, fruſtra pportet ut abſurdũ oſtēdat Hippocratē.

APHORISMVS LXVIII.

IN febribus ſpiritus offendens, malum: cõuulſionem enim ſignificat.

COMMENTARIVS.

¶ Habet hic ſpiritus offendens interruptionē & repetitã attractionē in inſpiratione, quod frequētius accidit, tũ etiã expiratione, muſculis ſepti trãſuerſi iam cõuelli incipientibus: quamobrē nil mirũ ſi cõuulſionē ſignificare prædicit, utpote iã cœptã, & eo in loco qui uitæ maximè neceſſarius eſt. Eſt aũt ſimile hoc fermè illi 6. A- Aphor. 12. phoriſmorũ: In acutis febrib. luctuoſa ſuſpiria, malũ. Quod uerò & in inſpiratione hoc cõtin- Pag. 3. gat, 2. Epidemiorũ docuit Hippocrates, dicens: Par. 2. Dupla intrò reuocatio ueluti ſuperinſpirãtibus. Quæ uerba etiã in ſexto repetit, & in expira- Pag. 23. tiõe in Coacis prædictionibus: Spiritus qui cũ ſuſpirijs extrà feruntur. Meminit horũ Galenus Cap. 9. tum in Cõmento hic, tum in tertio de Difficultate ſpirãdi, et maximè ubi agit de Lycia, & citat Par. 2. locũ ex 2. Epidemiorũ. Spiritus intrà duplicaba- poſt medium. tur. Vult ergo nos docere Hippocrates, quõ ex leui cõiectura, quo ad ſenſum, deueniamus in cognitionē futuræ cõuulſionis, ex qua mors ſubſeq ſolet, maximè cũ ſub morbi fine hæc acciderint.

APHORISMVS LXIX.

QVibus urinæ craſſæ, grumoſę, paucæ, nõ ſine febre, multitudo ueniens ex his tenuis, iuuat: præcipuè uerò tales ueniũt, quibus ab initio uel breui, ſedimen eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Vix effugere poterat Galeni increpationē Hippocrates. taxat illũ quòd dixerit Tenuis, dicēs: Tenuioris dicere debuit, quippe quæ ad craſſam cõparata, ſolũ tenuis ſit: p ſe uerò mediocris & cõcocta. adijciēs, hũc Aphoriſmũ etiã ſic intellectũ eſſe de his quæ rarò accidũt. Itaq; quis ferat iurè hũc hominē? et tamen nõ deerũt q me iniuſtè calũniabũtur, haud memores me iuſtè tueri cũ ueritate utiliter Hippocratē, Galenũ eũ iniuſtè magna cũ iactura medicorũ & humani generis accuſare. Vter noſtrûm delinquat, apparet: niſi adeò in Galeni uerba iuraſſent, ut iã nõ Galeni cõmētaria in Hippocratē, ſed Galenũ ipſum appellēt, omiſſoq; textu legãt ſolùm cõmentaria. Sed mittamus hæc, & oſtendamus, Galeni interpretationē præter id quod damnet Hippocratem, falſam eſſe, & inutilē. Et quanquã de urinis quatuor libros conſcripſerim ſatis magnos, non poſſum tamē hac in parte deeſſe Hippocrati, & quod magnifaciendũ eſt, magis ipſi ueritati. Putat primum Galenus, eam eſſe rationem urinæ, quæ per criſim eijciatur, & quæ ſignificet. Ipſe cum dicat, rarum eſſe quod ſcribit Hippocrates: imò illi addo, uix unquã accidere non ſolùm, ſed poſſe, ſi interpretationē ſuam ſequamur. At ſi (ut uerba iacent) ego ſæpius uidi, ac frequēter & in dies cõtingit, medicinã legitimè exercēti. & ne res teſtimonijs agatur, ratione deſumpta ex hiſmet quæ ipſe ſupponit in Cõmento, edocebo. Inquit enim: Par eſt multas effundi urinas, quoniã multa fuit retēta urina. nam pauca effluxerat ob craßiciē. Et rurſus ait: Cum magna pars humorũ illorum craſſorũ eiecta ſit, reliqua cõcoquatur, tunc excernũtur multo prioribus tenuiores. Demũ adijcit, quod ſedimen illud haud bonũ eſt, ac cõcoctum. Quibus ſuppoſitis, ſi iam conceditur multã retineri urinã, igitur nõ poterit eſſe concocta: quoniã natura nõ poteſt tantã multitudinem ſuperare, ut nec in cibis. Præterea cũ ſit iam diu retēta, igitur corrupta, ergo nõ cõcocta. Addo, quòd cum materiæ craſſæ illæ diſſolutæ ſint, igitur & urina ab igneo calore, et ita perueniet ad ſubtilitatē maiorem. Ideo dico quòd Aphoriſmus eſt per ſe clarus, et illius exemplũ ſæpe uidimus.

Supereſt modò ut exponamus uerba illa difficiliora, (Præcipuè uerò tales ueniũt, &c.) nã Galenus inter reliqua quod erat exponēdũ, omittit, Hippocratē aũt in manifeſtè ueris accuſat. Igitur ſenſus horũ uerborũ eſt, quod hæc multitudo urinæ tenuis, ſi ab initio morbi, uel ſtatim pòſt craſſa et grumoſa, & pauca uenerit, expectãda erit: quod certè experimento cõprobatur fermè in omnibus. Sed dices, Vbi coctio? Dico quòd nõ eſt neceſſariũ ut præcedat coctio illa exquiſita in urinis ſemper, ſed ſufficit ut ſint bene coloratæ, & nõ tenues, ut in Herophõte, Cleanactide, Lang. 3. 4. 7. 10. 11. Metone Clazomenio, muliere quæ decũbebat in littore, 1. Epidemiorũ: cũ in qbuſdã etiã tenues fuerint. Multo uerò min⁹, ubi criſis per urinã fit. Vix enim unquã antè urina concocta apparet.

Verùm obijci ſolet illud ex Decretorio: Si urinæ ab initio ſimiles nõ fuerint, ſed ex tenuibus Pag. 3. craſſæ fiant, & penitùs tenues, tales ægrè iudicãt, ac incõſtantes ſunt. Vult Hippocrates, q mu

tatio

tatio magna in urinis ad utrūq; extremū, ſcilicet mala ſit ex medio: at de extremo in extremū ſem p ad craſſam, mala: ad tenuē etiā, ſi cū paucitate fuerit. Repetamus ergo ſenſum Aphoriſmi: Cū in urina pricipaliter cōſiderētur ſubſtātia, quātitas, qualitas, et cōtēta: in Aphoriſmi initio accipit tria, In 72. 74 & 81. omiſſa qualitate, cū de hac ſit inferius uerba facturus: ſcilicet quantitatē, ſubſtantiā et cōtenta. Grumoſas appellat, in quib. cōtenta craſſa ſunt inæqualiter. nā craßicies æqualis quandoq; inuicta eſt: & tam diu ſupprimit, quādiu ad mortē p uenit. Cumq; urina hæc multa profluxerit, nōnunquā moriūtur, etſi melius ſe habere uideātur: ideo iuuat p ſe, nō ſimpliciter. Iam enim corrupto ſanguine, & debilitatis uiribus, etſi materia morbi educatur, & morbus etiā ceſſet, ex alio tamen morbo ex priore genito pereūt. Ero aūt breuior ob id, q; uſq; in finē libri de nulla alia re cōtinuato ſermone, quàm de urinis, ſermonem facit.

APHORISMVS LXX.

QVibus urinę perturbatę, quales ſunt iumentorum, ijs dolor capitis uel adeſt, uel aderit.

COMMENTARIVS.

¶ Non eſt cur meminerim hac in parte Galeni, qui doctrinā de urinis totā confudit, ut in libris de Vrinis docuimus. Neq; enim in quo differāt cōcreta, turbida & cōfuſa cognouit. nanq; urinæ ſemper cōcreſcunt à frigore, & turbātur à calore, & cōfunduntur ab imbecillitate. Ignoſcāt ergo lectores, ſi parcè uſq; in finē de eo uerba habuero, cū nullius partis medicinæ q̄ huius expers magis fuerit. neq; enim ubi & quomodo fieret dignouit: ſed potius cōſulamus Hippocratē, qui nihil ignorare in arte uiſus eſt. Is igitur in Pag. 21. ſeptimo Epidemiorū inquit: Eualcidæ famula cū multo tēpore denſæ urinæ prodijſſent, et capitis dolores adeſſent, phrenitica facta eſt, et mortua eſt. Eodem modo ex uehementibus doloribus. Nam urinæ denſæ & conturbatæ certum ſignū ſunt doloris capitis, & cōuulſionis, ac mortis. Et rurſus parum antè: Polyphāto in Abderis prodijt urina rubicūda, cōturbata, uelut iumenti: mente motus eſt phrenitico modo, mortuus eſt in uehemētibus cōuulſionib. Quidā cauillātur Hippocratē, uolētes ut adijceret In febribus: qa dicūt, citra febres nō eſt uerū, ut in equitantib. incōmodè. dico etiā, Ex eſu peponum urinæ mihi proueniunt ualde turbidæ, ſine dolore capitis. omnia hæc ex ignorātia aduenīūt uerborū. ad quid adieciſſet Hippocrates, Quales ſunt iumentorum, ſi quod ſint turbidæ ſufficit? Vrinæ iumētorū duo alia habēt, quod ad ſubſtātiā attinet: omitto modò de odore tetro, & etiam colore: ſcilicet quód ſunt uehemēter turbidæ, ſcilicet miſtis materiebus craßis: deinde quod nō clareſcūt, aut reſidēt. Cum igitur hæc inueneris in urinis turbidis, ſcies nō renū uitio tales eſſe: etenim in illis turbulentum ab urina intra aliquot horas ſeparari ſolet. Sed neq; materia eſt adeò craſſa.

Demonſtratio igitur talis eſt: Si urina fuerit huiuſmodi, neceſſe eſt materiā craſſam ob ſubſtātiam contentorū à magno calore præter naturā agitari, aliter nō poſſet miſceri ſubſtātiæ urinæ: & naturā eſſe imbecillē, aliter nō eſſet confuſa: igitur oportebit propter calorē cum ſit attenuata, ferri ſurſum, & à capite recipi ob imbecillitatem, quare fiet dolor. Quód uerò pluribus caput doleat citra urinas, clarū eſt: quandoquidē execrabilis eſſet morbus capitis dolor, ſi ſemper cum huiuſmodi urinis accideret. nanq; hæ urinæ ſi ſint quales dixi, ne decipiaris omnino, fermè ſemper occidunt hominē. Apparent aūt in morbis peſtilentibus, & plerunq; fœtent, et tunc peſtilentiæ quaſi certum ſignū ſunt. Porrò totam hanc tractationem breuiter percurrā, propter ea quæ de illa in eis libris ſcripſi. Non omittam tamen illud Adeſt, uel aderit. quaſi dicat: Vrina huiuſmodi præſentem quandoq; ſignificat diſpoſitionē, etſi tum deterior eſt: quoniā ſemper futurū indicat, et ob id perſeuerantiā: quia tamē uulgus nō id nouit, quód futurū nō excludit præſens, propterea nos de hoc admonuit. Memento quod in Coacis prædictionibus etiam de alba intelligitur. inquit enim: Alba, uelut iumentorum, capitis dolorem. Pag. 26.

APHORISMVS LXXI.

QVibus ſeptima iudicatur, his nubeculā habet quarta die rubeam: & alia ex ratione.

COMMENTARIVS.

¶ Tot mihi occurrunt, quæ confuſionem in dictis Hippocratis pariūt, ut niſi ad demōſtrationes recurrerē, impoßibile eſſet eius mentē explicare: quorū omniū cauſa eſt facūdia nimia Galeni, et tractatio poſtmodū parū diligēs. Com. 64. Dixi tamē ſuperius, quód natura ubi coxerit materiā, ſtatim mouet illā. igitur fieri nō poteſt, quod dicit Galenus, ut ſit cocta in quarta, & fiat criſis in ſeptima, niſi in malo curādi modo. Si ergo criſim expectare oportet, etiā perfectā coctionē expectare ea die: igitur in die indicatiua mediā, ſcilicet in medio itinere. Sed quarta eſt indicatiua ſeptimæ, ſecunda Aphoriſmorum: igitur in quarta apparebit ſignū mediæ coctionis. Eſt autē media co- 24.

ctio rubra nubecula, igitur illa expectāda erit in Quarta. Sed quia uidebat Hippocrates, quod nō eſt neceſſariū ſemper ut urina in criſi ſit perfectè cocta, ideo ſubiecit illa uerba, Et alia ex ratione. tria innuēs. Primum, quod erit dimidia coctio in quarta non perfectæ ſemper, ſed eius quæ futura eſt in ſeptima: ueluti ſi in ſeptima erit multa, & craſſa erit: in quarta multa tenuis, bene colorata. Secundū, ut intelligeremus eadē ſigna debere intelligi in alijs generibus ſputi, tum accidentiū. Tertium, ut in alijs diebus, ut in uigeſimaſeptima pro trigeſimaquarta, in quadrageſima pro ſexageſima aut octuageſima. atque ita de alijs. At uerò rectè ſubiūgit Galenus, quòd exemplū Hippocratis de quarto et ſeptimo firmius eſt quàm in reliquis. Quibuſdā enim ſignū mediæ coctionis apparuit in undecima die, & facta eſt criſis in quartadecima: alijs in decimaſeptima, alijs in uigeſima. Et rurſus dicit uidiſſe hoc ſignū in ſeptima, et iudicatus fuit in quartadecima. Quia ergo determinare hoc longū fuiſſet, ob id Hippocrates paucis regulā generalē tradidit: uelut ſi dicamus, quod in undecima appareat multa urina mediocris ſubſtantiæ, coloris boni cum ſedimento rubro, iudicabitur in quartadecima: & ſi cum ſedimento rubro fuerit, urina tenuis & boni coloris in decimaſeptima, & ſi ſit tenuis & rubra cū ſedimento ſeu nubecula rubra (nam nunc nō diſtinguo) iudicabitur in uigeſima. Sed dices, quod etiam obijcit Galenus in expoſitione, Hippocrates

Pag.4. *in Prognoſtico inqt: Si uerò fuerit urina ſubrubra, & ſubſidentia eius ſimilis & leuis, diuturniorem quidē hæc morbū quàm prior ſignificat,*

2.Prog. Com.27. *ſed ualde ſalutarē. Vbi Galenus exponēdo dicit, quòd talis urina ſignificat nō ſeparari ſanguineā partē, nec planè euinci ipſius urinæ. Itaq; hoc nō repugnat dictis Hippocratis: quia ſi alba fuerit, ſignificat ſtatim ſolutionē morbi. Sed rarò accidit, niſi in ipſa die criſis, ut ſit omnib. naturis abſoluta urina. At dices: Si eſt iudicādus morbus ipſo die in cōcocta urina, quare Hippocrates non id dixit: ſed ſolū ſecuritatē morbi, et breuitatē ſignificare dixit? Et maximè cū præſupponat, per totum morbum perſeuerare? igitur non ſignificat criſim ſtatim. Reſpondeo, quòd aliud eſt de mutatione, aliud de ea quæ perſeuerat, quæ non poteſt ſignificare morbi materiam. Dictum eſt aūt ſuo loco, quādo morbus ſit crudus, & urina cocta, de mente Hippocratis.*

APHORISMVS LXXII.

QVibus urinæ albæ & perſpicuæ, malæ: præſertim ſi in phreniticis appareant.

COMMENTARIVS.

¶ Vt in primo de Vrinis uiſum eſt, hoc genus perfectæ eſt cruditatis ſignū, ac primū, qđ ſemꝑ malū eſt et in ægris, et cū pſeuerat: magis uerò ſi utrunq; adſit. et in acutis mortē breui, in diuturnis morbū ſignificat inſanabilē: in morbis aūt capitis, præcipuè phrenitide, deterior. atq; eo magis ſi permutetur ex mala, & ad contrariū, uelut ex uinoſa uel fuſca uel nigra, uel cærulea uel uiridi, craſſis. tunc enim intra tertiā diē mortē prædicit. Percurramus uerò cauſas omnes aquoſæ urinæ, ſic enim uocatur alba & perſpicua. Prima eſt, potus aquæ maximè copioſæ. cū enim nō poſſit euinci, prodit qualis bibitur, magis aūt tēpore hyemis: & ſenib. ac mulieribus, nō ſolū quod frigidiores ſint, ſed quia ob ſitū minus in ueſica retinetur. Propterea dicebat Hippocrates ſexto E- Sec.5.
pidemiorū: urina cōcolor cibo & potui, et qualis fuerit intus colliquatio. Et hic modus ſolꝰ eſt innoxius aliquādo in ſanis. Vidi enim matrē meā, etiā cum biberet uinū, quandoq; permultos dies in hyeme talē mingere urinā. Secūda, eſt obſtructio in renib. atq; locis uicinis, et maximè cū ibi abſceſſus durus fuerit: et ſi nō adſit, dolores tādē prænunciat cōgregata ſordicie, atq; retēta: unde lapilli, arenulæ ac talia. Tertia eſt hectica renū, & extenuatio locorū huiuſmodi, in quib. ſolet cōcoqui urina. Quarta, eſt caliditas renū ac iecoris, trahentiū potū, & nō cōcoquentiū, ut in Diabete. profluit enim aqua, ut bibitur. Quinta eſt, cum nō cōtinetur ob imbecillitatē membrorum urina à cauſa frigida, uel ob multitudinē potus: ut in his qui bibūt copiā aquæ, præſertim Thermarū Villæ atq; Lucēſiū, uel aliarū. prodit enim, qualis bibitur. Sexta eſt ſicca & frigida intēperies iecoris, cōfirmata præſertim. à frigiditate enī alba, id eſt aquei coloris: ſic enim album intelligi debet, cū omnia perſpicua talia ſint, aqua. uitrū, cryſtallus, adamas, ut in libro de Coloribus & gēmis docuimus: à ſiccitate tenuis, atq; ideo perſpicua efficitur. Atq; hæc tandem mortē affert ex doloribus, plerunq; ob retentionē eorū quæ excerni debent. Vitam periculum diu, ſi natura protrudat ſalſum humorem ad cutim, perpetuaturq; homo quandam ſcabiem quaſi perpetuam: ut ego patior, & paſſus ſum. Sed intemperies eſt leuis, & ætatis beneficio etiā rationis uictus potius imminuta quàm aucta. Septima eſt, quæ maximè huius Aphoriſmi extremæ parti conuenit, cum bilis aliò fertur, præſertim ad caput, ut in phreniticis: fitq; urina alba, & ſæpe etiam, ut

uidi,

uidi, egeſtio, quæ ſtatim quaſi perimit. Sed generaliter alba urina noxia eſt in morbis capitis. Vnde illud Coacarũ prædictionũ: Comitiali morbo laborantibus, urinæ tenues & crudæ, præter morẽ ſine repletione, morbi inuaſionẽ ſignificãt: tum aliàs, tum ſi quis dolor aut cõuulſio in ſummum humerũ aut dorſum aut collũ incidat, aut torpor corporis fiat, aut ſomnũ turbulentum uiderit. Sic illud eiuſdẽ: Vrina aquoſa quandoq; ſignificat affectiones ſtatim turbulentas, uigilias inducentes & delyriũ, quæ ſanguinẽ largũ fundunt, & ſic ſoluuntur. Octaua, eſt lapis in ueſica uel renibus, etiam ſi non obſtruat, & reducitur ad Quintã. Vnde illud in libro de Aere, aqs & locis: Vrinã ſplendidiſsimã calculoſi mingunt ad modũ ſeri. & loquitur de lapide ueſicæ. Cum enim ob irritationẽ cõtineri urina nõ poſsit, cruda mingitur. Fieri enim nõ poteſt, ut nõ cõtenta cõncoquatur: ex quo apparet, nõ ſolùm in iecore & renibus, ſed etiã in ueſica urinas cõcoqui. Nona cauſa ad exitũ potius reduci poteſt, ueluti illud in Coacis prædictionibus: Vrina aquoſa alu\os temporis progreſſu malè afficiendas ſignificat. Et in Prognoſtico: Quicunq; tenues & crudas urinas mingũt, multo tẽpore, ſi alia uelut ſuperſtitib. futuris ſigna fuerint, his expectare abſceſſum oportet in locis infrà ſeptũ trãſuerſum. Et rurſus in Coacis prædictionibus: Vrina aquoſa aut turbata friabili aſperitate aluũ liquidã eſſe ſignificat. Cõparatur aũt urina quãdoq; ad cõditionẽ ſtatus huiuſmodi: In quib. febris ceſſauit, ſi urinæ crudæ ſint, et alia ſigna nõ ſecundũ rationem euenerint, morbus in die indicatoria recidiuat, in Decretorio ait Hippocrates. Quandoque ad mutationẽ referũtur, uelut rurſus in Coacis prædictionibus: Tenuis ualde urina, ſi dẽſa fiat, num ſudorẽ futurũ indicat? Quandoq; ad operationem: Quibus ab initio urinæ tenues, tales ne purgato. de Ratione uictus in acutis. Neq; omittere oportet, quod dicebat ſecundo Prædictionum: Vrinã iuxta potionis copiã mingere oportet, & ſemper æqualẽ, & aceruatim, & momẽto paulo craſsiorẽ quàm id quod in potu acceptũ eſt. Si uerò fuerit aquoſa et copioſior quàm id qđ in potu imperatũ eſt, ſignificat hominẽ non obedire, ſed copioſiore uti potu, aut nõ poſſe nutriri.

Margin references, left column: Pag.27. (beside "de illud Coacarũ prædictionũ"); Pag.3. ("derit. Sic illud eiuſdẽ"); Pag.7. ("& locis: Vrinã ſplendidiſsimã"); Pag.13. ("lud in Coacis prædictionibus"); Pag.5. ("cat. Et in Prognoſtico"); Pag.26. ("ſa aut turbata"); Pag.4. ("uat, in Decretorio"); Pag.26. ("ad mutationẽ referũtur"); Pag.16. ("purgato. de Ratione uictus"); Pag.4. ("tere oportet, quod dicebat").

APHORISMVS LXXIII.

QVibus hypochõdria ſuſpẽſa, murmurãtia, lumborũ dolore ſuperueniente, his alui humectãtur: niſi flatus erũpãt, aut urinæ multitudo proueniat, Hæc uerò in febribus.

COMMENTARIVS.

¶ In febribus ſi tumeant hypochondria, & murmurent, humores cum flatu cõtineri in uentre decernitur. nã ſi humores ſoli, nec diſſoluti, murmur nõ aderit: ſin flatus, etiã ſoli nõ murmurabunt, uerùm à febre ſoluentur. Si ergo lũbi doleant, materia deſcendit: quoniã dolent infrà trahentib. meſaraico atq; inteſtinis, unde alui humectantur, ſi materia craſsior fuerit: aut ſi tenuior, cõuerſa à calore febrili in aqueã ſubſtantiã per urinas educatur, nõ p ſudores, cũ nimis in profundo decũbat: aut ſi tenuiſsima ſit, p flatus erũpat. Cauſa igitur diuerſitatis eſt quadruplex: agens, et eſt calor febrilis: materia tenuis, craſſa, uel tenuiſsima: locus, & eſt tenſio hypochondriorum cum murmure in eiſdẽ, et motus ad inferiora, ſcilicet ad lũbos. Quid lumbi, quid hypochõdria, dictũ eſt ſuperius. Illud nõ ferẽdũ, quod dicat in febrib. quaſi ab abſceſsib. diſtinguat. hoc enim operoſum eſſet. ſed et cauſa clara eſt. Etſi enim hæc ſequi poſsint febre nõ adiũcta, ſæpe tamẽ nõ eueniũt, quia non diſſoluuntur materiæ illæ: uel ſerius, ut ex eo ueniſſe nõ credas. Murmura aũt fiũt, ut Galenus refert libro de Differẽtijs ſymptomatũ, uel ob anguſtias meatuũ, uel ob flatus, uel utrunq;. nã qđ additur de motu, ad triſmos ptinet.

Margin references: 2.Aph.35. ("licet ad lũbos. Quid lumbi"); 4.Aph.11. ("roſum eſſet. ſed et cauſa"); Cap.5. in fine. ("ut Galenus refert libro de Differẽtijs ſymptomatũ").

APHORISMVS LXXIIII.

QVibus ſperãt ad articulos futurum abſceſſum, liberat et ab abſceſſu urina multa, craſſa & alba facta, qualis in laſsitudinarijs febribus quarto die quibuſdam incipit fieri: ſi uerò etiã ex naribus fluxerit ſanguis, breui admodum ſolutio fit.

COMMENTARIVS.

¶ Superius dixerat, laſsitudinem habentibus in febribus, in articulos & circa maxillas potiſſimum abſceſſus fiunt. Et rurſus: Quibus febres longæ, his tubercula uel labores in articulis fiũt. Si igitur in huiuſmodi febribus contingat urina, qualis dicitur euacuata, abſceſſus materia liberatur æger, abſq; illius aduẽtu. Quòd uerò dicat, in quarto die tales urinas aduenire in febrib. laſsitudinarijs: ſcire primũ decet, quæ nã ſint eiuſmodi febres. an illæ quarũ meminit primo Prædictionum, dicẽs: Quibus ex rigore febres ex laſsitudine, his menſes muliebres decurrũt. at collũ in his doloroſum eſt, ſanguinis eruptionis è naribus ſignũ. Clarius in Coacis prædictionibus: Quibus ex rigore febris laſſatoria, mẽſes decurrũt, collũ in his doloroſũ ſanguinis eruptionẽ inducit. Vel ut in 3. de Diæta: Dolet corp° totũ, aliquib. pars,

Margin references: Aphor. 31. ("Superius dixerat"); Aph. 44. ("longæ, his tubercula"); Pag.6. ("febres. an illæ quarũ"); Pag. 24. ("gnũ. Clarius in Coacis"); Pag.9. ("ut in 3. de Diæta").

&

,, *& dolor eſt ſicut laßitudo, & delaſſati ſibi ui-*
,, *dentur, ſegnitieq́; ac repletione curantur, donec*
,, *ad febrem perueniant, & adhuc nondum hoc co*
,, *gnoſcant.* Inde ſubijcit aliud genus: *Caput ipſis*
,, *dolet, & grauantur, ac palpebræ ipſis à cœna cõ*
,, *cidunt, et in ſomnis turbantur, & calor ipſis in-*
Lang. 2. *eſſe uidetur.* Sed nullibi melius quàm in primo Epidemiorũ: *Silenum ex laßitudinibus et potationibus atq; exercitijs intempeſtiuis febris corripuit.*
Lang. 8 ex primis. Pag. 3. Et tertio Epidemiorũ de adoleſcẽte in Mendaciũ foro, & primo de Prædictione: *Febres ſoporoſæ, laſſatoriæ, caliginoſæ, uigilias inducentes, exudantes, malignæ.* Videtur autem mihi nõ de his ultimis intellexiſſe Hippocrates: quandoquidẽ & Silenus & adoleſcens ille interierit: ſermo aũt eſt hic de ſuperfuturis. Vt ſint duo earum genera, et in primo quoties acciderit, hoc in quarto. rarò enim ſerius differt ob abundantiam caloris acquiſiti humidum diſſoluentis, fiunt etiam multo ſecuriores ac breuiores. Sunt qui loco laſſatoriarum, uel laßitudinum, legant laborioſarũ, magis Latinè, ſed idem.

Declaratur hic Aphoriſmus ſatis pulchrè, ac quaſi exemplo doctrinæ admiſto, ſexto Epide-
Sec. 4. miorum, his uerbis: *Vrina craſſa, alba, qualis Ar*
,, *chigenis familiari erat, in laßitudinis febribus*
,, *quarta die aliquando prodit, et liberat ab abſceſ-*
,, *ſu: ſi uerò ultra hoc ſanguis etiam eruperit è na-*
,, *ribus largè, etiã ualde.* Et citatur à Fuchſio appoſitè, declaratq́; nobis mentem Hippocratis, quomodo intelligendus ſit Aphoriſmus, maximè circa eam partem profluuij ſanguinis narium: quia præſupponit, ut ſit urina illa dicta nõ per ſe. Ergo per laßitudinẽ febres intelligere oportet eas, quæ in tertio de Diæta ſcribũtur, nõ laborioſas, id eſt periculoſas: ſed neq; quas multus labor præceßit, ſed mitiores, in quibus adeſt laßitudinis ſenſus.

APHORISMVS LXXV.

SI ſanguinem aut pus mingat, renum aut ueſicæ exulcerationem ſignificat.

COMMENTARIVS.

¶ Ex duobus ſub diuiſione ſumptis, de duobus iudicium etiam ſub diuiſione facit. Seu ergo ſanguinẽ mingat, exulcerationẽ in rebus uel ueſica ſignificat, ſeu pus.
renibus
Ideo quòd cum dixerit in
Pag. ult. libro de Humana natura, *Quibuſcunque urinæ cruentæ ſunt, his uenæ laborant.* neq; enim alibi ſanguis inuenitur, præterquam in cordis uentriculis, quàm in uenis. qui enim in lacuna capitis ſub cranco eſt, ex uenis ſe inuicem collidentibus eſt. At ergo ſi οὐρέῃ, id eſt mingat, ſanguinem diu mingere & perpetuò ſignificat. laborantibus igitur ſic uenis, ut perpetuò ſanguis cum urina prodeat, fieri neceſſe eſt ut in renibus cauſa ſit perpetua mictus, aut in ueſica. Quare neq; in pene ipſo, ſine urina etiam aliquando prodibit: neq; in iecore. nam non ſanguis, ſed urina ſanguinea meijtur: igitur in ueſica uel renibus ulcus erit. nã is qui prodit per circuitus, quemadmodũ ait Paulus & Aetius, quiq; ſuppreſſus ex toto ſolet hy- Lib. 3. c. 45.
dropem parere: non perpetuus eſt, ut in Aphoriſmo dicitur. Sec. 3.
Laude dignus eſt ergo hac in parte Galenus, qui hoc animaduertit, uelut & reliqua omnia optimè. Lib. 11. c. 2. & 3.
neq; enim in tota ſerie Aphoriſmorum tam breuiter & perfectè quicquam expoſuit. Nam & illud optimè conſideratum, ſi non in uenis effatu dignis ulcus ſit, apparere ſolum pus.

Superſunt tantùm duo cõſideratione digna. Primùm, cum ex imbecillitate expurgantur renes, nec per circuitum, ut ijdem auctores docẽt, uidebuntur ſanguinem mingere ſine ulcere earum partium. Mihi ſanè non ſanguinẽ excludere poſſe uidentur, ſed ſanguineũ cruorem: uerùm ſi ob caliditatem fiat apertis uenis, ſanguinem quidem minget, ſed non perpetuò. Duo enim illud Mingat continet, & ut longo tẽpore, & ut breuibus interuallis ſolùm mingere deſinat. Alterũ eſt de ureteris, putat Galenus cõprehendi, cum inter duo nominata mẽbra contineantur. At forſan melius eſt dicere, cum tam anguſti ſint, non diu perſeuerare ulcus in ijs poſſe meatibus, quin ad hydropem intercepta urina perducãt. Iiſdem rationibus etiam quicunq; ſanguis aut pus quoduis per criſim eiecta, uel ex pulmone uel ex altioribus locis, exploduntur per uerbũ illud Mingat. At uerò ſi quis Et pro Aut in prima parte Aphoriſmi legere uelit, nimis in anguſtum, & fruſtra (meo iudicio) contrahet illius ſententiam.
Multi ſunt & de hoc Aphoriſmi infrà paulo pòſt 78. 80. &
explicandi. Sed illud non eſt omittendum, libri de Vlceribus: *defluxionem ſanguinis ex omnibus ulceribus recentibus utilẽ eſſe, modò in uentre non ſint, quod pus nõ generatur, neq; ſanies, & quod ulcus ſiccatur.* In his aũt ob uarũ anguſtiam nõ eſt irruãdus, ut ibi præcipit fieri: ſed ut defluat ſinere, ſtatimq; exiccãtia adhibere. nã illic cum ulcus oculis ſubiacere ſupponat, ſpongiã alligat ſiccam. Scribitur aũt in huius Aphoriſmi
ſententiã ſecũdo Prædictionũ: *Sanguinem min-* Pag. 4.
gere rarò quidẽ, & ſine febre ac dolore, nihil mali ſignificat: ſed laßitudinum ſolutio fit. Si uerò

ſæpius

ſæpius mingat, & aliquid ex his acceſſerit, malum eſt. Verùm prædicere oportet, ſiue cum febre ſiue cum dolore mingatur, futurum ut inſuper pus mingat, & dolores cum his & afflictiones quieſcant.

APHORISMVS LXXVI.

QVibus dum urina craſſa, carũculæ paruæ, aut ueluti capilli unà exeunt, ijs à renibus excernitur.

COMMENTARIVS.

Pag.4. ¶ Scribitur hic Aphoriſmus libro de Natu-
» ra humana, hoc modo: Quibuſcunq; dum urina
» craſſa eſt, carunculæ paruæ capillorum inſtar
» prodeunt ſimul, ijs à renibus excerni ſcire opor
» tet, & ab arthriticis. & eodem modo Aphoriſ-
Lib.2. mus à Celſo exponitur. at Galenus legit ſeor-
Cap.7. ſum, Capillamenta & carunculas. Nihil mirum
eſt in hoc genere, quod non uideatur: capillos primum flauos ad palmi maioris longitudinem uidimus, quandoq; cum doloribus renum uehementiſsimis, & ſuppreſsione urinæ: quandoq; abſque morbo uidimus, & aliorum colorum, uelut etiã arenulas & lapillos. At in nobis duo magis admiranda præter hæc, & quæ pluribus annis, licet non perpetuò perſeuerarunt, grummos atramento ſimillimos, & in magna copia, omnes eiuſdem formæ & magnitudinis lentis minoris quaſi, & circiter ſexaginta coni rotundi, ſed nõ acuti: emittebam una uice modò plures, modò pauciores, ſine ulla prorſus læſione. Occiſo filio (nam ego deterrebar, quaſi ominoſum eſſet) nihil tale uidi. Aliud fuit, mictus uermiculorũ plurium alborũ, breuium, tenuiſsimorũ, qui nec pediculi dimidiũ æquabant. diuq; uiuebant. Aliàs dixi de quodam nobili Hiſpano, qui in omnibus excrementis & ſanguine pilos emittebat: & me conſuluit, nõ paucis datis aureis coronatis. Carunculas an uiderim, non memini. Differt aũt hæc excretio. quæ carunculárum fit, ulcera renum ſignificant: pilorum aũt nequaquã. Generantur pili hi prælongi in renibus, ex materia tenui, lẽta, terrea, à calore immodico, ut reliqua omnia quæ conſiſtentiã habent. Vnde curatur patiens hæc, humectanti-
» bus, attenuantibus ac diſſecantibus. quamuis te-
» nuis enim ſit materia, magis attenuata, non poſt-
» modum coire poteſt. Ait autem Galenus, uidiſſe
» ſemper in huiuſmodi urinam craſſam ac pituito-
» ſa ſubſtantia, imò potius cruda materia. Pituitæ
» enim calor dominatur, ut ipſemet ait in octauo
Cap.7. de Decretis Hippocratis & Plato-
» nis; humori crudo mi-
» nimè.

APHORISMVS LXXVII.

QVibus in urina craſſa furfurea quædam ſimul exeunt, ijs ueſica ſcabie laborat.

COMMENTARIVS.

¶ Videtur mihi altius quiddã inſinuaſſe Hippocrates, quàm ab expoſitorib. plenè explicetur. eſt aũt huiuſmodi: Si urina craſſa eſt, nõ eſt uerisimile, neq; fieri poteſt ut furfuracea aliius quàm à ueſica deducãtur, anguſtis meatibus tũ renũ tũ ureterarũ. Præterea quòd quæ deciderentur à membris, uelut fieri cõſueuit in morbis acutis, calore uiolẽto adurente, urinã cõiungerent tenuẽ, nõ craſſam. Si igitur & ſaluũ eſt uenenoſum genus, & urina liberè ꝓdit uſq; ad ueſicã per meatus anguſtos, neceſſe eſt materiã illã furfureã nõ ueniſſe longius quàm à ueſica. Sed cũ nec ex pituita alioq; humore in ipſa ueſica generari poſsit (quoniã locus ille nõ adeò calidus eſt, nec ſiccus, ut quotidie poſsit talẽ materiã cogere) neceſſe eſt igitur ut ab ipſa ueſica prodeat, quæ humore exuſto laborãs, eas ſquãmulas (uelut in pſora, lepra, ſcabie, impetigineq;) reſecat: quo fit ut huiuſmodi morb. ſit inſanabilis, q nec à ſalſedine urinæ prohiberi potuerit, nec ab illius acredine ueſica poſſit liberari. Memento aũt ut furfuracea à ſquammulis, de quib. infrà aget, diſtinguere ſcias. nam Aphor.80
illa ulcus, non ſcabiem ueſicæ ſignificant: quamuis ex ſcabie perſæpe in ulcera deueniant, quemadmodum etiam in cõmuni ſcabie. quomodo uerò furfuracea à ſquammis differant & tenuitate & paruitate & colore magis obſcuro (ob tenuitatẽ enim magis aduruntur: & quia non eum reddunt tetrum odorem quem ſquammulæ, neq; urina purulenta eſt) perſpicuum eſt naturam utriuſq; contemplanti, & ſubſtantiæ ueſicæ non oblito. Videtur autem mihi opportunũ, ut addam quod ſcripſit Hippocrates quinto Epidemiorum: Pag.4.
In Lariſſa Theophorbi filius ueſicã ſcabioſam ha “
bebat, & urinã tenacem ac lentã mingebat, do- “
lebatq; dum mingere inciperet ac deſineret, & “
pudendũ confricabat. Hic cũ bibiſſet pharmacũ, “
urinã ciens acre, in ueſicã quidẽ nihil proceſsit, “
uerùm multum purulentũ cum bile euomuit, & “
deorſum alia huiuſcemodi egerebat, & uentrem “
dolebat, ardebatq; intrinſecus: reliquũ uerò cor “
pus frigidum erat, & totus reſolutus eſt, & ni- “
hil aſſumere uolebat. Huic ex ui medicamẽti ex- “
ulceratus eſt uehemẽter ualde uẽter, & mortuꝰ “
eſt tertia poſt potionẽ die. Quibus ſignificatur, “
nõ utendũ acribus, neq; deducendã materiam ad locum arctum iam læſum, & tã uitæ neceſſariũ.

Eſt

Eſt autem glutinoſa urina finis ſcabioſæ ueſicæ, & propria iam ulcere laboranti. Porrò quæ mala prodeãt ex ueſica affecta, ex tribus dignoſcere oportet: operationis impedimento, ſi urina ſupprimatur aut ardeat, aut teneſmonẽ patiatur, aut nimis fluat: & ex ijs quæ perpetuò eijciuntur, de quib. diximus in his Aphoriſmis & ſequentibus, tum maximè in ſeptima particula Aphoriſmo illo, Qualia etiam ſint ueſicæ & alui excrementa. & ex adiacentibus, ueluti tumore, duricie, febre, ut in Coacis prædictionibus. Scribitur autẽ & hic Aphoriſmus in libro de Natura humana hoc modo: Quibus pura eſt urina, & aliàs atq; aliàs uelut furfures in urina innatãt, horum ueſica ſcabioſa exiſtit. Itaq; furfuracea in imo ſæpe uidimus innatare, ſuprà nunquam: ſed bene dum minguntur, circumuoluuntur in ipſa urina, nec ſtatim deſcendũt, ut capillamẽta, arenulæ, ſquãmæ: & quod carunculis ſimile eſt, & à nobis nõ ſemel uiſa: hæc uerò, ut in urinis turbidis, diu luctantur ne deſcendant.

79. in editione ult. Hippoc. ſine cómento. Pag. 20. Pag. ult.

APHORISMVS LXXVIII.

Qvicunque ſponte ſanguinem mingunt, his à renibus uenulam ruptam ſignificat.

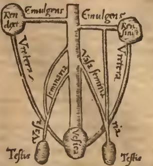
COMMENTARIVS.

¶ Ἀπὸ ταὐτομάτου, & ſine cauſa manifeſta, & repẽtè ſignificare poteſt: cum uerò abſq; cauſa manifeſta, ex ulcere ueſicæ etiam contingat ſanguinem mingere, non autem repentè, ſed paulatim ex eroſione ſoleat accreſcere, repentè prodire non poteſt ex illa: at ex renibus poteſt fracto uaſe, quippe uenæ renum oppletæ ſunt ſanguine, cum membrum ſit carnoſum: ad ueſicã uerò non prodeunt uenæ, quæ ſanguinem deferant (cum urina iam à ſanguine expurgata, ad illam ueniat) niſi quantum ſufficit nutrimenti gratia. Atq; hæc optimè (ut mihi uidetur) à Galeno explicata ſunt. Sicut & illud, Quod ſi ex apertione uenæ renum contingat prodire ſanguineã urinam, quia non conſertim prodit, non aũt ſanguinem: quare relinquitur, ut repentè per urinã prodeunte ſanguine, neceſſarium ſit uenulam aliquam ruptam eſſe in renibus. Quòd et ſi ſponte intelligamus, id eſt abſq; cauſa manifeſta, etiam defendi fermè eodem modo poteſt Hippocrates: nam ulcera ueſicæ cum adſunt, declarantur t & maximè ſi magna ſint, tũ ex dolore tũ ex ſquã‑ Aphor. 81. mis, ut infrà uidebitur, indicantur: ideoq; ſi tum ſanguis fluat per urinam, non erit abſque cauſa manifeſta. Quamobrẽ dictum Hippocratis quomodocunq; exponatur, uerũ eſt, atq; etiã euidẽs.

Illud forſan è re magis fuiſſet inueſtigare, quare Hippocrates ſcripſerit, φλεβίου, id eſt uenulæ: non φλεβὸς aut φλεβοῦς, id eſt uenæ. Inquit enim in Mochlico: Principalis uena quæ iuxta ſpinam eſt, etiam in renes radices agit tenuibus ac fibroſis uenulis iuxta ſpuriam conſtam. Pag.6. Et rurſus in libro de Locis in homine: Duæ quidem uenæ iuxta tendines colli feruntur, & iuxta uerticula, & deſinunt in renes, hæ autem in teſtes etiam penetrãt: quæ cum affectæ fuerint, homo ſanguinem mingit. Pag.2. Et rurſus in Mochlico: At uerò ren cauam ſui parte ad uenas magnas ſitus eſt. Pag.2. Vnde ex ipſo in ueſicam uenæ enaſcuntur, qua parte potus trahitur per inteſtina ac uenas, per quas procedit in renes, ubi ueluti per qualum aqua percolatur. Cum enim ſpongiæ ſimile ſit eius corpus, qua ad ueſicã conuerſum eſt, ideo hic percolatur urina à ſanguine, ſecerniturq;: quapropter etiam rubra (ſupple antea) exiſtit. Neq; enim in renes aliæ procedunt uenæ, quàm quæ dictæ ſunt: neque eſt alius locus, ubi potus colliqueſcat, quantum ego noui. Et rurſus ſecundo Epidemiorum: Arteriæ ex ipſo rene hinc atq; hinc oriuntur, neruum ſecum cõiunctum habentes. Par.4. Ergo ut ex Veſalio Libro quinto habetur, Fig.23. Dexter ren altior paulo eſt ſiniſtro: in utrunque uena arteriaq; prodit ex uaſis magnis, quæ ſub ſpina poſita ſunt. inde ex utroq; rurſus ureteræ prodeunt in ueſicam: peculiariter autem ex ſiniſtro, ſcilicet ex emulgente, antequam in renẽ ingrediatur, uaſis ſeminarij portio defertur in teſtẽ ſiniſtrum. nam cætera uaſa huiuſmodi ex trunco uenæ & arteriæ, quæ ſpinæ ſubtenduntur, infra ipſos renes oriuntur. Inde infrà ait: Antequã Cap.10. uenæ & arteriæ truncus inſignis ille in renem ingrediatur, in duos ramos ſingulæ diuiduntur: unum ſuperiori, alterum inferiori ſinus parti offerentes. Moneo (inquam) ne ob id duos ſinus interſeptos membrana eſſe credas (ſuperiorem alterum, alterum inferiorem) quæ urinam colet. Verùm ut omnia ad amuſſim intelligantur uerba, ex Fallopio de hac re ſubijcere decreui, tum maximè quòd Aphoriſmi huius cauſam pulcherrimè aperiunt. In obſeruationibus. Pag.179. In hominis renibus non reperio ergo ſinum illum exteriorem perforatum à Veſalio proditum, per quem ferantur uenæ & arteriæ: ſed uideo manifeſta ipſa uaſa per totam horũ uiſcerum carnem diducta: idq; in arterijs ac uenis obſeruaui, quòd in renibus ita earum ſubſtantia attenuatur, uelut in uaſis illis quæ per cerebrum feruntur. Hæc tenuitas, fortaſſe cum ſit aptiſſima ad lacerationem, efficiatq; ne uaſa tam

facilè à ſenſu ipſo dignoſcantur, in cauſa etiã fuit, ne hoc ab Anatomicis animaduerſum ſit. Sinũ etiam illum ſecundum & interiorem ab eodem Veſalio traditum non reperio, ſed alium huius loco poſitum. Nam inter uenas & arterias, quæ in duas partes diuerſæ diſſeminantur: aliæ per ſubſtantiam renis poſteriorem, aliæ per anteriorem prope renis portas (portas appello ſimam illam partem, per quam ingrediuntur uaſa, et egrediuntur meatus urinarij) uel parum intra ſubſtantiã ipſius, ſinus quidem eſt factus ex neruea membrana, qui plures poſsidet ductus uel fiſtulas, ueluti ſi digitos perforatos haberet, in quibus fiſtulis extremis ſingulis operculum eſt carneum, ueluti uerruca quædam acutum, quod aliquantiſper in fiſtulã ingreditur, illamq́; obturat, & lotij ſtillicidium conſtituit. Nam operculum hoc èx ſubſtantia renis cõſtat, quæ ad illud foramen, uel fiſtulam pertingit, ut in cauitatem lotium percolet.

Et aliquando in unoquoq; renis ſinu reperiuntur octo uel decem foramina, aut fiſtulæ dictæ, quibus huiuſmodi carunculæ aptantur, quæ ipſas operculi ingredientis modò obſtruũt. A' uenis igitus ac arterijs trãsfunditur omnis ſanguis aquoſus ad renes: huic ſimilitudine ſubſtantiæ conſequitur ſerum. Sanguis poſtea retinetur pro nutritione: qui quia parum ob tenuitatem alit, multus ſubinde attrahitur, atq; ideo multum ſeri continuò ſubſequitur, quod retento ſanguine tanquã noxium per carunculas dictas expellitur, & inſtillatur in ſinũ, ibiq́; collectũ in latiore ſinus parte fluit ad meatum, qui oritur ab eodem ſinu, & urinarius uocatur, deorſumq́; latus deſinit utroq; in latere in ueſicam. Vera hæc eſt renis humani conſtructio, non aũt canini aut caprini. Nam in capris aut canibus iſta minimè ſunt explicanda: quod utinã animaduertiſſet præceptor meus Veſalius. Quoniam neq; in larynge, neq; in lingua, neq; in oculo ita facilè lapſus eſſet, deceptus potius à hominis uel aliorũ animaliũ partibus, quas humanarum loco aliquando ſecuit ac delineauit: quam aut negligentia, aut ingenij craſsicie, cum in minutiſsimis quibuſdam rebus ipſum oculatiſſimum, maximeq́; diligentem ac perſpicaciſsimũ fuiſſe uideamus. Nimis enim in renum hominis anatome pinguedinem, nõ ita tamen timendam, timuit: atq; inde manauit deſcribendi renes brutorum occaſio. Ergo cum hæ ſint uenulæ, excluſit emulgentes: quæ ſi frangantur, non mingitur ſanguis, ſed homo in hydropem aſciticam tranſit: ſicut etiam ex ſeminarijs uaſis. appoſui autem figuram ſimplicem. Hæc uolui diffuſius docere, ut paucis ad hanc uſq; diem cognita: & ſub obſcuris uerbis, ne ignoraſſe deprehenderentur ab omnibus, præterquam Fallopio deſcripta.

Demum eſt animaduertendum, tria eſſe genera emiſsionis ſanguinis ex uenis, iuxta Alexandrum Trallianum: rupturam ſeu ῥῆξιν, eroſionẽ ἀνάβρωσιν, & apertionem ſeu ἀναστόμωσιν. Lib.7. cap. 1.Sec.1. Hic Hippocrates intelligit rupturam. ſed hæc ruptura etiam accidit ſenſim aliquando: & tunc etiam dicitur ſponte ſecundum expoſitionem noſtram, licet non Galeni, ita quòd omnino & hic uerus erit Aphoriſmus: & nõ erũt niſi duo genera emiſsionis ſanguinis ex uenis, ſcilicet ruptura et apertio. nã eroſio eſt cauſa diuerſa, nõ ſpecies morbi. eſt enim ruptura primũ leuis, inde fit magna: aptio aũt oris uenæ aliud eſt omnino, et differt genere à ruptura ipſa. Vnde ſciẽdũ, in finib. uenarũ eſſe ora uelut ſanguiſugarũ, & maximè narium, hæmorrhoidarũ, pulmonis & uteri: ſed hæc manifeſtiora cum aperiãtur ſingulo menſe, & iuxta etiã rationem ſtructuræ hominũ, ideo homo naturaliter poteſt ſanguinem ſudare propter hoc.

Eſt forſan difficultas ex dictis Hippocratis libro de Internis affectionibus, cũ inquit: Fit aũt morbus à labore, cum ruptæ fuerint uenulæ ad renem tendentes, & ex hoc ren ipſe ſanguine repletus fuerit. Hic ubi hæc patitur, cum urina ſanguinem mingit in principio morbi, deinde proceſſu temporis pus. Pag.10. Dico, quòd uerba illa corrupta, Venulæ ad renẽ tendentes: ſunt etiã in Græco codice, ſcilicet τὰ ἐς τὸν νεφρὸν τείνοντα: melius, τὰ ἐν τὸν νεφρὸν τείνοντα, id eſt, quæ in renem tendunt: quod apparet ex ſubſequentibus uerbis, cum dicat, repleri renem ſanguine: tum his quæ dicta ſunt. Nam inguis uenæ ad renes tendunt, ſed in eis diſtribuuntur.

APHORISMVS LXXIX.

QVibus in urinis arenoſa ſubſiſtũt, his ueſica laborat calculo.

COMMENTARIVS.

¶ Maxima & grauiſſima dubia relinquentes, exigua animaduertimus. nam quòd etiam laborantibus renibus ſubſidant arenoſa, uerum eſt: ſed maius eſt, quod citra calculum plurimis arenulæ prodeunt. Mihi quidem iam ab annis hinc triginta rufæ prodeunt, & nunc etiam albæ, & quotidie & copioſè, atq; omnino citra omnẽ calculi ſuſpicionem, tam renum quàm etiam ueſicæ. Quinetiam, quod longè maius eſt, iam toto decennio exacto, tantum albæ arenæ adhæret matulæ parietibus, adeoq; concretæ, ut intra quindecim dies ſi non abluatur, tota lapideſcat intus: nec niſi magno labore et corticibus ouorum, atque ſic nec perfectè elui ac detergi queat. Vnde mirum, cur non in ueſica idem contigerit iamdudum. Et ſi non contigit, ut certum eſt (nam nullo uſq; nunc ueſicæ, imò nec renum uitio laboraui) cur concreſcat tam celeriter hæc materia in cementum in matula, à ueſica autem perfectè quotidie eluatur. Item, quando indicia lapidis ex arenulis ſumi licebit, cum nos fruſtula ad magnitudinem dimidiæ lentis arenulæ albæ ſæpius, & maximè per æſtatem emiſerimus. Neq; hoc ſolùm in nobis, ſed in multis alijs animaduertimus. Leo monachus B. Auguſtini, qui annum excedit lxxx, ſæpe mihi oſtendit tantum pituitæ lentæ in matula ſimul concretæ, ut ouum anſeris magnitudine ſuperaret: & tamen lapidem nunquã genuit. Cur uerò arenulæ & calculi renum ex ueſica protinus excludantur: ueſicæ autem proprij, & in ea geniti maneant. Si enim protinus excluderentur, nemo calculo ueſicæ laboraret. Videmus etiam arenulas frequentes, ut uix in lotijs è decem unum ab hoc uitio immunem eſſe uideam: attamen rari ſunt admodũ qui renum calculo laborent, longè rariores qui ueſicæ. Oportet autem eorum quæ ſunt, cauſas eſſe. non enim hæc dicuntur ſolùm, ſed ita ſe habent. Ob id Galenum imitati, rem ipſam, quomodo ſe habet, ſpectare decet: inde illi uerba ſententiamq; Hippocratis accommodare, non autem uerbis ipſis ſententiam atq; ſententiæ rem. Vulgaris codex ita ſe habet: ὁκόσοισι δὲ τῷ οὔρῳ ψαμμώδεα ὑφίσταται, τουτέοισιν ἡ κύστις λιθιᾷ. Braſauolus autem refert, codicem inueniſſe, in quo ita Aphoriſmus hic ſic legeretur: ὁκόσοισιν ἡ κύστις λιθιᾷ, τουτέοισιν δὲ τοῖσιν οὔροισιν ψαμμώδεα ὑφίσαται. id eſt: Quibus ueſica calculo laborat, his arenoſa in urinis ſubſiſtunt. Quæ lectio proculdubiò uerior eſt: ſed tria obſtant. Primum, quòd ipſe non affirmat, quo ex codice tantam lectionis uarietatem ſumpſerit. decebat autem docere, in re tanti momenti. Secundum, quòd nec ſic exquiſitè uera eſt ſententia Aphoriſmi: cum multi ſint qui calculo laborant, quorũ urinæ ut aqua ſunt, & abſq; ullo ſedimento non ſolùm arenæ, ſed neq; alterius rei. Tertium, quod maius eſt, quoniam hic Aphoriſmus inter multos ſcribitur, in quibus ex his quæ in urina ſunt, docet morbos renum & ueſicæ dignoſcere. At ſic ſcriptus Aphoriſmus inutilis fermè eſſet, niſi ut intelligeremus, ubi non eſſent arenulæ in urina, calculum nõ adeſſe in ueſica. Quod ſi nunquam, hoc raró contingit, paucíq; eſſent ab hac ſuſpicione liberi. Si non ſemper: falſum prorſus eſt. multis enim calculo in ueſica laborantibus, urinæ, ut dixi, claræ, & ſæpe abſq; ullo ſedimento exeunt. Non tamen induſtriam Braſauoli reprehendo, neq; prohibeo quin quiſq; utatur hac lectione: quamuis mirum ualde ſit, Galeno adeò in harum uarietate exquirenda ſedulò nunquam obueniſſe.

Verùm res ita ſe habet: Materia multa craſſa ac terrea cogitur in unũ in ueſica. primùm quidem ad quantitatem ciceris aut fabæ, cuius pars intima concreſcit: & quoniam eijci non poteſt, tandem calore ac frigore parte tenui conſumpta in lapillum coaleſcit. Poſtmodum pars ea circundans, & quæ ei denuò adijcitur, in lapidem tranſit, atq; ita ſenſim augetur. Hinc fit, ut hi lapides margaritarum more corticibus conſtent, & ut intima pars durior ſit. Cum uerò iam concreuerit, ut magnitudine limum exuat, ueſicam atterit, ob id in ualde ſe exercentibus nunquam multùm magnus fit. Vtrum uerò à calore, an à frigore potius generentur: dicam, calorem cum craſſa materia & frigus fermè idem poſſe. Vnde in pueris & ſenib. tales lapilli maximè, non aũt in iuuenibus generantur. Hippocrates ipſe in libro de Aere & aquis hæc habet: Quorũ quidem aluus Pag. 6. ſatis fluida eſt, ac ſana, & ueſica aut ueſicæ os non ardet, his facilè urina effluit, & in ueſica nihil congregatur: quorum uerò aluus ardens ac feruida fuerit, in his etiam neceſſe eſt ueſicam idem perpeti. Quum enim magis quàm pro natura fuerit calefacta, ſtomachus eius inflammatur: ubi uerò hæc perpetitur, urinam non demittit, ſed in ſeipſa concoquit & adurit: & quod quidem tenuiſſimũ in ipſa eſt, excernitur:

& quod

& quod puriſſimum eſt, tranſit ac emingitur: quod uerò craſſiſſimum ac turbidiſſimũ eſt, coacervatur & cõcreſcit, primũ quidẽ parũ, deinde maius fit. Dum enim uoluitur ab urina quicquid craſſum cõpactum fuerit, ſibi ipſi adiungit, atq; ſic augetur, in tophumq; euadit. Et cum urinã emittit, ad ueſicæ collũ lapis impellitur in ueſicæ ſtomachũ, & urinæ emiſſionẽ impedit, grauesq; dolores excitat: quare pueri calculoſi trahũt fricantq; pudenda. Videtur enim ipſis cauſa mictus ex loco eſſe. Signũ aũt huius, quod hæc ita ſe habent, hoc eſt: Vrinã ſplendidiſſimã mingunt calculoſi ad ſimilitudinẽ ſeri, eo quòd id quod craſſimum eſt ac bilioſiſſimũ, iſthic manet et coacervatur ac concreſcit. Et pleriq; ſanè lapidem hoc modo contrahunt. Fit autem pueris etiam ex lacte, ſi non ſalubre id fuerit, ſed ualde calidum ac bilioſum: uentrem enim percalefacit, ac ueſicam. Quare urina dũ aduritur, hæc patitur. ob id magis pueris uinum minimè meracum confert: minus enim uenas adurit ac reſiccat. Mulieribus autem cum urinæ meatus breuior ſit, & latior, minus contingit calculi generatio, quoniã urina facilè impellitur. ob id etiam plus bibunt hæ, quàm pueri. Atq; hæc eſt uera calculi generatio, & iuxta Hippocratis ſententiam.

Aliam Braſauolus ex quarto libro de Morbis, quem Hippocrati tribuit, affert: ſcilicet ut ex arenis fiat, ſedimento ueluti glutine copulante: atque tunc in urinis arenoſa ſubſident. Hic modus Hippocrati poſſet aſcribi, ſi non iam ex genuino illius libro ueram illius ſententiam de hoc edocuiſſemus. neq; enim uerisimile eſt Hippocratem in uno loco unum, in alio aliud ſentire: nec liber ille grauitatem Hippocratis ſeruat, nec ſententiam. Neq; enim Hippocratis mos eſt numerare ſigna, quemadmodum ibi facit. Quæcunque autem ex eo ad rem faciunt, utiliaq; fuerint, ſuo loco addã. Nõ propria ergo eſt hæc calculi generatio, etiã ſi quandoq; contingat: quia natura ut ſtatim arenam ſenſerit, protinus eijcit. Atq; hæc cauſa eſt cur raro ex arena renum, & calculis eorum, calculus ueſicæ generetur. nam tales calculi & multo facilius arenæ, eũ è loco arctiore prodierint, quàm ſit ueſicæ collum, ſtatim eijciuntur è ueſica à natura, quæ ſenſum illorum, tanquam rei ualde abhorrentis, pati diu non poteſt. Quanquam aliquibus ob ſitum ac formam, & quia ualde immunda. ſiue ſica, differatur: uelut contigit ſacerdoti ex ordine B. Auguſtini, quos uocãt Canonicos. erat autem, ut dicunt, prior, id eſt præfectus illi congregationi: & Hieronymo Gorlæ mercatori pannorum. hi enim cum aliquandiu renũ dolore diſcruciati eſſent, ſacerdoti uinum gramineum, mercatori Alexandri medicamentũ è ſanguine hyrcino ac myrrha dedi: ambobusq; ſtatim quieuit dolor, ita ut ſurgerent. Verumtamen moleſtiam quandam patiebantur, ut nec ſani eſſent, nec ægri dici poſſent. nam quid ſentirẽt, neſcire ſe affirmabant. Tertio pòſt die ſacerdos lapillum oſſi dactyli ſimilem, ſed breuiorem eiecit, ſanusq; in poſterum manſit: mercator autem nõ niſi poſt dies quindecim, eiecit autem forma & magnitudine dimidij fabæ. Auguſto tum ſtatuario, cum per medici incuriam manſiſſet in ueſica, in tantũ auctus eſt, ut eo morbo cum maximis cruciatibus, ut hi ſolent, obierit. Atq; hoc cur raró contingat, dictum eſt. Cum enim renum calculus nudus ſit, adeò ueſicam uexat, ut diu non poſſit retineri, quare nec augeri: qui uerò in ueſica oritur, tum quia ſimul gignatur, tum quia circumueſtiatur glutine illo, retinetur. Senſim autem gignitur, ob idq; ex corticibus conſtare uidetur: moles tamen ſimul quodammodo antequam perficiatur, adeò magna euadit, ut eijci nequeat. Atque hic tertius eſt modus generationis calculi ueſicæ.

Parum quoq; author quarti libri de Morbis (quanquam Hippocratem illum non eſſe exiſtimem) ab hac ſententia differt. Sic enim inquit: Pag. 15. *Sic profectò etiam fex in ueſica, dum pituita glutinum fit, emingitur id quod ab urina liqueſcit. Fex autem ſubſidet & denſatur, ac ſolida fit uelut ferrũ: ubi uerò ſubſedit, ac ſolida facta eſt, ſurſum ac deorſum in ueſica uolutatur, & feriens ueſicam, dolorem inducit: et ſi uehementer feriat ac ulceret, aliquid de ipſa aufert. Verùm id quod inſuper affertur, adhuc magis quàm id quod arenoſum deceſſit, concretionem efficit. Atque tali modo fit lapis de lacte in ueſica: & ſi puero anxietas aliqua ob hoc oboriatur, aliàs atq; aliàs ubi meiere uult, urinæ meatum apprehendit. At ſi puero iam adulto lapis gignatur ex terræ eſu, dolor non adeſt ipſi, priuſquam ipſe ſibi ipſi cibum deligat. Et hæc à me de hoc relata ſunt.*

Cæterùm morbus ſigna quinq; habet. Nam ubi meiere uult, dolore affligitur, & urina paulatim fluit, uelut in urinæ ſtillicidio: et eſt ſubcruẽta, nimirùm ueſica à lapide exulcerata, & ueſica inflammata eſt. Verùm hoc ſignum inconſpicuum eſt, indicat tamen ſumma pars præputij. Quandoq; mingit arenoſa: uerùm à talibus, qualia ego dicam. Eijcit autem aliquando lapides duos, aut etiam plures paruos, generatos eodem

modo, uelut de uno dixi. Fiunt etiam tali modo. Quum lapis fuerit concretus, & profundè ſubſederit in ueſicam in arena ſeparata, ita ut ipſam aduenientem lapis nõ aſſumat in ſeipſum, ſed grauior ac copioſior fiat, ut tamen ipſa ad ſeipſam nõ concreſcat, etiam ſic duo lapides fiunt. Fiunt etiam plures eodem modo. Sed & colliſis inter ſe in agitatione aliquid diſparatur, & arenoſum per urinam eijcitur. Quod etiam aliquando contingit, ubi arena ad ueſicam deſcendit, & non coaluit.

Refert Braſauolus, diſſecto Alberto Sauonarola, qui ex huiuſmodi morbo obijt, uiro eruditione ac moribus præſtante, inuentos decem calculos pondere ſimul unciarum ſex ac ſemis, forma ſimili inter ſe. Verùm, ut dixi, ex arenulis nõ fiunt, ob ea quæ dicta ſunt: tum etiam quòd ſi ſimul coaleſcant, in tophos euadunt, nõ lapides, attritiq́; franguntur. cum illi de quibus nuper diximus, neceſſariò duri eſſent: quoniam facilè colliſi, atq; inter ſe attriti, diſſoluti eſſent. Ex arena igitur raró aut nunquam lapides fiunt aut in renibus aut ueſica, ſed in hac multo minus. Et ſi fiãt, non manent, facileq́; in fruſta diuiduntur.

Omitto nunc, quibus in locis præter renes et ueſicam lapides generentur. nam longa ſatis per ſe narratio hæc eſt. Primùm igitur in inteſtinis, ut Braſauolus recitat, Gallam mulierem quinq; lapillos meſpillorum ſeminibus magnitudine & colore ſimiles eieciſſe. E' pulmone unũ uidi grandini ſimilem, magnitudine grani maizi. In iuncturis gipſum generatur. idem refert, cõtuſum ad unciæ pondus eadem præſtitiſſe, quæ uerum gipſum. Non mirum uideri debet illi, qui ea quæ de miſtorum uiuentium proprietatibus ſcripſimus in libris de Subtilitate, legit. Generantur in ueſica fellis certè, atq; in uentriculo: rarius in utero, ob pronum ſitum. Sed color & ſubſtantia uaria eſt. rubri enim ſunt renum, quia renes tales ſunt: ueſicæ albi, molles, nigri, ruſi, ferruginei, uarij. Et niſi duri ſint, in arenas reſoluti exeunt, ob id qui relinquuntur, duriores exiſtimantur: leuiores etiam ſunt renũ calculi, quam ueſicæ plerunq;, non ſemper.

Vt autem cauſam generationis illorum diligentius perquiramus, ſciendum quibus communiter generentur, & ſunt tria maximè: uinum nigrum. craſſum, potens: caſei copia & lactis: tum quæ in mari gignuntur ſalſa & craſſa, ut mææ: & quæ arenis plena ſunt, ut ſolenes & chamæ. alia uerò eſt generatio ſalis, alia tophi, alia lapidis. Sal nunquã lapideſcit, quoniã humidũ potentia eſt, ut etiam glacies: tophus inter ſal & lapidem media eſt ſubſtantia. Generationis igitur lapidis principium eſt ſiccitas. Siccitas autem fit, uel quia materia craſſa exuritur, uel cogitur. Siccitas igitur cauſa eſt cũ materia craſſa. craſſicies in pueris ob ingluuiẽ & cibos craſſos, in ſenibus ob imbecillitatem innati caloris, in utriſq; autem cruditas eſt cauſa propinquiſſima craſſiciei: ſiccitatis uerò in ſenibus qualitas ipſa, in pueris autẽ caloris efficacia. Iuuenes ſicci quidem ſunt, & calidi uehementer, ſed ob robur caloris & exercitationem, humorem craſſum non gignunt. Ob id Galenus dicebat, turpe eſſe homini bonam temperiem nacto, calculo laborare, ſcilicet quoniam non citra culpam ſuam id contingere poſſit. Verùm in pueris lactantibus calculum fieri, exiſtimat author quarti libri de Morbis, quod nobis uidere nondum contigit: ſed triennes & quadriennes pueros, poſt quã cibum accepiſſent, hoc morbo tum uermibus primùm tentari uidi, et liberari exccto lapide. Quod etiam in uermibus obſeruauimus. non enim ante cibi uſum uermes in pueris uidi. Cum uerò, quæ de natura & compoſitione eorum qui ad calculorum generationẽ ſunt apti, dicit, in rem faciãt, ante ea quæ recitauimus nuper, etiam hæc habet.

5. De tuen. San. cap. 1.

Lib. 4. de Morbis. Pag. 14.

Cæterùm calculi morbo principium oboritur à lacte, ubi puer lac impurum ſugit. Lac autem in nutrice impurum fit, ſi pituitoſis cibis ac potibus et alimentis impuris nutrix utatur. Conferunt enim omnia in uentriculum illabentia in ipſa ad lac. Habet autem & hæc res ſe hoc modo. Si nutrix nõ ſana fuerit, ſed bilioſa aut aquoſa aut ſanguinea, aut pituitoſa, lac etiam malũ puero generatur. Conſentiunt enim corpus & uentriculus. Plurimum uerò ipſi ad lac cedit, de eo quod ipſa plurimum in ſeipſa habuerit. Et puer ſi de nutrice lac non purum ſuxerit, ſed bilioſum, uelut dixi, morboſus fit ac debilis: & in præſens maximè affligitur, quandiu lac prauum ac morboſum ſuxerit. At ubi ſuxerit lac non purum, ſed terreum ac pituitoſum, et habuerit puer uenas de uentriculo ad ueſicam tendentes, amplas ac attrahentes: procedit autem & quod bibit nutrix, & lac in uentriculum pueri, tale quale trahit à uentriculo de lacte in totum ſimiliter, prout uenæ ad uentriculũ detrudere poſſunt: ſi quid ſanè in lacte non purum fuerit, id quo ueſica fruitur, lapis fit tali modo, uelut in aqua non pura, in calice aut uaſe æneo turbata, & rurſus ſedata, fex aceruata fit in medio: ſic ſanè & in ueſica de urina non pura exiſtente. Et non per uri-

nam

„ non eijcitur, ut quæ in cauo ſit loco, & maximè „ aceruata, dum fit præ dolore per mictionem non „ pertranſit, & à pituita cruda concreſcit. Glu„ tinum enim fit pituita ad fecem admiſta. Et pri„ mùm parua lanugo ſuperſtat, deinde quod acce„ dit, arenoſum fit: gluten, dum fit pituita, quæ eſt „ in ueſica de lacte, & augetur: & quicquid humo„ ris in glutinatione acceſſerit, emingitur. Rurſus autem fex ſolida fit, & lapidis ſpeciem accipit.

Hæc quàm turpiter uerterit hic uir, non eſt ut dicam: quia tamen non Hippocratis eſt hæc ſententia, nec nos uerbis authorum, ſed rebus fidimus, duobus tantùm uerbis omnino barbaris commutatis, reliquum, ut iacebat, trāſcripſimus. Satis autem conſtat ex his, tum etiam antea demōſtratis, lapidē ex fece terreſtri exuſtaq; fieri. Sed hæc mittamus, quoniam neq; noſtris principijs repugnant: nec adeò abſoluta ſunt, ut clarè quod uerum eſt oſtendāt, remq; ut ſe habet, perſpicuè doceamus.

Fit lapis ex materia craſſa, ſemper exiccata, uel ob ſiccitatē loci, uel ob uehementiā caloris, humidū reſoluētis. Atq; ob id tā in ſenibus quàm pueris generatur. In pueris quidē nunquā fermè in renibus, ſed in ueſica ſemp: quoniā calor adeò uehemens eſt in his, & materia tenuis, ut in renib. liqueſcant omnia, uelut quæ parua ſunt, dum in parias clibanis exuruntur. In ſenibus uerò latiores ſunt meatus in renibus, materia craſsior, & calor ſiccior: cum in pueris materia craſſa ſolùm ob id ſit, quia multa: multa autem in renum meatibus eſſe non poteſt. Pueris igitur in ueſica, ſenibus utrobiq; lapis generatur. Generatur aūt trifariam: uel ex arena, idq; raro, ſitq; tophus, nō lapis: aut lapide iam in renibus concreto, idq; rariſsimè: quoniam ueſica illum, ſi licet, ſtatim expellit: aut ex fece urinæ, cum membra naturalia, quæ ui tamē illorū expellūt, imbecillia fuerint, uelut in infantibus: uel materiæ craſsicie ac lentore, ut in ſenibus, tuncq; ſimul materia cogitur lapidis, paulatim tum concreſcit limo eum ambiente. Adiuuant, latitudo meatuū, cruditas & calor non naturalis. Prohibent, quæ diuidunt, ut cappares, balſami ſuccus: & quæ humectant, ut oleum, cuius uſu ob id, tum alia multa, delector. Arena renum hæret matulæ, & rubra eſt: ueſicæ retrimenta candida ſunt, plerunq; leuia, arenoſa, nō arenæ. nam lapillorū partes potius ſunt, & puluis, quàm arenæ: ob idq; arenoſa uocātur. Quæ autem ſalis naturā habent, ſiccantur cum abeſt humor, & in formam tophi duri tranſeūt, ſi humor adſit, non concreſcunt. In matula igitur eiecta urina ut ſal concreſcunt, dum ueſica plena eſt, non concreſcunt ob humorem: eiecta urina etiam non concreſcunt, quoniā ſtatim humor adeſt, et locus calidus eſt. Et quod maius eſt, ob uim ueſicæ expultricem, dum ueſica urinam exprimendo tota inuertitur, cauamq; partē gibbā efficit: quod in matula dum purgatur, nec fit, nec fieri poteſt. Calor autem actu diſſoluit, quod eſt in urina, nec in ſedimentum tranſire permittit. Calor autem poteſtate, ſeu urina calida & acris, ad lapidis generationem facit. Iuuat ergo, dum mingitur, ad prohibendam lapidis generationem, comprimere bene ueſicam, & expurgare perfectè, idq; quaſi ſubſultim mingendo, nō cōtinuè, quod ego mihi à lapide metuens obſeruaui, nunquam in pluma cubans, nec uinum niſi album leueq; bibendo: ſed & loco plumæ ſtupam ſericeam mihi ſubieci. Hæc igitur ſex maximè prohibent lapidis generationem, utrobiq; ſcilicet tam in renibus quàm ueſica: tomentum minimè poteſtate calidum: expreſsio diligens ſedimenti dum mingitur, quæ fit ſubſultim mingēdo: uſuſq; olei: abſtinere à caſeo, tum his quæ ex lacte fiūt, tum à terreis ac ſalſis: tū quod multa ac ferè omnia complectitur, à cruditate cauere.

Hæc igitur ſunt quæ oportuit declarare: etenim iam propoſita ab initio fuerant. Nunc ſolùm reſtat declarare, cur urinæ habentium calculum aqueæ ſint: affecta enim calculi frigiditate, ueſica urinam neque concoquit, neq; renes trahendo expurgat, unde aquoſæ urinæ prodeūt. Quibus intellectis, quæ quam oſcitanter ab omnibus tractata ſint quiſq; intelligit, neq; aliter tractari potuerant ueris deficientibus principijs, ad Hippocratis ſententiam exponendam accedo. Inquit ille: Quibus in urinis arenoſa ſubſiſtunt, his ueſica laborat calculo. Si arenoſa, inquit, ſubſiſtunt: hoc aſsiduè intelligendum eſt, nō aliquando. uerbum enim Subſiſtunt, cum ſit præſentis temporis, per omnem temporis ſucceſſum extenditur: unde nō de arena renū intelligi poteſt, quæ neq; ſubſiſtit, ſed adhæret: nec arenoſa, ſed arena dici poteſt: nec ꝑpetuo apparet, ſed quandoq;. Quòd uerò arenoſa hæc, id eſt lapidū fruſtula & puluis, lapidē ſignificent, patet: quoniā qđ molle eſt, quotidie atteritur, maximè in ſe exercentibus: aut ſi plures ſint lapilli. itaq; cum non poſsint ſingulo die generari, neceſſe eſt ut ex lapidibus reſecentur. Sed ſi materia hæc arenoſa ſingulis diebus excerneretur atq; generaretur, nō iam ſubſideret, ſed ſalis naturam haberet, eſſetq; tenuis, & ſuperficiei matulæ intrinſecus adhærēs. Cum

ergo uolueris ſcire certius an aliquis calculo ueſicæ laboret, iube eum equitare, ſaltare, exercerique uehementius, exhibe lapidem comminuentia, inde ſubſidentia in urina inſpice, in qua ſi tribus aut quatuor diebus puluis appareat, lapis eſt durus: ſi lapidum fruſta & quaſi arenæ, non autem arenæ, tophus eſt: ſi nihil horũ appareat, lapis procul dubiò non eſt. Atq; hæc ſunt quæ duobus millibus annorum latuere expoſitores. Caue tamen ne exercendo magnum ardorẽ urinæ, ut dicunt, ſeu uriginem intolerabilem efficias. Improbi enim & ignari medici maledicendi anſam, poſtquam beneſacere non norunt, undiq; arripiunt. Nos ergo nec extorſimus Hippocratem, nec redarguimus, ut neq; Ptolemæum: at qui nõ profundius quærũt, coguntur multa ut ſuperflua aut imperfecta damnare.

APHORISMVS LXXX.

SI ſanguinem & grumos mingãt, & ſtillicidium urinæ habeant, & dolor in imum uentrem, & pectinẽ, & fœmen incidat, circa ueſicam labor eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Superius dixerat: Quicunque ſanguinem Aphor. 78. ſponte mingunt, his à renibus uenulam ruptam ſignificat: ne quis crederet ſemper in mictu ſanguinis renes laborare, ſubiecit unam rationẽ quæ ueſicam laborare oſtenderet, ſcilicet quoties uel ſanguinem & grumos mingendo & ſtillicidium patiendo, dolor in imum uentrem & pectinẽ & fœmen incidat. Hic quam oſcitanter, ex tot difficultatibus ne unam quidem attingendo, Galenus præter hãc unam, an ueſicam pati dixerit, in qua palàm aberrat: alij uerò alteram addentes, [illegible] (an quæ coniuncta ſunt, diſiungi debeant? quæ per ſe ſatis manifeſta eſt) non eſt ut dicam. Attingam autem primũ difficultatem illam à Braſauolo motã, ſcilicet an ſingillatim illa intelligenda ſint, ſcilicet ſanguinem mingat, aut grumos, aut ſtillicidium urinæ patiatur? Dico uerum eſſe ſolùm de omnibus ſimul, tum primò quia in illis coniunctione non minus quàm in ſequentibus utitur: » & grumos mingant, & ſtillicidium urinæ » habeant. Non dixit Aut, tum etiam quia ſemper fermè in hoc caſu omnia illa tria ſimul coniunguntur. Tametſi enim nõ eadem die ſemper hæc omnia contingant, ſemper tamen ſe conſequuntur. Quod uerò partes illæ, Et dolor in imum » uentrem & pectinem & fœmen incidat, con» iunctum etiã legendæ ſint, ex ratione notæ coniungentis καὶ, uel & palàm eſt, & iiſdem rationibus conuinci poteſt: ut demirer audaciã Leoniceni, qui cum non intelligeret Hippocratem in hoc loco, contrà uerterit quàm in textu Græco omni iaceret, exiſtimans eſſe plures cõditiones, cum ſint tantùm duæ, ſcilicet quòd ſi ſanguis ex ueſica fluat, conuertitur in grumos aliquãdo, ob id quod paucus eſt: nec adeò prorìtat ad meiendum, cum ſit illi familiaris: nec etiã tam bene urinæ miſcetur, ut qui ex renibus prodit, ideò in grumos uertitur. Secunda, quòd ſi morbus eſt in ueſica eiuſmodi, & accidat dolor in pectine, apparebit & in imo uentre & interfœmineo. Melius enim legitur ſic, quàm Fœmine.

Videndũ eſt igitur quid ſit fœmen, imus uenter, & pecten primum. Græcè autem ſic: ἐς τὸ ὑπογάστριον, καὶ ἐς τὸν κτένα, καὶ τὸν περίναιον: uertitur ὑπογάστριον, imus uenter, id eſt ſub uentre. Pars ergo eſt in imo uentris ſuper pubem in medio, ubi cum urina retinetur in ueſica, prominet rotũditas: ut in Arte medica etiam teſtatur Galenus, & nos quandoq; uidimus in re- Cap. 72. tentione urinæ. Situs enim ueſicæ fundi ibi eregionè eſt ſupra uterum in mulieribus, in uiris autem ſupra rectum inteſtinum: collum autem & prima pars ueſicæ oſſi pubis ſubtenditur: pars autem inferior reſidet inter uirgam & anum. Vnde qui lapidem ueſicæ patiuntur, ibi pondus & moleſtiam ſentiunt, præſertim ſi repentè ſedeãt. Et pueris tangitur immiſſo in anum digito medio lapis, non quidem uerſus dorſum, ſed in anteriore parte, ſcilicet ad fœmẽ, ſeu interfœmen, ut Fuchſius uult. Nam fœmina, inqt, partes ſunt interiores coxarum à pudendis ad genua. Liquet igitur, quod laborante ueſica tria hæc loca maximè afficiuntur, quoniam omnia ſunt circum ueſicam, & prope cutim: niſi quod & in pube & interfœmineo iacet os tenue. Dicitur autem interfœmineum, quoniam eo in loco uulua ſita eſt, ſcilicet inter anum & pudendum paulo magis utrinq; diductis oſſibus quàm in maſculo. Vbi Nero nixus eſt transformare ſporũ, exciſo toto inguine, puero & loco illo perforato, in fœminam. At pecten uocamus partem ſuperiacentem oſſi pubis, quod ſuper uirgam adiacet, ubi pili naſci ſolent tam maſculis quam fœminis. Et quamdiu carent pilis ea in parte, uocari ſolent ephœbi. Eſt autẽ, ut etiam Veſalius docet, oblongior ueſica quàm Lib. 5. c. [illegible] latior, id eſt ſecundum longitudinẽ corporis magis extenſa: & fundus amplior eſt, ut ſenſim ad illius ceruicem contrahatur. leuis eſt illius tunica, intus & extra prædura: ualida membrana enim eſt, triplici genere uillorum contexta, inæqualis

qualis craſſiciei, maximè tamen ad collum craſſior eſt, & in hominibus adnaſcitur peritonæo in imo uentris. Et ob id nimirùm Hippocrates docuit, eam partem affici, in Aphoriſmo: non ſic in canibus, quoniam ſitus illis magis fauet à homini, quòd erectus eſſet, ne pondere urinæ nimis grauaretur, hoc fuit neceſſarium, imminet (ut dixi) inteſtino recto è poſteriore parte: unde fit, ut et mingentes compreſſo inteſtino illo facilè pedāt: & egerentes dum inflant inteſtinum illud, ad mictum incitentur: & qui lapidē patiuntur, & hæmorrhoidas excitent, & teneſmonem patiantur. Muſculo comprimitur imum ceruicis, qua parte uentri ueſicæ iunctum eſt ſupra glandulas, ne coeundo neceſſe eſſet urinam cum ſemine ipſo fundi: & eſt quaſi ex ipſa ueſicæ ſubſtantia muſculus, ideóq; parum profundus. Cōſtat enim ueſica tribus tunicis: exteriore carnea, ſed non rubra, uerùm ſubrubra ex peritoneo nata, tenuiore altera et ſplēdida, ac tertia craſſiore nerueaq;. collū aūt ueſicæ ſitū mutat: cum penis tenditur, σ Græcum: cum non, s Latinum imitatur.

Hæc uolui neceſſaria non præter propoſitū ſubtexuiſſe, tum ad ſequentium intellectum: tum ut oſtēderemus Galenū longè aberraſſe, qui credat per ea uerba, τὰ περὶ τὴν κύστιν, intelligi debere quæ circa ueſicam laborare, id eſt partes quæ illi annectuntur, etiam cum ipſa ueſica. manifeſtum eſt enim ex dictis, non poſſe hæc cōtingere niſi laborante ueſica: & quotieſcunq; ueſica laborauerit, hæc neceſſariò contingere. Dico laborauerit, ulcere magno, uel uaſis maioris ſui (nam omnia parua ſunt) fractura. Obſtat tamē litera, dicit Galenus, τὰ περὶ τὴν, quæ ſunt circa. Sed & illud, q; in ſequenti ueſicam ulcere laborare dicit: igitur Hippocrates inter ueſicā & quæ ſunt circa ueſicā diſtinguit. Sed ſi ſermonis efficaciā, & ut ita dicam, exquiſitā energiā exigamus, nō poterit intelligi de ueſica ullo modo, cum non dicat, Veſicam & quæ circa ueſicam, ſed ſolùm, quæ circa ueſicam. Sermo igitur Hippocratis eſt huiuſmodi, quod tota ueſica laborat, adeò ut etiam circumiacentes partes afficiantur, quaſi omnibus noxa illa participantibus. Magnum ergo ueſicæ affectum & cum conſenſu declarare uoluit, cuiuſmodi ſi febris adſit, cum ueſica phlegmone laborat: uel magno, id eſt lato ulcere, ſi febre caruerit. nam de profundo ſtatim ſubſequetur. Hoc ergo uoluit docere, laborare omnino ueſicā, ſed nō neceſſariò ex ſe, ſed cōſenſu alterius: licet quandoq; conſenſus hic ex ipſamet ortum habeat.

APHORISMVS LXXXI.

SI ſanguinem & pus minxerit, & ſquāmulas, & grauis odor adſit, ueſicæ ulcerationem ſignificat.

COMMENTARIVS.

¶ Cum declaraſſet morbum ueſicæ ex cōſenſu, quantū eſt ex merito ſignorum: docet morbū per eſſentiam, ita ut ſigna in præcedenti Aphoriſmo ſint ſigna ueſicæ per cōſenſum laborantis: hæc uerò per eſſentiā. Nec inconuenit ſigna per cōſenſum morbi poſſe iungi morbo per eſſentiā: at bene inconuenit ſigna morbo per eſſentiā eſſe morbi per cōſenſum. Sic enim morbi per eſſentiā diſtingui nō poſſent à morbis per conſenſum. Dico igitur, quod ſi omnia hæc adſint, nō aūt alternatim, ut Leonicenus (qui temeraria audacia omnino Hippocratē nō intelligens, illū delirare facit) uertit, quod ulcus adeſſe in ueſica ſignificatur. Et demiror de illis qui hanc ultimam editionem emendarūt, cum iam haberent Cōmentaria Braſauoli emendata, tum etiā Fuchſij, quare plus tribuere uoluerint Leoniceno erranti, & cōtra fidem Græcorum exemplariū exponenti, quàm ipſi Hippocrati. nam quòd Leonicenus aberrauerit, ſenex primùm, mirū eſt mirū: deinde tot opera Hippocratis uertēti, licet dicere cū Flacco,

Verùm opere in longo fas eſt obrepere ſomnū.

At de illis qui caſtigaſſe profitentur, nō habeo quod dicā. nanq; nec dici poteſt illos ſuſpicatos meliorē codicē habuiſſe Leonicenū, ut librarius pro ἢ ſcripſerit καὶ, quia ſimilia ſunt ualde: quoniam ignoſcendū eſſet, ſi ſemel hic error admiſſus eſſet in textu. ſed cum ter καὶ ponatur in hoc contextu, ſemper aberraſſe librarium exiſtimare, eſt perinde monſtro ſimile, & omnino fidem codicibus omnibus abrogare. Itaq; mihi uidentur uiri perſimiles his qui malos pannos texunt: nam initia uariegata & pulchra faciunt, reliquum autem nulla diligentia conficiunt, nulliuſq; precij. Nam de Leoniceno plurimū illi debet tota doctorum caterua, & ut ad Flaccū rurſus redeamus, de illo dici poteſt,

Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commiſit pelago ratem
Primus, nec timuit.—

Facile ignoſcere debemus magnis uiris etiam mediocria errata, nedum parua, quandoquidem tot laboribus & incommodis propter poſterorum utilitatem inſudarunt. Atq; ego illum Galeno ſine dubio præpoſuerim, qui ætatem quàm longiſſimā cum uixerit, totā in purganda medici-

na conſumpſit: Galenus, cum ne ad triginta annos propè acceſſerit, immodica ambitione plura confudit quàm addiderit. Debemus illi plurimũ tanquam in eo negocio feliciter uerſato, ut ei cõtigerit genius illuſtris. Ergo ut ad rem redeam, ſi per diſiunctionem legatur, in quo differet à ſuperiore illo: Si ſanguinem aut pus mingat, renum aut ueſicæ exulcerationem ſignificat? Palàm enim eſt, alterum falſum eſſe, aut ſuperfluum. Si enim mictus ſanguinis aut puris ſignificat ueſicæ ulcus, fruſtra illi additur Renum: ſi autem alterum horum tantum, falſum eſt, quod hic dicitur Veſicæ exulcerationem ſignificari: coniunctim igitur, ut rectè Hippocrates, legi debet.

Nec uerò tametſi omnia iſta ſigna oſtendant ulcus, in ueſica ſemp omnia neceſſaria ſunt. Mala enim nõ ſolùm, ſed inſulſa Dialectica utetur, ſi quis dicat: Publico monumento & decẽ teſtibus & tua cõfeſſione cõſtat, te mihi debere centũ coronatos: igitur nemo alteri debere conuictus dici poteſt, niſi teſtes decẽ proponãt, monumentũ publicũ doceat, & ipſe debitor fateatur. quòd autẽ hæc uera ſint, oſtendamus. nam ſi mingat ſanguinem et pus, neceſſe eſt altero eorũ uas eſſe apertum uel ruptũ: ſed pus oſtendit putredinẽ & ulcus, igitur non poteſt eſſe uaſis apertio: at cum ſquammæ affuerint, nõ poſſunt eſſe ex colliquatione, quia cum pure non eſſent, igitur ex ueſica ſunt. renes enim ſquammas parere non poſſunt, nec quæ ſupra renes, cum ſubſtantia eorũ ſit carnea. Sed quare addidit: Et grauis odor adſit? nõne omne pus malè olet? certè dum dixit hoc, aliquid plus uoluit ſignificare quàm cõſuetum puris Pag.3. odorem. ſicut in Prognoſticis, Pus optimum eſt, quod eſt minimũ graueolens. Omne pus ergo malè olet: ſed quod ex ueſica reſecatur, trifariã magis olet, etiã ſi minimè malũ ſit, quod in alijs partibus nõ contingit. Primũ ob ſubſtantiæ quæ corrumpitur, ſcilicet ipſius ueſicæ, naturam, quæ nõ eſt carnea, maximè in interiore parte: ideo cum longiore tempore ad putredinem egeat, aut uiolentiore cauſa, magis putrefacit. Secundũ, ob admiſtionem partiũ aquearũ urinæ, quæ corrũpunt & corrumpuntur: demùm ob morã, quam ibi ob urinæ retentionem naturalem contrahit.

Quid ſi appareant omnia præter hoc ſignũ, odoris ualde fœtidi? Dicet Hippocrates, uix fieri poſſe: & ſi fiat, erit morb. cõpoſitus: uelut ſi renes laborarent ulcere, ſquammulæ autem illæ aliunde procederent.

Conſequuntur aũt ſe hæc. nam à ſanguine rupto quomodocunq; uaſe, ſeu per eroſionẽ ſeu aliter, ſequitur ſanies, & ex ſanie erodente ſquammulæ illæ ex ueſicæ ſubſtantia excidunt: demũ profundo facto ulcere fit odor ille teterrimus, cum etiã antea incipiat. Similiter ſi pus adſit, fœtor ibi adeſt, et neceſſe eſt etiam præſiiſſe exitũ ſanguinis, tum etiã ſquammulas ſuccedente tempore excidere. Et ita ſquammulæ ſi ex ueſica decidant, non aũt aliunde proueniãt, per putredinẽ decidunt, & malũ odorẽ & pus præceſſiſſe indicant: ac etiam exitum ſanguinis, atq; ita à fœtore argumentum de alijs tribus ſumitur.

Λεπίδας aliqui ſquammas interpretantur, ſed oportet in cõmuni ſignificato intelligere, ſic ut plerunq; ſquammulæ, id eſt paruæ ſquammæ ſint: nonnunquam etiam ad magnitudinem grani ciceris, cum ulcus magnum eſt: & craſſæ profunditatem illius declarant.

APHORISMVS LXXXII.

QVibus in urinaria fiſtula tubercula naſcũtur, ijs ſuppuratione facta, & eruptione, ſolutio.

COMMENTARIVS.

¶ Cum declaraſſet modos plures, quib. ſignificantur morbi ueſicæ et renũ: hoc Aphoriſmo docet, quandoq; morbos aduenire in fiſtula urinæ, qui ſimiles uidentur morbis ueſicæ: et huiuſmodi planè, nõ ſicut alij, ex parte liberantur. Eſt ergo ac ſi dixiſſet, ſi quis ſtillicidiũ urinæ patiatur, & ſanguinẽ cum pure mingat, ut ſuperius dixit, & Aphor.80. hoc cõtigerit ex tuberculo in meatu urinæ: tunc dignoſcitur, quia ſuppuratione facta et eruptiõe, ſoluitur planè morbus. Et in alijs caſibus ſi perſeueret, nõ erit ex tuberculo in uirgæ meatu. adeò quod docet hoc Aphoriſmo diſtinguere morbos ueretri ab alijs morbis uiarũ urinæ: hi enim ſuppuratione facta ſoluuntur, antea aũt ſunt ualde periculoſi morbi illi ueſicæ & renũ: antea nõ adeò uidẽtur periculoſi, cũ nõ impediãt urinã: ſucceſſu tamẽ tẽporis cũ nõ ſoluãtur planè, deteriores euadũt. Hic ergo duæ dubitationes cõtingũt.

Prima eſt, an tubercula in meatu ueretri poſſint abſque ſuppuratione ſolui, ut Galenus cenſet? & uidetur quod Hippocrates hoc uelit in textu. Nihilominus apparet, quòd caro etiã excreſcens facit impedimentũ in urina, & ſponte decidit, ac etiã mollientibus medicamentis. Per tuberculum ergo intelligo in hoc loco, illud idem quod ab Hippocrate intelligitur in Coacis præ- Pag.10. dictionibus, dũ inquit. Quib. tuberculũ eſt circa ueſicã, quod mingendi difficultatẽ facit, ad omnis generis figuras uexantur: huius aũt ſolutio fit pure erumpente. illud idem quod docuit in primo

de Mor-

Pag.9. de Morbis: Tubercula fiunt diſrupta aliqua uena
intus, aut nõ prorſus diſrupta à laboribus, uel e-
tiam ex pituita aut bile, ut in lateribus: uultq; om
Pag.10. nia ſuppurari. Idem ſentit in libro de Affectioni-
bus: & etiam id poſtularet longius tempus, ut diſ
ſoluerentur. Impedimentum enim meiendi dolo-
rem auget, ut cogatur natura morbo creſcente
moliri ſuppurationem. Neq; ego uidi quenquam
cui ex tuberculo ſuppreſſa ſit urina, qui non fue-
rit ſuppuratum. Hic idem Aphoriſmus ſcribitur
Aphor.57. in ſeptima particula, & additur in fine dolor, id
eſt quòd ſoluitur dolor, cum hic nihil apponatur.
Verùm, ut dixi, cauſa eſt hic, quòd uoluit diſtin-
guere morbos in urinaria fiſtula, ab alijs qui in
ueſica & ſupra ueſicam fiunt.

Secunda dubitatio eſt, quare ulcera uirgæ
ſponte ſanentur, nõ aũt in alijs locis adeò facilè?
Et habet aliud caput hæc difficultas, quoniã ge-
neraliter ſuppurationes ſunt maioris ſpei quàm
reliqua ulcera. Quod deprehenditur, cum dicat
16 & 17. Hippocrates ſeptima Aphoriſmorũ: À ſanguinis
ſputo, puris ſputum: à puris ſputo, phthiſis & flu
xus. Cum uerò ſputũ retinetur, moriuntur. Et ta
Pag.7. men dicit in Prognoſticis, Ex his autem maxi-
mè ſuperſtites manent. Cauſa ergo eſt, quoniam
ulcus quod ex ſuppuratione aduenit, non eſt con-
iunctum cum materia erodente aut deſtillatio-
ne, & etiam eſt accidens ipſius abſceſſus ſuppu-
rati: at aliud eſt morbus. Præterea nõ omnis ſup
puratio eſt cum ulcere, ſed ſolùm ea quæ cum e-
ruptione eſt. Quæ autem in meatu urinæ fit ul-
ceratio, adhuc facilius ſanatur: quoniam ſanatio
ulcerum eſt exiccatio. hæc aũt fit ab urina, quæ
ſicca natura eſt: & etiam propter motum & im
pulſum, ideo talia ulcera ſponte ſanantur. In ue-
ſica autem non ita, quoniam urina ibi quieſcit ac
putreſcit, non autem eluit locum. Si tamen ulcus
illud ſit ex eruptione abſceſſus ſuppurati, maior
eſt ſpes ſanationis, & non debent retinere diu
urinam.

Et quoniam hic actum eſt de tuberculo impe
diente mictum, & dolorem creante, ſciendũ eſt,
80. quòd, ut habetur ex dictis, urina ſupprimitur uel
,, propter materiã aduenientem, ut in Aphoriſmo,
Si ſanguinem & grumos: aut ex tuberculo nato
in meatu, ut in præſenti Aphoriſmo: aut ex frigi-
Pag.9. ditate & ſiccitate, ut in libro de Affectionibus,
5. & tertia Aphoriſmorum: aut propter uteri con-
ſenſum, ut in ſecundo de Mulierum morbis: Et ex
inflammatione inteſtini recti, ut in libro de Fiſtu
Pag.35.37. Pag.3. lis. Et fit etiam propter abſceſſum in ipſa ueſica,
Aphor.44. uelut ſeptima Aphoriſmorum innuit Hippocra-
tes. Fit etiam propter ulcera & carnem, quæ ex-
creſcit in ueretro, & retentionem meiendi diu-
turnam, extenta adeò ueſica, ut neq; ſe compri-
mere poßit: & etiã diſtenta parte circa imũ cer-
uicis, ubi ueſicæ annectitur, ſic ut exitus nõ pa-
teat. Vlcus uerò quamdiu durat, impedit: ſed, ut
dixi, facilè ſanatur. Caro autem tumefacta cum
neq; ſanies neq; ſanguis effluat, intumeſcit ex fla
tu aut humore aquoſo, aut aucta per ſe, ut dice-
bat Galenus in libro de Morborũ differentijs, de Cap.9.
lingua. Eſtq; hic morbus Mediolani endemius,
& ciuibus noſtris familiaris. Hic modus ad tu-
berculum pertinet.

APHORISMVS LXXXIII.

Mictio noctu plurima facta, par
uam ſignificat deiectionem.

COMMENTARIVS.

¶ Non inſulſè Galenus hunc Aphoriſmum
& ad cognitionem & ad curationem traducit.
ad cognitionẽ quidẽ, ex quatuor orationib. duas
nos docet Hippocrates neceſſarias. neceſſariæ
qdẽ ſunt, mictio noctu plurima paruã ſignificat
deiectionẽ, & multa deiectio pari ratione paucã
urinã, ut etiã in fluxib. euenire ſolet. hæc aũt om
nia cõparatione ad eundẽ hominẽ, eandemq; ui-
ctus rationẽ ſunt intelligenda. Duæ nõ neceſſa-
riæ ſunt: mictio pauca ſignificat multã alui deie-
ctionẽ: aut cõtrà, parua alui deiectio multam uri
nam. Poterit enim utraq; ſupprimi, & urina &
deiectio, ut ardente corpore in febribus: item ex
ſudoribus, itẽ in his qui ad aſcitẽ præparãtur. Ad
curationẽ, ſi uolumus ſiccare aluum, prolicere u-
rinam: ſi humectare, ab illis abſtinere, & potum
exhibere copioſiorem, minimè tenuẽ: qualia ſunt
uina dulcia, craſſa, nec aſtringẽtia, nec odorata,
nec flaua, ſed nigra.

At uerò urina ex ſui ratione potui ſimilis eſ-
ſe debet, aut paulum diſtans in quantitate, ut
primo de Facultatibus naturalibus Galenus do- Cap.ult.
cet: atque id nobis in hyeme id conſiderantibus.
nam æſtate & ob ſudorem & exhalationem
fit minor. atque id eſt ſecundum naturam ſe ha-
bentibus. Cæterùm quibuſdam ineſt, ut ob im-
becillitatem naturæ nõ poßint tranſmutare par-
tes frigidiores alimenti, atq; in his plus iuſto uri-
næ apparet: contrà uerò quibuſdã ob caloris uim
& acuitatẽ, nõ ſolùm quæ eſt in cibis pars diſſol
uitur, ſed etiã in ipſo potu quicqd eſt tenuius aut
calidius: utq; priores ad hydropẽ, ita hi ad hecti-
cã ſunt paratiores. Sed cur nõ dixit, Mictio plu-
rima ſimpliciter: ſed adiecit, Noctu? Quoniã in
die fieri poteſt ut etiã multũ mingat, & mingat
obcru-

ob cruditatem. Cum enim cibus non concoquitur, utrumq; abundare ſolet, et urina et egeſtio. Et ſi non abundent, ſuſpicionem morborum afferunt: urina quidem podagræ, & egeſtio doloris colici: tantũ abeſt ut in cruditatibus ex multa urina paucam debeamus expectare egeſtionem.

Quomodo uerò hæc fiant, declarandum eſt. Vbi quis aſſumpſerit cibum atq; potum, clauditur in uentriculo, ſed nõ ita ut ſuperius nihil poſſit penetrare, ut quidam exiſtimant. Nam & à cibo ſtatim, & poſt horæ dimidium, & quãdocunq; quis edat cibum, aut bibat etiam, longè facilius eum deglutiet. Præterea gula ipſa, ubi uentriculo committitur, cum ſit longè anguſtior & craßior ac durior uentriculo, non poteſt adeò conſtringi. At neq; neceßitas tãta adeſt, ne quid effluat. Pylorus autem concluditur perfectè, auxilio etiam glandularum, quæ illi imminent: aliter in multa repletione, cum ſit à dextro latere non in ſumma neq; ima uentriculi parte collocatus, cibos in duodenum inteſtinum illi coniunctũ effunderet. Ergo his pro ratione clauſis cõcoctio celebrari incipit. Iecur autem moræ impatiens & robuſtum trahit ſi quid eſt tenue, gratum, dulceq́ʒ ac dilutum, per quinq; illas uenas quæ ex illo ad imum uentriculi ueniunt, ſugitq; uelut ore potum præcipuè uini flaui, dulcis & odorati (placet enim hoc iecori) unde ſequitur ex tali ſuctione & potu reſtauratio illa repentina, quam homines ſentiunt, maximè labore delaſſati, inde cibati. Sequitur etiam in pluribus mictio ſtatim à cibo. Hoc peracto concoquitur cibus, & priorem partem ac potiorem ſuſcipit uentriculus, ut ter-
Cap.13. tio de Naturalibus facultatibus habetur, ex quo nutritur interior uentriculi tunica: poſtmodum reſeratur communiter circa nonam horam à cibo pylorus paulatim: & ſugente iecore, & pellente uentriculo trahitur chilus in duodenum inteſtinum: & quia pendulum eſt, non quieſcit: pars tamen adhærens parietibus illius, exſugitur per meſaræi uenas, tandem per ieiunum ad ileon & colõ traducitur, ubi quieſcit, et multis uenis exſugitur. Si igitur calor iecoris ſit magnus, acris, & robuſtum iecur, exſugitur: fex quæ eſt in inteſtinis ad ultimum uſque, atque eodẽ ut fiat ſicca & pauca quæ relinquitur: & tunc cum ob attractionẽ plurimùm aquoſum in iecore ſuperabundet, excrementum urina augetur. Fex igitur cum liquida eſt, multa eſt: & cum multa, liquida. nam pars tenuior ſemper trahitur. Vena autem iecoris, in quam confluunt meſaræi uenæ, Stelechia uocatur, ut quæ eſt in gibba illius caua. Dicebat Hippocrates ſecundo Præ- Pag.5.
dictionum: Egeſtiones alui in his qui laboribus exercentur, quamdiu parum ederint ac potarint, modicas & duras procedere, quotidieq; oportet. ſi uerò tertio quoque die aut quarto aut longiore interuallo proceſſerint, periculum eſt ne febre aut alui profluuio corripiantur. Quæcunq; uerò egeſtiones liquidiores ſunt quàm ut in tranſitu conformentur, hæ ſanè omnes peiores ſunt. At uerò his qui multum edũt, multumq; laborant, egeſtiones tranſitum mollem, oportet eſſe ſiccum, & copiam ciborum ingeſtorum pro ratione laboris. Procedunt autem ab æquali ciborum copia his quidem qui minimùm laborant, plurimæ egeſtiones: his uerò qui plurimùm laborant, modicæ, ſi ſani fuerint, & recta uictus ratione utantur. nam ad hæc coniecturam facere oportet. Liquidiores autem egeſtiones, & ſine febribus euenientes, & quæ ſeptima die aut citius iudicantur, commodæ ſunt, ſi ſemel & una uice omnes fiant, & non reuertantur: ſi uerò inſuper febrierint homines, aut alui profluuia redierint, ſi longa fuerint, penitùs mala ſunt, ſiue biliosa fuerint, ſiue pituitoſa, ſiue cruda. Et uictus ratione propria ſingula opus habent, itemq; medicamentis alia alijs. Cæterùm urinam iuxta potionis copiam mingere oportet, & ſemper æqualem, & quàm maximè aceruatim, & momento paulo craßiorem quàm id quod in potu acceptum fuit. Si uerò fuerit aquoſa & copioſior quàm pro eo quod bibi imperatum eſt, ſignificat hominem aut copioſiore uti potu quàm illi præceptum ſit, aut non poſſe renutriri quàm diu tantam urinam faciunt. In Prognoſtico quoque id Pag.4.
confirmat, ut ſit pro ratione ingeſtorum & hora ſolita.

Porrò quod de egeſtionibus dictum eſt, poſſet dici de alijs euacuationibus: ſed cum ſolùm hæ naturales ſint, propterea de his tantùm mentionem fecit. Nam ſudor ſi abundet, non ſolùm minuit naturalia excrementa, ſed etiam morbum præſagit: quoniam tota ſubſtantia medius eſt inter naturalia excremẽta, & præter naturam: reliqua autẽ omnia, ut ſaliua, mucus, ſanguis hæmorrhoidarum, ad morboſam conſtitutionẽ corporis pertinent: reliqua uerò ad morbum, ut ſanguis per ſputum eueniens, & bilis uomitus. Vt eorum quæ excernuntur à corpore noſtro, ſex ſint ordines: naturalia prorſus, egeſtio & urina, quæ quantitate mutata non oſtendunt morbum: naturalia, ſed determinata quantitate, ut ſaliua & mucus: nam hæc ſi exuperent, morboſam con-

ſam conſtitutionem ſignificant. Medium inter naturale ac præter naturam ſudor eſt, qui ſine cauſa manifeſta morbum ſignificat: cum cauſa, nihil abſurdum, cum omnino uapore prodeat è corpore, abſq; eo quod ſentiatur. At quædã ſunt præter naturam, & morboſa ex ſe, non tamen morbum indicantia: ut hæmorrhoides, & ſanguis narium, & uomitus conſuetus. Quædam ſunt naturalia excrementa, uel partes, quæ morbum ſignificant, quia unde non oportet excernuntur: ut bilis flaua per uomitum, & ſanguis per ſputũ. Quædam omnino præter naturam, ut bilis aut pituita corrupta. In naturalibus igitur abundantia unius nil aliud ſignificat, quàm defectum alterius: naturalia autem media cauſam præter naturam, ſi abundauerint, non morbum. Quæ aũt præter naturam, ſed exonerantia corpus, ut hæmorrhoides, cauſam morbi, non morbum: quæ autem naturalia pauca cum abundauerint, incipientem morbum, non autem grauem ſignificant. reliqua duo morbum iam factum. Hæc autem diligenter conſideranda ſunt.

HIERONIMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI IN QVINTAM Aphoriſmorum Hippocratis particulam, LIBER QVINTVS.

APHORISMVS I.

CONVVLSIO ex helleboro, letalis eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Quomodo fiat conuulſio, et quot ſint illius genera, tum uerò in quo à reſolutione differat, de cauſis quoq; eius, ſuperius dictum eſt. Lib.2. Aphor. 26. Hic uerò Hippocrates, & in ſex ſequẽtibus, prædicere nos docet ex conuulſionis cauſis: aut his etiam morbis qui cum cõuulſione coniuncti ſunt, uelut ſingultus atq; comitialis. Nihil autem refert, ſeu morbum ſeu ſymptoma appellaueris. Hunc uerò Aphoriſmum ſi cum eo coniunxeris, 4. Aph.16. qui dicit: Carnes ſanas habentibus helleborus periculoſus: concludes, ſanis helleborũ uitæ periculum afferre. De helleboro illo albo (inquam) ſermo eſt. Vnde ſi quis ad purgantia per aluum ſermonem extendat, non aliter quæſtionem inſtituet, quàm ſi de aſini uolatu diſputet. Oportet autem meminiſſe diligenter de his quæ in duobus allegatis Aphoriſmis dicta ſunt à nobis, ne aut neceſſarium quicquam prætermittere cogamur, aut fruſtra dicta repetere. Cum enim quinq; ſint conuulſionis ſpecies: tres propriæ, à ſiccitate, plenitudine, frigore: aliæ ob conſenſum, dum euacuantur muſculi, atq; uellicantur: uellicantur aũt præcipuè ab humore erodente, qualis eſt æruginoſus: qui quandoque ita effloreſcit, ut mera ærugo uideatur: hic humor acutus & erodens pungit uellicatq; neruos, unde cõuulſio fit.

Aliud meminiſſe oportet, quòd ad os uentriculi duo nerui ueniunt, qui ſextum par efficiunt ex cerebro, quibus in toto corpore nulli ſunt maiores: atq; hi ſoporarijs arterijs in collo utrinque iunguntur, & in pulmonem, cor, iecur, lienẽ, renes, ac omnia uiſcera deriuantur: quibus ligatis uox intercipitur, ut in libro de Diſſectione neruorum à Galeno habetur. Cap.10. Horum igitur læſione nihil mirum totum corpus offendi, atq; grauiter: tum præcipuè, quòd hi ſoli in ore uentriculi fermè detecti ſunt, ut ſenſum famis atq; ſitis excitare poſſent. Quomodo aũt conuulſis his magna pars corporis, & quandoq; totum conuellatur, Galenus declarabat exẽplo arboris, cuius ſi ramum cõuellas, tota planta etiã inflectitur ui, atq; diſtrahitur. 3.de Locis. cap.6. Fit ergo hæc cõuulſio ab humore acuto uellicãte, quandoq; medicamẽto trahẽte humores lentos & hærentes, infarctosq;. Verùm hoc genus cõuulſionis, qđ ob cõſenſum fit, uidetur præterijſſe Hippocrates in Aphoriſmis, quoniã rarò mortẽ adducat. Cauſa igitur mortis in cõuulſiõe ex helleboro, eſt uis maxima naturæ illata: nõ ipſa cõuulſio, quæ ſæpe, ut dixi, ex ſolo cõſenſu fit. In cõuulſione enim ſpõtanea materia ſenſim ad neruorũ principia, inde in ipſos neruos deriuatur: at in ea quæ fit ex helleboro, oportet totũ corpus agitari, ac maximã uim inferri. Videmus aũt in omnib. morbis, eos eſſe periculoſiores qui fiũt à cauſa externa, præſertim manente. Eſt etiã alia ratio: nã cauſa cõuulſionis adhuc manet in cõuulſiõe, quæ ex helleboro fit, (nõ enim tam citò helleborus expellitur) neq; aliquid eſt qđ helleborũ pellat, ubi iã cõuulſio cœperit natura ſymptomate perterrita et afflicta. Ita uomitus et dolor et febris, quæ fiũt à ueneno, niſi uenenũ

euomatur illo uomitu, mortem afferre ſolent. Generalis eſt ergo ſententia, morbi magni qui fiunt ſumpto medicamento aut ueneno, letales ſunt: quoniam uim maiorem naturæ afferunt, & morbi & cauſæ ratione: & quia nõ facilè finiuntur, cum cauſa ipſa in corpore maneat.

Intelligit autem conuulſionem ex helleboro, eam quæ fit non ui morbi, ſed ſolùm ex hellebori aſſumptione facta eadem die. Hoc autem ab Hippocrate experimento deprehenſum eſt: quia eo tempore familiaris erat hæc medicina, ut nũc agaricus: rariſſimeq́; contigiſſe credẽdum eſt, ex hellebori aſſumptione conuulſum potuiſſe ſanari. Quamobrem Hippocratis ſententiæ ueriſſimæ ſunt, ac minus longè fallaces quàm Galeni, qui multa ſola edoctus ratione ſcripſit, quæ ratio perſæpe fallax eſt: ſicut & hic, cũ cauſam quòd conuulſio hæc letalis ſit, aſſignare nititur. Nos uerò nondum uidimus hanc conuulſionem, quoniam uſus albi ueratri exoleuit: nec medicamentũ id adeò eſt formidabile in noſtris regionibus, ut in Græcia. Conuulſio autem quæ ex hellebo-
Aphor. 16. ro fit, qualis ſit, dictum eſt in quarto libro. Liquet enim, quod neq; ex ſiccitate neq; ex uacuitate fiat, ſed repletione partim, partim uellicatione neruorum, ut genere ipſo: letalis alioquin non eſſet.

APHORISMVS II.

Conuulſio ex uulnere, letalis eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Conſtat hoc, ut & præcedens, experimento ipſo: ſed & hoc experimentum frequens admodum eſt, cum pleriq; qui ex uulnere moriuntur, aut ex fluxu ſanguinis, aut ex conuulſione moriantur. Eſt autẽ fluxus ſanguinis, mortis magis cauſa quàm ſignum: ſicut contraria ratione reſolutio magis in uulneribus, in quibus neruus non eſt præciſus, magis ſignum quàm cauſa: conuulſio uerò tam ſignum quàm cauſa, et eſt fermè æqualiter. Nam & reſoluuntur ægri membris, in uulneribus maximè capitis: atq; id letale eſt ſignum, ſi, ut dixi, non præciſo neruo fiat. nam ſic eam ſequi neceſſe eſt. De quo autem conuulſionis genere loquatur Hippocrates, palàm eſt, q. tam de propria conuulſione, quàm etiam diſtentione loquitur. Eques enim Principis Iſtonij, cum eſſet uulneratus ſatis leuiter in digito medio ſiniſtræ manus, in ſeptima correptus eſt diſtentione utrinq;: & quamuis eſſet ualde iuuenis, in undecima mortuus eſt. Antonius uerò Puſſianus ex uulnere capitis iuxta ſuturam coronalem correptus eſt conuulſione uera, & à die conuulſionis quinque ſuperuixit diebus. Conſtat igitur, Hippocratem tam in hoc quàm præcedenti Aphoriſmo de utroque conuulſionis genere, id eſt tam de exquiſita conuulſione, quàm etiam diſtentione, loqui. Quamuis conuulſio in helleboro ſit magis familiaris, diſtentio in uulneribus: & plerunq; ambo genera, ſi quis diligenter animaduertat, in unum commiſcentur. nam & diſtentio conuulſionem inducit, & conuulſio diſtentionem, cum ſæuiſſima fuerit, plerunq; terminatur. Diximus etiam, reſolutionem letale eſſe in uulneribus ſignum, maximè capitis.

Et quamuis generaliter uerũ ſit, cõuulſionẽ et diſtentionẽ, & reſolutionẽ, quæ fit non ex nerui præciſione, letalem eſſe plerunq; (hoc enim et in hoc & in præcedenti, ut aliàs diximus, intelligitur) nihilominus omnia hæc longè letaliora ſunt, cum ad capitis uulnera ſequuntur. Atq; his hæc familiaria, ſicut in uulneribus pectoris, tabe mori: & in uulneribus magnorum muſculorum, in quibus præciditur magna pars carnea, ſanguinis fluxu. Cauſa autem cur conuulſio ex uulnere ſit letalis, partim dicta eſt in præcedenti, quoniam ſcilicet uiolenta ſit, ſimulq́; afficiat: partim à Galeno adducitur, ſcilicet phlegmonis generatio: partim aliunde ſumenda, cum ex punctura quoſdam intra horam expiraſſe uiderimus, antè ſcilicet quàm phlegmone generari potuerit. Nobis igitur perſuaſum eſt, ex dolore uehementi cerebrũ quãdoq; diuelli, atq; ita ſtatim interire. neq; eques ille, cuius ſuprà meminimus, ob phlegmonẽ mortuus eſt, cum febris abeſſet: aut tam exigua fuerit, ut phlegmonem adeſſe non ſignificaret.

Rectè mihi uidetur animaduertiſſe Fuchſius dictionem τραύματι, ut τρώματι legi poſſit, quod omnem noxam grauem exterius illatã ſignificat, ut contuſionem, uulnus, percuſſionem. nam in omnibus his conuulſio, non in ſolis uulneribus, letalis eſt.

Quærunt quidã, an etiam in ulceribus conuulſio letalis, dicimusq́; non eſſe letalem magis q̃ cõmunẽ, ſi ulcera ſponte nata ſint. nam cõuulſiones ſponte natas, nõ ſponte natas, Hippocrates non appellat letales: quia multi ſeruantur, etiã ſi plures pereant quàm ſeruentur. Sunt autem ſponte natæ, quæ in uomitibus ſpõtaneis, quæ in choleris, & quæ abſque cauſa alia manifeſta fiunt. Sponte autem aduenientium duæ ſunt letales, ſuccedens ſanguinis fluxui, ut in ſuccedẽti Apho- Lib. 2. Aphor. 16.
riſmo, & febribus, de quibus aliàs loquutus eſt. Earum quæ fiunt ab externa noxa, tres ſunt ſpecies, &

cies, & omnes letales: ab helleboro, à percuſſione, & quæ ob timorem fit, maximè in infantibus, cuius Hippocrates hic non meminit: non tamen omnino hæc adeò letalis eſt, niſi magnus præfuerit timor: ſoletq́; hæc eſſe uera conuulſio, non autem diſtentio.

Sed ut ad rem redeam, non æqualiter fit conuulſio in uulneribus, aut ex illis, ſed cum pũctim infertur maximè. Cum enim, ut habetur à Gale- Cap.92. no in Arte medica, neruus aut tendo, aut pars di qua ualde ſenſibilis pungitur, cerebrum offenditur tum ſenſu partis maximo, tum conſenſu continuitatis, ob idq́; cõuulſio conſurgit: nõ ita facilè ex uulneribus, etſi neruus etiam præcidatur, multo tamẽ minus quàm ex punctura. Ideo etiã in uulneribus ſi ſanguis non effluat, aut cutis ad locũ ſuum redeat, nõ ſunt citra periculũ uitæ: & etiamſi ante tempus cõſolidentur. Iuuat ergo dilatatio uulneris, & in cõſolidando procraſtinatio: nec ſtatim ad conſolidationem deuenire, et fouere etiam illa calidis medicamentis. Chirurgici uerò apponunt ſemper album oui, & acetũ, medicamenta frigida, uitantes ſanguinis immoderatũ defluxum, & in maius periculum incidunt.

Cæterùm illud docere expedit, cur in uulneribus quandoq; conuellatur pars eadem, aut reſoluatur, quandoq; autem oppoſita. Memini me uidiſſe uirum ſtrenuũ, qui in monomachia effoſſo oculo ſiniſtro, conuulſus & reſolutus eſt in parte dextra, & ob uirium robur & diligentiã medicorum euaſit, ſuperuixitq́; multis annis impotens eo latere. Dico ergo, quòd offenſa quandoq; ex una parte trahit ad ſe ſanguinem ad partem illam, & reliqua remanet ſine ſanguine & calore naturali, & ideo fit paralyſis in parte illa quæ ſana eſt, hocq́; rarius contingit. Alius modus eſt, ut materia ad utrunq; latus ſimul concurrat ad cerebrum in uulneribus capitis, ſed fluente per uulnus multo ſanguine latus uulneris à phlegmone liberũ remanet, reliquũ inflammatur: & ob id cõuellitur aut reſoluitur quod illæſum erat, et hoc frequẽtius euenit. Modus tertius eſt, ut ex percuſſiõe in uno latere affligatur aliud, nõ illud quod uulneratur, quia cedit: ſicut quandoq; uidemus etiã de ſanie in uulnere capitis, quæ inuenitur ſub oſſe capitis, & non in directo uulneris: & hoc etiam, etſi rarò contingat, attamen ex omnibus cauſis accidit, ut frequenter pars ſana conuellatur, aut diſtendatur, aut reſoluatur, & non uulnerata. Et ſcias, quòd in uulneribus reſolutio plerunque ſociam habet conuulſionem, quia offenſa eſt magna, & quæ prouenit ex phlegmone, aut magno impetu motus materiæ.

In percuſſionibus autem ob cauſas dictas & cõuulſio & reſolutio ſunt magis letales, aut ſaltem inſanabiles, quàm in uulneribus: & quæ fiũt ex luxatione uertebrarum dorſi, penitùs ſunt inſanabiles, ut etiam dicebat Princeps. Quæ uerò 2.3.cap.2. in fine. ex attritione neruorum, cum ſint neceſſariæ, minus ſunt periculoſæ, ſed euentus earum diſpoſitionum eſt iuxta magnitudinem læſionis. Et reſolutio ſenibus, ac tremor, ſunt magis familiares, & conuulſio pueris, et diſtentio iuuenibus. nam in infantibus ac pueris humor tenuis qui in ipſis neruis eſt, facilè in flatum uertitur et reſoluitur: in iuuenibus uerò neq; facile uertitur, nec facilè reſoluitur: in ſenibus non uertitur, ſed ſua craſſitie impedit: propterea, ut dixi, talia pro ætatibus accidunt. In cura uerò uulnerum ob hæc, ſi uehemens ictus fuerit, multusq́; defluxerit ſanguis, uelisq́; ſanguinem mittere, ſemper ex aduerſo latere mittes: quoniã, ut diximus, ex illo conuulſionis imminet periculũ. Si aũt uulnus abſq; cõtuſione fuerit, exiguusq́; fluxerit ſanguis, ex eodẽ latere: ſi aũt magnũ, nec fluxerit ſanguis, ex utroq;. Si uerò ſanguis multus fluxerit, ictus uerò leuis, hac ratione ſanguis mittendus non eſt.

APHORISMVS III.

VBi ſanguis multus fluxerit, ſingultus aut conuulſio ſuperueniens, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Non letalem conuulſionem appellauit, quæ ex hoc accidit, neq; ſingultũ, ſed malum. Galenus aũt putat Hippocratẽ temerè pronunciaſſe malũ pro letali: quia ipſe cõſueſſet multa ſcribendo cõfundere pleraq;, ac ſæpè unũ, ſæpe aliud in cauſa dicere. non ſic Hippocrates, ſed omnia penſitatè protulit. Cur aũt, dicam. Neq; ſolũ hoc indiſcuſſum reliquit, ſed cur ſingultũ cõuulſioni copulauerit: nec dixit quomodo ex hac ſanguinis effuſiõe in horũ alterũ deueniatur. Recitat Braſauolus, ponderaſſe ſanguinẽ, qui fluxit ex ſiniſtra nare Principis Dianæ Eſtẽſis: qui cum effuſo per terrã libras uiginti duas æquauit, et tamẽ, quamuis ægrè, ſeruata eſt. Igitur cõuulſio fit nõ ſolũ, ut credit Galenus, ob repletionẽ uel inanitionem, uel etiam abſceſſum, ſed ex inſultu bilis flauæ effrenis ſanguine euacuato, & tunc nõ multũ periculoſa eſt: ſin autẽ ex inanitione, letalis eſt. ut igitur utranq; cõprehenderet, dixit malũ, non letale. Sed & ex hoc apparet, cur dixerit ſingultum: tã ſingultus enim quàm cõuulſio fiunt ex offenſione neruorũ primigenia, id eſt facta ex cerebro,

6. Aph. 37. rebro, ut infrà uidebitur. Sed & ibi demonſtra-
Pag. 14. bimus, cur cõuulſionem ſingultui copulet. Scribi
Pag. 1. tur hic Aphoriſmus in Coacis prædictionibus
Pag. 3. ad unguem. Porrò de ſingultu ait in primo Prædictionum, quòd uocis interceptiones, & in Coacis prædictionibus, delyrium ſi iungantur, lethalia ſunt.

APHORISMVS IIII.

EX ſuperflua purgatione, cõuulſio aut ſingultus ſuperueniens, malum.

COMMENTARIVS.

7. Par. 39. ¶ Eſt id dubitatione dignum, cum infrà dicat: Si ſenioribus ſuprà modum purgatis ſingultus ſuperuenerit, non bonum: quomodo hic adijcit malum generaliter? nam quæ mediocria ſunt in alijs, lethalia in ſenibus eſſe deberent. Conſtat igitur non magnum eſſe malum ſingultum, quandoq; cum ob materiam bilioſam ad os uentriculi attractam contigerit. Ob id in his duobus Aphoriſmis comparat duo ſimilia, ſed proprium morbum generali mitiorem eſſe nos uult intelligere. Nec enim credere oportet conuulſionẽ, & multo minus ſingultum ex inanitione eſſe, ſimilem ei qui ex ſiccitate accidit, nec æquè pernicioſum: multo uerò minus illum qui ex acrium humorum morſu contingit.

APHORISMVS V.

SI ebrius quiſpiam repentè obmutuerit, conuulſus moritur, niſi febre corripiatur: aut ubi ad horã peruenerit, qua ſoluuntur crapulæ, uocem recuperauerit.

COMMENTARIVS.

¶ Vinum, cum copia ſua replere neruos ſoleat, ob id quòd ardentem continens aquam ad cerebrum rapitur, atq; inde demittitur, conuulſionem excitat ex ea repletione. Sed antea occupato cerebro tum ui mentis, tum neruis qui ad linguam deferuntur, impeditis obmuteſcunt. Si igitur febris ſuperueniens, aut calor ipſe naturalis, non uini ipſius (is enim nimirùm obrutus eſt) humido humorem diſcutiat, antequam cerebrũ conuellatur, & à neruis ob repletionem contrahatur, bene actũ erit: aliter homo perit, magis quàm ex alia cõuulſione: quoniã cum hac & cerebrũ repletum eſt corrupto humore, & illum diſcutere non ualet ob multitudinem. quo fit, ut tales in ſphacelon quoddam cerebri deueniant. Quamobrem fieri non potuit, ut plenè hæc ſententia à Galeno explicaretur, qui uerè naturã uini nõ nouit: neq; enim ullum aliud calidorũ & humidorũ potuum aut cibariorũ id efficere poteſt, præterquam uinũ, & quæ ardentẽ aquã continent. Memini enim me bibiſſe apud pontificem Scotũ Hibernicã ardentẽ aquã, ex zetho extractã: id ergo zethum & inebriare poteſt, & mutos ac ſtupidos facere: nõ lac aut ſimile aliquid, uel decoctũ ex pipere copioſo, tametſi multo calidius ſit. Sed neq; illud ſatis aptè declarat, quomodo uinũ repleat neruos. non enim illos replet, niſi poſtquam ad cerebrũ delatũ fuerit. ob id primũ dely-
rãt, cum parũ ebrij ſunt, ut tertia particula Pro- Probl. 2.
blematum Ariſtoteles refert: inde uicti uino, alij dormiunt, quod minus malũ eſt: alij uigilãt, quod mediocre: alij ſtupent, quod eſt maximũ. Defertur aũt ad cerebrũ bifariã: & per gulã ac palatũ aſcendentib. uaporibus, unde quidã ſolo odore
inebriantur: & per uenas, ut anteà dixi. Indicio Par. 4.
aũt eſt, quod cerebrũ maximè læditur, tremor, Aph. ult.
de quo Ariſtoteles ibidem loquitur, & balbuties Probl. 5.
& delyriũ. Vnde pueri, & qui cõuulſionem paſſi ſunt, & cerebro imbecilles, ab eo magis conflictantur: & qui nõ ſunt uino aſſueti, facilius, non tamẽ magis læduntur. Quibuſdã contingũt hilaritates: alijs triſticiæ, timores, lacrymæ, ira, uer-
tigo, cuius etiã meminit Ariſtoteles. Propriũ eſt Probl. 9.
aũt uini, facere furibundos. Eſt enim uinũ ab initio calidũ, poſtea cum reſoluta fuerit pars illa ignea, ſymptomata frigiditatis agit, cuius etiã cau-
ſam Ariſtoteles declarauit. At idem docet exte- Probl. 22.
nuatos maximè perire, quoniam naturalis calor obruatur. Multiq; ſic conualeſcentes ex magnis morbis obiêre. nam hi uerè extenuati ſunt & corpore & uiribus. Neq; id animaduertunt medici, quoniã non uidentur ebrij: ſed tamẽ ob imbecillitatem nõ ſecus ac ebrij morte corripiuntur. Id uerò magis cõtingit, nõ ſolũ quod omnia ſint imbecillia, ſed quod à membris ob inanitatẽ auidius uinum rapiatur. Quamobrẽ periculoſiſſimũ eſt in illis qui uigilia laborarũt. exſiccatũ enim his cerebrũ afflatum ſugit. Cur uerò uertiginẽ patiantur, cauſa eſt, q; uapor ille circumrotatur in opticis neruis, & effigiẽ refert imaginis rei quæ uertatur. Inebriãtur aũt homines a uino magis dilu-
to quàm meraco, ut Ariſtoteles teſtatur: idq; in- Probl. 3. 14.
diciũ eſt manifeſtũ, nõ ob caliditatẽ, ut Galenus uult, ſed tenuitatẽ, uinũ noxiũ eſſe. Porrò ſtupo-
ris indiciũ eſt futuri uertigo, ut Philoſophus re- Probl. 10.
fert, q; uertiginẽ grauiter ebriorũ ſymptoma eſſe dicit. Videt aũt ei res geminatas, aut etiã plures, ut ille refert. & rectè cauſam docet: multis enim modis res uidetur. quod aũt ſic uidetur, plura exiſtimatur, uelut etiã in ſpeculis plurium ſuper-

ficierum

ficierum & uitreis aut cryſtallinis priſmatibus.

Pag. 8. Hippocrates ſecundo de Morbis ſic declarat Aphoriſmum: Si quis ex ebrietate uoce priuetur, & ſtatim ſanè ipſum febris corripiat, ſanus fit: ſi uerò non corripuerit, die tertia moritur. Si itaq; in ſic affectum incideris, multa calida lauato, & ſpongias calida aqua madefactas capiti apponito, & cepas decorticatas in nares indito. Si quidem ſic apertis oculis loquatur, & ad ſe redeat, nec deliret, hac die ſopore preſſus iacet, poſtridie ſanus exurget: Si uerò exurgens bilem uomuerit, inſanit et moritur, maximè in quinq; diebus. ſi non dormierit. Huic igitur hæc facere oportet, multa calida lauato, donec ad ſe redeat: deinde copioſo oleo illitum mollibus in ſtragulis repone, ac contege cum ſilentio, & in tenebris. utplurimùm enim ex balneo dormit: & ſi dormiet, ſanus euadet. Poſtquam autem redierit, primis tribus aut quatuor diebus milium tenue aut ptiſanæ ſuccum ſorbeat, & uinũ mellis ſpeciem referens bibat. Deinde cibis utatur molliſſimis, ac paucis primùm.

Pag. 3. Et rurſus in tertio libro: Quũ à capite dolor acutus ſtatim uocẽ intercipit, tum aliàs, tum ſi ex ebrietate hoc contingat: qui ſic afficitur, in ſeptima moritur. minus tamen moriuntur, qui ex ebrietate tale aliquid perpeſſi ſunt, & uoce priuati permanſerunt. Nam ſi eadem die aut poſtera aut tertia uocem edant, ſani euadũt: faciunt autem aliqui hoc ex ebrietate, & neutri moriuntur. His ualidas ſternutationes excitare cõuenit, & clyſterẽ bilem ducentẽ, & ipſum ualidum inijcere. Quòd ſi ſenſum æger receperit, Thapſiæ ſuccum in multa aqua calida dato, quò quàm citiſſimè reuomat. Poſtea attenuato, & à cibo abſtineto uſq; ad ſeptem dies. Detrahendus eſt & à lingua ſanguis, ſi uenam comprehendere poſſis. Atq; hæc cura communis utriq; cauſæ, & ualidior, illa propria.

APHORISMVS VI.

QVicunq; à diſtentione corripiuntur, in quatuor dieb. pereũt: ſi uerò hos effugerint, ſani fiũt.

COMMENTARIVS.

¶ Galenus ſuo more rem hanc tranſit ſicco pede. inquit enim: Cum ſit morbus peracutus, natura non poteſt illum ultra quartum diem ferre, quare neceſſe eſt ut iudicetur & ſanetur. Quid hoc eſt magis in hoc morbo quàm in alio? & ſi tulit uſq; ad quartũ diem, cur modò cauſam illius morbi neceſſe eſt cedere, tum maximè afflictis uiribus? Dicamus ergo primũ cum illo, quòd diſtentio eſt morbus cõpoſitus ex emproſthotono et opiſthotono: in quo corpus uidetur eſſe trabs, adeò rigidum manet, & immobile prorſus, quo ad totum & partes, ſolum pectus ægrè mouetur. Afferamus modò demõſtrationẽ dicti Hippocratis, cum morbus ſit adeò uiolentus, in tertia occidit, aut quarta, iuxta primum circuitũ paris uel imparis. ſi ergo euaſerit quartã diem, ſignum eſt quòd morbus eſt remiſſus, aliter non toleraſſet: ſed ſi remiſſus eſt, nõ poteſt recidere, quia morbi uiolentiſſimi omnem conatum efficiunt. ſi igitur natura tulit eò uſq;, & morbus eſt remiſſus, nec poteſt redire, ergo euadet. Et ita uides, quòd eſt ratio ſumpta à ſigno, & non à cauſa. Circa quod nota unam regulam ualde neceſſariã in cognitione reditus morborum, quòd morbi, ſcilicet quanto longiores natura, tanto obnoxij magis recidiuæ: quanto acutiores, eo minus.

Hippocrates in Coacis prædictionibus hæc Pag. 15. habet: In diſtentionibus antè & retrò uenientibus, & in dorſum ſolum, ſi maxillæ ſoluantur, letale eſt. Letalis etiam eſt ſudor in diſtentione dorſi, & corpus diſſolui, & in eadem affectione reuomere per nares, aut clamare aut nugari, ſi ab initio uox intercepta fuit. in poſteram enim diem mortem ſignificat. Febriles in dorſum diſtentiones, urinæ geniture ſimiles ſoluunt.

Porrò quod ad continuationem attinet, clarum eſt, Hippocratem perpetuo ſermone ab initio ad hunc uſq; Aphoriſmum egiſſe de cõuulſione & diſtentione, morboq; conuulſioni obnoxio, ſcilicet ebriorũ ſtupore: quomodo uerò conuulſio diſtentioni proxima ſit, in ſequenti Particula oſtendam: at conuulſioni comitialis proximus eſt, de quo mox agetur.

APHORISMVS VII.

QVibuſcunq; morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiũt: quibuſcunq; uigeſimoquinto, commoriuntur.

COMMENTARIVS.

¶ Meminiſſe oportet eorum quæ in ſecunda Aphor. 45. particula dixit: Quicunq; iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis liberantur. Conſtat iuuenes ibi intelligi ante uigeſimũ quintum annum, ut dixi, maximeq; mutatione ætatis liberari, non ſolùm ad uigeſimumquintum uſq; annum, ſed ultra. Vnde demõſtratio conſtat in hoc: Comitialis morbus, qui fit ante uigeſimũ quintũ annum, fit ab humido, ſi ſit à natura (hoc enim præſupponit Hippocrates) ſed cerebrum perpetuò exſiccatur, ergo cæteris rectè procedentibus ſanabitur tandẽ. Vnde non, ut Galenus,

præcidere oportet ſpem in uigeſimoquinto anno, ſed uſque ad extremum uitæ ſpes ſanationis extenditur. At ſi ſponte inuadat, poſt uigeſimũquintum annum, ab humidi abundantia prodire non poteſt: igitur ex ætate nulla eſt ſpes ſanationis. Sed nec aliter, cum ſit naturalis: naturales enim morbi non niſi naturaliter ſanari poſſunt, exceptis his quæ ad repoſitiones & numerũ & formam pertinẽt. Et generaliter quæ manuum auxilium exigunt: aliqua enim ex his ſanari poſſunt, Pag. 31. ut Hippocrates ait libro de Articulis. Nã aliquæ » (inquit) ex his luxationibus, quæ à natiuitate » fiunt, ſi parum elapſæ fuerint, ad naturalem » ſtatum reduci poſſunt. Et maximè articuli circa pe» dem. Quicunque mutili fiunt à natiuitate, ex his plerīq; curari poſſunt, ſi nõ ualde magna emotio facta fuerit, aut etiã præauctis iam pueris cõtigerit. Itaq; potius quærere oportet cauſam, cur morbus comitialis poſt uigeſimumquintũ annũ naturaliter exoriri poßit: quandoquidem de fortuito morbo, & qui ex errore cõtigerit, hic Hippocrates nõ loquatur. Nec eſt ut nos Galenum perſequamur, quemadmodũ ille facit Eraſiſtratũ, maximè aũt Aſclepiadem. palàm enim eſt, quot modis hic iniuſtè accuſet Hippocratẽ. Sed iam explicemus quid Hippocrates hic dicat. Si comitialis morb. ſponte ante uigeſimumquintũ inuadat, antè quàm ad uigeſimũquintũ annũ mutationẽ accipit, ſcilicet qa ſanatur, aut minuitur, et leuior fit. Si aũt, cum prius nõ fuerit, in uigeſimumquintum iam attingentib. annũ ſponte incidat, toto uitæ tempore perſeuerabit: qui ergo mentẽ habet, uidet quantũ hoc à Galeni ſententia diſcrepat. Primùm, nõ dicit quòd ceſſent, ut ille: ſed mutationẽ accipiunt, id eſt ceſſant, aut minuuntur. Secundũ, non dicit, quòd ſi ultra uigeſimumquintũ annum procedant, quòd ſint inſanabiles: (abſit) ſed, ſi poſt illud tẽpus inchoauerint. Tertiũ, quòd præſupponit, nõ omnes ſanari, niſi uictu utantur bono. id abſurdè adiectum fuiſſet ab Hippocrate: quandoquidẽ conſtet, etiamſi nõ adſit, ex mala uictus ratione aduenire poſſe: quãto magis ſi adſit, nõ curari? Quartũ, quòd dicit, poſt uigeſimumquintũ, etiãſi adueniat, curari poſſe. Si ex mala uictus ratione: extra Aphoriſmũ. loquitur enim de ſponte eueniẽte. Si de comitiali ſponte eueniẽte, aberrat toto cœlo: eſt enim prorſus inſanabilis, ut dixi. Quintũ, quòd fruſtra reprehendit Hippocratẽ, quòd non dixerit, uigeſimoquinto anno, aut ultra. Stultè ſanè: nam nõ neſcit, in maiore cõtineri minorẽ numerũ. Et ego cum ſexagenarius ſim, annos habeo etiam quindecim.

Illud tamen benè animaduerſum ab illo, pubertatem ad unguẽ finiri ad uigeſimumquintum annum: euſq; enim corpus cum robore ſiccatur. Ipſe uerò cum hanc quæſtionẽ attigiſſet, primo in ſextum Epidemiorũ, declarat, quod eouſq; corpus & cerebrũ ſit calidius ac ſiccius. Com. 5. Ex quo ceſſat quæſtio, cur hanc ſanationẽ ultra nõ diſtulerit Hippocrates, cum etiã ultra uigeſimumquintũ annũ, & uſq; ad mortẽ ſiccetur. nã etſi perpetuò ſiccetur, nõ tamen caliditas augetur. Dixit autẽ, ſe narraſſe, quomodo caliditas augeatur ad iuuẽtutem uſq;, in libris de Temperamentis: ſed hoc nõ dixit unquam, quòd iuuenis ſit calidior ſeipſo puero: imò dicit oppoſitũ, quod nõ eſt. Et ſi dicas, quòd dicit calorẽ eſſe magis mordacẽ: hoc attinet ad ſiccitatẽ. ergo adhuc ſumus in uado & implicíti. Et ſi dicas, quòd calor tunc eſt maximus, quia integer ut in puero cum maxima ſiccitate, hoc non eſt uerum: quoniã trigeſimo anno calor ad ſenſum eſt idẽ, & ſiccitas maior. Igitur hæc mutatio & morbi imminutio poterit uſq; ad trigeſimũ annũ differri. Duo igitur ſuperſunt declaranda. Primum, quomodo iuuenis ſit calidior puero, omiſſo ſomnio, quòd tetigerit puerũ & iuuenem eundẽ, & inuenerit æqualẽ in utriſq; ætatibus caliditatẽ. Quis, ſi ego talia dicerem, me non exibilaret? memoriã retinuit quantitatis exquiſitæ caloris decẽ annis? Deinde quo tempore? corpora enim calidiora ſunt æſtate q̃ hyeme exterius: & annus anno, & dies die, propter ſiderũ ſtatus uarietatẽ. Deinde calor manus Galeni erat unus? an & hoc memoria tenebat? Quòd ſi nõ: calidiora apparent manib. frigidis, frigidiora calidis. Sed iam nimis de his. Dico ergo, iuuenem eſſe calidiorẽ iuxta caliditatis uim ac gradum, q̃ puerum. nam & plus generat de bile, & motus habet ualidiores, & mentem perſpicaciorem: Et ſemen fœcundũ generat, & rarius ægrotat, & melius dura cõcoquit: æqualiter aũt mollia, etiã 3. de cauſis ipſo iudice Galeno: & morbus diutius reſiſtit, & Symp. c. 3. aerem appetit frigidiorem, & calidiorem abſque dubio exſpirat. Et urinas habet coloratiores & excrementa, & regio morbo magis corripitur: & deniq; ad tactum, reclamante quantumuis Galeno, & turpiter in hoc mentiente, ut antiquis contradiceret, manifeſtè nec paruo interuallo calidior eſt. non dicam, ne in meos caſſes incidam, eundem iuuenem eidem puero comparatum: ſed ſi capias uiginti iuuenes, & totidem pueros, uix è uiginti iuuenibus unum frigidiorem pueris inuenies, certè puerorum nullum calidiorem omnibus iuuenibus. Omiſſa igitur dubitatione de re ſo-

lum

lium quærere cauſam huius oportet: quandoquidem Princeps ſingularem contra nos rationem P.1.Doc.3. Cap.3. *adducat: inquit enim. Nõ ſuperuenit puero ad iuuentutem tendenti, & rectè uiuenti cauſa, quæ illius calorem, quod ad uim attinet, & eſſentiã augere aut minuere poßit: igitur permanebit æqualis.* Dico quòd calor ſeſe accendit ut flamma, nã motu augetur: motus autem in adultis ualidiores ſunt & cordis & arteriarũ: quocirca ſicut eſt incrementum in corpore, in animi uiribus uſque ad certam metam, ita etiam in calore: cauſa autẽ eſt motus liberior. Finge folles duos, unum impeditum, alium liberum & maiorem: impedito autem coneris flammam accendere crebris inſufflationibus, ignis minor erit, ac minus uret: at ex libero folle ſplendidior flamma & ardentior micabit. Neſciebat Galenus (hoc audacter dicere poſſum, quandoquidem huius inuenti auctor ego ſum) quomodo calor agat, & quid ſit. Conſtat in motu, ut frigus in quiete. Et quamuis later ferreus ignitus quieſcere uideatur, mouetur tamen ualidis motibus clanculum. Cum ergo in iuuene liberius moueatur tum ob motus ualidiores, tum ob ſpacium latius, tum ob ſubſtãtiæ tenuitatem: maior erit calor iuuenis, quàm pueri. Non latet, Cont.15. nos tutatos fuiſſe Galeni ſententiã in primo Cõtradicentium, quia defendi poteſt, ſed non uerba eius ſimpliciter.

Cauſa uerò, cur ſponte iuuenibus aut ſenibus hic morbus aduenire ſoleat, ab Hippocrate libro Pag.7. de Sacro morbo aßignatur. ex tribus enim principijs, uenarum cauitate, raritate cerebri & defluxione, morbi comitiales creantur. Dicit, Et ſi defluxio fiat, non poteſt ſuperare ſanguinem calidum ac multũ. Quoties ergo cerebrum rarum ualde fuerit & calidum, poterit ſucceſſu ætatis adeò (creſcente caliditate) repleri cerebrũ, ut fiat morbus comitialis, & hic erit inſanabilis: nõ Pag.6. tamen ſolet occidere, ut ibidem docet Hippocrates, propter uenarum amplitudinem, niſi cum bomo ualde conſenuerit.

APHORISMVS VIII.

Qvicunq; morbo laterali laborantes in quatuordecim dieb. non repurgantur, ij ad ſuppurationem uertuntur.

COMMENTARIVS.

¶ *Quantus ſtupor ſit horum, qui exponunt, non eſt ut dicam. ad hanc enim fermè diem uix potui ſcire, quid ſit hoc concoqui in morbo laterali: etenim dicunt medici, ſaniem expui, & effectus ipſe id oſtendit, atq; ſubſtantia rei. pus enim expuunt. Hippocrates autem dicit, quòd ſuppurant, ſi nõ repurgantur in quatuordecim diebus: quaſi nolit, quod prius expuitur, eſſe pus. Hæc quæ ad artem, quæ ad textum, quæ quotidie uidentur, et maximè neceſſaria ſunt, omittũt: quæ aũt procul poſita ſunt, longius repetunt, & quæ etiam ſcire parũ refert. Sed neq; in hoc neq; in alio huic congruenti uerbum facit Galenus de huiuſmodi re, tanquam cæcus eſſet prorſus: aut difficultatẽ rei, quod magis credo, ſubterfugerit. Verùm ad ſuos criticos dies refugit, quos quàm rectè feciſſet, ſi omiſiſſet, cõtentus his quæ Hippocrates de illis ante tradiderat? Quoniam uerò nihil tale in externis abſceßibus apparet, Galenus rem hanc prorſus reliquit intactam. Et forſan bono. nam fieri potuit, ut nos à labore excuſaret: fieri etiam potuit, ut duplicaret. Interiores ergo abſceſſus quinq; habent fines: reſolutionem occultam, ſuppurationem reſudantem, ſuppurationem perfectam, tranſmutationem & cõuerſionem in ſcirrhum, quæ rarò accidit in morbo laterali ob loci caliditatẽ. Ex reſudatione nemo liberatur, niſi materia fuerit tenuis, uirtus ualida, & membrana laxa. nam tum ſuppurat abſceſſus, & abſq; ruptura membranæ æger liberatur. qui modus eſt optimus poſt primum. Extrà non eſt tantus calor, qui hoc poßit facere. Per ſuppurationem ergo intelligit abſceſſum, in ſaniem conuerſum, cùm prius non ſit facta ſuppuratio: quia non tota materia ſimul in ſaniem uertitur, ſed paulatim uertitur, & paulatim expuitur. Quatuordecim autem dies in expuitione nõ ab initio morbi intelligere oportet, ut bene exponunt Braſauolus ac Fuchſius. Anaxion enim tertio Epidemiorum in decimaſeptima cœpit expuere, & liberatus eſt in trigeſimaquarta, ut fuerint tum ab initio ſputi dies decemocto: ſed à uigeſima ad uigeſimamſeptimam non ſpuebat materiam morbi, ideo undecim tantum diebus purgatus eſt.* 8.Lág.ult. ordinis. *Videamus demonſtrationẽ: Cum materia in quatuordecim diebus non repurgatur, & ſemper adeſt putredo, neceſſe eſt totum abſceſſum ſimul ſuppurare: at tamen nõ poteſt expui, cum uix rupta membrana eijci poßit, quãto minus per illam penetrare.*

Continuatur præcedenti, quoniã agit de ſtato tempore ſanationis: uelut & illud quod in ſequenti Aphoriſmo docetur. ſed is ad morbũ pertinet, & in alio ſimiliter. Sic ut præcedens artificioſè interpoſitus ſit, cum & terminum proponat, & de conuulſione loquatur.

APHORISMVS IX.

TAbes fiunt maximè ætatibus, à decimooctauo ad trigeſimumquintum.

COMMENTARIVS.

Par.3. Aphor.29. ¶ Suprà inquit: Adoleſcentibus autẽ ſanguinis ſputiones, tabes. Ibi ſuo more, ut hic Galenus, reprehendit fruſtra Hippocratem. Diximus ibi, quòd eſt morbus ſecundum naturam, & non cauſa malæ uictus rationis. Dixit aũt Aetatibus: Com.7. nam à decimooctauo ad uigeſimumquintum eſt ætas adoleſcentiæ, ut uiſum eſt ſuperius: & ab eo ad trigeſimumquintum iuuentutis. Par eſt ergo nos duo intelligere, ſiquidem in hoc Aphoriſmo certum numerum præfinitum, ut dixi, de duobus antecedentibus & ſequente, & ſunt anni decem & ſeptem, qui etiam numero iudicialiũ continẽtur: & priores ſeptem eſſe periculoſiores, ut non ſit repetitus, ſed per hunc illum, per il 4.Par.8. Ab n.ad 14 lum rurſus hunc intelligas. Diximus & de his ſuprà, dicemusq; paulo pòſt.

APHORISMVS X.

QVicunq; ab angina liberãtur, ijs ad pulmonem uertitur, & in ſeptem diebus pereũt: ſi uerò hos effugerint, ſuppurantur.

COMMENTARIVS.

¶ Sequutus ſum conuerſionem Leoniceni: quandoquidem non ſim neſcius, ſuppurari nõ eſſe Latinum. Veniãt modò Choraules iſti, & Galenum tueantur, qui in tot difficultatibus, & adeò præclaris ne uerbum quidem attigit. Prima eſt igitur, cur dixerit; Quicunq; ab angina liberantur, ijs ad pulmonem uertitur: quare hoc eſt neceſſarium? non ne poſſunt ſimpliciter liberari? Par.8. Reſpondeo, quòd non; quia dixit in Prognoſtico: Anginæ horrẽdiſſimæ ſunt, et citiſſimè occidunt, quæ neq; in faucibus quicquam conſpicuum faciunt, neq; in ceruice: uerùm plurimum dolorem exhibent, & erecta ceruice ſpirationem inducunt: hæ enim eodem die ſuffocant, ſecundo etiam, tertio, & quarto: quæ uerò alioqui ſimiliter dolorem exhibent; attolluntur autẽ, & in faucibus rubores faciunt; pernicioſæ quidem ualde ſunt; uerùm prioribus ualde magis diuturnæ, ſi rubor fuerit magnus. Quibuſcunq; uerò fauces, et ceruix ſimul rubuerint, hæ anginæ diuturniores ſunt, & ex ipſis maximè euadunt, ſi & ceruix, & pectus ruborem habuerit, & eryſipelas ignis ſacri nõ intrò recurrerit: ſi uerò neq; in diebus indicatorijs indicetur eryſipelas, neq; tuberculũ ad externã partẽ cõuertatur, neq; pus tuſsiendo reijciat; facileq; ac ſine dolore degere uideatur, mortem ſignificat, aut ruboris reciduã. Securius tamen eſt tumorem, & ruborem quàm maximè foras uerti: Si uerò ad pulmonem uertatur, & delyrium inducit, & quidam ex ipſis ſuppurati plerunq; fiunt.

Quid per ſuppuratos intelligat, iam ſuperius Aphor.8. dixi, ſcilicet cõcoctũ abſceſſum: Cum ergo morbus ſit letaliſſimus, & inducias non det ad coctionẽ, neceſſe eſt; ſi ſeruari debet, ut trãſmutetur ad locũ latiorem, & minus periculoſum: nam neq; coctionẽ expectare poteſt, nec ſine coctione bene iudicari: relinquitur igitur, ſi materia benignior aliquãto ſit, & paucior, & uires robuſtæ, ut extrudatur ad locum minus periculoſum: ſed, cũ de uera angina loquatur, nõ eſt ſpes, ut ad colli partẽ feratur, ut in Aphoriſmo illo: Ab angi-6. Aph. 35. na habito ſi tumor fiat in collo, bonũ: Illud enim uerum eſt in leuib. anginis: & plerunq; poſt aliã quandã tranſmutationẽ in pectore fit hæc trãſmutatio ad exteriores partes, ſi angina ſit ſæua: Quamobrẽ, cum morbus ſit difficillimus, in ualde periculoſum etiã tranſit; ſiquidẽ fit eryſipelas, aut peripneumonia: Si eryſipelas, intra ſeptẽ dies pereũt, ut Hippocrates tertio de Morbis: Interfi-Cap.7. cit, inqt, in quarta, uel ad ſummũ in ſeptima. Si ergo euaſerit (nã ex hoc euadere non licet, q letaliſſimus ſit, & alteri etiã deteriori ſuccedat) neceſſe eſt materiã eſſe mitiorẽ, & fieri peripneumoniã: At, cum uires ſint imbecilles ob morbi magnitudinẽ, & longitudinẽ (nã ſeptẽ dies ab initio ſecundi morbi ſuperauit, & materia praua eſt) non eſt ſpes, ut alijs peripneumonijs, ut materia expuatur p reſudationẽ pulſa: quamobrẽ tota putreſcit natura nõ potente regere illã: ubi aũt tota cõputruerit, neceſſe ut diſrumpatur pulmonis ſubſtãtia cum tunica: Sed quomodo ex faucib. in pulmones trãsferri poteſt, cum pulmo nõ habeat uenas, niſi quæ ex corde? Dico, trãſitu p arteriam aſperã inter tunicã, et cartilagines cõſenſu illo cõmuni, de quo dicebat Hippocrates, quod totũ no-De Alimẽto, pag.2. ſtrum corpus tranſpirabile eſt, & in unũ cõſentit: trahente caliditate pulmonis uehemẽte, natura pellente ob periculũ, & materia deſcendente motu naturali libenter ad inferiora, cum grauis ſit. Vides, quàm ſicco pede tantas hi uiri egregij tranſierint difficultates.

APHORISMVS XI.

QVi tabe moleſtãtur, ſi ſputum quod extuſsiunt, carbonibus iniectum, graue olet, & capilli è capite defluunt, letale.

COM-

COMMENTARIVS.

¶ Quia ſuppurationes in tabem plerunq; tranſeunt, ut infra uidebitur, ſi non repurgentur, (Aphor. 15.) propterea de tabidis hic ſubiungit, cum de ſuppuratione egiſſet in præcedenti: & etiam quòd cõmunis ſit hic Aphoriſmus ipſis ſuppuratis, & nondũ tabificis, ut in Prognoſtico: (Pag. 7.) Et pus pallidum ſiue uiride, & liuidum aut pituitoſum, & ſpumoſum. Et pòſt paulo: Euadunt aũt, quorum pus album, et non fœtidum: quibus autem ſubcruentum & cœnoſum, hi pereunt. Et ſecundo de Morbis: (Pag. 16.) Si pus ſectus defluat inſtar lutei oui, aut craſſiori cum uirore, ſubpallidum, fœtens, moriuntur, ubi pus effluxerit.

Hic porrò multa ſunt conſideranda, & negliguntur tamẽ omnia ab expoſitoribus. Declarabo aũt ego hanc rationẽ, quia in facto fui, proximus ſcilicet tabi, quãuis nõ eſſem tabidus. Primũ ergo dicit, Iniectum ſuper carbones. Braſauolus uult, ut in uitreo uaſe ſuperponatur, & probo utrunq; modũ. diutius enim fumus durat. Dixit autem hoc Hippocrates, quoniã niſi ignibus admoueatur, paucũ pus ſub multa pituita latêre poteſt. Deinde cur dixit, In tabidis? qa fieri poteſt, ut in ruptura abſceſſus in baſilari oſſe hoc accidat, unde etiã ſanguinem profluere uidi citra periculũ, & non moriatur. Rurſus, cur adiecit, Et capilli à capite defluant? nã corruptio puris ſufficere debet ad mortẽ prædicendã, quandoquidem ſufficit etiã in ſuppuratis, in quibus educitur pus, & nullum eſt ulcus? Reſpondeo, quòd datur pituita ſanioſa, quæ non ſolũ ſuper carbones, ſed etiã per ſe fœtet: ut in meipſo uidi, & eram cõſumptus, et tamen euaſi. Propterhoc igitur oportet adeſſe caſum capillorũ: ille enim caſus fit, ut bene Galenus docet in Commento, partim ob defectũ alimenti ſiccata cute, & laxatis oſculis, in quibus capilli cõplantati ſunt: aut corruptis humoribus, & uapores prauos exhalantibus, ut radices capillorũ erodant: unde etiã in quibuſdã pruritus innaſcitur. Quæret etiam quiſpiã: Si omne pus olet, cur adiecit, Vt graue oleat? Reſpondet Hippocrates (Pag. 16.) ſecundo de Morbis, quod ſignificat cõputruiſſe pus circa cor. Et etiã, quia non poſſum cognoſcere quòd ſit, niſi hac uia certè. Sed quia quidã ex Græcis dant alias notas, utpote quòd pus in aqua deſcendat, licet hoc malè ſit intellectũ (nam crudus humor etiam deſcendit) ideo dicendum, quòd pus ſpargitur in aqua ſtatim, non autem pituita, quia eſt magis lenta: & poſtquam ſparſum fuerit, ſtatim deſcẽdit. Dicet Hippocrates, quòd iſtud ſignum fœtoris eſt certum et propriũ: quia licet cõuenire uideatur crudæ pituitæ corruptæ, tamen eſt alterũ genus tetri odoris in pure, cum ſit pars carnis corruptæ, quàm in humore crudo. Ex hoc demum concluditur, quod aliàs dixi, non exiſtimare Hippocratem, omnem phthiſim eſſe inſanabilem, & maximè ſi ſecentur & urantur: & etiam ſine ſectione, ut in ſecundo de Morbis. Cur uerò, dices, adiecit profluuium capillorum pro ſigno præcedente, (Pag. 17.) cum in ſecundo de Morbis uelit ſufficere ſputum malè olens: dicitq; quòd ſignum illud per ſe letale eſt, indicio quòd ſequitur profluuiũ capillorum? Reſpondeo, quòd in ſuppuratis ob ſaniei multitudinem ſufficit fœtor, nõ autem in tabidis: quia, ut dixi, aliunde pus corruptum, quàm ex pectore uel pulmone prodire poſſet: propterea etiam addita eſt ea particula, quòd extuſſiunt.

APHORISMVS XII.

Qvibuſcunq; tabe laborãtibus capilli à capite defluunt, ijs alui profluuio ſuperueniẽte, moriunt.

COMMENTARIVS.

¶ Modum quo id accidat, ſcripſit ipſe Hippocrates primo de Morbis, (Pag. 7.) dicens: Cum pus ipſum in uentre moram traxerit, totum corpus ab ipſo caleſcit, tum maximè uiciniſſimæ partes: caleſcente autem corpore humidum maximè eliquatur. & quod quidem à ſupernis partibus eliquatur, in ſupernum uentriculum præcipuè confluit, fitq; pus, ad hoc quod iam in ipſo eſt. Pars uerò eius etiam in infernum uentriculum defertur, & quandoq; aluus ab ipſa turbatur, & hominẽ perimit. nam cibi ingeſti ſuccedunt inconcocti, & alimentum ab ipſis corpori non accedit. Et ſputi ſurſum purgatio non æqualis contingit, aluo nimirum calefacta, & omnia deorſum trahente in ſeipſam. Et à ſputo quidem ſuffocatur, & ſtertit, dum non purgatur: à uentre uerò fluente debilitatur, & plerunq; perimitur. Paulo pòſt ſubijcit: Cum igitur caput fluere cœperit, & reliquũ corpus colliquari, nõ amplius æqualiter, ne uſti quidem euadunt. Superant enim ſupra pus influentia mala, ea quæ defluunt: & carnes magis à malis liqueſcunt, quàm nutriãtur ab ingeſtis. Et rurſus in ſecundo: (Pag. 16.) Huic ſi iam è capite capilli defluant, & nudum ſit caput, uelut ex morbo: & ſi prunis inſpuenti ſaliua graueolens ſit, intra breue tempus moriturum ipſum pronuncia: id uerò quod occidet, alui profluuium fore. Nil mirum de hoc ſupereſſe uidetur, nec me poſſe quicquam adijcere ad dicta perſuadeo.

nam de cōtinuatione adeò manifeſta eſt, ut unus cum priore uideatur Aphoriſmus legentibus ſic:
›› Qui tabe moleſtantur, ſi ſputū quod extuſſiunt,
›› carbonibus iniectum graue olei, & capilli è ca-
›› pite defluunt, letale eſt. nam alui profluuio ſuperueniente moriuntur. Quocirca demiror Galenum & expoſitores laborare in hoc, ut doceant Hippocratem loqui de morti uicinis, cum hoc expreſſè ille in textu ipſo dicat.

APHORISMVS XIII.

QVicunq; ſanguinem ſpumoſum expuūt, iis è pulmone eductio fit.

COMMENTARIVS.

¶ Cum docuiſſet, tabidos quibus modis poſſent dignoſci, & qualis eorū exitus, intendit docere quó nam pacto tabidi euadāt, ſiquidē ex ulcere pulmonis: ut aūt illud dignoſcamus, Ex ſputo ſanguinis, inqt, ſpumoſi. Nam ſi tabidus uerè eſſe debet, oportet ut ulcus pulmonis præſit. nam ex ulcere pectoris nō fiūt uerè tabidi, ſed omnes fermè curari poſſunt: Et ſi nō curentur ad multos annos, tamē uita illorū protrahitur: at ulcus præcedit uulnus, & uulnus cōſequitur ſanguinis exitus: & ſanguis è pulmone exiens, ſpumoſus eſt, et ſputo eiicitur, non aliter. Veri ergo tabidi, etiamſi non deprehendatur, ſanguinem aliquando expuunt: latet autem propter exiguitatem, & non animaduertentibus, & præſertim noctu, & inter alias ſputi partes latitat. Et cum celer fuerit trāſitus in ſaniem, ut in tenerioribus corporibus. Quibus uerò tabes fit ſine ulcere, ſed cum ſphacelo
Cap.8. pulmonis, ut Galenus narrat quarto de Locis affectis, hi nō ſub hoc comprehenduntur, qa morbus ille qui illis tribus accidit, endemius eſt, non aūt ex ſporadibus. Nec Hippocrates negat tabidos non poſſe fieri abſq; ſanguinis ſputo: ſed
7. Aph. 15. bene dicit, À ſanguinis ſputo, puris ſputum: à pu-
& 16. ris ſputo, phthiſis & mors ſequitur.

Cæterùm ne hoc quidē exponūt rectè, quare neceſſariū ſit ſanguinē ſpumoſum è pulmone uenire, cum ſpumoſa ſit ſaliua, quæ nō in pulmone, ſed glandulis ſub lingua generatur. Diximus
Lib. 2. aūt de ſpuma ſuprà, nūc uerò quantū ſit ad pro-
Aphor. 43. poſitū. conſtat enim pulmonē nutriri ex ſanguine ab arteria uenali, à corde deducto, ſexto de
Cap. 10. Vſu partium. Qui igitur ex ea parte prodit ſanguis, ſpumoſus neceſſariò eſt: at ſi ex pectore educatur, ſpumā quidem admiſtā habere poterit, at ſubſtantia nō erit ſpumoſus, ut etiam qui è capite in aſperā arteriam (quod nō rarò accidit) fluit, deinde ex illa per tuſſim reiicitur. At dices, Nónne arteria uel in capite uel in pectore frangi poterit? certè ſic: ſed duo obſtant, quo minus fallere poſſit. Hoc ſignum primum, quod cæteræ arteriæ uix diſrumpi poſſint ob craſſitudinem. nam Galenus ibidem ex Herophyli ſententia docet, arteriam uenæ ſexcuplam eſſe in tunicarum craſſicie, unde magno miraculo eſſet arteriā frangi aut erodi, quin prius proxima illi uena frangeretur aut eroderetur. Aliud maius eſt, quod cum ſpiritus ex aſpera arteria in arteriam uenalem 7. de Vſu
delatus in cor ingrediatur, ſolus ſanguis arteriæ Par. cap. 8.
uenalis eſt manifeſtè ſpumoſus, non cæterarum arteriarum, ſed ſolùm candidior. Quare ſi ſpumoſus ſubſtantia ſit, non niſi ex arteria uenali, quæ in pulmone eſt, eiici poteſt. Quamobrem dictum Hippocratis uerißimum eſt, & clarum. Opus eſt autem in dignoſcendo multa exercitatione. pleriq; enim ſcientes ratione, tamen ſenſu ipſo falluntur.

APHORISMVS XIIII.

A tabe habito, profluuiū alui ſuperueniens, letale.

COMMENTARIVS.

¶ Dubitare poſſet quiſpiā, cum iam ſuperius Aphor. 12.
dixerit, letale non ſolum eſſe, ſed quòd ſtatim moriuntur: hic & repetierit, & quod iam dictū eſt, imminuerit. minus enim, & multo eſt, letale eſſe, quàm tū mori, ſeu ſtatim. Propterea rectè exponitur à Galeno, quod modò iam diu tabe laborauerit. hoc enim per uerbum illud Habito intelligi debet: licet neq; ſputum malè ualde oleat, nec capilli decidant, letale tamē eſſe, etſi non ſtatim: ab initio tamen morbi letale non eſt hoc ſignum, natura ſe exonerante per criſim quādam. At iam debilitato ægro per diuturnā tabem, ſpes non eſt ut per criſim ſit hæc expulſio, ſed laſſatis nutritionis membris. Quocirca in hoc fluxu neq; leuatur æger, nec ceſſat, ut in profluuio, quod ab initio morbi contingit. Nonnunquam enim in ſuppuratis ſanationem affert, præſertim cum nō uera fuerit ſuppuratio, ſed deſtillatio tenuioris pituitæ collecta in cauitate pectoris, ac putrefacta. Meta autem initij non eſt tempus, ſed uirium ro- Pag. 7.
bur, & corpus adhuc ſuccoſum. Oſtendit Hippo ibi princ.
crates id in primo de Morbis.

APHORISMVS XV.

QVicunque ex morbo laterali ſuppurantur, ſi in quadraginta diebus, à qua fit ruptio, repurgentur, liberantur: ſi uerò non, ad tabem tranſeunt.

COM-

COMMENTARIVS.

¶ Quòd hic Aphoriſmus præcedentibus cõtinuetur & ratione materiæ, de qua tractat, ſcilicet tabis, ut in præcedenti, & ratione dictorum de morbo laterali ſuperius: Quicunq; morbo laterali laborantes, in quatuordecim diebus nõ repurgantur, ij ad ſuppurationem uertuntur: & ratione numeri cõſtituti in omni genere morborũ, quorum exemplũ non ſolùm in eo attulit, ſed pluribus alijs, ut dictum eſt, manifeſtius eſt quàm ut à me declarari poſtulet. Expoſitio autem Galeni ſomnio ſimilis eſt, cum nos ad libros de diebus Indicatorijs remittat totos primũ legendos: quos nõ ſcripſiſſe, illius gloriæ præſtitiſſet, in quib. maximè ſibi placuit. deinde, quid ad rhombũ, dici ſolet, numerus ille cum cauſa phthiſis. Certè in febribus circuitu ſtellarũ, aut abditis naturæ cauſis materiã moueri, iudicia fieri, & experimentũ frequens docet, & ratio aliqua naturalis illuceſcere poſſet: at pulmonẽ exedi in eo temporis ſpacio, putreſcere ſaniem rurſus, quæ iam putredo quædã eſt in tot diebus: neq; rationẽ hic, nec ibi affert, et mirabile dictu. Et tandẽ plus nihil dicit, quàm quòd Hippocrates docuit, ſcilicet ita cõtingere: & modò quòd ſcriberet, quid ſcriberet nõ cogitabat. nã dicit, uerbũ illud Ruptio ſignificare ruptã ſuppurationẽ in morbo laterali. At hoc dixerat, cum protulit priora uerba, Morbo laterali ſuppurantur. Subtilius Braſauolus docet, adiecisse, A qua fit ruptio: ut intelligeremus nõ ab initio morbi, quod eſt unũ: nec ſputi, quod eſt plerunq; aliud à morbi initio: ſemper autẽ ſuppurationis; ſed à ſuppurationis die numerandos eſſe quadraginta dies. At ſuppurationis ſigna quædã antè; quædã iam facta ſunt. Audi igitur Hippocratẽ in Prognoſtico: Cæterùm omnes ſuppuratos ex his ſignis cognoſcere oportet. Primũ quidem, ſi febris nõ dimittit, ſed per diẽ quidẽ tenuis eſt, noctu uerò amplior: & ſudores multi oboriuntur, tuſſesq́;, ac tuſsiendi prõptitudo ipſis adeſt, & nihil memoratu dignũ expuunt, & oculi caui fiunt, & maxillæ ruborem cõtrahũt, & ungues quidẽ manuũ curuãtur: digiti uerò caleſcũt, & potiſsimũ ſummi, & in pedibus tumores fiũt, & cibos nõ appetunt, & puſtulæ per corpus naſcuntur. Inde loci affectus hæc ſubijcit ſigna: Si uerò ſuppuratio fuerit in altero latere ſolum, uertere & cõſiderare oportet in his, num aliquẽ habeat dolorẽ in altero latere, & an alterũ altero ſit calidius: & ægro in latus ſanũ reclinato, interrogare ipſum, an uideatur ipſi graue quid ex ſuperno latere incumbere? Si enim hoc fuerit, in

Pag.6.

eo latere eſt ſuppuratio, in quo grauitas percipitur. Sed quòd diuerſo tempore rumpãtur, docet: at uerò aliæ ſuppurationes rumpuntur plurimæ quidẽ uigeſimo die, aliæ uerò trigeſimo, aliæ quadrageſimo, aliquæ uerò ad ſexaginta dies perueniunt. Conſiderare uerò ſuppurationis principiũ oportet ſupputatione facta à die qua primũ homo febricitauit, aut ſi fortè ipſum primum rigor apprehendit: etſi pro dolore grauitatẽ ſibi factã eſſe dixerit in eo loco, in quo dolebat. Hæc enim in principijs ſuppurationũ fiunt. Ex his igitur initijs ſuppurationẽ iuxta tẽpora prædicta futuram expectare oportet. Quãdo uerò breui uel tardè, ſic definit: Si quidẽ dolor & ſpirandi difficultas ab initio adſint, & tuſsis & ſputatio perſeuerãs ad uigeſimũ diem pertingat, eruptionẽ tunc expectare oportet, aut etiã prius: ſi uerò quietior fuerit dolor, et alia omnia pro huius ratione, eruptio poſterius expectanda eſt. Neceſſe uerò eſt accedere & dolorẽ, & ſpirandi difficultatẽ, & ſputationẽ ante puris eruptionẽ. Factæ aũt eruptionis nõ meminit, quanquã Galenus malè exponẽdo ſuperiora illa uerba: Cæterùm omnes ſuppuratos etiã de rupta ſuppuratione uelit intelligere: credo hoc argumento, quòd ille de ea ibidẽ nõ faceret mentionẽ. Sed cum dicat: Et nihil memoratu dignũ expuunt: hic uerò uelit in quadraginta diebus poſſe expurgari; imò ipſe Galenus referat decẽ heminas nõnunquã eiectũ pus ſuppuratorum collectũ ſuperare quinto de Locis: neſcio quomodo fieri poſsit, ut Hippocrates de ſuppuratis iam ruptis intelligatur. Cum ibi hoc generale ſit ſignũ, nihil effatu dignũ expuere. Et etiã quia ubi ruptus eſt abſceſſus, huiuſmodi ſignũ apponit, ſecundo de Morbis: Hunc ubi decimusquintus ab eruptione dies adeſt, multa calida lotũ in ſella firma collocato: & alius quidẽ manus ipſius teneat, tu uerò humerũ concutito, ut audias utrũ in latus affectio ſtrepitũ edat: optandũ autẽ eſt, ut in ſiniſtrũ. quæ eadẽ fermè in tertio etiã referuntur. Duo igitur cum ſint ſigna præcipua ruptæ ſuppurationis, ſputum & ſonitus: qui fieri poteſt, ut alterius nõ meminerit, alterius contrariũ pro ſigno attulerit, ſcilicet non ſpuere?

Cap.3.

Pag.16

Pag.9

Habes igitur ſigna rupti abſceſſus ſeu ſuppurationis, quæ nõ tanquã propria, ſed cõmunia cõſequũtur etiã illa, quæ ſunt ſuppurationis nondum ruptæ. at quædam alia in eodem tertio libro deſcripta, uelut frequentia anhelitus & pedum tumor. nec me latet, fieri poſſe, ut ibi docet Hippocrates, nimium repleto pectore quandoq; nihil ſpui, nullũ ſonitũ audiri in pectore. Sed tamẽ fieri

Pag.10

non

non poteſt unquam, ut nihil expui, & nullum ſonitum audiri, ſigna ſint rupti abſceſſus.

Reliquum eſt autem ut uideamus, quónã pacto in quadraginta diebus, ſi non ſpuant, in tabẽ tranſeant. nam & hoc in dubium Galenus cum ſuis diebus creticis reuocat, dicens: Niſi utplurimùm in quadraginta diebus: τὸ πλεῖστον ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις. Itaq; non putat hoc generale. Neq; ueriſimile eſt, tam diu pulmonẽ perſiſtere, ne corrumpatur, ſi tangitur à pure: ſi non tangitur, neque in totidem diebus. Hoc igitur eſt indicium, quód ſi in quadraginta diebus liberantur, nõ eſſe uitiatũ pulmonẽ: ſi non liberantur in tot diebus, uitiũ aliquod adeſſe in uiſcere, aut fluxionẽ in tanto etiã tempore ueriſimile eſt uel acrem factam ſaniem, aut craſſam aut crudam, adeò ut in naturæ arbitrio non ſit, ideóq; uitiare membra ipſa reſpirationis.

APHORISMVS XVI.

CAlidum, ubí quis ſæpius eo utatur, hæc mala affert, carníum effœminationem, neruorum incontinentíam, mentis torporem, profluuía ſanguinis, animi defectiones, ad quæ mors.

COMMENTARIVS.

¶ *De calidi immoderato uſu, non quidẽ ſolum temperati & tepidi, ſed qualiſcunq; qui cum uoluptate fit, uelut hyeme, cum nobis indulgẽtes iuſto plus etiam, ac propè dolorẽ uſq; lectos cale-* Cap.1. *facimus, & corpora noſtra iuxta ignẽ. Nec malè Galenus quarto de Simplicibus medicamentis hic inducitur. Inquit enim: Calida tẽperata, grata amicaq; ſunt. funditur enim quod in corporibus noſtris concretũ fuerat, quo maximè pathemate uoluptas maximè in animantib. conſtat. At ſi morã etiã trahãt, ſenſim quoq; & ipſa moleſta euadunt. ad tantã enim fuſionis immoderantiam recidunt, ut ſubſtantiã noſtrã diſcutiãt, diſſoluãt atq; diſperdant. Verùm tum quidẽ ſine mordicatione infeſtãt, & animi deliquiũ afferunt, uireſq; deijciunt, ut mors quoq; tandẽ ſequatur. Sumptũ aũt eſt hoc totũ ex uno aut duobus dictis Hippo-* Pag.2. *cratis, libro de Carnibus: Calidum diffundit, in* Pag.11. *multo uerò etiã tempore exſiccat. Et ſecundo de Diæta: Quæ corpus calefaciũt, & alimentũ nõ præbent, carnẽ humido euacuãt: etiamſi nõ exceſſum faciãt, corpus tamẽ refrigerãt. Ergo non difficilis hæc eſt ratio, calidũ cum aperiat poros, educit etiã ſpiritũ, & immodicã facit perſpirationem ex arterijs: & contrà trahit humorẽ, qui in cõtinenti adeſt, ut dupliciter laxet carnem & neruos. uocat aũt effœminationẽ, etiã laxitatem* 6 Epidem. Par.1. *neruorũ, ut ibi crurium effœminationẽ, ut Galenus nõ perfectè reddiderit cauſam huius incõtinentiæ: eò fit, ut calefacta corpora inde frigido aeri & humido expoſita, ſtatim laſſitudinẽ ſentiant, ut etiã tertio de Tuenda ſanitate Galenus* Cap.10. *docet. Mentis aũtẽ torporẽ duplici cauſa, cerebri ui, ut reliquarũ partiũ, diſſoluta. Aperit & oſcula maiorũ uenarũ, ut facilè profluuia ſanguinis eueniant: & in deliquiũ etiã animi multi trãſeunt. ſumptũ hoc eſt ex experimento eorũ, quæ accidunt pluribus qui in caldarijs ſe lauãt. Sic enim uocari debet ſecunda pars adeò æſtuoſa balnei, quandoquidẽ mediocri & temperata careant noſtra ætate. Partim igitur ſuffocatione, partim calore, multi in animi deliquiũ incidunt. Et ego anguſto in caldario Londini in Anglia penè peremptus ſum, iens in Scotiã: dum ego illorũ conſuetudinem, illi rationẽ huius uſus parum callerent. An uerò uelit, animi defectiones ſequi profluuia ſanguinis, ut Galenus exponit? certè non. Et rectè Braſauolus illum arguit. Primùm, quòd ſolam mortem facit conſequentem, reliqua non unũ ex alio deducit. Deinde, quòd nõ ſolẽt hi tepores excitare tantã ſanguinis effuſionẽ, ut homines animo ob id deſtituantur. Verùm ſubijcit: Ad quæ mors. Hic nota recõditũ ſenſum Hippocratis: ſicut ſi hæc omnia cõtingãt, & ualida ſint, mortẽ repentinã inducere ſolent: ita ſi hæc frequenter adueniãt, tandẽ interficient hominẽ, & breuiorem efficient uitam. Voluit ergo nos intelligere, quòd ſuauitas hæc & effœminatio, uſuſq; mollis eneruat hominẽ interim, demum etiam breuiorẽ efficit uitã. Valeant ergo Germani cum ſuis caldarijs, in quibus ſi bene animaduertis, fit iactura trium optimarũ rerum: roboris corporis, perſpicacitatis mentis, ac promptitudinis animi (utrunque enim intelligi poteſt) & temporis uitæ à nobis conſtituti à Deo. γνώμης νάρκωσιν. νάρκωσις idem quod νάρκη, diſſolutio: & pertinet ad opera corporis, ſcilicet hebetudinem, & animi languorem: & ſtupor, ad mentis propria opera. Videtur autem ex cauſis aſſignatis utrunq; ſignificare.*

APHORISMVS XVII.

FRigidum aũt cõuulſiones, diſtẽtiones, liuores, rigores febriles.

COMMENTARIVS.

¶ *Verbum (aũt) declarat, quòd hic Aphoriſmus eodẽ modo ſit intelligendus, quemadmodũ & præcedens, hoc modo ſcilicet: Frigidũ ubi qs immoderatè, ſeu pluſquã oportet (hoc enim p*

dictionem

dictionē πλεονάκις interpretandū eſt, ut ſit cōmune ad nimiā frequentiā & magnitudinē) generat conuulſionem & diſtentionem, & reliqua 6. Aph. 37. quæ in Aphoriſmo. Diſcrimē cōuulſionis à diſtentione tā ſæpe retulimus, & infrà dicturos ſumus polliciti, ut repetere ſuperuacuū ſit. Galenus ſolito more, uult ſuo modo ſcribendū fuiſſe ſic: „ Frigidum aūt rigores facientes cōuulſiones, diſten„ tiones, liuores atq; febres. Vides modò, qui tam es addictus Galeno, ſi ille uir Hippocratis tempore fuiſſet, quàm illū acriter fuiſſet dānaturus, quum uix ex decē Aphoriſmis unū uelit rectè ſcriptum eſſe ab Hippocrate. Sed & illud grauius, quod uelit: hos omnes Aphoriſmos de calido & frigido tractātes, de aqua intelligendos cenſet, quandoquidē generalē contineāt doctrinā: & aeri nō minus quàm aquæ, imò magis, quod aerē perpetuò hauriamus, congruat. Quomodo uerò rigores excitet, ab Hippocrate facilè colligitur, primo de Pag. 12. Morbis. Et quomodo ad rigores febris neceſſariò ſequatur, ſi ex huiuſmodi cauſa fiant: diximus & aliàs, locumq; illum addiuxiſſe in præcedenti particula me memini, de Liuoribus. Melius eſt nigrities cōſcribere, quod in Græco habeatur eius dictionis loco μελασμὸς. at liuores appellātur πελιώματα: has nigrities excitat frigidū dum Pag. ult. extinguit, ut in libro de Humidorū uſu. Diſtentiones quoq; dum rigēt, quod in tranſitu Alpium ſæpius cōtingit uiatoribus. Oporteret enim q uellet huius Aphoriſmi experimentum uidere, ibi in caupona aliqua per hyemē cōmorari. nam frigore cōgelati nerui redduntur immobiles, atq; tenduntur: eſtq; diſtentionis genus quoddā diuerſum ab alijs, quæ alijs etiā ex cauſis ſunt excitata. At cōuulſiones fiūt refrigerato cerebro, quemadmodū & comitiales, ut in libro de Sacro morbo, ubi de Pag. 8. Aquilonaribus uentis agit. Itaq; capita infantiū frigori exponere, periculoſum eſt. Tametſi ergo frigidum immoderatū conuulſiones pariat in infantibus, id maximè facere conſueuit, atq; dum caput afficitur. Manifeſtum eſt autem, quòd de frigido, quod ſentitur, intelligit.

Cæterùm ut cum omnia conueniant, reliquū eſt ut uideamus, quomodo hi Aphoriſmi priorib. cohæreant. nam de his duobus inter ſe, & uſq; ad 16. illum, Aqua quæ citò calefit, et citò refrigeratur, leuiſsima eſt: haud obſcura eſt continuatio, cum perpetuò agat de operib. calidi & frigidi. Videtur aūt mihi manifeſta cōtinuatio etiā ad præce- Aphor. 15. dentes, cum dixerit: Quicunq; ex morbo late- Aphor. 22. rali ſuppurantur. ſuppurationē aūt ex calore fieri, docturus ſit infrà, caloris uires pertractare aggreditur. Duplex autem eſt huius argumentū, præter rei ipſius euidentiā. Vnum, quod (poſtquam de calido et frigido agere cœpit) undecim perpetuos ſubiūgit in eadē materia Aphoriſmos. Alterū, quod Aphoriſmū illū, „ Quicunq; ex mor„ bo laterali ſuppurantur, in interlimnio, quod ſæpius dixi, cōſtituit Aphoriſmorū eorū, in quib. agit de morbis pectoris & pulmonis, & calidi frigidiq;. Liquet aūt, quòd abſceſſus & ſuppurationes pectoris non poſſunt cum calido aut frigido cōuenire, niſi ut calidū ſuppurationes iuuat, frigidū uerò prohibet. Hæcq; cauſa fuit, cur nō hunc, ſcilicet, Quicunq; ex morbo laterali ſuppurant: 8. ſubiecit ſtatim illi, „ Quicunq; morbo laterali labo„ rantes, cui maximè cōgruere uidebatur: ut nō ſolùm nō obiter ordo hic Aphoriſmorū ſit inſtitutus, ſed admirabilem rationē in ſe cōtineat. Cum igitur generaliter damna calidi & frigidi enarraſſet, in ſequēti Aphoriſmo ſpecialiter membra recenſet, quibus frigidum eſt inimicum, aitq;:

APHORISMVS XVIII.

FRigidum inimicū oſsibus, dentibus, neruis, cerebro, ſpinali medullæ: calidum uerò, utile.

COMMENTARIVS.

¶ Quicunq; hunc Aphoriſmum legerit, noſtrumq; de Aqua & æthere librum, tum eiuſdem Hippocratis libellum de Humidorum uſu, ſtatim & orationem eius, tanquā falſam, coarguet, & ipſum Hippocratē obliuionis. namq; aquā frigidā tot locis ſalutarē eſſe dixit & oſſibus, & neruis, & experiētia ipſa cerebro utilem eſſe declarat. Sed nullibi maior lapſus (ne forſan quiſquam uanitatis, ac contradicendi ſtudij me arguat) quàm in dentium ſalute conſeruanda; in quibus plures, dum ſtudioſos ſe Hippocratis oſtendūt, decepti, calidiſq; cibis, ac potibus utentes primùm quidē dolores, deinde cariem excitarunt: ob quæ mala dentes ſponte cecidere ante tempus, uel erue re coacti ſunt: Atq; id iure, nam calida fluxiones mouent, ac robur diſſoluunt: Vnde illud in libro de Aqua & aethere ex Q. Sereno: quanquam præter morem noſtrum, repetere liceat:

Sæpe etiam gelida gingiuas collue lympha,
Dentibus ut firmum poſsis ſeruare uigorem.

Itaq; & Galenus, & alij expoſitores, qui in quæſtiunculis minutis perſequendis adeò ſeduli ſunt, in hac tanta re oſcitanter ſe gerunt, breuiſſimè Aphoriſmum, & abſq; diſtinctione ulla exponentes, tanquam, quod falſiſsimum eſt, uerißimum eſſe nos credere uelint.

An igitur ſenex noſter errauit? minimè, abſit

hoc

hoc ab auribus noſtris, menteq; noſtra. Quid igitur? longiores facis proecthéſes ipſis commentationibus: Fateor, non aliud poſſum. nam non de uerbulo, ut Grammatici ſolent, longas facio Iliadas: ſed de hominum ſalute actio eſt, atq; querela. Quidam de frigidæ aquæ uſu interpretantur. At ego uitium agnoſco, cum generalem ſententiam ſpeciatim exponũt; ſolutionem dubitationis non intelligo: Adijciunt de eximio frigore hæc, non de mediocri eſſe, dicta; Tanquam non magis multo à uehementi calore, quàm frigore: ac celerius hæ partes, tamen omnes aliæ, offendantur: Si quis non credat, prunas, & glaciem ſeu ſimul, ſeu ſeorſum experiatur. Ideo tamẽ probãdi ſunt, quod ipſa ueritate inducti, cũ uiderent hæc membra, atq; alia omnia à calore magis lædi, quàm à frigore, ſummam uim frigoris calumniãtur: quæ, ſi caloris ſummæ ui non conferatur, rationẽ habebit; ſed abſurdum, atq; delyrum faciet Hippocratem: ob id ad cauſam inquirendam ſe conferunt, atq; ex cauſa ipſa ad demõſtrãdũ, quòd hæc

Lib.1.c.8. & 11. ita ſe habeant. Dicunt enim ex libro de Semine: Os, arteria, uena, membrana è ſemine fabricantur: adde etiam cerebrum. Solæ carnoſæ partes

Com.27. è ſanguine genitæ, ut primo de Natura humana habetur. Ob id ergo exanguia omnia, ideoq; frigida, par eſt, ut à frigido lædantur: uelut in animalibus, quæ, ſi ſanguine carent, omnia ſub hyeme aut moriuntur: aut, ſi robuſtiora ſint, latent. Quot in his dictis, cum partim etiã Galeni ſint, dubitationes emergant, non dico. Primùm apud Ariſtotelem id dubium eſt, an hæc membra ob id ſint frigidiora, quòd ex ſemine generentur, cũ uelit uniuerſa generari ex ſanguine: apud Galenum etiam, qui ſemen calidius ſanguine eſſe exiſtimat. eſt enim magis concoctum, & ſpiritu copioſiore præditum, & ut principium generatio-

2. de partibus Animal. cap.3. nis in corpore. Ariſtoteles etiam ſanguinem ſua ſponte non eſſe calidum, ſed ſolum ob motum, affirmat. Sed his omiſſis, cor non'ne calidum ſua ſponte eſt? & tamen è ſemine, ſi quid aliud, potius, quàm è ſanguine, conſta t. Neq; rurſus id ſtatim affirmandum, ſi frigidum ſit membrũ, et exangue, à frigido lædi par eſt. Quid enim frigidius, aut magis oculo exangue? quid uerò à frigida aqua magis iuuatur? An negãda ſunt prorſus experimenta in hominum perniciem, ut falſæ ſubſcribamus autoritati? Sed non falſa eſt autoritas: aliud intelligit Hippocrates. Dices, ex ſequẽti A-
,, phoriſmo ſe declarat, cum dixit: Quæcunq; re-
,, frigerata ſunt, excalefacere oportet: exceptis
,, his, quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt. De frigido palàm eſt iuxta ſenſum illum loqui. Verùm melius, opinor, de frigido poteſtate erit Hippocratẽ interpretari. Quæ enim frigida ſunt hoc modo, nocent omnibus exanguibus membris, cerebro, oſſibus, oculis, auribus, neruis, membranis: calida autem utilia ſunt. Deſtituta enim hæc membra, ubi primùm frigidam uim alterci aut opij, aut mandragoræ uel ſolani, aut lactucæ, aut endiuiæ ſentiunt, ita torpent omnibus uiribus, ut læſa ſtatim appareant: non ſic iecur, cor, carnéſque. At ab actu frigidis præter ſolam aurem nihil offend' didici, niſi refrigeratio calori uehementi ſuccedat (tunc enim dentes confringere poteſt) aut omnino immodica ſit, ac diuturna. Certũ eſt enim canes, & equos ob id dẽtibus uſque ad ſenectutem firmis uti ſolere, quamuis duriſſimos cibos edant, quòd à calidis cibis abſtineant: Et, quicunq; oculos, cerebrum à fluxionibus, ac dentes. uſq; ad extremam ſenectã immunes ſeruare uoluerit, ab omnibus prorſus calidis perpetuò abſtinebit. À frigido etenim membra, quæ exanguia uocantur, coguntur, conſolidantur, roborantur: calidum, cum ſoluat compaginẽ, & calorem naturalẽ exhalare faciat, quam nam utilitatem præſtare poterit?

At dices, in prioribus duobus Aphoriſmis palàm eſt, Hippocratem de calido, ac frigido, prout ſenſu percipiuntur, loqui. Fateor; ob id in repetitionem potius incidiſſet, ſi de illis denuò ſermonẽ habuiſſet: Et, ne quis uoluntariam hanc expoſitionem putet, addam in eam ſententiam ex Galeno tertio κατὰ γένη interpretationem, ubi de (Cap.1. in initio.) medicamentis uulnerum neruorum loquens hæc habet: Rurſus apud me contemplatus frigidũ ue- ‘‘ rè ab Hippocrate neruis inimicum dici, optimum ‘‘ fore neruorum uulneribus medicamentum intel- ‘‘ lexi, quod & ſiccaret, & inter calidum eſſet, ac ‘‘ frigidum, uel non multum à medio ad calorẽ re- ‘‘ cederet: calidum uerò eſſe ſatis poſſe etiam, mo- ‘‘ dò ſiccandi poteſtate polleat. ‘‘ Hæc Galenus. ubi animaduertendum illum uerè calidum dicere, qđ poteſtate tale eſſet, non autem actu. Neq; tamen prohibeo propter ea quæ antedicta ſunt, ut etiã in detectis membris frigidum arceamus: non ob illorum naturã ſanguinis inopem, ſed ob uulnus ipſum, quod à frigore, ut expoſitũ eſt prius, mordetur. Hanc autoritatem cum Braſauolus citet, non tamẽ animaduertit, quantum ponderis haberet: ſed ſenſum illius peruertit.

Cur uerò dentes hic non ſub oſſium communi nomine comprehenderit, non aliam ſuſpicari cauſam oportet, quàm, quòd in dentibus hoc uidebatur

debatur obſcurius, quod facilius licet experiri. Quicunq; os colluunt omphacio, uel lacte, uel punica mala mandunt, egregiè dentes lædunt: at ſi acri aceto, aut fuluo uino, iuuant? oportet autem frigida adhibere? ob quæ etiam ardens aqua in doloribus perſæpè utiliſsima eſt. Cum uerò calida, ac frigida, licet nõ ex æquo, dentibus ſint noxia: nihil tamen nocentius, quàm, ſi poſt calidiora frigidiſsima deuorentur. Velut contigit Ioanni Caſanato, medico Hiſpano, patri Guglielmi amici noſtri, qui cum omnino ſine dẽtibus eſſet, interroganti mihi cauſam, reſpondit: Potus frigidiores poſt calidos cibos id efficere potuerunt. Hanc uoluptatem multi tam magno incommodo compenſare ſolent. Cum enim utrunq; noxium ſit, alternatis utriſq; multiplicatur iactura. hoc enim à nobis in Phyſicis demonſtratum eſt.

Verùm ex hoc etiã ratio curandi neruos, maximè ex punctione læſos, habetur, quam Gale- Cap.2. *nus in ſexto Artis curandi docet: ſcilicet non calida, ſed calidiſsima adhibet, trebentinã, ſulphur, euphorbium, quibus nulla eſt inuenire calidiora medicamenta. Sic & cerebrum, lacryma elemi, atq; huiuſmodi. At noſtri medici ferro, oui candido, aceto, alijſq; medicamentis frigidioribus curantes, in capite uulneratos perimunt. Eadem noxa euidens eſt in dorſi medulla, cui ſi frigida poteſtate applicueris, in reſolutionis periculum induces, certè ægrum lædes. Quid igitur eſt quòd dubites, an de actu, an de poteſtate medicamentorum frigidorum locutus ſit Hippocrates: quandoquidem uideas ab omnibus medicamentis frigidis lædi plurimùm has partes, à calidis iuuari? At de his, quæ talia actu ſunt, nõ idem contingit. plurimi enim à frigidis refugiente intus calore iuuantur, quoniã cogitur: à calidis autem eo diſſoluto læduntur. De oculis uerò alia ratio eſt; nam, cum humores contineant, à calidis poteſtate læduntur: non, quia exangues, ſed, quia humidi, ac tenuis ſubſtantiæ. Sed nil ad Aphoriſmum, quandoquidem non id quæratur hic, an calida poteſtate iuuent: ſed, an frigida actu noceant: quod nos negamus uoluiſſe Hippocratem, ac uerius etiam eſt in oculis, quàm etiam in alijs connumeratis ab illo partibus. Verùm id nos ad quæſtionem ſequentem explicandam excitat, ſcilicet, cur dixerit, Calidum uerò utile? Nam ut dixerat, πολέμιον, id eſt inimicum: ſubiungere ex aduerſo debuerat, οἰκεῖον: aut ἄρθμιος, quamuis refragante perſona, ſic φίλος: at nihil horum, ſed ὠφέλιμον, id eſt utile, ut duobus duarum differentiarũ aſſumptis terminis omnes intelligeremus. quaſi diceret: Oſsibus frigidum inimicum, & iacturam afferẽs: calidum uerò utile, atq; amicum. Vtilitas tempore etiam in his, quæ non ſentiunt, percipitur: iucunditas uerò ſtatim, & non niſi à partibus ſenſu præditis. Neque tamen neceſſarium erat, ut, ſi frigidum eſſet inimicum, quod calidum amicum eſſet. Vt enim diximus de calido, frigidoq;, prout ſenſu percipiuntur: utraq; dentibus iniucunda ſunt, ſi exuperent: ſi parua ſint, moleſtiã non afferunt: non, quia grata, ſed quoniam non ſentiuntur.*

APHORISMVS XIX.

QVæcunq; refrigerata ſunt, excalefacere oportet: exceptis his quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Cum deterruiſſet nos ab admotione frigidorum medicamentorum in his membris, ſimul oſtendit neceſsitatem quandoq; admotionis illorum, ut ſit par ratio in ſupercalefactis frigida admouendi, quæ in refrigeratis calida: ſimul etiã, ut curam eorum intelligeremus, quibus perperã frigida admota eſſent. Dedit aũt exemplum de refrigeratis, quoniã calida, ut diximus, nunquã noxam afferunt, niſi exuperent. Hoc etiã ipſo oſtenditur, de poteſtate frigidis & calidis, non actu illum loqui. nã ſecus nihil plus doceret, quàm quòd non ſolùm ruſtici, ſed etiam canes, & illis ſtupidiores boues norunt. refrigerati enim & ſolẽ et calida cubilia quærunt: & excalefacti aquã frigidam, & aurã. At Galenus ab hac iniuria uindicauit Hippocratẽ, dicens illum nihil uulgatũ ſcribere, nec etiam quod mediocriter eruditus medicus per ſe ſcire poſsit. 2. de Diff. ſpir. ca.71. *Ergo excipit ea, in quibus periculum imminet fluxionis ſanguinis. illa enim neq; actu neq; poteſtate excalefacere dignũ eſt. Oſtendit id uerum eſſe, quod dicit infra: In his* Aphor. 25. *“ frigido utendum, in quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt. Id etiam Galenus fatetur in commento, cum dixit: Inde ad temperiem eſt reuocandũ. “* Pag.10. *palàm aũt eſt, id fieri cum his quæ poteſtate calida ſint magis, quàm cum illis quæ talia ſunt actu. In libro autem de Natura muliebri, ubi enumerat ſanguinem prolicientia, medicamenta omnia calida poteſtate enumerat.*

APHORISMVS XX.

VLceribus frigidum quidẽ mordax cutem obdurat, dolorẽ qui ſuppurare non poteſt facit: liuorem obducit, rigores febriles, conuulſiones, diſtentiones.

COMMENTARIVS.

¶ Non de ulceribus, & ſana cute ei ſermo eſt, ut Galenus exponit, quippe iterũ oporteret ad idem redire, cum dixit, Liuorem obducit. neq; enim ſanis, ſed ulceratis partibus frigidum liuorem inducit. Cum ergo frigidum cõparaſſet mẽbris, hic morbis comparat, ſcilicet ulceribus. enumerat autem octo mala, quæ inducit. Primum enim mordax eſt, ſiue actu tale ſit, ſeu poteſtate.

Aphor. 18.

Pag. 4. Scribitur in libro de Humidorum uſu, paululum „ uariatus hoc modo: Vlceribus quidẽ frigida (aqua) mordax, cutem obdurat, doloroſa non ſuppurari facit, liquefacit, nigrefacit, rigores febriles facit, conuulſiones, retrò & antè diſtentiones. Sed Græcè apertius ſic: ἕλκεσι τὸ μὲν ψυχρὸν δακνῶδες, δέρμα περισκληρύνει: ὀδυνώδεα, ἀνεκπύητα ποιέει: πελιαίνει, μελαίνει, ῥίγεα, σπασμοὺς, τετάνους. id eſt: Vlceribus quidem frigidum mordax, cutem obdurat: doloroſa, inſuppurabilia facit, liquefacit, nigrefacit, reliqua ut ſuprà. nõ ut legamus ſub abſurdo ſenſu, Dolores qui nõ ſuppurant facit, neq; dolores ſuppurare prohibet: neque enim dolores ſuppurant, ſed cauſæ dolorũ abſceſſus. Vt ſit ſenſus: Frigidũ ulcerib. mordax, & obdurat cutim, ſeu ulceris labia, dolores facit: & quæcunq; in ulcere ſunt, prohibet ſuppurare. nam nõ ſolum abſceſſus, ſed uulnera etiam ad ſuppurationem perueniunt, dicente Hippocrate in libro de Vlceribus: Vlcera omnia recentia, tum ipſa, tum circumſitæ partes, minimè inflammationem incurrent, ſi quis quàm citiſſimè ſuppuret, & pus ab oſculo ulceris non interceptum ſupprimatur. Videntur autem mihi omnino rerum ignari, aut obliti, qui ſcribunt. Quatuor igitur iam explicata ſunt, inde ſuccedit illud quod liuorem obducit, rigores febriles, conuulſiones atq; diſtentiones. Palàm eſt, quod in ulceribus loquitur. nam ſi de moderato uſu in ſanis hoc intelligatur, palàm falſum eſt. neq; enim ullus à modica frigida aqua ta lia patitur: ſi ab immoderato, hoc iam ſuperius dixit. Vides quali ſtupore teneantur.

Pag. 1.

Aphor. 17.

Reliquum eſt, ut cauſas ſingulorum doceamus. Frigidũ cum aſtringat, idem facit quod qui uellicat: uellicare autem iam diuiſam carnem, morſum excitat. Sed neq; quid per morſum intelligant, explicarunt. non enim dixit, Dolores: imò poſtmodũ ſubijcit etiam ὀδυνώδεα, id eſt doloroſa. Ergo res ipſa ſe prodit. immiſſa frigida ulceribus, uriginem ſeu flagrantiam excitant. Eſt autem doloris genus quoddam, de quo aliàs diximus, qui ſolis externis partibus accidit, præcipuè ueretro in mictu, cum urigine propter ulcus uel lapidem, meiendi laborãt. Ex internis nõn ſcio membrum. præter uentriculũ, quod hoc affectu corripiatur. Omnes noxunt qui uulnerãtur, qui digitos incidunt, ſed & pueri maximè cum uirgis cæduntur. hoc enim doloris genere uexantur, qui neq; internas partes occupare ſolet, nec phlegmonem excitare, ſed uidetur peculiaris cuti & uulneratis partibus, dum aeri exponuntur. hoc igitur eſt quod dixit, Mordax. Poſtmodum urigo, cum perſeuerat diu, ſeu per ſe, ſeu materiam trahendo, & phlegmonem excitando, in dolorem conuertitur. Sed dolor non fit in ſuperficie carnis diuiſæ, ſed in profundo. Iam ergo duo habes. nam cauſa (ut dixi) eadem eſt, niſi quòd frigus cogit partes intimas, dum dolorem excitat: atq; ſic ſoluit ac diuidit illas. propterea ſi quis utrunq; ſimul ſentiat, uriginem in labijs interioribus uulneris percipit, dolorem autem in intimo. quod uulneratis paulo poſt uulnus aut curationem accidit. Labia autem exteriora uulneris ob dolorem & ob frigus contrahuntur, quòd, cum diſciſſa ſint ex parte ulceris, cutis nõ diſtendatur. Prohibet in ulceribus ſuppurationem. calor enim ibi debilis à frigido non poteſt confirmari, ſed extinguitur. Materia etiam quæ fluere deberet, retrò agitur: coctio autem ab humore & calore fit. Inde etiam liuores in labijs excitantur: quod periculoſum eſt. nam ab eiſdem fiunt, quibus prohibetur ſuppuratio. Detectis autem neruis, carne ob aerem & uulnus corrupta ſuperueniente, etiam dolore excitantur rigores & febres & cõuulſiones, diſtentionesq;. Nam idem accidit huiuſmodi uulneribus, quod his quæ in locis neruoſis, & tendonum fiunt. Conſequuntur enim dolores, febres, uigiliæ, deliria & conuulſiones: ita generaliter in omnibus alijs, ſi à frigido læduntur.

4. Artis cur. c. 6.

Verum ulcera quædam ſunt adeò bene purgata & diſpoſita, in quibus caro interior nihil moleſtũ ſentit. atq; de huiuſmodi non intelligit Hippocrates. Licet enim caro ſuccreſcat, non tamen magis offenduntur, quàm ſi cutim tangas, quæ ſana ſit. Quòd uerò addatur, Ibi nigrefacit: hoc eſt, Quoniam aqua frigida ob uehementem frigiditatem hoc poteſt, non omnia autem frigida hoc poſſunt. At in libro de Humidorum uſu, ſermo ei eſt de aqua frigida, quæ tantum frigida eſt, poſtea autem non (eſt enim elementum) hic autem ſermo generalis eſt: & ob id non omnia frigida id poſſunt, uelut ſi folia aizoi aut

fum

planta

plantaginis tepefacta ſuperponas, aut uinum moderatè frigidum.

APHORISMVS XXI.

Eſt autem, ubi in diſtentione ſine ulceratione, iuuene bene carnoſo, æſtate media, frigidæ aquæ multa perfuſio calorem reuocat: calor autẽ hæc ſoluit.

COMMENTARIVS.

¶ Non, ut quidam putant, enumerat commodum frigidi, ſed tacitæ obiectioni reſpondet. Quoniam aliquis dicere poſſet: Aqua frigida iuuat in diſtentione: igitur frigidum, ut dixiſti, diſtentionem non efficit. Reſpondet Hippocrates, quod hoc contingit ſeruatis quinq; conditionibus: quòd ſit ſine ulcere, iuuenis bene carnoſus, media æſtate, & quòd multa frigida affundatur. Hic rurſus labitur Galenus, putans in quacunque conuulſione id agendum, cum hæ conditiones affuerint: quo nihil abſurdius. conuulſio enim eſt morbus ex capite in neruos, cum motu concitato: diſtentio ex neruis in caput, ſine motu. Quomodo autem etiam conuulſis prodeſſe frigida poſſit, & qualiter intelligendum, inferius docebimus. Aphor. 25. Sed etſi oporteret, eſſet aqua non parti conuulſæ, nec neruis, ſed capiti adhibenda. Videant modò iſti qui mordicùs Galenum tuentur, an id facturi ſint: & infantem qui conuellitur, aſperſuri aqua frigida (nam conuulſio parum accidit alijs ætatibus in noſtra regione, quæ letalis non ſit) Si ſic, occiſuri puerum coram parentibus: ſi non, coguntur uelint nolint'ue illum relinquere. Sed & in eo errore tota Aphoriſmi expoſitione perſeuerat, non diſtinguens à diſtentione conuulſionem. Illud etiam malè, ſed non adeò, quòd exiſtimet omnia hæc adeſſe oportere, ſi iuuari debeat æger: ſed non eſt ſic. Verùm ſi hæc omnia adſint, iuuabitur æger: at ſi aliquid deſit, poterit & iuuare & prodeſſe. Poteſt enim, gratia exempli, homo ſenex eſſe adeò ualidarũ uirium, ut iuuenis mediocris. quod cum Cap.13. ipſe paſſim, & maximè in libro de Sectione uenæ, affirmet, neſcio, cur hic obliuiſcatur.

Sed neque reprehenſione indignus eſt Paulus, Lib.3.c.20. qui hæc habet in cura diſtentionis: Frigidæ ſuperinfuſionem (quemadmodum ait Hippocrates) maximè temerariã, eoq; poſteris (credo) uituperatã & nos damnamus, deuitamusq;. Sed iam omittamus hos homines. nam & Aetius tam Lib.6.c.38. & 39. parum prouidus eſt, ut, cum Galenus conuulſionem à diſtentione parum differre exiſtimauerit, ille unum prorſus cum alio confuderit. Poteſt autem δύσαρκον, & mediocriter carnoſo, & bene carnoſo generaliter legi.

Cauſa autem huius curationis ponitur à Principe in ſecunda tertij. & ſubijcit: Et plures hoc Cap.7. modo euaſerunt. Hic ſanè uir, ſi ſuperfuiſſet decem annis, ut rectè dixit Montanus, poterat nõ tantũ Galeni interpres, ſed exornator eſſe: quãdoquidem uel ſic plus una mortalium illi debet, quàm ulli alij, qui poſt Galenum profecerit. Atq; hæc non in Epiſtola præliminari Principis, ſed operum Galeni. Ergo, inquit Princeps, hac perfuſione obſtructis meatibus cutis, & refugiente calore intus, atque collecto materia illa conſumitur, atq; difflatur, neruiq; ad priſtinum redeunt ſtatum. Verùm ob malam trãslationem legit conuulſionem pro diſtentione. Meminit huius curationis Hippocrates tertio de Morbis di- Pag.5. cens: Quòd, ſi uoles, etiam ſic facies: Aquam “ plurimam frigidam ſuperfundito, & poſtea ue- “ ſtimenta tenuia pura, ac calida ſuperintegito: i- “ gnem autem tunc non adhibeto. hoc auxilium et “ ad tetanos, & opiſthotonos adhibe. “ Sunt enim diſtentionis tres ſpecies, & de omnibus hic intelligit Hippocrates: & deterior eſt tetanos uocata, cum in utranque partem, ut lignum, diſtenditur: inde frequentior opiſthotonos, ad poſteriora. Emproſthotonos aũt adeò rarò accidit, ut nũquam uidiſſe me meminerim. nam ab anterioribus neruis, niſi in infantulis, uix poteſt ſolis diſtendi corpus: ab his uerò, qui è ſpinali medulla oriuntur, uix. non extenſis etiam partibus poſterioribus: ut ratione potius, quàm experimento conſtat. Et nota, quòd (ut dixi) rarò conuulſis hoc auxilium conuenit. neque enim infantibus, cum de his Hippocrati ſermo non ſit: nec iuuenibus, cum rarò admodum iuuenibus, niſi, cum moriuntur, accedat. eſt enim cum grauiſſima offenſa cerebri: ipſi uerò, cum iam ſint calidi, & ſicci, non poſſunt pati hoc ob repletionem. Et etiam, ſi patiantur, morientur iuxta Aphoriſmum Hippocratis ſecundæ particulæ: In mor- 34. bis minus periclitantur ægrotantes. “ Quòd, etſi ſanari poſſent, nihil conferret frigida, & maximè neruis adhibita. Animaduertendum eſt, quòd, cum multis modis frigida adhiberi poſſit, nos admonuiſſe Hippocratem, ut perfuſione utamur, quæ ex alto, & copioſa, & ex ualde frigida aqua fieri debet, donec cutis color mutetur; inde lintea tenuia circumuoluere.

APHORISMVS XXII.

CAlidum ſuppuratorium, non in omni ulcere, magnum ad ſecuritatem indicium: cutem mollit, extenuat, dolorē ſedat, rigores, conuulſiones & diſtentiones mitigat: & ex his quæ ad caput attinent, ſoluit grauitatem: plurimum autem confert oſsium fracturis, ſed nudis præcipuè, eorumq́ maximè qui in capite ulcera habent, & quæcunq́ à frigore moriuntur, uel ulcerantur, & herpetibus exedentibus, ſedi, pudēdis, utero, ueſicæ: his calidum amicum & iudicans, frigidum inimicum & perimens.

COMMENTARIVS.

¶ *Calidum ſuapte natura ſuppurat. quoniam calorem naturalem ad ſuppurandum iuuat. Cum enim quæ ſuppurant, duo patiantur: unum à calore naturali, quod ſibi aſsimulare nititur, atq; ob id dealbat: alterum à præternaturali, quod putrefacit & attenuat: Calidum in prima actione quandoque aliquid præſtat, quandòque nihil. in abſceſsibus nanque nihil, ſed in uulneribus prohibet naturalem calorem corrumpi, ut ſuperius ui*- Aphor. 20. *ſum eſt, cum ſit imbecillis: in ſecunda autem operatione iuuat, accelerando putredinem, & attenuando quod putreſcere debet: unde quod ad hanc partem præſtat, duo egregia nos docet hic Aphoriſmus: curam utpote abſceſſuum & uulnerum, quæ dixi ſuppurare oportere, quodq́; tamen uacant uulnera periculo, ut Hippocrates* Pag. 1. *docet in libro de Vlceribus: & prædictionem, quoniam ſi non ſuppurant ex calido, mala ſunt. Huiuſmodi autem non ſuppurare ſolent, quamuis à calido foueantur carcinomata, & quæ iam conuulſionem afferunt, & ſphaceli, & phagedenæ, & chironia atque telephia: quæ uel cum duris ſunt labijs, uel uirus potius quàm ſaniem emittunt. Iuuat etiam, & in herpete maximè, ſi actu quidem calidum fuerit, poteſtate autem contrarium: de eryſipelate uerò magna dubita*- Cap. 3. *tio eſt. Galenus quartodecimo Methodi medendi uult, ut utamur frigidis poteſtate. inde ſubijcit, de calidis poteſtate loquens: ,, Quorum nullū eſt eryſipelatis medela, antequam ſcilicet mutatum ,, deſinat eſſe id quod ab initio fuerat, atque alterum iam, illiq́; contrarium euaſerit: ut dubium non ſit, cuiuſmodi poteſtate ſint applicanda. Subijcit autem: Quod ubi liuor ex medicamentis frigidis ſuperuenerit, inciſa cute locum aqua calida ſuperfundēdum ait: ita uidetur ſentire, quod nos diximus, ſcilicet dictum Hippocratis de calidis poteſtate intelligendum. nam actus ne meminit quidem, hoc unum ſupponens, quòd calida actu debeant applicari omni ulceri, niſi locus ardeat planè. nam in hecticis refrigerantibus & a*- Lib. de Marcore cap. 8. *ctu & poteſtate utitur. Sunt uerò qui uelint Hippocratem intelligere non ſolùm de calidis actu, ſed calida etiam aqua: atq; id tantùm ob id, quòd Galenus quinto de Simplicibus medicamentis di*- Cap. 9. *cat, ,, Igitur omnium ad puris generationem aptiſ*- *ſimum eſt, ex his utiq; quæ perfunduntur aqua ,, temperata. Et rurſus quarto Methodi: Præte*- Cap. 5. *rea fomētum multæ calidæ aquæ. ,, Verùm Fuchſius ex his quæ affirmant, in ſecunda figura facit ſyllogiſmum. neq; enim ſi calidum ſuppurat, aqua calida ſuppurat: de aqua calida loquitur, nedum ut de ſola. Turpe fuiſſet Hippocrati, propter unum uerbum tantam perplexitatem in ſcriptis relinquere, cogereq́; nos ut diuinaremus, non intelligeremus. Deinde quid illa uerba, ,, Non in omni ulcere? nam ſi de calido temperato aquæ agit, uel in his quæ ſuppurare poſſunt loquitur, atque ſic in omni ulcere prodeſt, aut in omni ulcere etiam quod ſuppurationem non admittit: ſicq́; ſuperfluum eſſet addere, Non in omni ulcere. Notiſsimum enim eſt, quod quæ nullo modo ſuppurare poſſunt, per aquæ calidæ ſuperfuſionem etiam non poſſunt ſuppurare. Ideo loquitur de poteſtate calidis, quæ ad ſuppurationem faciunt: non tamen ſemper, ut in eryſipelate. Verùm melius feciſſet Fuchſius, aperta ſe Galeni autorita*- Com. 24. *te inferius tueri, quàm longius petitis ex eodem. Sed eo magis de Galeno miror, cū dicat, Quod ubi putridum ſit ulcus, uel ubi fluxio adſit, calidum non ſolum non ſuppurat, ſed prohibet ſuppurationem. At manifeſtum eſt, quod per calida intelligit cataplaſmata, potentia calida: tum quia meminiſſet aquæ, tum quia calida aqua ſordida ulcera purgat. Et Hippocrates libro de Humido*- Pag. 2. *rum uſu: Vlcera calida gaudent, quia tegi conſueta ſunt: igitur calida aqua non patitur exceptionem. Itaque Fuchſius in hoc excuſatione dignus eſſet, ſi non Hippocratis textum inuerteret, ut in ſuam deducat ſententiam: ſicut & illud in Galeno omnino abominandum, quod centies citat Hippocratis libros tanquam germinos, quoniam in rem ſuam faciunt, contra Aſclepiadem, Eraſiſtratum, aliosq́; quorum famæ inuadebat: eoſdem libros centies negat eſſe Hippocratis. id enim intolerandum. Sic omnia poſſem conuincere. Fuere autem Galeni uirtutes præ*-

cipuæ quinq; : Eloquentia, multarum rerum pe-
ritia & ſtudium, methodus pulchra, ueritatis
præcipuus amor, & iudicium in medendi arte
ſingulare. Dices: Cur adeò perſequeris Fuch-
ſium? Non certè ullo priuato odio. neq; enim il-
lum è facie noui: et ſi maledixit de me, iurè ma-
ledixit. nam ea mutaui in melius, quòd nec à me
qui ea intelligebam, probarentur: ſed quòd illius
libri aliquot indigni ſint ut legantur, tum ob ma-
ledicentiam, ſed non ob hoc (cuique enim licet
oblatrare) ſed quòd aliena, etiam uulgata & im
preſſa ſibi uendicat: quid facturus eſſet, ſi in il-
lius manus non uulgatæ alicuius auctoris uigi-
liæ peruenirent? Atque utinam pro communi
ſtudiorum decore ab hoc crimine etiam purus
eſſet Galenus. nam nihilominus eſſet glorioſus,
imò magis: & multorum antiquorum, Marini,
Agathini, atque aliorum inuenta integra & ſa-
lutaria haberemus, eorumq; manibus iniuriam
non intuliſſet. Neque enim ſe Ariſtotelis exem-
plo tueri poteſt: cum facile ſit ex Platonis ſcri-
ptis, quæ tanti æſtimantur, nihil præter illa ſani
antea ſcriptum eſſe, ſed ἀπὸ διατριβας.

Cutem mollit.) Per hoc uoluit intelli-
gere nos, de temperata caliditate, quæ ſola cutem
mollit. nam acris & ualida exurit ac ſiccat il-
Cap. 3. lam: uelut libro de Aſſuetudinibus Galenus fa-
tetur. & dat exemplum de meſſoribus, quorum
arida eſt cutis, nec ulli aridiores. Quòd ſi di-
cas, id contingere ob ſiccitatem, ut etiam ibi
docet, reſpondeo, quòd aqua calidior etiam cu-
Par. 6. tim denſat. Imò dicebat ſexto Epidemiorum:
Caliditas acrimoniæ ſignum. Sed de aqua quid
clarius? Cutis ipſa supernè exulceratur calidæ
Pag. 1. aſperſione: libro de Humidorum uſu. ſtatim ue-
rò ſubiungit: Cutis duræ mollitio, diſtentæ la-
xatio. Quinetiam moderatum non ſolùm calo-
rem expoſcit, ſed uſum. inquit enim in libro de
Pag. 12. Locis in homine: Calida lauari, quàm diu cor-
pus ſuperat eius exhibitionem, florere corpus fa-
cit: cum uerò ſuperatum fuerit, illud reddit gra-
cile. Ergo de moderatè calidis hic loquitur, tam
poteſtate quàm actu. Neq; euphorbium hoc fa-
cit, neque calx, neque oleum, aut aqua feruens.
Rurſus quòd de aqua calida ſola non loquatur, i-
pſe rurſus, & planè in libro de Humidorum uſu,
docet, dicens: Tam calida quàm frigida porrò
lædit: uerùm calida amplius quidem ea utenti-
bus, has læſiones inducit. Et ſubiungit quæ di-
cta ſunt, inuicem comparando in duobus ſupe-
16 & 17. rioribus Aphoriſmis, tandem concludit: Medio-
critas quidem extra noxam eſt. Et libro de
Humidorum uſu hoc totum habet, Aqua calida Pag. 3.
attenuat & mollit.

Dolorem ſedat.) Temperata & ano-
dina uocata, laxant & temperant utranque ex-
cedentem qualitatem, tam calidam quàm frigi-
dam, ut pote mediocritati proxima: ideo dolo-
res ſedant. Cùm pluribus in locis hoc docuerit,
maximè in libro de Victu in acutis, & expli- Pag. 4.
cat non pauca exempla fomentorum, quæ dolo-
rem ſedant ex aqua calida, inde ex hordeo, eruo,
aut furfure decoctis in aceto. è ſiccis quoque ſal,
ac milium.

Extenuat.) Nam dum diſſoluit, & laxat,
bifariam extenuat. Calidum enim diffundit, ut Pag. 2.
dicebat in libro de Carnibus: itaq; et flatum ex-
tenuando, & materiam digerendo, & intempe-
riem æquando moderatè calida ſedant dolores.
Dicebat in Chirurgiæ officina: Magna copia Pag. 4.
ad laxandum & attenuandum calidæ aquæ op-
tima eſt: mediocris copia ad molliendum & in-
carnandum.

Rigores, conuulſiones & diſten-
tiones mitigat.) Superius dictum eſt, quòd Aphor. 17.
& cur frigidum rigores febriles conuulſiones
& diſtentiones excitet. ideo inquit libro de Hu- Pag. 2.
midorum uſu: Quæ frigida facit, càlida ſedat. I-
bidem uerò totus fermè hic Aphoriſmus ſcribi- Pag. 4.
tur his uerbis: Calida ſuppuratoria eſt, non in
omni ulcere, maximum ſignum ad ſecuritatem,
cutem mollit, attenuat, dolorem ſedat, rigores,
conuulſiones, ante ac retro diſtentiones miti-
gat, capitis grauitatem ſoluit. Plurimùm autem
confert oſſium fracturis: ſed nudis præcipuè, eo-
rumq; qui in capite ulcera habent, & quæcunq;
præ frigore moriuntur aut ulcerantur, itemq; in
ulcerationibus uoluntarijs ac inuoluntarijs: qua-
lia ſunt deſquammata, herpetibus ſerpendo exe-
dentibus denigratis, aut gingiuis, aut in aure, aut
ſede, aut utero. His omnibus calida amica eſt,
ac indicatoria: frigida uerò inimica, ac occidens.
Si quis forſan dicat, Hippocratem hic etiam de-
bere intelligi de aqua calida, ſicut in libro de Hu-
midorum uſu: dico, quòd hoc oſtendit contra-
rium, cum ibi loquatur de deſquammatis deni-
gratis, etiam gingiuis, aut aure: hic uerò illis o-
miſſis apponit ueſicam, cui aqua calida non cõue
nit: in cæteris paruum eſt diſcrimen. quia quo ad
actum, ſupponimus loqui Hippocratem de calidis
temperatè, & quo ad poteſtatem: ſed aqua pote-
ſtate propinqua eſt temperamento, ut aliàs do-
cui. neque enim eſt frigidæ facultatis, ut multi
uolunt, nugantes circa principia falſa. ideo quæ

cõueniunt hic calido temperato, potẽtia & actu conueniunt etiam aquæ calidæ moderatæ, præterquàm in ueſica quæ neruoſa eſt. Quæ uerò adijciuntur de ſquammatis & gingiuis & aure, licet conueniant omnibus temperatè calidis: ob facilem tamen ſuperfuſionem & copiam medicamenti, & frequentiam permutationis eius, commodiora ſunt in aqua quàm alijs conſimilibus.

Et ex his quæ ad caput attinent, ſoluit grauitatem.) Soluit quidem bifariã calida aqua capitis grauitatem, tum auertendo lotis pedibus ac cruribus, tum diſſoluendo grauitatis cauſam. Atq; id commune eſt omnibus calidis. Vnde etiam referunt, corollas & coronas herbarum ac florum capitis ſoluere grauitatem: uelut ex ſiſymbrio, bacchara & ozimo odorato, & liguſtri floribus ac ſerpillo. Sunt & unguenta & emplaſtra, uelut ex iride Illyrica, ſpondylio: et præſtantiſsima ex ſuffumigijs, quæ ex uocata anima alba, thure quoque, memini me diſſoluiſſe grauedines.

Plurimum autem confert oſsium fracturis.) Hoc eſt quòd dixit in libro de Fra- Pag.19. cturis: Curare autem tales ſplenijs & uinoſa cu ratione, uelut etiam prius de diſceſſuris oſsibus ſcriptum eſt. Sed cauere decet, ne primo tempore frigidis madefiant. rigorum enim febrilium periculum eſt. periculum item conuulſionum. Frigida enim ſemper conuulſionem (ſcilicet ubi os fractum prominet ex ulcere) prouocant. Et Pag.33. in libro de Articulis, loquens de luxatione digitorum pedis aut manus cum ulcere facta ac repoſita infeliciter, inquit: Si uerò repoſito oſſe conuulſio accedat, articulum ſtatim eijcere oportet, & calida quàm ſæpiſsimè humectare, & totum corpus, & præſertim circa articulos, calidè & leuiter ac molliter tractare. Et dum de repoſitis loquitur ibidem, antea dixit: Nihil autem ualde frigidum adhibere. Palàm uerò eſt, quod eadem ex his ad luxata oſſa conueniunt, ſicut etiam fractis. Quòd ſi uel malè coactum os, uel malè repoſitum, rurſus confringere uel educere ex loco ſtatuunt De Hum. uſu, pag.3. medici, non aliter quàm ſuperfuſa aqua calida, & membro in illa diutius demerſo id agunt, ut tandem leui cum noxa frangatur, aut educatur ex articulo: demumque reponunt aut reſtaurant colligatas partes, iuxta naturæ modum.

Sed nudis præcipuè.) Hoc eſt decimum commodum calidorum, & pendet ratio ex his quæ dicta ſunt in libro de Humidorum u- Pag.2. ſu: Vlcera & oſſa offenduntur à frigidis, iuuanturq; à calidis, ſed oſſa denudata ſunt cum ulcere: igitur & ratione qua oſſa, & ratione qua cum ulcere à calidis iuuantur. Docet cauſam ibi, quia rigores febriles, diſtentiones & conuulſiones prohibentur. Magis autem læduntur, quæcunque caliditatem expoſtulant: illa autem, dicit, ſunt, ſpina, pectus, dorſum & præcordia.

Eorumq́ maximè qui in capite ulcera habent.) Trifariam ibi calor neceſſarius eſt: & quatenus in ulcere omni calida conueniunt, & quatenus omni oſsi denudato, & quatenus cerebro ne lædatur, conſulendum eſt. Scriptum eſt enim: Frigidum inimicum cerebro, Aphor. 18. calidum uerò utile. Et in libro de Humidorum u- Pag.2. ſu: Cerebrum, & quæ ab eo oriuntur, frigida quidem triſtantur, calida uerò gaudent. At uerò quòd de aqua hic non intelligat, facilè cognoſcerent, ſi legiſſent apud Hippocratem illud: Vl- De capitis uul. pag.6. cus in capite nullo humore humectare conuenit, ac ne uino quidem.

Et quæcunque à frigore moriun- 2. Aph. 22. tur.) Diximus quòd contrariorũ contraria ſunt auxilia. Si enim à frigore læſa ſunt, calida reſtitui debent. Sed non ita intelligendum eſt, ut ſtatim à ſummo frigore ad extremum calorem tranſeas, ſed memineris eorum quæ ille ſcripſit in libro de Humidorum uſu: Iam uerò etiam pedes Pag.2. deciderunt perfrigerati ex calidæ perfuſione. Eſt autem modus primùm talis. Vbi pedes uel alia pars obriguit gelu, imponendus eſt laborans non multum prope ignem magnum, tamen ut aer incaleſcat: membra autem gelu durata in aqua è puteo ſtatim hauſta, atque ita emollienda: poſt uerò ponenda ſunt in tepida, ubi aliquid ſenſus receperint: demum linteis tepidis ac mollibus ſunt inuoluenda multiplici circumuolutione: ac ubi refrigerantur permutanda, ſenſim uerò calidiora admouenda. Laboranti quoque per os ius columbi dandum: ſed ſi glutire bene poſsit, ac mandere, offa panis in uino flauo. Cauſa horum eſt, quòd dicitur ab Hippocrate ibidem: Conſiderandum Pag.2. eſt etiam, quod poſt calidam frigeſcit corpus magis perfrigeratum: poſt frigidam uerò recaleſcit magis contractum. Itaque dum tenuis eſt, adeò calor in congelatis per calidam euaneſcit, per ignem uerò etiam aduritur: ob id

calida

calida ab initio non conuenit, ignis autem nunquam niſi pòſt reſtitutionem.

Vel ulcerantur.) Eadem ratio quæ in priori. frigidum enim quandoq; ulcerat, ſexto E- Pag.3. pidemiorum: Frigidum ualde uenas rumpit. Et 11 conſtat quod præ frigore extrema exulcerantur.

Et herpetibus exedentibus.) Di- Cap.9. xit Galenus in libro de Tumoribus, duplicem eſſe herpetem, id eſt ſerpentem morbum: unũ quidem à bile acri, ex quo fit herpes eſthiomenus, id eſt exedens: alterum à bile pituitæ miſta, qui uocatur miliaris, à milij ſimilitudine. Differunt ab Eryſipelate, quòd inambulant per cutem, & ſanas ſemper partes occupant. conueniunt cum illo, quod ſummum tantùm cutis peruadunt. Differt herpes à phagedena, quod phagedena ſemper exedit, non tamen ſemper inambu- Cap.2. lat, & eſt ulcus: ſecundo Artis curandi. herpes ſerpit ſemper, nec tamen ſemper eſt ulcus, multo minus neceſſarium eſt ut ſemper exedat. Phagedena autem abſolutè pronunciatur: eſthio- Cap.17. menus autem de herpete. Fit autem herpes à tenuiore humore, quam Eryſipelas, ut idem ait in quartodecimo, ob id & ſolùm cutim uitiat. quo enim tenuior, ſuperiora, eo tantùm magis attingit. Qui ergo eſthiomenus dicitur (nam phagedenam ex craſſiore humore fieri nihil prohibet, & carnes etiam exedere) ſummam quidem cutim etiam inambulabit: ut ſolùm hoc in dubio uertatur, an dari poſſit phagedena ſerpens, id eſt herpes eſthiomenus, qui carnes exedat? uidetur autem fieri poſſe. Sed herpes, ut ibi dicebat Galenus, à tenuiore humore gignitur quàm phagedena, ut phagedena carcinomate.

Verùm ut ad rem redeam, Galenus ſe- Cap.2. cundo ad Glauconem, ubi eryſipelatis, herpetis & ſimplicis & exedentis curam inſtituit (cum, ut dixi, ad medicamenta poteſtate reſpiciat: non, ut dicit Fuchſius, ad aquæ potabilis qualitatem) hoc diſcrimen adijcit, quòd in eryſipelate ſimplici ſeu ex ulcere ſcarificare utile eſt, & infrigidantia adhibere ab ipſo initio: in herpete uerò refrigerantia; ut in eryſipelate, ſed ualde exiccantia. ut non ſit contentus ſolano, nec lactuca uel portulaca, uel aquæ frigidæ ſpongia, ſed rubum aut uitis capreolos: ut clarum ſit, aquam non conuenire nec exedenti, nec ſimplici, nec in principio, nec in fine. At exedenti, inquit, conueniunt in fine medicamenta Polyidæ, Paſionis, Muſæ & Andronis, quæ non conueniunt, inquit, ſimplici herpeti, illum enim exurerent. Quòd ergo medicamenta calida poteſtate, non actu, conuenire uelit in herpete exedente, non ſimplici, & in ſtatu ac declinatione feruoris, non in initio Hippocrates, perquàm clarum eſt. Deſcribuntur enim Andronis & Polyidæ paſtilli quinto de Medicamentis ſecundum genera: uocat autem il- Cap.12. lum Polyidæ, non paſtillum, ſed Sphragim: cuius indicio eſt, quod neque Paulus alium deſcribit in ſeptimo libro. Conſtat autem a- Cap.12. loe, myrrha, thure, alumine ſciſſo, atramento ſutorio, flore ſatiuæ punicæ, felle tauri, & uino auſtero: atque adeò calidum, quòd Galenus eum neruis uulneratis prodeſſe comperiens, eius exemplo, inquit, auſus ſim tranſire ad euphorbium: tertio de Compoſitione Cap.2. medicamentorum ſecundum genera. At Paſionis paſtillus, ex immoderatè exiccantibus eſt, calfacientibus non ita: ſed nihil tamen frigidum ingreditur, æris ſquamma, æs combuſtum, ſal Ammoniacum, alumen rotundum, ærugo raſa, thus cum uino. Sed & paſtillus Andronius calidus eſt ualde, ne ſingula deſcribam: uelut & Muſæ. propè enim à Paulo hæc omnia poſita ſunt. Quin & phagedenas ipſas, in quarto eiuſdem, curat uehe- Cap. 10. & 13. menter calidis medicamentis, cumino, ſtaphiſagria, ueratro, ſquilla uſta, nitro, ficus agreſtis radice. Poſt autem medicamento ex pyrite lapide Damonici, quod ex uehementer calidis conſtat. Vt non calida herpetibus per ſe, ſed exedentibus conueniant, propterea iunxit illa. Sicut & illud dubio dignum eſſet, an ea quæ ſequuntur coniungenda?

Sedi, pudendis, utero, ueſicæ.) «« Palàm autem eſt, quòd non, ſed ſeparatim ſic conueniunt calida herpetibus exedentibus, præterea ſedi, pudendis, & reliqua: hæc autem libro de Humidorum uſu dicta ſunt. Et cur? Pag.2. Vel quia, inquit, neruoſa, uel quia aſſueta calido loco degere. Propterea ibidem adijcit, gaudere calidis etiam uenas, thoracem, uentriculum, extrema & imus uenter, & ex pudendis maximè penis glandem.

His calidum amicum & iudicans, frigidum inimicum et perimens.) Hic omnes palàm expoſitores obdormiſcunt. nanque tria maxima arcana in his dictis qs animaduer-

tit, ſeu Galenus, ſeu quiuis alius? Cum enim duo propoſuiſſet, quibus calidum commodum eſſet, membra & morbos, de morbis dixit, quòd commodum eſt calidum, frigidum autem perimens. neq; enim poterat dicere, amicum uel inimicum morbo: ſed iudicans, ideſt morbum ſoluens, aut perimens. Sic dixit de membris, calidum eſſe amicum, frigidum inimicum. neq; enim conueniebat dicere, iudicans membra aut perimens. idq; primum eſt. Secundum, quòd dixit amicum calidum, inimicum frigidum: & uſus eſt metaphora, cũ poſſet propriè loqui ac dicere, utile ac inutile. Quorſum ergo metaphora uti, ab animatis ad inanimata tranſiens, cum calidum & frigidũ neq; amica eſſe poßint, neq; inimica? Sed metaphora hæc conuenit etiam orationi, ut Quinti- Cap.6. *lianus auctor eſt in octauo libro. Et hic opportuna erat, ut uno uerbo duo declararet: amici ſiquidem, quod eſt utile eſſe atq; iucundum, tale eſſe calidum membris illis: ut frigidum inimicum, id eſt damnoſum atq; triſte. Ita etiam tropus hic* In 4.lib. *maximè conuenit. Datur exemplum à Fl. Soſipatro Chariſio:*

At procul excelſo miratur uertice montis.

Vertex enim animatorum eſt, haud montiũ. An uerò ſit anacoluthos, non eſt locus differendi. Tertium eſt quod ſubiecit: Frigidum inimicum & perimens. Quòd non uidebatur Aphoriſticæ breuitati conuenire. Sed nec in hoc perperàm quicquam actum. adiecit enim, Interimens: ut intelligeremus, licet morbis & membris quædam eſſent utilia, quædam aduerſa, multum tamen intereſſe, ſi quis in morbis aberret. maiores enim eſſe noxas, ſcilicet mortis periculum, quàm in membris, in quibus iactura eſt damnoſum eſſe frigidum atq; triſte. Hæc cum quis cogitat, reputet an Galenus grauitate ſit Hippocrati conferendus: atq; iterum, an quiſquam Hippocratis ſenſa nunc uſq; perceperit? aut, an ego hæc ipſe ſenſa eruerim, non ab Hippocrate meditata, ut quidam hic affirmant. Adeò inualuit opinio tuendi Galenum obſtinata, ut etiam malint plus gloriæ concedere, adimereq; Hippocrati, ne non ſuus iſte tantum *duntaxat, tamen nomine Galenus, iuſtè argui uideatur.*

APHORISMVS XXIII.

IN his frigido utendum, unde ſanguis fluit, aut fluxurus eſt: non ad ipſa, ſed circa ipſa unde influit. Et quęcunq; inflammationes aut inflãmina ad rubrum & ſubcruentum ſanguine recenti tendunt. nam ueterib. nigredinem affert. Eryſipelas etiam non ulceratum iuuat: nam exulceratum lædit.

COMMENTARIVS.

¶ *Enumerat frigidi ſeptem commoda, quatuor* Aphor. 25. *in præſenti Aphoriſmo, tria pòſt. primum eſt, ubi ſanguinis fluxus periculum eſt, ſeu quòd iam fluat, ſeu fluxurus ſit. Quòd ſi de aqua intelligit, ut uolunt iſti, imbecille ſanè, & tenue auxilium. Cum enim tria ſint aduerſus ſanguinem undecunque manantem præſidia egregia apud Hippocratem, & quartum cuius non meminit, utpote tanquam maximè uulgaris, ſcilicet compreßio loci uenæ per digitum: reliqua ſunt, auerſio, ut in illo: Mulieri ſi uelis menſtrua co-* Aphor. 42. *hibere, cucurbitulam quàm maximam ad mammas appone. Præciſio uel uſtio, ut in de Locis in* Pag. 13. *homine: Si ſanguis ex uena fluit, per tranſuerſum perurito: Si uerò non ceſſet, ex hoc ſuprà ac infrà utrinque diſſecato, quo ſanguinis fluxus auertatur. Tertium eſt, ut aſtringentibus cohibeatur, quæ tametſi pleraq; frigida ſint, non tamen omnia: ut myrrha & crocus, ut quæ conueniũt cohibendo ſanguini omnia frigida eſſe oportet. Dicebat in fine libri de Victu in acutis:* Pag. 23. *Perfrigerantia adhibe in fluxu ſanguinis, ſi tempus æſtiuum fuerit: & menſes cohibet Samia terra nigra, primo de Morbis mulierum: & in* Pag. 10. *ſecundo, ubi parat medicamenta ad fluxum mu-* Pag. 30. *liebrem, ea non conſtant aqua frigida aut calida, ſed frigidis plerunque, omnibus autem aſtringentibus. Sic Galenus curando ſanguinis eruptiones, non aquam frigidam, ſed ſchini florem, portulacam, plantaginem, quam omnibus in Methodo præponit ſimplicibus medicamentis, polygonon'que, ac ſimilia exhibet, aut apponit.*

Non ad ipſa, ſed circa ipſa unde influit.) *Hoc non intelligens Fuchſius, cecidit in errorem. Neſcit enim ubi humores influunt, non in loco ipſo, ſed circà, aſtringentia & repellentia apponenda eſſe: ut etiam in podagra cruri, non pedi, emplaſtrum ex furfure, aceto & aqua, uel etiam ex acatia & milio, aceto & aqua, quatuor cauſis. Prima, quòd occupat maius ſpacium, & ita plus iuuare poteſt. Secunda, quòd locum affectum non comprimit, nec dolorem excitat. Plus ſæpè damni eſt in dolore & grauitate emplaſtri, quàm uirium in medicamẽtis, quæ in illo ſunt ad iuuandũ ægrotantem. Tertia, quòd ſi loco patienti adhibueris,*

quod

quod iam coactum eſt, ita coges, ut plurimùm lædas ægrum. Quarta, quòd ubi materia iam eò peruenerit, tametſi repellas, cogetur primũ ingredi locum affectũ: deinde etiam quòd non ingrederetur, premit illum, & urget circumſtans eum. Veretur enim & hoc Hippocrates & Galenus alibi onerare læſam particulam.

Et quæcunq; inflammationes aut inflammina ad rubrum & ſuberuentum ſanguine recenti tendunt. nam ueteribus nigredinem affert.) *Dictum*
Cap. 3. *eſt de hoc à Galeno in Commento, et quartodecimo Artis curatiuæ, quòd refrigerata iam parte læſa, etiam calcem medicamentis immiſcere licet: aliter calore naturali extincto facilè corrumpitur membrum, non morbus ſanatur.*

Quòd uerò de eryſipelata dictum eſt, partim ex his quæ narrauimus patet, partim ex his quæ in duodecimo contradicentium ſcripſi-
Cont. 6. *mus, ſunt manifeſta. eſt autem tertium hoc commodum.*

APHORISMVS XXIIII.

FRigida, qualis nix & glacies, pectori inimica tuſſes mouent, & ſanguinem, & deſtillationes.

COMMENTARIVS.

¶ *Non de calida aqua uel frigida, ut dixi, locutus eſt, ut falsò putant Galenus & Fuchſius: ſed de calido ac frigido in quacunq; materia ſit, ut tale eſt ſolum, non alij coniunctum: atque id poteſtate uel actu. Quòd manifeſtè docet in ſequenti, cum dixit: Plurima frigida aqua largè affuſa. Hic ergo de frigido in actu, & immoderato illi ſermo eſt: cum neque frigidum poteſtate, quantumuis exuberans, neque actu, ſi ſit temperatum, nocere poſſit. Dicebat enim in libro de Humidorum uſu: Hoc agit frigida, quando ſuperat corpus, & ideo maximè lædit pectus aſſuetum calori. Et quomodo, trifariam docet, tuſſes mouendo, & ex hoc ſanguinis facit reiectationem & deſtillationes, ſcilicet in frigidioribus natura, ac magis exanguibus. Sed & in eo peccat manifeſtè, quod putat deſtillationes fieri cerebro à niue refrigerato: quòd fateor uerum eſſe, ſi quis applicet cerebro, aut edat. At uerò Hippocratis ſermo, ut dixi, connexus eſt. Cum enim dixiſſet, utile eſſe his, in quibus eſſet eryſipelas non ulceratum, aut inflammatio cruenta, id eſt ſplendida, quæ eſt ex bilioſarum genere: & eorum, in quibus ſanguis feruidus peccat, et in quibus ſanguis fluxurus eſt, aut iam fluit: admonet nos, non debere adhibere talia ualde frigida pectori ad cohibendum ſanguinem, quoniam non ſolùm non cohibebunt, ſed concitata tuſſi, & deſtillationem excitabunt, & ſanguinis effluxionem augebunt, & approperabunt. Quis non uidet, hanc fuiſſe ſententiam Hippocratis? Rogo enim defenſorem Galeni, an ſi quis emplaſtrum frigidum ualde, ex quauis materia applicet pectori, an omnia hæc mala facturus ſit, an non? ſi Non reſpondeat, ego errabo: ſed ille ægrum interficiet. Si ſic, cur uult Hippocratis generale præceptum ad frigidæ aquæ, quod uix ulli continget, contrahere? Ego ſanè neſcio, quis pectori glaciem aut niuem, aut aquam frigidam adeò ſis impoſiturus, niſi inſaniat, aut cogatur: quorum neuter nunc eſt in conſideratione. Eſt etiam hic Aphoriſmus ſcriptus ſexto Epidemiorum, ut ſuperius dixi, ubi pro Frigida habetur, Frigidum ualde. Verum tamen dico, quòd ſi quis edat niuem aut glaciem, aut à cibo quantitatem frigidiſſimæ aquæ bibat, cerebrum ad deſtillationem præparabit, & pectus ad tuſſim. Vnde Hippocrates in libro de Humidorum uſu: Meritò quidem thorax & uentriculus ipſe à frigida ſuperati moleſtè ferunt, & mortem minantur, quia ei maximè deſueuerunt: ex hoc igitur incommodo dum pectus propulſare noxam conatur, tuſſimq; excitat, quæ poſtmodum ſeipſam auget. Sed libet Hippocratis ſeriem adijcere: Quum autem ſpiritus ingrediens in fluxum, qui intus eſt, inciderit, tuſſis gignitur, & repellitur ſurſum pituita. Quæ cum ſic habeant, fauces exulcerãtur, exaſperantur & inflammantur, attrahuntq; excalefactæ humorem ex capite: caput autem rurſus ab alijs corporis partibus attrahens, his tranſmittit. Quum igitur hic fluxus ſic manare cõſueuerit, meatus implentur, & in pectus tranſmittunt: acris autem cum ſit pituita, carnem penetrat, exulcerat, uenasq; perfringit, ex quib. ſanguis effuſus. Sed iam ad id quod ſubdit, procedamus.*

Par. 3.
Pag. 2.
Lib. de Flatibus pa. 5.

APHORISMVS XXV.

TVmores articulorum, atq; dolores abſq; ulcere, & podagricos quoq;, atq; cõuulſa, horum plurima aqua frigida largè affuſa leuat et extenuat, ſoluitq; dolorẽ. nam modicus torpor dolorem ſoluit.

COMMENTARIVS.

¶ *Quatuor reliqua commoda frigidi, ſed non communia omnibus, uerùm aquæ frigidæ tantũ conue-*

conuenientia, quæ ſit ualde frigida, ut nix ac glacies: ſic enim cõnectitur ſuperiori Aphoriſmo, et experimentis congruit, & nos in nobis ipſis admirabile auxiliũ inuenimus. Sunt autem quatuor illa commoda: in tumoribus articulorum, & in doloribus, ambobus ſcilicet abſq; ulcere, propter
Aphor. 20. & 22. *ea quæ dicta ſunt ſuperius: & in podagricis, ſcilicet tumoribus atq; doloribus, demum etiam in conuulſis. Atq; id primum eſt, ſi quidem ut admoneat, quibus affectibus conueniat. Secundum, quomodo, & dicit, Plurima frigida & largè affuſa. Cum dixit Frigida, intelligit, quòd ſit ualde frigida. Tertium docet cauſam, cur iuuet, dicens: Quia leuat, ſupple conuulſa, extenuat tumores, & leuat dolores. Et quia aliquis dicere poſſet, Si leuat conuulſa, extenuatq; tumores, palàm eſt etiam quòd dolores ſoluit. Reſpondet huic tacitæ obiectioni, dicens: Et hoc etiam facit, ſtuporem leuem inducendo. Vbi etiam aberrant, exiſtimantes quòd innuere uelit, non eſſe inducendum magnum ſtuporem, cum id nobis non liceat ſic facere: ſed ut doceat leuem ſtuporem, magnũ dolorẽ tollere poſſe. Nam Hippocrates cum cenſeat, uelut & nos, aquam eſſe proximam temperamento facultate, indicat ſtuporem illum ſolum "ex frigiditate, quam tum habet, utpote è fonte nuper hauſta, gignere. At hic modus neceſſariò eſt, ſtupores enim magni uel à medicamentis huiuſmodi proueniunt, ut opio, mandragora, ſolano, hyoſcyamoq;, quæ ſanguinem cogũt, quæq; medici falſò frigidiſſima eſſe putant: aut à morbis, aut nimijs exolutionibus, nõ ab huiuſmodi aquæ frigore. Tantũ uerò abeſt, ut ex hoc exiguo ſtu-*
Aphor. 21. *pore membrum lædatur, ut etiam iuuetur, ut ſuperius dictum eſt.*

Sed ſuperſunt duæ difficultates non leues. prima quidẽ eſt, quòd uidetur repetere, & inæqua-"liter, Aphoriſmum illum: Eſt autem ubi in diſtentione. Verùm ita non eſt. nam ad diſtentionẽ ſanandam, quæ maximus eſt morbus, indigemus illis conditionibus omnibus, aut pluribus: hic uerò neq; ſanatur morbus, neq; adeò ualidus proponitur. Propterea cuicunq; affundi aqua illa ſine periculo poteſt, ad leuandum morbum trifariam. leuat enim, cohibendo influxionem aduenientis, ſed nondum fluxæ materiæ: fluxam partem extenuando, calore coacto: demum etiam ſtuporem leuem quendam inducendo, ut dolor parum, aut non omnino ſentiatur. Itaq; diſcrimẽ eſt triplex: morbi magnitudo in illo, nõ in hoc: exolutio plena morbi in illo, hic imminutio. nam etſi hic omnes præſupponas conditiones illas, non tamen æger plenè ſanabitur ex podagra, in qua craſſa iam materia qualiſcunq; ſit, comparatione eius quæ in diſtentione neruos tendit, in articulis intruſa poterit liqueſcere momento. quod de diſtentione contingit, quæ, quamuis ſit morbus grauiſſimus, ita tamen celeriter abit, ut celeriter perimere nata eſt. ſed quod feliciſſimum eſt in hoc caſu, mihiq; ſemper hucuſq; contigit, ut pars materiæ, uel etiam tota ad carnes et cutim deducta, pedem in tumorem eleuet, inflammationemque cum pruritu pariat articulis liberatis. Tertium eſt, quòd ibi ob periculum quàm multa ſunt neceſſaria, quæ hic ſi adſint, tutius & melius negocium peragetur: ſi non adſint, modò dexterè auxilio hoc utaris, etiã leuaberis ſine noxa parte ipſius morbi.

Secunda dubitatio maior eſt, quomodo ſcilicet conuulſa hoc modo leuari poßint? ſiquidem conuulſio, ut diximus ſuprà, dicemusq;, morbus eſt cerebri ad neruos, non proprius ipſis neruis. Sed neq; Hippocrates dicit, quòd conuulſiones leuet, ſed conuulſa. σπασμὸς & σπάσμος *apud eum ſunt morbus, qui conuulſio nominatur:* σπάσματα *autem, quæcunq; conuulſa ſunt, ac quaſi ab origine extirpata, ſeu per luxationem, ſeu laxata quouis modo. neq; enim deerat illi uox* σπασμὸς *pro* σπάσματα, *ſi morbum illum ſignificare uoluiſſet. Sed quid (uide ruditatem hominum) intelligere uolunt Hippocratem per* σπάσματα, *membra conuulſa aut diſtenta? ſi diſtenta, primùm nihil habent ad conuulſionem, & etiam faciunt Hippocratẽ abſurdum, qui cum poſſet propriè dicere* τετάνοντα, *aut* τετανικὺς, *maluerit impropriè dicere* σπάσματα. *Quòd ſi omnino intelligit conuulſa, quod conuulſum eſt. ac ſi dicas, ſonum aut ictum, quæ fiunt, non manent. Oportebat dicere, quæ conuelluntur, non conuulſa. Si accipias conuulſa, id eſt ſyderata à conuulſione (nam plura talia relinquuntur) cogita quale auxilium frigida largè affuſa poßit afferre. Per* σπάσματα *igitur, laxata quomodouis membra, & ultra naturalem ſtatum tracta intelligit. atq; id ueriſſimum eſt. illa enim contrahit, & contrahendo confirmat, caloremq; qui in eis eſt cogit & auget.*

APHORISMVS XXVI.

AQua quæ citò caleſit, & citò refrigeratur, leuiſsima eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Quòd nõ de põdere loquatur, tria oſtendũt. Primũ, quia eſſet præceptũ potius phyſicũ quàm

me-

medicum, cuius nullum adhuc in Aphoriſmis exemplum habemus. Deinde, quod certius licebat per propria id experiri, ſcilicet librã aut ſtateram. Demum, quòd non poterat dicere, leuiſſima eſt: ſed oportuiſſet dicere, Leuior. tametſi enim citò caleſcat & refrigeretur, ſolùm oſtenditur eſſe leuiorẽ ea, quæ tardius hæc patitur. Accedit id quod Braſauolus expertus eſt, & nos etiam aliquando probauimus, ſumptumq́; eſt uerè Lib.31. c.3. è Plinio. Quidam (inquit) ſtatera iudicant de ſalubritate, fruſtrante diligentia, quando perrarum eſt ut leuior ſit aliqua. Ergo leuiorem intelligit illam, quæ uentriculum non grauat, non refrigerat ultra frigiditatem eam quam bibens percepiſti, quæ ſtatim euincitur à calore, ac breui ſubit, ac ſi non bibiſſes. Scribitur hic Aphoriſmus Par.2. in ſecundo Epidemiorum hoc modo: Aqua quæ » citò caleſcit, & citò frigeſcit, ſemper leuior eſt. Non eſt ut hic dicam de dignoſcendis, quando et Cap.6. in ſecundo de Subtilitate, & in primo de Rerum uarietate: Erit autem breuis ratio, & ex principio deducta dignoſcendarum aquarum, à cauſa, à ſigno, & ab effectu. Ab effectu, quòd leuiſſima ſit his qui eam bibunt, & ſani ſint, atq; boni habitus, qui ea utuntur: à ſigno naturali, artificioſoq́; artificioſo, ut celeriter incaleſcat & refrigeretur, ut hic dicit Hippocrates: quòd legumina in ea celeriter coquantur, quòd ex deſtillata nihil remaneat fecis. naturali, quòd guſtu odoreq́; nihil habeat inſuaue, quòd corruget palatum epota, quòd effuſa ſtrideat, quòd clara mundaq́; ſit. à cauſa, quòd pluuia ſit, aut è fonte deducta longius ab origine, ex oriente, & per ſabulum. Sed de his, in Commentarijs de Aere & aquis ac locis.

APHORISMVS XXVII.

QVi noctu bibere appetunt, ijs admodum ſitiẽtibus, ſi ſuperdormierint, bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Hic duo ſunt difficillima. primum, quòd dixerit, Valde ſitiẽtibus, ſi ſuperdormierint, bonũ: an parum ſitientibus non erit bonum ſuperdormire? Et cur hoc dixit? mirantur cauſas, adeò ut Galenus damnet quaſi Hippocratem, uelitq́; bibendum eſſe. Itaq; ſecũdi generis faciunt præceptum. Quæ enim ad curationem attinent, alia docent prædictionem, alia quid agendum, alia quid agendo, ſi ſequatur, prænunciet. Veluti ſi dixiſſet, Vbi ſitis moleſta eſt, ſi quidem grauis, bibat: ſin autem leuis, & ſuperdormiat, bonum. At hic ſermo indignus eſt Hippocrate, etiamſi eſſet perfectus: quanto magis, cum ſit imperfectus? Ad tertium igitur referendum eſt, ſcilicet, ſi quis noctu bibere appetat, & ualde ſitiat, ſi ſuperdormierit, bonum eſt ſignum: non ita, ſi non admodum ſitiat. Imò e diuerſò colligas licet, ut illud bonum, ita peſſimum, ſi eum modica ſiti dormire nõ queat. nam cum magna ſiti dormire, eſt uel uentriculum præ nimio cibo & potu grauatum laborare, uel ſalſis edulijs uſum. Sed & ex hoc illud ſecundò elicitur, ſi potu ſumpto ſuperdormiat adhuc, bonum. ſignificat enim ſiccitatem à potu uictam, aut caliditatem. Quòd ſi non dormiat, alterutro modo malum: ſi cum modica ſiti, deterius. Sed & illa ad curationem pertinent, conandum ut ſomnus ſequatur, ſeu ſimpliciter: ſeu ſi nõ licet, adhibito potu. Sed etſi non dormiat, cauendum, tãquam malum indicium malaq́; cauſa præceſſerit. Verùm obijcies, nec adhuc bonũ, quòd cum malo coniunctum eſt. melius enim eſſet, non ſitire prorſus. Ob id ſic legendum: Qui noctu bibere appetũt, ijs bonum eſt ſignum, ſi admodum ſitientibus ſomnus aduenerit. Significat enim effectum eſſe magnum, ſed cauſam eſſe minimam.

Secunda difficultas eſt de continuatione, quæ eſt, ut intelligamus conuenire potum aquæ optimæ, ſi modò neceſſaria ſit, non uini, & qualis ſit optima, declarauit. Cæterùm ſitim excitant. panis calidi eſus: tum ut habetur in libro de Lib. de Victu in Acut. pag. 7. Salubri uictu, potus uini potentis, & potus quaſcunq; calidi, copia ciborum & labores. alibi Pag. ult. uerò ſalſa etiam adnumerat, & ſexto Epidemio- Pag. 3. rum: Aer calidus, multus ſermo, & os apertũ tenere. Vnde qui aperto ore dormiũt, facile ſitiũt: magis autem, ſi non ſit aſſuetus.

APHORISMVS XXVIII.

SVffitus aromatum, muliebria ducit. Sæpius uerò, & ad alia utilis eſſet, ſi non capitis faceret grauitatem.

COMMENTARIVS.

¶ Magis admirandum eſt, quòd triginta tres ſubijciat Aphoriſmos hic eiuſdem argumenti, ſcilicet ad fœminarum affectus pertinentes: adeò ut Braſauolus referat, in antiquo codice ſuo, præfixum huic parti, quæ ab hoc Aphoriſmo incipit, περὶ γυναικείων παθῶν καὶ θεραπείας, id eſt, De paſſionibus mulierum, & cura, quam ſi hunc præcedentibus non coniunxiſſet. Verùm coniunctio eiuſmodi eſt, ut tranſeat ab operationibus calidi & frigidi

ad opera

ad opera ſuffituum, qui etiam calidi ſunt actu: poteſtate uerò, ſi nõ ob aliud, quod ex aromatibus,
Aphor. 23. ut proponitur, cõſtent. Dictum enim eſt ſuperius, quòd frigido utendum eſt in his, in quibus ſanguis fluit, aut fluxurus eſt.

Galenus tria cõmoda enumerat horum ſuffituũ, ad muliebria educenda. attenuant enim craſſa, & diſſecãt lenta, ex quibus fiunt obſtructiones (quanquam & hoc parum feliciter exponat) & aperiũt oſcula uenarum. Calidum enim cum diſſoluat, manifeſtum eſt quomodo attenuet craſſa: ſiccum uerò cum diuidat, appâret quomodo lenta extenuet ac incidat. At uerò quomodo ora uenarum aperiat, nondum diximus. Primùm ergo excitando motum in ſanguine id facit. nam ferueſcens cum impetu fertur, & dum in uapores ſanguinem uertit: uapor uerò penetrat, & aperit. Sed & per ſe hoc magis facit, quoniam oſcula illa bifariam coeunt, & ſponte ui ipſa continente glutine quodam. At calor ſic rurſus trifariam aperit ora uenarum: & uirtutem laxando, & liquando gluten, & contrahendo ſubſtantiam uenarum, quæ breuior facta cogitur diuelli: ut ſic ſeptem modis in uniuerſum calida uenarum ora aperiant, & ſanguinem fluere faciant. Quòd ſi cum his adſit acredo aliqua, aut uis erodendi, uno quidem modo imminuta ſubſtantia, altero excitato impetu facultatis, maiores effectus pariunt.

Per muliebria uerò, & menſes, & ſecundas, & excrementa, & fœtus mortuos, & quæcunque in utero, qui proprius eſt mulieribus, continentur, intelligit: etiam ſemen ipſum, quanquam hoc rarius. Quæ nam aũt ſint hæc aromata. dicebat in de Natura muliebri, Odorata infrà ſuf- Pag. 4.
fito. Vtebatur autem lauro atq; narciſſo. pòſt ex intento aromata ipſa, quibus uti ſolitus erat, de-
Pag. 10. ſcribit dicens: Aromata uerò ſunt, thymbra, erices, hypericum, papauer album, maluæ radix, atque urticæ ſemen, creihmi autẽ tam radix quàm ſemen, mercurialis folia ac ſemen, ſaluia, populus nigra, tam diptamus quàm pſeudodictamnũ, amomum, cardamomũ, helenium, ariſtolochia, caſtorium, adiantum, dracontium, peucedanum, apij & feniculi ſemina, rutæ folia ac ſemen, hipposelini ſemen & radices: ſic & hippomarathri & ſtruthij ſemen atq; radices, hyſſopum, cilicium, triõ. peonia, panaces. Alibi enumerat cyperum, iuncum rotundum, odoratum, calamum aromaticum, myrrham, ſiſymbrium: & pòſt aniſum, & ſeſelim & nigellam. Noſtra autem ætate habemus ualidiora, è quibus primum eſt zibethum, pòſt moſchus. iſta enim ſi optima ſunt, ſiatim etiam ſuppoſita educunt, quæcunq; oportet educi. At iſta non ſunt loco ſuffitus: Hippocrates autem de ſuffitibus meminit. Sunt autem aromata trium generum: quædam quæ bene olent, ſuffita non olent, ut uiolæ: de his non intelligit. alia ſuffita olent, non ſuffita non olent: ut ſuccinum. quædam utroq; modo, ut lignum aloes. Cognouit autem Hippocrates & multa alia, ut cinamomum & nardum, libro de Natura muliebri. Pag. 13.
ſed prætermiſit, ob precium ingẽs: ne ſycophantiam exercere pro medicina uideretur: aut ne alijs ſuo nomine, quòd periculoſius erat, exercendi occaſionem daret.

Sæpius uerò, & ad alia utilis eſſet.) „
Supple hic Suffitus, propriè in mulieribus: ſed etiã in uiris, licet Galenus refugiat. nanq; intemperies frigidas, & humidas uiſcerum imbecillitates, dolores, neruoſarum partium offenſas, hæmorrhoidas aſtrictas, ſomnum grauem, uigilias rurſus curare liceret hoc præſidio, ſi non caput grauarent: non ſolùm ut calida, ſed etiam ut odorata. ut calida quidem, diſſoluendo quæ infrà ſunt, & ad caput deferendo, tum uerò etiam caput ipſum excalefaciendo. Calida autem maximè trahunt: & eo magis, ſi calida ſint præter naturam. Sed ut odorata. accidit enim eis, quod uino dulci circa iecur. dum enim diligitur ſtatim atq; cõfertim trahitur. ita & illa, magis autem à cerebro quàm ab alio ullo membro: quoniam in eo ſolo uigent ſenſus ir perfecti, id eſt rerum externarum. nam ſenſus perfectus eſt in corde. Sunt autem tales ſuffitus, ut uenena cerebro, quæ in bellarijs deuorantur. Natura enim cerebri cum ſit frigida & humida, his maximè gaudet: & contrà à calidis atq; ſiccis euertitur, ea tamen trahit auiditate odoris. Propterea odor uiolarũ maximè utilis eſt cerebro. ſolus enim uidetur frigidus, humidus, et iucũdus ſimul: ſi forſan et nymphææ albus placeat, cum eſt recens. nã crocei floris iucũdus eſt, neſcio aũt quàm ſit frigidus atq; humidus. Sic Com. 11.
referunt, ut ſuperius etiã dixi de Anima, alba lacryma, quæ ex occidẽtali India affertur, quæ refrigerat ſuffitu. Vtrũ uerò ſuffitus aliquis refrigeraee poſſit, parem habet rationem his quæ dicta ſunt in quinto Contradicentium. Cont. 18.

APHORISMVS XXIX.

MVlierem utero gerentem, capi ab aliquo morbo acuto, letale eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Galenus ex diuiſione hoc probat. ſi enim

acutus ſit morbus, et ſine febre, ut comitialés, at-
tonitus, diſtentio, interficit ſua magnitudine ute-
ro gerentem: ſin autem cum febre, tunc ob fe-
brem morietur Fœtus, corrupto ſcilicet alimen-
to, & ſpiritu, qui ad fœtum deducitur. nam quic-
quid concoquitur à calore iam facto febrili (ſe-
Cap.8.p.3. cundo de Naturalibus facultatibus) ineptum eſt
ad nutritionem: tum uerò etiamſi nutrias, febris
aucta omnino perdet fœtum: ſi non nutrias, ine-
dia ipſa. Hic ſunt duo dubia (omiſſo, quòd illud
etiam ſit in controuerſia poſitum, an morbi acuti
aliqui eſſe poßint ſine febre: nam illud in decimo
Cont.5. libro Contradicentium tractatum eſt) ſcilicet,
an cum febre neceſſarium ſit mori fœtũ, & cur?
Secundũ, cur in acuto morbo ſine febre neceſſe
ſit fœtum mori. Dicam autem de hoc ſecundo,
ut ſimpliciore.

Videtur uelle Galenus morbos acutos, qui
ſine febre fieri ſolent, eſſe deteriores, magiſq; le-
thales, quàm eos, qui ſunt cum febre: quoniam, qui
ſine febre ſunt, citius perimunt: cum non ſimpli-
citer acuti dicantur, ſed hac nota adiecta, ualde.
Aphor.42. Etenim de Attonito ſcriptum iam eſt illud in ſe-
cunda particula; ſoluere morbum, quem Apo-
plexiam Græci uocant, ualidum impoßibile: de-
Aphor.6. bilem uerò non facile. & de Diſtentione ſuprà:
Quicunq; à diſtentione corripiũtur, in quatuor
diebus pereunt: ſi uerò hos effugerint, ſani fiũt.
At conuulſio itidem exitialis eſt ex cauſa, ut ſu-
prà uiſum eſt, ex elleboro, uulnere, ex ſanguinis
fluxu, ſuperflua purgatione, ebrietate, febre.

At uerò de acutis cum febre illud accedit
præter inediam: quòd ſi opus ſit uenæ ſectione,
qua opus eſt fermè ſemper, ubi febris adſit in a-
Pag.14. cutis, iuxta illud in libro de Victu in acutis: San-
guinem detrahes, ſi uehemens fuerit morbus, &
floruerit ætas, uireſq; affuerint: æger facta ſe-
ctione abortiet, ut in ſequenti Aphoriſmo: ſi o-
mittas, æger peribit; uelut etiam, ſi ſine fœtu eſ-
ſet. Hic omnia ſunt manifeſta. Sed nondum il-
lud, cur peritura ſit prægnans: quæ, ſi non eſſet
prægnans, ſeruari poſſet; an hoc ex imbecillitate
uirium? Et uidetur ſanè prægnans impedita ab au-
xilijs; hoc palàm eſt: & ſecundò obiecta abor-
tus periculo; quod, cum per ſe non leue ſit, et me-
dico infamiam pariat, & uitæ periculum matri
adducat. Vtrum etiam ſit imbecillior, hoc eſt,
quod quærimus. In libro enim de Natura fœtus
Pag.7. hæc habet: Quum uteri præ fœtu ſunt tumidi,
uentrem mulieris comprimunt: eius autem pleni,
ubi compreßio contigerit, pinguißimum ex cibis,
& potibus foras proſilit in omentũ, ac carnem.
Quemadmodum, ſi quis corium multo oleo illi-
nat, & imbibere permittat: & ubi imbibit, co-
rium ipſum premat, oleum utiq; exilierit foras
ex corio compreſſo. Et ſi raræ carnis mulier fue-
rit, citius percipit eius perſultationem: ſi non, po-
ſterius. Quia & pecora prægnantia, ſi non æ-
grotent, ab eodem potu, ac cibo pinguiora propte-
rea fiunt. Similiter autẽ & mulier. Hic docet im-
becilliorem eſſe intus prægnantem, licet exterius
melioris habitus ſit: ſed in primo de Morbis mu- Pag.15.
lierum &, quòd deterioris ſit habitus, & imbe-
cillior, ſic oſtendit: Quum mulier in uentre ha-
bet, tota fit cum uirore pallida: quoniam purus
ipſius ſanguis ſemper quotidie ex corpore deſtil-
lat, & in fœtum deſcendit, & augmentum ipſi
accedit. Et cum paucior ipſi ſanguis in corpore
ſit, neceſſe eſt ipſam eſſe pallidam, ſemperq; alie-
nos cibos appetere, & ſanguinea in uentrem in-
trare. & debilior fit, quoniam ſanguis minuitur.
Apparet igitur prægnantem magis premi à mor-
bis acutis, obnoxiamq; letho eſſe alijs ob qua-
tuor cauſas: quòd magis impedita ſit ab omnibus
auxilijs, & periculo abortus obnoxia: tum de-
terioris habitus, & imbecilliorum uirium; quam
imbecillitatem auget perpetua reſpirationis, &
pulſationis magnitudo, crebritas, ac celeritas.

APHORISMVS XXX.

MVlier utero gerens ſanguine
miſſo ex uena abortit: & ma-
gis, ſi fœtus ſit maior.

COMMENTARIVS.

¶ Dixit lethales eſſe morbos acutos in præ-
gnante. ſubijcit potißimam, ut dixi, cauſam:
quoniam, cum ſectio uenæ plerunq; eis debeatur
ob morbum: tamen, ſi ſanguis ex uena, non ex
cucurbitulis, aut alio leuiore modo mittatur, ab-
ortit. Cuius cauſa eſt non ſolùm ſubtractio ali-
menti fœtui, ſed auerſio ſanguinis ab influxu in
uterum. Et ob utranque cauſam dicit magis ab-
ortum fieri, ſi fœtus ſit maior. nam pluri indi-
get alimento. Cauſam huius declarabat Hippo-
crates in libro de Natura fœtus dicens illum im- Pag.12.
pelli ad ortum ex alimẽti defectu. Ex quo liquet
octauo menſe hoc eſſe periculoſißimum, cum fœ-
tus tum ſit magnus, & abortus lethalis infanti
certè pòſt etiam matri: iam uerò in hoc Aphoriſ-
mo plura nobis occurrunt, & perpulchra, quæ
omittere religio eſſet.

Primùm illud Fuchſij bene dubitatum, ac me-
lius ſolutum, qui fit, quòd noſtro tempore ſæpe
feliciter in morbis ſanguinẽ mittamus, nec abor-
tiunt

tiũt mulieres? imò, ut dixit Accorumbonus in libro de Natura lactus: Quædã mulieres, quæ abortiebãt ſine morbo, miſſo antea ſanguine, quàm ſuſpectum tempus adueniſſet, fœtum ad partum perfectum perduxère, & ſuperuixit? Reſpondet ergo primò, quòd dictũ Hippocratis intelligi debet de cõſueta ſuorum temporum ſanguinis miſſione, quæ erat larga, & copioſa: adeò, ut ſcribat Cap.4. Galenus libro de uenæ Sectione contra Eraſiſtratios, moderatam quoſdam putaſſe duarum cotylarum Atticarum: aliqui quindecim uncias, alij decemocto aſſerunt: quod uidetur probare libro Cap.14. de Sectione uenæ, ubi ſeſquilibræ meminit, tanquam minimi ponderis. Et hanc quantitatem ſi à prægnante ademeris, non citra periculum abortus facies. Quòd autem non ſit generale præceptum, indicant illa uerba; Et magis, ſi fœtus ſit maior. Non ergo detractio exigua poterit tantum afferre periculi: quandoquidem nec magna, niſi fœtus ſit maior.

Quærendum eſt ſecundò, an in acutis id debeamus agere, quandoquidem agentibus periculum ſit abortus: non agentibus autem mortis. At abortus mortis periculum minatur in acuto morbo. Cum enim Galenus in præcedenti exponat ſententiam Hippocratis, quòd mulierem utero gerentem acuto morbo corripi lethale ſit: ſolùm probat abortum ſequi. ergo abortum mors ſequetur iuxta illius ſententiam. Quare adhuc noſter Galenicus in uado hærebit, poſtquam conſulit, ut potius abortus periculo, quàm mortis, laborantem exponamus. Ego uerò uidi pauciſſimas mulieres in acutis morbis abortum paſſas ſuperfuiſſe. Nam primùm, ſi non eijciant fœtum, uel ſi non celeriter, pereunt omnino: ſin autem eijciãt, etiam & ſit octimeſtris, periclitatur mater, ut Cap.4. ait Philoſophus ſeptimo de hiſtoria Animalium. Sin uerò ante à tertio ad ſeptimum, ob difficultatem diſceſſus grauiter, ut propter dolores cõiunctos morbo acuto uix euadere queat: ante quartum et ſectionem uenæ magis ferunt, & facilius abortiunt: &, ſi abortierint, exitus embrionis facilis fit. An autem inediæ, an ſectioni uenæ magis fidendum? Ego eo tempore, quo medici quidam ſecuti rationem Fuchſij multarum interitus cauſam præbuerunt; adeò, ut uix una, aut altera ex ſexaginta forſan ſuperfuiſſet, quatuor curaui inedia, quatuor ſeruaui. Sed dij boni, quot querelas quotidie audiebam. uulgauerant enim illud melius eſſe, fœtum perdere, quàm matrem, & fœtum. Atq; id uerum erat: ſed, ut mihi uiſum eſt, cum abortiſſent, nulla ſeruari potuit, etiam me aduocato, & auxiliari conante. Et certè non uideo, quamobrẽ ex ptiſanæ cremore fœtus interire debeat, cum etiam ex ſanguine, qui intra uenas eſt, alatur infans, dum in utero eſt. Et aliquæ, cum tot quadragenaria ieiunaſſent, infantes aliæ debiles, aliæ etiam inſanos peperère; non tamen abortierunt. Et nunc quis eſt medicus, qui etiamſi utero mulier non gerat, in acutis nõ det totam ptiſanam, & multò pleniorem uictum adhibeat?

Dictum eſt etiam in præcedenti libro, quòd Com.13 ex acutis morbis multæ ſeruantur, ſi materia turget: nec de illis ſermo eſt; eſt tamen morbus lethalis, id eſt, cum mortis periculo: ita & antè, & hic aborſus periculum docet; non neceſſitatem. Cauere tamen debemus magis ob auerſionem, quàm ſanguinis diminutionem: quæ, quantumcunq; magna ſit, non tamen tanta eſſe poterit, ut non tantum ſanguinis relinquatur, quod ad alendum fœtum ſufficeret per quindecim dies ſine cibo. Sed quorſum hæc uenæ ſectio, ſi Galenus ſcribit in nono Artis curandi pueris non eſſe ſecandam uenam propter aſſiduum, copioſumq; materiæ defluxum, atq; digeſtionem: pariter, ſi adeò exugintur uenæ in prægnante, quorſum mittere illi ſanguinem? Melius eſt igitur non tentare fortunam; & in acutis uel medicamẽtis, qualia ſunt tamarindi. & manna, purgare uentrem, ſi non turgeat; et moderatæ rationi uictus fidere, quàm ſanguinem mittere: niſi experimento didiceris eam mulierem à uenæ ſectione, dum utero gereret, & fœtus eſſet tantus, quantus nunc eſt, nihil paſſam fuiſſe. nec uitiare dictum Hippocratis, cui Galenus ſubſcripſit. Et in tempore, in quo purgatio eſt neceſſaria, addatur ſcobs tenuiſſima eboris, coccus, & margaritæ. Et ſanguiſugæ tollunt ſanguinem minore metu; & frictio moderata etiam utilis eſt: ſed deuitare oportet crura.

APHORISMVS XXXI.

MVlieri ſanguinem euomenti, menſtruis erumpentibus, ſolutio.

COMMENTARIVS.

¶ Docet hic Hippocrates, quod aliquando uidemus, atq; id per exemplum, rem naturalem curare rem præter naturam. Et ſi menſes prodeant, non autem erumpant, id eſt perfectè fluant, imminuetur ille uomitus: & ſimiliter ſi ſanguinem ſpuat ex apertione uenæ pulmonis, aut dilatato ſepto inter aſperam & leuem arteriam, ſanabitur. Non tamen hoc dixit Hippocrates, quoniam

quoniam poſſet ex fractura uaſis erumpere: ubi tum ob motum, tum ob uehementiam caloris, tum etiam ob deſtillationes aſſiduas, quæ eò confluere ſolent, morbus non ſolueretur. At in iecore ſeu ſit apertum uas, ſeu in uentriculo, ſeu in meſaræo, id periculi minimè imminet, ubi febris non adſit, ſed facilè etiam uena conſolidatur. ut ſit dictum generale. Defertur autem ſanguis ad os menſtruus hoc modo: Cùm enim ad uterum ex iecore præcluſa ſit uia, ex caua in ſtelechian defertur, & ex ea per uenas meſaræi: ſi multus ſit, in duodenum ac ieiunum, ex eis in pylorum, & per uentriculum uomitu eijcitur: ſin autem exiguus, per uenas, quæ ad imum uentriculi ueniunt. At ſi innaſcantur hæmorrhoides, non adeò certa eſt ſalutis ſpes: quia non eſt circuitus earum tam firmus ac ſecurus. Solet uirginibus & mulieribus ex

Pag.39. partu accidere. unde primo de Mulierum morbis: Si ex partu ſanguinem uomat, huic epatis fiſtula ſauciata eſt. Dictum eſt & de hoc aliàs

Aphor.36. ab Hippocrate, dum de morbis meminit, & in ſeptima Sectione dicetur: quamobrem illò te remitto. Ergo ſi cui contingat hic uomitus, aiemus menſes ſecando uenas poplitum ac tali: in quibus etiam præter menſium deriuationem, interim ſanguinem ne ad ſuperiora tendat, impediemus: parum ac frequenter auferendo, ut etiam nonnunquam ante menſium aduentum liberetur æger. Tum frictiones, balnea, potiones ac ſuffitus, peſſariaq́; ad illos ciendos admouebimus. Scribitur hic Aphoriſmus in primo de

Pag.4. Morbis, eiſdem uerbis.

APHORISMVS XXXII.

MEnſtruis deficiẽtibus ſanguis ex naribus fluens bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Hic conuerſus eſt prioris, in quo res præter naturam pro naturali ſubſtituitur. Nam ſi qua mulier menſes non emittat, primo de Mu-

Pag.2. lierum morbis inquit Hippocrates, Tertio menſe incipit ſuffocationem ſentire, & horrores, & lumborum dolores, quandoque etiam febrem. Quòd ſi ſuppreſſio perſeueret, præter hæc obdureſcet uenter, urina copioſior mingitur, cibi faſtidium & uigilia aduenit, ut etiam ſtrideat dentibus. & ſi adhuc retineãtur quinto menſe, his omnibus, & maximè doloribus etiam urgebitur grauius: ſed ſexto menſe inſanabilis morbus redditur, qui antea curari poterat, Et cum hoc anxia fit, & animo linquetur: pituitam uomet, ſiti magna uexabitur, dolebunt partes uentris & pectinis: febris accedet, ſupprimentur que excrementa alui atque ueſicæ, ſpina dorſi dolore uexabitur: & quaſi balbutiet, & in quibuſdam ſpiritus offendens fiet. Poſt hæc autem intumeſcent crura, pedes, uẽter: & urina mingitur rubra ſanguineaq́;, & dolor totum occupat corpus, maximè collum, ſpinam & inguina: atque ſic moriuntur, ſcilicet ex hydrope. Ergo ſi ſanguis è naribus fluat copioſus, aut è ſimili regione haud periculoſa, ut ex hæmorrhoidibus, nil ſentiet horum incommodorum: ſed ſi non copioſus, lædetur quidem, ſed minus, ac ſerius. Nonnunquã etiam hæc effluxio ſpem affert, ut menſes fluant, dicente Hippocrate primo Prædictionum: Et per na- Pag.6.
"res ſanguinem effundere ſpes eſt, ea quæ caput
"concutiunt, & quæ aurium ſonitum faciunt, ſan
"guinem profundunt, aut menſes deducunt. Quibuſdam enim ſimul erumpit ſanguis, & per menſes ac nares, ut Dætharſei filiæ, primo Epidemiorum. Galenus ſuo more ſcrupum inijcit abſque ullo propoſito, cùm dixit, ſolam ſanguinis fluxionem ſine noxa eſſe, & inde dicit hæmorrhoidarũ etiã eſſe ſine noxa. Tamen ſi rectè intelligatur, nõ diſſidet à ſeipſo: effluxio enim ſanguinis è naribus, eſt ſine noxa corporis, & etiã partis: at ex hæmorrhoidibus, ſine noxa tantũ corporis, non partis. & etiam quia periculoſiores ſunt, ne immodicè fluant, ut idẽ ſuprà dixit. Sec.2.con. ſtit.3. & eſt pag. 6.

An uerò detrahendus ſit ſanguis his ex uena brachij, loco fluxus ſanguinis è naribus uel ex pede? Reſpondeo, quòd ubi noxa adſit, id faciendum apertè Galenus docet, nõ ſolùm in menſibus, ſed etiã hæmorrhoidibus ſuppreſſis: idem & ſuppreſſo ſanguine narium. 4.Aphor. com.25. Lib. de Sanguin. miſſ. cap.10.

APHORISMVS XXXIII.

MVlieri in utero gerenti ſi aluus plurimùm profluat, periculum eſt ne abortiat.

COMMENTARIVS.

¶ Breuem præclarus noſter Galenus facit expoſitionem, ubi longiore opus erat. nam unã tantum reddit cauſam, & eam obſcuram, quandoquidem dicit eandem eſſe quæ eſt in miſſione ſanguinis, & eſt ſupple defectus alimenti. Sed ſunt plures aliæ non minores. prima à cauſa: aut enim pituita redundans faciet ad uterum demiſſa effluere fœtum, laxatis uinculis: aut bilis amara illum occidet, non ſecus ac uenenum. Significat etiam magnam cauſam huius, cùm prægnantes eo quòd plurimo alimẽto habere ſoleãt

ſiccam aluum, nunc habeant fluidam. Tertia,
7.Apho.27. *quòd fluxum ſolent ſequi teneſmi, ac compreßio-*
nes quædam comitari, quæ uterum per latos ſeu
tranſuerſos uentris muſculos inferius premunt,
unde diſtenduntur membranæ circumplecten-
tes uterum, & abrumpuntur: quibus abruptis,
uel una earum, impoßibile eſt fœtum ſeruari.
Sed quod ad ſuam attinet cauſam, ni ſit liente-
ria, ſed ſit potius diarrhœa, rectè à Braſauolo
arguitur: neque enim corpus ob id alimento de-
ſtituetur. Frigidè à Fuchſio alter defenditur, al-
ter coarguitur. Hoc autem Aphoriſmo docuit
nos Hippocrates, ne uel nimium laxantibus uen
trem utamur, neque diu permittamus aſtrictam.
nam & hoc ſolent alui profluuia ſequi importu-
Pag.12. *nè. Inquit uerò primo de Morbis mulierũ: Con-*
cludere autem ſtatim atq; conſtringere oportet.
Fit aũt ex acri pituita à capite deſtillãte plerũq;.

APHORISMVS XXXIIII.

MVlieri, quæ uterinis moleſtatur, aut difficulter parit, ſuperueniens ſternutatio, bonum.

COMMENTARIVS.

¶ *Duabus in cauſis probat ſternutationem:*
in his quæ difficulter pariunt, id eſt, in ipſa hora
partus, aliter cauſa eſſet aborſus: & in uterinis,
id eſt uteri ſuffocationibus, quas Græci hyſte-
ricas uocant. Non *ſunt autem ueræ ſtrangula-*
tiones, ſed anhelitus defectus ſolùm, inquit Ga-
lenus, & bene. Quod *uolens interpretari Fuch*
ſius, in aliam tranſit ſententiam: Quia, *inquit, ma*
net uis pulſandi, quaſi qui ſuſpenduntur, nõ ſtran
gulentur uerè. Sed non dicuntur uerè ſtrangu-
lari, quia nihil eſt quod anhelitum intercipiat:
ſed ob frigiditatem cor non deſiderat aerem, &
ideo dicitur ἄπνοια, id eſt non reſpiratio, uel de
fectus reſpirationis. Sternutatio ergo ſignificat
exuſcitatam animi uim ſenſificam, & ideo ſpem
eſſe ſolutionis morbi. Excitat etiã motus ille ui-
talem facultatem, reliquasq; uires corporis: ſi
quidem hæ in motu ſunt conſtitutæ, ut etiam cæ
terorum animantium. nihil enim aliud eſt uita in
animali, quàm motus. Demum *expurgat etiam*
quæ in utero cõtinentur ſuperflua, aut ſaltem ua
pores: cuius rei indicium eſt quod adijcit, adiu-
uare difficilè parturientes, ideo cauſam morbi
educit. Conſiderare autem oportet, an & in hoc
medicus debeat naturam imitari? In parientibus
quidem licet, & id agunt obſtetrices: nec ſolùm
ipſum, ſed uomitum excitant. At in ſuffocatis, ſi
utero gerant (nam & illis hic affectus cõtingit,
Pag.14. *primo de Mulierũ morbis) palàm eſt nõ conue-*
nire. abortum enim faceret. Sed neq. in aliarũ Meminere Auic. et Aet.
cura huius præſidij meminit, ueritus uiolentiã
& agitationẽ: ut nec in libro de Natura mulie- Pag.16.
bri, nec in primo nec ſecundo de Mulierum mor Pag.5.
bis, ubi eas curat. Pag.31.

APHORISMVS XXXV.

MVlieri menſes decolores, nec ſecundum idem tempus ſemper uenientes, purgationem indicãt eſſe neceſſariam.

COMMENTARIVS.

¶ Duo *proponit: menſiũ colorem deprauatum, & aduentũ inordinatũ, quibus purgationẽ*
eſſe neceſſariã docet. Vt *ergo neceſſaria ſit, duo*
exiguntur. unum, eſt noxa aut periculũ ingens,
quod ſequi poſſet ex hac menſiũ corruptione: al ult.Aphor.
terum, ut aliter ſuccurri nõ poßit. Si quidem ipſe
inquit in ſeptima Aphoriſmorũ: Quos *nõ poſſu* “
mus curare recta uictus ratione, illos medicamẽ “
tis ſanare aggrediemur. Sunt aũt plurima præ- “
ter uictus rationẽ, quibus talia curari ſolent: ut,
peſſaria, ſuffitus, inunctiones, lauacra, aquarum
calidarum uſus, tum intra tum extra. Sed hæc ſi
purgent, iam loco purgantiũ habenda ſunt: ſi nõ,
adhiberi non debent, niſi præpurgato corpore.
Docet *aũt ex colore, præcipuè libro de Natura*
muliebri, & in primo de Mulierũ morbis, digno Pag.7.
ſcere humorẽ peccantem in menſibus. & quidẽ
in *libro de Natura muliebri iubet ſanguinem* Pag.6.
menſtruum ſuper arenã ſpargi, & ſiccari in ſo- “
le: & ſi color fuerit pallidus, bilis dominabitur: “
ſi ut mucus, pituita. Inde *ſubijcit:* Et *ſanè u-* “
trum horum fuerit, infrà purgato, & ad uteros “
ſubditicia. Hoc *autem facit in cauſa ſterilitatis.*
At *in primo de Morbis mulierum, etiam ob peri-*
cula quæ imminent, hoc ipſum conſiderat. Libet
autem totam ipſius rei ſeriem ſubiungere: quan-
doquidẽ & ex eo ſermone omnes dubitationes,
quas propoſuimus, diſſoluãtur. Verba *ſunt hæc:*
Si mulier corpore malè habuerit, & menſes bi- “
lioſi prodierint, ex hoc probè cognoſci poſſunt. “
Nigri ſunt ualde, quandoq; uerò nigri aut ſplen- “
didi, & paucißimi prodeunt, & citißimè conge “
lantur: & ſemen amborum, & maris & fœmi- “
næ euaneſcit, & non habet in uentre: & incipi- “
ente quidem morbo purgatur diebus quibus ſo- “
lita fuit, nõ pluribus. progredientibus aũt menſi “
bus, pluribus diebus purgatur, & menſes paucio- “
res ſingulis diebus apparent. Et *febres ſuccedũt* “
erroneæ, acutæ cum horrore, & cibi faſtidio a- “
liàs atq; aliàs, & ſtomachi dolor: & dolebit ma “
ximè, ubi mẽſes ipſi appropinquarint. Poſtquam “

autem

autem purgata fuerit, & ad modicum tempus, ſuperiorum reſpectu melius habuerit, poſtea rurſus ad idem peruenıet. Dum autem curatur, citò ſana fit. Si uerò non curetur, & tempus procedat, omnia prius relata ualde ipſam affligent: & dolor corripiet nunc uentris partem infra umbilicum, nunc inguina, nunc lumbos & coxendicum ad ſedem iuncturam, nunc collum: aliquando uerò ſtrangulatio fortis accidet, & caligo ante oculos obſeruabitur, & uertigo, utpote purgatione ſurſum uergente ac aſcendente. Si enim corpus malè habuerit, mulieri mēſes pauciores fiunt: & quibus corpus plenum fuerit, his menſes plures prodeunt. At uerò biliosæ ſi menſes prodeant, puſillanimitas incidit, & cibi faſtidium aliàs atq; aliàs, & anxietas ac uigiliæ: & eructat frequenter, & non uult deambulare, & triſtis eſt, & non uadere ſibi uidetur, & timet. & ſi curetur, ex his ſana erit: ſi uerò tēpus proceſſerit, adhuc magis dolebit. Optimè autē cum hæc agitur. ſi uomitus biliosus ſuccedat, aut uenter turbetur non fortiter, & ſubeant biliosa: etſi fluxus ſuccedat ipſi non fortis. Si enim quid ex his fortè inciderit in corpus afflictum, periclitabitur: ſi uerò leniter depurgetur, aliquid biliosi, aut totum id quod moleſtum eſt, ſana fiet. ſi uerò neq; curetur, neq; quicquam bonum fiat, moritur mulier. Plerunq; tamen contingit, ut fluxus biliosus incidat ex hoc morbo: & ſi fluxus fiat, primùm quidem pauca ſunt quæ comparent: per omnes autem dies omnino plura contingunt. Temporis autem progreſſu plerunque etiam morbus acutus fit, & uteri à purgatione biliosa prodeunte mordentur ac exulcerantur. Sed & in hoc adhuc ſana fit, ſi curetur, & fluxus compeſcatur. Iam ergo uides mala, quæ ex corruptione menſium timentur: & curam à natura, & à medico factam, & cur probet magis curam à medico ut tutiorem: & quod non ſint tamen mulieres huiuſmodi uehementibus medicamentis, ſed lenibus ac ſenſim purgandæ. Tum uerò, & quòd ſi cura fiat, ut concipiat, oportet etiam peſſaria utero ſubijcere. aliter autem ſufficit, quæ fit per aluum purgatio: quoniam ſcilicet periculum ſit in ea, quam concipere non oportet, huiuſmodi prouocatio: ſed & in illa, quā curamus ut concipiat. ſed in ea ob egregiam utilitatem, licet nobis eam non tam tutò curare. Itaq; cùm hæc omnia omittat Galenus, & qui eum ſecuti ſunt, uides quod nam genus commentationis ſit non Medico, uix Grammatico, ut in hoc ipſo agit, dignum, non reprehendo diligentiam, ſed accuſo negligentiam. atq; hæc ſufficere poterant, ſi ſecundā partem expoſuiſſemus. Porrò menſes decolores, inquit ſecundo de Morbis mulierū, qui abundare ſolent, ſunt albi & flaui. Pag. 1.

Curam igitur menſium non debito tempore fluentium, inſtituit in libro de Natura muliebri. Pag. 17. conſtat autem braſsica, ruta & decocto paleæ, hordei: exhibetq; polypum & piſces odoratos, id eſt cum aromatibus conditos, ut leuis ſit cibus. & qui uteros purgare poſsit. Polypi autem conferunt maximè utero, & purgatio leuis eſt, & flatum pellens, & amara: hæc autem maximè utero conueniunt. Subijcit autem in ſecundo de Morbis mulierum, ſigna materiæ atq; humoris contenti in uteris: Pag. 18. tum uerò curam inſtituit aliam quam hic præcipiat, quoniam primùm prægurgat totum corpus: atq; id commune eſt, quomodocunque humores praui ad uterum deferantur. At ſi prodeant, nec cura ſit ut concipiat, ſufficit totum corpus purgare, nec aliter irritare menſes peſſarijs. aut medicamentis illos prolicientibus, qualia à Galeno commemorantur, tum ex calamento per os & per ſuffitus aromatum. At uerò ſi materia in utero retinetur, uel cura ſit ut concipiat, tunc talia adhibet etiam Hippocrates.

APHORISMVS XXXVI.

MVlieri utero gerenti, ſi mammæ graciles repentè fiant, abortit.

COMMENTARIVS.

¶ In uitium turpe ducit fuga, ſi caret arte.

Opportunè Galenus locum ex libro de Natura fœtus excitaſſet. Pag. 10. Sunt autē eius uerba hæc: "Quando uerò mulieri partus appropinquat, tūc puero ſe mouente, & manibus ac pedibus calcitrante, pelliculam quandam internam rumpi contingit: rupta autem una, etiam aliæ debiliorem uim habent, & rumpuntur primùm quidem ſibi cōtiguæ & cohærentes, poſtea extremæ. Quū autem ruptæ fuerint pelliculæ, tunc fœtus à uinculo exoluitur, & agitatus foràs procedit. Neq; enim amplius robur habet pelliculis amiſsis: neq; uteri amplius puerum continere poſſunt, pelliculis, uelut dixi, amiſsis, & ab ipſis abruptis. Cohærent enim pelliculæ etiam uteris, ubi circum puerum obuoluuntur, non adeò ui ualida ac multa. Quando autem procedit puer, uiolat & dilatat uteros in exitu, utpote natura teneros. Procedit autem in caput, ſi ſecundum naturam prodierit. Grauiſsimæ enim ſunt ipſi ſupernæ partes, ſi ex umbilico perpendantur. Quum aūt in

» uteris eſt, magis continens exiſtit uſq; ad pelliculárum rupturã ſimul cum decimo menſe, quando partus matri propinquat & adeſt: ſi uerò uiolentam affectionem perpetiatur puer, etiam ante præfinitũ tempus ruptis pelliculis prodit. Qum etſi alimentum à matre prius puero defecerit, etiam ſic partus matri prius aduenit, & ante decimum menſem puer prodit. ergo ex defectu alimenti ſeu ſecundum naturã, ſeu caſu fit abortus. Fit etiam ſine defectu hoc, ut cùm dixit: Si uerò » uiolentam affectionem perpetiatur puer. uerùm hoc ad propoſitũ cùm non ſit, omittatur. Et uideamus primùm, cur mammis factus gracilibus hoc contingat. Liquet aũt, quòd dum fœtus eſt in utero, trahit ad ſe ſanguinẽ, cuius puriſſimam partem abſumit: aliam uerò præpinguem cõprimendo tranſmittit ad mãmas, ut in eodẽ libro inquit Hippocrates:

Pag.6.

» Lac aũt ob huiuſmodi neceſſitatem fit, quũ uteri tumidi præ puero ſunt, uentrem mulieris comprimunt: eius autem pleni ubi compreſſio contigerit, pinguiſſimum de cibis ac potibus foràs proſilit. Inde poſt pauca: Et à pingui parte calefacta & alba, quod edulcatũ eſt à calore qui ab uteris acceſſit, expreſſum uenit in mammas: & in uteros quoque parum uenit per eaſdem uenas. Tendunt enim & in mammas & in uteros uenulæ hæ, & conſimiles aliæ. & ubi peruenerit in uteros de lacte, paululũ ipſo fruitur puer: mammæ uerò ſuſcepto lacte impletæ attolluntur. Quǽnam autẽ ſint hæ uenæ, cum mammæ ab axillaribus ſanguinem recipiant, uteri ceruix à ſeminarijs uaſis, fundus & ab his & à caudice cauæ, ut Veſalius libro quinto docet, non eſt ut referam.

Cap.15.& Fig.25.

Melius eſt ergo, exiſtimare conſenſum hunc fieri ui naturæ, ut Hippocrates uult, quàm quòd uaſa ex utero in mamillas deferantur. Satis eſt uteri uaſa ſeminarijs iungi, ut ad libidinem prorumpant. Si ergo quod redundat deficit, ſcilicet lactis materia: neceſſe eſt etiã deficere alimentũ infanti ante tempus, atq; ideo uiolẽter abortire ruptis membranis. Quomodo uerò rumpantur membranæ, ut dicit Hippocrates, nunc dicendũ eſt.

Vide 12. cõtrad. 27.

Vbi genitura in uterũ feliciter inciderit, ſtatim miſcetur ſemini muliebri: & ſpiritus qui eſt in ea, incipit fabricare mẽbra, ac ſtatim trahit ſanguinẽ ex uenulis minutiſſimis, cuius pars euincitur, & in fœtus partem albam pro membris, quæ uocant ſeminalia, tranſmutatur, alia pars nõ adeò elaborata tranſit in carneam ſubſtantiã: hæq; duæ partes pro una habebũtur, quia in utilitatẽ fœtus tranſeunt. Alia pars non adeò pura tranſit quaſi in lac, & hoc ſeminis uirilis ac fœminei uirtute: & ideo ut aliena truditur retrò, & à mammis, quoniã ſubſtantia earũ ſimilis eſt illi (materia ſiquidẽ candida ſubſtantia trahitur) non ob uenarũ, ut iſti putant, cõſenſum, quem fruſtrà adhuc quærunt, Hippocratem non intelligentes in loco adducto, ſed ob conſenſum ſubſtantiæ. Atq; ita fit lac in mãmis, id eſt abſoluitur, quod in utero incœperat. Quod ita ſit, colligitur libro de Sterilibus: Pag.10.

Mola ſi in utero ſit, mãmæ creſcunt, ſed lac non faciunt. fit enim mola è morboſo ſemine uiri, ac modico, cum menſiũ copia. Tertia pars colligitur ibi in uenis, impura prorſus. Atq; hæc eſt cauſa, cur ſi nutrices cõcipiant, corrũpunt lac. etenim dulciorẽ ac puriorem ſanguinis partem fœtus trahit ad ſe, & retinet quod libet. Sed & fœtus ipſe nõ bene nutritur mammis antequam oporteat trahentibus lac, & quicquid dulce eſt, & elaborari à ſemine iam in utero ad fœtus utilitatem cœpit. Quo fit, ut & qui lactatur, & qui eſt in utero, malè habeant: ſed deterius, qui lactatur. Exinde ſequitur, ut lac primum quod à puerperio prodit, malum ſit: quoniam genitum fuit ex ſanguine, à quo iam optima pars ſecreta erat: ideoq; exugi debet à muliere, & abijci. Bonum aũt eſt lac, & optimũ, quod prodit poſt purgationẽ puerperij perfectã: id eſt, in maſculo à trigeſimo die, in fœmina quadrageſimo ſecũdo, ut refert Hippocrates primo de Mulierum morbis, tum etiã alibi. tunc enim ſinceriſſimus eſt ſanguis, & maximè ſi menſes fluant. Quatuor igitur illa (& de quibus in quinto Contradicentium) quærere in nutrice oportet: quòd genitus infans uiuat, & boni ſit habitus ab illa lactatus: quòd exegerit eos dies: quòd menſes fluant: quòd ipſa boni habitus ſit, temperata in moribus ac uictu, & robuſta ac ſana. hæc ſumma perfectio.

Pag.30. Contradict.16.

Sed ut ad ordinẽ redeam, ubi fœtus cõcreſcere cœperit mẽbrana una tenui, quæ ἄμνιον, id eſt μνίον (eſt enim pleonaſmos) quod eſt muſcus, (adhæret enim fœtui, ut muſcus arborib.) inter illam & carnem ſudorem cõtineri, ſed falſò putant. neque enim ueriſimile eſt fœtum, qui nec alui excrementa, dum in utero eſt, emittit, ſudorem emittere, quẽ homines non niſi uiolento aliquo caſu profundunt: ſed eſt pingue quiddam ad ſalutem infantis, in tanta mollitie à natura excogitatum. Hanc circundat chorion membrana neruea, craſſa, dura ualde, multis uaſis ac uinculis intexta utero, & exterius carnea ſubſtantia tota obducta, ut firmior eſſet. Atque inter hanc & amnion urina fœtus continetur. nec

eſt

[In obſeruationibus Anatom.] eſt alia membrana in fœtibus humanis: in cornigeris media eſt alia, ut Falloppius auctor eſt. ſed nobis ſermo eſt de humanis fœtibus. Præter has eſt carnea placentula, ſtratum quoddam ſuppoſitum uaſis, craſſum, carneũ, firmum, quo iungitur utero. uaſa uerò quæ ex chorio in umbilicum feruntur, duæ ſunt quæ pulſant, & totidem quæ non pulſant, alternatim poſitæ: & nonnun quã una eſt magna, quæ pulſat tanquam in medio duarũ quietarum. ſed ubi prope umbilicũ eſt, arteria diuiditur: totũ uerò unum fit corpus ex his tribus, quatuórue, ſum οὐραχῷ, id eſt meatu urinario, qui è ueſica fœtus fertur extra ἄμνιον (nam & ſic aliqui ſcribunt, & alij ἀμνεῖον) in medio οὐραχῷ poſito. ergo fracta amnio membrana, urina tangit fœtũ, & tanta moleſtia afficit, ut cogatur etiã chorion lacerare. & hoc eſt quod dixit Hippocrates: Pelliculam quandam internam rumpi contingit, qua rupta etiam aliæ debiliorem uim habent, & rumpuntur: primùm quidem contiguæ & cohærentes, poſtea extrema. Ipſe enim carneam partem chorij, & carneam placentulam numerauit inter pelliculas. Erat enim tempore Hippocratis maior copia rerum quàm uerborum, maiorq́; cognitio, quod etiam nunc utinam ita eſſet. Hinc eſt quod cùm ἄμνιον frangatur, plerunque antequam puer in utero conuertatur (difficillimum enim eſt aliter contingere, conuerſo infante & pellicula illa tenui ac ſemimarcida inter duos humores) ut fœtus magno uerſetur in periculo ob lotij moleſtiã, qua totus afficitur: & ne aliquid ꝑ os ingrediatur. nam à ſuffocatione illum tuetur reſpiratio per arteriam, quæ in umbilico eſt, ſeu arterias: ob id labores in partu, tum ob hoc, tum ob alia incommoda, quæ ab illo enumerantur in libro de [Pag. 2.] Octimeſtri partu, debilitant fœtum, adeò ut nonnunquam ante exitum, multi in exitu, multo plures paulo pòſt, & maximè intra diem, intra ſeptem dies, & intra quadrageſimũ diem intereãt. Quibuſcunq; autem ἄμνιον non rumpitur, hos ueſtitos obſtetrices naſci dicũt. & pro portento habetur, ſed felici. uerùm nihil plus ſignificat, quàm ſiccã temperiem mẽbranæ, & quietem fœtus in utero. cũ uerò fracta fuerit, ſed ita ut etiã circũueſtiatur, rete appellãt, et id fauſtũ putant.

Demùm id, cuius cauſa carmen ab initio retuli, omnes prætereunt, ſcilicet cur adiecerit: Si repentè id cõtingat, abortũ ſignificare: cùm non minus uideatur, etiam ſi ſenſim id fiat ac paulatim, idem poſſe. Ideo huiuſmodi quæ difficillima ſunt, oẽs prætereũt. Atq; eo magis eſt admirandum, quod cùm in quartodecimo de Vſu partium [Cap. 8.] hunc Aphoriſmum aſcripſerit, meminit & illius uerbi, ut dicere nõ poſſimus defuiſſe in exẽplari. Ideo hoc adiecit Hippocrates, quoniã cùm repẽtè fit, magnã oportet eſſe mutationẽ, & ideo fœtũ eſſe ualde imbecillẽ: at ſi ſenſim nõ eſt neceſſe abortiri, præſertim cùm fœtus magnus extiterit. contingit enim, cùm cibus ſuffecerit fœtui alendo, non autem lacti generãdo. unde tum qui naſcetur, ſenili erit habitu paſtus craſſiore alimẽto.

Qui uerò ſubiunxit illũ Aphoriſmũ qui paſſim legitur: Mulieri utero gerẽti, ſi altera mãma gracilis fiat, etc. phraſim nõ habuit Hippocratis, credidítq; ſubtile aliquid, et iuxta illius principia dicere: ſed neq; uera dixit. Primũ, quod ſæpe cõtingit, unã extenuari mãmam, & tamẽ mulier unum tantùm habet in utero, neq; abortit. Hippocrates etiam dixit, iam mãmas oportere graciles fieri, non unam. & ſi duo ſint in utero, uix fieri poteſt ut unũ abortiat, altero ſeruato. Quod tamẽ lucramur ex hoc, eſt, fieri poſſe abortũ unius è duob. altero ſeruato, ut etiã de partu, ut in ſuperfœtatione: quanquã rariſſimè contingat. differt ſuperfœtatio ab abortu unius è gemellis in hoc, ꝙ ſuperfœtatio utrũq; perfectũ parit, & poſſũt ſupuiuere, quia ſuo tẽpore prodière in lucẽ. Res rara, tamẽ uiſa Mediolani noſtris tẽporibꝰ. Abortus aũt unius è gemellis fit, cũ unus interit editus ante tẽpus, alter ſeruatur uſq; ad debitũ tempus: quod accidit, cũ mater robuſta fuerit, & facilè parit, & fœtus robuſti ſunt: & cauſa abortꝰ fuit caſus aut ictus ex una parte. Braſauolus aũt dicit obſeruaſſe, ſuperfœtationẽ eſſe inſtar morbi epidemij: quod uerũ eſſe ratio ſuadet. Cùm enim ſit res quaſi præter naturã, indiget ut foueatur à cauſis cõmunibus & potẽtibus: quare ab his prodeunt plures cõſimiles effectus. Illud idẽ de monſtris. Ideo legitur apud Liuiũ: Cùm unũ apparebat monſtrũ, ſemp plura fuiſſe. & hæc cauſa eſt.

APHORISMVS XXXVII.

SI mulier, quæ neque grauida eſt, neque peperit, lac habet: huic menſtrua defecerunt.

COMMENTARIVS.

¶ Præpoſuit hoc, quod grauida ſit, huic quod eſt peperit, non ſolùm ordinem naturæ ſecutus, ſed etiam rei: quoniam, ut dixi, lac habet originem ab actione ſeminis maſculi, cuius indicio ſunt primùm uiri qui lac habent, inde infantes quidam: ut filius Martini Borghini amici mei, qui dum lac ſugit, lac è mammis ſatis copioſum emittebat. Viragines quoque, cùm ad maſculinã natu-

naturam ſemen earum accedat, ubi menſes retineantur, concoquunt ſanguinem, & edulcant: atque ob id cum exitu careat, trahitur, ut dixi, à mammis ſimilitudine ſubſtantiæ, & euadit perfectum lac. Quòd uerò non ex ſola ſanguinis redundantia ob menſium retentionem hoc fiat, uelut Galenus credit, per ſe clarum eſt. in multis enim hoc contingeret, cùm rariſsimum ſit. ſed oportet adeſſe uim ualidam teſticulorum in fœminis, imbecillem in maſculis. Quæ uerò Galenus recitat, quòd iecur ſanguine nutritur, pulmo ſpumeo humore, ex ſanguine tamen genito, lien ex nigro, uentriculus ex chilo, oſſa ex medulla, cartilagines ex lento & glutinoſo humore, glandulæ ſub lingua ex ſaliua, teſticuli ex ſemine, mammæ ex lacte, fellis ueſica ex uirulento ſanguine, cerebrum ex pituitoſo: quia unumquodq; membrum ſibi concoquit, palàm eſt.

Et ne perpetuò in ſerijs uerſemur, narrat Braſauolus Gallicam mulierem merſiſſe infantem editum in fluuio urbis, qui paulo pòſt mortuus emerſit. Prætor urbis ſagax, cùm neſciret cuius eſſet, iuſsit ut omnes quæ lac in mammis haberent, nec filium oſtendere poſſent uiuum, aut ſepulturæ mandatum, conquirerentur: inuenta eſt quæ pepererat, mammis lacte plenis. illa credo admonita de hoc ſe tuebatur: relata res ad medicos. dicebant illi ex Hippocrate potuiſſe habere lac, nec tamen concepiſſe. Prætor tamen perſtitit in ſententia: credo quòd, etſi lac edant eiuſmodi mulieres, non tamen adeò turgent mammæ, ut in his quæ conceperunt, & alijs forſan ex coniecturis, ut tormentis ueritatem inquireret, nocentemq; & nocentis matrem facti conſciam occidit. Itaq; facit hic Aphoriſmus ſolùm, ut probatio fiat iudicium. nam & in uirgine, etſi tumeãt mammæ, uix fieri poteſt ut abſq; concubitu & conceptione hoc contingat. contingere tamen & hoc poteſt: pòſt ab Hippocrate hæc excepta non ſunt.

Sed maior eſt difficultas, quomodo hoc dogma medicum dici poſsit, cùm nulli ſit uſui. Reſpondeo, quòd eſt uſui: quia Hippocrates iubet ab his quæ conceperunt, abſtinendum eſſe, ut fœtus ſeruetur: ſi non concepit, ut congrediatur: ideo ex lacte uxoris quis poſſet falſò credere prægnantem, & abſtinere. Secundò, quia maritus reuertens ex longa peregrinatione, poſſet uxorem ut mœcham, inſontem tamen occidere, prohibetur hac admonitione: demùm, quia pulchrum eſt talia ſcire. Hoc exemplum ſemel uidiſſe tantùm me memini.

De Superfœt. Pag. 3 & 4.

APHORISMVS XXXVIII.

QVibuſcunque mulieribus ad mammas ſanguis colligitur, furorem ſignificat.

COMMENTARIVS.

¶ *Cùm ſanguis ad mammas defertur ex menſium retentione, fit hoc mammis trahentibus, & ut in lac conuertatur: at ſi ibi conuerti nequeat, contingit, quoniam ſiccus eſt immodicè, & adeò feruidus ut tranſmutari non poteſt: ibi uerò putreſcens cor calefacit & ſiccat, cerebrumq; ſimiliter, unde inſaniam gignit. apparet enim, uterorum morbos maximè caput afficere. At uerò quanto magis, cùm colligitur ad mammas, nec ſuperari poteſt. in uniuerſum hæc collectio abundantiam atri humoris cùm ſignificet, neceſſe eſt illo aucto, & utero conſentiente adeò cum corde & cerebro, ut in præfocationibus apparet, furorem ſubſequi.*

APHORISMVS XXXIX.

SI uelis noſcere an conceperit mulier, cùm dormitura eſt, aquam ei mulſam potandam da: & ſi alui tormina patietur, cõcepit: ſi minus, non concepit.

COMMENTARIVS.

¶ *Quoniam retentio menſium ſignum eſt conceptionis, ideo uult nos docere, an retentio hæc ſit, quia conceperit, ut dixi, an non. nam ſi non, purganda eſt, & congrediendum eſt illi: ſi ſic, aſtringentibus uti debet, & rarius congrediendum, ut etiam Princeps docet. Sed operæpretium eſt ſcire, cur tormina hæc incidant in his quæ conceperunt, non in his quibus alia cauſa detinẽtur menſes. & manifeſtum eſt, quòd quæ conceperunt, præter id quòd os uteri (nõ dico colli illius. nam ſic coire non poſſent) concluſum habent, partes etiam illas habent tumidas & calidas: quo fit, ut cum inteſtina extendãtur, & aqua illa in flatum uertatur, ob calorẽ tormina gignantur. Tormina in recto inteſtino nõ fiũt, ut Fuchſius ſomniat. ſtatim enim peditu flatus eijcitur, niſi quid obſtet, quod tum periculoſum ualde eſſet. & amentis medici ſit, experiri: ſed in colo. atq; ideo dum nõ poteſt flatus exitum inuenire anguſtiore ob uterũ facto loco, & nihilominus gignitur aſsiduè ob calorẽ uentris (uẽter enim grauidarũ calidior eſt uentre aliarũ) tum quia plurimũ ſanguinis in illũ cõfluit, & circũuicina loca tota illo tumẽt: qui, ut dixi, reſce-*

21. 3. Tract. 2. cap. 8.

reſecatur à fœtus alimento: eſtq́; ibi alterũ cor, alterum iecur, ut mirum ſit quomodo conſiſtãt.

Quòd uerò poſt plenam cœnam hoc facere conueniat, & cruda mulſa, non cõſuluerim: ſed tenui cœna, multa mulſa & cocta, qualis è melle Cephalenio uel Hiſpano, cum quiete et ſomno ſecurius & certius eſt. Vigilare prægnantem cum multo cibo in uẽtre, ac torminibus torqueri, neutiquam ſecurum duxerim, quandoquidem ſecuritati in hoc uideatur Hippocrates conſulere. Crudam forſan ferent regiones Galeni, tum ob calidiorem aerem, tum aquarũ leuitatem: hic ſi dederis, nõ ſolùm mulieres, quibus menſes ſuppreſſi ſunt, nec tamen utero gerunt, prægnantes iudicabis: ſed etiã uirgines & uiros. torminibus enim, nec leuiter afficientur (præſertim ſi mel cõmune fuerit) ob aquarum cruditatem, etſi aquæ frigidæ potui non aſſueti ſint. Ego autẽ nullum certius ac ſecurius inueni experimentum, quanquam non utile, niſi poſtquã fœtus moueri cœperit, & manifeſtè: & hoc eſt in fine menſis tertij, uel pòſt, ut lintea madefacta frigido uino, aut etiam aqua, uentri ſupponatur in uno ubi durus eſt. Si enim fœtus adeſt, mouetur: ſi nõ, nullus percipitur motus. Hic Aphoriſmus in libro Pag.3. de Sterilibus ſic ſcribitur: Mel & aniſum tenuiſſimè tritum, in aqua diluito, & exhibeto: pòſt dormire ſinito. et ſi tormen circa umbilicũ fiat, prægnans eſt: ſi non, non.

APHORISMVS XL.

MVlier, ſi marem concepit, benè colorata eſt: ſi fœminam, malè colorata.

COMMENTARIVS.

¶ Præſupponit Hippocrates, ut bene Galenus ait in Commento, ut omnia ſint paria: ſcilicet, ut cõparatio ſit ad ſeipſam primùm: deinde, ut nec fuerit nimium in umbra uel ſole exercitata, uel torpida, plurimo uino aut aqua uſa. Quocirca quod per ſe uerum eſt, tot rationibus coniecturale redditur. Verius autẽ ſuo tempore & in illis regionib. ubi etiã colores erãt magis perſpicui. Quocirca & alijs utitur ſignis tum hic infrà, et in libro de Sterilibus hæc habet: Quæ Aphor. 46. cunq; in utero habẽtes, maculam habẽt ſolarẽ in Pag.3. facie, fœmellam geſtant: quæcunque uerò bene coloratæ permanent, maſculum plerunq;. Si papillæ ſurſum couerſæ fuerint, maſculum geſtat: ſi deorſum, fœminam. Accipe de lacte, & cum farina miſce, & paſtillum forma, & ad lentum ignem aſſa: et ſi quidem comburatur, maſculum geſtat: ſin autem hiet & diffundatur, fœmellã, Aut idem hoc lac ſuper folia emulctum contemplare: & ſi condenſatur, maſculũ geſtat: ſin autem diffunditur, fœmellam. Præter hæc ab eodem eſt tumor in dextra pro maſculo, & ſenſus motus ab eadem parte: & hic percipitur melius à matre. & leuitas corporis, & promptitudo ad motum, ſunt ſigna maſculi: cõtraria uerò fœminæ. Et ex his quæ proponit Princeps, & eſt, 21.3.Tra quòd pulſus dexter maior eſt ſiniſtro: & cùm 2.cap.13. ſe erigit, utitur manu dextra: & cùm ambulare incipit, præponit pedem dextrũ, ſi maſculum ferat. & Hippocrates docuit, quòd maſculus citius mouetur fœmina. 1. de Mor. mul. Pa.30 & macula ſolaris, eſt nigrities quædam obſcura, ſicut eorum qui in ſole fuerunt. & in libro de Superfœtatione dicit, quòd mamma dextra eſt maior, ſupple, ac durior, & oculus dexter maior atque ſplendidior in maſculis: contrà autem in fœminis.

Cauſa tandem omnium horum eſt, quod ad „ maſculi generationem concurrunt duo: Locus, „ ut dixit infrà, maſculi in dextris, & fœminæ in ſiniſtris generantur. Alia, ut ſemen ualidius 11.Cõtrad. contrad.7. Pag. ult. in fine. tam maſculi quàm fœminæ prædominetur. in utroq; enim ualidius ſemen maſculum eſt, & maſculos gignit: fœmineum autem in utroq;, & imbecillius, fœminas: & habetur ab eodem in libro de Genitura. Et hæc eſt opinio noſtra de ge Pag.3. neratione maſculi & fœminæ, & eſt expreſſa in Libro de Natura fœtus ad uerbum (ut dici ſolet) utraq;. Cùm ergo genitura ſit calidior & ſiccior, quod ad ſpiritum qui format attinet, ſeu ſanguis ille poſtmodum menſtruus calidus ſit, ſeu frigidus, parum intereſt. nam pæonia maſcula in frigida terra pæoniam maſculam generabit, & inualidam: fœminæ autem ſemen in calidiore fœminam pæoniam, & maſcula calidiorem & ſicciorem & efficaciorem generabit. Quandiu ergo ſemen in utero eſt, & ſpiritus genitor talia operabitur: ut ſi calidior ſit, & in dextro caliditatis oſtendet ſigna, & dextrã magis mouebit: ſi poſtmodum temporis ſucceſſu ſanguis menſtruus contrariæ fuerit facultatis, quanto magis fœtus tanto ſigna illa imbecilliora euadent, donec confundantur primùm, inde etiam euertantur. Atque in his certiora erunt ſigna principij conceptionis quàm finis: ſed ob imbecillitatem & tẽporis breuitatem ſigna principij nõ poſſunt eſſe unquam ualde euidentia: attamen fallacia eſſe non poſſunt. At ſi materia fœtus & natura totius cum initio conſenſerit, tunc quanto magis procedet augmentũ fœtus, eo magis ſigna erunt euidentiora atq; certiora. Atq; hæc fuit cauſa,

quare

quare homines ad hanc uſq; diem, ut etiam in alijs pleriſq;, Hippocratem non intellexerint.

APHORISMVS XLI.

SI mulieris grauidæ in utero ſit eryſipelas, lethale.

COMMENTARIVS.

¶ Tria hic coniungit, quorum nullum ſeorſum cauſa eſſe poſſet mortis, ſimul autem iuncta eſſe poſſunt. Eryſipelas enim, ſuperficiarius ac cutaneus morbus eſt: Vterus membrum non eſt (4. 4. Trac. 2. cap. 10. in fine.) principale proprium, adeò ut Princeps narret, cuidam mulieri totum excidiſſe, ac ſuperuixiſſe. Vtero gerere, res eſt ſecũdum naturã: & tamẽ (Pag. 2.) ex his omnibus oritur mors. In primo de Morbis hæc ſcribuntur: Eryſipelas ſi in utero fiat, mortem neceſſariò affert. Cauſa eſt, quòd aborſum facit ob uehemens incendiũ: ex abortu autem & eryſipelate neceſſe eſt mulierem mori. Sufficiat autem adiecisse ſententiam Hippocra- (Pag. 4.) tis in Libro de Muliebri natura primùm: Si eryſipelas in uteris oboriatur, tumor fit à pedibus exorſus, & ad crura & ad lumbos procedens. Quum autem tempus amplius proceſſerit, intumeſcit etiam uenter, & rigor ac febris corripit, itemq; debilitas: præ dolore uerò quieſcere non poteſt, ſed iactat ſeipſam. Dolor autem ex imo uentre aſcendit ad lumbos, poſtea ſurſum uergit ad præcordia, & pectora. & caput, & mori ſibi uidetur. Quum autem remiſerit, torpor occupat manus. Aliquando etiam inguina & crura, & poplites: & liuida fit, & modico quandoque tempore ſibi melius habere uidetur. Deinde rurſus eadem patitur, & corpus puſtulis impletur, & facies rubeſcit, et ſitis ualida tenet, & fauces ſiccæ ſunt. Hic morbus ſi prægnanti fiat, moritur: ſin minus, curata ſanatur. Quũ igitur ſic habuerit, adhibere oportet, ſi dolorem habeat, frigefactoria, & uentrã turbare. Et ſi quidem in uentre habeat, cibis ac potibus utatur, à quibus fœtus non corrumpitur: ſi uerò non ſecedant, clyſterem adhibeto. Si autem in uentre non habuerit, pharmacum bibendum dato: & cibis pauciſſimis utatur, molliſſimis ac frigidis: & Mercurialem edat, & ſambucum: & neque ſalſa, neque pinguia, neque acria, uelut eſt origanum, aut thymus, aut ruta. Poſtquam autem calor & ſtrangulatio remiſerit, & tumor non fuerit ſedatus, medicamentum fortius infrà purgans, poſtea bibendum dato. Morbum autum hunc paucæ effugiunt. Per ea uerba, Et ſi quidem in uentre habeat, cibis ac potibus utatur: declarat, etſi raró, tamen aliquas euadere poſſe. Idem in ſecũdo de Morbis mulierum hæc (Pag. 26.) eadem habet, & paululũ euariat, cuius cauſam in Commentarijs ſcribemus. nunc ſatis ſit retuliſſe ſeriem illius, quæ talis eſt: Si eryſipelas in uteris fiat, tumores fiunt liuidiſſimi, à pedibus exorſi uſque ad crura tota, & ad lumbos. Quanto uero tempus amplius progreſſum fuerit, & pectus percipit, & intumeſcit, & tota perfrigeratur, & febris habet magna, & rigor ſuperuenit, & ſpiritus denſus, & animi deliquium, & debilitas & dolor totius corporis, & triſtatur, & mente uariatur. Et affectio aſcendit ex inferno uentre ad lumbos, & ad dorſum, & præcordia, & pectora, & collum & caput, & ſtomachum, & mortua eſſe uidetur. Quum autem dolor ſolutus fuerit, torpor habet lumbos, & inguina & crura: & in poplitibus liuores fiunt, & modico tempore melius habere ſibi uidetur. deinde rurſus affligitur, & corpus puſtulis completur, & rubores conſpicui ac manifeſti faciem occupant: & guttur ſiccum eſt, & lingua aſpera. Hic morbus ſi prægnantem inuaſerit, occidit: ſin minus, medelã adhibere oportet, & lac aſininum bibendum dare, ac purgare: ſi uerò ſic non ſoluatur, uentrem mollibus frigefactorijs perfrigerare, & ſubditicijs non moleſtis & leuibus paulatim purgare, itemq; uomere. Ad hoc commodũ eſt, ſambuci folia ſumere cocta cum origano, aut thymo, aut ruta: ſi uerò febris dimiſerit, etiam uinum ac cibos dulces dato. ueruntamen paucæ curantur. Plura ſi ſubijciam, piaculum facere uidear.

APHORISMVS XLII.

QVæcunq; præter naturam tenues utero gerũt, ſecũdo menſe abortiunt, priuſquam craſſeſcant.

COMMENTARIVS.

¶ Mirũ eſt, quòd Galenus, multiplices cùm doceat ſenſus, non oſtendat quem debeamus amplecti nec ratione nec autoritate illius. Primùm quidem dicit, non carere ratione, ſi quis interpretetur præter naturã, id eſt immodicè. nam ſi immodicè & præter naturam, iam ſuperflua eſt una interpretatio: ſin autem ſecundum naturam, ad quid uerba illius Priuſquam craſſeſcant? Liquet enim quód non craſſeſcent, propterea quærenda eſt ratio ac ſenſus ſimul: Si qua mulier boni habitus extenuata, ut in obſidione aut publica fame, concipiat, ab initio, quia parum eſt neceſſariũ ſanguinis ad fœtũ, rectè res cedit: at cũ

creſcere

creſcere cœperit, fit pugna, corpore matris & fœtu ad ſe trahentibus alimentum: cum igitur robuſtius ſit corpus matris quàm fœtus, ideo trahit magis, & fœtum nutriri prohibet. Alia ratio eſt ſumpta à gracilitatis cauſa, ſcilicet prauitate humorum, & tertia ab imbecillitate uteri.

Com.44. Duarum poſtremarum meminit Hippocrates, ut infrà oſtendam. Prima fuit Numeſiani, Quinti diſcipuli, ut à Galeno refertur in Commento. Ex quo patet ſolutio priorum quæſitorum. abortiunt enim antequam craſſeſcant ſemper. Hic autem abortus circa ſecundum menſem accidit. Quamuis hoc in uerſione Leonicenus omiſerit.

APHORISMVS XLIIII.

QVæcunque mediocriter corpora habentes, abortiunt ſecundo aut tertio menſe, ſine occaſione manifeſta, ijs acetabula uteri plena mucoris ſunt, & non poſſunt ex pondere fœtum continere, ſed diſrumpuntur.

COMMENTARIVS.

Pag.22. ¶ Hippocrates in primo de Morbis mulierũ *hæc habet: Si acetabula pituita plena fuerint, menſes fiunt pauciores: etſi in uentre habuerit, corrumpit, ubi fœtus ualidior factus fuerit. non enim corroboratur, ſed defluit. Cognoueris autem hinc, Humida fit, & quod defluit, mucoſum & tenax uelut à uentre defertur, & non mordet: & in menſibus poſtquam ſanguine purgari deſierit, per duos aut tres dies muci ex uteris prodeunt, & horror tenet, & calor non acutus, uerùm non deficit. Hanc ſucco groſſorum colluito, à quibus omnis aqua purgatur: & hoc iterum atque iterum. Poſtquam autem purgata fuerit, de cætero acerbis utatur. Apponat autem mollia, à quibus pituita purgatur, & foueat uteros medicamento ex lauro, & colluat pharmaco ex aceto: & aromatis ſuffitum faciat, poſtquam menſes ceſſarint. Poſtea uerò à cibis & balneis abſtinere oportet. Coeat autem cum uiro, & cibos ac uinum parcè ſumat, & calidè degat, & tegumenta cruribus circundet, & oleo illinat. Hæc autem facere nos iubet, cum uterus uacuus eſt, non cum iam concepit. Hæc*

Pag.6. *eadẽ in de Natura muliebri: Vt planũ ſit, quemadmodum ſecundo uel tertio menſe ibi, ubi fœtus ualidior fuerit. Hic reſpexit ad id quod dixit*

Aphor.2. *in quarta particula, quòd ſcilicet fœtus quarto menſe robuſtiores fiunt. Ideo periculoſiſſimus eſt tertius, quia maximus: & etiam quia ſexto*

Epidemiorum inquit, Labores tertio, quinto, ſeptimo, nono menſe: & ſecundo & quarto. Par.7. in fine.

Quid autem ſint acetabula hæc, Græcè κοτυληδόνας, exponit Galenus in Commento, dicens eſſe ora uaſorum ad uterum, id eſt, uteri cauitatem uenientium, ex quibus conceptionis tempore ſecundæ pendent. Nihilo ſecius dicuntur cotylidones, à κοτύλης ſimilitudine. Eſt autem κοτύλη, uas antiquum nouem, aliàs ſeptem, cum dimidio unciarum efformatum in modum cauitatis, in quã ingreditur os femoris, & ſic uocatur ab Hippocrate in libro de Locis in homine, Cap.95. *& de Articulis. Cuius effigies apparet depicta à Matthiolo in quarto libro, dum de herba κοτύλης agit, Dioſcoridem exponendo. Intelligit ergo Hippocrates de placentula carnea illa, cui aſſiguntur uaſa umbilici, quibus fœtus ſuſtinetur: quæ ubi laxata fuerit, uincula & uaſa fœtus diſrumpuntur. nam iſtud contingere non poſſet plenis oris uaſorum, ut uult Galenus. Sed hæc placentula non habet acetabuli formam (fateor) ſed tamẽ ſententiam Hippocratis complet. Acetabula Galeni & Praxagoræ, quem Galenus in hoc ſequutus eſt, præter id quod minus accedit, placentula ipſa ad formam acetabulorum Hippocratis ſententiam de pendere fœtus, & abortu inanem reddunt. Cur autem ſic Hippocrates appellauerit, dicam: Cornutis animalibus, ut Ariſtoteles narrat, ſecundo de Generatione ani-* Cap.5. *malium, ſunt in utero quædam corpora, in modum paruæ cotulæ, quorum conuexum uterum reſpicit: cauitas autem fœtum. ſunt autem utero adnatæ, ut in ipſum coeant multæ uenulæ ex eo, & collecto nutrimento, tanquam ex mammis fœtus per umbilicum trahat & alatur. dicit ſeptimo de hiſtoria Animalium, adijcitq́;, illa ace-* Cap.8. *tabula non ſolùm ædito fœtu euaneſcere, imò antequam naſcatur obliterari incipiunt. Atque hæc eſt ſententia Falloppij erudita & ingenioſa, omniaq́; illius dicta ad propoſitum conducunt, & uera ſunt. Ego tamen hic per κοτυληδόνας omnia uaſa & cauitates intellexiſſe Hippocratem credo, adeò ut & planta pedis ſignificetur, & uola manus, & pro cirris πολυπόδων accipi poſſit. Certum eſt autem concauitatem eſſe in utero, quam Hippocrates in dextram & ſiniſtrã diuidit. atq; has partes acetabula intellexit. Nam non eſſe placentulã, indicat, quòd ea ſit ſolũ in mulieribus, dum uterum gerunt: at Hippocrates in locis adductis loquitur de acetabulis pituita plenis, etiã cũ utero nõ ferunt. ea enim cura, ut dixi, inſtituitur ab eo, dũ mulier nõ eſt prægnãs.*

Sed

Sed nec capita uenarum ſunt, cum ſermo eſſet indignus Hippocrate, dicere ora uenarum plena: quin potius dixiſſet, uenas. Non ſunt acetabula uterus. diſtinguit enim planè uterũ & acetabula Pag.22. pituita plena, primo de Morbis mulierum: nec placentula, nec uincula, quæ in utero gerentibus tantùm ſunt. Nec ora uenarum (expreßiſſet enim) nec illa ſimilitudinem retinent cotyles, ſed Pag.11. cauitates uteri. Concordatq; tum cum Aphoriſmo, tum cum eiuſdem uerbis eodem libro. Sunt autem mulieres, quæ facilè quidem cõcipiunt, ſed ferre non poſſunt. nam tertio uel quarto menſe abortiunt, ob uteri leuitatem.

APHORISMVS XLIIII.

QVæcunq; præter naturã craſſæ, non concipiunt utero, ijs omentũ os uteri cõprimit: & priuſquàm extenuatæ fuerint, non concipiunt.

COMMENTARIVS.

¶ Hic concors eſt, ac quaſi conuerſus illius 42. eſt, in quo dixit: Quæcunq; præter naturam tenues. Quamobrem & præter naturam hic propriè accipiendum eſt. nam ſecundum naturã non eſt cur comprimatur os uteri. ſolet enim natura, ſi non fuerit læſa, ſic cuncta conſtruere, ut nõ lædãtur neceſſariæ operationes. Videmus etiam multas mulieres pingues fœcundas eſſe: at ex macilẽtis factis pinguibus ultra mediocritatem, uix ullam. Quis dubitat pari ratione data, quin plus obſit præternaturalis diſpoſitio, quàm naturalis? Sin uerò ad immoderantiam trahatur, ut qui Galenum tueri conantur, coguntur facere, qualis fiet Hippocratis ſermo, ne uetula dignus? itaque patiantur ſuum Galenum iuſtè accuſari, dum nimiũ fiſus ingenio & auctoritati, oſcitanter Hippocratem nimis interpretatur. Quòd uerò de ore uteri, quo uterus ceruici annectitur, intelligat Hippocrates, non uuluæ, adeò planum eſt, ut prætermittere potuiſſet: & ex hoc etiam acumen ingenij illius dignoſcamus, niſi eſſet quòd (& quandoq; bonus dormitat Homerus) laſſus contentionibus, & medendi exercitatione, ut etiam ipſe fatetur, ſe ſcribendo applicabat. Itaque patiantur quidam nimis ſuperſtitioſi, imò ambitioſi, imò fallaces & auari, qui titulotenus Galenici, ut lucro conſulant, oderunt, aut odio habere ſe fingunt, ſi quis eis ueritatem proponat. Sed ut ad propoſitum redeam, nec Galenum erraſſe quiſquam in ea expoſitione addubitet, uide Pag.3. quid in libro de Superfœtatione dicat Hippocrates: Mulier quæ præter naturam craſſa eſt ac pinguis, & pituita repleta, non concipit hoc tempore. quæ uerò ex natura talis eſt, horum gratia concipit, ſi non aliud quiddam ipſam impediat. Meminit autem utriuſq; horum libro de Natura Pag.6. muliebri, dicens: Quum in uentre habens fœtum menſtruum aut bimeſtrem corruperit, & ad perfectionem geſtare nõ poterit, & tenuis præter naturam fiat: huius uteros purgare oportet, ac corpus pinguefacere. non enim prius fœtum perferre poterit, quàm uteri ipſius craßi fiant, et robuſti euadant. Si uerò præter naturam craſſefacta fuerit, mulier non concipit in uentre. nam omentum multum & craſſum incumbens, uteros deprimit, & genituram non ſuſcipit. Hanc igitur attenuare oportet, & medicamentum per inferna purgans, dare bibendum: uteris uerò apponere quod illos purget, & flatus non inducat. Porrò quænam magis cõcipiant (quanquã parerga) tenues an craſſæ ſecundum naturam mulieres, pulchrum eſt ex Hippocrate ſcire, ſecundo Prædictionum ſic dicente: Porrò ex mulieribus, quæ magis aut minus in utero concipere ſolent, ita conſiderationem facere conuenit: primùm quidem ſpecierum. Paruæ enim ad conceptionem præſtantiores ſunt maioribus, tenues craßis, albæ rubicundis, nigræ liuidis. Quæ itẽ uenas conſpicuas habent, meliores ſunt quàm quibus non apparent. Carnem autem uberiorem habere, aniculæ malum eſt: mammas autem magnas ac tumidas, bonum. Atq; hæc quidem ad uiſum expoſita ſunt. Verùm interrogare oportet etiam de menſtruis purgationibus, an omnibus menſibus compareant, & an copia ſatis magna, & an boni coloris ſint, & æquales in ſingulis temporibus, & in iiſdem menſium diebus? ſic enim has fieri, optimum eſt. Locum uerò in quo conceptio fit, quem ſanè uterum nominamus, ſanum eſſe oportet, & ſiccum ac mollem. Sit item neq; retractus, neq; pronus, neq; os ipſius ſit auerſum, neq; cõcluſum, neq; euerſum. Fieri enim non poteſt ut conceptio fiat, quodcunq; tandem talium impedimentorum affuerit.

APHORISMVS XLV.

SI uterus in coxam uergẽs ad ſuppurationẽ ueniat, neceſſe eſt emmoton fieri.

COMMENTARIVS.

¶ Tot mihi in huius Aphoriſmi expoſitione digna reprehenſione occurrunt, ut neſciam quid primùm ſcribam. Exponunt ἔμμοτον, liniamentum, id eſt, quòd per fila unguentum immittitur: alij curationem, quæ per fila fit, ut Galenus: alij

ipſa

ipſa fila. Quæ omnia ſunt nugæ. Nam inquit Hippocrates, ἀνάγκη ἔμμοτον γενέσθαι. id eſt, Neceſſe eſt fieri ἔμμοτον. Si ἔμμοτον fieri neceſſe eſt, ἔμμοτον res eſt quæ à natura habet originem, nõ ab hominis induſtria. Dixiſſet enim ἀνάγκη ἔμμοτον ποιῆσαι, neceſſe eſt ἔμμοτον facere: aut ἐνθεῖναι, quod eſt imponere. at verò verbo γενέσθαι utitur, quod nullo modo in actiuã ſignificationẽ deduci poteſt. Quamobrẽ in huiuſmodi obſcuris uel experimentum ſequi decet, aut demonſtrationem, aut alterius loci eiuſdẽ doctoris auctoritatẽ. Sed ad ſecundã deuenio reprehẽſionem. Inquit Fuchſius: Ideo à Foroliuienſi, Hugone Senenſi, & id genus alijs ineptis ac barbaris interpretibus, falſiſſimè eſt expoſita. ineptos enim cur nõ appellem? Deinde ſubiũgit: Eorundẽ adhibebant ſomnia. & rurſus: Quæ lectio ſubinde Iacobo Foroliuiẽſi, & alijs eius farinæ indoctis interpretibus. Quis ferat primum hunc, hominem, quaſi literas Latinas & Medicinã uel primus, uel ſolus, uel maximè illuſtrárit? Quid hoc eſt falſiſſimè? ubi nam gentium? Barbaros Germanus Italos uocat?

Scilicet obſtrepitans argutæ ueſpa cicadæ.

Tempori cõdonandum, ac moribus æui. ſed quale emolumentũ præſtitit bonis literis? Quale Galeni opus uertit hic Græcus nouus ex tot? omnia debemus Italis, & Ioanni Cornario, cui etiam debemus Hippocratẽ, & Aetium. Ad hunc ſpectabãt hæc potius, ſi ad quenquã maledicere ſpectat. Sed quid? Galenicam methodũ inuexit, Cõtradictiones cõtexuit. Nihil minus: utriuſq; enim horũ inuẽtor fuit Curtius: ſed ſolùm lineamenta quædã excogitauit, labor ac iudiciũ à nobis exacta ſunt. Quid ſibi tribuit cõſarcinatis illis ſuis ſcriptis, aut in quo præſtat? Methodo medendi? at in hac adeò inſuperabilis eſt Galenus, ut nos ſolã partem hanc nõ auſi ſimus attingere. An diſſectionem ſibi uendicat Veſalij, aut ſimplicium medicamentorũ cognitionem? ſi initium, à Leoniceno multorũ bonorum auctore: ſi incrementa, à Theoderico Dorſtenio, Ottone Brunfelſio, Tragio: ſi abſolutionẽ egregiam, à Matthiolo Senenſi. Quinq; ſunt, quæ celebrem efficiunt uirũ: multarum rerũ cognitio, ſtudium aſſiduum, inuentio, iudiciũ, & ſeculum fœlix. Fuchſio duo defuère, inuentio & iudiciũ: illis nihil defuit præter ſeculum florens. Quale illis ingeniũ, memoria, patientia, ſtudiũ, iudicium, peritia rerum? ſeculi fauore, fateor, deſtituti erant. Quis niſi inuidus & malignus luctabitur cum laruis? manes clarorum uirorum, tot uigilijs exhauſtos, iurgijs proſequetur? niſi Fuchſius, auſus lacerare Principẽ etiam: ſic ut nõ cauſam, ſed homines odiſſe uideatur. At nos Galenũ arguimus nõ ignorãtiæ, ut ille: nõ mali iudicij, nõ leuitatis, nõ mendacij: ſed negligẽtiæ atq; ambitionis. à quo peccato, nullus qui res ipſas reſpiciat, iudicio liber eſſe poteſt. Diſſectionẽ, Pulſus, & Aphoriſmorũ commentaria, ſcimus eſſe potius furta infelicia, quàm libros ſuos: reliqua, niſi paucis exceptis, propè diuina ſunt, & incõparabilia. Illa tria, quoniam exigebãt peculiare ſtudium, quod ob artis exercitiũ præſtare nõ potuit. præſtitiſſet & pro decore nominis & utilitate humani generis, ſi nõ attigiſſet. Nunc iam duo penè reſtituta ſunt per Veſaliũ, & ſuum diſcipulũ, & per nos: tertium laborẽ poſteris relinquemus, in quo tamen præter nugacitatẽ, parum eſt quod deſideres. Sed fac ut aberrauerint boni illi uiri, tota (ut dici ſolet) uia: nónne Philoſophus ſecundo primæ philoſophiæ hæc habet: Verum non ſolùm illis agendæ ſunt gratiæ, quorũ opinionibus quis acquieſcet, ſed illis qui ſuperficietenus dixerũt. conferũt enim etiam aliquid iſti, habitũ namq; noſtrũ exercuerũt. Si enim Timotheus nõ fuiſſet, multũ melodiæ nequaquã habuiſſemus: ſi tamẽ Phrinis nõ extitiſſet, ne Timotheus quidẽ. Simili modo & de illis eſt, qui de ueritate aſſeruerũt. A' quibuſdã enim opiniones aliquas accepimus: quidã uerò ut hi fierent, cauſa fuerũt. At uide hominis iudiciũ, ne dicã ſapientiã. Forſan gloriatur quòd muſculum, quẽ alij neſciuerũt, detexerit: ἔμμοτον docuit nõ fila ſignificare, ſed medicamentũ liquidũ, quod conceptis linteolis ulceribus inditur. O' præclarã inuentionem. affer Lexicon Græcolatinũ: lege, ἔμμοτα ſunt medicamẽta liquida, quæ cõceptis linteolis excipiuntur, intráq; ulcera cõduntur. Sed, ut dixi, non ſunt: quapropter genuinus ſenſus eſt explicandus. At nemo putet hæc alio animo à me eſſe dicta, niſi quòd conſulam, ut homines ſolùm amplectantur eos qui uel uertant è lingua in linguam, uel ſua prodant inuenta: dico res, non nugas. uel demonſtrent ueros auctorum ſenſus continua ſerie erutos, ac firmo conſenſu continuæ orationis eliſos. Neq; enim dubito hac accuſatione atq; increpatione aliquid me illi, ut Theſſalo Galenũ, nominis in ſequentem ætatem cõparare. Sed neq; eo indignus omnino. multũ enim laborauit. Itaq; hæc pauca ſcripſi, ut in poſterũ caueant homines uelle ſibi ex alijs gloriam comparare: diſcant meo exemplo, qui cùm priuatas inimicitias cum Curtio præceptore meo exercuerim, & ſub prætore de

crimine egerimus, ego tamẽ illi inuentionis gloriam aſcribo, quam ſufficiebat ſilentio tranſigere, ſi nolebã admitere: quandoquidẽ illius ſcripta nulla ſint euulgata, neq; ſi euulgẽtur, nunc quiſquã iure poſſit exiſtimare hæc fuiſſe ab illo inuenta, uel excogitata. Certè pauculas ille collegit, & leues ac mutilas contradictiones, obſcureq; diſſoluit, ut q ſub initijs operum euulgatorũ floruerit, cũ adhuc tenebricoſa omnia eſſent. ego tamen quadraginta annorũ ſpacio, poſtmodũ tam leuis initij exẽplo innumeras paucis, & amplas & euidẽtes ac generoſas hinc illincq; erui, collegi, digeſſi, ſæpius repetita tractatione, multis adiuuãtibus anagnoſtis: & quod maximum fuit, penè poſt deſperatum tanti laboris finem, quem optaueram, inuentæ Dialecticæ nuper beneficio cõcordiam conciliationemq; exactam in omnibus aſſequutus ſum, non ſine principijs his quæ in libris de Subtilitate iam demonſtrauerã, in libris autem Contradicentiũ amplificaueram, ac planè declaraueram. Itaq; par eſt, poſtquã, ut alias dixi, infinita nobis rerum ſcientia ſupereſt, nõ ſolùm malè dictis ac furtis neminẽ probũ uirũ aut ſtudioſum operã dare: ſed ſi qui tales deprehendãtur, eruditos illis nõ fauere, ſed maledictis, ut ſeplaſiarios, ut plagiarios proſequi, damnare, eijcere è communi omnium doctorum cœtu, illorum ſcripta negligere atq; cõtemnere prorſus.

Pag. 4. Cæterùm ut ad rem redeã, Hippocrates in libello de Superfœtatione hæc habet: Si cui uteri ſuppuratus fiat poſt partũ, aut ex abortu, aut quo modocũq; aliàs, & nõ in uaſe alio ac tunica, ut in tuberculo ſolet, pus fuerit: huic cõducit ſpecillũ auctoriũ in uteri os demittere. minus enim opus fuerit uſtura, ſi ad ſpecillũ (ſupple cura) proceſſerit. atq; hæc ad Aphoriſmũ. Sed placet totã curationẽ ſubiũgere. Deinde erucas à tithymalide colliges. habet enim uelut aculeos quoſdã, quos leniter reſcindes, ne pabulũ internũ ex ipſis elabatur: deinde ſiccabis ipſas in ſole, & teres. Vermes quoq; ſtercorarios in ſole ſimiliter ſiccabis, & teres: et erucæ quidẽ pondus duorũ obolorũ Aegineorum, uermiũ uerò duplũ miſcebis, modico aniſo addito, aut aliquo eius generis. nam mali odoris medicamentũ euadit. hæc aũt leuia facta ac cõtrita uino albo odorato diluito: & poſt q̃ biberit, grauitas accedit, & torpor in uẽtrem irruit. Si itaq; accedit, modicã aquã mulſam inſuper bibat. Iam uerò uides, q. & ſi quis p emmotũ uelit ipſum medẽdi modũ quouis interpretari modo, ſeu unguentũ ſeu linamentũ, uel quod magis ad ſenſum Hippocratis cõduceret, ſpecillum (nam & hæc uox ipſa compoſita ex ἐν & μότον indicat, quod eſt in, et poſitũ ſeu miſſum) nihil ab Hippocrate dignum, propter ea quæ contrà adduximus, iure exiſtimauerit. Quis enim ignorat, ubi digito non licet medicamentum illinire, cogi nos impoſito ſtragulis medicamento, ut colligatur melius per ſpecillũ debere applicari. iſta enim admonitio tonſoris empirici prorſus eſt, nõ digna Hippocrate: quamobrem altius quid eruendum eſt. Præſupponit duo Hippocrates in hoc Aphoriſmo: ſuppurationẽ & decubitũ uteri in coxam, ut ſit loco motus, ex quibus ſequitur hoc tertium. quid eſt? quod natura rei oſtendit ſcilicet obliquum ſitum ac profundũ ulceris. Emmoton ergo ulceris nomẽ erat, quod non niſi longo ſpecillo curari poterat: à modo curãdi ita ſuo tempore nominatum, ut hodie fiſtulã. At dices: Iſtud idem eſt cum his quæ ab alijs dicta ſunt, ſolo uerbo differens? Nequaquam, ſed illi ſuppoſita re obſcura, ſcilicet natura ulceris, rem per ſe claram doceri ab Hippocrate uolebant: nos uerò illud quod eſt obſcurũ, ſcilicet rem ipſam, & ulceris naturam. Eſt enim huiuſmodi ulcus ſemper profundum ſinuoſum & obliquum propter uteri ſitum: atq; ob id digitis curari non poteſt, nec rectis ſpecillis, & ideo nec igne, ſicut cum uterus locum ſuum retinet, tametſi ſuppuratus fuerit. Et ob id emmoton dicetur hoc ulcus, quod perinde erat, ut hodie ſi dicamus fiſtulam, cuius eſt certa cura per abſciſſionem labiorum ulceris: ita emmoton neq; per licinia uocata ſeu concerpta linteola, neq; per uſtionem, cum uideri nequeat, curari poteſt: ſed ſolùm medicamento illo adeò acerbo & abominando. Ecce ergo me rem, non uerba docuiſſe, & rem planè abditam & occultam ad hæc uſq; tempora.

APHORISMVS XLVI.

Foetus mares quidam in dextris, fœminæ uerò in ſiniſtris magis.

COMMENTARIVS.

¶ Demonſtratio eſt ex dictis in libro de Natura Fœtus: fœtus fiunt mares tum ob locum dextrũ, qui eſt calidior ſiniſtro, unde ſeminis calor diutius ſeruatur in utero: & ob ſemen, quod ualidius decidit ex utroque parente: ſed in dextram partem deciduur magis ſemen ex teſticulo dextro fœminæ: ſemen autem deciſum ex teſticulo dextro fœminæ, calidius eſt ac ſiccius, tum purius quàm ex ſiniſtro, ut ex quartodecimo de Vſu partium habetur à Galeno, & clarè à Veſalio lib. 5 uidere licet. Vaſa enim quæ ad teſticulũ dextrũ tã in maſculis quàm fœminis ueniunt, Pag. ult. in fine. Cap. 7. Fig. 23.

munt, utraq; ex caua uena, poſtquam emiſerit ramos ad renes, quibus aquea ſubſtantia repurgesur, deducuntur: at ad ſiniſtrum partim ex trunco eodem, ſed loco humiliore, partim ex ipſo ramo ad renem ſiniſtrum tendente, pleno magis urina quàm ſanguine producuntur. unde ſalaciores biſariam magis generãt fœminas: tum quia in his abundat ſemen impurum, tum quia minus illud concoquitur. Palàm eſt igitur, maſculos maiore ex parte in dextris ob duas cauſas generari, ut fœminas in ſiniſtris. At dixit magis, quoniam poteſt à uiro eiaculari ſemen ex dextro teſte fermè totum, quod ambabus illis cauſis præualebit, & generabitur maſcul⁹ in ſiniſtra parte: & ſimiliter ſi cõtingat caſu læſam eſſe dextram partẽ, ſiniſtrã aũt eſſe calidiorem. At prioris cauſæ illud argumentũ eſt, quod quidã ſemp fermè maſculos generãt. uelut de Hercule legitur, quẽ faciũt fuiſſe fœcundiſsimũ, et uix inter 50 filios una fœmina inuẽta eſt, adoleuerũtq; fermè oẽs: quãuis plures & in utero, & poſt natiuitatẽ magna incõmoda paſsi ſint. Atq; eadẽ ratione ſerũt paſtores hircis & arietibus ligato teſticulo ſiniſtro, antequã admittãtur, agnos & hœdos maſculos procurare. quod etiam uiri, dum cum muliere coituri ſunt, cõſulit Hippocrates ut faciant, Pag. 6. libro de Superfœtatione. Sed ut ad rem redeã, quandoq; pars ſiniſtra ualidior eſt dextra, adeò ut referat Braſauolus, uxorem ſuam fœminas in dextra, maſculos in ſiniſtra geſtaſſe. & cùm aliquando ſimul maſculum & fœminam peperiſſet, apparuit emiſſa prius fœmina hypochondriũ dextrum exinanitum: tumidum uerò adhuc ſiniſtrum, in quo reſidebat mas. Verùm generaliter dextræ partes ob iecur calidiores & firmiores ſunt ſiniſtris. unde illud Hippocratis ſecun- Par. 6. do Epidemiorum: Circa naturam plurimam uim habet mãma dextra, oculus dexter, & quæ intra ſunt hac parte. nam & maſculi dextris inhærent. Par. 2. in fine. & in ſexto eiuſdem: Quòd in calidiore, ſolidiore in dextris: & nigri præterea, & uenæ extrinſecus, & multo bilioſiores. Quòd ſolidũ factum eſt, & bilioſius & ſanguinolentius eſt: hic calidior locus animali. Sed & in teſtibus maſculorum eadem ratio apparet, rurſus dicente Par. 4. Hippocrate ſexto Epidemiorum: Hircire incipiens uter teſtis extrà apparuerit, ſi quidem dexter, maſculum: ſi ſiniſter, fœmellam portendit.

APHORISMVS XLVII.

VT ſecundæ procidant ſternutatorio appoſito, nares apprehendito, & os.

COMMENTARIVS.

¶ Hic quid dicã de præclaro hoc Commento, ubi docet non docere Hippocratẽ excutiendũ eſſe uterũ, ſed ſecũdas, nónne admirãda dicit ac docet? ueniant nunc huc hi Galenici, & hominẽ tueantur, q docuerit nõ inſanire Hippocratem. At deerat materia dicẽdi? nullibi unquã uberior: quo fit, ut credã omnino cõtemptim hos Aphoriſmos expoſuiſſe Galenũ. & primũ uideamus, quónam pacto fiat ſternutatio, deinde quomodo ſecũdas fœtũq; expellat: quibuſdã etiã herniam, laxato peritonio & mẽbranis, inducat: ut uideãt homines, Galenũ nõ intellexiſſe quæ neceſſaria erãt ad Hippocratis expoſitionẽ. Sternutamentũ igitur et tuſsis eodẽ modo, & ab eiſdem cauſis fiunt: ſed tuſsis à pulmone, ſternutamentũ à cerebro. & primùm ille error occurrit Galeni nõ ferendus, ſecũdo de Symptomatũ cauſis, cùm dicit: Sternutatio inſtituta eſt ad protrudenda perſequendáq; quæ nares infeſtant. Cap. 3. Quaſi natura tantùm motum cieret, & in quo non leue uitæ periculũ uerſatur ad tollendã moleſtiam narium. deinde moleſtiam ſentirent nares, protruderet cerebrum aliena mala: nec cuique parti datus eſſet modus expellendi noxia, quæ ſentiat. Sed omittamus hæc. Sternutatio eſt inſtituta ad propellendam cauſam moleſtiæ, quæ percipitur in uentriculis anterioribus cerebri, undecunque moleſtia illa procedat: ſeu ex naribus, ſeu palato, ſeu capite ipſo. ad hæc enim tria fermè reducitur. Quanquã & ab oculis contingat, unde ſolem inſpiciendo excitamus ſternutamentũ. eodem modo tuſsis ad eijciendum cauſam uexantẽ pulmonem. utræq; etiã conueniũt in hoc, quòd prius extenduntur cerebri uentriculi ante ſternutationem, pulmo ante tuſsim. Tertiò, quod in utraque membra ſua aerem ad ſe trahunt: unde non fit tuſsis, niſi poſt inſpirationem, nec ſternutatio. Quartò, quod in utriſque poſt aeris attractionem membrum celeriter ac uehementer conſtringitur. Quintò, quod eijcitur ex ea contractione aer per canalem, & quicquid intermedium eſt, & cum ſono. Ex quibus ſequũtur quædam dogmata ad rei intellectum attinentia. Primùm quidem, quòd ſternutatio eſt res ualde periculoſa, quia cerebrum & tenerius eſt, & quieti magis aſſuetum, & cõpactum magis quàm ſit pulmo. unde longè periculoſior eſt ſternutatio, quàm tuſsis. Sed quoniã tuſsis diu perſeuerare magna ſolet, ut nonnunquã uaſa frangantur, ideo periculoſior tuſsis iudicata eſt ſternutatione. ſed ſi homines tamdiu,

& perſeuerãte eodem impetu ſternutarent, quo tuſsiunt, omnes perirent illicò, rupto cerebro. Vnde non exiſtimo *uanam fuiſſe hiſtoriam, ex qua nata eſt conſuetudo, ut ſternutantibus ſoleamus* Dei *auxilium imprecari, maximè cõiunctis amicis atq; potentibus.* referunt enim *fuiſſe peſtem, in qua cum breui momento ſæpius ſternutaſſent, ſtatim concidebant.* Quod *uerum fuiſſe exiſtimo, ipſa rei natura hoc docente.* Tum *illud animaduertendum, naturam conſtituiſſe ob hoc, ut non quemadmodum in tuſsi, idem uigor perſeuerare in ſternutatione poſſet, ſed ſecunda ſternutatio prima, & tertia ſecunda ſit minus cõcitata: ut in iridibus, & repercuſsis lapidibus.* Si *igitur ſternutatio breuis ſit, nec ſæpius repetat, & apertæ ſint uiæ, ſic ut noxia materia educatur, ſalutaris eſt: aliter malum ſignum, deteriorq́; effectus.* Ad *hoc me inducit experimentum, cuius adhuc recordor:* Cùm *uocatus eſſem quodam die ad amicum ſummo mane, ſatis iuuenem, qui præter monita* Hippocratis *in attonitum morbũ inciderat: inter multa reſponſa, quæ mihi interroganti de diuerſis (ut mos eſt) attulerunt, id dixère, ueſperi antecedente, & etiam nocte ipſa ſæpius ſternutaſſe: aliquando, ſed rarò pituitam eductam, ſæpius nihil. ex quo conieci, cauſam uehementem moleſtia affeciſſe cerebrum: ipſum uerò ſternutamentum lancinaſſe cerebri uentriculos anteriores.* At *uerò quanquam principium tuſsis & ſternutationis ſit ſenſus, qui ad facultatem cerebri, & à cerebro demiſſam pertinet, ut antea diximus: uis tamẽ quæ mouet naturalis in utroque ſymptomate eſt, ut* Cap 4. *ibidem à* Galeno *habetur.* Porrò *differunt maximè tuſsis & ſternutatio, eo quòd in ſternutatione aer trahitur bifariam ad cerebrum: & exterius ab ambiente per nares, & interius per palatum ex pulmone.* Cùm *enim cerebrum trahat, utrinque trahit. eſt autem uia bifida: una, quæ ad nares: altera, quæ ad palatum ex cerebro defertur.* Tuſsis *autem ex ſola aſpera arteria aerem haurit.* Pariter *in extrudendo idem diſcrimen eſt.* Per *tuſsim enim ſolùm per aſperam arteriam ſpiritus defertur, tum materia: at in ſternutatione materia ſolùm per nares, ſpiritus autem & per palatum & per nares.* Cauſa *huius eſt, quod qui defertur per palatum, minore cum impetu exit: quia locus apertior eſt, nec retinetur: at per nares eliditur uehementer ob anguſtiam meatuum, unde etiam ingens ille ſonus exauditur. atque ſic differt à tuſsi.* Differt *etiam ab illa, quòd in ſternutatione nares concutiuntur maximè, pectus ualde parum: in tuſsi autem pectus, nares autem parum aut nihil.* In *ſternutatione etiam motus minor eſt, quoniam uentriculi cerebri non ſine magno incommodo concutiuntur: pulmo autem huiuſmodi ictibus magis aſſuetus eſt, & compaginem habet magis laxam.* Hactenus *de modo, quo fit: nunc quomodo quæ in utero ſunt propellat, uidendum.*

Palàm *eſt enim ore & naribus apprehenſis totum aerem protrudi per palatum, at ex palato deferri poteſt ad gulam & inteſtina per uentriculum: hic nulla uis ad uterum. at dum truditur aer in ſternutatione ad pulmones, & exit per bronchios pulmonis, & ſeptum tranſuerſum allidit: contrahuntur interim, ut quiſque experitur in ſe, muſculi longi uentris, & ſeptum tranſuerſum collidit inteſtina compreſſa, iam facto breuiore uẽtre: illa uerò cùm ſuperſint utero, e regionè illum concutiunt. fitq́; non ſolùm propulſio hoc modo, quæ parum eſſet: ſed tremulus ille motus, ex quo etiã in arboribus fructus decidunt, atque ita laxantur uincula ſecundarum à placentula, & fœtus deſcendit quaſi in lubrico.* Aer *enim qui ſub ſepto tranſuerſo eſt, concutit etiam uterum, miraq́; uis quantum illa poſſit: ut ueſicula exigua, quæ non eſt maior columbæ ouo, ut in machina quam ſclopum uocamus, tam procul aues occidat cretea ſphærula, & magnum ſonum edat.* Quin *etiam ex hoc tremulo ictu contingit (ſed* Galenus *cauſam non nouerat) ut materiæ quæ in aſpera arteria ſunt, melius quàm per tuſsim auellantur ab illa, ut idem fatetur loco iam adducto. & nonnulli, cùm non poſſent plenè auellere infarcta, ſternutatione cum tuſsi concitata compotes uoti facti ſunt.* Dicemus *autem aliquid & de his in ſeptima particula.* Com. 46. Porrò *ex hoc factum eſt, ut etiam in multis hernia inchoauerit, in alijs aucta ſit, dum compreſſa & tremulo motu agitata inteſtina præeunte etiam flatu per ἐρυθροειδὴν ingrediuntur, aut alia materia minore periculo, ex ſternutamentis.*

Fiunt *aũt & excitantur à ſiccis uehemẽter, ut ſexto de* Simplicibus *medicamentis habetur:* Cap. de Batrachio. *& maximè ab acribus, cuiuſmodi ſunt piper, euphorbiũ, et condiſi ſeu ſtruthion, quod in uſu eſt.*

APHORISMVS XLVIII.

MVlieri ſi uelis menſtrua cohibere, cucurbitulam quàm maximam ad mammas appone.

COM-

COMMENTARIVS.

¶ Quòd non in mammis, ſed ſubter, cucurbitulas apponi iubeat, declarat dictio πρὸς, quæ ab ἐπὶ differt. Cæterũ hoc Aphoriſmo docemur, ſanguinem undecunq; fluentem auertere: uelut ſi ex dextra nare cucurbitula ſuperpoſita iecori, Cap.3. & ex ſiniſtra lieni, quinto Methodi. Verùm ſi hoc non intercedentibus uenis, quanto ualidius in iecore & liene, ubi uenæ intercedunt: ob id in utero, tum quod materia id exigebat, exemplum dedit. Cæterùm conatus eſt Galenus fruſtrà hunc conſenſum ad uenas retrahere, quarto Cap.8. decimo de Vſu dicens: Cùm enim partes utraſq; (ſcilicet mammas & genitalia) ad unũ opus obeundum comparaſſet, ipſas coniunxit per uaſa, quæ dum de thorace ageremus, ad mammas uenire memorauimus, uenas & arterias ad hypochondria, & totum hypogaſtrium deducendo: pòſt autẽ his quæ à partibus infernis ſurſum feruntur coniungendo, à quibus uenæ ad matricẽ ſcrotumq; perueniunt. Sola quidẽ in animalibus hæc uaſa, partim ex partibus quæ ſupra phrenas ſunt, ad inferna corporis proficiſcuntur: partim ex inferioribus ſurſum, quòd ſolas prædictas particulas per uaſa coniungi eſſet neceſſe. uerùm ut Fig. cap. 6. à Veſalio habetur Libro tertio, duæ à iugulo deſcendũt uenæ ualde propè, altera à dextra, altera ſiniſtra, quæ mammas nutriunt, & per pectus diuiſæ prius bifariam expanduntur: at è diuerſò è caua, quæ poſterius eſt, poſtquam diuiſa bifariam fuerit, duo alij rami ſurſum reflectuntur ſinguli è ſingulis partibus, qui ad mammas fermè perueniunt. Verùm hic duo obſtant. Primùm, quòd, ut Veſalius ibi docet, nõ uidentur inuicem committi ſuperiores inferioribus. Deinde, quod maius eſt, quia, ut ab eodem in quinto Li Fig.26. bro habetur, uterus totus nutritur partim ex ſeminarijs uaſis, quæ ſingula ſingulis ex partibus magna ſe intrudũt imo eius, quare nihil illis cum uaſis ſurſum reflexis: partim ab his quæ à caudicibus cauæ oriuntur, quæ nec ipſæ reflectuntur. Cap.15. Vnde ille: Neq; ut quiſpiam arbitraretur, ab his uterum accedentibus uaſis, uenæ & arteriæ originem ducunt, quæ ſecundum rectos abdominis muſculos ſurſum ferũtur, illiſq; uaſis quæ ad pectoris oſſis poſteriorẽ exporriguntur ſedem, communes fiunt. nam hæ ortum ducunt à præcipuis uaſis, per inguina in crus deductis. Et infrà: Quid porrò ualeat uteri cum mamillis communio, ac proinde uenarũ à mamillis ad eas quæ prope uteri uenas naſcuntur, congreſſus. Itaq; liquet, ob propinquitatem & cauſam ſuperius aſſignatam potius, quàm ob earum in unum coniunctionem id accidere. Scribitur & ſecũdo E- Par. 5. in fine. pidemiorum hoc modo hic Aphoriſmus: Secundarum purgatio ſi non diſcedant, ſternutatoriũ ad nares apponito, ut ſternutet: & ſternutantis os ac nares apprehendito.

APHORISMVS XLIX.

QVæ utero gerunt, his uteri os comprimitur.

COMMENTARIVS.

¶ Quomodo uteri os comprimatur & clau datur in conceptione, Galenus tertio de Facultatibus naturalibus ita rectè declarauit, ut ſi reli- Cap.3. qua omnia tam benè, nihil poſſet in tota medicina deſiderari. Adiungam autem ut pulcherrima: Iam uerò prægnantes ipſæ primis diebus, potiſſimumq; eo ipſo, quo ſemen eſt conceptum, moueri, ac in ſeipſum concurrere uterum, ſentiunt. Quòd ſi itaq; ambo hæc incidunt, ut & os uteri citra phlegmonẽ alium ue affectũ cõniueat, & ſentiatur deinde ſuccedere uteri in ſeipſum motus, iam ſemen à mare & concepiſſe ſe mulieres exiſtimant, & retinere cenſent. Neque nos iſta modò cõfingimus, ſed longo uſu comprobata ab omnibus fieri, qui de ijs diſſeruerunt, ſunt prodita. Herophilus certè nec illa ſcribere eſt grauatus, ne ſpecilli quidem mucronem admittere uteros, antequã mulier pariat. Præterea ne uel minimum quidem hiſcere, ubi conceperint: laxius autem recludi, quum menſes profluunt. Huic aſtipulantur & reliqui omnes, qui de his tractauerunt. Primusq; omnium non medicorum modò, ſed etiam philoſophorum Hippocrates, conniuere os uteri tum conceptibus, tum phlegmonis pronunciauit: cæterùm in conceptibus ſeruato naturali habitu, in phlegmonis uerò in durũ mutato. Porrò uteri os quadrifariã diſponitur. aut enim hiat, ut nec genituram contineat: aut reclusum eſt prorſus, ut nec recipiat illam, niſi utero gerat. Tunc enim et ſi non recipit, ſecundum naturam eſt: & cùm naturaliter ſe habet, & cùm parum recluſum eſt, ut non poſſit membrum ingredi. Ac de his omnibus, præterquam de naturali ſtatu agit Hippocrates. Vt uerò quæ ad rem faciunt attingamus, illud ſcire decet, uterum deſcendere in coitu, adeò ut glans intra uterum ſe condat. unde accidit, ut qui longiorem habent penem, non generent. nimis enim procul à ſuis uaſis ſemen ejicitur, atq; refrigeratur. & qui nimis breuem, nam glans non peruenit uſq; ad os uteri. Ob id mulieres generaliter quæ ualde longum habent collum uteri, & uiri qui nimis bre-

mis breuem penem habent, non generant. & uiri quidã breui pene non generant cum longis mulieribus, cum paruis autem fœcundi redduntur.

Porrò quærunt quidam, ſi os uteri concluditur, quomodo fieri poteſt ſuperfœtatio? & quærunt aquã alibi quam, ut dici ſolet, in natiuo fonte. Quaſi Hippocrates peculiarẽ huic quæſtioni atq; tractationi librum nõ dedicauerit. Quomodo ergo fiat, & quare non ſeruetur quandoq; Pag. 1. *primus fœtus, docet his uerbis: Superfœtant aũt mulieres, quarũ uteri os poſt primum cõceptum non ualde clauditur. idq; manifeſtis ſignis conſtat. Clauditur aũt poſt ſuperfœtationes, quæ poſterius ſuperueniunt. Si ſuperfœtatio nondũ partium diſcriminationẽ habeat, ſed caro ſit, nõ quidẽ augetur, ſed putreſcit, donec ex utero exeat. & poſt: Quæ gemellos geſtat, eadẽ die parit, uelut concepit. habet aũt utroſq; pueros in una ſecunda. quaſi dicat: Superfœtatio fit in diuerſis* Pag. 3. *secũdis. Porrò de aſtrictione oris uteri naturali hæc habet: Mulieribus pleriſq; cũ menſes apparituri ſunt, os uteri in ſeipſum cõtrahitur pluſq̃ aliàs. At de cõceptionis ſignis præter hoc dictũ hic, & mira Galeni inuenta firmiſſimum docet* Pag. 4. *Hippocrates paulo pòſt: Cognoſcet ſe cõcepiſſe mulier, ſi uir quidẽ emiſiſſe dixerit, ipſa uerò præ ſiccitate ignorauerit. Ergo ex his quæ dicta ſunt apparet, quod ſub menſiũ tẽpore difficillimè concipiunt mulieres. primũ, ob os uteri aſtrictum: ſecundum, ob copiam ſanguinis in uenis obruentem ſemen: tertium eſt, ob illius ex mora longa refrigerationem. Atque etiam illud quod ſuperfœtatio fit, hiante aliqualiter ore uteri per ſe: per coitum autem ex uehemẽti delectatione amplius patefacto. unde coitus frequens, & cum maiore uoluptate, ut rariſſimè aperto ore uteri ſuperfœtationis cauſa eſt, ita frequentius longè abortus in utero imbecilli.*

APHORISMVS L.

MVlieri utero gerẽti, ſi lac multum è mammis effluat, fœtum imbecillem ſignificat: ſi uerò ſolidæ fuerint mammæ, fœtum ſignificant ſaniorem.

COMMENTARIVS.

¶ Galenus ſuo more aliud Hippocratẽ ſentire uult, q̃ dicat. ille dicit, quod experimentis prorſus omnib. reſpõdet, ſolidas mãmas fœtum ſignificare ſaniorem. Galenus uolens ſemper aliquid plus ſapere, ait: Liquet igitur, quod neque mãmas tenues oportet apparere, ſicut in muliere non grauida: hoc enim ſignum defectum ſanguinis oſtendit, & hac ratione fœtus in ipſis corrumpitur: neque adeò plenas, ut lac effluat: ſed tantũ ſubleuari, ut ſolidæ tangẽtibus appareant. Media enim hæc eſt diſpoſitio inter renitentes propter nimiã repletionẽ, & molles et laxas propter defectum ſanguinis. Hoc eſt, quòd putat ſe aliquid magnũ pulchrumq́; dicere: nec autoritati Hippocratis acquieſcẽs, nec experientiæ diligentẽ adhibens animũ, nec profunda ratione ductus, ſed ſuperficiaria & falſa, ac quaſi miſta partim ex experimento, partim ratione, qua ubique deceptus Hippocratem tanquã amicũ caſtigaſſe ſibi ſufficit, Ariſtotelẽ & cæteros antiquos immodicè atque intemperanter coarguit accuſatq́;: nec hoc ſufficit illi, ſed indignum tanto uiro & manibus illorum atq; laboribus, ipſe laboris expers irridet. Ac ſi quis, quod aliquando uidi, plebeius noſter moribus, non dico conditione, audiat quendã Græcè loquentem, dicẽtemq́; φοτι, quod eſt ſplendet, ridet: quia noſtra lingua coitum turpi etiam ſub geſtu notat. diſce Græca, & poſtmodum non ridebis. Ille certè alioqui clarus, nimium ſibi tribuit, exiſtimans ingeniũ ſuum eſſe metrum & menſuram rerum. At herclè ingenium ſuum mortale fuit, ut ille rebatur: aliorum diuinum & immortale, ut etiam illi crediderunt: dico Hippocrates, Plato, Ariſtoteles, Theophraſtus, & Eraſiſtratus, atque alij huius farinæ (ut dici ſolet) uiri, Praxagoras, Marinus, Archigenes, Philotimus, Aſclepiades, Euriphon. Cogor ſanè inuitus hæc, & nõ accuſandi ſtudio clariſſimũ uirum mortuũ, & cuius manib. multa debet humanũ genus, dicere: ſed ut introducã in uſum nouã illã Dialecticam nunc, ſed olim ueterum & rationes profundas illas, quibus Ariſtoteles tantum opus tamq́; præclarum compoſuit, Hippocrateſq́; ſuum, licet aliquanto rudiore ſermone, Euclides præterea ac Ptolemæus: quorum omnium, ſi quis rectè conſideret, ſententiarum expers fuit ipſe Galenus. Glorietur & iactet ſe quantumuis, & patrem habuiſſe Geometram, & ipſe afferat Geometricas demonſtrationes, facilè nos perſpicimus illum uix prima elementa eius diſciplinæ, tum etiam Arithmeticæ atq; cæterarum mathematicarum attigiſſe: ut ſi ex ungue leonem, perſpicuum ſit, præter Medicinæ partem quæ ad exercitationem attinet, nihil ſciuiſſe. Clament quantumuis quidam: non aliud oſtendent, quàm & ſe imperitos eſſe omniũ earum diſciplinarum. Nemo enim erit artificũ, qui profundè eas diſciplinas calleat, qui mecum

non ſit ſenſurus: licet forſan tamen apertè pudeat illum de hoc uiro pronunciare. uideat diſſectionem, pulſus, medicamenta, omnia ſunt aliorum furta, & ut ille dicebat:

Qui bene uertendo, & eos deſcribẽdo malè, ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Verùm in pulſuũ ratione non quidẽ contemplãdo, ſed exercẽdo, profecit ſupra humanã exiſtimationẽ: in medendi aũt ratione atq; exercitatione fuit clariſsimus omniũ ab Hippocrate, atq; omnino incõparabilis. Qua opinione, & rectà ſanè, in cæteris omnib. nihil aliud factus eſt, niſi uia ad errores. uix enim è centũ dogmatibus unum integrũ reliquit aut in philoſophia, aut medicina. Sed ne uidear odio quodã aut liuore uiro detrahere, quanquã iam plurimi hoc tentârint uiri illuſtriſsimi: ſed partim uitæ breuitate, partim ob paruã in diſciplinis exercitationem parum feliciter ſucceſsit, & hæſere (ut dici ſolet) in uado. Fuère autem hi, Princeps, huic obfuit breuitas uitæ: Auerrois, hic neſciuit Medicinam, ſed fuit merus philoſophus, nec etiã ſatis abſolutus: Aetio & Alexandro Tralliano bonarũ literarum ſcientia defuit: ſolus Veſalius ad hanc uſq; diem feliciter rem geſsit.

Sed ad rem redeo. Dupliciter peccat Galenus in hoc. primùm, quod putat molles & laxas fieri ob ſanguinis defectũ, quod haud uerum eſt: ſed, ut ſuprà dixi, fiunt ob imbecillitatẽ ſeminis, ſeu ſpiritus agentis concoctionẽ, ſeu illa proueniat ex defectu ſanguinis, ſeu non. Secundum, quòd exiſtimat mammas ſolidas fieri ob lactis abundantiam. unde plures ſequũtur errores, ſcilicet ut dureſcant ob lac, ut quæ duræ ſunt, facilè reddãt lac, quæ duræ ſint, & magnæ. Quæ omnia cum pluribus aliis quæ ſequuntur falſa ſunt, abſurda, & à ratione atque experimento aliena. Igitur mammæ implentur ob lac, dureſcunt autem ob robur actionis ſeminis: unde gracilitas duriciei hac in cauſa opponitur. At lactis multitudo & paucitas faciunt magnas & paruas. idq; ita eſſe deprehenditur, quoniam mulier cùm concipit, ſtatim mammæ fiunt paulo duriores, & tument paulũlũ: deinde manente magnitudine, fiunt ſolidiores in dies. cùm uerò duricies ad extremum peruenerit, tunc creſcunt, manente duricie fermè ad finem octaui menſis: deinde incipiunt laxari, donec partus tempore mediocrem habeant duriciem, magnitudinẽ uerò eximiam. Hæc didiciſſe prius oportet, inde quærere cauſas: & non in his quæ oculis ſubiacent, primùm ratione diſputare, deinde accommodare, quæ apparent his quæ uidentur. Ergo res ita ſe habet: magnitudo & paruitas mãmarum proculdubiò fit ex multa aut pauca lactis materia, id eſt ſanguinis, qui in lac conuerti debet: ſed mollicies fit ex lactis ſubſtãtia. Lac enim cùm molle ſit & humidũ, mollem facit tumorem in mamillis. Si uerò mamillæ ſint uacuæ ab omni ſubſtantia, nec antea fuerint repletæ, paruæ ſunt, & mediæ inter laxas & ſolidas, molles & duras. At ſi antea repletæ fuerint, & poſtmodũ exinaniantur, remanent magnæ, molles & laxæ. Paruæ & laxæ uix eſſe poſſunt: molles & paruæ ſunt in uirginib. mollibus ualde. At uerò cùm mamillæ fuerint plenæ crudo humore, id eſt ſanguine non concocto, tunc ſunt duræ: exemplo phlegmonum, qui antequã ad ſuppurationem deueniant, duri ſunt ac ſolidi: cùm ſuppurant, fiunt primùm molles, inde etiam laxi. ergo eadẽ eſt ratio in mamillis. Nam cùm repletæ fuerint ſanguine crudo, tendũtur carnes glandoſæ, ſed non extendũtur, quia calor eſt ille qui extendit: materia autem duriciem affert. ergo mamillæ, antequã calor magnus & coctio præualeant, duræ ſunt & ſolidæ, ſi materia adſit. ἰσχνοὶ, graciles ſeu tenues, duo comprehendit, ſeu tria: paruitatem cum mollicie, & laxitate. Cùm ergo Hippocrates dixit, hoc intellexit: ſanguinis in mammis defectum ſeu ob paucitatem ſanguinis, ſeu quia non trahunt. At ſi duræ & ſolidæ ſint mammæ, tunc duo adeſſe neceſſe eſt: ſcilicet materia ſufficiens, quæ tendat carnem glandoſam: & defectus coctionis, aliter non eſſent duræ. Cur ergo materiæ in mamillis præſentia ſignificet ſalutem fœtus, iam dictum eſt ſuperius, Commẽto adducto: ſcilicet quod ſignũ ſit, actionem ſeminis in ſanguinem ualidam eſſe. Aphor. 36.

Reliquũ eſt ut uideamus, cur non coqui lac in mamillis, ſignificet robur fœtus: coqui autẽ imbecillitatem annexionis fœtus, etiam ſi ualidus ſit in utero. Dico ergo, quòd omne quod abrumpitur, ſecundũ naturam prius laxatur: & quòd omne quod laxatur ut abrumpatur, quandam uim corruptionis ſentit. Cùm ergo fœtus laxari incipit ſeu ob tempus partus, ſeu ob abortum, gignitur quidam calor in illis uinculis ſimilis putrido, quem naturalis ſemper refugit: quoniam ſunt duæ ſubſtantiæ inimicæ, & calor ille naturalis refugit cum ſanguine illo immutato à ſemine, & tunc mammæ incaleſcunt, uterus naturaliter refrigeratur, & concipit quendam calorem febrili ſimilem: & ille inuadit primùm carneam placentam & uaſa, inde fœtum. Et ſi fœtus

tus prope perfectionem ſit, naſcitur iam deficiente non alimento, ſed bono alimento. Ad quam corruptionem impellit etiam multùm tertia illa pars ſanguinis, prope uterũ in uaſis ſeruata: quæ planè corrupta eſt, nõ tam putrida propter motum perpetuum, qui excitatur aduentu noui ſanguinis pro fœtus nutritione. Calor autem naturalis, qui ſe ad mammas contulit, materiam in lac conuertit, & tunc lac fluit laxatis carnibus mollibus: ideo defluxus lactis ſignum eſt, non abundantiæ ſanguinis, ſed corruptionis uinculorum fœtum continentium. Primùm, quòd ſi cauſa eſſet multitudo ſanguinis, confluens ad mamillas, in ſanguineis mulieribus non eſſet ſignum abortus, nec etiam ſi mammæ tumidæ non eſſent: at magis etiam eſt, cùm mammæ tumidæ non ſunt: igitur cauſa propria eſt, caloris naturalis tranſitus ex utero ad mamillas. Cauſa autem cur cùm lac generatur, mamillæ molles fiant, eadem eſt quæ in ſuppuratione bubonum. Planũ eſt enim, quod coctio fit à multo calore. at calor laxat carnes, & reſoluit flatum, & in minorem quantitatem cogit humorem, quia illum reddit craßiorẽ: ergo in generatione lactis mamillæ redduntur molliores, laxiores, & maiores.

Hoc declarandi genus, quod ex ueris principijs deductum eſt, rudes uiri & grammaticuli medici, & qui ſine philoſophia medicinam attigerunt, uocant contorqueri. niſi enim ſcribat, Poeta *quæ pars eſt? dicunt, Ille miro modo ſe contorquet: uoluntq; ueram rerum cognitionem perire, ut illis placeamus. At ſecus eſt. Deus omnia recondidit: ſi tamen illa ex proprijs principijs deducamus, facillima redduntur. Ob id quidem Fuchſius adeò infenſus eſt Iacobo, Vgoni, Gentili: non quia aberrauerint, ſed quia ſanam doctrinam non intelligit: uocatq; ſomnia. ut quæ aſſequi non poteſt, uulpis exemplo contemnere uideatur. At dices: Sana non eſt, quoniam falſis principijs innititur? fateor: ſed modus doctrinæ bonus eſt, doctrina mendoſa. Oportet igitur omnia habere, nec bona malis miſta negligere. Sed quidam, dum ſe tegere uolunt, nimis anxiè, produnt imperitiam ſuam apertius. Iam olim querebatur Galenus propter unum Theſſalum: quid facturus eſſet noſtra ætate cum tot Theſſalis? Ille unus ſex menſibus pollicebatur ſe totam docturum medicinam: quid hi noſtri faciunt, qui ſine Dialectica, philoſophia, mathematicis. cum ſuis methodis abſurdis, quaſi Galenum ſuperaturi, longè minore tẽporis ſpacio totam medicinã docere poſſunt, ſi uera eſſent quæ illi promittunt. Sed uereor ne medicos faciant, ut Nero per ludibrium uocare ſolebat, id eſt carnifices. In ſumma dicam: Nemo ſub pœna capitis deberet admitti ad exercendum medicinam, niſi bonus mathematicus, dialecticus, ac naturalis philoſophus eſſet: ita ut toto quinquennio ſolùm his operam daret, omißis etiam primæ philoſophiæ ſtudijs: quæ non ſolùm inutilia ſunt, ſed dum communia loca explicant, laruatos ſapientes pro ueris efficiunt. Ab homine maturo, & iam medicinã adepto non prohibeo. Longior fui nimis, ſcio: ſed Deus nouit, ob ueritatis ac uirtutis ſolius ſtudium: cuius encomium cùm Ariſtoteles ſcriberet, dixit tantum poſſe, ut etiam ob illius amorem mortem non refugiamus.*

APHORISMVS LI.

QVæ corrupturę ſunt fœtus, ijs mammæ extenuantur: ſi uerò rurſus duræ fiant, dolor aut mãmas, aut coxas, aut oculos, aut genua infeſtabit, & non corrumpunt.

COMMENTARIVS.

¶ Si quæ hic Galenus omittit, in quibus errat, perperámue Hippocratem *accuſat, dum tueri illum ſimulat, uelim perſequi: librum unum, quemadmodum ille aduerſus Iulianũ, pro unius Aphoriſmi commentario conſcribere cogar. Sed abſit. Reprehenſiones generales morum hominũ conſcribere, ad probũ uirum ob cõmunem utilitatem pertinet: & docere, ſi quis malè interpretetur, cùm bene uideatur. At hic nemo non uidet, illum uelut cæcum prætentare uadum. Illud ſolùm admonuiſſe ſufficiat, Galenum difficilioris partis Aphoriſmi, quæ incipit ibi,* Dolor aut mammas, *uſq; in finem, ne uerbum quidem attigiſſe. Porrò nos explicare ab hoc Aphoriſmo non licet, niſi demonſtrationem afferamus, quæ huiuſmodi eſt: Omnis abortus aut fit ſenſim, aut repentè: ſi repentè, ruptis uinculis magni dolores neceſſariò conſequuntur uteri, quare ſanguis reuocatur à tranſitu ad mammas, ergo illæ flacceſcunt. Si autem fiat ſenſim abortus, quacunq; cauſa contingat, ut in præcedenti Aphoriſmo uiſum eſt, neceſſe eſt mammas molliores reddi. Igitur primæ partis Aphoriſmi expoſitio clara eſt. cui etiam rectè Galenus ſubſcripſit, in hoc meritus laudem, dicens: quod quanquã ratio non ſuadeat, debere in omni abortu mammas extenuari, tamen illud experimento comperiſſe, uerum eſſe.*

Deuenio modò ad ſecundã partem, quæ nullis indiget ambagibus, ut Galenus introduxit:

ſed

ſed ſimpliciter eſt interpretanda. Si cauſa quæpiam, ut dolores ex caſu, uel febris, uel malũ medicamentum uel inedia mammas extenuare, ac molles reddere cœperint, inde confirmato fœtu, & cauſa deſinente, mamillæ rurſus dureſcant: palàm eſt non abortire nec corrumpere fœtum, ſed dolores ad mãmas, aut oculos, aut coxas, aut genua infeſtabit. De mãmis iam cauſa eſt manifeſta. protruſus enim humor cum materia elaborata ad mammas, illas infeſtabit. Hunc Apho-
Sec. 6. riſmum in ſecundo Epidemiorum ſcripſit, ſed nõ
Sec. 5. integrum. uerùm in ſexto ſic inquit: Si mãmarum papillæ, & rubor pallidus fuerit, morboſum uteri uas eſt. At de oculis, in libro de Superfœta-
Pag. 3. tione, primùm cùm dixit: Prægnantem mulie-
„ rem, ſi aliter nõ cognoſcas, oculi caui & tracti,
„ & candidum oculorum albedinis naturam non
Pag. 21. habet, ſed liuidus exiſtit. & in libro de Natura
„ muliebri: Si periculum facere uelis an mulier ſit
„ prægnans uel non, rubro lapide ſeu terra ery-
„ threa oculos ſublinito: & ſi ingrediatur phar-
„ macũ, prægnans eſt: ſi non, non. Quomodo aũt ad coxas dolor procedat, hinc accipe cauſam primùm, inde auctoritatem. Cùm enim utero expediret, ut antè ac retrò et ad ſupernã partem, dum fœtũ gereret, extenderetur: factum eſt, ut neq; antè neq; retrò nec ſuperius alligaretur: ſed ſolũ parte quadã retrò recto inteſtino, à lateribus au-
Lib. 5. ca. 15. tem peritoneo & p muſculos, ut à Veſalio habetur. Ergo Hippocrates docet, incũbere in coxã,
Pag. 16. quãdoq; uterũ. ut in ſecũdo de Morbis muliebri
„ bus: Si puerperæ uteri in coxã incubuerint. in-
Pag. 10. de ſubiũgit: Sed et in ſanã partẽ decũbens, quaſi
„ ægrotet tũc crus. & illud: Si uteri deuoluerint
„ ſeipſos ad intermediam lumborũ & coxarũ par
„ tem, crura cõtrahuntur, & dolor in iũcturis coxarũ ad ſedẽ deſcẽdit. Quòd uerò dolor etiã ad coxas perueniat, etiã ſi non decũbat, oſtẽdit nõ
Pag. 14. paucis in locis. & primo in libro de Natura mu
„ liebri, dũ inquit: In hydrope, loquẽs, uteri dolor
Pag. 21. ad coxendices puenit. & illud primo de Morbis mulierũ. Sed & de poplitibus ſecũdo eiuſdẽ, dum
Pag. 26. inquit: Si ignis ſacer uteros corripuerit, poplites
„ tremunt, & in poplitibus liuidæ fiunt maculæ:
„ mãmæ uerò attolluntur iuxta gentilitatis rationem. Sed & de toto crure ſentit, ut illud primo
Pag. 15. de Morbis mulierũ: Quũ mulieri uterus durus
„ fuerit, dolor habet fœmora & pedes. & ſecũdo
Pag. 17. & 18. eiuſdem: Si circũuerſi fuerint uteri ex partu ad latus dextrũ, totum crus grauatur. & ſi ad ſiniſtram partem aut coxam, dolor acutus & uehemens crus habet, & claudicat. Meminit et quaſi huius reditus ab utero ad huiuſmodi loca, in li-
bro de Superfœtatione, cùm dixit, Si cui dolo- Pag. 3.
res in coxendice fiant: quũ uerò prægnans eſt, „
deſinunt: rurſus exoluto fœtu, inuadunt. Cauſa „
omnium horum eſt, quoniã, ut dixi, cum peritoneo per muſculos uterus alligetur, delata materia per eos in peritoneum, facilè ad loca neruoſa ob peritonei naturam conſimilem (eſt enim exangue) defertur, & ad uicina & ad inferiora. huiuſmodi autem ſunt coxæ & genua, propter iuncturæ laxitatem.

APHORISMVS LII.

QVibus os uteri durũ eſt, ijs os uteri cõprimi neceſſariũ eſt.

COMMENTARIVS.

¶ Sed & qui Aphoriſmum hunc expertũt, non animaduertentes, abſurdũ & leuem faciunt Hippocratem. Primùm, quod nõ uideatur uerũ,
dicente illo eodem libro de Sterilibus: Os uteri Pag. 4.
durũ ſit, aut à callo, aut dum cõcluditur: nõ igitur ſemper cõprimi illud eſt neceſſariũ. Sentẽtia
igitur eſt ſic intelligẽda, quia dixerat antè Quæ Aphor. 49.
utero gerũt, ijs uteri os cõprimitur. certũ eſt nõ „
debere de prægnãtibus intelligi, ſed neq; cũ morbo ægrotat. declarat enim ipſe os uteri, ſi uiolenter ſecus cõcludatur, morbos graues parere. Eſt ergo, ac ſi dicat: Si uteri os durũ fiat, mulier nõ cõcepit (eſſet enim molle:) ſed neceſſe eſt comprimi. nam cùm durũ eſt, cõcluſum eſt, & præterea etiã habet duriciem. ſed duricies licet poſſit ſeparari ab utero cõcluſo, eſt tamẽ illius ſignum.
Ideo dicebat libro de Natura muliebri: Si os ute Pag. 15.
rorũ cõcludatur, ſpiſſum fit uelut groſſus ficus: „
& ſi digito cõtigeris, cõperies durũ & contractũ, ut digitũ nõ admittat. Hoc aũt agit, ut oſtendat impedimenta conceptionis poſita in libro de
Sterilib. Os uteri prohibet conceptionẽ, ſi auer- Pag. 1.
ſum, ſi diſtortũ, ſi cõcluſum, ſi recẽs fuerit cõclu „
ſum. Quòd ſi aliqd uideatur obſcurius, Cõmentaria noſtra cõſulere expediet. Porrò cũm oris uteri cõcluſionẽ, ſi nõ ob conceptũ aut cõpreſſionem fiat, morbos ſequi neceſſariũ eſt. Duo ergo intẽdit Hippocrates, & ut intelligamus grauidis os uteri cõcludi, ſed nõ durum fieri: & ſi durũ fiat, citra morbũ, id ei ex compreſſione accidere.

APHORISMVS LIII.

QVæcunque utero gerentes à febribus corripiuntur, & ualde calefiunt, ſine occaſione manifeſta difficulter pariunt, & cum periculo: aut abortum facientes, periclitantur.

COM-

COMMENTARIVS.

¶ *Difficulter pariunt, cùm & fœtus & uterus eſt imbecillis, aut ex his unus: et ſi uterq; magis, etiam difficulter. At ſi qua utero gerens à febre corripiatur, cum uehementi calore & abſque cauſa manifeſta, neceſſe eſt tam fœtū quàm matrem fieri imbecillem, quo circa etiam difficilem fieri partū. Quòd ſi imbecillitas fœtus præuenerit, abortiet. Torquet autem id ſine occaſione manifeſta: non'ne etiam ſi acutæ febres ad ſint, omnia hæc euenire, aut alterum neceſſe erit? uides quàm leuiter nutemus. Sine occaſione manifeſta intelligit, ne ob cauſam antegreſſam aliqua febricitet. tales enim febres durare non ſolent: cùm & ob magnum æſtum oppugnētur à natura, & facilè depellantur, quoniam ſedem firmam non habent, utpote exortæ à caſu. Vt igitur Aphoriſmus uerus ſit, & uehementer incaleſcere eſt neceſſarium. Nam hepialam facilè ferunt robuſtæ mulieres, & ut non caſu orta ſit, ſed ex coaceruatione humorum ante cōceptionem, qui cùm ob fœtum regi non poſſint, putruerunt.*

APHORISMVS LIIII.

IN fluxu muliebri ſi conuulſio, & animi defectus aduenerit, malū.

COMMENTARIVS.

¶ *Quòd conuulſio & animi deliquium mala ſint per ſe, nemo ignorat: ſed cùm dixit, Malum, aliquid plus uoluit ſignificare, ſcilicet & cauſam & morbum. morbus enim eſt immodica ſanguinis effuſio: cauſa autem, quoniam ſi deliquium accidat, per ſe erit copioſo ſanguine euacuato cum ſpiritibus: & conuulſio fit ab inanitione, quare utraque erit mala & per ſe, ideoq; quaſi inſanabilis. Nec eſt idem cum his quæ ſuperius dixit:* Aphor. 3. *Vbi ſanguis multus fluxerit, cōuulſio aut ſingultus, malum. nam illud eò deducitur, quòd præter naturam ſit, hoc autem ſecundum naturam. Præterea undequaq; profluat ſanguis, hoc dicit illud: at hic loquitur de fluxu uteri. Deterior ergo, qui præter naturam eſt: qui autem ex utero, propter neruorum conſenſum periculoſior.*

APHORISMVS LV.

SI menſtrua plura fiant, accidunt morbi: & ſi non fiant, ex utero morbi contingunt.

COMMENTARIVS.

¶ *Non eſt idem dicere, ſi menſtrua nō fiant, ex utero morbi cōtingunt, & morbi contingūt. nam ex fluxu muliebri ſuperfluo morbi fiunt, nō ratione uteri, ſed immoderatæ effluxionis ſanguinis. Dicebat Hippocrates primo de Morbis mulierum:* Pag. 5. *Si menſes plures quàm oporteat prodeant, & craſſiores, nimirùm corpore natura fluido, & oſculo uterorum prope pudendum ſito, et ad hæc multum cum uiro coitu utatur, & conuiuetur, ſemel aliquando multi deſcendentes, & affatim prodeuntes os uterorum impetu ſuo magis dilatant: & ſi ad hæc non incidat uaſorum euacuatio, ſed rurſus multus acceſſerit calor, & os amplum faciunt, & corpus, utpote dum conuiuante, & uoluptatem ac conſuetudinem uiri conſectante muliere, facili fluxu ad uterum etiā calor defertur, & decolor erit, quàmdiu ſic habuerit. & ſi poſtea morbus aliquis aut affectio inciderit, aut corpus affligatur, & uteri ſimiliter iuxta ſolitum morem ampli ſunt, & corpus facili fluxu in ipſos præditum eſt. & poſt hæc febris habet, & cibum auerſatur, & anxia eſt, & tenuis ac debilis, & lumbos ex menſibus dolebit: & progreſſu temporis, ſi non curata fuerit, omnia ipſam magis affligent in intermedio tempore: & periculum ipſi imminet ne ſterilis fiat, aut à tempore & morbo uexata, ſi alius morbus coincidat, ex hoc morietur. Et Aetius de ſuppreſſione hæc habet:* Lib. 16. cap. 52. *Mulieribus, quæ non purgantur conſueto more, ſanguinis reiectationis ac ſiderationis periculū imminet. Nam ſuppreſſis menſibus moleſta accidentia conſequuntur, totius corporis grauitas, nauſeæ, faſtidia, horridi quidam diſcurſus, uelut in his quæ conceperunt: non tamen ita ſicut his quæ conceperunt, uteri oſculum clauditur. illis enim occluſio adeſt cum quadā duricia. Dolores inſuper circa lumbos, fœmora, collum, ſinciput & oculorum radices adſunt. Febres item aſſiduè concomitantur, & urinæ nigræ ſunt cum rubicundo quodam ſeroſo ac ſanioſo humore. Difficultatem item ac ſtillicidium urinæ patiuntur, & quædam in melancholicum atræ bilis morbū aut inſaniam delabuntur. Cutis ſuperficiem dolent, & inflammationes ac ignes ſacros diuerſimodè ſuſtinent.*

Noſtra ætate cōtingit frequentiſſimè, ut mulieres ex fluxu menſium ad tantam perueniant immoderantiam, ut pereant. ob id uerum eſſe ſuſpicor, quod Galenus in Commentario ait, ſcilicet ueteres ſuſpicatos ſolùm de morbis qui fiūt ex effluxu, non de retentione menſium. Enumerat autem quatuor cauſas abundantiæ menſiū, ſcilicet apertionem uenarum ad uterum uenientium, tenuitatem aut feruorem ſanguinis, aut redundantiā illius in utero ob corpus totum, quod

aliqua

aliqua ex cauſa onuſtum ſit illo. at uerò qualiſcunq; ſit cauſa huius, nõ eſt neceſſe morbũ huiuſmodi ab utero in reliquũ corpus propagari, ſed uel illi proprius erit, uel alterius partis morbus dicetur: at ſi aſtrictis oculis menſes cõtineantur, tunc inquit, eryſipelas aut phlegmon aut carcinoma uel ſcirrhũ generari. Aduertendũ eſt aũt, quòd mediocris quantitas menſiũ iuxta Hippocratem loco adducto, eſt duarum heminarũ Atticarum, id eſt unciarũ decemocto (dicente Galeno quinto de Cõpoſitione medicamentorũ ſe- Cap.6. cundum locos: Mina Attica nouẽ Italicas uncias continet, Atticas aũt ſeptem cum dimidia, id eſt drachmas ſexaginta) & dies duos aut tres.

APHORISMVS LVI.

REcto inteſtino aut utero inflammationem patiente, urinę ſtillicidium ſuperuenit: & renibus purulentis, urinę aduenit ſtillicidiũ: iecore autem inflammationem patiente, ſingultus aduenit.

COMMENTARIVS.

¶ Docet tres cauſas ſtillicidij: quarũ prima Pag. 3. eſt inteſtini recti inflãmatio. Vnde libro de Fi-
» ſtulis: Si inteſtinũ rectum inflãmatum fuerit, do
» lorq; habeat, & febris, & frequenter ad exone-
» rãdum aluũ ſurgat, nec quicquã deijciat, & præ
» inflãmatione ſedes exijſſe uideatur, & aliquãdo
» urinæ ſtillicidiũ corripiatur: hic morbus fit, cùm
» pituita ex corpore in inteſtinũ rectum decubue-
» rit: & quãdiu durat inflãmatio, cibis leuibus u-
» tatur. Veſica quoq; ex inteſtino recto caleſcẽs,
» caliditate pituitam adducit, ex qua fit urinæ ſtil-
» licidiũ. Vnde declarat cauſam cõmunem ſtillici-
» dij duobus primis modis, ſcilicet uteri aut inteſti-
Pag. 10. ni inflãmati. Vnde ſecũdo de Morbis muliebrib.
» Quum uteri inflãmati deorſum proceſſerint de
» uẽire, aliàs alio præcipuè ad laterũ mollitudinẽ,
» quandoq; etiã ad ueſicã, & urinæ ſtillicidiũ cor
ripit. ut non ſit hic affectus cauſa per ſe ſtillicidij: quapropter nec meminit eius inter ſigna in- Pag. 4. flãmationis uteri, libro de Natura muliebri. Eſt tamẽ ſignum per ſe, ſed nõ proprium, quia connumerat plures cauſas. nõ enim ſolet plures cauſas connumerare in ſignis proprijs: quare neque renibus purulentis neceſſe eſt hoc accidere. eſt ergo, ac ſi dicat, Vrinæ ſtillicidium fit & inteſtino & utero inflãmato, & renibus purulentis. & manifeſtũ eſt, quod cõnumerat cauſas non per ſe, ſed ſtillicidij per conſenſum. & eſt admirabilis Aphoriſmus, & Hippocrate dignus.

Eſt aũt urinæ ſtillicidiũ, frequẽs mictus, et cũ pauca urina. quod quidẽ accidit ex ipſius urinæ retinẽdi impotẽtia. hæc aũt cõtingit, uel quia ueſica imbecillis eſt, aut quia acri aliquo humore ſtimulatur. Sunt aũt acres humores urinæ ipſius cõparatione, quã cõſtat p ſe acrẽ eſſe, ſalſi uehemẽter, acuti, & calidi uehemẽter, & ſanioſi. ergo renũ pus hoc facit per ſe: inflãmatio aũt uicinarum partiũ calore, dolore, cõpreſſioneq; irritat naturã ad expellendũ urinã antequã colligatur, ideoq; pauca & celeriter eijcitur. Nonnunquam aũt in ſtillicidio etiã retinetur, maximè cùm comprimitur collũ ueſicæ: eſtq; hoc genus ſtillicidij ꝓpriè, quod nõ ſemper cõtingit, ob idq; nõ meminit illius in libro de Natura muliebri. Nonnunq̃ etiã cũ uirgine eſt, cùm fit ex renibus purulẽtis. Cùm aũt ſtillicidiũ ſolũ frequentẽ & paucũ mictum ſignificat, generaliter dicitur, ſemperq; cõſequitur cauſas illas ab Hippocrate hîc enumeratas, ut nihil deſit ad Aphoriſmi integritatem.

Quod uerò adijcit de ſingultu, in inflãmatione iecoris, indicat eum conſenſuũ euidentiorũ exempla afferre. At infrà docebit huiuſmodi ſin- 7. Apho. 17. gultũ eſſe malũ. Fit aũt ſingultus hic, cùm magna fuerit inflãmatio, & ob cõſenſum neruorũ, inq̃t Galenus, ſcilicet ſexti paris. At mihi uidetur, q̃ cùm, ut dicit in ſexta Aphoriſmorũ, fieri poſſit et ex repletione & inanitione, ut fiat ob læſionem Text. 37. quandam non certi generis, de qua aliàs.

APHORISMVS LVII.

SI mulier non concipit, ſcire autẽ uelis an cõceptura ſit, pannis circumtectam de ſubter ſuffias: & ſi odor uideatẽ per corpus ire ad nares et os, ſcito eã nõ ex ſe ipſa ſterilẽ eſſe.

COMMENTARIVS.

¶ In tam clara luce more ſolito pluribus modis caligant. Primum, cùm quærunt cur optent homines ſcire an mulier ſit ſterilis, uel non: & reddunt etiam cauſas non ſatis dignas. Nam primum hoc nõ eſt quod quæritur ab Hippocrate, cuius cauſa: ſed ſimpliciter pulchrum eſt ſcire in omnibus, unde aliquid cõtingat. & ſciẽtia ipſa p ſe pulchra eſt, ut oĩm aliarũ rerum, etiã ſi nullũ ſit emolumentũ. At emolumẽtum ſi quæramus, per ſe præſtantiſſimũ eſt oĩm quæ apud mortales ſunt, dulcis ſcilicet ſoboles, cõtinuatio ſtirpis, effigies ſui ſimillima, ꝑpter quã etiã feræ et belluæ, piſces atq; aues pugnãt, & ſpes perpetuitatis unica, omniumq; commodorum quæ perpetuitati cõiuncta ſunt. Quis enim tot coniugij incõmoda & tã grauia perferre ſanus uelit, niſi ob hãc egregiam ſpem? Itaque quid mirum eſt, ſi unuſ-

quiſq;

quiſq; hoc optet & quærat? Sed apud Chriſtia-
nos huiuſmodi præceptum minus utile forſan ha-
bebitur, quibus ſolis licitū non eſt diuortium. At
Iudæis & idololatris, & Mahumetanis, & his
qui iuxta Platonis inſtitutū uiuere decreuerint,
omnino erit utile. Siquidem mulieres trifariam
ſteriles redduntur: uel uitio ſui, & has fugere o-
mnino cōuenit. neq; enim ex uarietate coniugis
fœcundæ unquam euadunt. Aliæ cōparatione,
& has permutare oporteret. fieri enim poteſt ut
duo uiri duabus fœminis iuncti ſteriles ſint, fa-
ctaq; permutatione fœcundi euadant. Aliæ autē
ex morbo, qui per ætatem aut curam medicorū
in uiro uel muliere uel utroq; ſanatur: unde quæ-
dam in iuuenta nō peperēre, in conſiſtente ætate
factæ ſunt fœcundæ. ſed neq; his permutatio ne-
ceſſaria eſt. Chriſtianis uerò & hoc conſilium
eſt utile, quandoquidem uirginem ducturis liceat
hoc experimentū facere. nō eſt enim, ut credūt
quidam, os uteri concluſum, cùm menſes proflu-
ant: ſed ſolùm ante os uelamen quoddam, ut tu-
nica ueſicæ piſciculi uenulis intertexta, in cuius
medio foramen eſt rotundū. Verùm uirginibus,
quibus menſes non fluunt, conſtrictis oribus ue-
narum fallax eſt hoc experimentum: cùm con-
tingat ex coitu ob calorē & uoluptatem illa a-
periri, fluereq; menſes, eaſq; reddi fœcundas.

In uniuerſum igitur quæ adoleri poſſunt, ſunt:
thus, ſtyrax, & myrrha, dicit Galenus: unde a-
liā à noſtra illā eſſe neceſſe eſt. Nos præter hæc
habem⁹ odoratā aſſam, quā Belzoi uocamus, am
bram & zibethū, nec non moſchū. oportet aūt
miſcere materiæ pinguiori, ut ladano. Si ergo
trāſit odor ille ad os & nares, neceſſe eſt os ute-
ri apertum eſſe, nec nō patēre etiā oſcula uenarū
ad uterū uenientium, & bene temperatā eſſe mu
lierē, aliter non poſſet ſentire odorē ex naribus.
Quod aūt adiecit, Et os: intelligitur etiā ab alijs
poſſe ſentiri, dū illa expirat aerē. quod euidenter
contingit. Sed uidentur aliæ eſſe poſſe ſterili-
tatis cauſæ, ut putredo ſeminis uirilis, primo de
Pag. 8. Morbis mulierū: tum ſiccitas, dicit, aut humens
Pag. 9. uterus, niſi ex natura fuerint. & ſimiliter ſi le-
ues extiterint, & ſi laxus fuerit uterus, & ſi os
illius nimio plus hiet, dicit Hippocrates ſecundo
Pag. 10. de Morbis mulierū, non cōtinet geniturā, & i-
Pag. 24. deo nō cōcipit. & tamē talia nō impediunt tran-
ſitum odoris ad os, neq; nares. eiuſcemodi etiā
ſunt uteri dislocationes & deſcenſus. Reſpon-
deo, quòd Hippocrates præſupponit, quod ſana
ſit mulier, talia aūt impedimenta ſunt morboſa-
rum. At intemperies ſunt cauſæ, ut ſuffitus non

perueniant ad os & nares, frigida & humida ob
ſtruendo, reliquæ abſumendo. Impedimenta aūt
generationis notiora ſunt, ſiccitas & humor,
paruitas eius, ut in libro de Sterilibus: imbecil- Pag. 11.
litas, cicatrix magna, hiatus & obſtructio. atq;
hæc multiplex, uelut ex ſitu, ut libro de Natura Pag. 5.
muliebri: ex complicatione oris eius, aut agglu-
tinatione, ut ibidem habetur. Pag. 2 & 3.

Neq; illud prætermittā, quòd licet Galenus
exponat de ſuffitu aromatum prædictorum: a-
liter tamen Hippocrates exponit primo de Mor- Pag. 35.
bis muliebribus, apponendo allium deraſum, aut
allium aut chalbanum, & eiuſmodi. Colligit &
hoc ex experimento, de quo infrà.

APHORISMVS LVIII.

SI mulieri utero gerenti purgationes eant, impoſsibile eſt fœtum eſſe ſanum.

COMMENTARIVS.

¶ Rectè quidē Galenus, & diligēter diſtin-
xit hunc Aphoriſmū. Primū quidē docendo, id
uerbū Purgationes eant, ad copiā & frequentiā
excretionis pertinere. Secundò, quod ſanguis is
ex ueīs quæ ad collū uteri procedūt, fluit: non
quæ ad concauitatē, cùm illæ os ſuū membranis
fœtū continētibus cōiungant, ut nihil in concauū
uteri deriuari poſſit. Tertiò, quod fœtus ſi uali-
dus ſit, nō patitur tantam copiā ſanguinis ad col-
lum uteri procedere. Verū hæc ſpecioſa magis
q̄ uera, magna ex parte ſunt. nā nō ſolùm ex col
lo uteri, ſed ex imo eum ſanguinē effluere per os
uteri, exiguū admodū Braſauolus cēſet. Nec eſt
ueriſimile tantam copiā, qualis quādoq; apparet
in utero gerentibus, ex ſolo collo uteri effluere.
Quin & Hippocrates cenſet, ore uteri cōcluſo
ſeu cōplicato ceſſare menſes: quod uerū eſſe non
poſſet, ſi maior pars ſanguinis ex uteri ceruice,
nō ex fundo flueret. unde in libro de Natura mu Pag. 3.
liebri: Si complicatum fuerit os uterorū, menſes
non prodeunt: ſi uerò prodeant, pauci & praui
ſunt. & ſecūdo de Morbis muliebribus: Si os u- Pag. 23.
terorū cōcluſum fuerit, menſes occultātur. Iam
uerò fieri poteſt, quod eædem uenæ ad fundum
& ceruicē tendant, ſed diuerſis ex ramis: nec o-
mnes, ut ſuperius uiſum eſt. Ideoq; addubitat re- Com. 40. & à Veſalio lib. 5. Fig. 25.
ctè Veſalius de duobus, unde ſanguis ille men-
ſtruus procedat. nā ſi per menſis ſpaciū collige-
retur in uteri cōcauitate, iam nō efflueret, ut ſo-
let, liqdus et clarus: ſed, ut dicebat Hippocrates, 6. Aphor. 20.
ſuppuratus, aut ſaltem concretus. Alterū, unde
ſanguis ille concretus, q in puerperio effunditur,
quem ex ſupputatione Hippocratis in libro de Pag. 4.
Natura

Natura fœtus, cõſtat in puella ad triginta libras fermè accedere, in maſculo ad uiginti duas: et cõcretus in fruſta, ut non potuerit eò uſq; in uenis contineri: quin etiam niger ac corruptus. Vnde dicéndum eſt, in non prægnantibus ſanguinẽ in uenis uteri contineri, donec ſtato tempore effluat: in prægantibus autem in utero ipſo, effluereq; ex ore uenarum, quamuis pleraq; ſint membranis fœtus coniuncta: ſed uel non omnia, nec undequaq;, ut Galeni dicta ſint proximiora imaginarijs rebus quàm ueris, quibus peruertit pleraque ſcitu neceſſaria: & Hippocratis ſententia clara ſit. quoniam erumpentibus menſibus prodit alimentum ex utero ipſo, non ex ceruice, forâs: unde ſignum eſt & cauſa imbecillitatis fœtus. nec abſurdum eſt patère aliquantiſper ad humoris tranſitum, ut Braſauolus ait, etiam in ſanis os uteri: aut quoniam pateat effluere ſanguinem, & fœtum eſſe imbecillem: uel omnino, quoniam fœtus ipſe ſit imbecillus, dilatari præter morem os uteri, & effluere menſes. Omnia hæc ueriſimiliora ſunt, quàm ut ſanguis ille ex ceruice ſola uteri effluat, repugnantib. omnibus.

APHORISMVS LIX.

SI mulieri ceſſent purgationes; neque horror neq; febris ſuperueniat, & faſtidia incidant, iudica ipſam in utero habere.

COMMENTARIVS.

¶ *Contineri menſes contingit, ut dictum eſt, utero gerentibus, ex his quæ dicta ſunt in præce*
Aphor.49. *denti Aphoriſmo, & illo: Quæ utero gerunt,*
» *ijs uteri os comprimitur. ſi enim utero gerenti-*
» *bus, uteri os cõprimitur: & quibus os uteri comprimitur, ceſſant purgationes, ut diximus, cùm non ex ceruice uteri maxima ex parte, ſed fundo prodeant: neceſſe eſt concipientibus menſes ſiſti. Sed ſiſtuntur menſes alia cauſa quàm conceptus. colligitur totus ille ſanguis corruptus, & natura ſuperfluus: quare neceſſe eſt mulieres febrem & horrorem ſentire, ut ait Hippocrates.*
2. de Morbis mul. Pag. 2. *Verùm quia aliquæ melius ferũt, adiecit & hoc, quòd faſtidia cibi patiuntur, cùm utero gerunt. A quo Galenus, quàm leuius poteſt, more ſuo, ſe explicat, dicens, quòd cùm ex retentione menſium accidãt faſtidia cibi, diſtinguitur cauſa horroris ac febris aduentu. nam ſi hæc appareant, non concepit: ſecus, ſignum eſt eam concepiſſe. At hoc non dicit Hippocrates, quòd faſtidia non prægnantibus accidant: et ſi generale erat retentis menſibus ſignũ, quorſum meminiſſet? apparet enim in longo ſermone & completo, ſuperfluum eſſe adducere hoc ſignum: quãto magis in Aphoriſtica breuitate? Apparet igitur, faſtidium hoc cibi, quod Græci Picam uocant, & ab Hippocrate ut ſignum cõmemoratum conceptionis, & experimentũ id ita eſſe docet. Nam aliæ quidẽ ut cõceperunt, prorſus cibos omnes abominãtur: aliæ uerò carbones, calcẽ & carnes crudas appetunt. ergo id cõtingit, quòd in his quæ utero gerunt, tria fiunt, quæ non in alijs, in quibus menſes aliter retinentur: operatio ſeminis in ſanguinem: ſeparatio dulcioris partis pro alendo fœtu, et ut tranſmittitur ad mãmas: & effuſio reliquæ partis prorſus excrementiciæ in uteri cauitatẽ, unde uapores redundantes non ſolùm ad uentriculum, ſed etiam ad iecur, uitiant omnino appetentiã ciborum. quorũ nullũ cùm ſit in cauſis alijs retentionis menſiũ, cibi faſtidiũ aut omnino nõ eſt ſymptoma generale retẽtionis menſiũ: aut faſtidiũ illud leue eſt, nõ quale grauidis apparet.*

APHORISMVS LX.

QVæcũq; frigidos & ſpiſſos uteros habent, non cõcipiunt: & quęcunq; pręhumidos uteros habent, non cõcipiunt. extinguitur enim in eis genitura. & quæcunq; ſiccos magis & adurẽtes. nam ex defectu alimẽti corrũpitur ſemen. Quæcunq; uerò ex utriſq; mediocrẽ habent temperaturã, hæ fœcũdæ ſunt.

COMMENTARIVS.

¶ *Dixit antea, ſigna earũ quæ cõcipere poſſunt, & quæ nõ: hic docet cauſas. & Galenus ſe cõtorquet in reddẽdo cauſam, cur dixerit ſpiſſos:* Aphor. 57.
quandoquidẽ ſpiſsi uteri fiũt propter frigiditatẽ. uerùm nõ animaduertit Hippocratẽ per ſpiſſum magnitudinem frigiditatis declarare. neq; enim quæuis uteri frigiditas ſterilitatẽ facit: ſed quæ tanta eſt, ut uterũ reddat ſpiſsiorem. Quónam pacto uerò frigiditas ſterilitatem pariat, plenè & eleganter deſcribit Galenus, quinque modos docens: Primum, per ſe extinguendo ſeminis innatum calorem, illumq; cogendo. Secundus eſt, quod dum cogit uterum, ſemen recipi nequit in illum, atq; ideo generationis principium deeſt. Tertius, uenarũ ora occludendo, ne ſanguis poſſit in uterum emanare pro nutrimento fœtus. Quartus eſt, ſanguinem efficiendo aqueum. Quintus, pituitam generando.

Sed de humido ponit cauſam Hippocrates, ex tinctionẽ geniture, quæ fit nõ à qualitate ſola, ſed

etiam à copia materiæ per ſe ſuffocantis genituram: quod non accidit in alijs intemperiebus. Nam præhumida intemperies non poteſt eſſe per ſe & ſine materia, ut reliquæ. non enim datur humida intemperies euidens, niſi præſente materia. Verùm ſiccitas etiam impedit conceptum, ſi immodica fuerit, deficiente alimento: calor uerò idem agit, abſumendo ipſum. Quòd uerò dixit: Quæcunque uerò ex utriſque, mediocrem habent temperaturam: refertur ad coniugationes, non ad qualitates. coniugationes enim duæ ſunt, qualitates autem quatuor: ſi quidem ad conſtruendum plura requiruntur, ad deſtruendum ſufficit unum. Niſi ergo uterus tam in humido & ſicco, quàm in calido & frigido fuerit temperatus, non poterit eſſe fœcundus.

Porrò eadē in uiris cauſæ eſſe poſſunt ſterilitatis. Sed non ſolæ illæ, uerùm etiā aliæ, ut in libro de Aere & aquis:

Pag. 14.

A' principio morbi utrãq; uenam retro aures incidunt, quo facto, multo ſanguine promanante, ſomnus eos corripit præ imbecillitate, ſicq; obdormiſcunt. Quorum quidem aliqui depulſo ſomno ſani exurgunt, aliqui uerò minimè. Atque mihi ſanè uidentur ea medicatione ſeipſos perdere. uenæ enim retro aures ſunt, quas ſi quis ſecet, ſterilitatem inferat his quibus ſecantur: quare etiam id ipſis ex earum inciſione accidere certum eſt. Sunt & aliæ cauſæ ſterilitatis, unde Princeps proponit in tertio loco, ubi de hoc tractat, tria experimenta.

Fen. 21. tracta. 1. cap. 9. t. 6. cap. 1. fol. 230. col. 1.

Primum quidem ſumptum à Raſi uigeſimoſecundo continentis, ut proijciantur ſemina ſuper aquam: & quod ſupernatat, ſterile eſt. Sed colligere ſemen mulieris, eſt difficile. Aliud eiuſdem, ut urina utriuſque ſpargantur ſuper radices lactucæ: & cuius fuerit exiccata radix, in eo erit cauſa ſterilitatis. Aliud Galeni, de Paſſionibus mulierum: Sumantur ſeptem fabæ, & ſeptem grana tritici, & ſeptem grana hordei, & ponantur in uaſe figulino, & ſuper illa mingat alter coniugum: & poſt ſeptem dies ſi naſcantur, non eſt ſterilitas ex cauſa illius, ſed alterius. & dicit Princeps, quod ſemē uirile quod eſt ſecundum naturam, eſt album, tenax, ſplendidum, ad quod accedunt muſcæ, & comedunt ex eo, & odor eius eſt ut florum palmæ & iaſemini, ſcilicet ualde ſuauis.

Pag. 11.

De Menſium autem natura ac qualitate egit in primo de Morbis mulierum. Sed uidetur hic potius de naturali ſtatu uterorum, ibi de aduenticio loqui. Sed qui de maſculorum ſterilitate Aphoriſmum ſubiecerunt, præter Hippocratis opinionem, alia ſubiecerunt haud congruentia. ut corporis raritatem: quæ etſi aliquid facit ad imbecillitatem generandi, non tamen eſt cauſa ualida, & per ſe potens ad ſterilitatem. ut membrorum generationis in mulieribus & uiris intemperies, quamobrem paucula de ſeminis eiaculatione dicere neceſſarium eſt. Nam & longitudo uirgæ nimia efficit, ut lentius eiaculatum ſemen haud ſit prolificum: & nimia breuitas eius, ut ad os uteri non pertingat. et ſi non bene tendatur: per obliquam enim uiam delatum nō poteſt peruenire ad uteri cauitatem. & ſi homo hernioſus ſit, aut caſtratus, difficulter generare poteſt. Ob hoc igitur, quibus non tenditur uirga uehementer, non longè poteſt proijci ſemen, uelut in ſenibus. At eiaculatur ſemen hoc modo: uas illud uaricoſo annexum dum prope collum ueſicæ accedit, per paraſtatas acino uuæ ſimiles effundit ſemen, nō quidem flatu, ut etiam nos docet Galenus in Cōmento, ſed uibrationem tenſionis nerui. unde tenta firmiter uirga longius procedit. Exemplum habeto, cùm quis exprimit ex linteo ſuccū aliquem premendo partes poſteriores, anteriores diſtendendo atq; dilatando, lōgius eiaculatur illū. Sic contingit de paraſtatis. unde etiam illud accidit, de quo dicebat Philoſophus, contento ſpiritu emitti ſemen. nam nō niſi illo cōtento diſtendi pars, alia ex aduerſo cōprimi poteſt: uelut in loculis uulgatis fieri ſolet. diſtentis enim laqueis conſtringit, quo cōſtricto fundus tenditur atq; inflatur, ut ſi quid humidum ſit intùs, exprimi poßit. Quæ ratio etiam in torcularibus ſeruari ſolet. extruditur autem pars tenuior ſine expreſſione aliquando ante coitum, quæ effluit ſponte, nec longius tendit: nec eſt ſemen, ſed ſeminis ichor quidam: effluit autem abſq; dilatatione glandoſi corporis. uirga autem tenditur, quoniam fungoſa eſt ex materia non carnea, ſed dura ut neruus, quæ impletur ſpiritu à corde delato.

Cur autē in ſenibus & debilis erectionis uiris, crepitus uētris erectionē perſæpe ſoluat: id fit, quoniā cùm cōprimeretur à flatu in recto inteſtino, prohibebatur exire ſpiritus è uirga, ut etiam è pilis inflatis. & locus etiā reddebatur anguſtior: quo dilatato, tenſio ceſſat.

Cæterùm oēs intemperies cùm immoderatæ ualde fuerint, tam in maſculo q̃ in fœmina ſterilitatē efficiūt. Quæcūq; uerò ad calidū uel humidum declinãt, ſucceſſu temporis corrigi poſſunt: quæ uerò ad ſiccū & frigidum, nequaquā, ſed poſt iuuentam fiunt deteriores. Sicut & quæ

ex com-

ex cõpoſitione pẽdent, niſi manus auxilio tollã-tur: quæ aũt moderatæ ſunt, ſi cõtrariæ contrarijs iungãtur, ut maſculi frigidi calidis mulierib⁹, & humidæ mulieres ſiccis uiris, ut plurimùm generant: niſi alio modo impediantur. Ideo mutatio coniugiorũ ad generationẽ utilis ac cõmoda eſt: qua Romani maximè tum ob id, tum ob contrahendas affinitates uti ſolebãt. Hoc autem eſt, Pag.2. quod dicitur libro de Natura humana: Si nõ calidum ac frigidum, ſiccum & humidum moderatè ac æqualiter inter ſe haberent, ſed alterum alterum multùm præcelleret, & ualidius debiliori præſtaret, non poſſet fieri generatio.

APHORISMVS LXI.

LAc dare caput dolẽtibus, malũ: malũ uerò & febricitantibus, & quibus hypochondria ſuſpenſa murmurant, & ſiticuloſis: malum autẽ, & quibus in febribus acutis bilioſæ ſunt deiectiones. & quibus ſanguinis multi deiectio facta eſt. Conuenit autẽ & tabidis dare, qui non ualde multùm febricitãt: & in febribus longis & paruis, ſi nullũ ex ſupradictis ſignis affuerit, & præter rationem conſumptis.

COMMENTARIVS.

Ab initio ad 17. con trad. ¶ Si ea quæ in quinto libro Contradicentiũ Medicorũ cõſcripſi, rurſus hic repetere uoluero, longiſſimã cõficiam cõmentationem, & fruſtra chartã implebo: at ſi rurſus nihil adducã, neque eorũ quæ ibi dicta ſunt meminero, maximã partem expoſitionis neceſſariò omittã. Neceſſariũ igitur exiſtimo, lectorẽ, quandoquidẽ illa omnia propediẽ ſum editurus, ad illa remittere. Igitur poſtquã de Muliebribus affectibus hucuſq; locutus eſt. mulieres aũt & fœminæ animaliũ lac ipſum generãt: ob id uiſum eſt Hippocrati, ut lactis naturã ex illius generatione declararet. Vna aũt uidetur Aphoriſmi ratio, et de uno. De uno quidem, ſcilicet lacte mulierũ principaliter. hoc enim ob id inſinuat, quod tractationi de mulierũ affectionib. ſtatim hũc ſubiecit Aphoriſmũ, & exinde de omni lacte cuiuſuis animalis natura homini cõuenientis intelligeretur: nõ de lacte catublepæ, ſi modò uera eſt hiſtoria eius monſtri, nec leænarũ. Vnde cõtingeret dubitatio, an lac ullũ eſſet natura uenenoſum? nã aues, nec ſerpentes, lac nullũ edũt: nec meminit huiuſmodi exempli Ariſtoteles, aut alius uir à ſeculo cõditio. Sed delphinorum lac, & orcadũ ac balenarum pernicioſum eſſe non crediderim: prauũ tamen ualde, & difficile concoctu, & ad certos morbos utiliſſimum, cuiuſmodi eſt elephantiaſis, eſſe coniector. Quadrupedum aũt quorundam prauum, uenenoſum autẽ uix, aut omnino pernicioſum. Generalis autẽ ratio eſt, ut facilè corrumpatur, ex ſe optimũ, & facilis coctionis, & naturæ noſtræ familiariſſimum. Quocirca, inquit, confert tabidis, & longis febribus paruis, & conſumptis præter rationem. Similiter patet, cur febricitantibus, id eſt febre putrida manifeſtè laborãtibus, & ſiticuloſis, & in acutis, in quibus bilioſa fuerit egeſtio. palàm enim eſt, in omnibus adeſſe ſigna bilis atq; putredinis: ac diuerſa ratione, quã dictum eſt de illis, non conuenire.

Reliquum eſt ut uideamus, cur neq; caput dolentibus, & quibus ilia ſuſpenſa murmurant, & quibus ſanguinis fluxerit multitudo. Huiuſmodi enim habent dubitationem non paruam. Videtur aũt Hippocrates certo numero omnia diſtinxiſſe, neſcio an cõſilio, an fortuna. tres enim ordines proponit, & in ſingulis tres caſus. In primo ordine conuenit lac certa ratione, in ſecundo nõ conuenit certa ratione: in tertio non conuenit, ſed non adeò manifeſta ratione. Vt ſint nouem caſus in tres illos ordines diſtributi. Dicamus igitur, quòd lac primùm nõ cõuenit caput dolentibus, quoniã in libro de Dentitione ait: Qui multum lac ſugũt, ſomniculoſi ſunt. Palàm eſt ergo, quod lac caput petit, & illud aggrauat. & rectè feciſſet Galenus ſi hoc docuiſſet, quod aſſumit: ſcilicet quoniã lac capitis dolorẽ affert, & ſanis: palàm eſt igitur, quòd iam laborantibus dolore capitis noxium eſt. & ideo contingit hoc ratione caſei admiſti, ut in ſecundo de Diæta: Caſeus Pag. 7. robuſtus eſt, & æſtuoſus, & alit. robuſtus quidem, quia proximus eſt generationi: alit autem, quia carnoſæ reliquiæ ſunt lactis: æſtuoſus, quia pinguis: aluum autẽ ſiſtit, quia ſucco & coagulo compactus eſt. Idem concordat cum his quæ in libro de Ratione uictus in acutis inquit: Caſeus Pag. 21. flatum & aſtrictionem facit, & ciborum accenſionem, cùm crudum ſit & incoctile eduliũ: peſſimum autem eſt, repletos ipſum inter potum edere. Videtur ergo lac graue capiti, quoniã caſeum admiſtum habet: ipſe aũt longè magis capiti nocet. Quòd uerò ſit flatuoſum, & his quibus hypochondria tenſa ſunt, ac murmurant, incõmodum: propterea quòd duplicẽ, ut Galenus dicit, corruptionẽ facilè incurrit, nidoroſam & acidam: ubi ergo hypochõdria & tenſa fuerint ſeu ſuſpenſa, & murmurent, & inflatum magis

addit, & propter uentriculi frigidam intemperiem facilius corrumpitur, ita duplicẽ ob cauſam illis magis noxiũ eſt. at magis ſuſpenſa habentib. hypochrondria, inquit Galenus, quàm quib. murmurãt. his enim quandoq; lactis aqua cum melle & ſale, dum materiã educit flatus, utilis fuit. Hæc quidem ſatis plana, ſed de ſanguinis copia Galenus ne uerbum quidem: ut ſuſpicer uel omnino obliuiũ, uel defuiſſe in textu. Dicamus igitur, quòd Hippocrates cenſet in multa ſanguinis deiectione calorem immodicè eſſe refrigeratum: quare cum per ſe lac flatuoſum ſit, & in acidum facilè conuertatur, ubi calor cõcoquens deficiat, euacuato plurimo ſanguine, quauis cauſa utriuſq; noxæ periculum adeſſe ex lactis potu. Neq; obſtat, quominus exhibeatur in his, qui ex pectore ac pulmone ſanguinem reiectant, ut Alexander Trallianus: (Lib.7. cap. 1. in fine.) cum nihil ſit ſalubrius, & ob ulcus & ob tabem, de qua etiam hic agit. nam per tabidos intelligit phthoen, uelut per Præter rationem conſumptis, cæteros qui hectica aut atrophia detinẽtur, aut alijs morbis occultis, per quos corpus extenuatur. Sed neq; prohibetur per hoc à dyſentericis, quibus lac uel recens mulctũ, uel cum aquæ quarta parte decoctum, uel lapidibus ignitis ac candentibus extinctis dari ſolet, ut apud eundem. (Lib.8. cap. 7.) non enim ſymptomatis, id eſt fluxus ſanguinis ratio habetur: ſed morbi, id eſt, ulceris cauſæq;, id eſt erodentium humorum.

Galenus hoc in commẽto ter ſugillat Hippocratem. primùm quod dixerit, „ Malum autem, & quibus in febrib. acutis bilioſæ ſunt deiectiones. nam unũ ex his ſufficiebat. ut ita legẽdum eſſet: „ Malum autem & in febribus acutis, & quibus bilioſæ fuerint deiectiones. Videtur autem mihi utraq; ſcriptura uera eſſe. nam febricitãtib. omnibus acuta febre, noxiũ eſt per ſe lac, & in bilioſis deiectionibus: non tamẽ omnib. febricitantib. acuta febre, neq; omnib. quibus bilioſa eſt deiectio, cum copioſum lac aliquando datum talia eduxerit excrementa. Vnde ſeptimo Epidemiorum: (Pag.3.) „ Bibenti lac aſininum coctum nouem heminarum Atticarum menſura ad duos dies, bilioſa purgatio uehemens oborta eſt, & ceſſauerunt dolores, & ciborum appetentia acceſſit. Quanquam diceret aliquis, nondum incœpiſſe bilioſam deiectionem. Præceſſerant tamẽ, cum antea dixiſſet: „ Quum autem non deſinerent egeſtiones, & ſemper bilioſæ eſſent. uerùm ſi utraque hæc affuerint, uetat omnino Hippocrates lactis uſum. Quòd autem dixerit, Qui non ualde multum: dicit Galenus potuiſſe omitti Valde, ſed nequaquam. nam Hippocrates illud exiſtimauit, ueros tabidos duplici febre laborare, fixa & putrida: & tamen neceſſe eſt his perſæpe lac dare: uerùm cum omnino inualuerit, ceſſandum iubet. Aliud igitur eſt proferre, ualde multum affirmando: aliud eſt dicere, non ualde multũ. hoc enim exceſſum ſolùm tollit, illud explicat: quo raro opus habemus. Tertio loco arguit eum, quòd dicat, Si nullum ex ſupradictis ſignis affuerit. alienum enim uidetur, inquit Galenus, ab Aphoriſtica breuitate. Sed ego Galenũ interrogarem, qualis ſenſus eſſet. dabis in tabidis conſumptis, aut paruis longis febribus: nõ dabis, ſi caput dolet, aut ſi hypochõdria ſuſpenſa ſunt. Declarauit poſſe plus ſigna quæ prohibent in febribus longis paruis, quàm quæ indicant: non ita in tabidis. propterea adiecit, In illis qui non ualde multùm febricitant. Vt uſum huiuſmodi doceret, maximè conuenit lac tabidis: deinde febribus longis paruis: quoniam ibi etiam adeſt calor & ſiccitas. demùm Præter rationem conſumptis: his enim ſolùm ob ſiccitatem conuenit.

Propterea ſciendum, quòd cum proprietates optimi alimenti ſint, generare optimum ſuccum, id eſt ſanguinem, uel pituitam quæ facilè in ſanguinem uertatur, & facilè cõcoqui, & pauca excrementa gignere, & difficulter corrũpi, & multum nutrire (etenim non idem eſt hoc cum eo quod eſt pauca excremẽta gignere. nam bubula caro multum alit. multumq; gignit excrementorum: & ſurculi funiculi parum nutriunt, parũq; gignunt excrementorum, cum ſint leues, et à natura noſtra alieni) lac multum nutrit, & bonum præbet alimentum, & facilè concoquitur: multum tamen generat ſeroſi excrementi, & facilè corrumpitur, ideo omnibus conſumptis utile eſt. quod enim facilè concoquitur, etiam celeriter neceſſariò nutrit: & quòd bonum præbet alimentum, non facilè uitiatur. uitiatur autem facilè, antequam concoquatur. Atq; in hoc utrumq; attingit extremum. nihil enim celerius ac facilius corrumpitur, antequam alat: nihil ſerius, poſtquam nutrierit, aut difficilius. Vnde etiam raro lactantibus infantibus, antequam cibo uti incipiant, generantur uermes. ob id etiam nocet lac omnibus morbis, quibus exiguum alimentũ conuenit: cuiuſmodi ſunt abſceſſus omnes, præcipuè calidi. quàm ob cauſam & febris acutæ nomine, & ſuſpenſorum hypochondriorum, ab eiuſmodi affectibus lac prohibuit.

Porrò murmur in hypochondrijs minuit periculum,

riculum, quia cauſam eſſe flatum ſignificat. Dicebat Hippocrates quarto Epidemiorum: (Pag. 9.) In dextris tumores eleuati, ſiquidem ſi quis plurimũ ac maximè premat, ſubmurmurarint, non ualde maligni putandi ſunt. Vbi uerò à flatibus cum mollicie hypochondrium eleuatur, lac medicamenti loco etiam conuenire poteſt: (Pag. 8.) ut ibidẽ habetur. Verùm aliud eſt dare copioſam quantitatem purgandi gratia, aliud loco cibi aut reficiendi cauſa: q ſcopus hic Hippocrati præcipuus eſt.

APHORISMVS LXII.

QVibus tumores in ulceribus apparent, non conuelluntur ualde, neq; inſaniunt: uerùm his euaneſcentibus, derepentè quibuſdã à tergo cõuulſiones, & diſtentiones fiunt: quibuſdam antè inſania, uel lateris dolor acutus, uel ſuppuratio, uel difficultas inteſtinorum, ſi tumores ſint rubicundi.

COMMENTARIVS.

¶ Legitur hic Aphoriſmus ſecundo Epidemiorum (Sec. 3. in fine.) his uerbis: Quibus tumores in ulceribus non ualde conuelluntur. His aũt derepentè diſsipatis, quibus quidem ad poſteriores partes, conuulſiones cum doloribus: quibus aũt ad anteriores, aut inſaniæ aut dolores lateris acuti, & dyſenteria rubra. Nonnulla hic docẽtur clarius, nonnulla ibi: uelut illud, Quibus quidem ad poſteriores partes: reſpõdet illi, Conuulſiones & diſtentiones fiunt. & illud, Quibus aũt ad anteriores, aut inſaniæ, aut dolores lateris acuti. Laborat Galenus in docendo, quó nam pacto, ſi ulcus in parte poſteriore ſit, cõuulſiones & diſtentiones magis adueniant, quia ea pars magis neruoſa ſit. Ipſe tamen dicit, quòd in coxa eſt chorda ualida in parte anteriore, unde etiã poterit conuulſio & diſtentio accidere ea in parte. At tantam confuſionem hic uir parit in omnibus, ut difficile ſit euadere. Primùm quidẽ conuulſionem & diſtentionem pro uno quaſi cõfundit, cùm tamen conuulſio in parte anteriore ſæpe accidat, diſtentionẽ nunquam uiderim. Si igitur uulnus ſit in parte poſteriore, dicit Hippocrates conuulſiones & diſtentiones uexare ſolent ægrotantem: ſi in anteriore, etiã accidit conuulſio, ſed raro: quia conuulſio hæc quæ uulnerum cauſa oritur, diſtentionem ſolet ſequi. At nõ datur emproſthotonos, niſi rariſsimè, ſi modò datur: igitur neq; conuulſio. Quòd aũt non detur emproſthotonos, ſic oſtenditur: Nerui enim in anteriore parte cerebri non immiſcẽtur muſculis, niſi faciei, & ſunt molles: igitur non poſſunt adeò tendi, ut faciant emproſthotonũ, niſi in facie: & uix perfectum. At nerui ſpinalis medullæ, ſi anterius tendantur, ut in coxa, non faciunt diſtentionem, niſi ut à ſpinali medulla tendũtur ac diſtrahuntur: igitur tunc facient etiam opiſthotonum. Ideo Hippocrates intelligit de affectibus magis qui fiunt, quàm de cauſa, ut ſic dicamus. Si materia illa quæ in tumoribus ulcerũ derepentè euanuit, poſterius tendat, ubicunque ſit uulnus ac tumor, excitãtur diſtentiones atq; conuulſiones: ſin aũt ad anteriores, deſipientiæ ac lateris dolores: ſi enim ad cerebrũ, fiunt deſipientiæ. Enarrat aũt pulchrã hiſtoriam de hoc Braſauolus, Raphaelis Hebræi, uiri in ſua lege eruditiſsimi, qui ex tuberculo in collo ad grauiſſimam inſaniam deuenit. Tales enim materiæ cùm ſint exuſtæ, & ſanguini miſtæ, ſi ad caput ferantur, mentem mouent: at ſi ad pectus, efficiunt morbum lateralem: quorum, utrunq; malum ualde eſt. Si autem ad uentrem, efficiunt dyſenteriam cruentam. Dicebat in libro de Coacis prædictionibus: Quibus ex dyſenteria acuta. (Pag. 20.) & rurſus: Dyſenteriæ ſubrubræ, limoſæ, largæ alui egeſtiones in flammeis ualde rubicundis coloribus ſolutæ, inſaniæ timorem inducũt. Hic deſcribit duo genera dyſenteriæ, acutã & cruentam, quæ facilè ad inſaniã uertitur. & de eadem dicit primo Epidemiorum: (Pag. 5.) Populariter graſſabantur dyſenteriæ per æſtatem: & quibuſdam qui ægrotarunt, quibusq; etiam ſanguis erupit, ad dyſenteriam tranſitus factus eſt. & de eadem infrà: (6. Aphor. 46.) Lienoſis dyſenteria adueniens, bonum. & rurſus: À furore dyſenteria bonũ. (7. Apho. 5.) & illud: Sanant podagricos optimè dyſenteriæ, ſi ſucceſſerint. (2. Prædic. Pag. 6.) Pulcherrimè uerò de ambabus agit paulo pòſt, dicẽs: (Pag. 10.) Dyſenteriæ quæ cum febre inuaſerint, aut uarijs alui egeſtionibus, aut cum hepatis aut præcordij aut uentris inflammatione, aut doloroſæ ſunt aut cibos intercipiunt, ſitimq́; inducunt: hæ omnes prauæ ſunt. At quæ commodæ ſunt, his malis carent: uerùm ſanguine & ramentis egeſtis deſiuêrunt ſeptima aut decimaquarta, aut uigeſima uel quadrageſima die, aut intra hæc tempora. Atque hæ morbos ſanant antiquiores ac recentes: hos citius, illos ſerius, adeò ut etiam utero gerentes alleuient, & fœtus corroborent, perducantq́; incolumes ad partum, ſi nihil horũ affuerit. At ſi quicquã horum adſit, niſi prima die deſinat, aut pau-

 lo pòſt,

lo pòſt, fœtui quidem perniciem, prægnanti autem periculum adfert: ut in uniuerſum duo ſint eius genera. Vnum, per quod corpus exoneratur, ſalutare: aliud, quod ex materiæ erodentis influxu accidit. de quo hic non eſt ſermo, quanquam & id contingat. Diſtinguuntur autem, & quia innocuum cum ſanguine eſt plurimo, ideoq; uocauit dyſenteriam rubram, & ſine ſæuis ſymptomatibus, corpusq; alleuiat: illa uerò debilitat, & prauos oſtendit colores ac ramenta, ſæuisq; ſymptomatibus iungitur.

APHORISMVS LXIII.

SI in uehemẽtibus uulneribus & prauis tumor non appareat, ingens malum.

COMMENTARIVS.

¶ Vtinam Galenus omnes alios Aphoriſmos ita explicaſſet ut hunc, certè nos hac tam prolixa cura liberaſſet: uerùm uix duos alios aut tres tam perfectè enarrauit. Nam primùm illud pulchrè conſideratũ eſt, ingens poſſe annecti tumori, id eſt, tumor ingens, ſi nõ appareat, malũ: item malo, ut ſit ſenſus: tumor ſi nõ appareat, malum eſt ingens: uel utriq;, ut legatur, Si nõ appareat ingens tumor, malũ ſignificat ingens. probatq; ſecundã lectionẽ. Verũ Hippocrates ſecũdo Epidemiorũ ait: Si in uulneribus uehemẽtibus tumor nõ appareat magnus, malum. Legitur enim μέγα, κακὸν, ꝑ μέγα κακόν. Prima lectio Hippocrate dignior. Vehemẽtibus enim uulneribus ingens tumor debetur. Tertius omnino abſurdus eſt ſenſus, quia falſus. Declarat etiã quæ ſint uulnera uehementia, ſeu ἰσχυρά. Quòd ſunt illa, de quibus dixit quarto Artis curandi: „Vbi enim tendones & nerui & carne uacua & oſſea loca ſunt, hic doloris, uigiliarũ, cõuulſionis ac delyrij periculũ inſtat. Adderem uerò perlibenter, quæ ille idem ibi ſubiungit: Cùm enim trifariã, inquit, nõ hæc modò uitia, uerumetiã reliqua omnia grauia magnaq; reddãtur uel propter afflictæ nempe partis præſtantiã, uel propter affectus magnitudinẽ, uel quoniã ſunt cacoethe. Quin etiã illud utiliter adijcit, malè facere medicos, qui huiuſmodi uulneribus cacoethis, id eſt in locis tendonum ac neruorum factis, aſtringentia & refrigerantia medicamẽta admouent, repellentes humorem qui ad membra principalia poſtmodum delatus repentè occidere ſolet. Sed & id conuenienter, quod reddit rationem, quare malum ingens ſit. repulſa enim materia ad membrum principale aliquod recurrit & interficit.

Sec.3.in fine.

Cap.6.

Illud ſanè ad perfectionẽ ſolum deerat, ut cauſam redderet eius, de quo haud dubiũ eſt experimentum, ſcilicet cur materia cùm ad uulneris locum nõ defertur, ad principale membrum recurrat, cũ tot ſint loca ad quæ deriuari poſſit. Cauſa eſt, quòd materia huiuſmodi à mẽbris principalibus tranſmittitur. nõ enim poteſt eſſe munus alterius membri, ꝗ principalis. ſunt enim mẽbra principalia, quia adminiſtrant corpus. Si igitur materia nõ tranſmittitur, neceſſariò uel membrũ principale eſt imbecille, ideoq; ſtante prauo & uehementi uulnere manet ingens periculum: uel impeditur tranſitus, & ita periculum imminet, ne recurrat ad ipſum impellens. ea enim eſt natura eorum quæ mouentur, ut in impellens prohibita impetũ faciant: ſic pilæ, ſaxa, aqua torrentis, & ſimilia. Hippocrates ſexto Epidemiorũ inquit: In uulneribus ſanguis cõcurrit: opitulãdum eſt igitur, ut uacuũ expleatur. Illud etiã rectè à Galeno adduũ, in huiuſmodi caſibus debere admoueri calefacientia & exiccantia, quæ ille enumerat: ſulphur, euphorbium, terebenthina, ſuccus Cyrenaicus, opopanax & ſagapenum.

Sec.5. 6. Artis cur.cap.2.

APHORISMVS LXIIII.

MOlles, boni: crudi uerò, mali.

COMMENTARIVS.

¶ Secundo Epidemiorum longè aliter legitur poſt priorem, ut hic, Aphoriſmum. ſubijcitur enim: Laxi bonũ, ſurſum paſcentes peius. Nimis tenuiter Galenus explicat cauſam dicti Hippocratis. nam quod crudi, id eſt duri, contumaces ſint concoctu, ſatis clarum eſſe arbitror: at molles, faciles. Sed quid ad rem, & quo modo, non oſtendit. Primum igitur cùm materia confluit, & tumor mollis eſt, ſignum eſt naturam moderatè impellere humores, locum recipere & extendi, nec à dolore prohiberi, non eſſe prauos humores qui influant, nec magnam redundantiam. à ſanguine enim atro tumores fiunt duri. & cùm confertim influunt humores uel ob redundantiam illorum, uel ob uehementiam doloris, & cùm particula præ dolore extendi non poteſt. Atq; hæc ſigna mala. contrà tumor durus prohibet concoctionem in ulcere, & ſuppurationẽ. At declaratum eſt ſuperius, ulcera quæ non poſſunt ad ſuppurationem perduci, uel omnino mortem afferre, uel tranſire in calloſa atque chironia. Sed neque probantur, qui ſurſum prorepunt tumores ea ratione. Igitur cùm tumores probaſſet in ulceribus, quales hic oſtendit, ut ratio continuitatis cum præcedenti Aphoriſmo manifeſta ſit.

Sec.3.in fine.

Aphor. 20.

APHO-

APHORISMVS LXV.

DOlenti partem capitis poſteriorem, in fronte recta uena inciſa prodeſt.

COMMENTARIVS.

¶ Par eſt, ut hic primùm cõiungam hos Aphoriſmos ſimul, quod ab initio facturũ me perpetuò ſum pollicitus. etenim uſq; ad illũ, Aphor. 62. Quibus tumores in ulceribus, cõtinuitas expoſita eſt. is uerò cõtinuatur ſecũdo, ſequens illi, ut & alius qui hunc antecedit. Aphor. 63. At præſens illi: Mulieri ſi uelis menſtrua cohibere. ergo hic diuertere cum Aphor. 48. euacuatione docet. Qui modus multis morbis curandis optimus exiſtit. Reuulſiones etenim, quæ ad longinquiſſimas partes fieri ſolent, tardè opitulari ſolent, cùm tutiſſimæ ſint: Euacuatio ex loco præſens auxilium afferre ſolet, ſed non tutum: ſola hæc quæ fit per communes uenas, & à contraria parte tuta eſt, & celerem affert utilitatem. Dices: Cur non ergo ſemper ea utimur? Quoniam non ubique uenæ ſunt huiuſmodi, ſed in fronte ac ceruice, & in dextro latere iuuga, & in brachio. etenim iugulares uenæ diuiduntur ſingulæ, ramúmque emittunt ad aures, inde ad occiput, alium ad partem frontis, anteriorem, quæ in fronte coeunt in unam: ea recta diuidit frontem, pòſt in duos ramos diuiditur, Fig. cap. 6. ut à Veſalio libro tertio de Humani corporis fabrica habetur. Eadem ratione fluxiones oculorum, Galenus detracto ſanguine per cucurbitulas ex occipitio curaſſe ait. Solent alij in eiſdem ſericeo fune per ceruicis muſculos traiecto, ubi prius candenti ferro illos traiecerint, ſpinam non tangentes, antiquos defluxus curare. Hoc tamẽ ut ſæpe prodeſt, rarò ſanat. Eſt aũt reuulſio quatuor generum & octo ſpecierum: antè retrò, retro ante: ſurſum deorſum, deorſum ſurſum: dextrum ſiniſtrum, ſiniſtrum dextrũ: intus extra, extra intus. ut cùm in ſcabie corpus à ſeroſis excrementis per aluum Lib. de Reuul. cap. 2. purgamus, ut Galenus & Oribaſius referunt. Lib. 8. cap. 19. Par. 2. Videtur autem hic Aphoriſmus ex ſexto Epidemiorum translatus, ex experimento, ſic: Dolenti partem capitis poſteriorem, uena frontis recta ſecta profuit. Sunt qui uenam naſi per apicem immiſſo ferro diuidunt, & effuſa magna ſanguinis copia à diuturno frontis dolore homines liberant. hæcq; deriuatio eſt.

APHORISMVS LXVI.

RIgores incipiũt mulieribus quidem ex lũbis magis, & per dorſum ad caput: ſed & uiris parte poſteriore magis corporis quàm anteriore, ueluti fœmorũ, cubiti. Sed & cutis rara, indicio autem eſt pilus.

COMMENTARIVS.

¶ Hic Aphoriſmus ſic deſcribitur ſexto Epidemiorum: Par. 3. Rigores incipiunt mulieribus quidem magis à lumbis, & per dorſum, & tunc ad caput: ſed & uiris poſteriore magis parte corporis quàm anteriore. Horremus enim magis exterioribus q̃ interioribus corporis partibus: uelut, cubitis, fœmorib. ſed & cutis rarior. Indicat aũt pilus, à quibus autẽ alij rigent, fortaſsis ulceribus, incipiunt à naſis. Ratio huius eſt quadruplex. Prima, cur in mulieribus: inde, cur in uiris: deinde, cur in parte poſteriore: inde, cur ex lumbis. Quod uerò additur, cutis rara: ad anteriores refertur, quoniã ſubijcit: Indicio aũt eſt pilus. Quaſi dicat: Partes hæ ſunt piloſiores, ideo rarioris cutis. Decretum eſt illud oſtendere, frigidiora magis horrere calidioribus, hoc aũt triplici exemplo. & mulierũ in comparatione ad uiros, & partiũ poſteriorum ad anteriores, & earum quæ exteriores uocantur ad interiores, ut in brachijs & cubitis magis quàm ſub alis, in genu quàm poplite. Vocat aũt cubitum & fœmora, partes exteriores: interiores dicere poterimus fœmina, alas, & ita de his quæ teguntur à ſeipſis: uel à pannis magis, ut uenter magis quàm crura. uel quoniam natura ſunt calidiora uel frigidiora, uelut uenter dorſo, & maximè partibus quæ iuxta ſpinam ſitæ ſunt. ea enim pars exanguis eſt, & tota ſpina frigidior. Rigores igitur incipiũt mulieribus magis ex lumbis, uel magis quàm uiris, uel utroque ſub ſenſu: quod oſtendit uerbũ. Sed & uiris. Quaſi dicat: Mulieribus rigores fiũt magis hoc modo: ſed & uiris ſi fiant poſteriore magis corporis parte, ut ex lumbis per dorſum ad caput. ubi magis illos aſcendere quàm deſcendere indicat. ergo frigidioribus abundant magis, & parte poſteriore q̃ anteriore: & partib. detectis quàm cõtectis: & ab inferiore q̃ ſuperiore. Partes enim quæ ſunt circa lũbos, magis frigent, q; remotæ ſint à motu, à membris principalibus, & carne minus opplеantur. Propterea rigor ab illis partibus in febribus ab extremitatibus extremorũ tum naſi inchoare ſolet: nõ aũt rigor in his, neq; frigus in illis: quoniã lũbi nõ poſſunt adeò frigere ob ꝓpinquitatẽ inteſtinorũ: nec extrema rigore adeò cõcuti ꝑ ſe, cũ nõ adſint muſculi magni in illis, neq; etiã adeò cõmode ꝑ tam anguſtas uenas materia

acuta & mordax permeare ſolet. Ratione igitur raritatis maſculi fœminis, & anteriora poſterioribus, rigere facilius deberent: atque id contingit nonnunquam, ab externa cauſa. uerùm Hippocrates de interna loqtur. Dicitur in Coa- Pag. 1. *cis prædictionibus: Rigores ex dorſo moleſtiores ſunt. Quomodo, cùm ſint magis ſecundum naturam? Intelligit, quòd magis propagātur loco opportuno.*

APHORISMVS LXVII.

A' Quartanis capti, non admodum à conuulſionibus capiuntur: ſi uerò prius capiantur, & quartana ſuperuenerit, liberantur.

COMMENTARIVS.

¶ *Multa circūloquitur hic Galenus: ſed an rectè, an non, non eſt hic cōſiderandum: ſed potius Hippocratis mentem aſſequi decet, qui uult, quartanam non ſolùm prohibere aduentum conuulſionis, ſed factā iam curare. Atq; ea mihi ratio uidetur, quòd cōuulſio fit à lento humore frigido & humido. nam frigidum, cū ſicco coniungitur, facit craſſum: & cū humido tenue, ut pri-* Cap. 2. *mo de Alimētis. Quartana ergo ratione febris, aduerſatur frigori: ratione ſiccitatis, humido: ratione frigiditatis et ſiccitatis, lentori. Quamobrem tamē ob cauſam materiæ quartanæ, tum ob effectum, quartana prohibet conuulſionem factam ne adueniat: & quæ iam facta eſt, curat ac ſoluit. Manifeſtum eſt autem, quòd qui quartana laborant, conuulſionibus ex uacuitate laborare non poſſunt: nec ſi eiſdem prius laborent, quartana poteſt ſuperuenire. neq; enim oppreſſis mortali morbo uacat laborare quartana. Quamobrem de conuulſione, quæ ex repletione fit, ſolum eſt neceſſarium intelligere.* Sec. 6. *Eſt autem generale dictum, uelut ſexto Epide-*
" *miorum: A' quartana correpti, à magno morbo*
" *non corripiuntur: ſi uerò prius correpti fuerint,*
" *& quartana ſuccedat, liberantur. Seu enim de comitiali morbo intelligatur, ut Galenus ibi exponit: ſeu ut nos cenſemus, de omni magno morbo intelligatur, liquet correptos quartana, huiuſmodi non corripi. nam ſi per magnum morbum quemcunq; intelligamus, liquet ſub eo cōuulſionem cōprehendi. eſt enim conuulſio planè morbus non leuis, ſed magnus, ut ſuperius uiſum eſt. Si aūt comitialē intelligat, cōuulſio eſt pars comitialis: ſi ergo prohibet comitialis morbi euentū, & curat eum, idem de cōuulſione dicendū erit. Nos aūt generaliter intelligi debere docuimus.*

APHORISMVS LXVIII.

QVibus cutes circumtendūtur aridæ & ſiccæ, ſine ſudore moriuntur: quibus uerò laxæ & raræ, cum ſudore moriuntur.

COMMENTARIVS.

¶ *Videtur prima fronte Aphoriſmus hic ſatis alienus ab arte Medica, cùm ipſemet iuſſerit à morituris abſtinendū, in libro de Arte: uerum* Pag. 2. & 4. *tamen non ita eſt, ſed prædictionem diligenter diſtinguere docet, ut in libro de Ratione uictus* Pag. 3. *in acutis: Mortuis ex laterali morbo per intempeſtiuam ptiſanæ exhibitionem, ſolet latus liuidum apparere, tanquā ſi plaga illata eſſet. Quod ſi animaduerterent medici noſtri temporis, cùm oua & carnes contuſas exhibent his qui poſtmodum moriuntur, intelligerent ſe toties homicidij miſerorum coargui, quoties hæc concederent ægris. Sed & uarios modos mortis prædicere docuit ſexto Epidemiorū, uelut illud: Qui-* Sec. 7.
bus ſanguis erūpebat, morientes fronte nō exu- "
darunt, ſed uelut contracti præ ſiccitate erant, "
& anheloſi, ac cum ſudoribus pereuntes malè "
habebant. Quomodo autem hæc utilia, in alijs ad cauſas dignoſcendas, ut ibi Hippocrates omne genus auxilij in anginoſis febrientibus, tametſi non profuerit. & quoniam qui ſine ſudore moriuntur, conuulſi moriuntur. dixerat autem in præcedenti Aphoriſmo, quartanam liberare à conuulſione, uult nos intelligere, non tamen ab ea quæ fit à ſiccitate, nec lethali. Aſſumit autem ad oſtendēdum hoc, cutes aridas, ſiccas & diſtentas, quòd ſignum ſit calorem illum potuiſſe tēdere cutim, & ea eſſe natura ut prius conſumat quàm colliquet, ideoq; tales ex reſolutione uirium aut conuulſione pereunt: opponit uerò circūtenduntur, laxas: & aridæ ac ſiccæ, raras, id eſt madidas ac molles. In his ergo præternaturali calore ſpiritib. reſolutis paruus mador quibuſdam ante mortem apparet, ut multis ex peſte morientibus. Alij uerò per aſſiduos ſudoris riuulos diffluentes, cùm & multa eſt materia, & contúmax, diſſoluiturq; prius uitale humidum ac ſanguis, quàm obeunt. Atque hi dum ſolùm ſeroſa ſanguinis pars effluit, leuari manifeſtè uidentur: unde narratur de medico illo à Ga- Com. 4.
leno primo Prognoſticorum, quòd adoleſcētem Paruo.
in initio ſudoris demiſit in balneū, & perijt, cùm medicus & aſtantes ſibi prius de hoc gratularentur: at ille tum prius ſyncopi corripiebatur.

ſed

ſed medicus ille inſanus in propoſito perſeuerauit. Talem caſum ego perambulans urbem uidi. & ego curabam piſcatorem, qui in febre perpetuis tribus diebus ſudauit & perijt. & quibuſdã ex his profuit cohibuiſſe ſudorem: alij nihilo ſecius perierunt. Sicut & quoſdam ſeruaui ex urinæ profluuio, proximos morti, cũ medici quidam ſtulti uererentur retinere: alij etiam ſtupidiores, immodicis huiuſmodi profluuijs gauderẽt. Certè hæc duo proritaſſe, cùm abundant, nunquam profuit.

Scribitur hic Aphoriſmus ſexto Epidemiorum, ſic: Quibus cutes circumtenduntur aridæ & duræ, pro ſiccæ.

APHORISMVS LXIX.

QVi regio morbo laborant, nõ multùm uentoſi ſunt.

COMMENTAR[illegible].

¶ Sicut quartanam utilem eſſe conuulſioni docuit, ita regium morbum flatu abundantibus. atque ſic continuatio perſpicua eſt. Neque cogimur extorquere ſenſum ἰκτεριώδεας, tanquam non de arquato morbo ſeu regio loquatur: ſed bile abundante dici neceſſe ſit, ut ex primo

Aegro.2. *in tertium Epidemiorum oſtendere nitũtur. nam cùm ea uo[illegible] omnes ſignificet, tametſi omnibus etiam bilioſis conuenire poſſet, non tamen efficeret ut liberaremur à contradictione, ſcilicet quód morbus regius ſiccam hydropem, quæ flatu conſtat, ſæpe pariat: tum quod contingere poſſit ex obſtructione, à pituita. Euiſmodi interpretationes curioſæ ſunt, laborioſæq́; & mali Rhetoris argumẽtum, cùm ſecunda ratio primam, ut hic, perimit. Quapropter de uero morbo regio eſt intelligendum, qualicunque ex cauſa ſit. ſeu enim ob nimium calorem accidat iecoris retenta bile & calore illo, flatus diſſolui par eſt: ſeu ex obſtructione pituitæ. nam & tum retenta bile, corpus incaleſcit. At quidã corripiuntur ſicca hydrope, quæ ex flatu conſtat: quid uerius? uerum eſt. ſed non hos uentoſos appellat, uerùm illos qui flatũ eructant, quorum nullum comperias in huiuſmodi morbum incidere. Quód etſi etiã uelis per uentoſos tympaniticos hoc intelligere, excuſat uerbum illud, Non multum: id eſt, raró in eum morbũ incidũt. Quandoquidem non natura pituitæ, quam neceſſe eſt minui ac mitigari, poſſint eum morbum incurrere: uerùm potius imbecillitate caloris innati membrorum nutritionis, præcipue uentriculi, ſicuti aſcites iecoris, euenire id ſoleat. Quapropter Galenum Fuchſius bene excuſantem Hippocratem, ſi modó excuſatione dignum uult eſſe, turpiter damnat. Ita*

In uitium uitij ducit fuga, ſi caret arte.

Porró de his intellexit ſexto Epidemiorum, cùm dixit: Ventriculo calidi, carne frigidi & tenues, hi eminentes uenas habent, & iracundiores ſunt. Abundante enim bile circa uentriculum, tales etiam bouinas carnes, & quæcunq́; dura & craſſa edulia, modó ſicca omnino non ſint, conficere ſolent, ut bilis concoctioni nõ paruum auxilium afferre ſoleat. uerùm parum hi uiri nutriuntur, & graciles euadunt: & contracto intus calore, frigidi ſunt exterius. tument autem his uenæ, ſeruata copia bilis ſanguinisq́; calidioris, unde iracundiores euadunt. nam mores animi humorum dominium naturaliter ſequi ſolent.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI IN SEXTAM Aphoriſmorum partem Commentariorum LIBER SEXTVS.

APHORISMVS I.

IN longis leuitatibus inteſtinorũ, ſi ructus acidus fiat, qui prius non erat, ſignum bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Cùm declaraſſet in quinta parte horum Aphoriſmorum Hippocrates, diuerſorum affectuum, & maximè muliebrium cauſas: in præſenti oſtendit ſigna, quæ plerunq́; portendunt aliquid: & ſunt ſigna partim utilia ad prædictionem, partim ad curam. Incipit autem à ructu acido in inteſtinorũ leuitate, quia ructus fit à flatu: & in præcedenti Aphoriſmo locutus fuerat de flatu. etenim quid aliud dixerat in eo, quàm morbo regio laborantes parũ eructare: hic uerò docet, ructum acidum in longa leuitate inteſtinorum eſſe bonum. Proponit ergo quatuor conditiones: quód leuitas inteſtinorum longa ſit,

quód

quòd eructet, & ructus ſit acidus, nec antea ſolitus fuerit illum edere: ex his omnibus cõcludit, quòd erit ſignum bonum. Atq; omiſſa inſectatio ne inutili nomina imponentium, dico, quod læuitas inteſtinorum appellatur, quoties feces ſub forma ciborum aſſumptorum odore coloreq; emittuntur. nam ſubſtantia quandoque permutatur ſola dentium attritione: & ideò multum refert, ſi quis diligenter mandat cibum, antequam deuoret. Quandoque igitur adeò ſimiles ſunt feces ingeſtis, ut ſint perinde ac ſi ſtatim deuoratum cibum uomitu reieciſſet: quandoque autem ſunt cibi immutati, ſed non perfectè. Et quomodo uis accidat, læuitas inteſtinorum dicitur: quanquam hæc minus mala ſit. Fit autem trifariam: uel quia non concoquit uis uentriculi, licet debito tempore retineat: uel quia concoquit, ſed non tam diu retinet, ut perfectè concoqui poßit: uel quia nec concoquit, nec retinet, quæ quaſi ex prioribus compoſita eſt. At non concoquit uel ob imbecillitatẽ propriam, uel circumiacentium & auxiliantium membrorũ: ut de omento, quarto de Vſu partium: (Cap. 9.) & in quibus multus fluxerit ſanguis, ut ſuprà dictum eſt, corde & epate refrigerato: (Par. 4. Aphoriſmorum 27.) uel impedimentum, ut de adoleſcente, primo ad Glauconem & alibi clarius. At in quibus non continetur cibus, hoc accidit uel ob imbecillitatem uirium, aut ob humorem fluidum, aut ob moleſtiam, ſicut in acribus humoribus uel ulceribus. (Cap. 8.) Oportet autem dare cibos leues & non albos, ut ſcias quantũ mutantur. ptiſana enim quod chilo ſimilis ſit, dubios nos reddit: et in quib. ob acredinem hæc contingunt, ab acribus offenduntur, & dolorem ſentiunt: conſequuntur & hanc ſpeciẽ læuitatis ſæpe abraſiones inteſtinorum, inde etiam difficultates inteſtinorum. Ructus aũt acidi trifariã fiunt, aut incipiẽte coctione, ac non potente abſoluere illam: aut ex acida pituita, aut ex atra bile, ut ſimilia ex ſimilibus. uerùm qui ab atra bile fit, potius acerbus eſt quàm acidus, aut cum acido acerbus eſt. Si ergo ob pituitam acidam ructus acidus fit, ſemper adeſt: ideo non eſt bonus, quoniam deeſt illud qui prius non fuerat, cum ſemper adfuerit. Si etiam ex imbecillitate quæ ſuperuenit, & ex qua fit læuitas inteſtinorum, ab initio contingit. Quare non eſt (ut proponitur) in longa inteſtinorum læuitate: reliquum eſt, ut cum aduenit, læuitati iam diuturnæ, ut fiat reſtituta in concoquente. Quòd ſi pars reſtituta eſt, ſperandum eſt facilius longè totum reſtitutum iri. Seu enim humor in cauſa ſit, ſeu imbecillitas uentriculi, ſeu irritamentum, neceſſe eſt facta eſſe minora quàm prius. Quòd ſi perſeueret, ſcriptum eſt in libro primo de Morbis, (Pag. 1.) parere aquam intercutem. Praua eſt & quæ interficit, ſecundo Prædictionum: ſi quæ eijciuntur, cruda ſint ualde, aut nigra, aut lenia, & malè olentia. Quam nam autem appellet lienteriam, ſeu inteſtinorum læuitatem, apparet in libro de Affectionibus: In inteſtinorum, inquit, (Pag. 10.) læuitate ſecedunt cibi non putrefacti, liquidi, dolor autem non adeſt: & corpus attenuatur. In libro autem de Victu ſalubri, id eſt tertio de (Pag. 8.) Diæta, dum inquit: Succedit ipſis cibus liquidus & incoctus, tum reliqua. Porrò de hoc etiam ſuprà egimus in tertio. (Pag. 7.) Nunc recenſeamus auctores, qui fermè Hippocratis auctoritate fuerunt, quibuſcunque tantum fidei habendum eſt, quantum Hippocrati etiam, ex Galeni te[illegible]nio. Recenſet autem in commen- (Aphor. 30.) to Ariſtonem, Philiſtionem & Pherecidem: at in primo de Alimentis (Cap. 1.) addit Euriphontem, & Philitam: alibi addit Phaontem, & Dioclem: poſt quos ſunt Polybius, gener Hippocratis, & duo illius filij Draco & Theſſabur: & ex his duo nepotes, ambo prænomine Hippocratis appellati, Dioſcorides, Praxagoras: & Herophilus, cæteris omnibus ~~inferior~~.

APHORISMVS II.

QVibus nares natura humidiores, & genitura humidior, minus integra ſanitate fruuntur: quibus uerò contraria, ſalubrius degunt.

COMMENTARIVS.

¶ Et hoc eſt ex his quæ probabilia ſunt. nam & multi contraria natura ſunt morboſi. attamen finis, cuius cauſa ſcriptus eſt Aphoriſmus, eſt demonſtratiuus: ſcilicet quòd ſi nares ſiccentur, & etiam genitura, multùm profuerit. Habet autem ex initio & primo intuitu duplicem hæc dubitationem. Prima quidem, an ita ſit intelligendum, ut qui nares habent humidiores, habeant etiam genituram: an potius, qui utramque habent, tales ſint. Alia, an per humidiores intelligat humido abundantes, an quorum humidum liquidius ſit. Scribitur hic Aphoriſmus eodem modo fermè ſexto Epidemiorum: (Sec. 6.) „Quibus nares natura humidæ ſunt, ac genitura humidior & abundantior, hi ægrius ſanitatem agunt: quibus uerò contraria, plurimi ex his non ſunt morboſi. Vbi duplex diſcrimen

declarat

declarat mentem Hippocratis. Primùm, quoniam coniungi debent hæ partes, nō ſubſequi. euariant enim nares natura humidæ ſimpliciter, & genitura abundantior. Secundum eſt, quòd dum dixit, Humidior et abundantior, declarauit non debere intelligi per humidiorem abundantiam humidi, ſed aqueam magis ſubſtantiam. in quorū utroq; Galenus fallitur, refugiens ad temporum ſimilitudinem, quæ nulla eſt cum hoc. ſed afferamus primùm rationem, quare duo hæc coniunxerit. Morbi quidem plurimi, inquit Hippocrates, & uiolentiſsimi fiunt ex cerebro. In epiſtola ad Demetrium regem: at cerebrū per nares expurgare ſolet excrementa ſua, genitura uerò omnium membrorum inferiorum eſt iudicium: à naribus ergo atq; genitura totius corporis argumentum ſumere licet. Quibus ergo talia ſeroſa ſunt, ut ab ipſo Galeno habetur, ſecundo in ſex-
Com.39. *tum Epidemiorum, cum ichores ſint materia omnium morborum, hi multis morbis atq; diuerſis ſubijciuntur. Et mihi ſanè poſt longam illam tabem à naribus aliquando pura aqua marinæ, quod ad colorē attinet, ſimilis, ſtillauit ad quantitatem unciarū nouem: aliàs etiam, ſed non tanta huiuſmodi fuerat materia tam lōgæ deſtillationis. Vidi in alio qui p circuitus difficultate ſpirādi corripiebatur, fluxiſſe impoſito medicamento è ſutura cōmuni ſagittali atq; coronali ad libras 4, aut 5: ut uix caput tantū ſine cerebro cōtinere potuiſſet. liqda ergo hæc, argumentū haud dubiū ſunt morboſæ naturæ. cōuertitur aūt cū præcedenti: quoniam ibi de ructu, hic de muco agit.*

APHORISMVS III.

IN longis difficultatibus inteſtinorum, cibi faſtidia malum: & cum febre, peius.

COMMENTARIVS.

¶ *Cum egiſſet in primo (neque enim paruæ ſollicitudinis res fuit Hippocrati ordinē hunc retinere, ut pote quod primus ſecundo & tertio diuerſis rationibus cōnectatur) de læuitate inteſtinorum, hic de difficultate egit: longis autem utriſq;. Cumq; cibi faſtidiū in omni morbo malum*
,, *ſit, quemadmodum in illo, in quo uis morbo men-*
,, *te cōſtare, & ſe bene habere ad oblationes bo-*
,, *num, contrarium uerò malum, ſecundo Aphoriſmorum: nihilominus in morbis, in quibus multa ſolent eijci, in dies neceſsitate quadā appetere ſolent cibos. at in hoc morbo non appetere, ſignum eſt omnino affectui repugnās, atq; ideo malum. Eſt etiam malum ut cauſa. namq; cum refectione indigeant, deficiente non ſolum appetitu ciborum, ſed illū abomināte ægro, neceſſe eſt fermè ut moriatur. In initio tamen affectionis nihil mirū redundantib. circa os uentriculi, aut propè prauis humoribus: at in fine aut neceſſe eſt conſumptos eſſe humores, aut etiā cum illis appetūt cibos, licet alienos à ſalutarib. ob uehementē neceſsitatem uiriū. & cum febre quidē hoc ciborū odiū ſimiliter deterius eſt, ſigni quidem ratione, quoniā abſceſſus aut inflammationis aut ulceris praui ſignū eſt: cauſæ, quoniā febrientes maiore indigent reſtauratione. Habet aūt in hoc morbo peculiare malū febris: quippe cum, ut alibi dictū* 6. Contradict. com.
eſt, duplex ſit difficultas inteſtinorū, cruenta, in 14.
qua multus è iecore prodit ſanguis: & non cruenta, in qua erodūtur inteſtina. febris putrida (nam de hac eſt ſermo) cruentæ adhærens inflāmationis iecoris ſignū eſt: nō cruentæ aūt, iam perforati inteſtini, ulceriſq; profundi in illo. Scribitur aūt 6 Epidem. his uerbis: In longis difficultati- Sec.7.
bus inteſtinorū cib. faſtidia, mala, tum aliàs, tū “
ſi inſuper febrierint. cæterùm cibi faſtidiū nō ma “
git uētriculi quàm ipſius iecoris uitiū eſt, imò ſolius, dicente Galeno primo in tertium Epidemio- Com. 13.
rum: Vnde collectis quæ dicta ſunt, perſpicuum “
eſt, mirè fuiſſe iecur affectū principiū uegetatri- “
cis & naturalis animæ, cuius oſtenſum eſt qua- “
tuor eſſe uirtutes, attrahendi, nutriendi, cōmu- “
tandi & expellendi, quib. corporib. nutrimentū “
et incrementū ſuppeditat: & hac affecta, mirum “
in modum appetitus perit, ut mori malint quàm “
cibum guſtare ægri ſuſtineant. Si tamen in diſenteria erodente contingat, ad uentriculi conſenſum referri poterit. Eſt autem triplex hoc faſtidium, ut habetur ſecundo in tertium Epidemio- Tex. &
rum. nam cum dixiſſet Hippocrates in textu: Com.3.
Quoſuis cibos hoc toto tempore faſtidiuit, nec “
appetiuit quicquam, non ſiiuit, neque effatu dignū “
quicquam bibebat. Dixit Galenus in Cōmento: “
Sumo hæc, dixit: ſignificans odio illi ueniſſe ci- “
bos, ut ne deſiderium quidem ueniret cuiuſquam: “
quo quidā, cū perdiderunt appetentiā, cùm illa re- “
cordātur, quib. aliquādo ſint oblectati, tenētur. “
Nonnullos enim in morbis occupatos conſpici- “
mus, ſimulatq; quicquam guſtarint, illud auerſa- “
ri: quoſdam uerò ne guſtare quidem auſos. atta- “
men hi requirentibus ex ſe, ecquid appetant? re- “
ſpondēt certa edulia, quibus ſe recordātur quon- “
dam gauiſos eſſe. Sanè maximum tibi ſit facul- “
tatis ſignum ciborum appetitricis ſemel emorien- “
tis, ſi parata hæc quæ deſiderare dicebant, ut “
guſtarint, culpent, nec etiā edant. Qui, tametſi “
habeant peſsimè, deteriore tamen ſunt in ſtatu, “

qui

qui nihil appetunt: extremam indicantes naturalis facultatis, qua cibum & potum appetimus, extinctionem. Quærendum igitur eſſet, de qua ſpecie loquatur hic Hippocrates. *& mihi uidetur ſanè clarum de omni intelligere: deteriorem tamen ſpeciem maius ſignificare detrimentum, & certiorem ac celeriorem mortem, quàm primam. Porrò eos qui non appetunt,* ἀσίτους *uocant: qui uerò reſpuunt,* ἀποσίτους, *primo in* Com.29. *primum Epidemiorum.*

APHORISMVS IIII.

VLcera circùm glabra, maligna ſunt.

COMMENTARIVS.

¶ *Si pili cadant, aut etiã, quod maius eſt, cutis deſquametur, neceſſe eſt erodẽtes humores circa ulcus eſſe: ſed ſi hoc accidat, nõ poterit facilè ad ſanationẽ peruenire. Eiuſmodi aũt diſpoſitio minatur ignem ſacrũ: cuius, ſiue adſit ſiue timeatur, ut in libro de Vlceribus, nõ eſt negligẽda cura. Atq; hæc iuxta Galeni ſententiã. uerùm uix ueriſimile uideri poteſt, materiã adeò prauam ad ulcus confluere, ut in ſana parte pilos eradicet in ipſo ulcere, alia nõ edat ſigna, per quæ euidentius illius prauitas quàm per caſum pilorum non ſignificetur. Ideo melius eſt ſic intelligere, ut uulnus ipſum prauum ob intemperiem pilos cadere cogat, & extirpet. Vlcera enim dupliciter fiunt* Cap.2. *cacoethe, ut etiam quarto Artis curandi habetur: aut ob intemperiem illius, aut ſucci influentis prauitatem. Itaq; glabra ulcera, ſi non aliter affecta ſint, potius loci intemperiem prauam ſolum, aut cum humoris defluxu indicant, quàm ſolius humoris influentis prauitatem. Præterquam enim in Gallica lue, nullam ſcio humoris prauitatem, quæ pilos poſſit extirpare. quæ ſæua non ſit: cadunt enim pili in elephantiaſi, impetiginibusq;. Sed quid ſi ob ſolam intemperiem ſiccã hoc accidat? nam illa non impedit, ſed iuuat ulceris ſanationem: at in nouo ulcere tanta ſiccitas fieri non poteſt. Melius eſt ergo, ut exiſtimemus corruptum eſſe ſuccum carnis circumiacentis, ſeu ob uulneris, ſeu ſucci influentis, ſeu utriuſque prauitatem. Porrò quæ ob ſucci prauitatem non* Pag.2. *conſolidantur, purgatione indigent, ut in libro de Vlceribus. ſed ſi ſuccus ibidẽ corrumpitur, permittatur ſanguis effluere: ſin autem inflammatio adeſt, cataplaſmate: ſi non purgatur, præſcindendum: ſi aũt non ſanatur, quia crudum eſt, intemperies mutanda, & ad ſuppurationem deducendum. Quinq; his modis ulcus nõ ſanatur, totidem corrigitur. Appellat Hippocrates proprie ulcera maligna ferina, de quibus libro de Lo*- Pag.1. *cis in homine. exſcriptus eſt & hic Aphoriſmus* Pag.11. *ad uerbum ex ſexto Epidemiorum. Conſtat enim, ut ibi uidebitur, Hippocratem, dum iunior eſſet, aliosq; ſequeretur medicos, ſcripſiſſe Epide*- Sec.7. *miorum libros: ultimos autem fuiſſe primum ac tertium, ſed tertius poſtremus fuit, tumq; ex ſententia egit ſecando uenam in Anaxione. medici, quos comitabatur, erant ex ſecta quam Eraſiſtratus ſecutus eſt, ſanguinem non mittentes, cætera rectè agebant. Quocirca ceſſat admiratio Galeni, qua Hippocratem imperitiæ aut improbitatis accuſat: ueri ſimile eſt autem, iuuenem artis operum ſtudioſum ex hac obſeruatione initium duxiſſe. Nam tentaſſe hoc, ut morborum naturam proderet, proditoris potius quàm ſiccarij munus fuiſſet. Dicimus hoc, quia quoſdam audiuimus tentaſſe: qui & quod ſperabant nõ ſunt aſſecuti, & magnis calamitatibus laborarũt cum infamia & uitæ periculis.*

APHORISMVS V.

DOlores qui ſunt in lateribus & pectore, atq; alijs partibus, an multùm uarient, perdiſcendum.

COMMENTARIVS.

¶ *Dixi, omnes hos Aphoriſmos eſſe probabilis generis: quod ut intelligeretur, luce clarius hoc ipſe docuit: cũ nihil dicat aut affirmet, ſed tantùm admoneat, ut attentiſſimus, an in lõgum dolores pcedãt: qui primus ſenſus eſt. aut an ſint uehementes & graues, qui ſecundus: aut quo ex genere ſint, ſeu lacerent, ſeu grauent, pungant' ue. Hippocrates ſexto Epidemiorum & hunc ſcripſit, ut duos, uelut dixi. præcedentes, his uerbis:* Sec.7. *Dolorum in lateribus & pectore, & alijs partibus, tempora an multùm differant, conſiderandum eſt. Quamobrem ſi Hippocratem per Hippocratem exponere operæ precium eſt, palam eſt, quandoquidem hoc ſolo uerbo differunt tam Latinè quàm Græcè* τὰς ὥρας, *quod eſt tẽpora (* ὥρα *enim tempus anni eſt) idem in utroq; loco ſenſiſſe, eundemq; eſſe ſenſum. At præter id eſt, quòd ſolus hic ſenſus Hippocrate dignus eſt, cũ duo illi Galeni ſint inartificioſi, quanquã utiles. Quis enim tam rudis eſt medicus, qui non quærat ab ægro, an dolor magnus ſit, an paruus, & qualiter eum afficiat? tum uerò, cuius ſpeciei ſit? an pungat, terebret, mordeat, lancinet, grauet, tendat? Quæ ſex ſunt differentiæ principales dolorum per ſe. nam dolor torpidus & dulcis, quem*

cis, quē Galenus ridet, nos tamen ſæpius ſumus experti: tum calidus aut frigidus nō propriè dolor, ſed ſymptomatū ſubſequentiū ſunt differentiæ. Etenim tendēs flatus ſignū eſt, grauās multitudinis aut craßiciei materiæ. Atræ bilis, uel omnino exuſti humoris eſt, q terebrat: qui pūgit, flauæ bilis: paucæ, ſicut multæ, quòd lancinet: mordax proprius eſt animalibus, ut uermibus. Vrigo uerò doloris ſpecies eſt, partis ratione, nō cauſæ. Etenim exterioribus mēbris cōuenit ſolū nō internis: at externis etiā reliquæ ſpecies dolorū cōueniunt. Fit etiā differētia à perſeuerātia eorū, & diuturnitate. Sed quanquā hæc pulchra ſcitu ſint, cū tamē nō doceat hic Hippocrates, id de quo admonet, uulgare eſt. At ſi in primū ſenſum incidas, habes primū naturā tēporis, quæ plerunq; ſimilis eſt naturæ doloris. deinde illud li- Pag. 5. bro de Natura hominis: Itaq; quū hæc ſic ſe habeant, quicūq; morbi hyeme augeſcūt, æſtate deſinere ſolēt: quicūq; uerò æſtate augeſcunt, hyeme finire cōſueuerunt, niſi certo dierū circuitu diſcedant. De circuitu aūt dierū rurſus dicam: Quicūq; aūt morbi uerè fiunt, ad autumnū eorum diſceſſum fore expectare oportet. Quicūq; poſtremùm autumnales morbi ſunt, eorum diſceſſum neceſſe eſt uere fieri: quicūq; uerò morbus hæc tēpora trāſgreſſus fuerit, eum annuum fore ſcire oportet. Sed & per ὥρας intelligit morbos, q ex cōſtitutione anni fiūt, atq; uulgares, in quibus idē dixit nō eſſe mutandā uictus rationē, ſed potius regionem. Quid ergo eſt, ut nō Pag. 6. malimus legere ſic: Cùm dolores adueniunt, maximè cōſidera tēpus anni. Primum, ut intelligas ex qua materia aut cauſa fiant. Secundum, ut ſi diſsimilis materia ſit anni tēpori, cognoſcas curā eſſe difficilē. Tertiū, ut ſi uulgaris ſit hic dolor, ſcias aliter eſſe curandū, q̄ ſi ex ſporadibus eſſet. Quartum, ut cognoſcat quādo ſperāda ſalus ſit ex temporis mutatione. Ergo & illud conſiderandū, quo'nam pacto inducat hūc Aphoriſmū. uerba illius ſunt ſexto Epidemiorum, ante ipſum: In Perintho uere plurimi ægrotarūt ſimul: cauſa fuit tuſsis, per hyemē populariter uagata, & alij quicūq; diuturni ſunt morbi. nam & in ambiguis cōfirmati ſunt. Quibuſdā uerò diuturni non ſunt oborti, uelut his q dolores renales habent. Sed & alijs, uelut homo ille ad quē Cyniſcus me adduxit. Si qs ſtructurā conſideret, ex cōſtitutione tēporis morborū naturam & exitus uenabatur. Is enim fuit ſenſus, quod in Perintho multi ob hoc ſimul ægrotarēt, quoniam tuſsis & alij diuturni morbi populariter hyeme antecedēte uagabātur. Omnes igitur, quos huiuſmodi diuturni morbi corripuerant, fermè ægrotarunt. Cauſam reddit: quoniam qui iam fermè ſanati erant, ab eiſdem morbis grauiter occupati ſunt. Sed & alios inuaſit, qui non diuturnis morbis oppreßi erant, uerùm ſolis doloribus: demùm etiam ſanos. ita ut quatuor fecerit ordines eorum, qui iam tußi uel alio morbo diuturno correpti fuerant per hyemem, quos ex ſequentibus uerbis intellige eiſdem morbis laboraſſe: eorum inde, qui iam penè ex eiſdem conualuerant. Sed morbus redijt, quos uerisſimile eſt pauciores fuiſſe prioribus eorum, qui doloribus tantùm non admodum periculoſis, ut renum, qui adhuc pauciores extiterunt cæteris: demum & quidā ſani. Inde ſubijcit, quod ob id oportet conſiderare dolores qui adueniunt, quo tempore adueniant, & maximè ſi populariter uagentur. Veriſimile enim eſt, temporū uarietate ſuccedente iuxta ſimilitudinem cauſæ doloris eos in morbos tranſituros: ut lateris, in lateralem morbum: pectoris, in peripneumoniam: uētris, in inteſtinorum difficultatem. Cur autem præcipuè lateris & pectoris dolores expreſſerit tum maximè, quòd diuturni cum ſpirādi difficultate, & inteſtinorum præcipuè læuitate in tabem finiūtur, etſi cum febre diuturna, ſuppurationem: & ſi cum lumborum dolore, ad morbum regium tranſit, Pag. 20. & 18. & 13. ut in Coacis prædictionibus. neque enim in ulla corporis parte tot mēbra, tamq; diuerſa ſunt, oſſa, membranæ, cor, pulmo, inane.

APHORISMVS VI.

REnum uitia, & ueſicæ, quicūq; dolores, in ſenioribus difficulter ſanantur.

COMMENTARIVS.

¶ Νεφριτικὰ, morbos & uitia renū intelligere oportet, ἀλγήματα κατὰ τὴν κύστιν, dolores ueſicæ, ut iam diſtinguat Hippoc. cōparans uitia renū ueſicæ doloribus. Addit præterea, ἅποσα, quicūque: ut intelligamus omnia dolorum genera ſcilicet, & uriginē. inſinuat nobis magnitudinē morborū ueſicæ, qui quatuor fermè continētur generibus, abſceſsibus, ulceribus, lapide, & læſione in operatione, ſeu ſit incōtinentia ſeu difficultas, aut ſuppreßio, uel urigo. oēs enim hi morbi nō ſolū in ſenibus, ſed in cūctis fermè, aut prorſus ſunt inſanabiles, aut difficulter ſanātur. cùm enim dico, Aut prorſus inſanabiles, aut qui difficulter ſanātur, tres modos euentuū intelligo: aut quia nō omnino ſanātur, aut raró, aut cū magna difficultate. Morbi aūt ueſicæ plerūq; doloribus definiūtur, renū, nō ita quód ſubſtantia illorū parū ſentiat. Veſicæ igitur morbi inſanabi-

les, cùm cõfirmati fuerint: dolores aũt in ſenio-
ribus. In ſenioribus quoq; morbi non prorſus oẽs
ſunt inſanabiles, ſed diuturni plerũq;, & acuti e-
2. Apho. 39. tiam periculoſi, ut etiã ſuperius uiſum eſt. Qua-
1. Apho. 14. les igitur erunt morbi renũ & ueſicæ, qui inter
acutos acutiſſimi, inter diuturnos lõgiſſimi exi-
ſtunt? Ob hæc igitur de ueſicæ morbis nõ locu-
tus eſt, cũ ſub generali ratione cõprehendantur.
Iunioribus tamẽ hæc ſcire expedit, quæ ad rẽ fa-
ciũt, & nõ adeò profundè ex generalibus expi-
ſcari ſciũt propria. Sanãtur in ſenibus morbi, qui
mites uocãtur, ut tertianæ, ephimeræ, dolores in
teſtinorũ: quoniã medicamẽta facilè ad illa defe-
rũtur, et excremẽta exeunt. Itẽ qui ex acutis cõ
uertũtur, quoniã nec uim acutorũ, nec longitudi-
nem diuturnorũ retinẽt. Cæteri raro ſanantur.
Sed ut dicit Galenus rectè, ſenectutem nõ tam
ætate quàm robore metiri oportet.

Cauſæ cur morbi renũ & ueſicæ dolores dif
ficulter ſanentur, ſunt, aſſidua cõcoctio, attra-
ctio, expulſio, ut ne uel horula una in toto die qe-
ſcãt: ſeroſa quoq; ſubſtãtia, quæ acuitate irritat,
natura labefactat mẽbra, & ſanari ulcera uetat.
Quæ aũt ſanari oportet, quieſcere debẽt, & e-
xiccari. Anguſtæ quoq; uiæ ad hæc mẽbra ſunt,
2. ad Glau. cap. 2. & locus remotus ab ore. Vnde Galenus: Pulmo
& renes à uẽtriculo longiſſimè abſunt. Propin-
quiſſima ſunt ori uẽtriculus & ſtomachus, ideo
in his ſolis nihil ad uires addere oportet, in illis
maximè. Silentio præterijt ueſicã, quod illa ſicut
& rectũ inteſtinũ aliunde etiã q̃ ab ore auxiliũ
ſuſcipere poſſit, ac ſoleat: nihilominus medicamẽ-
ta multo difficilius per uirgã inijciũtur, quàm p
anum: tutius etiã per anum, quàm per uirgã inij-
ciuntur. Vtrobiq; etiã iniecta minores uires ha-
bent, quàm quæ per os ſumũtur. Demonſtratum
enim eſt in libris de Subtilitate, nihil quod uita
careat, uires habere, niſi animalis comparatione.
animalis autem comparatione uires habere pro-
pterea, quòd à calore eius in actũ deducuntur. Et
cùm calor exterius ſit imbecillis, item in ueſica
& iuxta anum, ideo non tantum poſſe quæ iniũ-
tuntur, quantum ſi per os ſumpta fuerint. Om-
nium igitur membrorũ cum ueſica ſit ab ore re-
Aphor. 18. motiſſima, & ſitu inepta, ac forma ad iniicien-
& 19. hu- dum, & ſubſtantia maximè ſenſibili ac exan-
ius. gui, & quæ difficillimè poſſit conſolidari, &
non conſolidata mortem afferat: ſequitur ex o-
mnibus his, ut ueſicæ morbi omnium peſſimi e-
xiſtant. Si igitur hi morbi in omnibus difficul-
ter ſanantur, quanto magis in ſenioribus, cùm
ſint morbi illis proprij renum paſſiones, urinæ
Aphor. 31. ſtillicidia & difficultates: tertia Aphoriſmorũ.

Senioribus, id eſt, in ſenibus omnibus, etiã ab
initio ſenectutis incipiẽdo. perabſurdũ enim eſt,
difficulter ſanari morbos in primo ſenio, deinde
in extremo facilè. quod aũt p ſeniores, principiũ
ſenij intelligat, forſan quis dubitabit, cùm cõpa-
ratiuũ poſitiuũ excedere debeat. Id uerũ eſt, ſi
adijciatur, uelut, Ego ſum cãdidior Antonio. At
cũ ſimpliciter profertur, uelut ad mediũ relatũ,
poſitiuo inferius eſt: uelut, Iunior, ſenior. id eſt,
media ætate. Sic ſapientior, formoſior, referũtur
ad mediũ. Indicãt hoc uerba Hippocratis ſexto
Epidemiorũ: Renũ morbos ſupra 50 annũ ſana- Sec. 7.
tos nõ uidi. id eſt ſenij initium. mens enim uide-
tur, eiſq; robuſtior fieri: ultrà aũt ſapiẽtior, non
robuſtior. Cũ corporis enim uiribus augetur, &
per ſe: per ſe quidẽ ſemper, cũ corpore aũt ad an
nos 30, aut quinque amplius. in uniuerſum igitur,
ad annũ uſq; 50. ὠμογέροντας igitur intellige-
re oportet. factus ergo ſenior, id eſt, ubi conſtan
tem exceſſit ætatẽ, & ſeniores qui illã exceſſe-
runt, etiamſi uel ſemeſtri ſpacio exceſſerint. His
modis cõparatiuum poſitiuo minus eſt, & inef-
ficacius. nam ad aliud refertur.

Cæterùm quod dixerit, ὁκόσα ἀλγήματα,
quicũq; dolores: urigines noluit cõprehendi. nam
ueſica propriè et frequẽtius his urgetur. Quan-
quã Epicurũ aliàs docuerim doloribus ueſicæ pe
rijſſe, & Petrũ Mantuanũ, philoſophos: nõ tamẽ
ſatis mihi cõſtat, quo dolorũ genere. Dolorũ ſi-
quidẽ genera, ut Galenus antea hoc in libro nos Com. 5.
docuit, ex tribus ſumuntur differentijs: magni-
tudine, ordine & qualitate. magnitudine, uehe-
mens aut exiguus, diuturnus ac breuis. Ordine,
continuus, intermittens, æqualis aut inæqualis.
Qualitate, pungẽs, tendens, grauãs, ſtimulãs, e-
rodens, feriẽs, torpidus. Videtur urigo ſub eo do-
loris genere cõtineri, qui fit dũ pungitur aut di-
uiditur cutis ac caro. nam & has cauſas dolorũ
cõmemorat Galenus primo de Symptomatũ cau Cap. 6.
ſis. Verũ ipſe ſibimet negociũ faceſſit. qui tertio
de Locis affectis uult dolorem capitis factũ ex Cap. 7.
flaua bile, in uẽtriculo cõtenta, mordentẽ ac exe
dentẽ eſſe. At cõſtat hũc nõ eſſe quẽ uocam' u-
riginẽ. uriginẽ enim in mẽbro nullo interiore ex-
perimur, præterquã in uẽtriculo & ueſica: neq;
forſan tota, in collo certè. in externis aũt mẽbris
uriginem tantùm, non dolorem, ſeu uratur pars,
ſeu diuidatur, ſeu loris cædatur, experiri licet.
Quod ſi tundatur, dolet quidem, ſed nõ caro, &
multo minus cutis: ſed pars ſubiecta, uel perio-
ſton, ſeu membrana os circundans.

Galenus ſatis, ut mihi uidetur, anxiè hãc rem
pertractauit: ſed cùm ſæpius eã ſub manibus ha-
buerit,

Cap. 5. *buerit, præterijt. Secūdo enim de Locis affectis inquit: Neq; enim cū acu quiſpiā uulneratur, alio affectu laborat, q̃ ſi ab acri humore facta fuiſſet eroſio, & tamē non animaduertit hūc affectum qualis ſit: ueruntamē, ut paulo pòſt dicā, acus & uriginē ab initio, & dolorē, cum profundius immittitur, excitat. ſed ipſe de urigine loquitur, nec tamē quid ſit animaduertit. & rurſus clarius ibidē: Verùm ſi lapis dolorē excitauerit, interdū ſolus, interdū unà cum cruore excernitur. etenim radit ea corpora per quæ tranſit, maximè ſi uel aſper uel acutus fuerit. Non potuit latêre eum, quantum eſſet diſcriminis, ſi per renes & ureteras deferretur, dolorem excitando, aut per ueſicæ collum & uirgam uriginem intolerabilem faciendo. Quo'nam pacto igitur talia con-*
Cap. 2. *fundere potuit? Rurſus ſecundo de Medicamentis ſecundum locos: Dolores mordaces humorum uel uaporū acrium, noxam ſignificant: cum grauitate, multitudinem: cum pulſatione, inflammationē: cum grauitate & diſtentione, humorū multitudinem intra membranas contentorum. Multa talia cùm Galenus prætermiſiſſet, primo dolorum genera de ſpeciebus diſſeruit.*

Rei ueritas ita ſe habet: Membra ſanguinea uriginē ſentiunt. Eſt aūt urigo dolor, qui fit cum motu aeris atq; contactu: ſi uerò durum duro tangatur, aut abſq; aere fit, dolor igitur in membris exanguib. & in occulto propriè fit, ut ſunt membranæ, tendoneſq;, in carne & cute urigo, quoniā ibi aer præſens eſt. Tria igitur ſunt dolorū prima genera: dolor, urigo, pruritus. Dolor intus fit, & propriè in neruis, mēbranis ac exanguibus: unde etiā in dentibus urigo nunquā. Fit etiā neceſſariò, ubi aer nō tāgit, unde cutis nunquā dolet: quo fit, ut forſan quidā dicta Ariſtotelis nō rectè de capitis cute ſint interpretati. Vrigo fit in his quæ aeri exponūtur, ſanguineiſq; mēbris: unde etiā in collo ueſicæ, & præputio. talia enim aeri pxima ſunt, & ſanguinea: itēq; in uentriculi imo. at in pulmone nō fit, licet ſanguineus, & aeri expoſitus. qua enim parte aeri exponitur, nō ſentit. Poſt uriginē dolor ſequitur, ut in flagellatis, & urinæ ardore (ſic enim liceat communi conſenſu appellare) atq; tūc finitur dolor. quæ enim latebat in exanguibus partib. atq; intimis noxa, ob uriginis magnitudinē ea recedente detegitur, ſentit, & dolorē oſtendit. cōpreſſa igitur aut ſiccata, uri deſinūt: uerū dolore afficiuntur. Pruritus uerò uriginis ſpecies eſt, ſed moderata: quo fit, ut nunquā in mēbris internis ſentiatur, tametſi ueſica ſcabie laborare ſoleat: atque hic morbus cū ex ulceris genere ſit, ſed nō profundi, nō ſanatur unquā. ob id dixi, morbos oēs ueſicæ eſſe inſanabiles. Cæterū urigo & pruritus quādoq; iungūtur atq; miſcētur, ut in his quos urtica tangit: urigo uerò nō diuiditur in ſpecies, quanquā acutior ſit quæ ex pūctione, q̃ quæ ex ſectione fit. Dolor aūt, ut dictū eſt, in plures ſpecies diſtinguitur. Quod ſi obijcias, eū q acu pungitur, uriginē ac dolorē ſentire: uerū eſt, cū acus paulo profundius mergitur, aut ſi phlegmon excitetur. phlegmon enim cùm in internis partibus fiat, citra uriginē eſt, & cum dolore. Hæc ſunt quæ Galenū potius attigiſſe præſtitiſſet, quàm Archigenem tam pertinaciter oppugnaſſe.

Nunc uerò ex his magnæ difficultatis ſolutionem inuenire licet: & eſt, cur qui ulcera in ueſica patiūtur, aut lapidem, nō in ueſica, ſed in colis glande uriginē ſentiūt. & quibus lapis in ueſica eſt, his membrū tenditur. nā, ut demonſtratū eſt, neq; uriginis neq; pruritus ueſica eſt particeps, quamobrē affect⁹ eò uſq; fertur, ſcilicet ad membrū ſanguine præditū, & aeri expoſitū eſt, ſcilicet membri uirilis glandē: atq; ibi primū, atq; ab initio tentigo & pruritus ſentitur: ex quo ueretrū, ut in tractātibus, tenditur. cū uerò lapis creuerit, urigo, dū mingitur, iam ſauciata ueſica: demū creſcēte malo, lapide ſcilicet, cū ulcere dolor etiam, nō iam in ipſo præputio, quemadmodū in pruritu & urigine, ſed in imo pubis atque ueſica ipſa. Atq; hoc eſt, circa quod uiri fruſtra laborarunt: quoniam ueris principijs, quæ à nobis inuenta ſunt & propoſita, caruere.

APHORISMVS VII.

Dolores & tumores uētris ſublimes, leuiores: qui uerò non ſublimes, uehementiores.

COMMENTARIVS.

¶ *Totus hic ſermo ex hoc uerbo* μετέωρα *pendet, quod eſt ſuperius, & æquam habet difficultatē. Nihil aūt abſurdius, imò ne audit quidē dignū interpretari, ſublimes: id eſt, ſupra peritoneum. Quid enim eſt ſupra peritoneū, in quo cō ſueuerit gigni dolor? an cutis, quæ uix unquā dolore afficitur, niſi ex externa cauſa? an tenuis membrana, quæ uix dolet unquā? aut pinguedo, expers doloris? At muſculi per abſurdū omnino, quandoquidē iſtud in controuerſiā non uocabatur. Propterea mirū hoc. ſed non mirū: quandoquidē ſi cæcus cæcū ducat, ambo in foueam cadunt. Oēs tam abſurdū ſenſum ſecuti ſunt, propterea ſublimiores iuxta corporis longitudinē intelligo. Et quamuis dicat Princeps ſextadecima* Tract. 1. cap. 3.

tertij, quòd ulcera tenuiorũ inteſtinorum dolores faciãt uehemẽtiores quàm craſsiorum: dico quòd præſupponit pares, morbũ & cauſam. ſed cùm in uentre ſuperior pars cõtineat uentriculũ, iecur, lienem, duodenum, & partem coli latiorẽ: inferior autẽ ileon & partes inteſtinorũ anguſtiores & monoculũ, & trudi ſoleant quæ ſuperius infeſtant ad inferiora: ideo dolores ſuperiores ſunt experimento frequentius nõ ita graues ut inferiores, ubi etiam renes & ueſica. Et licet abſceſſus in ileo ſit grauior, & magis moleſtus quàm in colo, tamen ileos inteſtinum poſitione eſt in inferiore parte uentris, & coli pars maior in ſuperiori. Et etiam, ut dixi, hoc non eſt adeò generale. dixi uerò, quòd hic loquitur de his quæ ſecundũ plurimum contingunt, nõ quæ ſecũdum rationẽ ſequi debent, ac certa quaſi demõſtratione deduci poſſunt. Superiores enim partes uẽtris ut lõgè frequẽtius dolorib. afficiũtur, ita inferiores cùm afficiũtur, ſæuius cruciari ſolẽt. Mẽbra etiã inferiora cũ magis exanguia ſint, ſuperiora calidiora, magis à doloribus uexantur.

APHORISMVS VIII.

AQua intercute laborantibus, ulcera in corpore facta difficulter ſanantur.

COMMENTARIVS.

¶ *Quòd ulcerũ ſanatio ſit exiccatio, docebit*
Com. 43. *infrà Galenus, & docuit quarto de Medicamẽ-*
Cap. 6. *tis ſecundũ genera, et tertio & quinto Methodi.*
Cap. 3. *nihil enim plus facit medicus, q̃ prohibere ne hu-*
Cap. 5. *more ſuperfluo impediatur naturæ opus, aut ſolida pars colliquetur. Nam generatio carnis non medici, ſed naturæ opus eſt. ob id aqua intercute laborãtes, humidas habẽt palàm carnes, et ob id exiccari difficilius poſſunt: ideoq́; etiam ulcera eorum ſanari. Verùm eadem ratio prohibet laborantes alba pituita, & ſi non magis, tamen certius. Si enim aqua intercus in uentre ſolùm ſit, crura autem aut brachia ſine humore, quid prohibebit in his ſanationem? Quare, tametſi quis reſpõdere poſsit, in huiuſmodi ægris totum corpus eſſe humidius, afferam tamen cauſam aliam euidentiorem q̃ humidi abundantiã: tametſi neq; in alba pituita neq; aqua intercute cenſeam deeſſe humidum præter naturam in toto corpore. Verùm dicam quod magis ad rem facit, & quod iuuat ad curationem, ac ad præſeruandũ ſe ab hoc morbo: nec non ad intelligendum, quomodo hic morbus generetur. Dico ergo primũ, quòd ulcera in aqua intercute difficillimè ſanãtur propriè ob humoris ſeroſi prauitatẽ, nõ humidi abundantiam ſolã. Conſtat enim ex colore, odore, effectibus, ac ratione ipſa: q; humor qui in aqua intercute diffuſus eſt per crura & uẽtrem, eſt ſimilis urinæ putrefactæ. Et quomodo ſeroſa pars tam diu contenta loco arcto et calido, & immobilis, poteſt nõ putreſcere? Imò ab initio ipſo putrida eſt. Aliter, cur eſt quod uidemus aliquos qui parũ mingũt, fieri hydropicos? alios, ut ego iam diu ac multi alij, q ſupra ſexaginta uncias urinæ quotidie mingũt, nunquã fieri hydropicos? At dices forſan, quia urina illis intercipitur. At ſi intercipitur obſtructione, cur non ſupprimitur ex toto? at ea ratione qua unciæ 10 fluunt in ſingulos dies, ea ratione etiã quadraginta profluere deberent. Quinetiã cur non expellitur ſudore, quod urina nõ poteſt? Cur multi hauriũt aquæ amphoras plenas, nec corripiũtur hydrope? aliũ ſex uncijs aquæ frigidæ epotis confeſtim morbus inuadit? cur in eiuſmodi uiris prauus color, & multi etiam regio morbo laborantes, in eum morbum decidant? cur ſitiunt ante hydropem? nõ ſolùm, ut quidã falſò putãt, dum iam correpti ſunt, neq; ullum certius ſignum hydropis, quàm ſitis leuis quaſi perpetua, abſque cauſa manifeſta. Etenim talis ſitis ſi perſeueret, aut tabis aut hydropis aquoſæ certum eſt ſignum in omnibus fermè. cur in hydrope ex flatu non ita ſitiunt, etiam uehementer laborantes? Non niſi, quia in temperie frigida manifeſtè laborant. Cur his ſuccus cichorij noxius eſt, illorum plurimos breui ſanauit? nec eſt auxilium fermè præſtantius. Ergo aqua intercus fit, quoties iecur ſeroſum humorem non auget (in alium enim affectum profluuij urinæ aut ſudoris incidunt ægri:) ſed corrumpit, ac quaſi putrefacit. Vnde, quamuis ad renes pellatur, illũ non recipiunt, implenturq́;: demùm redundat in uentrem, de quo ſuo loco dicemus. Cùm uerò iam cœperit, difficile ob id cu-* 7. Aphor. 49.
ratur, quoniam uenis iam repletis cauſam ſuam adauget, fitq́; morbus ob id circularis, de quo Hippocrates in libro de Ratione uictus in acu- Pag. 3.
tis. Palàm eſt igitur, cur talibus ulcera difficillimè, quouis loco ſint, ſanentur. Sed obijcies ex quinto de Locis, quòd in ſcirrhis iecoris ſtatim Cap. 7.
aduenit aqua intercus, quos palàm eſt non niſi refrigerare iecur: quinimò factam intercutem ex ea cauſa concludit eſſe inſanabilem. Quòd ſi ab alia intemperie quàm frigore fieret, nec ſtatim ſcirrhum iecoris aſcites ſequeretur: nec ſi ſequeretur, eſſet prorſus inſanabilis,

certè

certè demonſtrationes propter dicta ſimpliciter contemnere non debemus. Ego primùm id uerum non eſſe puto, quod tam conſtanter affirmat. exiſtimo enim plurimos eſſe, quibus duricies ſunt in iecore, qui aſcite non corripiuntur: uerùm tunc ſolùm, cùm ſanguinem iecoris repurgari prohibuerit ea duricies. Vnde non minus ex duriciebus ſplenis, quàm iecoris, aſcites generatur. Pag.5. Narrat Hippocrates quarto Epidemiorum de uiro metallico, cui præcordium dextrum erat intentum, cum aluo intenta, ſubdura: & decolor fuit, ut uitium iecinoris uideri poſſet, nec tamen in aquam intercutem incidit: & in filio ſororis Apemanti. Sed fac ut cauſa ſit, quandoquidem imbecillitatis certè cauſa eſt, forſan etiam corruptionis erit. cùm enim duricies adfuerit, compreſſo uiſcere corrumpetur ſanguis retentus, & ipſa ſeroſa pars putreſcet: atque ita in idem redit. Et ideo potus aquæ non eſt cauſa hydropis, ſed ſitis: quæ eſt cauſa potus aquæ, cùm fuerit uncta imbecillitati iecoris, oſtendit cauſam eſſe iam præſentem hydropis. & ſi Tract. 4. cap.13. in princip. dicas, quod Princeps ait in quartadecima tertij: Et prohibitio à uiſione aquæ, nedum à potu ipſius. Reſpondeo, quòd hoc non eſt ante 3. de uictu in Acut. Text.40. conceptum morbum: ſed quia aqua, ut dicit Hippocrates, nullam habet uim in excernendo, neque aluum neque urinas, & quod tardè permeet: & non ob id damnat quòd frigida ſit, imò oſtendimus expertem eſſe omnium qualitatum: quinimò quod ad qualitates attinet, bilioſam inde, bilioſiſſimam ibi appellat. Verùm dicit Hippocrates, lienem & iecur auget: hoc autem bifariam. primùm, flatus in his generando: deinde, quòd ſi frigida bibatur ſupercalefacto iecore uel liene, ſcirrhum promptè in his generat, atque ob id ad hydropis generationem promptiſſima eſt: non quia frigida ſit potentia, ſed quia actu, & ideo in iecore excalefacto, & non conſueto potui aquæ. cùm enim caleſcit iecur, tumet & inflatur, ut in lebete ius: inde contrahit plurimum ſanguinem ad ſe, quo plenum, ſi aqua repentè multa & frigida, & craſſa præſertim, & in ſutro epota ſuperueniat, antequam ſanguis diffugiat, cogitur & refrigeratur ſanguis & ſcirrhus in ictu fermè oculi generatur, non à frigiditate naturali, ſed adepta. Ideoq; qui timēt hydropem, cibis debent frigidis uti, endiuia, cichorea, plantagine, rhubarbaris, potu uini albi aut aquæ deſtillatæ. nam tutior eſt hæc longè q̃ uinum nigrum, præcipuè aſtringens. Quòd ſi quis dimidium talis uini frigiditate æqualis, qualis fuit aquæ, bibat, multo celerius ſcirrhū concipiet, quàm ex potu aquæ. Eſt igitur cauſa propria ipſius aſcitis, intemperies calida iecoris, cum illius imbecillitate. Verùm falſis perſuaſionibus decepti, putant eſſe calidā. morbus tamē eſt frigidus & humidus: quia collectus humor ſeroſus, quantitate uincit etiā putredinem. Propterea ſuccus cichoreæ & endiuiæ ac ſonchi, plantaginis, utiliſſima ſunt, & præſeruant: ut contrà uigilia, cibi pingues, craſſi, calidi, uinaq; nigra & acerba, eam inducūt. Cæterùm quid per aquā intercutem intelligat Hippocrates hic, an ſolùm anaſarcon, ut uidetur Fuchſius, inferius explicabimus. Quod uerò dixit Galenus, explicatū eſſe ab Hippocrate, ulcera eſſe ſiccanda, ſi perduci debeant ad ſanitatē, in libro de Vlceribus idem per Aphor.14. In princip. hæc uerba: Siccū ſano propius eſt, & humidum non ſano. eſt enim ulcus humidū, quod uerè ſanum, eſt ſiccū. Propterea ulcera uniuerſa præter quā in articulis, niſi uino humectare nō oportet.

APHORISMVS IX.

LAtæ puſtulæ non admodū pruriunt.

COMMENTARIVS.

¶ Hic ſatis eſt Galeni Commentar ū adieciſſe. Sicuti tubercula omnia duplicē habēt differentiā, quoniam quædā tendunt in acumen, et altum petunt: quædā ad maiorem extendūtur locum, nō tamen in altum attollūtur: ſic & puſtulæ nōnullæ ſublimes, nonnullæ latæ fiunt: ſublimiores aūt puſtulæ atq; tubercula à calidiore humore generantur, humiliores autē à frigidiore. Quare ob duplicē cauſam latæ puſtulæ non admodū pruriunt. Difflantur enim in latitudinē extenta, & facientem ipſas humorē minus acrem habent. Ergo ſi omnia ſic explicaſſet, & ſibi gloriam ingentem peperiſſet, & nos à tam graui labore liberaſſet. Verùm non omnia poſſumus omnes, ut ille dicebat. Multa præclara ſcripſit Galenus, quæ cùm aliàs quæ nam ſint expoſuerim, hic etiā repetere non pigebit. Primū, admirabilē illam medēdi Methodum, poſt quinq; priores illos de Simplicibus medicamentis libros. Tertio loco utiliores, ſed nō tanta diligentia, libros de Medicamētis ſecundū locos. quibus ſolū inferiores utilitate ſunt libri de Medicamentis ſecundū genera. utiliores ſunt libri de Locis affectis, atq; ingenioſiores: uerū minus abſoluti, quòd maiorē artem expoſtularent. Itaq; in ſuo genere plus deficiunt prioribus, ipſi per ſe præclari. Pòſt ſunt

Commentaria in Epidemia, certè nobilia: & libris de Vſu partium ſumma laus accederet, ſi in principali, id eſt, enarrādis partibus corporis, ut ſe haberēt, nō defeciſſet. At à multis alijs tēperare poterat, ut tractatione de Pulſibus tota, à libris de Placitis Hippocratis & Platonis, à typis, à libris cōtra Eraſiſtratios & Eraſiſtratum, Iulianū: de Sophiſmatis in uerbo excorietibus, ab Anatomicis, modò Marini ſcripta nō defeciſſēt: à Cōmentarijs his, & etiā de uictu in Acutis & Prognoſticorū, & generaliter earū partium, in quibus multi ſcripſere: à libris de Symptomatum cauſis, & naturaliū facultatum, quos ille tamen & multi nunc ſuſpiciunt. cùm enim multa cōtineant optima, ſanè ob uiri auctoritatē paucis erroribus plus offendunt, quàm multis bonis præceptis iuuent. Si tamen quis legat inſtructus acri Dialectica, qualē nos tradimus, ſecernendo pauca, ſed periculoſa, admirabilem cōſequi ex illis poterit utilitatem. multa enim ſunt præſtātis uiri, qualis ipſe fuit, dogmata. Sed nihil deterius arte curatiua ad Glauconem, quam & breuem fecit, & breui tēpore cōſcripſit. habet enim multa periculoſa dogmata, quæ uiri faſtu ſolo magni ſequentes plurimos perimunt ægros. Cæterùm ut breuiter abſoluā, omiſſis his in quibus philoſophū agit, aut logicū, in quibus teritur ſine fructu tempus, maximè libris de Dogmate Platonis & Hippocratis, & de Pulſibus, ac præcipuè libris duobus ad Glauconem, tum Anatomia: cæteri libri oēs ſi cum iudicio legantur, atq; à uiro præſtanti, utiliſſimi ſunt. Et Commentaria in Hippocratem omnia etiam, præterquàm in Aphoriſmos, magnam utilitatem afferre poterūt. Priores aūt quinq; ab omnib. & ſine delectu. ſani enim ſunt

Sec. 2. undiq;. Sed ut ad rem redeam, Hippocrates ſexto
„ Epidemiorū inquit: Latæ puſtulæ nō ualde pru-
„ riginoſæ ſunt. Quales Simō habebat hyeme: qui
„ ubi ad ignem inungeretur, aut calida lauaretur,
„ opem ſentiebat: non quòd pruritu leuaretur, ſed
„ quia minuebantur, aut ſanabantur. pruritus e-
„ nim ſatis leuis erat.

Leuabantur enim, tum effluentibus uaporibus, tum concocta materia quæ intus erat: unde morbus minuebatur. Sed id dubium eſt, an acres humores pruritum magis excitent? Videntur enim hoc ſalſi facere, acres autem erodere cutim, ac dolorem efficere. Itaque latæ puſtulæ minus profundæ ſint: & ſi ſcalpantur, ſtatim totus humor exit: ceſſat ergo pruritus. Et ideo ab auxilio rem metiuntur homines.

APHORISMVS X.

CAput dolenti, & circumdolenti, pus uel aqua uel ſanguis, effluens per nares, aut os, aut aures, morbum ſoluit.

COMMENTARIVS.

¶ Tres habet partes conſideratione dignas: Prima, quid interſit inter caput dolere & circumdolere. aliqui dixère, uehementer dolere: quod omnino abſurdū eſt, & nō ſolùm à Græca lectione, περιοδυνέοντι, alienū, ſed etiā à modo loquēdi, & Hippocratis maieſtate. At caput dolere dicimus, cū pars illius dolet: circūdolere, cùm in toto ambitu, nō flatu, ſed ob materiā, quæ totū quaſi in doloris cōſenſum trahit. Nec eſt ut dicas, nō ſolui morbū à flatu uno, ex his fluente. hoc enim dixit, qui ignorat logicā. Hippocrates enim nō dicit, Caput dolēti & circūdolenti ſoluitur morbus per fluxū puris, aquæ uel ſanguinis per nares & reliqua (eſſet enim hoc falſum) ſed ſi fluat, inquit, ſoluitur morbus. præſupponit iam quòd fluāt, at nō expellit natura hoc in dolore, niſi cùm ſiant cauſa morbi: qua pulſa, par eſt morbū ſolui. In Galeni Cōmentario aliqua deſunt, aliqua deeſſe ſuſpicamur. Deeſt ſanguis, quæ cauſa fuit ut interpretatio eſſet obſcura & anceps: neq; ego multū ad ſanādi partē hunc Aphoriſmū pertinere arbitror. Primū, quòd ſcire nō poſſumus, quid ex his tribus in cauſa ſit: deinde, quod aliud eſt naturæ opus facile, & medici uiolentū: deinde quòd natura ſolet, cū expellit, huiuſmodi totum expellere. medicus hoc uix faciet. neq; enim ſcit an ſit præparata, nec poteſt illā totā in unū colligere. Adde, quòd nullū membrum eſt, quod difficilius euacuari poſſit capite. Medicamēta enim epota purgāt totū corpus, nō aūt caput (oporteret enim per palatū educere in uentriculū) inde per inteſtina: quare melius per apophlegmatiſmata, quàm per aluum. Quòd ſi conſenſu uenarum trahunt, primùm uiolentiſſimum eſſe medicamentum oportet, cuius exhalationes ex uentriculo per palatum id poſſint efficere: aut ſi per uenas uis defertur, oportet in uentriculū, iecur, cauā uenā, ſoporarias, inde in cerebrū ingredi, aut per iecur cor, arterias. Propterea & hic Hippocrates docet, quomodo caput ſit expurgandum. Sed admonet in libro de Viſu, prius totum corpus eſſe purgandum: & in libro de Glandulis, totum corpus in caput remittit: ipſum uerò, niſi ægrotet, denuò in ipſum corpus. Et alibi: Inflāmantur fauces ex deſtillatione, & Pag. 2. Ibidem.

ne, & excitatur tuſſis, ex qua materiæ ad fauces deriuãtur, ipſum uerò caput à toto corpore trahit. Sed & Galenus ipſe purgationẽ capitis per propria loca oſtendit potius q̃ per medicamentum, ut primo ad Glauconem. Sed neq; per Cap. 15. uenæ ſectionẽ. educere enim ſic quicquã non licet è cerebro. Sed deterius longè faciunt, qui ex uena iecoris ſanguinem mittunt. Omnino enim ſtultum eſt, trahere primum ex iecore ſanguinem, ut illud trahat ex caua, & caua ex cerebro. Sed reuellunt primùm quæ in naſo, inde quæ in fronte, & quæ poſt aures, ac demùm ex brachio ſuperiori à iugulo. Similiter nec pus nec aquam medicamento trahere non licet. pus nullo modo: aquam quæ trahunt, etiam ex uentre pleraq; uenenorum naturæ proxima, ſcobs æris, elateriũ, lathyris & tithymalus, ac ſimilia. Quare ſatis ſit intellexiſſe et prognoſticum per hunc Aphoriſmum, & modum curandi, ſi quando ſpes ſit poſſe corpus curare: & præterea qui nam humores in capite dolorẽ aut morbum efficere maximè ſoleant. Et tamen caput ſi purgandum ſit, optimè euacuabis totum corpus, & materiam quæ eò rapitur, & quæ ipſum maximè Cap. 14. lædere ſolet, catapotijs Galeni in quinto Artis curandi, ex aloe, agarico, bdellio, colocynthida & ſcãmonio. Etſi materia calida fuerit, & totũ corpus ſanguine plenũ, ſic ut duas ſectiones ſuſtinere poßit, à iecoraria primùm, inde cephalica ſanguinẽ copioſè detraham: ſi non, incipiã ab ipſa cephalica. Vbi ſpes affulſerit caput purgandi, Galenus tertiodecimo Artis curandi, nõ ſolùm per Cap. 22. nares & palatũ (nam in aures, incõmodum eſt ac incertum medico trahere materiam) ſed etiam per balnea et emplaſtra, maximè ſpondyliõ & ſerpillum.

Pus uel aqua uel ſanguis.) Rarò à pituita, niſi modum excedat, ob familiaritatẽ et innocentiã naturæ, fit morbus in capite. Sed uel ab humore qualicunq;, uel crudo et aqueo excremẽto in his, in quibus nõ fit cõcoctio. quod adeò abundat aliquando, ut dixi, uidiſſe plusquàm à toto capite contineri poſſet. quod etiã in archiepiſcopo B. Andreæ in Scotia, dum ad pulmones ſingulis octo diebus uidere pro miraculo licuit. At ſi ex flaua bile aut nigra uel ſanguine morbus ſeu dolor ſit ab initio, ſtultè credideris extra uenas contineri, unde fluente ſanguine liberantur. Surditates enim, quæ fiunt ex bile, in acutis morbis cõtingunt, repoſita bile cũ modico ſanguinis in cerebro: inde ad concauũ, quod eſt inter cerebrũ et aures adhuc in uenis: unde ſalutis hoc plerunq; ſignũ eſt. Quòd ſi è uenis materia in cerebrum uel membranas deriuetur, uincaturq; natura, tunc ad ſuppurationem deuenire neceſſe eſt. Quæcunq; igitur ex materia morbus ſit, uno ex his tribus conſtare illũ oportet. Vnde natura ſecundũ rationẽ agente, ægrũ liberari neceſſe eſt.

Quòd uerò per nares, palatum aut nares dixerit, loca explicauit, per quæ materia copioſa expurgari ſolet, ac tutius. nam per oculos in lachrimas uertitur, & oculos lædit: neque præter aquam ex oculis quicquam emanare naturaliter ſolet, & eſt etiam periculoſum. Vnde etiam in libro de Iudicatione idem fermè reperitur, ſed iuuat uerba ſubſcribere: Caput circumcircà dolenti ac ægrotanti, ſi pus per nares aut per aures fluxerit, ſoluit morbum. Pag. 5. Itaque aliud eſt ſecundum naturam fluxiones numerari, ut ait Hippocrates libro de Glandulis: Fluxiones de capite uſq; ad ſecretionem conſurgunt per aures ſecundum naturam, per oculos, per nares: atq; hæ tres ſunt. Et aliæ per palatũ in guttur et in gulã: et aliæ per uenas in ſpinalẽ medullam, & in ſanguinẽ. Quæ omnes ſeptem numero exiſtunt. liquet ergo, eam quæ per palatum fit, præter naturam eſſe: quæ per nares, ſecundum naturam: quæ per aures autem, communem. oculi ergo ſecundum naturam expurgant cerebrum, ſed ad exonerandum illud minimè ſunt idonei. Quòd ſi obijcies ex Coacis Pag. 7. prædictionibus: Capitis dolorem ſoluit pus per nares & ſputa craſſa, & non olentia: ſoluit item ulcerum eruptio, quandoq; ſomnus & alui fluxus. Et in libro de Iudicationibus: Caput circum Pag. ult. circà dolenti, quacunque ex ſupernis locus dolue rit, cucurbitam affige, ſoluit dolor ad coxas & genua, & anhelatio, quicquid horum factum fuerit. Et rurſus in libro de Locis in homine: Medi- Pag. 6. camenta caput purgantia, quæ quidem ualida ſunt, à toto corpore ducunt: quæ uerò debilia, ab oculis, & hinc à uicinis naſo partibus. Sunt & alia plurima, quæ poſſem adducere in hac cauſa: ſed his dilutis quæ pro nobis ſunt, cum cõtraria uideantur, uiam præmonſtrabimus ad reliqua. Vltima auctoritas palam eſt de errhinis, quæ debilia trahunt à naſo & uicinis partibus: tum ſi ualidiora paululum, ab oculis: at ualida, à toto capite. Nam ſi per medicamenta purgantia intelligeret, ualidiora eſſe oporteret quæ ab oculis & propinquis naſo partibus, quàm quæ à capite toto: ut conſtet Hippocratis ſententia, cerebrum per nares, non per medicamenta, quæ deuorantur, expurgari debere. In libro autem de Indicationibus, reuulſionis modos, & à

medico qui in uſu eſt, et à natura docet: at in Coacis prædictionibus docet capitis dolores triſariam poſſe ſolui, concoctione, reuulſione ſeu decubitu materiæ, & purgatione. Vt ibi de generibus curationũ à natura, hic autem de ſpeciebus unius generis, ſcilicet expulſionis ipſi uſ materiæ loquatur. nam demonſtratio quam attulimus, oſtendit ſub hoc genere non poſſe plures ſpecies contineri.

APHORISMVS XI.

MElancholicis & renum uitiolaborantibus, hæmorrhoides ſuperuenientes, bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Et hoc eſt ex his quæ cõmuniter eueniunt: &, ut dixi, ad prædictionem ac curationem ſimul conferunt: ſed alia magis, alia minus, ut in præcedẽti diximus. in hoc enim magis agitur de curatione, ſed tamen prædictio ſecurior eſt. Quod autẽ dicat Galenus, quòd non ſolùm conferunt hæmorrhoides ratione euacuationis, ſed etiam humoris qui euacuatur: indignum eſt tanta doctrina, quaſi omnis euacuatio talibus mor-
1. Aphor. 25.23. bis profutura eſſet. Clamat enim Hippocrates ſæpius: Si qualia oportet purgari, purgentur, confert, & bene ferunt. Et rurſus: Deiectiones non multitudine ſunt æſtimãdæ, ſed ſi qualia oportet purgari, purgentur. Itaq; melius eſt, ut dicamus ſic: Non ſolùm ratione humoris euacuati hæmorrhoides iuuant in melancholicis, & uitio renum laborãtibus, ſed ratione ipſius euacuationis, qualiſcunq; ſit. nam in melancholia, id eſt animi uitio, dum à capite auertunt, minuunt ipſum affectum: in renum uitio exonerando partem propinquam, liberiorem ac temperationem reliquũt. At de melancholia nil mirum eſt iuuari eos, quandoquidem euacuetur proprius adeò humor, ut ex humore affectum nuncupauerint. De uitio autem renum Galenus debuit cauſam referre, cum perinde non ſit manifeſta. Propterea Hippocrates docet in libro de Internis affectioni-
Pag. 8. bus, quatuor eſſe principales morbos renum: lapillum, rupturam uenæ, eroſionem, quam dicit fieri ab atra bile, & in qua maximè uerus eſt Aphoriſmus, ut pote purgato humore qui cauſam morbi præbet: & dolorem ex pituita & bile in tribus reliquis. profectò hæmorrhoides ſolùm iuuant exonerando locum, & dilatando æquandoq; intemperiem: cum etiam exonerent, dum morbus ex atra bile fit, ut tum duplici ſint auxilio: ſed & in quarto plerunq; conferunt. cum enim atram bilẽ exonerent hæmorrhoides, etiam flauam & pituitam euacuant (non omnem cacochymiam purgare ſolent) quo fit, ut mirum uideretur multis, cur in copioſa illarum euacuatione, malus tamẽ permaneat habitus. Quamobrem id contingit, cum quotidie procreatur prauus humor iam uicta tẽperie iecoris, uel cum totus ſanguis inæqualis eſt: fluit autẽ ſolùm biliosſus, atro manẽte, atq; hæ duæ fluxiones redduntur inutiles. Cæterùm mirari cõtingit, cur ſi tanta in hæmorrhoidibus commoda, tam pauca medicamenta illas prouocent: ut tria uel quatuor, lac, ficus, fel taurinum, cyclaminis radix, & intus porri ſuccus. Sed ratio non ea eſt, ut prouocare, ſalutare. & ſanguinem multa prolicuunt: ſed labor eſt uenas illas implere, cum in pleriſq; etiam non adſint: quòd ſi non adſint, aut plenæ non ſint, locus exulceratur ſine utilitate. Quamobrem malè faciunt, qui hirudines ei loco applicant, ſi uenæ illæ uel tum primùm non tumeant, uel aliàs non antè fluxerint. ſanguinem enim ex propaginibus ramorum deſcendentium ex ſtolonibus cauæ, quæ crura nutriũt, detrahunt. hæ enim ad quatuor animuſculos delegatæ ſunt. At hoc facere, pronũ eſt: ciere hæmorrhoidas, difficilimum.

APHORISMVS XII.

ADiuturnis ſanato hæmorrhoidibus, ſi una non ſeruatur, periculum eſt aquam intercutem uel tabem aduenire.

COMMENTARIVS.

¶ Qui noſtra principia non intellexerunt, multùm laborant in huiuſmodi explicandis difficultatibus. Oſtendimus enim nos, aquam in- Aphor. 8.
tercutem fieri nõ ex frigida iecoris intemperie, ſed potius calida, tum ſicca, cum defectu tum caloris innati, cuius indicio eſt ſitis. Et ob id cum in hæmorrhoidibus atra bilis fluere ſoleat, retenta corrumpit calorem iecoris, aut exedit pulmonis ſubſtantiam, aquamq; intercutem parit, aut tabem. Dixit autem de periculo, quoniã & multis hæmorrhoides fluunt, ſanguinem clarum deducentes. Verbum ἰαθέντι, ſanationem quæ à medico fit, non ſponte factam, oſtendit: nam deſinente humore, interquieſcere poſſunt. Similiter nec de ſanatione quæ per purgationem fit, Hippocratem intelligendum, palàm eſt. Quomodo enim una ſeruabitur, alijs ſiccatis? Nihiloſecius, etiamſi ſponte ſanentur, quandoq; hæc, & ſi non tamen frequenter, eueniunt: ob id nos monet Hippocrates, non debere eas ſanare.

ſanare. Et ſi ſponte ſanentur, maximam habendam curam in uictus ratione: ſed multo magis, cum arte ſanantur. Exemplum uerò quod Galenus adducit de multitudine lignorum & igne, hic non eſt ſatis ad propoſitum. nam atra bilis non eſt apta accendi ut ligna, ſed naturali calori aduerſatur. Maior tamen eſt error, cum dicit hæmorrhoidas non fieri niſi ex multo craſſoq; humore: imò perſæpè, ut in mulieribus, gignuntur ex crudo ſanguine ac tenui, ſi experimentis credere oportet: tum ob alias cauſas turpes, uel quia ſint hæreditariæ. Scribuntur in libro de Humoribus ad amplificationem huius Aphoriſmi hæc: Qui hæmorrhoidas habent, neq; pleuritide, neq; peripneumonia, neq; phagedæna, neq; tuberculis terebinthi figuram habentibus corripiuntur. fortaſsis neque lepræ fortaſsis neque uitiliginibus. Multi tamen intempeſtiuè curati, non tardè correpti ſunt, & ſic pernicioſè habuerunt. Aph. 2.

APHORISMVS XIII.

A Singultu habito, ſternutatio ſuperueniens, liberat.

COMMENTARIVS.

¶ Perinde eſt ac ſi dicat, omnem ſingultū cui ſuperuenit ſternutatio, ab illa ſolui. Nec eſt ut excipiamus eum qui ab inanitione fit, cui non ſuperuenit ſternutatio. ſternutatio enim motus eſt uehemens, hic autem debili ægro non poteſt ſuperuenire: at debilis eſt æger, quicunque à ſingultu ob inanitionem corripitur. Verùm quod ſingultus maximè ex repletione fiat, indicant pueri, qui cum uoraces ſint, maximè ſingultiunt: & frigus ac rigor, qui cauſa ſunt ſingultus, humore in tunicas uētriculi infarcto. Sed quomodo hæc liberatio ſuccedat, nemo dixit. fieri enim ob uehementem motum concuſsionis ex ſternutatione educto humore, ſimile prodigio eſt. Et ſi homo ſternutamentum cieat, non protinus liberatur, ſed ſi ſponte ſternutet: quam uis etiam aliqui ſic liberentur: nec liquet, quo'nam materia illa procedat, ſi detrudi eam fateamur. Infrà uidebimus quomodo fiat ſternutatio, dicente Hippocrate: Sternutamentum fit ex capite calefacto cerebro, aut humectato, eo quod in capite eſt inani. aer enim intus contentus extrà erumpit: ſonat autem, quoniam per anguſtum ipſi eſt exitus. Galenus ibi docet, ſternutamentum fieri attracto ſpiritu à pulmonibus, magnaq; compreſſione facta. Verùm in hoc fallitur Galenus, quoniam putat eum aerem attrahi à pulmonibus, ut fiat ſternutatio. Sanè bene feciſſet, ſi hunc modum docuiſſet. Sed contingit ſternutatio ob id, quòd uentriculi cerebri dilatantur, & attrahunt aerem, ut illum cum impetu exprimant: & dum attrahit cerebrum per nares, cogitur etiam pulmo attrahere: ſed ſpiritus, qui à pulmone attrahitur, nil facit ad ſternutationem, ſed ſolùm qui à cerebro. hic enim repentè per anguſtum compreſſus, edit illum ſonitum. Indicio eſt, quoniam uidemus, quòd ante ſternutationem aer per nares trahitur: & ſi trahatur ſolùm per os obturatis naribus, non fit ſternutamentum, aut leue, & imperfectum. Ratio igitur Aphoriſmi huiuſmodi eſt: dum ſingultus manet, uapor ille uellicat uentriculum: hic idem attenuatus, aſcendit per os & palatum, pungitq; cerebrum, & tunc mouet ſternutamentum: igitur ſternutamentum ſuperueniens ſingultui, non, eſt cauſa, ut credit Galenus, liberandi à ſingultu (hoc enim nunquam, quomodo fiat, oſtendere poterit) ſed eſt ſignum ſatis certum, quòd uapor ille qui ſingultum faciebat, & materia illa iam reſoluta eſt. & ideò etiam patet cauſa dicti in libro Prognoſticorum: Grauedines & ſternutationes in omnibus circa pulmonē morbis & anteceſſiſſe & ſuccedere, malum eſt: at in alijs morbis lethaliſsimis ſternutationes proſunt. Pag. 5. Nam, ut dixi, robur cerebri ſignificāt: at in pulmonis morbis trahi aerem uehementer à cerebro, reluctante pulmonis natura, indicium eſt, non parum laborare cerebrum, ut ſit & ſignum malum, & cauſa. ut neque hic, neque ibi, uel etiam in ſeptima Aphoriſmorum, aſſecutus ſit ueram ſternutamenti originem. Fit enim tuſsis in pulmone, uelut ſternutamentum in cerebro, attracto aere, ut quod noxium eſt expellatur. Verùm tuſsis per loca latiora materiam trudit, nec neceſſe eſt aerem ad cerebrum trahi, dum trahitur ad pulmones: at ſi trahitur ad cerebrum, eo modo atque impetu ad pulmones deferri neceſſe eſt. aliter enim per nares reſpiratio fieri non poſſet, niſi hoc contingeret. Quod cum Galenus non animaduerterit, egregium inuentum eſſe exiſtimauit, aerem ad pulmonem attractum cauſam eſſe ſternutamenti, cùm ad id parum aut nihil pertineat.

Aphor. 46.

APHOR-

APHORISMVS XIIII.

AB aqua intercute habito, ſi aqua è uenis in uentrem defluxerit, ſoluitur morbus.

COMMENTARIVS.

¶ Ὕδρωπος, aqua intercute uerterunt. Sed quid ſit ὕδερον ab ὑδρωπιάω, nemo uerè docuit. Pari ratione aquæ intercutis nomen ſub eadem ambiguitate reliquerũt.
Cap.21. Celſus libro 3. tres ſpecies facit, ut etiam Princeps: cum colligitur aqua in uentre, uocaturq́; aſcites: cum flatus, tympanites: cum humor in ambitu totius, anaſarca, ſeu leucophlegmatia. Sed quis ſenſus erit, ſi dicamus aqua collecta in uentre, ſi è uenis in uẽtrem defluxerit, ſoluitur morbus? An ὕδερον forſan ſpecies tãtum eſt, ut Galenus ait in libro de Linguis Hippocratis? aut per hoc uerbum (è uenis (ad leucophlegmatiam ſolam contrahitur. Sed hæc de locutionis modo. Illud magis arduũ, quo'nam pacto ſi in uentrem defluxerit, ſoluatur morbus? Quidam dixerũt, oportere ut è uentre ducatur poſtmodum: ſed hoc non eſt ſententiam Hippocratis ueram reddere, ſed falſam. Alij dixerunt, priorem morbum ſolui nõ ſimpliciter: ſed hoc primum artificio caret. deinde uerũ haud eſt, cum ex hydrope in hydropem decidat, cum utraq; ſpecies ſub communi nomine cõtineatur. Dicendum eſt igitur, quòd aliud eſt defluere, aliud deriuari aut deſcendere. Quoties defluit, cum impetu in uentrẽ peruenit, & eodem impetu euacuatur & ſanatur æger: ſi aũt, ut ita dicã, ſenſim inſtillarit, retineri poteſt, & mors ſequi.
Lib. 3. cap. 12. Plinius ſecundus de Medicina ponit tres ſpecies hydropis hoc modo: uult autem in omnibus communem eſſe tumorẽ uentris, in qua tumet uenter ex flatu & humore: uocatur, ſi humor ſuperet, aſcites: ſi flatus ſeu ſpiritus, tympanites: ſi autem cum uentre totum corpus tumeat, leucophlegmatia. Verùm ſi quis conferat quæ ſcripſit libro de
Pag.13. Internis affectionibus, inueniet leucophlegmatiam eſſe pituitam albam ad unguem, quòd Græcum unum ſit, alterum Latinum nomen. Et tranſitum hunc ſenſim quandoq; fieri, tuncq́; medici
» auxilio indigere. uerba eius ſunt hæc: At ſi an-
» tiquior ſit pituita (appellatur autem pituita alba)
» hæc patitur, grauat hominem magis, & ſpeciem
» à populari uidetur habere pallidiorem, & totum
» corpus laxo tumore intumeſcit. & facies rubet,
» & os ſiccum eſt, & ſitis tenet: & cum comede-
» rit, ſpiritus denſus incidit. Inde ſubijcit: Ab hac
» in aquam intercutem tranſitus fit, hoc modo: Pin-
» guedo colliqueſcit, & à calore qui in pituita eſt
fit aqua. Cognoſces autem hoc, an quis ſana- «
ri poßit, aut non. His intelligitur, per hydropem «
intelligi hic albam pituitam, quæ in aquam intercutem propriè deſinit repentè.

APHORISMVS XV.

A longo alui profluuio habito ſpontaneus uomitus ſuperueniens morbum ſoluit.

COMMENTARIVS.

¶ In libro de Locis in homine hæc ſcripſit. Pag.14.
Et ſic quidem per uomitum uomitus ſedatur. Rur- «
ſus autem, propterea quod ſedatur, quia infernè «
deduxit id, ex quo uomitus fiebat, atq; ita con- «
trarijs ambobus modis (ſcilicet à ſimili contra- «
rioq́;) homo ſanatur. Quod cùm uerum ſit in «
artificioſa ſanatione, multo magis, ac ſecurius contingit à ſpontanea. Atq; id quòd ita fiat, & cur, ablata ſcilicet communi cauſa utriuſq;, conſpicuum eſt in artificioſa. in naturali autem non perinde: quoniã per artificioſam etiam alui profluuium recens ſanatur. Per naturalem autem adiecit longum profluuiũ ſanari. Cauſa eſt, quòd in choleris alui profluuio iungitur uomitus: nec tamen æger ſanatur, ſed utrumque perſeuerat, tum ob ſummã repletionem circa uentriculum, tum ob influxum uehementem, qui fit ex toto corpore ad illas partes. At in longa diarrhœa non eſt uerißimile plenum eſſe uentrem, neq; totum corpus, quare nec humorem alium tranſmiſſum ad eas partes: ſed humorem contentum in uentriculo detruſum per locũ cõuenientem: cùm ibi coactus ob læuitatem ad inferna, & quia ipſi uentriculo annexus eſſet antea, non potuerit euacuari. Scribitur quinto Epidemiorum: Bianti Cap.10.
pugili, cum naturà uorax eſſet, cõtigit ut in cho- «
lericas affectiones bilis ſurſum ac deorſum exe- «
untis incideret, ex carnis eſu, maximè uerò ex «
porcinis crudioribus, & ebrietate uini odorati, «
& placentis & dulciarijs ex melle, ex cucume- «
re, pepone & lacte, & polenta recenti. In cho- «
leris enim utraque pars uentriculi & facultas iritatur, & leuia ac cruda magis per uomitum eijciuntur, reliqua per aluum: atq; hæc uel ab initio, uel ex cauſa externa. Secus in profluuio uentris diuturno. Pariter ex fluxu uentris curatur diuturnus uomitus, cùm in colo inteſtino materia reſederit corrupta aut bilioſa, qua parte uentriculum ſuperequitat. Scribitur hic Aphoriſmus aliter in primo de Morbis, per hæc uerba: Pag.4.
A profluuio alui ualido correpto, uomitus ſuper- «
ueniens, bonum. Hic dicit ualido, pro, diuturno, quod etiam congruit. nam tum non ex multitudine

dine contingit, ac repletione, ſed humoris prauitate maxima, qualis eſt ueneni. Ideo ſuperueniens uomitus liberat. etenim in ualido profluuio non facilè natura conuertere ſe ad actionem cõtrariã poteſt, niſi humor ille iam ſeparatus aut euictus naturæ uentriculi cedat: ſicut nec in longa alui deiectione ob conſuetudinem. Duo enim ſunt, quæ permutari non ſinunt operationem: magnitudo, aut conſuetudo operationis. Non ſolùm autem uomitus & alui profluuia ſic ſanantur uiciſſim, ſed ubi utrunq; adſit, ut in choleris per ea quæ euacuant utrinque, uelut per elleborum: quinto Epidemiorum, de uiro illo Athe-
Pag.2. nis curato. Sed & quomodo uomitus & aluum aſtrictum ſoluat, & fluentem aſtringat, docuit
Pag.2. in ſecundo de Diæta, cum dixit: Ventrem com-
„ pactũ uomitus ſoluit, & egerentem magis quàm
„ oportet ſiſtit: illum quidem humectans, hunc ue-
„ rò ſiccans. Quum igitur aluum quis ſiſtere uo-
„ let, auidè deuoratum cibum euomere oportet,
„ priuſquam humeſcat, & infrà detrahatur, & ci-
„ bis acerbis atq; auſteris potius quàm alijs uti.

Hæc igitur de mutatione utili propoſuit facta à natura à decimo uſq; ad præſentem Aphoriſmum, niſi quòd duodecimũ interſeruit ob continuam narrationem de hæmorrhoidibus. nam cum in undecimo utilitatem ſuperuenientium hæmorrhoidarum propoſuiſſet, in ſequenti detrimenta ſubnectit ſuppreſſarum. Decimus autem pendet ex nono, quoniam in reliquis ab initio uſque ad nonũ manifeſta eſt continuatio. deſcribit enim, qui morbi iuxta eſſentiam aut naturam patientis, aut coniunctionem cum alijs, aut iuxta alias conditiones mali ſint & graues aut mites. quia cum dixiſſet, quòd latæ puſtulæ non admodum pruriunt, ſupple quia difflantur per inſenſilem euacuationem: in decimo docet, quod per ſenſilem euacuationem multo magis morbi ipſi miteſcunt.

APHORISMVS XVI.

A Morbo laterali uel pulmonia habito, profluuium alui ſuperueniens malum.

COMMENTARIVS.

¶ Semper hic noſter Galenus Hippocratem ſugillat fruſtra. cum enim generaliter dixiſſet Hippocrates, quòd profluuium alui ſuperueniens in morbo laterali & pulmonia eſt malum: addit Galenus, ſi uehemens ſit morbus. nam ſi mediocris ſit, & maximè concocta materia, haud malum erit, ſed bonum, cum materia expulſa natura alleuietur. Hic uir uidetur immemor eorũ quæ ſcripſit ſexto de Locis. nam de hoc uberius in Contradicentium medicorum egimus ſatis, Hippocratem hic loqui de aſſidentibus ſignis malis, cum hucuſq; de bonis tractârit. Eſt aũt hoc ſignum malũ, quod neq; partẽ materiæ expurgat natura, & tamen iecur adeò malè afficitur ex conſenſu, ut fluxus ſubſequatur. Libenter aũt audirẽ ex Galeno, cur in magno morbo malum ſit hoc ſignum, in mediocri poſſit eſſe bonum, idem dico de cauſa. Cap.4. in fine. contrad.54.

Sed mittamus illum, et quæramus potius, cur ex laterali morbo aut pulmonia adeò iecur afficiatur, ut ſoleat ſequi alui profluuium: & non ſolùm iecur, ſed uentriculus malè afficiatur. Id primùm contingit ex uigilia, unde cruditates oboriuntur: inde ex intemperie calida et humida præter naturam. calida quidem præter naturam ſemper profluuiorum eſt cauſa, ſi non ſiccitati iuncta ſit: humida uerò qualiſcunq;, profluuiorũ eſt cauſa. inter ſanguinea enim membra, ut ſunt cor, pulmo & iecur, maxima eſt coniunctio. Pulmone enim uitiato cor patitur: unde uenæ omnes, et origo uenarum iecur, grauiter afficiuntur. Dico ergo profluuium alui eſſe malum in his morbis, quoniam ſignum eſt quod uel iecur malè affectum eſt, uel uentriculus: nihilo melius ſi perperam grauata natura tentet ſe exonerare per eum locum, Et ſi materia concocta ſit, magno uirtutis diſpendio, pauciſſimi ſic liberantur.

APHORISMVS XVII.

Lippientem alui profluuio corripi, bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Circa ſuſpicionem affectu iecinoris ex lippitudine aduenit alui profluuium, ſimiliter affectus uentriculi. Sed ſi profluuium incidat, contingere ſolet materia, quæ ex iecore ad caput aſcendebat, ad inteſtina relegata: quod accidit, quoniam materia ea miteſcit: aut quoniam uiæ quæ antea occluſæ erant, ad inteſtina tendentes, ſunt reſeratæ: uel quia auxilijs prohibita materia ne ad caput aſcenderet, uiolenter retroacta ſit ad iecur, & ex eo ad inteſtina. eſt ergo cauſa bona, quoniã reuellitur à decurſu in patientẽ locũ materia. Indicant aũt hæc omnia curandi rationẽ, cũ opus naturæ medicus perfectè imitari poteſt. Debet ergo medicus naturam imitari, cum illa morbum ſanat, atq; ea uia quam medicus poteſt aſſequi. Ideo & hic Aphoriſmus præcedentem ſequitur: docens, contraria ratione, licet in eodem morbi genere, contrarium effectum conſequi.

Plurimum

Plurimum autem poteſt purgatio in oculorum morbis, & longè præſtantior eſt ſectione uenæ: quoniam humor qui ad oculos deriuatur, licet per uenas deſcendat, rarò tamē eſt ſanguis, ſed potius bilis aut pituita, aut ichores, uehementius reuellitur, nec adeò ægrum debilitat: quia tamen oculi breui tempore magnas incurrunt calamitates, tum ob contentorum teneritudinem, tum ob multiplicem compoſitionem, & ob locorum anguſtiam & operationis nobilitatem, ſæpè præſentaneà auxilia ſunt neceſſaria, inter quæ eſt ſectio uenæ. Atque eam ob cauſam medicamētis opus eſt ualidiſſimis in huiuſmodi morbis: et quoniā neceſſarium eſt prius totum caput purgare, atq; ante illud & uniuerſum corpus: quæ omnia tum ob id quod purgatur, tum ob multiplices operationes, longo tempore indigent.

ὀφθαλμίας uocant Græci lippitudines, atque hæ duplices. humidæ, quæ minus malæ: et ſiccæ, peiores, quòd humor in oculis contineatur. Diximus autem de hoc in tertia particula. Morbus hic fuit familiaris Horatio: Aphor.11. 12.

Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere. — *Traducitur & ad fauces. Plautus in Curculione:*

Os amarum habeo, dentes plenos, lippiunt fauces fame.

Erat ſanè alius morbus lippitudo apud Romanos, ab ὀφθαλμίᾳ Græcorum, quæ eſt inflammatio. Inquit enim Celſus libro ſexto, dum de Cap.16. ſec.26.
» *oculorum agit inflammatione: Aſpritudinē autem*
» *inflammatio oculorum ferè ſequitur, interdum*
» *maior, interdū leuior: nōnunquā etiam ex aſpri-*
» *tudine lippitudo fit, deinde aſpritudinem ipſam*
» *auget. Quod etſi nos alios ſecuti ſumus antea errando, noluimus tamē latêre quid eſſet lippitudo, quid ὀφθαλμία. At lippitudinis futuræ ſi-*
Cap.6. *gnum eſt, inquit Celſus libro primo: Si tempora*
» *ſæpe iiſdem dolent, & noctu corpora inſudant,*
» *et frons prurit. Eſt ergo lippitudo, pruritus cum rubedine: & antequam pruritus ille uehemens ſequatur, aſpritudo appellatur, in qua palpebræ craſſæ ac duræ ſunt, & aſperæ, unde aſpritudo dicta eſt.*

Pag.5. *Excerptus eſt hic Aphoriſmus ex libro de Iudicijs, ſed & in libro de prædictionibus Coacis.*
Pag.10. *uerùm additur, Sua ſponte prodiens: fieri enim poteſt ut per medicamentū adeò exagitetur corpus, ut etiam lædatur: ſuperuenire autem febrē, aut capitis dolorem, cæcitatem indicat. Sed & febris mortem affert, quoniam dolor capitis tantam ſignificat eſſe materiam, ut neceſſe ſit oculos, antequam finiatur, corrumpi. Febris autem cum ex eadem fiat materia, ex qua lippitudo, ut Ariſtoteles innuit prima Problematum: ea ſu-* Probl.1.
perueniente indicat abundantiam materiæ maximam, quæ ſi in capite ſit, cæcitatē gignit: ſi in toto, mortem: in utroq;, utrunq;, ut ibi dicebat Hippocrates. Sed ſi materia lippitudinis in febrē tranſeat, hoc bonum eſt. nam lippitudo ipſa finitur, ut ibidem etiam docet. ὀφθαλμίας ergo Pag.3.
Græci tumores appellant oculorum, libro de Glandulis. Dicebat in libro de Viſu: Ad lippitu- Pag.2.
dinē annuā et popularē cōducit purgatio capitis «
& uētris inferni. Et ſi corpus habeat, ſanguinis «
detractio ad quoſdā huiuſmodi dolores confert. «
cōferunt & curcurbitæ circa uenas affixæ: ci- «
bus modicus, panis, & aquæ potus. Verùm (ſub «
iungit) poſt acria medicamenta, quæ ad dolorē «
illinuntur, cataplaſmata imponere poſt dolorem «
cōducit. Ex quo apparet, ὀφθαλμίαν eſſe tumorem cum dolore, id eſt abſceſſum, qualisq; ſit illius cura. In ſexto Epidemiorum hoc habet: Tu- Sec.7 ſeu tabella par ua.
mores in palpebris relicti, dum alia circumcirca
graciles cūt, reciduas faciunt. In extremitate ue- «
rò ſubumbicundi, duri & ualde tenaces, & inſur- «
gentes ac inhærentes in his ſunt. uelut Pharſalio «
Polymedi erumpentes tumores aut liuores in lip «
pitudinibus aut ulceribus, quia ſigna ſunt. ubi lo- «
co, in lippitudinibus habet ὑπὸ ὀφθαλμίαις: ut «
uideatur in ophthalmia ſuperuenire poſſe tumo- «
res: generaliusq; eſſe apud Græcos nomē, quàm «
lippitudo apud Latinos, nō aliud omnino. lippitu «
do enim aſpritudinem terminatur.

Sed poſtquam in ſecundo Prædictionum di- Pag.10.
xit ὀφθαλμίας, eoſdem habere circuitus, quos & febres, lippitudines autem etiam annuæ ſint, apparet lippitudines non eſſe ὀφθαλμίας.

APHORISMVS XVIII.

VEſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut ſepto, aut aliquo ex tenuioribus inteſtinis, aut uentriculo, aut iecore, lethale eſt.

COMMENTARIVS.

¶ *Verbum διακοπέντι, Galeno & Philotheo teſte, profundius diſciſſum ſignificat. Sed ego mâlo legere ſolum diſciſſa, tum quia dictio illa non propriè id decernit, tum quia ſenſus Hippoc. peruertitur. Nam etſi per Lethale, quod plerunq; mortem affert, intelligas, etiā non profunda uulnera in quocunq; horum membrorum lethalia ſunt. De corde enim palàm eſt, & ipſimet fatentur, non plerunq; ſolùm, ſed ſemper, uulnera mortem afferre. de cerebro etiam rariſſimè contingit,*

tingit, ut uel exiguo uulnere tactum mortis cauſam non afferat, corpore partim reſoluto, partim conuulſo. iecur quoque qua parte profundius mortem affert, eadem etiam uel exiguo uulnere, licet non tam celeriter: uentriculus uerò, & gracilia inteſtina atque ueſica potius ob conſenſum neruorum & cerebri: & quia non coaleſcunt, mortem afferunt, quàm ob profluuium ſanguinis uel ſeparationem partium, unde etiam in ipſis parua uulnera lethalia ſunt. Quod ſi lethale pro omnino mortẽ inferente intelligas, neq; ullum horum membrorum præter cor (quod, ut dixi, uel exiguo quantumcũq; uulnere certam mortem affert) profundius uulneratũ certæ mortis cauſam præbet.

Lib. 8. de Vſu par. cap. 10.

Recitat Galenus, Smyrnæ in Ionia uulneratum in uentriculo cerebri adoleſcentem ſuperuixiſſe: quod etiã ad miraculum refert. De duobus alijs in Commento refert, quibus etiam Smyrnæ cerebrum diuiſum fuit, & ſuperuixerunt: ſi tamen ambo cerebri uentriculi diuidantur, dicit in octauo de Vſu partium, ne momento ſuperuiuunt. Braſauolus autem de hoc ſermonem habens, inquit: Nos autem in cerebro uulneratis mira uidimus, in uno primùm, qui patricijs Valengis ſeruiebat. tanta enim illi cerebri ſubſtantiæ quantitas exiuit, quantum eſt gallinæ ouum, tamen euaſit: licet deinceps probè loqui & expeditè non potuerit: ſtupidus quoque & ineptus reliquo uitæ ſpacio, quod tamen triennium non exceſſit, ſuperuixit. Alium uidimus ex Corſica militem, cui fermè capitis dimidium cum ſua cerebri portione ablatum fuit, conualuitq;: ſed neq; recordabatur, nec loqui poterat, ſed ſtupidus nihil ad propoſita reſpondebat: ſtercus & urinã demittebat in lecto, nec comedebat niſi quæ in os imponerentur, infantis omnino mores habens: cumq; à ſocijs in patriã deduceretur, neſcio an ſuperuixerit. His itaq; uiris credo ob doctrinã, non ſecus ac mihi: neq; fuerunt aut ſunt, quales aliquãdo in patria inueni, qui neq; per ſe inuenerint: & mihi quærenti, & in publicã utilitatem inſudanti, canum more obſtrepuerint. Atq; ex his nõ omnes (ſunt enim & probi) ſed unus mortalium peſſimus, alter paulò melior: quo etiam factum eſt, ut cum antiquo tempore, & nuper, ut recitaui, Ferrariæ induſtria ac diligentia medicorum euaderent, etiã præciſo cerebro: apud nos neq; membranis uulneratis, imò ne oſſe capitis proſus (res incredibilis) ferè oẽs pereunt. Cui rei cum bono publico, quòd cauſam intelligã, uellem occurrere, obſtitêre quidam, nolebantq; laboris ac induſtriæ meæ gloriam & fructum ad imperitiſſimos tranſire, ne me uel participe facto. Quod ego intelligens, quamuis forſan alijs ſecus uideatur, nec probi hominis lege, nec Chriſtiani teneri, exiſtimaui ut peſſimis ac malignis uiris talia cõmunicarem. De probo uiro non dicam, quando nec Chriſtianus, qui probo uiro nõ ſolùm melior eſt, ſed ſimpliciter optimus, non tenetur. Inquit enim Lucas, de Chriſto loquens: Non potuit niſi pauca miracula in patria ſua facere ob incredulitatem (ut uocabulo Iuriſcõſulti utar) eorum. At nõ potuiſſe ob id nemo dubitat, cum fide illorum uis Chriſti haud indigeret: immerentibus ergo indignum exiſtimauit. Sed ad ordinem redeo. Neq; iecoris uulnera etiã magna, teſte Galeno, prorſus mortalia ſunt, imò præciſa extrema parte eſſatu digna aliqui ſuperuixerũt: quoniam in his neque præ dolore, neq; ob aliud mors, q̃ ob ſanguinis exitum, contingit. Quamuis Braſauolus recitet, duos Ferrariæ à ſe curatos perijſſe ex uulnere iecoris: alium repentè ex ulcere, quod ad ſuppurationem peruenerat: alium ex calce equi in iecoris gibba percuſſum, ut ex diſſectione apparuit. Vt concludat, omnia uulnera & ulcera iecoris, quod ad experimentum attinet, lethalia eſſe.

Forſan aliquis nos inſimulabit, quòd amicitiæ cauſa Braſauoli experimenta in medium adducam: uerùm decipitur. nam hominem nunquam è facie noui, nunquam epiſtolam ab eo accepi, uel illi ſcripſi: nunquam, quod ſciam, ille ullo in opere ſuo, quod multi, quibus debeo, imò omnes faciunt, me inſeruit. Sed cùm in publicam, ut dixi, utilitatem ſcribam, in his quæ mihi uidere non contigit, eorum teſtimonio uti cogor, qui experimenta multa, & cum iudicio ſcripſerunt. Quod & ſi idem feciſſet Fuchſius, nec adeò ſolis antiquorum uerbis interpretandis incumberet, aut Cornarius, aut amicus noſter A. Veſalius, quod mihi ex uſu foret, ab illis ſumerem, modò pari iudicio & diligentia ſcriberentur. Itaque ut ad rem redeam, & parua iecoris uulnera non ſunt abſque uitæ periculo & grauiſſimo, & magna, niſi aliquod uas magnum fuerit diſciſſum, non omnino ſine uitæ ſpe eſſe poſſunt: in ueſica uerò & inteſtinis gracilibus ac uentriculo par fermè eſt ratio, niſi quòd cùm hæc ſint pura uaſa, & tenuia, non ob magnitudinem uulneris ſiunt maximè lethalia: ſed multum intereſt, an tranſuerbe-

rentur, quoniam tunc nec excrementa contineri poſſunt: nec ſi non contineant, conſolidari: nec ſi tranſmittant, perpetuò ſuperuiuere homo poteſt. ob id ſi quid horum ita uulneretur, interit homo fermè ſemper. Tantum uerò abeſt ut magnitudo uulneris offendat, ut ſic uulneratis quanto anguſtius ſit foramen, citius & certius pereant. ſimiliter, et ſi ualde amplũ: mediocria, ſecuriora. Hæc igitur, non ut Galeno contradicerem, & antiquis: ſed ut Hippocratis ſententiam, quæ ueriſſima eſt, rebus ipſis accommodarem. Quòd ſi quis obijciat, ſic intellecto lethalis nomine non fuiſſe aſſcribendum cor, quod ſemper uulneratum mortem affert: Reſpondemus, Hippocratem hic ſolùm oſtendere, quæ membra uulnerata mortem afferre ſoleant: nec ſi certò cor ineuitabilem afferat, ob id falſum eſſe illius dictum, cùm uulnera omnium illorum membrorum lethalia dicat: falſum tamen dicturum fuiſſe, ſi horum omnium uulnera, quamuis profunda, certò lethalia dixiſſet. uerùm & ex his clarum eſſe, hæc uulnera quo profundiora fuerint, maiora, aut punctim illata, eo eſſe lethaliora, quandoquidem toto genere iam lethalia ſint.

Braſauolus his membris alia quinque adijcit: fellis ueſicam, cordis inuolucrum, pulmonem, lienem, & medullam dorſi prope cerebrum. Cap.26. *Celſus libro quinto addit pulmonis medium, renes & uenas atq; arterias magnas circa fauces, ac ſpinalem medullam: lienem uerò, & ueſicam atque uterum, & craſſiora inteſtina, ac cerebri membranas inter membra magni periculi collocat. Nos in Antonio Olgiate ablatam partem pericardij uidimus, & ſanatus eſt: ſed ſuſpiria alta ducebat, nec multis annis ſuperuixit. functio tamen cùm ignobilis ſit, mortem non neceſſariò infert. Quatuor enim modis membra ſauciata mortem inferunt: uel neceſsitate officij, ut pulmo: uel præſtantia naturæ, ut cor: uel ſanguinis profluuio, ut iecur, arteriæ magnæ & uenæ: uel ſymptomatum prauitate, ut neruoſa, uentriculus, ueſica. Nam quòd inſanabilia ſint, ridiculum eſt dicere lethalia. oſſa enim & cartilagines & ligamenta ſic uulnerata mortem inferrent. Pericardium ergo non per ſe lethale eſt, ſed quia uulnerari non poteſt, quin multa alia membra nobilia lædantur. Ex pulmonis uulneribus neminem ſanatum uidi ad hanc uſque diem, non tam morbi magnitudine, quàm (ut rectè Galenus hic inquit in Commento) quòd medicamenta cõmodè illi adhiberi nequeunt. Antiquo tempore ſanabantur, ut colligitur ſecundo de Morbis, etſi Hippo-* Cap.24. *cratis liber ille non ſit, uſtionẽ: nunc, ut dixi, auaricia medicorum, & negligentia Principum talia amiſſa ſunt, nec mihi licet chirurgi officio fungi: ſcientia autem abſque experientia in talibus nulla eſt. Antiquo ergo tempore medium ſolum pulmonem, nunc totos pro lethalibus ſubijcere oportet. Indicio etiam eſt, quoniam Celſus ut medium pulmonis, ita pulmonem connumeraſſet inter lethalis offenſæ membra. Tunc enim & ob gladiatorium munus, & ob frequentia bella non rarum erat exemplum, quinimò tanquam de re notiſſima Celſum locutum fuiſſe credendũ eſt. De liene & ueſica fellis non tam facilè adducor, niſi quia perperàm nunc omnia tractentur. Nam ratio uix ſubſcribit, niſi uas in liene aut ueſica fellis pertundatur. Atque ſic ueriſimile eſt, humore effluente poſt diuturnam tabem eos mori, ut forſan ita melius ſit dicere. Eadem autem ratione, qua de ueſica urinæ locutus eſt Hippocrates, intelligendum eſt de fellis ueſica. Et cordis inuolucrum his meretur adnumerari, cùm uix uulnerari queat, quin aliquod etiam nobiliorum membrorum lædatur. Et pulmo ac lien ob curandi difficultatem, & artificum imperitiam & ſpinalem medullam: quam Hippocrates prætermiſit, quoniam reſolutionis, non mortis prima & principalis cauſa ſit: renum uerò & uenarum atque arteriarum magnarum non ſimpliciter lethales eſſe, ſed cum aliqua adiectione, uelut uenas & arterias interiores magnas, & renes profundius læſos, & pulmonis medium, non pulmonem, ac talia.*

Parum aũt iuuat ſcire, quæ membra diſciſſa lethalia ſint, cùm non ſciuerimus, quando ſunt diſciſſa. Celſus omnium horum luculentius meminit libro quinto his uerbis: Cap.26. *Veſica uulnerata dolent inguina, quod ſuper pubem eſt intenditur: pro urina ſanguis, aut ex ipſo uulnere urina deſcendit: ſtomachus afficitur, itaque aut bilem uomunt, aut ſingultiunt, frigus, & ex eo mors ſequitur. Cerebro autem, aut membrana uulnerata, quæ illum ambit, ſanguis per nares, quibuſdam etiam per aures exit, fereque bilis uomitus inſequitur. Quorundam ſenſus obtunduntur, appellatiq; ignorant: quorundam trux uultus eſt: quorundam oculi quaſi reſoluti, huc atque illuc mouentur, fereque tertio uel quinto die delyrium accedit. Multorum etiam nerui diſtenduntur. Ante mortem*

» autem plerique faſcias, quibus uulnus deliga-
» tum eſt, lacerant, ac nudum uulnus frigori ob-
» ijciunt: corde uerò percuſſo ſanguis multus ef-
» fertur, uenæ langueſcunt, color pallidiſsimus,
» ſudores frigidiſsimi, maliq́; odoris tanquam ir-
» rorato corpore, oriuntur: extremis que parti-
Lib. 6. bus frigidis matura mors ſequitur. Paulus ad-
cap.88. dit, telum non in uacuum directum uideri, ſed
» duriori ſubſtantiæ impactum: & nonnunquã
» pulſatilem motum edit: & ſi uulnus apertum
» fuerit, ſanguis niger effluit, animoq́; linquun-
» tur ægri. At ſi ſeptum tranſuerſum percuſſum
» fuerit, præcordia ſurſum contrahuntur, ſpina
» dolet, ſpiritus rarus eſt, ſanguis ſpumans effer-
» tur. Ieiuni uerò inteſtini, & uentriculi uulne-
» rati communia ſigna ſunt, cibus & potio per
» uulnus exiens, præcordia indureſcũt, nonnun-
» quam bilis per os redditur. Ieiuno tantùm ſe-
» des inferior eſt: cætera inteſtina icta, uel ſter-
» cus uel odorem eius exhibent. Iecoris autem
» uulnerati notæ ſunt, multus ſub dextra par-
» te præcordiorum profuſus ſanguis, ad ſpinam
» reducta præcordia, in uentrem cubandi dulce-
» do, punctiones doloréſque uſque ad iugulum,
» iunctúmque ei latus ſcapularum, os intentum.
» quibus nonnunquam etiam bilioſus uomitus ac-
» cedit. Sin autem pulmo, ſpirandi difficultas,
» ſanguis ex ore ſpumans, ex plaga rubens, ſi-
» mulq́; etiam ſpiritus cum ſono fertur, in uulnus
» inclinari iuuat, quidam ſine ratione cõſurgunt:
» multi ſi in ipſum uulnus inclinati ſunt, loqui poſ-
» ſunt: ſi in aliam partem, obmuteſcunt. Si uerò
» ſtomachus percuſſus eſt, ſingultus & bilis uo-
» mitus inſequitur. Si quid cibi uel potionis aſſum-
» ptum eſt, ea redditur citò. Venarum motus e-
» langueſcunt, ſudores tenues oriuntur, per quos
» extremæ partes frigeſcunt. At liene icto, ſan-
» guis niger à ſiniſtra parte prorumpit. Præcor-
» dia cum uentriculo ab eadem parte indureſcunt,
» ſitis ingens oritur, dolor ad iugulum, quemad-
» modum in iecore uulnerato. Renibus uerò per-
» cuſsis dolor ad inguina teſteſq́; deſcendit, dif-
» ficulter urina redditur: eaq́; aut cruenta eſt, aut
» cruor effertur. Quod ſi uulua percuſſa eſt, do-
» lor in inguinibus & coxis & fœmoribus eſt.
» Sanguinis pars per uulnus, pars per naturale de-
» ſcendit, uomitus bilis inſequitur. Quædam ob-
» muteſcunt, quędam mente labuntur: quędam
» ſui compotes, neruorum oculorúmque dolorem
» urgeri ſe cõfitentur, morienteſq́; tandem eadem
» quæ corde uulnerato patiuntur. Medulla uerò,
» quæ in ſpina eſt diſciſſa, nerui reſoluuntur aut

diſtenduntur, ſenſus intercidit: interpoſito tem- "
pore aliquo ſine uoluntate inferiores partes ſe- "
men uel urinam, uel etiam ſtercus excernunt. "
hæc Celſus.

Verum Paulus inquit: Facile eſt dignoſcere, ſi qua pars nobilior ex interioribus percuſſa fuerit. Nos autẽ animaduertimus peculiare ſignum eſſe, ſi aliquandiu uiuat, febris rigorem, atq́; eum ſæpius repetitum eadem die: quoniam cùm materia non potuerit perfectè intra uenas tam breui tẽpore putreſcere ſimul, & quia nerui læſi ſunt, & maximè in uulneribus neruoſarũ partium rigor, natura materiam putreſcentem expellente, incidit: & quãuis febres ſudore ſoluantur, nihilo ſecius tamen recurrunt ob offenſæ magnitudinẽ. Contingit etiã hoc quandoq́; in cordis uulnerib. nam non ſtatim ex his, ut quidam opinantur, intereunt. Braſauolus refert, abſciſſa parte mucronis cordis, animal per aliquod ſpacium uiuere poſſe. Suemq́; in cordis cuſpide uulneratum, qui per horam ſuperuixit & comedit: & niſi iterũ uulneratus fuiſſet, non tam breui interiturum. Quinetiam Galenus 2 de Decretis Hippocra- Cap.4 tis inquit: Victimas erepto corde in quibuſdam ſolitis ſacrificijs ariſq́; iam impoſito reſpirare, intentè clamare, fugere tantiſper donec per ſanguinis profluuium conciderit. Et quinto de Locis, uulneratos gladiatores in ſinu cordis ſtatim Cap.1 cõcidiſſe, maximè in ſiniſtro: in quibus uerò uulnus non uſq́; ad ſinum penetrauerat, ſuperuixiſſe quoſdam non ſolùm per eam diem, ſed etiam ſequentem noctem, & rationis compotes, donec inflammatione oborta interirent. In his igitur etiam febris aduenire ſolet. Hi uerò quibus calculus exciditur, ſanari poſſunt: quoniam non ueſica, ſed illius collum ſecatur. neque neceſſe eſt febrem cum rigore illis oriri: ſed ſi oriatur, non bonum eſt ſignũ, non tamen lethale. quidam enim ſeruati ſunt, nemo tamen abſq́; illa mortuus eſt.

Iam ergo ſententia Aphoriſmi declarata eſt, per quam intelligimus, quæ membra maximè lethalia ſint. primumq́; cor eſt, inde cerebrum & iecur, uelut principaliora, pòſt uerò uentriculus & inteſtina gracilia: inde ſeptum tranſuerſum, & ueſica. Pulmo ſimilitudine ſepti, medulla ſpinalis cerebri, ueſica fellis & uterus, ueſicæ urinæ, renes iecoris, inter membra lethalia connumerari poſſunt. Sub uentriculo ſtomachus uelut eius pars continebitur. Et ea uulnera quo profundiora fuerint, eo lethaliora abſq́; dubio. Quæ cæſim, quo maiora: ſed deteriora quæ pũctim il-

lata fuerint. Atq; hæc ex Hippocratis ſentẽtia. ſed, ſi quis uelit diligentius illum interpretari ex Celſo cum eius ætate & Romæ plurima experimenta haberentur, nõ ſolùm in prælijs, ſed ex multiplici ludo gladiatorio, erũt ſic determinanda: Seruari non poteſt, cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui iecinoris portæ, cui in ſpina medulla percuſſa eſt, cuiq; aut pulmo medius, aut ieiunum, aut tenuius inteſtinum, aut uentriculus, aut renes uulnerati ſunt: cuius circa ſauces grãdes uenæ, uel arteriæ præciſæ ſunt. Vix autem ad ſanitatem perueniunt, quibus ulla parte pulmo, aut iecinoris craſſum, aut membrana, quæ continet cerebrum, aut lienis, aut uulua, aut ueſica, aut ullum inteſtinum aut ſeptum tranſuerſum uulneratum eſt.

Galeno

Cap. 26. in prin. ferè.

Reliquum eſt uerò, quoniã Hippocrates, ut dixi, ex uno nos plura docere ſolet, ut uideamus an idem quoque, quod in uulneribus dictum eſt, in ulceribus etiam ſit intelligendum: & ſi ita ſit, quæ peiora ſint ulcera aut uulnera, magiſq; lethalia. Conſtat enim ulcera etiam abſq; uulneribus fieri ruptis abſceſſibus, & ex humore erodente. Et ut uno uerbo rem abſoluã, longè deteriora ſunt ulcera, quo ad ſanationem, quoniam ſenſim facta, & cum mala intemperie. Inquit enim Hippocrates: Morbi antiqui difficilius ſanantur q̃ recentes. Oportet aũt ex antiquis recẽtes facere, ut ſanentur. unde liquet, eum de uulneribus atq; ulceribus loqui. Vulnera uerò periculoſiora & magis lethalia, quia maiorem ſubitò mutationẽ in corpore faciunt, unde dolores & conuulſiones oriuntur. Ex ulcerum conuulſione rari aut nulli omnino leguntur: ex uulnerũ multi, ſimiliter de febre. Galenus de gallo & ſimia recitat, qui in corde ſcirrhum alter, alter aquã habuit ueſicis cõtentam. Talia ſi uiolenta cõtingere poſſent, ſtatim occiderent animal. Cæſar Barbauara iam diu ueſicam ulcere perforatam habet, noſtroq; beneficio uitam ducit aliquot annis: qui ſi uulnus ulceri æquale ſuſcepiſſet, ne uel menſem implere potuiſſet. Vt uerò lethaliora ſunt uulnera, ſic maiorem ſanationis ſpem habent, quoniã uiolenter inciderunt: ulcera autem ut ſanatione ſunt difficiliora, ita lentius mortem afferunt. Verũ quoniam omnino ſanationis ſpe carent, abſolutè peiora ſunt. Eryſipelas quoq; ad cutaneum uulnus referri debet.

Lib. de Locis in homine, pag. 12.

APHORISMVS XIX.

CVm diſciſſum fuerit os, aut cartilago, uel neruus, uel genę particula tenuis, uel præputium, neque augetur, neq; coaleſcit.

COMMENTARIVS.

¶ Poſtquam declarauit membra, quæ diuiſa mortem afferunt: ſic docet illa quæ nec reſtaurantur, nec conſolidantur uerè. At prior Aphoriſmus præcedenti cõtinuabatur, ob id, quod antea locutus erat de his membris, quæ ex ſuperuenientibus ad bonum uel malum mutari poterãt. at in his duobus de his loquitur, quæ mutari minimè poſſunt. nam primũ genus ſi lædatur, mortem affert: ſecundum eſt inſanabile. Proponit ergo Hippocrates quinq; genera partium ſimilium, quæ nõ augentur neq; coeunt, ſicut in præcedenti ſeptem compoſita, ſeu quæ inſtrumenti uice funguntur. Hæc diſpoſuit Hippocrates per ordinem, non ut priora: ſiquidem os minus cartilagine, & cartilago neruo, ut neruus minus gena, & gena præputio. Conatur Fuchſius, nihil ueritus autoritatẽ Hippocratis, oſtẽdere ex Galeno libro Artis medicæ cap. 91. oſſa in pueris coaleſcere poſſe, ac uerè reſtaurari, quòd mollia ſint. impedimentum autem reſtaurationis ex ſiccitate oritur, ut etiam quinto Methodi. Cap. 7. *Secundum, eſt paucitas materiæ ſeminalis, quæ non permittit ut membrum tam citò reſtaurari poſſit, quin à carnis generatione præoccupetur. citatq; Galenum in Arte medica, & in libro de Semine: licet non hanc ſolam, ſed etiam aliam. Dicit enim in primo eiuſdem,* Cap. 11. *Ariſtotelem redarguens, non conſolidari oſſa, nec neruos, carnem autem ſic: quia materia oſſis & nerui deeſt, quæ eſt ſemen: carnis autem ſuppetit, quæ eſt ſanguis. Sed hæc omnia falſa ſunt, præter id quod Hippocratem damnent. Primum enim oſtendimus in Contradicentibus,* Lib. 11. Cõtrad. 19. *membra omnia ex ſeminis actione in ſanguinem generari: carnem autem ex ſanguine ipſo citra actionem ſeminis, ſed membrorum quæ ex ſemine generantur. Si igitur ſanguis perpetuò in corpore noſtro eſt, & ſemen etiam, non deeſſe poteſt materia reſtaurationis deperditæ partis, multo minus agglutinandi diuiſas ſi quæ ſunt partes, maximè cùm perexigua requiratur. Sed ut ibi docui, duæ ſunt cauſæ cur non reſtaurentur. Vna eſt, quia aliud eſt gene-*

generatio, aliud reſtauratio. Cùm ergo membra ſint genita in uentre matris, quomodo poterunt iterum generari, ſi pereat pars? neque enim modus eſt idem: in generatione enim partes extenduntur æqualiter, at reſtauratio fit per partem poſt partem. Et ita dico de modo reſtaurationis. nam illa fit in oßibus concocto humore per multos menſes, ne dicam dies: quomodo ergo poterit tam citò materia illa perfici, tum maximè iam læſa particula atque detecta? Imò corrumpetur prius os, ſi non reſtauretur caro, aut aliquid ſimile: ergo prius præoccupabitur reſtauratio, aut corrumpetur.

Quod ſi fieri poteſt hoc, & non factum eſt à natura, peccauit. At fieri poteſt: quoniam nil prohibet, ne materia ſeminis undequaque confluat ad locum læſum, uelut etiam ſanguis. Galenus ergo non excuſat naturam, ſed damnat, cùm dicit, in pueris hoc fieri poſſe, quia materia non deeſt: at cur non effecit id in iuuenibus, in quibus eſt abundantia materiæ abſque dubio ſeminalis, plus q̃ in pueris? Et ideo dico, quòd dictum Hippocratis eſt uerum. Et non conſolidatur nec os, nec cartilago, nec neruus, aut aliquid illorum prorſus. & hoc paulo pòſt uidetur uoluiſſe Galenus in eodem libro primo, Cap.13. ubi tres cauſas aßignat, quare uenæ & arteriæ cùm ſemen ipſæ generent, omnino tamen à ſemine poſſunt reſtaurari. Prima eſt, quòd confertim illa materia, ut oporteret, non ſuppeditatur à natura: quæ ratio nulla eſt, ut nec reliquæ duæ, ſcilicet quòd non adeſt uis quæ formet intus permeans: nec etiam calor uteri. quod ſi ita eſſet, quare ergo dubitat, an in pueris poßint reſtaurari, cùm omnino non poßint? Hoc uitium ei contigit, quoniam exiſtimauit omnes ſuas cogitationes eſſe aureas, & nihil debere perire quod non ſcriberet. Liquidò enim conſtat, nihil horum, ut Hippocrates dicit, poſſe augeri, nec coaleſcere. Atque in hac ſententia debuit permanere. Omiſit etiam, ut dixi, quartam cauſam à nobis adductam, de diuturna mora humoris neceſſaria, in loco ubi conſolidatio fieri debet. & ſimiliter quintam adductam, ſcilicet quòd in generatione totum fit ſimul perficiendo, & hic pars poſt partem. Dico tandem, quod non reſtaurantur oſſa, nec cartilagines, nec nerui: quia nerui non reſtaurantur, igitur multo minus reliqua. nam nec in ſenibus coaleſcunt, nec in nuper natis: quanto minus ergo augentur? nam præciſo neruo, ſi uel momento non cohæreat, ſenſus & motus perit: igitur dictum Hippocratis eſt manifeſtum. Forſan (quod expertus non ſum) ſi ſtatim partes committerentur, poſſet ſanari: nõ quia coaleſcat ex materia ſuperueniente, ſed ex propria ſubſtantia, quia uix quicquam ſenſile requiritur: ſed ipſa ſubſtantia coaleſcit ſponte. Hoc tamen necdum etiam ſum expertus. reliqua ſunt nugæ Galeni, ad terendum tempus fruſtrà.

Illud ſolum ſcire præſtat, quòd oſſa agglutinantur per materiam duram, & fit callus. Idem de cartilaginibus, & alijs. & cauſa eſt, quia materia quæ deberet tranſire in os, per longam coctionem cruda cogitur in callum, ideo res eſt clara: &, ſi non ſic conſolidentur, per carnem duram iunguntur & in uenis ac arterijs. huiuſmodi conſolidatio uocatur à Galeno ἐπινεύρωμα: qui cùm profiteatur ſe non curare de nominibus, nullus tamen plura inuexit: adeò ut in oſſe diuiſionem, uocet fracturam: perforationem, cariem: in neruo autem conuulſionem, rupturam in muſculo, uulnus in carne, ut in de Cauſis morborum. Cap.11. Sed uult conuulſionem & rupturam eſſe citra uulnus, tertio Methodi: Cap.1. & apoſpaſma in ligamentis, ſegma uerò & thlaſma in uaſis & muſculis ex uiolento ictu. Præterea ecchymoſis, cùm rumpitur aliquid ex contuſione, & tumorem concipit ſeu in muſculis ſeu uenis. quod etiam euenit ex anaſtomoſi, & eſt apertio oris uenarum: at cùm uena eroditur, dicitur anabroſis: quarto Artis curandi. Cap.1. io princip. Diapedeſim autem dicit fieri reſudante ſanguine, uel ſi exigui uaſis os aperiatur, quinto Methodi. Cap.1. uocant autem interpretes perſultationem, quinto de Medicamentis ſecundum locos. Cap.1. in initio. Docet autem in tertio de Symptomatum cauſis, quòd in diapedeſi non ſanguis, ſed ſanguinis ſerum ſolum tranſcolatur. Hanc curioſam & ſublimem diligentiam non uitupero, ſed quòd (cùm libet) ipſe uituperet pro arbitrio, non laudo: ut alijs nihil, ſibi omnia licere uelit. Scribitur hic Aphoriſmus aliter primo de Morbis in hunc modum: Cap.2. Pag. 5. Neruus diſſectus non coaleſcit, neque ueſica, neque aliquid ex tenuibus inteſtinis, neque uena ſanguiflua, neque tenuis genæ pars, neque pudendi pellicula. ſeu poſt medium. Pag.5. Hic poſuit, quaſi ambos Aphoriſmos ſimul, & hunc amplificauit. Libuit autem hic multa prætermittere, ut intelligere-

mus de inteſtinis, quia neruoſa ſunt natura: & de uenis, quòd ſint uaſa è ſemine. Multa hic coactus ſum dicere, quæ nollem propter Galeni importunitatem. nam ſi ſimpliciter dixiſſem, nec illius dicta redarguiſſem, nemo mihi ob eius auctoritatem credidiſſet: quandoquidē nec defuturos ſcio ad multos annos, qui non credant ob imperitiam. At contradicendo illi, cùm ille ſibi contradicat, mihi ipſi etiam uidebor contradicere. At quanto plura dicenda eſſent, ſi non in Contradictionibus de his locupletius diſputaſſem: uolo tamen præter morem meum hanc diſputationem totam in epilogum redigere: Nullum membrum quod ex ſemine fit, poteſt augeri, ſi uulneretur, aut coaleſcere. Sunt autem oſſa, cartilagines, ligamenta, membranæ, nerui, uenæ quæ pulſant, & quietæ cutis præputij, & genarum uentriculus, inteſtina gracilia & ueſica, tum cerebrum. Indicio eſt, quòd neruo diſciſſo per tranſuerſum ſenſus & motus ſecundum illum perit. Cauſæ aſſignantur quinque, Quòd ſint ſicca. hoc non eſt uerum in infantibus, nec cerebro, nec uenis. Quòd deficiat materia, ex qua genita ſunt. hoc falſum eſt, quoniam ſemen eſt in uiris copioſum. Quòd non ſit copioſa in loco illo, quanta eſſe deberet, hoc eſt accuſare naturam: quia licet non adſit, poſſet tamen tranſmittere pro opportunitate ad locum. Veræ igitur cauſæ ſunt, quòd tempus deeſt ad longam coctionem: & quod formatio ſit tota ſimul, quoad figuram, & ſenſim quoad craßiciem & perfectionem: & in augmento reſtaurationis fit ſenſim ſecundum figuram, & tota ſimul ſecundū quantitatē & perfectionem: & has duas cauſas Galenus omiſit. Duas alias cauſas adducit ueriſimiles, quæ tamen falſæ ſunt. Vna, quòd uis illa quæ format, penetrat in totum, dum infans eſt in utero matris, & in reſtauratione non adeſt: & alia, quòd in generatione adeſt calor uteri, qui non poteſt adeſſe tempore reſtaurationis. & non recordatur, quòd talia membra creſcunt per totam adoleſcentiam, & tamen non ſunt in utero: & ſi uis, quæ fingit, eſt in eis, quid prohibet quod ad hoc attinet, ne poßit etiam in uulnere augere quod perijt, ſi non aliunde cauſa eſt impedimenti? Ex ſeptem igitur cauſis, quæ aßignari poſſunt, quinque, quas uidit, falſæ ſunt: quæ ueræ cauſæ ſunt, & ſunt duæ, eas non uidit. Hippocratis ſententiam corrumpit: & quòd dicit, falſum eſt, uel etiam ipſo teſte. Vnum, quod rectè adijcit, non prætéribo, ſcilicet quòd in genis & præputio cutis non coaleſcit, non ſolùm ob naturam nerueam, ſed quòd labia uulneris in huiuſmodi partibus multùm diſtare ſolent.

APHORISMVS XX.

SI in uentrē ſanguis præter naturā effunditur, neceſſe eſt ſuppurari.

COMMENTARIVS.

¶ *Quum dixiſſet in præcedentibus, quòd membra illa diuiſa mortem afferunt, alia ſunt inſanabilia: hic docet, quid eueniat cùm ſanguis diuiſo membro in uentrem collectus fuerit. Colligitur autem trifariam, cùm è uenis exient, uel in concauitate magna, ut pectoris, uentriculi, uteri: uel parua, ut in ecchymoſi, ſcilicet inter muſculos: uel in minutißimis concauitatibus muſculorum, ut in phlegmonibus tantum, pariter aliarum partium. Vbicunque ergo collectus fuerit, neceſſe eſt ſuppurari, id eſt corrumpi. nam non ſuppurant particulæ, cùm copioſus fuerit, & ipſi cauæ, ſic ut in uerum pus ſanguis tranſmutetur. Scribitur tamen hic Aphoriſmus primo de Morbis aliter:* Pag. 2. *Si ſanguis ex uulnere aut uena effluxerit in ſuperiorem uentriculum, neceſſe eſt ſuppurari. Ex hoc exemplo regulam fecit generalem. ideo enim corrūpitur, quia cùm non poßit fluere, cogitur & congelatur, ideoque putreſcit. Dixit autem præter naturam, propter eum qui in uteros deſcendit, nec tamen corrumpitur. Et rurſus in eodem:* Pag. 10. *Si contingat ut craſſarū uenarum aliqua ſaucietur, & ſanguis introfluat ac euaneſcat, ſuppuratus fit. Vnde mihi uidetur demonſtratio in hoc conſtare, quòd cùm ſanguis fluit ex uena magna in concauitatem, congelatur totus, aut pars: ſed ubi uentres, ibi calor magnus: & ubi calor magnus, facit ſuppurationem: & ideo patet ueritas Aphoriſmi. nam ſi flueret in inteſtina, non ſuppuraret: nec in renibus nec in ueſica non ſuppurat. Intelligit ergo de uentribus, qui ſunt tres: capitis, pectoris, & naturalium membrorum. in omnibus his neceſſe eſt ut ad ſuppurationem deueniat, niſi per uomitum ex uentriculo reiectet. Cum ergo hoc litera doceat, uerba illius unde accepit,*

pit, & ſenſus oſtendat, manifeſtum eſt non debere diſtorqueri bifariam, & per uentrem intelligendo cauitatem omnem, et per ſuppurationẽ quamcũq; putredinem ſeu corruptionem. nimis enim durum eſt in eodem dicto bis committere ſolœciſmum: neque enim ſchema eſſe poteſt, aut tropus. Sed ut ad rem reddeam, cum ſanguis diutius in uentre aliquo, etiam in uteri concauo retinetur, in pus tranſit, tametſi non omnino præter naturam ibi conſiſtere uideatur. Dicebat Hippocrates in libro de Pag.3. *Natura pueri: ubi lunarés purgationes quinque aut ſex menſibus in utero retinentur, pu- ,, trefactus in pus tranſit: & quibuſdam etiam ,, pus exit, quibuſdam tuberculum circa ,, pudendum excitat. Non ergo impropriè locutus eſt Hippocrates.*

APHORISMVS XXI.

IN inſanientibus ſi uarices uel hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio.

COMMENTARIVS.

¶ *Palàm eſt hunc eſſe ex genere decimiſeptimi Aphoriſmi, cum ex his quæ ſuperueniunt iudicium ſit. Eſt autem uarix, ut colligitur ab* Pag.ult. *Hippocrate libro de Vlceribus, uenarum in cruribus tumor. Adijciam autem quæ ibi dicit:* ,, *At ubi uarix ineſt in tibia aut cõſpicuus, aut in* ,, *carne, & tibia eſt nigra, & uidetur habere o-* ,, *pus ſanguine ab ipſa defluente: talia nequa-* ,, *quam pertundere oportet. plerunq; enim ma-* ,, *gna ulcera ex fiſſuris fiunt propter uaricis influ* ,, *xum: uerum uaricem ipſum aliàs atque aliàs* ,, *compungere oportet, ubi opportunum eſſe ui-* Pag.6. *ſum fuerit. Antea uerò deſcripſerat tumores in pedibus, qui ab influentibus uenis fiunt, nec cataplaſmate ſedantur. ſed curam eandem penè ſimilem docet, ſcilicet compungendo: nec tamen uult eſſe uarices. Vt uarices ſolùm appellet, cum cutis tumet cum nigrore. atque id accidit modò plenis uenis in ſuperficie, modò in* Pag.5. *profundo.* Dicebat in libro de Aere, aquis *& locis, unum ſingulare, loquens de his qui paluſtres ac lacuſtres aquas, ſed ſtabiles, bibunt, quas neceſſe eſt calidas eſſe, craſſas ac male olentes, uiris uarices & ulcera in tibijs accidunt: quare fieri non poteſt, ut ſic longæuæ naturæ ſint, ſed ante tempus ſeneſcunt.*

Varices ergo cum ex humore craſſo & melancholico accidant, tranſlata in oppoſitum materia inſaniam ſoluunt. Differt autem inſania à ſtulticia. ſtultos enim uocamus, qui aliquando aberrant grauiter: inſanos autem, qui propemodum in erroribus perſtant, adeò ut inſania ſit perpetua ſtulticia: ſtulticia, temporanea inſania. Sed cur eædem etiam ſoluant gibboſitatem, ut in libro de Articulis: Pag.16. *Vertricula uerò ſpinæ quibuſcunque in gibbum* ,, *trahuntur, ex morbis pleraque ut ſoluantur,* ,, *fieri non poteſt: inſuper & quæ ſupra ſepti* ,, *tranſuerſi iuncturam gibba fiunt. quæ uerò* ,, *infrà, eorum aliqua ſoluunt uarices in cru-* ,, *ribus oborientes: magis autem uarices illæ,* ,, *quæ in uena iuxta poplitem fiunt, quibuſcun-* ,, *que gibboſitas contigerit, eam ſoluunt. fiunt* ,, *autem & in uena circa inguina.* Galenus ea 3.de Artic. *in parte expoſuit, uarices fieri ex humoribus* Com.4. *melancholicis, nonnunquam ex alijs craſſis humoribus (ſcilicet crudis) & quæ in uenis crurum, quòd latiores ſint, maiores eſſe, & ab humore craſſiore: quæ in poplitibus, anguſtiores, cum ſint à tenuioribus, ideò & ob diſtantiam maiorem, & quòd tenuior ſit humor, ſalutis magis ſpem afferunt.* Nec eſt *idem hæmorrhoidas & uarices ſponte oriri, aut alijs morbis ſuccedere. nam ſponte natæ uarices, ut dixi, breuem uitam ſignificant. ſi ex inſania fiant, aut gibboſitate, non idem: quod in omnibus eſt obſeruandum.* Dicebat *etiam ſecundo* Epidemiorum: Vocis *gracili-* Sec.5. *tatem ſoluit uarix ad ſiniſtrum & dextrum teſtem: abſque horum altero fieri non poteſt ut ſoluatur.* Magni, *calui, balbi, gracili uoce præditi, boni.* Morbos *autem habent balbus, aut caluus, aut gracili uoce præditus, aut hirſutus, uehementer atrabilarios.* Con*ſenſus igitur cum ſit & ex materia, quæ melancholica eſt, & ex loco genitalium cum membris anhelitus: liquet, depulſa materia ſolui morbum.* Diximus *autem de hoc, cur aliter ſolui non poſſit, loco ſuo:* Aphor.33. *dicemus autem & de hoc paulo pòſt.*

APHORISMVS XXII.

QVæcunque rupta ex dorſo ad cubitum deſcendunt, uenæ ſectio ſoluit.

COMMENTARIVS.

¶ Non ſolùm deriuata à natura dicit, ſed per artē ritè ſoluunt morbos, cuiuſmodi in hoc deprehenditur exemplo. Antea enim de ſolutionibus, quæ à natura fiunt, dixerat. Quomodo Pag.5. autem fiat ruptio, libro de Flatibus apparet, dum inquit: Cum uiolentia quadam inuicem diſcedunt, & finduntur carnes, fiſſuram ſubtercurrit ſpiritus, ac dolore affligit: dum autem ipſi flatus carnes prægreſſi, meatus corporis rarefecerint, ſequitur poſt flatus humida ſubſtantia, cui uiam iam antea aer præſtrauit. Irriguo itaque corpore ab ea facto, liquefiunt carnes, tumores'que in ſuras deſcendunt, atque morbus fit, qui aqua intercus appellatur. Hic ex ruptura generationē pituitæ albæ declarat. Sed antea rupturam ex uenis docuit, dicens: Sanè contingit citra ſpiritum rumpi: nonnunquam ſponte, & nonnunquā propter dolores. Sponte quidem, cum aer ultrò intra uenas receptus, ſanguinis meatus coarctat. Multitudine namque ſua compreſſus ſanguis meatus perfringit, qua eius copia maximè prorumpit: effuſione autem facta uenæ rurſus ſpiritu complentur, & ex eo dolor ſequitur. neceſſe eſt enim affectum locum ſpiritu occupari. Quod etiam in Pag.9. primo de Morbis eſt, & clarius, dum inquit: Quibuſdam, cum debiles facti fuerint tractus, in carnibus aut uenis non ſuppurant, ſed fiunt diuturni dolores, & uocantur ruptiones. Docet etiam, quantum interſit inter ruptionem, ruptamq́; uenam, cum laceratur diſtenta, ſanguineq́; in carnes effuſo, uel confertim in pus tranſit: uel ſi tenuis ſit ſciſſura, poſt tempus ut omnino ſuppuret. Et in Coacis prædictioni- Pag.13. bus ait, ex ruptura craſſarum uenarum. Et in libro de Locis in homine: A` ruptura febris non amplius corripit, quàm per tres aut quatuor dies: ſi uerò corripiat, & quis putet ſe à ruptura, ab alia ſanè quapiam cauſa corripitur, & non oportet ipſum tanquam à ruptura curare.

Sec.2. Quid intelligat per ruptum, habet ſecundo Epidemiorum: Pectinum ruptiones, quæ quidem circa pubem fiunt utplurimùm ſtatim, ſunt innoxiæ: Quæ uerò paululum ſupra umbilicum in dextra parte, hæ doloroſæ ſunt & anxioſæ, & ſtercoris uomitum inducunt: uelut etiam Pittaco accidit. Fiunt hæ à plaga, aut uulſura, aut alterius inſultu. Vult ergo per ruptum, quod ex ruptione fit, intelligere: quod cum deſcendit, ad cubitum ſecta uena diſſoluit dolorē, & materia quæ in muſculos fluebat auertitur: atque ſic ſtatim ſoluitur morbus. Palàm autem eſt, illum in Epidemijs de ramicibus ſermonem habuiſſe. Pag. 6. Quæ etiam rupta intelligat, docet in libro de Internis affectionibus.

APHORISMVS XXIII.

SI timor atq; mœſticia longo tempore perſeuerent, tale eſt melancholicum.

COMMENTARIVS.

¶ Galenus amplificat ſtatim dictum: Quoniam ſi abſque cauſa fuerint, etiam quòd non ſint diuturna, melancholiam præſagiunt. Sed ſi cum cauſa (modò ſcilicet ea non adſit) diuq́; perſeuerent, etiam melancholiam prænunciāt: quod ſe experimēto didiciſſe affirmat. Sed quid ſi cauſam habeant dubiam? Certè natura hominis in hoc conſideranda eſt: mulieres enim & pueri magis timent quàm pro ratione. Et certè timor præter omnem rationem ſolus eſt ſignum melancholiæ. Cum ergo addat, Longo tempore: etiamſi non omnino ſit præter rationem: mœror autem debet eſſe plus quàm pro ratione timoris, atque is melancholiam ſignificat: unde autem in melancholia fiat timor, dictum eſt aliàs. Lib.6.Con trad.15. Illud etiam conſiderandum, an poſſit eſſe melancholia ſine timore? Etenim ſi ob nigredinem fieret timor, eſſet omnis melancholia cum timore. Certum eſt aūt aliquā eſſe melancholiā cum audacia & furore. Dubium eſt etiam, an Hippocrates loquatur de ſigno, an cauſa. Celſus Lib.2.cap. 7. putat illum de ſigno potiùs loqui: & addit uigilias, ut ſint tria ſigna quæ ſeparari nequeant. quod Braſauolus obſeruaſſe affirmat. Videtur ſanè omnis melancholia eſſe cum timore: uerùm quam uocant maniam, non perpetuò, ſed cū furore: et hoc eſt quod dixit Princeps: Cumq́; 1.3. Tract. 4. cap.18. in princ. melancholia componitur cum rixa & ſaltu & cōtentione ſeu pugna, mutatur eius nomen, diciturq́; mania. Et ſpecies illius licet ſint numeroſæ, magis tamen famoſæ ſunt quinque: Melancholia, furor, amor, rabies, & hydorolcos: quam Princeps uocat Cutbut, Græci Lycaonē, id eſt, lupinā. Sed hydorolcos rectius dicitur, quòd ſit riuulorū araneus quidā in ſuperficie aquæ ſtans, uenaturq́; muſcas: nec unquam eandem uiam tenet, ſed per uias diuerſas graditur, ut faciunt qui laborant hoc morbo. nam quoties alicui

occur-

occurrunt, declinant ab eorum occurſu, atque ita per aliam uiam incedunt, & allidunt pedes lapidibus, & ambulant tota nocte, amantes ſolitudinem. Et eſt morbus ſimilis rabiei in pluribus: ſed raro occidit, ut illa ſemper. Rabies uerò eſt omnium ſpecierum peßima, & uix unquam ſanatur, & de ea locuti ſumus in quarto de Secretis: nunc autẽ dicendum eſt, quan-
Sec. 9. *tum ad cognitionem morbi pertinet. Et eſt, quòd omnes morbi praui ualde, & qui non multitudine perimunt, ſunt ex genere atræ bilis, quod ad materiam attinet. Et hic humor abundat, quoties homo uel per ætatem uel per morbum uel uenenum morti appropinquat: & corruptio hæc eſt multiformis, ideo diuerſis modis occidit. Et huiuſmodi homines triſtes ſunt, & poſt aquam formidant: quia canes illam formidant, à quibus uulnerati ſunt. Simile enim ſimile generat. Et interficit ob immoderatam ſiccitatem, coniunctam corruptioni & putredini: et corrumpitur humidum, quod eſt in uentriculis cerebri, ideo intra quartam diem occidit: & ægri conuelluntur, & ratio multùm perturbatur. & propter hoc multùm refert, quòd quis in neruo uel in capite morſus ſit. Et hæc eſt cauſa, quòd aliqui facillimè ſanantur, & penè nullo auxilio, & aliqui nullo prorſus auxilio ſanantur. Si enim laborans humore atro & corrupto abundet, & canis ſit uehementer rabidus, & morſus in neruo uel capite uel cartilagine, & parum aut nihil fluat de ſanguine, uix ſanatur. Et propter hoc Baldus noſtra ætate Iuriſconſultus, non ille Peruſinus, morſus à catulo ſuo, quẽ in delicijs habebat, mortuus eſt poſt quatuor menſes, Tridenti: quoniam uenenum ſerò per cartilaginem permeauit, & rabies canis erat nõ uehemens. Et ſi morſus fuiſſet neruo infixus, qui eſt calidior & rarior, mortuus fuiſſet intra uiginti dies. & ideo latitat ut non ſentiatur, quia iacet in humido membri ſeminalis, nec inficit ſanguinem. Et in effluxu multi ſanguinis eluitur ſpuma illa, ſicut ab aqua calida: & cum permeauerit ad cerebrum uſq;, corrumpit ſpiritus, & cerebri ſubſtantiam, & mouet conuulſionem, & occidit. Et hæc eſt cauſa, quòd curetur ab igne candenti: &, ſi eſſet uenenum in arterijs uel uenis, parum aut nihil prodeſſet.*

APHORISMVS XXIIII.

ERyſipelas ab exterioribus uerti ad interiora, non eſt bonum: ab interioribus autem ad exteriora, bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Simile eſt hoc Aphoriſmo illi, Ab angina habito, ſi tumor fiat in collo, bonum. Etenim materia ad locum ualiorem ſi propellatur, naturæ uictoriam, robur ac rectam actionem ſignificat, ut ſit bonum ſignum, bonusq; effectus. Hoc igitur de materiæ genere eſt in illo de loco. Vt ſit ſenſus: Quacunque materia & loco, ſi ab intus ad extra protrudatur, bonum eſt. Dixi- 5. Apho. 10.
mus ſuprà, cum de tranſlatione anginæ ad pulmones loqueremur: nec pigebit ex libro Prognoſticorum adducere uerba illa: Pag. 9. *Anginæ diuturniores, & ex quibus maximè euadunt, ſunt, ſi ceruix & pectus ruborem habeant, & eryſipelas ignis ſacri non intrò recurrerit. Et paulo infra: Securius eſt tumorem & ruborem, quàm maximè foràs uerti. Et in Coacis prædi-* Pag. 15.
ctionibus: Eryſipelas foràs quidem accedere, commodum eſt: intrò autem uerti, lethale. conuertitur autem intro, cum deliteſcente rubore pectus grauatur, & æger difficulter ſpirat. Quibus uerò anginæ ad pulmonem uertuntur, partim in ſeptem diebus pereunt, partim per ſuppurationem euadunt, ſi non eductio pituitoſa ſurſum ipſis fiat: ut tres modos hic declaret, & omnes geminatos. Primus eſt, intrò, & hic ſemper malus: & ſi ſit ad membrum ualde uitæ neceſſarium, & materia praua, lethale eſt: ſin autem benigna, longum morbum. & ſi ab intus extrà, ſemper bonum: at ſi materia benigna ſit, ſecurum. Si uerò fiat tranſlatio ad ſimile, tunc ſi ſit ab intus ad intus, & ex nobili in nobilius, lethale eſt: ſi in ignobilius, periculoſum tamen. Si autem in ignobile, membrum indifferens dici poteſt: ſi autem ex nobili in ignobile, bonum. De hoc autem in adducti Aphoriſmi expoſitione inferius dicemus, quem Par. 6.
locum ut plenè præſentem intelligas, conſulere te oportet.

Eſt autem Dialectica regula, de qua ſæpe Aphor. 31.
dixi, ad demonſtrationem utiliſsima, ex ſpecie ad genus, cum ratio fuerit uniuerſalis. Velut, ſi eryſipelas fertur extrà, igitur materia à natura uincitur: igitur in quacunque materia hoc uerum eſt. Sed quia facilius aſſumpta oratio ſenſu declaratur in hac materia, quàm in mitiore hu-

re humore, ideo non ſit petitio eius quod concluditur: ſed ſi intus feratur ut euacuetur per aluum, tunc ſi omnino fiat ſine moleſtia, bonum eſt: quia expulſio ad cutim, & tranſlatio, eſt ſignum medioeris dominij naturæ ſupra ma- Cap.1. teriam, expurgatio perfecti, tertio de Criſi. At ſi cum aliqua moleſtia, tunc malum eſt: quia ratio finis licet bona ſit, eſt tamen motus ille periculoſus ob media. Ex quo patet, quantum aberrent medici, qui in huiuſmodi affectibus hominem purgant, adhuc ſtante fluxione. Nam nec tam tutò medicus hoc poteſt facere, ut natura cum uim afferat illi: nec ſcire poteſt quando perfectè coccocta ſit materia, nec quàm lata ſit uia, nec tam perfectè materiam ipſam educere poteſt. At dices: Eadem ratione periculoſiſſimum eſt, etiam mittere ſanguinem. nam trahemus materiam à ſuperficie corporis ad intima. Reſpondeo, quòd refrigeratur ex hoc ſanguis, nec attractio eſt adeò neceſſaria. Et ſi quis uelit ſecuriſſimè pro uita agere, utatur pluribus cucurbitulis, & magnis, cum profunda inciſione: & ſingulis diebus utatur aqua lactis, cum tamarindis. Atque altera ratio curandi per uenæ ſectionem multo eſt compendioſior: ſed aliqui interficiuntur.

APHORISMVS XXV.

QVi in febribus ardentibus tremores fiunt, delyrio ſoluuntur.

COMMENTARIVS.

¶ Vtinam Galenus nunquam Aphoriſmorum opus expoſuiſſet. nam & gloriæ ſuæ magis conſuluiſſet, & nobis minus inuidioſa foret hæc expoſitio: qui liberam nacti docendi rationem, non uideremur nec illi contradicere, nec eum accuſare. quorum uno nobis inuidia conflatur, tanquam manes clariſſimi uiri inſectanti: altero difficilius fidem integram aſſequimur apud illos, qui non perpenſis rebus, ſolùm ambitioni autorum celebriorum ſtudent: ſufficitq́; eis dixiſſe, hoc Galenus ſenſit, tanquam Galenus deus aliquis fuerit, & non homo multis modis impeditus, ut modeſtè loquar: cuius Opera & erroribus ſcatent, ut nullius alterius claſſici autoris. Neque enim Hippocratem, aut Ariſtotelem, uel Theophraſtum, uel Auicennam tot inuenies in locis lapſos. quod ſeu Dialecticæ ignorantia acciderit, ſeu ambitione et nimia lucri et honorũ cupiditate, quod uerius eſt, oſcitanter huiuſmodi tractauerit: ſiue ſtudio contradicendi & antiquis, & his qui gloria eo tempore florebant: ſeu, quòd nimis ingenio ſuo fiſus, relegere, conſiderare ac caſtigare ſua ſcripta contempſerit, aut quòd malis principijs ac falſis innixus fuerit: ſeu, quod uериſimillimum eſt, omnibus his ex cauſis contigerit, adeò mendis totam artem compleuit, & ueterum dicta peruertit, ut paucarum rerum cognitio abſoluta relinquatur. Quòd ſi quis inſpiciat inter reliquas expoſitionẽ huius præſentis Aphoriſmi, quàm lacera, inſulſa ſit, ipſius Hippocratis non leui miſeratione cõmouebitur. Vnus uult, quòd de rigore loco tremoris loquatur: alius, quòd dicat tremorem ſoluere febrem ardentem: quod ne Hippocrates quidem ſomniauit. Alius dicit, non debere dici Soluuntur, ſed ijs delyrium ſuccedit: ad unguem fermè contrario modo uertendo, ut ſi calidum dicat Hippocrates, nos frigidum exponamus. Alius uult, ut pro Delyrio ſoluuntur, non ſolùm à tremore, ſed etiam à febre ipſa ardente ſit intelligendum. Coactus ſum inſanire cum inſanientibus, ut ſi poſſem, tandem uos ad ſanitatem reducerem: aliter enim intelligo, quàm ineptum ſit tot ſtulta commenta cõmemorare. Sed quod magis nos malè habet, eſt tremoris cauſa, à Galeno tanquam certiſſima & ex oraculo Apollinis habita, deſcripta.

Iam ergo uideamus unde tremor fiat. Dicit 2. de Symptom. cauſis cap. 2. Galenus, fit ex duobus motibus contrarijs: imo membri prægrauantis inferius, altero facultatis ex aduerſo ſurſum trahentis. Sed id eſt tremoris, qui contingit in ſenibus, qui aut morbus non eſt: aut ſi ſit, fermè eſt inſanabilis. at tremor qui fit in febrientibus, cum etiam, ut dicit Comicus, aduerſus octo aſtutos audaceis uiros ualenteis tremunt, an ille motus erit ab imbecillitate? an tantum pondus additum eſt corpori illius, ut tremere poſſit tanto impetu? Nuper uidimus uxorem Io. Angeli de Monte, mercatoris diuitis, quæ in tremore adeò concutiebatur, ut tres uiri illam continere non poſſent. An ergo hic tremor ab imbecillitate fiet? cum quo etiam cor ipſum uehementer palpitabat. Quantum res à re differt, hic fit in iuuenibus ualidis, ille in ſenibus imbecillibus: hic acceſſiones habet ut comitialis & conuulſio, ille continuus eſt: hic ueloci eſt cum motu, & uix cõtineri poteſt, ille lentus & exiguus, ac uix conſpicuus: hic ſi membrũ quieſcat quomodolibet, nihilo minus agitat membrum ipſum, nec ob id ceſſat: ille autem ſuperpoſito tabulæ membro, non amplius hominem uexat.

Rogo

Rogo uos qui hæc legitis, quantorũ & qualium errorum talia cauſæ ſunt? cùm paucis antè annis dux uelitum Zapanta in manus meas ueniſſet, huiuſmodi morbo correptus, ſolùm ea ut reliqui faciunt cogitans, quæ ſcripſerat Galenus, ac toties repetierat per eadem, ut etiam in

Com. 4. libro de Tremore, & primo in tertium de Morbis uulgaribus, tum alibi, ad ſatietatem uſq; non exiſtimaui aliam eſſe cauſam, atque ita incuratus remanſit: qui forſan ex his quæ ſcribentur, non leui lucro meo, & incremento gloriæ, tum illius utilitate, ſanari potuiſſet. At forſan

Cap. 3. occurres ex his, quæ ſcribit in libro de Tremore, e xemplo Gerulorum, quibus ſub magnis ponderibus crura tremunt, quamuis alioqui robuſti. Sed hoc ad rem nihil: fit enim tremor, de quo Galenus loquitur, uel ſublatis uiribus, ut in timore, ſenibus, ægris, poſt multam ſanguinis effluxionem: uel prægrauata magno pondere uirtute. At cum neutro iſtorum, quomodo fieri poſſit tremor ille à Galeno deſcriptus, non uideo. Cum uerò Hippocrates tertio Epidemiorum

Sec. 2. com. 2. dixiſſet, ab initio Pythionem laboraſſe febre ardente, cum tremore manuum, hunc tremorem Galenus in repletionem neruorum traducit. Etſi dicat, pondus illud magnum in robuſto fingi poſſe, ex modica repletione in principio motus, uelut de pondere in cuſpide lanceæ, & impedimento in hypomochlio: Reſpondemus, quòd uires tunc impeditæ non potuerunt mouere cum tanta uelocitate, & tanto impetu, ut in iſtis apparet: & etiam quia ſi ſic eſſet, motus ille tremulus eſſet ſolum ſurſum & deorſum, non in latera: & tamen hi mouentur plerunq; in latera.

Dicemus ergo, quòd ſunt duo genera tremoris. Vnum, quod fit ab imbecillitate facultatis, & iſtud in ſenibus debilitatis: uel addito pondere membro, & eſt tardum, & cum parua concuſſione: & ſi membrum quieſcet in loco debito ceſſat: & eſt aliud uelox, quod fit magno cum impetu, & per acceſſiones contingit, & fit ex corruptione functionis motricis, non debilitate. Manifeſtum eſt ergo, quod fit etiam tertium genus ex his, ex utroque ſcilicet miſtum. Cauſa igitur corruptionis iſtius functionis (poſtquam uidemus, facilè ceſſare & reuerti) eſt uapor quidam ſtimulans & pungens neruos. Et hoc apparet ex duobus exemplis. Primum in conuulſione, cum fiunt illi motus inordinati ac repentini, ſimiles tremori. & etiam uidemus, quòd ſi quis pungatur, tremit repentè: & ille tremor eſt motus ualidus. Ergo idem accidet, cum neruus ex uapore punctus erit. Sed dicetis: Cur fit cõtinuus iſte tremor, ſi eſt à uaporibus? Dico, quod punctio illa fit ex continuo aſcenſu uaporum, & etiã quòd membrum concitatum non poteſt quieſcere: ſed mouetur. ſicut etiam uidemus in illis qui currunt: ſtimulata enim facultas, etiam ſublata cauſa ſtimulante, adhuc perſeuerat aliquandiu in motu. Ergo iſti uapores aſcendunt ad cerebrum: & nonnunquam etiam à cerebro, non ſolùm ad neruos, ſed etiam ad cor & ad pulmones tranſmittuntur, & inducunt palpitationem cordis, & ſpirandi difficultatem, etiam præter tremorem: ut contingit in illa uxore mercatoris, quæ iam triennio ſubijcitur huic affectui. Et fieri poteſt quòd ſit ex læſione ex frequenti partu. quindecim enim filios peperit, quorum undecim uiuunt, & necdum exegit trigeſimumtertium annum. Et huiuſmodi caſus, quod ad palpitationem & ſpirandi difficultatem attinet, deſcribitur in libro de Sacro morbo. Pag. 5.

Hoc uiſo, Aphoriſmus iſte ſcribitur ad uerbum in libro de Iudicatione, & in Coacis prædictionibus, ut non ſit dubitandum de illo. Pag. 4. 5. Demonſtratur ergo ſic: Tremores ſi fiunt in febribus ardentibus, contingunt, quia uapores pelluntur ad cerebrum: & antequam in uentriculos poſſint penetrare, tranſmittuntur ad principia neruorum, unde ex illorum punctione tremit illud membrum, uel medietas illa dextra uel ſiniſtra: at ſi delyrent, uapor ille in uentriculos penetrauit: igitur non eſt repulſus ad neruorum principia: ergo tremor ſoluitur. Non dicit quod febris ardens: quis enim tam amens eſt, qui dicat, ſuperueniente delyrio, ſolui febrem? cùm delyrium uix ex ulla alia cauſa, uel ſine febre, unquam fiat. Sed dicetis: Cur ergo non fit loco tremoris conuulſio, & in quo hæc duo differunt? Reſpondeo, quòd in tremore materia omnino truditur ad neruos extra cerebrum, in conuulſione uapor ille manet in cerebro: ideo eſt ſolùm conatus protrudendi uapores, non effectus. Sed & ob id tremores, ſi qui citra rigorem fiunt, conuulſionis periculum nunciant. Atque hæc ſatis pro cognitione rei. Verùm quia nonnulli ſunt, qui uel inuitum Galenum ſeruare ſtudent, dicentes talem motum eſſe palpitationem, operæprecium eſt oſtendere, nõ eſſe huiuſmodi motum palpitationẽ. Dixit enim in ſecundo de Symptomatum cauſis: « In palpitationibus enim membrũ, nec quod notabile ſit

bile ſit extendit, nec inflectitur: concutitur autem quodammodò huc atque illuc, quoad muſculus palpitare ceſſet: ad eum ſanè modũ motu obito, quo etiam in tremore. Atque ſi hæc tantùm dixiſſet, opinionem afferre poterat, quòd ita ſentiret. Sed uide quæ ſtatim ſubijciat: Eo autem differt, quòd per magna fiat interualla, cum tremor incidat per exigua. Siquidem palpitans muſculus cum ſatis notabili magnitudine eſt, dum dilatatur, ſæpenumerò totum membrum ſecum attollat: dum contrahitur, ueluti rei inanimi deorſum totũ ferri permittit, ita ut totus motus præter naturam ſit, non autem ſicut in tremore miſſus quodammodò, & compoſitus: ſanè qualis eſt palpitantium membrorum motus, paucus ſimul [Cap. 5.] tardusq; & rarus. Et rurſus in libro de Tremore & palpitatione: Siquidem quæ in palpitantibus particulis eleuationes depreſſionesq; apparent, diſtentiones quædam ſunt corporum, quæ ceu replentur: & eorundem ſubſidentiæ, quaſi rurſus inaniantur. Quæ uerò trementibus accidunt, totius membri motus eſt: qui interim deorſum quidem uergit, rurſus ad ſuperiora fertur, ſed non dilatatur, neque contrahitur. Ea propter ſanè tota pars tremit, cum aliquid facere aggredimur, nullo eorum quæ in ea habentur manente immobili: ſimiliter ut muſculi, ita arteriæ & uenæ, nerui, ipſaq; oſſa & cutis nunc ſurſum nunc deorſum feruntur. Palpitant autem non omnia. neque enim neruum aut os, aut aliquid huiuſmodi quod uentrẽ non habeat, uideas palpitare. Et rurſus, ut ad priora redeamus: Palpitatio eſt diſtenſio quædam & ſubſidentia præter naturam: tremor autem, partium motus præter uoluntatem, quo ſurſum ac deorſum uicibus permutatis feruntur. At non idcirco eſt dilatari ac ſurſum ferri, nec contrahi & deorſum uergere. Etenim quæ ſurſum & deorſum feruntur, priori loco relicto in alium tranſeunt: quæ autem dilatantur ac contrahuntur, ueterem ſedem conſeruantia, partim ambientem regionem occupant, partim relinquunt. Inde clarius: In his qui membrum totum in motu propter muſculos palpitantes retinent, proprijs & ſenſilibus extremis, uterque motus circumſcribitur. trementium uerò affectus talis non eſt, ſed altero adhuc motu incipiente, ut ita dicam, contrarium ipſi coniungi deprehendes, ut ad ſuperiora tendentem latio, ſemper ea quæ eſt deorſum excipiat, atque hanc illa. Differt igitur palpitatio à tremore, uel teſte Galeno, quòd tremor ſit motus magnus, uelox, creber, totius membri, ſine dilatatione, aut contractione, cum mutatione ſitus, nec uterque motus ſuis extremis circumſcribitur: non eſt igitur huiuſmodi motus palpitatio. Quòd ſi quis ad rigorem rem trahere uelit, ſuprà differentiam docuimus. [4. Aphor. 58.]

APHORISMVS XXVI.

QVicunque ſuppurati, aut aquam intercutem patientes uruntur, aut ſecantur, ſi pus, aut aqua uniuerſim effluxerit, omnes moriuntur.

COMMENTARIVS.

¶ Duplicem curandi hos morbos rationem habebant antiqui: unam per ſectionem: alteram per uſtionem. Diximus autem modum ſuperius in quinto libro, & ſigna tabidorum in [Aphor. 15.] tertio, ut commemoraſſe ſufficiat uolenti ea le- [Aphor. 10.] gere, repetere ſuperfluum ſit: nunc ea, quæ ſunt neceſſaria, adijciamus. Dicebat Hippocrates ſexto Epidemiorum: [Sec. 7.] Hydropicos citius ſecare oportet, tabeſcentes urere ſtatim, caput ſecare, & huiuſmodi. Vt, cum uideatur duo auxilia propoſuiſſe hydropicorum, & ſuppuratorum, attamen hydropicis ſectionem magis conuenire docuit, tabidis exuſtionem. Neque uerò idem ſunt ſuppurati, & tabidi. Tabidos enim uocat, quibus ulcus eſt in pulmone: uelut ſuppuratos, quibus ſanies eſt in pectore. Atque de ſuppuratis hic intelligit, nõ tabidis: quibus ſectio nullo modo conuenit, ſed uſtio ſola. Sunt enim multi ſuppurati, nondum tabidi: & alij tabidi, qui non ex abſceſſu ſunt ſuppurati. De his ergo intelligit, aut ſimilibus, de quibus antea dixerat: Quicunque morbo laterali labo- [Aphor. 8.] rantes in quatuordecim diebus non repurgantur, ij ad ſuppurationem uertuntur. In qua ſententia dicebat in libro de Internis affectionibus, quem Galenus citat in Commento appellans librum magnum de Paßionibus, alios illum inſcribere de Suppuratis: Si in latere tuberculum naſcatur, & Suppuratus fiat, quod in quadraginta diebus, aut paulo prius accidit: atque ex eo dignoſcitur, quòd, cum ſuppuratus ſit, non tamen pus reuomit, nec expuit: hunc, cum ſic habuerit, ubicunq; tumor de ſe ſignificationem præbuerit, ſecato, aut urito, &

poſtea

poſtea pus paulatim emittito. totamq́; exponit curandi rationem. Vbi duo hæc habes; & quòd ſecabantur, & urebantur ſuppurati; & quòd pus ſenſim emittere conuenit. Similiter, quòd hic tantum de magnis ſuppurationibus intelligit, præcipuè autem pectoris: cum ex illis uacuato uniuerſo pure neceſſe ſit aerem ingredientem non ſolùm ob ſpirituum reſolutionem, uitiare cor, & pulmones, ut mors ſequatur. Similiter de hydropicis, quòd & ſecarentur nonnunquam, nonnunquam urerentur, docuit in libro de Locis in homine his uerbis: Cum hydrope quis laborauerit, medicamēta in potu exhibenda ſunt, quæ aquam purgent, & edulia quàm pituitoſiſſima offerēda: ſi uerò neque ſic leuior fiat, inurendæ ſunt cruſtæ quàm tenuiſſimæ, & quàm maximè in ſuperficie, quò aquam continere poſſit circumcirca umbilicum, & unà in umbilicum, & emittere ſingulis diebus. cum enim morbus periculoſiſſimus ſit, in his periclitari oportet. Si enim ſucceſſerit, ſanum faciet: ſin minus, quod etiam aliàs futurum erat, id ipſum perpetitur. Cæterùm in puero hydropem ſic curare oportet: Partes humidæ & aqua plenæ aperiendæ ſunt ſcalpello, & frequenter ac parum educendum eſt. Educendum autem eſt à ſingulis corporis partibus, & fomentis utendum: & ſemper locum apertum unde eduxeris, calefactorio medicamento illines. Hic palàm eſt, ueram curandi rationem Hippocratem tradidiſſe, quam nemo cum obſeruet, nil mirum eſt ſi omnes pereunt: tum potiſſimè, quod Hippocratis mens eſt in his uerbis expreſſa, ut confertim medicamentis euacuentur, nec ante urantur aut ſecentur quàm experti fuerimus medicamenta: ubi illa non contulerunt, ſtatim uult ut ad ſectionem uel uſtionē ueniamus, nec expectemus uires eſſe labefactatas, & uentrem immodicè creuiſſe: quæ ambo cum medici nūc temporis expectent, tum maximè quòd etiam in curando aberrent, manifeſtè ægros iugulare dici poſſunt, non curare. Nec mirum eſt neminem ætate hac ſanari. Has duas auctoritates tam appoſitè Fuchſius adduxit, ut ſi ſe ſimilem ubique præſtitiſſet, nos ab hoc labore liberaſſet. neq; enim, quod forſan multi putāt, hunc mihi laborem relictum puto, cum horum loco multa magis præclara abſoluere potuiſſem. & mihi longè utilius fuiſſet, inueniſſe ſcripta tum in hac, tum in alijs diſciplinis, ac medicinæ partibus, quàm conſcripſiſſe. Nec ſimilis ſim ouibus, quas referunt lentius currere, quòd credant defuturam illis terram: aut bufoni, quē & ob id in edendo luto referunt præparcum eſſe. Immenſa, imò prorſus infinita eſt materia condendorum librorum: & ſi quæ nunc ego cōdidi, condita inueniſſem, me meosq́; ſeruaſſem, & nihilominus ad gloriam poſt mortem multò magis præclara monumenta relinquere potuiſſem. Quamobrem odio non leui proſequor illos, qui ante nos, cum ſegetem amplam haberēt rerum inueniendarum, ſolum alienis ſuffurandis aut reprehendendis incubuerunt. A quo uitio ut maximè alienum uideo Ptolemæum, Ariſtotelē, & omnibus etiā magis Theophraſtum, ita (habeat modò quotuis præcones) Galenum reprehenſione dignum iudico. Sed ſequamur. Braſauolus citat auctoritatem aliam non ineptè libro de Affectionibus, quem aliqui uocāt de Affectionibus externis, ut quaſi pars ſit reliquæ medicinæ à priore, quē Galenus citat. Volunt aūt quidā eſſe Polybij. ſed nō eſt hic locus hoc declarandi, ſed ſuo in commentario id expoſitum eſt. uerba autem planè ſunt hæc: Aqua porrò ſic fit, cum carnes à pituita & tempore & morbo, & non purgata immundicia & mala curatione ac febribus corruptæ fuerint, liqueſcunt & fiunt aqua: & uenter quidem non diſtribuit aquam in ſeipſum, uerùm in circuitu circa ipſum conſiſtit. Si quidem igitur à pharmacis & alia uictus ratione æger utilitatem percipiat, & uenter ipſius euacuatur, bene eſt: ſin minus, ſectione facta aquam emittito. Secatur autem uel iuxta umbilicum, uel retrò iuxta lumbos, effugiunt autem & hinc pauci. Porrò rationem curandi abſque ſectione antea præſcripſerat hoc modo: Hunc ſi à principio curandum acceperis, priuſquam ſuperexcreſcat, pharmaca bibenda dato, à quibus aqua aut pituita purgatur: bilem uerò ne moueto: cibos autem & potus, & labores ac deambulationes conſtituito, à quibus gracilis ac ſiccus euadat, & carnes quàm robuſtiſſimæ fiāt. Morbus autem eſt lethalis cùm aliàs, tum ſi uenter aqua repletus fuerit. Ecce alium errorem eorum qui rhabarbaro bilem principaliter mouente illos purgant, adductis falſis rationibus, quòd iecori conferat.

Pag. 10. (margin, at "nonnunquam urerentur, docuit in libro de Locis")

Pag. 7. (margin, at "uerba autem planè ſunt hæc")

Sed uideamus, cur dixerit Omnes: oportet autem demonſtrationem inuenire huius communis nominis. Narrat Braſauolus, uidiſſe mulierē prætumido ex aqua intercutē uentre, cui cum à circulatore tota aqua repentè extracta foret, ſtatim obijt. Alium etiam, cui in ſpatula ulcus ſanioſum calloſumq́; cum eſſet, detracta tota ſanie, ſimul confeſtim & ille obijt. Exclamat

autem contra huiuſmodi homines, quaſi & ipſe nunquam in huiuſmodi errauerit. Nec eſt diſcrimen noſtris tẽporibus inter medicos hac in parte, & circulatores, niſi quòd medici uelant facta ſua lenibus quibuſdam rationibus, & Galeni auctoritate ſemper in utranque partem accommodata: illi neſciunt. Quippe Galenus in Commento hæc habet contra Hippocratis ſententiam: ,, Vſtione igitur indigent, qui plurimũ habent pus, adeò, ut deſperent per ſputiones poſſe expurgari: hos uerò ipſos & difficultas anhelitus uehementer infeſtat ex loci anguſtia, quæ & nos cogit, ut eos uramus. Eos autem, qui aquam inter cutem patiuntur, per punctiones potius, quàm uſtionem, medici curare conſueuerunt. Ex quibus uerbis facilè intelligitur ipſum nunquam hanc curationem exercuiſſe; ſed ſolùm circa eas curationes uerſatum, in quibus plus ualerent uerba quàm facta. Etenim totum contrarium ob ſeruari debere. & ratio ſuadet, & Hippocratis ſententia docet. Pueros enim aſcite laborantes ſectione curamus, quia ignẽ reformidant: ſed longè utilior eſt uſtio, ut quæ ſit ſecura, & moderata. Similiter, in magna multitudine puris, quæ utilitas uſtionis, cum ſiccet, cogat pus, & anhelitus difficultatem augeat? Hoc etiam docet Hippocrates facere, ſecundo de Morbis. nõ

Pag.16. enim urit, ſed ſecat. Sicut in aqua intercute non ſecat, ſed urit libro de Internis affectionibus.

Pag.15. Et, quia in tertio de Morbis dicit, ſæpius (de ſuppuratis loquens) ſecato, aut urito: poſſem illud

Pag.9.&10 dicere, librum eſſe Hippocratis minoris Hippocratis nepotis: ſed non contendo. tametſi clarum ſit, ubi ſanies pauca ſit, urere debemus: & ubi timemus de fluxu ſanguinis ob artificis imperitiam. uſtio enim in omni caſu ſecurior eſt, & terribilior, nõ tamẽ in ſuppuratis utilior eſt: in liene autẽ ſuppurato urere debemus, quoniam perforamus uentrem, non pectus: & ideo uſtio ſecurior eſt, & utilior. Suppurati enim in pectore debent uitare uſtionem, dico quæ illud penetret, & ob puris naturam, ne ſiccetur, & ob cõpoſitionẽ ipſius pectoris ex tot oſſibus, cartilaginibus, neruis & mẽbranis: quæ tanto ſunt inimica magis igni, cùm ſunt ſana, quanto illis, cùm corrupta fuerint, ignis utilior eſt ferro.

Cæterùm ut ad rem redeam, dicit Galenus, in ſuppuratis mortẽ contingere, reſeratis oſculis arteriarum, quæ ob puris acredinem & diſtantiam partium conuellente abſceſſu apertæ erant, ſed à pure tanquam opercula concluſa diſflato ſpiritu & calore unà cum illo naturali exhalante. Quam eandem cauſam refert eſſe mortis, ſi aqua confertim in hydrope euacuetur. Sed & aliam in hoc præter eam eſſe docet mortis cauſam, uiſceris duriciẽ (et licet dicat σκίῤ-ῥος, legerẽ αὐότης, ideſt grauitas) quæ ſubducta aqua, à qua ſuſtentabatur ſeptum tranſuerſum, cum membris pectoris deorſum trahit. Refert autem ex Eraſiſtrato huiuſmodi ſectionem conſequi ſolere febrem, atque inde mortem. Vt uerò primum dictum commprobaret, affirmat non ſolùm hoc uerum eſſe in ſuppuratis, ſed in quolibet magno abſceſſu: ut ex exemplo ulceris in ſpatula, ex Braſauolo retulimus. Nos autem cum uideamus non ſolùm id contingere in his, ſed in mictu urinæ, in fecum exitu poſt longam retentionem, ſcimus non euenire ob id: etſi forſan & illæ cauſæ aliquid faciãt: ſed effectus tam generalis generalem opportere eſſe cauſam. Et eſt duplex reſolutio iam in uirtute debili, ex longa compreſſione facta, quidquid ſit quod exprimatur: & aeris frigiditas in locum iam adeò calidum ac confertum uaporibus putridis, ex quo illi truduntur in arterias & cor, atque ita occidunt: cuius experimentum eſt, quòd ſi quis calefactus multùm, & in balneo etiam poſtmodum repentè in frigidiſſimum locum trudatur, moritur: ut alias recitaui de illis quatuor, qui dum nouam fornicem ſub terra ingreſſi ſunt, ſtatim periêre: quanquam nec uires in his ſint imbecilles, nec calor ille ſit putridus, nec adeò feratur per intima ut in his. Indicio etiam eſſe poteſt, quod à mictu adeò quandoque perhorreſcimus, ſi multam continuerimus diu urinam: quanquam per paucas horas rem naturalem non adeò calidam, nec latus ſit uirgæ meatus, per quam aer fertur: ut opinio Galeni ſit ſpecioſa, uerùm ridicula. oportet enim magnam eſſe utilis euacuationem, quæ interimat citra affectionem prauam alicuius membri principalis. Cui etiam opinioni innumera conſentiũt experimenta eorum, qui ex ſpecubus lethalem hauriunt ſpiritum. Quòd ſi obijcias: Antequam ſecetur, multo plures & acriores uapores contineri, quàm ſecto abſceſſu: Reſpondeo, quòd non truduntur, ſed diſflantur perpetuò, & calor naturalis ex altera parte reſiſtit. Pro cauſis autem mortis ſpecialibus in hydrope, & ut intelligas Hippocratis dictum in libro de Locis in homine: ſcias, quòd aqua in aſcite continetur inter abdomen & inteſtina, & ſtatim penetrat omentum cum creuerit, & pòſt circumdat uentriculum, renes & iecur cum inteſtinis: et cùm aſcenderit

derit ad ſeptum trãſuérſum, iam ſunt prope mortem: antea ergo non ſolùm impedit operationes horum membrorum, unde efficit urinam cruentam, quamuis morbus non ſit ex renibus debilitatis illis: unde urina cruenta eſt ſignum, quòd aſcites eſt ex renibus: ac eſt malũ ualde. uel quòd aqua iam corrupit renes, & hoc eſt peſſimũ: ſed etiam putrefacit illa membra, maximè omentum & iecur ob teneritudinem utrius, alterum quòd humidum ſit & calidũ, & ideò corrumpit utramq; coctionem. unde etiamſi ſanentur, ſemper habẽt debilem utramq; coctionẽ, uitioſamq;. Et ideò nullus eſt morbus, in quo magis debeamus eſſe ſoliciti de celeri cura, quàm aſcites.

APHORISMVS XXVII.

Evnuchi neq; podagra laborãt, neq; calui fiunt.

COMMENTARIVS.

¶ Cum de bonis ac malis mutationibus in duobus ante præcedentẽ Aphoriſmũ, quæ à natura fiũt, in præcedẽti aũt ab arte: nũc cõnexionẽ quorundam operum inter ſe, ſeu à natura ſeu quouis alio modo contingant, enarrare aggreditur: è quibus unum horũ eſt quòd hic dicitur. Continet aũt duas partes, quarũ una ad naturæ conſenſum & ſanitatem pertinet: altera ſimiliter, ſed euidentem habet rationem, ſcilicet cur non podagrici fiant eunuchi. Sunt autem duorũ generum. aliqui ſic nati, alij præciſione facti: quidã à pueritia ſtatim, alij iam grandiores natu: & quidã præciſis genitalibus totis, ut nũc apud Turcas: quidã ſolum exemptis teſticulis, ut apud nos curandæ herniæ cauſa. Error Galeni & ſequentiũ, qui putant dictum Hippocratis non eſſe uerum noſtra ætate, ex hoc prouenit, quòd nõ animaduertunt Hippocratẽ intelligere de his quibus genitalia deficiunt tota, ſeu à natiuitate, ſeu paulo pòſt. Etenim etſi iuueni iam tota adimas genitalia, cum Venereis iam ſit uſus, latas poterit habere uias, quæ ad articulos deducunt, & nihilo ſecius in podagram incidere, ut in libro
Pag.6. de Natura pueri, ſimiliter etſi à natiuitate uel paulo pòſt execti ſint teſtes, maneant tamen uirga & ſcrotum, Venere uti poterit, ſed non generare. Vt apud Martialem:

Cur tantum eunuchos habeat tua Gellia, quæris
Pannice? uult futui Gellia, non párere.

Si igitur coeunt, cur à podagra debent eſſe immunes. Caſtrantur autem trifariam, compreſ-
Cap.68. ſo teſticulo, aut euulſo per ſcrotum, ut docet Paulus libro ſexto, quibus modis nullus perit. Tertius modus eſt, quem docet Nicolus, quo circulatores utuntur in hernia inteſtinali, aut teſticulorum, & trahunt teſticulum ſuprà, & cum uaſis ſeminis extrahunt ſuprà inguen, quæ operatio periculoſiſsima eſt ac uiolentiſsima. Cum tamen Raſis uigeſimoquarto cõtinentium doceat, Tra. 1. cap. 2.
curare herniam inteſtinalem ſine exectione teſticuli & uaſorum ſeminis: ſolum compreſsis inteſtinis duro puluinari cum uinculis ferreis in modũ freni adurere ſuper inguen locum, per quẽ deſcendere ſolebant inteſtina, atq; conſolidare, ita ut interim per quadraginta dies ſupinus maneat, nec moueatur, nec inteſtina deſcendere permittantur: & uſtio fiat cum candenti ferro, & uſq; ad os pubis, ut docet idem Nicolus. Et li. 7. Trac.
eſt longior cura, ſed longè ſecurior & melior. Et 3. Sum. 2.
poteſt, ut dicit, fieri in timidis cum medicamento cap. 39.
adurente: ſed non eſt adeò tutum ob longitudinem. unde patet, quod medici noſtræ ætatis nihil ſciunt rerum nobiliorum. Nunc demonſtremus ueritatem Aphoriſmi. Ad podagram faciendam quatuor requiruntur, imbecillitas artuum, latitudo uenarum, materia cruda, & uis impellens, maximè flatus. Vnum horum ſi deſit, nõ fit podagra. Coitus aperit uias has: eunuchi coire non poſſunt, igitur nec podagrã pati: quia meatus habent arctos, ſed nec habent ſpiritum impellentem facilè. Cauſæ autem, cruditatum ſunt, deſidia, crapula: impulſus autem uina potus, & coitus. hic uerò, ut dixi, etiam latitudinis pororũ: ut ſint quatuor cauſæ in uniuerſum in ratione uictus. Sed ut redeam ad inſtitutum, dubiũ eſſe poteſt, an qui exectis ſolum teſtibus ſunt, ſemen emittant. uidetur enim quòd non, exciſo meatu qui defertur ad glandulam ſeminalem. Oppoſitũ apparet ex eo, quòd huiuſmodi uiri principibus mulieribus ſunt gratiſsimi, & olim excindi curabant iam adultos, ut membrum uirile magnum eſſet. Vnde illud Satyrici:

— Ac iuſtos creſcere primùm
Teſticulos, poſtquam cœperunt eſſe bilibres,
Tonſoris tantum damno rapit Heliodorus.

Neque enim adeò delectarentur mulieres, ſi nil emitterent. Secundũ eſt, quòd non fiunt calui. nam caluicies à ſiccitate cerebri fit. nec poteſt adeò exiccari cerebrũ ſine Venere, ut caluiciei cauſa ſit: at eunuchi Veneris ſunt expertes. Et ut propoſitã ſoluã quæſtionẽ, licet emittant quippiam, fieri tamẽ nõ poteſt ut ſemen, cuius maxima pars à cerebro deſcendit, iuxta Hippocratis ſententiam in libro de Aere & aquis ac locis. in- Pag. 15.
quit enim; Venæ enim retro aures ſunt, quas ſi

quis ſecet, ſterilitatem inferre his quibus ſecantur. Et paulo pòſt de eiſdem quibus ſectæ ſunt illæ loquens, ait: Quādo igitur poſtea uxores adeunt, impotentesq́; ſe factos eſſe, ut cum illis concumbant, animaduerterint. Vnde patet, nō ſolùm illum de ſterilitate, ſed impotentia ad Venerem loqui, quam facit uenarū poſt aures ſectio, quòd ſemen è cerebro deſcendat. Haud me latet, aliqua poſſe hic adduci in contrariū: ſed cum conſtet iam apud illum, ſemen ex omnibus partibus

Pag. 10.

decidi noſtri corporis, ita ut, ait, ex macrocephalis macrocephali gignātur, cum & cerebrum ſimile ſit ſubſtantia ſemini, ac colore magis quàm ullum aliud ex principalibus membris, & etiam caput magna portio corporis noſtri: liquet & ſemen uerisimiliter debere decidi magna ex parte à cerebro, præſertim cum uideamus poſt Venerem nihil magis hoc ipſo conſumi atq; debilitari. Quòd uerò aſſumpſimus, ſcilicet caluiciē fieri à ſiccitate cerebri, docuit ipſe ſexto Epidemiorum his uerbis:

Sec. 3. in princ.

Cerebri conſumptio, quapropter & caluicies (ſic enim debere legi, non, ut diuiſus eſt ſermo in exemplaribus (docet & ratio, & Galenus locum rectè exponens) conſumpto enim cerebro, ut in ſenectute, abſcedit ab oſſe, exſiccatoq́; oſſe, & cute decidunt capilli. hoc ergo cum ob humidum abundans neq; mulieribus, neq; pueris, nec eunuchis accidat, meritò nulli poriculuicies cōtingit. Verùm longè aliam ipſe Hippocrates huius rei docet ratione in libro de

Pag. 6.

Natura pueri, dicens: Quōd in cerebro eſt multa pituita, quæ à coitu exagitata corrūpitur, & radices capillorū exedit, atq; ita caluiciē efficit. non putat Hippocrates cerebrū poſſe adeò exſiccari, ut huius merito debeāt capilli cadere. nā & toto capite caderēt, & ſomnū amitterent calui: quòd tamen uerum non eſt ſemper: propterea melior mihi uidetur opinio Hippocratis. Etſi modò alia adeò placuit Galeno, & his, qui illum ſecuti ſunt, huius ſaltem meminiſſe debuerunt, uel, ut uerisimilis, et iudicium lectori relinquere, aut expugnare. modò, cum neutrum fecerint, excuſationē legittimam non habent. Similiter Ariſtoteles

Cap. 3 iux ta finem.

quinto de Generatione animalium aliam tertiā cauſam adducit frigiditatem. nam ſenibus hoc accidit, & hyeme pleriſq; arboribus, dum frondes amittunt: & ſuperflua Venus refrigerat corpora, ſed de hoc in Contradictionibus. Sciendum, quòd caluicies iuxta Hippocratem maximè fit à conſenſu cum genitalibus, & ab atra bile: & uarices, ut ſuperius uiſum eſt, fiunt ab atra

Aphor. 21.

bile: uox quoq; conſentit cū genitalibus, ut mox oſtendam. Ideo hæc quatuor, genitalia, uarices, caluicies, & uox quodammodo ſimul connexa ſunt. Quapropter ſecundo Epidemiorum inquit:

Sec. 5. in princ.

Vocis gracilitatem ſoluit uarix ad ſiniſtrum, & dextrum teſtem; abſq; horum altero fieri non poteſt ut ſoluatur. Magni, calui, balbi, gracili uoce præditi boni. Morbos autem habent balbus, aut caluus, aut gracili uoce præditus, aut hirſutus uehementer, atrebilarios. Et rurſus: Varices caluorum ſi non magnæ ſint, furioſi ſunt. hæc uolui

In fine eiuſdem.

adiecisſe ad intellectū illius loci, & etiam, ut intelligeremus apud Hippocratem caluiciem maximè ſignum eſſe atræ bilis, & ab ea fieri ſolere. Quamobrem eunuchi raró in eum morbū incidunt, & parum de eo humore generant.

APHORISMVS XXVIII.

MVlier podagra nō laborat, niſi menſtrua defecerint.

COMMENTARIVS.

¶ Huius & ſequentis continuitatem, niſi admodum rudis ſit, cum præcedente Aphoriſmo nō requiret. Inficiatur Galenus more ſolito, hoc eſſe uerum: ſed Hippocratem non intelligit. Verbum ἐκλείπειν, ſignificat apud illum, ut nulla ex parte deficiāt, neq; quātitate, neq; qualitate: quomodo dicere ſolemus aliquem defeciſſe in officio, id eſt, non exhibuiſſe, aut minus quàm oportuit, aut non tam diligenter. idq́; uerisſimum eſt: nulli enim mulieri, podagricæ menſes fluere pro ratione uidebis. Quòd uerò uelint excuſare Hippocratem de incontinentia eunuchorum & mulierum poſteriore ætate, abſurdisſimum eſt, cum nulla ætate fuerint uoraciores. Nam Milonem referunt, iuuencum, quem humeris detulerat, una cœna comediſſe. quis huic uoracitati comparari queat? Extat Boriei poetæ epigramma, cuius initium et finem tantum ex Athenæo adſcripſiſſe ſufficiat:

lib. 10. cap.

Talis erat Milo, qui inter certamina Olympi
Quadrimum è terra ſuſtulit antè bouem.
Inde in fine:
Non taurū tulit in carnem, qui cōiugis expers,
Quem cædens ſolus edit & ille die.

Et Thaſius ſimiliter athleta, ut Poſidonius ait:
Fœdus erat quamuis, æſtus mihi Mæonius bos.

Conſtat & Herculem & Vlyſſem fuiſſe uoraciſſimos: & ebrietatem & temulentiam non ſolùm in uſu, ſed in honore fuiſſe. De uſu inferius uidebitur: de honore plura ſunt teſtimonia.

Com. 49. Aph.

Inter ſympoſium calices cum ſæpe feruntur,
Dulcia nugantem, unum potare ſedentem
Eſt opus.— Tum illud:

Cap. 8.

Cap. 11. *Neſtora non latuit clamor, tamen ille bibebat.*
Et illud:
Cap. 9. *Vina ſenem cogunt minimè ſaltare uolentem.*
Et illud:
Arcadionis habet tumulus hic oſſa bibacis,
Erectusq́; urbis proximus ille uiæ huic.
Charmylus & Dorci poſuerũt. Mortuus eſt uir,
Dum magni calicis ebibit iſte merum.
Communia autem: (cens
Plurima edens, permulta bibẽs, mala plurima di-
Ipſe uiris, iaceo hic Timocreon Rhodius.
Et ne fortuitò hæc quiſquam dici putet, ſubijcit:
Tres minas ferè elixorũ, aliud dic, roſtrulum,
Pernam, ſuillos & pedes, ô Hercules!
Bouisq́; tres, gallinam, Apollo! cætera
Dic: ficuum minas duas. quantum ſimul
Refer bibiſti? bis meri ſenas cotylas
Apollodore, & Sebazi.

Quin etiam ipſi reges, Philippus & Alexander filius, ebrij: certabantq́; calicibus. Mithridates Ponti rex, ne quid deeſſet ad cumulum, uoracitatis palmam meruit in conuiuio: ut credã Galenum ſympoſio illi Athenæi, quamuis ipſe eum adſcribat, non interfuiſſe. Sed enim nos hæc per Natalem de Comitibus Venetum translata huc retulimus, nec ulla querela maior. Ceſſent igitur iſta nugari, cum mundus mundus ſemper fuerit, & homines homines. id quòd etiam affir-
Pag. 10. *mat Hippocrates quinto Epidemiorum de Biante pugili.*

APHORISMVS XXIX.

PVer podagra non laborat ante uſum uenereorum.

COMMENTARIVS.

¶ *Non idem eſt articulorum morbus, atque podagra. Hoc ſi docuiſſet Galenus, melius fuiſſet, quàm immerito Hippocratem toties inſectari. Arthriticos enim non paucos uidemus pueros, podagricum nunquam uidi: nec qui uiderint, legiſſe me memini. Dicebat Hippocrates in li-*
Pag. 9. *bro de Affectionibus: Podagra uiolentior eſt o-*
„ *mnibus eiuſmodi circa articulos morbis, atque*
„ *longiſsimus, & difficulter cedens. Et in articulari morbo, ut ibidem docebat, dolor ex articulo in articulum tranſit, ac mouetur. non ſic in po-*
Partic. 4. Aphor. 31. *dagra: tranſit enim, ſed non ſpargitur. Viſum eſt autem ſuprà, quo nam pacto arthritides, non autem podagræ, niſi in his qui eis obnoxij ſunt, febres ſubſequi ſoleant. Cum enim humor liquatur, defluit ad articulos, non è uenis expreſſus ſanguis, ſed iam corruptus: ac per modum cuiuſdam puris fit arthritis, non podagra. Ideo arthritis non reuertitur ut podagra: quoniam materia illa aliena eſt à natura ſanguinis, nec proptè parata ſemper ut defluat ad articulos: ob id arthriticus morbus non redit, niſi poſt febres: podagra redit. In his uerò quibus arthriticus morbus abſque præcedente febre aduenit, materia etiam illa pituitoſa eſt ex laſsitudine calefacta atque corrupta. Dicit, Ante uſum uenereorũ. Alphonſum Taſſonũ & Claudiũ Rangonum ſplendidos adoleſcentes laboraſſe podagra quintodecimo anno, Braſauolus uidiſſe affirmat. Quidam etiam pueri ante tertiumdecimum per laſciuiã atteruntur: quos excipit Hippocrates.*

APHORISMVS XXX.

DOlores oculorum meri potio, aut balneum ante fomentum, aut uenæ ſectio, aut medicamẽtum epotum ſoluit.

COMMENTARIVS.

¶ *Poſtquam docuit, quæ nam morbi alijs ſuccedentibus morbis aut ſignis ſoluantur, & quonam pacto ars non ſemper recta, agendo rectè agit, ſed modum requiri: deinde qui morbi aut morbis aut naturalibus diſpoſitionibus prohibeantur, curationis modum ſpecialem uno appoſitiore exemplo docet. In quo demiror ſatis Galenum, qui dixerit nulla ratione, ſed quòd ita accidiſſet, illum conſcripſiſſe: tanquam aliquid eſſe poſsit, quod cauſam nõ habeat: aut ſi habeat, quæ nulla poſsit ratione in digitos, ut dici ſolet, poni. An quod ipſe inuenit, inueniri ab Hippocrate potuiſſe negare audet? Sed rem paucis accipe: Qui oculorum doloribus laborant, aut influxũ ex corpore patiuntur, aut ex cerebro ſolum. Si quidem ex toto corpore aut ſecreti humoris, aut miſti & concreti in uenis, aut uaporis. Si quidẽ ſecreti humoris, purgatione tollitur, & auertitur: ſin autem concreti, ſectione uenæ euacuatur, & diuertitur: ſin autem uaporis, balneo, eadem ratione bifariam patiens iuuatur. At ſi materia ſolum in cerebro concreta fuerit, ſi quidem craſſus ſanguis, meri potione diſſoluitur: ſi tenuis aut aquoſa, fomento ſuper frontem impoſito, quod ſemper nobis iam purgantibus prius corpus bene ceſsit, ſiſtitur.*

Vinum debet, ut Aetius docet libro ſeptimo, eſſe acre, fuluũ, tenue, antiquum, odoratum, quã quam non omnium meminerit. Quandoq́; ad cõciliandum ſomnum, dulce, flauum, potens: tale aũt craſsum neceſſariò eſt. At ſectio uenæ, qualis à Galeno refertur libro de Sanguinis miſsione:

,, Dolẽtibus oculis humeralis uocata uena, quæq; ,, ex ea deriuata eſt, in cubito inciſæ, luculentũ ce- ,, leriter cõmodum afferunt. Et rurſus ibidem: O- ,, culorũ perſæpe dolores grauiſsimos, è directo ue- ,, næ quam humeralẽ nominant ſectio, intra horæ ,, unius ſpaciũ compeſcuit. Quantũ uerò detraxerit ſanguinis, pòſt docet dicens: Hora quinta ad me uenit, libraſq; tres ſanguinis detraxi, hora nona unam. Quod ad fomentũ attinet, duplex eſt.
Cap. 17. Vnum, quod ſolum ſiſtit, frontiq; apponitur, è ſanguine draconis, bolo armeno, albo oui roſis & aceto. Aliud, quod ſuper oculos ponitur è ſertula campana & chamemelo coctis cũ aqua & ſapa, addito fœnogræco, roſiſq;. Illud animaduertendũ diligenter, cuius nos Galenus admonet, medicamenta omnia quæ ſtuporem inducunt, uiſum hebetare: quamobrẽ ab illis, quantũ fieri poteſt, cauendũ. De fomentis etiã aliud nobis præceptũ dat Galenus, ſi proſint, & in melius perficiãt, purgandũ eſſe corpus. atq; in eis perſeuerandũ: ſin aũt poſtea dolor grauior reuertatur, amouẽda, purgandũq; corpus, quod nõ ſit exquiſitè purgatũ: aut dicas caput ſaltẽ. Tertiũ præceptũ eſt, ubi acria medicamẽta oculo admouere propoſitum eſt, oportere corpus eſſe exquiſitè mundum. Ego, etiã ſi nõ omnino refertũ ſit, ſed purũ, eo in caſu nouã purgationẽ ad diuerſum motũ in humorib. ciendũ faciẽdam ſuadeo. Quod etſi nõ tam expreſsè præcipiãt medici, faciũt tamẽ propter mẽbri nobilitatem, & ſtricturæ tenuitatẽ, ac, ut ita dicã, fragilitatem: cũ uerò ab omnibus
Pag 6. immodicis lædatur, ut in libro de Carnibus, & in obſcuro collocãdus eſt æger dũ curatur, et in pollinẽ redigi debent ea quæ immittũtur colly-
7. Epidem. pag. 14. ria: ſolent aũt grauari, dicebat Hippocrates, morbi oẽs oculorũ ad noctem. Purgatio, inquit in libro de Locis in homine, ſit quæ attenuet, id eſt, ualida. cuiuſmodi cũ elleboro, ſed quæ nullo modo uomitũ cieat. balneũ uerò, quod lachrymas
Pag 6. uberes ciere poſsit. Multos aũt oculorũ morbos defluxu lachrymarũ curari, docet ibi Hippocrates: tum magis, ſi eadem aqua per nares poſsit purgari. hoc enim melius eſſe putat. In libro de Vete-
Pag. 8. ri medicina, concoquendã eſſe docet, & ut craſſeſcat. hoc aũt, poſtquam materia fluere deſierit. Medicamentum tamen illud in fine libri de
Pag. ult. Victu in acutis, tametſi bonum ſit, Hippocratis non eſt, ut nec reliqua. Nec te moueat, quòd in ſeptima particula corruptus Aphoriſmus in hũc modum adiectus ſit: Dolores oculorum poſt meri potionem, & aquæ calidæ balneum, uenæ ſectione curato. Rectè enim à Galeno reijcitur: & cum maximè, quòd Hippocrates non ſoleat de eadem re duobus modis ſcribere. Porrò quòd Poſt 45. in noſtro ordine. non meminerit uſtionis, quemadmodum in libro Pag 1. de Locis in homine, et de Viſu: id factum eſt, quo- Pag 2. niam uſtio longis morbis conuenit: hic autem de doloribus uehementibus agit, qui non adeò ſunt inſanabiles. Subijcit autem pro intellectu eorum quæ dicta ſunt, in hunc modum: Sanguinis detra- ,, ctio ad quarundam lippitudinum dolores con- ,, fert. Et cucurbitæ circa uenas affixæ: cibus mo- ,, dicus, & aquæ potus: decumbat modò in dex- ,, trum, modò in ſiniſtrum latus, procul à fumo & ,, igne. Et loquitur de populari morbo: ſed tamen omni oculorum dolori utile eſt.

APHORISMVS XXXI.

BAlbi ab alui profluuio maximè capiuntur.

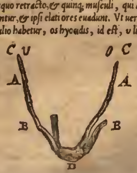
COMMENTARIVS.

¶ Τραυλοὶ Latinũ nomẽ nõ habent: ψελλοὶ autem, balbutio: & ψελλισμὸς, balbuties, & ψελλίζεσθαι, balbutire. Balborũ fuit familia Ciceronis ætate, Romana ciuitate donata à Pompeio, cũ eſſet ex Hiſpania oriũda. Cuius Cornelius fuit ſenior tãtis opibus, tãq; inſigni felicitate, ut in affinitatem Cæſaris trãſierit, & in ciuilibus bellis ab eo ſteterit, Pompeio relicto, cui omnia debebat. Et ne quid ſecũdæ fortunæ deeſſet, nepotẽ habuit Corneliũ iuniorẽ, ſui ſimilẽ. Extatq;, ut ferunt, etiã inter rara uetuſtatis monumenta Romæ domus integra ſuperſtes. tantum poteſt uitiũ. At τραυλοὶ ſolũ ſunt, qui ꝧ proferre nequeunt. Quæ uerò ſpeciei conueniunt, nõ uerè dicũtur de genere: uelut, Si parricidis eculeus debetur: uerum non erit, homicidis illũ eundem deberi. Neq; ergo ſi τραυλοὶ maximè capi ſoleant longo alui profluuio, de balbis hoc idẽ generaliter intelligendum erit: ſed de his tantum, qui ꝧ ſimul proferre non poſſunt. nã & ψελλίζεσθαι propriè eſt pſ non poſſe proferre: has ut nimis molles, illas ut nimis duras. Ex ἀγκυλω- lib. 6. cap. ſίᾳ etiã, quæ eſt duricies, fit ἀγκυλόγλωσσον, 29. linguæ uitiũ, teſte Paulo Aegineta & Aetio, cũ lib. 8. cap. lingua hæret radici, uel adnata, uel ex ulcere ob- 36. ducta cicatrice. Et μογιλαλίαι, hæſitantia in uerbis, uelut hi qui ex ira aut timore impediũtur. Chil. 1. Cẽ. 6. Adag. 5. Fit ergo uitiũ hoc, ut etiã refert Eraſmus in Chiliadibus, in σ & ρ. ρ quidẽ in λ cõmutant: quo uitio laboraſſe nõ natura, ſed mollicie referũt Alcibiadẽ. σ uerò in τ mutant: unde illud, ἡ ψελλὴ ἀπιτθεύει. pro πιστεύει: id eſt, balba nõ creditur: cum ſonet, Balba nõ perſuadet. nõ ergo τ & π duræ ſunt, ſed ρ ac σ, quòd liquidæ plenæ ſint.

nam

nā λ mollis eſt alij ergo circa alia elementa collidunt, aut hæſitant. Sunt qui proferre non poſſunt ſtatim: ſed ubi cœperint cōtinuare ſermonē, liberè loquūtur, ac fermè ſine impedimento ullo. Ariſtoteles ſecūdo de Partibus animaliū ait: (Cap. 16. in fine.) Sermo qui uoce promitur, literis cōſtat. quòd ſi lingua agilis eſſet & humida, labra aūt eiuſmodi nō eſſent, maxima pars literarū exprimi non poſſet: quippe cū literæ partim lingua producātur, partim labris exprimātur. Et paulo pòſt: (Cap. 17. in prin.) Ad literarū etiā explanationē & ſermonis expreſſionē, lingua mollis, lata & abſoluta accommodatior eſt. quippe quæ cōtrahere, producere, dilatare, deniq; afformare uariè maximè poſſit. Patet hoc in his, in quibus nō ſatis abſoluta eſt. blæſi enim, & balbi & torti ſunt: quod uitiū, literarū defectus eſt. Et rurſus in quarto de Hiſtoria animaliū: (Cap. 9. in prin.) Locutio, nō niſi uocis per linguā explanatio eſt. Vocales igitur literæ à uoce & gutture, cōſonantes lingua & labris proferūtur, quibus literis omnē locutionem confici nulli dubium eſt. Quamobrē quibus animantiū lingua libera abſolutaq; nō eſt, ea neq; uocem emittunt, neq; ſermocinantur: at ſonus elidi uel alijs partibus poteſt. Quòd ut intelligatur, quia perdifficile eſt, paucis explicabo. Vox eſt animaliū perfectorū, ut equorū & auium: ſermo hominis, & ſi quæ aues loqui didicerunt. In utriſq; ergo lingua diſtinguit uocem, quoniā in uoce conſonantes etiā ſunt. Quibus ergo lingua libera nō eſt, nō eſt ſermo, nec uox, quia ſolas uocales proferre poſſent, quæ uocē nō perficiūt. Voluit ergo ex demōſtratione hac ut intelligeremus, & quòd in uoce conſonātes neceſſariò ſunt, & quòd perfecta animalia cōſonātes proferūt: & quòd ubi lingua libera nō eſt, uox non eſt: quæ ut cognoſcatur à cognatis animalibus, facta eſt. Sed ad rem redeo, idē undecima Problematū: (Probl. 30.) Imbecillitas linguæ nō ſolùm hæſitantiam, ſed balbutiē atq; blæſitatem facit: quippe cū blæſitas ſit, literā quandam exprimere nō poſſe, eamq; nō quamlibet, ſed certā: balbuties uerò, literā prætermittere, uel ſyllabā: hæſitantia aūt, alteram alteri ſyllabā iungere properè non poſſe. quæ quidē omnia imbecillitate eueniunt. Lingua enim ſubminiſtrare intelligentiæ non poteſt. Iſidemq; etiam uinolenti & ſenes magis iuuenibus afficiuntur. Placet autem, ut nominibus Græcis potius utamur, ut pro blæſitate, τραυλότης: pro balbutie, ψελλότης: pro hæſitantia, ἰσχνοφωνίαν dicamus. Nam & his utitur Ariſtoteles, et blæſitatē nō admittit lingua Latina, quando uix blæſum, id eſt, non perfectè proferentem uerba. Eſt aūt uitium cōmune, ac uox cōmunis prolationi imperfectæ. Hoc ipſo differēs balbus à blæſo, quòd balbus quædā proferre nō poteſt, aut aliter: blæſus omnia uitioſè, nihil nō poteſt. Hippocrates ſecundo Epidemiorū inquit, (Sec. 5. in initio.) quòd huiuſmodi homines ſunt boni. Verba eius: Magni, calui, balbi, gracili uoce præditi, boni. Nō eſt intelligendū collectim, tū quia pauciſſimi tales inuenirentur, uidereturq; dictū pro ſemetipſo: & quoniā quædā repugnant, ut caluicies, quæ à ſiccitate fit: balbutiei, quæ ab humido abundāte, ut uidebimus. Cauſam præterea hæc habēt euidentem, cū cerebrū ſit inſtrumentū ſapientiæ, utcūq; frigidū & humidum fuerit, moderatos, modeſtos & bonos facit. ſeu ob diſtantiam ergo à corde frigidū fit & humidum, ut in magnis: ſeu ob reſolutionem caloris innati, ut in caluis, qui naturam ſenilem ante tēpus ferūt: ſeu ob imbecilitatem teſtium, qui ſoliti ſunt exiccare cerebrum, unde barba: quod declaratur ex gracili uoce. ſeu ob abundantiam humidi, ut in balbis, omnes ſunt mites, prudentes ac boni. & certè in pluribus hoc animaduerti. Et Antonius Pezonus Hiſpanus, uir nobilis, cum aliqualiter balbutiat, optimus uir eſt, & ſplendidus & liberalis, ac amicitiæ, ſi quis alius, cultor, ac gratus: præterea etiam cultor bonarum artium. Vnde uitia quæ ab humido & frigido contingunt, bonos ac ſimplices efficiunt: cuiuſmodi, quæ dicta ſunt. Contrà, quæ à ſiccitate immodica, aut calore, ferinos rapacesq; uiros indicant: cuiuſmodi ſtrabi, claudi, gibbi, parui, ſicci, criſpi, atque eiuſmodi. Fieri enim traulos ob abundantiam humidi, & quoniam cerebrum immodicè ſit humidum, tum ex Ariſtotelis, tum ex Galeni ſententia deprehenditur. In hoc enim uitium incidunt: quoniam, ut Galenus inquit, in proferendo ῥῶ oportet linguam ſimul & extendi ad dentes anteriores, & dilatari: unde tum ob duplicem motum, tum quia graciles cere cogitur, imbecillitas primò obſtat: ſecundò humidum abundans, unde traulos eſſe neceſſe eſt. In hac autem abundantia humidi cauſam duplicē adeſſe putat Galenus. Alteram naturalem, quæ efficiat profluuia alui longa, ſcilicet humidam uentriculi ſubſtantiam, quæ eadem eſt cum tunica ipſius linguæ: humidum autem uentriculum par eſt conſequi longa alui profluuia. Altera cauſa eſt, humidum ſuperfluum, quod è cerebro manat, impediens muſculos linguæ, ne fungantur officio promptè & expeditè, ut par eſt: ſimul etiam nerui ipſi, qui ex ſeptimo pari proficiſ-

proficiſcuntur: atq; hi ſoli exquiſitè duri ſunt,
9. de Vſu Par.cap.12. quēadmodū ait Galenus, ex cerebri neruis: maxima pars aūt poſt coniunctionem cum ſexto pari ex illis, inde ſeparationem linguæ inſeritur.
Hoc igitur uitiato, ut inquit etiam libro quarto
cap.2. pag. 3 & 4. de Locis affectis, motus illius uitiatur, fitq; reſoluta modò dextra, modò ſiniſtra parte: tuncq;, inquit, pars cerebri anterior læditur, qua læſa etiam lædi uentriculum eiuſdem partis, & cum eo rationem ipſam, neceſſe eſt. Quòd conſideratione dignum eſt. at magis, ſi etiam ſenſus citra humorem, quem conſtat ex tertia coniugatione neruorum cerebri oriri, ut ibi d[illegible] autem admodum molles ſunt. Sed illud mirum e[illegible], quomodo etiam dentes ſapores, inquit, diſcernunt,
Cap.2. ſextodecimo de Vſu partium: ſicut & omnes aliæ, dicit, oris particulæ. Sunt autem in lingua uenæ, arteriæ & nerui, maiores quàm in cæteris particulis: ipſa uerò illius caro fungoſa, ſecundo
Cap.5. de Alimentis. Et in eius radice duæ glandulæ,
Cap.11. decimo de Vſu partium, in quibus ſaliua generatur. Muſculi quoq; ſine tendonibus, quoniam ij nullum os mouere debent, ideoq; nec tendo-
Cap.3. nibus opus habuerunt: ut primo de Motu muſculorum ſcribitur. Sunt autem muſculi illius, ut
Cp.24. in libro de Muſculorum diſſectione tradidit, nouem: duo longi ac tenues, qui ex belonoeideon incipientes, in tranſuerſas illius partes inſerti, eam in tranſuerſum agunt, reliqui ex hyoeide ſeu lambdoeide oßibus: & qui è ſuperiore hyoeidis in rectū, ſicut qui ex obliquis eius partibus in obliquum. Qui uerò unicus eſt, bifidus eſt, & ex ſuperiore parte hyoeidis oritur, nec linguam mouet, ſed retrahit os hyoeidis ſurſum ad maxillam: quo retracto, & quinq; muſculi, qui ab eo oriuntur, & ipſi elatiores euadunt. Vt uerò ex
lib.2. ca.13. Veſalio habetur, os hyoeidis, id eſt, υ literæ

Græcorum ſimile, ſeu lambdoeidis, id eſt λ ſimile ita conficitur, ut A A lambdoeiden, B B hyoeiden propriè conficiant. & lambdoeides apicibus fermè tangit belonoeiden ſeu acus, quæ ſunt proceſſus oßium temporis: ima uerò ſedes ſub laryngé poſita eſt, D litera notata, ut ſit hoc os ſolitarium, et inter oßa uelut inter maria Caſpiū: cuius imum craſſum eſt, parte anteriore tuberoſum, poſteriore cauum. Primùm igitur par muſculorū ex acubus ſeu belonoeidib. oritur, quod ſurſum, & ad latera linguā trahit: ſecundum, ex ſupremis partibus lābdoeidis: tertiū, ex infima ſede eiuſdem: quartū, ex inferiore maxilla, ubi molares innaſcūtur dentes, quod linguā inferius contrario motu primorum trahit. Ex menti regione ſolus ac latus muſculus, ab inferiore ſede mandibulæ tum craſſus ac carneus oritur. Peculiare autem eſt omnibus linguæ muſculis, cum reliqui omnes unico genere fibrarum contexantur, ut ex omnibus componantur, quemadmodū
Veſalius in ſecundo libro ait. Eſt uerò uinculum Cap.19.
linguæ ſubſtratum, latum, quantum ipſa eſt, atq; membranoſum: quod ſi uel tātillum decurtetur, aut longius euadat, & mandendi & loquendi functio impediretur, ut Galenus refert undeci-
mo de Vſu partium. Huic tamē membranæ alio Cap.10.
tenui ac membraneo uinculo plus iuſto alligari ſolet, quod in medio conſtitutum, in infantibus ab obſtetricibus ungue duntaxat abrumpi ſolet: atq; hoc uel illo non iam τραυλοὶ, ſed blæſi euadunt, de quibus non meminit hoc loco Hippocrates. His igitur tot muſculis & tam uariè fabricatis, lingua omniformi genere motus diſtenditur, atq; contrahitur, ut primo de Muſculorum motu
docet Galenus. Eſt autem animaduertendum, Cap.5.
quòd Anatomici os hyoeidis & lambdoeidis cōfundūt ſæpius, utroq; nomine quod longius eſt ſignificantes. Fallopius hoc tertium par in ho-
mine inueniri tradit, in reliquis cū Veſalio fermè Fol.74.
cōcors: cauſa eſt quòd Fallopius primum muſculum, qui eſt nonus apud Veſalium, uſq; ad os hyoeides extendit. In uniuerſum ergo cum ob humidū abundans in cerebro muſculi per cōſenſum afficiuntur, par eſt & omnes partes ſimiliter oris, & uſq; ad uentriculum affici: & ideo tales obnoxios eſſe longis alui profluuijs, quoniam de breuibus nemo fermè non obnoxius eſt ob alias cauſas. Atq; ita ex morbo quaſi naturali, morbum fortuitum docet, contrario mo-
do ei qui de Eunuchis inſcribitur. Aphor.37.

APHORISMVS XXXVI.

QVi acidum eructant, non ualde morbo laterali corripiuntur.

COM-

COMMENTARIVS.

¶ Cõtrario hoc ut in priori ex naturali morboſa conſtitutionẽ incolumitatem, ut etiam ſuperius de Eunuchis, oſtendit. Hunc Aphoriſmum ſic Galenus inducit: Pituita acida ſolet mordere uentriculum, & inteſtina & excretiones irritare, atque ita redundantiam tollere humorum. inflammationes autem ex illorum abundantia fiunt: quocirca qui talem eructant humorem, ad nullum abſceſſum ſunt facilè parati, multo minus ad morbum lateralem. qui eſt abſceſſus ſub membrana ſubcingente coſtas. at non facilẽ aditũ pituitæ illa membrana exhibet, ut nec humoribus craſſis alijs. Ob id, duplici ex cauſa qui acidum eructant, non facilè abſceſſu ſub coſtis corripiuntur. Morbus ſanè hic biliosos corripere ſolet. at ructu acido qui laborant, duplici ex cauſa à bilioſi humoris copia abſunt. Diximus autẽ ſuprà de hoc. Enarrat Braſauolus, lateralem morbum, qui fit à pituita, eſſe longum: eosq́; qui ex illo curantur, poſt ſanitatem facilè dolore illius loci corripi: quod ob raritatem membranæ contingit. quæ pituitoſum humorẽ tranſmittere cogitur. locus etiam ille frigidus, à frigida materia deterius habet. Quod autem Galenus dicit in libro de Aere & aquis, ſic ſe habet: Pleuritides & peripneumoniæ, & febres ardentes, & quicunq; acuti morbi putantur, non multum proueniunt. Neq; enim fieri poteſt ut morbi hi uigeant, ubi alui liquidæ exiſtunt. Imò etiam exiſtimant iam fermè laterali morbo prodeſſe aluũ fluentem, iuxta illud: Quibus in febre dolore lateris oboriente aluus multa aquoſa ac bilioſa egeſſerit, hi alleuantur. Sed & hoc tranſtulit Auenzoar ad opus medici, dicens: Concordati ſunt medici, quòd in habendo uentrem mollem ſanitas conſeruatur. Hippocrates in libro de Affectionibus ait, ructum acidum fieri ex pinguibus, caſeoſis, mellitis, & ſeſamo paratis: quæ eadem ſolent gignere repletionem, tormen, flatũ, bilisq; fluxum supernè ac infernè: neq; eadem fiunt, cùm quis plus ederit quàm concoquere poteſt. Quare liquet, in huiuſmodi hominibus parũ tranſumi ad uenas: et ob id etiã rarò in phlegmonas incidunt. Vt in ſumma dicam, ructus acidus eorum eſt, qui ſunt in defectu: lateralis autem morbus eorum, qui ſunt in exceſſu coctionis.

APHORISMVS XXXIII.

Qvicunq; calui ſunt, his magnæ uarices nõ fiunt: quib. uerò caluis magnæ uarices ſuperueniunt, ij rurſus fiunt capillati.

COMMENTARIVS.

¶ Et hic eſt eorum, in quibus docet ex mala naturæ conſtitutione ſecuritatem à morbo, ut in præcedenti: ſed hoc habet plus, quòd etiã morbum, curam eſſe morbi indicat. Diximus autem ſuprà, quòd de uera caluicie, non ſolo defluuio capillorum caluiciei ſimili hic loquitur, Aphor. 27. tum in Contradictionibus. Sed qui culpant Hippocratem ex hoc, non intelligunt illum. nam calLib. 3. contrad. 13. uicies duplex eſt, uera etiam dico. Vna, quæ fit ſenectutis uitio, & hæc eſt inſanabilis, ut etiam reliqua, quorum cauſa eſt ſenectus, non quia talia illa ſint. Alia, quæ eſt ob aliam cauſam, quæcunque illa ſit, arte quidem inſanabilis, à natura tamẽ ſanari poteſt. Quomodo autem hoc deprehẽderit Hippocrates, nec Galenus, nec alius uſpiã intellexit, cũ nemini qui uerè caluus eſſet, uideret uarices magnas cõtingere. nam poſt defluuium capillorum etiam adueniunt: aduenientibus autem uaricibus ſolui caluiciem animaduertit: ueram caluiciem ex hoc, non ementitam, & pro capillorum defluuio acceptã ſolui cognouit: contraria enim contrariorum ſunt auxilia. quod delet uarices, eſt caluicies, nõ defluuiũ capillorum. igitur uarices contrariæ ſunt caluiciei. Aduenientib. igitur uaricibus caluicies ſoluitur. Et hoc eſt unũ eorũ, quæ à natura fieri poſſunt, nõ ab arte. Velut reſtitutio luxati oſſis arte fieri poteſt, nõ aũt à natura. Ergo caluiciem propriè accipit, ceſſatq́; prima accuſatio. Secũda, quòd caluiciem ſanari poſſe dicat Hippocrates, demiror de Galeno, qui tã inconſultè hæc prodiderit: imò non miror. eſt enim illi conſuetum. negantem propoſitionem quomodo probabit? aut ſi probare poteſt, quare nõ probat? ſufficit enim illi dicere aduerſus Hippocratem, Ita eſt. Quæ nam poteſt caluiciei eſſe talis cauſa per ſe (dico per ſe, ut ſenectutem excludam) quæ caluiciem faciat inſanabilem? humor malus tolli poteſt, ſiccitas cutis poteſt humectari, aſtrictio illius poteſt aperiri. Naſcitur pilus in cicatricibus caſu, uel uiolẽto ex medicamẽto, cur nõ in caluicie? Deficit humor; cur ergo non totum caput, ſed partem duntaxat anteriorem, neque totum, neq; à lateribus occupat? cerebrum, ut inquit, dehiſcit. Quæ fabula? etſi antè dehiſcit, cur nec poſt, nec à lateribus? Vna ergo eſt cauſa, quòd in ſenibus humidũ eſt cõſumptum, nec reſtitui poteſt; ideo nõ poſſunt ſanari; at in alijs reſtitui poteſt, igitur ſanari poſſunt.

poſſunt. Tertia accuſatio, caluis magnæ uarices fiunt: nec eſt uerum, non fieri. At miſer uidet, quòd legi debuit diuiſim, coniunctim legit, & Hippocratem prorſus ſtultũ facit. Nam dicit Hippocrates: Caluis uel non accidunt magnæ uarices: uel ſi accidant, caluicium ſoluitur. at Galenus ita legit: Caluis nunquam accidunt magnæ uarices: & ſi caluis magnæ uarices accidãt, caluicium ſoluitur. Quid opus erat dicere, Et ſi accidant uarices, caluicium ſoluitur: ſi caluis uarices accidere non poſſunt? Decepit illum modus loquendi Hippocratis, quòd non interponat nõ, ita ut legatur hoc modo: Quicunq; calui ſunt, his magnæ uarices nõ fiunt: uel, Si caluis magnæ uarices fiant, capilli renaſcuntur. Quarta accuſatio, quæ tertiam interimit, eſt hæc: Falſum eſt quòd, ſi caluis uarices magnæ fiant, capilli renaſcantur. Quomodo hoc probas? cur non aliquẽ adducis in mediũ caluum, cui cum uarices magnæ acciderint, caluus tamen manſerit? An uis hoc ſolo credi tibi, quòd caluicies ſit morbus inſanabilis? at de hoc ipſo eſt tota quæſtio. Oraculũ reuelauit, quale? Auctoritas. cui maior, quàm Hippocrati? Ratio. quæ nã? Experimentũ. non adducit. At per caluiciem intelligo, quibus nõ renaſcuntur capilli: ſic omnia obtinebis. Pauper nullus ditabitur: per pauperem intelligo, qui nũquam diues futurus eſt. At tu me dicis cõniuere? facile. Nullus eſt morbus, qui toto genere ſit inſanabilis: non carcinoma, non tabes, non elephãtiaſis, quomodo uis ut morbus in capillis toto genere ſit inſanabilis? Deinde, cur non explicaſti, in quo tua hæc caluicies à defluuio capillorũ diſtinguitur: ut intelligeremus quid hoc eſſet quod poſſet ſanari, & quod nõ poſſet? Caluicies, dicis, eſt profluuium capillorũ omniũ. falſum eſt. nã multis ſenibus aliqui relinquũtur capilli in ipſo loco: & neceſſe eſt ut ſaltem per initia calui aliquos habeant capillos, ſi non toti ſimul excidere debeant: quod eſt monſtro ſimile. quibuſdam etiam, quibus omnes exciderunt, renati ſunt: nõ igitur caluicies. Caluicies, dicit, à ſiccitate fit, ut ſecundo de Temperamentis: ſed defluuiũ ex humorũ prauitate. Verùm primò de Compoſitione pharmacorũ ſecundũ locos ponit auxilia ad caluiciem. Idẽ in principio dubitat, an caluicies ab initio ſit ſanabilis, an non? Quid tandem nõ eſt ſanabilis, dicit, quia à ſiccitate prouenit: at defluuium ſanari poteſt uaricibus, quia humores praui ad contraria deferuntur. Nihil minus; ecce ruditatem. non eſt hic error in uerbis, ſed in re. Nõ hoc unquã cogitauit Hippocrates. Hæmorrhoides fluentes, ulcera crurum, purgationes naium lõgè magis diuertunt à capite: nec tamen de ullo horum dixit Hippocrates; nec experimentum docet, quòd caluis capilli renaſcantur: ſed ob retentionem, & collectionẽ terrei humoris circa genitalia naſcuntur capilli caluis, ut etiam in retentione menſiũ mulieribus quãdoq; barba, ut ſexto Epidemiorũ. At quod maius miraculũ, caluis capillos naſci, an mulieribus barbam? qualem ego uidi. Fit ergo ex retentione & collectione terrei humoris circa pudenda, non diſtractione: qui etſi purgaretur, non is humor educeretur, qui corrũpit radices capillorum, nempe ſalſa pituita; ſed alius.

Cap.6. iuxta mediũ.

Cap.7. Sec 9. iuxta medium: & ca. 2. Sec. 1.

Cap. 1. Se.

Par. 8. in fin e.

APHORISMVS XXXIIII.

AQua intercute laborantib. tuſſis ſuperueniens, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Quàm ridicula ſit rurſus expoſitio Galeni hac in parte, ut uelit Hippocratem loqui de ea tuſſi, quæ ſuperuenit aqua iam ingreſſa arterias, non eſt ut dicam, cum uel puero hæc patere poſſent. Primùm, quid abſurdius quàm malum uocare, quod lethaliſſimum eſt? Deinde, quis eò peruenit unquam, ut in aſperas arterias aqua permeet, ſuperato ſic ſepto tranſuerſo, ut totum obruatur, & immobile reddatur, & ſtatim ob id homo ſuffocetur? Et quis hydropicum aquam expuere uidit? Non'ne prorſus hæc anilibus fabulis ſunt ſimilia? Itaque neque ſi dicat Hippocrates lethale, uerum dixerit, cum nemo eò uſque perueniat, ut aqua in aſperas ingrediatur arterias: in lethaliſſimo autem morbo dixiſſe malum, longè abſurdius. Hæc ſunt Galeni uitia, aliò manum, aliò mentem, dum ſcriberet, applicantis, adeò ut in re clariſſima & nullius negocij etiam caligauerit. Inquit igitur Hippocrates ſecundo Prædictionũ: eum qui ab aqua intercute correptus eſt, ſi ſuperſtes eſſe debeat, oportet bonis uiſceribus eſſe præditum, ita ut natura ſe exerat, ſimulq; facilè cõcoquat, & bene ſpiret, ſitq; ſine dolore, & totum corpus æqualiter tepidum habeat, & non circa extremas partes colliquatũ. Melius eſt aũt, ut tumores habeat in extremis partibus. Optimum uerò eſt, neutrum horum habere. nam molles ac graciles conuenit eſſe extremas partes: itemq; uentrem ad contactũ mollẽ. Tuſſim uerò adeſſe nõ oportet, neq; ſitum, neque linguam reſiccari: tum reliquo tempore, tum poſt ſomnos, quando hæc ualde fieri ſolent. At cibos libenter accipere oportet, & cum quantum ſatis eſt,

Pag. 4

tis eſt comederit, non affligi. aluum autem ad medicamenta celerem habere, & reliquo tempore recrementum egerere molle efformatum. Vrinam autem apparere conuenit pro potuum ratione, et uinorum mutatione, tranſitioneq́;: laborem quoq; facilè perferre oportet, & laſsitudinis eſſe expertē. Optimum autem eſt, ſi horum nihil deficiat. ſecuriſsimè enim reſtitui poterit ſanitati. Si plurima autem ex his habeat, ſpes etiā eſt: ſi nullum, ſed contraria, is deſperatus eſt. Si pauca bona, exigua ſpes. Cum ergo inter tot ſigna tuſsim reponat, lethale non eſt ſignum, ſed malum. Indicat enim creuiſſe aquam, & corruptam eſſe, adeò ut uaporibus & conſenſu qualitatis læſus pulmo ad tuſsim excitetur, nō quòd aqua ipſa eò uſq; attingat.

APHORISMVS XXXV.

AB angina habito ſi tumor fiat in collo, bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Verba illa, Foras enim morbus deducitur, tametſi ueriſsima ſint, & cauſam dicti reddant; Hippocratis tamen grauitate indigna ſunt, & reliquis ſententijs imparem continent ſenſum.
Aphor.24. Diximus autem ſuprà de hoc: nunc, quod reliquum eſt, doceamus. Videtur primùm inconſtās
Pag.9. ſermo Hippocratis in libro Prognoſticorum, cum inquit: Anginæ, quæ ſimiliter dolorem exhibent; attolluntur autem, & in faucibus rubores faciūt, perniciosæ quidem ualde ſunt, uerùm prioribus magis diuturnæ, ſi rubor fuerit magnus. Quibuſcūq; uerò fauces, & ceruix ſimul rubræ fiunt, hæ anginæ diuturniores ſunt: et ex ipſis euadunt maximè, ſi & ceruix, & pectus ruborem habuerint, & eryſipelas ignis ſacri non intro recurrerit. Videtur ergo non ſufficere, quòd materia extrà protrudatur ad ceruicē, ſed exigit, ut rubor ad pectus uſq; extendatur. Sed dicendum, non hic ſolùm de rubore, ſed tumore loqui Hippocratē, qui rubore ſecurior eſt. Sed, ſi quis animaduertat illius dicta, quatuor conſtituit genera expulſionis ab intus extrà. Primū, cum nullo manifeſto rubore, nec tumore nec extrà, nec in faucibus poſt apparet rubor in eiſdem; tunc morbus protrahitur: ſed tamen æger perit. Hic dubitandum eſſet, an poſſet dici ſignum bonum, cum mors producitur; nihilominus æger moritur: Dico, quòd Hippocrates hoc ſignum non appellat bonum, quia ipſe non eſt captioſus: & ridiculum eſt dicere ſignum bonum, quod mortem ſignificat: eſt enim, uel dici poteſt minus malum. Secundum eſt, cum fauces (intus enim eſſe dicūtur reſpectu cutis, & quia non tanguntur ab aere; & extrà comparatione ſpinæ dorſi, circa quam iacet anginæ materia) & ceruix rubræ ſunt; & hæ ancipitis ſunt iudicij, & nō tamen ſecuræ: nam ob materiæ abūdantiam, & partes illius minus prauas pars etiā ad ceruicem detrudi poteſt abſq; naturæ magno robore. Hic tamen modus eſt ab intus extrà partim primo modo, partim ſecundo. Tertiū eſt, cum rubor extenditur ad pectus; & ita non ſolùm extrà ſecundo modo, ſed etiam procul, materiæ portio truditur. Atq; hic modus proximus ſecuro eſt; non tamen ſecurus prorſus: quoniam & robur uirium, & multitudinem materiæ decernit. Quartum ſignificatur per illa uerba; Et eryſipelas ignis ſacri non intrò recurrerit. Et eſt, cùm tumor apparet in collo; & fit tertius modus expulſionis foràs, ſcilicet materiæ ipſius: & eſt ſignum bonum, ut hic etiam in textu; non tamen eſt omnino tutum. Quintum genus, quod eſt per ſe manifeſtum, & eſt quartus modus expellendi, ut ceſſante dolore, & difficultate omni circa guttur ceruix tumorem cōtrahat; hoc enim eſt ſignum prorſus ſecurum. Ex quo patet, quàm ſicco pede Galenus, &, qui eum ſecuti ſunt, tam pulchra documenta prætererint. Et, ſi quis dicat, quòd hæc ſunt explicata tertio Prognoſticorum: Dico primùm, quòd non, ut debebant: deinde, quòd ſpectabat ad illum tantū ex eo loco traducere ad hūc, ut Aphoriſmus planè poſſet intelligi; uel melius erat omnino nō exponere, quàm ſic exponere: nā Exterius trifariam dicitur: uel extra intima, ut in fauces: aut extra corpus ad cutim, ut in collo: uel procul, ut uſq; ad pectus. Et unuſquiſq; modus bifariam dicitur: uel, ut etiam materia expellatur cum tumore; uel ſolùm, ut color diffundatur. Et rurſus quilibet bifariam: uel, ut relinquat priorē locum; uel, ut remaneat etiā in illo. Et unuſquiſq; etiā bifariam rurſus: uel, ut ſimul protrudatur in utrūq; locum; uel, ut prius materia intus cōſiſtat, inde extrà trudatur. Vt materiæ, quæ truditur extrà, ſint uigintiquatuor modi. Sunt præterea alij modi [redacted], de quibus dictū eſt aliàs, & tanguntur ab Hippocrate loco adducto, cum intus ex loco in locū propellitur.

Quibus uiſis, conſiderandum in phlegmone eryſipelatode faciei, qui morbus eſt quaſi endemius ciuitati noſtræ, an conueniat ſectio uenæ, atque purgatio? huiuſmodi enim in uſu ſunt apud illos medicos. Et uidetur, quòd non, quoniam utrumque horum auxiliorum trahit ab extrà intus, ideq

tus, ideo malum eſt: & tum maximè, quoniam adeſt tumor exterius. Opponunt ipſi, quòd multi breui ſanantur his auxilijs, quos certum eſt in longum producendos ſine his: quandoquidem nullus breui ſanetur, ſi nihil horum agas. Forſan etiam perituros. Deinde quòd febris uehemens adeſt, & continua & ſanguinea, quæ indiget uenæ ſectione, ut apertè habetur nono Artis curandi. Præterea in his apparent uigiliæ, dolor capitis atque delyrium, ſi ergo nec purges, nec uenam ſeces. periculum eſt ne in abſceſſum cerebri deueniant. nam materia illa non tam repit ad faciem, quàm ad totum caput, ut indicant Symptomata. Dictum etiam hoc Hippocratis intelligendum eſſe de motu ad extrà, cum iam materia fuerit intrà: ſed in hoc morbo non prius fertur intrà, inde extrà, ſed ſimul intrà & extrà. Reſpondeo, quòd oportet diſtinguere. Vel enim materia fertur ſolum extra, & ſine ullis ſymptomatibus: & tunc adhibendæ ſunt cucurbitulæ, ut dictum eſt ſuprà. Vel iam intus erat, & foràs tranſmittitur, & fit tumor magnus: & tunc eodem modo ſolum adhibendæ ſunt cucurbitulæ, & purgandum, ut ibi diximus. Aut materia fertur ſimul intus & extrà, uel ab extrà intus, & eo in caſu conſiderandum eſt an ſit materia peſtilens: quod dignoſcitur ex multitudine pereuntium, & tunc eſt etiam reuellenda cum cucurbitulis, ratione dicta in decimo Contradicentium, dando alexipharmaca lenientibus, ſi ea neceſſaria ſint, iuncta. Sed ſi materia peſtilens non ſit, & hoc modo feratur, aut etiam feratur ſolum extrà, ſed adſint indicia copiæ magnæ ſanguinis, aut febris ſit uehemens, aut magnitudo caloris: tunc quod eſt in uenis curam poſtulat, & ideo ſanguinem mittere oportet. Et quoties in huiuſmodi caſibus mittere ſanguinem conuenit, manifeſtum eſt quòd magnam copiam detrahere oportet. nam ſanguinis detractio in huiuſmodi caſibus non conuenit ratione motus, ſed damnum affert: igitur oportet tanto magis detrahere, ut noxæ motus per quantitatis diminutionem ſatisfaciamus. Qui ergo parum detrahunt, omnino damnum in quouis caſu afferunt. De cucurbitulis autem manifeſtum eſt, quòd nõ in loco phlegmonis, ſed propè ſint affigendæ, uelut in ſpatulis aut maxillis, non tamen prope guttur in ceruice ob anginæ periculum, maximè uerò in humeris & brachiorum parte ſuperiore. meliores enim ſunt quàm in ſpatulis: quanquam & illis ob magnitudinem morbi, & inſtans periculum affigere cogimur.

cap. 4 & 5.

Aphor. 24.

Contra. 10.

APHORISMVS XXXVI.

CArcinomata occulta omnia nõ curare melius eſt. curati enim citò pereunt: nõ curati uerò, lõgius tempus perdurant.

COMMENTARIVS.

¶ Non cancri, qui ſunt ulcerũ corruptiones, ut à Celſo: Si quando autem ulcera oris cancer inuaſit, conſiderandum eſt, num malus corporis habitus ſit, deinde ipſa ulcera curanda. quòd ſi in ſumma parte id uitium eſt, ſatis proficit ἀνθηρᾷ. Et rurſus inquit: Timuæs autem ad ignem ſacrum uel ad cancrum. Et rurſus: Hæc citra cancrum ſunt, qui cùm in reliquis partibus, tum in his quoque uel præcipuè ulcera infeſtat. Clariſſimè tamen ibi: Omnis autẽ cancer non ſolùm id corrumpit, quod occupauit, ſed etiam ſerpit. Deinde alijs atq; alijs ſignis decernitur. non modò ſuper inflammationem rubor ulcus ambit, isq; cum dolore procedit: ἐσθιομένας Græci uocant. modò ulcus nigrum eſt, quia caro eius corrupta eſt. Carcinoma autem eſt uerè, quod Græci, & hoc in loco Hippocrates καρκῖνον uocant, dicente Celſo rurſus: Carcinoma fit maximè in ſuperioribus partibus circa faciem, nares, aures, labra, mammas fœminarum. E' iecore autem aut ſplene hoc naſcitur. circa locum aliqua quaſi puncta ſentiuntur, isq; immobilis atque inæqualis tumet, interdum etiam torpet. Circa eum inflatæ uenæ quaſi recuruantur, hæq; pallent aut liuent: nonnunquam etiam in quibuſdam deliteſcunt, tactusq; is locus alijs dolorem affert, in alijs dolorem non habet. Et nonnunquam ſine ulcere durior aut mollior eſt, quàm eſſe naturaliter debet: nonnunquàm iiſdem omnibus ulcus accedit. Interdumque nullam habent proprietatem, interdum ſimile his eſt quæ uocant Græci κονδυλώματα, aſprêdine quadam & magnitudine ſua, colorq; eius ruber eſt, aut lenticulæ ſimilis. neque tutò fertur: nam protinus aut reſolutio neruorũ, aut diſtentio ſequitur. Sæpè homo ictus obmuteſcit, atque eius anima deficit. Quibuſdam etiamſi idipſum preſſum eſt, quæ circa ſunt, intenduntur & intumeſcunt. Ob quæ peſſimum id genus eſt, fereq; primùm id fit quod κακόηθες à Græcis nominatur. Deinde ex eo id carcinoma, quod ſine ulcere eſt: deinde ulcus, ex eo thymum. Tolli nihil niſi κακόηθες poteſt, reliqua curationibus irritantur. Et quo maior uis adhibita eſt, eo magis quidam uſi ſunt medicamentis

lib. 6. cap. 15.

lib. 5. cap. 22 titulo Timeã cõpoſitio.

lib. 6. cap. 18. Sec. 3.

lib. 5. cap. 26 Titulo de uulneribus.

lib. 5. cap. 28 Sec. 2.

aduren-

adurentibus. Quidam ferro aduſſerunt, quidam ſcalpello exciderunt. Neq; ulli unquam medicina profecit, ſed aduſta protinus concitata ſunt, & increuerunt, donec occiderent. Exciſa etiam poſt inductam cicatricē tamē reuerterūt, & cauſam mortis attulerunt: cum interim plerique nullam uim adhibendo, qua tollere id malum tentent, ſed imponendo tantum leuia medicamenta, quæ quaſi blandiantur, quo minus ad ultimam ſenectutem perueniant, non prohibentur. Diſcernere autem κακοήθες, quod curationem recipit, à carcinomate, quod non recipit, nemo ſcire poteſt, ſed tempore & experimento. Hæc non tam uolui adduxiſſe, ut declararē καρκίνου apud Hippocratē, eſſe carcinoma apud Latinos: ſed quoniam tam bellè Celſus hunc locum explicat, ut parum ad interpretationem, & ueritatis demonſtrationem addi poſſit: niſi quòd uidetur unum atq; aliud dicere, atq; in primis κακοήθη facere ſpeciem carcinomatis cum ulcere, poſtremò diuerſum quippiam, ſed facit κακοήθη proculdubiò carcinoma eſſe, nō tamē uult omne ulcus κακοήθη eſſe carcinoma, ſed omne carcinoma cum ulcere, licet dicat quædam eſſe κονδυλώματα idest flexis digitis in pugnum ſimilia. κακοήθη appellat. Diſcernere ergo κακοήθεας à carcinomatibus κακοήθεσι, quæ prorſus ſunt inſanabilia, cum illa ſanari, etſi difficulter poſſint, non poſſumus. Patet etiam ex hoc, quòd

Aphor.26. per curare intelligit, quod dictum eſt ſuprà, ferro uel igne. Præterea uerba illa, Curati enim citò pereunt, & reliqua: indigna ſunt Hippocratis breuitate. Cōſtat ſanè, referente Galeno, nō fuiſſe in codice Artemidori & Dioſcoridis, cum per ſe ex illis prioribus ſint manifeſta. Si enim melius eſt non curare; clarum eſt quòd non ob aliud; quàm quòd celerius perimunt. Sed modò ſi admittámus ea, Curati enim citò pereunt: omnino alia quæ ſequuntur, Hippocrate ſunt indigna. quamobrem exiſtimandum eſt, ab aliquo in margine adiecta, inde textui iuncta. Mouet præterea Galenus triplicē difficultatem. Prima eſt, poſtquam in intimis partibus curati citius ad mortem perducunt, & nō ſolùm in intimis, ſed etiam in palato & ano, & muliebri uulua. dubiū eſt, ſi in ſuperficie corporis extent ſine ulcere, dicantur occulta, atque ita curari nō debeant. Secunda, ſi ulcerata ſint, nec poſſint cum radicibus auelli, an præſtet curari? Tertia, an dato quòd poſſint auelli ex toto cum radice, an curari debeant? nam refert, claros medicos huius eſſe opinionis. Videtur autem de non ulceratis omnibus intelligere Hippocratem, quoniam ea operatio multùm excruciat & debilitat ægrotantem, nec finit morbum, cuius ſedes eſt in iecore: igitur noxia eſt. quæ ratio uidetur etiam cōcludere de omnibus generibus carcinomatū. Et ſi quis dicat, quòd poſſunt curari mēbra, ex quibus originem ducit, ut quartodecimo Methodi.

Sed & ulceratorū & nō ulceratorū uidetur uelle admittere curationem, cum dixit: Cæterùm ſi quando carcinoma per chirurgiam curare audebis, cœpiſſe quidem ab uacuando per purgationem melancholico humore oportebit: ubi uerò totum quod uitiatum eſt, prorſus excideris, ſic ut nulla ſuperſit radix, ſines effluere ſanguinē, nec propere eum inhibebis, imò premēdo potius quæ circum ſunt uenas, exprimes ex his craſſiorem ſanguinem. Ca.9. inde in fine capitis. Et ſeptimo Epidemiorum: Cui carcinoma in faucibus exuſtum eſt, à nobis ſanus euaſit. Pag.12. Antonius quoque Caſtellioneus, patricius Mediolanenſis, paternus amicus, cum ex calli curatione per allium impoſitum in carcinoma digiti minoris pedis dextri incidiſſet, præciſo digito planè ſanatus eſt. Reſpondeo, nulla carcinomata debere curari per ignem uel per ferrum, niſi quæ iam ulcerata ſunt, & abſcindi omnino cum ſua radice poſſunt, & aduenerunt ex mala cura: & talia ſi curentur, ſic celerius ſanantur: ſed omnia eiuſmodi etiā ſine præciſione curari poſſūt purgādo exquiſitiſſimè, et ſuper ulcus, aut etiam ſi ulceratum non ſit, apponendo medicamentum Plinij ſecundi: Thyrſum & folia uiridia cucubi herbæ cum duplo herbæ paſtelli tundes, & cum panis medulla in formam emplaſtri redige, & frigidum impone manè & ſerò. Eſt autē paſtellus herba, quæ ex una radice prodit, & in quatuordecim aut plures ramos ſpargitur ſuper terram. Eſt è genere, imò ipſum polygonon maſculū, carcinetris uocata ob id: quanquā Plinius Li.27 ca.12 addubitauerit, quòd maſculum quod ue fœmina ſit in hoc genere. Iuuat ſanè hoc: quanquam nō ignorem contrà Plinium intellexiſſe carcinoma ac debuit à Celſo, cauſamq; alijs præbuerit erroris. Hippocratis dictum & experimentū Caſtellionei de κακοήθεσι ulceribus, quæ carcinomatibus ſimilia ſunt, intelligendum eſt. unde Celſus imponi iubet his acria medicamenta. At non ex ulcere, ſed duro abſceſſu, uerum oritur carcinoma: ex ulcere autem malè curato, κακοήθης ſimilis carcinomati. Galeni uerò ſententia uel ad breuiorem curam reſpicit eorum, quæ etiam ſine chirurgia curari poſſunt: aut ſi modò aliqua ſic curari poſſe exiſtimat, quæ nō ſecus poſſent,

reuertuntur tamen. Vnde Dominicus Senus, chirurgus Patauinus, amicus meus, narrauit quendã, fuiſſe peregrinum, qui circuiret urbes, & carcinomata curabat, præſcindendo oliuæ ſurculo in aciem formato, oleoq; chalcanti illito, qui cõualuerũt: omnib. tamẽ poſt annũ uel bienniũ rediji morbus, qui ſanari non potuit. Hippocrates tamen hoc cum non dixerit, qualemcunq; uitam meliorem laudat. In profundis autem nulla eſt melior uita ex curatione. Quinimò in illis blandiendo, & in alijs curãdo interum filij naſci poſſunt, ac ſuperuiuere, non ut in tabificis, quorũ filij non ſuperuiuunt, aut omnino ægerrimè. nam puella Hieronymi Tiboldi ſuperuiuit in interuallo ſiccati ulceris genita, licet ægrè: nõ ſic in carcinomate. at nos omnes quid aliud agimus quàm uitam trahere? Quæ aũt iuuant, præter dicta in carcinomate, ſunt, ſuccus ſolani in plumbeo mortario, ficus ualde pingues, & cancrorum fluuialium cinis. Oritur ex atra bile, ſcilicet exuſta, ut apud Paulũ libro quarto. Et ob id in rarioribus corporis partibus, ut mulierũ mammis, præcipuè
Cap. 26 ſuppreſſis menſibus. Idẽ libro ſexto Hippocratẽ
Cap. 45 interpretatur, generaliter per occulta carcinomata, exponẽs etiam quæ in corporis ſunt ſuperficie, modò nõ ulcerata. Cũ igitur ex atra bile gignantur, uſus cancrorũ in lacte aſinino coctorũ, & raparum, & origani orientalis, atq; epithymi præſeruat, & cum eodem lacte Theriaca. Et oleum roſaceũ cum eodẽ lacte extrinſecus appo-
Li. 16 ca. 45 ſitũ, cõducit. Aetius uerò ulcerata curare docet ex Leonida. Et dolor eius qui eſt in mammis, ſimilis eſt morſibus canum.

APHORISMVS XXXVII.

COnuulſio fit ex repletione, uel ex inanitione: ita uerò & ſingultus.

COMMENTARIVS.

¶ Galenus docet rectè conuulſionem fieri, ui quadã trahentibus neruis. ipſe putat ad principium retrahi: ſed utrumq; contingit, ſcilicet ut et contrahantur, & ut cerebrũ trahendo conuellant. unde conuulſio dicta eſt. Sed & id rectè, quod uelut in fidibus & à ſiccitate & humore imbutæ, ſponte diſrumpuntur, factæ breuiores ab utraq; cauſa. Impletæ enim liquore dũ dilatantur, breuiores fiunt: atq; id perſpicuũ. ſed cur ex ſiccitate idem contingat, cum ſenſui, dum ad ignẽ coria exponantur, pateat, ratione non eſt adeò compertũ. beneq; feciſſet Galenus inter tot quæ ſcripſit docere. Dicamus ergo, quòd quæ ſiccantur, primùm flectantur, ideoq; cum recta ſit breuiſſima ab extremo ad extremũ, ut Euclides docet: inflexa ergo breuior euadet. itaq; ſi extremis cõiineatur, diſrumpetur. Hæc aũt plana ſunt Geometris, alijs contrarium inferre forſan exiſtimabuntur. Filum enim rectum ſi flectatur, breuiore ſpacio capita illius diſtabunt. Et licet tenſum ſit quod ſiccatur, dum ſiccatur: flectitur tamen calore, ad ſe quod propius eſt humidũ trahente. Alia cauſa eſt, quòd humidũ dũ extruditur, foramina quæ illud continebant, concluduntur, eo quòd aer non poteſt ingredi ob humidũ, quod adhuc adeſt. quare ſublatis locis uacuis, neceſſe eſt, quod ſiccatur, decurtatum euadere.

Eſt autem conuulſio motus quidã, quia attra- De Diebus Iudic. Pag. 2
ctio, ſed duplex. alius occultus, & tunc diſtentio uocari ſolet, cuius triplex eſt genus: Emproſthotonos, in anteriora: opiſthotonos, in poſteriora: & Tetanos, in utrãq; partẽ. Quinta enim Apho- 22
riſmorum τετάνου, uertit diſtentionẽ. Differẽtiam aũt eſſe inter utrũq;, apparet quarta Aphoriſmorum: ὑπὸ σπασμοῦ ἢ τετάνου ἐνοχλουμένῳ πυρετὸς ἐπιγενόμενος, λύει τὸ νόση- 57
μα. Hippocrates ergo conuulſionem ſolũ appellat eam, quæ familiaris eſt pueris, quæq; cũ motu ſit manifeſto, & eſt uitiũ cerebri neruos contrahentis: τετάνου aũt, diſtentionem in neruis. Vnde clarum eſt, Galenum confudiſſe duo morborum genera in unum: cum neq; cauſa una ſit, nec forma, nec exitus. Quippe conuulſio celerius ſoluitur, & occidit: diſtentio autem difficilior eſt morbus, & non poteſt, ut conuulſio, in longum protrahi. Ergo de conuulſione ipſa agamus, de qua in primis quinque Aphoriſmis quintæ Particulæ egit: conſiderantes, quod cum uideatur fieri ex quinq; cauſis, duodecimo Artis curandi, Repletione, eroſione, frigore, ſiccitate atq; inanitione: clarum eſt, quod dixit cauſas remotas, non propinquas, ut Hippocrates. nã ſiccitas per ſe, & frigus & eroſio ad inanitionẽ referri debent. Cur ergo & non dolorem connumerauit, & metum, & uermes? ut fiant propemodùm cauſæ infinitæ. Frigus enim, eo teſte, ſi modo frigus conuulſionẽ facere poteſt (quin potius facit diſtentionem) aſtringendo exprimit, & facit inanitionem. eroſio quoq; eodem modo. Sed forſan hæc ſomnia ſunt, cum diſtentionum hæ ſint cauſæ, non conuulſionis. Hucuſque uerò, cũ clariſſimè Hippocrates locutus ſit, Galeni error proceſſit, ut puerorũ affectui tam uulgari, quẽ Hippocratem cõuulſionẽ appellare haud dubiũ eſt, non audeamus nomẽ imponere: atq; id, quoniam exiſtimamus cõuulſionẽ eſſe diſtentionem,

ſtentionẽ, non tam quod Galenus in hoc erret, quàm quòd perplexè loquendo, & unũ ſæpe pro alio contra Hippocratis doctrinã accipiendo, cõfuſionis cauſam manifeſtã attulerit. Eſt ergo diſtentio morbus per ſe proprius neruis, nõ cerebro: cumq; nũc diſtenditur neruus, idẽ cõtingit,
Cap. 6. ut bene dicit Galenus tertio de Locis (ſed ut dixi, de diſtentione, nõ de cõuulſione debet intelligi) ut uelut in planta uno ramo uehementius attracto trahitur caudex: ita attracto uno neruo uehemẽter, aut tota medietas anterior uel poſterior uel utraq; trahitur. Ergo conuulſio morituris & pueris familiaris eſt: in morituris ſiccato cerebro, & tunc impoßibile eſt ut prorſus ſanetur: at diſtentio cum non in cerebro ſiccitas uigeat, properè cataplaſmatibus & unctionibus humectando, quanquam raró, nonnunquã tamen ſanatur: conuulſio aũt quæ in pueris fit, ab humido replente ſemper fermè fit, & à ſuperueniente febre nonnunquã liberatur: nonnunquam ob nimiam repletionẽ, & maximè ſtatim à febris initio augetur, & occidit. Et diſtentio quidẽ iuxta Galenũ (ſed ille, ut dixi, cõfundit cũ conuulſione) fit in muſculo et in neruo, ut quarto de Dif-
Cap. 3. ferẽtijs pulſuum habetur: in neruo quidem ratione originis detrimenti, quo cerebũ trahit, & diuiſionis: in muſculo aũt, quo ad ſenſum & attractionis ratione. Et licet conuulſio ex ſiccitate, ſit ſpecies eius quæ ab inanitione eſt: tamen longè deterior, quia ſiccitas ſolidas etiam partes euacuat à proprio humido. Eſt etiam notandum, quòd diſtentio ſæpe ſibi aſſociat, cum confirmata fuerit, conuulſionẽ: nam diuulſo cerebro fit cõuulſio. conuulſio etiam aliquando, transſmutata materia quæ in cerebro erat, parit diſtentionem: nec tamen ſunt idem morbus, ut nec angina & lateralis, qui tamen inuicem tranſmutari ſolent: aut hectica & putrida, exemplo propiore, cum una in aliam mutata, non ceſſet reliqua. Contingit aũt conuulſio frequentius in neruis cerebri, et anteriore parte, quod laxius ibi ſit cerebrũ: diſtentio uerò in neruis, à ſpina exorientibus. Nam nerui muſculis non inſerti, non poſſunt mouere, ob id quod non habẽt proprium inſtrumentũ, nec tendere membrum ob molliciem: ideò conuulſio maximè uiget circa faciem, diſtẽtio in membris magnis: conuelluntur tamẽ & manus & pedes, quãdo materia adeò uexat ſpinalem medulllã, ut contrahat neruos. Erunt ergo conuulſionis duo genera. Vnum, à cerebro: aliud, à ſpinali medulla. & totidem diſtentiones, cum tenduntur nerui & muſculi, orientes à cerebro: & cum tenduntur nerui, orientes à medulla ſpinali.

Ex hoc quærendum eſt, cur omnis conuulſio ſit cum motu, non autem diſtentio niſi occulto? Et reſpondeo, quòd conuulſio cum ſit affectus in cerebro nimis repleto, uel nimis exiccato, uel in ſpinali medulla, contrahitur principiũ, ſed non poteſt diu permanere contractũ ob neruos uiciſsim retrahentes: qui cũ ſint duri & carni alligati per longum ſpacium, non poſſunt diu manere contracti, ideo fit uiciſsitudo, ergo motus. Nec contrahi exiſtimes totum cerebrum aut medullam, ſed partem ſolam, neruo qui contrahitur propinquam. Igitur cum nerui ferant diſtentionem, non fit ibi motus: & etiam quia nerui toti conuelluntur. non ſic in cerebro: ſunt enim nerui res parua & gracilis in comparatione ad cerebrum. Ideo diſtentio cum interficit, gignit conuulſionẽ: conuulſio aũt non ſemper (etſi interficiat) diſtentionem. Motus ergo pinnarum naſi, cum immodicè dilatantur, prænũciat conuulſionem, ut habetur libro de Ratione ui- Pag. 17.
ctus in acutis. Vbi neſcio quo modo Galenus reprehendit Hippocratem, dicens quòd motum cõuulſorium appellat conuulſionem: imò conuulſio nihil eſt aliud quàm motus ille, ut dixi. nam quæ affectio ſine motu eſt, diſtenſio dici ſolet. Igitur operæprecium magis feciſſet docere, cur in ampla illa dilatatione, qua multus aer è naribus exſufflatur, conuulſio originem ducat: neque enim Hippocrates dicit eam dilatationẽ eſſe conuulſoriam, ſed conuulſionis futuræ indicium: id uerò contingit iam concalefacto cerebro: unde diu perſeuerante calore, ſiccitas ſuccedens conuulſionem parit. Ita etiam uigiliæ & dolor capitis uehemens, mortis cum cõuulſione, non diſtentione, indicia ſæpe ſunt.

In quo uerò differant conuulſio & diſtentio à reſolutione, nunc dicendum eſt. nam reſolutio eſt omnino ſine motu, & nerui elongantur, & non fit niſi à repletione. Sed conuulſio & diſtentio fiunt ab inanitione etiam. quanquam illud de inanitione ad diſtentionem non extendatur, ſecundũ Hippocratem. & credo eſſe commentum Galeni: uix enim poſſum imaginari, diſtentionem neruorum poſſe fieri ab inanitione: quãdo quidẽ quid eſt quod debeat homini alioqui ſano adeò exſiccare neruum, ut diſtẽdi ipſum neceſſe ſit? humectari enim primo principio conſentaneum eſt. Ergo in duobus tantum reſolutio à diſtenſione, in tribus à conuulſione differet. Sed à diſtentione etiam differt dolore: à conuulſione autem non differt,

cum conuulſio ſine dolore nerui prorſus fiat. Ergo dicemus, quod conuulſio differt à reſolutione in tribus. quòd cum motu ſit, et contractione, & quòd ex inanitione contingere poſsit: diſtentio à reſolutione in tribus, quòd cum motu ſit, & contractione & dolore, quorum nullum eſt in reſolutione. at conuulſio à diſtentione in totidem. Nam conuulſio eſt cum motu manifeſto, & ſine dolore, & à ſiccitate fieri poteſt: diſtentio cum motu occulto, cum dolore, nec à ſiccitate fieri poteſt. Quibus omnibus quarta differentia addatur, quoniam in conuulſione cerebrum per ſe afficitur, in diſtentione per conſenſum ſolũ: ſed in reſolutione nullo modo, ſed ſoli nerui ſunt affecti. Solum illud dubitatione dignũ relinquitur, in quo differat diſtentio à reſolutione, cum utraq; affectio ex repletione contingat? Dices: In reſolutione neruus extẽditur, & ſine dolore: in diſtentione contrahitur, & quandoque cum dolore. non enim ſemper. nam multos diſtẽtos alios opiſthotono, alios tetano interrogaui, qui nutu, alij ſubmiſſa uoce dixerũt, ſe ſolũ ſentire diſtentionẽ, inter quos Chriſtophorũ Bolatũ. nõ tamẽ ſemper fit ſine dolore, ſaltẽ præcedente. Vera refers: ſed cur hoc cõtingat quod dicit, quæro? quòd cum in utraque affectione neruus repleatur, in una contrahatur, in altera extendatur. nam de dolore cauſa per ſe manifeſta eſt, cum contractionem extenſam per uim dolor aliquando ſequatur. Rectè feciſſet mehercle, ſi talium aliquid explicaſſet Galenus, & non in manifeſtis adeò tãta ad faſtidium ſcriberet. Hoc uerò etiam in fidibus cernimus. humectæ enim aliquando inflantur, & ſonum acutiorem edunt, quãdoq; extenſæ remittũt acutiorẽ: qui ergo huius cauſam oſtenderit, docebit et qđ quærimus. Ergo ſi ſpacia ſolũ repleantur, neceſſe eſt dilatari: ergo decurtata fient. hoc enim præter rationem experimentum docet: diducto enim corio in latitudinẽ, breuius redditur, atque ſic conuulſio fit. Sed ſi in ſubſtantiam ipſam ingrediatur, humidũ diſtenditur, fitq; reſolutio: cum uerò in utramq; partem, etiã utrũq; fit: ideo ſæpius uidemus cõuulſos, ſimul & reſolutos. Ergo ut cauitatem ingrediatur materia, contingit ob craſsiciẽ: ut in ſubſtantiam, ob ſubtilitatẽ. Quoniam uerò ſubtile non impedit, ut reſolutionẽ pariat, lentũ eſſe neceſſe eſt: ob id eſus ouorum reſolutionem maximè parit. lentum enim plurimum, & tenue eorum eſt alimentum. Manifeſtũ eſt aũt, quòd cũ quodam calore fieri reſolutionẽ neceſſe eſt, ut materia attenuetur: et quòd non tam repentè ob id reſolutio fieri poteſt, ut diſtentio: ſed reſolutionem ſtupor, diſtentionẽ dolor antecedit. ſtupor autem diuturnus neceſſariò, dolor aũt ſæpe per breuis. Sed & hic ſolet quæſtio oriri, cur non, quemadmodũ in muſculi pũctura ex podagra cõuulſio, dicit Galenus, nos diſtentionem dicemus, oriantur? id ſciemus, ſi quemadmodũ fiat diſtentio ex punctura muſculi, intellexerimus. Sed & hic debuerat Galenus illud docere, an in pũctura muſculi, an ſolius nerui, diſtentio orіretur? Videtur autem, quòd poſtquam non ſemper id contingit, quodq; ex acus punctione nonnunquam, ad neruum magis quàm ad muſculum id pertinere. Et ipſe quidem de neruo ſolo affirmat, cauſam tamen non refert. Mortuus eſt ex diſtẽtione trapezita Ioannis Marini Genuenſis, & duæ mulieres: quarum una in manu puncturam ex acu paſſa eſt. Id uerò non alia ratione fieri poteſt. quàm quod neruus maximo ſenſu præditus ſit, & exanguis: quare cum pungitur, ob ſenſus magnitudinem contrahitur: & quia exanguis eſt, diſtentionem facit, & eo modo interficit. Sed ſi inflammetur, non adeò interficit. hinc fit, ut per tranſuerſum ſectus liberet à conuulſione & mortis periculo hominem: uerùm perit functio. Et ob diſſectionis ignorantiã non ſolùm neruum, ſed totum muſculum cogũtur incidere: qui cum iam per ſe magnum ſectus periculum afferat, ob alios neruos qui non ſunt læſi, & uenas & arterias: tamen magis ſi magnæ ſint, eo maius etiam affert, cum inflammatus iam ex dolore diſſecatur. Hoc autem docuit etiam Galenus in primo de Motu muſculorum, & in tertio Methodi, quo nam pacto ſcilicet diſtentione orta, ſi ſecetur muſculus, & à diſtentione & à delyrio liberetur æger: ille tamen ad ſuam conuulſionem diſtentionis loco recurrit. diſtentio enim, non conuulſio, uulneratos ſequi ſolet. Sed ſi conuulſio diſtentionem ſequatur, maius longè malum eſt, cum duplici morbo laboret æger, ſcilicet & diſtentione & conuulſione: & maior neceſſariò multo ſit diſtentio, quæ tanta eſt ut cerebrum conuellendo, conuulſionem moueat. propterea ſi conuulſum præcideris, nullum fructum ſperando hominem occides. Vitium enim conuulſionis in cerebro eſt, non in neruis. Sed in diſtentione quamuis ſe contrahat, quia tamen liberatus eſt inciſione ab altera parte, cerebrum uellere nõ poteſt: quare æger à uitæ periculo liberatur. Vnde in diſtentione ex uulnere licet unicus neruus ſit punctus, tota tamen pars illa trahitur, & omnes nerui eius, maximè qui prodeũt à ſpi-

6. Artis cur. cap. 8

Cap. 1.

Cap. 9.

à ſpina. quia neruus trahit cerebrum, et illud neruos omnes eiuſdẽ partis: & etiam, quia uirus illud quod eſt ſimile ad unguem morſui canis rabidi, in omnes neruos ſpargitur. his duabus cauſis tota pars diſtenditur: ideò cum mors accidat in his ob diſtentionem ſpinalis medullæ, & ex ea cerebri: exiſtimo quòd uſtio candentis ferri in ſpina dorſi inter primam & ſecundã uertebram, uel inter ſecundam & tertiam, aut paulò inferius, longè melior eſt medicamentis adurentibus ſuper locum puncturæ, & ſecurior, ac minus damnoſa præciſione muſculi.

Ex hoc patet, cur in luxatione cum uulnere repoſitio ſit ualde periculoſa, iubeatq; Hippocra-
Pag.18. tes in libro de Fracturis, prius nos curare ulcus quàm reponamus: quia facto ulcere contrahitur neruus ob dolorem, & reponendo diſtenditur, igitur diſtentio excitabitur. Et ideo oportet prius ſanare ulcus, ut neruus ualidus, & omni affectione liber, quamuis extendatur, diſtentionem non excitet. Sed dices: Hippocrates dicit conuulſionem, non diſtentionẽ. inquit enim, Σπασμὸν μὲν τοῖς ἐμβάλλοντι: & alibi pluribus in locis σπασμῶν, non τετάνων meminit. hocq; eſt quod Galenum decepit. nam Hippocrates non primæ diſpoſitionis, id eſt diſtentionis, ſed cõuulſionis, quæ interficit, rationẽ habuit. nam ſi conuulſio superuenit diſtentioni, id eſt quod dicimus: ſin autem conuulſio eſt quæ ſuperuenit, & hoc eſt quod dicimus. quanquam rarò id accidat in uulneribus, ut ſine diſtẽtione fiat. Quòd ſi diſtẽtione perire ægros Galen⁹ putat abſq; cõuulſione, ſed diſtẽtionẽ ab Hippocrate nominari putat cõuulſionẽ, & Hippocratẽ paruæ diligẽtiæ arguit in tãta cauſa, & experimẽto repugnat. Ergo cõuulſio fit puncto neruo ob cõtractionẽ, quæ oritur ob uehementiam doloris, cum ſit inſtrumentum ſenſus: qui dolor maximè ſedatur à calore humido, ideo fomẽta plurimùm proſunt, & concurſus ſanguinis. unde plerunq; facto abſceſſu, ſi non prius conuulſus eſt, non conuelli-litur in poſterum.

Ob id patet, cur in podagra non excitetur conuulſio: nam non diſtentio, igitur multo minus conuulſio, quæ ad uehementem in his caſibus, ut dixi, diſtentionem ſequitur. Tum uerò, cum ex inflammatione fiat, ut ab Hippocrate habet ſexta Aphoriſmorum, in inflammatione autem nerui non refrigerantur, ergo neq; conuelluntur. cum enim humidi natura ſint, idem contingit quod ceræ: quæ ſi frigore indurata ſit diſtenta frangitur: ſin autem calore emollita, minimè. Idẽ certè & in corijs, & cornibus, atq; alijs huiuſmodi. habes ergo cauſam, cur podagrici non diſtẽdãtur. At dices: Galenus euphorbiũ & medicamenta calida & ſicca adhibet, non calida et humida? Reſpõdeo, ab huiuſmodi magis tolli impreſſam intemperiem, & melius diſtendi neruos. nam à calidis, & aqueo humido redundantibus læduntur, & franguntur. Porrò inter cauſas quæ diſtentionem excitent proprias, ſunt & dolor, & febris, et frigus, & medicamẽtum, & repletio, et uenenum, & uini potus, & phlegmon, in extremitatibus maximè, ut quarto de
Præſagio ex pulſibus, & in ſepto tranſuerſo, ut Pag.18
in introductorio de Pulſibus ad Tyrones, & ex Cap.9
punctura extremorum. At conuulſio fit ex ti- Cap. 11.
more, & uino antiquo potenti, febre diuturna, abſceſſu ſepti tranſuerſi, uermibus, diſtentione confirmata, ueneno, et medicamento erodente.

Quod etiam dicit Galenus primo de Præ- Cap. 4
ſagio ex pulſibus, quòd qui ex conuulſione moriuntur, ex præſocatione moriuntur: ideóq; à morte diu calidi remanẽt: ut contrà, qui ex ſyncope, dum uiuunt, antequam moriantur, diu manent frigidi: magis de diſtentione intelligi debet, quàm de conuulſione: cum in conuulſione ultima pars quæ offendatur ac deſeratur, ſit pectus. Præterea illud de caliditate mortuorũ eſt rarum: mors autem ex cõuulſione frequens eſt, ut dixi, propter febrium malignitatem. Illud enim de calore, uerum eſt in his ſolùm, qui ex diſtentione moriuntur, aut abſceſſu magno præfocãte. Sed his omiſſis, quæramus aliud pulchrius, quare ſcilicet reſolutio occupare ſoleat dimidium corporis ex latere, diſtentio autem ante uel retro? Ratio eſt, quoniam diſtentio fit repletis neruis, ut dixi, ex circũiacẽte materia, ideo caput trahitur ſecundum naturalem conſuetudinẽ (eſt enim affectus ex neruis in cerebrum) ſed reſolutio eſt affectus ex cerebro in neruos. & cum ſit neceſſe materiã eſſe in altera partiũ, dextra uel ſiniſtra, ob id etiam neceſſe eſt alterum latus tantum affici. ita uerò & ſingultus. Iam dixi, ſingultum, cùm ſit cum motu, non diſtẽtioni ſed conuulſioni debere comparari. ut etiam quinta Aphoriſmorum: Ex ſuperflua purgatio- " "
ne cõuulſio aut ſingultus ſuperueniẽs, malũ. Nõ " "
eſt tamẽ cõuulſionis ſpecies, ut ſtridor dentiũ, et ſtraboſitas, & ſpiritus offendens, ut ſecũdo de
Symptomatum cauſis, nam talia contingũt quã- Cap. 2
doq; in febribus ob latentem conuulſionem: ſæpius, ut dixi, ob diſtentionẽ muſculi mouentis oculũ, aut pectus. nã ſtridor dentiũ fit à cõuulſione,

ficitur, dolores ac febres magis fiunt quàm iam confecto. Præter reliqua enim, illa nec docent certum locum, nec ea nunc prodeſſe uult, poſtquam iam ſupponit ſuppurationem non innoteſcere. Pag.8. Ipſe in primo de Morbis hæc de ſuppuratis habet: Cæterùm inferno uentriculo ſuppurati fiunt, maximè quidem cum pituita aut bilis aceruata inter carnem & cutim collecta fuerit. Fiunt aũt & à conuulſionibus, cũ uenula conuulſa, rupta fuerit, ſanguis effuſus putreſcit, & ſuppurationem facit. Si uerò caro cõuulſa, fuerit aut contuſa, ſanguinem ex uenis ſibi ipſi propinquis trahit, atq; hic putreſcit, et in pus tranſit. ijs ſi quidẽ foràs de ſe ſignificationem præbuerit, & pus eruperit, ſanantur: ſi uerò ſua ſponte intro proruperit, pereunt. at uerò diffuſum pus in uentriculo inferno, ueluti in ſuperno dictũ eſt, generari haud quanquam poterit: ſed ueluti à me dictũ eſt, in tunicis & in tuberculis innaſcitur. Etſi quidem intro notas habuerit, cognitu difficile eſt. neq; enim ex cõcuſsione cognoſcere licet. cognoſcitur aũt maximè ex dolore, ubi fuerit. Et ſi terram figulinam aut aliud quid huiuſcemodi impoſueris, breui id reſiccat. Manifeſtum eſt ex hac ſerie, non niſi profunditatem loci obeſſe ad cognitionẽ. Quòd ſi dicas per illa uerba, ſecundi de Mor Pag.16. bis: Si uerò præ craſsitudine & copia pus ſtrepitum non edat, quo illud dignoſcere poſsis: indicari prorſus, craſsiciem puris obſtare quin innoteſcat. Reſpondeo, etiam illud de multitudine obijci poſſe. Quare illud dictum ad ſuppuratos in pectore ſolum pertinet, ubi multum colligitur puris. Hic ergo intelligit de alijs locis ſuppuratis, maximè de uentre: admonens nos nõ debere abſtinere à diſſectione, ſed eam efficere profundiorem, donec pus exeat, tametſi tactu non deprehẽdatur propter loci craſsiciem: ut cum latet ſub muſculis uentris. Et ego ſic uidi liberatos non paucos à peritis chirurgis magna cum aſtãtium admiratione, cum conſtaret certè illos iam morti eſſe deuotos. Talia docuiſſe expoſitores præſtabat, non nugas in uerbis. Demiror etiam hac in parte medicorum ignauiam, qui ſuppurationum ipſarum exteriorum ſigna non docuerint, ſed ea aucupãtur ex præcedente inflammatione, cum plures ad frigidos abſceſſus ſequantur. quale illud in Prognoſticis: Pag.3. Tumor in præcordijs durus cum febre, ſi utrũq; poſt uiginti dies manſerit, ad ſuppurationem deuenit. Et rurſus: Molles tumores & doloris excortes, quiq; digito cedunt, diuturniores iudicationes faciunt. Inde ponit ſigna, ſuppurari poſt ſexaginta dies. Et illud: Tumores in uentre minus faciũt abſceſſus, quàm qui in præcordijs continentur: minus etiam, qui ſunt ſub umbilico. Et rurſus: Omnium autem tumorum diuturnorum circa hos locos ſuppurationes conſiderare conuenit. Inde docet, quòd earum quæ extrà uertuntur, paruæ, eminentes & faſtigiatæ in acutum, minimo cum periculo ſunt: quæ uerò magnæ, latæ, nec in acutum tendentes, peſsimæ. Atque hæc facilè dignoſcuntur, ſi antea in cura fuiſti, et duriciem percepiſti. At ut nobis accidit, cum delatus fuiſſet Patricius Nouarienſis Mediolanum, chirurgici hæſitabant an ſuppuratio facta eſſet: & ſeniore Gabriele Cuneo affirmante & incidente effluxit ſanies, ſed ille ea die obijt. Sequenti aperuerunt eum, & inuentus eſt totus uenter ſanie plenus, & corrupta etiam pars uiſcerum. Quoties affui, dum diſputarent de hoc, an in uentre eſſet ſuppuratio? Et cum ſecti fuiſſent, omnes periere. quòd conſtaret ante longè factam ſuppurationem, quã ſi incidiſſent tempeſtiuè, dum litigabant, liberati proculdubiò fuiſſent: litigabant autem, quia certa ſigna deerant. Paulus tria uidetur commemorare, molliciem cum inundatione quadam, cui maximè Chirurgici omnes confidunt: oportet autem tactu atque iudicio præcellere: tumor faſtigiatus in mucronem: & cutis, quæ in uertice auellitur. Sed hæc in ſuppuratione ex phlegmone. Braſauolus præter primum ſignum, ponit ſplendorem quendam albicantis cutis. Sed & ipſe in eandem foueam, in quam Paulus et Princeps, decidit. uerùm accuratius Princeps ſanè, ut ſui moris eſt, ſed non ſuo loco hæc ſigna poſuit: ut cum pluribus digitis comprimendo innudationem deprehendas, & cutis colorẽ corruptum. Veritas ergo eſt, quòd inundatio eſt ſignum præcipuum: inde ſciſcitari de duricie, ubi phlegmon non præceſſerit. Cutis quoq; colorem ad circumuicinæ comparare, interrogare an põdus in loco ſentiat, & pruritum quendam intus.

lib.4. capi 18. in fine.

3. Quarti Trac.1. ca. 29.

APHORISMVS XXXX.

Morbo regio laborantibus, ſi fiat epar durum, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Demiror ubique Galenum adeò oſcitanter huiuſmodi Aphoriſmos tractaſſe. nam cui dubium eſſe poterat, durum epar ſemper eſſe malum? quare ergo dixit, hoc ſpecialiter in morbo regio laborantibus? Neque eſt idem dicere, quòd morbo regio laborans habeat durum epar. hoc enim non adeò malum eſt, quando ſimul & duricies & regius morbus inchoauerint; ut ſuprà uiſum eſt: &, durum fieri epar ex morbo regio. Fit duricies in hypochondrio 4. Par. Aphor.64.

dextro quinq; modis:uel in muſculis,et de hac nõ intelligit,cum explicet epar in litera. uel ob inflã mationem:neq; de hac. nam conſequitur febris acuta, & quamuis fiat, lethalis eſt morbus ualde:& etiam febris ipſius meminiſſet : & ex abſceſſu duro, & ex duricie ſubſtantiæ ſolum abſque tumore,refrigerato ipſo iecore, & condenſata illius ſubſtantia etiam , & impletis uenis ſanguine craſſo atq; melancholico. Palàm autem eſt,quòd, ut dixi, durities omnis iecoris mala eſt. Sed cum dicit malum, in aliqua mutatione, Hippocrates ſ mper intelligit ultra id quod eſt ex natura ipſius morbi. omnis enim morbus, etiam Hippocrate non dicente, malus eſt. fieri ergo epar durum quomodouis iſtorum trium modorũ, ex regio morbo, dupliciter malũ eſt, & ratione ſigni, & curationis. Curationis quidem, quoniam in iecore duro debentur calida & ſicca, quæ attenuent & calefaciant: hæc autem maximè aduerſantur regio morbo, qui eſt à flaua bile, & in quo iecur eſt ſupercalefactum, & exiccatum. Ratione autem ſigni, quia omnis morbus cauſæ contrarius, & per ſe factus eſt malus, eo quòd non poteſt fieri niſi per corruptionem naturæ, ut in hoc caſu, & in hydrope ex febre, & in ardore ex humoribus frigidis. non enim fieri poteſt, niſi quatenus ſuffocant. Fit autem epar durum in huiuſmodi, quandoq; ex intempeſtiua uenere uel ebrietate, & tranſit in in-
Pag.17. *flammationem, ut in libro de internis affectionibus. Diſtinguuntur autem hæc: Si inflammatio adſit, adeſt febris acuta, tuſsis ſicca, dolor*
ad *furculam pertingens, ſingultus etiam plerumque. Si in muſculis, ſeparatur tactu à profundo, & color non eſt malus. Si durities ſola, caret grauitate, et dolore omnino, atq; tumore. Si ſcirrhus, adeſt tumor, grauitas & durities maior: ſin autem durities per ſe eſt cum dolore leuiſsimo, & pondus ac magnitudo maiora ſunt duritie, & leuatur à medicamentis. Differt durities à ſcirrho, communi illa ratione, quòd in duritie materia eſt in uenis, in ſcirrho iam detruſa extra illas.*

Sciendum, quòd in morbo regio urinæ tenues plerumque ſignificant abſceſſum in iecore.
Pag.5. *Et colligitur in Prognoſticis: Quicunque u-*
,, rinas tenues & crudas mingunt multo tempo-
,, re, ſi alia uelut ſuperſtitibus futuris ſigna fue-
,, rint, his abſceſſum expectare oportet ad locos
,, infra ſeptum tranſuerſum. Si uerò urinæ tales
,, fuerint ante regium morbum, illum ſignificant,
,, etiamſi diu nõ perdurauerint. ut in Hermocrate,
tertio Epidemiorum. Sunt autem morbi regij, in Langrete
quibus urina plurimùm tingitur, ut etiam libro 21.conit.
de Internis affectionibus : raró, cum obſtructio Pag. 20 &
eſt inter iecur & ueſicam fellis, frequentius au- 21.
tem in alia obſtructione, inter ueſicam fellis & inteſtina: quoniam tunc materia iam eſt ſeparata à ſanguine, & habet rationem excrementi.

Redeundo ad propoſitum, cum morbus regius calidus ſit & ſiccus, ſi ex eo fiat durities in iecore; oportet adeò abſumptum eſſe calorem naturalem, aut ſiccatos humores, ut in eam duritiem peruenerit : quorum utrumque malum eſt, cum epar ſit calidum & humidum : & tale etiam eſſe oporteat, ſi ſanguinem debet generare.

APHORISMVS XLI.

QVicunque lienoſi à difficultate inteſtinorum capiuntur, his longa ſuperueniente inteſtinorũ difficultate, aqua intercus aut leuitas inteſtinorum ſuperuenit, & moriuntur.

COMMENTARIVS.

¶ Quod ſæpius facere ſum aggreſſus, & nunc communis utilitatis cauſa facere non deſiſtam: ſcilicet ut oſtẽdam, Galenum, inde alios, ſolum corticem ſenſus Hippocratis fuiſſe aſſecutum. Cui enim imperito non arridebit hæc Galeni præſens ac ſpecioſa enarratio in hunc Aphoriſmũ, in qua primùm ordinis coarguit Hip-
pocratem, quòd non ante hunc ſcripſerit il- 46.
lum: Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperue- "
niens, bonum. Quod non reprehendo, neque laudo : ſed ſatis friuola ſectari uidetur. Velim tamen ut quiſque etiam, dum hunc uel illum legit, reliquum etiam legat. Deinde quòd meminerit cauſæ, cur hanc difficultatem inteſtinorum quandoque longa ſequatur difficultas : & cur illam læuitas inteſtinorum, aut aqua intercus, nimirum addere debuit : cur etiam poſt alterutrum horum mors ſequatur. At mihi uidetur, quæq; obuiam erant, et facilia, ſectatus: quæ ad rem maximè ſpectabant, & erant difficillima, omiſiſſe. Cuius indicio eſt, quòd uix unquam continuationem aſſecutus eſt : eam igitur primùm ſic accipito.

Dixerat antea: Quib. dolor circa hypochõdriũ Aphor. 38.
fit abſq; inflãmatiõe, et reliqua. Deinde docet in Aphor. 39
ſequẽti, q. ~~aliquãdo~~ eiuſmodi dolores nõnũquã p- "
uenirũt ad ſuppurationẽ. Dixi enim, q. Aphoriſ- "
mus ille, Quibuſcũq; ſuppuratio in corpore facta non in-

*non innoteſcit principialiter, factus eſt ob ſuppu
rationes quæ duriciebus uel etiã obſtructionib.
Aphor. 40 in uentre fieri ſolent. Pòſt dat exemplũ de iecore
duro pro parte dextra, in præcedenti: et hic de ſi-
niſtro loquitur hypochondrio, lienem durũ ſup-
ponens. tales enim lienoſos appellat, ut etiã Phi-
lotheus ille Græcus, dicẽs lienoſos appellari, qui
in liene habent tumorem ex melancholico hu-
more natũ. Et rurſus in eo, Quibuſcũq; ſuppura
tio, docet morbũ hypochondrij febre nõnunquã
finiri plenè, nonnunquã uerò in aliũ tranſmutari
morbũ, etſi ille ſenſui non pateat. In præceden-
ti aũt morbũ morbo quãdoq; malè ſuperuenire:
uelut & in illo, Aqua intercutem laborantibus,
Aphor. 34 tuſsis ſuperueniens, malũ. ſed ibi de ſymptomate,
Aphor. 36 hic aũt de morbo. De morbo aũt, ut in illo: À
morbo laterali uel pulmonia habito, profluuium
alui ſuperueniens malũ. In præſenti aũt docet,
morbũ morbo quandoq; ſuperuenientẽ immodi-
cè mortẽ afferre: eundẽ aũt modicè, ſalutẽ, ut di-
Aphor. 46 xi. Circa expoſitionẽ uerò Aphoriſmi, cũ lieno-
ſis ater ſanguis plurimus adſit in liene, ſi defluxio
ceſſet, & lien, quod cõtinetur in eo, concoxerit.
4. de Vſu habet enim maximas arterias, ut dicebat Gale-
par. cap. 15 nus, & multas ad hoc ipſum inſtitutas. Si ergo
uincitur materia illa, dyſenteria cruenta non ero
dens exoritur, in qua ſanguis niger & craſſus
eijcitur. ſicq; finitur uterq; morbus non longo tẽ
pore. At ſi plenus lien non habet quò amplius re
cipiat, cogitur exonerare nihilominus quandoq;
ſe: quãdoq; præ imbecillitate non recipit, quia eij
cere non poteſt, tuncq; redũdat humor adiecur,
fitq; aqua intercus ſatis lethalis, eadem ratione
qua etiam quæ dyſenteriam ſubſequitur. Non-
nunquam lien ſatis robuſtus eſt, & qui tranſmit
titur humor modicus: ideo tales uiuunt, infelicẽ
ſatis ducentes uitam. nam & ægrè ſpirant, &
immodicè appetunt cibum, aut prorſus non appe
tunt, & color totius corporis uitiatur, & totũ
corpus areſcit. hi quandoq; quinq; aut ſex an-
nis uiuunt iuxta robur, & uitæ regimen: quos
tamen neceſſe eſt aut ſanari per dyſenteriã, aut
quartanam, aut morbum regium nigrũ, aut per
medicamenta, digeſta in halitum materia: aut
ingraueſcente morbo incidere in aquam inter-
cutẽ, ut prius, aut dyſenteriam prauam, in qua
ſanguis effluit tenuior. Hæc differt à priore quæ
ſalubris eſt, quia ſanguis tenuior eſt, & paucior
eſt, dolores maiores comitantur, nihil concretũ
exit, æger non alleuatur, lien non detumeſcit.
Habes modos iam, quibus dyſenteria hæc fit
& dignoſcitur, ut eam lethalem dicere poſsis.*

*Nunc quomodo læuitatem inteſtinorum, aut a-
quam intercutem ſibi aſciſcat, doceamus. Liene
enim exonerato, non tamen perſpicuum eſt un-
de hæc iecoris imbecillitas oriatur, quæ cauſa
eſt aquæ intercutis. Vnde Galenus bifariam &
manifeſtè peccat. Primùm, quòd dicit ad hanc
dyſenteriam ſequi inteſtinorum imbecillitatem,
ex qua etiam iecoris: nec probat ullum horum,
cur uel quomodo contingat. Secundum, quia di-
cit quòd huiuſmodi fluxum & imbecillitatem
inteſtinorum mors ſequitur. Et in hoc uno dicto
rurſus bifariam peccat. Primùm, quia Hippocra
tes non dicit mortem ſequi ad dyſenteriam,
ſeu imbecillitatem ex ea factam, ſed ad læuita-
tem inteſtinorum, aut aquam intercutem, quæ
ex difficultate inteſtinorum orta eſt. Secun-
dò, quia non eſt neceſſe ut imbecillitatem ex
dyſenteria factam in inteſtinis mors ſequatur.
Primùm, quia uidemus epaticum fluxum,
cum quo eſt maior, neceſſariò debilitas ieco-
ris, & magna inteſtinorum, qui durat per mul- [illegible]
tos annos. Adeò ut Bernardus Caluſcus biblio-
pola, amicus meus, & qui cauſa fuit omnis no-
ſtræ in edendis libris exiſtimationis, labora-
uerit per quinquennium fluxu epatico, & ſana-
tus eſt iam multis annis à Thoma Iſeo Brixia-
no medico, amico noſtro: tametſi ex ſecta eßet
empericorum. Imò dicebat Raſis tertiodeci- Cap. 1. fol.
mo Continentium Iudæi auctoritate, quòd flu- 152. col. 4.
xus melancholiæ non excoriat inteſtina, niſi
poſt quadraginta dies, & ſæpe multo ſerius.
Deinde quæ ratio eſſe poteſt efficax, quæ me
doceat, quòd poſt longam dyſenteriam lienis
cauſa factam, & etiam ubi æger ad ſummam
peruenerit imbecillitatem, non poßit finito mor-
bo ſanari, cum illud uideamus in febribus &
omnibus alijs morbis? Et accidit Galeno atq;
alijs expoſitoribus, quod accidit equis con-
ducticijs, qui in initio itineris ſatis ſtrenuos ſe
oſtendunt: poſt emenſum ſpacium, necdum ter-
tiam itineris partem cum attigerint, ægrè admo-
dum ambulant, calcaribus opus eſt, nec ſufficiũt:
& ſi uia uel minimum impedita fuerit, cadunt.
Primam quidem particulam ſatis egregiè expo
ſuit, & ſecundam ſatis etiam mediocriter, tertia
etiam tolerari poteſt: in reliquis, quòd putaret
paucos eò peruenturos, miſerè ſanè ſe geßit, uer
ba pro rationibus exhibens. Sed iam rem do-
ceamus. nam conſtat Hippocratem uelle, quòd
hi qui eò perueniunt, moriantur. Quòd igitur
aqua intercute occupati, & dyſenteria & lie-
nis tumore, nullo horum imminuto, perire de-
beant?*

beant, ſatis apertū eſt. Similiter & læuitate inteſtinorum, cum difficultate eorūdem, & lienis tumore nullo horum imminuto, & illud apertum eſt: quandoquidem ſi potuerunt hæ cauſæ hos ultimos morbos generare, quanto magis fouere et augere, donec perimātur. Reliquum igitur eſt ut doceamus, quomodo neceſſariò horum alterum pariat longa difficultas inteſtinorum: & quòd, dum hæc parit, ipſa nec duricies lienis imminuatur. Tunc enim mortis cauſam uenabimur, & ſi quid præſtantius ex hoc conijcere licebit. Sanè quòd dyſenteriæ morbos inter longos ſua natura adnumerentur, docuit Hippocrates in primo Pag. 2. de Morbis: ut nihil ſit ex longitudine periculi, ſed ex cauſa. Cum enim, ut dixi, humor ille crudus ſit, ac frigidus, corrumpit intemperie ſua inteſtina, & erodit etiam, quod concoctus non facit: unde ex conſenſu, & etiam quoniam lien uentriculum tangit, & ſcyrrhoſus eſt, corrumpit concoquendi uim, quæ calido conſtat innato. quare neceſſariò in læuitatem inteſtinorum tranſeunt, ex qua non nutrito corpore & aſſiduo ſurgendi labore ac uigilijs mori tandē neceſſe eſt. Quòd ſi uis uentriculi ualidior ſit, nec lien recipiat quantum oportet ex tranſmiſſo à iecore ſanguine, iecore ob ſanguinem impurum ad imbecillitatem & corruptionem adducto, ſequitur aqua intercus. Diuerſimodè igitur ſequitur leuitas inteſtinorum, & aqua intercus ad inteſtinorum difficultatem. Aqua intercus ſolum ſigni ratione. nam oſtendit adeò degrauatum lienis corpus, ut cum per dyſenteriam non poſſit ſe exonerare, uel omnino non recipiat atrum ſanguinem, ob illius nimiam copiam, cogaturq; iecur ſuccumbere, atque aqua intercus ſuperuenire: aut ut recipiat lien quidem, immodiceq; ad inteſtina effundat, atque inutiliter, quia cruda: & tunc ſignum eſt, iecur ſatis ualere, quòd propellat quicquid nocet. cæterùm defatigatum uentriculum ex lienis uicinia, & conſenſu refrigeratorum inteſtinorum, & plerunque exulceratorum (nam cruenta dyſenteria longo ſucceſſu neceſſariò in ulceroſam tranſit) deſtitui concoquendi facultate oportet, unde læuitas inteſtinorum ut eueniat neceſſe eſt.

In his omnibus præſupponit Hippocrates omnia peracta, quæ iure peragi debuerunt: cumq; ita ſit, neceſſe eſt ut non aliud ſit huiuſmodi dyſenteria, quàm emanans cruor, uelut à rupto carcinomate. Quòd ſi id inſanabile eſt etiam in exterioribus partibus, ut uiſum eſt, quanto magis in phor. 36. liene? Itaq; uides ueriſſimum eſſe, quod dicitur: Sed ſi cura nulla interim adhibita ſit, non eſt neceſſarium hominem interire. Dicemus autem de hoc ſuo loco.

APHORISMVS XLII.

Quibus ex ſtillicidio urinæ ileos ſuperuenit, in ſeptem diebus pereunt, niſi febre ſuperueniente ſatis urina fluxerit.

COMMENTARIVS.

¶ Et hic Aphoriſmus præcedenti ſimilis eſt, in quo ex morbo ſuperuenienti mors nonnunquam, nonnunquam & ſalus accidit. Stillicidio enim urinæ, de quo ſæpius ſermo habitus eſt, ſuperueniens ileos mortem affert in ſeptem diebus: niſi tertius morbus accedens, febris cum ſymptomate, id eſt, urinæ profluuio, uniuerſos ſoluerit morbos, ſtillicidium, ileon, tandem & febrem. Accidit autem hac in parte Galeno, quod equis & hominibus ocioſis, ut cum exercere ſe cogantur, mirum in modum torqueātur. inſuetus enim attingere difficultates, quæ in alijs erant Aphoriſmis, atq; illorum ſenſa, non uerba exponere: ſic cum nimis turpè eſſet rem quaſi præſtigioſam non attingere, delaſſatur rei magnitudine. Et certè in hoc indulgentia dignus eſſet, ut qui ſupra humanas quaſi uires ſit, ſi ſe in alijs uirum præſtitiſſet: uerùm ea dignus non eſt, cùm Grammaticum in alijs agat, non medicum. Adeò ut auſus ſit dicere primo de Fracturis, cōmentatoris officium non eſſe, demonſtrare, quæ Com. 1. in initio. dicuntur ab auctore, eſſe uera, aut illum à calumniatoribus tueri, poſſe tamen nos id facere. Et primo de Victu in acutis: Nam ſi quis demon Com. 2. ſtrationes inter exponendum ſcripſerit, expo" ſitionem protrahet. Et alibi: Officium boni ex" poſitoris non eſſe, demonſtrationes dictorum afferre: ſed ſolū quæ ab illo dicta ſunt, uerba explicare. Interrogo te, ô Galene, in quo opus eſt medico ad interpretationem librorum medicinæ, ſi ſolum uerba auctoris ſunt explicanda? nā ſi de dictionibus agendum eſt, ac ſenſibus, Grammatici hoc opus eſt. namq; & Seruius & Priſcianus, omneſq; alij inſignes Grāmatici, quantū opus fuit, in omnib. ſcientijs attigere. Hoc idē de logico, de rhetore et architecto dicit Vitruuius. lib. 1. cap. 1. Sed uide hominis ſtuporē: an quæſo omnia ſine inquiſitione rationis ſunt legenda? aut ſi non, ad quem pertinet eam reddere, niſi ad expoſitorem? Sed quid ad hoc coegit Galenū, ut omnia in ſuos libros cōgereret, diſſimulato eo à quo didicerat? Nos aūt duplici laude ob hoc digni ſumus,

& quòd

& quòd Hippocratis ſcripta redenda omnia ſuis
locis illuſtrauimus, & quòd gratiā illi reddimus
per quē profecimus. Sed hoc ille fecit inopia inuē
torū, ut cui nihil prorſus ſuū eſſet, ſed omnia ab
alijs ſurrepta: niſi forſan Methodus illa medēdi,
& medicamēta examinandi, in qua certè pluri-
mū ualuit. Nec eſt ut qui in ea proficere uelit, a-
liū quærat ut imitetur, cū in cæteris & inutilis
& negligēs & ridiculus uideatur. At illud ſanè,
quod meritò illi tribuo, maius eſt quàm hoc to-
tum, quod nunc hi decepti adſcribunt. Sed ad
rem redeo (cupio enim his Cōmentarijs homi-
nes ad infinitum illud ſapiētiæ pelagus incitare,
ut exeūtes ex hac obſcura fucatæ ſcientiæ cata
ſta, liberatiq́;, nebulā ignorātiæ diſcutiāt) Ileos,
dolor eſt tertij inteſtini tenuis ac inuoluti colo ſu
perioris, dū nihil per inferiorē partē poteſt excer
ni: impeditur aūt excretio aut ob phlegmonē, uel
tumorē durū, aut ſtercus, aūt craſſam pituitam.
Quo conceſſo, nō quidē ex ſtercore uel duro tu-
more, ſi fiat ileos, febris illū ſedabit: ſed neq; de
phlegmone eſt intelligendum, quā ſemper acuta
cōſequitur febris, ut nō ſit neceſſariū ſuperueni-
re: ſed de pituita craſſa intelligēdū eſt. Nō eſt ut
Aphor. 38. reprehendā Galenū hic, qui cenſet febrē nō poſ-
ſe eſſe bonū ſignū ſi ileo ſuperueniat, ſed ſolū re-
miſſam uel ſolutā. ſed uelut ſuperius de hypochō
drio, quandoquidē hæc ipſemet uerba ſubiūgat:
„ Melius eſt igitur, ut fateamur nos ignorare, quæ
„ in hoc Aphoriſmo ſcripſit Hippocrates, quæ nec
„ rationi nec experimēto cōſentiūt. Sed audi quæ
27. etiā diximus ſuprà, dū explicaremus Aphoriſmū
„ illū: Eunuchi neq; podagra laborāt, neq; calui fi-
unt. Antiquo tēpore uoraces erāt, et cibos deuo-
rabāt crudos et craſſos, ut etiā in libro de Veteri
medicina. Vnde uiolētiſſimi morbi his accidebāt,
1. Epidem. quos nec poſterior ætas uidit: ut de Critone in
languē. 9. Thaſo, & de Ariſtone, ſeptimo Epidemiorū: &
de alijs multis, maximè circa dentiū corruptio-
nes. Igitur inteſtinū Ileon cum repletur pituita
Pag. 12. craſſa, antequā obturetur, dolorē facit nullū, præ
ſertim ſi totus ſit humor quidā crudus terreus,
medius inter pituitā fermè ac melancholiā: in cu-
ius maxima copia pars defertur ad ueſicam, &
urinæ facit difficultatē. Quòd ſi cū hac affectio
ne totū impleatur inteſtinū, obturato meatu, &
quod in loco calido ſit, dolores inſurgunt acer-
biſſimi, & uomitus fecis, & reliqua quæ ſequi ſo
lent talē morbū, unde æger omnino ſtrāgulatur,
ſuppreſſa omnino urina ob dolorē & cōpreſſio-
nē inteſtini: & quoniā totus uenter flatu diſten
ditur, & ob ueſicæ dolores obſtruitur omnino
meatus inteſtini ad inferiora, unde fit morbus ual
de acutus & pernicioſus, niſi febris ualida ſuper
ueniens diſſoluat pituitā craſſam utrinq́;, & uri-
nam multam emittendo, primum ueſicæ tumorē
diſſoluat, ut nec cōprimat inteſtina, nec compri-
matur ab illis: quo impedimento ſublato alleuia-
ta natura, pars pituitæ à iecore tracta per renes
et ueſicā, expellatur tenuior ſcilicet, craſſior aūt
colliquata per inteſtina deſcendat: atq; tandē cū
fecibus cōpreſſo à muſculis uētre exeat, & pla-
nè à morbo æger liberetur. Quæris forſan, quæ
febris excitabitur? Ephemera ſanè, ob doloris ue
hementiā, & ob cruditates, & ob malos uapo-
res qui in uentre retinentur. palàm aūt eſt ob tot
cauſas febrē ſemper ſuperuenturā. Sed an tanta
ob uiriū imbecillitatem, quæ poſſit colliquare pi-
tuitā, urinam multam excernere, dubiū eſt. Mo-
rientur igitur cōualeſcentes ſenes, quiq; multa ue
nere uſi fuerunt, & huiuſmodi. Videtur aūt hæc
opinio proxima Philothei opinioni: ſed ille in
hoc decipitur, quòd putat obſtructionem ieco-
ris eſſe cauſam ſtillicidij: ſed hoc eſt falſum. bene
enim diceret, quòd pauca mingitur urina. at non
bene dicit, quòd patiatur æger difficultatem me-
iendi, quandoquidē urina in hoc caſu colligitur
in ueſica. deinde ubi ad iuſtam peruenerit quāti
tatem, liberè eijcitur. Sed nec hoc modo neceſſe
eſſet fieri morbum adeò ſæuum, quia nec ueſicā
premeret ileum, nec ileos ueſicam: cū tamen cau
ſa maxima periculi ſit, quòd membrum maximè
dolēs comprimatur. quod qui non credit, experia
tur: non enim conduplicatur, ſed decuplatur do-
lor. Hæc tamen opinio poſt noſtram, & noſtræ
& ueritati proximior exiſtit. Quod uerò dixit
Princeps ſextadecima Tertij: Niſi effundatur Trac. 4. ca.
ſudor plurimus. uult dicere, urina plurima. Et 29.
clarum eſt, quòd ipſe non errauit, nec repreben-
dit Galenum: ſed dicit, quòd ignorauit cauſam
huius. & uerum dixit, cum ipſemet illud fatea-
tur. Sed iam factus ſum ſimilis his quos repre-
hendo, ſequens friuola: quamobrem ad utiliora
tranſeamus.

Quale illud, quòd monet nos Hippocrates, ut
cū ſentimus grauitatē & frigiditatē uentris cū
quadam alui duricie, & ſequatur difficultas in
meiendo, ſtatim debemus cauere, ne in ileum in-
cidamus, quia eſſet morbus maximè lethalis.
Et quod dixit de ileo, de colica etiam uerum eſt.
hoc tamen rarius accidit, quòd ad hanc attinet
cauſam: quia colon ratione uenarū, nō eſt ita e-
regione iecoris. alijs autem ex cauſis, ut pro-
pter lapidē, frequētiſſimè hoc cōtingit, ut colica
ſequatur

ſequatur ſtillicidium urinæ. Sed non eſt adeò lethale propter craſsiciem coli, & illius latitudinẽ in comparatione ad ileum.

APHORISMVS XLIII.

VLcera quæcunq; annua ſunt, aut etiã diuturniora, os abſcedere eſt neceſſarium, & cicatrices fieri cauas.

COMMENTARIVS.

¶ *Tria fuere ulcerum genera antiquo tẽpore, quæ nomen proprium habuere. Herpes, cũ ſummam cutem depaſcendo ulcus amplificatur: phagedæna, cum carnem ipſam profundius inuadit, atq; ulcus dilatatur eroſa carne: & antrax, cũ feruet particula, & ulcus quaſi igne exuſtum æſcharas gignit: reliqua genera nomine uniuerſali ac communi ulceris ſignificantur. Cum ergo in annum producuntur, corrumpitur os, ita ut totum uel pars uel ſquamma abſcedat; unde ulcus conſolidatum cauum redditur. Dubitatur ergo primùm, an hæc neceſsitas abſceſſus oſsis ac corruptionis (unum enim ex altero pendet) fiat ob temporis diuturnitatem, ſcilicet etiã quòd productio ſanitatis ab errore contingeret: aut dolo medici, quòd non raro contingit, omnino hoc ſequi neceſſe ſit: aut ſolum, ubi omnia ritè peracta fuerint, nec tamen ulcus potuerit conſolidari ob propriam prauitatem, quæ contingat merito affectæ partis, uel influentis per circuitũ humoris. Secunda dubitatio eſt, ſi hoc accidat uitio humoris, cur ſibi anni ſpacium præſcribat ad oſsis corruptionem? Tertia dubitatio, cur quamuis os abſcedat, non poſsit caro tantum superexcreſcere, ut æquetur reliquæ parti, atq; ſic nulla ſequatur cauitas. adijcere etiã deberet continuationem ad præcedentia. Et non obſcurum eſt, quòd his ex natura morbi temporis auxilio cauſam illius uenatur, & ex cauſa ſucceſſum. dictum eſt enim, quòd liber hic de conſequẽtibus ac ſignis eſt, & totus fermè prognoſticus.*

De prima dubitatione, dicit Galenus loqui Hippocratem de ulceribus bene curatis: adeò ut uideatur nolle, ut temporis diuturnitas ullam exhibeat indicationem. quod manifeſtè docet Cap. 4 post princ. *quarto Artis curandi: Tempus (inquit) ad curãdi rationem nullam habet indicationem. Cum ergo impeditur curatio ulceris propter ignem ſacrum, tunc oportet purgare ualido medicamento, ut in libro de Vlceribus,* Pag. 2. *per inferna uel ſuperna. neceſſe eſt igitur ut in anni ſpacio curetur ulcus, niſi corruptum ſit os ſubtus: ut annuũ tempus ſit ſignum corruptionis oſsis, non autem cauſa. nam de cauſa, non declarata eſt ulla niſi cum detegitur. neceſſe enim eſt ipſum deſquammari, ut in libro de Fracturis,* Pag. 18. *aut abſcedere. inquit enim: Quæcunque oſſa repoſitionem effugerunt, & quæ à carnibus penitus nudata ſunt, ea abſceſſura ſcire oportet. quædam quidem poſt ſexageſimum diem, ut tibiæ: quædam octuageſimum, ut femoris, libro de Articulis.* Pag. 34. *Signum eſt nigredo. Intus uerò nullum eſt ſignum, quod corruptionem oſsis futuram indicet, præter fracturã abſque repoſitione. Præſentis autem eſt dolor in loco, qui nullis ſedatur auxilijs: inde etiam corrumpitur caro circumambiens locum. Et ſi ſentitur punctio fixa, nil certius: & ſi læditur ab aſtringentibus, et ſequitur eam phlegmon. Cauſa igitur corruptionis oſsis eſt, quia non nutritur (et hoc ſenſit Hippocrates loco adducto) & non nutritur, quoniam mala intemperies impedit facultates naturales: & illud impedimentum aduenit ex fractura uel aere. cum enim caro ab oſſe ſeparatur, os propriam amittit temperiem.*

Ad ſecundam dubitationem reſpondeo, quòd fieri poteſt, ut ulcus non ſanetur ex mala fluxione, quæ foueatur à tempore. & ita cogimur expectare, ſi ſumus in æſtate, hyemem, & illius finem: & inter initium æſtatis & finem hyemis ſunt decem menſes. & antequam ſanetur ulcus, requiruntur aliquot dies, & ita peruenitur ad annum: multo tamen antè poteſt detegi oſsis fractura, & deſquammatio. Sed dices: Non'ne poteſt eſſe ulcus Chironiũ abſque oſsis corruptione, ob callum quod non poterit conſolidari? Paulus libro quarto diſtinguit in fiſtulis, Cap. 49. *quoniã quæ ad os finiuntur poſt annum, neceſſe eſt os abſcedere: at ſi non finiantur, non eſt neceſſe. Quis enim dicat ulcus in pudendo non ſanari, aut in uẽtre, niſi os excidat, cum nullum ſubſit os? Hippocrates in libro de Locis in homine,* Pag. 11. *docet huiuſmodi ulcera curare putrefaciẽtib. medicamẽtis, inde deducto callo aſtringere ac nutrire corpus, ubi mundum fuerit ulcus. Dico quòd in huiuſmodi locis non poteſt ulcus tam diu, ſi bene curetur, perſeuerare, ut annum ſuperet. Et demõſtratio huius eſt quia uel impedimentum ſanationis eſt in humore influẽte, uel in parte in qua eſt ulcus: ſi in humore influente, neceſſe eſt ut rectè purgando, mittendo ſanguinem, uictu exquiſitè utendo ſanetur intra annum, alter morbus erit inſanabilis. morborum enim continuorũ ſanabilium ſpacium, quod longiſsimum eſt, eſt unius anni. Si uerò ſit in parte patiente, cum caro perpetuò fluat & refluat, in uno anno & antè tota*

mutabitur

mutabitur ac generabitur, præſertim in ulcere,
quod deprehenditur ex quãtitate fluentis ſaniei:
igitur ſanabitur rectè curatus, tum maximè, q. li
cet abducere callũ ferro & igne, quæ celeriter
operãtur, & citius medicamento putrefaciente.
Galenus exiſtimat ulcera chironia & cacoethe
& telephia eadem eſſe, licet nõ apertè expreſſe-
rit. nam cacoethe genus eſt: telephiũ, ab eo qui
pa ſſus eſt: chironium, ab eo qui ſanauit: ſecundo
Cap. 2. M ethodi. Quarto enim de Cõpoſitione medi-
ca mentorũ ſecundũ genera, ulcera cacoethe uel
depraua & maligna, & quæ difficillimè ſanan-
tur, chironia uocantur. Vbi uerò minus malignũ
eſt ulcus, oræ uerò prætumidæ & duræ, à Græ
Cap. 4. & 5. cis (inquit) uocatur Ochthodeis. ſed quod Ga-
Lib. 4. lenus non expreſſit, Paulus apertè docet, chiro-
cap. 46. nium & telephiũ idem genus eſſe ulceris.

Tertia difficultas pulchra eſt. uidemus enim
cicatrices pleraſq; cauas eſſe, etiamſi os nõ ſit ab
latum, & caro perpetuò creſcit: cur ergo nõ tan
tum creſcere permittitur, ut cauitatem perfectè
Cap. 5. in fine. impleat? Galenus tertiodecimo Artis curãdi re-
prehendit medicos, qui nimis ſerò ſinunt cicatri-
cem induci, ut iam caro æquata ſit cuti: & ideo,
dicit, extuberat, ubi cõcreuerit: conſulitq; cõpi i
mendam. Id ſi uerum eſt, cur nõ falſum erit quod
dicit Hippocrates, cauas fieri cicatrices oſſe de-
ducto? nos tamẽ ita uidemus fieri. Propterea di-
co, locum ſubducta ſquãma oſſis fieri debiliorẽ,
carnem aũt generari naturali ui uenarum atque
arteriarum, tum loci ipſius. Cùm ergo locus ab
oſſe remotior fuerit, & os imbecillius, non pote
rit generare carnem ſolidam, ſed fungoſam: cui
ſi ſuperinduceretur cutis, non maneret. unde
medici cùm hoc uident, cicatricem inducunt. &
hoc eſt quaſi quod ſignificauit Hippocrates li-
Pag. 13. bro de Locis in homine, cùm dixit: Verùm ele-
uatam aut leuem carnem cibis gracilem redde-
re oportet. Natura enim ad certam diſtantiam
robur ſuum extendit, & ultrà non poteſt. Alia
cauſa eſt, quòd cùm ad metam caro oſſis com-
paratione peruenerit, tẽporis diuturnitate caro
reſiccatur, & ita in cutim tranſit. quòd ſi pro-
hibeas, duorũ alterum efficies, uel magis cauum
ulcus carnem exedendo efficies, uel carnẽ eua-
nidã generabis, quæ cuti inducendæ inutilis erit.

Vtilitas quæ ex hoc Aphoriſmo habetur, nõ
eſt ſola prædictio, ut quidam putant, ſed curan-
di ratio. Namque ubi uideris non ſanari ulcus
poſt annum, quamuis omnia ex arte egeris, tunc
non debes procurare ſanationem. excitabis e-
nim phlegmonem, & maiorem induces corru-
ptionem & oſſis & aliarum partium, ex quo e-
tiam infirmus forſan morietur: ſed ut Galenus
docet, ſiccato ulcere, debes ad os ipſum perue-
nire, atque ipſum curare ſeparando medicamen
tis, uel ferro, uel igne (quod optimum eſt, ut peſ-
ſimum ferrũ) partem corruptã à ſana. nam pro-
priũ hoc eſt ignis in oſſibus curãdis, ut * quan-
quã id obſeruandũ quod Hippoc. docet, ignẽ eſſe Lib. de Artic. pag. 6.
neruis inimicum. Porrò & illud conſiderandũ,
quod dicebat in libro de Fracturis: Si caput oſ- Pag. 19.
ſis excidat, neceſſe eſt membrũ euadere breuius.

APHORISMVS XLIIII.

QVi gibbi ex aſthmate aut tuſ-
ſi fiunt, ante pubertatem mo
riuntur.

COMMENTARIVS.

¶ Non quiuis gibbus breuis eſt uitæ: cũ qui-
dam, imò plerique nimis longa ſenecta tales e-
uadant. Qui autẽ gibbi ante ſenectutem fiunt, Lib. de Artic. pag. 17.
ſed iam aucto corpore (utar autem uerbis Hip-
pocratis) multi ſanè iam facilè, ac ut ſani mor-
bum uſq; ad ſenectutem ſuſtinuerunt: & maxi-
mè hi qui carnoſiore ac pinguiore habitu corpo-
ris fuerunt. pauci tamen taliũ 60 annos tranſ-
greſſi ſunt: pleriq; uerò breuioris uitæ fuère. qui
buſdam etiam in latus aut hac aut illac uerticula
obliqua fiunt. & omnia aut pleraque talia pro-
pter collectiones intra ſpinam fiunt: quibuſdam
unà cum morbo etiam figuræ inſuper cõferunt,
ad quas reclinari cõſueuère. Proceſſu aũt æta-
tis huiuſmodi uiri aliquid ex iiſdem incommodis
cõtrahunt: quæ qui ante incrementum abſolutũ
gibbi facti fuère, ſubire ſolent, quanquam minus
malignè afficiãtur. Qui enim ante perfectũ au-
gmentum gibbi euadũt, ſiquidem ſupra ſeptum
tranſuerſum gibbi fiunt, his & coſtæ in amplitu
dinem augeri nõ ſolent, ſed in anteriorem partẽ:
& pectus acutum fit, ſed nõ latum: ipſiq; & dif-
ficulter ſpirãt, & ſtridulã faucium aſperitatem
habẽt. Nam uentriculi qui ſpiritũ ſuſcipiunt ac
emittunt, minoré amplitudinem habent. Sed &
iuxta magnũ uerticulum ceruicem repandã ha-
bere cogũtur, ut nec caput ipſius pronũ ſit. Mul
tam igitur anguſtiã faucibus exhibet, etiã hoc os
introrſum uergens. Nam & his q natura recti ſunt,
ſpirãdi difficultatẽ hoc os inducit, ſi intrò uer-
gat, donec regreſſum fuerit. Ob talem igitur fi-
gurã eiuſmodi homines eminẽtis gutturis magis
q ſani apparent, & tuberculis circa pulmonem
duris ac crudis plerunq; tales affecti ſunt. Nam
& gibboſitatis occaſio, et diſtentio pleriſq; pro-
pter tales collectiones fit, cũ quibus uicini nerui

» cõmunionem habent. Quibus uerò infra ſeptum
» tranſuerſum gibboſitas eſt, horum quibuſdam
» morbi renum ac ueſicæ accedunt: ſed & abſceſ-
» ſus ad ſuppurationem, & circa laterũ mollitudi-
» nes & inguina diuturni, ac ægrè curabiles: &
» neutri horum gibboſitates ſoluunt. Coxæ uerò
» his magis excarnes fiunt, quàm his quibus ſu-
» pernè gibboſitas contigit: uniuerſa tamen ſpina
» his longior eſt quàm ſupernè gibboſis: pubes ue-
» rò et barba tardior ac imperfectior. Sed & in-
» fœcundiores hi ſunt, quàm ſupernè gibboſi. Ve-
» rùm de his in diuturnis pulmonis morbis dicitur.
» illic enim de his quæ futura ſunt, pulcherrimæ
» prænotiones habẽtur. Hæc ille. quæ nõ alio indigent, niſi forſan ut paulo clarius explicentur. Dicem⁹ igitur, ꝙ curuitas corporis quinq; eſt ſpecierum. prima retrorſum, & qui ſic curui ſunt, dicuntur gibbi: & antrorſum, repandi: in latus alterum, obſtipi: & antè ac retrò utrinq; gibbi: & inclinati antrorſum ſine dorſi aut pectoris uitio, quos curuos uocamus: cuiuſmodi ſunt pleriq; decrepiti, de quibus ſermo nõ eſt. At reliqui omnes cõmuni nomine gibbi dicuntur. Fiunt aũt cõtractis intrò aut extrà diſtractis dorſi uertebris. Cùm enim ſterno coſtæ altera parte ſint alligatæ, reliqua ut magis intrò deducãtur, ita neceſſe eſt ut poſterius etiam magis incuruentur: uel ſi extrà luxentur, partẽ anteriorem ſinuent: quandoque uerò utrinq;, dum coſtæ ſinuantur. Cauſa ergo quòd gibbi fiant, quandoque eſt in pulmone tubercula, quæ uel ſuppurant breui, atque ita citò homo moritur: aut diu cruda remanent, longius'que ſuperuiuit. Atq; hæc ſunt manifeſta. Sed & illud, quòd facto pectore anguſtiore, & creſcente corde atq; pulmone, quòd qui ante abſolutum incrementum fiunt gibbi, crebrius ſpirant, uocantur'que aſthmatici, ſeu crebrius ac difficilius ſpirãtes. Vt etiam illud, quòd aliud ſit ob ſpirandi difficultatem, qui creſcunt fieri gibbos: aliud, quia tum fiunt gibbi, omnes crebrius ſpirare.

Verùm iſta non ſunt ex æquo perſpecta, ueluti cur omnis ſinuatio anguſtius pectus reddat. cùm enim coſtæ in rotundum obliquentur, maius ſpacium complecti debent. & rurſus nec illud clarum eſt, quónam pacto tubercula pulmonis pariant gibboſitatem, ſeu ſuppurata ſeu non Sec. 4. ſuppurata: cùm conſtet, Ageſis filiam ſexto Epidemiorum habuiſſe omnia ſigna tuberculi in partibus pectoris, nec tamen fuiſſe gibboſam. Quòd ſi quis dicat, fuiſſe tuberculum pectoris, & non pulmonis: dico quòd excuſatio hæc non eſt bona, quia Hippocrates in primo de Morbis, Pag. 1. ubi ponit ſigna tuberculi pulmonis, dicit: Dolor exilis ab initio & tuſsis ſicca: poſtquã aũt maturũ fuerit, dolores acuti antè & retrò, & tuſſis uehemens & calores. idem fermè ſecũdo de Morbis, & nõ meminit gibboſitatis. Tertia difficultas eſt, quia dicit generaliter in libro de Articulis, Pag. 12. quòd ꝗ fiunt gibbi ante pubertatẽ in ſuperiore parte, ꝑtiuntur difficultatẽ ſpirãdi: atq; ita breuis eſſent uitæ, quacũq; cauſa ſint. Quarta dubitatio eſt, quoniã Hippocr. ibi diſtinguit de gibboſitate ſuperiore & inferiore: hic uerò facit ſermonẽ generalẽ. Reſpõdeo breuiter, quòd hic præſupponit adeſſe læſionẽ in pectore, tuſſim ſcilicet, uel ſpirãdi difficultatẽ, & ita gibboſitatem eſſe in parte ſuperiori. & ſic patet ſolutio ultimæ dubitationis. Ad tertiã reſpondeo, ꝙ tales nõ ſunt gibboſi ex aſthmate. aſthmatici ex gibboſitate quãdo ſunt ex alia cauſa, utpote caſu, ſicut uidi in Mazenta ſutore calceorũ ueterum, ꝗ cecidit ex arbore, & uixit prope 70 annos: ſed erat iam iuuenis, quãdo cecidit. Sin autẽ cadãt ante pubertatem, licet ſint breuis uitæ, nõ tamen neceſſe eſt ut moriãtur ante pubertatem: & in hoc decipiuntur expoſitores, damnantes Hippocratẽ, dicentes quod uiderũt gibboſos, qui ſuperuixerũt uſq; ad pubertatẽ & ultrà, & tamen facti erãt gibboſi ex aſthmate. nõ erãt ex aſthmate, ſed cũ aſthmate. aliud aũt eſt hoc Ex, aliud Cum. Ad ſecundam dico, quod nõ omnia tubercula pulmonis ſunt cauſa gibbi: ſed quando ſunt magna. & hoc innuit in ſecũdo de Morbis, cùm dixit, quod dolor ante & ad latera, & in primo antè & retrò. Pulmo enim alligatur coſtis à lateribus per fibras, ut ait Veſalius, & ſuperius dorſo per aſperam arteriam, & cordi per duo uaſa, arteriam uenalem, & uenam arterialem: & hoc factum eſt à natura, ut eſſet liberior propter reſpirationem. Lateribus autem alligatur in homine fermè uſque antrorſum. cùm ergo laborat tuberculis, gibboſitas generatur hoc modo. Materia quæ deſcendit à capite, cruda eſt, & partim deriuatur ad ſpinam dorſi, quoniam fluxio admodum contumax eſt: ideoq; cùm non tota poſsit in unum locum deriuari, pars ad ſpinam dorſi, & pars ad pulmones peruenit, & ideo cauſa aſthmatis & gibboſitatis ſimul incipiunt. ſed aſthma celerius ſentitur quàm gibboſitas, quia pulmo celerius impeditur, quam uertebræ luxentur: luxantur autem ſenſim ſpacio menſium, & aliquando annorum: cumq; initium recipit hæc luxatio ſpontè

Lib. 6. cap. 7.

augetur

augetur ob obliquitatem & pondus capitis. ligna enim incuruata facilius ad maiorem curuitatem deducuntur, quàm è rectis fiant curua. Poſtquam uerò cœperit aſthma ex tuberculis, quoniam aſsidua eſt ſpirandi difficultas: ideo laborante nimis pectore, & præſertim in pueris, muſculis trahentibus coſtas imperio cerebri, et coſtis uerticula, fit luxatio maior: hæc autem auget ſpirandi difficultatem propter pectoris coarctationem. Quod ad primam attinet dubitationem, malè intellexit Galenus, & qui eum ſecuti ſunt, Hippocratem. nam cùm Hippocrates loquatur de forma pectoris expreſſe, quæ permutatur & minor fit comparatione ad cor & pulmones: crediderunt ipſi, minorem neceſſariò in gibbis, qui ei pectoris cauitatẽ, quod uerum non eſt. licet enim quandoq; contingat, & perſæpe, non tamen ſemper: quinimò aliqui, ut facilè eſt cõiectari, ex dorſi & pectoris magnitudine ampliorem: ſed cùm pulmo ſit naturaliter conformatus & figura & magnitudine, ita ut utramq; pectoris cauitatem impleat ad unguem: ſequitur, ut mutata forma neceſſariò aliqua in parte cõſtringatur, licet alia in parte uacuum relinquatur: illud nõ ſolùm nihil prodeſt, ſed etiã nocet. Quod ad continuitatem attinet, manifeſtum eſt, ex his hunc eſſe, in quibus morbus morbo ſuperueniens mortem affert, uelut in
40.41.42. *tribus ſuperiorib. in quorũ primo poſuit exemplum morbo ſuccedentis, malũ ſignificantis: in ſecundo modò mortẽ, modò ſalutem, ratione diuerſitatis ipſius morbi ſuccedẽtis: in tertio, modò mortem, modò uitã, ſed ratione tertij morbi, ut ſit malum per ſe, & bonũ per accidens: ut in alio bonũ per ſe, & malũ per accidẽs: in hoc uerò omnino ad mortẽ, & in his qui uidẽtur ſani.*

APHORISMVS XLV.

QVibuſcunq; uenæ ſectio uel purgatio cum medicamento conuenit, hos uere purgare, uel uenam ſecare oportet.

COMMENTARIVS.

¶ *Tria cùm ſint genera hominũ, ſanorũ, ægrorum, & neutrorum ad morbos paratorũ, ut*
Cap.2. & 6. *in initio Artis medicæ habetur: ſanis nihil horũ debetur, quæ proponũtur: ægris, dum neceſsitas adeſt: neutris, pro ratione tẽporis cõmodioris, quod eſt uer. Quoniã & corpus humidius eſt ob hyemis nutritionẽ, & uires robuſtiores, & tẽpus magis moderatũ, quod aptius eſt ad omnẽ*
Cap. ult. *euacuationẽ, primo ad Glauconẽ: & humores*
20. *in uere magis mouẽtur, tertia Aphoriſmorũ: & æſtas ſuccedẽs periculũ maius affert: & reſtaurari corpus melius ab euacuatione poteſt, prima Aphoriſmorũ.* 25.
His tot cauſis purgatio, et uenæ ſectio uere primũ congruit. Pòſt purgatio in autumno, hic in Cõmento & quarta Aphoriſmorum: quãuis addat etiã æſtatem. Com. 7.
Euacuãtur aũt, q ſoliti ſunt incidere in podagrã, arthritim, comitialem & attonitũ morbũ & inſaniã, graues hæmorrhoidas, ſanguinis ſputũ, aſthma, peripneumoniã, pleuritidẽ, elephantiaſim, renũ dolores, hepaticos & auriginoſos, febres ſanguineas, phrenitim, anginã, ophthalmiã, mingẽdi difficultatẽ & abortus: prӕterquã ſi ex debilitate ſint, tum carcinomata, carbũculos & ulcera, omnia praua atque difficilia, tum etiam deſtillationes. Quid eſt, ſi dicant non tot morbos enumeraſſe Galenũ? cogar'ne loca adducere ſingulorũ, ut impetrem non erraſſe, nec pudet ingratitudinis ex accepto beneficio: malũtq; homines perdere, quàm ſauciare dictũ mortui? O' improbã & nefariam ſtulticiã. In his itaq; ſumus concordes.

Iam uerò quod dicat, Biliosos humores in fine ueris, pituitoſos in initio: Galenus ob hoc uidetur dicere, quod à neutro horũ in alia parte ueris periculũ immineat. nam pituita finẽ ueris & æſtatẽ ſua præſentia temperat: & ſi antea ferri potuit, tunc etiã minori erit cũ periculo. Bilis aũt tẽperat ueris initiũ, quod frigidius eſt. Hæc etſi ſpecioſa uideantur, ut pleraq; Galeni, & in quibus tanquã nouo inuento quodã & ſubtili (ſi uiueret) gloriaretur, falſa non ſolùm ſunt, ſed abſurdiſsima. Cui enim bono purgare bonum *pituitam tẽpore ueris, niſi propter morbũ? nam propter tempus utilis futura eſt. at ob morbum, cùm liquefacta fuerit, purgare oportebit: id eſt, medio ſaltem uere, uel in fine. At dices, Periculum imminet attoniti morbi, uel comitialis. Præparare oportet corpus interim cibis atque aere cõtrarijs, tum inedia: q; ſi uiginti dies ſic expectare nõ poteſt, grauius tibi erit, ut fruſtra conatus eos morbos uidearis excitaſſe, nõ curaſſe. Scitis quãta mala ex humore nõ præparato, dũ purgamus, ſoleant euenire, tũ maximè, cũ hic de purgatione agat ualidorũ medicamentorũ, ellebori, peplij, elaterij, colocynthidæ. In bile quæ celerius liqueſcit, facili educitur: cur uult expectare finẽ ueris? an ſcilicet, ut prius deueniãt in furores, anginas, lepras, impetigines, articulorũ dolores: in quos ſi modò incidere debẽt, & ante finẽ ueris maior pars procuIdubiò incidet. Ita perdet nos ob ſuã ambitionẽ. Reſpõdet Braſauolus, illũ defendẽs, quòd in initio ueris bilis nondũ genita eſt.*

nita eſt. Digna magiſtro reſpõſio: ubi inuenit, bilem uere generari, & tantã ut morbos ueris efficere poßit? Genita eſt autũno, & æſtate præcedẽte. At propter morbos æſtiuos, nõ ueris, purgatur? Cur fiet in æſtate morbi billioſi ex bile in uere genita, ſi nondũ eo tẽpore genita eſt? Adijcit, quòd ex acriũ humorũ purgatione aperiũtur uenæ hæmorrhoidarũ. Hoc quidẽ uerũ eſt: ſed nõ illud, quod etiã aloes nõ illas aperiat, cùm magis ex aloe q̃ ſcãmonio. Et ſi quis obijciat, q̃ ſiſtit ſanguinẽ foris manantem: Reſpondeo, quòd uis ignea nõ deducitur ad actum, ſed terrea, qua

Vide 10. Contrad. contr. 88. aſtringit cũ aquea iuncta, qua tota ſubſtantia fit emplaſticũ medicamentũ. Euacuare aũt oportet ſanguinẽ, aut parũ propter multitudinẽ: aut prauum, ſed nondũ ſecretũ, & hoc uenæ ſectione. Secretos aũt humores iam, aut in uaſis proprijs, uel alijs etiã purgatione bilẽ flauã & nigrã, & exuſtã & pituitam & humorẽ crudũ, qui maximè noxius eſt toti corpori, & humores ſemicorruptos & miſtos. nam iã plenè corrupti pariunt morbos. Continuatur hic Aphoriſmus futuro illi, in quo docet podagricas affectiones quomodo fiãt: anteriori uerò, ut intelligeremus tales affectiones purgãtibus crudos humores præcaueri poſſe. Videtur aũt Galenus ſequutus rationẽ

Pag. 2. & 3. Hippocr. tertio de Diæta, q̃ uictũ finis ueris æſtati ſimilẽ facit, initij aũt hyemis. Sed alia eſt ratio purgationis, in qua nõ ſolùm quæritur quod contrariũ eſt, ut in ratione uictus ipſi tẽpori, ſed alia quæ purgationis operationi ſunt propria.

APHORISMVS XLVI.

Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperueniens, bonum.

COMMENTARIVS.

¶ Nihil hic putauit Galenus, nec eius ſequaces, eſſe dicendũ: mihi aũt multa ſupereſſe uidentur.

Com. 41. Si enim, ut antea dixi, materia dẽſior exiguo cũ dolore alleuãs, & morbũ & ægrum fluat, ſinendũ. ſed tamẽ bono utendũ regimine, ne productus morbus falſam reddat noſtrã prædictionẽ. Sin aũt tenuis materia erodens ſine ægri & morbi alleuiatione, tunc cõſiderare oportet, an omnia ex arte facta ſint. ſi ſic, alteri prognoſtico eſt relinquẽdus: nec expectandum ut more imperitorũ ad longã deueniat difficultatẽ inteſtinorũ: quæ cùm ad mortẽ tendat, ægrũ debilitabit: uideberisq́; perdidiſſe illũ, q̃ ſecus eodem peruenturus erat. At ſi nõ oĩa ex arte facta ſint, ſed

Lib. de Locis in homine. pag. 10. defuerint plura, tunc anceps eſt iudiciũ, tentare tamẽ oportet curã ex Hippocr. præcepto potius q̃ ægrum certæ morti relinquere. Ex præcipuis aũt auxilijs eſt uenæ ſectio in brachio ſiniſtro, et inurere per fungos, quorũ amborũ meminit in libro de Internis affectionib. utẽdo cibis q̃ maximè attenuãt, ut auiculis ac imo odorato, leni, & Pag. 19. ſcolopendro atq; capparibus, & ſcillitico oxymelite: ſicq́; forſan auertetur difficultas inteſtinorum in malis, aliaq́; uia æger ſeruabitur.

Hoc etiã Aphoriſmo nos docet curãdi modũ in lienis duriciebus, quãdo nõ affuerit inteſtinorum difficultas. ſemper enim per eadẽ ſanatur à medico, per quæ à natura, modò finem aſſequi poßit. Quòd ſi obijcias eodẽ in periculo uerſari, ne ſcilicet in diuturnam difficultatem inteſtinorum æger deueniat, & illum dicaris occidiſſe: Reſpondeo, Curationes medici ſi ritè fiant, ſemper tanto eſſe ſecuriores naturæ curationibus, quo ſunt etiam minus ualidæ. cùm enim fiat irritamento medicamentorũ, non habent ſignificationem propè nullam, ſed tantùm damnum afferunt, aut utilitatẽ. Hos igitur prius diu præparatos, et emplaſtris molliore reddita duricie, purgabis ellebori nigri radice, florem purpureum reddentis, ſæpius, ac donec ad difficultatem inteſtinorum æger perueniat: ſi modò ille fert, & morbus alleuationis indicia det.

APHORISMVS XLVII.

Quibuſcũq; morbi podagrici fiũt, hi ſedata in quadraginta diebus inflammatione finiuntur.

COMMENTARIVS.

¶ Morbos podagricos inflãmationes eſſe, ex hoc Aphoriſmo liquet. fiunt aũt propriè in articulis pedum primò, unde nomẽ habent: tum etiã manuũ, ſed rarius, quia locus arctior eſt: nec tantum laborat grauib. motibus ut iunctura præter naturã dilatẽtur, atq; ſic infirmiores fiãt. Fit et in omnib. oßibus, quæ inter ſe iũcta ſunt, ut alterũ ſine altero moueri poßit, ſiue in ἐναρθρώσει ſeptimi cum ſecũdo oſſe carpi, & humeri cũ cauitate ſcapulæ: ſeu in ἀρθρωδίᾳ ſuperiorum oſſium pollicis, uel metacarpij, aut tarſi pedij, & συναρθρώσει γιγγλυμὸς dicta, & συνδέσμῳ modò ſit cum motu. nam aliqua eſt, ſiue ut inter oſſa pubis. & generaliter potius fit, dum inflammantur tendones, ſeu ſint oßiũ uincula, ſeu muſculorum fines, quàm cauitates articulorũ, licet ab illis ſoleat ob latitudinem inchoare. modò enim locus frigidus, et doloris capax, podagræ ſimile accidit. uidi in tarſo pedis et carpio & metacarpio et ſpina dorſi et faucib. quæ ualde malè ſunt ac dẽtibus, in articulo pectoris cũ iugulo in ſterno. Cauſa mutationis loci, eſt uel repletio

prioris

prioris, uel imbecillitas noua poſterioris, uel materiæ multitudo uel uarietas, quod eſt ſfrequentiſſimum: uel robur uirium mutatum, uel locus alius generationis eius.

Fit autem omnis podagra ſanguine ex uenulis reſtagnante crudo, & cum ichoribus: & ſi purus eſt, ſanguinea uocatur, & ad uigorem uſque perpetuò urget: aut eſt pituitoſus, affligitq́; quotidie, à meridie maximè, uocaturq́; pituitoſa: aut eſt bilioſus, diciturq́; bilioſa, affligitq́; alternis diebus, ſed & intermedijs poſt meridiem. eſtq́; melancholica à ſanguine melãcholico, quæ ueſperi quotidie affligit: ſed quarto die magis commune eſt, ut ueſperi & nocte & hora coctionis ſæuiat, & omnes ſunt calidæ, quia ſunt inflammationes, & à bile mouentur: & omnes frigidæ, quia fiunt ab humore crudo.

Soluuntur omnes quadrifariam: aut reſolutione inſenſili, quod optimum eſt (materia enim eſt quaſi ſpiritus) parum durat, nec ueſtigium relinquit. uel antequam cogatur intus quod premit, extrà truditur, & locus inflatur: quod uerò intus eſt in tendonibus, à naturali calore, qui ſemper agit, reſoluitur: uideturq́; homo ſanus, ſed nondum eſt. & hæc exiguũ relinquit ueſtigium. Aliæ ſuppurant, quæ acerbos generant dolores, imò etiam febres: & locum inficiunt, ſuppurataſq; ichoris inſtar reſudant extrà, & carnem ac cutim erodunt, ulceraq́; faciunt. Aliæ profundiora, aliæ in ſuperficie tantùm. Nec unquam fermè eò perueniunt, ut uerum pus generent: ſed antea erumpit, natura magnitudinẽ doloris non ferente. Quartus modus omnium peſſimus, cùm ob loci debilitatem materia gelaſcit, & concreſcit in tophum. Mitis dicitur podagra, quæ breuem habet ſtatum, ac uix diem ſuperat: mitior, ſi etiam declinatio breuis ſit: mitiſſima, ſi cum his omnibus etiam inclinatio. Acerba autem eſt, quæ ſtatum & initium habet longum, breuem declinationem: acerbior, quæ cum hoc habet longam declinationem: acerbiſſima, quæ breue habet incrementum, ſtatum autem & declinationem ſæuã, quia his temporibus parum proſunt auxilia. at ſi par ſit longitudo ſtatus & declinationis, ac uehementia in longo ac breui incremento, auxilijs admotis incrementum breuius & mitius reddi poteſt, & cum hoc totus ipſe morbus.

Pag. 3. Senſus Aphoriſmi ergo eſt, qualis in Decre-
» » torio, ubi ſumptus eſt: Ὁκόσα ποδαγρικὰ
» » νοσήματα γίνεται, ταῦτα ἐν τεσσαράκοντα
ἡμέραις ἀποφλεγμήναντα καθίσταται. «

loco ἡμέραις καθίσταται, legit Cornarius etiã ἡμέρῃσιν ἀποκαθίσταται, ut in textu. Sentẽtia ergo eſt in Decretorio: Quicũq; morbi podagrici fiunt, hi intra quadraginta dies ſedata inflammatione finiuntur: ut etiam bene animaduertit Fuchſius. ſic Celſus libro quarto, Cap.24.
& Aetius libro undecimo, & Philotheus in Cap.9.
Commento. Paulus & Alexander hoc præter- Lib. 3. cap. 78.
miſerunt, quoniam in ſingula genera podagram Lib.11.
diuiſerunt, nec exiſtimarunt ei poſſe eſſe com- cap.1.
munem terminum. ambo etiam arthritim cum Com. 29.
podagra peſſimè confuderunt: hoc aũt falſum huius.
eſſe ſuperius demonſtraui. Cæterũ etſi in quadraginta diebus inflammatio tendonum ceſſet, aut circa illos, non tamen in eodem ſpacio neceſſe eſt omnem tumorem uicinarum partium aboleri, ſed ceſſat dolor & febris, ſi qua eſt. Dubitatione aũt dignũ eſt: quia ſi quadraginta dies hos ab initio morbi cõputat, cũ morbus diuerſa habeat incremẽti ſpacia, quomodo tam celeriter neceſſariò finiatur. tametſi enim nõ infinita permittatur incrementi longitudo, uelut in adenum abſceſſibus, quæ quãdoq; per annos durat, non tamen circũſcribi poſſe uidentur hæ, ueluti quæ in uiſcerib⁹ fiũt, quæ ab acumine febriũ nõ poſſunt eſſe lõgiores, cùm tamẽ Anaxionis pleuritis ad trigeſimumquartũ diẽ peruenerit: ſed ut inflãmationes interiores febres circumſcribunt acutæ, ita articulorũ dolores ipſi. Non poſſunt tamẽ tam celeriter finire ſuas articuli, ut interiora membra, tum quia exangues, tum quia lõgius à corde et iecore poſiti: unde etiã quæ circa pectus podagræ, & in ſpina dorſi, celerius finiuntur, & in gutture, mandibulis, dẽtibus, q̃ quæ in manibus: & quæ in manibus, hac cauſa, q̃ quæ in pedibus. Tertia cauſa eſt laxitas loci, ubi multa materia colligitur. ſed neq; uerũ eſt, & demiror de Galeno quòd inflãmationes in carnoſis partibus, in 14 diebus ſedentur. plerunq; enim ita eſt, non tamen ſemper, ob uaria ſpacia incrementi. At dixiſſe, quod Hippocrates intelligat intra 40 dies à fine incrementi, etſi ueriſſimũ ſit, nõ eſt artificioſum, nec Hippocratis maieſtate dignũ. Quamobrẽ intelligit ipſe, ut incremẽtum, q̃ celerrimè poſſit, à medico finiatur uenæ ſectione, purgatione, reuulſione, impedientibus tranſitũ materiæ, & inedia. Generant aũt eam cruditates: & ſi dum cibus eſt in uẽtriculo, uel purgatus uẽtriculus nõ ſentiatur: cibi alĳ, maximè qui multũ nutriant, & potus potẽtis uini, &

Venus, & ualida exercitatio adiungantur. ut cõtrà, ſi ſic habito aqua tepida epota reijciatur totum quod ſentitur, nec antea edat q̃ fame prematur, ſecuriſſimũ eſt, illa ſemper deuitãdo. Atq; hæc longè meliora ſale & oleo inunctis membris, quæ pati ſolita ſunt. nam ubi genita fuerit materia, nullibi minore periculo poteſt deriuari quàm ad ſolita loca. At curationem eius in die una, quæ non fallit unquam (demonſtratione enim à me inuenta eſt, & experimento confirmata, quæ etiam ſola tutiſſima eſt, & producit uitam) in libro de Dentibus ſcripſi.

Paulus lib. 3. cap. 79.

Cæterùm duo hac in parte difficillima eſſe uidentur, & à Galeno poſita, ſcilicet nõ cõuelli. Superius dictum eſt hoc ad rem nõ pertinere, ſed nõ pati diſtentionẽ podagricos: quod ueriſſimũ eſt. Ob id arbitratur Galenus, & ex eo poſteriores oẽs, in ipſo cõcauo articuli, nõ in tendonibus fieri inflãmationem. At cõſtat in tendonibus fieri, nõ in cauitate. nam primũ experimentum docet, fieri, ut dixi, etiã in muſculorũ tendonibus, ubi multa eſt cauitas, & nihilominus diſtentionẽ non pariũt. Et etiã quoniã materia manifeſtè defertur per uenas ipſas, quæ nõ in cauitates, ſed in tendones, quos palàm nutriũt, finiuntur: & etiã ſenſus podagræ incipiẽtis & reliqua ſymptomata id oſtendũt. Nõ negarim illis implentis materiã, & etiã multam perſæpe in cauitates reſudare: ſed prius tamẽ implẽtur & inflãmantur ligamẽta, & nerui etiã. ſed iurè inſtat Galenus, cur ergo nõ ut in uulneribus opiſthotonos, aut tetanos ſequitur? quod tamẽ nunquã in podagra uiſum eſt. Reſpõſum eſt ad hoc ſuperius, quòd diſtentio non fit ex abſceſſu, ſed cõtracto neruo ob malam qualitatem frigidam. De cura autem podagræ ſuo loco dictũ eſt.

Com. 37. Aphor. 20. Prædict. Pag. 6.

APHORISMVS XLVIII.

QVibuſcunque præciditur cerebrum, ijs neceſſe febrem & bilis uomitum ſuperuenire.

COMMENTARIVS.

¶ Duorũ quæ proponit Hippocrates, Galenus alterius nullã reddit cauſam, ſcilicet cur febris ſuperueniat: alterius ſiquidem uomitus ſolam affert experientiam, quo circa labor hic nobis, ut pleriſque in alijs, relinquitur. Dicamus autem prius de ſecundo. Conſtat fieri poſſe uomitum bilis quadrifariam: uel cùm meatus ex felle ad uentriculum in ipſum effundit illam. Sed Hippocratis dictum generale eſt. hic meatus in quàm pauciſſimis hominibus inuenitur, ut Galenus ſecundo de Temperamentis, & Veſalius in quinto libro docet: ipſa'que experientia teſtis eſt, quare non ſic contingit euomi bilem. Alter modus eſt, ut ex uenis, quæ à iecore ad uentriculũ ueniunt, deferatur. Sed huic obſtant plurima. Primùm, quòd uenæ illæ uſque ad cauam uentriculi partem non pertingunt: deinde, quòd ſanguis ille qui defertur per eas, purus eſt, & à bile defecatus, non ſolùm in ſanis, ſed etiam plurimis morbo regio laborantibus. Quandoquidem iecur regium eſt membrum, & ualidam habet uim expultricem, ut niſi omnino corruptum ſit, aut obſtructionibus magnis laboret, non uelit aut poſſit retinere ſanguinis ulla incrementa: prӕterea quòd bilis illa ſanguini admiſta eſſet, uel ſanguinei coloris. Tertius modus eſt, ut genita in uentriculo iam euomatur. nam praſſina omnium conſenſu, multorum etiã æruginoſa in uentriculo generatur. Hic modus etiam quæſito non ſatiſfacit, quoniam raró, non ſemper, hæc bilis generatur ibidem, præſertim in hyeme. nam æſtate quandoque & ob horarios fructus, & potum aquæ, & uigilias, & aeris calorem generatur. Aeris enim calor corde calefacto arterias calefacit, & exacuit caloris uim: is repercuſſus à frigidis tam poteſtate quàm actu, ut aqua & horarijs fructibus, tum uigilijs crudos humores, quorum copia nunquam deeſt in corpore, exaſſat atque exurit, unde in bilem uertit. Hinc eſt quòd manè ſæpe fructibus in cœna aſſumptis amarus quidam ſapor, nõ ut abſinthij, ſed ut glandiũ acerbarũ in ore ſentitur. Accidit hoc corrupta multis modis cõcoctione, & aere externo putrefaciente, quod corruptũ eſt. Omnia enim quæ putreſcũt, amara fiunt. Quãobrem hoc ſymptoma febres ſolet generare, ſi perſeueret, aut diarrhœam. Reliquũ eſt ut dicamus de quarto modo: & eſt, ut aſcẽdat ex duodeno per pylorũ in uentriculũ: quod etiã accidit in ieiunio, maximè picrocholis. Et hic deſideramus cauſam, cur materia hæc tam horribilis trahatur ad uentriculum. ſolent enim utilia & iucunda trahi. uerùm & in tertianis ſolet hæc materia (non ita atra bilis, quæ minus malum habet ſaporem, & cuius uas eſt propinquius uentriculo) in illum eructari, adeò copioſè cum ſeroſo quodam humore eructari. Quamobrem neceſſe eſt fateri, ſeroſum illum liquorem eſſe in uenis meſaræi, per quas bilis tum tranſit, atque in uentriculum aſcendere. Cur autem tunc aſcendat, cum aliàs ſoleat ad inteſtina

Cap. 6.
Cap. 8.

deſcendere, & cur eijciatur, quæſtio duplex eſt. Atque ſecunda ſanè non eſt admiratione magna digna, hunc humorem ut leuem, calidum & irritabilem à quauis cauſa iecur concutiente, perturbari. In tertiana quidem cum putreſcat, effunditur, ut abominandum à natura & confertum, cumq; ſeroſo humido: nec deſcendere poteſt totus, ſed pars uelut in lebete feruente ebullit: quodq; ſpumoſum eſt, aſcendit impedientibus inteſtinorum circumuolutionibus, tum fecibus, ne totus ad inferiora tranſeat. nam nihil ad inferiora tranſire penè miraculo ſimile eſſet: tum etiam, q. in multis per acceſſiones aluus mouetur nō ſecus ac uomitus, & in omnib. generaliter feces croceæ atque bilioſæ ob id apparent: cum uerò ſani ſumus, non feruet, & ſenſim emittitur, unde ad imum petit, & cum fecibus euacuatur. Cum ergo cerebrum præciditur, neceſſe eſt membranas etiam grauiter uulnerari, ex quibus, uel etiam ſi membranæ ſolæ, ſed non adeò generaliter (neque enim dixiſſet, præciditur cerebrum, ſed in capitis grauibus uulneribus, & quæ ad interiora penetrant,) ob dolorem & arteriarum magnum conſenſum neceſſe eſt cor affici, & iecur, quod eum utriſque conſentit, uibrariq; corpus: neruis autem ſexti paris, qui maximi affectus ob cerebri conſenſum ſimile quid accidit, ac ſi quis quippiam horridum deuoraſſet: acciditq; tunicæ ipſi uentriculi ſimilis titillatio, qualis in his qui pennam auis in gulam immittunt, tum etiam cum hoc motus tremulus, omnia uomitus irritamenta. quamobrem uehementer uomitus excitatur. Eſt autē inditū cuiq; particulæ, ut eum humorē ad ſe trahat, qui tamen ad illam actionem ſit accommodatus. cum ergo bilis uomitui apta ſit, maximè. unde illud
Pag. 9. Prognoſticorum: Quicunq; in febre non lethali dixerit ſibi caput dolere, aut etiā præ oculis obſcurū quiddam apparere, ſi et oſculi uentris morſus acceſſerit, et bilioſus uomitus aderit. Et primo
Pag. 14. de Morbis: Plerūq; quod ex bile eſt in uentriculo, primis diebus per uomitum eijcitur Trahit igitur natura uentriculi bilem ad ſe, atq; cum ea ſeroſum humorē, qui cum bile miſtus, cum iam per ſe ſalſus ſit, amarus totus efficitur. Concutitur etiam ob hoc corpus, quòd offenſo cerebro reſpiratio uitiatur, atq; ideo cor. Repetitur hic Apho-
Pag. 2. riſmus primo de Morbis: Si cerebrum ſauciatum
„ fuerit, febrem neceſſe eſt ſuperuenire, & bilis
„ uomitū, & aliquam corporis partē ſyderari atq;
Pag. 22. perire. At in Coacis prædictionibus, quas Galenus negat Hippocratis eſſe, uerecundius ſcriptus eſt hic Aphoriſmus ſic: Quibus cerebrū uulne- „
ratur, febris plerunq;, ac bilis uomitus accedit, et „
corporis ſyderatio: atq; tales pernicioſè habent. „
Quin etiam in ſecundo de Morbis uult, cerebro Pag. 2.
corrupto ſanguinis uomitū ſæpe ſubſequi. Quæ omnia uera ſunt. Accipit autem, ut dixi, quod frequentius accidit. nam uomitum ſubſequi læſis uel etiam membranis cerebri, ipſo autem cerebro longè certius experientia edocemur, idq; ſtatim aut prima die contingit: bilem autem euomi, ut ſi pauca ſit in ueſica, nōn eſt neceſſe: ſed, ut dixi, quodcunq; obuiam fuerit in uentriculo, eijcitur, ſeu bilis ſeu pituita, aut ſeroſus humor, aut cibus, ob rationem dictam. Bilem autem uocat, quodcunque inutile ibi eſt: ut etiam dixit, omnes febres à bile fieri.

Cæterùm febris ſequitur non neceſſariò ſtatim, ſed quandoq; uſq; ad quartū diem differtur. Putridam enim ipſam prima die fieri nō eſt poſſibile, niſi ſit humor ipſe iam paratus: quamobrē uel ad quartum diem uſq; illius aduentus differtur: uel, quod plerunq; fit, anticipat ephemera, quæ etiam quandoq; perpetuò perſeuerat, nulla ſuccedente putrida. nam ſi purum ſit corpus, & uulnus exhalet, non poteſt tam parua ſanies ad cor deferri, ſed calor ſolus: qui toties repetitus, quoties ſanies generatur (dum pus enim con-
ficitur: febres fiunt, dicebat Hippocrates) con- 2. Apho.
tinuatæ ephemeræ pluresq; putridæ continuæ i- 47.
maginem præbent. ſed & has ſolet horror & rigor intermittentis ſubſequi lethaliſſimo ſigno.
Porrò huiuſmodi uulnera mortem ſequi, ſuprà Aphor. 18.
docuimus. Verùm quæ iſti addunt ſigna, ut Celſus & Paulus, de ſanguine exeunte per nares uel
aures primùm, non ſunt inciſi, ſed contuſi potius, Lib. 5. cap.
ut in bobus, cum malleo percutiuntur: unde e- 26.
tiam oculi rubri fiunt, atque ſanguinei. Caſus Lib. 6. cap.
quoque in terram neque proprium eſt, neque in- 88.
ſeparabile: quadam enim cerebro uulnerato, multo plures membranis, non cadunt: multi uerò cadunt in capitis uulneribus, etiam non perforato oſſe: qui tamen plerunque pereunt, ut offenſæ cerebri, non uulneris illius ſignum ſit. At non uidere, non audire, nec intelligere, non tam uulneris cerebri ſignum eſt, quam magnæ uentriculorum offenſæ, etiam ſi cerebrum non ſit uulneratum: ut in his qui grauem ictum ſecuri excipiunt.

APHORISMVS XLIX.

QVicunq; ſani dolore capitis repentè capiuntur, & ſtatim

 muti

muti fiunt, & ſtertũt: in ſeptem diebus pereũt, niſi febris apprehẽderit.

COMMENTARIVS.

¶ *Admirabilis ſanè Galeni interpretatio, qui uult Hippocratẽ intelligere de attonito morbo, cùm plurimi intra momentum, nedum intra paucas horas aut dies ſeptem pereant, nec ullus uideatur à febri liberari: quinimò cum difficultate maxima ſpirandi laborẽt, celerius febre correpti intereunt. Nec defuiſſet Hippocrati nomen, quo uſus eſt in ſecunda particula, rei pro-*
Aphor.42. *prium, ἀποπληξίαι, ſine tam lõga circũlocutione. Et certè malè fecit Galenus relinquens nos in tanta rerum obſcuritate ſine duce, præſertim quòd ætate ſua Hippocratis libri magis integri erant, & ſermonis conſuetudo, & expoſitorum copia bonorum, qui ob Galeni famam immeritò exciderunt. Nam quid mirabilius, hoc intellexiſſe Hippocratem, cum intra pauculos*
54. & 55. *Aphoriſmos bis repetat nomen ἀποπληξίην. Sanè eum eſſe, cuius meminit ſecundo de Mor-*
Pag. 8. *bis, haud dubium eſt, cum inquit: Sanum repen-*
,, *tè dolor circa caput inuadit, ſtatimq́; uox inter-*
,, *cipitur, ſtertit, & os hiat: ſi quis ipſum uocet aut*
,, *moueat, ſolum ſuſpirat: nihil autem intelligit,*
,, *& multum mingit, & ſe mingere non animad-*
,, *uertit. hic, ſi non febris ipſum corripiat, in ſeptem*
,, *diebus moritur: ſi uerò corripiat, plerunque ſa-*
Pag 3. *nus fit. Et rurſus de eodem, & explicatius: Re-*
,, *penè dolor occupat caput, & uox intercipitur,*
,, *& ſui impotens fit: hic in ſeptem diebus mori-*
,, *tur, ſi non febris inuaſerit: ſi enim hæc inuaſe-*
,, *rit, ſanus euadit. Patitur autem hoc, cum atra*
,, *bilis ipſi in capite commota fluxerit in partes,*
,, *ubi uenæ plurimæ ſunt: in collum inquam, ac pe-*
,, *ctus. poſtridie autem ἀπόπληκτος fit, atque*
,, *impotens, ſanguine nimirùm perfrigerato. Vnde liquet, ab initio hunc morbum non eſſe attonitum: ſed qui ſi perduret, poſt unam diem in illum tranſire poſſe. Hic idem Aphoriſmus eiſdem*
Pag. 5. *penè uerbis in libro de Decretorio ſcribitur. At*
Pag.3. *in tertio de Morbis inquit: Quum à capite initio*
,, *ſumpto, dolor acutus ſtatim uocem intercipit,*
,, *tum aliàs, tum ſi ex ebrietate hoc contingat: qui*
,, *ſic affectus eſt, ſeptima die moritur: minus ta-*
,, *men moriũtur qui ex ebrietate tale quid perpeſſi*
,, *ſunt, & uoce priuati permanſerunt. nam ſi ea-*
,, *dem die, aut poſtera, aut tertia uocem edant, ſani*
,, *euadunt. faciunt autem hoc aliqui ex ebrietate,*
Aphor.5. *& neutri moriuntur. Et rurſus quod ex ebrie-*
Partic.5. *tate fieret, uiſum eſt ſuprà, & in ſecundo de*
Morbis: ut clarum ſit, hunc morbum non fuiſſe Pag.8.
apoplexiam ſeu attonitum, ſed ſpeciem caros, quæ erat frequens antiquis ob ebrietatem, adeò ut non ſolùm poſtmodum ebrijs ipſis adueniret, ſed etiam illis eiſdem, etiamſi ebrij non eſſent, alijsq́; qui ab ebrijs deſcendiſſent: fuiſſeq́; morbum endemium illi regioni, in qua tum degebat Hippocrates: idq́; rectè animaduerſum eſt à Braſauolo, qui etiam auctoritates has citat. Verùm ut ad rem redeam, morbi hi non tam fuêre endemij ætati ac regioni Hippocratis, quin etiam noſtro tempore appareant.

Neceſſe eſt igitur ante ſeptimam diem interire, quia ante tertiam deueniunt in attonitum morbum: attonitus autem non ultra quartum diem uiuere hominem permittit, ante ſeptimum igitur mori hominem neceſſe eſt. Sed ſi superueniat febris, antequam in attonitum decidat morbum, incaleſcit qualiſcunq́; crudus humor fuerit, ſeu pituita ſeu melancholia: quamobrem ut euadat neceſſe eſt, niſi in abſceſſu materia cogatur per febrem, dum liquefacta eſt: atque tunc nihilo ſecius perit, non tamen neceſſariò ante ſeptimum diem. euadit autẽ in lethargum, ſi fuerit pituita, & quandoque etiam ſanantur: & aliquando in catalepſiam, ſi fuerit atra bilis, & moriuntur. Cura igitur partim ex his, partim ex illis quæ dicta ſunt ab Hippocrate ſecundo de Morbis, duobus iam adductis locis habetur. Verùm non tam tutum eſt febrem excitare (id autem fiat quàm celerrimè) ut ſi à natura generetur.

APHORISMVS L.

OPortet uerò & conſiderare oculorum in dormientibus ſuſpectiones. nam ſi quid album commiſsis palpebris ſubinſpicitur, neq; ex alui profluuio, aut medicamenti potione iſtud contingat, malum eſt ſignum, & lethale ualde.

COMMENTARIVS.

¶ *Neminem tam rerum mearum iniquum æſtimatorem eſſe crediderim, qui me coarguat continuationis in huiuſmodi Aphoriſmis: quam & ſi relinquerem, ut manifeſtam relinquerem: neque enim dubium eſſe poteſt, ut prior Aphoriſmus de bene ſuperueniẽte morbo eſſe, ita hũc de malè accidente ſymptomate. Exſcriptus eſt hic Aphoriſmus ex uerbo, ut dici conſueuit, ex primo Prognoſticorum, ubi tamen additur (aut* 7.Com.11.
nec ita dormire ſolitus eſt) uerìon Hippocrates ,,

cum

cum aliquid in Aphoriſmis ſemper adimat, adijciat autem uix unquam, nihil eſt quod potius adimere poſſe exiſtimarit illis uerbis: ſatis intelligens, quòd quæ nobis naturalia ſunt, aut firma conſuetudine iam familiaria, ut ſtertere in ſomno, hiare ore, ſtrabum eſſe, lamentari & flere, nihil abſurdum ſignificant. Meritò uerò adijcit (neque ex alui profluuio, aut medicamenti potione) quoniam in loco, ex quo decerptus eſt, hæc aderant, & ibi iam antea commemorauerat. oportet aũt per hæc duo exempla, omnia talia quæ ſiccant corpus, & debilitant, non ſolùm debilitant, ut Galenus exponit. nam Hippocrates excipit duntaxat illa, quæ ſiccando debilitant, uelut coitus nimius, ſanguinis fluentis copia, inedia & uigilia. Exiguus tamen eſt hic Galeni error, quandoquidem pauca ſint quæ debilitent, nec ſiccent. Sunt tamen quædam, è quibus principale eſt balneum: tum uerò ſoporifera medicamẽta. Hic uerò duo peccata Fuchſij detegere neceſſe duxi, ut homines uno intelligentiam, altero diligentiam animaduerterent. De diligentia illud, quod cum in Braſauoli commentarijs iaceret, primo Prognoſticorum 14, & debeat dicere 11. qui fuit (ut reor) lapſus aut ſcriptoris, aut impreſſoris: Fuchſius recitans eundem locum, adſcribit etiam 14 pro 11. ut appareat, de quo minimè dubito, exſcripſiſſe omnia ex ipſo Braſauolo: neque enim ſi memoria commentarios Hippocratis de Prognoſticis, ac diuiſionem illorum tenuiſſet, aut ſaltem uidere locum uoluiſſet, in eundem numerum erratum incidere ullo modo poterat. At hoc parui momenti eſt, ſed ſupinæ tamen negligentiæ ſignum. Verùm illud magni eſt momenti, & ex quo ſenſus totus Aphoriſmi planè peruertitur: quòd cum dicat Hippocrates, Σκοπέειν δὲ χρὴ, quod eſt, conſiderare uerò ſeu autem oportet: uiſum eſt ſapientiſſimo Fuchſio, dictionem illam δὲ, ſeu autem, eſſe ſuperfluam, cum Aphoriſmi iuxta plurimorum imperitorum ſententiam ſint ſermones ſeiuncti & præciſi. Sed non eſt ita, ut oſtendi, quinimò continui ſunt: atque id tantum refert in hoc caſu, ut uoluerit Hippocrates. quod & Philotheus animaduertit, hunc Aphoriſmum præcedenti prorſus connectere & uerum efficere, qui alioquin falſus foret. neque enim dictum hoc de oculis uerum eſt, niſi ubi morbus in capite ſit, et cum febre. Vnde ceſſant dubitationes Braſauoli: quoniam hoc ſignum in pueris eſt fallaciſſimum. ſed non quia in pueris, ſed quoniam morbus in capite non eſt, ſed à uermibus, uel alijs cauſis, alioq; in loco.

Cauſam huius ſymptomatis, dicit Galenus eſſe ſiccitatem, uel imbecillitatem. De ſiccitate dicit Galenus, quòd hoc accidit, quia membrana palpebrarũ eſt naturâ ſicca: & iure quidem, ut eſſet durior pro oculi cuſtodia: quæ cum tenuiſſima ſit, & nulla carne, aut omnino exigua, ſed ſola cute obducta, nihil mirũ eſt ſi quauis minima cauſa contrahatur. Eſt enim membrana tenuis, quæ toti obducitur palpebræ: inde circulus quidam arctus in fine earum, ubi una alteri cõmittitur. planè cartilagineus, ut in primo de Fabrica humani corporis à Veſalio habetur. Muſculi uerò duo ſunt. quorum unus oritur, unde muſculus oculi, qui rectà ſurſum illũ trahit, à caluaria, ex dura membrana (cuius inuentor fuit Fallopius) & latiore chorda implantatur cartilagini ſuperiori, oculiq; palpebrã ſuperius trahit: alter aũt in palpebræ inferioris medio originẽ habet, & per minorem angulum prærepit, inſeriturq; cartilagini eidem ſuperioris palpebræ, ut illam cum opus eſt, & uolumus, deorſum trahat. Etenim cartilago illa obducta extremitatibus palpebrarum, tres euidentes habet utilitates. Prima, ut illis partib. ſuperiore & inferiore pili ciliorũ implantẽtur firmiter. Secũda, ut dum palpebra ſuperior ſurſum aut deorſum trahitur, tota ſimul & æqualiter trahatur. nam ſi ex molli eſſet ſubſtantia, & toti palpebræ circulo muſculũ inſeri neceſſe fuiſſet: nec tamen ſatisfeciſſet, quoniã obliquæ partes illæ clauderẽtur. Tertia, ut ſimul palpebræ æquales inter ſe & ad oculum eſſent, atq; earũ motus et uſus, muſculorũq;. Idem attigit in 2. libro, aliquid etiam de cartilaginis uſu in primo. Mouentur enim palpebræ cõtrario modo, quàm genæ. in genis enim ſuperior ſemper quieſcit, & inferior manifeſtè mouetur: at in palpebris ſuperior manifeſtè mouetur, inferior quieſcit. nihilo minus quia, ut dixi, muſculus q ſuperiorem palpebram trahit deorſum, inferiori palpebræ ad mediũ implantatur: & omne quod mouet, mouetur in corporibus, neceſſe eſt ut dum muſculus in ſitus in inferiore palpebra ſe cõtrahit, ut ſuperiorẽ palpebram ad ſe trahat, ut inferior palpebra ſe infra paululũ diducat & ita nõ occurrat ſuperiori, dum oculus clauditur, ſed paululum diffugiat. Hinc eſt qđ Oribaſ.ꝰ, quẽ (ut dixi) poſt Hippoc. omnibus longè præpono: atq; utinã illius ſcripta Galeni loco, ſi minꝰ nõ poſſet, inuenirẽtur, negat lib. 25. Collectionũ muſculũ illũ in angulo maiore

Cap.35.

In obſeruationib. Anatom. fol. 66.

perreptat

Cap.10.

Cap.2. in princ.

Cap.29.

iore

iore inueniri, qui palpebrã ſuperiorem deorſum trahat. neque in inciſionibus loci, neque uſtionibus ægiloparum, quæ angulo illi adhibentur, motum contractionis palpebræ ad ſuperiora deperire. Cauſa igitur quod alba oculorum appareant, non eſt ſiccitas tunicæ oculorum, quia oporteret prius ſiccari carnem & cutim, quàm membranam illam, deinde cum non ſint annexæ cerebro, ſed foràs promineant, oporteret eſſe uehementem ſiccitatem in cerebro: & ideo Galenus ſatis inconſideratè hoc dixit, ut pleraque alia, & fallitur. Eſt enim cauſa, quod muſculus qui palpebram ſuperiorem ſurſum trahit, cum oriatur à dura membrana cerebri, & ipſe tenuis facilè exſiccata mẽbrana, uel neruo ſecundi paris qui ei adiunctus eſt, ipſam palpebram ſuperius trahit, & ita non poteſt perfectè claudi. Et ſi etiam inferior trahatur ob ſiccitatem (quod rarò accidit) quia, ut dixi, implantatur exterius, nec oritur à membrana cerebri, nec à caluaria, ſed inferiore palpebra: tunc non ſolùm apparet album oculorum, ſed etiam obliqua fit ſuperior palpebra, et foramẽ illud per quod uidetur oculus in dormiente eſt ſinuoſum: & uocatur ab Hippo-

In Prognoſt. Pag. 2. crate palpebra retorta, καμπύλος. Et manifeſtum eſt, quòd hoc eſt longè deterius quàm primum, cum proueniat ex duplici contractione, ſcilicet ſuperioris muſculi, ut in priore: & inferioris, quæ eſt longe peior. Et hoc peius eſt, ſi oculus ipſe propriè diſtorqueatur.

APHORISMVS LI.

DEſipientiæ quę cum riſu fiunt, ſecuriores: quæ uerò cum ſtudio, periculoſiores.

COMMENTARIVS.

¶ *Quod aliud ſit atra bilis, id eſt exuſta, & ater humor, quem melancholiam falſò uerterũt quidam, cum nihil aliud ſonet Latinè q̃ eandem atrã bilem: propterea Græci cùm μελαγχολικὸν dicũt, χυμὸν addũt, uiſum eſt ſeptimo Con-*

Contradict. 11. *tradicentium. Quòd etiam ex qualitate morbi prædicere doceat, uelut in priore ex ſymptomatis qualitate, & id perſpicuum eſt. Reliquum eſt ut uideamus ſententiam Aphoriſmi. Galenus in* Commento *tria facit genera deſipientiæ, cum riſu mitiorem, cum ſtudio deteriorem, furibundam, peßimam. Ita etiam illarum ſtatuit triplicem materiã: quæ cum riſu, à ſanguinis fece: quæ cum ſtudio, bile flaua: quæ autem furibunda eſt, à flaua bile ſuperaſſata. Singulæ harum fieri poſſunt compatiente cerebro, quod minus malum eſt: uel materia in cerebro ipſo morbum facientе. utrum uerò ex ſola intemperie, abſque materia, indiſcuſſum reliquit. nam exemplum eius quæ fit ab ebrietate, licet oſtendat deſipientiam, quæ ſine materia fiat in cerebro: fit tamen à uaporibus & materia uini, quæ humoris habet rationẽ. Hæc ille ſatis confuſè, & ſine demonſtratione.*

Verùm Hippocrates hoc non ſentit, & ſuo more extremarum meminit, ut medias intelligeremus. Quæ cum riſu fiunt, fiunt cum affectu perturbante rationem: quæ cum ſtudio, abſque affectu, & illæ ſunt peßimæ. Furibundæ autem & lachrymoſæ, ut deteriores ſunt prima, quia affectum habent deteriorem: ita minus malæ ſunt his, quæ cum ſtudio fiunt. nam affectu omni carent. Propterea non uapores qui mutant & mouent, ſed impreſſam oſtendunt qualitatem. omnis enim deſipientia fit intemperie in cerebri ſubſtantia, ut colligitur ſeptimo de Decretis *Hippocratis & Platonis. Ego uerò uidi ex fu-* Cap. 3. *rioſa deſipientia plurimos euadere, ex ſtudioſa paucißimos. nam cum dixit ſecuriores, palàm eſt quòd loquitur de febribus, non de melancholia, quæ eſt morbus ſine febre. Et hoc etiam non eſt animaduerſum à Galeno, aut ſaltẽ prætermiſſum. Deterior etiam eſt illa quæ eſt cum triſticia multa, & cogitatione mortis inter ſtudioſas: quæ uerò eſt cum lachrymis & magna perturbatione, deterrima eſt earum quæ fiunt ab affectu, & non cum ſtudio. Si deſipientiæ genera per nomina diſtinguere uelim, rem aggrediar infinitam: et neque hic locus eſt, ſed in* Contradictionibus, *& in* Commentarijs primi Prædictionum. *Dicamus autem hic generaliter, enumerando ſpecies affectuum, quibus homines deſipiunt. Quarum prima & mitißima eſt hebetudo, cum quis non intelligit intelligenda, fatuumq́; huiuſmodi hominem dicimus. Secunda, cum uidet non uidenda: eſtq́; uitium facultatis, quæ imaginatur, quandoque oculorum. eſtq́; id minus: nam rationẽ tunc peccare non eſt neceſſe, appellantq́; alienationem mentis. Cum uerò nihil noui affert, ſed malè iudicat de his quæ rectè cognouit, ſtulticia dicitur: eſtq́; tertia ſpecies. Quòd ſi in utroq; peccet, ſiquidem perpetuus ſit affectus, inſania apud Latinos dicitur, at in febribus delyrium. Sexta ſpecies eſt, cum timor adeſt, & mœror, uocaturq; melancholia: quòd ſi adſit ira & audacia, dicitur furor. Porrò fatuitatis cum à frigore fiat, duæ ſunt ſpecies. Vna, qua parum cognoſcunt quæ cognoſcenda ſunt, rudesq; uocantur: alia, qua cognitis parum*

recte

rectè ratiocinantur, cuius propriè eſt nomen fatuitatis: ſicut & illius, in qua parum cognoſcũt, et minus ratiocinãtur: uocant etiã huiuſmodi homines ſtupidos. Cum calor mentem percellit, qua parte imaginatur: nec perpetuò adeſt, ſed uelut ex febribus uel uino (dico autem intermittentibus) fit alienatio. Perpetuus non poteſt eſſe hic affectus, quin rationem concutiat. Si tamen ſit, melancholiæ ſub nomine continetur. Si calor turbet cogitationem, nec ſit perpetuus, deſipientia: ſi perpetuus, ut dixi, ſtulticia. Mentis quoq; perculſæ in utraque ui uitia, quæ diximus, à calore ortum habent. At ſi materia biliofa ſit, furores facit temporaneos, ut in delyrijs & mentis alienatione: ſi uerò atra bilis, fit furor, ſicut & melancholia ex ſanguinis fece. Deſperatio uerò ultima fit excuſta fece ſanguinis, & hæc plerunq; inſanabilis.

APHORISMVS LII.

IN acutis paſsionibus, quæ cum febre fiunt, luctuoſæ ſpirationes, malum.

COMMENTARIVS.

¶ *Similitudinem captauit Hippocrates more magnorum uirorum, qui & ipſi aliquando remiſsioribus animis aliquid dicunt, uulgarem, ſi ad priorem Aphoriſmum hic præſens referatur. nam cum antea de riſu, ſed ille eſt ſymptoma animalis uirtutis: hic agit de luctu, qui eſt ſymptoma uitalis. uerè tamen coniungitur illi, docens ſymptoma hic ſuperueniens, ibi ſymptomatis dif-* Partic.2. *ferentiam de morbi exitu iudicare. Sexto Epidemiorum uocat illam duplam reſpirationem, dicens: Dupla intrò reuocatio uelut ſuperinſpirantibus. Quæ uerba referuntur eodem modo in* Partic.3. *ſecundo. Dicebat in Coacis prædictionibus: Extendens & urgens et obſcurus, & dupla in-* Pag.10. *trò reuocatio ueluti ſuperinſpirantibus. Et pòſt etiam: Spiritus qui cum ſuſpirijs extrà feruntur.* Pag.23. *De hac igitur potius quàm de dupla hic intelle-* 4.Aphor. *xiſſe reor, cum antea iam de ea egerit. Sed dicas* 68. *eundẽ eſſe: quid lucramur? & neceſſe facere Hippocratẽ obliuioſum, aut nugatorem. Deinde quæ ars, cum dixerit conuulſionẽ ſignificare: hic nõ dicit, niſi malũ: cum etiam hic addat acutas eſſe febres, ibi non. aut igitur eximere hunc oportet ut minus generalem, & abſq; cauſæ commemoratione, aut quòd alius ſit præſupponere.*

Videtur ergo mihi primùm per luctuoſas ſpirationes intellexiſſe, quod propriè uocamus ſuſpiria, atque id conuenienter: aduerſantur enim ſuſpiria delyrijs lætis, de quibus in præcedenti Aphoriſmo egit: & minora ſunt intercepto ſpiritu. Fiunt autem ſuſpiria quandoque ex melancholicis cogitationibus atq; triſticia, quandoque ex calore cor præfocante. Dicebat Hippocrates: Quæ ſuſpirioſum in febribus ſpiritum emittunt, abortiunt. Coac. prędict. pag. 24. *Sunt etiam quidam morbi ſuſpirio familiares, & præcipuè tuſsis, ut apud Pliniũ:* Lib. 20. cap. 9. *Tuſsim ueterẽ cum ſuſpirio. Dicit ergo in acutis paſsionibus, ne nõ intelligeremus aſthma, ut dolores podagricos, in quibus ſuſpiria ſunt quaſi pathognomica: quæ cum febre ſunt, ut attonitum morbum & comitialem acceſsionem excluderet, in quibus ſuſpiria nihil portendunt eadem fermè ratione. Sed cum ſint hi morbi natura ſuſpirioſi, nihil nouum prædicunt. Quoſdam etiam morbos cum febre nec acutos eſſe conſtat, uelut regius: quandoq; & ulcera pectoris atque pulmonis, & renum & uentriculi plerunque, de his non loquitur. An uerò de Ardentibus febribus, incertum uideri poſſet, quia præſupponit alium morbum ultra acutam febrem: uerùm credo fuiſſe modum loquendi. nam ſeu ſuſpirium fit ob cogitationem malam, cum ſimus in caſu deſipientiæ, quæ non eſt cum riſu, ualde malum eſt. omnis enim deſipientia, mala eſt: cum febre, peior: cum mœrore, peſsima, uel cum ſtudio. Si uerò ſit ex calore circa præcordia, ſignificat impotentiam uitalis facultatis, aut impedimentum, quo tempore æger liberiore indigeret refrigeratione: quod malum eſt. Demiror de hoc qui ſcribunt, in operibus artis minimè exercitati, cum non hoc rarum ſit, ſed frequentiſsimum, ſuſpirare ſcilicet in febribus, ut ſit malum ſignum, adeò ut paucos euadere uiderim. Dicebat Galenus* Cap.6. *ſecundo de Spirandi difficultate: Qui in luctu ſunt, ſuſpirant calore circa præcordia collecto duabus ex cauſis. una, quod calor ob triſticiam intus coit: altera, quod obliuiſcuntur ob curas reſpirationis.*

APHORISMVS LIII.

DOlores podagrici uere & autumno magna ex parte mouentur.

COMMENTARIVS.

¶ *Dolores podagricos fieri natura excernente, quod moleſtũ eſt à locis iecori uicinis ad iuncturas, haud dubiũ eſt: ſed neq; illud dubium eſt, humores modò qualitate, modò quãtitate uel utroq; modo eſſe moleſtos. Et illud quoq; condonemus, hyeme plurimos humores & qualitate etiam peccantes generari, unde uer maxime podagras excitat: æſtate autem, etſi pauciores gene-*

generentur humores: tamen qui qualitate ſua infeſtent, præcipuè ob eſum fructuũ, ideoq; etiam autumno podagras generari, ſed pauciores quàm uere. Vnde & inter ægritudines ueris, ut Galenus inquit hic in Commento, Hippocrates tertia
Aphor. 20. Aphoriſmorum commemorat articulorum morbos, ſub quibus podagra continetur: licet etiam
Aphor. 22. ibidem, dum de autumno loquitur, connumeret coxendicum dolores, qui & ipſi ſunt è podagræ genere. Cum uerò morbos ad res præter naturã, tum etiam naturales comparauerit, hic ad res non naturales etiam confert.

Verùm dubitationes plurimæ ſuperſunt. Prima, quomodo natura ſentiat illam moleſtiam ſeu de multitudine, ſeu qualitate? Secunda, cur non potius expellat illos humores extra corpus & ad cutem, quæ eſt imbecilliſſima, quàm ad iun-
De Cauſis mor. cap. 5. cturas? Tertia, cur non potius æſtate quàm uere, cum plures ſint humores colliquati, podagræ excitentur? Quarta, cur in his & illis podagra excitetur, non aũt omnib. Quinta, qui nam magis ſingulis temporibus ſint obnoxij? Sexta, de auxilijs generaliter. Quòd ad primam attinet,
Pag. 2. dicebat Hippocrates quarto de Morbis: Trahit „ unumquodq; de terra alimentum, quale etiam i- „ pſum exiſtit. nam & roſa de terra trahit talem „ humorem, qualis ipſa potentia exiſtit, & allium
Pag. 3. ſimiliter. Idem in libro de Natura pueri: Vnum- „ quodque ad ſuum ſimile abit. Et illud in libro „ de Alimento: Naturæ omnium nullo doctore
Pag. 3. uſæ ſunt. Quaſi dicat, quæ conueniunt, trahũt, contrariaq; expellunt. hic eſt ergo ſenſus naturalis. Et huiuſmodi expulſio in animalibus habet inſtrumentum, ſcilicet uillos, cum tamen & in plantis fiat, de quo aliàs. Ad ſecũdam dico, quòd humor non expellitur extra corpus, uel propter malam diſpoſitionẽ, ut quòd ſit uiſcida uel craſſa: uel ob locum, qui ſponte trahit, ut in dolore & caliditate: uel ob conſuetudinem factam à
Pag. 10. natura. Hippocrates in libro de Aere docet, tantum poſſe conſuetudinem, ut homines mutent formã naturalem capitis in generatione: uel ob impedimẽtum in uia uel actione, ut ſi quis aluum aſtringentibus utatur. Cur autem potius uere quàm æſtate: Dico, quòd in æſtate fit multa reſolutio ad partes exteriores, ideò nec ratione motus, nec materiæ apta eſt æſtas ad podagrã. Cur uerò hi uel illi magis ſint obnoxij, plurimas
Com. 27. cauſas aliàs adduximus.

Nunc uerò rem planam facere ex toto uolumus. Eſt enim forma humoris podagram facientis cruditas, facta ex raritate caloris naturalis, ut in libro de Dentibus docuimus. Fit autem calor rarus aut ob partem pinguiorem quæ educitur, ut in coitu, & multa ſanguinis effluxione: aut ob diſſolutionem à calore, uelut hi qui frigus nullum experiri uolunt, & qui aromatibus & uinis potentibus utuntur: uel ob id quod ei permiſcetur non coctũ, ut in deſidibus, & crapulæ deditis: aut enim adijcitur quod adijci non debet, aut non conſumitur humidum aqueum. Et non uidẽtur plures eſſe poſſe modi. nam uel ex ſeipſo fit rarius, ut à calore: uel per detractionem utilis, uel additionem inutilis. Videtur autem detractio utilis cauſa difficilior, quæ curam uix admittat. nam quod rareſcit, poteſt denſari: & quod impurum eſt, purgari: at quod eſt deficiẽs, non poteſt reſtaurari. Vnde uidemus multos podagroſos pingues: nemo tamen poteſt eſſe tantæ uitæ, quantæ eſſet ſi podagra non laboraret: nihilominus ſunt uiuaciores reliquis hominibus, quoniam plus facit ad uitam abſtinentia, quàm noceat caloris raritas: ſi tamen fuerit magna raritas caloris, uix poſſunt ſeneſcere. Securiores ergo ſunt, qui ex ocio & crapula ad illam deuenerunt, quam qui ob reſolutionem partis pinguioris caloris. Si ergo calor ſit potens, & humor crudus, minimè ſiccus, poterit concoqui: & ita per inediam tales multum commodi conſequentur, et incommodi parum aut nihil. Hæc igitur cruditas poteſt euenire in quacunque parte ſanguinis, & ita fiunt podagræ genera iuxta numerum humorum. Quibuſcunq; igitur cruditas aduenit in bile, fit podagra æſtiua: & ſi in pituita, hyemalis: & ſi in omnibus humoribus, uere: & ſi in humore exuſto, in autumno, qualiſcunq; humor fuerit. Sunt et aliæ cauſæ uarietatis temporum, utpote in imbecillibus fit in hyeme ex ratione uentorũ. & Braſauolus bene dicit, quòd apparent omni tempore. Vbi enim materia plurima congeritur, niſi ſuccedat auxilium, neceſſe eſt ut podagrici deueniant in podagram. Dictũ autem Hippocratis eſt generaliter uerum, quia iſtis temporibus maximè rareſcit calor naturalis, quia expanditur: & licet in æſtate rareſcat, à calore tamen aeris concoctio iuuatur, non in quanto, ſed in quali. nam ex ratione quantitatis & perfectionis ſine dubio melior fit in uere quàm in æſtate, prima Aphor. Ex quo patet, cur Aphor. 15.
aliqui obnoxij podagræ, tranſeuntes à Mediolano uerſus Romam ſanantur: & redeuntes Mediolanum, iterum corripiuntur. ſicut contigit fratri Pauli Taegi iuriſconſulti. Et ex hoc patet, quod morbus iſte eſt maximè hæreditarius,

tum

tum propter raritatem caloris, tum ob debilitatem iuncturarum, tum ob conſuetudinem transmittendi. dicebat Philoſophus exemplũ de cane uenatico, filio uenatici canis.

Cùm igitur podagricus uir dicatur trifariam: poteſtate, & eſt qui habet calorem naturalẽ rarum in iecore primùm, & ſuis uenis: ſecũdò etiã in corde. nam quæ eſt raritas caloris in uẽtriculo, non facit ad podagrã niſi ratione præparationis: & ideo omnis talis eſt ſanabilis. Secundo modo præparatione: & eſt ille, in cuius uenis eſt humor ille crudus iã genitus. Tertio modo actu: & eſt ille, ad quẽ podagra iam peruenit: & hoc eſt, quia iam habet debiles iũcturas, latas uias, et conſuetudinẽ recipiendi humorẽ, uel tres primæ illæ cauſæ cõputata cruditate ſupplent pro conſuetudine. iuxta hos ordines quæritur ſanatio. Dico ergo, quod ſi ſit ex crapula & quiete, poterit ſanari per longam abſtinentiã & exercitationẽ quacũq; ætate, ut legitur apud Porphyriũ de ſenatore Romano. Et ſimiliter ſi ſit à raritate propter calorẽ aeris uel ciborũ, quandoq; poterit ſanari, ſi ſit iuuenis, ex habitatione in frigida & ſicca regione, uel ex diuturno potu aquæ. & hoc ſecundum affirmant medici, ſed primum obſeruarunt. Et quando raritas fuerit magna, non curatur à podagra ex his auxilijs, ſed adijciet alios morbos deteriores: Si uerò ſit ex reſolutione, ut dictum eſt, non ſanabitur.

In uita Plotini.

22. tertij Tract. 2. cap. 23. & Alexander de Cura ſanguineę lib. 11. ca. 1.

Vt uerò prohibeatur præparatio, oportet ut tantum poſſit leuitas cibi, quantum raritas caloris: exerceatur ergo, fricetur, dormiat, bibat aquam, comedat cibos unius generis, carnem bubulã, quia parũ nutrit, et ualde coctam, tum quia faciliter ſubigitur. & nos diximus præter naturalem calorem locum naturalis ſubire, tum quia per ſe dura eſt: quies poſt cibum: quæ roborant uentriculũ, abſinthium, menta: uomitus cùm repletio ſentitur, abſtinentia cibi.

Quæ autem prohibent, ſunt quæ humorem educunt, quæ auertũt & repellunt, & quæ iuncturas cõfirmant. Equidem maximè exacerbatur fluxio his quæ excalefaciunt: unde à uino potenti, tum propter aquam ardentem quam cõtinet, & dum uentriculus in concoquendo laborat: ideo hac concoctione cibi, & maximè durioris, creſcit dolor.

Quæ uerò educunt, ſec. -iora ſunt: reliqua tria, niſi paucula, morbum ad iecur & lienem, et pulmones & uentriculum præſenti uitæ periculo retrahũt. cũ enim materia genita fuerit, quorſum minore periculo, ſi non euacuetur, aut ad cutim trahatur, deriuari poteſt? Iuuãt autem, quæcunq; humorem illum crudum educere poſſunt. Oportet autẽ rarò id facere, quoniã ex gibba in cauam iecoris cum maximo periculo traducere oportet: quamobrem & maximã copiam, ut in plures annos ſufficiat. Itaq; et exercitationibus & frictionibus, et inedia & attenuantibus, & diſſecantibus, & ſomno, præparãdus eſt. Medicamẽtum aũt, elleborus aut colocynthis cũ uino mombaſio dulci colliquata. Auertunt fomentationes ſub genibus tutò, tũ uerò frictiones: quæ uerò prohibent nulli fermè ſunt uſui, niſi quatenus dolore etiã materia nõ cruda trahitur: & ne nimis cõfertim deſcẽdat, ut locus ſit interim auxilijs: fit aũt ex aqua, aceto & furfure. Iuncturas cõfirmamus, ſi admodũ debiles ſint, nõ ut repugnent, ſed ut nõ trahant. In ipſa acceſſione ubi ſedata eſt fluxio ſemper, plerũq; antea exterius reuocare licet. Cæterũ ſectio uenæ & cucurbitulæ & hirudines, ut præſenti uidentur eſſe auxilio, cũ ſectio uenæ auertat ſanguinẽ, refrigeret, & quandoq; materiã minuat: cucurbitulæ uerò uehiculũ ſubtrahant, & etiã auertant: infinita tamẽ curãdi ratio eſt, et calor ſemper fit rarior, & mẽbra debiliora. Sed neq; antidota illa adeò celebrata prodeſſe poſſunt niſi ad tempus. mutãt enim calorẽ, ſed nõ reſtaurãt, ſedataq; podagra cũ alijs morbis pereunt, eã præueniunt, nõ fugiũt: mutatio tamẽ aeris in calidã & ſiccã regionẽ, & uictus, ut reliquos magnos morbos quãdoq; ſanare poteſt. Qui autẽ uerẽ purgãdo, aut ſanguinẽ detrahendo curare aggrediuntur, niſi delicta uictus, crapulæ & ebrietatis emendare uelint, nõ propriũ naturæ lapſum, nõ rectè agũt, quanquã iuuare uideãtur. Præſertim eorũ fit manifeſtus error, quib. ſub fine æſtatis uel hyemis podagra præoccupat: id cõtingit, cũ multa materia abũdat, uel ob uictus errores, uel naturalem plenitudinẽ, uel intemperiei magnitudinẽ. Cũ uerò materia pituitoſa eſt et craſſa, quouis modo citra magnã purgationẽ aut fomẽtationes podagra ceſſauerit, periculũ eſt ne lapidis morbo æger cõflictetur. Securiſſima aũt podagra eſt, cuius acceſſiones perbreues ſunt, & operationes naturales nõ uitiãtur: ſed manet bonus color, corpus carnoſum, appetentia ſine ſiti, ſomnus quietus, urina bona & ualde clara, ſplendida: & cutis facilè exulceratur, tum maximè in loco affecto. Peſſima aũt eſt, in qua cutis fit coriacea, id eſt craſſa, dura, nigra: & poſt ipſam cui ſubeſt œdema, minus mala, & cùm abſceſſus manet. Quæ uerò cum ſudore reſoluitur, non eſt digna no-

si sub-

mine podagræ. Securiſſimus aũt ſanãdi modus eſt, ut homo exerceatur ieiunus uſq; ad ſudorem uehementẽ: inde ponat ſe in lecto calido mutata interula, & ſudet cõtectus pãnis quouſq; poteſt: & hoc faciat quotidie, uel bis aut ſemel in hebdomada, & prandeat parum, & in loco frigido ac ſicco & perflato: ſed dum ipſe adeſt, concludatur locus uitreis feneſtralibus: & ipſe ſit contectus bene ueſtibus, & continuet per annum. deget enim ſanus, & forſitan curabitur in perpetuum. denſat enim calorẽ naturalem, euacuat materiam podagræ, auertit naturæ conſuetudinem tranſmittendi ad iuncturas, & illas confirmat. Quòd ſi mens ſit reuocare podagram propter deteriorem morbũ, ponatur in balneo calido, & inungantur pulſus oleo ſulphuris. Hæc uolui ſcribere uberius, ut intelligant homines, nõ eſſe podagræ cognitam rationem: nec mirum eſſe, ſi non curentur.

APHORISMVS LIIII.

IN morbis melancholicis ad hæc periculoſi decubitus, apoplexiã corporis uel cõuulſionem uel furorem uel cæcitatem ſignificant.

COMMENTARIVS.

3.Apho.19. *¶ Intelligit, quòd morbi quidam fiũt ex mala uictus ratione, de quibus non dat exemplum, quia ſunt conſpicui, locutus tamen eſt: alij ex temporibus, ut podagra, de qua in præcedenti Aphoriſmo. & dedit unum exemplum, quia* 3. Aphor. 20. & ſequẽtibus. *erat res nota, & de his diſtinctè ſuprà. alij ex alio morbo, & hoc declarauit in præſenti Aphoriſmo per plura exempla, quia non erat adeò conſpicuum. alij fiunt ex ætatibus, & dedit exemplum in ſequenti Aphoriſmo de apoplexia. nam apoplexia ſola fermè eſt morbus ætatis: quoniam nullus eſt morbus qui non adueniat omnibus ætatibus præter apoplexiam. ea enim non fit in pueritia, neque in iuuentute, ſed in ætate quæ eſt à quadrageſimo uſque ad ſexageſimum annum, adeò ut etſi inclinata ætas ad mortem pronior ſit, non tamen eius* 3.Apho.14. & ſequentibus. *morbi ratione. Et de hoc etiam ſuprà, adeò ut comprehenderit hic morbos omnes enarratos ab illo Aphor. Morbi omnes quidem in omnibus temporibus fiunt: uerùm non explicuit hic primum modum, neque ibi tertium, qui eſt, cùm morbus fit ex morbo. Inſinuat ergo, quod morbi melancholici, ſi propriè & malè terminentur, quadrifariam terminari poſſunt: aut in apoplexiam corporis, translata materia in uentriculos cerebri, aut in furorem corrupta, & tranſlata ad cerebrum & membranas eius, aut conuulſionem longius propulſata ad neruorum initia, aut cæcitatem tranſmiſſa ad neruos cauos oculorum. Appellat autem apoplexiam corporis, quoniam hoc nomine apoplexiæ cùm tria intelligerentur ſea ætate apud Græcos, ut nunc apud Latinos reſolutionis nomine, totius medietatis & partis, uoluit ut intelligeremus de proprio ſignificato, id eſt totius, quam uocamus attonitum morbum. In hoc Aphoriſmo præterea uoluit nos docere Hippocrates, quod etiam præter ſequentem continuat uſque in finem totius libri: unum ſcilicet, quod morbi ſunt ſæui, uel ratione patientis particulæ, uel ratione materiæ peccantis. Porrò in melancholia afficitur cerebrũ, quod maximè periculoſum eſt, tum ob nobilitatem, tum ob teneritudinem: propterea dicebat Hippocrates, quod cerebrum eſt* In epiſtola ad Demetrium regem. *ſubiectũ frequentiſſimis & uiolentiſſimis morbis. Quo ad materiam, nulla poteſt eſſe deterior melancholia, cum utraque qualitate ſit inimica naturæ, & inſuperabilis: & uidemus quanta mala producat quartana, tametſi affligat tam longis interuallis, & ſit mitiſſimus morborum melancholicorum. Et ſi quis quærat, cur tamen pauci ex inſania moriantur? Reſpondeo, quòd omnia membra principalia depellunt melancholiam à ſe, quantum poſſunt: & plerique morbi qui accidunt, ſunt ex conſenſu & uaporibus, & non ex ſubſtantia. Nec ſubſtantia melancholiæ ingreditur membrum ullum principale, niſi repleto iam toto ſplene, uel ex aliquo magno caſu: & ideo natura fecit meatum à iecore ad ſplenem magnum, ut non poſſet obturari: & in ſupplementũ addidit uenas à iecore ad anum, quæ uocantur hæmorrhoides, ut tumultuariè poſſet efferri. Fecit etiam ſplenem magnum, nõ ſolùm ob cauſam dictam à Galeno, ſed principalitèr, ut poſſet multa materia recipi antequam membra regia infeſtarentur. nam cum illa ingreditur, uix ullus euadit. Quin etiam quod malus eſt, adeò extenditur ſubſtantia huius uiſceris, tam laxa eſt horum metu, ut ad pubem quandoque deueniat. Hic etiam Aphoriſmus eſt continuatio ad ſeptimam particulam ſequentem, in qua docetur tranſmutatio & generatio morbi ex morbo: licet plerunque addatur aliqua conditio, ut malum, uel lethale. Galenus uerò dicit, quod unus ex his morbis ſolus eſt ei proprius, ſcilicet furor. nam attonitus & conuulſio & cæcitas poſſunt fieri ex pituita, ſed magis ex humore crudo. Et hoc ex parte uerum eſt, nec eſt*

contra

contra Hippocr. Quòd uerò dixit, ſignificant, ut legamus, Periculoſi decubitus ſignificāt, intelligit de decubitus ſpeciebus malis, de quib. in Prognoſticis ait: (Pag. 2.)
» Decumbentē ægrotū à medico de-
» prehendi cōuenit in latus dextrum, aut ſiniſtrū,
» & manus, & collū, & crura modicè inflexa ha
» bentem, & totū corpus flexibile ſitum. ita enim
» plurimi ex ſanis decumbūt. Optimi aūt ſunt de-
» cubitus, qui ſanorū decubitibus ſimiles exiſtūt.
» At uerò ſupinum iacere, & manus, & collū, &
» crura extenta habere, minus bonum eſt. Si uerò
» etiā pronus fiat, & de lecto ad pedes delabatur,
» magis horrendum eſt: ſi uerò nudos quoq; pedes
» habere cōperiatur, nec admodū calidos: & ma-
» nus & collum, ac crura inæqualiter diſiecta ac
» nuda, malū eſt. anxietatem enim ſignificat. le-
» thale eſt, et biantē ſemper dormire, & crura ſu-
» pini iacētis ualde incuruata eſſe ac cōplicata. At
» in uentrē decumbere, ſi quis nō ſit adſuetus dum
» ſanus fuit, ita dormire delyriū ſignificat, aut do-
» lorem loculorū circa uentrē. Cæterùm erectum
» ſedere uelle ægrum in morbi uigore, in omnibus
» morbis acutis malū eſt.

Hæc igitur ſunt quæ de decubitu, tum aliàs etiā dicta intelligere oportet: neq; enim omnia undecūq; traducere oportet.

APHORISMVS LV.

APoplexiæ autē fiunt maximè à quadrageſimo anno uſq; ad ſexageſimum.

COMMENTARIVS.

¶ Demiror ſanè uecordiā tot expoſitorum, qui Hippocratē à Galeno bis iniuſtiſſimè in hoc Aphoriſmo, tanta etiā cū humani generis iactura, accuſatū nō uindicauerint. Cenſet enim Galenus, ut Hippocrati cōtradicat, quē erraſſe gaudet, non quòd illū oderit, ſed, ut reſtituiſſe, & excuſaſſe uideatur, apoplexiā magis aduenire poſt ſexageſimū annum, q̃ à quadrageſimo ad ſexageſimū. deinde, ut uideatur defendiſſe Hippocr. intelligendū ducit eſſe de ea apoplexia tantùm, quæ ab atra bile fit: ut longè turpior ſit excuſatio Hippocrati, q̃ accuſatio. Quod enim dicendi genus eſt; apoplexiæ fiunt maximè à quadrageſimo anno uſque ad ſexageſimū? id eſt; Licet pauciores ſint, quæ fiunt apoplexiæ à quadrageſimo ad ſexageſimū, earum tamen, quæ fiunt ab atra bile, maxima pars fit à quadrageſimo ad ſexageſimū annum. deinde dicit, quòd plerunque apoplexia fit à pituita, & non ab atra bile: ut quaſi ſuggillet Hippocratem, qui uideatur innuere per illud uerbū, Autem, quod coniungit duos Aphoriſmos, præſentem cum præcedenti: ut ſit ſenſus unus, quemadmodū Galenus in Cōmento fruſtra tot uerba repetens ſcribit hoc ſenſiſſe. Piget me adeò lōgum eſſe, ſed ueritatis amor, & utilitas humani generis, & ignauia tot autorum, qui uinctis oculis illum ſecuti ſunt, ad hoc nolentē me adegère. Quid enim uulgatius, quàm, quòd apoplexia fiat à pituita? & tamen falſum eſt. nec me latet tamen in ea ſententia fuiſſe, quotquot poſt Galenum in Medicina ex Græcis, Arabibus, Latiniſq; ſcripſere.. Vides, quanta fides, in quibus diſſentiunt, aut pauci idem ſentiūt, ſit adhibenda, poſtquam ea in re, in qua omnes idem ſentiunt, toto cœlo aberrant. In cauſa eſt ſumma ambitio unius uiri, qui properanter multa ſcripſit, &, quæ nec emendare, nec conſtanti animo, ſed, ut alijs contradiceret; multum que perſuadens ſibi ſcire, quorum ſi rudimenta prima attigerat, in quibus tamen ſe excellentem putabat: uerùm cacodæmone admonente, ut rectè rebus proſpiceretur humanis, ſomnio deluſus, cùm id ſpectare ad magnam gloriam exiſtimaret, decimo de Vſu partium præſertim ſuam prodidit infantiam: cùm uerò, qui illum ſecuti ſunt, Paulus ex profeſſo ſe eius nomini totum deuouit; qui propter claritatem, breuitatem, & ordinem gratior factus magnam iniecit cupiditatem Galenum legendi: ut ſimilis fuerit his mercantibus, qui ex Sarmatia ueniunt, pulchráſque pelles deferentes, pauculoſq; ſpecioſos lapides uotum ingenerunt hominibus Sarmatas inuiſendi: apud quos cùm peruenerunt, nihil inueniunt, quod iucundum uiſu ſit, præter hoc ipſum, quod ipſi uiderunt; ſed omnia horrida, ſqualida, fœda: & neque hoc ipſum, quod hîc uiderunt, tam facile inuentu, quàm hîc. Alexander uerò Trallianus hoſtis quidem, ſed ignauus, & purus empiricus, uelut & Actuarius: Aræteus parum fœlix: ſoli Oribaſius, & Aetius paulò poſt Galenum floruère; atque ideo Marini, Praſagolæ, Agatini, Herophili, Eraſiſtrati, Heræ, Dioſcoridis, Serapionis, Aſclepiadis, cæterorumq; uirorum inſigniorum ſcriptis innixi nec à Galeno detraxère, nec plus, quàm illi deberetur, tribuère: uerùm penſitatis omnibus illum ſecuti ſunt, nō admirati. Cætera turba Arabum, cùm nihil inueniſſet præter Galenū, & Ruffum quendam alterā Galeni ſimiam, Galenū nō pro medico, ſed pro deo coluit. cuius facti autor fermè primus fuit Raſis: inde Arabica ſimia illa Haliabbas malè comperta, & Princeps: ſed Princeps, & Auenzoar, & Auerroes non tam oculis clau-

ſis aſſenſi ſunt; uerùm Auerroes ſuo Ariſtoteli intentus erat; Princeps parum uoluit; Zoari parum erat, quod obijceret: ita uenit ad Latinos is, ut prius admirarentur illum, quàm intelligerent. Hæc igitur hiſtoria rei eſt: nunc uerò aggredior, quod ſum pollicitus. Dico nullam fieri apoplexiam ex pituita: proximũ huic; oẽm apoplexiam ex atra bile fieri. Cùm dico, nullam, aut, omnem, intelligo modò medico, nõ geometrico. neq; enim negauerim in centum unam, aut alteram ex pituita fieri, non ex atra bile; quod ſic oſtendo: Morbi uiolentiſſimi fiunt ab inuictis humoribus, ac peſſimis: ſed atra bilis peſſima eſt, & apoplexia morbus uiolentiſſimus. conueniet igitur atra bilis apoplexiæ, & non pituita. Deinde infantibus plenum eſt cerebrum pituita, ut nulli alij ætati: & tamen nunquam uiſus eſt infans (quanquam etiam comitialibus morbis tot ex his ſint obnoxij) qui correptus ſit apoplexia. Præterea, ſi apoplexia ex pituita præcipuè fieret, & hi maximè ſenes corriperentur apoplexia, qui pituita abundarent in cerebro, atque ita ſoliti grauedinibus, & raucedinibus laborare: ſic & aquæ potores, & non uini: ſomnolenti, & non uigiles: at nihil minus horum. accidit enim hic morbus uinolentis, ſollicitis, uigilibus, capite carnoſo, ſed non pituita redundante ex naribus, nec ex palato. Quòd, ſi omnino fieri uelis à pituita adeò replente uentriculos: cur non antequam in hunc morbum incidunt, grauedinem ſentiunt? nèque enim tanta fieri repletio poteſt confeſtim, ſed multo indiget tempore: at hoc non uiſum eſt. quin potius ante, & per multos dies ſentiunt acutos dolo-
Lib. 3. res capitis teſte Paulo. Signa quoque alia à
cap. 18. Paulo ibidem deſcripta id non atteſtantur; ue-
„ narum ſphagiritidarũ, id eſt, ſoporariarum toru-
„ li eleuantur: oculis tenebræ modò, modò ſplen-
„ dores obuerſantur: urina æruginoſa, & atra.
quid hæc rogo cum pituita? ſi nõ ultima primis miſcere uolumus. Rurſus, ſi pauca materia collecta eſt, cur dolores magni? ſi tota, cur non colliqueſcitur? eſt enim, quaſi principium in medicina, & philoſophia, humidum à calido colliqueſcere. Rurſus, ſi pituita eſt cauſa apoplexiæ, cur iubent mitti ſanguinem? cùm nec ratione loci, cùm ſit extra uenas: nec qualitatis, cùm ſit ualde frigida: nec originis, cùm orta ſit in cerebro, & non illuc deducta per uenas, & arterias, conueniat? Cùm etiam pituita deſcendit per nares, & palatum, deberent alleuiari, ſicut in comitiali. At tantum abeſt, quòd alleuientur, ut ſignum ſit lethaliſſimum materia illàc deſcendens. nèq; enim talis pituita eſt materia morbi, ſed humidum ipſius cerebri, quod colliquatur ex atrocitate morbi: ſicut etiam in morientibus ex acutiſſimis, & ſicciſſimis febribus, in quibus ſentitur recmon: quod nõ tam eſt cauſa mortis, imò leuis cauſa, quàm certiſſimum ſignum: quia ſignificat colliquationem ſubſtantiæ cerebri; & ideo nullus horum prorſus audit, aut uidet. At illi, qui patiuntur recmonem ex deſtillatione pituitæ, licet propter illius multitudinem moriantur, uident tamen, audiunt, & ratione pollent. Modò intellige, quantum referat hoc ſcire, ſi quis paratus ſit ad apoplexiam uel, quia maiorum aliquis ex hoc morbo interierit; uel, quia in ea regione plures ex eo morbo moriantur: uel, quia eo tempore conſulent iſti inclyti medici ſequuti ſuum Galenum, ut utantur carne, ouis, uino; parum indulgeant ſomno; abſtineant ab aqua, & piſcibus: tamen ex illis generatur hic morbus; cùm his tribus impoſſibile eſt decidere in eum, niſi præoccupauerit. Quo ad ætates & uidi, & obſeruaui eſſe uerum dictum Hippocratis; & à ſexageſimo ad octuageſimum annum nullus fermè moritur, niſi, qui ſunt in extremo uitæ: ita, ut uelint appellare finem uitæ, & mortem naturalem apoplexiam, quia utráque repentè contingit. ſed apoplectici, ut primùm ceciderunt, ſunt calidi, & reſpirant aliquantiſper: qui moriuntur morte naturali, poſtquam ceciderunt, non reſpirant, & ſunt frigidi iuxta carpos, pectus & pedes cum tibijs, uelut in ſyncopi. Sed, quod decepit Gale-
num, & ſequaces, eſt, quòd aliqui moriuntur ex L. 3. Trac.
caro, quod uocant Arabes ſubeth, poſt ſexage- 4. cap. 1.
ſimum annum; & idem morbus certè fit à pitui- & 2.
ta. ſed multùm differt ab apoplexia, licet pleriq; medici propter imperitiam credant eundem eſſe morbum. ſed eſt magnum diſcrimen: quia, qui laborant caro, ſentiunt tormenta, mouent etiã aliqualiter mẽbra, & præcipuè palpebras, & ſternunt: apoplectici uerò patiuntur recmon, & nec ſentiunt tormenta, nec mouent, niſi pectus: & hoc pauci, & parum. etſi ſanentur utriq;, diſcrimen etiã apparet manifeſtiſſimum. nam, qui ex caro reſurgunt, remanent ſtupidi, & non reſoluti: ut Hieronymus Archintus iuriſconſultus patricius Mediolanenſis. &, qui reſurgunt ex apoplexia, remanent reſoluti: ſed non adeò ſtupidi, ut pater Ioannis Angeli Ferni. Et caros, licet ſit grauis morbus, aliquando tamen accidit ex ſolo conſenſu uentriculi, & ſanatur facillimè,

facillimè; & etiam, quòd ſit ex cerebro propriè: multi tamen ſanantur adhibita diligentia, ſi robuſtus æger, & medicus peritus ſit.

Cùm uerò dicat Galenus; & hoc (ut uiſum eſt) ſentire uidetur Hippocrates; quòd apoplexia fiat ex atra bile; & atrabilis duplex: naturalis, quæ eſt frigida omnino, & mitis: & calida, atq; exuſta furens. Vnde, illud cùm dixiſſet Phi- Probl. 1. *loſophus trigeſima Problematum, cur ſapientes omnis generis fuerint melancholici; & diſtinxiſſet atram bilem in naturalem, & eam, quæ præter naturam eſt, cauſam ſolùm morborum: naturalem in duas ſpecies diſtinguit; frigidã ſcilicet, & calidã. ex frigida ſtupidos, & attonitos ſolùm generari refert: at ex calida ſapiẽtes,* Lib. 2. de Nobilitate agens. *prudentes, artifices, poetas. In Rhetoricis aut ad Eudemum, cùm ad feruorem intenderint, qui ex illis progenerantur, ad inſaniam degenerant; uelut, qui ab Alcibiade, & Dionyſio priore originem duxerunt: ſi uerò ad frigiditatem, ex ſtabilibus, pacatisq; ingenijs parẽtum ſapientum in ſtoliditatem, & ignauiã. uelut à Cimone, Pericle, Socrate. Vt uideatur tam calidam, quàm frigidam atram bilem, naturalem cõſtituere. Galenus autẽ naturalem ſemper frigidam, quam uult eſſe ſanguinis limum, ac ſecem Secundo de Na-* Cap. 9. *turalibus facultatibus: quærendũ eſt, de qua intelligãt? Et ſanè mihi uidentur nõ de naturali intelligere, quoniã illa qualibet ætate fit, ac generatur: nõ à quadrageſimo anno ad ſexageſimũ; imò nec magis, ne forſan eò recurras: ſed, quantò magis homo ſeneſcit, potius. Quinimò generatur illa præternaturalis ea ætate in calido, & ſicco iecore. Quamobrem de his præcipuè in-* Cap. 41. *telligendus eſt Aphoriſmus.*

APHORISMVS LVI.

SI omentum excidat, neceſſariò putreſcit.

COMMENTARIVS.

¶ *Res ratas collegiſſe, & admirabiles in his libris Hippocratẽ, ſæpius diximus: inter quas eſt hæc, quòd cùm tot ſint membra interna, & aliqua etiã molliora omento, utpote cùm ſit membrana: nulli tamẽ impoſita ſit hæc neceſſitas corruptionis, uelut omento. Eſt omentum res notiſſima, mẽbrana adipe plerunq; multo redundans. Omnis uerò membrana fibris omnis generis re-* Contradict. 9. *ferta eſt, ut docuimus in quarto Contradicentium, continens inteſtina, uentriculo etiã ac alijs partibus adhærens, mirac ʒirbum Arabes uocant. Sed de mirac ipſimet ambigunt, cùm tres eſſent tunicæ, illi duas tantum exiſtimarent. Peritoneum ſiquidem & omentum & membrana carnea, quæ totũ corpus ambit paſſim obducta muſculis. Excidit etiam quandoq; uſq; in ſcrotũ, cùm diſtenditur, ut ſuperius uiſum eſt. At non hic de illo caſu intelligendus eſt Hippocrates,* Apho. 44. quintæ par. *ſed ubi ex uulnere prociderit. etenim etſi frangatur, uulneretur, loco exeat, modò non exeat ſic ut ab aere lædatur, non putreſcit. At non uiolatum ab aere ſi tangatur, tamen corrumpitur, cuius corruptio oſtendit ipſum reſecari oportere.. Modum ponit Galenus ſexto Metho-* Cap. 4. in fine. *di: eo amputato, quod non ſine periculo fit ſanguinis effuſionis, inteſtina minus firmiter continentur, & totus uenter frigidior redditur. præſertim uentriculus, quod ei adhæreat ex parte: quæ etſi non amputetur, amputatione tamẽ alterius partis læditur. Nota eſt hiſtoria gladiatoris, qui ob hoc lanas multas deferre cogeba-* 4 de Vſu par. cap. 9. *tur ſuper uentriculum, quia malè concoqueret præciſa uulnere parte omenti. Eſt etiam illud obſeruandum, celerius putreſcere intra repoſitum, quàm ſi extrà maneat: certius tamen corrumpitur, cùm diu extrà manſerit. Cauſa eſt, quoniam extrà ſi maneat, magis afficitur a cauſa quæ ipſum ad corruptionem adigit, & ob hoc certius eſt putrefactum iri. Si aũt remittatur intrò, celerius putreſcit: quia cùm iam ſit corruptioni obnoxium, à calore celerius putredo ipſa abſoluitur. Quod aũt per uerbum Excidat, de uulnere intellexerit, oſtenditur ex contextu in primo de Morbis, ex quo loco Aphoriſmus* Pag. 2. *hic deſumptus eſt. Excidit autem, quoniam inferiore parte non eſt annexum corpori: laceraretur enim in prægnantibus. uerùm obtenditur omnibus inteſtinis, dum uiuimus, ut ea foueat. Sed omnes anatomici cùm ſoleant ſuſpenſos & ſecuri percuſſos diſſecare, cõtractum fermè ad umbilicum inueniunt: cùm conſtet mihi, in morbo extinctis frequenti experimento ad pubis os extendi. Verùm his deſcriptis, ad cauſam Aphoriſmi deueniamus. Nam chirurgi id obſeruant, ut omentũ, quando liuidum eſt aut nigrũ (quod tamẽ celeriter euenit) excidant: ſecus, reponãt. neq; enim, ſi reponatur celerrimè antequam uitietur, putreſcit, ſed reſtauratur. quod ex ſententia Galeni eſſe uidetur. Braſauolus autem bis contigiſſe dicit. Cauſa ergo eſt, quia omentum eſt calidæ & humidæ ſubſtantiæ propter pinguedinem annexam, & tenuis ſubſtantiæ. Calorem autem habet ab alijs membris, non ex ſe: & eſt quaſi madefactum ſordicie inteſtinorum: ideo cùm ad aerem prodierit illa ſordicies, cor-*

rumpitur, & putreſcit, & ea putrefacta corrumpitur pinguedo, inde membrana. & ſi quis bene cogitet, ſicut illud de corruptione eſt ſpeciale in omento, ita etiam cauſæ. Quòd uero quandoq; non putreſcat, non agam more illorum qui pertinaciter, ut hominum placita tueantur, in perniciem humani generis conſentiunt. Dico quod in Thracia hoc uerum erat, non autem in noſtris regionibus: quia aer ibi eſt corruptioni magis obnoxius. idem de Theſſalia: & hoc comperitur ex narratione, quæ habetur ab Hippocrate tertio Epidemiorum. cũ in noſtris regionibus, quanquam fuerint peſtilentiæ maximè lethiferæ, non tamen eò unquam uentum eſt ut fruſta membrorum exciderent, ac ſi eſſent arborum rami qui putreſcerent. Eſt enim ille aer & corpora ſicciora, quæ cùm putreſcunt paululum, adeò corrumpuntur ut excidant. & hoc non mirabitur quiſpiam, qui uiderit Mediolani uulnera crurum difficilè curari, capitis contrà facilius: quod aer ſit craſſior Papiæ, crurum facile, capitis pernicioſiora ob tenuitatem: & tamen non diſtant plus quàm uiginti miliaribus.

Sec.3.cõſt. temp. peſtil.

APHORISMVS LVII.

QVibuſcunque à coxendicum dolore diuturno moleſtatis excidit coxa, & rurſus incidit, ijs mucores ſuperueniunt.

COMMENTARIVS.

¶ Ex ſitu & natura membri docet prædicere. Sed ut hiſtoria melius intelligatur, adijciam anatomen partis illius, ad uerbum deſcriptam ex Veſalio, in primo de Fabrica humani corporis, hoc modo: Femoris os magnitudine

Cap.30. in initio.

„ cũctis humanæ fabricæ oſſibus præſtat: in quibus autem, & omnibus ferè quadrupedibus tibiæ oſſi & fibulæ (quum hæc adeſt) longitudine cedit. Hoc ſuprà quidem coxendicis oſſi, infrà autẽ diuerſa articuli ratione oſſi tibiæ coarctatur. Superiori enim parte, qua ſimiliter atque inferiori appendice donatur, robuſtiſſimum caput obtinet, prolixæ quidẽ ceruici ad interiora inclinatæ adnatum, coxendicisq; oſſis acetabulo exquiſitè congruens. Vniuerſum hoc caput læue & cartilagine incruſtatum uiſitur: at in ſui medio nonnihil inferius, quàm ipſius uerticis (ut ſic dicam) centrum conſiſtit, anguſtum profundum'que & inæqualem commonſtrat ſinum, cui teres ligamentum à coxendicis oſſis acetabulo enatum, ualidiſſimè implantatur. Ex hac deſcriptione liquidò apparet os coxæ, quod eſt in ſuperiore parte iunctum oſſi pubis antè: ilij autem pòſt, cui firmiter implantatur (ut ab eodem habetur, uocatur idem etiam coxendix) habere acetabulum, quo excipiat ab inferiore parte oſſis femoris caput ſeu appendicem, ſicut aliud in ſuperiore, quo ilij os, unde hoc præſidio coarticulationis, tum etiã ualidorum muſculorum quaſi immobile manet, femoris autẽ circumagitur. Mirum ſpectaculum præbet hic Fuchſius, dum perſequitur uerba quædam Braſauoli. Turſionem, quem ego in Neuſtria uidi, imitatur. is enim prægrandi uaſtoq; corpore, non ſui memor, dum lupum non ſatis magnum ſequitur, in piſcatorum manus aqua in littore deſtitutus incidit. Inquit Fuchſius: Dearticulationem iunctorum oſſium Galenus appellat articulum, non ſinum, ſed ipſum caput quod ſinui inſeritur. & iam dixerat, articulum coxæ potius eſſe intelligendum, non os ipſum quod incidit & excidit. ex quo palàm eſt, arbitrari Fuchſium, qui forſan nunquam uidit anatomiam, coxam eſſe quæ capite intrudatur femoris cauitati, non femoris caput, quod coxæ ſinui dearticuletur. Tales errores parit ardor nimius alios inſectandi, qui homines excæcat.

Cap. 19. in prin.

Meritò autem dubitandum eſſet, cur natura non potius coxæ os intruſit femori, firmius futurum in tanto pondere, quàm femoris coxæ oſſi? Cauſa igitur eſt, quoniam longè facilius ſic mouetur, quàm ſi femori tantum pondus immineret. fieri enim non poſſet ut celeriter moueretur: quare homo currere non poſſet. at multo magis confert hoc ad motus facilitatem, quàm ad luxationem obſit. nam de firmitate poſtmodùm natura multis modis proſpexit, ut etiam Galenus docet tertio de Vſu partium. Dices forſan, cur A facilius mouetur quàm B? Quia quod mouetur, uicem agentis retinere oportet. at tam in A quàm B mouetur pars inferior. oportet

Cap. 9.

igitur, quod inſeritur, facilius moueri, quàm id cui inſeritur: & ob id A, quàm B. Atque hæc ratio naturalis eſt, alia Mathematica.

Cum

Cum A imminet, nõ adeò ſe coaptat: ſed ut facilius elabitur, ita facilius etiam diuerſis partibus occurſat: quare nec tanta fit impreſsio in cauitate, nec adhæret adeò. quare nec motum impedit. diuiditur enim pondus iuxta latitudinem. Sunt & aliæ ſubtiliores rationes, ſed difficiliores: de quibus nunc dicendum non eſt, ſed ad ſua loca relegantur.

Nunc aũt uideamus quid de luxatione huius articuli ſenſerit Hippocrates. in lib. igitur de Oſsi Pag. 1. *bus hæc de illo ſcripſit: Femur foras & in anteriore parte incuruum eſt. Caput autem eius appendix eſt rotunda, ex qua neruus, qui in coxæ acetabulo eſt, naſcitur. Subobliquus autem etiam hic annexus eſt, minus uerò quàm brachium. Coxa uerò magno articulo, qui iuxta os ſacrum eſt, ex ligamento cartilagineo ac neruoſo adhæret. Et de defluxione ipſa hæc* Pag 4. *habet in libro de Glandulis: Alius morbus oritur ex defluxione capitis per uenas in ſpinalem medullam: inde autem in ſacrum os impetum facit, quò medulla ipſa fluxionem perducit, & in coxendicum acetabula ſiue iuncturas deponit: & ſi tabem fecerit, homo marceſcit, atque hoc modo contabeſcit, & uiuere non expetit. Statim enim ſcapulæ dolent, amboq; pedes ac crura conſequuntur, & ſemper tandem pereunt multo tempore curati, atque ſic defloreſcit homo ac moritur. Excidit autem femur quadrifariam, ut inquit Hippocrates. Sed quid melius, quàm ut ipſe ait, dicere* Pag. 24. *poſſunt? ſunt autem uerba eius libro de Articulis: Si uerò femoris articulus ex coxa exciderit, excidit autem iuxta quatuor modos: intrò quidem ſæpe, foras autem præ alijs ſæpe: uerùm in poſteriorem ac anteriorem partem excidit quidem, ſed raró. Illud notandum, quòd quanquam parerga dici poſsint, diligentiæ tamen Hippocratis magnum eſt argumentum, & ad intellectum rei facit, quod paulo pòſt ſubdit: ſcilicet femoris os eſſe ita coarticulatum, ut ad genu extendi non poſsit, niſi etiam ad coxam extendatur, aut totum crus multum eleuetur. Et ſimiliter, inquit, inflectere articulum circa genu non poſſunt, niſi ſuperiorem articulum etiam inflectant. Quo Galenus in loco cauſam* ſ. de Articulis. com. 99. *perpulchrè reddit. Sed ad rem redeo. Cum igitur & antè & pòſt, raró etiam per uim oſsis femoris caput extra acetabulum luxetur (ut uiſum eſt) accidit ut luxationes, de quibus* Pag. 26. *hic agit, frequentius accidant in partem exteriorem, cruſq; breuius apparet, ut ibidem docet: inde in interiorem, & inter ſe differunt, quòd non tam bene ferre corpus poſſunt (eſt enim grauior luxatio) reliquæ antẽ, ut dixi, grauiſsimæ, ut etiam rariſsimæ. Demiror Braſauolum, alioquin oculatum uirum, duos errores hic* Pag. 27 *admiſiſſe. Vnum, cum uult luxari frequentius intus femur quàm extrà, contra Hippocratem: alterum, cum dicit, Hippocratem intelligere de elongatione articuli coxæ, non exitu femoris. cum dicat Hippocrates expreſſè, quòd excidit coxa: & quod clarius eſt, cum curam doceat in ſequẽti. Sed mittamus hæc: & doceamus, quòd cauſa huius eſt, tum etiam generaliter cuiuſque luxationis ſpontaneæ, ex humidi abundantia. Vnde ibidẽ: Multos uideas q adeò humidi ſunt,* Pag. 3. *ut quando uelint, articuli ipſis citra dolorem excidant, & citra dolorem etiam reſtituantur. Et paulo pòſt docet, quòd hoc contingit maxi-* Pag. 4. *mè, cum muccus abundet in articulis. Eſt autem hoc proprium diſcrimẽ exterius luxati, & interius, ab Hippocrate poſitum, quòd inte-* Pag. 25. *rius luxati obliquè magis incedunt, & minus crus eis luxatum decurtatur: exteriorem autem in partem breuius habent crus magis, ſed rectius incedunt. De hoc morbo agit in libro de* Pag. 9. *Affectionibus, dicens: Coxendicum morbus cum fit, dolor corripit coxæ iuncturam, & ſummas nates ac coxendicem, tandem uerò etiam per totum crus dolor uagatur. In libro etiam de Internis affectionibus proponit huiuſmodi loci* Pag. 29. *morbos quatuor, contractum à ſole, à bile, pituita, & ſanguine. Demonſtratio ergo conſtat in hoc, ſi dolor affuit, & femur excidit, non niſi ob muccoſum humorem id cõtingere poteſt, quoniam longius factum eſt crus: at dolor potius contrahit. Atque hoc dixit, non ut in cæteris, ad prædictionem ſolùm, ſed ad curam, quemadmodum in ſequenti.*

APHORISMVS LVIII.

QVibuſcunque à coxendicum dolore diuturno uexatis excidit coxa, his crus tabeſcit, & claudicant, ſi non urantur.

COMMENTARIVS.

¶ *Tria hic proponit ex priore aſſumpto: aſſumptum eſt autem, quod afficiantur diuturno dolore in loco illo, & quòd femur excidat ex coxa: hoc enim idem eſt, ſeu dicas coxam è femore, ſeu femur è coxa excidere: tunc*

crus primum tabeſcit, ſcilicet quoniam nutriri nequit bene. Hoc etiam dictum eſt in libris de Articulis, ubi Galenus ponit duas cauſas
Com. 61. huius. *Vnam in primo; & eſt, quòd membrum non exercetur, & ideò refrigeratur, & refrigeratum non nutritur. omnes enim operationes fiunt à naturali calore: nõ exercetur autem propter imbecillitatem, & quia emotum eſt è ſuo loco, & ob doloris metum.* Dico non exerceri, id eſt, more ſolito nec motibus ualidis, nec diutur-
Com. 65. nis. *Altera cauſa ponitur in tertio libro: & eſt, quòd ob dolorem & imbecillitatem generantur mucores, qui coctionem ipſam impediunt.* De claudicatione expoſita eſt cauſa, & eſt triplex: breuitas, exitus è loco, & imbecillitas: quo fit, ut neceſſe ſit ut claudicent. Dicit, Si non urantur. Modus uſtionis, dicit Galenus in Commento, eſt uelut in brachio. De brachio autem ha-
Pag. 5. betur in libro de Articulis, et conſtat in his præceptis: *Trahatur cutis ad partem, in quam facta eſt luxatio, non ex aduerſa parte, atque uratur candentibus ferramentis, oblongis, non ualde craſſis neq; caluis, ut quàm celerrimè cutem penetrent. Quòd ſi ſit lata cutis, transfodienda eſt candenti ferro, atq; etiam in medio urenda. ſic ut omnino periculum non ſit ne committantur ulcera: quod ſi cõtingeret, tamen fœdius uiſu eßet, quàm inutile aut periculoſum. Cauere autem oportet primum, ne omnino neruos lædas (eſſet enim maxima iactura) inde, ne uenas magnas excalefacias: tertiò, ne glandulas tangas. cruſtas autem ulcerum tegere oportet, & membrũ mediocriter extendere, ſic ut ulcera & cicatrices dum coaleſcunt, non diſrumpantur: cum uerò cruſtæ ceciderint, & ulcera pura fuerint, membrum quietum, & ut pondere ſuo ſeipſum non diſtrahat, continere oportet.* Et tendines quidem calefacere, ſed non tangere debemus: cutim calefacere, & tangere glandulas, ut dixi, & neruos & uenas magnas, neque tangere neq;
calefacere. Aetius libro duodecimo dicit facien- Cap. 5.
dam uſtionem prope locum. Celſus præcipit, ut Lib. 4. cap. 22.
ſuper coxam fiat: non dicit, in articulo (nam hoc definitum non eſt ab Hippocrate) additq; præceptum, ut diutius conſolidatio ulcerum differatur. Paulus tamen libro tertio dicit, quòd ſuper articulum urere oportet. idem quoque repetit in
ſexto libro. Et quanquam dicat, *Vetuſtæ autem* Cap. 77. in fine.
luxationes coxæ nullo modo conſaneſcunt: intelligit, & eſt uerum, cum iam diu femur extra locum ſuum fuerit: non autem, ſi ex diuturno do-
lore articulus tamẽ nuper luxatus fuerit. tunc e- Cap. 76.
nim non ſolùm igne, ſed etiam alijs auxilijs, quan- Cap. 118.
quam non adeò certè, ſanatur. An uerò hoc ſit
ultimum, non ſolùm efficaciſſimum auxilium in Aphor. ult.
hoc morbo, ut Celſus ibidem dicit, in fine ſequentis libri dicetur.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, IN SEPTIMAE SEctionis Aphoriſmorum Hippocratis librum ſeptimum Commentariorum,

PROOEMIVM.

AB initio cùm declaraſſem Hippocratem in exilium actum, in Lariſſea Theſſaliæ, ubi etiam mortuus eſt cum filijs ac genero Polybio, conſenuiſſe: non perperàm, ut neque alia multa, à me commemoratum eſt: ſed longo examine ex omnibus libris, quæ pulchriora erant, & non tam obuia cuiq; eſſe poſſent, extracta atque in unum collecta fuiſſe, ad exercitationis commodum non ſolùm ſuum qui ſenex eſſet, ſed etiam filiorum atque generi, tum etiam nepotum duorum qui Hippocrates ambo uocati ſunt, cum omnes medicinam exercuerint, præter primam ſectionem, quam totam continuato curſu uelut librum unum compoſuit, ac præpoſuit cum procemio totius medicinæ: tametſi Galenus aliter, ut quibuſdam qui bene hoc animaduerterant contradiceret, ſenſerit. Perabſurdè nimis, neſcio quò illud reijciens, ut neque hic, neque in libro de Morbis, ubi maximè conueniebat, eſſe uoluerit. Sed hæc obiter: illud ex propoſito, curaſſe diligenter Hippocratem, ut hi libri, qui coronidem medicæ artis continebant, eſſent perquàm emendati. Itaq; & loca ex quibus exciperẽtur, uoluit uicem obtinere Commentariorum: quæ autem hic ſcriberentur, poſſent memoriæ commendari. Quod non animaduertens Galenus, & Hippocratem quaſi nugacem

cem facit, & præcipuam anſam interpretationis omiſit. Etenim Hippocrates cum utriuſque Philoſophiæ tam naturalis quàm moralis, tamē medicinæ principaliter fuerit ſtudioſus, omnes ſuos libros, tres ad fines conſcripſit: aut ut medicum in moribus inſtrueret, aut in principijs philoſophiæ naturalis, aut in artis ipſius medicæ operibus. Quocirca de moribus quidem quinque conſcripſit libros, uno argumento contentos: ſcilicet Iuramentum, de Lege, de Medico, de Decenti ornatu, atque Præcepta. In naturali philoſophia quinque propoſuit ſibi fines. primùm, ut de omnium rerum initijs diſputaret, idq́; in primo de Diæta oſtendens, quod & nos declarauimus, nihil corrumpi aut interire, ſed omnia manere: tria quidem quòd ſint elementa, terram, & aquam, & aerem, ſed diuidi ac ſegregari: unum prorſus immortale, quod ignem ſeu calidum uocat, ſeu cœ-

In prin. lum. quod apertè in libro de Carnibus docet,
» his uerbis: Et uidetur ſanè mihi, id quod cali-
» dum uocamus, immortale eſſe, & cuncta
» intelligere & uidere & audire & ſcire om-
» nia tam præſentia quàm futura: huius igitur plu-
» rima pars cum turbata eſſent omnia, in ſuper-
» nam circumferentiam receſſit: & uidetur mihi
» ipſum ueteres æthera nominaſſe. Altera pars in-
» ferna appellatur terra: frigidum quid, & ſic-
» cum, & multis motionibus obnoxium: & in
» hac ſanè multum calidi ineſt. Tertia pars aeris
» medium locum occupauit, calidum quid ac hu-
» midum eſt. Quarta uerò pars proximum terræ
» locum cepit, humidiſſimum quid ad craſſiſſimū,
» ſcilicet aqua.

Vnde nos ab illo non diſcrepaſſe de elementorum numero ac ſubſtantia, quamuis tum hæc non ſciremus, tum etiam de cœli qualitate ſatis perſpicuum eſt. Pòſt principia mortalium rerum, ex quibus hæ componerentur, docuit: atque ea quatuor, in libro de Humana natura. elementa ſiquidem ſeu calidum, frigidum, humidum atque ſiccum: ſeu quatuor humores, qui in hominibus pluribusq́; alijs animalibus uicem quatuor elementorum obtinent. Nec tamen idem eſt huiuſmodi partes in corpore animalis, & quæ his reſpondent in alijs miſtis inueniri, atque in orbe eſſe elementorum moles ſegregatas numero, & qualitatibus ſimiles. Ab his tota philoſophia Peripatetica defluxit, adeò ut quicquid habemus traditum ab Ariſtotele de huiuſmodi ſenſilibus principijs, id totum ipſi Hippocrati debeamus. At uerò tertiam compoſitionē animaduertit, animalibus quidem propriam, ut ex continentibus, contentis atque impetum facientibus conſtituerentur. Atq́; in primo genere de ſimplicibus quidem partibus tres ſcripſit libros: de Oſſibus, ubi etiam de neruis ac uenis egit, de carnibus ac de glandulis: de compoſitis autem in libro de Reſectione, de locis in homine, de corde. In ſecundo, de Humoribus: in tertio, de Flatibus. Quintam in ordine omnium ſeu Quartam naturalium de origine naturæ conſcripſit in quinque qui extant libris, in quibus ſe præſtitit inimitabilem, non in omnibus, ſed in duobus, ſcilicet de Natura pueri, & de Septimeſtri partu: reliqui tres ſunt de Natura ſeminis, de Octimeſtri partu, et de Superfœtatione. Sexta claſſis eſt de Natura moribusq́; gentium & hominum: in libro de Aere, aquis ac locis. Pòſt ſunt libri purè medici una in parte, ſed claſſibus decem diuiſi: atque hæ claſſes quatuor particulis continentur. namq; in prima, in qua tantum eſt una claſſis, duo ſunt libri in quibus probat medicinam artem eſſe: hi ſunt, de Arte, & Veteri medicina. Sed in libro de Arte medicinam probat eſſe artem: atque omnes qui ſanantur, Medicinæ beneficio ſanari. In libro autem de Veteri medicina, quomodo medica ars inuenta ſit, oſtendit. Secunda pars aliam claſſem, & ipſa ſolam continet. Intentum eſt per unius morbi qui maximè ſuperſtitioni obnoxius uidetur, omnem ex medica arte ſuperſtionem tollere atque id in libro de Sacro morbo, quamuis aliud agere uideamur. At tertia pars ſex continet claſſes, quarum prima eſt de Sanorum conſeruatione atque cuſtodia. id uerò agit in duobus libris de Diæta ultimis, et de Victu priuatorum, de Alimento, de Humidorum uſu. Secunda de cura generali in quatuor libris de Morbis, nec nō in libris de Affectionibus, atq; etiā de Internis affectionibus: tum etiam in libello de purgatione. Tertia eſt de morbis, ſecundum ætatem aut ſexum de Dentitione, morbis mulierum & uirginum, de Natura muliebri ac ſterilibus. In quibuſdam horum ſe inimitabilem præſtitit, ut in libris de Morbis mulierum, quos nec tota poſteritas potuit plenè uel imitari, uel intelligere. ut nec librum de Articulis, qui ad quartam pertinet claſſem, ſcilicet chirurgicam, ad quam & liber de Medici uulnerarij munere, de Fracturis, de Capitis uulneribus, de Vlceribus, de Fiſtulis, hæmorrhoidibus, de Ex ſectione fœtus, de Viſu. Quinta, eſt ab eo condita ante omnes, de Morbis uagantibus, quāuis ſerò abſoluta, cōtineturq́; ſeptem libris Epidemiorum: quorū tres

ſolùm

ſolùm ut ſcripti ſunt, iacent. Quartus, quem non emendauit: primus & tertius, quos emendauit. Reliquorũ quatuor q pòſt uenêre, ut carius uendereut Ptolemæo alijſq; uiris operum ſtudioſis, quæ in ſecundo erant, ad ſextũ tranſtulêre: quæ in ſexto, ad ſecundum, ut mutuis incrementis augerentur. Forſan quæ in neutris erant, à diuerſis, in ſecundum & ſextum addita ſunt, ut qui imperfecti haberentur. Quæ ratio etiam obſeruata eſt in quinto & ſeptimo: adeò ut ſi è ſeptimo quintum detrahas, iuſta magnitudine ſeptimus euadat, qui nunc maximus præter conſuetudinem habetur. Fieri poteſt ut is ſit, in quem Hippocrates omnes obſeruationes uſque ad extremum uitæ congeſſerit. Sexta claſſis eſt de Acutis morbis, in qua non ut in cæteris alios ſecutus eſt, ſcilicet Cnidios: uerùm ſparſas illorum ſententias collegit, inordinataſq; in ordinem redegit. Quod uerò maximum fuit, errata illorum (quæ plura erant quàm dogmata) caſtigauit: hunc librum uocamus de Victu in acutis. In quarta parte duæ claſſes generales continentur. una, quæ eſt de Prædictione, multos habens libros: de Prædictione, Prognoſticorum, Coacarum prædictionum, de Inſomnijs, de Iudicijs, de diebus Iudicatorijs. In Prognoſticis atque Coacis prædictionibus rurſus ſe immutabilem adeò præſtitit, ut dicere poſſimus cum Horatio Flacco:

—Ceratis ope Dædalea
Nitimur pennis.

Vltima claſſis eſt Selectorum dictorum, ſeptem digeſta ſectionibus, ut dixi: ex omni congerie operum Hippocratis ſelecta, præter primam. Quo fit, ut cum Aphoriſmum aliquem alibi exſcriptum inuenerimus, illinc uera ſit expetenda interpretatio: ſi uerò nullibi inueniatur, perijſſe librum illum, in quo ſcriptus erat, credendum ſit. Velut liber de Septimanis, tum etiam alij non pauci, qui ab ipſomet recenſentur Hippocrate, & de quibus ſuo loco dictum eſt. At ſeptima hæc particula cum exigua eſſet, quidam repetitis alijs Aphoriſmis, ut non iam Aphoriſmi ex libris ſeligerentur, ſed ex Aphoriſmis Aphoriſmos conſarcinauêre. Itaque ne quis prætermiſſos huiuſmodi Aphoriſmos admiretur, cum planè ijdem eſſent prioribus, quidam etiam nec perfecti: Galenus uerò cum audacter quoſdam non repetitos ſubtrahat, demiror cur huiuſmodi, qui nulla ratione relinqui poterant, tamen reliquerit. Itaque ut ad hanc uſque particulam nobis ſatisfecit communis liber, quòd ijdem numero eſſent & in Textu quem Galenus expoſuit, & in alio Hippocratis germano: itaq; in hac ipſa, quam expoſituri ſumus, parte, aliquos ſuperaddere neceſſe fuit, nec tamen multos. licet enim poſt ſexageſimum primum in communi numero, ſeu quinquageſimum ſecundum ex præſentibus, tres alij inter ferantur in codice Hippocratis, illos tamen expunxi: & poſt ſexageſimumquartum multi, è quibus ſexageſimumoctauum & ſeptuageſimum, atque alios quinque, tum duos qui aſcribuntur à Galeno expoſiti, adieci. Vt Tex.19. ſit omnium qui extant ex hac particula Aphoriſmorum ſumma, ſexaginta quinque. Tot igitur exponemus. Horum autem omnium ſumma collecta eſt, trecentorum octuaginta quinque, qui in ſeptem libros diuiſi ſunt.

APHORISMVS I.

IN morbis acutis frigus extremarum partium malum.

COMMENTARIVS.

¶ In morbis diuturnis, qui præſertim ſunt ſine febre, & hyeme, & ætate ſenili partes extremas corporis, uelut pedes, manus, nares, aures frigidas habere nihil abſurdum. at in acutis non leue malum exiſtit. At ſuperius dixerat: In 4. Aphor. febribus non intermittentibus, ſi partes exteriores frigidæ, 48. interiores urantur, & ſitim habeat, lethale eſt. Melius profectò feciſſet Galenus, ſi hunc ſcrupulum exemiſſet, quàm alios culpare expoſitores breuitatis in fine, cum ipſe nec ſatis longam fecerit expoſitionem: nec ſuperfluos exemerit Aphoriſmos: cum alios damnet, quòd id non fecerint. Cum ergo prætermittat illa interiora uri, & ſitim habere: nec dicat lethale, ſed malum: palàm eſt, alium longè hunc Aphoriſmum habere ſenſum, quàm habeat ille alter, et quàm Galenus illi tribuat. Nec modò loqui, Cum abſceſſus urit interna, & extrema refrigerat: uerùm loqui de hemitritæis cuiuſuis generis, uelut de ſemitertiana in uxore Theotimi, ſeptimo Epidemiorum. Et tertio Pag.19. in primum de Morbis uulgaribus, habuit in textu hoc: In febre, quam ſemitertianam uo- Tex.5. cant, cùm morbi eueniunt acuti, tum præter cæteras hæc eſt lethalis. Ac tabidi, & qui alijs longis morbis detinentur, hac maximè ægrotant. Et ſupra etiam dixerat: Non- Tex.2. nullæ

nullæ ſemitertianæ ſunt. Et in ſecundo ſuper primum etiam in textu habuit, ſemitertianas febres à tertianis ſynceris diſtinctas. Et in Primo ſuper eundem: Febres horrificæ, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes: modus erat ſemitertianus uno die leuiores, altero grauius iterum inuadentes. Porrò non omnes febres continuas cum frigore etiam conſtanti, lethales eſſe docuit, cum dixit: Frigebant hic multum extremitates, ac uix calor eis reuocari poterat: non tamen dixit quòd omnes interirent. Vocat autem Galenus in libro de Morborum temporibus τεταρταιοφυεῖς. Cum uerò in ſecundo de Febrium differentijs conſtituiſſet quatuor ſpecies hemitritæi ex miſtione bilioſæ febris cum pituitoſa, ſcilicet continuæ pituitoſæ cum continua uel intermittente tertiana, & intermittentis rurſus pituitoſæ cum intermittente aut continua tertiana: ſolùm deinceps Hippocratem uult intelligere per febrem horrificam continuam ſemitertianam, quæ fit ex continua quotidiana cum tertiana intermittente. eam uerò quæ ex duabus intermittentibus conſtat, non uult eſſe hemitritæum, quòd non ſit continua. Rectè inquam feciſſet, ſi duos modos difficiles, ex quibus poſtea nemo ſe explicuit, diſſoluiſſet: & Agathinum ſeu nugantem, ut ipſe ait, ſeu rectà dicentem, omittere, cum utraque ratione eſſet omittendus. Primus, cur non febrem ex atra bile his miſcuit? fuiſſent enim duodecim ſpecies, non tantum quatuor. Quòd ſi ex duabus intermittentibus non poterat fieri uerus hemitritæus (nunc de nominibus non pugno: ſcio enim illas febres hemitetartæos potius eſſe nominandas) ſaltem nouem ſpecies fiebant. Sed etſi tres illas, in quibus utraque continua eſt, eximere uelis, quòd horrificæ non ſint: erunt ſaltem hemitritæi ſeu hemitetartæi, ſeu compoſitæ febris, ſeu malis appellare aſinum, non curo, ſex aſinorum ſpecies. Alter modus, cur tertiana continua cum intermittente eſſe non poſſit? Atque itidem dico de febre ex atra bile aut pituita, ut futuræ ſint nouem omnino compoſitarum ex continua & intermittente ſpecies. Omitto modò alias tres ſpecies, quas imaginari licet, cum ſanguineam febrem intermittenti coniunxerimus. Talia quæ ad artem pertinebant, docere præſtitiſſet, & non in infinitum cum Agathino iam mortuo adfaſtidium uſque, & abſque utilitate certare. Sed eos libros iuuenis ualde, atque fermè ante omnes alios conſcripſit. at nos de his ſuo loco dicemus: neque enim omnia cuique loco congruunt. Sed ad contradictiones nunc, quantum eſt opportunum dicamus. Hippocrates in primo Epidemiorum hæc habet: Plurimi autem quarta die maximè laborabant, & ſudores plerunque ſubfrigidi, extremitates ad calorem non redibant: ſed liuidæ erant & ſubfrigidæ, & neque ſitiebant. Hæc autem exitialia ſigna, & moriturorum iam dixerat, ut in ſumma omnia colligamus, frigus extremorum bifariam lethale eſt: uel cum fuerit cum æſtu maximo interiorum uiſcerum, & ſiti: uel cum fuerit cum ſudore frigido, & liuore eorundem. Aliter licet non ſit lethale in acutis, ſemper tamen eſt malum, & tunc diſtinguere oportet: nam ſi ſit in omnibus extremitatibus, & non perſeueret, pathognomicum eſt ſignum febris compoſitæ, cuius etiam meminit Galenus primo ad Glauconem: & indicium eſt iuxta naturam febris. nam ſi quartanis circuitibus affligat, aut exacerbationes ſint quartanæ, quod deterius eſt, lethale eſt. Sin ſingulo die, malum ualde: ſi autem alternis diebus, minus exitiale. Cum uerò fuerit ſine ſiti & magnis ſymptomatibus, & ſuperiora multùm caleſcunt, & inferiora refrigerantur ſolùm: tunc eſt ſignum breuitatis morbi, quia ſignificat materiam tenuem, quæ rapitur ad ſuperiora cum pauco calore naturali, & facilè exoluto: quæ cum adſint, res non uacat periculo, & ideo eſt etiam ſignum malum. Ex hemitritæis autem, qui fit ex continua pituitoſa, & tertiana intermittente, leuiſſimus eſt. Poſt hunc eſt, qui fit ex continua pituitoſa & quartana intermittente, & eſt tabificum genus febris, & occidit per hydropem, ex ſe tamen non eſt admodum lethalis. Qui fiat ex tertiana continua, & quartana uera, rariſſimus: & rarior etiam quàm ex quartana continua, & tertiana intermittente, qui ualde malus eſt, & plerunque perimit. At ex continua tertiana & quotidiana uera non frequens eſt, quoniam ſi pituita potuit expelli, cur bilis retinetur? accidit tamen, & eſt deterior primo: cæteris ut frequentior, ita mitior. Ex continua etiam bilioſa & intermittente, qui accidit, no-

men

Marginal notes: Tex. 16. — Tex. 23. — 2. in primo Epid. Tex. 28. — Cap. 8. — Cap. 7. in princ. — Cap. 8. — Pag. 6. in conſt. temporis 3. — Cap. 5.

men non habuit, quandoquidem tertianæ extenſæ ſit ſimillimus: ſed tamen longè grauior, atque huiuſmodi etiam in alijs. Sunt autem mediæ febres inter miſtas & ſimplices natura & periculo. Decet autem maximè frequentes obſeruare, & ſunt, pituitoſa cōtinua, & clioſa intermittens: inde contraria, continua bilioſa, & intermittens pituitoſa: pòſt, ſingulæ continuæ cum ſuis intermittentibus, è quibus bilioſa, inde pituitoſa aliquando uidentur: tertium genus nondum uidi. Inde quartana continua cum tertiana, quod frequentius eſt: aut quotidiana intermittente.

APHORISMVS II.

IN oſſe ægrotante caro liuida, malum eſt.

COMMENTARIVS.

¶ *Quid mirum, ſi caro liuida eſt ſignum ægrotantis oſsis, ſi ægrotans os efficiat carnem liuidam? Sed intelligit per os ægrotans ſolùm læſum, non corruptum. Putreſcentis enim oſsis caro liuida, ſignum eſt pathognomicum. Dicebat in libro de Fracturis, loquens de oſsibus diſceſſu-*
Pag.24. *ris: Quorundam ſuperna pars denudatur, quo-*
,, *rundam carnes circumcirca mortificantur. Con-*
Pag.10. *tigit, ut inquit in ſeptimo Epidemiorum, Phaniæ*
,, *Euergetis filio, ut liuefactis oſsibus & febrici-*
,, *tanti cutis ab oſſe diſcederet, & pus ſubtus depa-*
,, *ſcebatur: et dum perforaretur, egreſſa eſt ſanies*
,, *ex ipſo oſſe tenuis, ſeroſa, ſub pallida, graueolens. Ex quibus (licet extra propoſitum uideatur his qui non ex actè aſſequuntur à nobis dicta) intelligitur, cum os corrumpitur, cutim & carnes liueſcere, aut ſeparari: cum uerò corruptum abſcedit, ſuccreſcere bonam carnem. Sed ut facilius rem declarem (plures enim ſunt indocti quàm docti) omnis liuor in carne fit ex extinctione naturalis caloris, is uel in toto uel in parte extinguitur: ſi in toto, mortem ſignificat: ſi in parte, cum præſupponatur non contuſa caro, (aliter non ex oſſe, ſed contuſione liueſceret) ſignificat os putreſcens. at hoc eſt malum: igitur utrouis modo malum eſt. Os enim putreſcens uel abſcindere neceſſe, uel eximere oportet. licet autem os malè affici ex cauſis alijs, nec tamen putreſcere diſciſſum, fractum, perforatum, colliſum, loco motum, deſquammatum, teredine uitiatum, nudatum membrana integente, exuſtum, nimio plus refrigeratum.*

APHORISMVS III.

A Vomitu ſingultus & oculorum rubor, malum.

COMMENTARIVS.

¶ *Si cauſa quæ morbum ſoluere conſueuit, illum irritat, malum eſt: uelut fluxus febrem aut cruditatem, tremor delyrium: aut contrà, uomitus ſingultum. Singultus ergo cum ſimilis ſit affectus (non dicam conuulſioni in toto, hic enim error eſt Galeni: accidit enim toti diſtentio, non conuulſio) conuulſioni in cerebro, uel inflammationem uentriculi, uel nimiam ex uomitu uacuitatem, aut cerebri phlegmonem ſignificat. At oculorum rubor non ex ſimplici inanitione fieri poteſt: reliquum eſt ut exiſtimemus, aut inflammationem uomitus & ſingultus cauſam fuiſſe, cum in uentriculo fuerit: aut ex longo uomitu & uiolento affectis neruis ſexti paris inflammationem in cerebro (non dico propriè appellatam, id eſt abſceſſum, ſed feruorem abſque tumore) excitatam: aut quod reliquum eſt ex inflammatione cerebri uera, uomitum, ſingultum, & oculorum ruborem excitatum. Sed hic modus febrem, cuius non meminit, præſupponit, uelut etiam uentriculi phlegmon. Ex quatuor igitur cauſis tribus euerſis, phlegmone cerebri, uentriculi, & eius nimia uacuitate: reliquum eſt ut dicamus ob nimiam conturbationem uexatis partibus uentriculi, & neruis ad eas uenientibus, cerebro concalefacto, & ſingultum, & in oculis ruborem ſuperueniſſe, quod malum eſt, & conuulſionis indicium. Dicebat*
in Coacis prædictionibus: In meracis uomi- Pag.25.
tionibus ſingultus malus, ſimiliter & conuulſio. „
Loquitur de inflammatione, quæ fit propter uiolentem motum. nam ad uomitum concurrit ſolùm tunica exterior uentriculi, cum ſuis fibris (caret enim muſculis uentriculus) ad deglutitionem trahit, etiam gula & grauitas cibi & potus ad deſcenſum iuuat: unde pronus ſitus conducit ad facilem uomitionem. Cum ergo meraca ſunt quæ uomuntur, difficilius mouentur, & ſua qualitate praua etiam uexant uentriculū: & ideo
ſi ſingultus acciderit, malum eſt. Quod uerò ibi- Pag.24.
dem dicitur, Ex uomitibus anxietates, clangores, oculi concretionem lanuginoſam habentes, furioſa, uexationem ab exuſta bile hoc ſignificat, & inflammationem cerebri, ut diximus.
Porrò conſenſum cerebri & uentri- Par.6.
culi, ſuperius alio exemplo Aphor.4[illegible]
explicauimus.

APHO-

APHORISMVS IIII.

A Sudore horror, non bonum.

COMMENTARIVS.

¶ *Signa decretoria quæ non decernunt, mortem aut morbi longitudinem ſignificant: ſecundo* Sec. 1. *Epidemiorũ. Sudor eſt ſignũ decretoriũ: horror ſignificat nõ decreuiſſe, ſed manere materiã, quæ febrẽ facit: igitur ſudor aut mortẽ ſignificat, aut morbi lõgitudinem. Quare ergo non dixit, Malũ: et nõ, Nõ bonũ? quia cõtingere poteſt in duplicibus tertianis, cũ finẽ unius acceſsionis, alterius initiũ excipit. tunc enim malum nõ eſt, quia decernit pro primo morbo: non eſt tamen bonũ, quia tantũ mali oſtendit ſuccedens acceſſio, quantũ boni præcedens quæ ſoluitur. Quare liquet, Galenũ nõ exponere Hippocratem, ſed expoſitoris fingere perſonã. Accedit, quòd nõ oportebat dicere, A ſudore horror: ſed ſufficiebat, A ſudore febris nõ ſoluta. cum enim dicat horror, aliquid maius indicat. Sedenim neq; illud perſpicuũ eſt, an uelit ſudorẽ cõtinuò ut horror ſubſequatur, uelut uerba ſignificare uidẽtur: an iuxta rationẽ dictũ ſufficiat, quod poſt duos aut tres dies horror ſubſequatur. uelut in Epicratis uxore, primo Epidemiorũ: et in Cherione, tertio eiuſdem. nam omnino & id uerum eſt in his. ſed uidetur aliquid plus ſignificaſſe Hippocrates, nec exẽpla ſunt adeò huius frequentia, ut in priore. Euryanactis filia poſt ſudorem in ſeptima à iudicatione riguit non multũ, inquit Hippocrates; & mortua eſt poſt hæc nona die. Expreſſum exemplũ habemus de muliere, quæ in Mendaciũ foro decũbebat, de qua ait in undecima: Sudor, rigor. ea autẽ mortua eſt in quartadecima. Rurſus in ſecundo ordine ægrorũ de Pario in Thaſo dicit: ”Vndecima ſudauit nõ per totum: circum ”friguit, uerùm breui rurſus incaluit. Cõſtat eum cẽteſima uigeſima die perijſſe. Itaque uidetur mihi Hippocrates per illud Non bonũ, potius uoluiſſe aliquid maius ſignificare, quàm per Malũ: id eſt, nihil prorſus boni hoc habet, nec quicquã continet in ſe uel utile uel ſpei. quod etiam ratione docetur: nam contrariũ contrario ſuccedere, et maximè frigus ſudori, cũ iam aperti ſunt meatus cutis, magnam naturæ perturbationẽ atque iacturam affert. Si enim ſolum febrem manere poſt ſudorem, mortem aut morbi longitudinem ſignificat: quãto magis, ſi horror ſuccedat? Indicat & hoc ratio. nam horror ſuccedens alijs euacuationibus, tametſi malus ſit, non tamen adeò malus eſt, ut in multis ægris uidere licet, maximè primo Epidemiorum. Et ſpecialiter uirgini illi in Lariſſa, tertio eiuſdem, cui in ſexta contigit fluxio ſanguinis copioſa è naribus, inde rigor, et tamen cõualuit ſtatim. Quod ſi dicas Nicodemum in Abderis die uigeſima multũ ſudaſſe, inde eadem die horrore correptum etiã deliraſſe, & tamen in uigeſimaquarta indicatũ: Dico, quòd fuit febris intermittens. unde etiã dicit, ”Viſus eſt ſibi à febre liber eſſe. Et etiam dicit, quòd exacer”bationes erant in diebus paribus. & ideo illa fuit dies acceſſionis, quia par: & ſudoris, quia indicatiua. ſudauit enim in uigeſimaquarta ſudore copioſo: præterea horruit, ſed non riguit. Quid uerò dicendum de indicatione, de qua toties Galenus, maximè ſecundo de Diebus creticis, ſuper uerbis illis memoria dignis Hippocratis primo Epidemiorum: Quum dolores poſt indicationẽ fierent, & urinæ tenues prodijſſent, parum ſanguinis profundere cœperunt: uerùm circa quartam & uigeſimã abſceſſus ad ſanguinis eruptionem fiebant Antiphonti Critobuli filio. quæ ſedata eſt, & perfectè indicatus eſt circa quadrageſimam. Si ergo indicatiuus ſudor appareat in undecima, ut per ſudorem copioſum indicari debeat in quartadecima, & ſit febris ſemitertiana, cuius acceſsio incidat in undecimam diem: rigor ex ordine morbi ſuccedet ſudori, & nihil abſurdum ſignificabit. propterea dixit, Non bonum: ut utrumq; ſignificaret ſub una ratione, ſcilicet nũquam hoc eſſe bonũ, quia nihil cõtinet boni: quãdoq; aũt lethale eſt, quãdoq; neq; malũ. hæc aũt declarata ſunt ab Ariſtotele in Categorijs.*

Languẽs 5. Languens 5. Primę narrationis. Languens 6. ibidem. Languens 12. ibidem. Languẽs 1. Languens 12. ibidem. Languens 10. ibidem. Cap. 5. Conſtit. 5. ſeu pag. 5. ab initio.

APHORISMVS V.

AB inſania difficultas inteſtinorum, uel aqua intercutem, uel mentis alienatio, bonum.

COMMENTARIVS.

¶ *Tres magnos morbos proponit, in quos ſi cõuertatur inſania, bonũ eſſe dicit. Quærat forſan quiſpiam, quomodo bonũ dici poſsit morbis lethalibus, tum maximè cũ dicat Hippocrates in libro de Affectionibus:* Pag. 7. *”Cũ morbus unus alteri ſuccedit, plerũq; occidit. Propterea ſciẽdũ, quòd ”tribus modis morbus morbo ſuccedit: uel caſu quodã, & tũc ſemper malũ eſt, quoniã uirtus afflicta iam eſt. Dico, cõparando ad ſecundũ morbum, cum per ſe oritur: uelut colica ſuccedens fluxui, deterior eſt quàm quæ per ſe oritur, data æqualitate in cæteris. Secundus modus, cũ morbus morbo ſuccedit prauitatis ratione, ut ſuprà uiſum eſt in aliquot exemplis: ut cum melancholiæ ſuccedit apoplexia: & qui gibbi, ex aſthmate:*

te:& morbo regio laborãtibus, durities epatis.
6. Aphor. 54. Et in ſequẽtibus: A' pituita alba, aqua intercutẽ:
& rurſus ab alui profluuio difficultas inteſtino
6. Aphor. 44. rũ. Tertius modus eſt, cũ fit per uiã criſis imper-
6. Aphor. 40 fectæ, aut quia humoris qualitas permutatur in
melius, ut hic depulſa atra bile ad inteſtina fit
7. Aphor. 53. inteſtinorũ difficultas: ad ieeur aqua intercus,
transmutata in frigidius temperamentum, men-
7. Aphor. 54. tis alienatio. ἔκστασις, ἀπὸ τοῦ ἐξίστασθαι: quod
Tuſculana 3. pag. 5. eſt, extra ſeipſum eſſe. μανίαν dicimus inſaniã
Græcè. Græci μανίαν unde appellent, non fa-
" cilè dixerim: eam tamen ipſam diſtinguimus nos
" melius quàm illi. hanc enim inſaniam, quæ iun-
" cta ſtultitiæ patet latius, à furore diſtinguimus.
" Græci uolunt illi quidem, ſed parum ualent uer-
" bo: quem nos furorem, μελαγχολίαν illi uo-
" cant, quaſi atra bili ſolum mens, ac non ſæpe uel
" iracundia grauiore, uel timore, uel dolore mo-
" ueatur. quo genere Athamantem, Alcmæo-
" nem, Aiacem, Oreſtem furere dicimus. Qui ita
" ſit affectus, eum dominum rerũ ſuarum eſſe ue-
" tãt duodecim Tabulæ. Itaq; nõ eſt ſcriptũ, Si inſa
" nus: ſed, Si furioſus eſſe incipit. Stultitiam enim
" cenſuerunt, id eſt inconſtantiã ſanitate uacantẽ:
" poſſe tamẽ tueri mediocritatẽ officiorũ, & uitæ
" cõmunem cultum, atq; uſitatũ: furorẽ aũt eſſe ra
" ti ſunt, mentis ad omnia cæcitatẽ. quod cũ maius
" eſſe uideatur quàm inſania, tamẽ eiuſmodi eſt, ut
" furor in ſapientem cadere poſsit, non poſsit inſa-
nia. Reliquũ eſt ut uideamus, cur morbi per ſe le-
thales, ſuccedentes alijs morbis, uia criſis ſanari
poſsint. Et dico quòd cauſa eſt, quoniã materia il-
la iam euicta fuit: & licet trãſmittatur ad mem-
brũ nobile propter cõſenſum, tamẽ & antequã
figatur, expellitur à natura. Fallitur aũt Gale-
nus, qui putat fieri aquã intercutẽ ob atram bilẽ
in iecore (eſſet enim lethalis omnino) ſed fit ob
malã temperiem relictã in iecore, propter tranſi
tũ atræ bilis ſuper illũ: & hæc eſt magna clauis
in actu medẽdi. nã nõ ſolùm hoc, ſed multos uidi
infantes, qui in extenuationẽ corporis uenerũt
ob morbũ comitialem, & tamen ſanati ſunt: quia
non fuit ob retentionẽ illius materiæ (perijſſent
enim) ſed ob tranſitũ: ideo ſanati ſunt à nutrien-
tibus & calefacientibus atq; humectantibus,
nec indiguerunt purgatione.

APHORISMVS VI.

IN morbo diuturno faſtidiũ cibi,
& deiectiones ſinceræ, malũ.

COMMENTARIVS.

6. Aphor. 3. ¶ Dictũ eſt in ſuperioribus: In lõgis difficulta
tib. inteſtinorũ cibi faſtidia, malũ: et cũ febre, pe
ius. Ibi ſpeciem addit morbi, ſcilicet difficultatẽ
inteſtinorũ: hic addit aliud, deiectiões ſinceræ.
neq; enim ſeparatim intelligendũ eſt, tum quia ſu
perfluus eſſet Aphoriſmus ſextæ Particulæ. nã
ſi faſtidiũ cibi eſt malũ in omni morbo diuturno,
quis dubitat quin in longa difficultate inteſtino-
rũ malũ nõ ſit? tamen quia nõ ſolet Hippocrates
hoc modo diuerſa ſigna cõiungere (eſſent enim
duo Aphoriſmi) ſed alio ſermonis genere utitur:
ut in eo Aphoriſmo, Lac dare caput dolentibus Quiota Aphor. 62.
malũ, malũ uerò & febricitatibus. Oportebat i-
gitur Galenũ hæc duo ſigna in unũ cõiungere,
& nõ ſeparatim rationẽ reddere. nã ſinceras
deiectiones appellat, quæ nihil habent humidi
(ut ita dicã) utilis ſecũ. Meracæ egeſtionis ſæ- Pag. 27. 28.
pius meminit in Coacis prædictionibus. ut cũ di "
xit: Viſcoſa meraca aut alba alui egeſtio, mala "
eſt. Et paulo pòſt: Egeſtiones deſinẽtes in ſpumo "
ſas meracas, oẽs quidẽ exacerbant: cõuulſos aũt, "
etiã ualde. Ex talibus abſceſſus iuxta aurẽ emer "
gũt: at quæ ualde liquidæ fiũt, & rurſus cõpa- "
ctæ, meracæ ſtercoraceæ egeſtiones, longiudinẽ In ultimis
morbi ſignificãt. Inde illud etiã: Alui egeſtio pu- uerbis.
ra ſuperueniẽs, ſoluit febrem acutã cũ ſudore. In "
tertio Porrhitici habet rurſus, quod dictũ eſt in Tex. com. 28.
Coacis: Syncerę deſiſtentes purgationes, alibi "
quidẽ exacerbãtes: his uerò & ualde ſi fuerint, "
ex talibus parotides exurgũt. Antea quidem, ut "
(his) refferatur, dixerat: Vrinæ detẽtio, & quib. Tex. 17.
rigores, ex his & cõuulſiones. Vbi patet, quòd
Galenus per ſinceras, prauas exponit, quæ poſt-
modũ in mites deſinere poſsũt, ſed ceſſantes antè
quàm debeãt: cõuulſos quidẽ magis exacerbant,
quàm reliquos, omnes tamẽ exacerbãt, & in pa
rotidas deſinũt, cõſenſu earũ partiũ, ut aliàs dictũ 4 Aphor. 28.
eſt, cũ aluo. Et illud etiã ſecũdo Epidemiorũ: Fi-
nes in meraciora deſinẽtes, putrefactionẽ ſignifi Sec. 2. in prioc.
cãt, uelut Dexippo. Ex his cõiectari facilè licet, Aphor. 23.
uerum eſſe quod hic & infrà dicit Galenus: &
partim, nõ ad unguẽ ſic debere intelligi, ſed per
ſinceras et meracas egeſtiões, quæ ſunt omnino
ſine humore, nõ ſolùm alio, ſed et prorſus ſine ſe-
ce. Et cũ dicit meracas ſtercoraceas, contrario
modo, quæ prorſus ſunt ſine humore. Conſtat
enim tales longitudinem morbi ſignificare, cum
nihil euacuetur eorum quæ illius ſunt cauſa. Sen
ſus ergo eſt: Meracæ deiectiones corruptio-
nem humorum ſignificant, qualem ut in primo
de Venenis. Nam ſi ex ſola putredine ichorum Cap. 7.
humores deſcenderent, cum ichoribus eſſent
permiſti, quippe ſolum ſupercalefacti: cum er-
go mera deſcendunt, humor corruptus eſt: qui
ſi nõ reſolutũ ſit humidũ, uehementer fœtet, ut in
colliquatis: ſin uerò humidũ exhalauit, haud fœ-

tent,

ſent: ut ibi dedimus exēplū de carie ligni. Cum
ergo ad tantam peruenerint corruptionem hu-
mores, ut quo tempore maximè ob morbi longi-
tudinem corpus indiget cibo, cibum faſtidiat: e-
uerſam ob corruptionem non ſolùm functionē,
ſed etiam facultatem ſignificat: quocirca et mor
bum eſſe lethalem, pluſquam malum. non tamen
pronunciauit lethalem abſolutè: quoniam ratio-
ne ſpeciei morbi fallere id poteſt.

APHORISMVS VII.

EX multa potatione rigor & de-
ſipientia, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Quòd in præcedēti Aphoriſmo animad-
uertere Galenus debuit, eò uſq; diſtulit, ſcilicet ut
in hoc Aphoriſmo primùm intelligeret, duo ſigna
ſimul cōplecti ad pronunciādū de periculo. di-
ferunt hæc à præcedenti, quòd hæc ſoleant à
cōtrarijs fieri cauſis, rigor inquā à frigore, &
eſt medius inter horrorē & tremorē, ut docuit
Pag.12. in primo de Morbis: Tremor enim ab extremo,
horror ab exiguo, rigor à magno fit frigore. De
ſipiētiæ autem, id eſt, repentina delyria à calore
omnia fiūt. Cū ergo utriuſq; cauſa ſit una ebrie-
tas, docet nos nō hoc ſolùm, ſed quotieſcunq; ab
eadē cauſa duo fiūt cōtraria, prauaq; ſymptoma-
ta, malū ſignificare. nā unū per ſe fit: aliud non,
niſi ſuccūbēte natura, neceſſariò accidit, ob idq;
malum indicat. Propterea philoſophus de hoc
Prob.1. tertia Problematum quærit, cur multa potatio ui
ni primùm frigus pariat, cum uinum calidum ſit?
Reſpondetq;, quòd humidum plurimùm non ca-
lefacit, ſed ſponte refrigeratur, ut ſudor ex ueſte
calida cū plurimus fuerit. Ergo cum ob multitu-
dinem à calore naturali uinci non poßit, ad natu
ram ſuā, qualem habet antequam hauriretur, re-
dit: ſicq; totū corpus refrigerat. atq; hæc eſt una
Cap.3. cauſa, quam ſolam uidit Galenus tertio de Tem
„ peramentis. Per alia enim uerba idem explicat
„ dicens: Proinde nec uinum ipſum ſemper calefa-
„ cit animal, æquè ut nec oleum flammam accen-
„ dit, tametſi aptißimum ſit ignis nutrimentum:
„ imò, ſi imbecillæ & exiguæ flammæ confertim
„ multum oleum infundas, ſuffocabis eam, pror-
„ ſuſq; extingues potius, quàm augebis. Sic igitur
& uinum, ubi plus bibitur quàm ut uinci poßit,
tantum abeſt ut animal calefaciat, ut etiam fri-
gidiora uitia gignat. Differt aliquantiſper hæc
ratio à Philoſophi ratione: ſed quanto differt ma
gis, eo eſt abſurdior. neque enim par exemplum
eſt de oleo extinguente flammam, quia illam ſuf-
focat: & de uino in corpore noſtro; quòd non
niſi quia frigidum, refrigerare poteſt, non probi
bere reſpirationem & exhalationem, ut oleum
in igne ſanus mente dicat? At de uino loqui Hip-
pocratem hic, planum eſt; cum addat deſipien-
tiam. illa namque ab aqua nunquam fiet. Intelli-
gitur autem non ſolùm de uino, uerùm de omni-
bus quæ inebriare poſſunt potibus, à nobis in li-
bris de Subtilitate deſcriptis: ſcilicet zetho, mi- lib.8.
gnol: & deſtillata aqua è granis ſegetum, ut ori-
za, maximè cum uino quod ex palmarum fru-
ctibus conficitur, potione ex oriza & Scotorū
hala, item potu illo quod è floribus ericæ confi-
ciebant, tum alijs multis. neque enim numerus ta
lium aſsignari poteſt. Sed maximè omnium uinū,
& quod deſtillatione è granis conficitur, ine-
briare poteſt, & huiuſmodi párere ſymptoma-
ta. & de his etiam propriè Aphoriſmus intelligi
tur. Sed, ut dixi, Philoſophus, cum hæc de cauſa Probl.6.
frigoris dixiſſet paulo pòſt, cur etiā rigorē idē po
tus pariat, qui eſt frigoris ſpecies, quærit: eādēq;
reddit cauſam, quā de frigore: immeritò tamē ſu
gillatur à Braſauolo, tū de hoc, tum etiā de his
quæ nunc ſubijciā: cū non eadem quæſierit, ſed
in uno de frigore, in alio de rigore, & in alio de
tremore. Quamuis de tremore duo problemata Prob.5.
conſcripſerit, atq; in poſteriore quædam etiā ad-
dit. Proponit ergo in his tremoris cauſas alias Probl.25.
duas quàm prius, ſed ita, ut nō de quantitate mul-
ta, ſed potius de ui loquatur. Harum altera eſt,
quòd calor uini extinguit calorem naturalem,
ſicut ſol flāmam, cū ſint alterius generis: altera,
quòd uinū potens conſumit humidum, tenue, co-
pioſum, quod eſt fomentū caloris naturalis: at-
que ita refrigeratur corpus, ſicut in ſenectute &
à ueneno: ita ſi ſit multum, erunt tres cauſæ cum
prima. In ſecundo aūt Problemate præſupponit,
multum & potens eſſe uinum: res uerò eò ten-
dit, ut ſecundam cauſam & tertiam approbet,
quoniam de potenti uino loquitur. Sed cum non
ſit hic locus ut de his agamus, niſi quantum ſatis
eſt: dico quòd deſipientia fit ſupercalefacto cere
bro, rigor refrigerato corpore: quod ſi uel ob mo
tum ſanguinis fiat, quod minus eſt detrimentum,
ſeu extincto innato ob abundantiam præterna-
turalis, magnum malum eſt.

APHORISMVS VIII.

A tuberculi intus ruptione, exo
lutio, uomitio, aut animi defe-
ctio fit.

COMMENTARIVS.

¶ Tuberculū quid ſit, in ſecūdo libro docui- Com.15.
mus: hic tria ſub diuiſione & quaſi alternando

ꝑponit. Cũ tuberculũ rũpitur, exolutionẽ, quãdo materia ad cor fertur, aut tuberculũ fuerit magnũ. propter uehementẽ enim expurgationẽ ac repentinã, uires exoluũtur. At ſi mediocris fuerit, aut uiolẽta diſruptio, animi fit ſola defectio: ſed ſi in locis iuxta uentriculũ, & etiã in caua iecoris, redũdante ſanie, uomitus fit, nõ tam ſaniei q̃ eorũ quæ in uẽtriculo cõtinentur. Nã ſi tubercula ſolũ quæ in uentriculo ſunt, uomitus conſequeretur, rariſſimi omnino uomitus apparerẽt. In quo etiã differat exolutio ſeu ſyncopis ab animi defectione, in alijs locis uiſum eſt. 1. Par. 23. Et 2. 41. Appellat aũt tuberculũ φῦμα, quod uerius dixiſſet ἐμπύημα, id eſt ſuppurationem, dicit Galenus. Sed & Sec. 4. quãdoq; tubercula rũpuntur, uelut ſexto Epidemiorũ. abſq; ſuppuratione, & nihilominus ſequũtur magna detrimenta tũ, uel pòſt. Experimento aũt cũ didicerit ita eſſe Hippocrates, uidẽdũ eſt, an in methodũ aliquã redigi poſſit hæc doctrina: ſiqdẽ ita euenire cõſtat, et quàm minus mirũ tũ etiã, ſæpe ruptis externis tuberculis homines animo linquãtur. Ergo ſi prope magnã cõcauitatẽ frãgantur, uomitũ excitare ſolẽt: ſi in intimis et circa cor, exolutionẽ: ſi remotius, animi delinquiũ. Illud animaduerſiõe dignũ, quòd animi deliquiũ iuxta Hippocratẽ non fit, niſi cõmunicato 2. de Morbis pag. 2. detrimẽto cerebri ipſi cordi. Quòd ſi animi deliquio obſcuritas oculorũ accedat, dicebat Hippo Pag. 9. crates in Coacis prædictionib. cõuulſionẽ ſequi: quod ueriſſimũ, ubi poſt animi deliquiũ ea obſcuritas maneat, aut antecedat. nã ſemp comitatur.

APHORISMVS IX.

A'Profluuio ſanguinis deſipientia & conuulſio, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Scriptũ eſt ſuprà: Vbi ſanguis multus fluxe- 5. Partic. Aphor. 3. rit, ſingultus aut cõuulſio ſuperueniẽs, malũ: ita ut uideãtur ijdẽ, cõmutata deſipiẽtia in ſingultũ. Duo igitur ſunt explicãda: primũ, cur repetierit de cõuulſione: ſecundũ, id quod ad deſipientiã attinet. Dicebat ergo Galenus in Cõmento, quòd hic Aphoriſmus utilis eſt ad intelligendũ, quòd deſipientia aliquãdo ſit ex defectu, uelut & tremores manuũ & pedũ. diciteq; eſſe deſipientiam hãc, mediocrẽ inſaniã, qualis in delyrio. Nã inſaniã mediocrẽ, id eſt παραφροσύνην μέτριον, appellare Hippocratis ſolet ληρώδην, id eſt, delyriũ. Vt uerò cõiũctim legatur, Galenus ſuadet: Com. 6. quod ſuprà etiã docuimus. atq; ita à ſuperiore differt, in quo pro (&) ante legitur. Malũ igitur eſt: ac ſi dicat, ualde malũ, imò propè lethiferũ. Eſt enim mos Hippocratis, cũ ſe referret ad ſuperiora. Si enim conuulſio ſola ubi ſanguinis fluxerit multitudo, malũ eſt: ſi cõuulſio accedat, peſſimũ erit. Vel ſine diſtortione uerborum ac ſententiæ Hippocratis, diſtingue, αἵματος πολλοῦ ῥυέντος: quod eſt, à ſanguinis effluxu copioſo, ab ἀπὸ αἵματος ῥύσιος, quod eſt, à ſanguinis profluuio: ut nõ ſupponatur hic iã effluxus factus, ſed fiens: ideo indiget deſipiẽtia & cõuulſione, ibi iam factus altero eorũ, ſcilicet ſingultu aut cõuulſione. At dices, Cõuulſio hæc nõ ne erit ex inanitione, ideo ꝑ ſe mala? Dico, nõ neceſſariò. poterit enim ex cõmotione fieri: at ubi iam effluxerit, non ita. Sed iã oſtẽdamus, quomodo ex defectu fiat deſipiẽtia. Fuchſius grauiter peccat, putãs ob ſiccitatem id accedere. cõſtat enim, nullã deſipientiã facilius curari, quàm quæ ex effluxione ſanguinis. epoto enim ouo aut ptiſana ſtatim reſipiſcit, ut etiam ſi fuerit ex inedia. At affectus ex ſiccitate, difficillimi omnes ſunt. Neq; etiam in hoc Galeno conſentit, qui cum exemplum afferat de pedũ & manuum tremore, nihil adducit ſimile ſiccitati: imò uerò cauſam docere non eſt auſus.

Verùm nil mirũ: quippe quòd nõ niſi altiſſimis ex principijs id poſſit intelligi. Vt ergo à Priſcia- In libro ſu per Theophraſtũ de Senſu & phantaſia, Cap. 2. no Lydo habetur, internæ facultates animæ, quas Galenus rectrices uocat, tres ſunt, omiſſo intellectu q parũ cõſideratur à medico: Memoria, ratio, & uis imaginãdi, quã phãtaſiã Græci uocãt. Cõmunia ſunt duo ſingulis earũ: unũ, ut ſint in actu primo & ſecũdo, quod etiã dicit Ariſtoteles ſecũdo de Anima: & quod unaquæq; ad actũ ſecundũ uenit, uel ex imaginibus prius ſeruatis, & ex primo actu, uel ex imaginibus à ſenſibus ad animam nuper uenientibus. Quæ igitur per ſenſum fit cognitio, dũ ſenſus ſpiritibus abundãt & ex ſe & ex iudicio interiore, diſtinguitur falſa ſpecies à uaporibus repræſentata, & uana à uera, quàm efficiunt ſenſilia: ideo ſi ſpiritus deſint, uacuusq; ſit ſenſus, uapores imaginem ſenſiliũ animæ referũt. ob idq; homo fallitur: ut appareret in uſu, poſtquã uires uel lõgo morbo aut inedia ſupflua, aut ſanguinis euacuatiõe defecerint. At hũc ſentiẽdi modũ, in quo ſenſus ipſe decipitur, Galenus refert in nimis exquiſitã ſentiendi uim, primo de Symptomatum cauſis. Ca. 2. poſt medium. quod quomodo intelligi debeat, non ſatis perſpicuum eſt. Fit enim ſenſus error, deficiẽte ſpiritu. At forſan excuſari poteſt, q illa exquiſita ſentiẽdi natura principiũ quoddã ſit, ac quaſi materia ſenſus falſi, non ipſe ſenſus, nec eius cauſa plena. Etenim ad ſenſus deceptionem duo modò, modò tria requiruntur; pro ut duplex eſt falſus ſenſus.

Primum

Primum eſt uapor, qui ſub imagine ſenſilis mouet ſenſum, in oculo quidem ut rei uiſæ: quemadmodum etiam & nubes, diuerſas animalium dũ ſunt in aere, imagines referunt: & in auditu ſonorum, & in olfactu odorum. nam reliqui ſenſus nõ adeò ex quibuſq; falluntur, quòd inuiti nõ obuiẽt huiuſmodi uaporibus. olfactus enim exigit, ut uapor in illius inſtrumentum incumbat: & guſtus etiam, cum præter id latitet in abdito. Priores autẽ tres ſenſus omnino etiam procul ſentiũt: & ita etiam falluntur, quaſi procul ſentiant. Secundum eſt, ut ſpiritus ſit exiguus atq; uis in oculo, ut non poſsit diſcernere falſum ſenſile à uero: & tunc fallitur ſenſus exterior. Quòd ſi ſenſus interior uigeat, non fallitur homo, ſed exteriorem ſenſum ſolum falli dijudicat. Atq; id non iam eſt delyrium, ſed ſenſus uanus. Quòd ſi cũ hoc etiã imbecillis ſit interior ſenſus, iam falſum ſenſum pro uero exiſtimat, & deceptus delyrare homo dicitur. Cum igitur ex euacuatione ſanguinis ſuperflua contingere poßit, ut & ſenſus exterior, & ut interior uiribus deſtituantur: apparet etiam, quomodo ex illa hac prima uia delyrium contingere poßit. Sequitur ſecundus modus longè difficilior, dum ex imaginibus iam ſeruatis, & ad mentem reuocatis delyrium fit. Nam ſeruari imagines in memoria, inde ad actũ deduci, patet in nobis, dummodò nil cogitamus de carminibus Vergilij, quæ iam didicimus: inde, cum de illis cogitamus ac recitamus: atq; in huiuſmodi iam manifeſtum eſt diſcrimẽ, cum idem eodem modo ex actu primo ad actum ſecundum deducatur. At enim eſſe hunc actum primum aliquid liquet: quia quæ didicimus, dum uolumus, recitamus: quæ non didicimus, non poßumus. At in alijs duabus facultatibus, actus quidem primi & ſecundi diſcrimen eſt manifeſtum: at aſſumptio ſpecierum dubia eſt. quidam enim exiſtimant, imò pleriq;, ex memoria cuncta ſumi: alij qui ex propria ui, ut imagines quibus uis imaginandi utitur, in ipſa facultate imaginandi repoſitæ ſint: hoc præcipuè argumẽto, quòd multi qui memoria parum ualent, promptè tamen imaginantur. atq; id melius eſt, atq; conuenientius, quàm duo genera memorabiliũ conſtituere, quòd neceßarium eſt his qui has imagines in memoria collocant. At facultati quæ ratiocinatur, non eſt neceſſarium imagines ullas proprias tribuere: quandoquidem uel inter ea quæ imaginati ſumus, iudicat, uel quæ non ſumus imaginati. Eſt enim ratio iudicium. uelut ſi dico, Homo eſt iniquus, uult me decipere: ratio iudicat, uel quòd connectuntur, uel quòd non. Non eſt igitur aliud ratio, quàm iudicium. Quòd ſi obijcias, aliquos ratione ualere, qui malè iudicent (hoc enim in hominum opinione communiter inſitum eſt) uerum nõ eſt omnino: ſed quos in ratione ualere putas, hi celerem habent cogitationem, ſed nõ bonam. Aliud enim eſt, equum eſſe celerem, & ſecurum in ambulando: & aliud eſt, oculum proſpicere longius, & exquiſitè uidere. Dicas igitur, rationem & iudicium idem eſſe proculdubiò, nec indigere imaginibus ſeruatis in propria facultate, ſed in memoria uel φαντασίᾳ habere tamen utrumque actum: primum, cum poteſt, ſed non operatur, uerùm quieſcit, ut in profundo ſomno: ſecundum, cum operatur cogitando. His ſic acceptis, biſariam etiam ex inanitione delyrium ab interna cauſa contingit. nam ſumptis imaginibus ab altera facultatum, perperàm connectit quæ ſeparata ſunt, aut ſeparat connexa proprijs deſtituta uiribus: atq; ita iudicat, filium, quòd habeat gladium, illum uelle interficere. Nam iudicat id rectè, quòd qui gladium habet, interficere poteſt: ſed ob imbecillitatẽ nõ rectè iudicat, quòd filij primùm nõ eſt interficere patrem: nec etiam, quòd etſi filius non eſſet, non eſt coram tot teſtibus ut patrem interficiat. Cum ergo ob imbecillitatem uacuitate ſpirituũ factam omittat has duas iudicij partes, & una duntaxat utatur, ut delyrare uideatur neceſſe eſt. Alter modus eſt, ut uaporibus dominantibus imagines eleuentur, ſed à ui ſua non poßint contineri ob imbecillitatem, atq; ita malè imaginetur uel memoretur: uelut qui lapidem quidem eleuant, at neq; ipſum retinere poſſunt, nec ut decet continent. Ita uides, quomodo quadrifariam delyrium contingat: biſariam ſcilicet ex exteriore, biſariam ex interiore principio. & quomodo in ſingulis facultatibus interioribus ſeorſum, alijs non læſis, ex ſola ſuperflua euacuatione cõtingere poßit: & quomodo omnia hæc delyriorũ genera ſtatim cibo aßumpto poſſint & conſueuerint aboleri, aut interquieſcere. tum uerò quòd ratio & iudicium unum ſunt: & quòd bene Galenus egit, qui ut huius rationem redderet, nõ ſe intromiſit. Neq; enim omnibus datũ eſt, ut rectè dici ſolet, adire Corinthũ.

APHORISMVS X.

A Bileo uomitus, ſingultus, deſipientia uel conuulſio, malũ.

COMMENTARIVS.

¶ Hic tria illa quæ ex duobus Aphoriſmis in præcedenti citatis commemorauit, uomitu præ-

*terea adiecto, in unum cõiunxit, ut tamen ſin-
gillatim intelligerentur, nam Græcè ἢ, quod eſt
uel, ſeu aut, ubique interponitur: interpre-
ti autem ob Latinæ elocutionis formam ſufficit,
ut ultimam inter atque penultimam diſtunctio-
nem illam poneret. Eſt autem ileos morbus, ut
6 par. 42 uiſũ eſt, ſæuiſſimus: quocirca unum horum ſym
ptomatum ad mortem ſignificandam ſufficit, ſeu
uomitus ſeu ſingultus, & cætera. Singulorum
igitur rationem reddere oportet, cur ſcilicet ma
gis in illo quàm in quouis alio morbo mortem
ſignificent. Nam horum quatuor ſignorũ unum
eſt per ſe perniciosiſſimum, ſcilicet conuulſio, et
eſt etiam morbus & ſymptoma: aliud deſipien-
tia perinciosa eſt, non tamen adeò ut conuulſio,
& eſt ſymptoma, morbus tamen non eſt: uomi-
tus ſymptoma, & contra naturam etiam, non
tamen per ſe perniciosum. Singultus uerò per ſe
ſymptoma etiam, quod ſanis nobis contingere ſo-
let. Eſſet igitur forſan eadẽ ratione id uerbũ Ma
lum, iuxta horũ naturã diſtinguendũ: at non di-
ſtinguit Hippocrates, propter cõparationẽ mor
bi ad illa. ſunt autẽ omnia ſymptomata & præ-
ter naturam, & ſigna: atq; in his tribus inter ſe
conueniunt, in cæteris differunt. Dicamus ergo
primũ, cur uomitus malũ ſit ſignũ. inquit Gale-
„ nus in Commento: In ileis nihil deſcendit ad in
„ feriora, & hoc eſt proprium inſeparabile huius
„ affectus: uomitus autem non ſemper adeſt. Re-
prehenditur perperàm à Braſauolo, qui conten-
dit omnem ileon eſſe cum uomitu. At hoc falſum
eſt, quinimò & falſum eſt nihil in ileo deſcẽdere
ad inferiora: ſed propriũ ilei eſt dolor eius inte-
ſtini quod longiſſimũ eſt omniũ quæ ſunt in cor-
pore, nec ſatis craſſũ. Secũdũ, ut difficilius deſcẽ
dant excrementa. Secundus ordo eſt, ut non de-
ſcendant excrementa, nec tamen euomantur fe-
ces: ſed ſolũ ſi quid ſuperingeratur, quod neceſ-
ſariũ eſt, ſi nihil prorſus deſcẽdat. Tertiũ eſt, ut
Cap. 2 uomitus ſequatur fecum, quod dicit Hippocra-
tes eſſe malũ ſignum. Et Galenus tertio de Locis
dicit, uix unquam euadere ægrum ex huiuſmodi
morbo. Quòd ſi εἰλεὸν intelligamus dolorem
eius inteſtini ex phlegmone, ut plerumq; Gale-
nus ipſe accipit hoc nomen, & nil deſcendere
& euomere, neceſſariò conſequentur nõ obſtru-
cta uia (hoc enim impoſſibile eſt) ſed natura ue-
rita aliquid ſuper locum adeò dolentem admitte-
Cap. 13 ante med 16. re. Quo in ſenſu dixit tertio de Naturalibus fa-
cultatibus, ileon fieri cum inteſtinum phlegmo-
ne laborat, ut nec pondus nec acrimoniã ſuſtine-
at excrementorum. Atq; in hoc etiam error eſt;
non ſolum enim ex phlegmone contingit, ſed ex
eryſipelate, ex tuberculo, ex carbunculo, ex an
thrace: imò frequentius contingit iſte morbus.
nam nec febris ualida aſſociatur, nec uenæ am-
plæ ad inteſtinum illud ueniunt: nec quæ ueni-
unt, ſanguinem calidum aduehunt, ſed imperfe-
ctum. Quinimò frequentius contingere ſolet
ex duris fecibus, aut craſſa pituita: hac quidem
per ſe, & etiam impediente tranſitum fecum: ex
illis uerò dominante flatu. In omnibus uomitus
indicat præcluſam eſſe uiam omnino ad in-
feriora. atque ob id rem eſſe in magno diſcrimi-
ne: deterius tamen longè, ſi febris adſit. nam ſine
febre phlegmonem adeſſe quis dixerit? Quòd
ſi febris adſit, ut etiam in uentriculi morbis ſi-
milibus, nihil melius eſt exquiſita inedia. Sed ſi
non adſit febris, & ſitis magna urgeat, refrige-
rantibus potionibus utendum eſt: aliter oleum
molle & pingue auxilio eſt. Præſupponitur
autem, ut dixi, uomitum excitari ægro bene cu
rato, id eſt nil dando corpulentum, imò nec ſor-
bitionem, ſed ſolum potum, atque eum perexi-
guum.*

*Secundum ſymptoma, eſt ſingultus hic, ſi fiat
ab ileo, non cum ileo: ideo dixit rectè, Ab ileo 6 Par. 57
uomitus uel ſingultus ex conuulſione fiet, ut de-
clarauimus antea: ideò iam proceſſiſſe morbum
ad perniciem denunciat, uentriculumq; ſupera-
tum, cerebrum autem conſentire: aut ut antè ui- 5 Par. 57 Aphor. 57
ſum eſt, ex iecoris inflammatione. & hoc idem
dicet infrà. ſolet enim ileos obſtructa inferiore
uia, & ob dolorem plurimũ corrumpere iecur:
unde urinæ in his inflammari ſolent, uelut & in
colicis doloribus. ſi uerò fiat acri humore, ac
quaſi ſanie ad uentriculum redundante, uelut
ſecũdo Prorrhiticorum dicit Galenus, cum uen- Com. ult.
triculus quod continet, eijcere non poteſt, ad-
huc malum eſt.*

*At deſipientia & conuulſio affectis neruis
ſexti paris fiunt atq; ex uaporibus qui ad cere-
brum aſcendunt. ſunt autẽ perniciosa in hoc mor
bo, eo quòd magis aliena. namq; inteſtina à cere-
bro procul abſunt, oporteatq; graue eſſe detrimẽ-
tum quod cogat illud affici. Quòd ſi delyrium
cum ſingultu accidat, in huiuſmodi morbo letha Pag. 3
lus eſt, ut in Coacis prędictionibus.*

APHORISMVS XI.

A Morbo laterali, pulmonis inflã
matio, malum.

COMMENTARIVS.

¶ *Aliàs dictũ eſt ex libro de Affectionibus: Pag. 9
Cum in morbis alter alteri ſuccedit, plerũq; occi*

&

dit. Rurſus dictũ eſt, cũ deterior minori, malũ:
cũ magnus morbus ſuccedit alteri, malũ. At hic
& morbus morbo ſuccedit, ut fatigatum inue-
niat corpus, & magnus morbus: & deterior mi
tiori, unde indicium eſt naturã perperam agere,
itaq; malũ nõ eſſe nõ poteſt. Habet & hic textus
aliũ ſenſum, quẽ Galenus adducit in Cõmẽto: ſci
licet quòd à morbo laterali ſæpe ſubſequitur pul
monis inflãmatio, quia facilè ex coſtis trãſumi-
tur in pulmones: ut cõtrà ex pulmonibus ob duri
ciẽ ſuccingẽtis mẽbranæ, raro in coſtas materia
deriuatur. Sed hic ſenſus nec uerus eſt, niſi raro,
Cap.7. nec Hippocratis ordini cõueniens. Quãuis Cel
ſus libro ſecũdo dicit: Poſt lateris dolores, pulmo
nũ uitia: poſt hæc inſania. Verùm de angina illud
Pag.15. dixit in Coacis prædictionibus: Quib. uerò angi
næ ad pulmonẽ uertuntur, pars in ſeptem diebus
pereunt: partim euadentes ſuppurati fiũt, ſi non
eductio pituitoſa ipſis ſurſum fiat. Hoc idem ex
Aphor.10. quinta particula ſuperius ſumptũ eſt. Sed cũ pa-
tèret ibi modus, quo talis trãſmutatio fit, hic haud
liquet, quomodo cũ pulmo à pectore ſit ſeiunctus
undequaq;, niſi per fibras in lateribus materia il-
la ex membrana lateris ad ipſum trãſumi poſsit.
Nam quomodouis legatur Aphoriſmus, hoc ſci
re intererat, hocq; Galenum declaraſſe. Per fi-
bras illas deferri tantam copiam ſanguinis, uix
uериſimile uidetur. Quòd ſi dicas, prius effuſam
materiam in concauum pectoris exugi: nec hoc
eſſe poteſt. nam excerneretur per tuſſes, aut fie-
ret phthiſicus potius quàm quod inflammatione
corriperetur. Melius eſt ergo, ut quemadmodũ
ibi dictum eſt, id cogitemus, quod etiã ad Apho-
riſmi præſentis intellectum facit: ſcilicet ut ma-
teria illa dum pectus redundat ſanguine, per ue-
nas retruſa ad guttur perueniat, & inde deſcen-
dat in pulmones, & efficiat inflammationẽ. Al-
ter modus, qui mihi uеriſimilior uidetur, eſt, ut
inflãmato pectore, nec potente ſe dilatare quã-
tum oportet, inflammetur pulmo, & ſupercale-
fiat: & cum ſit totus refertus ſanguine, oppreſsis
feruẽte ſanguine uenis extrudatur portio in car-
nem, quæ laxa eſt, & fiat phlegmon. neq; enim
locus ullus ob tres cauſas huic morbo aptior ui-
detur, redundantiam ſanguinis, laxitatem car-
nis, magnitudinem caloris. Experimento com-
pertum eſt, eos quibus pulmo anterius annecti-
tur, plerunque ex morbis ad pulmonem pertinẽ-
tibus interire.

APHORISMVS XII.

A Pulmonis inflammatione phrenitis, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Phrenitidẽ aliquãdo uocat abſceſſũ in ce-
rebro, nõnunquã aſſiduũ delyrium. Habet ergo
Aphoriſmus quadruplicẽ ſenſum: ut ex pulmonis
inflãmatione ſubſequatur delyriũ, ut ex pulmo-
nis inflãmatione ſubſequatur abſceſſus in cere-
bro, ut poſt pulmonis inflãmationem ſubſequa-
tur paraphrenitis: qui ſolus ſenſus abſurdus eſt,
& indignus Hippocrate. Galenus ſecundũ reci-
pit tantũ: qua ratione, nõ dicit, cum nec ille ſit ue
riſimilis: ut ſimul conſtante peripneumonia, acci
dat abſceſſus in cerebro. Hoc tamen contingere
ſic putat, ut materia calida uapores ad cerebrum
mittat ex pulmonibus, faciatq; phrenitim. Con-
tingere etiam iſtud bifariam poteſt, uel ut uapo-
res illi in unũ cõcreſcant, uelut in nubibus: uel,
quod uеriſimilius eſt, ut inflãment cerebrum, &
ex ea inflãmatione abſceſſus exoriatur. Vtrum
autem peripneumonia fiat à bile, in undecimo
Contradicentiũ uidimus. Verùm alia uia potius Cõtrad.7.
hoc contingere crediderim, dicẽte Hippocrate: In pro-
Quibuſcunq; ex inflãmati pulmonis morbis ab- gnoſt.pag.
ſceſſus circa aures fiunt & ſuppurantur, aut ad 7.
infernas partes, ac fiſtulantur, hi ſuperſtites eua
dunt. An ergo hoc ex uaporibus? Per uenas igi-
tur id contingit. Modus autem eſt, ut ex corde
tranſmiſſus ſolitus ſanguis, per carotidas uenas
aſcendat.

APHORISMVS XIII.

AB æſtibus ualidis cõuulſio aut diſtentio, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Quantum interſit inter conuulſionem at-
que diſtentionem, et quomodo, diximus in præ-
cedenti particula. Intelligit autem ualidos æſtus
febriles. nam de ambiente, licet Galenus hũc ſen Com.37.
ſum non repudiet, abſurdum eſt cogitare. non
enim cauſam diceret Hippocrates, ſed caſum,
quod alienum eſt ab illius grauitate. Morbos e-
nim connexos nemo ignorat tam magnos eſſe,
quantũ quiſq; eſt. Podagra enim & uulnus unũ-
quodq; pro ſui magnitudine indicat, utrumq; aũt
pro illorum aggregato. Et ſimiliter quod refera-
tur ad uſtiones, quanquam hoc ſit propius, læſis
ſcilicet neruis, nec tamen credẽdum eſt. Vt ergo
ad æſtus febrium referatur, bonum eſt. cũ enim
in mitibus febribus hoc ex humorum multitu
dine contingere poſsit, in æſtuoſis ſolũ ex ſicci-
tate fiet, atq; ob id perniciosum hoc erit ſignum.
Dictum eſt aliàs, per Malum intelligi debere
propè pernicioſum. Nam de æſtate non numeran
tur hi morbi inter proprios, tertia Particula:

Aphor. 21. *nec in libro de Humoribus, cum dixit, Aeſtatẽ*
biliofam ſequuntur ſplenetici: nõ dicit, conuul-
Pag. 4. *ſio, neq; diſtentio. Sed quomodo diſtentio fiat in*
æſtu febrium, ſiccato humido neruorum, ſatis cõ
ſpicuum eſt: rarò tamen accidit. De conuulſione
autem in morituris, cum propè mortem ſunt, ge-
nerale eſt exemplum.

APHORISMVS XIIII.

A' Capitis ictu obſtupeſcentia & deſipientia, malum.

COMMENTARIVS.

Pag. 5. ¶ *In libro de Capitis uulneribus hæc habet:*
Pag. 8. *Nam magis acminus ſauciati ſigna hæc ſunt: ſi*
uulneratus ſoporem altiorem inciderit, & offu-
ſa caligo fuerit, & uertigo, & ceciderit. inde, dũ
morituri ſigna recitat, interponit delyrium. Ca-
uillatio eſt illa, quam Braſauolus obijcit Hippo-
crati, ſcilicet quòd ἔκπληξις fiat nobis non co-
gnoſcentibus, deſipientia uerò cognoſcentibus,
ut quaſi alternatim ſit legendum. Conſtat enim
ex ipſo rerum euentu uerè, quòd inclinante ſtu-
pore illo decidunt in deſipientiam: & deſipientia
quaſi ceſſante, ſuperuenit ſtupor. Dico ſtuporẽ
nunc, non qui proprius eſt corpori, ſed commu-
nis animæ cum corpore. conſtat enim unũ quaſi
continuum ſymptoma efficere cum deſipientia.
Similiter & illud abſurdiſſimum, cũ putant poſ-
ſe legi & hoc modo, & ſine adiectione, Malũ:
lib. 2. ca. 7. *ut uidetur Celſus legere, ſcilicet, Vbi caput uul-*
neratum eſt, delyrium. At non animaduertit,
quòd ſi utraq; lectio admittatur, A' capitis ictu
obſtupeſcentia & deſipientia, malum. & rurſus:
A' capitis ictu obſtupeſcentia & deſipientia,
ſequetur confeſtim à capitis ictu malum: quod
eſt abſurdum, & agricola, nedum Hippocrate,
indignum. Et Galenus ob id rectè monet nos in
Commento, etiam ſi nõ adeſſet hoc uerbũ (Ma-
lum) adijci debere, ſcilicet ut ſic intelligamus:
A' capitis ictu ſi contingat obſtupeſcentia aut
deſipientia, cerebrum eſſe affectum: indicat &
magnitudinem paſſionis eius. Quod probo, &
demiror cur ſuperius hunc eundem errorem nõ
Com. 11. *ſubter fugerit. Neq; enim plus poteſt legi, A'*
morbo laterali, pulmonis inflammatio, malum:
&, A' morbo laterali, pulmonis inflammatio:
quàm, A' capitis ictu, cum gemina illa ſignifica-
tione. nam ut hic ſequitur, ut dictum eſt, omnem
capitis ictum eſſe malum: quod aut falſum eſt, ſi
pro malo periculoſum intelligatur: uel ridiculũ, ſi
malum in ſuo accipiatur ſignificato. ſic in illo ſe-
quitur, omnem morbum lateralem eſſe malum:
quod ut dixi, uel falſum eſt, uel ridiculum. Cæte-
rùm cum dicat Galenus, oſtenſum eſſe, in ce-
rebro eſſe animæ principatum, nihilminus. hoc
enim eſt euertere uniuerſam philoſophiam: eſt e-
nim ſolum cordis inſtrumentum. Sed de hoc a-
liàs diximus. Nec ſolum huiuſmodi ſunt mala ſi-
gna, ſed in ſecundo Prædictionum hæc habet: 1. Contrad.
Porrò ex capitis uulneribus lethaliſſima ſunt, 5. Et in Arte medendi parua
quæ ad cerebrum pertingunt. Grauia etiã ſunt,
in quibus os magnum, nudum, aut infarctum, pag. 1.
aut disfractum. Sed & ſi ulcus paruum fuerit, et Pag. 8.
oſſis fiſſura magis proceſſerit, periculoſius eſt.
Et etiam grauiora ſunt hæc omnia, ſi iuxta ſu-
turam ſint: ex lobis quoq; periculoſiores, qui in
ſummo capite exiſtunt. Cæterùm in omnibus
memorabilibus uulnerib. interrogare oportet. ſi
adhuc recẽtes fuerint plagæ, aut etiã iactus, an
cõciderit homo? anq; in ſoporem altiorẽ ſit colla
pſus? Si enim horum quippiam factum fuerit,
ampliore cuſtodia opus habet, nimirum cum ce-
rebrum tunc uulnus perceperit. Habet autẽ exẽ-
pla ex Epidemijs, & ex Quarto: In Aeno qui- Pag. 9. Pag. 6.
cunque capite uulnerati, horridi erant. & in
Quinto: Autonomus in Omilo ex capitis uulne-
re in media æſtate accepto, lapidis ex manu ia-
ctu, die decimaſexta mortuus eſt. Fuit autem uul-
nus in ſutura media ſincipitis. primùm quidem ad
clauiculam, poſtea ad latus ualde doluit, & ex Pag. 9.
utraque parte manus conuulſæ ſunt. Oportuit
autem ſecari celerius. nam quintadecima die ſo-
lum illum diſſecui, quòd læſio iaculi in ſutura cũ
eſſet, ab initio me latuit. Et in ſeptimo: Qui lapi-
de in capite percuſſus eſt à Macedone ſupra tem-
pus dextrum, ita ut ſciſſura facta diſſectione ap-
paruiſſet, uertigine affectus, & cecidit. Tertia
die uoce deſtitutus erat, anxietas, febris non ue-
hemens, pulſus in temporibus uelut caloris te-
nuis: nihil audiebat nec ſapiebat, nec quieſcebat:
humida frons, & ſub naſo ad mentum uſq;, quin-
ta mortuus eſt. Apparet ergo, non neceſſe eſſe e-
tiam morituros in capitis uulnere, nec obſtupe-
ſcentiam, nec multo minus deſipientiã pati: ſed ſi
accidant, eſſe mala ſigna.

APHORISMVS XV.

A' Sanguinis ſputo puris ſputum.

COMMENTARIVS.

¶ *Duobus in caſibus pus non conſequitur*
ſanguinis ſputum. Primus, cum non ex profun-
do pectoris, neque pulmone: ſed ex ore, capite,
gutture. Secundus, cum phlegmonem præuenit
ſanatio, quinto Methodi. Ergo ſi pus exeat, & Cap. 8.
in pro-

in profundo ulcus eſt, & non potuit probè curari. quare malum eſt. Neq; enim, ſi nõ curatum eſt, dum recens eſſet, uulnusq;. non ulcus, cum iã factum eſt, ulcus curari poterit. Obſtat enim perpetuus motus, neceſsitas tuſsiendi, ſi expurgari debet: oportet autem expurgari, ſi debet ſanari: & ſtilla decidua, & longitudo uiæ, per quam medicamenta ex uentriculo, ad ipſum præ-
Cap. 2 pag. 4. ſertim pulmonem deferuntur, ut ſecũdo ad Glauconem. At uerò de his ſatis in tertia Particula diximus, quo loco etiam multa ad ſequentem Aphoriſmum pertinentia continentur. unum ſatis eſt coniunctum eſſe ſequenti, nec debere adijci malum.
Aphor. 9.

APHORISMVS XVI.

A Puris ſputo phthiſis & fluxus: cum uerò ſputum retinetur, moriuntur.

COMMENTARIVS.

¶ Dixit, ſputũ ſaniei ſequi ſanguinis ſputũ: hoc autem phthiſis, quam alij phthoen uocant, ſequitur, & moriuntur. Fluxus aut ẽ uel alui, uel capillorum intelligitur: Superius loco adducto, neceſsitatem unius ex altero docui ab Hippocrate deſcriptam. hoc intereſt, quòd fluxus alui, uelut & phthiſis, non tam eſt ſignum, quàm etiam cauſa: defluuium autem capillorum, ſolum ſignum. Non neceſſarium fuit hoc loco (malũ) addere. quia ipſa re edocet, dicens: Cum uerò ſputum retinetur, moriuntur. Et modum mortis, & ſignum, & cautionem, & auxilium, uno uerbo docens. Modũ quidẽ, quia ſputo retẽto ſuffocãtur: auxilium, quia ob id expectorantibus opus eſt, incidentibus, lenientibus: ſignum, ut cum uidemus ſponte ſiſti, mortem proximam iudicemus: cautionem, ne ut imperiti medici uidentes ſputum imminutũ, eo gaudeant ſigno, quo maximè mors aduentare ægro declaratur. Porrò & an inſanabilis hac in conditione ſputi puris morbus ſit, ſatis loco allegato dictum eſt.

12.&14. Conſcripti ſunt & duo alij Aphoriſmi ſuprà in quinta Particula in eandem ſententiam: Quibuſcunq; tabe laborantibus, capilli à capite defluunt, ij alui profluuio ſuperueniente, moriuntur. Et: A tabe habito profluuium alui ſuperueniens, lethale. Quomodo autem fiant purulenti, & ex purulentis tabidi, & phthoe laborantes, & conſumpti, in primo de morbis longa ſerie ab
Pag. 5 Hippocrate declaratum eſt: quorum quidem uerborum ut in præſenti maximè neceſſariorum, exemplar ſubijcere placuit. neq; enim melius Hippocrate dixiſſe, mihi perſuadebo unquam.

Quicunq; ſuppurati fiunt pulmone, aut ſuperiore uel inferiore uentre: aut tubercula habent ſiue in ſuperiore uẽtre, ſiue inferiore, aut in pulmone, aut ulcera intrinſecus, aut ſanguinem uomunt aut ſpuunt, aut dolorem aliquem habent uel in pectore, uel in dorſo: hæc omnia habent ex his quidem quæ in corpore inſunt, à bile & pituita: ab externis uerò, ab aere inſito, calori ammixto, ſed & à laboribus ac uulneribus. Et quicunq; quidem pulmone ſuppurati fiunt, ab his fiunt. Si peripneumonia correptus in iudicatorijs diebus non purgetur, ſed relinquatur in pulmone ſputum ac pituita, ſuppuratus fit. Et ſi quidem ſtatim curatus fuerit, ut plurimùm effugit: ſi uerò neglecta fuerint illa in pulmone, corrumpitur, illis & inhærentibus & putreſcentibus: ulceraturq; pulmo, & ſuppuratus fit, & non amplius intro ad ſeipſum nutrimentum memorabile trahit: neque quicquam depurgatur ab eo ſurſum, ſed ſuffocatur, & ſemper amplius difficulter ſpirat: & reſpirando ſtertit, & reſpirat illinc ſurſum ex pectore: tandem uerò obturatur à ſputo, & moritur. Fit autem & ſuppuratus, ſi pituita ex capite ad pulmonem deſtillet. & primùm quidem utplurimùm latenter defluit, tuſsimq; tenuem exhibet, & ſputum paulo amarius ſolito, & aliquando tenuis ad eſt calor. Temporis autem progreſſu exaſperatur pulmo, & intus exulceratur à pituita inhærente ac putreſcente, & grauitatem exhibet pectori, & dolorem acutum antè & retrò: caloresq; acutiores in corpus incidunt, & pulmo à calore trahit ad ſe pituitam ex toto corpore, & maximè ex capite: caput uerò calefactum ex corpore, & hanc putreſcentem ſubcraſſam ſpuit. Quanto uerò magis tempus progreditur, tanto magis pus ſincerũ ſpuit, & febres acutiores fiunt, & tuſsis frequens ac fortis, & inedia uexat, & tandem aluus infernè turbabatur: turbabatur aũt à pituita. pituita uerò de capite deſcendit. Hic quũ ad hoc peruenerit perit, quemadmodũ dictũ eſt in ſuperioribus, purulento ac putrido pulmone, aut uentre infrà erumpente. Fit præterea & ab his pulmo ſuppuratus, quum uenula uidelicet aliqua in ipſo fuerit rupta (rumpitur autem à laboribus) & ubi rupta fuerit, ſanguinem fundit: ſiquidem craſsior fuerit, amplius: ſin tenuior, minus: & ſanguinẽ quidẽ ipſum partim confeſtim ſpuit, partim

ex puris sputo, cui praecesserit sanguinis sputum –

partim uerò niſi uena adſtringatur, in pulmonẽ funditur, & in ipſo putreſcit: & ubi putrefactus fuerit, pus facit. progreſſu uerò temporis aliquando pus ſincerum, aliquando pus ſubcruentum, aliquando ſanguinem: & ſi magis repleta fuerit uena, ipſam ſanguinis copiam aceruatim à ſeipſa reuomit, ſpuiturq; pus craſſum ab acceſſoria & intus putreſcente pituita. Hic ſi anticipetur incipiente morbo, priuſquam uena ſanguinem fundat, ac uehementer laxetur: & priuſquam attenuetur, & in lecto decumbat, & caput corrumpi incipiat, & reliquum corpus colliquari, ſuperſtes ab hoc morbo euadit. Si uerò neglectus fuerit, & hæc ocuparint, ut ea perpetiatur, aut omnia, aut plurima, perit: perit autem hic, aut ex iiſdem quæ ſuperius dixi, aut à uomitu, ſanguine multo, multoties per uomitum reiecto. Si uerò uena omnino quidem rupta non fuerit, uerùm acutus tractus in ipſa fiat: fit autem maximè uelut uarix, qui etiam ſtatim, ubi factus fuerit, dolorem quendam tenuem inducit, ac tuſſim aridã. Si uerò diu durauerit, & neglectus fuerit, primùm quidem ſanguinem modicum ac ſubnigrũ dimittit ac reiicit, deinde uerò adhuc copioſiorẽ & ſinceriſſimum, deinde pus. patiturq; quæcunque in ſuperioribus dicta ſunt. Conducit autem talibus, ſi ab initio curandos ſuſcipias, ut & uenæ de manibus ſanguinem emittant, & diæta, è qua quàm ſicciſſimus & exanguiſſimus fiat. Eodẽ porrò modo etiã uenæ in latere afficiũtur, quæ intus in ſuperficie ſitæ ſunt. Quum igitur affectæ fuerint, uaricoſæq; factæ, & intus eleuatæ, & neglectæ fuerint, hæc perpetiuntur. Erumpunt & ſpuunt à ſe ſanguinẽ, et aliquando etiam uomunt, & ſuppurati fiunt, & ut plurimùm pereunt. Si uerò curentur incipiente morbo, rurſus in loco uenæ conſidunt ad latus, humilesq; fiunt. Et pulmo quidem ab his ſuppuratus redditur, & ab ipſo etiam talia perpetiuntur, & ſic moriuntur. Cæterùm ſuperiore uentre ſuppurati multipliciter fiunt. Nam quum pituita de capite copioſa & aceruatim in ſuperiorem uẽtrem fluxerit, putreſcit, & in pus uertitur: putreſcit autem maximè in diebus uiginti una. Hic ſi uratur aut ſecetur, priuſquam diuturnum fiat pus, ſanus plerunq; euadit. Fiunt autem & ſuperiore uentre ſuppurati ex pleuritide, quum magna fuerit, & in iudicatoriis diebus neq; putruit, neque ſputo reiecta eſt, ſed latus exulceratum fuerit à pituita affixa, & bile: & quum ulcus factum fuerit, reddit de ſe pus, & ex uicinis locis præ caliditate in ſeipſum pituitam adducit, & hæc computruit, pus ſpuitur: aliquando uerò etiam ex uenis ſanguis, ſi in ulcus ingerit, & putrefactus pus fit. Hic ſi eueſtigiò aſſumatur, ſanus plerunq; fit: ſi uerò negligatur, perit. Fiunt præterea ſuppurati etiam, ſi pituita de capite delapſa, ad latus adglutinata fuerit et putruerit. Tũc enim latus utplurimùm inflammatur, & patitur eadem quæ ex pleuritide ſuppuratus. Fiunt & quum præ labore, aut exercitiis, aut alio quopiã modo, uena antè aut retrò fuerit rupta: & ſic rupta, ut non ſtatim ſpuatur ſanguis, ſed in carne acutus tractus ſiue uarix fiat, & caro tracta ac conuulſa humiditatem modicã traxerit, & ſubliuida facta fuerit: & ſtatim quidem ſic affectus nõ percipit præ robore ac bona habitudine: aut ſi etiam ſentit, nihil moleſti eſſe putat. Hic ubi deprehẽderit, quum iam præ febribus, aut potu, aut uenere, aut aliqua alia re correptus fuerit attenuatus, caro ſauciata ſubreſiccatur & ſubcaleſcit, & humiditatem in ſeipſam à uicinis tum uenis tum carnibus trahit. Vbi autem attraxerit, intumeſcit & inflammatur, & dolorem exhibet tenuem, & tuſſim raram & ſiccam primùm: deinde adhuc magis trahit in ſeipſam, & dolorem inducit uehementiorem & tuſſim frequentiorem. Et primùm quidem ſuppurulentum ſpuit: aliquando uerò liuidum & ſubcruentum. Et quanto magis tempus progreditur, amplius in ſeipſam trahit ac putrefacit: & de ipſa carne quã tum ab initio liuidum erat, hoc pus fit, & dolorẽ acutum exhibet, & febrem, & tuſsim multam ac frequentem, & per ſputum ſincerum pus expuit. Quinque morborum ac ſymptomatum genera proponit Hippocrates, ex pectoris partibus ſumpta: ſuppurationem, ulcus, ſanguinis ſputum, tubercula & dolores. hæc duo ultima, ut extra propoſitũ præſens nũc relinquo: ulcus uerò ſanguinis aut ſaniei ſputum comitatur. quapropter Hippocrates uerba de ſuppuratione præcipuè facit, & ſanguinis ſputo, prout ulcus aut non ſignificant. Triplicem autem innuit ſuppurationem: primam, quæ fit in pulmone: ſecundam, quæ cum ulcere aliarum partium pectoris, ſed non in pulmone: tertiam, quæ neque in pulmone, neq; cum ulcere aliquo fit. Has duas ultimas miſcet. nam prima illa eſt, de qua propriè loquitur hic Aphoriſmus, & ad quã phthiſis et fluxus & mors ſequitur: ut dictum Aphoriſmi præſentis propriè de puris ex pulmone ſputo intelligatur. Quocirca & prior Aphoriſmus legi poterat diſiunctus ab hoc: ſed oportebat addere, Malũ. ut plerique legunt. aut coniunctus huic, ut nos fecimus.

cimus. nam clarior eſt ſenſus, dum puris ſputum illud ſolum phthiſim & fluxum ac mortem afferre ſignificamus, quod à ſanguinis ſputo factum eſt. Declarat enim Hippocrates, ulcus in pulmone fieri, & ſuppurationem primæ ſpeciei quatuor modis: Ex peripneumonia rupta, non purgata: ex pituita à capite deſcendente, ac in pulmone putreſcente: ex uena rupta in pulmomone, ſeu magna ſeu parua: ex uarice rupta in pulmone. Addit & quintum modum, qui perducit & ipſe ad tabem, licet non faciat ulcus in pulmone. At uerò ſuppuratio in ſuperiore uentre, id eſt, in pectore, non in pulmone propriè, quæ non per ſe lethalis eſt, fit quinque modis: ex defluxu pituitæ à capite, dum putruerit: ex laterali morbo, dum non repurgatur: ex uena in in pectore aperta: ex morbo laterali pituitoſo: ex uarice in pectore. His ergo uiſis, conſtat, puris ſputum non ſemper phthiſim parere, ut ſi ſuppuratio ſit in pectore. Quare hic Aphoriſmus præcedenti coniungendus erit. Sed neque in laterali morbo, licet fiat à ſanguinis ſputo: quia cum dixit, A ſanguinis ſputo ſaniei ſputum: intelligit citra febrem. laterali autem morbo ſemper eſt annexa febris. In reliquis aūt caſibus, & ſunt duo, poſteriores primæ diuiſionis, & caſus etiam uaricis in latere. Et tertio ac quinto ſecundæ diuiſionis, alij magis neceſſariò, alij minus afferunt mortem: præcipuè autem tertius primæ diuiſionis, & quartus: pòſt tertius ſecundæ diuiſionis.

APHORISMVS XVII.

IN iecoris inflammatione ſingultus, malum.

COMMENTARIVS.

Aphor.56. ¶ In quinta Particula dixerat: Hepati inflammationem patienti, ſingultus aduenit. quomodo ergo dixit, quòd ſingultus ſuperueniens, malum ſit? Concluditur enim ex hoc abſurdum, ſcilicet ex inflammatione iecoris ſimpliciter malum. quod, ut dixi, abſurdum eſt, ſeu malum abſolutè intelligatur (hoc enim nemo neſcit) ſeu malum, id eſt mortale, quod & falſum eſt: &, ſi uerum eſſet, non ob id malum cenſeri deberet, quia ſingultus res propè ridicula ſuperueniret. Non enim ob ſingultum tales pereunt: at ſingultum mortis eſſe ſignum in pluribus morbis, ſparſim ſcripſit Hippocrates. Cauſam refert ergo in abſceſſus magnitudinem & prauitatem, cuius conſenſu, ſeu, ut dicit in Comento, comprimēdo, ſeu bilem effundendo, ſeu neruorum ſexti paris tranſitu, excitatur ſingultus. Hos breuiſſimos ex ſecundo Epidemiorum appellat Galenus. Verba eius Sec.4. ſunt: Duo uerò nerui à cerebro ſub os magni uerticuli, ex ſupernis, & ad gulam magis ab utraque parte arteriæ deſcendunt, & uterque in ſeipſum incidens uni ſimilis, ubi uerticula & ſeptum ſunt, ibi deſinunt. Et quidam ambigui ex hac ſocietate, ad epar & ſplenem ipſos tendere putauerunt. Videtur autem mihi conſenſus potius quidam naturæ, cum uentriculo iecur quaſi imperet, & eo affecto uentriculus afficiatur. facultatis enim quæ uentriculo ineſt, iecur auctor eſt. Manifeſtum eſt ergo, Aphoriſmum quintæ Particulæ ſignificare non actum & neceſſariam conſecutionem: ſed ſi morbi ſæuierint, quæ nam ſymptomata conſequi ſoleant.

APHORISMVS XVIII.

IN uigilia conuulſio, uel deſipientia.

COMMENTARIVS.

¶ Supple, malum. In quibuſdam Galenus exemplaribus, hiſq; fidelioribus, dicit, legitur ſolum Conuulſio. Vtcunq; ſit, in diuerſum trahit ſenſum, dum uult ex uigilia deſipientiam fieri, & conuulſionem: quorum utrumque falſum omnino eſt, & abſurdum. nam ſi ſic eſſet, ſemper ad longas uigilias utrumque aut alterutrum ſequeretur: at ex longiſſimis neque ullum horum quandoque ſequitur. Quare ex, ſeu ἐκ, nō cauſam, ſed terminum ſignificat, hoc modo: Si poſt uigiliam deſipientia aut conuulſio ſubſequatur, malum. Nam ſignum eſt, uigiliam, ipſam cauſam habere, quæ hæc poſſit parere ſymptomata. Cum enim diu conſtiterit, nec cauſam habuerit externam, interiorem huiuſmodi habeat neceſſe eſt, potentem, fixam, ualidam, immutabilem, ex qua aut deſipientia aut conuulſio fiat. Videamus ergo, ex quot cauſis uigilia fiat. Et conſtat, quòd præcipuè ex curis & triſticia, ut primo de Symptomatum cauſis: ubi etiam docet quòd à calore & ſiccitate. Cap.8. Vnde tertio de Locis: Vigiliæ & ſomnus primùm à calore & frigore fiunt, Cap.5. inde ob qualitates paſſiuas ſiccum & humidum. Et quomodo docebat ſecundo de Locis, dicens: Calor uigilias excitat, quia motum. Cap.9. in fine. Quarta cauſa eſt cruditas, ſeu cibi intempeſtiuè exhibiti, ut ſecundo Porrhitici. Maximè à cibis poteſtate calidis: Com.19. quia dicebat, ipſæ calidæ ſunt, ſecūdo de Victu in acutis.

Com.44. acutis. Et à fluxionibus, maximè ad loca ſenſu magno prædita, ut ad fauces, ubi moleſtiam afferre ſolent: Cap.1.Sec.7. ſeptimo de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos: nemini dubium, quod etiam à doloribus. At ex his ſeptem cauſis quatuor externæ dici poſſunt, dolor, cruditas, cibus poteſtate calidus: & affectus animi, ut triſticia, ira, metus, curæ, ſpes. Tres autem cauſæ ſunt morbificæ interiores: calor, ſiccitas & fluxio. Immoderatus calor amentiam facit etiam in ſanis, atque eo magis, ſi ſiccitati unctus fuerit, ut docet Galenus ſuper illo Aphoriſmo 51. ſextæ particulæ. Idem, ut ibi docet, facit aut facere poteſt bilis: ut etiam in tertio in ſextum de Com.36. Morbis uulgaribus. Sed uult, quòd ſit cauſa tantum per accidens, uapores eleuando. Et libro, Cap.4. in fine. Quòd animi mores corporis ſequantur temperaturam, ait Galenus: Hippocratis filij à Comicis mordentur, tanquam quod ob immodicum calorem inſani eſſent. Conuulſio ſimiliter fit aut à ſiccitate, aut ab acri humore ſicco: duodecimo Artis curandi. Cap.8. Et in tertio de Locis affectis docet, per exemplum piperis conuulſionem Cap.7. & ſingultum excitari: & quarta Aphoriſmorum docet, conuulſionem ex ſiccitate fieri apertiſſimè, ut in ardentiſſimis febribus. Si ergo Com.57. dicas: Non'ne etiam ſine uigilia conuulſio & inſania ſunt malum ſignum, & malum ſymptoma? Reſpondeo, quòd uerum eſt: ſed, cum uigilia declaratur huiuſmodi affectus à ſiccitate prouenire. Quare, ut dictum eſt duodecimo Methodi, eſſe propemodum inſanabiles affectus, mortem'que portendere: quod non accideret, ſi adeſſent, abſque uigilia. Poſſunt enim eſſe ex alijs cauſis multis, ut repletione, tum humoris motu: at diuturna uigilia cum cauſas minus periculoſas excludat, ſymptomata praua eſſe docet.

APHORISMVS XIX.

IN oſsis exutione, Eryſipelas.

COMMENTARIVS.

¶ Diximus ubique, quaſi continuato ſermone, malum intelligi, ut etiam in præſenti. non enim exuto oſſe tam pronum eſt ſuperuenire eryſipelas: quam ſuperueniente eryſipelate, malum eſſe ſignum. Quamuis tamen intelligi debeat, non tamen, ut temerariè Fuchſius facit, addendum in textu, ut ille fecit tam Græco quàm Latino. Itaque quomodo oſſa exuantur, dicendum eſt. In libro enim de Capitis uulneribus, Pag.8. docet, oſſa capitis cum denudata fuerint, afferre periculum, ne etiam contuſa ſint, & profundius læſa, & ſciſſuram conceperint, aut omnino fracta ſint. atque hic eſt primus modus. Secundus eſt, cum carne contuſa & putrefacta os denudatur. ut in libro de Fracturis, dum inquit: Pag.18. "Nudatur uerò quorundam ſuperna pars, quorundam uerò carnes circumcirca mortificantur." Tertius modus eſt, cum caro eroditur, & membrana quæ circumambit os ipſum, uelut in libro de Vlceribus: & in ulceribus exedentibus, qua Pag.3. parte phagadæna fuerit, uehementiſſiméq; depaſcitur, ac edit ea regione ulceris circumſita, pars colorem habebit nigrum aut liuidum. Et in utroque ſenſu illud ſextæ particulæ, Aphor. 45. "Vlcera quæcunque annua aut diuturniora, os abſcedere eſt neceſſarium." Quartus modus eſt, cum os carioſum ſubtus fit: tunc enim carnem abſcedere eſt neceſſarium. Tractat autem de carie in oſſe, de Pag.8. Morbis ſecundo: at de eryſipelate etiam ſuo loco diximus. 12. Cõtrad. 6. Satis eſt, quòd os denudatum cũ eryſipelate, indicat corruptum alimentum carnis: quæ cum iam os denudatum duplici malo afficit, & ipſa ſimiliter afficitur dupliciter, & ab oſſe, & ab eryſipelate: & os ab aere & à carne, quare malum utrinq; duplicatur.

APHORISMVS XX.

AB eryſipelate putredo, aut ſuppuratio.

COMMENTARIVS.

¶ Dictum eſt in præcedenti, tum etiam in o- Cõtrad.55. ctauo Cõtradicentium, de eryſipelate, quid ſit, & quomodo curandus: nunc diligentius agendũ eſt, id docendo ſcilicet, an eryſipelas ſit cum putredine. Videtur enim ex præſenti Aphoriſmo, quòd non. Fit autem à flaua bile, prima Aphoriſmorum, & ſecundo de Simplicibus medicamentis: Exquiſitum eryſipelas fluxio eſt biloſa. Dicebat Galenus quartodecimo Methodi: Com.1. Cap.21. Cap.1. Cap.3. Eryſipelas & phlegmon in tumore & calore præter naturam conueniunt. differunt in colore, quoniam eryſipelatis color eſt flauus & pallidus, at phlegmonis rubens. Eryſipelas propriè purum & bene curatum quieſcit ſine putridine & ſuppuratione, ut ibi habetur: at in tredecimo docet, Cap.5. phlegmonem propriè, modò magnus ſit, ſuppurari aut putreſcere. Ergo putredo omnibus fluxionibus aduerſa eſt, ſuppuratio autem eryſipelati cum natura ſua poſtulet reſolui: quo fit, ut (malum) ſubintelligendum ſit. Nam eryſipelatis proprium non eſt ſuppurari aut putreſcere, quia

in ſola

in ſola cute fit. Fit autem putredo, cùm particula corrumpitur, & ad interitum tendit: ſuppuratio, cùm ad ſalutem. Cùm ergo ſuppurat eryſipelas (nam nunc corruptionem, ut rem manifeſtiorem, prætermitto) neceſſe eſt ut profundius ſit, & in carnes penetret. Abſceſſum igitur qualemcunq; in carne ſuppurari, malum eſt: ſed ex bile flaua, peſſimum. Alia ratio, quæ à Celſo colligitur, eſt, quoniam humoris bilioſi ob ſiccitatem proprium eſt, ut non putreſcat, nec ſuppuret. cùm ergo alterum horum ſuperuenit, cauſam putredinis præpotentem eſſe indicat: quo fit, ut tum Celſus conſulat locum exurendum. ignis enim omnem putredinem, & etiam intemperies finit etiam calidam, dicebat Albucaſis.

1. de Differentijs Feb. cap. 6.

Lib. 5. cap. 26. de Cura eryſipelatis.

APHORISMVS XXI.

A Vehementi in ulceribus pulſu, profluuium ſanguinis.

COMMENTARIVS.

¶ Non in phlegmone, ut putat Galenus, uehemens fit illa pulſatio, id eſt magna ac ualida: ſi enim arteriæ paruæ ſubiaceant, quomodo uehemens eſſe, id eſt magna, poterit, aut ualida, cùm ſit ictus non ualidus? Sed ſi magna ſit arteria, quæ ſubeſt: & impleatur ſanguine multo, eũ hoc etiam compreſſius phlegmone, uel etiam ſolis puluiſculis, tunc fiet uehemens pulſatio. cui & (licet raro) effuſio ſanguinis copioſa ſuccedere ſoleat, nihilominus non ſemper: ſed ſi ſuccedat, ſæpe hominem interimit. Quòd uerò phlegmone iam facto difficulter ſanguis ex uena effluat, clarum eſt. nam ora uenarum in phlegmone cõſtringuntur inflatis circumiacentibus partibus: & ideo non ſæpe fluit ſanguis, ſed raro: antequam autem phlegmon fiat, tunc ſanguis copioſus effluere ſolet. Quinimò ſi more aliorum intelligatur, patebit ratio admodũ exquiſita hoc modo. Pulſus in uulneribus oſtendit abſceſſum: abſceſſu facto, ſi immodicus ſanguis fluat, difficilè occurremus ſanatione: neque exurendo, cùm dolor maximus auxilium recuſet: neque per ea quæ agglutinant, quoniam loco applicari non poſſunt, atque ideo malum eſt.

Eſt & alius ſenſus, quod pulſus in ulceribus uehemens, ſignificet aduentum plurimi ſanguinis ad locum: arterialis dico, nam alius uim non habet pulſandi. quare cùm ulcus minimè conſolidatum ſit, erumpit ſanguis copioſus, non ratione phlegmonis excitato pulſu, ſed ob ſanguinis ad locum defluentis multitudinem. Tunc igitur cùm ſit arterialis, magno impetu fertur, & fit profluuium eius. Tertius ſenſus eſt, quòd corde uehementer pulſante ex ulceribus ſanguis copioſus erumpit, quod ego ſæpius obſeruaui. Et cauſa eſt, quòd cor ob motum ſanguinis uehemẽtem palpitat uehementer. Atq; hic ſenſus, & primus, non tam uidentur eſſe ex Hippocratis ſententia, quàm ſecundus, licet omnes ueriſſimi ſint. Hippocrates in primo Prædictionum inquit: Vulnera ſanguinem fundentia, exudantia, maligna: ſic affecti, loquentes moriuntur. Idem in Coacis prædictionibus, ſed proexudantia habet, inſuper rigentia. ἐφιδροῦντα habet prior locus, poſterior ἐπιῤῥιγοῦντα, atque ita ex Græca lectione originem hoc ducit. Ibidem dicit: Moriuntur maximè ex uulneribus, ſi ſauciata uena craſſa fuerit. & ſecundo Prædictionum: Vulnera magis lethalia ſunt, quæ in uenas craſſas in collo ac inguinibus infliguntur. Deinde, quæ in cerebrum & in epar: poſtea, quæ in inteſtinum & ueſicam. Sunt autem hæc omnia pernicioſa ualde, non tamen ita ut nemo ex his euadat, uelut creditur. nam & loci qui hæc nomina habent, multum inter ſe differunt, & ijdem modi. Multum etiam differt corporis ipſius ſtructura. & paulo pòſt: Moriuntur enim homines ab omnis generis uulneribus. Multæ enim uenæ ſunt, & tenues & craſſæ, quæ ſanguinem fundentes occidunt. Poſt paulum ſic concludit: Quæcunque igitur uulnera tempus nanciſcuntur, aut corpus & mentem huiuſmodi, aut ita gliſcentem ſanguinem, aut magnitudine tanta fuerint, ut homo ad curationem adduci non poſſit abſque contemptu, ab his quidem diſcedere oportet. Obſeruat autem tria pericula, febres, in his ſerpentes nomas, & ſanguinis eruptiones: ut non ſolùm Aphoriſmus ſit prognoſticus ſanguinis fluxuri, quod ad qualitatem morbi attinet, ſed etiam mortis aut ſanitatis ſperandæ. Tum uerò illud obſeruãdum, quod præcipit Hippocrates libro de Fracturis, ne tertia aut quarta die ſoluantur. Noſtra ætate etiam uitant, ubi periculum fluxus ſanguinis, ne ſoluant ipſum uulnus. unde præſente hoc ſigno, ſeu pulſus ſit in arteria, ſeu corde, non adhibent manum uulneri. Sæpe enim accidit, ut in huiuſmodi caſibus & in alijs lethalibus uulneribus, ut æger in ipſis manibus medici pereat.

Pag. 5.

Pag. 13.

Pag. 22.

Pag. 7.

Pag. 16.

Sec 5. & com. 11. reat. Propterea etiam dixit in ſexto Epidemiorum: In uulneribus ſanguis concurrit: propterea opitulandum, ut uacuum expleatur. Recipio autem ultimam Galeni interpretationem, ſcilicet quòd oporteat linamentis & unguentis implere cauum uulneris, ut ſanguis effluat. Sunt autem modi plures ſiſtendi ſanguinem, cùm ſeu palpitauerit cor, ſeu in uulnere ipſo ſit pulſatio, non qualis in abſceſſu, ſed calor ſentitur magnus abſque dolore, & plenitudo quædam. Cùm igitur hæc apparuerint, non ſoluemus uulnus, ſed lintea aceto madefacta in circuitu imponemus: & emplaſtra parabimus ſiſtentia ſanguinem, cuiuſmodi ſunt è ſarcocolla, thuris cortice ſeu manna, gypſo, ſtercore aſinino, partim lentore ſuo glutinantia, partim aſtringentia. Diuertemus etiam cucurbitulis, uenæ ſectione, ſi exigat, uinculis, atque huiuſmodi. Quæ ratio in pulmonis uenarum ruptura tenet, & titillatione dignoſcitur. ita ut ſint tres differentiæ ſignorum, in corde palpitatio, in pulmone & conſimilibus titillatio, in uulneribus pulſus: atque hæc omnia ſine dolore, prænuncia effuſionis ſanguinis. Hoc autem maximè circa uenas magnas, & præciſis arterijs. Quibus quandoque ſuccurrimus comprimendo digito, alijs uas uinculo excipiendo, quandoque adurendo.

APHORISMVS XXII.

A Ventris dolore diuturno, ſuppuratio.

COMMENTARIVS.

¶ Si quis dolorem qui per circuitus redeat, intelligat, uocétque diuturnum, falletur omnino: nam is à flatu fiet. Sin uerò continuum, diſtinguere oportet, utrum cum febre ſit, & in qua uentris regione torqueat. Inquit igitur Hippocrates primo Prognoſticorum: Abſceſſus (A' textu 29. ad 41.) in ilijs durus & dolens, peſſimus eſt, ſi in omnibus ilijs fatiget: ſi uerò altera parte infeſtat, ſiniſtra minori cum periculo eſt. Talis uerò ab initio periculum mortis citò futuræ ſignificat. Quod ſi uigeſimum tranſcendit diem, & febris detinet, & abſceſſus non deſiſtit, in ſuppurationem uertitur. Accidit his in prima circuitione, ſanguinis è naribus fluor, atque admodum iuuat. Sed requirendum eſt, num doleant caput, an hebetudines ſubeant oculorum. Si quid enim horum fuerit, eò tendet. Magis tamen in iunioribus quinto & trigeſimo anno ſanguinis fluorem expectare oportet. Si uerò mollis abſceſſus eſt, nec dolet, & preſſus digitis cedit, diuturniorem efficit iudicationem, ac minori cum periculo eſt: ſi uerò prætereat ſexageſimum diem, & febris detineat, nec deſiſtat abſceſſus, fore ſuppurationem hoc loco & reliquo uentre ſignificat. Quicunque ergo abſceſſus dolens, durus & magnus eſt, periculum mortis breui fore ſignificat: quicunq; uerò mollis, non dolens, digitis cedit prementibus, diutius immoratur. Abſceſſus qui in uentre fatigat, minus facit abſceſſum, quàm qui in ilijs: minimè uerò partes ſubter umbilicum in ſuppurationem uertunt: ſanguinis uerò fluorem, maximè de ſupremis ſedibus expectare oportet. Vniuſcuiuſq; abſceſſus ſuperſedentis quod in his fatiget ſedibus, ſuppuratio conſideranda eſt. Suppuratio inde prouenients, ita conſideranda eſt. Quæ enim foras uertitur, optima eſt, ſi parua eſt, maximéque egreditur, & in mucronem eſt faſtigiata. Si uerò magna eſt & lata, minimè que in mucronem contracta, peſſima eſt: quæcunque uerò intrò rumpitur, optima eſt, ſi cum exteriori ſede nihil communicat: ſed adducta eſt, nec dolet, & omnis exterior locus unicolor apparet. Hæc ille. Sed œdematis nomine utitur abſceſſus loco. Galenus cùm ibidem uerè de hoc nos admoneat, ſatius duximus rem ipſam ſublata ambiguitate ſermonis explicare, quàm uim uerborum conſeruando ſententiam reddere ambiguam, aut difficilem.

Vt ergo ad rem reuertamur, ſententia Hippocratis eo in loco hæc eſt: Abſceſſus in uentre quidam perniciem ſtatim afferunt, quidam ſuppurantur, & quidam in ſcirrhum tranſeunt. Eorum qui cùm febre ualida, ſunt deteriores, qui in utroque latere: pòſt qui in dextro ilio: mitiores, qui in ſiniſtro: cùm diem ſexageſimum tranſcenderint, ſi nō finiantur, & febris permaneat, ſuppurantur. Hoc eſt ergo, quod per diuturnum intelligit hic, id eſt ultra diem ſexageſimum. Oſtendit etiā febrem quandoq; finiri abſceſſu manente, tuncq; in ſcirrhum tranſit. Quinq; enim modis quilibet finitur abſceſſus, ſcilicet uno ex his. aut enim crudus perimit, cùm magnus, durus & dolens fuerit: tūc enim celeriter perimit, & tanto celerius, quo fuerit maior, durior, & cū dolore maiore. Magnitudo enim febris & caloris excitat uehementiā, duricies contumacem reddit ad coctionem & tranſmutationem, qui duo ſunt modi ſolutionis abſceſſuum: omnino autem

autem reſolutioni tam magnitudo quàm duricies ineptæ ſunt. dolor uires proſternit, materiam ad locum trahit, & febrem excitat. locus quoque, ſcilicet ut ſit in profundo, & in dextro latere: ſic enim in iecore erit. Si uerò ante uigeſimum diem, cum talis fuerit, non tamen occidat, ſuppuratur. Neque enim ante eum diem, ſed poſt, & uſque ad ſexageſimum, poteſt & occidere & ſuppurari, & reſolui & tranſmutari, & in ſcirrhum uerti: ſed à ſexageſimo die ſi febris & abſceſſus maneant, ſuppuratur: ſin autem febris abſcedat, in ſcirrhum uertitur neceſſariò. Ante uigeſimum diem & uſque ad ſexageſimum reſolui poteſt. atque hic tertius eſt modus, cum abſceſſus fuerit mollis, paruus, & uirtus ualida. Soluitur, cum non durus, fluxu ſanguinis narium, cum uirtus ualida fuerit, & ætas florens. Quòd ſi uirtus fuerit minus ualida, & materia craßior, tranſmutari ſolet, atque id intra diem ſexageſimum, non autem poſt. In lateribus ſuppuratio facilior, & frequentior quàm e regione uentriculi, quia calidius eſt iecur, & lien uentriculo: & ob id etiam facilius in dextro quàm in ſiniſtro ilio. in imo autem uentre nequaquam ſuppuratur, ob eandem rationem: frigida enim eſt ea pars. Eorum qui ſuppurantur abſceſſuum, meliores qui exterius rumpuntur, quàm qui interius. Ex his qui exterius, melius ſe habent in mucronem tendentes: parui, non profundi. ex his qui intus, minus praui cum dolorem non afferunt: cutis èſt concolor, & cum exteriori ſede non communicat. Talia ſcire expedit eum, qui præſentem Aphoriſmum ſit interpretaturus. Nō dicam ego, neque teram tempus in deſcribendo contentiones imperitorum: quod Galenus iræ impatiens, dum facit ſæpius, quaſi medici ſui temporis nobis & poſteris noti futuri eſſent, obliuiſcitur utilium præceptorum. Satis eſſe debet, ut exemplo noſtro, cum incidiſſemus in duos medicos: quorum alter erat imperitißimus, & aſinus purus, alter contentioſißimus & ambitioſißimus, nunquam ſentētiam Hippocratis, quamuis me docente, percipere potuerīt, quin imò uerba mea perperàm interpretātes in contradictionē trahere nos conabātur. Sic enim furebant, & inuidia premebantur, ut nec intelligerent: nec tēpus quod ego illis offerebā, ad ſtudendum recipere uellent. Quid igitur attinet hos reprehendere? quaſi errandi non ſint infinitæ uiæ: aut defuturi ſint unquam, qui malignitate & ignorantia aut ambitione cuncta peruertant. Sed ueritas cum in medio iaceat, quaſi ad libramentum ponderibus preſſa, ſemper ubi ſemel innotuerit, exurgit. Cum igitur in uentre, id eſt ſpacio quod ab enſiformi furcula per ilia tota utrinque ad pubem extenditur, diuturnus dolor, non per circuitus (ne in caſu ſimus eius Aphoriſmi, Quibus tormina & circa umbilicum dolores & lumborum dolor, qui neque medicamento neque aliter ſoluitur, hic in hydropem ſiccam firmatur) ſed continuus: diuturnus autem, quoniam ſuperius dixit, Quibus circa hypochondrium abſque inflammatione fit, iis febris ſuperueniens dolorem ſoluit. his neceſſe eſt eſſe abſceſſum, non humorem crudum tantum, aut flatum, aut malam intemperiem frigidam. quare oportet ut tandem materia quæ in ſcirrhum couſque abire non potuit, nec tranſmutari, nec exhalare, ut in ſuppurationem conuertatur. Solet enim hoc quædam tabifica febris, ac lenta, tū inæqualis & uaria comitari. Oportet autem dolorem in uno loco firmum eſſe: aliter diuturnus dolor non dici debet. neque enim tunc erit unus, ſi ſedem mutet. Sic ergo diuturni nomine continentur firmus, & continuus. Diligenter autem animaduertere oportet, quòd Galenus uera dicit de flatu, intemperie & acri humore, quod dolorem diuturnum afferre non poſſunt. ſi ritè curentur: ſed non omnes cauſas enumerat, quibus diuturni dolores contingere poſſunt, præter abſceſſum: nam & à crudis humoribus, ſed non perpetuis, & ab ulceribus, ſed hi conſpicuum ſignum habent ſanguinem & ſaniē, fieri ſolent. Id igitur diuturnos & continuos intelligere oportet.

lib. 4. Aph. 16.

lib. 6 Aph. 38.

Maniſeſtum uerò eſt, his antea & tunc emplaſtra cōuenire, quæ aut reſoluunt aut cocoquūt materiam. Sed ſi dicas Hippocratē nolle ut infra umbilicum ſuppurentur: Reſpondemus, uerbum Minimè non pro negatione, ſed comparatiuo ſumendum, ſeu ſuperlatiuo eorū quæ ſuppurantur. uelut ſi dicamus, Statius minimè poeſim ſapit. hoc autē ex emphaſi uerbi dignoſcitur, & quoniam præceßit iam comparatio: nam qui in iliis fiunt, maximè ſuppurantur.

APHORISMVS XXIII.

A Syncera deiectione, difficultas inteſtinorum.

COMMENTARIVS.

¶ Addunt aliqui, malū: contra Galeni ſententiam, & utriuſq; Græci codicis fidem. Quod autem ſyncera deiectio mala ſit, & quid ſit, uiſum eſt ſuperius. reliquum eſt ut doceamus, cur difficultas inteſtinorum facilè ſubſequatur deiectionem ſynceram. Fit ſyncera deiectio, cum humor Com. 6.

ipſe aut ſeparatur, aut excernitur quod liquidum eſt atq; humidiſsimum: atq; hic modus deterior eſt, quoniam erodit inteſtina, ſeu flaua ſeu nigra bilis exuſta ſit: unde etiã per ſe lethalis eſt, lib. de
Cap. 3. *Atra bile. Intelligit autem deiectionem ſyncelram, quæ diu perſeuerat. nam ſi ſemel eueniat, non eſt neceſſe ut pariat difficultatem inteſtinorum. nam multi emiſſa atra bile poſtridie mo-*
Aphor. 23. *riuntur: quarta Aphoriſmorũ. Quòd ſi difficul-*
4. Aphor. *tas inteſtinorum ab atra bile incipiat, lethalis*
19. *eſt, ut uiſum eſt ſuprà. Seu ergo ſubſequatur ſeu non, difficultas inteſtinorum nigræ bilis exitus lethalis eſt: & ſi superuixerint, ſubſequi ſolet. At ex minus acribus, flaua bile aut æruginoſa, aut ſalſa pituita, cum ſinceræ fuerint, & perſeuerarint, fieri difficultates inteſtinorum ueriſimile eſt. Eodem modo & à uenenis hæc ſubſequuntur, & magis in teneris corporibus, uelut pueris talia eueniunt. Non ſolùm igitur deiectiones ſynceræ ſolent párere difficultates inteſtinorum: ſed & eas quas pariunt, efficere lethales. Nec ſolùm in huiuſmodi, ſed in ſputis & uomitibus ſyncera excrementa mala ſunt, non tamen peculiarem morbum faciunt. Eſt autem maximè conſideratione dignum, quod*
Pag. 10. *dicitur ſecundo Prædictionum, dyſenterias ſcilicet cruentas, & longis & acutis morbis, imò etiam utero gerentibus eſſe ſalutares: at quæ cum dolore adſunt, & maximè ſi ſigna quæ ibi enarrat, affuerint, perniciosiores. Sunt autem, febris, abſceſſus in aliquo membro naturali, maximè in iecore, ætas puerilis uſq; ad quinquennium uel ſenectutis, cibi faſtidium, dolor magnus, ſitis, aut ſi uariæ ſint egeſtiones.*

APHORISMVS XXIIII.

IN oſsis præciſione, deſipientia, ſi in uacuum apprehenderit.

COMMENTARIVS.

¶ *Deſipientias fieri oſſe præciſo, cum uulnus totum os præſcinderit uſque ad uacuum intrò deſcenderit. Nam ut Galenus rectè dicit, tunc noxa communicatur cerebro per membranas: fit enim deſipientia neceſſario ex mala tem-*
Cap. 7. *perie in cerebro dominante, ut ſecundo de Symptomatum cauſis habetur. uidetur autem, quemadmodum & in præcedenti, ſignificare pronã conſequentiam, & cum conſequentia etiã per-*
Aphor. 16. *niciem. Velut in ſuperioribus: A' puris ſputo phthiſis & fluxus. Duo præcipua ſigna comme-*
Pag. 8. *morat Hippocrates ſecundo Prædictionũ, concidere ex uulnere uel ictu, & in ſoporem decidere, ſcilicet ut ſine ſenſu iaceat. Veruntamẽ in lib.*
de Capitis uulneribus, cum peſsima ſigna illorũ Pag. 9.
enumerauit, ſubijcit: Et deſipiens homo moritur. Cap. 3.
Galenus tamen innuere etiã uidetur aliam cauſam amiſsionis, rationis & ſenſus, ſeptimo de Decretis Hippocratis & Platonis, effuſionem ſcilicet copioſam animalis ſpiritus. An ergo ex ſolo uulnere id contingere poſsit, nulla facta intemperie, potius eſt curioſi quàm ſapientis uiri. Mihi ſanè perſuaſum eſt, quòd non. nam ſtatim tametſi diuiſum ſit membrum, non delirant. At aliud eſt ſenſum amittere, & ſtupidos manere: aliud eſt delyrare, atq; inſanire. Sunt quædam exemplaria huiuſmodi: In oſsis capitis præciſione deſipientia, ſi in uacuum apprehenderit. quod eſt idem, ſed clarius.

APHORISMVS XXV.

EX medicamenti potione, conuulſio lethalis eſt.

COMMENTARIVS.

¶ *Non idem eſt hoc ei: Conuulſio ex hellebo-*
ro, lethalis eſt. Nam ibi præter purgandi uim, 5. Aphor. 1.
helleboro qualitas ineſt acris, qua neruos et uen-
triculum offendens, excitat conuulſionem. Præ- 5. Aphor. 4.
terea nec ei: Ex ſuperflua purgatione conuulſio aut ſingultus ſuperueniens, malum. Nam hoc ex immodica purgatione cum eueniat, ut ex aperta cauſa, non adeò eſt uerendum. Si igitur nec ex acrimonia, nec ex ſuperflua purgatione homo aſſumpto medicamẽto, ſeu purgante ſeu non, ſed malefico, conuulſio excitetur, lethale eſt. Do-
cuimus enim in primo & ſecundo de Venenis, Cap. 19.
propriũ illis eſſe conuulſionẽ excitare, eſſeq; ſi- cap. 1.
gnũ id maximè lethale. Violentas enim (cum omnes per ſe malæ ſint) conuulſiones reſugit Hippocr. Quæ enim ui medicamenti mali, ut colocynthidæ ſolitariæ & caſtorei corrupti, & anacardorum, & ſolani, & cicutæ, & apij riſus potione eueniunt conuulſiones, ex malefica qualitate cerebro communicata, non ob purgationem, celerius & certius perimunt, quam quæ ob purgationem humorum & illorum uitium. cerebrum enim non ſecus ac ex ictu, peregrina affectum qualitate non reſipiſcit. At ſi ob commotionem humorum id fiat, oportet illos & multos eſſe, & uehementer malos, qui nondum commoti id agant: quare ſi non educantur, ſpes eſt ægrum ex huiuſmodi prauitate interiturum.

APHORISMVS XXVI.

IN uehemẽti dolore uentris partiũ extremarum frigiditàs, malum.

COM-

¶ Quatuor modis ex uehementi dolore uen-
tris frigiditas euenire extremorũ poteſt, atq; in
ſingulis malum eſt ſignum. Primus eſt, cùm ab-
ſceſſus in uiſceribus generatur, de quo actũ eſt
4. Aphor. 48. ſuprà. Secundus, cùm propter dolorem calor re-
uocatur intùs. trahit enim dolor ut cucurbitula:
Pag. ult. & hoc uidetur ſentire Hippocr. de Veteri medi-
Cap. 8. cina. & clarius Galen⁹ libro de Sanguinis miſ-
Cap. 4. ſione, et quinto Methodi: Nihil eſt quod fluxio-
nes magis excitet, & phlegmonas faciat, quàm
dolor. & in tertiodecimo, dum reddit cauſam,
cur dolor phlegmonas excitet, dicit quòd natu-
ra conatur expellere ac detrudere quod contri-
ſtat, cuiuſmodi eſt dolor. Huius ergo cauſam dũ
uult exprimere, cõprimit circũuicinas loco do-
lenti partes, atq; ita exprimendo circũcirca par-
tes oẽs, in mediũ locum dolẽtem aliquid detrudit
Cap 3. ſanguinis & humoris. & in Arte medica: Om-
Cap. 95. nis dolor fluxiones mouet. Idem ſecundo de Fe-
brium differẽtijs. & generaliter reducit fluxio-
num cauſas ad duas, calorẽ & dolorem, ut etiam
Cap. 11. tertiodecimo Methodi paulo poſt locũ dictum:
Pag. 3. Sed hæc mittamus, & de dolore ſolũ loquamur,
Cap. 3. de quo dicebat Hippocrates libro de Victu in a-
,, cutis: Quũ dolores acceſſerint, atræ bilis & a-
,, crium fluxionũ affluxus fiũt. Tertius eſt, ut re-
ſoluto calore ob dolorẽ, ſiquidẽ dolor uires exol
Pag. 14. uit, duodecimo Methodi, et tertio de Victu in a-
Cap. 1. cutis. Quartus modus eſt, ut ob copiã humorũ
calor naturalis obruatur, atq; ita refrigerentur
extrema. Porrò humores illi abundãt aut à do-
lore attracti, uel quia dolorẽ ipſi excitẽt. Mira-
Com. 33. bile dictu, q; Galenus ſuggillet Hippocratẽ, qua-
,, ſi debuerit: In uehemẽti dolore uẽtris totius cor
,, poris exterior pars refrigerata, malũ. Conten-
ditq; eadẽ ratione, qua extrema refrigerãtur, &
cutim totã debere refrigerari. Quinimò cenſet
ſic generalius dictũ, ego uerò in utroq; illũ falli
puto, experiẽtia docẽte, ſæpe quidem refrigerari
ob dolores uehemẽtiſſimos extrema, partẽ autẽ
exteriorẽ uniuerſi corporis nequaquã. Præte-
rea dictũ generalius illud mihi uidetur, in quo
pauciora aſſumũtur, ad oſtendendũ quod propo
nitur: at minus eſt dicere, Extrema refrigerari, q̃
totius corporis partẽ exteriorem. Ideo dubiũ nõ
eſt, dictũ Hippocratis ſic prolatũ eſſe generalius
Galeni adiectione: nec ſcio, ubi ille hoc inuene-
rit. Certè ſi hoc eſt ex his quæ poſita ſunt in li-
bris de Demõſtratione, nouũ eſt genus Dialecti
cæ. Sed manes inſignes omittam⁹. Extra ppoſitũ
planè eſt, quod adducit Fuchſius de primo Apho
riſmo huius particulæ: neq; enim dolor morbus
eſt acutus, cum adhuc dubitari ſoleat an ſit mor-
bus. Plinius exiſtimat uehementiſſimos eſſe do-
lores calculi, poſt uentris, inde capitis: quòd ob
huiuſmodi dolores, nõ ob alios, homines ſibi con
ſciuerint mortem. Braſauolus ilij & uentriculi Lib. 25.
maiores putat, quod plures & citius perimant: cap. 3. in
ſed hoc non oſtendit maiores eſſe dolores, ſed le- fine.
thaliores. quod contingit ob particulæ præſtan-
tiam. nam dum caput dolet, non cerebrum, ſed
membranæ ipſę dolent.

APHORISMVS XXVII.

SI mulieri utero gerẽti teneſmus ſuperuenerit, facit abortum.

COMMENTARIVS.

¶ Vtimur Græco nomine potius quàm La-
tino, ad ambiguitatẽ declinandam. An teneſmus
ex pituita fiat, diſputatum eſt à nobis ſexto Con Contrad.
tradicentium. Hippocrates ſic illum deſcribit pri 15.
mo de Morbis: Teneſmus eſt uoluntas egerendi Pag. 2.
ineuitabilis, isq; tranſit in dyſenteriam, illa in læ
uitatẽ inteſtinorum, hæc demùm in aquam inter-
cutem. Et in libro de Affectionibus: Teneſmos Pag. 8.
ubi apprehenderit, ſecedit ſanguis & muccus, et ,,
dolor fit in uentre inferiore, maximè ubi ad ſe- ,,
ceſſum deuenerit. Et paulo pòſt: Et fit quidem ab ,,
ijſdem, quibus & dyſenteria: uerùm debilior, & ,,
breuis, & non lethalis. Verùm abortum excitat
duabus cauſis. Prima, quòd eodem impulſu quo
feces eijcere conatur, cum una ſit ſubſtãtia recti
inteſtini cum utero, etiam uterus ipſe uexatur uo
luntate illa expellendi, quod continet, & à mu-
ſculis uentris cõprimitur. Secunda, quòd ſæpius
ſurgere compellitur mulier, unde fatigata abor-
tit. Galenus autem neſcio cur omiſſa prima, tan
tùm ſecundæ meminit. Palàm eſt ergo, longè
periculoſiorem eſſe illum teneſmum, qui ex ab-
ſceſſu fit, eo qui fit ex pituitæ acris deſcenſu,
qui plerunq; ſecunda aut tertia
die ſanatur.

APHORISMVS XXVIII.

QVi alba pituita detinetur, ſi uehemens fluxus uentris ſuperuenerit, à morbo liberatur.

COMMENTARIVS.

¶ Inferius ſcriptum eſt, A' pituita alba aqua 55.
intercutem ſuperuenit. Cum enim in ambitu to-
tius pituita alba colligitur, fit leucophlegmatia
morbus: qui idem Græcè ſonat, quod alba pi-
tuita. Vocatur & anaſarca, & ab Arabibus hy
poſarca. Dictum eſt autem ſuperius aliquid de
huiuſmodi morbo, tum in quarta tumen ſexta Aphor. 11. tum in
ſectione: nunc uerò ſat ſit adijcere quæ neceſſa-
riaſunt.

ria ſunt. Galenus primo de naturalibus facultatibus, uolens docere differentiam inter adiectionem & agglutinationem, dicit. Cum nutrimentum adijcitur, ſed non agglutinatur, fit ſpecies illa hydropis, quam anaſarcam dicimus. Eſt igitur ex uitio tertiæ concoctionis, quanquam mihi potius functio quàm facultas uitiata uideatur. Neque enim imaginari poſſum, quomodo uitium idem poßit eſſe in omnibus membris, brachijs, pedibus, dorſo, uentre, quo nutrimentum nõ poſſit agglutinari: quòd ſi non agglutinari, nec aſſimilari. Et ſi dicas, quod ſit ſolum in pedibus, igitur erit œdema, non anaſarca. Quòd ſi dicas eſſe in toto, ſicut hecticam ratione cordis: ita contracta cauſa ob frigidam & humidam intemperiem cordis: igitur & iecur eadem laborabit intemperie, meliusq́. erit tribuere hoc uitium cordi aut iecori, quàm membris. Vt ut ſit, potius functio quàm facultas dicetur in his eſſe uitiata: uerum fieri poteſt ut ſoli pedes, tanquam à caloris fontibus remotiſsimi, debilitentur, atq. ob id pituita illa alba impleantur: inde ſenſim materia aucta aſcendat: & cum hoc refrigeret etiam crura, inde coxas, tandem uentrem etiam repleat, & iecur per conſenſum refrigeret, & ita per uitium unius partis totum pereat. Fieri igitur poteſt leucophlegmatia hoc modo, & per intemperiem in iecore. & tunc fiet ubique ſimul, & per uiam œdematis in uno membro ſolo: ſed reſoluitur, antequam augeatur: & ita non ulterius progreditur. Ex quo patet, quomodo per contemptum, et maximè in ſenibus, homo poteſt mori ex ulcuſculo malè curato, dum fit œdema, & ex œdemate anaſarca in pede, crure, & alijs. Et hæc eſt cauſa, cur fortes in cruribus producunt uitam, dum euacuant humorem illum ſuperfluum, qui ſolet demitti ad crura ob iecinoris debilitatem. & rurſus patet, cur concluſis fontibus, qui diu aperti manſerunt, contingat anaſarca, & inde mors. Et quòd exercitium, dum præſeruat ab hac imbecillitate, in ſenibus producit uitam: item, quòd ſenibus conferunt cibi ob id ſicci, ut carnes auium grana comedentium, & non humidi, propter hoc periculum.

Vbi ergo materia collecta, ut dixi, uitio potius unius partis, & malo regimine, quàm cordis aut iecoris imbecillitate, detrudatur in uentrem, non deſtillet ſenſim ut fiat aqua intercus, quemadmodum ab initio præfatus ſum, depulſa per meſaraei uenas ad inteſtina, fluxum uẽtris facit, ex quo liberatur æger. Et quoniam hoc fit à robore iecoris (ipſum enim eſt fons omnium operationum naturalium) ideo etiam fit illo non uitiato: ipſum enim uitiatum non percipit noxam, nec poteſt quod nocet expellere. Ideo talis operatio eſt bona ratione cauſæ, dum materia faciens morbum expellitur: & ratione ſigni, quia ſignificat robur iecoris, & illius etiam ſanitatem.

Quis autem ſit morbus, in libro de Affectio- Pag. 6. nibus dicebat: Pituita alba corpus totum intumeſcit albo tumore. & in eadẽ die alia parte melius ſibi uidetur habere, alia deterius: & tumor aliás in alia corporis parte maior & minor fit. Et poſtquam curam propoſuit, ſubijcit: Morbus autem hic fit à pituita, cum quis ex febribus diuturnis, qui pituitoſus natura impurgatus manſerit, & pituita ad carnes conuerſa fuerit. Et non eſt hæc pituita albidior alia, uerùm corporis color albidior apparet. Sanguis enim pituitæ copia albidior euadit, et nõ ineſt ipſi bonus color: quapropter albidiores apparent, uocaturq́. hic morbus Pituita alba. Ex quo demiror, cur Galenus de hoc nomine dubitauerit, cum non ſit nomen hoc album pituitæ, ſed nomen integrum morbi, qui ſic appellatur pituita alba: id eſt, pituita quæ album reddit corpus, ſeu cutim ipſam. Meminit Pag. 25. eius etiam ſecundo de Morbis, dum dixit: Intumeſcit totum corpus albo tumore, & uenter ad contactum craſſus eſt, & pedes ac femora tument: tibiæ item ac ſcrotum, & aceruatim reſpirant, facieſq. rubicunda eſt, oſq. ſiccum, & cum ſiti: & ubi cibum accepit, ſpiritus fit frequens: & quandoq. die eadem melius ſe habet, quandoque deterius. Cui ſi ab initio morbi turbatus fuerit uenter ſua ſponte, proximus eſt ſanitati: ſi uerò non turbatur, tu medicamẽtum propinato quod deorſum euacuet, ponitq. reliquũ curæ. Ex quo patet, hunc Aphoriſmum etiam curam rectam nos docere. nam huiuſmodi morbus facilè medicamentis exſiccatur, ſi quis ab initio ſtatim occurrat. Eſt autem familiaris hyemi & mulieribus: & in regione in qua bibunt ſtagnantes aquas: libro de Aere, aquis & locis. & Pag. 5. reddit mulieres ipſas ſteriles, ut ibi dicit. Et facit illius duas ſpecies libro de Internis affe- Pag. 12. ctionibus: ſed priorem quam uocat popularem, non uocat pituitam albam, quia recens eſt: ſed antiquam, id eſt diuturnam. conſtat enim morbum longum eſſe, de quo inquit ibidem: Grauat hominem magis, & ſpeciem à populari alienam habere uidetur pallidiorem, & totum corpus laxo tumore intumeſcit. atque

eadem

eadem ſubijcit, quæ ex ſecundo de Morbis recitaui, niſi quòd poſt illa uerba, Melius ſe habet, "hæc ſubijcit: Aliquando repentè dolor ei aduenit, & ſibi mori uidetur. Similiter & poſt illa: Quod deorſum euacuet, Cneoro, aut Hippophae, aut cnidio grano, aut lapide magneſiæ."

Plin. lib. 24. cap. 10.

ἱππόφεως, inquit Galenus libro de Linguis Hippocratis, non ſolùm lappago nominatur, ſed "& carduus & ſtybion. Eſt autem lappago ſimilis anagallidi, niſi eſſet ramoſior, ac plurib. folijs aſpera, rugoſa, aſperioris ſucci, grauis odoris: quæ talis eſt, mollugo uocatur, ſimilis, ſed aſperioribus folijs aſparago, cuius ſuccus pondere denariorum undecim cum uini cyathis duobus quotidie ſumitur contra podagras tam calidas quàm frigidas." Conſtat igitur, inter purgantia eſſe medicamenta. De carduo notus eſt. Stybum autem frutex eſt, quod carnoſa habet folia. Sed quidam per i ſcripſerunt. [melius] Cneorum deſcribitur à Theophraſto. eius eſt album, quod ualde eſt odoratum. Itaque notum eſt. neque enim notum dici debet, quod inuenitur, ſed quod perfectè ab antiquis deſcriptum eſt, cum periculum non ſit ut natura deficiat. ubi enim planè notis deſcriptum eſt aliquid, notum dici debet.

1. de Hiſt. planta. cap. 24. Theophraſtus.

Quòd ſi cum hoc etiam nobis offeratur, notiſſimum dici poteſt. At quædam nota non ſunt, quæ plenè qualia ſint, non ſunt explicata: cuiuſmodi coſtus, iuncus odoratus: ſed iuncus à generali forma tum odore dignoſci poteſt, tum ratione loci ubi naſcitur, uelut & calamus odoratus. Sic narcaphthum & multa alia, quæ adeò conciſè deſcripta ſunt ab antiquis, ut illa uerè & meritò ignota dici poſſint. At cnicus, carthamus ab Arabibus uocatur, granum eſt candidum cum candida medulla, gratiſſimum pſittacis, flore croco ſimili admodum: hoc granum purgat pituitam optimè, ut meritò conueniret pituitæ albæ. Sed cnidium granum à cnico differre uidetur, tertio de Simplicibus medicamentis. Item in primo apertè. Conſtat ex illius hiſtoria, granum fuiſſe album, quod pituitam abundè, ſed uehementius purgat: ut conſtet eiuſdem fermè fuiſſe naturæ. tum uerò notiſſimum, ut cneorum, quod & cneſium appellatur. eſt que coronaria herba, apud Plinium in nono, de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, uocat Chamelæan. Eſt autem adeò odorata, ut Hyginus Caſiam appellare ſoleret. Magneſia Theſſaliæ annexa eſt. Magnetis Aethiopicum genus è quinque unum, Magneſia mittit, ut Plinius auctor eſt. Quod ſatis rectè reſpondet Dioſcoridi, de illa dicenti: Datur trium obolorum pondere ad craſſos humores expurgandos. Eſt autem obolus, grana duodecim. Quòd ſi etiam loco ſtybi apud Galenũ ſtybium legas, habebis præclariſſimum illud etiam Matthioli inuentum notum fuiſſe Hippocrati: quod tamen ob præparationem non credo.

6. de Hiſt. plan. cap. 2.

9. de Hiſt. plan. cap. 7.

Cap. 25.

Cap. 2.

Lib. 21. cap. 9.

Cap. 3.

Plin. lib. 4. cap. 9.

Lib. 36. cap. 16.

Lib. 5. cap. 105.

APHORISMVS II.

QVibus in alui profluuijs excremẽta ſpumoſa ſunt, his ex capite pituita defluit.

COMMENTARIVS.

¶ Quod nullibi aliàs in præſenti Commentario ob difficultatem Commẽti Galeni ſolitus ſum, hic facere decreui. nam Hippocratis ſententia planè aperta eſt. Reprobare nititur, quæ hic dicit Hippocrates, totis uiribus. Primum, quod trifariam ſpumoſa excrementa fieri poſſunt: uel ſi materia huiuſmodi è capite in uentriculum defluat, uel ſi ex alijs uaſis (quæ autem ſint, aut eſſe poſſint, haud exponit) uel ſi in ipſo uentriculo ſpumoſa fiat, non igitur ex ſolo cerebro. Præterea, quòd ubicunque fuerit cauſa continens ſpumæ, ibi ſpuma generari poteſt. Subijcit ergo: "Eſt autem huius pituitæ cauſa cõtentiua flammoſus ſpiritus, dum humori commiſcetur, uehementem habens motũ & inæqualem: ita ut & ipſe dirumpatur, & pituitam frangat in multas & paruas partes. Talis uerò motus ipſius cauſa eſt, & propria natura, & caloris nonnunquam multitudo. Dictum eſt autẽ" de his libro tum ſecundo, tum quinto. Sed proſequar. In tertia parte Galenus oppugnat eos, qui dicunt etiam ex pulmonibus ad uentriculum ſpumoſam pituitam deferri poſſe. Hoc enim alicuius celebris expoſitoris, Hippocratem etiam carpentis, dictum fuiſſe ueriſimile eſt. id uerò tribus rationibus. Prima, quòd in fluxionibus à capite ad pulmones, cum ſpumoſa emittuntur, non tamen egeſtiones ſpumoſæ apparent, quæ apparere deberent. Dicebant autem hi (ut ex Galeni argumento apparet) quæ è capite ueniebant, ideo ſpumoſa in excrementis apparere, quòd per pulmones tranſirent, ſuperiore auctoritate ex quinto libro freti. Quibus ſic occurrit Galenus. Quomodo id contingere poteſt, cum perſæpe etiam quæ ſpuunt è capite ad pulmones, defluxa ſpuma carent: quanto magis ſi ex uentre excernantur, [flu-]

Aphor. 43.

Aphor. 13.

ubi in uia à pulmonibus ad inteſtina ſpuma deſinet. Secunda, quia nec ſanguis ipſe è pulmone excretus per ſputū ſemper eſt ſpumoſus, niſi ex eo ipſo principaliter ueniat: nec ſi ex morbo laterali, & quod maius eſt, inquit, ex pulmonis etiam abſceſſu nequaquam eſt ſpumoſus. Tertia, quòd ſi materia ex capite deſcendens ad pulmones po[...]ſt efficere ſpumoſam fecem, oportet ut ex pu[...]one in cor deferatur, inde ex corde in cauam u[...]m, & ex ea in gibbum iecoris, inde in concauum, pòſt in inteſtina deſcendat: uel, ut poſtquam in cor peruenerit, per arteriam magnam feratur in meſaræum. Quorum utrunque refutat, dicens: Quomodo fieri poteſt, ut per tot uenas tranſiens ſpumoſum maneat? Sed hæc miſſa faciamus, difficiliora quàm utiliora: ſed uolumus oſtendere, illos qui ſe Galenicos profitētur, Galenū haudquaquam intelligere, ubi difficilis eſt, aut ſeriò res tractat. Quàm feliciter autem? planum eſt iugulare, ut dici ſolet, mortuos. At uerò quòd indignè, ut ſolet, arguat Hippocratem, ferendum non eſt. nam è tribus cauſis ſpumæ quas adducit, una eſt Hippocratis in textu: aliam, ut dixi, non docet: tertia eſt, quòd in uentriculo ſpumoſa pituita fiat. Dicimus uno uerbo, experimentū & rationem eſſe pro Hippocrate. Experimentum quidem, quia uidemus ita ſemper eſſe: rationem, quia pituita quæ in uentriculo gignitur, non eſt adeò tenuis, ut efficere poſsit ſpumam illam, qualem in ſaliua uidemus: nec uentriculus reſpirat, ut cerebrum & partes oris, quæ continuo ſpiritu flant & reflant. Ad id, de cauſa per eadem, nec materia nec efficiēs abundè ſuppetit: materia enim craſsior eſt, & ſpiritus deficit. Præterea, etſi ſemel aut bis id contingere poſſet, non tamen in longo proceſſu. Sermo autem Hippocratis, ut manifeſtum eſt, cùm excrementa ſpumoſa diu perſeuerant.

APHORISMVS XXX.

QVibuſcunque febricitantibus in urinis fiunt ſedimina, ueluti farina craſsior, longam ęgritudinem ſignificat.

COMMENTARIVS.

¶ Cum hic liber ſit totus prognoſticus, hic de urinis agere, præcipua parte prædicendi, incipit. Sufficiet autē in hac expoſitione propoſuiſſe quæ ab alijs dicuntur, & primùm ab Hippocrate in libro Prognoſticorum, non rectè à Fuchſio citata: Subſidentiæ in urinis craſsiores, farinæ partes referentes, prauæ ſunt: his autem peiores ſunt laminoſæ. Addit pòſt, quòd hæ & aliæ quas ibi adducit, incoctum ſignificant morbum. Alia auctoritas citatur à Galeno in primo Epidemiorum: Decimo minxit multum, ſubcraſſum, quod in matella euadebat: quod ſubſidebat, erat ſimile farinæ craſsiori, album: undecimo obijt. Tertia auctoritas eſt eiuſdem in tertio Epidemiorum adducta à Galeno: Secunda die urinæ tenues, uariæ, in medio pendēs quiddam, habentes minutim diſperſum, uelut farinæ craſsiores & genituræ ſimiles. Ex quibus colligit Galenus, huiuſmodi urinas lethiferas eſſe, ſi quidem uirtus ualida ſit poſt longum tempus. Quanquam qui in Dealcis habitabat horto, quadrageſima die, & tanto pòſt illam urinam ſit liberatus: ſi autem ſit imbecillis, paulo pòſt moritur æger. atque ita Hippocratem accuſat. Sed rei ueritas eſt, ut dixi, quòd Hippocrates intelligit de urinis perſeuerantibus huiuſmodi, non ſi ſemel excernantur, ut in Sileno. Caſus enim quidam fuit, & tunc longum morbum ſemper ſignificant, & crudum ſcilicet, & robur uirium, ex quibus longitudo morbi neceſſario declaratur. Hoc autem ſtatim intelligemus, cum cauſam ſedimenti huiuſmodi docuerimus. Galenus ſecundo Prognoſticorum duo genera docet ſedimenti farinæ ſimilis, tenuioris & craſsioris. Craſsior propriè fit aut aſſato ſanguine, aut carnibus conſumptis: pars relinquitur aſſata, uelut in ſartagine, ideoq; dura. tenera enim pinguedine, ac noua, inde uetuſtiore, pòſt noua carne, inde uetuſta, demùm ſolidis ipſis particulis etiam ſquammæ excernuntur. Hoc uolui adduxiſſe, ut intelligerent lectores, quàm abſurda quandoque ſit Galeni expoſitio: quamq; pernicioſi humano generi, qui illum ita pertinaciter tuentur. aut enim non intellexit: aut non, cum Prognoſtica uel Aphoriſmos expoſuit, ſed alibi. neque enim omnia omnibus in locis auctores intelligunt. Quàm melius Actuarius, cum inquit: Veruntamen non ignorare oportet, interdum humorum crudorum concretorum effigiem quandam apparere, uergentem ad ſpecies ſimiles prædictarum hypoſtaſum. De huiuſmodi ſermonem habuit Hippocrates, docens ſemper longum futurum morbum, qui nō niſi ſerò concoqui poſsit, & uiribus cum inualidis non fiat.

Pag. 5.

Aegro 2.

Aeger. 3. ante conſtit.

Com. 28.

1. de Cauſis pul. cap. 10.

APHO-

APHORISMVS XXXI.

QVibus autē biliosa ſedimina ſupra tenuia, acutū morbum ſignificant.

COMMENTARIVS.

¶ *Inſanire uidear, ſi errata Galeni proſequendo, qui Hippocratem non intelligens accuſat, longiorem efficiam expoſitionem. Ait ille, ſe nunquam uidiſſe tenuem, id eſt aquoſam urinam ſuprà cum ſedimento bilioſo. At ego nunquam niſi tenuem aut tenuiſsimam uidi: nam ſi per tenuem, aquoſam, id eſt albam intelligit urinam, quid abſurdius? cum ſit contradictio in ipſis primis uerbis. Quinimò cum talē intelligit, adijcit, decolores, ut in tertio Epidemiorum: In ſecundo ordine urinæ tenues, & decolores. At quod tenuem eſſe neceſſe ſit, demonſtrare poſſum. ſi enim contentum bilioſum eſt, idem eſt & tenue: at ſi tenue contentum, & urina tenuis erit. Quid ergo ſibi uelit Galenus hac in parte, certè neſcio: rarò cum tenuibus contentis, craſſa eſt urinæ ſubſtātia. Longior eſſem, niſi de his peculiari demonſtratione in opere de Vrinis locutus eſſem. nunc ergo quod præſens eſt, tam clarum eſt, ut penè non indigeat demonſtratione. Eſt autem huiuſmodi: Cum biloſa ſedimina fuerint, & etiam tenuia ſuprà, id eſt, bilioſa ratione contentorum & ſubſtantiæ, acutum morbum futurum decernunt. Quæ enim ex materia tenui fiunt affectiones, periculoſæ ſunt, & breues. at tales*
7 *ſunt acutæ, ut docebat Galenus prima Aphor.*
Languē. 6 *Sed cum materia calida eſt & ſicca, eſt etiam te-*
Languen. 1 primi ordinis. *nuis, ideo patet quod dicitur. Hippocrates primo Epidemiorum fermè ſimilem urinam in Cleanactide figurauit, cum dixit: Vrinæ tenues, ſed nō*
Cap. 16. de Iudic. *decolores. ut non uoluerit tenues omnes ſine*
Cap. 16. *colore eſſe, nec abſq; ſedimēto: ut in tertio, dum de eo qui in Dealcis horto habitabat, urinæ tenues & ſubſidentiam habebant. Sed & Actuarius primo de Cauſis urinarum docet, hæc ſedimina fieri uel ex humoris bilioſi redundantia, uel copia cibi conſimilis, ſignificareq; eiuſdem humoris abundantiam in tertia coctione: quod quàm falſum ſit, apertè intelligitur.*

APHORISMVS XXXII.

QVibuſcūq; urinę diſtātes ſunt, his turbatio in corpore fit.

COMMENTARIVS.

¶ *Vrinarum ſubſtantiam diuiſam eſſe, ut pars à parte diſtet, quid abſurdius? Propterea bene feciſſet Galenus, tam abſonæ interpretationis nec meminiſſe, quin potius trium (quas omnes prætereunt) quæ quotidie ſpectantur. Sita enim eſt ſiquidem quæ rarius contingit, ut ſubſtātia omnino diuerſa ſit, utpote ſuperior pars tenuis, atque infima craſſa, cuius exemplum nullum memini apud Hippocratem legiſſe, nec unquam planè uidiſſe. reliquarum trium interpretationum omnium exempla non deſunt. Prima ſiquidem, ut contenta plurimùm inter ſe diſtent loco, cuiuſmodi in primo Epidemiorum Philiſcus:* Languen. 1
Innatantia quædam in urinis rotunda, genituræ ſimilia, diſperſa. Secunda, ut ad uaria tempora referatur, ut ibidem urinæ uariæ. Et in Philini Languē. 4.
uxore, Vrinæ tenues ab initio decolores: cum loqueretur de illis quæ uſque ad quintam reddebantur. Deinde paulo pōſt, dum de his quæ in undecima die: Vrinam autem reddebat cum conuulſionibus aceruatam, multam: illis autem parum urgentibus, craſſam, albam, qualis eſt ex his quæ ſubſiderunt, ubi multo tempore ſita, fuerint conturbata: non ſubſidebant, color & craſſitudo talis qualis iumentorum. Tertius ſenſus eſt, ut referantur contenta ad urinas, ubi cum tenui ſubſtantia craſſa continentur. Velut tertio Epidemiorum in Pythione: Vrinæ Languen. 1
ab initio & uſque ad octauam tenues, decolores, in medio quiddam nubiloſum pendens habebant. & huiuſmodi plura. Quin etiam omnes fermè malignæ febres tales ſunt, ſubſtantia tenues, continentq; craſſas nebulas, quas globoſas uocare ſolent. Hæc ſunt pertrita, generalia, uulgata: quorſum res quaſi inauditas quærere? nam quòd dicunt, eſſe in urinis ob circulum partes diſtantes, colore, ſubſtantia, concoctione (plurima enim hoc uerbo uaria intelliguntur) à reliqua urinæ parte, nihil eſt, cum ſemper hæc adſit diuerſitas, ut non oporteat dicere quibus. Et ea magna non ſit ut diſtantes dici poßint: cum ſit manifeſtum, circulum uiridem & liuidum non niſi in urina quæ talis ſit, apparere poſſe, quamuis non adeò reliqua pars liuida ſit, aut uiridis. Pauca ex innumeris in his adduxi exempla ex Hippocrate, & in re quæ experimento notiſsima eſt. curioſius autem fuerit errores expoſitorum aliorum, tum maximè & falſas conuerſiones duorum horum Aphoriſmorum Fuchſij proſequi, cum nec quantū ſatis eſt, Galenum reprehendamus.

APHORISMVS XXXIII.

QVibus in urinis bullæ inſidēt, morbum renalem & longum ſignificant.

COM-

COMMENTARIVS.

¶ Vulgata illa de ſpuma in urina, ſignificante pituitam in cerebro, ſi in ambitu ſint: in pectore, ſi in medio, ex hoc Aphoriſmo reprehenduntur, cum ad renes illam Hippocrates referat. Siquidem ſpuma diu manet, neceſſe eſt flatum gigni, & ex lenta craſſaq; materia: quod uerò craſſum eſt et lentũ, frigidum eſt neceſſariò, idemq; morbos longos neceſſariò etiam procreat. Palàm eſt igitur, bullas diu in urinæ ſuperficie manentes, longum morbum declarare: & quanto bullæ maiores fuerint, atq; diutius manſerint, eo longiorem morbum ſignificare. Nam pueri ſolent lixivio admiſcere ſaponem, ut paleæ efficiant ampullas. quod enim lentum eſt, multum extendi poteſt, & in magnum ſpacium: oleum autem quod ſaponi immiſtum eſt, abſumpta iam tenuiore parte, maximè cohæret. Regula etiam eſt Dialectica: Quodcunque tale eſt, maximè ſi tale ſit, effectum eo maiorem producit. ut, ſi frigidum aut lentum morbos longos efficit, quod frigidum eſt maximè, aut lentum, longiſſimos efficiet morbos. atque hæc de ſecunda Aphoriſmi parte. At de prima, cur magis in renibus? par fuit, quod obſcurum erat, Galenum declarare. nihil enim prohibere uidetur, quin materia illa ex qua fiunt bullæ, non ex capite aut pulmonibus, aut uentriculo ueniat. neque enim bullæ illæ, quod arbitratur Galenus, in renibus ex ſpiritu generantur, quandoquidem uideamus ipſis oculis urinam abſque ſpuma prorſus exire, nec ex ſpiritu flammoſo, ut ille credit: ſed dum meijtur, gignitur. Ita uidetur hic uir aliquando rudis, ut qui nunquam literas didiciſſet: quod tamen ei ex imperitia non aduenit, ſed quòd minimum curæ rebus adhibuit, contentus ſolùm uel alienos præripuiſſe labores, uel mira ambitione contradixiſſe, ſeu iure, ſeu etiam, ut perſæpe, iniuſtè & perperàm: nonnunquam bene dicta antiquorum in alienum ac ualde abſurdum ſenſum trahens, ut contradicere illis honeſtius uideretur. Fit ergo ſpuma ipſa, dum urina exit: indicioq; eſt, quòd quanto maiore impetu eijcitur, eo fit maior: ſemper autem fit, ſed ex uiſcida materia manet: è tenui & minimè uiſcida, ſtatim diſſoluitur. Quòd ſi quis caput uirgæ urinæ immerſerit, ac primùm faciat ut matulæ imum contingat, ſinatq; ſenſim urinam effluere, nulla prorſus fiet ſpuma, etiam ſi morbus renalis ſæuiſſimus infeſtet. Debuit ergo huius dicti rationem addere, non ita difficilia omnia ſicco pede præterire. Eſt enim ardua admodum quæſtio, ut uides, niſi ſi quis Hippocratem relinquere uelit. Quo circa dicendum mihi uidetur, tametſi materia illa cruda longius ueniat quàm à renibus, aut omnino neceſſe eſſe ut generetur morbus in renibus ex tam uiſcida materia: aut non poſſe eſſe uiſcidam materiam, niſi in renibus conſiſtat, & morbum generet. Mihi ſanè uidetur, quòd bullæ quæ diu inſident & magnæ ſunt, ex materia uiſcida in renibus neceſſariò fiant, aliter attenuatæ iam eſſent tranſitu longo per uenas: atq; ita Hippocratis dictum uerum eſſe, nec debere aliter intelligi.

Propterea Actuarius primo de Vrinarum differentijs proponit quinque diſtinctiones bullarum. quarum Prima eſt, quòd quædam apparent in corona, quædam in medio urinæ, uel utrobique: in corona autem tota, uel dimidia, uel parte tantùm. Secunda, quòd bullæ aliæ ſunt ſimplices, aliæ multæ connexæ in latitudine, ſcilicet medium uerſus: aliæ non connexæ, tametſi multæ ſint. Quæ diuiſio eadem ratione de bullis iuxta altitudinem intelligi debet. ſemper autem quæ ſublimes ſunt, & quaſi alias inequitant, aut ad medium extenduntur: his à quibus oriuntur, ſunt minores. Quarta diuiſio eſt, quòd bullæ aliæ ſunt paruæ, aliæ magnæ. Quinta, bullarum aliæ albæ, aliæ coloratæ. Idem ſecundo de Cauſis urinarum: Bullæ ſignificant dolorem capitis & renum, & defluxum materiæ ad pulmones. Bullæ enim cum in ſuperficie urinæ generentur, ſignificant materiam ſpiritu depulſam ad ſublimiorem corporis partem, id eſt caput uſque. Si ergo paruæ ſint, difficulterq; ſoluantur, materiam ualde lentam, quæ nec plurimum extendi poßit, nec conſideat extenſa. Atque hæc ſi circa coronam huiuſmodi bullæ fuerint: cum uerò iam concocta fuerit materia, reſoluto ſpiritu, decidit circa mediam ſuperficiem urinæ. Cum autem materia multùm agitatur circa renes, ueſicam, ſeminaria uaſa, ob uiarum illarum anguſtiam, tunc bullæ generantur compactæ ſimul, atque cum illis colliquationes aut capilli, aut talia. Agitationẽ igitur maiorem, bulla bullæ adhærens, aut inſidens ſignificat: at materiæ craßiciẽ, ſi diutius permaneant, magnæq; ſint. Idem ſecundo de Iudicijs earundem: Bullæ in corona ſola tinctæ, & integra ſerie diſpoſitæ, dolorem capitis & affectum illius non leuem ſignificãt. Sin uerò non cohæreant ubique in corona, minora hæc ſignificant, niſi

Cap.18. · Cap.4. · Cap.14.

cant, niſi colorem aureum præ ſe ferant. namq; magnam nocui ſpiritus prauitatem oſtendunt. Quòd ſi albæ fuerint, & non continuæ, dolorem quidem paruum: ſed ſi cum tenui fuerint urina, magnam declarant innati caloris imbecillitatem. Quòd ſi ſine hypoſtaſi etiam fuerit urina, obſtructionem portendit renum: in medio autem ſi ſit, non in corona bullæ, imbecillitatem caloris naturalis, crudorum humorum abundantiam & obſtructiones. Sed in febribus, ſi antea non apparuerunt, declarant initium coctionis adeſſe. In circulo etiam quandoq; ſeminis fluxum, quinetiam negat bullas fieri cum rubris aut candidis admodum urinis: quia in una frigus, in altera calor nimis exuberans, impedit illarum generationem.

APHORISMVS XXXIIII.

QVibus inſidens pingue, ac ſimul totum, iꝭs renum uitium acutum ſignificatur.

COMMENTARIVS.

¶ Et hoc eſt difficillimorũ Cõmentariorum Galeni unũ: expedit aũt illius ſententiã potius q̃ Hippocratis declarare. Carpit ergo primùm Hippocratem, cum dicàt abſolutè inſidens pingue ſignificare morbum renum: cum ſi ſit in alui excrementis, colliquationem alibi ſignificet, quàm in renibus: quod uerißimum eſt. Propterea ut iniuſtè accuſat Hippocratem, ita etiam parum appoſitè excuſat. nam etſi legatur phrenitica pro nephritica, non magis uera erit ſecunda lectio quam prima: cum in urinis nephritica, non phrenitica ſit: uel quod paßionis renum iam genus præſupponat, in quo non uideo quid ad rhombum, ſi in egeſtionibus appareat pinguedo. propterea neſcio quo modo in re clara tantam obſcuritatem & ambiguitatem, aut cur inuexerit. Lege enim ſic, & uidebis ſenſum Aphoriſmi clarum: Quibus in urinis bullæ inſident, morbum renalem & longum ſignificant: ſi uerò pingue, ac ſimul totum uitium illorum acutum ſignificabit. Imò ſi quis animaduertat, ex oppoſitis conſtat oratio: Si in urina bullæ adſint, morbus diuturnus in renibus ſignificatur: ſi pinguedo confertim, acutus. Verùm dices pro Galeno, etiamſi ſit pinguedo in urinis, dicit Galenus, non ſignificabit morbum in renibus, quia poterit decidi à toto corpore. At nec pariter phreniticum poteſt eſſe ſignum. Deinde ut Hippocrates adijcit, non erit ſimul totum: ideo his relictis, ad declarationem deueniamus: quandoquidem uideatur Galenus rem ipſam ſatis attigiſſe, & in fine Commenti præcedentis Aphoriſmi ſatis meminiſſe, ut huic reſpondentis.

Quòd igitur dicat ſimul, totum, ad tempus referri affirmat: ſiquidem è renibus cum propè ueniat, totum pingue ſimul exit: at ex uniuerſo corpore cum per plurimas uenas deferatur, ſenſim ac paulatim exit. Verba quidem ſpecioſa & pulchra, ſed quæ non declarant, an intelligat Hippocrates (ſimul) id eſt, in una die: an ſimul, id eſt ſemel tantùm in die: an ſimul, id eſt ſemel tantùm. Hos enim tres ſenſus recipit. Et non docuit Galenus cum ſua experientia, quomodo ex his tribus ſenſibus & ſub quo ex illis ſit intelligendus Hippocrates: ſed neque quod dicit, ſatis explicat. Afferamus igitur demonſtrationem huiuſmodi, ut totum ſermonem illius plenè intelligamus. Sit, ut hodie ex corpore Socratis colliquetur uncia pinguedinis: & planum eſt quòd primùm decima pars, exempli cauſa, eius quæ colliquatur à renibus & prope renes, exibit cum prima urina. Secunda uerò pars, quæ ex iecore & circumuicinis partibus, prodibit in ſecunda urina: quæ uerò ex corde & pulmonibus & coxis, cum tertia urina: & quæ ex iugulis & genubus, cum urina nocturna: & quæ ex collo & tibijs, in cras manè. Ita quæ ex partibus capitis exterioribus & talis, cras media die. Inde etiam ex membranis cerebri & parte externa pedis, calcaneo & dorſo, donec ultima, gratia exempli, perendie ex ſumma digitorum pedis parte, at ex oculis confluat. Itaque uncia hæc pinguedinis prodibit ſenſim, & non ſimul, propter uiæ longitudinem in decem uicibus, ac tribus diebus, & perſeuerante cauſa ſemper quaſi eodem modo, niſi quòd ordo paulatim ſuperuenientium, partium confuſionem afferet. Quòd ſi ex ſolis renibus tanta quantitas colliquetur, utpote uncia una ſingulo die, & eam deſcendere breui, id eſt, in una die neceſſe eſt, non tamen totam ſimul, ſed iuxta cauſæ magnitudinem. Docet hoc igitur, non quòd tota ſimul exeat, ſed confertim ſimul, aliquando pars magna: alijs autem uicibus parum aut nihil per interualla. Et hoc eſt quod experientia docet, non quod Galenus dicit, nec auſus eſt explicare, quia forſan nunquam hoc uidit. Pinguedo ergo, quæ deciditur à renibus, ſenſim et ipſa deciditur, ut quæ à toto: quia cauſa quæ diſſoluit, & ipſa ſenſim diſſoluit:

& per

& per plures dies, ſicut quæ ex toto. Neq; enim uerïſimile eſt, ſeu fuerit inflammatio in illis, ſeu abſceſſus, ſeu labor, ut una die finiatur (quanquam labor aliquando una die finiri poſſit) ſed hoc habet, quod è renibus inæqualiter excernatur, multa quidem ad uices, deinde alijs in urinis pauca uel nulla. Forſan dicet aliquis, cur non & æqualiter, cum in ſingulis temporibus excernatur? Reſpondeo, quòd propter lentorē partes inuicem hærent, donec ob multitudinem & grauitatem tota ſimul ſeparetur & exeat. Vides quæ exponūtur, nec adeò eſſe facilia, ut Galenus putat: nec ab illo (cum uenia dictum ſit) planè intellecta: unde nil mirum, ſi etiam ſuus Fuchſius ueritate ipſa coactus, tanquam inuolutū & ſibi contradicentem deſerat. Atq; hæc de expoſitione generali, modò ſpecialiter de pinguedine agamus. Cap. 17. *Actuarius ſiquidem primo de Vrinarum differentijs meminit triū urinarū, quæ ſunt in ſuprema ſuperficie pingues. Prima, quæ habet uelut telam araneæ continuā, ſed uirgulis quibuſdā craſſioribus rectis diſtinctam, ut etiam ſunt telæ aranearum. Hanc tantū abeſt ut non uiderim, ut ſingulis diebus in urina mea iam quadraginta annis ſine ulla noxa, tum in alijs plurib. uideam. Fitq; cùm tenuis eſt, ex quodā humido admodū tenui colliquato, pingui tamē, ut nunc docebo. Secunda eſt, in qua apparent & in medio & in circulo ut olei puncta et granula, aliquando plura, aliquando pauca: aliquando maiora uel minora, & ſplendent, & ſunt coloris aurei ut oleum: diceres olei pauculum infuſum. ſed oleum infuſum ſupernatat & diffunditur, hoc in granula colligitur, & non ſupernatat, niſi media & ſuperiore parte. Hoc bis uidi, nec in quibus morbis ſatis memini. eſt tamen res rara & mira. Tertia eſt, cū colligitur quod à Græcis uocatur γραῦς. & eſt ut cruſtula pinguedinis, uelut in lebetibus cum ius concreſcit à frigore. Et hoc ſæpè uidi, et in magnis colliquationibus hecticarum. Eſt tamen aduertendum, quòd in his quæ conturbantur, & concreſcunt, quia refrigerantur non ſolùm in ſuprema ſuperficie, ſed in tota urina & urceo adhærens apparet huiuſmodi tela craſſa, pinguis, ſine ſignificatione ulla hecticæ: ſi tamen contingat ſine concretione urinæ, uidi non apparere niſi in colliquantibus febribus. Ergo de* Tex. com. 35. *hoc intelligenda ſunt uerba Hippocratis ſecundo Prognoſticorum, non de prima, cum dixit: Si pingue deſuper natans araneorum ſpeciem referat, damnandum eſt ſignificat enim conſumptionem. Vnde Galenus in Cōmento: Quale pinguioribus iuſculis refrigeſcētibus ſupernatat, uocata à multis cruſtula, tale in urina ex conſumptione exiſtit. Inde admonet nos, ut caueamus* Tex. 37. *ne ueſicæ uitio decipiamur. Manifeſtum eſt ergo, non de telis illis tenuiſſimis intelligendum Hippocratem, quæ forſan in ueſica fieri conſueuerunt, ſed de pinguedine concreta. Quartum genus urinæ pinguis eſt, cum ſubſtantia talis eſt: nec eſt perſpicua, ſed iuri ſimilis. Et hoc ſæpius uidi in hecticis et phthiſicis, in quib. quamuis nihil ſupernataret, proximi tamē erāt morti. Et eſt quaſi deterior urina omnib. Aſſueſce igitur uidere iuſculū in uitro, ut etiā huiuſmodi urinas deprehendas. Vrinarum autem oleacearum Actuarius, in primo de Iudicijs urinarum, tres facit ſpecies:* Cap. 19. *quæ olei ſpeciem refert, quæ ſimilis eſt oleo colore, & quæ ipſa ſubſtantia. Quæ oleo ſimilis eſt colore, tantùm in principio febrium colliquantium accidit: quæ ſplendorem refert olei, ac plenè colorem in incremento: quæ uerò oleo prorſus aſſimilatur, & ideo minus, ut dixi, perſpicua eſt, hæc in uigore taliū febriū mingitur. Et ſingulæ harū ſpecierū etiam renum uitio contingere poſſunt. tunc repētina fit ad illas mutatio, & cum calore ac dolore, et renū laſſitudine. at ſi ex febre, ſenſim, & ſine renū læſione ulla. Meminit urinarū ex colliquatione tertio Epidemiorum:* Sec. 3. Tex. 61. *& Galenus infrà, ubi docet, oleaginam urinam apparere, cum calor naturalis nutrimentum deſerit, ex opinione Sabini. Apparuit enim in Pario, die ſexta, qui pòſt obijt die centeſima uigeſima.* Sec. eadem com. 72. in fine.

APHORISMVS XXXV.

QVibus autem morbo renali laborātibus prædicta accidunt ſigna, doloresq; circa ſpinæ muſculos fiunt: ſi quidem circa loca exteriora fiant, abſceſſus quoq; exterius futuros expecta: ſi uerò dolores magis circa loca interiora fiant, etiā abſceſſus interius futuros expecta.

COMMENTARIVS.

¶ Cum docuiſſet indicia morborum renum acutorum & diuturnorum in duobus proximis Aphoriſmis: in hoc declarat exitus illorum non omnium prorſus, ſed quorundam, ſcilicet eorū qui cum dolore ſunt. ut regula generalis ſit: Vbi dolor, ibi abſceſſum expectare oportet. Superius de loco generaliter hoc dixit, hic aūt ſpecialiter de partib. exteriorib. atq; interioribus:

terioribus:nunc ergo de muſculis ipſorum renum agamus, de quibus Veſalius libro ſecundo dum Cap.38 agit, eos ſolũ accipiemus, qui thoraci & lumbis communes ſunt. namq; ceruicis & oſsis ſacri & coccygis muſculorum commemoratio hic minimè neceſſaria eſt. Videntur enim uniuerſi ſpinæ muſculi octo partibus cõtineri. Quatuor paria ſuperiorum ad renes nihil pertinent, nec eos attingunt: potiſsimè autem duo paria quintus & ſextus, ſed & ſeptimus & octauus: tum uerò muſculi femur mouentes, qui magis exterius protenduntur, uelut ſpinæ omnes fermè interius, ut Tabula 8 & 14 Secũ. lib. ille infrà docet: quanquã ſolus ſextus femoris ad altiora loca extendatur.

APHORISMVS XXXVI.

QVicunq; euomunt ſanguinẽ, ſi ſine febre quidem, ſalutare: ſi uerò cum febre, malum. Curare uerò aſtrictorijs & refrigerantibus.

COMMENTARIVS,

¶ Poſtquam egit de ſignis ſumptis ex excrementis naturalibus: hic ponit ſigna ſumpta ex his quæ non ſecundum naturam transferuntur, tũ in ſequẽti. Quòd ad expoſitionẽ attinet, ſanguis omnis qui ex ore reijcitur, aut ſimplici ſputo deſcedens è capite, ſed confertim tunc uel ex ore, aut uomitu ex uentriculo & iecore ac naturalibus cæteris membris: aut tuſsi, ex pectore aut pulmone uel a ſpera arteria: quandoq; etiam ex capite fluens, in aſperamq; arteriam deſcendẽs tuſsim mouet. Cum ergo uomitu reijcitur, ex uentriculo aut membris naturalibus educitur. Plerumq; tamen ex iecore, quod uenas habeat amplas, & ſanguine plenas. Vnde primo de Pag.19 Morbis mulierum inquit: Si mulier ex partu ſanguinem uomat, hepatis fiſtula ſauciata eſt. Eſt autẽ triplex modus exitus ſanguinis: διάβρωσις, id eſt eroſio: ῥηγμοχασμός, ideſt ruptura: & ἀναστόμωσις, ideſt oris alicuius uenæ apertio. Cum ergo ex naturalibus membris citra febrem acciderit ſanguinis reiectio, non niſi ex apertione uenæ contingere poteſt, cum à fractura febris ſubſequatur: ab eroſione paruæ uenæ uomitus non accidat ſanguinis, ſed in uomitu ſanguis apparet: in magnæ autem febris præcedat, erit huiuſmodi reiectio ſalutaris: quæ curanda erit cum στυπτικοῖσι, ideſt aſtringentibus, ác refrigerantibus. Vnde ſubit dubitatio in illo uerbo σωτήριον, ideſt ſalutare (duplex enim habet ſignificatum, quod ſalutare eſt & utile, & quod ſeruari aut ſanari poteſt) ut per hoc diſtinguatur ab eo quod eſt cũ febre, et eſt malũ. Videtur enim & hoc malũ eſſe, primùm quòd doceat curandum. quæ enim curatione indigent, mala ſunt. Et rurſus: Quæ ſunt præter naturam, non uidentur eſſe ſalutaria.

Hinc ſuperſunt duo dubia. Primum illud quintæ Particulæ, Mulieri ſanguinem euomenti menſtruis erumpentibus, ſolutio. Aphor 32. unde uidetur uomitus ſanguinis morbus, etiamſi ſit neceſſarius. Dico, aliquis morbus, comparatione alterius morbi maioris, ſalutaris dici poteſt: ut hæmorrhoides in inſaniẽtibus, ut ſuprà uiſum eſt: ita uomitus ſanguinis ſuppreſsis menſibus, & multo magis ſi fluat è naribus, ut quinta Aphoriſmorũ. 6 Aphor. n. 32. uerùm maior eſt difficultas in Aphoriſmo illo: Sanguis quidẽ ſuprà qualiſcunq; fuerit, malum: infra autẽ nigra deiecta, bonum eſt. Dictum eſt autem de hoc tum in expoſitione Aphoriſmi illius, tũ etiã 4 Part. 25. Cõtrad. 100 in primo Contradicentium.

Verba autem illa, Curare aſtrictorijs & refrigerantibus, poſſunt & ad primam partem referri; ut rationi conſonum eſt: & ad ſecundam ex ſermonis ui: uerùm potius ad rationem Galenus reſpicit. nam ſi inflammatam particulam aſtringere ac refrigerare perrexeris, maiorem longè efficies phlegmonem, aut in ſcirrhum illũ conuertes. quæ enim inflammata ſunt, ſuppurare oportet. at, quòd ſi ſine febre ſint, etiam phlegmone uacent: intelligis etiam ex his quæ dicuntur in quinto Methodi. 5 Methodi. Cap. 12. non enim ſolum pulmonis, ſed cæterarum partium interiorum acuta febris phlegmones comitatur. Cap. 15 Liquet etiam, quòd quæ ſanguinem cohibent, quinq; ſunt generum: Alia quidem, quia lenta ſunt, aut aſtringunt, quæ ambo Galenus quarto de Simplicibus medicamẽ Cap.6. tis, uocat emplaſtica. alia, quia minuũt ſanguinẽ, qui eſt fluxurus ad locũ. in quo genere ſunt quæ diuertunt, cucurbitulæ, ſectio uenæ, inedia. alia quæ ui obducunt impedimentum: ut uincula, compreſsio cum manu, quam uocant bucellationem, & uſtio. ſed hæc interius adhibere rariſsimè licet. Sunt demum quædã quæ ſanguinem ipſum continent: alia quia congelant, unde Philonium in cruentis ſputis: aut naturæ proprietate, ut emplaſtrum ex ſcarabeis. Referunt eſſe radicẽ, quæ admota his quibus ſanguis è uulnere prodit, illũ redire atq; intro ſe contrahere cogat.

APHORISMVS XXXVII.

DIſtillationes in uentrem ſuperiorem, intra uiginti dies, ad ſuppurationem perueniunt.

COMMENTARIVS.

¶ Quòd diem uigeſimum, non ſequentem ob-

ſeruare oporteat, et nos docuimus in libris Cõtra 4.lib.contra.4. dicẽtiũ. Cæterùm neq; ob id quòd Galenus alibi dixit, neq; locus erat hic de hoc habendi ſermonem, ut derelicta expoſitione difficillimi Aphoriſmi, ad tam longè diſsitam narrationem tranſiret. Quis enim tã addictus Galeno, perſrictæq; frontis eſſe poteſt, qui audeat hic illum tueri, ac contendere expoſitionis huius Aphoriſmi uel uerbum habitum? Quòd ſi omnino negocijs impeditus, hoc præſtare non potuit, quanto melius fuiſſet omnino inexpoſitos relinquere, ut dici poſſet, præuentum morte nõ potuiſſe perficere? nunc quis illum iuſtè tuebitur? Nam ſi Hippocrates de phlegmone partiũ pectoris loquitur, cur appellat deſtillationẽ? Si de pituita deſtillante, cur utitur uerbo ἐμπυοῦνται: quod eſt, ad ſuppurationem peruenire? Cum uerò dicat καταῤῥοι, deſtillationẽ uidetur intelligere Hippocra- Aphor. 15. ses pituitoſam. Sed et de iuẽtribus in prima Aphoriſmorũ particula abundè dictũ eſt. Reliquũ igitur eſt ut doceamus, quomodo abuſus ſit quaſi hoc uerbo ἐμπυοῦνται. Diximus in undecimo Contrad. 25. Contradicentiũ, differentiã inter cõcoctionem ac præparationẽ: nũc aũt uidendũ, quomodo ſuppuratio de alijs dicatur humorib. à ſanguine. nã deſtillationẽ cõcoqui palàm receptũ eſt ab Hip- Pag. 8. pocrate libro de Priſca medicina. At aliud eſt cõcoctio, aliud ſuppuratio. uidetur autẽ ſuppuratio nõ eſſe niſi ſanguineæ materiæ, cũ dixerit in Pro- Pag. 6. gnoſtico: Ex ſuppurationib. quæcũq; adhuc, dũ » ſputũ biliosum eſt fiũt, pernicioſæ ualde ſunt, ſi- » ue biliosum illud in parte, ſiue cũ pure ſimul ex- » puatur. nõ enim uidetur uelle, ut poſsit ſuppura- Pag. 7. tio fieri in humore bilioſo. In libro de Locis in ho- » mine hæc habet: Suppurati ut plurimũ fiũt, cum » fluxus in idẽ uelut in bile cõtingit: ſed in bile qui- » dẽ multũ defluit, et ubi defluxit, ſedatur: ſuppura- » tis uerò minus defluit, & nõ ſedatur. Fiũt etiam » ſuppurati cũ minus excreãt, quàm influit in pul- » monẽ. hoc enim quod in pulmone cõſiſtit, et quod » influit. pus fit: pus uerò in pulmone & in thora- » ce collectũ ulcerat & putre facit. Hic manifeſtè declarat materiam deſcendentẽ ad pulmonẽ & thoracẽ, ſuppurationẽ pati. Quod etiã manifeſtius, & quaſi pro expoſitiõe præſentis loci do- Pag. 6. cet libro primo de Morbis, dũ inquit: Cæterùm » ſuperiore uentre ſuppurati fiũt multipliciter: Pri- » mùm quidem, cum pituita de capite copioſa & » aceruatim in ſuperiorem uentrem fluxerit, pu- » treſcit, & in pus uertitur. Idq; accidit maximè in diebus uiginti & uno. Scripſit hunc librũ, ut alias dixi, iunior, cum nondum rationem exactam dierum decretoriorum iniiſſet, putaretq; formari uigeſimam primam diem ex ſeptimanis: non autem ſeptimanas ex uiginti numero dierũ, qui ſunt dimidium nonæ partis totius anni. Diſtinguendum eſt igitur ſic, quod ſuppuratio propriè dicitur de ſanguineo aut miſto humore collecto, qui in uerũ pus uertitur, nec intus contingit citra febrem hæc actio. Generaliter etiã dicitur de pituita, quæ eſt affinis ſanguini, eo etiam quòd odorẽ & colorẽ recipit puris: ſed hæc cõuerſio poteſt fieri citra febrẽ. Puri aũt reliqui humores nõ recipiũt ſuppurationẽ: ſed uel immoti & incorrupti manent, atq; euaneſcunt, aut erodunt particulam: aut corrumpuntur, & exitialem illi noxam pariunt.

Sed quid dicemus de Aphoriſmo illo, Graue- 7. Aphori. 40. dines et raucedines in ualde ſenibus nõ maturãtur? uidetur enim e regione pugnare. ſed de hoc alibi dictũ eſt. Nũc igitur admonuiſſe ſat fuerit 3. Cõtrad. 15. celerrimè ad ſuppurationẽ puenire, quæ ſunt in ſuperiore uẽtre, ob magnitudinẽ caloris cordis: quin etiã & quæ inferiore, quanto altius decumbunt, eo celerius ſuppurationẽ admittunt. Vnde in Prognoſticis: Cæterùm tumores in uentre mi- Pag. 3. » nus in abſceſsũ uertũtur, quàm hi qui ſunt in præ- » cordijs: minimè uerò qui ſub umbilico ſunt, ad » ſuppurationem uertũtur. Manifeſtũ eſt aũt, hæc debere intelligi, ubi noua materia ſuperueniẽs nõ impediat: aut mala ratio uictus, uelut aer frigidus. Vnde etiã illud cõſiderandũ, ſi materia non ſimul defluat, an dies illi à fine fluxionis ſint numerandi. quod uerìſimilius uidetur, ad uerba Hippocratis reſpiciendo: an à ſingularum partiũ materiæ defluxionis tempore, prout eſt conſentaneum magis rationi. Et ſanè uidetur miſtũ quiddam eſſe, ſcilicet partes diuerſimodè concoqui, totum tamen non abſolutè coctum dici poſſe, niſi uigeſima dies uel quartadecima uel alia à fine computatur.

APHORISMVS XXXVIII.

SI lingua repentè incõtinens fiat, aut aliqua pars corporis ſtupore elanguit, tale eſt melancholicum.

COMMENTARIVS.

¶ Incõtinentem linguam uocat, cum plura loquitur quàm deceat. ἀκρατὴς enim incõtinentẽ, intẽperantem & impurũ ſignificat. Galenus & reliqui expoſitores ſenſum Hippoc. nõ intelligẽtes, uerſa dictiõe legerũt ἀκρατὲς, quòd eſt infirmũ. at ſic facilè eſſet omnia accommodare. Illud mirum quod nec ſic potuerunt Hippoc. ueridicum facere: quare ſatius fuiſſet, ut nos fecimus,

mus, multos illum è numero Aphoriſmorum eximere: aut fateri ſe non aſſequi ſenſum, atq; inexpoſitum relinquere Aphoriſmum, quam literam peruertendo etiam ipſum Hippoc. damnare tanquam abſurda ſcribentem. Senſus igitur eſt: Si quis abſurda & turpia loquatur repente, non ex compoſito aut aliqua parte, id eſt, non toto aut dimidio corporis, hoc eſt melancholicum, id eſt ex imaginatione, quæ ex atro humore proficiſcitur. Dicebat author ſeptimi Epidemiorũ de Androphano iam ægrotante: Mente motus eſt, & linguæ affectiones ſimiles. Itaq; poteſtatẽ atræ bilis nobis declarauit. ſeu enim nõ ſentiãt, ſeu ſe non ſentire ſibi perſuadeant, ab atra bile ac mentis motione hoc proficiſcitur. Qui autem talia non uiderit, miratur. patiuntur enim tortores & ignes perſæpe, & nihil moueri uidentur. Obſcurum igitur, ſcilicet partis ſtuporẽ ad melancholiam pertinere ex manifeſto, quod eſt turpiter & præter propoſitum loqui, ex melancholia, id eſt mentis affectu tali declarauit.

Non parũ ante finẽ.

APHORISMVS XXXIX.

SI febris non ex bile habeat, multa aqua capiti ſuperinfuſa ſolutio fit febris.

COMMENTARIVS.

¶ Hunc Aphoriſmũ ſi quis intelligere uelit, *non aliter, quàm, ſi, quæ in libro de Natura humana legat, cum dixit: Febres plurimæ à bile fiunt. Species ipſarũ quatuor ſunt, præter eas quæ ab occultis humorib. generantur. Nomina ipſarũ ſunt: Continens, Quotidiana, Tertiana, Quartana. Continens itaq; appellata, à plurima ac meraciſsima bile prouenit, et indicationes quàm breuißimo tempore facit. Corpus enim nullo tẽpore perfrigeratum citò colliqueſcit, nimirũ à multa caliditate calfactum. Quotidiana uerò poſt cõtinentem à plurima bile generatur, & præ reliquis celerrimè diſcedit: uerùm longior eſt continente, quanto à pauciore bile prouenit, & propterea quòd requiẽ habet in ipſa corpus, in continente uerò non quieſcit ullo tẽpore: tertiana aũt lõgior eſt quàm quotidiana, et à pauciore bile gignitur. Quanto uerò longiori tẽpore in tertiana corpus quieſcit quàm in quotidiãa, tanto diuturnior hæc febris eſt quàm quotidiana. At uerò quartanæ reliquæ iuxta eandẽ rationẽ habent: ſed tertianis diuturniores ſunt, quanto pauciore bilis parte participant, unde caliditas augetur, et propterea quòd corpus in ipſis plus perfrigeſcit, id quòd ab atra bile ipſis contingit ſuperfluè, adeo ut ægrè frigus depelli poßit. Atra enim bilis inter omnes corporis humores uiſcoſißima eſt, & ſedes diuturnißimas facit. Quod aũt quartanæ febres atræ bilis participes ſint, uel hinc condiſcere licet. Autumno enim maximè homines à quartanis corripiuntur, & in ætate à quinq; & uiginti annis uſq; ad quadrageſimũ quintũ. Hæc aũt ætas præ omnib. alijs maximè à bile atra infeſtatur, & autumni tempus omnium anni tẽporũ ad eandẽ aptißimum eſt.* Itaq; cum febres quatuor definiantur generibus, hecticæ, ephemeræ, putridæ, & quæ ex abſceßibus: hæ autem non febres principaliter ſunt, ſed accidentia morborum, ut prima Quarti: putridæ autẽ omnes à bile ſint, ut declaratum eſt: uel quoniam, ut Galenus inquit, ex febre humor conuertatur in bilẽ, ut etiam ſecundo de Febrium differentijs, cum in ſanguine putreſcente dicat fieri bilẽ flauã ex tenui parte, ex craſſa autem atram: liquet aquam multã capiti ſuperfuſam ſoluere febrẽ. Hoc enim à nobis declaratum eſt in Arte medendi parua, hecticã omnẽ balneo ſanari poſſe, ubi humidus uictus adhibeatur. Sed cur non dixit de balneo totius corporis, ſed de capite, cum alioquin clara tunc futura eſſet oratio? Reſpondet Galenus in Commento, Hippocratẽ in primo Epidemiorũ dixiſſe de Metone: Capitis lotionibus uſus eſt. antea uerò dixerat, Inſomnis delirauit. Ab his ergo ſubiũxit, Dormiuit, reſipiſcebat. ut propter delyriũ & uigiliã potius quàm ob febrẽ adhibita ſit lotio capitis. Melius forſan ex Paulo, ut etiã Braſauolus, ſecũdo libro in cura Diariæ, ex feruore & aduſtione. conſulit enim caput perfundere aqua, atq; lauare, ut poſtmodũ etiã totũ corpus humectetur. Quocirca mihi uidetur Galenus exemplo illo confirmaſſe, quod etiã in ſanguinea hæc lotio conueniat, ut generale fiat dictũ: Si febris non ex bile habeat, multa aqua capiti ſuperinfuſa ſoluit febrẽ. Sed ut rẽ diligentius aſſequamur, uideamus quæ nã cõmoda et incõmoda balneũ capitis afferat. Princeps ſecũda Primi declarat cõmoda balnei: ſed non capitis propriè, ut uideatur hæc lotio qua noſtris temporibus utimur pluribus fuiſſe ignota. Celſus enim licet conſulat multa calida, inde frigida perfundendũ caput, nõ tamen de lauacro ſanorũ loquitur, ſed ubi exuſtus quis in ſole ſit. Solus, quod ſciã, Auenzoar præcipit feruentißima aqua abluẽdũ caput: nec tamen de lixinio loquitur. Olim erant tonſores, ſed tondendi cauſa, nõ lauandi. in balneo enim lauabantur. Ex recẽtioribus quidã meminit in ſexto libro Epiſtolarum: ſed, ut ſolet, nihil ad uſum uulgarẽ addens: Amatus Cẽturia tertia fingit in

Pag. ult.

Tra.1. ca.1.

Cap.9.

Languen.7

Cap.16.

Doc.2.5.

Pa.cap.19.

lib.1.cap.3.

Epiſtola 4.

hecticis irrigationẽ capitis à tepida, credo quòd [Cur. 1.] uereatur ne cõcitet deſtillationes. Cũ enim Prin[3. 1. Doc. 2. Cap. 5.]cepsnumerat utilitates balnei generaliter, ſomnũ conciliare, aperire, detergere, concoquere, reſoluere, nutrimentum ad cutis ſuperficiẽ attrahere, uentrẽ ſiſtere, & laßitudinẽ remouere: detrimenta uerò, cor imbecillius reddere, nauſeã excitare, humores quietos mouere, & illos putrefacere, & ad mẽbra debilia traducere, unde etiam abſceſſus excitentur: peculiaria duo habet hæc conſideratio, quòd de ſolius capitis ablutione tractamus, & cum lixiuio: ſed præſens ſolum primam. Dicamus ergo de ea, quæ fit cum lixiuio, ablutione, quæ plurimùm quidẽ detergit, & ſiccat cerebrum: at neque ſomnos conciliare poteſt, neq; concoquere, forſan nec plurimùm cutis foramina aperire. Quòd ſi à temperato lixiuio in caliditate fiat, certè non adeò exiccabit. Auenzoar autem cupit hoc ſuo feruore uim illam in cerebri profundum penetrare. Quo magis ego diligerem lotionem cum aqua calida ſimplici, inde cũ frigida, ut Celſus præcipit. Quòd ſi minus ſordes detergantur, ſapone utendum cenſeo. Ablutio enim illa Celſi non niſi morboſis capitibus debetur. Ergo in febribus, ut ad intentum reuertar, ablutio capitis, cum non explicet (quali) de tepida intelligendo ſomnum conciliat, uapores exhalare facit. nam in febribus ut tenuiſſimi ad caput tendunt. [Pag. 2.] In libro de Humidorum uſu, inquit: Somniferum & in caput & in alia. Igitur uiſus eſt ſomnum ex hoc Aphoriſmo & humectationem quæſiſſe, quibus febris quæ ſicca eſt (ſi non aliud obſtet) ſoluitur.

d Gal. et Cornar. licatur, neq; tepida calida –

APHORISMVS XL.

MVlier ambidextera non fit.

COMMENTARIVS.

[Pag. 3.] Ariſtoteles in libro de Cõmuni animalium greſſu inquit: Motionis origo ex dextra parte eſt, illaq; mouere, ut ſiniſtra moueri, apta eſt. Videturq; aſſignare huius cauſam tertio de Partibus [Cap. 4.] animalium, dicens: In cordis dextro uentriculo plurimum & calidiſſimum ſanguinem generari. [Cap. 2.] Et quarto de Generatione animalium: Pars dextra lõgè calidior eſt quàm ſiniſtra. Cauſa uerior eſt, quòd cor eſt in medio, & iecur à dextro latere. Sed Ariſtoteles cum nollet admittere iecur eſſe principium, confinxit uentriculi dextri, imò trium uentriculorum hiſtoriam. Vnum ſatis conſtat experimento ita eſſe, & quòd duo ſunt principia animalis, cor ut perfecti, iecur imperfecti. Et ideo quærere primum oportet, quid ſit ambidexterũ. neq; enim eſt, quod quidã putãt, uti ſiniſtra pro dextera (hoc enim eſt frequẽs) ſed cum nouũ quaſi ſit nomẽ, nõ habet nec Græcum, nec Latinũ. ἀριστερὰ enim & felicia & ſiniſtra uocabant, quòd à ſiniſtra auſpicia bene ominarentur. habitãtibus enim in Septẽtrione, dũ ſolẽ aſpiciũt, oriens eſt à ſiniſtra. Qui uerò ſiniſtra utuntur apud nos, dextra uti nõ poſſunt: neq; ego hominẽ uidi ambidexterũ præter unũ, cũ plurimos uiderim qui ſiniſtra præſtarẽt: quos, ut aliàs dixi, cõſtat eſſe deterioribus naturaliter moribus. Cur id accidat, dũ de cauſis agemus, explicabitur. At ambidextros, ſeu potius ἀμφιδεξίους (Latinã enim uocẽ nõ habemus, Italicã habem⁹, Mancinũ, uel Seneſtrerũ) facit uſus potius quàm natura: ſed illa admittit. Plato id probat, argu[7. de Legibus.]mento ſumpto ex pedibus. nam ſiniſtro æquè ac dextro utimur. Itaque inquit: Cũ natura omnes fecerit ambidexteros, nutrices dimidio roboris atq; agilitatis nos fraudant. Atq; ea ratione Hippocrati apertè cõtradicit, cui magis tamen credendum eſt quòd experimentum id doceat. nam cum quidã infantes læua pro dextera uterentur, uincti à parentibus ut læua non poſſent uti, nihilominus corrigi non potuerunt. Id etiam ſignificat Ariſtoteles, Hippocrati concors, qui negat mulierem poſſe eſſe ἀμφιδεξίαν. Quod uerò dextra ſiniſtris in motu præſtẽt nõ ſolùm in manibus, ſed etiã pedibus, nõ in ſenſibus, uidetur uelle clarè trigeſima prima Problematũ: ubi etiã di[Problem. 12 & 13. Problẽ. 22.]cit, quòd oculus ſiniſter facilius dextro cõtrahitur. At uerò Plato refert Scythas eſſe ambidexteros: et de fœminis idẽ cẽſere uidetur, ubi uigintimillia ad mille ducẽtosquinquaginta redigit hac ratione. Si fœminæ inhabiles toto genere ſint, iã ex uigintimillib. ſublata medietate ad decẽ millia redigẽtur. E quibus pueri dimidiũ ſunt, omnium reliquorũ dimidiũ ſunt ſenes: qui etſi non ſunt tot quot uiri, pueri tamẽ tãto plures dimidio ſunt. nã bellicæ arti Plato cẽſet primũ utiles eſſe debere [5. de Repub.] à uigeſimoquinto anno: ablatis igitur ex decem milib. quinq; millibus pueris, duob. quoq; ac quingẽtis pro ſenibus, relinquẽtur bis mille quingenti uiri ſolũ utiles militiæ: quorũ dimidiũ ſi auferas, quòd dextra ſolũ utãtur, patet redactũ iri numerũ ad mille ducẽtos quinquaginta. At ſi utraque manu ſinguli utãtur aſſumptis etiã mulierib. erũt quinq; millia. at ſi à decimoſeptimo anno militia more Romanorum inchoetur, ut auctor eſt Cẽſorinus, fiet in populo ſeptẽ penè millia militũ. Quod quantũ conferat Reipub. manifeſtum eſt per ſe. Ego uerò mulierẽ neq; utraq; manu pariter, neq;

ter,neq; ſiniſtra tanquã potiore utentẽ uidi. Galenus περιδέξιον potius,iuxta Homerũ,eũ qui utatur utraq; manu uocandũ cenſet: qualis fuit Aſteropeus,quàm ἀμφιδέξιον. Verùm Ariſtophanis & Hippocratis auctoritate Hippocratẽ ab Homeri auctoritate tuetur,nec ad alia aptior quàm ad interpretationẽ uocũ iuxta poetas,maximè de quib. tot edidit libros. Cauſam aũt nititur aſsignare imbecillitatẽ ſexus fœminei quandoquidẽ nec Amazones ſufficerẽt ex Hippocratis ſentẽtia ad pugnæ robur dextra ſola, niſi dextra mãma præciſa cãdenti ære. Verba enim eius

Pag.12. in libro de Aere & aquis ac locis ſunt: Dextram „ aũt mammã nõ habẽt.nã puellis adhuc infantibus „ matres æreo inſtrumẽto in hũc uſum parato, i„ gneq; cãdefacto eã auferũt,ac exurunt,ne iterũ „ ſuccreſcere cõtingat, atq; ut omne robur in hu„ merũ ac brachiũ dextrũ deferatur. Diximus ibi,exponẽtes hiſtoricos,nõ ob id cẽſere auferri mammã: ſed ut cõmodius arcum tendere, & peltam ſeu ſecurim liberius uibrare poſſent. Profundior eſt Hippocratis cauſa,illa manifeſtior. Sed Galeni cauſa ad ambidexteras forſan ſufficit, quamuis non admodũ grauitate Hippocratis iam ſenis, ut qui ea ætate maximè hanc ſeptimam ſectionem Aphoriſmorum ſcripſerit, digna: uerùm ad id quod mulier nulla ſiniſtra, tanquam potiore utatur,nequaquã ſufficit. Quid enim uetat,ne tota uis in eam partẽ illis confluat? tametſi diuiſa nõ ſufficere poſsit utrique parti. Quapropter cenſendũ eſt,altiorẽ fuiſſe Hippocratis ſenſum,atq; à ueteribus alijs cognitũ: ſed à Galeno nõ intellectũ, quòd ex origine illud pendeat, quam ipſe falſò ad androgynos trãsfert. Ea eſt ſcilicet,ut maſculi geniti in ſiniſtra uteri parte,ſiniſtrã partem habeant dextra ualidiorem,aut æqualem: unde uel ſiniſtra tantũ utantur,paruo diſcrimine ob incuriã noſtra ætate in uſum & maximum diſcrimen euadente: aut oblata occaſione,ut antiquo tempore ob educationis diligẽtiã, quæ ex Rerumpub adminiſtratione exoriebatur, ad æqualẽ uſum utraq; manu redacta,ut ἀμφιδέξιοι aut περιδέξιοι efficerentur. At fœminæ cũ in dextra parte gignebãtur, dextrã iuſto ualidiorem adipiſcebãtur,cũ naturaliter dextra eſſet calidior atq; mobilior: cum in ſiniſtra etiam,quoniã loco proprio genitæ nõ degenerant, robuſtiorem etiam habeant partem dextram. Quod ut clarius intelligas, maſculi in dextra, fœminæ in ſiniſtra ut naturaliter ortæ, ualidiorem habent partem dexteram ſiniſtra. At fœminæ in dextera,ut dexterã,quàm natura fert,habent robuſtiorẽ: ita maſculi in ſiniſtra,ſiniſtram habent reliquis robuſtiorẽ,dextrã imbecilliorẽ: quo fit,ut pariter hac aucta illa diminuta,uel æqualiter utraq; utantur, ſi diligentia educationi adhibeatur: uel aliquanto magis ſiniſtra. Nullus igitur modus relinquitur, quo fœmina ἀμφιδέξιος eſſe poſsit: ut nec maſculo, ut partem dextrã multo robuſtiorem ſiniſtra habeat: quod in aliquibus fœminis euenire neceſſe eſt, quas palàm eſt & ex ratione, & ex hoc effectu, quod dextrã partem ſolæ ualidiorẽ habeant ſiniſtra, ut in maſculis generaliter euenit uiragines eſſe, & enſes ferunt & pugnant. Viris igitur generaliter & ſecundũ naturã maius eſt diſcrimen roboris inter dextram partem & ſiniſtram, quàm fœminis. Liquet etiã ob hæc, cur, qui ſiniſtra utuntur, mali ſint. ſunt enim quaſi androgyni, & effœminati, & improbi ac fallaces, ut mulieres. ¶ Quod palàm Galenus nõ intelligens de moribus dictũ, tam inſulſè ad ſexũ, de quo nec antiqui ſomniarunt, traduxit. Itaq; ob cauſas dictas facilius uſu fœminæ ad uſum utriuſq; partis traducerentur, quàm mares, ob paruã differentiã. Et propterea Plato, quod in Scythis fœminis accidit ob cauſam dictã, credidit in maſculis etiã fieri poſſe. At natura cõtrarium euenit, ut dicit hic Hippocrates: Viri enim quidam ἀμφιδέξιοι oriuntur: fœminam ſic naſci, omnino impoſsibile eſt.

APHORISMVS XLI.

QVicunque ſuppurati uruntur aut ſecantur, ſi pus purum fluxerit, & album, euadunt: ſi uerò ſubcruentum, & fœculentum, & fœtidum, pereunt.

COMMENTARIVS.

¶ Triſariã colligitur materia in pectore, quæ ſpirandi difficultatem parit: primo de Morbis. Pag.6. Primus, cũ pituita defluit in illud, & coaceruatur & putreſcit per quoſdam circuitus, & tunc ſufficit inurere locũ exterius: ut tradunt etiam Celſus atque Aetius. lib. 3. c. 22. de quo etiam uidetur intellexiſſe Galenus in Commento, lib. 8. cap. 57. in fine. cum ab Euryphonte uſum ait Cineſias. Non proponam modum, quandoquidem loca ipſa aſcripſerim, ut ab ipſis auctoribus illum ad amuſsim excipere ualeas: tum maximè, quòd is inter cæteros ſit tutiſſimus, adeò ut etiam medici noſtri temporis auſuri ſint illum tentare. Secundus autem eſt, cum copioſa materia pituitoſa, uel etiam collecta ſanguinea in pus conuerſa, uelut in morbo laterali, ut in Aphoriſmis, Partic. 5. Aphor. 8 & 15. ſed citra tamen ulcus ullum

fuerit: quo in caſu illam educere ſufficiat & neceſſe ſit. Sufficiat quidem, quia nullum ulcus adeſt: neceſſarium aũt ſit, ob multitudinem. quocirca nullo genere uſtionis nec exteriore nec interiore opus ſit, ſed ſola ſectione, qua pus educatur. Tertius eſt, cum pus ex pulmonis ulcere colligitur, quo in caſu ipſum eduxiſſe minimè ſufficiat, manẽte cauſa, quæ illud ſit denuò coaceruatura. Itaq; hoc in caſu non ſolùm educere pus, aut inurere exterius ſufficiet, ſed etiam oportebit pulmones ipſos candenti ferro inurere, educto iam prius pure uniuerſo è pectoris cauitate. Atq; hũc modum uſtionem uocat Hippocrates, non exteriorem uſtionem. Vt in tertio de Morbis. inquit
Pag.10. *enim: Secato aut urito. Et iterum: Cæterùm ubi*
Sec.7. *ſecare uel urere. Et in ſexto Epidemiorum: Tabeſcentes ſtatim urere. Vt conſtet luce clarius, educi pus, iude uri candenti ferro locum. nam ulcera*
Cap.44. *malefica igne ſanari ſolent. Paulus libro*
,, *ſexto hæc habet: Alij, ut tradit etiam Leonides,*
,, *ferro mucronato candenti per medium ſpaciũ,*
,, *ubi abſceſſus eſt, adacto uſque ad pus uſtionem*
,, *moliti ſunt. Nonnulli etiam hos curare auſi ſunt*
,, *transuerſa linea inter quintam & ſextam co-*
,, *ſtam ducta, & cute paulùlum obliquè diuiſa: de-*
,, *inde ſic ſcalpello membrana, quæ coſtas ſubcin-*
,, *git perforata, pus excreuerunt. uerùm an fieri de-*
Contrad. *beat, in decimo Contradicentium medicorum*
29. *dictum eſt. Nunc adieciſſe huic parti ſuffiçiat, uſtionem conuenire in ſuppuratis, ſic ut effluat pus: quamobrem non ſufficit exterius tangere cãdenti ferro, & quòd ulcera maligna uelut carcinomata exurere ſolemus. De modo ac cauſis eôdem te remitto.*

Nunc quod ad rem pertinet proſequamur. Opponit album ſubcruento, ut purum fœculento & fœtido. Puris enim conditio eſt, ſi bonum
Pag.3. *eſſe debet, in Prædictionibus, ut ſit album, æquale. læue, minimè grauiter olens. igitur cum primam conditionem pro prima ſuſtuleris, & ultimam pro ultima (hoc enim modo procedũt Geometræ) relinquetur illud fœculentum, contrariũ æquali & læui. Igitur pus album & purum euadit,*
Com.ult. *ut cognoſcitur ex primo Prognoſticorum, cũ natura partis eius perfectè euicerit materiam in loco eo contentam. Quod dignoſcitur ex oppoſitis qualitatibus. Subcruentum fit pus, cum naturalis caloris actio impeditur, ſeu quia ſit exiguus, ſeu quouis alio modo non poſſit perficere operationem ſuam. Vnde pus omne abſque dubio antea ſanguinea ſubſtantia conſtat, ac ſimili illi, ex quo natura conatur reparare membrum. Ob id ſi plurimum ſanguinis ad partem confluat, quia parum iam effluxerit, aut minus quàm opportunum tunc fuerit, aut ex dolore, ſolet pus eſſe ſubcruentum. Et ideo ſemper ac neceſſariò inæquale, quoniam in omni actione inchoata neceſſariò, ſi non perficiatur, inæqualitas contingit: ut ſi in mammis lac non perficiatur, aut pus in uulnere. Cum enim pars quædam albeſcat, aliter non inchoata eſſet operatio: pars rubra ſit, aliter eſſet perfecta neceſſariò, inæqualitas in ſubiecta materia apparet: & non ſolùm in colore, ſed etiam ſubſtantia ipſa. Cum enim calor diuerſa ratione agat in ſubſtantiam ſanguinis, ſi ſit illa inæqualis, euadit magis etiam diuerſa, ſi æqualis omnino diuerſa etiam. Concoctio enim craſſius reddit quarto Meteoro-* Cap.2.
rum. & craſſa attenuat liquefaciendo quod eſt tenuiſſimum & aqueum reſoluit, ut aliàs à nobis demonſtratũ eſt. Igitur ſi nõ perficiatur in 11.Cõtrad.
una parte, apparebunt illius ueſtigia, ſcilicet 24.
dealbata: in ſubcruenta non ita. Vnde ſciendum, quòd ut colligitur primo de Febrium diffe- Cap.6.
rentijs, quatuor modis concocta uariantur. Aut enim omnino calor naturalis euincit materiam non putridam, ſed utilem, & fit nutrimentum: aut corruptam, & fit pus abſolutũ, leue, non aſperum, æquale, craſſum, album, ac minimè fœtidum: ut ſint quinq; conditiones. Sed uerius rem æſtimando, operatio caloris eſt primùm iuxta genera, naturalis, non naturalis, ac eius qui eſt præter naturam ſeu putridi. Manifeſtum eſt enim, quòd calor feruidus & ſiccus exurit, ideo non eſt naturalis, nec præter naturam, quia non putrefacit. Vt ergo uicerit calor naturalis reliquos duos in materia iam corrupta, fit pus albũ, non fœtidum, æquale, craſſum ac leue, ut dixi. Si autem uicerit non naturalis, fit fœculentum ob exuſtionem: hoc autem non eſt fœtidum neceſſariò, ſed inæquale, nigrum, non leue, partim tenue, ſed maiore ex parte craſſius quàm ſit neceſſe. Ideo dixit fœculentum lethale eſſe, quia in periculoſiſſimo affectu modicus lapſus lethalis eſt, & lethale ſignum. Fit & fœculentum ex calore ualde putrido, & hoc malè olens pus efficit: & mortem non ſolùm inſtare denunciat, ſed etiam breui admodum, in ſuppuratis. Ideo cum narratũ eſſet mihi hoc de M. Antonio Maioragio, amico meo, dixi quòd parum aberat à morte: & ita intra quatuor dies obijt. Et hic modus eſt quartus Galeni, quem ſuprà omiſimus, in quo calor præter naturam prorſus naturalem euincit. Tertius uerò eſt compoſitus, ut ille imaginatur,

ginatur, quaſi æqualiter ex utroque calore, naturali ſcilicet & præter naturam (nam, ut dixi, nõ naturalis haud meminit.) Et in hoc apparent ſigna miſta, uelut non album perfectè, ſed cinerei coloris, parum inæquale, & aſperum. Vt enim declarat Philoſophus in Prædicamentis, Aſperum eſt, quòd partes inæqualiter poſitas habet: leue autem, quod in recta linea. Cap. de Qualitate. *Quamuis ſit aliud aſperitatis genus, quod eſt cum ſitu in una recta linea: ſed partes tamen ſunt aliæ duræ aliæ molles. ſed hoc nõ ſentitur niſi cõprimẽdo. Sic ergo huiuſmodi cum ſint infinitæ ſpecies, ut etiam quarti, uelut dixit Galenus: in hoc tamen modo ſunt duo genera. unum, in quo naturalis calor uincit putridum: & aliud, in quo putridus naturalem. in quo omnes ſuppurati moriuntur, ut dixi: quia morbus per ſe periculoſiſſimus eſt. At diuerſa ratione in alio, non tamen omnes ſeruãtur: ſed ſi naturalis calor plurimum ſuperauerit, & cum hoc uires ualidæ fuerint. Differentiam autem inter naturalem calorem & uires, ſuprà oſtendiſſe me in prima Particula memini.* Aphor. 14. *Seu ergo pus feculentum effluxerit ratione corruptionis caloris, ſeu ſiccitatis eius, ſeu ratione partis ex qua uenit, ut in ſequenti Aphoriſmo liquet, lethale eſt ſignum: ſed non æqualiter, ut in ſequentis Aphoriſmi expoſitione dicam.*

Sed iam finem facere expoſitioni poteram, niſi eſſet unum ad ſalutem ualde neceſſariũ multorum: ſcilicet quòd qui ſecantur, aut uruntur, aut qui anguſto foramine uulnerati ſunt, ſeu intus penetret (ſed tunc magis eſt neceſſarium) ſeu non omnino intus penetret, ex doctrina peritiorum chirurgorum uidi, maximè neceſſariũ ut foramen exterius multum dilatetur, intus autem mediocriter. nam neq; arctum retento pure ſanationem admittit, neque ualde amplum refrigeratis partibus, quas expedit eſſe calidiſſimas, præcipuè pulmone, qui non ſolùm in ſua, ſed etiã ſponte dilatatur, ut declaratum eſt à nobis decimo Contradicentium Medicorum. Contrad. 30. *Exterius autem, ut liberior ſit tum effluxio, tum operatio manuum, expedit latius eſſe foramen. Solent autem exhiberi, quod ego feci in uxore Io. Pauli Syrtiri, mercatoris olim, decocta ex erithrodano caulibus rubris garyophylata, quam aliqui uocant ſanamundam, cuius radix eſt in uſu garyophyllum redolens: folia autem agrimoniæ, id eſt uero, ut exiſtimant, eupatorio ſimilia.*

APHORISMVS XLII.

QVorum epar ſuppuratum aduritur, ſi pus purum fluxerit, & album, euadunt (in tunica enim pus continetur) ſi uerò qualis amurca fluat, pereunt.

COMMENTARIVS.

¶ *Cum dixiſſet in præcedenti Aphoriſmo, fœculentum pus exitiale eſſe: declarat exemplo, quandoq; pus fœculentũ fieri ob particulæ patiẽtis ſubſtantiam, uelut ſi iecoris ſubſtantia abſceſſum cõtrahat, ita ut corrumpatur illius caro. pus neceſſariò fœculentũ euadit: cũ nullus calor poſſit eſſe tantus, qui ſubſtantiam iecoris in pus optimum uertere queat. Hac ratione igitur pereunt. pereunt &, quòd uis ignis ad imam iecoris ſubſtantiam penetrat, unde uenæ contrahantur. Vrebant antiqui in ſuppurationibus, quod ignis putredinem finiat, ut colligitur ſexto de Medicamentis ſecundum locos:* Caq. 2. in ne. *habeatq; commune id cũ inciſione, quòd euacuet quod putridum eſt. à ſanie enim ſolet in membro uis quædam ſerpens relinqui, quæ illius facultatem uitiat: hanc ignis ſua exuperanti caliditate finire ſolet. Quocirca partes propinquæ quæ ſanæ ſunt, muniri debent linteis imbutis ſucco aizoi, plantaginis, atq; huiuſmodi ualde refrigerantiũ: ipſa uerò pars exuſta, ubi ſanata fuerit, humectari debet, quoniam & humido utili aliquid ablatum eſſe neceſſe eſt. An uerò refrigerari? Certum eſt quòd non multum. nam abſumpto humido omni præter naturã, calor omnis qui eſt ſubſtantia, neceſſariò finitur, remanet ſola impreſſio: hæc finitur moderatè frigidis, ne calor naturalis patiatur: tum etiam, quia humectato membro calor naturalis confirmatus intemperiem tollit.*

Manifeſtum eſt aũt ex hoc, quod etiã diximus in priore Aphoriſmo, ſcilicet quòd uſtio uſque ad profundum antiquo tempore deducebatur: tametſi in leuioribus morbis ſolerent exurere iecur, libro de Internis affectionibus, dum inquit: Pag. 18. *“Quũ maximũ iecur euaſerit, ſic ut promineat multum, nec medicamenta profuerint, exurere ipſum oportet, buxeis fuſis oleo feruenti intinctis, aut fungis. At cũ educatur pus, candenti ferro exurere oportet. Mẽbrana igitur iecur circũcingi declarat Galenus, quarto de Vſu partium:* Cap. 14. *Et Veſalius libro quinto.* Cap. 7. *Quæ tenuis admodum eſt, peculiaris quidem illi: cæterùm orta tamen ex uinculis utrinq; ex peritoneo deductis, ut nõ peculiaris dici poſſit. Solus autem Celſus huius operationis mentionem fecit, cum iecur* lib. 4. Cap. 8.

uomica laboraret, ſic ut dupliciter inter pretari locus queat. uno modo, quòd ferro candẽti locus lib 9.ca.75. *perforetur: altero, ut, quemadmodum Celſus dicit, locus ferro aperiatur non candenti, inde uo-* C.2. fo.182 col.2. *mica intus aduratur, et inter Arabes Haliabbas. Adducitur etiam Aphoriſmus hic decimoſeptimo Continentium, ubi adijcit: Galenum hoc cenſuiſſe, ſed non uideri ſibi tutum auxilium. De Græcis uſum eſt in priore commẽto ex contra* Fol.186. col.3. *dictione. Fit etiam ex ſententia Raſis ibidem inciſio, cum per ſe rumpitur uomica in epate, & educitur ſanies. Sed Hippocrates dicit, Continetur: non, Continebatur.*

Quòd uerò dicat Galenus, exponens uerbũ (Amurcam) eſſe incoctam putredinem epatis: liquet, ut dixi, quoniam ob calorem putridũ colliquatur ſubſtantia carnis, & fit ſubſtantia humidior carne illius. Ex quo apparet, carnẽ eſſe concretam à frigore: quæ ubi diſſoluatur à calore non ſicco, humidior euadit. Apparet rurſus calorem putridũ non eſſe ſiccum, ſed humidum. Sed & in ſuppurationibus omnibus uidemus fieri ſubſtantiã priore liquidiorẽ. Quod ego arbitror fieri ob ſanguinis miſtionem cum ſuis humoribus atq; ichoribus: unde cum phlegmon fit, extruditur ſanguis ex uenulis qualiſcunq;, & ſinulis, plerumq; diuerſis humoribus cum ichoribus eorundem, et ipſe putreſcit à calore qui in eo eſt, ab ambiente tamẽ infuſus. Quòd ſi ſanguis ſatis purus ſit, ea coctio ab eodẽ iuuatur: fit autem coctio à calore circumiacentiũ uicinarũ partiũ, ab utroq; aũt ſuppuratio. Quare colliquatio illa ex permiſtione potius accidit, quàm natura ipſa aut qualitate caloris, qui adeò humidus ſit ut poſſit hoc facere. Fit autẽ ut amurca, ideo magis fuſca quàm caro iecoris, eo quòd cum nõ concoquatur aduritur. unde fit color qualis ſanguini decocto, hic autẽ in liquidis amurcam refert.

39.40. *Porrò cũ hi duo Aphoriſmi prognoſtici ſint, etiam curare docent: quocirca & ſequenti annectũtur, ut duo ſolũ uideãtur interpoſiti: quorum prior ſuperiori annectitur. quoniam cum de melancholia, qui eſt morbus cerebri, locutus eſſet, docet multos morbos, quos non exiſtimamus, uelut febres, non ex bile, ad cerebrum ipſum pertinere. Eam uerò rationem curandi ut admirabilem cenſuit, ita & aliud exemplum ex ui naturæ admirandũ ſubiecit, deſumptũ ex partium, ut dixi, connexione: atq; ita ex continuatione exhibet anſam interpretandi. Tametſi apertè appareat, multos hac in Particula fuiſſe Aphoriſmos interſertos, hoc (ut reor) modo: quòd qui ad propoſitum uidebantur, Aphoriſmi præcedentes ab aliquo immemore carptim aſcripti ſunt in margine, uelut huic præſenti ille maximè: Aqua intercute laborãs, ſi à tuſſi corripiatur, deſſperatus eſt.*

APHORISMVS XLIII.

STillicidium & urinæ difficultatem, uini potio & ſanguinis miſſio tollit: incidere uerò oportet internas uenas.

COMMENTARIVS.

¶Tam celebrẽ Aphoriſmũ, aut XXXVI *præcedentis libri, quẽ nos cum Galeno adiectũ* Lib. 6. Aphor. 6. *ab alijs exiſtimantes reliquimus, expediebat diligentius exponere: cum, ut ſuprà dictũ eſt, morbi ueſicæ maximè difficiles ſint, & plerũq; lethales. Morbi ergo, quibus urina difficulter redditur, tres ſunt, ut in Medico habetur. uel enim* Cap.13. *ſupprimitur ex toto, diciturq́; ἰσχουρία, iſchuria: uel redditur cũ ſertim quidẽ, ſed cũ difficultate, uocaturq́; δυσουρία, dyſuria: aut ſolũ guttatim, uocatur στραγγουρία, ſtranguria. Huius tres ſunt ſpecies. Vna, in qua difficulter urina redditur, et cum ardore: alia, in qua cũ ardore, ſed abſq; difficultate, quoniã acris eſt urina, & muſculũ qui ueſicam continet, eroſit: tertia, cum inuoluntariè effluit, quo morbo mortuus eſt pater meus* LXXX *ingreſſus annũ, ſeu potius cũ eo. nã minimè hæc lethalis eſt. Docet aũt Galenus ſexto de Locis affectis, hũc morbũ fieri reſoluto muſculo collũ ueſicæ cõplectente, unde ſenibus hic* Cap.4. *morbus familiaris eſt, nec uocatur rectè nomine ſtranguriæ. Cæterũ, ut rectè inquit Galenus, Hippoc. ex ſingularibus generalia præcepta colligere ſolet.* 3. de Artic. com.80. *Atq; ita ex dyſuriæ curatione iſchuriæ curationẽ habebis. Sanguinẽ igitur mittere docet Hippoc. ob morbi magnitudinẽ, & inflammationis periculũ ſeu præcedentis, ſeu imminẽtis. Quinetiã ob ardorẽ in ſtranguria caro ſolet erodi, quæ dũ cõcreſcit, cicatricẽ obducẽs meatũ urinæ obſtruit, & in iſchuriã deducit. Cũ uerò maximũ auxiliũ in his ſit balneũ, præſertim in dyſuria, inde clyſter, ultimò catheteræ: manifeſtũ eſt, in omnibus his uenæ ſectionẽ multũ prodeſſe, tum ad morbum, tum ad ſecuritatem.*

Proponatur igitur aliquis cũ urina ſuppreſſa ob uitiũ in ueſica (nam de ſuperiore parte obſtructa aut impedita alibi ſermo habebitur) Primùm quidem ſanguinem mittemus, & iuxta Galeni ſententiã libro de Sanguinis miſſione, ex talo Cap. 12. *aut poplite. inquit enim ibi: Porrò quemadmodum in morbis qui ſupra ſeptũ tranſuerſum ſunt, ſecta*

ſecta in cubito uena prodeſt: ita in his qui infrà ipſum ſunt, quæ in poplitibus aut malleolis. Sunt aũt infrà, coxendix, uterus & ueſica. At renes, cui parti adſcribi debeãt, ambigũi. Miſſo ſanguine, in balneũ æger uſq; ad umbilicum ponendus eſt. Incoqui aũt præſtat, ſi tempus adſit, parietaria, creſſones, porrorũ barbæ, urtica: & genera liter herbæ plantæq;, quæ ex muris & maceriebus ac lapidibus prodeũt, ut etiã caprificus. Pòſt lignea parte radicis petroſelini, & iunco, oleo amygdalino illitis tentanda eſt uia: immittendum quoq; oleũ per clyſterẽ ſeu canalem, aut fiſtulã exiguã. multũ enim facit ad urinam proliciendã, licet urere nõ parũ ſoleat. At lac cõtrà ardorem lenit, parũ urinã prouocat. Aqua uerò maluæ maioris quaſi medijs uiribus eſt. Quòd ſi nullũ horum proſit, tentanda eſt cathetera, quæ & facilius immittitur, & tutius, poſt hæc omnia quàm antè: breuiſsimũ aũt temporis ſpaciũ inter hæc omnia fluat, atq; interim æger ieiunus maneat, et omnino à potu tẽperet, ut diutius retentionẽ lotij ferre poſsit. Cõmendari ſolent inter præcipua ueſicæ muſtelarũ ſiccatæ, et hermodactyli in potu ſumpti, & cuniculi axũgia cum pelle impoſita ſuper pecten: & cimices & pediculi uirgæ impoſiti. Cauſæ iſchuriæ, dyſuriæ, & ſtranguriæ. ſi ſtranguria pro impedimento, non incontinentia accipiatur, cum iſchuria ſit dyſuria cõfirmata, et dyſuria leuis iſchuria, decem ſunt. nam eſt à uirtute, cum retenta urina, ut in negocijs fieri ſolet, tenduntur nimium uilli ueſicæ, atq; ita comprimi nequit. Hoc autem tribus ex cauſis contingit. Prima, quia ueſica ob abundantiam humoris cõprimere nequit, ut neque manus pomum magnũ uelut paruum. Secunda, quia diſtenti uilli uim omnem amittunt ſoluta cõpagine. Tertia, quia nimium repleti tum ob diſtentionem, tum ob plenitudinem proprium temperamentum amittunt. Duæ aliæ cauſæ ſunt à membris ipſis, uelut phlegmon uel ſcirrhus, & caro excreſcens. caro quidem ſolet ſequi fluxum ſeminis ſpontaneum, & urinæ ardorem. ab utriſque enim eroſa carne intus alia ſuperexcreſcit, uelut in ulceribus oriri ſolet, alia obducta cicatrice, quæ meatũ urinæ impedit. Duæ aliæ ex humoribus, ſanguine ſcilicet cõcreto, aut pituita craſſa uel lenta. Duæ aliæ ex rebus non naturalibus, lapidibus aut arena: ſed lapides ſi magni ſint, raro iſchuriam, ſæpe dyſuriam faciunt, repelluntur q; facilius catheteræ. Si uero ueſicæ collum ingrediantur, quia parui ſint, licet difficilius repellantur, ſpes tamen eſt ægrum poſſe liberari, ſeu mutatione ſitus, ſeu attritione aliqua. Octaua eſt à flatu, quam Galenus affirmat, etſi meo iudicio raro accidat. Fit et aliquando ob ulcus, dum natura timet ſeroſum humorem ſuper læſam partem tranſmittere.

In præſenti com.

Difficillima eſt quæ à carne, pòſt à lapillis. Galenus uerò meminit & eius quæ ab intemperie fit, maximè ſicca uel frigida, quanquam hæc ſtranguriã ſæpius parere ſoleat. frigida quidem intemperies in muſculo incontinentiam potius parit quàm dyſuriã, aut iſchuriã, in ipſa aũt ueſica iſchuriã & dyſuriã. Ergo iſchuriæ cauſæ principales ſunt ſeptẽ. nã ulcus dyſuriã potius facit, nõ poteſt aũt ſupprimere urinã, ut neq; ſola intemperies: quæ ſi hoc faciat, ad uirtutẽ reduci debet. flatũ quoq; iſchuriã facere raro cõtingit. Vt ſint ergo cauſæ, uirtutis imbecillitas in ueſica, caro & abſceſſus, lapis, & arena, ſanguis et pituita. Iſchuriã & dyſuriã ſolet ardor urinæ conſequi, non quia u[illegible]a ultra modũ retenta putreſcat (nam in ſanis id nõ cõtingit, ut dũ urinã retinent, ardorẽ experiãtur dum mingunt) ſed quia materia quæ obſtruit, aut putreſcit, aut erodit, dum diutius retinetur. Ardorem retentio non ſubſequitur, niſi poſtquã caro ob id creuerit, aut quia idẽ ſit utriuſq; cauſa, ueluti lapis aut arena: diuturnos ardores aũt ſtranguria conſequi ſolet. Diſtinguuntur certis ſignis cauſæ dyſuriæ. nã à lapide facta inſignis magnitudinis cognoſcitur, ut dicebat Galenus: quoniam ægro reſupino, ſi cõcutiatur, urina prodit: ſi paruus extiterit, cathetera immiſſa ſentitur lapis in collo ueſicæ ob ſtrepitũ. Si aũt arena, dignoſcitur ex exitu. quanquã raro, ſi humor lentus nõ adſit, ſola obſtruat. Si ſanguis concretus, liquidus ſolet antea effluere: ſi pituita, lenta & ipſa, dũ excernitur, apparet. Si ex uiriũ imbecillitate, præceſsit aut diuturna retẽtio, aut frigus uehemẽs: ſi abſceſſus, dolores & febres præceſſerũt, & etiã adſunt caro, tophus, callus, difficilius dignoſcũtur: ſolẽt tamẽ ſubſequi ardorẽ urinæ, & dyſuriã paulatim factã cũ urina claraq;, & fluxũ ſeminis, & catheteræ impoſitionẽ laborioſam, & morbũ Indicũ. Calculi ſigna propriè ſex ſunt, quorũ quatuor Galenus cõmemorat primo de Locis affectis: Vrina aquea, ſedimen arenoſum, pruritus in præputio, & tenſio ueretri. ut enim ulcus ardorem facit in præputio, ita pruritus ex lapidis motu in ueſica, pruritum in præputio. Cum uerò magnus iam euaſerit, & pedem concutiendo, & repentè ſedendo, ſentitur læſio in pectinis imo, & uirgæ radice: arena eijcitur, quoniã plerũq; lapis atteritur. neque

6. de Locis cap. 4.

Cap. 1.

que enim ex arena lapis, ſed ex lapide arena fit: cuius tamen contrariũ pleriq; exiſtimant. Cum uerò lapis iam ulcus excitauerit, aut carnem, tũc ſigna cõfunduntur. Curatio ergo, ut ad rẽ reuertar, cum in remotione cauſæ cõſiſtat in lapide, arena & lapillo, una eſt, ſcilicet ut protrudantur cũ his quæ talia potentius ſolẽt cõminuere: qualia ſunt lapis Iudaicus, & cancrorum lapilli, & balſami ſuccus, & cinis ſcorpionum. Sed ſi lapis magnus ſit & durus, excidatur, ſi uirtus ferat. Modum curandi pòſt deſcribemus. ligandi uulnus, Galenus, ſeu potius Heliodorus in libro de Faſcijs. Lib. 13. Aphor. 1. In his plus confert uinum quàm ſectio uenæ, in his qui uino non prorſus ſunt aſſueti. Sec. 1. 16. Vnde animaduertendum, olim uinum potius pro medicamento quàm pro potu in uſu fuiſſe, & propterea quæ ab Hippoc. de uino ſcribuntur, tanquam de medicamento accipienda: nec nobis qui illud in uſu habemus, tantum prodeſſe. Præterea Hippocratis regio, utpote calidior & magis inæqualis, uina longè potentiora fert, quẽ admodũ Mombaſiũ ſeu Creticũ ſeu Maluaticũ, quòd flauũ eſt, potens, ſuaue, & Græcũ. Falleris ô homo, ô medice, ne deteriori nomine utar: imò inſanis, qui hæc ex uappa noſtra (talia enim ſunt noſtra uina, & præſertim quæ in campis naſcuntur) expectas. Quis enim ad talia reſpiciẽs, in his quæ tamen ſunt ueriſsima, delirare Hippocratem non exiſtimet? Non ſunt noſtra uina, niſi ſolo nomine. Itaque ſi dyſuriam patienti uinum uel Mombaſium uel Græcum dederis, aut etiam quod amabile uocant, intelliges in pleriſq; Aphoriſmum eſſe uerum, quamuis etiam nos uino ſimus aſſueti: in lapide tamen fortuna quadã hæc proderunt. Sed ſi refrigerata ſit ueſica, aut imbecillior diſtentione facta, non fruſtrà tentabis. Iuuabit etiam ſeu caro addita ſit, ſeu ſanguis concretus, ſeu pituita lenta impediat. In phlegmone tantum nocebis, quantum ſectio uenæ proderit. Vides igitur hæc auxilia pluribus in cauſis communiter plurimùm prodeſſe? in omnibus autem, alterum eorum. Medicamentum autem minus tutum eſt clyſtere, cum ad locum trahat, & non euacuet ex uenis propè ueſicam. liquet igitur, Hippoc. ſententiam ab alijs obſcitanter tractatã. Quòd ſi nullo ſecuro auxilio iſchuria ſedatur, ſit aũt propria, id eſt nõ facta ſuppreſſio ſupra ueſicã, oriri quæſtio ſolet, an cathetera potius per uim ſit immittẽda, an ſectio in loco ubi lapis extrahi ſolet, adminiſtrãda, an eſcharoticũ medicamentũ ſuperponendũ, inde locus perforandus? Semper enim in deploratis caſibus quælibet ratio quãuis nõ tuta, modò in ea ſpes aliqua ſit, tentãda eſt, quàm certæ morti ægrũ deſtinare præſtat. Itaq; ex cathetera per uim immiſſa dolores, ulcera, phlegmoneſq; excitari ſolent: eſcharoticum medicamentum ſerius agit, quàm occaſio poſtulet: ſectio incerta eſt: ob id plurimũ refert quàm præſtans ſit lithurgicus, q̃ mũdum ſit corpus, quàm ſanguine plenum, in omnibus ratio exceſſus habenda eſt. Nos tamen uidimus perforatam cathetera carnem in Franciſco Lãzauerta patricio optimè ceſsiſſe, tametſi ſanguinis & ſaniei multum profluxerit. Sed ſi callus ſit, ſectio expeditior, in imperitis artificib. tutius eſt eſcharoticũ. Quæret forſan aliquis, cur Hippoc. balnei tam præſtãtis auxilij nõ meminerit? ſiquidem balneũ primùm eſt in ordine, quo ad uires attinet, ſoluentiũ dyſuriam & iſchuriã. Galenus in libro de Cura & dignotione affectuũ, Cap. 4. renum hoc auxilium tanquam ultimũ relinquit, quòd uehemẽter uires exoluat. Ob id forſan Hippoc. prætermiſsit, quanquam utiliſsimũ: uel quia nõ niſi purgato corpore omnibus modis adhiberi cõueniat. In iſchuria tamen & dyſuria cum quæramus curam potius ſymptomatis quàm morbi, tutius adhibetur quàm in calculo.

APHORISMVS XLIIII.

QVibus cerebrũ cõcuſſum eſt, in tribus diebus pereunt: ſi uerò hos euaſerint, ſani fiunt.

COMMENTARIVS.

¶ Quæ Galenus hic & ſecũdo de Locis, quãquã diſertè, docet, refutãtur à Braſauolo experimento: Cap. 2. nec ſic interpretãdus eſt Hippocrates. Et nos uidimus cõcuſſo ex ſaltu, ex caſu, ex ictu cerebro uidemus perſæpe, ubi læſio ſit magna, homines & animalia reliqua ut mortua concidere: quæ ſi cerebrũ præter cõcuſsionẽ corruptũ fuerit aut diſſolutũ, aut diuiſum, oẽs pereũt intra tertiã diẽ. abſurdũ eſt enim credere, corruptũ cerebrũ, uelut carnẽ quæ nullũ habet uſum, ſed ſolũ utilitatẽ, poſſe reſtitui. neq; ſi cerebrũ corrũpatur aliter q̃ ut concutiatur, ſed uelut ex uulnere uel ictu nõ grauioris rei, qualis eſt malleus, later, patientẽ intra triduũ mori, dicẽte Suetonio in Caligula: "Curatorem munerũ ac uenationũ per continuos dies in conſpectu ſuo catenis uerberatũ, non prius occidit, quàm offenſus putrefacti cerebri odore." Quis ergo adeò inſaniat, ut putet cerebro incipiente corrumpi, mortem intra triduum ſequi? uel ſi euadat eos dies, poſtmodùm ſanari? At uerò quomodo id dignoſcere potuiſſet? omitto de mortuis ex diſſectione: quãquã

& hoc

et hoc tamẽ operoſum fuiſſet. Neq; enim nũc cũ maxima cõcedatur libertas diſſecãdi corpora, quoſcũq; diſſecare licet, eos qui nõ ſunt mortui, quomodo dignoſcere potuit ſphacelo cerebri laboraſſe, cũ nil minus ueriſimile? Eſt aũt hoc inter oracula numerandũ, cũ rationẽ habeat obſcuriſſimã, quam uenari præſtitiſſet potius quàm nugari. Nos tamẽ id agemus: ſed priùs eos docebimus modos, qui cũ uideãtur cõprehendi ſub Aphoriſmo præſenti, haud tamẽ cõprehenduntur: uelut cũ uenula aut oſſis ſquãmula diſrũpitur, aut membrana laceratur. nã in his etſi nõ ſtatim mors ſubſequatur, tandẽ tamen oẽs, aut magna pars perit, ut Hippocrates teſtatur, & experimentũ docet. Ibidẽ quoq; colliges ſigna tria præcipua ſphacelati oſſis, ſcilicet cũ à caſu uel ab ictu aut ſaltu uertigo primùm, inde ſopor, demũ etiã quòd in terrã decidat, acciderit. Clarũ eſt igitur, eos qui ſic afficiuntur, nec ob ſphacelũ pereũt, ſed rupto oſſe, uel uenula, uel membrana corrupta ſeu interiore, ſeu uinculis quæ per ſuturas trãſeũt putrefactis, æſtate poſt ſeptimã diẽ, hyeme poſt quartãdecimam atq; ſerius, prout iuuenes aut ſeniores fuerint, interire. Vnde cõmunis uſus obtinuit, ut iudices uſq; ad quadrageſimũ diẽ, ſi perierit ui uulneris, aut ictus periſſe cenſeatur: ſi aũt poſt, alia cauſa. Ex quo liquet problematis ſolutio, cuius alias nõ adeò mihi cõperta ratio fuit: ſcilicet Curquidã concidãt uelut mortui ex ictu uel caſu aut ſaltu, inde reſipiſcũt ante tertiã diem: & tamen poſt aliquot dies etiã moriũtur. nã his cerebrum ſphacelatum eſt, ſed nõ adeò ut mori debeant ex hoc: uerùm præter uenula, aut mẽbrana diſrupta eſt. quãdoq; & uitio membrorũ inferiorum, uelut renũ aut iecoris aut uẽtriculi pereũt, præſertim ſi in uentrem ceciderint. Signa ergo ex ſphacelo perituri ſunt, ſi nullo modo ante diem tertiũ reſipiſcat, et magnitudo cauſæ, ut caſus ex altiſſimo loco, pondus grauiſſimũ quod in caput inciderit: tametſi mollis res ſit quæ incidat, ut lanæ aut goſſipij moles coacta atq; dẽſata. Et ſi fluat ſanguis è naribus, & ſi oculorum uenæ impleantur, plerũq; ſubſequitur mors breui. Nõ tamen adeò certũ eſt ſignũ, ſed ſi cũ hoc protuberent oculi, & ſi nitorẽ amittant, aut ſi conuellantur: moriuntur enim ſtatim. Cur ergo triduum definiat hoc periculũ, cauſa eſt, quòd ſi noxa ſit grauiſſima, tertia die, qui eſt primus circuitus, neceſſariò occidit: aut ſi nõ occidit morbus, non eſt grauiſſimus. ſed miteſcit. igitur nõ eſt ex illa colliſiõe facta cõtinui ſolutio, nec ulla pars corrupta.

lib. de Capitis uuln. pag. 8.
Pag. 5 & 7.

Multa tamen in oppoſitũ adduci poſſunt: atq; primùm Galeni auctoritas ſecus interpretãtis, quam negligere piaculũ uidetur: nec certè ſine ratione manifeſta relinqui poteſt, tum maximè quòd infrà ait: ὁκόσοισι δ' ἂν ὁ ἐγκέφαλος σεισθῇ id eſt: Quibus cerebrum cõcuſſum eſt: hic uerò, ὁκόσοισι σφακελισθῇ ὁ ἐγκέφαλος. Vt nõ idem ſit, σεισθῇ καὶ σφακελισθῇ. Altera ratio eſt, quòd propoſito hoc ut eadem ſint, non conueniunt, malum fieri & perire: ibi enim ſubiungit ἀνάγκη ἀφώνους γενέσθαι παραχρῆμα. Tertia, quoniã Hippocrates ſecundo de Morbis habet, ἢν σφακελίσῃ ἐγκέφαλος, ſeu in cerebris ſphaceliſmo dolor ex capite ſpinã occupat, & ad cor animi deliquiũ procedit, & ſudat, & ſomni expers eſt, & ex naribus ſanguis fluit, ſæpe etiam ſanguinem uomit. Σφακελίζεται δὲ ὁ ἐγκέφαλος τρόπῳ τοιῷδε. Id eſt, Sphaceliſmũ, contrahit aũt hoc modo, quum aut nimium calefactum aut perfrigeratum fuerit, aut bilioſum pituitoſum'ue plus ſolito factũ. Vbi aliquid horum plus ſolito perpeſſum fuerit: etiam ſpinalem medullam ſupercalefacit. Et cum etiam hæc percaleſcit, dolorem inducit. Animo uerò linquitur homo, cum pituita aut bilis ad cor conſiſtit: conſiſtere autem neceſſe eſt commotis ac humectatis. Sudor autem fit ob dolorem: ſanguinẽ uerò uomit, quum uenæ quæ ſunt in capite, à cerebro fuerint calefactæ: quæ uerò circa ſpinam ſunt, à ſpina: ſpina autem à ſpinali medulla: medulla uerò à cerebro, unde originẽ trahit. Quũ igitur calefactæ fuerint uenæ, & ſanguis in ipſis efferbuerit, quæ quidem in capite ſunt uenæ diſtribuunt ipſum ad nares, & ad os: quæ uerò circa ſpinam ſanguifluæ, in corpus. Hic tertia aut quinta die plerũq; perit. Et infrà: σφάκελος ἐγκεφάλου. Quod ille uertit, & ſatis bene in hoc propoſito: Si corruptio cerebrum inuaſerit, dolor tenet maximè anteriorẽ partẽ, & paulatim etiam intumeſcit, & liuida fit, & febris ac rigor apprehẽdit. Et in tertio rurſus: ἢν δὲ σφακελίσῃ ὁ ἐγκέφαλος. Id eſt: In cerebri ſpaleciſmo, dolor caput tenet, et per collũ ad ſpinã procedit: æger nõ audit, et frigus ad caput deuenit, totuſq; intumeſcit, & uoce priuatur: ex naribus quoque ſanguis fluit, et liuidus fit. Quòd ſi morbus leuis fuerit, ubi ſanguis effuſus eſt, melius habet: ſin autem uehemens, citò perit. Notandum tamen, quòd in eodem ſecundo, tertiò repetitur huiuſmodi morbi deſcriptio. Si cerebrum corruptum fuerit, dolor ex ceruicis neruo ad ſpinam tendit, & ad cor frigus deſcendit, et derepentè nouus ſudor adeſt, & per nares ſanguis

Aphor. 56
Pag. 2.
Pag. 8.
Pag. [illegible]
Pag. 7.

» ſanguis fluit, uomunt quoq; multi. hic triduo mo
» ritur: ſi uerò ſeptem dies tranſgrediatur (pleriq;
» aut nõ tranſgrediũtur) manifeſtum eſt autem di
» ſcrimen à ſuperioribus, conuenit tamen cum his
Pag. 7. quæ dicta ſunt in Coacis prædictionibus: Cere-
» bro corrupto alij in tribus, alij in ſeptem diebus
» moriuntur: hos uerò ſi effugerint, ſeruantur. Ve-
rùm, ut dixi, eadem eſt difficultas in uerbo σφά-
κελος. Vt ſit ſenſus: quomodocunq; cerebrũ af-
ficiatur, ſic ut ſanguis profluat è naribus, et per-
ſæpe euomatur, etiã ob ictum ſeu caſum ſeu ſal-
tum, uel etiam morbum, cum doleat uſq; ad ſpi-
nam & cor, animo linquitur, intra triduum mori
tur. ſi autem quintum diem, aut ad ſummum ſepti
mum ſuperauerit, euadet omnino. À tertia autẽ
die uſq; ad quintam, uel ſeptimã, euadere poteſt.
Cõtrad. 5. Pro quo uide decimo Contradicentium. Ad id
de concuſsione dico, quod muti fiunt in ſphace-
liſmo neceſſariò, non tamen neceſsariò moriun-
tur. concordatq; cum illo quintæ particulæ: Si
ebrius quiſpiam repentè obmutuerit. Vide etiam
49. quæ in eo ſextæ Particulæ, Quicunque ſani do-
lore capitis, dicta ſunt.

APHORISMVS XLV.

STernutamentum fit ex capite ca
leſacto, cerebro aũt humectato:
eo quòd in capite inani. Aer enim
intus cõtentus extrà erumpit: ſonat
autem, quoniam per anguſtum ipſi
eſt exitus.

COMMENTARIVS.

¶ Cum locutus ſit de ſignis à cerebro malè
Aphor. 43. affecto ualde, ſumptis, in præcedẽti Aphoriſmo,
tum alijs, antea interpoſita cura ſtillicidij & dif-
ficultatis urinæ, tum ſuppuratorum; ut ſint tres
continui Aphoriſmi: tranſit ordine exacto ad af
fectum cerebri præter naturam, ſed minus ma-
lum, imò quaſi leue ſymptoma. inde proſequitur
per continuos quatuor alios Aphoriſmos, illud
in omnibus intendens, quod ſeu per artem ſeu à
Aphor. 13. natura morbos ſymptomatáq; à repletione facta
materiæ contentæ expulſio ſanat. Diximus au-
tem nonnulla circa præſentem expoſitionem in
Cap. 3. ſuperiore Particula, ad quam te relego. Nunc o-
pinionem Galeni proſequar ſecundo de Sympto
» matum cauſis, cum inquit: Cuius generis & ſter
» nutatio eſt, ad perſequẽda protrudẽdáq; ea quæ
» nares offendũt, inſtituta. Quæ ipſæ quoq; reſpi-
» ratus ſunt uiæ, à natura inuentæ: quippe expur-
» gat ſpiritus ſibiipſi uiolenter & cum impetu de-
» latus, uias: non aliter quàm tibias & fiſtulas ex-
Cap. 4. purgant harum opifices. Et paulo infrà: Porrò
eos humores qui in arterijs contumaciter habẽt, «
& qui difficulter reijciuntur, magis expediunt «
ſternutationes: utpote in quibus maior etiam eſt «
ſpiritus impetus, quàm in tuſsi: cauſa uerò genera «
tionis altera, quippe propter ea quæ in naſo, non «
propter ea quæ in arteria aſpera offendunt, emit «
titur in ijs ſpiritus uehementer. Emittitur autem «
cum eo, etiã ex prioribus cerebri uentriculis a- «
liquid: atq; idcirco tuſſes quidẽ caput nihil iuuãt, «
ſternutationes (ſi tamen ex catarrho non fiũt) «
maximum remedium capitis halitu repleti, ſunt. «
Nec mirũ uno impulſu, tum à pulmone, tũ à capi «
te ſpiritum emitti. Monſtratum enim eſt, ubi de «
ijs diſſeruimus, caput quidẽ pectori motus prin- «
cipium tradere: pectus autem pulmonem & dila «
tare, & contrahere. Cum igitur quæ in naſo of- «
fendũt, perſequi propterea utriſq; emittẽdi ſpiri- «
tus uiſi ſimul utitur: altera quidẽ ea, quam ipſum
per ſe facit: altera, quam per neruos, ueluti per «
quædam longa brachia, quæ in pectus deſcendãt «
(quippe per hos id contrahit) halituoſum aũt ſpi «
ritum per colatoria oſſa, ipſum per ſe exturbat. «
Atq; hæc quidem ſymptomata uoluntariæ ſunt «
facultatis. Propius ſanè quàm alibi ad naturã & «
uſum ſternutationis acceſsit, non tamen clarè rẽ
explicat: ſed nos ut diximus ſuperius, ſternuta-
tio fit ſpiritum confertim attrahente cerebro,
inde ſimul protrudente. Et quoniã non poteſt tra
hi, niſi ſimul trahat & pulmo, ideo uidetur etiã à
pulmone protrudi. ſed cerebrum uerè eſt princi
pium protrudendi, attrahendi autem initiũ. Cæ-
terùm propter illud pulmo trahit. quod obſcurè
nimis ipſe proponit. Cæterùm Ariſtoteles multa
de ſternutatione proponit, quæ nos ut uera col-
ligemus atq; ſupponemus, ſunt autem hæc: Homo 10. Probl.
ſolus, quòd natura erectus ſit, adde calidiſsimus 53.
& humidiſsimus, grauedinibus tentatur, nõ ul-
lum aliud animal. ſunt enim omnia alia prona. a-
ues tamen quod magis erectæ ſunt, natura graue
dine, licet exigua, nõ rarò corripiuntur. Sternu-
unt autem quæcunq; grauedine corripiuntur, ſi
quidem ſternutamentũ eſt ad propulſandam ce-
rebri læſionem: unde grauedine oppreſsi, uolun
tate quidem tenentur ſternuendi, ſed nõ poſsũt:
uerùm ſternuunt maximè, uel incipiente, uel diſ-
ſoluta iam ex parte grauedine, aut ſaltem conco
cta: antea uerò deſiderio magis tenentur, quàm
affectu ipſo corripiãtur. Alijs etiã ex cauſis quæ
cerebrum oblædere ſolent, ſternutamentũ exo-
riri ſolet: ut ſit actus cerebri offenſam propelle-
re conantis, flatus propulſi medio: unde etiã ſin-
gultus tollitur. ſolet enim ſingultus & tuſsis ce-
rebrum

rebrum uellicare, ut cerebrũ ad propulſandam noxã incitetur. Atq; in tuſsi cur ſternutamentũ tuſsim ſoluat, ſæpe iam diximus: quoniã ex pulmone ſpiritus uehemens delatus perpurgat uiã: at in ſingultu, cùm ſit ex uentriculo hæc noxa, ut decipi uideatur, quod ad hoc attinet, Philoſophus, ſanatio fit ea ratione qua ſuperius in alio li-
33.Probl.2. bro diximus: ſed iuxta Ariſtotelẽ, quoniã uicinitate loci ex motu uehementi calefit uentriculus, calor aũt diſſoluit flatum, flatusq; materiam. Indicio eſt, quòd etiam cõtento ſpiritu ſolùm aut ſoto uentriculo itidem ſoluitur ſingultus. Sed
Probl.4. proſequor Ariſtotelis inſtitutum. Indicio eſt ſternutationem fieri à moleſtia, & præſertim à calore, quod intuitus in ſolem, & titillatio narium, atq; odor rerum calidarũ, præcipuè piperis (con diſi uocati) euphorbij, & talium, uehementes
Probl.15. concitat ſternutationes. Eaq; ratione dormientes non ſternuimus, quoniam cerebrum refrigeratur, & quieſcit, calore intus ad cor reuocato:
Probl.8. Sed & confricato oculo, dum calor & moleſtia foràs auocatur, & maximè quouſque lachryma effluat, intus quieſcit, & ſternutatio non moue-
Probl.7. & 9. & 11. tur. Sed ſacram rem exiſtimarunt ueteres hanc operationem, quæ ex principe parte procedit: uerùm meliora ſternutamenta eſſe putant, quæ à meridie ad mediã noctem eueniunt, quàm quæ à media nocte ad mediam diem.

Deueniendo ergo ad Aphoriſmi expoſitionem, poſtquã conſtat ſternutamentũ fieri ob caloris principaliter, tum ob humidi replentis uentriculos cerebri moleſtiã, ut in grauedinibus, patet expoſitio primæ partis Aphoriſmi, & cõcordia Hippocratis cũ Ariſtotele: tum cauſa cur in comitiali ſternutamentũ eſt ſignũ aduentus acceſsionis in principio, & in fine liberationis. Quod eſt generale etiã in conſimilibus affectibus, grauedine, attonito morbo, atq; huiuſmodi. Et ego uidi iuuenẽ, quem ſolũ eo morbo affectũ uidiſſe me memini, qui conciderat eo morbo, ex quo, ni oblitus ſum, altera perijt die: quem aſtantes dicebant, ueſperi præcedente ſternuiſſe plus quàm tricies, & nihil emittebat, idq; iure. nam magna moleſtia affectũ eſſe cerebrum, indicabant tot inania ſternutamẽta: ex quo patet, quod quanto plura & ſicca atq; inania, eo peiora. & ſi magna & ualida ſint, eo deteriora, cùm ualidæ fuerint uires: & quanto debiliora, cùm debiles. Ideo nuper Ioannes Ludouicus Bouius, annum agens ſexageſimumquartum, poſt multa ſigna mala affectu cerebri, cùm longo morbo decubuiſſet, ſternuit manè uno forſan uigintiquinque uicibus leuiter & inani effectu, itaque tertia die perijt. ea ratione, contrarijsq; cauſis pauca & plena ſeu humida, & quæ craſſam educunt materiam, faciliaq;, optima, & ſignum optimum. unde Ariſtoteles dicit, quòd plerunque 33.Probl.3.
geminantur.

Aer enim intùs contentus, extrà erumpit. ‹‹ Docet cauſam efficientẽ ſternutamenti, tacens cauſam cauſæ. calefacto enim cerebro, ut refrigeretur cõfertim, attrahitur confertim aer: et ſimiliter repleto inani humido, ut expellatur idem, eodẽq; modo attrahitur: unde ante omne ſternutamentum ſentimus nos aerem attrahere celeriter, & copioſum, quo attracto, cùm ibi ſit præter naturam, extrà erumpit.

Sonat autem, quoniam per anguſtum illi eſt ‹‹ exitus. Reddit cauſam, cur adeò reſonet. Dicit, Quoniam per anguſtum locum fertur ſpiritus, ſcilicet per meatus oſsium, qui ſunt ſupra nares: Cap. 6. & 12.
ut à Veſalio libro primo, ac ſeptimo.

Galenus hoc in Aphoriſmo ter reprehendit Cap. 11.
Hippocratem. Primùm, quòd dictum illud non ſit generale: ſed intelligi debeat de ſternutamento ſolo, quod fit uitio capitis. nam in reliquis quæ fiunt, gratia exempli, ex narium titillatione, non eſt neceſſe ut fiat uel ſupercalefacto cerebro, uel repleto inani ab humido: uideturq; hæc accuſatio toleranda, quoniam eſt quaſi expoſitio Hippocratis potius quàm accuſatio. Atq; utinam taliter ſe geſsiſſet ubiq;. Secunda aũt eſt, ſtrepitum illum fieri ſolùm ex aere excuſſo à cerebro credere (ſupple, ut Hippocrates credidit) eſt manifeſtè falſum, quandoquidem uideamus etiam fieri propter aerem protruſum à membris pectoris: præterea quia aer ille attrahitur à cerebro ante ſternutationem, non ſolus excutitur qui intùs erat. hoc enim experimentum docet. Tertia, non fit ſternutamentum repleto inani ab humido, niſi humidum illud in flatum conuertatur: aut ſit acre, quod ſtimulet cerebrum. uideamus modò de iſtis accuſationibus. Nam etſi intelligamus de ſternutamento facto à ſolo cerebro, adhuc hoc modo non eſſet uerum, quòd fieret à calore, uel repleto inani ab humido ſolùm: quandoquidem facta ex uaporibus tali moleſtia, qualis concitatur ex narium titillatione, fiet ſternutamentum, nec tamen ab illis cauſis. Ob id dico generaliter intelligendum Hippocratem ex demonſtratione dicta, ſcilicet quòd titillatio & reliqua non mouent ſternutamentum, niſi calefacto cerebro. neque enim dubium eſſe poteſt, quin titillatio in naribus non poſsit eſſe cauſa

propria & cohærẽs ſternutationi, ſed cauſa tantùm cauſæ, quæ cauſa eſt caliditas cum motu in uentriculis cerebri. Ex quo patet, non eſſe abſurdum credere, quòd olim interirent ex unica ſternutatione, unde nata ſit conſuetudo bene ominandi à ſternutamento: ſeu illa orta ſit ex opinione, quod ſternutamentum omen faciat bonum, aut malum, ut precemur bene ſternutantibus, ſatis eſt potuiſſe gigni humorem adeò acrem, qui uexauerit cerebri uentres, ac ſtatim interfecerit: non quia ſternutamentum occideret, ſed erat ſignum cauſæ, ex qua interitus accideret. De ſecunda accuſatione, illa uerba (Aer enim intus contentus) non ſunt intelligenda de aere qui in cerebro antea continetur, ſed qui contractus eſt dum ſternutat. Siluit autẽ ſecundam partem tanquam notam, cùm explicaſſet primam & tertiam, ſcilicet cauſam ſternutamenti effectricem primam, & poſt proximam. De tertia calumnia dico, quod humidum illud eſt (ut dixi) cauſa attrahendi aerem, quo fit, ut ſternutatio. Fallaciam enim facit Galenus reprehendendo Hippocratem, qui non dixit quòd humidum & calor ſemper faciant ſternutamentum: ſed quòd ſternutamentum ſemper fit calefacto cerebro, aut humectato. ideo manifeſta eſt calumnia. Quòd enim humidum acre ſalſum'ue moueat ſternutamentum, uerum eſt: ſed hoc non eſt ad propoſitum. ſed illud oppugnare debuit, quod ſternutamentum fit ab humido. neque enim generaliter hoc eſt intelligendũ, cùm ipſemet dicat, quòd etiam fiat calido.

APHORISMVS XLVI.

QVibus inter uentriculũ & ſeptum pituita repoſita eſt, & dolorem affert, exitum non habens, neq; ad alterũ uentrẽ, ijs p uenas ad ueſicã pituita uerſa, ſoluitr morbus.

COMMENTARIVS.

¶ Sermones antiquorum uel euidentem cum rebus ipſis conſenſum habere debent: aut ſi id non poſſumus, potius quàm per difficillimas rationes, nec ſatis certas alienũ uelle expiſcari ſenſum, propriam tueri ſententiam, modò uera ſit. Neq; enim dubium eſſe poteſt, quòd ſi uellemus per ſeptum tranſuerſum legere omentũ, quin clariſsimus eſſet ſenſus, atq; euidentem contineret ueritatem, tum artem. At hoc nolumus, quocirca dubitarunt meritò tum Marinus, tum Galenus, quomodo pituita poſsit ibi decũbere, abſque eo q; non defluat uſq; ad oſſa pubis? Galenus reſpondet, quòd non ubiq; id cõtingit, ſed in ea tantùm abdominis parte, quæ ad epigaſtrium attinet. Ridicula Fuchſij expoſitio, Intra peritoneum, quod iuxta abdomen eſt i id eſt, Pituita, quæ eſt iuxta phlegma. adeóne putauit imponere nobis caligãtibus oculis, ut neſciremus abdomen idem eſſe Latinè, quod Græcè peritoneon? alludit ergo Hippocrates ad illud quartæ Particulæ: Quibus tormina & circa umbilicũ dolores, & lumborũ dolor, qui neq; medicamẽto, neque aliter tolluntur, ijs in hydropem ſiccã firmatur. 11. Ergo lumborũ dolor fit crudo ex humore in uacuo illo uſq; ad os pubis deſcendẽte, id eſt, ad regionẽ illi propinquã: dolores aũt, & tormina ex parte quæ ſuperius quieuit, & retentus eſt. Si ergo regionẽ inuenerimus inter uentriculũ et ſeptum tranſuerſum, in qua cõſidere, aut cõmodè cõtineri, aut ſaltem firmiter poſsit hærere, habemus intentũ. Videtur aũt mihi, q; ea ſit quæ ſupra ſeptũ tranſuerſum eſt. ibi enim uentriculus ſuperemmet ea parte, quæ eſt prope os. Et hanc uidi in patricio Brimo diſſecto Mediolani, cùm iam tamen cõputruiſſet, erat aũt in uinculis, ac prope ea quibus iecur ſuperius alligatur. oſtẽdit aũt hoc Hippocr. cùm dixit: Exitũ non habens neq; ad alterũ uentrem. Ad quẽ rogo uentrem, ſi infra ſeptũ tranſuerſum iacet? Propterea docet modũ curãdi, cùm neq; adeò facilè ad inteſtina deriuari poſsit tunica utraq; & inani intermedijs, neq; per ſanguinẽ aut ſudorẽ toto corpore medio, neq; per uomitum eiſdem rationibus fermè, quæ uetant ut per aluum educatur: reliquum eſt, ut unica ſpes & à natura & ab arte ſuperſit, ſcilicet ut per urinas educatur. nam in gibba iecoris ob propinquitatem tranſmittitur, à quibus ad urinas deriuatur. In tam claris ergo rebus caligarunt antiqui, & Galenus præcipuè ad inſectandum potius quàm interpretandum Hippocratem, hac in parte duntaxat natus: ut etiam in carminibus, quæ operi præpoſui, teſtatus ſum. Monet autem nos Hippocrates, ne, quod plerique nunc medici faciunt, ages, (ex nullo penè morbo mortem afferentes) purgare coneris tamen humorem medicamentis: non ſolùm quòd undecunque natura repit, inde ducere per conuenientes regiones, ſed quòd materia non educta putreſcet & corrumpet epar, & interim ægrum ad mortem educet. 1. Apho. 21. Monuit autem nos experimentum, quod quis forſan tanquam ueriſimile poſſet obijcere, ægrum ſcilicet ſine tuſsi fuiſſe. aderat aũt febris quotidianæ ſimilis.

Cæterùm quod de tranſſumptione humoris ex uacuo in uenas & ad urinas meminit Galenus,

nus,

nus, uerißimum eſt: eaq́; exempla bellè propoſito ſunt accommodata. De tranſitu materiæ per oſſa, dum illa etiã extenduntur, abſceſſumq́; contrahunt, quod magis mirum eſt: de exitu ſanguinis ex cute, ac carne ſana redundantis, in oſsiũ fractorum coagmentatione: de pure in cauitate pectoris contento, & in pulmones tranſumpto, ut cõmodè per tußim eijciatur. Sed nihil mirandum eſt, ſcientibus nobis ab Hippocrate commemoratũ, quòd corpus noſtrum totum eſt tranſpirabile, & in unum conſenſit, ut in libro de Ali-
pag. 2. *mẽto, cùm dixit: Cõfluxio una, cõſpiratio una.*

APHORISMVS XLVII.

QVibus iecur aqua plenum in omentum eruperit, iis uenter aqua repletur, & moriuntur.

COMMENTARIVS.

¶ *Eἰς dictio, in apud Latinos ſignificat: & licet alia multa ſignificata iuxta annexas dictiones habeat, cùm ſequatur τὸν ἐπίπλουν, ſignificat in omentum: quod tamen eſt, ad omentum. ut, Vado in urbem, id eſt ad urbem: feror in hominem, id eſt, ad hominẽ incitatus accedo. ſunt enim formulæ quædam loquendi, quas explicare longũ eſſet, iis qui linguam callent ſolùm notæ. Sicut & illud in Verrem: quantum differt ab hoc, In domo ſum, in cœtu. ut ſtultus clamitabat. Diſſectio autem nobis oſtendit, aquam hydropicorum primò inter omentum & peritoneũ cõtineri, pòſt exeſo omento inter illud etiam & inteſtina, ſed & ante illud. licet enim ſolidum ſit intùs, tamen penetrat. unde quatuor tempora. Primũ, cùm inter omentum fuerit, et peritoneũ, tuncq́; ſanabilis ſemper eſt morbus, ni cauſa uel aliud obſtet. Secundum, cùm in omentum penetrat, ſed illud tamen integrum eſt: difficilcq́; iam ſanantur, quoniam ea pars non adeò per urinas excerni poteſt. Tertium, cum ibi eſt, et exeſum eſt omentum, tuncq́; ſunt inſanabiles, niſi omnia prorſus ægro opitulẽtur. Vltimũ, cùm iam ad ſeptũ aſcẽderit aqua, tußimq́; excitauerit: quo tempore ſunt deplorati prorſus, & breui uitã finiũt.*

Quòd uerò adiecit (Et moriuntur) ſciẽtibus nobis, ꝗ omnis aſcites lethalis eſt: nõ adiecit fruſtra (Et moriũtur) niſi ut intelligeremus, oẽs ex hac cauſa interire, tametſi et in huiuſmodi accidãt mõſtra & ſanationes admirãdæ, ſed rarißimè: ſeu ex cauſis ignotis nobis, ſeu ex cœlo, ſeu quod alius ſanationis modus ſupra naturã & ex miraculo, de quo nõ eſt dubitandũ: & præter miraculũ, ordine Dei ita diſponẽte, ut etiã eſſet aliquid in nobis naturaliter ſupra naturam cõſtitutum, de quo ſæpe dubitaui. Cauſa aũt, cur omnes ex hac cauſa intereũt, eſt, quòd in huiuſmodi hominib. iecur imbecille eſt, & excoriatũ, & iam cõtraxit intemperiem, ex aqua cõtenta ꝑ intemperiẽ, qua illam genuit, ut ſint in hac cõſtitutione quatuor cauſæ offendẽtes iecoris coctionẽ: unde uerìſimile eſt, tales ægros nunꝗ̃ poſſe liberari. Fit enim aſcites uitio ſemper iecoris, at illud duplex eſt: per ſe, & per cõſenſum. Per ſe quidem quinq; modis, aut ob abſceſſum durum in eo magnum, & tunc eſt inſanabilis, ut etiã illius cauſa: aut propter materiam cõtentam in eo malã, aut propter ulcus, aut propter malam intemperiem, aut defectũ caloris innati. Ex materia quidem in eo contenta, uel eiuſdem generis, ut aqua: uel alterius, ut atra, uelut in Aphoriſmo ſuprà. Similiter 5.
mala intemperies per ſe, aut orta à cauſis internis, aut potu aquæ uel deleteriorum putrefacientium, qualia ſunt cicuta & opium. Sed ex conſenſu fit multis modis, principaliter tamen quatuor: à pulmone, ut in difficultate ſpirandi graui: à liene, à renibus, & ab utero. Eſt etiam modus præter hos duos à malo regimine, copia cibi, potus, uigiliis, madefactione ueſtium & pedum, decubitu ſuper terram. Eſt quidam modus abſq; uitio iecoris, cum aqua in uniuerſo corpore ob imbecillitatem coaceruata intus pellitur, quaſi per criſim, ut infrà. Hi duo modi ultimi 5.
prorſus ſunt ſanabiles. ex duobus etiam ſuperioribus, qui fit uitio uteri, facilè ſanatur: pòſt qui à liene: qui à pulmone uix unquam curari poteſt. Qui à renibus, ſi ex fractura emulgentis uenæ, nunquam: et ſi ex ſcirrho ipſorum, ſi ex imbecillitate, nec facilè: qui uerò ab intemperie iecoris, uel à materia in eo, uel ex defectu caloris innati, ni aliud obſit, facilè non dicam, ſed non admodum difficulter ſanatur. Ob id igitur iurè adiecit in hoc caſu: Et moriuntur.

APHORISMVS XLVIII.

PAndiculatio, oſcitatio, horror, uinum æquale, æquali potum, ſoluit ægritudinem.

COMMENTARIVS.

¶ *Mira ſocordia conſcripta & interpretata cũcta ſunt. cùm enim Græcè, Galeno teſte, ſcriptum eſſet, Aλύκη, χάσμη, φρίκη: uerterunt eam orationem in ἀλύκην, χάσμην, φρίκην, non ſolùm Fuchſius, ſed etiã codices Aldi utriq;: ego tamen malim credere Galeno, priorem probanti teſtantiq; ſcripturam, quàm illis. Quòd ſi omnino nolint eam admittere, ad quid eam Galeni accuſationẽ extra omnẽ ſenſum reliquerẽ?*

Scilicet σολοικοφανὲς εἰκότως ἐνίοις ἔδοξεν εἶναι τὸ σχῆμα τῆς λόγου, καὶ διὰ τοῦτ' ἔνιοι κατ' αἰτιατικὰς πτώσεις ἔγραψαν ἀλύκην, χάσμην, φρίκην, οἶνος ἴσος ἴσῳ πινόμενος. λύει δέ. διαφέρει γὰρ οὐδὲν εἰς τὸ παρὸν, καθ' ὁποτέραν ἄν τις γραφὴν ἐξηγῆται τὸν ἀφορισμόν. Quæ uerba non interpretor, cùm ſint ab omnibus qui uerterũt Galeni Commentaria, bene conuerſa. initium enim ſunt Aphoriſmi: quæ tamen ſuperflua omnino ſunt, cùm iam plura ſint, & nullũ habitura ſenſum: nec Græcè habẽt, ſed tanquam delyrantẽ Galenum faciunt. Quapropter melius Leonicenus interpres, tanquã dixiſſet, ἀλύκη, χάσμη, φρίκη: uertit, Anxietas, oſcitatio, horror. Hæc iam multa addidi, ut oſtenderem quàm negligenter, aut ſine indicio, plerięq; cuncta tractauerint. Et crimine ab uno Diſce omnes.—

Nam nõ ueriti ſunt uerba relinquere, quæ repugnãtia eſſent ſibi mutuò. O ſocordiã intolerandam. Sed mittamus hæc. ἀλύκην uocat anxie-
Pag.13. tatem. Dicebat ſeptimo Epidem. Τῷ παυσανίου κούρῳ μυκῆτα ὠμὸν φαγόντι, ἄση εἶχε, πνιγμὸς, ὀδύνη γαστρός. id eſt, Pauſaniæ filium ex fungi crudi eſu anxietas habuit, ſtrangulatio, uentris dolor. ut ἄσην anxietatẽ ſignificauerit. & uerìſimiliter anxietas, non pandiculatio, quæ leuis eſt affectus, comitata eſt eſum fungorũ, ſtrangulationẽ, & uentris dolorem. At in
Pag.8. Coacis: τοῖσιν ἀλυσμώδεσιν ἐν ὑποχονδρίῳ τὰ παρὰ οὖς ἐπαρθέντα, κτείνει. Quod eſt: Anxietate in præcordio, circa aures oborti tumores, occiduntur. nec anxietatem eo uocabulo indicarit. Quanquã Galenus in Commẽto hic dicat, ἄλην & ἀλύκην idẽ eſſe. Et in-
Pag.15. frà, τὰ ἐξ ἐμέτων ἀσώδεα κλαγγώδεα: ſcilicet, ex uomitibus anxietates, clangores. & ibidẽ: Οἱ ἀσώδεες ἀνεμέτως παροξυνόμενοι, κακόν. id eſt: Qui anxietate citra uomitũ corripiũtur, malũ. Tum illud, Ἐν ἀσώδεσιν ἀγρύπνοις, In anxijs uigilantibus: tum ſæpius ad
Pag.2. faſtidiũ uſq; repetito. & in Prognoſtico: Καὶ τὸν τράχηλον, καὶ τὰς χεῖρας, & reliqua: ſubijcit tandẽ, κακόν. ἀλυσμὸν γὰρ σημαίνει. id eſt, Collũ (ſupple, diſiectũ habere) & manus, malũ. anxietatem enim ſignificat: ut in nullo ſenſu anxietatẽ, quæ eſt magni mali indicium, & lethale ſignũ, per ἀλύκην ullibi declarauerit: rem ſanè leuem. quanquã hic affirmat modico uino diluto ſolui, uelut Galenus interpretatur: ſed pãdiculationẽ, ut Theodorus Gaza uertẽdo diuinauit, ſcribendũ eſſe omnino exiſtimem. Hæc ſatis ſuperq;: nũc quæramus, cur pandiculatio, nõ pandiculationem, & reliqua eodẽ modo ſcripſerit. neq; enim abſq; ratione ſolœciſmũ feciſſe exiſtimandum eſt. Eſt igitur ſuſpenſa oratio, quaſi dicat: Cùm pandiculatio, oſcitatio, horrorq; apprehenderint hominẽ, hanc diſpoſitionẽ ſoluit uinum dilutũ æquale: id eſt, quantum oportet ſumptum: & æquali aqua, id eſt, quãta oportet: ut illud Aequale ad uim hominis & aquæ ſit referendum, ſoluit morbũ: ut intelligamus de morboſo affectu loqui, cum tædio nos hęc afficiũt. Cauſam huius Galenus rectè in Commẽto exponit, dicens q; uinũ huiuſmodi calefacit, mouet humores, & etiã illos efficit bonos: quod utinã ita eſſet, atq; eo minus hoc ipſe alijs dicere poteſt. Sed de hoc cõſule quæ in decimo libro Contradicen- Contrad.
tium ſcripſimus. Nũc ſatis ſit declaraſſe, nõ hu- 95.
mores mutare hoc uinũ, ſed potius uapores diſſoluere, qui horũ trium ſymptomatum cõmunis cauſa ſunt. atq; id & uerũ eſt, & rationi cõſentaneũ, tum maximè quòd ſtatim id contingit.

APHORISMVS XLIX.

QVibus cerebrũ aliqua ex cauſa cõcuſſum fuerit, neceſſe eſt ſtatim mutos fieri.

COMMENTARIVS.

¶ Superius de hoc Aphoriſmo fecimus men- Com.44.
tionẽ: diximus et de mutis in quinto libro, & ſe- Com.5.
xto: nunc uerò quantum eſt neceſſariũ præſenti Com.49.
negocio, in reliquis ad priora te relego. Vnũ ſatis eſt, uideri grauiorem caſum concuſſionẽ, in qua muti neceſſariò euadũt. nam in ea uentriculi, & totum cerebrũ afficiuntur. quam præciſionẽ, ut ſuprà uiſum eſt, ſolus uomitus & febris cõſequi-
tur. Muti igitur à natiuitate non ſine uoce ſunt, Lib.6. Aphor.48.
imò plerięq; ex his grãde aliquid boant: qui uerò ex morbo, ſubmiſſè loquũtur, uelut in columellæ ſeu uueæ caſibus muti nõ ſunt. Si quis ergo uocem ſeruet, & loqui didicerit, delirare poteſt, mutus eſſe nõ poteſt. Cùm ergo mutũ dixit, eum dicit qui uocis, nõ ſolũ ſermonis impotens factus eſt. Quoniã uerò ad ſermonem uox neceſſaria eſt, & mens quæ linguã dirigat ad motũ, & lingua et nerui, qui ſunt animæ linguã mouentis inſtrumentum: & ab initio etiã auditus, per quem mens doceatur: ſed hic poſtquã didicerit, nõ eſt neceſſarius. & ad uocẽ pulmo, & muſculi etiam intercoſtales, ut aerem efflent, & laryngis guttur mouẽtes, tum uerò glottis, epiglottis ac columella: erunt nouẽ ad ſermonẽ neceſſaria: & unum ab initio, ut dixi, ſcilicet auditus: & duo ad exactam locutionẽ, labia atq; dentes. Videmus

enim oblæſos in labijs nō perfectè loqui. Erūt omnia quæ ad hoc concurrunt, duodecim. At impediri ſermonē ex muſculis intercoſtalibus aut gutturis ex toto, uel uuea, uel ligula aut epiglottide, raró contingit. Planè igitur accidit, lingua uel neruo uel mente impeditis. frequentius mente, raró lingua, nonnunquā neruo: quo fit, ut in huiuſmodi caſibus etiā reliqua mēbra torpeant, & ut attonito morbo deprehenſi iaceant. At uerò ſi ita eſt, apparet inſanos & ſtultos habere mentem perturbatā quidē, nō tamen impeditam. Contingit hoc ex caſu maximè ab alto, tū etiam ex ſuccuſſione, & ex ictu mollis rei ac grauis: tum uerò in hac cōcuſſione facilè auellūtur nerui ex cerebro, aut diſrumpuntur: uel quod peſſimum eſt, cerebrum quaſſatur. Eſtq; difficillimum per ſe malum: ſed ſi horum aliquid contingat, etiam prorſus inſanabile. Videamus modò, cur dixerit, Neceſſe eſt ſtatim. neque enim prorſus iacent ut apoplectici, licet magna ex parte: et aliqui quibus morbus eſt ſæuior prorſus & omnino. contingit hoc, quoniam uibratum cerebrum maximè læditur: habet enim is motus rationem duorum ictuum, uelut demonſtrauimus in naturalibus: & ideo uertiginem patiuntur ſtatim, & obtenebrationem & læſionem omnium partium cerebri: & plerunq; moriuntur, maximè intra triduum.

APHORISMVS L.

CORporibus carnes habentibus humidas, famem adhibere conuenit. fames enim corpora ſiccat.

COMMENTARIVS.

¶ *Magna Dialectica hic opus eſt. Neq; enim ſtatim ſequitur: Carnes humidæ ſunt, igitur ſiccādæ, cū naturaliter ſic ſe habuerint. nec ſequitur: Siccādæ ſunt, & fames ſiccat: ergo ſiccandæ ſunt fame. Præſertim q; fames ſiccat interiora, tabefacit et humidū innatū minuit, uitamq; abbreuiat. Ob hoc igitur ſtudioſè quærēda eſt ratio horū. Dicamus ergo primū, q; in his qui carnes habent humidas, ætatis ratione non cōuenit corrūpere bonum temperamentū: nec de his intelligit Hippocrates, ut neq; de ſexu. Sed neq; ſi cōmoda ſit tēperies, ut ſub multo calore exiguū humidum cōprehendatur. Vbi ergo humida temperies ſit uidendū, cui uſui ſit illā exiccari: id uerò dignoſcemus, ſi incōmoda humidioris corporis cognouerimus. Videtur aūt hoc quadrifariā cōtingere. primò generaliter, Inquit enim Hippocr. Cauſæ morborū ſunt plerūq; fluxiones: at fluxiones ex abundāti humido fiunt. quod etiam docuit in libro de Locis in homine, & de Flatibus, ubi docet fluxionū ex capite multa genera: pòſt, quo pacto morbi ex his oriātur. Specialiter aūt in libro de Veteri medicina, inquit: Mēbra ſunt quatuor generū. ſolida, quæ nec tentantur à fluxionib. & ab humido, nec ipſa trahunt: quæ autē caua ſunt, uelut uterus atq; ueſica, & caput trahūt, & implentur: quæ uerò caua & expaſſa, ut uētriculus, recipiunt quidē humorem, ſed nō trahunt, nec combibunt: quæ aūt mollia ſunt, & carne ſpōgiæ ſimili, trahunt, implēturq;, & dura euadūt, ut pulmo, lien, māmæ: ſed maximè omniū pulmo. At magis ſpecialiter de cerebro iſtud docet in libro de Sacro morbo, dicens: Et inſanimus quidē præ humiditate. cùm enim humidius quàm pro natura fuerit cerebrū, neceſſe eſt moueri: ubi uerò mouetur affectio, neceſſe eſt neq; uiſum quieſcere, neq; auditū, ſed aliàs aliud uidere atq; audire: linguam aūt proferre talia, qualia uiderit atq; audierit. Nocet demùm articulis hæc conſtitutio, unde in libro de Articulis: Humidum hominibus ex articulis fit, propter neruorum connexionem ſi laxa fuerit, & intenſiones facilè ferat. Multos enim uideas, qui adeò humidi ſunt, ut quādo uelint, articuli ipſis citra dolorem excidant, & reponantur. Liquet igitur, quod & cur corpora humida neceſſe ſit exiccare.*

Lib. de Glandulis pag. 3. — Pag. 5. — Ibidem. — Pag. 10. — Pag. 9. — Pag. 3.

Nunc modò uideamus, cur potius fame, quæ ſolùm per accidens illa ſiccat, quàm alijs auxilijs id fieri iubeat. Sed primùm id diſcutiamus, quod à Galeno, ſed imperfectè, ut moris eius eſt, tangitur: ſcilicet, cur quædam animalia fame pingueſcant in hyeme, ut urſi. Si enim breuis ſit hyems, impinguantur: ſi longa, tunc macrent. Atque id ratione eſt, quoniam dormiunt: non ergo ob famem, ſed ob ſomnum fiunt pinguiora. Cur uerò conſulat, fame ſiccanda, ratio eſt: quoniam hoc ſolo modo æqualiter ſiccari poteſt corpus, non læſis corde uel iecore. Vt enim Galenus docebat in libro de Tabe: In fame enecto animali, cor & iecur non tabefacta uidentur. Sed iam per ſingula diſcurramus auxilia, quæ id facere poſſe uidentur. Exercitium autem impinguat corpora: aut ſi extenuat, adeò calefacit, ut ad febres præparet. Purgantia medicamenta non ſiccant corpora, niſi etiam multum ex utili euacuent, & uiſcera debilitent. Sectio uenæ languidos reddit, & tremulos, & potius pinguefacit quàm exiccet corpus.

Cap. 5.

corpus. Balneum ex aqua humectat, caldaria & πυριατήρια inflammant corpus, et fluxiones mouent. Vigiliæ certè ſiccant, ſed cerebrum multum, reliqua parum, & concoctiones impediunt. Medicamenta exiccantia non quod opus eſt, ſiccant, nec æqualiter: ſed uentriculum, deinde iecur, reliqua non ita. Sola igitur fames tutò, æqualiter & ſine agitatione id facere poteſt: quare ad eam confugiendum conſulit Hip- Pag.11. *pocrates. Quòd ſi obijcias illud ex libro de Veteri medicina: Fames magnam habet potentiam in naturam hominis ſanam debilitandi & occidendi. Reſpondeo, quòd moderata ſanat, & de hac intelligit* Hippocr. *nam quæ debilitat, uehemẽs eſt: quæ occidit, lõga et diuturna, de qua nõ eſt hic ſermo: ſed neq; de uehemẽti, ſed moderata.*

APHORISMVS LI.

QVibuſcunq; cruda ex aluo ſecedũt, ex atra bile ſunt: ſi plura, copioſiore: ſi pauca, pauciore.

COMMENTARIVS.

¶ *Hic Aphoriſmus nõ eſt inter illos qui à Ga-* Com.5. *leno exponũtur, eſt tamen in* Aldino *textu, & etiã infrà exponitur ab eodẽ* Galeno. *nam ab omnibus expoſitoribus antiquis probatur. cuius ſententia uera utilis eſt, rara & breuis.* Humor *crudus alius eſt longè à pituita, cùm ſit omnino præter naturã: pituita aũt unus è quatuor humoribus. atq; hanc differentiã docuit ipſe* Galenus Cap.2. *primo de* Alimentis. Sed & *humorẽ crudum ex atra bile generari docet, id quod uſu euenit in curatione* Quartanæ, *cùm* Galenus *exhibet diatrion pipereon, & ſinapim, & dicit: ſi quotidie piper cum aqua biberent, benefacerent. primo ad* Cap.11. Glauconẽ. *Cauſa huius eſt (cùm neq; piper neque ſinapis conuenirent ratione materiæ, multo minus morbi ratione: ſunt enim ſicca) quoniam crudus humor, qui multus in his generatur, impeditq; curã, diſsipatur.* Generatur *aũt ob hanc rationẽ, quòd atra bilis crudos generat humores: & ſi quis in quartana illũ negligat, raptim deferũtur miſeri ægri in hydropẽ humidã aut ſiccã. & querũtur medici nõ ſucceſsiſſe curationẽ, quã exiſtimãt ritè peregiſſe calefacientib. & humectãtibus.* Docet, *inquã, igitur* Hippocrates *cruda per aluũ eiecta fieri ex atra bile.* Differũt *aũt plurimùm cruda per aluũ deiecta, & crudæ deiectiones. nam deiectiones crudæ, liqdæ ſunt &* Cap.4.in .med. *dilutæ, ut colligitur libro de* Symptomatũ *differẽtijs.* Dicit *enim, q. deiectio quæ celeriter eijcitur, humida neceſſariò eſt. At crudus humor in hoc differt à pituita, ut dixi, ex* Galeno, *primo de* Alimentis, *quòd craſſus ſit.* Vtroque *tamen modo contingit ex melancholia cruda deijci & humorem quidem crudum: & crudas, id eſt liquidas deiectiones.* Si plura, copioſiore. Vbi *atra bilis ſuperabundat, magnas fieri cruditates eſt neceſſe, ob impeditam maximè coctionem: ſi autem pauca, parum impedita coctione, parum etiam deijci ex humore crudo.* Eſt *autem triplex cruditas: una, in qua crudus humor generatur ac deijcitur: alia, in qua cibus incoctus deijcitur, uelut in lyenterijs: tertia, cùm crudus quidam ſuccus generatur, qui acidus eſt ſapore, & perſæpè eructuationes mouet: & eſt cruditatis indicium, quæ* Hippocrati *maximè nota fuit, parùm* Galeno *cognita.* Dixmus *tamen aliàs* Aetio *notam: cuius hodie multa ſunt exem-* Lib.6. cap. 9. poſt princip. *pla, uigetq; magis epoto uino quàm aqua. et hæc, ſi quis ad* Galenum *eam referat, cauſa eſt flammoſæ melancholiæ, ut in idem recidat.* Et *huiuſmodi expoſitio, ut dixi, eſt ſecundum mentem* Galeni *infrà, & eius ſententiæ conformis.*

APHORISMVS LII.

SI quis cibum febricitanti dederit, ut ſano robur, ita laboranti morbus.

COMMENTARIVS.

¶ *Hic ferri accuſatio* Galeni *tam anxia poteſt, poſtquam & hunc & alios multos* Hippocratis *eſſe negat.* Verùm *ſi ſine iracundia perferre dictum poſſumus, uidetur mihi ſanè expoſitus ab ipſo eodem in primo de* Alimentis, *cùm* Cap.2. *dixit:* Si quis exercens utatur oleribus & ptiſana, breui uires collabentur, & corpus ipſum conficiet. *& ſumpſit ab* Hippocrate, *prima* Apho- 14. *riſmorum dicente:* Alioquin corpus abſumitur. " Voluit Hippocrates declarare, *quod nullibi alibi quã iacturam faciat cibus aſſumens pro conſtanti, quod uulgus prædicat, ſcilicet cibum addere robur uiribus,* Dicit Hippocrates: Verum *eſt, ſed ægrotantibus ex febre addit robur febri.* Et *hoc eſt quod dixit* Galenus *ſe-cundo de* Naturalibus *facultatibus:* Cibus *non* Cap.8. *concoquitur à calore febrili, ſed corrumpitur ab illo.* Docet *ergo detrimentum eſſe, quòd cibus ille duo mala facit: ſcilicet quòd non auget uires, ut in ſanis, & auget morbum.* Vulgares *enim putãt quòd utrumq; adaugeat: ſed uires magis quàm morbum. ipſe docet quòd in febribus nullo modo uires adauget, ſed ipſum morbum.* Quia *cibus in febricitante tria magna mala facit, fatigat naturam, & calefacit hominem:*

& hoc

& hoc, quia in cõcoquendo natura, quæ eſt debilis propter calorem putridum, & quia eſt impedita, fatigatur ſicut uis imbecillis, & impeditur ſub magno onere. Secũdum, quia impeditur à coctione materiæ facientis morbum. Et ideo naturali circuitu adueniunt dies indicatiui & decretorij, in quibus cogitur pugnare non præparata materia: atque ideo ſuccumbere. Ideóq; ſi materia benigna fuerit, optimum quod ei poſsit euenire, eſt, ut transferatur ea pugna in ſequentes decretorios producto morbo, & ipſa languidiore facta, ex quo perſæpè etiam mors ſequitur. Nam ſi antea, dicemus cum Hippocrate: 1. Epid. Pag. 4.

» Cruda uerò & incocta, & in malos abſceſſus » conuerſa, aut iudicium nullum futurum eſſe o» ſtendunt, aut dolores, aut diuturnitatẽ, aut mortem, aut recidiuas.

Tertium eſt, ut dixi, incremẽtum materiæ ob malã coctionem. Quicquid enim ſubterfugit coctionem, aggregatur materiæ facienti morbum. Et hoc eo deterius, ſi fuerit nutriens, ut octauo Artis curandi: Cap. 2. *Atque id magis, ſi durus fuerit. ille enim peſsimus libro* Pag. 3. in fine. *de Veteri medicina.* Cap. 3. *Demùm, ſi fuerit poteſtate ſimilis cauſæ morbi, aut morbo, aut utriſque.*

APHORISMVS LIII.

QVæ per ueſicam excernuntur inſpicere oportet, ſi talia, qualia ſanis excernuntur. Quæ igitur his minimè ſimilia ſunt, morboſiora ſunt hæc: quæ uerò ſanis ſimilia, hęc minimè morboſa.

COMMENTARIVS.

¶ Longior ſanè eſſe cogerer, niſi eſſet quòd in ſexto Contradicentium demonſtraui, Contrad. 39. *quomodo ab initio morbi urina debeat eſſe concocta in ſubſtantia: licet non in contentis, ſi non morbus difficillimus futurus ſit. Hic uerò oſtendit generaliter de his etiam qui non habent concoctas urinas, & de contentis ſimul, dicens: Quòd quæ non ſunt ſimilia ſanis, ſunt morboſiora: quæ uerò ſimilia ſunt ſanis, minimè morboſa: cum hoc ſtat quòd morbus adſit. per morboſum enim intelligit, quòd ſua natura morbum adauget. Similiter intelligendum illud idem de de fecibus: non poteſt autem intelligi hoc de alijs ullis excrementis, cum quæ ſunt ſecundum naturam, tantum duo ſint, urina & feces. nam quis dicat ſudorem ſimilem ſudori ſani? Scripſimus etiam libros quatuor in hoc genere, ſcilicet de Vrinis, ut non ſit decens repetere quicquam. Et ſi omiſiſſem ibi ut huc traducerem, feciſſem doctrinam imperfectam. illa enim eſt ſunius generis, cui nihil ſine turpitudine de eſſe poſſit. Etenim honeſtius eſt ut ex hoc loco ad eos libros transmuttamus, quàm ex illis ad hunc: nihil enim abſurdius. Vnum ſat ſit his animaduertiſſe, urinam ſanam, aut excrementa alui ſana quadrifariam dici: uel quoniam ſunt ſimilia ſanorum urinis aut excrementis, & hoc ſignificat morbum mitem: & de hac loquebatur Hippocrates in Prognoſticis. Vel quoniam abſolutè ſana ſit,* Pag. 4. in fine. *& tunc ſignificat morbum ad urinam non pertinere, uelut in dolore iuncturarum ab intemperie. Vel quoniam natura nõ pugnat, nec aggreditur materiam morbi, ut in peſtilenti febre: tertio de præſagio ex Pulſibus.* Cap. 4. *Demum, cum eſt ſimilis ſanæ, ſed uerè multum ab ea diſtat, ut cum pro hypoſtaſi capimus pituitam tenuem. Et ſi eam conſideramus in febre ſæuiente propter cauſas, de quibus diximus ibi: aut cum non perſeuerat.*

APHORISMVS LIIII.

ET quibus deiectiones, ſi ſtare permiſeris, & non moueris, uelut ſtrigmenta ſubſiſtunt: & ſi pauca, paucus eſt morbus: & ſi multa, multus, ijs confert alui purgatio. Quòd ſi aluo non purgata dederis ſorbitiones: quanto plures dederis, tanto magis nocebis.

COMMENTARIVS.

¶ Huius & trium præcedentium Aphoriſmorum continuitatem adeò perſpicuam eſſe puto, ut quamuis non ſint Hippocratis, certè euſdem omnes ſint autoris. Cum enim dixiſſet in præcedenti, Quòd ſi quæ exeunt, non ſint ſimilia ſanis, quòd ſint morboſiora: declarat id exemplo in excretionibus alui. Hoc habens ſaltem Hippocraticum, ut exemplum accipiat diuerſum in ſpecie ab eo quod propoſuit antea in genere: ueluti in præcedenti de urina locutus eſt, hîc de alui excrementis. Et quia dixerat antè, Si quis cibum febricitanti dederit, ut ſano robur, ita laboranti morbus. 52. *hic docet quomodo, dicens:*

« Si aluo non purgata his dederis ſorbitiones, quan« to plures dederis, tanto magis nocebis. Simile « eſt illud, Quibuſcunque cruda ex aluo ſe« cedunt:

ante proximum dictum. ex magnitudine enim effectus magnitudinem cauſæ uenatur. Quòd autem hoc non ſit ex phraſi

Hippocratis apertè aſſentior. nam facilius dignoſcitur mendum in ſimilibus quàm diſsimilibus. Hic enim cupiebat ſimilem ſe oſtendere Hippocrati: ſed huiuſmodi doctrina reflexione & participatione caret, quibus tota Hippocratis oratio ubiq; referta eſt. Galenus quidem agnouit phraſim non eſſe, appellatq; ſermonem hunc ænigmaticum, quiq; ſibiipſi repugnet. nam deiectiones, ad excrementa alui referuntur, uerba autem illa ſi ſtare permiſeris, & non moueris, ad urinas potius quàm excrementa alui pertinent: rurſus uerba ea (ueluti ſtrigmenta) ad alui excrementa magis quàm ad urinas: ſubſiſtunt autem ad urinas denuò, potius quàm alui deiectiones. Vt enim in urinis facilè ſubſiſtunt quæ continentur, & facilius dignoſcuntur, ita in alui excrementis neutrum facilè contingit. Præterea neque uerum eſt, omnes in quibus ſtrigmenta contingunt in excrementis purgatione iuuari. nam ſi quicquid eſt bilis, fuerit euacuatum, purgatione non indigent: & ſi eos ſorbitionibus nutrias, non propter id lædentur. Multo minus hæc uera erunt, ſi de urinis intelligantur. Præterea iuſtè etiam reprehendit illos, qui uolunt non ſorbitiones damnare Hippocratem, ſed copiam illarum. quaſi non omnibus copia nimia non ſit importuna. In aliquibus autem uidetur alius Aphoriſmus loco huius inſertus, quem nos ſupra expoſuimus. Sed & il
51. lum damnat Galenus, quamuis Herophilus, Bacchius, Zeuſis & Heraclides primi huius operis expoſitores approbauerint. Sed ut ſententiam meam in hoc proferam, autor hic intelligit, ut dixi, de alui deiectionibus: quæ ſi ſint ut ſtrigmenta, cum habeant materiam erodentem, corpus ſignificant indigere purgatione.

APHORISMVS LVII.

A Pituita alba, aqua intercus ſuperuenit.

COMMENTARIVS.

¶ Et hic, & tres ſequentes legitimi ſunt, & omnino Hippocraticam ſcripturam redolentes Aphoriſmi: tametſi Galenus exiſtimet, unum
57. ex his partem eſſe alterius alibi ſcripti, in ſexto libro, ut ſuo loco uidebitur. nunc ad rem accedamus. Textus habet: ἐπὶ λευκῷ φλέγματι ὕδρωψ ἐπιγίνεται. Diximus alias, λευκὸν φλέγμα eſſe anaſarcam, & albam pituitam, & idem λευκοφλεγματίαν. Scribit enim
Pag. 2. in primo de Morbis, inquiens: ἐκ λευκοῦ φλέγματος ἐς ὕδρωπα μεταπίπτει. Manifeſtum, cum dicat ex morbis in morbos tranſitum fieri, proprio ſub ſignificato utrunque nomen intelligi. Deinde quis hic eſſet abuſus, certam rem ex incerta docere, quod quotidie experimento deprehendimus, relinquere? Eſt autem duplex alba pituita. Vna, quæ inſanabilis eſt, & conſequitur ad morituros & mortuos omnes fermè: eiuſmodi eſſe uidemus præcipuè tabeſcētes. & de hac loquitur Hippocrates in libro de Internis affectionibus, dum dixit: Tertia tabes ab hac, hæc patitur: Medulla ipſius ſpinalis ſanguine plena fit, tabeſcit autem ſimiliter & à cauis uenis, hæ uerò pituita hydropiſormi & bile replentur. Patitur autem eadem ab unis: tandem tabeſcit, & homo ſtatim niger fit, ac ſubtumidus, & partes ſub oculis pallidæ fiunt. Reliqua ſigna non ſubijcio, quia ibi deſcribitur ſpecies, non genus albæ pituitæ. — Pag. 7.
Vnum ſatis eſt, hanc ab altera quæ non exitialis eſt admodum, & de qua hic loquitur, ibidem diſtingui, quòd hæc non eſt exquiſitè candida: illa de qua hic loquitur, quæq; in aſcitem tranſit, alba pura eſt. Cum enim corpus tabeſcit, aut homo ad mortem properat per quemcunq; morbum, nutrimentum in ambitu corporis confici non poteſt, fitq; tumidum totum & molle, & praui coloris ob intemperiem febrilem, aut morbi alterius: & candidum ob pituitam, & quod dealbatum eſt à ſolidorum membrorum ui, atque ob id homo uidetur laborare alba pituita. Sed in acutis morbis eſt flauus color, in tabe pura, quæ eſt abſque putredine & ulcere pulmonis candidior, non tamen adeò ut in pituita alba uera: de qua propriè agit in libro de Affectionibus. Dictum eſt autem ſuprà, quòd hæc ſoluitur à largo uentris profluuio: ſed ſi non ſic ſoluatur, neceſſe eſt ut uel detrudatur materia illa in uentrem, & fiat aſcites: uel non detrudatur, ſed quemadmodum alibi docuimus, ſenſim iecoris uim corrumpendo efficiat eandem aſcitem. — Pag. 6. Aphor. 18.
Per pituitam albam ergo, morbum anaſarcam intelligit. & per aquam intercutem, aſcitem. ut ſermo ſit proprius, uerus, & medico atq; ægro utilis. Medico ſcilicet, uera abſque erroris periculo prædicenti: ægro, ut poſſit, dum tempus eſt, curare ſeipſum. neque enim ulla ſpecies eſt aſcitis facilior curatu, quàm quæ ab alba pituita ducit initium: illa enim abſque ſcirrho iecoris fit. Quanto magis igitur, antequam ad aſcitem deuenerit, facile curabitur morbus? Hic igitur fructus eſt uberrimus huius Aphoriſmi.

Vnde

Vnde cauere debent ſenes, & maximè principes, ab his initijs, cum plerię huiuſmodi morbo, & ab eodem initio pereant. Nec curam adduco, tum quia non eſt hic locus: tum quia locum docuimus ex Hippocrate in libro de Affectionibus, ubi eam curare docet. An ergo hæc meliora ſint, quàm nugari circa uerba, cuilibet iudicandũ relinquo. ubi enim Galenus in aciem illã quatuor præcedentiũ incompoſitam incidit, totum quod poſterius deſcriptum erat, neglexit. At non id faciundum erat, ſed naturæ exemplo negligenda negligere, non negligenda exponere.

APHORISMVS LVI.

AB alui profluuio, difficultas inteſtinorum.

COMMENTARIVS.

¶ Dixi in præcedenti, quandoquidem ſi quatuor Aphoriſmi eandem praxin redolent, duplicem unicuię ſenſum, & literæ ratione & experimento tribui poſſe. Nam ut uerum erat, quòd alba pituita per criſim in aſcitem tranſmutari poterat, & rurſus alter ex altero morbus generari, priore nõ recedente: ita & in hoc ipſo fieri poteſt ſanè, ut morbus in morbũ tranſmutetur: fieri etiam poteſt, ut unus ob alterum accedat, priore non finito. Quod quoties uideant medici, non eſt ut dicam. Hoc autem intereſt, quòd in priore ſenſu cum id acciderit, liberationis indicium eſt: in hoc autem ſecundo periculum prægrauat. Videtur autem ex contextu præſentis Aphoriſmi potius ortũ morbi ex morbo, quàm tranſmutationẽ ſignificare. nam cum difficultas inteſtinorum ſuperuenit, iam non deſinere profluuium alui tum ſolet, ſed manet: igitur conſequentiũ ſe morborũ potius quàm tranſmutationũ præcepta hæc erunt. Cum uerò commutationes omnes in meliora bonæ ſint, acceſſiones omnes prorſus malæ: neceſſe eſt et medias eſſe, cum manẽte, ſed imminuto principali leuius quiddam accedit, ut tympaniti alba pituita. Videtur autem hoc neceſſarium in commutatione, ut prius accedat quàm ex toto minuatur. Ergo ſi æqualiter creſcat, aut minus, bonum eſt. Sin autem plus, conſideranda eſt ratio, aut enim uitio curationis eſt, aut quoniã tranſmutatio non eſt, ſed uidetur ob id quod iam debili priore membro
Aphor. 23. aliquod aliud membrũ debilius eſt. Aliud eſt aũt hoc, quàm quod antea dixerat ſuprà: A' deiectione ſyncera difficultas inteſtinorũ, malum. Nam hic non dicit, malum: ſed manifeſtũ eſt, quòd dictum dicto reſpondet. A' profluuio enim uẽtris difficultas oriri inteſtinorũ ſolet: at à deiectione ſyncera in profluuio uentris, ſi oriatur difficultas inteſtinorũ, malum eſt. Vnde fruſtra Galenus hic Hippocratem reprehendit. At utêris argumẽto ſuo. neę enim quotieſcunę aduenit alui profluuium, homo cadit in difficultatem inteſtinorum: hoc uerum eſt. Sed quod addit Fuchſius, Diuturno & ſyncero: primum eſt ſalſum, diuturna enim profluuia alui nõ tranſmutantur in alui difficultatem, ſeu inteſtinorũ. Reliquum, ut dixi, eſt Galeni, nec eſt ſimplex dictum. Si enim incidat, malum eſt: non aũt incidit quaſi neceſſariò. Vt enim tum diximus, ſi cum incidit, malum eſt, non ſemper incidit.

Videamus ergo, quo nam pacto profluuia alui difficultatẽ inteſtinorũ adducant, quandoquidẽ nec diuturna, imò minus illa, quia ex materia fiũt minus calida, acri, erodente. nec ex ſyncera materia: tales enim malæ ſunt. Et etiam, quòd cauſæ dyſenteriæ ſunt plures quàm humor ſyncerus, uel ipſo teſte Galeno. nã cum tertio de Symptomatũ cauſis tres ſpecies cruẽtæ dyſenteriæ enumeraſſet, à toto, à iecore ob imbecillitatẽ, & à liene ſe exonerante: quartã ſpeciẽ, in qua dolor adeſt ex inteſtinorũ abraſione, quam ſolam propriam dyſenteriã ſexto de Locis eſſe affirmat: ibi bilem acrẽ, in antedicto aũt loco ulcus in cauſa ponit. Vnam etiã ſpeciem eſſe atram bilẽ, ſuprà tum ex Hippocrate tum Galeno uidimus: ut iam ſint tres. Sed princeps ponit longè plures: materiam billioſam, ſanguineã, acutã, uirulentam, ſanioſam, ac feces acres. Didicimus & ex uenenis fieri: & rurſum, uenena ipſa etiam in corpore generari. Quapropter multis modis difficultas inteſtinorũ ex alui profluuio etiam generari poteſt. ſed & hoc de ichoribus, quòd poſſint abradere inteſtina, ſi ab iecore profluãt, Galenus ſexta Aphoriſmorũ fatetur. Princeps uerò ad longitudinem temporis retuliſſe uiſus eſt, cum ſic mentem huius Aphoriſmi interpretatur: Si profluuiũ à bile fiat, in 14. dies exulcerat inteſtina: ſi à ſalſa pituita, intra menſem: ſi à melãcholia, intra 40 dies. Igitur cum profluuiũ uentris adfuerit, plerunę dyſenteriæ oriũtur. Sed hic ſenſus non eſt Hippocr. tametſi uera dicat Princeps. Eſt enim ac ſi dicat, Via ad dyſenteriã eſt ex uentris profluuio, quoniã non eſt dyſenteria abſę illo: uelut dicimus finẽ morborũ eſſe mortẽ, non quòd morbi oẽs ſint lethales, ſed quòd ſine morbo nemo moritur. Hoc aũt habet plus hic Aphoriſmus, quòd etiã pleraę profluuia uẽtris in dyſenteriã terminantur. Quid

Cap. 2. Pag. 7.

Cap. 2. in prin.

Pag. 5. 4. Aphor. 24.

Com. 3. 16. 3. Tract. 1. cap. 2.

Pag. 7. *tur. Quid lucri ex hoc? Sanè ut intelligam⁹, qua-*
» *le debeamus præcauere periculũ. Neq; enim al-*
» *ui profluuia per ſe occidũt, niſi uel peſtifera ſint,*
Pag. 7. » *quale illud tertio Epidemiorum: Seceſſus autem*
» *biliosi & pingues & tenues & aquoſi, malus*
» *quidem ipſe morbus ad hoc decubuit, & ſine fe-*
» *bribus & in febribus cum doloribus tormina, et*
» *uoluuli maligni, multorumq; in corpore erant,*
» *& ſuppreſſa erant exitus et exeuntia progreſſa*
» *dolores non ſoluentia, & his quæ offerebantur*
» *difficulter cedentia. nam purgationes plurimos*
» *amplius lædebant. Ex his autem qui ſic habe-*
» *bant, multi quidem citò peribant, multi uerò lon*
» *gius uitam degebant. Et in ſumma, omnes & qui* *longis morbis ægrotabant, & qui ex acutis, maximè ex his quæ per aluũ ſecedebãt, mortui ſunt. Equidem conſtat multos, etiam ſine febre, interiiſſe. Alij moriuntur cum febre, etiam ſi peſtifera non ſit conſtitutio: demùm cum conuertitur in inteſtinorum difficultatem. Primùm igitur periculum erat manifeſtum, ſecundum uerò præſens, tertium ſolùm eſt quod præſcire iuuat tanquam ignotum iam, & ut arceamus ne eueniat. Id ergo nutrimento ac medicamentis refrigerantibus tum humectantibus, tum ne moram trahant excrementa: ſed & enematibus & cibis inteſtina ueſtientibus, & his quæ moderatè putrefaciunt humores, ut non poßint adeò eſſe acres, quæ obſtupefacere dicimus: uelut mandragoræ & papaueris cortices, & magis his opium, atq; eiuſmodi. Tot igitur & tanta uoluit Hippocrates, quæ Galenus præterijt hoc ipſo tãquam perculſus, quod parũ legitima ſit hæc Hippocratis libri ultima pars, quod & nos fatemur: ſed non tantũ obeſt etiã illius, ſi ſit ſpuria, integra pagina, quantũ emolumenti afferũt quatuor prædicta uerba, aut etiam totidem ſubſequẽtia.*

APHORISMVS LVII.

A Difficultate inteſtinorũ, læuitas inteſtinorum ſuperuenit.

6. Aphor. 41. COMMENTARIVS.

¶ *Galenus dicit hunc eſſe partem Apho-*
» *riſmi illius: Quicunque lienoſi à difficultate in-*
» *teſtinorum capiuntur, his longa ſuperueniente*
» *inteſtinorũ difficultate, aqua intercus aut læui-*
» *tas inteſtinorum ſuperuenit, & moriuntur.* *Verùm aberrat toto cœlo, quod ex euidentia ipſius rei demonſtratur. ſiquidem tam procliue eſt in omni dyſenteria lienteriam ſuperuenire, ut nil frequentius. namq; ex dyſenteria primùm debilitantur inteſtina, quorum conſenſu inde uentriculus, & ex eo lienteria. Alia cauſa eſt, quòd natura irritata dolore, & ob metum excutit cibum incoctum. Cum ergo in omni dyſenteria lethali, & in omni graui, neceſſe ſit ſubſequi lienteriam, tum uerò etiam in multis quæ ad ſalutem terminantur: patet hunc Aphoriſmũ nihil cũ illo habere cõmune, multo min⁹ illius eſſe partẽ.*

Scribitur hic Aphoriſmus primo de Morbis Pag. 20. *hac ſerie: Ad dyſenteriã teneſmus tranſit ex dy-* 66 *ſenteria in lyenteriam, ex lyenteria in aquã intercutem. Hic ſi quis animaduertat, ex profluuio uentris loco teneſmi dyſenteriã ſequi docuit. Sed dices, Libro de Victu in acutis, cõmemorantur* Pag. 2. *omnes dyſenteriæ fines, & non ponitur lyenteria. Nam ad febres, inquit, continuas aut tertianas, ad abſceſſum aliquem ſeu tumorem in teſtibus, aut uarices, aut dolorem coxarum uel crurum, aut ſudorem, aut craſſas urinas albas & leues. Reſpondeo: Loquitur de tranſmutatione: at lienteria eſt de ſuperuenientibus. Dices rurſus: In ſecundo Prædictionũ, cum numeraret ſigna* Pag. 10. *mala & bona, ſuperuenientia aut aßidentia dyſenteriæ, lyenteriæ non meminit. Dico: Intelligit in eo quòd dixit, uarijs alui egeſtionibus, aut uentris inflammatione, aut quæ cibos intercipiunt. Aut dic, quòd, ut antea docui, lienteria nõ eſt ſignũ neq; bonum neq; malum: ſed fermè pathognomicũ, cum diuturna fuerit dyſenteria.*

APHORISMVS LVIII.

A Corruptione, abſceſſus oſsis.

COMMENTARIVS.

¶ *Superuenit, dicit Galenus, & rectè, debet intelligi. Sed admiror ſubtilitatem. laudat utrunque ſenſum, ſed non docet uſum. Verùm eſt, quòd à corruptione oßis id neceſſarium ſit ſeparari: uerùm eſt etiam, quòd à corruptione carnis os quod ſubeſt, neceſſarium ſit ſeparari. Primùm quam habeat utilitatem, nunc dicam: ſecundùm, quare & quomodo. Percußus fuit olim Phratrius quidam ob inuidiã ab alio Phratrio baculo grandi, os corruptum eſt: & cum ſoleat intra quadrageſimam diem fruſtum oßis capitis ſeparari, dilata eſt ſeparatio ad diem ſeptuageſimam, eratq; corruptum, & uidebatur manifeſtè: & cum niteretur chirurgus auellere, & non poſſet, hortabar ego illum ut ui uel terebro ſepararet. Ille uſu doctus dixit, expetendũ potius quòd omnino etiã per ſe eſſet diſceſſurũ: ſed timere, cum nimis hæreret, ne ſanies ſubgenita perderet ægrotantẽ. nam feram conie-ctabatur futurã ſeparationẽ. Conſului ergo ipſi, ut ceratũ Apponẽſis ei applicaret, quod nõ ſolũ* Differẽtia *os ſeparat, ſed etiã ſaniem extrahit. Applicauit* 181. *itaque,*

itaq;, & ſanatus eſt. nam os LXXVIII die ſeparatũ eſt. Quòd ſi ui auulſum fuiſſet, iuxta conſilium meum: quamuis ego electionẽ illi proponerem, non iuberem: maximo malo conflictatus fuiſſet, & forſan mortuus. De oßibus ergo diſciſſuris carne corrupta, inquit Hippocrates:

Pag.18. Quæcunque uerò oſſa repoſitionem effugerunt, ea diſceſſura eße noſcere oportet: itemq;, ea quæ carnibus penitùs nudata ſunt. Nudatur autem quorundam ſuperna pars, quorundam uerò carnes circumcirca mortuales fiunt. ut liceat uidere quando corruptio carnis afferat neceßitatẽ diſceſſus oßi, ſcilicet, cum nudata prorſus carne ob corruptionem oſſa fuerint. Sed quod addit paulo pòſt, dubitationem affert: Aliqua eo quòd non diſcedunt, reſiccata & marcida effecta deſquammantur. Intelligit, quod fieri poteſt, ut corruptio non ſit in toto oſſe, ſed in ſuperficie: & tunc ſolùm deſquãmantur, non abſcedunt, quod etiã uerum eſt in dentibus. cum enim anno præterito dens dexter ſuperior ex anterioribus nutaret, & non poſſem aliquid tangere ob dolorem & imbecillitatem, applicato auxilio ex lib.

Pag.8. de Dentibus, tandem diſceßit caro, & pars tota dentis detecta, & ita deſquammatus eſt à dextra parte, nec abſceßit reliquum. Ita eo anno cuius initium fuit à Calendis Iulij ad hanc uſque diem, omnia expertus ſum mala. à quorum parte ut præſenti & febre & phlegmone faciei, & ſurditate auris dextræ, & morbo nepotis infantuli, ars ipſa me liberauit. Porrò ab inſidijs maleficis, ut reor, ueneni, & alijs, manifeſtum, ut ita dicam, Dei miraculum, quod aliàs enarraui: à uiolentia uerò & necis periculo, Mauricius Quadrius, dux militum, gentis Hiſpanicæ decus, amicusq; meus Antonius Pezonus, uiri illuſtris, cuius memoriam celebrabo, à falſis accuſationibus optimi antiſtites, innocẽtia mea, ſenatus etiam. Verùm ob oppreßionẽ & multiplicem illam lerneã hydram coactus ſum more Ariſtotelis & Menedemi, patriam in ſenio deſerere: ſed illi iudicium timentes, ego alia, ut potius Lycurgum aut Solonem, aut Demetrium Phalereum, aut Pythagoram, qui omnes inuidiæ metu patriam liquerunt: Solon in Cypro, Pythagoras Metaponti, Lycurgus in Creta, Demetrius apud Ptolemæum. Sic mihi neceſſe fuit, ut tutius uiuerem, poſtquam neq; iudicia neq; inſidiæ occultæ ualuère, in aliam patriam cõmigrare. Itaq; hoc ipſo anno tua inſigni clemẽtia, Pie pontifex maximè, natus denuò ſum, ac mihi ipſi tua ſapientia reſtitutus, impleuiq; numerũ præcepto conſimilem: cuius indicio ſunt tot à me, nunquam ante aliàs, uno toto anno uertente à me edita uel, abſoluta tam bene: quamuis & ipſius non exiguam partem in ipſo itinere conſumpſerim. Primùm quidem præſentes Commẽtarios, quorum magnam partem perfeci, totumq; curaui ut reſcriberetur. Deinde tres libros qui ſequuntur, de Venenis: & conſilium illud de prouidentia ex conſtitutione temporum: nec non Proxenetam libellum de dentibus, magnamq; Cõtradicentium medicorum uoluminis partem, totq; alia. nam & emendaui libros omnes de Vtilitate capienda ex aduerſis. Theognoſton tranſcribi curaui. Hæc inquam, ut intelligant docti, ſi quid forſan aptius exit, id totum atque uniuerſum tibi, ſanctißime Pontifex, tuisq; deberi: quanquam bono conſilio tum illi, tum ciues huius præclaræ urbis, noſtriq; conciues, humanis rebus, & bonarum literarum ſtudijs dum nos euehunt, id egerint.

62. præceptum Proxenetæ de patria linquenda.

Cæterùm ut ad rem ipſam redeam, dicet aliquis: Si os corruptum, non neceſſe eſt totum abſcedere, ſed ſolùm deſquammari: qui fiet, ut ſi ſolùm caro computruerit, abſcedere os neceſſe ſit? Reſpondemus: Oßis corrupti tantam partẽ abſcedere neceſſe eſſe, quãta eſt quod corruptũ eſt: ſed ſi caro circũquaq; marcida ſit (non dico ex una parte tantùm: nam tunc deſquammari illud ſolum neceſſe eſt, ut in capitis uulnerib. cum producuntur diutius, uidemus) totum os corrumpi, quia etiam totum refrigerari, & alimento deſtitui neceſſe eſt. Ob id neq; in uulneribus auulſa carne ſemper deſquammatur, nedum corrumpitur, ſed ſolùm ſi refrigeratur. Quod igitur corrumpitur, & marceſcit, et quantum, tantumdem abſcedere neceſſe eſt. Porrò marceſcit corrupta carne: quoniam & dum tegitur, & dum detegitur, refrigeratur: ſed ſi circumcirca macreſcat caro, aut detegatur, etiã iuxta ſingulas dimenſiones, atq; ideo profundè etiam os marceſcere & abſcedere neceſſe eſt. Plurimum igitur iuuat, cum alimento non deſtituitur, os ne corrumpatur, calidum fouere, tum aere ipſo, tum igne, tum lanis: atque etiam medicamentis, maximè poteſtate calidis, ut terebinthi lachryma, thure, elemi gummi: quæ etiam bene redolent. Atq; hucuſq; extenditur, quod à Galeno expoſitũ eſt in codicibus conſuetis: at is qui ſubijcitur, etiam Galeni expoſitionem habet. reliqui tantum in Aldino exemplari tum Græco tum etiam Latino ſine Galeni expoſitione inueniuntur: quos etiam delectu habito ob id adieci.

APHO-

APHORISMVS LIX.

IN lethargo tremor, malum.

COMMENTARIVS.

¶ *Lethargus, Galeno hic in Commento teſte, abſceſſus eſt pituitoſus in puppi cerebri: ſed ſi alibi fiat quàm in puppi, non uideo quomodo ſit appellandus. Illum enim uidetur ſequutus morem, qui conſtituerunt memoriam in parte cerebri poſteriore, ad hoc rei euentus conformarunt: at poſtquam uident obliuioſos fieri, quacunq; cerebri parte fiat pituitoſus abſceſſus, memoriam etiam in toto quidem cerebro, ſeu uentriculis potius, & uerius in anima ipſa, ſed certa intemperie conſtituère. At de duplici memoria alibi plenè dictum eſt. Nunc ergo appellaſſe ſufficiat lethargum, morbum ex abſceſſu pituitoſo in cerebro: aliter pro inexpugnabili ſomni neceſſitate. dicitur ἀπὸ τῆς λήθης, hoc eſt ab obliuione: Veternus, aut torpor Latinè. quanquã Cel*Lib. 3. cap. 20.*ſus neutro horum, ſed Græco tantum nomine eum dignetur appellare. Ergo ſermones ἀπαράσκευοι, & Hippocratis maieſtate indigni fiunt, primùm cum id adijcitur quod per ſe tale eſt: ut ſi quis dicat, Ex lethargo attonitus morbus aut reſolutio, malum. Nam attonitus morbus & reſolutio cum per ſe ſint inſanabilia fermè, non eſt quod dicamus, malum, ſi contingant à febre uel à lethargo. Secundum, cum generaliter malum eſt: omnis enim morbi ad morbum acceſſio, mala eſt. Quis enim ignorat, quòd febris ſit mala, aut morbus quiuis grauis? Vnde ſuperuenire febrem, aut coli dolores cuiuis morbo, ut ille non ſoluatur, malum eſt. malum ergo dicere, caret artificio omni. Tertium eſt, ſi ſub uno ſenſu malum ſit ſimpliciter, ſub alio ſolùm ut ſymptoma, uelitq; ſimpliciter id intelligere. uelut hoc in caſu tremor duo ſignificat, ſymptoma in acutis: & morbum diuturnum, ac penè inſanabilem, præſertim in ſenibus. Si ergo quis intelligat de morbo, omnino erit extra propoſitum, cum debeat intelligi de ſymptomate. Quartum eſt, cum eſt penè conſequens affectui, uelut phrenitidi. nam tremor in illa licet malum ſit, non tamẽ ponitur pro malo ſigno, cum ſit fermè pathognomicum. Quintum eſt, cum falſa eſt oratio: ut ſi quis dicat, tremorem eſſe malum in febribus. nam hoc non eſt uerum, quinimò aduenit tertianis & quartanis: & melius eſt pati intermittentem cum tremore, quàm continuam abſq; tremore. Sextum eſt, cum conditio addita minor eſt quàm pro re, ut malum pro lethali: cuius ſolùm Hippocrates quandoque eſt negligens. In hoc ergo caſu, ut fugiamus ἀπαράσκευον, neceſſe eſt ut intelligamus de tremore, qui eſt ſymptoma morbi acuti: eſt enim acutus morbus, lethargus, ut Celſus ibi docet, & Hippocrates libro de Victu in acutis, licet in codice Baſi- Pag. 2. leæ excuſo Cornarius perperàm præterierit.*

Rationes igitur duas Galenus huius dicti affert. Prima, ſi ex lethargo molles fiant nerui, ſed non adeò ut reſoluantur: tunc ob imbecillitatem neruorum ipſorum mollium, cum membrum non poſſit liberè attolli, ſequitur tremor. Hæc cauſa ſpecioſa eſt, ſed non uera. neque enim membra à neruis attolluntur, ſed à muſculis: ideoq; mollicies illa neruorum non impedit per ſe motum membri, ſed ob id quòd ſpiritus liberè non poſſunt per illos tranſire: deinde, quòd affectum mala intemperie humida, muſculis uim mouendi abſolutam tribuere non poſſunt. Secunda eſt, quòd materia illa in flatum conuerſa, membranas ac neruorum principia concutiat, unde tremor exoriatur. At hæc cauſa parum certa eſt ad perniciem: & etiam non ſatis conſtans, ut melius ſit primæ inhærere. Liquet autem quòd hoc ſignum malum eſt, quia conuulſionis periculum portendit.

APHORISMVS LX.

QVibus in febribus quartanis ſanguis ex naribus fluxerit, malum eſt.

COMMENTARIVS.

¶ *Quartanæ ſanguinis è naribus eruptiones ægrè iudicant: dicebat ipſemet ſexto Epide-* Sec. 2. *miorum, ubi Galeni expoſitio deſideratur, cum eundem locum in ſecundo declaraſſet. Verùm ut doceamus quod ad præſens attinet: Quæcunque utiliter fiunt à natura, uel ſigni boni uel cauſæ rationem habent: cauſæ quidem, uel quoniam materia, quæ quartanam efficit, euacuatur: aut quoniam intemperies contraria corpori accedit. ſigni uerò, quòd naturam rectè operantem indicet. Nullum autem ex his tribus euenit ex hac actione. namq; ſanguine è naribus fluente, corpus exſiccatur & refrigeratur. at horum utrunque minus neceſſarium laboranti quartana, quæ per ſe corpus refrigerat & exſiccat. Sed neque materia illius hoc modo euacuari commodè poteſt. nam quartanarũ criſes non hoc modo fieri ſolent: neque humor qui quartanas efficit, facilè poteſt per eum locum euacuari, cum ſit craſſus*

& fri-

& frigidus: huiuſmodi autem nec aſcendit facilè, nec in eas uenas detruditur.

Quocirca dubitandum eſſet, quo'nam pacto febres intermittentes, cum materia earum ſit extra uenas, per fluxum ſanguinis narium indicari poßint? Et ſi indicantur, quid proſunt indicationes, quæ fiunt ſingulis acceßionibus? Sin autem ſolum tenue per acceßiones extruditur, ubi nam interim uſq; ad ſtatum tanta materia tutò ſeruatur? Si autem expellitur in ſingulis acceßionibus quicquid etiam corrumpitur, in quo differt uniuerſale iudicium à iudicijs ſingularum acceßionum? Deinde quid expellitur in iudicijs, ſi materia quæ antecedit, quomodo in acceßionis fine? ſin autem quæ iam corrupta eſt, quomodo ex uenis, cum iam ſit foras detruſa? Atq; utinam Galenus, qui tanta de Criſibus uſq; ad ſatietatem ſcripſit, aliquid etiam de his dixiſſet, niſi forſan ætate ſua nullæ erant febres intermittẽtes. Certè noſtra nihil frequentius, præſertim melioribus annis, nec peſtilentibus. Diximus autẽ nos in Arte medendi parua, tũ nũc ſatis ſit monuiſſe, criſes fieri rariſſimè in quartanis per ſanguinis narium fluxum: & ſi fiant, ægrè decernere, nec ſanari: quoniam materia quæ excernitur, licet in uenis ſit (nã quæ extra eſt, per acceßiones expellitur) antecedens ad materiam, quæ putreſcit, in acceßione frigida eſt, ſicca, craſſa, quæ non poteſt aſcendere ad caput: & ſi aſcendat, nõ poteſt bene ſeparari, unde ſanguis tenuior fluit, materia ipſa morbi relinquitur: quocirca potius finitur per putredinẽ ipſam in acceßionibus, aut tranſmutatur in abſceßibus. Vnde raró fiunt criſes nõ ſolum in quartanis, ſed etiam omnibus febribus intermittentibus. Quod cum Galenus neſciret, nec auſus eſt ſcribere de his: & neceſſe fuit ut ualde imperfectam, quam tantum iactabat doctrinam, de criſibus relinqueret. Id autem contigit, quoniam intactam hanc tractationem ab antiquis inuenit: ipſe uerò iudicio quidem multum, tum ratione ualuit, inuentione prorſus caruit. Non enim cuncta uni conceſſa ſunt.

APHORISMVS LXI.

SVdores in diebus iudicatorijs orientes, uehementes & ueloces, periculoſi ſunt: qui expelluntur ex fronte uelut guttæ, & aquæ ſaliẽtes, & frigidi ualde, ac multi. Neceſſe eſt enim talem ſudorẽ prodire cum uiolentia, & doloris exceſſu, ac expreſsione diuturna.

COMMENTARIVS.

Vna coniunctione (Et) addita per incuriã interpres corruperat totum ſenſum, qui clariſſimus eſt. Iacet enim litera: γινόμενοι σφοδροὶ καὶ ταχέες ὑδρικινδυνοι. legerat καὶ ὑδρικινδυνοι. ut totum illud, ſudores in diebus iudicatorijs orientes uehemẽtes, & ueloces, à parte ſubiecti ſit. inde dicit, tales ſudores eſſe periculoſos. Quòd uerò dicit, Qui expelluntur, & uſq; ad id (ac multi) dupliciter legi poteſt, uel cõiunctim, ut expoſitio præcedentium, ut ſit ſenſus: Qui ſudores in diebus indicatorijs orientes, ueloces ac uehementes expelluntur ex fronte, uelut guttæ & aquæ ſalientes, & ſunt frigidi ualde, ac multi. Alius ſenſus Hippocrate dignior, ut tanquã tres partes habeat, quæ omnes referantur ad id Periculoſi, hoc modo: Sudores in diebus indicatorijs uehementes & ueloces, uel ſi expellantur à fronte, uelut guttæ & aquæ ſalientes: uel ſi frigidi ualde ſint, & multi, ſunt periculoſi. Hoc enim totum cum uerum ſit, & generale magis, dignum eſt Hippocrate: & etiã uerius ac clarius, ideò ſub hoc ſenſu eſt intelligendus. Quòd autem uerior ſit hic ſenſus priore, patet. nam qui fieri poteſt, ut ſudores multi profluant à fronte, præſertim cum iam in prioribus uerbis dixerit: Quæ uelut guttæ & aquæ ſalientes.

Ergo ſudores, tum reliquæ euacuationes, ſed maximè hi, cum ſuperflui ſunt, & ab immoderatis exercitijs boni etiam aliquid educunt, ut tertio de Symptomatũ cauſis. Variantur enim excrementa, præcipuè ſudores, ratione multitudinis, qualitatis, temporis. atq; hæc communia, tum locum eorum, cõſiderare præterea oportet morbum, in quo accidunt. Dicebat Hippocrates in Prognoſticis: Peßimi ſudores ſunt frigidi, & tantum circa caput, faciem ac ceruicem orientes. Hi enim cum acuta quidem febre, mortem prædicunt: cum mitiore autem, longitudinem morbi. Et qui per totum corpus fiunt, ſimiliter ſignificant his qui circa caput. At uerò milij formes, & ſolum circa collum exeuntes, mali ſunt: qui uerò cũ guttis fiunt, & euaporant, boni ſunt. Conſiderare porrò conuenit ſudores in ſumma. fiunt enim aliqui propter corporis exolutionem, aliqui propter inflammationis uigorem. Verùm ſi hæc ſeries conſtaret, haud dubiè haberemus declarationem præſentium: at Galenus & alij uiri eruditi, qui locum illum expoſuerunt, non putant ab illis uerbis, Et qui per totum corpus, uſq; in finem, eſſe legitima: & ego ita cenſeo, quandoqui-

C.2.in fine

Pag.2.

doqui-

doquidem nec integrũ retinent ſenſum, ſed pugnant. Miliſormem enim ſudorẽ difficile eſt diſtinguere ab eo qui cũ guttis prodit. Sed & quæ ad ultimam partem pertinent, ſuo loco exponentur, ut melius ſit ad propria accedere. Intelligamus ergo frigidos, & qui ſolũ circa ceruicem prodeunt, & qui nondum cocta materia, omnes malos eſſe. Qui circa caput ſolum prodeunt, dicebat Galenus, locum illum exponens, ſyncopẽ futuram minantur: ſed ſi frigidi ſint, iam præſentem atq; inchoantem. non tamen reddit rationẽ,

Com. 2. 3. Prognoſt.

ubi maximè locus reddẽdi erat eam. Et quanquã & nos alibi clarius loqui potuiſſemus, explicando Aphoriſmum illum: Frigidi ſudores cum acuta quidem febre, & reliqua. liquet, Galenũ non intellexiſſe cauſam frigidi ſudoris. nam putat eſſe cutis frigiditatem, ut licet à calore colliquetur ſudor, quia tamen per cutim tranſit frigidã, idcirco frigidum eſſe. Quòd ſi ita eſſet, frigidus ſudor ſolum prodiret cum frigida cute: & etiam nõ ſemper frigida cute fieret frigidus ſudor, cum à feruenti calore extruderetur. Quid ergo dicendũ? Sudorem fieri colliquato humido à calore, ut in ardentibus febribus, cum omnia calida ſunt, & tunc proculdubio calidus eſt. Nõ nunquam fit ex doloribus, & ex uehementibus ſemper, atq; is palàm frigidus. Cur ergo? Quia ſpiritus naturalis reſoluitur, & ab aere frigido cogitur: nõ igitur mirũ ſi ſit frigidus, quandoquidẽ à frigore coactus ſit. Ergo in doloribus talis eſſe debet, in febre acuta præſertim: ſi fiat, nihil ex materia febris colliquari, ſed ſpiritũ uitalem extingui docet. Vtraq; igitur ratione lethalis eſt huiuſmodi ſudor, & lethale ſignũ. Ob hoc ſyncopes huiuſmodi ſudores accedunt, & magis neceſſariò, ut uiſum eſt, conſequuntur. Apparet igitur Galenum, quem adeò quidã admirãtur, nihil horũ intellexiſſe. In peſtilẽtib. ergo febribus, et quæ ex maligno abſceſſu uiſcerũ contingũt, tales ſolent ſubſequi ſudores. Cum ergo ſudores in ceruice facieq; oboriũtur, maximè accidit in frigidis, quòd hæ partes plurimo abundent ſpiritu, & rarior ibi ſit cutis: peßimi igitur hi ſunt. Calidorũ aũt alia eſt ratio. neq; enim à ſpiritu moderatè calido, coacto ab aeris frigiditate, ſudor calidus maniꝼeſte poteſt. Hi ergo ſudores fiunt, quoniã eò plures feruntur uapores? & quoniã rarior eſt ibi cutis: nõ quia cõcocta ſit materia. ob id imbecillitatẽ naturæ ſignificant: ob idq; non boni, licet nõ mali, quoniã exolutionẽ nõ ſignificant. Non me latet, Ariſtotelẽ eadẽ particula aßignare aliã cauſam, quæ philoſopho digna certè eſt,

4. Partic. 37.

antecedunt

4. Problẽ. 16.

Probl. 35.

& longè melior quàm Galeni. Inquit igitur Philoſophus: Vbi multa eſt materia, multum ſecernitur à calore, & ob id incaleſcere nõ poteſt: quapropter mortem in acuto morbo, in alio longitudinẽ morbi ſignificat. Vbi aũt pauca materia, ſupple & minus cruda, quod ſecernitur, incaleſcere neceſſe eſt, prodireq; calidum ſudorẽ. Cũ igitur ſudorem frigidum ſequitur uiriũ exolutio, ſit ob ſpirituum reſolutionẽ: ſi maneant uires integræ, dicendũ eſt abũdare materiã peccãtem. Galeni igitur ratio omnino abſurda eſt. Simile eſt illud in tertio de Symptomatũ cauſis: Sudoris retentio & expulſio ſit ex imbecillitate uirium in carne. Nam qua probare nititur, ſimilitudo perabſurda eſt. Veſica enim retinet per muſculũ, uentriculus per uillos, utrumq; per eoſdẽ expellit, nõ ſic caro uapores. Illud nõ ineptè, rigorem eſſe cauſam ſudoris, tum exprimendo, ſi fiat cũ frigore: aut ſaltem agitando, ſi ſine eo. Sed ut ad rem redeã, Philiſcus tertio in primum Epidemiorũ, ſudauit perpetuò, atq; toto morbo ſudore frigido: atq; ideo ab initio ob materiæ redundantiam, in fine ob utrãq; cauſam, ſcilicet redundantiã materiæ peccantis & naturalis utilis reſolutionẽ. Quinimò addit Hippocrates in textu, frigidum fuiſſe: quaſi nos uellet intelligere. potuiſſe eſſe calidũ cum ſudore frigido. Quocirca quis non uidet abſurditatẽ rurſus Galeni, quarta Aphoriſmorum, exponentis illud Hippocratis? Sudor multus, calidus aut frigidus ſuperfluens: exponit, Calidus ſignificat materiã calidam, frigidus frigidã, & ob id maiorem morbũ. Quis hoc recipiat, quod maximè dubium eſt? At expone ut Ariſtoteles: calidus paucam & tenuiorem, frigidus multã & magis crudã: tunc liquet, cur frigidus magis ſignificet morbũ. Eſt enim propoſitio per ſe, Maior materia facit maiorem morbum, ſi ſit euiſdem generis: quãto magis, ſi deterioris? Alìàs uerò ex primo de Morbis Hippocratis ſentẽtiam de hoc explicauimus. Quod uerò dixit, Vehementes & ueloces: id indicat, quòd copia multa ſudoris mala ſit, quoniam exoluit uires, ſecũdo Prorrheticorum: quanto magis ſi uehemẽs & uelox fuerit? nam mutatio quanto magis ſubita, eo magis etiã proſternit uires: tum maximè, quia indicat caloris præter naturalis uehementiam. Quòd aũt adiecerit, In diebus iudicatorijs: duo uoluit nos intelligere. Primum, quod non obſtat dies iudicatoria, quin malus ſit ſudor. Secundũ, quia in alijs diebus poßet eſſe ex cauſa aliena à morbo: & tunc non ſignificaret malum ullũ, licet eſſet malus per uiam cauſæ. Vnde regula

Ca. 2. in fine.

2. de Symptom. cauſis cap. 5. ante med.

Tex. & Com. 18.

Com. 45

Pag. 12.

Com. 25

colligitur generalis: Quæ non fiunt ui morbi,
poſſunt eſſe mala, ſed non poſſunt eſſe ſignum
malum. Præcipuè aũt malum erit ſignum in fe-
bribus, quæ ſudore nõ ſolent ſolui. nã bilioſæ ma
Com.42.& eſt 40. noſter. ximè ſudore ſoluuntur, ſeptima Aphoriſmorũ: in
pituitoſa ergo & melancholica deterius etiam
erit hoc ſignum, oſtendetq́; prorſus ſolui ſubſtan
tiam caloris naturalis. Vbi etiam animaduerten
dum eſt, quòd ibi dicitur à Galeno: quodq́; uerũ
eſt, ſcilicet ſudores à capite exoriri, licet cum nõ
ulterius procedunt, malum, ut dixi, ſunt ſignum.

Eſt etiam illud conſideratione dignũ, cur ali-
qui ante mortem, uel per horam ſudẽt ſudore ca
lido, & uehementer: quod ego animaduerti. Nã
ſi nõ ſunt niſi duo illi modi ſudoris, unus calidi
& morbi materia, alter frigidi, & eſt à morbi
materia inuicta, aut reſolutione humidi natura-
lis: unde erit ille lethalis feruẽs, qui ſimilis eſt gut
tis aquæ? Reſpondeo, illum eſſe à calore igneo i-
pſius morbi, colliquante uitalem humorẽ ſtatim.
Differt à frigidi actione, quoniam in iſto humi-
dum naturale difflatur à qualitate praua, adhuc
ſepulto calore in materia: in calido accẽſus ignis
uelut in candela, cuius ellychnium ardet, diſſoluit
quicquid eſt humidi boni ac mali, exhalatq́;, tum
uerò cogitur ab ambientis frigore. Quòd ſi poſt
abundantem & calidum paucus aut frigidus ma
net, nec tamen cauſa ſudoris minuatur, tunc hoc
in ægro deterrimũ eſt: quandoquidem refrigera
ri, exiccari, exhauririą; corpus & calorem nati
uum oſtendat, ut ſecundo de Sanitate tuenda do
Cap.12. cet Galenus: atq; id planè lethiferũ eſt. Animad
uertendum eſt, ſudorem à ſudore diſtingui, ſub-
ſtãtia, colore, ſapore, odore, qualitate, aut quãtita
te. ſed de his dictũ eſt. Sapore aũt, alius acidus,
alius ſalſus, alius amarus: ſicut etiam colore, pal
lidus, flauus, ac medius: odore, lutoſus, uirulen-
tus. Hæc Galenus quarto de Tuenda ſanitate pa
Cap.4. rum methodicè, qui alijs nil aliud quàm methodũ
illam ſuam inculcat, ſed uerè tamen. De ſubſtan
tiæ autem ratione conſtat, lentos eſſe quoſdã, qui
ſolent prodire uel ob materiam craſſam, uel ob
reſolutionem uiriũ, qualibus prædixit tertiodeci
Cap.18. mo Methodi Galenus Theogenem moriturum:
quos & Hippocrates agnouiſſe uiſus eſt.

APHORISMVS LXII.

EX morbo diuturno etiam alui
defluxus, malum.

COMMENTARIVS.

¶ Cum dixit etiam alui defluxus malum, in-
telligit duo. Primum, ne morbus diuturnus per
defluxum alui: tunc enim eſſet malum. Secundũ,
quòd ſuperueniens alui defluxus malum præci-
puum affert. Signum enim eſt uires labefacta-
tas, cum tum magis opus eſſet implere corpus, nõ
poſſe retinere: ideoq́; morbum factum ſæuiorẽ.
Deinde, cum corpus languidum ex morbo nunc
bifariam debilitetur, malum id eſſe ualde. Verbũ
autem χρονίως & natura longos morbos, & ca-
ſu ſignificare poteſt: at natura longos morbos
magis nominat uerbo μακρὰ, ut in primo de Pag.1.
Morbis. De longis igitur caſu potius hic intelli-
git. Deſumptum autem eſt exemplo illius Apho 16
riſmi antea expoſiti: A' puris ſputo, phthiſis &
fluxus. Eſt autem fluxus ſubſequens morbos 78
plures, ut profluuium alui fluxum, ut ſuperius
in contextu Cornarij. Dicitur profluuium,
concitatus fluxus, quoties impetu maximo, &
ſine quiete, natura emittit, ſeu per aluum, ſeu per
alia loca.

APHORISMVS LXIII.

SVdor multus, calidus, uel frigi-
dus ſemper fluẽs, humorem ab-
duci, robuſto quidem ſuprà, debili
uerò infrà, ſignificat.

COMMENTARIVS.

Aphor. 61.
¶ Hunc Aphoriſmum etiam expoſuit Gale-
nus ultima parte. Nam tria cum proponat Hip- 42
pocrates, primum autem ſuperius in Quarta par
ticula ſit declaratum: ſecundum eſt, multitudinẽ
ſudoris indicare repletionem euacuandam: quod 41
antea docuerat. Eſt aũt dubitatione dignum, cum
natura non ſecundum rationem, ſed incoacta ui coacta
morbi extrudat ſudorem, an ad alias partes re-
uocandus ſit humor? Et ſi febris non adeſt, face-
re præſtat, quoniam humores craſſi facilius per
aluum expurgantur quàm per ſudorem. tenuis e-
nim ſolùm humor per ſudorem excernitur: libro Cap.4.
de Atraſbile. Et ſudor ipſe exoluit uires, facitq́; Cap.14.
ſyncopim, primo ad Glauconem, etiam in robu- Tex.22.
ſtioribus corporibus. At ſi febris adeſt, facere
uetamur ex prima Aphoriſmorum: Concocta
medicari. Tum forſan ſi mitior ſit febris, paula-
tim poterit materia morbi educi. Tertium, quod
proponit, eſt, ut robuſti per ſuperiora, imbecil-
les per inferiora expurgentur. quod Galenus ex
indicationibus ſcriptis in Quarto libro ſumen- A'4. ad 20.
das indicationes iubeat. Verùm illud conſtans fermè.
eſt, Purgationem per ſuperiora magis robuſtas
uires expoſcere: per inferiora, coctiones. Equi-
dem omnium purgationum mitiſſima eſt, quæ fit
per aluum, cæteris paribus: cum tot non ſolùm
diebus, ſed & menſibus & annis quotidie ferre
homines uideamus, non ita reliquas (ſola enim

eſt ſecundum naturã) aut maximè, propter excretionem etiam urinarum.

APHORISMVS LXIIII.

QVæcunq; non ſanant medicamenta, ea ferrum ſanat: quæ ferrum non ſanat, ea ignis ſanat: quæ ignis non ſanat, ea incurabilia exiſtimare oportet.

COMMENTARIVS.

¶ *Meritò hic Aphoriſmus hos omnes claudere debuit, ut primus etiam primæ particulæ omnibus alijs anteponi. Nam cum ſint tria medici inſtrumenta, ratio uictus, medicamentum, & Pag. 3. manus operatio, libro de Decenti ornatu: quæ ergo non ſanantur uictus ratione, medicamento indigent: quæ non ſanantur medicamento, ferro. Manifeſtum eſt, quòd per ferrum non intelligit cucurbitulas, aut uenæ ſectionem: quanquã enim hæc manu adminiſtrentur, tamen non dicuntur ferro fieri. Sed ferrum dicimus, cũ quòd corruptum eſt, aufertur: aqua intercus, pus empyematis, lapis in ueſica, ſtrumæ, lapis in rene, nebula in oculo depreſſa, uarix, gibbus, luxatio, fractura, hernia, carcinoma. Et eſt medicatio omnis propria, uelut etiã in abſceſſibus. Sectio enim uenæ & cõcurbitula, communia ſunt auxilia, & generaliter iuuant totum corpus. Hæc igitur non comprehenduntur ſub nomine ferri. nã hoc poſterius eſſe debet medicamentis, cum ſe-* Sec. 1. C6. 6. *ctio uenæ ſit prior: ſexto Epidemiorum. Ratio uerò generalis eſt etiam, quoniam ferro dicitur curari, quod præſcinditur: at hoc eſt extremum, cum ſit periculoſiſſimum, aut maximam afferat iacturam, aut utrumq;: igitur hoc poſterius eſſe debet medicamentis omnibus. Tacuit comparationem rationis uictus ad medicamenta. nam per ſæpè ſe concomitantur hæc auxilia. nonnunquã etiam utimur medicamentis aut ſectione uenæ abſque diætetica. Porrò de ferri curatione multa ſunt præcepta in libro de Fracturis, de Articulis atque capitis uulneribus, tum alijs in libris, ſed præcipuè in his. Et per ferrum etiam æs intelligere debemus. Nam & inciſio quæ fit cum ære, præſtantior eſt in quibuſdam caſibus, & quibuſdam rationibus, quàm quæ fit cum ferro. Vtimur autem igne, quando non ſolùm oportet auferre quod peccat, ſed circumiacentes partes emendare ac temperare: aut ob timorem effluxionis ſanguinis. Per ignem enim intelligit corruptionem, quæ fit ab illo. nam quandoque utimur igne ad remouendum intemperiem abſque inciſione, ut in libro de Internis affectionibus,* Pag 19. *de Iecore & liene. At de hoc non intelligit, ſed uelut in carcinomatibus. Intelligitur autem trifariam ignis. candenti ferro: & hic eſt melior quàm æris aut auri igniti. & cum oleo, uel ligno, uel fungis: ſed cum oleo poſt præciſionem membri, dicit Princeps, optimum eſt ad generationẽ* 4.1.cap.27. *carnis, & detrimenta inciſionis remouẽda. Tertiò, cum poteſtate exurit aqua ſeparationis optima eſt, oleum chalcanthi, capitellum uocatum.*

Dicitur autem ultimum ignis, quia eſt maximè inimicus neruis, ut ait Hippocrates. Lib. de Artic. pag. 6.

COMMENTARIORVM H. CARDANI IN Hippocratis Aphoriſmos Finis.

HIERONYMI CARDANI MEDICI MEDIOLANENSIS, CIVISQVE BONONIENSIS Medicinamq́ ſupra ordinariam in florentiſſima academia Bononienſi publicè profitentis, de Venenis libri tres: Ad Pium Medicem Pont. Max. eius nominis Quartum, Præfatio.

Exaraveram, Beatiſsime pater, ijſdem fermè diebus tres libros de Venenis, quos cum ſalutares admodum humano generi exiſtimarē, cui potius quàm tibi dedicarē? ut in altero magnitudinis amoris erga te mei, ut qui nihil maius dare potuiſſem, experimentū præbueram: in hoc ipſo, fiduciæ in humanitate tua darem, qui noſtra quamuis exigua non aſpernaris. Vale igitur, & quicquid eſt, non pro ingenij mei, nec uirium tenuitate, ſed pro Maieſtate tua, & benignitate, perpuſillum hoc munus, ac tanquam acceſsionem metiare. Nonis Quintilibus, feliciſsimi tui Pontificatus Anno quarto: Bononiæ.

TABVLA TRIVM LIBRORVM De Venenis.

PRIMI LIBRI, QVI EST de Eſſentia, & cauſis eorum

Prooemivm.
1 Venenum quid ſit, & quomodo à Iuriſconſultis accipiatur.
2 Medico an liceat tractare de uenenis, & quatenus, & quomodo cum principibus ſe excuſare debeat.
3 Quot ſint cognoſcenda de uenenis.
4 Quæ propria ratio agendi uenenorū.
5 Prima diuiſio uenenorum, ex ratione ortus.
6 De ueneno per ſe genito.
7 De putredine & corruptione.
8 De natura corruptorum.
9 De ueneno cōtracto ab aere uel aqua, & cauſis, & differentijs eius.
10 De febribus uarijs ex corruptione eorundem.
11 Secunda diuiſio uenenorum, in contagioſum & proprium.
12 Quæſtiones & problemata de contagio.
13 De quinq; partib. noſtri corporis, quibus maximè contagium communicatur.
14 De peſte bubonia, & qnibus rebus potiſsimè communicetur.
15 De morſu ictu & uulnere uenenato.
16 De ueneno illito, aut ex contactu, odore, umbra.
17 De ueneficio, faſcino, præſtigijs.
18 De ueneno epoto.
19 De ueneno calido.
20 An detur uenenum frigidum.
21 De ueneno à ſubſtantia.
22 De ueneno tabefaciente.
23 De ueneno putrefaciente.
24 De ueneno erodente.
25 De ueneno ab occulta qualitate, & quæ nam ſit hæc.
26 Tertia diuiſio ueneni, in præſentaneum & temporaneū: & de cauſis eius.
27 Quarta diuiſio ueneni, in lethalem, & non lethalem.
28 Quinta diuiſio ueneni materiæ ratione.

LIBRI SECVNDI, QVI eſt de Signis.

1 De ſignis generalibus ueneni, dum eſt præſens, dum deuoratur, dum iam aſſumptum eſt, congeniti, & prognoſticis.
2 De ſignis ueneni aſſumpti iuxta ſpecies ſuas: & etiam temporanei.
3 De ſignis uenenorum, & de ſpeciebus & potentia illorum.

4 Signa morſus & ictus uenenati. ubi de cane rabido.
5 Signa animalium uenenatorum.
6 Signa uulnerum uenenatorum.
7 Signa ueneficio & faſcino affectorum.
8 Signa latitantis in re ueneni, aut ueneficij.
9 Signa morborum peſtilentium.
10 Signa aeris & aquæ corruptorum.
11 Signa bubonię peſtis.
12 Signa mortui ex peſte.
13 Signa mortui ex ueneno.
14 Alexipharmaca quæ ſint, atq; illorum cognitio.

LIBRI TERTII, QVI *eſt de Cura.*

1 Cuſtodia à uenenis.
2 Ea quæ nos defendant à noxa uenenorum.
3 De cura generali nenenorum.
4 Cura ueneni calidi.
5 Cura ueneni quod frigidum appellant.
6 Cura ueneni à ſubſtantia, & tabefacientis.
7 Cura ueneni putrefacientis.
8 Cura ueneni erodenris.
9 Cura ueneni à proprietate agentis.
10 Cura morſus & ictus uenenati animalis.
11 Cura morſus canis rabidi.
12 Cura uulnerum uenenatorum, & in quo differant à morſibus & ictibus.
13 Cura noxarum ex inunctionibus, & ſuffiribus factis cum hydrargyrio.
14 Cura uenenorum illitorum, odorū uenenatorum, umbrarumq; lethiferarum.
15 Cura ueneficiorū, philtrorum frigidorum, præſtigiarum & faſcinationum.
16 Cura ueneni temporanei.
17 De modo tractandi uenena ſine noxa.
18 De cura Indicæ luis, elephantiaſis, ſcabiei, pediculorum, phthiſis & ſimilium.
19 De præſeruatione ab aere peſtilenti.
20 De cura febrium peſtilentium ab aere uel aquis.
21 De cura peſtis bubonię.
22 De cuſtodia tractantium huiuſmodi ægros.
23 De alexipharmacorum compoſitione, & numero.
24 De ſuccidaneis.
25 De laterali morbo peſtifero.
26 De cura diſpoſitionum uenenis ſuccedentium.

HIE-

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, CIVIS'QVE BONONIENSIS, de Venenis liber primus: qui eſt de Eſſentia & cauſis illorum. D. E. Q. O. M. M. D.

PROOEMIVM.

Libro de Reſpir. ca.

OMNES homines uno ex quatuor mortis generibus perire ſolent. aut enim naturali interitu finiũtur, natiuo abſumpto humore: eamq́; mortem ſine dolore fieri putat Ariſtoteles, & ex ceſſatione motus pulmonis iam ſiccati. Quod ut mitiſſimum eſt, ita rariſſimum. Forſan Sophocles unus in tam raro exemplo numeratur. Secundũ eſt uiolentum, cum ferro, lapide, ruina, homo cadit: in quo plerumque, etſi compoſitio uitiari ſolet, nonnunquam tamen ex ſola intemperie etiam mors accidit: ut in his qui in aquis ſuffocantur. Atque hic modus longè plures primo abſumit. non tamen tam multos, ut pleriq́; credunt. nam in magnis prælijs, ubi collecta gens fuerit undiq́;, uix unũ è mille in urbe deſiderari uidebis. Tertius multo plures perimit mortales, per morbos proprios unicuiq́;, & maximè qui per tempora euenire conſueuerunt. Febres cõtinuæ, hecticæ, dolores coli, laterales, fluores alui, renum & ueſicæ cruciatus. Nec tamen hoc modo maxima mortaliũ pars óccidit. Sed quarto potius genere, cum cauſa ignoto quodam modo perimit, tametſi cauſa ipſa nota ſit. Etenim hoc primùm modo intereunt qui ex peſtilenti febre, qui ex uera peſte, qui morſibus aut ictibus uenenatorum, qui ueneno epoto, qui hauſtu lethiferi uaporis, qui philtris, ueneficijs, faſcinatione, qui umbra praua plantæ, toxici, oleandri, pomorum mortis, nucũ, qui illito medicamento malo, qui uicinia ſerpentis, atrocis inſecti, qui laterali morbo uenenoſo, nec uulgari, aut fluore alui huiuſmodi, aut excantati, aut uulnerati telo infecto, aut ſuffitu contactu'ue, aut enemate lethifero, ut legatarius à tonſore, moriuntur. Ob id, quid ſit Venenum, uideamus.

VENENVM QVID SIT, & quomodo à Iuriſconſultis accipiatur. Cap. I.

3. de Temperamentis c. 4. poſt prin.

VEnenum definire ſolẽt, quòd ſit illud quod corpus noſtrum mutat, nec mutatur ab eo. Et addit Galenus, quod eſt contrarium naturæ noſtræ ſubſtantiæ ratione. Et pòſt declarat, quòd iſta repugnantia eſt ſicut ignis & aquæ, ſcilicet ob excellentẽ qualitatẽ calidi, frigidi, ſicci, uel humidi. Et hoc eſt, quia Galenus exiſtimat qualitates primas eſſe ſubſtantias rerũ naturaliũ. Et ideo ſexto in ſextũ Epidemiorũ, uolẽs ponere differentiam inter Venenum & medicamẽtũ purgãs, tum alexipharmacũ, quia etiã hæc occidũt, dicit: Nõ occidũt hæc niſi copioſius ſumpta, uenenũ aũt in parua quantitate occidit. Vocãtur aũt uenena ibi ab Hippocrate, ut etiã Galenus exponit, malefica medicamẽta. Hanc definitionẽ ſecutus eſt Princeps Secunda primi: ſicùt aliã in ſecundo libro, quæ eſt. quòd Venenũ eſt medicina quæ corrũpit temperaturã, non ſola qualitate, ſed naturæ proprietate. Hãc exponit in libro de Viribus cordis, hac ſentẽtia: Medicina quæ propriè uenenũ appellatur, eſt, quæ corrũpit ſpiritus per contrariã qualitatẽ quæ eſt in ea.

Com. 5. in fine.

Trac i. cap. 4. iuxta finem.

Doc. 2. cap. 15.

Trac. 2. ca. in fine.

Sed uerè hæ definitiones nõ ſunt ſecundũ id quod nũc intelligi uolumus: nũc nõ dico de illarũ ueritate. Prima enim præſupponit, quòd uenenũ non patiatur à corpore noſtro: at hoc falſum eſt. in agentibus enim quæ cõueniũt in materia, dicit Philoſophus primo de Generatione & corruptione, Omne agẽs à patiẽte aliquid patitur: igitur uenenũ etiã patitur. Sed hoc nõ concludit in cauſa, quia hic intelligimus per pati, id quod manifeſtè mutatur: quoniã medicus artifex eſt, ſenſui innitens: & nõ negaret uenenũ nõ pati, ſed nõ pati iuxta ſenſum, & manifeſtè: quod uerũ eſt. Sed quid dicemus de modica quantitate cicutæ? an dicemus eam nõ pati à tanto calore, quãtus eſt humanus? Et etiã, quia ſi operatur in noſtrũ corpus, prius actum recipit à calore? Etenim & hoc eſt ex conceſſis ab his qui definitionem ipſam ſcripſerunt. Et experimentum docet, quòd nil operatur niſi frigida, quæ refrigerant corpus: uelut lapilli, niſi ſoluantur in partes minutiſſimas. Experimentum etiam docet, quòd ipſa tranſit in feces, ideoq́; corrumpitur, quare etiam uehementer patitur. Præterea quod maius eſt, definitio hæc non eſt generalis omnibus uenenis: neque enim conuenit his quæ agunt ex manifeſta qualitate, neque etiam peſtilentibus febribus, ut quantumuis bona ſit, nunc non conueniat propoſito noſtro.

Cap. 9.

Secũda quoq; definitio nõ cõuenit euphorbio, nec cicutæ, nec iſtiuſmodi, ſed potius conueniret atræ bili. Scamonium quoque uenenum eſſet, & cucumer anguinus, quod nemo dixit. Et ideo, ut cõprehendamus omne uenenũ ſub una definitione, dicimus, quòd Venenũ eſt quod aptum eſt nocere uehementer nobis occulta agendi ratione, tametſi cauſa nota eſſet. Velut canis rabidi morſus eſt cognitus, qua ratione nocet, ut uulnus efficit: nõ aũt ea qua deducit hominem ad rabiẽ. At dices, opium, euphorbium, & uitrum non erunt uenena? Reſpondeo, quòd uitrum ſub hac definitione haud comprehẽditur, licet hominem interficiat. Opium etiam interficit non obfrigiditatem, ſed oculta quadam ratione, ut dicemus. Euphorbium quoq;, nõ quia calidũ eſt occidit, ſed quia urit: et forſan proprietatem habet aliquam occultam, per quam occidit. Neq; enim piper dixero unquam uenenum eſſe, tametſi nimio caloreo cciderct. Dico ergo, quòd ſi euphorbium non occidit quia calidum, ipſum uenenum non eſſe: nec de hoc erit ſermo in hoc libro. Dicemus tamen aliqua de uitro & calidis medicamentis, licet uenena non ſint, quia multos perimunt.

Dig. lib. 10. Tit. 2. 14.

Venenum tamen à Iuriſconſultis aliter accipitur, dicente Vlpiano: Mala medicamẽta & ue
,, nena ueniunt quidem in hoc iudicium: ſed iudex
,, in his interponere ſe non debet. boni enim & in-
,, nocentis uiri officio eum fungi oportet. Appellant autem non uenenum ſimpliciter, ſed uenenũ malum, ut libro decimo octauo Iuriſconſultus

Tit. 1. li. 35.

Caius. Sed & idẽ alibi ad legem duodecim Ta-
,, bularum, de uerborum ſignificatione ait: Qui
,, uenenum dicit, adijcere debet utrum bonum eſ-
,, ſet, an malum. nam & medicamẽta uenena ſunt,
,, quia eo nomine continetur omne quod adhibitũ,
,, naturam eius cui adhibitum eſt mutat. Cum id
,, quod nos uenenum appellamus, Græci φάρμα-
,, κον dicant: apud quos tam medicamenta quàm
,, quæ nocent, hoc nomine continentur. unde ad-
,, ditione nominis diſtinctio fit. Admonet & nos
,, ſummus apud eos poetarum, Homerus ſic dicẽs:
,, Φάρμακα πολλὰ μ᾽ ἐσθλὰ, μεμιγμένα, πολ-
,, λὰ δὲ λυγρά. In qua ſententia Virgilius:

Ille malum uirus ſerpentibus addidit atris.

Tum illud:

—Nec Aſſyrio fucatur lana ueneno.

Inde de uenenarijs à Calliſtrato lata lex: Ve-

lib. 48. Digeſtorum. Tit. 19. leg. 28.

nenarij capite plectendi ſunt: aut, ſi dignitatis reſpectu agi oportuerit, deportandi. Appellant ergo uenena iuriſconſulti, quæcunq; exhibita nocere plurimum poſſunt, non autẽ conferre. Ideo & uitrum & euphorbium apud illos uenenum erit: ſeu etiam illitum id poſſit, ſeu tabefaciat, ſeu mentem moueat ſolum. Omnia hæc uenena mala à Iuriſcõſulto appellantur. Sed quid ſi amatorium poculum det, non animo nocendi: inſanum autem reddat illum, non amatorem? Tunc uidendum eſt, quo animo dederit: ſi enim ut ſolum amaretur, forſan non merebitur: uerùm hæc ad Iuriſconſultos relegentur. Vnum ſat eſt diſfinitionẽ hãc ueneni, quæ uitrũ & adamãtis cuſpidem, ſi modò uerum eſt, ſub ſe non comprehendit, non excuſare: quin qui uitrum dederit in cibo, ueneficij reus non ſit, quandoquidem in duobus collegijs ſacrarum uirginum plures perierint ex uitri eſu. unde qui illud dat, uenenarius eſt: uitrum autem nullo modo uenenum eſt, ut nunc uenenum dicimus, quandoquidẽ in puluerem redactum, tutò bibatur ad exterendum lapides renum, & ueſicæ etiam: quanquam ueneficam uim ineſſe quidã exiſtiment. Similiter & quod inſaniam mouet, uenenum proculdubiò eſt. An uerò quod nullo modo perimere poteſt, abeſt tamen ab uſu hominum, & nocere ſolum poteſt, & eo animo datur, uenenum ſit appellandum? uelut, ſi quis alumen ſciſſum ſeu plumæ in lecto ſpargat ad pruritum excitandum, aut uinum ex anguilla putrefacta ad odium uini inijciendum, aut ſalem uino ad inebriandum, aut gentianam cibis ad abominationem illorũ, aut ellebori albi parum in cœnæ fine ad uomitum excitandum, aut echinatus caſtanearũ calyx ad peditus, aut ſcilla affricata latrinæ ſedili, quæ pruritũ et urginem facit? Reſpondeo, quòd non. nam alterutro opus eſt: aut facto, aut uoluntate. quorum utrũq; cum deſit, puniri tanta pœna non debet. Venenum tamen eſſe poteſt, ut à nobis definitur, ſi uehementer noceat, etiamſi perimere non poſſit, ubi ratio qua nocet, incerta ſit. Venenum quoq; ab Hippocrate ſexto Epidemiorum ſic deſcribitur: Maleficorum (ſupple auxilium) lac, allium, uinum feruefactum, acetum, ſal. Galenus ibi exponens, per malefica, uenena intelligit. Sed lac, ut uidebimus, propriè uenenis aduerſatur: reliqua uenenoſis, cuiuſmodi plurimæ ſunt plantæ, quæ tamen prorſus non ſunt uenenum. Per malefica igitur, uenena, uenenataq;, & ueneno participantia intelligit: cuiuſmodi primum ſunt multæ plantæ, lathyris, tithymalus, pityuſa, rhododendron, peplium, ſcammoniũ, ricinus, chamelæa, narciſſus, alypum, apios, colocynthis, rutha agreſtis, ſolanum, dryopteris, mercurialis, ellebo-

Sec. 6. 7. com. 5.

rus,

rus, coriandrum: & quæ poteſtate deteriora fiunt, ut caſtoreum, nuces, baccæ lauri: & quæ ſenio, ut lactuca, portulaca: & quæ ſemiputreſcūt omnia, caro, oua, panis, lac: & quæ nimis acria, ſemen rubræ ſiliquæ Indicæ, uel ſtaphiſagriæ, uel ſerpentariæ, uel urticæ: et quæ frigidā concipiunt qualitatem, aſſa contecta, piſces frigidi, ſanguis bouis. omnia igitur hæc ſub maleficorum nomine ab Hippocrate cum uenenis cōprehenſa ſunt.

MEDICO AN LICEAT TRActare de uenenis, & quatenus, & quomodo cum principibus excuſare ſe debeat.

Cap. 2.

AN uerò deceat medicū cognoſcere doceréq; uenena, dicebat Galenus ſecūdo de Cap.7. Antidotis: Licet quidē illa cognoſcere. Et ratio eſt, quia niſi cognoſceret, nō poſſet ea deuitare. ſunt etiā uenena utilia ad cōpoſitiones ſalutares, ut Tiri caro ſeu uiperæ ad theriacā, opiū ad philonia: euphorbiū, cantharides, ad medicamenta peculiaria, ipſæ per ſe ad hydropem, napellus ad lepram. Exterius & ſpuma argenti, ærugo, tum pleraq; metallica. Sed tradere cōpoſitionem uenenorū ad interficiendū homines, dicit, eſt hominis improbi, non medici. Adducit tamen multos egregios poetas, qui hoc ratione neſcio qua adorti ſunt: Orpheū theologū, Aratū, Heliodorū Athenienſem, & Horū Mendeſiū: eoſq; metuentes leges, ne plecterētur: & multitudinē, ne lapidib. obruerentur, iuraſſe in initijs operū ſe nō præmio neq; amicitia inductos de illis ſcripſiſſe: ſed ob id, ut poſſint curare, dicit Galenus. hæc ratio inſulſa eſt: quia cognitis ſimplicibus, cognoſcūtur etiā cōpoſita, quo ad ſigna & medelas. Et certè nō fuit propter id, quāuis forſan bono animo id agere ſe exiſtimarent. Verùm Galenus li- Cap.4. bro de Medicamentis purgātibus, dicit, quòd nō licet docere medicamenta ulla quæ interficiant: & narrat, ſontem illum ductum ad ſupplicium Cap.3. uinctis oculis. Et dicebat in libro de Cauſis procatarcticis, quòd nouerca miſit quendā emptum uenenum à medico, et dedit ſeruo qui propinauit priuigno. mortuus eſt ille: detectū ſcelus, oēs quatuor dedere pœnas, nouerca, medicus, nūcius, & ſeruus ipſe. Tamē Galenus paſſim nomi- Com.5. in fine. nat plura uenena, utpote ſexto in ſextū Epidemiorū, ubi meminit hydrargyrij, ſpumæ argēti, aconiti, leporis marini. Vbi notāda duo ſunt. Primū, quod aliàs dixi, aconitū aliud eſſe à napello, quanquā aconitū ſit acre uenenū, ut in libro de Simplicibus medicamētis ad Paternianū, ubi etiā deſcribitur illa plāta. Alterū eſt, quod Galenus teſtatur ſe cōpoſuiſſe librū de Medicamentis à proprietate operātibus, ubi multa uenena docuit. Reſpōdeo igitur, medicamēta ſimplicia, quæ ſunt incognita, nō debent doceri, ex authoritate Galeni, adducta in libro de Medicamētis purgātibus: quia homines nō debent comedere herbas, quas nō nouerint. & ideo maleſaciūt iſti qui comedūt herbas miſtas, quas neſciūt quæ ſint: & quāquā nō eſſent uenenū exactū, ſunt tamē multæ uenenoſæ, & quædā nocēt iecori, & aliæ uētriculo, & aliæ renibus ac ueſicæ: & oēs herbæ quæ faciūt lac, & ſunt calidæ, nocēt ualde iecori: & ideo licet nō occidāt ſtatim, uitā tamē efficiūt breuiorē, & morboſam totā. Et ſcio quendā nobilē Patauinū, qui cū ediſſet tortā ex herbis, quib. immiſta erat cicuta, pro petroſilio ab ancilla (eſt enim ualde ſimilis ei) mortuus eſt ſequenti nocte. ſed ſi ſimplicia ſint cognita, debemus tūc docere illa ad curationē faciliorem, quia omnino nota ſunt. & ſimiliter ſi ſint uenenoſa, quamuis incognita, debet medicus docere: quia omnino inimicus non audebit uti his quæ omnino interficiunt, niſi in maxima quantitate: & tamen docendo homines abſtinebunt etiā à pauca quātitate, quæ illis noceret. Secundū præceptū eſt, medicus non debet docere aliquid quod augeat uim ueneni: quia tūc fieret magis irreparabile & inſanabile. Tertiū, nō debet medicus docere ea quæ abſcondunt qualitates prauas ueneni: illud enim eſt maximum. Quartū, non debet medicus docere præparationē ueneni, ut fiat tēporaneū: quia per hoc fit magis pernicioſum, & irreparabile. nā prius acquirit uires, & enecat hominē, quàm cognoſcatur. Quintum, medicus nō debet ſcire neq; diſcere præparationē ullā ueneni, ut ſit ualidus: neq; ut differat opus, neq; ut occultetur. Præterea medicus nō debet cognoſcere uenena exotica, niſi ſolo nomine, et uiribus. Nā ſi cognouerit, diſtinctè poterit ex animi perturbatione propinare illa, ut excogitare aliquid ſubtilius in eis, uel ob affectū alicuius cōiuncti aut amici docere eum, & ita eſſe in cauſa mortis alicuius. Venena autem notiſſima regionis, & medicamenta uenenoſa primùm perdiſcere debet, ac tenere, ut dici ſolet, in digitis: non ſolùm quòd iam omnibus nota ſint, abſq; eo: & quòd turpe eſſet eum ignorare, quæ omnes norint, adeò ut eius ignorantia potius ſupina dici poſſet quàm cuiquā bono: ſed etiam, quòd ſic plus eſſet commodi in auxilijs, quàm periculi in ſcientia. Et ideo debet ſci-

bet ſcire ea diligenter, & ſigna & damna & cuſtodiam ab illis, & alexipharmaca tam communia quàm propria, adeò bene, ut doceat homines uſum uenenorum ipſorum in perniciem nec poſſe abſcondi, neq; etiam quicquam profuturum ad necem, ſed uel minimā poſſe inferre noxā. Præterea ad utilitatē ægrotātium, ut dixi, & compoſitionem magnorum medicamentorū, in quæ plerumq; ſolent ingredi uenena mortiſera. Præterea ut ſciant homines uitare lathyrim, cicutam, ficus acerbos, fungos, anguillas, ranas, rutā menſe Maij & Iunij, & abſinthiū poſt mediū Maij, & ſiliquam arbuti fructum, ac palmarum mala inſana, nuclei pini, mercurialis, caules, ſemina rapæ, ozimum, ſiſamū, fenumgræcū, ſucci omnes ex quibus conſtāt intinctus: medullæ, cerebella, iuniperi fructus, chelidonia, & omne quod aluū mouet uehementer: & omnis planta habēs ſuccum non uiridem. ideo fraga, mora etiam, & lactucæ, quæ iam ſemē produxerūt: & frumentū eſt ex magnis uenenis, quod multipliciter perimat: & omnia putrida, ſemiputrida, corrupta.

Et ſcire ac docere, ſcribereq;, diuerſa ſunt. Quæcunq; enim ſcire malū eſt, docere deterius eſt, ſcribere aūt peſſimū. At multa poſſumus docere amicum ſapientem & probum, quæ ſcribere omnino nefariū eſt. Condiſcere etiā plura licet, ubi de tua integritate confidere poſſis, quæ docere non licet. nemo enim tam certus de alio eſſe poteſt, q̃ eſt de ſeipſo. Porrò ſcire uenena & qualia ſint, atq; integrè dignoſcere, multis modis utile eſt. Primū, ad medicamentorū compoſitionē: ſecūdū, ut illa deuitare queas: tertiū, ut certior ſis quòd aſſumpſerit æger: quartū, ut cognoſcas quantū nocere poſſit: quintū, ut melius curare illa ualeas: ſextū, ut cum rationē tenes qua nocent, modū ex ea ſeruandi etiam inuenias. Itaq; refert multū, quibus moribus medicus præditus ſit. Venenoſa igitur omnia noſcere decet medicū, uenena aūt uulgata, ea ratione quæ dicta eſt.

Quomodo aūtē ſe debeat medicus excuſare cū principibus (periculoſum enim eſt cū petūt adeò ut Auēzoar, cū interrogaretur ab Hali quodā tyranno, quid eſſet quo poſſet inimicū ſuū perimere, illeq; ſe ſcire negaſſet, ob id in carcerē coniectus eſt, multiſq; incommodis affectus, biennio ibi permanſit, quod ille diceret factū cōſciū ſui ſecreti) palàm eſt, quòd negare oportet ſe ſcire, ideo etiā cauendū eſt ne te iactes: tū enim ob noxius eris periculo. Quòd ſi res ſit cū uiolento tyrāno, dilatione ſumpta pro cōpoſitione quanta ſufficit ad filios amādandos, collectis chariorib. rebus, fugæ te dedas. Nam præter id quod ſit immanis hominis, artē contra præceptū Hippocratis tāto uitiare flagitio, etiā tibi exitiū paulo pòſt manifeſtè paras. Te enim duplici ex cauſa occidet: et ut ſceleris tollat, ut Solymus Turcarū princeps, cū Baiazetē patrē fraude ſui medici Hebræi ſuſtuliſſet: & quòd tibi ut proditori nō cōfidet, nec amādare, aut alteri poſt habere audebit.

Difficultas maxima eſt in hoc, quòd neceſſe eſt medico cognoſcere uenena, et quæ circa ipſa ſunt, modos, uim, ſpeciē, qualitatē, ſi debet rectè curare. Et ſi debet hæc ſcire, oportet ut doceatur ergo uenena doceri oportet. Sed ſi nō doceātur, nulla erit ratio recta medēdi. Et etiā quiuis pharmacopola plus ſciet medico. ſi doceatur publicè, plus erit iacturæ in cognitione ueneni, quàm in ſcientia alexipharmacorū, adeò ut ſit una uia tantū, uelut etiā in cognitione philoſophiæ, ſicut dicebat Auerroes: Hæc nō ſunt (inquit, de animalo quēs, mūdo, Deo) reuelāda uulgo. Videmus eruditos philoſophos bonos eſſe, quāuis nō credāt ea quæ faciūt ad cōtinendos animos in uirtute: & hoc cōtingit, quoniā mens eſt perfecta: & qđ perfectū eſt, etiā in mortaliū genere eſt immune à uitijs. Deinde, quòd cognoſcūt non eſſe utilitatē, nec precioſa eſſe quæ per uitia parantur, adeò ut ex æquo contemnant præmia uitiorū, & falſa promiſa: hæc ut falſa, illa ut uilia. Et ideo non ſunt hæc propalanda niſi ſubtilibus ingenijs, in quo homo falli nō poteſt, & probus: ſed in hoc falli poteſt. Nā ſi ſubtiles rationes declaraueris, & illi intelligent, quoniā erunt profundæ ſcientiæ, nō erūt mali. Et ſi non intelligēt, obeſſe non poterunt: quinimo confundentur. ergo priuatim pauci docēdi ſunt. Laude dignū multo minus cenſeo, qui acuūt ad uenena inquirēda, uelut Theophraſtus partim docet, qui docet fieri poſſe: & ut ille qui phœnicia docuit medicamēta. Satis eſt intelligere finem, & quod cōſequi liceat, aut alios aſſecutos. belle enim introducti ſumus. Deterius eſt potuiſſe, nec uoluiſſe: quàm uoluiſſe, nec potuiſſe. Verùm quis non aberrauit in hoc inſtituto? Et nos ob difficultatem, & quia proficere maximè ob anguſtiā tēporis poſſe nō uidemus, ſequemur morē aliorū. Sed ſi rectè tradenda eſſet hæc doctrina per ſymptomata, numeranda eſſent auxilia, nō uenena, niſi quæ caſu occidūt, ut morſu aut ictu. hæc enim in hominis poteſtate non ſunt: cætera priuatim. Nos aūt parcè de omnibus, quòd nihil horum tractauerimus: & ne plus docendo remedia noceamus quàm iuuemus, ut Heſychius cū Pharico, quid aliud egit

quàm

quàm ut ad quærendum homines incitaret? Sed bon a fortuna nũc perijt uenenum, cum ipſa compoſitione olim Aegyptijs nota. Sed ad feras cõmemorabimus elleborum, aut helenium, non illud odoratum, ſed Heliconium elleborum, quo ſagittæ imbutæ lethale uulnus afferunt ceruis ac alijs animalibus, quæ poſtmodũ tutò edi poſſunt, & ipſa uenena tractari: alia pro amuletis appendi, quale illud de bufone ſiccato admirabile, ad indeſinentem hæmorroidarum ſanguinem. Quanquam breui poſtmodùm perierit amicus noſter Iulianus Pontius, ſeu alia cauſa, dolore ſcilicet mortis filij: ſeu ſuppreſſis ex toto hæmorrhoidibus, ſeu uenefica ipſius amuleti ui. Vtrum autem medicus debeat contra hoſtes patriæ uti ueneno, declaratum eſt ſecundo Contradicentium.

QVAE SINT COGNOſcenda de uenenis. Cap. 3.

QVæ igitur in uenenis cognoſcere principaliter oportet, hæc ſunt: Primùm, quot ſint genera illorum, agendi modi ratione: uelut, quòd alia quidem perimunt & calefaciunt, alia erodũt, alia putrefaciũt: tametſi ipſa proprietas qua perimũt, occulta ſit. neq; enim aliter, ut dixi, uenena eſſent. Expedit aũt ſcire, quomodo occulta ratione perimãt: quãuis & id eis propriũ ſit, ut perimãt occulta ratione. nãq; occultũ dicitur, quòd uel ſciri non poteſt, uel non facilè, uel quod aliud eſt ab his quæ uulgata ſunt & pertrita: in quo genere nunc dicimus uenena perimere occulta nobis ratione. Deinde quot ex rebus uenena ſumãtur, uelut animalibus, plãtis, metallicis: & magis ſpecialiter, quibus ex partibus eorũ. aut omnino diſtinctè, quomã quædã ipſa corruptione talia euadũt. An uerò quod corrũpitur, magis ſit uenenũ, an quod ex corrupto iam genitũ eſt: præterea quot modis unũquodq; uenenũ dignoſcatur, uelut ſubſtãtia ipſa. ſcimus enim napellũ & aconitũ, leporẽq; marinũ, uenena eſſe ſolo rei genere: uel ab his quæ illi cõtigerũt, uelut putredine, agitatione, ut qualitates augeãtur. Ab effectibus, ut quæ debilitant, & uertiginẽ tracta mouẽt, uel muſcas perimunt cõtactu uel ſpiritu. Tũ uerò colore ipſo, ſeu generaliter, ſeu in ipſo genere rei: ut colocynthis, & agaricus niger, & caſtoreũ albũ. ſimiliter ex odore atq; guſtu, cũ tamen quædam non minus haud tutum ſit odorare, quàm prægustare. In lethiferis enim ualde uenenis, aut alterum, aut utrunque non leuiter periculoſum, imò nonnunquam lethiferũ. Póſt agẽdũ de prouidẽtia, ne ab eis attingamur. Et ſi cõtigerit ut in illa incidamus, cuſtodiã adhibeamus ne omnino lædãt. Poſt hæc agemus de ſignis aſſumpti ueneni, aut attacti, aut in nobis ipſis geniti: tũ id generaliter, tum etiã ut ſingulas illorũ ſpecies ex accidẽtibus & ſymptomatibus, tum etiã cõiecturis internoſcere diſcamus. Atq; eadẽ erit ratio faſcinorũ, ueneficiorũ, philtrorũ, præſtigiarũ, excantatorũ, frigidorũ, umbrarum noxiarũ, timorum, ut in nocturnis laruis: quæq; omniũ ſit ratio, atq; hæc generaliter, tũ per ſingulas ſpecies diſtinguẽdo. Demũ de cura eorundẽ omniũ tam ſpeciali ac ſingillatim, quàm etiã generali: nec nõ cũ alia acceſſerint, quæ oppoſitam ac contrariam curandi rationem expoſtulent, initium à generaliſſimis facientes.

QVAE PROPRIA RATIO agendi uenenorum. Cap. 4.

IGitur quid ſit uenenũ, & quæ nã ſint de illo cognoſcẽda, nuper hic docuimus: quæ uerò ad illius agẽdi modũ ſpectãt, partim aliàs declarata ſunt in nono Cõtradicentiũ, partim nũc explicabũtur. Inquirere aũt id ratione experimẽtoq;, tum autoritate, procliue omnibus id eſt: at traducere ad unũ omnia principiũ, prout aliàs docuimus, forſan à nemine hucuſq; factitatũ eſt. Accipiemus ergo definitionẽ, uelut unũ principiũ ſuperius expoſitum, ſcilicet; Venenum eſt, quod eſt aptum nocere uehementer nobis occulta agendi ratione, tametſi cauſa nota eſſet. Ex hac intelligere oportet, quonam pacto uenenũ occidat, deinde quomodo ad actũ deducatur, demum qualiter trahatur à corde. Niſi enim uenenũ qualitatẽ mortiferã habeat, eaq; ad actũ deducatur, & ad cor ipſum perueniat, nõ occidet. Equidem Galenus de Venenis locupletẽ librũ cõſcripſit, ut ex ipſius relatione ſexto in ſextũ Epidemiorũ, et eũ uidiſſe Raſis fatetur trigeſimoquinto Cõtinẽtiũ. Et ideo ſi librũ illum haberemus, forſan iuuaremur. At poſtquã illũ nobis uetuſtas ſubripuit, aut etiã in aliquo angulo latet. Refert enim Beſſarion Cardinalis in epiſtola ad Venetorũ Rẽpub. ex ducentis uiginti millibus librorum, qui ætate Plutarchi, ut ille recitat, in Apameæ bibliotheca inueniebantur, uix mille ſua ætate erãt. Reliquos uerisſimile eſt in ædib. priuatis, in theſaurisq; regum ſupereſſe maiore ex parte. Omittam nũc quæ de proprietate dicta ſunt ſecundo Contradicẽtiũ: quãdoquidẽ de generali ratione agatur, nõ ſpeciali. Conciliator id ſolum è tribus attigit, quomodo à corde trahatur, cũ illi ſit inimicum:

Cõtrad. 9.
Lib. de Ve no. Cap. 1.
Com. 5. in fine.
Trac. 1. ca. 1. fol. 497. col. 2.
Cõtrad. 2.

at nos prius, quomodo perimat, docebimus. multa enim trahuntur ad cor quàm celerrimè, quæ tamen non occidunt, etſi ſint calida, ſicca, frigida, & etiam corrupta. Veneni igitur generalis (omitto enim nunc quæ purgãdo, aut exulcerando, aut phlegmonem incerta parte excitando occidũt) propriũ eſt, intimã diſſoluere ſubſtãtiam. calida enim, ſiccá ue, aut quæuis alia è ſuperficie in ima penetrant, minusq; caleſiunt extrema quàm medium. Sed corruptio ueneni ima attingit, nõ corticẽ: ſubſtantiã, nõ qualitatẽ ſolã. Declarauimus enim, quòd in febribus nõ peſtilentibus ſoli ichores corrũpuntur, nõ humorũ ipſa ſubſtantia: quo fit, ut omne uenenum neceſſariò calidum ſit, tametſi nihil minus ſit quod obſit in eo ueneno, quàm caliditas. Omne etiam uenenum niſi ſit erodẽs (tale enim non magis uenenum dici debet quàm uitrũ uel acus. neq; enim omnia quæ perimũt, ſunt uenena: ſicut neq; omnia uenena perimũt, alioqui fruſtra in lethale diuideremus uenenum, atq; nõ lethale) ſubtilẽ habet ſubſtantiã. atq; id eſt adeò proprium, ut auſim fermè id dicere, omnem ſubſtantiam admodũ ſubtilem eſſe uenenum: aut ſaltem eiuſmodi, ut uncta cuicunq; uel minimum malefico medi-

Ca

camento in uenenum ſtatim tranſeat. Sunt autem quædã quæ citò penetrant, ob ſubſtantiæ ſubtilitatẽ: alia uerò ob humidũ tenue adiunctũ, alia demũ ob ſimilitudinẽ. His omnibus rationibus cõſtat ueneni natura, ſi uni eorũ adieceris quod noxium ſit. Nam ſunt uina antiqua, & aqua ardens, tenuia quidem: ſed pinguia non ſunt, nec noxia. addatur ergo & illud, ut ſit pingue, non ut uenenum ſit, ſed tanquam proprium ſpeciei ueneni, quod uehementius ſit.

Cap.16.

Quo'nã pacto uerò ad cor trahãtur: quidã exiſtimarũt ex ſententia Galeni, primo de Semine, uim illã quaſi cõtagioſam, & materia carẽtem. duobus enim his modis illius dictũ interpretari poteſt: ſed primus uerior, ſecũdus magis ad Galeni mentẽ, quoniã dat exemplũ de fulgore, qui per totũ aerẽ tam ſubitò ſpargitur. Sed ſi ſic eſſet, nõ corrumperet, nec adeò ageret in materiã. Videmus etiã, quòd partes propinquiores loco affecto magis afficiuntur, & humores, & reliqua. Deinde uidemus corruptos humores ipſos in huiuſmodi malis, & in uenenis paulo magis materiarijs, quàm ſint aculei uel ſcorpionum uel crabronum: utpote in morſibus, qui per ſaluã lethales ſunt, & in deuoratis corrumpi planè humores, & non æqualiter: uis autem materiaria etſi inæqualiter ſpargatur, nõ tamen magnum eſt diſcrimen inter partes, cuiuſmodi eſt inter humores infectos.

Saliuam

Sed ſit quomodo uis, ſeu propagatione, ut ego reor, ſeu ui non materiaria, certum eſt diffundi uenenum ex tam exiguo aculeo, ſparſa qualitate in totum corpus: qua ratione etiam ad cor ipſum permeat. Et hæc eſt opinio Apponenſis in ſuo libello de Venenis.

Cap.3.

Vt autem doceat hanc eſſe ueram opinionem, quia prima uidebatur dicere, quòd uenenum trahitur à corde neceſſitate uacui, dum dilatantur arteriæ. ſicut etiam aer: & uidetur confirmari ex ſententia Galeni ſecunda Aphoriſmorum,

Com.41.

dum narrabat de muliere, quæ in balneo exoluebatur hauſtis uaporibus ex lignis uitiatis, ac uenenoſam habentibus qualitatẽ, ſuccenſis. nam undequaq; cum arteriæ haurirent hunc uaporẽ in ambitu corporis, ad cor deferebatur: atq; ita in ſyncopim incidebat: Par, dicet hæc opinio, ratio erit in hauſtis per os, aut per uulnus, cũ cor æqualiter ab omnibus partibus trahat. Tertia opinio eſt, quòd utroq; modo trahatur à corde & ipſum propria uirtute permeet. Contra utranque harum, quia cõueniunt in hoc quòd trahatur à corde, adducit rationẽ: & eſt, quòd illud quod trahitur, uel eſt ſimile uel, cõtrarium. non ſimile, quia non interficeret: nec contrariũ, quia ſolum illud trahitur à membro ægro, uelut in hemitritæo, Prima Quarti. cor autem hic ſupponitur eſſe ſanum.

Trac.4. ca 19.

Et experimentũ, quia cum quatuor homines uenenũ in cœna comediſſent, unus mortuus eſt breui, duo poſt longũ morbum tandem euaſerũt: unus breui, & parua cum noxa liberatus eſt, qui erat calidi cordis. Quòd ſi uenenum traheretur à corde, par erat illum qui cor habebat calidum, mori citius, etiam primò. Ad hoc, quia tertia opinio, cui uidetur aſſentiri, eſt melior, dicendum eſſet, quod forſitan minus edit: aut edit plus de cibo, aut ob robur temperaturæ, quod non negat, & ob id facilius euaſit. Cum ergo duplex ſit attractio: Vna, naturalis pura, quæ duplex eſt, ſine uillorum auxilio, ut in iecore: & cum eo, ut in corde: Alia uacui neceſſitate, ſeu ob raritatem, quæ eſt animi uis, & in corde per arterias (omitto modò tertium genus, uoluntariam, tanquam extra hoc propoſitum) uenenum quidem peruenit ad cor natura ſua, dum ſe diffundit, ut dixi, altero duorum modorum: & trahitur à corde, ut aliàs etiam docui, attractione quæ fit per arterias raritatis cauſa, non autem naturali attractione: quia illa ſolum per ſe attrahitur utile, ſcilicet ſimile à ſano membro, & contrarium

ab ægro

ab ægro, & ita in hoc caſu neutro modo uenenum à corde trahi poteſt. quare patet ad rationem, quòd non aſſumuntur omnia membra diuiſionis, neque omnes modi quibus aliquid trahitur in corpore noſtro ab aliquo membro.

Vltimum autem quæſitum difficilius uidetur, à quo ad actum deducatur. Et non habet tãtam difficultatem in morſibus & ictibus, quos quis diceret à calore animalis ueneno ſi per dentes, aut aculeum infixo diffundere uenenum: ſed in deuoratis aliud eſt, cum non adſit niſi calor naturalis hominis, qui non debet agere contra ſe. Hæc autem quæſtio duo habet capita. Vnum generale: & ad hoc reſpondeo breuiter, quòd agentia naturalia agunt contra ſe per inſtrumentum commune: utpote, Homo deſcendit ex alto, & occidit ſe inuitus: quia hoc agit per grauitatem, quæ eſt inſtrumentum commune. Et ideo per calorem etiam diſſoluit pituitam in cerebro, quam melius eſſet permanere concretam, quia diſſoluta quandoq; perimit. Verùm per propriam operationem nunquam agit per ſe contra ſeipſam, ut quia trahit ſemper ſimile & utile, non contrarium: quandoque tamen plus trahit quàm oporteat: & hoc, ut dixi, ratione inſtrumenti, cum calor fuerit abundantior quàm debet. Et hoc modo renes faciunt diabeten, & perimunt hominem, & ex conſequenti ſeipſos: ſed, ut dixi, hoc contingit aut per accidens ſeu fortuitò, aut propter uim inſtrumenti ualidiorem quàm oporteat, aut utrunque. Alia uerò quæſtio eſt de uenenis, quæ frigida illi uocant, Cap. 11. de quibus ſeorſum ſuo loco agemus infrà.

PRIMA DIVISIO VENENORUM EX RATIONE ORTUS. Cap. V.

PRima igitur diuiſio uenenorum eſt ab ortu, id eſt modo quo originem ducit ad lædẽdum corpora noſtra. Quædam enim primum oriuntur in nobis propriè, ut habetur ſexto de Cap. 5. Locis: alia autem non propriè in nobis oriuntur, ſed eorum quædam à cauſis gignuntur neceſſarijs: & ſunt aer uel aqua, ut colligitur ſecundo Com. 4. de Humana natura. Quæ aũt extrinſecus adueniunt, alia quidẽ intus in cauitates immittũtur rariſſimè p enemata, plerũq; per uiã cibi potúsue. Externa alia ſunt, quorũ quedã ſine ſubſtantia ſunt, ut excãtationes & faſcini. Atq; horũ quædam habent ſubſtantiã aliquã, ut faſcinatio, quæ intuitus radio fit: quæ uerò ſubſtantiam nõ habẽt, alia tamen ſubiectã aliquã habent materiã. & ſi ad amorẽ tendunt, philtra appellãtur: ſin ad maleficiũ, excãtatio: ſi ad utilitatẽ, præcantatio. Quæ uerò materiã nullam ſubiectã habẽt, ſi ſpeciem ſolùm demõſtrent, præſtigiæ uocantur: ſi immutauerint, deuotiones, ut M. Craſſo tribunus plebis. Quæ uerò ſubſtantiã habent, alia inſenſilẽ, ut odores: alia uerò quæ ſenſili cõſtant materia, ſed tamen occulta, niſi quis mentẽ adhibeat, ut unguenta, olea. At quæ manifeſta cõſtant ſubſtãtia, alia quidẽ citra dolorem occidunt, uelut quæ ſolo cõtactu necãt: ut ſaliua canis rabidi, peſtis cõtagioſa, dryinus ſerpens, atq; alia multa. Quæ uerò cũ dolore nocent, alia ex hominibus, ut tela, ſagittæ ueneno infectæ: alia aũt ex animalibus, quorũ quædã dentibus, ut canes & ſerpentes: alia aculeis, ut crabrones & ueſpæ: alia cauda, ut ſcorpiones. animal quod uenenatis unguibus, nullum adhuc innotuit, niſi in ipſa lacerando, ut leones & urſi.

Singula uerò horum occidunt qualitate manifeſta, occulta tamen ratione, ut dixi: uelut calida, ſicca, erodentiaq;. alia uerò manifeſto quidem effectu, occulta tamen cauſæ ratione: ut quæ putrefaciunt, quæ cogunt, quæ frigida alij appellant, cicuta, opium, hyoſcyamus, mandragora, ſolanum maniacum. Alia ſubſtãtiæ ratione, ut obſtruendo, gypſum, ſpuma argẽti: aut infrigidãdo, ut argentũ uiuum: aut ſingularẽ aliquã partẽ erodendo, quod in cantharidib. perſpicuũ eſt. Alia occulta etiã effect⁹ ratione, ut quæ ſpiritus perimunt uenena armeni, aconiti olim, nũc napelli atq; ſimilia: quorũ tamẽ ſenſus eſt in materia ob accidẽtia. Alia omnino obſcura ratione: ut faſcinũ, excãtatio, deuotio. Summa igitur iſtorũ modorum eſt decem, ex quibus conſtant cõpoſiti: nec eſt ut in re tam obſcura eã deſideres claritatẽ, quàm in alijs rationibus: quã tamẽ ſi habere uelis, ex Dialectica expetẽda erit.

Sunt etiã uenena non propriè, quæ particulã corrũpendo perimunt: uelut canthandes ueſicã. lepus marinus non in hoc genere eſt: licet enim pulmonem petat, petit etiã cor. Quocirca duæ ſunt dubitationes. Vna, quare pleraq; uenenorũ cor petãt: alia, cur aliqua certũ membrũ, ut cantharides, quæ ueſicã, nõ ita alia membra exulcerãt. Ac primæ quæſtionis dubitatio facilis eſt admodũ. dilatantur enim arteriæ uerſus cor, & ipſum uim habet attrahendi ualidiſſimã, ſeu per uillos, quos habet duriſſimos & robuſtiſſimos: 6. de Locis. cap. 8 & 15. ſeu per calorẽ, qui in eo eſt potentiſſimus. unde uelut animalia quæ eſcam deuorant & hamum, ob id unà dico non ſolùm piſces, ſed prudentiora longè lupos atque uulpes: ita cor, dum optimum

trahit ſanguinem, trahit & ſecum uenenum, quo perit, maximè aũt putredine cõtractum. ut non rectè dicant, qui cenſent uenenũ cor petere: ſed trahitur à corde. Quæ uerò perimunt, quoniam uentriculũ erodunt, aut iecur: non ob id illa erodunt, quia ad ea membra ſponte cõmigrent: ſed hoc quidem in uẽtriculo ſua grauitate retinetur, illud ad iecur pergit tanquam leuius, ſed ulterius procedere non poteſt: craſſum autem cum ſit neceſſariò, retinetur in uijs anguſtiſsimis, quas dicit Galenus adeò eſſe tenues inter cauã & gibbam iecoris, ut non poſsint uiſu percipi. nec ſatis conſtat an ea loca peruia ſint, quo fit ut ibi retenta erodant: ut in filio Hieronymi Bertolij apparuit, in quo & uẽtriculi imum eroſum, & iecur in ambitu nigrum inſtar carbonis apparuit, ut etiam lingua erat: & præter id ſicca, ſcabra & arida. Cum uerò ſua ſubtilitate penetrat, ut cantharides, auida natura pellendi quod eſt noxium, detrudit recta uia ad renes & ueſicam: ideóq; ibi erodit amplius attenuatum membra illa, non quòd quicquam cum illis habeat conſtitution pluſquam cum alijs: nam & multa alia uriginem mouent, tametſi ueſicam nõ poſsint erodere. Quòd uerò alia in inteſtinis dolorem pariant, ut piſa & cucurbitæ, eadem eſt ratio. non enim è caſulis coli exire poſſunt: & piſa quidem ob duriciem putreſcunt, cucurbitæ ob frigiditatẽ dolores mouent. lepus autem marinus, neſcio quoties experimentum Galenus uiderit: certè Dioſcorides penè cantharidibus ſimilẽ facit, huius proprietatis non meminit. ſed qui meminerunt, ut Princeps, cauſam generalem ei tribuunt, uelut quòd inflammatis ſpiritus membris difficultatem ſpirandi patiuntur, unde facilè in ſanguinis ſputũ per tuſsiculam decidunt. Non negarim tamen, poſtquam Galenus in libro de Medicamentis ſecundũ genera, id affirmat, fieri poſſe, poſtquam hoc minimè propriũ eſt, uenenũ membro proprium inueniri poſſe, uelut Herculeo lapidi, ut ad orientalẽ boream tanta circuli portione dirigatur.

Lib. 8. cap 30.

Lib. 1. ca. 1.

DE VENENO PER SE genito. Cap. VI.

VEnenum aũt per ſe generari in corporib. haud dubiũ eſt, ut antea diximus. Differũt ab his quæ uel aqua uel aere generãtur, ſpõte genita, q. neq; in pluribus, neq; ſtatim, neque ob generales cauſas generantur: propterea in quibuſdam primũ hæreditario iure, ut podagra & lapis in ueſica, contingunt. Plurimæq; ſunt ſtirpes, quæ hoc uitio per multas ætates laborarũt, cùm enim calor humores nõ ſeruat, & eoſdẽ corruptos, crudos ac calidos generat, in anguſtis uijs putris humor generatur, nõ ſecus ac uermes q in quibuſdã plurimi, & ad adultã ætatem uſque, in alijs ne infantibus quidẽ innaſcũtur. Alijs aũt ater humor, adeóq; prauè exuſtus, ut ueneni referat ſimilitudinem. ſiquidem peſsimi ex eo morbi fiunt, ut in eo Aphoriſmo ſextæ Parti- 54. culæ: In morbis melancholicis, ad hæc periculoſi decubitus, apoplexiam corporis uel conuulſionem uel furorẽ uel cæcitatem ſignificant. & trigeſima Problematum Ariſtoteles multiformes uires illi tribuit, ſed hoc tamen non propriè ad uenenum ſpectat: uerùm cùm computruerit ichor illius (nam ichores in febribus, non humores putreſcunt, ſexto Epidemiorum) facillimè in ueneni qualitatem tranſeunt, in morbo præcipuè lethali. Idem continget in glaſea, & cærulea, & uiridi bile. Tertia cauſa, eſt corruptio ipſa ciborum, loci ſordes: ut hi qui diu per mare nauigarunt, quiq; coaleſcunt edere cibos corruptos, & putridas aquas bibere, unde orta eſt ſpecies illa morbi Indici adeò praua, & quæ longè deterior eſt morbo natiuo, qui ibi paululum differt à ſcabie: ita morbus hic accidit in biliosis, qui corruptis ueſcuntur cibis, & ſordidè uiuũt, nec ſe exercent. Quarta, eſt ex cibis, ut ſecundo de Alimentis, ubi appellat febres malignas, quæ fiunt ex eſu cucumerum: & in libro de Succorum bonitate & uitio: Inter fructus (inquit) cenſentur cucumeres quoque & pepones, & melopepones, quorum nulli ſuccus bonus inſit, eo quòd niſi aluum ſtatim ſubeant, ibi corrumpantur, humoremq; ex corruptela hac faciant, qui nõ longè à mortiferis uenenis abſit. In fructibus huiuſmodi ſola eſt cucurbita, quæ culpa uacet. Sed & leguminum crudorum nutrimentum, maximè immaturorũ, proximũ eſt ueneno, quãdo cocta & matura nec probaiũ exhibeãt.

Par. 2. com. 39.

Cap. 6.

Cap. 5.

Cæterùm generatio iſtorũ reducitur ad naturam, caſum, & uictus rationẽ. uictus ratio dicitur, curæ ex quibus uenenũ in corpore generatur, & odiũ & ira. odiũ enim ex triſticia & ira cõpoſitum eſt: ira aũt eadem excalefacit humores, ut febres accendat, ut primo de Tuenda ſanitate, & de Cauſis morborũ. Imò, dicebat in ſecũdo de Humana natura & in libro de Exercitatione paruæ pilæ ad Opigenem, non minus (ne magis dicã) mouẽt corpus, ut morbos cieant, aut ſaluẽ animi, q̃ corporis affectus. Odiũ ergo, ut dixi, acerrime corrũpit humores. ſi quid aliud. nam ira excalefacit, triſticia refrigerat,

Cap. 8. circa mediũ.

Cap. 2.

Ibidem.

Cap. 2.

quarto

Cap. 1.

quarto de Cauſis pulſuum. Hoc ipſo motus contrarij fiunt & in qualitate, & loci ratione: Vnde multi hoc ipſo abditis morbi cauſis, ut putant, pereunt. Diuturna quoque uigilia humores corrumpit, cibiq́;, ut dixi, mali ſeu ſpecie ipſa, ut fungi, ſeu aduenticia qualitate: tum uerò crapula, & ciborum ipſorum contraria natura, ut lac cum piſcibus uel acidis, aut lac coagulatum cum radicula: ſed neq; hordei ptiſana aut polenta cum oriza & lacte, nec pingue aliquid debet in æneo uaſe manere: corrumpitur enim, & ærugineam uim imbuit. Et quæ torrentur in ueru, & magis ſuper prunas, à lignis prauis afficiuntur: ut ſunt ſmilacis, oleandri, buxi, ricini. & permiſtio multa ciborum, & maximè contrariarum qualitatum: ut mala inſana cum ſaccharo, oua cum tritico: & exercitatio aßidua, inde refrigeratio: quæ cùm perſeuerant, generant humores peſtilentes. & maximè, ſi utatur multo uino nigro. Et uinum ipſum potens cùm fructibus horeis, cuiuſmodi nominauimus. Etueſci maleficis herbis, multum facit ad generationem ueneni: uelut ſunt, cicuta, hyoſcyamus, papauer, eruca, cæpe, ſolanum, portulaca, & ſunt pleræque grauem odorem habentes: & fungi maximè ſunt ex illis, etiam ſaliti, & anguillæ.

3. 1. Doc. 2. cap. 7. iuxta finem.

Et generatur malus chimus in uentriculo, uelut etiam ex porris, unde praßina illa bilis: inde aduritur & corrumpitur in iecore, non tamen adeò, quin permiſceatur ſanguini, & trahatur ad uenas: demùm aduenıunt cauſæ, quæ illos corrumpunt ex permiſtione, uel ex putredine, uel ex aduſtione, uel ex qualitatibus animi, uel ex repletione aut uigilijs, aut obſtructione uel febre: & hoc eſt maximum, quia corrumpit, exurit, & habet ſecum obſtructiones multas. Et dum quieſcit in uenis, perſæpè uix ſentitur: ſed motus, aut quod ſequitur ex motu, eſt cauſa ut ſentiatur, morbum efficiat, & ut homo etiam pereat. & uerſari in locis humidis, & cloacis, & ſentire prauos odores, & quieſcere in locis concluſis, omnia hæc faciunt ad huiuſmodi generationem. Et poteſtas horum humorum non ſolùm eſt ad generandos lethales morbos, ſed etiam ad faſcinationem, ad malas opiniones de dijs, & circa mores, ad mala ſomnia, ad corrumpendum aerem. Et ſicut habitare inter ſerpentes eſt malum, ita inter homines in quibus abundant corrupti humores & uenenoſi. Et horum quidam ſunt cum putredine, & contagioſi: quidam ſunt ſolùm uenenoſi, quia cum parua corruptione ſunt ualde calidi atque tenues.

DE PVTREDINE ET CORruptione. Cap. VII.

Cap. 1.

CVm ſit putredo interitus proprij caloris ob calorem externũ, ut ait Ariſtoteles quarto Meteororũ, ideoq́; dicit: Neceſſe eſt omnia quæ putreſcũt, externo calore incaleſcere, & innato refrigerari, ac demũ exiccari. Cùm igitur humidum neceſſe ſit eſſe quod putreſcat, aut aqueũ illud erit, aut pingue ſolũ, aut cum tota ſubſtãtia. Dico totã ſubſtantiã, quia in his quæ uiuũt, aliud eſt quo nutriũtur, aliud quo conſtãt, ſicco plurimo miſtũ. Eſt aũt in unoquoq; genere horũ magnã multitudo ſpecierũ, uelut humorum ſanguinis & humidorũ, quæ in ſubſtantiã corporis tranſmutãtur, nondũ tamen ſunt tranſmutata: cùm uerò putredo in quodã ſit motu, non poteſt ceſſare, donec ad ultimũ peruenerit, aut finiatur. Atq; in quibuſdã fit exhalatio humidi, in quibuſdã non. Concipere aũt quædã perfectam putredinẽ, quædã non: & non ſolũ ſicca, ſed etiã planè pinguia, clarũ eſt: ſiquidẽ oleum & farcimina rancent, nec putrent. Quod igitur ſiccum eſt, cũ putret, animal generat: inde in lapidibus & lignis naſcũtur uermes, à quib. ſubſtãtia integra exeditur, uocaturq́; quod ſupereſt caries. Cum enim intimũ ſit, nec poßit exhalari, neceſſariò caleſcit. In omni aũt calore eſt anima, ideo animal uel blatta generatur. Si aũt exhalat calor, refrigeratur, nec poſſunt conformari animalis partes, fitq́; caries, & in uiuentibus marcor. In pinguibus ualde, ut oleo & adipe, quia terrea pars deeſt, nec perfectè putreſcunt, non generatur animal: ſiquidem animal miſtum eſt ex terra & aqua, ſicco & humido: ideo non generatur ex oleo, neq; adipe: & tamen ex aceto, urina, caſeo. nã in aceto & urina terrei aliquid, in caſeo plurimũ. Sed neq; perfectè putreſcũt, quia humida ſunt: & quæ perfectè putreſcunt, ſi pinguia ſint, calent: at hæc incaleſcere non poſſunt, ob humidi abundantiam, quare eiuſmodi rancida euadunt, non putrida. Hæc aũt & quæ ſicca ſunt, cùm non generant animal, corrumpi dicuntur, & corrupta, non autem putrida. Putridum dico, in quo quicquid eſt ſubſtantiæ, perfectè corrumpitur: corruptum aũt, quod imperfectè putridum euaſit, uel ob reluctantẽ ſiccitatẽ, quæ à calore non patitur: uel ob humidũ copioſum, quod prohibet concaleſcere perfectè, quod corrumpitur. Caſeus ergo perfectè & putreſcit, & carnes: quoniam plurimo pingui humido &

terreo abundant. quæ uerò ultimo putrefacta ſunt, non amplius putrent, quoniam motus finem accepit: nec putrida planè ſunt, ut ſeptimo Contrad. 14. Contradicētium docuimus, ſed animal aut plantam generāt. Quæ enim aquea ſunt, plantas generant, quoniā humido pingui & concocto carent: quæ autem pinguia animal, non plantam: quoniam natura facit omnium præſtantiſſimum eorū quæ facere poteſt. cùm aūt utrūq; humidū miſtū fuerit, in fimo & cœno & plantæ & animalia generantur, & ſimiliter quæ ſub diuo ſunt generant plantas: quia nō adeò incaleſcūt: & quoniā ui ſolis humidum pingue ſiccatur, utpote iam cōcoctum, aqueū aūt contrà concoquitur: in opacis aūt & cōtectis locis, & quæ ſub terra ſunt, ſepulchris, cauernis, animalia. Si uerò nō pingue humidum, ſed aqueum, corrūpitur & exhalat, adhæret & concreſcit, fitq; mucor, ſeu ſitus: ut in terra pluuia nuper madefacta, in pane atque huiuſmodi. Vnde ſitus leuiſſimum genus eſt corruptionis, tum quia aqueum tantum humidum putreſcit, tum quia exhalat: ideo quæ mucent, ſicciora euadunt. Ea igitur quæ corrumpuntur, quinque ſunt generum: ſicca parum humidi habentia, & quæ multo abundant humido pingui aut aqueo, & humida pinguia & humida aquea, ex quibus plantæ generantur: nonnunquam etiam animalia, quia à ſole uel calore multo concoquitur aqua. Quintum uerò genus eſt uiuentium, in quibus partes partibus reſpondent, ut in mundo, & calor qui ineſt præter naturam, uelut etiam in corruptis operatur. Similiter corruptio quædā eſt, cùm exhalat quod corruptum eſt, aut cùm retinetur. Quædam non perfectè putreſcunt, uel quia nimis humida, ut oleum & pinguedo: uel quia exhalant, ut panis & aqua. Poma etiam pleraque nō putreſcūt perfectè, quoniā frigida ſunt, & nimis aquea, ideo nō facilè animal gignunt. auellanæ aūt putreſcunt, quia generant. Quæcunque etiā perfectè putreſcunt, animal, ſi pinguia: aut plantā, ſi aquea ſint, generāt. Salita aūt & multis odoratis condita ranceſcūt, non putreſcunt: quoniā humidū aqueum abſumptū eſt. Illud enim facilius corrumpitur, & uiā præbet corruptioni pinguium: quocirca pinguedo cocta, & caro in ſole ſiccata, & haleces in fumo, quāuis multū habeāt pinguis humidi, nō putreſcūt: quæcūq; autē putreſcūt, & nō perfectè, corrupta appellamus. Corrūpuntur aūt quadrifariam res: uel quia humidum exiguū eſt, ut oſſa & lapides, quæ nunquam perfectè putreſcūt: aut quia calor, qui eſt cauſa putredinis, eſt exiguus: nihil enim agit ultra propriā qualitatē. Quæ enim corrumpuntur ob uicinitatē ſemiputridæ rei, ſemiputrida ſolū euadūt, ut in malis punicis, quæ prius exareſcūt q̃ putreſcāt, ideoq; ſolùm corrūpuntur: uel quia humidum nimis abūdet, ut de oleo dixi: uel quia pars quæ iā corrupta eſt, exhalat, ut in mucidis. Nec uidetur, tametſi in mucidis exhalet, in rancidis retineatur, idē humidū eſſe in cauſa: ſed rancidorū pingue, mucidorū aqueum, ut in pane, uel pingui aqueū miſtū, uelut in caſeo. muceſcit enim, tametſi pingui abūdet humido. Sed quæ profunda ſunt, putreſcūt: muceſcūt, quæ in ſuperficie, quapropter ab aere mucor exiſtit. In quibuſdam aūt fit ſeparatio pinguis humidi, in quibuſdā uerò totū putreſcit. Etenim in fimo humidū in unum cōfluit, & generātur ibi uermes: qđ uerò relinquitur, ſiccū eſt, & exors praui odoris. Duplex igitur genus pfectæ putredinis. Si ergo in mīnimis, & lōgo tēpore putredo fiat abſq; ſeparatione, animalia magna & pfecta & uiuacia generari ſolēt, ut bufones, cancri, ſerpētes: ut ille qui inuentus eſt in ſepulchro in æde B. Simpliciani Mediolani. Vinū aūt & lac nō putreſcūt perfectè, quia nō poſſunt incaleſacere, ſed modū aliū incalescere corruptionis induūt, & fiunt acida, ut ſit diuerſus modus à rancidis, quæ oīa fiūt amara. Erunt igitur quinq; modi corruptionis: rancidū, mucidū, acidū: & duo q nomē nō habēt, niſi marcorē in ſiccis, uelut lapidibus & oſſibus: atq; humidis, uelut malis punicis. Et hi ſunt inferiores tribus prioribus, quia ſaporem retinent minus malum, & odorem acidum, cùm aliæ corruptiones malū retineant odorem: putredo uerò etiā deteriorem, licet carioſa ſit minus fœtida quàm pinguis. Manifeſtum eſt enim, ꝙ ſunt duæ tantùm ſpecies putredinis: carioſa in ſiccis, & fœtida in humidis. Sunt aūt omnia putrida, amara etiā: ſed ſicca ſunt amariora, humida uerò acria: quia ſunt calidiora. An uerò aer poſſit putreſcere, uiſum eſt in Contradictionibus.

Nunc uerò ad corpora humana reuertor, quæ Lib. II. Contr. 75. iuxta ſimilitudinem in diuerſis partibus putredinem & corruptionē ſentiunt. nam iuxta caput caneſcunt capilli, uelut in ſitu. humidū enim ab aere refrigeratur, & nō admodùm pingue eſt: quod uerò in corde eſt, non putreſcit ob abundantiā, ſed fit uelut rancidum, & ita cùm ex ſanguine fit bilis. ranceſcit enim. Et cùm feces putreſcunt, quia conſtant humido aqueo pauco, & multo pingui: & ſunt reconditæ, & breui putreſcunt, generantur animalia, ſcilicet uermes.

& eſt·

& eſt putredo abſoluta. Et ſanguis cùm corrumpitur leuiter, & ſimiliter chilus tranſit in acidũ ſaporem. & oſſa cùm ſentiunt teredinem, corrumpuntur, & non perfectè, ut dixi, putreſcũt. Et ichores cùm putreſcunt, præparant ſanguinẽ ad putredinem: non tamen generant animalia, quia non ſunt pingue humidum. Ideo generatio talium oſtẽdit humidũ pingue putreſcere, quamobrem & febrem eſſe peſtilentem. & nõ generantur plantæ: quia, ut dixi, putredo huiuſmodi fit in penitioribus partibus corporis, non in loco aeri expoſito. Putredinis igitur & corruptionis differentiæ & cauſæ multiplices ſunt, & à magnitudine, & à natura eius quod putreſcit, & ab exhalatione atq; retentione. Commune eſt his quæ putreſcunt & corrumpũtur, mutare odorẽ, colorem, ſaporem, & omnia in deterius, ad primam naturã non ſimpliciter. ſorba enim meliora ſunt corrupta, & anguiũ quorundam ſtercus bene olet, cùm ipſi angues nõ ita: propterea quæ nobis bene olent & placent, corrupta malè olent & diſplicent: quæ uerò diſplicent, & grauiter olent, alia fiunt meliora, alia deteriora. & eorum quæ placent, propriũ eſt horriditas, unde alius eſt ſapor lactis acidi, alius eius quod natura tale eſt, ut oxalis. Quæcunq; aũt à calido ſicco corrũpuntur, minus putreſcũt, quia magis exhalant: quæ uerò ab humido, magis putreſcũt: minus enim exhalant. Ergo ſi ſiccitas maior ſit caliditate, nõ putreſcũt. uidetur ergo putredo eſſe calidi proprij, non humidi exhalatio: neceſſe tamen eſt putrefacta ſiccari, quia calor conſumit etiã humidum. Sed quomodo calor à calore diſſoluitur, ſi humidũ manet? quoniã humidum illud liqueſcit, ac ob id exhalat innatũ humidũ. Quæcunq; igitur putreſcunt, rariora euadunt. Eſtq; alius utriuſq; caloris mod⁹, ut hominis ac leonis: uidẽtur enim formæ diuerſæ, & animæ. ſunt enim inſtrumenta animarũ: & ut lupus leporem exedit, ita calor calorẽ: quodq; uni naturale eſt, alteri putridũ: ſed nõ ſimpliciter, ſed cùm impeditus nihil generat. Dicimus & oua ab ignis calore corrumpi, ſed non in hoc ſignificato. eſt enim hic corruptio, uia ad putredinẽ, non qualiſcunq; rei interitus. Quæ aũt uerè putreſcunt, ſuperfluum habent humidũ, & ſubſtantiã minimè ſo-
Cap. de Sale. lidam: undecimo de Simplicibus medicamentis. quanquã & ipſa oſſa ſanie praua corroſa quan-
Com. 57. doq; putreſcant, tertio de Fracturis. In uniuerſum, putredo è calido fit & humido, ut habetur
Cap. 5. quarto Methodi, &
Cap. 2. in princ. tertio de Medicamentis ſecundum genera. Caliditatis autem cauſæ ponuntur in libro de Cauſis morborum, uicinia motus, Cap. 2. & putredo. Putredo igitur eſt cauſa caloris, in eo in quo eſt: calor autem externus, eſt cauſa putredinis.

DE NATVRA CORRVPTORUM. Cap. VIII.

SVnt corruptorũ hæc propria, ut ſint à naturali ſtatu aliena, & horribilia. nam calefacta, refrigerata, ſiccata, licet mutent ſaporem & odorem, nihil tamen retinent horribile. Sed & dum manduntur, quæ generare animal nata ſunt, ſtrident ſub dentibus: quæ autem plantam, ſunt terrea in humido: ut quæ animal, humida terreaq;. In plãtis enim omnib. humidũ, ut dixi, crudũ eſt, & à terreo uincitur: cõtrà in animalibus. Quare in omni animalis generatione eſt aliquid terrei: ideoq; uermes in imo aquæ generãtur, non in medio. Propriũ quoq; eſt corrupti cuiuslibet, corrũpere. omnis enim caloris humidi actio propria eſt, & cum anima cõiuncta. Eſt enim triplex calor. Igneus, qui ſiccus eſt, & corrumpit: nihil aũt generat, quia ſolùm ſeparat humidum à ſicco, etſi miſceat tenue à craſſo. Humidus aũt calor ubi terreum & crudũ ſuperat, generat plantam: ubi uerò concoctum humidum & igneum loco terrei (dico aũt terreum, aſſatũ) animal generat. Quapropter omne quod corrũpit, habetq; exuperantem calorem, ſeu quod corruptum eſt, corrũpit etiã plus iuſto ſeipſum, donec aut diſſoluatur, aut planè uincatur à forma propria: & tunc fit alimẽtum, uelut uitellus oui in pulli generatione: & quatenus corrũpit, etiã proxima uitiat. Sicut ergo candens ferrũ, eſt ferrum & ignis, quoniã utranq; formam habet, ſed imperfectã, ut quædã partes tenues prorſus ſint ignis, aliæ craſſæ prorſus ferrum, ſed calefactum tamen: ut ſit calor in his tanquã in materia, non in forma. nam repugnat, formã utranq; eſſe: ſed eſt ueluti calor ignis in manu, & magis cùm ſit iam igneum ferrũ: et calor in manu nõ eſt, niſi in eo quod eſt præparatũ, nec uincit: quædam autẽ partes ſunt ex æquo ferrum & ignis, ita etiã de putridis. Materiam enim totam inuaſit putredo: formam aũt non totã, ſed tenues quidem partes obtinuit, quæ prorſus putridæ ſunt, craſſas non, mediæ ſub utraque forma fermè ſunt ex æquo: unde nõ tutum eſt cohabitare cũ corruptis, & multo minus ueſci illis: nec linteis aut ueſtibus uti, quæ corruptione imbutæ ſint, ſeu aliorũ fuerint qui corruptionẽ patiantur: ſeu ſordidæ ſint, ſeu diu geſtatæ ſint ab eodem: maximè ſi corpus immundũ fuerit, ſudaueritq; in eis, tum puluere

fœdatæ ſint, & madefactæ aqua uel liquore ullo. Satis conſtat medium ex duobus eſſe naturam, cum ſemicorrupta eſt pars mediocris ſubſtantiæ: uelut in pomo, & dulci diluto aqua, quod minus dulce inſipidumq́; redditur. eſt enim in quantitate diuiſio, compoſitumq́;, ita etiam in gradibus & formis, licet impartibiles uideantur. Omitto nunc diſputationem de ſubſtantia, an ſuſcipiat gradus & magnitudinem. Redeamus ad ſenſilia. Lac aqua dilutum, quomodo miſtum ſit, declaratum eſt aliàs: nunc ſatis ſit oſtendiſſe, ſubſtantiam aliquam ineſſe ad generationem animalis, uelut fœtum: in quo cum ſit trãſitus à ſemine ad animal, dicemus ut in Theognoſto, eſſe quidem tandem animam & formam & ſubſtantiam, ſed ex potentia ad actum peruenit: uelut infans poteſtatem habet ambulandi, nec uariatur, niſi ut ad actum perfectum aut perfectiorem deuenit. atque hæc perſpicua ſunt iuxta noſtra principia, quæ ſunt facillima. Peripateticis autem infinita relinquitur dubitatio circa ea quæ inutilia ſunt, ut retardentur in cognitione magis utilium. Verùm quod difficilius eſt, cùm uel ob ſiccum uel ob frigidum impeditur generatio, fitq́; ſola corruptio. Frigidum enim eſt priuatio, & priuatio non eſt animæ neque ſedes neq; uia, neq; ut inſtrumentum. quare oportet in hoc conſtituere formas plures, & aggregatum. Cùm enim calor præter naturam impeditur, ſeparat: & ideo plures formas generat ſimpliciores, uelut terram, aquam, uaporem. Cogitandum eſt igitur (atque id ſolum ex tanta dubitatione reſtat) quo nam modo calor præter naturam corrumpat, ac ſimul generet aliud? nam id fit, uel quoniam intercedit aliqua alia operatio, ueluti ſeparatio: uel quia anima, cuius calor eſt inſtrumentum, corrumpit ut generet. at hæc altiora ſunt quàm ut quæſito conueniant. Satis eſt, corruptum omne aut ad generationem tendere, eſſeq́; partim in potentia, partim in actu ſub forma ſeminis: dico autem ſemen ab animali aut à calore formatum. Indicat enim non eſſe ſemen, niſi ab anima, quoniã eſt etiam in his quæ non gignuntur à ſimili. quocirca forma materia carens præcedit materiã: & eſt, ut dicebat Plato, prius anima quàm animatum aut inſtrumenta. non enim quia homo eſt, ideo rationalem habet animam: ſed quia anima rationalis eſt, ideo ſibi aptum fabricauit corpus: uelut in quercus ligno turbho ſcarabeo ſimile animal efformatum induſtriè. Aut ſi non ad generationem tendat, acerruum fieri, & ut ita dicam, materiam quaſi lutoſam atq; cœnoſam. Porrò corruptio eo deterior, quo ad formas inimicas naturæ tendit. Sic ergo pediculi generantur, fœda omnia & horribilia, nauſeamq; cientia. colores etiam trahunt tetros, liuidum, fuſcum, uiridem, album ſine ſplendore: cum autem ſplendent, putredinis efficacioris indicium habent. Fiunt quoque, ut dixi, leuiora & rariora quæ putreſcunt.

11. Contradict. 30.

Lib. 4.

DE VENENO CONTRActo ab aere & aqua, & cauſis & differentijs eius. Cap. IX.

FEbres peſtilentes fiunt, aqua uel aere corruptis. Aer corrumpitur ob ſiderum diſpoſitionẽ, aut uẽtos, aut aquas, aut caſum, ut in ſtrage hominũ, in abundãtia locuſtarũ mortuarũ, in copia reptiliũ. & q̃ ad ſidera attinet, Ptolemæ⁹ hoc refert maxime in eclipſes luminariũ: et hoc, cũ loco dominãtur maleficæ. Et cùm hæc ſcriberẽ, facta eſt eclipſis Solis uigeſima Iunij, & luna fuit in nodo auſtrali, & fuit in octaua parte Cancri: & Iupiter ac Saturnus fuerũt occidentales in ipſo Cãcro. et proculdubiò nõ eſt bona. Sed alij referunt in magnas cõiunctiones. & utriq; dicunt uerũ. Nam uidimus ex coitu Saturni & Iouis in Cancro, anno 1504 inchoatã febrẽ peſtilentẽ cum maculis, pulicũ maculis ſimilibus: quæ, ut ait Fracaſtoreus, ſatis bonus obſeruator taliũ, erat morbus antea ſolũ endemius Cypro & uicinis inſulis, ut anno 1505 ſæuierit in Italia. Et ex alio cõgreſſu eorundẽ cũ alijs omnibus planetis, anno 1524 per totũ orbẽ, adeò anno 1528 inualuêre, ut memoria illius anni multis ſeculis ſit celebranda. Cũ uerò cõgreſſus fuerit in ſigno piſciũ, patet trigonũ aqueum totum eſſe huiuſmodi morbis corruptionis obnoxium. Ab anno aũt 1544 in Scorpione cõuerſa eſt ad diſsidia potius legis, ex quib. euerſa eſt tota Gallia. Modò præſenti anno tranſit hæc magna coniunctio ad trigonũ igneum, ſignumq́; leonis. Eſt igitur eclipſis hæc ex his quæ pertinẽt ad morbos peſtilentes in proprijs locis. Et anno 1484. oſtẽdit aduentũ peſtis Indicæ, quæ ſubſecuta eſt generalis, & inuiſa noſtro toti orbi. At ex uentis Auſtri, nõ ob id q̃ humidi ſint, aut quia tranſeant per Arabiã (nam ſemper exitiales eſſent) quanquam non negauerim, cùm calidi ſint & humidi, calore non cœleſti, & humido non concocto, labefactare corpora noſtra, eſſe graues, & febribus accendendis ob putredinem aptos. Sed propriè ſunt peſtiferi, cùm magna multitudo locuſtarum mortuarum, quod ibi frequenter ac-

2. Quadr. par.

ter accidit, aerem corruperit: aut ſerpentum, aut cùm tranſeunt ſuper quædam ſtagna aquarum putridarum, & in quibus animalia uenenoſa & monſtroſæ malignitatis degunt. Et quòd non ſit fabula, conſtat peſtem illam Galeni tempore ortam, quæ fermè tertiam totius humani generis partem abſumpſit, initium duxiſſe ab arcula aurea in templo Apollinis Seleuciæ *urbis prouinciæ* Babyloniæ *conſecrata, quam milites* Auidij Caßij *ob auariciam aperuerunt, exiſtimantes precioſum aliquid in ea contineri. Itaq; flantib. his uentis, & in huiuſmodi conſtitutionibus latère ſecurius eſt, cum ſcire non poßimus quales habeant qualitates, alioqui ſemper noxij, ut de fungis inter cibos diximus. hoc autem genus celeriter agit.*

Tertius modus eſt ex aquarum corruptione. Aliquando aquæ ſunt peſtiferæ, non aer, cum ſalutares uenti ſpirant: corrupta tamẽ eſt non grauiter ubiq; aquarum natura. quandcq; aquæ aerẽ inficiunt, & aquæ ipſæ ſunt bonæ, ſicut contingit in urbibus quæ ſunt apud ſtagna & paludes, quæ tamẽ communi uſu bibũt aquas ciſternarũ, aut fluminis alicuius qui alluit urbem: ut ſi id agant Mantua, Rauenna, Piſæ. *nam hæ habẽt corruptũ aerem ob paludes adiacentes. Quòd ſi utrunq; adſit, tunc redduntur morboſißimæ. Et de his propriè agit* Hippocrates *in libro de Aere* Pag. 4. *& aquis, ibi: Quæcunq; igitur aquæ paluſtres.*

Quartus modus eſt ex caſibus, ſepulchris, cloacis, aquis ſtantibus, cadaueribus in ſtrage, cementis putrefactis, erucarum abundantia. obſunt etiam bombyces, latrinæ: in Anglia ac Belgica ſordes illæ ex zetho, & impura uiuendi ratio: & ubi ſunt laniorum tabernæ, ob uiſcera illa animalium putrefacta: & acerui caulium putridorum, & herbarum prauarum. neque enim, ubi multa cicuta, apollinaris, mandragora, buxus, nuces iuglandes, & napellus, atque aliæ herbæ malè olentes oriuntur, crediderim aerem poſſe eſſe ſalubrem: imò dico, nec innoxium. In huiuſmodi ergo putrilagine uaporum aut aquæ, oriuntur peſtilentes febres, cum maculis præcipuè ſimilibus pulicum morſibus, quas dico eſſe contagioſas, & non contagioſas. contagioſas quidem, quia ſunt ex humore putrido: ſed omne putridum, ut eſt demonſtratum, contagioſum eſt: igitur omnes febres quæ ſunt ex aere, ſunt contagioſæ. Dico modò non eſſe contagioſas. nam ſi adeò eſſent contagioſæ, ut ex conuerſatione aſtantes afficerentur, ultra id quòd contingit ex aere, oporteret ualidam eſſe putredinem: ſed ualida putredo in aere uel eius uaporib. ſtatim interficeret. igitur huiuſmodi peſtilentes febres ſtatim interficerent. Ergo tales febres ſunt omnes contagioſæ: nemo tamen inficitur ex conuerſatione cum talibus ægrotantibus. ſicut urina noſtra cum effunditur, eſt calida, in balneo tamen neminem calefacit: quia homines ſunt calidiores quàm pro urinæ ratione. Fallit regula in his caſibus. Primus, cum febris iam inualuerit, uapor ille ob caliditatem magis imprimit, quàm uapor aeris: & etiam eſt pinguior & denſior: ideo qui uerſantur cum his ægris, afficiuntur malè, qui alioqui degerent ſani. Secundus eſt, cum in corpore fuerint humores mali, corrumpuntur humores magis quàm pro natura aeris. Et ita plurimi moriuntur in una domo, ut uidi Mediolani *de quinq;, cum tamen in alijs domibus omnes fermè euaderent. ueriſimile eſt enim, fuiſſe unum ex illis adeò putridis humoribus, ut alios infecerit, & ita illi periêre maiore morbo quàm qui ex aere fiebat. Tertius eſt, quod multi pereunt ob timorem, & cogitationem: qui ſi non uiderent illos mori, non ſolùm non morerentur, ſed nec ægrotarent. Ex hoc patet, quòd non poteſt eſſe febris contagioſa ex aere, niſi in peſtilentia lethalißima: quia ſi uehemens ſit febris peſtilens, ex aere non fiet contagioſa, niſi quia ſit uehementior quàm conſtitutio: ſed conſtitutio occidit intra quartã diem: adiecto ergo contagio, in quãto tempore occidet? Et ſi occidat intra 24. horas, palam eſt quòd erit lethaliſſima.*

Galenus, ut aliàs dixi, non uidetur uim hanc contagij ob hoc magnifeciſſe. nam aliam quæ fit ſine aeris uitio, ut dixi, non agnouit. Propterea in primo de Differentijs febrium dixit: Cap. 2. & 4. *Conſuetudo expirantiũ fœdum odorẽ, ut in tabidis ac peſtilentibus, non eſt tuta. Et addit: Quinimò magna ex parte febris peſtilens incipit ex aeris circunſtantis inſpiratione, à putrida euaporatione infeſti. Ergo huiuſmodi febres ſi ex uaporibus incipiant, primũ corrumpuntur illi humores: quia licet ſint denſiores, ſunt tamẽ quietiores & humidiores, inde primum accenduntur ſpiritus, & fit ephemera: et ex ea concaleſcũt humores corrupti, et fit febris primò putrida in ichorib. poſtmodũ in ipſis humoribus, et ita fiunt tres febres. Et ſi calor ſit magnus, humores corrupti cũ ichoribus, & illorum impetu ac tenuitate adiuti fluunt in aliquam particulam, & inde fiũt anginæ,*

phrenitides, morbi laterales, pulmoniæ, atq; huiuſmodi: & moriuntur ob duplicem cauſam. Prima, quia abſceſſus ille tum ob dolorẽ, tum quia, (Cap. 5. in fine.) ut oſtendi in Arte medendi parua, aſſociat ſibi febrem peculiarem ſui generis, debilitat uires: tum quia, ut dicebat Galenus decimo Artis medendi, in abſceſſibus internis, iecoris præcipuè, & uentriculi, Vna ſalus eſt in robore uirium, quoniam nutrire illos non licet. quod etiam repetit in undecimo & duodecimo. (Cap. 21.) at peſtilens febris, ut uidebitur infrà, (Cap. 5.) cibum & nutritionem requirit: ideoq; talia lethalia ſunt, ſi ſuperuenerint.

Magnitudinem autem potentiæ corruptionis aeris declarant ſpiritus illi tũ antiquitùs celebrati, Plutonius in Phrygia iuxta Hierapolin, & noſtra ætate etiam iuxta Agnani paludem inter (7. Aeneid.) Neapolim & Puteolos celebratũ illud Virgilij:

Hic ſpecus horrendum, & ſæui ſpiracula Ditis,
Monſtrantur, ruptoq; ingens Acherõte uorago
Peſtiferas aperit fauces. —

Amſanctum uocauit uetuſtas, id eſt undique ſanctum ac deuotum. in bonam enim ac malam partem ex æquo accipitur. Neq; tamen aer generaliter ob motum ita corrumpi poteſt, & maximè media uia torrida, ut totum genus hominum ſanguineorumq; animalium corrumpi poſſit. An uerò putreſcere poßit, dictum eſt unde- (Contrad. 75.) cimo Contradicentium. Ex aqua autem aut communibus cibis fiunt morbi etiam communes, iuxta illud ſecundi Epidemiorum: (Sec. 4.) In Aeno ex aſſiduo leguminum eſu, fœminæ & maſculi crurum impotentes facti ſunt, ac permanſerunt. Sed & his qui eruo ueſcebantur, genua dolebãt. Ad hoc etiam genus reducitur, quæ ex fame contingit peſtis, tum quia in illa humores aduruntur, tum quia homines edunt agreſtes herbas. Et di- (3. Thaiſir. Tract. 5.) cebat circa hoc Auenzoar, quod etiam aliàs recitaui, homines in fame eruiſſe oſſa à ſepulchris (quod neſcio an credam) & extractis medullis deuoraſſe illas, confeſtimq; interijſſe. Corrumpunt igitur cibi mali omnes humores, ſicut uenenum, & iecur inficiunt, & uenenum illud ad cor prærepit, & interficit: non tamen adeò celeriter, ut aer. nam aer poteſt interficere in momento, cibi autem in hora una uel duabus. Et in aere nõ corrumpitur color corporis: & ſi euadunt, quod rarò accidit, remanent ſani: at illi remanent oblæſi toto tempore uitæ ſuæ. Et de hoc (Cap. ult. lib. 3.) agemus infrà. Et morbus qui propriè relinquitur, eſt regius morbus, ut dicemus.

Aer autem in genere quadrifariam corrumpit ſpiritum noſtrum, & interficit. Primus modus eſt frequens, cum fuerit plenus malis uaporibus corruptis, ex quibus afficit ſpiritus cordis & cerebri. Secundus eſt, cum ipſe eſt motu priuatus, & ideo non purgat cor neque cerebrum: atque id contingit, cum fuerit ob longam quietem concretus, & factus craßior. Tertius eſt, cum fuerit calidus immodicè, aut frigidus, ſed etiam ſiccus atque humidus. In omni caſu corrumpit ſpiritus & uitam, & parit ſimile quiddam peſti: & non eſt peſtis uera, nec contagio ulla participat. Quartus, cum eſt corruptus aut putridus omnino, & hic eſt deterior omnibus, & contagioſus modo dicto ſuperius, quemadmodum etiam qui à uaporibus corruptis infectus eſt.

Plura de his aliàs dixi in libris de Subtilitate, tum alibi: ſed nunc quæ opportuna ſunt huic loco, & ad ipſum reſeruata, adijcere decreui. Vtrum res caſu an conſilio conſtent & naturales & humanæ, alibi diſputatum eſt: atque ſumma eorum fuit, conſilio regi omnia, ſed caſum eſſe in materia. Verùm an caſus ille etiam ſubijciatur conſilio, dubium cum magis eſſet, determinatum eſt, quaſi ſub conſilio generali eſſe. Itaq; aerem & aquam putreſcere, & cõſilio quidem neceſſarium eſt, quoniam eorum natura talis eſt, & caſu, ut hoc uel illo tempore contingat. Cæterùm quæcunq; tranſmutantur, trifariam tranſmutantur: uel à ui cœleſti ad finem rectum omnia dirigente, ut cum ex ſemine & ſanguine fit animal: uel à ui caloris, ut cum per raritatem aut denſitatem ex aqua fit aer: aut cum marceſcit, putreſcit, corrumpitur, ut in præſenti narratione propoſitum eſt. Eſt autem hic calor, cum definit uterque primogenius: cœleſtis, qui generat: & ab eo uiolentus, qui exurit. putreſcere enim quicquam ab altero eorum non poteſt. Corrumpuntur ideo minuta animalia, & ab humana natura non aliena, ut oues, ſues, in aquarum & aeris putredine. Et loca ob id non perſpirata, & ſilentia magis, quàm perflata & excelſa: & quæ nec calida ſunt, nec frigida uehementer, & humida, quàm ſicca. Et aeris peſtilentia duplex eſt, unius regionis, & totius continentis: aquæ autem nunquam eſt generalis. Et aquæ tardius occidit, & difficilius ſanatur quàm aeris. Et aeris forſan nunquam à memoria hominũ uiſa eſt: quæ uerò eſt à uaporibus, ſerpit, & breui temporis ſpacio ex regione in regionem. ut in peſte ſub Antonino, philoſopho appellato, Imperatore, & anno Domini M C C C X X X I X. Quòd ſi ita eſt, à plurimo uapore, & maximè fœdo,

fœdo, maxima fiet peſtis, plurimus autem uapor ab humido loco, ut in ſtagnis, et cum multum pluit: et à maximo calore, ut cum ſol prope nos eſt, & poſt longas pluuias, nullæ ſunt nebulæ, nullus decidit imber, plurimaq; putredo generatur: uelut cum nullis uentis perflatur aer. Atque hæc
1.Probl. 21 fermè eſt ſententia Ariſtotelis. Quòd ſi ad has tres cauſas acceſſerit quicquam quod putredinem poſſit exacuere, fit uiolentiſſima, uelut ſerpentes, locuſtæ, cadauera, herbæ maleficæ. Ferunt, neſcio an credam, aliquando ſerpentem in Tyberis latitantem ripa, Romæ excuaſſe peſtem, idq; diui Gregorij ætate. Difficile hoc eſt, quoniã puſillus efficere non poteſt, magnus ueneno lethali caret. At in magnis ſiccitatibus contingũt huiuſmodi, exhauſta à ſole terra, cum turbulentus quaſi aer eſt. Itaq; ualles perſæpè peſte laborant, dum montium cacumina ſunt ſaluberrima: ſed ſi eò ſerpat, nunquam licet diuturna ob uẽtos, uiolentiſſima et acutiſſima, ut dicitur, eſſe ſolet. Perimit & inuadit non uno modo: alia cum tuſſi, alia cum ſanguinis modici ſputo: quædam cum ſternutamento, quædam cum dolore, abſceſſu, fluxu alui, uermibus, cordis palpitatione, inſania, milleq; alijs modis. ſic nonnulli ſunt qui fame conficiuntur, alij ſiti, alij ſudoribus, alij abſq; manifeſta cauſa concidentibus uiribus.

Sunt qui in dæmonas & iras deûm retulere. primũ, quod non contingant ſtrages ſine Dei prouidentia, qui eiuſmodi etiam per ſigna antea oſtendere uideatur: inde etiam, quod perſæpe ſolui uideãtur ſacrificijs potius quàm humana ope. Peſtilentiam Dauidis ætate Hieroſolymis ſedauit angelus, gladium uaginæ intrudens. Romæ Aeſculapij ſimulachrum, cum ſerpente è Græcia auectum. Exaudiuntur uoces inconditæ in triuijs: omnes religio tenet eo tempore. At ego nigram bilem eo tempore in hominum corporibus abundare ſcio, quæ huiuſmodi oſtenta demonſtret: at etſi antea appareant, huiuſmodi clades ſequi conſentaneum eſt, & in longa fame. Diuinam itaq; ultionem ſuo loco ſino: ſed cum euadere uiros improbos, perire pauperes, timidos & intemperatos, tum mali habitus uideam, tametſi alioqui pios, cogor exiſtimare, plerunq; hæc, ut reliqua, à naturalibus cauſis proficiſci. Verùm hæc ita gubernante Deo, ut in eadem incidant tempora, in quibus iudicio diuino ob impietatem plectantur improbi. Cæterùm acutiores fiunt in poſterum, quàm iam ducentis annis, quoniam magna coniunctio ignea ſigna peragratur: ut uerò in parte horum elementorum uitium accidit, non iam peſtis appellatur, ſed uenenum.

DE FEBRRIBVS VARIIS, ex corruptione eorundem. Cap. X.

Ergo ex horũ corruptione fiunt uarij morbi, atq; omnes peſtilentes, non tamen omnes pernicioſi. hóc enim infrà declarabitur. ubi autem fit hæc putredo? Galenus ſentire uidetur, Cap.28
quòd in corde: adducitq; duas rationes. Prima, urina in his eſt bona, igitur iecur & uenoſum genus affectum non eſt: cum ergo breui intereat æger, neceſſe eſt ut cor afficiatur. quod etiam ſenſit Princeps prima Quarti. Secunda, pulſus parum recedunt à naturali ſtatu, cum tamen æger tendat ad mortem, & cum febriant contenta, aut ſubſtantia cordis eſt calidior. Ergo ſi contenta ſunt calidiora, cor eſt tanto frigidius: aut ſi cõtenta ſunt frigidiora, cor eſt tanto calidius. Tertio de Præſag. ex pul. cap. 4.
igitur febris hæc per eſſentiam eſt in corde. Hũc oppugnat Fracaſtoreus in opere de Cõtagio: & adducit duas rationes. Prima eſt, ſi putredo eſſet in corde, ſtatim occideret, cum multi ad ſeptimã diem euadãt, longè plures ad quartã, aliqui ultra ſeptimam, & ex his quidam etiam ſanentur. Tract. 40. Cap. 2. Lib. 20. Cap. 3.
Secunda, ſi hectica aliqui interirent breui, omnis hectica eſſet inſanabilis & breuis. Reſpondeo, quòd illa putredo licet ratione ſubiecti occupet totum cor, non tamen eſt perfecta & extrema, difflantur etiã partes: ideo, ut oſtenſum eſt, poſſunt nõ ſolùm ſupuiuere aliquot dieb9, ſed etiã ſanari. Ad aliã: hectica illa nõ eſt hectica, ratione caliditatis et ſiccitatis in ſubiecto ſolido, ſed ſubiectũ eſt ſolidũ, qualitas aũt putredo ideo una eſt inſanabilis, et citò perimit, ut ſuprà oſtenſum eſt: alia aũt diuturnus eſt morbus, & etiam ſanabilis. Ideoq; in hectica peſtilẽti idẽ eſt morbus cum ſubiecto, ſcilicet ſubſtantia corrupta: in hectica alia, calor & ſiccitas non ſunt ſubſtantiæ, ſed qualitates. Eſt etiã febris alia in ſpiritibus ephemera putrida, quæ occidit intra 24 horas, et eſt frequens in Anglia, & Gallia Belgica: ut febris peſtilens non ſpecies ſit, ſed genus: & ſub ea, quemadmodũ ſub alio genere, tres ſint ſpecies, quæ in ſolidis, quæ in humoribus, & quæ in ſpiritib. Et ꝓpriè in hac ſomn9 ut minus eſt neceſſarius ob breuitatẽ, ita eſt pernicioſiſſimus. Solet in hac febre ſentiri dolor in parte aliqua corporis, qui eſt quaſi quidã fluxus ex ſpiritũ corruptione. Sũt quoq; ex putridis his quæ in humoribus, aliæ quæ maculas ſecũ habẽt, aliæ autẽ ſine illis.

Porrò cum putredo in humoribus accenditur, &

tur, & per ſe occidit, ſolet peſtilens ab omnibus appellari: ſed ſunt quæ occidunt cum alui fluore, aut laterali morbo, aut angina, & ſimilibus: & has uocant fluores alui peſtilentes, aut morbos laterales, aut anginas. Eſt tertium genus, cum uſq; adeò latitat uis peſtifera, ut tanquam morbo ſpeciei cauſa mortis tribuatur: atque eo magis, ſi plures ſanentur: quemadmodum ter-
Aota med. tio Epidemiorum in conſtitutione peſtilenti.

,, Erat autem conſtitutio febrium ardentium hoc
,, modo: Ab initio ſoporoſi, anxij, horridi: febris
,, acuta, non ualde ſiticuloſi, non deliri. De nari-
,, bus parum ſtillauit. Exacerbationes pleriſque
,, diebus paribus. Circa exacerbationes obliuio,
,, exolutio, & uocis priuatio. Extremitates ma-
,, nuum & pedum ſemper his frigidiores, præſer-
,, tim circa exacerbationes: & rurſus tardè ac nõ
,, bene recaleſcebant, rurſumq; intelligebant &
,, loquebantur: detinebat etiam ipſos ſopor con-
,, tinuus, non ſomniculoſus, aut uigiliæ cum dolo-
,, ribus. Plurimis horum alui turbulentæ, ſeceſſi-
,, bus crudis, tenuibus, multis: urinæ multæ, te-
,, nues: nihil neque iudicatorij neque boni haben-
,, tes. nec uerò aliud aliquod iudicatorium ita ha-
,, bentibus fiebat. neque enim ſanguis bene erum-
,, pebat, neque alius aliquis conſuetus abſceſſus iu
,, dicatorius fiebat. Moriebaturq; unuſquiſque pro
,, ut contigit erroneo modo, plerunq; circa iudica-
,, tiones: quidam uerò diu uoce priuati, multi ſu-
,, dantes. Et his quidem qui pernicioſè habebant,
,, hæc accidebant: conſimilia uerò etiam phreni-
,, ticis. Sine ſiti autem hi erant. Neque quiſquam
,, phreniticus inſaniuit, uelut ex alijs, ſed alia qua-
,, dam mala ac lenta in ſomnum delatione grauiter

peribant. Hos ergo morbos uulgus non putat eſſe peſtilentes: ſufficit tamen Hippocrati, ad hoc declarandum connumeraſſe eos in conſtitutione ipſa. Nam Hippocrates inſcripſit eam peſtilentem conſtitutionem. Moriebantur autem huiuſmodi ægri ex corruptione partis tenuioris humorum non perfecta: quia erat in ichoribus magna ex parte, & cum exhalatione. nam febres illæ erant compoſitæ ex ardentibus ualidis, & leuiter peſtilentibus: & erant abſceſſus cerebri
3. in 3. Epid. Com. 45. fermè in omnibus. Quamuis Galenus locum exponens, non meminerit abſceſſuum, ſed uoluerit collectionem eſſe crudorum ſuccorum. Contingunt & in huiuſmodi febribus uermes, licet cum putredo calorem coniunctum non habet, illos non generet. Propterea dicit Galenus ter-
Com. 26. tia Aphoriſmorum: In puerulis uermes non generantur, quia calor non uiget. Sed quomodo calor uigere non poteſt uigente putredine? Reſpondeo, quòd hoc contingit, quia materia eſt in cauitate magna, ideo plus exhalat quàm accendatur. Alius modus, cum putredo fit in longo tempore, poteſt eſſe magna, & calor paruus.

SECVNDA DIVISIO VENENI, IN CONTAGIOſUM & PROPRIUM. CAP. XI.

MOrbus contagioſus ex putredine fit, atque ea duplici, ut dictum eſt: in pingui, tum aqueo humido. Et qui in pingui humido, contagioſus eſt euidenter, dicitq;, At in aqueo contagioſus eſt. quia tamen quod aqueũ eſt, non ualde putreſcere poteſt (exhalat enim) & tenue cum ſit, ideóq; hærere parũ poteſt, ob id putredo in aqueo, qualis omniũ communiũ febriũ, tametſi contagioſa ſit, minimè tamen talis dicitur. omnem aũt putredinem contagioſam, & quanto uehementior ſit, eo magis etiã eſſe contagioſam: & omne etiã contagioſum, putridũ eſſe, hac demonſtratione accipe. Putridum enim eſt, in quo natiuus calor ab externo corrupto humido proprio exhalat, ut ſuprà uiſum eſt ex Philoſopho. Cap. 7.
At omnis calor cũ motu eſt (declaratũ enim eſt ibi, q; quæ iam putruerunt, et finẽ motus accepere, non amplius putrent) ubi ergo magnus calor, ibi motus uehemns. etenim calor in his inferioribus uel à motu eſt, ut à cœlo: uel cum motu, ut naturalis, igneusq;, tũ putridus. Vbi igitur putredo uehemens, ibi motus uehemens. at in omni motu eſt hoc propriũ, producere ſibi ſimile: ignis ignẽ, aqua humectat: putridum igitur uehementi motũ cum habeat calorem alienũ, quod pulſat putre facit: & eo magis, quo uehemẽtius, denſius, pluri mumq; fuerit quod ſecernitur: hoc aũt in humido pingui, quia plurimus uapor ſegregatur, & denſus, & maximè putret, quoniã parũ exhalat, ut etiã apud ignem. Quod etiã uidit Galenus primo Cap. 14.
de Simplicibus medicamentis. Quo fit, ut quæ putrent maximè, etſi pinguia ſint, maximè ſint contagioſa. Secundo loco, quæ nõ adeò putrent, ſunt tamen pinguia, atq; huiuſmodi ſunt ut in elephantiaſi, Indica lue: uelut primi exemplum eſt febris peſtilens. Tertio loco, ſunt ualde putrida & aquea, cuiuſmodi in impetigine & uitiligine (nam in pſora, lepra, ſcabie, aliquid etiam tenuis pinguis commiſtum eſt) non enim ſtare cruſtas faceret. nam toſta in ſartagine, ex pinguibus cruſtas manifeſtè faciunt, ſi aqua ſola adhibeatur: etiamſi triduo torreretur, cruſtas non faceret. Plus ergo facit materiæ natura ac genus, ut quod pingue ſit ob denſitatem,

& quia

& quia plurimum ſecernitur, & quia magis hæret, & quàm putredinis magnitudo, in aqueo humido. Ob id ergo in febribus uerè peſtiferis, uel deq́; peſtiferis, nihil ſecernitur præter uaporē ipſum: quæ autē ſe cernūtur, ſunt iuxta magnitudinē febris cōiunctæ cōmunis, quæ in ichoribus accēſa eſt cū peſtilēti. Inde colliquatio nō unius caloris aut febris ſignū eſt, ſed uehemētis febris, communis, in ichoribus coniunctæ cum peſtilenti. Non ergo fiunt febres quæ colliquent citra peſtiferam qualitatem & putredinem, neq; citra uehementem calorem alterius febris cōmunis: quocirca in peſſima putredine & febri peſtilenti nec ſudor nec aliqua ſecretio apparet. Omnis igitur peſtilens febris contagioſa eſt. Sed & ſi contagioſa ſit, febris putrida ut ſit neceſſe eſt. nam calor ſimplex non poteſt hærere niſi ſubſtantiam habeat annexam: at febris ſimplex non poteſt ſubſtantiam humoris diſſoluere, nec in halitum digerere, quare nec contagioſa eſſe. in omni enim contagione neceſſe eſt tam diu ſubſtantiam ſubſtantiæ miſceri, donec eam corrumpat: iccirco contagioſum eſt ſolùm, quod putridum eſt. Tria igitur hæc, peſtilens, contagioſum, putridumq́;, conuertuntur, ut non ſit unum abſq; alio inuenire. Cum uerè ſermo demonſtratiuus, ut Auerroes dicebat primo & quarto Phyſicorum, doceat, diſſoluatq; omnes difficultates ac dubitationes, quæ circa tractationem contingere poſſunt: idcirco ex his quæ iam diximus, reliqua de contagio declarabimus.

Com.71 Com.31.

QVAESTIONES ET PROblemata de contagio.
Cap. XII.

ERgo nil mirū primò eſt, ſi etiā in arcis, nedū linteis, peſtis ſemina per multos annos, nō ſolū menſes, & phthoes & ſimiliū ſeruentur: uapores enim illi ex humido pingui conſtāt, & cōcreti, ut apparet experimento, in ipſum conuertuntur: ideo etiāſi oleo quopiā odorato tabula inungatur, per multos menſes odorē ſeruabit: & ſi ualde pingue ſit, etiam in annos. Eadem igitur ratio & de peſte, cæteriſq; contagioſis illuuijs. Diutius etiam hæc quàm odores: quoniā peſtis, ut declaratū eſt, fundata eſt in ſubſtantia calida & humida, & odor calida & ſicca: hic etiā plerunq; in tenui, illa in craſſa: quo circa odor celerius quàm contagioſus uapor ſoluitur. Vnūquodque autem genus ſuam originē non minus quàm infectorum ſeruat: ideoq; hic uapor propagatur in oues, non homines: in boues, non oues: in pulmones alius, ut tabidorum: in cutim, ut ſcabiei: in oculos, ut ophthalmicorū & lippitudinum. diuerſa enim ſunt, & è genere peſtilentium, ut tertio Aphoriſmorū dicemus, et de hoc infrà. De his ergo quæ rariora ſunt ſubſtantia, quod duriora non inficiant: tum etiam de proprijs unicuique membro, cauſam docuiſſe difficile nō eſt. At uerò cur, gratia exempli, uapor ex boue oues non inficiat, tenerioris ſubſtantiæ: & ex corde non inficiat neq; oculos, neque pulmones, neq; cutim: quanquam ad uulgatā illam ſympathiā recurrere liceret. Reſpōdeo, q̄ uapores cordis, ut habent inæqualē (exempli gratia) proportionē in calore ad ſubſtantiam pulmonis, cum proportione putredinis ad eandem ſubſtantiam: & ideo cum ex proportione cordis ad cor ſequatur putredo, igitur ex proportione cordis ad pulmonem non ſequetur. Et ita de alijs. demonſtrauimus enim alibi in hoc Opere, quòd putredo non agit niſi ratione caloris ſibi coniuncti. Ita uidemus, quòd malum macianum adhærens malo maciano corrupto, celerius putreſcit quàm ſi cotoneo: quamuis ſubſtantia cotonei denſior ſit quàm mali maciani. Ex hoc ſequitur, quòd non omne contagium eſt lethiferum, utpote lippitudo & ſcabies: et hoc ob duas cauſas. Prima, quia membrum quod ſuſcipit, non eſt uitæ neceſſarium: ſecunda, quia modus ac menſura putredinis non eſt tanta, ut poſſit deducere ad mortem. Et ſi contagioſus morbus in proprio ſubiecto non poteſt perimere, quanto minus in alieno? Sed & hac ratione neque ſub ardore feruidiſſimæ æſtatis, nec ſub profunda hyeme propagatur peſtis. calor enim ille immenſus diſſoluit fomentum putredinis, & abſumit humidum pingue: & frigus acre hyemis, prohibet diſſolui ſubſtantiam putridam, & eleuari uapores. ideo his temporibus non propagatur peſtis. Et ſimiliter ſi febris ſit ualde ardens, conſumit putredinis ſubiectum. Ex hoc etiam patet, cur pleraq; uenena ebibita non ſint contagioſa (nam occidunt ſine putredine, ut uiſum eſt) ſed ſolum quod putridum eſt, eſt contagioſum: ergo talia uenena nō ſunt cōtagioſa. Quæ uerò uenena dicuntur à Galeno putrefacientia, nō rectè appellantur: ſed corrumpunt ſolùm, quia in his exhalat humidū, atq; ob id non ſunt contagioſa: longo tamen tēporis tractu, et prope mortē quædā ſiunt contagioſa, quia non diſſlantur, refrigerato calore. In morſibus autem quia adeſt maior putredo, & maximè malè olentium ſerpentū, ut de dryino, propagatur, & fit contagioſum. Ex quo

11. & 12.

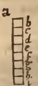
patet,

patet, cur multi morbi Epidemij non ſint contagioſi, quia ſunt citra putredinẽ: qui autem ſunt ex putredine uaporum, neceſſariò ſunt contagioſi, Probl.7. ut prima Problematum, non tamen ualde contagioſi: quia ſi eſſent ualde contagioſi, eſſet magna putredo in uaporibus, ſed uapores ualde putridi ſtatim occiderent. Ergo ſola peſtis ualde exitialis ex aere, eſt manifeſtè contagioſa: reliqua genera ſunt contagioſa, ſed non ualde. Animal quoque mortuum refrigeratum non poteſt eſſe contagioſum, niſi ratione pellis aut ueſtimentorum, quia refrigeratum nihil exhalat: partes tamen illæ pingues ſi incaleſcant, exitium afferunt. Quæcunque igitur corpora calida ſunt & humida & immunda, ut etiam dicebat Galenus Cap.6. primo de Differentijs febrium, ſunt parata putredini, ideoq; contagio: ut contrà, frigida, ſicca, m nda. Itaq; ſenes magis ſunt remoti à contagio, quàm iuuenes: & iuuenes pueris, et maſculi fœminis. At dices: ſi contagium eſt cũ putredine, & putredo facit febrem, & omnis morbus peſtilens eſt cõtagioſus, erit omnis morbus peſtilens cum febre: at hoc negare uidetur Hippocrates, tertio Habetur Sec. 3. Epidemiorum. Reſpondeo, quòd ibidem declarat Tex.60. de quibus intellexerit, cum dixit: Aluus biliosa, pinguis, tenuis, aquoſa, atque ipſe morbus Tex.55. multis erupit citra febrẽ, & in febre. Tormi» na cũ dolorib. malignæ itẽ reuolutiones: multorũ » quæ in corpore inerant, ſuppreſſaq; erant, exi» tus: quæ autem exibant, dolores non ſoluebant, » multaq; erant corporis partes affectæ. Quibus ergo putredo uiget aut in extremis corporis partibus, & à corde remotis, aut in cauitatibus internis, magnis, ut uentriculo inteſtiniſq;, quæ parùm ad uenas attinent: aut ſi, dum fit, putredo ſtatim euacuatur: non eſt neceſſe conſequi febrem. & tamen morbus poterit eſſe non ſolùm peſtilens, ſed etiam lethalis. In elephantiaſi etiã, quamuis non extat humor, & ſit in uenis, & ſit peſtilens & lethalis, non tamen adeſt febris: quia eſt corruptio, & non perfecta putredo. Sequitur etiam, elephantiaſim non eſſe carcinoma Lib.4. cap. 1. in prin. 3. Quarti Tract. 3. cap.1. uniuerſale, etſi hoc dicat Paulus Aegineta, & Princeps. nam carcinoma contagioſum non eſt, elephantiaſis autem ex maximè contagioſis eſt. nihil igitur elephantiaſi cum carcinomate: ſed potius elephantiaſi Indica lues eſt perſimilis. & utraq; tamen febre perſæpè caret, quoniam fit ſeparatio, & ideo refrigeratio, atq; ob id perfecta putredo abſolui nequit. Sequitur etiam febrẽ contagioſam eſſe minoris putredinis, quàm factam ex aere. nam licet nunquam contagioſa ſit, ut dixi, quia utraq; cum putredine: quia tamen quæ eſt ab aere uel uaporibus, eſt parũ contagioſa, erit etiam parùm putrido ex humore. ſed quæ ex maiore putredine eſt, ſeu bubonia, nõ eſt multum calida, nec euidens: tum quia ſiccitas eſt lima caloris, & febris putrida eſt à calore humido, ergo non multùm acuto. Item, quia ſi calor eſſet magnus, conſumeret humidum: ergo non fieret magna putredo. Ob hoc febres omnes contagioſæ, ſpecie omnes ſunt ualde mites. quandoq; tamen accidit, ut febris contagioſa ſit etiam ardentiſſima: & hoc eſt, quoniam ab initio ichores etiam accenduntur: & ideò apparẽt urinæ turbidæ, & fiunt abſceſſus fluente materia. Sed ſunt duæ febres. Febris etiam maculoſa magis affligit nobiles & diuites, quoniam iungitur febri ex ichore bilioſo: potentes autem ob cibos odoratos & calidos, & uina potentia, curas, libidinem, luxum, oua, carduos, farcimina, plus generant bilis, ideo magis ſubijciuntur febri maculoſæ: illa uerò alia magis fit ob contagium, quo faciliùs prehenduntur pauperes ob immunditiem, loca occupata, & reliqua incommoda. Sunt etiam ex contagioſis hæreditarij, & non hæreditarij: & ex hæreditarijs contagioſi, & non contagioſi: contagioſi breues, ut peſtilentes, non poſſunt eſſe hæreditarij. Homo enim prope mortem conſtitutus, quomodo poteſt generare: nec etiam fortuiti, qui adueniunt ex conſtitutione, quia non poſſunt uitiare membra generationis. At longi etiam cõfirmati uitiant ſemen, ideo ſunt hæreditarij: ſed quia aliqui ex his debilitantur, generant diſpoſitionem ſibi diſſimilẽ, ut pediculi, lendes. Sed cum fuerint ualidi, generant ſimilem prorſus morbum. Hæreditarij autem omnes putridi, contagioſi ſunt, propterea podagra contagioſa non eſt. fit enim à cruditate, ut demõſtraui in libello de Dentibus. Ex hoc patet, quòd podagræ duo ſunt genera, cum putredine, quod eſt difficillimum. non enim poteſt finiri niſi ſedata inflammatione, ut dicebat Hippocrates ſexta Aphoriſmorum: ſed non poteſt ſedari in- 47. flammatio, cum eſt cum putredine, niſi concocta materia: igitur hoc genus podagræ propè eſt inſanabile. Vtrum uerò morſus & ictus uenenoſorum ſint contagioſi, dictum eſt quòd ſic, in aliquibus, ut in dryino: ſed & in cane rabido. qui rabidi fiunt, homines mordendo rabidos etiam efficiunt, ut affirmat Dioſcorides in ſexto, & Cap.16. Princeps in Quarto: ubi docet, quòd non ſolùm Fen. 3. canes, ſed muſtelæ, uulpes & muli rabiẽ morſi Tract. 4. cap.7. contrahunt: ſed & lupi, & equi, & alia etiam.

non

Cap.4. non tamen ſcio animal quod occidat, præter canem & lupum, quia ſunt eiuſdem ſpeciei, ut declaraui aliàs. 9. de Subtilit.

Quomodo autem ſimile à ſimili generetur & augeatur, quemadmodum de fimo columbino dixit Galenus libro de Cauſis morborum, Cap.2. & repetit in primo de Differentijs febrium, Cap.5. licet euarient inter ſe exempla illa: in hoc tamen conueniunt, quod ex calido accendebatur, & citra aliam cauſam aut antiperiſtaſim. Dico igitur, quòd ut uiſum eſt ſuperius ex Philoſopho: 4. Meteor. cap.1. Putredo fit à calore externo. ergo quod putreſcit, incaleſcit. Verùm ubi cauſa permanet, actio omnis intenditur. Et ſit a ignis, qui in una hora accendat b lapidem, dico quòd in ſecunda hora accendat pluſquã c, quia in prima hora caleſecit etiam c. igitur c minus reſiſtet in ſecunda hora, quàm b in prima: igitur ex Ariſtotele quarto Phyſicorum, Cap.8. citius quàm in hora accendetur e, & in una hora plus quàm e. In motu etiam (omitto experimentum clarum de naui, quæ uix mouetur à uento in initio, & pòſt eodem à uento celerrimè mouetur) ſit ut a moueatur ex b in c in hora, dico quòd

in alia hora mouebitur pluſquam ex c in d. Nam cùm iacimus lapidem, uis illa deperditur ſenſim, & tamen motor abeſt: quanto magis ſi a mouetur ex b in c per ſingula momenta, retinet aliquid prioris uis? ſeu ſit in moto a, ſeu in aere circumſtante. nihil enim poteſt ſubitò deſinere, ut neque oriri & fieri. ſi igitur ſupra uim relictam motus ex b in c accedat tanta uis, quanta fuit ab initio in a, a mouebitur celerius, & maiore cum ui: quod eſt propoſitum. Ex hoc patet unum parergon, ſed tamen notatu dignum: cur omnis motus naturalis ſit uelocior in fine quàm in principio. 1. Cœli. cap. 8. Moueatur ergo a ex b in i, & quoniam quod mouetur, & quod mouet, eſt idem ſemper, augebitur uis motrix: igitur a ſemper uelocius mouebitur. Cùm igitur quod putreſcit, incaleſcat ab externo calore, ut uiſum eſt: & calor rarum faciat, ut ex raritate fiat motus: neceſſe eſt ut ad unguẽ, quemadmodum in igne calor, flamma & motus perpetuò incaleſcat in putredine, licet obſcurius: & hoc modo cauſa non deficiat, aut partes calidiores exhalent: aut fomes, quod eſt humidum, abſumatur. In omni igitur febre, qualiſcunq; ſit, innatum eſt incrementum per ſe: licet aut per euacuationem educto fomite, aut apertis meatibus, & difflato ſpiritu, aut per frigiditatem ſuperuenientem, poßit contrarium contingere, & extingui etiam, ut ſæpe accidit. Ex hoc poſſunt deduci multa corollaria ualde utilia, utpote quòd omnimodò tranſpiratio & quies ſint procuranda in febribus: rurſus, quòd extincto ſemel calore, totius febris decurſus abrumpitur: & huiuſmodi, utpote quòd omnis febricitans eſt in aperto uitæ diſcrimine.

Sed illud uere merito admiratione dignũ, cur canis rabidi morſus, poſtquam patiens iam in rabiem deuenerit, efficiat ut alios mordeat: & qui morſi ſunt, & ipſi rabioſi fiant. Et qui ederint reliquias cibi, uel potus biberint, rabie corripiantur: nec quicquam melius in hoc, quàm quòd ubi iam laborare cœperint, ſtatim deſinunt edere & bibere, in alijs morſibus ictibusq; non ita? An quoniam canis magis ſimilis eſt homini ſerpentibus, ideo rabies contagioſus eſt morbus, cùm quaſi peſtis quædam ſit. Simile enim à ſimili, per ſimiles affectus & ſubſtantias, generatur.

DE QVINQVE PARTIBUS noſtri corporis, quibus maximè contagium communicatur.

Caput XIII.

PRopagantur autẽ maximè contagia quinq; modis, communi ſcilicet per aerem attractum, non ſolùm per os, ſed per oſcula arteriarum, diffuſa in ambitu totius corporis: ut nono Methodi, & primo de Differentijs febrium. Cap.1. Cap.3. Et hic eſt celerrimus, eoq; modo communicãtur omnes morbi, cordis, pulmonis, pectoris, & cerebri. Sed cordis minus quàm cerebri, & cerebri minus quàm pectoris, aut æqualiter: pulmonis autẽ maxime, quia primus occurrit aeri. Et licet uideantur morbi cordis magis contagioſi quàm cerebri, contingit hoc per accidens ob pulmones, qui facilè afficiuntur, cum his affectis etiam cor facilè patiatur. ſic ergo phthiſis communicatur. Secundus eſt per concubitum, quo morbi diuturni qui totum corpus occupant, cum putredine communicantur, ut elephantiaſis, & lues Indica, ob ſeminis retentionem. Febris enim licet ſit morbus communis toti corpori, non tamen cauſa eſt communis, ſed pars ichoris tantùm corrupta eſt: & corruptio illa eſt potius ignea quàm putredo. Tertius eſt ex communi cibo, ac magis potu, quo morbi qui ſaliuam inficiunt, communicantur: phthoes, item [illegible] aphthæ, tuſſes, ac huiuſmodi. Quartus,

per contactum, & per lintea ueſteſq; infectas, quo omnes morbi cutis inficiunt ſanos: ut elephantiaſis, lepra, ſcabies, pediculi, lues Indica, & quam uocamus capitis tineam: impetigo etiam, ſed minus, quia eſt ab humore frigidiore et ſicciore. Quintus eſt, cùm per radios contagiũ propagatur, ut in ophthalmia & lippitudine: neque enim ſunt prorſus idem. nam conſtat huiuſmodi morbos ex fixo intuitu cõmunicari, & ideo Fracaſtoreus credidit eos propagari per radios. nam ſi propagarentur per uapores, nil obeſſet fixus ille intuitus. ſed non eſt uerum: radij enim cùm ſint immateriarij, non poſſunt eſſe cauſa per ſe morbi: at hic uidemus quòd ſunt morbi cauſæ per ſe, quia idem fit à ſuo ſimili, & lippitudo à lippitudine, & ſicca à ſicca. Igitur generatio horum morborum fit à uaporibus, non à radijs. Cauſa autem quòd màgis propagetur ex intuitu fixo, eſt, quoniam oculos magis aperimus, ideóque etiam magis excipiunt uapores.

Modus aũt ille, cõſenſus ex fœdis linteis cùm carnes tanguntur, eſt ualde communis omnibus. nam peſtilentes & phthiſij morbi, & elephantiaſis, & Indica lues, & ſcabies, & lepra, & morbi ex contactu hominem inficientes, & lippitudo, ſi quis oculum fricet linteo lippientis, aut pectat caput pectine laborantis tineæ, & breuiter omnibus modis præterquàm tertio, inficitur per lintea. Peſtis autem omnibus modis, ut quæ putredinem ſecum habeat maximam, & calorem tenuem communicatur. Itaque dormire in lecto, in quo laborans peſte dormierit, non ſolùm maximum affert periculum: ſed etiam in Indica lue, ſi non lintea lixiuio de more integrè fuerint expurgata. Tot igitur modis homo cum homine participat. Verùm in huiuſmodi plerique morbi contagioſi pluribus quàm uno modo communicantur. nam lues Indica & edendo, bibendo, dormiendo, non ſolùm concubitu ex uno in alium tranſmigrat. Et tabes & pleraque alia, ut tutiſsimum ſit non uerſari cum huiuſmodi uiris: quod & Moſes

Cap. 13. *prouidit in Leuitico. At contagium ex Venere, ut magis hæret, ita non tam facilè concipitur, ut ſi proluatur locus ad aliquot horas, non communicet. leuis enim eſt putredo. Quæ uerò facillimè concipitur, & citò perimit, & citò ſanatur. Hæc igitur quatuor in unum conueniunt: communicari, augeri, perdere atque ſanari. At certiſsimè inficiunt, quæ materiam præbent, & intus ingrediuntur, uelut quæ concubitu & quæ ſaliua contagium afferunt: non ita quæ ſpiritu, aut inſpiciendo, aut linteis & ſordicie externa propagantur. Omnibus autem commune eſt, non communicari à robuſtis corporibus, denſis, multo exercitio aſſuetis, mundis, ac temperatè uiuentibus. Et ſi naturarum ſit diſpar ratio, ut raró inter homines & aues, aut canes aut equos. Ea ratione à ſenibus omnes ætates contagio afficiuntur, & infantes ab omnibus ætatibus: ut contra infantes aliàs uix attingunt, niſi propinquitate ſanguinis (hæc enim plurimum poteſt) & ſenes à nullis. Sic à maſculis fœminæ, à fœminis non ita maſculi afficiuntur. Iuuat & regio, & tempus anni, & conſtitutio, ſi peſtilens fuerit, aut non: ſi æſtas uel hyems, aut contrà autumnus uel uer. facilius enim communicantur & graui tempore & humido: & magis in uallibus quàm planicie, magis'que in hac quàm montibus: & ſi quis ſordidè uiuat. Et timidi, dum imaginantur, facilius corripiuntur quàm fortes, & de rebus altioribus cogitantes. Et quædam horum inficiunt humores primum, alia ſpiritus, alia membra, ſed raró.*

DE FEBRE BVBONIA, & in quibus rebus potiſsimè communicetur.

Cap. XIIII.

F*Ebris bubones conſequẽs peſtiferos, duplex eſt. alia quidem, quæ bubones propriè ſequitur: alia, quæ carbunculos, cuius memorabimur infrà. At bubones huiuſmodi tum cũ in omnibus partibus corporis fieri ſoleant, maximè tamen, inquit Princeps, ſub alis, poſt aures, & in inguinibus. Et qui ſub alis, peiores ſunt omnibus. nam cor laborare principaliter indicant: deinde qui poſt aures, quos uocamus parotides, & fiunt à cerebro: qui uerò in inguinibus, à iecore. & plures ab his liberantur, quàm ab alijs: & ſi non liberentur, ſerius pereunt. Et fiunt bubones in omnibus etiam alijs partibus. Mater enim mea dũ eſſet puella, paſſa eſt bubonem prælongum in mento: quo execto euaſit: & manſit cicatrix caua, donec uixit. Mundo Buzachareno apparuit anthrax ſub genu dextro, & obijt in quarta die. Et apparent in pluribus locis, ſimul cum materia fuerit multa: & ob id ſecurius eſt, quod eſt unum & procul à membris principalibus, magnum & rubrum, aut nigrum uel album, non*

Lib. 3. cap. 22. in fine. 3. 4. Trac. 1. cap. 17.

non uiride uel cæruleum, aut liuidum. Nam cum ſit unum, non ſignificat tantùm materiæ, ut non potuerit euinci à natura, ſed coacta ſit eã ſpargere: & quoniam eſt procul à membro principali, ſignificat uim illius ualidam. Et licet magnitudo ſignificet multitudinem materiæ contentæ, eſt tamen ſecurius magnum ob id, quoniam ſignificat nil eſſe relictum, quod nõ tranſmiſſum ſit à natura ad locum, & maximè cùm ceſſauerit cum hoc febris. Et colores albi ſunt ſuppuratæ materiæ, & rubri ſanguinis puri, aut cum bile minus mala miſti: & niger, finem actionis & exuſtionis: qui cùm ſit in extremo corporis, non ſignificat niſi prauitatem ulceris, non periculum. at liuidus & uiridis & cæruleus, ſymptomaticam fuiſſe expulſionem ſcilicet, urgente maximè materiæ prauitate, & adhuc ueneni qualitate dominante.

Communicatur autem morbus hic omnibus modis, atque ſtatim ac periculoſiſſimè ſpiritu ipſo. Sed & commercio, cuius etiam meminit Ariſtoteles prima Problematũ: (Probl. 7.) unde demiror Galenum, qui tanto pòſt floruit, nec uidetur huiuſmodi peſtem plenè agnouiſſe, ut in primo de Differentijs febrium. (Cap. 4.) Verba Philoſophi hæc ſunt: » Cur morbus peſtilens ſolus ex omnibus uitijs eos afficiat, præcipuè qui ad laborantes eo morbo propè acceſſerint. Quanquam cũ de hoc in cõſilio de Conſtitutione temporum egerim, nunc ſatis ſit modos contagij enumerare. Primus ergo eſt ex aere circumſtante, non ſolùm qui per os trahitur, ſed, ut dixi, per arterias in ambitu totius corporis: ideo non ſufficit continere ſpiritum, nec quod plurimi faciunt, ori apponere ſpongiam aceto imbutam. nam aer totus eſt, qui laborat: & totum corpus eſt, quod haurit illum undequaque. Secundo loco ſunt pelles, pòſt pluma & laneæ ueſtes: quarto loco lineæ ac lintea. quibus ſuccedunt canes, feles, equi ob pilos, pòſt coria, inde ligna: lateres etiam ac metalla, inter quæ minimè ferrum. Aues uix contrahunt contagium, licet pluma integantur, ob illarum caliditatem ac ſiccitatem uehementem. De equis ac bobus exemplum non inuenio, quòd per hæc animalia contractum ſit contagium: ubi tamen ſtatim, poſtquam incaluerint, ac infectis pannis quis inſederit, exiſtimo contagium haud dubiè inferre poſſe: ubi refrixerint, non: quoniã calore & antipathia ſoluitur uenenoſus uapor. Audiui tamen à fidedignis, magnæ peſtis tempore, quæ fuit anno ſalutis M. CCCC. LXXV, equos, qui corpora & ueſtes mortuorum ex peſte deferrent, bubones contraxiſſe: ſed qui eos non ultrà læderent, quàm pro tumoris magnitudine, ut nullus febricitarit, nedum perierit.

Sed quæ tanta uis huic morbo peculiaris? Audiſtis nil eſſe quod agat, niſi medio caloris ac motus. uterque enim penetrat in intima, uterque innatum diſſoluit robur, dum corpus rarius redditur. Propterea hoc intereſt inter motum exteriorem & interiorem: quoniam interior quidem diſſoluit compagem, & accendit: exterior, reſoluto humido ſuperfluo denſat ac temperat. Exteriorem uoco, qui fit per externa membra, crura, pedes, manus, brachia. manifeſtum eſt enim, eo tempore quieſcere interiora, nec incaleſcere, ſed potius reuocato interiore humido toto exinaniri, refrigerariq;. Quòd ſi quis eò procedat exercendo hominem, ut etiam interiora incaleſcant, deteriorem illius efficiet conditionem: nec ſolùm rarefaciet membra illa, ſed etiam ad abſceſſus præparabit: quos ſi effugerint ob nudum corpus, aut quia frigus calori ſuccedat, nihilo minus imbecilliora quàm prius eſſent, euadent. Dices: Cur igitur exercitio extrema membra confirmantur, euadunt craſſiora & denſiora, interiora non ita? (Cap. 2.) at de hoc primo de Sanitate tuenda dictum eſt: nunc ſatis ſit nos eò referre, unde ſermonem deduximus, ſcilicet calorem & compagem diſſolui à motu caloreque interno: cui cùm qualitas putreſcens immiſta fuerit, intrò penetrabit, dico in ſubſtantiam ſanguinis, atque ſpirituum hauſto uapore per externa oſcula arteriarum, quæ ſunt in cute: unde ſanguis totus primùm efferueſcere incipit, & uenenum ad cor porrigi: febriſque inuadit primùm quidem, ut par eſt, ephemera: deinde paulo pòſt etiam putrida, continenti ſimilis. quòd ſi maxima fiat concuſſio, & interioris phlegmonis initium, concutitur iecur, & ut alias dictum eſt, (In Arte medendi parua.) rigor magnus exoritur, qui tamen non poſtea redit: ſed omnibus euerſis uiribus, adeò iecur afficitur, ut ex conſenſu uentriculus, qui & ſenſum habet & motum euerſionis, quibus iecur deſtitutum eſt, ad ſimilitudinem facultatis quæ in cerebro eſt, & ſentit & mouet, cùm ibi ſolùm actus ſit, non anima, neque uis animæ: & uelut nouacula, quæ tondet, cùm in ea tantùm ſit actus eius potentiæ & artis & rationis quæ in anima eſt: fit nauſea in uentriculo, & cibi abominatio grandis. quod uitium

eſt iecoris, non uentriculi, ut optimè ſenſit Galenus Com.13. primo in tertium de Morbis uulgaribus. Inde ſæuiente fluctuatione, ardentibusq; ichoribus, unà cum humoribus, dum ſpiritus extinguitur, uis animæ naturalis ac uitalis nullã quietem habẽt, ſed perpetuas patiũtur uigilias, abſceſſus crudus plerunq; urget, inſurgit natura, quæ mauult ſub ſpe aliqua pugnare, quàm inulta & indefenſa prorſus periclitari: & ut cæcus in tenebris aliquid propellit materiæ, efficitq; carbunculos atque bubones.

DE VENENO A MORſu, ictu, uulnere.

Cap. XV.

Dubium eſt, cur morſus aculeis ſint magis uenenati? Et reſpondeo, quòd aculei ſunt ſicci, & ideo non poſſunt continere uires, ſicut dentes: & ideo non poſſunt tantam noxam inſerre. quia dentes ſunt imbuti ſpuma, & halitu oris, qui ex corde & cerebro prouenit. Circa quod tria notanda ſunt. Primum, quod ponitur à Principe ſexta Quarti, & eſt ex Galeno: Trac.5. cap.3. Punctura ſcorpionis (dico idem de alijs, tum morſibus) ſi ſit ſuper arteriam, facit ſyncopim perſæpe. Dico longè deterius eſt, ſi ſuper neruos: quia ſunt exangues, & dolent ualde, & principium eorum nõ eſt adeò ualidum, aut calidum, Cap.8. & 15. ut cor: ut docui ſuperius ex Galeno, ſexto de Vſu partium. Secundum eſt, quòd de tarantula araneæ 4. de Subtilit. genere aliàs à nobis dictum eſt. habent enim aculeata omnia etiam in eadem ſpecie diuerſas uires. Eſt aculeus paſtinacæ uenenoſus, & draconis piſcis, & ſcorpionis, & araneorum, & crabonum. & hæc omnia magis nocent diebus canicularibus, quàm alio tempore: tum quòd magis ſint efferata, & corpora hominum ſicciora & imbecilliora. Tertium eſt, quòd aculei ſunt Cap.7. uel in lingua, dicebat Philoſophus quarto de Hiſtoria animalium, ut in muſcis & culicibus ac Cap.6. pulicibus: aut in aluo, ut apibus. quia dicit quarto de Partibus animalium: Formicis ac ueſpis dentes ſunt. aut in cauda, ut ſcorpionibus: his enim in aluo fruſtra ad tutelam datus eſſet, cum alis careant. Sicut ueſpis, ſi extrà cauda promineret, grauaret uolantes: ſi extra & ſine cauda, facilè corrumperetur. Sed cui uſui, cum offendant, tantum non ſe tuta reddant ob hæc? Quis enim ſcorpium lapide uel fuſte non atterat, aut pede magis ob odium, quàm id mittat ob periculum? Sed hæc alibi. nam apes, ueſpæ, crabrones deuitamus ob id, præſertim multitudinem. Sunt & animalia forſan quæ aculeum ſcorpionis timent. Omnes præterea ſerpentum morſus grauiores ſunt, ut Celſus ait, cum ieiuni ſunt: atque ideò longè magis, cum oua incubant: & ſi ieiunus ſit, qui læditur. lib.5. cap. 27. Sect.8.

Obſeruandum eſt diligenter, quod dicitur à Raſi trigeſimoquinto Continentis, quòd ſi læſio ſit in arteria, facilè perimit, & incidit patiens in ſyncopim: & ſi in uena, putreſcent humores ac membrum, & ideo fiet uiride: & in neruo conuelletur, aut etiam comitiali morbo corripietur. Tract.2. cap.3. fol. 384. col.4. Et ſi extra hæc loca, nec e regione principalium (nam ſupra cor, aut neruos, uel muſculos temporum, quandoque illico occidit: & ſupra iecur corrumpit habitum ipſius corporis) detrimentum erit longè minus, ac ſerius mouetur, ſi ſit pernicioſum. Oſtenſum eſt autem planè in undecimo Paralipomenon, Sect.1. rabidi canis morſum non per uenas, neque arterias propagari, ſed ſenſim per neruos ipſos prorepere. Atque ideo talia occidunt per uulnus: neque, ut dixi, per quodcunque uulnus, ſed ubi neruus ipſe lædatur. aliàs periculoſiora ſunt, quæ in uenas inciderint: in quo caſu ſi ſiſtas, retinetur uis lethalis in corpore: ſi nimium effluat ob imbecillitatem, periculum eſt ne pereat. Quod ergo diffunditur uenenum, aliud quidem ſtatim uagatur: ut ſcorpij, & paſtinacæ, & draconis marini aculei: qui omnes tamen magis per nerueam feruntur ſubſtantiam, quàm per uenas & arterias. Atque id uериſimile planè eſt. Siquidem Galenus, & rectè, primo de Locis affectis Cap.7. uult, uim illam qua ſentimus, à cerebro, ut ſolis lumen diffundi ac permeare ſtatim per neruos ipſos, atque ad extrema uſque. unde etiam ab extremis ipſis ſtatim ad ipſum principium remeat. Atq; idem de ueneno ipſo dicendum eſt. receptum enim per cauitates ipſorum neruorum ſolita ui naturæ eorum, tranſgreditur ad prima principia, maximeq; cerebrum. quod etiam in ſimplicibus punctionibus ferro uel acu uel ſpina duriore factis, ſentimus: tametſi ueneno uacent. Non negauerim alia eſſe uenena, quæ aliter inficiendo ſanguinem prodeunt. Quorum omnium eſt ſtatim inficere ipſum iecur, & morbum regium procreare: ſicut quæ petunt cor, ſyncopim, ſudores frigidos, palpitationem cordis atque liuorem unguium & extremorũ. Tum ergo uidetur triplex ratio ueneni, triplexq; ſymptoma

ptoma ſeu morbus: quod per neruos perrepiat, & cerebrum petit, efficitq́; conuulſiones: quod per uenas pulſatiles, petitq́; cor faciens ſyncopim, & ea quæ iſta ſunt, atque horum utrunque celeriter perimit: & quod morbum regium creat, aut etiam albam pituitam, quæ quaſi è regione morbi regij conſtituta eſt, petitq́; iecur, & ſerius perimit. At quædam uiolentiſsimorum medicaminum duo aut tria horum faciunt, ut celerrimè & nulla cum ſpe auxilij perimant. uelut napellus, & quæ his ſunt ſimilia: unde omnium malorum origo. Quæ uerò ſenſim perrepant, nihil horum faciunt ſymptomatum, donec eò peruenerint, ut afficiant membrum principale, & ideo temporanea ſunt. quæ enim de his medicamentis etiam epotis dicuntur, & cùm eò peruenerint, idem agunt quod præſentanea. Sed cùm præſentanea fermè ſint omnia lethalia & immedicabilia, cùm tamen totum fermè corpus ſit integrum, & auxilia cordi ac cerebro transmittat: quanto magis erunt immedicabilia, quæcunque iam temporis progreſſu contaminarunt totum corpus, præſidiáque ſuſtulerunt? Ob id omnia talia, ubi cœperint eſſe uenena, ſtatim interficiunt. Nec hydrophobi, qui à cane rabido morbi originem ducunt, ultra quartum ſuperuiuere poſſunt: atque ita temporanea uenena omnia quæ ad principalia tendunt, ut quæ putrefaciunt, quæ inſaniæ quoduis genus lethale gignunt, quæ per ſyncopim aut cordis palpitationem occidunt, paucis in diebus poſtquam hæc ſymptomata genuerint, occidunt, cum ui morbi ſoleant diu durare, aut ſaltem non adeò citò perimere: ut hoc ſignum ſit ueneni ſatis certum. Quæ uerò temporanea redduntur, quia particulam aliquam erodant aut inflamment, uelut etiam quæ tabem inducunt, & citius morbos ipſos producunt, & ſymptomata peculiaria morbo gignunt, & ſeipſa detegunt, & ſerius tandem occidunt.

Sunt præterea ictuum & morſuum ac uulnerum duo genera uniuerſim. Primum, cùm ſimplex qualitas eſt in cauſa: ſecundum, cum materia. Et uterque modus duplex eſt: cùm uenenum propriè eſt ut in aculeis ac dentibus leonis, & in telo præparato: & eſt, cùm non eſt maleficum uulnus, niſi ob formam, uelut in enſibus limatis, & dentibus piſcium: & hic modus propriè non eſt uenenum, uelut nec de ſagittis quæ auelli nequeunt, & quæ lacerant. At ſi ueneni ſubſtantia adſit, duplex, ut dixi, etiam modus conſurgit. Vnus, cùm eſt res tenuis, uelut in dentibus uiperarum, & canis rabidi, ubi dens eſt illitus ſaliua uenenoſa: & in feris occidendis: ut de elleboro apud Hiſpanos, pro conficiendis ceruis in uenatione, affirmat Ioannes Langius. Sed mirum, quòd de hoc Amatus Luſitanus nihil dicat, & præſertim quòd elleborū Hiſpanica lingua uocat Verdegambre: Epiſtola 68 Lib.4.cap.152.
Langius autem Pedegambro, uel Yſambro. Vtcunque ſit, ex eorum genere eſt, & cauſa diuerſitatis nominum eſt, quod Amatus poſuit nomen commune Hiſpanicum: Langius Luſitanorum & Galliæ uicinorum incolarū, quos Nauarrenſes appellamus. Sed mittamus hæc, etenim pro exemplo, digno tamen, aſcripta ſunt. Quædam tela incluſam habent ueneni ſubſtantiam, ut id quo occiſus eſt Sigeus Galleranus: in ſagitta enim foramen erat, atque in eo uenenum, quod tamen parum nocuiſſe crediderim. nam profundo uulnere perijt potius quàm ueneno. nam uenenum illud corpulentum facilè extrahitur, & parum operatur. Credo id illum feciſſe deteriore cauſa, quàm prodita. Ergo talia uenena multiplicia eſſe poſſunt, ſed artificium in huiuſmodi à natura uincitur. Paucis enim illa rerū omnium magiſtra finem ſuum aſſequitur: diximus tamen, plus poſſe artem in huiuſmodi, quàm naturam. Sed aliud eſt quod communiter fit, ab eo quod fieri poteſt. Ferunt enim, Turcas ueneficia habere præſentanea, quæ ſolo attactu eadem die interimant. idq́; frequens eſt apud illos: ſed tamē ſolùm mandante principe. quanto celerius nociturum, inditum uulneri? De his uerò uenenis quæ per uenas & ſanguinem quacunque uulneris ratione prærepiant, dubitatio longè maior eſt, quomodo poſsint tam celeriter inficere totum corpus. cum enim uis illa materiaria ſit, & ſanguis perpetuò fluctuet, neceſſe eſt aut ſtatim æqualiter diffundi, aut ſenſim quamuis celeriter. Quòd ſi ſtatim id fiat, cum ſubiectum non conſtet, & uis illa putrefaciat, difficile eſt intellectu conſequi, quomodo procul eandem uim retineat, nec magis agat in propinquam materiam quàm remotam: uelut calor, frigus, amarum, aſperum, atque huiuſmodi. Quòd ſi per partes ſucceſsio fiat, corrumpetur longè magis propinquior ſanguis remoto. At id non ſemper uerum eſt: quinimò ſi uulnus ſit in pede, oculi magis quàm crura colorem regij morbi induunt. Neutra igitur harum opinionum ue-

ra mihi uidetur. ſed quemadmodum, ſi qui populo mulctam indicere uelit, primùm cogitur eam prætori ſignificare: ille autem onus eius ciuibus diſtribuit: ita ſi uenenum debet propagari, neceſſe eſt ut membrum principale, id eſt iecur pro uenis inficiat, ex eo poſt modum in uniuerſum corpus illud expandit. Quapropter neque regius morbus abſque iecore, nec ſyncopis abſque corde, nec conuulſio abſque cerebro affecto fieri poteſt. Cur autem? Omitto, quod in promptu eſſet, quòd hi affectus ſint principalibus non ortis, aut alijs peculiares. hoc enim uerum eſt: ſed adhuc relinquitur dubitatio, cur iecur prius afficiatur (exempli gratia) quàm crura, cum illa ſint pedi quàm iecur magis propinqua. Equidem id contingit ob plures cauſas. Prima eſt: quoniam non quieſcunt, donec eò peruenerint: quæ autem mouentur, minus imprimunt. Præterea ſit duplex motus, attractionis & acceſſus. attrahunt enim omnia membra principalia ad ſe uehementer, quoniam ea eſt Prima functio: cerebrum, ut ſentiat: cor, ut uiuat: iecur, ut nutriatur. Exemplum apparet in teſtibus, qui quamuis inferiores cæteris principalibus, adeò in omnibus per ſuperfluæ ueneris occaſionem attrahunt, ut corpus contabeſcat. Alia eſt ratio, quòd licet omnis humor generetur in ſuo principio, uel propè, corrumpatur autem ubique: attamen corruptio omnium humorum etiam in loco principali neceſſariò fit: ob id ſeu uenena non prius corrumpant humores quàm ad principale uirus illorum membrum peruenerit, ſeu corrumpant, nõ poſſunt omnes humores ab alio quàm principio corrũpi.

DE VENENO ILLITO, aut ex contactu, odore, & umbra. Cap. XVI.

INcipiamus quidem à manifeſtiſſimis, & fabularum oppugnatione, more ueterum. Eſſe enim uires quaſdam, tum magnas, in his quæ illinuntur, apertum eſt: ex his præcipuè quæ ex argenti uiui inunctione accidunt. de quibus eleganter Fracaſtoreus in Syphilo ait:

[lib. 2.] Sic fatur, ſimul argenti ter fonte ſalubri
Perfundit, ter uirgineis dat flumina palmis
Membra ſuper, iuuenẽ toto ter corpore luſtrat.
Mirantem exuuias turpes, & labe maligna
Exutos artus, peſtemq́; ſub amne relictam.

Placuit. quantum in nobis eſt, hominem laboribus & ingenij felicitate dignum, immortalitate donare, & ſi ſuis ſcriptis illuſtris etiam ſit: uerùm rem hanc non idẽ ut poeta auxit, ſed maior eſt dicto ipſa res. Conſtat enim, oſſa ipſa eijci, atque carnes, uincula, lacertos, membranas, cutim, tanquam exuuias ſerpentes. ſi igitur tantum poteſt ungentum ad ſalutem, cur non erit præſentaneum etiam aliquid aliud ad interitum? De umbra ſatis aliâs dictum, arboris pomorum mortis quàm noxia ſit, & de rhododendro ſimiliter in inſula Sardiniæ, ut expertum ſe ait Conciliator, adeò ut etiam aqua quæ ſub umbra eius, tranſeat. [In libro de Venenis cap. proprio.] Et de his Plinius dabat unam regulam pulchram, dicens: [Lib. 17. Cap. 11.] Omnis arboris, cuius folia adeò ſunt denſa ut umbram opacam reddant, umbra noxia eſt: ut iuglandis, pineæ & piceæ. & ſi aqua non peruia eſt, ut etiam in his. ſtilla inſalubris eſt. Nemo ſtupidus adeò ſit, qui exiſtimet umbram ipſam huiuſmodi eſſe, quæ ſola eſt carentia lucis: ſed uapores ex arbore profluentes. Quàm leuiter & occultè quis feriatur, animaduertet qui colocynthidam fregerit, præſertim paulò uetuſtiorem. ſi enim aperto id ore agat, intelliget quantum ſit amara, etiam ſi non deguſtarit. Eadem erit ratio & in odoribus. rectèq́; agunt Principes, qui nil admouent naribus, niſi acceptum ab his à quibus etiam tutò cibos potusq́; aſſumere ſibi poſſe uidentur. Oſtendunt ſpecus naturales, & in quibus reconditum fuit triticum foueæ, quantum halitus poſſint.

Iam uerò eouſque proceſſerunt, ut etiam ſolo uiſu quædã noxia eſſe credant. Plinius in octauo libro, meminit baſiliſci ac catablepæ quæ referunt uiſu ſolo, auditu uocis, tranſitu quoque propè homines interficere. [Cap. 21.] quin etiam Galenus in libro de Theriaca ad Piſonem illius meminit, uiriumq́; ſuarum. atque ipſum ſic deſcribit: [Cap. 8.] Serpens parumper flauus, tres eminentias habens in capite, quòd etiam mortuum ſolo contactu hominem occidit, uiuum uerò & uiſu ſolo et uoce. Inde ſubijcit de dryide, quòd maximè in quercubus latitet, ſic uocatũ: quòd ſi quis ipſum calcet, excoriantur illi pedes: & qui curare ægrotantem aggredietur, & ipſi pedes itidem nõ ſolùm, ſed & manus excorientur. Et ſi quis ſerpentem illum occidere nitatur, omnia bene olentia, fœtida (contracto ſcilicet ſpiritu olido) uidebuntur. Et Aetius ſimiliter. addítq́; de dryino, quòd frequens eſt iuxta Helleſpontum, obeſus, duorum cubitorum. cum maximus eſt: [lib 13. cap. 29. & 33.] quamuis armatus, ualde fœtidus, ut odore ſolo ſe prodat, ob idq́; facile deuitetur ab hominibus.

De ba-

De baſiliſco autem, quòd omnes ſerpentes illius congreſſum fugiant, nec audent ad pabula ire, uel aquas, adeò exitialis eſt: unde ille id præſentiens, ubi eis occurrerit, ſponte ſe retrahit, quamuis famelicus, ut etiam ob hoc nonunquam fame uel ſiti pereat. Tantum nugarum ille ſcripſit. Trac.3. cap.21.22. & 23. Sed & Princeps, ſexta tertij, tanquã illum uidiſſet, eum deſcripſit, dicens: quòd eſt duorum palmorum, acuti capitis ualde, oculorumq; rubentium: & quòd abundat in Nubia, & terra Turcarum: quæ tamen tantum abeſt à Nubia, quantum Italia à Sarmatis. Et ut in miraculo certare omnes uideantur, præter dicta ab alijs, addit: Quòd ſi lancea tangatur, (hoc autem eſt & in quibuſdam alijs uerum) qui tetigerit, perit. Et ſi animal iuxta ipſum tranſeat, obſtupeſcit, inde moritur. Et quòd plantæ omnes in illius circuitu pereunt. hæc tolerabilia: ſed quòd, ſi auis uolet ſupra illius foueam, concidit, maius eſt fide. Addit & ille ſuum ſocium, ut Græci dryidem, Itali catablepam: ſic Princeps armenum, parum inferiorem baſiliſco uiribus. At eſſe nugas, oſtendit primò Cap.1. Galenus, qui decimo de Simplicibus medicamentis, negat ſe unquam tale animal uidiſſe: nec ego uidi, nec alium qui uiderit audiui: ſicut cõtingit in rebus alijs admirandis. dico de baſiliſco pro ſerpente, non prodigioſo illo galli gallinacei filio. Neque enim primò uериſimile eſt, naturam procreaſſe genus animalis adeò omnibus exitiale (nam de monſtro illo cum in genus non redigatur, eſſe poteſt. ea enim licentia quaſi naturæ eſt, non norma) ut ab eo reliqua omnia deleri poßint. Deinde, ſi uidendo & audiendo illius uocem homo moritur, quis uidiſſe aut audiuiſſe Lib.6. cap. ult. referre poteſt? Præterea Dioſcorides ex Eraſiſtrato cum dixiſſet, quòd eſt beſtia, quæ rarò ſeſe offert oculis hominum: proponit effigiem morſus eius dicens, Quòd plaga eſt aurei coloris, & quòd curatur caſtoreo epoto pondere drachmarum trium. Quare conſtat, non adeò eſſe lethiferum animal, cuius etiam uulnus curam admittat. Lib.5. cap. 20. Eadem etiam à Paulo confirmantur, quæ à Dioſcoride relata ſunt. Sed & illud mirum, quòd Raſis experimentorum curioſißimus indagator, & qui in Africa habitauit, huius tanti miraculi non meminerit. Quocirca cum Matthiolo ipſo, qui exponens Dioſcoridem, hanc ut fabuloſam hiſtoriã irridet, dicens: Cum tam paruum ſit hoc animal, & eius ſpiritus ac præſentia tam exitialis, quis adeò (ut referunt) ſam minutim conſiderare potuit, aut auſus eſt? Baſiliſcum ſerpentem eſſe ſcio exiguum, quiq; in ambitu ſuæ latebræ plantas enecet, & prope etiam aerem inficiat, adeò ut quæ illi appropinquant animalia, uelut ſpecubus mortiferis pereant, non ex uiſu aut auditu illius. At de baſiliſco ex ouo galli gallinacei, imago illa lapidea Mediolani in porta templi extra poſita B. Mariæ ad portam: & ouum illud galli in Saccenſi oppido diſciſſum anno MDXXIIII. fidem faciunt, cum tota maieſtate naturæ tale aliquid generari poſſe, uiribusq; admirandis. cui ſuum etiam alexipharmacum, & ἀντιπαθὴς ſuus, & ἀντίβιον, & exitiale malum ac in promptu paratũ eſſe exiſtimo. At ui occulta aliqua etiã ſolo cõtactu occidere, exẽplo remoræ & torpedinis, et tot aliorũ, intelligere poſſumus.

Cæterùm hauſta arterijs alia quidem ad cerebrum feruntur, ſtatimq; periment: & magis olfactu ipſo, quòd cerebrum ſit exarmatum, & aliquanto ſerius ad cor ipſum delata. Cuius rei non aliud manifeſtius dedero indicium, quàm peſtem ipſam, quæ attactis ueſtibus enecat tam citò homines. Omnia huiuſmodi uenena eſſe ex putrefaciẽtium genere, uериſimile eſt, aut ex his quæ cogunt. Nam aſpides ex hoc eſſe genere uериſimile eſt, qui ſine dolore mortẽ afferunt, ut Dioſcorides ibidem recitat, & fama publica eſt. Cap.54. Omniũ ergo fermè eadem ratio ac ſimilis uis: quæ uerò peßima in hoc genere, ſunt indita ueſtibus, & interulis maximè.

Quæ autem nocent multùm contrectata, ut corni & ſanguinalis uirgulta. nam reuocant rabiem curatam ualidioribus auxilijs: & Matthiolus ſæpè hoc experimento comperiſſe ait. Hoc plus eſt, quàm ut illitum ſit aut contactu, aut umbra. Nam calefacto ligno, ſimulq; membris ipſis uehemens fit attractio per oſcula uenarum atq; arteriarum, unde exitiale uenenum contrahitur. Cur uerò reuocare poßit, & quomodo extinctum uenenum, dubium eſt. nam ſi non prorſus extinctum erat, cur non repullulabat per ſe? ſi extinctum, quomodo rediuiuum factum eſt? Vnica igitur ratio aßignari poteſt, extinctum: ſed uelut ignis in carbonibus, quamuis prorſus extinctis, ſiccitatem relinquit, ut facile rurſus ardeant: ita ueneno ſemina relicta, ad actũ ſimilitudine uirium reduci poſſunt: ipſa uerò membra ſiccata, facilius ad perniciem agunt patientem. eſt autẽ ſeminis uis in atra bile. Nam etſi non reuocata ſit

rabies patri meo, quòd huiuſmodi plantarum & umbram deuitaret: attamen fatebatur à morſu canis illius rabidi nunquam, ut antea, perfectè mente conquieuiſſe. Animæ leonum uirus graue eſt, inquit Plinius: urſi autem peſtilens. ſic ubi angues iacent, & præcipuè dryini & aſpides: & ſub denſis cicutæ umbris, & apollinari atque mandragora: magis etiam ſub napelli plantis.

Lib. 12. cap. 53.

Porrò odor nullus occidere poteſt. nam ſenſilia perturbare poſſunt ſenſum, euertere non poſſunt, aut corrumpere: quæ autem ſenſilibus coniuncta ſunt, id facere poſſunt. ignis corrumpit tactus inſtrumentum, ſolis lux obcæcat: odores praui, propter uapores qui eis iuncti ſunt putridos, homines ſtatim enecare poſſunt. Cauere debent hæc, qui timendi cauſam habent: ſed ea ars non eſt, quoniam artificiminis exitialis eſſet, aliter non uſque nunc latuiſſet: tanta eſt perfidia quorundam, auditas multorum, ſtulticia ſcribentium. Quidam uenenum nunc prodidit, exitiale ſanè non parum: nec ſcio toto illo uolumine, quod non exiguum eſt, tantum boni contineatur, quantum mali in eo medicamento. Peruerſa hominum iudicia, & anxia nimis cura. Sūmæ ſapientiæ eſt ſcribere auxilia, non prodere deleteria, in quibus quandoque nocuit uel ſciuiſſe, quod fieri poſſet. odore noxia tanto celerius occidunt, quanto illita efficacius: contactus utriſq; inferior, quo etiam umbra: minimè, ut dictum eſt, uiſus.

Cum uerò in uenenis tot ſint differētiæ communes, palàm eſt & in eiſdem eſſe, ſed non adeò manifeſtè. nam temporanea ex umbra nucis ſæpe uidimus in ruſticorum pueris, qui ſub illa dormierunt: ſic & unguenta, & ſuffitus. De contactu eadem ratio ſuadet, non tamen uidere huc uſque contigit. In eo multum refert, qua parte tangas. Prope arterias non leue periculum, & ubi nerui temporum deteguntur, & eregionè cordis. Longè magis ex illitu. Quidam produnt hæc, ut legantur ab improbis malefaciendi cauſa: boni, ut cauere norint: curioſi, ut delectentur. Ita improbum eum tabellionem Poggij imitantur, qui duo ſcripta fecit. Vnum, quo qui creditor non erat, peteret: alterum, quo qui nil debebat, tanquam ſoluiſſet, abſolueretur. atque ex utroque pecunias exegit. nos autem ea arte hæc conſtruximus, ut in quibus modum proderemus, res ipſa ignota eſſet: cum res nota eſſet, modum occuleremus. Maioris artis, non conſtantiæ ſolùm, poſſe inter tanta, quòd nos impetrauimus: non poſſe, etiamſi uelimus, ſcire.

DE VENEFICIO, FASCINO, præſtigijs.

Caput XVII.

FAſcinum eſſe receptum etiam ab antiquis, conſtat. Calcagninus recitat ex uetuſto authore uerba apud Ciceronem: Ne pelliciunto alienas ſegetes excantando. Et apud Virgilium:

— Vix oſſibus hærent
Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Baptiſta Pius ſuper uerba illa Sidonij Apollinaris, in epiſtola ad Domitium: Niſi quid tu faſcinum uerere. quoniam iactabat concordiam cum ſuis domeſticis: aut potius, quòd Romanorum more, nomina in uocales deſinentia, faſcinum afferrent: ut olim Beneuento, unde mutatum in Beneuentum. hic autem Abitaci. Nam creditum eſt, nomen ficularum carnearum obfuiſſe M. Craſſo in Parthos eunti. Vtcunque, ueteres magico ſuſurramine in hominis caput ex locuto paricidali lingua reddebant, ex pingui & bene habito exſuccum, macerrimum atque ſtrigoſum. Hæc eſt illius ſententia potius quam uerba.

Sunt autem faſcini propriè tres principales ſpecies: quæ à metu oritur, mala timendo, atque imaginando. Cuius curatio eſt, confirmare mentem. Ex alienis uerbis, & huic occuramus bene ominando: unde mos ueterum. Quòd ſi aliud non eſſet, depulſo timore, effugata ſuperſtitione, corde atq; animo confirmato, cuncta melius cedunt. Alia quæ à modo agendi, tractandi, percutiendi, intentius reſpiciendi. Intentius reſpiciendo terrentur pueri, ut quandoq; in comitialē morbū incidant, quod maleficæ mulieres norūt: & maximè uetulæ, & ſtrabis oculis, ac toruis: inde opinio nata ſtrigarum. Et certè offendunt. tabeſcunt enim ex comitiali morbo, ut aliàs declaraui. Et idem accidit ex felium aſpectu. intentè enim inſpiciunt, ac lucentibus oculis. unde infantes territi faſcinantur, & inde moriuntur. Ex eo nata fabula de lamijs, uertulamias in feles: quòd hoc animal, non ſecus ac maleficæ mulieres, intuitu infantes perdant. Quid uerò id mirum? cum ſæpe accidat, uiros etiam fortes alia cogitantes, ex felium aſpicien-

7. Aphor. in fine. Com. 5.

ſpicientium oculis terreri. Simili modo in manus deſpuendo, ſeu telo quenquam ferire uelis, ſeu puerum flagris cædere, ſeu quadrupedem ſaxo percutere, longè acerbior fiet ictus, & plaga magis urit: contrà ſi poſt ictum deſpuas credunt leuari dolorem: non ſanis comperta cauſa, cum acerbitatis non obſcura ſit, ſcilicet firmiter apprehendēdi, ut enim qui pede innituntur rei ſtabili, grauiter feriunt: qui inconſtanti, parum efficaciter: ita ſi deſpuat, augebitur uis ictus, qualiſcunque ſit. Similiter morſus animalium faſcinat plantas, ut areſcant. Et idem poſſunt hominis dētes ob ſaliuã & antipathiam. Ita ſtringere plantam uinculo, faſcino aduerſatur.

Quæ uerò fiunt imaginibus, ſuffoſis'ue ſub limine quibuſdam rebus, tum præſegminibus capillorũ & unguium, ac huiuſmodi, ad ueneficia pertinent. Meminit in luſu ſuo Apuleius: neſcio an irridere, an docere, an ſcire ſe uideri huiuſmodi cuperet. (De Aſino aureo lib. 3.) Sanè talium aliqua ſunt exempla altioris cuiuſpiam tractationis potius, quàm præſentis. Sic putant arceri à concubitu eos qui in cubiculo ſunt, ſi ſigillum quod uocant Salomonis, gladij acie in hoſtio nunquam à moto gladio deſcribatur, ueroq; nomine uocato, ubi reſponderit. quod ob ſuſpicionem facilè accidere poteſt. qualiſcunque enim timor in Venere non legitima, facilè penem deijcit. Sunt præter hæc excantationes, quæ per uerba tantùm fiunt, ſed non ſacra: deuotiones autem etiam ſacrificijs indigent, & ſacris carminibus. Præſtigias admiſit Plinius, dum de Nerone loquitur.

Mirum forſan uideri poterit, huiuſmodi omnia ignota fuiſſe medicis pariter atque philoſophis, uel neglecta. Si neglecta, cur non & à me cōtemnuntur? ſi ignota, unde mihi tanta acceſſio? Sed nos dicimus, hoc uiſum fuiſſe Alzarabio, (Tract. 1. Sec. 2. cap. 34.) dum de comitiali morbo ageret, in Primo libro eius partis quam Practicam uocauit: (Tract. 4. cap. 18.) nec Princeps id contempſit. unde Prima tertij, dum
›› dixit: Et quibuſdam medicorum uiſum eſt, quòd
›› melancholia contingat à dæmonio: ſed nos non
›› curamus, cum naturalem ſcientiam docemus, ſi
›› id contingat à dæmonio, uel ſine eo: poſtquam
›› perſpicuum eſt hoc morbos, ſi fiunt, à melan-
›› cholia primùm fieri, ſeu poſt modum illius melancholiæ dæmon cauſa ſit, ſeu non. At ô generoſe uir (nam & quandoque bonus dormitat Homerus) ſi curatio morbi, eſt cauſæ ablatio, ut inquit Galenus in libro de Optima (Cap. 25.) ſecta ad Thraſybulum: & cauſa melancholiæ dæmon ſit, quomodo manente dæmone ſanabimus affectum, cuius cauſam extinguere non poſſumus?

Aetius libro ſexto, omnino putat horum (Cap. 9.) nihil eſſe, ſed opinionem dæmonum: propterea tres opiniones de huiuſmodi habentur. Vna, quæ negat omnes præſtigias ac ueneficia, niſi epota ſint, aut uulneri iniecta: cuius ſententiæ uidentur fuiſſe Græci omnes, ac ex Arabibus etiam pleriq; medici. Secunda, quæ philtra & ueneficia ac deuotiones admittit, ſed ſine dæmonum præſentia: quæ cum uerior ſit, paucos tamen habet defenſores: cum qui hanc magiam fatentur, Platonici ſint, mirum in modum addicti dæmonum confeſſioni. Tertia ergo illorum eſt, in qua etiam Apuleius fuit, neque medicus neque philoſophus, haud forſan ſanæ mentis uir. Verùm cum uideamus quotidie multa horum exempla, & maximè in lectis tot formas uarias, quæ non negarim à ipſis uenditoribus plumarum immitti, ut pondus augeatur: alias etiã cogi ſudoribus, mictu puerorum confici, nihilo minus tabeſcentibus illis qui in eis cubant, & incerta cauſa & exitu, non habeo tam quod in medium afferam, quàm quod negem. Deuotum ſcimus ex hiſtorijs, à Tribuno M. Craſſum, & perijſſe cum filio & toto exercitu. Deuotum Gaſparem Vicomercatum, nobilem patricium, & obijſſe. Multos etiam alios malè ob id perijſſe. At quod nos tueri poteſt, id eſſe debet, quòd hæc curare alterius ſit opus quàm medici. Magia pereũt, magia curantur. Plura de his alibi ſcripſimus. (Lib. 16. de Rerũ uar.) Amentia Plinij, & auaricia medicorum, hæc ars amiſſa eſt. Non malè uertit quòd uenefica, ſed quòd benefica. nam quid attinebat Plinio negare, quæ neſciret? Agyrtarum commenta non recipio: Icirco medica ars uana eſt, quoniam tot fabulas in ea ſcripſerit Cælius Aurelianus, Octauianus, Horatianus: &, quod turpius eſt, fœmina Hildegardis. An aſtrologia uera non eſt, quia Gauricus eam fœdauerit, Pici maledicant, et plura proferãtur mendacia quàm oracula? Duæ magiæ creduntur partes, diuinatrix atq; operatrix. Operatrix alia, quæ ad medicinã pertinet, laudabilis, quacunq; naturæ ui procedat: uenefica omnino abominanda. & θαυμαστικὴ, id eſt admirabiliũ operum effectrix: et παίγνια ſeu paegnia, ludicra. Diuinatricis partes aliás, ut dictum eſt, naturales ſunt ſeptem: Aſtrologia, Pyſiognomia, Naturalis, quæ per conſequentia fit, ut ranarum & reptilium

ptilium multitudo, peſtem, & maximè quæ per fluxum uentris graſſatur, nunciat. Et ſigna in galla, quæ abundantiam aut ſterilitatem nunciant. In hoc genere præcipua etiam ſunt terromotus, maris æſtus, ſiccitates, fulgurum caſus, monſtroſi partus, animalia non uiſa. Hegeπόμπτα, quæ per aerem fit, & uiſa in illo. eſt autem duplex, quæ ex illius conſtitutione alia prædicat, ut ubertatem, peſtem: atq; docens ueris ipſam conſtitutionem. Prior rurſus diuiditur in eam quæ per naturalem ſtatum ſignificat uentos, nubes, ſolis cadentis aut lunæ ſurgentis, aut ſtellarum colores, niues, grandines, fulgura, tonitura: alia, quæ per rarò uiſa ac miraculis ſimilia, cometas, irides, halonas, parelias, duplices lunas, multiplices ſoles, caumata, faces, lampades, cadentes ſtellas, aut die ſplendentes, uortices, acies armatas, animalium imagines, aut diuorum cruces, aliaq; huiuſmodi. Quinto loco eſt ſomniorum interpretatio. Atque hæ puræ naturales ſunt: reliquæ duæ chiromantia & metopoſcopia ſuperſtitioni, quàm naturali ſapientiæ proximiores. Superſtitioſæ ſunt, ſed non æqualiter, ſed magis quæ à nobis fiunt quàm quæ à natura: ut geomantia ſuperſtitioſa, minimè pyromantia, medio modo hydromantia. Hæ autem deductæ ab elementis uulgaribus, ſenſui notiſſimis: geomantia à terra, per puncta: pyromantia, per ignem ardentibus, maximè lauri folijs: hydromantia concuſſa aqua per circulos perſimiles geomantiæ, id eſt ſuperſtitioſæ admodùm. Alphitomantia, per farinam: & eleuromantia per triticum, farinamq;: tyromantia, per caſei hiatus foramina formam: aſtragalomantia, ſors ex alea in pictas figuras, apud fœminas in uſu: Axinomantia, per ſecures, Homero cognita. Magis naturales ſunt, tripudium ſoliſtimum, è pullorum cibatione: coſcinomantia, per forcipem & cribrum: ſternomantia, à pectoris habitudine: ptormomantia, à ſternutamētis: capnomantia, à fumo: aeromantia, à figuris nebularum: catoptromantia, cum puero ad ſpeculum: xeſtomantia, quæ fit per urceum aqua plenum, in quo uidentur pueri uidere imagines. Hæ ambæ, & lecanomantia, næcyomantia, pſychomantia, ſciomantiaq; nefariæ & ſuperſtitioſæ habentur, à naturali ratione longius abſcedentes, uelut & ſortium qualiumcunque Virgilianarum, Præneſtinarum, lexicomantiæ, uanitas manifeſta. Securiores & ad naturam accedentes, aruſpicina, per exta, & cum aues inſolitæ inſolito loco uidentur: & botanomantia, per uerbenas. Propè diuina eſt, quam Deus immittit uocem. Sed engaſtrimythi non uidentur ad diuinationem pertinere, uerùm potius ad naturæ miraculum.

Vt uerò ad ueneficia & præſtigias, ac talia deueniam, non aliàs melius ludens Lucianus enarrat, ubi Bachis Melitam admonet. uide etiam quæ Cælius Calcagninus ſcripſit. Ferè autem imaginibus, præſegminibus, telis, aſtrorum obſeruationibus ac uenenis, unde nomen habent, conſtant. In Magia amatoria.

DE VENENO EPOTO.
Cap. XVIII.

VEneni epoti ratio, differt à ueneno quod ex morſu aut punctione aduenit. indicio eſt, quòd quæ intus aſſumpta perimunt, exterius admota non idem agunt. neque enim auripigmentum album, neque argentum uiuum ſublimatum, nec gypſum, admota ulceribus hominem interficiunt, tametſi uehementer diſcrucient dolore. Sed neque contraria ratione, ſerpentis aut uiperæ ſaliua in potu data interficiunt. Hæc, inquam, Galenus, quæ omnino falſa ſunt: neque contendere cum illo propoſitum eſt, ſed docere ueritatem. ille, ut aliquis eſſe uideretur,

Admiranda canit, ſed non credenda poeta.

Quòd enim quæ intus aſſumuntur, non ſemper exterius admota perimant, præter experimentum, etiam ratio ipſa ſuadet, quoniam minorem uim habent: quòd uerò uenenorum, quæ exterius admota perimant, ullum interius non occidat, aſſumptum nondum inueni. Napellus, aconitum, cantharides, & quæ exterius admota occidunt, ſerpentis uirus, intus aſſumpta omnia occidunt, ac celerius. Narrat Matthiolus de ruſtico, qui cum morſum aſpidis ſugeret, repentè mortuus corruit in terram. (Lib. 6. in Proœmio Pag. 2.) De ſpuma canis rabidi, ac huiuſmodi, ipſi qui negant, uellem potius ut periculum facerent, quàm ego qui id credo. Quòd ſi quæ infrà ſcribuntur ex Galeno & Celſo, quis obijciat: habebit etiam eregionè poſitum quid reſpondeat. (Lib. 3. cap. 3.) Quod aliqua exterius perimant, non ut uenena, ſed ut dolorem intolerabilem mouentia, qui cum uulneris noxa perimat, id ſanè crediderim. At mirum planè eſſet, ſi uera eſſent quæ ille refert, ex tanta materia unam aut alteram inueniri

uiri plantam, aut aliud quippiam, quæ uenenum non eſſet, & telo affricata perimeret. huiuſmodi ſunt paradoxa uiri illius, planè ſpecie pulchra, re ipſa nihil ueri continentia. Neque nũc uſque inuentum, nec in poſterum uſque in æternum quicquam inuenire licebit, quod interius aſſumptum non perimat, uulneribus admotum perimat tanquam uenenum. nam ut ὀδυνηρὰ fateor eſſe & λυπηρὰ, uelut ſcillam, cæpas, allia, quæ uulnera efficiunt ſæuiora: ita nego quicquam horum uenenum eſſe, aut uenenatam ei ineſſe qualitatem: nec opus eſſe ut corpus ob id curemus, ſed uulnus tantùm, niſi ob immodicum dolorem fluxionis periculum adſit.

Venenorum autem ebibitorum ratio huiuſmodi eſt. quædam interimunt, quia calida ſunt: alia, quia ſicca: alia, quia erodunt: alia putrefaciunt, alia quòd qualitatem habeant per ſe contrariam humanæ naturæ, uel quoniam tabefaciant. Sed ratione ſingula membra diſtinguere oportet. Quæcunque igitur deuorantur & occidunt, ſeu tum ſeu mſto pòſt id agunt, uel quoniam ſubſtantia ipſa noxia eſt, uelut terra, lapis: atque in hoc genere ſunt argentum uitrum & gypſum, aliaq; huiuſmodi. aut natura ſeu qualitate, atque hæc adiuncta ſubſtantiæ erodens facit: ſi uerò ſubſtantiæ eſt, non autem cum illa agit, proprietas eſt. Separata autem calida quidem exurit, & eo magis calida & ſicca: frigida uerò dolores mouet, & paulatim extinguit. calida & humida putrefacit: ſed & humida, frigida & ſicca, & ſicca ſola tabefaciũt. Iam ergo ſeptẽ uenenorum genera eſſe cõſtat, nec pauciora eſſe poſſe ſimplicia, neq; plura.

Eadem quoque ratio erit in externis uenenis, de quibus eadem manet dubitatio, quæ de his quæ per os ſumuntur, ſcilicet an dentur uenena frigida. Morſum enim aſpidis cicutæ ſucco, quod ad ſymptomata attinet, ſimilem eſſe dixerunt Dioſcorides cæteriq;. Et Princeps, dum de ſcorpionum ueneno agit, & reptilium maris, in ſexta Quarti. Verùm de uenenis quæ bibuntur, oſtendemus paulo pòſt, frigidum nullum eorum eſſe: alterum igitur duorum eſſe neceſſe eſt, uel nullum ictum, nec morſum eſſe frigidum ex uenenatis animalibus: aut non eſſe ſimilia. Sed certè ſtupor qui ex torpedine contingit, non eſt à frigore, ut neque opij: quare nec aſpidis. Refrigeratio enim quæ contingit, poſt morſum non eſt, quoniam uenenum frigidum ſit, ſed quia ſpiritus abſumit, Quæcunque igitur uenena calorem temperatum habent, pro frigidis habentur, quoniam ſine caloris ſenſu perimunt. At non eſt ita, ſed omnia calida ſunt: uerùm quia calor non percipitur ex eis, & per reſolutionem etiam patientes frigore afficiuntur, ideo frigida eſſe creduntur. At ſi talia eſſent, dolorem magnum afferrent: at non afferunt, ſed leuem ac dulcem: quomodo ergo frigiditate occidunt?

Lib. 6. cap. 11. & 54. Tract. 5. cap. 3. & 26. Cap. 21.

Epotum ergo uenenũ ſi qualitate ſua occidat, quia calidum uel frigidum ſit, uel erodens, ſtatim uentriculum uexat: at ſi proprietate aliqua, aut quia calidum ſit & humidum, non ſtatim neque in uẽtriculo, uerùm uelut & reliqua omnia cum primùm effundi cœperit calor (contingit autem poſt quartam horam, & uſque ad ſextam) iam ſanguinem permeat, & iecur afficit. Indicium uerò eſt, hoc tempore primùm uenenum ad iecur permeare, quòd podagrici, quorum quies eſt, dum uentriculus uacuus eſt: & maior, dum calor contrahitur ad uentriculum eodem fermè tempore: & tum demùm ad duodecimam uſq; horam, aut propè ingraueſcente morbo laborant. Poſt hæc à iecore ad cor per cauam, & exinde per totum corpus fermè eodem momento per uenas & arterias. Quòd uerò ſtatim uentriculum dolore afficit, aut nauſea, conſenſu neruorum ſexti paris, etiam ſtatim cor & cerebrum afficit. Quodq; exitiale ualde eſt, cor ſtatim per ſe inuadit, ut uinum.

DE VENENO CALIDO.
Cap. XIX.

VEnenum calidum percipitur plerunque ſapore acri: ut ſi ſit euphorbium, & ſiliqua Inda rubra antequam matureſcat, & chalcanthi oleum, & pleraque olea ex his. Et aqua ardens ſæpius deſtillata & æſtum mouet in uentriculo, & ardorem, & ſitim, & poſt hæc excoriat linguam & guttur: & mouet dyſenteriã & dolores in uentriculo et inteſtinis, & febrẽ excitat, & regium morbum: & hoc modo deiecta ui appetendi, & doloribus ac uigilijs, febre fluxuq; interimit. Et perſæpe talia excitant ſingultum, & eſt malum: & ſcinachiam, & eſt peius. Et ex eo genere ſunt anacardi et thapſia. Verùm anacardi parũ Græcis cogniti fuère. Eſt et iã his propriũ, mentem mouere, & reſolutionem membrorũ părere. continent hi fructus, qui dum ſunt recentes, ſanguini aſſimilãtur, & formam quaſi cordis animalis referunt: mel rubrum, quod uetuſtate

uſtate nigret, acre ualde, & in medio candidum nucleum cortice tenui obductum. Oritur hæc planta in Sicilia iuxta loca illa quæ ardẽt, & in Aetna monte. fit medicamẽtum ex eo, quod memoriæ prodeſſe multum creditur.

Verùm illud ſciendum, quòd elaborata igne omnia uenena calida ſunt, & quanto magis, modò nõ diffluãt, diffluunt autẽ aqua, et quæ ex eius natura ſunt. Sicca uerò in naturã ignis tranſeũt: & aromata magis, & metallica & lapides, & cerealia & legumina. Sulphur autem dum in oleum tranſit, aſtringentem recipit ſaporem primùm, inde ſe exhibet odore & guſtu feruidum. Quocirca uidetur quiddam tertium inter guſtum & olfactum, quo feruida percipiuntur: cum tenuis ſubſtantia ita guſtum afficit, ut non ſit acris: ſed in halitum tota ſoluatur, caputq; petat. Calidiſſimæ animalium partes, fel & coagulum: plantarum ſemina, ſucci, radices: metallicorum, quæcunque per aduſtionem fiunt in terreo ſicco, ut calx & auripigmentum: licet non ardeant. Petroleum nanq; ſulphur & bitumen ardent, quia humido pingui abundant, non quia ſint calidiſſima. At nitrum ardet, quia ſiccum: ſed nec ipſum pingui caret humido, ſed tenui.

Præterea in hoc genere reponi uidentur, quæcunque uehementius purgant. unde iocus ille ſalſus Neronis, largius purgandi amatam: tum præcipuè, ſi corrupta ſint. colocynthis igitur nigra, & agaricus niger, & elleborus albus nigreſcens, & condiſi ſimiliter, ſeu herba lanaria nigra, & lac tithymalorum: uel rancida, ut caſtoreum & anacardi, mel, quoniam pinguia ſunt: & quouis modo corrupta, elleborus niger, ſcilla, cyclamen, elaterium, & chamelea & thapſia, fiunt magis uenenoſa. Et quid mirum? cum nuces rancidæ uenenum ſint. Euphorbium au-
Cap. 152. *tem & herba lanaria purgant, ut Dioſcorides docet libro ſecundo. Omnia igitur uehementer calida ex plantis purgant, mouent ſternutamenta: & ſi corrumpantur, in acre uenenum euadunt.*

AN DETVR VENENVM frigidum. Cap. XX.

QVod maxima in controuerſia poſitum eſt, illud eſt, ſcilicet an detur uenenum frigidum, quale eſſe dicunt opium, hyoſcyamũ, cicutam, mandragoram, ſolanum, coriandri ſuc-
Cap. 1. *cum. Conciliator in libro de Venenis narrat, pharmacopolam æſtate cùm ſitiret, noctu hauſiſſe urceolum hydrargyrij. cùm manè mortuus eſſet inuentus, diſſecto corpore, apparuit quod erat. ſanguinem quoq; in corde coagulatum, tum ipſum cor, ideoq; frigidum uidetur. Et de hoc ſcripſit differentiam, ſicut etiam de cicu-* 151.
ta. Eſt aliud argumentum, quia ipſum eſt fri- 150.
gidum actu, & non lædit niſi pondere, ut Dio-
ſcorides libro quinto refert. ubi dicit Matthio- Cap. 69. in fine. Com.
lus, quòd mulieres dant ſcrupulũ difficulter parientibus, & non offenduntur: & Braſauolus dabat infantibus deſperatis morbo uermium, & li-
berabantur. Præterea libro ſexto, cum decla- Cap. 27 & 28.
raſſet detrimenta ſpumæ argenti, dicit quòd eadem operatur hydrargyrum: ſed ſpuma argenti eſt frigida, et damna quæ affert, ſunt frigoris: igitur & argentum uiuum frigidum eſt. Matthiolus ibidem cenſet frigidum eſſe & humidum, unde ob id putrefacit ſanguinem. indicium ſumit à fœtore illorum qui eo inunguntur. Et licet quis dicere poſſet, quòd fœtet illis ob materias morbi Indici: diceret Matthiolus, & uerè, quòd etiam in alijs idem faceret, licet non tantum. Illud quoque maximum eſt, quòd omne metallum eſt frigidum & humidum, plumbum, ferrum, forſan de ære dubium eſſet: ſed æs uſtum eſt, igitur & argentum uiuum, quòd ſulphuris non eſt particeps. Offendit etiam neruos & cerebrum manifeſtè, & facit contractiones, tremores, ſyderationes. qui omnes ſunt effectus frigoris. Similiter de cicuta nihil eſt uulgatius, cum mortem inferat cum torpore & ſine dolore, ut apparet apud Platonem de morte Socratis, qui extinctus fuit ueneno è ſucco cicutæ. Præterea illud uenenum eſt frigidum, quod ut occidat, ut frigidius ſit, eligitur: ideo dico de humido. ſed cicutam di-
cit Theophraſtus, ut efficeret uenenum quod ſi- Lib. 9. cap. 17. de Hiſtoria Plant.
ne dolore occideret, eligebat Thraſyas, natam Suſis prægelido & opaco loco. Simili ratione, quòd cum aqua tantum tuſam darent detracto cortice, id indicat frigidum fuiſſe uenenum, & humidum. nam calidum & ſiccum ab aqua temperatum redditum fuiſſet. Dioſcorides quoque Lib. 4. cap. 31.
& Galenus de Simplicibus medicamentis, in tertio ordine infrigidantium illam collocarunt. Serapio quoque in libro de Simplicibus medicamẽ- Lib. 7. cap. proprio.
tis, & Princeps ſecundo Canonis, ponit frigidam in tertio ordine uſque ad quartum. Præterea multa ſunt alia uenena frigida, de quibus nõ eſt dubium: mandragora, hyoſcyamum, opium, ſolanum, ſpuma argenti, & huiuſmodi: igitur datur uenenum frigidum. De opio præcipuè, cu- Cap. 330.
ius antidotum eſt piper, ut ſecundo de Antidotis: Cap. 666.
& piper etiam cum caſtoreo, uelut apud Pau- Cap. 7.
lum, &

lum, & apud Principem ſexta Quarti. Si ergo alexipharmacum eſt temperamentũ contrarium
Lib. 5. cap. 43.
ueneno, ut infrà uidebitur: & etiam nono Contradicentium:
Trac. 1. Sũma 3. cap. 1.
liquet opium eſſe frigidum temperamento, ſed etiam ualde frigidum. At res non ſic ſe habet. neq; enim generaliter concedi uenenum frigidum poteſt: neq; dum ſingula inſpicimus, ullum illorum frigidum aut ratione deducta
Lib. 5. cap. 14.
ex principijs, aut ex ſenſibus inueniemus. Ergo primum omne uenenum, quod ſiſtit ſanguinem, atq; congelat, ob id illud agit, quòd uis eius totũ penetrat ſanguinem: ſed hoc eſt opus caloris, non frigoris: quia frigus, ut rectè dicit Princeps prima Primi, non ingreditur opera naturæ. Igitur
Contrad. 17.
omne uenenum quod congelat, & ſtupidum reddit hominem, calidum eſt. Ratio etiam quæ adducta eſt,
Doc. 6. ca. 3. poſt principium
iiſdem medijs probat opium eſſe calidum, quibus probat eſſe frigidum. nam ſi piper. aut piper cum caſtoreo, alexipharmacum eſt eius ex locis adductis: & clarè ex quinto de Simplicib.
Cap. 18.
medicamentis, eſſet opium in extremo caliditatis, cùm alexipharmacũ ſit natura mediũ inter naturã hominis et ueneni. Et ad hoc facit experimentum adductum in Contradictione, de qua dixi ſuperius. Has duas rationes parum ualere uelim. prima ex communibus eſt: ſecunda, ut dixi, in contrariũ transferri poteſt. ad proprias ergo & euidentes deueniamus. Prima eſt ſumpta à guſtu, omnia huiuſmodi quæ frigida eſſe dicuntur, acria ſunt, aut amara ualde: ſed ſapores acres omnium ſunt calidiſſimi, teſte Galeno quarto de
Cap. 18.
Simplicibus medicamentis: amarus etiam ſapor
Cap. 19. in princip.
à calido eſt, ut ibidem teſtatur. Oſtendo autem, quòd talia omnia ſint acria uel amara. De opio quod ſit ualde amarum, conſtat ſenſu ipſo: de cicuta quòd ſit acris, fatetur Apponenſis, & manifeſtè inquit.
5. Collectaneorũ, cap. propr. o.
Sed & Auerroes & Conſtantinus calidum in tertio ordine eſſe dixerunt. De
Lib. 2 Pra.
ſolano cum ualde cieat urinam, octauo de Simplicibus medicamentis, quis audeat frigidum dicecere. Demiror, cum tenuium partium illud eſſe dicat, ac utile iecori, renibus, ueſicæ, quomodo
Cap. proprio.
frigidum auſus ſit pronunciare? Sed hoc ſolo falſo argumento deceptus eſt, quòd ſomnifera omnia frigida eſſe putauit: ſed non quia frigida, ſomnifera, ſed quia calorem naturalem corrumpunt. Omnia etiam uenena huiuſmodi, præſertim ſolanum, hyoſcyamum, morion, amentiam & inſaniam gignunt, teſte Dioſcoride: ſed & cicuta ipſa, ſeu eius ſuccus:. at hoc nõ eſt frigidorũ medicamentorum, ſed potius calidorum, quæ in furorem agunt: tum quia nihil manifeſtè frigidorum hoc facit, uelut lactuca, portulaca, endiuia, plantago, rhus, rhamnũ, cucumeres, citruli, pepones, quos uocãt angurias. Omnia enim hæc cum frigidiſſima ſint, neq; inſaniam mouent, neq; ſtuporem, neq; ſomnum.

Quin etiam cum talia refrigerent palàm, dolores moueant acerbiſſimos, uix caleſcant in uẽtriculo, ſitum extinguant: odorata bene ſunt, atq; recreant hominem, quorum nihil eſt in his ſomniferis: ſed omnia grauiter olent, faſtidium mouent, & undiq; naturæ humanæ ingrata & inſuauia. Et poſtquam à dolore quis conualuerit, cucurbitarum, cucumerũ frigiditas manifeſtè, & cruditas relinquitur in uentriculo & inteſtinis: at ex huiuſmodi medicamentis ſtupor mentis, tarditas, obliuio, ſomni deſiderium, quod uocant ſemiſomnum, ſoporem, ἀεγύυπνον Græci dicunt. tantum autem abeſt ut dolorem inferant, ut etiam illum tollant, & contra dolores adhibeantur. Quapropter nullum horum frigidũ cenſeri debet, nec ullum frigidum medicamentum ſomniferum eſſe, ita ut uiolentum ſomnum inducat. Quæcunq; etiã coagula, calida ſunt in tertio, & exurunt: ſunt etiam ſicca, ut apud Gale- Cap. proprio.
num decimo de Simplicibus medicamentis, & apud Principem ſecundo Canonis: Cap. 368.
hæc uerò manifeſtè cogunt ſanguinem, ut coagula lac: conſtat igitur ea iſtiuſmodi calida eſſe, non frigida. Quòd ſiquis pertinaciter Galeno hærere uelit, fateatur oportet duas eſſe ſubſtãtias: alterã quidem calidam & tenuem, qua ſanguinem diſſoluunt: alteram craſſam & frigidã. qua illũ cogũt. Nã ut habetur primo Meteororũ: Aqua calida celerius cõgelatur quàm frigida, quia rarior eſt. Cap. 12.

Præterea odores omnes calidi ſunt, & à ca- Ca. 5. ante & poſt medicum.
lido: Ariſtoteles in libro de Senſu & Senſili, & expreſſè Galenus quarto de Simplicibus medi- Cap. 22.
camẽtis. Et probat hac ratione: Quæ odorata ſunt, aut multum uaporũ, aut tenues reddunt uapores, qui ad cerebrum pertingere poſſint: ſed ſi uel multum uel tenuẽ uaporẽ emittant, calida ſint neceſſe eſt: igitur omnia odorata calida. Quæ enim inodorata ſunt, parũ remittunt, & craſſum uaporem ob frigiditatem: at mandragora, hyoſcyamus, & opium, ac talia non ſolum olent, ſed grauiter olent: igitur talia omnia calida ſunt. At quia hoc enim ad dignoſcendam uenenorũ ſubſtantiam facit, grauiter olent, & malè, à crudo humido id fieri neceſſe eſt.

Modus ergo quo talia uenena interficiunt, & ſomnum etiam inferunt cum ſtupore & amentia, eſt, quòd talia medicamenta tenui calidi-

tate penetrant ſanguinis & ſpirituum ſubſtantiam, eamq́; corrrumpunt:ideoq́; hebetãtur omnes ſenſus, & ſanguis à motu ceſſat & coagulatur:ideoq́; etiã reliquũ ſpirituũ extinguitur, unde poſtmodũ ſequitur mors. Et ſi euadant, tranſeunt in malũ habitum, extinctis ſpiritibus, ut nõ deficiant à concoctione, ſed corruptos generent humores.

Sed de argẽto uiuo Aggregator poſuit ipſum calidũ, cũ dixit, Quòd corrodit quicquid eſt obuiũ. Cap.368. Galenus aũt uidetur ipſum numerare inter uenena, quæ tota ſubſtãtia agũt: & uidetur etiã ſentẽtia illius nõ ſolùm calidũ eſſe, ſed etiã tenuiũ partiũ. Quinto de Simplic. med. cap. 19. Vnde decimo Artis curãdi: Nullũ exquiſitè frigidũ poteſt eſſe, tenuiũ partiũ. hydrargyriũ eſt tenuiſsimarũ partiũ: igitur nõ poteſt eſſe frigidũ. Argumentũ tenet à poſitiuo quod negat ſimpliciter, ad ſuperlatiuũ, quod negat illud. Vt ſi dicamus in prima figura: Omne tenue eſt non exquiſitè frigidũ, ſeu particeps caliditatis: & cõuertatur, Omne tenuiſsimũ eſt calidũ: inde ſubiũgamus minorẽ, hydrargyrũ eſt tenuiſsimũ ſubſtãtia, igitur eſt calidũ. Deductio prima habetur ex Dialectica noſtra. Si enim tenuitas eſt ab aliquo calore neceſſario, ſũma tenuitas eſt ab excellẽti calore, aut ſaltẽ ſuperãte. Præterea uel tu uis loq de hydrargyrio, ut extra corpus, et ſic eſt frigidũ in actu: ſed piper etiã æſtatis tẽpore, aut dũ eſt deductũ ad actũ in corpore noſtro, & ita impellit materias multas: hoc aũt eſt opus caloris: igitur hydrargyriũ calidũ eſt. Dico ergo ipſum eſſe pximũ tẽperamento, nec occidere ut calidũ, uel frigidũ: niſi ſit deſtillatũ. nã cũ deſtillatur, uel ſali ammoniaco, uel chalcãtho ſolet copulari: unde tũ ſocietate, tum deſtillatione, ut in aqua ſeparationis experimentũ docet, calidiſsimũ & ſicciſsimũ euadit. Opus aũt illud quod agit in ſcabie, nõ ſolùm in Indica lue, fit ab eo tanquã calido & humido, & ideo ſegregãte, & putrefaciẽte, et abominabili naturæ noſtræ: cuius indicium eſt, quòd omnia metallica (ni forſan aurum excipiatur) etiam ſulphuris oleum tam iucundum ſapore, & odoris expers, ſi ritè fiat, uomitũ ſtatim mouent. Vnde qui hyeme inungũt, ſi differatur expulſio, manifeſtum periculum uitæ afferunt.

DE VENENO A' SVBſtantia. Cap. XXI.

VEnenũ quod ſubſtãtia perimit, aliud quidẽ uentriculũ propriè afficit, ex quo genere ſunt, ſanguis omnis crudus animalis, multis præditi fibris, quo ex genere eſt taurinus maximè, hic enim epotus, nihil triſte habet: uerùm ob fibras cõcreſcit in uẽtriculo, magnaq́; mole cor frigiditate ſua uexat, & ſuffocat pulmones. Celebris eſt hic morte duorũ, ut fertur, inſigniũ uirorũ, Coriolani, Themiſtoclisq́;: quorũ uterq; exul, ne uel patriã cõſilio euertere, uel fidẽ frangere cogeretur, mortem elegit celerẽ, et quaſi fortuitã, quamuis in ipſa, ut par eſt, multũ diſcrucientur. Aliud eſt, quod certè lentum eſt magis, uelut gypſum. hoc enim refrigerat et obſtruit uenas, quæ à iecore ad inteſtina ferũtur, unde primũ tabes gignitur, et cacoexia. inde fluxus epaticus lõgus, & hydrops flatuoſa ſeu ſicca generãtur, ex qua tandẽ pereunt. Nã ex fluxu aſsiduo, dum poſtea retinentur quæ eijci conſueuerant, calor naturalis opprimitur: & qui præter naturã eſt, augetur: unde flatus materia & cauſa efficiens in tumorem redacto uentre, omnem functionẽ illius impedit atq; occidit. Sæpè autem in robuſtis hoc malum propellitur: in alijs, cum uenæ latæ admodum fuerint, ad renes, ultraq́; tranſit uenenum. cuius etiam quandoq; portio defertur ad pulmones: atq; hinc lapides, illinc tabes gignitur, priore deterior, ſcilicet ſiccato pulmone. Referunt, Græcos perfidos huiuſmodi ueneno totũ Chriſtianorum exercitum, qui contra Turcas ibat, in illorum auxilium ſuſtuliſſe, ut è centum millibus hominũ pauci ſuperſtites euaſerint. uix eorũ numerum, quos ſuperfuiſſe dicũt, referre audeo. Atq; ea fuit gratia, unde etiam nunc meritas luere poſteri pœnas uidentur.

Tertiũ genus ueneni, quod à ſubſtantia eſt, pernicioſum (cũ natura omnia frigida ſint, quæ ipſa ſubſtãtia nocẽt) eſt, quod ſubſtantia & forma potius nocet, quod nõ eſt propriè uenenũ: uelut uitrũ, & ferrum, & æs. incidunt enim ac ſecant etiã uentriculum & inteſtina. & huiuſmodi noxa nõ tranſit ad iecur: plurimum tamen periculi eſt à forma quæ diuidit, & acutam habet cuſpidem, unde peſsimũ eſt uitrum: inde cryſtallus, gemmæq́; omnes. nec uideo quid præcipuum habeat adamas. neq; enim duricie illa indigemus ad ſectionem uentriculi, uel inteſtinorum.

Cap. 19. Quartum genus propriè non dicitur à tota ſubſtãtia perimere, ſed potius à proprietate, quæ totã ſubſtantiã ſequitur: cuiuſmodi erit id de quo infra dicemus. Nunc uerò de ipſa ſubſtantia agitur, nõ quidem ut pura eſt (etenim nullum habet opus) ſed ut expers eſt omnium qualitatũ primarum, & à primis ortarum. nam magnitudo, & forma, & corpus, inſunt ſubſtantiæ ſine qualitatis ratione: leuitas aũt & grauitas nõ. licet enim ſint quaſi formæ elementorũ, Secũdo de Anima

dicebat

Com. 108. 2 Con. 7. dicebat Auerroes: caliditas tamen & frigiditas ſunt quaſi formæ & ipſæ elementorum, ut à nobis eſt demonſtratum, ideo de his non ago. Vel ſi libet grauitatem huiuſmodi, cauſam mortis cōſtituere, ut in argento uiuo, non erit ſine manifeſta frigiditate. Relinquuntur igitur quatuor genera iuxta hoc ueneni, à tota ſubſtantia. Primū enim ad magnitudinem refertur, tametſi quidam ſigna proponant, tanquam proprietate quadam interimat: non tamen uideo, quòd ſi non congeletur, detractis ſcilicet fibris (ob has enim ſolùm 2. de Hiſt. animal. cap. 6. cogitur, teſte Philoſopho) quòd interimant. Secundum, ad corporeitatem, quatenus eam retinet. nam alia quæ non ſunt ex hoc genere, diſſoluuntur. Tertium uerò ad formam. Hucuſq; propriè à ſubſtantia uenenum ſumptum dicitur. Relinquitur quod à frigida qualitate, ideſt à denſitate. at quia de hoc ſermo non habebitur inferius, quod enim frigidum à Galeno dicitur, alterius eſt generis, uel omnino à putredine, uel ſaltē ex calido frigidoq; mixtum. Omnium autē uenenorum propriè à ſubſtantia dictorum minus noxium eſt, quod à corporeitate interimit, & minus etiam quàm quod à grauitate. Idq; ſolū, ubi curatum etiam fuerit, ueſtigium nullum noxæ relinquit in corpore: ut contrà maximè, quod à forma & à frigiditate: quod uerò à magnitudine, quaſi medium eſt. Verùm omnibus uenenis à ſubſtantia accidit, cum non magna fuerint, ut tabefaciant. Ineſt autem hoc magis uni quàm alteri, ſcilicet ſecundo generi: propterea de tabefaciente ſtatim dicendum eſt.

DE VENENO TABEFACIENTE. Cap. XXII.

IAm uerò quòd nullum ſit proprium genus ueneni tabefacientis, demonſtratum eſt: ſed & quòd omne uenenum, cum ſenſim hominem ad perniciem egerit, ex tabefacientium ſit genere, declaratum eſt. Non ſolùm ergo quod à ſubſtantia perimit, ſed & quod putrefacit aut erodit, aut caliditate colliquat, aut proprietate deſtruit, tabefaciet: ſed & quod eſt, uelut opium atq; cicuta, ut iam (ni fallor) nouē ſint genera. Addatur & decimum, quod ſiccat. at hoc omnibus magis propriè tabefacere dicitur, cū tamē nec illud propriè tabefaciat. exiccat enim in uniuerſum, quod ſiccat: & quod obſtruit, magis propriè tabefacere hominē dicimus. Quæ autē refrigerant, dolores mouent: tabes autem propria ſine dolore eſt. quæ ſtuporē inducūt, inducūt et ſenſuū hebetudinē, & alia quæ nō ſunt propria tabidorū, imò potius malum habitum & albam pituitam, quàm tabem. Quæ excalefaciunt, uix longo tempore abſq; corpus eſſe ſinunt. Quæ aūt erodunt, & quæ diuidunt membra, dolores mouent: quæ putrefaciunt, & quæ à proprietate interimunt, cachoexias potius quàm tabes efficiunt. Magnitudo illa uix diu ſine alijs ſymptomatibus eſſe poteſt, quin dura dolorē efficiūt, at mollia diſſoluūtur: inueniuntur tamen dura lenia, lenia quæ ſola tabefaciunt. quale in bobus ouium tandem. & ſi, ut dixi, omne uenenum cum lentè admodum egerit, tabefacere poſſit, tria tamē propriè dicūtur tabida, quod obſtruit, quod ſiccat. quod leue corpus ac lene, ſed durum & magnum, præcipuè rotundum gignit. His quartū additur, cum genitus fuerit abſceſſus aliquis durus, maximè in cordis tunica: primùm ut narrabat Galenus, gallo quē diſſecuit, accidiſſe: & etiam de aqua contenta in 5. de locis cap. 2. eadē, ut de ſimio qui contabuit. Hæc enim eadē homini accidere poſſe affirmat. Pòſt eſt pulmo ſi quid horum ei accidat: inde de uentriculo. nam in iecore, quoduis horum accidat, ad aquam potius intercutem ſpectat quàm ad tabem. Ergo ſi iſta per ſe accidere poſſunt, cur non etiā ex malo medicamento, tametſi ad hoc ipſum non exhibito? eſſet enim perquam difficile talia, niſi experimento fortuito conſequi.

Ergo primi generis uenenum iam duplici modo tabem efficit. Primum, cum obſtruit uias quæ ſunt ad iecur, & tunc uentris fluxū neceſſario gignit, qualis eſt epaticus: ſeu à meſaræo ſanguinolentus ſcilicet: itaq; corpore nō nutrito, palàm eſt neceſſariò tabem conſequi. Huiuſmodi morbū non propriè tabē, ſed uentris fluxū potius appellabant. Secundus modus eſt, cum obſtructio acciderit in uijs quæ ſunt à uenis ad membra, unde propriè atrophia gignitur. Et ſiccitas eſt propriè cauſa atrophiæ, dum membra conſumunt proprium nutrimentum: aut ſi ſit in iecore, conſumit alimentū totius corporis. Et propriè ſiccitas cordis eſt cauſa illius: quia ut exemplo apparuit, etiam ratio id oſtendit: totus ſanguis qui in uenis eſt, à calore ſanguinis arterialis malè temperatur. Et tertium genus efficit, ut homo non concoquat: & cum chilus non fuerit bonus, non generatur ex eo bonus ſanguis, & corrumpitur nutrimentū corporis. Et hoc ſi moderato cibo omnino utantur, aliter in duos morbos ſimul incidunt: atrophiam ſcilicet, atq; albam pituitam. Et quādoq; generatur lapis in ueſica fellis, ſicut apparuit in cadauere Papiæ diſſecto: & tūc accidit ſcabies inſanabilis ex eo, cum atrophia. Et gignitur atrophia ex lapide in ueſica magno: ſed

hæc eſt cum cruciatu. At quæ fit ex cordis affectu, uel membrorum'ei neceſſariorum, exiccant, corpus; ob id quod ſanguis uenarum non pulſantium non nutrit, niſi ut ad actum deducitur à ſanguine arteriarum, ut demonſtratum eſt à nobis in ſeptimo Contradicentium. Contrad. 10. Illi autem abſceſſus, qui ſunt in uentriculo, idem operantur, quod moles illa leuis, de qua dixi. Sunt autem tria genera in huiuſmodi, ſcirrhus, tuberculum crudum, & aqua. quibus poteſt addi intẽperies frigida, ſicut in ſenibus ex defectu caloris naturalis, quæ coctionem impedit, dolorem tamen nõ generat. Eſt & quintus modus, cum ſanguis adeò terreus ſit, ut nutrire mẽbra nõ poſſit, uelut in melancholicis: aut iuſto calidior, uelut in morbo regio laborantibus. Et tabes omnis mala eſt, utpote quæ ſit uia ad ſenium & ad mortem: ſed quæ eſt cũ lepra & ſcabie, eſt deterior. Et eſt ſtatus infelicium. nam præter id quod corpus non nutritur, humorum adeſt magna prauitas. Sed ſcabies cum bono habitu, eſt ex his quæ hominem perducunt incolumem ad longam ſenectutem, natura ſe exonerante per eam uiã à corruptis humoribus. Et uenena præſentanea, cum quis eis occurrerit, nec perfectè illa potuerit ſuperare, aut in cura nõ perſeuerit, uel trãſeunt ad tabem, uel ad morbũ regium, uel albam pituitam, uel ſcabiem, & ſordida ulcera. & hoc eſt minus malum: & maximum eſt alba pituita, & deterior quàm tabes: niſi fuerit cũ tuſſi, & difficultate ſpirandi.

DE VENENO PVtrefaciente. Cap. XXIII.

QVæcunq; uenena putrefaciũt, etiã phlegmonas excitare, aut eryſipelata ſolent, iuxta propriam naturam ac uim, nempè uiolenta celerrimè & magno cum æſtu: temporanea autem ſerius, & magis putrida. atq; id in mollioribus partibus atque ſanguineis: qua ratione maximè in pulmonibus. ſunt enim molles atq; ſanguine multo & calidiore præditi. Porrò cum omnis putredo contagioſa ſit, ut demonſtratum eſt, omne huiuſmodi uenenum etiam contagioſum erit. Inde etiam putrefactis pulmonibus tabes fiunt, & ſanguinis ſputa: iecore autem morbi regij ac febres, tum uerò hydropes. Manifeſtũ eſt autem, quòd omnia talia calida erunt, quoniam à calido externo fit omnis putredo. Sed ſi contagioſum eſt in ipſo homine, atque ad mortem perducit, quærendum eſt iure merito, cur quemadmodum & in Indica lue, non ſerpit ad alios homines, cum ualidior morbus ſit, magisq; exacta putredo? Vnde illud admiratione dignum, quo nam pacto in eodem homine aliquid, & nõ leui cũ impetu ſerpere poteſt, & tamẽ in aliũ hominẽ migrare non poteſt: huiuſmodi dubitationes minimè leues ſunt, in quibus ratio unum docere uidetur, aliud oſtendere experimentum. Quòd ſi negare uelimus eſſe putredinem, quæritur rurſus, quomodo contagioſa ſit, ac ſerpat ex una parte, ueluti iecore, in uniuerſum corpus? Hæc propoſuiſſe uelim, ut intelligerent homines, Galenum multa prodidiſſe obſcurius, ac etiam quæ defendi non poſſunt. Putat enim ille, arſenicum, leporem marinum, hydrargyrum, fel & ſaliuam, uenenatorum, quæ quinto libro de Simplicibus medicamentis commemorat, putrefacere, ut exiſtimo: tametſi apertè id non confiteatur. Cap. 18. Quamobrem omne uenenum propagari neceſſe eſt, ſi lethale eſſe debet. Omnia quoq; propagantur ut lumen ipſum & homines, tum ignis: nec tamen quiſquam adeò ineptus eſt, ut omne uenenum quod producitur, contagioſum eſſe dicat: aut ſi contagioſum eſſe uelit, audeat rurſus affirmare, omne uenenum contagioſum putrefacere. Quod ergo dicimus putrefacere, corrumpere dicemus: atque ita non erit neceſſe, ut omne uenenum huiuſmodi olida faciat, ac ualde fœtida excrementa: neque rurſus, ut ex uno in alium ſerpat hominem. Ergo cum uocauit Galenus putrefaciens medicamentum, communi id ratione intellexit, id eſt, quod corrumperet ſubſtantiam hominis, humores ſiquidem atque membra. Ergo illud rurſus dubitatione dignum, cur ſi uenenum ex hominis parte in partem ſerpit, cur non ex homine in hominem? diximus enim antea, contagium fieri calore. Omnis enim productio à calore fit, ſed alia à naturali: ut, homo hominem generat. hæc autem generatio multis & exquiſitis indiget. generatio autem ignis, & putrefactio, non multis indiget, quoniam informis eſt. Quodcunque igitur putridum eſt, ut Indica lues, etiam in aliud ſubiectum tranſit: generatio autem non ita. Sic ſcorpionis uenenum in eodem homine ſerpit, & uſque ad cor, & uſque ad cerebrum, & uiperæ, & aſpidis, & argenti ſublimati ſeu deſtillati, ipſum que hominem interficit, & breui: ex uno tamen homine in alium progredi, haud uiſum eſt. Sed & corrumpit manifeſtè unumquodq; horum, & excremẽta, & urinas, & ſudores

ſudores & ſanguinem, & corporis partes, ſi ita contigerit, ut aliqua excidat, non tamen putrefacit. Innatum eſt ergo omne id in quo calor eſt, progredi ac ampliari, multiplicariq́; in eodem ſubiecto: quòd tamen putridum non eſt, non poteſt in aliud commigrare. Sed & huius, quemadmodum aliorum noſtrorum dogmatum, cauſa eſt manifeſta, quoniam antipathia hæc cum ſympathia minimè coniuncta eſt. neque enim ſcorpius aut uipera eandem habent cum homine ſubſtantiam, multóq́; minus arſenicum, aut hydrargyrum: quo fit, ut putredinem efficere nequeant. Liquet etiam, maiorem fieri corruptionem à uipera quàm à ſcorpione: & à ſcorpione, quàm napello: & napello, quàm arſenico. ſunt enim hæc remotiora à natura, atq; ſubſtantia humana. Vnde etiam aliqua ſerpunt, & propiora ſunt putredini exactæ, uelut dryini, quod anguis ſit multum habens ſanguinis: atque eo magis canis rabidi. eſt enim canis naturæ humanæ quàm anguis propior, atq; ita de alijs. Putrefaciunt ergo maximè febres buboniæ, quoniam inter hominem & hominem ſunt, ideóq́; celerrimè perimunt, quod ad putredinis naturam attinet (alia enim proprietate deteriora ſunt) & maximè propagantur, & excrementa habent maximè, rurſus fœtida: aeris autem corruptio ad putredinem maximè accedit, propter eam quam nactus eſt in nobis familiaritatem. Ergo ex animalibus & ſanguineis medicamenta, quæ putrefaciunt, ſumantur iuxta antipathiam.

DE VENENO ERODENTE. Cap. XXIIII.

ERodens autem eſt duplex, ob id, uel quòd ob acredinem erodit, ut cauchalis, pityocãpte, ſalamandra: & quòd ob ſubſtantiam quæ putrefacit, corrumpit, uelut ex rubeta & marino lepore. Vtrumque etiam bifariam contingit, uelut in ſenſu præditis corporibus, uelut uentriculo & iecore. Sed ſecundi generis nullus eſt ſenſus neq; in uentriculo, neq; in iecore, ut ſint tria membra ſeu genera erodentis ueneni: quod acredine ſua erodit membra ſenſu prædita, quod erodit membra non ſenſu prædita, quod putredine ueloci erodit. Porrò membra ſenſu non prædita, niſi in ambiente circùm tunica ſunt, quæcunque parenchymate conſtant, ſed non ex neruea ſubſtantia: uelut pulmo, iecur, renes, & cerebrum. In his maximè ſine ſenſu graſſantur erodentia uenena, ex quo genere etiam eſt lues Indica. Sed non eſt uenenum erodens? non intendo litem de nominibus, modò intelligas, bifariam excidere partes membrorum & ſenſiliũ, abſque ſenſu, & cum ſenſu, & quomodo, & cur. Eſt autem hoc in his admirabile, quod eroſio uerè putrefacit, & uenenum erodens uerius dicitur putrefacere: quàm quod dicitur putrefacere. Etenim in eroſionibus ſolent membrorũ partes excidere malè olentes. Quæ igitur uenena ualde putrefaciunt, eadem erodunt, & uerè inquam putrefaciunt. Vnde & in tertio Epidemiorum meminit Hippocrates huiuſmodi putredinis, qua membra quaſi eroſa excidebant: cuiuſmodi etiam in ignibus ſacris, & in ſphacelis cernitur. At cum ex his quæ erodunt, alia ſint talia ſubſtantia, ut ærugo, arſenicum: alia ui, ut lepus marinus, atque cantharides: quicunque ui ſola talia ſunt, huiuſmodi propagantur, reliqua non ita, ſed ibi ſolum erodunt, ubi corpora eorum adhærent. Oportet autem huiuſmodi hærere. Hærent autem propria ſordicie, & pondere ipſo. Hæc autem longè deteriora, & plerumque lentiora. nam facilius eſt qualitatem frangere, quàm corpus ueneni educere. At facilè utrumq; euitatur, quòd illud à quo eroſio fit, acre neceſſariò eſt: quòd putrefacit, malè olet. neque enim fieri poteſt, ut magna fiat corruptio ab eo medicamento, quod putredinem magnam poteſtate non contineat: nec poteſt continere, niſi id etiã malè oleat. at quod acre eſt, acriora habet, piper Indicum & commune: quod etiam amarum eſt, amariora, gentianam & aloen ueneni expertia. at ærugo acris eſt, & amara ualde: hoc autem in nullo alio medicamento diſpari inueniri poteſt; niſi in hoc ipſo, aut ſibi ſimili. nam ſi amarũ eſt, terreũ eſt: ſi acre, igneũ: ſi ergo acre & amarũ, igneum & terreum, igitur & erodẽs. Talia ergo ſunt quæ erodũt medicamenta, uelut & alia: ſed quæ ui ſola interimũt, guſtũ nullum excellentem habent: lepus tamen marinus, ut dixi, ex tertio genere eſt. erodit enim, quoniam putrefacit. Scripſimus & de hoc aliàs conſilium, cuius exemplum in Hiſpanias delatum eſt, ſed omnia illa tamẽ his fermè libris continentur. Hæc uolui adiecíſſe, ut intelligant homines, ſi unquam in illud inciderint, noſtrum quidem eſſe, ſed compendium. Vt ad rem ergo redeam, & inter erodentia quod à figura agit, reponi poteſt et nitrũ. nullum autẽ eſt genus ueneni, quod non maximè fallax ſit, ſed hoc præcipuè. Nos uerò ita rem obſcurauimus, ut ad auxilium, quantum oportet, ſufficeret: ad rei intellectum plurimi eo longius defuturi ſint ab eorum inuentione, quæ propiores ſe

In Conſt peſtilenti.

res ſe exiſtimabunt. Verùm quod notiſſimũ eſt, hoc genus eſt quod uulgus etiam nouit materiarium: ex argento uiuo deſtillato, arſenico, ærugine, aqua ſeparationis, atque huiuſmodi. Vtrumque autem piper nigrum ſcilicet & rubrum ex India in uenenum non tranſeunt: quoniam cum terrea eorum ſubſtantia pauca ſit ac tenuis, à ui membrorum ſuperatur antequam urant. Vrunt ergo ſolũ quæ terrea ſubſtantia craſſiore ſunt: quocirca quæ præſentanea ſunt, ueſicas excitant, inde erodunt intolerando uentriculi dolore: cætera quæ ſunt temporãtia, adhærent membris, & ſenſim exiguoq́; cum dolore idem efficiunt: difficiliusq́; ob id, ut minus intellecta, ſanantur. Eſt etiam aliud diſcrimen in temporaneis, quòd quædam illorum eſcharam ſuſcitant, quoniam craſſiora ſunt, ſiccantq́; plus quàm erodant: quod exemplum habes in humore ſcabiem faciente. ſimul enim partes aliquas liquefacit erodendo, & eſcharam gignit. Fit autem eſchara humido illo iam colliquato exuſto, exemplo ab igne deducto, ut quinto Methodi. tenui enim humido euaneſcẽte, quod terreum eſt cogitur in unum, idq́; uidere licet in his quæ oleo frixa, ut piſces, diutius excoquuntur. Quapropter eſcharas gignunt miſy, ſory & chalcitis, ut nono de Simplicibus medicamentis. Eſt etiã aliud eſcharæ genus, cum cutis antequã diſſoluatur aduritur, nec ſoluitur in his craſſis, quæ à capitello et gallico ſapone excitãtur. Quæ etiã ibi, inquit Galenus, tenuiora ſunt ſubſtãtia, minus mordicant. atq; circa experimenta & propiores cauſas uir hic fuit admirabilis. Cæterùm & eroſio ipſa maximè fit in mollioribus corporibus, atq; idcirco magis in pulmonibus, & minimè in ſenibus. In ueſica etiã facilè fit, & magnos infert dolores. Hoc quidem, quia magno eſt prædita ſenſu: illud, quod urinæ habeat ſocietatem rei acris, & in ueſica diuturnam habeat moram. Qua ui autem cantharides magis quàm piper exulcerent, cum tamen piper acrius ſit, ac magis terreum: cauſa eſt ſubſtantiæ diuerſitas, in cantharide quidem terrea & craſſa, in pipere uerò terrea atque tenuis, ita ut à calore natiuo prius diſſipari poſſit, quàm partes interea adurere incipiant.

Cap. 3.

Cap. de Miſi & chalcitude.

DE VENENO AB OCCVLta qualitate, & quæ'nam ſint hæc. Cap. XXV.

VTrum hæc uenefica & diuerſa qualitas occulta detur, dubitatione dignum eſt. Nam ſi homini uenefica eſt, contraria eſt: & ſi contraria ſubſtantia, ſubſtantiæ contraria erit: at ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, ut inquit Ariſtoteles in Prædicamentis. Præterea ſi occulta qualitas uenenum eſt, erit illa qualitas, aut forma. ſi qualitas, non poteſt eſſe occulta: ſi forma, non eſt occulta qualitas, nec proprietas aliqua. At cõtrarium primo uidetur ex hoc decerni, quoniam Galenus illam eſſe fatetur, ut ſexto in ſextum Epidemiorum: & nos ſecundo & undecimo Cõtradicẽtium eam tractauimus quæſtionẽ, quam ut legas hortor. Aliud eſt argumentum ab experimento. Cicuta, ut autor eſt Theophraſtus, et aſpis ille ſomniferus, ut Dioſcorides affirmat, occidunt ſine ullo doloris ſenſu. at hoc non poteſt contingere citra occultam & propriã qualitatem deleteriam. nam quæ mutant, ut contraria in qualitate, & repentè dolorem excitant, ut Galenus fatetur libro primo de Symptomatũ cauſis. At huiuſmodi non excitant dolorem, igitur non ſunt contraria in qualitate. Sed neque in ſubſtantia, tum quia ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, ut dictum eſt, tum quia ſubſtantia non agit. Videmus ergo non ſolùm apud Platonem, Socratem ſine dolore extinctum: ſed etiam id docet ex Thraſcia Dioſcorides, dicens, quòd breui extingueret hominem, & ſine ſenſu doloris. Idẽ refert Plutarchus de Cleopatra, & ut dixi, refertur à Dioſcoride. Oportet igitur uim ineſſe occultam rebus illis, qua extinguãt ſpiritus. Sed adhuc dubiũ eſt, quæ'nam ſit hæc uis. nam ſi eſt ut in opio, erit uis frigida, aut quæ putrefacit: ſi putrefacit, nõ eſt uis occulta. nã omne putridũ putrefacit. Quærendũ eſt etiã, ſi putrefacit quod non eſt putridũ, quæ'nam ſit illa uis? Sin autem ſit frigiditas, multo minus eſt qualitas occulta. Aut ergo uirus ſerpẽtis erit putredo, & hoc nõ: quia nullũ animal cõſtat calido putrido, licet ab illo poſſit generari: aut ſimile nõ à ſimili generabitur. Præterea eſſet ſerpens febris peſtilens, et omnes morſi à ſerpente laborarent peſtilenti febre. nam putredinẽ ſemper febris, & neceſſariò cõſequitur, ubi inualuerit: inualeſcit aũt, ſi hominem occidit, & celeriter. Dioſcorides uidetur ad frigus retrahere uim aſpidis, dicẽs: Congelatur ſanguis celeriter in uenis, & ex uulnere modicũ nigri ſanguinis exit. Sed ſi ex frigiditate eſſet hæc cõgelatio, ſentiret patiens frigus in maxima corporis parte, tũ maximè quòd conuulſionis ſigna appareãt: congelatur aũt ab extinctione ſpirituum ſanguis, ut ſuperius docui. Nam de opio quis dubitare poteſt, cum dicat Dioſcorides, uehementem pruritũ excitare, tum etiã calere. Vnde ergo illi frigus? Propterea aliud dicendum eſt

Ce. de Subſtantia.

Com. 5. in fine.

Cõtrad. 2. Contrad. 74.

9. de Hiſt. plant. 17

Lib. 6. cap. 54.

Cap. 6.

In Phædone.

In uita M. Antonij.

Cap. 20.

Lib. 6. cap. 17.

de plan-

de plantis, aliud de animalibus: in plantis cauſa mortis eſt putredo, opio ſcilicet, cicuta, mandragora: & licet ſequatur frigus, cõtingit ob extinctionem caloris naturalis. At in animalibus, cũ, Lib.3.ca.7. ut dicemus, ſympathia ſit, dum communicant in ſubſtantia, & contraria ſunt in qualitate: antipathia, dum contraria ſunt in ſubſtantia, conueniũt in qualitate: fiet ſerpens contrarius homini per antipathiam ſecundi generis, ceruo autem primi. Conſtat ergo primùm, quod cum ubi proprietas & occulta qualitas occidens, ibi antipathia. at nõ inter plantam & hominem antipathia, nec ſympathia: igitur contrarietas nulla in occulta qualitate aut proprietate. Neq; enim homo & planta conueniunt in primo genere, at ſerpens & ceruus conueniunt in genere: & diſsident in prima differentia ratione eſſentiæ, ideo antipathiam habent. Eſt ergo antipathia duplex, ſerpentis ad ceruum, ob ſubſtantiam: & ad hominem, ob ſubſtantiam & qualitatem: & ideo ſerpens uincit hominem, & ceruus ſerpentem. Nam ſerpens eſt in ultimo ordine ſiccitatis, et ceruus ſimiliter: & cerui natura eſt robuſtior, quia ſanguinea: igitur ceruus uincit ſerpentẽ. at ſerpẽs cũ cõueniat cũ homine in genere, & diſcrepet in prima differẽtia, habet antipathiã: & cũ ſit in extremo ſiccus ſerpens, homo nõ, ideo licet ſerpens occidat pari antipathia, facilius tamẽ ſerpens hominẽ occidit quàm homo ſerpentẽ, quãuis aliquãdo occidat. Et eadem ratio eſt in plantis ac metallis, inter ſe. Sed uidendum modò, quomodo etiam caro uiperæ ſympathiam habeat cum homine, aut etiam antipathiã. uidetur enim utrũq; uerum. Nam caro mortua non eſt caro, quia tum actu habuit antipathiam: ubi ad actũ per hominẽ deducatur, antipathiã aſſumit, & liberat à ueneno. Et hoc eſt ac ſi uinceret, iuxta rationem proprietatis.

His propoſitis, dico quòd hæc occulta proprietas in ſimilibus nõ eſt aliud quàm perfectũ ad imperfectũ, uir ad puerũ, & uir ad mulierẽ, et Herculeus lapis ad ferrũ, & eſt ſympathia. Deinde in contrarijs erit, cum principia ſunt incõmutabilia inuicem. ſunt enim ſimilia & diſsimilia in ſubſtantia, & eorum actio eſt per qualitatem, quæ ſeu ſit ſimilis, ſeu diſsimilis, nil refert. Dices, cur aſinus non habet antipathiam cum homine? quia nimis ſimilis. Cuncta ergo animalia exanguia antipathian habent cum homine, ſed non cum uulpe: quia homo eſt in extremo latitudinis ſanguineorum animalium. nullum enim animal plus habet ſanguinis homine. Et etiã quia homo eſt in quarto genere miſtionis refractorũ elementorũ: demũ quia eſt mollioris ſubſtantiæ. nõ tamẽ eſt quoduis exangue animal illi uenenũ ob imbecillitatem, utpote muſcarũ & uermium, ſed tamẽ operãtur operationes medias. Ratio aũt quæ demõſtrat hoc, præter id quod cõſentit omni experimẽto, eſt hæc: Omne agẽs naturale agit medio qualitatis, quam habet, aſsimilãdo ſibi paſſum: ſed in ualde diſtãtibus idẽ eſt aſsimilare paſſum, et deſtruere præcedentẽ formã: igitur omne agẽs naturale, agit deſtruẽdo formã in principijs à ſua diſsidentẽ. Verùm animalia omnia habent calorẽ ſuũ actu: igitur omne animal deſtruit aliud animal quod diſsidet in principio: & nõ deſtruit ita plantã, quia nõ eſt ſimilitudo cum ea in principijs, cum animal ſit tertij ordinis refractorũ, et planta ſecũdi: & ideo nõ recipitur calor ille animalis in plãta, ut in alio animali. Et hæc ſimilitudo in materia cũ cõtrarietate in principijs, uocatur Proprietas occulta: ex quo patet, quòd omnis occulta proprietas eſt comparatiua: ideo magnes trahit ferrum, nam recipitur ratione ſimilitudinis, non carnem.

Remanet ſolummodo una dubitatio nõ leuis, quæ eſt: quòd uidẽtur etiã aliqua uenena ab occulta proprietate enecãtia in plãtis, uelut de halicacabo cũ ſcorpione, ut dicemus inferius. Lib.2.ca.5. Propterea dicendũ, quod huiuſmodi cõmunicant in materia. inſecta enim ſe habẽt ad plãtas, ut ſanguinea ad inſecta: ſed ſanguinea habẽt antipathiam cũ inſectis: igitur et inſecta cum plantis. Ex hoc patet, quòd inſecta cum inſectis, & plantæ cum plantis & huiuſmodi habent ſympathiam.

Sed rurſus dices: At ex hoc ſequẽtur duo abſurda. Vnũ, quod planta non poterit habere antipathiã cum planta, quod falſum eſt. nã uitẽ oderũt olea, ficus, caules. 8. de Subtil. in prin. Alterũ, quòd inter diuerſa nõ poterit eſſe ſympathia. at elleborum eodẽ loco albũ refert ſcorpiones mortuos ad uitã reſtituere. atq; hæc iã manifeſta ex dictis eſſe uidentur. Reſpõdeo ad primũ, quòd antipathia propriè eſt, ut dictũ eſt: ſed et in plãtarũ genere eſt diſcrimẽ, uelut animaliũ: uinoſæ, ut uitis: et oleoſæ, ut oliua: & ita etiã ficus. neq; enim è genere pomorũ eſt, aut nucũ. Vitis præterea eſt in plãtarũ genere, ut homo in animaliũ, obtinẽs principatũ: et ut animalia ſanguinea ad hominẽ, ita mala, et maximè punica, ad uitẽ. ſympathiã enim habẽt. Caules uerò herbæ ſunt, ſed caules principatũ quidẽ obtinẽt, ut in fabulis: cũ ergo duo habent pirncipatum in ſuo genere, et iam cõmunicant in materia (ſunt enim plãtæ, et ambo robuſta ſunt) agũt inuicem uehemẽter. igitur ſi ſimilia ſunt, ſympa-

thiam neceſſariò habent: ſi diſsimilia, antipathiã. Quæ enim in materia communicant, & uitam habent, habent & ſympathiam uel antipathiam: ſed quatuor obſtant ne detegatur. Primum eſt, ſi unum fuerit ualidum, alterum imbecille, ut dixi de muſca & homine, & idem dico de glycerizа & quercu. nã etſi una ſuccũ habeat dulcẽ, alia amarum, non tamen apparet antipathia. Secundum, cum diſcrimen ſimilitudinis & diſsimilitudinis leue fuerit. tunc enim latet, ut inter pleraſq; arbores: & hoc in genere & ſpecie, in genere quidem, ut inter ſalſum & uinoſum, dulce & amarum, acre & pingue: in ſpecie, cum excelluerint uel fuerint pauci ſucci, & exigua fuerit qualitas. Tertium, cum natura ſoli non poteſt pati ambas plantas, quæ tamen ſympathiã habent tunc, nec una aliam poteſt fouere ob ſoli naturam: nec deſtruit, cum ſint ſimiles. Quartũ, cum qualitatibus primis fuerint contrariæ, & natura ualde ſimiles, tunc non facile deprehenditur ſub qua differentia contineantur. Vitis ergo & braſsica deteguntur in antipathia, ob ſapores genere ualde contrarios, ſcilicet ſalſum & uinoſum. Ad ſecundum dico, quod inter elleborum & ſcorpionem eſt antipathia, ſed non ſimpliciter, uerum contraria in qualitate ad radicẽ halicacabi: illa enim frigida eſt & humida uehementer, ellebori calida & ſicca ualde: & ideo ſopito ſcorpione (nam non credendum eſt, quòd mortuo prorſus, cum ellebori uis contraria ſit natura halicacabi radici) fit alexipharmacum illi, & reſtituit ad uitam. Et ſi dicas: Cur nõ omnes radices calidæ & ſiccæ? Dico, quòd radix ellebori, præter temperamentum, uim habet propriam ad cerebrum & neruos peculiarem, qua poteſt ſtimulare, & etiam confouere principium animalis. Præterea dico, eo quòd plures aliæ radices id poſſunt, ſed non ſunt adeò uulgatæ ut elleborus. Et ideo cauſa erroris principalis, & quòd tam diu latuerit natura ſympathiæ & antipathiæ, eſt, quòd putarent eam eſſe uim abſolutam quandam, cùm ſit ſolum comparatiua. Secundò, quia crediderunt eſſe unius ad unum, ut Herculei lapidis ad ferrum, cum ſit unius ad plura, & generis itidem perſæpè totius ad totum aliud genus. Tertiò, quòd crediderunt eſſe unam cauſam tãtum, cum ſint plures. Quartò, quòd exiſtimauerint antipathiam & ſympathiam eſſe à qualitatibus, uel perfici opus eorũ ſine illis: quorum utrumq; falſum eſt. Quintò & ultimò, quod leues ſympathias & antipathias non animaduertunt, quia ignorant illud principium, quòd inter duo quæcunq; uita prædita, & genere communicantia, alterum eorum neceſſariò ſemper intercedat. nã hoc ſuperius eſt demonſtratum.

DE TERTIA DIVISIONE VEneni in præſentaneum & temporaneum, & de cauſa eius.

Cap. XXVI.

Et uenenorũ quidem temporanea alia ſunt, quæ poſt longum tempus interimunt, aut tabefaciunt ſaltem: alia autem ſtatim, id eſt ipſa die, uel poſt unum uel duos, aut pauculos dies. neq; enim quæ poſt tres aut quatuor dies nocent, ſolemus temporanea appellare, tametſi magis tẽporanea ſint quàm præſentanea. Dubitari igitur ſolet, an dentur huiuſmodi uenena. nam ſi non nocent, nec nocebunt, inquam, nec uenena erunt: ſi nocent, ſtatim ergo cum noceant, temporanea dici non poterunt. Experimentum tamen illud maximè oſtendit in his quos canis rabidus momordit: quorum quidam ſanato ulcere nõ ſolùm per plures dies, ſed etiam menſes & annos quieſcunt ſine noxa: inde ſubitò rabie deprehenſi, nulloq; præſidio adiuti moriuntur. Galenus tertio de Simplicibus medicamentis, quæ putre- Cap. 22. faciunt medicamenta, huiuſmodi eſſe cenſet, ut dum ſanguinem corrumpunt, ad quandam uſq; metam non ſentiantur prorſus: licet ubi poſtmodùm proceſſerint, ineuitabilem mortẽ afferant. Alium ibidem tetigit modũ in erodentibus, quæ cum terrea ſint, adhærẽt uiſceribus, atq; interim minimè ſentiuntur: tandem hominem ad mortem tamen deducunt. Talia uidetur intellexiſſe Princeps ſexta Quarti, cum dixit: Et omne quidem Tract. 1. cap. 2. quod interficit cum permutatione tẽperaturæ, aut putrefaciendo, aut aduentu ad membrum aliquod, poteſt effectum ſuum poſt tempus producere. Licet quod putrefacit, quanto diutius in corpore manet, eo effectum deteriorem producat. In quibus uerbis tertiam præter eroſionem & putredinem, ſcilicet intemperiem, Princeps ſuper aſsignatas à Galeno adijcere uiſus eſt. Petrus Carrarienſis in ſua quæſtione de Venenis, conatur tribus rationibus oſtendere, non ſolùm dari uenena temporanea (nam hoc experimento per ſe notum eſt) ſed ad certum definita tempus. Eſt igitur prima ratio huiuſmodi ſumpta ex autoritate Principis prima Tertij, cum dixit Tract. 3. cap. 8. circa med. de morbo loquẽs comitiali: Et cauſa eius quãdoq; eſt ſanguis, aut humor retentus in membro, qui propter obſtructionem extincto calore natiuo putrefit, & uapor ex eo aſcendit per circuitus temporum. Secunda ratio: Omnium eorũ quæ

à natura & in natura fiũt, finis ex initio pẽdet.
Et eſt ſententia Ariſtotelis quarto de Generatio
Cap.10. ne animaliũ. Igitur uenenũ aſſumptũ cũ naturali
bus uiribus agat, præſtitutũ habet finem. Tertia
ratio: Mors aduenit cõſumpto ac ſiccato humido:
ſed humidũ à medicamẽto uenenoſo poteſt habi-
ta ratione ad hominem exiccari certa ratione, ut
pro dimidio, aut pro decẽ annis: igitur poſſumus
deducere hominẽ ad definitũ uitæ tẽpus per uene
nũ. Iſtæ rationes declaratæ ſunt à nobis uberius
in primo de Fato. Et certè quod ad cõcluſionẽ at-
tinet, nõ eſt dubitandũ, etſi illæ nõ prorſus con-
cluderent: uerũ difficultas eſt, utrũ iſtud poſſit
ſciri. Et ad hæc adducit rationes quaſdã, ſed pa-
rum cõſtantes: ego aũt duas ſatis euidẽtes oſten
dam, quarũ prima eſt: Circuitus inſunt omnibus
affectibus naturalibus, ut clarũ eſt ex his quæ ab
Hippocrate in medicina ſunt demõſtrata, & ex
his quæ ab Ariſtotele prodita ſunt: ſed nihil no-
bis eſt naturaliter ignotũ (nã nõ eſſet animus no
ſter potẽtia omnia quæ ſciri poſſũt) Sicut enim
criſes & tẽpora criſiũ cognoſcimus prædictiõe
mirabili, ita & in cæteris. ſed lucrũ fecit excoli
medicinã, nõ ita alias artes diuinãdi. Et ſicut ſunt
res quædã abditæ ſenſibus noſtris, quæ tamẽ co
gnoſci poſſũt: ita & rationes earundẽ licet occul
tæ uideãtur, abditis tamẽ modis ac regulis inno-
teſcũt. Alia eſt ab autoritate, ſiquidẽ Theophra-
ſti nono de Hiſtoria plantarũ, qui inquit, de aco-
Cap.16. nito loquẽs: Cõponi aũt ita ferũt, ut certis occi-
,, dere tẽporib. poſſit, uidelicet bimeſtri, trimeſtri,
,, ſemeſtri, anno cõpleto, nonnullũ etiam biennio.
,, Peſſimè illos de uita diſcedere uolunt, qui pluri-
,, mum tẽporis reſiſtere poſſunt. paulatim enim ta
,, beſcat corpus, & lãguore diutino pereat eſt ne-
,, ceſſe: facillimè illos, qui confeſtim obeũt. Reme-
,, dium nuſquã eſſe compertum, ſed falſo dici quod-
,, dam aliud illi reſiſtere.

Cap.20. Et licet Galeno uideatur in libro de Theriaca
ad Piſonẽ, ꝙ uenenũ in his qui uulnerantur, per
ſanguinẽ permeet, adeò ut ſi ſanguini nõ miſcea-
tur, nec etiã occidat: & dabat exemplũ de Hele
nio, quo infectæ ſagittæ occidũt homines & cer
uos. cũ tamen ille liber Galeni hauddubiè nõ ſit,
in quo fateatur amphiſibenæ duo eſſe capita, fœ
minam uiperã abſcindere caput maſculo, & in
quo tam turpiter Piſoni adulatur: ideo illius ſen-
tentia poſthabita, dico quòd, ut docui in unde-
Sect.1. cimo Paralipomenon, uenenum canis rabidi fer-
tur per neruos ad cerebrũ, & non per uenas. Et
cũ putredinis ſemina egerit, propagatur aſcendẽ
do uerſus cerebrũ: & ita ratione loci, tẽperantiæ
& maliciæ ueneni, celeriter aut tardè mortẽ af-
fert. Cũ uerò magnitudo quæuis qualitatis ſit du
plex, ratione ſubiecti et gradus, ut dulce, dulcius,
dulciſſimum: ut mora, ficus, mel: et paries candi-
dus exigua parte, dimidia totus: uenena aũt iux-
ta utranq; rationem cum putrida fuerint, propa-
gãtur: & cum exceſſerint, morbos mouent: cũ
uerò adhuc magis inualuerint, perimãt in incre-
mẽto iuxta ſubiecti quãtitatem, nulla eſt difficul
tas: de gradu aũt nõ leuis eſt dubitatio. Multis id
probantibus, quòd nihil poſſit ſeipſum ultra me-
tas, niſi caſu, euehere, ut obſtructionẽ faciendo,
aut febrẽ excitãdo, aut mora putredinẽ augẽdo:
utrũ uerò corrupto ſanguine, licet non perfectè
neutro horũ modorũ, an latêre poſſit. Si quidem
latêre nõ poteſt, nullũ erit uenenũ tẽporaneũ. E-
quidẽ difficillimũ uidetur latêre poſſe, quin uires
imbecilliores ſentiãtur ſpiritibus paucioribus fa
ctis, aut ægrotãtibus. corpus enim itidẽ imbecil-
lius euadere neceſſe eſt. At latitare noxam ante
rabiẽ, ante febres peſtilẽtes, imò etiã in elephan-
tiaſi inchoante per annos exiſtimo, quòd cor ua
lidiſſimũ natura ſit maximè in trahẽdo: ſexto de
Vſu. inde nõ ſolum trahit, ſed ſecernit, ut quarta Cap.8. & 19 in prin.
Aphoriſmorũ Galenus: quo fit, ut in fame rarò Com. 22.
uel ipſum uel iecur cõſumpta aut gracilia inueniã Cap.5.
tur, quicquid boni in toto corpore eſt attrahenti
bus, ut in libro de Tabe. ob hæc ipſa latitare ue-
nenũ tẽporaneũ poſſe crediderim. Porrò & ſimi
lem ptiſanæ, candidiusq;, ſanguinẽ & uiridẽ me
uidiſſe, & aliàs ſcripſiſſe memini: albũ bis, ſimilẽ
ſucco betarũ ſemel: quam uerisimile eſt diu affe-
ctũ ueneno cũ multo antea hauſiſſet, tum uerò
paucis ante diebus ſolũ ægrotabat. Porrò lapis
in uẽtriculo res rara, et in ueſica adeò frequens,
exempla ſunt ueneni & ipſa temporanei.

Vtrũ ergo certum præſtituere tempus con-
ueniat, non facilè dixerim, poſtquã iidẽ morbi in
his diutius, in alijs minus durant, iuxta robur cor
porũ: itaq; in huiuſmodi longè maior erit diuerſi-
tas, non ſolùm roboris uirium ratione, ſed tempe-
raturæ, cõpoſitionis, ætatis, conſuetudinisq;: cũ
alia ſtatim hos enecẽt, alios ſerò ac uix. Adde di
ſcrimen à quantitate. eorũ enim duodecim qui
ballarate uenenum ſumpſerunt (fuitq; ſingulare
exemplum) quod & aliàs retulimus, cũ unus tã-
tum euaſerit, quia ex torta lactea nõ ederat, quã-
dã poſt quindecim dies obiere, quadã poſt mẽſem:
quidã cũ Romã iuſſẽt, ut ueneficũ perſequeren-
tur, uix poſt tres menſes, cũ iam in patriã rediiſ-
ſent, obierũt. Quis ergo audeat præfinire tẽpus
in incerto, in quo nec quæ ingrediũtur ꝗ potẽtia

ſunt

ſint ſcire poſſumus, cum in eodem medicamento experimentum oſtenderit quanta uarietas ſucceſſus fuerit. Omnes tamen inſanabiles fuere, & medicus ipſe miſer obijt: & omnes eodẽ morbo febricula quadã, quã eſcharæ cruſtæq; in capite, uelut in Indica lue antecedebant. Cætera neſcio ſymptomata qualia fuerint, cum eſſem ualde puer uix undecim, ut reor, annos natus. Ergo temporanea uenena dari, & quæ omnino perimant, niſi certa ratione auxilia ſint adhibita, certisq; terminis incluſa temporum, hauddubium eſt: at definita ad diem, ſtultum & fabulæ propius cenſendum eſt. Pleraq; autem tabifica in annum proferuntur, inde eo ſerius, quo fuerint temperatiora. Nã tabes, ut Galenus docet, ſcilicet phthoe, terminum habet, ut intra annum perimat. Forſan & natura aliqua huiuſmodi ſunt & lapides, & partes animalium, & ſimilia collo ſuſpenſa. neque enim fide caret. Et ego ita eſſe, certis rationibus exiſtimo.

4. de Locis cap. 8.

DE QVARTA DIVISIONE ueneni, in lethalem & non lethalem. Cap. XXVII.

ET rurſus uenenorum quædam ſunt quæ perimunt omnino: alia non omnino perimũt, ſed nocent. nec perimunt, niſi caſu quodam, cum tabem aut putredinem ad extremum deduxerint. Et quæ longo pòſt tempore etiam perimũt, ut elephantiaſis & lues Indica, non tamen dicũtur tẽporanea duabus ex cauſis. Prima. quia pleriq; euadunt ex his, ut ex temporaneis uiciſſim pleriq; pereunt. Et in temporaneis licet mors differatur ut in iſtis, tamen nec adeò diu: & differtur non ſolùm mors, uerum et ſenſus læſionis: in hoc uerò læſio non differtur, mors licet differatur. Neq; elephantiaſis coloris prauitatem, uultus fœditatem, grauitatem corporis, puſtulas differt: ſed cum his longo pòſt tempore occidit. Ergo lethiferum dicitur uenenum, quod cor extinguit. Primum enim & ultimum eſt, quod moritur: quoniã ſolo eo mortuo moritur animal, quinto de Locis. Biſariam autem contingit mori animal: extinctis ſpiritibus, non corrupto corde, ut in his qui uenis inciſis moriuntur, uelut Senecæ & Lucano contigit: uel cum cor ipſum patitur. nam & detrahi poteſt, inquit Galenus, animali clamante pòſt, atq; ambulante: an utroq; modo, quod uериſimilius eſt. Videtur aũt quæſtio Soritica, de qua in Paralipomenis actum eſt. Sed non occidentium quædam ſunt etiam peſtifera & cõtagioſa, cuiuſmodi lippitudo. tametſi enim putredine conſtent, non tamen occidunt loci ratione. Sic ſcabies, & huiuſmodi. Contrà alia quæ perimunt, & peſtifera ſunt. quædã in toto corpore ſedem habent, quædam autem in uno ſolo membro: ut peripneumoniæ, morbi laterales, phrenitides, anginæ, quæ ex putrido humore generantur. Peſtiferum ego nunc non appello, ut Galenus, quod commune eſt, & ex maiori parte perimit: ſed quod eſt commune, à putredine ortum habens, & contagioſum. Et ſimiliter lethiferũ, quod non neceſſariò perimit, ſed quod plerunq;. Et ſunt uenena quæ nõ omnino perimũt, ſed ſunt ad debilitandum tantum: cuiuſmodi uſam feriunt Olympiadem erga priuignum Aridæũ, ut regno eſſet inutilis, proli generandæ non eſſet inutilis: & quod ad amorem facit, quo Cleopatra creditur Antonium affeciſſe: & quod ad inſaniã, quo Cæſoniam ferunt coniugem Caligulam euertiſſe. Et noſtra ætate uidimus iuuenem ſic affectum per ſex menſes, & euaſit, & reſciuit ueneni cõpoſitionem, quam palàm referebat, neſcio an uerè. Vt ſint in uniuerſum quatuor genera uenenorum nonlethalium: Amatorium, manicum, contagioſum ad metam, & quod debilitat. Sed hoc eſt ex genere uerè manici, ut ſint tantũ tria. Aridæus enim mente non conſtabat. Venena ergo quæ perimunt, uim ſuam proferunt: hæc autem continent, & non lædunt membra uitæ neceſſaria, ſcilicet cor, neq; iecur. Vnde ſciendum, quòd cor & iecur cum malè afficiuntur, perpetuò ſemper efficiunt breuiorem uitam: at cũ afficitur cerebrum, non ita. multi enim cum nota inſaniæ, uel obliuioſi facti, uiuunt ad extremam ſenectam: ſed ſi læſio magna ſit, tunc celerius in cerebro quàm iecore perducit ad mortẽ, & certius: de corde autem non certius. nihil enim ad mortem certius læſione cordis, ſed celerius perſæpè: neq; enim morbus ullus eſt, qui adeò celeriter occidat ut apoplexia, quæ eſt morbus cerebri. Poſt tria principalia, ſunt duo quæ inſeruiũt: pulmo et uentriculus. Pòſt eſt ueſica, inde renes. Reliquorũ nullum eſt neceſſarium uitæ, niſi accipiamus ſeptum tranſuerſum pro membro. Si igitur neceſſariorum aliquod magnum detrimentũ accipiat ex ueneno, uenenum illud lethale eſt: Si uerò non ſit uitæ neceſſarium, uel non ſit tanta læſio, non eſt lethale. Dubitatione igitur dignũ eſt, unde limes. cur enim putredo non planè corrumpit, cum motum habeat, & motus ex demõſtratione habita ſuperius. Dico quòd repugnante calore naturali reprimitur: & quòd illa demõſtratio oſtendit in his quæ non uiuunt corporibus,

Cap. 1. — 2. de Placitis cap. 4 — lib. 12. Sect. 2 — Cap. 11.

bus, aut continuè fiunt debiliora. Ex quo patet, quod morbus natura non lethalis, ſi ſit ex putredine, ſemper in ſenio, niſi prorſus ſanetur, lethalis euadit, ut lues Indica, & elephantiaſis: & eodem modo, ſed non tam neceſſariò ex mala uictus ratione. Ideo multos uidi ſenes ex lue Indica perire, qui antea morbum illum pertuliſſent.

DE QVINTA DIVISIONE ueneni, materiæ ratione.

Cap. XXVIII.

MAteriæ aũt ratione alia quidem ex metallicis, alia ex animalibus. alia ex plantis, alia arte, & alia putredine: & rurſus alia natura, alia caſu, alia arte. Ars plus poteſt cum natura, quàm quicquid natura per ſe poſsit. Dixi alias ex Ioanne Leone, uendi in Nubia uenenũ, quod grani pondere decem homines perimit, hominem autem ſtatim. Natura per ſe plus poteſt quàm ars: ſed uncta, plus eſt in arte quàm in natura: uelut etiã in muſica. Mediocri uoce præditus, cum artis excellentia præſtantior eſt: quàm mediocri arte, naturæ aũt excellentia. Quocirca dubitatur, an ignis acuat, an debilitet uenena? Videtur aũt quòd debilitet, quandoquidẽ ſubſtantiam illorum corrumpat: ex qua pendent omnes proprietates rei. Et experimento etiã id deprehẽditur, quandoquidẽ auripigmentum crudum interficit, coctũ nõ ita. In oppoſitũ Tranquillus in Nerone: Locuſtas coxit iterum uenenum, & ita hœdum poſt quinq; horas occidit. Inde coxit ac recoxit, donec porcellũ ſubitò exanimauit. Ergo dicendum, ab igne ſemper extingui uenenum: minus tamẽ uenenoſum, citius perſæpe interimit ob ſubſtantiæ tenuitatẽ. An uerò putredinis ſit putredo, an non. cinis enim non comburitur, carbo ſæpius: & cinis ſæpius uritur, ſed nõ igneſcit.

2. de Subtilit.

Quæ autem ex animalibus, alia ſunt quaſi actiones, ut morſus & ictus: alia tranſeunt in materiã, ut fel & ſaliua, quæ ſunt excrementa: & caro & ſanguis, ut partes: & quædam nocent intus magis, ut cicuta: quædã extrà, ut ſaliua uiperarũ & aſpidum: quædam utroq; modo, ut argentum uiuum, & ſimilia. Ex plantis deſumuntur folia, ſemina, radices, ſucci & mel: ex metallicis autem, ipſa tota. Singula aute recenſebimus inferius. Omnium efficaciſsima ſunt in animalibus fel & pinguedo: præſentiſsima aũt, ſaliua & ſpiritus. Et ex plantis ſucci, inde ſemina, pòſt radices, ultima ſunt folia. Quædã trãſeunt in uenenum caſu, ut lac quod coagulo iam miſtũ eſt, ut affirmat Dioſcorides. nam ut epotum fuerit, concreſcit in uentriculo, & ſuffocat.

Lib. 2. cap. 2.

Lib. 6. cap. 26.

Venena præterea ratione deprehenduntur, ut ſerpentes, qui putruerint iam, & fungi: & ſi uenenum ueneno additum eſt. Et quæ ex locis aridis, plus quàm ex humidis, exceptis paucis: & ex mõtibus, quàm planicie: & locis calidis, quàm frigidis. Et adulti, nuper natis ac paruis. Et ungula, & cornu, & color uiridis, ſplendens & cæruleus, & uarius, & in oculis ruber. Et motus uehemens, & cum ſaltu, & ſimilis motui caudæ lacertæ ualidæ, nuper abſciſæ, declarant uenenum eſſe pernicioſius. Et locus proprius. quidam enim ſerpentes in ſepulchris inuenti, mortem attulerunt præſentaneam. Et quomodo non, cum tamdiu tulerint tetrum illum odorem? neceſſe igitur eſt, ut fuerit natura eorum ualde contraria naturæ humanæ. Et os, pili, ungues, ſtercus, non ſunt materia ueneni, niſi rariſsimè. Et unde ignis manifeſtè prodit, non eſt uenenum. Et nullum animal ſanguineum, & rari piſces perfectæ formæ: ſed nec pluma, nec ſquãma. Et flores plantarum uenenatarum, nec uenenati omnino ſunt, nec à ueneni qualitate immunes.

LIBER SECVNDVS DE Venenis.

DE SIGNIS GENERALIbus ueneni, dum eſt præſens, dum deuoratur, dum iam aſſumptum eſt congeniti: de prognoſticis. Cap. I.

VENENA deprehenduntur colore, natura, ſapore, odore, effectu, & coniectura rationali. Sapore quidem omnia fermè amara aut acria ſunt, etiamſi miſtum alium habeant ſaporem. Referunt tamen, Colchicum ſolum eſſe guſtu iucundum: huius meminit Dioſcorides. Porrò ſigna ueneni ex odore, ſi genitum ſit, in uentriculo ſunt: quoniam lutum quandoq; olet, aut uirus, aut piſces, atq; innumera alia, quorum numerum recenſere uix queas: uelut tertio de Symptomatũ cauſis, uelut eſt odor ouorũ, allij, caſeiq;, corruptorũ. Extra antem ſunt praui odores noti, ſtercus, aſſa fœtida, caro putris. Videntur enim hæc tria eſſe omniũ peſsimi, ac grauiſsimè olentis odoris in ſpecie

Lib. 4. cap. 86.

Cap. 2. in fine.

cei autem uidentur totidem eſſe mali odores quot boni. nã bonos in tertio de Rerum uarietate ex-
Cap.14. Com.7. plicauimus. Circa colores autem uiridis eſt & pallida putredo, ut tertio Prorrhetici. Veri tamen colores ſunt fuſcus, liuidus, ferrugineus & albus, non candidus, nec ſplendens. Verùm in uiuentibus colores ſplendidi ſunt deteriores, ut in fungis ac ſerpentibus: eſt etiam color non ſplẽdidus, quocunq; ſplendido colore deterior. Ex ſaporibus acres pernicioſi ſunt: ſed ſi cũ tenui ſubſtantia ungantur, urinas proliciunt: ſi cum craſſa & terrea, erodunt interiora: unde patet nõ eſſe erodentia uerè uenena, aut non ſaltem quæ putrefaciant. Quòd ad tactum attinet, putredo comes eſt caloris acris, mordacis: ſecundo de Dif-
Cap.11. ante medium & lib. de Venæ Sec. cap.5. Com.1. Com.43. Cõtrad.18. ferentijs febrium. Ideo dicebat Galenus primo in tertium Epidemiorum, quòd febris acuta eſt comes putridi humoris. Qualis autem ſit hæc, dicebat quarta Aphoriſmorum, quòd ea eſt acuta & indeſinens. Quamuis, ut in ſecundo Contradicentium, Galenus ſibi ipſi uideatur aduerſari. Natura notiſſimum eſt, ſerpentes, ſcorpios, araneas, fungos, leporem marinum, aconitum, napellum, auripigmentum, argentum uiuum, cæteraq; huiuſmodi uenena eſſe: ut etiam rabidi canis ſpumam, tum quæcunque cognita ſunt: effectu uerò, quòd muſcæ gallinæq; pereunt, tum canes ac reliqua animalia. Et ſi homines ex eodem perierint, & ſi guſtata ſequitur inflatio linguæ, labiorum, gutturis morſus, nauſea, palpitatio cordis: & ſi odorata ſequitur uertigo, dolor capitis, ſuffocatio. Quamuis neminem talia odorare ſuaſerim. Coniectura uerò, quòd ad illa muſcæ non accedunt, neque aliud ullum animal: & ubi tracta ueris, horror quidam ſequitur. Aut ſi computruit diu ſub terra, & magis in ſepulchro: aut ſi in illa egit uehementer ignis: aut ſi iuxta ea coiuere aut adnati ſint ſerpentes, aut ſi ea deuorauerint.

Dum uerò deuoratur, guttur lædit omne fermè uenenum, & gulam quaſi iuxta fauces aſtringit, & antea ſaporem præfert tetrum aut odorem: &, ut dixi, pruritum, aut æſtum, aut inflationem parit in partibus oris, aut ſub dentibus: dum manditur, ſtridet: deuoratum autem iam, perturbationem aut nauſeam excitat. Quòd ſi etiam dolorem excitat in uentriculo uehementem, aut palpitationem in corde, pernicioſiſſimum etiam eſt, & præſentaneum. neceſſe eſt autem ut in coctione, uel ſi tale ſit, poſtquam adeò naturæ humanæ aduerſatur, etiam ante coctionem contingere aliquid huiuſmodi. Tertium, ructus olidi & mali ſaporis atque odoris, qui non ſolùm uenenum eſſe produnt, ſed quale ſit. Quartum, ſunt uomitus, aut ſaltem nauſea perſeuerans, cordis palpitatio, dolor uentriculi: tum inteſtinorum, fluxus uentris, frigus extremorũ, liuor unguiũ, conuulſio, ſyncopis, ſudor frigidus. Vomitus autem etiam quæ ſit ſubſtantia ueneni, prodit tum ſapore, odore, ſi ſit ater. Et ſi illum ſubſequitur dolor uiſcerum, ſitis, ardor, æſtus, ſingultus, inquies, anxietas. Caueat tamen, ne ob errorem iſta contigerit: uelut ſi crudus adhuc cibum ſumpſit, aut ſi ſe nimium ingurgitauerit, ſi uarios cibos deuorauerit, uelut olera cruda, lac ſimul & legumina: & præcipuè uarijs condita modis, ex aqua, iure, toſta ſuper prunas, frixa: tum malè affectus, & ſemilanguens antè: & ſi grauEolentia ſumpſit, allia, cæpas, caules, porros: tum agreſtia olera, fructus, & hos ſemiputres, præſertim pepones, cucumeres, mora. Etſi feruentia uel frigida, calida, tepida: ſi aquam multam, crudam, præcipuè ex lacuna, palude, ſtagno, turbidam: aut in qua animalia quæ pedes habeant multos, ut ranæ, teſtudines, cancri, & quod his peius eſt, ſalamadræ uiuant. Et lac corruptum per ſe, & piſces frigidi, quandoq; ueneni ſymptomata referunt. hoc in me expertus ſum, dum eſſem iuuenis: illud, alij fide digni. Commune eſt omnibus, à uomitu ſolui omne malum. Temporaneorum aũt ſigna ſunt præcipuè ex lingua, quòd iecore, pulmone & uentriculo ex æquo fermè afficiatur. at horum unum aut plura ſumpto ueneno affici neceſſe eſt. Quæ enim pulmonem uitiant, tuſſim ſiccam, ariditatem, ſitim, inde tabem adducũt, & ſanguinis ſputũ, & per uapores atq; ſaliuã lingua cõtaminatur. Quæ uerò uentriculum, ad nauſeã, dolores, inflationem, fluxum alui, aut ſtrigmenta: & eorũ cõſenſus cũ lingua eſt, & per tunicam, & per ſaliuam. Et ego agnoui uirum qui uxorem reliquit, et ab ea ſe ſeparauit, & dedit ei uenenum, quo facta eſt tympanitica, & ſuperuixit paucis annis, forſan ſex aut ſeptem: & ego curaui eam, ſed ſanare nõ potui. Iecur aũt per uenas corrumpit colorem linguæ, & perducit ad lentas febres, & facit morbũ ſimilem naturali. Et ego uidi Hieronymũ Bertolum ita laboraſſe, quaſi eſſet amphimerina: ſed quia eò peruenit ut lingua eſſet fuligine omni nigrior, et adeò aſpera ac arida, ut appoſito orichalco non poſſet auelli, ideo exiſtimaui eſſe uenenum. Eoq; diſſecto, apparuit uentriculi imum quaſi excoriatum, & iecoris ſuperficies tota quaſi

conuexa nigerrima. Omnibus ineſt ſitis inextinguibilis: ſed alijs magna, alijs parua: imò ferme nulla, & uix ulli colori linguæ proportione reſpondens. Ergo cùm talis ſit, tam præceps uariaq; natura uenenorũ, ad ſummum perueniſſet, nec prohiberi poſſet: ſed lege naturæ uniuerſali cùm ad id peruenerit, ſubiacet legibus humanis, atq; retunditur, deciditq; unà tota moles multis constructa annis, ut omnia per circulum in idem redeant: quæ norma cõmunis eſt etiã im mortalibus, ut finita infinitis, atque ideò parua magnis coæquarẽtur. Aliter ab hac pernicie nihil immune eſſet. cautũ per hoc plebi. unus homo multis millibus maior, multa millia unum nõ poſſunt æquare hominem. Sed hos numẽ regit. minima cuius pars accendere ſolet totum orbẽ. Sed nunquid malum à numine? aut non fieri poteſt, ut in lineis ἀσυνάπτοις?

Signa uerò geniti in corpore declarabuntur exemplo hyſtericarum: in quarum uteris generatur uenenum frigidum, & deſcribuntur ſexto Cap. 5. de Locis. Cùm igitur illius tres ſint ſpecies, In in princ. prima, dicit, quæ eſt uehemẽtiſſima, amittũt pulſum, & omnem reſpirationem, dicit Galenus: ac refrigerantur toto corpore, niſi quòd medio, id eſt, circa uentrem & pectus, exiguum relinquitur. & ſolet ad dignoſcendum an ſpiret apponi lana, goſſipium (ipſe dixit lanam, ſed hoc eſt leuius) e regionè narium, & urceus aquæ ſuper os uentriculi: & ſi aliquid supereſt ſpirationis, mouentur hæc, aliter non. Signum quartũ eſt, quòd amittunt motum. quintum, amiſſio ſenſus: nihilominus etiam cum his euadunt. Secunda mitior ſpecies, dicit, eſt, cùm manet ſenſus, & ægrè ſpirant: mouentur tamen, & pulſus eſt paruus. Tertia, cùm etiam mouent crura. adeò ut ſint quinq; ſigna, ſi quis rectè conſideret. Sextum ſignum, quod effectus oſtendit, nec ibi meminit, Tex. & ſed tertio Prorrhitici, ubi dicit Hippocrates: Cõ Com. 27. uulſiones in hiſtericis ſine febre faciles ſunt, ut Dorcadi. & id experimentum docet. Eſt autẽ, ut in priore auctoritate, duplex cauſa, retentio ſeminis: & eſt deterior, dicit: & menſium: utrorumque tamen in naturam ueneni tranſeuntium. Cuius indicio eſt exemplũ, quod dat de phalãgij Tract. 4. ictu, inde etiam ſcorpij. Princeps uigeſima pri Cap. 17. ma Tertij, ponit differentiam inter hyſtericam paſſionem & ſyncopim primò. & dicit, quòd hyſterica paſſio eſt grauior, quia illã ſyncopis antecedit. Eſt diſcrimen in hoc, quòd in ſyncopi manet reſpiratio, & ſenſus aboletur: quanquã in hyſterica paſſione, ualida etiam, ſenſus pereat. Ab attonito morbo, quia manet ſenſus in hyſterica affectione plerunq;, & non adeſt ſtertor, & non refrigeratur corpus. In comitialis differentia plurimũ laborat, ſed non potuit emendare librum. Sed differentia eſt facilis. nam extrema hyſterica affectio non habet cõuulſionem ſecũ iunctam, ut comitialis: & nõ extrema habet ſenſum, igitur differũt. nam dum redeũt hyſtericæ, recordãtur omnium eorũ quæ uiderũt. Vnde illud notandũ, q. dicit ibi, Spuma in hyſterica eſt ſignũ ſalutis, in alijs præfocationibus lethale: ut ſecunda Aphoriſmorũ. A' lethargo diſtinguitur 43. febre. A' uenenis frigidis, dico, quòd tribus maximè diſtinguitur: quia non ſudat, nec habet liuorem unguium, & extremitatum, et ſyncopis, ac deliquium animi, ſunt longiora. nam hæc ſi ad ſint in uenenatis, moriuntur. Sunt etiam in uenenatis aut uomitus, aut ictus, aut dolor internus. Aliorum autem ſigna referemus ex Conciliatore. Gypſum dealbat labia, dentes, gingiuas, linguam, difficultatem ſpirandi facit, dolorẽ in uentriculo, aluum ſiſtit.

Ceruſa uerò uomitum album efficit, dentes tamen nigros, dolorem uentris quaſi ex pondere, ſanguinem egerit, & patitur tineſmonem.

Plumbum uſtum efficit labia, linguam, dentes plumbei coloris, anhelitum impedit: uox illius obtuſa eſt, ſuffocatus moritur.

Argenti autem ſpuma uomitum magnum cit, & aluum aſtringit: adeò ut naturæ ordo perturbetur. urinam retinet, & quandoque inteſtina exulcerat. Eadem penè argentum uiuum efficitur.

Squamma æris dolores in uentriculo & inteſtinis efficit (pungit enim illa) & uomitum aut alui fluxum excitat. Idem facit ſquãma chalybis.

Vitri autem ſchidia dolores acutiſſimos in uẽtriculo & inteſtinis: inde patietur ſimilia abſceſſibus locorum prædictorum, ſanguinem emittunt uomitu uel abſceſſu, & breui moriuntur.

Rubigo exſiccat paulatim corpus cum modica punctione, & eſt uenenum temporaneum: ærugo autem præfocat uehementer, & erodit uentriculum & inteſtina, & dolores excitat in eis: & perducit ad ulcera, & deiectionem ſanguinis, & ſaniei.

Herculeus lapis perturbat mentem, & melancholicos efficit. Idem fermè lapis lazuli dictus: ſed & hic nauſeam mouet, & uentriculum ſubuertit.

Cinnabaris uel minium, omnia rubra efficiunt: aſtringunt uentrem, & uomitum mo-

uent, & efficiunt ſpirandi etiam difficultatem.

Arſenicum uomitum mouet magis quàm argentum ſublimatum, ſtringit uëtrem, erodit uentriculum, & facit ſitum & æſtum, exſiccat corpus & uncturas. Et eadem facit arſenicum citrinum ſeu croceum, ſed uehementius. Argentum autem ſublimatum omnia hæc uehementius præterquam in uomitu, quo cæteris eſt fermè par: ardet, ſitum mouet, omnia excoriat exſiccat linguam, ut expuere non poßit, inde etiam ſyncopim facit. Et cum effectũ produxerint omnia hæc, excitant febres prauas.

Aqua ſeparationis erodit inteſtina & uentriculum, & quæ ſunt illi conſequentia efficit: acris eſt & aſtringens, linguam, os & guttur albis ueſicis replet.

Opium reddit odorem in uomitu, ſomnũ & hebetudinem ſenſuũ facit, & mentis ſtuporem. Idem faciunt mandragoræ ſuccus, radix, poma: ſed & amentiã addũt, & ruborem oculorũ & faciei. Senſus eodem modo perturbant, & ſtupidos reddũt, coriandri ſuccus, & apollinaris herbæ ſemen: ſed & magis membrorum motum impedit. Cicuta uerò eadem fermè facit, uertiginem excitat, ſtrangulat uehementer, & conuellit. Eadem in pſyllij ſemine, ſed motũ impedit magis, quaſi exſolutis uiribus, & exhalante natiuo calore: eadem in ſucco carpaſi, papauereq́; cornuto: opio enim ſimilia. Taurinus ſanguis præfocat, & impedit cibum ne deuorari poßit: & in gingiuis fruſtula eius cernũtur, lingua rubra. Eadem fermè in lacte, cui coagulũ fuit permiſtum, ſed rubri loco cãdidum adſcribe. pernecant breui conuulſiones mouendo: ſed magis taurinus ſanguis, quia magis concreſcit.

Fungi mouent dolores in uentriculo & inteſtinis, urinam ſupprimunt & ſtrangulant, ac præfocant: naribus uerò admoti, nonnunquam etiam occidunt. Strangulat & cyclaminis ſuccus, & muſci.

Apium riſus è ranunculi genere eſt, ſed denſioribus germinibus: mentem mouet, & conuulſiones. unde dictum eſt riſus, quòd morientibus os in morem ridentium diducatur.

Cucumeris aſinini ſuccus, ſcammoniũ, guttur excoriant, & inteſtina & diarrhœam ac dyſenteriã mouent: ſitim, febrem, cordis defectum & ſyncopim: ſed magis ſcammonium. Et eadẽ ad unguem facit ſuccus chamæleæ & thimæleæ: tum uero ricinorum & lathyridis & tithymalorum omnium: ſed ricinorũ & lathyridis uomitum uehementius mouẽt. Ellebori aũt utriuſq; & utriuſq; ſeſamoidis, tum peplij ſuccus fermè eadẽ poteſt: ſed elleboro maior uis, atque item notior, ſtrangulat magis quàm præcedentium, et magis conuulſiones mouet: in reliquis conuenit cum ſuperioribus. uomitu album magis, per inferna nigrum educit: quantoq́; facilius plura educunt, tanto minus periculi eſt ne cõuellantur: ſi tamen à multa purgatione conuellantur, lethale eſt.

Colocynthis autem ſolitaria aut nigra dyſenteriam, uomitum, æſtum, dolores maximos in uentriculo, adeò ut nonnunquam breui perimat.

Euphorbio fit inflammatio in uentriculo, & guttur uritur, & morſus, & ſingultus, & fluxus uentris, & anacardi, maximè, eorum mel idem facit. Sed ut non ſoluunt uentrem, ita eius loco amentiam procreãt: caſtoreum uerò nigrũ, fœtens, phrenitidis ſymptomata mouet, deinde ſtrangulat, & ipſa die quandoque interficit. Condiſi uerò ſeu radicula aſſiduum mouet uomitum, & excalefacit. Vitis albæ & nigræ ſuccus ſuperpurgat, uertiginem & amentiam facit, ſuffocatq́;: cornua autem & ſuccus oleandri, quæ notiſſima ſunt, mentem mouent, rugitum faciunt in uẽtre, & ſyncopim faciunt. Cornua uerò bedeguar, id eſt ſpinæ albæ, quæ cornu quædam fert, et in montibus naſcitur, cuius meminit Dioſcorides libro tertio, deglutiendi impedimentum afferunt, quoniam plurimũ aſtringunt: ſic Cap. 11. cornua ſpicæ Celticæ (ſunt aũt nota cuiq;) mouent tormina & nauſeam. Semen quoq; ari, & ſpecierum eius, dentium ſtridorem facit, gutturis punctionem, & æſtum.

Ficus Pharaonis in Sardinia naſcuntur, teſte Conciliatore: febres tot mouent, quot quis fructus ederit. præterea laßitudinem mouet, et ima gincntur ægri ſe eſſe hydropicos. Nux autem uomica appellata, uomitum uehementem cum uiriũ diſſolutione efficit: ita & nuces utræque rancidæ, & lauri baccæ rancidæ eadem efficiunt, quod uomica nux: ſed maiorem pariunt abominationem cibi, & minus educunt uomitu, & ob id non adeò uires diſſoluunt. Semen autem urticæ urit guttur, linguam, uentriculum, ueſicam.

Napellus eſt princeps uenenorum noſtra ætate præſentaneorum: ideò aſſumptum linguam inflat, cordis defectum & ſyncopim ſtatim parit, corpus totum denigrat, uenter intumeſcit, oculos conuellit, ſtrangulat & interficit. Aconitum autem princeps uenenorum temporaneorum antiquo tempore, uertiginem mouet, & lachrymas, & ſpirandi difficultatem, & peditus multos

multos emittere cogit. dulce eſt & aſtringens, leuiter guſtu.

Lepus marinus proximus huic eſt. ſtranguriam facit, dolores ac tormina in uentre, uomitũ bilis, & intermiſtum ſanguine. odorẽ piſcis corrupti, dum editur, refert: ſudorem exprimit etiã fœtidum: & abominantur qui eum ſumpſerint, omne genus piſcium. Rubeta morbũ regium, et albam pituitam nigram facit, anhelitum fœtidum facit, ſuffocat, ſingultũ excitat, & nonnunquam gonorrhœam. Fel autem uiperæ, & fel leopardi, & extremitas caudæ cerui eadem efficiũt quæ napellus: ſed ſunt debiliora. Fel tamen uiperæ forſan eſt ualidius etiam illo.

Lacertarum corpora, & ſanguis menſtruus, & æluri cerebrum, amentiam gignunt: et uidentur lunatici, ac præſtigiati. ſed cerebrum æluri facit uigilias, et ſanguis menſtruus corrumpit ſanguinem, & generat amorem heroicum.

Caro ſtellionis in uino corrupta, efficit uinum uenenoſum, & generat dolores in uentriculo uehementes. & dicunt, quòd oua bubonis occidunt in una hora: ſed credo quod alharbe ſit
6. 4. Trac. 2. cap. 5. aliud, nam Princeps cõparat animal hoc ſtellioni, & forſan eſt bufo: quia dicunt quod eſt animal uenenoſum: & forſan eſt ſalamandra. nam promittit ſe dicturũ inferius, & nõ nominat niſi hæc duo. nec pòſt, cum loquitur de morſu ſerpentum, nominat illud.

Cantharides faciunt difficultatem meiendi, & fit mictus ſanguinis, et æſtus, & dolor in uentriculo, & abſceſſus in partibus uentris cum tumore ſimili hydropiſi, & ardor. Eadem ferè ſalamandra et ſtaphiſagria. ſed ſtaphiſagria mitior eſt, ſalamandra autem magis pernicioſa.

De morſibus autem canis rabidi, & ſerpentum, loquar ſpecialiter in locis ſuis.

Signa autem prognoſtica ſumuntur tum ex cauſis, tum ex ſymptomatibus, tum ex proprijs differentijs ipſius morbi. uelut tabes omnis mala atque periculoſa eſt: ſed inſanabilis prorſus, ſi ſputum malum omnino fuerit, aut copioſum ualde, aut collapſis uiribus febris uel leuis ſocietur, aut etiam ſi febris per ſe ualida fuerit. Contrà, ſi ſputum paucum, nõ fœtidum, exigua febris, corpus quadratum ac robuſtæ uires, inſanabilis prorſus non eſt. Dolor autem uentriculi magnus. at ſi ſtatim mutatio coloris adueniat, aut cordis palpitatio uel uertigo, lethalia ſunt: quoniam indicant membrum principale uehementer eſſe affectum: uerùm uertiginem oportet manere, & ſtabilem eſſe. Spuma autem ad os conuulſio, oculorum rubor, peſſima ſunt: ſed propiora morti, ſyncopis, ſudor frigidus & ſtrangulatio. Ex certis autem ſignis, & quæ non ſunt uulgaria, ſed multo antè ſignificant mortem quàm adueniat, eſt tumor uentris, & inflatio: quæ ſi non adueniat inclinante morbo, mortis certum eſt indicium. nam ſi ſenſim uentriculus & iecur ad flatuoſam hydropem deueniant, nil mirum: difficulter tamen ſanantur, & longo pòſt tempore. At ad illam ſtatim peruenire, præſertim ſtante febre, quæ flatus diſſoluere ſolet, quid aliud eſt quàm tantam euerſionem in uitæ fundamento eſſe factam: ut quod pro nutrimento eſſe debet, in flatum tranſeat? Deteriora autem ſunt hæc ſigna ex ueneno quàm ex morbo, cum uenenum iam fuerit propagatum: ante autem cum ſit ſpes curationis, per uomitum atque purgationem ualidam, non eſt adeò periculoſum. Ratio autem, cur pòſt periculoſius ſit uenenum quàm morbus, eſt, quoniam iam morbo aſſueuit natura, non medicamento. Præterea materia morbi ſymptomatis cauſa eſt, quia mouetur, & aliquando expellitur: at in ueneno hoc non contingit. Ex aduerſo ſigna decubitus in membrum ignobile uiribus auctis, aut ſi ad cutim per modum ſcabiei, & generaliter cum totus morbus in unum ſe confert, nec exitialem affectum, hoc eſt ſalutis ſignum. Et uomitus, & alui purgatio copioſa, cum non fuerint propria ſymptomata ueneni, ſunt ſignum ſalutis. Præterea ſingulorum uenenorum uim, & hominum naturam ac qualitatem conſiderare oportet, ipſius quoque morbi proprias differentias: uelut difficultas inteſtinorum ab atra bile, lethalis eſt, ut dicit Hippocrates quarta Aphoriſmorum: at cru- 14.
enta ſine febre, ſine dolore, ſalutaris. Quæcunque autem ſigna talia, uelut ſanguinis puri excretio, uel multitudo humoris ſynceri, fermè non mali, aut ualde mali, nequeũt circa medium conſiſtere, ſed mortem aut ſalutem propè eſſe denunciãt. Et conuulſio partis anterioris, uelut in morbis, & præcipuè pupillæ oculi, deterior eſt quàm poſterioris. Et cum lingua tumeſcit in omni ueneno ſicco, & morbo ſimiliter, exitiale eſt. Et caſus pulſus eſt generale ſignum mortis, & propinquæ: ſed magis in uenenis, cum perſeuerauerit. Et ſigna quæcunque contraria, ut propriè linguæ magnitudo, & fluxus uentris ſimul, ſunt indicia ueneni aſſumpti. nam ſecus, fluxus partes ſuperiores extenuat.

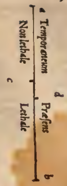
DE SIGNIS VENENI AS- ſumpti iuxta ſpecies ſuas, & etiam temporanei.

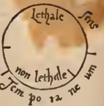
Cap. II.

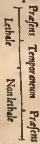
Temporanei ueneni peculiaria ſigna ſunt. Faſtidiũ in uentriculo, ſitis quædã aſsidua, licet leuis: moleſtia cuius cauſam nõ percipit, & quæ tamẽ ſomni quietem corrũpit: color faciei & unguiũ liuens: & lingua nigreſcit aut fœdatur. Et cùm plus proſunt alexipharmaca, q̃ præparationes, uenæ ſectio atq; purgationes, iam eſt ex eis. Et generaliter cõſumptio corporis præter rationẽ, & malus habitus, indicãt uenenum temporaneum. malũ habitum aũt dixi duplicem, albam pituitam, & regiũ morbum. Præter rationẽ aũt dico, ſi quis robuſto corpore, ſanisq; parentibus natus, nec intemperatè uiuat, nec moleſtia animi opprimatur, nec percuſſus fuerit in membro ullo uitæ neceſſario.

Contagioſi ueneni ſigna ſunt: cùm plures ex eadem domo ægrotant paulo pòſt: aut ſi qui ægrum tractant, malè afficiuntur: aut cùm ſenſim ſerpit ex una parte ad aliam. Primi quidem generis ſunt uelut peſtis utraq;: ſecundi autem, ut qui morſi ſunt à dryino. nam & qui curant, afficiuntur. Tertij autem generis uelut elephantiaſis, ſcabies, atque huiuſmodi. neque enim dubium eſt, cùm ſerpant ex membro in membrum, eſſe ex genere contagioſorum. Et quia omnes hi cum putredine ſunt, commune eſt omnibus illis fœtor, ſordicies, atque huiuſmodi.

Præſentanei aũt ueneni indicia ſunt: uehemẽtia ſymptomatũ, & numerus, & cùm perſeuerant: et maximè, cùm ſunt cõiuncta cũ caliditate uehemẽti. Et ideo liquet, q cùm opiũ & cicuta ſint præſentanea, q ſunt etiã, ut dixi, calida: quæ uerò nõ appetunt membra principalia, ſunt temporanea plerunq;. nam quædã ſunt adeò uiolenta, ut cantharides, ut breui mortẽ caſu quaſi inferant. Quæ igitur in ſumma ſuperficie corporis ſerpunt, & in membris extremis, omnia ſunt ex temporaneorum genere. Et quoniam quibuſdam forſan uideri poſſet, quòd non lethalia idem eſſent, quòd temporanea & præſentanea lethalia, atque ita tertia diuiſio cum quarta coincidere: dico quòd ſunt diuerſa, quia lethale diuiditur in temporaneum & præſens. non omne enim uenenum temporaneum eſt lethale. Proponatur uenenorum tota latitudo a b, & ſecetur bifariam in c, ut b c lethale ſit, a c autem non lethale. Et in d, ut a d ſit temporaneum, b d præſens. Quia ergo palàm eſt quòd temporaneorum quoddam eſt lethale, ut canis rabidi morſus: quoddam non, ut ſcabies: conſtat quòd omne præſens eſt lethale. Lethale igitur diuiditur in temporaneũ, & præſens. Pars enim c d ſub lethali eſt, non tamẽ ſub præſenti. Quòd ſi quis obijciat, eſſe uenenũ non lethale, & tamen præſens, quia ſemper nocet: & ſtatim, nec tamen lethiferũ eſt, uelut urtica & thapſia exterius, echini caſtanearũ intus: propriè autẽ bulbus uomitorius, et lauri baccæ. Reſpondeo, q talia nullo modo ſunt è ueneni genere. atq; hæc ſimplex eſt ſolutio. Sed ſi dicat, hæc eſſe ex uenenorũ genere, ut quicquid maleficæ qualitatis particeps ſit, ac uenenatæ, ſub ueneno contineatur: tunc oritur difficultas generalis, quomodo ſingulum membrorum utriuſque diuiſionis bifariam diuidi poſſit, uelut temporaneum in lethale, atque non lethale, & præſens itidem: & rurſus lethale, & non lethale, in temporaneum & præſens: & tunc res circulo deſcribetur.

In recta autem, neceſſe erit uno membro in medio conſtituto alterũ ad extrema diuidere. Igitur, ut ad rem redeam, non lethalia temporanea ſunt, uelut amor & præſtigiæ, quæ ad inſaniam potius q̃ ad mortem perducunt. Omnium igitur taliũ propriũ eſt, nec principalia mẽbra multum lædere, nec uitæ neceſſariã aliquã operationem aut ualde utilẽ impedire, uelut ſomnũ, cibũ, mictum. Materiæ uerò ratione ſcire primùm oportet, Aetium multa ex innumeris per ſingula Lib.13. genera connumeraſſe: ex morſu animalium, cap.45. ſerpentium omnia genera: ex his quæ pungunt ſcorpiones, phalangia: & omnia quæ aculeum demittunt, ueſpæ, crabrones, apes: inde

uulnera

uulnera omnia uenenata, quæ ſuo loco deſcribemus. Deſumitur etiam uenenum in potu, & ad uulnera inficienda ex cantharidibus, bupreſtis, pityocampis, ſalamandra, rubeta, lepore marino, uermibus rutæ innatis, hirudinibus, felle & ſaliua omnium ſerpentum, cauda cerui. ex felle leopardi, ex cerebro æluri, ex omni colluuie non ſanguineorum animalium. ex putredine medullæ, & partium ſanguineorum animalium. Ex ſeminibus autem, hyoſcyamo, cicutæ, coriandro, pſyllio. Ex ſuccis, opio, cicutæ, carpaſi, thapſiæ, aconiti, èlaterio. Ex radicibus, napelli, mandragoræ, aconiti, Colchici, ixiæ. Ex plantis ipſis, fungis, taxo, oleandro, ſardonio, apio, ſolano furioſo, papauere cornuto, ruta ſylueſtri. Ex familiaribus, mel Heracleoticum, Ponti urbe Heraclea factum. Ex metallicis, gypſum, argentum uiuum, ſandaracha, auripigmentum, ceruſa, calx, arſenicum, ſpuma argenti. Ex artificio factis, aqua ſeparationis, & olim Pharicum.

Omnium autem cognitio ſic habetur: Quæcunque ui ignis facta ſunt, acuta & feruida omnino ſunt: quæ uerò ex animalibus, omnia fœtida, horrida ſapore, corrupta, nauſeam mouentia. Quæ ex metallis, uomitum cieunt, ſtrident ſub dentibus, & ſtrangulant. Quæ ex plantis, non unius & eiuſdem generis ſunt, ſed omnia tamen tetri odoris, aut amara, & horribilis ſaporis: aut ſi omnino utraq; nota careant, nauſeam mouent. Quæcunq; præterea febrem poſt aliquos dies excitant, & puſtulas, aut ſanguinis corrupti ſputum, ualde pernicioſa ſunt, & ex genere eorum quæ putrefaciunt. Lib. 13. cap. 47. *Narrat Aetius, ſi quis ſphragidem cum iuniperi fructu cõponat in melle, ſumptum medicamentum innoxium eſſe, nec quicquã mouere: at ubi uenenum quis ſuprà ſumpſerit, uomitũ inſuper cõmoueri. Atq; id optimũ, ſi uerũ & perſimile claui noſtræ: quam ſi quis feræ ignarus tractandi includat, extrahi non poteſt, ita auxilium hoc detegit, & curat ſimul: diuinum prope, cuicũq; contigerit, nam idem euenire aſſumpto pezar affirmant.*

Ergo cùm ſint morbi qui uenenum ſequuntur maximè, & præcipui, gutturis ſtrangulatio, linguæ inflatio, dolor uentriculi & inteſtinorum, uomitus, difficultas ſpirandi, difficultas inteſtinorum, urigo urinæ, palpitatio cordis, ſudor frigidus cum ardore interiore, ſyncopis. Poſt hæc etiam ſymptomata, pulſus amiſsio, linguæ nigricies, liuor unguium: Et ſi morbis uis addere conuulſionem & diſtentionem, non aberrabis, & ſingula ex his à propria etiã cauſa ſequi poſsint: propterea conſiderandum eſt primò, ſi adueniãt ſenſim, non ſunt ex ueneno: ſi conſertim, ſunt. Et ſi adueniant ſine cauſa ulla, ſunt ex ueneno plerunq;: & ſi ex mala uictus ratione, non eſt adeò ſuſpicandũ. Tertium, quod eſt potentius omnibus, cùm coniunguntur incõiuncta, eſt uenenum: uelut ſi dyſenteria cũ ſpirandi difficultate, & uomitus cũ liuore unguiũ: & tumor linguæ, cũ urigine urinæ. Et ſi ſint ſe cõſequentia, non eſt indicium, difficultas inteſtinorũ ex materia flaua poſt icterum, uel ex nigra poſt lienis tumorem: & difficultas inteſtinorũ poſt diarrhœam, & tumor linguæ poſt ſtrangulationẽ.

Singula igitur ſic diſtinguemus: ueneni ſigna ſunt, primùm ſtrangulatio cum ardore, uel cum ſapore & odore graui: uomitus oſtendens materiam ueneni, uel uehementiſsimus poſt cibum, et qui ex uomitu non ſedatur, cùm ante cibum nauſea non teneretur, & ardor in ipſo uomitu, cùm bilis nullũ appareat ſignum. Linguæ inflatio, cũ ariditate & ſiti, nulla præcedente deſtillatione. Dolor uentriculi cum ſiti & ardore, & qui exitu flatus non alleuiatur: & non eſt tendens, ſed arrodens & pungens. Difficultas ſpirandi cum ardore, & ſine deſtillatione. Difficultas inteſtinorũ ſine febre, & cũ dolore magno, & in qua exit aqueus primò cruor, nec humor ullus, maximè bilioſus: & cùm nõ ſentitur caliditas in exitu, ſed intus punctio manet: & cùm à lacte ſtatim iuuatur. Et urigo urinæ cum ſanguine, uel cũ impedimento meiendi ſtatim ſuperueniẽte, nec tamẽ breui ceſſat, cordis palpitatio in non conſueto, cum pulſu malo: & ſtatim à cibo cũ nauſea: uel multo pòſt, ſed ſine ea: & qui fit cum unguium liuore aut ſudore frigido, aut ſyncopi, eſt ex ueneno. Et ſudor frigidus cũ ardore interiore ſine febre, ſemper eſt certum ſignum ueneni: & præſertim ſi adſit dolor uehementiſsimus in inteſtinis, uel nullus. Syncopis uerò cùm nõ præceſſerint alia ſigna, non ex ueneno, niſi ex odore uel aere. Sed ubi ſyncopis aduenerit ſine febre ac dolore, eſt ſignũ ueneni. In eodem ordine eſt pulſus amiſsio cum imbecillitate maxima, aliter erit ex obſtructione. Et linguæ nigricies quãto magis per ſe fuerit, tanto magis ſignificat uenenum. Et cùm facta fuerit ſenſim, & homo moleſtiam ſentit quaſi incerti generis, tunc ſignificat uenenum temporaneũ. & in eodẽ caſu eſt liuor unguiũ magnus, qui in dies augetur, aut tendit ad nigriciem. Et cùm poſt uomitũ ſequitur conuulſio aut diſtentio, & nõ adſunt ſigna repletionis

magnæ, tunc eſt ſignum ueneni. Et ſigna mala cuiuſque, ſunt ſigna illorum morborum poſita ab autoribus: & malum regimen in morbis. maximè exhibitio uini nigri præbet ſuſpicionem ueneni ſæpe, & non eſt uenenum. Alij etiam illitu argenti uiui aut ſublimati ad curandam ſcabiem, uel luem Indicam, eodē modo decipiuntur. eadē enim fermè, quòd ad ſigna attinet, efficit illitum uenenum, quæ & interius ſumptum.

DE SIGNIS VENENORVM & ſpecierum, & potentiæ illorum. Cap. III.

CAndida omnia uenena, ſi ſplendorem habent, nec ſint perſpicua, calidiſſima ſunt: uelut calx, argentū uiuum deſtillatum, & quod uocant arſenicum. Quæ uerò aut ſplendore carent, ut ceruſa & gypſum: aut perſpicua ſunt, licet ſplendida, ut nix, alabaſtrum, lapis ſpecularis, & uitrū (quanquā uitrū natura, ſed figura nō occidat) frigida ſunt: hoc enim demonſtratū eſt à nobis in libro de Coloribus & gēmis. Nā primi generis terrea ſunt, & ignea, quia terra nō ſplēdet. aquea aūt perſpicua ſunt: aerea non ſunt uenena, calidiſſima igitur ſunt. Quæ uerò in ſecūdo genere terrea, quæ in tertio etiā aquea: palàm igitur eſt, omnia talia eſſe frigida, quæ cū occidūt, aut ſubſtātiæ ratione id agūt, aut ob immoderantiā frigiditatis. Palàm igitur eſt, Galenū in his quæ à prioribus nō accepit, inuētione caruiſſe. Exiſtimauit enim colore temperiem nō poſſe deprehēdi: argumēto ſumpto, q̃ alba quædā calidiſſima ſint, alia frigidiſſima. ſed nō animaduertit, frigida eſſe uel perſpicua, uel nō ſplēdida: calida uerò utrūq; expoſcere, & q̃ ſplendeant, & quòd nō ſint perſpicua. De lapide aūt ſpeculari, cuius materia tranſit in gypſum, Plinius diffuſè egit: et agnouiſſe uiſus eſt id genus. quod ſilici ad naſcitur in Bononienſi agro, nec aliud deſideratur niſi uſus. nam pulchra res & æterna ſui natura: uerùm neque ad feneſtras, neque ad ſpecula utilis, quod ſcindatur facillimè in laminas tenuiſſimas. ideoq; tum ob tenuitatem etiam ab aura frangitur. neque enim tanta latitudo cum tam tenui corpore diu perſiſtere poteſt. Diuiditur etiam fiſſura recta, & ſecundum lineam admodum rectam frangitur abſq; ullo labore. dicas regula factum, quod caſu accidit. Perſpicuus eſt, non propriè ſpecularis, niſi à tergo aliquid opacum ponatur. Habeo ego plurima fruſta, quod craſſum eſt, ſatis durum eſt, multiſq; corticibus conſtat. Vilis eſt ob immenſam copiam: &, ut dixi, ignotum illius uſu. Si deradas, puluis adeò tenuis excidit, ut collyrij uice fungi poſſit. eſt enim omnino leuiſſimus, ac etiam candidus. Cum uerò nullus puluis perſpicu⁹ eſſe poſſit: nec mirum, ſi nec hic ipſe. Ipſe lapis in aqua merſus ſplendidior euadit, & magis perſpicuus, ut uitrum, multiq; lapides candidi, & ex alabaſtri genere omnes. Ratio eſt, quòd nitor nitori additur, & perſpicuitas adiuuat perſpicuitatē, & ſplendor ac lux penetrat in id quod iam perſpicuum eſt. Aqua autem natura ſua ſplendet, nitet & perſpicua eſt. Puluis qui ex eo deciditur, gypſum eſt, idq; optimum: ut Plinius paulo pòſt teſtatur.

lib. 36. cap. 22.

Vt uerò ſciamus cur ſplendeat lapis hic coactus, dum puluis eſt, candidus ſit: ut omnium quæ ſplendent, cryſtalli, uitri: intelligere oportet, cur nullus puluis poſſit eſſe perſpicuus. Pulueres enim albi, ut uiſum eſt in libro de Coloribus & gemmis, ob aerem ſunt candidi: qui ſi plurimus in eis contineatur, non ſolum albi ſunt, ſed etiam lucent in nocte, uelut nix & calx: quæ autem aerem ſolum ob puluerem recipiunt, id eſt inter illius partes, nocte neq; lucēt, neq; alba uidentur. Qui ergo pulueres non ſunt, ex materia perſpicua terrei ſunt: ob id neque perſpicui, cum in puluerem redacti ſunt. qui uerò è cryſtallo, uitro, lapide ſpeculari, ſale purgato, perſpicui ſunt: quoniam aquea congelata ſubſtantia conſtant. ut in glacie uidemus, quæ eſt aqua coacta. at cū in puluerē uertuntur, plurimo adueniente aere dealbātur neceſſariò: at nullū album poteſt eſſe perſpicuū, ut ibi eſt demōſtratū. Cap. 2

Ex odore aūt, qui grauis eſt, uenenum oſtendit, quod putrefacit ac cogit: uelut opium, mandragora, ſolanum, apollinaris, cicuta: omnium enim acutus eſt odor, tum grauis ac fœdus, nō tamen ualde fœtet. Quæ uerò putridum exhalant odorem, deteriora ſunt. corrumpunt enim nō ſolùm ſpiritus, ſed & humores: & ex genere ſunt contagioſorum. Quæ uerò odore ſuffocant, lethaliſſima ſunt, et quæ pernecare ſtatim poſſint, naturæ humanæ aduerſiſſima. nec tutū fuerit talia experiri, ut nec quæ plurimū aerem & prauū ſpirant odorē. talia enim calida ſunt, ac putrefaciunt: corrumpuntq; nō ſolùm ſpiritus & humores, ſed etiā membra. At uerò quæ odore carent, omnino frigida ſunt: ut ceruſa, gypſum. gypſo enim refert Plinius extinctum C. Proculeiū Augusti familiarē, cuius hiſtoria legitur. Similiter et caſu corrupta ſunt: & ex contagioſorum genere, quæ admota naribus uomitum mouent.

Sapores autem acres, non fœtidi, caliditatis indicia ſunt: fœtidi autem, etiam putredinis: at

amari

amari et horribiles, ac quaſi incerti, putrefacientium uenenorum ſunt indicia, & fel quidem uiperæ acuti & amariſsimi ſaporis. Et ut quædam ſunt uenena guſtu iucunda, uelut ſuperius de Colchico diximus: ita multa ſunt dulcia, uelut aconitum: quod erat, ut dicit Dioſcorides, dulce, atq; Lib. 6. cap. 7 aſtringentis ſaporis. Doricnium quoq; lactis refert imaginem, ut ille refert. 7. Ibidē cap. 6. Mel autem Heracleoticum dulce eſt, ſed & alienum refert ſaporē: at poma mandragoræ & ipſa dulcia ſunt, odoriſq; iucundi: uelut Sardonicū apiū, reliquo apio nō tā ſimile forma eſt, quàm etiam guſtu atque odore. Pharicum autem, de quo etiam diximus, ſapore & odore non iniucundum fuit, nempe ſimile a- Cap. 19. greſti (ut refert Dioſcorides) nardo: ut uideatur natura nos uoluiſſe etiam fallere, nedum uim inferre.

Licet & ex forma, quæcunque dura ſunt ualde, & in aciem præacutam finiunt, loco ueneni habenda ſunt: ut adamas & nitrum. Sed nitrum magis, quoniam maiora & longiora habet fruſta & ſchidia: ita & cryſtallus, aliæq; gemmæ. Terrea, ut gypſum, ſplendore ac ſtridore ſub dentibus deprehēduntur, tū pondere: & quod difficulter primùm è uētriculo excernitur, & tardè, & laborem illi infert & frigus. nam frigidum uenenū & nos eſſe concedimus, quodcunq; terreum, ſaporis expers: ſed non ut mandragora, ut opium, ut hyoſcyamus. Ergo his quinq; notis gypſum, quod difficillimū eſt, deprehēditur: quæ fermè et in ſilice trito, et marmore, et nitro animaduertenda ſunt: ſed gypſum ut efficit cādidius, ita lucidas aliquas retinet partes, ſilex efficit nigrū. Pondus ergo & in his, & ſtridor, et quod non facile deijcitur, & uentriculū refrigerat: ſed & nigricies aut ſplendor neceſſariò adſunt. nā quæ ualde candida ſunt, ut demonſtratū eſt, ubi lumē tranſmiſerint, nitent aliquantulum. Dices, ceruſa non huiuſmodi, ſed grauis admodū, & dentes dealbat manifeſtè. Diligentē & accuratū eſſe oportet in huiuſmodi, cū de uita agatur. Similiter ſi conieceris loco mora uitiū aliquod cōtraxiſſe putredinis: et maximè ſi tum natura talia ſint, uelut dictum eſt de fungis, cucumeribus, peponibus et melopeponibus. Sunt qui tubera falſò adnumerent. neq; enim à corruptis, modò odor & ſapor ferri poſsit, magni mali quicquam ſuccedere uidi, multo minus à recentibus & integris. Ergo in carnibus & medullis maximè putredinē uerebe ris. Sed quid ſi quis uiperæ carnes caſu uel dolo iuri incoxerit cum alijs carnibus? primùm quidem, cū fugere oporteat ſapores odoreſq; tetros; in omnibus, tum maximè in iuribus, uino, aqua, lacte, quod eorum quantitas magna ſoleat ſumi: tum uerò quòd in iure ob ſuauitatem, in lacte ob dulcedinem, in uino ob iucunditatē latêre ſoleāt. Itaq; ubi primùm aliquid ſumpſeris, ex iure illo, nauſea excitatur: neq; fieri poteſt ut ſi parum coquatur ſanguinis, & uirus ueſtigium non appareat: ſin autem multum, ſapor horridus, & odor quidam inſuauis. cum ergo uel minimum ueſtigium ſenſeris, abſtinere oportet. Nec, ut dixi, Lib. 1. cap. 18. credas Galeno, quòd huiuſmodi ſumpta per os uenenū non ſint, ſed non adeò acre: quia nō pars illorū peior incocta eſt, dentes, os, fel. Fel quidē amaritudinem excitat intolerandam, os & dentes primùm ſe forma produnt, deinde coctione uim amittunt, & parua quantitas in multo iure diſsipatur. At magis hæc uenena eſſe etiam intus quàm extrà, oſtendit experimentum, cum ex carnibus innoxiarum uiperarū (ſi modò uiperæ ſunt quæ in aqua degunt, & ueneno carent) homines depilantur, & glabri euadunt. Summa igitur diligentia cauendum eſt, ne carnes aut piſces, ſed hoc minus: deterrimæ autem ſunt cochleæ, et ranæ magis morticinæ, ni coquantur cum cibis, nedum ut in cibo ſumantur. Accidit enim illis idem quod de cucumeribus Galenus dicebat, ſe- Cap. 6. cundo de Alimentis: ut etſi tum non occidant, imò ne obeſſe uideantur, habitum tamen corrumpant: & ad unam duarum, ut dixi, principalium affectionum deducant, ſcilicet albam pituitam uel nigram, & morbum regium, flauum aut nigrum, quæ ſunt matres omnium aliorum morborum.

Ex operationibus uerò diſtingues: quæcunque ſumpta exurunt linguam & uentriculum, calidiſsima ſunt: quæ uerò aſtringunt guttur, uenena mala et pernicioſa, qualia napellus, & quæ putrefaciunt. Quæ nauſeam mouent, putrefaciunt, aut è metallicorū genere ſunt. omnis enim metallicus puluis uomitum commouet, aut ſaltem excitat nauſeam: quæ autem dolores in uentriculo ſunt è genere erodentium & elaboratorum, ideoq; peſsima plerunque eſſe ſolent. Quæ linguam & dentes dealbant, frigida, & ex metallicorum genere. Quæ malum odorem faciunt oris, corrupta & putrida, & pernicioſa ualde: quæ odorem referūt, ex his ſunt quæ ſtuporem inducū: tut opiū, apollinaris, mādragora. Quæ regiū morbū, etiā in mēſa quandoq; præſentanea ſunt. Quæ cordis palpitationē, proprietate & antipathia aduerſantur, ideoq; ſtatim occidunt. Eadem fermè de extrinſecus aduenientibus.

SIGNA MORSVS ET ictus uenenati, ubi de cane rabido. Cap. IIII.

ICtuum, morſus, uulnerum uenenatorũ eadem penè ſunt indicia, niſi quòd uulnera nõ ſe produnt, niſi proprijs ſignis. Primùm igitur inſpicere oportet, an ulceris ueſtigium adſit, & an ſentiatur punctio intus cum quadam diſtentione, tum liuor labiorum & loci. Et ſi tumor durus, rubens, & inflammatio: aut ſi cum his inflammationis loco frigus ſentiatur, & horror, & labium friget & tremit, & ſequitur uomitus, & mutatio coloris totius corporis, et moleſtia quædam intus, omnia hæc punctionis uenenoſæ ſigna ſunt. Sed ſi accidat palpitatio cordis & ſyncopis præter hæc, ſignum eſt pernicioſiſsimi ueneni. Et ſi animal ſit ex genere ſerpentium, aut eorum quæ ex ouis propagãtur inſectorũ, quodcunq; contingat ſymptoma maius quàm pro natura uulneris, animal ipſum indicat eſſe uenenatum. Et nullum animal pedibus duobus aut quatuor præditum, hucuſq; in noſtro orbe inuentum eſt, quod morſu lethum afferat, nec ullum animal ex putredine genitum, & maximè quod paruũ ſit, aut quod ſerpenti aut ranæ terreſtri non aſſimiletur. Et iurè quidem: eſſet enim uita humana, quæ ſecus miſerrima eſt, etiam longè miſerior. ſed neque ullius, quòd ſciam, piſcis: aculei tamen paſtinacæ & draconis, & aranei & leporis marini caro uenenata ſunt. Et ſi ex morſu uel ictu animalis natura uenenoſi aut dubij uulnus ureſcit, ſtatim animal eſt uenenatum. Quòd ſi animal tale non ſit uenenato cibo uſum, conſtat aut rabie efferatũ eſſe. Sus enim cum bufones edat, & lucius piſcis & uulpes, ſi dum in uẽtriculo adhuc cibus ille eſt, aliquem momorderint, lethale uenenũ uulneri inferunt. Idem de ciconia & pauone. Et ſpuma ex ore profluens, ueneni indicium eſt, & pernicioſi, ut ſuprà uidimus.

Porrò ſigna morſus canis aut alterius animalis rabidi, ſumuntur ex tribus: ex cane ipſo, qui uulnus intulit: ex qualitate uulneris, & ſymptomatibus. Signa canis rabidi (per quæ intelligemus de uulpe, lupo, muſtela, mulo, equo, cercopytheco) ſumuntur ex natura, ratione uictus & actionib. Natura quidem, hirſuti, non magni, & qui parũ latrant, ſeneſcentes, colore ferrugineo & uarij, qui quaſi obliquè ambulant, pilo craſſo, & in dorſo è regione pedum anteriorum hiſpido, ac quaſi diuulſo, qui parum blandiuntur, & paucis, facilè corripiuntur: & ſi è genere ſint canum rabidorum, & ſi caput eſt macilentũ & quadratũ, & in motibus præceps, nec libenter ingreditur aquas. Contrà blandi, pingues, tenui, molli, longo & flexo pilo, ſenes, iuuenculi'ue, qui in aquis ſponte proluunt, albi uel rubri: uel ſi dentibus, dum lactarẽt, primus caudæ nodus præciſus ſit, raro admodum, uel nunquam rabie corripiuntur. uictus ratione, ex longa fame aut ſiti, aut edulijs calidis aut putridis, ex aquis corruptis: & in magnis caloribus per æſtatem fit rabidus, & etiam ſuccedente autumno: & in magnis frigoribus per hyemem, & ſuccedente uere: & cum prouocatur ad iram aſsiduè: & cum fit ſcabioſus, inde ſanatur, non mutato malo uictu. Et ideo uenatici canes maximè corripiuntur rabie, ob hoc, & quoniam in uinculis detinentur. Ex actionibus, cum iam corripiuntur, primùm leuiter abhorrent aquam, poſtmodum etiã omnem cibum & aquam fugiunt: pòſt demittunt caudam, inde aggrediuntur externos, & mordent, & alios canes: pòſt diſcedunt è domo, & obliquè feruntur currentes, & mordent omnes obuios, præter dominum: & tunc ſpuma iuxta os abundat, nec obſeruant uiam aliquam. Et præcipuũ ſignum illorum eſt, nullam edere uocem, etiãſi grauiter percutiantur. Et eius oculi rubri ſunt, & toruè inſpicit: & linguam exerit, os apertũ, materia mucoſa è naribus fluit, & cõtorquetur in latus quaſi eſſet lignũ obliquũ, manetq; in ea forma, nec quieſcit, & aures demittit. Et ſi modò latret, uox eius eſt rauca. Et canes fugiunt ab eo: ſed ſi euadere non poſsint, blandiuntur, donec euadant. Et ſunt ſexdecim ſigna.

A uulnere imbuatur ſorde illa panis, & cani offeratur: ſi rabidus eſt, quamuis famelicus, non guſtat illum. Et ſi nucis ponticæ nucleus ſupponatur per diem naturalem, inde offeratur gallinæ, non comedit: quòd ſi per os eius inijcias, moritur. Ex his autem ſymptomatibus quæ ſequuntur, uigilat, triſtatur ſine cauſa, uidet ſomnia mala: apparent nonnunquam formæ canum, præcipuè patienti, in urina. Et fugit lumen, & ſocietatem, & terretur ſine cauſa, & uox eius eſt rauca, & extrema quaſi conuelluntur: & ſitit, & lingua eſt arida, & patitur inquietem magnam, & rubet facies. Cum uerò iam corripitur, odit aquam uel tanquam fœdam, & quæ ei nauſeam commouet: uel quia imaginem canis mordentis in ea uidet. inde etiam cibum omnem: pòſt latrat, & mordet. Inde ſtrangulatur, ſyncopi arripitur, frigidum ſudat, ac moritur. Et ſi à theriacis & auxilijs ſanguinem mingit, optimum eſt ſignum, & euadit. Et rarius in rabiem deueniunt,

nunt, ex quorum uulnere multum ſanguinis fluxerit. nam ueneni magnam partem cum ſanguine fluere, eſt neceſſarium.

SIGNA ANIMALIVM VEnenatorum. Cap. V.

ET uenenata quidem animalia ſunt uel ex genere noto, ut uipera, armenus: aut ignoto, ut quæ ex putredine generantur. Conſtat enim infinita eſſe uermium genera: quorum quædam ſunt uenenata, ut uermes qui in ſica generantur: & quædã non, ut qui ex fimo, et ſub terra uermes geniti. Et quædã ſunt ex notis, ſed natura non uenenatis, ſed caſu, ut in præcedenti capite, cane, lupo, uulpe, muſtela, equo, mulo. et Italia non eſt ferax generũ. ſunt autem præcipua tria: phalangium, ſcorpio, & aſpis. Proprium aſpidis eſt, quòd cum coniuge uiuat, diliguntq; ſe adeò inuicem, ut, ſi Plinio credẽdum ſit, alter alterius necem perſequatur etiam in ciuitates & conuentus hominum. Oculi huic animali à lateribus ſunt, ut ægrè proſpicere poßit: præſertim, quòd parum uideat, ſed auditu præſtat. quocirca mirum illud quòd referant, cum excantatur, aurem unam terræ affigere, alteram cauda occludere. ita miraculũ ex miraculo confingũt. Quis enim credat uerbis excantari ſerpentem, qui procul abſit, cum præſens etiam nihil intelligat, ſed fugiat, aut ulciſci conetur? Et nos cogimur nugas narrare. Sed breuis eſt: & apice caudæ, quaſi ungue: dentes interius habet inflexos, ut cibum continere poßit: ſed duos habet prælongos exterius prominentes, cauos, quibus uirus illud eiaculatur, ut hominem intra tres horas plerunque, nonnunquam etiam celerius conficiat. Color cineritius multus. Et alij alia ſunt longitudine, uelut & ſpecies: dipſas, cenchris, hæmorrhois, preſter, ſæps, hypnalis: atq; aliæ quæ à Solino narrãtur. Vario modo perimũt: unde & nomen celebrant. hypnalis morte Cleopatræ reginæ Aegyptiorum, quæ ſomno interimit: dipſas, ſiti: hæmorrhois, quòd morſis undequaq; fluat ſanguis: cenchris à ſimilitudine morſus, ut miliũ: ceraſtes, qui latet in puluere inſidioſus, & dryinus, quaſi quercinus. Meminit & Olaus Magnus in hiſtoria Getarum, & deſcriptione Borealis regionis: quo fit, ut autores nomine aſpidis non unum genus ſerpentis, ſed omnia fermè exitialia comprehendiſſe uideantur: ſub uipera autem mitiora. Illud utinam obſeruaſſent, an aſpis è uiperarum ſit genere: id eſt, ut ex ouo in uẽtre concepto fœtum uitalem excludat, quod illi proprium eſt. Princeps ſapientũ unũ facit genus aſpidum ſolũ, octauo de Hiſtoria animaliũ: cuius morſui, inqt, nõ eſt auxiliũ: quod etiã magis eſt præſentaneũ, eo quo ueſcitur improbis cibis: quod omnib. generale eſt morſibus. adeò ut Ludouicus Vertomanus in ſua Hiſtoria referat, tyrannũ quendam, qui cũ ueneno ueſci ſolitus eſſet, cum uellet noxios occidere, mandebat neſcio quid, inde ſpuebat in damnatũ: quo ſputo ille breui cõficiebatur. Refert ergo Ariſtoteles, aſpides propriè in Africa inueniri. Ex eorũ corporibus uenenũ illud (q. tum notiſſimũ fuiſſe credendum eſt) exitiale confici, quod corpora putrefaceret. Ita ut ſentiat caloris ingẽtis hoc animal eſſe: nõnunquã tamẽ, ut dixi, in Italia inuenitur. furit caniculæ dieb. cũ & canes in rabiẽ feruntur. Et ſibilus indicium eſt in ſerpentibus, toruusq; aſpectus, & inceſſus cum impetu erecto capite, indicia ſunt magni ueneni.

Lib. 8. cap. 23.

Pliniõ lib. 11. cap. 27. pag. 5.

Cap. 29.

ſerpentum

Proximus, ſed longè diſpar forma, uehemẽtia ueneni eſt ſcorpius: qui et ipſe rarò in Italia exitialis eſt. deterior regione & tempore calido ac ſqualido, ut reliqua omnia uenenata. Et qui nodos ſeptẽ habet in cauda: nam pleriſq; tantũ ſex. Feruntur aliquando per aera flatibus, neſcio an ulli penniger. At in aculeo ictus uis, referuntq; fundi candidum uenenum. Notiſſimum animal, & q. pereat raphano, reuiuiſcat elleboro albo, tradidit Plinius rurſum: Sicut aſpides torpeſcere halicacabi radice mirũ in modum, uelut ruta, maximè aceto aſperſa omnia uenenatorũ genera. Et ſi imponatur, langueſcunt: unde fraus circulatorũ.

Plinius lib. 11. cap. 25. lib. 25. cap. 10.

Phalangium aranei genus exitiale quod Arabes rutelam, noſtri tarantulam uocant: Plinius breuiter eum deſcribit, paruum, acutum, uarium, aſſultim ingrediens: hoc ſomnum profundũ excitat, et uocatur Rutela ueſpalis, id eſt, ueſpæ ſimilis, ut habetur à Principe ſexta Quarti. Sed Raſis diſtinxit rutelã ueſpalẽ à tarãtula, cuius morſus interficit breui. Et fiunt ſymptomata ex eius morſu peßima: dolor uentriculi, retentio fecum, ſtranguria, frigus, tremor, uigiliæ, lachrymæ, regius morbus, uomitus, & ſeceſſus aquoſi, ſudor frigidus, genitalium inflatio, iuncturarum contractio ſimilis conuulſioni. Et mors ſtatim poſt hæc, & à principio breui. Et quod mirum eſt, ſicut de cane rabido diximus, in excrementis utriſque apparet ſimile telæ aranearum. Sed ut dixi, ex ratione etiam curãdi apparet temporib. noſtris, quòd tarantula carum inducit: uenenata aũt ignota ex colore dignoſcũtur, & forma. nam ſerpentiũ habentium oculos, nullũ eſt tutũ. Et cum motus eſt cum impetu, & magnitudo,

Lib. 21. cap. 31.

Lib. 11. cap. 24.

Tractatu 5. cap. 6.

35. Contin. Tract. 2. cap. 3.

quanto

quanto minor in perfecto animali: et pellē habente durā, eo deterior. Et ſimiliter odor ſpirit⁹, ſpuma & motus incerti, ſunt ſigna ueneni ex caſu.

SIGNA VVLNERVM VEnenatorum. Cap. VI.

VT uulnera non latère poſſunt: ita ſigna, uenenata quòd ſint, cognoſcere difficillimum eſt. Magnum huius argumentum eſt, doloris uehementia. unde Galenus ſexto in ſextū Epidemiorū inquit: Dolores ex uenenis maligni, liuor præterea labiorum, uulneris & putredo & odor grauis, propria etiam indicium præbēt. Et ſi exugantur, iuuantur plus quàm ex medicamentis: & anxietas, & cordis palpitatio, ſunt ex eis quæ docent uulneri uenenū inditum eſſe, & telum uenenatum. Vulgatum fama eſt, telo expoſito aeri ſub diuo, aut enſe, quo quis percuſſus eſt, uulneratum torqueri grauiter: tanquam non ſatis ſit, potuiſſe lædi nobis uidentibus, aut ſaltem præſentibus. Et contrà eſſe unguentum, quo ſi telum aut enſis, cum quibus uulnus illatum eſt, illinatur, non ſecus leuari ægrum, quàm ſi ipſi uulneri ſalutare imponatur medicamentum. & ut fidem faciant, rei deſcriptionem etiam addunt. conſtat autem thure, croco, myrrha, bdellio, moſcho, humana pinguedine, aut ſaltem oſſe, ſarcocola, aloe, centaurio, ſeu eius ſucco, lachryma abietis ſeu laricis, gumi eleni, ſtyrace, pæoniæ radice, panacis ſucco, pice liquida, iride Illyrica, uerbena, betonica, cocco, braſſica rubra, ozimo, ulmi folijs, lachryma ſycomori, ſorde balnei, uino, melle, ſale: nec telum aut enſem deterſiſſe oportet. Sunt qui dicant, quatuordecim tantum conſtare medicamentis. Itaq; hæc ad ſigna potius quàm curationē pertinent, cum etiam abſentem afficere liceat.

Com.5.

Eſt etiam genus ueneni, ferrum deſquammatum & rude: & ſi ferrum ſagittæ erui nequeat. omnia enim ad non conſuetam curandi rationem pertinent. illa ſiquidem intus relicta, dolores excitat intolerandos: quamobrem & abſceſſus & uigilias efficit. Dignoſcuntur huiuſmodi ex doloris acerbitate, & caro fit liuida. Præterea ſi ſagitta extrahi nequit, aut duriori corpori affixa eſt, aut alata eſt. Extrahi poſſe referunt, duobus indicibus digitis apprehenſa illa, cum forcipibus ferreis non cedat: & ſi ceſſerit maximo cum dolore, hoc modo nullo prorſus. Dubitandū igitur, an uerū, et an liceat. Quæ ſympathia fiunt, non uerborum ui, in dæmonas referre præiudiciū eſt. Nam ſi herculeo lapide, carne ranarum, radice arundinis, reſina laricis, lacertis, limacibus, narciſſo, diptamo, ſiluro piſce, bulbo, ariſtolochia rotūda, ſinapi, conficitur emplaſtrum, quod ſagittas reliquaq; extrahat: cur non eadem uis hominis digitis ineſſe poteſt? ut qui ſub quouis temperamento, & ſubſtantiæ ſimilitudine eſſe poſſit, ut demonſtratū eſt à nobis in Naturalibus? At emplaſtrum ut ad actum deducatur, ſpacio aliquot horarum indiget, nec motum habet: at digiti hominis actu uim ſuam retinent, cum partes ſint uiuentis: & motū præterea habent coniunctū, unde ſtatim dexteritatis etiā auxilio telum uel ſagittā prorſus ſine dolore eruere poſſunt. hoc autem uni, non alij, & ſine fraude aut conceptis uerbis conceſſa eſſe oportet. Vt contrà quibuſdam chirurgicis manus ſunt pro napelli aut aconiti radice, qui quotquot curauerint, inficiunt quaſi lethali ueneno, perduntq;. contrà alijs, etſi non ad extractionem telorum ſufficiant, admodùm ſalutares.

Quod autem uenenum per uulnus inditū eſt, maiorem longè uim obtinet quàm epotum, modò uenenum ſit, multiplici ratione: adeò ut exigua quātitas in telo ſufficiat exhibita, in potu eadem quantitas ne noceat quidem ut ſentiatur. Primùm, quia quod in uulnere eſt, iam in ægri corpore eſt, quod languet dolore, uulnere, ſanguinis effluxione, abſceſſu aliquo: præterea timore, triſticia, ira, affectus eſt animus. horū nullū ineſt ei qui bibit, præſertim cum ignoret. Ob id medici cauere debent, ut quāq; auxilia exhibeant ad uenena, ne ægro id ſignificent, niſi magna neceſſitas cogat. Præterea uenenū illud in uētriculo coquitur, cibis tēperatur, iterū coquitur in iecore, retinetur ſocietate reliqui alimenti ita debilitatum et imminutū, cum pars permeat ad inteſtina, cum fecib. ad cor peruenit: in uulnere ſtatim per eleuationē aſsiduā alternatā, nec medio horæ ſpacio ad cor permeat. Indicio ſunt uulnerata animalia, quæ ſtatim cōcidunt. nā ſi poſt duos aut tres dies cōficerentur, quis eſſet uſus talium medicamentorum? Præterea uenenum in uentriculo diuiditur propter amplitudinem ſpacij, colligitur autem in uenis uel arterijs: quamobrem ut longè efficacius ſit oportet. Multum autem refert diuerſitas corporum in hoc, uelut diuerſitas inter hominem & ceruum. ceruo in telo elleborus eſt uenenum, ob ſiccitatis immoderantiam: homini non ita. Sed & uenena quæ ad neruos prærepant, efficaciora multo ſunt ex uulnere, quàm ebibita: uelut canis rabidi uirus. Parati ergo ex uulnere uenenato magnæ noxæ ſunt, qui plenum habent corpus

prauis

prauis humorib. tumidi, imbecillia habẽtes membra principalia: cum locus minimè carnoſus, ſed in articulis, & iuxta capita muſculorũ, cum paucus fluxerit ſangius, & uulnus profundum. uitiatur autem etiam in feris, uenenato uulnere occiſis, tota caro circa uulnus: etiamſi uenenum illud homini uenenum non ſit.

SIGNA AFFECTORVM VEneficio, & faſcinatorum. Cap. VII.

FAſcini indicia ſunt, color malus, oculi triſtes, & demiſsi cum lachrymis, aut nimium ſicci, ſuſpiria, cor triſte, uigiliæ, inſomnia mala, macies in toto corpore. Et hyacinthus rubens, & coralius, in faſcino impalleſcunt, nitoremq́; amittunt. Et ſi annulum digito immiſeris ex aſini ungula, fitq́; latior poſt aliquot dies, faſcino uel ueneficio affectus eſt.

Præſtigiati uana loquuntur, uaniora imaginantur, extra mentem ſunt, oculos habent lucidos: &, ut cogitantium intentè, uigilant, macent et gracileſcunt in dies, floridus color euaneſcit.

Deuotos curæ magnæ exagitãt, ſemperq́; timore & audacia agũtur, triſtes et iracundi, conſilij inopes. Deos aſpernantur, & ſuperſtitione tamen laborãt. nihil infelicius hoc hominũ genere, quod etiã nocturnis terrorib. agitari ſolet. in omnib. rebus ſuæ miſeriæ imaginẽ atq; experimentũ uident: crudeles, auari, ſibiipſis parũ fidentes, odioſi etiã ſuis. Horum pleroſq;, tametſi Epicureos, laruæ tamen & monſtra nocturna exagitant: id fit ſeu per atrũ humorẽ cõcepto cacodæmone, ſeu per deuotionem eiecta è ſede mente ac ratione.

Excãtati ſunt, quos multi dæmonio laborare credunt: quanquã non negarim aliquos dæmonio laborare. Sunt qui narrent mirabilia, & nomina dæmonum referant. Et de ſcientijs diſputant, & linguis loquuntur, quas nunquam didicerũt. Ex hoc genere ſunt, qui pactis certis dæmonib. ſe deuouerunt: & uidentur conuiuia celebrare. Horum intuitus toruus: hanc dæmonum adorationem magni faciunt, ac quaſi muſsant, ſeu ob metum legum, ſeu uenerationem, ſeu uanitatem.
Lib. 2. cap. 17. Veneficio etiam contabeſcunt quidam: & quale ſit, & in quo differat à faſcino, ſuperius dictum eſt: commune tamen utriq; eſt, ut dixi, tabeſcere. Vnde ſi myexim annulo incluſeris, excidatq́; annulus ſponte ex digito, ueneficiũ eſt: ſed ſi digiti fiant craſsiores, & boni habitus, faſcinatio non eſt, ſed timor ſolùm.

Porrò omnibus commune eſt mentiri: atq; hæc omnia in mendacio & errore poſita ſunt. Quidã uerè mentiũtur, quidã falſo uera ſe dicere exiſtimant. faſcinatis ſolùm morbus eſt in corpore, ab initio cum proceſserit, etiam ad animam uſq; prærepiat. Atq; eadẽ ex morbis contingũt. Sed ſi ex cauſa exteriore, quaſi repentè in hæc mala decidũt: ſin autem ex morbo ſenſim, cumq́; ſtatim & ſine cauſa mores in deterius mutantur, ueneficij indicium eſt. Aliàs ſæpè docuimus, creditum à Cæſonia id factũ in Caligula eſſe, nõ tam dolo quàm neceſsitate, cum in cũctos quanto eſſent chariores, deſæuiret acerbius: id ergo excogitatũ pro tutela. Itaq; & philtra oſtendũt amoris maiora incendia, uelut in M. Antonio erga Cleopatram: & noſtra ætate creditur in Solimano Turcarũ principe, ab uxore uocata Rubra. Sed frigidos declarat euentus. At qui natura ſunt tales, ad nullas arrigunt: qui caſu, non ad ullam, præter unã: qui maleficio, ad omnes, præter unam. Nam maleficium prohibet, ne ad illam poſsit accedere, ſicut metus. & cogitatio & abominatio. uix autem maleficio uni patebit aditus: quia ſi antea non poterat, maleficio potens fieri non poteſt, neq; ad illam. Frigidis quibuſdam potus nõ arrigitur, quibuſdam arrigitur: ſed cum tractatur, paululũ elangueſcit: alijs uſq; ad opus perdurat, ſed immitti nõ poteſt, præſertim ſi magnus ſit, arcta uulua: alijs, quod rarò cõtingit, ſemen non effluit: pluribus, antequam immittatur, effluit. Contingit hic affectus maximè his qui ingenio plurimum ualent, ſtudioſis literarum, pictorib. & ſculptoribus egregijs: & qui plurimo tempore à concubitu abſtinuere. Qui aũt à gonorrhea proficiſcitur, aut illi cõiunctus eſt, morbus eſt, nõ ueneficiũ. Magna res eſt cõcubitus, q. ad conſeruationẽ generis ſit: ideoq́; multis modis à natura illius appetitus ornatus. Et ubi finis nullus eſt ad metam, ibi nec eſt inuenire terminum uoluptatis. Et in concubitu ipſo uoluptas, eſt in illecebris, dum exercetur. Eſt, dũ abſoluitur: eſt in meditatione, eſt in memoria. Et dolor & uoluptas in patiente delectant, ſeu pudeat, ſeu ultrò ſe offerat, paria fermè ſunt. Ipſa forma, quæſtus, modus, tentigo, ſeminis effuſio, omnia ex æquo iucunda. iuuat occurrentem ultro uidere, iuuat occurſum declinantem, iuuat è rimula aſpicere: ubique eſt quod præferas. nudam, ornatam, ſemicomptam, omnia libidinis ſtimulos accendunt. Si in domo ſit, gaudes commodo, gaudes ludis: ſi extra, gaudes furto. Si humilis ſit conditionis, quòd

omnia

omnia tibi liceãt: ſi nobilis, quòd diligaris ab illa. Si publica ſit res, quòd cuncti tuæ felicitatis participes ſint: ſi occulta, quòd plus habeas quàm exiſtiment. Nil mirũ eſt igitur, ſi ob hoc ipſum maria terræq; perturbentur: & in ipſo tot faſcini, philtra, ueneficia, tot affectus, & corporis atque animæ paſſiones ſint conſtitutæ.

SIGNA LATITANTIS IN rebus ueneni, aut ueneficij.

Cap. VIII.

HAec eadem ſunt ſex ſigna, quæ ſuperius dicta ſunt: natura, coniectura, experimentum, color, ſapor & odor. Et natura quidem deprehenſi ſunt in medicinis homines admiſcuiſſe uenenum, quia arſenicum deſcenderat. Et ego quidem interrogatus ſum aliquando à Principe, qui nunc obijt, an uenenum ullum poſſet uino admiſceri? & ego dixi, me neſcire. & ipſe dixit ridens, quòd adamas non poterat admiſceri illi. Et ego tranſiui in aliud propoſitum: ipſe tamen plurima nouerat in hac cauſa, ſed credo tentaſſe illum me. Ergo, ut ad rem redeam, arſenicum deſcendit in his quæ bibuntur ad imum, & candidum eſt. idem agit ſublimatum, quod uocant argentum uiuum, & album eſt, & lucet: ſed ſoluitur. Indicium eſt ergo à pondere etiam, & à guſtu. Ita à guſtu & odore rubetæ & ſalamandræ & uiperæ etiam uino merſæ ſe produnt. Et in huiuſmodi uenenis pinguibus neque color neq; claritas conſtat: et telam ſplendidam, uarij coloris, cum uel modicum quieuerint, in ſuperficie obducunt: ut deprehẽdere talia facile ſit, niſi ignauis, & ad omnia conniuentibus, adeò ut ſublimato argento nil deterius ſit. Sed & illud quantum amittit de colore, eo acriorem ſuccum reddit, cui immiſtus eſt: ideò ab acribus ualde cauendum, & in menſis principum maiora mala, latitãte ueneno in aromatum abundantia.

Coniectura grauis eſt omnis animalis, quod ſponte perijt, caro: aut enim repentè mortuum eſt, atq; id niſi à uitro necatum: ſed & ſic contabeſcit, ueneno periiſſe ſuſpicandum eſt, ideóq; pernicioſum edere. Narrat enim Amatus, filiam

Cẽturia 2. Curat.65. Aribæ tabefactam ad mortẽ, quòd carnẽ guſtaſſet gallinæ arſenico enectæ. Longè ergo tutius eduntur carnes occiſi telo animalis, licet infecto, quàm intus ſumpto. Quanquã & ſic enecti, uulneris carnem latè præſcindi antea ſuaſerim, nec ſanguinem deguſtari: at uerò ſi longo morbo perijt animal, contabuiſſe & ſemiputrem carnem eſſe neceſſe eſt. Quid ergo boni ineſſe poteſt? imò quid tutum? Ideo ſtatuit antiquitas, & rectè: non ſolum abſtinendum ab huiuſmodi animalibus, quæ ſine manifeſta cauſa periêre, ſed etiam occiſorum ſpectanda uiſcera. ideò non ſolùm quadrupedum, ſed etiam pullorum exta inſpiciebant: & cum iecur totius corporis hac in parte, quæ ad ſanitatem & morbum attinet, fons eſſet, illud præcipuè inſpiciebant. Sed cum uileſceret hoc negocium, & opinionem nimiæ molliciei apud plebem ipſorum potentium etiam uſque ad ſeditionis periculum páreret, uelo religionis obtenderunt, dicentes etiam futura prædici ex hoc poſſe. Quod ſeu dæmoniorum auxilio, ſeu caſu contigerit, fidem habuit multis ex euentibus: quanquam & in pluribus, uelut & in alijs fucus ſubeſt, fefellerit. Adiuuarunt rem edictis cum pœna, religionis autoritate, dolis, ambiguis reſponſis, rumoribus. ita difficile fuit falſa deprehendere. manſit tamen malus fructus ſuperſtitio. ſiquidem aruſpicium & obſeruatio iecinoris, ab optima planta, ſcilicet carnium animalium ſalubritate aut morbo, ortus. Eſt aliud coniecturæ genus, cùm, ut dixi, optima & multo aromate condita, ac ſaccaro, in mẽſa, & ſub fine conuiuij, cum iam ſaporis cognitio in lingua ob ciborum multitudinem ac uarietatem obtuſa eſt, tibi offeruntur, præcipuè ſpeciatim. Itaque furculam ex optimo orichalco Germanico, quod ut aurum ſplendet, habeto ſociatam gladijs auratis: ut lateat, quantum fieri poteſt, cautio: atque attinge offam interim quaſi oblitus, aut audiendo, aut ſermoni operam dabis. nanq; interim rubiginem contrahet. Quòd ſi eueniat, noli tentare fortunam ſecundò, ſed totus ſermoni incumbens, ac ex induſtria incaleſcens ſinito, nil deguſtando, conuiuium abſolui: tũ eũ qui appoſuit, obſeruato. Reliqua extra hãc artem. Experimento propè alio, muſcas, ſi quæ ſunt, obſeruato: & ab eiſdem abſtine, quibus & illæ: leue eſt, ſed tamen aliquibus profuit, ut referunt. Ceraſti dicunt quatuor adeſſe cornicula, Plin. lib. 8. cap. 23. certum eſt ungulam quarundam aſpidum caudæ ineſſe, quæ incluſa auro pro gemma, creditur ſudore prodere uenenum. Creditum eſt de myexi, de monocerotis cornu. Vas è porcellana, quam dixi eſſe myrrhinum antiquorum, uel etiam ex electro natiuo, non facticio, ut ſuperius dixi. Sed hæc omnia aliquid ſunt: generaliter tamen uera eſſe nequeunt. Color ſanè plurimorum ex his uenenorum præſentia uitiatur: atque utinam non etiam ex alijs. Eſſet enim quorundam

rundam certum argumentum. Debes prætereà facies inſpicere inferentium. dici enim ſolet:

At quàm difficile eſt crimen non prodere uultu.

Obſerua inſolitas blanditias & ſermones incertos, nec cohærentes, atque abſtine: tum uerò & mutuos aſpectus, nutus, nictationes, ad miniſtros, & in cibis ipſis colorum uarietatem. Varia hæc uidebuntur quibuſdam, ſed in magnis ſceleribus difficile eſt omnino ſe continere: Et exigua inuerſione omnia pereunt.

SIGNA MORBORVM peſtilentium,
Cap IX.

Signa autem febris peſtilentis cuiuſque propria ac generalia ſunt tria. Primum eſt, fœtor exeuntium intolerandus, quia reſecantur ex re putrida, ut dictum eſt: & hoc in calidis morbis: in frigidis autem dum egeruntur ſolùm, & ſunt pingues, ſanguineæ & nigræ. Secundum eſt, quòd ſit quieta exterius, cum ſæuiſſimis tamen ſymptomatibus, & cum pernicie plurimorum. cauſæ iam dictæ ſunt. Tertium, quod maximè pertinet ad contagium: ut ſcias primum diſtinguere genus à ſecundo, id eſt quod fit ex conſuetudine ſolũ, ab eo quòd fit ex aere. quod eſt, cũ uideris poſt unius mortem alterum ægrotare, atque deinceps inter familiares, & eos qui uiſitauerunt, in alios uerò diſtantes non: tunc eſt ex contagio primi generis. ſimiliter, ſi adſint bubones. tertium eſt, ſi mors ſit ualde præceps, ita quod uideantur bene ſe habere, & læti ſedent in lecto: inde intra duas uel tres horas moriuntur. & unumquodq; eorum eſt certum ſignum peſtis contractæ ex tactu. Per contrarium ſingulorum oſtenditur, quid ſit morbus communis ex aere: ſcilicet ſi ſemper creſcat, ſi ſit ſine bubonibus, in locis glandoſis, & inuadat in pluribus locis diuerſis ſimul, & etiam qui inter ſe nõ conuenerint. Sed huius ſigna ſic Galenus tradidit: Color corporis inæqualis, partim ut in eryſipelate, partim ut in herpete, ſpiritus fœtens, calor exterius circa pectus. Dico non magnus, ſed mordax: qualis in hecticis, quem neque ipſi ſentiunt: & tamen non poſſunt ferre ueſtes, neque integumenta ulla. hoc enim in ſexto Epidemiorum docuit. Vrinæ autem ſanorum urinis ſimiles, aut ſine contentis, aut turbidæ: aut cum contento colore ſimili telæ araneæ, ac in modũ cumuli lanæ coactæ. A' balneo etiã ſitiunt non parùm, cibumq; reſpuunt: cùm reliqui ægri ſoleant ab illo minus laborare ſiti, & cibum appetere: tum uerò oculos habent flammeos, & calidos. Pulſus plerunq; ſano ſimilis. Fernelius autem dicit expertum eſſe, quod & nos experti ſumus, immoderatam uigiliam atque perennem. Noſtro autem tempore maculæ per totum corpus, maximè in dorſi parte ſuperiore, & humeris: & quandoq; circa renes ueſtigijs morſus pulicum ſimiles apparère ſolent, atque hæ rubræ, purpureæ, nigræ, fuſcæ: ſed omnium peſſimæ nigræ. uidi citreas, alij referunt etiam uirides ſe uidiſſe.

3. De Præſag. ex pul. cap. 4.

Com. 29. Sec. 1.

Et præter peſtilentem febrem puram, ſunt innumeri alij morbi, qui communes ſunt, & lethales, maximeq; dicti. A' membris pectoris, peripneumoniæ, morbi laterales, ſanguinis ſputa, febres ſudorificæ, ut in Anglia dictum eſt: à cerebro, cynãche ſeu anginæ, phrenitidès, inſaniæ: à iecore, morbi regij, atque dyſenteriæ, tum carbunculi praui. Omnium horum præter propria ſigna uniuſcuiuſque morbi quandoque communia, quæ ſunt multitudo languentium, & mors maioris partis, & propria etiam ſigna peſtilentis febris iam dicta. adeſt quartum genus ſignorum, proprium unicuique generi, ideoq; definiri non poteſt. Nam in Anglico ſudore adeſt punctio non grauis, in quadam parte corporis non determinata. Sic in peſte illa M C C C X L V I: præter bubones aderat ſputum ſanguinis: & in ea Conſtantinopoli, cædi ab alio: & genera interitus propria, atque ſimilia. Cum ergo ultra morbi propria ſigna ſignum aliud adeſt, quod omnibus conuenit, ac ſi eſſet pathognomicum, tunc morbus eſt peſtilens. Verùm certò ſcitur, cum ad mortem tendunt patientes: aliter erit epidemius, ex intentione Hippocratis. nam ego peſtilentem dicam ex corruptione aeris aut aquæ, licet non tanta ſit ut interimat languentes: quo in genere collocauit Princeps uariolas & morbillos, cum peſte. Signa autem communia illorum atque illarum ſunt, efferueſcentis ſanguinis, uelut ſpirandi difficultas, rubor faciei & oculorum, dolor capitis cum grauedine, tuſsis, febris ualida, dolor dorſi, oſcitatio & pandiculatio, & tremor pedis, dolor in pectore; uocis raucedo, lachrymæ, inquies, & æſtus magnus. Et ſigna lethalia ſunt, cum aduenit angina uel diarrhœa cum aliquo malo ſymptomate: & huiuſmodi morbi raro interficiunt, quia ſunt generales toti humano generi: pauciſſimiq; euadunt ex his qui ad ætatem deueniunt perfectam, quin utroque morbo ex his corripiantur, quia fiunt ex duobus excrementis ſanguinis craſsi ac tenuis à

2. de Subtil.

1. 4. Trac. 4. cap. 6. & 8.

nuis à principio generationis. Et aliquando corripiunt hominem plus quàm ſemel & bis.

Et ſciàs, quòd omnis febris quæ ab initio detegit naturã uenenoſam, eſt minus mala ea quæ poſt aliquot dies: non ſolùm quòd medicus in cu ratione non errat, ſed quia genus ueneni eſt minus prauum, & habet ortum quaſi ab externa cauſa. Et quanto plus diſtulerit, eo peius.

SIGNA AERIS ET AQVAE corruptorum. Cap. X.

Elementa hæc multis modis corrupta dignoſcuntur: ratione propria, non propria, ſignis proprijs, ab effectu, ſignis communibus, caſibus: aqua autem etiam ſenſu. Ratione pro-
21. *pria ex dictis Ariſtotelis prima Problematum, cùm ſcilicet aer plenus eſt uaporibus: inde tota illa conſtitutionum peſtilentium ſeries deſcripta in libro de Prouidentia, ex temporum anni conſtitutione. Non propria ſumitur ex aſtris, & hæc eſt triplex. alia quidem per luminarium defectus, cùm maleficæ præfuerint: & ſi etiam color malus fuerit, ut ſecundo Quadripartiti, qui modus eſt communis cometis ac ſtellis fortuitis, cùm magnæ fuerint, diuq́; perdurauerint. Et ideo fuſcus, & niger color, & plumbeus peſtem portendunt. Tertia coniunctio Saturni & Io-*
Cap. 8. & 9. *uis in ſignis aereis: ut in ea quæ fuit cauſa peſtis antea deſcriptæ, quæ inchoauit anno M. C C C. X L V I, cùm eodem anno fuiſſet coniunctio in Aquario, ut refert Matthæus Villanus: non ta-*
Lib. 1. cap. 1. *men potuit, permanere in una regione pluſquam quinque menſibus, & occidit tertiam partem humani generis. Et poſt has ſunt coniunctiones Saturni & Martis, præſente Sole aut Luna in eiſdem ſignis, maximè Libra et Aquario. nocet etiam Scorpius. Signa autem propria ſunt, quod panis expoſitus ueſperi aeri muceſcit in una nocte: caro in die una corrumpitur: aer ipſe pulueru-*
Trac. 4. cap. *lentus uidetur, ut Princeps prima Quarti, et in hyeme maximè, & nebulæ graues ſine pluuia in æſtate. Et in die magnus calor, in nocte frigus, quoniam corpora humana non illam ferunt mutationem. Et urbes quæ ſunt obnoxiæ huic mutationi, ſunt etiam obnoxiæ peſtilenlentiæ: ut Roma olim, cùm uix unus aut duo anni poſſent continuare ſine peſte, nunc mutato ſitu, beneficio Pontificum, tametſi obnoxia ſit eiſdem rationibus peſtilentiæ, multo tamen minus ac rarius quàm antiquo tempore. Ab effectu autem, quoniam homines uidentur ſuffocari, uigilant nocte, laſsitudinem ſentiunt, pecudes moriuntur & ſues: & apparent in hominibus lippitudines multæ & melancholiæ, & mulieres abortiunt, & parientes & abortientes moriuntur, ſi fœtus ſit magnus: & apparent ſcabies, & pueruli multi pereunt: & apparent febres continuæ multæ: & mors auicularum, & fugatarum ex regione, & fuga etiam murium.*

Ex communibus aũt ſignis ſunt, ranarum multitudo, & magis ſerpentium, & erucarum, & limaciarum, & reptilium & talium: uelut etiam locuſtarum multitudo, quarum uita penuriam parit, mors corrumpit aerem. Et caſus multiplex eſt: primùm, ſi contingant in autumno ignes & faces & flammæ & nebulæ puluerulentæ ante ſolem & lunam & ſidera maiora: Canem & Pleiadas & Hyadas & Orionis cingulum, quæ pluribus diebus appareant. Et in aere quaſi profundi ſpecus ſine nebulis. Et triſticia hominum, & timor, & nouæ ſuperſtitiones, & partus fœdi. In ſecundo genere ſunt clades magnæ, terræ motus, uentorum exhalatio malefica, inundationes, & hoc præcipuè. nam cum ſiccantur, corrumpitur omnino aer: ideo in Aegypto hoc eſt frequens. Et ſepulchra antiqua aperta: et pluuiæ multæ, quibus magnus ſuccedit æſtus, & penuria magna, cui ſuccedit abundantia magna. Tertij caſus ſunt, multitudo hominum, atque improbitas. ſed hoc altius eſſet repetendum. Quòd ad præſentia attinet, dubium non eſt multitudinem hominum exhauriri peſte aliqua aut penuria aut ſenſim, cum pauciores naſcantur quàm moriantur: contraria enim ratione creuerunt. Præterea ortus plurium infantium, & præſertim puellarum, & uno partu, ſignum eſt peſtis: natura quaſi præoccupante defectum futurum humani generis. Lib. 4. De Arcanis Aeternit. cap. 13. Et 4. De Fato cap. 10. & 26.

Verùm caſus admirabiles ſunt, uoces, ſtrepitus, ſomnia, aliaq́; terribilia ſigna. Quidam audiunt currus euerti ante domum maximo cum ſtrepitu, ac ſi tabularum magna moles ſimul caderet: alij uident funeream celebrari pompam. De his autem aliàs dictum eſt. Dubitare tamen contingit, an talia uera ſint, et an uera ſaltem, qui dicunt, dicere ſe credant? an omnia conficta à naſutis & improbis: quibus non ſatis eſt malefacere, niſi etiam irrideant bene ſentientes de pietate. Sed neque, quod aliàs diſputatum eſt, quærere hic propoſitum eſt: ſed ſi modò admittantur, quomodò naturalia eſſe poßint? Difficillimum eſt de his tractare: tum quia in principijs homines dißident, nec quicquam incertius: deinde, quod tenuia ſint huiuſmodi principia, ut nec ex illis propoſitum de-

ducere

ducere liceat. Demum, quia in experimentis eſt magna dubitatio. Plures, ut dixi, cauſa irridendi alios talia confingunt: alij ſimplicitate aberrant. Sed rei ueritas eſt, quòd his temporibus tum ob aeris corruptionem, tum ob metum maximum, tum ob triſtitiam chariſſimorum amiſſorum abundat ater humor, qui refert has imagines & ſtrepitus, & ſomnia uera. conſtat enim, quod in Paralipomenis diſcuſſum eſt, humorem illum atrũ dæmonis naturam ſapere. Ergo nõ omnino falſa ſunt huiuſmodi: ſed uidentur, audiũtur, ut ab his qui ſe imaginantur principes, aut damnatos ad mortẽ. Et tales ſunt medij inter inſanos & dormientes. Cauſa ergo eſt, quòd homo in uigilia nõ ſentit, niſi à magno ſenſili: quoniã ſpiritus eſt in perpetuo motu. & dũ dormit, ſentit alias affectiones: quoniã ſpiritus quieſcit. Et quies eſt cauſa facilitatis ſentiendi, ut motus impedit: & ideò ater humor cũ ſit frigidus & ſiccus, ſiſtit ſpiritus, & ideo facit ut recipiant impreſſiones, quæ ſunt à cœlo, uel ab anima, uel à dæmone nobis cõiuncto, uel ab ordine uniuerſi, ſeu fato. Videtur ergo, quod ibi dictũ eſt, potius referendũ ad modũ operationis quàm ad principiũ præcognoſcẽdi futura. nam humor ater eſt principiũ ſolum recipiendi ſpecies illas, nõ autem prædicendi: imò quantum eſt ex ſui natura, eſt cauſa potius erroris. propterea inſani & homines ſanæ mentis, peſtilentiæ tempore uident & dicunt multa falſa. Quòd ſi cui poſſit ſtabiliri ſpiritus abſq; illo humore, ut contingit in his qui pacato ſunt animo, & boni, ſine perturbationibus, & quorũ cogitationes ſunt fixæ in Deo & uitis, neceſſe eſt ut præuideant multa, & omnia uera. & hæc eſt ſumma felicitas humana. Humor igitur ater, eſt cauſa ſentiendi abſque ſenſibilibus: non autem prædicendi futura uera. & ideò cùm tales prædictiones, uiſiones, ſtrepitus' que apparent, ſignum ſunt corruptionis aeris, aut aquarum.

Lib. 7. Sec. 9.

Eſt etiã ratio peculiaris in corruptione aquarum maximè: quia primùm cum corrũpuntur, ſentitur odor in eis, & ſapor malus & fœdus: ſicut ego ſenſi anno MDLXII, menſe Iulij, Papiæ in puteo meo & aliorum: & tamen non eſt ſecuta peſtis ulla. & tamen cum corrumpuntur ualde, hoc euenire neceſſe eſt. Et ſignum huius eſt, mors piſcium in fluminibus, & plantarũ in æſtate, cum annus non ſit ſiccus. Et contingit corruptio diuerſa, adeò ut aliquæ moueant præfocationem, aliquæ febres, diarrhœas, inteſtinorũ difficultates, colores colicos. Et non eſt peſtilens corruptio, ut dixi, niſi cum morbi interficiũt. Et ſimiliter ut mors mundorum animalium, & piſcium, & bonarum plantarum, & utilium hominibus, eſt indicium corruptionis aquæ: ita generatio immundorum, ranarum, uermium, erucarum, aſilorum, muſcarũ, multipedarum, araneorum, & ignotorum inſectorum, tum ſerpentium, eſt indicium eiuſdem corruptionis. Et eadem eſt ratio in aere, cum corrumpitur. Et oculis uidetur offuſcatio, & in aqua quaſi puluis ſparſus, & quædã pinguedo in ſuperficie: & dum bibitur, ſentitur humidũ adhærens palato, & uidentur colores in ea. uireſcit enim, fuſca fit, flaua. Et animalia, maximè boues, & poſt equi non attingunt, niſi ex magna ſiti, & quaſi prælibant: inde abſtinent. Et conferunt ſe ad aquas fluuiorum currentium. nam tales raro, uel nunquam corrumpuntur. Et ſimiliter in aere ſentitur odor quidam ſine cauſa, & lingua fit ſiticuloſa, & homines abominantur cibos. Et fit lingua quaſi cœnoſa quadam illuuie fœda & turpis. Et ex aqua & aere corruptis generantur herbæ uenenoſæ: maximè cicuta, hyoſcyamus, napellus, tithymalorum genera. & ſi non prorſus uenenatæ, ſaltem tetri & mali odoris, ut cotula uocata fœtida, urtica agreſtis, atque huiuſmodi. Et ſimiliter generatio plurima fungorum, & pernicioſorum: & aeris prauitas detegitur in nocte & crepuſculis. Et ſi quis melius degat in cubiculo concluſo, quàm perflato. Et corrumpitur aer in uallibus, & locis quietis, & aqua, ubi non eſt profunda, ſed iuxta terræ ſuperficiem.

SIGNA PESTILENtiæ bubonicæ.

Cap. XI.

Bvbonicæ peſtis ac contagioſiſſimæ ſigna, ſunt eadẽ quæ etiam in omnibus peſtilentibus cõmunia, ſed præcipua bubones. Inter quos qui ſub alis ſunt, omniũ ſunt peſſimi: inde, qui ſub mẽto, uel parotides: ultimò, qui in inguinib. ſunt. atq; in his obſeruare oportet, an alleuietur ex his morbus. Et parui ſunt deteriores magnis: & nigri, fuſci, liuidi, cærulei, uirides ſunt ualde mali. Et naturales colores ſunt, albus & ruber, poſt quos eſt pallidus: reliqui mali, ſed nõ peſſimi. Adeſt palpitatio cordis aſſidua, et dolor capitis cum ſenſuum interiorum ſtupore, & nauſea quam uomitus non ſedat: etſi, ut dictum eſt, plures ex eadem domo pereant, aut ſaltem febre ſimili laborent. Hypochondria tenduntur, & tumet uen-

ter. Et aluus demittit fœtida, nigra, cruda, colliquata, aut pluribus ex coloribus miſta: aut quæ non unum retinent colorem, ſed uariantur, pinguia. Et cum adeſt, dolor capitis eſt uehementiſſimus. Et hoc, quia ſi uires conſtant, cauſa eſt ualidiſſima: & ſi non conſtant, non omnino ſentit.

Cap. 9. *Et adſunt, ut dixi, in ſignis morborum peſtilentium ſigna propria quædam unicuique generi. Et mors, quæ accidit paſſim, non permittit dubitare de re, cum iam bubones apparuerint. Sed dubitatio eſt antea quàm prodeant. tunc ergo oportet conſiderare omnia quæ ſuperius dicta ſunt. nam in hac ſunt uehementiora, ut dixi: quia cum in hac non adſit alia cauſa conſtans quàm morbi, & tamen celerrimè interficiat, neceſſe eſt ut omnia ſymptomata ſint longè ualidiora quàm in illa.*

Signa autem mortis ſunt fermè eadem quæ in uenenis generaliter, ſed loco doloris uentriculi magni adeſt nauſea, & abominatio cibi magna: & tumor in uentre, non declinante morbo eſt, ut in uenenis: ſed loco ſpumæ ad os adeſt urina aut turbida ualde, ac fœtens. Nec adeſt mutatio coloris ſtatim, ut in uenenis, uerum eius loco mentis alienatio. Reliqua quinq; ſunt ut in uenenis, cordis palpitatio, oculorum rubor & conuulſio: ſed hæc minus in peſte quàm uenenis, ſyncopis, ſudor frigidus, & ſtrangulatio.

Signa ſalutis in huiuſmodi morbis nulla ſunt, ſed exitus rei demonſtrat: maximum tamen eſt, ſi quis bubonem emittat ſatis magnum, & febris remittatur, & cibum appetat. Et ſigna etiam lethalia non ſunt adeò certa, ut in alijs morbis: quia ſunt quaſi pathognomica ob febris uehementiam, & putredinis magnitudinem. Et criſis in his affert celerem mortem, etiamſi bona uideatur: quæ tamen eſt cum anthrace, & diſrumpitur, ut mihi accidit per ſtuporem, ſtatim liberat. Et quæ non eſt adeò ſecura, eſt cum morbus permutatur per criſim ualidam in anthracem, & uires non debilitantur. Tertia eſt, cum in criſi ſolùm anthrax exit: at quæ per ſtuporem fiunt, uomitum, lethales ſunt: quæ uerò per alui profluuium, meliores: his meliores per urinas, cum tamen plerique pereant ex omnibus, uelut etiam ex ea quæ per ſanguinem narium. Et liuores nigri circa faciem, & ubique: tum uerò ueſtigia, ut in flagellatis in dorſo, omnia lethalia ſunt. Et ſunt in ea anthraces, & ſunt minus mali. pòſt bubones pallidi: his deteriores ſunt abſceſſus ſimiles colore prunæ, & forma piſcibus.

SIGNA MORTVI EX peſte. Cap. XII.

HI qui ex peſte uera & contagioſa moriuntur, carbunculos aut bubones habẽt, iuxta ea quæ diximus in præcedenti capite: & caro pendula aurium nigra efficitur, & naſus ſimiliter à lateribus iuxta partem latiorem: & quandoque emittunt ueſtigia nigra ſolum, abſq; ullo tumore. & hoc non accidit ex uarietate naturæ morbi, ſed quia tranſmutationem præuenit illius maxima uiolentia. Et cum plures ſic moriuntur, eſt peſtis ex aere maligna, & buboniæ ſimilis. Et cum celeriter ualde mortuus eſt, nec apparent ſigna ueneni, nec abſceſſus interioris, eſt peſtis: & maximè cum plures ſic pereunt, & peſtis ualde malæ. Nam cum morbus citò perimit, aut ob abſceſſum interiorem, aut ob uenenum exhibitum, aut genitum, aut cõtractum ex contagio, id agit: ſed ſublato abſceſſu interno, et ueneno exhibito, neceſſe eſt ut ſit uehemens & putridus, ideo contagioſus: quare ex buboniæ peſtis genere.

SIGNA MORTVI EX ueneno. Cap. XIII.

GAlenus non in hac parte quàm alijs diligentior, ſigna poſuit mortui ex ueneno, 6. De locis cap. 5. pag. 3. *mortem repentinam, cum bono regimine antea uteretur, corpus liuidum, aut uariũ, aut nigrum, præcipuè dorſum. ſub hoc etiam repente mori intelligas, ſyncopim pati frequentem, extrema refrigerari, & frigidum ſudare totum corpus, aut faciem ſolam cum ceruice, unguium liuor, & cõuulſio: præterea nauſea perpetua, & dolor in uentriculo erodens, ungues nigri poſt mortem, qui facilè auelluntur: & capilli qui ſponte decidunt, adeò ut aliquibus integri manipuli auellerentur, nullo labore aut nixu. atque id ſignum ex quarto ſigno Galeni pẽdet, cum dixit: Quòd caro diffluit, aut malè olet. hæc enim accidunt, cum uenenum putrefecerit carnes: ſecus, non id poteſt. Ideo hæc ſigna quæ à Galeno poſita ſunt, meliora fuiſſent. ſi dum homo ægrotaret, præſcripſiſſet. in mortuis enim parum utilia ſunt, niſi ad litem intendendã forſan pro hæreditate. Et mirum eſt, quòd nec ullus eorum qui Galenum ſecuti ſunt, ea poſuit. Niſi dicamus in ſpecialib. quæ Princeps ſexta Quarti poſuit, etiam generalia, & aliquid plus contineri.* Trac. 2. cap. 3. *Quanquam contingat ueneni ſigna exhibiti cognoſcere: & quale ſit tamen neſcire.*

ALEXIPHARMACA QVAE ſint, & eorum cognitio.

Cap. XIIII.

ALexipharmaca dicuntur propriè, & ex ui nominis, quæ epotis malis medicamentis aduerſantur. ἀλεξέω, arceo & auxilior. Alexiteria autem, ſeu ἀλεξητήρια, quæ obſtant, auxiliantur, ab illis præſeruant, cum θηρίον ſer- Cap.18. *pens ſit. Galenus quinto de Simplicibus medicamentis (omiſſa hac exigua differētia) alexipharmacorum tria genera ponit: quæ contraria ſunt qualitate, ut caſtoreum opio: quæ caliditate ipſum uenenum diſtrahunt: & quæ ipſum attrahunt & euacuant. attrahunt autem ſubſtantiæ ſimilitudine, quæ dicit media eſſe ſubſtantia inter humanam naturam, & ueneni. Dico ergo, quòd inuenitur quartum genus, quod reſiſtit generaliter etiam uenenis, & uocatur bezahar apud Arabes, cum ſine adiectione profertur: & cum refertur ad uenenum certum, dicitur Bezahar eius, ut napelli moſchus, ſexta* Tract. 1. Summa 2. cap. 1. *Quarti. Galenus ergo commune alexipharmacum non nouit, ſcilicet cerui lachrymam: ſed neque ſmaragdum, ut reſiſtit omnibus uenenis, ſpiritum uitalem & animalem confirmando: igitur bezahar Arabum non idem eſt, quod ale-* 5. de Sim. med. cap. 18. *xipharmacum Græcorum. Idem Galenus uidetur alexipharmaca propriè crediſſe medicamēta, quæ exhibentur intus, & ſunt contraria natura, uelut caſtoreum opio: at alexiteria, quæ extrà applicantur & trahunt uel ſubſtantiæ ſimilitudine, uel ob calorem, tenuemq; ſubſtantiam: quæ uerò intus exhibita proprietate naturæ uenenis reſiſtant, uelut dixi de ſmaragdo, & infrà ubi numerabuntur alexipharmaca, non uidetur Galenus agnouiſſe, aut libri illi eius ad nos non peruēnēre. Vnde nunc duplex labor in ſingulis, rem ſcilicet docendi, & oſtendendi an illud Galenus cognouit. Et ſi dicimus quòd cognouit, quamuis non cognouerit, tamen ſilent: ſed ſi negemus, oportet integrâs ſcribere Iliadas, quaſi nefas ſit dicere, Galenum pauca ignoraſſe: cùm Ariſtoteles dicat, maximam partem eorum quæ ſcimus, eſſe minimam illorum quæ ignoramus. Et certè quotuſquiſque non infinita ignorat, pauciſſima nouit? Sed uitium hoc eſt temporis, imò auariciæ medicorum, imò peccatorum noſtrorum pœna grauis. Plurima ignorauit Galenus præſtantiſſima auxilia, manna, rabarbarum, horum inquam uſum ſolum: tamarindos autem, & caſſiam nigram, & multa alia, & longè plura in dies: ſicut è diuerſo balſamum nouit, & cinamonum, & amomum, quæ nos ignoramus. Ignorauit Indicam luem, peſtem buboniam, curam ueram peſtilentis febris, ueram naturam uni: quædam notatu digna in anatomia, uelut pylori ſitum. at ſi quis hæc conferat cum tot illius pulchris antiquorum inuentis, quæ euſque perdurarunt, nos quidem imperitos & ſtultos eſſe oſtendet. Imperitos ſiquidem, qui pauciora plures, & tot librorum auxilio ſciamus, quàm ille norit: ſtultos, quòd adeò anxij ſimus pro falſis opinionibus, & indigna laude unius hominis: qui quantumuis præclarus fuerit, non tamē pro deo habendus eſt. Horum autem quædam ut ſimplicia, alia ut compoſita ſunt. Simplicium autē quædam, ut etiam innuunt. Referunt æryngij radicem attactu occidere ſalamandram, ſeu in aqua ſit, ſeu extrà. Sed ut ad rem redeam, celebrantur inter generalia alexipharmaca, ſordes oculorum cerui uiroſi odoris, quas ſeruant uenatores in Sicilia, ut ait Scri-* Cap.163. *bonius Largus. Sed in regionibus calidioribus, & maximè in Africa concreſcunt in lapidem: & hic eſt qui ab Arabibus Bezahar dicitur, & eum cognouit Auenzoar etiam. Eſt & Pezar lapis, qui ex India aduehitur: pro quo ne ſæ-* 7. de Subtilitate. *pius idem repetā, uide quæ à nobis ſcripta ſunt, tum ab Amato in ſecundum Dioſcoridis. Sma-* 17. de Rerū uarietate, cap. 97. *ragdus autem & mus napelli, pro herba quam putant eſſe zeduariam noſtram, ſunt longè infe-* Cap. 39. *riora his. Generaliter autem omnia adnata uenenis potentiſſimis, non caſu, ſed natura & ſemper, & partes ipſorum uenenorum, & excrementa, cum non occidunt, neceſſariò ſunt optima alexipharmaca, ſi ſint ex plantis aut metallicis: aut alexiteria, ſi ex animalibus.*

Cauſam differentiæ horum aliâs attulimus. 9. Contrad. 17.

LIBER TERTIVS, DE CVra uenenorum.

CVSTODIA A VENEnis. Cap. I.

Oportet eum qui ſe uult cuſtodire à uenenis, fidiſsimos habere famulos & ancillas: & magis pueros quàm iuuenes, & iuuenes quàm ſenes, niſi ſint ſpectatæ iam fidei, & nobiles genere. Et ob id Principes, licet huic periculo ſint maximè obnoxij, ob nobilitatẽ eorum quorũ opera utuntur, rarò periclitãtur. Quãuis referant Alexandrũ magnũ à Caſſandro affectũ ueneno, ſed iuſſu patris: & ob id etiam quanto paucioribus miniſtris utetur, eo ſecurius deget. Seneca cùm timeret à Nerone de ueneno, nullius opera in cibis utebatur. Habeat præterea ueſtes, & maximè interulas plures ſub clauibus bene ſiccas: et dũ lauãtur & ſiccantur, quempiã è ſuis fidis apponat: et dũ conduntur, ſpargat eas ruta & ſcordio ſiccis: & dum induere uult, multa flãma ſiccet, & odore ac fumo belzoi eas imbuat, quod & ad gratiã facit. Tertiũ eſt, ut deuitet cõuiuia omnia, neminem patiatur uerſari in coquina, in uinaria cella, iuxta cubiculũ, iuxta menſam, niſi è proprijs familiaribus, quibus fidit. Sciat familiares ſuos ubi diu uerſentur cum aliquibus, & lõgos ſerãt ſermones, cũ quibus id agant. Triſtes & cogitabundos, & uerba cum riſu præter ſolitum tecũ miſcentes, amanda. Præterea luſoribus minus fidas quàm furibus. utriq; enim proditores: ſed luſores aliquãto audaciores, & repentinæ perfidiæ. Nullum cibũ peculiarem edas ex conſuetudine: nec ſolus, ſed omnia oẽs: nullũ locum certum in menſa, quibus duobus Principes priuatis uiris ſunt inferiores. ꝗ et ſi prægustent, qui uinum & cibos exhibent, parũ eſt ei ſi non ſit qui prægustet, hominem unum plus occidere, qui ea eſt audacia, ut decreuerit occidere Principem. Si dolus ſit in miniſtro ipſo, mille ſunt fallendi modi. poteſt præmunitus accedere, parum eſt quod ſumit dum prægustat: alia ex parte ſumere poteſt. Propterea ceremoniæ potius, quàm cautionis loco habenda eſt hæc inſtitutio. Loci mutatione panis, quod ingens eſt periculũ, euitabis.

His quæ tractãtur plures oculos præponere oportet: ſed nullas manus, aut quàm paucas, ut dixi. Cornua ceraſtes ſudare præſente ueneno referunt. Sed & electrũ: at electrum metallũ id eſt. eſt & electrũ myrrhinum, ſeu id dicamus porcelanã: ita ex metallo ad lapidẽ, imò figulinum opus trãslata eſt hæc uis. Aurichalcũ etiã, ut aliàs dixi, ne pauperibus ſuũ præſidiũ denegetur, miro modo ab omnib. uenenis metallicis mutatur: ſed & ab alijs potentibus, præſertim ſi calidũ ſit cui immergitur: eligi debet ualde ſplendidũ & purũ. Et niſi etiã ab omnib. ſuccis acribus aut acidis uitiaretur, rem abſolutã undequaque haberemus. Sunt & q catulos meliteos, feles, aues, maximè pſittacos, ꝗ ſint pamphagi, horum gratia alant. Rurſus eum qui uelit huiuſmodi pericula deuitare, oportet ut abſtineat à ferculis ualde miſtis, tortis, ſarciminib. emphractis, intinctibus, botellis atq; iuribus, quale eſt nigrum Laconicũ de herbis: tum uerò à uehemẽter odoratis: dulcibus quoq;, atq; acribus. in huiuſmodi enim ſolent abſcondi exitialia uenena.

Tum uerò in edẽdo ſummã adhibere oportet diligentiam, ut de nulla alia re cogites. & cùm primũ cibũ in os mittis, odorẽ explora. nã extrà ut malè oleat, nõ eſt faciẽtis, ſed ꝑdentis uenenũ. Quòd ſi quid naturæ inimicũ cõtineat ſordidũ putridũ ue, diuq; lingua ac dẽtibus tractaueris, abominaberis bucceã: eadẽ quaſi hæreat, impedimentũ afferet gutturi, ut ꝑ gulã demitti nõ poſſit. ꝗ ſi ſapor aliquis acris ſentiatur, reiectetur uelut ſenſiſſes ſtridere ſub dẽtibus. nihil enim huiuſmodi ne uel helluones deuorare ſolent. Maior eſt fallacia in potu: & ideo etiã maior adhibẽda cautio. non igitur hauries unquã potũ, ſed primũ prægustabis & exſuges. Legatus Solimani principis, dũ potũ à Barbaroſſa claſsis præfecto, et Iuliæ Cæſareæ in Mauritania tyrãno exhibitũ explorat, pitiſſatq;, uitã ſeruauit et amicitiã adeptus eſt illius, tũ grãdia munera expreſsit ab eo metu patrati ſceleris. Qui à ueneno timent, ouis ueſcuntur: ſed ibi periculũ maius, ubi maiorẽ putas eſſe ſecuritatẽ. nã & in ouis abdi uenenũ facillimè poteſt, hauriturq; eo magis improuidè, quo difficilius exiſtimatur poſſe immitti. Dicere ſolebat Carolus, ꝗ & aliàs recitaui, non niſi guloſos ueneno cõfici poſſe. nam ſola cõfidentia latẽre poteſt uenenũ. Ideoq; nec famelici, nec ſitibundi ad menſam, maximè alienam, accedemus.

Vitare decet fungos, & quæcunq; ſunt ſimilia uenenatis, ut anguillas & ranas: non ſolùm quòd & ipſa uenenoſa eſſe poſſint, ſed quòd malefici ſub ea occaſione uenenũ exhibeant: quemadmodũ et ægris princeps Iſtonij et Bonrom eius

antiſtes ueneno ſublati ſunt fungis deuoratis: duo patricij mihi noti, dum ranas ediſſent, nullus, ut puto, ex his ui ranarũ fungorũ ue. nota hiſtoria de Claudio Cæſare. Nec apiũ, quod ſimile ſit apio riſus, nec petroſiliũ paruũ cicutæ perſimile. Bononiæ ignotas herbas miſcẽt. cauere oportet οἰνοχόον. prudentẽ habeas, qui è ſitula, nõ phiala aquã, è cõmuni cirnea unũ. Creditur Ludouicũ Belzoioſiũ Barbianũ è principib. noſtræ ciuitatis perijſſe aqua è phiala ſumpta: eiq; porrecta gladiũ appoſitũ deterge. Acie gladij ſi quid dẽt, altera parte edito, aut non edito. Sic pro conſtãti habetur, Franciſcum Sfortiam ſecundum ueneno debilitatum, ut poſtmodum ſterilis euaſerit, & parum ſuperuixerit.

Securitatem antẽ ab animalibus præſtant educata, quæ illa edunt, ciconiæ, pauones, æluri, muſtelæ. Quæ alliciunt & detegunt, ut ignis. 4. Trac. 8. à cap. 4. ad 10. Quæ odore ingenti fugant, ſtyrax, aſa, ſerapinũ, pix, cedria, aſphaltum. Et quæ ſapore acri, alliũ, ſerpentaria, ſeu aron. Et quæ proprietate illis aduerſantur, cornua cerui, folia cupreſsi, pini, iuniperi, mali punici, arbos tota et umbra fraxini, trifoliũ, aſphalticũ, ruta: ut contrà, ſaluia eos denſitate foliorum allicit. Fugant & quæ illis uenena ſunt, auripigmentum omne, raphanus ſeu radicula, & elleborus. Sub hædera tutò & libẽter iacent, nec ullibi frequẽtius: ſed fœniculũ credo fouendi uiſus gratia diligunt. reliquæ plantæ quaſi ſunt indifferẽtes. Sed ſi ſub mortifera planta anguis lateat, lethaliſsimum uenenum habere ſolet. nam plerunq; pigra animalia iiſdẽ ſub plantis latitant, quibus ueſcuntur.

EA QVAE NOS DEFENDVNT à noxa uenenorũ. Cap. II.

EA quæ nos à uenenorũ noxa defendũt, alia ſunt alexipharmaca: unde illud oſtẽdit exemplũ Mithridatis regis, q adeò ſua Mithridatica cõpoſitione profecit, ut cũ uellet ſeipſum ueneno perimere, nõ potuerit. Et de Agrippina, quã filius Nero uenenis illis adeò exquiſitis tẽtare nõ eſt auſus, quòd ſentiret antidotis præmunitã, ut inquit Suetonius. Neq; exiſtimandum eſt, curam hanc ac ſolicitudinẽ oportere eſſe infinitam, ſed habitus corporis in contrarium tranſit. ut non malè Martialis dicat ludens:

Profecit poto Mithridates ſæpè ueneno,
Toxica ne poſſent ſæua nocere ſibi:
Sic tu cauiſti cœnando tam malè ſemper,
Ne poſſes unquam Cinna perire fame.

Quanquã hoc ad uſum potius uenenorũ ille retulerit, quàm antidotorũ. Venenũ etiam ueneno alexipharmacum, ut mẽſtrui ſanguinis, uiperarũ caro, et multorũ uenenorum, ut infrà dicemus, cantharides. Lac præterea, butyrum, ruta, oleũ, theriaca præcipuè, alliũ etiam, hebetãt uim omniũ uenenorũ, ſi quis huiuſmodi aſsiduè utatur: uerũ tamen theriaca uitã breuiat. Sunt & amuleta quæ collo appenſa hebetant uenenũ, uelut ferunt de achate lapide. pezar etiã geſtatũ, et ſmaragdũ & lachrymã cerui aduerſus uenena plurimũ prodeſſe crediderim (habet enim rationem:) ſed et coraliũ, et quæcunq; mutãtur, quia mutãt.

Et ex familiarib. auxilijs quæ uenenis omnibus reſiſtunt, ſi cũ illis edãtur, aut paulo ante: ſed in eadẽ cœna, aut etiã paulo pòſt, ut diebus ſequẽtibus antequã ſentiatur, ſunt radiculæ, folia cũ oleo & ſale. Vulgatum eſt de theriaca illa Mithridatis minore, ſcilicet quæ ex nuce plurima & ficubus, tũ rutæ modico, et ſalis grano cõſtat, quòd præſumpta cibis tutos à uenenis præſtet: quod ui cõpoſitionis potius quàm ſingulorũ natura accidit. Sed & nuces ponticas, & rutam orientalem, & ficus itidem eligere oporteret.

Inter præcipua quæ uim uenenorũ frangunt, muſtela etiã à Galeno numeratur: credo potius impoſita, quàm in cibo ſumpta: ab Auẽzoar ſmaragdus: antithora etiã, cui perſimilis eſt thora: ſed uenenũ hoc, deſcribiturq; à Matthæo Syluatico his penè uerbis: Duæ herbæ unà orientes foliis fermè uiolarũ, ſed rotundiorib. modicè inciſis, flore cyclaminis: ſed anthoræ ſubruber magis, thoræ uiolaceus. Videtur Geſnerus eas agnouiſſe, qui & tractatũ de eis edidit. Exiſtimant quidã thorã napellũ eſſe: antithoram, zedoariam, ſeu napellum Moyſis, aliũ eſſe dicens ab animali. Et poſt inquit: Zedoaria melior eſt quæ cũ napello creſcit, cuius uicinitas uires napelli debilitat. Et eſt theriaca non ſolũ illius, ſed etiã uiperæ, & omniũ aliorum uenenoſorũ. Sed ſi eſt antithora zedoaria, erit thora napellus: at non eſt. uerùm ſexta Quarti dubitauit, an gedu[illegible]r, & bis mus buha ſint idẽ aut diuerſæ. Sed & mus napelli, & napellinæ muſcæ, uiſæ ſunt à Matthiolo Senenſi: et omnia hæc debilitãt, ut dixi, uenena, quia ſunt ex uenenorũ imperfectorũ natura, ideoq; etiam alexipharmaca. Sed et pezar meminit Amatus libro ſecundo in Dioſcoridem,ponitq; illius duo genera, nos unum tantùm uidimus: ſatis eſt & ipſum frangere uim omnis ueneni. Sed dubium eſt de alexipharmacis generalibus, quoniã ſi media ſunt natura inter humanam & uenenum, cum uenena ſint diuerſa: igitur non poterit eſſe unum generale alexipharmacum. Præterea ſi

In dictione Antithora, ſeu Anthora.

2. Can. c. 500. Cap. 745.

Trac. 1. cap. 1.

Cap. 39.

alexipharmaca ſunt media inter naturam humanam & uenenum, non erit cura uenenorum per contrarium: quod eſt contra regulam generalem. Reſpondeo, quòd alexipharmacum generale nullum poteſt dari ſecundum mentem Galeni: ſed dantur medicamenta quæ roborant uires omnes, & excitant uomitum cuiuſcunque rei noxiæ: non tamen ſunt alexipharmaca iuxta principale ſignificatum, & ſunt duodecim. Dico Galeni aduerſus peſtem, bolus armenus: theriaca generaliſſima, ut apud eundem de Theriaca, ad Piſonem: & de illius uſu, ad Pamphilum. Quatuor Principis, zeduaria, mus napelli, & ſphragis, et medicamen cōpoſitum ex ſemine ſancto, quod eſt abſinthiū Aegyptiū, et radice ac folijs aſſæ fœtidæ: & deſcribitur poſt illa. Et tria ſunt Auenzoar: ſmaragdus, lachryma oculi in ceruis, & ſtercus columbinū. ſed hoc ſolùm ad peſtem. Et adducit rationem Galeni: Eſt enim quodāmodo ſimile putrido humori ex peſte corrupto. Tria Italorum, pezar Amati, muſcæ napelli, et oleum ſcorpionum Matthioli.

9. de Simpl. Medic. cap. de terra Samia.
Cap. 36.
Cap. 1.
6. 4. Tract. 1. cap. 4. & 5.
In princ. & dum de uenenis agit. & 3. Theiſir, Tract. 3.

Cæterùm quæ prohibent ueneni impreſſionem, ſunt: eſus lactucarum multarum cum butyro: atque hoc circulatores utuntur. Verùm omnis uenenorum conſideratio circa tria uerſatur genera: cuſtodiam, defenſionem, & curam. De cura proximè agendum eſt, cuius ſeptem ſunt præcepta iam non dubia: quorum ſex in ſequenti capite, ſeptimum in ultimo huius libri declarabimus. Quinque uerò dubia, an cibus plurimùm nutriens dandus, ſecundò uinum? an calidus aer conueniat? Et ſi non poteſt uenenum educi uia qua ingreſſum eſt corpus, an uenæ ſectione, quod per uulnus eſt impreſſum: an medicamento, quod per os educendum ſit: demùm an ſomnus conueniat, cum ſomnus omnes euacuationes retineat, præter ſudorem, ſecunda Primi. Dicemus autem nunc.

Doc. 2. Summa 1. cap. 13.

DE CVRA VENENORVM generali. Cap. III.

COmmunis omnium uenenorum intentio eſt, reuocare per eam uiam qua corpus noſtrum eſt ingreſſum: ueluti ſi aſſumptum fuit per os, uomitus: ſi per clyſterem, clyſter aluus educens: ſi ex ictu aut morſu, uulnere'ue, exſugendo. ob id ergo uomitum facilem efficere utiliſſimum eſt: adeò ut nihil ſit ſecurius, ac perſtantius. Mouere etiam uomitum per ea quæ & redundantia eum cieunt, & quæ proprietate. Redundantia, ut oleum, lac, lixiuium, butyrum, natura, elleborus albus, flos geniſtæ ſeu ſparti, anethum, & nux illa quam metel uocāt, quæ uomica eſt uerè. Ego autem floribus geniſtæ, anethóq́; , thlaſpi etiam, aut ſtaphiſagria, ſpumeóq́; papauere, ſi eius copia detur, libentius utar. Commoda quoque in his quærere oportet, quæ præcipuè quatuor ſunt. ut facilia ſint: unde elleboro quod per ſe uenenum fermè eſt, uix utar: raró etiam ſtaphiſagria. Secundum, ut uenenum eradicet, unde oxymel utiliter additur: tum uerò lixiuium lacti præſtat. Tertium, ut ueneno aduerſetur: cū uerò pulueres omnes etiam ex ſaccharo uomitum cieant, commodiſſimus erit lapis pezar atque ſmaragdus. Quartum, ut ſubſtantia hebetet, ut pinguia omnia, oleum, butyrum, lac. Quanto igitur detergendo lixiuium præſtat, & oleum hebetando, ac facilem prouocando uomitum, tanto lac multitudine ob facilitatem. Manifeſtum eſt aūt, q; & multa ex his permiſcere licebit, ut lacti oxymel ac theriacā. Princeps ſexta Quarti, butyrū cū aqua lacti præponit. uidetur enim magis poſſe hebetare uim ueneni, tū uomitū ciere. Oportet aūt tādiu in uomēdo perſeuerare, quoadusq; nec ſapor, nec odor, nec morſus, nec nauſea, nec anxietas ſentiatur, quæ ſunt quinq; indicia propria reliquiarū ueneni. Quòd ſi uomitus difficilis ſit, aut non potuerit exquiſitè purgari per ipſum, tūc medicamēto ualido, ſi non ultrà gibba iecoris penetrarit, purgādus eſt. Et eſt regula Principis, adeò ut iuuent clyſteria & medicamēta quæ purgāt utrinq;, uelut thlaſpi, elleborus, & ſimilia. Iuuat & per ſe multū, duos à pollice primo digitos gutturi immittere.

Trac. 1. cap. 4.

Sed ſi morſus ſit, aut ictus, exſugere uulnus oportet. Et qui exſugit, non habeat ulcus in ore, nec in gingiuis. aliter maximo in periculo uerſaretur, cum ſecus ſit ſecurus. Vnde Celſus: Venena animaliū exſugere loco calido & ægro procliui decet. nam non ſunt uenena, niſi gingiuæ aut palatum exulceratū ſit. unde Pſillis nihil præcipuū, præter audaciā. colubra enim tutò eſtur, ictus eius occidit. Ex quo colligitur, uenenū id ab animalib. prætenue eſſe, quod in uentriculū uacuū receptū prius abſumitur, quàm permeet: contrà auripigmentū craſſum, adeò ut nunquā permeare exterius infuſum uenas poſſit, intus attenuatur & occidit. Quòd uerò etiā morſus eorū nō noceat, cōtingit, quia medicamēto dentes ſerpentū obſtupuerūt. unde patet, literā Principis in 6 Quarti, Et nō habeat dentes corroſos, debere emēdari: Et nō habeat ulcus in ore. Præſtat aūt ut oleo roſaceo uel uiolaceo colluat antea os, pòſt aūt uino odorato: quanq̄ neget Celſus ullis eſſe pericu-

Lib. 5. cap. 27. ſec. 3.
Trac 3. cap. 1.

periculum, modò ſanæ ſint oris partes. Quòd ſi dicas, ſuperius contradictum fuiſſe apertè huic opinioni: Dico, in contradictionibus reſponſum eſſe: ſi uerò non adſit qui exſugat, ſecundũ locum obtinet cucurbitula, maximè lata, cũ multo igne: et ſi etiã incidatur locus minutim, nõ erit abs re. Tertio loco ſunt quæ ſuperimponuntur ex ſimilibus, ut gallinaceus pullus, et hœdinæ aut ouillæ carnis nuper iugulatorum fruſtum, ut calor ille naturalis attrahere non ſolùm uenenum, ſed uim illius eneruare poſsit. Similiter uniuſcuiuſq; caro multũ prodeſt ictui ſuo, uel morſui ſuperpoſita, cum & ſympathiæ ratione trahat, & uim ueneni molliat: quòd ut Galenus dicebat, alexipharmaca natura ſint media inter hominis ac ueneni naturã. Sic uiperæ caro, uiperarũ morſibus: et iecur rabidi canis, canis rabidi morſui, eiuſdẽ præcipuè: et ſcorpius, ſcorpij ictui, atq; eadẽ ratione. Quarto loco ſunt emplaſtra ex attrahentib. uehementer, uelut radice arundinis, carne ranarũ arborearũ, limaciarum'ue, ſilurię; piſcis, tum lacertarũ, et pleræq; bulloſæ radices, tum ſinapis, ariſtolochia, diptamusq; Cretẽſis, argallis, ac ſimilia. Quintũ ac ſextum locũ obtinent, imò primũ ui, ſed horrẽda ſunt, inciſio carnis ad os ipſum uſq;, tũ quæ exurũt ex candenti igne, aut Brutia pice liquata et ſuperinfuſa. Cõſulit aũt Celſus, ut calidus ſemper locus foueatur, quod uenena pleraq; frigefacere ſoleant. Quanto magis quæ aculeo potiꝰ quàm morſu perimũt. ſunt enim huiuſce modi exãguia. An q a uis ueneni omnis ſit, natiuũ extinguere calorẽ. Sed & iubet, ut ſi bibant atq; euomant, aſsiduè ius anſerinum, hœdinũ aut ouillum, quanquam uenenũ exterius aduenerit, repelli tum motu, tum ui uenenũ ad exteriora, putat.

Lib. 2. contrad. 23.

5. de Simpl. Med. cap. 18.

bulboſæ

Secundum præſidiũ eſt ex alexipharmacis cõmunibus, tum intus tũ extrà. Extrà quidẽ eſt oleũ Matthioli, noſtrũq; huiuſmodi: ℞. olei expreſsi è ſemine iuniperi & napi librã unã, rutæ montanæ, hypericoni s iam ſemen concipientis, ſingulã manu quantũ bis poteſt capi: contundantur, & per decẽ dies in ardenti ſole cũ oleo exponãtur, inde expreſsis ruta & hypericone, denuò tantũdẽ atq; tantũdem: tertio addatur eadẽ ratione, pòſt uiuaces ſcorpij, magniq; in eo numero centũ extinguantur. His addantur olei è floribus uerbaſci & ſambuci facti in ſole, ſingulorum unciæ duæ, croci oriẽtalis unciæ dimidium. Quòd ſi theriacã optimã habes, adde: ſi ſole uti non potes, balneũ Mariæ decẽ dierũ loco per unũ diem adhibebis. Intus aũt recipe ſeminũ iuniperi, napi, rutæ, ſmaragdi oriẽtalis (magna enim eſt copia) boli armeni uulgaris: ſed tamẽ quẽ uocant orientalẽ, diptami Cretẽſis, ſcordei, ſingulorum drachmã: ſcobis ex ebore deraſo ſcrupulum, excipe mombaſio et melle ſimul eatenus ſeruentibus, donec deſpumari poſsint.

ſingulas

Tertiũ eſt, ut homo mulo exenterato, capite prominẽte, ſtatim dum adhuc feruet, ſic inſeratur, ut tãdiu in eo iaceat, donec liberetur à ui ueneni: quod ſi unus non ſufficit, alter iterum exenteretur. Atq; hoc modo conſtat Valentinũ Borgiam, pontificis Alexandri ſexti maximi filiũ, ſolùm hoc præſidio euaſiſſe, multisq; annis egregia facta, aut potius ſcelera admiſiſſe, cum pater alijq; oẽs qui ex eo uino medicato biberãt, obijſſẽt.

Porrò uictus ratio odoratis optimisq; edulijs, & cor cõfirmantib. conſtat, iuribusq; præcipuè cum ſucco mali medici coctis. cõſtat enim malũ medicũ adeò uenenis aduerſari, ut Athenaꝰ referat, ut etiã infrà citabimus locũ ex Theopompo Chio hiſtoriarũ ſcriptore, Clearchũ Heracleotã Põti tyrannũ, q multos cicuta necauerat, ubi reſciuere uim citrij, illo prægustato, neminẽ è domo ſolutũ diſcedere q eũ nõ aſſumeret. ibi etiã aduerſus oẽs ictus ſerpentũ illũ extolit. Verùm quod de aconiti alexipharmaco, quo ille potius quàm cicuta interimere ciues ſuos ſolebat, potius ad meã quàm ad citriũ eſt referẽdũ: uideturq; locus ille quoquo modo quibuſdam uerbis neceſſarijs mancus. Sed ad rẽ reuertor. Lac in potu ac cibo eſſe præſtantiſsimũ, præter rationẽ, et auctoritatem Dioſcoridis lib. 2, quam refert Princeps in ſecundo Canonis, qui referũt illud cõuenire omnib. uenenis fermè: ut ardẽtibus, quòd extinguat: erodentib. quòd mitiget eorũ uim: frigidis ab his appellatis, uelut hyoſcyamo, adeò ut eos rationi reſtituat. Illud ego apertiſsima experiẽtia didici, cum ægrotarent quinq; filij Euangeliſtæ Syrtiri, mercatoris Mediolanenſis, obijſſentq; in manibus duorũ medicorũ, quos uulgus clariſsimos exiſtimabat. hos uerò etiã pro deploratis reliquiſſẽt, exiſtimantib. illis febrẽ eſſe peſtilentẽ, cum tamẽ nullus alius tota urbe eo genere febris correptus diceretur, intellexi eſſe uenenũ omnib. ꝓpinatũ: ideoq; oẽs pauit lacte, ille fuit cib. potusq;: adeoq; fortuna me iuuit, ut oẽs ſeruati fuerint: cum tamẽ puella inter cæteros eſſet, ut reor, parũ trimatu maior, quam intra mediã noctem expiraturã putabãt, cũ eſſet tũ hora ueſpertina. Reor ex his quæ nũc cõiector, fuiſſe argentũ uiuũ diſtillatũ.

extollit.

Cap. 63. Tract. 2. cap. 442. in fine.

Vtrũ uerò à ueneni cõtagio ſomnus ſit utilis, hoc ſolùm dubitatione dignum eſt. Princeps ſexta Quarti, inquit: Et oportet ut non dormiat

Tract. 1. cap. 4.

„ miat omnino, & nõ dimittat ſeipſum ſic, ut dormiat: imò oportet ut euigilare ipſum faciant prorſus, rideantq́;, & clament in circuitu eius. Et cauſa huius eſt triplex. prima, quia tales indigent auxilijs, et uomitu etiam, quæ in ſomno adeſſe non poſſunt. Secunda, quia oportet ut cognoſcamus detrimẽta ill⁹: ſed iſta latẽt magis in ſomno, ideo præteribut tẽpus auxilij. Tertia, quæ eſt euidentior, eſt, ꝙ interim uenenũ trahetur ſuper membra principalia, et interficiet: quæ cauſa cum ſit communis etiam ictibus, morſibus, febribus peſtilentibus, palàm eſt, in nullo ueneni genere cõuenire ſomnũ, donec extinctũ fuerit uenenũ, et in declinatione. Et quando morbus eſt breuis ualde, tũc facile eſt, et purũ præſidiũ, ut in Anglico ſudore: quia finitur plerunq; intra 24 horas. Deterior aũt hora ſomni eſt, cum uenenũ adhuc eſt in uentriculo, pòſt, cum fuerit in uenis meſaræi & inteſtinis: poſt, cum fuerit ultra iecur. Cum aũt fuerit iam in corde, uel propè, neceſſariũ erit, ſi uirtus ſit imbecillis, ut permittatur dormire: ſed ſi uires non exigunt, melius eſt ut uigilet uſq; ad morbi inclinationẽ. Frictiones etiã ab initio ſunt malæ, donec uenenũ fuerit citra cauã partẽ iecoris & antè, pòſt aũt ſunt maximè utiles ad reuocãdam materiã ad partes externas. Et quod dixi de ſomno, idem fermè iudiciũ erit de potu uini. Verùm uinũ poteſt ultra ſomni occaſionẽ cõpetere triſariam. Primùm in caſu, ut ſit materia uomitus. Secundùm, ut dẽtur cum illo alexipharmaca potentia. Tertiò, ut obruat uim ueneni per ſe, ut de cicuta. Nota eſt hiſtoria illorũ, qui cum furtũ feciſſent, timerentq́; deprehendi, ſecum cicutæ uenenũ attulerãt, uasq; uini, quo id mali ſanabatur. Quintum præſidium eſt, ut quàm diligentiſſimis rationib. natura ueneni propria, ut illi occurrere poſſimus per ſua alexipharmaca. Quæ tamẽ nota ſunt à libris, tũ ratione dicta: ſunt enim media natura inter uenenũ & naturã hominis, ut aduerſemur propriæ illorũ actioni. Napellus cor petit, lepus marinus & cantharides exulcerant, aconitũ tabefacit: ærugo erodit, ſanguis menſtruus putrefacit. Sextũ, quòd nõ contemnendũ eſt, autoritatib. rationeq́; id docẽtibus, eſt ualida urinæ prouocatio, ſed ſolùm hac in parte non generalis, cum adhuc uenenũ eſt citra gibba iecoris. nam & in morſu canis rabidi cantharides exhibẽt, et in alijs uenenis: & cum uenenũ eſt in uenis, quo alio præſidio melius aut efficacius auerti poterit à principalibus membris, quàm uehemẽti medicamẽto, quod illud ad urinæ uias auocet. etiã ſi cantharides biberit, erithrodano et glicyriza curabitur. Cenſet aũt Galenus, attractionẽ ad exteriora in omnib. uenenis utilẽ eſſe: inter ea uerò quæ intus pro antidoto exhibẽtur, prætulit quod ex ſanguinibus conſtat, ſecundo de Antidotis. 5. de Simpl. med. cap. 18. Cap. 8. in fine.

CVRA VENENI CALIDI.

Cap. IIII.

Illud ut certũ ſtatuere debemus, uniuſcuiſque ueneni, modò non citò perimat, eſſe curã, atq; ideò omniũ temporaneorũ. Sed tria maximè obſtant, quo minus omnes curari poſſint. Primum, quòd neſciamus ueneni qualitatẽ: ſecundũ, ꝙ temporanea anteq̃ innoteſcãt, iam totũ hominis corpus deprauarũt. Tertiũ, ꝙ uiolentia ſua homines perimãt, uelut & uulnera grauia, & ictus: uelut illud quod argẽto uiuo & aqua ſeparationis conſtat, ſed nõ niſi ui exhiberi poteſt. Datũ fuit, ut audiui, in uinculis poſito ac dãnato, ut experirentur medicamentũ circulatoris, quod ille fruſtra iactabat. ſtatim enim miſer illo cum medicamẽto perijt. Ergo ueneni cura ꝑ cõtraria fieri ſolet, ſed mediocria primũ facultate, actu uerò etiã tepida, ne cogitantes extinguere incendiũ cogamus, ut quandoq; contingit, dum ignẽ ex oleo uel bitumine accenſum aqua conamur reſtinguere. Itaq; exhibebimus aquã lactis, & uinũ granatorũ, & ſuccum citruli, & cucumeris, & enduiæ: & refrigerare cor et iecur cum ſanthalis, et caphura, & roſis, ac uiolis. Et potus ac cibus ſint ultra pinguia, et cũ ptiſanæ hordeaceæ cremore, et ſucco pomorũ acidorũ. Et omnia ſint frigida, tam actu quàm potentia: adeò ut exterius aliquãdo neceſſe ſit adhibere aquam niuis. Et ſapa ſpiſſa, & butyrum, & decoctio dactylorum, ſunt ualde bona. Et calidorum uenenorũ generaliter exuſtio interiorũ, & ardor, et inflãmatio ſunt ſymptomata: ſed peculiariter pleraq; ex his lethiſera, diarrhœã & dyſenteriã generãt: unde aſtringentib. indigent, & cibis q nutriãt, et tẽperent uim medicamenti. Et aer ſit frigidiſſimus & humidus, et in uomitu adhibeatur lac aut ptiſana frequẽs: et à purgatione per inferna abſtineatur, et ſomn⁹ magis cõuenit quàm in alijs: et quieſcat omnino. Et cum peruenerit ad uẽtris fluxũ, theriaca aut Mithridatũ utile erit. Et teſtudinis ſanguis, & ciconiæ, & anatis uidẽtur eſſe utilia in huiuſmodi affectionibus, quando exurunt potius quàm aluum mouent: aliter ius illorum pingue. Et balneum in hoc caſu multum iuuat multis modis, & ſomnum conciliat, qui ſolùm his generibus uenenorum conueniens eſt: ſed & pleraque calida uenena purgant uehementius, curaq; eſt per eadem fermè, quib. calida uenena curantur.

Quiete,

Quiete, ſomno loco frigido, balneis dulcis aquæ aſtringentibus, confirmantibus uires, nutrimentis mollibus, pinguibus iuribus, lacte. Et debent exhiberi quæ ſubſtantia conſtent, nec adeò diffluant. Et ab initio etiam, quæ uomitu interficiũt, uelut elleborus albus, uomitu curãda ſunt: ſed uomitus debet eſſe cum pinguibus. uomitus enim non tam uentriculũ labefactat, et uentris fluxus inteſtina, quantum uoluntas irrita uomendi. Et cum euacuatũ fuerit totum uenenũ fermè, tunc iuuant intus & extrà ſuccus cotoneorum, & malorum bene olentium: ut ſunt, appiana, & ſuccus pyrorum moſchum redolentium. Et eſt mirum, quòd odor moſchi in pyris ſit antiquus, & moſchus ipſe ſit res incognita antiquis Græcis ac Plinio. Et confert etiam uinum malorum punicorũ, & ribes, etſi incognitus antiquis fructus: uelut & uua criſpina, & omnibus his uis ineſt omphacij, conferuntq́; non parum uentriculo. Et in his (non in calidiſsimis medicamentis) confert mithridatum plus quàm etiam theriaca. Et differentia inter mithridatum & theriacam eſt in tribus. Primum, in his quæ ingrediũtur, quorum numerum inferius explicabimus: ſunt enim longè plura in theriaca. Secundum, quòd in theriaca ingrediuntur paſtilli ex carne uiperæ: in mithridato non. Tertium, quod & theriaca confert longè plus uenenis ſerpentum. Verùm dico, quòd mithridati compoſitionem non habemus, quoniam Andromachus ſenior unam poſuit, aliam Antipater & Cleophantes, tertiam Damo- Cap. 1. & 2. *crates, ut ſecundo de Antidotis. Intererat & Galeni docere, quæ nam fuiſſet Attali & Mithridatis regis: at hoc cum non fecerit, ſuſpectam omnem compoſitionem reddidit. Quidam præferunt deſcriptionem Andromachi ob uiri autoritatem, alij Antipatri & Cleophantis ob ſimplicitatem, & quòd non ueriſimile ſit ambos mutaſſe ueterem rationẽ: alij eam quæ Democratis, quod ob carminis leges errorem nõ admittat. Certè eam præferre decet, quæ conſtat quinquaginta quatuor rebus: ut Plinius, qui ante Galenũ fuit,* Lib. 29. cap. 1. *& Andromachi tẽpore, teſtatur. Videtur ergo quæ Antipatri, uera eſſe: nam L I I. componitur medicamentis: & ſi uncum odoratũ à rotundo diſtinxeris, erunt L I I I. Sed uinum non admittit: quod ſi admitteret, perfectus eſſet numerus. nam quæ ad Andromachũ refertur, X L I I I. tantum conſtat medicamentis: quæ uerò Democratis, X L I X. tãtum. quòd ſi dicas in carmine* Pli. lib. 20. *deeſſe unũ, erunt L. Et ideo legerẽ apud Pliniũ* cap. 24. *L I I I. uel illa uerba de uino nõ imponẽdo, ſuperflua ſunt, aut aliquid deeſt in tãta uetuſtatis caligine. Eſt etiã theriaca Antiochi facilis, cui tamen parum tribuo.*

CVRA VENENI, QVOD FRIgidum eſſe dicunt. Cap. V.

PRo cura aũt uenenorũ quæ frigida uocãtur, et uerè putreſcẽtia debent appellari: dico ꝙ peculiariter debemus quietẽ imponere, cõtrario modo quàm aqud Platonẽ, ſiquidẽ inquit: Nihil aliud ages quàm ut ſtatim à potione mambules, donec grauari crura tibi ſentias. poſtea uerò iacere ſupinũ, contectũ primum: deinde cũ refrigerebatur detegebant eum. Hæc igitur ratio cõuerſa eſt eius quod ille dicebat. Id mirũ, ꝙ tam breui necaret id ueneni genus: ſiquidẽ ueſperi dum fermè occideret ſol, aſſumpſit, paucis poſt horis, dico duabus aut tribus perijt. nam intra mediã crura inflari uериſimile fuit: pòſt aũt quantũ uixerit haud conſtat. certè ſi longus fuiſſet mortis cruciatus, omnes ſecurim potius præoptaſſent. Ergo in hoc caſu uinũ copioſum dulce & potẽs dandũ eſt cum pipere, caſtoreo, gentiana atq; piſtacijs. In aere frigido ipſum conſtituere oportet, uomitumq́; etſi nihil euomat, perpetuò irritare. Et cũ crura intumuerint, et caput grauatur, cucurbitulæ cum multo igne ſunt applicandæ. Et dicebat Galenus tardando operationẽ illius, fit ut nõ noceat. & procraſtinatio eſt cura. Dico tamen ꝙ 3. de Simpli. Medic. Cap. 18. *Galenus potius quadam ratione perſuaſiua egit quàm ſolida, uel experimẽto. Primum quòd credidit paruam quantitatẽ non obeſſe. hoc eſt falſum: quandoquidẽ cicuta Athenienſiũ ita rectè tẽperata erat, ut drahcma in tribus horis occideret: quod nec napellus facere poteſt. Deinde ꝙ credit non officere ſi uincatur: imò præparat ad malos morbos cerebri, attonitũ, conuulſionẽ & tales. Tertiò quòd ſanati remanẽt cum diſpoſitione ad hydropẽ, & cum principio illius ꝓpriè à cicuta. Et hoc, quia cicuta, ut dixi, & reliqua huius generis corrũpũt ſpiritus nõ ob frigiditatẽ, ſed ob putredinis naturã: tũ maximè quia, ut demonſtraui in libris de Subtilitate, frigiditas eſt ſola priuatio, et nullã habet actionẽ ꝑ ſe, ſed agit impediendo. Quæret aũt quiſpiã quare talia uenena cõuulſionẽ excitent cum interficiũt? Et reſpõdeo, ꝙ huiuſmodi exiccãt cerebrũ ob frigiditatẽ, et ideò cõtrahitur. et hæc eſt cauſa quare moriẽtes oẽs cõuellũtur: cerebrũ enim anteꝗ congeletur, naturali ſenſu, cõtrahit ſe, tanꝗ à cauſa lædente ſe conetur tueri. Sic et aqua cõtrahitur dum gelaſcit, remanẽtq́; obid mortui oculis rigentib. ob eã cauſam: ſoluitur enim prima uel ſecũda cõuulſio, ꝗa*

cerebrum

cerebrum extenditur, quamuis contra cauſam contrahentem, demum euictum ſe contrahit. Cura igitur fit per aſſam fœtidam propriè: acetum, abſinthium, & ſyrupus acetoſus, undecunq; cauſa ſit, origanum, ruta, ſal & allia, & ſulphur, nuces, mel, oleum roſaceum, & theriaca, & cinamomũ, & uinum antiquum, tenue, odoriferũ, in multa quantitate extinguit talia uenena: & excitetur ſternutamentũ cum condiſi, & trahantur capilli, & non permittatur dormire. Et cicuta eſt deterior opio: opij enim drachmæ duæ occidunt ſolùm in duobus diebus & per ſomnum: cicuta aũt reddit deprehenſum, & cum cõmate uigilante. Et inungat tempora cum oleis de lilio, & calidioribus etiam, & odoret caſtoreũ, moſchũ, rutã, & ſedeat propter conuulſionẽ in balneo aquæ dulcis, & utatur iuribus pinguib. Et ſi talia nõ putrefacerẽt, ſed refrigerarẽt, nihil eſſet deterius. Et nux methel eſt media inter opiũ & cicutam, nã aureus in una die interficit, & fricare oportet extrema cũ linteis aſperis. Et cũ poteſt moueri, & iã rectiùs ſe habet, exerceat ſe donec ſudet. Et uomitus in frigidis uenenis debet eſſe cum nitro, & tartaro albo. Sed & in putrefaciente, & omnibus quæ nõ ſint extremè calida.

Et curatio noſtro tẽpore optima, ſed antiquis ignota, ex qua nemo perit, niſi ante admotũ medicamẽtum iam planè ſit cõclamatus: fit cum elyſir uitæ, cuius deſcriptiones cum ſint innumeræ, facilem tamen & potentẽ adducam. Recipe uini mombaſij libras XL. *mellis optimi* X. *rutæ, ſampſuchi cum ſeminib. chelidoniæ cum radice, ſingulorum libram unam: pyretri libram mediã: garyophylorũ, utriuſq; cardamomi, piperis nigri & longi, cinamomi electi, gingiberis, ligni aloes, maceris, nucis myriſticæ, zedoariæ, ſaluiæ, cum radice betonicæ, ſtipitum roriſmarini, gentianæ, iridis Illyricæ, thlaſpi, corticis medij fraxini, baccarũ iuniperi, ſpondilij, ſerpilli, ſingulorũ uncias tres. thuris, myrrhæ, belzoi, opoponacis, bdellij, ſtyracis, chalbani, croci oriẽtalis, ſingulorum uncias duas: baccarum lauri uncias quatuor, caphuræ ſexquilibram: terãtur omnia, & miſceantur, & ſub fimo equino ualde calido condantur per 40. dies. demùm deſtillentur ſecundũ artem, ſic ut prima aqua clara colligatur ad uſum: ſecunda, quæ feculẽta eſt, ad unctionẽ locorũ arteriarũ ſeruetur. Præcipua pars eſt oleum tenue, rubrũ ardentis ſaporis, cuius uſus eſt intus è tribus guttis uſque ad quinque, & extrà: nigrum extrà.*

CVRA VENENI A' SVBſtantia, & tabefacientis.

Cap. VI.

OMnia quæ tabefaciunt uenena, tẽporanea ſunt. tabes enim ſenſim procedit, & longo pòſt tempore interimit. Eſt aũt tabes multiplex, nec eſt unius modi. alia enim tabefaciunt uẽtriculi functione euerſa, alia iecoris: alia quia obſtruunt: quædam immodicè calefaciunt corpus, & regium morbum inducunt: alia refrigerant, alia ulcus in pulmone inducunt: quædam dolores, quædam uigilias mouent: quædam pruritum, qui ſedari nequit: quædam, quia ſiccant nimium. Vt uideatur non unus modus tabefacientium uenenorum, cum quædam faſtidium etiam moueant: ita nec unus modus temporaneorum morborum. Sed alia erodunt, alia tabefaciunt, alia putrefaciunt, alia proprietate ſua tandem interimunt. Cum ergo ita ſit communis curatio, eſt ſcobs auri uel chalybis, ſi, ut plerunq; contingit, metallica ſint. His, cum alijs, radiculæ folia, radix, ſuccus, auxilio ſunt: theriaca, & diaæmaton. Ita oportebit non ſolùm uenenum temporaneũ per genera, ſed etiã ſpecies curare. generalẽ enim præter hæc curationẽ habet, quã inferius docebimus. Quæ uerò propria eſt & ſufficiẽs, Cap. 16. *eſt aqua terræ, & illius aer. oportet autẽ eligere quæ aduerſetur natura ipſa uenenis: uelut ex Lẽno, Melita, Armenia. Et conſtat experimento id deprehenſum eſſe, (oleo enim ponderoſo unguntur) & ſi non ſufficit, aquã bibunt: reuomunt enim omnia moleſta naturæ, & ui ipſa, ac cũ eis uenenũ uiolenter trahunt. Oleũ igitur graue eſt huiuſmodi: olea aũt deſtillatione confecta, leuia ſunt generaliter. Quod uerò adiuuat ueneni actionẽ, calor eſt: calor aũt inſtrumentũ, nõ uenenũ. Inſtrumentũ quidẽ naturæ, ut Princeps ait, nõ* 6.4. Tract. 3. cap. 33. *ueneni: ſed dum natura in illud agit, etiã illud agit eodẽ medio in naturã. Quocirca in ualde ſenibus irrita fit uenenorũ natura, quoniã calor extinguitur. Venenũ igitur agit, cum natura agit: ſed & eodem modo alexipharmacũ. antea ergo exhibitũ, ut aliàs dictũ, ueneni uim irritã reddit, quoniã illius ui membrũ, & calor qui in eo eſt, celerius extinguit uim eius, quàm accendat: paulo pòſt aũt aſſumptũ, dum uires adhuc ualent, calore iuuatur. ita calor ueneno & alexipharmaco auxiliatur: at ſerò, cum ueneni uis obtinuit. ſi ſumatur alexipharmacum, à calore nõ deducitur nec ad locum, nec ad actionem: ſed obſeſſo membro, cum calor ſit exiguus, prodeſſe nequit.*

Curatio ſingularis, & ad omnes tabidos ma

gna ex

gna ex parte ſæpius experta. Recipe carnis ceruinæ, teſtudinis cũ interioribus, ſola cute omiſſa, & cortice, ſanguinis ſuilli, carnis anatis uel ciconiæ uel anſeris, limaciarum, chelarum, & caudarum cancrorum fluuialiũ, aut aſtacorũ, ranarũ, anguillæ excoriatæ (ſed anguilla & teſtudo coqui debẽt, donec cutis ſeparetur: ſed ante coctionẽ caput abijciatur) radicis raphani, ſingulorũ librã unã: cõtundantur omnia, & coquãtur ſola in balneo Mariæ, donec fiãt ſicut ius, inde deſtillentur in eo uſq; ad extremũ, & de hac aqua capiat patiẽs ab uncijs quatuor uſq; ad ſex, cum uncia media ſacchari tepidũ in aurora, & ſuperdormiat. Et poſt quatuor horas edat panẽ cũ lacte aſinino, uel caprillo: & poſt horas nouem comedat carnes teſtudinis, aut pulli, aut piſces petroſos, aut ſuillam: ſed antè cappares ex oxymelite. Et poſt tres dies illa aqua ſi fiat denſior, aut odorẽ contrahat, deſtillatur. Item detur aqua deſtillatur eodem balneo ex recẽti melle, poſt hãc per quadraginta dies. Præterea ſcire debes, quòd curatio per aquam aut aerẽ non confert adeò, cũ ab initio non fuerit adminiſtrata. Poſt hæc conuertes te ad cognoſcendum cauſam tabis, & ei ad- Cap.23. hibebis propria alexipharmaca, ut infrà.

Quomodo aũt medicus probus poſsit cognoſcere cauſas uenenorũ omniũ, & genera illorũ, & modũ operationis illorũ in corpora noſtra, & ex hoc auxilia, & omnino neſcire uenenorũ cõpoſitionẽ, tacere decreuerã iam, ut aliqua alia admiranda: ſed dicere cogor, eiuſmodi ſum uſus arte. Nũquã uolui diſcere operationẽ aliquã, utpote ut deſtillarẽ, adurerẽ, miſcerẽ, putrefacerẽ: ſed ſolũ omnia ratione concepi. & deductis omnibus ex principijs, certè in inueniendo apertæ ſunt res admirandæ, donec ad incredibilia perueni: & ex his perueni ad inuentionẽ auxiliorũ, & exuſſi principia illa: & ita remanſi, Deo uolẽte, duplici modo ſine cognitiõe uenenorum: tum quia deleui principia, tum quia exercitatione carui. nam in huiuſmodi nõ ſolùm plurimũ poteſt exercitatio, ſed eſt neceſſaria: aliter homo primũ ſe, quàm alios, in tã uiolẽtis uenenis cõficiet. Eſt ergo hoc, ac ſi quis rotas illas uerſatiles apparet, et cũ his loricas èt arma plura utilia ſaluti hominũ conſtruat: pòſt rotas omnes cum toto artificio periculoſo deſtruat: ita decet uirum, præcipuè medicũ, probũ facere. Eos uerò qui hæc ex principijs deducere nequiuerint, ſatis erunt quæ nos tradidimus circa auxilia. nã non niſi ex Dei uoluntate ad illa peruenitur: etiam poſtquam publicauero Dialecticam, Paralipomena, & reliqua huiuſmodi. Fama publica eſt, eſſe quendam uirũ ſenẽ Veronenſem, nomine Martelosſium, nõ alioquin paruæ exiſtimationis, Venetijs degentẽ: & ob detectas quaſdã cõiurationes aduerſus eorũ Rempub. præmia & penſiones ab illis annuas cõſecutũ: qui uenena omnis generis facitet, & experiatur miro exemplo. ſed nunquã tamẽ audiui illos tali auxilio uſos, ſed ne tentaſſe quidem, neq; in infenſiſſimos hoſtes, nec periculoſiſſimis temporibus. Alios noui alibi, quorum opera regulos quoſdam uſos fuiſſe conſtans fama eſt: ſed boni genij fuit, tales non eò ſapientiæ peruenire poſſe.

CVRA VENENI PVTREfacientis. Cap. VII.

Cura eius quod putrefacit ueneni, in eo quod putredini reſiſtit, repoſita eſt. quale maximè eſt ſcordiũ. at illud non in peſtilentibus, forſan quòd uel frigidũ, uel purgatorium eſſe neceſſe ſit: quorũ neutrũ cũ in ſcordio ſit, ob id ſcordion in uenenatis quidẽ ictibus omnibus ac morſibus maximè prodeſt, tum uerò in ebibitis medicamẽtis: uelut primo de Antidotis. in peſtilẽ- Cap.12. bus morbis nõ eandẽ retinet uim. Videtur autem laudari ſmaragdus & ſtragis, coagula etiam leporis aut cerui uel hœdi, tum chamæpitys. Inde quæ ſudorẽ prouocãt, ſuccus radicis cyclaminis, lignum ſanctum roriſmarini, uel parthenij eius, quod ambroſiã, tanacetũ, uulgus Danedã uocat, decoctũ tamẽ amaranthi florũ, ſeu lagopoi. At inter aquas deſtillatas, ſolani, ſmyrnij, cardui benedicti, quam herbã Turcam uocãt, florũ ſparthi ſeu geniſtæ. Illita uerò foris oleũ pyretri, urticæ ue, tum radicis lõgæ ariſtolochiæ, uel abrotani: origanũ quoq; intus atq; extrà, ſed orientale præcipuè, quodq; acre eſt. Excitatur & ſudor laboribus & exercitationibus, ut in tarantulæ morſu, ſed hoc in alijs ſaltẽ periculoſiſſimũ. Cel- Cap.16. ſus libro ſecundo: Sudor duobus modis elicitur, calore ſicco (ut ſunt fomenta caldarum) & balneo. Ex his patet, ut uice uerſa medicamenta epota exterius curantur, uelut per interius morſus, ictus, uulnera, ut paulo pòſt dicemus. Quare Cap.10. patet, mulum exenteratum commodiſſimè, ſi intra illum patiens includatur, curare eos qui uenenum biberunt, uelut omnes ſic affectos, & uulnere malefico perditos: ſed maximè putrefacientibus conuenire, atq; eadem ratione cucurbitulæ atq; huiuſmodi. Vt uideatur hoc uoluiſſe Ga- Cap.18. lenus quinto de Simplicibus medicamentis, cum dixit: Omne deleterium uenenum à foris impoſitis medicamentis euacuatur.

Verùm in hoc genere eſt aqua & aer terræ minor, quæ à cornu ceruino deſtillantur. namq; cornua cerui tyrocneſti comminuta, maximè iuuenum, deſtillantur balneo Mariæ, & ut cinamomum, exitq; aqua minor, quæ uenenum potu auocat: reliquum deſtillatur in oleum per duplicem ollam ſub terra conditam, quo loca arteriarum inunguntur. Modum hunc planè docuiſſe me memini: eſt autem ceruus tota ſui natura contrarius omni uenenorum generi, cauſam autem demonſtrabo. Et primùm, quod ſicciſsimum ſit omnium ſanguineorum animal: idq; tribus certis rationibus conſtat. Prima, quod omnium animalium maxima pro corporis magnitudine cornua gerat. Quòd ſi de ungiſero opponas, ille non eſt animal commune toti orbi, ut ceruus: ſed neque illius maiora ſunt cornua, licet plura, nec minus ramoſa: & forſan, quod ex eorum genere eſt. Sed etiam ceruus ſolida habet, & quæ ſingulis annis, ſi Ariſtoteli credimus, mutet. certè ſæpe mutare, oſtendunt cornua paſsim inuenta. nam multi credunt non poſſe tantam molem ſingulo anno excreſcere. Indicio tamen eſt pro Philoſopho, omnis magnitudinis cornua in magnis etiam ceruis inueniri: ſed, ut dixi, creditum eſt, ramis à mutatione annos numerari, ut cum abſoluta fuerint, tum decidant. Secunda cauſa eſt, quòd felle careant, ut idem autor eſt. Vnde amariſsimum illi inteſtinum, ait. Et achainis (genus id eſt ceruorum, non à regione dictum) in cauda, quare hi uenenum in cauda ferre dicti ſunt. atque hi ſoli, ſed non fel, uerùm uirus quoddam & uenenum, ut quidam dicunt, lethaliſsimum. Tertiò, quòd plurimùm ſe exerceat, atque hæc procul à dubitatione. Quòd ſi addamus etiam prodita ab alijs, ceruos edere ſerpentes cauernis ſpiritu eorum extractos, nil ſuperaddi poteſt. nã quòd oderint ſerpentes, quòd è cauernis extrahant, dixi etiam alibi. at quod edant, etiam Scribonius autor eſt. & quòd illis eſitatis, ad aquas confugiant, ab eodem dictum eſt. Minus ſanè mirum uideri poterit, uerba Ariſtotelis cõſideranti: Cerui, inquit, à phalangio icti, uel conſimili animali, cancros edunt. Ergo ſi ita eſt: primùm qui edat carnem ceruorum aſsiduè, nil mirum ſit ſi perpetuò febre cariturus ſit, quod etiam Plinius in poſteriore loco teſtatur: ſed et ſi ſiccitate tanta ſunt, diutius uiuunt. quanquam de hoc Ariſtoteles addubitauerit. Plinij uerba ſunt loco citato: Vita ceruis in confeſſo longa, poſt C annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate. Quòd ſi ſicciſsimi ſunt, & ſanguinei, ſerpentes autem & inſecta ſiccitate ſua uenenum fundunt, cum participent in qualitate, diſſideant in materia nobiſcum, contra conſtabit antipathia primi generis. Quare omnium uenenorum ex animalibus ceruus erit alexipharmacum. Et non ſolùm dormire ſub eorum pelle, aut cornua exurere, nos tutos ab huiuſmodi animalibus præſtabit, quod omnes autores fatentur: ſed etiamſi ſi quis carnibus eorum ueſcatur, tanquam Pſyllus aut Marſus euadet, nec ſubijcietur periculo putrefacientium uenenorum. Et ſi bibat perpetuò ex uaſe facto è ceruino cornu. Demum, ut dixi, aqua & oleum illitos quibuſlibet uenenis ex animalibus, tum etiam putrefacientibus, ſeu metallica ſint, ſeu plantæ, egregiũ erũt alexipharmacũ. Nec uera erũt quæ Celſus putat, Marſos & Pſyllos ſola contra ſerpentes præſtare audacia. Ex hoc patet etiam, quòd cerebrum cerui auxilium eſt maximum deſtillationibus. Et ſcias, quòd agaricus purgat omnes humores putridos ex natura ſympathiæ, & per modũ alexipharmaci. Eſt enim inter putridum & ſyncerum medius, & ideo propriè purgat eos humores ob ſubſtantiæ ſimilitudinem.

2. de Hiſt. Animal. ca. 8.

Cap. 15.

Plinius lib. 28. cap. 9.

Lib. 8. cap. 32.

9. de Hiſt. Animal. ca. 5.

6. de Hiſt. Animal. ca. 29.

Lib. 9. de Subtilitate

CVRA VENENI erodentis. Cap. VIII.

VEnenum erodens pinguibus & purgantibus indiget, propterea olea & pinguedines ab initio multum conferunt. Poſtquam autem eroſio facta fuerit, pinguia, etſi dolorem ſedent, putredinẽ tamẽ augent, ut tertio Methodi habetur. Igitur & ſiccantibus indigent, & ſedantibus dolorem, & alexipharmacis utemur. hoc enim inferius declarabimus. Sed non licet, ut in exterioribus, uti medicamento ex ærugine, cera & oleo. neq; enim cera aut ærugo interius ſolent adminiſtrari. An quia interiores partes imbecilliores ſint, quàm ut poſsint hæc medicamenta ferre: ſed non id, ſunt enim ualidiores: an quoniam, ut dictũ eſt ſuprà, quæ craſſæ ſubſtantiæ ſunt, ut ærugo, uenenũ ſunt intus aſſumpta: exterius non nocent, quia non attenuantur, & etiam temperata ſunt oleo atque ceræ. Venenum igitur erodens his indiget, quæ mordacia minimè ſunt, quale eſt lotos ſeu melilotum: & tamen ſiccant, atque detergunt. Erit ergo curatio ulcerum internorum, admiſtis alexipharmacis. Ea igitur erunt, quale centaurium,

Cap. 2.

Cap. 26.

Cap. 5.

thus,

*thus, & eius manna, garyophylata, ſolanum, polygonon, ſpondylon, tuſsilago, aloes, iris, cyperus, uua paſſa cum aniſo, rhu, balauſtium, melroſeum: ſed nil præſtantius ſphragide, & radice cyclaminis, & ariſtolochiæ maximè longæ, & cinis cancrorum, chryſocolla, dracunculus. Et in aſsiduò uſu ſit radicula, quam raphanum quidam dicunt. detegit enim non ſolùm ſaniem, ſed etiam uenenum, atque ulceris cauſam. Sarcocola autem, ob miram uim quam habet in carne conſolidanda, nomen traxit. Sunt & alia multa à poſteris inuenta efficaciſsima: ſed & Armenia gleba etiam, quæ in uſu eſt, multum prodeſt in huiuſmodi caſibus. Radix quoque panacis & filicis, inter optima numerantur: propterea in eiuſmodi caſibus etiam alia adhibebitur intentio: ut ſcilicet medicamentum adijciatur, quod ad illud membrum quod eroſum eſt, dirigat. itaque ad uentriculum ſufficiet, quod non abducat, abſynthium, menta, cotoneum: ad iecur, lupi iecur, agrimonia, quæ eupatorium & cicorium: ad renes, erithrodanum, halicacabum & cantharides. Liquet ergo, uenenorum in huiuſmodi non paruum eſſe uſum. Iam uerò poſt hæc quinta conſurgit intentio confirmandi quod laborat membrum, ſi neceſſarium ſit uitæ. Liquet autem, quòd in hoc opere principaliſsimum eſt iecur. nam cor uerè principale eſt: quia rex totius corporis, in quo uita: ideo & anima in eo eſſe, ſed falſo dicitur, cum in corpore non ſit. neque enim eſt in loco, quia corpus non eſt. Cerebrum autem, quod ad operationes, principale eſt, ac uelut uicarius regis: ſiquidem cor ſibi uiuit ſolum, cerebrum autem fungitur munere cordis: at iecur eſt miniſter, & uelut quæſtor totius corporis. Hæc diſtributio parum æquis auribus accepta, medicos in errorem trium principalium membrorum deduxit: & exinde, quod maius eſt, etiam triũ animarum. Si igitur principale dicas uitæ fundamentum, uelut ruſtici in ciuitatis conſtitutionẽ, non aliud quæras quam iecur ipſum: at ſi de cerebro ut fungitur omnib. operationibus, principale dicemus. unde ſi tactus uel alius ſenſus eſſet in corde alio modo quàm ius uidendi, cor non eſſet cor. quod tamen uidet, audit, cogitat, cor eſt. Maxima igitur eſt habenda ratio iecoris. Si uerò eroſio ſit in pulmonibus, difficillimè ſanatur: facilius tamen, quàm ſi ex cauſa morbi propria: difficilius tamen, quam ſi ex Gallica lue aut ictu. Non eſt ut comparemus has ambas, quoniam ſunt in diuerſo genere. Nã ex Gallica lue mitiſsima eſt, & ſanatu facillima: ex ictu difficilior: ſed ex ictu cum eſt recens, mollis eſt, ex Gallica lue ſemper eſt antiqua. Si ergo medicamenta inuenerimus, quæ omnes habeant uires opportunas, aut plures: & quanto plures erunt, meliora aut optima, quòd melius à natura compoſitio fiat, quàm ab arte. Aliter autem utemur medicamentis compoſitis ad huiuſmodi laudatis, qualia quæ ad phthiſicos, ad renum & ueſicæ ulcera, ad dyſenterias fermè deploratas, cuiuſmodi nono de Medicamentis ſecun- Cap. 5.
dum locos celebrantur longa narratione, ut ibidem ſit petendum auxilium. Nec unquam theriacæ obliuiſcemur, in huiuſmodi negocijs. Oportet autem ut ſit optima, nec quid ſimile inuenitur. Porrò totum corpus purgare, ſiccareq́; ac ad optimum habitum reducere conueniet. Et maximè uiribus ranarum, teſtudinis, anatum, anſerum, ciconiarum, & ceruinæ carnis. Et comedet butyrum aſsiduè, & uuas paſſas: & ex oleribus ſymphytum & betonicam, & lac potabit.*

CVRA VENENI A' proprietate agentis. Cap. IX.

VEnenum, quod proprietate ſua occulta interimit, ſpiritus, ut dictum eſt, extinguendo, id agit. ob id illius cura eſt generalis utroque modo: ſcilicet, per ea quæ illud euacuant, & quæ reſiſtunt. Euacuant autẽ alia quidem ſubſtantiam, ut uomitus, purgationes ab initio, & pòſt ſudores, urinæ, quæ uim illius, & quod iam affectum eſt ex humoribus, diſtrahunt ac minuunt: ut non ſit neceſſe, quod ad hanc partem attinet, proprium aliquod auxilium commemorare. At in his quæ reſiſtunt, alia quidem communi ratione, quæ calorem naturalem fouent. Atq; hæc iam toties dicta ſunt, ut ſtultum ſit ea commemorare. Relinquitur ſolum, ut de his dicamus, quæ proprietate uim eius comminuunt, tanquam contrarium contrario oppoſitum. Ergo illud in dubium ſolum reuocatur, an proprietas proprietati poſsit eſſe contraria? nam de qualitatibus iſtud eſt manifeſtum: de proprietate autem non. In animalibus nihil adhuc uidetur eſſe contrarium. neque enim quippiam herculeo lapidi contrarium eſt, quatenus aut dirigitur ad boream, neque quatenus ferrum trahit. Sed de adamante fabulantur. de cæpa autem palàm eſt, quod id agit communi ratione, quia acris eſt ualde. idem allium, & quæcunque huiuſ-

Ariſtot. in Prædic.ca. de Subſta.

huiuſmodi ſunt. Præterea ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, uidetur autem proprietas conſequi ſubſtantiam ipſam. Quod ſi quis opponat, quæ

Libro 2.ca. 24.

iam dicta ſunt ſuperius de alexipharmacis proprijs, nihil eſt ad propoſitum, cum ſint talia media natura, non contraria: quæ autem contraria qualitate, nõ natura talia ſunt. Dictum eſt autem

Cap. 25.

uberius etiam de ea in primo libro: oppoſitum tamen uidetur ratio docere. nam, ut dictum eſt

Lib. 2. cap. 5.

ſuperius. ſcorpiones raphano exanimantur, albo elleboro reuiuiſcunt: & ratione identidem. Cum enim proprietas iam concedatur contraria (nam iſtud dictum eſt) qui fieri poteſt, ut non ſit ſimilis etiam? nam contrarium unum uni

Cap. 2.

ſolum eſt contrarium: primo Cœli. Et ideo cum ſimile etiam ſit unum uni genere, dico, neceſſe eſt quæcunque ſimilia ſunt hominum naturæ, eſſe contraria proprietate ueneno lethifero. Multa igitur numero, quemadmodũ uiro uir, frater et uir, & puer & fœmina, & equus, ſunt ſimilia: cõtrà diſsimilia, uenenũ baſiliſci, armeni, aſpidis, hypnomalæ: atq; hæc illis, illa his contraria. Vt non laborandum ſit multum in quærenda proprietate occulta uenenis, quæ & ipſa proprietate perimunt. Namq; hæc eadem genere, ſpecie & numero eadem ſunt his quæ corporis uires ſimilitudine adaugẽt. duplici ergo ratione, unica tamen ui, hæc alexipharmaca uenenis reſiſtunt, & ut natura contraria illis, & ut calorem confirmant naturalem: ideoq; promptè eorum ſeges ſe nobis offert. Dicam ergo, quòd ſmaragdus, hyacinthus, margaritæ, coralius, aurum, argentum, ceruini cordis os, inula, bugloſſum, borago, pezar, theriaca, uinum, oua, & quæcunq; talia, proderunt, & reſiſtent ueneno, ut contraria. atq; hic primus modus curandi.

Alter fit per alexipharmaca propria, quæ media ſunt natura, ut educatur uenenũ. Quærẽdũ eſt ergo, utrum inter cõtraria ſecundũ ſubſtãtiam mediũ eſſe poſsit? nam eſſe oportet, ſi alexipharmaca ſint. At nõ uidetur, quoniã Ariſtoteles in Prædicamẽtis ait, medium nõ eſſe inter ea

Ca. de Oppoſitis.

oppoſita, quorũ alterũ ſemper ſubiecto illi ineſſe neceſſarium eſt: & dat exemplum de ſano et ægro. At ſimile & diſsimile ita ſe habent, nõ igitur mediũ eſt ullũ. Sed fallimur: quoniã mediũ hoc ſub uno genere cõtinetur, ſcilicet diſsimilis: ſed non adeò diſsimilis. An ergo tutum erit exhibere huiuſmodi medicamenta, quæ certam habent uim ueneni qualitatem augendi, educendi non adeò certam? Videtur ſanè mihi hoc dubitatione dignum: atque utinam Galenus hoc explicaſſet uel uno exemplo, ſed nullum tale habemus. nam caro uiperæ in theriaca medium non eſt natura, ſed prorſus uenenum, & prorſus ſimile: at cohibetur, atque coniungitur alijs, quæ theriacæ compoſitionem ingrediuntur. Ob id ergo dixerim, ſcripſiſſe Galenum hæc in parte aliena potius quàm propria, ut uerecundè loquar. In qualitatibus enim piper dare ei qui euphorbium biberit, eſſet laborantem enecare: ei qui arſenicum ſumpſerit, dare cantharidas: aut ei qui cãtharidas, dare bupreſtin aut pityocampã, ne id quidem ſani fuerit cerebri. Ita ergo intelligendum eſt in his ſolum quæ exterius applicantur: ueluti ferunt de carne cuiuſque animalis uenenati, uiperæ, ſcorpionis, iecore canis rabidi: interius tantum cum purgantibus medicamentis, & ueneno natura contrarijs, non medium, ſed ipſummet uenenum, aut ſimile iunctum fuerit, familiaritate certè attractionem adiuuante.

CVRA MORSVS ET Ictus uenenati animalis. Cap. X.

GEneralẽ horũ curationem ad unguẽ explicauimus ſuprà: poſtquam autem uenenum eduxeris, cogita quòd fieri non poteſt, ut ſecurus ſis de exquiſita illius eductione: ideo ne properes ad conſolidationem, ſed ſingulis diebus ſugas, aut imponas cucurbitulas, aut carnem muſtelæ, aut pullum diſſectum, aut fruſtũ carnis ouillæ uel hœdinæ: atque etiam quæ extinguunt uenenum ex proprijs aut generalibus, uelut oleum ſcorpionũ pro ſcorpionibus, & phalangiũ ſi inueniatur, & ſtellionũ pro uiperis, tum cancri marini & teſtudinis marinæ ſanguis, & ranæ, & oleum laurinũ, & ſcilla ex Dioſcoride. & generaliter, ut dixi, à partibus iuxtà naſcentibus, à contrarijs, ut ſcorpio, & eius oleum in punctura araneorum. cum ſint inimici, ob antipathiam: & araneus ipſe mortuus, ob ſympathiam, & caſeus antiquus. Generalia uerò quæ extinguũt, ut mandragora: quæ trahunt, ut ſulphur: quæ reſoluunt, & ſunt calidiſsima & ſubtiliſsima, uelut petroleũ. Sunt igitur ex his ſal, fel taurinũ, acetũ, ſinapis, calx, ſiſymbriũ, calamẽtũ fluuiale dictũ, & caprillũ ſtercus etiã ebibitum. Atq; hæc, donec prorſus dolor & reliqua ſymptomata circa locũ ceſſant, uirus, malus color, et iam apparet optimum pus: tunc uerò curanda ſunt

Cap. 9.

Dioſcor. li. 3. cap. 116

Libro 2. ca. 162.

ſunt cura ulceris:nunquam ergo neq; in principio,neq; in fine,cura uulneris.

Intus autem propriè conuenit ſemen harmala. Cap. 48. uidi hanc herbam apud Ioannem Daum Anglum, Cap. 117. mathematicum inſignem. Folio eſt rutæ Lib. 6. cap. 40. exiguo.inuenitur,ſed rara,ut refert,in Italia:frequens in montibus,quorum nomen excidit: credo eſſe inter Germaniam & Italiam,aut ab Italia non procul. Dicebat epotũ primò inebriare, inde ſtupefacere: adeò ut doloribus podagricis ſingulari eſſet auxilio.et aſphaltici trifolij ambo à Dioſcoride deſcripta libro tertio: Allia,cæpæ, porri,mel,uinum plurimum,opium,cicuta, myrrha,piper,crocus,gentiana, endiuia,dicit Dioſcorides,aſtragalus,erica, propriè baccæ lauri, cyminum,ruta, ſemen porri,& theriaca,tetrapharmacon. Non præſcribitur autem tempus in his,ſed in principio exhiberi debent,ut uenenũ à uulnere diffuſum per corpus repellant:poſtquã aũt diffuſum fuerit, ut extinguant, et irritũ reddãt:ubi iã extinctũ fuerit,ut detrimenta quæ intulit, tollant,ut infrà uidebimus. Cap. ult. Tract. 3. Cap. 33. Itaq; in huiuſmodi laudatur à Principe ſexta Quarti, coagulum leporis,pòſt cerui,butyrum uetus, & ius ranarũ. Et propterea in omni morſu aut punctura uehementis ueneni, ut baſilici, armeni, hæmorrhoi, ceraſtis,aſpidis ſurdi,dipſadis,ac ſimilium:aut ſi iam inualuerit uenenum,quanquam non ſit natura uehemens.ſed ob moram tale euaſerit: curandus eſt patiens,ac ſi bibiſſet ipſum uenenũ. ideo Cap. 39. dandum eſt,ut ibi Princeps, oleum aſsiduè, & uomendũ,inde etiam clyſteribus educendum eſt uirus.Et ſufficiunt quæ ducunt feces & aquam ut aloes,oleum roſaceũ, ſoldanella, mercurialis, blitum,malua,mel. Et ita uides, quomodo morſus & punctura tranſeunt in medicamenti ebibiti curam,& cur.Ergo ſupremum in huiuſmodi, & ex omnium conſenſu eſt theriaca optima, & pezar,quod dicam,aut ſordes oculi ceruini. Eſt & tertium genus, quod forſan fit ex ſorditie illa ceruini oculi durata,& eſt lapis, quem deſcribit Cap. 82. Conciliator his uerbis: Bezoar, eſt lapis rubens,puluerulentus, leuis ut ſpongia,& fragilis ut gypſum.

Propriè autem morſui uiperæ conferunt,potus uini puri,& allia comeſta. Et dicunt, quòd morſui aranearum confert ferrum ſuperimpoſitum,& enduia: morſui autem rutelæ, balnea ualde calida, & ſedere in cinere, & bibere ſemen melanthij:punctioni autem apum,bolus armenus,& caphura cum aceto. Aduerſus morſum Lib. 5. cap. 27. sec. 4. aſpidis,eſt potus aceti,dicit Celſus.Punctioni crabronum, frigidum ferrũ ſuperimpoſitum: ſcorpionum ictui, ſemen heliotropij herbæ bibitum: aduerſus ualde uenenata animalia, trifolium,aſphalticum,mentaſtrum, panacon, cũ aceto dabis.

Per genera autem ſic: Omnia uenena quæ magnam ſitim mouent,uelut dipſas, & canis rabidus,urina prouocantibus ſunt curãda. Omnia uenena quæ corpus ipſum refrigerant, ut ſcorpij & uiperæ, uinum, balneum & medicamenta calida. Aduerſus ictus qui putrefaciunt, cura eſt, ut fluat ſanguis multus, & ſuperponatur ſtercus caprinum cum aceto ab initio. Et dentur in potu theriaca in magna quantitate, & lapides qui conferunt cordi: pòſt adminiſtrentur emplaſtra, quæ conueniunt ulceribus putridis. Cum autẽ dentes ſerpentis in uulnere hæſerint, ſi ualde uenenoſus ſit, excindere oportet carnẽ, & adurere: ſin autẽ non ſit ualde exitialis, fricetur locus cum oleo & cinere, inde apponatur emplaſtrum ex fermento & cinere. Serpentes uerò qui ſanguinem multum è uulnere exire cogunt,curantur ſemine raphani, aut radice lilij, & papauere, cum uino in potu: exterius autem portulaca,chamedaphne,plantago, & quæ uicem gerunt cauterij,ut porri,ruta,urtica,cũ hordei farina & albumine oui. In his etiam quæ celeriter occidunt, quod ex ſymptomatum ſæuitia dignoſcitur, oportet ſtatim præſcindere membrum. & ſi fieri non poſsit, ligetur ſtrictè ualde:inde incidantur uenæ,& permittatur ſanguis fluere, & aduratur locus uulneratus. Et dicũt, quòd bibere urinam propriam,ſecundum à morſu, eſt alexipharmacum in omni morſu & ictu uenenoſo.

CVRA MORSVS CAnis rabibi. Cap. XI.

CVra morſus rabidi canis, eſt uelut cæterorum morſuum uenenatorum,niſi quod ſuctio periculoſior eſt.oportet ergo uenenum ad locum ipſum attrahere. Et ſi æger ſuſtineat, candenti ferro.nihil melius eſt, aut tutius. Quod ſi non ſuſtineat,proximum eſt ut cucurbitulæ cũ multo igne ſuper locum apponantur,ac incidantur ueſicæ,& ſecetur caro uulneris. & ſæpius admoueatur ignis cum cucurbitulis. Et attractio prima eſt optima & potentiſsima. Et inde, ut fecit felicis memoriæ pater meus, ſuperponatur cæpa cruda,& hoc per quadraginta dies,bis in die mutando. Et cum ego ſuperpoſuiſſem morſui

canis non rabidi, non ſum expertus quòd nocuerit, imò iuuit. Et ideo eſt auxilium tutiſſimum. Et poſt hæc cõuertemus nos ad peculiaria auxilia, dando primùm cinerem cancrorum fluuialium, quem paratum tenebimus, quia non ubiq; inueniuntur: Bononiæ quidem non ſemper, Mediolani nunquam. Eſt tamen immenſa copia aſtacorum fluuialium, illorum qui prælonga ſunt cauda. Et admiſcere gentianam, ſicut faciebat Galenus. Et manifeſtum eſt, quòd etiam bonum eſſet comedere aſſiduè ex illis. Et theriaca in hoc ueneno minus confert, quàm in alio ullo ueneno. Et cura fit per quadraginta dies, quia rarò poſt, tametſi aliquando fiant rabidi poſt illud tempus. Et ſecundum auxilium, eſt elleboriſmus ſingulis quatuor diebus exhibitus. Et hoc eſt indicium, quod iſte morbus, ut dixi, prærreptet per neruos, & elleborus neruos purgat. Et non deſcribo modos, quia medicamentum è cinere cancrorum declaratur undecimo de Simplicibus medicamentis. Et elleboriſmus deſcribitur in libello Oribaſij, qui adnumeratus eſt inter libros Galeni, cui titulus eſt, Quos & quando purgare oporteat. (Ca. de Carcinis uſtis. Pag. 2.) Tertium auxilium eſt à cantharidibus, quæ ut per ſe uenenum ſunt, ita egregium ſunt alexipharmacum canis rabidi. Præter enim quod educunt illud per urinam, exiccant adeò uirus illud, ut reddant effœtum. Sed hoc mali eſt in illo, quòd cum ſit uenenum per ſe, non oportet ut exhibeatur, niſi affectus morbo: quia, ut dixi, ualidum debemus, non quemadmodum in alijs, efficere medicamentum. Si ergo ſit remedium canis rabidi, opitulatur, & minus nocet: ſi autem canis non rabidi morſui adhibeatur, nocet longè magis, quia natura non ſe exonerat à malo, & cum hoc nihil iuuat. Quartum præſidium, quod etiam multum iuuat eos qui iam ad timorem aquæ deuenerunt, eſt radix cynorrhodi: & eſt commemoratum à Plinio, & leges hiſtoriam apud illum. (Libro 25. cap. 2.) Sunt autem duæ plantæ: cynosbatos, id eſt, caninus rubus: & cynorrhodos, roſa canina: quia, ut reor, utraque aculeis eſt durioribus. & tamen hoc eſt commune utrique, ut ferant ſpongijs quiddam ſimile: ſed cynorrhodos ſæpius. & in illis uermiculus eſt frequens in ſingulis caſulis, ut ſunt apum aluearia: unus albus, qui deuorati plurimùm proſunt comitialibus: ideo res magnam habet rationem. Sed difficultas eſt, quia nil uolunt bibere nec edere tales, ideo ſunt cogendi contecto uaſe, ita ut nares contineantur, & ſint uincti, ut deuorare cogantur. ideo primis ſolum horis quibus tenẽtur eo timore, prodeſſe poteſt. nam, ut dixi, hic morbus nunquam excedit quartam diem. ideo ſi conatus fueris ſic exhibere ſecunda die, aut poſt, ſtrangulabitur æger in manibus miniſtrorum, aut omnino reijciet medicamentum. Et debet eſſe recens radix, & ſiccata ſtatim, & læuigata optimè, ut omnino ad cor, inde cerebrum, uis illius deferatur. Eſt aliud auxilium Celſi, de mergendo patientem in aqua: quod credo eſſe imaginarium. Debuit enim in tanta re, uelut Plinius, addere hiſtoriam aliquam ſucceſſus. (Lib. 5. cap. 27. ſect. 2.) Eſt etiam illud conſideratione dignum, cur tam in hoc ueneno quàm alijs morſibus locus ſit religioni, aut ſuperſtitioni: non autem ita in alijs morbis. Sanè conſtat multos ſanari ſolo attactu clauium ferrearum, etiamſi non ſint calefactæ: cumq; id contingat in tam multis, neceſſe eſt fateri aliquid eſſe proficere hæc auxilia. Contingit ergo hac ratione, quòd animus opinione confirmatus exhilaratus illis depellit uim ueneni per ſudores & halitus. Vnde uenatores & milites forti animo, rarò ex hoc caſu pereunt: ſed uiri & pueri timidi, ſegnes, quieti.

CVRA VVLNERVM VENEnatorum, & in quo differant à morſibus & ictibus. Cap. XII.

PORrò cura uulnerum uenenatorum, eadem penè eſt quæ aculeorum & morſuũ. uerùm cum in his perſæpe accidat uenas arteriasq; diuidi, neruos præcidi aut pungi, non ſolùm curam de ſe indicant, ſed perſæpe præcipuam: utq; in uenis aſtringentibus utamur, quo in caſu plerunque lethalia eſſe cenſentur. Et duo uidentur in huiuſmodi cõmunia auxilia, uincula & ignis. Vtrumque prohibet uenenum ſerpere, utrumque dolorem finit aut lenit, utrumque ſanguinis prohibet effuſionem. Et in huiuſmodi caſibus præcidi ſolet membrum, & uri. Et permittere ſanguinem fluere neceſſe eſt: ſed non ſi uires aperte minuantur. Et ſuper cor refrigerantia, odorata imponere oportet, & exhibere patienti alexipharmaca potentia, ut theriacam, & præcipuè cum uino. Et cibos dare paucos, frigidos & ſiccos: ſed tamen qui plurimùm nutriũt, ut alas pulli cum aceto roſaceo.

Specialiter autem & per ſingulos modos, ut ſuperius docuimus, ita res tractanda eſt. (Lib. 2. ca. 15. Lib. 3 ca. 3.) Primum

mùm ſi ſpiculum infixum fuerit, uel quoniam lignum exciderit, uel quoniam ferrum ſit alatum, emplaſtro attrahente, quali ad uenena dictum eſt ſuperius, ex ranis, limacibus, & arundinum radi Li. 1. ca. 15. ce, ſed & multo herculeo lapide, addito empla Lib. 3. ca. 3. ſtro, extrahendum eſt. interim uerò ſangius ex aduerſa parte, ſi corpus ſit plenum, detrahendus, inde ex eadem. ſi non ex eadem, deriuare bonum eſt, ut in capitis uulnere, ex cephalica eiuſdē lateris. etenim pars detumeſcit, & dolor non ita acerbus eſt, ut facilius ferrum medicamento cedat, & minus ſit periculi ne phlegmone corripiatur. Præterea ſi homo inueniatur Lib. 2. ca 6. ex his, qui duobus digitis educere ſolent ferrum adhibeatur. declaratum enim eſt ſuperius, quòd id naturale eſt, non præcantatio ulla. Tertium præſidium eſt, ut generalibus præmiſsis auxilijs, & carne circumcirca inciſa detrahatur ferrum maxima ui. Oportet autem illud maximè conſiderare, ne fruſtra uexes: qualiſcunque uis, modò irrita non ſit, ferri leuius ſolet, quàm ſi nitaris incaſſum. Sed & illud animaduertendum, ut ne detrahendo ferrum, uenam magnam frangas, aut neruum. Pro his autem luculenter ſcri Cap. 5. pta à Celſo libro ſeptimo conſules. Meminerat Cap. 19. & prius in Quinto de emplaſtris extrahentibus: commemoratq; ſex deſcriptiones, à Diadaphnide incipiens.

Quòd ſi uulnus ex ſerrato ferro ſit, & cuius ſcobs in ipſo concludatur, emplaſtris commemoratis utendum eſt, & ſanguis mittendus: laxantia non adeò ſunt neceſſaria, ut cum ferrū teli in uulnere remanſit. Multo magis autem herculeo lapide utemur: quòd ſi optimus ſit, etiam integer, eximere poterit ſquammam ferri. at uerò hoc iam quaſi præter propoſitum. Cum uerò uenenum apertè in ferro fuit, per propria alexipharmaca, quæ ſubijciemus, erit extrahendum. Cap. 23. Quòd ſi ignotum ſit, ranarum caro & muſtelarum optimæ erunt. nam auocant & uenenis, cum hoc etiam ſunt ſalutares. Sed & ſtelliones oleo incocti, & ariſtolochia longa præcipuè. Aut ſi horum copia non fuerit, quæ uehementer trahunt, theriacæ ſunt admiſcenda. Intus autem exhibenda, quæ etiam in morſibus ac puncturis uenenatis, præſertim autē pezar ſeu bezoar antiquum: ſi non, nouum: ſi non, ſordes oculorum cerui. Poſt hæc ſunt theriaca, & Mithridatum, & ſphragis, & ſmaragdus. Quòd & ubi iſta defuerint, os monocerotis etiam iuuat, raró tamen & ipſum inuenitur. Sed & ſi non habeatur, ſupponemus ſcordeon, diptamum Creterſe falſo creditum à Dioſcorde, quod flore careat, ut Poeta medicum ſuperauerit: harmala, gentianam, zeduariam, longam ariſtolochiam. Verùm ubi nullum ſit uenenum corporeum, ſed uel uis tantum, aut ſuccus quidam, ad ignem confugiendum. ille enim, ut ſæpius dictum eſt, omnes qualitates finit, ultimam naturalem ex alienis à ſua relinquit. Sed cauere oportet, quod aduerſiſsimus eſt neruis. Ob hoc, ſi non maximus uitæ metus ſit, emplaſtris eiſdem eſt utendum. Mutare autem oportet auxilia, quæ prodeſſe debuerunt, cum non proſunt, pluſq; experimento quàm rationi tribuendum. At ſi periculum ſit uitæ ingens, perdatur membrum igne, ut totus æger ſeruetur. Iam uerò intus tum danda ſunt omnia, quæ maximè uenenis reſiſtunt. At ſi periculum non ſit ingens ex ueneno, ſed dolor urgeat, adhibenda eſt caro calida pullorum, agnorum, hœdorum, muſtelarū, murium, aſsidueq; immutanda. Præcipuè autem in uenenatis uulneribus hoc eſt conſiderandum, præter morſuum ſerpentum curam, aut canis rabidi morſum, aut ictum ex aculeo, quod in huiuſmodi ratio nulla uulneris habenda ſit, ſed metus omnis ex ueneno. At in uulneribus raró uenenum magnam uim habet. nam ſi aſpidis ſaliuam cauo telo intrudas, uix nocebit. uiua enim ex uiuis prodire debent: plurimùm poteſt dentis ipſius præſentia. Tum uerò magis licebit exſugere, quòd longè tutius ſit, & plus conferat etiam ſympathiæ ratione, quàm ſi ullum emplaſtrum adhibeas. Quòd ſi uenenum cum hoc diffundatur, & homo periclitetur, maxima auxilia adhibere conuenit, ut ſcilicet mulo intrudatur. Sed & balneum pluribus profuit. Cauendum tamen eſt, ne calore aeris balnei uires diſſoluantur. Sed & homines ſunt tam propitij in hoc, quàm ſerpentes aduerſi, ubi ex ſerpentibus uenenum ſit: ſed ſi ex metallicis, nil proſunt.

CVRA NOXARVM EX INVNctionibus & ſuffitibus factis cum hydragyro. Cap. XIII.

HAec quidem ad libros de morbo Gallico manifeſtè pertinet, ibiq; deſcripta eſt: ſed non mei moris eſt, bis eadē de eiſdē ſcribere. Hic ergo, quod par eſt, deſcribemus remedia alia paratu facilia, quemadmodū oleum hypericonis completum, & de baccis lauri. his curati ſunt, quicunq; conuulſione ac doloribus detinebantur.

tur. Porrò inungere oportet loca patientia, atq; ſpinam dorſi bene, & pingui manu, diuq; fricare, & ex calidis bis unaquaq; die: ægrumq; ut in cæteris periculoſioribus morbis, tenuiſſimè, quòd ad quantitatem attinet, alere, prohibereq; à uini potu omnino. Exhibere autem panẽ coctum ex iure pulli paucum, & loco calido cõtinere. Cæterùm noxam hanc primùm communibus auxilijs auertere docet, uelut ſi mulo includatur, aut balneo, & corpus totum alexipharmacis muniatur. Cõueniunt optimi cibi atque potus: non tamen uinum, quòd hoc metallicum neruos offendere maximè ſoleat. Cauſa eſt, quòd cum caleſcit, attenuatur, & ut in officinis uidemus, aſcendit, ac ſumma petit. Et ut ibidem uidemus, ex aeris frigiditate rurſus in metallum redit, ita in homine ex cerebri & oſſis, ibiq; conſiſtit, adeò ut uiſum ſit quibuſdam per nares integrum emanaſſe: aliorum in caluaria longo poſt obitum tempore collectum, inuentũ ſit. Nocet autem maximè cerebro, quòd cerebrũ exangue ſit, & à frigore patiatur, à calido autẽ iuuetur: at argentum uiuum dum in cerebro eſt, ut dixi, cogitur, & frigiditate ſua uehementer nocet, atq; inde etiam tranſmittitur ad neruos: unde ſiderationes, & reſolutiones graues, & contractiones: in corde autem præcipuè, cum diſſoluatur ob caliditatem, & tunc calidiſſimum ſit. Offendit uehementer etiã antipathiæ primi generis ratione, quamuis non cõmunicet in ſubſtantia, niſi quatenus à natura euictum eſt.

Ea igitur ratione omni ſtudio adnitendum eſt ut educatur, & ut noxa capiti illata, ac neruis emendetur. Quæ educunt, communia iam dicta ſunt, proprium autem nihil inuentum eſt. Communia quidem ſunt emplaſtra, quæ uehementer trahunt. Et frigiditas facit, ut cogatur & deſcendat. Et calor attenuat ipſum, & extrahit. Ex proprijs eſt ipſummet: ſimile enim ad ſimile fermè. Et metalla omnia illud combibunt. Si ergo aſſiduè quis ſe exerceat, argentum per poros exhalabit. cauſa tamen eſt hæc difficilis attractio argenti uiui, uigiliarum, doloris capitis in morbo Indico affectis, cum putent eſſe ſymptomata morbi. Et in corporibus mortuis quandoq; effluit è naribus, quoniam ob frigus neceſſariò cogitur. Eadem autẽ eſt ratio cinnabaris, & minij, quæ argenti uiui. res enim redit ad idem. Noxa uerò emendabitur iiſdem, quibus curari ſolent reſoluti & contracti, maximè cum metallicis. Balnea igitur ſicca, & quæ ſulphure, ſale & bitumine conſtant, non ſolùm confirmant neruos, & excrementum quod ex mala coctione redundat, purgant: ſed etiam argentum uiuum euacuant: quocirca aſphalto fouendi ſunt.

Quidam uerò ex his tremuli euadunt, hos omnes, & qui ob id difficulter ſpirant, purgabimus medicamento è ſtibio. neq; enim quicquam melius eſt. inde confouebimus corpus totum, & præcipuè tremula membra fœno uiridi, dum in pratis ſole ſiccatur. Alij cæci, alij ſurdi fiunt. Plurimi ex his ob ſudorem copioſum media æſtate ex ligni ſancti decocto curantur. In uniuerſum, cum frigidum ſit hoc medicamentum, calefaciẽtibus, concoquẽtibus, digerentibus, ac uires confirmãtibus eò uſq; curari debet, donec alexipharmacum occurrat. Bene feciſſet autem Galenus, ſi huius & aliorum alexipharmaca tradidiſſet. Palàm eſt autem, quòd ſumenda ſint ex coniunctis in generatione terræ generibus.

Præterea multis collabuntur dentes, gingiuæ inflammantur, ſtrangulãtur cum anxietate, appetitus cibi abſcedit: atq; hæc etiam poſt purgatam copioſo ſputo morbi materiam. Hos reſtituere decet medicamentis ex ſimilibus, uelut decocto ex alumine: metallicũ enim eſt. antipathia enim, ut dixi, & ſympathia ex eodem genere ſumenda ſunt. ſympathia quidem ex ſimilibus patienti, ut decocto cornu ceruini, cõtrarijs autem qualitati peregrinæ: antipathia autem ex ſimilibus ſubſtantia cauſæ morbi, contrarijs autem in qualitate. Plurimùm ergo in hoc caſu confert aqua ſeparationis: iuuant & coralij affricati, qui etiam gingiuis conferunt. hominis autem cauſa mel roſaceum. Appetitus autem deiectionem reſtituit exacta euacuatio. Palàm autem eſt, quòd argentum uiuum, dum coactum eſt, frigidũ eſt: deſtillatum autem, calidum & exurens: coactũ uerò, quale in unguentis, & ad minima diuiſum, haud certum eſt cuius naturæ ſit. Siſtit illud ſumus metallorum, ſulphur, ſaliua. Vt enim ad minima redactum fuerit, cuicunq; lento humori miſceatur, immobile redditur: miſtum eadẽ ratione plumbo firmatur. Prius ergo cum frigidiſſimum, & ab omni calore alienum, poſtea uerò calidiſſimum, & ab omni frigore remotũ, eo in ſtatu erit actu frigidiſſimum, poteſtate autem calidiſſimum.

CVRA VENENORVM ILLItorum, odorum uenenatorum, umbrarumq; lethiferarum.

Cap. XIIII.

VNguentum unguento oppoſitum: Olei de ſcorpionibus & hypericonis complen, ſingu-

ſingulorū libram mediā: buſones uiuos magnos tres, uerberatos uirgulis, donec uirib. uideātur augeri: uiperā orientalē, quæ morſu pullum ſtatim exanimet: rutæ ſemina & ſcordij, ſingulorum ℥iij. coquātur in balneo per horas duas, inde maneant diu in ſole ex quo inunganiur.

Ad malos ſuffitus, recipe rutam, rorem marinum, hypericonem, cæpas, ſuccinū: coque in aceto acri, & ſuffumiga quotidie bis. Mali ſuffitus per antipathiā odore optimo terræ tolluntur. nā mali è fungis, ut dictum eſt, fiunt: boni ergo contraria ratione. Succinum aūt, & ambra, & aſphaltum, ſulphur, myrrhites: & quæ redolent gemmæ ſuffitæ in uſu eſſe debent. haurire autem fumum naribus, nō ore, quippe cerebrū afficitur: atq; ambrā cum ſuccino & moſcho ſecū ferre.

Quæ uerò lepram inducunt, mala ſunt & periculoſa: ſi tamen occaſio detur celeriter occurrendi, Recipe abſinthij, lupulorum, rutæ, capraria ſeu herbæ gallicæ, ſoldanellæ, ſonchi uiridiū, ſingulorum faſciculum unum. ſulphuris uiui in acerrimo aceto per tres horas infuſi: ſeminis corticum, ſucci, citrij, ſingulorū drachmas duas: ellebori nigri drachmam unam & mediam: ex herbis prioribus quinque detrahito ſuccum: pòſt additis reliquis, præter theriacam, coque omnia in balneo Mariæ: pòſt addita theriaca conficies medicamentum, de quo capiet drachmam unam & mediam bis in die per horas quatuor ante cibum. Exterius inungito hoc unguento. Recipe axungiæ porci non ſalitæ libram unam, olei hypericonis completi libram mediam, pinguedinis uiperarum uncias tres: miſce, fiat unguentum. Et ſi urget res, addito cantharidarum drachmas duas. Porrò tota ratio uitæ conſtituenda eſt in ſudore, exercitatione, balneo, prouocantibus urinam: idq; tamdiu faciendum, quoad uenenum prorſus explodatur. Plerumque enim, ut aliàs diximus, huiuſmodi uenena contagioſa ſunt. Et quandoque neceſſarium eſt curare illos affectus inungendo arterias cum argento uiuo extincto, & medicamentis cordi conferentibus, & habentibus ſympathiam. Medicamentum noſtrum. Recipe argenti uiui extincti drachmas duas. inulæ, belzoi, ſoldanellæ, ſingulorum drachmam unam & mediam axungiæ porci maſculi nō ſaliti uncias tres: olei de lilio cum ſpeciebus, olei hypericonis, ſingulorum unciam mediam, medullæ cerui drachmas ſex: miſce, fiat linimentum. Iuuant & ad hoc olea noſtra in hoc libro deſcripta.

Non accedas in his caſibus ad medicamenta uiperarum, quoniā nō eſt labefactanda natura multis uarijs cōtrarijsq; rationibus: ſed neq; uiolētis purgationib. corpus euacuandū, quales ex elleboro fiūt, ſed leuibus: ut lupulis, fumaria, roſis, aqua lactis, quæ ſanguinē purgāt, uelut & tamarindi, uiolæ, atq; ius galli mercurialis etiam. Omnium autem una ratio, quam inferius explicabimus, admiſcenda alexipharmaca leuia medicamentis, ut ſcordion propriè, & bugloſſum & meliſſam. Et exiſtimant aliqui, quòd margaritæ plurimum poſſunt in hoc: & oxalis etiam utilis eſt utriq;, cauſæ ſcilicet & ſymptomati. Et myrobalani, & coralius eſt ualde utilis in hoc. Et ſuccinum, & lapis lazuli, & ribes, & ſericum maximè cocco tinctum, & ſanthali.

Sed ſi medicamentum omnino lethiferū ſit, tunc ualidioribus auxilijs opus eſt. oportet igitur ut ſtatim hominē nudū, uelut & in ueneno epoto, intrudas mulo exenterato, exhibebisq; alexipharmaca cōmunia cū cantharidibus: aut ſi times infamiā, cū erythrodano. Et ſi deficiunt uires, dabis uinum copioſum cum zeduaria. Et ſi non potes mulum habere, nec equū, pone eum in balneū, & permuta aquā calidā ſæpe. Et da illi theriacam, & reliqua alexipharmaca cōmunia: ſed præſtātior hoc in caſu eſt theriaca. Et ſi non habes, uel nō iuuant, da ei myexim ſubtiliter contritū, & allia contrita & diluta. Et da carnes uiperæ decoctas: ſed tutius eſt, ſi tempus habeas, dare carnem pullorū, qui paſti ſint ea carne. Et fac ut exerceat ſe aſſiduè, nec dormiat. Et rarò euadunt tales omnino incolumes.

Vmbrārum autem malarum cura eſt, per eā quæ occurrunt comitiali morbo: igitur in hoc caſu exordiri oportet rationem curandi comitialem morbum. Et in hoc non me extendam, ſed ſufficit commemorare ſmaragdum inter reliqua, pæoniam, rutam, & huiuſmodi. Verùm umbræ quæ terrent, homines aliquos mutos reddunt, aliquos expilant, aliquibus ungues cadunt: quidam ægrotant, aliqui etiam ex eis moriuntur. Vmbræ autem tribus modis apparere poſſunt: uel, ut una res ſub alterius ſpecie appareat, quod frequenter accidit: uel ut imaginetur, quod nō eſt, et præ timore illud uidere ſibi perſuadeat: uel, ut uerè à dæmone aliquo ſpectrū ſe offerat. Nō eſt aūt locus, ut hoc determinemus hic: ſed dicamus, quòd cum homo timet propter umbram, calor reuocatur ad intima, & mens perturbatur, ideo homo amittit uocem. Et ſi timor magis urgeat, extrema refrigerantur & contrahūtur, & pili cadūt. Et ſi adhuc magis,

uelut

uelut in frigore, corrumpuntur ungues, & denigrantur, & cadunt. At ſi, cum hoc corpus plenum ſit malis humoribus, grauiter ægrotant: & ſi uires ſint imbecilles, aut aliquod impedimentũ ex membro aliquo imbecilli uitæ neceſſario, morietur æger: ſi non neceſſario, ꝯſiderabitur. Oportet igitur timorem eſſe magnum & diuturnũ, & hominem inſuetũ & ſolum: aliter qui nauigarẽt in tempeſtatibus, poſt eas interirent. Cauſa eſt, quoniã ubi eſt aliquid ſpei, uel ubi ſenſim timor inuadit, nõ eſt metus ille adeò pernicioſus: quoniã ubi ſenſim cõtrahitur ſanguis, ſpiritus ſeruãtur, nec cor opprimitur: ſed quem recipit ſanguinẽ, remittit ad uenam arterialẽ, atq; ita impletur pulmo, & ob hoc à metu multi fiunt tabifici: ubi non poßit plus remittere, non recipit, ſed repellit: atque ita non ſuffocantur. Similiter, ſi adſit ſpes, motus ille reditus ſanguinis tardatur, & non ſuffocatur homo Ex quo patet, quòd aliqui mortui concidunt ex metu, dum cor nimis impletur, ut non poßit dilatari. Et rurſus, quòd metus repẽtinus periculoſior eſt, & deterior quàm expectatus. Et quòd multis qui pro mortuis elati ſunt, & poſtea uerò ſunt mortui: ſi quis ſtatim ſanguinem miſiſſet è uena, rediiſſent ad uitam. Illud etiam ex hoc patet, quòd in umbris, quæ metum incutiunt, prima curandi ratio debet eſſe à mißione ſanguinis, & quàm celerrima. Poſtea ſunt inducendi in balneum, ſic ut reſpiret patiens frigidum aerem: & fricandi artus atque extrema aqua calida, donec rubeſcant, & liberè reſpiret. Pòſt danda ſunt, quæ cor confirmant ac refrigerent: uelut roſæ, ſanthali, endiuia, & talia: & aluum ſubducere oportet, & ut maneat in loco temperato.

Pueris autem hæ umbræ terribiles, ob id ſolent mouere comitiales morbos, quòd ſanguis ex timore contrahatur: & fit ſuffocatio in corde: unde concuſſo primo principio & inflammato, repentè cerebrum, quod imbecille eſt, in illis impletur ſuperfluo humore & cruditatibus, & ex eo incidunt in comitialem morbum. Vnde curatio eadem eſſe debet. mittendus eſt ſanguis per cucurbitulas, fricanda ſunt extrema, ponendus eſt in balneo aquæ calidæ: danda ſunt quæ comitiali morbo puerorum aduerſantur, ſmaragdus, craneum hominis à uiuente aut occiſo exciſum, & ſtatim ſiccatum: ſemen cupreſſi, uermes ſpongiæ, cynorrhodi. Abſtinere in huiuſmodi morbis uiris à uino neceſſe eſt, pueris uerò adhuc magis.

Porrò odores cum aliquando ſtatim occidãt, ſicut & timor, unguenta autem intra diem unam: exemplo ſumpto à peſte ipſa bubonia, quæ quandoque intra diem occidit. at unguenta ipſa uehementiora eße neceſſe eſt, ſi occidere poſſunt, cum non inficiant aerem: igitur celerius occidunt quauis peſte. Similiter & odores, cum cerebrum feriant. Contingit illud idem, quod Hippocrates dicebat ſeptima Aphoriſmorũ: Quibus 44 cerebrum concuſſum eſt, in tribus diebus pereunt: ſi uerò hos euaſerint, ſani fiunt. non poteſt cerebrum externum incommodum diu ferre: & quanto magis eſt incorporeum, quòd detrimentum infert, eo uehementius oportet eſſe, & ſtatim occidere, aut omnino non occidere, ſed conuulſionem mouere. Itaq; cum talia ſint fermè omnia præſentanea, oportet antea munire corpus ac cerebrum, ne obeſſe poßint. Magis autem nocent, ubi quis ieiunus fuerit: iuuant autem nõ ſolùm quæ naribus admouentur, ſed etiam quæ manduntur. Non oportet odorare fungos, non capſulam ubi ſerpentes iacuerint: nocent odore putrida omnia, apollinaris, opium, mandragora, cicuta. Et ubi multæ rubetæ aut uiperæ habitarint, aut ſerpentes pernicioſiores: ſpecus, ubi reconditum fuit frumentum, adeò ut repentè occidant: & ſepulchra antiqua, & arcæ cum pannis reconditæ. Et locus occluſus per aliquot dies calce illitus, & fumus argenti uiui, & lignorum rhododendri, & fumus carbonum, ſi locus ſit occluſus, & calce illitus: & metallicorum quorundam fodinæ. Singula horum quandoq; repentè occidunt. Contrà confirmant cerebrum, roſæ & flores odorati, et mala appiana, & rubra quæ odorem remittunt, cotonea, pyra, ſanthalorum omne genus, gummi animæ albæ, uiolæ purpureæ, lilia, nymphea flos croceus, lignum aloes, garyophyli, moſchus, muſcus, zibethum, caphura, ſed pauca, crocus: & in ſuffitibus, belzoi, thus, ſtyrax, myrrha. Sunt & alia plura, & maximè nunc ex nouo orbe. Et mors quæ contingit ex odoribus prauis, eſt ſimilis apoplexiæ. Et dux Galeazius Maria uicecomes, qui tot urbes Mediolanenſi regno adiecerat, ex illito ueneno creditur extinctus: quamuis morbus ex quo obiit, fuerit diuturnus.

CVRA VENEFICIORVM philtrorum, frigidorum, præſtigiarum & faſcinationum.

Cap. XV.

AD eos qui cõcumbere nequeunt, Apuleius (ſi qua fides huic uiro adhiberi poteſt) ita ſcriptũ reliquit: Leontopodij frutices ſeptẽ abſque

que radicibus decoque, & luna decreſcente lauato eum qui frigidus eſt, & teipſum, ante limen ſuæ domus prima nocte. Et ſuffumigato herba ariſtolochiæ, & redi domum, illum nequaquam reſpiciens. Aliud ueriſimilius. Ex pugione quo homo ſit occiſus, tres facies annulos. unum geſtabit collo appenſum, ſecundum in digito, tertium ceruici ſubdat. Iuuat & pugionem ipſum ſupponere ceruicali.

Libro 22. cap. 21. in fine.

Plinius mirum in modum cõmendat abrotonum, adeò ut etiam puluinari ſubditum, prodeſſe putet. Putant generaliter omnibus his generibus prodeſſe centaurium deuoratum. duplex genus: minus, cuius herba in uſu eſt: maius, cuius radix rhapontici ſub nomine uenalis eſt. Inde moly deorum, ab Homero appellatum, cuius Plinius deſcribit figuram, medium quaſi inter cyclamen ac ſcyllam: huius habet folia, illius radicem.

Libro 24. cap. 4.

Sed & cyclamen ipſum ſi ſeratur in domo, & uerbena ſi ſuſpendatur, quam ob id hierobotanen, id eſt ſacram uocant herbam, plurimum prodeſſe creditur. Huic ſuccedit betonicæ ſemen, quod qua die homo deguſtarit, negant poſſe ullo genere ueneficij tentari.

Lib. 24. cap. 17.

Inde ſemnion à Plinio colore pennarum pauonis: & heliocallis, quibus Perſarum reges intus priore, extra poſteriore uti referunt. Poſt lotos, id eſt, ſertula campana. Inde ſemen filicis, quod apud me eſt. Decimo loco ſcylla: hæc auerruncant.

Ad philtra & amorem heroicum, ſtercus amatæ, neſciente illo impoſitũ, cum odoris fœditatem ſenſerit, amor ſoluitur. Soluũt amorem magna auxilia, ſectio uenæ copioſa, purgatio cũ elleboro, uenus aſsidua uſq; ad delaſſationem, labor magnus, inedia diuturna, uerbera, longa peregrinatio, timor magnus, aut magna triſticia. Pudore, reprehenſione non tollitur, ſed contabeſcit homo. Studio tamen laudis & gloriæ, qui ingenui ſunt animi liberantur, dum alterum perire neceſſe eſt. Vnde fertur, Ageſilaum, cum in caſtris puerum haberet ægrum, quem plurimum amabat, motis caſtris eum reliquit, dicens: Difficile eſſe amare ac regnare. Ludus quoq; aleæ & latrunculorum aſsiduus multum iuuat: & margaritarum puluis, & mandragoræ radix ſæpius ebibita, ſic ut obliuionem inducat, non inſaniam. Et ebrietas ex uino dulci, hac in cauſa etiam perutilis eſt. Et moſchus & inula, conueniunt omnibus philtris ac ueneficijs.

Faſcinatum infantem ſuffumiga filicis herba, ita iubet Apuleius. Opitulantur faſcinatis, quæcũq; cor cõfirmant: ſmaragdus, hyacinthus, theriaca. Inungatur patiens ſucco artemiſiæ, & ſuffumiget ea: uerbena aũt ſuſpendatur in cubiculo, ſuffitus ex auro, thure, myrrha, quæ bibita etiam ſanant comitiales. Item ex ſuccino, ſanguine accipitris, & aquilæ aut colũbæ. Et dormire in pellibus lupi: ſed longè melius ſub culcitra pellis leonis. Et carbũculus granatus magnus, ardẽti prunæ ſimilis, & quaſi ſoli collo appenſus. Et comedat aſsiduè bugloſsum, petroſilium uulgare: & muniat animũ philoſophiæ præceptis. Et legat Theonoſton. Et mutatio regionis ad hoc cõfert. Et uincire frontẽ corio frõtis aſini, creditur utiliſsimũ ad faſcinũ. Et ſatyrion herba cũ radice, ſi edatur, aut appendatur. Et pæoniæ maſculæ radix plena luna. Præſtigiatos, & qui terrentur fruſtra per ſomnum, ut aliàs diximus, ſanat adamas ſiniſtro adalligatus brachio, ut carnes tangat. Coralius etiam ualde ruber, ſuſpenſus eregionè oris uentriculi: amethyſtus quoq;, chelidonius & gagates appenſi: & iaſpis orientalis, topaziusq;. Sed præter cætera carbũculus albus; gemma alba: ſed ſic dicta, quia nocte ſplendeat. omnes enim tales gẽmas, cuiuſcunq; ſint coloris, carbunculos appellare ſolemus. Præterea geſtatus in digitis cæruleus lapis intermicantibus aureis ſtellis, res pulchra, tametſi rara. Ex amuletis, nõ lapidibus, mumia, pæoniæ radix, tum moſchus, densq; longior lupi, uel canis. In cibis caro lupi, & magis illius cor: auri ſcobs tenuiſsima, allia, cæpe, fraxinus, olea: purgare quoque corpus cum elleboro, uel armeno lapide. Mandragoræ ſuccus ex duobus obolis, id eſt, granis uigintiquatuor. Eſt enim alexipharmacum magnum, ſicut & quæ comeſta & appenſa, uelut dictum eſt: moſchus, hyacynthus, topazius. Quæ uerò ob ſiccitatem cerebri multo elleboro indigent, & aſsiduo uſu eius, tum cærulei lapidis aut armeni, balneiſq; & margaritis. Et comedant butyrum recens plurimum, & lac bibant ouillum longè plus, & edant cerebra gallinarum, & amygdalas recentes cum ſaccharo. Deuotũ hominẽ deluſtrabis aqua fontana, immiſtis radicibus ſiccis aſparagi. Apuleius. Ad idem tutius, & quod differt, quamdiu manſerit: omnia conuertentur in bonum ex Dei auxilio, qui tibi præfecit, quo ſeruêris. Auxilium è ſupernis fallax nõ eſt: conſiſtit aũt in perfectione ſumma, id eſt triplicata. Et ſenſus, & uerborũ, & elementorũ numerus in hoc conuenit. Nunquã amouebis à te, neq; mente, neq; uerbo, neque corpore. Serua cor ſyncerum erga Deum, & illius uitatẽ tuebitur. Pœniteat, cupiat, deliberet, confidat,

qui

qui à deuotione liberare ſe uelit. Quod referũt de Pſalmo illo, Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam: credo uerùm non eſſe, quoniam nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Melius ergo ſolum tutis inniti. Et umbra ſapientis ac felicis defendit hominẽ, nõ deuotũ diuinis uerbis ob ſympathiam. Deuotum autem magicis carminibus atq; opinione, confirmat adamas geſtatus in brachio ſiniſtro, uelut dictum eſt de præſtigiatis. Differunt, quoniam præſtigiati medicamẽtis mouentur à mente, deuoti re diuina, aut dæmone, uel aſtrorum ui, aut opinione. Ad deuotos plerũq; cõferũt, quæ ad præſtigiatos. Et huiuſmodi hominibus confert edere corda luporũ, & os cordis eorum, ac leonum: & cubare ſub leonis pelle.

Ad ueneficia autem, quæ, ut dixi, potionibus & ſubſtratis, aut contactu maximè innituntur, celebratur aſphodeli radix, tum etiam planta tota. Sed & aquifolia, ubicunque ſata fuerit, arbor eſt. Roſtrum quoque lupi, & ceruicis pellem integram geſtare, amuletum creditur aduerſus illa: ius etiam galli, aut gallinacei ueteris, ex agreſti muſtela ebibitum. Hæc magis rara, quæ ſubſequũtur: cynocephalia, quàm puto Ioſephus Baras uocat. Sanè eius loco quæcunq; planta noctu ſplendet, geſtabitur amuleti loco. Edidit de his opuſculũ Geſnerus, & de Antithora. Amiãtes perſimilis eſt gypſo ſplendido, ſeu lapidi ſpeculari: uerùm filis plenus eſt, reſiſtitq; ignibus. hic geſtatus, creditur ueneficijs reſiſtere. Forſan ſi quis talchũ eſſe dixerit, cũ parũ natura diſſideat, nõ aberrabit. Vterq; enim ſplendet, ignibus inuictus, & fila habet, ſed longiora amiantos. Generaliter aũt proſunt quicunq; ad præſtigiatos, & ſimilia facientes faciunt: uelut moſchus, theriaca, ſyrupus, nymphea, caro ipſa uiperarũ, abſciſſo capite et cauda. Balneũ aſſiduũ, & ellebori potus cũ pinguibus, cõfert plurimũ. Referunt inter amuleta plurimũ prodeſſe chelidoniũ lapidem ſuſpenſum: ſanguis quoq; caninus ob ſympathiã, inter alexipharmaca numeratur, maximè cum hyacintho, ſmaragdis, margaritis.

DE CVRA VENENI temporanei. Cap. XVI.

PEr hæc ad temporanea uenena, quæ quanquam periculoſa ſint, & difficilia, non oportet tamen animum remittere, ſed fortiter reſiſtere. Sunt autem quatuor generum: quæ putrefaciunt, quæ obſtruunt, quæ erodunt, quæ à proprietate agunt, ut canis rabidi morſus. Quæ igitur putrefaciunt, aut à proprietate agunt, curanda ſunt prouocantibus urinam uehementer, & ſudores. Et ex ſudorem prouocantibus ſunt, quæ dicta ſunt: principaliter autem etiam ueneni reſiſtunt, radix ariſtolochiæ rotundæ, radix ſcordij, roſmarinus, cardui benedicti radix, quibus poteſt addi lignum ſanctum. Quæ autem urinam prouocant, Erithrodani radix, ſpica Inda, petroſilium: & ſi neceſſe eſt, cantharidarum modica pars adijciatur. Frangemus & ueneni uires antidoto hoc: Recipe theriacæ optimæ nondum fermentatæ, libram mediam, terræ Lẽniæ drachmas tres, ſmaragdorũ orientalium drachmas duas, pezoar grana quadraginta: ſucci cyclaminis, id eſt, radicum eius recentis unciam unam: aut ſi fermentata ſit, concreti unciam mediam: albæ partis ſtercoris columbini drachmam unam & ſemis, cantharidarum drachmam ſemis, cineris cancrorũ drachmas duas, radicis gentianæ ſcrupulos duos, terãtur ſubtiliſſimè, et miſceãtur, dãtur ſcrupuli duo cũ aqua deſtillata ad balneũ Mariæ, ſolani, uel roriſmarini, uel herbæ Turcæ uocatæ, ad quadraginta dies integendo corpus. ſudorem enim aut urinam prouocat, & frangit uim ueneni. Si uerò fuerit erodens, coralium exhibe aſſiduè, & radiculam agreſtem, & oleum copioſum. nam uides quòd Galenus tertio Artis curandi dicit, quòd oleum prohibet æruginis eroſionem, ſicut ærugo olei uim putrefacientem in ulceribus: & antequam putredo incaleſcat, pinguedinibus utemur: ſi iam eroſio multa ſit, nitro, & albo tartaro, & coralij puluere. At ſi obſtruat medicamentum, chalybis limatura, aceto & aqua abluta toties, ut in formã argenti ſplendeat, tenuiſſima cum ſaccharo roſaceo molli utemur, nihil timentes nec morbum, nec auxilium. Sunt qui auri limaturam adhibeant: quæ ſi proſit, etiam in reliquis utilior eſt. Ca. 2. ante med.

Quæ uerò erodunt, ſtatim curanda ſunt multo butyro, & radicula, & tartaro, & aphronitro. Et caro bubula, & lac, propriè reſiſtunt eroſioni.

Quæ autem proprietate interimunt, multo lacte frangenda ſunt, & alexipharmacis, pezar, ſcobe oricis, multa theriaca, multoq; ſmaragdo, & ſi ſcias ſuum proprium adhibere antidotum: quæ uerò mole ſua, iam dictum eſt de gypſo. hydrargyrium autem purgante medicamento & ſaltu indiget (deſcẽdit enim) oleiq; aut pinguiũ uiriũ, ſi diſpliceat, immenſo potu atq; aſſiduo, ſit aũt calidũ. Inde cũ ſuo antidoto. Sed ſi in aurem

aurem immiſſum ſit:facit autem dolorem auris, inde capitis,poſt conuulſionem ſaluæ debet ex- Lib.9.Cō-trad.15. trahi.De hoc aliàs diximus.Satis eſt quòd optimum eſt,ut manu contraria apprehendat anulum, & ſuper partem illam, ubi eſt argẽtum uiuum,ſe inclinet,et ſaliat aſsiduè, donec totũ excidat.Eſt ſpuma argenti parum à gypſo diſsimilis,eiſdemq; auxilijs curanda.

Quæ autem tabefaciunt,propriè aconitum, & multa alia, theriacis,& balneo,& ficubus, & multo lacte curari debent. Et ſanantur, niſi repetatur. et aqua limaciarum eſt optima in hoc caſu.

Quæ autem uaſa frangunt,thure,aloe,mucilagine pſilij,citoniorum.Et antidotum eorum, eſt oleum balſaminæ, & bolus armenus,qui eſt in uſu, & camecißi & plantaginis ſuccus,et portulaca:& generaliter omnia frigida, quæ tenacem habent ſuccum: & ærnatites Hiſpanus. Et herba Sicula,& quam uulgus uocat liliaceam.

DE MODO TRACTANdi uenena,ſine noxa. Cap. XVII.

FOrſan quiſpiam hoc in malam partem uertere poterit:nã ſi docuerimus tutò tractare uenena,poterunt confici odore lethalia.quale illud circulatoris,neſcio an uerum, quod Matthiolus enarrat,& quod attactu ſolo,de quo ambigendum non eſt. Illud ſanè atrocius, cum neque tutum ſit obturatis naribus talia tractare, quando quidem & ad cor permeant.Eſſe eiuſmodi,docet uis illa ſæua peſtis boboniæ: propterea nil tam ſacrum,quod uiolari non poſsit:& paratæ falces in uſum agri,conuerti in arma latronũ. Itaque cum timere ſit neceſſarium à cibis non ſolùm,ſed attactu atq; odorib.(uelut de filio Turcarum principis, qui adoleſcens cùm ingreſſus fuiſſet balneũ,(ut referunt)expirauit.) & cubicula ſint ſuſpecta: ne quis ingrediatur,niſi perflato loco, ſuaſerim: nec ignibus aut odoribus fidat:quin etiam præmittat imbecilliores, & qui facilè exanimantur. Armatus ſit undique chirothecis,obſtructis naribus, mandet garyophyllum,aut rutam agreſtem cum aceto, & imbuta oleo aſæ dulcis. Et ut denique dicam, ſuſpecta non attingat,nec odoret.Quo demiror, cum illi circulatores manifeſtè inimicitias exercerent, quomodo ille odorem floris hauſerit. Tertium præceptum eſt, ut optimæ theriacæ magnam quantitatem præſumat:aut ſi nõ habet,mediam, ut in ſuccidaneis.Poſt hæc bene potus mero accedat.Oportet autem, ubi attigeris,reijcere chirothecas,locum multa aqua frigida cum cinere abluere. Vbi quis ex odore nocetur, ſternutamẽta,lanaria, radicula,pipere,ruta ex aceto excitet.pòſt ubi ſenſerit ſe recreatũ,odores florum cum aceto,& moſchum,maximè & ſuccinum. Et ubi ſub diuo ſigna relicta ſunt deſtillationum, nil attrectet, nec ibi conſiſtat: ſed more ueterum,ueſtibus omnibus exutis atque ablutis,ſeipſum luſtrabit.

DE CVRA INDICAE LVIS, elephantiaſis, ſcabiei, pediculorum, phthiſis,atq; ſimilium. Cap. XVIII.

POrrò phthiſis curatio,quanquam difficilis ſit ob diſtantiam loci,recta uia à gula, & aſsiduum motum pulmonum,tũ quia tuſsi expurgari locum neceſſe ſit, huiuſmodi eſt,ſi ſpes ſubſit.Alatur carnibus auium,aut ouillis,aut piſcib. cartilaginei generis ſemel in die,uomat q; ex lenticulæ decocto (id enim iubet Hippocrates ſe- Pag.17. cundo de Morbis) ſingulis quatuor diebus. Per interualla autem dabis ellebori albi totam quantitatem:aut,ſi uires minus ferant,dimidium.Purgabis quoque lacte aſinino,in multa quantitate. Et ſi malè oleat ſputum,ſuffitum parabis huiuſmodi,quod ad ulcera praua & chironia conueniat:uelut radice ariſtolochiæ longæ,Galiopſis, myrrhæ reſina,cadmia uſta,diphrygẽ,roſis,centaurio,ſarcocola,ſquamma argenti,chryſocolla. Quandoque autem neceſſe eſt tranſire ad minium,æruginem,litrum toſtum, calcem uiuam, thus cum urina pueri impolluti. Facit & eryſimum,& cinis cancrorum, & terra Sarda, qua tinctores utuntur cum ſæuo bubulo. Camæleontis etiam nigri,& gallæ immaturæ,et chalbani,& ammoniaci.alia quoque quæ etiam in ore teneri poſſunt:ſquammæ æris læuigatæ ʒſ. reſinæ laricis ſiccæ ʒſ. mãnæ thuris ℥iij.melle crudo mũdo excipito:teneat in ore,et ſine melle ſuffumigato:potes & diphrygem addere. Aliud:Ichthyocollam cum acerrimo aceto diſſolue,& ei adde ſquammam æris, & terram eretriadem,et melle excipe. Tenere autem oportet aſsiduè in ore. Quædã etiam deuorari poſſunt: uelut cinis cancrorum læuigatus,ut ſumantur ʒſ pro uice cum zucaro roſaceo.Betonica quoque, & lappa maior,& irion,& quam uocant brancam urſinam:in cibo autẽ hanc aſſumere præſtat.Facit & ad huiuſmodi tuſsilago, & ſuccus radiculæ agreſtis.Hippocrates autem nos iubet,

V ſi quic-

ſi quicquam ex cerebro in pulmones defluat, per nares deduci debere. In omnibus autem bonum eſt, ubi curatus fuerit iuxta Galeni præceptum, ægrum & lacte aſinino, & mutatione aeris ad locum eminentem recreare. Sunt etiam inter auxilia carnes ericiorum, uulpis, teſtudinis: ſed uulpis maximè pulmo. Iuuant & oſſa maxillarum lucij, tartarum album cum ſaccharo roſaceo. cucubali folia, & thyrſum (eſt autem deſcri-

lib. 27. cap. 8. in fine. Lib. 2. cap. 3.

pta à Plinio) partem unam: paſtelli, quam deſcribit Plinius Secundus, partes duas: infundes in uino, aut ſuccum exprimito, & cum pane imponito foris: tum uerò etiam intus edendum dato, & contineat etiam in ore. Optimum autem eſt, quod eſt ſecundum ſympathiam ex pulmonibus, utpote uulpis: & ex his quæ ulcera ſanãt inſanabilia, uelut quæ ad ſordida ulcera & carcinomata & chironia, & habentia labia dura: ex metallicis, & herbis, & oleis deſtillatis, uelut chalcanthi.

DE CVRA.

De Indica autem lue, tum elephantiaſi curam ut proponam ſpecialem, locus non eſt, cum ad eam uix ſufficiãt octo libri à me inſtituti: uerùm ſolũ generaliter horum capita attingam. Quæ quod ad uictum attinent, cõſtant in exiccatione, & moderata caliditate aeris, cibi & potus pauci & natura ſicci, exercitationis & sudoris, & euacuationis aſſiduæ cum elleboro nigro, & ſanguinis detractione cum ſomno longiore ob coctiones, & ut opponatur ſiccitati reliquorum. Et unguentis ex napello & hydrargyrio, & minio, & cinnabari: tum ſuffitibus, & ligni utriuſque Indici uſu, tum cyna & ſarza parilia, & alijs etiam efficacioribus. Quanquam ligni ſancti decoctum, cùm ſit acre id lignum, ualde amarum, pingue & odoratum, paucis cedat: reliqua ſunt temperatiora, cyna & ſarſa parilia, & mundicie.

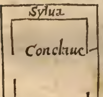
At ſcabiei & pediculorum ac ſimilium per aerem ualde calidum & ſiccum eſſe debet, ac perflatũ, cibos qui parùm nutriant, & ſicci ſint: & paucorum excrementorum: auiculæ toſtæ, piſces petroſi aſſati, cum aceto & cinamomo communi, mel, ſaccharum, amygdalæ contritæ & coctæ, exercitatio, ſudor, frictio longa, ſumma mundicies, mutare interulam, & quæ carnes tangunt quotidie. Sudor in balneo ſicco, inde lauare ſe cum aqua in qua abrotonum decoctum fuerit. Purgatio aſſidua cum myrobalanorum decocto in gallo ueteri, citrinorum chebulorum uel emblicorum & nigrorum. Et ſi non ſufficit, paſcantur gallinæ et galli, qui etiam ſunt meliores furfure, & elleboro nigro, & ſoldanella: ſed ſenſim aſſueſcant, ne pereant: inde coquantur plenè origano, thymo & mercuriali, & ſumatur ius illud. Et inungantur pulſus & uolæ manuum, & plantæ pedum, oleo ex ſulphure & ex baccis lauri, addita myrrha odorata, aut ſtyrace. Et fiat terra Cambili huiuſmodi. Recipe ſulphuris, æruginis, ſingulorum librã: ſquamæ æris, chalcanthi, aluminis, ſalis & nitri, auripigmenti citrini quod uocant roſagallum, picis naualis, reſinæ laricis, baccarum lauri, ſtaphiſagriæ, radicum lapathi, ſingulorum libram mediam: hydrargyrij deſtillati, cantharidarum, ſingulorum uncias duas. trita omnia ſubtiliſſimè ponantur in uitreo uaſe ſecuro & oblito luto, aut figulino uitreato, ex his quæ ignibus reſiſtunt, & coquantur in fornace uitri aut laterum per tres dies, & extractus cinis ſubtiliſſimè teratur: cuius uſus multiplex erit. Primum pro pauperibus, & pro canibus & iumentis miſceãtur cum oleo è lini ſemine, unciæ duæ cum libra, et coquãtur per tres horas ſuper cineres: & inungantur pulſus, & loca affecta, ac uolæ manuum et pedum: inde inuoluantur linteis calidis, & bene tectus decumbat. antea cœna ſit lauta cum carnibus pullorum, & aromatibus, & uino flauo, potenti, copioſo: & hoc alternis diebus, ſic ut ter repetatur. Pòſt lauet ſe in aqua decoctionis tartari & oxalidis, in balneo. qui ordo etiam ſeruandus erit in omnibus. Modus ſecundus, pro nobilioribus, idem fiat in oleo roſeo pigmentariorum, & tantundem coquatur in balneo Mariæ, & coletur. Modus tertius, pro delicatioribus, in aceto deſtillato aut ſucco limonij per tres dies maneat: inde coletur, & erit pinguis. ſed bene exprimatur, & addatur moſchus. Aliud facile. Recipe olei laurini ℥ ij. olei ex ſulphure ʒ s. ellebori albi læuigati, tartari albi, lachrymæ iuniperi, ſingulorum ʒ ij. lactis tithymali uel alterius ſimilis, quanto plus colligere potueris, aceti deſtillati ℥ ij. ſtyracis ʒ s. confice unguentum. Ad acrem ſcabiem. Recipe olei ex tartaro albo ℥ iij. caphuræ ʒ ij. miſce & inunge. Eſt tartarum album, fex uini albi, quæ concreſcit Bononiæ, et Romam uerſus, uel propter alumen quod ei miſcent: uel quia uini natura lapidea eſt, & ſalſa. unde, quomodocunque id accidat, huiuſmodi uinorum potus, quæ ſplendidam fecem gignunt, ut ibi uidi, calculos generat tanto efficacius, quãto pulchrius eſt. Tartarum Mediolani non concreſcit in lapidis duritiem, tantũ abeſt ut in ſplẽ-

didam

didam materiam, ubi uſtum fuerit, & in calcem candidiſſimam redactum, uaſe marmoreo, uel etiam ſpõte, loco humido ſoluitur in oleum. Chymiſtæ, ut celerius conficiant calcem eius, ardente aqua excipiunt: & ubi ſolutum fuerit, aquam igne abſumunt: ſed hoc impurius eſt. At ut ad rem redeam, qui acri ſcabie laborant, maluam et herbam purpureæ uiolæ affatim edant, & lupulos, & ſemina peponum. Et zeæ panis confert huiuſmodi morbis, quia ſiccior eſt, & minus nutrit triticeo. & tenere in arca cum interulis ſacculum croci recentis & ſtaphiſagriæ, prohibet generationem pediculorum in his qui interulis illis utuntur.

DE CVSTODIA AB AERE peſtilenti. Cap. XIX.

CVſtodia à peſtilenti aere multiplex eſt, ac prima quidem uerſatur circa ipſius aeris partes, uelut mutationem regionum, maximè ad montana. ubi enim aſſiduus eſt uentorum flatus, neque corrumpi aer, neque uapores corrupti diu uim ſuam retinere poſſunt. Iuuat etiam cõclaue eiuſmodi habere apertum in ſylua ex odoratis plantis, quale uides. Sunt autem, malus medica, ex plãtis hortenſibus arancia, limonia, myrtus.

Ex arboribus, laurus, cupreſſus, iuniperus, roſæ, picea, etiã pinus ac larix. & quæcunque uirent tota hyeme, et ſunt odoratæ. Ex herbis autem, ſampſuchus, ozimum, uiolæ, & quos uocãt garyophylos: cumq; è terra uapor prodit, altiora cubilia ſunt utiliora: cũ muceſcit panis in illis, inferiora. Qui uerò non tam potentes ſunt in cubili circumueſtito, è tabulis cupreſſi, aut ſaltem piceæ ad amuſſim ſe condunt. At ſi moram nõ patiatur res, odoribus atque ſuffitibus, locus eſt muniendus. Sunt autem è ſuffitibus, urina hirci, & aſa dulcis ſeu odorata. Ex his quæ citra ignẽ odorẽ reddũt uehementiſſimum atq; iucundum, ſunt moſchus & crocus integer, tum garyophyli cum camphora, & roſæ ſiccatæ in umbra, aquaq; roſacea conſperſæ, & eædem recentes, tum lilia. Et ex fructibus
Cap. 5. cotonea, & mala medica. Refert Athenæus in tertio Dipnoſophiſtarum, citrium & per ſe & melle conditum aduerſari omnibus uenenis, tum ſoluere uentrem: qua ratione etiam ad præſeruandum ualet, uelut & aſpergere pauimentum aceto, maximeq; roſaceo, tum etiam abluendo corpus.

Alia eſt ratio circa corpus ipſum, ut aer non noceat, ac primùm præfertur exercitatio. narrat Raſis ex Galeni auctoritate, cõtigiſſe ut in quadam peſte, in qua omnes periere, ſoli ſeruarẽtur 30. Cõtin. Tract. 13. cap. 2. fol. 420. col. 2.
uenatores, ob aſſiduam exercitationem. exiccat enim corpus, uelut et Ruffi catapotia, quæ aloe, ammoniaco & myrrhæ dimidio pondere conſtant (aliter deſcribuntur ab Arabibus) ex quib. Paulus lib. 2. cap. 36.
ille affirmat neminem obijſſe, qui quadraginta perpetuis diebus uſus fuerit. ſumuntur cum uino diluto. Laudatur theriaca à Galeno, & bolus Armenus, ut nono de Simplicibus medicamentis: De uſu Theriacæ ad Pamphylum, cap. 1.
et purgatio ac uenæ ſectio, quorum meminit Princeps prima Quarti, & ſumpſit à Galeno in primo de Febrium differentijs: Cap. de terra Samia. Tract. 4. cap. 4.
ſed ipſe non meminit ſectionis uenæ. Et in eodem genere eſt, quod expertum eſt, deferre auripigmentum album ſuper cor. Cap. 4.
Et forſan iuuat ex antipathia, ſeu ſympathia. utrũq; enim dici poteſt: ſympathia ad genus, antipathia ad ſpeciẽ referri poteſt.

Celſus præterea iubet, ut alternis uicibus aqua & uino utamur: additq;, quòd peregrinatio & nauigatio optima ſunt, de quo dubium non eſt. Verum de purgatione, uenæ ſectione, atq; alterna uini potione, etiamſi ad dies referatur, difficultas eſt non leuis. uidetur enim primùm ſectio uenæ imbecillius reddere corpus: præterea purgatio mouet humores tempore adeò pericuſoſo. Similiter & alterna illa potio quantum obeſſe poſſit, quiſq; uidet: quantum iuuare, non intelligo, nec uideo. Propter hæc dico, quòd præceptum illud de uenæ ſectione intelligẽdum eſt, quandocunq; corpus fuerit robuſtum, & diſpoſitio aeris nondum inualuerit. Et ideo iſta ſunt facienda ab initio, cùm conſtitutio nondum multos cogit ægrotare: ubi autem inualuit, non eſt tutum. Purgatio autem ſecurior eſſe uidetur, & maximè cum his quæ à proprietate reſiſtũt prauæ qualitati humorum, in quo caſu laudari ſolet trifera Perſica. Sed non eſt hæc regula etiam tuta, quia, ut uiſum eſt, adueniunt etiam in peſtis tempore fluxus pernicioſi, quo in caſu minimè tuta eſſet purgatio: ſed potius danda ſunt quæ prouocãt urinam. & hæc ſunt ſecuriſſima, tum ratione generali, ut uiſum eſt in cura generali uenenorũ & canis rabidi, tũ ratione auerſionis.

Olei quoq; uſus copioſus eadem ratione quæ

dicta eſt, præſeruat à putredine. non enim caleſcere poſſunt, quæ non ſiccantur, ſed refrigerantur. Tormentillæ quoq; radicis uſus uidetur aduerſus aeris iniurias ſalutaris: tum uerò & quæ dicta ſunt generaliter aduerſus uenena, & quæ dicentur aduerſus contagium: ſicut & hæc, aduerſus illa, ſed non tam propria. Inter reliqua autem quæ utilia ſunt, & iucunda, eſt ſerapium ex ſucco limoniorum, ſi quis eo aſsiduè utatur. poſt quem eſt ſyrupus ex ſucco citrij. Verùm uſus horum copioſus eſſe debet, atque aſsiduus. Et dicunt, quòd ſpiritus equorum non ſinit corrumpi aerem, ideo uerſari in illorum ſtabulo bene mundo (nam fimus coinquinat illum) eſt ſalutare, ſecurumq;. Et dicunt, quod uti carne columborum aſsiduè, aut geſtare hyacinthum orientalē, præſeruat perpetuò ab utraque peſte.

DE CVRA FEBRIS PESTILENTIS AB AERE. Cap. XX.

PRimùm igitur incipiendum eſſe à ſectione uenæ, iubent medici. cuius cauſa tamē non id conuenit, ſed in duobus tantùm caſibus. primus eſt, cum habitus id exigat, etiamſi nulla febris adſit. Cap.10. Nam Galenus libro de Sectione uenæ, iubet illam ſanguinis multitudinem redigere ad temperamentum, inedia, balneo, frictionibus, atque huiuſmodi: ſed in peſtilenti febre, cùm non det tam longas inducias, & periculum adſit ex plenitudine, etiamſi nulla adſit febris, neceſſe eſt ſtatim ſanguinem mittere. nam iuuat ratione habitus præter naturam, & materiæ febris etiam: nocet autem ratione qua peſtilens: quia ut peſtilens eſt in toto ſanguine iuxta quantitatem, licet non iuxta perfectam qualitatem: igitur duo commoda debent præferri uni iacturæ, & mitti ſanguis. De hoc igitur legas in undecimo Contradicentium. Contrad. 76 Dubitatio relinquitur ſolùm, quando cum plenitudine exacti fuerint aliquot dies, & tunc quoniam febris ex peſtilenti aere totum ſanguinem corrumpit, & quatenus illum corrumpit, non eſt facienda ſectio: igitur ubi magis corruperit, eo minus eſt facienda ſectio: quo ergo aer magis fuerit contagioſus, et corruptio maior, tanto minus conuenit, ſi differatur. Si ergo peſtilens fuerit aer & febris, aut morbus fuerit ex eo genere qui perimat quarta die, non licebit mittere ſanguinem ultra primam diem: nec forſan ſi multitudo non fuerit nimia, ultra duodecim horas primæ diei. Sed ſi perimere conſueuerit in undecima (rarò enim exeunt dies iudicatorios) non niſi in ſecunda die: & ſi in quartodecimo, uſque ad tertium. nam hæc perinde ſe habet ad quartamdecimam, ut primus ad ſeptimā, ex regula Dialectica reflexa. Nam octauus dies tantum diſtat à quartodecimo, quantum primus à ſeptimo: ſed ſi in octauo facta eſt corruptio media & maior die una, igitur per primam regulam debet retrahi ad quintum diem: ſed in quinta cum ſit paritas ex ratione materiæ, uires ſunt debiliores duplo, ac magis quàm in prima, cum morbus mortem eſt allaturus in ſeptima. ſeptima enim pars eſt minor dimidio tertia parte: igitur tertius qui eſt medius inter primū et quintum, ſe habet ad quartumdecimum, ut primus ad ſeptimum in morbis, in quibus ſeptimus & quartusdecimus pariter ſunt exitium allaturi. Pari ratione uſque ad quartum, cum morbus eſt exitialis in uigeſima: et maximè, quòd in quinta non licet, aut rarò, ob acceſsionem mittere ſanguinē. Sed ſi non ſint exitiales, uerùm plures euadunt ex regula Dialectica, licebit ulterius extendere tempus ſectionis uenæ: & quanto plures euaſerint. igitur & in ſecunda, ſi ex dimidio fermè ſeruentur: & etiam in tertia, ſi plus quàm ex dimidio. Secundus caſus eſt, cum febri peſtilenti abſceſſus iungitur, uel ipſa febris peſtilens per abſceſſum perimit: oportet autem eum eſſe ex interioribus. dicemus & de hoc peculiariter infrà. Cap.25. Porrò ubi adſit neceſsitas, nec liceat ſanguinem mittere per uenæ ſectionem, cucurbitulas applicabimus, tum maximè quòd natura eò criſim, id eſt ad exteriora dirigere ſolet: tum quia materiam non trahit ſuper membra principalia: tum quia non miſcet ſanguinem, nec debilitat uires quantitate, de qua ſit curandum.

Circa purgationem autem, cum in his uideatur materia turgere (certè ubi non turgeat, non eſt purgandum, cum omnia detrimenta quæ in non peſtilenti obſtant, augeantur) ſequi oportet rationem generalem, & purgare oportet. Peſsimè ergo faciunt, qui in materia quieta minuere conantur, cùm nihil utilitatis afferant, ſed multa incommoda: augent febres, obſtructiones, debilitant uires, mouent materiam è loco, ut tardius corrigi aut concoqui poſsit. Præterea addunt peculiare damnum, appetitus deiectionem: quod pernicioſum eſt, ut dixi, in huiuſmodi morbis. Et eſt ſententia Hippocratis tertio Epidemiorum: Pag.7. & qui ex longis morbis, & qui ex acutis, omnes alui purgatio ſuſtulit.

Quod ad nutritionem attinet, uidenda ſunt primùm ea quæ in ſexto libro Contradicentiū Contrad. 27. ſcripſimus. Et breuiter, uti oportet cibis qui aliquo modo nutriant: & quanto febris eſt minor,

& mor-

& morbus magis peſtilens. nam cauſa morbi
non eſt, quæ coctionẽ impedit, ſed morbus: &
iactura uiriũ poſtulat cibũ: quanto ergo febris
fuerit minor, & prauitas maior, eo magis nutri-
entia conueniũt: contrà, minus. & ita de duo-
bus alijs mẽbris. Nam ſi febris & prauitas ma-
xima fuerint, ſeu dederis ſeu non dederis, omni-
no morietur. & cõtrà, ſi febris & qualitas pe-
ſtilens remiſſa, utroq; modo æger facilè ſerua-
ri poterit. Eandem quoq; rationem obſeruare o-
portebit in tẽporibus morbi, plus nutriendo in
declinatione quàm in ſtatu. Quo ad quantitatẽ
aũt, ſequi maximè cõuenit caloris naturalis ma-
2. Contrad. 20. gnitudinẽ (hic enim à uiribus multũ differt) &
cõſuetudinem, circa numerũ aũt cibandi conſue-
Aphor. 17. tudinem præcipuè, ut in prima Aphoriſmorum.

Circa aerem, dubium relinquitur, an calidus
an moderatus ſit utilior. Frigidus enim magis re-
ſtaurat ſpiritus, pro quo generaliter diſputatum
Contrad. 21. eſt ſecundo Contradicentiũ. Certum eſt, quòd
aer ſiccus eſſe debet, purus & odoratus: cali-
diſſimus autem eſt utilior, tum quòd prohibet om
nino putredinem, tum quòd diſſoluit eam quæ
iam facta eſt ſubtracto fomite. Quin imò ad-
ueniente feruore æſtatis, non ſolùm ceſſat peſtis
multiplicatio, ſed ex his qui ægrotant, plurimi ſer
uantur: igitur calidior aer in extremo ſalutaris
eſt. Ignibus ergo & ſuffitibus eſt calefaciendus,
ac ſiccandus. Et ſuccinum, acetum ex garyophy
lis, & xiloaloes, optima ſunt, & ſimiliter cor-
pus optimè ueſtibus integi debet: eodemq; in ſitu
manendum, nõ ſolùm ut materia foràs euocetur,
& meatus arteriarum in cute aperiantur: ſed e-
tiam ut calor auctus putredinem extinguat. Et
1.4. Trac. 4. cap. 4. ſi obijcias illud Principis, Et oportet ut infrigi-
des domos eorum: Reſpondeo, quod exponit
ſemet ipſum de frigiditate, quæ fit per odores, a-
liaq; poteſtate non actu frigida.

Quocirca quærit, an in huiuſmodi febribus
conueniat materiam foràs euocare. uidetur enim
2. Aphor. 21. utile: quoniam undecunque natura repit, inde du
cere per conuenientes regiones. Natura autem
per abſceſſus, tubercula, puſtulas & maculas plu
res liberat: igitur medicus ad eandem partem tra
here debet. Exemplum habetur ſeptimo Epide-
Pag. 11. miorum de Andrea, ubi inquit: Circa uigeſimam
„ quintam puſtulæ pruriginoſæ calidæ, uelut igne
„ ambuſtæ, ſeruatusq; eſt. Et in quinto Epidemio-
Pag. 12. rum: Euphranoris filio puſtulæ uelut culicũ mor
ſus, poſtridie febricitauit. Et licet non dicat, ap-
paret tamen quòd ſeruatus eſt. Et quamuis Phe
recydes poſtea obierit, ſeptimo Epidemiorum: cla
Pag. 17. rum eſt quòd non ui febris, ſed ex morbo pecto-
ris, & abſceſſu obierit. Præterea abſceſſus fiũt,
inquit Galenus, nõ præcedente urina concocta. 3. De Criſi. cap. 11. in fine.
ſed in huiuſmodi morbis non fit concoctio: ideo
terminari non poſſunt, niſi per abſceſſus aut de-
cubitus. Apparet etiam ex tertio Epidemiorum: Pag. 6.
Plurimis igitur ipſorũ abſceſſus ad ſuppurationes
contigerunt, carnium ac neruorum elapſus ma-
gni. Erat autem et fluxio collecta, non puri ſimi
lis, ſed alia quædam putredo, & fluxio multa ac
uaria. Quibus igitur circa caput horum aliquid
fieri contingit, his glabricies capitis ac menti fie
bat: & oſſium denudationes ac elapſus, & mul-
tæ fluxiones tam in febribus, quàm etiam ſine il-
lis. Erantq; hæc horrẽda magis, quàm mala. Qui
bus enim ad ſuppurationem taliũ maturatio per-
uenit, horũ pleriq; ſeruabantur: quibus autem in-
flammatio, & ignis ſacer diſceſſit, talem autem
nullum abſceſſum fecit, multi perierũt. Et ad hoc
facit dictum Principis in Quarto libro: Et opor Fen. 1. Trac. 4. cap. 4.
tet tegas ægrum, ſic ut calor exterius attraha-
tur. Quidam tamẽ recuſant hunc curationis mo
dum, dicentes quòd primum cucurbitulæ ſiccæ
non debent adhiberi, niſi purgato corpore: Gale
nus libro de cucurbitulis. in his autem, ut dictũ Cap. 3.
eſt, corpus eſt plenum humoribus prauis. Præ-
terea dicunt, quòd quæ cum ſcarificatione adhi-
bentur, refrigerant cutim: igitur prohibent natu
ralem euacuationem. Accedit, quod utrgq; impe
diunt motus naturales, cum non ſciamus quò na-
tura tendat: igitur nocebunt, & non iuuabunt.
Præterea euacuatio illa ad externa fit, non co-
cta materia, ideo ſymptomatica, quare [illegible]
quam bona: quarta Aphoriſmorum. Sed omnia Com. 22.
hæc ſunt uana, & nugæ: nam attractio ad exte-
riora cum fuerit, ratione totius poteſt fieri. di-
ctum enim Galeni intelligitur, cum intendimus
euacuare, ut in ſcabie. nam plus attrahitur, quàm
educatur è loco. De refrigeratione loci dico, q
cucurbitulæ uicem gerunt ſectionis uenæ, in eo
quod trahunt ab intus; non ratione totius corpo
ris, ſed uenarum magnarũ. & colligitur hæc ſen
tentia à Galeno in libro de Sectione uenæ, et ab Cap. 11.
Oribaſio in ſeptimo Collectionũ. Quòd uerò at Cap. 10.
tinet ad incertum motum naturæ, dico quòd cer-
ti eſſe poſſumus, nullã aliã uiam eſſe ſalutarẽ, præ
ter effuſionem copioſam ſanguinis, quia illa co-
ctionem non præſupponit, & urinarum multitu
dinem. iuxta illud primo Epidemiorũ: Vrinæ mul Pag. 4.
tæ, craſſæ, uariæ. Pòſt ſubijcit ſtatim: Et eorũ ne „
minem mortuum uidi. Tum in tertio, ibi: Nam in
multis morbis purgationes per ueſicã factæ, bo- „
næ ſunt. Fallit, ubi fuerit ex colliquatione multi-
tudo, ut infrà. Multitudo urinarum non bonarũ, „

Pag. 8. colliquationes malæ. Ex his, omiſsis illis quæ Fracaſtoreo ſine experimēto, ratione et auctoritate dicuntur, ſex occurrunt quæ maximè probātur: Bolus armenus, theriaca, ut ſuprà, & ſmaragdus, ut etiam Auenzoar, & nos feliciter experti Cap. præcedenti. ſumus. Tria reliqua, ſunt cantharides, quæ fermè in omni ueneno, ut dixi, proſunt. Et ſtercus columbinũ, quod adeò laudatur ab Auenzoar in purgationib. Et auripigmentũ albũ, quo utebatur Aloyſius de Vicecomitibus, cũ bolo Armeno & Lemnia terra. & ſi non habeantur hæc, poterũt loco eorũ addi hyacinthi & margaritæ, & huiuſmodi. Et quãuis dicerent quòd interficeret ægros: nõ negarim ſanè, q. aliquos, ſed ualde paucos, forſan ui medicament[illegible] occideret: nihilominus, poſtquã plures longè ſeruabat quàm cæteri medici, clarũ eſt non fuiſſe rectè dictum, q. occideret: ſed fuiſſe calumniã ab alijs medicis iniunctam. nã in uerè peſtilentib. non puris popularibus hoc utebatur auxilio. At ſi multi ſeruẽtur, mitioribus eſt utendũ, quale eſt etiã oleũ de ſcorpionibus Matthioli, & noſtrũ, et quæ dicta ſunt. Et ut experientia comprobatũ eſt, uelut cuiq; ueneno ſuũ conuenit alexipharmacũ, ita unicuiq; peſtis ſpeciei, quo inuento oẽs fermè ſanantur. Porrò de his in ſequenti agã Capitulo. nunc ſatis ſit difficultates cõmemorare, quæ impediũt quo minus facilè huiuſmodi febres curari poſsint. Atque harũ prima, eſt cauſa potens ac permanens, aer ſcilicet, qui cũ morbũ generare potuerit, et illũ ſeruare & augere longè etiã facilius poterit. Ipſa contagij ratio, quæ finẽ nullũ admittit, nec p uenæ ſectionẽ, nec medicamentũ, nec inediam: quæ tria potiſsima ſunt, & ſola medicorum uſitata præſidia. Denique febris ipſa addita, quæ in ichoribus accenſa eſt, concoctionem poſtulans. & inediã, quæ nõ patitur huiuſmodi febris.

Erit ergo forma uictus, ut ſpeciatim ſubijciã, hæc: Pullus oxalide, capreolis uitiũ, berberis recẽtibus, tũ omphacio, labruſca, inula, meliſſa, petroſilio, boragine, bugloſſo, bibinella, cotoneis, auro, margaritis, hyacinthis, ſmaragdis, ſuccoq; limonij, citrij arantijq; conditus: tũ etiam endiuia pro cibo erit, iusq; ipſum pro potu. citria quoq; tota comedat, ſi poteſt, cũ pane in eodẽ iure madefacto: nonnunquã & lẽticula odorata pro ferculo cũ pullo cocta, aceto inſuper addito, utatur: uel in potu ſyrupũ de aceto duplicato acetoſum cũ decocto tormentillæ: nõnunquã uinũ à malis punicis, aquæ deſtillatæ cũ tormentilla uel oxalide miſceatur. Quandoq; ſi caput non lædatur, uel ſyncopis timeatur, uinũ albũ, odoratũ, leue cũ aqua, clyſteres molles, frictio, alexipharmaca, uigilia perpetua, donec inclinauerit morbus, magis neceſſaria quàm in intermittentiũ acceſsionibus. oportet ſiquidẽ cũ hoſte, qui aſsiduè nos urget, etiã nos aſsiduè acriterq; pugnare. Vnde & cucurbitulas affigere ſiccas in ſingulas horas, et aerem ſiccare ſuccino dulci, aſſa, & hirci urina oportet, maximè cũ uel palpitationẽ cordis ſentit, aut anxietatẽ, uel animi deliquiũ, uel cũ extrema refrigerantur, aut nauſeabundus eſt. hæc enim quinq; uiæ ſunt ad interitũ. Porrò ſub anxietate, inquies, cõprehenditur & ſuffocatio: quodcunq; horũ adfuerit, uel ſi utraq; peius, anxius dicitur. Ergo in ſingulas ſex horas (tot enim fieri ſolent mutationes, ueluti in anno à Sole, et in mẽſe à luna) accipiat hoc decoctũ: ℞ ficus pingues excoriatas tres: ſcordij, florũ lupulorũ, foliorũ uiridiũ, cardui ſancti quẽ uocãt herbã Turcã, ſingulorũ ʒ. i s. radicis fœniculi ʒ. ij s. lentiũ excoriatarũ ʒ vj. rhu ſeu rhois ʒ j. laccæ electæ ʒ ij. coquantur lentes primò in libra aquæ ad conſumptionẽ medietatis, inde addantur reliqua præter ſcordion, quod in fine adijci debet: cola & exprime, & propina cum ℥ j. ſyrupi acetoſi ex aceto duplicato. Singulis aũt duabus horis immiſce ſaccharo è florib. boraginis, aut ſyrupo, ſucco citrij, puluerẽ ex bolo Armeno noſtro, ſed optimo, & ſmaragdo oriẽtali parib. portionibus: quibus addatur orycis aut eboris ſcobs, & os ceruini cordis, tertia ex parte foliati auri decima. in pollinẽ hæc præter deraſam ſcobem redigãtur. Loca pulſuum in carpis pedũ, manuũ, & in temporib. & cordis muniãtur oleo ſupraſcripto. Et licet im- Cap. 3. miſcere oleũ aſæ dulcis, ſeu belzoi deſtillatum. & nõ abs re fuerit oleo è ſanthalis atq; roſis immiſto regionẽ iecoris inungere, et uentriculi: imò optimum eſſe duco. Super cor ſacculũ deferat è nymphea & croci floribus integris, tũ roſis, xiloaloes, ſanthalis citrinis, garyophyllis, caphura, belzoi, ſæpius aſpergatur aceto roſaceo. Superius docui ſuffumigium ad malos ſuffitus: cui ad- Cap. 14. dito flore ſambuci, fiet egregium ad peſtem.

DE CVRA PESTIS bubonix. Cap. XXI.

AT buboniæ peſtis cura tanto difficilior, quanto morbus ipſe præceps & contagium maius, adeò ut omnes ſocietatem etiã chariſsimorum refugiant, uix parentes filiorum ægrorum conſuetudinem ſuſtinent. Quandoque una peſtis tertiam partem hominum abſumſit. Propriè conueniunt, quæ uires reparant. Et aqua roſacea in potu, boraginis, petroſilij, ſcordeon. Et potus multi olei in hoc iuuat, ſed in ſiti magna loco aquæ exhibendum: pinguia ut

accen-

accendunt calorem, ita putredinem, ut dixi, reſtinguũt. Referunt eſſe ignis ſpeciem, quæ aqua magis accendatur, oleo extinguatur. credo eſſe flammam oleo ipſo accenſam. aqua enim, ut uidi, talem flammam irritat. Sed & potus multæ aquæ frigidæ perſæpe curat eos. Et aquã filipẽdulæ multi collaudarũt. Medicamẽ noſtrũ acceptũ à patre meo Facio Cardano, expertum ualde, quo uti debemus ſingulis ſex horis. ℞: aloes partes duas, gẽtianæ radicũ, chameleæ albæ radicũ, centaureæ maioris radicum, diptami albi, quo utuntur pharmacopolæ, roſarum albarum & rubrarũ, ſanthalorũ itidem alborum, rubrorũ et citrinorũ, myrrhæ, bẽ albi, foliculorũ ſenæ, ſcordij, ſphragidis, boli Armeni orientalis, quo utũtur pharmacopolæ, ſingulorũ partẽ unam: oßis cordis ceruim partẽ mediã, ſcobis eburneæ tertiam, croci duplũ, ſcobis auri foliorũ partẽ decimã: redigantur in pollinem, & dentur cum uino drachma una prima uice, inde media: ut ſeruetur, redigitur in maſſam cũ melle roſeo: quantitas drachmæ duæ primùm, pòſt drachma. Exterius, cucurbitulis, ſi qua parte doleat, aut inflari incipiat, cucurbitulis materia eſt auocanda: tũ emplaſtris ſuprà dictis, ammoniaci lachryma, fermento quoq;. tum bubonij radice, quam adeò collaudat Fracaſtoreus lib. tertio de Morbis contagioſis, hoc modo: Folia anguſta digiti longitudine, uirentia, ſubaſpera: ſurculi multi ex una radice, in ſyluæ modum: atq; in eorum ſummo purpurei flores plurimi, qui in medio lutei ſunt, & ob id ſpecioſi. referunt enim chamemæli imaginẽ, iuxta Benacum lacum frequentes. [Cap. 3.] [Cap. 7.]

Propria uerò curatio in hoc genere eſt per ea quæ exterius trahũt uenenũ, & bubonẽ ipſum, et citò eũ cõcoquũt: et ſunt hæc uaria in ſingulis ſpecieb. Conſtat enim quòd anno M. CCCCLI. peſtis illa nullũ recepit auxiliũ, niſi ex ranis uiuis ſuperpoſitis: & cum moriebantur, applicabãt alias, donec ceſſarẽt ſymptomata prorſus omnia ueneni. Et ideo debem' experiri cum his, tũ muribus, gallis, palumbis: inde cum lacte, cæpis, ruta, ficubus, fermento: tum etiã cancris, piſcibus, & per ſingula genera rerum, quæ ueriſimili ratione prodeſſe poßint. Princeps tertia Quarti laudat emplaſtrũ ex lupo ſalictario, attriplice, capillo ueneris, radice althææ, cũ pauco ammoniaco et melle ac uino: tum etiã radicẽ cucumeris anguini cũ pice brutia, aut picea quæ ſpõte fluit. Sed in priore exẽplo Paulus, ex quo deſumpſit, loco lupi ſalictarij habet parietariã. ſed et ſecundũ ad rũpendum eſt, uelut & lupini amari cum aceto diſſoluti, & capparis radix, aut nitrũ cum fermento uel ficis. Et qđ optimũ uidetur, diſſoluitq; ac trahit, aſter Attic', de quo ſuprà: ob id dictũ bubonion, ut reor, non quidẽ q; referat ſtellã flore, ut cõmuniter creditur, imò folio potius, frequens in locis aridis. In quo etiã conſentit Matthiolus, aſſerens chamemælo ſimilem eſſe, paſſimq; inueniri. Citantur ex Virgilij monumẽtis appoſitè ab eo huiuſmodi carmina: [Tract. 1. cap. 18.] [Lib. 4. cap. 22.] [Lib. 4. cp. 122.] [4. Georgic.]

Eſt etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecère agricolæ, facilis quærentibus herba.
Nanq; imo ingentem tollit de ceſpite ſyluam.
Aureus ipſe, ſed in folijs, quæ plurima circum
Funduntur, uiolæ ſublucet purpura nigræ.

Deinde paulo pòſt:

Aſper in ore ſapor. —

Illud non ferendũ, quod Princeps iubet in huiuſmodi repelli ambiguo ſermone: cũ Paulus dicat apertè, ſi nõ adſit febris. febrẽ enim nõ adeſſe, & morbũ non eſſe peſtilentẽ ſe conſequũtur. Quòd etſi latitare febrẽ cõtingat, ut repellendo falli poßis, reſpondebit quiuis Dialectica quantum opus eſt inſtructus: ut hoc rarò accidet, ita rarus error contẽni in tam magna mole poteſt.

Sed ad uictus rationẽ redeo: Cũ in hoc morbo ab initio purũ ab impuro ſegregatũ ſit, conandum eſt totis uirib. ne uirus ſerpat. ideoq; uomitorijs, clyſteribus, frictionibus agendũ eſt, tum cucurbitulis, ac ſi quiſquã uenenũ iam hauſiſſet, quod partim citra iecur eſſet, partim ultra. Et q uiriliter in hoc agunt, plerunq; euadunt. Quòd ſi motus uehemẽs ſentiatur, purgabis cum elleboro: & ſi quieuerit motus, urina prouocanda eſt cum his etiã quæ uenena educere ſolent, ut ſunt phu ſeu Valeriana, apiũ, iuniperi fructus, et rapæ ſemina, betonica, & ſimilia. celebratur et ab empericis ruta capraria, ſeu Gallica herba anagallis, liguſtici radix, eius quòd Angelicam uocant; tum ari. Cauere in his oportet ab initio pinguib. & quaſi media hæc eſt febris inter uenenũ et peſtẽ, ut abſtinẽtia utilis in eis ſit. Et utemur iure pulli exili maeroq;, ac bene cocto, & permutato cũ iiſdẽ fermè, de quib. antea dictũ eſt. Et Princeps iubet ab initio imponi cucurbitulas loco dolẽti, et ſcarificari: quod à ratione alienũ nõ eſt. Et ſectio uenæ & purgatio eodẽ fermè modo ſe habẽt, ut in ea quæ fit ab aere. uerùm in hac ſunt minus periculoſa, quamuis uideatur contrariũ: quia plures ex hac quàm ex alia pereunt, ob morbi ſæuitiã. [Cap. præcedenti.]

De carbunculi autem cura cum fimo columbino, tum alijs (nam de eius eſſentia in ſecundo Contradicentiũ actum eſt) nõ malum forſan fuerit aſcripſiſſe carmina Quinti Sereni præcipua: [Contrad. 22.]

Hunc ueteres quondam uarijs pepulère medelis.

Tertia nanq; Titi ſimul, ac centeſima, Liui
Charta docet, ferro talem candente dolorem
Exectum, aut poto raparum ſemine pulſum.

Inde paulo pòſt:

Dulcaridum, laticemq; cumini ſemine iunges,
Atq; fimum pariter Paphiæ compone columbæ:
Hinc line duratas partes, & clauſa uenena.
Præterea triti reſerant adoperata lupini:
Nonnullus calcem uiuam diſſoluit aceto,
Fumantemq; niuem papulis apponit acerbis.
Eſt qui gallinæ perducat ſtercore corpus:
Allia uel piperi parcè commiſta linuntur,
Pythagoræ cognata leui condita cumino
Proderit, & madida fermentum polline turgens.

Primum aũt auxiliũ ex T. Liuio, ut dicit, decerptũ charta cẽteſima tertia, præſtãtiſsimũ eſt.

DE CVSTODIA TRACTANtium huiuſmodi ægros.

Cap. XXII.

[Cap. 13.] Galenus undecimo Artis curandi, breuiſsimè omnis putredinis curam atq; cuſtodiã quatuor uerbis deſcripſit, dicens: Putredini contraria ſunt euacuatio, uẽtilatio, perfrigeratio atq; cõcoctio. Ideo fontes, qui talia tractãt, ſibi faciũt: et profuère multis nõ ſolũ in hac peſte, ſed ea quæ fit ex aere. Et ſimiliter urinæ prouocatio: cum quibus autẽ, iam ſæpius dictũ eſt. Purgatio uerò per aluum tuta non eſt, nec utilis: at ſanguinẽ ciere, aut uomitũ, hoc ipſum peſsimũ eſt. Ergo fontes in ſylueſtri brachij parte, aut ſub genibus facere conſueuerũt. Accedentibus ad ægros, mandere corticem arantij utile fuit. [fuerit] & inter duos cereos magnos accenſos, uentilatio hac in parte ſuſpecta eſt. nam arteriæ aerem corruptũ attrahunt. Neq; ergo nimis aperire, neq; cõcludere poros: ſed in hac aperire, in ea quæ ab aere fit poros occludere magis conuenit. Perfrigeratio aũt utilis eſt: ſed facere, quàm dicere, difficilius, præſertim quòd multi ob id ſolùm ſeruati eſſe creduntur, quòd allia & cæpe aſsiduè eſsitarent, & aer frigidus plenus ſit uaporib. multis, ob id frigida actu corpora ſeruare decet. Cæterùm cæpe & allia euacuãt per halitũ & urinas. Vnde etiã ſcabies utilis: concoctio aũt generali ratione eſt neceſſaria, ut ne quis crudo cum uentriculo aut iecinore motus ſuſcipiatur.

DE ALEXIPHARMACORVM compoſitione, & numero.

Cap. XXIII.

Principale alexipharmacum omnium confeſsione eſt theriaca, ignota antiquis Latinis, Celſo, Eroiuliæ, ſeu Eroti Iuliæ (fuit enim libertus eius medicus, Auguſti ætate) Trotulæ falſo appellato, & Scribonio Largo ipſius Auguſti medico. Primus enim eius inuentor Andromachus tempore Heronis, teſte Galeno, primo de [Cap. 1.] Antidotis: qui aliquot commutatis, inter reliqua uiperarum carnes addidit Mithridatis deſcriptioni, qui & ipſe utebatur compoſitione ſua mithridatica, licet non adeò efficaci: comprobata tamen in nocentibus, per ſingula uenena ſingulis auxilijs. Teſtis eſt Celſus, libro quinto eam de- [Cap. 23.] ſcribens. Conſtat XXXVI medicamentis, melle excepto. Apud Andromachum ſecundo de Antidotis, mithridatica habet Radicem dul- [Cap. 1.] cem, ſalem, ſcordium, cypheos, fœniculum, nardum Indicam, meu, lachryman Arabicam, ſcincum, phu, uinum: undecim plus quàm apud Celſum, quæ uerè fuit mithridatica. Deficiunt quinque: cuminum, rhaponticum, ſagapenum, iris & longum piper: ut ſint XLII ſimplicia. Suprà ergo mithridaticam Andromachi, eius theriaca habet paſtillos uiperarũ, et ſcyllæ, & hedychroũ loco cypheos, napi ſemen, agaricum, ſchœnum, dipiamum, ſtœchadem, apium, marrubium, calamẽtum, chameputym, amomum, pentaphyllon, chamedryn, ſphragidem, chalcitim, cẽtaurium, carpobalſamum, amnin, aſphaltum, ariſtolochiam. quæ ſunt XXII. Si quis ergo mithridaticam componeret ex deſcriptione Celſi & Andromachi, ſeniorem ſemper intelligo, contineret ſimplicia XLVIII. quia utrunque piper, uelut et in theriaca, apponitur, longum & nigrum: quibus additis XXII, fierent omnia LXX. at non ſunt niſi LXIIII. omiſit ergo Andromachus primo de Antidotis, ſex, ex his quæ in [Cap. 4. & 7.] mithridaticam ſuam uel mithridatis recipiebantur, cypheon, acorus, cuminum, ſal, ſcincus, ſpica nardi. Sed mirum eſt, quòd in mithridatica ponat Andromachus nardum Indicam, & ſpicam [2. de Antidotis cap. 1.] nardi, quaſi duo. Sed iam tempus eſt, ut quorundam præceptorum reminiſcar. Primum, ut antidotum utranque, id eſt mithridaticam & theriacam, conficiamus iuxta Andromachi ſenioris deſcriptionem, non Galeni: cum priores expertæ fuerint à Cæſaribus. adeò ut Suetonius referat, Neronem non auſum tentare matrem uenenis, quòd ſentiret munitam eſſe antidotis. Et Galenus ipſe non ſuam, ſed Andromachi confe- [1. de Antid. cap. 1.] cit. Hæc etiam antidota, dicebat Galenus, præſumpta longè plus poſſunt, quàm ſi pòſt quintuplum aut ſextuplum ſumant. Vnde patet, quanto celerius, tanto melius, ubi pòſt contingat accipere. Illud etiam animaduertendum, theriacæ duo eſſe principalia fundamenta, crocum & uiperam: quæ ſi non optima ſint, labor totus perit. nam

rit. nam uiperæ carne propriè reſiſtitur uenenis: croco autem deducitur ſtatim medicamentum ad cor, ideo hæc eligi debent ſumma cum diligentia. Conſtat etiam theriaca medicamentorum pondere ſibi proportione reſpondentibus, ſcilicet XXIIII. XII. VI. III. II. I. unde ponderis ratione ſcyllitici paſtilli præualent, inde theriaci, opium & piper longum, & hedichroum. Poſt hæc erunt ſcordium, roſæ, napi ſemen, iris, agaricum, cinamomum, ſuccus dulcis radicis, opobalſamum. Iuxta hoc ergo componemus mediam theriacam ualidiorem prima, ſed nõ adeò tutam. Recipe paſtillorum ſcylliticorum par. XXIIII. paſtillorum è uiperæ carne, hedichroi, opij, piperis longi, ſingulorum partes XII. agarici, cinamomi, ſcordij, roſarum, ſeminis napi, iridis, ſucci radicis dulcis, opobalſami, ſingulorum partes VI. croci partes III. mellis partes CCLXXXVIII. uini XCVI. Quòd ſi ademeris ea quæ ſub pondere ſex partiũ adijciũtur, mel aũt CXLIIII. partibus, uinum XLVIII. fiet theriaca potentiſſima, ſed minimè tuta. Perfecta ergo theriaca, ut dictum eſt, conſtat LXIIII. medicamentis: media, XVI: minima, VIII.

Vt uerò uiperam eligas, facilè id aſſequeris, ſi fœminam grauidam inuenias. nam ſola è ſerpentibus animal parit: parit autem ad XX. nec mater aut proles cibum capta guſtat: maximè tamen paruis auiculis è nido ſublatis, & muſculis gaudet. Superuiuũt tamen ſine cibo ad triginta fermè dies. Vbi genus inueneris, præſtat è locis calidis, ſiccis, aridisq́; eligere maſculas. hæ duos tantum caninos habent dentes, ut libro de Theriaca ad Piſonem: ſub ueris fine, fuluas, uiuaces, lato capite, uentre propenſo, toto corpore ſinuoſas, meatum habentes excrementi: imò caudæ propiorem, mobilẽ, uiuacem: quæ plurimum à plano ſe attollat, ardentibus & toruis oculis. inde coge ſingulas crus, aut ſub ala pullũ mordere: & qui celeriter expirabunt, eorum uiperas elige.

1. de Hiſt. animal. cap. 6.

Cap. 13.

De proprijs autem ſingulorum Alexipharmacis tabulam hoc modo, ueneniis præpoſitis, ſubiungemus.

Alexipharma

1	Hydrargyrij	Columborũ agreſtium ſtercus, uel coſtum noſtrum, quod in uſu eſt.
2	Minium & cinabaris	Spodium ex ebore
3	Aeruginis	Coralius
4	Gypſi	Muris ſtercus
5	Ceruſæ	Vinum dulce ad ebrietatem
6	Cyanei lapidis	Succinum
7	Napelli	Mus ſuus, Moſchus
8	Leporis marini	Rubetæ cinis, caro uulpis aſſata, et oſtrea
9	Fel uiperæ	Theriaca
10	Extremitas caudæ cerui	Theriaca
11	Salamandræ ſpuma	Halicacabi ſemina
12	Putrefactis	Scordion
13	Cucumeri aſinino	Mentæ ſuccus
14	Cantharidarum	Halicacabi ſemina
15	Chameleæ lxij	Origanum
16	Rhododaphne	Iuniperi ſuccus
17	Ricini	Hypericon

Alexipharma.

18	Anacardi	Pini ſemen torrefactũ
19	Nucis uomicæ	Citri cortex
20	Viperæ morſui	Theriaca epota
21	Scorpionis ictui	Scorpius ſuperpoſitus
22	Aranei puncturæ	Enduia epota & ſuperpoſita
23	Rutelæ ſeu tarantulæ	Melanthion, & ſaltatio ex muſica
24	Odori uenenato	Vrinæ cerui ſuffitus
25	Vmbræ toſſici et Rhododaphnæ	Iuniperi ſuffumigium
26	Opio	Caſtoreũ, uel aſſa, uel ecyſir
27	Mandragoræ	Radicula agreſtis
28	Solano	Cancri marini, & locuſtæ
29	Thoræ	Anthora
30	Hydrargyrij cocti uel ſublimati	Cryſtallus
31	Auripigmenti	Oleum è nũcleis pini
32	Aeris ſquamma	Acori ſuccus
33	Spumæ argenti	Ricini ſemen
34	Adamantis ſcobs	Radicula agreſtis
35	Herculei lapidis	Smaragdus
36	Aconiti	Ariſtolochia longa
37	Rana lapidea	Myexis

38	Fel leopardi	Mus napelli
39	Menſtrui ſanguinis	Viperarum caro
40	Aeluri cerebrum	Moſchus
41	Fungi	Allium
42	Scammonio	Ribes ſuccus
43	Tithymali	Mumia
44	Ficus Pharaonis	Cucumeris ſemina
45	Ellebori	Nympheæ flos .
46	Apij riſus	Meliſſæ ſuccus
47	Nucis Metel	Butyrum
48	Canis rabidi morſui	Cynorrhodi radix
49	Vulneri uenenato	Muſtela impoſita, uel ſtercus humanum
50	Crabrorum ictui	Ferrum frigidum impoſitum
51	Excoriationi à uenenatis, uel ruta	Iuniperi foliorum ſuccus, uel endiuiæ
52	Cicutæ	Gentiana
53	Hyoſcyamo	Piſtacia
54	Coriandri ſucco	Vincetoxicum
55	Incertorum	Pezar, cerui oculorum ſordes, ſmaragdus, orycis cornu
56	Omnium	Aqua, & aer maior & minor.

SVCCIDANEORVM COMmunium alexipharmacorum noſtrorum.

Cap. XXIIII.

1	Pezar	Cerui oculorum ſordes
2	Orycis cornu	Eboris ſcobs
3	Balſami	Stercus capræ uſtum
4	Margaritarum	Concha margaritarũ
5	Laſeris	Platani fructus
6	Armenij luti	Samium lutum
7	Scordion	Diptamus Cretenſis
8	Ciconiæ uentriculus	Caninus ſanguis
9	Muſtelæ	Teſtudo
10	Alyſi	Aſclepiades
11	Ben album	Diptamus albus
12	Iuniperi fructus	Lauri baccæ
13	Cynorrhodi	Cancrorum fluuialium cinis
14	Abſinthij Aegyptij	Ruta capraria
15	Mus napelli	Muſcæ napelli
16	Smaragdi	Hyacinthus
17	Xylobalſami & carpobalſami	Violæ albæ radix
18	Theriacæ	Mithridatum
19	Terræ Lemniæ	Terra Melites
20	Antithoræ	Zedoaria
21	Anſeris ſanguis	Anatis ſanguis
22	Chalbani	Opopanax
23	Trifolium odoratum	Hypericon
24	Angelica	Tormentilla
25	Napi ſemen	Iridis radix
26	Aſæ fœtidæ	Belzoi
27	Cerui urinæ	Arthemiſia
28	Myexis	Coralius
29	Adamantis	Topazius, id eſt, piradotus
30	Chameleæ albæ radix	Diptamus noſter
31	Moſchi	Zibethum
32	Croci	Bugloſſum
33	Indici ligna ad uenena	Gentiana
34	Muris magni	Gallinæ cerebrum
35	Columbi agreſtis ſtercus	Columbi domeſtici uel gallinæ ſtercus
36	Fraxini	Trifolium aſphaltites
37	Myexis	Coralius
38	Cardui benedicti	Maluæ ſemen
39	Ambræ	Succinum
40	Rhapontici	Rhabarbarum
41	Rutæ	Perſicorum nuclei
42	Radiculæ agreſtis	Radicula cum ſale & aceto
43	Inulæ	Citrium
44	Harmala	Ruta agreſtis uel capraria
45	Theriacæ	Theriaca media, uel minor: pezar, ſordes oculi cerui, ſmaragdus, harmala.

In omnibus alijs meminiſſe præſtat, quòd domeſtica pro agreſtibus ſubſtitui poſſunt: & quòd Dioſcorides ita ſimplicia ſua collocauit, ut proximè ſuccedens pro antecedẽti, aut antecedens pro ſubſequenti ſubſtitui poteſt. Sed & ſubſtitutorum Galeni & Pauli Tabula eſt huiuſmodi, eorum quæ non adeò aduerſus uenena præſtant, ut priorum: ſunt tamen nobilia pharmaca.

DE LATERALI MORBO peſtifero curando. Cap. XXXV.

COlligere oportet intentiones principales curandi utrunq; morbum, febrem ſcilicet peſtilentem, & lateralem morbũ. Febris peſtilen

Cap. 10.

tis curãdæ capita ſuperius redegimus ad rationẽ uictus non exquiſitè tenuẽ, ſed cum urib. craſſis, ut ille uocat: dat præterea alliũ, piſces ſalitos, cappares, præterea uinum abſinthites. Et nos embãmata ex ſucco oxalidis, & mentæ, et gingibere: at in laterali morbo ſucc⁹ ptiſanæ ex aqua àut minus. Et in potu uitanda ſunt uinum, amara acriáq;, danda inſipida & dulcia.

De aere in peſte, debet eligi calidiſſimus aut frigidiſſimus: in laterali aũt morbo tẽperatus, in hoc etiã humidus & purus: in peſtilenti aũt morbo purus, ſed ſiccus. Debetq; ob id ſuffiri ladano, ſtyrace, belzoi, ſuccino, quæ omnia aduerſa ſunt patientibus abſceſſus circa membra ſpiritus.

In peſtilenti febre non conuenit ſectio uenæ, & maximè poſt initiũ illius in morbo laterali. ſi ſit in ſuperioribus coſtis, conuenit non ſolùm, ſed eſt neceſſaria admodum, & donec ad ſputũ peruenerit, & uſq; ad ſanguinis mutationem (ſecun

Tex. 10.

do de Victu in acutis) ut pro rubro liuidior, aut pro naturali rubidior exeat, atq; ideo copioſus admodũ. raro enim hæc mutatio fit citra ſanguinis copioſam detractionem, uelut duarum librarum, certè non antè unius. Cucurbitulæ autem tempore initij procul à loco, & ſtatus ſuper locum communes eſſe poſſunt.

De purgatione in laterali morbo ſuperiore nõ cõuenit, in peſtilenti cum materia turgente con

a. de Victu in Acut. 11.

uenit, ut dictum eſt. uiciſſim in laterali morbo, cum dolor eſt in coſtis ſpurijs conuenit: in peſtilenti non ex materia turgente, omnino lethalis eſt. contrà ergo conuenire poſſunt, ut in turgente & morbo laterali in ſpurijs coſtis: & cõtrario modo, conueniunt in hoc, quòd in nullo caſu decet mouere materiã cum leuib. medicamẽtis.

De prouocantibus etiam urinam, ubi ad empyema morbus lateralis tranſierit, conueniunt in utroque: atque eo magis, cum materia non expuitur, aut parum de ea. Et etiam ante empyema: ſed in eo caſu non conueniunt, quia in morbo laterali debiliter ducentia, ut ſemina melonũ, conueniunt, & dulcis radix: in uenenis autem ualida, ut dixi, uelut cantharides. Et ſi adſit ſputum, etiam nullo modo talia quæ ſiccant, ut erythrodanũ & ſpica, haud bona ſunt. Præterea in morbo peſtilenti conueniunt, ut dixi, quæ auocant exterius: at in morbo laterali ſolùm in principio, ne coctio impediatur: & in ſtatu, ut dixi, quandoque, quando morbus in muſculis, non in membrana fuerit. Præterea non ubiq;, ſed in morbo laterali duntaxat, in ea parte ubi adeſt morbus, uel è directo: in peſtilenti ubiq;.

Demùm cura febris peſtilentis debet fieri per exiccantia, ut ſmaragdum, theriacam, ſcordion, & omnia huiuſmodi, inter quæ ſolus bolus Armenus conuenit, etiam morbo laterali. loquor de uocato orientali, licet hic non ſit uerus bolus Armenus Galeni, ſed potius terra Samia. Et in hoc expertus ſum, in Philippo Maluetio patricio Bononienſi, & in alijs expertum uidi, quòd non aſtringit pectus: imò autores plerique dicunt de hoc præſenti quem habemus, quod reſpirationem liberiorem reddit: & licet non ſit bolus Armenus Galeni, tamen multum confert in febre peſtilenti ab aere, abſque dubio. Et nunc deferuntur diuerſorum colorum, ruber, luteus, pallidus: & luteus uidetur in caſu magis accommodatus, dum æger laborat duplici morbo.

Quibus expoſitis, illud quod adiungitur peſti, uel eſt naturale, ut ætas, geſtatio uteri, conſuetudo aliqua, contrarium aut ſimile indicans, temperatura, morbus quidam naturalis aut imbecillitas: aut res non naturalis, triſticia, uigilia, crapula quæ præceſſit, ebrietas, labor, coitus, ſeruitus, malum cubiculum, & planè frigidum & humidum, paupertas, ſolitudo: aut res contra naturam, ſcilicet morbus, morbiq; cauſæ aut ſymptoma. Ex morbis autem quidam conſequuntur febrem peſtilentem, ut hoc anno morbi laterales, & de quibus dicebat Hippocrates tertio Epidemiorum: Multis autem in febribus, & Pag. 6.

ante febrem, & ex febribus ignes ſacri inciderunt. Et paulo poſt: Lyenterici, multi dyſenterici. Et infrà: Soporoſi uerò maximè phrenetici, & febre ardente laborantes erant. Pag. 7. Sec. a ante finem.

Et in ſecundo etiam meminit de angina peſtilenti. Sed diſcrimen eſt in cognitione ex tribus. nam morbi qui conſequuntur ad ſtatum aeris, ſunt multi, ſporades autem rari. Peſtilentes accidunt, dum multùm ſæuit, conſtitutio: ſed ſi leuis fuerit, ſporades exiſtimandi ſunt. Præterea ex natura morbi. diximus autem hos, in conſilio de Prouidentia temporum, qualiter ex natura membri principalis dignoſcuntur: & ex eo quòd retinetur materia, aut protruditur, aut colligitur, ut cum ſint mẽbra principalia, fiẽt nouẽ genera morborũ peſtilentiũ, ſpecies aũt plures: ſed quæ nõ cõtinentur ſub generi-

generibus, neq; erunt inter ſpecies adnumerandæ. Sunt autẽ præcipuè, ſi caput infeſtetur, lippitudines ſiccæ et humidæ, furores & atræ biles, et morbi comitiales, et attoniti, & reſolutiones, & anginæ, & parotides: & ſi cor, morbi laterales, peripneumoniæ, febres ardentes, tabes, æſtus: & ſi iecur, uomitus, lyenteriæ, dyſenteriæ, morbi regij, cacoexis, aqua intercus. Circa curationẽ ergo primùm conſideranda ſunt, an intentiones ſint ſimiles, an contrariæ, an neutro modo. Et ſi ſimiles, nullam habemus difficultatem, quia augẽda ſunt quæ præcipiuntur, uelut in diarrhœa peſtilenti, haud dubiè cibus ualde nutriens erit exhibendus: & in ardente febre putrida, ſyrupus de limonijs. Et ſimiliter ſi fuerint impertinentia: uelut quæ prouocant ſputum, & dulcia in morbo laterali peſtilenti. nam auxilia talia debent, quæ non ſibi aduerſantur, adhiberi. Difficultas tota eſt, ubi contrà indicauerint: & tunc quatuor erunt præcipuè conſideranda. Primum, ſi aliquod auxilium diuerſa ratione utrique conueniat, uelut dixi de bolo Armeno noſtro, quod facilem efficit ſpirationem, & febri peſtilenti aduerſatur. & de huiuſmodi auxilijs non eſt dubium quòd debent adhiberi. Secundum, an morbus coniunctus pendeat ex conſtitutione, an ſit ex ſporadibus, & fortuitò illi adiunctus: quod etiam licet coniectari ex cauſa externa: uel ſi eidem morbo ſit aſſuetus, ut podagræ, diarrhœæ, qui ſunt morbi multis familiares. Tertiũ, ex quo maius mortis periculum immineat. Quartũ, an unum ſit cauſa alterius ſecũdum materiã, aut etiã ſine quo aliud ſanari non poßit: & quodnam illorum ſit principale. Si igitur morbus pendeat ex conſtitutione, datur una regula generalis: Omnes tales morbi ſanantur, curato morbo principali: imò debent curari curatione morbi principalis. Et hoc eſt quod innuit Hippocrates Sec. 7. ſexto Epidemiorũ, dum dixit: His ita preßis nihil memorabile proderat, non uentris turbatio, „ non uenæ ſectio, nec quicquam aliorum quæ „ tentaui. Secui enim uenam ſub lingua, quoſdam „ & ſurſum purgaui. Nam hæc cum eſſent auxilia anginoſorum, non proderant: quoniam morbus erat peſtilens, & cura peſtilentis morbi curari debuit. Memini me ſanaſſe filium Io. Petri Puſiani ex ſputo ſanguinis, quod erupiſſet illi ob Indicam luem: ea ſanata per ſua auxilia, additis pauculis leuiter aſtringentibus, cum alioqui futurus eſſet morbus ille inſanabilis. Curatio ergo prima in omnibus morbis, qui pendent ab aeris corruptione, debet eſſe peſtis: additis leuiter quæ cõueniant morbo illi proprio. Quòd ſi ſporadicus morbus ſit, qui coniungitur, uelut ſi quis incaluit, & exercitatus eſt à cibo, inde in aura refrigeratus tempore peſtilentis morbi uagantis, in quo plures ex fluxu pereunt, & quiſpiam corripitur morbo laterali: & hinc ad decem horas antè quàm uoceris, uides urinas turbidas, & fluxum uentris iam cœpiſſe: tunc tu intelligis quòd is correptus eſt ſporadico morbo, ſcilicet laterali, & peſtifera febre & morbo, qui eſt etiam peſtilens: tunc clarum eſt, quòd morbi hi habent contrarias indicationes. quo in caſu conſideranda ſunt tria. Primum, de quo dictum eſt, ſcilicet quis 'nam morbus ſit periculoſior ex conditione generis: utpote ſi plures moriantur ex peſtilentia, aut pauci. ſi primum, maior intẽtio debet adhiberi ad morbũ peſtilentem: adhibebimus itaq; cucurbitulas cum ſcarificatione, in extremitatibus frictiones, eò dum ut morbus langueſcat lateralis, coquemus ptiſanam cum iure non craſſo, ſed tamen bono pulli: dabimus in potu decoctum tormentillæ cum oxymellite: aerem calidum reddemus cũ ſuffitib. leuib. & ſiccantibus: dabimus lac à nucleis perſicorum cum ſaccharo: fricabimus corpus quotidie, ſed non adeò aßiduè aut uehementer, uelut ſi eſſet febris ſola: dabimus ſmaragdum cum bolo Armeno, & ſaccharo, boraginis floribus cõdito plurimo. Si autem pauci ex peſtilentia moriantur, poſtquam prima dies non eſt exacta, mittemus ſanguinem ex uena uſq; ad mutationem illius: dabimus ptiſanam cum aqua & ſaccharo: interdiu ſaccharum cum floribus boraginis conditum: adhibebimus aerem temperatum. Eâdem ratione conſiderabimus in ipſo affectu, quis'nam morbus ſit maior, febris & fluxus, an morbus lateralis. Et hoc ex proprijs ſignis, urinæ confuſione, dolore ſub coſtis, æſtu magno, anguſtia & difficultate ſpirandi. Febris ipſa fermè communis eſt. Fœtore excrementorum, pulſu ſerrino, caſu uirium, & appetitus cibi, & tußi ipſa. Et iuxta id quod magis urget, adhibebimus ualidiora præſidia, et iugiter, altero tamen non neglecto. Secundum, quod eſt conſideratione dignum, eſt, ut cum curamus morbos contrarios, uel curabimus per medium, ut in calida iecoris intemperie, & frigida uentriculi, dabimus temperata, quæ ſunt utrique contraria. Secundum eſt, ut ratione uariarum uirium proſit idẽ contrarijs. ut dixi de bolo Armeno, quòd ſiccitatis & frigiditatis ratione conuenit peſtilenti morbo: proprietatis autem natura, omnibus pectoris morbis. Et ita myrtus ut aſtringit, prodeſt

deſt fluxui uentris: & ut dulcis, lenit tuſſim ac pectus. Tertium eſt, ut medicina compoſita ex contrarijs iuuet contrarios morbos. quia unumquodq; membrum trahit quod conueniens eſt; uel ratione naturæ: ut iecur, iecur lupi, & uentriculus, uentrē galli. aut ratione cōtrariæ intēperiei qua laborat, ut in hemitritæo piper trahitur à uentriculo frigido, & ptiſana à iecore ſupercalefacto, licet ſint miſta. Quartū eſt, ut unū uno tēpore, aliud alio adminiſtretur. Quintū eſt ratione loci, ut epithemata calida ſuper uentriculum, frigida ſuper renes uel iecur. Sextū, ut idē membrum diuerſis modis afficiatur: uelut ſi interius demus ſyrupum de ſucco endiuiæ, exterius inungamus aliquo unguento calido. Tertium eſt, ut dixi, quod conſideremus, ſi morbus unus ſit cauſa alterius, uelut in exemplis & modis qui declarantur quarta Primi. Et ideo in hoc etiam conſiderabimus tempus utriuſq;. uelut ſi morbus peſtilens cum hydrope coniungatur, curabimus peſtilentem, quia breuis eſt, utendo refrigerantibus, & minus curabimus de hydrope. Et ſi febris acuta non peſtifera, iungatur anginæ diuturnæ peſtiferæ, adhibebimus auxilia febri ardenti: atque ita in alijs.

Cap. ult.

Et quod dixi de febre peſtilenti & bubonia, elephantiaſi, lue Indica, intelligi debet de quocunq; alio etiam ueneno. ſi enim morbo iungatur, aut ille conſequetur ad uenenum illud, ut tabes ad leporem marinum, & tunc cura eſt cura ueneni: quæ ſi potuerit eſſe perfecta & breuis, curabitur etiam perfectè tabes: aut morbus iam cœperat ante uenenum, ſicut contingit, quòd laboranti morbo laterali exhibitæ fuerint cantharides, aut cicuta, aut aliquid aliud, & tunc debet curari ſeruatis regulis ſupraſcriptis. Et cū morbi duo in eadem hora inchoant, unus eſt ſemper cauſa alterius: ut ſi morbus lateralis cum febre, aut ambo ſunt ab eodem, ut in napello palpitatio cordis, & uomitus. Et ſi ſint tales, ut unus ex altero pendeat, quandoque poſterior prius ſentitur, ut febris ante morbum lateralem: ſed hoc paucis horis antè contingit. aut unus antecedit alium per aliquot dies: & ſi prior deſinit aut remittitur, fit tranſmutatio unius in alterum. Et ſi uterque manet, tunc prior eſt cauſa poſterioris per accidēs. uel hoc accidit ob paruitatem ab initio, quòd latuerit poſterior. Sed ſi morbus qui relinquitur, pòſt apparuit, antequam prior remittatur, tunc ex his quæ uenenis ſuccedunt, de quibus mox dicendum eſt.

DE CVRA DISPOSITIOnum uenenis ſuccedentium. Cap. XXVI

CVm uenenum ex morſu ſparſum eſt, corrumpit ſanguinem, & perſæpe non occidit ut uenenum, ſed ut cauſa alia quæ morbum induceret: & ideo tunc datur occaſio ſecandi uenam. quare dixit Princeps ſexta Quarti: Et conueniens horarum ſectionis uenæ eſt, cum ſcitur quòd uenenum eſt iam ſparſum in corpore, & non eſt ex eis quæ attrahuntur: & propriè in eo qui eſt repletus. Sunt aūt diſpoſitiones, quæ uenena ſequi ſolent, hæ fermè: Malus habitus totius corporis, & ex genere leucophlegmatiæ, morbus regius, quod etiam teſtatur Auenzoar: tabes quædam, & phthiſis, ſtrangulatio et ſynanche, caſus dentium, melancholia & triſticia, uigilia, furor, mala coctio, alui duricies, inteſtinorum & uentriculi dolores, tum difficultas ſeu dyſenteria, ſplen tumidus, ſpirandi difficultas, reſolutio membrorum, & durieies iuncturarum: ſicut de arſenico rubro, quod uocant Arabes Realgar, uulgus autem Roſagallum, recitat Conciliator, cum curaſſet iuuenem, qui eum ſumpſerat. Et febres frequentes inordinatæ, defectus cordis, & oculorum debilitas aut prominentia, & conuulſio ac dolor totius corporis: uelut in arthritide, & urinæ flagrantia, ſeu urigo aut difficultas, & uertigo & nauſea, & obliuio, & alia: ſed præcipuè antedicta. In omnium horum cura illud diligentiſſimè obſeruandum, quòd curatio miſta eſſe debet ex cura principali, & cura morbi: & hoc, quia tales morbi ſanantur ſublata cauſa: & cauſa eſt, uel impreſſio facta ex ueneno, uel illa eſt cauſa cauſæ. Velut ſi ex napello aliquis incidat in phthiſim, ex pulmonis ulcere, curatio erit triplex & miſta: ex cura phthiſis puræ, ſcilicet ulceris pulmonis cum his quæ dicta ſunt ſuperius: & cura ueneni putrefacientis per propria, ut etiam ante illud: & cura putredinis & abſceſſus iam facti, & hanc etiam ſuperius diximus. Et ita uides, quòd hoc caput conſtat ex cura morbi propria, tradita in libris ſuo loco: & duobus capitibus, quorum unum eſt caput de cura illius ueneni, & aliud de cura modi, quo uenenum illud interficit. Et habet hoc priuilegium morbus ortus ex ueneno, ex peſte, ex lue Indica, quòd curato ueneno, ſanatur morbus ille qui ex eo fluxit, etiam quòd eſſet è genere inſanabilium. Et ita curatus fuit bubo niger in illuſtri Marchione (Regulum dicunt Latini) Vigle-

Trac. 3. c. 1.

Cap. 18.
Cap. 7.

Cap. 21

reani, quia ortus erat ex peſte: quamuis bubones alij nigri ſint natura inſanabiles, & è genere carcinomatum. Et ſputum ſanguinis ex pulmone in Puſsiano, quia ortum habebat ex Indica lue: licet huiuſmodi ſputa diuturna, quale illud erat, ſint inſanabilia, teſte Galeno quinto Methodi. Sic facilè reſolutionem, imò lacte ipſo in filiabus Baptiſtæ Syrtiri, quod ex hydrargyrij deſtillati potu cõtigiſſet. Atq; alia omnia huiuſmodi, modò uirtus ualida ſit, & corpus adhuc ſucculentum. Et ſecũdum præceptum eſt, ut in morbis omnibus qui ex ueneno relinquuntur, ſit cura per eũdem modũ, qui eſt ipſius ueneni, non ſolum per eadem medicamenta. Vt ſit exemplum, balneum generaliter oculorum debilitati nocet: quia tamẽ euocat ad exteriora, debilitatẽ uiſus ex ueneno factã curabimus balneo. & ita dentibus nihil erit melius, quàm auocare uenenũ ad exteriora.

Cap. 11. in fine.

Ad album pituitam miſcebimus theriacam, ut conuenientẽ ueneno: & rhabarbarum morbo, & ſemen harmala, de quo ſuprà, ut conueniens utriq;. Et exercitium conuenit omnibus morbis ex ueneno relictis, præcipuè autem frigidis: quia propriũ ueneni eſt, calorẽ naturalẽ minuere, humores & membra corrumpere. ſed exercitium confirmat calorem naturalẽ, & humores corruptos educit per halitũ aut ſudorem, & membra confirmat. Verumtamen in morbo regio non cõuenit niſi leue, & ut deambulatio. Ad regiũ morbũ: Recipe enduiæ aut cichorij, halicacabi ſeminum, ſingulorum partes duas, harmala decimam partem, uel eius loco rutam caprariam, ut dictum eſt, uel agreſtem rutam. Sed in uenenis capariæ non fiderem, hoc in caſu probo moſchi, quantũ optimè redoleat. In hoc genere etiam eſt radix cardui ſancti, tum aqua herbæ illius. Ad dentiũ caſum inũgatur totum corpus oleo hypericonis, & de baccis lauri, ſuccino ſuffumigentur dẽtes, coralio quoq; lapide fricentur. Eſt enim antidotum ranæ lapideæ & æruginis tum ſimilium, ut ſuprà uiſum eſt. Melancholia & triſticia quæ ex ueneno oritur, ualde mala eſt, & plerumq; pernecat: triſticia autem, eſt melancholia leuis. neque enim poteſt quis triſticiam maximam pati, quin deſipiat apertè. Huius igitur cura eſt ſectio uenæ cum copioſa ſanguinis detractione, elleborus frequens & magna in quantitate exhibitus, uiolenta, ſoporifera, inde margaritarum uſus copioſus, & meliſſæ atq; boraginis, merumq; dulce, ac Venus cum puellis lætis atq; iucundis, inde balnea, lociq; amœni. Eadem penè furoris remedia ſunt.

Deiectam coctionem inſtaurabimus aſsiduo cotoneorum uſu, cum coralijs & moſcho: iuniperi fructus per ſe commendantur, inde piſtacia, enduia, menta, abſinthium, echini marini ac buccinæ, cum aliquibus ex his: ſcilicet ſcinamomum, inula, eruca, piper, aniſum, pulegium, echinus terreſtris, ſal. Ad alui duriciem, origano in iure galli utitor: oleo quoq; plurimo, & agarico. Ad dolores & tormina, cumino atq; ruta. Si uerò dyſenteriæ reliquiæ remanſerint, ſphragide: nihil melius. pòſt ſmaragdo, agarico, oleo omphacino, iure caſtrati. Ad ſplenis tumores, halicacabi ſemina, ruta cum aceto, ſemen iuniperi, ſpica celtica, iris illyrica, & fraxinus. Et in ſynanche & ſtrangulatione utemur ſtercore canis, theriaca, ſale, mittemus ſanguinem ex humeraria: pòſt etiam ſub lingua copioſum: applicabimus cucurbitulas, dabimus iridem illyricam copioſam, ſi licet, & ſynanchicis inſufflabimus: & quod admoniti ſumus per ſomnium ſcribere, e regionè glandulas in brachio fricabimus, prementes adeò ualidè ac diu, ut intumeſcẽte brachio, ac dolente non mediocriter, gulæ omnino obliuiſcatur. Non dico glandulas, glandoſas carnes: neq; enim ullæ eſſe, uel ab Hippocrate, uel alio quouis anatomico connumerantur: ſed tumentia ibi muſculorum colla. Ad ſpirandi difficultatem, inula, iride illyrica eadem, croco, theriaca eadem ratione. Ad reſolutionem, ungatur oleo ex floribus ſambuci & hypericonis & bacarum lauri cum theriaca. Intus conferunt iris eadem, cardamomum, theriaca, iuniperi ſemen, balſamum, inula, nec maior ullus conſenſus. Ad iuncturarum duricies, iiſdem fermè oleis, addita pinguedine anatis, cuius deſcriptio eſt huiuſmodi: Magna anas exenterata & depilata, uel ciconia, impleatur carnibus uiperarum & aſpidum recentibus & ſemine iuniperi ſicco, non carioſo, belzoi, enula, canino ſanguine, carne teſtudinis marinæ, opoponaco, galbano: & aſſetur in ueru, & perpetuo igne colligatur, quod exprimitur, aquoſum illud primum quod effunditur ſuperfundendo, donec purus adeps non ſanguini, non aquæ admiſtus ſit. Itaq; ignẽ & æqualẽ eſſe, et mediocrẽ oportet. huic decimã partẽ theriacæ admiſceto: facit et ad podagrã. Ad febres inordinatas, utatur inula in cibis, endiuia, cichorio cum pipere, origano, aniſo cum ptiſana. Et per interualla ſumat agaricũ cum mulſa ex deſcriptione Dioſcoridis. In termedijs autem diebus ℈ theriacæ cũ ſucco petroſilij, aut citrij mali, totum contundendo.

Cordis defectus iiſdem curatur, quibus uenenum. inde ſylua, Theriaca, ſmaragdus, os

certū

ceriani cordis, hyacinthus, coralus, margaritæ, inula, flores boraginis cum ſaccharo cõditi: roſæq; ſimiliter. Ad oculorum imbecillitatem ruta utatur, ac roſis, tum iecoribus anatũ & anſerũ, ac eruca. Vbi ſede ſint excuſſi naturali, parum proſunt auxilia: theriaca tamen cum cardamomo & longo pipere & ſmaragdo, ſpondylio, ſerpyllo, quæ etiã pro emplaſtris admoueantur. Ad articulorũ dolores atq; cõuulſiones, utatur elleboriſmo, nec non inula, & cardamomo in cibis. Habet & unguentum deſcriptum, quod diſcutit & emollit. Iuuat &, ut notum eſt, uulpinum oleum, quod & in duriciebus uicem obtinet ſuperius expoſiti, ſed longè inferius.

Ad urinæ uriginem, difficultatem, iuuãt quæ extinguunt ueneni uim, & præſertim halicacabi ſemina, maluæ & cyperi decoctum, tum amnus & lithoſphermi: & locum oleo de ſcorpionibus, & eſt propriũ. & theriacæ uſus aſſiduus. In huiuſmodi enim morbis longis, et ſine abſceſſu, theriaca nihil melius eſt, modò hectica nõ ſit: etiamſi à ueneno originem non habeant, quanto magis ſi habeant. Vertiginis eadem fermè cura, quæ & reſolutionis: ſed & uentriculi ratio habenda eſt. Proſunt cardamomũ, ruta, ſpica, bdelliũ, cinamomũ, cortex citri, agaricus præcipuè, betonica, ſaluia, roſæ, roſmarinus, calamus aromaticus, acorus. Et de nauſea eadẽ eſt ratio, quæ & de uertigine, ut à uentriculo ortũ habet: & de obliuione ſimiliter, ut à cerebro. Elleborus, agaricum inter ea quæ purgant. Et dicitur, quòd anacardinum antidotum confert memoriæ: & creditur quòd ſcobs eboris & meliſſophylli puluis eidem conferant, & mel inter familiaria: & debent exerceri, & in locis amœnis ſpaciari, & in aere libero. Iuuant & caſtoreum, peucedanum, ſphondilium, ſinapis, uitex, ſampſuchus, & cerebra gallinarum, & leporum, & pulli columbini. Et inter amuleta, ſmaragdus collo ſuſpenſa.

Proprium eſt autem ueneni, relinquere morbum quendam peculiarẽ ex tertio genere craſſi morbi, quòd fit à pituita putrefacta, ſeu illi abundè ſimili: quem uidi in pluribus qui à ueneno conualuerant, & maximè patre meo Facio Iuriſcõſulto, qui quotidie de eo conquerebatur. Eructãt acidũ, flatu multo abũdãt, uago dolore hinc inde torquẽtur, ac ſaltatorio, ut ita dicã: modò è pede cõfeſtim in oculũ, modò in uentrem, aut ex aure in manum. Mortuus eſt cum eo, non ex eo, neq; graue eſt ſymptoma, morbus aũt dici non poteſt. Curatio ex theriaca, ſmaragdo, electuario, ut aiunt, Alchermes, coctionem procurare. Hippocratis ratio in purgatione cum elleboro per ſuperiora conſtat, & hippophae, id eſt lappagine, de qua Plinius, per inferna: uictus totus ex lacte.

Lib. de In. Af. pag. 28.

Libro 26. cap. 10.

Credunt aliqui hoc ipſum ſymptoma dæmonem eſſe, aut ab illo.

LIBRI DE VENENIS TERTIJ Finis.

HIERONYMI CARDANI MEDIOLANENSIS MEDICI, DE PROVIDENTIA EX ANNI CONſTITUTIONE, LIBER.

INTER reliqua munera quæ De⁹ Opt. Maximusq; mortalibus conceſsit, quæ quamplura ſunt, ac præſtantiſsima, illud protſus diuinũ atq; incomparabile eſt, quo ea quæ futura ſunt, humanæ prouidentiæ ſubiecit: ſeu in actionibus noſtris per prudentiam, ſeu in naturæ caſibus per tot artes, inrer quas primum fermè locum medicina ſibi uendicat. Etenim ex anni cõſtitutionibus qui futuri ſint morbi, quales, quãti, quãdo, ubi, quàm pernicioſi, & quibus in ętatibus, tempe raturis, uiuendi conſuetudine, ſexuq;, præſcire licet. Quorum auctor atq; inuentor, mortaliũ decus Hippocrates, niſi multis iam annis illius ſcripta latuiſſenr, ram claram ac perſpicuam doctrinam nobis reliquerat, ut nihil deſideraremus. Iam primùm nũc annus trigeſimusoctauus abſolutus eſt, ex quo opera ac diligentia Aldi Manutij ciuis Romani factũ eſt, ut Italis Europæisq; omnibus Hippocrates reſtitueretur. Vt nil mirum ſit, ſi tam breui tempore res quæ iam in deſuetudinem abierat, reſtitui non potuerit. Accedit, quòd quæ Hippoctates ſcripſit cum in Theſſalia ultimò, antea in Coo eſſet, non ita ad unguẽ quadrare noſtris regionibus potuerunt. Verùm neq; tantum diſcrimen eſt locorum, ut poſsit impedire diuinationem. ſi quidẽ non tam Hippocratis dicta (quæ fateor eſſe propria magis) quàm illius rationes, quæ toti orbi ſunt communes, expendere oportet. Quæruntur igitur hæc: Primùm, quales natura morbi fuerint, qui humanũ genus anno præterito uexarunt, & unde proceſſerinr: quiq; etiam nunc magis uigeant, & qui'nam futuri ſint eiuſmodi, à generalibus cauſis procreati. rum uerò etiam in omnib. his temporibus duo alia communia: ſcilicet quæ loca magis minusúe obnoxia, & quæ uarietates morborũ, & generis, & magnitudinis ratione: tum uerò & illud tertiũ, in ſingulis temporibus an contagium ullum accedat. Quibus pro coronide adijcitur, quanro rempore rimendum ſit ab huiuſmodi generalib. cõſtitutionibus.

1 Morbi præteriti cuius ſpeciei fuerint.
2 Morbi præteriti quibus in locis maximè, & quæ cauſa propria.
3 Morbi præteriti an contagioſi.
4 Morbi præſentes quales, & cuius ſpeciei.
5 Morbi præſentes quibus in locis cauſas proprias habent.
6 Morbi præſentes an contagioſi.
7 Morbi futuri cuius ſpeciei.
8 Morbi futuri quibus in locis quales uigebunt, & cauſa.
9 Morbi futuri an contagioſi.
10 Morborũ generalis conſtitutio hæc quouſq; perſeuerabit: & qualis ſcilicet, an mutabitur.

Digeramus ergo ſingula, & fient decem Capita. Vr uerò cauſam reddamus omnium, auctoritate & rarione, tum èx perimento utendum eſt. Auctoritarem ex Hippocrate ſumemus. Ergo cum poſteriores non ſolùm his quæ Hippocrates tradidit, nihil addiderint: uerùm neque illa quæ tradidit, plenè ſinr aſſecuti: dico Galenum, Aetium, Paulum, Raſim, & Abenſeni ſeu Auicennã: liquet, ex Hippocrate omnia deſumẽda in hoc caſu eſſe. At hæc quidem Hippocrates tractat in libris Epidemiotum, & tettia Aphoriſmorum, & libro de Aere aquis & locis. Videndum eſt igitur, cum ex libro de Aere aquis & locis, ac tertia ſectione Aphoriſmorum ſatis conſtet, eos eſſe legitimos, de libris Epidemiorum, & in quibus maximè hæc tractatur materia, & qui ſint legitimi: & rurſus conſtat, tertium, indeprimum, & præcipuè huic propoſito perutiles eſſe, & etiam legitimos: in cæteris ſeptimũ & quintum maximè ſpurios affirmar Galenus primo in ſextum Epidemiorum: quartum autem ſimilem primo & rertio, loquendi forma, ſed contemplatione ualde inferiorem. Quam ſententiã confirmat rertio de Difficultate ſpirandi, & ſecundo de Diebus creticis. quaquam de quinto addubitare uideatur, in eãdem

Com. pri.

Cap. pri.

tamen

Cap.4.in fine. tamen deſcendit ſententiam. Quid plura? ex primo ſumemus tres conſtirutiones, ex tertio non habemus niſi unam: ex ſecundo duas, prima & tertia ſectione: ex ſexto unam, in ſeptima ſectione: ex quarto duæ, ſed ualde imperfectę: ut *Pag.3.& 4. Pag.7. in fine.* ſint omnes quæ ex Epidemijs (nã quintus & ſeptimus non habent conſtitutiones) nouem. Ex libro de Aere aquis ac locis, habentur ſex, è quibus ſunt quatuor illæ numeratæ in Aphoriſmis, & duæ aliæ additę. Quamobrem cum plures ſint, & diligentius explicatæ quàm in Aphoriſmis, ſufficiet illis uti. Appello autem conſtitutionẽ quotidianam, numerum dierum propè ſexaginta cõplectentem, quaſi unam è ſeptem partibus anni: ut à Galeno ex Hippocratis ſententia in libro de Septimanis, ut primo in primum Epidemiorum explicauit, conſimilem & æqualem, uel in primis qualitatibus tantùm: uel in ſereno & imbre, uel in natura uentorum: quorum omnium Hippocrates proponit exempla tertia Aphoriſmorũ. Qualitatũ quidẽ in eo, quãdo æſtas fit ueri ſimilis: ſerenitatis & imbriũ in illo, ex annĩ aũt conſtitutionibus quod in torũ dixerim, uentorũ uerò aliquanto pòſt in eo: Quotidianæ autem conſtitutiones Aquilo- *Pag.2. Com.primo poſt Proœmium.* niæ quidem. Addemus inſuper conſiderationem à ſitu locorũ ex eodem libro: & eſt quadruplex, ut etiã quæ eſt à uentis. & fient omnia ex quibus coniecturã accipere poſſumus, decẽ & nouem, excepto ortu & occaſu ſiderum: qui cum ſit cõmunis, non ſunt rationes horum illis ttibuendæ, ſed quatenus ſolùm augent aut minuunt. Hæc uolui aſcripſiſſe, ne ſæpius repetendo, longiorem facerem tractationem: ant omittendo, fidem dictis non facerem.

Conſtat igitur, annum hunc præteritum habuiſſe æſtatem calidã, & ſiccam uehementer, adeò ut à Calendis fermè Maij ad mediũ Septembris, uix ter aut quater, nec copioſè imbres ceciderint. Quod etiam ex aſtrorum conſtitutione facilè intelligere poſſumus, quoniam Mars occiduus & borealis iuxta ecclipticam, ab eo tempore fermè uſq; ad finem Septembris, Soli aſsiduus comes fuit: & eum antecesſit, ſub eius radijs. itaque quod ad primas qualitatès attinet, haud dubium eſt, ex aſtris hoc pen- *Lib. de Aere & aquis & locis, pag.2* dère. Vnde Hippocrates: Cum enim tẽporum mutationes, & aſtrorum ortus ac occaſus obſeruauerit, quemadmodũ ſingula horũ eueniant, prænoſcet utiq; & de anno qualis hic ſit futurus. hoc nanque modo ſi quis rimatus fuerit ac præcognouetit temporum occaſiones, maximè de ſingulis ſciet, ut plurimũq; ſanitatem aſſequetur, & recta uia procedet non minima artis ſuæ gloria. Quod ſi cui hæc diuiniora uideantur, is ſi ab hac ſententia diſcedat, diſcet ſanè non minimam partem conferre ad rem medicam, ipſam aſtronomiam: ſed omnino plurimã, cum unà cum temporibus & uentriculi in hominibus mutentur. Quòd uerò dicat Fracaſtoreus, cum multæ erraticæ ex eadem parte coierint, fieri morbos uagantes, & contagioſos: ſiquidem intelligit mediò primarũ qualitatum, rectè dicit, & cum Hippocrate & philoſophis: ſed ſi intelligit quòd influant, hoc eſt ſolum dogma Aſtrologorum, quos pro nũc mittamus: quandoquidem ſufficiunt nobis pręcepta Hippocratis ad ueritatem eruendam. Cum ergo ex dicta cõſpiratione Solis & Martis in Cancro, Leone & Virgine, ſignis æſtiuis, fuerit æſtas immmoderatè calida & ſicca, inde per diſceſſum Solis à Marte, facto Marte Orientali in Libra caſu ſuo, & alijs rationibus fuerit factus Autumnus immoderatè humidus: & uenti æſtiui fuerint Auſtrini, ſicci partim, & partim Vulturni: autumnales aũt Cori & Thraſcię, liquet grauem factam eſſe mutationem in corporibus noſtris. Et quia morbi ab aere trifariã fiunt, primùm ſenſim ex conſtitutione aeris, ut tertia Aphoriſmorũ (Aeſtate febres con- *22.* tinuæ, & ardentes) cum enim calor eſt immodicus, ut primo de Natura huma- *Tex.34.* na, generat bilem plurimam: quæ cum non poſsit regi à natura, putreſcit eius pars aquoſa, & accẽditur, & humor inflammatur, & fit febris iuxta naturam temporis. Secundus modus eſt ex congenitis humoribus in priori tempore, uelut in Aphoriſmo illo, Autumno *Aph.9.3. partic.* morbi acutiſsimi: dicit Galenus, quia autumnus ſuccedit æſtati, in quo multi humores ſunt ſuperaſſati, ideo fiũt morbi acutiſsimi. Tertius modus è ratione, ſicuti dicebat Hippoctates in eadem particula, cũ inquit: De temporibus, ſi quidẽ hyems ſicca & Aquilonia fuerit. *Ab 11. ad 14. Aphoriſmorum.* Hæc cauſa multo potẽtior eſt alijs, quia corpus percellitur, & poſt ſecunda, inde prima. Sed dubitatur, an quando tem-

pora contraria ſibi ſuccedunt, parianr morbos runc? Er dicir Galenus in terria Aphoriſmorum, quòd non: imò potius inremperies corrigirur. Velut ſi hyems fuerir aquilonia, & frigida & ſicca, & uer auſtrale, calidum & humidum, dicit Galenus quòd erit uer illud tempetatum. & ratio eſt ex uerbis Hippocratis in libro de Aere & aquis, huiuſmodi: Si ueıò hyems quidem ſicca ſir, & Borealis, uer aurem pluuioſum & auſtrale, neceſſe eſt æſtatem febriculoſam fieri, & lippitudines inducere. Quũ enim [redacted] æſtas derepenrè accedat, rerra humida facta à uernis imbribus, & ab auſtro, neceſſe eſt æſtum duplicatum eſſe, & à terra irrigua ac calida, & à ſole utente: quum uentres in hominibus nondũ conſtricti ſinr, neq; cerebrum reſiccarũ. Non enim fieri poreſt, cum uer tale exiſtat, ut corpus & caro non humore fluida fiant, adeò ur febres acutiſsimæ in omnes irruant: maximè aurem in pituitoſos. Ar dyſenrerias par eſt fieri & mulieribus & uiris humidioribus. Solum id reſtat dubiratione dignum, cur, ſi æſtas ſuperueniens madida ex uere, rerra ſufficir hæc gignere: quorſum adijcit in ſingulis coniugationibus unũ tempus, ut hic hyemem? qualiſcunq; enim fuerir, omnino idẽ ſequi eſſet neceſſe. Hęc non diſputandi cauſa, ſed ut intelligamus perfectè rarionem temporum. Præſupponit ergo Hippocrates ptimùm ſtatum, & non (ut Galenus) ſimpliciter interpretatur, non animaduertẽs ſequentia oerba quæ ſunr hæc: Si uerò hyems auſtralis & pluuioſa & clemens fuerit, uer autem ſiccũ boreale & tempeſtuoſum, pituitoſis & mulieribus dyſenterias fieri ueriſimile eſt propter naturã humidã. Vnde ergo humidũ hoc in uere boreali ac ſicco? Dices, ex illo uerbo Tẽpeſtuoſum. At nõ eſt ex rextu, ſed quiſpiam addidit loco cõrrarij εὔδιον, quòd eſt tranquilla ſeu clemens: καὶ χειμέριον, id eſt tẽpeſtuoſum, cum in terria Aphoriſmorũ nõ adſit, nec Gręcè, nec Latinè: Fuchſius autem ſolira temerirate etiam in rextu Græco ſuſtulit εὔδιον, quod tamẽ adeſt, ſed nõ χειμέριον. Dico ergo: Vnde humidũ illud, niſi ex copia congeſtę in hyeme piruiræ? cũ neq; in uere quòd ſupponirur ſiccum & boreale (ſic enim legi deber) neq; in æſtate cum ſir calida & ſicca, ſumi potuerir. Ergo Hipocratea duo tempora, non unum (ut Galenus putat) ad prædicendum, de tertio præſupponit. Quandoq; ergo unum tempus præſupponit, ur de illius morbis prædicat, uelut ſecũdo Epidemiorum: Carbunculi in Cranone æſtiui, pluebat in ardoribus aqua larga. Contingebat hoc per torum, & maximè ab auſtro: & oriebatur ſub cute ſanies. Quandoq; ex duobus temporibus uenatur tertiũ: ſemper autem primùm aſſumit ęſtatem aut hyemem, & ſequens autumnũ pro æſtare, & uer pro hyeme, & pronunciat de futuro. ur in Aphoriſmis, & libro de Aere & aquis, & ſecundo Epidemiorũ. Quandoq; aſſumit quatuor tempora, ur pronũciet de toto anno: uelur in primo & tertio Epidemiorum. Sed in tertio non ſolõ quaruor tempora aſſumit, uerùm quinq;. Vt mirum ſit, quòd in alijs locis duorom tantũ meminerit. Videndũ eſt igitur, quando uelit tempora eſſe ſalubria, quãdo morboſa: & quãdo morboſa, quot tempora aſſumere neceſſe ſit: & poſt, qui morbi ex quibus tẽporibus fiant: demũ applicabimus hæc propoſiro. Et repetam, quòd dixit Galenus tertio in terrium Epidemiorũ, ſtatum eſſe temporum alium naturalem, alium prærer naturã, qui ſit cauſa morborum: & illum tribus (ut dixi) modis, ratione humorum præpararorum alijs temporibus, ratione propriæ intemperiei, & ratione ipſius murationis. Cum uerò conſiderauit duos annos, ut anni peſtilentis prædictionem conficeret, legere oporret tertium Epidemiorũ ſub hoc ſenſu. Cum rorus annus fuiſſet pluuius, & auſtrinus: id eſt calidiuſculus atque humidior, auſtrinis uenris flantib. ſed ira ur omnino rranquillus, & ſine uenris ſenriretur. Vt totum illud proponatur loco tituli, hoc modo, quod ab aliquo interprere factum puro.

Com. 11. — Pag. 7. in fine — 11. — In princip. — Sec. 3. — Conſtitut. 1. 2. & 3. in conſtitut. peſtilenti. — In proœmio. — 3. in 3. Epidemiorum com. prim.

ANNVS AVSTRINVS PLVuius, à uentis in totum ſilens.

Cnm paulò ſuperioribus anni temporibus ſqualores præceſsiſſent, ſub Arcturum flante auſtro, multum pluit. Autumnus nubiloſus, umbroſus, largè pluit. Hyems, auſtrina erat, humida, & lenis: multo poſt ſolis reuerſionem circiter æquinoctium aſpera erat extrema hyems: & iam ſub æquinoctiõ Boreaa ſpirauir & ninxir, non ira diu. Ver rurſus auſtrinum ſine uenris, pluit multũ, & continenter ad canem uſq;. Aeſtas ſerena erat, & calida, magni erant æſtus.

Eteſiæ

» Eteſiæ paruæ diſperſim ſpirarunt. Sub
» Arcturum rurſus ſpirante Borea, mulrũ
» pluit. Cum eſſet totus annus auſtrinus,
» humidus & lenis, per hyemem ſalubri-
» ter quidem egerunt, præter tabidos, de
» quibus modò ſcribemus. Ante uer, unà
» cum frigoribus conſecutis, ſacri ignes
multi. Et pòſt péruenit ad illa uerba:
» Vere longè plurimos exercebant ſacri
» ignes, tenebantq́; æſtate, & ſub autum-
Tex. 30 » num: æſtate carbunculi multi, & putre-
Tex. 50 dines. Cumq́; poſterius tempora com
Tex. 56 paraſſet inuicem, demum cõcludit hoc
Tex. 71 » modo: Omnibus quos ſuptà deſcri-
» pſimus, uer erat infeſtiſsimum, plu-
» uiasq́; ſuſtulit: æſtas commodiſsima,
» pauciſsimique periêre: autumno rur-
» ſus, & ſub Virgilias multi interierunt
» τεταρταῖοι.

Vocat autem annum ex toto ſilentẽ,
licet ſub Aequinoctio Boreæ, & Eteſiæ
flauerint per æſtatem, quoniam cum eſ-
ſent uenti ordinarij, & neceſſarij tamẽ,
» in primo addidit: Non ita diu. in ſecun-
do: paruæ diſperſim Liquet autẽ quod
ab hyemis fine prædictionẽ inchoat, &
extendit ad autumnum. Vt ad totum
annum deſit ſolum prima pars hyemis.
Nec mitaberis qui legis hęc: nam totus
labor conſiſtit in caſtigando texrum, ut
exemplar habeamus purgatum à men-
dis. hoc autem quantis laboribus, quiſ-
que intelligit qui expertus eſt, ex illa
profunda caligine ueruſtatis eruere ue-
ritatem, & lucidam interptetationem.
Sed iam ad rẽ ueniamus. Quatuor ſunt
geneta conſtitutionum anni, tum par-
tium eius: primum eſt extremæ ſalubri
tatis, de quo dicebat Hippocrates libro
Pag. 2. de Aere & aquis & locis: Si ſigna fiant
» in aſtris orientibus & occidentibus ſe-
» cundum rarionem: & in autumno deci-
» dant pluuię, & hyems ſit moderata, nec
» ualde clemens, nec modum excedens
» in frigiditate. uere uerò & æſtate tempe
ſtiuè: intelligitur pro ratione conſuetu-
dinis illius regionis, Romæ ſuo more,
& Bononiæ ſuo, & Mediolani proprio.
Quòd ſi excedant ad humidũ, illud de-
terrimum eſt inter ſimplices intempe-
ries, inter compoſitas calida & humida.
Deterior enim eſt humida quàm cali-
da: quia humida per ſe, & humida & ca-
lida, & humida & frigida, facit motbos.
3. Apho. 12. Et hoc eſt quod dixit Hippocrates: Ex
» anni autem conſtitutionibus ſiccitates
» imbrib. ſunt ſalubriores, & minus mor
tiferæ. Calor autẽ per ſe non facit gra-
ues motbos: nec etiam multũ cum ſicci
taie. Cum uetò in omnibus quæ edun-
tur & bibuntur, calida & humida ſint
optima, ſolus aer (quòd natura uerè, dũ
purus eſt, frigidus ſit, & ſiccus) cum fue
rit calidus & humidus, peſsim' eſt: aut
enim huiuſmodi uaporibus plenus eſt,
aut ſubſtantia eius (quòd uix accidere
poteſt) corrupta eſt. Humida ergo, & ca
lida aeris tẽperies, peſsima eſt. inde hu-
mida & frigida: aut humida ſimpliciter,
pòſt calida: uel calida & ſicca: inde opti-
ma eſt frigida, & ſicca moderata. Nam
cum aer ſit ad temperandum calorem
naturalẽ qui eſt humidus, & turbidus
ob excrementa, optimus eſt qui eſt frigi
dus & ſiccus moderatè, & purus ualde.
Dixi moderatè, quia nimis immodera-
ta intemperies mala eſt, & exceſſus exi-
guus in qualibet qualitaie nõ potèſt pá
rere morbos. Propterea dixit Galenus,
cum cõſtitutio parũ uariat à naturali ſta
tu, non fiunt morbi: & maximè ſi ad ſic-
cum uel frigidum. Conſiderare etiam
decet, quod dicebat Hippocrates libro Pag. prim
de Aere aquis & locis, in cognoſcendis
futuris ac natura præſentiũ, ſtatum an-
ni: ſcire oportet ſitũ, & rationẽ uictus.
Status anni duplex, naturalis & pręter-
naturalis: ſitus conſtat ex poſitione ad
uentos, aquarum natura, & loco elato
uel humili, terra arenoſa, mõte, fluuijs,
littore maris, boreã prope aut auſtrum.
Scire etiam expedit, qui morbi ab una-
quaque qualitate dominante fiant. hos
docuit Hippoctates tertia Aphoriſmo- 16.
rum. Demùm cur, cum aliquæ conſtitu
tiones peſsimæ fuerint, uelut ſecundo
in primum Epidemiorum, cum dixiſſet « Tex. 3.
quòd hyems Aquilonia, imbres multi, « & 4.
largi, magni, poſt btumale ſolſtitiũ A- «
quilo multum ſpirabat, ningebat, plue- «
batq́; plurimùm, & continenter: & reli
qua. nihil tamen dicit accidiſſe inſigne «
circa morbos, quinimo ſubijcit: Cum «
totus annus fuiſſet frigidus & huml- « Text. 5.
dus, & aquilonius, per hyemem com- «
modè fetè ſe habebãt. Cum ergo tẽpus «
fuerit peſsimè diſpoſitum, id eſt uehe-
menter pluuioſum & calidum, tunc
ſtatim & in ipſo tẽpore accident morbi.
quod dixit & in ſecundo Epidemiotũ: Pag. 8.
Carbunculi in Cranone. Tettiũ genus «
cõſtitutionis eſt, cũ fuerint duo tempo-
ra ſimilia. & dar duo exẽpla Hippocta-
tes libro de Aere aquis & locis, dicẽs in

» primo: Si æſtas pluuioſa ſit, & Auſtro
» multũ perfletur, ſimiliſq; ſequatur au-
» tumnus, neceſſe eſt hyemem turbidam
» eſſe, & his qui pituita abundant, & his
» qui quadrageſimũ annum exceſſerint,
» febres ardentes fieri uerisimile eſt: qui
» uerò bile abundauerint, lateris & pul-
» monis inflammationes.

Secundum exemplum eſt huiuſmodi: Si neq; ſub cane, neq; ſub arcturo pluuiæ ſint, autumnus autem Borealis & ſiccus, cõfert pituitoſis, reliquis autem infeſtiſsimũ eſt hoc tempus. Quartũ genus eſt, de quo eſt nunc dubitatio, cum tempora à natura ſua euariant. Solum reſtat ut doceã, quare cum immoderata ſunt tempora, nonnunquam homines tamen per tempus ſani degũt, & hoc maximè per hyemem. Duæ ſunt cauſæ (quarum unius apertè, alterius obſcurè meminit Gale-
Com.5. nus ſecundo in tertiũ Epidemiorum) aperta eſt, quòd cum tempora uariant, ſed tamen uergunt ad naturalem temperiẽ, ut hyems iuſto frigidior & humidior, æſtas calidior & ſiccior, autumnus imbriferus, tunc corpora quædam contraria ſcilicet temperie affecta, melius ſe habent: reliqua paulo deterius, ut in eo caſu ſubobſcura quæ uergũt in hyemẽ, & ad frigidam, quia frigiditas aeris iuuat ad ſalutẽ: tum primùm, quia robo-
ar. rat calorem naturalem (prima Aphoriſmorum: » Ventres hyeme & uere natura » calidiſsimi) tum quia humores congelat, & congelando ſiſtit fluxiones: tum quia prohibet putredines, quòd rarò afferunt morbos. in ea autem conſtitutione ambo hæc iungebantur: ideò quamuis eſſet immoderata, non apparuerunt interim morbi uiolenti, neq; multi. Ex quo ſequitur, quòd licet ob cauſas tales non ęgrotauerint, neq; ſtatim, neq; per hyemem, ſeruatis tamẽ humoribus pluribus & prauis per hæc tempora, ſuccedente uere & ęſtate, & reliqua parte anni morbi plures ac uiolenti aduenerũt. Ex hoc etiam patet, quòd Hippocrates refert cauſam totam morborũ in annũ præcedentem, & non indiguit explicatione qualitatis temporũ, in quo morbi ipſi acciderunt: quoniam ſufficit natura temporis conſueta paratis humoribus ad progignendos morbos: quod declarauit in libro de Aere aquis ac locis, loco iam adducto, cuius eſt initium: » Si uerò hyems quidem ſicca ſit. Et ſi quis obijciat, Non'ne poſſet ſuccedere aliquid, quod augeret aut minueret hoc? Reſpondeo, quòd ſi ſucceſsiſſet, & fuiſſet magnum ualde, tunc commemoraſſet illud Hippocrates: Velut æſtas frigida. Sed ſi non eſt tantum quod poſsit euertere naturam propriam temporis, tunc non eſt in cõſideratione, cum iam adſint efficiens temporis, naturalis temperies, & materia humoris, ſcilicet congeniti prioribus temporibus. Itaq; liquet, quàm difficilis eſſet hæc ratio: & quòd perſonati iſti medici fœdãt artes, dum pronunciãt de rebus difficilimis, tam leuiter eas tractantes. Ideo nunquã rectè pronunciant de rebus. Vt uerò de ſingulis locis dicamus, fieri non poteſt: illis primùm, quia oporteret ſingulas urbes adiſſe, & ſitum earum ſpectaſſe: deinde, quòd cũ cauſæ generales ex aſtris ſint eiſdem, & ſitus locorum diuerſus: igitur neceſſariò effectua erit diuerſus. Et ut inquit ille,

Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit,
Vno eodemq; igni.——

Propter hoc ſatis erit, ſi dicam de Roma: excuſatum tamen me habebunt, quòd Romam non uiderim. ſed ſi uera Strabo Geograph. lib. 5.
eſt imago antiquæ & nouę urbis: Auentinũ montẽ habet ab occidente & meridie, Cœliũ à meridie, & Almũ fluuiũ, aquáq; Crabram. Palatinũ montẽ in medio fermè, ſed partis magis cultæ à meridie: Tyberis totus ad occidentẽ poſitus (etſi pars ſit urbis, non enim me latet, quæ Transtiberina dicitur) à ſeptentrione fertur ad meridiem, unde 20. fermè M.P. in mare ingreditur. Eſquilinus & Quirinalis ad orientẽ ambo poſiti: Tarpeius autem & Capitolinus, partes Saturnij montis (ut auctor eſt Philander Caſtillioneus, Roman' ciuis) ad ſepten- Lib. 4. cap. 7.
trionẽ & occidentem partis magis frequẽtatæ: magnitudinis aũt reſpectu, ad medium poſiti ſunt. Viminalis prope aggerem Tarquinij Superbi. Liquet ergo, intercurſantib. tot collibus, uentos, ne latè prodeant, impediri: ipſoſq; ob id acutius ferire, uelut ſolent & gladij. Tum uerò circiter horam æſtus, ſcilicet diei, nonam, ut laterales morbi facillimè excitẽtur, & pulmonię. Ipſum quoque ſolum metallicum eſt, unde exhalant uapores praui, & aquæ puteorum corrumpuntur, argumento improbitatis terræ: & ipſæ (prætereo quòd inutiles) exhalãt ꝑpetuos uapores, cerebro, cordi, pulmonibus ac pectori inimicos.

Ipſa

Ipſa Tyberis aqua praua admodùm, licet ſecus alijs uideatur. Diligēterq́; animaduerſum ab erudito medico, memoriæq́; mandatnm: cum plures excipiat fluuios, quorum aluei & ripæ terra colorata conſtant, metallicam illis facultatem ineſſe. Quamobrē tametſi limus & puluis mora petat fundum, etiamſi decem annis maneat, nunquam ſpoliari poteſt metallica facultate: quæ etſi perexigua ſit, cum omnia metalla imperfecta noceant pectori (ob ſulphureā uim, & uentriculo) iecori ac renibus, illa quòd hydrargyrij ſapiāt uim, hi quòd terræ: neceſſe eſt amnis illius aquam eſſe inſalubrem. eſt etiam à ſeptentrione poſita, ut dixi, in qua parte cruda neceſſariò eſt. Vnde ex hoc liquet, non ſolùm Tyberis, ſed cuiuſuis fluminis magni aquam, præterquam Nili, eſſe malam: quòd magna flumina omnia, ut Padua & Iſter, multos recipiunt fluuios. Dixi, Nilo excepto. is enim purus è montib. ſuis fluens, uix unum aut alterum excipit fluuium, excoctus candentis ſideris radijs fertur in mare. Itaq; Roma ad occidentem & ſeptentrionem ſita eſt, ut Felſina ad ſeptentrionem. nanq; Apeninum à meridie habet, qui cum excurrat in latera, ab oriente etiam & occidente hyberno tecta dicitur. Quamobrem cū duobus modis urbes ad regiones comparentur, ſitq́; hæc utroq; modo ad Boream ſita, ſcilicet contecta à tribus partibus alijs, & prona ex meridie, ac pendula quaſi in Boream: neceſſe eſt; hyemalem illam habere ſitū, & aerem craſſum. Licet egregij medici quidam aliter perſuaſerint. Indicio etiā eſt, quòd ſolum bituminoſum eſt: hoc enim à nobis declaratum in libris de Subtilitate. Quapropter & aquæ puteorum prauę ſunt, & exhalatio corrūpit aerem, ut de Roma dictum eſt. Aqua uerò Rheni neci pſa ſalutaris, cruda, & quæ calculos in renibus, & urinæ impedimenta gignat.

Plin. lib. 3. cap. 4. & lib. 16. cap. 16.

Itaq; ut ad rem redeam, de Roma ſolùm dicturus ſum, cuius exemplo ſingularium urbium ſtatum intelligere licet. Illud tamen admonens, cuius Galenus meminit in primo Epidemiorum: cum natura loci conſtitutioni fuerit ſimilis, adiuuat ad morbos procreandos. Velut Cranon Auſtrina ex conſtitutione deterius affecta eſt, quòd in ualle eſſet, & Auſtrinis uentis expoſita: ita Roma à calida & humida conſtitutione plurimùm lædιtur. Calida enim & humida, in calido & humido loco, dicit Galenus, maximas putredines, ſtatimq́; cōcipiunt. contrà Thaſus Boreæ, & in edito expoſita. Ita Bononia frigida & humida eſt: eſt enim Boreæ, ſed in ualle expoſita.

Sec. prim. com. prim. in fine.

Cum ergo fluxiones fuerint ex cerebro in thoracis partes, id fuit conceptis longo calore ac ſiccitate humoribus tenuibus in capite: ſiquidē (ut dicebat Hippocrates) caput ſuprà ſitū eſt cauum ac rotundum, humidum ex reliquo corpore contrahens, & corpus ſimul uapores omnis generis ſurſum in illud mittit, quos caput rurſus infrà demittit: nō enim immorari ac manere poteſt id quod influit, non habens ubi ſedem firmet, niſi ſanè caput ægrotet: tunc enim non remittit, ſed iſthic retinet. Poſtquā uerò attractionem remiſerit, fluxio uergit in glandulas, & nullam moleſtiam affert: donec pauca & moderata fluxio fuerit, & ipſæ glandulæ ualidæ extiterint. ſi enim multa & acris extiterit, māſeritq́; acris & glutinoſa, inflammatur & intumeſcit, atq; ſic collum diſtenditur, & ad aurem progreditur. Et quarto de morbis: Caput ut cucurbitula corpori incumbit, & quod ingeſtum eſt, cum ipſo corpore, ex uentriculo ad ſe trahit: intelligens uapores.

Lib. de Glandulis, pag. 2.

Pag. 3.

Cum ergo materia illa hoc anno immoderato ex calore & ſiccitate aſcenderet, ut in mundo hic inferiore ad ſuperiores partes, unde quilibet prudens uir largos & cōtinuos imbres expectabat: ut etiam poſt quoſcūq; cometas. omnes enim cometæ immoderatas ſiccitates primùm, poſt aūt largos imbres decernunt: unde qui dicūt, cometas parere ſiccitates, uera dicunt: & qui pluuias & imbres, etiam uera dicunt: ordine enim certo & ſiccitates primùm longas, & ob id neceſſariò largos etiam imbres: & ob id rurſus neceſſariò morbos communes, de quibus ſuo loco dicam, non ſolùm prænunciant, ſed etiam faciunt: & inde mortē potentiorum & regum: propter id (quod dicam aliquando, neq; enim hic eſt locus) expectare oportebat in hominibus hanc collectionem, ſcilicet ſeroſorum humorum, & tenuiorum in capite, & bilioſorum exuſtorūq́; in toto corpore. Ergo facta collectione, dicit Hippocrates, uel retinentur, uel dimittuntur: ſi retinentur, uel putreſcunt, uel non putreſcunt: ſi non putreſcunt, dicebat ſexta Aphoriſmo-

riſmorum, fiunt melancholiæ, aut apoplexię, aut cæcitates, aut conuulſiones, aut furores. Hi morbi ergo uerè expectādi ſunt, & maximè comitiales in pueris, & furores in adultis, & apparuerunt iam aliquot. Verùm magis hi qui fiunt ob putredinē, lethargi & phrenitides. licet enim per humidum autumnū, ut dicam, facti fuerint morbi ex fluxione: illis tamen quibus non fuerunt fluxiones, incumbit periculum ne materia retenta fiant morbi de quibus dicemus. In uniuerſum ergo hac æſtate non erūt expectādi multi morbi, quia licet cōcurrerēt è tribus cauſis quæ pariūt morbos præſentes, in conſtitutione ſcilicet tranquillitas à uentis magnis, per quos aer non ſolùm à uaporibus purgatur, ſed etiam temperatur à qualitate maximè frigida, & adeſſet immoderata & perſeuerans intemperies calida & ſicca: deerat tamen tertia conditio, ſcilicet quòd eſſet intemperies calida & humida, cum fuerit ſicca. Ergo hac æſtate, præter febres ardentes aliquas & tertianas (morbos tempori cōſuetos) & ſporades, non fuerunt morbi cōmunes. At in autumno fuerunt pluuiæ multę, unde neceſſarium erat ut fierent fluxiones, non morbi in capite, quia nō poteſt cōtineri diu multa materia. Sed animaduerte, quia illæ fluxiones debuerunt eſſe hyeme, non autumno: quia, ut dixi, duo tempora ſaltem requiruntur ad pręparationē: ſed quoniam tam immoderata fuit utriuſq; temporis intemperies, & æſtatis calida & ſicca & diuturna, & autumni humida, nō potuit tāta materia, & tam tenuis, diu cōtineri, quin cōfertim flueret ſub fine autumni, & magis in ciuitatibus humidiorib. nec calidis (ut Mantuæ, poſtmodum Felſinæ: ſunt enim urbes ualde humidæ, & humidioris uictus) quare neceſſe fuit fluxiones fieri.

In autumno igitur neceſſe fuit fluxiones fieri: at fluxiones è capite (dicebat Pag.5. Hippocrates in libro de Locis in homi-Pag.3. ne, & clarius in libro de Glandulis) ſunt ſeptem: tres dicit conſpicuæ, ad nares, aures, oculos: quatuor occultæ, ad pectus, uentriculum, uenas, & ſpinam. Videamus ergo, ad quas partes debuerit eſſe defluxio. Et clarum eſt, quòd cum materia eſt mediocris in multitudine, & temperata, tunc regitur à natura, & mittitur per loca minus periculoſa: ſcilicet nares: pòſt aures, inde ad oculos.

In his ergo quibus caput erat robuſtū, facta eſt fluxio ad hæc loca. & mihi fluxit ad aurem dextram adeò copioſa, ut timuerim de ſurditate: quia ſum iam ſenex. & his diebus per Padum ueneram, atq; ob id natura nō potuit mittere per nares, quod erat optimum auxilium: quanquam non leuis pars per ea etiam fluxerit, & aliquid etiam ad uentriculum. Neque fieri poteſt ut quiſquam, cui probè fluxerit materia per nares, perierit. At uerò qui materiam multā congeſſerunt, aut prauam, aut imbecilles fuere, his neceſſariò ſeroſum illud fluxit aut ad uentriculum, aut ad pectus, aut uenas, aut ad ſpinam. At fluxio ad uentriculum mitior eſt inter interiores, ſicut ad nares inter manifeſtas. Quæ igitur multa eſt, & mala, fluit aut ad pectus, aut ad uenas: quæ ad uenas, facit morbos laterales, & pulmonias, & præfocationes, quæ citò interimunt: dicebat Galenus cum Hippocrate tertia Aphoriſmorum. 7. Et hoc, dicit, accidit maximè ſenibus: unde plures ſenes quaſi repentè interierunt. Et in hoc medici pleriq; aberrauere, eas fluxiones exiſtimantes eſſe ex earum genere quæ poſſent per tuſsim expugari: & laborabant cum bechicis medicamentis, fruſtra uexantes naturam, & non parùm nocentes. Et ex ſimili morbo cum perijſſet nobilis Cæſar Brippius Mediolani, quòd ſerò aduocatus eſſem, diſſecuimus illum: & inuenta eſt ſanies multa in uinculo quo iecur annectitur coſtis: & non erat pus bonum, ſed liquidum: & ſuperuixerat plus quadraginta dieb. cum hoc morbo. Et ſimiliter diſſecuimus Petrum Caſatum, puerū quatuordecim annorum, qui obierat extra urbem, & ideo non potui illum inuiſere dum eſſet æger: & quoniam erat diues ualde ſupra quadraginta millia coronatorum, ſuſpicabātur de ueneno: & inueni in pulmone ſaniem tenuem è latere dextro, quæ eius partē exederat: & pronūciaui, quòd non perierat ex ueneno, ſed ex fluxione, ſicut primus. Et aderat huic ſpectaculo Gabriel Cuneus, chirurgus egregius, qui diſſecuit. Dicam autē quod etiā accidit Comiti (hæc eſt Longobardica poteſtas) Aluiſio Gonzaghę: ad quē cum uocatus eſſem quarta die, prædixi, non ſuperuicturum ultra ſeptimā. Itaq; mortuus eſt ſexta die ueſperi. Et nos (eramus enim quatuor medici) diſſe-

diſſecuimus illũ, inuenimusq́; non eſſe abſceſsũ: ſed omnia uaſa pulmonis ex triplici genere. magis tamẽ aſperæ arteriȩ rami erãt, pleni ſanie ſimili lacti, adeò ut nullus adeſſet prorſus ſanguis. & huic diſſectioni, tum etiã primæ, adfuit Melchior medicus eruditus. Quid plura? Fluxio illa non erat ut duæ priores, ſed pulmonia mẽdoſa. Quo genere morbi mortuus eſt, qui uice legati fungebatur olim, Daniel Rizius Venetus, uir egregius, apud Inſubrum præſidem: ſed illum non diſſecui. Differt hic morbus à pulmonia, quòd abſceſſus nõ eſt. Hac etiam æſtate ad finem diſſecui puellã tredecim annorum nobiliſsimam, quæ cũ eſſet prædiues, ad ſexaginta millia coronatorum, & unica matri ſuæ, ſuſpicantes de ueneno, ob magnitudinem patrimonij, cum non potuiſſem adeſſe ægrotanti, aduocatis à me in re tanti momenti octo alijs medicis, cognoui illam ex defluxione repentina obijſſe, non ex ueneno. atq; ita omnes medici in unum conſenſerunt. Erat enim puellȩ morbus iamdiu in capite, & ſuppreſſa purgatione per ulcera, nec aduentantibus menſibus, correpta febri, cum alioqui non uideretur grauiter ægrotare, imò contenti fuiſſent duob. familiaribus medicis, repentè tanquam ſiderata interijt. quo caſu perculſi, ſuſpicabantur de ueneno. Omnes autem huiuſmodi fluxiones neceſſariò adducunt febrem æſtuoſam, nõ tamẽ ardentem, nec ualde ſiticuloſam: quoniam materia, ut dixi, putret propè cor, & implet uacuũ pectoris, & eſt humida, & cruditatibus permiſta: demittit autem cerebrum in pectus, propterea quòd guttur non eſt contectum, & eſt e regionè, libro de Locis in homine. Sũt autem morbi cerebri uiolentiſsimi atq; acutiſsimi, nec non lethales, ac difficilis ſanationis, ut dicebat in libro de Sacro morbo. Et illius fluxiones ad pulmones & pectus procliues. Vnde in libro de Carnibus: Similiter etiã ubi cerebrũ

Pag.5. — pag.ult. — pag.6.

,, ipſum de ſeipſo plurimùm liquefecerit,
,, in palatum, & fauces, & pulmonem, ac
,, reliquum uentrẽ. Cognoſcunt aũt hoc
,, homines, & ex capite deſtillare dicunt.
,, deſtillat autem & in reliquum corpus.

Mors aũt contingit in ſenibus ob imbecillitatem, & quibus pectus anguſtum fuit, & immoderatis in ratione uictus, pleriq; tamen euaſere. Sed cur magis Romȩ, & Mantuæ plures perierint? Mãtuæ, materiæ copia occidit: eſt enim inter paludes, Eridano etiã proxima. Romȩ uerò, & multitudo ob Tyberim & alias aquas, & auras pernecantes, & ſoli & aquarũ quæ in puteis ſunt corruptionem. Atque hæc de autumni, & initij hyemis ſtatu, ſeu conſtitutione communi morboſa. Quo ad cauſas primas, liquidum eſt, fuiſſe aeris intemperiem utriuſque temporis contrariam, ex ſiderum maiorum ſitu: proximas autem fluxiones omnibus è capite, ſed diuerſas, per uenas intimas pernicioſiſsimas, & citò pernecãtes: per cõmunes uenas, unde abſceſſus pectoris, pulmonis, & partiũ circumiacentiũ: per palatũ, ex quibus peripneumoniæ mẽdoſæ, & catarrhi, deſtillationes úe cũ tuſsi: ad dẽtes præterea, aures, atq; huiuſmodi: ad partes externas, unde multi uexati ſunt dolore pectoris & dorſi. Et ita fuerũt quinque generũ: ſed prima tria ſolũ cum uitȩ periculo, reliqua duo omnino ſine periculo: & quòd ſenes, mulieres, pituitoſi magis fuerunt in uitæ periculo, quàm uiri robuſti, exercitati, biliosi: & quòd adueniente hyeme ualida ceſſauit. Et cur etiam loca humidiora prius occupauit: loca aũt ubi aer eſt deterior, magis uexauit, atq; ibi plures peremit. Quodq́; paucos uiros inſignes: nã cũ cauſa morbi ſit, ut dixi, cerebrum, qui cerebrũ habent ualidũ, non ſunt obnoxij talibus morbis qui à cerebro originẽ ducũt: at uiri inſignes armis, literis, prudentia & negociatione, ualidum omnes habent cerebrũ, ideo in talibus conſtitutionibus pauci pereunt, ſed uilis plebs. At ſi iecur & uentriculus, euadunt uiles, & pereunt inclyti uiri: ut in febribus maculoſis. Si uerò cor, omnes ſunt in diſcrimine: ut in peſte. quanquam in hoc diuites ſint ex accidenti ſecuriores, ſcilicet ob commoda.

Reliquum eſt ut dicam, an morbi iſti contagioſi ſint? Ignoſcetis, ſi paulo longior hac in parte fuero, quam nemo alius explicauit, aut etiam intellexit: tum maximè, quod ex horũ intellectu multa & præclara deducuntur, quæ ad curationem tum generalem, tum ſingulorum pertinent. Et quoniam non ſoleo quicquam bis repetere, ea ſolum cõmemorabo quæ in libro de Venenis, quem diebus iſtis cõſcripſi, ut in hũc libellum referrẽ prætermiſi: reliqua in libro illo, ſi quis uolet diligentius rem hanc ſcire,

inue-

inueniet. Cauſa, quòd ſit contagium, omnibus medicis incognitum eſt: quòd cum duplex illud ſit, præſentes medici unum tantum genus, quod conſuetudine contrahitur, norunt: quod ex aere, non ſciunt. Antiqui contrà, quod ex aere contrahebatur, cognoſcebant: quod ex conſuetudine, ignorabant. At ut quis uerè ſciat quid ſit utrunq;, oportet ut unum ad alterum cōparare norit. at hoc per ſe inuenire nō poſſunt: ab antiquis, qui alterum genus ignorabant, diſcere non potuerunt: propterea ignorant. Et ut id non ſine cauſa dixiſſe uidear, Hieronymus Fracaſtoreus (uir noſtra ætate inſignis, & præter medicinam, etiam in Mathematicis rebus ſubtiliter exercitatus, & huic negocio totus intentus, ut qui tres libros in hac materia luculenter ſcripſerit, inſcriptos de Morbis contagioſis) ne umbram tamen contagij aſſequi potuit: cum tamē ex ingenio proprio multa inuenerit, atque in libros illos retulerit, & uera, & non aſpernanda. Doleo tamen, quòd multi quæ hic ſcribuntur, cum non uiderint librum de Venenis, cogētur potius his credere, quàm ut demōſtratione (quod mei eſſet muneris) perſuadeantur. Sed quando liber ille iam à me ſit abſolutus, & cū Aphoriſmorum Commentarijs proximè proditurus in lucem, hæc tanquam alibi demonſtrata ſubijciam. Ergo cum omnes morbi communes à re aliqua cōmuni proficiſcantur: quatuor autem nobis tantum ſint communia, Cœlum, aer, aqua, & terra: cœlum autem non niſi per aerem agat, etiam teſte Ptolemæo: terra autem communis dici non poſsit, quoniam immobilis ſit: conſtat, contagium commune non niſi ab aere uel aqua contrahi poſſe. quod etiam teſtatur Hippocrates ſecundo de Humana natura. Ergo de aere dicamus, quādoquidem multa breuitatis cauſa omittere cogor. Si igitur ille cauſa ſit morbi, cum maxima in copia hauriatur à nobis die noctuq;, & per aſperam arteriam à corde & pulmone, & per nares & palatum à cerebro, hauddubium eſſe poteſt, ſi inſignem prauam aliquā qualitatem haberet, cōfeſtim nos interituros. Propterea dicebat Curtius, ſed pauci illum intelligebant: Malle ſe habere prauum aerem, quàm prauas aquas: quia aeris prauitas ubique adeò exigua eſt, ut facilè emendetur, aquarum non ita. Cum

Prim. quadri partitæ c. 2. in princ. ſeu tex. cap. 10.

Tex. com. 4.

ergo prauitas non poſsit eſſe niſi admodum exigua, neque etiam magnas corruptiones efficere poteſt. neq; enim magnitudine qualitatis interficere poteſt, ſed diuturnitate temporis totos corrumpere humores, atq; ita occidere. Si ergo hoc non niſi longo tempore, quāto minus in breui? Porrò aquæ, & per ſe ebibitæ, graues noxas inferre poſſunt: & quòd, ut dictum eſt, exhalatione aerem corrumpant. Idq; uidere licet in hyeme, cum tanquam fumus aſcendant, & perpetuò, & multus ab unoquoq; puteo: neq; credendum eſt, quòd æſtate ob frigiditatem non exhalet uapor ex aqua, cum calidior ſit aqua æſtate quàm hyeme, etſi non uidetur. Cauſa eſt aer calidior, qui illam diſsipat: ſicut etiam reſpirationem uidemus hyeme, non æſtate, eandem ob cauſam. Sed intemperies hæc aeris cum fuerit manifeſta, & ex primis qualitatibus, non eſt contagioſa: cū uerò aliquam qualitatem corruptionis habet, neceſſariò eſt contagioſa: ut declaratum eſt in libro de Venenis. Si ergo aer eſt per ſe contagioſus, & qui reſpiratur ab ægro habet contagium, & morbi, & cōmune: ſequitur ut cuiuſuis morbi communis, qui non ex prima ſit qualitatibus, natura contagioſa ſit, ſi quis cum ægro uerſetur diutius. atq; id primum. Secundum, cum declaratum ſit, morbos qui ſunt circa pectus, ob reſpirationem maximè & celerrimè eſſe contagioſos, ut morbos laterales, & pulmonias: horum omniū quicunq; occidunt ſine phlegmone, ſunt magis contagioſi, quia per ſolam qualitatem parentem cōtagij interimunt. Ergo peripneumoniæ non ueræ, in hoc caſu peſsimæ erūt: & febres quædam præfocantea, & aliæ hecticis ſimiles. Cum uerò, ut dictū eſt, qualitas hæc praua, neceſſariò ſit exigua: ſequitur, ut contagium quod ex cōſuetudine contrahitur, exiguum ſit, nec efficere poteſt quicquam effatu dignū: quia fermè tota uis eſt in ambiente. Quòd etſi multi inuiſendo ægros & proximos & notos pereant, id contingit potius ex timore quàm ex contagio. & ob hāc cauſam medici pauciſsimi ex peſtilentia communi moriuntur: ex ea uerò quæ ſit per conſuetudinem, omnes fermè, ſi inuiſerint. Et ideo antiquo tempore etiam Hippocrates & Galenus inuiſebant in peſtilentia ægros, ſine diſcrimine. Animaduertendū eſt circa duo: Primùm,

Primùm, quia dixi, quòd aer non poteſt eſſe ualde prauus unquam, ſed exiguã neceſſariò habet qualitatem, quòd regula hæc uera eſt de aere libero & quieto. nam aer ſpecuum, qui repentè occidit, & ſepulti frumenti, & ſepulchrorum, & aer peſtilens qui fertur per uentum ualidum etiam in peſtilentia communi, id. eſt ab aſtris, poteſt occidere in trib. uel quatuor horis: quia motus auget impreſsionem qualitatis. & ita etiam aer ualde frigidus poſt aerem ualde calidũ, poteſt afferre breui mortem. Secundũ, quòd cõtagium ex cõſuetudine, ſi pendeat ex peſtilentia bubonia, id eſt, quæ non pendet ex aeris diſpoſitione, illud poterit interficere breui: quia eſt res propagata ſicut uenenum, & occidit per ſeparatione uaporũ, & eſt cum perfecta putredine. & eſt aliud genus, ualde diuerſum à primo, quod incognitũ fuit Hippocrati & Galeno. Quibus uiſis, conſiderandum eſt, an ex peſte cõmuni quæ fit ab aere, poſsit fieri peſtis contagioſa, ut iſti credunt communiter? Et dico quòd non: ſed contingit per accidens, ex multitudine corporum inſepultorũ, ut eleuentur uapores, qui efficiant peſtem buboniam. Et ita poſt magnas clades præliorum, & non ſolum hominũ, ſed locuſtarũ, ſi putreſcant, fieri poteſt peſtilentia bubonia. Quare concludo, quòd generalis peſtilentia aeris non poteſt generaliter facere peſtem buboniã, ſed poteſt ex effectibus producere cauſam peſtis boboniæ: id eſt, quæ ex conuerſatione contrahitur. Et hoc fecit Deus Glorioſus: quia ſi peſtis cõmunis poſſet per ſe tranſire in buboniam, cum quæ ab aere fit aliquãdo ſit communis toti orbi, (ut de illa quæ fuit tempore Antonini & Galieni, & ea quæ fuit anno M. CCCXXXIX. & perſeuerauit quindecim annis) poſſet & ſecunda eſſe cõmunis toti orbi: & ita interiret totũ humanum genus, quia non poſſent ſe tueri ab uno & altero ſimul. Et cum hoc accidit in una prouincia, deſtruitur fermè tota. Imò, quòd maius eſt, plerunq; una prohibet aliam, quia abſumit corpora parata ad contagiũ: & ita reliqua cũ robuſta ſint, non facilè peſte corripiũtur. Ex hoc patet, quòd qui ægrotãt in principio cuiuſuis ſæuæ peſtilentiæ alterutrius generis, omnes fermè moriuntur, & circa finẽ ſeruantur multi. Omitto quòd conſtitutio in cõmuni ſit facta imbecillior in fine, in contagioſa ex cõſuetudine hoc non accideret: ſed contingit in utraq;, quòd primò afficiuntur corpora imbecillia, & cacochyma: & ideò euadere nõ poſſunt: in fine ualde remota tũ robore tum puritate à cõtagio, ideo euadunt. Præterea corruptiones illæ aeris in bubonia, cum panem dicũt muceſcere, non cõtingunt niſi ex uaporibus, qui ſunt proprij illi regioni, utpote ex clade, uel ſepulchro recluſo, uel exhalatione terræ, uel ſi mortui non ſepeliantur bene. nam nõ poſſunt pertinere ad conſtitutionem aeris: ideò apparent ignes, & aer puluerulentus. Et breuiter, contagiũ buboniæ eſt in uaporib. & proprius uni regioni, & cõmunis in aere ipſo, & eſt generalis. Et ſi coniungantur, ut dixi, ualde mala res eſt. Ex quo liquet, quòd datur tertium quoddã genus peſtis, quod eſt quaſi medium inter buboniam & cõmunem: quia cõmunis eſt in aere, bubonia ſolũ in hominibus ac ueſtibus: media eſt, cum adeò ſæuierit bubonia uel cõmunis, ut ex cadauerib. aer corruptis uaporibus repleatur. Sed unã tranſire in aliam, eſt abſurdũ. Et quia dixi, quod aer in cõmuni peſtilentia lenẽ neceſſariò adipiſcitur corruptionẽ: dixi quòd generaliter uerum eſt. neq; enim me latet, aliquando contingere in multis annorũ periodis, ut qui ſunt in medietate citra æquinoctij circulũ uerſus Boream, pereant fermè ad unũ ex communi peſtilentia, corrupto aere ualde: ſed alij in cõtraria parte ſeruantur, quia non eſt eadem cõparatio cauſarũ. Cum ergo quæritur, an morbi ſint contagioſi: dico, habet quadruplicem ſenſum hoc quæſitum. Primùm, an fuerint morbi qui ex aere prouenirent? Et hoc modo dico quòd ſic, quia fuerunt morbi communes: ergo cũ non fuerint niſi ex aere, igitur fuerunt contagioſi ſub hoc ſenſu. Secundus ſenſus eſt, utrum fuerint contagioſi, id eſt, conſuetudine propagati: & reſpondeo quòd ſic, quia fuerũt morbi cõmunes ex latente, & non manifeſta qualitate: ergo cum corruptione aeris, ergo contagioſi: ſed, ut dixi, leui modo, adeò ut hoc contagiũ non debuerit eſſe in conſideratione. Tertius eſt, an fuerint cõtagioſi, ut ſunt bubonij: & dico quòd non, ſed ſi mortui ſunt aliqui hoc modo, contigit ex timore. Dico tamen, quòd uerſari cum ægris cuiuſcũq; modi parum eſt utile, præcipuè cum la-

botant partes pectoris,uel cum conſuetudine lecti. Quartus eſt, an præter uim aeris alicubi eſſent contracti uapores ex putredine:& reſpõdeo quòd non,ut declaratum eſt in libro de Venenis:neque ènim fuit aliqua putredo, prout putredo eſt perfecta,ſed corruptio tantũ. Fuerunt tamen uapores ex prauitate aeris: quia cum corrũpitur aer,neceſſariò corrumpuntur uapores, non tamen contrario modo.

Hæc ſatis de præteritis: de præſentibus pauci ob cauſas dictas ægrotant. & qui ægrotant,maximè lateralibus morbis corripiũtur,& lethalibus:quoniã,ut dixi,diu exaſſata deſtillatione fiunt.

Vt uerò de futuris dicã, cum ex multis adductis ex Hippocrate oſtenderimus, hyemis decurſum nõ reddere nos tutos à morbis ueris, neq; æſtatis, neq; aliorum temporũ: omitto modò quòd poſſet ſuccedere ἐν φυταλίᾳ aliqua magna intemperies aeris,quę morbos generaret in uere:dico ubi omnia rectè ſuccedant,adhuc expectandos eſſe aliquos morbos cõmunes pro ratione locorũ. Et ratio eſt, quia ſegregata materia tenui ex defluxionib. & etiam per uictus tenuis rationem, nihilominus fex illa relicta eſt in corporibus ex immoderata & longa caliditate & ſiccitate, quæ primùm augebit morbos Romæ familiares,qui duo erant Galeni tempore, defluxio pituitæ à capite,ſecũdo de Temperamentis,& hemitritæi. Vnde ſecundo de Differentijs febrium:
Cap.6.anit med.cap.8. com.25.
» Quotidie ferè nos huiuſmodi febrem uidemus,po-
» tiſsimùm Romæ. ſicut enim alijs in lo-
» cis alia, ſic in illa ciuitate hoc mali abun
dat.Et primo in primũ de Morbis uul-
» garibus: Quæ ex ſola bile generatur, ei
» tertianæ nomẽ eſt:quæ uerò partem aſ-
» ſumpſit crudũ humorẽ,exquiſita effici-
» tur ſemitertiana:Romæ illa incolis fre-
» quentiſsima,ut quæ ſit illius urbis fami
» liariſsima.
Cauſa fuit olim,ut colligitur quarto in ſextũ de Morbis uulgaribus,
Com.10.
quòd non aqua Tyberis, quæ prorſus mala eſt,ut dixi(neq; enim tot Imperatores latêre id potuiſſet, quòd defæcata eſſet bona)ſed fiſtularũ,ut Tiburtina alijsq; uterentur,quę quãuis limpidæ & claræ,ſine odore ullo iucũdæ ſint: attamen non ut fontiũ concoctæ, ſed ualde crudæ erant, & quib. uix legumina coquerentur. Ex horũ igitur genere morborũ ſunt omnes febres compoſitæ, & laterales morbi,qui cum ſimilibus, uelut læuitatibus inteſtinorũ, in ſenibus plus iuſto, uere, pro ratione temporis, quod ſaluberrimũ eſſe ſolet, erũt. Ratione cõſtitutiõis, attoniti morbi aliquot, & reſolutiones,& furores,aut melãcholiæ:nihil tamẽ magnũ aut populare,ſed magis febres,propter rationẽ dictã, laterales morbi pernicioſi,quòd hyems clemens(talis enim dicitur hęc)atq; auſtrina,nõ ab auſtris flantib. ſed ſuſpirantibus:ut tandẽ diſcant medici,præſentes temporũ ſtatus,cũ adſunt: nã pleriq; ſola nomina norũt. Si ergo ἐν φυταλίᾳ,quę intra quinq; uel ſex dies inchoare ſolet,ut tardiſsimè intra duodecim, frigora ſæua euenerint, tũc erunt ſacri ignea maligni,& febres ardentes,& phrenitides,lethargi,lippitudines,carbũculi, alui turbatæ,ciborum faſtidia:atq; in huiuſmodi urinæ turbatæ, multæ, malæ, & maculoſæ febres: quoniã iãdiu factæ ſunt endemiæ his regionib. & laterales morbi endemij tẽpori & regioni. uã & tertio Epidemiorũ per hyemẽ bene ſe habuerũt:& fuerat,ut hęc,humida,mollis,& auſtrina,& poſt arcturũ aquę multæ:& æſtas fuit ſerena,calida,cum æſtibus magnis. Hoc eſt ergo primũ periculum,ſi admodũ frigida fiat φυταλίας:& ſimiliter ſi uer,ſed non tantũ, quia frigus nõ adeò magnũ eſſe poteſt,neq; diuturnũ,ut in φυταλίᾳ. Secundũ,ubi uer eſſet humidũ ualde, æſtate carbunculi & febres peſtiferæ exorirentur,ut declaratũ eſt in libro de Venenis: & hoc circiter decimã Iulij, per caniculæ dies,atq; eo magis ſi feruida eſſet, & uulturni leues flarent.nam turbulenta eſſet,neq; ſicca, neq; pluuioſa,ſed nubiloſa. Tertiũ eſt, ubi uer eſſet aquiloniũ,ualde frigidũ & ſiccũ,tunc eſſent morbi attoniti plures & frequẽtes.mortes repẽtinæ, maximè Florẽtię & Romæ,etiã nõ paucę:Florentię quidẽ,propter aerem ſiccũ,& temperaturaa melaucholicas:Romę,ob humidũ ex aquis aerẽ,qui eſt impurus. Nec hæc ſibi contradicũt.aer enim humidus ſecundũ ſubſtantiã eſſe debet,& ſiccus: id eſt,pius ratione uaporũ.unde Romæ & Florentiæ malus aer: Romæ ad morbos magis paratus,Florẽtię ad uitę breuitatẽ. Generaliter dico, cũ deſit etiã ſignũ Georgij,hoc anno nõ eſt timendũ à peſte quę ex aere ortũ ducit,uſq; ad uer.

Et ut exquiſitius res hęc poſsit haberi,ſciendum quòd Hippocrates plerũq; in mu-

in mutationibus temporum non aſſumit niſi unum tempus anni medium, 5. Aph. 11. ut dijudicet de ſequēti. uelut in Aphoriſmo illo: De tēporibus, ſi quidē hyems ſicca & aquilonia fuerit, uer uerò pluuioſum & auſtrale, neceſſe eſt æſtate, &c. non aſſumit uer. Galenus uerò non animaduertit, quòd non aſſumit niſi ueris, non hyemis conſtitutionem: ſed ſufficit humidum præter naturam, cum calore æſtatis naturali, ad pronunciandum de ſtatu æſtatis. Vt ergo hoc maximè & apertiſsimè declararet, aſſumpſit hyemē non ſolùm naturalē, ſed etiā cōtrariam: adeò ut liceat inferre, ſi hyems fuerit ſecundum naturam, uer autē Auſtrinum & humidū, erunt etiam hęc maiora, & efficaciora. Quòd ſi hyems fuiſſet etiam auſtralis & pluuioſa, tunc non ſolùm fierēt morbi acutiſsimi, & febres malæ, ſed etiam peſtilentes. Hoc autem 14. declarat in illo Aphoriſmo: Si uerò aquilonius & ſiccus. ubi ex immoderata frigiditate & ſiccitate, quamuis hyems nō ſoleat párere morbos graues acutos, tamen dicit febres acutas fieri, & atras biles. coniunxit autem immoderatā qualitatem congruentē duorum temporū, ſed ſaluberrimam, utpote ſiccam & frigidam, & tempus ſaluberrimum, ſaltē quod ad acutos pertinet morbos, ſcilicet hyemem, & tamen pronunciat de morbis grauibus. Propterea in libro de Aere & aquis, iungit duo, ſcilicet conſtitutionem temporum duorum ſimilium, & morboſam, ſed non in tem- Pag. 8. pore morboſo, & tamē hæc habet: Si autem æſtas pluuioſa ſit, & auſtro multum perfletur, ſimilisq; ſequatur autumnus, neceſſe eſt hyemem morbidā eſſe: & his qui pituita abundant, & qui quadrageſimum annum exceſſerunt, febres ardētes fieri uerſimile eſt: qui uerò bile abundant, coſtarum inflammationes, & pulmonis. Vnde conſtat, quòd ſi hæc inciderent in æſtatem, tunc adeſſent omnia quæ neceſſaria ſunt ad morbos pernicioſiſsimos, & plurimos. ſed hoc decla- Sec. 3. conſtitutionis peſtilē. rauit in tertio Epidemiorum. Vbi ergo temporis conſtitutio fuerit morboſa, & inciderit in tēpus cuius qualitas alia non fuerit morboſa, tunc iubet Hippocrates expectari tempus ſuccedēs. uelut uer auſtrinum & pluuioſum habet qualitatem humidam morboſam: ſed quia non habet calorem, ſed temperamentum in actiuis qualitatibus, morbi differentur, donec uenerit æſtatis initium, ut calor humido iungatur, & efficiat morbos. Sed ſi in tēpus incidat, quod habeat qualitatem ad morbos faciendos idoneam, tūc erunt morbi in eodē tempore. Vnde dicebat in ſecundo Epide- Sec. 4. miorū: Carbunculi in Cranone æſtiui, pluebat in ardoribus aqua larga: contingebat hoc per totū, & maximè ab auſtro. Quia tamen non erat niſi unum tēpus uitiatum, non fuerūt morbi peſtilentes: & ſimiliter ſi duo tempora ſuccedentia, unum qualitatē unā, aliud aliā: ut ſi uer humidum, æſtas calorem ſubminiſtrēt, fient morbi: ſed neq; peſtilentes. Sed ſi tria tempora coeant ſimpliciter, ut hyems, & uer humidum, & æſtas naturalis, fient morbi maligni. Sed ſi tertium tempus alia qualitate propria qua morbum facit exuperet, fient morbi peſtilentes. Et ſimiliter ſi duo tēpora congeminentur, fient etiam peſtilentes. ut ſi uer ſit auſtrinum, pluuioſum, & ualde calidum, & ſimiliter æſtas, fient morbi peſtilentes. Scire autem decet, quòd Hippocratis mens eſt, quòd talia eueniant neceſſariò, & non ſint coniecturalia & dubia, ut iſti putant. Et ob id paſsim addit, Neceſſe eſt hæc & illa euenire. Et ratio id oſtendit: quoniam aeris conſtitutio, cum nos die noctuq; aerem perpetuò hauriamus, & ex corde, & ex cerebro ut noſtrum corpus immutetur. Et præſertim ad quatuor genera morborū febres, ob cor: abſceſſus in pectore & pulmone, quia eò trahitur aer: & gutturis, ſynanchē uocant: & cerebri, ophthalmias, quia cerebrum haurit aerem, & oculi facillimè patiuntur ob copiā ſanguinis, & ſpirituum qui ad illos deferuntur. ophthalmiæ enim febrib. proportione reſpondent, ut etiā Ariſtoteles prima Problematū: ſic abſceſſus pecto- Probl. 8. ris cerebri abſceſsibus: & in his maximè conſiſtunt peſtilentiæ. Sequitur ergo, conſtitutio peſtilens erit: ergo & peſtilentia ſequetur. nam humanū conſiliū generaliter ob tot errores & neceſsitatē non poteſt reſiſtere conſtitutionibus aeris. ideoq; pronunciat Hippocrates, adijciens hoc uerbū, Neceſſe eſt. At ſi conſtitutio non minetur peſtem, nō poſſumus tamen ſecurè dicere, nō erit peſtis: ſed dicimus, non erit generalis in tota prouincia ex aere: ſed, uel ſi ſuccedat, erit nō generalis: ut ſi ex cadaueribus in prælio, uel aperto aliquo ingenti ſpecu

prauo corrũpatur aer in ea regione: aut erit citra aeris corruptionem, propter famem, quæ non ſolet adeò eſſe generalis, quanquã & ad omnes perueniat, ut dictũ eſt in libro de Venenis, ſeu potius in primo libro (ſunt enim tres) aut propter contagium, quod etiam ponitur ab Ariſtotele, & fuit illi cognitũ: ut prima Problematũ. ex quo mirũ eſt, cur quaſi latuerit Galenum, qui poſt illum fuit. Sed ibidem hæc declarata ſunt. Ex hoc patet, cur Hippocrates modò unũ tantum tẽpus aſſumit, in pronunciando de morbis, ut ſecundo Epidemiorũ: modò duo, ut in libro de Aere & aquis, & tertia Aphoriſmorũ, cũ præcedens fuerit cõtrariũ primo aſſumpto: modò tria, ut in eiſdẽ locis, cũ præcedẽs fuerit ſimile, ut hyems ueri: modò quinq;, cũ uult ꝓnunciare de ingenti peſte. Et quòd neceſſe eſt aſſumere plura tẽpora in duob. caſibus, uel cũ uolumus pronũciare dẽ magna multitudine morborũ, ac prauitate: uel cum tẽpora parũ recedunt à naturali ſtatu, & ad qualitates minus morbificas, ut frigus & ſiccitatem. Propterea dixit in quinto Epidemiorum: In illa media conſtitutione (nõ enim numeraui illam inter conſtitutiones, quòd imperfecta & mutilata eſſet) ſiccitates multæ poſt Fauonium factæ ſunt, uſq; ad æquinoctium autumnale: ſub Canem æſtus ualidi, calidi uenti, febres ſudorificæ, tubercula iuxta aurem multis oborta ſunt, Fauonius ſiccus uentus poſt æſtatem. Veriſimile eſt auctorem loqui de æſtate anteriore conuerſo modo, ne interponeret hyemem totam, & uer, & medietatem primã æſtatis. Neque ſcribit quando fuerint febres ſudorificæ, & tubercula. Verùm credendum eſt, in ipſo æquinoctio, & poſt ſubſecutos imbres: ideò ex corruptione aeris immodicè ſicci, & prius etiam calidi, exurentis humores, quaſi diluto ueneno in multo humido ex imbribus genito, factas fuiſſe febres ſudorificas, & tubercula. Sed iam declaremus unũ pro exemplo ex difficilioribus, quod eſt Georgij ſcilicet: Cur uer præter naturã loci uehementer frigidum, faciat peſtẽ ſequenti æſtate. quod etiã eſt Hippocratis tertio Epidemiorum, cum inquit: Quũ autem eſſet annus auſtrinus, humidus & mollis, per hyemem quidem ſani degebant, exceptis tabidis. Ante uer autem, ſimul cum orientibus frigoribus, ſacri ignes multi quibuſdam cum occaſione, quibuſdam non: atq; hi maligni multos peremerũt: multis fauces doluerũt, uoces uitiatæ, febres ardentes, phreniticí, ora ulcere feruido affecta: in pudendis tubercula, lippitudines, carbunculi, alui turbatæ, ciborũ faſtidia. Inde non multo pòſt ſubijcit: Cœperunt igitur febres ardẽtes ante uer: itemq́; phrenitis poſt facta frigora: & plurimi tunc ægrotarunt. Nec refert quod in primo dixerit, Ver autem frigidũ, aquiloniũ, aquoſum, nubilum. Nam non fuit nec ſiccũ, nec cum magnis frigoribus. Nec quod pòſt: Circa ęquinoctiũ hyemes maximę uer aquilonium, ſiccitates, pluuiæ paucæ frigidæ: circa ſolſtitium æſtiuum aquæ paucæ, magna frigora uſq; ad Canem. Nam hyemes, id eſt tẽpora humida fuerunt, & quod ſubſecutũ eſt maximè frigidum, ut neq; antè propter humidũ, neq; pòſt propter frigus, morbos generare potuerit. Sed audi illum in quarto: Circa ſolſtitium hybernum aquilonares uenti erant, morbo regio corripiebantur, abundè colorati, & partim horridi, partim non, linguę combuſtę tertia die. Vt clarum fit, frigus ipſum uehementer cũ uentis aquilonaribus etiam hyeme obeſſe, quanto magis uere? Nã coacto humore intus copioſo, & ultra metam, aduruntur: quoniam calor non poteſt exhalare, ideò putreſcunt uehemẽter, & morbos generant peſtilentes. Si enim uer ſecundum naturam, & cum hoc quod exhalare facit humores, generat furores & atras biles, & morbos comitiales, & attonitos: quales generabit morbos, cum ipſos humores exhalare prorſus ꝓhibuerit, & pręter naturã fuerit? Certè longè plures, & lethaliſsimis lethaliores. Ex acris autẽ præſenti qualitate, Ariſtoteles docet turbulentum, qualis eſt iuxta lacunas & ſtagna, in hyeme, ſi perſeuerent æſtatis tempore, uel etiam autumni initio, dum adhuc calet aer, peſtem breui futuram prædicere. At ex ortibus & occaſibus ſiderum (ut iubet Hippocrates in libro de Aere & aquis ac locis) ut dixi, obſeruatum eſt, quoties Pleiadũ matutino ſub occaſu, qui fit autumno, Sol, Venus & Mercurius ſimul fuerint in Scorpione, cum Saturno aut Marte, uel Saturnus aut Mars inter Pleiades tunc fuerint: aut regio illa talis fuerit, ut alter eorum ſit in Leone, & meridie, dum Sol oritur,

Probl. 7.
Pag. 11.
Conſt. peſtilenti.
Conſt. 2.
Conſt. 3.
Pag. 2.
3. Aphor. 20.
Pri. probl. 22.
Pag. 2.

oritur, ex Marte quidem per peſtilentes & acutiſsimos morbos plurimos ipſo eodem tempore interire: ex Saturno autem, acutos non ſimpliciter, ſed diuturnos, eodem modo. Oportet autem ſaltem per octo dies permanere. Ex huiuſmodi igitur rationibus facile eſt, ut liquet, præſcire cuncta quæ in annis euentura ſunt, præſente medico, uel philoſopho, circa morbos, præcipuè quatuor illos iã dictos, cũ peſtilentes futuri ſunt, aut nõ, cõſiderare atq; præſcire, prę dicereq;. Sed iã ad inſtitutũ redeamus.

Quartum periculum eſt ex annonæ caritate, in qua tot pauperes moriũtur. Nec eſt quod quis putet, ut quidam ſimplices aut improbi credunt, aut credere ſimulant, quòd debeant perire fame, id eſt defectu ciborum prorſus: hoc enim uix unquã accidit. ſed moriuntur fame, quod coguntur edere cibos malos natura, & etiam corruptos. Vnde Galenus in libro de Cibis boni & mali ſucci, longa ſerie docet, quòd cum primo omnia cerealia defeciſſent, poſt etiã legumina, ruſtici coacti ſunt edere radices & germina agreſtiũ plantarũ, & berbas etiam incognitas, unde uere & æſtate facta eſt peſtilentia illa generalis, ſed non contagioſa, nec primi nec ſecundi modi: quæ tamen tandem tranſijt in peſtem contagioſam, non buboniam, ex qua paſſim moriebantur, tã qui bono quàm qui malo eſſent uſi regimine. Quod licet Galenus ibi non apertè dicat, cognoſcitur tamen ex hiſtoria Euſebij Cæſarienſis, & ex dictis ipſius Galeni, qui plures nobiles, & ſeipſum fatetur correptum eſſe, ut dixit in libro de Libris proprijs: ut ſolum id in dubium reuocare liceat, cur poſt famem peſtis ſuccedere ſoleat, & afficere etiam non tantum illos qui malè uixere, ſed qui bene. Et dicam quid ſentiam. nam & Euſebius refert, Chriſtianos, qui tunc in uillis habitabant tempore peſtis Maxentij, quæ fuit poſterior peſtilentia, cuius meminit Galenus (nam ob religionem, ab urbibus prohibebantur) multo minus uexatos, quanquam fame premerentur ob paupertatem, quàm qui in urbibus. Cauſa erat, quoniã (omitto modò, ut ille rectè dicit, quòd Deus ſuis faueat) qui in uillis degũt, magis ſubijciũtur peſtilentiæ communi non cõtagioſæ: qui in urbibus, buboniæ. nam qui in uillis ſunt, primũ uberiorẽ habẽt copiã germinum, & herbarum ac radicum, & recentium & incorruptarum, & liberiorem aerem: ideo morbos plures contrahunt. & quia robuſti ſunt, ſi materia protrudatur ad cutim, fiunt carbunculi, & puſtulæ, & euadunt, ut Galenus ibidem dicebat: neq; eſt aliquid ex terra natum quod poſsit gignere buboniam peſtem, præter fungos, & hoc etiam rarò. & ideo rarò ad illam deueniunt. at qui in urbibus, primùm herbas & germina ſemiputrida comedunt, & præter id carnes corruptas, ſalitas, recentes, & animaliũ non eſui aptorũ: præterea ſanguinem, piſces, caſeũ, corrupta: at ex his bubonia & deterrima peſtis generatur. Et hoc latuit Galenum, quia non nouit peſtem buboniam. ideo propagatur tempore famis, in urbibus maximè, ubi aer non eſt corruptus, contagium conſuetudinis, & corruptionis aeris ex uaporibus: in ruribus antẽ, peſtis ex cibis. Ex quo patet, quòd ſunt quatuor genera peſtis: Cõmune, quod fit ex corruptione aeris, uel aquarũ, quod (ut dixi) eſt cõtagioſum, id eſt ab aere: & etiã à cõſuetudine, ſed leuiter, & eſt impreſsio ab aſtris, & non poteſt gigni (ut putant ſtulti) neq; ob inopiam rei frumẽtariæ, neq; alia cauſa, ſed eſt à Deo, & cœlo. Secundum eſt ex cadauerum multitudine, exhalatione terræ, & locuſtis: & hoc fit ex uaporibus, & eſt contagioſum ab aere, non à cõſuetudine, ſed perſæpe generat peſtẽ buboniam. differt à primo, quia eſt in uaporibus, non in aere, uel aqua. Tertiũ eſt ex conſuetudine, & contactu, & eſt bubonia peſtis: & eſt cum ultima putredine, & poteſt generare ſecundum genus, & inficere aerem uaporib. lethalibus, & eſt peſsima celeritate mortis, & multitudine morientium: & quia pauciores ſeruantur. Quartum eſt, quod fit ex fame: & ſi comedant cibaria agreſtia, non permutatur, niſi quãdoq; in ſecundum genus. ſi autem comedant res corruptas, & maximè ex animalibus, permutatur in buboniam. Et recitat Auenzoar, quòd aliquando fuit tanta fames in Africa, ut homines eruerent oſſa è ſepulchris (horribile auditu) & comederent medullas, & ſtatim mortui concidebant. Et de his non eſt dubium, quin facta fuerit peſtis bubonia, ex tanta putredine. Et ſicut primum genus non poteſt fieri ab alijs unquam, ſed poteſt eſſe cauſa omnium aliorũ, ut

Cap. pri. in prin.

Pag. 1.

3. Theiſir. Tract. 3. cap. de febr. Peſtilent.

dictum eſt: ita bubonia peſtis neceſſariò fit ab ona aliarũ ſemper, & per accidens. Et hoc declaratur, quia cum non fiat à cœlo, nec aere, nec ſit perpetua: igitur oportet ut oriatur caſu ex alijs, uel etiam per putredinẽ linteorum ſepulchrorum, uel exhalationis alicuius corruptæ. Et nullum genus etiam, præter primum, poteſt eſſe generale toti orbi, ſed uni prouinciæ tantum. Dico ergo, quòd ob diuturnam famem quæ perſeuerat, periculum eſt ne ſuccedat unum ex tribus generibus peſtis: & forſan poſſent coniungi duo, uel tria. Et tandem ut dicam quod ſentio, ubi perſeuerauerit fames, neceſſe erit ut hoc contingat.

Propterea ſciendum, quòd humores gignũtur praui in corpore, ex cibis prauis: qui ſi ſint ex plantis, non eò corruptionis deueniunt, ut faciant peſtem boniam, quia non perfectè putreſcunt. quod apparet experimento: ſi caulis & caro putreſcant, odor caulis parum ſentitur, nec eſt horribilis: at carnis eſt fœdiſsimus. Corruptio ergo humorum ex plantis genitorum, diu ſeruari poteſt, & ad extremam putredinem non peruenit: ouorum, piſcium, carnis, & eorum quæ lacte conſtant, ad ſummum peruenit putredinis, & ſtatim ut etiam concoctio optima eſt. Deus enim rectè cuncta diſpenſauit, optimã peſsimis opponẽs. Aqua non bona, non mala. Vinum optimum, peſsimum: olera non bona, mala parum: caro optima, peſsima. Ergo concepti iam humores cum adurũtur, morbos lethales efficiunt: attamen peſtem buboniã non gignunt. Nõ enim, quod medici falſo putant, exuſtio ad uerã peſtem, quę eſt putredo & contagium primi modi, deducit, ſed ad contagium ſecundi. Voco primum & ſecundũ modũ, ut in libro de Venenis, quoniam quæ ardent, ſiccantur, ſicca minus perfectè putreſcere poſſunt. Seruantur autẽ humores diu in uenis, & ſi in conſtitutione praua poſſunt fermè per duos annos, aut ſaltem plus quàm per annũ ſeruari: quanto diutius, ſi tempora non declinent multũ à ſuo naturali ſtatu? Et ideò ad propoſitũ ueniẽdo, fieri poteſt ut humores ex mala cõſtitutione geniti ſeruẽtur ad multos annos, & tandem perimant. Et dedi exemplum de alimento ex cucumeribus, in libro de Venenis. Si ergo non fuerit fames cauſa peſtilentię, non uideo aliam cauſam, loquendo de peſtilentia alia à primo genere. Et hæc de generali diſpoſitione, & quo ad Romam. nam fieri poteſt ex his quę adducta ſunt, ut in aliquibus urbibus atq; oppidis contingant euentus quidã admirabiles: quod non ſolùm uериſimile eſt, ſed neceſſariũ, propter tot cauſas: famẽ, conſtitutionem præteritam, rationem uictus in pluribus locis malam, & tot fortuita quæ contingere poſſunt. Solet enim dici: Qui ſępe iacit, aliquando collimat. Velle autem hæc ſpecialiter quærere, nec eſt in peritione: & laborioſum eſſet mihi inter tot occupationes. Et etiam Hippocrates ſecundo Prædictionum, iubebat nos abſtinere, quantum poſſemus, à prædictione futurorum. Super ſunt autem ſolum duo dubia. Pag. L.

Primùm, quia forſan dicet aliquis, Cur nõ cenſendi ſunt morbi peſtilentes qui præfuere, cum tã multos interemerint? & ſi peſtilentes, etiã contagioſi. Reſpondeo, quòd morbi epidemij nõ dicuntur peſtilentes, cũ multi moriuntur: ſed cũ maior pars ęgrorũ: gratia exẽpli ſit, ut in una urbe ęgrotẽt decẽ mille uiri, & moriantur tria millia ex his: in alia aũt ęgrotent mille tãtũ, & moriantur ſeptingẽti: prima urbs dicitur laboraſſe epidemio morbo ſolũ, licet plures perierint. & ſecũda peſtilẽti: eſt enim peſtilẽtis morbi, quòd in multis uiguerit, & plures perierint q̃ ſeruari potuerint. Ideo ſi triginta ſolum in una urbe ex eodem morbo pereant, etiamſi nulli alij ægrotauerint, nõ dicitur peſtilens morbus: quia ut ſit peſtilens, neceſſariũ eſt ut ſit epidemius & ut ſit epidemius, ut ſit in magna parte habitantium: & non ſit conſuetus. aliter dicetur Endemius, non Epidemius. Ideò dico, quòd fuit morbus epidemius, non peſtilens.

Secundũ dubiũ eſt, Quę nam febres fuerint, quæ hos morbos concomitatæ ſunt? Quidã dixere, cõtinentes, & ſynochas. at cõſtat tales eſſe ardentes, nõ lentas, ut pleræq; fuere. Deinde qa periere multi ex ſuffocatiõe, nõ ex ui febris. Materia etiã erat maiori ex parte pituitoſa. Et peripneumoniæ in hoc differunt ab eryſipelate pulmonis, quòd maxima ex parte fiũt ex pituita: ut in undecimo Cõtradicentiũ docuimus. Contrad. 7. Propterea ad paucã reſpicientes, de facili prononciant. Non negauerim, aliquas fuiſſe febres, contioentes, ſporades: nam etiam in ſingulis cõſtitutionib. cõmunibus eueniũt morbi

morbi Endemij, id eſt, loco uel tempori proprij, & ſporades: ſed morbi Epidemij habuerunt febres infra mediocritatem. Et pulſus oon eleuabantur ad ſymmetriam, quod eſt proprium continentium. At & hic medici refugiũt ad ſuas febres occultas, & ſepultas: uerè utrũq;, occultas illis, & quæ ad ſepulruram deducebant. Dico ergo breuiter, quòd huiuſmodi febres eraot ex his quæ conſequuotur collectioné, ut declaratum eſt à nobis in Arte medendi parua, quá nos confecimus. Et non ſunt hecticæ, nec putridæ, nec ephemeræ. Etſi dicant (qood ſcio ſtatim dicturos) ex primo de *Cap.pri.ſec.8.* Febrium differentijs, noo poſſout eſſe plura ſubiecta, ut ex Hippocrate ſexto Epidemiorum, quàm continentia, contenta, & impetũ facientia, ſeu membra, humores & ſpiritus. Dico, quòd ibi Galenus dioidit febres per ſe. Si tamen uelis eſſe febrẽ unius ex his geoeribus, ut *Cap.4.* Galenus tertio de Præſagio ex pulſib. reducit peſtilentem ad hæc genera eadem, ut etiam uelit quandoq; eſſe hecticam, admitto: ſed eãdẽ lege, ut accidentia non habeat eadem, eritq; in humoribus. Sed ſicut in peſtilenti, & pulſus & urinæ contra naturam putridarum ſuot fermè ſaois ſimiles, & citò perimũt, contra naturam hecticarum: ita etiam febres hæ conſequẽtes, collectiones ſuot proculdubiò in bumoribus collectis: ut etiam io morbo laterali, non auté oniuerſis: & habent peculiaria ſigna, & curam. At cum obſtinatè quidam imperiti medici proſequi uelint tanquam Synocharũ, ægros fermè perdunt, nec animaduertentes aliam fuiſſe menté Hippocratis, Galeni, & Principis, in hoc u- *Prima 4 trac. pri.cap.pri.* no cooſentientium. Ex hoc patet, quàm facile eſſet, ſi rectè intelligerentur hæc, occurrere generaliter peſtilẽtibus morbis, ut referunt Hippocraté & Acrooem medicos feciſſe: quorũ alter totam Græciam, alter Athenas duotaxat, à ſęuiente in alijs locis lue liberarunt: tum uerò etiam ſpecialiter ſingulis, non ſolùm ob cauſæ iouentionem, quam docuimus, ſed multo magis quòd omnium unus ſit modus proprius unicuiq; morbo cõtagioſo, quemadmodũ & ille unus eſt: alius autem à generali ratione medendi conſimilium (ut in libro de Venenis docuimus) quẽ quiſquis inuenerit, & intellexerit, omnes fermè ſeruabit. Ex cõtagio autem primi modi etiam multos, imò plurimos, qui nõ nouerit, plus medendo quãdoq; oocebit quàm iuuabit: ſeruabitq; ægrè non multos, niſi ex eo genere morbi ſiot quod non ſit lethale, quanquá grauis: uelut Hippocrates recitat de illis ægtis ptimo Epidemiorũ, *Sec.pri. Pag.pri.* qui uehementer conflictati euadebant. Neq; hoc ignorat uulgus, qui plus his empiricis tribuit, quàm medicis. Nos autem de his, quòd oondũ ingruant, nec interrogati ſimus, dicere ſuperſedemus. ſatis enim eſt eam zuram me explicaſſe in tertio de Venenis. Itaq; & horũ, *Cap.20.ca.18. & 19.* & illorũ ſcilicet qui ex aeris uitio morborũ fiunt, per ſingula genera curá enarrauimus. Nam niſi pręcipiti nimiũ morte perimat, ut ea fuit peſtis quę ab anno M.CCCXXXIX, quindecim ꝑpetuis annis totũ peruagauit orbé: prudentis medici muous erit, obuiá ire tum in ſingulis, rũ io uniuerſis. At in huiuſmodi ſecurior eſt cuſtodia, quàm cura. Quanquã, ut dixi, & cura, per ea qoæ ptopriè opponuntur, admirabilis ſit. Nos itaq; per genera, ut diximus, ſingillatim eam tractaoimus. Liquet enim ex coniugationibus temporũ, ſimplices peſtileotes cũ his quæ fiunt ex duorũ cõpatatione, & annuas, ad numerũ mille ſeptuagintaocto peruenire. Quod facilè ſic colligimus: In aere octo poſſunt eſſe ſimplices iotemperies harũ ſingulę & per ſe, & cũ borealibus uentis, uel auſtris iungi poſſuot, ut ſint ſexdecim. E' quib. ſex ſunt humidæ, quæ poſſunt eſſe imbriferę atque ſereoæ: itaq; ſex illis duplicatis, fiét duodecim: additis aũt decem reliquis, fient uigintidoę, quę ueri cõgruere poſſunt. Vnaquæq; harum ſingulis æſtatis iungi poteſt. Ductis igitur uigiotiduobus in ſe, fient conſtitutiooes ueris, cõparati ad æſtatem, CCCCLXXXIIII. totidemq; aurumni ad hyemem collati, erũtq; in uniuerſum DCCCCLXVIII. Quibus ſi ſingulorũ temporum ſimplices, octuagintaocto. ſuot enim quatuor tẽpora: & totius anni uigintiduæ addantur, fient omnes coniugationes temporumq; cõſtitutiones mille ſeptuaginta octo, præter eas quæ imperfectæ appellãtur: uelut in ſexto Epidemiorũ: Tuſſes *Sec.3.in prin.* (inqt) cœperũt ex frequẽti auſtraliũ & aquilonariũ, & nimboſorũ tráſmutatiõe. Eſt & una incõſtãtis tẽporis, de qua Hippocrates tertia Aphoriſmorum: In tem- *4.* porib. quãdo eadẽ die modò calor modò frigus ſit, autumnales morbos expectare opor-

re oportet. Omnes igitur MLXXIX. Quę ad tria geneta reducuntur. Leues uniua temporis, uelut in Aphoriſmo illo: *Aphor. 11.* De „ temporibus, ſiquidem hyems ſicca & aqnilonia fuerit. Duotum temporũ, uelut in ſeqnenti. Trium tempotum, ut cum ex duobus in tertio ſecundum na- *Apho. 12.* „ turam prædictio fit. ut in illo: Si uerò a- *Apho. 13.* „ quilonius & ſiccua. huiuſmodi numerum non augent. dicuntur enim duotũ tempotum cõſtitutiones, quia tertium tempus ſecundum naturam eſt. Etenim quæ duotum tempotum ſunt, aliæ habent tempus ſecundum, iuxta naturam ſuam: & dicuntur mediæ intereas quæ ſunt unius temporis, & duorum. adnumerari tamen debent conſtitutionibua unius temporis: ur quæ in Cranone, *Sec. pri.* Epidemiorum ſecundo. Similiter & quæ iu duobus, aliæ quidem in ſecundo tempore morbos decernunt, quæ non tam ualidæ ur quæ in tertio ſecundum naturam: uocantur tamẽ duorum temporum, quia ſolùm duo tempora à naturali ſtatu euariant. Ita erunt quinque genera conſtitutionum apud Hippocratem: Mitiſsimum, cum in uno tempore fit permutatio & morbi: Mite, cum in uno tempore fit mutatio, in ſequente autem ſecundum naturam, morbi: Mediocre, cum in duobus temporibus mutatio fit à naturali ſtatu, ſed in ſecundo eorum fiunt morbi: Vehemẽs, cum mutatio fit in duobus temporibus, morbi in tertio, quod ſecundũ naturam ſequitur: & Violentiſsimum, cum mutatio à naturali ſtatu fit in toto anno, & eſt tota ſimilis & uniuſmodi. aut etiam ſi plus duret, morbi autem in ſequenti anno apparent, poſtquam conſtitutio præter naturam ceſſauit. Vnde etiam illud animaduertendnm, quòd tempora præter natutã quandoq; præſentes faciũt morbos, cum calida & humida fuerit cõſtitutio, aut uenti mutantur in coutrarium frequenter: aut ſi ualida eſt multum: ſecus autem fiunt morbi in temporibus ſecundum naturam, qui *Sec. 7.* illis ſuccedunt. Inconſtantem ex uentis auſtralibus & borealib. conſecutæ ſunt anginæ, ſexto Epidemiorum: è quibus mortui ſunt qui febricitabant, cæteri ſeruati ſunt. Oportet autem ſolùm tamen eas obſeruare, quæ euidentes habent qualitates, & conſpicuas conſtitutiones ualidas & firmas, ac diutnrnas: ne pulcherrimnm inuentum Aſtrologorum more fœdetur. Quas cum quis diligenter obſeruauerit, & ad cauſas ſuas retulerit, non ſolum ſecurè & tutò, ſed magna cum admiratione de ſingulis tẽporibus prædicere poterit. Etenim ſi quis diligenter animaduertat, cuiuſque harum prædictionem exemplo cõmonſtrauimus: modò ne deſit ingenium, ſolersq; cura. Sed & utiliore inuento etiã ſingulis edoctus, per ea quę diximus in libris de Venenia, occurret. In uniuerſum enim ſeptem ſunt naturæ peſtilentium morborum, ex aeris conſtitutione. nam cum tria ſint membra uitę principalia, cor, cerebrum, iecur: hocq; ſolũ non reſpiret: duo reliqua ab aeris conſtitutione inficiuntur. aut igitur materia in cerebro collecta facit abſceſſum, fitq; phrenitis: aut ſpargitur, oriturq; atra bilis: aut emittitur ad oculos, guttur, uenas ſoporariss, fitq; lippitudo, angina, attonitus: aut circa cor colligitur, fitq; lateralis morb. ac peripneumonia: aut ſpargitur, oriturq; acuta febris: aut expellitur dum prope iecur eſt, fitq; difficultas inteſtinorum ex caua, & nrinę ex gibba: aut in ambitu, gignunturq; carbunculi, & ſacri ignes. Manifeſtum eſt autem, quòd ex his quæ dicta ſunt, finis hyemis, & ueris initium, laterales morbos & pulmonias habere debet: æſtatis autem initium, ſi uer humidum & auſtrale perſeuerauerit, febres acutas, inteſtinorum difficultates, lippitudinea peſtilentes ſecundi modi, inxta naturam aeris conſtantẽ: omnis enim immoderata qualitas partiũ anni peſtilẽtes morbos parere nata eſt, præſertim calida, & humida, & aquoſa, & frigida, & ſicca.

Hæc ſunt, uir Illuſtriſsime, quæ mandãte ampliſsimo niro Gubernatore huius almæ Vrbis, inter multaa occupationes ſex dierũ ſpacio abſoluimus: ut Sũmo ac Beatiſsimo Pont. tibi ſatisfaceremus, & communi utilitati pro niribua conſuleremus. Nonis Martij,

M. D. LXIII.

FINIS.

RERVM ET VERBORVM IN OMNES . ENTES DD. Hier. Cardani libros Index, non ſine iudicio & induſtria copioſè collectus. In quo prior numerus paginam, alter uerſum indicat.

ABderæ urbi 48
Abdomen 333.22
Abortientes quare matres octauo menſe plerunq; moriantur 518.9
abortus aut fit ſenſim, aut repentè 568.59 *futuri ſignum* 538.30 *quibus temporibus maximè fiant* 240.25
abſceſſus facit balneum 799.10
abſceſſus quilibet quinque modis finitur 45 *mortis periculum breui ſignificans* 9 *ueſicæ* 602.42 *pleuræ membranæ* 396.26 *ex lue Indica* 423.12 *in febre continua quomodo cognoſcatur* 49 *in ileo grauis eſt* 607.11. et 77.41 *crudus, durus, dolensq; citò perimit* 772.46 *peſtilens* 423.12 *rupti ſigna* 498.45 *ſub coſtis quos corripere ſoleat* 665.16
abſceſſum in carne ſuppurari, malum eſt 769.7 *cùm incboat, materia dicitur turgere* 100.18 *profundum excidendũ ante maturitatem* 423.7 *ſoluit urina multa, craſſa & alba* 450.30
abſceſſu calido uiſcerum laboranti non conuenit purgatio 127.24
abſceſſus interiores quot habeant fines 490.18 *in uentre quomodo finiantur* 772.35 *in uiſceribus lethales* 422.50 *maligni* 422.40
abſceſſus omnes facti ante coctionem mali ſunt 439.29 *& tubercula differunt* 404.36 *qui ad primas iudicationes non ſoluuntur, in febribus longitudinem morbi ſignificant* 418.20 *qui cum febre ualida ſunt, quales ſint* 772.37
abſceſſuum cauſæ quæ 193.22. et 101.49 *cura* 511.30 *interiorum febres* 49 *multiplices differentiæ* 773.20 *eorum qui ſuppurantur, qui ſint meliores* 773
abſceſſibus quæ corpora obnoxia ſint 180.36 *ſanantur plerunq; in febribus peſtilentibus* 359.24
abſinthium roborat uentriculum 721.38 *quando uitandum* 859.12 *uſus in uehementibus purgationibus* 541.42
abſtinentia à cibo 24 *quid poſſit* 721.39 *ad uitam multùm poteſt* 720 *podagræ remedium* 721
acerba podagra quæ ſit 705.39
acceſſio quælibet habet ſex tempora 135.34 *in morbis quid indicet* 61
acceſſiones per circuitus habentibus quid dandum ſit 89.20 *ſtimuli naturam incitantes* 34
acceſſionũ ratio eſt habenda in cibo præbendo 85 *cauſa in febribus* 39 *initium* 34 *tempora.* ibid.
acceſſionibus qualis uictus ratio accommodata ſit. ibid.
acida ſunt omnia terrea 560.42
acetabula quid ſint 550.3
aceti uſus ad oculos 659.12
acidum eructantes rarò pleuritide corripiuntur 664.50
acidi ructus quot modis fiant 595.37
aconitum aliud eſt à napello 857.50 *princeps uenenorum temporaneorum* 940.50 *eſt acre uenenum* 857.51 *acre, igneum eſt* 922.35
acres humores quid faciant 611.46 *dulce eſt* 949
acrimoniæ ſignum caliditas eſt 398.4 *&* 513.33
aculeus in aluo 895.44 *in lingua* 895.40 *ſicci ſunt* 895.20
aculeis magis ſunt uenenati morſus 895.18
aculeata diuerſas uires habent 895.34
acutus morbus perpetuò augetur 23 *in utero gerentibus lethalis* 315.18 *ex conſtitutione peſtilenti* 20
acuti morbi ſignum 25
acuti morbi & febres acutæ quid differant 263.39 *qui* 263.40 *an ſine febre eſſe poſſint* 529.11 *habent ſtatum breuiſſimum* 357.46 *non facilè fiunt ubi alui liquidæ ſunt* 202.15 *qui magna ex parte lethales ſint* 263.42
acutis morbis in ſtatu uictus accommodatus 24
acutorum morborum non ſunt certæ pronunciationes aut ſalutis aut mortis 149.21 *proprium* 20 *remedium eſt ſudor* 388.23
acutorum media natura in utrunq; extremum conuertitur 19
acutæ febres rarius fiunt ſenibus 62 *ex bile* 25
acutarum febrium cibus 14
Actuarius qualis autor 726.38
adamas perſpicuus 448.40
adiantum 547.44
adoleri quæ poſſint 575.28
adoleſcentia 54
adoleſcentes optimè degunt prima æſtate 271.16
ἀδρόνω 141.42
adulatorem agnoſcere difficile 308.37
adulatores rhetores qui 308.40
ædificando uentos obſeruandos 217.2
æger obedire debet 5 *quieſcere* 164.39
ægri curatio quibus perficiatur 3 *officia* 5 *uires in nutriendo expendendæ* 18. & 28
ægro ſeruientes quales eſſe debeant 5
ægri in acutis morbis quadrifariam pereunt 110.13 *quomodo reficiendi ſint* 126.30
ægris quoties cibus dandus 82. & 83 *cibus & potus dandus quem concupiſcunt, ſi non damnum conſequitur* 179.6
ægrotare differt à ſubijci morbis 180.41
Ægyptus intemperata 257.47
æqualitas exacta non poteſt intelligi 64 *quando ſumma* 210.2
æquinoctium autumnale magis eſt periculoſum morbis 206.5 *uernum ueris initium* 208.26
æquinoctij tempora temperata 324.5
æquinoctia, quantum ad morbos periculoſa ſunt 206.4
æluri cerebrum 941.16
aer calidus aperit cutim 298.30 *frigidus denſat cutim* 198. & 298.29 *cauſa generationis atræ bilis* 357.15 *corruptus in momento poteſt interficere* 879.44 *in caldarijs uitiatus* 78 *matutinus eſt roſidus* 221.2 *nutrit ſpiritus* 129.25 *ob quas cauſas corrumpatur* 876.14 *occidentalis qualis* 221.3 *per arterias attrahitur* 890.30 *purgatur per ualidos uentos* 217.48 *præbet indicationem medico* 60 *quadrifariã corrumpit ſpiritum hominis* 879.51 *ſitim excitat* 526.33 *uitiatus humores corporis corrũpere poteſt* 78
aeris cõſtitutio quid operetur in medicamentis 340.37 *combuſti uſus* 518.23 *diuerſitas & temperaturæ ſunt cauſa quòd omnes morbi in omnibus tẽporibus fiunt* 272.10 *frigus longiores efficit morbos* 160.34 *locus & qualitas* 737.30 *mutatio quid poſſit in magnis morbis* 722.30 *ratio quo pacto habenda* 212.45
aerem eſſe frigidum 216.19 *in ſupremo loco mouere* 241.44
æruginoſa bilis aliquando cauſa eſt erroneæ febris 278.14 *ex atra bile nõ fit* 354.51 *quid differat ab atra* 366.31

æruginis raſæ uſus 518.25
Æſculapius quare à Ioue fulmine percuſſus ſit 114.16
Æſculapÿ filÿ 113.70 ſimulachrũ Romæ ſedanit peſtem 881.35
æſtas æſtuoſa quando fiat 248.3 antibus conformis 250.23 duos gignit humores tenues 322.43 eſt amica infectis 230.27 in Germania ſaluberrima 271.42 quare non apta ſit ad podagras 719.47 quot ſit dierum 209.3 ueri ſimilis quid in febribus faciat 221.30
Aeſtatis duæ partes 209.4 initium 280.27 morbi qui potiſſimùm ſint. 275.42 uigor quando 210.8 pars maxima ardens 323.13 temperies 42
Aeſtati congruit maximè tertiana 42
æſtatem eſſe fermè quatuor menſium. 37
æſtate augendus potus 89.10 cibi difficiles latu 87 per ſuperna purgandum 320.51 qui melius ſe habent, frigidi ſunt 211.35 quo loco homo debeat ſe exercere 195.48
æſtates feruidas mors facit ab Ariete ad Libram 250.1 quando temperatæ 247.30
æſtiuus ortus eſt ualde borealis 217.1
æſtiui morbi breues 159.12 ab autumnalibus quid differant 280.12 cauſa 272.42 fiunt in autumno 214.3.& 277.36
æſtiuum ſolſtitium periculoſius eſt hyberno 206.3
æſtus fortis circa uentriculum in febribus, malum 441 quando maximus fiat 210.6 quorum morborum ſit cauſa 276.17
æſtus ualidi febriles 758.35
ætas indicat rationem uictus 54. adoleſcentiæ 491.12 decrepita 291.46 in morbis multùm poteſt 134.7
æſtatis conſiſtendi anni 56 flos 54 creſcentis uires 71
ætates aliæ aliã temperiem habent 303.10 extremæ inediam non ferunt 85 uini 288.33
æthera quid ueteres nominarint 737.27
affectiones multæ iunioribus multis modis iudicantur 194.4 ex materia tenui periculoſæ ſunt 785.30
affectus difficillimi curatu qui ſint 19
affectuũ ſpecies quibus homines deſipiũt 716.35
Africæ mons tempeſtuoſus Atlas 251.12
Agatinus medicus 726.40
Agathini inuenta 515.18 de pulſu 414.53
agaricus citat uomitum 337.30 niger 861.46.& 911.30 optimum 339.5
agarici uires in purgando 338.39
agentia naturalia agere contra ſe 865.15
agglutinatio & adiectio quid differant 779.3
agitatio extenuat corpus 164.37
agitationẽ maiorem quæ ſignificent 788.46
Agnani palus 879.16
Agyrtarum commenta 906.38
Aiacis furor 747.20
aizoi folia 508.52 ſuccus ualde refrigerat 806.26
ἀκρατὸν 796.46
alba à frigiditate 448.38
Albucaſis conſilium in abſceſſibus curandis 423.4
Alcibiadis proles inſana 729.19
Alcmæonis furor 747.19
albarbæ 941.23
alienatio mentis 716.42
alendi ratio infantes 63
Alexander Trallianus empiricus 726.37
Alexandri medicamentum in renum doloribus 462.4
Alexandriæ qualis ſit finis ueris 229.49
alexipharmacum cõtrarium ueneno 913
ἄλγημα 334.11
alica parum nutrit 16
alimentum tripliciter dici 88 immodicum morbum facit 139.40 humidum quibus conueniat 129 liquidum ad reficiendas uires optimum 81 optimum panis 198.27 ſibi contrarium trahit pulmo 213.24 uelox eſt odor bonus 129.25
alimento ſimili omnia gaudent præter pulmonem 213.24 qui potiſſimum indigeant 56
alimenta quando copioſiora exhibenda 71
allia gignunt atram bilem 356.50
aloes uenas hæmorrhoidarũ aperit 703.9 utero gerentibus non eſt tutum. 315.47
Aloſæ carpiones 147.24
alphitomantia 907.32
altercum quibus inimicum 504.7
aluminis rotundi uſus 518.24 ſciſſi uſus 518.14
aluus humida eſt ſemper ſeruanda 202.43 dura ſæpe cauſa mortis 387.4. fluens in laterali morbo 665.31 quomodo ſiccanda 474.32 quũ humecta, quibusq; ſicca ſit 150.36 quomodo ſoluenda 326.14 ſicca mala eſt febrientibus omnibus 202.34 ſuppreſſa cauſa eſt conuulſionis 202.33 turbata 432.34
alui profluuium ex qua cauſa fiat 277.32 in tabe laborantibus quando lethale 494.20.& 496.23
alui profluuio maximè capiuntur balbi 660.16 qui pereant 494.50
alui profluuia quando penitùs mala ſint 476.22
alui humidæ utilitas 202.29 defluxus ex morbo diuturno, malum 845.47 duræ ex Boreæ flatu 217.8 egeſtione cognoſcitur coctio 102.44. quibus humectentur 449.50
aluum mouentes cibi 142.43
aluum uomitum ſiſtere 326 ſubducentia 77 ſubducentium tria genera 104.22 ſubducentia medicamenta ſedant dolores 95.12
aluos duras aquilonia efficit tempeſtas 215.12 humidos habentes iuuenes melius degunt quàm qui ſiccas habent 151.10
ἄλυσις 822.46
alypum uenenum 856.52
Alzarabius de comitiali morbo 905.39
amarum eſt terreum 921.35
amara ſunt omnia quæ putreſcũt 708.37
amarus ſapor à calido eſt 913.32
amabile uinum 144.3
amaritudo oris ex febre eſt 344.& 36
amatorium uenenum 932.28
Amazones ex qua cauſa ſint habiles bello 801.10
ambidexter homo rarò 800
ambidextros uſus facit 800.13
ambitione homines ſtultos fieri 323.38
ambra 575.32
ambulationibus matutinis corpus exercendum 195.2
amentiã facit immoderatus calor 767.10
amethyſtinus color 434.4
amſanctum 879.20
amici Hippocratis 113.7
ἄμνιον membrana 540.39
amomum 527.43
aſtrorum tres operationes 324.9
amphimerina febris 40.23
ἀνάβρωσις 458.20.& 634.33
anacardorũ uis 776.38 uenenũ 910.47
anaſarca 778.49 ex humore in ambitu totius 619.22
ἀναπνοὴ 458.21.& 393.39
Anaxionis ægri hiſtoria 490.35
Androgyni qui ſint 802.17
Andronis medicamenta 518.2
anethum decoctum 337.8
anhelitus crebri in qua ætate fiant potiſſimùm 298.19 quibus temporibus fiant 214.9 quando eueniant 277.41 defectus 535.29
ani ulcera difficilia ſanatu 370.14
angina & pleuritis aliquando inuicem tranſmutantur 677.36 quid 19 ſimpliciter pernicioſa cum ceruix rubet 275.20
angina laborantes quid patiantur 491.23 ualde pernicioſa cùm tumor & rubor in faucibus apparet 275.19

anginam

anginæ horrendiſsimæ quæ ſint 491. 57 & 585.3 ad pulmonem uerſæ in ſeptem diebus occidunt 642.28 diuturniores ex quibus euadunt 642. 28 pernicioſæ ſunt in quibus dolor non ſentitur 122.45 quibus maximè tempeſtatibus fiant 214. 9 uigor 32 unde fiant 98.7
anginoſorum affectiones 290.50
anima alba 525.22
animæ inſtrumentum calor eſt 875. 37
animæ internæ facultates rectrices tres 752.27 perturbatio præcedit iudicationem 133. 38 principatum eſſe in cerebro 760
animalis facultas in cerebro 412. 1 ex fame mortui corpus quale ſit 67 principia duo 799.50. uita mors eſt 535.43
animalia breuioris uitæ quàm plantæ 67
animalium & plantarum corpora qui planetæ debilitent 250. 4 uenenatorum ſigna 953.4 conſtitutio 737.52
animi defectio ab exolutione differt 751. 11 à tuberculi intus ruptione 750. 48 quæ cauſa 15 in fluxu muliebri, malum 571. 25 defectiones à nimio calidi uſu 499.24 deliquium fit corde patiente ſimul cum cerebro 751.27 deliquium 106.40
animi & corporis ſtupor 759.25 dolorem leuat corporis dolor 191.52
animo linqui poſt purgationem 127.41 quā ob cauſam homo linquatur 814. 23
anodina quid faciant 514.3
ἀγκυλωσία 660.40
annotatio in febribus 35
annus non perficitur integris diebus 158. 37 diuiſus in ſeptem partes 208. 52. medicus 296.27 quot dierum ſit 450.42 ſecundum naturam quando 224. 8 uigeſimus quintus, incrementi finis eſt 271.50
anni conſtitutio qualis fuerit, tales morbos expectare oportet 222.16 tempus quid poſsit in morbis 42 tempus uictus modum indicat 54 quatuor tempora quādo incboent 209.32
annum lunarem Iudæi & Græci obſeruarunt 296. 19
anni ſalubres 225.50 temporum temperies 42
anſum 527.50 cum ueratro dandum 95.4
Antander quo morbo laborarit 177.16
ἀντιάδες 285.20
anthrax ilei cauſa 756.3 ſub genu dextro 892. 48 ulcus exuſtum 695. 14
Antimachi uxor quomodo obierit 317.19
anticipatio in febribus quid indicet 44
Antonius Pezonus balbutiens bonus uir 662.24
ἀπαλλάττομαι 252.20
ἀπεψία quid ſignificet 92.37
ἄπεπτα 98.49
ἀφορίζω 1
Aphoriſmus unde dictus. ibid.
Aphoriſmi XXIII ordine cōſcripti euſdē argumenti 526.44 Doricè ſcripti 1 Hippocratis clari ſunt 10
Aphoriſmorū ordo admirabilis 502. 5 et 16. 54 primi interpretes 832. 2. & 30 nobiliſsimus 163. 5
Aphoriſticæ doctrina 1 neceſſaria eſt 3
Aphoriſticæ doctrinæ uſus in acutis morbis 40 commoda 3. & 4
aphthæ oris ulcera in puerulis 280.42
apios uenenum 856.52
apij & fœniculi ſemina 527. 44 malicia 776.38
apium riſus è ranunculi genere 939.41
apogeon ſolis in quo loco ſit noſtra ætate 247.28
apollinaris herbæ ſemen quid in corpore faciat 939. 22
apoplexia 19 à caro differt 728. 35 ex atra bile fit 727.8 ex morbo melancholico 723.50 in quibuſdam regionibus frequentior 728. 16 morbus uiolentiſsimus 727. 14 morbus eſt ætatis 723.36 quibus ætatibus non accidat 723. 40 ſequitur uertiginem 302. 16 uigilibus & ſollicitis accidit 727. 26 uinolentis accidit 727.26
apoplexiæ & comitialis morbi diſcrimē 189.14 obnoxij qui ſint 728.14
apoplexiam quæ ſignificent 723. 23 non fieri à pituita 726.7 ualidam ſoluere eſt impoſsibile 529. 24
apoplexia laborantes quomodo afficiantur 728. 42
apoplexiæ quibus ætatibus maximè fiant 725. 26 & 302.29
apophlegmatiſmata caput optimè purgant 612.40
ἀπόσιτοι quos Græci uocent 599.9
appetendi facultatem extinctam quæ ſignificent 415.29 opera 417. 13
appetere bene & uehementer differunt 171.52
appetitus rectus in appetendis cibis qualis ſit 120.23 bonum eſt ſignum 169.47 caſus ob debilitatem iecoris aut uentriculi 152. 17 quid indicet 120. 18 quomodo corrumpitur 128.14 ſignum eſt corpus indigere euacuatione 132.48
appetitum cibi reſtaurant iecora gallinarum 180.2
ἄπνοια 535.36
Apollonij morbus 379.46
ἀποσιτία 344.36
apoſpaſma ligamentorum eſt 634.26
ἀπέτασις 404.40
aqua intercus generatur ob imbecillitatem caloris naturalis 273. 6 ex teneſmo 778.21 ex inteſtinorū lauitate 152. 2 ex uitio lienis 688 ex pleniore cibo 70 ex retentione hæmorrhoidum 616. 27 ex ſplenis & epatis uitio 607.30 ferro curari 847.21 poſt dyſenteriam 245. 22 ſicca 334. 47 quot cauſis efficiatur 278.34
aquæ intercutis generatio 650.22
aquam intercutem timentes quibus præſeruantibus uti debeant 610.10
aqua intercute laborans ſi à tuſsi corripiatur, deploratus eſt 808. 4 laborantium carnes quales ſint 607. 34 ulcera difficulter ſanatu eſſe 607. 25
aqua ardens ex cereuiſia 484.4 calida ſoluit capitis grauitatem biſariam 515.12 cauſa rigoris 405. 52 deſtillata è granis ſegetum inebriat 750.9 frigida quibus bona, quibusq; mala ſit 502. 50 in aſcite ubi contineatur 652 in hydrope ubi aſcenderit ad ſeptum, deploratus eſt 821. 42 non eſt frigidæ facultatis 514. 52 ob atram bilem in iecore non fit 747. 36 ſeparationis quid efficiat 439.15 poteſtate propinqua eſt temperamento 514.50
aquæ bonitas quomodo cognoſcenda ſit 525. 10 calidæ multæ fomentum 512.14 copioſa potus qualem efficiat urinam 448. 14 corruptio eſt etiam cauſa peſtis 877. 17 frigidiſsimæ potus à cibo quid faciat 522. 21 generatio 597. 3 lacuſtres malæ 637. 47 locus & qualitates 737.33 potus eſt aliquando cauſa aquæ intercutis 278. 38 potus non eſt cauſa hydropis 609. 19 ſalubris ſigna 525. 23 quæ per canales plumbeos fluit, potus 371.35
aquam aliā rarò eſſe alia leuiorem 525. 12 leuiorem quomodo intelligere debeamus 525.12 trahentia medicamenta qualia ſint 613.16
aquæ æſtate calidæ, hyeme frigidæ quales 219. 19 inſalubres. ibid. ſtagnantes efficiunt habitum melancholicum 330.15
aquas malas bibentes quæ patiātur 637. 45 ſtagnantes bibentes quibus morbis obnoxij ſint 780.42
ſtantes bibentes, ualidis medicamen-

tis opm habent 330.10
aquilonaris conſtitutio 242.5
aquilo ſerenat aerem 218.40 purgat & corroborat cerebrum 219.10
aquilones quibus temporibus potiſſimum ſpirent 215.30
aquilonia conſtitutio quid efficiat in corporibus 217.4 & 267.30 tempeſtas quos afferat morbos 215.12
Arabes furorē maniam uocant 274.24
Aretæus qualis autor 726.38
araneus riuulorum hydorolcos 640.48
araneorum aculeus 895.36
Archigenes de pulſu 414.53
arcturi ortus medico eſt obſeruandus 206.7
arenæ ex renibus hærent matulæ 465.46
arenis plena gignunt in ueſica lapidem. 463.50
arenoſa in urinis quid indicet 459.3
ardens febris aliquādo mutatur in coli dolorem 132.30 generat atrā bilem 357.14 qualis ſit 277.8
ardentes febres in hyeme periculoſæ 173 generantur ex natura æſtatis 222.2 quæ ſoluāt 412.8 qualem temporis conſtitutionem ſequantur 246.18 ſunt acutarum grauior ſpecies 264.2
ardentib. in febribus accedēs morbus regius quinto die, lethale eſt 437.10
argentum uiuum calidum eſſe 915.9
argenti ſpumæ effectus 938.29 ſublimati effectus 939.6
aricina braſſica 148.50
Aries ſignum ruminans 340.20
ἀριστερὰ 800.4
ariſtolochia 547.43
ariſtotelis auus duxit filiā Hippocratis 2. opus de Animalibus 270.6
aromata gignunt atram bilem 356.51 trium generum 528.4 quid in medicamentis efficiant 341
aromatum nomine quæ contineantur 527.38 uſus 526.37 commoda 523.6 odor facit capitis grauitatem 526.39 ſuffitus muliebria ducit 526.37
arquatus morbus 434.7
arquati quomodo fiant 435.23
arquato laborantium mores 434.46
Arrius hæreticus quomodo perierit 364.16
arſenici effectus 939.2
ars in quibuſdam poteſt, quod natura nō poteſt 686.30 curatiua Galeni qualis ſit 611.22 quale ingenium exigat 306.52
artis finem non conſecutum ſe, Hippocrates ipſe de ſateſtatur 814.17
arteria frangi poteſt 496.2 uenalis nutrit pulmonem 495.46
arteriæ attrahunt ſemina peſtis 893.33
hauriunt uapores 864.16 in renes orientes 456.23 uenalis ſanguis ſolus eſt ſpumoſus 496.13
arteriæ ſoporariæ 478.20
arteriarum diſpoſitionem indicant ſudores 53 motus in adultis ualidior 489.9
arterias ex ſemine fieri 635.17
arteriis magnis circa fauces præciſis animal ſanari non poteſt 631.11
arthritici pueri fiunt, ſed non podagrici 657.38
arthritis quomodo fiat 657.52
arthritim cum podagra qui autores confuderint 706.12 timentes euacuandi 702.7
arthritides ſubſequuntur febres 657.47 curatas ſola uictus ratione 191.6
ἄρθρον quid ſignificet 92.50 & 92.37
articuli poſt longas febres quando laborent 267.17
articulorum dolores ex redundantia pituitæ 303.23 compago quomodo fiat laxa 382.23 dolores ex qua materia fiant 267.3 morbus nō idem eſt quod podagra 657.35 natura 382.31 tumoribus quæ proſint 522.44
artuum imbecillitas efficit prodagram. 654.22
aruſpicina 907.52
aſcarides in qua ætate naſcantur 285.14
aſcites poſtulat celerem curam 653.14 ex aqua in uentre 619.11 ex duritiebus ſplenis 609.8 ex renibus 653.5 lethalis eſt 821.44 non eſt aqua ſub cute 333.36 poſt læuitatem inteſtinorum 330.23
aſcitis cauſa propria quæ 610.4
aſcite laborantes pueros ſectione curandi 651.22
aſclepidarum familia 564.31
ἄσθμα 300.46 celeriꝰ ſentitur quàm gibboſitas 700.49 gibbos facit 698.13
aſthmatici crebrius ſpirantes 699.37
Aſia non in omnibus locis æquè felix 77. & 78
Aſiæ temperies 77 fœcunditas 77. & 78 ſitus. ibid.
Aſiani proceræ ſtaturæ ſunt 203.36 quibus moribus præditi ſint 204.16
Aſianorum & Europæorum diſcrimen. 205.24
Aſianis præſtantiores eſſe Europæos 205.24
aſios felle caret 143.10
aſini lactis facultates 547.16 in purgando uſus 166.36 ſtercoris uſus in ſiſtendo ſanguinē 771.16
ἀσίτος quos uocent 599.7
Aſteropem ambidexter fuit 801.4
aſperum quid 805.7
æſpritudo quid 623.42
aſpidis morſus cicutæ ſucco ſimilis 909.39 ueneni quomodo ſerpat 920.48
aſa odorata 575.3
aſſentationis malicia 308.40
aſſidentia ſigna quid poſſint 46
aſtaci cruſta tecti 146.31 fluuiales 148.15
aſtantes ægro quales eſſe debeant 5
aſtringentia ſanguinē cohibentia 771.87
aſtra quando dicantur oriri, & quando occidere 258.16 quomodo ſolari ratione oriantur 258.27
aſtrorum diſpoſitio quam uim habeat in medicamentis 340.20 lux 324.9 motus 324.10 ortum conſiderare debet medicus 206.5
aſtragalomantia 907.35
aſtrologiam Gauricus fœdauit 906.42 medico neceſſariam eſſe 232.3
aſtyphalia 8
auditus graues ex pituitæ abundantia 303.23
auditum obtundunt auſtri 267.38. & 215.7 ſenum 300.39
Auenzoar medicus 726.52
aues non habent lac 581.49 ex cibis attenuantibus ſiunt 704.4 grauedine tentantur 816.39 multum ab imbribus læduntur 223.37 uix contrahunt contagium 893.42
auium carnes 24 genus quo tempore abundet 223.23 grana comedentium carnes bonæ ſunt ſenibus 779.43
auibus æſtas conformis 230.23
Auerrois philoſophus fuit, non medicus 565.21
augmentum acceſſionum 34 morbi quando admittat cibū 39 nunquā cibum admittit. ibid.
augmenti in febribus ſigna 44
Auicēna de Galeno quid dixerit 227.12
ater humor aliud eſt quàm atra bilis. 715.36 nihil in ſeutile continet 355.2
Athamantis furor 747.29
athletæ qui fuerint 12
athletarum habitus quare periculoſus 12 cibus 71. & 77 exercitia 12 ueracitas 656.33
Atlas tempeſtuoſus mons 252.12
atramenti ſutorij uſus 528.14
atræbilarios morbos qui habeant 636.38. & 556.9
atræbilarij ſiunt comitiales 189.45
atræbiliariū corpus quando fiat 274.22
atra bilis à furore differt 274.19 duplex 729.6 eſt cauſa crudæ deiectionis 98.35 facit uarices 655.51 humorum peſſimus 727 in uere 208.7 naturali calori aduerſatur 617.6 quamobrem genere

Attalus 2
attonitus morbus 19. ex pituita 724. 50 breui interficit 712. 15
attoniti morbi materia 265.26 timentes euacuandos 702.8
attonito morbo proſunt mutationes 131. 37
attractio duplex 864.40
Aurelianus multas fabulas in arte Medica ſcripſit 906.40
auriginoſus morbus 434.6
auriginoſos euacuandos 702.11
auripigmentum crudum interficere 933. 26
aures bile replentur in febribus 276.30
aurium dolores 24 in æſtate fiunt 275.46 humidæ ſordes in nuper natis 280.44 ὑγρότητος 282.38 meatus qualis 278.22 phlegmones ob quam cauſam excitentur 216.32 dolore obijt Cydis filius 684
auſter calefacit & humectat 215.46 cur humidus ſit 215.48 humana corpora turbat 219.1 nocet cerebro 219.9 ſiccus uentus, ob uapores humectat 218.18 omnia reddit deteriora 219.8 obtenebrat ſidera 218.47 quam ob cauſam hebetet omnes ſenſus 215.44 quos morbos ferat 215.7
auſtri & aquilonis origo ſub polis 218. 33 qualitates 250.43
auſtralem hyemē qui morbi conſequantur 243.34
auſtrinæ cōſtitutiones diuturna ſyderationē mouent 270.35 à uento auſtrali parum differunt 268.22 quomodo afficiant homines 267.35
autumnalium & æſtiuorum morborum differentia 280.12
autumnus autumnalis maximè lethalis eſt 215.2 inſalubris 43 malus omnibus morbis longis 232.44 multos prauos morbos affert 43. & 208.7. et 277.48. et 279.9 quare ſit inæqualior 227.23 quibus inimicus 233.3 tabidis malus 232.24
autumni aer tenuior 227.45 calor maior quàm ueris 228.8 finis peiores morbos affert 181 inæqualitas quando maxima ſit 209.50 initium 208.29 qualitates naturæ noſtræ maximè contrariæ 279.10
autumno aſsimilatur fauonius 250.47 cruditates et fluxiones abundāt 278. 50 fiunt multi æſtiui morbi 214.3 et 277.36 omnia marceſcūt 231.23 potus minuendus 89.20 quæ animalia pereant 230.29 quomodo cibus exhibendus 84
autumnum æſtuoſum quid faciat 248.41
auxilia quando extrema, & quando leuia ſint adhibenda 21
axinomantia 907.37

B

BAccæ lauri uetuſtate corruptæ 857. 2
baccbara ſalutaris capiti 515.17
Bacchius Aphoriſmorum interpres 831. 31
balbus quid à blæſo differat 662.2 quibus morbis ſit obnoxius 638.37
balbi plerunq; boni 656.6 capiuntur alui profluuio 660.56 non purgandi 127.20
Balborum familia Romæ 660.21
balbutientes boni ſolent eſſe uiri 662.20 facit linguæ imbecillitas 661.39
Baldus iureconſultus morſus à catulo ſuo rabie perijt Tridenti 641.32
balenarum lac 581.52
balneum ante purgationem aliquando præcedere debet 126.49 debilitat 713.19 in morbis, in quibus difficulter urina redditur, utile eſt 808.42 quæ purget 263.17 ſedat dolorem oculorum 658.16
balnei detrimenta 799.7 pars æſtiuoſa 500.13 uires aduerſus dyſuriam & iſchuriam 812.17 utilitates 799.3
balneo ſanari hecticam 798.25 facta euacuatio 263.56
balnea calida refrigerant 396.46
balſami ſuccus in calculo 812.9 contra lapides ueſicæ 465.44
barba mulieribus aliquando naſcitur in retentione menſium 668.7
baſiliſcus ex ouo galli gallinacei 902.8 uenenum 900.33
belzoi 573.31
Beſſarionis Cardinalis epiſtola ad ſenatum Venetum 862.42
betonicæ radix 337.9
Biantis pugilis ægri hiſtoria 620.35 uoracitas 140.19
Biarmij quale uer æſtatēq; habeant 230. 16
bilis atra in quibus locis corporis fiat 355. 15 à quibus temperari ſoleat 254. 20 cærulea 19 cauſa eſt cruditatis 828.6 craſſa, cauſa lipyriæ 410.52 & pituita ſanguini permiſta, ſunt cauſa rigoris 406.3 exuſta non eſt idem quod ater humor 755.36 facit lienis tumores 278. 29 mentis emotiones feroces 518. 10 flaua maximè eſt cauſa profluuiorum alui 277.32 glaſea 868. 28 plus æſtate generatur 73 per uomitum exiens quid ſignificet 477. 11 quam deſipientiam faciat 715. 49 quibus modis mittatur ad cutim 435.32 ſuperabundans eſt cauſa inflāmationum pulmonis 254. 35 ſupercraſſata materia eſt furoris 615.50 uiridis 371.3
bilis atræ retenta mala 370.50 copioſioris cauſæ duæ 434.4 flauæ abſceſſum ſuppurari peſsimū eſt 769 fluxum ſupernè & infernè quæ faciant 765.41 porraceæ uomitus 362.46 podagra 705.10
bilioſum tranſit in furorem 274.23
bilioſis quæ aeris conſtitutio ſit infeſtiſsima 253.34
Birſen ſpirandi difficultas ab Arabibus uocata 418.6
βράγχος 183.33
blatta generatio 870.30
blæſus quis ſit 661.52 non purgandus 127.20
blæſitas à linguæ imbecillitate 561.40
boli Armeni uſus ad oculos 659.12
boni homines qui ſint 656.7
bonos & ſimplices quæ temperies faciat 662.29
botanomantia 908.3
Boreas à polo ſerenitatem parit 242.15 gelidos uentos facit 251.5 humidus natura, ſed ob motum uehementē exiccat 218.13 hyemi aſsimilatur 250.47 ob impetū fit ſiccus 250. 45
borealem eſſe ortum æſtiuum 217.2
boreales conſtitutiones quibus morbis aduerſentur 270.36 uenti quare non multùm humectent 216.7
Borsei poetæ epigramma 656.37
Braſauolus 2. & 93.4 maximi medicus uir 25.20 notatus & laudatus 323.33
braſsica Gambuſium 148.29 marina aquam ducit 400 36
braſsicæ forma 148.27 cyma 148. 38 Pompeiana 148.51 differentia ab inuentoribus & locis 148. 49 ſatiuæ tres differentiæ 148. 25 tria prima genera 148.24
bubonas qualis febris ſequatur 49
bubonia febris in quibus potiſsimū communicetur 892.28
bubonis oua præſentaneum uenenū 941. 22
bubones germina internorum bubonum 422.49 externi non poſſunt producere alias febres q̃ diarias 422.48 in mento fuiſſe matri Cardani 892. 46 in peſte in quibus partibus fiant 892.35
bubulæ carnes cuius morbi cauſa ſint 300.7
bucellatio 794.39
buccinæ 146.29
bufones abſq; cibo per hyemem latēt 75
buglosſæ radicum cinis 282.2

bullæ compactæ quomodo generentur 788.44 in urina quinq; diſtinctiones 788.15. et 30 cohærentes in urina 788.46 in medio urinæ 789.7. et 786.50 in urinā reſidentes longum renalem morbum indicant 787.41
βόλιμος 152.40

C

CAcechici quomodo fiant 435.24
Cacochymia non eſt ſine repletione 182.8
cacoethes cibus diſcerni à carcinomate difficile 673.11
cacoethe ulcera quot morbis fiāt 599.29
Cæcias qualis uentus 251.21
cæcitas ex morbo melancholico 724.3
cæcitatem quæ ſignificent 723.23
cæpæ utram gignant bilem 356.50
caſiola uina 144.5
cæſtrei piſcis lapis in capite 146.3
cappares prohibent lapides 465.43
calamus aromaticus 327.50
calculus in ueſica pueris naſcitur, non in renibus 465.25 ex quibus communiter generetur 463.47
calculi generationem prohibet uſus olei 466.23 ſigna 810.43 renum rarò in pueris 285.33
calculum fieri etiam pueris lactantibus. 464.16 ueſicæ qui patiuntur, ubi ſentiant moleſtiam 468.27
calculóne aliquis laboret, quomodo cognoſcendum 467 laborare ueſicā indicant arenoſa in urinis 459.3 laborare turpe eſſe hominū bonā temperiem nacto 464.14 laborantes, quorum urina eſt ſine ullo ſedimento 460
calculoſi debent à lacte abſtinere 466.23 qualem urinam mingant 449.15. & 461.12
caldaria æſtuoſa 500.13 eneruant robur corporis 500.55 quomodo corpus afficiāt 827.1 . ſint'ne ſalubria an non 78
caldarijs'ne hyemali tēpore utendū ſit 78
calefacit ſomnus interiora 116.27
calefaciētia et exiccātia quæ ſint 588.20
caleſcere non eſt concoqui 98.15
calidum aperit ora uenarum 500.9 corpus refrigerat 499.48 cutem mollit 511.4 diffundit 499.44. immortale eſſe, & cuncta intelligere 737.22 natura ſuppurat 511.18 oſſium fracturis multum confert 511.9 quo pacto ora uenarum aperiat 527.15 quomodo attenuet craſſa 527.11 quibus corporis partibus utile 502.24 ſuppuratorum 511.2 tandem exiccat 499.45
calidæ aquæ perfuſio quib. noceat 516.33
calidi nocumenta 504.23 innati qui plurimum habeant 62 innati parum habent ſenes 62 uſus frequens accelerat mortem 499.25 uſus frequens quæ mala afferat 499.20 uarij effectus 511.3
callidi non poſſunt eſſe periti artis medicinæ 306.50
calida cur citius congelentur quàm frigida? 269.35 diſſoluunt grauitatem capitis 515.15 fluxiones mouent 502.40 lauari florere corpus facit 513 moderatè quomodo ſedent dolores 514.17 quando admouenda 506.22 quando noxam afferant 506.26 temperata, ſunt humanæ naturæ amica 499.33
calidiora ſunt loca humiliora 258.2 membra in hyeme quæ ſint 73
caliditatis cauſæ 874.2 temperatæ effectus 513.25 ualidæ effectus 313.36
caliditatem quæ membra expoſtulent. 516.9
Caligula imperator à comitiali conualuit 190.26
calliditas quale habeat ingenium 307
callum quibus abducere liceat 697 4
calor aut frigus qua parte corporis eſt, ibi morbus 397.43 à iecore qualis 414.25 febrilis à naturali quid differat 80 febrilis abſumit corpus 66 infantis 63 innatus in corde 66 in febre tertiana exquiſita qualis ſit 431.10 influens 65 innatus quid ſit 65 immoderatus facit uigilias & amentiam 767.20 laxat carnes 567.21 maior plus cibi requirit 63 maximus quo tempore maximè uigeat. 261.11 omnis noſtri corporis à corde proficiſcitur 414.24 præter naturam quomodo corrumpat, & ſimul aliud generet 875.33 quare magis creſcat poſt ſolſtitium 252.9 quo tempore augeatur 262.20 rarus quomodo fiat 720.2 ſeſe accendit 489.8 triplex 874.21 ubi magnus eſt, ibi motus uehemens. 884.27 calor naturalis 55 abundans exigit cibum 87 eſt coctionis autor 98.20 in hyeme & uere maior eſt 71 in membris ex tribus compoſitus 66 augeri quadrifariam poteſt 69 quare in ſenibus non poſſit augeri 69 quomodo mutetur 75 ſpiritu nutritur 129.8 ualidus quid indicet 89.10 unde dicatur 66
caloris innati abundantia quid ad uires conferat 87 differentiæ 64 ad coctionem nihil confert 73 qualitas quando mutetur 65 qualitas uaria in uarijs ætatibus 63
caloris naturalis aucti commoditates 67 augent moderatæ exercitationes 67 quæ qualitates foueant 271.20 quæ augeant 68
calorem exacuit ſiccitas 223.19 reuocat frigidæ aquæ multa perfuſio 509.7
calore innato magno præditi magna egent copia cibi 72
caluicies in principio ſit'ne ſanabilis 667.47 duplex 666.12 inſanabilis quæ 666.14 ſignum atræ bilis 656.12 unde fiat 654.45
caluiciei contrariæ ſunt uarices 666.28 cauſa ſiccitas 667.41 remedia ubi inueniātur apud Galenū 667.45
caluiciem fieri à conſenſu cum genitalibus 655.50
calui plerunq; boni ſunt 656.6 non fiunt eunuchi 653.17
caluorum morbus 638.37
caluis magnæ uarices non fiunt 663.51
cammaros libēter edit Cardanus 180.6
cancri ſunt gammari 146.14
cancrorum lapilli quid poſſint in calculo 811 in lacte aſinino coctorum uſus in cura carcinomatis 675.27 fluuialiū cinis in carcinomatis cura iuuat 675.19
canina fames 152.38
canicula exoriens quid operetur in mari 324.30 quæ nam ſit ſtella 324.38 35 quot dies habeat 323.26 piſcis 146.34
caniculæ ex ortus æſtatis medium 208.28 ſtellæ ueneratio 324.15 ſideris effectus in terris 324.17 uires apud Plinium 324.13
caniculam maria, & terræ, & animantes 324.13
canicularibus diebus magis nocent uenena ex aculeis 895.39 non purgandum 127.12
canis ortus & occaſus 323.15 maior quot ſtellis conſtet 324.39 minor 324.51 ortus medico obſeruandus 286.6
canis rabidi uenenum fertur per neruos, non per uenas ad cerebrum 929.50 quas ob cauſas rabie corripiatur 952.24
canes quo tempore potiſſimum in rabiē agantur 324.21 rabie correptum, præcipuū ſignū quod ſit 952.24
canini dentes conuulſiones magis mouent 284.46
cantharides utiles ad quadā medicamenta 857.22

capilli

capilli cum urina exeuntes 453.10 in urina quomodo generentur 788. 45
capillorum caſus cur tabificis adueniat 235.52 defluuium ſit ex humorum prauitate 667.44 radix ex quibus cauſis uitietur 236.2 radices quid exedat 653.33
capnomantia 907.41
caporum iure mombaſioq; Leonicenus à grauedine ualde ſenex liberatus eſt. 183.44
caput an ſit abluendum 798. 40 calefaciunt medicamenta 331.1. circumdolere quid ſit 612.10 difficile euacuari poteſt 612.36 difficile eſt purgatu 612.36 ex toto corpore humidum colligit 381 hyeme tectum obſeruandum 76 quæ grauent 528.21 quibus lauandum ſit 799.20 quo pacto optimè purgari poßit 612.39 ſenſuum origo 215.47
capitis & uentris inferni purgatio curat popularem lippitudinem 624 carnoſi hominibus, accidit apoplexia 727.27 grauitati unguenta utilia 513.19 grauitatem ſoluit pedum lotio 515.14 ulcera non conuenit humectare 515.23 lotio cum lixiuio quid faciat 999.14
capitis dolores quales 778.3 ad hyemem ex quibus aeris conſtitutionibus fiant 245.5 quæ ſoluant 612.3 ſignificant bullæ urinarum 788.30 ſolui poſſe trifariam 515.2
caprifici uſus in urinæ retentione 809.9
carbunculi incipienti morbo ſuperuenientes quid portendant 361.17
carbunculos timentes purgandos 702. 14
carcinoma quid uerè ſit 682.23 & ναυσώδη, uix poſſunt diſcerni 673.11 ex mala curatione calli 674.21 in faucibus curatum 674.19 in quibus partibus maximè fiat 672.26 in utero quando fiat 573.7 non fit ante pubertatem, niſi ſit congenitum 291.35 per chirurgiam curaturus, debet prius purgare melancholicum humorem 674.10 ſine ulcere 672.49 uerum ortum habere ex duro abſceſſu 674.47
carcinomatis cauſa 355.23 ſedes in iecore eſt 674.3
carcinomata attinentes quæſtiones 673. 42 ex atra bile naſci 675.26 ex retento nigro humore 370 naſcuntur in rarioribus corporis partibus 675 non ſuppurant 511. 37 occulta 673.24 occulta non curanda 672.3 quædam curanda 673.44 timentes purgandos 702.14 ulcerata poſſunt per ignem aut ferrum curari 674.24
carcinetris herbæ uſus 674.38
cardamomum 547.43
Cardanus in Anglia in anguſto caldario penè perijt 500.17
Cardani in medendo fœlicitas 110.27 ſudores 399.48
cardum 781.8
caricæ mouent aluum 104.28
caries oßis 634.22
caros accidit aliquando ex conſenſu uentriculi 728.52 ſpecies 712.2
caro laborantes quomodo afficiantur 728.40 ubi conualuerint, manent ſtupidi 728.46
caro colliquata 129.43
carnis generatio non eſt opus medici, ſed naturæ 607.33. effeminatio unde 499.10
carnem multam & craſſam efficientia adaugent corporis robur 126.15
carnes & oua plenus uictus ſunt 14 difficilis concoctionis 14.& 15. ex optimis cibis 179.10 humidas habentibus fames utilis 825.35
carnoſæ partes à ſanguine genitæ 503. 24
carpaſi ſuccus 939.8 uenenum eſt 945.12
carpiones facilè coquuntur 147.23
carthamus idem quod cnicus 783.4
cartilago diſciſſa non coaleſcit 632.3 ex ſemine fit 635.16 obducta extremitatibus palpebrarum quas utilitates habeat 714.25
cartilaginum alimentum 543.14
cartilagineorum genus 146.33
caruncula parua in urina 433.8
caſeus aſthmoſis eſt 382.39 quale edulium 582.43 cuius morbi cauſa 800.7 quare copioſe alat 582.38
caſei copia generat lapidem in ueſica 462.47 eſus parit calculum 466. 23. natura 582.36
caſeoſa faciunt acidum ructum 65.39
caßia nigra quid poßit 316.5
caßiæ nigræ uſus 104.44 purgari debent pueri 281.50
caſtorium 547.43 album 861.47 corruptum 776.37. & 857.2
caſtrantur homines trifariam 653.50
caſtratorum uita 337.28
catablepæ uenenum 806.33
catalepſia ex atra bile 712.26
catoptromantia 906.43
catablepæ lac 581.47
caules difficiles concoctu 142 mouent aluum 104.24 parum coctæ facilius de uentre deſcêdunt quàm cum ſunt multùm coctæ 142.20 principatum in genere herbarum obtinêt 926.49 quomodo coquendæ 142. 13
cauli flos 148.43
cauſæ morborum indicant quid faciendum 82
ceraſa aluum mouent 104.24
ceraſtes ſerpens unde dictus 953.43
cerebrum & quæ ab eo oriũtur, frigidis læduntur, calidis uerò iuuãtur 516.20 ad deſtillationes quæ præparent 522. 11 corroborat aquilo 219 ex dolore uehementi dirigui 480 friabile ut glandula 279.37 frigidum hieme læditur 211.3
chamarum et tellinarum diſcrimen 147. 14 in diſtentione per conſenſum afficitur 679.13 metropolis glutinoſi humoris 279.35 per nares, non per medicamentum expurgari debet 614.50. et 597.13 per nares 388. 44 perpetuò exiccantur 486.51 qua aeris conſtitutione pituitoſo humore repleatur 243.36 quam ob cauſam frigori obnoxium 279.32 quibus præciditur, iis febris & uomitus ſuperuenit 707.39 ſapientiæ inſtrumentum 662.13 ſedes ſenſuum 528.31 ſubiectum uiolentiſſimorum morborum 724.19 tenerius eſt pulmone 558.47 trahit aromatum odorem 328.30 uiolentiſſimorum morborũ cauſa 597.11
cerebri abſceſſum quæ decernant 135. 47 baſis cui ſauciata eſt, ſeruari non poteſt 631.8 corrupti ſigna 814.30 læſio eſt cauſa uigiliarum 282.17 membranam ſauciatã quæ mala ſequentur 628.43 membranarum uulnus 627.33 morbi quomodo communicentur 890.34 nutrimentum 543.17 phlegmonem ſignificat ſingultus 744.14 raritas cauſa eſt comitialis morbi 489. 33 robur ſternutationes indicant 618.30 ſiccitas caluiciei cauſa eſt 654.45 ſubſtantiæ colliquationem quid ſignificet 718.8 uentriculi concußiones non poſſunt ferre 560.4 uentriculos anteriores purgat ſternutatio 558 uulnera mira 625.24 uulnus in adoleſcente curatum 625. 19 uulnus lethale 110.19
cerebro frigida inimica 279.39. & 502.23 noxius auſter 219.9.& 269 30 uenena ſuffitus quidam 328.33
cerebro concuſſo quandiu uiuant 812. 27 refrigerato conuulſiones fiunt. 501.35 uulnerato quæ mala eueniant 628.44
cerum felle caret 143.10

Ceraſa quomodo hominem affiiciat 933.
23
Calcanti oleum 675.5
Chalibis ſquamma 938.36
Chamæ 146.30 fluuiales coctione duriores fiunt 142.37
Chamælea uenenum 836.50
chamaleæ ſuccus 939.49
chamæleam cneſiam eſſe 781.48
chamomeli uſus in fomentis 659.13
χαιμυ 822.46
Chariſius Soſipater antiquiſſimus Grammaticus 329.32
chelidonia quando uitanda 859.17
Cherionis languentis caſus 135.3 recidiuæ exemplum 200.29
Chiromantia 907.21
Chironium ulcus an eſſe poſſit abſq; oſſis corruptiōe 696.31 unde dictū 697.9
chironia non ſuppurant 511.39
Chium uinum 144.3
cholera ſicca 300.4 morbus quibus familiaris ſit 140.24
choleræ in qua ætate maximè fiant 298.
23 quomodo fiant 300.2
cholerici media impatientes 85
χιλιάδιον 838.28
chondrus idoneus cibus in febribus decidentibus 32
chorion membrana 540.48
χρήσιμον 319.39
Chriſtianis ſolis licitum non eſt diuortiū 575 3
Chronicus ortus 258.12
Chronicè occidere quid ſit 258.26
cibandi rationes uariæ ſecundum anni tempora 84
Cibus copioſior quid faciat in ægro 126.
19 copioſior in hyeme eſſe debet 76 dandus in hora remiſſionis 91.38 in acceſſione non dandus 91.36 in acutis aliquando bis dandus 84 incoctus quas ob cauſas deyciatur 315.
38 infantis debet eſſe maior cibo ſenis 62 in hyeme quomodo dandus 84 in febricitante tria mala facit 828.51 immodicus ingeſtus quæ damna corpori afferat 126. 27 in morbis perperàm datus quid faciat 18 liquidus et ſiccus 129.41 modicus 139.
8 non dandus 89. 49 non utilis uomitu eyciendus 326. 40 præter naturam 140.37 quando ſæpius dandus 75 quare non contineatur 595.
26 quas ob cauſas uarietur 80 qui uincit naturam, efficit morbum 140.
35 ſiccus 129.51
Cibus & potus ſuauior eligendus 178.20 res non naturalis 60
Cibi excrementum 53 appetitio recta quæ ſit 120. 23 plenioris nocumenta in febribus 24 maior copia quando offerenda 71 necesſitas à quo indicetur 86 immodici incommoda 139.40 detractio quos curet 128.
39 concoctio requirit calorem non uitiatum 81 copioſi damna 18.
170 abſtinentia quàm neceſſaria in morbis ſit 86 cibum plurimum quæ ætas requirat 65 quantitas & qualitas quid poſſint 14 ſubſtantia ſicci 74 & 75
Cibi faſtidium in acutis 171. 35 faſtidium malum ſignum 32 faſtidiū poſt purgationem 127.41 in longis difficultatibus inteſtinorum, malum 597.
35
Cibi aluum ſubducentes qui 142.43 conſueti & familiares melius concoquūtur 198.26 duri 80 iidem alijs boni, alijs mali 179.16 mali corrumpunt humores 879.41 non conuenientes quid in corpore faciunt 80 ualidiſſimi inſalubres 179.36 qui tardè quiq; celeriter deſcendunt 142.
40 intempeſtiuè exhibiti faciunt uigilias 766. 50 oculos lædentes 147.1 purgantes 104.23 optimi qui 179.9 humidi quid noceant 74 multum cocti qualitates amittūt 179.
40 ſicci abbreuiant uitam 74 mali conſueti facilius feruntur, quàm boni inſueti 175.27 acres gignunt atram bilem 356. 50 poteſtate calidi faciūt uigilias 766. 52 detractione ſæpenumerò expedit uti 86 ſi coctione euincuntur, corpus floret 126. 23 maximè attenuantes 704
Cibum exhibendo grauiter medici multi delinquunt 26 offerendo aliquid tempori, ætati & conſuetudini tribuendum 82 quibus temporibus ferant facilius, quibusq; difficilius 87 non appetere malum eſt ſignum 169.
46 in augmento nunquam dandum 39
Cibo communi communicatur morbi 890.50 pluri uti corpus, quæ indicent 399
Ciborum copia ſitim excitat 526.31 contrariorum natura 869.7 uelocis ſeceſſus cauſa 142.39 appetentiam in grauidis quæ tuent 578.16
Cibos plures quæ mala ſequantur 405.
22 auerſari unde contingat 415.
25
Cibis ualidis dentes multi perdunt 502.
37
Cicero qualis fuerit 309.3. notatus 310
Ciceronis frater quomodo Aſiā expilarit 309.20 ambitio 308.47
Cichoreæ uſus contra hydropem 609.
49
Cichorij ſuccus quibus noxius 608.30
Cicuta noſcenda, ut utemur eam 359
Cicutæ uis 776.38 effectus 939.24
Cicutam calidam eſſe 913.36
Cilicium 527.48
Cinis quid ſit 354.42 frigidus eſt 370.
4
Cineres diuerſi 354.48
cinnabaris quid faciat in corpore 938.
31
Circuitus & acceſſio in febribus quid differant 35 inſunt omnibus affectibus naturalibus 929.17
Circulatorum fraus cum manibus uenenata tractant 954.31
Circumdolere caput quid ſignificet 612.
15
Citruli quam habeant temperiem 914.
2
Ciuitatis ſitæ ad uentos calidos quales et quæ ſint 219.16
Ciuitatum ſitus tres 219.40
Claudi ſolent eſſe mali 602
claudicationis cauſæ 735.13
Clauſa eſſe quæ coquuntur oportet 98.
30
Cleanactidis morbus 169.38
Clyſtere quando in acutis exhibendum ſit 109.23
clyſterem in febribus Hippocrates permittit 99.41
Clyſteria humores mouent 99.51
Clyſteribus quando in prægnātibus utendum ſit 317.13 utiliter æſtate aluus ſubducitur 322.29
Cneorum idem eſſe quod cneſium 781.
45 deſcriptum à Theophraſto 781.
20
Cnicus chartamus ab Arabibus uocatur 781.34
Cnici granum purgat pituitam 782.38 uſus in phlegmone 104.31
Cnicum 349.16 à Cnidio grano differre 781.39 ſubducit aluum 104.
25
Cnidus urbs 237.58
Cnidios ſecutus Hippocrates 739.17
Coagula calida ſunt 914.23
Coaleſcere quæ uulnera non poſſint 632.
3
Cochleæ Africanæ 147.35
Cochlearum genera duo 147.37 uſus 147.29
Coccyx 279.50
Coctio à naturali calore fit 194.2 praua quorum malorum cauſa ſit 303.7 mala eſt cauſa uigiliarum 282.15 perficitur tribus in locis 102.41 non perficitur niſi in diebus criticis 439.
39 ex quibus rebus cognoſcatur 102.
44 in pleuritide quid indicet 47
Coctionis difficilioris quædam euadunt, dum

dum multùm ad ignem coquitur 142.20 principium in morbo laterali 51 initium in febribus quæ indicent 789.10 modus 98.22 ſpecies 98.23 autor 98.20 forma 98.21 proprium 98.26 ſigna indicant naturalem uirtutem 31 celeritas in quibus morbis neceſſaria 19
coctionem aut cruditatem oſtendentia ſigna 46
coctionem quæ iuuent 98.27 impedientia 27 impediunt mucores 735.13
cocto duo opponuntur 98.32
cocta mitiora euadunt 97.48 ſanorum & ægrorum edulia debent eſſe 80
cœlum ſiue ignem eſſe elementum immortale 737.19
cogere maius quàm dare 90.15
coitus nimius debilitat 713.15
colchicum guſtu iucundum 934
colchici radix eſt uenenum 945.13
colica frequenter ſequitur urinæ ſtillicidium 693.52
coli doloribus obnoxij ſunt ſenes, qui ſiccas aluos habent 202.40
colicus morbus 24
colici doloris cauſa 475.4
colicam dyſenteria conſequitur 371
colliquari partes ad unum uentrem pertinentes, malum 174.45
colliquationes ſunt cauſæ abſceſſuũ 193.23 cauſa febris 382.17
colli morbus peſſimus 289.7 glandulæ 381
collo ſuſpenſa aliquid ualere 931.18
colocynthis cum uino mombaſio colliquata, facit aduerſus podagram 725.9 nigra 911.30 uenenum 856.51
colocynthidis uſus ad pituitam 45
colocynthidæ ſolitariæ malicia 776.37 uires in purgando 702.45
colon meſaræo inſidet 373.41
colorata bene corpora pertinẽt ad naturales operationes 268.39
color q̃ citò à ueneno immutetur 433.3 liuidus 367.10 ſudoris quomodo deprehendendus 400.24 corporis ex cibo copioſiore deperditur 126.28
colores quomodo mutentur 398.40 quomodo fiant liuidi 398.44 quomodo rubicundi fiant 398.43
colorum uarietas 434.14 mutatio quid ſignificet 398.15
columbi ius quibus dandum 516.43
columborum caro in peſte 33
coluteæ uires 339.27
Commentaria Galeni in Epidemia 611.1
comitialis morbus eſt acutior quàm conuulſio 189.7 propriè eſt in cerebro 189.5 fit ex flatu 189.14 ex fame 61 ſemper à repletione fit 189.2 non eſt priuatio motus, ſed motus corruptus 189.12
comitialis morbi & conuulſionis ſimilitudo 188.43 ortus 190.9
comitiali morbo utilis eſt mutatio ætatis, locorum, & uictus 188.12
comitiales morbi fiunt poſt pluuiarum multitudinem 264.30 quibus mutationibus temporis maximè fiant 224.10 ante pubertatem 486.37 qui mutationem accipiant 188.26 creantur ex tribus principijs 489.33
comitiales fiunt atrabilarij 189.45
comitiales incipientes attenuãte uictu curatos 191.9
communes morbi qui 280.18
comparari quæ debeant 115.35
concha tectorum genus 146.20
conchilia 146.38
condiſi excitat ſternutamentum 560.47
condylomatum forma 673
conceptionem quæ accidentia ſequantur 572.33
conceperit ne mulier, an non, quomodo cognoſcere poſſimus 544.23
concepturáne ſit mulier quomodo diſcendum 574.30
conchris ſerpens unde ſit dictus 953.42
confidentia malum 408.48
congelatur aqua calida citius quàm frigida 269.35
concipientibus menſes ſiſti quare neceſſe ſit 577.37
concoctio eſt aſſimilatio 198.24 alia ciborum, alia noxiorum humorum 98.24 in phlegmone quando fiat 47 in hyeme perfectior fit 73 in ſomno melius ſe habet 115.30
concoctio prima quot horis fiat 47
concoctionis & præparationis diſcrimen 795.24
concoctionis tertiæ uitio fit anaſarca hydrops 279.6 ſigna 193.32 uitium in iecore eſt cauſa hydropis 278.46
concoctum & optimum quid differant 103.10
concoctum de quibus dicatur. ibid.
concocta quatuor modis uariantur 804 medicari conuenit 97.33 difficilia uitanda 74 difficilia quæ 14
concoqui quid ſit 98.14 quid ſit in morbo laterali 489.50
concoquit balneum 799.4
coquuntur multis modis humores 98.1
coniectura interpres uti non debet 10
coniugij incommoda quas ob res homines ferant 574.50
coniugiorũ mutatio utilis ad generationem 581.6
coniunctionẽ magnam igneа ſigna peragrari 881.51
conſiſtendi tempus in homine 64
conſonãtes quomodo proferãtur 661.20
conſtitutio tranquilla aeris 242.5 quid poſſit in morbis 131.27
conſtitutiones quotidianæ quid operentur in corporibus 267.30 diu perſeuerantes quales producant morbos 222.26
conſuetudo indicat quantum poſſit in alimento 61.81 in uictu 85 in generatione quid poſſit 719.41 uictus rationem indicat 54
conſuetudinis uis 124.6 & 196.20
conſuetudine mundum teneri 224.26
contabeſcere in morbis malum 109.3
conſumptio corporis quomodo fiat 70
cõtagioſum nõ eſt animal mortuũ 887.10
contagioſi morbi qui ſint hæreditarij, quiq; non 888.24
contactu quomodo morbi communicentur 891.2
contagium in morbis quibus partibus maximè communicetur 890.28 non omne eſt lethiferum 886.25 per radios 891.6 in morbis 289.50
contagio quæ corpora ſint obnoxia 887.17 qui minimè ſint obnoxij 892.3
contagia propagantur quinque modis 890.9
contenta in animalibus 738.1
continentia in animalibus. ibid.
continentis febris materia & indicationes 797.38
continentes febres 39
continua acuta quam materiã ſequatur 49
continuæ febres proportionem ſeruantes 404.20 quæ ſint periculoſæ, quæq; periculo uacent 277.30 quomodo Græcè appellentur 410.30
continuæ ſub ſe continent ardentes febres 277.7
continuarum ſpecies 403.24
continui ſolutione fit omnis dolor 193.43
contraria duo 314.3
conuulſio 22 eſt morbus ex capite in neruos 509.22 eſt aliquid maius dolore 117.27 eſt morbus & ſymptoma 755.14 difficilior morbus eſt quàm comitiales 189.7 morituris familiaris eſt morbus 677.12 quæ exitialis ſit 529.29 poſt ſanguinis fluxum mala 482.29 in uigilia, malum 766.21

ſuccedens ſomno malum 442 ſequens ſuperfluam purgationem, malum 483.10 quare cum motu fit, non autem diſtentio 678.2 futura quomodo cognoſcenda 443.32 puerulis familariſsima 284.51 in fluxu mulicbri, malum 571.25 ab æſtibus ualidis, malum 758.30 à frigore 477.44 à plenitudine 477.44 ab ileo malum 754.49 ſæpius ab inanitione fit 189.3 ex helleboro 477.20 ex faucium dolore 137.42 à percuſsione lethalis 481.3 ob timorem 481.2 ex morbo melancholico 724.2 ex medicamenti potione, lethalis 776.18 à profluuio ſanguinis, malum 751.14 in neruis propriè eſt 189.6 febri ſuccedens 161.6

conuulſionis & morbi comitialis differentia & ſimilitudo 188.43

conuulſionis & ſingultus cauſa exinanitio 675

conuulſionis ſpecies quinque 477.42 cauſa 161.4 & 202.33. et 477.44. et 676.36. et 682.16 ſocia, eſt reſolutio 481.50 initium in cerebro eſſe 680.45

conuulſionem ſignificant in febribus ſpiritum offendens 443.10 quæ urinæ ſignificent 445.40 maximè uigere circa faciem 677.46 à diſtentione differre 161.39 ſopor prædicit 119.39

conuulſione aut diſtentione correptus, febre ſuperueniente liberatur 425.46 ex uulnere correpti qui perierint 479.50

conuulſionum quæ fiunt ab externa cauſa, tres ſpecies 480.52

conuulſiones ob conſenſum 477.44 ex luxatione uertebrarum dorſi penitus ſunt inſanabiles 482.5 ſequitur ſuppuratio 685.10

cõuulſiones in febribus acutis malæ 441.39. et 442.30 ex ſomnis malum 117.24

conuulſoria quæ ſint 411.44

Coos inſula 257.35

copioſioris cibi damna 126.20 & 86

coramble 148.38

cor motus in adultis ualidior 489.9 calidius in hyeme quàm æſtate eſt 73 imbecillius reddit balneum 799.7 in medio eſt 799.46 nix læditur 168.1 patitur uitiato pulmone 622.27 quare uehementer palpitet 770.9 quomodo uenenũ trahat 862.50

cordis attractio uillorum auxilio fit 86.42 uulnera lethalia 625.13 inuolucrum uulneratum 627.27 inuolucrum uulnerari non poteſt ut non aliquod nobilius membrum lædatur 628.23 calor innatus 68 ſiccitas quomodo afficiat corpus 918.40 palpitatio à ueneno ſumpto 945.48 figura & uires 413.25 morbi quomodo communicentur 890.34 morſus in febribus malum 441.14 nerui 478.24 palpitatio præcedit ſæpe indicationem 133.5 uulnus lethale 110.10

cordis & iecoris affectus abbreuiant uitam 932.30

cordi prodeſt flos nymphææ 339.26

cordi quibus coniungatur pulmo 700.37

corde ſauciato quæ mala accidant 629.3 maximè lethale eſt 230.43

coriandrum ueneni particeps 857.1

coriandri ſuccus 939.22 ſemen uenenum eſt 945.11

Coriolani mors 916.4

corollæ ſoluunt capitis grauitatem 515.15

corpus ad medicamẽta quomodo ſit præparandum 126.36 præparari ad medicamenta tribus modis 126.37 quomodo abſumatur 66 quod ex cibo non proficit, quæ ſint cauſæ 168.47 totum tranſpirabile 492.42 nimio cibo attenuatur 126.26 plurimum & repentè mouere periculoſum 198.34 quomodo fiat coloratum 126.23 quare opus habeat reſtauratione 67

corporis debilis & ualidi ſigna 414.14 magnitudo iuuentæ non indecens eſt 202.50 robur quæ augeant 116.15

corpora parua omnia facilius ferunt in ſenecta quàm magna 204.30 impura quanto magis nutris, tanto magis lædis 127.48 quibus modis afficiantur à tempeſtate aquilonia 267.30 quamdiu creſcant 64 non pura quot modis dicantur 128.19 magna an parua facilius omnia ferant in ſenectute 204.30

corpora ſiccãt aquilones 216.10 robuſta quæ faciant 269.40

corporum animalium tria genera 701.43 impurorum tres caſus 128.32

corruptio fit à calore præternaturali 194.3 nidoroſa 582.50 multiformis 641.15

corrupta corrumpunt 874.18 omnia uitanda 859.22

corruptorum quæ propria ſint 874.7

corruptis cohabitare non eſt tutum 874.47

corruptionis genera quinq; 871.24

Coſmicus ortus 258.12

coſcinomantia 907.39

coſtus notus'ne ſit 781.19

coſtarum & pectoris dolores facit tempeſtas aquilonia 215.13

coſtarum & pulmonis inflammationes in bilioſis quàm temporum conſtitutionem ſequantur 246.19

corui & ſanguinalis tactus nocet 902.32

coxa quid ſit, quidam celebres medici ignorant 732.24

coxæ uetuſtæ luxationes difficiles ſanatu 736.20

coxam è femore excidere, & femur è coxa, idem eſt 734.51

coxarum interiores partes fœmina ſunt 468.33

coxendicis tabes 235

coxendicum morbus cum ſit quales ſentiantur dolores 734.27 morbi origo 733.27 dolores à quibus cauſis fiant 278.47 bile & pituita 278.48 ex podagræ genere 719.9

crabronum aculeus 895.37

crambe 145.38

craſſa attenuanda 126.42

craſsi citius moriuntur quàm graciles 187.31

craſſum frigidum eſt 787.8

crapula cauſa podagræ 721.18 facit cruditatem 654.29

crebri anhelitus cui accidant ætati 285.12

Creticum uinum 811.22 & 144.2

creibmi radix & ſemen 327.40

Critonis ægri hiſtoria 368.48

criſis quando fiat 390.20 & 34 bona ſine coctione non fit 446.48

criſim ſigna indicantia 134.17

criſium tempora mirabili prædictione cognoſcuntur 929.22

criſpa braſsica 148.28

criſpi plerunq; mali ſunt 662.33

critici dies Galeni 490.11 ſigna 134.17

crocus aſtringit 520.34

cruda'ne et incocta eadem ſint 97.44

cruda quæ ſint 98.36 cum purgantur, quæ ſequantur mala 31 ex atra bile ſunt 827.19 per aluum deiecta & crudæ deiectiones differunt 827.48

crudum opponitur cocto 98.32

cruda materia parit podagram 654.13

crudæ deiectionis atra bilis cauſa 98.35

cruditas cauenda calculo obnoxijs 466.24 cauſa uigiliarum 766.50 in pituita eſt cauſa hyemalis podagræ 720.13 triplex 828.10 cauſa creſcit 46.48

crudelitatis magnæ exemplum 58 perfectæ ſignum 448.40

cruditates ex uigilijs oriuntur 612.15

ex

ex atra bile 128.6 ex pleniori cibo 70 faciunt tumores lienis 278.30
cruditatem quod efficit, facit morbum 140.42
cruditatum cauſa 954.29
cruenta excrementa 136.33
cruſta tectorum genus 146.31
crus quas ob cauſas tabeſcat 735.3 aliquando ex eaxendicum dolore tabeſcit 734.45
crura incuruata & complicata iacentis ægri, lethale 725.18 intumeſcunt ex menſium retentione 534.6
crurum uenarum tumor 637.30
cruribus fortes longioris uitæ eſſe 779.35
crymodes 410.48
cryſtallus perſpicuum 448.40
Cteſias Gnidius 2
cubitum & fœmora uocat Hippocrates partes exteriores 590.27
cucubi herbæ folia contra carcinomata 674.32
cucumeris aſinini ſuccus 959.4
cucumeris cibus & medicamentum 104.28
cucurbitæ cibus et medicamentũ 104.28
refrigerant 102.25
cucurbitarum uſus 102.27
cucurbitula ad mammas quando apponẽda ſit 520.17
cucurbitulæ uſus in menſtruis cohibendis 560.51
cucurbitulæ non in loco phlegmonis, ſed propè ſunt affigendæ 673.47 humores mouent 99.52 quando adhibendæ 671.21
cucurbitulis diuertendo ſanguinem cohibendum 771.18
cucurbitularum uſus 93.37
culicum aculeus 895.41
cumana braſsica 148.49
cuminum admiſcendum ueratro 95.5
cumini uſus in ſanandis phagadenis 518.30
cupiditas nimia properãdi quid obſit 310
curæ faciunt ut homo aliquando abliuiſcatur reſpirationis 718.39 faciunt uigilias 766.42 quantum noceãt 868.42
curui qui dicantur 699.21
curuitas corporis quinque eſt ſpecierum 600.16
cutbut maniæ ſpecies 640.47
cutis in podagra coriacea 722.49 quomodo aperiatur ut ſudare poſsit homo 387.43
cutis morbi ſanos inficientes 891.2
cutem aqua calidior denſat 513.31
cyclaminis ſuccus ſtrangulat 939.40 radix prouocat hæmorrhoides 616.13
cyma braſsica 148.40
cynanche 385.15
cyperus 527.49

D

DAmæ felle carent 143.11
damonici lapis 518.33
Daucus admiſcendus ueratro 95.4
Daphnoides 336.23
dearticulationem iunctorum oſsium quomodo Galenus appellet 732.18
decretoria ſigna, quæ non decernunt quid ſignificent 402.20. & 413.3. & 745.5
decubitus omnis malus 439.25
decubitus ſpecies malæ 725.3 optimi qui ſint 725.9
decumbere in uentrem delyrium ſignificat 725.19
decretorij dies ad pugnam idonei ex qua cauſa 389
degere optimè quid 271.24
Dei contemptus radix multorum malorum 308.16
deiectio ſincera quomodo fiat 774.52
deiectionem paruam quid indicet 474 ſynceram ſequens difficultatem inteſtinorum 774.44
deiectiones non multitudine, ſed qualitate ſunt æſtimandæ 613 quomodo iudicandæ 104.48 ſynceræ in morbo diuturno, malum 747.48 deliquium animi 106.40
Delphinorum lac 581.52
delyrare aliud eſt, quàm inſanire 776.13
delyrant, qui in ſomna loquuntur 115.27
delyrium aſsiduum uocat Hippocrates aliquando phrenitidem 758.2 omne periculoſum 118.1 peſsimum quod 11.7 in ſomno grauius 115.27 etiam in ſomno, ſi multum ſit, malum 117.48 in febre non intermittente, lethale 412.17 in febribus ardentibus tremores ſoluunt 643.30 à ſomno ſedatum, bonum 117.12 in acutis morbis quid poſsit 171.33 præcedit iudicationem morborum 133.38 cum ſtudio periculoſius eſſe 715.33 cum furore à flaua bile fit 118.4 continuum accidit in febre 171.32 cum riſu quid ſignificet 118.2
delyrij & faſtidij collatio 171.46 periculum in quibus uulneribus ſit 587.36 genera 117.29
delyria repentina omnia fieri à calore 749.23
Democritus præceptor Hippocratis 3
Demonſtrationes Galeni 300.25
Demoſthenis ambitio 308.46
Demetrij Phalerei exilium 836.43
denſitas corporis ad firmitatẽ facit 209.40
dens cœpit oriri Cardano ætatis anno quadrageſimo tertio 283.40
dentes Hippocrates non comprehendit ſub oſsium nomine 504.50 alijs puerulis citius, alijs tardius naſcuntur 283.28 puerulis ſeptimo menſe naſcuntur 283.30 molares qui 284.43 quare ſponte decidant 502.40 quomodo etiam ſapores diſcernant 663.15
dentium caries quomodo fiat 502.38 corruptiones alias frequentes 693.39 ſtridor in delyrio, malum 118.6 ſalus quomodo conſeruanda 502.30 urigo 605.34 equum & equorum quare tamdiu boni ſint 504.15
dentibus inimicum frigidum 502.22
dentitio infantium 137.39
dentiunt pueri melius in hyeme 284.19
deſidia cruditatem facit 654.29
deſipientia omnis fit ex intemperie cerebri 716.18 ab ileo, malum 754.49 à profluuio ſanguinis, malum 751.33 à capitis ictu, malum 759.9 ex multa potatione malum 749.12 ex mala intemperie cerebri 775.43 in uigilia, malum 766.21 quæ ſit facillima curatu 752.16
deſipientiæ tria genera 715.45 triplex materia 715.48 ſtudioſæ genera 716
deſipientiæ furibundæ & lachrymoſæ quales ſint 716.12 cum riſu ſecuriores ſunt 715.33 ſecuriores quæ 117.40
deſipientia cum triſticia multa, qualis 716.27
deſperatio ultima fit ex exuſta fece ſanguinis 717.16
detergit balneum 799.4
deuotiones 866.4
deuotum in bonã & malam partem accipitur 879.12
deuotum M. Craſſum perijſſe cum toto exercitu 906.27
deſtillationis omne genus Hippocrates per κόρυζαν intellexit 182.34
deſtillationes cum tuſsi ſolent accidere ſenibus 300.33 citò interimentes quãdo accidant ſenibus 240.22 in hyeme multæ ſunt 208.6 in uentrem ſuperiorem quot diebus ad ſuppurationem perueniant 794.48
dextera pars calidior quàm ſiniſtra 699.44
dextras partes firmiores eſſe ſiniſtris 557
diacodionis uſus 302
διάβρωσις 793.37
διαχώρησις 144.22
Dialectica acris Cardani 611.18 & 307.49 à Cardano inuenta 555.16 medicinæ eſt neceſſaria 307.6
diaphœnicon 316.3
diaphragmatis uulnerati ſigna 629.12

diapedeſis quid 634.54
diatrion pipereõ in cura quartanæ 827.33
diariæ febres unde dicantur 423.17
diarias balnea curant 396.45
diariarum febrium calor 423.25
diarrhœa 236.16 & 284.14
diarrhœæ ex qua cauſa fiant 299.52
declinationis in morbis ſigna 44
Dicrocholus 58
difficultas ſpirandi in febri non intermittente, lethale 412.16 inteſtinorũ duplex 598.13
difficultas inteſtinorum ab alui profluuio 833.13 cauſæ quæ 371.2 ex quo humore fiat 266.51
dies quartus primus eſt terminus febriũ 358.12
dies boni in morbis 392.2 critici & indices eorum qui ſint 157.7
Diocles medicus 596.23
Dioclem etiam damnat Galenus 365.37
Dioſcoridis quidam interpres notatus 240.31
Dionyſij prioris proles inſana 729
dipſas ſerpens 953.37
diptanus 527.42
diſciplinam nugacem facere quid ſit 319.28
diſcutientia flatus 102.30
diſtentio eſt morbus ex neruis in caput 509.23 eſt maximus morbus 523.40 ab æſtibus ualidis 758.30 iuuenibus eſt familiaris 482.11. neruorum propriè morbus non cerebri 677.5 qualis morbus ſit 485.51 in conuulſionem transmutatur aliquando 677.37 confirmata facit conuulſionem 602.17 quõ fiat in æſtu febrium 759.4
diſtentionis tres ſpecies 510. & 676.16
diſtentione correpti quando pereant, quãdoq; ſani fiant 485.40
diſtentiones 19 ex frigore 501.8 quæ excitent 682.9
diuinatricis partes 906.50
diuortium apud quos licitum ſit 575.4
diuiſio nominis in ſignificata 90.41
diuites quibus morbis magis expoſiti ſint 888.16
diuitijs melior eſt paupertas 83
diureticis lienoſi curantur 278.25
doctrina malè tradita quanta mala pariat 236.36 generalis ex ſenſibus ortum habet 262.10
dolor an morbus ſit 778.2 capitis in exquiſita tertiana 451.12 dolorem tollit 192.3 corporis, leuat animi dolorem 191.52 maiorem ſæpe obſcurat 123.4 et 91.41 à lapide excitatur 605.9 ex abſceſſu quid faciat 773.2 excitat diſtentionem 682.10 facit uigilias 767.5 fluxiones mouet 777.19 in mutatione conſiſtit 123.12 in quibus partibus potiſſimùm fiat 605.33 mordax 601.8 omnis fit ſolutione continui 193.43 qui terebrat, unde oriatur 601.6 trahit ut cucurbitula 777.6 ubi eſt, ibi abſceſſus expectãdus 792.50 uehementi anginæ 275.16
doloris ſpecies urigo 601.9
dolorem licet auocare ad partes ignobiliores dolore 193.3 capitis quæ urinæ indicent 445.40 in locis infernis ſurditas ſoluit 775.25 magnũ tollere poteſt leuis ſtupor 523.22 non ſentire, eſſe argumentum mentem ægrotare 122.28 ob quas cauſas homo nõ ſentiat 122.48 qui ſupputare nõ poteſt, facit frigidũ 506.50 quomodo mitigemus 383.23 ſedantia 95.10 ſedat calidum 521.5 ſoluit modicus torpor 522.48
dolores graues circa ſpuriam coſtam ſoluuntur uenæ ſectione 101.22 inteſtinorum qui ſint uehementiores 607.1 circa umbilicum palpitantes quid ſignificent 123.7 ſupra ſeptum tranſuerſum quid indicẽt 345.20 in cruribus quid ſignificent 123.8 uehementes circa uiſcera in acutis morbis mali 441.40 mouent refrigerantia 917.48 uehementiſſimi calculi 78.72 ob quos homines ſibi conſciuerunt mortem 778.5 uentris ſublimes 606.35 mentis emotionem ſignificantes 123.6 partium ſuperiorum leuiores ſunt 607.9 inferiora moleſtantes quid ſignificent 345.23 repentini indicare ſolent materiam turgentem 101.30 quibus ſanentur 153.36 qui ſedantur ſine manifeſta cauſa pernicioſi ſunt 122.47
dolorum differentiæ principales quot ſint 600.52 genera tria 676.16 ſpecies 600.47
doloribus duobus poſſit'ne homo in eadẽ parte affligi ſimul 192.23
Donatus de Mutis Aphoriſmorum interpres 160.24
doricnium 949.7
dormiendum quandiu ſit 73 poſt ſumptum medicamentum quamdiu ſit 339.12
dormientes aperto ore facilè ſitiunt 526.34 non ſternutant 817.19
θώρηξις 152.20
dorſum calidis gaudet 516.10
Draco medicus quantæ authoritatis fuerit 546.24 Hippocratis filius 113.4 & 2.
draconis piſcis aculeus uenenoſus eſt 895.36
dracontium 547.44
dryinus ſerpens 866.11 qualis 860.48 unde dictus 953
dryini morſus 886.52
dryopteris uenenum 856.52
ducendum aliquando uſq; ad animi defectionem 104.52
ducere quæ cõueniat, ſeptem caſibus definiuntur 97.2
dureſcunt coquendo quædam 142.34
Dunnus 2
duricies iecoris fit in morbo regio quinq; modis 686.50
dyſenteria fluxus uentris 136.14 à furore bonum 586.32 cruenta in ulceroſiam tranſit 691.42 ex morbis eſt qui permutantur 93.48 rubra 585.28
dyſenteriæ mutatio in leuitatem inteſtinorum 132.1 duo genera 587.3
dyſenteriam aqua intercus ſequitur 245.22
dyſenteriæ cruentæ quibus ſint ſalutares 775.28 inter morbos longos numerantur 691.12 ſanant podagricos 586.27 quæ prauæ ſunt 586.40
δύσπνοια 417.20 & 300.46
δυσουρία 808.21 & 303.25
dyſuriæ & ſtranguriæ diſcrimen 303.35

E

EBrietas antiquorum 712.3 frequẽs efficit epar durum 687.30
ebrietatem ſequens rigor, malum 749.12
ebrium quæ corripit cõuulſio, lethalis eſt 529.31
ebrij homines magis fiunt à uino diluto quàm meraco 484.43 quando conuulſi moriantur 483.30
ebriorum graue ſymptoma uertigo 484.8
ebuli natura & uis 272.48 ſuccus 337.10
echidnarum ictus 435.2
ecchymoſis quid ſit 634.29
effœminatio eſt laxitas neruorum 500.1
effloreſcentia 54
egeſtio optima 103.1 alui mala, quæ liquida eſt 107.5 retenta eſt cauſa colici doloris 475.4
egeſtiones æquales ſpecie, malæ 137.7 alui laboribus exercentium ſe 476 indicãt uices facultatis naturalis 267.47 inſpiciendæ quando ſint 128.25 meracæ quid ſignificent 748.21 plures ocioſorum hominũ quàm laborantium 476 liquidiores quãdo commoda ſint 476.18 quæ malè non ſint 137.0

[illegible] 106.51
[illegible] 106.50
[illegible] 759.18
elaterinum 337.10
elaterium quale ſit medicamentum 613.17
elaterij uires in purgatione 702.45 ſuccus uenenum eſt 945.12
elephantiaſis non eſt carcinoma uniuerſale 887.42
elephantiaſis cauſa 355.23
elephantiaſi quid auxilietur 338.52
elephantiaſim timentes euacuandi 702.10
elepheris piſcis 145.14
elementa omnia frigidiſsima eſſe 216.21 & 209.46 medico conſideranda 60. quot ſint ex ſententia Hippocratis 737.17.20
eleni gummi uſus 838.46
electromantia 907.33
elleborus niger proprié per inferna purgat, tamen aliquando etiam uomitum citat 336.20
ellebori exhibendi modum docuit Philonides Siculus 336.26 nomine album intelligitur 336.45 corticis uſus in iecoris phlegmone 104.31 uſus ad nigram bilem 331.44 uſus in podagra 722.9 utilitas in morbo pulmonis 233 uenefica uis 856.52 ueneficam uim quæ retundant 336.37
elleboro purgandum corpus, quomodo præparandum ſit 337.13
eloquentia uis Ciceronis 508.14
[illegible] 348.1
[illegible] 552.5
amplaſticum medicamentum 703.14
emplaſtrorum uſus 93.37
emproſthotonos diſtentionis ſpecies rara 520.28
[illegible] 451.13
empyematis pus ferro curatur 847.22
empyemate correpti febrem habent moleſtam 234.37
endiuiæ contra hydropem uſus 609.49 frigus 914.1
engaſtrimythi 908.3
enormis tertiana 38
epar quibus gaudeat 475.24 calidum & humidum eſt 688.13 durum ex quibus cauſis fiat 687.28 durum in morbo regio 686.42 refrigeratur ſcirrhis 608.48 hyeme calidius 73
epatis duricies fit quinq; modis 687.1 fiſtula ſauciata 533.20 uulnerati notæ 629.20
epati eſt ualida uis expultrix 708.12
epate inflammato ſingultus, malũ 765.33 ſuppurato qui ſanari poſſint 806.2
epaticus fluxus unde naſcatur 916.11
ephimera febris quas bubonas comitetur 49 putrida in ſpiritibus 882.40
ephimeræ ex uitibus morbis 603.12
epicraſis humorum 128.18
epigaſtrij partes 175.36
[illegible] 189.38
[illegible] 46
epithymi uſus in iecoris phlegmone 104.31 uſus in carcinomatis cura 675.28 contra atram bilem 359.38
[illegible] 239.46
equi felle carent 143.10 rabidi ſigna 951.44 tortores 342.22
equorum & canum dentes 504
Eraſiſtratus abnepos Hippocratis 413.50 & 66
Eraſini ægri hiſtoria 425.42
Eratolai filij morbus 171.15
erices 527.38
ericæ florũ uſus in potu conficiẽdo 750.12
erinacei 146.32
erraticæ febres quo tẽpore fiant 277.37
erroneas febres fieri à bile flaua 278.13
erucæ in tithymalide 355.37
erucarũ abundantia cauſa peſtis 877.32
eructatio quid ſignificet 118.34 cruditatis indicium 818.14
erui & ordei in fomentis uſus 49
eruo neſcentes genuum dolore tentantur 879.37
eryſipelas et phlegmon in quib. differãt, & conueniant 768.41 cutaneus morbus eſt 547 differt ab herpete 517.15 fluxio eſt biliosa 768.39 in oſsis excitione, malum 767.41 in uentriculo 410.47 in utero mortem affert 547.16 in utero quando generetur 573.6 uerti ab interiorib. ad exteriora bonũ 642.3
eryſipelatis proprium eſt non ſuppurari aut putreſcere 768 color qualis 768.43 differentiæ 410.47
eryſipelata unde fiant 98.8
eſcharoticum medicamentum 812.5
eſthiomenus herpes 517.11
eſurientibus ephemera accenditur 13
Eteſiæ ex oriente æſtiuo flantes, ualde refrigerant 251.3 quibus temporibus flent 324.24 uenti quando ſpirent 215.26
euacuatio quæ ſponte fit per cutim 263.15 excrementorum fuliginoſorum 263.14 immodica ſitim facit 348.15 qualis eſſe debeat 8 ſanat morbos ex repletione 153.12 ſecura ratione loci quæ ſit 320.20
euacuationis modus 11 genera quæ indicent adeſſe indicationem 134.13
euacuationi quod tempus idoneum maximé ſit 701.50
euacuatione corpus indigere quæ ſignificent 399.19 & 125.20 indicat caſus appetitus 133.48
euacuationes per ſudores in acutis morbis 388.23 periculoſæ quæ 9 biliosum & ſanguineũ corpus requirit 274.22
euacuare quot modis intelligatur 165.34
euacuari difficile poteſt caput 612.36
euacuandorum qualitas & quantitas 13
euacuandi qui ſint 702.6
euacuant totum corpus ſudores 387.15
eunuchi podagra non laborant 653.17
eunuchorum duo genera 653.30
euphorbium quare interficiat 855.16
euphorbij uſus in medicamentis 857.22 & 518.19 qualitates 588.21 caliditas 513.44
Europæ & Aſiæ differentia 77
europæi quibus rebus præſtent Aſianis 205.24
Euriphon 564.31
Euriphontis autoritas 596.21
Euryanactis filiæ morbus 171.5
exacerbationes in febribus 35
excantationes 865.48
excretiones bilioſæ quid ſignificẽt 137.11 alui quæ malæ ſint 408.6 cruentæ 407.15 fœtidæ. ibid. malæ 358.28 ueloces ſequuntur uelociter nutrientia 141.23
excrementa ad morboſam conſtitutionẽ pertinentia 476.44 craſsiſsima deferuntur ad palatũ & nares 276.25 morbum ſignificantia que 477 praua 136.32 quæ ad oculos deferuntur 276.16 quibus rationibus uarientur 842.33 ſpumoſa in alui profluuijs quid indicent 782.12 tenuiſsima 276.24
excrementorum plures colores 361.44 expulſione augetur calor naturalis 68 color peſsimus quis ſit 353.3 mutationes quando iuuent 116.2 quatuor ordines 136.34 tria genera 53
excretio quibus impediatur 693.18
exempla debent eſſe manifeſta 232.41
exercere quibus locis & quomodo debeant ſe in hyeme & æſtate 195.49
exercendum corpus mane deambulationibus 195
exercitatio aſsidua quid faciat 400.2 debet eſſe uehementior in hyeme 195.6 euacuat ſeroſa excremẽta 263.16
exercitationis modus 195.40 utilitas in podagricis 723.10
exercitationem laſsitudines conſequentes 121.40
exercitatione augeri calorem naturalem 67 ſanatur podagra 721
exercitationum uſus aduerſus podagram 722.6

exercitium moderatum impinguat corpora 816.47 producit uitam in ſenibus 779.40 quæ membra roboret 894.27 requirit ualidos cibos 828.34 uehemens quid in podagricis poßit 723.3
exercitij uenæ aliquãdo in pulmone rumpuntur 764.9
exiccatio quibus proſit 718 39
exiccantes cibi 228.40
exolutio unde fiat 750.47
experimento quando fidendum 31
expuitio duplex 46
expulſionis inſtrumenta quæ ſint 719.35
exquiſita tertiana 38 quibus ſoluatur 41
exquiſitæ tertianæ tempus 41
extenſa tertiana 38
extenuati quomodo per hyemem uiuere debeant 70
extenuatæ partes coctionem debilem efficiunt 175.27
extenuantia corpus 164.37
extenuatos quos Hippocrates intelligat 364.46
extenuationem tria efficiunt 365.42
exterius trifariam dici 670.33
extremorum frigus lethale in pueris 64
extremæ partes amant calida 518.47
exulceratio ueſicæ & renum quibus ſignificetur 451 40

F

FAciei areſactio malum ſignum 164.52 rubor & inflatio præcedit morborum indicationem 133 46
facultas optima eſt in omnibus operationibus 325.31
facultas naturalis hyeme ualidiſſima 89 uitalis quo tempore languida ſit. ibid.
facultatis animalis ſummam imbecillitatem quæ indicent 411.1
facultatibus & operationibus naturalibus quæ ætates ualidioribus prædicitæ ſint 71
fœnograeci uſus in fomentis 650.14
fœtida uenena 945.24 quibus fœtor ſedetur 152.52
fames maior quibus ſit mitiganda, medicus expendere debet 204.22 lethalis quæ 152.43 naturalis 152.34 quare cauſa fiat peſtis 879.34 quas ætates lædat 57 quibus conueniat 74 quæ incommoda afferat 13 quomodo fiat 13 ubi eſt, non eſſe laborandum 138.34 uehemens 152.35 uehementer lædit uentriculum 67
famis ſitiſq; ſenſum excitãtes nerui 478.28 canina cauſa 152.39 genera quatuor 152.34 incommoda 61 potentia in naturam hominis 817.11
famem ſolum membrorum uentriculus ſentit 67 quas ob cauſas uinum mitiget 152.47 uini potio ſoluit 152.18
fame homines coactos ut eruerint oſſa ex ſepulchris, & medullis deuorarint 879.4 quædã animalia cur pinguescant 826.36 qui curandi ſint 015.33
faſcinatorum ſigna 957.9
faſcinum 904 9
faſcini 865.48 indicia in homine quæ ſint 957.12 tria genera 904.51
faſtidium cibi in morbo diuturno, malũ 747.47. & 171.40 mortis cauſa 33. ex cibo ante acceßionis declinationem dato 39
faſtidia ſequũtur menſes ſuppreſſos 372.30
faſtu magni medici quantum noceant 611.24
fatigatio & dolor pro eodem accipiuntur 116.10 à nexu fit 122.8
fatuitas propriè quæ 717 2
fatuitatis ſpecies duæ 716.50
fatuum quem nominimus 716.38
fauces cum ægrotant, quid faciendum ſit 147.12 inflammatæ quomodo curentur 137.48 uulnus 627.30
faucium inflammatio 147.29 carcinoma 674.19 doloris proprium 137.40 morbus quomodo gignatur 137.48 ſtridula aſperitas 698.39
Fauonius quando potißimùm ſpiret 215.23 & 43
fauonij qualitates 250.41
febricitantis exemplum 44 corpus permanere uel nimium contabeſcere, malum 162.48
febricitantes quando ſoleant recidiuare 452.7
febricitantibus lac, malum 581.16 quantum cibus noceat 828.51
febris ardentißima 107.16 ardens ex acutis morbis 263.42 ardens morbus ſimpliciter acutus 19 ardens citò decernit 157.2 continens cum continua non rectè confunditur 403.20 ephemera ſequitur bubonas exteriores 49 peſtilens ex aeris inſpiratione 878.40 frequens in Anglia 882.42 erronea in Cleanactide 278.6 intermittens, latens ſub continua 49 diuturna facit conuulſionem 682 16 laterali morbo ſemper eſt annexa 765.25 malignitatem quæ decernant 135.45 quando augeatur purgantibus medicamentis 94.4 quæ ſemper bona habeat 683.25 quæ abſceſſus interiores comitari ſoleat 48 ſi non dimittit, eſt ſignum ſuppuratum eſſe 497.38 tertiana continua cum intermittente eſſe non poteſt 741.43 tertiana quomodo cognoſcatur 41 tertiana facta in æſtate non tranſit ad hyemem 173.32 bubonio duplex 895. & 892.33 lipyria 410.42
febris eſſentia eſt in calore 182.39 abſceſſus 49. & 51. & 52. & 505 cõtinuæ cauſa in abſceſſu 49 quotidianæ periculum 41 quartanæ longitudo & ſecuritas 41 quartanæ periculũ in longitudine eſt 260.10 ardentis deſcriptio 277.8 peſtilentis tria ſigna 961.16 intermittentis in continuam mutatio 45 tertianæ cauſa 41 tertianæ exquiſitæ ſigna 451.5
febres ardentes non ſunt ualde lethales 263 51 ardentes in hyeme perículoſiores 173.24 ardentes fluxu ſanguinis narium finiuntur 374.19 ad ſqualores ſequuntur 264.13 continuæ quæ ſint periculoſæ 277.29 erraticæ quando fiant 214.8 ex humoribus quæ breuiores ſint 41 bubonicæ maximè putrefaciunt 921.22 ex bubonibus, mala 422.28 ex ſolis ſtatu ortæ 379.26 peſtilentes ex quib. cauſis fiant 876.15 quæ in abſceßibus interioribus fiant 49 quatuor generibus definiri 798.10 quæ generentur ex natura æſtatis 222.2 tritæophyes 403.38 ex bilioſo genere 403.44 ſunt cauſæ abſceſſuum 193.23 ſudorificæ ſequuntur pluuias minutas æſtate 222.9 ualidæ cogunt hiore 421.15 non intermittentes quæ periculoſæ ſint 402.25 ualde diuturnæ ſunt ex ſanguine reſiccato 854.28 quartanæ æſtiuæ breues ſunt 159.2 quartanæ hybernæ in acutos morbos facilè tranſeunt 159 49 ſoluuntur rigore 437.40 biliosæ ſudore ſoluuntur maximè 845.5
febrium acutarum & morborum acutorum diſcrimen 263.40 acutarum quare ſiccitates cauſæ ſint 223.16 ardentium & continuarum diſcrimẽ 277 5 anticipantium formula 44. & 45 differentiæ 35 exacerbationes. ibid. genera 35. & 797.30 termini 158.12 typus 37 longarum materia 265.25 tertianarum genera quatuor 38 intermittentium quomodo numerandi dies

di dies ſint 41 intermittentium tempora 35 malignarum urinæ quales ſint 786.29 motus materiæ unde fiat 497.18 quarum indicium difficile ſit 375.50

febres acutas accendit bilis 25 accendunt medicamenta 331.2 continuas à flaua bile pura pendere 450.19 longas tubercula uel labores in articulis ſequuntur 404.26 ſanguineas timentes euacuandos 702.21

febribus acutis non ualde obnoxij ſunt ſenes 71 ardentibus ſudor ſaluberrimus 359.44 ardentibus mutationes proſunt 131.38 ſolutis, manet tamē aliqua diſpoſitio in ægro 438.50 utilis uenæ ſectio 30 uehementibus non conueniunt medicamenta, niſi cùm febris remiſerit 166.16

febrilis calor impedit concoctionem 19

febriles rigores facit frigidum 506.51 & 500.46

febrientibus mala eſt aluus ſicca 202.34

feces quomodo poßint totius corporis diſpoſitionem indicare 53 indicant diſpoſitionem uentriculi. ibid. putrefactionem ſignificantes 136.27

fel leopardi et uiperæ quid faciant 941.11 taurinum prouocat hæmorrhoidas 616.13

fellis ueſicæ uulnus 627.27 ueſicæ nutrimentum 543.16 tauri uſus 518.15

felle carentes animantes 143.10

feles intuitu ſæpe infantes perdere 904

felium aſpectus 904.46

femur excidit quadrifariam 733.30

ferinos & rapaces homines quæ intemperies faciat 661.30

ferrum ſanat, quæ medicamenta non ſanant 847.4

ferſam quid Itali appellent 276.38

fibrarum in corpore uſus 354.22

ficus prouocat hæmorrhoides Pharaonis 626.12 940

ficus agreſtis radix 518.32

ficus pingues iuuant in cura carcinomatis 675.29 acerbi uitandi 859.12

fida & infida indicatio 90.37

fiſtulæ cura 556.29

flatus cauſa eſt inflammationis 282.35 cauſa omnium morborum 101.50 parit podagram 654.24

flatus defectus in febribus 101.40 ſignum quis dolor 601.4 ſignum 301.34

flatum gignentia 665.40 reſoluit calor 567.22

flatu abundantibus utilis eſt regius morbus 593.20

flauam bilem leui medicamento purgandam 330.1

flauum meracum ſputum quale ſit 409.21 uinum 243.42

flatus primùm, deinde ſudores fiunt 39.1

febris diſcutit 683.47 quæ mala faciant 101.50

flores plantarum uenenatarū quales ſint 934.35

florum corollæ capitis grauitatem ſoluūt 515.16

florentia ante ueris calorem 231.34

Florentiæ frequentes ſyderationes 185.2

Florentinum uinum 144.4

flumina turbida reddit auſter 219

fluxio à capite ad fauces 137.29 capitis per ſpinam efficit dolores coxendicum 278.40 podagrica calefacientibus exacerbatur 721.43

fluxiones acres & ſalſæ 98.9 ſine acrimonia 98.10 unde fiant 826.2 & 214.46 in fauces quales ſint, quoſq; morbos gignant 98.7 ſepiem à capite 137.28 à capite ad uentrem quomodo curandæ 95.35 ad loca ſenſu magno perdita, faciunt uigilias 767.1 excitat dolor 777.10 quid prohibeat 504 plerunq; ſunt cauſæ morborum 826.1

fluxionum cauſa ex quibus tuſſet & fauces 217 cauſa 382.17 & 777.21 cauſæ in ualde ſenibus 302.14

fluxionibus obnoxij ſunt ſenes qui aluos ſiccas habent 202.40

fluxus ſanguinis magis eſt cauſa mortis quàm ſignum 479.36 uentris quare adueniat tabificis 235.50 uentris ſpecies tres 136 repentini 6

fæculentum pus lethale 804.41

fæcundæ quæ mulieres ſint 578.30

fæmina mouetur in quadraginta duobus diebus 124.28 quæ partes ſint 468.31 alæ ſunt partes interiores 590.28

fæminarum affectus Aphoriſmi 23 tractantes 526.44

fæminas magis generāt ſalaciores 557.7

fœtida excrementa 136.40

fœtus robur & imbecillitatem quæ indicent 566.38 & 563 in utero quomodo pereat 529.4 in utero quo tempore moueatur 124.27 in utero muliebri quantum temporis requirat ad perfectionem 124.27

fœtum quæ corrupturæ ſint, indicium 568.17 quare quædam mulieres in utero corrumpant 244.13

fomentum in materia acuta 49 caloris naturalis 750.33 in doloribus oculorum duplex 659.10 ex oleo 684.8 ex hordeo 514.10 ex eruo. ibi. ex furfure decocto in aceto 514.11

fomenta ſoluunt oculorū dolores 658.16

fomentorum genera 49 uſus 681.39 uſus in hydrope puerorum 649.27

fomentationes auertunt in podagra materiam 722.10

fontes turbat auſter 219.3

Fracaſtorei opus de Contagio 282.21

frictionibus cohibendæ uehementes purgationes 341.43

frictorum uſus in podagra 722.7

frigiditas quid indicet 398.4 partium extremarum in dolore uentris, malum 776.52 quatuor modis fit 777.1

frigiditate & ſiccitate ſupprimitur urina 473.47

frigidos morbos efficit uini multa potatio 749.32

frigidum & humidum temperamentum quomodo noſcatur 221.36 ſuperans corpus quid agat 521.39 quid faciat 500.46 quæ mala faciat 506.48 quandoq; ulcerat 517.4 denſat corpora 269.31 eſt lentum & craſſum 787.8 quibus inimicum 502.22 non poteſt eſſe quod tenuium eſt partium 915.15

frigida multis modis adhiberi poteſt 510.47 medicamenta non rectè apponunt uulneribus 481.23 non ſunt cauſa ſomni aut ſtuporis 914.4 nocent exanguibus membris 504.4 qualis nix pectori inimica eſt 521.24 quando admouenda 506.12 quomodo conſideranda 269.45

frigus unde ducat originem 262.20 eſt cauſa abſceſſuum 193.24 extremarum partium in acutis malum 740.24 extremorū bifariam lethale eſt 742.14 quo tempore maximè uigeat 261.11 utilitas 195.10

frigoris & caloris magnæ mutationes gignunt morbos 205.6 uigor in ſolſtitijs 230.6

frigori membra maximè obnoxia quæ ſint 279.30

frigore laborantes quomodo curādi 516.33 congelati nerui 501.32 congelati nerui redduntur immobiles 501.32

frons non facilè frigore afficitur 217.38

frontis diuturnus dolor quomodo curandus ſit 589.48

fructus borarij malos ſuccos in corpore gignunt 708.23

fructuum eſus quid mali afferat 719

Fuchſium quare reprehendat Cardanus 513.4

fulminis calor diſſoluit metalla 395.30

Fuluius Flaccus pontifex præ dolore laqueo finiuit uitam 192.10 crudi eſus 823.25 naribus admoti aliquando occidunt 939.140.8

fulgorum effectus 939.36
furfuris uſus in fomentis 514.11
furfureæ in craſſa urina quid ſignificent 454.2 *à ſquammulis diſtinguenda* 454.26
furibunda deſipientia 715.47
furioſi quid agant 274.27
furor differt ab atra bile 274.19 *qualis affectus* 716.49 *ſpecies delyrij* 117.32 *maniæ ſpecies* 640.46
furores uerno tẽpori ſunt familiares 273.18 *Arabes maniam uocant* 274.24 *in morbis melancholicis quæ ſignificent* 723.23

G

GAlenus à Cardano et Braſauolo damnatus 267.1 *ab Auicenna reprehenſus* 227.12 *notatur* 2.& 512.46 *de Venenis ſcripſit* 862.37 *multa ab alijs accepit* 565.3 *prædixit Theogenem moriturum* 845.44 *quali corpore præditus fuerit* 203.10 *quæ non bene tractarit* 611.4
Galeni *ſcribendi celeritas* 408.48 *inſignis lapſus* 74 *demonſtrationes* 300.26 *uirtutes præcipuæ* 513.1 *imitatores* 726.10 *libri de Demonſtratione* 427.4 *libri de diebus iudicatorijs* 497.13 *libri qui legendi* 311.17
Galeno *quid Cardanus tribuat* 311.24
Galenum *ſine iudicio interpretes ſequuntur* 93.3
galeus piſcis 146.34
Galenicos *medicos Galenum non intelligere* 783.19
Galliæ *Belgicæ putrida febris ephemera frequens* 832.42
gallinarum iecora ſuauis cibus 180.1
gambuſium ſpecies braſsicæ 148.29
gammari tabidis proſunt 148.16 *caudati* 146.14
garyophyllum redolens radix ſanamundæ 805.49
garyophylata. ibid.
Gaſparem Vicomercatum *deuotum periſſe* 906.29
Gauricus *aſtrologus* 906.42
gemelli eodẽ die eduntur in lucem 563.17
genarum motus 714.36
generare, ſimile eſt omnibus commune 285.45
generatio quæ requirat 290.19
generationis & conſeruationis omnium autor ſol 231.20
genitaliá cum quibus connexa ſint 656.1
genitalium putredines in æſtate 275.47
genitura in quibus extinguatur 578.26
geomantia 907.25
Germani *in caldarijs per hyemem habitant* 78
Germanorum *caldaria* 500.34
Germanis *æſtas ſaluberrima eſt* 271.41
gibbi ex aſthmate 301.17.& 698.13 *ſolent eſſe mali* 662.32 *ſunt, quorum curuitas retrorſum eſt* 699.18
gibboſitatis cauſæ 699.30
gladiatoris hiſtoria 730.17
glaciei eſus quid faciat 522.20
glaucedines ex pituitæ redundantia 303.21 *ſenibus familiares* 300.39
glandulæ duæ in radice linguæ 663.20 *tonſillæ dicuntur* 381.8
glandularũ ſub lingua nutrimẽtum 543.15
glutinoſa urina 455.1
glycyrrhizæ uſus 302.6
Gnidio *cocco quando purgandum* 111.8
Gnidus *ciuitas* 257.37
gobio piſcis 145.14
Gorgias *Leontinus rhetor* 2
gracilia quare corpora fiant 169.9
graciles tardius quàm obæſi moriuntur 187.33 *biliosi ſunt* 325.34
Græcorum *perfidia* 916.24
Grãmatica *Græca exquiſitiſsima* 270.4
Grãmaticus *antiquiſsimus Chariſius Soſipater* 239.32
Grammatici *opus in interpretatione autorum* 692.42
Gramminei *uini uſus in renum doloribus* 462.2
grauans dolor ſignum multitudinis 601
grauant caput auſtri 215.8
γραῦν *Græcis quid dicatur* 791.37
grauedo Græcis κόρυζα 183.34.& 254.3
grauedinẽ in ſenibus quæ curent 183.44
grauedine quæ animalia tentẽtur 816.38
grauedines quam temporum conſtitutionem ſequantur 245.52 *ex materia in hyeme genitæ ſunt* 273.33 *in ualde ſenibus coctionem non admittunt* 283.24
grauedinibus quare homo tentetur 816.37
grauida mulier alienos cibos appetit 530.18
grauidæ quas ob cauſas magis ſint acutis morbis obnoxiæ 530.20 *quando medicandæ* 313.7
grauidarum mulierum uaria appetentia 578.8
grauitas corporis ſequitur ſuppreſſos mẽſes 572.30
groſſorum ſuccus 549.34
grumoſæ urinæ 445.9 *muſculi* 386.47 *quale uenenum ſit* 916.9 *quomodo afficiat hominem* 938.2 *in iuncturis natum* 463.32
gutturis ſtrangulatio 945.45
gypſi uſus in ſiſtendo ſanguine 771.15
gypſum optimum 948.12
gypſo extinctum Proculeium Auguſti familiarem 948.47

H

HAbitationum tria genera 257.33
habitus bonus in quibus conſiſtat 271.44 *quomodo corrumpatur* 435.22 *quantum poſsit* 900.30 *malus eſt, tabes* 264.47 *malus duplex* 943.14
habitus corporis boni quare periculoſi 12 *qui ſint periculoſi* 9
hæmorrhois ſerpens unde dictus 955.41
hæmorrhoides ex qua materia in mulieribus gignantur 617.10 *omnem cacochymiam purgant* 616.3 *ſoluunt inſaniã* 355.46.et 637.23 *hæreditariæ aliquando* 617.12 *inchoanti morbo superuenientes quid indicent* 361.15 *non fiunt ante pubertatem* 291.36 *quibus morbis utiles ſint* 615.12 *quare tam pauca medicamenta prouocent* 616.12
hæmorrhoidarum ſuppreſsio eſt cauſa atræ bilis 358.9 *ſanguis ad morboſam corporis conſtitutionem pertinet* 476.44 *uenas aperiri ex acrium humorum purgatione* 703.8
hæmorrhoidas aſtrictas ſuffitus aromatum curat 528.20 *graues timentes euacuandi* 702.9 *habentes quibus morbis non corripiantur* 617.14 *ſponte fieri, uel alijs morbis ſuccedere, non eſt idem* 638.27 *prouocantia medicamenta ſimplicia* 616.12
hæreditarius morbus podagra eſt 720.52
hæreditarij morbi qui ſint 888.24
hæſitantes circa literas 661.2
hæſitantiã facit linguæ imbecillitas 661.39
Haliabas *Arabica ſimia* 726.50
halicacabi radice aſpides torpeſcere 954.28
halmyridia braſsica 149.5
hectica ſi ſola ſit, ſitim non inducit 234.40 *renum* 448.27 *eſt tabes* 264.47 *ex quo morbo ſæpe ſequatur* 175.39
hecticam febrem balneo ſanari 798.20
hecticis prodeſt cochlearum uſus 147.32 *refrigerantia accõmodata ſunt* 512.6
Heliacus *ortus* 258.12
helleborus ſtrangulat 342.39 *magis purgat cùm mouetur corpus* 339.38 *purgat cerebrũ, & acuit ſenſus* 338.38 *quibus periculoſus* 342.6

inſanus

in ſanas carnes habentibus facit conuulſionem 342.7 quare periculoſus ſit 342.9
helleboro præter uim purgãdi acris qualitas ineſt 776.24
hemitritæi quatuor ſpecies 741.15
hepatis inflammatio cum dyſenteria, malum 586.40
hepaticos euacuandos 702.11
hepialam facilè ferunt robuſtæ mulieres grauidæ 571.20
Hera medicus 726.41
Heraclides 2 pater Hippocratis 1 interpres Aphoriſmorum 831.31
herbæ quæ lac habẽt, nocent iecori 858.12 prauæ 877.37
herbarum coronæ ſoluunt capitis grauitatem 815.15
herbas miſtas comedere, periculoſum 858.10
Herculem fœcundiſſimum fuiſſe 557.39 uoracem fuiſſe 656.45
Herculeus morbus 189.39
Herculei lapidis effectus 938.47
Hermocratis ægri hiſtoria 439.48 morbus 171.4
Hermoptolemi uxoris morbus 171.23
herniæ inteſtinalis cura ſine ſectione 654.7
herniam inteſtinalem quomodo quidam curant 654.2 poteſt ſternutatio inducere 558
herniosus difficulter generat 580.13
Herodicus Selybrianus medicus 1
Herophilus medicus 2. & 726.41 interpres Aphoriſmorum 831.30
herpes à qua materia fiat 317.23 duplex 517.10 eſthiomenus 517.11 quibus ſit curandus 518.5 ſummæ cutis ulcus 695.12
herpetes differunt ab eryſipelate 517.15
herpetibus exedentibus confert calidum 511.13
hiantem dormire, lethale 725.17
Hieronymi Sauonarolæ frater Albertus medicus 183.38
Hildegardis fabulas in medicina ſcripſit 906.41
Hippocrates ab Athenienſibus damnatus 114 in quibus libris ſe inimitabilem præſtiterit 738.12 dona regũ cõtempſit 113.23 nihil uulgatũ ſcripſit 506.34 omnes ſuos libros ad tres fines ſcripſit 737.5
Hippocratis de Simplicibus partib. libri tres 738.3 libri quinq; de Moribus 737.9 libri de Morbis mulierum quales ſint 738.43 filij inſani ob immodicum calorem 767.39 nepotes 735.50 præceptores 1 uita 1. & 2. & 3 ab Æſculapij proſapia 1 gener Polybius 596.23 felicitas & infelicitas 113.2 honores 113.10 in ſenectute calamitas 113.43 ſententiæ ueriſſimæ 479.14 ubi in exilio & mortuus fuerit 735.40
Hippocrati quantum debeamus in philoſophia 73.78 quantum inuidia obfuerit 114.12
Hippocratem negare, et ueritatem, idem eſſe 361.35
hippomarathri radix 527.47
hirudines quando applicandæ 616.19
hirſuti quibus morbis obnoxij ſint 638.38
hiſtoria admirabilis de ægro 367.44 de nitro metallico ægro 607.10 de medico, qui balneo adoleſcentem perdidit 592.48 ægri, qui ex tuberculo in collo ad grauiſſimam inſaniã deuenit 586.18 de Leoniceno medico 183.36 de muliere quæ infantem editum merſit in flumen 543.20 de Pario ægro in Thaſo 745.36
homo unus multis millibus maior 937.13 conſtat ex tribus 53 abſolutus quando 55
homines in quibus locis ſint robuſtiores 205.16 quibus in locis diutius uiuant 78 qui faciles, quiq; difficiles purgatu ſint 341.4
hominibus uer eſt ſaluberrimum 130.24
Horatio morbus familiaris lippitudo 623.22
Horatianæ fabulæ 906.40
hordei uſus in fomentis 514.10 paleæ decoctum ad menſes non fluentes remedium 518.7
horrent magis frigidiora quàm calidiora 590.21
horroris remedium uinum 822.41
horror Latinis quid ſignificet 376.6 quas corporis partes magis inuadat 590.10 eſt debiliſſimus rigor 406.20 poſt ſudorem, malum 745 ex frigore 217.6
horrores ſequuntur laſsitudinem 121.49
Hugo medicus 2
humanæ naturæ qualitates cõtrariæ quæ ſint 230.43 uitæ curſus in quatuor ætates diuiſus 54
humectare auſtrum 238.12
humectanda corpora ante purgationem 126.44
humidus cibus quis ſit 79. & 80 omnis ſyncerus malus 361.43 uictus quibus conueniat 79
humidi quando optimè degant 226.9 cibi facilius mutantur 81
humida & calida corpora febribus obnoxia ſunt 18.36 aluus ſeruanda, non tamen medicamentis 202.43 qualitas eſt obnoxia putredini 263.38
humidas aluos habentes melius degunt iuuenes 201.44
humidiſſimam regionem incolentes quibus temporibus optimè degant 226.12
humor habitum corrumpens 370.52 in corpore quomodo eijciatur 354.20 crudus non eſt pituita 827.28 exedens corpus 370.51 educendus per medicamenta quomodo præparandus 340.48 quis euacuandus ſit 91.27
humoris prauitas quæ pilos extirpat 599.35
humori omni cruditas aduenire poteſt 98.43
humorem atrum quare natura generet 356.29
humores acres ſtillicidium urinæ inducunt 266.38 exuſti quales generent cogitationes 454.52 debẽt ante purgationẽ præparari 702.42 lenti & craſſi per diuturnos imbres generantur 265.22 mali facilè, boni difficulter fluunt 177.5 permutari multis modis contingit 98.1 purgandi qui 7 quæ moueant 99.50 quatuor ſinguli cibi continent 179.14 quid inducent quod cibum attinet 34 uel qualitate uel quantitate ſunt moleſti 718.48 quatuor in animalibus uicem quatuor elementorum obtinent 737.48
humore ſpumeo pulmo nutritur 543.12
humorum abundantia in meſaræo quæ ſignificent 150 corruptionem ſignificant meracæ egeſtiones 748.46 crudorum abundantium iuxta uentriculum ſigna 128.34 dominium ſequuntur mores 594.34
hyberno tempore ſuprà purgari, cùm alui inteſtinorum læuitate laborant, malum 335.28
hydorolcos maniæ ſpecies 640.46
hydrargyrium quale uenenum 911.52
hydrargyrium calidum eſſe 915.31
hydromantia 907.27
hydrops flatuoſa unde generetur 916.12 ex diuturna dyſenteria 278.41 ex uitio circa renes & emulgentes 278.42 ex tabifica febre 742.39 poſt pituitam albam 831.39 ſtatim ſequitur epatis ſcirrhos 608.46
hydropis ſpecies, quam anaſarcam uocant, fit cùm nutrimentum non agglutinatur 779.4 cauſæ 278.36 certum ſignum 608.24 tres ſpecies 619.10
hydropi in puero quomodo medendum 649.23

hydropem qualem morbum nominent 333.26 qui cibi generent 74 ſoluit aqua é uenis in uentrem defluens 619.3 ſiccam quid pariat 593.30 tiomēici quibus cibis uti debeāt 609.49
hydrope corripiuntur facilè ſenes qui habent ſiccas alnos 202.40
hydropicus qui ſanari poteſt, qualis eſſe debeat 668.40
hydropici fiūt, qui parū mingunt 608.9 quomodo purgandi ſint 650.35
hydropicis tuſsis ſuperueniens, malū 668.16 medicamenta in potu ſunt exhibenda 647.13
hydropicorum aqua non repentè tota eſt extrahenda 650.48
hydropicos ſecare oportet 648.26 ſectione, aliquando uſtione curabant 649.10
hyemales'ne morbos uer pariat 280.32
hyems diuiditur in tres partes 209.7 in Aethiopia ſaluberrima eſt 271.42 morbida ex qua aeris conſtitutione ſequatur 246 piſcibus eſt aemica 230.27 quibus inimica 79
hyemis extrema pars 43 finis 210.26 initium 208.29 morbi 42 temperies. ibid.
hyemē auſtralem & pluuioſam, uer aſtſiccum & aquilonium, quæ mala ſequantur 240.10 moleſtā quid faciat ſenibus 76 pluuioſam & tepentem qui morbi ſequantur 243.35
hyeme exercendum diutius eſſe 195.6 cibus augendus, & potus minuendus 89.20 facilimè ferunt cibum 87 plantæ tranſlatæ uiuunt 247.24 per inferna purgandum 320.52 omnia pereunt quæ ex putredine generantur 230.30 qualis locus ſit eligendus ad exercitationem 195.49 quæ membra frigidiora 73 quæ membra infeſtentur 279.27 quæ animalia lateant abſq; cibo 65 qui melius degant 271.10 quod genus morborum maximè graſſetur 279.17 quomodo cibus exhibendus ſit ægris 84
hyemes acerbas Saturnus facit 249.10
hyoſcyamus grauiter olet 914.45 ſtupefacit 523.30
hyoſcyami ſemen uenenum eſt 945.10
hypericum 527.39
hypnalis ſerpēs quomodo interimat 953.40
hypochondrium 175.17
hypochondrij dolorem ſoluit febris 683.15 durities fit quinq; modis 687.10
hypochondriorum tenſio 39
hypochondria ſuſpenſa quibus murmurant, læe malum 581.17
hypoſarca 778.49
hyrcini ſanguinis uſus in renū doloribus 462.3
hyſopum 527.47
hyſtericæ paſsionis & ſyncopis differentia 937
hyſtericis ſternutatio prodeſt 535.27
hyſtericarum ſpuma quale ſignum 938.10 accidentia 937.20

I

Ichores putreſcentes quid faciant 873.5
ictericia ex plenitudine 457.29
ictermorbus 434.6 à pituita 437.33 ex inflammatione 435.46 ex pura flaua bile 437.17
ictus uenenati ſigna 951.2
ictuum duo genera 897.42
iecur eſt membrum præſtans 708.11 non facile læditur 168.1 quo magis coquitur, hoc magis dureſcit 142.36 corrumpitur ileo morbo 756.32 quomodo trahat 475.24 calidum æſtate læditur 211.26 præbet facultatem uentriculo 765.13 durum ſemper malum 686.46 quomodo augeatur 609.33 exurendū quando ſit 806.44 uentriculo calidius 773.22
iecur circumcingi membrana 806.47 ſanguine nutriri 543.10 uentriculo imperare 766.11
iecoris partis cauæ phlegmoni quæ conueniant 104.30 abſceſſus 434.43 attractio ſine uillis 864.42 bonæ diſpoſitionis argumentum 120.20 caliditas cum imbecillitate eſt hydropis cauſa 610 diſpoſitio unde cognoſcatur 53 durities eſt cauſa hydropis 278.38 inflammationem ſequitur ſingultus 573.20 imbecillitati utilis eſt uſus cochlearum 147.31 malā temperiē cauſam eſſe aquæ intercutis 747.38 meatus ad ſplenem 724.33 portis uulneratis homo ſeruari non poteſt 631.7 ſanitatem oſtendit bona appetentia 170.46 ſcirrhi cauſa ſunt hydropis 608.45 ſiccitas quid in corpore efficiat 918.39 temperies calida & ſicca generat atram bilem 356.33 tumores ſola attenuantis uictus ratione curatos 191.8 uena 475.50 ueſicæ ſunt cauſa hydropis 278.38 uitium eſt faſtidiū cibi 598.11 uitio fit aſcites 822.8 uulnera lethalia'ne ſint 626.16
iecori'ne cōferat rheubarbarum 650.43
iecore laborāti qualis uictus conueniat 19
iecora ranarum 148.20 gallinarum 179.52.
ieiunium quæ ætates facilius, quæq; difficilius ferant 54 ſomni attenuat 116.29
ieiuni inteſtini ſauciati ſigna 629.15 damna 18
ignis'ne acuat uenena 933.22 quæ non ſanat, incurabilia ſunt 847.9 ſacer, ſi uteros corripuerit, quæ accidentia ſequantur 569.44
ignem ſacrum qualis diſpoſitio minetur 599.19
Ihesſabitur medicus 596.24
ileon fieri cum inteſtinum phlegmone laborat 756.50 ex eryſipelate fieri 756.2 ex carbunculo 756.2 uentris inferioris pars 607.6
Ilei, Latinis uoluuli 279.2 quibus temporum mutationibus maximè fiant 214.10 morbi proprius affectus 753 dolor longiſsimi inteſtini 755.34
ileum morbum quæ indicent 694.47
ileos morbus eſt ſæuiſsimus 755.6 corrumpit iecur 756.32 cum inteſtini dolor ſit 693.15 ſtillicidio urinæ ſuperueniens 692.6
ilia 175.22
ily dextri abſceſſus 772.38
imbres in initio autumni ſalubres 231.2 minus ſalubres quàm ſiccitates 223.10
impalleſcit coralus in faſcino 957.16
impetigo eſt ex morbis contagioſis 289.50 & 891.4
impetigines quare uer generet 272.45
impetum facientia in animalibus 733.2
impleri quid ſignificet 129.11
impoſtorum profitentium medicinam mirabiles fallaciæ 914.20
incaleſcunt omnia, quæ fatigantur 347.47
incrementum in morbis quomodo cognoſcatur 26 & 45
Indica lues quomodo cōmunicetur 891.40 ſiccantibus curari 128.43 perſimilis eſt elephantiaſi 887.47
Indici ligni decoctum 191.20
indices dies qui ſint 157.7
inebriare quæ poſsint 750
inedia exquiſita quibus morbis conueniat 756.16 biliosis grauis 18 febrem parit 70 ſiccando debilitat 713.16
inediæ'ne an ſectioni uenæ magis fidendum 531.43 mala 70 & 18 utilitas 30
inediam ſummam admittunt uires ualidæ 87 quæ ætates non ferant 85 quæ temperaturæ facilius ferāt 85 quamdiu ferre poſsunt homines 58
inedia quando utendum 55
infantia 287.38
infantilis morbus 189.40
infans quare aliquando naſcatur tumidus 281.29

infantes

infantes omnibus alijs ætatibus morboſiores ſunt 182.34 quibus purgari debeant 281.50 quare abortu pereant 243.1 quomodo nutriendi 63
infantium capita frigori exponere periculoſum 501.38 morbi 280.40 temperies 56
infantibus ex timore accidit conuulſio 481.2
inficientia certiſſimè 891.51
inflammatio in podagra fieri in tendonibus, non in cauitate 707.19
ingratitudinis exemplum 113. & 114
ingratitudinem expertus eſt Hippocrates 113.2
inguina dolent ueſica uulnerata 628.40
ingurgitantibus ſe immodicè morbus familiaris eſt cholera 140.24
inſania & furor quid differant 117.34 à ſtultitia quid differat 638.4 unde 214.46 ex humiditate 825.17 qualis affectus 716.47 mediocris quid ſit 751.48
inſaniam mouens uenenum eſt 856.22
inſanire in febre quos neceſſe ſit 432.31
inſectis eſt amica æſtas 230.27
inſultus in febribus 35
intemperies uictu corrigendæ 80
intemperiei confirmatæ ſignum 535.13
interfœmineum unde dicatur 468.37
intermittentes febres ſex habet tempora 35
intermittentium quæ febris ſit ſecuriſſima & breuiſſima 41 dies penes circuitum numerandi ſunt 430.18
interpres qua uia procedere debeat 9. & 10
interpretis officium 240.27
interulis uenenum inditum 902.32
inteſtinum rectū muſculis inſidet 373.41
inteſtini recti inflammatio 573.16 recti, & uteri unam eſſe ſubſtantiam 778.30
inteſtino tenuiore fauciato animal ſeruari non poteſt 631.9
inteſtina continens membrana 729
inteſtinorum craſſiorum uulnus 627.33 diſpoſitionem indicant feces 53 uis torpens ob frigus 217.9 dolores ex multibus morbis 603.12 læuitas ex potu aquæ ſtantis 330.20 tenuiorū dolores uehemētiores 607.1
inteſtinorum difficultas lethalis quando ſit 370.12 à ſyncera deiectione 873.44 duplex 598.13 lienoſis bonum 703.33 difficultates quibus tempeſtatibus maximè fiāt 240.19. & 136
inuidia quantū obfuerit Hippocrati 114.12
Ἰνδία πολλὰ 567.19
Iouis & Mercurij oppoſitio facit uentos 248.50 ortus aerem temperat 149.3
ira auget calorem innatum 68
ira quid in corpore faciat 868.51
iracundia grauior quid poſſit in mente 747.18
trion 527.48
iris Illyrica capitis grauitati medetur 515.
irritantia uehementer 337.16
ἰσχναίνω 164.14
ἰσχύς 566.25
ἰσχνοφωνία 662.50
ἰσχιάς 808.19 & 304.12
iſchuriæ cauſæ principales ſeptem 810.12
iſchuriam curat balneum 812.17
ἴτρια 175.19
iudicans quid ſignificet 519.6
iudicatio à temperatura acquiſita 71 dicitur mutatio perfecta & imperfecta 90.31 perfecta & imperfecta 90.3 imperfecta cum tota materia non expellitur 93.39 imperfecta duplex 93.38 imperfecta ratione motus 93.41 perfecta fit in die iudicatoria 94.12 perfecta fit per euacuationem materiæ peccantis 94.10 non iudicata 90.39 principalis à tribus ſumitur 89.40 obſcura & manifeſta 90.38 bona & mala quibus ſignis cognoſcatur 134.14 bona 90.33 fit in omni acceſſione febris intermittentis 135.30 facilior fit diminuta materia abſceſſus 101.47 à decem præcipuè ſumitur 61 à tempore ſumpta 71 principalis in morbis unde ſumenda 82 dicitur eſſe cum facili tolerātia 94.12 periculoſa 90.39 in die critica 90.40 triplex ex materia urgente 314.30
iudicationis tria genera 90.32 diuiſio apud Galenum 90.37 perfectæ ſex conditiones 94.9 imperfectæ exempla 93.20
iudicationem quæ ſymptomata ſoleant præcedere 133.34 bonam ſubſequi debet expulſio 133.32 firmam ſomni profundi ſignificant 127.50 quæ præcedant 133.19 ſalubrem concoctio concedit 133.31
indicationes quid ſignificent 90.20 in paribus diebus non ſunt bonæ 433.40 à quibus ſumantur 60
iudicari in morbis quid ſit 377.23
iudicatio iudicata 90.39 non mouenda 92.12
iudicantia per ſe 69
iudicatorius primus 419.8
iudicatorij dies non ſemper bene, non iudicatorij nunquā bene iudicāt 388.50
iudicatoria ſigna 46
iudicium difficile quæ febres habeant 377.40 uniuerſale in morbis in quo differat à iudicijs ſingularum acceſſionum 841.12 morborum quibus tēporibus potiſſimùm fiat 206.8
iudicij boni & mali quando morbi fiant 223.40
iudicia in febribus quibus ex cauſis fiant 497.18
iulia piſcis 145.17
iumentorum urina 445.22
iuucis odoratus uotus ne ſit 718.29
iuniperi fructus quando uitandi 859.17 oleum 977.39 ſeminis uſus in ueneno 977
iuncturæ aduerſus podagram confirmandæ 721.42
iuncturas exercitatio confirmat 723.13
Iupiter Aeſculapium fulmine percuſſit ob peccata populi 114.27
iuramentum futuri medici 737.10
im pingue cum oleo quid poſſit 317.7
iuuentus 54
iuuentutis principium 295.5
iuuenis calidior puero 488.33
iuuenes bene diſpoſiti quales aluos habeant 152.12
iuuenib. q morbi ſint familiares 296.50
ixiæ radix ueneuum 945.13

K

Κακοήθης 671.47
κακοήθη oritur ex ulcere malè curato 674.48
κάμμαρον 715.25
καρδία quid ſignificet 544.48
καρδιωγμὸς 441.17
καρκίνος 672.25
κιῤῥὸς uinum 143.34
κονδυλώματα 672.39
κόρυζα 183.34
κορύζαι grauedines 254.3
κοτύλη quale uas 550.9
κοτυληδόνες 550.3

L

LAborare omnia membra 347.40
labor & fames exoluunt uires 139.1
labores quid ſignificēt 22 quid ab abſceſſibus differant 404 37 ſignificantes ſudores 387.28 quid apud Hippocratem ſignificent 464.45 ſitim excitant 526.31 in morbis uarijs uarij 25 perferre non idoneos eſſe homines corpulentos et proceros 204.40 uehementes gignunt atrā bilem 357.7
laboribus rumpitur uena in pulmone, unde fiunt ſuppurati 762.49
labrum ſi peruertatur in febre non intermittente quid ſignificet 411.15
lacbryma cerui, plurimum poteſt aduerſus uenena 974.10
lacbrymæ in lippitudinibus fluere ſolent 243.45

Lachrymis quoſdam oculorum morbos curari 659.40

lac'ne aliquod natura uenenoſum 581.49 ad uomitum facit 975.51 unde habeat originem 542.48 quidam etiam uiri habent 542.49 quomodo fiat ex ſanguine 543.1 primum à puerperio, malum 540.23 optimum poſt purgationem puerperij 540.26 hebetat uenenum 974.4 caput petit 582.30 & 32 prouocat hæmorrhoides 616.12 caput dolentibus, malum 581.15 malum quid in pueris faciat 461 aſininum aduerſus tabem 233.31 quomodo et ob quam cauſam fiat 539 multum reuomentes pueri habent aluum aſtrictam 282.22 corruptum 936.16 duplicem incurrit corruptionem 582.50 coagulo miſtum 934.23 quibus bonum ſit 581.23 impurum quid noceat pueris 464.28 in nutrice quid malum faciat 464.29

lactis acris qualitas, cauſa ulcerum oris infantium 281.44 aqua uſus in cura calidi ueneni 980.25 & 359.38 aſinini uſus in tabe 233.31 in potu et cibo præſtantia cōtra uenena 978.30 ſeroſa pars prohibet uermiū generationem 290.18 uſus generat lapidem 463.47

lactatio cum cibo mala eſt 290.12

lacta a ſenio corrupta 857.5

lactucæ temperies 914.1 cum butyro prohibent ueneni impreſſionē 975.24

lacuturr.ana braſsica 149.3

ladanum pingue eſt 575.13

lambdoidis os 664.32

lamia piſcis 146.35

lamias in feles uerti, unde fabula orta ſit 904.49

laminoſæ urinarum ſubſidentiæ, malæ 784 4

lanaria herba purgat 911.38

lanionum tabernæ 877.35

lapillus in pulmone 463.30 renum morbus 615.42

lapilli quinq; in muliere Galla inuenti 461.29 in ueſica fellis 463.63 in uētriculo 463.37 color uarius 463.38

lapis quomodo generetur 289.18 achates contra uenenum 974.6 ex qua materia generetur 465.21 in ueſica trifariam generatur 465.33 & 918.49

lapidis Armeni uſus 359.43 Iudaici uires 811.8

lazuli effectus 988.48 iam facti ſigna quinq; 289.22 generatio in pueris quibus prohibeatur 289.40 generationis ſigna & materia 289.18 generationem prohibet compreſſa uri na 466.13

lapides in inteſtinis 463.27 plures in ueſica 463.6 in ueſica quæ indicent 466.45 ueſica uariorum colorum 463.40 in utero 463.37 quomodo contrahant 461.16

Lapones quale uer, qualemq; æſtatem habeant 230.16

lappago 781.8

laſsitudo omni tempore deuitanda 195.1 in febribus quid portendat 379 à toto corporis recidiuæ ſignum eſt 130.33 ſύμπ 130.34 etiam ex laboribus orta parit aliquando morbos lethales 122.19 ulceroſa 123.50 conſequens morbos 121.29

laſsitudinis quæ ab exercitatione fiunt tria genera 121.4 lethalis exemplum 122.20 tres ſpecies 121.20

laſsitudines ſpontaneæ quid prænuncient 121.7 quibus ſoluantur 122.13 ex laboribus periculoſæ 121.22 in hyeme magis moleſtas eſſe 76 corpora quibus ex cauſis ſtatim ſentiant 500.5 remouet balneum 799.6

lateralis morbus 19 qualis ſit 665.11 non eſt ſine febre 765.25 alius requirit uenæ ſectionem, alius per aluum purgationem 95.20 cum non purgatur, ſuppurationem facit 765.16 dexteri lateris longior 49

lateralis morbi cruditatem quæ ſignificēt 47 duo genera 95.14 febris 49 ſigna pathognomica 46

laterali morbo laborantes quomodo alēdi 33 qui ad ſuppurationem uertantur 489.44 rarò corripiuntur qui acidum eructant 664.50

lateris utriuſq; abſceſſus 772.38

laterum & lumborum dolores fiunt hyeme 279.29

lathyris medicamentum acre 127.44 nis 613.17 uenenum 856.48 uitāda 859.10

lathyridis ſuccus 939.50

laureola uomitum citat 336.23

lauri in muliebribus uſus 527.36 baccæ rancidæ 970.39

lecanomantia 907.46

legumina in bona aqua celeriter concoquuntur 525.28 faciunt atram bilem 356.49

leguminum eſus quid noceat in cruribus 879.30 crudorum nutrimentum 868.37

λαπαθυμία 106.47

λειποψυχία 106.48

lens cocta 233.30

lenta diſsecanda 116.42

lenticulæ cremor præſidium in ulceribus 233.40

lentores ex quibus cauſis fiant 481.16 circadentes uehementes ſignificant febres 419.43

Leonicenus medicus annum agens nonageſimumſextum, grauedine laborans conualuit 183.39 multorum bonorum auctor 553.48 notatus 470.16 & 468.1

Leoniceni laus 470.40

leonum animæ uirus 903.4

leopardi fel quid efficiat 941.11

lepus marinus exulceratus 79.40

leporis marini effectus in corpore hominis 941.3

leporem marinum eſſe uenenum unde ſcianus 861.41

leporina caro ſiccat 148.40

lepra eſt contagioſa 289.50 & 891.3

lepræ quid proſit 338.52

lepræ & impetigines ex quibus morbis fiant 275.33 ob quam cauſam in uere fiant 272.45

lepris non corripiuntur, quibus fiunt hæmorrhoides 617.17

lethalis eſt 360.3

lethale apud Hippocratem quid ſignificet 373

lethargus 19 abſceſſus in puppi cerebri 839.5 ex qua materia fiat 299.35 ex acutis morbis eſt 840.6 ex pituita 712.25

lethargi cui ætati maximè accidāt 298.22

lethargicorum deſcriptio 299.40

lethiferi magis ſunt morbi longi qui pluuias quàm qui ſiccitates ſequuntur 264.39

leucophlegmatia 333.41 poteſt fieri in uno mēbro ſolo 779.29 & 72 quomodo fiat 778.47

leuia facilius agitantur 269.50

leuitas inteſtinorū quæ ſit 595.5 & 536.14

leuitatem inteſtinorum dyſenteria ſequitur 245

λευκὸν φλέγμα 832.50

lexicomantia 907.50

libri Galeni præſtantiores qui ſint 610.43

librorum conficiendorum infinita materia 650.3

Libya intemperata 257.47

lien cum bilem ad ſe trahit, quo morbo afficiatur 111.2 hyeme calidius eſt 73 indureſcit 826.14

lienis alimentum 278.31 natura Hippocrati cognita 278 eleuationes 93 nutrimentum 543.15 nerui 478.24 uulnus 627.31 ſauciati ſigna 629.37 tumor ex melancholico humore 689.8 tumores duros attenuante uictu curatos 191.8 tumorum quinq; genera 178.28 tumoribus nō curatis fit aqua intercus 278

liene

liene ſuppurato urendi 611.38
lienes duri & tumidi 278.18
lienoſi qui appellentur 689.5 multis cu rantur modis 278.20 quidam ſola uictus ratione curantur 278.16 à bi le 278.20 quidam curantur, quidã nunquam 278.22 quidam in hydro pem tranſeũt 278.23 quomodo in hy dropem incidant 688.20 inteſtino rum difficultas, bonum 703.33
lienoſis dyſenteria adueniens, bonũ 586. 34
lienteria ex acribus humoribus 371.33
lienteriæ ex qua cauſa fiant 299.50
ligamenta ex ſemine fieri 635.16
liguſtri flores capiti ſalutares 315.18
lingua aſpera & nigra in qua febre 277. 9 incontinens 796.45 quæ ſit acco commodatior ad ſermonis expreſſio nem 661.12
linguæ arteriæ & nerui 663.18 caro fungoſa 603.19 color indicat humo res 344.31 imbecillitas quid faciat 661.39 nigricies ſignũ ueneni 948. 45 uinculum 664.18 omnifor mis motus 664.29 inflatio à ueneno ſumpto 945.46 muſculi 663.22
lini ſeminis oleum 338.20 & 684.2
lippientes quo uictus genere debeant uti 624.16
lippientibus alui profluuium, bonũ 622.31
lippitudo quid ſit 623.40 ex aſprıtudi ne 623.33 per radios contagioſa 891.7
lippitudinis futuræ ſignum 623.57
lippitudini annuæ & populari conducit purgatio 624.12
lippitudines ſiccæ quæ ſint 243.43 ſic cæ quare bilioſis fiant 241.12 ſiccæ quomodo generẽtur 254.22 febrium prænunciæ 239.4 duplices 623.19
lippitudinum quarundam doloribus ſan guinis detractio confert 660.9
lipyria duplex 410.51
lipyriæ poſt uehementes febres 233.49
liquidiores egeſtiones malæ 476.8
liquidum 79 & 80 ſolido opponi 81
liquida & putrida deijcientes quomodo curandi 128.39
literæ quomodo producantur 661.9
liturgicus debet eſſe præſtans peritia 281
liuida excretio 355.3 caro in oſſe ægro tante, malum 743.15
liuidæ excreationes in febribus nõ inter mittentibus 407.14
liuidus ſanguis 50 humor 366.33
liuidum à frigido 369.44
liuida excrementa 136.39
liuor unguium eſt ſignum ueneni 946. 50 in carne unde fiat 743.38 ex medicamentis quomodo curãdus 511.51
liuorem obducit frigidum 506.30
liuores frigidum quid faciat 500.47 in labys 508.29
lixiuium ad uomitum facit 975.51
loca cœlo redduntur temperata 258.8
locus ſolis quid in morbis faciat 273.40 per quem debeat fieri euacuatio, dili genter eſt obſeruandus 322.19
locorum ſitus 219.16 mutatio in morbis 190.30
locuſtarum mortuarum copia aerem cor rumpit 876.17 alimentum 146.1
locutio quid ſit 661.18
locutioni quæ neceſſaria 823.50
longæ febres minus ſolẽt eſſe calidæ 267. 10
longæum 2
lubrica aluum ſubducunt 72
Lucanus uenis inciſis mortuus eſt 932. 46
Nucenſium thermæ 448.35
lucy piſces ſquãmam duram habent 147. 23
luctus animi quo pacto minuatur 191.52
luctuoſa ſuſpiria in febribus ardentibus 441.20
Ludouici Vertomani hiſtoria 954.5
lumbi 279.45 quo tempore grauentur 321.49
lumborum dolores menſtruorum reten tionem ſequuntur 333.44 fatigao tio 332.46 dolor non contemnen dus 350.39
lumbrici rotundi in qua ætate generen tur 285.13 in quibus inteſtinis ge nerentur 285 longi per os & nares etiam aliquando eyciuntur 283.39 longi cubitis uigintitribus & uigin ti octo 286.6
lumbricos rotundos gignere 390.3
lumbricorũ longitudo & formæ 285.50 genus latum 286.3
lunaris morbus 189.39
luna in ultimo quadrante ſiccat & refri gerat 248.10 quãdo frigefaciat & humectet 148.3 quando calefã ciat & ſiccet 248.9 in ſignis ru minantibus quid operetur 340.20 in Arietis initio quid operetur 348.13 à ſolis primo quadrato ad oppoſitio nem uer refert 248.5 quot diebus latitet ſub ſole 158.34
lunæ reditus ad coniunctionem ſolis quot diebus fiat 158.22 reuolutio quot diebus fiat 138.21 effectus ſunt con trary 248.16 motus mirificas ha bet mutationes 247.52
lupi rabidi ſigna 951.43
lupina mania quæ 640.48
lutea ouorum celeriter nutriunt 149.14
luxatio ad interiora facilior eſt 291.20 quomodo fiat 290.46 cum uul nere 681.14
luxationis ſpontaneæ cauſa humidi abun dantia eſt 734.14
luxationes factæ à natiuitate 487.13
Lybiæ populi ex coryis ferarũ faciunt ue ſtes 303.3 ſiccitas 229.45
Lycus 2
Lycurgi exilium 837.43
λῆρον, φρενιτικόν 99.28
lyenteria 136.15
ληρώδη delyrium uocant 751.47

M

Machaon medicus 113.70
Macrocephali quomodo fiant 196. 16
macula ſolaris in facie prægnantis indi cat fœtum eſſe fœmellam 545.45
magia perire & curari homines 906. 33
magiæ duæ partes 906.43
magni plerunque meliores paruis 656. 6
maius & minus quomodo intelligẽda 63
mala Appiana 981.12
malæ cum aurigine detinentur, malum 434
mali ſignificatio apud Hippocratem 163. 47 exenterati uſus in curatione ue neni 978.6 medici uirtus aduerſus uenena 978.18
malorum bene olentium ſuccus in curatio ne ueneni utilis 981.12
malicory color 440.21
maleficorum nomine quæ ab Hippocrate comprehenſa ſint 857.9
Maluaticum uinum 811.22
maluæ radix 327.39 aquæ uſus 809. 15
mammæ mulierum quibus morbis ob noxiæ ſint 675.22 duræ fiunt 826. 14 quare duræ efficiantur 563.39 cum extenuantur quid ſignificent 563 17 ſolidæ ſanum fœtum ſignificant 563.43 creſcunt cum eſt mola in utero 540.10 implentur ob lac 565.38 à conceptione fiunt durio res 565.43 in uirginibus quales ſint 366.13
mammarum nutrimentum 543
mammillæ quales efficiantur in genera tione lactis 567.24
mandragora torporem facit 523.29
mandragoræ ſuccus, radix, poma 939. 19 frigiditate quæ membra lædan tur 504.8
Mania quid 640.41
maniæ quinq; ſpecies 640.44
μανίαν unde Græci dicant 747.11
manna in acutis utendum 532.27
mannæ uires 348.28 & 316. 5
manicum uenenum 932.23

mare

mare totū ſentit exortū Caniculæ 324.29

marē'm ne an fœminā conceperit mulier, quomodo cognoſcendum 545.30

mares in dextris uteri 536.38

margaritarum genus 246.28

marinus 564.30

Marinus medicus 2. & 726.40

Marini inuenta 513.17

marini piſces meliores iis ſunt q in aquis dulcibus degunt 145.10

marini leporis uenenū erodens eſt 921.39

martij decimo die uer incipit 208.32

mars ab Ariete ad Libram tepidas facit hyemes 249.16

Martis et Saturni receſſus utilis eſt 230.5

Martis & Veneris coniunctio facit imbres 248.51 *quæ mala ferat* 250.3

materia in febribus non ualde de loco in locum tranſit 101.40 *in febribus quomodo concoquatur* 39 *turgens dicitur quæ inchoat abſceſſum* 100.18 *qualis euacuari debeat* 106.10 *qualis debebat per ſudorē expelli* 388. *cōcocta quomodo dignoſcēda* 202.41 *ante purgationem præparanda* 126.40 *in principiis morborum non ſunt concocta* 97.40 *cum craſſa eſt, attenuantibus nutriendum* 33 *turgens in principio purganda* 99.23 *peccās quàm difficilis purgatu ſit* 316.12 *horribilis quare trahatur ad uentriculum* 708.42

materia craßicies longiores efficit morbos 160.33 *relictæ in iudicatione cauſa* 133.1

materia ſublata morbi, ſymptomata minuuntur 30 *tenui exiſtente, ſolido cibo in morbis utendum* 33

materiam coctam natura ſtatim mouet 446.44 *ſemicoctam purgantium error* 99.19 *turgentem dolor indicat* 203.27

Mathematica medicinæ neceſſaria 307.7

Matthiolus Senenſis 553.43

Matthioli præclarum inuentum 782

Maluaſia uina 144.2

maxilla ruborem contrahentes, indicant ſuppuratum 497.42

maza qualis cibus 179.9

meconide quando purgandum 111.10

medendi methodus Galeni admirabilis 610.42

media coctio qualis ſit 447.2

medicari quando ſtatim oporteat 97.6 & 332.6 *quid ſignificet* 99.25

medicationes ſani difficulter ferunt 277.46 *difficiles quando* 323.9 *quibus temporibus graues ſint* 109.18 *in caniculeribus quare ſint difficiles* 325.10

medica ars multis tabulis contaminata 906.38 *quomodo inuenta* 738.26

medicam artem docenti quæ neceſſaria 3

medicamētum aduerſus podagram 722.9 *erodens facit conuulſionem* 682.18 *potum ſoluit oculorum dolorem* 658.18 *Plinij aduerſus carcinomata* 674.31 *dicitur etiam quod uomitu purgat* 99.30 *excitat diſtentionem* 682.10 *omnibus modis innoxium rhabarbarum eſt* 339.16 *quando noceat* 263.18 *purgans odorata tutum reddunt* 315.50

medicamenti uis quomodo ſit adiuuanda & comprimenda 340.17 *Antipater qualem compoſitionem poſuerit* 981.31 *uim quæ ſiſtunt* 341.33 *electio* 341.5

medicamento per inferna ducente repentini dolores curantur 101.30 *leni quæ purganda & quæ ualido ſint* 330.2

medicamenta aſtringentia & refrigerantia quibus uulneribus nō rectè adhibeantur 587.46 *aluum ſubducentia* 104.23 *ſi non purgant, quandoq; interficiunt* 349.10 *purgantia quando non danda* 94.2 *purgantia quomodo humores trahant* 278.2 *purgantia accendunt febres* 315.44 *acria* 127.43 *mala* 855.27 *uenena ſunt* 855.36 *malefica* 854.11 *humida & calida* 348.27 *calida augent calorem naturalem* 68 *quibus deuitanda* 277.7 *exiccantia qaomodo corpus afficiant* 827.5 *corrigunt tamarindi* 316.17 *ualida quibus exhibenda ſint* 330.26 *quando beneferant ægri, quando non* 8. & 9 *quæ omnes uires roborant* 975.9 *dando quid obſeruandum* 178.10 *ob quas cauſas occidant* 177.37 *ſano corpori difficilia* 342.17 *ſtupefacientia debilitant* 713.20

medicamentorum magnorum compoſitiones ſæpe accipiunt uenena lethifera 859.9 *omniū præparatio generalis* 341.45 *detrimenta* 331.1 *purgantium noxæ* 315.38 *imbecillium noxæ* 330.50 *ſimplicium Galeni libri* 610.45

medicamentis purgati non quieſcunt priuſquam ſitiant 346.44 *non ſunt irritanda quæ indicantur* 92.13 *ſanandi qui uictus ratione curari non poſſunt* 536.19 *ualidißimis in quibus morbis ſit opus* 623.12

medicina in quibus ſignis bene & in quibus malè operetur 240.20 *experimento inuenta* 323.20

medicinam artem eſſe probat Hippocrates duobus libris 738.20 *qui deberent exercere* 568.4

medicinæ quæ neceſſaria ſint 307.1 *nō conueniunt utero gerentibus* 314.7

medicinæ purgantes bonæ 316.2

medicus debet purgationibus iuuare naturam 320.40 *debet imitari naturam in purgationibus* 321.20 *Archigenes* 564.31 *de quibus debeat coniectari* 29 *naturam in medendo imitari debet* 622.48 *tem peſtiuè uocandus* 210.2 *quas facultates & ſcientias debeat ſcire* 568.5 *quantum in morbis faciat* 607.31

medici curationes ſunt ſecuriores curationibus naturæ 704.16 *dotes præcipuæ* 309.38 *officium* 5 *operatio & naturæ* 7 *decens ornatus* 737.11 *inſtrumenta tria* 847.12

medico aſtrologiam eſſe neceſſariā 232.3 *quæ conſideranda* 60

medicum eſſe artificem coniecturalē 28 *quæ ſcire oporteat* 154.30 *in moribus inſtruit Hippocrates* 737.6 *multa præſcire oportet* 28

medici non rectè utentes uictus ratione, quomodo iugulent ægros 25 *iuuenes quam ob rem hoc tempore tā frequenter purgando peccent* 104.1 *quomodo decipiantur* 23 *quibus modis peccent mouendo* 166.9 *in quibus errent* 110.16 *libri Hippocratis* 738.17

medicorum & circulatorum diſcrimen 651.2 *horum ætatis ſcientia* 654.20 *errores* 305. & 306. & 649.40 *in nutriendo ægros* 26. & 39 *in ſectione uenæ* 107.30

medicos plures occidere quàm ſanare 104.17 & 104.2 *imperitos iugulare homines* 132.26

mediocritas extra noxam eſt 513.52

Mediolanum à Papia diſtat uiginti miliaribus 731.23

Mediolani et Neapolis aer differt 228.44 *crurium uulnera difficile curari, contrà capitis facilè* 731.10 *regio qualis ſit* 226.12 *morbus endemius* 474.12

medulla antequam os fiat, longa conuerſione indiget 47 *ſpinalis ſi ægrotet, quæ mala ſequantur* 412.52

medullæ dorſi uulnus 627.28 *putredo* 945.9

mœſticia longo tempore perſeuerans, eſt melancholicum 640.22

melancholia'ne poßit eſſe ſine timore 640.31 *contingát'ne à dæmonio* 905.44 *ex ſanguine ſiccato* 254.28 *ex cruditate quomodo purganda* 330.8 *in corde genita quæ mala adferat* 355.25

genus delyrij 117.32 nulla materia deterior 724.20 cum mœrore coniuncta eſt 716.48 cum audacia & furore 640.34
melancholiæ ſignum timor 640.25 dominiũ timores ſignificant 442.50
melancholiam ſignificat delyrium cum ſtudio 118.3 calidam prudentes & ſapientes facere 729.15 frigidam ſtupidos facere 729.14 eſſe acidã 360.26 ortus calefacit 249.3
melancholica podagra 705.12
melancholicæ cogitationes faciunt ſuſpiria 718.2
melancholicus ſanguis unde fiat 278.32 humor uarices gignit 638.1
melancholici morbi quadrifariam terminari poſſunt 723.50 ſapientes 729.10
melancholicis hæmorrhoides utiles ſunt 615.12
melancholicum eſt, ſi lingua repentè incontinens fiat 796.42
melopepones 868.32
mel quo pacto corrigat medicamenta 341.45 Cephalenium 545.6 Heracleoticum eſt dulce 949.9 & 945.17 magis quàm uinum nutrit 129.30 omne leue reijcit 342.3 probatum 74 ſenibus conuenit 74
mellis natura in purgando 341.45 aqua quando exhibenda 23 aqua extremè tenuis uictus 15
membrana tympanum uocata 269.9 ueſicæ 468.52
membranæ fibris refertæ 729.47
membranas ex ſemine fieri 635.17
membra inferiora magis ſunt exanguia 707.21 quæ frigidiora, quæq; calidiora ſint hyeme 73
membrorum genera quatuor 826.7
memoria duplex 839.15
mens quibus moueatur 747.17
mentis ægrotantis ſignum eſt dolorem non ſentire 122.28 alienationem quem affectum nominemus 716.42 perſpicacitas impeditur æſtnoſis caldarijs 300.37 emotiones quid ſignificent 118.9 motio 117.31
mente moti qui ſint 117.27
menta roborat uentriculum 721.38
menſes incohoante morbo ſuperuenientes quid ſignificent 361.17 cohibet Samia terra nigra 520.29 decolores quid indicent 536.7 non conſiſtũtur integris diebus 158.17 periculoſiores in curandis prægnantibus qui ſint 318.13 pro abortu qui ſint ſecuriſſimi 318.26 quomodo prouocandi 533.25 ſuppreſſos quæ mala conſequantur 572
menſium non debito tempore fluentium cura 538.5 fluxu mulieres multæ pereunt 572.45 abundantiæ quatuor cauſæ 572.50 ſuppreſſionem quæ mala ſequantur 533.40
menſtrua retenta ſequuntur horridi quidam diſcurſus 572.31 plura ſi fiant, accidunt morbi 571.46 quomodo cohibenda 560.50 & 520.16
menſtrui ſanguinis alexipharmacũ 974.1 mediocris quantitas 573.8
menſtruorum color deprauatus & aduentus inordinatus 536.13
meraca excrementa quæ 136.32 quid ſignificent 748.20
Mercurialis ueneni particeps 856.32 & 527.41 quando uitanda 859.14 mouet aluum 104.25
Mercurius & Venus fermè in eodẽ quadrante ſunt ſigniferi 248.34
Mercurij & Iouis coniunctio 248.5
meridiei aſſimilatur auſter 250.43
merula piſcis 145.17
meſſorum cutis 513.28
metallica omnia uomitum mouent 915.40
μυρίκα 606.38
metoſcopia 907.22
mictio plurima quid ſignificet 474.15 cum dolore 306.4
mirac 729.50 & 533.21
Mignol potus 750.8
miliaris herpes 517.13
miliciæ quæ ætas ſatis matura ſit 804.40
milij in fomentis uſus 49 & 514.21 uoracitas 656.33
meliloti uis 988.50
Milonis Crotoniatæ robur 12
mina Attica quantum capiat 573.12
minij effectus 938.51
mingendi difficultas 303.52
mingentes multum rarò fiunt hydropici 9
mingere ſanguinem & grumos quid ſignificet 467.20
minoratiuum medicamentum 99.20
Mithridatis compoſitio quantum aduerſus uenenum poſſit 973.38 & 981.33 eiuſdem uoracitas 657.20
Mneſitheum damnat Galenus 265.37
μυίαν 540.40
mœror melancholicæ ſignum eſt 640.27
μογιλαλία 660.44
mola in utero 540.10
mollia difficillimæ coctionis eſſe 146.40 membra 826.13
mollium genus piſcium 146.36
mollugo lapago 781.12
mombaſij uſus in grauedine 183.44
monbaſium uinum 144.1
monoculus uentris inferioris pars 607.7
monocerotis os in uenenis iuuat 997.50
monſtra eodem tempore plura eſſe conſueuerunt 542.38 defeciſſe ſignum 542.42
montium cacumina ſalubria ſunt 881.18
morbus infantilis eſt conuulſio 189.42 regius factus per criſim 433.45 ſacer quomodo fiat 189.29 lateralis pituitoſus ſuppuratos facit 765.17 lateris ſiniſtri lethalis 349 longus ex pituita craſſa in pulmone 233.15 omnis aut intermittens aut continuus eſt 402.32 in ea parte eſt ubi eſt frigus aut calor 397 in qua parte corporis ſudor eſt 396.20 res præternaturalis 60 peracutus, eſt extremus 22 poteſt minui ante ſtatum 30 quando in die indicatoria recidiuet 449.33 acutus decidens 22 à labore 458.40 communis ex aere 961.36 magnus 189.39 Hieroni profuit ad uirtutem 83
morbi genus mixtũ mediis incognitum 23 augmentum quomodo cognoſcẽdum 44 lateralis crudi ſigna 49 longitudinem quæ ſignificent 748.21 peſtilentis qualitas obſcura 150.13 declinatio ante ueram declinationem 31 peracuti & acuti exemplum 22 mendoſa declinatio 386.38 mutatio omnis dicitur iudicatio 90.30 regij curatio 180.12 cauſa indicat 61 ſtatus quomodo cognoſcatur 26 & 90.20 indicatio 90.26 principium in morbis quod ſit 25 & 26 qui exteriùs per cutim uagantur contagioſi ſunt 289.49 tempus eſt ex iudicantibus 61
morbo ne uirtus ualidior ſit, quomodo cognoſcendum 31 in uigore exiſtente quomodo nutriendus æger 26 & 27
morbum acutum facit turgens materia 108.16 acutum ſignificantes urinæ 785.2 breuem indicant incrementa magna 45.8 longum ſignificantia bullæ in ſuperficie urinæ manentes 787.10 longum quæ urinæ indicent 50 maiorem quæ cauſa poteſt parere, poteſt etiam minorem 302.22 omnem ulcus eſſe 193.40 qui ſudor ſignificet 400.47
morbi autumnales quando expectandi 213.37 acuti quamdiu durent 14 acuti ſimpliciter quinq; 19 acuti & febres acutæ differunt 263.40 tot quare ſint in æſtate cum calor ſolis tam amicus uitæ ſit 231.37 qui permutantur 91.47 omnes in omnibus temporibus fiunt 272.2 multi æſtiui in autumno emergunt 277.36

qui ex materia excuſſa naſcantur 273.
36 minus periculoſi quorũ cau-
ſa minores 172.22 ſimiles ſiunt
conſtitutioni temporis 222.16
periculoſiores qui ſiunt à cauſa exter-
na 478.45 magni qui fiunt ſum-
pto medicamento lethales ſunt 479.
2 naturales, naturaliter ſanatur
487.6 laterales cui ætati ſint
familiares 298.20 inconſtãtes
ſint ne periculoſiores conſtantib. 226.
23 exitialiſſimi quando 226.48
quibus ſtatim uigor accedit 32
ualde praui omnes ex genere atræ bi-
lis 641.10 mites 603.12
intermedij 22 generantur ex
copioſiore cibo 326.28 ueſicæ
inſanabiles 606.8 inconſtan-
tes quibus modis fiant 225.34
plurimi ex cerebro fiunt 397 in plu
uioſis temporibus longi et plurimi fiũt
264.5 omnes quid commune ha
beant 280.15 ex craſſis lentisq;
humoribus 133.41 laterales ex
acutis morbis 163.41 quo longio
res, hoc magis obnoxij recidiuæ ſunt
456.17 grauiſſimi curati uictus
attenuantis ratione 9 periculo-
ſiores ſæpe citius ſanantur quàm mi-
nus periculoſi 173.43 qui non
eueniant primis ætatibus 291.3
multi epidemij cur non ſint contagioſi
887.1 eudó decernentes 157.2
multi & perniciosi in canicularibus
accidunt 324.4 longitudinem
qui ſudores ſignificent 392.50
qui inuicem transmutari ſolent 677.
34 qui maximè frequentes ſint
250.36 iudicatu faciles quando
fiant 223.47 omnes quo pacto
communicentur 890.33 qui ue-
nenum ſequuntur 943.44 ſacri
deterrimi qui ſint 186.15 a ui
quibus & quos cauſis fiant 24
uolentiſſimi ex qua materia fiũt 727.
12 longitudinem quæ ſignifi. ẽt
308.14 breuiores in ſiccitatibus
fiunt 264.5 peracuti qui 17
qui ui temporis accidunt 159.44
quando debeam moueri 99.49
qui curationibus irritantur 672.30
ferè omnes omnibus ætatibus accide-
re poſſunt 713.38 cùm conſi-
ſtunt omnia, ualidiora 167.8
extremi 21 plerique ſanabiles ſi
rectè curentur 110.9 orti ex
pluuijs aſſiduis in æſtate 223.3
ex morbis tranſeunt 832.2 acuti
ſine febre 519.1 uerni quando
uigeant 210.32 in fiſtula urinæ
47? 35 acuti à quibus humoribus
generentur 297.41 antiqui diffi-
ciliùs ſanantur quàm recentes 631.28
compoſitione lethales 110.19
ſeui qui ſint 724.14 qui ex ſi-
xo inuicem communicantur 891.9
ex conſenſu & uaporibus 724.29
longi qui 183.47 boni indicij
quando fiant 223.40 communes
ex aqua & communibus cibis 879.
29 acuti requirunt coctionis ce
leritatem 19 hyemi & æſtati
peculiares 42 quibus diebus ma
ximè iudicentur 206.7 longi
ſunt hæreditarij 888.32 longi
non purgati faciunt hydropem 278.
40
morborum alij totum occupant corpus,
alij partem aliquam 25 ſub-
ſtantia & forma 221.32 ueſi-
cæ quatuor genera 602.42 cau
ſa temperatura 213.42 cauſæ
ſunt magnæ mutationes temporum
203.2 temporibus cibus accom-
modandus 26 continuorum ſanã
bilium ſpacium longiſſimũ unius anni
696.50 naturæ ſequuntur tem-
porum eſſentiam 222.5 ſympto
mata quibus modis ſedentur 30
multorum in ſenibus cauſa & ſigna
ſunt alui ſiccæ 202.33 cauſa in
quibus temporibus uigeat 210.28
quorundam materia non poteſt tota
à natura euinci 93.45 ex reple
tione curatio 153 uigorem propè
eſſe ſignificant magna ſymptomatum
incrementa 134.3 iudiciũ diffi
cile quibus modis fiat 225.36 bo-
na & mala ſigna 214.43 re-
uerſiones fiunt tribus modis 130.23
materia quæ in æſtate gigni ſolet
276.10 pectoris genera quinque
764.34 extrema ſunt leuia 155.
natura 165.22 initia & fines
ſunt mutura 165.24 cura in
quibus ſit 111.33 reuerſiones mi
rabiles 2.1.43 mitium proprium
25 quindecim genera qui in au-
tumno proueniunt 277.35 finis
mors 834.49 magnitudinis cau-
ſa 160.33 genera quinq; 22 o-
mnium ferax quæ ætas ſit 247
omnium cauſa flatus eſt 101.30
cauſa ſpiritus 397.33 ſigna
46 cauſæ 772.40 acu-
tiſſimorum proprium 20 indi-
cationem quæ indicent 40 tem
pora generalia 25 iudicationes
90.28
morbos ne hyemales uer pariat 280.32
omnes depaſcentes intelligit Hippo-
crates per putredines 266.27 quot
modis tempora efficiant 272.33 acu
tos ſine febre deteriores eſſe ij qui
ſunt cum febre 529.20 indicari
quid ſit 377.23 quomodo prauus
humor in corpore pariat 128.30
longitudines minantur 121.27 fa-
ciunt tempora 131.26 breues aut
longos futuros quæ oſtendat 40 ſol
uunt deriuata 639.3
morbis auxilia debent eſſe æqualia 21
quibus exiguum alimentum conuenit,
omnibus nocet 584 longo ſene-
ctus obnoxia eſt 181.23 longis
omnibus autumnus malus eſt 232.44.
nullis corripi eum qui mollem ſeruet
aluum 202.45 in uigore exiſtenti
tibus à cibo, ut plurimùm eſt abſtine
nendum 33 longis laborantes au-
tumno plerique moriuntur 235.9 qui
acceſſiones habent peracutas, quæ ui-
ctus ratio conueniat 33 longis con
fert locorum mutatio 150 30
morboſæ corporis conſtitutionis excre-
menta 476.46
mordaces dolores quorum humorum no-
xam indicent 605.19
mores gentium in quibus libris deſcripſe
rit Hippocrates 738.16 mali ex
morbo 434.46
morion quale uenenum ſit 913.48
mori animal bifariam contingit 931 48
morientes ſine ſudore & cum ſudore qui
ſint 592.8
morientium ſpiritus 417.34
mortis generale ſignum 942.45 &
117.1 cauſa in ægris 19 qua-
tuor genera 853.1
mortem humor malus in corpore pariat
128.45 criſim in peſte afferre 967.
36 proximam eſſe quæ indicent
413.18 repentinam quæ ſoleant in-
ducere 500.29
mortis ex peſte ſigna 968.1
mortuorum habitum 435 26 uiſiones
ex qua cauſa 359.12
morituri ſunt ſolis prognoſticis relinquen
di 23
morſus animalium faſcinat plantas ut a-
reſcant 905.12 aculeis ſunt magis
uenenati 895 12
morſus duo genera 897.42 uenenati
ſigna 951.1 cura 992.25
mortale non eſt, ſi ſomnus iuuat 114 38
moſchus 528.1 & 575.32 & 969.23
antiquis incognitus 981 15
moſchi odor in pyris antiquus eſt 981.14
motio magis neceſſaria uomitui quàm
purgationi 339 30 non ſtatim poſt
ſumptum medicamentum adhibenda
339.8
motionis origo à dextris 799.39
motione turbari corpus 337 47
motus quid apud Hippocratem ſignificet
99.45 corporis robur & im-
becillitatem

becillitatem indicat 424.15 à qua facultate ueniat 412.29 ſecundum locum non poteſt fieri à cauſa morbi 406.20 in animalibus uita eſt 535.42 conſeruat pulſum 68
motus ualidi à ualida facultate fiũt 406.29
motu augetur calor 489.8
mouendum non eſſe in declinatione ob duplicem cauſam 266.12
mouendi tempus in morbis, & quieſcendi 165.32
mouenda materia in morbis quando ſit 165.12
mouere quot modis intelligatur 165.33
moueri cum impetu, eſt turgere 100.9
Moyſis napellus 974.34
mulier an ſit ſterilis quomodo cognoſcendum 574.30 ambidextra non ſit 799.35. & 800.27
mulierẽ in uẽtre habere quæ indicẽt 53.13
mulieres iuuenculas magis uexat tabes, quàm anus 236.6 quædam faciłè concipiunt, fœtum autẽ geſtare non poſſunt 244.12 pingues fœcundæ 531 paruæ ad conceptionẽ aptiores quàm magnæ 552.26
mulierum partus quando maximè infœlices ſint 240.13
mulieribus & humidis quæ aeris temperies ſit ſalubris 226.6 contingit minus generatio calculi quàm maſculis 461.22
muliebri fluxui medicamenta accommodata 510.30
muliebria apud Hippocratem quæ intelligenda ſint 527.30 ducit ſuffitus aromatum 526.37 efficaciter quæ educant 528.2
muli felle carent 143.11
mulſa epota curat comedentem crudum fungũ 140.17 magis nutrit quàm uinum album 129.35 tenuiſſimus uictus 24
mulſæ uſus 15
mundanus ortus quis ſit 258.23
mundus pendet à Deo 66
muſæ paſtillus ualde calidus 518.27 medicamenta 518.2
muſcæ napellinæ 474.42
muſcarum aculeus in lingua 895.40
muſculi linguæ nouem 663.27
muſculos non faciłè perfrigerari 217.33
muſculis attolluntur membra 840
muſtela inter præcipua quæ uenenũ frangunt, ponitur 974.25
muſtelæ rabidæ ſigna 951.44
mus napelli contra peſtem 975.13
murmur flatus eſt indicium 103.37
murmure indicatur turgens materia 103.27
murmura quomodo fiant 450.23
mures abſq; cibo hyeme latentes 75
mucor unde fiat 871.17
mucores in coxendicum morbis quibus ſuperueniant 731.30 ob quam cauſam generentur 735.12
mucus ad morboſam corporis conſtitutionem pertinet 476 non eſt pituita 76 in articulis luxationis cauſa 734.19
mutans eſt extra id quod mutatur 67
mutatio in aliud dicitur indicatio 90.31 temporum ordinaria & cuiq; regioni familiaris 205.12 quo magis ſubita, hoc magis proſternit uires 844.44
mutationis duo genera 206.7
mutationem temporum quadruplicẽ Hippocratem obſeruare 205.10
mutationes intẽpeſtiuæ cauendæ 200.10 temporum & qualitatũ multæ 206.43 temporum, regiones & aquæ 191 3 magnæ in ambiente ſunt cauſæ morborum 205 in recidiuis proſunt 200.10 uehementiſſimæ uitandæ 100.9 lunæ mirabiles 148.1 centum octuagintaocto 207.14 quæ bonæ ſint 376.52 repentinæ uitandæ 200.9 repentinæ quid ſignificent 398.12
mutili à natiuitate 487.15
myrobalanorum uſus in purgando 316.19
myrrha 527.50 aſtringit 520.24
myrrhæ uſus in renum doloribus 461.4
myrrham noſtrã non eſſe ueram 575.29

N

Necyomantia 907.46
narciſſi medicamentoſa uis 856.51 in ſuffitu uſus 537.36
napellus non eſt aconitum 857.50 cor petit 979.40 præſentaneorũ uenenorum princeps 940.45
napelli uſus ad lepram 857.13
napellum eſſe uenenum unde cognoſcamus 861.4
napi ſemen contra uenenum 977.52
nares commodè purgant cerebrum 614.50 humidiores qui habent, non integra ſanitate fruuntur 596.20
νάρκωσις 500.40
narcaptbum 871.32
naſus ſi peruertatur debili iam corpore in febribus non intermittentibus, quid ſignificet 411.16
naſi pinnarũ motus quid indicet 678.10
natura adiuuanda 320.1 & 100.12 mouet aduta ſiderum motu 377.5
naturæ fatigatæ ſigna 195.32 robur & uictoriam quæ indicent 641.10 contra morbum pugna 390.1
naturam aliquando Hippocrates accipit pro temperatura 174.18
naturale agens quomodo agat 926.6 humidum 55
naturalis uirtus unde indicanda 31 calor eſt in hyeme ualidior 160.14 facultas plerunq; plus debilitatur quàm ulla alia, ex morbis 167.50
naturalis caloris extinctione fit omnis liuor 743.39 caloris fomentum 750.33 facultatis imbecillitas unde cognoſcatur 31 facultatis robur unde cognoſcatur 167 46 uirtutis functiones 31 facultatis uires 414.33 philoſophiæ principia tradidit Hippocrates 737.7
naturali uirtute debili, non poteſt eſſe ualida uictus 32
naturales functiones quibus rebus meliores efficiantur 205.18 res medico conſiderandæ quæ ſint 60
naturalia aut firma conſuetudine nobis iam familiaria nihil abſurdum ſignificant 713.6
naturalium lib. de Origine naturæ 738.10
nauſea 39
nauſeæ ſequuntur ſuppreſſos menſes 572.30
nauſeam excitat balneum 799.7 magnam medicina quando moueat 340.23
nautæ quomodo præuideant uentos 241.50
nebula in oculo quomodo curetur 847
nephritis ante pubertatem nõ fit 291.34
Nero conatus eſt puerum transformare in fœminam 468.42
neruoſæ partes quomodo à ſiccitate lædantur 267.25
neruoſarum partium offenſas aromatum ſuffitus curat 524.19
neruoſis membris calida utilia ſunt 504.6
neruus deſciſſus non coaleſcit 632.3
nerui uenientes ad ſeptum tranſuerſum 412.40 ſunt res parua 678.16 cerebri exquiſitè duri qui ſint 663.2 quid corpori exhibeant 412.33 maximi qui 477.32 famis ſenſum excitantes 478.28 uenientes ad os uentriculi 478.50
neruorum incontinentia à nimio uſu calidi 499.22 diſtentio 23 ortus 412.38 eſt conuulſio propria 634.23
neruos curandi ratio 505.18 quomodo unum repleat 484.9
neruis ſexti paris affectis fit deſipientia & conuulſio 756.40 uulneratis utile medicamentum 518.17
Neſtora bibacem fuiſſe 617.1
Neſſus fluuius 48

Nicodemi ægri hiſtoria 746.4
Nicomachus pater Ariſtotelis 2
nigella 527.51
nigrum nihil naturale 372.8
nigra craſſa uina multùm alunt 143. 47
  excrementa 136.39 gignunt
  atram bilem 356.52
nigræ deiectiones 851.38
nigri humoris effluentis mala 370.49
  humidiore carne non purgandi 127.
  19
nigrarum deiectionum genera 351. 44
nimium omne naturæ inimicum 198.
  38
nitri & ſalis differentia 142.8 uſus
  in ſanandis phagedenis 518.31
  potio ſoluit dolores oculorum 658.
  16
nitroſum à ſalſo quid differat 142.8
niuis eſus quid faciat 522.20
noſti Boreas aſsimilatur 250.46
nocturnus occaſus & ortus 258.
  21
nomæ lethaliſsimæ quæ ſint 166.29
νοσήματα 294.33
Notus Libycus uentus 231.13
notum quod dici debeat 781.22
nox ſequẽs indicationẽ, lenior exiſtit 133.
  21
nubes qui uenti cogant 251.30
nubium motus ſignificat in ſuprema aeris regione uentos perpetuò eſſe 241.
  45
nuclei pini 859.14
nutrire quando debeat medicus in ſtatu
  27
nutriendi diuerſæ rationes ſecũdũ diuerſas ætates 61. & 62 ægros ratio 32 tempora 27
nutriendo quæ obſeruanda 58
nutriendum in remiſsionibus morborum
  23
nutritio fit ex ſimilibus 212.20 intempeſtiua facit delyrium 39
nutrimentum corporis quomodo corrumpatur 918.46
nutrientia uelociter ſequuntur quoq; ueloces excretiones 141.25
  nutritur corpus ex tribus 129.7
nutrix bona quæ debeat habere 540.33
  moribus & uictu tẽperata debet eſſe 540.36 non ſana habet lac malum 464.34
nutricem redditam prægnantem à ſuo alumno 288.25
nutrices cibis boni ſucci uti debent 464.
  29
nux uomica 336. 23 quid efficiat in corpore 940.37 metel 976. 1. & 983. 19 myriſtica medicamentum tutum reddit 315.
  50
nuces corruptæ 857. 2 rancidæ 940.38
Nymphea flos quas uires habeat 339.24
  crocei floris odor 528.40

O

Obſtipi qui ſint 699.9
obſtruens tabidos facit 917.12
obſtructionum inuictarum cauſa 102.
  38
obſtupefacientia quæ 835.29
obſtupeſcẽtia à capitis ictu, malũ 759.9
obturandi uim habet pituita 266.10
occaſio duplex 5
ochthodeis ulcus 697.15
occultum quid dicatur 807.30
Octauianus quid in medicina ſcripſerit 906.40
oculus dexter 557.38 à frigida aqua iuuatur 503.46 in febre nõ intermittente ſi peruertatur quid indicet 411.16
oculi breui tempore magnas incurrunt calamitates 623.7 cuui grauidæ 369.16 caui indicant ſuppuratum 497.41 etiam uidendo laborant 347.40 naturaliter expurgant cerebrum 614.26 quomodo in ſanitate conſeruentur 304.18 tenebricoſi ac lachrymãtes morborum indicationem præcedunt 133.40
oculorum obſcuritas cum animi deliquio quid indicet 751.29 morbi ſolent grauari ad noctem 659.
  36 morbos multos lachrymarum defluxu curari 659. 40 rubor à uomitu 744.2 morbis purgatio utilis eſt 623.1 motus conſpicui 270 dolores unde proueniant 658.34 dolores quæ ſoluant 658.16 inflammatio 623.
  23 fluxiones per cucurbitulas curatæ 589.32 in dormientibus ſuſpectiones cõſiderare oportet in morbis 712.37
oculos hebetare ſtupefacientia 659.17
  lædentes cibi 146.48 mordent aquilones 267.33
odium quantum noceat 868. 43
odorata purgantibus medicamentis admiſcenda 102.3 admiſcenda medicamentis, ne uentriculus ſubuertatur 180. 19 flatus diſcutiunt 102.3 iuuant medicamentorum opus 331.46 omnia ſunt calida 914.42
odor frigidus & humidus, & ſimul incidens 528.39 rerum caldariũ mouet ſternutamentum 817.16 uenenorum periculoſus 861 celerius ſoluitur quàm contagioſus uapor 885.49
odorem nullum occidere poſſe 903.11
  fœdum expirantium conſuetudo non eſt tuta 878.39
odore ſuffocantia uenena lethaliſsima ſunt 948.40 carentia, frigida ſunt uenena 947.47 grauis uenenum oſtenditur 948.32
odores etiam alunt 129.20 praui propter uapores putridos occidunt
  17 omnes calidi ſunt 914.35
ὀδυνηρὰ 909.8
œdematis nomen pro abſceſſu 772.27
Olai Magni hiſtoria 953.45
oleaceæ urinæ 792.18
oleagina urina quid ſignificet 792.30
olea multa 349.17 uenenis conferunt 988.33
oleum contra lapides 465.45. abrotani in cura ueneni 986.35 hebetare uim ueneni 974.3
olei uſus in mouendo uomitu 975.51
  uſu delectatur Cardanus 465
oleorum uſus extrà in ueneno 977.38
olera faciliora concocta quàm caro 15
  ex ſemine fieri 635.16
Olympiadis ueneficæ uenenum, quo uſa eſt erga priuignum ſuum Aridæum ὠμὰ 98.49 (932.19
omentum 333.29 ſi excidat, putreſcit 729.37 membrana eſt 729.
  48 fouet inteſtina 730.38
  eſſe calidæ & humidæ ſubſtãtiæ 130.
  49
operarii neſcientes, nullo modo ſcire 306.
  30
operationes declarant qualia ſint uenena 950.34 medico conſiderandæ
  60 omnes fiunt à naturali calore 735.5
operationum perfectio in iuuenibus 70
opere aberrantes non ſciunt medicinam 306.47
ophthalmia per radios contagioſa 891.
  7 humida & ſicca 623. 19
ὀφθαλμίας uocant Græci lippitudines 623.18
ophthalmiã timentes, purgandos 702.12
opiniones confutare utile ne ſit 10
opium quomodo interficiat 855.14
  quæ partes non ferant 504.8
  calidum eſſe 913. 34 ſtuporem inducit 523.29
opij odor grauis 914. 45 effectus 939.17 uſus ad Philonia 837.21
opio contrarium caſtoreum 969.14
opiſthotono auxiliũ accommodatũ 519.
  23 corpus laborans quale ſit 486.1
opopanacis qualitates 588.22
opportuna præcipere quomodo poſſit medicus 3
orcadarum lac 581.30

ὀρθό-

ὀρθόπνοια 417.43 & 301.7
orientales uenti ſalubres 220.15
origanum orientale 327.3
origani orientalis uſus 675.28 & 359.42
Oreſtis furor 747.20
Oribaſium poſt Hippocratem omnib. anteponendum eſſe 714.49
oris ulcera ob æſtum 276.12
ortus & occaſus nycterinus 258.21
ortu chronico oriri, quid ſit 258.23
oſcitatio 821.40
ὀρφὸς 279.45
ὀρφοῦ oſſa 279.32
oſtium temporis proceſſus 664.1
oſſibus frigidum inimicum 302.22
os apertum tenere ſitim excitat 526.33 denudatum cum eryſipilate 758.25 diſciſſum non augetur 632.2 femoris maximum 731.37 ex quibus cauſis malè afficiatur 743.43 diſciſſum 743.47 fractum. ibid. perforatum. ibid. colliſum 743.48 loco motum. ibid. deſquammatũ. ibid. teredine uitiatum. ibid. membrana integente nudatum 743.50 exuſtum. ibid. nimium refrigeratum. ibid.
oſſe ægrotante caro liuida, malum 743.35
oſſa capitis denudata afferre periculum 768.2
oſſa puerorum diſciſſa coaleſcere poſſe 632.27 abſceſſura 6 clauium 279.49 per quam materiam agglutinentur 734.12 quid corpori exhibeant 412
oſſium nutrimentum 543.13 perforatio 634.22 diuiſio 634.21
oſtracorum genus 146.28
oſtrea qualis cibus 142.10
Otto Brunfelſius 533.42
oua dura concoctu difficilia 149.13
oui album apponunt uulneri 481.22 uitellus 14
oua & carnes intempeſtiuè medici ægrotis exhibent 592.17 multum nutriunt 14 qualis cibus ſit 179.22 cum pane & uino pleniſſimus uictus eſt 24
ouorum eſus reſolutionem parit 679.48 quale alimentum 679.30 mollium nutrimentum 149.13 uitelli quibus conueniant 33 uolucrum alimentum 149.16 oxymel 336.36
ozimum quando uitandum 859.15
ozimon utile capiti 515.17

P

Paguri 146.32
παίγνια magia 906.94
pallida cum urore mulier plerunq; eſt grauida 530.13
pallidi non purgandi 93.50
palmarum mala, inſana 859.13
palpebra, debili iam corpore, ſi peruerſatur, quid ſignificet 411.15 retorta 715.25 liuida & pallida quid in morbis indicet 411.37
palpebrarum membrana natura ſicca 714.5 motus 714.36
palpitant, quæ uentrem habent 647.30
palpitatio quid 647.33 qualis motus 426.4 cordis quid ſignificet 441.34
palpitationem cordis quales uapores faciant 646.13
panacis radix in curatione erodentis ueneni multum poteſt 989.15
panaces 527.48
pandiculatio 821.40
panis optimus cibus 179.9 & 198.27 bis coctus 18 lotus quomodo fiat. ibid. lotus parùm nutrit 16 lotus in quibus morbis dandus 33
panis calidi eſus ſitim excitat 526.29
papauer album 327.39
papaueris contra fluxum utilitas 302.8 ſpumi uſus in uomitu mouendo 976.3
Papiæ & Mediolani aeris diuerſitas 731.22
papilla ſurſum conuerſæ indicant maſculum conceptum 343.48
paracynanche quibus curetur 265.41
paradoxorum genera 82
paralyſis quare fiat in parte ſana 481.33
paraplexia ex comitiali fit 189.33
paroxyſmorum tempora 34
parietariæ uſus in retentione urinæ 809.6
parientibus conducit ſternutatio 535.24
Parij apud Hippocratem morbus 169.43
παρίσθμια 285.20
parotidas ſopor prædicit 119.38
parotidæ non ſuppuratæ abſcedentes, reuerſiones morborum indicant 130.41 ex quibus exurgant 748.27
parotides materiam in capite eſſe denunciant 388.42
particula læſa non eſt oneranda 521.7
partus difficilis quando 371.2
parui ſolent eſſe mali 662.32
paſſio Latinum non eſt 108.70
Paſſionis medicamenta 518.2
paſſionem Cicero, ceu non latinam uocem, uitauit 239.40
paſtellus qualis ſit herba 674.36
paſtelli herbæ uſus 674.32
paſtillus Andronius qualis ſit 518.26
paſtilli Andronis 518.11
paſtinaca piſcis 146.34
paſtinacæ aculeus ueneuoſus eſt 895.35
patauij aliquando ſoli Hebræi ægrotarunt 272.13
pathognomica ſigna 46
πάθος 294.53
pauor nuper natorum 28.43
pauoris cauſa 282.26
paupertas melior diuitijs 83
pecten quæ pars 468.43
pectines 146.30
pecorum exta quare inſpexerint 960
pectus à quibus partibus moueatur 413.7 frigori quare obnoxium 279.31 amat calida 516.10 quare calcat 217.24
pectoris & coſtarum dolores cur fiant 217.13 loca frigida 684.23 morbi quomodo communicentur 890.34 motus neceſſitas unde ſit 413.23 uarix ſuppurationem efficit 17
pedes quare in hydrope primi impleãtur 779.22 intumeſcunt ſuppuratis 497.44 frigidi cum ſint, à ſorbitione abſtinendum 91.7
pedum lotio ſoluit capitis grauitatem 513.13
πελιώματα 501.26
Pelops Galeni præceptor 2
Peonia 527.48
peplos & peplion acria ſunt medicamenta 127.44
peplo quando purgandum 111.10
peplio quando aluus mollienda 95.3 ſilphij ſuccus admiſcendus 95.6
peplium & peplum quantum differant 514.41
peplium pellit flatus 95.9
peplij uis in purgando 702.45
peplion ueneuum eſſe 856.49
peponis radix 337.9
pepones quas uocant anguriæ 924.3 mali ſunt ſucci 868.32
peponum eſus qualem faciat urinã 445.48
peracuti morbi qui 19
perca piſcis 145.17
percæ faciles concoctu 147
perdicibus aſſatis morbum Indicum curari 128.43
peregrinationis utilitas 334.40
Pergamus 237.41
pericardij uulnus 627.33

περίοδος quis uocandus ſit 801.1
periodus à typo quid differat 37 in febribus 35
Perinthi hiſtoria 384.2
peripneumonia morbus ſimpliciter acutus 19 citò decernit 157.3 fit ex morbo laterali 107.76 non corripiuntur qui habent hæmorrhoidas 617.15 non fit in prima ætate 291.33 rupta & non purgata facit ſuppurationem 765.6
peripneumoniæ morbi acuti 263.41 ſtatus 32
peripneumoniæ unde fiant 98.8
peritoneum quid 333.20
perſpicua quæ ſint 448.39 urina, & alba 448.13
perſuliatio quid 634.38
peſtis inaudita 223.1 quibus temporibus non propagetur 886.33 grauis anno M.D.XXIIII 358.18 anno 1346 qualis fuerit 962.28 anno Salutis 1473. 893.52 ſcomma ubi per multos annos ſeruentur 885.37 contagioſa 866.11 omnibus modis communicatur 891.30 attactis ueſtibus citò enecat 902.24 magna ab Illyrico orta 113.23 crudelis Galeni tempore 877.5
peſtis Indicæ aduentus 876.43 temporibus lumbrici frequentes 286.2
peſtē à Græcis auertit Hippocrates 113.20 depellit abſinthium Ægyptium 975.15 fuiſſe in qua homines perierint, ſtatim cū ſæpius ſternutaſſent 559.7 quæ antecedāt 881.36 depellit bolus Armenus 965.10
peſte laborans quando cibandus 33 non corripi qui columbis aſſiduè ueſcuntur 33 ſalubris cibus 33
peſtes acutiores futuras in poſterum 881.50
peſtilens'ne ſit materia, unde cognoſcendum 671.27 contagioſum & putridū hæc tria cōuertuntur 885.24 febris breuiſſimo tempore generat atram bilem 358.14
peſtilentem aerem haurit totum corpus 893.37 febrē quæ indicent 873.9
peſtilentes alui fluores 883.4 febres faſtidium cibi ſequi conſueuit 32.& 33 febres rarò per uera indicia liberantur 359.24
peſtilētia Dauidis ætate ſedata ab angelo 881.33 febriū cauſa ex iecore 353.25 morborum natura 150.9
peſtilentiæ certum ſignū quæ urinæ ſint 446.22
petroleum ardet 911.21 calidiſſ. & ſubtile 992.47
petroſorum piſcium alimentum 145.8
peucedanum 547.44
pezar quid poſſit in uenenis 997.46.& 947.8 lapis ad uomitum facit 976.12
phagedena à qua materia fiat 517.33 à tenuiore humore fit quàm carcinoma 317.36 differt ab herpete 517 non corripiuntur, quibus ſunt hæmorrhoides 617.13 ulcus carnem profundius inuadit 693.13
phagedenæ quibus curentur 518.30
φάκιον 2336.2
φάκος 233.28
phalangium exitiale aranei genus 954.32
phalangij ictus 937.45
Phaniæ Euergetis filius, ſeptimo Epidemiorum, quid paſſim ſit 743.27
phantaſia uis imaginandi 752.28
Phaontem magnum medicum fuiſſe 596.23
Pharicum apium 949.13
φαρμακεύειν 99.26
φάρμακον 855.39 Alexij commune eſt ceruu lachryma 969.24
pharmacis debilibus qui curandi 330.
φάρμακα μαλακώδη 99.32 Alexij quæ ſint 969.1.& 969.13
Phaſidis fluuij accolæ quales ſint 204.40
φλεγμώδη 264.46
phegmonas facit dolor 777.10
Pherecides magnus autor 596.20
Pholades 146.28
φιλαυτία homines fieri ſtultos 323.38
Philita medicus 596.22
Philiſtio medicus 596.19
philonij uſus in cruentis ſputis 794.43
philoſophia peripatetica unde originem duxerit 757.48 naturalis requiritur ad medicinam 307.6 ſupernaturalis ad medicinam neceſſaria 307.8
philoſophiæ naturalis & moralis fuit ſtudioſus Hippocrates 737.3
Philotheus medicus 2 Aphoriſmorum interpres 268.7
Philotimus de pulſu 414.52
philtra 865.52.& 938.14
phlegmō eſt in multitudine ſanguinis 182.39 quando in utero fiat 373.6
phlegmonis color qualis 768.44
phlegmone excitat diſtentionem 682.11 poteſt excretionem impedire 693.18
phlegmones quales ſint ante ſuppurationem 566.16
Phratrij percuſſi hiſtoria 836.39
phreniticorum urinæ malæ quæ ſint 448.1
phrenitis & delyrium propriè quid differant 117.33 in peripneumoniam & febrem ardentē mutatur 171.51 citò decernit 157.3 delyrij genus 117.30 à pulmonis inflammatione, malum 757.51
phrenitidis ſtatus 32
phrenitidem ſopor prædicit 119.38 timentes euacuandos 702.12 quem morbum uocet Hippocrates 758.2
phrenitide laboranti quando cibus exhibendus 33
phrenitides 19.& 263.41 cui ætati maximè accidant 208.22
φρίκη 376.3.& 822.46
phthiſis ſenilis 233.15 à pueris ſputo 761.16.& 495.40
phthoes & aphtæ quomodo communicentur 890.52
phthoe laborantes, & conſumpti quomodo fiant 771.49 laborantes autumnus perimit 232.44 habet terminum 932.15
φῦμα 404.39.& 752.13.& 138.6
φύσημα 404.52
phuca piſcis 145.14
pica faſtidium 578.4
pici contra aſtrologos 906.43
pigra animalia ſub plantis latitare quibus ueſcuntur 973.32
pili prælongi in renibus quomodo generentur 453.40 in excrementis & ſanguine 453.35
pilorum ortus circa pudenda 276.52
pilos qualis humor extirpare poſſit 599.37
piloſiores partes rariores 590.20
pinæ 146.29
pineæ utiles ſenibus 74
pinguedo primùm in febribus abſumitur 70
pingue excrementum 136.40
pinguia faciunt ructum acidum 655.39
pinguia leuiter mouent uomitum 337.14 difficilia concoctu 14
piper ex Indiа tranſit in uenenum 923.5 antidotum argenti 912.52 excitat ſternutationem 560.47 mouet ſternutamentum 817.17 nimio calore occideret 855.20
piperis uſus in cura quartana 827.35
piſces aromatibus conditi 538.9
piſces petroſi marini qui ſint 2451.4 petroſi faciliores concoctu ſunt 145.8
piſces frigidi 857.7.& 936.16 qualis cibus 179.10

leue ſunt

leue ſunt edulium 145.4 in febrib. conueniunt 179.24
piſces odoratos purgare uteros 528.9
piſcibus hyemi conformis 230.24
piſtacia & pineæ ſenibus ſunt ſalubres 74
pituita alba eſt cauſa aquæ inter cutem 278.37 alba duplex 830.7 hydropiformis 832.14 ſalſa, cauſa ardentium febrium 254.33 in ſuperiore uentre in pus uertitur 763.43 acida mordet uentriculum 665.5 acida cauſa acidi ructus 595.39 inter uentriculum & ſeptum quid faciat 819.34 craſſa impedire poteſt ſtercus 19 craſſa corrupta in pulmone 233.15 commixta fecibus quid indicet 53 per ſpinalem medullam defluens in coxendicē, quæ mala adferat 235.40 glutinoſa & frigida 266.7 acris quæ mala in corpore faciat 521.38 quomodo corpus exulceret 302.52 mollia membra exulcerat 303.6 multa in cerebro coitu corrumpitur 655.32
pituitæ plus hyeme generatur 73 albæ duæ ſpecies 780.45 redundantia quorum morborum cauſa ſit 303.10 natura 406.5 ſapor 360.33 deſcenſus od fauces, anginas facit 265.40 nomine excrementa quædam uocantur 76
pituitam albam ſequitur aqua intercus 831.39 craſſam quæ purgent 316.22 carthamus optimè purgat 781.38
pituitoſa podagra 705.9
pituitoſos quæ iuuant 252.40
pituitoſis quare fiant inteſtinorum difficultates 241.9 quæ conſtitutio aeris ſit ſalubris 226.4 & 253.33
pityocampe quale uenenum 921.36
pityuſa uenenum 856.47
plantaginis in refrigerando uis 806.27 folia 509.1 præſtantia 520.35 uſus contra hydropem 609.50
plantæ æſtate inſitæ aut tranſlatæ nō uiuunt 247.24 hyeme tranſlatæ uiuunt 247.24
plantarum uita 67
Platonici addicti ſunt dæmonum confeſſioni 60.16
Pleiadum occaſus initium hyemis 208.29 ortus æſtatis initium 208.27 occaſus quando 208.41 occaſus medico eſt obſeruandus 206.7
pleniſſimus uictus in quibus 24
[illegible] 501.1
pleuræ membranæ abſceſſus 396.27
pleuritis non euenit primæ ætati 291.34 in ſuppurationem mutatur 151.52
pleuritidis uigor 32 ſigna pathognomica 49
pleuritidi fomenta accommodata 49
pleuritidem timentes euacuandi 702.10
pleuritide non corripiuntur qui hæmorrhoidas habent 617.14
Plinius carpit Hippocratem 437.1
plumbi natura inteſtina debilitat 371.40
plumbum quid in homine faciat 938.26
pluuioſa tempora minus ſunt ſalubria quàm ſiccitates 262.46
pluuiæ aſsiduæ tempore æſtatis quos morbos pariant 223.3 ob quam cauſam ſint morboſæ 263.27 poſt ſiccitates multas ferunt aquam intercutem 264.19 minutæ in æſtate quos efficiant morbos 222.9
pluuiarum multitudinem ſequuntur febres longæ 264.27
[illegible] 300.47
podagra hæreditarius morbus 867.50 non eſt contagioſa 888.37 ante pubertatem non fit 291.34 quid afferat commodi 192.16 differt ab articulorum morbis 657.35 ex crapula ſanatur abſtinentia 721.19 circa pectus 706.34 in ſpina dorſi. ibid. in gutture 706.35 in dentibus. ibid. quæ ſit acerba 705.39 quæ cum ſudore reſoluitur 722.52 ex quibus fiat 654.21. & 705.5 ſecuriſſima 722.44 mitis quæ 705.36 cur non in omnib. excitetur 719.20
podagra nō laborat mulier niſi menſtrua defecerint 656.18 puer non laborat ante uſum Veneris 657.33 facile corripiuntur ſenes ſiccas aluos habentes 202.39 non laborare eunuchos 653.17
podagræ curatio à Cardano deſcripta in libro de Dentibus 707.9 materiam euacuat exercitatio 723.12 duo genera 888.39 reuerſio 131.40 quid commune ſit 705.14 medetur leppago 781.15 æſtiuæ cauſa eſt cruditas in bile 720.32 quidam obnoxij loci mutatione quid conſequantur 720.48 conueniens emplaſtrum quomodo imponendū 520.44
podagram timētes euacuandi ſunt 702.7 ſanandi modus ſecuriſſimus 723.2 in ſingula genera qui diuiſerint 706.10 quæ prohibēt 721.40 quæ generent 706.50 uer maximè excitat 718.52 morbum eſſe maximè hæreditarium 720.52
podagræ quamobrem autumno quoque generentur 719.3 ſuppurantes acerbos generant dolores 705.26 omnes calidæ 705.15 quadrifariam ſoluuntur 705.18 cur non potius æſtate quàm uere excitentur 719
podagricæ mulieres non habent menſes 656.29
podagricus quibus præparandus ſit 722.8 trifariam dicitur homo 721.5
podagrici morbi in quibus partibus fiant 704.33 morbi ſunt inflammationes 704.13 dolores quibus modis fiant 718.45 dolores quibus potiſſimùm temporibus moueantur 718.41
podagricorum tophi 705.35
podagricis doloribus quæ proſint 322.45
podagricos ſanant dyſenteriæ 586.37
podagroſi multi pingues 720.17
Podalirius medicus 113.70
Poggij tabellionis improbitas 303.45
[illegible] 136.43
Polybius medicus gener Hippocratis 113.4
Polyidæ medicamenta 518.1 paſtillus quibus conſtet 318.14
polygonon utile ad ſanguinis eruptiones 520.37
Polyphanti ægri hiſtoria 445.42
Polypi 146.26 uſus 538.1
polypodij uſus in iecoris phlegmone 104.31
poma mandragoræ odoris iucundi ſunt 649.10
pomorum acidorum ſuccus 980.30
[illegible] 116.9. & 404.39
[illegible] 333.10
Ponti intemperies ob frigus 257.48
poplitum uenæ ſectæ menſtrua prouocāt 533.25
populus nigra 527.41
porri ſuccus prouocat hæmorrhoides 616.13
porri faciunt atram bilem 356.50
poteſtate rarò homines rectè utuntur 114.1
portulacæ uſus in ſanguine ſiſtendo 520.35
potio ex oriza 750.11
potus ubi colliqueſcat 456.22 uerè augendus 89.10 ægris non dandus, cùm pedes frigidi ſunt 91.8
potus excrementum 58

potus calidi ſitim excitant 526.31
potu facilius eſt impleri quàm cibo 399.37. & 129.2
præcantatio 866.1
præcordium quod optimum ſit 175.12 eleuatum eſt cauſa doloris repetiti 101.20
præcordij inflammatio cum dyſenteria, malum 586.40
præcordia 175.20 amant calorem 516.10
prægnans mulier quomodo cognoſcenda 369.15
prægnanti mulieri morbus acutus lethalis 528.20
prægnãtes quomodo purgãdæ, & quando 317.10. & 314.26 quæ periclitentur 370.48
prægnantiũ os uteri comprimitur 562.9 purgationes indicant fœtum non eſſe ſanum 576.16 corpora magis afficiuntur reliquis corporibus 242.24
prandium aſſuetis non omittendum 85
Præneſtinæ ſortes 907.50
præparatio Andromachi 981.30 Attali 981.33 Democratis 981.31
præparationes ſex ante purgationẽ 127.4
præputium diſciſſum non coaleſcit 652.4
Praſagola medicus 726.40
praſina excrementa 136.33
praſina bilis 869.29
præſtantia Aſiæ 77. & 78
præſtigiæ 866.3
præſtigias alij credunt, alij non credunt eſſe 906.5
præſtigiatorum oculi, uerba & imaginationes 957.20
prætoris cuiuſdam ſagacitas 543.22
praua eſſe meraca 136.31
prauum duplex 46
Praxagoras 564.30 medicus magnæ autoritatis 596.28
Praxothea mater Hippocratis 1
principium morborum quomodo cognoſcatur 26
principis uitæ breuitas 565.20
Priſcianus Lydus medicus 752.25
profluuia alui ſequuntur pluuias multas 263.29 ob quam cauſam fiant 284.25 diuturna in qua ætate potiſſimum fiant 298.22
προθυμοτέρας quos uocent 61
profunditas ſomni 118.50
prudentes & boni humidiores 662.20
prognoſtica ſigna unde ſumantur 941.38
proprietas poſſitne proprietati eſſe contraria 990.44
pruna ſubducunt aluum 104.13
prunorum facultates 348
pruritus uirginis ſpecies 605.50
pruritum qualis uapor excitet 502.42 totum corporis patiuntur ſenes 300.36 qui humores magis excitent 611.45
pſeudodictamnum 527.42
ψιλώθρον 660.19
ψιλώθρον 661.49
pſychomantia 907.47
pſyllus aut marſus poteſt fieri ex eſu certæ carnis 988.12
pſyllij ſemen uenenum 945.11 ſeminis effectus 939.27
ptiſana cum iure carnium cocta 24
ptiſanæ aſſumptio mictus mediocris 14 cremor. ibid. intempeſtiua exhibitio 592.24
ptormomantia 907.41
pubertas quando finiatur 295.4 & 488.1
pubertatis initium 291.39
pudendorum locus qualis 276.48
pudendis utile calidum 511.14
puer in utero mouetur in triginta duobus diebus 224.27
pueri ex ſilium aſpectu faſcinãtur 904.47 plurimum habent caloris naturalis 64 quomodo purgandi ſint 283.14 quo tempore optimè degant 270.47
pueris conuulſio familiaris 482.11 & 285.31 ſalubrius uinum non meracum, quàm lac 461.10 quare uena non ſecanda 532.23
puerorum ægrotantium pedum frigus lethale 64 morbi comitiales quando habeant mutationes 288.30 facultates naturales 170
puerulis nuper natis quæ contingãt 280.40
puericia 54. & 55
puerperij ſanguinis quantitas 377.2 tempus in maſculis triginta diebus finitur 124.15
pulicum aculeus 893.2
pulmo alimentum ſibi contrarium trahit 213.24 ex quo ſanguine nutriatur 495.47 ictibus aſſuetus 560 facilè corripitur abſceſſibus 300.10 frigori obnoxius 279.31 durus euadit 816.14 quibus anterius annectitur, moriuntur plerunque ex morbis pulmonis 757.47
pulmonis inflammatio à morbo laterali 756.48 inflammati morbi quomodo ſoluantur 758.23 inflammationes quam ætatem afficiant 398.21 morbis cibus conueniens 19 nutrimentum 543.12 tubercula 138.10. & 404.43 affectus 52 ulcus 627.27 ſum 700.34 medium ulceratum 627.29 ſauciati ſigna 629.27 morbi quomodo communicentur 890.34 ulcus quæ mala conſequantur 495.21
pulmoni autumnus aduerſatur 233.5
pulmone laborante eryſipelate quando purgandum 211.9 morbis laborante non purgandum propter febris uehementiam 112.15 medio ſauciato animal ſeruari non poteſt 631
pulſus ferrinus ſignum pleuritidis 46 in uulneribus oſtẽdit abſceſſum 769.42 motu conſeruatur 68 qualis ſit in tertiana exquiſita 431.8 imbecillis 31 indicat ualem uirtutem. ibid.
pulſus rationem quis inuenerit 413.51 amiſſio ſignum ueneni 946.44 robuſti ſigna 31 reſiſtentia quid ſignificet 31 caſus ſignum mortis 941.45 maximi atque denſiſſimi ſunt in acutiſſimis febribus 532.20
pulſum amittunt hyſtericæ 937.23
pulſuum compreſſio in febribus 36 rationem Galenus quantopere exercuerit 565.7
punctura quomodo tranſeat in medicamenti ebibiti curam 993.37
pungens dolor ex flaua bile 601.7
punicæ ſatiuæ floris uſus 518.15
punicorum malorum uinũ confert contra uenena 981.27
puræ excretiones alui, malæ 408.7
purgandi non ſunt quibus urinæ tenues 449.38 medicamentis ualidis pridie ieiunare debent 332.16 modi diuerſi 321.4 per ſuperiora ſunt robuſti 846 per uomitum qui ſint 325.23 qui non ſint propter temperamentum 127.18
purgando per aluum & uomitum quæ Hippocrates obſeruarit 312.15 conſideranda eſt materiæ concoctio in fine morbi 99.23 debet medicus corporum proprietatem expendere 341.2 medici imperiti ægros iugulant 104.1 quomodo noſtri temporis medici errent 103.50 quatuor obſeruanda 108.10
purgandum in acutis rarò 108.42 quomodo ſit 92.21 quãtum ſit 92.29 quando ſit. ibid. quando non ſit 92.20
purgans medicamentum quomodo noceat 263.18
purganti corpus tria neceſſaria 336.38
purgentes quæ meditari oporteat 210.50

purgantium

purgantium medicamentorum noxæ 315.38
purgantibus medicinis quando utendum ſit in acutis morbis 107.51 medicamentis aliquando color corporis corrumpitur 94.6
purgantia corpus nocent ſenibus 74 calefaciunt 315.44 qualia ſint 315.40
purgãtia medicamenta quomodo corpora ſiccent 826.49 caput calefaciunt 178.8 quæ præſtantiſſima ſint 338.4 datu rm quid debeat obſeruare 178.17
purgantur difficulter ruſtici & montani homines 341.2
purgare poteſt 338.50 prægnantes quando periculoſiſſimum 318.8 qui uult, debet corpus fluidum facere 109.10
purgari qui non debeant 93.49 quibus debent pueri nuper nati 281.49
purgaturus debet corpora fluida facere 126.33
purgatio & uenæ ſectio ob quas cauſas uerè rectim fiat 702.3 & euacuatio quid differant 7 materiæ quieſcentis quæ damna inferat 301.13 inferior ſolui dolores graues circa ſpuriam coſtam 101.22 utero gerentibus minus periculoſa eſt quàm uenæ ſectio 314.10 quando per ſuperiora, quandoq; per infima conueniat 166.26 in declinatione locum habet 166.2 ſymptomatica iuuanda ne ſit 320.8 ualidorum medicamentorum 702.44 ut rectè fiat, tria requirit 109.13 in abſceſſibus, molem modis utilis 95.30 per elaterium 265.42 flatum pellens 538.12 alui quando, & quibus proſit 830.19 purgatio ne quieſcat aduenienta ſiti 348 22
purgationis & uenæ ſectionis comparatio 314.24 in poerperio tempus 124 38 intempeſtiuæ incommoda 102.33 omnis ratio in duobus 99.22
purgationi per ſoperiora quæ incommoda 117.38
purgationem præcedere debet humorum præparatio 702.42 ſuperfluam ſequens conuulſio, malum 483.10 neceſſariã quæ indicent 536.9 cõmodam reddit motus 339.15 non bonã quæ ſequantur 127.39 quæ præcedare debeant 209.19
purgationes quando bonæ, quandoq; malæ 8 plurimum poſſunt in oculorum morbis 623.1 prohibet Hippocrates æquinoctij temporibus 324.5 quæ per lenia medicamenta, quæq; per ualida debeat fieri 330.3 quæ leuiter ferantur, & conferant 320.36 faciles latu quæ 111.23 quando adhibeantur corporib. 7 uehemẽtes iuuibus pinguibus cohibendæ 341.41 quibus non conueniant 127.8 menſtruæ ceſſant, cum mulier in utero habet 577.29 per inferna quæ indicet 349.40
purgatione egent quæ non conſolidantur ob ſucci prauitatem 599.44 opus eſſe per ſuperiora quæ ſignificent 343.49 per ſuperiora quando opus ſit 97.19 per inferiora quando opus ſit 97 ſoperflua quæ perierint 330.52
puſtulæ Simonis apud Hippocratem quales fuerint 611.37 latæ non ualde pruriunt 610.23 per corpus naſcitur ſuppuratis 497.45 rubræ miliaceæ 244.48 ſublimiores à quibus humoribus generentur 610.33 ta uuei rubræ, dicuntur ſudamina 276.35 ulceroſæ ex materia quæ in autumno fit 273.35
pus album leue fœtidum, bonum 493. abſolutum quando fiat 804.26 ob quam cauſam fiat ſobcruentum 803.47 optimum quod ſit 471.34 optimum quod ˈnã Hippocrates appellet 102.48 dum fit, fiant dolores 193.14 & 103.22 cum in uentre moram traxit, quæ mala ſequantur 494.26 mingere quid ſignificet 451.40 naturalis facultatis uires arguit 167.47 ſubcruentũ & cænoſum lethale 493 ſeorſim emittendum 649.4 malè olens & fæculentũ quomodo fiat 804.44 indicat coctionem 102.44
puris generationi quid ſit aptiſſimum 511.11 ſputum, poſt ſanguinis ſputũ 760.45
purpuræ 146.29
purulenti quomodo fiant 761.47
putredo quid ſit 870 5 ab eryſipelata 768.17 quando fiat 769.1 illa peſtifera ubi in corpore fiat 882.9 in carnibus & medullis maximè timenda 949.49 ii bibetur ſiccantibus et refrigerantibus 228.45 fluxionibus aduerſa eſt 768.49 quo uehementior eſt, hoc eſt magis contagioſa 884.18
putredinis an ſit putredo 933.33 perfectæ genus duplex 872.19 color 935.4 differentiæ multiplices 873.13 omnia amara ſunt 872.38
putredini quæ corpora obnoxia ſint 887.14
putredinem finit ignis 806.29
putredines albæ & muccoſæ 266.33 ſequũtur pluuioſa tẽpora 264.30
putredinum materia 265 25
putridum omne contagio ſerpit 877.48 in aliud ſubiectum tranſit 920.40 exhalãtia uenena ſunt deteriora 948
putrida & corrupta quæ habeant communia 873.16
putrida generãt atram bilem 357.2 omnia ouanda 859 22
putrefaciens medicamentum quid faciat 920.32
putrefacientibus medicamentis quæ ulcera ſint curanda 696.39
putrefacit balneum humores 799.8
πυριατήρια 8.7.2
pyretri olei uſus 986.33
pyrites 518.33
pyromantia 907.17
pyrorum moſchum redolentium uſus in curatione ueneni 981.13
Pythagoræ exilium 837.44
Pythodori morbus 271.9

Q

QValitates naturalẽ calorem fouẽtes 271.20 duplici modo morbos procreant 265.17
quadrifariam delyriũ cõtingere 754.36
quadrupedibus plerisq; uer eſt ſaluberrimum 230.24 longiſſima 159.26
quartana febris longa & ſecora 41 peſſima 159.27 cũ ſcirrho lienis mortalis eſt 402.42 quanta mala producat 724.23 ſoluit conuulſionem 591.14 ex quibus humoribus fiat 259.20
quotidianæ febris longitudo 183.49 cõmunis terminus 159.34 uictus 16 curatio 827.38
quartanæ febres, quæ breues quæq; longæ 4. autumnales longæ ſunt 159.3 fiũt ex atro humore qui in liene generatur 355.20 longiores ſolent terminari ad hydropem 159.38
quartanam indicant urinæ nigræ in febribus erroneis 278.12
quartanis quo tempora quibusq; ætatis annis homines corripiantur 798.5 laborantes non admodum conuulſionibus capiuntur 592
quies iuuat in febribus 890.4
Quintus medicus 8
quotidiana febris longa 42

R

RAbidi canis ſigna 951.43 morſus 888.47 epar morſui prodeſt 977.7
rabidorum animalium ſigna 951.43
rabies omnium ſpecierũ maniæ p.ſſima 641.6 alia facilis, alia impoſſibilis ſanatu 641.28 maniæ ſpecies 640.46
rabiem eſſe cõtagioſum morbum 890.18

rabie quo tempore canes corripiantur po tiſsimum . 324.22
rabioſi canis uenenum quomodo occidat 641.44
radij ex oculis an poſsint eſſe cauſa morbi 891.10
radix arundinis 977.20 eringij, atta-ctu occidit ſalamandram 970.23
raia ex cartulagineis 146.33
ramentoſa excrementa 136.33
rana marina 146.33
ranarum iecur 148.20 carnis uſus 997.39 in tabidis 985.5
ranunculi ſpecies eſt apium riſus 939.41
raparum uſus in cura carcinomatis 675.28
raphani radix confert tabidis 985.8 uis in ueneno erodente 989.7 radicum uires 336.35
raphano quæ animalia pereant 954.27
raritas corporis inutilis ad generationem 580.3
Raſis Galeni ſtudioſus 726.50 experimentorum curioſus indagator 901.47
ratio eſt iudicium 753.50 ſæpe fallax 479.16
rationis & ſenſus amiſsio qua cauſa fiat 776.4
raucitas apud Celſum 183.33
raucedines ex materia ſunt quæ in hyeme fit 272.33 unde fiant 987 quales temporum conſtitutiones ſequantur 245 in ſenibus incurabiles 183.24
recidiua præſupponit, ut prior morbus deſinat 132.10 magis obnoxij ſunt longi morbi 486.17
recidiuæ ob quam cauſam fiant 200.23 quæ febres fiant 433.12 ſæpe fiunt ad morbos contrarios primis morbis 132.29
recidiuarum futurarum uaria & multa ſigna 130.30 genus lethale 132.50
recidiuas ne faciant morbi omnes qui commutantur 131.49 facere ſolent quæ relinquuntur in morbis 128.12 quæ faciant 130.10 faciunt temporum conſtitutiones 231.25
recidiuis proſunt mutationes 200.20
recmon in quibus morbis ſentiatur 728.6
recmonem patientes ex deſtillatione pituitæ 728.10 apoplectici patiuntur 728.42
refectio ſumma periculoſa 11
refectiones periculoſæ quæ 9
reficere corpora quæ lente, quæ breui tempore oporteat 125.20
reficiendi quo pacto ægri ſiat 126.30
refrigeratur corpus à uino ſicut in ſenectute, & à ueneno 750.34
refrigerat Saturnus 244.2
refrigerati quomodo tractandi 514.34
regius morbus ex iecore affecto ſemper eſt 899.9 duplex 434.7 , calidus & ſiccus 688.9 ex ſudore cognoſcitur 53 à melancholia cruda 437.24 ex ebrietate 439.24 in febribus ante ſeptimum diem, malum 434.2 in febribus quando bonum, quando non 439.6
regij morbi quatuor genera 457.16
regio morbo laborantes non multum uentoſi ſunt 593.16
regionis mutatio 191.2
regiones intemperatæ 257.46 per accidens temperatæ 257.49
remoræ uenenum 902.18
renalis tabes 235.30
renalem morbum longum indicant bullæ in urinis inſidentes 786.50
ren dexter altior ſiniſtro 456.26
renes ab aqua corrupti 653.7 hyeme calidiores 73
renis humani conſtructio 457.34
renum affectionibus afficiuntur ſenes 300.33 calculi leuiores quàm ueſicæ 463.43 calculi rarò in pueris generantur 285.33 exulcerationem quæ ſignificent 451.40 morbis utiles ſunt hæmorrhoides 615.12 obſtructio 448.24 obſtructio quomodo ex urina cognoſcatur 789.7 doloris medicamenta 462 dolor ſignificatur bullis in urina 787.30 uenam ruptam quid indicet 453.23 uenæ oppletæ ſanguine 455.33 morbi periculoſi 472.37 morbi quare difficulter ſanetur 603.20 uulnus 627.30 uulneratorũ ſigna 629.42 lapides exterit uitri puluis acceptus 856.20 lapides rubri 463.39 uitium acutum quæ indicent 798.20 uitia in ſenibus difficilia ſunt ſanatu 602.31 uitia ex urina cognoſcuntur 53 hectica 448.27 caliditas 448.29 eroſio ab atra bile facta 615.44 quatuor principales morbi 615.42
renibus ſauciatis animal ſeruari non poteſt 631.10
repandi 699.18
repletio excitat diſtentionem 682.10 duplex 140.10 conuulſionis cauſa 675.35
repletionis multi modi 141.12
repletionem quæ faciant 665.40
repletiones omnes periculoſæ 11
res non naturales quot ſint 60
reſolutio occulta 490.19 quare corripiat dimidium corporis ex latere 682.34 in corpore quomodo fiat 66 fit cum quodam calore 679.51 quid differat à diſtentione 678.37 eſt ſine motu 678.39
reſoluit balneum 799.4
reſpiratio in ſomno grauior 115.26 difficilis indicationem morborum ſæpe præcedit 133.43
reſpirationis defectus 535.37
reſpublicæ quæ beatæ ſint 114.4
reſtaurationis repentinæ cauſa 475.29
reſtaurationi ueloci alimentum accommodatum 129.19
reſtaurationem Hippocrates ad robur refert 126.9
reuerſionis morborum cauſa 94.28
reuerſionibus morborum proſunt mutationes 131.33
reuulſionis quatuor genera & octo ſpecies 589
reuulſiones quid poſsint 586.15
rhabarbarum quale ſit medicamentum 339.16
rhabarbaro ne hydropici ſint purgandi 650.42
Rhodi in ueris initio roſæ apparent 228.40 ueris finis qualis 229.49 ſitus 257.40 . uer ſaluberrimum 271.43
rhododendron uenenum 856.49
rhombi piſces 145.24
rhus 914.2 contra uenenum erodens 989.3
Ricardi Suiſſat Angli diſputationes 308.5
ricinus uenenum 856.50
ricinorum ſuccus quid efficiat 939.50
ῥιγοκαρώδης 393.38
rigor quid Latinis ſignificet 376.9 inter horrorem & tremorem medius 749.20 ex multa potatione malũ 749.12 etiam ab externis cauſis fit 405.52 ab ingeſtis cibis 406.2 morboſus 426.34 unde fiat 428.8 quando pernicioſus 430.1 ſoluit febrem ardentem 426.33 qualis ſit in tertiana exquiſita 431.7 uehementior cum eſt, fit etiam uehementior tremor 497.16 in febribus à quibus partibus incipiat 590
rigorem à frigore fieri 749.19 qualis humor faciat 428.42
rigores ex dorſo moleſtiores eſſe 591.6 mitigat calidum 511.5 ubi magis mulieribus incipiant 589.52 quibus in febribus fiant quotidie, quotidie ſoluuntur febres 437.40
ῥῖγος 376.2
ῥίγη 438.45
Romæ ſolent permutare ueſtes pro ambientis mutatione 232.17 qui ſæuiant morbi 214.14
ῥοφήματα 129.49
roſacei olei uſus in cura carcinomatis 675.30 ſyrupi uſus 316.22
roſarũ uſus 316.21 in fomentis 659.12

rube-

rubetæ effectus in homine 941.8 uenenum erodens 921.38
rubi uis in herpete 517.49
rubigo uenenum temperaneum eſt 938.41
ructus unde fiat 594.45 acidus ex quibus fiat 665.38 acidus quando fit, bonum 593.42
rudes qui uocentur 716.52
Ruffus 2
ruminantia ſigna 540.22
ruptio quomodo fiat 639.7
ruptum quid apud Hippocratem ſignificet 639.44
ruta quibus temporibus uitanda 859.12 uires uenenorum hebetat 974.3
rutæ agreſtis uenefica uis 856.52 ſemen 527.45 uſus in cura menſtruorum 538.17
rutam aduerſari omnibus uenenatis animalibus 954.30
rutela aranei genus 954.33

S

SAcer ignis circa pudenda 276.46 ſacer morbus ἐπίληψις 189.38 maximè fit ex uentorum mutationibus 218.37
ſacietas cibi mala 134.52
ſæpiæ 146.27
ſæpiolæ. ibid:
ſagapeni qualitates 588.23
ſagittæ ueneno infectæ 866.13
ſagittas extrahens emplaſtrum 956.3
ſal non lapideſcit 463.52
ſalamandra erodens uenenum 921.37
ſalmones facilè coquuntur 147.13
ſalſus ſapor unde fiat 411.19
ſalſi humores quid faciant 611.46
ſalſum à nitroſo quid differat 142.8
ſalſa & craſſa generant lapides in ueſica 463.49 ſitim excitant 516
ſalubres & inſalubres locorum ſitus 219.16
ſaliti cibi faciunt atram bilem 356.49
ſalis & nitri diſcrimen 142.8 ammoniaci uſus 518.14 generatio 463.51 uſus in fomentis 514.11
ſaliua aſpidis indita telo 958.27 cõmunicãtur morbi 890.51 canis rabidi 866.11 non rectè pituitæ nomine appellatur 76 hominis quid poſſit 905.13 nutrit glandulas 543.15
ſaliuæ generatio 495.44 in glandulis 663.21
ſaluiæ uſus in ſuffitu 527.41
ſambuci ſuccus 337.21 folia cocta cum origano 548.3
ſanamunda 805.48
ſanctum in bonam & malam partem accipi 879.22
ſancti ligni decoctum ad quæ utile ſit 1000.11
ſanguinea podagra 705.7
ſanguineæ febres 403.50
ſanguineus fluxus non fit antè pubertatẽ 291.35
ſanguinea membra inter ſe magnam habent coniunctionem 622.20
ſanguineorum animalium cerum ſicciſſimum eſt 987.11 membrorum conſenſus 622.22
ſanguis aquoſus ad renes ex arterijs trãſfunditur 457.24 ad mammas collectus quid indicet 544.3 alimentum 88 aſtringentibus cohibendus 20.22 ſpumoſus 495.11 bonis 857.7 calidiſſimus 406.7 concretus per ſuperiora ſolet excerni 360.9 frigidior & denſior 406.12 in muliere quando ſynceriſſimus 540.30 in melancholiam mutantur 274.22 in uulneribus quando mittendus, & quando non ſit 482.20 bile calidior eſt 827.44 copioſus quando detrahendus 94.50 ex naribus fluens menſtruis deficientibus, bonum 533.35 effuſus trifariam colligitur 636.18 debet eſſe ſyncerus et rubicũdus 274.46 feruentior & tenerior fertur ad magnas arterias 395.12 ſi in uentrem effunditur, neceſſe eſt ſuppurari 636.10 per ſputum quid indicet 477.11 ob motum calidus 303.39 è pulmone excretus non eſt ſemper ſpumoſus 783 undecũq; fluat quomodo auertendus 561 miſſus ex uenis, eſt cauſa abortus 530.30 per os reiectus malus 372 malus qui ſupra deijcitur 371 putrefactus pus facit 763 ſola quantitate peccat 275.30 quomodo in lac uertatur 543.2 quomodo albidior euadat 780.20 cum fluitant fluxurus eſt, non oportet calefacere 506.15 menſtruus quale ſit uenenum 941.15 menſtruus putrefacit 979.43 menſtruum quomodo ad os deſeratur 533.9 menſtrum unde procedat 576.6 minuitur ætate inclinante 299.3 meri potione diſſoluitur 658.43 terreus melancholicorum 919.14 taurinus quo pacto afficiat corpus animantis 915.51 neruleutus ueſicæ fellis eſt nutrimentum 543.16
ſanguinis abundantiã ſignificat delyrium cum riſu 118.1 biliofi color 50 draconis uſus in fomentis 659.11 eruptio è naribus larga multos ſeruauit, modica multos occidit 275.12 eruptiones quib. curarit Galenus 510.33 effuſio magna 389.45 effuſionis prænũcia 371.24 exitus triplex modus 793.37 ex uenis omiſſionis tria genera 458.19 fece alitur lien 278.31 fex exuſta 717.16 fex deſipientiæ eſt materia 715.48 fluxus ex naribus ardẽtem febrẽ ſoluit 412.9 fluxus ex naribus in quartana, malũ 840.30 fluxio ex omnibus ulceribus recentibus, utilis eſt 452.43 fluxus narũ quam materiã purget 388.39 fluxus in die indicatiua 425.29 in febre continua miſſio 49 loco humores generantur in hominib. morboſis 273.42 mictus nõ ſemper malus 122.16 mictu laſſitudines ſolui 122.13 miſſio qualis fuerit Hippocratis tempore 531.7 miſſio in metu magno, utilis eſt 1003.28 miſſio uaria in tẽporib. morbi 50 miſſio uſq; ad animi deliquiũ 106.30 multitudo 86 multitudo quæ fluxit ex ſiniſtra nare mulieris 482.42 multi fluxũ ſequi ſingultũ, malũ 482.26 narũ fluxu ſoluuntur quidam abſceſſus 773.16 narili fluxus in principio morbi qd ſignificet 361.15 profluuiũ à pulſu uehementi in ulcerib. malũ 769.20 profluuium à nimio calidi uſu 499.23 profluuij quatuor genera 274.30 profluuio iecur ſauciati mortẽ infert 627.41 profluuia uere cõtingere ſolent 273.20 purgatione cõſueta ſuppreſſa, fit aqua intercus 278.36 plus homine nullum animal habet 925.30 ſputiones accidunt iuuenibus 196.50 ſputum ſequitur puris ſputum 495.39 ſputũ comitatur ulcus 764.38 ſputo nõ ſuccedit puris ſputũ duobus in caſibus 760.48
ſanguinem & pus mingere quid indicet 470.2 & 451.40 quando homo mingat 456.11 mingere quando nihil moli ſignificet 452.50 qui ex uena in ſuperiorem uentrem erumpit ſuppurari neceſſe eſt 274.32 mittere non conuenit ex brachio, ſi ſanguis per nares fluat 320.13 cohibentia quinq; ſunt generum 794.31 ſiſtendi plures modi 771.7 quæ ſiſtere poſſint 520.10 mittere in morbi declinatione cur non liceat 165.48 reſiccatum quæ mala ſequantur 254.28 ſi nomat ex partu quid indicet 533.20 ſudare poteſt homo 458.37 quæ cogant 523.30 purgantia 1002.4 generat uer 275.40 ſuprà ferri, malum 95.50 cõgelant pituita & bilis 406.10 ſiſtentia emplaſtra 771.14 ſponte qui mingũt, hu uenula in renibus rupta eſt 455.24
ſanguine è naribus fluente corpus refrigeratur 840.45 frigeſcente, totũ corpus perfrigeratur 428.47 et 406.13 ſuppreſſo quid faciendum 534.33
ſani qui ſint maximè 271.25 pueri 270.49

ſanies non ſimul eſt extrahenda 650
ſanies ſputum 572.49 ulcera comitantur 764.38
ſaniem nigram remittentes nomæ quales 266.32
ſanitas conſeruatur in habendo uentrem mollem 665.36
ſanorum conſeruatio 738.33
ſantbali confortant cerebrum 1004. cor confirmant 1003 35
ſapæ ſpiſſæ uſus in cura calidi ueneni 980.32
ſapientiæ inſtrumentum cerebrum 662.13
ſapientum filij quam ob cauſam ſæpe ſtolidi ſint 729.22
ſapor bilis flauæ & atræ & ſanguinis 360.30
ſaporis uſus in lotionibus 799.20
ſapores acres calidi ſunt 913.30
ſarcocola unde dicta, & quã uim habeat 989.10
ſarcocollæ in ſiſtẽdo ſanguine uſus 771.15
Sarmatæ in caldarijs in hyeme habitant 78
Saturnus ab ariete ad libram temperat æſtatem 249.12 ortu & occaſu refrigerat 249.2
Saturni & Iouis coitus in cancro magnæ peſtis cauſa fuit 876.25
Saturni & Martis acceſſus quæ mala ferat 250.3
Sauonarola quot lapides in ueſica habuerit 463.14
Satyriæ 286.26 quæ ætas ſit magis obnoxia 268.49 & 285
σατυρίασμοί 286.19
ſcabies contagioſa 289.50 cum bono habitu bona 919.21
ſcabies cauſa 448.46 inſanabilis cauſa 918.51 cura 1020.13
ſcabiem ueſicæ quæ ſignificent 454.3
ſcammonium uenenum eſſe 856.49
ſcammonij et hellebori comparatio 342.20 ad bilem flauam uſus 531.44 uis in purgando 342.10
ſcammonio quando aluus ſubducenda 96.9 purgandum in renum lapide 111.12
ſcarus piſcis 145.17
ſcarificare utile eſt in eryſipilate ſimplici 517.48
ſchini flos 520.34
ſcirrhus ex abſceſſu 490.22 in utero quando fiat 573.7 quid differat à duricie 687.40
ſcirrhi iecur refrigerant 608.48 ex pleniori cibo 70 materia 687.42
ſcire & docere, ſcribereq́ue, diuerſa 22
ſcire uerè quid ſit 272.37.& 306.30
ſciomantia 907.47
ſcobs æris quale medicamentum 613.16
ſcordion leue eſſe alexipharmacũ 1002.9
ſcordei contra uenena uſus 978.2
ſcorpius appoſitus, ſcorpij ictui prodeſt 977.18 ubi & quando exitialis ſit 954.20
ſcorpionis & ellebori antipathia 927.25 aculeus 895.37 uenenum ſerpit 920.46
ſcorpij quale ſit uenenum 954.26
ſcorpionum cinis quid poſſit in calculo 811.9
Scotiæ uer hyems eſt 228.45
Scotorum Hala potus 750.12
ſcreatus quam materiam purget 388.43
ſcrophulæ unde dictæ 286.48
Scythas eſſe ambidexteros 800.32
ſectio uenæ in laterali morbo 96.10 quomodo afficiat corpora 826.52 ſæpe ante ſtatum minuit morbum 30 ſectione uenæ præſtantior eſt purgatio in morbis oculorum 623.2
ſecundarum purgatio 562.4
ſecundas quo pacto expellat ſternutatio 558 11
ſedes affecta quomodo cognoſcenda 397.47
ſedi amicum calidum 511.13
ſegma uaſorum eſt 634.27
ſemen qua membra generet et alat 635.17 hippoſelini 527.45 ex omnibus partibus corporis deciditur 653.10 ab anima eſt 875.43 corruptum in naturam ueneni tranſit 937.44 uirile ſecundum naturam quale ſit 579.43
ſeminis uirilis putredo eſt cauſa ſterilitatis 575.41 urticæ uires 940.43 ichor 580.36 retentionis duplex cauſa 937.42
ſemiputrida omnia uitanda 859.22
ſemiſyderati quomodo fiant 241.17
ſemiſyderatio ex comitiali 189.33
ſenæ herbæ uſus 359.42 folia uentriculo inimica 339.28
ſenam uocant coluteam 359.27
ſenectus quomodo tardanda 212 35 longis, adoleſcẽtia acutis, magis eſt obnoxia morbis 181.23
ſenectæ melior eſt humida aluus 202.22 inutilis eſt magnitudo corporis 202.51
ſenectutis initium 56 uitio facti morbi difficiles ſanatu 666.26 uitio facta caluities ſanari non poteſt. ibid.
ſenectutem non tam armis quàm robore metiri oportet 603.18
ſenes cur rarius ægrotent quàm iuuenes 182.36.& 180.24 lue Indica pereunt 933.6 longiore ſomno debent indulgere 73 quibus morbis obnoxij ſint 71 quomodo nutriendi 58.& 59 æſtate melius ſe habent 75 morbum diuturnũ ſæpe commodè ferunt 87 ſiccos aluos habentes quibus morbis corripiantur 202.36 quot & quibus morbis ſubijciantur 300.32 ſpirandi difficultate plerunq; laborant 300.33 decrepiti ſæpe & parum cibi ſumere debent 59
ſenum uitia renum difficulter ſanantur 602.32 morbi proprij 603.52 morbi longi plerunq; eos ad mortem comitantur 189.26 morbi qui curentur 602.11 corpora qualia ſint 151.44 grauedines 183.24 temperamentum 62
ſenibus quæ obſint 74 ſalutare eſt exercitium 779.40 cibus accommodatus 779.43 accidunt uertigines cum dolore capitis 302.39 per hyemem habitatio accommodata 78.& 79 ualde quare defluxiones accidant 241.14 lethalia quæ alijs non ſunt 483.17
ſenium quando incipiat 182.23
ſenilis calor 63 qualis 71
ſenſus perfectus eſt in corde 328.32
ſenſus uanus 733.17
ſenſus & motus ex quibus uulneribus pereant 634.1 deceptio unde 752.47 & 50
ſenſus imperfecti in cerebro 528.30
ſenſus omnes hebetant auſtri 215.44
ſenſum amittere non eſt idem quod ſtupidum manere 776.12
ſenſuum origo omnium in capite 215.47
ſemina quæ ſint uenena 945.10
ſeptum tranſuerſum uulneratum quæ mala ſequantur 629.22
ſepti tranſuerſi abſceſſus excitat conuulſionem 682.17
ſepulchra antiqua inſalubria eſſe 1004.26
ſerenitas ab aquilone 242.15
ſerenitatis autores qui uenti ſint 251.36
ſerici cocco tincti uſus 1002.19
ſermo multus ſitim excitat 526.35
ſeroſa quæ ſint 74
ſerpentariæ ſemen 857.6
ſerpens hominem uincit 925.20
ſerpentes ne excantari poſſint 953.26 lac non habent 581 Romæ excitaſſe peſtem 882.12 in ſepulchris inuenti 934.26
ſerpillum utile ad capitis grauitatẽ 515.18
ſerulæ campanæ uſus in fomentis 659.12
ſeſamoides qualis ſit herba 342.51
ſeſamoide mouebant olim uomitum 326.28
ſeſamum 180.18
ſeſeli præparatur ueratrum 95
ſeſilon genus cochlearum 147.44

ſibilus

ſibilus 301.10 in ſerpentibus indicium eſt magni ueneni 954.16
ſicca plerunq; calida ſunt 223.18 tempora biliofis infeſta 226.6 quare decurtata euadunt 676.13
ſiccæ lippitudines ſunt, in quibus lachrymæ non profluunt 243.44
ſiccando quæ debilitent 713.14
ſiccitas amica uolucribus 223.23 unde fiat 66 & 67 generationis calculorum principium 464.3 cum dominatur, quos pariat morbos 265.9 ſumma & diuturna ſqualor dicitur 222.24 impedit reſtaurationẽ 632.20 magna, inimica eſt neruoſis partibus 267.25 uigiliarum cauſa 302.50 & 766.44 eſt cauſa atrophiæ 918.37 acriores humores facit 266.39
ſiccitatem latentem in autumno uigere 230.47 efficiunt febres acutas 222.12 imbribus ſalubriores eſſe 223.10
ſiccitates ſalubriores eſſe imbribus 262.46
ſicciſsima regio 229.45
ſicci morbi difficiliores 74.39 homines quare in ſicco tempore deterius degant, aues contrà 223.25 cibi difficiliores concoctu 81
ſiccum fomentum materiæ tenui cõuenit 49 humido oponitur, ſolidum uerò liquido 80 quomodo lenta incidat 327 ſano propius 610.18
Sicula herba quam liliaceã uocant 1009.20
ſidera quæ obſeruanda ſint 206.7
ſiderum diſpoſitio aerem corrumpit 876.15 motu natura adiuta mouet 377.5
ſiderum ortus & occaſus triplex 258.12 quid in morbis poſsint 42 cauſa conſtitutionum temporum 224.15 ſolidum & admirabile 163.4
ſigna aſsidentia 46 ex facie 165.1 morbis propria 46 in morbis mala 164.43 infida 162.14 in tabe laborantibus bona 234.30 à quibus ſumenda 120.48 critica terribiliora in ſeruandis quàm in morituris 134.32
ſignorum coniunctionem uocant differentiæ 46
Sileni ægri hiſtoria 451.8
ſiliqua Inda 8 arbuti fructus 859.13 Inda immatura uenenum calidum eſt 910.37
ſiliquæ Indæ uſus 359.41 rubræ Indicæ ſemen 857.5
ſilphij uſus 95.6
ſilphij ſuccus cuius morbi cauſa ſit 300.8
ſilurus exortu caniculæ ſideratur 324.27
ſimile à ſimili quomodo generetur 889.4 petit ſuum ſimile 719.29 apio riſus apium 973.4 generat ſimile 941.19. & 213.3
ſimilia in unum coguntur 417.9
ſimilibus cuncta gaudent 79
ſinapim in quartana exhibendam 827.34
ſingultus ex qua cauſa fiat 617.33. et 161.5 fit ex offenſione neruorum primigeniã 482 quomodo fiat affecto epate 574.23 quid indicet 744 cum conuulſione coniunctus 477.30 poſt multi ſanguinis fluxum, malum 482.29 cuius partis affectus ſit 683.3 ab ileo, malum 754.48 qui non fit, magnum malum 483.18 in iecoris inflammatione 765.33 à uomitu 744.2
ſingultum ſoluit ſuperueniens ſternutatio 617.23
ſingultiunt maximè pueri uoraces 617.34
ſiniſtra utentes pro dextra, deterioribus eſſe moribus 800.10
ſinuatio quare anguſtius pectus reddat 699.43
ſiphac membrana 333.19
ſiſymbrium 527.50 utile capiti 515.17
ſitibundos quæ faciant 347.36
ſiticuloſis lac malum 581.18
ſitis quid ſignificet 128.35 clamoſa in qua febre ſit 411.5 ſit à terreo 411.18 in hydropicis ſeruandis abeſſa debet 668.49 in laterali morbo 49 quas ob cauſas purgationem ſequatur 347.30 non aqua, eſt cauſa hydropis 609.19
ſitis ſignum morbi non ſoluti 52 uariæ cauſæ 348.30
ſitim inducentes dyſenteriæ, ſunt prauæ 586.42 quæ excitent 525.29 quæ augeant 415.30
ſitire debent rectè purgati 347.20
ſitiunt qui aperto ore dormiunt 526.34
ſitus qualis ſit corruptio 871.20
ſmaragdus ualet aduerſum uenenum putrefaciens 986.24 reſiſtit omnibus uenenis 969.26
ſmaragdi orientalis uſus in uenenis 977.52 uires contra uenena 974.59 uſus in cura malarũ umbrarũ 1002.37
ſmilacis lignum 869.14
ſmyrnij aqua deſtillata contra uenena 986.31
ſolanum non eſſe frigidum 913.39 ueneni particeps 856.52 ſtupefactiuum eſt 525.29
ſolani ſuccus iuuat in carcinomate 675.13 ſuccus refrigerat 182.15 aqua deſtillata aduerſus uenena 986.31
ſoldanellæ braſsicæ uis in purgando 149.10 uſus in uenenorum curationẽ 993.34
ſol autor uitæ 232.19 quando celerrimè moueatur 231.43 quando ſit iuxta apogeum 228.7 quo tempore ſit prope perigeum 228.8 in Taurum quando ingrediatur 210.6 à bruma ad æſtiuum ſolſtitium germinare facit 247.11 quam ob cauſam extinguat flammam 750.52
ſol & luna quot annis ſuis locis reſtituantur 296.30 quando ad propria loca redeant 296.39
ſolis æſtus ſaluberrimus eſt in montibus ſub æquinoctio poſitis 231.43 actio duplex 247.13 calor eſt amicus uitæ 231.37 calor eſt aliquando doloris coxendicum cauſa 278.49 motus quid in morbis poſsit 273
ſolem & lunam obtenebrat auſter 218.46 intueri mouet ſternutamentum 817.15
ſolida colliquari 365.46 longis morbis conſumuntur 123.32 membrã 826.7 cornua cerui 987.19
ſolidorum denſitas quid ad uiros conducat 87 ſubſtantia ad uires requiritur 126.11
ſolitudinem amant melancholici 641.4
Solonis exilium 837.43
ſolſtitia pro ſummis uigoribus 23.7
ſomnus ſit'ne utilis à ueneni cõtagio 978.5 auget calorem innatum 68 omnem euacuationem prohibet 338.37 cum facit laborem, eſt lethale 114.37. & 114.51 calefacit interiora 116.27 iuuans, bonum 114.51 lenis 118.47 profundus 118.48 in acceſsionum principijs laborem afferẽ 115.47 in qua febre ſit pernicioſus 882.47 longior quid ſignificet 118.40 quid in corporibus faciat 116.30 ob quas cauſas fiat 765.45 delyrium ſedans, bonum 117.12
ſomni & ſoporis diſcrimen 119.32
ſomni metam definiens Hippocrates quatuor ponit ordines 116.16 turbulenti, ſignum ſunt recidiuæ 330.32 cura 538.20 tempus 73. & 119.16 qualitas in quibus ſit 118.46
ſomnum conciliare balneum 799.4
ſomno ſuccedens conuulſio ſiue timor, malum 442.47 quædam animalia pingueſcunt 826.40
ſomni in incremẽtis morborum laborem afferunt 116.5 non turbulenti indicationum firmam ſignificant 117.51 quando dulces 116.36 quando perturbent 116.38 longiſsimi quando ſint 72

ſomnia

ſomnia terribilia unde 282.27
ſomniorum interpretatio 907.20
ſomniculoſi ſunt pueri, qui multum lactis ſugunt 582.29
ſomnifera ſint'ne frigida 813.44
ſonchi ſuccus aduerſum hydropem utilis eſt 610.9
Sophoclis mors 853.9
ſoporiſera medicamenta debilitant 713.20
ſopor quid differat à uero ſomno 119.32 omnis malus 119.36 quid prædicat 119.37 quomodo ſoluatur 119.39
Soranus Epheſius 2
ſorbitio 129.52 quibus & quando non danda 91.8
ſorbitionis exhibendæ tempus obſeruandum 91.5
ſorbitiones dandæ cum calor ad pedes uſque deſcendit 91.10
ſorbitionum uſus 80
ſortes Vergilianæ 607.50
σωτῆρος duplex habere ſignificatū 793.30
ſpartu flos 975.52
ſpecus ubi reconditum fuit, frumentum uitari debet 1004.25
ſpes ægro ſit'ne augenda 5
ſphacelati oſſis ſigna tria 813.16
ſphacelus cerebri 483.49
ſphaceli lethalis ſigna 813.37
ſphaceli non ſuppurant 511.37
ſphragium Polyidæ 518.11
ſphragis contra peſtem 975.14
ſphragide nihil præſtantius in cura ueneni erodentis 989.4
ſpina pars eſt frigidior 590.33 calido gaudet 516.10
ſpinæ muſculi quot ſint 793.6 medullam uulneratam quæ ſigna indicent 629.52
ſpinalis medullæ uulnus 627.31
ſpinali medullæ frigidum inimicum 502.24
ſpinali medulla læſa, quæ membra lædantur 412.48
ſpirandi difficultas propriè quæ ſit 417 difficultatem faciens materia triplex 802.37 difficultates inueteratas uictus ratione curatas 191.7 decem differentiæ 417.26 non naturalis differentia 417.23
ſpiret'ne hyſterica an nō, quomodo ſciendum 937.27
ſpiratio recta ſignum eſt peſſimæ anginæ 271.16
ſpiratio bona magnam uim ad ſalutem habet 413.40 morientium 417.34 luctuoſa 717.49 à qua facultate fiat 412.24
ſpirationis erecta ceruice cauſa 385.6
ſpiritus offendens quæ habeat 443.14 offendens in febribus, malum 443.10 denſus quid ſignificet 413.33 indicans delyrium 413.5 frigidus è naſo & ex ore pernicioſus eſt 413.38 ex aere nutriuntur 129.23 nutrit calorem naturalem 129.8 uitæ autor 397.33 primum in corpore fit, deinde ſudores 397
ſpiritus dupla intrò reuocatio 443.23 uarietas 417.25 excrementum 53 multitudo 86 retentio quid operetur 195.46
ſplen capax quare ſit factus 724.38 quomodo augeatur 609.33
ſplenis duricies cauſa eſt hydropis 609.8
σπλῆνες Græcis quid ſignificet 146.1
ſpondilium capitis grauitati utile eſt 513.20
ſpongiæ uermes in comitialibus utiles 1003.49
ſpontaneæ laſſitudines 121.21
ſputiones tēpore iuuentutis fiunt 296.40
ſpuma ex qua materia maneat aut diſſoluatur 787.45 circa os 186.30 ex ore profluens pernicioſi ſignū eſt ueneni 951.38 in hyſterica bonum eſt ſignum 938.10 in ſacro morbo quomodo fiat 186.50 argenti ferè ſimilis gypſo 1009.7 in urina fit dum urina exit 787.42 in urinis ſignificet ne ut uulgò creditur 787.2
ſpumæ argenti detrimenta 912.12
ſpumoſus ſanguis ex pulmone uenit 495.42
ſpumoſa excrementa quadrifariam fieri poſſunt 782.22
ſputum album, & tenax, & rotundum, malum 409 ſanguinis unde ueniat 762.52 indicat quomodo affecta ſit naturalis facultas 167.47 imminutum ſæpe ſignum eſt mortem aduentare 761.39 flauum meracum, pericoloſum 409 liuidum & ſubcruentum 764.27 retentum, ſequitur mors 473.25 concoctum quomodo intelligendū 47 quid in morbo ſignificet 46 ab expuitione differt. ibid. hominis quomodo uenenum efficiatur 954.18 in tabe bonum 234.30 facilè expui conuenit 409.3 ſyncerum, pericoloſum 361.39 nigrum, malignum eſt 46 ſanioſum & male olens 234.2
ſputo retento ſuffocantur 761.33
ſputa quæ dolorem non ſedant, mala ſunt 409.22 fiunt magno nixu animalis uirtutis 369.36 nigra, praua eſſe 369.23
ſqualor quid 222.14
ſqualidis temporibus abundare febres acutas 223.12
ſquammæ æris effectus 938.34
ſquammæ à furfuraceis quomodo differant 454
ſquammulæ ex ueſica decidentes quid ſignificent 472.8
ſquammulas mingere, quid indicet 470.20
ſquatina cartilaginei generis 146.54
ſquatinæ piſces 145.24
ſquillæ uſtæ uſus 518.31
ſtaphiſagria ad uomitum facit 976.3
ſtaphiſagriæ ſemen 837.6 uſus 518.31
ſtatus coctionis 28 in acceſſionibus 34
ſtercoraceæ egeſtiones longitudinem morbi ſignificant 748.21
ſtercus anguium quorundam bene olet 873.19 excretionem impedire poteſt 693.19
ſteriles trifariā redduntur mulieres 575.5
ſterilitatis in uiris quæ cauſæ ſint 579.17
ſterilitatem intemperies in maſculis & fœminis efficit 380.47
ſternomantia 907.40
ſternutamentum indicat in comitiali acceſſionem 817.35
ſternutamentum & tuſſis eodem modo fiunt 558.15 quando bonum ſit ſignum 559.25 lethale quando ſit 917.40 tuſſim ſoluit 817.2 conditi excitatum confert in cura ueneni 983.9 quomodo, & ex quibus cauſis fiat 617.49 à cerebro 558.17 pericoloſius tuſſe 558.49 ex intuitu ſolis 817.15
ſternutamenti cauſa & utilitates 815.25
ſternutamenta quæ meliora ſint 817.27 quibus excitentur 560.44 rariuſcula quando ſint excitanda 1010.4
ſternutantibus quare Dei auxilium precentur 559.5
ſternutatio bonū aut malum omen 819.7 quo pacto fiat 358.10 quid indicet 535.38 ualida, eſt comitialis morbus 190.7 ſoluit ſingultum 617.23 ſalutaris quæ ſit 559 bona difficulter parturientibus 535.24 fœtum expellit 358.13 nares concutit 560.1 res ualde pericoloſa eſt 558.45
ſternutationis principium 559.30. & 190.9 calor cauſa 817.15 in morbis lethaliſſimis proſunt 618.29 uſus & effectus 558.20
ſternutationē ab oculis contingere 558.31
ſternutatorium ad nares appoſitum ſecundas eijcit 562.4
ſtelechia uena 475.52

ſtellarum regina 514.40
ſtellionis caro in uino corrupta 941.20
ſtellionũ in oleo incoctorum uſus 997.42
ſtibum qualis frutex 781.18
ſtibij uſus 1000.6
ſtillicidium per conſenſum 573.50
ſtillicidij urinæ cauſa tres 573.23
ſtirpium reſolutio 66
ſtomachus Græcis, Latinis os uentriculi 346.14
ſtomachi ſauciati ſigna 629.53
ſtrabi plerunq; mali ſiunt 662.32
ſtrangulatio cum ardore, eſt ſignum ueneni 946.16
στραγγουρία 808.22. & 303.25
ſtranguria & diſuria differentia 303.34
ſtranguriam fieri ob multiplices cauſas 303.27
ſtridor dentium 22 unde fiat 681.52
ſtrigarum opinio unde nata ſit 904.43
στρόφοι 351.17
ſtructhera Cleophantis 981.31
ſtrumæ in qua ætate fiant 285.14 curantur ferro 847.22 ex quibus humoribus fiant 289.6 peſsimus colli morbus 381 quales ſint tumores, & quibus in locis 286.45
ſtrumis quæ ætas magis obnoxia 268.49
ſtruthion excitat ſternutationem 560.50
ſtruthij ſemen 527.47
ſtulticia quid 738.7 quales affectus 716.44
ſtulti ab inſanis quid differant 638.4
ſtupor animi & corporis 759.24 delyrij ſpecies 117.51 leuis poteſt tollere magnum dolorem 323.22 ex torpedine 909.48
ſtuporem inducentia medicamenta hebetant oculos 659.17
ſtupores magni unde 523.18
ſtyrax adoleri poteſt 575.29 confortat cerebrum 1004.39
ſuauior cibus trifariam dicitur 179.52
ſubeth Arabes carum nocant 718.35
ſubſolanus ueri aſsimulatur 250.41 nubes adducit 250.33
ſubſolani uenti qualitates 250.42
ſubrubra uina 144.5
ſubſtantiam admodum ſubtilem uenenũ eſſe 863.24
ſucci Cyrenaici facultas 588.22
ſuccinum olet ſuffitum, aliàs non 528.8
ſudamina quid uocet 876.35 in æſtate fiunt 275.47
ſudante corpore quæ notanda 393.3
ſudantes frigido ſudore qui mortui ſint 415.40
ſudant magis poſt exercitationem 396.49 plus poſt curſum, quàm diu currunt 221.48
ſudor abundans quid ſignificet 476 copioſior minuit naturalia excremẽta 476.41 medius inter naturalia excrementa, & præter naturam 476.44 unde 53 quando potiſsimùm fiat 53 à ſudore quomodo diſtinguatur 845.33 cùm abundat non eſt augendus 593.2 frigidus quomodo æſtimandus 396.12 ſtatim refrigeratur 396.15 calidus unde 401.5 in Iudicatione 400.7 lethalis in diſtentione dorſi 486.21 frigidus cum ardore interiore ſine febre, certum eſt ſignum ueneni 946.39 quot modis lethalis fiat 395.2 calidus ex frigido corpore 393.28 fit colliquata materia & refrigerata 396.43 morboſus 397.21 duobus modis elicitur 986.9 multus ſignificat morbũ 400.46 ſignum eſt decretorium 745.7
ſudoris locus conſiderandus 396.24 frigidi cauſa potiſsima quæ 395.15 retentio & expulſio ex qua cauſa fiant 844.23 multitudo aſsiduè fluentis quid ſignificet 402.9 exercitationibus excitati, utilitas in cura uenenorum 986.37 cauſa efficiens quæ 221.39 in podagra utilitas 723.2 qualitas morbum indicat 53. odor 393.3 ſapores 845.35 colores 845.36. & 393. & 400.26 ſubſtantia 845.40 materia 221.40 terminus 400.19 utilitas 359.44 copia mutata in copiam urinæ 399.52
ſudorem prouocantia 1008.3
ſudori duo ſunt neceſſaria 424.37
ſudore febris non debet accendi 400.20 pereuntis exemplum 593.4
ſudores ab immoderatis exercitijs quid faciant 842.30 in febribus quo tempore expectandi ſint 221.50 peſsimi qui ſint 393.35 milio ſimiles 393.41 indicant coctionem in uenis 53 frigidi cũ acuta febre quid ſignificent 392.50 frigidi an ex inflammatione fiant 394.4
ſyderationẽ in ſenibus uertigo prænunciat 186.25
ſyderationi ſenes ſiccas habentes aluos obnoxij ſunt 202.36 prodeſt uenætatio 131.36
ſyncera mala eſſe 361.45
ſymptoma & ſignũ quid differant 46 res præternaturalis 60
ſymptomata quando uarient cibum 80 moleſta debent præcedere indicationem 133.34
ſymphyti uſus in ueneno crodẽte 990.21
ſynanche 385.17
ſyncope 296.40
ſyncopis affectus cordis 899.10 ab animi defectione differt 751.10 ex purgatione 13
ſyncope correpti qui dicantur ab Hippocrate 106.49
ſyncerus uomitus 361.38
ſynceræ alui excretiones malæ 408.7 egeſtiones quæ ſint 748.40
ſyncera excrementa mala ſunt etiam in ſputis 775.22
συνδρομὴν medicus conſiderare debet 411.10. & 43
ſynochæ febres 403.25 aliæ ſunt quàm non intermittentes 410.30
ſynochus febres Galenus non rectè definiuit 410.32
ſyrupi refrigerantes & purgantes ſimul 102.23
ſyrupis frigida admiſcent 102.13

T

TAbes apud Latinos tria ſignificat 263.48 quò ſit contagioſa 391. & 391.41 eſt ſine dolore 917.49 quæ ſit inſanabilis 941.41 ex defluxione quomodo fiat 235.22 ex ueneficio 937.46 cũ ſcabie, malum 919.18 uia ad ſenium 919.17 ex feruenti pulmonis ulcere 233.20 habens poma maxillarum rubra 234.2 dorſalis 233.44. & 329.17 propriorum membrorum 235.30 ex ſuppuratione in laterali morbo 234.20 ex ſuppreſsione menſium periculoſa 235.4 ex euacuatione 13
tabis periculum, ſi diuturnæ hæmorrhoides penitus ſanentur 616.27 genera quot ſint 233.10 dorſalis ſigna 235.23 genus diuturnum 233.12
tabi proximus fuit Cardanus 493.18
tabem mors ſequitur 372 ſanat anatis caro 985.3 limaciarum caro 985.4
tabe laborantes quid indicet eſſe in periculo 492.50 quæ cauſæ periment 301.50 an ſanari poſsint ſigna 234.29 laborantibus, uer & autũnus mala 235.12
tabes quibus ætatibus maximè fiant. 491.2 pernicioſiſsimæ quæ ſint 234.12
tabefacit corpus copioſior cibus 126.20 aconitum 979.42
tabefacientes corpus cibi 80
tabeſcentes urendi 648.26 olim curabant uſtione 236.8
tabefactiua quibus debeãt curari 1009.10
tabidi quo pacto euadant 495.18 ſuperioribus partibus magis gracileſcũt

318.19 quomodo ſint purgandi 328.9 ex purulentis quomodo fiant 761.48 nerè non fiunt ex ulcere pectoris 493.22 non omnes ſunt ſuppurati 648.36 quibus ulcus eſt in pulmone 648.32
tabidorum formam pro conſtitutionibus uariari 319.10
tabidis prodeſt cibus gammarorũ 148.16 aſtacorum carnis 985.3 ceruinæ carnis 985.1 cappares ex oxymelite utiles 985.17 lac conuenit 23 autumnus malus 232 morbi ex lethaliſsimis morbis fiunt 275.33
tabificum genus febris 742.39
tabifici à multo cibo abſtinere debent 124.47 multi fiunt à metu 1003.15
tabifica in longum tempus proferuntur 931.13
tabificorum filios nõ ſuperuiuere 675.12 cura 124.46
tabificis quare adueniat fluxus uentris 235.50
tabitudines ex diuturna ſiccitate 265.10
Tacitus Ciceronem perſtringit 310.38
tactu ſolo occidere quædam 902.17 ueneficia uanitentia 1007.18
tamarindi humidi & frigidi ſunt 348.27 detrimenta aliorum medicamentorum corrigunt 316.17 ſanguinem purgant 1001.6
tamarindorum uires in purganda bile 316.14
tamarindis in acutis utendum 532.27
tanacetum contra uenenum 986.29
Taptiſianis iecur 180.3
tarantula aranea 895.33
tarantulæ morſus curatio 986.38
tartari uſus in ueneno temporaneo 1008.40
taurini ſanguinis effectus 939.30
taxus uenenoſa arbor 945.14
telephia non ſuppurant 511.39
telephium ulcus unde dictum 697.8
tellinæ 146.30
tellinæ & chamæ quid differant 147.14
temperata quid faciant 514.3 habitatio quæ ſit 157
temperatura indicat rationem nutriendi 5.4
temperaturæ medico conſiderandæ 60
temperamentum quale eſt, tales ſunt uires 87 bonum eucraſia 87 ſolidorum ad uires neceſſarium 126.11
temperamenta quomodo cognoſcantur 211.34
temperatiores ſitu redduntur regiones 238.8
tempeſtate aquilonia & auſtrina quos morbos oporteat expectare 215.14
tempeſtiua tempora quæ ſint 224.38
temporanei ueneni ſigna 943.3
tempus'ne habeat aliquam peculiarẽ indicationem 322.42 frigidum maiorem requirit exercitationem 195.6 quid in morbis indicet 42
tempora anni quid indicent 39.61 faciũt morbos 231 morborum quot ſint 25 morborum ex coctione iudicãda 26 ſecundum rationem ſuam plurimos morbos generãt 229.47 ad morbos duplicem uim habent 222.50 tempeſtiua quæ dicantur 224.38
temporum mutatio utilis'ne ſit 77 mutatio quadruplex 205.20 frequentes mutationes mentes percellunt 214.49 eſſentiam ſequuntur naturæ morborum 222.3 morborum differentiæ 35 mutationes periculoſæ ſunt, & occidunt etiam imbecilles 206.29 mutatio ex ortu ſiderum 206.1 mutationes pariunt morbos 205.1 uarietates potiſsimæ 191.1
temporibus quibuſdam non purgandum 127.10
tendens dolor ex flatu 601.4
tendones & neruis uulnerati nõ carent periculo 583.34
tenuiſsimo uictu in uigore morbi utendũ 26
teneſmus abortum excitat ob duas cauſas 778.18 an ex pituita fiat 778.16 facit abortum 778.12 qui ex abſceſſu fit, periculoſior eſt 778.36 tranſit in dyſenteriam 778.20
teneſmi deſcriptio 778.19
tenuis uictus ordines 15
tenues qui ſint 187.41
tenuiſsimus uictus Hippocrati quis ſit 24
terebinthi lachrymæ uſus 838.46
terebinthinæ facultas 588.22
terra qualis ſit 737.28 nigra uidetur, ubi non lucet 369.46
terræ eſus gignit lapidem 462.41
terreſtris fæx lapidis cauſa 465.16
tertiana ex mitibus morbis 603.12 exquiſita quot circuitibus iudicetur 430.13 enormis 38 extenſa. ibid. notha 41 quibus ſoluatur. ibid.
tertianæ multæ in æſtate ſunt 208.6 ex natura æſtatis generantur 22.2 exquiſitæ ſigna 414.& 31.5 tempus 38 longitudo 41 ſecuritas & breuitas. ibid.
tertianarum febrium quatuor genera 38
teſticulorum nutrimentum 543.16
teſticulos ligari ob procreationem 557.23
teſtudinis ſanguinis uſus in curatione ueneni 980.40 uſus in tabidis 985.2
tetanos mala diſtentionis ſpecies 510.25
tetano auxilium accommodatum 510.23
thapſia ſuccus uenenum eſt 945.12
Thaſij athletæ uoracitas 656.44
Themiſtoclis mors 916.4
Theodericus Dorſtenius medicus 555.41
Theodoro Gazæ plus credendum quàm reliquis interpretibus 270.2
Theophorbi filij ægri hiſtoria 454.39
Theophraſtus de aconito 929.30
Theotimi hiſtoria, ſeptimo Epidemiorũ 740
theriaca uitam abbreuiat 974.4 minor Mithridatis 974.16 multa frangit uenena quæ à proprietate interimunt 1008.46 præcipuè hebetat uires uenenorum 974.4
theriacæ uſus in cura carcinomatis 675.29
thermarum uillæ aquæ potus 448.35 aquæ 191.19
Theſſalus filius Hippocratis 312.4
Theſſali filij Hippocratis uita 123.15
thimelææ ſuccus 939.49
thlaſma uaſorum eſt 634.27
thlaſpi ad uomitum facit 976.3
thorax amat calida 318.45
Thracia intemperata ob frigus 257.47
Thraciæ aer corruptioni obnoxius 791.9
thuris corticis uſus in ſiſtendo ſanguinem 771.15 ſuffitus cõfortat cerebrum 1004.39 cum uino uſus 518.25
thymbra 527.39
thynnus piſcis 146.3
thyrſi uſus 674.31
timere mala, & imaginari 904.32
timent pueri & mulieres magis quàm pro ratione 640.23
timidi facilius corripiũtur contagio 892.21 multi peſte pereunt 878.24
timor & triſticia diu perſeuerans quid ſignificet 273.50 diuturnus eſt melancholicũ 640.10 quid poſsit in homine 1002.50 facit conuulſionẽ 682.16 ſuccedens ſomno, malum 442.47 magnus ſoluit amorem 105.35
timore pueri aliquando in comitialẽ morbum incidunt 904.40
timores ex ſomnis in febribus mali 442. et 117.24 melancholiæ dominiũ ſignificant 442.51 cum perturbatione, malum 442.52 unde fiant 371.31
tinea capitis contagioſa 89.14

tinnitus

tinnitus aurium praecedit ſurditatē 375.40
tineſmus mutatur in dyſenteriam 132.8
tineſmi fluxum aluum ſolent ſequi 535.2
tiri caro utilis ad theriacam 857.21
tithymalus uenenum 856.48
tithymali uis 613.17
tithymalorum genera ſeptem 127.43 omnium ſuccus 939.50
titillatio unde fiat 277.1
tonſillæ cui ætati propriæ 268.49 & 285.10 quid ſignificent 285.26 quomodo fiant 288.27
tonſillarum ulcera periculoſa ſunt 282.45
tonſores tondendi, non lauandi caput cauſa olim fuerunt 798.49
topazij lapidis uſus in præſtigiatis 1006.21
tormen quæ gignant 665.40
tophus quomodo in ueſica naſcatur 465.34
tophi generatio 463.51 ſubſtantia 464
tormina unde proueniant 177.52 ſi acciderint non febricitantibus, quid indicent 349.39 uentris 136.12 quo tempore maximè fiant 321.50 quot affectus ſequantur 371.20
torpedo piſcis 146.33. & 145.26
torpedinis uenenum 902.18
torpor modicus dolores ſoluit 522.48 mentis ex qua cauſa 500.7 mentis à nimio calidi uſu 499.23
tragacanthi uſus 302.5
Tragus medicus 553.43
tranſpiratio in febribus procurāda 890
τραυλοὶ 660.19
trauloi fieri ob humidi abundantiā 662.33
τραυλίζειν 661.49
tremor & reſolutio ſenibus ſunt familiares 481.10 unde fiat 644.30 in febre ardente ſoluitur delyrio 643.30
tremoris et conuulſionis diſcrimen 646.40
tremoris duo ſignificata 839.38 cauſæ 750.27 exemplum ibi- genera duo 645.36
tremore concuſſæ mulieris mirabile exemplum 644.40
tremores conuulſionem nunciant 646.40
Tribianum 144.4
triciana braſſica 148.49
tripudium ſoliſtimum 907.38
triſticia facit uigilias 766.42 quid in corpore faciat 868.50 facit ſuſpiria 728.5 magna ſoluit amorem 1005.36 diu perſeuerans melancholiæ indicium eſt 273.47
τρομώδης 741.13 & 403.38 quid ſignificet 399.35
truttæ faciles concoctu 147.23
tuberculum φῦμα 751.13 in collo cauſa aliquando inſaniæ eſt 586
tuberculi intus ruptio quid faciat 750.47 in pulmone ſigna 700.2
tubercula ab obſceſſibus differunt 404.36 omnia duplicem habent differentiam 610.27 minus timenda quæ 405.33 ex quo materia naſcantur 405.37 humiliora à quo humore proueniant 610.33 in quibus partibus fiant 405.5 poſt diuturnas febres quid ſignificent 405.21 cum naſcuntur in corpore, quid faciendum 137.13 in quo corpore periculoſiora 174.36 terebinti figuram habentia 617.16 quæ mala non ſint 138.13 in longis febribus quando fiant 267.17 ex laboribus 138.25 habent, qui in pulmone ſuppurati ſunt 762.4 in urinaria fiſtula 472.19
tuberculorum generatio 138.9
tuberculis obnoxia quæ ætas ſit 268.49
tumor in angina bonum ſignum 265.51 in collo angina laborantium, bonum 669.18 durus poteſt excretionem impedire 693.19 ingens debetur magnis ulceribus 587.30 præcordiorum quid indicet 128.34
tumores in ulceribus, boni 585.13 circa aures ex dolore faucium 137.43 duri fiunt à ſanguine atro 588.39 in uentre minus faciūt abſceſſus quàm qui in præcordijs continentur 685.50 uentris uehementiores qui ſint 606.23 molles, diuturniores indicationes faciunt 685.50 oculorum appellant Græci ὀφθαλμίαν 624.9
tumorum lienis quinque genera 278.28
tuberis ſimilitudine dicitur tuberculum 404.50
turbationem in corpore quales urinæ inducent 785.48
turcam herbam uocant carduum benedictum 986.12
Turcæ qualia ueneficia habeant 898.32
turdus piſcis 145.14
turgens materia quæ ſit 101.4 facit morbum acutum 108.16 indicat purgationem facilem 314.32 quibus ſignis cognoſcatur 103.27 in infante uix poteſt deprehendi 109.33
turgente materia conuenit purgatio ob quinq; cauſas 101.45
turgere quid ſit 100
turſonem quomodo piſcatores capiant 731.17
tuſſis & ſternutatio quibus maximè differant 559.34 eodē modo fiunt 558.15
tuſſis unde aerem trahat 559.41 quomodo excitetur 613.1 concutit pectus 560 excitat abſceſſus 383.47 in hydrope ſuperueniens, malum 668.16 quare periculoſa 558.50
tuſſis natura 302.19 ſiccæ quatuor genere 51 principium 559.30 origo 301.18
tuſſi fiunt gibbi 698.13
tuſſes ſiccæ & malignæ 421.39 efficit aquilonia tempeſtas 215.12 ex quibus cauſis fiant 245.52 ſunt cauſa abſceſſuum 193.23 quomodo communicentur 890 ſoluit ſternutamentum 817.2 uiolentiſſimæ ad leuem ſyderationem perducere poſſunt 302.18
tuſſilaginis uſus in ueneno erodente 987.2
tympanites ex flatu 619.18
tympanitica mulier ex ſumpto ueneno facta 936.40
typhodes 410.47
typographorum atramentū ex qua materia fiat 358.24
typus differt à periodo 37
typi breues & longi. ibid. compoſiti. ibid. & 38
typorum differentiæ 37
tyromantia 907.34

V

Vacant felle cerui 987
uacuitas ſumma periculoſa 12
ualetudinem mutare poſſunt uenti 268.15
Valentinus Borgia pontificis Max. Alexandri ſexti filius quomodo à ueneno liberatus ſit 878.10
ualles peſti expoſitæ 881.17
ualidiſſimi cibi qui 179.37
uapor ad cor perueniens in putrida febre 423.14
uapores et humores abundantes longior ſomnus ſignificat 118.41 ex lignis uitiatis in balneo calido 964.14 ſulfuris uigiliarum cauſa 302.49 inducentes palpitationem cordis 646.10
uaporibus caput replent auſtri 215.47
uaria excrementa peſſima 136
uarix ad ſiniſtram teſtem ſoluit uocis gracilitatem 656.4 in latere 765.27 quid ſit 637.30 in

pulmone rupta ſuppuratio 765.9
uarices inſaniam ſoluunt 355.46 caluorum 656.10 ſoluunt inſaniã 637.23 in tibijs ob quas cauſas fiant 637.49 ſponte natæ quid ſignificent 638.29 magnæ in caluis quid faciant 663.52 non fiunt ante pubertatem 291.33
uaricibus caluicies ſoluitur 566.29
uaſa quæ ex chorio in umbilicum feruntur 541.6
uaſorum ora ad uterum 550.5
uellicat humor erodens 477.46
uena quæ ſecanda ſit in dolore oculorum 659.4 in cubitu interna quando ſecanda 94.49 quando ſecanda 51 in pectore aperta ſuppuratos facit 765.16 quam ob cauſam pueris non ſecanda ſit 512.23 incidenda quibus ſit uerno tempore 97.17
uenæ apertio 458.30 ruptura 458.31 ſectione quæ febris indigeat 671.7 ſectione occiſi 107.22 frigore rumpuntur 517.5 ſectionẽ quæ ætates admittant 57 pueri nõ indigent 56 ſanguinea materia educenda 101.8
uenæ ſectio 7 an conueniat in phlegmone eryſipelatode facies 670.48 copioſa ſoluit amorem 1005.33 recta in fronte 989.3 ſoluit dolorem oculorũ 658.17 in declinatione locum non habet 166.4 diuertendo ſanguinem ſiſtit 771.18 in laterali morbo 95.18 morbũ minuit 30 humores mouet 99.49 eſt præſentaneum auxilium 623.10 in morbi augmento 50 in principio morbi ibid. quid operetur 165.46
uenæ à iecore ad auum 724.35 puerorum anguſtæ ſunt 287.50 ſanguinem fundentes occidunt 770.33 in lingua maiores 663.18 quibus amplæ, quibusq; anguſtæ 187.41 gaudent calidis 518.45 à iugulo deſcendentes nutriunt mammas 561.28
uenarum ora debent ante purgationem eſſe aperta 109.17 non pulſantium ſanguis non nutrit ſine arteriarum auxilio 919.4 oſcula quæ aperiant 527.10 fines 458 craſſarum ruptura eſt ſæpe cauſa peſſimæ tabis 134.13 iugularium diuiſio 589.24 intermediarum diſpoſitionis argumentum 120.20 cauas morbi comitialis cauſa 489.39 latitudo facit ad podagram 654 ad uterum uenientium apertio 572.50 uulnera 627.30
uenas paruas habentes inediam non facile ferunt 85
uenis inciſis Seneca eſt mortuum 931.43 magnis circa fauces præciſis anima ſeruari non poteſt 0,. ſu.
uenefica'ne ſit qualitas occulta 923.49
uenefica magia 906.47
ueneficia 905.17 ex ſubſtratis 1007.18
ueneficijs omnibus cõuenit moſcus 1005.49
ueneficio affectorum ſigna 957.9 contabeſcere quoſdam 957.46
ueneficiorum cura 1004.46
uenenum quid ſit 853.44 à ſubſtantia quale ſit, quidq; agat 915.48 putrefaciẽs contagioſum eſſe 919.45 excitat diſtentionem 682.11 facit conuulſionem 682.18 quod ſtupidos efficit, calidum eſſe 913.16 à iureconſultis quomodo accipiatur 855.26 quomodo uitanda 971.6 calidum quomodo percipiatur 910.35 à morſu, ictu & uulnere 895.15 in corde quid faciat 896.50 in iecore morbũ regium procreat 896.40 ex radicibus 945.12 ex ſeminibus 943.10 illitum 899.36 contractum ab aere 876.10 cũ quatuor homines in cœna comediſſent, quid eis acciderit 864.30 tabefaciens 917.33 aliud lethale, aliud non lethale 931.21 & 863.20 ex morſu differt à ueneno poto 908.18 à proprietate perimens 916.44 frigidum an ſit 911.44 ueneno alexipharmacum 974.1 per ſe in corporibus generari 867.45 per uulnus introitũ magnam uim habere 956.20 omne deuorando guttur lædit 933.40 lethiferum hauſtum quæ medicent 435.14 quomodo diffundatur 896.30 epotum 908.18 contrarium naturæ noſtræ ſubſtantiæ ratione 853.44 quomodo ad cor perueniat 863.36 contagioſum ad metam 932 erodens duplex eſt 921.35 erodens depellit Armenia gleba 989.19
ueneni definitio 855.6 diuiſio materiæ ratione 933.10 à proprietate agentis cura 990.24 uires frangens antidotus 1008.11 à ſubſtantia quatuor genera 917.6 geniti in corpore ſigna 937.19 calidi cura 980.5 diuiſio in contagioſum & proprium 884.8 impreſſionem prohibentia 975.23 contagioſi ſigna 943.20 ſignã generalia 933.40 latitantis ſigna 959.10 aſſumpti ſigna 943.1 putrefacientis cura 986.14 erodentis cura 988.27 materiam oſtendit uomitus 946.17 ſignum cum à lacte ſtatim uinatur 946.30 uniuſcuiuſq; eſſa curam 980.8 noxa & materia ante morbum latitare 930.20 temporanei cura 1007.44 ſubſtantiam tela incluſam habentia 898.18 deleterij cura 986.53
ueneno præſente ceraſtis cornua ſudare 971.30 aurichalcum mutatur 972.2 Franciſcum Sfortiam ſterilem factum 973 Alexandrum Magnum affectum fuiſſe à Caſſandro 971 guloſi ſunt expoſiti 972.44 mortui ſigna 968.23
uenena'ne medicus cognoſcere docereue debeat 726 calida eſſe omnia 910.3 hauſta arterijs ad cerebrum feruntur 902.20 calida quibus curentur 981.1 ex plantis naria 934.10. & 945.14 quæ tantùm debilitant 932.13 quæ putrefaciunt, quæ in corporibus efficiãt 919.36 ab occulta qualitate 923.45 ex animalib. omnia ſunt fœtida 945.23 igne elaborata 911.625 ex metallicis 945.18 pleraque quare cor petant 866.43 quæ uentriculum aut iecur erodunt 867.5 ratione deprehendi 934.15 quæ ſolo contactu necant 666.10 quæ tabefaciunt, omnia ſunt temporanea 94.4 ebibita quomodo afficiant hominem 909.17 quæ gignant amentiam 913.47 confici poſſunt odore lethalia 1009.27 tractandi ſine noxa modus 1009.23 utilia ad compoſitiones ſalutares 857.20 acria faciunt difficultatem inteſtinorum 371.2 mala à iureconſultu appellata 656.4 calidiſſima quæ ſint 947.13 acria fiũt ex corruptis calidis 911.40 quæ ab effectibus cognoſcantur 851.44 omnia uomitum prouocant 337.22 quomodo cognoſcenda 861.12 in corpore generari 834.33
uenenorum curæ inſeruit cerui carnium eſus 938.12 cerui cornua 987.2 citruli ſuccus 980.26 frictiones 979.23 cerui coagulum 986.29 agaricus 988.23 bezahar 969.20 ariſtolochiæ longæ radicis uſus 986.34 cardui benedicti aqua deſtillata 986

leporis coagulum 986.25 viridis uires 989.2 uſus abſinthij 983.4 cinamomi uſus 983.7 acetoſi ſyrupi uſus 983.4 amaranthi florum decoctum 986.30 butyrum 974.3 ciconiæ ſanguis 980.45 . cotoneorum ſuccus, hœdi coagulum 986.26 dracuncu lum 987.9 centaurij uis 988.52 & 983.30 origani orientalis uſus 986.36 cancrorum cineres 989 chryſocollæ 989.6 cyclaminis radix 986.27 amuleta collo appenſa 974.7 allium 974.4 ericis ſcobis uſus 1008.46 . radicula agreſtis 1008.27 endiuiæ ſuccus 980.26 coralij uires 974.12 dactylorum decretionis uſus 980.35 diptamus Creteſis 978.2 balnea 980.48 cucumer 980.26 anatis ſanguis 980.45 butyrum 98.53 acetum 983.3 boli Armeni uſus 978.1 aſæ fœtidæ uſus 998.3

uenenorum natura in ualde ſenibus irrita fit 984.40 uires quæ habetent 974.4 cura generalis 975.40 illatorum cura 1000.47 diuiſio ab ortu 865.37 non lethalium genera quatuor 932.22 princeps eſt napellus 940.45 propria ratio agendi 862.20 omnis conſideratio circa tria genera uerſatur 975.27 temporaneorum quatuor genera 1007.50 potentiæ ſigna 947.22 genera cognoſcenda 861.23 ſeptem genera 909.34 calidorum ſymptomata 980.35 exanimabus diuerſitas 933.36 diuerſi effectus 861.23 omnium communis intentio 975.42 proprietas qua periment occulta eſt 862.26

uenenati animalis ictus et morſus curatio 992.25

uenenarij capite plectendi 855.49

uenenata 856.47 eſt caro gallina arſenico enecta 959.47

uenenatorum animalium ſigna 953.4 ictus quales morbos procreent 435.2 odoratorum cura 1000.48

uenenoſæ punctionis ſigna 951.14

uenter quare non facilè perfrigeretur 217.52

uentris dolores quales 778.22 tunica exterior quot partibus conſtituatur 333.17 inferioris partes 607.6 ſuperior pars quæ contineat 607.4 fluxus uehemẽs liberat ab alba pituita 778.42 fluxus differentes 136 perturbationes 6 tumores qui leuiores ſint 606.35

uentrem compactum uomitus ſoluit 326.7 ſiſtentes cibi 142.45 ſiſtit balneum 799.6 in tria diuidit Galenus 175.17 exonerando multos mortuos eſſe 364

uentre ſuperiore ſuppurati multipliciter fiunt 763.40

uentres apud Hippocratem quid ſignificent 72 quando calidiores 72

uentriculus ne à medicamentis ſubuertatur, quid faciendum 180.20 ſolus ſentit famem 67 in fame celeriter abſumitur. ibid. membrum exangue 167.53 muniendus 168.5 afficitur iecore laborante 766.12

uentriculi & cerebri conſenſus 744.50 inflammationem ſignificat ſingultus 744.14 doloribus utiles ſunt carnes cochlearum 147.32 os conterminum ſepto eſſe 346.15 à quibus uentis & aquis lædantur 219.20 ferarum, ſunt Lybiæ populis pro poculis 303.5 ſauciati ſigna 629.15. & 710.45 nutrimentum 67. & 543.13 diſpoſitio ex fecibus cognoſcitur 53 rectè habentis argumentum 120.20 cura maxima habenda 322.35 humida ſubſtantia 662.46 ſanitatem oſtendit bonæ appetentia 170.45 os quibus non concluditur, quid incommodi afferat 76

uentriculum quare pituita non exulceret 303.1 quæ roborent 721.39

uentriculo laboranti quomodo ægri nutriendi 19

uenula in pulmone rupta fit ſuppuratus 762.48

uenulam ruptam in renibus quid indicet 455.25

uenulæ in mammas & uteros tendentes 539.27

Venus & Mercurius ſunt ſemper prope ſolem 248.33 intempeſtiua cauſa epatis duri 687.29

Veneris & Martis coniunctio eſt cauſa tempeſtatum 248.51

Venerem ſuperfluã refrigerare corpora 655.47

uentus auſtralis à conſtitutione auſtrali parùm differt 268.22 mutare ualetudinem poteſt 268.15 optimus qui 221.14 peſsimus qui 221.23 medicinas purgantes impedit 340.42

uenti animalia & plantas lædentes qui 218.29 octo principales 216.47 maximè contrarij loco & uiribus quid faciant 218.39 prodromi uocati 215.28 frigidi & humidi recreant animam 218.24 ex montibus quales 218.32 fiunt, cum Mercurius coit cum Ioue 248.50 inter brumalem ſolis ortum & occaſum calidi ſunt 219.16 ſunt in ſuprema aeris regione, etiamſi apud nos nõ ſentiantur 241.45 in quibus regionibus meliores & deteriores ſint 221.12 à terra prodeuntes immodicè ſiccant 228.27 uenientes à mari, ſunt ſicci 218. humidiſsimi & calidiſsimi & frigidiſsimi & ſicciſsimi qui ſint 216.14 uenientes à nimbus, glacie, fluminibus, ſunt frigidi & humidi 218.22 debiles uehunt ſecum uapores terræ 226.4 naturam retinent locorum per quæ tranſeunt 251.37 contrarij imbriferi ſunt 251.28 plerunq; ex ſuperiore parte in inferiorem feruntur 241.50 uehementes purgant aerẽ 217.48 plerique refrigerant 251.24 è ſuperiori parte aeris in inferiorem deſcendere ſolent 218.50 qui aſsimilentur autumno 220. occidentales morboſi ſunt 220.17 orientales quales 220.15 orientales ueriſimiles ſunt 220.19 aliquando rigoris cauſa ſunt 405.52 morboſa corpora reddentes 218.32 ualidi, frigidi ſunt 252.35

uentorum principalium origo 218.33 ſeptem ordines 221.13 facultas in corporibus 226.2 flatus temperãt loca 257.50 mutationes 207.2 ſaluberrimus 218.43 natura eſt indicanda ex regionibus unde ueniunt 218.35

uentos omnes eſſe frigidos & humidos 216.18

uentoſi qui dicantur 594.7

ueratrum Latinis, Græcis elleborus dicitur 336.25 nigrum ſanguinem purgat 338.49 nigrum peplio præfertur 95.8 flore purpureo 339.3 quibus malè affectis corporibus nõ tutum ſit 127.27 ſumpturus quomodo ſe præparare debeat 126.47

ueratri uſus in curandis phagedænis 518.31 exhibendi modus ſecundum Galenum 336.33 nigri tres ſpecies 339.2

ueratro odorata admiſcenda 95.4 quando alum molliendæ 95.8

uerbenam uocari hierobotanen 1005.20

uerbera ſoluunt amorem 1005.33

uerberatio cum picatione 86

uer an pariat hyemales morbos 280.32 in Germaniæ multis partibus hyems eſt 227.46 eſſe calidum & humidum ratione demonſtratur 229.12 quare ſit humidum 229.12 minimè exitiale 226.45 quot ſit dierum 209.2 non diuiditur 209.3 ſalubre 43 quando incipiat 208.32 Rhodi ſalubre 271.43 omnibus ex æquo prodeſt quod ad uitæ longitudinem attinet 271.7 apud Lepones & Barnios ſaluberrimum 230.19 ob quam cauſam generet puſtulas 272.46 generationis & uitæ tempus 247.15 temperatum non debet dici propter unum atq; alterum diem 228.27
ueris ſalubritatis cauſa triplex 230.21 morbi fiunt à uehementi mutatione 280.35 temperies 42 principium eſt humidum quàm calidum 229.44 finis qualis ſit in uarijs regionibus 229.46 principium frigidum 228.40. & 208.26 diſcrimen ſecundum regiones 228.4
ueri amantes cur tam pauci ſint 305.16
uere autumnus inæqualior 227.23 purgandi qui ſint 97.17 minuendus cibus 89.10 qui potiſſimùm graſſari ſoleant morbi 273.18 primò in Aegypto fructus maturantur 228.42
uerdegambre uocatur elleborus in Hiſpanica lingua 898.9
uerecundia auget naturalem calorē 68
ueretri morbi 472.35
uermes ex qua materia generentur 290.27 cucurbitini 290.8 rutæ innati 945.5 ſtercorarij 535.40 faciunt conuulſionem 682.17 quomodo gignantur in lignis 870.26 quando incipiant generari in pueris 454.23 rarò generantur in infantibus, antequā cibo uti incipiant 584.45
uermium prima ſemina unde 290.15 generatio 285.48
uermiculorum alborum mictus 453.32
uerno tempore uenam ſecare, & purgare maximè conuenit 701.39 cibandi ratio 84 copioſius corpus nutriendum 89.20 qualis uer Romæ ſit 214.14
uerrucæ quales 286.20 ex quo humore fiant 289.2 in qua ætate maximè creſcant 285.13
uerrucarum remedia 286.23 generatio tria habet 289.45
uerrucis quæ ætas obnoxia ſit 268.50
uertebræ ſenſim luxantur 700.51
uertigo inuadere à ſudore nō debet 400.21 familiaris ſenibus 345.9 in ſenibus quid pronunciet 186.25 ex qua cauſa fiat 302.44 pati poſt purgationem 127.40
uertiginem præcedere morbi indicium 133.39 quare patiantur ebrij 484.40
uertigines fiunt ob uentriculi prauam coctionem 302.35 patiuntur ſenes 300.36 in ſenibus faciunt apoplexiam 302.16
ueternus 839.20
ueſica hyeme frigidior eſt 73 oblongior 469.47
ueſica laborante quæ partes afficiantur 468.34
ueſicæ affectæ mala 455.3 exulcerationem quæ ſignificent 451.40 reſolutio 73 fundus 468.49 tunica 468.50 ulcera 601.42 uitia indicant urinæ 53 ſitus in mulieribus & maſculis 468.24 colli ſitus 469.21 retrimenta candida ſunt 463.47 morbi peßimi 603.49 ulcerationem quæ ſignificent 470.3
ueſicam conſtare tribus tunicis 469.18 ulcere perforatam habens uiuit 631.40 uulneratam quæ indicent 628.40 laborare quæ indicent 467.22
ueſicæ morbi inſanabiles 606.3 dolores in ſenibus difficiles ſunt ſanatu 602.32 utile calidum 511.14 lapides albi 463.40 collum ſauciatum ſanari poteſt 630.35
ueſtes corruptiōe imbutæ quid poßint nocere 874.49 permutare an expediat 232.17
ueſtibus infectis morbi communicantur 891.2 (14
ueſtitos naſci quos dicāt obſtetrices 541.
ueſpalis rutela qualis 954.36
uibratio 426.39
uictus tenuißimus apud Hippocratē quis ſit 24 tenuißimus in aſcite 16 tenuis quis ſit. ibid. tenuis in quibus periculoſus ſit 13. & 14 per morborum genera & tempora 38. & 39 ægri medico debet eſſe notus 29 humidus quibus conferat 79 uarietas pro morbi uarietate 24 plenus quibus debeatur. ibid. tenuis & exquiſitus periculoſus 16 tenuißimus, quibus morbis accommodatus ſit 15. & 16 mediocris quis ſit 14 naturalis unde cognoſcendus 31 attenuans quibus conueniat 16 humidus apud Hippocratem quis ſit 81
uictus tenuis uſus in longis morbis 15 rationem præſcribendo quæ medicus reſpicere debeat 53 ratio quid afferat 77 ratio ſenum 74. & 75 tenuis diuiſio 15 rationem indicantia 54 diſtinctio 24 ratio quantum in morbis poßit 62
uigilia corrumpit humores 869.54 ſiccando debilitat 713.16 ex quot cauſis fiat 766.42 refrigerat interiora 116.28
uigiliæ à febris diſceſſu ſignum ſunt reuerſionis morbi 130.32
uigiliæ generant bilem 708.24 ſiccant corpora 74 calorem & ſiccitatem ſignificant 118.43 nocent ſenibus 74 fiunt à frigore 765.45 quæ mala afferant 302.33 calidæ ſunt 756.52 iudicationis ſignum aliquando ſunt 129.25
uigiliarum periculum in quibus uulneribus ſit 587.57 duæ cauſæ 302.48
uigilias efficientes cauſæ externæ quatuor 767.5 graues curat aromatum ſuffitus 528.20 multifariā contingere 282.15 facit liquida alui egeſtio 107.6
uigor morbi ſummus tria ſignificat 29 morborum ſæuior 165.25 in quibus morbis ſtatim accedat 32
uigoris in morbis imminentis ſigna 134.3
uillæ aqua calida 448.35
uilli inſtrumentum expulſionis 719.34
uillorum in corpore uſus 354.22 operationes 414.44
uinaciola 144.8
uinculis ſiſtitur ſanguis 771.18
uinolenti ſunt apoplexiæ obnoxij 727.26
uinum antiquum potens facit conuulſionem 682.16 celeriter mutat 143.29 quale bibendum lapidem in ueſica timentibus 466.17 nigrum craſſum generat calculum 463.47 potens exacerbat fluxionem in podagra 721.44 humorem atrum temperat 152.50 ex palmarū fructib. confectum 750.10 quas ægritudines ſoluat 822.41 neruos replet 483.35 uenenoſum quib. afficiatur 941.20 aluum ſubducens 144.33 quod deſtillatione è granis conficitur, inebriare poteſt 750.16 in ſtatu morbi quando conferat 27 meracum corpora debiliora reddit 153.7 granatorum utile in calidi ueneni cura 980.25 olim pro medicamento fuiſſe magis quàm pro potu 811.16 potens quid in corpore faciat 750.32 potens extinguit uenena 983.7 dulce undè trahit iecur 528.28
uinū & aqua quomodo frigidißima efficiantur 369.35

uini

uini potentis potus ſitim excitat 516.30
potus excitat diſtentionem 682.11
uſus ante & poſt balneum 341.38
multa potatio parit frigus 749.30
meraci potor Galenus 503.15 po-
tio famem ſoluit 152.18 uapores
quomodo ad cerebrum aſcendant
484.15 moderatè frigidi uſus 309.1
uapor cauſa deſipientiæ 716.4
bonitas 179.10 colores 143.18
ætates 228.38 proprium 484.
26 ſubſtantia 143.50 albi
potus contra hydropem 609.50
meracioris uſus 152.28 momba-
ſij bonitas 811.12 calor extinguit
naturalem calorem 730.50
Vina craſſa & potentia gignunt atram
bilem 156.52 in cellis mutantur Ca-
nis ortu 324.33 noſtra non
ſunt una comparatione potentium ui
norum 811.16 plurimum nu-
trientia 143.51 calidiſsima quæ
143.44 aluum ſiſtentia 144.36
potentia ubi creſcant 811.20 uri
nas mouentia 144.5 tenuia 143.
48 quædam alba calidiſsima eſſe
144.8 corrumpuntur flatu auſtri
210.7
uinorum differentiæ multæ 143.30
diuerſæ facultates 153.9 odorato-
rum facultas 144.34
uiolæ purpureæ florent ante ueris calo-
rem 231.34 ſuffitæ non olent
bene 528.5 purpureæ quando
pullulare incipiant 208.50 ſangui
nem purgant 102.6
uiolarum purpurearum uires in confor-
tando cerebrum 1004.56 odor
aptimus cerebro 528.37
uiolaceo ſyrupo purgari debent infantes
281.50
uiperæ caro uiperarum morſibus appo-
ſita prodeſt 977.16 caro eſt ale-
xipharmacũ mẽſtrui ſanguinis 974.1
fel amariſsimi ſaporis 949.3 fel
quid faciat in homine 941.11 ubi
habitant, locus eſt periculoſus 1004.
24
uiri boni & ſapientes munimenta ciuita
tum ſunt 114.5
uirum quæ faciant celebrem 553.44
uires animales unde dignoſcendæ 31
aloes 989.2 Cyperi. ibid. non
debilitandæ ſunt 100.4 ex quibus
conſtent 86 quæ res abſumant 159.
9 in ægris plurimum poſſunt 86 in
morbis indicat 61 an ſufficiant ad
ſtatum morbi quomodo iudicandum
31 recipiens quot & quæ recipiat
126.10 quo alimenta facilius re-
ſtaurentur 81 non ſunt exoluen-
da nimium 138.52 corporis cor
rumpuntur ex copioſiore cibo 116.28
calida diſſoluunt 502.41
uirium & caloris naturalis diſcrimẽ 86.
& 805.21 cauſa 22 robur,
non tempus meta principij 496.44
uirgæ ulcera ſponte ſanantur 473.16
uiride ſputum 409.15 malignum
46
uiriditas ſplendida 381.49
uiridia excrementa 136.34
uirtus animalis unde indicanda 31 prin
cipalis in morbis 831
uirtutis imbecillitas uera, eſt per reſolu-
tionem 72 uitalis oppreſsia 31
uirtute naturali ægri magis indigent 31
uirtutes medico conſiderandæ 60
uirulenta 367.21 materia naſci
tur in corpore hominis 25
uiſcera frigida habentes ex potu aquæ
330.19
uiſus obtuſus familiaris eſt ſenibus 300.
39
uiſu ſolo quædam noxia eſſe 900.51
uiſus obtuſi ex pituitæ abundantia 303.22
uita ceruis longa 987.50
uitæ longitudo & breuitas 67 diu-
turnioris qui ſint 70 breuitatis
cauſæ 78
uitam quæ breuiorem faciant 500.33
Iupiter fouet omnium 249.6
uitalis conſtitutio omnium rerum quan-
do damnum occultè paſſura ſit 247.
49 uirtus unde indicanda 31 fa
cultas languida hyeme 89 facul-
tas in cibo dando conſideranda 31
uitalis facultatis imbecillitas cibi neceſſi-
tatem indicat 86
uitiligo non fit ante pubertatem, niſi ſit
congenita 291.36
uitiligines albæ ex quib. morbis fiant 175.
33 fiunt ex materia quæ generatur
in autumno 275.34
uitiliginibus non corripiuntur hæmor-
rhoidas habentes 617.17
uitis in genere plantarum obtinet prin-
cipatum 926.44
uitrum aſſumptum quomodo noceat 916.
35 perſpicuum 448.39
uitri eſu plures periiſſe 856.17 ſcobi-
dia quomodo corpus afficiant 938.37
uſus ad exterendos lapides renũ 856.
19
uiuum argentum quæ euacuent 1000.2.
ulceratio in meatu urinæ 473.30
ulcerationes oris in æſtate frequẽtes 275
46
ulcus & ſuppuratio in pulmone quatuor
modis fit 765.5
ulcus in pulmone quæ ſignificẽt 764.40
ulceris ora prætumida 697.14 locum
deprehẽdere ualde utile eſt ad curam
371.25 ſenſum præbens laſsitudo
quid minentur 111.29
ulceri omni calida actu applicari debent
511.5
ulcera ab atra bile inſanabilia eſſe 370.
24 oris fieri in nuper natis infantia
bus 280.40 praua timentes eua-
cuandos 702.15 in hydrope diffi-
culter ſanantur 607.25 fieri abſq;
uulneribus 631.22 inteſtinorum
quare difficilia ſint ſanatu 370.20
grauiora circa fauces ſperandi diffi-
cultatem pariunt 283.5 cacoethe
dupliciter fiunt 599.29 ſequens
conuulſio ſit'ne lethalis 480.42
omnia exiccatione indigent 233.39
maligna quæ ſint 599.12 circa
pudenda 276.46 ani 370.14
circa fauces 137.37 uirus emitten
tia 511.40 capitis humectanda
non ſunt 516.23 exiccantur
lenticulæ cremore 233.40 in
tibijs ex qua cauſa 637.49 quibus
humectanda ſint 610.10 lata
facilius ſanãtur quàm profunda 370.
42 annua cauſas relinquunt cica-
trices 695.7
ulcerum pulſus uehemens 769.20 pu-
trefacientem uim quæ prohibeant
1008.30 ſanatia eſt exiccatio 473.
ſanatia ex ſiccitate 370.16 quæ
non poſſunt ad ſuppurationem perdu
ci prauitas 588.47 genera tria
antiquo tempore 695.10
ulceribus ani multi pereunt 370.18
frigidum cutem obdurat 506.49
ulcuſculum male curatum poteſt necare
hominem 779.33
Vlyſſem uoracem fuiſſe 656.46
umbilici inflammationes in nuper natis
280.43. & 282.72
umbræ quot modis apparere poſſint
1002.38 pueris terribiles 1003.36
umbrarum lethiferarum cura 1000.49
rutæ uſus 1002.38 Pæoniæ uſus
102.38
ungues manuum curuantur in ſuppura-
tis 497.42 denigrantur & ca
dunt aliquando ob uehementem timo
rem 1003.2
unguentum unguento oppoſitũ 1000.52
unguenta quomodo occidant 1004.1
uocales quomodo proferantur 661.19
uolucrum carnes aſſatæ ſiccant 128.40
oua inflant 149.16
uoluptas quo pathemate in animanti-
bus maximè conſtet 499.36
uolulus non fit ante pubertatem 291.56
uolulus diuturnus quomodo fiat 235.
47
uoluli reuerſio 131.44
uoluli quales dolores ſint, & ex qua cau
ſa 279

uomendum hybernis menſibus 321.43
uomere bis in menſe iubet Hippocrates 327.10 qui poſſunt ſenuatione, ſeruantur 332.40
uomitio à tuberculi ruptione 750.48
uomitus optimus qui 102.50 fit cerebro uulnerato 707.19 bilis quadrifariam fit 707.49 materiæ liuidæ 366.43 uomitum ſedat 526.19 fluxionibus è capite cõducit 326.20 feces unde perueniant 693.48 irritamenta 709.30 ex elleboro uiolentus eſt 337.4 ſanguinis quibus curãdus 793.18 humores mouet 99.52 debet eſſe facilis 325.32 ab ileo malum 754.48 motus uiolentus 322.47 cum repletio ſentitur 721.39 Hippocratis tempore frequẽs fuit in uſu 327.10 ſymptoma 755.16 in ileo quare malum ſit ſignum 755.26 quibus prouocandus ſit 327.2 ſequitur medicamenta purgantia 347.52 cauſa infantium 282.5 malè adminiſtrati indicia 326.24 ſolutum uentrem ſiſtit 326.9 quid faciat in corporibus 326.2 ſpontaneus ſoluit alui profluuium 620.7 æſtate fiunt 275.45
uomitum ſequens oculorum rubor, malũ 744.2 anethi uſus 976.1 prouocãtia leuia medicamenta quæ ſint 337.7 prouocant uenena 357.22 mouent pinguia 337.14 butyrum facit 975.51 prouocantibus utendum quando ſit 318.5
uomitu, quiq; purgationibus per inferiorem partem ſiat euacuãdi 322.10 quæ ſint curanda 526.50 purgãtia 542.14
uomitorijs auxilijs in morborum initio poſſumus uti 99.13
uomituri, & qui uomuerunt, loco calido debent manere 323.3
uoracitas Biantis pugilis 140.19
uoracitas præſtantium uirorum 656 & 657
uox quorum animalium ſit 661.26 quando intercipiatur 478.24 rauca ut tuba in raucedine 183.33 canis rabidi rauca eſt 952.30 cum genitalibus conſentit 635.52
uocem quomodo homo amittat 1002.50
ureteræ ex renibus in ueſicã euntes 456.29
ureterum uitia indicat urina 53
urendi aut ſecandi quo loco ſint tabidi 648.32
urigo qualis ſit dolor 605.26 & 304.24
urina alba, noxia eſt in morbis capitis 449.2 dum aduritur, quid patiatur 461.19 alba quid indicet 446.33 mala in morbis extra uenas 50 ſicca eſt natura 473 quibus ex cauſis ſupprimatur 473 calculoſi ſero ſimilis 449.6 denſa & diuulſa indicat recidiuas 131.6 optima 103.7 in quibus partibus concoquatur 449.19 rubra ex menſium retentione 554.7 ſana quadrifariam dicitur 830.8 debet eſſe pro potus ratione 669.4 ſine hypoſtaſi quid ſignificet 789.6 inſpicienda in morbis 629.30 concreta 445.28 turbida & confuſa quomodo differant 445.28 rubicunda, conturbata 445.43 etiam bona in morbo laterali ad ſalutem nihil indicat 50 in quibus morbis nihil indicet. ibid. deterrima 792.12 indicans lapidem generari 289.19 quomodo conſideranda 445.5 indicat coctionem 102.44
urinæ ſtillicidium ex inflammatione inteſtini recti 303.30 ſtillicidia ſenibus familiaria 300.33 ſtillicidium quid ſit 573 multitudo quæ eſſe debeat 474.37 uia obſtructa quid mali adferre poſſit 387.40 fœtus 340.52 ſuppreſſionis cauſa 474.30 colori ſimilis ſudoris color 400.26 aquoſæ cauſa quæ ſint 148.12 acrimonia eſt cauſa ſtillicidij urinæ 304.3 profluuio laborantes quomodo curandi 593.[?] conſideratio 30
urinam retinendi impotentia unde contingat 574.2 mouet ſolanum 913.59 proritantia abortus excitant 316.27
urinæ albæ & perſpicuæ malæ 447.51 quales ſoleant eſſe in malignis febribus 786.29 malæ 130.38 fœtentes 446.22 pingues in ſuperficie 791.20 turbidæ non ex renum uitio 446.6 plerunque portendentes mortem 446.20 in morbis peſtilentibus 446.21 tenues in morbo regio quid ſignificent 687.43 perturbatæ, quales ſunt iumentorum urinæ, quid portendant 445.20 mortẽ ſignificantes 445.41 tenues coloratæ 49 dẽſæ et cõturbatæ quid ſignificẽt 445.40 ex peponũ eſu 445.48 concreſcunt à frigore 445.29 turbantur à calore 445.30 quæ potiſſimùm indicent 53 incoctum morbum ſignificantes 784.5 leibiſeræ quales 784.16 genituræ ſimiles 486.27 recidiuas indicantes 130.37 in febre erronea 278.8
urinarum ſedimenti farinæ ſimilis duo genera 784.30 ſedimina ſicut farina craſſior quid indicent 783.44 ſubſidentiæ prauæ quæ ſint 784.3 oleacearum tres ſpecies 792.14 multitudo quid ſignificet 50
urinarius meatus 457.33
urſi piſces 146.32 animæ uirus 903.5
urtica piſcis cartilaginei generis 146.56
urticæ olei uſus in cura uenenorum 986.34 in phlegmone uſus 104.30 ſemen 327.40
uſtio quibus morbis conueniat 748.35 ſecurior ſectione 651.23
uſtionis modus 735.17
uſtionem longis morbis conuenire 660.5
uſtione olim multi ſanati fiunt 628.3 qui indigeant 651.9 quidam lienoſi curantur 278
uterus membrum non eſt principale 547 quando calidior 75 humens cauſa eſt ſterilitatis 575.42
uteri & recti inteſtini una eſt ſubſtantia 778.30
uteri acetabula plena mucoris 549.19 fouendi medicamento ex lauro 549.39 ſuffocationibus utilis eſt ſuperueniens ſternutatio 535.27 diſlocationes 575.49 cauitas dextra & ſiniſtra 550.47 leuitas cauſa abortus 551.13 os durum 570.14 os uelut groſſus ficus 370.33 oris concluſionem quando morbi ſequantur 570.42 uas morboſum eſſe quæ ſignificent 569.11 uulnus 627.32 inflammationem ſequitur urinæ ſtillicidium 572.7 conſenſu ſupprimitur urina 475.48 ſuppuratio 356.82 decubitus in coxam 556.12 os quam ob cauſam contineat 562.34 os quadrifariã diſponitur 562.37
utero amicum calidum 511.14 conferunt polypi 538.18
utero gerentes quando medicanda 108.47 & 313.7 & 313.8 à purgationibus abhorrent 314.8 gerens, ſi mammæ graciles fiant, repentè abortit 528.29 inedia periculoſa 324.12
uterorum morbi maximè caput afficiũt 544.14
uteros madidos non concipere 244.10 ſpiſſos habentes non concipiunt 572.25
uterinis laboranti mulieri ſternutatio bonum 535.22
utilis mutatio regionũ ad faſcinũ 1006
uua citò decernit 157.3
uuæ uigor 32
uulpes piſces 146.34
uulpis carnium uſus 1011.6 rapidæ ſigna 951.44
uulnus quare non ſoluendum 770.48

uon

non debet ſtatim conſolidari 481.19
uulneris dilatatio iuuat 481.18 cauum implendũ, ut ſanguis effluat 771.6 in capite cum ſopore, lethale 119.41
uulneri lintea aceto madefacta imponenda quando ſint 771.12
uulnere in digito perijt eques 479.48
uulnera magis lethalia quæ ſint 770. & 624.35 & 110.19 ἰσχυρὰ quæ ſint 587.33 pectoris tabes ſequitur 480 calidis medicamentis fouenda 481.20 ſine tumore, ingens malum 589.12 maligna quæ 275.5 omnis generis occidere poſſunt 770.31 mediocria ſecuriora eſſe 627.9 omnino lethalia quæ ſint 631.6
uulnerum cura 511.30 uenenatorum ſigna 155.4 uenenatorum cura 996.27
uulneribus magnis tumor magnus debetur 587.30
uulneratæ partes quæ non augeantur, neque coaleſcant 632.3
uulnerata membra quot modis mortem inferant 627.39
uulneratis mala eſt alum ſicca 202.34
uulneratorum in cerebro mirabiles hiſtoriæ 625.20
Vulturnus dictus Græcus 251.20 aquoſus uentus 251.13 per quæ loca tranſeat 251.15
uuluæ ſitus 468.38 uulneratæ ſigna 629.44

X

XEſtomantia 907.44
ξυνοχεῖς febres 410.30

Y

Yδρα 276.42
ὕδρωψ 619.4
ὑγιὲς Græcis quid ſignificet 81
ὑπογάστριον 468.17

Z

ZApantæ duci uelitum quæ acciderint 10 & 11
zeduaria melior, quæ cum napello creſcit 974.35
zeduariæ cum copioſo uino uſus 1002.22 uſus contra peſtem 975.13
zephyrus unde ad nos ueniat 251.5 uentus eſt nimboſus 250.36 quo tempore ſpiret 215.23
Zephyri facultas 251.7
zethi uis 750.8
Zeuſis medicus 2 interpres Aphoriſmorum 831.28
zibethum 527.52 & 575.32 confortat cerebum 1004.37
zirbum 333.29
zygæna piſcis 146.35

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BASILEÆ, EX OFFICINA HENRI-
CHI PETRI, ANNO SALVTIS HV-
MANAE M. D. LXIIII. MEN-
SE MARTIO.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE